Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
13
6 G
44

Tomo Unico

C = #°1 = A.12

13 — 23. 6. 60.

Ex libris Jo: Angeli Vaiuoli

J.V. Romae meriato

Anno 1618.

~~XIII E 44~~

Digitized by Google

DE IVSTITIA ET IVRE LIBRI DECEM,

Reuerendi P. F. Dominici Soto, Segobienſis, Ord. Præd. Theologi præclariſs.

Et CAESAREAE MAIESTATIS CAROLI V. Imperatoris quondam à ſacris confeſſionis.

Libri profectò eruditiſſimi, nunc autem poſtremò poſt omnes omnium editiones, ſummo ſtudio, fide, exactaq; diligentia recogniti. Quibus recens acceſſit Liber Octauus, de Iuramento, & adiuratione. Septimò nimirum in Sextum reiecto.

Cum gemino Indice, altero Quæſtionum, & Articulorum, altero Rerum & Sententiarum inſignium, eoq; longè locupletiſſimo.

COMMISSIONE GOVERNATIVA PER LE BIBLIOTECHE

VENETIIS, M DCII.

Apud Hæredes Ioannis Antonij Bertani.

Digitized by Google

ADMODVM REVER.^DO D.
D·CHRISTOPHORO MEDICES,
NOBILI BRIXIENSI,
ARCHIPRESBYTERO GAVARDI,
Domino meo colendiſſimo.

CVM multorum libros peruoluerem (Admodum Reuerende mi Domine Chriſtophore) & morem quem vel auctores, vel eorundem impreſſores, in huiuſcemodi libris edendis obſeruant conſpicerem, nullum profectò inueni quin ſub alicuius nobiliſſimi, atque doctiſſimi viri nomine fuerit in lucem productus. Quemadmodum etenim qui in agone contendit nobiliorem ducem quem nouit, in vitæ ſuæ defenſionem, ne vi à multis opprimatur aduocat; ſic qui opus aliquod in lucem prodit, & ſi non niſi à proteruis impugnari poſſit, alicui tamen doctiſſimo viro, illud committit, non quia ſolus nequeat ipſum tueri, ſed quia cum altero poteſt eos vel omnino confundere, vel penitus ora concludere. Cum igitur præclariſſimum opus Reueren. P. F. Dominici Soto Segobienſis, quod de Iuſtitia inſcribitur & Iure, auro quidem puriſſimo pretioſius, & micanti carbunculo ſplendidius,

rurſus decreuiſsem imprimere, vt laudabilem omnium morem proſequerer ſub doctiſſimi, & nobiliſſimi Domini Chriſtophori Medices Domini mei colendiſſimi, tutela imprimendum curaui. Cui etenim alio librum hunc inſcribere debebam? Ad quem alium dirigere? Quis erat tibi præferendus? Quis anteponendus? Chriſtophoro namque, liber qui Chriſtum fert; & Chriſtophoro Medices liber qui animabus medetur erat donandus. Nobiliſſimo viro qui de nobiliſſima agit materia, & viro doctiſſimo, qui profundiſſimas ac difficillimas ſoluit quæſtiones, codex erat inſcribendus. Archipresbytero religioſiſſimo, opus quod de conſcientijs expurgandis tractat, erat mittendum, & demum patri (vt aiunt) ſpirituali, noua, & Chriſtiana quædam philoſophia erat tribuenda, vt eam filios ſuos, & filias doceret, vt per eam populos inſtrueret, vt ipſa duce profugus ad patriam reuocetur; cecus ad lucem veram quæ Chriſtus eſt reuerteretur, & impius ex hoſtis antiqui manibus excipiatur. Præterea opus hoc præclarum ad te dirigere ſtatui, quoniam ſi (vt Socrates aiebat) in bello ferrum auro præſtat in vita tamen, hoc eſt tempore pacis, eruditio præſtat diuitijs; Quare cum non me lateat, immo nec aliquem qui hiſtoriarum lectioni ſe dederit lateat, maiores tuos Atauos ſcilicet ac Proauos, locis ferè omnibus, ac oppidis, quæ Salodienſem lacum circunſtant, dominatos fuiſſe, & ſumma cum prudentia, atque iuſtitia eas optime rexiſse, & præterea in bello ſemper victores extitiſſe; modo in vita, hoc eſt in ſumma tranquillitate, non ferrum vel aurum, ſed librum eruditiſſimum mitto, & quemadmodum maiores tui, milites quidem ſtrenuiſſimi, bellorum tempore, immortalem gloriam ſunt adepti, tu tempore pacis religioni addictus, & virtutibus inſiſtens, maiorem conſequaris honorem, & quod ipſi enſibus & gladijs contra viſibiles hoſtes fortiter fecerunt, tu lingua, doctrina, & ſanctitate inuiſibiles hoſtes, (prout etiam feciſti,

ciſti,

Digitized by Google

ciſti, & facis) eijcias indefeſſe. Hoc etiam addere, non ſuperuacaneum erit. Quod ſi delectationes hæ quæ in ratione ſint, eas omnes quæ ad ſenſum ſpectant, dubio procul excedunt, vt ex laboribus meis maximam quandam ſentias delectationem librum hunc tibi donare conſtitui. Namque vt Cicero inquit, cætera nec temporum ſunt, neque ætatum omnium, nec locorum: Hæc vero ſtudia, adoleſcentiam agunt, ſenectutem oblectant, ſecundas res ornant, aduerſis refugium ac ſolatium præbent. Delectant domi, non impediunt foris, pernoctant nobiſcum, peregrinantur, ruſticantur. Et eo libentius hoc facio quoniam librum, non de naturis creatarum rerum tractantem, non vanitates continentem, non de nominibus, vel (vt aiunt) de lana caprina diſputantem, ſed qui de conſcientijs regendis, dirigendis, illuminandisq́; diſcutientem, & tibi religioſiſsimo viro, maximè conuenientem; in lucem mandaui. Accipe igitur munus hoc paruum, & pro tantis ſat erit ſolus amor, rogans tamen vt in tuis ad Deum precibus, me commendatum facias. Vale. Venetijs 16 Kalendas Iulij. 1584.

Dominationis tuæ

Deditiſſimus ſeruus

Florauans à Prato.

INDEX,

BREVIBVS COMPLECTENS TVM LIBRI CVIVSQVE TVM ETIAM QVAESTIONVM

& Articulorum Argumenta.

LIBER PRIMVS.

Primus diſſerit de iure ſeu legibus, quæ ſuprema ſunt iuſtitiæ regula, hoc eſt, de lege naturali, & humana, ab æterna deriuatis, per quas homo ad finem naturalem deſtinatur.

PROOEMIVM operis. folio 1.

Operis titulus ac diuiſio in libros decẽ, atq. adeo ſummatim quid in ſingulis diſceptetur. 1. & 2

QVAESTIO I. De lege in cõmuni. ibid.

Artic. 1 An vlla definitionum legis a doctoribus conſtitutarum legitima ſit, ſciſcitatur. ibidem.

2 Vtrumne lex ſemper in commune bonum deſtinetur. 7

3 Sitne cuiuslibet ratio legis effectrix. 8

4 Numquid promulgatio ſit de ratione legis. 10

QVAESTIO II. De legis effectibus. 13

1 An effectus legis ſit imperando ac uetando reddere homines bonos. ibid.

2 Nunquid legis actus congruenter aſſignentur. 16

QVAESTIO III. De lege æterna. 17

1 An lex æterna a naturali humana ac diuina diſtinguatur. eod.

2 Nunquid nam lex æterna ſit ſumma ratio in Deo exiſtens. 18

3 Vtrum leges vniuerſæ ab æterna promanent an non. 20

4 Creatane cũcta, tam neceſſaria quam contingẽtia, æternæ legi ſubijciantur. 21

QVAESTIO IIII. De lege naturæ. 24

1 An lex naturalis ſit habitus in nobis exiſtens eodem.

2 Anne lex naturalis complura contineat præcepta. 26.

3 Omneſne virtutis actus, ſint de lege naturæ. 28

4 Nunquid lex naturæ cunctis ſit mortalibus vna. 30

5 Vtrum lex naturæ mutari aboleriue poſſit, an non. 31

QVAESTIO V. De lege humana in genere. 33

1 An præter legem naturæ neceſſariæ nobis fuerint humanæ, eodem.

2 Omniſne humana lex a naturali deriuetur. 35

3 Nunquid legis humanæ qualitates recte ab Iſidoro deſcribantur. 37

4 Conuenienterne Iſidorus, & qui illum ſequuntur, ciuiles leges iuſq. humanum diuidant. 39

QVAESTIO VI. De poteſtate legis humanæ. 41

1 An lex humana in communi debeat conſtitui. eodem.

2 Vtrumne ad legem humanam pertineat omnia uitia cohiberi. 43.

3 Nunquid lex humana omnium uirtutum actus præcipiat. 44.

4 Lex humana imponatne ſubditis neceſſitatem in foro conſcientiæ. 45

5 Vtrum omnis pœnalis lex obliget ad culpam an non. 51.

6 Lexne pœnalis in foro conſciẽ ãn iudicis condemnationẽ obliget ad pœnam. 54

7 Omnes ſubijciantur legi necne. 65

8 Subditone liceat præter uerba legis agere, necne 67

QVAESTIO VII. De mutatione & uarietate legis humanæ. 69

1 An lex humana debeat quoquo pacto mutari. eodem.

2 Vtrum conſuetudo uim legis obtinere ualeat an non. 72

3 Nunquid rectores multitudinis in legibus diſpenſare poſſint. 75

LI-

Digitized by Google

LIBER SECVNDVS.

Secundus, de lege diuina, qua ad ſupremam fœlicitatem promouemur, in quæſtiones finditur nouem. 79

QVAESTIO I. De lege ueteri. ibidem
1 An præter naturalē legem & humanam quæ ab æterna deriuantur, fuerit diuina hominibus neceſſaria. ibid.
2 An lex vetus fuerit bona. 82
3 Nunquid ex illa ſoli debuerit populo Iſrael poni, illūq. duntaxat obligare. 86
4 Vtrum lex uetus congruenter data fuerit tempore Moyſi, an non 90

QVAESTIO II. De præceptis legis ueteris in genere. 92
1 An lex uetus unicum tantum continuerit præceptum. eadem
2 Vtrumne præceptorum legis ueteris trina ſit differentia, nempe moralium, ceremonialium atq. iudicialium. 93
3 Nunquid lex uetus ad ſui obſeruantiam per tp aliū promiſſiones & cōminationes debuit ſuos ſubditos inducere 98

QVAESTIO III. De moralibus præceptis. 100
1 An omnia præcepta moralia pertineant ad legem naturæ. eadem.
2 Num præcepta moralia legis ſint de omnibus actibus virtutum 102
3 Nūquid oīa præcepta moralia ueteris legis ad decē Decalogi reducantur. 104
5 Præcepta Decalogi conuenienterne diſtinguantur. 105
5 Vtrum præceptorum Decalogi numerus congruat, an non. 108
6 Præcepta Decalogi, debitone ſint ordine diſpoſita. 110
7 Precepta Decalogi an congruenti modo tradantur, necne. 111
8 Præcepta Decalogi ſuntne diſpenſabili, an non. 112
9 Num modus charitatis cadat ſub præcepto. 120
10 Modus charitatis cadatne ſub præcepto diuinæ legis necne. 122
11 An ulla præcepta moralia quæ extra Decalogum vagantur, congruenter tū diſtinguantur, tum etiam ad eundem reducantur Decalogum. 127
12 Num præcepta moralia ueteris legis iuſtificarent. 129

QVAESTIO IIII. De præceptis Decalogi in ſingulari. 133
1 An præcepta Decalogi ſint præcepta iuſtitię. eadem
2 Nunquid primum præceptum Decalogi congruenti ſit modo traditum. 134
3 Secundum præceptum utrum conuenienti ſit forma poſitum, an non. 137
4 Vtrum tertiū præceptū de ſanctificatione Sabbathi ſit recte poſitum an non. 140
5 An quartum præceptum, de honorandis parentibus congrue tradatur. 148
6 An ſex reliqua præcepta Decalogi conuenienti ordine & modo tradantur. 149

QVAESTIO V. De præceptis cœremonialibus. 150
1 An cęremonialia præcepta quadrifida fuerint, ſcilicet ſacrificia, ſacramenta, ſacra & obſeruantiæ. eadem.
2 Nunquid ſingulis iſtis cœremoniarū ſpeciebus reddi poſſint litimæ cauſſæ. 152
3 Vtrum legis aut quę cœremoniæ, uel ante legem extiterint, uel ſub lege iuſtificarent. 155
5 Cœremonię ueteris legis, ſicne in Chriſti morte ceſſauerint, ut inde citra mortale crimen nequeant obſeruari 157

QVAESTIO VI. De iudicialibus mandatis. 167
1 An ne præcepta iudicialia recte cęremonialibus diſtinguantur. eadem
2 Vtrūne iudicialia pcepta cōuenieter ſint in quatuor genera diſpertita. 169

QVAESTIO VII. De lege Euangelica quantum ad eius ſubſtantiam. 172
1 Vtrum lex noua ſit lex ſcripta, an ne potius cordibus indita. eadem
2 Nunquid nam lex noua iuſtificet. 174
3 An non lex noua debuerit dari a principio mundi. 175
4 Lex noua ſitne uſq. ad finem mundi duratura, necne. 177

QVAESTIO VIII. De collatione legis nouæ cum ueteri. 179
1 Nunquid non lex noua ſit veteris complementum. ibidem
2 Lex noua, grauiorne ſit, quam antiqua, an non 182

QVAESTIO IX. De his quæ in lege noua continentur. 183

4 Anne lex noua actus exteriores ſufficien ti ordine inſtituerit. eadem
5 Nunquidnam lex Euangelica interiores noſtros actus ſufficienter compoſuerit. 185
6 Vtrumne congrue lex Euangelica conſilia nobis quædam adiecerit. 189

LIBER TERTIVS.

Tertius de iure, quatenus obiectum eſt inſtitiæ deque uirtutis huius ſubſtantia & ſibi annexis ad iuſtitiam diſtributiuam uſque quæſtionibus gloriatur ſex. 191

QVAESTIO I. De iure. eadem
1 An ius ſit obiectum iuſtitię. ibidem
2 Vtrum diuiſio iuris in ius naturale & poſitiuum ſit, genere congruens, an non. 194
3 Nunquid ius gentium ſit idem cum iure naturali. 196
4 An non ius paternum ac dominatiuum, & à iuſto politico, & inter ſe ulla ratione diſtinguatur. 199
QVAESTIO II. De iuſtitia. 201
1 An definitio iuſtitiæ à iuriſperitis ſit recte conſtituta. eadem
2 Iuſtitia ſitne uirtus, quæ habentem ad alio rum ordinat. 203
3 Nunquid iuſtitia ſit uirtus. 204
4 Vtrumne iuſtitia ſit in uoluntate. 205
5 An non iuſtitia ſit generalis uirtus. 207
6 Iuſtitia particularemne habeat materiam, an uero circa aliarum paſſiones & materias uerſetur. 210
7 Nũquidnam medium iuſtitiæ ſit medium rei, eiuſque actus, ius unicuique ſuum tribuere. 213
8 An iuſtitia inter morales uirtutes ſit eminentiſſima. 215
QVAESTIO III. De iniuſtitia. 222
1 Anne iniuſtitia ſit ſpeciale uitium. ead.
2 Nunquid quicunque iniuſtum facit, continuo cenſeatur iniuſtus, an non. 223
3 Vtrumne quis poſſit iniuſtum pati uolens. 225
QVAESTIO IIII. De iudicio 227
1 An iudicium ſit actus iuſtitiæ an non. ead.
2 Nunquid iudicare ſit licitum, an non. 228
3 An ne iudicium temerarium puta ex ſuſpicione procedens ſit licitum. 231
4 Dubia ſintne in meliorem partem interpretanda. 236
5 Vtrum ſemper ſit ſecundum leges ſcriptas iudicandum, an non 239
6 Nunquidnam uſurpatum iudicium ſit ſemper peruerſum. 241
QVAESTIO V. De diuiſione iuſtitiæ. pag. 243
1 An particularis iuſtitia recte in diſtributiuam & commutatiuam diuidatur. ibid.
2 Nunquid idem ſit medium diſtributiuæ ac commutatiuæ iuſtitiæ, an non. 245
3 Vtrumne eadem ſit materia diſtributiuæ ac commutatiuæ. 248
4 Eademne ſit utriuſque iuſtitię forma, nec ne 250
QVAESTIO VI. De acceptione perſonarum. 253
1 Vtrum perſonarum acceptio iuſtitiæ diſtributiuæ contraria, crimen genere ſuo ſit mortale. eadem
2 Nunquid in ſpiritualiũ diſpenſatione poſſit acceptio perſonarũ contingere. 255
3 Beneficiorum pluralitas ſitne iure permiſſa. 265
4 An in collatione ſecularium magiſtratuum ſubeſſe poſſit crimen acceptionis perſonarum, an non. 270
5 Nunquidnam in iudicijs dicundis interuenire poſſit perſonarum acceptio. 276
6 An non in priuatis honoribus deferendis interuenire poſſit perſonarum reſpectus. 278
7 In tributis exigendis peccarine poſſit acceptione perſonarum. 280

LIBER QVARTVS.

Quartus, De præambulis ad iuſtitiam commutatiuam, nempe de dominio ac reſtitutione quęſtiones ſibi ſumit ſeptem. 283

QVAESTIO I. De dñio in genere ead.
1 Vtrum dominium idem ſit quod ius & facultas rerum, an non. ibidem
2 An non tantum Deo, intellectualibuſque ac rationalibus creaturis competant rerum dominia. 289
QVAESTIO II. De rebus quarum homo dominus. 291
1 An rerum omnium quæ ſunt in mundo, ſit homo iure aliquo dominus. eadem

2 Nun-

3 Nunquid homo hominis dominus eſſe poſſit.294
4 Homo ſitne uitæ ſuæ ac famæ dominus, pag.297
QVAESTIO III. De rerum diuiſione. pag.301
1 An ne humano iure rerum dominia fuerint olim diuarſa,eadem
QVAESTIO IIII. De peculiari quorundam dominio.306
1 An hominum quiſpiam totius ſit orbis dominus ibidem
2 Nunquid imperator ſit dñs orbis.310
QVAESTIO V. De translatione dominiorum.315
1 Vtrumne ſua quiſque uoluntate, naturali iure ualeat rei ſuæ dominium in alterum transferre,eadem
2 Nunquidnam per ludum dominium transferatur.320
3 Per contractumne qui nullus eſt iure ciuili transferatur dominium.325
4 An præſcriptio dominium in poſſeſſorem transferat.330
QVAESTIO VI. De reſtitutionis ſubſtantia.336
1 An reſtitutio ſit actus commutatiuę iuſtitiæ.eadem
2 Nunquid ſit ad ſalutem neceſſarium, rei, quæ ablata eſt, reſtitutionem fieri.339
3 Vtrumne omnia in uniuerſum quę quis uel ab alio abſtulit, uel inuito domino retinet, teneatur reſtituere.342
4 Satiſne ſit id ſimplum reſtituere quod iniuſte ſublatum eſt.360
5 Debeatne aliquis id quod non abſtulit reſtituere, an non.364
QVAESTIO VII. De circunſtantijs reſtitutionis.366
1 Semperne oporteat ei reſtitutionem fieri à quo res ſublata fuit.eadem
2 Ille qui accipit teneatur ſemper reſtituere, necne.377
4 Vtrum illi etiam qui nihil acceperunt, reſtituere.377
4 Nunquid qui debet, ſtatim reſtituere teneatur.388

LIBER QVARTVS.

*Quintus, De iuſtitia quæ ex iniurioſa actione naſcitur, nempe de homicidio & reliquis, quæſtionibus, locupletatur duodecim.*393

QVAESTIO I. De homicidio.eadem
1 An aliquod uiuentium quæ perfecta ſunt occidere liceat.ibidem
2 Liceatne maleficos occidere.396
3 Vtrum ſceleroſum hominem unicuilibet priuato occidere liceat, an non.399
4 Nunquid clericis etiam maleficos liceat interficere.403
5 Alicuine liceat ſeipſum occidere, an non. pag.405.
6 Vtrumne liceat uitam pro defenſione amici aut cuiuſcunque uirtutis, exponere, necne.408
7 Nunquidnam liceat in aliquo caſu interficere innocentem.411
8 Iuſne ſit unicuique propriam inuaſorem in ſui defenſam occidere, necne.pagi.413
9 An qui caſu alterum occideret, fiat homicidij reus.419
QVAESTIO I. De mutilatione membrorum.423
1 An quempiam ſuo mutilare membro ſit licitum,eadem
2 Vtrumne liceat patri filios, aut dominis ſeruos uerberare.425
3 Licitumne alicui ſit carceri quempiam mancipare.428
QVAESTIO III. De furto.429
1 An furti definitio ſit bona.eadem
2 Furtum & rapina ſpecie differant, necne. pag.432
3 Vtrumne furtum ſit genere ſuo peccato mortale.433
4 Nunquid ei qui egeſtate premitur furari liceat.441
5 An ne rapina ullo pacto fieri poſſit citra peccatum.442
6 Rapina ſitne grauius peccatum furto, an non.445
QVAESTIO IIII. De iniuſtitia in dicis.446
1 Liceatne iudici eum qui ſibi non ſubditur iudicare.eadem
2 An iudici liceat contra ueritatem quam certo nouit, iudicare quando legitime probatur contrarium.449
3 Nunquid iudex abſque accuſatore poſſit quempiam iudicare.454

4 Vtrumne

4 Vtrumne iudici liberum ſit pœnam iuris relaxare. 456

QVAESTIO V. De iuſtitia accuſatoris. 457

1 Ante ne quiſpiam teneatur alium accuſare. eadem

2 Vtrumne neceſſarium ſit accuſationem in ſcriptis exhiberi. 461

3 Nunquid accuſatio per tria hæc reddatur iniuſta, quæ ſunt calumnia, præuaricatio & tergiuerſatio 462

4 An accuſator qui in probatione defecerit, pœna talionis teneatur. 463

QVAESTIO VI. De iuſtitia rei 464

1 Accuſatione liceat veritatem negare, an non. ibidem

2 Nunquid accuſato liceat per calumniam ſe defendere 466

3 An reo liceat iudicium per appellationem declinare necne. 474

4 Vtrum liceat condemnato ad mortem, ſe quacunque uia defendere. 376

QVAESTIO VII. De iniuſtitia teſtis. pag. 480

1 Vtrumne teneatur quandoque homo teſtimonium ferre. eadem

2 Duorum uel trium teſtimonium, an in iudicio ſufficiat. 483

3 Nunquid cuiuſpiam teſtimonium citra eius culpam repellendum ſit. 485.

4 An teſtimonium falſum ſemper ſit peccatum mortale. 486.

QVAESTIO VIII. De iniuſtitia aduocatorum 488

1 Aduocatus teneaturne gratis præſtare patrocinium pauperibus in ſuis cauſſis. eadem

2 Vtrumne merito ſint aliqui ab aduocationis officio arcendi. 490

3 Nunquid aduocato delictum ſit iniuſtam cauſſam defendere. 491

4 Licitumne ſit aduocato pretio patrocinariam non 493

QVAESTIO IX. De contumelia. pagina 495

1 An contumelia conſiſtat in verbis eadem

2 Vtrum contumelia, & generaliter conuitium, ſit genere ſuo peccatum mortale. pagina 497

3 Nunquid debeat quiſque contumelias æquanimiter ſuſtinere. 499

QVAESTIO X. De detractione. 501

1 An ne detractio ſit denigratio alienæ famæ per occulta uerba, ibidem.

2 Vtrumne detractio genere ſuo ſit peccatum mortale. 503

3 Nunquid detractio ſit grauius omnibus peccatis quæ in proximum committuntur. 507

4 Audiens toleranſque detrahentem an mortaliter peccet. 510

QVAESTIO XI. De ſuſurratione, & deriſione. 512

1 Vtrum ſuſurratio ſit peccatum à detractione diſtinctum an non. eadem.

2 An ne deriſio ſit ſpeciale peccatum à præcedentibus diſtinctum, atq; adeo mortale 514

QVAESTIO XII. De maledictione. pagina. 517

1 Nunquid cuipiam ſit licitum alteri maledicere. eadem

2 An creaturæ etiam irrationali maledicere liceat. 519

3 Vtrumne maledictio, peccatum ſit genere ſuo mortale, idemque detractione peius. 521

LIBER SEXTVS.

Sextus diſceptat de uſuris, & contractibus, ac de cambijs, in quæſtiones diſtractus tredecim. 523

QVAESTIO I. De uſura. 524

1 An uſuraria mutuatio genere ſuo ſit peccatum mortale. eadem

2 Nunquid ratione mutui aliqua poſſit expeti commoditas. 533

3 Vtrumne ratione damni emergentis aut lucri ceſſantis, liceat mutuatori quidpiam ultra ſortem recipere. 540

4 Quidquid lucri pecunia uſuraria deperit, ſitne reſtitutioni obnoxium. 545

5 Liceatne mutuo pecuniam accipere ſub uſura. 553

6 Nunquid mons pietatis uſurarius ſit. 557

QVAESTIO II. De generali ratione cõtr. ctus emptionis & uẽditionis. 561

1 An contractus emptionis & uenditionis ſit reipublicæ neceſſarius. eadem

2 Nunquid negotiatio ſit licita. 564

3 Vtrumne rerum pretia, arbitrio mercatorum ſint taxanda. 567

QVAE.

QVAESTIO III. De iuſtitia quæ in emptione & uenditione committitur. 569
1 Nunquid nam licite quis poſſit rē pluris uendere quam ualeat, ibidem.
An ne uitium rei uenditæ ſic uenditionem reddat illicitam, ut neceſſarium ſemper ſit illud detegere. 564
QVAESTIO IIII. De emptione credito. 579
1 Vtrumne liceat rem carius uendere expectata, quam numerata pecunia. eadem
2 An ne liceat rem uendito carius quam præſenti pretio uendere, quando rei dominus non erat tunc uenditurus. 583
QVAESTIO V. De cenſibus. 586
1 An cenſuum emptio ac uenditio ſit uſuraria, ibidem.
2 Nunquid cenſus tam temporales quam perpetui ſint liciti. 591
3 Vtrum licita ſit emptio cenſuum cum pacto retrouendendi. 594
QVAESTIO VI. De contractu ſocietatis. 596
1 Nunquid contractus ſocietatis ſit licitus. eadem
2 An licitum ſit pecuniam in ſocietatem exponere ſaluo capitali. 598
QVAESTIO VII. De contractus aſſecurationis 601
1 Nunquid aſſecurationis contractus ſit licitus. ibidem
QVAESTIO VIII. De cambio in genere. 603
1 Vtrum ars campſoria ſit licita, an nō. ibid.
2 Pluresne ſint cambiorum ſpecies. 604
QVAESTIO IX. De cambio minuto 607
1 An ne minutum cambium ſit licitū. ibid.
QVAESTIO X. De cambio ratione loci & ratione temporis. 608
1 Nunquid nam cambium ratione loci ſit licitum, ibidem
2 Vtrumne ratione temporis licitum ſit cambij pretium. 610
QVAESTIO XI. De pretio ſoluendi numerata pecunia. 612
1 An campſori liceat, ut pecuniam in ſuo cambio conſignatam in numerato ſoluat mercedem aliquam recipere. 613
QVAESTIO XII. De nummorum cābio rōne diuerſæ eorū æſtimationis in diuerſis locis aut temporibus. 613
1 Vtrum liceat pecuniam unius regionis pro pecunia alterius ubi plus ualet commutare, an non. eadem
2 An licitum ſit monetarum cambium, quæ in diuerſis locis propter copiam & inopiam totius generis monetę, inæquàlis ſunt ualoris. 615
3 Nunquid cambiorum pretia inter campſores uariari poſſint. 621
4 Cambium ad incertamne ſolutionis quātitatem ſit licitum. 623
5 Nunquid nā cambium huiuſmodi, quod intercalatis ac prętermiſſis primis nundinis in alias ſubſequentes fit, ſit licitum. 624
QVAESTIO XIII. De reliquis cambiorum generibus. 628
1 Vtrum cambia ad proxima loca eiuſdem regni ſint licita, necne. eadem.
2 Nunquid cambia quæ licet ad primas nundinas fiant tempore & loco diſtantes, tamen quo longius diſtant, pretioſius fiunt, ſint licita. 630

LIBER SEPTIMVS.

Septimus, De uoto, quæſtionibus adornatur ſex. 633

QVAESTIO I. De ſubſtātia uoti. 634
1 An uotū ſit alicuius rei poſſibile, ad quam vi præcepti non tenebamur, ibidem
2 Nunquid uotum in ſolo uoluntatis propoſito perficiatur 636
3 Votum ſemperne fieri debeat de meliori bono. 641
QVAESTIO II. De uoti vigore ac uirtute 651
1 An omne uotum obliget ad ſui obſeruationem. eadem
2 Vtilene ſit expedienſque uouere. 662
3 Nunquid uotum ſit actus latriæ ſiue religionis. 664
4 Magiſne ſit laudabile & meritorium facere aliquid ex uoto quam abſque illo. 666
5 Vtrumne uotum per ſe ſuſceptionem ſacri ordinis, per q; profeſſionem religionis fiat ſollenne. 669
QVAESTIO III. De his qui uouendi facultatem habent. 675
1 An illi qui ſunt alterius poteſtati ſubiecti uouere poſſint. eadem.

2 Nun-

2 Nunquid pueri religionis voto ſe poſſint obligare.683

QVAESTIO IIII. De diſpenſatione & commutatione uoti.687

1 Vtrumne in voto poſſit fieri diſpenſatio. eadem

2 An ne ſuper uoto ſolenni continentiæ religionis fieri poſſit diſpenſatio. 689

3 Nunquid ad commutationem uel diſpenſationem uoti requiratur prælati auctoritas.695

QVAESTIO V. De religionis uoto in particulari.702

1 An religionis uotum ad ſtatum perfectionis attineat.eadem

2 Nunquid paupertas ad mendicitatem uſque ad perfectionem uitæ monaſticæ pertineat.710

3 Vtrum uotum caſtitatis ſit de intrinſeca ratione religionis,an non.715

4 Obedientiæ uotum ſitne de eſſentia religionis.718

QVAESTIO VI. De uoto & continentia ſacerdotum.720

1 Nunquidnam eccleſiæ decoro & ſtabilitati ſacerdotale votum continentiæ congruens fuerit ac neceſſarium. eadem

2 Sacerdotaliſne continentia ab ipſis ſtatim eccleſiæ incunabulis cœperit, an non. pag.727

LIBER OCTAVVS.

Octauus, De iuramento, quæſtionibus tribus perficitur.735

QVAESTIO I. De iuramento. ibidem

1 Vtrum iuramenti definitio ſit bona. ibidem

2 Vtrum iurare ſit licitum.739

3 Vtrum congrue tres comites iuramenti aſſignentur.745

4 Vtrum iuramentum ſit actus religionis ſiue latriæ.746

5 Vtrum iuramentum ſit per ſe appetendum & tanquam res utilis frequentandum.747

6 Vtrum liceat per creaturas iurare.750

7 Vtrum omne iuramentum uim habeat obligandi 751

8 Vtrū maior ſit obligatio iuramenti quam voti.766

9 Vtrum in iuramento fieri poſſit diſpenſatio.768

10 Vtrumne omnibus cuiuſcunque conditionis liceat abſque diſcrimine, quocunque tempore iurare.771

QVAESTIO II. de periurio. 773.

1 Vtrum falſitas requiratur ad periurium. ibidem

2 Vtrum omne periurium ſit peccatum. pagina 776

3 Vtrum omne periuriū ſit peccatum mortale.778

4 Vtrum liceat iuramentum ab eo petere qui peierat utus eſt.788

QVAESTIO III. De adiuratione. pag.791

1 Vtrum liceat hominem adiurare. eadem

2 Vtrum liceat dæmones adiurare. pagina 792

3 Vtrū liceat adiurare irrationabilem creaturam.800

LIBER NONVS.

Nonus, De decimis ac ſimonia, quæſtionibus ditatur octo.801

QVAESTIO I. De ſacrificio in genere.802

1 Vtrumne Deo ſacrificare, ſit de lege naturæ ibidem.

2 An ſoli Deo ſit ſacrificium offerendum. pag.804

3 Nunquid ſacrificiorum oblatio ſit ſpecialis uirtutis actus 806

4 An ne uniuerſi mortales ad ſacrificia teneantur offerenda Deo 807

QVAESTIO II. De ineffabili ſacrificio altaris in particulari.808

1 Nunquid ſacroſanctum Sacramentum altaris ſit uere ſacrificium.eadem

2 An altaris ſacrificium pro pluribus oblatum, perinde ſingulis ad ſatisfactionē proſit ac ſi duntaxat offerretur pro vno. pag.812.

QVAESTIO III. De oblationibus, & primitijs 820

1 An homines de neceſſitate præcepti ad oblationes teneantur.ead.

2 Nunquid oblationes ſolis ſacerdotibus debeantur.828

3 Vtrumne oblationes de rebus omnibus quæ licite poſſidētur facere liceat. 824
4 Ad decimarum ſolutionem an homines teneantur 827
QVAESTIO IIII. De decimis 829
1 Homineine teneantur dare decimas ex neceſſitate præcepti. eadem
2 An de omnibus teneantur Chriſtiani decimas ſoluere 836
3 Nunquid decimę ſolis clericis debeantur. 839
4 Vtrum clerici etiam ipſi decimis ſoluendis ſint adſtricti, an non. 841
QVAESTIO V. De peccato ſimoniæ in genere. 844
1 An Simonia ſit ſtudioſa uóluntas emendi uendendiq; aliquid ſpirituale, uel ſpirituali annexum. eadem
2 Vtrumne uitium ſimoniæ genere ſuo ſit peccatum mortale. 848
QVAESTIO VI. De materia ſimoniæ. pag 852
1 An quandoque liceat pro ſacramentis pecuniam ſeu dare, ſeu accipere. eadem
2 Nunquid pro ſpiritualibus actionibus dare, acciperęq. pecuniam ſit licitum. 859
QVAESTIO VII. De ſimonia, in ſacerdotijs ac dignitatibus cōquirendis. 864
1 An pro ſacerdotijs atque alijs præbendis quę ſpiritualibus ſunt annexa, liceat pretium percipere. eadem
2 Nunquid præbendarum permutatio abſque ſimonia fieri poſſit. 870
3 Vtrumne liceat ſpecialia pro munere conferre quod eſt uel à lingua, uel ab alio quouis obſequio. 873
QVAESTIO VIII. De reſtitutione ſimoniæ & pœna ſimoniaci. 878
1 An quidquid per ſimoniam, uel datur uel recipitur, ſit reſtitutioni obnoxiū. ead.
2 Nunquid non ſummus Pontifex poſſit ſuper pœnis ſimoniæ diſpenſare. 888

LIBER DECIMVS.

Decimus, denique ac poſtremus, de ſtatu, ordine atque reſidentia prælatorum, ac de horis canonicis, quæſtionibus abſoluitur quinque. 891.

QVAESTIO I. De epiſcopali inſtituto, iure quo inſtitutum eſt. eadem
1 An ne epiſcopalis dignitas fuerit in eccleſia ſuper ſacerdotalem neceſſaria. ibid.
2 Nunquid epiſcopatus ſit ordo natura ſua ſimplici ſacerdotio diſtinctus. 894
3 Epiſcopi inter ſe perinde ne differant atq; ipſi a ſimplicibus ſacerdotibus 897
4 Vtrumne inſtitutio epiſcopalis dignitatibus ſit de iure diuino 901
QVAESTIO II. De epiſcopatu optando, ineundo, & conferendo 906
1 Liceatne Epiſcopatum appetere, necne. eadem
2 An epiſcopatum iniunctum liceat omnino recuſare 911
3 Nunquid oportet eum qui ad epiſcopatum aſſumitur, eſſe cæteris meliorem, pag 914
4 Vtrum epiſcopo liceat cura Epiſcopali deſerta ad religionem ſe conferre. 917
QVAESTIO III. De epiſcoporum reſidentia 919
1 Nunquid Epiſcopi in ſuis diœceſibus reſidere iure diuino teneantur ibidem
2 An ne reſidentia epiſcoporum iure natura li fundetur. 930
3 Vtrum epiſcopi iure humano, hoc eſt pontificio reſidere teneantur, an non. pag 933
4 Aliqua emergere ne poſſit cauſſa ob quam liceat Epiſcopo à grege ſibi commiſſo abeſſe 935
QVAESTIO IIII. De uinculo & modo quo Epiſcopi & ſacerdotes tenentur ſua bona diſpenſare 935
1 An epiſcopo liceat aliquid proprium poſſidere, an non eadem
2 Nunquid epiſcopi mortaliter peccent ſi bona eccleſiaſtica quæ procurant pauperibus non largiuntur 947
3 Vtrumne Epiſcopi ac reliqui ſacerdotes uerum ac legitimum habeant dominiū fructuum eccleſiaſticorū qui illos pro ſua portione contingit 949
4 Singulari ne iure teneantur Epiſcopi præ ſecularibus ad eleemoſinarū ſubſidium. pagina 961
5 Nunquidnam eccleſiaſtico ſtatui condecens ſit inter alias poſſeſſiones caſtra, vaſalloſque, ac iuriſdictionem ciuilem habere. 963
QVAESTIO V. Quæ nouiſſima de clericorum debito officio. 969

1 An

1 An inter officia eorum qui ſacris initiantur, peculiare, ad quod omnes generatim tenetur, ſit conſtitutos Pſalmos ſtatis horis perſoluere. eadem.
2 Nunquid nam congruens ſit & decorum, vt horæ canonicæ, Pſalmorum, Hymnorumque, alio cantu pſallantur. 977
3 Vtrumne tam illi omnes qui ſunt ſacris initiati, quàm qui titulum habent ecclesiaſtici ſacerdotij, ad horas dicendas teneantur. 982
4 Anne ordo & modus ſit aliquis perſoluendo diuino officio neceſſarius, necne. 987
5 Ad ſoluendum canonice diuinum officium, requiratur ne attentio. 991
6 Epiſcopus & clericus id facere prætermittens quod facere tenetur, ad reſtitutionem, aut præbendæ, aut fructuum obligetur, necne 997
7 Iſque poſtremus qui omnibus finem ac colophonem imponit: Nunquid religioſi creati Epiſcopi, ad obſeruantias regulares teneantur, an ſecus. 1002.

Indicis Librorum, Quæſtionum, & Articulorum,
Finis.

INDEX ALPHABETICVS RERVM ET SENTENTIARVM INSIGNIVM

In Decem Libros F. Dominici Soto, de Iuſtitia, & Iure.

A

ABIGEATVS, furtum de grege diſperſo. 431. & 432
Abraham non ſuo merito, ſed Dei miſericordia electus eſt, ut inde Chriſti originem duceret. 88
Abraham, & Saram probabilius eſt fuiſſe fratres, quàm fratrueles. 119
Abrenuntiatio ſeculi, non ſolum diuino iure exiſtit per Chriſtum conſtituto, verum ex iuris naturalis uiſceribus depromitur. pag. 706
Abrogatio quid ſit, & vtrum differat a diſpẽſatione & irritatione. 75
Acceptio perſonarum nomen eſt apud ſacros interpretes Latinitate donatũ, quod & reſpectus perſonarum dicitur. 253
Acceptio perſonarum eſt iniuſtitiæ crimen quo in diſtributione non cauſſæ ad rem pertinentis, ſed perſonæ ratio habetur, quod ideo genere ſuo mortale crimen eſt. 253. 254
Acceptio perſonarum non eſt qualitatem perſonæ conſiderare, quæ eius vel meritum, uel crimen auget. ibid.
Acceptio perſonarum in ſpiritualibus genere ſuo grauius eſt, quam in temporalibus pag. 257
Acceptio perſonarum tunc præ ſe fert manifeſtarium crimen quando idoneo prætermiſſo eligitur indignus. ibid.
Acceptionis perſonarum crimen dum magiſtratus indigno confertur ad reſtitutionem obligat, quæ facienda eſt populo. pag. 271
Acceptio perſonarum ſæpe in iudicijs dicendis committitur. 276
Acceptionis iniuſtæ pœnam nemo ante condemnationem pendere tenetur. 361
Acceptionis cauſſa nouem modis poteſt aliquis eſſe. 383
Acceptio rei trifariam conſideratur & dupliciter contingit, ſcilicet directè, & indirectè. ibid.
In actione praua aliter ratio mali conſideratur, quam culpæ. 380
Accuſare quis & quando teneatur. 458
Accuſare, excommunicatis & infamibus eſt ſemper prohibitum, licet dum crimen eſt reipub. pernicioſum denunciare tenentur. 460
Accuſare ſubditi ſuos maiores prohibentur, & clerici in cauſſa ſanguinis. 461
Accuſationis forma eſt ut in ſcriptis fiat. ibidem.
Accuſatio tribus uitiatur, nempè calumnia, præuaricatione, & tergiuerſatione. pag. 462
Accuſatorem qui non habet, ab honoribus prohiberi non debet. 455
Accuſatore manifeſtarium crimen non indiget. 455
Accuſatoris uicem habent infamia, & indicia, & clamoroſa inſinuatio. ibid.
Accuſatore opus non eſt, vbi iuridica adeſt denuntiatio, ſicut neque in fraterna correptione. 456
Adam fuit princeps eo iure quo primus parens, atque adeò totius orbis dominus. pag. 304
Adiurare quid ſit. 791
Differentia inter adiurationem, & iuramentum. ibid.
Adiurare poteſt ſuperior ſibi ſubditos in materia licita & honeſta. 792
Adiuratio non actio eius eſt qui adiuratur, ſed adiurantis. ibid.
Adiuratio non idem eſt, quod iuratio. ibid.
Et tamen aliquando captio iuramenti dicitur adiuratio ibid.
Adiurare Deum & adiurare hominẽ in quo differunt. 793
Adiurare nequiquam licet dæmones per modum deprecationis. 794

Pec

Per modum tamen compulſionis adiurare eos poſſumus. ibid.
Adiurare irrationalem creaturam, ſic ut ſermo ad eam dirigatur vanum eſt. 500
Adiurare irrationalem creaturam dupliciter iure poſſumus. ibid.
Admonitio nulla requiritur cum alicui de re propria accuſare incumbit. 459
Admonitio neceſſaria eſt, etiam ſi crimen rei publicę ſit peſtiferum, quando quis omni procul dubio certiſſimus ſit per ſuam admonitionem emendandum fratrem, ceſſandumque publicum damnum. ibid.
Alioqui in eiuſdem magnis ſceleribus contra publicũ bonum reipublicæ abſq. ulla admonitione ad iudicialem, ſeu accuſationem, ſeu denuntiationem procedendum. pag. 460
Adultera quæ falſam prolẽ marito ſupponit, quando teneatur ſe prodere ne legitimos filios hæreditate defraudet. 381
Et utrum teneatur cum periculo mortis. ibi.
Adulterinus filius non ſemper tenetur matri credere, & ab ſe hæreditatem abdicare. pagi. 382
Adulter qui ex aliena uxore prolẽ ſuſcepit, quã ipſa marito ſuppoſuit non tenetur rigore iuſtitiæ eidem marito ad reſtitutionem. ibidem
Aduocandi potentia ſiue in ſenſu interiori ſiue exteriori carens, neutiquam patrocinari poteſt. 488
Aduocatorum iniquiſſimus uſus, impingentium teſtibus crimina quæ neque ſuſpicantur. 474
Aduocati falſa crimina teſtibus impingentes, præter illam quam perſonę irrogant, reipublicæ quoque iniuriam inferunt. 489
Aduocatus non ſemper cauſſæ pauperum gratis patrocinari tenetur. 489
Aduocatus etiam citra extremam neceſſitatem tenetur pręſtare pauperi patrocinium in graui & urgenti de ſuperfluo, tam eius poſsibilitate, quam pauperis neceſſitate penſata. 488
Aduocati requiſita dignitas. ibid.
Aduocatus qui ſciens iniuſtam cauſam defendit, & mortaliter contra iuſtitiam peccat, & ad reſtitutionem tenetur. 492
Aduocato quouſq. licitum ſit dubiam & infirmiorem cauſſam defendendam ſuſcipere. 493
Aduocatus innocentiæ cauſſam an prodere debeat, necne 493
Aduocato licitum eſt ſuum patrocinium prætio æſtimare, ſed tamen per improbitatem aliquid ultra modum extorquens, mortaliter contra iuſtitiam peccat. pagina 493
Aduocatorum pretium duplex 494
Aduocatorum improbitas immoderata quæ ſit. ibid.
Aduocatus de litis quota aut de certa quantitate ſub conditione uictoriæ paciſci non poteſt, ſed certa quantitate in utranuis partem cauſſa euaſerit. 494
Aduocati teſtis & iudicis diſcrimen quantũ ad recipiendam mercedem. 494
Aduocationem excellentia dignitatis aut orbitas aliqua reddit indecentem, niſi adſit neceſsitas. 491
Aduocationis officium qui abſq. ulla iuris peritia & negotiorum experientia exerceret non eſſet a mortali culpa immunis. ibidem.
Affirmatio omnis negationem includit, non e conuerſo. 132
Agere contra conſcientiam, intrinſece eſt malum. 453
Aggreſſio quando ſit, quandove defenſa, arbitrio prudentis diiudicandum eſt. pagina. 415
Aggreſſorem occidere licet eligendo tanquã medium eius mortem, dummodo ſit neceſſarium. 416
Aggreſſorem occidere tenetur inuaſus quando ipſemet eſt reipublicæ neceſſarius. ibidem.
Aggreſſorem occidere non potes inuaſus quando aggreſſor eſt reipublicæ neceſſarius. ibidem
Aggreſſionis tres ordines. 416
Aggredi & præuenire hoſtem, ſcelus eſt. pag. 415
Ambroſij factum ut ſe infamaret ne eligeretur in epiſcopum. 300
Amicitia pecunia non æſtimatur ac ſubinde in mutuo illam conquirere non eſt uſura. pag. 535
Amicitiam turpem in mutuo intendere, non eſt uſura. 535
Amicitię præſtantius bonum eſt, quam fama & honor. 583
Amicitia, fama, & honor, non ſunt virtutes

tes neque ſpiritualia bona & uirtuti agnata ibidem.
Amicitia quę de bono honeſto proficiſcitur, uerè eſt amicitia, quæ uero de utili & delectabili, ſecundum quid. ibid.
Amicitia finis eſt famę & germanior uirtuti quam illa. ibidem
Amicitiam aliquorum diluere, ut ipſe expulſi loco in alterius ſeſe inſinuet amicitiam, ſi illum non infamet non eſt peccatum. pag. 514
Andabatarum pugna. 402
Angeli quibus rebus dominentur. 290
Angelorum iuratio. 773
Anglica ſtragis hoc noſtro ſeculo editę radix & origo. 942
Anima in corpus habet principatum & dominium. 284 285
Anima opera dæmonis corpus reſumere non poteſt. 794
Antichriſti tyrannide defecturi non ſunt Chriſti proceres, qui pro fide atrociſſimas mortes oppetent. 178
In antiſtitem expetere eum qui eccleſię eſt magis idoneus, laudabile eſt, etiam cum formidine aduerſæ ualetudinis, uide Epiſcopus.
Antiphonas primi, Græci compoſuerunt, teſte Iſidoro. 980
Appolloniæ quod ſe in rogum coniecerit excuſatur. 408
Apoſtoli ſinguli habebant iuriſdictionem in vniuerſum Chriſtianorum orbem. pagina. 899
Apoſtoli a Chriſto fuere ordinati epiſcopi. ibidem.
Apoſtoli docuerunt familiam Chriſtianam omnem ueritatem ad ſalutem neceſſariam ibidem.
Apoſtolis ratione ſtatus conſilia neceſſaria erant. 190
Appellare ad legitimum iudicem licitum eſt ei qui iudicis grauamine præmitur. 475
Appellans ad iudicem infidelem, excommunicetur. 475
Appellare ad ſuperiorem cauſſæ repellendæ aut differendæ iuſtitię iniuſtum eſt & iniquum. 475
Appellandi vſus in religionibus pernicioſus. pag. 475
Appellare antiquitus non licebat niſi intra biduum, aut triduum, modo uero indultum eſt tempus decem dierum. 474 475. 476
Appellare tertio ſuper eodem articulo, interdictum eſt. 476
Appellare tertio Romę, iam introductum. ibidem.
Appellare à quocunque iudicis uerbo, ſtylus eſt nocentiſſimus & intolerabilis. 476
Ars campſoria, vide Cambium & campſoria ars.
Archiepiſcopus ex officio habet ordine epiſcopos. 900
As dicitur omne totum quod in duodecim uncias diuiditur. 531
Aſſecurationis contractus omnino eſt licitus. 322
Aſſecurationis contractus multis modis uitiatur. ead.
Aſſecurationis contractus etiam in alijs rebus quam in mercibus licite fieri poteſt. pag. 602
Aſſecurationis contractus ſocio celebratus quo aſſecuratur ſors illi in ſocietatem tradita, uſuram ſapit. 602
Aſtrologi falſa ſępe uitia hominibus inferentes, ferendi non ſunt ſed tanquam publici infamatores, eſſent in ultimas cruces adigendi. 505
Aſtrologi non poſſunt per delineationem, & obſeruationem cœleſtium corporum proſpicere accidentarios euentus. 798
Poſſunt tamen de affectibus naturalibus iudicare. ibid.
Aſtrologi crimina reuelare non poſſunt, & quamuis poſſent peccatum eſt reipublicæ pernicioſiſſimum. ibidem
Aethiopum ſeruitus quomodo illicita uide Seruitus.
Auaritia duplex eſt. 322
Auaritia inter iudicis delicta primas tenet. pagina. 272
Audacia apud ſenſuales homines pro indicio fortitudinis reputatur, & ideo fit ut dum facinoribus perpetrandis adhibetur, minus de illa homines pudefiant. pagina 445
Auferre alicui quidpiam, ſtat dupliciter. pagina. 363
Auium tres ſunt differentiæ. 363
Auium quarum uenatio ſit permiſſa. 363

B

Baptiſma uerisimile eſt inſtitutum a Chriſto, cum à Ioanne baptizatus eſt, non ipſo facto, ſed uerbo 159
Beatę, quas ſic appellamus, uotum ſolenne emittunt quę clauſuram ſeruant, non alię. pag. 717
Bellum ex utraque parte non poteſt eſſe iuſtum, niſi forte ignorantia adſit. 412. & 477.
Bellum ex triplici capite iniuſtum eſſe poteſt. 443
Belli tumultu, quam pernicioſi ſint ſaluti reipublicæ. 444
Belli publici ſubditi num cauſſas inquirere, debeant. 435 & 444
Bellandum ut in pace uiuatur fol. 7. & pag. 220. & 41
Benedicere irrationales creaturas, contingit in ordine ad hominem 520
Benedicere Deo quid ſit. 517
Benedictio per ſe proprie in ſolam poteſt ferri rationalem, aut intellectualem creaturam. 519
Benedictionis relatio irrationalium creaturarum in hominem, tribus modis conſideratur. 520
Benedictio vulgo boni imprecatio eſt. 517
Benedictio uendi non poteſt. 857
Benedictio ad profeſſionem non ſemper eſt neceſſaria. 671
Benedictio terminorum, campanarum, &c. 520.
Beneficia ciuibus, & qui inde ſunt oriundi diſtribuere, æquum eſt, etſi extranei præſtantiores meritis aliquando inueniantur. pag. 262
Beneficia ſunt conferenda pueris. 265
Beneficia plura habere, talibus poteſt ornari circumſtantijs, ut licitum ſit. 267
Beneficiorum pluralitas incommoda multa adducit. 266
Beneficia eccleſiaſtica non dantur prælatis, ut præmia, quia boni ſint, ſed ut bene præſint. 922 931
Beneficia plura citra diſpenſationem quę poſſint obtineri, & quæ non. 269
Beneficia quæ reſidentiam requirunt etſi curam non habeant animarum, non debent quidem coaceruari. 269
Beneficia quæ curam habent animarum, non poſſunt tuto in conſcientia plura poſſideri. 269
Beneficiorum mutatio aſcenſus gratia uitanda. 261
Beneficiorum dominus non eſt Papa 264. & Vide, Papa.
Beneficium reſignans ut indigno conferatur, peccat. 265
Beneficium propter officium datur. 259
Beneficium poſſidens iniuſta ſententia, reſtitutioni eſt obnoxius. 240
Beneficium quod ſit ſpirituale quod uero minime. 240
Beneficium curatum non annectendum monaſterijs. ibid.
Bigamus cur irregularis. 53
Blaſphemia eatenus nefanda eſt quod hac forte de cauſa Deus in lege eam non nominauit. 140
Blaſpemia genere ſuo peior eſt ſimplici periurio *et quid sit* 779
Blaſphemia grauior multo eſt culpa apud Deum, quam homicidium. 43. & 781
Blaſphemiæ pœna antiqua. ibid.
Blaſphemiæ Deo uēdicanda relinquitur. 43
Blaſphemiæ prohibitio. 128. 140 & 508
Blaſphemo lingua abſcinditur. 425
Blaſphemia furto grauior. 435
Blaſphemus quando ſit detractor, uel deriſor 509. & 516.
Blaſphemus quando ſit creaturis maledicens pag. 520
Bonum dupliciter dicitur ſimpliciter bonum, pag. 815
Bonum commune priuato pręſtat. 912
Bonum nomen melius diuitijs multis. 353
Bonum intellectus quomodo præſtat uoluntatis bono. 238
Bonitas quid ſit. 204
Bonus paſtor quo pacto animam ſuam pro ouibus ſuis ponere debeat. 935. 936. uide Epiſcopus.
Bonus unuſquiſque ſemper præſumitur, niſi oppoſitum probetur, quando res non uergit in detrimentum alterius. 487
Bona eccleſiaſtica quare prohibeantur alienari. 317
Bona eccleſiaſtica quo anno partita ſint. 952. vide Diuiſio.
Bona eccleſiaſtica multa ſunt in titulum ſecularem tranſmutata. 959

Bona eccleſiaſtica in titulum ſecularem tranſlata, pauperibus non ſunt obnoxia. 959
Bona eccleſiaſtica eſſe pauperum, quomodo intelligatur. 961
Bona animæ triplicia. 343
Bona animæ quæ poſſunt & debent reſtitui pag. 344
Bonorum animæ diuiſio. 344
In bonorum temporalium defenſam licet latronum occidere. 417
Bonorum noſtrorum triplex eſt genus. 705
Bona incerta auctoritate Papæ pauperibus addicta ſunt. 374
Bonorum præceptio non tam late patet, quam malorum prohibitio. 112
Bulla nulla diſpenſat circa religionem & caſtitatem. 700
Bullæ irregularitatem non tollunt. 405
Bullæ cruciatę compoſitio. 337

C

Calumniator eſt, qui uel falſum crimen imponit, uel occultum in iudicio propalat. 462
Cambium quid ſit. 603. & quomodo ab arte campſoria, ſeu nummularia differat. pag. 604
Cambiorum plura mala. 604. & 614
Cambij multiplex conſideratio, & quomodo à cæteris contractibus differat & de eius diuiſionibus, & de Cambio ſicco. 606. 607. 608.
Cambiorum formæ & modi ad tria capita reducuntur. 608 609
Cambium minutum quomodo licitum, & quomodo illicitum. 606 607. 608
Cambium per literas. 606
Cābiū per literas in quo tranſmiſſio pecunię re uera nō fit, iniquam uſuram continet. pag. 609
Cambire diuerſas monetas ſecundum metalli naturam etiam ſuparum aliquid ſupra ualorem ſignati numiſmatis recipiatur, iniquum non eſt. 607 608
Cambiorum pretium quibus de cauſis legitime augeri poſſit. 622
Cābire numiſmata qua ratione numiſmata ſunt, nonnullo ad alterutra parte cōceſſo altero pretio, licitum eſt. 607. 608. & hoc etiam inter priuatas perſonas.
Cambire an liceat nummos eiuſdem ponderis & numeri, ualoris tamen diuerſi in diuerſis regionibus. 613 614
Cambire pecuniam inferioris gradus auri, uel argenti cum alia ſuperioris, citra compenſationem, iniquitas eſt. 614
Cambire monetam hac lege etiam ſi tempore ſolutionis auctus fuerit ualor, ſecundum priorem ualorem pendatur, uſura eſt. ibid.
Cambire ita ut eadem pecunia reddatur ubi plus ualet, minime licet. ibid.
Cambire pecuniam ab uno in alium locum habito reſpectu copiæ unius loci, atque inopiæ alterius, licitum eſt, modo temporis ratio nulla habeatur. 619 620
Cambium, duarum rerum in diuerſis exiſtentium locis neutiquam fieri licet ſi pluris in uno quam in altero æſtimetur. pag. 617.
Cambij pretium legitime uariat abundantia uel raritas pecuniæ. 622. & etiam frequentia & raritas indigentium. ibid.
Cambium ad incertam ſolutionem etſi aliquo modo licitum ſit, non tamen tutum. pag. 623. 627
Cambij legitima ratio. 628
Cambia an ad proxima loca eiuſdem regni ſint licita. ibid.
Cambiendi mos Luſitanorum & Caſtellanorum. 630
Campſoriæ artis radix & initium unde. pag. 613.
Campſor qui Romæ pecunias numerat, iuſte cum lucro illas Romæ recipit etiam ſi ipſi campſori expediret illuc aſportare. pag. 610
In cāpſore induſtria pluris ualet quam labore immo ſine labore multoties pretium recipit. ibid.
Campſori licitum eſt aliquid recipere ut pecuniam in ſuo cambio conſignatam in numerato ſoluat. 613. non tamen ultra id quod lege taxatum eſt. ibid.
Campſor dominium pecuniæ in illum cui das transfert. 622
Campſori nullo modo licet ab nundinarum intercalationem & pretermiſſionem pretium. Immo neque propter illud tempus quod inter cambium inter ſtet & proximas nundinas. 625. 627

Campſor ratione lucri ceſſantis nihil recipere poteſt. 627
Campſorum miniſtri quomodo ſint in culpa, & ad reſtitutionem teneantur. 631
Cantus eccleſiaſtici non ſtudij, ſed diuinæ laudis gratia inſtituti uide, horas.
Cantus eccleſiaſticus ſi eſt immodicus, eſt uituperabilis. 981
Canonicus non tenetur ui iuramenti primum præſtiti noua ſtatuta ſeruare. 778
Capellaniam ſtatuere ad celebrandas miſſas pro infidelibus error eſt. 818
Capituli nauigantis, de uſuris optima explicatio 583. & aliorum capit. vide, Expoſitio.
Carcerum eff. actoribus pœna capitis decernitur propter præſumptionem illatæ uis. pag. 478
Ad carceres condemnati tenentur ibi manere & non fugere niſi immineret periculum mortis uel corporalis ſupplicij. 479
Ad carceres & ad mortem ſimul condemnare nullus iuſte poteſt. eod.
In carcere ſpectare mortem aliquando tenentur martyres ob confeſſionem fidei. eod.
Carceres quare adinuenti. 428
Carcere perpetuus morti æquiparatur. eod.
Carceri mancipare quempiam niſi reipublicæ, aut principi non licet. eod.
Cardinalis epiſcopali fulgens dignitate potius tenetur eſſe præſens ſuæ eccleſiæ, quam Romæ. 268
Cardinalibus inhibitum eſt ne fiant epiſcopi. 939
Celare uitium rei & tacere, maxime differunt. 580
Cęli cauſſa per ſe eſſe nequeunt actionum liberi arbitrij. 798
Cenſus quid, & unde dictus. 587
Cenſus bifariam conſtituitur, Alius enim eſt reſeruatiuus, & alius conſignatiuus. ibidem.
Cenſum realem fructuariumque unuſquiſq; poteſt in ſua bona conſtituere, dummodo ſint libera, non ſolum uia donationis, uerum etiam uenditionis 589
Cenſus realis annexam habet perſonalem obligationem 589. immo bona ſuper quę cenſus conſtituitur rationem ſolum habent pignoris & hipothecæ. ibid.
Cenſus realis non ſolum conſtitui poteſt ſuper certis ſignatisque bonis, uerum & ſuper inde natus, immo & ſuper re cuius fructus cenſum non adequant. 590
Cenſum realem emens non fructus rei obligatæ emit, ſed ius exigendi cenſum. pagina 589
Cenſum perſonalem, utpote quem uenditor ſupra ſuam conſtituit perſonam, iuſte quiſque emere poteſt. 593
Cenſus perſonales & ſuper incertis bonis etiam non fructificationibus conſtitutos, Extrauagantes Martin. Calix. non damnant. 591
Cenſum pecuniarum iure etiam quiſque poteſt ſuper ſuis facultatibus conſtituere, non ſolum donationis forma, uerum etiam uenditionis. 589
Cenſus ſuper uſum pecunię conſtitui poteſt. pag. 591
Cenſus pecuniarij temporales temporis certi cuius penſio maioris ualoris eſt quam ſit precium, ſuſpecti ſunt, & relegandi. pagina 593
Cenſus perpetui non modo licite emuntur, uerum in illis minor eſt uſuræ ſuſpicio, quam in temporalibus. 592
Cenſus perpetui obligatio quando cenſus conſtitutus fuit ſuper incertis, & indefinitis bonis ad hæredis pertinet, ſi uero conſignatus fuit ſuper certa re, non niſi re illa permanente, quia perempta hæredes amplius non teneantur. 592
Cenſus temporales licite emuntur. 591
Cenſus uitalicius licitus. 594
Cenſus redimibiles licite emuntur, appoſita conditione ut non membratim & per partes, ſed totum ſimul redimatur. 595
Cenſus emere cum pacto retroemendi, nequaquam fas eſt puta obligando uenditorem, ut eundem redimat eodem, uel minori. pagina 594
Cenſum emere cum pacto retrouendendi, licitum eſt. 595
Cenſum emere cum pacto retrouendendi conſtituto tempore, tam illo ante, quod non ſit uenditori redimendi facultas, quam illo citra, quod ſi non redimatur, nulla fiet ultra redimendi facultas, ſed cenſus maneat perpetuus, licitum eſt. ibidem.
Cenſus quod pretium dicatur iuſtum. ibi.

Cenſus multæ cõditiones iniquum reddunt. 593
Cenſuarius quod recipiat partem pretij, quia concedit facultatem uendendi iniquum eſt. 596
Ceremonia unde dicatur. 94
Ceremonialia ac iudicialia præcepta per quam illationem iure naturali deſcendant. 101
Ceremonialia legis opera non conferebant gratiam ſicuti noſtra 132
Ceremonialia præcepta, & iudicialia quare ad decalogum non pertineant. 105
Ceremoniæ ueteris legis, quæ ad Dei cultum pertinebant, Chriſtum & eius legem figurabant. 151
Ceremoniæ omnes ueteris legis, quę ex debito fine ducebant ſuas cauſſas, literalem, & myſticum ſenſum habebant. pag. 153
Ceremonias ueteris legis multiplices fuiſſe condecens fuit, quæ ad quatuor cap. reducuntur. 151
Ceremoniæ & ritus apud omnes gentes ſemper fuere ad diuinum cultum ratione naturali magiſtra. 155
Quinimo multi proceres fuere inter gentes quibus ſuper naturalem inſtinctum diuinus radius affuiſſit. 156
Ceremoniæ ueteris legis a ſolis carnis ſordibus corpus emundabant 156. Cuius emundationis ratio potiſſima erat in noſtro myſterio poſita. eod.
Ceremoniæ ueteris legis an in Chriſti morte ceſſauerint. 157
Ceremonias legis ueteris nullo modo licet poſt euangelij promulgationem obſeruare. 158
Ceremonialia obſeruando quomodo fuerit Petrus reprehenſibilis. 165
De ceſſatione legalium diſſidium Auguſtini, & Hieronymi. 165
Cæſio ſyluæ uetatur in bonum reipublicæ. 362. uide Ligna, Sylua.
Cædens ligna in nemoribus alienis furtim, quando teneatur ad reſtitutionem. 262
Cedere bonis quando liceat. 392
Qui bonis ceſſerunt quando teneantur ad reſtitutionem. ead.
Circumciſio non conferebat gratiam ui ſacramenti, ſed per fidem quam populus proteſtabatur. 132
Charitas quid ſit. 120
Ad præceptum charitatis requiſita 490
Charitatis actus bifariam conſideratur. 123
Charitatis actus ut ſingularis uirtutis eſt cadit ſub ſingulari præcepto. ead.
Charitatis actus ut eſt uniuerſalis modus omnium uirtutum, non cadit ſub præcepto. eadem.
Charitatis lex iuxta Diui Thom. ſententiam ſtatim obligat cum quis limen rationis ingreditur. 125
Charitas cum ſit omnium aliorum præceptorum finis, quare aſtruatur ut ſingulare pręceptum. 126
Charitatis præcepto occurrente tenemur cuncta quæ tunc facimus in Deum referre ut in finem ſupranaturalem. 126
Charitas eſt titulus rerum poſſeſſarum 292
Charitatis præceptum dupliciter impleri, pag. 636
Charitatis lex, & ordo quando nos obliget. pag. 416
Chriſtus ut homo non eſt rex poteſtatis ſecularis. 308
Chriſtus nunquam iurauit. 744
Chriſtus idem regnum quo functus eſt ipſe reliquit uicario ſuo Papæ. 308
Chriſtus quomodo fuerit rex inquantum homo. 307
Chriſtus ſecundum quod homo iure redemptionis eſt rex regni cœlorum. 308
Chriſtus caput eccleſiæ ac perinde omnium munerum eccleſiaſticorum exemplar. pagina. 894
Chriſtianis turpius eſt iurare quam antiquis. 744
Clericus inquantum clericus nullas tenetur ſoluere decimas. 841
Clericus quatenus ſeculari iure terras poſſidet ſeculares debitor eſt decimarum. ead.
Clerici poſſunt recipere ſtipendium ſuſtentationis. 854
Clericus diues poteſt paciſci de ſtipendio ſuſtentationis cum non eſt lege conſtitutum 854. 855.
Clerici in minoribus conſtituti ad nullas horas canonicas tenentur contra Panor pag. 982.
Clericus non eſt ſimoniacus cum tantum diſtributionum gratia diuinis intereſt, peccat tamen grauiter. 861
Non omnis clericatus uſque ad primam

 tonſuram

tonſuram eſt de iure diuino. 866
Clerici quatuor generibus bonorum temporalium fruuntur. 950
Clerici in naſcenti eccleſia cœperunt in communi uiuere uide Epiſcopus.
Clerici licet aliũ de uictum habeant idoneum poſſunt tamen de bonis eccleſiaſticis uiuere. 960
Clericorum multa ſunt obſequia, quibus ſua ſtipendia merent. 969
Clerici denunciare poſſunt in cauſſa ſanguinis cum proteſtatione &c. 461
Clericis quare non licet malefactores occidere & quo iure. 403
Clericorum ſacrilegæ extorſiones aduerſus monachos 863
Clerici qui dicantur. 464
Clerici qui petunt bonorum ſuorum reſtitutionem in iudicio dummodo proteſtentur ſe id non facere ad uindictam, & ſanguinis effuſionem non incurrunt irregularitatem, licet malefactores occidantur. 461
Clericorum uotum caſtitatis, uide Sacerdos.
Clericatus omnis uſque ad primam tonſuram non eſt de iure diuino, contra Caietanum. 866
Cognitio diuinorum in ſeipſis ſoli Deo, & beatis competit, nobis uero non ſic, quo loco genuina Pauli loca explicantur optimè. 19
Commercia humana bipertita ſunt 393
Commutationum alia uoluntaria, alia inuoluntaria. 249
Commutationis nomen nõ ſimplicem dationem aut receptionem importat, ſed dare ut recipiant, recipere ut reddant. ibid.
Commutatio uoluntaria ſpontaneam quandam, & uoluntariam actionem tam ex parte offerentis quam recipientis importat. ibidem
Commutatio inuoluntaria, inuoluntariam ſupponit actionem tam ex parte patientis quam auferentis. 249
Commutationes inuoluntarię diuiduntur & in eas quę occulte & ignorante domino per fraudem fiunt, & eas quæ per uiolentiam manifeſte. 249
Commutationes uoluntariæ per ſua quoque membra ſubſecantur. ibid.
Compenſatio quæ ſit facienda pro uita ablata. 346
Compẽſatio in fama optime poteſt fieri. 350
Communes debent eſſe res quantum ad uſus per miſericordiæ & liberalitatis benignitatem. 304
Communitas rerum triplex eſſe poteſt. 303
Commodatum & mutuum quo pacto diſcriminentur.
Concilij Apoſtolorum, Actuum. 15. explicatio 304
Concluſio practica quo eſt ſingularibus uicinior eo minus habet certitudinis. 30
Condemnato ad mortem licet fugere & ſe ab impedimentis expedire. 478
Condemnato ad mortem iuſte non licet inſtrumenta conferre ut ſe uinculis expediat & fugiat. 478
Condemnatus iuſte ut fame pereat poteſt abſtinere a cibis ſibi oblatis contra uoluntatem iudicis 480
Condemnato a legitimo iudice iuſte & iuridice non licet ſe defendere. 477
Condemnato iniuſte fas eſt iudici reſiſtere ubi tamen non ſcandalum daret, ex quo grauis perturbatio timeretur. 477
Condẽmnatus legitimis teſtimonijs, ſed tamen ſine cauſa aliqua, quia eſt innocens ſi non poteſt ſe defendere niſi inflictis uulneribus tenetur obedire ſententię iudicis. ibidem.
Confeſſi crimen proprium, ſuper aliorum cõſcientias non interrogentur, excepto crimine læſę maieſtatis & hæreſeos. 446
Conſilium non habet rationem legis, ut pote uirtute carens coerciua. 18
Conſilia multa ſunt de iure naturæ. 189
Conſilia euangelica atque adeo omnia naturalia ad tria reducuntur genera, ſcilicet paupertatis, continentiæ, & obedientiæ. ibidem.
Conſilia noua in euangelica lege adhibita, ſunt uirginalis puritas, & confirmato uoto cuncta relinquere. 190
Conſilia illa quę ſunt de iure naturæ, ſępe accidit ut ſint in præcepto. 190
Conſilia ideo cenſentur minima, quia ad ſalutem non ſunt neceſſaria. 704
Conſilium pręſtans uſurario, ut ſub vſuris mutuet ad reſtitutionem tenetur 552. uide uſura.
Conſulere minus malum quomodo liceat, optima diſputatio. 154
Conſentire facientibus dupliciter contingit.

git. 511
Conſuetudo quid ſonet 73
Conſuetudo trina pollet uirtute. eadem
Conſuetudo & mos qualiter differant. ead.
Conſuetudo ex ſeipſa uim legis non habet, niſi quatenus à principis conſenſu dimanant, 73
Conſuetudo ligat non ſolum tanquam ſignum promulgationis nouæ legis, ſed aliquando etiam eſt ſignum quod olim talis uiguerit lex. ead.
Conſuetudo tam legis robur nanciſcitur, ut communi hominum iudicio & arbitratu peccatum eſſet facere contra illam. ead.
Conſuetudo quę ex principis ſocordia aut impotentia obrepit, legi non derogat 73
Conſuetudo quæ ex animi feruore ac pietate tantum ortum habet, non habet uim præcepti, niſi poſtea uti ſub præcepto cuſtodiatur. 74
Conſuetudo quę illicitum habuit ortum legem poteſt antiquare, quin & apud poſteros uim legis obtinere, non tamen quandiu per actus paruos increbeſcit. 74
Conſuetudo iurandi non eſt ſtatus peccati. 787
Conſuetudo offerendi quando obliget ſub præcepto, quomodo poſſit iudicari 821
Conſuetudo licet ſit cauſſa iurandi, magnumque ſecum afferat peierandi periculum, tamen neque ipſa per ſe peccatum eſt, nec ſpeciem mutat iuramenti. 786
Caietan. tamen ait quod ſi quis propter continuam conſuetudinem tam uere quam falſo in communi locutione iurandi non aduertit, non excuſatur a mortali. 788
Contemplatiuæ uitæ ſitne melior quam actiua. 912
Contractui quando deeſt ſolemnitas iuris eſſentialis poteſt quis legis uti beneficio. 326
Contractus fere omnes iuregentium ſunt introducti. 198
Contractus eſt actio inter duos, ex qua utrinque obligatio naſcitur. 561
Contractus, & pactum non conuertuntur. eadem.
Contractus ſtricte actus eſt iuſtitię ead.
Contractuum ſpecies ſeptem ſunt. ſ. emptio, cambium, mutatio, emphyteuſis, commodatio, permutata cōmodatio, locatio. 562
Contractus aſſecurationis. 601. 692. ubi uide, Aſſecuratio.
Contractus cambij. uide Cambium, Cambire.
Contractus emptionis & uenditionis. 562. uide, Emptio & uenditio.
Contractus ab uſurario facti qui ſint ualidi. 549. uide, Vſurarius.
Contrahentibus quomodo liceat adinuicem ſe decipere. 568
Contumelia a conuitio & improperio differt. 497
Contumeliarum modi omnes ſunt eiuſdem ſpeciei. ead.
Contumelia genere ſuo eſt peccatum mortale, id que atrocius quam furtum aut rapina. 498
Contumeliæ grauitatem, quantitas furti exuperare poteſt. eadem
Contumelijs ferendis animum habere paratum unuſquiſque tenetur. 499
Contumelias illatas, quando ferre teneamur, quando repellere oporteat. 500
Contumelia peior eſt furto. 509
Contumelianti reſpondendum eſt, quando ratio correctionis fraternæ id decere demonſtrauerit. 500
Contumelianti honori fidei, & religionis religio eſt acriori reſpondere obiurgatione. 500
Contumelianti quæ crimina liceat obijcere, quando reſiſtere licitum. 501
Contumelianti alijs, reſpondere ſemper eſt officium. ibid.
Contumelioſus quis dicatur. 496
Contumeliæ & detractionis diſcrimina 498. 502. & 504.
Contumelia proprie loquendo, in uerbis conſiſtit. 496
Contumelia extenſo nomine, etiam in factis poſita eſt, quatenus rationem habent ſignificandi. 497
Contumelia eſſe poteſt etiam ſi uitium quod propalatur peccatum non ſit, quamuis huiuſmodi ſit inſignior. 497
Contumelia eſſe poteſt, etiam ſi occultum uitium non detegatur. ibid.
Contumelia illa maior eſt in qua uitia imponuntur. eadem
Conuitium unde dicatur. eadem
Conuitij iactatio, quæ fit præter intentionem contumeliandi quæ culpa ſit. 498
Conuitiari eatenus eſt uirtus quatenus intra limites moderatę facetiæ continetur. 498

Cor eſt prima pars in qua anima uiuit 134
Creaturæ omnes irrationales lege Dei æterna aguntur. 29
Criminator à ſuſurrone & detractore differt. 514

D

DAemonum poteſtas. 794
Dæmones uera miracula facere non poſſunt. eadem
Dæmones triplici poteſtatem exercent ead.
Dæmones humani generis hoſtes. 31
Dęmonum odium in Deum atq. humanum genus. 790
Cum dæmonibus nullum licet inire commercium, aut ſocietatem aut pactum. ead.
Dęmoniaci conſortij tres ſunt gradus eadem
Damnum emergens quid ſit. 541
Damnum emergens quando mutuatori inuito emergit, iuſte exigitur. ibidem
Damnum emergens iuſte petit, qui mutuare cogitur. 541
Damnum emergens præuiſum & formidatū, qui rogatus mutuat iuſte poteſt a principio in pactum ducere. 541
Damnum datum in re quæ erat in potentia, non eſt perinde reſtituendum, ac ſi fuiſſet in actu, quiſque tenetur ad integrum reſarcire. 365
Damnum dantes graue iunctim quomodo contrahant reſtitutionis debitum uide reſtitutio.
Dationes illicitæ triplices ſunt. 371
Debiti duplex eſt ratio, ſecundum quod aliqua res dicitur hominis. 244
Debita incerta naturali iure in uſus reipublicæ communes cedunt 373. uide, Reſtitutio.
Decalogus compendium fuit totius naturalis legis. 84
Decalogi & reliquorum præceptorum diſcrimen. 105
Decalogus non expreſſe continet principia de dilectione Dei & proximi, ſed quare hoc. 105
Decalogus cur indiſpenſabilis. 931
Decalogi pręcepta diſtinguuntur in tria primæ tabulæ & ſeptem ſecundæ. 105
Decalogi primum præceptum licet negatiui formam pręſeferat, affirmationem tamen amplectitur. 107
Decalogi pręceptorum numerus congruentiſſimus eſt. 108
Decalogus nullum continet præceptum de uirtutibus hominem in ordine ad ſeipſum componentibus. 109
Decalogi præcepta recto ordine ſunt diſpoſita. Et cungrueuti modo tradita. 112
Decalogi præcepta omnia, tam primæ quam ſecundæ tabulæ ſunt prorſus etiam per Deum indiſpenſabilia. 114
Decalogi pręcepta non omnia includunt modum charitatis, ita quod ſit peccatum niſi in gratia fiant. 123
Decalogi præcepta data ſunt nobis ut legis capita, ſapientibus autem commiſit Deus ut de alijs nos erudirent. 133
Decalogi præcepta ante legem ſcriptam utcunque de iure gentium poterant cenſeri tametſi non niſi naturali, poſt uero de diuino dicuntur 41. uide, Præcepta Decalogi.
Deceptio intra dimidiam iuſti pretij, permiſſa eſt, non tamen licita. 572
Deceptor quare ad reſtitutionem teneatur. ibidem.
Decepto quare non detur actio in iudicio. ibidem.
Decimarum aliarumque oblationum diſcrimen. 829
Decimę quo iure debeantur. 830
Decimæ ad iudicialem ordinem olim ſpectabant. ead.
Decimarum quota non exuperat iuſtum miniſtrorum eccleſiæ ſtipendium, etiam ſi tanquam ueris dominis eis adiudicentur. 833
Decimarum quota non eſt de iure diuino. 835
Decimæ an per deſuetudinem abrogari poſſint. ead.
Decimæ quibus de rebus debeantur. 837
Decimæ aliæ perſonales alię reales. ead.
Decimas à ſeruitoribus de ſua mercede exigere, niſi mos omni memoria uetuſtior ad id cogat, non eſt æquitas. 838
Decimæ ſoluendæ ſunt ab agricola ita ut nō poſſit ante decimationem operas ſuas & ſumptus nec ſemina excipere. ead.
Decimę perſonales non exigebantur in ueteri populo, & quare. ead.
Decimas ex minutis oleribus &c. Leuitę non exigebant, ſecus autem Phariſęi. ead.
Decimas non debet agricola, ſi abſque ſua negligentia

gligentia ante decimationem granum ei ſublatum ſit. ead.
Decimam totam debet ſoluere agricola antequam uel ſuorum mercedem, uel regis tributum excipiat. 839
Decimas ſoluere integrum tenetur colonus alieni fundi antequam pēſionem excipiat quam agri domino ſoluturus eſt, niſi aliter inter eos conuentum fuerit. eadem
Decimarum non tenetur mercenarius qui ex decimatis mercedem recipit. ead.
Decimarum non tenetur dominus fundi ex ſuis prouentibus quos colonus poſt decimationem ei ſoluit. eadem
decimas petere clericis duntaxat proprio iure competit merito ſuo. ead.
decimas exigere non eſt idem quod res ipſas quæ decimantur petere. ead.
decimæ in lege noua nō ſolum in clericorum uictum ſed etiam in eleemoſynarum ubertatem pro egenis conferuntur. 840
decimę perſonales illi eccleſię debentur, ubi quiſque paręcius eſt. ead.
Decimæ prędiales uidentur deberi eidem eccleſiæ ubi prædia iacent At ecclſia mauult ſe ad conſuetudinem referre. ead.
Decimas ſoluere non tenentur infideles pręter Iudęos. 842
Decimę decimarum congruenter Dei pręcepto in ueteri lege ſummo ſacerdoti Leuitę pendebant. 843
Decimarum ius eſt mere ſpirituale. 867
Decimarum dominium ante earum partitionem ſolum eſt penes clerum, & quo iure pagi. 953
Decimę multarum eccleſiarum totę ſunt in titulum ſecularem tranſmutatę. 959
Defenſa uitę & bonorum temporalium quādiu duret. 417
Defendere aliquando pro uindicare. ibidem.
Ob defenſam vitę & bonorum temporalium licet occidere. Vide, Occidere, & Aggreſſorem.
Deliberatio comprehendit conſilium, & ſententiam. 637
Deliberatio quanta ſit neceſſaria ut uotum obliget. eadem
Delicti triplici uia a iure pręſcripta cognoſcuntur. 467
Democratia quid. 41
Denuntiatio fraterna quinque modis diſtat a iudiciali. 467
Denuntiatio iudicialis quomodo differat ab accuſatione. ead.
Denuntians fraterne tenetur pręlato ueritatem fateri niſi grauiter timeat quod eum tamquam iudex machinatur caſtigare. Alioquin ad confeſſionem cogi poteſt. pag. ead.
Denuntians fraterne ſi ſit perſona omni exceptione maior ualere poteſt pro teſte in iudicio inde futuro. 467
Denuntiatio duplex eſt. 459
Denuntiatus fraterne ſi rebellis ſit & citra ſpem emendæ, excommunicationis ſententia ab eccleſia coram teſtibus denuntiationis eſt ſeparandus. 467
Sicuti denuntiationem fraternam debet præcedere admonitio, ſic inquiſitionem ſpecialem, uel infamia, uel expreſſa iudicia pagi. 468
Depoſitarius tenetur negare depoſitum quādo dominus petit in abuſum iniurioſum. pag. 368
Depoſitio non eſt contractus. 563
Depoſitum habens ſi quid ſua induſtria depoſita pecunia lucratur, reſtituere non tenetur. 571
Deriſio a contumelia, ſuſurratione, & detractione differt. 515
Deriſio ſub ludi forma ſcommata ſua tegit. pagi. 515
Deriſio frequentiſſime in ironia uerſatur. pagi. 515
Deriſionis materia quę ſit. 515
Deriſioni exponere peccatū alienum, aut naturalem defectum tanquam paruum genere ſuo eſt mortale, inde alter pudefiat. pagi. 515
Deriſiones eiuſmodi grauiora peccata ſunt, quā contumelię, etſi in Deum, aut fidem euomantur enormiſſima blaſphemię crimina. 516
Deriſionis gradus. 5 6
Deriſio & ſubſannatio ſine conueniunt, modo differunt. ead.
Deriſor Dei quis dicatur. eadem.
Detinere rem alienam inuito domino peccatum eſt furti. 431
Detinere rem alienam nullam addit malitiam ſupra accipere, ſed eſt continuatio peccati. ead.
Detractio quid ſit. 501

Detractio reſpectu famæ, non reſpectu veritatis dicitur. ead.
Detractio genere ſuo eſt peccatum mortale. 503
Detractio per accidens quæ ſit. ead.
Detractio per accidens quando uirtus, quandoue peccatum ſit. 504
Detractionis uitium quomodo uniuerſis cōmune ſit. 50
Detractio ſecundum genus ſuum grauius peccatum eſt quam furtum: leuius homicidio, & adulterio. 508
Detractio in indiuiduo leuius peccatum eſſe poteſt quam furtum, & grauius homicidio. 509
Detractionis proprium obiectum eſt ratio inuoluntarij. 510
Detractione peior eſt contumelia. ead.
Detractio eſt inuidiæ filia. ead.
Ad detractionem alium inducens, aut q propter odium illa delectatur, grauius peccare poteſt quam detrahens. 510 511
Detractor quis dicatur propriè. 502
Detractores quare homicidæ peculiariter dicantur. 510
Detractor quæ vere ſunt mala culpa, diſſeminat. 512
Detrahenti alijs non reſiſtens, quando peccet, quandove excuſetur. 511
Detrahenti dum uera dicit, non eſt contradicendum, ſed reprimendum eſt illi uerbum 511
Deuotio quid. 996
Deuouere quid. ead.
Deo nihil eſt caſuale aut fortuitum 24
Dei ultus quid. 24
Deum uelle aliquid extra ſe, ſtat dupliciter pagina 117
Deus qua ratione dicatur iurare. 738
Deus non poteſt iurare per alium a ſe. 738
Deus tribus modis in rebus exiſtit. 742
Deus aliqua neceſſario uult. 117
Dei legislatoris & humani diſcrimen. 117
Deus duas habet poteſtates in uniuerſum orbem. 118
Deus legitima iudicis auctoritate uſus eſt, vaſa Aegyptiorum Iudæis tradendo ead.
Deus forſan conciliauit animos Oſeę, & mulieris fornicariæ ut in matrimonium conſentirent. 118
Deus iubens Abrahæ filium immolare, neutiquam in homicidio diſpenſauit. ead.
Deus non ſolū ut dominus, ſed vt iudex pōt innocentem a culpa actuali occidere. ead.
Deus ſolum gratiam confert quam non adimit, ſed homo ipſe per propria ſcelera. 49
Deus poteſt occultè rem alienam alteri donare non tamen princeps niſi dicta cauſſa & lata ſententia. 435
Deus ſolus eſt dominus uitæ. 299
Deus cum abſolutus ſit dominus uitæ nunquam tamen hac uſus eſt poteſtate, aut in uitam aut in bona reliqua 299
Deus nemini relaxat pœnam preterquam in ſacramento, niſi ſecundum opera & fructus pœnitentiæ. 457
Deo primum ac propriè per excellentiam cōpetit maledicere per modum cauſſæ effectricis. 517
Deum benedicere ac maledicere quid ſit. pagina 517
Diaboli appellatio qui illum cui maledicitur importet uix a peccato mortali excuſare poteſt. 518
Diaconis ac ſubdiaconis olim cōceſſum erat poſt ſuſceptum ordinem nuptias celebrare. 727
Diaconatus olim non habebatur ut ordo ſacer. 850
In die feſto quæ ſint licita ſex modis uenari poſſumus. 145
Dies feſtus quomodo ſpirituales actiones permittat. ead.
In die feſto opera corporalia quæ fiunt, licet fiant pro mercede, feſtum non uiolant. pagina 147
In feſto quomodo licet ſegetes metere. & texere, & mulionibus, & alijs iter agere. 146
Dies feſtus ad audiendum ſacrum (quod Miſſam dicunt) obligat. Multi tamen ex uariis cauſſis ab auditione excuſantur. 147
Diffamans aliquem de uero crimine contra iuris ordinem neceſſarium, qualiter & ad quam teneatur reſtitutionem. 351
Differentia inter poteſtatem eccleſiaſticam & ciuilem quo ad uinculum utriuſque. pag. 50
Dignioris non eſt habenda ratio quando qŭ ſacerdotium inſtituit ut certis perſonis obueniat. 261
Dignum ſe eſſe ad præſulatum præſumere debet nemo, ni diuinitus fuerit attactus. pag. 909

Dile-

Dilectionis ad inuicem debitum nunquam ceſſat. 340
Dilectio proximi nobis notior eſt ad ſe ſum, quam Dei. Hæc autem illius ratio & cauſſa eſt. 111
Diligendus eſt a nobis Deus, plus quam nos ipſi. 218
Diſpenſatio quid ſit. 76
Diſpenſandi munus tametſi plenarie penes ſolum legislatorem ſit, interdum tamen in ſerioribus competit. 76. & 77
Diſpenſationis legitimæ cauſſæ. 77
Difficultas ex natura rei promiſſæ orta, idonea poteſt eſſe diſpenſandi cauſſa, ſecus ſi ex habitu prauo uouentis proficiſcatur. pag. 77
diſpenſatio citra cauſſam in his quæ ſunt iuris diuini nulla eſt, ſecus in his quæ ſunt poſitiui. ead.
diſpenſatio uoti pure conditionalis, ſi ſit religionis, ad ſummũ Pontificem ſpectat. 662
diſpenſatio uoti pœnalis ad epiſcopum poteſt pertinere. ead.
diſpenſat Papa cum emptore cum ei uendit beneficium eo ipſo quod ipſe uendit, & efficitur emptor uerus poſſeſſor. 890
diſpenſio populi ſeminariũ eſt hæreſim. 925
diſtribui nõ poteſt ſemper ciuibus ſecundũ æqualitatem meriti. 246
diſtributiua iuſtitia in actione qua homines in ſuam gratiam primum recipit, nullum locum habet, Secus in meritis condigni. 252
diſtributio fiet a Chriſto diuinorum bonorum in die iudicii, non ſolum ſecundum proportionem geometricam, uerum & ſecundum arithmeticam. 254
diuiſio aliqua dominiorum iure naturali facta fuit. 304
diuiſionem primam rerum quis fecerit. ead.
Diuiſionem rerum negare hæreticum eſt. pagina. 304
Diuiſio prima rerum externarum facta fuit iure gentium, licet poſtea ciuili iure plures acceſſerint. 304
Diuiſoriæ ſortes licitæ ſunt. 322
Dominium incepit ab orbe condito. 304
Dominium non eſt tam uſu frequens quam dominatus ac dominatio. 284
Dominium fundatur in libertate. 286
Dominium non transfertur in neceſſitate extrema. 288
Dominium quarum rerũ habeat Deus, quarum angelus, quarum homo. 290
Dominium quadruplex, naturale, diuinum, iuris gentium, & iuris ciuilis. 292
Dominium, & ius in regnũ quod habuit Dauid, dominium poſitiuum erat. eadem.
Dominium eſt habitudo inter poſſidentem & poſſeſſum. 286
Dominii legitima definitio, & explicatio. 285. & 286.
Dominium uſus, & vſuſtructus quo pacto diſſerant. 286
Dominium habere rerũ ſolis uigentibus intellectu & libero arbitrio conuenit. 290
dominiorum innumera genera ſtatuentes exploduntur. 291
dominio multiplici abundat homo, etiam iure humano. ead.
Dominium differt ab eius titulo. 286
dominii, ac iuris nomen, pro eodem uſurpari non debent. 284
dominii ac iuris. nihilo plus habet in rem alienam exiſtens in gratia, quam in peccato pag. 294
dominium an transferatur per actum interiorem. 288
dominium duobus tantum modis transfertur. ibidem.
dominiorum diuiſio neceſſaria fuit in ſtatu naturæ lapſę. 392
dominium habet homo naturale, nõ ſolũ in omnes terrę fructus, uerũ etiam quodam pacto in elementa cœleſteſq. orbes. 294
Dominiorum tranſlatio omni iure fieri poteſt. 316
Dominij tranſlationis definitio. 316
Dominij aliena definitio exploditur. 284
Domini correlatiuum eſt ſeruus. ead.
Dominus eſt homo honoris & famæ 300
Domini quibus Rex oppida cum nemoribus largitur, quas poſſint condere ſanctiones circa nemora. 362
Dominium an acquirat uſurarius in ea quæ per uſuram corraſit. 546. & 547
Donatio facta abſenti nõ obligat antequam alter acceptet, ideoque reuocari poteſt ſine iuſta cauſſa. 247
Donatio ſi fiat abſenti ſolenniter, & coram teſtibus, obliget necne, ſtandum eſt iuri ciuili. ead.
Dubitare de bonitate alterius ubi coniecturæ ad prauum iudicium inclinãt laude dignum

dignum eſt. 225
Dubitare de bonitate alterius ex leuitate cõiecturarum culpa eſt. 225
dubitare de bonitate alterius citra aſſenſum, aliquando mortale eſt. 225

E

Ecclesia non tenetur de ſuis poſſeſſionibus reddere decimas. 843
Eccleſia aliquid poteſt facere ſpirituale quod prius non erat, quod ideo ſi uendiderit plus ratione conſecrationis quam ualet, contra ius eſt diuinum, & naturale. 850
Eccleſia non perinde habet modo poteſtatem faciendi miracula ac in Apoſtolis extitit. ead.
Eccleſia poteſt omnes dies feſtos quos ipſa ſtabiliuit tollere uel mutare, aut ſaltem factum teneret, quod tamen Spiritus ſanctus non permittet. 144
Eccleſia quare olim multis fuerit temporalium dotibus a principibus ditata. 965
Eccleſiæ licet immobiles poſſeſſiones, nullo excepto genere habere. 966
Eccleſiæ bona optimo iure ei conceſſa ſunt, & qui contradiceret, male audiret de fide. ead.
Eccleſiæ conducens non eſt ut caſus omnes de quibus dimicatur ſintne uſurarij, eius auctoritate definiantur. 560
Eccleſiaſtica bona non mirum ſi ob nimiam temporum calamitatem quanduque a regibus exigantur. 967
Eccleſiaſticis conſentaneum fuit caſtra uaſſalloſq. habere in poſſeſſionem ſicut alias dotes. 965
Eleazarus tanquam uir fortis abſque ulla reuelatione diuina elephantem impetiuit. pag. 119
Eleemoſynam qui extorquet ſimulata paupertate non tenetur ad reſtitutionem. 877
Eleemoſynam pro una Miſſa offerendam taxare ut ſacerdotes ſub anathematis cenſura inhibeantur ne minorem recipiant, execrabile eſt. 858
Eleemoſynarum modus puta quod fiant in præſentes pauperes, Deo gratiſſimus 960
Eleemoſynas petere in honorem ſanctorum, & eas porrigere licet. 806
Eligere digniorem in foro conſcientiæ & poli præceptum eſt. 258
Elegit Christus non alium qui ſuus ſibi uicarius ſuccederet, quã omnium tunc temporis Apoſtolorum optimum. 259 & 263
Eligere dignum prætermiſſo digniore mortale non eſt, & in rebus maioribus quando exceſſus meritorum non eſt tantus ut uideatur ad rem multum pertinere. 260
Electi ſunt a Chriſto domino homines literarum rudes ad euangelicam functionem duplici de cauſſa. 263
Electio ut canonica ſit ſolidaque ac ualida habenda ſecundum externum ius fori, ſatis eſt eligere dignum. 259
Electionem, dum non eſt aliud medium, licet pretio ab indigno remouere, & ad dignum inflectere. 859
Electionis ſpiritualis beneficij, antequam fiat, non licet obſtacula pecunia propellere, tamen electione facta licet iniuſta impedimenta per pecuniam remouere, pag. ead.
Electionem perimere Papa, vel inferior in fauorem dignioris non poteſt, ſi electus ille ſit quem iura non repellunt. 258
Elector ex debito officij tenetur explorare, ac ponderare merita eligendorum & meliorem eccleſiæ tribuere. 915
Electores non debent ſuo calculo indigno ſuffragari.
Electores licitè poſſunt prætermittere digniſſimum qui eligi non poteſt, ut dignior eligatur. ead.
Electores epiſcopi an teneantur meliorem eligere. 915
Electores epiſcopi quid ex officio ſuo explorare debeant. ead.
Emere merces, ut lanas anticipata ſolutione uilius quam in præſenti foro uæneunt, licitum eſt, ſi tamen coniectura eſt tempore quo tradendæ ſunt plus minusve ualituras etiam ſi pretio a principio taxentur. 584
Emptio & uenditio ſunt contractus reipublicæ maximè neceſſarij. 563
Emptio & uenditio unus reputatur contractus. 563
Emptio eſt rei pro pretio contractio. 563
Emptio ab emphyteuſi, & locatione differt, pag. 503
In emptione & uenditione pretia rerum non ſecundum earum naturam æſtimanda ſunt, ſed quatenus in uſus ueniunt humanos.

nos. 570. uide, Pretium.
In emptione & uenditione fraude uti & dolo, hoc eſt pluris uendere, uel minoris emere, peccatum eſt ex genere mortale. pag. 570
Emptionis quidam peſſimus contractus, & vſitatus. 586
Emptor qui ſubſtantiam rei, vel quantitatem, uel qualitatem agnoſcit, uenditori neſcienti tenetur veritatem manifeſtare. pag. 574
Emptor agnoſcens theſaurum eſſe in agro abſconditum an iuſtè emat agrum a uenditore neſciente abſque myſterij reuelatione. 578
Emptor perſonales cenſus etiam ſuper nudã perſonam conſtitutos emenda iniquitatem non committit. 589
EpiciKeia quid ſit. 76
EpieiKeia ad ſolum principem ſpectat: niſi quando difficilis ad eum eſſet aditus, aut inſtaret periculum apertum & ſubitum. pag. 69
EpieKeia ut differat a diſpenſatione 76
Ens eſt primum obiectum intellectus. 26
Epicurei leges ferebant, quæ uoluptati capeſſendæ deſeruirent. 14
Epiſcopus in ieiunijs diſpenſare poteſt in diem aut breue tempus, non tamen per totam uitam. 77
Epiſcopus idem quod ſuper intendens epiſcopalis dignitatis neceſſitas. 77
Epiſcopus non ſolum ad ſacerdotum mores debet attendere, ſed ad reliquum gregem. pag. 77
Epiſcopus iuriſdictionibus ſacerdotum ſuperior eſt, non tamen in corporis, & ſanguinis conſecratione. ibid.
Epiſcoporum ſacerdotumque diuerſitas unde ſumatur. 891 & 896
Epiſcopum reliquis ſacerdotibus dignitate præſtare bifariam intelligi poteſt. 894
Epiſcopus die Dominica conſecratur. 896
Epiſcopale munus tria includit conſideranda. 907
Epiſcopus depoſitus ſi iterum in ſuum ordinem reſtauretur, non opus habet denuo conſecrari. 896
Epiſcopos reali differentia diſcernitur a preſbitero, licet Hieron. contrarium uideatur aſſerere. 897
Epiſcopales dignitates non ſunt ſpecie diuerſæ. 900
Epiſcopus ſolum ex commiſſione habet ordinare epiſcopos. eadem
Epiſcopalis poteſtas natura ſua ſemper fuit dignitas ſacerdotali ſublimior. 896
Epiſcopalis dignitas perfectionem adhibet ſacerdotio, quæ tamen perfectio ſacerdotio accidentaria eſt. 898
Epiſcopalis dignitas inſtitutio prorſus diuina eſt. 902
Epiſcopalis dignitas electę perſonę, niſi fiat claue contra iura errante, ſemper iure diuino confertur. 905
Epiſcopalis dignitas non niſi propter officiũ inſtituta eſt, ad quam ueritatem deſignandam, ſemper in ſacra pagina dignitas officij nomine deſignatur. 922
Epiſcopatu indignus eſt exiſtens in peccato mortali. 907
Epiſcopatum deſiderare quo caſu liceat 891 892.
Epiſcopatum deſiderare, quod Paulus ait, quomodo intelligatur. 910
Epiſcopatum iniunctum, licitum ſit recuſare necne. 911
Epiſcopatum acceptans, cum animo perſeuerandi in peccato mortali, mortaliter peccat. 913
Epiſcopatum non acceptans, quia ſic eſt affectuum peſte corruptus, ut conſcientiæ ſuę turbulentiam pacare nequeat non peccat. ead.
Epiſcopatuum & beneficiorum mutationes maxime cauendæ ſunt, aliquando tamen expediens eſt ut unus epiſcopus ad aliam ſedem commigret. 261
Epiſcopatus non eſt ordo qui ſeptem ſacramentis connumeretur 896
Epiſcopatus apetitus ſi ad ſalutem animarum nõ referatur genere ſuo peccatum eſt mortale. 907
Epiſcopatus nomen operis eſt, non honoris, ac proinde non epiſcopatus honor, ſed opus amandum eſt. 910
Epiſcopi uerum habent eorum dominium quæ iure ſeculari poſſident. 948
Epiſcopi & reliqui clerici ſunt uere domini fructuum eccleſiaſticarum poſſeſſionum. pag. 952
Sunt iidem domini decimarum portionis quæ poſt factum diuiſionem illis obtingit. pag. 955

Epiſcopi a’ctius præſtringunt præcepto eleemoſynæ quam ſeculares. 959
Epiſcopi debent ea quæ ad ſua patrimonia ſpectant ſcribere ut eis liceat ſuis agnatis relinquere. 960
Epiſcopi ubi nimis ſunt pauperes in nullo habentur pretio. 965
Epiſcopi munus idē quod paſtoris eſt, hanc enim metaphoram Chriſtus toto euangelio conſultiſſime obſeruauit. 892
Epiſcopi dignitas ac ſanctimonia quanta debeat eſſe. 893
Epiſcopi repreſentant Chriſtum ut caput erat eccleſię aliorum ordinum miniſtri ſinguli ſuo modo. 893
Epiſcopi ac ſacerdotis differentiam explicatur. 894
Epiſcopi functio eſt præparare miniſtros. pagi. 897
Epiſcopi ſoli ſucceſſerunt loco Apoſtolorum. 899
Epiſcopi præpollent ſacerdotibus altiori dignitatis genere. 900
Epiſcopi ſecundum propriam nominis notionem paſtores dicuntur, non abuſiue, ſicut gregum Domini paſtores appellantur. pagi. 923
Epiſcopi non ſolum publica concione, uerum etiam priuatis exortationibus inſtruere debent plebem ſuam. 925
Epiſcopi ut anima in corpore, uicarij autem eorum ut membra. 929
Epiſcopi quędam ſunt munera, quę iugem reſidentiam requirunt, alia non ita 933
Epiſcopi qui abſunt gregi inſtar meretricum eadem.
Epiſcopi licet ſtatum profiteantur perfectionis non tamen ut monachi, ita ut abſque proprio uiuere obligentur. 946
Epiſcopi & ſi peccare poſſunt ſicut alij ſeculares in diſpenſatione bonorum ſuorum, nemini tamen tenentur ad reſtitutionem ea non diſtribuendo, nec de bonis eccleſiaſticis pro ſua portione ſibi contingentibus, ſed expreſſius. 962
Epiſcopi bonorum eccleſiaſticorum ſunt diſpenſatores. quæ & quomodo habent diſtribuere. 950
Epiſcopi habeantne uerum dominium fructuum eccleſiaſticorum, uariæ ſunt opiniones 950. 951. 952 953. ad quod reſpōdetur. 953. 954. 955
Epiſcopo conueniebat bonorum eccleſiaſticorum diſpenſatio quando clerici viuebant in communi. 953
Epiſcopo dum conſecratur quamuis non imprimatur ſacramentalis character, nihilominus adhibetur ſacerdotalis habilitas ei indelebilis. 896
Epiſcopo peculiares ſunt & propriæ functiones uniuerſæ quæ ad perfecti paſtoris officium pertinent. 898
Epiſcoporum ſtatus longe altior eſt, quam monachorum. 896
Epiſcoporum electio atque ad ſua munera exercenda obligatio eſt de iure diuino, quod bifariam intelligi poteſt. 889
Epiſcopis, cura epiſcopatus deſerta, ad religionem ſe conferre ſit ne licitum. 911. 912
Epiſcopus in ſuis legibus eadem pollet auctoritate qua ſummus Pōtifex in eas quas ipſe condidit. 76
Epiſcopus non facit peculiare uotum caſtitatis præter id quod ſacerdotio adiunctum eſt. 946
Epiſcopus cui ſcientiæ incumbere debeat, Theologiæ, an iuri canonico. 916
Epiſcopus quibus de cauſis poſſit cedere epiſcopatui licite. 919
Epiſcopus propter eccleſiam inſtitutus eſt, non uice uerſa. 920
Epiſcopus religioſus teſtamentum condere non poteſt abſque facultate Papæ. 1006
Epiſcopus medicus eſt, cuius induſtria ut in medico corporali expetitur. 931
Epiſcopus quibus de cauſis licite gregi ſuo poſſit abeſſe. 935 936. 937 938 939
Epiſcopus tenetur propriæ uitæ diſcrimen ſubire inſtuente gregis neceſſitate. 936
Epiſcopus religioſus quomodo ad obſeruantias regulares teneatur, vide Religioſus epiſcopus.
Eſus carnium an fuit in uſu hominibus ante diluuium. 394
Euangelium Chriſti facultatem relinquit eccleſiæ addendi ſanctiones nouas, quas tēperatiſſimè uti debent antiſtites. 182
Euangelium dupliciter intelligitur diuulgari. 179
Excluſus a religione tenetur ſeſe corrigere, & & quantum in ſe eſt eniti, ut iterum admittatur. 661
Excluſus a religione uoto caſtitatis duntaxat manet ligatus. ead.

Exclu-

Excluſus a religione fortè tenetur aliam religionem adire, ſi uotum religionis in communi admiſerat. ead.
Excommunicare propter furtum non cenſendus eſt pater, uxorem & filios. 431
Excommunicatio omnis ſimoniaci Papæ reſeruatur iure nouo. 889
Exempla Sanctorum quid doceant nos in euitandis Præſulatibus. 911
Exilium morti confertur. 428
Expoſitio canon. quidam maligni. 5. quæſtione 1. 169
Extrauagantes Martini & Calixti perſonales cenſus etiam ſuper nudas perſonas conſtitutos non damnant 501. uide Cenſus.
Exorciſmi non tam crebro hodie ſperandi ſunt effectus quam adoleſcentis Eccleſiç. 798
Exorciſtæ qui cũ nubibus, locuſtis, brucis, & cęteris beſtiolis pugnant, ſunt potius impoſtores & incantatores quam exorciſtæ. 799. 800.

F

Fabala de lupis petentibus canes ab ouibus. 412
Facultas unde dicatur. 386
Falſitates tres gradus. 774
Fama lęſa non eſt neceſſario reſtituenda, niſi quando iniuſte aufertur. 349
Famę & honoris reſtitutio optime poteſt fieri pecunia. 352
Famæ reſtitutio ut obliget oportet neceſſario fuerit ablata uel obſcurata. 352
Famę alienę reſtitutio obligat, etiam cum famę propriæ detrimento. 352
Famæ reſtitutio poſtulat ut lęſor faciat plenam fidem coram quibus lęſit. 351
Fama læditur iniuſte quando uerum crimen detegitur contra ius neceſſarium ordinem eadem.
Famæ reſtitutio ut obliget, requiritur ꝙ fuerit ablata per iniuſtitiam. 249
Fama & honor differunt. 495
Fama quid ſit. ibidem.
Fama ſine honore eſſe pōt, & e diuerſo. ead.
Famæ ſplendor quot modis minuatur. 502
Famam ſuam obſcurans præter charitatem, non contra iuſtitiam facit. 506
Famæ læſionem illatam poteſt quiſquis piatatur remittere. 500
Famuli ab heris furtim accipere quidquam nō poſſunt pręter ſua ſtipendia cauſſantes ſe minutiſſima accipere ſtipendia. 435
Feras cuſtodientes de damno dato in integrum tenentur 363 & de illis qui illas occidunt ibi, & in ſubſequentibus.
Feſtos dies fieri hos uel illos ceremoniale eſt in quod ſubinde eccleſia ius habet 144. vide, Dies feſtus.
Fideiuſſio contractus non eſt. 503
Fides eſt credere quod non uides, quomodo intelligatur. 202
Fides non ſolum de ſupernaturalibus articulis nos erudit, uerum & de aliis quos natura docet. 97. & 101.
Fidei pręceptum non eſt intra decalogum, ſed eius præambulum. 107
Filii quomodo debeant a parentibus corripi. uide Pater.
Filius quando clam accipit rē aliquam à parentibus, ſi non ſit tanti prætii, non committit furtum, neque excommunicatione comprehenditur. 431
Filiorum libertas prædicata à Chriſto, quando nam ſit. 310
Finis legis non cadit ſub præcepto 121
Fenerator quod ſua induſtria pecunia uſuraria acquiſiuit, reſtituere tenetur. 545
Fœnerator reſtituere tenetur cum fructibuſ & damnis, fundum uel domum per uſuram extortam. ead. vide, Vſura.
Fornicatio iure naturæ prohibita eſt, & oppoſitum aſſerere eſt error hæreſi proximus. 434
Fornicatio grauius delictum eſt, quam furtum. ead.
Fornicatio in indiuiduo poteſt eſſe leuius delictum furto. ibidem
Fornicatio ex natura ſua nocet uitæ prolis futuræ. 434
Fornicatio & contra temperantiam eſt & contra iuſtitiam. ibidem.
Fornicatio quare conſtituatur principaliter in ſpecie intemperantiæ. 434
Fornicatio non inde leuior eſt furto quod nō de illa tantum pudefiunt homines. 435
Fortitudo præſtantior eſt temperantia 219
Fortitudo non eſt neceſſaria niſi ad iuſtitiæ præſidium. 221
Fraterna correctio habet pro fine particulari emendationem fratris. 329
Fraude aut ui qui alterum in crimen conicit,

cit, tenetur docere ueritatem, & liberum permittere. 343
Furtum quid. 430
Furti etymologia. ibid.
Furti definitiones iuriſprudentium excludũtur. 430
Furtum & rapina ſpecie differunt. 431
Furti diuiſio in fraudulentam acceptionem, & rapinam, inepta. 431
Furtum eſt ſpecies iniurioſæ acceptionis. pag. ead.
Furtum in quatuor ſpecies diuiditur, ſcilicet, ſacrilegium, peculatus, pelagium, abigeatus. ead.
Furtum eſt detinere rem alienam inuito domino. ead.
Furtum eſt accipere rem propriam occultè quæ penes alium eſt ſiue ſit raptor ſiue depoſitum cuſtodiens. 431
Furtum ex genere ſuo peccatum mortale eſt 433. tametſi minimum peccatorum contra Decalogum. 434
Furtum non complectitur ſub ſe rapinam, ſed eſt ſpecies illi oppoſita. 431
Ad furti rationem tria requiruntur. 430
Furtum non committit qui bona propria recuperat ab iniquo poſſeſſore, ſi uia iuris habere ea non poteſt. 435
Furtum leuius peccatum quam fornicatio. 434. & leuius quam rapina. 446
Furtum in indiuiduo poteſt eſſe fornicatione ſceleſtius. quia uero grauius, quã adulterium, vel homicidium. 435
Furti rationem non habet, ſpoliare quempiã priuatim & occulte, auctoritate principis, dicta cauſſa, lataque ſententia condemnationis. 435
Furtim ſurripere a ſuis heris, quando liceat famulis quorumcunque dominorum, & quando non. 435
Furtim ſua recuperare quomodo liceat, etiã aliquando ſit licitum palam perſonæ priuatæ. ibid.
In furto aliqua pecuniæ quantitas tanta eſt, quæ per ſe abſque ullo perſonæ reſpectu cauſſa eſt peccati mortalis. ut duo treſve aurei ducati. 439
Furti grauitas augetur, etiam ſi parum ſit quod ablatum eſt, dum cauſſa eſt maioris damni. ead.
Qui furatur minima ab homine puſilli animi, q in minimis maximè offenditur, ſi habet animũ ei nocendi per illa minima, charitatem uiolat, & peccat mortaliter. ibid.
Furari a diuerſis exigua tunc incipit eſſe peccatum mortale quando quantitas accepta per ſe eſt magna abſque ullo perſonarum reſpectu. 440
Furtum ſcelera, iure naturæ, reſpublica poteſt prout uiderit ſalubrius expedire, punire. ead.
Furtum, permanens ſub ratione furti, fieri licitè non poteſt diſpenſatione diuina 119
Pro furto ſecundum Euangeliũ, etiam ſecundum ius commune uita non exigitur. 440
Fures olim in Hiſpania non occidebãtur, ſed ſacrilegi qui ſacra deprædabantur. ibid.
Quod fures modo ultimo ſupplicio afficiantur, Baldus in cauſſa fuit, ob idq. ab auctore reprehenditur. ibid.
Fur gaudere debet priuilegio, ſi ſe in ſacrum recipiat. ead.
Furari bona aliena uel eripere etiam ab illo qui bonis affluit, nemo poteſt circa extremam neceſſitatem. 441

G

GAlilæos cæteris mortalibus prætulit Chriſtus in Euangelica functione propter myſterium. 264
Gener fructus pignoris pro dote tradit in ſortem non computando iniuſtitiam minime committit. 539
Genus in peccatis quæ in facto conſiſtunt ex ſolo obiecto perpenditur. 498
Genus in peccatis quæ in uerbis poſita ſunt ex obiecto adiuncta ſimul intentione, perpendendum eſt. 498
Gentilibus ſolemne erat iurare per Iouem lapidem. 780
Gratiam Dei amittere non licet pro ſalute mundi ſpirituali. 409
Gratia efficacior eſt atque ſublimior, quam natura. 33
Gradus præceptionum, & prohibitionum humanarum. 42
Grauitas delictorum ex obiecto primo penſanda eſt. 413

H

HAbens rem alienam apud ſe iniuſtè, tenetur de damno emergente, & lucro ceſſante.

ceſſante. 379
Habitus principiorum naturalium nō diſtinguuntur a potentijs quibus inſunt. 25
Hæredes uendentis cenſum perpetuum illo mortuo ad quid teneantur. 592. uide Cenſus
Hęredes uſurarij ad quid teneantur. 549
Hęredes quibus debeat reſtitutio occiſi fieri, qui cenſeantur. 349
Hęredes triplices ſunt. 372
Hæres perſonam ueri domini defuncti gerit. pag. 367
Hæreſes quibus damnis aut fracturis ſolent intumeſcere. 925
Hęreſibus nouis obortis temporum curriculo eccleſia magis ac magis illuminatur. pag. 178
Hæreſis ſtultiſſima eſt poſt Euāgelium regni cęlorum aliud præſtolari. 178
Hæreticus uere dominus ē que ad condemnationem, tametſi legis uigore impediatur bona alienare 61
Hęreticus quamuis ab articulo patrati criminis dominium perderet, poſſeſſionem tamen tuto retinet legis auctoritate, quæ confiſcationem prohibet ante ſententiam. pag. eadem
Hæreticus ante condemnationem utcunque punitur cum bonorum diſtractio ſit illi inhibita. 61
Hæreticus iuxta iuris normam requiſitus ſi inique ueritatem inficietur, ſit reus pœnę hęreticis decretæ. 61
Hæretici condemnatio retroagitur uſque ad articulum quo omni ignorantia nudatus ſtudio hæreſim aſſeruit 61
Hæretici aliqui negarunt miſſionem Spiritus ſancti, quam Chriſtus pollicitus eſt, completam fuiſſe in die Pentecoſtes. 178
Hiſtoriographis quatenus liceat aliorum geſta hominum memoriæ tradere 505
Hypocrita irriſor Dei interpretatiue habetur 116.
Homo ad fœlicitatem natus. 13
Homo uti perfectione ſuſcepta optimum eſt cunctorum animalium, ita ſi alienus fiat a lege omnium eſt peſſimum, ſæuiſſima enim eſt iniuſtitia quæ tenet arma quæ homini per innatam prudentiam contingunt. 74
Homo in practicis æterna Dei lege biſariam illuminatur. eadem
Homo beneficio protegēdi uitam propriam priuari nequit, ac proinde neque damnari, ut necem ſibi inferat aliamue læſionem corporalem, niſi eſſet earum quę homines religionis ac pœnitentię gratia ſumere ſolent. 62
Homo qua de cauſſa non tantum uerum bonum ſed ſpeciem boni expetat, cum id in cæteris rebus ſecus eueniſſe compertum ſit. pag. 27
Homo peccato pollutus non eſt dignus pane quo ueſcitur per modum meriti 294
Homo non eſt dominus uitę ſuæ, ſed cuſtos. pag 298
Homo priuatus aut Reſpublica aut princeps non ſunt domini abſolute uitæ ſubditorum. eadem
Hominum tres ordines ſecūdum Socratem. pag. 504
Hominum quiſque ius habet naturale dominandi, & quomodo habet alienandi res quarum legitime eſt dominus. 316
Homo dominus eſt ſuæ famę 355
Hominem ad ſupernaturalem fœlicitatem creari ineffabile beneficium eſt, licet eam ſuo marte pertingere nequeat. 81
Hominum tres ſunt ordines quantum ad temporalium cupiditatem diſtincti. 106
Hominem occidere non eſt intrinſece malū. pag. 366
Hominem, qui occiderit aliud agens, ſi nō debitam adhibuerit diligentiam, ſiue dans operā rei licitæ ſiue illicitę a reatu homicidij non eſt immunis 419. & 420
Hominem qui occiderit aliud agens ſi debitum adhibuerit diligentiam ne homicidium ſequeretur ſiue daret operam rei licitę ſiue iniuſtę, non eſt reus homicidij. pag. eadem
Homo improbus fera beſtia peior. 399
Homines alliciendi ſunt præmijs, terrendi ſupplicijs. 17
Homicidium grauiſſimum peccatum eſt inter uniuerſa, quæ homines aduerſum ſe inuicem committunt. 509
Homicidium dicit rem malam intrinſece. pag. 399
Homicidium quod prohibetur habet rationem indebiti. 398
Homicidium ſimpliciter caſuale qui committit, non eſt reus homicidij. 410
Homicidium ut imputetur caſuale tres condi-

...tiones requiruntur. 419
Homicidium ſi nõ ſequatur ex actione mea, non imputatur mihi. 420
Homicidium quod de per accidens uoluntarium eſt quale peccatum ſit expendendũ ex cauſſa 420
Homicidij pœna, uide irregularitas.
Homicidium, quando ſubſequatur ex actione mea iudicio medicorum ſtandum eſt. pag. 420
Honor quid ſit. 495
Honor dupliciter alicui tollitur. 496
Honor ille ſolus uerus eſt, qui uirtuti debetur. ead.
Honorem fugientes circunſpecti eſſe debent. pag. 932
Honor ſatiſne reſtituatur petendo ueniam, diſſeritur. 355
Honorem acquirendi pulcher mõdus. 301
Honoris & famæ differentia cõſtituitur. 495
Horas canonicas ſtatis temporibus, & locis clericos recitare quam fuerit neceſſarium populo Chriſtiano, quibuſq; hoc munus conueniat. 970 971 972. & 973.
Horas aliquas ſoluere in cultum Dei, & ius naturale & diuinum, ac ſubinde ius humanum nos docet. 972
Horas canonicas eſſe in numero ſeptenario, & antiquiſſima Eccleſiæ inſtitutio eſt, & ei quam decentiſſimum. 972
Horas canonicas nocturnas damnant Vvicleffiſtæ, eo quod Deus noctem nobis ad quietem indulſerit. 974
Horæ canonicæ canebantur in eccleſia primitiua per certas noctis uigilias, cuius ratio aſſignatur. 974. & 975
Horarũ quæ die recitantur numerus & ratio ex utraque ſacra pagina ſumitur. 975
Horæ diuinæ quibus horis ſingulæ recitandę ſint. 976
Horæ canonicæ trina de cauſſa ſunt in ſeptenario numero. 976
Horæ canonicę optima non minus quam uetuſta conſtitutione per cantus eccleſiaſticos, ſolenniter celebrantur. 978
Horarum reſponſoria vnde fuerint inſtituta. 979
Horarum canonicarum antiphonæ compoſitæ ſunt a Græcis, immo & per Angelos cælo delatæ. 980
Horarum canonicarum hymni unde hor ſi habuerint. ead.
Horis canonicis laudibusq; diuinis non ſunt immiſcenda profana, quæ ut in die Natalis domini cantari ſolent. 981
Horas canonicas ſoluere ex duplici capite homines tenentur. ead.
Horas canonicas ſoluere qui teneantur. 986
Horas canonicas non recitare in communi in aliqua religione prælati negligẽtia peccatum mortale eſt. 986
Horas canonicas ſoluere tenentur monachĩ profeſſi choro emancipati, etiã ſi non ſint in ſacris, & ſanctimoniales 985. Non autẽ illi qui non ſunt profeſſi, nec laici. 986
Horas canonicas ſoluere partim de iure diuino partim eſt de iure poſitiuo. 987
Horæ canonicæ non iiſdẽ Pſalmis aliiſq. ad hoc pertinentibus omnibus in eccleſijs, & religionibus celebrantur, poteſt enim hoc iure Pontificio permutari. 987 988
Horarum canendarum modus his eſſe debet qui in eccleſia Metropolitana ſeruatur atque in religionibus ſecundum cuiuſcumque ſtatuta. 987
Horas canonicas ſoluere ſequendo morem Romanum non ſingulis perſonis abſque pontificis auctoritate liberum eſt. 987
Horarum canonicarum nimia prolixitas moleſtiſſima eſt, ſicut breue nimis earũ compendium eſſet fugiendum 988 & hic ponitur cenſura Breuiarij Romani.
Horæ beatæ Virginis recitandæ uim habent præcepti iam ex conſuetudine 989. idem eſt de officio mortuorum
Horas canonicas ſoluens, mentem, non dedita opera, dimouendo ab attentione, orandi præceptum non frangit. 995
Horas canonicas ſoluens eſt ob attẽtionis omiſſionẽ mortaliter peccet, nõ ideo neceſſitatem incurrit reſtituendi. 995 & 996
Horas canonicas non ſoluere per unum aut duos dies non debet inijcere ſcrupulũ reſtitutionis, licet peccatum mortale ſit, & quidem qui relaxationibus cruciatæ bullæ gaudent credendum eſt eſſe tutos. 1000
Horarũ ſoluendarum omiſſio ſi ultra duos dies procedat tunc compoſitio cum ſummo Pontifice locum haberet, immo & cũ epiſcopo ſtando in iure diuino. ead.
Horæ canonicæ quę in communi recitantur, ſtatis per eccleſiam temporibus perſoluendæ ſunt, alias culpa mortalis eſt At priuatim tempora mutare, & ordinem non

eſt mortale. 990
Horarum ordinem nō eſſe in præcepto duobus temperamentis intelligēdum eſt. 990
Horæ quæ in communi ſoluuntur in eccleſia ſunt de præcepto celebrandæ, priuatim uero ubique dici poſſunt. 991
Horæ quæ priuatim ſoluuntur loco decenti & honeſto dicendæ ſunt. ead.
Horæ canonicæ dum ſoluuntur qualem quātamque exigant attentionem. 992

I

IAcob uouit Deo, quod futurus ſibi erat in Deum. 650
Iacob emens primogenituram ab Eſau non peccauit. 869
Ieiunium frangens ex gula non ſolum contra obedientiam, ſed & contra abſtinentiā peccat, contra Duran 851
Iephte in uouendo ſtultus, & impius in reddendo. 651
Imperator aut princeps vllus non eſt proprietarius dominus. 312
Imperator quo pacto ſit ſuperior Chriſtianis regibus. 312
Imperatorem arbitrantes mundi dominum, unde id ſibi perſuaſerunt oſtenditur. 312
Imperatoris electio pontificia auctoritate a Græcis ad Germanos tranſlata eſt. 313
Imperare aut alij malum fiat, optareque aut imprecari malum, quatenus malum illi eſt, peccatum eſt genere ſuo mortale. 518
Imperare optare aut imprecari malum ut rationem induit boni, licitum eſt & quandoque neceſſarium officium, quod bifariam contingit. 518
Imperans ut malum fiat fictè quantum peccet. 518
Imperatoria maieſtas non fulget totius orbis dominio. 311
Imperium aut imprecatio mali bifariam poteſt rationem boni induere. 318
Imponens ſibi ipſi falſum crimen quomodo peccet. 105
Imperium actus eſt intellectualis non uoluntatis ut planiſſimè Ariſtoteles docuit. 4
Imperium neque eſt propoſitio apprehenſiua neque iudicatiua, ſed iudicium quod electionem ſubſequatur. 4
Impediens aliquem a beneficio ut digniori uel æquè digno detur citra uim & fraudē, non tenetur ad reſtitutionem. 357
Impoſſibile bifariam ſumitur. 38
Imprudentiæ duo gradus. 777
Impignoratio quid ſit. 563
Imagines a Chriſtiana religione eſſe relegandas quis prior dicere auſus fuerit, & quid deſtructores, qui earum fuerunt defenſores. 136
Imagines quomodo adorandæ ſunt. ead.
Infamia non præcedente alicuius perſonę cū immanifeſtum eſt crimen diſquiri poſſunt perſonæ in ſex tantum caſibus. 468
Infamia quænam ſit ſufficiens ad diſquiſitionem criminis prudentum arbitrio æſtimandum eſt. 470
Ad infamiam inde denarius numerus auctoritatem nactus eſt, quod ſufficit populum conſtituere. 471
Infamiam legitimam non conſtat perditorum hominum clamor, ſed bonorum opinio. ead.
Infamiam per ciuilem iudicem irrogatam Papa abolere non poteſt. 465
Infamare ſe ex genere ſuo eſt peccatum. 506
Infamatur aliquis iuſtè duobus modis. 504
Ille qui iniuſte infamatus eſt, & ſi ſuum crimen non confiteatur, non tenetur infamatori ad reſtitutionem. 351
Infamando alterum bifariam quis delinquere poteſt. 504
Infamare alium, quando contra charitatem tantum, quando uero contra charitatem ſimul & iuſtitiam ſit. ibid.
Infamare & licet & expedit ſycophantas, quādo ſuis imposturis reipublicæ perniciem adferunt. 505
Infamare nos ipſos an ſit licitum. 504
Infamia delicti non ſufficit, niſi paucis exceptis caſibus, ad inquirendum reum quem nulla reſperſit infamia. 469
Infidelium ordo triplex. 414
Infideles Afri, Sarraceni, ac Turcæ, de iure Chriſtianis Principibus ſubduntur, pagina ead.
Infideles Afros, & Sarracenos certum eſt poſſe a nobis ſuis regionibus expoliari, & ſi nemo noſtrorum eorum bona priuata auctoritate deprædari, aut diripere ualeat, pag. ibid.
Infideles qui nihil de Chriſto audierunt, neque nobis infeſti ſunt, non ſunt nobis ſubditi de iure. ead.

Ignorantia difficultatis rei de qua votum emittitur, excuſat hominem a voti ſolutione. 632
Ignorans non adimplet præceptum quia ad hoc requiritur libertatis ratio. 121
Inclinatio appetitus ſenſitiui ad legem naturæ pertinet. 26
Inclinationis naturalis diuiſio. 406
Inclinationes duæ in homine ſibi aduerſantes. ead.
Inclinatio hominis in bonum delectabile, bona eſt ſecundum ſe. 406
Contra inclinationem naturalem quando ſit peccatum agere. ibid.
Indicia quæ inquiſitionem præcedant qualia eſſe debeant. 471
Indicta cauſa quemquam iudicare contra ius naturæ eſt. 401
Inducens alium ſcienter & prudenter in peccatum non eſt ſubiectus reſtitutioni. pagina 343
Infirmus quomodo poſſit cogi ut abſcindatur ei membrum, vide Mutilare.
Iniuriæ ſatisfactio quomodo ſit facienda. 348
Iniuria quot modis & quando homini irrogatur. 392
Iniuria maior eſt in facto, quam in verbo. pag. 419
Iniurias proprias uindicare cur prohibitum ſit. pag. 400
In iniurijs uindicandis perniciosus abuſus nobilium. ead.
Iniurioſa acceptio diuiditur in furtum, & rapinam. 430
Iniurius cui ſit qui ſe occidit. 348
Innocens duplex eſt. 411
Innocentem de quo nulla eſt ſiniſtra ſuſpicio occidere flagitium eſt. ead.
Innocentem tradere tyranno excidium ciuitati minanti iniuſtum eſt. 412
Innocentem poteſt reſpublica non defendere. 412
Innocentes in bello licet aggredi, & occidere. ibid.
Innocens probatus nocens condemnandus eſt. 350
Interrogatus iniquè qualiter proprio actu poſſit ſe legitimè eripere. 473
Inuaſus cur non poteſt occidere aggreſſorem quando inuaſus eſt reipublicæ neceſſarius. 457
Inuentum quando nullius fuit occupanti cō ceditur, ſi tamē occupanti ius ſit in regionibus illis quibus iſthæc inuenta reperiuntur. 432
Inueniens theſaurum ſi retineat, furtum non committit. ead.
Inuenienti theſaurum in agro proprio licet eum ſibi retinere. Inueniēs autem in agro alieno ex induſtria quæritando inſcio domino nil poteſt ſibi retinere. Inueniens uero, aliud agens, dimidiam partem debet habere. ead.
Inueniens quæ præſumuntur habere dominos, ſummam diligentiam in inueniendis dominis adhibere debet: quæ facta, nec inuento domino ſibi retinere poteſt. pagina 437.
Inuenti lapilli in littore maris inuentori ſunt. pag. 436
De inuentis in ſuperficie terræ quotam aliquam principem exigere iniuſtum eſt, neque lex de hoc lata in conſcientia obligat. ead.
De inuentis in uenis terræ, ut ſunt metalla, vſus obtinuit ut quinta pars principi obueniat. 437
Inuentarum rerum duplex eſt genus. 436
An inuenta quorum domini non comparent, ſint pauperibus reſtituenda necne, pulchra diſceptatio. 438.
Inuitus nemo poteſt pœnitentiam ſibi iniunctam implere. 121
Irregularitas quæ ſine delicto contrahitur nō habet rationem pœnæ. 53
Irregularitas ſicuti & excommunicatio ipſo facto incurritur. 64
Irregularis quando debeat cenſeri qui dat operam rei illicitæ. 421
Irregularitas quando incurratur ex membrorum mutilatione. 424
Irregularitas non eſt culpa, neque propriè pœna. 405
Irregularitas quia propriè non eſt cenſura, non intelligitur in bullis quando conceditur facultas abſoluendi ab omnibus cenſuris, & pœnis. ead.
Irregularitas quando incurratur, & propter quæ. 404
Irregularitatem non incurrit qui alium occidit ſe defendendo quamuis tempore diui Thomæ in uſu erat contrarium. 418
Irregularitas incurritur propter homicidium quod ſequitur etiam de per accidens ex opere percutientis. 420

Irregu-

Irregularitas non incurritur propter homicidium niſi uerè ſequatur homicidium & ſi miraculoſe homo ille non moriatur. ead.
Irregularitas non incurritur quando datur opera rei honeſtæ & ſtudioſa adhibetur diligentia. 421
irregularitas ut incurratur, debet eſſe homicidium uoluntarium. 422
irregularitas quando incurratur propter negligentiam. ead.
irregularitas non incurritur a clericis patentibus bonorum ſuorum reſtitutionem in iudicio, etiam ſi malefactores patibulo affigantur. ead.
irregularitas non incurritur propter culpam venialem. ead.
irregularitas non ob id incurritur quod ſanitatis gratia abſcinduntur membra. 425
irregularitatem non incurrit qui in verberando ſuum clericum, vſque ad ſanguinis effuſionem proceſſit. 428
Irritationis uocabulum quid deſignet, & qualiter a diſpenſatione & cęteris diſcriminetur. 75
Iubens & conſentiens non ſemper tenetur ad reſtitutionem. 386
iudæi in ſolo opere exteriori ineſſe culpam cenſebant, minime autem in affectu. 187
iudæi dupliciter errabant circa iudicialia. pag. 188
iudæi cur minus euacuant carnes ſanguine. pag. 395
iudæis condecens fuit ut ad temporaliũ promiſſionibus ad legis obſeruantiam adducerentur. 98
iudæis an fuerit uſura permiſſa. 529. & 530
iudex non debet rei euidentiam expectare, ſed humanam certitudinem quæ per idoneos teſtes fit. 234
iudicis arbitratui relinquuntur quæ legibus comprehendi non ualent. 35
Quoties iudex reum condemnat iuſta ac iuridica ſententia ad pęnã quæ non eſt mortis, læſionisve corporalis inflictiua, tenetur reus ipſe ſententiam exequi etiam ſi ad agendum damnetur. 61
iudex in iudicio concepto per cõiecturas quę alium probum inducunt, non debet ad punitionem procedere, ſicut neque Salomon proceſſit. 235
iudici, irrerito occulto & grauiſſimo ſcelere licet ſubditos condemnare etiam de eodem crimine, niſi excommunicatus ſit, aut ſuſpenſus. 230
iudicem decet ut talem ſe gerat, quales uult ſubditos eſſe. 231
iudex publicus peccator alios condemnans, mortaliter peccat ex genere ſuo, ſi ſit in grauioribus, aut ſimilibus criminibus, ſecus in diſſimili materia, & non infami. pag. ead.
iudex duplici ſcientia utitur, & uniuerſali iuris & particulari facti. 450
iudex tenetur ſic ſanctè ſequi ſcientiam iuris uniuerſalem, ut neque ſuum proprium arbitrium, ſi contrarium eſt, conſulere poſſit. ead.
iudex in particulari facto poteſt ſe ſuo ingenio & prudentia iuuare in examinandis inſtrumentis & teſtibus, quod maximè tenetur facere cum innocens ſibi notus accuſatur. ead.
iudex tenetur damnare innocentem probatum nocentem. 350
iudex debet in omni cauſſa contra ueritatem ſibi notam euidenter ſecundum allegata, & probata ſententiam pronunciare. 451
iudex, qui innocentem ſibi cognitum, probatum tamen nocentem idoneis teſtimonijs condemnat, non agit contra conſcientiam. 453
iudex in criminibus nequit quempiam iudicio condemnare niſi accuſatum. 454
Nullus iudex ſiue ſummus, ſiue infimus antequam pars læſa iniuriam remittat, poteſt pœnam condonare. 456
in iudicis ſupremi arbitrio eſt, non item in arbitrio inferioris poſtquam accuſator ab accuſatione deſtiterit pœnam iuris relaxare. 456
iudex ſupremus aliquando accuſatore reclamante poteſt acuſationem abolere. 457
iudice quatuor ſunt neceſſaria, uidelicet iudicandi poteſtas, ueritas & fama, & executionis uis. 446
iudex condemnare non poteſt quem euidenter ipſe ſcit eſſe reum, quãdo reus non probatur legitimis teſtimonijs. 449
iudicis ſcientia non reputatur ſufficiens teſtimonium. 450
iudicatus, aut loca eorum qui regi ſunt a cõſilijs uendere illicitum eſt atque ſcandalum. 275
iudicare quempiam niſi eum qui iudici uel ſimpli-

ſimpliciter uel in tali caſu ſubditus eſt, nõ eſt licitum. 446.447
In iudiciali foro quatuor modis contingit uni alteri eſſe ſubditum. 447
iudicando Chriſtum Pilatus peccauit. ead.
iudicio diuino ſunt permulta delicta &c. pagi. 469
Iudicium actus eſt maxime proprius ius iuſtitiæ. 227
Iudicij nomẽ primo ſignificat rectam finitionem iuſtorum, deinde rectam definitionẽ aliarum uirtutum circa propria obiecta. eadem.
Iudicium rectũ duas uirtutes requirit, & quæ iudicium præferat, & quæ potentiam iudicantis diſponat ad iudicij rectitudinem pagi. 228
Iudicium particulare ſtudioſi in reliquis uirtutibus ſolum requiritur, in materia autem iuſtitiæ neceſſarium eſt etiam ſuperioris. 229
Iudicium, ut rectum ſit, tria exigit nempe ut procedat ex iudicis auctoritate, & ex iuſtitia affectione & ex prudentia rectitudine. 229.
Iudicij ſubſtãtiam ſubuertit quiſque iudiciũ, ſi iuri alterius partis quidquam adimat quod alteri tribuat. ead.
Iudicium ſine pręſidentis auctoritate uſurpatum, ſine iuſtitiæ ſubſtantia, iniquum, ſine prudentia, & iuris ordine ſuſpectum, ſi uero ex leuitate & non legitima probatione temerarium dicitur. 229
Iudicij ſingularium conditionum defectus genere ſuo facit peccatum mortale. ead.
Iudicium ex malo affectu prolatum eſt peccatum ſecundum affectum. eadem
Iudicium temerarium quadrupliciter eſt ęſtimandum, primo de ſua ſubſtantia, ſecundo de cauſſis, tertio ex coniecturis, quarto ex obiecto. 231
Iudicii temerarii quatuor ſunt gradus. 231. 232
Iudicij temerarii primus gradus eſt quãdo animus eſt pendulus, neutri conditionis parti aſſenſum præbens. 231
Iudicium temerarium idem eſt quod ſine legitima cauſſa inconſulto cõceptum. 233
Iudicij temerarii duo primi gradus, licet a diuo Thom. ſub primo comprehendantur, tamen inter ſeſe non parum diſtat interualli. ead.
Iudicium temerarium ut ſit mortale crimen tria exigit, ſcilicet ut ſi certum, ut ex leuioribus colligatur coniecturis, ut ſit de re graui. 234
Iudicium certum in ſpeculatiuis, hoc unum requirit, ut nihil prorſus habeat ambiguitatis admiſtum, in moralibus autem parum pro nihilo reputatur. ead.
Iudicium temerariũ ſi ſit repentinum, mortale non eſt, ſed poſtquam ſedato animo ex deliberatione ſententia confirmatur ead.
Iudicium, quando ex leuitate cauſſarum fiat mortale, non poteſt ſtabiliri certa regula. eadem.
Iudicium a culpa excuſant illę coniecturę & indicia, quæ uirum prudentem & ꝓbum ut ſic iudicaret inducerent. eadem.
Iudicium utrum ueniale an mortale ſit, non poteſt certa diffiniri regula. 235
Iudicij grauitas ex infamia perpenditur. ea.
Iudicium de peccato quod non eſt infame non eſt mortale. ead.
Iudicium de malo, quod non eſt peccatum ſed naturale poteſt eſſe delictum. eadem
Iudicandum non eſt ſecundum legem ſcriptam quando legi naturæ aduerſatur. 239
Iudicare propinquius conuenit rationi, & prudentię, a qua profertur, ſed potiſſimum conuenit iuſtitię unde habet ut ſit rectum. 241
Iudicare circa diuina charitati conuenit. pagi. 241
Iudicium nullum ſine certitudine eſſe niſi ueniale, exceptionem habet, quando grauiſſimum malum de honeſtiſſima perſona ſuſpicatur. 235
Iudicium temerarium non eſt malum quia prohibitum, ſed prohibitum quia malum pagi. 236
Iudicium temerarium eſt ex his quę ſunt contra ius naturæ. 235
Iudicium temerarium eſto in publicum non prodeat, per ſe eſt peccatum mortale 235
Iudicium de re dubia ferendum non eſt, ſed dubium in meliorem partem interpretandum. 236
Iudicium uſurpatum nõ ſolum peruerſum eſt uerum & nullum. 242
Iudicialia præcepta partim cum moralibus, partim cum ceremonialibus conueniunt. 155.
Iulius Cæſar per iniuriam obtinuit dominatum.

tum. 313
Iuramenti obligatio differt à uoti uinculo. pag. 643
Iuramentum de re prorſus uana, non inducit obligationem. 644
Non omne iuramentum aſſertorium licet ſit uanum atque illicitum, eſt peccatum mortale. 782
Iuramentum ab eo petere quem neſcis falsũ iuraturum, nullum eſt peccatum. 789
Ab eo autem quem ſcis mendaciter iuraturum, peccatum eſt mortale. ead.
Iudici uero nullum eſt peccatum. ead.
Iuramenta libera, id eſt, quę extra iudicium fiunt, per quam rariſſime excuſari poſſunt à culpa. 786
Iuramentum dupliciter intelligitur habere deteriorem exitum. 755
Iuramentum promiſſorium ſimulatorijs uerbis conceptum animo non implendi, nec ſe obligandi, an ſit mortale. 765
Iuramentum triplici ex cauſſa exiſtimandum eſt. 758
Iuramentum coactum frangere mortale eſt. pag. 759
Iuramentum licet ab idololaria per ſuos deos exigere, ſecundum Auguſt. 779
Vnde fit conſequens quod etiam idololatra & gentilis teneatur iuramentum ſuum ſeruare. 780
Iuramenta Hiſpanorum. 781
Iuramenta triplici ex capite uariantur. 747. 738
Iuramentum apud Romanos tanta habitum fuit ſanctitate, ut non niſi ingenuis & nobilitate inſignibus deferretur. 772
Iuramentum per falſos deos an mereatur nomen periurij. 775
Iuramentum duplici modo alterius nomine præſtari poteſt. 778
Iuramentum ſecundum ſe licitum eſt & honeſtum. 759
Iuramentum & uotum dupliciter differunt, pag. 758
Iuramenta poſſint ab homine relaxari. ead. & 769
In iuramentis non licet diſpenſare abſque legitima cauſſa. 770
Sed quid ſi Papa ſine cauſſa ualida diſpenſet an teneat diſpenſatio? minime, 771
Iuramenti definitio. 735
Iuramentum aliud aſſertorium, aliud uero promiſſorium. 736
Iuramentum non eſt neceſſarium ad ea quæ ſunt neceſſaria, perque rationem inueſtiganda. 736
Iuramenta ſua reddere altiſſimo quomodo intelligendum. 737
Iuramentum aliud ſimplex, aliud execratorium. ead.
Iuramẽtum eſſe à malo ex ſententia Diui Auguſtini quomodo ſit intelligendum. 744
Iuramentum falſum, illicitum & temerarium in quo differunt. 745
In iuramento tres comites nempe ueritas, iuſtitia & iudicium quomodo intelligantur neceſſariæ. 745
Iuramentum eſt actus religionis ſeu latriæ. pag. 746
Iuramentum omni iure religio cenſetur. 747
iuramentum non eſt per ſe appetendum. ead.
Iuramenti uſus neutiquam in ſtatu innocentiæ fuiſſet. 74[illegible]
Qui bene iurat bene credit, quam blaſpheme ſoleat interpretari. ead.
Iuramẽtũ quando habeat uim obligãdi. 751
In omni iuramento aſſertorio duæ inſunt ueritatis rationes. 753. 754
Iuramentum incautum fit tribus modis. 754
In iuramento promiſſorio tria extere ſunt conſideranda ſcilicet promiſſio, iuramentum, & executio. 752
Iuramentum ratione grauitatis materiæ aliquando grauius eſt frangere quam uotum pag. 776
Iuramentum licet ſit obligatorium, poteſt tamen eius obligatio per diſpenſationem extingui. 768
Iurabis per nomen Dei tui quomodo ſit intelligendum. 738
Iurare turpius eſt Chriſtianis, quam antiquis. pag. 744. 745
Iurare per creaturas in Deum relatas licitum eſt. 751
Iurare quibus modis contingit 738
Iurare aliquando eſt præceptum. 741
Sed quale præceptum? naturale & diuinum, perinde ac mandata decalogi. ead.
Ego autem dico uobis non iurare omnino, Matt. 5. quomodo ſit intelligendum. 742
iurare per creaturas exhibendo illis reuerentiam Deo debitam, eſt idololatriæ impietas. 751
Iurare per creaturas catholice dupliciter contin-

tingit. ead.
Iurare per capillum, & per caput Dei blaſphemia eſt. eadem
Iurare per Deum grauius eſt, quam per euangelia. 774
Iurare quę perſonę non poſſint. 779
Iurare non licebat Romanis, per Herculem ſub tecto, ſed ſub dio quaſi in Iouis pręſentia. 772
Iurare per falſos deos magis impium eſt quã peierare. 779
iurare in ſanctis ſolenniter, niſi a ieiunis fiat, non reputatur honeſtum. 771
iurare non decet perſonas egregię dignitatis eadem.
iurandi hodiernus abuſus. 772
iurandi ratio efflagitat ut certo ordine & forma fiat. 786
iurans ſi non habeat iurandi animum, an teneatur illud implere. 771
iuramentum ducendi uxorem licitum eſt, nõ tamen ſeruandum, dum maius bonum impedit. 648
Iurare legitime officium uirtutis eſt. 138
iurare prohibuit Chriſtus non ſolum per creaturas, ſed per Deum. eadem
iurandi officium non eſt per ſeipſum uirtus, niſi cum ſuis comitibus. 139
iurare in ſtatu innocentiæ nulla fuiſſet uirtus. eadem
iuramentum nobis Dei beneficio conceſſum eſt natura lapſa ad fidem noſtram roborandam. eadem
iuramentum a iure dicitur. 139
iuramẽtum præmiſſo iniuria fit Deo, ſi aliud teſtimonium exquiratur. 140
iuramenti tres comites. 139
iuramentum de re iniuſta implere peccatum eſt. 139
iurare aliquod patrare peccatum mortale, quãuis non perpetretur eſt mortale. 139
iurare aliquod facere peccatum ueniale, etiã ſi non impleatur peccatum eſt ueniale. pag. 139
iurandi frequentia præſentiſſimum habet periculum peierandi. ead.
iurare falſum etiam in re minima, peccatum eſt mortale. 140
iuriſdictiones ciuiles frequentius ſecularibus, quam eccleſiaſticis committendæ ſunt. pag. 966
ius dupliciter accipitur. 191
ius eſt obiectum iuſtitiæ. 192
ius aliud naturale & aliud ſcriptum. 194
ius primum omnium diuiditur in naturale, & poſitiuum eadem
ius omne naturale eſt diuinum. 196
ius gentium & a naturali diſtinguitur, & ſub poſitiuo continetur. 196. & 197
ius gentium, & ciuile, trifariam diſtinguuntur. ead.
ius omne quo ciuitas utitur, uocatur ab Ariſt. ius politicum. 198
ius paternum quod ad naturale, ſemper manet inter parentes & ſi ios emancipatos, ſed quo ad ciuilia ius ſimpliciter, & iuſtũ, eſt inter illos. 200. 201
iuriſgentium aliquãdo eſt licita diſpenſatio, & aliquando non. 198
iure naturæ homines eſſe ſeruos, quomodo ſit intelligendum. 199
iuris ignorantia non tollit omnino culpam, neque omnis ignorantia facti. 224
iuriſconſulto præferendus eſt Theologus ad epiſcopale munus cęteris paribus. 262
ius in liberos non dicitur dominium. 286
ius humanum duplex, ius ciuile, & ius gentium. 293
Ius naturæ, & ius gentium penes quid diſcriminentur. 304
Ius gentium, & ius ciuile quo pacto differant. eadem.
Ius legitimum Chriſtiani imperij quod ſit. pag. 313
Ius gentium multorum nequiuit diſpertiri dominia, ſed ſemper remanent communia iure naturæ. 305
Iure gentium propric dominia diuiſa ſunt, ut meum & tuum audiretur in orbe. 293
Iure gentium conſtituta eſt ſucceſſio hęreditaria filiorum in bona paterna. 305
Ius primogeniturę quare maſculina fere trãſfunditur uide Maioratus.
Ius patronus uendere eſt ſimonia. 869
Ius uſuſque iuris, non ſunt idem. 330
Iuſtitia originalis. 406
Iuſtitia dupliciter ſumitur. 191
Iuſtitia in tribus differt a reliquis uirtutibus 192.
Iuſtitię rectitudo, reperiri poteſt ubi adeſt mala intentio, & finis prauus. reliquarum uero uirtutum rectitudo, non manet ubi deeſt aliqua circunſtantia. 193
Iuſtitiæ diffinitio, quæ a iuriſperitis aſſignatur

-tur bona eſt, ſi ſane intelligatur. 201
Iuſtitia duplex infuſa & acquiſita. 129
Iuſtitia aliter paruulis, aliter adultis infunditur. 130
In iuſtitia diſtributiua nulla eſt repaſſionis forma. 251
Iuſtitiæ commutatiuę non ſemper fit iuſta reparatio, ubi offenſor idem præcisè perpetitur quod alter ab illo perpeſſus fuerat eadem
Iuſtitia diſtributiua non attendit quid ciues contulerint. 252
Iuſtitia commutatiua non proprie eſt in Deo eadem
Iuſtitia diſtributiua non id tribuit quod debetur, ut antea proprie a ciue poſſeſſum, ſed quod eſt totius reipublicæ, cuius ciues ſunt partes. 247
In iuſtitia commutatiua debitum inde ſurgit, quod res fuit poſſeſſio alterius. ead.
In iuſtitia tam diſtributiua quam commutatiua qualitas perſonæ attenditur, ſed diuerſi mode. ead.

L

Labor manuum ad quatuor eſt vtilis. 714
Laicus non poteſt præſcribere ius exigēdi decimas. 331
Lanarum mercatus qui anticipata fit ſolutione, aliquando licitus eſt, etiam ſi ea ratione lanę uilius emantur quam ſi ſolutio nō anticiparetur 583. uide Emere.
Lamech reus homicidij, quia non ſufficientem adhibuerit diligentiam. 422
Laruarum maleficia unde fluxerint. 796
Latheranenſe concilium non eſt in omnibus receptum. 560
Latrocinia olim apud Germanos nullam habuere infamiam. 15
Latronem occidere ob defenſam bonorum temporalium, iuſtum eſt. 417
Latrones publici capite plectuntur. 441
Legalium obſeruatio quādo poſt Chriſti paſſionem fuerit licita. 163. & 167
Legalia obſeruando quomodo Petrus fuerit reprehenſibilis & peccauerit. 166
Laudabile & honorabile in quo differūt. 279
Legis multiplex diffinitio. 3
Lex à legendo uel a re eligendo dicta. ead.
Eſtque æquitatis iniquitatiſque regula 4
Lex eſt uniuerſitatis propoſitio ac dictamen rationis practicæ per modum habitus inhærens. 6
Lex omnis quo ſolida ſit & firma in commune bonum debet ſubditos promouere. 7
Leges condere reipublicæ eſt, aut eius uicem gerentis. 8
Leges ſapientum iudicio ex uiſceribus naturalis iuris eliciuntur, cæterum firmitatem non ab eis, ſed ab his qui iuriſdictione pollent ſortiuntur. 9
Lex bifariam eſt in homine. 9
Lex uim habet coerciuam. 9. 10
Lex ante promulgationem nullum habet uigorem. 10
Et quando cenſenda ſit magis promulgata. 10
Lex poſt idoneam promulgationem obligat uniuerſos, tametſi citra culpam ignorantes excuſantur cōtra Panormitanum, & alios. eadem
Legis diffinitio è iure ciuili deprompto explicatur. 12
Leges Romanorum Imperatorum poſt duos menſes ualere incipiunt in republica, ut iure ciuili ſancitum eſt. 10
Leges pontificiæ irritationis ab articulo promulgationis robur habēt, niſi cōtractus irritati per eas eſſent tales, quod cederent in iniuriam tertij. 11
Leges, priuilegiorū reuocatione, nulla ui pollent quo ad fuerint promulgatæ, non ſolū in prouincia, ſed etiam in diœceſi 11 & 12.
Legis effectus eſt, reddere homines ſtudioſos & bonos. 13
Legis actus quatuor. 14
Lex nonnulla permittit mala ad obuiandum grauioribus incommodis. ead.
Legis ſpecies quatuor, & earum inter ſe diſcrepantia. 16 & 19
Lex fomitis non eſt proprie lex, ſed per metaphoram. 19
Lex tam diuina quam humana duplicē uim habet in tranſlatione dominiorum. 216
Lex poteſt & uoluntatem domini cohibere, & ipſum inuitum ſuorum dominio priuare. ead.
Lex non ob quamlibet cauſſam, etiam iuſtam mutanda eſt, ſed cum fuerit tanta ut detrimentum quod ex legis mutatione ſua pte natura accedit, abunde compenſetur. pag. 71
Lex non eſt idem quod ars boni & æqui. 193
Legi omnes ſubijciuntur, etiam princeps ipſe

quantum ad uim directiuam. 65
Legi non ſubduntur iuſti, quantum ad uim coerciuam. ſimiliter neque princeps. ead.
A lege liber non eſt iuſtus, ut Lutherus impie dogmatizauit. 67
Lex communi bono officit nullam habet obligandi uim. 68
Legem in particulari deficere, non eſt idonea ratio, ut quis ei poſſit contra uenire, bene tamen ſi ceſſat in genere, ſed neque tūc perdit ligandi, quo ad princeps aut conſuetudo eam aboleat. eadem
Legis præuaricator eſt qui ſeruatis in cortice eius uerbis mente legis ſententiam circumuenit. ead.
Lex tota abſque gratiæ ſubſidio ſpeciali impleri nequit ut longo tempore abſque peccato uiuamus. 124
Lex æterna ſumma ratio in Deo exiſtens. 19
Neque cum diuina conuertitur. ead.
Lex æterna ſolis hominibus poſt angelos nota [illegible] eadem
Lex æterna ratione differt a rationib. rerum quas in Deo dicimus. 20. & 21
Lex omnis ab æterna deriuatur. ead.
Lex non dicitur præciſè æterna, quia neque habuit principium, neque habitura ſit finem, ſed præſertim quia eſt immobilis omniſque uariationis expers. ead.
Lex diuina poſitiua, effectus ac participatio legis æternæ. ead.
Lex fomitis quid ſit, & qualiter deriuetur ab æterna. 22
Leges iniquæ non ſunt dicendæ leges, ac proinde neque ab æterna dimanant, niſi quatenus præ ſe ferunt quandam poteſtatis imaginem. ead.
Lex permiſſiua etiam ab æterna lege ortum ducit illa ſcilicet quæ malum impune permittit. ead.
Legi æternæ neceſſaria cuncta creata præter Deum ſub ſunt. fol. 22. non autem diuinę perſonæ. 22. & 23
Legi æternæ uniuerſæ actiones humanę ſubijciuntur. 23
Lex ęterna brutis & inſenſibilibus rebus promulgatur per ſigillationem inſtinctuum & uirtutum actiuarum, qui tamen inſtinctus non habet proprie rationem legis, pag. 23
Legi Dei ęternæ, monſtra & caſualia & id genus reliqua, ſubduntur. 24
Quo ſenſu Paulus dixerit eos qui ſpiritu Dei aguntur non eſſe ſub lege. ead.
Sub lege æterna non ſolum ſunt uiatores, ſed beati & damnati. ead.
Lex naturalis in hominum animis inſculpta eſt Quę neque potentia eſt, neque habitus neque paſſio, neque idem quod ſynderesis 25. licet inſit per modum habitus. 26
Lex naturalis una eſt. 27
Lex naturæ quoad, prima principia, non ſic eſt mutabilis, ut id quod fuit iuris naturæ ceſſet eſſe talis iuris., bene tamen quantum ad concluſiones, tametſi id raro eueniat. 30
Lege naturæ cuncti mortales tenebantur. 89
Lex naturæ, natiuo inſtinctu & luce, promulgata eſt, unde fit de primis principijs naturalib. neminem poſſe ignorantiam prætexere. 11. & 12
Lex naturæ quantum ad prima principia nequit prorſus ex animis hominum extirpari ſecus quantum ad concluſiones. 30
Præter legem naturę neceſſarium fuit humanas condere & hominis naturæ congruentiſſimum. 35
Lex naturę maleficorum conſcientias exulcerat, quo ſenſu dixit Auguſtinus, inordinatum appetitum pœnam eſſe peccati. 34
Lex naturę dictabat Iudęis pręcepta moralia, fuit tamen opus ea in tabulis legis antiquę deſcribi. 93
Lex diuina duplex. 79
Lex alia altior præter naturalem & humanam neceſſaria fuit, quæ diuina poſitiua nuncupatur. ead.
Lex diuina poſitiua in duas ſecatur, licet ſpecie non diſtincta. 81
Legis diuinæ poſitiuæ, & æternę differentia. pag. 80
Lex diuina non cenſetur promulgata, cum eā Deus alicui reuelat, ſed cum ille ſolenniter eam éuulgat. 12
Lex diuina de uniuerſarum uirtutum operibus ex æquo præcepta ponit. 101
Lex uetus per legem Chriſti ceſſauit 159. non modo quantum ad legalia, & ceremonialia, uerum ſi uim eius obligatoriam ſpectes, tota tunc temporis antiquata fuit. eadem
Lex uetus tempore paſſionis ceſſauit, & tunc noua cœpit. 11. 157 159
Lex uetus tot uirtutes inſtituit, quod Chriſtus

ſtus expreſſit in lege noua. 101
Lex uetus non conferebat gratiam. 94
Legis antiquæ cuſtodes per fidem Chriſti præmia conſequebantur æterna, tranſgreſſores que per perpetuis afficiebantur ſupplicijs. 98
Legis ueteris & nouæ ſupplicia, diſcriminantur. ead.
Lex uetus ſancta, iuſta, atque bona fuit. 82
Legis ueteris auctor Deus. 84
Legis ueteris & nouæ diſcrimen. 83
Lex cum dabatur Moyſi quæritur num Deus, angeluſque loqueretur ei. 84
Lex uetus ſoli populo Iſrael data eſt. 86
Legis antiquæ præceptorum diſtinctio. 88
Lege ueteri currente, gentiles, ſine ipſa, ſicuti ante ipſam potuerunt ſalutem obtinere. pag. 90
Lex uetus eo quod ad plura obligaret, non fecit Iudęorum deteriorem conditionem, quam gentium. ead.
Lex uetus data eſt ſub initium quartę ętatis, quæ tribus ætatibus permanſit in mundo. pag. 91
Legis antiquæ trina præcepta neceſſaria. 92. 93. 94. 95. & 96
Legis ueteris nomina omnia reducuntur ad tria. 92
Lex ſcripta ſicut nihil roboris iuri naturali præſtat, ſic neque robur eius quoquo pacto minuit. 241
Legis ſcriptæ uigor non exigit melius id eſſe quod diſcernit, quam contrarium. ead.
Lex quamuis iuſte ſit poſita, ſi tamen in euentibus particularibus eſt contra ius naturę, licet contra illam facere. ead.
Lex noua in cordibus inſculpta eſt, & hoc à ueteri quæ in tabulis ſcripta erat differt. pag. 174
Lex Chriſti leuis ac dulcis. 183
Legem nouam ab initio mundi dari non decuit. 176
Lex Euangelica uſque ad finem mundi perſtet. 177
Legis nouæ ſtatus nihil uetat quominus mutetur perinde atque ſtatus legis ueteris. pag. 178
Legis nouæ ſtatus & ſi latior potentiorque expectetur, nullus tamen futurus eſt, ubi gratia copioſior ſit quam hactenus pręceſſit. 178
Lex Chriſti ante finem mundi ab omnibus eſt exoſculanda. 178
Lex Euangelica neq; prorſus eſt alia à ueteri, neque omnino eadem, ſed ſic ab illa diſtans, ut perfectum ab imperfecto. 179
Lex uetus lex timoris erat, noua uero amoris & charitatis. 180
Lex antiqua quare dicatur teſtamentum uetus, & lex euangelica teſtamentum nouū. pag. 181. & 182
Lex uetus quare dicebatur lex factorum, noſtra uero dicitur lex fidei. 180
Lex noſtra fuit antiquæ complementum, quantum ad finem, & quantum ad præcepta. 181
Lex noſtra continebatur in ueteri, non quidem actu, ſed uirtute. ead.
Lex repudij non præcipiebat uxorē repudiare, ſed id permittebat, idq; noua correxit, ut non haberet locum niſi quo ad thorum. 181
Lex antiqua grauior erat quam noua ſi difficultas per te obiecti perpendatur. 182
Lex euangelica pręter naturę legem non niſi ſacramenta imperauit. ead.
Lex noſtra quodammodo grauior eſt ueteri, ſi difficultatem ex modo agendi exiſtimes, illis tamen præcipue qui non ſunt uirtutum habitibus imbuti. ead.
Lex Chriſti quo tēpore cęperit obligare. 12
Lex Chriſti tria tantum continet, moralia ſcilicet pręcepta, ſacramēta, & cōſilia. 183
lex Euangelica à ueteri duodecim differentijs diſtat. ead.
lex Euangelica in operibus exterioribus ceu fundamenta iecit ſeptem ſacramenta. 184
legis Euangelicę maieſtatem non decuit ut aliæ ceremonię per ipſam inſtituerentur, quam quę adminiſtrandis ſacramentis erant neceſſariæ. 185
lex Euangelica appellatur à Iacobo lex perfectæ libertatis propter trinam rationem. pag. 185
lex Euangelica uniuerſis humanos mores intus & in cute perfectiſſime informat. 187
lex Euangelica miro ordine procedit ad inſtitutionem hominum circa actus interiores & exteriores. ead.
lex Euangelica iudicialia præcepta aliqua correxit, ceremonialia uero minime, ſed ablegauit. ead.
lex noua non modo naturalia cōſilia explicauit, uerum & alia recenter adhibuit. ead.

Le-

Leges quatuor distinctæ apud Paulum. 6
Lex humana non ea urget certitudine, qua conclusiones speculatiuę. 31
Legem latius est quam hominem dominari, idque rationibus egregijs suadetur. 34
Lex omnis humanitus posita, si sit recta, a lege naturæ deriuatur. ead.
Legum multitudo uitiosa. 40
Lex plana esse & obscuritate vacare debet, ne muscipulæ moræ captet ignorantes. 39
Lex & consuetudo ut differant. ead.
Lex quare assimiletur regulæ Lesbię. ead.
Lex debet in communis constitui. 42
Lex humanæ quadruplex diuisio. 40
Lex non respicit ea quę raro, sed quę frequenter eueniunt. ead
Lex humana ea præsertim scelera animaduertit, quę reipublicæ tranquilitati sunt aduersa. 41
Lex humana omnis uirtutis actus pręcipit, tametsi non singulos. ead.
Lex non pręcipit habitum sed actum. 13
Lex humana dissimiliter se habet circa præceptionem uirtutum, & prohibitionem uitiorum. ead.
Lex humana siue ciuilis sit, siue canonica, si modo sit iusta, ui pollet ligandi subditorũ conscientias. ead.
Legis iustitia ex omnibus suis causis perpendenda. ead.
Lex humana iniusta non obligat in conscientia. 20
Licet leges quę humano tantum bono aduersantur, non obligent in conscientia, aliquãdo tamen illis parendum est ratione uitandi scandali, secus si bono repugnant diuino. ead.
Lex humana ad suam custodiam astringere ualet, etiam cum proprij capitis detrimento. 48
Legem humanam mutari quandoq; licitum est. 69
Leges humanę de solis iustitię actibus primaria intentione præcipiunt, de reliquis uero uirtutibus non, nisi quatenus ad iustitiam referuntur. 102
Legis humanæ rectitudo non est ad modum naturalis rectitudinis in quantitatibus corporeis repertę. 72
Legum artiumque discrimen quantum ad uariationem. eadem
Lex si decerneret nullam in futurum consuetudinem contra eam fore ualituram, nulla consuetudine abrogaretur. 74
Quandiu legis ratio durat nequit consuetudo contra prævalere. 74
Super lege humana ille cui regimen incumbit, potestatem habet dispensandi. 75
Lex canonica & ecclesiastica obligat sub reatu mortalis noxę, quæ assertio fidei contra aliquos hæresiarchas satis roboratur, de ciuili autem lege non est par fidei certitudo. 49
Lex ecclesiastica pariter & ciuilis homines deuinciunt, & non tantum quatenus diuinæ interpretes, ut commentus est Gerson, sed quatenus humanæ. 49
Lex ecclesiastica non obligat cum discrimine mortis, nisi contemptu legis aut iniuria fidei interueniente. 48
In legibus quę ecclesię quam maxime referunt, Papa nec concilium dispensare possunt, sic ut eas protinus mutent. 71·72
Leges ciuiles quid de filijs clericorum & religiosorum statuant 318 & de filijs nothis secularium. ibid.
Leges non prohibent dominij translationem in ludis 321. uide, Ludus.
Legũ obligatio omnis, auctore Deo est 338
Leges uectigaliũ obligant in conscientia. 367
Leges pęnales omnes ad culpam obligãt, nisi contrarium expresserint, siue mistę sint, siue mere pœnales contra Henricum. 51
Leges pęnales ueteris legis cõtra fures ac mæchos Exo. 21 & Leuit. 20. ad culpam obligabant, similiter, & nunc canonicę. 52
Leges pœnales ob id quod dicant ipso facto, uel ipso iure, aut quid simile non obligant ad pœnam ante sententiam a iudice latam sic ut teneatur reus illam offerre. 55
Lex quando ipso facto pœnam decernit non opus est sententia quę feratur super pœnam, sed super crimen. 57
Leges pœnales collegiorum obligant ante condemnationem ad pœnam, si eorum instituto sub hac forma tales leges sanxit, pag. 63
Leges pœnales Salmantinæ academiæ in pręsentatores & ambitores latę, non ligant ante condemnationem, nisi dum iuridice interrogatus quis inique ueritatem denegat. 64
Leges præscriptionis non sunt mere pœnales. 64

Lex eſt iniquiſſima quę pręcipit ut cōdemnatus ad pœnam corporalem illam ipſe exequatur. 452.453
Libertas per obligationem uoti non minuitur. 656
Libertas Chriſtiana in quo conſiſtit. 719
Litaniæ quæ in profeſtis diebus officio nocturno adhibentur nec ex conſuetudine uim habent præcepti. 489
Loth filias offerendo rem turpem fecit, ac proinde peccauit, niſi forte ignorantia excuſetur. 556
Loth non deliquit peccato inceſtus, quia ebrius erat. 420
Lucretia deliquit ſe occidendo. 407
Lucri cupiditas ſi citra dolum fraudem ve ſe contineat non eſt mortalis. 322
Lucrum ceſſans quid ſit, & quomodo dicatur ceſſare. 541
Lucrum ceſſans quando mutuatore inuito ceſſat, abſque periculo uſuræ exigitur. pagina 540.541
Lucrum ceſſans iuſte petit qui mutuare cogitur. ead.
Lucrum ceſſans, poſt pręfixum diem ſolutionis pecunię mutuatę, iuſte à principio in pactum ducitur. 543
Lucrum ceſſans cur liceat exigere. 365
Lucri ceſſantis optima diſputatio, an uideri ceſſet poſſit qui non coactus mutuat illum à principio in pactum ducere 542. quod fieri poſſe non eſt omnino improbabile pag. 544.579
Ludus in genere rem de ſe iure naturę licitam ſonat, immo uirtus eſſe poteſt. 320
Ludus ſicut ex multis accidentibus honeſtatur, ſic & ex plurimis uitiatur. 321
Ludo acquiſita in dominium lucrantis tranſeunt. 321
Ludens abſente pecunia fide impignorata teneaturne eam ſoluere. 324
Ludo perdens amplam pecuniam an poſſit latenter ab illo ſuffurari illam. ead.
Ludere ſecundum ius naturę neque mortale eſt, neque ulla inde naſcitur reſtitutio. pagina 322
Ludere alea reliquiſque ludibus lege inhibitis, neque contrariæ conſuetudine ſubrogatio, peccatum eſt. 321
Clericis pręcipue ſacerdotibus ac maxime epiſcopis contra uetitum ludere, uix citra mortale contingit. 324
Lutherus uota perniccioſa eſſe aſſeuerat. 663
Lutheri dogma quod in hac uita impleri nequit dilectionis mandatum. 710
Lutherus debachatur contra obedientiam monachalem 719

M

Magiſtratus inſtituti ſunt propter populi neceſſitatem. 271
Magi qualiter per dæmonum operationem rebus naturalibus utantur. 795
Magi primum dicti ſapientes cur infames eſſe cœperunt. 795
Magorum uaria nomina. 798
Magorum omnia genera trino iure condemnata ſunt. 799
Mandata diuina quonam modo inſtitutiones appelleutur. 103.& 104
Maioratuum inſtitutionis cauſſa redditur. pagina 170.& 304
Male acquiſita in dupl ci differentia. 838
Maledicere quid ſit, & quotupliciter contingat. 517
Maledicere ſub forma enuntiationis ad contumeliam, aut ad detractionem, aut ad irriſionem pertinet. ead.
Maledicere alijs ſi nullum ſit intus malum deſiderium, non eſt peccatum mortale. ead.
Maledicere rebus irrationalibus in ordine ad hominem contingit. 520
Maledicere rebus irrationalibus & dæmonibus quatenus creaturæ Dei ſunt, blaſphemia eſt. ead.
Maledicere tempeſtates, æruginem locuſtas, aliaque in genus portenta, quouſque liceat. ead.
Maledictio proprie, vulgo mali imprecatio eſt. 518
Maledictionis culpa ex animi propoſito iudicanda eſt. 518
Malectio per ſe proprie in ſolam poteſt conijci rationalem, aut intellectualem creaturam. 519
Maledictio quę intentione mali fit ſecundum genus ſuum peccatum eſt mortale. 521
Maledictionis ſub forma imprecandi, & imperandi diſcrimen eſt. 518
Maledictione reliqua uerborum peccata ſunt grauiora 521
Malefactores occidere iuſtum eſt. 396
Malefactores occidere non expedit quando ſine proborū periculo id effici nequit. 397
Malefactores cui liceat occidere. 400

Mani-

Manichæorum extremus furor de animantibus non occidendis. 394
Manichæi aſſerebant nullatenus eſſe licitum iurare. 739
Manichæi duo principia ponebant bonum & malum. 744
Manichæi aſſerebant animalium animas mēbra eſſe Dei. 394
Manichæi, cucurbitarum homicidę appellantur ab Auguſtino. 496
Manichæorum hæreſis repudiantium ueterem legem tanquam à principe tenebrarum conditam. 84
Maritus quando uxorem occidere licite poteſt. 402
Matrimonium ratum non conſummatum neutiquam eſt per Papam diſpenſabile neque qui contrarium ſentit audiendus eſt. pag. 671
Pro matrimonio illicitum eſt pecuniam recipere. 859
Matrimonium ex diametro cum religione pugnat. 716
Matrimonium quandiu conſummatum non eſt, licitum eſt inde ad meliorem frugem conſcendere, cōſummata uero copula nequaquā quia irrogaretur iniuria proli. 673
Medici prudentia inutilis niſi artis adminiculo directa. 35
Membrum ex uoluntate ægroti abſcindi poteſt quod corruptioni corporis nocet. Non tamen ad id poteſt auctoritati reipublicæ cogi, ſecus de prælato. 423
Membrum proprium abſcindere ſibiipſi poteſt iuſte qui aliter mortem euadere nequit. ead.
Mendacium non omne in iudicio eſt peccatum mortale. 465
Mentiri in iudicio uiolando iuſtitiam etiam citra iuſiurandum genere ſuo eſt mortale. pag. 487
Mendacitas in ſacris literis commendatur. pagina. 711
Quamuis mendicitas omnimoda ſecundum ſe præferenda ſit poteſt tamen ratione finis circunſtantiarum conducentior eſſe in communi poſſeſſio. 712
Mendicantes religioſi nequeunt quidquam præſcribere. 332
Menſura aliquando citra iuſtitiam à priuato minuitur. 577
Mercator ſub uſuris mutuum recipiens, ad exercendum mercaturam mortaliter non peccat. 555
Mercatorum inſignis fraudulentia in mutuo. 535
Mercatorum praxis in cambijs. 616
Mercenarius qui ex decimatis mercedem recipit nullam inde aliam decimam debet. pagina. 839
Meretrici accipere licet precium ſuæ turpitudinis. 371
Metus qui ab alio incutitur uoti obligationem poteſt impedire. non idem intrinſece ortus. 655
Metus cadens in uirum conſtantem, is eſt quem uiri conſtantia ſine uituperio ſecum patitur. 656
Metus cadens in uirum conſtantem ex triplici capite expendi poteſt. ead.
Miniſter ſacramentorum ſanctitate quam alijs præſtat pollere debet, ſecus in iudice. pag. 230
Miniſtri uſurariorum qualiter ad reſtitutionem teneantur. 552
In miniſtro eccleſię prēter morum compoſitionem requiritur ſacrorum ſcientia, prudentia, ſolertia, & reliquæ uirtutes ad gubernandum. 257
Miniſteria eccleſiaſtica cuius arbitrio diſpenſanda ſunt. 910
Minus malū quomodo liceat conſulere. 468
Illud tamen facere nunquam licet. 582
In Miſſa cur fiat ſanctorum memoria. 804
Miſſæ ualor quantus ſit. 812
Miſſa pro pluribus oblata nō ſingulis tātum prodeſt ac ſi pro uno offeratur. ead.
Neque quantum ad ſatisfactionem. 814
Pro una miſſa duæ poſſunt pitantiæ recipi. pag. 822
Qui miſſę interſunt & qui eleemoſynas procis pendunt offerrentes ſunt. 820
Pro miſſæ ſacrificio licet ſit ſimoniacū aliqd recipere, tamē de eleemoſynæ quantitate ad ſuſtentationem paciſci licitum eſt. 858
Miſſam celebrare ante officium nocturnum non eſt mortale peccatum. 990
Miſſam celebrare ante Pſalmos nocturnos, & etiā poſt miſſam alias horas non ſoluere legitima excuſatione perſoluendi officium diuinum interueniente licitum eſt. eadem.
Miſſam auroræ, uel reliquas ante primam in conuento dicturus melius faceret ſi poſt

miſſam intereſſet choro ad primam quam illam ante miſſam ſoluere. 991
Miracula faciendi facultas hodie non perinde in eccleſia eſt atque olim in Apoſtolis. pag. 900
Moderamen inculpatæ tutelæ quam diligentiam requirat. 415
Moyſes uideritne, ut Paulus in raptus faciem Dei, ſub iudice eſt. 86
Moyſes potuit Aegyptium, quem flagranti delicto occupauit, per modum defenſionis occidere: ſi autem id in uindictam fecit à culpa non excuſatur, niſi diuina reuelatione feciſſe dicatur. 242
Monachi perfectio, eſt propriæ ſaluti ſtudere pag. 919
Monachis non congruit ſacerdotia annecti cum animarum cura. 841
Monachorum quadrifida opera. 977
Monachi, quibus eſt iniuncta animarum cura, ius habent decimas recipiendi, non autem illa ratione obligationem ſoluendi. pag. 843
Monachi non profeſſi non tenentur ad officium diurnum contra Paludanum. 984
Monachatus ſummam eſſe libertatem oſtenditur. 346
Monaſterium etiam ſi ſit pingue, non eſt ſimoniacum à ſancti moniali exigere pecuniam ad ſuſtentationem, habet tamen ſpeciem mali. 864
Monaſterijs non congruit annecti ſacerdotia cum animarum cura. 841
Monopoliorum iniquitas. 569
Mons pietatis quid ſit. 557. & quibus modis congeri in poteſt, & eiuſdem montis leges & capitula. ead.
Mons pietatis uſuram ſapit. 558. 559. 560
Moralium præceptorum ordo triplex. 127
Moralia per ſe præcepta, neque in lege ueteri poterant, neque modo poſſunt in nobis efficere iuſtitiam. 131. Sed per gratiæ auxilium. 132
Morte nemo plecti debet, niſi ob graue peccatum mortale. 15
Moriendum potius, quam peccandum. 50
Mos triſariam accipitur. 73
Mos, ut legis auctoritate polleat longeuus eſſe debet. 74
Mulier non meretricia, ſed maiori uerecundia ſui copiam faciens poteſt recipere pretium. 370
Mulier, nupta, ſicut & uirgo poteſt pretium ſuſcipere. 370
Mulier maritata teneaturne pretium ſui corporis uiro reddere oſtenditur. 370
Mulier extorquens ſuperfluum per dolum, uel fraudem, tenetur illud reſtituere. ead.
Mundus propter hominem creatus, homo autem, ut mundi dominus. 921
Mundus fuit ſub lege ſcripta tribus ætatibus pag. 91
Mutilare aliquod membrum publica Poteſtas poteſt, quando expedierit reipublicæ pag. 423
Mutilatio licita eſt propter corporalem ſalutem: homicidium uero nunquam. 424
Mutilati & trunci pęnam uide, Irregularitas.
Mutuum in ſolis rebus uſu conſumptibilibus locum habet. 525
Mutuum recipere ſub uſuris à non parato non licet. 553. 554. 555. vide Vſurarius.
In mutuo pretium rei mutuatæ non attenditur, plus minuſve tempore ſolutionis ualeat, quod mutuatur, ſed eadem menſura quæ datur reddenda eſt. 536
In mutuo iuſte pęna imponitur, ſi ſtato die non ſoluatur, immo & de lucro ceſſante poſt præfixum diem iuſte à principio paciſcitur. 541
Mutuatarius dominium ſuæ pecuniæ in fœneratorem non transfert. 545. cætera vide, Vſuræ.

N

Naturalium rerum uirtutes, admirabiles. 794
Natura per rectum eduliorum ac uenereorum uſum ſuſtentatur. 29
Natura in homine duplex. 30
Naturæ ius immutabile. 32
Neceſſarium dupliciter uſurpatur. 37
Neceſſitas naturalis neque laude digna eſt, neque præmio. 668
Neceſſitas uoluntariæ obligationis meritum auget. ead & 667
Neceſſitas coactionis meritum & laudem ac uituperium tollit, at neceſſitas præceptionem uirtutis non excludit, quamuis meritum ſupererogationis relpuas. 205
Neceſſitas grauis quæ ſit. 490
Neceſſitatis alias ratio eſt, cui ſuccurrere tenemur, quando illam quis patitur, propter iniuriam,

iuriam, aut caſualem cladem quam ſi propter inopiam. 482
Qui neceſſitatem euidentem & vrgentem patitur, poteſt clam ſubripere, ſiue palam, ea quibus indiget. 441
Neque illud eſt furtum. ead.
Neceſſitas extrema quæ dicatur. 452
Neceſſitas extrema non cenſetur, ſi puella in periculo uerſetur amittendi pudoris, ob uictus inopiam. eadem
Neceſſitate extrema laboranti ſubuenire non eſt obligatio propriæ iuſtitiæ, ſed miſericordiæ. eadem
In extrema neceſſitate cuique pari iure licet alienum rapere, ut indigenti ſuccurrat ead.
Negotiatio duplex. 564
Negotio ſimpliciter eſt neceſſaria reipub. eadem.
Negotiationis cauſſa licitum eſt merces carius uendere, quam emptæ ſunt. ead.
Negotiatoria ars tum ex multis circunſtantijs fit illicita, tum in multis uerſatur periculis. 566
Negotiatores fallaciter in nundinis in principio carius uendunt quam in fine. 569
Negotiatores inextinguibilem ſitim habẽt lucrandi ſimiles enim ſunt aleatoribus 566
Negotium eſt otio contrarium: & pro quo negotium ſumatur. 564
Numiſma, id eſt numus eſt norma, ſeu uas ac fideiuſſor reipublicæ. 563
Numiſma duobus modis conſideratur. 607
Numus idem eſt, quod lex, norma & regula 251.
Numi ualor non prorſus ex natura rei æſtimandus eſt, ſitne aurum uel argentum, ſed ſtatuto, aut ſigno reipublicæ aut principis ead.
Numorum æſtimatio non debet augeri ſine magna neceſſitate. ead.
Numularia ars unde primum ortum duxerit. 612
Nuptias ſacerdotibus licere, omniũ primus docuit Iouinianus. 721
Nobiles hodierni temporis quam perniciose abutantur in uindicandis iniurijs. 400

O

OBedientiæ tria obſtantia impedimenta. 913
Oblationes quando cenſentur in præcepto. eſſe. 821
Oblatio ni uerbum quid comprehendat. 76
Oblationum diſpenſatio ad ſacerdotes pertinet. 75
Oblatio de his quæ iniuſte acquiruntur, aut poſſidentur, illicita eſt. 77
Oblatio de re quacunque iuſte poſſeſſa, iuſte fieri poteſt quantum ex natura rei. 825
Oblationes nonnunquam potius debent expendi in pauperum egeſtatem, quam eccleſiis offerri. 826. & 827
Oblatio importat ultroneam exhibitionẽ 820
Oblationes cedunt ſub præcepto ex præcedẽti conuentione, aut deputatione, aut propter eccleſiæ neceſſitatem, aut propter conſuetudinem. 821
Obligatio iuramenti unius perſonę non tranſit in aliam. 777
Obligatio non uidetur iuramentum reſpicere aſſertorium. 751
Obligatio eſt naturalis iuramenti effectus, ita ſcilicet illi innatus ut igni natiuum eſt calefacere. 763
Occidere qui prohibeantur illo præcepto, non occides 398
Occidere malefactores licet. 396
Occidere hominem non eſt intrinſece malum. 399
Occidere tyrannũ quando licet 400. & 401
Occidere malefactores non cuiuis committendum eſt a principe. 402
Occidere uxorem uir, quando ſine peccato poteſt. eadem
Occidere malefactores clericis quare ſit prohibitum. & a quo iure. 403
Occidere ſeipſum ſcelus eſt. 405
Occidere ſe, bifariam contingit. 410
Occidere innocentem, quem conſtat eſſe innocentem ſemper eſt flagitium. 411
Occidere aggreſſorem, quando eſt medium neceſſarium ad ſeruandam propriam uitam iuſtum eſt. 413 & 414
Occidere ex intentione, id eſt, præueniendo, nulli licet, præterquam reipublicæ & principi. 414
occidere aggreſſorem, eligendo tanquam medium eius mortem honeſtum eſt. 413
Occidere aggreſſorem tenetur inuaſus quando reipublicę ualde neceſſarius eſt. 416
Occidere aggreſſorem, atque illi parcere, poteſt inuaſus in reliquis caſibus. ead.
Occidere eum, qui fraude & arte perdere me tentat,

rentat, non licet, quia eſſet aggreſſio ex par te occidentis. 417
Occidere latronem, ob defenſam bonorum temporalium, licet. ead. explicat ibi Auguſt.
Occidere aggreſſorem, ob honoris defenſam, licet hominibus alicuius auctoritate, monachis uero & clericis non licet. ead.
Occidere hominem forte, quando ſit peccatum, uide Homicidium caſuale.
Occidere animalia bruta licitum, ſecundum fidem. 394. & 395
Occiſores tyrannorum laudantur. 401
Occultatio aliquando non minuit peccatum pag. 431
Officijs publicis præficiendus, moribus debet ornari probis. 271
Officia publica ſi nude & ſpecu latiue conſiderentur uendi poſſunt licite. 273
Officia diuina qualiter decantabantur in primitiua eccleſia. 974
Officicia publica nō habent poteſtatem uendendi magnates & domini, qui ſub ditione ſunt regia. 274
Officia ſcribarum ab eccleſiaſticis prælatis uendi iuſtum eſt ac fœdiſſimum. 275
Oligarchia quid. 42
Optare licet alteri quod facere non licet. 519
Optare poſſumus mortem alicui, ut noſtræ reipublicę mala caueantur, licet nobis conſtet uiam perditionis illum ingreſſum iri. eadem
Optare quomodo liceat Turcæ & alijs hoſtibus etiam Chriſtianis mala. ead.
Operam dans rei illicitæ quando debeat cenſeri irregularis. 421
Organorum uſus neutiquam eſt repudiandus in eccleſia. 981
Orandi ſupremus ſcopus. 993
Orationis definitio. ead.
Orationes Chriſtus creditor conſtitutas habuiſſe quibus utebatur. 92
Orationis aliquæ erant conſtitutæ ad orandum Deum, tempore Apoſtolorum, pręter Pater noſter, quam ſolam orationem admittunt hæretici. ead.
Orationis prima uirtus quæ ſit. 950
Oratione ceſſante, ac de medio ſublata, bona uita exiſtere poteſt. 970
Oratio duplex. ead.
An prolocatis operis ad orandum liceat paciſci dubium eſt. 861
Oratio, Pater noſter, fuit nobis à Chriſto inſtituta, non ita præciſè ut alias adhibere nefas eſſet, ſed, ut exemplar ad quod eccleſia ſi uolet alias orationes aſtrueret. pagi. 973
Orandi modus publicus certas perſonas per quas perſolueretur, exigebat, ut ſunt clerici. 970
Ordo ante uſum rationis ſuſceptus characterem imprimit, atque adeo uere ſuſcipitur pag. 674
Ordine ſacro initiatus, conſenſu extorto per metum cadentem in uirum conſtantem tenetur uoto caſtitatis. 675
Ordines minores non ſunt de iure diuino. pagina. 850
Ordinis nomen bifariam eſt in uſu. 894
Ordo Apoſtolorum in tribus conſiſtit. 899
Ordo quadruplex eſt in republica. 170

P

PActum nullum dici poteſt contractus ſtricto nomine. 561
Pactum etiam tacitum uſurari in exteriorem facere poteſt. 515
Papa quod habeat plenitudinem diſpenſandi poteſtatem quomodo intelligendum ſit. 269
Papa non intendit obligare ſua lege niſi à tēpore promulgationis, niſi aliter expreſſerit. 11
Papa alterius iudicio ſe ſubdere poteſt iudicandum etiam in foro exteriori, ad exemplum Chriſti. 447
Papa quamcunque facultatem in ſeipſum in foro exteriori exercere poteſt, ualet alteri committere. 448
Papa non poteſt ſibi ſuperiorem, aut æqualem conſtituere. eadem
Papa non poteſt cauſſam depoſitionis ſuæ alicui committere, etiam cū eſt ſuſpectus de hæreſi. eadem
Papa ſolus diſpenſare poteſt in pęnis ſimoniaci 888
Papam eligi nō poſſe, niſi è cardinalium gremio falſum eſt. 264. & 265
Papa diſpenſans in pluralitate beneficiorum ſine cauſſa grauiter peccat, & poſſidens à culpa non liberatur. 269
Papa qui Petro ſubſtitutus, eſt uniuerſalem retinet iuriſdictionem. 899
Papa ingruente neceſſitate, decimam decimarum à clero exigere ualet. 843
Papa ſimoniam poteſt contrahere ead.

Parœcialis ſacerdos poteſt de licentia epiſcopi curæ paſtorali cedere. 919

Parœcialibus ſacerdotibus non reſidentibus in ſuis parœcijs tertia pars fructuum adimenda eſt 821

Parœcij quotidie celebrare tenentur pro ſua parœcia ſi competentes habent redditus in eadem eccleſia. 822

Parœcij poſſunt ex pitantijs ſibi collatis aliquam portiunculam ſibi uſurpare, imminutaſque mercenario porrigere. ead.

Paruulus & adultus in quo differunt quantum ad iuſtitiæ infuſionem. 130

Paſcere gregem quid ſit, iuxta Dei ſententiam. 923

Paſce oues meas, quod Petro dictum eſt, quo modo intelligitur. ead.

Paſcentes greges in paſcuis alienis, quando teneantur ad reſtitutionem. 362

Paſtores quare receperint ab Angelo primum Natiuitatis nuntium. 891

Paſtores parœcialis etiam reſidere tenentur pag. 930

Paſtoribus animarum meditatio per quam ſalubris depingitur. 931

Paſtoris nomen multo rectius cæteris, functionem epiſcopi exprimit. 892

Paſtoris officium deſcribitur & explicatur 893. & 923

Paſtoris munus pulchre quinque nominibus deſignat Ezechiel, iuxta quinque incommoda, quibus Chriſtianus grex periclitari ſolet. 924

Paſtoris boni natura multis nominibus deſignatur. 925. & 926

Paſtori eccleſiaſtico licitum eſt, pro commodo, uniuerſalis eccleſię gregem alteri committere. 932

Paſtor bonus dat animam ſuam, quo pacto intelligendum. 921

Paterfamilias obligare poteſt liberos, quin & uxorem ad mortale, reliquam uero familiam non item. 51

Paterfamilias nequit ueras ſancire leges. 9

Pater verberare poteſt filios. 9. & 426. licet eos nimirum deterrere non debet. ead.

Pater (fieri poteſt) ut filiæ & filius matri licitè connubio iungantur. 119

Pater iure naturæ quid poſſit cum filijs nothis. 318

Patri uulnerare filios non licet. 427. Eoſdem tamen etiam clericos uerberare poteſt. eadem.

Pauperes non acquirunt dominium bonorum quæ carent domino, quoaduſque ſint tradita illis 379

Pauperum ſuſtentationi iure naturæ debentur res, quæ reipublicæ redundant. 441

Pauperibus grauiter egentibus ſuperflua non debentur de iuſtitia, ſed ex miſericordia. pag. 442

Paupertas non eſt abſolutè neceſſaria ad perfectionis ſtatũ, ſed eſt neceſſaria ad peculiarem ſtatum religioſorum. 946

Paupertas cur religioſis neceſſaria. ead.

Pauperes perſonati, id eſt, qui ſimulata paupertate eleemoſynas extorquẽt, ad reſtitutionem non tenentur. 877

Peccato alterius uti, quomodo liceat. 554

Peccare proprie ſumptum, in ſolum Deum contingit. 338

Peccatum non proinde grauius eſt, quod plus nocet, niſi cætera ſint paria. 348

Peccata illa cenſentur in detrimentum reipublicæ, quibus cõmune bonum impugnatur. 458

Peccatum ueniale, intẽtio finis ad mortale uſque pertrahere poteſt non tamen mortale vſque ad ueniale extenuare. 499

peccata quæ intra uerba continentur, leuiora cęteris paribus reputantur, quam quę in facto conſiſtunt. ead.

peccatum uoluntarium debet eſſe. 419

peccata quę non prohibentur in decalogo expreſſe, maiora ſunt aliquando quam quæ prohibentur. 435

peculatus acceptio rei communis eſt. 430

pecudes nullum ius, neque dominium habet ad pabulum, ſed tantum appetitum & poteſtatem. 289

pecunia bifariam exiſtimari poteſt. pag. 542. & 607

pecuniæ quomodo obediunt omnia. 563

pecunia quatuor de cauſſis plus poteſt in uno loco, uel tempore ualere, quam in alio. pag. 613 614

pecuniæ reſtitutio obligat aliquando etiam cum famæ detrimento. 352

penſiones ſolus Papa conſtituere poteſt. 871

Fructus omnes pro penſione ſtatuere, iniquiſſimum eſt. ead.

penſiones functionibus ſpiritualibus adiudicatæ neutiquam redimi pretio poſſunt, ſecus uero illæ, quæ ſub ſeculari titulo conceduntur

reducuntur. eadem.
Penſiones multę, quę non ſunt in uſu iniquę uidentur. 872
Perdenti in ludo, datur facultas repetendi intra octo dierum ſpatium. 323
Periuriorum ſeries & gradus 139
Periurio ſemper ineſt falſitas. 773
Periurium omne ex ſui ratione eſt peccatum mortale 778
Periuriorum ſpecies ſceleſtiſſima eſt blaſphemia, & inter blaſphemias illas, quæ eſt idololatria. 779
Periurii tria exempla ex Auguſtino. 776
Periurium omne eſſe peccatum aſſerit Auguſtinus 776
Periurium nihil aliud eſt quam mendacium iuramento firmatum. 774
Periurium dupliciter dicitur ſimpliciter, & ſecundum quid. 785
Periuria multa ſunt, quæ non ſunt grauioris culpæ quam uenialis. 784
Propter periurium iure incurritur infamia pag. 787
Permutata commodatio quid ſit. 562
Permutationum forma triplex. 603
perpetuum dupliciter ſumitur. 202
Perſonæ illuſtri ſat eſt ſi quam obtenebrauit alterius famam, pecunia, uel alia ratione compenſet. 352
Perſonæ in dignitate conſtitutæ non facile notandæ ſunt criminibus. 329
Petro ſingulariter dictum eſt, paſce oues meas, cuius ratio aſſignatur. 923
Petrus uerè fuit reprehenſibilis, & peccauit in obſeruatione legalium. 166. non autem peccauit, quia legalia non eſſent licita. eadem.
Pignus in frugiferum colens, an fructus libere percipere poſſit. 539
Pignoris fructus computandi ſunt in ſortem. pag. 538
In pignore vero genero ꝓ dote tradito & in feudo contraria eſt ratio 539. & in uidua. ead.
Plato contendebat omnia eſſe communia, etiam liberos & uxores. 302
Plato, & Ariſtoteles, fuerintne ingreſſi ſalutis uiam, unde perpendendum eſt. 89
Platonem in Dei gratiam fuiſſe receptum ueriſimile eſt. ead.
Polluno per mollitiem fornicatione, & furto grauior eſt. 434
Polliceri in genere quidquid aliter petierit, peccatum eſt genere ſuo mortale. 777
Pœna cur prauis hominibus neceſſaria. 17
pœnitentia non eſſet uirtus, niſi propter neceſſitatem remittendi peccata. 748
Pontifex facere poteſt, ut collatio ſimoniaca teneat. 890
Pontifex ſummus non habet auctoritatē in leges principum, niſi quatenus ꝓ ugnauerint contra ſpirituale bonum 330. uide papa.
populus iure naturæ tenetur miniſtros eccleſiæ alere, & templum ſtruere. 821
Poſſeſſio rerum in communi præterquam uxorum concors erat ſtatus innocentiæ. 202. & 203.
Poſſeſſor malæ fidei nunquam præſcribit. pag 331
Poſſeſſor bonę fidei elapſo legitimo tempore optime pręſcribit. 332
Poſſeſſio bonę fidei quatuor debet habere. ead
Poteſtates omnino diſtinctę ſunt, ſecularis, & ſpiritualis. 308
Poteſtas eccleſiaſtica & ciuilis, in quo differant. 49
Poteſtas parentum in filios qualis ſit. 426
Poteſtas imperatoria cæterorumq. principū diuina conſtat ſanctione. 308
Poteſtas ſpiritualis immediatè a Chriſto domino eſt inſtituta. 309
Poteſtas ciuilis conſtat naturali iure. eadem
Poteſtas ciuilis non ſic pendet a ſpirituali, ut ab illa inſtituatur, ſuamque accipiat facultatem. 309
Præbendæ qua ſint ſpirituales, quæ uero non 836. Et an ſit contra ius diuinum eas commutare. 850. 851. & 852
Præbenda, quas præſtameras uocant, ſpirituales ſunt & obligant ad perſoluendum officium diuinum. 867
Pręceptionum ac prohibitionum humanarum tres gradus. 43
Præceptum non eſt, reddere Deo quidquid pro eo facere poſſumus. 190
Præceptum nullum impleri poteſt peractum nullam libertatem habentem. 121
Præceptum dilectionis quando liget. 125
Præceptum generale diuinæ dilectionis ſpecialia cuncta continet 94
Præcepta omnia ad decalogum reducuntur. pag. 104
Præcepta primæ & ſecūdæ tabulæ quot ſint,

opinio eſt triplex. 106
Præceptis omnibus, quare non ſint ſua ſingulis propoſi a præmia. 112
Præceptum tertium inter cętera ſingulariter commendandum eſt. ead.
Præceptum primam decalogi licet negatiui formam præ ſe ferat, affirmationem tamen complectitur. 135
Præcepta decalogi omnia ſunt indiſpenſabilia, quæ uero extra agantur nihil obſtat quominus diſpenſari ualeant. 114. uide Decalogi.
Præceptum nō eſt lex ſed explicatio legis. 9
Pręcepta cuncta decalogi explicationes ſunt naturalis iuris. 138
Præceptum tertium non ad internam dilectionem, ſed ad exteriorem cultum extenditur. 142. Duoque habet membra alterum affirmatiuum alterū negatiuum. 143. uiolatur autem per quodcunque peccatum quantum ad finem, non tamen quantum ad ſubſtantiam præcepti. 143. Eſtq; e partim ceremoniale, ac partim morale. pagina 144
Pręcepta Dei nimis ſuauia. ead.
Præceptum tertium in ſenſu literali creationis beneficium, in ſenſu autem allegorico requiem Chriſti in ſepulchro ſignificabat. Sed in ſenſu tropologico ſignificabat ceſſationem à peccatorum operibus, in anagogico ſempiternam requiem præſignabat ead.
Præceptum Dei impleri poteſt quantum ad ſubſtantiam operis abſq; relatione ipſum Deum ut in finem ſpiritualem. 123
Præcepta moralia à naturalibus tripliciter deſcedunt. 101
Pręcepta decalogi omnia ad iuſtitiam pertinebant. 133
Præcepta decalogi non ſunt ſimpliciter prima principia, ſed cum reſtrictione, id eſt, intrinſece legi. ea.
Præceptum primum decalogi congruentiſſimo traditum eſt. 134
Præceptum ſecundum decalogi optimo eſt & modo, & loco poſitum. 137
Præceptum, non furaberis, eſt mere negatiuum 342
Præceptum reſtitutionis eſt mere affirmatiuum implicans negationem ead.
Pręceptum quartum decalogi de honorādis parentibus congruentiſſime traditum. 148
Præcepta reliqua decalogi, debita rationis prohibitionis tenore poſita ſint. 149
Præcepta ceremonialia, & iudicialia in quo differunt. 95
Præceptorum decalogi ignorantia nulli mortalium excuſari unquam potuerunt, & ſi ſua ſcelera fuco linirent. 31
Præcepta ceremonialia ad Dei cultum pertinebant. 151. vide Ceremonię.
Præcepta ceremonialia in quatuor membra optime diſtribuuntur. 152
Præceptum domini, non occides, explicatur elegantiſſime. 398
Præcepta primę tabulæ decalogi, non dicuntur ſimpliciter ius diuinum poſitiuum. 196 cætera. vide, Decalogus & lex.
Pręcipere actus intellectus. 2
Pretium rei non ſecundum ipſius naturam ęſtimandum eſt, ſed quatenus in uſus uenit humanos 567
Prætium rei, ut iuſtum ſit ex multis perpenditur. ead.
Pretium iuſtum duplex, naturale & legitimum. ead.
Pretium naturale, triplex, rigidum, pium, moderatum. 568
Pretium omnium rerum ſi fieri poſſet à lege deberet taxari. ead.
Pretium non dicitur iuſtum cuiuſuis arbitrato, ſed ſecundum prudentum exiſtimationem. ead.
Pretium multoties fit iniquum, ſi uendens ad expenſas rei uendendæ conſiderationem in uenditione habeat. ead.
Pretium gemmarum & aliarum rerum, quæ reipublicæ neceſſaria non ſunt, tantum quantum emptor, ſciens & prudens uoluerit dare. 569
Pretium læſionis non debet æſtimari ad libitum læſi. 348
prædari militibus in bello iuſto, licitum eſt. 443 in bello tamen iniuſto rapina committitur ead.
prædicatio uendi non poteſt. 859. 860 861
prædicare parochialibus ſacerdotibus conuenit ex officio quibus tamen ſit theologię ignaris ſuum id munus committere peſtilentiſſimum eſt. 899. & 900
præſcriptionis definitio ponitur. 331
præſcriptio niſi quadragenalis in rebus eccleſiæ non habet locum, neque contra eccleſiam Romanam niſi centenaria. ead.

Præ-

Præſcribere poteſt quis illam rem, quam à latrone emit. 332
Prælatus negligens famam propriam, delinquit mortaliter. 755
Prælati famam dilacerans, cui teneatur ad reſtitutionem. ead.
Prælatus pro libro & ſine cauſſa diſpenſans, infidelitatis, aut imprudentiæ peccato delinquit. 75
Prælatis non licet pro functionibus ſuis aliquid accipere. 862
Prælatus trifariam poteſt res eccleſiæ occupare. 377
Ob prælatorum abſentiam à ſuis eccleſijs hæreſes ſuborræ ſunt. 925
Præmium & pœna duo maxima humanę vitæ præſidia. 171
Præuaricatio non tantum in accuſatorem, uerum in aduocatum, & in alios miniſtros, & in iudicem ſolet uſu cadere. 462
Primatum eccleſiæ cupiens quanto ſe periculo ſubijciat. 910
Primitiæ quatuor modis differunt à reliquis oblationibus. 827
Primitię quo iure debeantur Deo, ſuisq; miniſtris. 828
Primitiæ in quota parte, ac de quibus rebus reddenda ſunt. 830
Primogeniturę cur fuerint illo uinculo colligatę ne poſſint diſpendi. 317. & quare maſculina ſere transfundantur. 171. & inſtitutionis earum cauſſa redditur. 317
Princeps non poteſt alteri præcipere, ut ipſummet perimat. 226
Princeps poteſt ſuper ſe iudicem conſtituere, qui ſe iure perimat. ead.
Principatus eccleſiæ & ciuilis, quo pacto diſcriminantur. 312. & 313
Princeps poteſtatem habet ferendarum legum quibus coerceat rempublicam. pagina 309
Princeps duntaxat in eos recte imperat, quos commode adminiſtrare poteſt. 285
Principem non cogi ſuis legibus, iniqua potius conditio eſt, quam gratia. 66
Principem omni uirtute decet eſſe ornatum pag. 15
Princeps ſuis legibus, non ſolum ciuium probitati decet proſpicere, ſed à reliqua officia debet animum intendere. ead.
Principum pædagogi eum patronos ſuos uerentur inceſſere, uirtutum leges & iuſtitia legendas porrigant, quæ inuidiam non generent & mores inſtruant. 35
Principum ſecularium, & antiſtitum eccleſiaſticorum diſcrimen. 14
Principes ſuas leges in Deum referre debent. pag. 15
Principiorum naturalium ad intellectum practicum pertinentium numerus & ordo. 27
Probatio ſemiplena quid ſit. 471
Profeſſum exiens à religione non tenetur alium ſubrogare, nec ipſe ſe mitrare. pagina 344
Promiſſio genere ſuo obligat ſub reatu mortali. 653
Promiſſionem mentalem homini factam obligatoriam eſſe, problema uidetur. 654
Promiſſio facta ſanctis, quonam pacto uoti rationem habeat. 666
Propoſitum ſine promiſſione non obligat. pag. 640
Propoſitum quale requiratur in uotis emittendis. ead.
Propoſitum non ſatis eſt ad uotum. ead.
Propoſitum & promiſſio in quo differant. eadem.
Propoſitionis per ſe notæ duplex genus. 26
Prouiſori tenetur eccleſiæ dignum prouidere ex iuſtitia commutatiua. 357. uide electio.
Prudentia inter morales uirtutes primas obtinet. 218
Puellam uitians, teneaturne in totam dotem. 370
Puellæ quid debeant pati antequam in lupanar adigantur. ead.
Pupilli & minores quam poſſint ludere quantitatem. 323
Punitio in bonum publicum ordinatur. pagina 329
Puniri debet homo nequam, etiam ſi iudicijs manifeſtis appareat eum perditum iri in infernum. ead.
Pyladis & Oreſtis memorabile facinus. pagina 410

R

Rapina nullatenus eſt licita, neque priuato, neque publicæ poteſtati. 442. & 443
Rapina charactere uiolentia nō eſt decorāda, quan-

da quando ab eo infertur qui indiget. ead.
Rapina grauius peccatum eſt furto. 445
Ratio non eſt prima regula, ſed ipſamet lex naturę. 85
Ratio practica & ſpeculatiua diſſimiliter diſcurrunt. 83
Ratio affectibus ſæpe obſcuratur. 87
Recuperare rem ſuam priuata auctoritate, ut quis poſſit quæ conditiones requirantur. 437.
Rectores & Senatores non habent ius uendendi locum ſuum quem pecunia emerant. 275
Rectores urbium nequeunt ſuffragia ſua uendere, in electione ſcribarum. ead.
Rectores ſeu Senatores iſti, non poſſunt ſtipendia iuraq; ſcribarum per modum penſionis diſpertiri, aut cogere ſcribam, ut aliquid certum alteri ſoluat. ead.
Regimen rerum naturalium, & gubernatio ſpiritualium diſcriminantur. 917
Regnum quod quidam hæreditario iure tribuunt Chriſto, iam ante ipſum natum ceſſerat. 307
Regnum Chriſti eſt prædicare & docere fidem. ead.
Religio ſuperſtitioſa Gentilium culpāda. 961
Religionem eſſe optimam iuſtitię partem, quomodo intelligatur. 134
In religionis ingreſſu, quomodo liceat pecuniam accipere. 864
Religioni nullam facit iniuriam, qui bona intentione impedimento eſt uolenti religionem ingredi. 345
Religionem expolians perſona frugi, forſan tenetur de damno dato. 346
Religio an ſit uera religio, unde perpendi debeat. 715
Religioni res uxoria ex diametro opponitur 716.
Religioſi uera eſt religio, iure diuino habet annexam caſtitatem. 716
Religioſorum ſtatus obedientiam in primis requirit. 719
Religiones militares præter ordinem beati Ioannis nomine tenus ſunt religiones. 717. & 718.
Religionum militarium equitibus, expediens eſt diſpenſatio, ut copulent ſibi uxores. 718
Religioſus repulſus à religione non tenetur ultra ad ſtatuta religionis. 658 & 659
Religioſi non tenentur manuum labore uictum quęrere, ſed iuſtiſſime mēdicare poſſunt. 711
Religioſus epiſcopus ad quas religionis obſeruantias teneatur. 1002
Religioſus epiſcopus eſſentialia uota non relinquit ſed mutat 1002. & 1003. quo fit, ut Papa in uoto continentiæ cum ipſo diſpenſare non ualeat. ead.
Religioſus epiſcopus ſoli papę manet ſubditus. ead.
Religioſus epiſcopus ex æquo tenetur ad debita, à quibus nō abſoluitur aſſumptus ex ordine prędicatorum, aut minorum. 105
Repaſſio ex primæua ſignificatione eſt contra uoluntate in paſſio 250
Repaſſio ex abuſu ſignificat ſpontaneas commutationes. 251
Reſidentia epiſcoporum apud antiquos minime non diſputata, apud neothericos autem eo uſq; reuocata eſt in quęſtionem ut ſit iam ſuaſu difficilis. 920
Reſidentiam prælatorum iure diuino, naturali, & humano eſſe ſancitam, innumeris teſtimonijs comprobatur 919 & infra, ob cuius defectum innumeræ ſunt hæreſes in eccleſia ſubortæ. 925
Reſidere in eccleſia propria, ſegniter tamen & oſcitanter, quandoque peius quam nō reſidere. 929 & 930
Res ſpirituales quadruplices. 853
Res an ſit, uel an licita ſit quærere idem eſt in moralibus. 735
Reipublicæ quadruplex regimen. 41
Reſpublica eccleſiaſtica & ciuilis in quo diſferunt. 921
Reſpublica tota non poteſt expoliare principem iure regni, niſi ob tyrannidis corruptionem. 309
Reſpub. erudita diuinitus creauit principes. 308
Reſpublica non eo melior quo maior. 311
Reſpublica quonam pacto ciues in rectis uſibus contineat. 316
Reſpublica, uel princeps dupliciter pōt dominiorum translationem impedire 326
Republica quibus titulis poſſit ab inuitis ciuibus bona auferre. 330
Reſurrectio patribus legis ueteris reuelata fuit. 98
Reſtitutio eſt actus iuſtitiæ commutatiuæ, 337.

Reſtitutio

Reſtitutio non eſt ubi ratio debiti abeſt. pagina 338
Reſtitutio & ſatiſfactio ſeptem differentijs diſcriminantur. 337
Reſtitutio de quib. debeat fieri 338. & 339
Reſtitutio quibus fiat. 338
Reſtitutio quæ dicatur proprie. 339
Reſtitutio, ut obliget requirit tres conditiones. 330
Reſtitutionis ratio, ubi ſolum eſt, ubi res iniuſte uel auſertur, uel retinetur. 340
Reſtitutio quo pacto ſit facienda ab eo qui rem alienam ſecreto uſurpauit. 381
Reſtitutionis uinculum obligat ſub mortali culpa. 341
Reſtitutio in his quæ ſecundum ſpeciem reparari nequeunt debet fieri ad arbitrium prudentis. 346
Reſtitutio quantum ad actum animę interiorem quando obliget. 343. & 344
Ad reſtitutionem an teneatur qui trahit aliũ ad ludum. 323
Reſtituere an teneatur, qui abducit monachum a religione. 346
Reſtitutionis obligatio transſeatne ad hęredes. 349
Reſtitutio ſecundum morem legum non obligat cum detrimento uitæ, poteſt tamen euenire quando obliget etiam cum tali periculo. 352
Reſtitutionem famæ remittere, ex genere ſuo non eſt mortale, immo aliquando laudabile. 353
Reſtitutionem eidem fieri a quo res ſublata eſt, nempe domino neceſſium eſt. 366
Reſtitutionis cuiuſcunque obligatio oritur, aut ratione rei acceptionis, aut ratione rei acceptæ. 367
In reſtitutione tria obſeruanda. ead.
Reſtitutio quamprimum adfuerit facultas obligat. 388
Reſtituere nolens, cum poteſt, an peccet nouo peccato. 389
Reſtitutionem an liceat differre, & quando. 388.
Reſtituere quomodo teneatur qui impedit alium a beneficij conſecutione. 358. & 359.
Reſtitutionem procraſtinantes in quanto verſentur periculo. 391
Reſtitutio quando arbitranda eſt impoſſibilis. ead.
Retrahens, ſeu extrahens quempiam ui minis uel fraude, a religione ad quam reſtitutionem teneatur. 346
Reſtitutio cui ſit facienda, quando creditor ignotus ſit omnino. 372 & 373
Ad reſtitutionem quando teneantur qui bonis ceſſerunt. 392
Reſtitutio cui facienda quando nec dominus nec hæres comparent. 373
Reſtitutio quomodo facienda ſit quando plures ſimul ad idem damnum concurrunt. 385
Reſtitutio ſimoniæ. vide Simonia, & Simonię reſtitutio.
Reſtitutioni non ſunt aſtricti clerici ſolum ob uitę corruptionem. 1001
Reus reſpondere iudici non tenetur quouſque illi conſtet more & lege ſe interrogari. 472
Reus non legitime interrogatus non tenetur crimen ſuum fateri. 465
Reo ſiue iure ſiue iniuria interrogetur, nunquam licet mentiri. 466
Reus ac ſimul actor nemo tenetur eſſe. 348
Rex propter regnum inſtituitur, non è conuerſo. 921
Rex eſt anima regni. 311
Rege ſimpliciter ſuperior in temporalibus nemo cenſetur. 312
Rex ſine prudentum conſilio leges condere non debet. 12
Regis ac tyranni differentia. 38

S

SAbbati nomine, reliquæ omnes feſtiuitates intelliguntur. 109
Sacerdotes plebani ſuarum ſunt parœcialium eccleſiarum paſtores, non tamen perfecti. 899. Neque ullam habent uim coactiuam quantum ad forum iudiciale. ead.
Sacerdos poteſt locare operas antecedentes ſacramentum non tamen ſequentes. 855
Sacerdoti licet paciſci de mercede pro obligatione celebrandi. eadem
Sacerdotibus religioſis & antiſtitibus, citra mortale, uix uti licet ludis uetitis 321. vide Ludus
Sacerdotes habeantne uerum dominium fructuum eccleſiaſticorum 951. De quo uariæ ſunt opiniones. 950
Sacerdotes arctius perſtringuntur præcepto

eleemoſynarum, quam ſeculares. 959
Sacerdotibus iure permittitur propria bona ſuis hæredibus relinquere. 960
Sacerdotes teneanturne ſingulari iure præ ſecularibus ad eleemoſynarum ſubſidium. 961.
Sacerdotum negligentia diſperguntur greges. 925
Sacerdos an poſſit plures pro una miſſa pitantias recipere. 822
Sacerdotes trifariam poſſunt his, quę ad diuinum cultum offeruntur uti. 824
Sacerdotes antiquæ legis, quomodo a noſtris differebant 833. Et Eorũ ſacerdotium a noſtro. ead.
Sacerdotes nouæ legis ſublimioris dignitatis ſunt, quam legis antiquæ. 833
Sacerdotum numerus magnus requiritur in noua lege. ead.
Sacerdotes non decere magna in paupertate uitam degere 833
Sacerdotibus præter decimas alias poſſeſſiones habere licet. Quas Leuitę non habebant. 841
Sacerdotes negligentes in erogandis eleemoſynis non tenentur ad reſtitutionem de iuſtitia, ſed de miſericordia. ead.
Sacerdotalis ordo a religione in quo differat. 716
Sacerdotum uotum medium eſt inter præceptum merum & uotum ſollene. 717
Sacerdotum continentiam improbat & damnat Lutherus. 721
Sacerdotum continentia uſque adeo eſt neceſſaria, ut abſque illa nequeant legitimam Chriſti effigiem retinere. 722
Sacerdotum continentia multis præſignata fuit in Veteri teſtamento. 723.724
Sacerdotes ex congiugatis conſtitui permiſſum fuit, circa Apoſtolorum tempora. 727 731
Sacerdotibus poſtquam addicti eſſent ſacro miniſterio, nunquam licuit uxorio negotio ſe implicare. 727.& 733
Sacerdotum uotum diſpenſabile eſt a Romana eccleſia. 730
Sacerdotes non contrahere coniugia, neque coniugatos aſſumi in ſacerdotes, eccleſię præcepto conſtat. 731
Sacerdotes Græci non modo repudiarunt Roman inſtitutum ſed amplexati ſunt illud, quod ex nullo Apoſtolorum aut concilio-
rum permiſſu elicuerunt. 732
Sacramenta ſuſcipere nemo tenetur cum periculo mortis. 51
Sacramenta ueteris legis, a ſolis carnis ſordibus, & quas dicunt irregularitates, corpus mundabant. 154
Sacramentum altaris adorandum, & unicum ſacrificium Chriſticolis. 807
Sacrificium quid ſit, declaratur. 802
Sacrificiorum oblatio non ſolum diuini iuris & humani eſt, uerum etiam naturalis. pagina 803
Sacrificium quomodo diſtinguatur ab oblatione. ead.
Sacrificij oblatio ex iure naturæ eſt. 803
Sacrificij duplex genus. ibid.
Sacrificium & ſacerdotium, ut lex & gubernator, ſemper in omni republica fuerunt. ibidem.
Sacrificium nemini offerendum, niſi ipſi Deo 804.
Sacrificia cur Deus nolle dicatur. 804.805
Sacrificiorum oblatio, ſecundum ſuam propriam rationem, eſt actus ſpecialis uirtutis 806.
Sacrificiorum antiquæ legis duplex erat cauſſa. 154
Sacrificia antiquæ legis diuinitus fuere inſtituta. 38
Sacrificium dicitur quodlibet opus uirtutis, ut refertur in diuinum honorem. 806
Sacrificium maxime id dicitur, quod nullam habet aliunde laudem, quam quod in diuinam reuerentiam exhibetur. 807
Ad ſacrificium internum uniuerſitas hominum lege naturę tenetur. 808
Ad ſacrificia, quæ ſola ſignificatione uirtutem religionis induunt ſolum tenentur qui ſub lege Dei ſcripta agunt. 807
Ad ſacrificium aliquod Deo exhibendum omnes, etiam ſolo iure naturali uiuentes, quocunque ſeculo fuerint, tenebantur, ſecundum cognitionem quando una prima cauſſa habere tenebantur. 807
Sacrificium Chriſticolis proprium eſt Euchariſtia. 809
Sacrificium per Sacerdotem Chriſti miniſtrum oblatum, non eſt infiniti ualoris. 813.
Sacrificij ualor non creſcit ſecundum proportionem deuotionis offerentium. 814
Sacrificium altaris, ut reliqua ſacrificia pro mor-

mortuis oblata,quibus proſint. 818
Sacrilegium quo caſu committatur. 143
Salus ſpiritualis cuiuſcunq. ſibi ipſi propriè commiſſa eſt. 911
Salutis propriæ curam per nullum impedimentum homo prætenire debet. 919
Sanguine contaminatus, Chriſti ſacramenta diſpenſare non debet. 54
Sanguinis ſola effuſio non eſt irregularitatis cauſſa. 403
Samſon reuelatione diuina hoſtes peremit. pagi. 119
Satisfactio extra gratiam nihil pœnæ remittit. 349
Satiſfactionem inficiantur Lutherani. 340
Satis fit ſi ſimplum reſtituatur quod ablatū eſt. 360.& 361
Satisfactio de quibus fieri debeat. 337
Satisfactio quibus fiat. eadem
Scientia etiam Theologia uendi poteſt. 862
Scholares præſtantes ſuffragia non teſtes ſed electores ſunt. 359
Scholares bifariam iniuſtitiam ſuffragando committunt. 360
Scholares non ſe ipſi albo,& ambientes poſſent ne præſtare ſuffragium. ead.
Scholarum magiſter poteſt nouas adhibere pœnas ſcholaribus, ut ſeruent leges tam uniuerſitatis,quam alias. 323
Scholarum magiſter non habet poteſtatem condendi ullam legem. ead.
Scopum attingere uno tantum modo contingit,aberrare uero infinitis. 187
Scotus quam lapſus fuerit in explanatione illis præcepti, Non occides. 397
Senſus literalis & myſticus in quo differunt. pag. 153
Sententiam ferre ſecundum probabiliorem opinionem ſemper eſt neceſſarium,etiam ſi altera opinio probabilis ſit. 278
Sententia iniqua quæ in falſa præſumptione fundatur, non obligat in foro interiori. 54
Sententia excommunicationis ipſo iure ligare ſolet,& qua ratione eueniat. 60
Sententiam iniuſtam philoſophi morales nullam uocant. 488
Sententia iniuſta apud Iuriſconſultos, quæ ſit. eadem.
Sententiæ iniquæ, quicunque eam iniquam eſſe reſciuerit, parere non tenetur in foro conſcientiæ, quamuis in ſeculari teneatur. ead.
Secretorum multiplex ordo. 472
Secretum confeſſionis quantum debet eſſe reconditum, & ab exteriori foro ſemotum. ead.
Secretum ab illo qui per iniuriam extorſit, arctiſſimo nexu aſtringitur ſeruandi illud. ead.
Sermo omnis fidelis pro iuramento eſt, ſecundum euangelicam ueritatem. 740
Seruis quando liceat fugere. 295
Seruis quibus rebus tanquā proprijs ualeant uti, & quibus ſerui hoc poſſunt. 296
Seruitus duplex legalis,& naturalis. 295
Seruitus legalis item duplex. ead.
Seruitus uendentium ſeſe licita eſt. 295. ubi de Aethiopibus Portugaliæ diſputatur.
Seruitus mancipiorum licita & pia eſt. 296
Seruitutis ſpecies plurimæ ſunt. ead.
Seruitus contra primariam naturæ intentionem eſt,non tamen contra ſecundariam 296.
Seruitus quomodo iure gentium, quomodo imperatorum ſanctione conſtet. ead.
Seruitus naturalis, quæ per peccatum introiuit, non incidiſſet in ſtatu innocentiæ pagi. 297
Simon Magus domum Spiritus ſancti emere uoluit, a quo ſimoniæ nomen deriuatum eſt. 844
Simon Magus hæreticus fuit, nō ex ſimonia, ſed quia credidit mundum non fuiſſe creatum. 848
Simonia genere ſuo peccatum mortale eſt pag. ibid.
Simoniæ triplex ſpecies. 850
Simoniæ materia res ſpirituales ſunt,ſed nō cuiuſcunq; generis. 845
Simoniæ uitium quale ſit ex Euangelio uenit ueſtigandum. 849
Simoniam committit prædicator Euangelicus ſi pro munere prædicationis pretium ex conuentione recipiat. Non ita eſt de docente ſcientias naturales quaſcunque. pag. 846
Simonia non reperitur propriæ extra Eccleſiam Catholicam. eadem.
Simoniæ definitio appprobatur. 847
Simonia ab alio uitio imperatur,ab alio elicitur indiſtincta potentia exiſtente. ibid.
Simonia naturali diuinoque iure prohibita.

ta. 849
Simonia aliqua eſt ad ius me e poſitiuum at tinens. 8,0
Simonia duplex, mentalis & realis. 8,4
Simonia non eſt, reſignare prębendam in manus prælati in fauorem alicuius, & non alias 870. Commutare uero cum pacto, niſi in pacto adducatur conſenſus Pontificis, ſimonia eſt. 871
Simoniam ſapit, in permutatione præbendę ad honorem & dignitatē prębēdę reſpicere, ita ut honorabilior prius ęſtimetur, ſi alias fructus ſunt æquales. ibid.
Simonia uere committitur, ſi res ſpiritualis pro obſequio temporali, uel munere tribuatur 873 & etiam pro munere a lingua, & pro turpi obſequio. ead.
Qui pecuniam alicui confert, ut præbendam ei procuret, etiam collatore inſcio ſimoniam forſaſſis committit. 874. & 875
Simonia, non eſt ratione conſanguinitatis beneficium conferre, ratione uero dignitatis ac probitatis cōſanguineo dare laudabile eſt, in hoc tamen antiſtites periclitantur maxime. 849
Simoniam non committit, qui metu alicui beneficium confert. 848
ſimonia realis ſine mentali quando eſt. 881
ſimonię pœnę 88 uide pœna ſimonię.
ſimonia mentalis eſt illa, quę pro obiecto habet realem & hęc pęnis iuri non ſubditur pag. 880
ſimonię mentalis optima ſtipulatio. 884
ſimoniæ reſtitutio, & quod per ſimoniam acquiſita reſtitutioni ſunt obnoxia. 879
ſimoniaci pœnæ 879. uſque ad finem libri.
ſimonia omnis, realis in qua pretium ſolutum eſt, ad reſtitutionem obligat 881. & ad reſignationem prębendæ, quæ cum tali pacto collata fuit, etſi pretium ſolutum non fuerit.
ſimonia acquiſitorum reſtitutio facienda eſt illi, qui pretium dedit quandiu per ſententiam non ſit condemnatio. 881
ſimonia mentalis an ad reſtitutionem obliget pulchra diſputatio ibidem obligat uti que. eadem.
ſimoniacus tam ratione rei acceptę, quā ratione iniuſtę acceptionis, reſtituere tenetur. ead.
ſimoniacus poſt condemnationem reſtituere debet eccleſię uel pauperibus, alias ei qui dedit. 881
ſimoniacum eſt ob ordinum exhibitionem munus aliquod exigere. 856
ſimoniacum non eſt, cum pro actibus hierarchicis, ut pro inungendis ſacerdotibus & conſecrandis epiſcopis, aliquid retribuitur 858.
ſimoniacum eſt uendere ius præbendę. & contra ius naturę. 866
An ſimoniacus fuerit Abraham emens ſepulturam. 868
ſimoniacum eſt nolle conferre locum ſacrum ad ſepeliendum mortuum, niſi pro pecunia. Et quid ſi quis honoratiorem locum affectet. 597
Societatis contractus duplex genus. 597
Societatis contractus licitus eſt ſi qui pecuniam ponit periculum eius ſubdit ibid.
In ſocietatis contractu qualiter diſtributio lucri facienda eſt, dum unus pecuniam ponit, alius induſtriam. 597
Societatis quidam peſſimus contractus. 597. 598.
Societatis contractus, ubi quis ſic pecuniam ponit, ut nulli ſe exponat periculo, neuti quā licitus eſt. 599
Societatis quidam implexus contractus ead.
Societatis contractus in quo ſocius contractum aſſecurationis capitalis, & uéditionis lucri, cum ſuo ſocio facit, ſiue a principio ſiue ſucceſſiue, uſuram ſapit. 6 8
Societatis quidam periculoſus contractus. pag. ead.
Socij qui dicantur. 597
Socius qui centum ſocietati committit, licite poteſt quinquaginta tantum periculum ſubire, dum tamen illam præciſè partem lucri ſuſcipiat, quæ illis quinquaginta reſpōdet. 609
Solicitudo neceſſaria non eſt interdicta, ſed ſuperflua. 188
Solennitatum ueterum numerus. 154
Solutione antiqua quomodo liceat uilius emere, ut in lanarum negotio fit 584. uide Emere.
Solutio expectata nihil uetat, quominus cōtractus a principio perfectus ſit 585. licet oppoſitum, ut Caietano placet non ſit omnino improbabile. eadem
Sors idem quod capitale ſeu principale. 526
Spiritualia quare pecunia non æſtimentur. pag. 826

Spiri-

Spirituali & illi annexum, & quod ab ſpirituali dependet, non eſt pretio uendibile pag. 369
Spuriorum quatuor eſſe genera, & quando ſuccedant in hæreditatem, & quando non, & clericorum nothis filijs oſtenditur. pag. 318
ſtatuam quam uidit Daniel c. 2 quid ſignificet. 312
ſtipendia uniuerſitatis non ſunt in rem perſonarum, ſed in ſtipendium miniſtrorum. pag. 360
ſtipulatio an ſit contractus. 563
ſtudioſus quiſque debet tres habere conditiones. 120
ſtudioſus aut prauus non dicitur, niſi qui ex habitu operatur. 223
Subſannatio à deriſione & contumelia differt. 515
Subſannator turpia dicit, ut gloriam conſcientiæ alteri adimat. 515. & 517
Subditum eſſe unum alteri in foro iudiciali quatuor modis contingit. 447
Sub uiri poteſtate eris, & ipſe dominabitur tui, explicatur. 285
Superbia humanæ de duobus extollitur. 90
Suſpicionis nomen tria connotat. 232
Suſpiciones triplici ex radice oriuntur. 233
Suſurratio genere ſuo grauius peccatum eſt contumelia & detractione. 315
Suſurrare ad dirimendas amicitias, quando peccatum ſit, & quando uirtus. pag. 513. & 514
Suſurronis & detractoris diſcrimen. pag. 512. 513
Synderesis quid. 25

T

TAcens & non obſtant quando dicantur cauſſa. 485
Thelætis Mileſij hiſtoria qui docuit per philoſophiam homines poſſe fieri diuites, pag. 578
Talio unde trahat originem, & quid ſit. 473
Taliones pœna iuſta. ead.
Talionis lex quare poſita ſit populo Iudæorum. 463. & 464
Templi unius Iudæorum literalis & myſtica ratio. 154
Templa non placent hæreticis, cum ſint publicarum loca. 973
Templa quantum Chriſto placuerint, multis locis oſtenditur. ead.
Tentare Deum quid ſit. 744
Tergiuerſari tribus modis citra culpam accidere poteſt. 463
Teſtamentorum ſolennitas deſcribitur. 326
Teſtimonium conferre tenetur quicunque à legitimo iudice, ſecundum iuris formam in teſtem adſciſcitur. 481
Teſtimonium dicere non tenetur, qui occulta crimina de quibus neque infamia, neque alia iuris cauſſa præceſſit, interrogatus fuit. ead.
Teſtimonium quando quis ſponte propria fuit ferre teneatur. 481 & 482
Teſtimonium conferrendi, & aliarum eleemoſynarum diſcrimen. 482
Teſtimonium duorum, qui ſint fide digni, ſufficiens eſt in iudicio, & ad maiorem certitudinem trium. 481
Teſtimonium duorum uel trium, non uſque adeo iure naturæ ſtabilitum eſt, ut nullam ob cauſſam exiguè poſſint primes, quando mortalium fides, & iuſtitiæ deprauata eſt eadem.
Teſtimonium hominum iure & merito, tam ob alias cauſſas, quam ob culpam repellitur. 485
Teſtimonia illæ reipublicæ neceſſaria ſunt, quæ bonum habent auctoritatis pondus. pag. 486
Teſtimonium falſum quando mortale ſit & quando non. 486. & 487
Teſtimonium humanum duplici de cauſſa fallax. 496
Teſtimonium Dei quicunque adduxit, non iurat. 737
Teſtis extra caſum neceſſitatis liberandi innocentem aut rempublicam, potius inclinare debet ad ſeruandum ſecretum proximi, quam ad prodendum. 482
Teſtes ſingulares non faciunt in iudicio fidem. 484
Teſtium in ipſa actus ſubſtantia diſcordantium teſtimonium, aut refutatur, aut non ſatis ad ſententiam facere cenſetur. eadem.
Teſtibus actoris & rei ad inuicem diſcrepantibus, cæteris paribus ſtandum eſt à parte rei. ead.
Teſtibus utriuſque partis inter ſe diſſentientibus, utri partium aſſentiri debeat, ex multis iudex poteſt perpendere. ead.
Teſtes ſingulares de multiplicatis ab eadem

perſona eiuſdem actibus, quam fidem faciant in religionibus. ead.
Teſti crimen obijcere, quando liceat, & quando non. 486
Teſtium non omnium repulſa pœna eſt, ſed quandoque cautela. ead.
Teſtis in iudicio aſſerere non debet, niſi id de quo per uigilantem conſiderationem habet certam ſcientiam. 487
Teſtis aſſerens quod poſt prudentem uigilantiam pro certo habet, & ſi falſum ſit, non eſt reus mendacij. ead.
Teſtes iureiurando ſtringuntur ut maiori percellantur timore. 488
Teſtis pro ueritate dicenda nihil recipere poteſt, bene tamen pro labore. 495
Teſtes ſimoniæ iure antiquo tenebantur ſub anathemate reuelare, nec ante poterant abſolui. 888
Timothæus & alij epiſcopi quare iuſſu Pauli à ſuis eccleſijs nonnunquam peregrinati fuerint. 930
Titulus quid ſit explicatur. 286
Traditio per notum non fit, niſi ille qui traditur ſolenniter recipiatur. 672
Trahens alium ad ludum, an teneatur ad reſtitutionem. 323
Tributi, ſcilicet Alcauala, ratio iuſtane ſit, & quomodo obliget in conſcientia. 361
Tributorum quatuor nomina. 280
Tributum quod apud Hiſpanos dicitur Alcauala, quod ſit. 281
Tributa debentur principibus in conſcientia eadem
Tributorum libertatem Rex poteſt hominibus ruſticis pretio donare urgente neceſſitate. 282
Tyrannus cenſendus eſt qui leges in proprium commodum conſtituit. 7
Tyranni & regis diſcrimen. 40
Tyrannis quatenus reſiſtendum. 47

V

Valor rei æſtimandus eſt, ſecundum id quod in præſenti eſt. 579
Valor rei iuſtus ut ſit prudentium iudicio non cuiuſuis metiendus eſt. 568. vide Pretium.
Vanitatis tres ſunt gradus. 139
Vectigal, cenſus & tributum in quo differunt pag. 281
Venans alienas feras, quando teneatur ad reſtitutionem. 363. & 364
Venatio hominis eſt naturalis. 395
Venatio iure gentium communis eſt. 362
Venatio triplici de cauſſa uetatur. ead.
Venationis cuſtodiendæ ſui gratia, non eſt patratio in rege & in magnate. 363
Vendere licet pretio rigido, pio, & moderato pag. 568
Vendere ultra dimidium iuſti pretij quid ſit pag. 572
In re uenali tria ſunt conſideranda. 575
Vendens ſacerdotium tenetur diuino & naturali iure reſtituere pretium. 879
Vendere rem uitiatam pretio integræ & ſolitæ iniquitas eſt. 574
Vendens bona fide rem emptam à latrone, quid debeat facere 379
Vendere non licet ratione crediti pretij, carius rem quam in præſenti ualet. 58... & 583. Vide Venditor.
Venditio eſt rei pro pretio diſtractio. 563
Venditio cum deceptione intra dimidiam iuſti pretij iniqua eſt, & ſi permiſſa. 572. vide Deceptio.
In uenditione falſiſſima regula eſt ſi quis ſemper quanto emit pretio quantumque laboris & periculi ſubijt, tanti uelit uendere, cum lucri acceſſione. 568
Venditio ab uſurario facta qualiter ſit ualida pag. 549
Venditor qui rei defectum cognoſcens eundem fraudulenter emptorem celauerit, contra iuſtitiam delinquit, & idem de emptore dicendum. 575
Venditor ſi caueat damnum dare, puta quod non pluris rem uendat, quam cum uitio ualet, neque ullo emptorem obijciat periculo, & res ſit emptori pro pretij ratione uſui, nulla lege compellitur uitium patefacere. ead.
Venditor menſuram fraudando, uel rei ſubſtantia uitians, & ſi iniuſtitiam non committat, ut puta quia ex pretio demit quod in menſura tollit, uel in ſubſtantia uitiat, iuſte tamen à publico magiſtratu punitur, licet hæc aliquando abſque crimine facere poſſit. 575 576
Venditor non tenetur reuelare quod in futurum expectatur. 578
Venditori nullo modo licet credito pretio carius uendere rem ratione crediti pretij, quam in præſenti ualeat. 579

Ven-

Venditori nihil licet exigere ratione periculi ſoluendi pretium in futurum. 579. & 580
Venditori an liceat quando credito pretio uendit, de expenſis in recuperando pretio a principe paciſci. 582
Venditor qui ſuas merces uenditurus non erat, neque ad tempus quo pretium actû iri conijcitur, poteſt pluris uendere quam tempore uenditionis ualent, deductis tamen expenſis & laboribus. etiam caſu quo rogatus uendat 584 & quod hoc locum habeat, etiam ſi non eſſet ſeruaturus merces, non eſt omnino improbabile, ut Caietano placet. 585
Venditori licitum eſt in pretium rei ducere damnum quod accipit: quare res æſtimatur, non ſolum quanti in ſe ualebat, uerum & quanti uenditori. 571. emptore tamen admonito. eadem
Venditori non licet in pretium ducere commodum quod ementi ex uenditione accreſcit eadem.
Verberare poſſunt patres, & qui curam gerunt paternam, non tamen mutilare. 425. & 426
Verberare maritus uxorem quo poſſit 427
Verba æquiuoca in iuramento an ſint obligatoria. 765
Veritates perpetuę qualiter ſubſint legi Dei æternæ. 21
Veritatem nullatenus abnegare licet 449. immo eam confiteri tenetur reus cum periculo uitæ, ſi iuridice interrogetur, alias non eſt abſoluendus. 471
Vidua fructus pignoris pro dote ei traditi in ſortem ducere non tenetur. 540
Violenter reſpubl & Princeps poſſunt citra iniuriam aliquid a ſuis ciuibus extorquere, quod ſi perſona priuata id faciat raptor eſt & latro. 443
Vim ui repellere licet. 355
Vir qui uxorem in flagranti delicto enecat, peccat. 402
Vir poteſt accipere pretium turpitudinis a muliere. 360
Vir poteſtatem ſui corporis non habet, ſed mulier, explicatur quo pacto. 285
Vir non habet ius dominicum in uxorem. eadem.
Virtus quid. 13 & 28
Virtutis duplex conſideratio. 29
Virtutes humanæ ſunt in uniuerſum de lege naturæ. eadem
Virtutes omnes quare prudentiæ connectuntur. 218
Virtutes conſentaneę diuinę legi, non dicuntur ſimpliciter de lege naturæ, ſed potius ſupranaturales. 18
Nulla eſt uirtus cuius non aliquis actus ad commune bonum referri ualeat. 46
Virtus colenda eſt. 354
Virtutum opera tenemur Deo offerre actuali aut uirtuali relatione. 807
Virtuti opus e duobus æſtimatur. 826
Virtutes quę hominem componunt in ordine ad ſeipſum, diſcriminantur ab eis quę illum componunt in ordine ad alterum. pag. 847
Virtus non eſt in ea potentia quę electionem facit, contra Scotum. ead.
Virtutum pręcepta dignitatis ordine debent anteſerri prohibitionibus uitiorum contrariorum. 112
Virtutem unam aliis imperare quid ſit. 218
Virtutes Cardinales dupliciter accipiuntur 213
Virtutis diuiſio & ſubdiuiſio. 216
Virtutes intellectuales digniores moralibus eadem.
Virtutes morales plus habent de ratione uirtutis quam intellectuales. 217
Virtutum collatio ut inter ſe fieri debeat. eadem.
Virtus eſt id cui proprè honor debetur 278
Viſitationis ſtipendia quomodo Epiſcopis liceat recipere. 863
Viſitationes non poſſunt caſtè fieri per aliũ, quam Epiſcopum. 928
Viſitandi greges per ipſosmet epiſcopos, ead.
Vita omnium honorum fundamentum. 406
Vitam corporalem pro quibus liceat ponere. 408
Vitam temporalem an liceat pro amico ponere. 409
Vitam ſpiritualem amittere non licet pro ſalute ſpirituali totius mundi. 409
Vitam temporalem licet aliquando exponere periculo. 410
Vitium rei uenditæ qualiter uenditionem illicitam reddat. 574
Vitia peculiariter dicuntur contra naturam pag. 28

Vita bona ſine oratione exiſtere non poteſt pag. 968
Vliſſis ſocij qualiter intelligantur conuerſi à Circe. 764
Voluntas promittendi, aut iurandi abſque propoſito adimplendi, obligationem parit. 638
Voluntas non eſt regina, ſed ancilla intellectus. 5.& 6
Voluntarium duplex. 419
Voluntarium niſi adſit, peccatum eſſe nequit. ead.
Votum eſt actus religionis elicitus. 664 & 665.
Votum rectè fit de operibus non debitis. 634. 635.
Voti nomen dupliciter vſurpatur. 637
Votum exteriora ſigna per accidens requirit. eadem.
Votum quibus de rebus ſuſcipi debeat. 642. 643.
Voti materia poſſunt eſſe præcepta. 645. & 646.
Votum non eſt de re prorſus indifferenti. pag. 643
Votum de obiecto alias bono, in malum finem relato, non obligat. 649
Votum non peccandi venialiter ſtultum eſt, neque obligat. 644
Votum contra opus conſilij, peccatum eſt, nec obligat. 648
Votum incundi coniugium ſemper eſt illicitum, contra Caiet. 648 & 649
Votum virginitatis dupliciter fieri poteſt. pag. 660
Votum non nubendi non obligat ad caſtitatem. ead.
Votum quatenus attinet ad tempus implendi, tripliciter fieri poteſt. 670. 673. & 674.
Votum ſimplex & ſolenne differunt. 670
Voti ſolennis ſubſtantia in quo cōſiſtat. 612
Votum ſolenne iure diuino dirimit matrimonium. 673
Voti ſolennis tranſgreſſio grauior, quam ſimplicis. ead.
Votum iuramento firmatū, an in vniuerſum obliget ſub reatu mortali. 752
Voti ſolennis & ſimplicis diſtinctio ſpecifica. 674
Voto caſtitatis poteſt quiſque innodari ante legitimum rationis vſum. ead.
Votum vllum an ſuſcipere poſſit, qui ſub alterius eſt poteſtate. 675
Vouendi facultas interdicta eſt monachis de iure diuino, & naturali. ead.
Voti religioſorum irritatio, & diſpenſatio, in quibus caſibus fieri poſſit à prælato. pag. 677
Votum a religioſis emiſſum, quo prælati obedientia impeditur, non tenentur implere, dum per prælatum irritum non habetur. eadem.
Votum ſuum quod religioſus emiſit de re prohibita, tenetur patefacere prælato antequam ſit in mora. 679
Votum emiſſum a religioſo cum facultate prælati poteſt nihilominus ab ipſo prælato irritari. ead.
Vota uxoris uniuerſa poteſt uir irritare. ead.
Votum emiſſum a uiro de non petendo debitum, an teneat ſine conſenſu vxoris. ead.
Votum caſtitatis emiſſum ab vtroque coniuge communi conſenſu, non poteſt rurſus per ipſos irritari. 681
Votum quodcunque ſemel irritatum nullam deinde uirtutem retinet, qua ullo tempore obligari poſſit, niſi iterato fiat. 682
Votum emiſſum ab uxore exequutioni tunc mandatum, ſi maritum uita ſuperauerit, & idem de filio, quandiu ſub cura parentis egerit ead.
Votum continentiæ tria conſideranda requirit. 690
Vota diſpenſandi, & commutandi cauſſæ. pag. 698
Votone ſe poſſit conſtringere puer, aut puella ante pubertatis annos, & quid ſi parentes reclament tranſactis illis annis. 685
Votum ſolenne nemo quantumcunq. ſit doli capax, ante pubertatis annos poteſt ſuſcipere. 687
Inter uotum perſonale & reale diſcrimen, & conuenientia. ead.
Voto ſe præpedire quo minus quis accipiat epiſcopatum, nihil per ſe loquendo implicatur iniquitatis. 914
Votum emiſſum a filio dum erat in poteſtate patris neque tunc a patre irritatum, poſtquam emancipatus eſt, non poteſt ab ipſo patre irritari. 688
Voti diſpenſatio non tollit diuinam legem, ſed tollit obligationem. ead.
Votum quod fit in ſuſceptione ordinis ſacri, diſpen-

diſpenſari poteſt per ſummum pontificem antequam fiat. 692
Super uotum ſolenne religionis nulla cadit diſpenſatio. ead.
Ad uotum diſpenſandum neceſſaria eſt ſuperioris auctoritas. 695
Ad uoti commutationem in melius, an & quādo exigatur ſuperioris auctoritas. 696
Vota in ſeculo facta extingui cenſentur per ſolenne religionis. ead.
Votum ſolēne religionis in arctiorem aliam, ac perinde altiorem commutari poteſt propria auctoritate. 997
Super omni uoto ſimplici ſuorum parœcianorum, unuſquiſque epiſcopus diſpenſare poteſt. Quid in Archiepiſcopo: quid item in Abbatibus & religionum quibuſcunq; præfectis. 697
Votum ex ratione ſua magis eſt obligatoriū, quam iuramentum. 766
Votum diſpenſandi facultas, eadem ubique eſt ad commutandum. 698
Voti pœnalis, religionis, & peregrinationis Hieroſolymitanę diſpenſatio, Pontifici maximo reſeruatur. 697
Votum an diſpenſari aut commutari poſſit priuilegio cruciatæ bullæ. 699
Votum ſacerdotum diſpenſabile eſt ab eccleſia. 717
Votum religionis in tribus conſiſtit. 660
Vouendi modus quem ſtatuebat Lutherus. pag. 708
Voti tranſgreſſio ex genere ſuo peccatum eſt mortale, ſacrilegiumque. 655
Votum religionis ſimplex poſt contractum matrimonium, non ultra quidquam obligat. 660. & 661
Voti pœnitētia poteſt eſſe peccatum, & quomodo non eſt peccatum. 668 & 669
Vſucapio quanto tempore fiat. 331
Vſuræ multiplex acceptio. 524 & 525. & 526.
vſura multis modis committitur 535
vſura a fœnore differt. 524
vſura idē quod partus & quod morſus. 525
vſura in quibus locum habeat. 526
vſura eſt pretium vſus mutuatæ rei. ead.
Vſura interna atque externa quomodo diſcriminentur. 526 533. & 534
Vſura extrema quid. 526
Vſura peccatum mortale eſt, iuſtitię commutatiuę contrarium 526. & oppoſitum dicere eſt manifeſta hæreſis. 528
Vſuram non eſſe naturali iure prohibitam, periculoſum eſt aſſerere. 526 527 528. & 529 ſi ui ia uſura nunquam Deus diſpenſauerit, immo neque factibile eſt. pag. ead.
Vſurarium crimen utriuſque teſtamenti pagina deteſtatur. 529
Vſura certo quodammodo fuit iudæis permiſſa non licita. ead.
Optima explicatio illius loci, Non fęnerabere fratri tuo. 530
Vſurę an & quo pacto a lege ciuili permittātur 531. & 532. neque uero ciuile ius uſuras permittendo, canonico aduerſatur. pag. 532
vſurę uſurarum olim ſummo rigore prohibita. 531. & 532
vſuram committit qui ratione mutui in pactū deducit ut mutuatarius iuſte lite cedat 533. & 534. & quid ſi turpes amplexus expoſcat ratione uſurarum. 535
vſuram committit, qui ratione mutui obligat ad emendum molendūm, & etiam iuſto ex ſoluto, uel nō exceſſo pretio. 536 & quid ſi ducatur in pactum id quod alias iuſtè debetur. ead.
An uſura ſit ratione mutui obligare mutuatarium ad mutandum. 538
vſura an committatur uendendo carius credito pretio. 579. & 586. Vide uendere, & uenditor.
vſuram committit qui fructus pignoris non computat niſi pignus ſit de feudo, uel pro dote genero uel uiduæ traditum. 538. & 539.
vſura ratione lucri ceſſantis, uide Lucrum.
vſuram inuoluit mons pietatis. 549
vſuraria datio an dominium transferat. 545
vſura mentalis ab exteriori differt. 526. & 535.
De uſura mentali optima diſputatio. 550
Vſura mentalis vt a ſimonia mentali differat. 552
vſuræ mentalis reſtitutio quando neceſſaria. pag. 550
vſurarum reſtitutio neceſſario facienda etiam nullo petente. 528 & 545
vſurarum reſtitutio ſolum neceſſaria, cum ratione mutui quidquam recipitur. 551
Si per uſuram res, quæ uſu conſumuntur, extorqueantur, fęnerator facit ſatis reſtituendo

do tantum quantum accepit cum damnis & lucro, ſi quod alteri ceſſet, fructus vero qui per eaſdem res ſua induſtria accumulauit, liberi ſunt a reſtitutione. 545. & 546. & 547. ſecus uero in fructibus domus uel prædij, uel uſuram extorti. ead.

Ad uſurarum reſtitutionem non modo uſurarius, ſed iudices cogentes vſuras ſoluere, aduocati conſulentes, miniſtri aliqui, &c. etiam tenentur fœneratore non reſtituente. 552. De hoc uide Mutuum, & Lucrum ceſſans.

Vſurarius non acquirit dominium in ea quę per uſuras corraſit. 547. & ſi mutuatarius ſe uelle in ipſum dominium transferre aſſeueret, dum tamen ratione mutui det. eadem.

Vſurarius dominus fit poſſeſſionis quã per pecuniam uſurariam emit. 548

vſurarij bona in triplici ſunt differentia. ead.

Vſurarij omnes contractus ſunt ualidi jure naturæ, per quos non fit minus potens ad ſoluendum uſuras. 549

Ab uſurario pecuniam uſurariam uel quidquam aliud recipiens emptione vel alio quocunque contractu, tutus eſt in conſcientia, ſi uſurarius non fiat illa ratione impotens ad ſoluendum. 550. 551. 552

Vſurarij hæredes ad quid teneantur. ead.

Vſurarius multis modis poteſt lucrum a mutuatario recipere. 550

Vſurarij cooperatores, & miniſtri ad quid teneantur. 552

Vſurarium non paratum ad mutuãdum ſub uſuris inducere non licet, a parato uero licet ſub uſuris mutuum recipere. 551. 552. & 553.

Vſurarius mutuatarium obligans ratione mutui ad contractum ſocietatis uel aſſecurationis faciendum, uſuram committit. 584

Vſurarios ius canonicum tum multis opprobrijs proſcindit, tum & pœnis pluribus accumulat. 532

Vſus a dominio rebus uſu conſumptibilibus, an diſtinguatur controuertitur ad longum. 288.

Vſus rerum comeſtibilium & utenſilium diſtinguitur quodam pacto a dominio. ead.

Vſus rerum duplex eſt, & iuris & facti. ead.

Pro uſu uaſis, aut calicis ſacri non licet aliquid recipere licet ipſum locare & uendere poſſit eccleſia. 859

Vti quempiam iure ſuo bifariam contingit, pag. 369

Vtile quid dicatur. 38

Finis Indicis rerum & ſententiarum inſignium.

FR. DOMINICI SOTO, SEGOBIENSIS, THEOLOGI, ORDINIS PRAEDICATORVM,

CAESAREAE MAIESTATI à ſacris confeſſionibus, Salmantini profeſſoris,

Libri Decem de Iuſtitia, & Iure.

PROOEMIVM.

ILLVSTRISSIMA *Iuſtitiæ uirtus, Fidei noſtrę legitima proles, ſpei robur, charitatis pediſſequa, cęterarumque uirtutum clariſſimum iubar, quam cum profana, tũ cumprimis Diuina oracula ſuper ęthera tollunt, utpote quæ homines, ciuile animal, in unum congregat, ab iniuriis vindicat, amore cõciliat, in pace retinet, uirtutibus ornat, ad æternam deniq; fœlicitatem diuino munere ſubuehit, hæc inquam uirtus eſt, quã præſenti Opere elucidare, ac pro noſtri ingenii tenuitate ꝑtractare inſtituimus. At quoniam huius fulgẽtiſſimi ſyderis munus eſt (ut ipſa nos iura docẽt) ius ſuum iuxta legum normas unicuiq; tribuere, legitimũ duxi titulum Operi, de Iuſtitia & Iure, inſcribere. Fert nanq; animus auguſtam uirtutis huius dignitatẽ amplificare, & elementa conſtabilire, eiuſque leges, mẽbra, ſpecies, & quotquot illi aduerſantur iniquitates, fraudes, & uiolentias, pro eis quę mihi diuinitus uires ſuppetũt, qua latiſſimè patent, perluſtrare, ac ſuis cuiuſq; numeris depingere. Nam etſi haud me lateat, quãta cũ dignitate & copia Theologorũ Iuriſq; prudẽtũ plurimi argumẽtũ hoc locupletauerint, peperit tamen humana libido per temporum iniquitatẽ, parturitq; in dies nouas fraudolentiæ formas, quibus cõtra ius & fas ſuam quiſq; expleat inſatiabilem auaritiam. Quapropter nihil aliud quàm operępretium arbitrandũ eſt, ſi iniqua pacta, & conuenta, & cambia, tamq̃; adeò multa uſuræ ſimoniaq; recentia genera, in animum nobis induxerint noua de re ueteri uolumina edere. Præterq̃ quod quanto plura à præceſſoribus in re quaq; inuenta ſunt, tãto poſteris, ſi ullo ualẽt ingenio, uberiorem ſyluam ſubminiſtrant excogitãdi noua. Accedit, quòd nemo tã fęliciter ſcholaſticã rem, quæ implexa per ſe eſt, tractauit, quin poſſit uigilãtiori diligẽtia (non de mea loquor) firmius exactiuſq; cõſtabiliri, ordinatius diſponi, atque emũctius perpoliri. Hac igitur de cauſſa, cũ me, qui poſt multos annos in hiſce ſcholarũ cathedris inſumptos, aliis publicis negotiis diſtractus, Vale huic prouinciæ renũtiauerã ab illiſq; poſt negotiis extricatus, ſacris me literis addixeram, iã nũc ſcholariũ uota, nihil minus cogitantẽ, ad eandem prouinciam repetiuerint, meque Patres Conſcripti oĩno remitentẽ accerſiuerint, meiq; maiores inuitũ coegerint, ac deinde publico ſuffragio hæc mihi prælectio de Iuſtitia obtigerit, poſtulare ex me inſtantiſſimè cœperũt*

Iuſtitię Encomium.

Auctoris inſtitutum.

ut quæ

vt quæ in ſcholis dictaſſem prælo committerem, quò & præſentes ſcribendi labore le-uarentur, & abſentes ſudore fruerentur noſtro, annui lubentiſſime, nam iam diu hunc ipſe parturiebā partum, tanta erat eorū improbitas qui me diuerſis ſcrupulis ac nouorum in dies cōtractuū conſultationibus frequentabant. Neq; uero eſt, quod Theologis uitio detur, hanc ſibi aſſumere prouinciam quæ Iuriſperitis accommodatior uideri pōt, quādoquidem Canonica iura ex uiſceribus Theologię prodiere. Ciuilia verò ex media morū Philoſophia. Theologi ergo eſt iuris Canonici decreta ad normā Euangelicā exigere, Philoſophiq; Ciuilia ex principijs philoſophiæ examinare. Vnde Cic. de l. lib. 1. non à prętoris edicto neq; à xii. tabulis, ſed penitus ex intima Philoſophia hauriendā cenſet iuris diſciplinam. Immo verò litigioſa, inquit, legum ratio, ignorātia potius eſt, quàm ſcientia. Et Iuriſc. ff. de Iuſt. & iur. l. 1. Veram, inquit, philoſophiā, non ſimulatā affectamus. At quamuis inſtitutū profitendi meum in ſcholis ſit, Sentētiarū Magiſtrū, Diuiq; Tho. Cōmentariis illuſtrare, conſultius tamen duxit rationem paululum mutare ſcribēdi, nō quod diuerſā ab hoc inter Diuos, diuino auctore doctrinam moliar, ſanè quem tum de cunctis aliis, tum præſertim de hiſce moralib. diſciplinis meritiſſimo tāquā emicantiſſimum ſydus Scholæ vniuerſim adorant, ſed quod cum eius aliorumque documentis imbutus multa fuerim alia cōmentatus, cōgruentius exiſtimauerim nouum conflare opus, in quo diſpoſitius cuncta cōponerem, quàm ſi eius textui mea ſeorſum circumſcriberem. Diſtribuimus autem opus in libros decem, quorum duo primi ſunt de iure, hoc eſt, de legibus, quæ ſuprema ſunt Iuſtitiæ regula. Tertius de iure, quatenus obiectum eſt Iuſtitiæ, deq; uirtutis huius ſubſtantia & ſibi annexis vſq; ad Iuſtitiā diſtributiuā. Quartus de præambulis ad cōmutatiuam, nēpe de dominio ac de reſtitutione. Quintus, de iniuſtitia, quæ ex iniurioſa actione naſcitur, nēpe de homicidio & reliquis. Sextus, de vſura, contractibus, & cambiis. Septimus, de uoto. Ac deniq; octauus, de iuramēto & adiuratione. Nonus, de decimis ac de ſimonia. Decimus deniq; de ſtatu deq; reſidētia Prælatorum, ut opus de Iuſtitia, q̃ decem pręcipue Decalogi mandatis comprehenditur, librorum ēt Decade abſoluatur. Libros autē ſingulos per ſuas quæſtiones atq; articulos ſcholaſtico ſtylo diſtinctos curabimus. Vt q̃ poſſimus rariſſimè, & præter rerum amplificationē, minimè ab ordine S. Tho. diſcedamus. Cuncta tamen aſſerta noſtra cenſuram ſubeant ſacroſanctæ matris Eccleſiæ, ac ſubinde ſyncerè iudicantium limam. Deus ergo maximus conatibus aſpiret noſtris ad ſuam ipſius gloriam.

Cice.

Partitio operis.

De Iuſtitia ergo & Iure ſermonem, fauente Deo, ineuntibus nobis à iure inchoandum eſt Bifariā nāque uſurpatur nomē hoc, vno ſcilicet modo, pro eo, quod eſt lex, quēmodum Iſidorus lib. 5. Etym. inter decreta. diſt. 1. relatus ait, Ius, generale eſſe nomē legem autem, iuris ſpeciem, altero autē modo accipitur ut obiectum eſt iuſtitiæ, nēpe pro æquitate, quam iuſtitia in rebus conſtituit. Et alterutro accipias modo, ad notitiā iuſtitiæ, eius notio prærequiritur. At quia uirtus quæque ad ſuas regulas exigēda eſt condecet eas primum omnium præ foribus affigere, atq; adeo duobus primis libris de legibus ante omnia dicere. In priori, ſ. de lege æterna naturali & humana, & in poſteriori de Diuina. Liber autem primus ſeptē habet quæſtionibus abſoluetur. Et quoniā (ut ſępe in Officiis citatus Cic. auctor eſt) à rei ſubſtātia, quæ definitione deprehēditur omnis eſt auſpicanda ordinata inſtitutio, prima q̃ monetur queſtio eſt de lege in cōi.

Titulus operis.

Nomen Ius bifariā uſurpatur.

Iſido, libro 5. c. 3.

Primus liber de legibus

QVAE-

QVAESTIO PRIMA
DE LEGE IN COMMVNI.
S. Thom. 1. 2. quæſt. 90.
ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum aliqua definitionem, quæ a Doctoribus conſtituuntur, legitima ſit.

Variæ definitiones legis. D. Tho. Cicero.

CVM multæ variæq; definitiones tam apud Oratores, quā apud Theologos ac iureconſultos reperiātur nullam, tamen aut uix, vllam comperio, quæ legi, quatenus in uniuerſale genus eſt, congruas, præter illam quam D. Tho. 1.2. q. 90. art 4. colligit ſi paulo cōponatur limatius. Nam illa Ciceronis lib. 2. de leg. Lex eſt æternum quoddam, quod uniuerſum mundū regit, imperandi prohibendiq́. ſapientia, ſempiterna Dei legi peculiaris eſt. illa uero quam propoſuerat lib. 1. Lex, eſt ratio ſumma, inſita in natura, quæ iubet ea quæ facienda ſunt prohibetque contraria, extra leges naturales nō extenditur, ſed illa ff. de leg. & ſena. cōſul l. 1. Lex eſt cōe præceptum, uirorum prudentiū conſultū, &c. legi tantū adſcribitur humanæ. Sicuti & illa Ariſt. in Rhetoricis ad Alexandrum, c. de gen. delib. Lex eſt communis ciuitatis conſenſus, qui ſcriptis præceperit quō unūquodque agendum ſit. Quo alludit illa Iſidori libro 5. Lex, eſt conſtitutio ſcripta. Igitur ſi uaſtam eius amplitudinem quàm late patet ſpectes, Lex eſt nihil aliud quàm quædam rationis ordinatio & præceptio in cōmune bonum, ab eo qui curam reipublicæ gerit, promulgata. In hac enim oratione & genus legis exprimitur, & finis, & cauſſa, & poſitionis forma At uero ad eiuſdem definitionis explicationem de ſingulis quatuor particularum, quibus conſtruitur, ex ordine diſputare opus eſt. Quatuor ergo articulos quæſtio hæc deſiderat. Horum primus erit de genere definitionis quo ſcilicet examinandum eſt, utra in potentia exiſtat lex nempe utrum intellectus ſit; an voluntatis actus. Aſſerere enim niſi ſumus eſſe opus intellectus, ubi diximus quod ſit rationis ordinatio ac præceptio. Sunt autem in cōtrarium argumenta nonnulla. Primum: Cum in intellectu non ſit niſi habitus & actus, nō apparet æternam iſtorum ſit lex. Secundo: Legis eſt mouere ſubditos. nā Rex per leges mouet: uoluntatis autem eſt mouere quoniā animal nō mouetur, niſi ab appetibili ſub aliqua ratione boni, vt 3. de Animal. tex. 49. auctor eſt Ari. bonū uero obiectum eſt volūtatis Accedit huc tertio loco & auctoritas quorundam recētium auctorum non infimæ notæ; ſic definiētium legis ſubſtantiam: Lex eſt recta uoluntas eius, qui uicem populi gerit. &c. Quibus nimirum ad ſtipulari ſibi uidetur, tum Aug. lib. 4. de ciuit. dicens, antiquitus arbitria Principum, pro legibus fuiſſe. & Iuriſconſultus. ff. de conſtitu. prin. l. 1. quæ & refertur Inſtit. de iure natu. & gen... bi ar, quod principi placuit leggis habet uigorē. Quarto, & reclamare Paul. videtur Ro 3. ubi inquit. Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mētis meæ: etenim quæ in membris eſt lex, non modo in intellectu non extat, uerum & ratione caret. In contrarium tamen, pugnat legis uirtus eſt præcipere, ut ait, l. legis uirtus ff de legib. hoc namque prudentiæ munus eſt, ac ſubinde intellectus.

Ariſto. Iſidor. Legis definitio. Primus qōnis articulus.

Argu. 1 Argu. 2 Ariſto. Tertiū, argum. Auguſt.

Ad quæſtionem iſtam duabus concluſionibus reſpondetur. Prior eſt lex in intellectu tanquam proprium eius opus inſidet, Hic autem de nomine ſtatim adnotandum eſt, quod nomen legis ob rei uarias uirtutes & qualitates ab aliis aliter atque aliter deducitur. Iſidorus enim lib. 5. Etym. cap. 3. a legendo illud trahit, eo quod ſcripto proferatur,

Nomen lex, varies ſcriptorib. dducit. Iſidor.

tur, ut legatur ab omnibus. At uero cum hæc illi accidẽtarium ſit, congruentius D. Tho. & Theologorum ſchola a ligando dici autumant: utpote quæ ui polleat obligãdi:

D.Tho.

Cicero.

Quamuis Cic. 1. de leg. a legendo ſentit deriuari: pro eo quod eſt, eligere. Ait quippe quod etſi Græci legem a tribuendo appellẽt (nam quod nos legem, ipſi νόμον, appellãt a νέμειν, quod eſt tribuere ideo qđ unicuique quod ſuum eſt tribuat.) ego tamen inquit, a legendo, id eſt, de ligendo eam nomino. Et ſubdit. Nam ut illi æquitatis ſic nos, hoc eſt Latini, delectus uim in lege ponimus & proprium tamen utrunq. legis eſt. Hæc ille. Igitur cum iſtæ omnes uirtutes legi competant, parum refert a qua illarum nomen deducas.

Mag's probat legis etymologia tradita a Cicero.

Attamen etſi Theologorum Etymologiam minime repudiem, perplacet tamen Ciceronis ſententia, ut lex idem ſit quod legere, hoc eſt eligendi regula. Nam regula dirigendo docet eligere. Vndecunque autem nomen trahatur, patẽtiſſimum eſt, rem eſſe intellectus.

Primũ argumẽtum pro concluſione.

Confirmatio.

Id quod ex utraq. eius uirtute commoſtratur. Habet enim & quod ſit regula, & quod ſit obligatoria præceptio. Quapropter cũ S. Tho. tantum unum, in eius definitione ponat, nos tamen ambo loco generis compoſuimus, uidelicet ordinatio & pceptio. Haud enim ſimpliciter ordinat aut dirigit, ueluti qui tantum uiam monſtrat ſed ordinando præcipit præcipiẽdoq. ordinat. Ex priori ergo mẽbro arguitur. Lex eſt ęquitatis iniquitatisque regula, agendique menſura, ſic enim ferme habetur l. nam. ff. de leg. ubi lex dicitur iuſtorum regula, & iniuſtorum regula autem menſuraque noſtrarum actionum eſt ratio, nam regula actionum eſt quæ in finem dirigit, quod ſolius eſt oculatæ rationis munus, ad quem finẽ uoluntatem, quæ cæca potẽtia eſt, ducit, ergo rationis functio eſt legem ponere. Adde ꝙ ſicut in naturalib. id quod eſt primum, eſt cæterorum menſura, ut unitas in numeris, & motus primi mobilis reſpectu motuũ inferiorum ſic quia finis (ut Philoſophus. 2. Phyſ. docet) principium eſt humanarum actionũ, fit ut rationis actio ordinantis media in finem, ſit menſura, atque adeo lex. Ex poſteriori autem membro arguitur ſecundo ſic. Legis munus eſt pcipere & prohibere, ut habetur l. legis uirtus. ff. de leg. & ſena. cõſul. & forma ipſa legis præ ſe fert Vnum cole Deum. Ne iures uana per eum. quin adeo hoc receptiſſimum eſt, atque omnibus in cõfeſſo, ut hac ratione leges præcepta atque mãdata nuncupemus, imperare autem eſt rationis, ergo lex a ratione elicitur, atque adeo in intellectu conſiſtit. Minorem huius ſyllogiſmi, ſcilicet præcipere eſſe intellectus actũ per prudentiam, edocet S. Tho. 1. 2. q. 17. art. 1. & q. 57. art. 6.

S. Tho.

Ad parum conſiderantium eſt hanc opin. impugnare tãquam S. Thomę, quippe qui non uideãt non eſſe eius inuẽtum, ſed pleniſsimam atque conſtantiſsimam ſententiam Ariſt. 6. Ethic. cap. 10. diſtinguit enim tres uirtutes in intellectus practici, ſcilicet eubuliam, quæ eſt uirtus bene conſultãdi, hoc eſt indagandi media ad finem accommoda, nam de fine nulla cõſultatio eſt, eo quod omnes ſuapte natura fœlicitatem ſuam expetunt, & ſineſym quam Latini uocant ſagacitatem, quæ eſt uirtus recte iudicandi. Sũt enim qui ingenio acuti ſunt ad diſquirendum media, non tamen ita iudicio ualent, in illis inuentis recte de optimo ſentiant. At præter hos ſequitur poſtremus prudẽtię actus qui eſt imperium in quo differt ratio practica a ſpeculatiua. Illa n. quia non ordinatur ad opus præciſe hẽt duos actus, q ſunt diſcurrere & iudicare, practica uero inſuper opus hẽt imperio ad quod præcedentes duo actus ordinãt. Et ideo Ariſt. ait inter omnes hũc eſſe ſummum ac perfectiſsimum, a quo potiſsimũ prudentia nominatur uirtus.

Ariſtot.

Præcipere, eſt actus intellectus.

Neque uero ſolius eſt. Ariſt. ſententia, imo Philoſophorum omnium quotquot eum uel præceſſerunt, uel ſubſecuti ſunt.

Suadetur hoc ipſum facili ratione.

Quin uero rerum ipſa natura & mos humanus hãc nos plane ueritatem edocet. Clarum enim eſt imperare, eſſe loqui uidelicet, fac, ne facias, loqui autem, intellectus negotium eſt, quippe cuius conceptus uoce & ſcripto ſignificantur ergo ad ipſum pertinet præcipere.

Tertiũ argumẽtum principale.

Etenim cum uel Deus angelis, uel alius eorum, inter ſe aliis quidquã præcipit, profecto non uoluntatis, ſed intellectus loquela id efficit. Pari ergo lege ſi in potentijs noſtris intimis præceptum eſt, quod negari non poteſt, ad intellectum pertinet, non utique ad uoluntatem. Et cõfirmatur hæc ratio. Cum quis mente orat Deum, Fiat uoluntas tua.

Panem

Panē noſtrum quotidianum da nobis hodie, planum eſt non uoluntate ſed intellectu loqui, ergo ſi aliqua potētia aliis imperat, illa ſane intellectus eſt per ſimilia uerba. Tertio ex humano uſu arguitur, legem non uoluntatis, ſed intellectus eſſe proprium opus. Volitio & nolitio, qui tantum actus in uoluntate ſunt, nullum ſecum afferunt imperium. Enimuero licet ego certo ſciam prælatum meum optatiſsime uelle, ut ego prædicem, aut quidpiam aliud faciam, parere tamen non teneor quouſque id mihi loquens præcipiat, locutiones autem ſigna ſunt cōceptuū. Atq; hinc ſumitur ab interna noſtra opera analogia. Quamuis enim quis poſt rationis iudicium eligat bonum opus, nihilominus experimur poſt talem electionem eſſe homines uecordes & ſegnes ad idem ineundum opus. Multi enim mente elegerunt uitam per ſancte inſtituere, qui tñ legnitia imperātis prudētiæ tardiſsime id aggrediuntur. Præterea arguitur. Tenētur homines cōformare ſe & obedientes eſſe ſempiternæ legi Dei, ut in 1. ſenten. diſtinct. 45. late diſputatur non tamen tenemur conformari eius uoluntati beneplaciti, nam etſi ego ſciam Deum uelle mortem patris mei, licet mihi, quinetiā honeſtum eſt de illa contriſtari. Et uice uerſa, Præcipit Abrahæ filium immolare, cui legi Patriarcha ille obtemperare aſtrictus erat. & tamen Deus non habebat uoluntatē beneplaciti ut id exequeretur, ergo lex Dei non in eius uoluntate ſed in intellectu eſt percipientis aut prohibentis. Per hæc & commentum contrariæ opinionis retūditur, quo aiunt uoluntatem non aut eſſe ancillam intellectus, ſed reginam, intellectum uero ſeruum. Longe quippe ſecus ſo res habet. Nam regere eſt functio illuminantis ac dirigentis, lumen autem non in uoluntate quæ cæca eſt potentia ſed in intellectu eixiſtit. Siquidem non uoluntatis lumen ſed intellectus dicitur De quo nimirum David, Signatum eſt ſuper nos lumen uultus tui Domine, unde Ariſt. 1. Polit. c. 3. expreſſe ait mētem imperare appetitui. quo etiam nomine uoluntatem complectitur, licet nō imperio dominico, ut anima corpori, ſed politico, ut Rex ciuib. imperat. Vt de ſapientes 3. de leg Plato Non inquit, præcandum connodumque, et uoluntatem noſtram cuncta ſequātur ſed ut prudētiam noſtram, uolūtas. Ad hæc, Rex a regendo dicitur, qui eſt actus prudentiæ, cuius ideo uirtutes functio eſt leges ſancire, hoc enim eſt potiſſimum eius munus, qui ad regni gubernaculum ſedat. Quocirca Cic. li. 1. de leg. poſt illā legis definitionem ſupra citatam, ſcilicet, Lex, eſt ratio inſita in natura, ſubdit, Itaque arbitrantur prudentiā eſſe legem, cuius ea uis ſit ut recte facere iubeat, uetet delinquere. Et Ariſ. 10. Ethic. cap. 9. Lex, inquit, uim habet cogentem, quæ quidem eſt ſermo ab aliqua prudentia atque mēte profectus. Ecquis ergo unquam ambigere quiuerit legem eſſe prudentiæ, ac ſubinde intellectus opus ꝙ uniuerſi dictamen practicum appellant? Atque hic eſt legitimus ſenſus illius, Prou. 8. Per me Reges regnant, & legum conditores iuſta decernunt. Nam in hoc ꝙ ait, regnāt, poteſtas regum deſignatur, quoniam omnis a Domino Deo eſt, ut ad Rom. 13. refert Apoſt. In hoc autem quod ſubdit, & legum &c. intelligitur eiuſdem poteſtatis uſus. Vnde, Per me inquit, id eſt, per prudētiæ uirtutem, quæ de meo fonte dimanat, Reges & leges condunt rectas, & rite illis utuntur. Secunda cōcluſio. Lex eſt uniuerſalis propoſitio ac dictamen rationis practicæ, quæ per modum habitus ineſt. Concluſio hęc aſſertio eſt S. Thom. 1. 2. q. 90 Hāc uero ſic expoſitam accipito, in intellectu ſunt & ſimplices apprehenſiuæ propoſitiones atque aliæ iudicatiuæ. lex autem non eſt tantum apprehenſio, uerum præceptio, quæ iudicium ſequitur, nos qualecunque, ſed ꝙ de omnib. fertur. Illud quippe iudicium appellant practicum. Prius enim per primam prudentiæ uirtutem, ſcilicet eubuliam, cōquiruntur illa quæ expediūt, mox per ſynteſim, quæ ſecunda uirtus eſt, iudicio probantur, tertio uoluntate eliguntur, ac ſubinde ſequitur imperiū prudētiæ, quod non eſt propoſitio indicatiui modi, ſed certe imperatiui, faciendum eſt aut uitādum. Hæc enim uerba ſi uim nominis habeant, puta dignum eſt, ut fiat, factu ve indignum ſpeculatiuæ propoſitiones ſunt, & nōdum uim legis obtinent. Dum uero uim habēt participii futuri, tunc cenſetur dictamina practica Et ſi ſint ī principe promulgentur que populo, tunc leges exiſtūt. Requiritur tamen

Margin notes: Quarta ratio. — Detegitur error cōtrariæ opin. — Prima ratio. — Pſal. 4. — Ariſto. — Plato. — Secūda ratio. — Cicero. — Ariſtot. — Per me Reges regnāt. — Prou 8. — Secūda concluſio.

tamē præterea ut per modū habitus inſint, hoc eſt fixæ ſint & perpetuo ꝑmanētes. Nā tꝑorales ꝓceptiones quę per modum actus trāſeūt, quia vniuerſales nō ſunt, ſed ſingulari perſonæ, loco & tempori accōmodatę, fac, ne facias, non hn̄r pro legib. ſed legū sūt applicationes, ut articulo ꝓximo uidebitur.

Soluuntur argumenta.

Neotericorum fallacia.

Per hanc ergo cōcluſionē ad primū argumentū ante quæſt. reſpōdetur, quippe quia aſſertum eſt legē eſſe propoſitionē per modū habitus inhærētē, nā etſi lex actu feratur, manet tamē habitu impreſſa ſcriptaq. in mēte. Atq hinc proditur quorundam Neotericorū fallacia cōtendētiū contra S. Tho. nullo opus eſſe intellectus pręcepto ad operādū, neque attēdentiū non Thomæ, ſed Ariſt. aperte cōtradicere. Arguis.n. quidā in ſuis Moralib. 2. de pruden. hoc pacto. Si pręceptū, ꝓpoſitio intellectus eſt, tunc aut apprehenſiua aut iudicatiua. Apprehēſiua quidē non ſufficit ad opus, ſi uero ſit iudicatiua ipſa ꝑ ſe ſufficit abſque alio imperio, nā cum primū qs indicat bonū eſſe hoc aut illud facere, ſtatim eligere pōt in qua electione iā ē meritū, atque adeo ſtatim pōt operari, abſq. alia imperādi vi. Quapropter vel ipſa volūtatis electio imperiū eſt, vel nullū eſt aliud. Et addit neſcio vnde motus, hinc eſſe cōem opin. cuius tamē auctores ullo pretio æſtimandos, non memini me vidiſſe. Bino nāq. peccato oſtendit ſe Ariſtotelem de hac re nō conſuluiſſe. Primum enim negamus imperium propoſitionem eſſe aut ſimpliciter apprehenſiuam aut iudicatiuam. Iſtæ nanq. propoſitionis indicatiui modi differentię ſunt, imperatoria uerò non indicatiua eſt, ſed iudiciū ꝓrequirens. Atque inde detegit altera horū fallacia. Imperiū.n (ut Ariſt. plane docet) non eſt iudiciū illud qđ electioni antecedit, ſed iuſſio q̄ electionē ſubſeqtur. Cōcedimus ergo iudiciū ꝙ ē ſyneſis actus, ſufficere ad electionē in qua qdpiā ineſſe pt meriti electio tn̄ nō ſatis eſt ad uſū & opus, niſi ipſā ſubſequatur īperiū. Sed tn̄ exurgit ex hoc argm̄ tertiū eiuſdē auctoris. ſi electionē cōſequitur in effectuale īperiū, aut ſubſequitur ex neceſſitate, aut libere. Non ex neceſſitate, nā tūc nullo opus eſſet uirtute prudētiæ ad imꝑādū, ꝙ eſt cōtra Ariſtotelē & ueritatē. Si ā ſequitur libere, tūc cōſequi uidetur, ſolā electionē volūtatis nō ſufficere, ut moueat intellectū, ſed requiri ꝓtereà aliū actum, quē tn̄ neq; Ariſt neq; S. Tho. neq; vllus philoſophorū vnquā poſuit. Imò oēs fatentur ꝙ electionē ſubſequatur imperiū. Hoc arg. plus iuſto nos contorſit. 1.2.q.17. ar.3. Diluere tn̄ illud iā mihi facile videtur, reſpōdēs ꝙ īperiū neq; ſeqtur neceſſario ex electione, neq; tn̄ aliū ꝓrequirit in uoluntate actū ꝓter eandē electione. Sed eſt notādū ꝙ cum vt aliqua potētia ab altera moueatur, opus ſit vt vtraq; ſit bene diſpoſita, cōſequēs fit vt niſi electio ſit ſatis radicata, atq; intellectus ꝑ prūdētiā bene paratus, non ſequatur ex electione imperiū. Igitur ubi electio ſolida ac valida fuerit & intellectus ꝑ prudētiā ſatis obſequēs, ſeq̄tur ꝓtinus ad electionē īperiū, alias vel moroſe vel nūquā. Ad tertiū arg. cōceſſo regis eſſe mouere, cōceditur quoq; volūtatē eſſe motricē tā intellectus q̄ reliquarū potētiarū. Haud tn̄ inde colligitur, aut ipſā eſſe reginā, aut intellectū ſeruū. Volūtas etenim nō mouet tāquā dirigēs & cognoſcēs, ꝙ requiſitū eſt vt eſſet regina. Hoc ſiquidē nomē ipſū regina, aurib. exhibet, ſed mouet impellēdo ad mouendo q̄ potētias ad ſua officia. Quā qdē ob cauſſam actiones humanę, voluntariæ dn̄r hoc eſt à voluntate promanantes. Exempli grā. Præfixa intentione finis, vt puta volo ditari, voluntas applicat intellectum vt ſtigādis mediis. Poſtquā aūt hæc iudicat, illa porrò eligit, ac ſubinde ꝑ electionē cōmouet eum ruſus ad imperādū, in quo rō regendi cōſiſtit. Quò planè alludit verbū legis ſecūdæ. ff. de l. quā legē Martia. non erubuit à Chryſippo Stoico mutuari, ubi ait, ꝙ lex eſt omniū diuinarū ac humanarū rerū regina. Exiſtimo ergo ſatis illis factū qui aiūt legē ēē uolūtatē eius q uicē populi gerit, nā, ut ſupra oſtēdimus, nulla Principis uolūtas obligat niſi edicto pręcepta ſit. Et hunc in modū intelligē dū eſt uerbū legis ſupra citatę de conſti. prin. Quod principi placuit legis hēt uigorē. Inſinuatur.n. hoc dūtaxat ꝙ nulla exiſtit in intellectu lex, niſi in volūtate ꝓcedat electio, attn̄ neq; uolūtas eſt lex. ſed ſi id ꝙ principi placet. mēte prius deinde uoce pręcipiat illud eſt lex. Eſt ergo ſēſus hic. Quod pricipi placuit edicere. legis hēt uigorē, quo pacto eadē lex ſeipſā ſtatim ſub his uerbis exponit Quodcūq; igitur Imperator ꝑ epiſtolam uel ſubſcriptionē ſtatuit. uel cognoſcēs decreuit, uel de plano īterloquutus eſt,

Soluit primum motiuū Neotericorum.

Aliud argm̄ eiuſdē auctoris.

Diluitur ꝓterita rō.

Solutio tertii argumēti principalis.

Soluitur poſtrema obiectio cū cōfirmationibus.

uel edicto pręcipit,legem eſſe conſtat. Quare neq; erat cur Cic. ex lib. 1. de leg. acceſſeret ad ꝓbãdũ legẽ eſſe in volũtate, ꝓpea ꝙ ſcđm ipſũ dicat ab eligẽdo. Haud.n.cẽtet electionẽ eẽ legẽ, ſed ꝙ lex electionẽ Principis ſequitur, & eligere docet ſubditos inter æqua & iniqua, unde ſtatim ſubdit, qđ lex ẽ mẽs, ratioq; prudentis, iuriſq; atq; iniuriæ regula. Quartũ aũt arg. alienius eſt negotij. Vocat.n. Paul. mẽbrorũ legẽ alio lõge ſignificatu. Diſtinguit inquã leges quatuor. ſ. legẽ peccati repugnãtẽ legi Dei, & legẽ membrorũ legi mẽtis aduerſantẽ. Et quãuis quibuſpiã uideri eadẽ poſſit lex peccati & membrorũ, ſicuti & inter ſe lex Dei, & lex mẽtis, nõnihil tñ nobis uiſũ eſt in Cõmẽtarijs differre. Lex.n. mẽtis eſt effectus legis Dei, eiuſque ĩpreſſio ĩ mẽte nr̃a, ſicuti ueſtigiũ in puluere, eſt effectus pedis. Lex ãt mẽbrorũ, eſt naturalis inclinatio sẽſualitatis in ſua obiecta, ſcđm totũ naturæ põdus, & impetũ. q effectus eſt amiſſionis iuſtitię originalis, qua eadẽ sẽſualitas rõnis obediẽtia infrænata retinebaẽ. Lex aũt peccati, vel eſt effectus eiuſdẽ ĩclinationis, puta facere cõtra Dei volũtatẽ, vel fuit prima parẽtũ ꝑuaricatio, per q̃ diſſoluta sũt mẽbra, ex qua diſſolutione procedũt pctã. Lex ergo mẽbrorũ nõ eſt vera lex, q̃a non inclinat ad bonũ, ſed dicitĩ lex ꝑ metaphorã, q̃a eſt natura iuſtitia originali deſtituta, ac ſubinde obliqua regula a recta nos via deflectẽs. Sed arguis Si eſt regula quõ eſt extra intellectũ? Reſpõdetur legẽ ꝑ ſe. 1. c. inquã ĩ regulãte & mẽſurãte exiſtere in intellectu, dicitur nihilominus eſſe per participationẽ in potentijs & mẽbris q̃ mouet, tãquã in regulato. Sicuti Sol dicitur eſſe in aula propter eius effectũ, & ars in ſtatua. Pari ergo modo lex peccati eſt in membris.

Cicero.

Explicatur locus Pauli.

Vide auctorẽ ſuper.7.c.

Epiſt ad Rom in illa verba. Video aliam legem &c.

Obiectio.

Solutio.

ARTICVLVS II.

Vtrum lex ſemper ad bonum commune ordinem habeat.

Conſequitur art. ſecundus, quo ſecunda definitionis particula exponẽda venit, q̃ legis finẽ deſignabat. Sũt.n. argumẽta ꝙ legẽ nõ ſit neceſſariũ ĩ bonum cõmune ordinari. Primũ, vt ait Iſid lib. 5 Etym. Si rõne lex cõſtat, lex erit omne quod rõne cõſtiterit rõne aũt cõſtat, nõ ſolũ quod in bonum cõe dirigitur, ſed & quod in particulare refertur nihil ergo derogat rõni legis ſi non in cõe bonũ ordineĩ. Secũdo, Præcepta (quem admodũ ſupra dictũ eſt) vim hñt legis, vt pote cuius virtus ẽ ꝑcipere & ꝓhibere, ꝑcepta aũt dãtur ẽt de ſingularib. actionib in quib. mores nr̃i cõſtituũtur, ergo ſatis eſt leges in particulare bonum ordinari. In contrarium autẽ eſt idẽ Iſid. eod. 5. lib. ubi ait. quod lex eſt nulla priuato commodo, ſed pro cõmuni vtilitate ciuium conſcripta.

Arg 1.

Arg. 2.

Iſidor.

Ad quæſ. una cõcluſione reſpõdetur. Lex oĩs, quo ſolida ſit & firma, ĩ cõe bonũ debet ſubditos ꝓmouere. Cõcluſio hęc duplici rõne affirmatur, ſcđm ꝙ cõe bonũ aut ꝓ naturali fęlicitate vſurpatur, quã hoc ſeculo adipiſcimur, q̃ eſt q̃etus trãqlluſq; & pacificus reipublicæ ſtatus, aut ꝓ illa ſupernaturali, q̃ in altero ſeculo veluti ſupmus finis nr̃ nos manet, in quẽ & ſeculare oẽ bonũ ſuapte natura refertur. Enimuero ſi rõnẽ primã cõis boni ſpectes, hoc mõ demõſtratur conclõ. Pars oĩs ad ſuũ totũ nãli ordine dirigitur ſicuti im ꝑfectũ ad perfectũ. quicunq. aũt ciuium partes ſunt ciuitatis, lex ergo illis ꝑſcripta in bonum cõe totius ciuitatis debet eos inſtituere, veluti partes vnius corporis q̃ ad ſeruitium totius ordinẽ habẽt. Cõcinit huic rõni. Ari. Ethic. 8 vbi ait Iuſta legalia, hoc eſt ciuiles leges, factiua eſſe conſeruatiuaq. fęlicitatis particularumq eius. Et Plato dialogo. 1. de ległb. vbi ait. Legum latorẽ pacis publicæ gratia debere oẽs leges condere. Quapropter Lacedæmoniorũ morẽ refellit, q̃ leges oẽs in eũ ſcopum dirigebãt, vt bella ſtrenuiſſime gererẽt. illis.n. prudẽtius Ari. Ethi. 10. Bellum ĩquit gerimus vt in pace degamus. Et Cic. li. 2. de legi. Cõſtat, inquit, profecto ad ſalutẽ ciuium ciuitatumq. incolumitatẽ, uitãq; oĩum quietã & beatã, cõditas eſſe leges. Si verò ſũmã beatitudinẽ q̃ Deus eſt, altius ſpeculemur, ſcđm am poſſumus eãdẽq; optimã rõnem ſubnectere. Lex.n. (ut nuper dicebamus) regula prima eſt noſtrarũ actionũ: regulę vero munus, ac potiſſimũ primæ, eſt in ſupremũ finẽ, & ſcopũ regulata dirigere, reliquũ ergo fit, ut in commune bonum & legiſlatoris propoſitum, & lex ipſa debeat intendi. Sumitur & tertia ratio ex alia conditione legis. Ait.n. Philo. 5. Ethic. legem oẽm uniuerſalem eſſe, hoc eſt, in uniuerſum omnibus hoĩbus poſitã, ac de omni uirtute. Idemq. ab illa citata lege docemur. Lex eſt com-

Concluſio reſpõſiua.

Ariſto. Plato.

Ariſto. Cicero. Secũda ratio.

Tertia ratio. Philoſophus. Ariſtot.

cōe præceptū ff. de leg. & iura. eo. Iura non in ſingulas perſonas ſed gñaliter cōſtituūt. Inde ergo fit cō equēs ut in ſupremū finē, q oibus cōis eſt, ſit dirigēda, & non ad particulares accōmodanda. Bene igitur ait eo. li. c. 1 Ariſt. ipſæ leges de oībus dictant coniectantes, aut cōem oīum utilitate, aut optimorū aut Principum. Vbi tres inſinuat reſpub. ſ. democratiā, ariſtocratiā, & regnū. Quo fit ut legalis iuſtitia, uniuerſas cōplectitur uirtutes. Adde ſi iubet & rōnum ſupremū. Fōs & origo legū omniū æterna lex & diuinæ mētis. Deus aūt cuncta in ſeipſū ordinauit ad retulit leges ergo uniuerſæ ſic lege illa regulādæ ſunt, ut in eundem tēdāt ſcopū Id qđ & diuū Platonē dial. 4 de leg. minime latuit, ubi ait, oportere ut legumlator eū ord inē ſequitur, ut humana ad diuina ubiq referantur. Ex his fit cō equēs. q dū legiſlator leges in ſuum particulare cōmodū conſtituerit, tyrannū ſe eſſe intelligat. Sequitur ſubinde q in unaquaq. republica, ut puta in toto uno regno, leges oēs ad finē totius ſint referendæ. Non q nō ſingulis ciuitatibus p earū condōne permittendæ ſint particulares, ſed q debēt oēs ciuitates, ueluti mēbra unius corporis ſibi copulari. At uero regna diuerſa ēt ſi ſub uno ſint rege, non dēnt ſic gubernari, ut unius res, diuitiæ. ſ. & politia in utilitatē alterius inæqualiter pertrahātur, ſed per ſe quod libet ob ſuū ipſius cōmodū adminiſtrarī. Verbi gratia. Si nō alia rōne trāſmarina regna acquirerentur, niſi ut oīa eorū bona Hiſpaniæ obuenirēt, eorūq. leges in rē noſtrā deflecteremus, uidelicet, uti ſi nra eſſent mancipia, nō ſeruaretur æquitatis decor. ſecus ſi cōmerciorū rōne uicariis ſibi operis inſeruirēt Hæc de legū fine, nā de eius effectib. qui ſūt facere ciues bonos, ac de aliis quib. ipſa fælicitas nobis agī, q. 3. dicturi ſumus.

Poſtrema ratio

Plato.

Primū corollarium.

Secundum.

Ad primum.

Ad primū igitur argumentum rñ detur, quod etſi cōtingat legē, q ad ſingulare cuiuſpiā bonū ordinatur, rōne conſiſtere, illa tñ cōſiſtentia illic committitur, quod illud ſingulare bonum ad cōe refertur ueluti in ſpeculatiuis nulla ueritas particularis concluſionis ſolida eſt, niſi q ī prima principio reſoluitur, & per idē ſoluitur argumentum ſecundum, nempe quod præcepta circa ſingularia bona inde uim habent legis quod ſingularia illa in cōe bonū ordinātur. Haud tamen præcepta hmōi leges proprie dicenda ſunt, ſed legū applicationes ad particularia. Leges. n. (ut dictū eſt, legibusq. monſtratū) uniuerſales eſſe dēnt. Exēpli gratia. Lex eſt. Vnū cole Deū, q neq. tps, neq. locū pſcribit, neq. uero ſingularē alloquitur perſonā. Præceptū aūt eſſet, ſi platus hodie cuipiā iuſta rōne iuberet ſacrum facere, aut vrbē preces fundere cogeret. Itē lex eſt, charos honorare parētes, & ut parentes filios alāt. Præceptū autē eſt, cum iudex te iubet aut parēti, aut filio in tali neceſſitate alimoniā ſuppeditare. Itaq. cū lex in genere de actionib. noſtris generaliter iubeat, q ſūt circa ſingularia, inde fit ut pcepta ſint earū applicationes ad ſingula. Quocirca etſi lex vna ſpecialius alterum explicet, nō illico deſinit eſſe lex quatenus ſemper manet uniuerſalis, eſt n lex ut dies Dominicos atq. apoſtolicos ab opere feriemus, licet ſit applicatio illius generalioris, Sabbatha ſanctifices.

Ad ſecūdum.

Cicero

ARTICVLVS III.

Vtrum cuiuslibet rati o ſit legis effectrix.

ARticulus tertius tertiam definitionis particulā occupabit, q erat de actoribus legū Arguitur. n. q unicuiq. priuatim cōpetat leges ſuo ordine cōdere. Primum ex dicto Apoſt. ad Rom. Gentes q legē nō habent, naturaliter ea q legis ſunt, faciunt, ipſi. n. ſibi ſunt lex. hoc autē de ſingulis mortalium aſſeuerat, quatenus naturæ luce ducti ſibi qſq. nouit bonum & malū diſcernere. Secundo arguitur. intentio legiſlatoris eſt ut ſuos ciues ad uirtutē inducat, unuſqq. autē pōt alium ad uirtutē inducere, ergo uniuſcuiuſq. rō legē ferre pōt. Et tertio loco accedit eiuſdē Ariſt. ſentent. 10. Ethi. circa finem, ubi patremfamilias in ſuo domo cōparat Principi in ſua Republica, ut uelut hic ciuitatem, ita & ille donum gubernet. ergo ſicut Princeps ciuitati, ita & paterfamilias ſuis leges ponere ualet. In cōtrarium eſt Iſid. eo. lib. 5. Etym. & refertur diſtin. 5. ubi ait, lex eſt conſtitutio populi ſecundum quam maiores natu ſimul cum plebibus aliquid ſanxerunt. Quibus uerbis docere uidetur nō eſſe cuiuslibet ſcribere leges. Quæſtio præſēs unica, uelut ſuperior, concluſione abſoluitur. Leges condere, non cuiuſq. ſed reipublicæ eſt, eiuſq. uicē gerentis ſeu curā habentis. Cōcluſio hæc ex ea q proxime cōſtituta eſt facile hoc mō colligitur.

De auctorib. legum.

Primū argm.

Secundum argumentum.

Tertiū argum. Ariſtot.

Iſidor.

Soluitur quæſtio propoſita vnica concluſione.

Lex

Deducit̃ concló ex antecedenti.
Ariſt.

Lex eſt regula dirigens in cõe bonũ, dirigere āt in cõe bonũ proprium eſt reipu. cuius eiuſmodi bonũ proximus finis eſt, ergo penes ipſam tantũ ac penes illũ. qui eius hẽt curã, ptãs eſt ferendarũ legum. Minorẽ per Ariſt. doctr. 1. Ethic. facile intelliges. Effectrices. n. cãæ proportionẽ habent ad finales, ut quo effectrix ẽ altior, ſit & eius quoq. finis ſublimior. Finis. n. proximus militis, ẽ ſingulariẽ locũ defendere, Ducis uero, uictoria. Regis aũt pax, & ideo ad Regẽ ꝑtinet inferiora cuncta in illũ ſupremũ fine ordinare. Eadẽ rõne q̃a frenefactiuæ artis finis ad equeſtrẽ refertur, fit ut ars ẽt equeſtris frænefactiuæ operationẽ dirigat. Igitur q̃a cõe bonũ, peculiaris ẽ reipub. finis, & leges illuc nos ducũt, propriũ erit reip. illas cõdere, quib. nos eodẽ perducat.

Plato.

Vnde Plato in Dialogo de regno. Regis, ait, munus eſſe leges condere.

Ariſtot.

Idemq. Ariſt. Ethic. 10. conſtituit. & l. ſi Imperialis c. de legib. & conſtit. ſoli Imperatori cõceſſum legitur leges, tum cõdere tũ adeo interpretari.

Secũda ratio.

Subnectitur āt & ſcđa rõ, lex. n. uim hẽt coercitiuã, ut auctor eſt Ariſt. Ethic. 10. & Papin. in l. 1. de legib. ubi legẽ appellat coerctionẽ. Vis āt hęc & uigor in ſola reip. & Principe exiſtit, ſicuti totius aĩalis uirtus eſt mẽbra mouere.

Pulchra conſideratio.

Eſt autem conſideratione diſcernendum inter eos qui leges ſciſcere poſſunt, & illos quorum conſilio ſciſcuntur. Iuris. n. conſulti leges ex uiſceribus naturalis philoſophiæ ratione & iudicio eliciunt, firmitatem tamẽ, & coercendi uigorem nemo illis, niſi qui iuriſdictiõe pollet, ualet apponere. Vñ vt prudentiũ conſulta pondus per ſe nõ hẽt legũ, ita neq. Princeps ſine eorũ maturo cõſilio eas dẽt edicere.

Obiectio.

Obuiã tñ in prõptu ſit huic cõcluſioni argumentũ. Deus Princeps oĩum eſt legũ latorũ, & tñ neq. reſpub. eſt neq. eius uicem gerens, quippe qui nõ a reſpub. auctoritatẽ mendicauit.

Solutio

Reſponſio tñ eſt, Non eo ſenſu impræſentiarũ affer. quęcunq. gubernatorẽ uices reipub. gerere, ac ſi uicarius eius exiſtat, ſed ſatis eſt curam illius habere, ſeu tãquam uicarium, ſeu tanq̃ eius auctorem ac dominum cui curę eſt publica gubernatio. Pariformiter & de Chriſto, etiam inquantũ homo erat, ſentiendum eſt, utpote qui ceu Redẽptor ac Rex Regni cęlorũ, legum conditor noſter fuit. Ac ſubinde eius uicarius Põtifex maxim⁹. Is. n. nõ gerit eccleſię uices quaſi ab illa auctoritatẽ nactus, uerũ quaſi Chriſti uicarius, cuius uicẽ fũgit, a quo utiq. ſolo, licet ꝑ eccleſiã eligat, auctoritatẽ ſuſcepit. Ideq. eſt de epiſcopis iudiciũ ac p̃latis ab ipſis inſtitutis. Sęculares aũt reges ac monarchæ ſecus habent.

Quid ſẽſerit ſcriptores đ primis legiſlatoribus.

Haud. n. a Deo ꝓxime, & qđ aiũt, ĩmediate creati ſunt pręter Saulẽ ac Dauidẽ, eiuſque proſapiã, cui ſceptrũ ipſe cõmiſit, ſed ut hr̃ l. qđ placuit. ff. de cõſti prin. reges ac principes a populo creati ſũt, in quas ſuũ trãſtulit ĩperiũ ac poteſtatẽ, ut illa q. 6. & copioſius li. 3 q. 4 patebit. Vnde uerbũ illud apud Sapiẽtẽ ex Prou. 8 ſup. citatũ, Per me reges regnãt, &c. nõ aliter intelligẽdũ eſt, quã ꝙ ab ipſo tanq̃ nãlis iuris auctore donatũ mortalibus eſt, ut unaquęq. reſpub. ſeipſam regẽdi habeat arbitriũ, ac ſubinde ubi rõ quæ ſpiramẽ ẽt ẽ diuini numinis, poſtulauerit, in aliũ ſuã trãſmittat ptãtẽ, cuius legib. prouidentius gubernet.

Plinius.

De primis aũt legiſlatorib. uariæ referunt ſęculares hiſtoriæ. Plinãq. li. 8. Naturalis hiſtoriæ, c. 56. ait, Cererẽ inter oẽs primã leges dediſſe, ut aũt alij putauere Rhadamantũ.

Ioſeph. Iſidor. Ad argã partis negatiuæ.

At uero Ioſephus aduerſus Appionẽ apertiſſime ac diſertiſſime ueritatem oſtẽdit. Nẽpe inter mortales Moyſen prius ſacras promulgaſſe leges, ut diuinitus ſibi traditas. Nã poſt multo tpe illi extiterũt legiſlatores quos Iſidorus initio 5. li. refert. Phroneus. n. inquit, rex Gręcis primus leges cõſtituit, Mercurius Triſmegiſtus Aegyptiis, Atenienſib. Solon: Lycurgus Lacedæmoniis, ac deinde Romanis Numa Pompilius, qui ſucceſſit Romulo.

Ad primum.

Ad primũ igit argm̃ rñdetur legẽ in homine bifariã exiſtere, uno mõ tanquã in regulãte, quo pacto eſt in legiſlatore, atq. altero tãquã in regulato, quẽadmodũ eſſe cõtingit in ſingulis hoĩbus, iuxta uerbũ Pſal. Signatũ eſt ſuꝑ nos lumẽ uultus tui. Pſal. 4. Vnde & illic Apoſtolus ſubdit. Qui oſtẽdũt opus legis ſcriptũ in cordib. ſuis, ſcriptũ, ſ. a Deo ipſo ſummo legũ conditore.

Ad ſecũdũ arg. Ad tertiũ arg.

Ad ſcđm uero reſpõdet Philoſophus. 10. Ethic. ca. 8 ubi ait legẽ uim hr̃e coerciuã. Poteſt ergo priuatorum quiſq. unum quẽlibet ciuium ad uirtutis officia conſiliis ac monitus inducere, haud tamẽ perfecte. ſ. ipſum cogẽdo, ob idq. talia monita non habebunt legum uirtutem ac robur. Ac ſimili ferme modo exemplo ibidem reſpondet ad tertium. fatetur

tetur.n. patrēfamilias nonnulla ſtatuere poſſe in ſua domo præcepta, eademq. ſub aliquibus pęnis. quas exigere paterna auctoritate poterit, etiam uſq. ad uerbera. At uero ſicuti dñs non eſt perfecta reſpublica, ita neque eius præcepta abſolutam habent uim legis, ut puta cum neq; in carcere conijcere pōt ſuos, neq in exiliū mittere, neq aliis id genus ſuppliciis afficere, ut lib. 5. q. 2. fuſius patebit, ubi de patria poteſtate copioſius.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum promulgatio ſit de ratione legis.

Prima ratio ad partem negatiuam.

SVpereſt demū ut quartus articulus poſtremam definitionis particulam pateſaciat, qua legis ponendi forma notabatur. Arguitur ergo non eſſe neceſſariā promulgationem legis ut ſuam ſortiatur uim. Primū lex naturalis obligat uniuerſos, quæ tñ nulla indiget promulgatione, cum neq. in ſtatu innocentię neq. poſt naturam corruptā ante Moyſen talis fuerit lex promulgata

Secūda ratio.

Secūdo. Lex uetus diuina, ut 12. q. 103. art. 4. auctor eſt S. Thom. ceſſauit illo Chriſtianæ mortis articulo quo Redemptor dixit. Conſummatū eſt, ac ſubinde tum nouæ obligatio cæpiſſe credenda eſt, nam ceſſatio unius fuit alterius inchoatio, alias mundus abſque lege obligante diuina per aliquam temporis moram exiſteret. Et tamen promulgatio legis nō fuit tunc facta, ſed ſub feſtū Pentecoſtes, ergo obligatio legis nō pēdet ex promulgatione

S. Tho.

Tertia ratio.

Et tertio. Lex ciuilis obligat loco abſentes corā quibus non promulgatur & pariformiter tpe futuros, apud quos nō eſt amplius neceſſaria ꝓmulgatio. Contrariū autem legimus, diſt. 4. c. in iſtis. vbi hr̃ leges tūc inſtitui, dum promulgantur.

Prima concluſio.

Ad quæſtionem rńdetur duabus concluſionibus. Prima, Nulla lex ullum habet uigorem legis ante promulgationem, ſed (ut citatum decretum aſſerit) tunc inſtituitur, dū promulgatur. Itaq. nullam (ut quidam arbitrantur) exceptionem cōcluſio hæc permittit. Et probatur ex na ura ipſius leges. Eſt.n. regula & menſura noſtrarū actionum regula autē niſi operantibus applicetur, uana eſt, applicari aūt nequit niſi per eius notitiā, nā qui regula utitur, eā intueri neceſſe hēt. Fit ergo cōſequens ut ante promulgationē quā ſubditis innoteſcit, nō eos obligando ꝑſtringat, ſed tūc ꝑcipi qñ ꝓmulgatur. Vñ l. leges, C. de legib. & cōſtit. Leges ſacratiſſimæ quæ cōſtringūt hominū uitas intelligi ab hominibus debet. Et in auth. ut factæ nouę cōſt. & c. tunc ualere leges iubet, cō in cōe factę ſunt manifeſtæ. Idem hr̃ iure canonico, ut ext. de poſtulat. præl. c. ad hæc, & de cōſt. c. cognoſcentes.

Parua dubitatio.

Dubitas autē quid noīe ꝓmulgationis cenſendū ſit. Vtrū nōdum lex uelut promulgata ſit habenda quouſq. in omniū notitiā fuerit diuerſa.

Rō hæſitandis

Apparet.n. rō modo facta id perſuadere Enimuero ſi lex ꝑ ſui notitiā applicatur, fit ut quouſq. ſit cunctis nota, nō obliget, atq. adeo nec promulgata cenſeat̃

Confirmatio.

Et cōfirmat̃ inde qd̃ ille quē lex latet, ignorantia excuſatur, qd̃ nō contingeret, ſi legis uinculo innodaretur.

Secūda concluſio.

Huius argumenti gratia ſtatuit̃ ſcđa concluſio. Lex ut promulgata cenſeat̃, non exigit ut in omnium notitiā perueniat, ſed tunc promulgatur dum ſolenniter in Principis curia uel in prouincia primo pręconio, uel alia legitima uia edicitur. Sed hr̃ c. 1. citato, de poſtulat. præl. Et in al leg. Auth. Et rō eſt, qa tunc promulgat̃ lex, dum ſub pręcepti forma conſtituitur. Tunc aūt fit præceptum, cum primum publicitus edicit̃, ergo ubi primum ſolenniter fit manifeſta, cenſetur promulgata, uimq. induit pręcepti.

Scrupulus.

Reſtat autem ſcrupulus, Nūquid cum primum, uerbi gratia, in curia Cęſaris promulgatur lex, tenentur illa oēs regni indigenæ? Vr̃.n. hoc rōni contrarium, nam tunc neq. remotiſſimi, ad quos nondum potuit fama pertingere, excuſaretur ignorantia, qd̃ aſſertu nefarium eſt. De hoc licet ad nomē uideatur ſpectare, tñ iuris utriuſq. doctores ſecus loqui uidētur q̃ rō docet.

Panor.

Io. And.

Baldus

Pan.n. & reliqui ſuper d.c. cognoſcentes. extra de conſt. & Io. And. ſuper illo uerbo, data Romę. lib. ſexti poſtremo. Et Bal. ſuper l. etiā citata. Leges ſacratiſſimę. C. de legib. licet fateantur tunc legem promulgari, qñ ſolenniter edicitur, neminem tñ obligari ea putāt, añquā illa audierit, niſi craſſa culpabiliq. ignorantia hominem accuſet. Et rō eorum eſt ꝙ putant idem eſſe quempiam ignorantia excuſari, & non obligari lege. Contra hos autem ſtatuit̃ tertia concluſio. Cum primū lex ſolenniter eſt ꝓmulgata, in curia uel in regni metropoli, obligat uniuerſos, tametſi circa culpam ignorantes a culpa excuſent̃. Probat̃

utraque

utraq. pars concluſionis. Nam lex in uniuerſum promulgatur. Haud quippe dicit. Præcipimus ciuib. iſtius urbis, ſed uniuerſis ſub ditione noſtra degentibus, ergo uniuerſos tūc obligat. Scđo arguitur dū cōcionator, uerbi gratia, vel alia perſona priuata admonet me legis poſitæ, tunc iam deinceps nō me excuſaret ignorantia, & tamē nuncius ille nō me obligauit, ergo promulgatio ſolēnis quę pceſſerat, me obligauerat. Et tertio arguitur. Si nō ſt tim a ſolenni ꝓmulgatione eſſent uniuerſi lege ligati, ſequeret ꝙ neq. ignorātes ꝓprie dicerenī excuſari, excuſatio.n. eſt ab obligatione quā quis habet: et ſcđm cōtraria opinionē ignorātes nōdum obligant, dicendū ago utrunq. eſt, ut noſtra aſſerit cōclufio uidelicet ꝙ lex ſtatī cunctos tā audientes quā abſentes obligat a cuius nihilominus nexu inſcij excuſātur.

Tertia concluſio aduerſus prefatos autores.

Prima ꝓbatio.

Secūda.

Tertia.

Quęſtio incidēs.

At uero preſſius quis forte percōtetur, utrum ſatis uno loco ſolenniter legē promulgari, ut uniuerſi illius iuriſdictionis ſtatim legi ſubdantur. Exempli gratia. Si Cæſar plurium regnorū dn̄s legē Toleti promulgaret, qua Belgas, Flandros, atq. Italos Indoſq. cōprehenderet. Atque ſi Papa Romæ, uel uniuerſale Cōcilium ſolēniter ferret legem, utrum inde tūc protinus ſtringeret uniuerſos. Et quo dubitationis neruus lucidius pādatur, ꝓferamus exēplū legis irritantis inualidantiſq materiā cōtractus Si nunc Papa prohiberet quintū gradū matrimonii, uel ſac nōdū eſſe poſitā legem irritātē actiones pupilli alienātis ſua bona, ſed nunc primā pont. Vtrū ex illo tunc irriti eſſent, tales cōtractus, et inter ignorātes celebrati? Nā quātum ad culpā & pænā, iā ſatis dictū eſt. eos q per inſcitiam poſtmodū cō traherēt excuſari, ſed utrū ualeret matrimoniū, pariter & cōtractus populi. Ad hoc primum rñdeī nō ſatis eſſe Cęſarem in uno regno legem ediceretur oīa obligat quouſq. in ſingulis ꝓmulgetꝰ, ac ſi diuerſorū eſſent regum, qm̄ ob id qđ in eiſdem ditionē inciderint, nō cenſenī, una reſpublica. Quin vero ſi ſint diuerſæ ꝓuinciæ lōge ſeparatæ, nō exiſtimaī lex ꝓmulgata, anteq̄ i ſingulis edicaī. Non.n. æquū eſſet ut lex Toleti ꝓmulgata ex tunc perſtringere Indos. Saluberrima ergo eſt ſanctio Auth. citati, ut factæ nouæ, &c. vt Ro. Imperatorū leges poſt duos mēſes valere inciperēt in repu. & ſtatim. Quod, ſi ualere, idem ſit qđ, uigorem tūc præcepti obtinere, fit ut neq. antea ſcientes obligarenī, ſi uero itelligaī iuxta forma tertiæ noſtrę concluſionis. ſ ꝙ licet a tpe ꝓmulgationis obligent nihilominus vſq ad duos menſes poſſet ſe quiſq; ignorantia ꝓtegere, tunc intelligendū eſt quātum ad forum exterius, nam quātum ad cōſcientiam, & illi qui antea reſciuiſſent, continuo excuſatione nudarenī: & illi qui citra culpā diutius ignoraſſent, excuſarētur. De legib. autē eorū qui ſunt Principibus inferiores cū anguſtiorib. prouinciis præſideant, nō eſt cenſendū tā longis inducias requiri ut ſint obligatoriæ. At uero de ſūmo Pōtifice aſſeruit Panor. c. nouerit. de ſent. excom ſatis eſſe, ſi eius leges Romę publicentur, quē nōnulli ſequūtur, dicētes Pōtificem ſummū plumbeos hr̄e pedes, qb diſcurrere neqt. Et Syluester verbo, lex. q. 6. dicit ſic ſeruari in practica Verū eſt tn̄ eūdem Panor ſuper. c. cognoſcentes, de cōſtit. ſic ſe ſcđm cōem opinionem exponere, ut aſſerat legē, no quātū ad culpā, & pęnā, ſed tamē quantū ad reciſionem cōtractus ab articulo ſtatim ꝓmulgationis vigorem hr̄e. Vt ſi in Concilio lata eſſet lex, ne deinceps illegitime nati ſacerdotia reciperet, aut ꝙ tales præbendæ non niſi tali hominū ſorti prouiderentur, oēs ex illo momento contra factę collationes haberētur irritæ Quod ego facile credo. Atti quia matrimonia non poſſunt diſſolui ſine iniuria, & ſi q̄ ſunt a ia id genus pacta, certe non debent lege interdici, niſi quæ uigere incipiat dum fuerit in prouincia promulgata, alias eſſet periculis plena. De cęteris autem quę irritatorię nō ſunt, parū refert ſi dicamus ſtatim Romæ latas obligare. Hoc ſiquidē non obſtante, ignorātes excuſātur a culpa, & pęna Crediderim, tamē niſi Papa aliter ſua lege exꝓſſerit, nunquā intendere obligare niſi a tpe promulgationis in ꝓuincia. Etenim quādo ob culpā, vel alium defectū vult inhabilē perſonā reddere, exꝓſſe addit, ex nunc, vel ex tunc vt c. cū ſingula, de pręben. li 6 cōſtituit duas obtinentē præbendas ex tunc reddi inhabilē. Et ſimile hr̄, Clem. nolentes de hęret c. Hoc aūt pro certiſſimo hic admonitū ſit ꝙ leges priuilegiorū reuocatorię uim nō habēt quoad uſque promulgatæ ſint, nō ſolum in prouincia, uerū in diœceſi. Exēpli gratia dū indulgentiæ

Panor.

Syluester.

Papa nō intēdit obligare ſua lege niſi a tēpore ꝓmulgationis, niſi aliter exꝓſſeris.

Solutio.

gentię reuocantur aut ſuſpenduntur, quouſq. in metropoli eccleſia ſit reuocatio promulgata, quicūq, pōt cō. c ſſis priuilegiis citra culpam vti. Neq. hoc tm̄. verum ēt ſi q̄s vſq. ad illum articulum priuilegio indulgentiarū fuerit a reſeruatis ſacramētaliter abſolutus, abſolutio ē valida. Ecce definitionē legis in fronte qōnis propoſitā cunctis ex partibus, quæ quatuor erāt, expoſitā: ac ſubi de illam. ſt de legib. & ſenatuſcont. quā ſapiētiſſimo Papin. ex alijs quatuor mēbris conſtituit. Ait. n. Lex eſt cōe pceptū: vbi eius ſubſtātia primuſq. actus exprimit: quoniā pceptio, actus prudentiæ eſt, & in cōe oib. dēt poni. Virorū prudentiū conſultū: quib. verbis declaratur quemadmodū pręceptio nulla eſt in intellectu, quā non conſilium antecedat: quare neq Rex ſine prudentiū cōſultatione dēt leges condere. Delictorum, quę ſponte, vel ignorātia contrahunt, coërctio. Ecce virtutē eius ac ui coërciuā maleficiorū, q uel ſciētia uel ignorātia uincibili delinquunt. Cōis reipublicę ſpōſio: qua tādē particula elegāter ingeniū legis expromit. Per leges nāq. reſpublica & Princeps cōſtituit ſi deiuſſor, vt ſecure tutoq. vbiq. viuat. Spondet. n. nullū fore pacis pturbatorē, neq. vllū qui iniuria auſurus ſit ciuē lædere. Quod ſi vllus extiterit, ipſe Princeps pęnas repoſcet.

Leges reuocatorię priuilegiorū nullā uim habēt quo ad ſue rint promulgatę nō ſolū in prouinciā, ſed in diœceſi. Expilogus antedictorum. Explanatur alia legis definitio.

Primum argum. Ad ſecūdum.

Ad primū igr argumētū d' lege naturę, rñdemus, naturali luce & inſtinctu eſſe pmulgatam, nempe i. ſcriptā mortalium mentib. Quapropter in ſtatu innocentiæ clareſcēte naturæ luce nulla fuit alia opus promulgatione talis iuris. Neq. uero poſtea quouſq. caligine iam obducta hominū mens neceſſe habuit vt p legē ſcriptā explicaret ei Decalogus. Quo fit vt de primis principijs naturalibus nulli mortales per ignorantiā prætexere ſibi poterūt excuſationē. De aliis vero quæ attentiori diſcurſu indigent, vt de libera Venere, forſan ſe poterant excuſare. Pari rōne, Si qui Barbari matrimonia uſq. adeo contra naturā fęda contraxiſſe inuenirent, ut ēt ſe parentes filiabus cōmiſcerent, talia matrimonia dirimerentur: q̄a non poterat niſi craſſa īſcitia nefaria illa turpitudo ignorari. Secus ſi cōtraxiſſent i ſcd'o, & aliis gradibus, qui Iudæis duntaxat olim, Chriſtianiſq. præciſe, mō interdicunt. Ad ſcd'm de diuina lege rñdet, nō cenſeri promulgatam eo ꝙ Deus ſingulari perſonæ eam reuelauerit, quouſq. idem eius miniſter ſolēniter cā euulget. Exēpli gratia Abrahæ pcepit Deus ut ſuos maſculos circuncideret, quæ lex poſteris ſuis eſſet ſolennis. Hæc autem lex non oēs (pter ipſum) ſtatim obligabat vſquequo Abraham noīe Dei eam promulgauit. Idē pariformiter de lege Moſaica, quantū ad ceremonias iure naturæ adhibitas & iudicialia, exiſtimādū, uidelicet, ꝙ nullus cōtraheret cū vxore patris aut patrui. qui. n. poſtq̄ lex reuelata eſt Moyſi ante eius promulgationē contraherēt in tali gradu non modo a culpa excuſarent, verū neq. ſepararētur. Secus poſt promulgationē, poſtmodū. n & ignoranter contrahentes, licet à culpa liberi eſſent, diſſociarent. Rō huius eſt ꝙ Deus hoib. ſcd'm eorum naturā, & ingeniū per homines ſui generis conſtituit leges pmulgare. At vero lex Chriſti ubi primū fuit Hieroſolymis poſt eius paſſionē ac reſurrectionē promulgata, uniuerſum obligauit orbē, quoniā pdicatio diſcipulorū nō obligabat de nouo, ſed oſtēdebat legem cui Chriſtus nōdū ſubiugauerat, atq. adeo tollebat ignorantiā illucuſque excuſantem. Ve aūt ad formā argumēti tertij rñdeamus, concedit illo tunc articulo quo Chriſtus aīam expirauit, mortuam eſſe legē ueterem, licet non fuerit ſtatim mortifera, ac ſubinde vim ſtatim habuiſſe ſacramēta nſa. Quin vero baptiſmus iā antea baptizato Chriſto virtutē hēbat, vt 3. part. q. 66. auctor eſt S. Tho. At uero de legis totius euāgelicæ oblōne, etſi Scoto in 4. diſt. 3. queſt. 4. uiſum fuerit non incępiſſe niſi a die Pentecoſtes, quando Apoſtoli cōfirmati virtute ex alto eam prædicare cępe runt, tamen aliter forte eſt ſciendum. Enim uero antea iam Chriſtus Apoſtolis iuſſerat. Ite prædicate Euangelium omni creaturæ. Qui crediderit, & baptizatus fuerit ſaluus erit. Ex quo idcirco tempore ait, loco modo citato S. Thom. vim habuiſſe pręcepti. Et quia ſuſceptio baptiſmi profeſſio eſt totius legis, dicendum forſan ſecundum eundem ſanctū Doctorem, ipſum tunc primo Chriſtum ſuam promulgaſſe legem. Attamen hoc conceſſo conſequens fit ab articulo paſſionis vſque ad illud tēporis momentum manſiſſe orbem ſine obligatione vllius diuinæ legis, nam vetus expirante Chriſto ceſſauit. Cui autem durinſcule hoc inſonuerit, dicere uero proxime poteſt qđ Chriſtus in mortalibus agēs ſuā promulgauit legem, quę tūc inciperet obligare qñ

Quo tēpore lex Chriſti cęperit obligare. S. Tho. Scotus.

ipſo expirante ueterem conſumauit. Nam tūc in ara crucis nouo ſacerdotio uetus antiquauit, & translato ſacerdotio, ait ad Hebræos Paulus, neceſſe eſt ut legis translatio fiat. Quamuis nihil abſurditatis habeat qđ in triduo tantilloque tempore poſt reſurrectionem non obligaret lex noua. At uero prior nihil reſpondendi modus multo probatior eſt ut, lib. proximo q. 5. monſtraturi ſumus ubi materia hæc a ceſſatione legaliū adamuſſim eſt examinanda.

Ad tertium argumentum.

Ad tertium argumentum reſpondetur, quod cū lex ſcripto debeat promulgari illa ſcriptura abſentibus & futuris loquitur, qua ratione ait Iſidor legem eſſe conſtitutionem ſcriptam, & à legendo uocari, eo quod legē da proponitur. Quamuis illud de ciuili tantum intelligatur: nam lex naturæ in mente ſcripta eſt: & ius gentium eadem mente collecta.

QVAESTIO II.

DE LEGIS EFFECTIBVS.

S.Thom. 1.2. quæſt. 92.

ARTICVLVS I.

Vtrum effectus legis ſit præcipiendo ac uetando facere homines bonos.

QVAESTIO præſens duos habet articulos, alterū de effectu legis, atq; alterū de eius actu. Oportet enim in præſentiarum quatuor conſiderare discernere, finis enim legis eſt adeptio communis boni, i quo poſita ē fælicitas, de quo in 2. art. dictū eſt effectus autē eſt probitas

Quatuor in lege aduertenda.

& honeſtas per quā illuc tenditur actus uero quem legis uirtutē appellant eſt pręcipere, & uetare, ſed poteſtas & neruus eſt obligare & coercere. de quo quæſt. 6. dicēdum eſt.

Prima ratio. Ariſtot.

Arguitur quod legis effectus non ſit facere homines bonos, uirtus enim eſt ſecundum Philoſophum 2. Ethic. quæ bonum facit habentem & eius opus bonum. uirtus autem munus Dei eſt, ut illa celebris habet diffinitio Auguſtini quę ex 2. lib. de libero arbit. colligitur. Virtus eſt bona qualitas mētis, &c. quā Deus in nobis ſine nobis operatur, lex ergo non eſt quę bonos facit habentes.

Auguſt. Secūda ratio.

Secundo, lex non facit bonos niſi quo ſibi ſunt obedientes, illud ergo obedientiæ bonum nō eſt a lege, ſed ei præſupponitur.

Tertia ratio.

Tertio, lex ut dictum eſt in bonum commune reipublicæ refertur, ergo effectus eius ſolum eſt facere bonos ciues, puta obedientes legibus & magiſtratibus in commune bonum, hoc autem non facit, eſt ut ſimpliciter ſit homo bonus, nam poteſt eſſe malus in his quæ lege ciuili permittuntur. In contrarium autem eſt ipſe idem Philoſophus, qui initio 2 Ethic. ait uoluntatem cuiuslibet legiſlatoris eſſe ut faciat homines bonos.

Ariſtot. Prima concluſio. Prima ratio.

Ad quæſtionem hanc reſpondetur duabus concluſionibus. Prima eſt. Effectus legis, quem potiſſime aſpicere habet legiſlator, eſt bonos facere homines ſibi ſubditos, per quam bonitatem finem humanum adipiſcantur, quæ eſt noſtra fælicitas. Concluſio hæc facile ex deciſione ſuperioris quæſtionis colligitur. Finis enim legis, eſt commune bonum in quo noſtra conſiſtit beatitudo, illum autem nemo niſi per uirtutum exercitium, aſſequitur, quæ bonum faciunt habentem eo uel maxime quod (ut Philoſophus docuit) fælicitas ipſa huius ſæculi in uirtutum uſu poſita eſt ergo legis effectus eſt homines facere ſtudioſos & probos. At uero quoniam ratio hæc de lege tantum procedit, quæ ueram habet legis rationem,

S. Tho Secūda ratio.

S.Tho. 1 2. q. 92. aliam excogitauit rationem, quæ legem omnem etiam metaphoricam amplexatur. Lex, inquit, cum rationis dictamen ſit, quo præſidens ſubditos gubernat, ad hoc ordinatur ut ei ſubditi bene obtemperent, hic enim eſt cuiuſque præceptionis propoſitum, uirtus autē eius propria qui alteri ſubditur, eſt bene ſuperiori obtemperare (ut in calce 1. Polit. auctor eſt

Ariſtot.

Ariſt.) quemadmodum uirtus appetitus ſenſitiui eſt, ut probe & prompte rationi obediat ergo intentio regis eſt ſubditos ad ſuā ipſorū propriam uirtutem inducere, utpote per quam ei obſecundent, hęc autem uirtus bonum facit habentem. & eius opus bonum, ergo cuiuſq. legis effectus eſt facere homines bonos. Quod ſi intētio legiſlatoris ad id quod eſt uere ac ſimpliciter bonū, feratur tunc lex ipſa pari modo imbuet ſubditos uera bonitate, ſin uero non fuerit ſimpliciter bonum, ſed utile aut delectabile ſi

bi repugnans autem iuſtitiæ, tunc lex faciet ſubditos non bonos ſimpliciter, ſed in ordine ad illum finem, ut ſi ſit lex conquirendi diuitias, inſtruet illos probe ad illum finẽ, & ſi fuerit lex latrocinandi, faciet illos bonos latrones, nã & in malis inuenitur obedientia legis, quæ effigiem habet boni, non honeſti, ſed uel delectabilis uel utilis. Hæc autem ratio non ſatis uidetur rem demonſtrare, concluſio enim noſtra eſt legem efficere bonus homines ratio uero ſolum concludit ꝙ efficiat bonos ſubditos, ꝙ minus eſt. Ariſt. enim Polit. 4. cap. 3. dignoſcit bonũ ciuem a uirio bono. Ciuis n. inde dicitur bonus, ꝙ ſit bonus ſubditus, hoc eſt legis dicto audiẽs, vir aũt bonus plus obtinet ꝓbitatis, nam cum multa ciuili lege impune permittantur, poteſt quis bene auſcultare legib. & nihilominus prauus eſſe puta auarus fornicarius, &c ut ſupra argumentabamur. Igitur nõ ſat eſt legẽ facere bonus ſubditos ut faciat ſimpliciter bonos homines. Caietan eodẽ loco defendere conatur rationẽ S. Tho. hoc pacto, ꝙ licet qui ſubditus eſt unicuilibet particulari legi, ut puta humanę, nõ illico ſit uir bonus, tamen qui bene paret omni in uniuerſum legi, puta naturali & diuinæ, nõ põt non eſſe ſimpliciter vir bonus, eo quod tales leges de oĩ uirtute pręcipiunt. Hæc aũt expoſitio, niſi ego hallucinor, nõ eſt mẽti S. Thomę germana. Etenim ſi hoc ipſe cogitaſſet, collectim ſimul dixiſſet, legum uniuerſitatẽ facere homines bonos, cũ tamen nõ huic tantum aſſeruit, ſed ꝙ ille ſit effectus cuiuſcunq per ſe legis. Sic enim ait: Ad hoc enim ordinatur unaquęq. lex, ut obediatur a ſubditis Genuinus ergo ſenſus S. Thomę eſt, effectũ cuiuſcũq. legis eẽ, facere homines bonos ſuo ordine & gradu, ſcilicet reſpectu peculiaris finis eiuſdẽ legis ut puta legis iuſtitiæ, facere iuſtos legis fortitudinis, fortes, & tẽperantię, temperatos, &c. Et ideo optima erat collectio, ꝙ facit bonũ ſubditum, facit bonum hominẽ ſi in tali materia. Ex quo fit ut lex æterna & naturalis, quæ omnẽ docẽt iubentq virtutem. faciãt homines vnde quaq. abſolutos.

Obijcit cõtra ꝓximã rationem S. Tho.

Caietanus nititur defendere rationẽ S. Tho.

Solutio

Caieta. non eſt ad mentem S. Thom.

Genuinus ſenſus S. Tho.

Dubiũ.

Arg. 1.

Arg. 2.

Hærebit hic autem forſan de hac cõcluſio ac quiſpiam, utrum vſque adeo ſit uniuerſalis, ut legiſlatorem ſecularẽ eiuſq. leges ſuo ambitu cõplectatur, an uidelicet principum regumq. munus ſit bonos ſecundum animã facere ciues. Exiſtit enim contra apparẽs argu, ꝙ hoc differatiter eccleſiaſticus antiſtites & ſeculares princeps, ꝙ illi ſpiritualib. attẽdẽtes, curã gerere debeãt aĩarũ, iſti uero tãtũ pacis quieti pacatiq. ſtatus reipublicę Si namq. uulgus arbitrari forte poterit. Mox arguitur ex Ariſt. 1. Polit. ca. 2. vbi ait, cõſtitutũ eſſe ciuitatẽ uiuẽdi gratia, ſ. ꝓp ſufficientiam uitæ. Et domo. n. propagatur pagus, & ex pagis coaleſcit ciuitas. ut ſcilicet diuerſis artib. diuerſiſq mercimoniis ſibi ciues mutuo ſufficiãt, ergo a ſecularib. legib. non eſt quiſpiã altius deſiderandum. His tamen nihil obſtantib. proculdubio auſcultãda eſt cõcluſio vniuerſaliter, philoſophi. n. affirmãtes ſcopũ legiſlatoris eſſe ciuiũ probitatem atq. honeſtatẽ, morũ, nihil de eccleſiaſtica inſtitutione cogitabãt, ſed de regib. id aſſerebant. Quã ob rẽ meminiſſe oportet diſcriminis ĩter alias uirtutes, & intellectuales artes & ſciẽtias, Ars. n. facere põt pictorẽ bonũ & bonũ ſtatuariũ, & ſcientia Theologum, bonũ, bonumq Iure cõſultũ, bonum aũt uirũ ſola perficit moralis uirtus. Quaꝓpter leges oẽs ciuiles ſiue de reliquis artib. ſiue de reb alijs edicãtur, oẽs ad bonũ aĩæ, quò noſtra fælicitas agitur, inſtituendę ſũt, ob idq. loco modo citato Ariſt ꝑegregie dixit, ꝙ ciuitas cõſtituta qdẽ eſt gratia uidẽdi: exiſtit vero bene uiuẽdi grã. Enimuero nõ modo ciuiũ cõgregatio ad uitã corporalẽ emolumẽta adfert, atq. cõmoda, ſed pcipue ad ſpiritualẽ. Nequirent. n diſperſi hoĩes ac ſolitarij ignorantes docere, coercereq malefactores, cõſilijsq. & ſalutarib. monitis mutuo ſe ad fęlicitatẽ iuuare, ut faciũt cõgregati. Etenim qua rõne hõ ad fælicitatẽ natus, eſt, eadẽ eſt ciuile aĩal: ob idq. ſolitarius, niſi angelicã degat uitã beſtia eſt. Atq. eundẽ ob cãm qualẽ antiq fælicitatẽ ſtatuebãt, tales ferebãt & leges, ut Epicurei eas q̃ uoluptati capeſſendæ deſeruirent, atq. alij alias, qb. uel diuitię uel honores accumularẽt. Et Lacedemonij (ut 1. de legib. auctor eſt Plato) q illic fælicitatẽ collocabat, ut oĩum eſſer uictores ac dñi, eas excogitabãt leges, q̃ ad bella fælicius gerẽda accõmodatiores eſſent. Igit principes qui uerã fælicitatẽ ſyncere norũt, ad eandẽ dẽnt cũctas referre leges Ait enim Ariſt. Ethic. 9. iuſta legalia factiua eſſe fęlicitatis. Haud qppe externis, actiõib. q̃ corũ poſſũt ciues ſeruare reipublicę ſtatũ, niſi

Ariſto.

Satis fit dubiõ ꝓpoſitę Probatio.

Ariſto.

Secũda ratio.

Plato.

Poſtrema rũ...

niſi ſternis uirtutũ habitib. uigeat Et poſtre mo accedit ꝙ oĩs poteſtas a Dño Deo eſt, ꝑꝑ qđ eidẽ poteſtati admonet Paul. oẽm aiam eẽ ſubditã. Deus aũt ad ſe cũcta ordi nauit ac retulit: ergo in ipsũ dẽt principes ſuas leges referre. H iud ergo hac parte ſæculatis ptãs a ſpũali differt: ſed hoc tantum ꝙ cũ ambæ eundẽ ſuis legib. debeãt ſcopũ ſupernæ ſalutis ꝓſigere, ſpiritualis ſupremi net ſæculari, nempe ut ſacrorum leges inſti tuat, & ſi ſæcularis princeps leges a uera fę licitate deflexerit, eas emendet, & corrigat, principesque ipſos cohibeat. Tũc enim lo cum habet illud 1 ad Corin. Paul. animalis homo nõ ꝑcipit ea quæ ſunt ſpiritus Dei, Spiritualis aũt iudicat oĩa, & ipſe a nemine iudicat. Adde hic demũ ꝙ cauſa huius aſſertæ ueritatis. Ariſt. eodẽ loco 3. Poli c. 3. poſtquã diſtinxit ciuẽ bonũ & uirũ bonum, ſubiunxit, Principi neceſſarium eſſe ut ſit uir bonus, hoc eſt omnibus uirtutib. exornatos. Et ratio eſt, quod regere munus ac functio prudentiæ eſt, quę niſi omnibus uirtutibus aſſocietur, uera eſſe nõ ualet, iudicat enim prudẽs de omnib. & quia qualis unuſquiſque eſt talis ſibi finis uidetur, neceſſe eſt ut bene ſit affectus, ad omnia de quibus iudex ſedet. Sed arguis, uidetur non opus eſſe maiori uirtute in principe ad operandũ quã in ciue ad obediendum. Nam vt tota ſubditi probitas quatenus ſubditus eſt, conſiſtit in bene parẽdo, ita & tota principis in bene imperando, quæ enim alter iuſſa dat, alter capeſſit, ergo cũ in republica ciuili, non omnia mala prohibeantur, ſit ut ſicut neque ad bonũ ciuẽ, ita neq. ad bonum principẽ requiratur omnis uirtus. Reſpõdetur diſparẽ eſſe rationem, quoniã princeps dẽt de omni uirtute leges ferre, & (vt ait 1. Polit. Philoſophus ca. ulti.) quomodo ſi imperans nõ eſt tẽperatus & iuſtus fortis, huiuſmodi uirtute recte imperabit? Et quamuis non nulla impune permittat, ut meretricia mẽdacia & epulationes, hoc tamẽ nõ debet libidine facere, ſed iudicio. Debet enim eſſe adeo caſtus, ut ad euitandas peiores turpitudines meretricia ubi oportet permittat, & tam liberalis, ut ad euitanda latrocinia permittat quempiã uſurarũ modũ. In ſumma ueluti medicus ſalutis eſt corporis moderator, ita & princeps q gubernaculũ reipublicæ tenet ueluti animarũ medicus

Paulus

Ariſto.

Obiectio.

Solutio Ariſto

ad illũ finem debet cuncta moderari. Secũda concluſio huius articuli ſit. Licet princeps mentis oculos ſemper debeat habere ad bonitatẽ ciuiũ attentos, debet nihilominus & legib. artes opificiaq reipub. ꝓſperare, annonã, & reliqua tpali uitæ tam ad bellũ qua ad pacem neceſſaria prouidere. Quin vero & ciuiũ facultates & honores augere: eatenus tamen quatenus pſentis uitæ ornamenta futuræ ſunt fælicitatis adminicula.

Ad primũ igitur argumẽtũ cõcedit om nẽ uirtutẽ munus eſſe ac domũ Dei, haud tamẽ qđ nobis ſine noſtra opera donetur, ſed nobis quippiã negentib. licet nõ pariformiter. Eſt enim uirtutũ alia infuſa, alia vero acquiſita. Et quidẽ infuſam Deus nobis ſe ſolo donat, nõ tamẽ adultis ſine ipſorũ cõſenſu & diſpoſitione. Acquiſitæ aũt, licet Deus donator ſit nunquã auctor naturę noſtra nihilominus cõſuetudo cauſſa etiã eſt, inde eũ dicitur acquiſita, quod noſtris moribus confi. itur. At uero quia neutrius opus rẽ habet uirtutis ſimpliciter dictæ, niſi Deo per gratiã ſit acceptũ, cuius quidem primæ gratiæ nos non ſumus cauſſa ꝑ meritũ, recte ait Augu. omnẽ uirtutẽ dari nobis. Nihilominus q leges opera noſtra dirigunt, per quæ fauẽte Dei numine morũ ꝓbitate decoramur, per leges dicimur boni effici. Eo. ſ. pacto quo Ariſt. 2. Poli. ait, ꝙ legiſlatores aſſuefacientes faciunt bonos. Ad ſecundũ aũt reſpondetur, nõ ſemꝑ qui legi obedit, id facere ex bono uirtutis, ſđ timore quandoque pænæ, quã lex cõminatur. ꝑ quã ſubinde adducitur ut prõpto animo rationi obtẽperet. Quãuis ſint ẽt quædã a natura uirtutis ſemina ante legẽ nobis inſita, ut qs poſſit obedire legi, per quã obediẽtiã perfecte cõparat uirtutes. Ad tertiũ aũt iam reſponſum eſt. Lex enim quæcunq ciuilis facere duntaxat intendit bonos ſubditos, hoc eſt prompte obſequẽtes, quoniã reſpublica niſi ex partibus cõſtet, quæ toti obtẽperẽt, nõ põt cõſiſtere, ſicuti neq. corpus cui mẽbra nõ ſeruiũt. Satis ergo eſt ad infirmitate reip. ſi prĩceps oĩ polleat uirtute, & ciues bñ ſint ſubiecti. Licet nõ ões ſint uiri abſolutæ uirtutis, ut Ariſt. 3. Poli docet. Attñ q legi naturali ac diuinæ auſcultãt, illi sũt & boni ciues, & uiri integerrimi, ut iã ſupra dictũ eſt. De legib. aũt tyrannicis, cũ ueræ nõ ſint leges, nõ ẽ opus eſt argm̃ ĩde obijcere quod

Ad Primũ arg.

Ad ſecundũ.

Ad tertium.

Ariſt q.

quod non faciunt bono ciues. Id.n. tantum bonitas hñt quod faciũt ſubditos obediẽtes, uel timore pænæ uel alia corrupta uia.

ARTICVLVS II.

Vtrum legis actus congruenter aſsignentur.

Legis actꝰ quatuor.

SVbſequitur articulus ſecũdus de legis actib. Videtur enim nõ eſſe quatuor, ſcilicet imperare, uetare, permittere & punire. Lex enim idem eſt quod præceptũ & imperium ut ſupra monſtratum eſt, non ergo opus fuit diſcernere inter imperare & vetare. (Arg. 1.) Scd̃o, affectus legis eſt ſubditos ad bonũ inducere, cõſiliũ aũt ad id ipsũ cõducit, ac pariter pręmium, ait.n. Iuriſc. l. 1. de iuſt. & iure. ff quod bonos non ſolum metu pœnarum, uerum etiam præmiorum exhortatione efficere cupit: ergo & conſulere & præmiare nihilominus quam præcipere & punire actus ſint legis. (Arg 2.) Quin uero tertio ualentius arguitur. (Arg. 3.) Effectus legis eſt homines bonos facere: ille autem qui metu duntaxat pœnæ legi obtemperat, non eſt ſimpliciter bonus, metus nanque ſeruilis quamuis ſit moraliter bonus, nondum tamẽ lineã virtutis attingit: ergo punire non eſt legis actus. In contrarium autem eſt inter Iurecõſultos Modeſtin ff. de legib. & ſenat. conſul. vbi ait legis virtus hęc eſt, imperare, uetare, permittere & punire.

Cõcluſio rñſiua. Iſidor.

Ad quæſtionem iſtam concluſione hac reſpondetur. Legis actus ac virtus quadripartius eſt: vt lege citata Iureconſ. docuit. Neque vero obſtat Iſidori ſententia lib. 5. Etymol. vbi de trib. tantum meminit. Ait quippe. Omnis lex aut ꝑmittit aliquid, ut vir fortis præmium petat, aut vetat, vt ſacrarum virginum nuptias nulli petere liceat, aut punit, vt qui cædem fecit capit plectatur. Nam permiſſi appellatione conſultorum more præcepta etiam comprehẽdit. Sic enim habetur. C. de legib. & conſ l. leges ſacratiſſimæ. Vniuerſi præſcripto legũ uel inhibita declinent, uel permiſſa ſectentur. Haud enim eſt credibile, ut potiſſima legis functio eũ prætererit. (Nota.) Enim uero cũ tres ſunt differentiæ humanarum actionũ. Prima, ſcilicet earũ quę genere ſuo bonæ ſunt, aliæ uerò quæ genere ſuo ſunt malę, ac tertiæ quæ ſunt indifferentes. Reſpectu primorũ legis uirtus eſt præcipere: ut, Vnũ cole Deum, charos uenerare parentes. Vnde Ariſtot. 5. Ethic. Lex, inquit, de omnib. præcipit uirtutũ actib. Reſpectu uero aliorum ſecundi generis eſt uetare, vt, Ne iures uana per eum. Non occides. Sed reſpectu actionum tertij ordinis eſt permittere, ut cui libuerit, negotiari fas ſit lucri gratia. At uero quoniam lex dictamẽ rationis eſt quo homines ad officiũ inducuntur, fit ut inſtar rationis ſpeculatiuæ, quæ per unum aliud concludit, ſubditos per pęnam a uitijs arceat, atq. in officio contineat, hac ergo ratione & quartus ei actus adiungitur, qui eſt punire. Sed tamẽ cõtra ſingula huius inductionis membra obijcitur. Primũ legibus non ea ſolum præcipi conſueſcũt quæ genere ſuo ſunt bona, uerum etiã ea quæ per legem conſtituuntur uirtutum loco, neq. ſolũ uetantur ea quæ genere ſuo ſunt mala, uerum quædã quę per legis ꝓhibitionem efficiuntur mala. Hinc.n. illa celebris diſtinctio orta eſt. Alia ſunt prohibita, quia mala, alia uero mala, qa prohibita. Diem enim, v.g. cuipiam diuo feſtiuiter dicare, quem prius feriari indifferẽs erat, lege ſola fit religionis uirtus. Et armatos noctu ciues obambulare, quod prius erat indifferens, prohibitione legis fit vitium. Reſpondetur autem quòd ubi diximus præcipiendi actum circa ea uerſari q̃ ſunt genere ſuo bona, ampliandum uerbũ eſt & ad illa quę certa ratio indicat eſſe bona, nihil enim lex pręcipere debet niſi qđ ratio pro tempore & loco oſtendit eſſe bonum. Et pariformiter neque quidquam vetat, niſi quod uel genere ſuo, vel circũſtantijs loci aut temporis ad bonum finẽ, ordinatur. Si rogas, illa quæ genere ſuo ſunt bonã uel mala, quid nam alia opus hãbẽt aut præceptione aut prohibitione? (Qõ parua. Solutio.) Reſpõdetur, Ea quæ genere ſuo iuſta ſũt lege naturæ præcipiuntur, & quæ genere ſuo ſũt mala: eadem lege prohibentur. Nihilominus cauſſa amplioris luminis uoce etiã in mandatis proferuntur, ſcriptiſque referuntur, ut Decalogus exemplũ eſt. (Argu.) Præterea aduerſus tertium membrum eſt argumentum, quia lex humana non ea tantum permittit quæ indifferentia ſunt, ut otiari, & quatenus eutrapeliæ uirtus indulget ludere & uenari, uerũ & quę mala ſunt, & ſcor

r, ita

tari, & ioci cauſſa mentiri, atq; id genus re-
Solutio liqua. Reſpondetur quod quantum ad le-
gem humanam indifferentia quoq; dicun-
tur ea quæ nō ſunt ualde mala, ut pote ex
quib. nulla emergit iniuria aut grauis ab-
ſurditas, q̄ quidem bona cauſſa, ut impu-
ne fiant permittit, haud tamen approbat,
quaſi licita, id enim facere nequit, quoniā
lex diuina & naturalis nihil tale ꝑmittit.
Altera ratio ad idem. Item arguitur. Permittere conuenit perſo-
nis etiam priuatis, quibus cū incumbat fi-
lios uel ꝓximos corripere, cōtingat eis ta-
men conniuere, ergo nō eſt proprium uel
Solutio principis uel legis. Reſpondetur, quod id
permittere ꝙ cōmode uindicari non pōt,
hoc cōuenit legi, permittere autē ex igna-
uia aut iniqua indulgētia, qđ uetare gste-
ne. hoc priuatim accidit. Qui vero corri-
pere nō obligatur, is permittere nō cenſet.

Ad primū arg. principale. Ad primum igitur argumentum rñde-
tur, ꝙ & ſi largo mō præcepti appellatio-
ni prohibitio ēt ſupponatur, eo qđ ceſſa-
re a malo ꝙ prohibitio curat, inchoatio
eſt boni, quo p̄ceptio tēdit, nihilominus
clarioris explanationis gr̄a diſtinguuntur.
Ad ſecūdum. Ad ſcđm rñdetur, ꝙ conſulere cum vim
non habeat coerciuam, non habet rōnem
legis, & ideo non eſt propium principis
munus, ſed cuiq; priuatæ perſonę cōpete-
re pōt. Quare ineptè Accurſius ſuper ean-
dem legem, Legis virtus adnotauit conſu-
lere eſſe quintā virtutem legis, oculatius
enim Bart. id negauit Apparentior autē rō
ſuaſiſſet quintam uirtutem legis eſſe præ-
Solon. Democritus. miare Nā ut Solon & Democritus aiebāt
duo diuina lumina cūcta gubernant, præ-
mium ſcilicet & pęna. Quod Iuriſconſul-
tus l. 1. de iuſtitia & iur. conſultiſſime ani-
Prima rō quare punitio potius legis opus quā remuneratio. maduertit. Et rō naturalis eſt ꝙ ut auctor
eſt Ariſt. Ethi 10 duob. hoīes maxime af-
ficiuntur, ſ. uoluptate & dolore, quare ex
vna parte alliciendi ſunt hoīes pręmijs, ex
altera terrendi ſupplicijs. Attamen ꝓpea
punire potius legi tribuit quam præmia-
re, ꝙ punire coactiuā uim habet, quæ id-
Secūda ratio. circo ſoli principi conuenit. præmiare ve-
ro non eſt cogere, & ideo priuatis ēt per-
ſonis cō. editur. Tametſi & alteram poſ-
ſimus cauſam ſubijcere, ꝙ uirtus honeſta-
tis gr̄a eſt perſuadēda, & ſatis eſt ipſa ſui
ipſius præmium, pęna autem prauis eo ne-
ceſſaria eſt, qđ cum ſint uoluptatib. man-
cipati, contrarijs doloribus ſunt arcendi.
Ad tertiū arg. Ad tertium autem argumentū iam ſupra
inſinuatū eſt, ꝙ etſi metus pœnæ non ſit ſim-
pliciter uirtus, eſt tamen (vt ait Auguſt.) ve-
luti ſeta quæ amoris filum inducit & ideo
expedit timore pœnę corruptos homines
& a tramite deuios in viam retrahere, ut
inde virtutum aſſuetudine earum officia
illis dulceſcere incipiant. Præterea quan-
do perditis illis qui ſupplicia perpetiūtur
nihil ſoluta pœna proderit, cedet tamen
in aliorum commodum, qui illius admo-
nitione temperatiue viuent.

QVAESTIO III.

DE LEGE AETERNA.

S.Tho. 1. 2. quæſt. 93.

ARTICVLVS I.

Vtrum lex æterna a naturali humanaque & diuina diſtinguatur.

Conſtitutis legis definitione, ef-
fectu & actu, debita ſeries po-
ſcit vt de legū diuerſitate di-
camus. Arguitur autē a parte
Prima rō ad ſaſactādam partitionē legis. negatiua, ꝙ non ſint quatuor legum ſpe-
cies, quas doctores connumerant, ſ. æter-
na, naturalis, humana, & diuina. Lex idē
eſt quod ius, ius aūt non diuiditur niſi in
naturale & poſitiuū, ut lib 3 q. 1 art. 1. vi-
debimus. Vnde cū ius poſitiuū diuidatur
in ius gentium & ciuile, hæc tantum tria di-
ſtinguuntur iura. ſ. naturale, & gentium,
& ciuile, vt eſt uidere Inſt. eod. tit. & ff. de
Secūda ratio. iuſt. & iure & in Decret. diſt 1. Non ergo
quatuor ſunt legis ſpecies Pręterea eſt &
lex fomitis q̄ Paulus (vt ſupra citauimus
ad Ro. 7.) appellat legē membrorum re-
pugnantē legi mentis noſtræ, plures ergo
ſunt quā quatuor In cōtrarium eſt quod
Sapiens ait Sapiens, Prouer. 8. de lege æterna, quæ
ſapiētia Dei eſt. Dominus poſſedit me ab
initio uiarum ſuarū, antequam quidquam
faceret a principio, ab ęterno ordinata ſū.
Et infrà Quādo legem ponebat aquis, cū
eo erā cuncta componens. Et de naturali
Paulus. ait Paul. ad Roma 2. Gentes, quæ legem
non habent, naturaliter quæ legis ſunt fa-
ciūt. Et de humana ad Ro. 12. Omnis ani-

ma poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit. Et de diuina Hieremias 31. Dabo legem meam in uiſceribus eorum & in corde eorum ſcribam eam. Hiere.

Pro quęſtionis huius intellectu recolendum eſt diſcrimē illud quod capite huius libri adnotauimus inter ius acceptum pro lege quę eſt iuſtitię regula, & acceptū pro iuſto quod eſt eiuſdem uirtutis obiectum. Hoc n. ſuppoſito facile ad pręſentē quæſtionem duabus concluſionibus reſpōdetur. Prior eſt: Quatuor ſunt legis ſpecies, quę in titulo quæſtionis proponūtur. Lex enim (ut ſupra exponētes dicebamus) nihil aliud eſt quam regula & pręceptio prudentiæ, per quam q curam gerit Reipublicę illam gubernat & adminiſtrat, gubernatorum autē primus ſupremusq́ eſt Deus, unde omnis poteſtas deriuatur. Secūdus uero homo qui eius miniſter eſt, perq. eius auctoritatem inſtitutus, ergo ſecundū conditiones & modus gubernandi tam in Deo, quam in homine ſumēdus eſt ſumendusque legum numerus. Quod autem hac ratione quatuor diſtinguant legis ſpecies, ſic patet, Deus ī primis uniuerſalis gubernator, ab æterno uniuerſorum ordinē ac diſpenſationem & regimen mente concepit, cuius conceptionis inſtar leges omnes conſtituendę ſunt, illa ergo ordinatio & p̄ceptio lex ęterna ſecundum naturam ſuā nuncupatur. Mox quia idem Deus auctor eſt naturę ſingulis reb. ſuos indidit inſtinctus & ſtimulos, q̄bus in ſuos fines agerētur, ſed homini præcipue naturalem normam mente impreſſit, qua ſe ſecundum rationem, quæ illi naturalis eſt, gubernaret, atque hęc eſt lex naturalis, eorum ſcilicet principiorum q̄ abſque diſcurſu lumine naturali per ſe nota ſunt, ut id facias aliis quod tibi fieri uis, & ſimilia. Deinde & eidem hominem facultatē tribuit, & pro tēporum, locorū, ac negotiorum qualitate per eandem legem naturę quas alias expedire iudicaret, ratiocinando conſtitueret, q̄ ideo leges ab auctore ſuo humanę nuncupantur. Attamen quia nō ad finem tantum naturalem, q eſt pacificus, quietusq. reipublicę ſtatus, conditi ſumus, ad quem finem prędictę leges ſufficerent, uerum & ad ſupernaturalem fęlicitatem creati, aliā Deus nobis inſuper poſuit, ſupernaturalē legem tam ueterem ſcilicet quam nouam, quę ad illum ſupernaturalem finē nos perduceret. Et hæc eſt lex diuina. At quia de horum ſingulis ſeorſum pſpicacius facturi ſumus ſermonem, ſatis eſt hic numerum explicuiſſe. Adhibetur tamen ſecunda cōcluſio, quę ſuperioris corollarium eſt. Nō eodem modo ſpecies iſtę legum differūt, æterna enim differt ac cęteris tribus, qđ ipſa fons illarum eſt & origo, nō utique lata, ſed ferens, nō impreſſa, ſed imprimens, non deniq. alterius participatio, ſed lux, cuius alię ſūt participationes. Reliquę uero inter ſe hoc diſtant, quod lex naturalis, eſt impreſſio facta in ipſa creatione naturę, lex uero humana, eſt regula ab homine poſita per facultatem ſibi diuinitus collatā, lex uero diuina, eſt lumen infuſum homini, quam ideo Hieremias uocat legem ſcriptam in cordibus. Igitur quamuis lex ęterna, diuina etiam ſit, differt tamen a diuina poſitiua, quod illa in Deo ab æterno extitit, hæc uero in nobis ex tempore.

Prima conclu.

Secūda conclu.

Reſponſio ergo primi argumenti ex his quę dicta ſūt facile colligitur. Etenim quia ius pro eo quod eſt iuſtum, æqualitas illa eſt, quæ in temporariis rebus conſtituitur, nullum eſt ius hoc modo æternū, licet ſit lex ęterna. Iuſtum autem hoc aut cōſtituitur a rerū ipſa natura, in qua lex naturalis uerſatur, uti mutuum aut depoſitum reddere aut conſtituitur a lege poſitiua. Et hoc appellat Ariſt. 5. Ethi. iuſtum legale, ſcilicet quod antea nihil referebat, ſed poſtquam poſitum eſt refert. Hoc autem legitimum iuſtū aut a lege humana inſtituitur aut a diuina, de qua neq. Iſidorus initio Decretorum, neq. ius ciuile meminit. Et ideo non dignoſcunt niſi ius naturale & humanū, quod in ius gentium & ciuile ſubſecatur. Ad ſecundum reſpōdetur, legem fomitis non eſſe proprie legem, ut quæ ſua pte natura rationi non ſubditur, neque eſt in mente ſed in membris. Dicitur autem per metaphoram lex, quia inclinat in ſenſualia obiecta, de qua articulo tertio latiꝰ.

Ad primum argumen.

A d ſecūdū arg.

ARTICVLVS II.

Vtrum lex æterna ſit ſumma ratio in Deo exiſtens.

Reſtat ergo ad ſingulas legis ſpecies deſcendere. Et primo in hoc ſecundo articulo exponitur ęternę ſubſtantia

Lex æterna.

Argu. 1. a parte negatiua. ſtãtia & natura, an videlicet ſit rõ ſumma in Deo exiſtẽs. Arguitur ergo i pmis, nullam eſſe legem ęterna. Lex enim illis ponitur, quibus promulgatur, nulli autem æterni fuere homines, quibus aut poneretur, aut promulgaretur, ergo.

Pręterea lex importat ordinẽ in finem nihil aũt æternũ ordinari põt in finẽ, q̃a referri nequit in aliud, ergo nulla eſt lex ęterna. Tertio arguitur, nõ exiſtere ĩ Deo. Arg. 2. Si lex ulla ęterna ẽ in Deo, idẽ eſt qđ rẽ rõ, rõnes aũt in ipſo nõ una, ſed plures ſunt, dicẽti lib. 83. q. Aug. q̄ Deus ſingula fecit propriis rõnib ergo lex æterna nõ ẽ una. Vel negãdũ eſt idẽ eſſe in Deo qđ rõ. August. In contrariũ & Aug. lib. 1. de lib. arb. ubi ait lex quæ ſũma rõ uoĩat, nõ põt cuipiã intelligẽti nõ incommutabilis æternaq. uideri, cui ſemp obtemperandũ ẽ, ęternum autẽ & incõmutabile in ſolo Deo exiſtit.

Conclõ ſñtiua. Ad iſtã qõnẽ hac unica cõclõne rñdet, quã Aug modo citatus affirmat. Scilicet æternã legẽ, eſſe rõnẽ ſummã in Deo exiſtentẽ. Eandẽ quippe S. Th. 2. 2 q 93. lucide, ut pleraq. oĩa, hoc pacto demõſtrat. Deo ut auctor ẽ primus omniũ, ita & uniuerſorũ ſumus gubernator in artifice aũt neceſſariũ eſt rõnem ordinis rerũ faciẽdarũ prę formari, quæ ars ſ. u exẽplar eſt, & ĩ gubernatore rõnẽ quoq. pręexiſtere eo. ũ quæ agenda ſunt, quæ ſit ueluti oĩũ regula & norma, ergo in Deo neceſſe ẽ & rerũ oĩum creandarũ faciendarũq. ſapiẽtiã extare & omniũ ẽt gubernandarũ regulam. Elegans ratio S. Th. pro conclusione. At qui ut ſapiẽtiæ rõ, qua cuncta creat, rẽ nomenq. hẽt artis & exẽplaris & id earum ita & eiuſdẽ ſapiẽtiæ rõ quæ cuncta ĩ ſuos debitos fines ordinat, diſponit pmouet, rõnẽ legis obtinet. Igi cũ lex (ut ſupra dictu eſt) nihil aliud ſit, q̃ dictamẽ rõne practicæ i Pricipe quia cũcta ſibi ſubdita gubernat, fit ut lex æterna in Deo nihil aliud ſit, q̃ ſempiterna rõ ſuę ſapiẽtiæ, qua mũdi uniuerſitatẽ regit. Etenim uti ſua ſubſtãtia & natura, ſic & q. qd attributorũ i ipſo exiſtit æternum eſt, ut ipſa de ſe ſapiẽtia Prou 8. prædicat. Ab æterno ordinata ſũ, & ex antiquis ante qu terrã fieret, &c uſq. adeo hæc fuit ſemp cõciõ lumine et naturali reſpiẽdens, ut ipſis ẽt Philoſophis innotuerit viñ Cicero lib. 2. de legib Hanc, Cicero. inquit, uideo ſapiẽtiſſimorũ eſſe ſñiam, legẽ neq. hominũ ingeniis excogitatã, neq. ſcitum eſſe aliqđ populorum, ſed æternũ quiddã, q uniuerſum mundũ regeret, imperandi prohibendiq. ſapientia. Ita principẽ legẽ illã, & ultimã mentẽ eſſe dicebant oĩa rõne aut cogentis aut uetantis Dei, ex qua illa lex (ñ alem adnotat) q̃ Dij humano generi dederunt, rectè eſt laudata. Hęc ille. Ex hac cõclõne fit cõſequẽs rõ conuerti legẽ ęternã ac diuinã, q̃ uocant poſitiuã, ut articulo proximo expoſitũ reliquimus. Qualis fuit tam Moyſi q̃ Euangelica. Deductio.

Ad primũ igitur arg rndetur rẽnẽ illã, quæ lex eſt, ab æterno extitiſſe in Deo, ſola ſ rõne ab eius ſubſtãtia differentẽ, qua futura cuncta, ut ſibi pſentia inſpectabat. Etenim ut ad Ro. 4. Apoſt. auctor eſt, uocat ea quæ nõ ſunt tanq̃ ea quæ ſunt. Promulgatio aũt eius & uerbo præcellenti ordine & ſcripto fit. At qm̃ promulgatio, & loquutionẽ denotat promulgantis, & ſubditorũ auditũ, rõ prioris æterna fuit, n per diuinũ uerbũ expreſſa mẽtis cõceptione genitũ, & liber uitę, ſempiterna quoq mẽte cõſcriptus. Rõ uero poſterioris eſſe nequiuit niſi tpalis, nã æternus nemo fuit q audiret. Cœpit ergo lex illa innoteſcere in mundi primordio per legẽ naturalẽ, & antiquis patribus præſcriptã, ac deniq nobis per Euangelicã qu Verbũ ipſum, homo factũ, nobis pmulgauit Ex hoc ft cõſequẽs, legẽ æterna ſolis poſt Angelos hominib eidemq. uniuerſis eſſe notã, illis, ſ. fœlicibus cœlicolis p eſſentiã, quam facie ad faciem intuentur, nobis aũt per irradiationẽ, ſicuti ſol vr in aula, eandemq. plus minulve ſuſceptã Nulli n. mortalium exiſtunt quib. non cognitio quæpiã ueritatis effulgeat, ueritas aute ois (ut libro de uera relig. auctor eſt Aug.) irradiatio quędam eſt & participatio legis ęternæ, omnibus ergo eſt, licet gradibus inęqualibus, nota. Et p hęc cõcordia concilia ur inter illud Pauli 1. ad Corin. 2. Quæ ſunt Dei nemo nou t niſi ſpũs Dei, atq. alterũ ad Rom. 1. Inuiſibilia Dei per ea quæ facta ſunt intellecta conſpiciuntur. Diuinorum. n cognitio in ſeipſis ſoli Deo propria eſt & beatis quibus ipſe præſens refulget, nobis autẽ eandem donatur æternam legẽ per effectus conſpicere. Nemo autẽ pręter ipſum põt ea cõprehendere. Quare de iſto com-

Ad primũ arg. Corollarium. August. Conciliantur duo. Pauli loca.

prehēſario iudicio loquebat eodē libro de uera relig. Aug. ubi aiebat, Lex æterna ē de qua homines iudicare nō poſſūt. Sunt. n. iudicia eius (ut ait Paulus) incomprehenſibilis abyſſus. Ad ſcd̄m āt principale argm̄ rn̄det nō eſſe legi neceſſarium in ſ̄ ié alium referri, ſed ut per ipſam ſubditi referantur in finem. Lex ergo æterna nō refertur, ſed per ipſam Deus cūcta quæ fecit ī ſeipſum refert, qui eſt A. & O. principium & finis. Ad tertium deniq. reſpondetur q ſicut in Deo ars ſactibiliū ratione differt ab æterna lege, qua agibilia gubernantur, ſic & rōnes rerum quæ ſunt ideæ hoc ē exēplares formæ, quas diuina mēs cōtuetur in rerum fabrica, ab eadem æterna lege ratione differunt. Eſt ergo lex una, rōnes uero iſte de quibus Auguſt. loquebatur, tot quot ſunt rerum ſpecies. Differūt. n. rōne in ordine ad ipſarū effectus.

Ad ſecū dum.

Ad tertium.

ARTICVLVS III.

Vtrum leges uniuerſæ ab æterna promanēt.

CONſequitur hoc tertio articulo, ut uideamus utrū leges reliquæ oēs ex hoc fonte luminis deriuetur, & arguitur a parte nagatiua. Eſt lex fomitis quam (ut ſupra audiuimus) ait Paul. repugnare legi Dei, ſanctq. & iniquæ hominū leges de quibus Eſa. 10. Væ qui condūt leges, iniquas. Leges āt legi æternæ aduerſantes, atque ab illa deflexæ nequeunt ab illa deriuari, ergo nō oīs lex ab æterna deriuatur. Scd̄o arguitur. Leges humanæ (ut 1. de liber. arb. auctor eſt Auguſt.) multa permittūt quæ ęterna lege prohibētur, ut meretricia & mendacia, ergo eiuſmodi leges nō poſſūt ab illa emanare. In cōtrariū aūt eſt illud Prouerb. 8. Per me Reges regnant, & legū conditores iuſta decernunt.

Prima rō ad ptē negatiuam.

Paulus.

Eſaias.

Secūda ratio.

Ad qōnē, hac uerisſima eademq. lumine naturali cōpertiſſima cōcluſione rn̄detur. Oīs in uniuerſum lex præter æternā, qua rōne iuſti quippiā cōtinet, ab illa ęterna deriuatur. Aſſertio eſt Aug. eod. lib. 1. de liber. arb. ubi ait, Nihil eſt iuſtum ac legitimū qđ nō ex æterna lege homines deriuarur. A qua natiuam huius cauſam partim ſuperiori qōne articulo de legiſlatoribus attigimus, & nūc emuactius exprimamus oportet. Eſt. n. ordo in natura cauſarum ita diſpoſitus ut inferiores non niſi ſuperiorū uirtute admotæ moueāt. Vnde (ut 8. Phiſic. auctor eſt Ariſto.) neceſſe eſt primum motorem confiteri a quo inferiores reliqui depēdeant. Si enim primus non moueret, reliqui neutiquam mouere ualerent. Eundē ordinem & 1. Ethi. interpres oſtendit. Illa. n. quę maxime eſt architectonica reliquis ueluti Princeps imperat, igitur in legib. quibus mundus gubernatur, idē eſt ordo meditandus & cōfitendus. Nēpe ut oīum ſit una ſuprema q̄ caput earū ſit & origo. Hāc aūt appellamus (ut ipſa eſt) ęternam. Quod ſi ſciſciteris an eo pręciſe dicatur ęterna, q neque initium habuit, neq habitura ſit finem? Reſpondetur nō idcirco ſolum, uerū ob hoc maxime q nulla ſit rōne mutabilis, nec ulli uarietati ſubiecta, ſed ſicut in naturalib. primus motor, qui immobilis eſt, cauſſa eſt motuum ſub ſe lōge differentium, ſic lex æterna, immota perſiſtens, cauſſa eſt ut mortaliū leges, eorum uariabili cōditione mutata, permutentur. Ipſa. n. uniformis ac maxime una iuſſit ut natura integra, oīa eſſent communia corrupta uero, īter diuerſos dominos diſtribuerentur. Quo fit ut lex hæc a nulla ſit alia deriuata, nec uero a ſeipſa, talis. n. aſſertio ſecū pugnaret. Quod ſi qs arguat contra, non omnem legem ab illa deduci, nam lex diuina puta Euangelica nō appareret quomodo inde deſcēdat, cum non uideantur eſſe duæ. Iā proximo articulo reſponſum eſt, diuinam poſitiuam, eſſe effectum ac participationē illius ęternæ. Ob id. n. dicitur poſitiua, q poſita eſt nobis, hoc differens a naturali, quæ einſdem æternæ eſt etiam participatio, q naturalis ordinat nos proxime ad finem naturalē, diuina uero ad ſupernaturalem, ut paulo inferius euidentius fiet.

Satisfit qōni agitatæ uni ca cōcluſione.

Auguſt.

Ariſtot. Rō concluſiōis.

Queſt io Rn̄o ſi.

Obiectio.

Solutio

Ad primum igitur arg. de lege fomitis quam Pau. exiſtere in membris ait, legiſq. mentis repugnare, iam ſupra diximus exiſtere in ipſis, nō tanquam in regulante, ſed tanquā in ſubiectis naturali appetitus inclinationi. Quæ dr̄ lex fomitis ſeu fomes ex priuatione iuſtitiæ originalis derelictis. qui quidē nihil aliud eſt q̄ ſenſualitatis pondus. Bifariā namq. inclinatio aliqua dr̄ lex. Vno modo inquantū per ipſā

Ad primū arg.

directe

directe legifer ꝓmouet ſubditos in finem honeſtū, atq. altero modo inquantū in pœnam eos deſtituit permittitq naturę impetu ferri. Vñ ille ſenſualitatis inſultus in ſua obiecta, quę brutis animalibus eſſet naturalis, lex nempe naturæ ſuæ conſonans, hominibus eſt obliquitas ac deflexio naturæ ſuæ quatenus eſt rōnalis, cui quidē rationi motus ille recalcitrat. Et quia per iuſtitiā originalem idem ſenſualis appetitus quaſi fręno continebatur, ne a rōne exorbitaret, & eādem iuſtitiā homo per pc̄m̄ amiſit, ac ſubinde à Deo deſtitutus eſt dr̄ inclinatio illa, fomes ac fauilla ignei peccati, atque adeo diſtorta lex per quā ſimilis beſtijs factus eſt homo ſcd̄m illud Pſalmi, Homo cū in honore eſſet non intellexit, comparatus eſt iumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis, hoc eſt ſenſuali legi ſubiectus, quæ illi cum beſtijs cōis eſt. Vt ergo ad argm̄ adaptetur reſpōſio, diſtinguit̄ prior pmiſſa. Conceditur inquam fomitē peccati eſſe legem, non directe inclinantē in verum bonum, ſed in id quod eſt ſenſuale bonū, hoc eſt, quod eſt delectabile aut utile. Et pariter diſtinguitur cum ſubſumitur, non deriuari a lege ęterna, fatemur id inquā quatenus a rōne deuiat, negatur uero quatenus inclinat in bonū qd̄ pIā. ſ. ſenſuale. Ac præcipue qua rōne eſt pęna peccati, nā intētio Dei fuit per illam deſertionē liberi noſtri arbitrij punire pc̄m̄ Adæ. Ad ſcd̄m eodē prope mō reſpondet. Leges. n. iniquæ quatenus à rōne declinant (ut 2. de legibus ait Cicero) nō modo leges habendæ nō ſunt, ſed nec appellandę quidem. Quare hac ratione ab æterna non emanant. At uero quatenus nōnihil ſimilitudinis legis retinent, uidelicet inquantū poteſtatē imperādi deſignant quodā modo influxus ſunt diuinæ poteſtatis Nā (ut ait Paulus) Oīs poteſtas a Domino Deo eſt Vnde ut q. 6. & latius li. 3. q. 4. innoteſcet, ēt poteſtas infidelium principū a Deo deriuaт̄ iuxta uerbum Chriſti ad Pilatum, Non haberes aduerſum me poteſtatem ullam, niſi tibi datum eſſet deſuper. Ad tertiū deniq. reſpondet ꝙ lex humana quę malum permitteret approbādo ut bonū, ut illa quæ fornicationē ꝓnunciaret eſſe bonā, nequaquā ab æterna deflueret. Illa autē quæ impune eam permittit, quia omnia nō poteſt coercere flagitia, in

Ad ſecūdum.

Ad tertium.

hoc quod non conatur ad id quod perficere nequit, recta ac prudens eſt, atque ideo a lege ęterna deſcendit, licet eam tāquam debilior perfecte non adæquet.

ARTICVLVS IIII.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Vtrum creata cuncta, tam neceſſaria, quam contingentia æternæ ſubijciantur legi.

SVbſequitur ut quarto huius quæſtionis articulo exploremus an tota creaturarū uniuerſitas ſubdita ſit æternæ legi. Et quidem de affirmatiua concluſione non ſolum ſacroſancta fides, uerum nec rō phyſica ambigere ſinit. Vt. n. Domini eſt terra & plenitudo eius, quantū ad creationem, ſic & quantū ad gubernationē (ut ait ipſa Sapientia) attingit a fine uſq ad finē, & diſponit oīa ſuauiter. Et c. 14. Tu pater gubernas oīa prouidentia. Vnde non mō Iob eos irridet, qui Deum negabāt noſtra curare, ſed aiebant inter cardines cœli cōtineri, uerum & Cicero initio de Natura Deorū uehemēter eoſdē obiurgat Philoſophos neq. eos ſuo noīe dignos cēſet. Nā ſi diuinā prouidētiā de medio ſuſtuleris, nulla in nobis ineſſe pōt erga Deū amicitia, pietas, ſanctitas, aut religio. Ad interrogata hæc qō eſt, ut quorūdā dubietates explanemus. Sunt aūt tria hæc de quibus dubitatur, ſ. neceſſaria, contingentia, & humana, nimirum homine ſuperiora, eodemq. inferiora, & ſua ipſius opera. Arguitur ergo ꝙ neceſſaria non ſubſint æternę legi. Lex omnibus imponitur, ut a malis cohibiti recta incedant, ac ſubinde reliquas res humilioris ordinis, ut tramitem quoq. naturę ſuæ non deſerant, neceſſaria autem, cum impoſſibile ſit aliter ſe habere, nequeūt a natura ſua declinare, aut deficere, atq. adeo nulla indigent cohibitione, ergo legi æternę nō ſubijciuntur. Et ſecundo arguitur. Diuina nō ſunt ſubiecta eidem legi, uidelicet neq. perſonæ diuinæ, nec attributa, quia ubi eſt ſumma æqualitas, nulla eſſe pōt ſubiectio, ergo non omnia neceſſaria ſubdūtur eidē legi Tertio arguitur, ꝙ neque omnia contingētia mutabilia & caduca homine inferiora ſupponantur eidem legi. Lex nō ponitur (ut ſupra uiſum eſt) niſi quibus promulgatur, reb. autem rationis expertibus

Cicero. Rō per motæ q̄ ſtionis.

Triplex genus rerū, quæ in plenum ueniunt q̄ſtionē.

Primū argum.

Secūdū argum.

Tertiū philoſophus.

nulla valet promulgari lex quippe quã cognoſcere nequeunt, immo neq. legi parere pñt. Nã ut auctor eſt. 1. Ethi. Philoſophus, ea q̃ legi pareant, rõne participant, ergo illa nulli ſubſternunt legi. Quarto ad idẽ arguitur eiuſmodi cõtingẽtia ſæpe a ſua deficiũt regula, ut patet in mõſtris naturæ, & in fortuitis caſibus, ergo non oĩa eadem gubernãtur lege. Quinto arguitur de humanis nr̃is actionib. Hoĩes.n. aut iuſti ſunt apud Deũ aut iniq. Iuſti aũt. q filij Dei ſunt, ſpiritu Dei aguntur (ut patet ad Ro. 4.) &, ut legitur ad Galatas 5. qui ſpiritu Dei agũtur nõ ſunt ſub lege, iniquos vero prudẽtia carnis exercet, q̃ (ut eod. loco ad Romanos ſubditur) cũ inimica ſit Deo, legi eius nõ eſt ſubiecta, nulla ergo reſtat mortaliũ ſors q̃ ſubdita ſit æternæ legi. Sexto deniq. arguiť. lex æternæ (ut li. 1. de liber. arbit. ait Auguſt.) eſt illa qua mali miſeriã, boni aũt uitã beatã merent, beati aũt & dãnati exẽpti ſũt ab ſtatu merẽdi ac demerẽdi, ergo nõ ſubiacẽt æternæ legi. Ex quo conſequẽs apparet, ut nullus angelorũ ſubiectus eidẽ ſit, ſiquidẽ nullus eſt niſi aut beatus aut dãnatus. In cõtrariũ aũt eſt illud Heſter 13. Dñe Rex omnipotens in ditione tua cuncta ſunt poſita, & non eſt, qui poſſit tuæ reſiſtere uolũtati. Vnde Aug. 9. de Ci. Dei nullo modo aliqd legib. ſummi Creatoris ordinationiq. ſubtrahiť, a quo pax uniuerſitatis adminiſtrať.

Quarta ratio. *Quinta. Paulus.* *Sexta ratio.* *Auguſt.*

Prima cõclu. reſpõſiua. Ad qõnẽ hanc, trib. concluſionib. ſecũdũ dubitatorũ numerũ rñdeť. Prima eſt, cũcta neceſſaria præter Deum eiuſq. attributa, æternæ legi, ſubiecta ſunt. Cõcluſio fidei nr̃æ documentis ſatis cõperta eſt, atq. eiuſdẽ ſapiẽtiæ præconio Prouer. 8. Qñ præparabat cælos aderã. qñ certa lege & gyro vallabat abyſſos, qñ æthera formabat ſurſũ, & librabat fontes aquarũ, &c. Vbi neceſſaria, nẽpe elemẽta & cæli legis æternæ diſpoſitioni ſubiugãtur, ſed tñ & natura magiſtra id Ariſt. 2. Metaph. tex. 4 & lib. 5. pſcrutatus eſt. Vbi ait æternorũ eſſe cauſſam Et 12. Metaph. tex. 24. ubi ait primã cauſſam eſſe oĩũ cauſſam. Et 8. Phyſi ubi vnũ ſummũq. motorẽ conſtituit ex quo oĩa pendent, non ſolum in mouẽdo & operando, verũ in eſſendo Neceſſaria.n. non idcirco talia cẽſenda ſunt q cauſſam nõ habeãt, ſed q natura ſua ſic procedũt ex neceſſaria cauſſa, ut ſint pſus per naturam incorruptibilia, ueluti angeli & cœli Exemplũ Ariſt. profert in ſciẽtijs. Huius.n q eſt, hominem eſſe riſibilem cauſſa exiſtit. q eſt animal rationale, etſi tã neceſſarius ſit effectus, q̃ cauſſa. Et ſicut ſe habet res ad eſſe (ait ibidem) ſic ad ueritatem. Hæc gratia interpretandi Ariſt. dixerim, q cum opinatus fuerit cælũ atq. intelligentias, immo uero mundũ ab æterno fuiſſe, ſunt q intelligere nequeãt quõ quantũ ad eſſe primo motori ſubijciantur. Nã ſecũdũ fidẽ Deum cõfitentẽ creatorẽ cæli & terræ, puiũ eſt, quo pacto eius gubernatui cuncta obtemperent naturalia, & cælorum elemẽtorumq. motus, q̃ ſic manu oĩa tenet ac diſpenſat, vt ſi dimitteret, in nihilũ abirẽt cuncta. Sed arguiť cõtra, veritates perpetuæ, ut hoĩem, eſſe animal rõnale, quatuor & tria eſſe ſeptẽ, quæ ait Aug. antequã fieret mundus, uera fuiſſe, nõ ſubduntur æternæ legi, ergo concluſio nõ eſt uniuerſalis. Probatur antecedens, per nullam potentiã aut uera eſſe cæperunt, aut deſinere eſſe uera pñt, ergo nõ regũtur illa lege. Reſpõdeť Primum, in hoc ſunt a Deo dependentia, q exiſtere in rerũ natura cœperunt per diuinã creationẽ, & per annihilationẽ poſſũt eſſe hoc exiſtẽtiæ amittere nã q̃tũ ad hmõi exiſtentiã re uera creatura ſunt. Attamẽ q̃tũ ad ppetuã ueritatẽ, q̃ dicit connexionẽ indiſſolubilẽ prædicati ad ſubiectũ, ea pciſa rõne procedunt ab æterna ueritate qua radius luminis perpetui à ppetua luce ueluti hoĩem eſſe riſibilem, germẽ illius eſt qđ eſt eſſe rõnalem. Excepimus aũt Deũ ac diuina ab hac ſubiectione æternæ legis ppter rõnem ſupra factã, q ubi nihil excogitari põt inæqualitatis, neq. cõminiſci quidquã poſſumus ſubiectionis. Quare fili' & ſi a patre pcedat, nullatenus ei ſubdiť, niſi in q̃tũ hõ q a. ſ. rõne minor eſt p. e. Vnde 1. ad Co. 1. Pau. ſubiectus erit Deo patri, cũ tradiderit ei regnũ Quod ſi qs de volũtate pariter diuina argumẽtet. Quidqd eſt rõnabile rõni ſubditur, uoluntas diuina eſt rõnabilis, lex aũt eius eſt ſũma rõ, ut dictũ eſt ergo uolũtas eius eidem rõni ſubditur Perdo ctẽ S. Th. rñdet de diuina uolũtate bifariã noſſe q uno mõ ſcđm ſuã, in qua ſubſiſtit naturã & ſic nõ eſt tã pprie rõnabilis, q̃ ipſa rõ per eſſẽtiã, rõnab. le.n. participationem dicit rõnis altero mõ q̃tum ad illa quæ ei canos diſponit, & i ordine ad tales effectus cõ

Prima pbatio, cõclu. *Ariſtot.* *Obiectio.* *Solutio* *Nihil diuinũ ſub eſt æternæ legi, cum nõ ſit ibi aliqua inæqualitas.* *Obiectio ſecunda.* *Solutio. S. Tho.*

ĕedit eē rōnabilis, q̄a cūcta ſcd̄m ſuā rōnē
Secūda ordine diſpēſat & adminiſtrat. Secūda cō
concl̄o clūſio, oēs creaturæ irrōnales inſenſibileſ-
S. Tho. que & uitæ expertes, q̄ cōtinuò mutabili-
tatis fluxu oriunt & occidunt, æterna Dei
Aperiō lege agunt. Hāc S. Th. dilucidat ꝑ interea
ratio S. pidinē inter humanā diuināq. legē, quā ſic
Thom. expoſitā accipito. Creaturæ irrationales,
q̄a nō agūt ꝑ cognitionē finis, nequaq̄ ſe
in ipſū mouēt, ſed appulſę agūtur ab alio.
Quapp cū homo legē ſubditis nō ponat
niſi regulā eorum mētib. ſigillando, per q̄
ſe moueāt, fit, ut eius leges nō ſe extēdant
niſi ad homines rōnis participes. Cætera
vero humanis actionib. ſuis mouet & gu-
bernat, nēpe fræno & calcarib. & reliqua
inanima, ꝑ alia inſtrūa. Ridiculus. n. eēt qui
iumētis legē pſcriberet qñ & quō debeāt
comedere, dormire, arare, currere &c. At
multo magis ſtupidus, qui herbis creſcere
imperaret, aut arborib. fructus ferre aut la
pidi quo ſe pacto in ædificio collocaret.
Tū etſi cicures aīantes, ut canes & ſimiæ,
ſoleāt inſtar quadātenus legis ad iocos aſ
ſuefieri, Deus aūt nō ſolū regulā tā rōnali,
q̄ intellectuali creaturæ mente imprimit,
qua ſe moueāt, uerum & toti rerū uniuer-
ſitati ſuos indidit appulſus & inſtinctus,
q̄b. agant ī ſuos ſingulorū fines, ut api ad
mellificiū, hirūdini ad ſtruēdū nidū, & ter
ræ ꝓferēdi fruges, & reliq̄s ſuas pariter vir
tutes agēdi. De quo rerū oīum inſtinctu &
Pſal. 48. virtute intelligitur illud Pſal. Pręceptū po
ſuit & nō p̄terībit. Ex quo fit, Deū nō oīa
parimodo adminiſtrare ac diſponere, ſed
actiones hoīum, & angelorū per regulas
q̄b ſe in finē moueāt, reliqua uero per uir
tutes & inſtinctus q̄b. mouēt. In q̄b. & ho
mines cōnumerādi ſunt quātum ad nāles
actiones, ut ſunt nutritio & augmētatio &
Tertia ſimiles. Tertia concl̄o Actiones humanę,
concl̄o. videlicet liberę, oēs ſubijciūt legi æternę,
ac lōge melius, ac perfectius ſub eius ordi
ne cōprehenduntur, q̄ reliquo delectionis
ordinis, Cūcl̄o hæc patiētior eſt, q̄ p̄cedē
Probō. tes. Actiones. n. humanę ſunt q̄ ex cogni-
tione finis ꝓdeunt, ī ipſūq. referūt ex utra
que āt parte. ſ. tā cognitionis q̄ appulſus,
ſubſternūt æternę legi, ergo p̄fectius q̄ alijs
Altera illi ſubdunt. Probat ſcd̄a p̄miſſa. Veritas
ratio. oīs (ut ſup. dicebamus) participatio q̄dā ē
veritatis ſēpiternę, diuinę, ac ſubīde, q̄cūq.

cognitio finis. Præterea ſicuti cæteris reb.
ad ſuos fines, ſic hoī imo pſtātius indita ē
a natura, q̄ opus Dei eſt, inclinatio q̄dā &
pōdus ad id q̄ legi æternę cōſonat. Sumus
. n. (ut 2. Eth. Ariſt. docuit.) ad uirtutes na Ariſtot.
ti, hoc inquā natiuū eſt rōnali creaturę, ut
ſcd̄m rōnē uiuat, ergo tā ſcd̄m cognitio-
nē, q̄ ſcd̄m ꝓpēſionē in bonū, liberis mo
tib. neceſſarias, actiones humanæ ſubſtra-
tæ ſunt æternæ legi. Eſt tñ diſcrimē inter Aliter
iuſtos atq. iniquos, q̄ in malis ac prauis ꝓbi atq.
vtrūq. pricipiū corruptū ac deprauatū eſt. improbi
Nā & ſydus agnitionis nālis terrenis affe- ſunt ſub
ctib. teneb̄reſcit, & nālis affectio boni cor iugo le-
ruptis habitib obteritur ac debilitat. Ta- gis æter
metſi neutrū ꝓrſus extinguat. In bonis āt næ.
ac iuſtis, cū nemo hoc noīe, niſi qui in grā
Dei agit, dignus ſit utrunq. augetur ac ve-
getatur. Nā & nāli lumini adhibetur fidei
radius, & nāli inclinationi ſpāle Dei auxi
liū. Quo fit ut q̄tum ad actionē lōge per-
fectius ac excellētius iuſti ſubijciātur æter
nę legi q̄ iniuſti. Cōſiderate hoc tñ S. Th. S. Tho.
adnotauit, q̄ quāto deficiētius atq. imper
fectius ꝑ actionē ſe ſummittunt īperatrici
legi æternę, tāto ꝑ paſſionē atrocius ſubie
cti sūt eidē ultrici. Nā q̄tū facere omiſe-
rūt ī meritis, tm̄ ī tormētis patiūt acerbi⁹.
Vñ Augu. libe. de catechizandis rudibus, Auguſt.
Deus, inq̄t. ex iuſta miſeria animarū ſe de
ſerentium conuenientiſſimis legib. inferio
res partes creaturæ ſuæ nouit ordinare.

Ad primū arg. rñdet q̄ etſi neceſſaria a- Ad pri-
liter ꝑ naturā ſe hr̄e nequeāt, tñ & produ mū arg.
cta ſunt & annihilari a Deo pñt. Præterea
& q̄ a ſua natura neq. deficere, neq. deuia
re poſſint, cohibitio eſt & coerctio legis
æternæ. eadēq. multo uehementior q̄ co-
hibitio uoluntatis humanę, quę a tali lege
exorbitare ſolet. Secūdi āt concl̄o cōcedi- Ad ſecū
tur, nēpe in diuinis nihil eē ſubiectū legi, dum.
ſed cūcta eē eādē per eſſentiā legē. Ad ter
tiū rñdet q̄ brutis & inſenſibilib. reb. q̄tū Ad ter-
ad ſua nālia opera, ꝓmulgatur lex æterna tium.
per ſigillationē inſtinctum & virtutum ad
agēdum, ſicuti nobis ꝓmulgatur lex nālis
per cōſignationē luminis mētib nr̄is: Sed
tamē q̄tum ad earundē rerum uſus hoīb.
poſita eſt lex, qua debēt illi uti. Et ꝑ hoc
reſpōdetur ad ſcd̄am partē eiuſdē argumē
ti. Nā etſi creaturæ irrōnales rōnē humanā
nō participent, ut poſſint humanis legib.

obtẽperãt participant tamẽ rõnẽ diuinã quæ latius patet. Vnde ſicuti membra dominatio deſpotico obediunt, animæ ut auctor eſt in Poli. Ariſto. ſic res irrationales obediũt Deo. Hoc tamẽ uerũ ẽ, ꝙ qa nõ sũt ꝑ ſe rõnis cõpotes, inſtictus illis ĩpreſſi non habent propriã naturã legis uelut in nobis lex nãlis. Ad quartum reſpõdetur, ꝙ nec mõſtra neq. caſualia ꝑter ordinẽ diuinæ regulæ accidunt, ſed dicitur mõſtrum reſpectu cauſſę particularis quę rẽ integrã ĩtẽdebat, & caſuale reſpectu hominis, cui ꝑter intentionẽ imprudenti ac neſciẽti cõtingit, diuinæ aũt rõni cauſſę ipſę mõſtrorũ & caſualiũ ꝓſpectæ sũt. Quare Deo nihil eſt caſuale nec fortuitũ. Ad quintũ iã iã reſpõſũ eſt hominũ tã iuſtorũ quã iniquorũ actiones diuinę legi ſubditas eſſe. Qđ aut adducitur, Qui ſpiritu Dei aguntur, eos nõ eſſe ſub lege, in hoc ſenſu legẽ datum ẽ, ꝙ legis põdere nõ ꝑmuntur, qa nõ ſeruili, ſed filiali timore legis dicto audiẽtes ſunt, atq. adeo Spiritus sãcti ductu potius quã legis coactu uiuũt, quaſi à legis liberi. Vnde illud, Iuſto nõ eſt lex poſita, & illud 2. Cor. 3 ubi ſpiritus Domini, ibi libertas. Ad aliud aũt de carnis prudẽtia iã dẽ cõceſſum ẽ iniquos, quãtum ad actiones, nõ ſubiici diuinæ legi imperanti, recidere, tñ per paſſiones in eandẽ uindicãtẽ. Ad ſextũ demũ reſpõdetur ꝙ cũ eiſdẽ cauſſis res & moueãtur in finẽ & ipſo conſeruentur, conſequens fit ut nõ mõ in hac militantium uita, uerum & in alia oẽs ſub eadem diuina lege degant, nẽpe dum beati ſeu hoies cõſideres, ſeu angelos, illos ſempiterna fęlicitate diuina ordinatione perfruantur, damnati uero tam dęmones quã homines in illis carceribus ordinationem diuinæ iuſtitiæ perpeſſi durent.

Ariſtot. — Ad quartum. — Ad quintum. — Ad poſtremũ argum.

QVAESTIO IIII.

DE LEGE NATVRAE.

S.Thom. 1.2. quæſtio.49.

ARTICVLVS I.

1 *Vtrum lex naturalis ſit habitus in nobis exiſtens.*

Primũ arg. ꝑtis negat.

POſt legem æternam cõſequitur ut de alijs, quæ ab illa deriuãtur dicamus. Et primum hac quæſtione quarta de lege naturæ. Atq. hoc primo articulo de eius ſubſtãtia, an ſit habitus nobis inhærens. Arguitur ergo cõtra id ꝙ ſupponiĩ. Lex ęterna ſcđm Aug. lib. 1. de lib. arb. eſt, qua iuſtum eſt, ut omnia ſint ordinatiſſima, ergo per illam ſatis homo, abundeq. gubernatur. cum ergo natura in ſuperfluis nõ redundet, nõ opus eſt nobis alia lege pręter æternã. Secundo arguitur, Homo aliter in ſuum finem tendit ꝙ bruta, utpote qui ſe in finem libere mouet per eius cognitionem rationis ductu. bruta autem nulla ſe ratione agunt, ſed aguntur naturali inſtinctu, ergo homo non mouetur lege naturę, ſed tantum bruta. A parte aũt affirmatiua quæſiti arguitur. tertio ꝙ ſit habitus. Tria (ut 2. Ethic. auctor eſt Philoſoph.) ſunt in anima noſtra. 1. potẽtia, habitus, & paſſio, lex autem naturalis neq. potentia eſt, neq. paſſio, ut liquido cõſtat, quia tam potentia ꝗ̃ paſſio indifferens ad cõtraria eſt, ſ. ad bonum & malum, lex uero dictamẽ boni eſt, ergo eſt habitus. In cõtrarium autẽ eſt quod ut ſupra quæſtione prima oſtẽdebamus, lex eſt rationis dictamen, ꝙ ſonat actum, uidelicet hoc aut illud faciendũ eſt.

Secũdũ. — Tertiũ.

Ad quæſtionem hanc tribus concluſionib. reſpõdetur. Prima. Lex nãlis in mentib. nr̃is inſculpta eſt, & impreſſa. Probaĩ, Lex quæ (ut dictum eſt) regula exiſtit & norma actionum noſtrarum, duplex (ut dicebamus) habet ſubiectum. Ineſt. n. & in regulante, & in regulato, in altero tanquam mouente & in altero tanquã moto, actiones autem humanæ, ut proxima quæſtione definitum eſt, ſubduntur legi æternæ, ergo Deus, qui cuncta ſuauiter diſponit, ueluti naturæ auctor impreſſit mentib. noſtris lumen, per quod legem eius æternam participãtes actiones noſtras ad debitum finem quo ſuapte natura feruntur, dirigeremus. De quo lumine Dauid interrogantibus, quis oſtendit nobis bona, ad Deum conuerſus, reſpondet. Signatum eſt ſuper nos lumen uultus tui. Dicitur. n. ſignificantiſſime Dei uultus lumẽ ſuæ ſapientię & rõnis facies, per quam ſicuti homo de uultu cognoſcitur. Hæc autẽ nãlis impreſſio appellatur lex nãlis. ſcđm illud Pauli ad Rom. 2 Gentes q̃ legẽ non habent nãliter quæ legis ſunt faciunt. Vbi glo. ſi non habẽt legẽ ſcriptã habent tamen legẽ nãlem

Prima conclõ. Suadetur concluſio. — Pſal. 90

æqua quilibet intelligit,& conſcius ē quid ſit bonū & quid malum. Secūda cōcluſio. Lex naturalis neq. potētia neq paſſio eſt, neque ſecūdū ſubſtantiā eſt habitus. Cōclu ſio eſt S.Tho 1.2. q.94. quam q̄ rari ꝑcipere curant, rari credunt. Arbitrantur.n. uulgo recentiores Philoſophi habitus in tellectuales eſſe propoſitiones ac iudicia habitualia. ob id ꝙ ex aſſēſibus frequētatis relinquantur habituales aſſēſus, q bus poſtea efficiātur actuales. Sed re uera Phi loſophia hæc nō eſt ſyncera, quoniā habi tus non eſt iudicium, ſed qualitas qdā & uirtus eliciēdi iudicia. Ex hac ergo ueritate probatur cōcluſio noſtra. Lex ē dicta men(ut ſupra dictum eſt) quod rō de agē dis conſtituit, ut Non fur dum, Non mæ chandum &c. Veluti iudicia ſpeculatiua, ſunt ēt opus intellectus, habitus autē (ut diximus) neq eſt iudicium neq. propoſitio, ſed uirtus talia efficiendi, lex ergo nō eſt habitus per eſſentiam, ſed dictamē qd̄ formam habet præcepti. Ex quo fit legē naturæ nō eſſe idem quod ſynderεſis. Hic enim idem Doctor ſāctus 1.par. q.79. do cuit eſſe habitum, nempe uirtutem mētis quæ nos inclinat ad aſſentiēdū principiis practicis, ſicuti habitus intellectus propē ſio & oppulſio ad aſſentiēdum principiis ſpeculatiuis. Atque hac rōne ſynderεſis dr̄ inſtigare ad bonū & murmurare de malo. In ſumma, ſicuti habitus intellectus nō ē principiorum collectio, ſed uirtus aſsē iē di illis ſic neq. ſynderεſis eſt lex naturalis, ſed eſt uirtus aſſentiendi illis principiis ac dictaminibus practicis, quæ ſunt lex naturalis. Vn̄ ubicūque legatur ſynderεſis eſſe lex intellectus noſtri, ut eſt apud Baſilium intelligendum eſt nō per eſſentiam, ſed ꝙ ſynderεſis eſt habitus continens legem naturæ, quippe cuius uirtute pñcipia illa iu dicamus. Hæc in gratiam eorum dixerim qui Phyſicæ meditationi dediti ſunt. Secūda cōcluſio. Lex naturalis ineſt nobis per mo dum habitus. Probatur. Præcepta naturalia nō ſolum actu a rōne cōſiderant, dum actu qs præcipit, aut præceptū auſcultat, ſed per modū habitus, hoc eſt, per modū permanentis in abſentia actus. Itaq. ſicuti ſcriptura ſacra dr̄ fides noſtra, q̄ eſt collectio eorum omnium quibus per habitū fi dei aſsētimus, ita collectio principiorum agēdarum rerum dr̄ habitus, quia uirtute ſynderεſis illis aſſenſum præbemus. Quod ſi quæras quidnam eſt hoc qd̄ per modū habitus permanet præter ſynderεſim? Reſpondetur, eſſe ſpecies in memoria derelictas. Contra hoc tñ Philoſophiæ ſtudioſus inſurget Lex naturalis idita eſt naturę no ſtræ in ipſa eius cōceptione, tūc autē nullæ ingenerantur ſpecies rerum, ſed illas poſtmodū ſenſuū adminiculo acqrimus. Rn̄detur propterea legem naturæ dici no bis a natura inditā, & impreſſam, quod ap prehenſis terminis bonis & mali illico uir tute ſynderεſis intellectus efformat iudicia hęc & dictamina. Bonum eſt amplectē dum, & malum repudiandum, ac ſimilia, quæ. ſ. eiuſdem intellectus lumine innoteſcunt. Quare nulla opus ſuit ſpecierū infuſione, ſed illæ poſtea nullo negotio acquiruntur. Emergit nihilominus argu. aliud contra hanc ſynderεſis impreſſionem. Habitus.n.(ut in lib. de bon. coniu. auctor ē Auguſtinus) eſt quo aliqd agitur cū opus eſt, ſynderεſis aūt nō eſt hmōi, quoniā par uuli ante uſum rationis, neq. uero damnati vti poſsūt naturalibus principiis. Rn̄detur, Auguſtinum ſolum depromere habitus naturam, ubi nō impeditur. Nihilomi nus, qn̄ ratio ligata eſt ut in dormiētibus, nequit habitus ſuo fungi munere. De hac autem ſynderεſis, deq. habitus intellectus erga pricipia ſpeculabilia per ſe nota vin ci hoc ſępe argumēto ſolo, ꝙ nō ſint qualitates ab intellectu diſtinctæ, nam habitus ab hoc adhibentur, ut cum potentia indif ferēs ſit ad duo cōtraria, determinetur ꝑ eoſdem & coarctetur ad unum. Hoc.n. pa cto appetitus concupiſcibilis per tēperantiam determinatur ad bonum uirtutis, in tellectus aūt per ſe ipſe determinatus eſt ad illa quę lumine naturali ſūt nota, ut po te q̄ ſuapte natura tales ueritates amplexatur, non ergo opus habet aliqua qualitate veſtiri, ſed ipſæ forſan inclinationes na turales dicuntur inditi habitus. Cui autem oppoſitum probatius fuerit, aliam rationem meditetur. Aliam plus iuſto in Methaphyſicam mergimur.

Ad primam igitur argu. rn̄detur quod ꝉ ceſſi ęterna lege gubernemur, id tñ fit per naturalem, quę participatio illius, ē ſicuti lux Solis per lumen nos nobis irradiatum &c.

illumi-

Margin notes (left): Secūda concluſio. S. Tho. Iunioruū placitū. Probō concluſionis. Corollarium. S. Tho. Secūda concluſio. Probō.

Margin notes (right): Qō incidens. Solutio Obiectio. Reſponſio. Altera obiectio. Auguſt. Solutio Ad primū arg. principa

illuminat, igitur cum lex naturalis non ſit ex æquo ab æterna diſtiſta, ſed eius participatio, nequaquã ſupſluit. Ad ſcd̃m cõceſſo antecedẽti, puta quo nos libere, bruta uero naturaliter moueãtur, negatur tñ conſequentia, dum infertur hominem nõ moueri lege naturali, nam actionum libertas in aliquo principio naturali fundatur, nihil.n.homo appetit niſi ſub rõne boni nempe illo ſubnixo naturali principio. Bonum eſt appetẽdum. Attamẽ propoſitio hic bono ſcd̃m rationẽ, ĩde altero ſenſuali, libere poteſt quod maluerit alteri præferre. Quin uero (ut proxima qõne dicebamus) inde Lex naturalis in nobis, prę brutorum inſtinctu legis rationem habet, ꝙ ratione nos ipſi ducimur, illa uero ꝑ impetum foriſecus aguntur. Ad tertium reſpondetur ꝙ Ariſt. loco illo Ethic. 2. non recenſuit oĩa quæ inſunt ĩ anima, quia nihil de actu uel intellectus uel uoluntatis, ne uero de ſpeciebus meminit, ſed totũ cõnumerauit principi, quorũ uirtute intellectus operatur. Lex ãt naturalis nõ eſt talis uirtus, ſed opus ipſum.ſ rõnis dictamen q̃ modo expoſito per modũ habitus ineſt.

Ad ſecũdum.

Ad tertium.

ARTICVLVS II.

Vtrũ lex naturalis plura cõtineat pręcepta.

CONſequenter articulo ſecundo interrogat S.Tho. vtrum lex naturalis plura cõtineat præcepta. Quem titulum qui oſcitanter audierit, ridiculam iudicabit quęſtionem, nã cum Decalogus aliaq. illi multa annexa pręcepta a lege naturæ ortum ducãt, quiſnam ambigere poterat plurima eſſe pręcepta iuris naturalis. At uero S.Th. meditate ubiq. ſcd̃m Philoſophiã loqi. Præcepta.n.illa abſolutè dñr legis naturæ, quæ illius ſunt ꝓpria quatenus, ab humano diuinoq. iure diſtinguũt, nẽpe illa principia q̃ nullo indigent diſcurſu, ſed ꝑ ſe ſunt lumine naturali nota. Illa uidelicet de qb. mõ definitũ eſt, eſſe noſtræ naturæ cõgenita. De his ergo nõ eſt uanũ quærere ſintne plura. Argui .n. non eſſe niſi unũ. Lex (ut ſupra dictũ eſt) ĩ gñe præcepti collocatur, ſi ergo plura ſunt p̃cepti naturę, plures ſunt eiuſdẽ leges, cum tñ vulgo non ponamus niſi vnã legẽ naturę. Scd̃o arguitur Humana natura ẽ vna, unaq. humani generis ratio, ergo unicum eſt primum eius pręceptum. Quod ſi dixeris pręcepta multiplicari ſecundum naturarum numerum ex quibus homo cõſtat, ut aliud ſit eius naturale pręceptũ inquantum eſt ens, aliud inquantum animal atq. aliud inquãtum homo, tunc inde ſequeretur, ea etiam quæ ex inclinatione concupiſcibilis appetitus nobis contingũt, ad legem naturæ pertinere, quod cum ĩtra rationis lineam non cõtineantur, abſurdum uidetur. Tertio arguitur contra pręcepti nomen. Lex nulla obligat niſi q̃ ratione a ſuperiore edicitur, natura autem nõ eſt nobis ſuperior nec iudex noſter, ſed Deus atq. eius miniſtri homines, ergo lex naturæ, niſi adeſſet diuinum ius aut humanũ, nullã haberet uim obligandi, ut eius tranſgreſſio eſſe peccatum. In contrarium eſt quod perinde ſe habent huiuſmodi p̃cepta legis naturę circa prĩcipia agibilium, ut principia in ſpeculabilibus, ſed hęc ſũt plura, ergo, & illa.

Primũ arg. a ꝑte negatiua.

Secũdũ

Tertiũ argum.

Ante quęſtionis huius rñſum, cum iam præmonitũ ſit ſermonẽ hic haberi de præceptis legis naturæ, non quibuſcũque ſed propriis puta quę nullo diſcurſu ut ius humanum, nec ſuperiori reuelatione, ut diuinum indiget, ſed ꝑ ſeipſa nota ſunt adnotãdum eſt dupliciter dici ꝓpoſitionẽ per ſe notã, uno modo, ſcd̃m ſe & altero, relatione ad nos. Illa.n. ꝓpoſitio & priori mõ ꝑ ſe nota, cuius prædicatũ eſt de intriſeca rõne ſubiecti, ut Deus eſt, hõ eſt rõnalis. Etenim qui naturã ſubiecti penetraret, nullo ĩdigeret medio ut ꝓpoſitionis ueritatẽ deprehenderet. Quoad nos vero tales propoſitiones nõ ſunt ꝑ ſe notę, qm̃ extremorũ naturã nõ plane ꝑcipimus. vnde iuxta ſniam Boetij in lib. de Hebdom. Quędã ſũt ꝓpoſitiões ſimpliciter ꝑ ſe notę ꝗppe quarum termini omnibus ſũt patentes, ut omne totũ eſt maius ſua parte. Aliæ vero ſunt per ſe notę ſolis ſapientib. qui terminos percipiunt, ut Angelus nõ eſt circumſcriptus loco. Intelligenti nanq. non eſſe corpus, illico pateſcit nullo circũſcribi loco. Ad propoſitũ deſcendẽdo ſicuti Primũ qd̃ rõni ſpeculatiuæ offert, eſt ens (hoc.n. de reb. uniuerſis primũ percipimus) ſic primũ ꝙ rõni practicæ de appetibilib & agibilib. offertur, ẽ bonũ, nã ſicuti primũ obiectum intellectus eſt ens, ſic & primũ uolũtatis, eſt bonum. Quare ſapienter Philoſo-

Duplex genus ꝓpoſitionis ꝑ ſe notæ.

Boetius

Prima conclõ. Suadetur concluſio.

phus

phus Ethicorũ initiũ ab hoc ſumpſit principio. Bonũ eſt, ꝙ oĩa appetunt. His pręiactis duabus cõcluſionib ad qõnem reſpondetur. Prior eſt, præcepta ꝓpria naturalis iuris, hoc eſt prima ꝑ ſe nota principia, ſũt plura. Probatur, principia naturalia (ut nomen auribus intonat) ſunt illa quæ natura nobis impreſſit, natura aũt hoĩs ex plurib. partialibus conſtat. Eſt.n. ens, quæ utiq. natura cõis illi eſt cũ uniuerſis reb. Mox eſt cum uiuentibus uiuens, deinde inter aĩalia animal, ac demum hõ. ergo ſcd̃m oẽs hos naturę gradus peculiaria habet prima præcepta. Exempli grã, quatenus eſt ens, hoc eſt generaliſſimum ei omnium præceptorum. Bonum eſt expetendũ & proſequendũ malum aũt reſpuendum ac fugiẽdum. Hoc.n. præceptum cunctis mũdi rebus cõmune eſt, idq. adeo oĩum finis appetibiliũ in quod ſuaſibilia omnia tanq̃ in primum principiũ reducunt, ſicuti ĩ ſpeculabilib quodlibet eſſe aut nõ eſſe, ut 4. Meta. tex. 9. auctor eſt Ariſ. Mox quia primum naturaliũ bonorũ eſt, eſſe, ĩde ſtatim cadit particularius aliud principium quod eſt, Eſſe proprium cuiq. cõſeruandũ eſt. Oĩa.n. appetunt ſe conſeruare ſuiſq. contrariis obſiſtere. Et ratio eſt illa generalis, quia illud eſt cuiq. bonũ, hoc uero malũ. Neq. alia expetenda eſt cauſſa, ſiquidem hoc (ut modo dicebamus) eſt primũ principium in quod oẽs appetitiones reſoluuntur. Quicquid.n. homo uel q̃uis res mũdi appetit, id cõcupiſcit ſub ratione boni, uel ueri, uel apparentis. Atque hoc utiq. appetitu hominem, cum ſit omnium perfectiſſimus q̃ ſub cęlo ſunt, inferiorẽ cęteris mõ quodã uideo, eo q̃d ex duabus cõſtet diuerſis naturis. Nam res uniuerſæ id ſolum bonũ appetunt, quod illis uere eſt bonũ, homo uero illud etiam, quod licet ſenſui eſt bonũ rationi tñ quę ſua eſt natura, exiſtit malũ.

Primum pricipiũ practicũ idemq; gñale cõgruens hoĩ quatenus ẽ. — *Ariſtot.* — *Scd̃m principiũ practicum.* — *Quid ſit cauſę vt hõ nõ tã tũ uerũ bonum ſed ſpeciẽ boni expetat, cum id in cæteris rebus ſecus euenire compertum ſit.*

Deinde deſcẽdẽdo deriuatur aliud principium legis naturę ac præceptum hoĩs ĩ quantum eſt aĩal, q̃d ad commixtionem maſculi ac fęminę attinet. Hic.n. exiſtit aĩalib. peculiaris modus cõſeruãdi ſpeciem. Nam etſi in arboribus, ut in Palmis & Lauris q̃dã deprehẽdatur imago maſculi & fęminę, atq. in herbarum quibuſpiã, tñ ueram maſculei ſeminationem ĩ ſolis animalibus agnouit Philoſophia. Ex his demum trahitur aliud principium hoĩs in q̃tũ eſt rationalis, qua utiq. rõne inclinationẽ hẽt ad cognitionem Dei, ac uirtutis bonũ. Ex quo rurſus ei cõuenit appetẽtia ad ſocietatẽ, & ciuilitatẽ, unde illud, Id facias aliis ꝙ tibi fieri uis, idq. ne facias, quod nõ tibi uis fieri. In ſumma, generaliſſimũ illud, bonũ eſt appetendũ ac malum repudiandum, in hoĩe fit peculiare legis naturalis principiũ .ſ. honeſtum uirtutis bonum exoptandum eſt & amplectendum cõtrariumq. uitiorũ malum refellendum, ut ad fęlicitatem perueniatur. Secunda cõcluſio. Lex naturalis nihilominus eſt una. Probatur, qa unitas legis a fine deſumitur, eſt aũt horum p̃ceptorum, ut unum principium, quod eſt rõ, ita & finis unus & ſcopus, qui (ut dicimus) eſt bonum in gñe. Per hęc ergo iura tã Canonica, quam Ciuilia innoteſcunt, quę de iure naturali loquuntur. Iſidorus.n. (vt habetur diſt. 1. can. ius naturale.) nihil de generaliſſimo meminit, quod reb. vniuerſis cõe eſt, ſed de illo tantum ꝙ eſt cõe oĩum nationum, vt viri & fęminæ coniunctio. Quãuis & hoc certius expreſſit Ius ciuile. inſti. de iu. nat. & ff. de iuſt. & iure. ſ. ius naturale eſt, ꝙ natura oĩa animalia docuit. Doctrinam.n. appellat naturalem inſtinctum a natura inditum. Alioquin docere proprie diſcurſum denotat rationis, quod ad ius gentiũ proprie attinet & ad ciuile.

Tertiũ hoĩs pricipium quatenꝰ aĩal ſit. — *Poſtremũ atq. peculiare hominis principium.* — *Secũda conclu. Rõ concluſiõis.* — *Explanãtur aliqua iura ciuilia & canonica.*

Ad primum igitur arg. rñdetur nõ eſſe idem prorſus præceptum ꝙ lex. Diximus .n. legem eſſe quid vniuerſalius, quare rõne unius finis & principij, plurium præceptorũ collectio & ordo pertinent ad unã legẽ, ſicuti tota ſcriptura ſacra ad vnã fidẽ. Ad ſcd̃m aũt conceditur, inclinationes oẽs, ẽt ad petitus ſenſitiui ad legẽ naturæ pertinere, rõne tñ diuerſa, nã quatenus conſiderantur, non ut rõni obedientes, ſed tendentes in ſua ſenſualia obiecta, dñr præcepta naturalia ea ratione qua in bruis, ſed quatenus rõne gubernantur, ſunt peculiaria præcepta hoĩs. Ex quo fit ꝙ in hoĩe, vt duæ ſunt naturæ diuerſæ, ſic & duę leges, ſed q̃a ſenſualis ſumit a gñe aĩalis q̃ materialiter ſe habet in hoĩe reſpectu rõnis naturæ q̃ eſt eius forma, ſpeciẽ cõſtituens, inde fit ꝙ peccata oĩa, quia ſunt rõni cõtraria, licet ſint ſcd̃m ſenſualẽ naturã, dicãtur ſimpliciter cõtra naturã hoĩs, vt cap. 4. de

Ad primũ arg. — *Ad ſecũdum.*

dũ.

Ad tertiam. dius nom. auctor eſt Dionyſius. Ad tertiū arg. q̄ præcipuum eſt, per diſtinctionem rūdetur. Enimuero in prauis morib. licet re uera connexa ſint ambo, duo tñ conſiderani .ſ. rō mali, & rō culpæ. Et quidem rō naturalis mali, ēt ſi per impoſſibilis cogitationem loquendo nec Deus eſſet neq. alius ſuperior. ſolus ipſe peruerſus rōnis ordo eſſet cauſſa, vt homicidium & furtū & ſimilia eſſent mala moralia, ſicuti claudicatio eſt malū naturale q̄a obliquitas eſt a gradiendi regula. Attamen rō culpæ, q̄ dicit inimicitiā & ſupplicij meritum, no intelligitur niſi vbi eſt ſuperior cui obedire tenemur. Vnde optime definit Aug. peccatum per hoc q̄ ſit contra legem Dei. Reſpōſio ergo argumenti eſt quod ſola quidem natura obligaret ut tranſgreſſio eſſet mala, licet nō culpa veruntamen quia natura effectus eſt Dei, lex quæ naturalis deriuatio diuinæ legis æternæ, fit vt præcepta naturæ obligent, vt tranſgreſſio eorū ſit, non ſolum mala, ſed uera culpa.

ARTICVLVS III.

Vtrū oēs virtutis actus ſint de lege naturæ.

Duabus concluſionibus ſuperioris articuli duos alteros adhibere operæprecium eſt, vt inſpiciamus: tum quali er ex illis principijs naturalibus uirtutes oēs ueluti earū concluſiones promanent: tum ēt quo pacto una ſit lex naturæ, eademq. apud oēs. Interrogatur ergo in hoc tertio articulo, Vtrum oēs uirtutes ſint de lege naturæ? Arguitur n. a parte negatiua. Lex

Prima ratio. æterna iā ſupra cōſtituta eſt origo & fons omnium legum. uirtutes autē lege aliqua diriguntur. oēs ergo inde virtutes ortū ducunt, ſed lex naturalis alia eſt quā æterna, ergo actus uirtutum non ſunt oēs de lege

Secūda ratio. naturæ. ſed de lege æterna. Scd̃o argui, q̄ ſunt ſecundū naturā cunctis conueniūt, quippe cum una ſit oīum natura, uirtutes autē non oēs omnib. congruunt, nā abſtinētia & inedia quæ uni eſt tēperantiæ moderatio, in altero qui imbecillior eſt, eidē aduerſat uirtuti, ergo nō oēs uirtutes ſunt eiuſdem legis germina. Eo uel maximè q̄ lex oīs (vt dictum eſt) in cōe bonum ordinatur uirtutes aūt quempiā, ut tēperantia, nō ordinantur niſi in particulare bonum pſonæ. Tertio, officia q̄ ſcd̃m leges ciui- Tertia.
les fiunt, ſunt ueræ uirtutes: leges aūt ciuiles non ſunt eædem apud oēs: nā optima quæq. reſpublica ſuis peculiarib. legibus cōmunitur, illæ ergo virtutes non legis naturæ, q̄ una eſt apud oēs, ſed iuris humani ſunt. Quarto arguitur. Lex Diuina, vt Euā- Quarta.
gelica, nō deſcēdit a naturali quippe q̄ excelſior eſt: ergo uirtutes illi cōformes, ut ſuſceptio baptiſmi & ſacr̃alis confeſſio, neutiquam dici pñt de lege naturæ. Quin- Quinta.
to, ſi uirtutes oēs humanæ riuuli eſſent ac conclōnes iuris naturæ, cōſequēs protinus fieret cūcta uitia cōtra naturā eſſe, ſunt aūt quædā, q̄ peculiariter cenſent cōtra naturā, non ergo oēs fiunt ſcd̃m legē naturæ. In contrarium autem eſt ſnīa Damaſceni Damaſcenus.
lib. 2. ubi ait, uirtutes oēs eſſe ſcd̃m naturā, uitia uero uniuerſa contra naturam.

In quo ſēſu diſſeratur qō propoſita. Ad eūdem modum quo ſupra definitū eſt, leges oēs ab æterna deriuari, eidemq; ſubinde actiones humanas ſubdi, diſputamus mō an uirtutes oēs humanæ ad normā naturalis legis fiant? Et ſeruit qō hæc ad explicandā radicē diſtinctionis uirtutū de lege naturę, & de humana, & de diuina. Et ergo hic ſcd̃m argumentorū exigētiam opus diſtinctione Virtus. n. & ſcd̃m

Diſtinctio uirtutis. eius gnālem rōnem ac formā conſiderari pōt, & ſcd̃m particularē obiectum. Virtus inq̄ inde habet generalē uirtutis formā & nomen qd̃ opus eſt ſcd̃m rōnem. Et iuxta hanc conſiderationē conſtitui hic prima cōcluſio. Oēs humanæ uirtutes ſunt ſcd̃m

Prima concluſio. hoīs naturam. Probatur: Virtus eſt nihil aliud quā habitus operatiuus ſcd̃m rōnis normā, naturalis autem hoīs propenſio, inquantum eſt animal rōnale ad operandum tendit ſcd̃m rōnem. Nā cum forma, a qua res ſpeciem ſortitur, tribuat ei naturalem inclinationē, fit ut ſicut grauis natura eſt ſcd̃m ſuā formam ad centrum cadere, natura uero ignis, ſecundum ſuā ſurſū aſcēdere ſic natura animalis, cuius anima rationalis exiſtit, ſit ſecundum rationem uiuere. Vnde Cice. lib. 2. de Inuen. Vir- Cicero.
tus, inquit, eſt aīæ habitus, naturæ modo (hoc eſt ad naturæ modū) cōſentaneus rōni. Et de offi. li. 3. Magis, inq̄, ſcd̃m naturā eſt uirtus, puta comitas, iuſtitia, liberalitas, q̄ uoluptas, quā uitia, quā diuitiæ. Deniq. uirtus nullo ſignificātius pacto deniri

hiri pōt (ut 1. de legib. ipſe ait Cicero) q̃ ꝙ ſit perfecta & ad ſummum perducta natura, &c. Secūda cōcluſio, ſi uirtutū actus ſcd̄m earūmaterias & ſpecies contēpleris, nō oēs ſunt de lege naturæ Prima ſtatim huius cōcluſionis rō eſt hęc Lex humana a naturali, uno omnium conſenſu, diſtinguitur, uirtutes autem rō[?] generali ſunt oēs de lege naturæ, ut prior[?] concluſione patet neceſſe ergo eſt uirtutes legis humanę. & illas quæ ſunt legis naturæ rōne peculiarium obiectorum diſtingui quib. ſortiuntur ſpecies. Probatur autē ſecundo, ut legitima pandatur cauſſa Illæ uirtutes dicūtur de lege naturę, ad quas ſtatim natura inclinat, nō ſolum tanquam ad prima principia, uerū tanq̃ ad concluſiones ex eiſdem principijs abſq̃ humano diſcurſu pellulantes, illę autem ſunt humanæ, q̃ ſcd̄m leges ꝓteporum, locorum, ac negotiorū uarietate humana rōne inuētæ fiunt Peruia ſunt exēpla. Præcepta Decalogi ſunt de iure naturę, nā ex illo principio ꝙ bonum eſt diligendum atque ex altero ꝙ vna quæq. res ſuum eſſe & uitam diligit, ſtatim abſque longo rationis diſcurſu prodeunt præcepta primæ tabulę .ſ. ꝙ Deum optimum Maximū, cuius beneficio & ſeculari uita donati ſumus, & ſēpiternā expectamus, amemus, neq. eū iurandi abuſu cōtēnamus, ſed feriatis dieb. colamus & ueneremur. Ex alio aūt Id facias alijs quod tibi fieri uis, idq. ne facias, quod tibi nō cupis, deducuntur mandata cuncta ſecundæ tabulæ quæ oīa in officiis iuſtitię poſita ſunt. Quare (ut infra dicemus) nulla ſuper his fieri pōt diſpēſatio, nullaq. obtendi excuſatio ꝑ ignorantiā. Sed hęc inferius ſunt emūctius ꝑpendēda. Præter hæc aūt ſecundū diuerſas rerū circunſtātias humana rō diuerſas excogitauit leges. Vt poſt naturā corruptā ius gētiū fecit rerū diuiſiones, et vna q̃libet reſpublica ꝓ ſuæ gentis, ac loci qualitate inſtituit ſuas leges, ut puta pſcriptionis uenditionis, aliorumq. humanorū cōtractuum, ad q̃ nō nuda natura primā inclinabat. Hæc duo ſcite Ariſt. dignouit Ethi. 7. vbi diſtinguit iuſtum naturale ac legitimū, puta humanū ſeu ciuile nēpe ꝙ naturale ſit ꝙ ubiq. uim hēt eādem non q̃a vī, vel nō vī, id eſt, non q̃a humana rō ita de circunſtātijs rōcinatur, ciuile autē ꝙ à principio nihil refert ſic an aliter habeat, cum vero poſitum fuerit refert, quale eſt, minaꝫ captiuos redimi uel caprā Dijs, ſed nō duas ones mactare. Idem de legib. eccleſiaſticis ut pote de delectu ciborum, deq; his aut illis dieb. feſtiuitet feriandis. Tametſi his inſtituendis ius diuinum radices iecit. Hæc in genere dicta ſint, in quæſtione proxima & ſubſequentibus collimanda.

Secūda cōclō.

Prima ratio.

Secūda ratio.

Ariſtot.

Ad primum igitur argm̄ reſpōdetur minime ſecū pugnare ꝙ leges oēs ab æterna dimanent, & tn̄ uirtutes humanæ ſint de iure naturæ, quatenus ois uirtus rōni cōcors eſt nā lex naturalis nō eſt ab æternam diuerſa, ſed eius participatio. Ad ſcd̄m autē reſpōdet ꝙ etſi diuerſæ uirtutes diuerſis cōgruēt pſonis, oēs tamē pēlatis circunſtātijs fiūt ſecundum rōnē, atq. hac gñali cā cenſentur de iure naturæ. Neq. obſtat aliquas ordinari in bonū pſonæ. nā in indiuiduis conſeruatur bonū uniuerſale naturę. Per rectū. n. eduliorum vsū ac uenereorū ſuſtētatur natura. Et pterea ꝑ particulares virtutis fit ad cōem fęlicitatē ꝓgreſſus. Ad tertiū reſpondetur, Qđ etſi uirtutes humanarum legum ſcd̄m ſuū genus .ſ. q̃a ſcd̄m rōnem fiunt dicātur de lege naturæ, ſimpliciter tamē appellātur de lege humana, q̃a vnūquodq. à ſua atoma ſpecie denominatur. Et ad eundē penè modū reſpōdetur ad quartū. Virtutes n. cōformes diuinæ legi nō dn̄r ſimpliciter de lege naturæ, ſed potius ſupnaturales, licet quodā pacto ēt ſcd̄m genus dicātur de iure naturali. Nō q̃dē ſicuti humanę q̃a lex diuina nullatenus deriuat a naturali, ſicut humana, ſed q̃ rō naturalis diuina luce illuſtrata quodāmō ēt inclinat ad uirtutes diuinas. Suppoſito. n ꝙ homo ſit creatus ad fęlicitatē ſnaturalē cōſentaneū rōni eſt, ut officijs ēt exerceatur ſupranaturalis legis Ad q̄ntū reſpōdetur ſcd̄m ſuperiorū doctrinā. Etenim cū in hoīe duplex ſit natura, altera ꝓpria, q̃ eſt ſcd̄m rōnē uiuere, altera uero generica, ſ. cunctis animalib. cōis, q̃ eſt. ꝑ cōmixtionē maris & fœminæ ſpeciē ꝓpagare, cōſequitur ut ſicuti oēs uirtutes ſcd̄m propriam naturā noſtrā hoc eſt ſcd̄m rōnem fiunt, ita & omnia uitia ſint contra naturam, hoc eſt contra rōnis præſcriptum. Atrā ēt quæ nō ſolum cōtra rōnem nobis propriā patrantur, uerum & contra genericam naturam animalium, dn̄r ꝑ antonomaſiā cōtra naturā. Itaq. ſimplex

Ad primum.

Ad ſecūdum.

Ad tertium.

Ad quartum.

Ad quintum.

plex fornicatio eſt cõtra naturã, hoc eſt cõtra rationem, quæ dictat parentib. cognoſcendas eſſe proles, ut debite ab illis educẽtur, & morib. inſtituantur, quod homini proprium eſt, nefandũ uero crimen, eo inſuper quod inuehitur contra fundamentũ generationis cunctis animantibus cõmunis.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum lex naturæ cunctis ſit mortalib. una.

Primũ argum. NOn ſatis eſt cõſtituiſſe legem naturalem in ſingulis unã eſſe, ut ar. 2. dictum eſt, niſi exploremus an eadẽ ſit apud oẽs. Arguitur.n. non eſſe in toto humano genere eandem Art.n. Gratianus. Gratianus in capite Statin. Decret. ius naturale eſſe id quod in lege & in euangelio continetur. Euangelio aũt non oẽs obediunt (ut ait ad Rom. 10. Paulus) ergo lex naturalis nõ eſt eadẽ apud omnes. Secũdũ argum. Secundo arguitur. Lex eſt ſecũdum quã aliquid iuſtum eſſe dicitur. Ariſtot. Ariſt. aũt 5. Ethy. ca 7. ait nullum eſſe tam naturale iuſtum, quin aliquo modo ſit apud diuerſos uariabile, nam & dextra manus natura ualidior eſt leua, & tñ in quibuſdã hoc deficit. Tertiũ. Tertio, quodcũque bonum, ad quod natura propendet, ad legem attinet naturæ, inclinationes autem ac propẽſiones naturæ uaſta inter homines varietate diſtãt, alij nãque ad honores nati ſunt, alii ad uoluptates, atque alij ad res alias, lex ergo naturæ non eſt eadẽ apud omnes. In contrarium autem eſt Iſid. lib. 5. quod quidẽ Decretũ extat diſt. 1. Ius naturale eſt cõe omnium nationum nam quod ff. de iuſt. & iure. l. 1. ſcribitur. ſ. Ius naturale eſt, quod natura omnia animalia docuit, nõ de iure tantum hominibus proprio, ſed de cõiunctione maris & fœminę generaliter intelligit.

Ad huius quæſt. enodationẽ recolenda eſt ſuperior diſtinctio inter naturalia principia, atq. eorũ concluſiones. ſecũdum.n. hanc diſtinctionem duabus concluſionibus facile reſpondetur. Prima conclu. Prior eſt Lex naturalis quatenus ad ſola principia extenditur, eadem eſt apud oẽs mortales, nõ modo quantum ad rectitudinis ueritatẽ, uerum & quantũ ad cognitionẽ. Principia namque rationis practicæ ſimilia hac parte ſunt principijs ſpeculabiliũ quæ ubiq. & inconcuſſa pollent ueritate, & lumine naturali perſpicue clareſcunt. Nuſquã.n. ullus eſſe poteſt mortalium eouſq. ſylueſtris ac barbarus, ſi modo compos ſi mẽtis, cui nõ ſint huiuſmodi ueritates peruiæ. Bonũ eſt appetendum ac malũ uitandum. Id facias alijs, &c. ac reliquę quas ar. 2. de narrauimus. Secũda conclu. Poſterior cõcluſio: Lex naturalis quantum ad eius concluſiones, etſi plurimum ſit eadẽ apud oẽs, & quantũ ad rectitudinem, & quantum ad cognitionem, deficit tñ & reſpectu prioris propter particularia quorundam impedimenta, & reſpectu poſterioris, propter rationis nubila quibus ob conſuetudinẽ prauam excæcatur. Demonſtrat cõcluſio. Demonſtratio huius concluſionis ſumitur ex diſcrimine inter rationẽ practicã & ſpeculatiuã, nam etſi principijs vtraq. perſe notis utatur, nõ tamẽ ſimili ratiocinatione diſcurrunt. Diſcrimen inter rationem practicã & ſpeculatiuam. Etenim ratio ſpeculatiua quia circa neceſſaria plurimum ac potiſſimũ negotiatur, puta circa ea quæ nequeunt aliter ſe habere, abſq. ullo defectu ueritatem comperit in concluſionib. quam in principijs inueniebatur. In ratione autem practica ex neceſſarijs principijs diſcurrit ad contingentia, in quibus actiones humanæ cõſiſtunt, neceſſe eſt quandoq. defectus cõtingere, ac tanto plures quanto inferius ad particularia deſcẽditur. Ex his ergo deducitur noſtra concluſio, nempe quod licet in concluſionib. demonſtrationũ ſpeculabilium eadem ſit rectitudo ueritatis apud omnes, in concluſionibus uero operabiliũ contingit quandoq. defectus. Aperit exẽplis ratio. Exempla patent. Ex illo nãq. per ſe noto principio, id facias alijs, quod tibi uis fieri, rõ practica elicit hanc legem. Depoſitum cũ primum petetur, reddendũ eſt. Quæ quidẽ lex plurimum verum habet, deficit tamen deficiente petitionis opportunitate ac rectitudine, puta dum qui penes te arma depoſuit, furore correptus, ut faciat homicidium, ea repetit. Pari modo ex illo principio, in pace & trãquillitate hominib. uiuendũ eſt, quod cunctis tanquã per ſe bonũ notiſſimum eſt, ſequitur hæc lex, abſtinendũ eſt armorum ſtrepitu. Deficit tamẽ quando hoſtis rẽpublicã inuadit. Similiter ex eodẽ principio colligitur lex, ut quiſq. promiſſorũ fidẽ ſeruet, deficit tñ, dũ cauſſa emergit ob quã promiſſũ implere turpe eſt. At quæris forte utrum quantũ ad cognitionẽ earũdẽ cõcluſionũ, quippiã ſit deſcriminis inter rationẽ practicã & ſpe-

Quæſtio.

ſpeculatiuam. Nihil enim apparet quo differant, nam ſicuti cõcluſiones practicę nõ omnibus ſunt æque notę, ita neque ſpeculatiuę. Tam uera inquam, eſt illa cõcluſio, Omnis triãgulus habet tres angulos ęquales dobus rectis, q̃ illud principium, Omnes duæ lineæ, ubi concurrunt, conſtituũt angulum, tñ non eſt æque nota. Reſpondetur. Hactenus nullum eſſe diſcrimen, differt tamen, ꝙ ſpeculabilium neceſſariorũ ignorantia accidit ob defectum doctrinæ, ſcilicet, quia nõ didiciſti, ignorantia uero in practicis contingit (ut dictum eſt) ex praua conſuetudine rationem obtenebrante. Ex his fit conſequens poſtrema concluſionis particula, nempe ꝙ quanto concluſiones practicę magis ad particularia coaptãtur, minus innoteſcunt. Patet exemplo. Ex illo principio, Id ne facias aliis, quod tibi non uis fieri proxime infertur mandatum illud Decalogi Non mœchaberis, nam id fieri non poteſt ſine coniugis iniuria Si tamen rem arctius pſtringas, uidelicet, Nec ſimpliciter fornicaberis, hoc licet illic pariter prohibeatur, tñ quia non habet connexam ĩiuriam, nõ eſt tam uniuerſaliter notum, quin inter gentes incultas licet non peſſime iſtitutas, ignorari queat. Immo neſcio an apud aliquos barbaros fidei nr̃æ inſcios, ignorãtia eſſe poſſet prorſus excuſatoria. Similiter ex eodem principio palã ſequitur. Non falſum teſtimonium dices, ꝙ cum iniuriam uetet omnibus eſt cõpertiſſimum. Si autem ſtrictius inferas Neque ullum proferas mẽdacium, non eſt ita notum. Immo inuenies in plebe qui putant iocoſum & officioſum nullam afferre culpam. Atque hęc eſt ratio ob quam omnes prohibitiones ſecundę tabulæ, quo patentiores eſſent, illorum ſint expreſſe criminum, quibus iniuria proximis irrogatur. Tametſi ut homicidii nõie omnis læſio prohibetur, ſic & nomine adulterij omnis turpitudo, & nomine falſi teſtimonii omne mẽdacium Pręceptorum autem Decalogi ignorantia nulli mortalium excuſari unquam potuerũt, etſi ſua ſcelera fuco aliquo liniant. Sicuti illi qui religionis gratia contra interdictum homicidii humana cæde cogitabant Deos ſuos placare ac uenerari. De quibus Pſal. Immolauerunt filios ſuos & filias ſuas dęmoniis. Et Cicero in oratione quadam commemorat ſua ętate Gallicas gẽtes eodem ritu pollutas, eademq. feralis immanitas fertur & populis Noui orbis eſſe ſolennis. Dæmones enim humani generis hoſtes illa cæcitate homines dementãt, ut humano ſanguine ſuam expleant inuidiam. Et Iulius Cęſar lib. 6. de bello Galli. narrat olim apud Germanos latrocinia nullam habuiſſe infamiam quæ extra fines cuiuſque ciuitatis erant. Sed tamen facinori obtendebant ꝙ iuuenes illo exercitio deſidiã & torporem excuterent, belliſque ſe gerendis appararent. De his autem in præſentiarum ſatis.

Rñſio.

Cicero.

Cæſar.

Ad primum igitur argumentum reſpõdetur non eſſe Gratiani uerba ſic truncate legenda, Ius naturale eſt qđ in lege & in Euangelio continetur. Ac ſi doceat qcq̃d eſt in Euangelio ad ius naturale pertinere. Sed iunctum cum uerbis ſequentib. Ius naturale eſt quo quiſque iubetur id facere ꝙ ſibi uult fieri, &c. id quod in Euangelio continetur, ut uerba hæc parenteſis, ſint docens ius naturale plene in euangelio cõtineri, non tamen id ſolum, ſed & ius inſuք diuinum. Ad ſecundum ꝙ eſt Ariſt. iam reſponſum Non quidem principia naturæ ſed concluſiones nonnunquam deficere. Ad tertium autem conceditur inclinationes naturæ quæ homini cõpetunt, in quantum ſenſibili animali, ad legem attinere fomitis, hoc eſt appetitus ſenſitiui originali iuſtitia deſtituti. Si autem conſiderentur quatenus hominis ſunt proprie, tũc legi naturæ ſubduntur, puta rationi, cæterarum potentiarum moderatrici, quę cunctos affect⁹ dẽt intra ſuas lineas cõtinere.

Ad primũ arg.

Ad ſecũdum.

Ad tertium.

ARTICVLVS V.

Vtrum lex naturæ mutari abolerive poſſit.

Poſt hæc facile eſt hoc quinto articulo duo perſpicere, quæ ſuperiorũ corollaria ſunt, nempe, utrum lex naturæ aut mutabilis ſit, aut ab humana mente eradicabilis. Arguitur ergo ꝙ ſit mutabilis. Legitur enim Eccleſiaſt. 17. Addidit eis diſciplinam, & legem uitæ. vbi circunſcribitur gloſſa, legem ſcilicet literæ quãtum ad correctionem legis naturalis. Et Iſidorus lib. 5. (quod eſt diſt. j. c. ius naturale.) ait

Primũ arg. a pte negatiua.

tũ cõem omnium poſſeſſionem & libertatem eſſe de iure naturæ. cum tñ iam iure gentiũ, tum rerum diuiſio, tum ẽt ſeruitus inducta in orbẽ ſit, eſt ergo lex naturę mutabilis.

Tertiũ.

Sed & ꝙ a noſtris cordibus auelli poſſit, arguiĩ primo ex his quæ dicta ſunt. Multę.n. fuere gentes adeo hebetes & morũ prauitate tabefactę, ut leges naturę cõtrarias ediderint.

Tentaĩ alterum mẽbrũ quæſtionis duobus argumentis.

Vnde ſuper illud ad Ro. 2. Cũ gentes quæ legẽ non habent, &c. ait gloſſa, ꝙ in interiore homine per gratiam innouato lex iuſtitiæ inſcribitur, quã deleuerat culpa. Et quarto arguiĩ. Lex gratię, efficacior eſt ꝗ̃ lex naturæ. gratia uero deletur per culpã ergo multo faci ius deleri poteſt lex naturę. In contrariũ aũt eſt decretũ Gratiani diſtinctione quinta, capite primo ius naturale nõ uariatur tẽpore, ſed immutabile ſemper permanet. & ſentẽtia Auguſtini ſecundo libro Confeſſ. Lex tua ſcripta eſt in cordibus hominum, quã nec ulla quidem delet iniquitas.

Gloſſa. Quartũ argum. Gratianus. Auguſt. Diſtin.

Ad hanc quæſtionẽ facillima eſt per diſtinctionem reſponſio, ſuppoſito.n. primo interuallo, quod inter principia, eorumq. concluſiones interiectum eſt, biſariam lex naturæ cenſeri poteſt mutabilis. Vno modo per additionem, quæ ei fiat, atque altero per diſtractionẽ.

Prima concl.

Statuitur ergo prima concluſio. Nihil uetat legem naturæ priori modo eſſe mutabilem. Adiecta.n. eſt illi lex diuina tam uetus quam noua duobus pręcipue commodis. Vno. ſ. quia iam obſcurata erat in mortalium mentibus & caligine obducta, ut innouaretur. Nempe ut cõſtaret non ſolum externos actus, uerũ & internos eſſe ad legis norma cõponẽdos, neque ſolum iura natura amicis deberi, uerum & inimicis. Altero, ut ea cõſilia quę illi deerant, ſupplerentur. Et hoc eſt quod gloſſ. Eccleſiaſt. 17 in primo argumento citata appellat correctionem legis naturę, quę facta eſt ꝑ legem literæ.

Secũda concl.

Secunda cõcluſio. Lex naturę non eſt quantum ad prima principia poſteriori modo mutabilis, ut. ſ. quod prius fuit legis naturæ deſinat eſſe talis iuris. At uero quantũ ad ſecunda præcepta, quę ſunt uelut proximę concluſiones, licet primũ immutabilis ſit, poteſt nihilominus quandoq. ſed raro mutari ꝓpter humana impedimenta, ut articulo ꝓximo expoſitum eſt. Nam & circa neceſſarias concluſiones ſpeculabilium cõtingit ob mentis lippitudinem nonnunquã hallucinari. Quocirca mutatio hæc non tam in lege ſit, ꝗ̃ in rebus ipſis, ueritas.n. illius generalis pæcepti, Depoſitum reddendũ eſt, aut illius fides ꝓmiſſa cuſtodiẽda, nõ mutatur niſi mutatis reb. ex quarũ mutatione contraria naſcitur ueritas. Quoniam & hęc lex. Eius carniũ uiniq. potus ſalubris eſt hoib. ob id particulari mutatur, ꝙ hõ febri correptus eſt, cui talis uictus nocuus ſit. Vnde Ariſtot. 5. Ethic. c 7. Ius, inquit naturę, immutabile eſt, ſicuti ignis vbiq. urit. quod de primis principiis intelligit, de cõcluſionibus aũt ſubdit, poſſe mutari, non tñ apud Deos, qui immutabiles ſunt, ſed apud nos, qui mutari poſſumus. Quo fit leges triumphantium in regno cęlorum nullatenus mutari poſſe, quia neq. fęlices illi mutantur. Auctoritas aũt Iſidori non ſic intelligenda eſt, ut libro 3. q. 3. dicturi ſumus, ac ſi cõem poſſeſſionem pręcipiat, aut ſeruitutẽ interdicat, alias ius gẽtium non potuiſſet tales leges reuocare, ſed dicuntur hęc negatiue de lege naturę, quia illa nec diuiſionẽ fecit, nec ſeruitutem iuſſit. Reſtabat hic tñ tractare, an huiuſmodi pręcepta naturæ ſint diſpẽſabilia. cuius nimirum inde coniecturę fiũt. ꝙ Deus Abrahę necem filii pręcepit, & Oſeę ut fornicaretur, & filiis Iſrael ut deprędarentur Aegyptios, hęc aũt dubitatio inferius. q. 2. art 8 propriam habitura eſt ſedẽ.

Tertia conclu.

Tertia cõcluſio ſimilis eſt huic proximæ. Lex naturæ quãtum ad prima principia & pręcepta, non poteſt ab humana mẽte ſtirpitus eradicari. poteſt tñ, licet non plurimũ, ſed raro quantum ad concluſiones & ſecunda pręcepta in aliquibus hominibus deleri.

Suadetur concluſio.

Concluſio non alio indiget teſtimonio, quam ꝙ a ſuperioribus petitur. Poſſunt.n. barbari tanta morũ uitioſitate peruerti, atque errorum peruerſitatibus offuſcari ut pro peccatis non ducant, quæ lex naturæ uetat. Neque id ſolum in concluſionibus quę lõge a principiis diſtant, ut eſt officioſum mendacium & ſimplex fornicatio, uerũ & in his quoq quæ propinquiores, ſub indeq. lucidiores exiſtunt. Sunt.n. (ut a fide dignis accepimus) reperti inter illos mortales Noui orbis qui nefandam turpitudinem contra naturam non ſolum impune

permit-

permittebãt uerũ nulla culpa denotabãt. Qua utiq. rõne fieri poteſt ut reſpublicæ & principes leges contra natur inſtituãt ſcdm uerbum Iſaię, Vę qui cõdunt leges iniquas. Et ſcd̃m hoc intelligenda eſt illa gloſſa ad Romanos. 2 q̃ ait culpam dele uiſſe legem iuſtitiæ ab infidelium cordibus. Reſtant ergo duo ſuperiorũ argumẽ

Ad tertiũ arg. principale. ta ſoluta. Ad tertium autem r dicitur, q etſi gratia ſublimior ſit atque efficacior, quam natura, non eſt tamen nobis ingenita, & innata, atque adeo neque tam penitus infixa, & ideo facilius per culpam noſtram eradicatur, quam lex naturæ.

QVAESTIO V.

DE LEGE HVMANA in genere.

S.Tho. 1. 2. quæſt. 95.

ARTICVLVS I.

Vtrum præter legem naturæ neceſſariæ nobis fuerint humanæ.

TERTIVM legum genus eſt humanarũ, de quib maiores extãt diſputãdi rationes, q̃ritur ergo primo, an pter legẽ

1. Argu. partis negatiuæ. naturalem neceſſariæ ſint ẽt humanæ? Et arguit̃ a parte negatiua. Primo, q̃a (vt Au

August. gu. quem ex 1. de libero arb q. proxima citauimus, ait) p legẽ æternã ſufficienter oĩa ſunt ordinatiſſima, illa aũt ſatis abundeq; nobis p naturalẽ cõicantur, ergo humanę

Secũdũ. redundãt Scd̃o, lex menſura eſt (vt ſupra diximus) nrãrum actionũ, rõ aũt non eſt rerum menſura, ſed ipſa potius rerũ natura, q̃ rõ inſpicit, (vt 10 Meta. auctor eſt Ariſ.) ergo cũ leges humanę a rõne proficiſcãt̃; nõ habent legitimã rõnẽ legũ.

Tertiũ. Tertio menſura, qualis eſt lex, debet eſſe (vt ibidem Ariſt. docet) certiſſima, certitudo aũt humanæ rõnĩ de reb. gerendis, q ſingularia ſunt ac mutabilia, cõpetere non põt, ſcd̃m illud Sap. 9. Cogitationes mortalium timidæ, & incertę prouidẽtiæ nrę, ergo a rõne

Quartũ argum. humana nulla pficiſcit lex. Quarto altera via arguit̃. Eſto, humana rõ certa eſſe poſſet regula nrãrum actionũ, multo commodius reſpublica uiua ho uiuuoce gubernaret, q̃ poſitis legib. Enĩuero cũ iudex (vt

5. Ethi. c 4. auctor eſt Ariſt.) ſit aĩatũ iuſtũ facilius cõgruẽtiuſq. fieret ad illum recur

Ariſtot. ſus, q̃ ad legẽ ſurdã & mutã. Nã cum actio nes ĩ ſingulariũ uſu conſiſtãt, nõ põt humana lex (ut q. ſeq. uidebimus) de oib. prouidere, ſingularesq. circunſtãtias, pro ſpicere, ut faceret ſua prudentia iudex. In contrariũ

Iſidorus aũt eſt Iſidorus lib. 5 Etymol. c. 20. & refert inter decreta diſt. 4. vbi ait, factas eſſe leges vt earum metu humana coerceatur audacia, tutaq. ſit inter improbos innocẽtia, & in ipſis improbis formidato ſupplicio refrenetur audacia, & nocẽdi facultas.

Quæſtionis huius ſolutio facile ex ipſa rerum natura, & humana cõditione colli

Prima conclus. gitur. Rñdetur ergo duabus cõcluſionib. Vna eſt. Neceſſarium prorſus fuit p̃ter legem naturæ alias humanas, p rerum uarietatibus, emergentibuſq; caſib. ac negotijs,

Prima ratio. condi. Concluſio hæc ex duabus radicib. conſtat, videlicet & ex diſcurſiuo ingenio nr̃o, & ex rerũ indigentia. Enimuero ſicut in ſpeculabilibus, ſic & in practicis innata nobis uis eſt ex vniuerſalibus principijs & indemõſtrabilib. concluſiones deducere, eaſdemq. in duplici dĩa. Alias quippe neceſſarias demonſtramus, vt in Mathematicis, alias vero pp ineuidentiã conſequentia ſub opinione colligimus pro qualitate cuiuſq. ſciẽ. Pari mõ in practicis ex primis principijs (vt dictũ eſt) p̃cepta Decalogi, quaſi neceſſarias cõcluſiones exprimimus, & ideo ſunt de iure naturæ. Sed tamẽ q̃a actiones nr̃æ in ſingularibus verſantur, neceſſe eſt ex eiſdem principijs obſeruatis circunſtantijs loci & tpis ad particularia deſcendere. Quapp illæ regulæ hunc in modum conſtitutæ, quia non neceſſario ex ſolis principijs naturalib pullulant, ſed rationis adminiculo conſtruuntur, huma

Obiectio. nę leges nuncupant̃. Vt ſunt leges, quę in uenditionibus, & cæteris rerum commutationibus poſitæ ſunt, ſine quibus genus nr̃m uitam nequiret tranſigere. Sed exurgat hinc quiſpiam fortaſſe aduerſus Dei, Naturæq; prouidentiã. Nunquid non prouidentius nobis fuiſſet conſultum, ſi lex ipſa naturę vſq; ad ſingularia doceret nos

Solutio. oĩa? Arguitur nã hoc fuiſſe conſultius, eo q ratio affectib. ſæpe obſcurat̃ cum tñ lex naturæ ſemper ſit perſpicua. Rñdetur oĩa eſſe diſpoſita ſecundum naturam noſtrã.

Sec̄dā rō pro conclusiōe. Rōnis.n.ingeniū ac natura, eſt diſcurrere, & ideo ſapiēs Deus Naturaq. ſagax ſemina in nobis tātū poſuit, quę rōnis cultura uenirēt ad frugē, Idq; tā in ſpeculabilibus q̃ in practicis, uidelicet tā in artib. q̃ ēt in moribus. Hinc ergo ſec̄do colligitur nr̄a cōcluſio. Etenim ut quātū ad ſciētias creatus intellectus eſt cū principiorū lumine ex quib. ad diuerſas ſciētiarū prole & opiniones diſcurreret, diuerſaſq. artes in lapide, ligno, & lana, aliiſq. materiis, nobis cōducentes meditando excogitaret, nempe quib. ueſtimur, tegimur, nutrimur & oblectamur. Pari modo (ut auctor eſt initiū 2. Ethic. Ariſt.) ſemina uirtutum moraliū in nobis iecit, quæ noſtra diſciplina & cōſuetudine culta ad meſſem albeſceret. Diſciplina autē morum potiſſima efficaciſſima eſt legum humanarū poſitio, ergo pręter legem naturæ, quæ ſementem facit, neceſſariæ ſunt leges humanę, quib. uberius prouenīant ſegetes. Tertia. Tertio eadē cōcluſio cōprobatur. Lex naturę licet regula ſit morū uniuerſalis, non tn̄ pęnas adhibet compulſorias, quę tn̄ hominib. pro ſtatu naturæ lapſæ neceſſariæ ſunt ergo præter legē naturæ operæpretiū eſt pœnales leges adhiberi. Aristot. Probō. Doctrina eſt Ariſt. 10. Ehi. c. 9. ubi ait alios natura, & alios cōſuetudine, atq. alios diſciplina fieri bonos. Natura quidē non eſt in noſtra poteſtate, ſed Dei dono quidam tales naſcuntur, quales uirtutum chorus geniuiſſe vī. Alij uero cōſuetudine ſtatim ab infantia boni ſunt. Sed tn̄ diſciplina non omnes ſatis inſtitui pn̄t niſi illi tātū q conſuetudine ſunt p̄moliti. Sicuti nouale antequam excipiat ſemina, cultuo opus hēt aratro ergo aduerſus illos q ad malū procliues ſunt, ad bonū uero duri ac proterui, qui. ſ. honeſti gratia adduci non pn̄t, neceſſarius eſt metus, ut ui cohibeani a malo, & ſic aliis uitam quietā relinquāt, & ſibi mens inquieta, metu cauere iubeat. Eſt.n. homo (cuius 1. Polit. c. 2. auctor eſt Ariſt.) ut perfectione ſuſcepta optimum cunctorū aīalū, ita ſi alienus fiat a lege, & a iudicijs, oīum peſſimum. Sęuiſſima.n. eſt iniuſtitia tenēs arma, homo uero arma tenet per innatam prudentiam, quæ ideo legibus dirigenda eſt, metuque coercenda. Atq. hac de cauſſa (ut q 1. diximus) leges condere nō pōt niſi uel reſpublica, uel qui eius fungitur auctoritate. Eademq. rōne natura hominē genuit ciuile animal, nempe ut in ſocietate legibus ſeptus uiueret.

Ad primum igitur argū rn̄detur quod etſi lex naturæ participatio ſit ęternæ, haud tn̄ humana rō totam uirtutē principiorū naturalium apprehendere pōt, niſi, quæ ſua natura eſt, diſcurrendo. Haud.n. quæ in principijs uniuerſalib. deliteſcūt, ſimplici intuitu, ueluti intellectualis, Angelus, cernit, ſed ratiocinando aliud ex alio deducit. Ob idque ut in ſpeculabilibus ęterno lumine, ſic & in practicis ęterna lege dupliciter illuminamur. Primum ſuſpiciendo generalia principia, ſecundo, ut diſcurrendo ex eiſdem principijs alias particulares leges eliciamus, quæ cū in eadem ęterna lege præminenter exiſtāt, nō ſatis per naturalē explicātur. Et hoc quantum ad uim directiuā legū. Sed & quantū ad coercīuā eadem pene rō eſt. Lex.n. naturæ malefactorū conſcientias exulcerat, corroditq. & percellit, atq; ut ait ad Romanos Paulus, cogitationib. ſatis accuſat, ut poſſent cordati homines metu illo perculſi & turpitudinis horrore deterriti ſatis emendari. Ait.n. 1. Confeſſio. Auguſti. Iuſſiſti Dn̄e, & ſic eſt, ut pœna ſua ſibi ſit oīs inordinatus animus. At quia ſunt alii uſq; adeo ſenſuum uoragine ſubmerſi, ut non niſi quæ oculis obijciuntur extimeſcant, accumulati debuerunt humanis legibus ſenſualia ſupplicia. Ob idq ait Paulus iuſto nō eſſe legem poſitam, nimirum ꝗ lex natura, fidei radio illuſtrata ei abūdat ut a malo retrahatur, alliciatur ad bonum. Atque hinc plane colligitur ſolutio argumenti 2. Concedimus.n. rōnem non eſſe regulam primam, ſed naturalem legē, quæ eſt æternæ imago, nihilominus illud exēplar rō proſpiciens leges exprimit humanas. Circa tertiū aūt diffiteri nō poſſumus, leges humanas non ea uigere certitudine, qua ſpeculatiuas concluſiones, eo ꝗ non circa neceſſaria, ſed circa ſingularia contingentia, uarietati ſubiecta ſtatuunt̄. Neq. opus eſt oēm mēſurā infallibili certitudine pollere, ſed ſatis eſt ut unaquæq. ſec̄dm ingenium ſuæ materię fida ſit. Et hæc eſt rō quare leges humanę nō ſunt, uti naturalis, immobiles. Quartum argū grauioris eſt ponderis. Quæſtio.n. eſt quam tam.

Ad primū arg. — Paulus. — Auguſt. — Paulus. — Solutio ſecūdi argumēti. — Ad tertium. — Ad quartum.

Ariſtot. Ariſtoteles 3. Politic. c. 11. ... Prima reſpublica melius ab optimo homine, q̃ nõ quæ optima lege gubernetur. Definit autẽ melius legẽ, quã hominem dñari. Id quod & 5. Ethicor. c. 6. commemorauerat. Nempe quia facilius eſt unum aut paucos prudentes inuenire legum conditores, quã iudicũ multitudinẽ. Etenim qui leges ferant, pauci in uno ſeculo ſatis ſunt, q uero ius dicant, impẽdio quam plurimi ſunt neceſſarij. Deinde qm̃ leges longi tp̃is conſideratione feruntur, iudicia uero breuiſſime cogitãtur, & ideo facilius hic, q̃ illic error contingit. Præterea maxime qđ cũ leges de uniuerſalibus & futuris conſtituuntur, neq. perſonas ſingulariter tangant, nõ cõducuntur perſonarum reſpectu. ſenator uero & iudex, quia cum ſingularibus perſonis agit, od o percelli põt & more, ac poſſiſſimũ auaritia corrũpi. Quare melius eſt ut q̃ maxime fieri poſſit cuncta legibus explicentur, iudicib. aũt non niſi minima, quæ lege determinari nequeunt, rel nquantur. Vñ ait φ q legem præeſſe iubent, Deum præeſſe iubent & leges (ut pote a quo ipſæ promanãt,) qui aũt hominẽ iubet pręeſſe adiũgit beſtiã ſęuam quia libido, atq ira os liquos agit at uiros optimos, dum ſunt in poteſtate. Iudices ergo non leges ipſi, ſed (ut 5. Ethic. ait Ariſt.) legum debent eſſe fidi cuſtodes. Et p hęc rñcet ei ad quod dam arg... quod ſibi Ariſt. ibide de artificibus opponit. Cõducentius. n. ait, ad corporis ſalutem apparet ut medicus prudentia ſua, quam literarũ præſcriptis alligatus ægroto medeatur. Nam multo lat us parti culares circũſtantias morbi ſic habebit pſpectas, ergo eadem rõne ſalubrius ſingulari hominũ prudentia, particularib euentibus informata, poterit gubernari reſpublica q̃ pręſcriptis legibus. Riſum in quã duplex eſt. Primũ. n. negatur medici prudentiã quidquã ualere niſi par artem medicã fuerit inſtructa, certius n per artem q̃ ſine ipſa fit curatio. Deinde medici nõ tam crebro accidere poteſt ut corruptum habeant animum ad necãdum infirmum, q̃ iudicibus ad ſnĩam ferendum uel in fauorem unius partis uel in perniciem alterius. Et ideo periculoſius eſt iudicis arbitrarui iudicia permittere q̃ medici. Nihilo ſocius cũ de fide medici timeatur, nẽpe dum in ſuſpicionem uenit φ pretio corruptus uel odio ſaluti infirmi inſidiatur, o cu lat us obſeruãdus eſt ut artis pręcepta ad unguem ſeruat. Quin uero addiderim periculoſum eſſe maxime & temerariũ ut medici ſuas ꝓprias opiniones & exiſtimationes ſcientiæ & arti anteferant. Sed quo ad iudices reuertamur. Accedit huc quarto qđ (ut idem ait Philoſophus 10 Eth.) lex dum probitatẽ iubet, licet hominem a uoluptatibus cohibeãt, nemini moleſta eſt aut odioſa, quemadmodũ iudex, quis facile in ſuſpicionẽ uenit, an odio aliove affectu fuerit infectus. Quapropter (ut hic ego colligo) principum pedadogi & cõſiliarii hac uti debent cautela, ut q ñ ipſi nõ audent patronos ſuos reprehendere, leges uirtutum hiſtoriasq. legendas porrigant, quæ inuidiam non generant, & mores inſtituunt. Ad reliquam autem argumenti difficultatem rñdentes fatemur minutiora illa, quæ legibus comprehendi non valent, iudicis eſſe arbitrarui relinquenda, ut ff de legib. l. non poſſunt. ſancitur. Eo quod dum omnia legibus complecti non poſſimus, quædam negligimus, ne cũctorum iacturam faciamus, eorum inſtar, qui ingruente tempeſtate, quædam in aquas inſanas exonerãt, ut naui reliqua ſeruẽt. Quocirca iudex præter animi rectitudinem apprime ſcientiæ ac prudentiæ indiget ut legum uniuerſalia dextre ualeat ad ſingularium euentus accommodare.

Marginalia (left): Prima rõ quare melius lex quã hõ dominatur. — Secũda ratio. — Tertia ratio. — Ariſtot. — Argum. Ariſtot. vbi ſup. — Solutio prima. — Solutio ſecũda.

Marginalia (right): Periculoſum & temerarium eſt medicũ ſuas proprias opiniones, atq. exiſtimationes arti anteferre. — Quarta ratio.

ARTICVLVS II.

Vtrum omnis humana lex a naturali deriuetur.

SEcundus articulus eſt utrũ oĩs humana lex a naturali deriuetur. Arguit. n. primo a parte negatiua, iuſtũ ciuile (ut 5 Ethi. c. 7. ait Ariſt.) eſt illud φ a priñcipio nihil refert ſic uel aliter fiat, id autẽ qđ ex lege naturæ dimanat, ẽt ante legem humanã referebat, non ergo oĩs lex humana a naturali deriuatur. Secũdo. ius poſitiuum (ut illic ait Ariſt. & 5. lib. Iſid) cõtra naturalẽ diuiditur, ea aũt quæ a naturali lege deſcendunt, non diuiduntur contra ius naturale, immo ſunt eius germina ... ergo leges humanæ minime a ... naturali deriuãtur. Tertio, lex natur... (ut ibidem ait Ariſto.)

Marginalia (right): Primũ arg. a parte negatiua. — Ariſtot. — Secũdũ. Ariſtot. Iſidor.

Tertiũ argum. eãdem vim habet apud oẽs, leges autem humanæ non item, ſed unaquęq. reſpublica ſuis ꝓpriis fulcitur, ergo nõ oẽs a lege Quartũ. naturę oriuntur. Quarto, oĩum quæ a lege naturę fluũt naturalis rõ reddi põt, nõ aũt oĩum quæ a maiorib. cõſtituta ſunt ut Iulia. art. ff. de legib. l. nõ oĩum. Nõ ergo omnes hu nanę leges a naturali deriuantur. In cõ Cicero trariũ aũt faciũt Ciceronis uerq. lib. 2. de Inuentio Res a natura ꝓfectas & a cõſuetudine ꝓbatas legũ metus & religio ſãxit.

Prima conclu. Ad q̃õnem quatuor cõcluſionib. rñdet. Vna. Oĩs lex humanitus poſita, ſi recta eſt, a lege naturæ deriuatur. Quinimo tm̃ h t rectitudinis rõnisq. legis, quantum a lege naturæ recipit. Lex etenim (ut artic. ꝓximo latius patebit) niſi iuſta fuerit, lex Auguſt. non eſt. Immo (ut ait. 1. de lib arb. Aug.) Aug. pro concluſione. in tãtũ habet legis uirtutem inquãtũ participat rõn. iuſtitiæ. Ex hoc ſic arguitur, iuſtũ & rectũ in rebus, humanis ſcd̃m rõnis regulam exiſtimandũ eſt, rõnis aũt regula (ut ſuper dicebamus eſt rerũ natura) quã ueluti exemplar intueri in ſuis cunctis actionibus dẽt, ergo leges humanæ (ut quæ ab ipſa rõne fabricatur) a naturali cunctę naſcuntur. Neq. vero (ut ſupra diximus) uetat leges humanas duabus menſurari regulis, ęterna. ſ. naturali, quarũ hęc participatio illius eſt. Enimuero ut architectus ex cõcepta forma domus lineas in lapide aut ligno ducit, quæ miniſtro regulæ ſũt, quas cudendo & ſerrando ſequi debet, ſic Deus ęternam ſuã legem uobis impreſſit, quæ eſſet ſicut certũ illius ſignũ. Quapropter dũ legẽ naturæ imitamur, æternam tene- Cicero. mus. Vñ Cicero lib. 2. de legib. lex, inquit eſt iuſtorũ, iniuſtorumq. diſtinctio ad illã antiquiſſimã & rerũ oĩum principẽ expreſſa naturã, ad quam leges hominũ diriguntur quæ ſupplicio improbos afficiunt, defendunt ac tuentur bonos. Scd̃a cõcluſio.

Secũda conclu. Declaratur concluſio. Bifariam quippe iã a lege naturę deriuatur. Vno mõ, ceu cõcluſio ex principiis deducta, atque altero, ut ſpecifica determinatio alicuius cõis generis. Ex illo. n. principio. Quod tibi nõ uis, id nemini facias ſequuntur illæ conclõnes. Nõ occides, nõ furtum facies, &c. ſed ex illo qđ eſt, Oĩs uirtus ꝓmio digna eſt, & uitiũ pœna, lex humana ſtatuit ſi uariũ latronẽ q ſuſpẽdi, hæreticũq. cõburi. Vbi eõe ſupplicii genus ad particulare trahit. Quemadmodũ artifex formã domus in cõi cõceptã ad peculiares fabricas accommodat, ut hæc ſi illa aliter conſtruat. Et patet inter hos deriuationis modos larũ diſcrimẽ. Prior. n. fit, ꝑ uiã ſyllogiſmi. Cuius utraq. pmiſſa eſt naturaliter nota, ſ. Quod tibi non uis, alteri ne facias, nolles occidi, neque tuis bonis expoliari, nec in tua uxore iniuriã pati, ergo non homicidiũ, nõ furtũ, nõ adulteriũ facies. Poſterior uero nõ ſit hoc pacto. Ex hoc. n. ꝙ oĩs malus eſt puniendus, recte inſtruit ſyllogiſmus, ꝙ ſi iſte ẽ malus, iſte puniatur. Hoc tñ uniuerſale, id eſt ſumptũ cũ diſtributione nõ eſt illud qđ per legẽ poſitiuã ſcd̃o modo determinat. ſed uniuerſale genus, quod ad ſuas applicat ſpecies. Vt ſi improbus pœna plectẽdus eſt, talis, ſ. fur, puniatur tali pœna, qđ nõ ſeqĩ per ſimilem ſyllogiſmũ, ſed per humanã exiſtimationẽ, qua culpę admetimur pęnam. Fit. n. ſi collectio. Oĩs malus eſt puniẽdus, latroni aũt congruẽs ſupplicium eſt ſuſpẽdiũ, hęreticoq. incendiũ, ergo ſic ſunt puniendi.

Tertia concĺo. Explanatur concluſio. Poſterior uero aſſumpta non eſt naturalis cognitio, ſed humanũ arbitramẽtũ. Hinc ſeq. conclusio tertia Deriuatio legis humanę ex naturali, q̃ fit ꝑ uiã cõclõnis nõ eſt conſtitutio noua talis operis in genere uirtutis, ſed explicatio uirtutis q̃ in principiis naturalib. latebat. Etenim, Non fornicaberis. Depoſitũ redde. & Decalogus, añ humanã rõcinationẽ erant uirtutes, latentes, tñ in principiis naturalib. ſunt aũt explicitus poſita ne qs ſibi eorũ ignorantiã prætexeret. Scd̃a vero deriuatio eſt noua conſtitutio operis in eſſe uirtutis. Iure. n. naturæ non erat uirtus latronem occidere aut hæreticũ, nẽ lex naturæ tm̃ dicebat ut punirent, ſed lex humana fecit eorum interfectionẽ eſſe uirtutẽ. Pari modo lex naturæ, ueluti gñale principiũ eſt. Tẽperate & frugaliter uiuendũ eſt, quatenus corpus expeditius poſſit aĩo inſeruire. ex quo tñ nõ propalam ſequitur abſtinẽdum eſſe a carnibus, aut ſemel tm̃ in die reficiẽdum, ſed tñ lex humana inde id arbitrando deduxit qualis debet eſſe tẽperantia & ideo humana lex conſtituit abſtinẽtiam carnium ſub uirtute tẽperãtię ubi añ nõ erat. Eodẽ modo, ſabbata ſanctifices, determinauit ad hoc uel illud feſtum colendum, atq ad

facia

D. Tho.

ſacra audienda. Quo fit, ut quemadmodū ait S. Thomas, leges humanæ prioris gn̄is uigorem hēant ſuū in lege naturæ, illę uero poſterioris ordinis, minime. Quod ſi ſupremā huius rōnē perſcruteris, hęc eſt, ut theor. ꝙ concluſiones in ſuis principijs actu continentur, ſpecies aūt in gn̄e non niſi in potentia, ut patet in Prædicab. Animal.n. non continet oēs ſpecies actu, alias quodcunq. animal eſſet oium ſpecierū. Ob idq. leges illæ quæ per contractionem generis ad ſpeciē cōſtituuntur, uigorē non habent, niſi in illa minori, quā rō humana conſtituit, ſ. uiuendū eſt temperate, huic aūt tempori & genti hęc tēperantia congruit, ergo in Quadrageſima a carnib. abſtinendū eſt.

Abſolutiſſima, ratio cō cluſio.

Ad primū arg. Ariſtot.

Primū igitur argumentū per hāc proximā ſnīam diſſoluit. Appellauit.n. Phil. 5. Ethi. iuſtum legale id quod eſt mere ciuile, id eſt, quod ſecūdo mō deriuatur ex naturali, quod ideo antequā ſtabiliretur, nō erat uirtus, ac ſubinde neque referebat ſic uel aliter fieri. Secus de altero deriuationis mō. Vnde per hāc diſtinctionem articulo quarto diuidemus ius humanū in ius gentium & ciuile. Pariq. modo reſpōdetur ad ſecundū argumentū, ius humanum, non qđcunq. ſed ciuile, quod ſecundo mō deriuatur a naturali, diuidi cōtra ius naturale. Ad tertiū aūt reſpondetur, ius naturale, quod Ariſt ait eandem habere potentiam apud oēs, conſiſtere in principijs, nā cōcluſiones, & præſertim ſpecificas determinationes, ipſe ibidē agnouit uariari apud uarias natiōes. Ad quartū rñdetur, ꝙ Iuriſperitus in lege citata nō negat, eorū q̄ a iure naturæ ꝑ modū concluſionum eliciuntur, poſſe rōnē reddi, eorū aūt quæ ſecūdo mō deriuātur, q a ſeniorū cōſultatione ꝑ experiētiā & prudētiā ſtatuta ſūt, ueluti uniuerſaliū ſpecificę determinatiōes, nō eſt ſemꝑ exigēda rō, ſed eorū experiētiæ, & prudentię hn̄da fides, ut 6. Ethic. auctor eſt Ariſt.

Ad ſecūdū arg.

Ad tertium.

Ad quartum.

Ariſtto.

ARTICVLVS III.

Vtrum legis humanæ qualitates recte ab Iſidoro deſcribantur.

Circa alias legū ſpecies nihil opus eſt qualitates ꝑſcrutari in quib. earum rectitudo poſita ſit, uidelicet circa legem æternam, naturalē, & diuinā. Nā illæ innata natura ſua bonę & recte ſūt. At uero de humana, quia rō nr̄a hallucinari ſolet, explorare neceſſe eſt quib. debeat lex conditionibus exornari, ut ſit bona. Eaſdem aūt Iſidorus lib. 5. c. 21. hoc ordine ponit. Erit inquit, lex honeſta, iuſta, poſſibilis, ſecūdū naturā, ſcđm patriæ cōſuetudinē, loco tēporiq. cōueniens, neceſſaria, utilis, manifeſta quoq. ne aliquid ꝑ obſcuritatē in captione cōtineat, nullo priuato cō modo, ſed pro cōi ciuium utilitate conſcripta. Et refertur diſt. 5. can. Erit aūt. Arguii autē rō eſt neceſſariā tā longam qualitatum ſeriē, nam ſupra c. 3. compēdioſius, dixerat, lex erit oē quod ratione conſtiterit, duntaxat ꝙ religioni congruat, qđ diſciplinæ conueniat, quod ſaluti proficiat ſuperuacanea ergo fuit prolixior oratio. Secundo, cōſuetudo diſtinguitur a lege ſcripta, ut auctor eſt idem Iſidorus diſt. 1. ergo lex non fertur ſecundum conſuetudinē. Tertio, neceſſarium dupliciter uſurpat. Vno mō pro eo ꝙ impoſſibile eſt aliter ſe hr̄e, de quo non eſt neceſſaria lex. Ridiculum.n. eſſet legem ſancire, ut quæ in utero habet, partū ędat, neceſſarium autem ad conſequutionem finis idem eſt quod utile repetitio ergo eiuſdem fuit dicere, utilis & neceſſaria. Quarto deniq. arguitur. Nonnunquam iniquū eſt ad legis rigorē iudicare, ſed eſt operæpretium eam ueluti Leſbiam regulā ex ęquo & bono ad rerum euentus inflectere, ut 5. Ethico cap. 10. auctor eſt Ariſt. ergo non eſt uſq. adeo legi neceſſarium, ut ſit iuſta. In contrarium aūt facit auctoritas Iſidori.

Iſidorus

Argu. 1.

Argu. 2.

Argu. 3.

Argu. 4.

Concluſio reſpōſiua.

Ad qōnem reſpōdetur unica concluſione. Optime Iſidorus bonitatē legis ſuis numeris circūſcripſit, prius quidē compēdio, poſt uero explicatius. Duo namq. eſt in lege cōſiderare, penes quæ cōdōnes bonę legis exigēdæ ſunt, & examināndæ. Eſt.n. lex & ꝑſcripta forma q̄ humanas actiones i debitū finē ducit, & ꝑ pterea mēſura & regula ad exēplar ęternæ naturaliſq. legis poſita. Si aūt cōſideretur, ut forma ducēs in finē, neceſſe eſt ut talis ſit, qualis ad eundē conducit finē ſcđm Philoſophū 2. Phiſic. ſerræ nanq. talis eſt neceſſaria forma, qualis fuerit ad ſerrādū aptiſſima. Si aūt cōſiderei ut regula & mēſura dēt eſſe ad ęternā & naturalē exꝑſſa. Finis aūt humanę legis ē hoiū utilitas, ut ff. de leg. l. nulla, referi. hoc eſt

Ariſtot.

Legis oēs qualitates reducūtur ad uſū

ſalus eorum, morumq. ſuorum inſtitutio vt tranquille & fœliciter viuant. Prima ergo bonæ legis cõditio ad legem ſpectat æternam, quæ fons eſt totius rectitudinis. Et hoc eſt qđ ait Iſid. religioni cõgruens, nẽpe qua Deus colit, qui primus ſta uendus eſt finis noſtrarũ actionũ. Hoc.n. ipsũ & Plato 1. de legib. agnouit. Scđm quod legi humanę tribuitur eſt in ordine ad naturalem quæ alterum eſt eius exẽplar. Et hoc eſt quod illic ſubdit dicens. Quod diſciplinæ conueniat. Diſciplina.n. (ut Plato, 2. Dialogo de legi docet) eſt puerorum educatio, morumq. noſtrorum inſtitutio. Idem ergo eſt diſciplinæ conuenire, quod regulam eſſe moribus compouẽdis appoſitam. Quæ quidẽ diſciplina trahenda hominib. eſt ſcđm eorũ naturã. Reſtat ergo tertiũ reſpectu finis ut lex ſaluti incolumitati que hominũ proficiat. Vocat.n. hic ſalus, optima animi diſpoſitio, qua ab ingruentibus affectionib. & morbis, qui noſtra ſunt calamitas, præſeruamur incolumes. Sic.n. ait Paul. Nunc.n. propior eſt noſtra ſalus q̃ cum credidimus. Ad has tres qualitates (ut auctor eſt S. Tho.) reducitur aliarum numerus. Explicatius tñ oratorum more per illũ depingitur legis figura & pulchritudo. Enimuero cum regula ſit virtutum, quarum præmium eſt honor, nihil eſt legi antiquius, q̃ ꝙ ſit honeſta. Et qa verus uirtutis honor diuinitus experendus eſt, optime quod dixerat, religioni congruens, honeſtatis uerbo explicuit. Tametſi & hoc quoq. eadem uoce doceatur, ut ne ſit turpis, uidelicet, quæ oculos & aures offendat, uti erant apud miſeros illos Ethnicos ritus & leges ſuorum templorũ. Videlicet lex Bacchanaliorũ, quæ crapula celebrabantur, & obſcena hominũ nuditate. Eſſet præterea inhoneſta lex, quæ ingenuos ac illuſtres magnates eodẽ infami ſupplicio, quo latrones, puniret. Deinde, ut qđ dixerat, diſciplinæ conueniens, declararet, qđ ad legem naturę diximus pertinere, ſubiungit. Iuſta, poſſibilis &c. In tribus.n humana diſciplina poſita eſt. Primum ut rõni ſit adęquata, eius in cunctis lineã tenens, in quo rõ iuſtitiæ conſiſtit. Quod ſi arguas nihil eſſe honeſtũ qđ nõ ſit iuſtũ, & ideo eſſe fruſtraneã repetitionẽ, honeſta & iuſta. Rñdetur, ſi iuſtũ vniuerſaliter accipias pro omni virtute, idẽ eſt qđ honeſtũ, atti iuſtitia, ſpãlis virtus, eſt pars hoc eſt vna ex quatuor ſpeciebus honeſti, ut ſcđm Ariſt. ais Cicero 1. de offic. Eſt.n. honeſtũ idẽ ꝙ moralis virtus, quæ in quatuor diuiditur Cardinales. Dicere ergo honeſta & iuſta, ſpecificatio eſt generis ꝑ ſpeciẽ. Scđo, humana diſciplina in hoc cõſiſtit ꝙ ſit in noſtra facultate, amore & uſu legis ꝑſer pra ſe qui. Et hoc eſt ꝙ ait, poſſibili ſcđm naturã hoc eſt ſecundum cõdõnem eorũ quib. lex ponitur. Sed ais, nomine ipſo iuſtitiæ includitur poſſibilitas. Nam quod impoſſibile eſt iuſtum eſſe nequit. Rñdetur ꝙ hoc ẽt conceſſo, neceſſe fuit depromere qualis ſit poſſibilitas legis. Nempe quæ ſumi debet ex ciuium ingenio & condõne. Vnde poſſibile hoc loco accipitur pro eo quod eſt nõ difficile. Bifariam.n. Philoſophus 1. de Cęlo accipi ait impoſſibile. Vno mõ ſimpliciter, & altero pro eo quod nõ bene, non facile factibile eſt. Debetq poſſibilitatis rõ pro perſonarum qualitate pẽſari, quam Iſidorus naturam uocat. Non.n. pueris & ætate nondum firmis, ſenio ve cõfect ſeadem imperari exercitia debẽt & laborum grauamina, quæ aliis firmioribus & ualidioribus. Neq. tot ieiunia aut ſpiritualia officia ſunt lege à ſecularib. exigẽda, quot a religioſis monachis. Tertio requiritur ad debitam diſciplinam, ut lex ſit oĩb. circunſtantijs veſtita. Circunſtantiæ aũt ſunt, tẽpus & locus. Et iõ ait ſcđm conſuetudinẽ patrię, loco & tempori conueniẽs. Nam cum rerũ natura mutari non poſſit, q̃ in diuerſis regionibus diuerſa ſe t hominũ ingenia & mores & morbos, debent leges moribus regionis adaptari. Sunt.n. Germani (ut uerbi gratia dixerim) minus mortis timido, feriq. magis & truces, & ideo inter illos nõnulla ſcelerum genera atrociſſimis ſupplicis uindicantur, quæ Hiſpanis non ſunt præ nimio eorum horrore cognuentia. Cætera uero quæ ſequuntur ad finem legis, humanam ſ. ſalutem ſpectant. Debet enim lex homines & a malo retrahere, & in bonũ promouere. Propter primum, dr neceſſaria, ſ. ad cauẽdũ incõmoda, & nocumenta qb. peruertimur, ꝑ ſcđm dr vtilis. Vtile.n idẽ eſt qđ medium ad finẽ accommodũ. Quare, neceſſariũ in ꝓpoſito nõ uſurpat ſimpliciter, ſed hoc pacto differt ab utili.

D. Tho. Explicãtur ſigillatim legis conditiones.

Lex honeſta.

Iuſta lex & poſſibilis.

Argum. Solutio.

Cicero.

Alter ſcrupulus.

Rñſio. Ariſtot.

Gemina acceptio impoſſibilis.

Lex dẽt eſſe loco & tẽpore cõgruens.

Lex neceſſaria, & utilis.

Legum multitudo vitioſa.

utili q̃ reſpectu ſunt diuerſorũ effectuũ. Vñ id maxime legiſeri deberent conſiderare ne legũ multitudine ſubditos obruerent, ſed illis eſſent tm̃ contenti, quæ ſunt penitus neceſſariæ, nam ipſa multitudo fit ſtatim impoſſibilis. Vñ illico efficiuntur ueluti aranearũ telæ, quibus muſcæ arcentur, non leones. Legum inquam immodica turba hoc ſolum præſtat, ut boni & mites, qui legibus nõ indigent, circumſepti uiuãt, peruicaces autẽ & indomiti leges plures habeant, quas peſſundent ad ſuas explendas libidines. Sed ad eũdẽ finem legis ꝑ q̃ maxime decẽs eſt, vt nulla ſit obſcuritate obuoluta, ne ad captãdos ignorantes muſcipula fiat ſed ſit vſq. adeo manifeſta, ut tranſgreſſorum nemo poſſit nõ eam intellexiſſe. Vñ eodem titulo de legibus, & cõſtitutione legimus. Leges ſacratiſſimæ quæ conſtrigunt hominũ, uitas, intelligi ab hominibus debẽt, ut uniuerſi præſcriptio earũ manifeſtius cognito, uel inhibita declinent, uel permiſſa ſectentur.

Iſidorus

Denique ut eundem legum finem palam Iſidorus iudicaret, quaſi omniũ cõpendiũ concluſit dicens. Nullo priuato cõmodo ſed pro cõi ciuium utilitate conſcripta. Etenim ut inter regem ac tyrannũ hæc ſola rõne intereſt, q̃ ille in cõe bonũ, hic aũt in ſuum priuatum cũcta refert, ſic & inter legem bonam & malam hoc idem eſt interſtitium. At uero cum aliis modis & reſpectibus leges poſſint pro priuato cõmodo cõſtitui, illa eſſet omnium peſſimus ac peſtilentiſſimus, ſi lucri gratia conderentur. Videlicet, ut uel tranſcongreſſorũ multis, uel diſpenſationum frequentia, legiſlatorum ærarium diteſceret, aut aulicorũ res augerentur.

August.

Optime ergo ait. 1. de lib. arb. Auguſt. q̃ lex iniuſta non eſt lex. & eleganter. 2 de legibus. Cic. cõſtat profecto ad ſalutem ciuium, ciuitatumque incolumitatem, uitamque hominum quietam & beatam, conditas eſſe leges, eosq. qui primum eiuſmodi ſcita ſanxerũt populis, oſtẽdiſſe ea ſe ſcripturos atq. laturos, quib illi ſcriptis ſuſceptisq. honeſte beateq. uiuerent, quæq ita cõpoſita, ſtataq. eſſent, eas leges uidelicet nominarũt Ex quo intelligi par eſt eos q perniciosa & iniuſta populis iuſſa deſcripſerint, cum contra fecerint q̃ polliciti profeſſiq. ſint, quiduis potius tuliſſe quam leges, ut perſpicuum eſſe poſſit, in ipſo noĩe legis interpretãdo ineſſe uim & ſniam iuſti & iuris colẽdi. At qd opus eſt teſtibus? Lex, regula eſt, regula aũt niſi recta ſit, ſuã nõ retinet natura, lex uero iniuſta, obliqua eſt, nihil ergo minus q̃ lex.

Primum igit, tertiũq. argu. quæ ſupra obiecimus, plane ſoluta ſũt. Ad ſcd̃m aũt rñdet. Quod conſuetudo, antequã ſcripta ſit, uim hẽt legis, ut. ff. de leg. l. diuturna. & l. ſed ea. ait Iuriſconſ. differt tñ a lege quæ reipublicæ conſenſu ſcribitur. Debet autẽ lex poni quæ cũ patriæ conſuetudine nõ pugnet, niſi conſuetudo abiectu digna ſit. Ad 2.

Ad quartum argu. rñdet, q̃ cũ humanarum rerũ caſus tantæ ſint uarietati ſubiecti, nullatenus queunt leges tanta conſtitui certitudine, quin qñq. ſint ex æquo & bono interpretandæ. Nã & lex ipſa naturalis de reddendo depoſito, deficit, dũ ab eo petitur q nocere parat. pari modo lex quæ capite punit homicidam, deficit, cum quis uxorẽ occidit in adulterio deprehenſam: Quapropter (ut eodẽ citato loco ait Ariſt.) defectus hmõi non ſunt in lege, ſed in rebus ipſis humanis, quarum caſus nequeunt certius comprehendi. Qua vtique de cauſſa appoſitiſſime lex comparatur regulæ Lesbiæ. Erat. n. inſula ubi lapides ꝑ ſua intractabili duritiæ, nequibant cudendo quadrari ut adaptarentur ad regulam. Et ideo vice uerſa regula, quæ idcirco nõ ferrea ſed plumbea erat, flectebatur vt gibboſitati lapidis adaptaretur, q̃ ſcd̃m regulæ curuitatem deprehenderetur, in muro ſedes, uel ſterneretur locus cui aptius inſideret. Vnde fit conſequẽs ut cum lex ob neceſſitatem ex æquo & bono accommodatur rebus, illam Ariſt. obliquitatem non tribuerit uitio, ſed laudi, propter inconſtantiam rerum humanarum. Sed tñ extra talem neceſſitatem merito male audit regula Lesbia, Puta dum lex uel ad principum uoluntatem inflectitur, uel alias ob cauſſas, non mores ad legem collimantur ſed lex ad morũ corruptelã detorquetur. Ad 4.

Ariſtot.

Lex ſimilis regulæ Lesbiæ.

ARTICVLVS III.

Vtrum cõuenienter Iſidorus & qui illum ſequuntur, ciuiles leges ius que humanum diuidant.

TAndem in hoc poſtremo qõnis articulo uidendum eſt vtrũ diuiſiones

humani iuris cõſeniens erſiant. Et arguit a parte negatiua. Ius humanum diuiditur tam Iſidorus quam leges ciuiles in ius gẽtium & ciuile, ut patet diſt. 1. & ff. de Iuſtitia & iure. Vbi poſt ius naturale, quod cõtra humanum opponitur, ſubſequatur ius gentium & ciuile. Ius autem gentium potius ad naturale pertinere vr̃ quam ad ciuile, quãquidem cõcluſio eſt naturalis iuris, quare Iſidorus ipſeq́ dixerat, ius naturale eſt cõe omnium nationum, ſubdit ius gentium ideo ſic appellari, quod ipſo oẽs fere gẽtes utuntur, ergo inepta eſt diuiſio. Secũdo arguitur. Fit alia legũ diuiſio in leges ſacerdotũ & militum, quæ quidem ſumitur ex diuerſis officiis igitur cum pene innumera ſint officia, opificiaq́ reipublicæ, in infinitum producenda eſſet illa diuiſio. Tertio arguitur ius ciuile diuiduntur in Senatuſcõſulta, & plebiſcita, & alia id genus, hæc autem tñ materialiter differre uidentur, uidelicet tanq̃ leges a pluribus uel paucioribus poſitæ, non autem formali rõne iubendi, materialis uero diuiſio non cadit ſub arte, quia procedere põt in infinitũ, ſicut ſi dicat leges Athenienſium uel Lacedæmoniorum uel Romanorũ, illa ergo nequaquã eſt artificioſa diuiſio. Et eodẽ modo impugnatur partitio alia qua leges diuiduñ in Corneliã, Iuliã, Sẽproniã, & alias quæ a ſolis auctoribus ſortiuntur diuerſa noĩa. Cum n. abſque numero ſint auctores, abſq. arte fit talis diuiſio. In contrarium facit tum Iſidorus, tum etiã legis prudẽtũ auctoritas.

Prima ratio a parte negatiua. *Secũda ratio.* *Tertia ratio.* *Iſidorus.*

Quæſtio præſens unica conclusione diſſoluitur, quæ eſt hæc. Ius humanũ, ut idẽ ſit quod lex humana, quadrifariã ex arte diuiditur. Vnũ quod. n. genus ſcd̃m id quod in eius rõne continetur per ſe diuiditur, & (quod aiunt) formaliter, non aũt penes id quod ſibi forinſecus accidit, ſicuti animal quia in ſe continet animam, quæ rõne intrinſeca, uel rõnalis eſt vel irrationalis, per ſe diuiditur in rõnale & irrationale, nõ tñ in album & nigrum, ſicut coloratũ, in ratione aũt legis humanæ quatuor per ſe includuntur, ergo tot modis põt in ſpecies diuidi. Primũ namq. quod legi humanæ per ſe cõpetit, eſt deriuari (ut art. 2. diximus) a iure diuino, idq. dupliciter contingit. ſ. & per modum naturalis illationis, & per modũ arbitrariæ determinationis, igitur penes has differẽtias primum oĩum diſtribuit ius humanũ in ius gẽtiũ & ciuile. Dr̃ enim ius gentiũ quidquid mortales ex principiis naturalibus per modũ concluſionis ratiocinati ſunt. Exẽpla ſunt manifeſta. Statuamus illud naturale principiũ. Vita humana in pace & tranquillitate ſuſtentanda eſt & cõſouenda. Inde ſubſumpta altera præmiſſa, quod natura corrupta in cõi uiuens neq. agros coleret diligenter, neq. in pace uiueret, gentes intulerunt diuidendas eſſe poſſeſſiones. Ex eodẽ itidẽ principio eliciuerũt ſeruitutis legem, nam aliter ſeruari nequiuerat hoſtis in bello. Rurſus ex eodem principio, ſubiuncta altera præmiſſa, ſ. quod homines, ciuile animal, ſuſtentare ſe nequeunt niſi uicariis ſe operis mutuo iuuent, intulerunt leges oẽs uenditionis, locationis, impignorationis, aliarũq. commutationũ, pactorũ & cõuẽtorũ, ut hr̃. ff. de iuſt. & iure. l. Ex hoc iure, qb. humana ſocietas colligatur & ſuſtinet. Quidquid vero per modũ determinationis generis per ſpẽm cõſtitutũ eſt ius appellat ciuile. Vnaquæq. enĩ ciuitas, aut reſpublica ſua ſanxit particularia ſcita. Vt ex illo naturali principio, Deus ſacrificiis colendus eſt, diuerſa inſtituta ſunt ſacrificia. bouũ. ſ. aut caprorũ, & (ut iit 5 Ethi. Ari. c. 7.) caprã diis, ſed nõ duas oues mactare. Sacrificia uero antiq̃ legis diuinitus inſtituta ſunt, & ſacroſanctũ noſtrũ Eucariſtiæ, ab ipſo redẽptorũ q factus ẽ pro nobis hoſtia & ſacrificiũ. Leges ẽt (ut dicebamus) pœnarũ qb. diuerſis maleficiorũ generibus diuerſa ſunt ſupplicia decreta, ad ius ciuile pertinent. Itaque ius naturale abſq; ulla rõcinatione ſcriptũ eſt in mentibus noſtris, ius aũt gentiũ naturali ratiocinatione abſq. hominum conſenſu, & longo conſilio inde elicitũ, ius aũt ciuile arbitratu hominũ in unũ cõeũtiũ conciliũ cõſtitutum. Vñ Iſidorus li. 5. c. 5. quod refert diſt. 1. Ius, inqt, ciuile eſt, quod quiſq. populus uel ciuitas ſibi propriũ diuina humanaq causa cõſtituit. Vnus hic tñ oboritur ſcrupulus, riſu dignus. Conſequens enim ex his fieri vr̃ præcepta Decalogi eſſe de iure Gentium, quãquidẽ (ut ſupra uiſũ eſt) ex pricipiis naturalibus ceu concluſiones eruuntur. Conſequẽs autem hoc falſum eſt, nam quantum ad radicem de iure naturæ cenſetur, quantum uero ad explica-

Concluſio riſiua. *O tẽdit̃ concluſio.* *Diſcrimen inter ius naturale, gentium, ac ciuile.* *Iſidorus Scrupulus.*

explicationem & poſitionẽ, de iure Diuino, tum antiquo, tũ ẽt Euãgelico. Ad hoc tñ rñdetur, ꝙ rõne originis oẽ ius gẽtium dr̃ de iure nãæ, licet rõne illationis ac poſitionis nũcupetur ius gẽtiũ, ob idq. nihil vetat ſi ante legẽ ſcriptã Decalogus cenſeret poſteriori mõ de iure gentiũ. Tametſi ꝑꝑ euidentiã proximę illationis, forſan nõ ſortiretur nomẽ niſi iuris naturæ. Nã eſt Decalogus adeo patẽs, ut principiis nãlis iuris ſit proximus. At uero quoniã caligãte iã mortaliũ mente ꝑcepta illa digito Dei in tabulis ex ara ſunt nomẽ obtinuerũt diuini iuris. Nõ ꝙ ſupra naturã ſunt, ſed qa Deo auctore expoſita. Per hæc ſoluit arg. primũ. Ius .n. gentium, ſic nõ negatur quodãmodo eſſe nãle, ut tñ cenſeatur ab illo differre ꝑꝑ illationẽ, tunc ꝑſertim dũ longius concluſio a principiis diſtat. Secũda cõditio humanæ legis eſt ordo ad cõe bonũ. Et ſcd̃m hunc ordinẽ diuiditur reſpectu diuerſorum officiorũ ac miniſtrorũ, q egregias operas nauãt cõi bono, ut eſt lex ſacerdotum, qui religionis cultui cõſecrantur. Et leges militum, qui publici ſunt cuſtodes, legesq. magiſtratuum, qui iuſtitiæ adminiſtrãdæ pręficiuntur. Haud tñ inde fit conſequens (ut ſecundo loco ãte qõnẽ arguebatur) multiplicandam eſſe hanc diuiſionẽ ad opificum numerum qui ſunt in republica. N. alij nõ ſunt publici eius miniſtri cõi bono deputati, ſed particularib. neceſſitatib. inſeruientes. Tertio cõſonũ legi humanę ab illis inſtitui, qui publica funguntur adminiſtratione reipublicę, generis autem reipublicæ (ut ſupra iã ſecundum Ariſtot. in Polit. diximus) multæ ſunt ſpecies. Alia etiam eſt Ariſtocratia, i. optimatum principatus, quare leges quæ ab iſtis eduntur, nuncupãtur Senatuſconſulta, reſponſa prodentum, &c. Secũda regiminis ſpecies eſt, Oligarchia, id eſt, pau corum diuitumq; & potentũ principatus. Et ſecundũ hoc ſumitur ius prætoriũ, qđ ẽt dr̃ honorarium. Tertium regimen eſt Democratia, hoc eſt, popularis potentia: cuius leges dicuntur plebiſcita. Aliud autem dicitur regimen tyrannicum, de qua ſpecie propter eius corruptionẽ nullum ſumitur legum nomen. Sed quartum regiminis inſtitutum, eſt regnum. Et ſecundũ hoc ſumitur ſpecies legum, quæ dicuntur conſtitutiones principũ. De quibus extat titulus 1. lib. Digeſtorũ: Cuius prima lex eſt. Quod Principi placuit, legis hẽt uigorẽ. Ariſt. aũt ex his uidetur aliud cõminiſci quod ei forſan optimũ iudicatum eſt. Et ex hoc (ut auctor eſt Iſido.) natæ ſunt leges, quas maiores natu ſimul cum plebibus ſanxerunt. Et per hæc ſatisfactũ eſt tertio argumento. Haud .n. harũ differentiæ legũ ob numerũ tantum legum latorum diſcernuntur, immo ob ſpecies regiminis diuerſas. Quocirca non eſt eadẽ rõ diuiſionis legum in Romanas Atheniẽſes, Lacædemones, &c. Hæc .n. nõ ſpecifica, ſed prorſus numerica eſt. Quartum, qđ lex humana ſua ratione includit, eſt componere humanos mores, diuerſoſque aĩ inſultus cõpeſcere. Ex hac ergo parte ſumitur diuiſio legum in legẽ Iuliã de adulte. & Cornel. de ſica. & Aquiliã, & alias; quæ licet a ſuis autorib. noĩa traxerint, tamen non ſolum hac rõne diſcrepant) qđ 4. argõ impugnabitur) ſed ꝑꝑ ſpecificã actionum diſtantiã, de quibus latæ ſunt. Reſtant ergo omnia argumenta ſoluta. Hæc autem ſatis dicta ſint ad exponendũ iuris diuiſiones. De quibus, præter loca citata, copioſa fit mentio. ff de orig. iuris.

Ad primum argumen.

Secunda humanæ legis cõditio.

Solui tur ſecundũ Arg.

Tertia unde iuris humani tertia diuiſio ducitur.

Prima Ariſtocratia.

Secũda, Oligarchia.

Tertia, Democratia.

Quarta regiminis ſpecies.

Ariſtot.

Iſidorus

Ad tertium argumentum.

Quarta cõditio legis humanæ. Ad quartum.

QVAESTIO VI. DE POTESTATE LEGIS Humanæ.

S. Thom. 1. 2. quæſtio. 96.

ARTICVLVS I.

Vtrum lex humana in cõmuni dẽat cõſtitui.

POST legis humanæ neceſſitatem qualitatẽq. & diuiſiones, ſequitur de eius, põteſtate, & uirtute. Et initio ad eis gñalitate ſumpto quæritur primo, vtrum debeat in communi conſtitui? Et arguitur a parte negatiua. Primum ex Philoſopho quinto Ethicorum, capite ſeptimo, ubi ait de ſingulis etiã lege iuberi, ut ſacra Braſidæ facere, idq. diſtinguit contra ea quæ publicis decretis inſtituuntur. Inde .n. colligitur, leges non cõi tantum ſed in ſingulari quoque poni. Secundo, leges ſunt de actionib noſtris, quæ tñ in ſingulari fiũt, ergo dẽnt in ſinguli ferri.

Argu. 1 partis negatiuæ.

Ariſt.

Argu. 2.

Ter-

Tertio lex eſt mēſura nřarū actionum, & mēſura, vt 1. Metaphyſ. docetur dēt eſſe certiſſima, actiones aūt nřæ lubricæ incertæq. ſunt, congruentius ergo leges de ſingularib. caſibus decernerētur, q̃ in cōi. In contrariū eſt Pomponius Iuriſconſultus. ff. de legib. vbi ait. Iura conſtitui oportet in his, quæ accidunt, hoc eſt, in his quæ vſu venire ſolent, non tñ in his quæ præter opin. & inſperato contingunt. Idq. tribus ſubſequentibus legibus inculcatur.

Arg. 3. Pōpon.

Conclō vnica rñ ſua q.

Reſpōſio facilè per unicā concluſionē inſtituitur: Lex dēt in cōi cōſtitui, hoc eſt non dēt præcipere, Si talis aut talis occiderit, vel tali de cauſſa, aut cū tali circunſtantia, capite plectatur, uerum in cōi Quicunque occiderit. Accidentariæ.n. illæ circūſtantiæ nequeunt lege cōcludi, at per prudentiam ſunt poſtea perpendendæ. Enimuero ut in ſpeculatiuis, quemadmodū iubebat Plato, quieſcendum in ſpecieb. eſt eo ꝙ de ſingularibus, quę caduca ſūt, nulla eſt ſcientia, ſed experiētia, ſic & in practicis de ſingularibus, quæ forte accidūt, nulla eſſe pōt lex, ſed ſola prudentia. Probatur, aūt præterea concluſio tum ex fine legis, tū ex aliis, q̃ illi adhærent. Iam.n. in qōne proxima aſſertū eſt legē deberi pro cōi utilitate ciuium ſciſci. Inde ergo fit, ut debeat talis condi, qualis cōi expediat bono, cōe aūt bonum ex multis conſtat tam perſonis, quam negotiorū uarietate. Sunt inquā qui legibus parere coguntur, ſenes, & iuuenes, potentes, & debiles. ſapientes & ignorantes, quibus multa poſſunt negotia contingere. Debet ergo legifer hiſce omnibus proſpicere, ꝙ fieri aliter nequit, quam ſi lex in cōi ponatur. Deinde ponit (ut 1. de Ciui Dei ait Aug.) non vt paruo tpe duret, ſed ut longis ſeculis. Graue.n. reſpublica accipit detrimentum frequenti ſubmutatione legū, ſi aūt de ſingularibus caſib. poneret, illis demutatis mutari & ipſa ſubinde deberet. Ex pñti cōcluſione elicitur illud axioma. Lex non reſpicit ea, q̃ raro, ſed ea quæ ut plurimum contīgūt. Quod Iuriſconſultus verbis citatis pronuntiat. Contra hanc igitur legum naturam grauiter peccant, qui ſingulis caſibus legibus occurrere cōtendūt. Extat (ut exēpli grā dicā) lex de ambitu, nēpe quo cādidati ambire prēſareq. prohibentur. Vt āt hic murus firmior ſit, alia cōitur lege, uide licet, ne quis domos ipſorū adeat, ne ipſi obambulent, ne vllus cū altero colloquatur. Quod ſi ſcholaris contrafecerit, iure ſuffragandi priuetur, ſi uero candidatus, ipſe ius quoq. amittat petendi cathedrā. Re uera hoc plus iuſto eſt irretire humanos animos. Contra eandē itidē doctrinā delinquunt, qui in condendis legib. non alia tp̄a longius proſpiciunt, q̃ quod præſens eſt. Sunt inquam qui exiguū numerū perſonarū conſiderantes charitate feruentiū, graui legū onere religionum familias pmunt, quas cū poſteri ferre nequeūt, ceruicib. excutiunt. Veriſſima ergo doctrina eſt, ꝙ leges debent ſic in communi ferri, ut multis temporibus perſonarumque qualitatibus & caſibus coaptari poſſint.

Probō concluſionis.

Auguſt.

Primū peccatū eorū qui ſingulis caſib. peculiarib. legibus ſubueniunt.

Secūdū peccatū eorū qui in cōdēdis legibus ad id ſolū q adeſt pſpiciūt

Ad primū arg.

Primus gradus.

Ad primū igitur arg. reſpondetur, tres gradus impræſentiarū diſtingui pceptionū ac ꝓhibitionum humanarum. Primus eſt oīno generalis, nēpe quando inſtituta nō in gratiā alicuius ſingularis, ſed in bonum totius reipublicæ fiunt, & hæc proprie dicuntur leges: vt, Qui cædē fecerit, capite plectatur. Magiſtratus nō pretio creētur. Iudicia iudices ne pretio vendant. Et iſtæ ſunt proprie leges. Alia uero ſunt, quæ in gratiā ſingularis perſonæ cōceduntur. Et iſtæ non tā leges, q̃ priuilegia ſeu diſpenſationes dicunt, ut cū Rex militi ſtrenue ſe in bello gerēti iura nobilitatis confert. Et eleemoſynas in ſubſidium Belli contra Turcas largientibus ſingularia Pontifex impartitur priuilegia. Hoc aūt perſpecte audiēdū eſt. Pōt.n. uera lex in gratiā ſingularis pſonę ferri, ut ſunt leges feſtorum, q̃ in honorē Virginis ſacræ, ut aliuſcuiuſque diui ſolenniter feriamus, nam iſtæ.n. in cōi omni populo indicunt. Priuilegia aut nō præferunt talē uniuerſalitatis ſpeciem, alias.n. inducerēt formā legis, ut eſt illa, quæ totā nobilitatē a ſoluendis tributis eximit, & illa generalis. Qui tot annis militauerit, emeritus ſit miles. In poſtremo aūt gradu ſūt ſentētię iudicū, quę (ut ſupra dictū eſt) nō leges, ſed legū ſunt applicationes ad ſingularia. Secūdi aūt argumenti reſpōſio facillima eſt. Nam cum lex menſura ſit, nō debent eſſe tot leges, quot actiones, ſed ſicuti una regula artifex plurimos diſponit lapides, & eadē vlna

Secūdus gradus.

Pōt vera lex ferri in grām ſingularis perſonę.

Poſtremus gradus.

Ad ſecūdū arg.

na plurimas metimur q̃titates, ſic una cõi lege plurimas regulamus actiões. Tertio aũt arg. fatemur non poſſe humanas leges tanta pollere certitudine, quanta eſt in naturali, ſed tñ neq. in oĩbus exigenda eſt eadẽ certitudo, ut 1. Ethicorũ ait Ariſt. Et ideo ſatis eſt humanis legibus, ſi pluri mũ ſint uſu rectę, licet nõnunq̃ deficiant.

Ad tertium.

Ariſtot.

ARTICVLVS II.

Vtrum ad legem humanam pertineat omnia vitia cohiberi.

Prima ratio.

POſtquã de generali forma legi uiſũ eſt, in cõi eſſe ferendã, ſequitur ut de eius latitudine uideamus an omnia vitia debeãt humanis legibus prohiberi: exiſtit. n. ſtatim in foribus rõ affirmatiua. Enimuero ſi leges (ut ſupra nos Iſidorus docuit) in hoc humanitus poſitæ ſunt, ut earum metu coerceatur iniquorũ audacia, cum aliter coerceri nequeat, quam ſi omnia prohibeãtur uitia, conſequens ſit, ut omnia humanis legibus uetari debeãt.

Iſidor.

Secũda ratio.

Secundo, cum & ex Ariſtotele iã audiuerimus illud eſſe legiſlatoris propoſitum, ut bonos ſtudioſosq. faciat ciues, id autẽ nequeat, niſi homines ab omnibus uitijs refrenando, ſit, ut debeat legibus omnia compeſcere uitia. Tertio, lex humana (ut etiam uiſum eſt) a naturali deriuatur, legi aũt naturę cuncta repugnant uitia, ergo legibus humanis omnia caueri debẽt.

Tertia ratio.

In contrarium eſt Auguſt. lib. 1. de libe. arb. ubi ait humanam legem multa cõcedere, ac impunita relinquere, quæ per diuinam prouidentiam uindicantur.

Auguſt.

Reſpõſio huius quęſtionis more & vſu patentiſſima eſt, quę duabus concluſionibus conſtat. Prior eſt. Leges humanæ nõ omnia prohibẽt uitia. Fulcitur aũt hac naturali rõne, Lex (quod identidem reſumimus) menſura eſt humanarũ actionũ, menſura aũt (ut 10. Metaphyſi. auctor eſt Philoſophus) homogena eſſe, debet, hoc eſt eiuſdem rõnis rebus ipſis quas metimur. Enimuero quãtitates continuas ulna metimur, aut pede, aut palmo, quę quantitates itidẽ continuæ ſunt, liquores uero & grana metimur modio: ſed põdera libra, idque in ſingulis generibus obſeruamus.

Prima conclu. Suadetur cõcluſio naturali ratione.

Fit ergo cõſequens, ut leges hominũ humanæ ſint cõditioni adaptandæ. Id quod Iſidorus illic admonuit ubi iuſſit legẽ debere eſſe poſſibilem ſcd̃m naturã & ſcd̃m cõſuetudinẽ patriæ. Cõditio aũt humana id poſtulat, ut leges non ſint ſummo rigore uitiorũ uindices, ergo tales debẽt inſtitui. Quod aũt hoc noſtra cõditio & ingenium expoſtulet, ſic accipito, Leges toti multitudini ponunt, in multitudine aũt lõge plures ſunt qui uirtutum habitibus non ſunt imbuti, ſed cũ prauis corruptiſque affectibus colluctantur, quique adeo potentes non ſunt præclara uirtutũ opera aſſequi, nam ſtudioſi habitus ſunt quibus facultatem nãciſcimur ſtudiſoe agendi, ergo ſicuti leges non eædem pueris, q̃ viris, neq. eædem ſecularibus quæ religioſis ferendæ ſunt, ſic neq. toti multitudini illa ſub pœnæ interminatione prohibenda ſunt, a quibus tota multitudo pro humana fragilitate abſtinere non põt, ſed ea prorſus quæ plurimi cauere poſſunt. Poſterior concluſio. Ea potiſſimum, vitia, flagitia, & ſcelera, debent leges humanę prohibere, quæ rempublicã de ſua pace & gente deturbant, qualia ſunt crimina, q̃ iniuriã habent annexã: puta illa, quę ſunt contra commutatiuã iuſtitiam, vt homicidia, furta, adulteria, fraudes, & inſidias, atque id genus reliqua. Enimuero tranquillitas hæc & reipublicæ ſerenitas, ſcopus eſt & finis omnium qui leges condunt. Quin vero alia quæ impune permittunt, vt hæc cuitẽtur ſinunt, nempe meretricia ut adulterijs obuietur, vſuræ, vt cauãantur furta. Hinc fit, crimina & ſcelera non quo grauiora ſunt coram Deo, durius in republica vindicari, ſed quo paci ſunt magis inimica. Periuria. n. quæ peiora ſunt furtis, & blaſphemiæ, quæ homicidia ſua immanitate exuperant, non prohibentur capitali ſupplicio, ſed Deo reſeruantur caſtigãda. Veruntamen illa quæ ſubſtantiã religionis concutiunt, ut hęreſes & apoſtaſię, atq illa quæ ſua fęditate aures inficiunt, licet nõ ſint hominibus iniurioſa, acerbius nihilominus ſunt vindicanda.

Poſtrema concluſio.

Probõ.

Corollarium.

Ad primum igitur arg. rñdetur, qđ Iſidorus dum ait. legum metu coercendam eſſe hoĩum audaciam ſeipſum exponit, q̃ debeant legibus prohiberi iniuriæ, quas contra

Ad primũ arg.

contra iuſtitiã impuri audaceſq. homines reipublicæ inferunt, haud tamen arbitratur neceſſarium cũctas ſubinde culpas, in quas debilitas humani generis collabitur, earundem vigore ulciſcendas. Ad ſcd̃m autem rñdetur, hoĩes ad uirtutem allicien dos eſſe ac promouendos more ſuo, vt. ſ. gradatim eorũ imperfectione ad pfectio nem appulſa promoueatur. Ob idq; non ſunt legibus, quæ oĩbus debent eſſe communes, illa inſtituenda egregia officia, q̃ ſolis integris viris, & uirtute pgreſſis poſſibilia ſunt, ſed illa prorſus, quæ etiam imperfectiones adire ferreq; poſſunt, vt illis facilioribus imbuti, ad alia, q̃ ardua ſunt, valeant ſua ſponte conſcendere, ac non citius vſu ueniat, ut dum nimia legum anguſtia ſepiuntur, in deteriora proſiliant. Nã (vt legitur Prouer. 30.) Qui nimis emungit elicit ſanguinem. Et Matt. 9. Si uinum nouum, id eſt ardua, & calore feruentia mandata, mittatur in vtres ueteres, id eſt, in homines impuros corruptiſque affectibus laceros, uinum effunditur, hoc eſt, p̃cepta contemnuntur, & ex contemptu iniqui in peiora prorumpunt. Ad tertium reſpondetur, quod etſi lex humana a naturali deriuetur, non tamen illam ad unguem adæquare debet, neque ideo (ut loco citato ait Aug.) quod non omnia uetet, quæ uetat, & iubet, improbanda ſunt.

Ad ſecũdũ arg.

Prou. 30

Matt. 9.

Ad tertiũ arg.

ARTICVLVS III.

Vtrum lex humana omnium virtutum actus præcipiat.

VT circa malorum prohibitionẽ, ſic & circa uirtutum p̃ceptionem uidendum eſt, q̃ latè lex humana ſe extẽdat, utrum. ſ. oĩum uirtutum actus debeat præcipere? Et arguitur a parte negatiua. Virtutum officia, uitiorumq; opera cõtraria ſunt lex humana non oĩa prohibet uitia, ergo nec oẽs præcipit ſtudioſas actiones. Secundo, uirtutis opus a virtute pcedit. Virtus autẽ finis eſt legis, nam, ut diximus, finis legislatoris eſt, bonos ſtudioſosq; facere ciues, pręcepta uero legis, non finis, ſed media ſunt ad conſequendum finẽ, uirtutum opera nõ cadunt ſub p̃cepto legis. In contrariũ autem eſt autoritas philoſophi 5. Ethic. c. 1. ubi ait. Leges ad cõem oĩum vtilitatẽ de oĩbus dictare. Quare p̃cipit, inquit, lex & ea agere, q ad uirũ pertinent fortem, & item ea quę ſunt temperantiæ, & etiam ea quæ ſunt manſueti, & in cæteris identidem uirtutibus atque uitijs alia iubens, atque alia uetans.

Argu. 1. partis negatiuæ.

Argu. 2.

Ariſtot.

Ad præſentem quæſtionẽ perinde atq; ad pręcedentem duabus concluſionib. reſpondetur. Prior eſt. Nulla eſt uirtutis ſpecies, de cuius actib. non aliquos præcipiat ex humana. Concluſio eſt, non ſolum Ariſto loco citato, uerum & Platonis Dialo. 1. de legib. ubi ait, eos qui de diuina republica diſſerunt, non ad particulã uirtutis, & præſertim ad deiectiorem, ſed ad uniuerſam ipſos uirtutem reſpexiſſe putãdũ, & per ſingulas earum ſpecies leges q̃ſiſſe. Ratio autem quã nos natura docet, quãque S. Tho. dilucidat, hæc eſt. Virtutum ſpecies rõne obiectorum diſtinguunt, nullum aũt eſt uirtutis obiectum, qđ non ad bonum referri poſſint cõe, quin uero ſepiſſime idem etiã ad priuatum, ut ea quę fortitudinis ſunt, & ad protectionem, ſeu propriæ perſonę, ſeu amici accommodari cõtingit, & rurſus ad tutelam reipublicæ. Et q̃ ſunt temperãtię, ad bonam priuati hoĩs ualetudinem, & rurſus, ut habilior ciuis ad contemplationem fiat eorum q̃ bono publico conducunt. Et ſimile eſt in cæteris. Cum igitur lex omnis humana (ut dictum eſt) ob cõem mortalium utilitatem conſtituatur, conſequens fit, ut nulla ſit uirtutis ſpecies, de cuius actionibus lex humana non iubeat. Quod ſi des fortè priuatam aliquã, infrà tibi reſpondebitur. Poſterior concluſio. Leges humanæ non de ſingulis actib. ſingularium uirtutum præcipiũt. Itaq. pręcipiunt de ſingularum uirtutum aliquib. actionibus, non tamen de ſingulis omnium. Vt ſit uerbi gratia dixerimus, in materia fortitudinis pręcipit lex humana rempublicam defendere etiã cum mortis periculo, non autem ſic defendere amicum, ſed hoc relinquit naturę. In materia temperantiæ præcipit Eccleſia certis diebus ieiunia, non autem in reliquo tempo ris anno moderate comedere, quod facit lex naturæ. In materia religionis iubet certos dies diuinis dedicare, ac ſacris interesse, nõ aũt ad alias cogit orationes liberas.

Prima conclu.

Ariſtot.

Plato.

Rõ concluſiõis.

Explanatur concluſio.

ras. In materia iuſtitiæ & liberalitatis præcipit in graui neceſſitate & parentib. alere filios ſcd̃m ſuum ſtatum & nonnunquam filiis vice verſa parentes. Extra illos autem caſus reliqua ad legem naturæ & diuinam remittit de honore parentibus deferẽdo. In ſumma, lex humana ea duntaxat præcipit officia, quæ ad bonum ci e referuntur, uel per ſe, & proxime, ut ad publicum bellum arma indui, uel mediate (ut aiunt) ut illa quæ ad bonam attinet diſciplinã per quam ciues ad bonum iuſtitiæ & pacis inſtituuntur. Quæris ergo, quid ſi aliqua eſſet virtutis ſpecies quæ nullatenus ad bonum publicũ referri poſſet? Reſpondetur nullam eſſe proſus, cuius non ſaltẽ aliquis actus ad idem bonũ quandoq. referri valeat. Neque uero generalis hæc concluſio morales tantũ virtutes amplexatur, verum & intellectuales. Legibus nanque humanis, & artes iubẽtur in republica & ſcientiarum contemplationes. At uero ſi ita res habet, ut ẽt virtutes intellectuales concluſio comprehendat, emergit ſtatim argm̃ ꝙ nõ ſit in vniuerſum uera. Nã obiectum ſupremæ uirtutis intellectualis, in qua ſumma poſita eſt noſtra fœlicitas, cum Deus ipſe ſit per eſſentiã, in nullum aliud côe bonũ eſt referibile. Reſpondetur autem ꝙ etſi ꝑ ſe Deus in nullum alium referatur finem, eo quod ipſe ſit uniuerſalis omnium, idẽq. ſumus, tñ quatenus faciali uiſione a nobis attingitur & poſſidetur, refertur quidem, tum in noſtrã fœlicitatẽ ac beatitudinem, tum etiam in ſuam ipſius gloriam quæ per eandem uiſionem fit in beatis illuſtrior.

Quæſt. Solutio.

Arg.

R̃ſio.

Ad primum argumen. Ad primũ igitur argm̃ reſpondetur, qđ ſicut lex humana nõ prohibet ſingulos uitioſos actus ita neq. præcipit ſtudioſos uniuerſos. Sed eſt tñ differentia ꝙ q̃tum ad virtutes nulla eſt ſpecies cuius non aliquẽ præcipiat actũ, tñ quantũ ad uitia, nihil uetat aliquam eſſe ſpeciam cuius nullũ actum prohibeat. Et propterea præcedenti articulo reſponſum eſt ad vniuerſalitatem negatiue, præſenti uero affirmatiue. Nullum. n. prohibet aut iocoſum aut officioſum mendacium. neq. ullam ſimplicem fornicationem, niſi circunſtantiã habeat ſpeciem variantem in genere moris, ut adulterium, in cœſtum. &c. Ad ſecundum reſpondetur, ꝙ actus. Bifariam dicitur uirtutis, uno mo-

Ad ſecũdũ arg.

do quantũ ad ſubſtantiã, quia. ſ. ſit ſecundũ rõnis normam, ſiue ex habitu procedat ſiue ab eo fiat qui nõ eſt habitu præditus. Alio uero modo quia ex habitu proficiſcitur, atque adeo prompte & delectabiliter fit, lex ergo nihil de habitib. præcipit, ſed de actib qui media ſunt ad comparandũ habitũ. Præcipit inquam pro republica pugnare, nihil curans an ex habitu id fiat, agere autem ex habitu, non eſt præceptum legis, ſed finis, nam iubendo nobis operari intendit legifer habitus in nobis ingenerare, quib. ſtudioſi efficiamur.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum lex humana imponat ſubditis neceſſitatem in foro conſcientiæ.

POſtquam viſum eſt de poteſtate legis humanæ quantũ ad extẽſionem videre reſtat quãtum ad eius vim, an vſque ad conſcientias attingat, quas ligare poſſit. Eſt enim ſtatim in propatulo argumentũ à parte negatiue. Poteſtas inferioris non attingit vſque ad ſuperioris forum, ut in eius iudicio obligare poſſit, poteſtas leges ferẽdi humana eſt inferior diuina, ergo nõ põt conſcientias ligare quantũ ad diuinum forum. Secundo arguitur, ꝙ inde ſequeretur & patremfamilias ſuis liberis poſſe itidem leges ſciſcere, quæ conſcientias obligarent in foro Dei. Nã ſicut præceptum eſt obedire ſuperioribus, ita & honorare parentes ubi & obedientia comprehenditur, conſequens aũt uidetur eſſe contra id quod ſupra dictum eſt, nepe mci tra uim coerciuam, quæ in patrefamilias non exiſtit, leges non poſſe condi. Tertio, iudicium conſcientiæ ex diuinis pendet mãdatis, quæ indicia ſunt & documenta diuinæ uoluntatis, cõtingit aũt leges humanas cũ diuinis pugnare, ſecundum illud Matt. 15. Irritum feciſtis mandatũ Dei, propter traditiones veſtras, ergo nõ omnis lex humana obligat in foro conſcientiæ. Quin uero quarto arguitur: Sententia iudicis (ut ſupra diximus) eſt quædam legis applicatio, eiuſmodi aũt ſententia non ſemper obligat, ẽt ſi in foro exteriori iuſta ſit. ut puta dũ iudex ſecundum allegata & probata cõtra veritatem innocentẽ condemnat. Im-

Argu. 1

Argu. 2.

Argu. 3.

Argu. 4.

mo qñque condemnatus nullateuus p t ſententiæ parere, ut ſi clam quis duxit uxorem unam, & palam alterã, tunc n. iuſte & iuridice debitũ iubetur reddere ſecundæ, & tñ potius mori debet quã obtemperare eſſet nanq. fornicatio, ergo neq. lex iuſta obligat in conſcientia. Quinto leges humanę frequenter ſolent calumniam, ac ſubinde iniuriam hominibus irrogare, ſecũdum illud Iſaię. 10. Væ qui condunt leges iniquas, & ſcribentes, iniuſtitias ſcripſerunt, ut opprimerẽt in iudicio pauperes, & uim facerent cauſſæ humilium populi mei, oppreſſionẽ aũt ac tyrannidẽ repellere, cuique fas eſt. In contrarium eſt Apoſt. Petrus in ſua prima Cano. cap. 2. ubi poſtquã omnes Chriſtianæ familiæ admonuit, ut ſubditi eſſent dominis, non tantum bonis, ſed etiam diſcolis, quia ſic erat uoluntas Dei, ſubdit. Hæc eſt. n. gratia, ſi propter Dei conſcientiam ſuſtinet quis triſtitias, patiens iniuſte, dicens autem propter conſcientiam Dei, inſinuat conſcientiam ciuilibus legibus ligari.

Arg. 5.

Iſaias.

Petrus.

Quęſtio eſt, in qua aliquãto plus dubietatis, ac difficultatis quam in ſuperioribus ineſt. Ad cuius utique intellectum, diſtinguendum eſt inter leges iuſtas atque iniuſtas. Tribus ergo concluſionib. ad quęſtionem reſpondetur. Prima, lex humana tam ciuilis quã canonica ſi iuſta ſit, auctoritate uiget, ut q; pollet obligandi ſubditorum conſcientias. Probatur. Lex omnis humana (ut dictũ eſt) ab æterna per naturalē deriuatur, ſecundum illud Pro. 8. Per me reges regnat, & legũ cõditores iuſta decernunt. ubi (ut ſupra diſcernẽdo notauimus) priori membro deſignatur regnandi poteſtas diuinitus principibus collata, iuxta illud Pauli Omnis poteſtas a domino Deo eſt, poſteriori uero pruden ia, per quam leges cõdunt & executioni mandant, ergo ex eadẽ æterna lege uirtus ad eaſdem ſubinde leges deriuatur, qua ſint in conſcientia apud Deum ipſum obligatoriæ. Exiſtimatur autem legis iuſtitia ex omnibus eius cauſis. ſ. finali efficiente, materiali, atque formali. Finali in quã, ut pro cõi bono ſit condita, eadem. n. differentia, ut diximus, quæ inter tyrannum & regem, inter leges, quoq. dignoſcitur, nempe ut quæ prę cõi utilitate ſit lata, iuſta habeatur, quæ uero pro particulari, tyrannica. Secundo, ex parte agẽtis, ut pote q qui illam tulerit, ſuam non fuerit facultatẽ tranſgreſſus. Tertio, ex parte materię. Quoniam, vt quæ pro tempore & loco bona ſunt, prohiberi non debent, ita neque opera mala materia præceptionis ſunt. Quarto ex parte formæ. Nã cum lex, regula ſit, e debet rectitudine & æquitate ſplendere, ut talem ſeruet tam in honoribus quam in oncrib. proportionẽ ad ciues, qualem ipſi habent ad corpus reipublicæ, ſunt quippe ceu partes in toto, ob idque ſicut partib. diuiſa ſunt a natura munera, ſic & onera ſecũdum proportionẽ facultatem ciuiũ imperanda ſingulis ſunt, atq. honores ſecũdu proportionem dignitatũ impartiendi. Igitur quæ lex his fuerit numeris abſoluta, obligatoria erit. Secunda concluſio. Lex humana iniuſta nõ obligat in foro conſcientiæ. Concluſio ex ſuperioribus fit notiſſima. Nã lex iniuſta, cum recta non ſit, regula eſſe nequit, atque adeo neque lex, quæ aut non eſt lex, obligat neminem. Legis aũt iniuſtitia duobus penſatur modis. Primo, ſi bono aduerſetur humano, ut puta rõne aliqua cuiuſ prædictarũ quatuor cõtrarii, videlicet ex defectu aut debiti finis, aut agentis, aut materiæ, aut formæ. Altero modo, ſi contraria ſit bono diuino. Et quãuis nequeant Deo eſſe contrariæ niſi ratione materiæ, uel aliarũ prædictarum cauſſarum, notatur tñ diſtinctio hæc, ut ad tertiã cõcluſionẽ ſternatur aditus, quæ talis eſt: Leges illæ, quæ humano tantum bono aduerſantur, licet in conſcientia de ſe non obligent, ligant tñ quãdoq. ratione ſcãdali, quæ uero diuino bono impie repugnant, nullatenus ſed aperte eſt illis obuiandũ. Prius membrum patet. Nam in his quæ prę ſe non ferunt manifeſtam tyrannidẽ, reſiſtere potentibus non eſt citra ſcandalũ poſſibile, & ideo ferendi interim ſunt quouſque leniori uia in mentem ſaniorem aducantur. Huc enim pertinet Chriſtianum conſilium, Matth. 5. Qui angariauerit te mille paſſus, uade cum eo & alia duo, & qui abſtulerit tibi tunicã, da ei & palliũ. At uero ſi tyranni uel ad idolatriam nos ſuis legibus inducerent, uel a noſtris arcerent ſacramentis, uel ad alios mores aut ritus fidei contrarios propellerent, nullũ eſſet formidandũ ſcandalũ, ſed illud

Prima conclu.

Ad legis iuſtitiã omnes eius cauſſæ accedant neceſſe eſt.

Secũda concluſionis. Probatur.

Legis iuſtitia, unde ſit pẽſanda.

Tertia conclu.

Matth.

illud eſſet grauiſſimum, ſi illis nō ſtatim poſthabita vita obſiſteremus. Hic.n. eſt legitimus ſenſus illius, Act. 5. Obedire oportet Deo magis q̃ hominibus. Sic nanq. reſpondit Petrus principi ſacerdotum præcipienti ne in nomine Chriſti prędicarēt. Hiſce iniuſtitiæ formulis ex arte diſpoſitis uniuerſæ comprehenduntur, quas iuris interpretes ad duodecim uel plures cogeſtim multiplicāt, ut eſt tū apud alios Summiſtas uidere, tū apud Syluest. uerbo, lex. §. 9. Vt autē hæc accuratius colligantur, ſpeculandū primū de prima concluſione eſt, quo ſit gradu tenenda Ad qđ reſpondetur, non eſſe tam ſublimi, tāque firmo certitudinis gradu conſtabilitā de ciuilibus legibus, q̃ de eccleſiaſticis, ob id que de eccleſiaſticis, Papę potiſſimum ac conſiliorū, adhibeī quarta concluſio. Tanquā fides catholica confitendum eſt eccleſiaſticas ſanctasq. leges obligare in foro conſcientiæ genere ſuo ſub reatu mortalis maculæ Irrepſit.n. olim Vualdenſium error. poſtq. Ioānis Vvicleff, eorundemq; tandem legitimi hæredis Lutheri, ꝙ neq. in Pōtifice Maximo, neq. in tota eccleſia poteſtas ulla eſt cōdendi aut articulos fidei, aut morū leges. Sic enim habet vigeſimus ſeptimus eius articulus inter exhibitos ad Leonem. Quare (ut aiunt) ſola illa mandata obligant in conſcientia, quæ in Euangelio explicata ſunt. Extant autem apertiſſima teſtimonia, quibus iſti cōfutātur, Vt eſt illud Luc. 10 Qui uos audit, me audit, & q uos ſpernit me ſpernit. Et Mat. 18 Si peccauerit, &c. dic eccleſiæ, ſi eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut ethnicus & publicanus. Vbi cōpertiſſimū eſt iuriſdictionem eccleſiæ deſignari. Itē quodcunque ligaueris ſuper terram, erit ligatū & in cęlis Et Io. 20 Data eſt mihi omnis poteſtas ī cœlo & in terra, ſicut miſit me uiuēs pater, & ego mitto uos. Accipite Spiritū ſanctū, quorū remiſeritis peccata, remiſſa erunt, & quorū retinueritis, retenta erūt. Quid euidentius, quā illic (ut ait Chriſoſt.) collatam fuiſſe a Chriſto Apoſtolis ac ſubinde eccleſiæ poteſtatem quā ipſe attulerat a Patre? Eo præcipue ꝙ retinere peccata, functio eſt habentis poteſtatem obligandi. Et Deu. 17 lex extat, ꝙ qui non obediret ſacerdoti, morte moreretur, morte autē nemo plectitur niſi ob graue peccatū mortale, ergo fortiori rōne lege noua quā & Chriſtus inſtituit, & Spiritus ſanctu gubernat, eadē eſt auctoritas confitēdæ. Idq. uerba illa palam oſtendūt Actus. 15. Viſum eſt Spiritui ſancto & nobis nihil ultra imponere uobis quam hęc neceſſaria, &c. Re uera cū eccleſia ſuis legibus obligare nos intelligat ſub reatu mortalis culpæ, & Chriſtus ſuā ſit curam pollicitus, & Spiritus ſancti regimen quē ad hoc ſe miſſurū ꝓmiſit a patre, ne in rebus tam arduis falli poſſet, certiſſima colligitur fides in hoc eandē eccleſiā non deſeri, ſed certa pollere auctoritate obligādi. Iam id demū de rōne finis cōuincitur. Enimuero cū mortalium ſtatus nunquā ſit fixus, ſed pro tēporū locorūq. diuerſitate lubrice uarietur, non ſatis Chriſtus legibus a ſe poſitis eccleſiæ in perpetuū cōſuluiſſet, niſi poteſtatem reliquiſſet in eccleſia nouas pro tempore condendi, quę in ſuo ipſius diuino foro obligare ualerent. Hęreſis aūt hæc iam in concilio Viēnenſi, ut habetur Cle. ad noſtrā. de hæret. & in Cōſtātienſi, ac deinceps a Leone 10. merito ſuo cōdemnata eſt. At uero de poteſtate ciuili non eſt tanto robore cōcluſio firma, quin ſint in contrariū argumēta nonnulla. Primū obligare ad culpā in foro conſcientiæ, cū animas vulneret, uidetur ſupiritualis poteſtas, qualis in eccleſia eſt, non aūt in poteſtate ciuili. Secūdo poteſtas ciuilis nō illucuſq. protenditur, ut poſſit peccata remittere, conſequens ergo apparet, ut neq. poſſit in peccata conijcere. Iniquū. n. cenſere quis poſſet ut qui religare nequit ligare ualeat, eccleſia nāq. utrunq. pōt. Tertio, finis proximus ciuilis poteſtatis eſt tēporarius reipublicę ſtatus, ergo ad æterna ſupplicia non ſe dilatat. Quarto, poteſtas quæ in conſcientia reum culpę punire neqt ęterna pœna nōpt ſub reatu talis culpæ obligare, poteſtas autē ciuilis in foro cōſcientiæ nullā poteſt imponere pęnā, ſicuti ſpiritualis, quę illas in ſacramēto decernit pœnas, quas ſi hic nō perſolueris, patieris in altero ſeculo. Poſtremo arguitur ut articulus neruusque materiæ detegatur, Aut obligatio ad culpam eſt in arbitrio principis ferētis legē, aut præter ſuā uoluntatē ſequitur ex natura

Act. 5. | Quęſtio Solutio | Quarta conclu. | Vvaldēſis. | Ioannes Vviclef. | Lutherus. | Refutantur hæretici ſacrarum literarum oraculis. | Luc. 10. Mat. 18 Ioā. 20. | Chryſoſtom. | Deu. 17 | Act. 15. | Rō ī hæreticos. | Concil. Viennēſe. | Concil. Cōſtan. | Leo decimus. | Argu. 1. | Arg. 2. | Arg. 3. | Arg. 4. | Poſtremū arg.

tura legis. Si prius dederis, fit, ut nunquã lex ciuilis obliget ſub reatu culpæ: quia nulla eſt lex quæ talem circunſtantiã exprimat. Si aũt poſterius cõceſſeris. ſ. ut obligatio ſequatur ex natura legis cõſequitur ut princeps nullã poſſit cõdere legẽ, quæ non obliget ſub reatu culpæ, quod tamẽ creditu durum eſt: quandoquidem in re legionib. præcipue in noſtra, multæ ſunt leges nullo nos ligantes culpæ reatu. Veruntamen his nihil obſtantibus concluſio q̃ ſcd̃m mentem D. Th. primo loco aſſerta eſt, ſuã ẽt inconcuſſam retinet ueritatẽ in ciuilibus legibus quippe quæ ad culpã obligant, & de genere ſuo ad mortalem.

Legis ciuiles ligant in conſcientia.

Probõ.

Enimuero ſicut reipublicæ eccleſiaſticæ, ſic & ciuili neceſſaria fuit rõne finis poteſtas ſeipſam gubernãdi, atque adeo leges pro temporum regionumq. uarietate inſtituendi, licet hæc poteſtas (ut lib. 4. ſub tit. de dominio, fuſius diſſerendũ eſt) aliter quã eccleſiaſtica a Deo defluxerit. Illam. n. Chriſtus per ſe cõtulit eccleſiæ diuina lege: hæc autẽ per legẽ naturæ deſcẽdit, qua q̃libet reſpublica ſeipſam adminiſtrandi auctoritatẽ hẽt, quã & regibus conferre potuit. Itaque quia reſpublica ciuilis familia quoq; Dei eſt, fit ut ſicuti qui cõtra ſuas leges proximum offenderit ante eius tribunal reus habeatur, q uero ſcd̃m eaſdem fuerit erga eoſdẽ proximos beneficus dignus habeatur p̃mio: ſic prorſus & qui leges humanas per poteſtatẽ, ab ipſo collatam cõditas, uel uiolauerit, uel cuſtodierit. Et hoc eſt obligare in conſcientia.

Confirmatio eiuſdem concluſionis.

Sed confirmatur etiamnũ eadẽ concluſio. Facere cõtra legem Principis, eſt malum mortale, ergo peccatũ apud Deũ. Antecedens eſt notum, quoniã ſi lex iuſta eſt, regula rõnis exiſtit, prætergredi aũt rõnis lineam, obliquitas eſt, ac ſubinde peccatũ. Conſequentia nihilominus inde claret, ꝙ quidquid mali in moribus eſt, peccatũ exiſtit, ut egregie S. Tho. 1. 2. q. 21. diſſeruit.

S. Tho.

Altera ratio ad idem.

Deinde lex humana a naturali (ut dictũ eſt) deriuatur, quæ conſtituit id ꝙ generale eſt in particulari ſpecie uirtutis, ut genus pacis ad hoc ꝙ eſt armis non uti nocturnis, ergo leges humanæ obligãt in foro conſcientiæ.

Poſtremũ arg.

Ac demũ poſtremũ adhibetur argumentũ peculiariter de lege ciuili, Principis finis, licet ꝓximus ſit, quietus ſtatus reipublicæ, ſupremus tñ eſt ſempiterna fœlicitas, ad quam ille tẽporalis finis tẽdit, ergo poteſt ſuis legibus per uirtutem ſibi cœlitus donatam in illo ſupremo foro obligare. Colligamus ergo, quod licet non ſit manifeſtarũ hæreſis, hãc auctoritatem & uigorem ciuilibus legibus ueluti eccleſiaſticis denegare, eſſet tñ ꝓfecto temerarium & contra doctorum cõſenſum, qui præcipuũ habent nomen.

Gerſonis placitum.

At uero unus Ioannes Gerſon, uir alias egregiæ notę, reuocare nos huc cogit in diſputationem, utrum huiuſmodi humanæ leges per ſeipſę obligent inquantum humanæ ſunt, id eſt inquãtum poteſtate hominibus cõceſſa conditæ an uero eatenus ꝓrſus quatenus diuina lege ſtabiliunt. Suſtinet. n. tract. de uit. ſpi. lect. 4. opinionẽ de hac re ſingularem, nempe ꝙ nulla lex neq; ciuilis neq. eccleſiaſtica, immo neque naturalis vim habet obligandi in cõſciẽtia ad culpam, ſed ſola lex diuina eſt, quę obligat, humana uero inquantum eſt illius interpres. Quæ quidem opinio non tantum nomine (ut quidam putant) a cõi differt, ſed re certe latiſsime. Nõ inquam hoc tm̃ ait ꝙ leges humanæ idcirco obligẽt ꝙ tales poteſtates diuinitus ſũt hominibus collatæ, hoc. n. nos fatemur, ſed ait nullam eſſe poteſtatẽ creatam a Deo conceſſam obligandi ſub reatu culpæ, ſed tm̃ exponendi, & declarandi diuinum ius. Itaque Papa, ſcd̃m ipſum annalẽ præcipiens cõfeſſionem nõ obligat poteſtate ſua, ſed ius duntaxat declarat diuinum, quoniam, inquit, ante eius ſanctionẽ lex Dei erat, annuatim cõfiteri, ſed quia nobis erat ignota, excuſabat nos ignorãtia. Pari modo niſi ius, inquit, fuiſſet diuinum. Quadrageſimam ieiunare, præceptum Papæ non obligaret ad culpam, at quia tale ius erat, illud per Papã declaratũ nos ligat. Et multo (ut cenſet) uehementiori ratione leges principum, niſi declarationes ſint diuini iuris antea ignorati, nullatenus ad culpã obligant. Sicuti præceptũ medici qui decumbentẽ iubet a nocuo cibo abſtinere, non eſt obligatorium ad culpam, ſed propterea ægrotus illam incurrit, ꝙ tranſgreditur diuinam ꝓhibitionem homicidii, ꝙ Medicus declarat eſu talis cibi perpetrari. Atq. iſto ordine infert uſq. ad quatuordecim

tuordecim

Motiuũ Geiſon. tuordecim mirablia corollaria. In sũma vult, ꝙ ſicut eccleſia articulos fidei cõdere neq;, niſi illos explicãdo q̃ in ſacra ſcripturæ latitabãt, ita neq. põt cõdere leges. Quin uero ait neq. legẽ naturalẽ ullo pacto obligare, niſi ius explicãdo diuinũ. Ecce opinionẽ Geiſonis a q̃ pauciſſimis itelectã, & iõ ab aliqb. credi. ã. Rõ illius eſt, qa ſicut nemo niſi ſolus Deus põt cõferre gratiam, ita neq. illã auferre, atq. adeo neq. obligare ad culpã per quã tolliũ. Itẽ ſicut eccleſia legẽ actib. internis ferre neq;, qa neq. illos punire ualet, ſic qa ęternã pęnã infligere nõ põt q̃ culpę detur, fit ut neq. valeat ad culpã obligare. Atq. hac inquit de cauſſa Aug. definiuit pctm̃, ꝙ ſit dictum, uel factũ, &c. cõtra legẽ Dei, quia. ſ. cõtra nullam aliam peccare contingit. Attñ ſi fas eſt ſic de doctore catholico loqui, perparũ differt ab hęreſi Lutherana multum impugnata, quę oẽm aufert ab eccleſia põtatem cõdendi leges. Immo Geiſonem ſibi Lutherani cõtra Catholicos patronũ obtendunt, licet hoc mitius dicat, ꝙ põt Papa diuinas leges declarare. Præterea, dicere q̃ ante ſanctiones eccleſiaſticas annua cõfeſſio, quadrageſimaliſq. abſtinẽtia, eẽt de iure diuino, gratis ſane dictũ eſt, qn uero temerarie, quia nullo eſt pacto ſuaſibile. Erat qdẽ p̃ceptum cõfeſſionis, ſed tñ tpis p̃ſcriptio, eccleſiæ prudentiæ erat cõmiſſa. Ad hæc, cum eccleſia hoc aut illud ſub pęna excõicationis p̃cipit, ut puta cõparere in iudicio, & ſimilia, qs dicere auſit illud fuiſſe ius diuinũ, niſi qa a Deo data erat Pontifici talis cogẽdi põtas, Itẽ Ioã. 20. Propterea p̃miſit Chriſtus. Data eſt mihi oĩs ptãs ut ſubdens Accipite Spiritũ sanctũ, intelligere ẽ eã dẽ eccleſiæ cõferre. Ac poſtremo qũo Papa eẽt uicarius Chriſti, niſi leges eius familiæ & urgẽtia p̃cepta ponere poſſet? Eſt ergo certo certius in Eccleſia exiſtere põtatẽ non ſolũ declarãdi diuinũ ius uerũ cõdẽdi humanũ. ꝙ iõ ſic nuncupatur, q̃a põtate humana proficiſcit̃, licet diuinitus recepta. Etenim ſicuti licet arbores & aĩalia a Deo receperint uirtutes gñandi, nihilominus creaturæ ipſe p̃ ꝓpriã uirtutẽ gñant & operãtur, pariter hoĩes p̃ ſuã põtatẽ cõdũt leges, quæ antea nõ obligabãt, ſed p̃ pea obligãt, qa poſitæ ſunt ab hoib. ut 5. Eth. c. 7. ait Ariſt. Iam uero ius naturæ ergo ne ger per ſe obligare: Almaia q. de pote. Eccleſiaſt. c. 12. cõcedit põtatẽ Eccleſiaſticã obligare poſſe ad culpã mortalẽ, qa Papa eſt uicarius Chriſti, negat id tñ de ciuili, niſi Gerſonico mõ. Nihilominus ueriſſimũ ẽt eſt de ciuili, ut ſupra expoſitũ eſt ac demonſtratum. Vñ ad argumenta Gerſonis & ad ea q̃ nos adiecimus, facile eſt rñdere. Etenim licet Deus ſolus gratiam cõferat, nõ ipſe aufert. ſed nos p̃ ſcelera nr̃a, & iõ nihil obſtat quo minus hoĩes ex ſua ipſius inſtõne leges cõſtituãt, quarũ trãſgreſſores de gratia eius decidũt eo ꝙ ſuis miniſtris non obtẽperarunt, ob idq. quã hoĩes nequeũt ęternã pęnã infligere, ipſe, ueluti ſummus oĩum iudex, infligat. Neq. obſtat ꝙ ptãs ciuilis non ſe extendat ad remittẽda peccata, qa diuerſa ſunt miniſteria Dei, ut ait Pau. ubi autem Aug. dixit peccatũ eſſe cõtra legẽ Dei, legẽ ęternã inſinuauit, a quo oẽs deriuanĩ, etiã humanę, quo iõ uno latiſſimo noĩe oẽs comprehendit. Ad intellectum aũt alius argumẽti uidelicet qũo leges principũ obligẽt ad culpam, utrum. ſ. pro arbitrio ſuo, an uero ex natura legis. Notandũ eſt diſcrimen inter Eccleſiaſticã ptãtem & ciuile. Eccleſi. n. Prælati, qa ſpiritualiũ iudices ſunt, poſſunt leges cõdere, nõ modo conſtituendo opera in ſpecie certa uirtutis aut uitij, uerũ ẽt diſcernẽdo inter ueniale & mortale, atq. adeo decernendo tranſgreſſionẽ ſuæ legis eſſe mortale crimẽ, ſeculares autem principes id nequeunt definire ſ. ut leges ſuę ſub culpa ueniali, aut mortali ſeruenĩ, ſed duntaxat cõſtituunt opa in ſpẽ uirtutis, aut uitij. An uero trãſgreſſio, uel omiſſio mortalẽ labẽ trãſgreſſori impingat, ex rerũ natura examinandũ eſt. Dicamus exẽpli gratia præcipit Rex tpe famis frumentum nõ aſportari a regno, ut tpe inſtantis belli arma indui. Cõſtituit ergo illa opera in ſpecie obediẽtiæ, & ſcd̃m ſpeciatim in uirtute fortitudinis. Et quia magni referunt, mortale eſt tunc nõ obtẽperare. Præcipit autẽ aut nõ egrare mulas, aut ſericis nõ indui, q̃ id ĩcipit eſſe tẽperãtię uirtus, aut nõ ferre arma ꝙ iã id eſt uirtus pacis, ſi parui referũt, erit inobediẽtia nõ grauior q̃ uenialis. Sed ſoluẽda tunc reſtat alia ſuperior obiectio, nẽpe ꝙ tũc princeps nõ poſ-

Alia rõ eiuſdẽ.

Gerſonis poſitio parũ differt ab hęretiſi Lutherana.

Prima rõ ĩ Gerſonem.

Secũda ratio.

Tertia ratio.

Poſtrema rõ.

Ariſtot.

Almain

Ad primũ arg. Gerſon.

Ad ſecũdũ arg.

Ad poſtremũ argum.

Diſcrimen inter Eccleſiaſticã poteſtatem, & ciuilem.

ſet leges ferre q̃ nõ obligarent ad culpam, ꝙ eſt falſum cũ in religionib. tales ſint leges in vſu. Negatur aũt conſequentia. Sed ſciſcitaris ſignum quo dignoſcendũ eſt quænã lex obliget ad culpã quæ vero minimè. Sũt inter iuris interpretes qui aiunt leges quib. ſubnectitur pęna, nõ obligare ad culpã, hoc autem ſtatim art. proximo repudiabitur. Caiet. autẽ in materia de ieiunio, ait nõ ſatis cõſtare legem ieiunij obligare ad mortale, quia non eſt lata cum illo additamento, ſub mortali reatu, vbi inſinuat legem q̃ id non explicat, nõ obligare ad culpã. porro autem (niſi ergo fallor) grauiſſime de hoc ipſe falſus eſt. Leges. n. nunquã ferri conſueuerunt cum tali acceſſione. Præcipimus ſub reatu culpæ mortalis, vel venialis, ſed ex operis natura, & grauitate illud eſt perpendendum. Quocirca fidiſſima regula eſt: Oĩs lex quæ abſolute fertur, hoc eſt q̃ contrarium non explicat, obligat ad culpã, vel venialem, vel mortalem ſecũdũ pretium operis. Et rõ eſt liquida, qm̃ lex ſecũ affert obedientiæ præceptũ: obedientia aũt per ſe eſt virtus, & inobedientia, peccatũ. Quo fit, ut quicunq. legẽ ferre uoluerint, ſiue ſeculares Principes, ſiue Eccleſiaſtici præpoſiti, q̃ non obliget ad culpam, illud debent explanare. Neq. aliud põt conſtitui ſignum. Documento ſunt conſtitutiones nr̃æ, in quarũ capite ſic hr̃ regula nr̃a, & conſtitutiones nõ obligãt nos ad culpã, ſed ad pęnam niſi ppter præceptum uel contemptum. Qđ quidem documentũ eſt, qđ niſi illa fieret adiectio non poſſet non obligare ad culpã. Supremum aũt dubium in calce quæſt. ſupereſt: Vtrum eatenus leges humanas ſub reatu lethalis maculę obligare valeant, vt mors ẽt ſit ẽt antea ſubeũda, quã vel omiſſione uel trãſgreſſione violetur? Apparet. n. nõ tm̃ ineſſe virium in legiſlatorib. humanis, cũ non ſint dñi uitæ & mortis. Caiet. 1. 2. q. 96. art. 4. conſtituit regulam ꝙ oĩs lex humana quæ obligat ad mortale obligat ſubinde pro ſui obſeruatione mortem perpeti, niſi caſus aliquis benignitate legum excipiat. Rõ eius eſt, ꝙ mors aĩæ fugienda eſt prorſus antequã corporis, ob idq. cum lex humana obligat ad mortale, citius ſuccumbendum eſt gladio q̃ legi obuiãdum. Imo inquit, perinde eſt dicere, legẽ humanã non poſſe obligare ad mortẽ ꝓ ſui obſeruatione, ac nõ poſſe conſtituere actum in culpa mortali. Appẽdet deinde aliqua exempla. Potius. n. debet hõ interire, quã cũ cõſanguinea matrimonium contrahere. Et in c. Sacris de his, q̃ vi metus vel cauſa fi. ait Innoc. ꝙ cum ꝓ nullo metu debeat q̃s peccatũ mortale incurrere, nullo obſtãte metu licet cum excõicatis cõicare. Arbitror tñ ſic verũ eſſe, humanã legem valere tanto cum rigore obligare, vt tñ Caiet. mẽſio cẽſura indigeat. Igit primum oĩum certum eſt, tãti referre poſſe reipublicę id ꝙ pcipit, vt lex ꝓ ſui obſeruatione ad mortem vſq. obliget. Etenim cum princeps in bello militi pcipit locũ ſeruare, vnde præſentaneũ periculũ reipublicæ exiſtit, vitã potius quã locum deſerere debet. Immo quoties qdpiã ſub pęna capitis iubet, periculũ ſubeũdũ eſt capitis ꝓ legis cuſtodia. Nã etſi Princeps non ſit abſolute dñs vitę, vti Deus, tñ accidente cauſſa põt ſubditos exponere morti, ſicut totũ partes. Nihilominus nõ eſt uſq. adeo uniuerſalis regula Caie. Neq. idẽ eſt obligare ad mortale, & obligare non obſtãte periculo mortis, nam lex ieiunij proculdubio ſub reatu mortali obligat, & nihilominus ſi tyrãnus mortem alicui minaretur, niſi ieiunũ frãgeret, nulla porro eſſet culpa illud frangere, niſi dũ tyrãnus in contẽptũ legis ad id cogeret, tũc. n. teneretur Chr̃ianus potius mori. Enimuero quãuis potius ſit moriendũ, q̃ peccãdum nihilominus nõ pſumitur lex tã rigide ſp cogere. & iõ an lex obliget ad mortẽ opperendã, necne examinãdum eſt ex operis grauitate. Quin uero neq. lex diuina cum illa acrimonia nos vbiq. obligat. Nemo. n. tenetur vel ſe vel filiũ cũ piculo mortis baptizare, aut alia ſuſcipere ſacra, Quin vero crediderim Eccl. leges nunquã obligare tãta cogẽdi uehementia, niſi qñ vel cõtẽptus eiuſdẽ legis interueniret, uel iniuria fidei. Et iõ eſt, q̃ q̃ metu mortis cõtra legẽ facit, nõ relinquit ex inobediẽtia, ſed metu, ſicut qui fame frãgit ieiuniũ, nõ formaliter peccat cõtra obediẽtiã, ſed cõtra temperantiã. Qđ aũt nullo metu poſſit q̃s cõtrahere cũ cõſãguinea, hoc eſt, q̃a nõ eſt materia mr̃imonij, nec fieri põt p metũ. ſed talis cõcubitꝰ eſſet fornicatio. Illud aũt caput, Sacris, citatũ oẽs intelligũt de

Quæſt. Iuriſcõſultorũ ſnĩa.

Caieta.

Error Caietani.

Pulcra regula.

Ratio regulæ.

Poſtremum dubium.

Rõ dubitandi.

Caieta.

Fundamẽtum Caieta.

Quo ſenſu Caiet. opin. uerſum habeat.

Regula Caieta. non eſt uniuerſalis.

Soluitur rõ Caietani.

Leges eccleſiaſticæ nõ obligãt cũ diſcrimine mortis.

Ratio dicti.

Satisfit aliis argumen.

Caieta.

de cõicatiõe in ſacris, & ĩteruenięte ſcãdalo. Si.n. dũ ſacerdos corã notorijs excõicatis celebrat, plebs acciperet ſcãdalũ, ſuſpicãs leges eccleſiaſticas nullius eẽ ualoris, aut illũ eſſe manifeſtariũ inobidientẽ, in tali caſu potius debet mori, quã id facere. Alias cõicare cũ excõicatis ad fugiendum periculũ mortis, non eſſet lethale crimẽ.

Ad primũ arg. Reſtat ergo rñdere, ad arg. ĩ capite qõnis propoſita. Primum aũt iam ſolutũ eſt ſic. ſ. ꝙ licet hõ per ſe ptãtem non habeat in foro Dei, tñ tanquam eius miniſterio fungens præcipere id põt, cui qui ſi reſtiterit eius ordinationi, & ipſe ſibi dãnationẽ acqrit, ſcd̃m Paul. ad Rom. 13. Paulus. Secundo aũt argõ conceditur patremfamilias obligare poſſe ſuos liberos ad mortale. Ad ſecũdũ arg. Vt ſi rem illis eximii ponderis æquiſſime & ſeueriſſime præciperet. Nam & eorum ptãs a Dño Deo eſt, nimirum præcipiente liberis honorare parentes. Vñ Aug. ſuper Pſal 70 ubi iubet pr̃, ꝙ contra Dñm non ſit, ſic audiendus eſt quõ Deus, & Salom. Prouer. 6. Cõſerua fili mi pcepta p is tui. Auguſt. Salomõ Et Apoſt. ad Rom 1. aliis criminib. annumerat non obedire parentib. Paulus. Super quib. uerbis Ambroſius. Ambro. Quanta, inquit, inſolentia arrepti ſunt, ut neq. parentes ſuos quos auctores in natiuitate hñt, agnoſcerent, hoc. n eſſe ſine intellectu ſine charitate ſ. Dei, peccarũ autem charitati Dei aduerſũ, mortale eſt. Et Deut. 21. Pæna mortis decernebatur filio qui contumax eſſet & ꝓteruus, neque audiret patris aut matris imperiũ, & coercitus obedire cõtẽneret. Verba ſunt legis. Quin uero & inter oẽs naturales obediẽtias (ut 1. Poli. Ariſt. docet) hæc eſt prima quæ parẽtib debetur. Ariſtot. Ad & uxor qñq. teneretur ſub talĩ reatu obedire marito, tam etſi eius pcepta, quia ui coerciua carent, uim non hñt legũ. An uero in famulos & reliquã familiam eadẽ fungatur auctoritate, non facile crediderim. Ad tertiũ arg. Ad tertiũ rñſum eſt in tertia concluſione, ꝙ leges diuinis aduerſantes, nõ hñt legũ robur, ſed ſunt potius cõculcãdæ. Adquartum. Et ad eũdẽ prope modũ rñdetur ad quartũ, quod ſniæ, quæ ĩõ penitus iuſtæ ſunt, qd̃ ſcd̃m tm̃ exterũ forũ in falſa præſumptione fundatur, nõ obligant in conſcientiam, quia cũ ſint ueritati cõtrariæ, lex naturalis ac diuina aliud continet. Diuerſimodẽ tñ conſiderantur. Nã dum ſnĩa diuinæ legi non eſt oĩno contraria, tunc condemnatus, licet poſſit quõcunq. citra ſcandalũ & uim iudici illatam, iudicio ſe eximere, põt nihilominus & eidem auſcultare. Adquintum. Vt contingit qñ innocens condemnatur. Qñ uero diuina lex omnino eſt contraria, ut dum quis cogitur illam cognoſcere quæ uere non eſt ſua, citius debet mori quam obedire. Et pari modo reſpondetur ad quintum. Quando. n. leges humanæ iniquæ ſunt in ſubditos, ſi citra ſcandalum fieri poteſt, non eſt in conſcientia eis obediendũ, ſecus ſi tale ſit ſcandalũ orietur.

ARTICVLVS V.

Vtrum omnis pęnalis lex obligat ad culpam.

DVos hic articulos adhibere eſt operę pretium de lege pænali, ĩ qua nõ nihil ſubeſt ſingularis ambiguitatis. Prima ratio. Et primo quæritur vtrum humana lex quæ obligat ad pænam, pariter obliget & ad culpam? Et arguitur a parte negatiua. In priĩmis leges pænam irregularitatis cõtinentes non oẽs obligant ad culpam, nam iudex qui iuſte eſt cauſa ſanguinis, irregularis, ſicut patet in titulo de homic. uoluntario. & Can. aliquantos diſt. 51. Et bigamus fit ſimiliter irregularis, ut patet. 34. diſt. c. ſit cuius. & tñ nulla illic ineſt culpa. Nam hæc una forte eſt cauſſa, ob quã regula iuris exceptionẽ fecit, ſine culpa (niſi ſubſit cauſſa non eſt aliquis puniẽdus.) uñ illud collectũ eſt axioma. Etſi ſine cauſa no põt infligi pœna poteſt tamen ſiue culpa. Secũda ratio. Secundo in religionibus (ut de nr̃a iam ſupra dictũ eſt) extãt leges obligãtes ad pœnam ſine culpa, ergo quotieſcunq. princeps pænam adnectit legi, non põt eẽ ſendus obligare ad culpã, ſed pęna eẽ cõtentus, ne oraculo illi aduerſetur. Naum. Nauum Prophetę c. 1. Non conſurget duplex tribulatio. Tertia ratio. Tertio, innumerę ſunt leges tam diuinæ, quã humanæ quæ nullã induũt pcepti formã, ſed tãtũ pęnę, ut illa Exo. 22. Si qs furatus fuerit bouẽ, aut ouẽ &c. qnq. boues ꝓ uno boue & quatuor oues ꝓ una oue reſtituet Et 2. q 3. Qui non ꝓbauerit ꝙ obiecerit, pænã quã ipſe ĩtulerit, patiat. Et l. capitali. ff de pęn. Sic hñt leges, Incendiarii capite puniũtur. Fænerarii capite puniẽdi ſũt, & multæ ſũt ſimiles quibus nihil

prorſus præcipitur, aut ꝓhibetur, ſed pœna tãtum ſtatuitur, ille ergo non obligant ad culpam, ſed prorſus pœnam in contrarium eſt Cano. ius Cano. Satis peruerſum. 56. diſt. ubi habetur, ſatis eſſe peruerſum, ut quis ſuis officiis priuetur, quẽ ſua culpa uel facinus a ſuo gradu nõ deiicit. Et idẽ notatur. l. ſi putator. ff. ad. l. Aq.

Quęſtio hęc, ſi natura pœnæ ſatis ꝑpẽderetur, non erat cur reuocaretur in dubiũ, adeo res per ſeipſa liquet. Sed quia uulgus neſcio quo colore ait legẽ quæ obligat ad pœnam, nõ obligare ad culpã, neceſſe eſt, errorẽ hunc elidere. Reſpondetur ergo unica gñali concluſione. Nulla prorſus eſt, lex pænalis, ſi legitime ſit pænalis nominanda, quę non obliget ad culpam, niſi contraria intentionem expreſſerit, dicendo, Non intendimus obligare ad culpam, aut quid ſimile, ut ſuperiori q. expoſitum eſt. Cõcluſio eſt S. Tho 2 2. q. 108. art. 4. ubi eam, ut pleraq. oĩa, luculẽter dilucidat, & eſt lumine naturali notiſſima. Pæna. n. uel ipſo atteſtante nomine tã cognatã hẽt connexionẽ ad culpã, ut pænæ neq. rem hẽat, neq. iuſtũ nomẽ, niſi ſit ꝓ culpa poſita. Loquimur. n. hic de pæna iuridica, ꝓ eo qđ eſt ultio, & uindicta. Nã accipit pænã quoq. phyſice pro cruciatu quẽ quis patiť uel a febre, uel ab alio quouis morbo afferente dolorem. Neq. opus porro ẽ alia ꝓbatione ꝑ er noĩs ſignificationẽ. Vindicare. n & ulciſci, & ſuppliciũ poſcere, atq. adeo pænam infligere, neuti quã niſi ꝓ culpa fas eſt. Quocirca niſi culpa, a ſũt improprie, & præter uerborũ ſignificatũ uſurpat, ſit. n. ꝑ pęnã iuſta repẽſio culpę, nẽpe ut q ſuę, obſequẽs uolũtati deliqt (nã ſcđm Aug ubi nõ eſt uolũtariũ, non eſt peccatũ) cõtra eandẽ ſuã uoluntatẽ p̃uatur. Scđo id probatur. Leges humanę (ut ꝓximo artic. conſtitutũ eſt) ſi abſq. pęnæ cõminatione obſolute ponãtur, ad culpã obligant, at cõminatio pęnę legi appoſita nõ ẽ cõtrarii ſignũ. ergo tũc ẽt eadẽ manet obligatio ad culpã. Probaĩ minor, quia cõminatio pęnę natura ſua illuc ſpectat, ut obſeruantius lex cuſtodiať. Ea nãq. rõne in illo arti. de legis actib. dictũ eſt unũ legis finẽ eſſe punire qđ ſicut in ſpeculabilib ꝑ principia inducunt cõcluſiones, ita & in practicis ꝑ cõminationẽ pęnæ inducitur obſeruãtia præcepti, ergo nõ ſolũ pęna non eſt iudiciũ oblatæ culpæ, uerũ cõtra, apertũ eſt teſtimonium grauitatis ipſius, q̃ de tranſgreſſione omiſſioneq. legis cõtrahitur. Tertio arguitur. Huius cauſſa ꝙ maior minorue aut maxima aſſuatur legi pęna, nõ alia aſſerri pt, q̃ ꝓportio culpæ iuxta illud Deut 25. iuxta menſuram delicti erit & plagarũ modus; cuius ſimile eſt. c. Exiuit, extra, de his, q̃ fi. a ma. par. ca. & c. Fęlicis de pœ. li 6. ergo quæcunq. pęna teſtimoniũ eſt culpæ. Accedit, quarto & diuinũ exẽplũ. Illa. n. lege qua Deus primam poſuit parentib. nr̃is in ſtatu innocentiæ, quia eius præuaricatio tã longe grauiſſima erat, & enormiſſima, truculentiſſimã pœnã cõminatus eſt, dicens, in quacũq. hora comederis ex eo, morte morieris. Quo factũ eſt, ut mors morbiq. ac cæteræ calamitates & ærũnæ, quę ſi in puris eſſemus naturalib. conditi, nõ pęnæ ſed natura nobis eſſent, iã nũc ob culpam Adę expoliãtis nõ originali iuſtitia, quæ nos ab his ſeruaſſet incolumes, pœnæ & dñr & ſunt, ꝑ pea ꝙ mõ quodã eius nos parentis uoluntate peccauimus. Punit ergo nemo niſi ob culpã, ſiue ſuã propriã, ſiue ſuorũ parentũ, quorũ pars quodãmodo exiſtit. Vñ illud Exo. 20. Ego ſũ Deus zelotes uiſitãs iniquitatem patrũ in filios, in tertiã & quartã gñationem. Fateor nos quidẽ qñq a Deo flagellari, nõ ſolũ ob delicta p̃ terita, uerũ ut i futurũ cautiores uiuamus, illa uero flagella non tam pæna, ſunt, q̃ præſeruatoriæ medicinæ. Pręterea & in originis culpam cuncta reſoluuntur. Deinde & aliis Dei exemplis eadẽ cõcluſio confirmatur. Etenim Exodi 21. & Leuit. 10. iuxta grauitates ſcelerũ pænas ſtatuit. Qui maledixerit pr̃i ſuo uel mr̃i, morte moriatur. Si mœchatus fuerit quis cum uxore alterius morte moriaĩ, &c. Quapp̃ etſi in euangelio p̃ceptis Decalogi nulla ſit adiũcta pæna, tñ per humanas leges adhibitę ſunt, ut. ſ. homicidia, & fur, & reliqui nequam impuriq. hoĩes mortis metu ab illorum uiolatione cohibeãtur. Et eſt profecto cauilloſum diuerticulũ dicere, aliud eſſe in legib. diuinis, q̃ in humanis cũ potius leges humanæ diuinarũ eſſe debeãt imitatrices. Ecqs p̃terea dubitet, quum Rex pœnã capitis cõminatus militi, iubet

Cõcluſõ reſolut. S. Tho.

Secũda ratio.

Tertia ratio.

Quarta ratio.

Probantur concluſio exẽplis ſacrarũ lr̃arum. Exo. 21. Leu. 20

iubet ne locum deſerat, mortalis ſit culpa inde referre ped.?Quin vero infallibilis regula eſt ꝙ in neminẽ pōt princeps pęnā capitis, aut mutilationis, aut exilij, aut oium bonorum publicationis decernere, niſi pro tranſgreſſione vel omiſſione legis, quæ ſit lethalis culpa. Profecto non uideo unde hęc pluſquam vulgaris opinio prodire potuit, ꝙ leges obligantes ad pęnam non obligent ad culpā: cum pæna ſuapte natura, tum genuimus effectus, tum & apertū iudicium ſit culpæ. Sed tamen qui eam inuexerunt, non ſunt illi q de natura rerū philoſophantur. At vero alij doctores hac parte doctiores, licet concluſionẽ nřam non ꝓrſus denegent moderantur tñ hac diſtinctione, quā ex Henrico Gādenſi quoli. 3. q. 22. deſumunt. Ille nanq. fortaſſe fuit q vulgari opin. quā mō impugnabamus, anſā porrexit, tametſi ipſe moderatius opinatus eſt. Diſtinctio eius eſt hæc: Legū pænaliū aliæ ſunt quæ præceptum explicant, vel prohibitionẽ, cui pænæ comminationẽ adiungunt, & has qui illam defendunt, appellant pænales miſtas, hoc eſt obligantes ad culpam pariter & pęnam, ſed aliæ ſunt quæ nullā exprimunt nec præceptionẽ, nec prohibitionẽ, ſed tm̄ pænā ſub cōditione, quarū figurā in tertio argō propoſuimus Atque has appellant pure pęnales. Aiunt ergo illas miſtas obligare ad culpā, has vero puras, minimā. Veruntñ (ut ſalua id auctorū exiſtimatione dixerim, qui digni ſunt pretio) callere mihi non uideor uim huius diſtinctionis, immo inconcuſſam arbitror vniuerſalem veritatẽ nřæ concluſionis, nempe ꝙ nihil habere pōt rōnẽ pęnæ, niſi ubi ſubeſt culpa, ꝑ rōnes factas. Sed abſente culpa, id ꝙ fert imaginę pænæ potius erit pretiū, vel pactū, uel qd aliud, ut ſtatī in ſolutiōe ad tertiū patebit.

Aliorū opinio. Hericus

Explodi tur ꝑteri ta opin.

Ad primū arg. Ad primū igitur argumentū reſpondet, ꝙ irregularitas, quæ ponitur pro non delicto (nā de illis ſecus res habet) neutiquam rationem induit pænæ, ſed indecentię cuiuſdam, quæ hoiem ad ſacros ordines ſacrorumq. functiones reddit inhabilem. Ecquis. n. dicat, ſi iudex iuſtiſſime addixit hoiem ſupplicio, veluti pænā illi ſtatui, ne poſſit ad ſacros ordines ꝓmoueri. Ecquis inquā egregiæ uirtuti pænā unquā oppoſuit? Sed eſt indecorum atq. indecẽs (ut lib. 5. q. 1. dicturi ſumus) ut qui ſanguine contaminatur, ſacra innocentiſſimi agni diſpenſet. Pari nanq. rōne bigamus non in pęnam, ſed ꝑ ſignificationem, qa Chriſtus vnicam ſibi eccleſiam deſponſauit, fit irregularis. Quemadmodū, & conſanguinei contrahendo matrimonio inhabiles ſunt & idonei, non certā in pænam, ſed ꝓꝑ rei abſurditatem. Qua ꝓꝑ regula iuris vniuerſalẽ continet veritatem ꝙ ſine culpa nō eſt aliquis puniendus. Nam interiecta parētheſi (niſi ſubſit cauſſa) ſi gloſſam auſcultes, ſolū docet, vbi interuenerit citra culpam cauſſa, contingere poſſe ut hō propter indecentiam, quā irregularitatem uocant, ab aliqua dignitate repellatur, quamuis eadem parentheſis aliter a diuo Tho. loco citato, q̄ a gloſſatore, intelligatur, uidelicet de flagellis iam memoratis diuinis quæ non tā in pænam commiſſorum criminū, quam ceu medicinæ in futurū infliguntur. Ad ſcđm reſpōſum ſatis eſt, quod vbi lex ſuam expreſſerit intentionem non obligādi ad culpā, ſalua res erit. Inde tamẽ non ſequitur, vt vbi abſq tali expreſſione ſubiūgit pæna, tollatur ſubinde culpa. Nā verbū propheriæ. Naum nihil ad rem attinet, haud. n. duplex, illic tribulatio, idem eſt qđ culpa & pæna. Sed illa ſnīa miſericordiā Dei deſignat, qui pæna ſemel ad iuſtū perſoluta, nun ̄ alterā repoſcit. Circa tertium arg. illi q diſtinctionẽ Henrici defenſant, cōtendunt leges illas ci memoratas non obligare ad culpā. Neq. illarum ullam quæ extāt Leuit. 20. Si mæchatus qs fuerit cū uxore alterius, męchus & adultera morte moriātur, &c. breuiter, nullam ſeu Canonicā ſeu ciuilẽ q̄ ponitur ſub hac cōditionis figura, obligare putāt ad culpā ſed illas præciſè q̄ iubẽdo explicant quidpiā fieri, aut nō fieri ſub pænæ cōminatione, ut eſt illa, Oīs vtriuſq. ſexus, de pęnit, & remiſſ. Qua ꝑcipit, ut oīs ſemel in anno peccata ſua confiteatur, & ſaltẽ in die Paſchæ Euchariſtię ſacrm̄ ſuſcipiat, alioqn & uiuens ab eccleſiæ ingreſſu arceatur, & moriẽs eccleſiaſtica careat ſepultura. Hic autẽ duo adnotauerim. Vnū, ꝙ & vera ſit hæc opinio nihil veritati cōcluſionis nřæ detrahitur, qm̄ illæ pęnæ nō ſtatuūtur niſi ꝓ culpis, q uel illis, uel aliis legibꝫ vetantur. Alterum eſt, quod illas ego leges pęnales, ſiue

Ad ſecūdū arg.

Ad tertium.

Duo ad uertenda.

Primū.

Secđm. D. ſtinctio.

diuinas, ſiue canonicas, ſiue ciuiles q̃ delictis pœnas decernunt, negare nõ auderẽ, quin obligent ad culpam. Nã quamuis illa delicta al js mandatis nõ eſſent prohibita in illis certe ſatis exprimitur, pœnas illas & maximè capitales ad cohibendas culpas illic inſinuatas inſtitui. quæ ideo culpæ illic virtualiter prohibentur. Vtendum ergo arbitror hac diſtinctione: Quando pœna applicatur culpæ vti in dictis legibus, obligatio fit ſub reatu culpæ, quãdo vero lex formã habet potius conceſſionis aut diſpenſationis, tunc talis lex non obligat ad culpam, ſed tñ neq. id quod ſub imagine pęnæ ſubiungitur, habet verã rõnẽ pœnæ ſed pretij aut cõuectionis Subdamus exempla Hęc lex, Qui frumentũ è regno euexerit, illud perdat, aut talẽ luat pœnam, re vera obligat ad culpam Attamen ſi intentio Regis non eſſet diſtractionẽ frumenti prohibere, ſed illa rõne pecuniam colligere, lex tũc nõ obligaret ad culpã, ſed tñ cõditio ſubiuncta non eſſet pęna, ſed conceſſionis pretium vt qui vellet euehere, tantũ cõtribueret. Sicut & reſpublica põt & vetando legem hanc ferre. Qui ligna in nemore cæciderit, tali plectatur pœna, & rurſum ſinendo pro pretio, Qui cæciderit, tantũ ſoluat. Eodẽ modo. Si qs mulã equitauerit, illam perdat, profecto (vt reor) ad culpam obligat, ſed ſi poſt latã legẽ ciues diſpenſationẽ procurarent, uellẽtq. eam pretio redimere tunc lex hęc, Qui mulam equitauerit, tãtũ ſoluat, nõ eſt pœnalis, quia neque prohibitoria, ſed potius conceſſoria. Quod ſi contra nobis obijciantur inſtitutiones noſtræ, aliarũque, religionũ in quibus ſic habeẽ. Nolumus obligare ad culpã, ſed ad pœnam, ubi pœna ſine culpa nominatur. Reſpondetur tales non eſſe propriè ac legitime, pœnas, ſed ſunt quaſi conuentiones & pacta, quia monachi tali ſe uolunt voto aſtringere, ut ſi hæc fecerint, illa patiantur. Dicuntur autem non ineptè pœnæ, quia ꝑ p res veritas exiguntur, ac rependuntur. Cuius inſtar in noſtro libello de Abuſu iuramentorũ cauendo, dicebamus ꝙ citra obligationẽ ad nouã culpam põt quiſq. ſe aſtringere, vt quotieſcunque iuramẽto fuerit abuſus, tãtũ pendat. AllegEt hic quiſpiã contra nos forſan leges aliquas ciuiles ſtatuentes pœnas, vbi non apparet ſubeſſe culpa, quales ſunt illæ de effractoribus carceru vt fugiãt. ff. de effract. l. de ijs, & ff. de cuſt. & exhib. reo, l. in eos cum tñ liceat citra culpã cuicunq. uincto id facere. Sed de his lib. 5. q 6 reſpondebimus, ꝙ vel eſt illis, uel pręſumitur culpa.

Obiectio.

Reſponſio.

Altera obiectio Solutio.

ARTICVLVS VI.

Vtrum lex pœnalis in foro conſcientiæ ante iudicis condemnationem obliget ad pœnam.

ARticulus proximus, quo definitũ eſt legẽ pęnalẽ & ad culpã ſimul & ad pęnã obligare, in hãc nos diſputationem mittit eidẽ agnatã, vtrũ ſicuti ad culpã, ita & ad pęnã ante iudicis condẽnationẽ obliget? Et arguitur a parte affirmatiua: Leges huiuſmodi (ut dictũ eſt) nõ habẽt minorẽ vim obligãdi ad pœnã, q̃ ad culpã, & ideo legis virtus, tam eſt punire (vt ſupra dictũ eſt) quã imperare, ad culpã aũt abſq iudicis ſententia obligant, ergo & ad pœnã pari modo obligare poſſint. Secũdo arguit, Iudex vigore legis ꝑ ſuã ſententiã obligat ad pœnã, ergo maiori rõne lex per ſeipſa. Aliter minoris eſſet vigoris lex, q̃ iudex, cũ tñ cõtra tota ſententiæ uirtus a lege dimanet. Quin vero quiſq. ẽt põt ſe ad pœnam obligare, quã abſq. vlla ſententia tenetur exoluere. vt dum quis vouit, ſi certũ admiſerit crimẽ, tali ſe pœna vltũ ire, cur ergo lex id non poſſit? Tertio arguit, Leges diuinę ante iudicis ſententiã obligant ad pœnã: poſſunt ergo & ſimiles humanitus cõdi poſtquã auctoritas humana a diuina deriuaẽ. Extabat. n antiqtus Leui. 15 lex, ut q mulierẽ tetigiſſet fluxu ſanguinis pollutã; immundus eſſet vſq. ad veſperam, quę quidẽ immudities abſq. vlla ſententia contrahebatur. Et ſimiles fere extabant leges de leproſis alijſq. infectis hominibus, qui ipſo facto tenebanẽ ab aliorũ ſe arcere cõtubernio. Itẽ & ſacrificia q̃ ad expiãda piacula iubebanẽ offerri, tenebanẽ delictores in cõſciẽtia ſacerdotibus exhibere. Et modo eadẽ rõne eccleſia, põt pro aliquib. peccatis ſtatuere pœnas, ſicuti quadrageſimale ieiuniũ indixit, quas nos merito pœnitentias tenemur perpeti ergo lex obligat in cõſcientia. His accedit & lex Chriſti Matt. 16. Qui dimiſerit vxorẽ ſuam, excepta fornicationis

Primũ arg. affirmatiuæ partis.

Secũdũ.

Tertiũ.

nicationis cauſſa, facit eã mœchari, qua in ſinuatur licere dimittere adulterã, quãtũ ad toti ſeparationem in conſcientia anteq̃uã cauſa in iudiciũ deferatur, quã quidẽ pœnã ipſe tene. pati. Quarto & de legibus multis humanis arguit. In primis põt defũctus uſumfructũ prædij legare uxori ea lege ſi publice uixerit, aut ſi ad ſecũdas non tranſierit nuptias, q̃ idcirco conditione cum primum fregerit, tenei legatũ hæredi remittere. Et põt pari rõne qui collegiũ aliquod de ſua ſubſtantia inſtituit, leges condere, vt quicunq. collegarũ hoc aut illud admiſerit crimẽ priuatus ſit collegii iuribus, aut quod a collegio recepe rat reſtituat, quæ quidem leges abſq. alia iudicis ſententia in conſcientia obligant. Et põt Rex tali lege iudices miniſtroſq. iuſtitiæ ad munera reipublicæ aſſumere, ut quicunq. iudiciũ uendiderit, aut munuſcula ſuſceperit, eo ipſo nulla alia ſpectata ſententia tali aut tali pœnæ ſubiaceat Quales ſane leges in Hiſpania aliiſque bene inſtitutis prouinciis extãt, quæ quidẽ profecto conſcientiã perſtringunt. Et in noſtra Vniuerſitate ſtatutum eſt, ut ſcholaris qui in petitione cathedræ prenſauerit ſeu ambierit (quod ſubornare vocant) ipſo facto ſit ſuffragatoria uoce priuatus. Præterea quinto cum Rex lege pretium ſtatuit frumenti uel quarũcunq. aliarum merciũ, adiicens trãſgreſſori, pœnam obligat ad eandẽ pœnã in cõſciẽtia. Et inter oẽs extãt leges pſcriptionis, quarũ uirtute poſſeſſor bonæ fidei abſq. ulla iudicis ſnĩa in cõſciẽtia acqrit in decẽnio rerũ mobiliũ dominiũ, & numero quadraginta annorũ rerũ ẽt imobiliũ, ut late patet utraq iure, ſub eiſdẽ ti. de pſcript. hæc aũt lex eſt pœnalis, ob negligentiã quippe illius q tanto tẽporis interuallo rẽ ſuã neglexerit, priuat eius dominio. ergo lex pœnalis ante iudicis ſententiã obligat in conſcientia. Sexto arguiĩ ex c. ſi qui de pſcr. lib. 6 vbi duo diſtinguunt modi qbus põt quiſpiã rebus poſſeſſis priuari ſ. aut p ſententiã, aut ipſo iure. Etenim niſi lex p ſe ante iudicis ſententiã reũ multaret, inanis eſſet illa diſtinctio. qa nõ ſupeſſet niſi unus puniẽdi modus. ſ. p ſentẽtiã. Septimo leges iure ſub diuerſa forma ſtatuunĩ pœnales. Aliæ quippe ſunt quæ explicant ſnĩam ferẽdã, illæ. ſ. q̃ tm̃ ſunt monitoriæ, ut habetur in glo. ſuper c. unico de ſagitta. uidelicet quoties dicĩ, præcipimus ſub pœna ſeu ſub interminatione, uel excommunicationis, uel anathemis, uel ſuſpẽſionis. Vnde illud uerbũ capituli, Dolentis de celeb. Miſ. ſub pena ſuſpenſionis penitus inhibemus. ſic gloſſatores legũt, ut ipſum intelligant ſolũ illic ferendam ſnĩam cõminari. Et expreſſius c. relatum de iure patro. poſt uerbũ, ſub anathematis interminatione, phibere curetis cõtinuo ſubnectitur. Si qs aũt phibitionis ueſtræ cõtemptor extiterit, excõicationis ſubdatis. Aliæ uero extat urgentiores leges, puta q̃ penas nõ admonẽdo cõminãt, ſed caſtigãdo infligunt. Quarũ utiq. quatuor habentur c. cũ ſcd̃m leges, de hære. li. 6. Prima, ut cõtrahẽtes inceſtas nuptias, naturæ nefarias, hoc eſt, turpitudine ſe contra naturã polluentes, ipſo facto ſuarũ rerũ dominiũ pdãt. Secũda, ut rapta mulier q̃ cõtra uolũtatẽ parentũ raptori nupſerit, oĩa bona ipſo iure amittat. Tertio ut illi ẽt q arma uel ſpecies ad hoſtes fidei tranſuexerint, earundẽ ſpecierũ & rerũ proprietate hoc ipſo priuenĩ. Ac præ omnibus. Quarto, ut heretici ipſo facto priuẽĩ bonis ſuis, quæ fiſco adiudicẽt, q̃ quidẽ priuationes ipſo facto (ut illic refertur) fiũt ſcd̃m ciuiles leges. His inſuper quintus adhibeĩ caſus in crimine leſę maie. ut habeĩ. l. fin. C. ad le. Iu maie. Et ſextus iure Can. aduerſos eos, q vel Romanę eccleſię cardinalẽ percuſſerint, uel cæperint, ut patet in cap. Felicis. de pena. Nam hi reputãĩ eccleſiæ maieſtatẽ læſiſſe. Et ſeptima eſt lex ſimilis in eos, q mutilãt, uulnera &c. Romipetas, uel peginos in Hieruſalẽ, ut patet ex more Romano, quo in cęna Domini oẽs illi declarãĩ excõicati atq. ſuis priuati bonis. Vniuerſos inquã hoc genus criminoſos legib. ſancitũ eſt ipſo facto rebus ſuis multari. Vnde fit cõſequẽs, leges obligare ad penã in foro cõſciẽtię, nã alias nullũ ſupereſſet interſtitiũ inter hmõi leges atq. alias monitorias. Et cõfirmaĩ rõ, qa pæna excõicationis, ſuſpenſionis & irregularitatis ipſo facto ante iudicis ſnĩam incurriĩ. Octauo lõge vrgẽti⁹ arguiĩ ex c. p humani. de ho uolũ. li 6. Illic n. in eos q p aſſaſſinos quẽpiã occiderint, illa pfeĩ ſnĩa, ut excom-

Quartũ argum.

Quintũ argum.

Sextum argum.

Septimũ arg.

Octauũ argum.

excõmunicati, omni honore & ordine & officio & beneficio ipſo facto priuẽtur, ea demq. libere aliis conferantur. Itaq. poſt quã ſcelus probabilibus argumentis cõſtiterit, nullatenus alia ſniã requiratur. Verba legis ſunt. Accedit & uehementiori tenore Pauli II. Decretalis Extrauag. s, Ambitioſæ. in qua aduerſus illos qui eccleſiaſtica bona alienauerint, cumulẽtior denũciat cẽſura, nẽpe ut ipſo facto, abſq. declaratiõe aliqua, ſint ſuis beneficijs & dignitatib. priuati. In contrariũ aũt facit, q̃ in eod. c. cũ ſcdm leges. poſt illud uerbũ, Bona hæreticorũ ipſo iure decernimus confiſcata ſubiũgit, Cõfiſcationis tñ huiuſmõi executio, uel bonorũ ipſorum occupatio fieri nõ dẽt ꝑ principes, aut alios dños tpales (ut iuxta Gregorii Papæ ꝑdeceſſoris nri declarationẽ) antequã per Epm loci vel aliã ꝑſonã eccleſiaſt. q̃ ſup hoc hẽt ptẽtẽ ſnĩa ſup eadẽ crimine fuerit ꝓmulgata.

Paulus ſecũdus

Quæſtionẽ præſentẽ pluribus q̃ forte pareẽt, diſſertã curabo, eo ꝙ uiri egregie docti illã cõtrouertũt. Quorũ eſt Alfonſ. Caſtro Franciſcanus, de lris certe, & religione benemeritus, ac mihi ꝓinde obſeruãdus. Nã quãuis tum in aliis, tũ ẽt forsã & in hoc certius me, rem coniecturauerit, uideor mihi tñ paulo aliter ſentire. Rñdebo ergo more nr̃o ad qõnẽ quinq. conclõnibus, ac perinde rõnib. ac teſtimoniis q̃ cõtra obijciũtur, ꝓ meo captu ſatag rñdere. Neq. uero tanti diſputationẽ feciſſem, niſi tanti familiæ Chrianæ referret cõſcĩa de hac re informari. Quo aũt perſpicua ſit lucidaq. oratio, ex multis q̃ de lege pęnali diſputantur, hoc ſolũ ad rẽ pótiſſimũ ſcire pertinet. Verũ eo ipſo ꝙ quis traſgreditur legẽ, quæ in ipſo facto tranſgreſſorem ſuis bonis priuat, teneatur in conſcientia fiſco eadẽ bona mancipare, an uero citra culpam poſſit ea retinere, uſq. ad iudicis ſnĩam, uel ob id ꝙ illuc uſq. dñiũ retinet, uel quia poſſeſſionis ſeu cõceſſionis iure potitur? Hæc nanq. quę cauſſam interrogat, noua eſt quęſtio Prima ergo eſt cõcluſio; Lex pœnalis ob id ꝙ dicat ipſo facto, uel ipſo iure, aut qd ſimile, nõ obligat ad pęnã ante ſnĩam a iudice latã, ſic ut reus teneatur in conſcĩa bona ſua ſtatim cõmiſſa culpa a ſe abalienare. Sed ſi q̃ lex taliter obligat, aliũde arbitrandũ eſt. Hãc ergo cõcluſionẽ Abb. Panor. ſalua eius auctoritate, e regione cõtraponimus. Cuius regula eſt ſuper c. Canonũ. de cõſt. & c di lect. de arbi. ꝙ ille cuius bona ſũt ipſo facto cõfiſcata nõ põt illa cũ bona cõſcientia retinere, q̃a ſtatim ſunt, inqt, acquiſita fiſco. Verba eius ſunt in d. c. Canonũ. Et quoniam teſtimonia naturalibus rõnibus eluceſcũt, ab eiuſmodi rõnibus exordia eo ꝑſertim ꝙ patroni cõtrariæ ſentẽtiæ illi principio nitũt, ꝙ nullũ (ut aiũt) ius uel humanũ, uel diuinũ, uel naturale ſniam noſtrã adſtruit, cũ tñ licet lex nulla, humana aut diuina, expreſse hoc afferat, naturales rõnes legis naturalis ſint interpretes. Quare prudenter idem religioſus auctor Theologos curauit admonitos, ne citatio nib. Doct. eſſẽt cõtenti. Ratio ergo prima eſt hæc. Pęna (ut nomẽ ipſũ ſonat) inde dicit, ꝙ paſſio ẽ, natura aũt abhorret ut idẽ ſit agẽs & patiens ergo lex q̃ miniſtrũ me ipſũ faceret executorẽ meæ pœnę, nõ eſſet naturæ cõformis, atq iõ cũ (ut ſupra dictũ eſt) humanæ leges a naturali deriuẽtur, nulla ſic eſt obligatoria. At quoniã patronis cõtrariæ opinionis per q̃ debilis apparet hæc rõ perpẽdamus q̃ti ſit põderis. Lex, regula ẽ humanarũ noſtrarũ actionũ, q̃ ꝑ iuſtitię miniſtros applicãda ſubditis eſt, ergo ad miniſtros pertinet ſuos ſubditos ad legis obſeruãtiã cogere, coactio aũt fit per pęnę inflictionẽ, ergo talis animaduerſio ad iudicẽ pertinet, & contra naturã in ſe pſum cõmitteretur. Ob id nãq Ariſt. 5. Ethic. appellauit iudicẽ iuſtũ aĩatũ q dẽt ex lege agere in reum. Quapp ſi eo bene conijcio, lex pęnalis duob. membris ad diuerſos loquitur, cũ. n. iubet ne quis qd faciat ſubditos alloqtur cũ uero addit, cõtra faciẽs eo ipſo dñium rerũ perdat, aut ipſo iure bona amittat. aũt bona eius ſint cõfiſcata, non tã cũ ſubditis loquitur, q̃ cũ iudicibus, iuſtitia executoribus quibus talẽ imperat animaduerſionẽ. Secũdo (ꝙ mihi urgens argum. eſt) quantumuis lex pœnam comminetur, æquiſſimũ tamen naturæ ius illæſũ ſeruat, ꝙ eſt delinquens audiatur. Hic namque illa emanauit conſtitutiſſima firmiſſimaq ſnĩa Greg. de cauſ. poſ. & propr. c ſuſceptis Nos contra inauditam partem nihil poſſumus definire. Nõ ait ſolũ, nõ uolumus, ſed nõ poſſumus. Na

Fit planus qõnis titulus. *Prima concluſ.* *Panormitanus* *Præfatæ cõclõnis nãles rõnes aſtipulãtur* *Prima rõ ꝓ cõcluſiõe* *Explicatur ꝑterita rõ.* *Secũdũ argum.* *Gregor.*

tura ſcilicet id vetante. Enimuero cum lex ut ſupra monſtratum eſt, in cōi feratur, neque ſingulares contingentiū circunſtātias potuerit proſpicere, munus hoc delegatū eſt iudici, vt eiſdē perſpectis ſententiā ferat. Pōt ſiquidem reus allegare vel ignorātiā, vel infirmitatē uel vehementiſſimā occaſionē vel fortaſſe ꝙ non tā grauiter in l. impegerit, ut dignus ſit totius pęnæ acerbitate. Quapropter ēt in crimine hæreſeos, ꝙ omniū eſt impientiſſimū, & execrabiliſſimū, audit hæreticus quouis modo voluerit ſuū factū excuſare. Et contingit ſępiſſime tā tenue eſſe delictum, ut nō agatur in ipſum toto rigore iuris, atq. adeo neq. expolietur oībus ſuis bonis. Et pari rōne, immo æquiori in crimine læſæ maieſtatis atq; in alijs quibuſcunq. perpendenda eſt cauſſa in particulari, & ſcd̃m grauitatē aut leuitatē iudicādū. ēt ſi lex millies dicat ipſo facto, & eo ipſo facto et eo ipſo: qm̄ ἐπιείκεια nulla pōt lege a iudicijs ablegari. Quapropter quod lex ait, ipſo facto, idē eſt, quod ex natura, & genere facti, cui non obſtat quo minus de quantitate & modo facti ſit rurſus expendenda pœna, quemadmodū ab ipſo legiſlatore ſi præſes eſſet, fieret. Et inde quoq. alia ſanctiſſima lex dimanauit, vt nemo niſi vel confeſſus condemnetur, vel cōuictus, ut hēt Can. Nos in quemquā, & Can. Iudex 3. q. 7. Quod ſi rō hæc ſuſcipitur, uide in quas anguſtias miſerū delictorē cōicias, ſi ante ſnīam iudicis teneatur bona ipſe ſua (ut habet contraria opinio) fiſco tradere. Profecto non ſolū eū cogis vt executor ſit legis aduerſum ſeipſum, quod natura non fert, uerū & iudicē cōſtituis; nempe, ut ipſe perpendat an delictum ſuum tantam mereatur pęnam. Fac exempli gratia, hominem ſcientem ac prudentem leuem hæreſim ſecutum mente concepiſſe, tū etiam protuliſſe ore in qua die tantū uel pręciſam horā priuatim durauit. Verum ſtatim eum in conſcientia cogere debes; ut ampliſſimā ſuam ſubſtantiam, etiam dum ditiſſimus eſt, fiſco offerat, quamuis in mentem redactus firmus ſit iam in fide. Reuera atrociſſima eſſet cenſura, neq. ullus, nec ſecularis nec eccleſiaſticus iudex talē pronunciaſſet ſnīam, tātū abeſt ut eſſet priuatim in cōſcientia cogēdus. Et tā ſi vera eſſet cōtraria opinio maxime eorū q tenent ēt pro occulto crimine ꝙ nullatenus probari pōt, incurri in pęnam iuris, cogēdus eſſet, qm̄ qui nullā ſibi pōt ignorātiā ꝑtexere, uere hęreticus eſt. Imò ut ex vſu aliud capiamus argumentū qs vnq̄ ſacerdotū in illas anguſtias pęnitentē adegit, ut ante cōdēnationē ſua publicaret bona? Accedit præterea tertio, ꝙ leges humanæ (ut ſupra ab Iſidoro docti ſumus) debent eſſe tolerabiles atq. ad hominum imbecillitatē accōmodatæ, quas ēt illi qui non ſunt adeo virtute progreſſi, ferre poſſint. ſi tn̄ lex noīes ſic diſtringeret, ut ſua ſubſtantia quantūuis locupleti, ſua ſe ſponte nudarent, intolerabilis eſſet, & ſuaui leuiq. iugo Chriſti lōge diſſimilis. Neq. aduerſariorū rō concludit, qua aiūt hoc modo cautius oſeruari leges, nam talis debet adhiberi cautela cuſtodięda legis, ut tamē non fiat obſeruatu impoſſibilis.

Alterū argum.

Tertia ratio.

At qm̄ de occulto hæretico tetigimus cuius nullus eſt teſtis, inde ſumamus arg. quartū, quod ſit hoc Dilēma: Aut uis occultū hæreticū .ſ. qui abſq. vllo teſte protulit exterius hæreſim incurrere ciuiles pœnas iuris (nam de excōicatione a nemine dubitatur) vel ſecus, prius duriſſimū ſane eſt opinatu, ſi tn̄ nō incurrit niſi q̄do protulit corā teſtibus inde ſumitur manifeſtū arg. ꝙ ante cōdēnationē nō tenetur pęnas luere, nā cū teſtes nullatenus sūt neceſſarii, niſi ꝑp iudicium qui negat ſnīam iudicis eſſe neceſſariā ad priuationē bonorum, gratis dat teſtes eſſe neceſſarios, vt hęreticus ſit reus pœnæ iuris. Hoc arg. licet non fecerit ꝑnominatus auctor, occulte tn̄ ꝓſpexit, dū q. 15. 2. libri cōceſſit cū ſuo Panor. occultū hæreticū incurrere pœnā iuris nā ſcd̃m ſuā opinionē ad hūc effectū ſuꝑflui ſunt teſtes. Fūdamētū aūt ꝙ huic aſſertioni ſuæ ſubiecit, nō ſolū nō vr̄ ſolidum verū cōtrariæ potius ſententiæ ſuffragatur fundamētū ſumitur ex c. accuſatus de hęre. l. 6 [vbi Papa ꝑcipit cōfiſcationē fieri bonorum hæretici defuncti cuius hęreſis, ipſo uiuēte, nōdū inotuerat. Attā ex illo apertius colligitur hęreſim illā non fuiſſe occultā, ſiq dē poſt mortē paruerūt teſtes. Et re uera cōdēnare hominē deliquētē ſimpliciter occultū, cōtrariū eē vr̄ nō ſolū c. Scd̃m leges, cōfiſcationē uerā tiañ ſnīā iudicis, verū et toti ordini iur. quo ſācitū eſt ut nemo niſi uia uel inquiſitio, uel

Rō aduerſariorū debilis.

Quartū argum.

Præfatę aſſertionis fundamētū parū ſolidum.

denuntiationis, vel accuſationis puniatur, quia ſemper iura id quod probari nequit, non eſſe ſui fori reputarunt, excepta excommunicationis, cenſura, quæ natura ſua cognitionem cauſæ non requirit, ſed ſolam iuris præmonitionem. Sed quintū hic peculiariter argumentum adhibeam, vt dicta præfati doctoris intelligam. In ſecundo ſuorum lib. quibus egregie de Iuſta hæreticorum punitione diſputauit, capit 6. dixit ꝙ non omnis proferens hæreſim incurrit pœnam iuris, ſed tantum hæreticus, vt habetur in d. cap. ſecundum leges: Puta ille qui hæreſis pertinax eſt. Aut ergo appellat pertinacem eum qui contra ſolam legem rebellis eſt puta qui conſulto negat id quod ſcit eſſe contra ſcripturam, vel cōtra ſanctam eccleſiam, aut nondum reputat pertinacem quoaduſque in iudicio admonitus mordicus hęreſim, retineat. Si prius dicat, non intelligo cur adhibuit in diſtinct. c. 6. ꝙ illi qui admoniti ſtatim reuocant & damnant errorem ſuum, non pœna iuris, ſed arbitrauda puniendi ſunt. Nam illic propalam loquitur de admonitione, non iuris, ſed iudicis, Si autem illic intellexit, vt planè videtur intellexiſſe, non incurrere hæreticum pœnā iuris niſi in illo articulo quo in iudicio admonitus non reſipiſcit, tunc tota eius machina ruit. Primum enim falſum eſt occultum hæreticum cuius nulla haberi poteſt probatio, priuatū eſſe ſuis bonis. Quin vero palam ſequitur neminem ipſo iure & facto priuari quouſq; in iudicium trahatur, vbi non ſolum de hæreſi, ſed de pertinacia condemnetur. Præterea tota practica inquiſitorum negat. Nam quicunq. manifeſtariam hæreſim ſecum abſq. arbitris affirmauit, niſi ignorantia excuſetur, cenſetur hæreticus. ſ. excommunicatus tanquam pertinax contra admonitionem legis. Et ideo licet nūquam fuerit admonitus ab homine, ſi in iudicio poſt conuinceretur, iure poſſent eius omnia bona confiſcari, & confiſcantur, niſi ob hæreſis leuitatem aliqua ei remittantur. Tametſi dum veniam petit non relaxatur, ſed reconciliatur. Secus de illo qui tantum eſt ſuſpectus de hæreſi in quem non habet pęna iuris locum, ſed arbitraria. Hæc dixerim non ad reuincendum actorem, ſed ad hoc per eius dicta confirmandum, ꝙ occultus hæreticus non tenetur tradere bona ſua quoaduſque ſit in iudicio de crimine conuictus. Id ꝙ præterea ſexto inde maxime confirmatur, ꝙ ſi quis nemine ſciente, hæreſim conſulto ſecum ore aſſeruit, & abſque vlla denunciatione, ſua ſponte ſe patribus ſancti tribunalis offert, licet excommunicatus ipſo facto ſit, multari non ſolet omnibus ſuis bonis nec diffamari. Re uera ad hoc neſcio quomodo reſponderi poſſet. Accedit ſeptimo loco & famigerata illi ſententia Chryſoſtomi ſuper Epiſtolam ad Hebr. quæ refertur de pęn. diſt. 1. Can. Quis aliquando. Nō dico vt te prodas, ex qua fit conſequens ꝙ nemo tenetur ſe prodere, niſi quem infamia, uel indicia, vel accuſatio, iudicis auctoritate compulſum prodiderit, ſi tamen occultus reus teneretur bona ſua fiſco offerre, cogeretur ſubinde ſe prodere, nam ſi eſſet inſignis perſona, qui aliter fieri poſſet vt illa traderet? Sed trifariam contendunt aduerſarij hāc rationem debilitare. Primo, illam in nos ipſos recutientes. Nam pariter inquiunt, ſequeretur ꝙ neque fur qui clam fiſcum compilaſſet, teneretur reſtituere ne ſe proderet. Secundo, aiunt ꝙ debent tunc reſtituere ſecrete per tertiam perſonam. Et tertio, ꝙ ſi non poteſt citra infamiam, ceſſat neceſſitas reſtitutionis. Prima autem reſponſio, fuga eſt potius quam ſolutio. Lata eſt enim differentia inter pęnam & reſtitutionem, quod enim. Ait Chryſoſtomo concordante iure, eſt ꝙ nullus reus ea cauſſa ut puniatur, tenetur ſe prodere, illa nimirum ratione ꝙ nemo eſſe tenetur agens & patiens. Quod autem tu alteri ſurripuiſti, non in pęnam, ſed ratione iuſtitię commutatiuæ perſtringeris reſtituere, etiam ſi neceſſe fuerit teipſum cum aliqua infamia prodere, ſi ſecreto nō poteſ. Illa quippe regula, ut nemo cum detrimento ſuæ famæ debeat reſtituere pecuniam, lib. 4. ſub tit. de reſti. patebit quam ſit fallax, quamq. intollerabilis, & pernicioſa. ſic uniuerſaliter, ut iacet, abſque temperamentis, exceptionibus intelligatur. Nam certe qui expilaſſet fiſcum aut magnam pecuniam cum detrimento etiā famæ, deberet reſtituere. Secus de periculo

Quinta ratio.

Altera ratio.

Sextum argum.

Septimū arg. Chryſo.

Triplex euaſio p̄teritæ rationis.

Refellūtur aduerſariorum rationes.

lo uitæ. Ad rem ergo, profecto ſi nemo te netur ut pœnam ſubeat, ſe prodere conſequitur, ut neq. illam in conſcientia debeat. Huic accedit argumentum ex l. aut facta ff de pœn. §. nõnunquam. vbi habetur, ꝙ ſupplicia exacerbantur quoties opus ſit exemplo eſſe multis. Debent ergo pœnæ exẽplares eſſe & nõ occultæ. Octauo deniq. arguitur. Lex (ut in c. Secundũ leges perſiſtamus) permittit reo ſua bona poſſidere uſque ad condemnationem, q̃n uero uetatur illa ſurripi, ergo idem reus bona fide poſſidet. Scio fautores contrariæ opinionis, & hoc argumentum imbecille exiſtimare. Cogerunt enim fallentias complures conſequentiæ huius; Fiſcalis iudex non poteſt exigere rei bona, ergo reus ipſe non tenetur ſua ſponte coferre. Vt enim habetur. ff. de alea. l. 1. qui furatur in domo, vbi alea publicitus luditur, reſtituere quidem tenetur domino, ſed tamen domino in pœnam, quia recepta luſores, non datur actio in iudicio. Atque inde inferunt, quod permittitur reo ipſo iure damnato ſua poſſidere, non illa permiſſione quæ culpam tollit, ſed illa quæ pœnam non exigit, ſicut meretrices permittuntur. Attamẽ fallentiæ in primis, quas adducunt, fallere nequeũt argumenti uim. Debet enim natura permiſſionis ex ſubiecta materia perpendi. Etenim cum quiſque antequam crimen admittat, dominus ſit legitimuſque ſuorum bonorum poſſeſſor, & lex ſtatim poſt poſitionem pœnæ priuationis ſubiungat, ne confiſcatio ante ſententiaã iudicis exe cutioni mandetur, aperte uidet reo concedere ſuorum bonorum uſum. Secus, ſi furaris. Neque opus eſt aliam adducere legem aut rationem huiuſmodi conceſſionis, ut reus bona fide poſſideat. Qua utique ratione, ut habet de præſcri. lib. 6. c. vlt. hæredes defuncti bona ipſorum præſcribunt. Quamuis hoc bene uideam perparum vrgere. Nam etſi hæretici bona fide non poſſiderent, poſſent tamen illa habere hæredes ad præſcribendũ propter ignorantiam criminis, ſicuti & latronis hæredibus uſu uenire poteſt. Profecto licet non ſim uſque adeo mei amator iudicij, tamen rationes iſtæ, ubi uel ſcriptura ſacra, uel expreſſus textus iuris

Aduerſariorũ ſolutio.

Impugnatio.

mihi non obſtaret utire uera non obſtat, efficatius mihi rem perſuaderent, quam longa Doctorum phalanx, qui ſimplices aliorum aſſertiones abſq. vlla perſpicientia perluſtrant. quamuis neque probatiſſimorum teſtimonia nobis deſunt. Eſt. n. in primis S. Tho. 2 2. q. 62. art. 3. qui expreſſe ait, neminem ante condemnationem per iudicem ad pœnam teneri. Cui & Contad. tract. 1. de contract. q. 7. ſubſcribit. Et Adria. quoli. 6. art. 1. Neque uero, ut quidam putant, oppoſitum cenſuit in 4 ubi de his quæ ludo acquiuntur queſt. diſputat. Illic enim hoc ait duntaxat, ꝙ quis ea quæ ludo iure prohibito perdidit, ſoluitq. poteſt ante ſententiam iudicis recuperare, ſi poteſt, cuius quidem ratio longe diuerſa eſt, quia lex ludorũ nõ eſt pœnalis, ſed putat Adrianus impedire dominij tranſlationem. Caiet item & eodem loco 2. 2. & in ſua ſumma, uerbo, pœna, & Sylueſter in uerbo, hæreſis. 1. § 8. ſed latius in uerb Aſſaſſinus. & inter Iuriſconſ. Archid. ſuper eodem c cum ſecundum leges. lib. 6. eandem probat ſententiam. Cui Anch. & Phil. Fran. & alij adhę reſcunt. Quin uero & Io. And. ca. pro humani. de homi. lib. 6. & Bar. l. eius qui delatorem. ff. de iure fiſc. Et Glo. c. Fraternitas. 12. q. 2. At parum ad rem refert, quam ſit numeroſa citatio, ubi ratio non adhibetur noua. Hoc tamen unum admonere non negligam, ꝙ licet quantum ad alia puncta, an uidelicet, quãdo lex dicit ipſo facto, ſtatim reus priuetur rerum uel dominio uel poſſeſſione, alia ſit pluriũ opinio, alia uero pauciorum, tamen ꝙ teneatur protinus ea reddere, non ſolum non eſt opinio communis Iuriſtarum, uerum neque eſt cur inter eos habere debeat authoritatem. Primum, quia ad ipſos non attinet de foro conſcientiæ cenſere. Secundo ꝙ inter antiquos unius tantũ fuit Panormitani opinatio. Nam Fel & alij non alia ratione eam amplectuntur quam ꝙ ille dixit. Quare non opus plures citare, quia uno nominato omnes connumeraſti. Et tertio, Sylueſt. ſolertiſſimus Doct. iuri explorator, in uerbo Aſſaſſinus, ait Abbatem in hoc non teneri. Secunda cõcluſio, Sententia excommunicationis, ut pote quę ſpiritualis eſt & eccleſiaſtica, li

S. Tho.

Cõrad.

Adrian.

Caieta.

Syluest.

Archid.

Ancha.

Philip.

Frãcus.

Ioãnes

Andr.

Bartol.

Gloſſa.

Felin.

Sylueſt.

Secũda conclo.

Probõ concluſionis.

gare ipſo iure poteſt & ſolet. Concluſio hæc ſolemni eccleſiæ vſu propatula eſt. Excommunicantur enim ipſo iure clericorum percuſſores, ut patet. 17 q 4 & Aſſaſinorum receptores, ut c. proxime citato. de homic. uolun. lib. 6. Et cum primis hæretici, ut c. ad abolendam. de hæretic. ſed non opus eſt in re non dubia teſtib. uti non neceſſarijs. Trahiturque concluſio ex forma euangelica. Si ecclesiam nõ audierit, ſit tibi, ſicut ethnicus & publicanus. Quare qui uel a iudice uel a iure præmonitus inobediens eſt, ipſo iure ab Eccleſiæ ſuffragijs excluditur. Sunt autẽ (ut Caiet. loco citato) qui inter hanc atque alias ciuiles pœnas hoc tantum diſcriminis conſtituant, ut hæc liget, illæ uero non. Item quod hæc eſt mera priuatio & paſſio, ad quam reus ipſe non debet ueluti agens concurrere, aliæ uero ut pœna corporalis, aut pecuniaria requirunt actionem, ac ſubinde executorem. Haud tamen arbitror hanc diſcriminis rationem ſatis eſſe, quoniam ſequeretur inde condemnari reum poſſe, ne de carcere aufugeret, & paratum cibum nõ guſtaret, quouſque fame ſtrangularetur, qa non fugere & comedere, non eſt agere. Quod ſi dicas eodem reduci, non comedere, & ſe hominẽ occidere ut ait Sanct. Thom. ſequeretur ſaltem, quod poſſet delinquens ipſo facto priuari ante ſententiam iudicis priuilegio aliquo aut iure, quod habet eligendi, utendi, uel fruendi reliqua, quoniam non eligere, & non uti, non eſt agere, quod tamen ſi noſtra uera eſt opinio, falſum eſt. Ratio ergo quare Eccleſia excommunicare poteſt ipſo facto, abſq cauſſæ cognitione & iudicis ſententia æſt, quia dum priuat hominem ſuis ſuffragijs aut ſuſceptione ſacramentorum; non priuat eum bonis ſuis proprijs, quæ iure peculiari poſſidet ut tradere per actionem teneatur, ſed cõmunibus, quorum ipſa eſt diſpenſatrix. Ac ſi dixiſſet, Quiſ talem admiſerit culpam, non ſit noſtrorum ſacrificiorum, ac ſacramentorum, ac conſortij particeps, Veluti, ſi paterfamilias ſuos admoneret dicens, Quicunq me odio proſequitur, nolo illum meo ueſci pane. Et ex hoc capite multa, quæ contra nos facere uidentur argumenta, paulopoſt diluentur. Atque hanc ob cauſſam diximus in prima concluſione legem quæ ipſo facto obligat in conſcientia, non inde habere illã uirtutem, quia dicit, ipſo facto, ſed aliunde. Tertia concluſio, Quando ipſo facto pœnam decernit, tunc ſententia iudicis non eſt neceſſaria, ut feratur ſuper pęnã, ſed ſuper crimẽ, ſatis inquam erit, ut hæreticus condemnetur de crimine, puta quod ſciens & prudens id aſſeruerit, qđ nouerat ſcripturæ, aut Eccleſiæ determinationi aduerſari. Nam tunc (ut modo dicebam) iam condemnatus tanquam tranſgreſſor legis per quam fuerat admonitus. Et ideo ex tali condemnatione ſine alia noua expreſſione pœnæ oritur ex natura rei condemnatio ad pęnã iuris. Concluſio hæc expreſſa iacet in ultimis uerbis dicti cap. Secundum leges. ſ. quod confiſcationis executio fieri non debet antequam ſententia ſuper eodem crimine fuerit promulgata, quaſi dicat, inde.n. ſequitur condemnatio pœnæ taxatæ a iure, niſi criminis leuitas (ut diximus) ſupremo iudici miſericordiæ aditum pandat. Et hic mihi eſt legitimus ſenſus uerbi ipſo facto. ſ. ipſo facto per ſententiam prodito. Nam quantum ad pœnam, quandiu latet, non habetur pro facto; ex damnatione autem facti incurritur pœna huiuſmodi legem. Quapropter non mihi diſplicet eorum loquẽdi modus, qui aiunt ſententiam huiuſmodi facti eſſe tantum declaratoriam criminis, ſed tamen minime ſubinde conceſſerim cum Panormit. in c. cum non ab homine. de iudic. quod ubi crimen eſt notorium, non opus eſt expectare iudicis ſententiam; quoniam non alia manifeſtatio criminis ſufficit, quam iuridica per ſententiam, ut præcipitur eodem c. & rationes a nobis factæ oſtendunt. Et per hoc etiam proditur imbecillitas argumenti, quod contra nos fit, uidelicet quod ſi tãtum requiritur ſententia tanquam criminis declaratoria, quid opus eſt eo, cui compertiſſimum eſt, ſententiam expectare, ut teneatur bona ſua reddere? Hærent.n. ſemper iſti in eadem ſalebra, quibus ideo reſpondemus non requiri ſententiam ſolum propter declarationem, ſed

Mat. 18. Caieta. Explodi tur diſcrimen. Caiet.

Rõ quare excõicatio ligat ipſo facto, abſque pię uia cauſa cognitione.

Tertia conclu.

Probã concluſionis.

Panor.

ſed propter talem declarationem .ſ. condemnatoriam. Alioquin lex ipſa illam feciſſet exceptionem. Quarta concluſio. Condemnatio illa retro agitur vſque ad articulum, quo hæreticus omni ignorantia nudatus, hæreſim ſtudio aſſerunt, quoniam nulla alia admonitio ab homine (ut dictum eſt) requiritur ut cenſeatur hæreticus. Nam quantum ad veritatem articuli ſatis erat admonitos uel per notam ſibi ſcripturam, uel per determinationem Eccleſiæ. Aſſertio eſt Ioann. And. in d. ca. cum ſecundum leges, ſed nulla opus eſt auctorum citatione, nam lex eſt expreſſa Poſt diui Marci. C. ad leg. Iul. maie. contra illiuſmodi impios. Et vniuerſalis vſus & practica ſancti ſenatus Inquiſitionis ſic habet, nempe ſecundum normam directorij lib. 3. tit. 9. Habetque euſque uim talis ſententia, ut omnes contractus, nempe donationis, venditionis, atq; alij, etiam cauſſa dotis, quos hæreticus ab illo articulo fecerit, habeantur pro infectis. Et ſi apud hæreticum non inueniantur pretia, nihilominus fiſcus nullo emptoribus reſtituto pretio ſibi adiudicat dicta bona. Dixerim, ſi hæreticus vendiderit, donauerit, &c. nam ſi cibum veſtitumque citra fraudem emerit, talia pretia a venditoribus non appetuntur, quia iure naturæ ſibi licebat uitam ſuam ſuſtentare. Hæc autem non ſint ſuper præſentes loci preſſius tractare. Ex hac autem quarta concluſione, ſuſtinentes alteram opinionem, ineluctabile, ut putant, informant argumentum aduerſus noſtram primam. Supponūt .n. cum Ariſt. 6. Ethic. c. 2 ad præteritum non eſſe potentiam, quoniā neq. in Dei poteſtate eſt ingenita facere, quæ facta ſunt. Dilemma ergo ſuum eſt hoc. Aut hæreticus ab articulo patrati criminis priuatus eſt bonorum ſuorum dominio, aut ſecus. Prius ſi dederis, iam ipſo facto ante iudicis ſnīam priuatus eſt. Si autem vſque ad ſnīam erat uere dominus non potuit per ſententiam effici ut dominus non fuerit, quia nulla eſt ad præteritum potentia. Si autem ſnīa id facere nequit, fit ut neq. potuerit contractus illos libera hæretici uolūtate celebratos, infectos reddere, utpote q; veri dñi uoluntate bona fide firmati ſunt. Et quò urgentius argumentū appareat, ſimile fieri pōt de poſſeſſione. Si .n. reſpōderimus, ab illo hæreticorum articulo caruiſſe dominio, retinuiſſe tamē legitimam poſſeſſionem, arguitur ſimiliter. Sentētia facere nequit, ut uſq. ad illum articulum non habuerit legitimam poſſeſſionem, ergo neque poteſt contractus reſcindere, ut emptores fraudentur ſuo pretio. Nam qui a legitimo poſſeſſore emerit, non eſt cur pretium perdat. Argumentū autem certe non eſt tanti momenti, quanti a ſuis auctoribus æſtimatur. Do .n. in primis hæreticum uere fuiſſe dominū vſq. ad condemnationē ac ſubinde ſnīam non poſſe facere, ut non fuerit dominus, negatur tamen cū infers. Ergo non poteſt preteritos contractus reſcindere, ac pro infectis pronunciare, quoniam ab arti commiſſi criminis impediebatur bona ſua alienare. Veluti poſſeſſor primogenituræ, & pupillus ante legitimam ætatem, & collegium ac monachorum cōuentus, licet domini ſint ſuorū bonorum, ſunt tamē lege ligati, ne poſſint illa alienare, qđ ſi fecerint, contractus nō ualent, caſſiq. habetur Secundo prætereà nihil repugnabo. ſi quis dicat ab illo articulo amiſſum eſſe dominiū, dummodo hoc non negetur quin iure fuerit hæretico permiſſa poſſeſſio, ab alienatione tamen cohibita. Sed inſtas, Poſtquam dominium perditū eſt, ex cuius natura ſequitur in reo obligatio reſtituendi, qua lege fingitur conceſſa poſſeſſio? Reſpondetur, ipſa eadem, q̄ executionem vſq. ad prolatam ſnīam uetat, dicens. Confiſcationis autem executio non fiat, &c. Neque opus eſt aliam diſquirere, nam ſi lex uoluiſſet ſic ipſo facto reos punire, ut ex tunc tenerentur tradere ſua bona, id profecto expreſſiſſet. Etenim c. Cum ſingula. de præb. libr. 6. quia retinentem duas præbendas vult Papa inhabilem eſſe ut eligatur, ait. Ex tunc eo ipſo efficiatur ineligibilis. Nam inhabilitas (ut infra dicemus) ipſo facto cōtrahit. Attamen licet habens unam præbendam cum cura animarum, & alteram recipiens ipſo facto priuetur priori, nihilominus priuatio non eſt facienda niſi reus audiatur, ut ibidē cauetur c. Licet Epiſcopus. Vnde non debile a nobis ſtat argm̄. Rurſus autem ſciſcitaris. Vnde colligitur impeditum eſſe hæreticum ab alienando ſi uel

Quarta conclu. | Io. And. | Probō. | Arg. aduerſario rum. | Solutio argumēti. | Sol. 2. | Inſtātia. | Rñſio. | Quæſt.

vel dominiũ habet, vel legitimam poſſeſſionem? Reſpõdetur ex commiſſione ipſa peccati, cui lege decreta eſt pœna. Quod ſi inde inferas, iam nos ergo concedere aliquo modo puniri reum ipſo facto ante ſententiæ prolationem, id nos ingenue fatemur. Id enim tantum hactenus negauimus, ꝙ ſic punitur ipſo facto vt teneatur ipſe in conſcientia executor eſſe, & idem ſimpliciter non punitur. Si tamẽ cum temperamento dicas, punitur quodãmodo, verum ais. Et hanc arbitror eſſe mentem legis vltimę. C. ad leg. Iul. Maie. vbi habetur quod Maieſtatis læſor etiam defunctus cõdemnetur, ſucceſſoriq. eius eripiantur bona. Cuius cauſſa his verbis exprimitur. Nam ex quo ſceleratiſſimum quis conſilium cępit, exinde quodãmodo ſua mente punitus eſt. Quæ autem ſit illa quædam punitio, declaratur ſecundum diuos Seuerum, & Antonium, ne alienare neq. ſeruos manumittere poſſit, neque debitores ei ſoluere teneantur. Vnum hic aũt adnotato opus eſt & admonito, ꝙ vbi malefacto rẽ quempiam vel infamia denotatum, uel inſinuatum indiciis, uel ſemiplena probatione p̃quia iudex interrogaret, ille uero negaret quia iam tunc fateri tenebatur, & ideo iudiciũ per iniuſtitiam impediuit inde fieret reus pœnæ cuius iuſte condemnandus eſſet. Attamen ſi fiſcalis, dum ſolus ipſe crimen nouiſſet, quod probare nõ poſſet neque vero infamia notatum eſſet, bona hæretici clanculum accipere (quod aliud eſt aduerſariæ partis argumentum) certe contra ius faceret, & ad reſtitutionẽ teneretur. At ne hoc impręſentiarum deſideretur, quintã adhibeamus cõcluſionem eandemque generalem de ſententia iudicis. Quotieſcunq. iudex iuſta iuridicaque ſententia reum condemnat ad pęnam quę non eſt mortis, corporalis ve læſionis inflictiua, tenetur reus patere, etiam ſi aliquid debeat agere, ut puta uel pecuniam ſoluere, uel in exilium ſecedere, uel in carcere etiam perpetuo permanere. Secus autem, ſi corporali ſupplicio addicatur, tunc enim tantum tenetur pati, agere uero minime. Prior pars inde patet, quod ũnuſquiſque debe poteſtatibus obedientiam, niſi iure aliquo diuino aut naturali excuſetur, illic autem nulla eſt excuſatio. Quare non alius requiritur legis executor quam iudex ipſe ſententiam pronuntians, illam nanque, vbi nõ eſt de corporali ſupplicio, legitima eſt executio. Poſterior autem ratione contraria comprobatur. Nam ius naturæ nobis conceſſum tuendi uitam propriam, excuſatos nos habet ne ulla nos obedientia cogere poſſit, ut in noſipſos ultrices manus coiiciamus. Neque hic Caiet. protegere diſſimulabo, cui falſo imponitur neg. eſſe in ar. 3. 2. 2. q. 60. poſtquam quis a iudice pecuniariam mulcta condemnatus eſt, teneri eam ſoluere. Id quippe nunquam negauit ſed quod a lege ipſo facto nemo poteſt ad hoc condemnari neque ad id prorſum ad quod requiritur eius actio. Quare nullatenus ſibi contradicit, dum q. 69. ar. 4. ait qđ condemnatus, ut uel in exilium abeat, uel mulctam ſoluat, ſyncere obtemperare tenetur. Neq. uero hoc prætereundum hic ſilentio arbitror, ꝙ cauſſa quare nullus damnari poteſt ut ſeipſum uel interimat, uel alio ſupplicio afficiat, non eſt, quia nemo eſt dñs propriæ uitæ. Ridiculum. n. eſſet, ſi hanc cauſſam iudici tunc obiiceres dum tibi id iuberet. In promptu. n. ipſe hoc hic reſponſum. Neq. ego idcirco tibi iubeo, ut te ipſe interficias, qđ tu ſis dñs uitæ tuæ, ſed q̃a ego ptãtem eius habeo, & arbitriũ. Es. n. carnifex iplus habet dominij in reum, q̃ ipſe in ſeipſum & tamẽ iudicis auctoritate illum interficit. Rõ ergo ut nemo ſic poſſit obligari eſt, qđ non põt illo beneficio naturali priuari, qđ homo habet protegendi uitam ſuam. Idcirco. n. licet ui nemo poſſit tali caſu reſiſtere, non tamen põt cohiberi ne aut fugiendo aut alia uia mortem ſibi caueat. Ob idq. quando ſupplicium ex eorum eſſet numero q̃ hoĩes religionis ac pænitentiæ gratia ſumere ipſi ſolent, nulli aduerſaretur iuri, q̃q̃ præfectus in religionibus monacho, uel Eps ſacerdoti præciperet. ut idem ipſe ſuis manibus ſuſciperet, puta ut a ſeipſo flagello uapularet.

Supereſt ergo ad argõrũ ſeriẽ, q̃ tũc longa eſt, tunc & nobis difficilibus implexa, rñdere. Primũ aũt iã ſolutum eſt. Nam etſi lex iã ad pęnã obliget, q̃ ad culpam, diuerſimode tñ. Qm̃ cum ſit regula, eo ipſo qđ qs ab ipſa deflectit, peccat culpa. n. non eſt aliud q̃ deflectio a lege, quę ab ęterna diuina q. deriuatur. Ad pęnã aũt obligat, illam ſtatuen do,

[Margin notes: Solutio — Quinta conclu. — Probõ prioris partis. — Probõ alterius partis. — Protegitur. Caietan. — Falſa eſt prętereũ conclu. — Vera rõ eiuſdem conclu. — Ad primũ arg.]

ſtatuendo, & in hoc ſenſu legis uirtus dr punire. Applicare tamen pœnā pertinet ad iudicem. Ad ſecundum uidetur, φ etſi obligatio ad pœnam ante iudicis ſniam non emergat, non inde fit maioris eſſe uirtutis iudicem quam legem, tum φ iudex operatur tanquam miniſter legis per eius uirtutem tum potiſſimum φ lex per ſe obligat culpam. Sed ad iotum ſequitur, φ uirtus punitiua legis non pertingit ad reū, niſi miniſterio eius miniſtri, Qua rōne ab Ariſ. appellatur iuſtum animatum. Quod autem de cuiuſq. uoluntate, in calce argumenti ſubditur, per q̄ pōt homo tráſferre ſuorū bonorū dn̄iū, nihil ad rē. Habet.n. quiſq ſuarum rerum liberam facultatem, ut poſſit ſeipſum ſua ſponte obligare, reſpublica uō non niſi præſcriptis formis & modis, uidelicet, ut dum legi rebellis extiteris, poſſis a iudice cogi. Ex legibus aūt diuinis tertio argumento allatis nullum aduerſum nos extruitur ualidum arg. Etenim mulier, quę fluxum patiebatur, iure naturæ tenebatur abſtinere a uiro ne illū morbo inficeret, licet fluxus non eſſet culpa, immūdities autem legalis eius qui illā cognoſcebat, per culpā ipſam contrahebatur. Quare ſicut modo ille qui peccat, eo ipſo coinquinatur, teneturq. pœnitentiæ fructibus ſatisfacere, ſic ille qui antiquitus inquinabatur. Nam illa corporalia, figura noſtrorum erant ſpiritualiū. Et per hæc patet rñſio ad leges diuinas, quib. pro diuerſis peccatis diuerſæ ſtatuebantur ſacrificiorum ac purificationum ceremoniæ. Deus n. in quem offenſa committitur, repoſcere poteſt quā uoluerit ſatisfactionem, quam abſq. alio iudicio tenetur peccator exſoluere. Parique ratione tunc Eccleſia poteſt ieiunia, eleemoſynas, & orationes inſtituere, quibus quiſque tenetur ſua expiare piacula. Qđ autem additur de leproſis, nihil ad rem, nam iure naturæ tenentur morbiferi homines ab aliorum cetu ſeſe abſtrahere, ne illos contagione inficiant licet morbus culpa nō ſit, neque talis abſtractio pęna. Neque permiſſio euangelica, quæ fit uiro ſeparandi torum ab adultera, item contra nos urget, nam ſeparatio illa non tantum exiſtimanda eſt, ut pœna, ſed tanquam cōditionalis licentia, quæ ex facta coniugis fide naſcitur, eſt enim pactum inter cōiuges, data utrinq. acceptaq. fide, ut uterque alterius torum immaculatum ſeruet. Et ideo dum unus ſuam fidem fregit, liber fit alter a uinculo ſoluendi ei debitū. Sicut ſi ego tibi ea lege meas operas pollicerer, ut tu mihi tuas obſtringeres, cadente te a fide tua, non teneor ego amplius ſtare meę. Et pari ferme modo reſpondet ad membra oīa quarti argumenti. Primū enim de illo, qui uxori quidpiam legauit ſub conditione, longe a noſtro propoſito diſtat, neq. opus fuerat Caiet. in ſua Sum. uerb pęna, talē exceptionem facere, quoniā eiuſmodi conditio neutiquā eſt lex pęnalis. Defunctus.n. ſi perſona erat priuata non poterat legem condere, ſed eſt conditionale pactum, Do ut facias. Ob idque ſi tu conditionem nō imples, teneris mihi meum reſtituere. Similis eſt ad ſecundum membrum reſponſio. Enimuero qui collegium ſuis bonis inſtituit, ſtatuta facere potuit, ut ſi collegarum quiſq. aut foris pernoctaret, aut matrimonium duceret, aut aliqua quiduis faceret, ipſo facto in cōſciētia iura collegii perdet, quæ quidem lex uim haberet in conſcientia, quia inſtitutor potuit, ſi libuit, ſub illa conditione bona ſua largiri. Tametſi profecto nemini conſulerem tales condere leges, ſunt n. cōſcientiarum illaqueatrices, hoc eſt.n. nimium emungendo ſanguinem elicere. Satis namque familiæ conſulitur, ſi huiuſmodi leges particulares inſtar communium conſtituantur, ut ſcilicet delinquentes uia regia comperti puniantur. At quoniam præſumitur præfectorum negligentia, huiuſmodi rigor permittitur. Atque huic præterea affine reſponſum eſt tertij membri de legibus quibus Reges ſolent manus miniſtrorum iuſtitiæ uincire, ne munera captent. Enimuero cum illos ſua libera uoluntate, & tanquā ſuos miniſtros eligant ac de ſuo ærario ſtipendia illis decernant, ſuoque mandato illis iura ſoluantur, poſſunt tali conditione illos eligere, ut in conſcientia obligentur pœnas ſuorum delictorum pendere. Et ideo ſi conditionem uoluerint accipere, tenentur implere. Atque eam ob cauſſam iureiurando ſtringuntur, quod alias lex per ſe illos non poſſet cogere ad

Ad ſecūdum.

Ad tertiū arg.

Ad confirmationes eiuſdem argumēti.

Ad quartū argu. cum ſuis mēbris. Caieta.

Collegiorum fundatores.

Ad tertium membrum.

pœnam

pœnam ante condemnationem. Quamuis verbum illud: In conſcientia teneatur ſol uere, fateor me approbare non poſſe, quia nullum in iure communi reperitur eius exemplum. Nam principes ſeculares non debent de conſcientia iudicare. Neq uero in illo aureo authentico, Vt iudices ſine quoquo ſuffragio fiant, quo acerrime inhibetur iudicum auaritia, vlla fit de conſcientia mentio. Tametſi vbi eorum corruptio adeo eſſet inuerecunda, nõ omnino huiuſmodi rigorem legum reprobaſſem,

Legib. pænalibus Salmãticæ uniuerſitatis.

De legibus aũt pœnalib. noſtræ Vniuerſitatis, quibus pẽſatores & ambitores ſeu ſubornatores ipſo facto priuantur eligẽdi uoce ſemper arbitratus ſum nõ obligare in conſcientia ad pœnam illam ante condemnationẽ, niſi illum qui de ea re infamia laborans, dum iuridice interrogatur, ueritatẽ negat. Nam de hoc perinde hac parte cenſerem, ac ſi eſſet condẽnatus, ut ſupra de hæretico dictũ eſt. Atq. idẽ cenſeo de aliis electoribus in Eccleſiis & collegiis. Et præter rõnes ſupra declaratas, eſt hic alia particularis, ꝙ alioqui vix vlla eſſet tuta electio, ꝙ pernicioſiſſimum eſſet reipublicæ. Et ideo ſi eiuſmodi leges contenderent in conſcientia ante condemnationẽ ligare, tanquã pericuIoſæ nõ eſſent ferendæ.

Ad quintũ arg.

Ad quintũ reſpondetur oculate perſpiciendũ eſſe in lege, quidna habeat proprie rõnẽ pœnæ, qđ uero pretij, aliusve rei. Enimuero cum lege pretiũ ſtatuit uel frumenti, uel alius mercis, adiecta pœna, ſi quis carius uendat, ad reſtitutionẽ exceſſus ipſo facto tenetur in conſcientia, quo legitimũ pretiũ exceſſit, nõ tñ ad pœnã antequã condẽnetur, vt ait S. Th. loco citato, q 62.

Ad alterũ membrũ eiuſdẽ argumenti.

Ad alterũ uero mẽbrũ de legibus pſcriptionis, reſpondetur, eiuſmodi leges non eſſe mere pœnales, licet pœna diu negligẽtis bonã ſua. ſit, ut eorũ ius pdat, ſed pcipua in bonũ pacis cõditę ſunt & ut uia litib. occludantur. Hac. n. de cauſſa princeps poteſtatẽ habet transferendi dominia. Quocirca lapſus ipſe legalis tẽporis abſq. ulla ſententia poſſeſſorẽ bonæ fidei dominũ rei facit. Quare nulla fit inde conſequentiã, ut lex mere pœnalis velit ut reus ſuis ſe rebus ante cauſſæ cognitionẽ expoliet.

Ad ſextũ arg.

Ad ſextum reſpõdetur differentiã illius citati capituli inter pœnam ab iure, & illam quæ eſt ab homine, liquidam eſſe. Pœna. n. iuris eſt illa, quam ius ponit, quamq. iudex tenetur infligere niſi patentiſſima adſit rõ miſericordiæ arbitrandi ex æquo & bono. Pęna aut ab homine poſita eſt, quã iudex arbitratu ſuo, uel ſuis adhibet mãdatis, uel poſt patratum delictum rei infligit.

Ad ſeptimum.

Ad ſeptimũ rñdetur hanc eſſe differentiam inter leges monitorias atq. alias, q̃ dñt, ipſo facto ꝙ qui cõtra priores inobediens eſt nõ ſolũ declarãdus eſt facto deliquiſſe, uerum & ad pœnam condemnandus, cũ aũt quis in alteras ſecũdi ordinis impegerit ſatis eſt, ſi cõdemnetur illas fuiſſe trãſgreſſum. Tũc. n. abſq. ulla altius ſentẽtiæ explicatione pœnæ cenſetur addictus. De excõicatione autem iam dictũ eſt cur ipſo facto obliget. Suſpẽſio uero & irregularitas, quia nõ eſt niſi contaminatio quædã & cõmaculatio, ac ſubinde indignitas (ut ſuperiori art. dicebamus) ad tractandũ ſacra, actu ipſo culpæ contrahitur. Quin vero aliquando citra culpam, ut patet in iudice qui ſpontanea cauſſa eſt mortis. Quare nulla indigent ſententia iudicis.

Ad octauum.

Sed leges quæ octauo argumento citatę ſunt, fateor uehemẽtiorẽ aculeum adhibere, nihilominus reſpondetur, quod neque in c. citato. de homicid. lib. 6 ſimpliciter habetur, quod qui Aſſaſſinorum crimen incurrit, teneatur ante ſententiam pœnam ſoluere, præter excommunicationem, quam ipſo facto patitur, ſed ait, quod poſtquã probabilibus cõſtiterit argumentis, nullatenus alia excommunicationis uel depoſitionis etiam ſententia requiratur. Non ergo negatur, quin ſententia requiratur ſuper crimine. Quin uero propterea præmittitur; Poſtquam probabilibus conſtiterit argumentis, id eſt, quibus res pbari in iudicio poſſit. Nam nulla priuata perſona iudicare poteſt, an ſint probabilia argumenta, niſi ſolus iudex.

Siniſtra quorundã interpretatio.

Archid. Syluest.

Quapropter ſiniſtra eſt eorum gloſ. qui aiunt propterea dici; probabilibus argumentis, quod nulla alia exigitur ſententia. Immo dexterius cenſet Archidiacono (ut ait Syluester) quod etiã tunc requiritur declaratoria ſententia facti. Textus autem ſolum dicit quod non requiritur ſententia ſuper pœna. Et quod hæc ſit eius mens, egomet mihi ſic lucide

parſuadeo.

perſuadeo. Extat & Aſſaſſinorũ pœna, ut quiſque poſſit eos libere interficere, at uero ſi cui priuatim id liceret, antequam condemnati eſſent de crimine, occaſio daretur cuicunq; fingendi hunc aũt illum eſſe Aſſaſſinum, ut quem uellet interimeret, exitioſa ergo eſſet talis licentia, ideoque certo certius eſt ante iudicis ſententiam nemini id liberum eſſe: ergo neque expoliare ſuis bonis eos fas eſt, aut alios qui eorum miniſterio utũtur, ante eãdem ſñiam.

Poſtremꝰ ſcrupulus.

Reſtat igitur poſtremus ſcrupulus ex Extrauag. Ambitione. Pauli 2. ubi hr̃ ꝙ clericus qui bona eccleſiæ alienauerit duntaxat, ipſo facto priuatus exiſtat beneficiorum eccleſiaſticorum, illaq; abſq; declaratione aliqua uacare cenſeantur. At uero ex his uerbis ſolidiſſimum in primis à nobis ſtat argm̃.

Diſſolutio prĩa.

Etenim exprimens ſummus Pontifex declarationem in hoc caſu non eſſe neceſſariã, palam docet, ꝙ ſi hoc uerbum non adiecisset, non ſatis illi fuiſſet dicere, ipſo facto, ut teneretur reus in conſcientia relinquere ante ſñiam ſua beneficia. Quod nos hactenus conſtituere contendimus.

Secũda

Secundo rñdetur illo mõ, quo de principe diximus, poſſe illum priuare quem eligit, ſi fecerit contra conditionem, quam cum ipſo pepigit. Videlicet ſi acceperit munera. Enimuero cum ſummus Pontifex collator diſpenſatorque ſit beneficiorum, declarat per illam Extrauag. illa lege, & tacita conditione quemcunque ſacerdotum ſacerdotia eccleſiæ recipere, ut dum eius bona alienauerit, eiſdem ſacerdotiis priuatus cenſeatur. Tametſi porro neſcio an ſuper crimine requirenda ſit etiam tunc aliqua declaratio ad pacandas conſcientias: Attamen de hoc ad uſum me refero eccleſiaſticum.

ARTICVLVS VII.

Vtrum omnes ſubijciantur legi.

Primũ argumẽtũ a parte negatiua.

IN auctoritate & uirtute legis etiamnum perſiſtentibus, ſcire prætereà reſtat hoc ſeptimo loco, utrum oẽs ſubijciantur legi. Et arguitur a parte negatiua ex Apoſt. 1. ad Timoth 1. Iuſto non eſt lex poſita, qđ Vrbanus Papa cõfirmat. 10. q. 2 Canone, Duæ ſũt, ubi ait, qui a lege priuata ducitur. ſ. Spiritus ſancti, nulla ratio exigit, ut lege publica, puta humana, quę uniuerſis poſita eſt, cõſtringatur, non ergo oẽs lege tenentur.

Paulus. Vrbanus.

Secũdũ argumẽtum.

Scđo ad idem facit l. princeps. ff de lega. ubi ait Vlpian. Iuriſconſ. ꝙ princeps legibus ſolutus eſt. In contrarium eſt. ꝙ Apoſt. ad Rom. 13. ait: Oĩs aĩa pᷓtãtibus ſublimioribus ſubdita ſit, nemo aũt pᷓtati ſubiicitur niſi eius ſit legibus ſubiectus.

Præſenti qõni ſcđm duas legis uirtutes tribus concluſionibus fiet ſatis. Monſtratum n. iã ſupra eſt, legẽ tum regulam eſſe actionũ directricem, tũ ẽt ui pollere coerciua. Et utroq; mõ contingit quempiam legi ſubmitti.

Prima concluſio.

Sit ergo prima concluſio. Vniuerſi qui ſubditi ſunt pᷓtati, legibus ſubinde ipſius, quin uero & princeps quãtũ ad uim directiuã ſubiicitur.

Probat concluſio.

Res eſt clara, nam alteri ſubdi idẽ eſt ꝙ parere eius mãdatis ac ſubinde legibus De principe aũt conſeſtim dicemus. Dixeri uniuerſi ſubditi, quoniã nullius lege illi cõprehẽduntur, qui ab eo extranei ſunt. Lex quippe: Gallorum nihil ad Hiſpanos Et pᷓterea ſi qui ſuperioris priuilegio ab inferiori exempti ſunt, non ſubmittuntur inferioris mãdato, quo ſe priuilegium extẽdit.

Corollarium.

Hoc. n. rõne clerici ſecularium legib. ſubditi non ſunt, tũc præcipue, dũ lex de reb. Eccleſiaſticis decernit, quæ principib. nõ ſubdũtur, ut patet c. eccleſia. de conſtit. Aut ſi in odiũ clericorũ poſita ſit, aut ſi non pari iure pꝛineat ad clericos, ut prohibitio utẽdi ſericis, non obſtat quo minus in ſacris poſſint illis indui. Et prohibitio equitandi mulas, ciues, belligeri ut fiant, nihil ad ſacerdotes. Cæterum leges de rerum pretijs, & ne merces diſtrahantur a regno, atque aliæ id genus ex æquo clericos cum ſecularibus obligant. De hoc autem Summiſtas, conſule in uerbo, lex, & uerbo, Clericus.

Secũda concluſio.

Secunda concluſio. Quantum ad uim coerciuam iuſti, qui uirtutum habitibus ducuntur, legi non ſubduntur, quia nihil coacte quod ad uirtutem attinet, ſed omnia ſua ſponte perficiunt.

Probatio. Ariſtot.

Enimuero ut 2. Ethic. auctor eſt Ariſtot. Virtus faciat ut ſtudioſus prompte & cum delectatione operetur.

Tertia concluſio.

Huic autem ſubiicimus ſimilem ei tertiam, princeps quantum ad uim coerciuam non ſubditur legi. Concluſio eſt aperta, quoniam coactio eiuſdem ad ſe ipſum eſſe non po-

teſt, non n. eſt intellectu poſſibile, vt uim quiſpiam ſibi ipſi inferat, atque adeo ſe ſua lege cogat. Quapropter unus. Idemq. non pænitendus eſt ſenſus illius regij uerbi. Tibi ſoli peccaui. vt Deum illic ſolum agnouerit ſuperiorē. Quaſi dixiſſet, in terris nullū habeo, cui rationē erratorū meorum debeā & iō ubi ſoli peccaui. Quāuis & alter genuinus ēt ſit quod nullū malū eſſet peccatū, niſi qđ cōtra legē Dei. Eſt ergo ſimilium cōcluſionū iō diſſimilis. Qđ. n. iuſtus non ſit legi ſubditus ab ipſo eodē ſumitur iō, quia ſ coactione non indiget. Intelligitur. n. concluſio non de quibuslibet iuſtis, ſed de illis qui ſunt iam abſolutę uirtutis. Nam quādiu colluctatio, q̄ nobis cū affectibus eſt, perſtat, pariter durat pœnarum metus, ac perinde nōnulla coactionis rō. Et eſt ſecūda hæc cōcluſio ſic Pauli teſtimonio fulcita, ut Philoſophus no latuerit. Ait n. Ariſt. 10. Ethi. c. 9. ob id legibus in oī uita oīno opus eſſe, ꝙ multitudo neceſſitati potius, & pœnis quā honeſtati paret. Et iō legiſlatores & honeſtatis gr̄a ad uirtutem prouocare debent. Nā ij, qui probi ſunt, ob conſuetudinū pręcipue obtēperabunt. Aduerſus aūt inobedientes & hebetiores ingenio caſtigationes pœnasque inſtituere Et 5. Polit. c. 9. Excellentes, inquit, uirtute & potentia non ſunt legibus aſtringendi qđ tā ad ſecūdā quā ad tertiā cōcluſionē referri pōt, nempe ut uirtus ad moralē probitatē, potentia uero ad principatum referatur, ſed ſūt, inquit ipſi lex, ob idq. iter hoīes ut dij æſtimandi. Quod aūt ſua principē lex non cogat, non inde uenit qđ ipſe nō egeat, ſed qđ lex natura ſua nē queat. At uero hanc principes exēptionē non inter priuilegia ducere debent immo eſt illis iniqua conditio. Subditi. n. qui nō ſolū legis luce ducūtur, uerū ēt eius pœnis ſtimulantur, duobus ſubſidiis ad uirtutem utūtur, princeps autē altero deſtitutus eſt, dū nullus eſt, qui illū cogere poſſit, aut reprehendere audeat, immo uix ullus q ueritatē doceat. Quocirca illius Prouer. 21. Sicut diuiſiones aquarū, ita cor Regis in manu Dñi dexter ſenſus eſt, ꝙ cum priuatorum corda ſic in manu Dei ſint, ut per ſuos iuſtitiæ miniſtros ea gubernet & cogat, cor tamē Regis in ſolis diuinis manib. poſitum eſt. Vt ſicut ipſe ſolus poſſet in gentem amnem & rapidum ſupra naturā aliorſum diuertere, quam alueus ducit, ſic ſolus ipſe Regem, qui ſuæ mancipatus eſt uoluntati, pōt uel remorari, uel in aliam uertere mentem. Quapropter Rex, quo eum Deus liberiorem fecit, legumq. coactioni longius exemptum, eo debet ipſe rationi uigilantius, diuinoq. nutui audiens eſſe, ac ſubin de legibus, quas aliis ponit ipſe auſcultare, ne in illum Chriſti improperium impingat. Qui dicunt & non faciunt, & qui aliis onera grauia imponunt, ipſi neq. digito uolunt ea mouere. Matth. 23. Vnde extra de conſti. c. cum oēs quod quiſq. iuris in alterum ſtatuit, ipſe debet uti eo. ubi & citatur Sapientis auctoritas. Patere legem quam tu ipſe tuleris. Et C. de leg. & conſtit. lib 4. aiunt Imperatores ipſi Digna uox eſt maieſtatis regnantis, legibus alligatum ſe principem profiteri. At nondum tota rei difficultas exhauſta eſt. Statuimus namq ſic in uniuerſam conclusionem primam, ut una & iuſtos quoq. & principem ipſum comprehendat, qui ueluti reliqui ui directiua legum obligantur. Enimuero licet princeps ſibi ſubditus non ſit, nil tamē uetat, quominus ſuæ ſubdatur legi, nam dum alios illuminat, & ſibi ipſū quoq. lumen præbet. Haud tamē hoc dubitatione caret ad intelligendum. Videtur. n. ſecum pugnare, ut princeps legi ſit ſubditus abſque eo quod lege cogatur. Ponit Papa leges de ieiuniis, de audiendis ſacris, de annali cōfeſſione, eaſdemque ſub pęna excōicationis. Et Cęſar pariter, ne quis ſub certa pęna peieret. Arguitur ergo ſic. Si princeps ſubditus eſt legi quātum ad uim directiuam, fit ut dum ipſam tranſgreditur, peccet ergo ipſum obligat, obligatio aūt uis eū coerciua. Secundo, ſi uim coerciuam a lege excluſeris, rationē legis ſuſtuliſti. Nam (ut ſupra definitum eſt) ꝑ pꝛa leges a ſolo fungente reipublicæ vicibus cōdi poſſūt, quod ſine ui coerciua non ſunt leges, igitur ſi princeps non ſubditur coertioni legis, nec ſubditur legi. Sed pōt ipſam ſequi, ac ſi eſſet ſnīa alicuius ſapientis, puta aut Platonis aut Senecæ, quæ non obligant ad culpam, & ſicut ſua lex obligaret extraneos qui ſuæ non ſunt iuriſdictionis, & nos poſſumus Gallorum ſcita auſcultare. Tertio quæritur,

Margin notes: Probatio. — Rō diſſimilis ſecūdæ, ac tertię cōcluſiōis. — Ariſtot. — Rō tertiæ concluſionis. — Pulchra interpretatio loci ſacri. — Appoſita ſimilitudo. — Salutiferū cōſilium. — Dubitatio. — Prima ratio dubitandi. — Secūda — Tertia ratio.

tur, à quo princeps obligatur cum legem cõdit? Non.n.à Deo: quia lex illa nõ eſt diuina, neq. à ſeipſo, quia lex ipſa non eſt uotũ, quo homines obligare ſe ſolent. Et quo argumento roboreſcat, demus illum nolle ſua lege illigari. Hæc aũt concluſionem licet oppugnent, nõ tamẽ expugnãt. Cõſiderandum.n. primum eſt ꝙ Princeps non eſt extra rempublicam, ſed membrum eius puta caput. Secundo id ex ſuperioribus recolẽdum eſt, ꝙ lex humana obligat in cõſciẽtia eo, quod ab æterna per naturalem deriuatur. Ex his põt ſtatim deduci uis obligatoriã. Ex illo.ſ. naturali principio. Ius quod tibi nõ uis, alteri ne ſtatuas. Cõtrarium.n. reprehẽdit Chriſtus dicens. Quod imponunt alteris onera, quæ ipſi nõ tangunt. Eo ergo quod princeps ſtatuit legem iure naturæ illi ſubmittitur. Sed forte clarius id ſic deducitur. Legiſlator (ut dictum eſt legem cõdẽs, opus tali cõſtituit in terra uirtutis ſpecie, ut ferens Papa legem ieiunii, conſtituit illud uirtutem obligatoriam abſtinẽtiæ. Et præcipiens ſeruare aliquod feſtum, illud collocat in uirtute religionis. Conſtituto autẽ uirtutis opere, tota reſpublica, atq. adeo ipſum caput tenetur ſecundũ illam agere. Quod ſi ſciſciteris, cur non ſubinde & pœna cogat Principem perſpice latum diſcrimen. Lex.n. ꝙ regula eſt facit ui deflexus ab ipſa ſit culpa abſq; alia executione uel legis applicatione, pœna autem adhibetur legi obſeruationis cauſſa, quæ idcirco executione & applicatione indiget, executor autẽ eſt. Princeps ipſe, cui repugnat ut ſeipſum cogat, licet poſſit pœnã, ſi voluerit, ſoluere. Quãdo autem ſtatuimus, Principem legibus ſubditis ſuis, intelligimus de legibus, quæ ex æquo ad ipſum perinde atque ad ſubditos ſpectant. præcipe Rex neminem gladio ſuccincto incedere aut ſericis indutum non eſt par ratio cur ipſe eiſdẽ abſtineat. Inducit autem Papa ieiunium aut feſti ſolẽnitatẽ eadem eſt æquitas in ipſo, niſi iuſte de cauſſa ſecum uelut i cũ aliis diſpenſauerit. At uerò ut ad ſecundã reuertamur concluſionem, abſit ut quis inde Lutheranum inhibuit ſenſum. Fuit.n. ille hæreſiarcha eo uſq. uesaniæ collapſus in ſuo libro de Libert. Chriſtiana, ut iuſtum hoĩem cum primum Deo fidem præbet, cui ſoli ipſe iuſtificationem tribuit, docere contenderet ab omni eſſe lege liberũ, quia ꝑ fidem, inquit totam impleuit legem. Itaq. nullo amplius alligatur legis uinculo, ſed omnia deinceps ex amore perficit. Hãc autem erroris abſurditatem lib. 3. de Natur. & gra. cap. 7. ſuis depictã coloribus abunde expugnauimus. Nemo.n. in hac uita etiã ſi ſit ut Apoſtoli confirmatus liber eſt a lege. Quin uero ſi per impoſſibile ipſi Apoſtoli contra legem feciſſent peccaſſent, licet confirmati, eſſent ut non facerent. Nam & iuſtis illis dictum eſt. Si uis ad uitã ingredi, ſerua mandata. Immo ut ait ipſe ueritatis Magiſter, ſeruus qui cognouit uoluntatẽ domini ſui & non fecit, uapulabit multis. Pręterea ſic hominẽ a lege eximere, ẽ ipſum impeccabilem facere, quæ abſurdiſſima eſt hæreſis. Paulus.n. qui alibi putabat nullam eſſe poteſtatem, quæ illũ poſſet a charitate Dei ſeparare, alibi nihilominus fatebatur ſe corpus caſtigare ſuum & in ſeruitutem redigere, ne cum aliis prædicabat, ipſe reprobus efficeretur. Et ne magnitudo reuelationum eum in ſuperbiam extolleret, angelum Satanæ, qui eum colaphizabat, ſuſtinebat. Non.n. ſic Paulus intelligit iuſto non eſſe legem poſitam, quia ſi illam tranſgrederetur, eandem iuſtitiam amitteret, ſed ingenium gratiæ fauoriſq. Dei duntaxat explicuit, nempe quod ubi charitas foras mitti timorem hoĩem quem poſſidet, obſequentiſſimum legi faciat. Atque hic eſt ſenſus uerborum. Pontificis in dicta diſtinct. 19. q. 2. Appellat.n. legem priuatam ſingularem ductum Spiritus ſãcti, contra quem nemo tenetur obedire legib. cõmunibus. Ille tamen eſt etiã Spiritus ſãcti ductus, ut ſubditorum quiſq; ſuis præfectis obtemperet. neq. oĩ ſpiritui credit. cõtra prælatorũ obediẽtiã intus obloquẽti, ne ſit forte Angelus Satanæ quem lucis eſſe putat.

Diluitur proxima dubitatio. — Primũ documẽtum. — Secũdũ. — Probat rurſus primã concluſiõ principalis. — Queſtio. — Solutio. — Lutheri error. — Auctor libro de Natura, & gra. — Prima ratio in Lutherum. — Secũda. — Mens Pauli.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum ſubdito liceat præter uerba legis agere.

POſtremus articulus uirtutis legis eſt utrum oĩs ἐπιείκεια ſit ſubditis interdicta, an uero liceat ſubdito contra uerba legis

Primũ arg. Auguſtini.

ba legis agere? Et arguitur q nemini ſubditorum id liceat. Aug. n. Aug. lib. de uera relig. In tẽporalibus legibus quãuis hoĩes iudicent de eis cum eas inſtituunt, tñ qñ ſunt inſtitutæ & firmatæ, nõ licebit de ipſis iudicare, ſed ſcd̃m ipſas. qui aũt legis verba ꝑmittit arbitratus intentionem legiſlatoris ſeruare, is de lege iudicare vr, ergo

Secũdũ

ſubditis id non licet. Secundo, Ei prorſus competit legum eſſe interpretem, qui eſt earũ conditor, ſolus aũt Princeps põt leges condere, nemini ergo aliorum liberũ eſt illas interpretari, ſed ſcd̃m eas agere.

Tertiũ.

Tertio. Qui leges condiderunt, ſapientiæ lumine illuſtrati cenſendi ſunt. Quæ ait Prouerb. 8. Per me Reges regnant, & legum conditores iuſta decernunt, ergo de intentione legiſlatoris non aliter iudicare licet, q̃ per legis uerba. In contrarium

Hilarius.

aũt eſt Hilarius 3. de Trini. Intelligentia dictorum ex cauſis eſt aſſumẽda dicendi, quia nõ ſermoni res, ſed rei debet eſſe ſermo ſubiectus. Ex quibus verbis colligitur prudentius eſſe ad cauſam attendere, quæ legiſlatores induxit, quã ad legis verba.

Quæſtio præſens materiam ἐπιεικείας in diſputatione producit, an videlicet aliquo caſu ſubditus ea ſit licita? Nam q principi competat, ambigit nemo, iuxta do-

Ariſtot.

ctrinam Ariſt. 5. Ethic. cap. 10. Ad quam idcirco quæſtionem tribus concluſionibus reſpondendum eſt. Prima eſt gñalis. Lex quæ à cõi bono deficit, nullã hẽt obligãdi vim.

Prima cõcluſio gñalis.

Hæc iam ſupra ex eo demonſtrata eſt, qd̃ lex oĩs dẽt eſſe pro cõi ſalute ciuium inſtituta. Vñ ff. de legib. l. Nulla iuris ratio aut benignitas patitur, vt quæ ſalubriter pro hoĩum vtilitate introducũtur, ea nos duriore interpretatione contra ipſorum cõmodum producamus ad ſeueritatẽ.

Probatio.

Secũda cõcluſio S. Tho.

Secunda concluſio. Quamuis lex in cõi lata caſibus plurimum contingentib. vtilis ſit, nihilominus quo caſu noſcitur aduerſari cõi ſaluti, non eſt obſeruanda. Exemplum diui Thomæ eſt. In ciuitatis obſidione ſalutiferum eſt lege caueri ne portæ aperiãtur. nihilo ſecius ſi tunc ciues, quorũ uita ſaluti reipublicæ conducit, hoſtes fugientes in vrbẽ ſe volunt recipere, contra legis verba aperiendæ ſunt illis valuæ; quoniã illa eſt legis mens, quippe q̃ ſi adeſſet legiſlator, haberet. Concluſio hæc proximus ad primam conſequitur. Enimuerò lex (vt ſupra dictum eſt) ideo ponitur in cõmuni, quod caſibus particularibus proſpicere ſatis nequit, vt habetur. l. Neque leges. & l. Non poſſunt. ff. de legibus. fit ergo inde conſequens, ut quoties caſus occurrerit, quem ſi legiſlator proſpexiſſet, exceptum iudicaret, non ſit obſeruanda.

Deducit cõcluſio ex priori.

Tertia cõcluſio

Tertia concluſio his duabus aſſertionib. nihil obſtantibus huiuſmõdi legis ἐπιείκεια more & ordine ad ſolum principem ſpectat, niſi illis dũtaxat caſibus, quibus adeo inſtat ſubitum periculum, ut ſi ad principem uel ad eius uicem gerentem recurrendum eſſet, damnum interim timeretur. Tunc enim licitum eſt ſubdito contra uerba legis agere. Illa quippe neceſſitas eſt, quæ legem non habet.

Dubitatio circa ſecundã concluſionem. Rõ hæc tandẽ explicatur S. Tho.

Atqui in concluſione prima nihil dubitationis latet, in ſecunda vero nonnihil. Videtur nanque ſanctus Thomas nimium illam ſtringere dum ait, illo præciſo caſu, quo legis obſeruatio in exitium vergeret communis ſalutis non eſſe ſeruandam, cum tamen neque in priuatam interniciem ſit ſeruãda. Etenim ille cui palam eſſet, obſeruatione in legis eſſe ſibi lethalem, conſtaretque ex natura legis non eſſe eius mentem in tantum periculum adigere ſubditos, nequiquam tenetur legem cuſtodire. Vt ſi mihi conſtaret, hoſtes mihi in via inſidias paraſſe, non teneor die feſto ire ad ſacrum.

Solutio

Reſpondetur neque hoc negare ſanctum Thomam, ſed loqui in reipublicæ periculo. Obſeſſa enim ciuitas non tenetur unicuilibet ciui fugienti portas pãdere cum ſuo periculo, & ideo neque ianitori aperire fas eſt. Imo licet eſſent perſonæ quam plurimum tuendæ urbi utiles, ſi certum eſſet quod hoſtium turma ſimul cum illis intro irrueret, quæ ciuitatem caperet, non tenentur. Secus ubi non eſſet tantum periculum, nam tunc imminenti periculo claniger ipſe poſſet aperire.

Obiectio iterũ contra cõcluſiõe.

Tertia uero concluſio non eſt uſquequaque clara. Dum enim aſſerit ſubito imminente periculo licere ſubdito agere contra legem inconſulto magiſtratu, alioqui uero ad ipſum recurrendũ, aut intelligit quando ſubditus de legis mẽte ambiguus eſt, aut quando procul dubio certiſſimus eſt, non quando hæret in dubio. nam tunc (ut ait

in ſolu-

in ſolutione ſecundi) debet abſq. ulla interpretatione uerba legis ſeruare. Quando uero omnino eſt certus, & ſi nullũ ſit in mora periculum, non tenetur Prælatũ cõſulere. Cui enim in die ieiunij nullus alius ſuppetit cibus, quam carnium, abſq. ulla ſuperioris conſultatione poteſt, ne fame pereat, illas comedere, etiam ſi citra periculum poſſet ipſum adire ad rei huius intellectum, etſi Caietanus quatuor hic mẽbra dignoſcat, perſpicacior tn̄ hæc fuerit trimembris diuiſio. Aut.n.ſubdito (de hoc.n.loquimur) palam liquet occurrenti caſu non eſſe legis mentem ut ſeruetur, & tunc nulla opus eſt ſubdiuiſione, ſed ſiue ſubitum ſit periculum, ſiue tẽpus ſuppetat adeundi præfecti abſq. illius prorſus conſilio, licet facere contra legẽ, vt caſibus proximis a nobis explicitis patet. Aut per aliud extremum eiuſmodi ſubditus in dubio hæret utrinq. æquali. Itaq. neutrius partis aſſenſum habet, liceatne facere contra legem necne. Ex tũc ſi uacat ad ſuperiorem recurrere, recurrẽdum eſt, ſi uero repẽtinum periculum id non permittit, ad literam ſeruãda eſt lex. Atq. hic eſt caſus S.Thomæ in ſolutione ſecundi, qm̄ ſubdito in tali caſu legem interpretari non licet. Si uero medio modo ſe habeat, ita ut neq; certus omnino ſit, neq; prorſus ambiguus, ſed in illa partem propendeat, ꝙ poſſ facere cõtra legem, itaq. illius partis opinionem habet cum formidine alterius, tunc ſi mora datur qua poſſit magiſtratum conſulere, id facere tenetur, ſin uero per ſubitaneum periculum id non licet, tuto facere poteſt contra legem. Atque hic eſt caſus tertiæ concluſionis. Quod ſi ſciſciteris utrum illa ſit ſufficiens rõ ἐπιεικείας ut ſubditus faciat contra legem, ꝙ ratio legis in particulari perſona & caſu deficiat? Reſpõdetur qđ ſi tantum deficit in particulari, non ſufficit, ſi autem in toto genere cauſſa ceſſauerit tum & lex quoq. ceſſare debet. Veruntamen antequam princeps uel conſuetudo illam abroget, uim ſuam non amittit. Lege (ut exemplum proferamus) cautum eſt ne quis arma noctu deferat. quantumuis ergo pacificus ſis neque ullum a te timeatur digladiationis periculum, non potes contra legem facere. Attamen qm̄ de ἐπιεικεία alibi Doctor ſanctus diſputat, nempe 2. 2. quæſt. 102. extra chorum hic ſaltaremus, ſi longior nos diſputatio remoraretur. Hæc aũt ſunt hic adnotatu ꝓpria. Primum, etſi liceat nonnunquã propter ἐπιεικείαν cõtra uerba legis ſcđm eius mentem agere, tñ uice uerſa extra tales caſus ſeruare in cortice uerba, corrupta legis mente, præuaricatio legis eſt. Sic.n.habet lex contra. ff de legib. In fraudem legis facit, qui ſaluis uerbis legis ſententiã eius circumuenit. Et l. ſequenti, Fraus legi fit, ubi fit quod fieri noluit, fieri aũt nõ uetuit. Prohibet lex, ne adulter filium ſpurium hæredem inſtituat, concedere ergo alteri hæreditatem qui det filio, eſt uerba legis, non aũt mentem ſeruare. Prohibet & altera lex, ne ſacerdos ſacerdotium in fauorẽ filij renuntiet, alter autem confert alterius filio, ut ille ſuo uices rependat, iniquitas eſt ἐπιεικεία e regione aduerſa.

(Margin: Solutio. — Caieta. — Partitio trimembris. — Primũ mẽbrũ. — Secũdũ. — Tertium mẽbrũ. — Qõ incidens. — Rñſio. — S. Tho. — Primũ aduertẽdum. — Exẽplũ.)

Et per hæc argumentorum patent ſolutiones. Ad primum n. reſpondetur ꝙ qui in illo poſtremo neceſſitatis caſu agit contra uerba legis, non iudicat de lege ipſa, ſed ſingulari caſu, in quo cernit non eſſe ſeruandam. Et pari mõ rñdetur ad ſecũdum. Hic.n. idem ſubditus non interpretatur legem ſimpliciter, ſed in caſu quo manifeſtum eſt legiſlatorem aliud intẽdiſſe, ſecus ſi anceps hæſitet, ut dictum eſt in ſecundo caſu. Ad tertium autem reſpondetur quod quantacunq. legiſlatores ſapientia uigeant, nulla tamen ſufficit, ut caſus omnes occurrentes proſpiciant.

(Margin: Ad primũ arg. — Ad ſecũdũ arg. — Ad tertiũ arg.)

QVAESTIO VII.

DE MVTATIONE ET VArietate legis humanæ.

S.Tho. 1. 2. quæſt. 97.

ARTICVLVS I.

Vtrum lex humana debeat quoque pacto mutari.

POSTREMA demum qõ legis humanæ eſt vt explicet ꝗ̃ debeat eſſe firma, & fixa Et iõ primo quæritur, an debeat aliꝗ quo pacto mutari? Apparet.n. id minime licere, lex.n.humana (vt ſupra diximus) a naturali

(Margin: Prima ratio ad partem negati-)

naturali deriuatur, hæc autē immutabilis eſt, ergo & illa. Id ēt ſecūdo colligitur ex natura regulę qualis eſt lex q̃ ſcd̄m Ariſt. 5 Ethic. ca. 5. ſolida eſſe debet & perſtans: lex aūt regula eſt, ergo immobilis, Itē tertio, Lex iuſta & recta eſſe debet, quod aūt iuſtū ſemel eſt, ſemper tale exiſtit. Accedit & teſtimoniū Nicolai Papæ, diſtinctio 12. Ridiculum eſt & ſatis abominabile dedecus, ut traditiones quas antiquitus a patribus ſuſcepimus infringi patiamur. In contrarium uero ſunt argumenta nihilo pauciora. Ratio enim expoſcere uidetur, ut quoties melius quidpiā occurrit, toties lex humana mutetur. Leges q̃ppe humanæ, ueluti & cęterę artes humana ratione excogitatæ ſunt & inuentæ, reliquæ uero artes occurrente eo, quod melius eſt, ſubmutantur, ergo idem eſt in legibus obſeruandum. Secundo, de præteritis ſumenda eſt ratio & cautio futurorum: contingit autem leges antiquas rudiores eſſe minusq. politas, quā ſuccedentibus moribus conueniant, ergo niſi quotieſcunq. meliores inuentiones occurrerent, legibus priſtinis antiquatis aliæ innouarentur, incommodum eſſet. Tertio, leges humanæ, quia circa lubricū ſingulariū fluxū uerſantur, nequeunt niſi temporis experiētia exacte inſtitui. Experiētia.n (ut 2. Ethic. auctor eſt Ariſt.) tempore indiget, ergo quoties temporis curriculū melius quid attulerit, expediens eſt leges ſubmutari. Accedit demum & Auguſt. 1. de libero arbit. ubi ait, Lex temporalis quamuis iuſta ſit, commutari tamen per tempora iuſte poteſt.

Secūda ratio. Ariſtot. Tertia ratio. Confirmatio. Nicolaꝰ Papa. Primū argu. negatiuū. Arg. 2. Arg. 3. Auguſt.

Poſtremū arg.

Argumenta præſentis quæſtionis rem in duo diuerſa extrema diſtrahūt. Nam illa prioris ordinis contendunt humanam legem prorſus eſſe immutabilē. Reliqua uero per alterum extremum, q̃ ubiuis melius aliud occurrerit, ſint mutādæ, & ideo duabus cōcluſionibus reſpōdendum eſt, quibus ambo extrema moderemur. Prior eſt, Licitum quandoque eſt, decens & ſanctum legem humanam mutari. Veritas cōcluſionis huius ex duabus naſcitur radicibus, uidelicet, tā ex natura rationis humanæ, qua leges condunt, quā ex natura noſtrarū actionū de quibus ſtatuuntur. Et.n. cū natura noſtra rōnalis ſit, hoc eſt diſcurſiua & ſuceſſu quodā ueritatis īdagatrix, nō pōt, ceu intellectualis angelus, qui naturalia oīa ſimul nouit, ſubito intima ueritatis penetrare. Vnde quemadmodū in ſciētiarū ſpeculatione defluxu quodā temporis Philoſophi ex imperfecto ad perfectū ſciētias promouerunt, ut 1 Phyſic. Primo q̃ue de Anima, aliiſq. libri Ariſto. teſtimoniū extat, ſic in morū cōpoſitione ratio practica negotiaī. Quapropter ſicut Thales ille Mileſius aliiq. illius ætatis ſex ſapientes ſcientias illucuſq. rudes & incomptas cōtemplatione polire cœperūt, quas poſt Plato & Ariſt. expoliuere, ſic & Lycurgus & Solō & apud Romanos Numa Pompil. ſuas reſpublicas antea barbaras & agreſtas politioribus legibus inſtituerūt, quæ deinceps tēporū incremētis exactius ſunt accuratiusq. & emunctius cultæ. Accedit rō ſcd̄a ex noſtrarū actionum cōditione, quæ & regionū diuerſitati & tp̄orū ſic ſubiecta eſt, ut nunquā in eodē ſtatu p̄maneat. Exēplū eſt Auguſt lib. 1. de libero arbit. ubi ait q̄d ſi populus bene ſit moderatus & grauis cōisque utilitatis diligētiſſimus cuſtos, recte lex feri, qua tali populo liceat creare ſibi magiſtratus, p̄ quos reſpublica adminiſtret, porro ſi paulatim ille populus depprauatus habeat uęnale ſuffragiū, & regimē flagitioſis ſceleratiſq. cōmittāt, recte adimiī populo talis poteſtas dādi honores, & ad paucorū bonorū redi arbitriū. Secunda concluſio quā D. Tho. ſanctiſſime conſtituit, quęq. legiſlatorib. perſpectiſſima eſſe debet, eſt: Nō ob quēcunque cauſſam melius quidpiam afferentē mutanda eſt lex ſed tunc penitus qñ uſque adeo excedit, ut damna detrimentaq. compenſet, quę legis mutatio ſuapte natura affert. Ratio concluſionis ſic habet, Cū leges humanę p̄ cōi utilitate & ſalute (ut dictum eſt) ſint inſtitutæ, eadē prorſus ratione mutandę ſunt, nempe qñ mutatio in augmentum eſt communis boni. Mutatio autem ſuapte ingenio per ſeipſam detrimentum affert, quia cum conſuetudo ſeruandę legis fuerit quodam pacto in naturam uerſa (nam conſuetudo, altera natura eſt) mutatio ipſa legis q̄dam eſt mutatio naturæ. Quo fit ut q̃ cōtra conſuetudinē fiunt etiam dum leuia ſunt, grauia exiſtimentur. Atque eandem ob cauſſam ueneranda legis canicies amore retinēt hu-

Prima conclu. Suadetꝰ cōcluſio duplici uia. Prima ratio. Ariſtot. Secūda ratio. Auguſt. Secūda conclu. D.Tho. Ratio concluſionis.

manos animos, q̃a ideo extincta nouitas alterius neſcio quid inuidię ſecum trahit. Dum igiť de leg's mutatione agitur, hæc debent in ſtatera pendi, ne. ſ. mutetur niſi tanta ab ea parte propendeat cauſſa, quę hæc ualeat mala cōpenſare. Quod quidē tunc prorſus continget, quando uel maxima euidētiſſimaque utilitas ex noua lege prouenerit, aut ingens neceſſitas conſuetam legem ob manifeſtam eius iniquitatē antiquare compulerit, ut. ff. de conſtitut. princ. l. 2 ait Vlpianus. In rebus nobis cōſtituendis euidē eſſe utilitas debet, ut ac cedatur ab eo iure quod diu æquū uiſum eſt. Hæc ergo regula tum in ſeculari republica, tum maxime in eccleſiaſtica, ac potiſſimū in his quę ad ſacra pertinent obſeruantiſſima eſſe debet, ne. ſ. ratio perſoluēdi officium, qua clerus aſſuetus eſt, pro quacūque rōne demutetur, etiam ſi egregia uideatur. Et multo minus ſacrorū rō quæ ad cultum diuinum attinent, quibus uidelicet populus oculos habet immerſos & affectos animos. Haud. n. id abſque detrimēto & ſcandalo fieri poſſet. Nihil aduerſus nouitatem Breuiarii obmurmurādum eſt, poſtquā ſanctiſſimus Papa id ꝑmittit, tñ finis ille ob quē mutatio facta eſt, uidelicet ut ſtatas ſoluentes horas memoriter. Pſalteriū diſcāt, non eſt ille quē ſancti patres horis dicendis canonicis prę fixere. Cantus. n Eccleſiaſtici non ſtudii gratia, ſed tantum diuinæ laudis inſtituti ſunt, ut melodia militantis Eccleſię inſtar triumphantis inſtitueretur. Vbi nō ceſſatur clamari quotidie, Sāctus, Sanctus, &c. Atque huic ſcopo admittebantur patres antiphonas, reſpōſoriaq. & pſalmodiā. Imo (ut eſt in priſcorū hiſtoriis) angelos eas etiam de cœlo adtuliſſe fertur. Præterquam quod ſacerdotibus permittere, ut aliter officium domi pendant, quā in eccleſia, eſt illis manifeſtam porrigere occaſionem, ne in Eccleſia cum aliis concinant, ſed uelut muti ſtipendia ſua faciant. Adde quod periculum inde imminet, ut eandem horarum ratio in Eccleſiam publicitus inducatur, quod grauiter populi aures offenderet. Hæc mihi impræſentiarum in mentem uenere, quia pro mei captu ingenioli ardenter deſidero, vt vnica eſſet ratio Breuiarii in toto Chriſtianiſmo. Nam uarietas Eccleſiæ, quæ tāquā regina circūamicta a dextris ſpōſi ſedet, in uarietate religionum aliarumq. cæremoniarū Chriſtianę familiæ ſatis ſplēdet. Quod aūt ad horas canonicas in Lingua latina tanta diuerſitas obtinuerit, nullam forſan, ſi fas eſt dicere, decus eſt. Cæterum nō ab re huc dubitatio occurrit, vtrū legiſlator pro ſuo libito abſq. ulla intercedente cauſſa, leges ualeat cōmutare? Et ap paret a parte negatiua argm̄, ꝙ nō aliter licet leges mutare, q̃ condere, ſi autē non pro communi utilitate conderentur, non eſſent leges, ergo neque ſi alia rōne mutētur, valida erit mutatio. In reſpōſione autem multa ſunt membra. Primū, ſi legiſlator, penes quem ſumma eſt poteſtas, legē ſine cauſſa tolleret factum teneret, hoc eſt nullam haberet deinde uim legis niſi quatenus uim retineret iuris, ſeu naturalis, ſeu diuini, tametſi dū lex reipublicæ conduceret, graue crimen committeret, uidelicet, ſi Papa tolleret annuā cōfeſſionem maneret ius tantum diuinum cōfeſſionis, & ſi Cæſar abrogaret legē ſuſpendendi, fures, maneret duntaxat naturale ius, ut puniantur ſaltem. Res eſt clara, quia lex niſi uim habeat coerciuam, non eſt lex. hāc aut uim habet a Principe uel a republica. Quapropter ſicuti etiam dum reſpublica legibus indigeret, tamen niſi eas poneret, nulla eſſet, ita ſiqua tolleret, non eſſet amplius lex. Secundum membrum eſt, Lex quam nouam conderet, uel in quam alteram mutaret, ſi nō eſſet pro communi bono, uel eſſet intolerabilis, nō haberet uim legis. Enimuero licet quam ipſe abrogaret, re uera eſſet abrogata, non tamen tantum poteſt in legumlatione, vt quam ipſe tulerit, ſtatim ſit firma & ualida, niſi (ut dictum eſt) iuſta fuerit. Hęc autem de omni poteſtate tam ſeculari quam eccleſiaſtica dicta ſunt, quibus tamen de eccleſiaſtica tertium peculiare adhibemus membrum. Nempe quod neque Papa neque Concilium in his legum poſitione & mutatione, quæ familiæ Chriſtianæ neceſſariæ ſunt, ut pote quod Spiritus Sancto reguntur, errare non poterunt, nunquam ſcilicet permittetur diuinitus. Papa aut cunctas leges ieiuniorum tollere aut legem confeſſionis in decennium

Marginalia (left): Regula ꝓxima- tū in ſeculari, tū in Eccleſiaſtica repu. obſeruāda eſt. — Cantus Eccleſiaſtici nō ſtadij gr̄a, ſed tantū diuinę laudis inſtituti ſūt. — Auctoris c ſu- ra d' Breuiarij pluralitate.

Marginalia (right): Dubiū. — Arg partis neg. — Prima aſſertio, qua partim ſatiſfit dubitationi. ꝓpoſitę — Probō p̄ſatę aſſertiōis. — Secūda aſſertio. — Ratio. — Tertia aſſertio de ptāte Eccleſiaſtica.

prolatare, quia impendio quam maxime huiuſmodi leges reipublicę referũt. Neq. rurſus præcipere permitteretur, ut cum primum quiſq. conſcius ſibi fuerit mortalis culpæ, ad aures ſacerdotis cõfeſſurus aduolet, quia lex eſſet intolerabilis.

Ad primũ arg. eorũ q̃ priori ordine iactata sũt. Reſpondere aũt reſtat ad utranq. argumentorum ſeriem. Ad primum ergo prioris ordinis rñdetur quod lex naturalis, q̃ participium quoddam æternæ legis eſt, immobilis perſeuerat, quia deriuatur ab illa per diuinã rõnem, illam inſtituentem quæ quidem diuina ratio ẽt eſt immobilis. Lex aũt humana deriuatur a naturali, per rationem humanam trahentẽ genus ad ſpeciem: Et quia ratio humana nõ omnia futura ſatis proſpicit, ex hac parte fit lex ipſa mutabilis. Accedit præterea, ꝙ lex naturalis continet principia uniuerſalia, quæ abſtrahunt a ſingularibus, leges aũt humanæ fundamentis nituntur particularibus, quæ in actionibus contingentibus & caducis ſita ſunt. Et per hoc reſpõdetur ad ſecundum ꝙ menſura debet eſſe immutabilis quatenus fert natura materiæ, menſura autem mutabilium rerũ ſolidiorem non ſuffert perpetuitatem. Ad tertium eodem fere modo reſpõdetur, ꝙ rectitudo in quantitatib. corporeis non dicitur reſpectiue in ordine ad aliam, ſed eſt in ſe abſolute recta, quia eius extrema nõ exeũt a medio, rectitudo autem humanæ legis non eſt abſoluta, ſed ſumitur in ordine ad cõe bonum, cui nõ ſemper res eandem habent proportionem, Quocirca illis mutatis mutatur rectitudo & iuſtitia legis. Auctoritas aũt iuriſta. diſt ſolũ admonet in fauorem ſecundæ concluſionis, ridiculum eſſe citra cauſſam vrgentiſſimam patrũ ſanctiones infringere, ſecus dũ cauſſa adeſt legitima. Nihilominus & reliqua in contrariũ argumenta tẽperanda ſunt & eneruanda, quatenus cũ ſecunda concluſione pugnãt. Ad primum ideo conſideratiſſime reſpondet S. Tho. aliud eſſe artiũ ingeniũ, aliud uero legum. Artes.n.ex ſola rõne vigorẽ hñt & efficaciã, & ideo quotieſcunq. melius quidpiam intellectui occurrerit, mutari debent, nam nullum eſt periculum, quin mutentur in melius, eo quod totum negotium in intellectu conuacantur. Leges autem uim maximã obtinent ex conſuetudine, vt Philoſ. 2. Pol. ait, adeo ut diuturna conſuetudo (ut ff de legib. Vlpianus ait) pro iure ſit habenda. Ob idq. nõ tantũ perpendendũ eſt in mutatione legis illud bonum ꝙ noua adiert, uerum & detrimentũ quod uetus conſuetudo patitur. Reliqua uero duo cũ Auguſtini ſententia id tantum comprobant, ꝙ leges mutare liceat, non id tamen quod quacunque de cauſſa, etiam ſi aliquo pacto congruentius quidpiam ſuadeat.

Ad 2.

Ad 3.

Ad poſtremũ argum.

Ad arg. poſterioris ordinis. S. Tho.

Ariſtot.

Facilis ſolutio cæterorũ arg.

ARTICVLVS II.

Vtrum conſuetudo uim legis obtinere ualeat.

NON eſt impertinens ſermoni de mutatione legum articulum intexere de cõſuetudine, per quam & mutari ſolent. Quæritur ergo, utrum conſuetudo uim queat obtinere legis? Exiſtũt enim a parte negatiua argumenta. Primũ, Lex humana ab æterna per naturalem deriuatur, contra illas autem nulla præualere poteſt conſuetudo. ergo neq. ulla ualet humanas mutare. Secundo, egregie arguit D. Tho. Ex multiplicatis malis nullũ conflari poteſt bonum, imo malum, quo multiplicatius, eo peius, qui autem primo contra legem agere incipit, male facit, ergo ſimilibus aceruatis actibus nihil boni confici poteſt, lex autem cũ regula ſit noſtrarum actionum, egregium bonum eſt, nulla ergo conſuetudo migrare in legis naturam poteſt. Tertio, Leges condere munus eſt ſolius publicæ poteſtatis. cõſuetudo aũt priuatis ciuium actib. inualeſcit, nulla ergo conſuetudo auctoritatem legis abrogare poteſt. In cõtrarium autem eſt Aug. in epiſt. ad Caſulanum, ubi ait. Mos populi Dei & inſtituta maiorum pro lege ſunt tenenda, & ſicut præuaricatores legum diuinarum, ita & cõtemptores conſuetudinem eccleſiaſticarum coercendi ſunt.

Arg. 1. a pte negatiua.

Arg. 2. D. Tho.

Arg. 3.

Auguſt.

Quæſtioni pręſenti unica, ſed tñ trimẽbri concluſione fit ſatis. Concluſio autem eſt, Conſuetudo trina uirtute pollet, uidelicet, ut & antiquam legem tum interpretetur, tum etiam immutet, ac ſubinde uim obtineat nouæ. Probatur: Ratio uoluntaſq. legiſlatoris promulgata non ſolum

Satis fit qõni vnica cõcluſione trimẽbri. Probẽ.

Quid ve niat nõie cõſuetudinis.

lum interpres legis eſt, uerũ & ueteris abrogatio, & nouę cõſtitutio, eiuſmodi aut rationis uoluntatiſq. promulgatio, non ſolum uerbo, uerũ & facto fieri cõſueuit, nã quod quis opere foris præſtat, intus mẽte probare cenſetur. quando autem priceps quos ſubditos cohibere põt, idẽtidem lõgoq. temporis interuallo operari ſinit, per miſſu illo rationem ſuam & uoluntatem aperit, ergo ſicuti uerbali promulgatione edictũ ponit, ſic & eiuſmodi permiſſione ciuium conſuetudinẽ pro lege ducit. quę ſubinde aut uetuſtæ interpres ſit, uel certe abolitio. Ad pleniorem autem rei intellectum noſſe operæpretium erit quid nomini conſuetudinis ſupponatur. Subobſcurus. n. apparet Iſidorus lib. v. Etymol. qui refertur i Decretis diſt. 1 ubi ait. Mos eſt longa conſuetudo de moribus tãtum tracta.

Iſidorus

Moris nomen trifariã vſurpat.

Videtur quippe in definitione repetitionis uitium cõmittere, Mos de moribus. Notato ergo uocem, Mos, trifariam uſurpari. Accipit enim primo pro ſingulari humano actu, puta libero, actiones. n. brutorum, niſi per metaphorã, mores non dicũtur. Et ab hac acceptione dicitur philoſophia moralis, id eſt humanorũ actuũ.

Prima acceptio

Secũda.

Secundo accipitur pro habitu, ex frequentia ſimilium actuũ genito, quemadmodũ dicimus hoïem bene aut male morigeratum. Et iſtæ acceptiones ad rem non faciũt.

Tertia.

Tertio ergo accipitur, vt idẽ ſit quod conſuetudo, & hoc modo nihil aliud eſt quam frequẽtia longi temporis ſimilium actuum i aliqua republica, puta uel in regno, uel in urbe aut in collegio. Nihil ergo inepte dixit Iſidorus. Dicẽs. n. morem eſſe conſuetudinem de moribus tractam, priori loco accepit tertio modo poſteriori uero primo.

Iſidorus

Quid inter ſit morem & cõſuetudinẽ.

Conſuetudo ergo, rationi, conſona atque a principe cõceſſa, uim habet legis. Quin uero eo tantum a lege differt, ꝙ lex ſcripto traditur, cõſuetudo uero uſu Sic. n. ait Iſidorus. Lex eſt conſtitutio ſcripta, mos aũt longa conſuetudo. Et ſubdit. Conſuetudo aũt eſt ius quoddam moribus inſtitutũ, quod pro lege accipitur, ubi deficit lex. Et l. diuturna. ff. de legi cõſuetudo pro iure & lege, in his quæ non ex ſcripto deſcendunt, obſeruari ſolet. Atq. inferius Paulus Iuriconſul. Imo magnæ auctoritatis, inquit, hoc ius habetur, quod in tantum probatum eſt, vt non fuerit opus ſcripto comprehendere.

Doctrina memoriæ commẽdanda.

Hoc ergo memoriæ commedandum eſt, quod conſuetudo de ſe ipſa uim legis nõ habet ſed quatenus a pricipis cõſenſu dimanat. Itaq. ut Ariſt. Platoniſve aut alius Philoſophi, quin uero oĩum Iuriſconſultorum ſaluberrimæ etiam ſententiæ, nunquam uim legis haberent niſi conſenſu principis ſtabilirentur, ſic neq. conſuetudo eandem aliter obtineret. uirtutem. Exempli gratia. Nunquam Baldi opinio ꝙ pro triplici furto ſuſpenderetur fur, obtinere potuit uim legis, niſi princeps illam ſcripto ſanciret, uel per conſuetudinem approbaret. Qua ꝑ ꝑ ubi lex exprimeret, nullã cõſuetudinem cõtra legem ualituram, decretum hoc conſuetudinem irritat, ut per illam lex nunquam abrogetur, quia tũc cõſuetudo nihil operatur, eo quod nũquam iudiciũ eſt talis uoluntatis principis. Tametſi tam longa põt eſſe in contrariũ, maxime in ſeculo aliorum principũ, ut decretum ẽt illud irritans euincat. Sed eſt præterea animaduertendum, quod conſuetudo non ſolum obligat tanquam ſignũ promulgationis legis nouæ, verum aliqñ eſt ſignum ac teſtimonium ꝙ olim talis extiterit lex, licet non reperiatur ſcripta. Quã uero longum tempus in cõſuetudine ſpectandum ſit antequã uim obtineat legis, non eſt iure certum. In aliquib. (ut aiũt) duo actus ſufficiũt, in aliquib tres, in aliquibus decem.

Regula.

Sed re vera nulla eſſe põt cordatior regula, ꝙ quæ c. cum tanto. de cõſue. ſtatuta eſt, ubi habetur ꝙ nunquã conſuetudo poſitiuo iuri præiudiciũ generare debet, niſi fuerit rationabilis & legitime præſcripta. Vbi in verbo, rationabilis anima aduertẽdum eſt, ꝙ ad hoc ut robur nanciſcatur legis, habere debet conditiones bonæ legis, ſupra conſtitutas. Et ſecundo, in uerbo, pręſcripta, conſiderandũ ꝙ tunc conſuetudo uim adipiſcitur legis, quãdo cõi hominum iudicio & arbitratu peccatum eſſet facere contra illam.

Sana admõitio.

Quapropter admonere hic non pręteribo quãtum creetur periculi dum in aliqua republica ſemel, aut bis quidpiam permittitur. Enimuero ad id perſuadẽdum, quod nouum petitur, in cauſſam adducitur, ꝙ unus actus nihil nocere põt, poſtea uero

ſimilitu-

ſimilitudine illius alter perſuadetur, ac ſubinde conſuetudo uires nāciſcitur. Idē exiſtit periculum inter viros potētes. Vt ſi ſemel vaſalli vrbanitatis ac beneuolentiæ gratia dño ac patrono ſuo munuſcula obtulerint, ſtatim vrbanitas in cōſuetudinē rapitur, & gratia in ius debitum. Sed nunquid quæcunq. inueterata conſuetudo legem abrogat. Ratio.n.id vī perſuadere. Nam dū princeps diſſimulat, ſuam exiſtimatur interpretari uoluntatem. Rñdetur nihilominus minime ſic eſſe. Imo quādiu uſus contra legem, non aliunde quam ex negligentia principis oritur, aut ex eo ꝙ potens non eſt ad ſumendam de malefactoribus uindictam, nunquam contra legē præſcribit, ſed tunc penitus quando & potens eſt abuſum cohibere, & nō ex vecordia, ſed oculata diſſimulatione illum permittit. Neq uero antequā longæuus mos auctoritatem nanciſcatur, nā cum lex prudentia & iudicio, condi debeat, iudicium aūt tp̄s requirat, fit ut conſuetudo breui tp̄e non uſq. ad uigorem legis irroboreſcat. Hac.n. fortaſſe rōne inoleuit mos in Gallis veſcendi carnibus in Sabbatis inter natale Dñi & purificationem Virginis, & in Hiſpaniis animaliū inteſtinis. Qñ aūt dicimus diſſimulationem Prælati in cauſſa eſſe ut conſuetudo lex fiat, intelligitur de illo Prælato, qui eſt legiſlator, nam etſi Prætor in urbe, uel Prælatus conuentus, aut prouinciæ diſſimulent legum tranſgreſſiones, eiuſmodi conſuetudo nunquā uires legis conſequitur, quia non eſt ſignū uoluntatis ſupremi Prælati, qui eſt legiſlator. Vtrum autē quicunq. uſus in conſuetudinem uerſus, obligatoriam legem conſtituat, ambigere quiſq. poſſet. Solet.n. uſu uenire, ut homines pietatis gratia incipiant, uel diem feſtum colere, uel ieiunium ſeruare, non quidem tanquam de præcepto, ſed ex animi pietate, &(ut aiūt) ex deuotione, ut ſi modo in aliqua prouincia inciperent feria quarta a carnibus abſtinere, vtrum præterea poſtea præceptum eſſet: Reſpondetur, perpendendum eſſe quomodo talis religio fuerit ſeruata. Si enim tantum ex deuotione libera, nunquam illud uertitur in præceptum, niſi poſtea religio crebreſcere incipiat tā quam præceptum. Suſpicio enim me ſemper tenuit, morem ſoluendi ſtatis horis officium Dominicę noſtræ, in initio non habuiſſe uim præcepti, neque illam uim obtinuiſſe ante quadringentos hic annos. Alioqui in ordine noſtro non eſſet, nobis iuſſum ſurgentes in dormitorio illud ſoluere. Veruntamen poſtea adeo religio inualuit, ut uix iam ſit qui audeat negare præceptum.

Quæſt.

Ratio.

Solutio.

Gallorū mos.

Alia qō.

Solutio.

Ad primum igitur argumentorum frontis quæſtionis reſpondetur, longe eē aliā rationem legum naturalium ac diuinarū, quam ſit humanarum. Illæ.n.a uoluntate diuina ſtatutæ, ſunt cui nulla humana uoluntas neq. conſuetudo obſiſtere valet. Imo uero quanto conſuetudo contra diuinam legem & naturalem fuerit inueteratior, tanto grauioris eſt cauſſa peccati, tantum abeſt, ut conſuetudo quippiam uigoris detrahat illis legib. Ad ſcd̄m aūt reſpōdetur, quod cum (ut ſæpe dictū eſt) leges humanę in aliquibus caſibus deficiāt, poteſt conſuetudo contra legem per actus licitos inchoari, q quidē frequentati actus uim obtinebunt legis, eo quod per illos oſtenditur legem antiquam fuiſſe inutilem. Quandiu uero ratio legis durauerit, nequibit eam ulla conſuetudo ſuperare, quia conſuetudo tunc non erit rationabilis. ſed lex potius erit ſemper uictrix, niſi forſan conſuetudo oſtenderit legem, licet non inutilem, tamen non conformem naturę patrię, hoc enim etiam ſufficiet ad ipſam obolendam. At uero S. Tho. uī curte reſpondiſſe. Docuit.n. quemadmodū cōſuetudo poſſit per actus licitos inchoari, non tamē reſpōdit, quid ſi inchoetur per illicitos. Caietanus reſpondet ꝙ etiam dum per illicitos incipit, poteſt temporis lapſu auctoritatem obtinere. Arbitror autem operæpretium diſtinguere. Nā quātum ad hunc effectum, ut lex priſtina antiquetur, conſuetudo etiam illa quæ illicitum habuit ortum, poteſt, licet nō apud eoſdem homines, tamen apud poſteros uim obtinere. Cœperunt inquam (ut exēpli gratia dixerim) anteceſſores noſtri praue agere contra aliquam legem, nos autē in noſtro ſeculo inuenimus cōſuetudine abrogatam, non tenemur ſcrutari de conſuetudine illa, qualia habuerit initia, ſed liberi ſumus ab eadem lege. At uero quā-

Ad primū arg.

Ad ſecūdū arg.

D. Tho.

Caietan.

Cenſura auctoris

tum

Diſtinctio.

tum ad alterũ effectum, qui eſt obligare, conſuetudo non ſortietur uim legis quan diu per actus illicitos increbuerit, ob ratio nem iam ſupra dictam, quia lex debet eſſe æqua & iuſta.

Ad tertium.

Ad tertium reſpondetur, ꝙ multitudo priuatorum hominum introducentium conſuetudinem, duplici conditionis eſſe poteſt. Aut.n. liberam conſti tuunt rempublicã, quæ ſeipſam ſine Principe gubernat, & tunc mos populi erit cõ ſtitutio legis. Si tamen ſub Rege aut alio Principe degat, tunc (ut dictum eſt) conſuetudo non per ſe eſt lex, ſed quatenus interpretatio eſt uoluntatis Principis.

ARTICVLVS III.

Vtrum rectores multitudinis in legibus diſpenſare poſſint.

POſtquã in calce ſuperioris quęſt. diffinitum eſt, nõ licere ſubditis niſi in repentino periculo ἐπιείκεια uti, uidere nunc reſtat utrum ſaltem gubernatores multitudinis diſpenſare poſſint in lege, illis caſibus, quibus iudicauerint expedire?

Primũ arg. partis negatiuæ.

Et arguitur a parte negatiua, Lex (ut ſupra ex Iſidoro mõſtratum eſt) fertur pro bono communi, bonum aũt cõe non eſt pro priuato intermittendum, ſiquidem (ut Philoſophus. 1 Ethic. auctor eſt) bonum gentis diuinius eſt quam bonũ unius hominis, ergo non licet cum aliquo diſpenſare ut contra legem faciat.

Ariſtot.

Arg 2.

Secũdo, Deut. 1. pręfectis hoc ponitur documentum: Ita paruum audietis ut magnum, neque accipiatis cuiuſquam perſonam, quia Dei iudicium eſt. Alicui autem id indulgere quod toti reipublicæ denegatur, acceptio eſt ꝑſonarum: ergo id minime licet.

Arg. 3.

Tertio, in legem diuinam & naturalem nulla cadit diſpenſatio, lex autem humana debet illis eſſe conformis, utpote quæ ab illis deriuatur, ergo neque in ipſa cadit.

Paulus.

In contrariũ ait Apoſt. 1. ad Corinth 9. Diſpenſatio mi hi credita eſt.

S. Tho.

Ad quæſt. intelligentiam notandum cum S. Thoma quod diſpenſatio proprie importat cõmenſurationem alicuius cõis ad ſingula, hac.n. ratione paterfamilias diſpenſator dicitur, quod unicuique pon dere quodam & mẽſura tum operas imperat, tũ & neceſſaria ex communi penu diſtribuit. Pari ergo modo ille in republica dicitur diſpenſator, cui incumbit ordine & ratione diſponere qualiter cõis lex ſit a ſingulis obſeruanda. Duabus ergo concluſionibus ad quæſtionẽ reſpondetur.

Prima conclu.

Prior eſt, Ille, cui regimen incumbit multitudinis, poteſtatẽ habet diſpẽſandi ſuper lege humana in caſibus certis & cum certis ꝑſonis.

Suadet conclu.

Cõcluſio ex illo principio ſæpe antea reſumpto colligitur, lex.n. humana quia in communi poſita eſt, comprehẽdere nõ pt cauſas omnes ſingulares, ob idq. uſu uenire poteſt, ut quæ in communi ac plurimum congruens eſt, in perſona certa & caſu deficiat, quippe quod eius obſeruantia uel obſtaculum ſit meliori bono uel alicuius mali occaſio. Quamobrem cũ ille qui curã reipublicæ gerit, uniuſcuiuſque ſaluti debeat conſulere, efficax ratio præcipit, ut facultatem tunc faciat tali perſonæ faciendi contra legem.

Secũda conclu.

Secunda concluſio, Quando cauſſa non occurrerit rationi conſentanea atq. in bonum cõe relata, tunc Prælatum pro ſuo libito diſpenſare, peccatũ eſt, aut infidelitatis aut imprudentiæ. Infidelitatis ĩquã, dũ bono cõi non proſpicit, ſed ſuo aut alterius priuatæ perſonę, imprudentiæ autem, ſi zelum quo affectus eſt boni publici pruden tia non exornat, ne quam exploratam habeat perſpectamq cauſſam contra legẽ diſpenſet. Quamobrem Chriſtus redemptor noſter, ut Lucæ 12 ſcriptũ eſt diffici le arbitrabatur, ut ambæ uirtutes in diſpẽ ſatore coniungerẽtur. Aiebat.n. Qui putas eſt fidelis diſpenſator & prudens, quẽ conſtituit dominus ſuper familiam ſuam?

Quorũdã fallacia confundentiũ ἐπιείκειαν cũ diſpẽſatione.

Quo hæc autem lucidiora fiant, nonnulla hic ſunt conſideranda. Inſinuat ſe enim hic primum omniũ fallacia, quæ nonnullos deuincit nempe idem eſſe diſputationem quod eſt ἐπιείκεια eo quod diſpenſator nihil eis aliud uidetur efficere, quam legem in tali caſu ex æquo & bono interpretari. At uero ſecus res hẽt.

Quid irritatio.

Differũt.n. ſignificato quatuor hæc reſpectu legis, Irritare, abrogare, ἐπιείκεια interpretari, & diſpenſare. Irritare.n. eſt legem & uotũ im pedire aut caſſare, ne robur obtineat obligandi.

Quid abrogatio.

Vt ſi legem a ciuibus conſtitutam, Rex nõ probaret, neq. cõfirmaret, ſed caſſaret. Quemadmodum & pater poteſt uo-

tum

Quid legis interpretatio.

tum filij irritare ſuper quo ſi ſolidū eſſet diſpenſare nō poſſet. Legem uero abrogare, eſt poſtquā uim hēt in totum tollere. quāuis ſi uſq. ad præfinitum duntaxat tēpus poſita erat, tunc non tam proprie dicitur tolli quam impleri, Quo utiq. inter alios ſenſu ait Chriſtus, Non ueni legem ſoluere, ſed adimplere. Interpretari autē per ἐπιείκειαν eſt ipſam declarare ī tali caſu locum non habere.

Quid diſpeſatio

At uero diſpenſare eſt quempiam ſubditorum a lege excipere, cōceſſa illi licentia & facultate ſine qua legi eſſet obnoxius.

Obiectio.

Patet ergo diſcrimen quod ἐπιείκεια non eſt ſubditū ꝑ licentiam eximere caſu quo teneretur ſed explicare quod in illo caſu nō tenebatur, diſpenſatio autem eſt licentiam concedere. Quare ἐπιείκεια non ſolū Prælatis, uerum ſubditis (ut dictum eſt) competit, diſpenſatio uero tm̄ Prælatis Sed arguis cōtra, ſi Prælatus non poteſt ſine cauſſa diſpēſare, fit, ut diſpenſatio nihil aliud ſit, q̄ declaratio cauſſæ ob quam ratio legis in tali caſu deficit, Negatur conſequentia. Nam etſi ratio legis in hac perſona deficiat, nō ideo protinus a uinculo legis enodatur. Aliud.n. eſt quod obſeruatio humanæ legis ōni ſit cōtraria, ubi ἐπιείκεια locū habet, aliud uero ꝙ ratio legis in hac perſona deficiat, ubi nihilominus neceſſaria eſt

Solutio

diſpēſatio. Exempla ſunto, Sic carnes die uetita non comedere cauſſa mihi eſſe ut fame perirem, poſſem ἐπιείκεια uſus comedere, tn̄ licet ego caſtigatione carnis non indigerem, ob quā ieiunium indictū eſt, imo abſtinētia & inedia aliquod mihi eſſet impedimentum ſtudij, non ideo liber a lege fio, ſed eſt cauſſa ut mecū Prælatus diſpenſet non quidem interpretando, ꝙ tunc me lex non comprehendit, ſed ēt ſi me comprehendat præbendo mihi gratia maioris commodi licentiā, ut non ſit mihi culpa nō ieiunare. Item dū uetaret lex ignobiles hoīes & infames equos aſcendere ſi occurreret eorum cuipiā caſus, ut niſi ſe equo eriperet ī manus hoſtium incideret, tunc ἐπιείκεια eum docet lege ſe illo caſu non obligari. At uero etſi contingeret quempiam illius claſſis hominē utilē eſſe bello, non ſubinde equo liceret uti, ſed tn̄ ratio diſpenſationis emergeret. Et pari mō loquendum eſt de uoto. Ex quo

Corollarium.

fit ꝙ diſpenſare nō ſolum eſt mutare unā obligationem in aliam, ſed poteſt ēt fieri per remiſſionem ac relaxationem ſaltem in parte. Alioqui non eſſet diſpēſatio, ſed mera commutatio. Vouiſti difficilē peregrinationem Hieroſolymitanā, occurrit aūt cauſſa publica Eccleſiæ, in cuius ſubſidiū eleemoſynis opus eſt, poteſt illud uotum Papa in aliquā pecuniam commutare ēt minorem quam eſſent itineris expēſæ. At vero ſciſcitaris forte utrū penes ſolum Principem & Legiſlatorem ſitum ſit

Quæſt. Argm̄.

diſpenſandi munus? Eſt.n. hoc argumentū a parte affirmatiua, quod diſpēſatio legis eſt quędam particularis eius abrogatio, abrogare autem legem, eiuſdem eſt functio cuius eſt condere.

Rñſio.

Rñdetur nihilominus eiuſmodi ptātem in leges, licet plenaria ad ſolum Legiſlatorem pertineat, nihilominus, ut præfata rō perſuadet in caſibus nonnullis penes inferiores quoq. gubernatores ſitam eſſe. Primum, poteſtate a ſuperiore delogata, quam uel iura inferioribus concedunt, uel conſuetudo interpretatur: Vt diſpenſare in uoto ſimplici, trib. exceptis. Mox facultate ordinaria, tam in ſuis proprijs legibus q̄ ēt ī ſuperioris. Poteſt inquam, Epſ in legibus Papæ diſpenſare, uel iuris conceſſione, uel conſuetudine. Præterea, in triplici rerum ordine, nēpe ſi uel materia leuis eſt, uel frequens caſus, uel lex propriū bonū ſuæ ciuitatis uel diœceſis reſpicit.

Caieta.

Sententia eſt Caietani 1.2.q.97.art 4 quā ſuo ſale conditā credo eſſe ueram.

D.Tho.

Nā hac de cauſſa D. Tho. nō interrogauit ſtricte, an Princeps & Legiſlator, ſed latius an rectores multitudinis, poſſint ī legibus humanis diſpenſare? Rectores.n. non ſolum Principes ſunt, uerū & qui ad gubernaculum cuiuſq multitudinis ſedent. Leuia aūt cēſentur illa, quæ non præcepto proprie dicto obligante ad mortale ſed ſtatuto poſita ſunt. Qua ratione Prælati noſtri etiam Priores conuentuales diſpenſare poſſunt in eſu carnium, in induendis lineis, & in id genus cæteris. Frequentia deinde caſuum cauſſa eſt, ut poſſit Epiſcopus diſpenſare.

Tēperatio ſuperioris aſſertiōis.

Vt in ieiunijs, licet ſit lex ſuperioris, quoniam grauiſſimum eſſet onus, quoties quis diſpenſatione ieiunij egeret, adire Papam. Hoc autem ſic tēperatum, quod

poſſit

poſſit epiſcopus in diem aut in breue tẽpus cum aſſiſtẽte cauſſa, ſuper eiuſmodi legibus diſpenſare, tamẽ pro uita tota neſcio. Et eadem ratione, ſi alter coniugum per inceſtum cum alterius conſanguinea, inhabilis ad exigendum coniugale debitum fiat. Atque tunc præſertim dum uel ob perſonæ pauperiem, uel alia de cauſſa nõ pateret ad urbem acceſſus. Secus ſi impedimentum antecederet matrimonium qđ ſubinde contrahendum impediret in quo ſolus Papa diſpenſare põt. Præterea ſi peculiaris lex urbis extat, ne uel uinum uel frumentum extrinſecus adducatur ut proprii Vrbis fructus diſpendantur, poſſet credo Prætor diſpenſare, ſecus th̃ Epiſcopus in matrimoniis & ordinib. ad bonum publicum pertinentibus. Cauſſas uero quib. diſpenſator adduci ad diſpenſandum dẽt explicant ſancta Decret. 1. q. 7. per totum. §. tẽpus utilitas perſona, qualitas. In ſumma, quo cunctas complectaris, diſpẽſatio fieri non debet, niſi in cõe bonum cedat, pro quo lex oĩs conſtituitur. Nam quantum periculi reipublicæ inde conſletur, vnde legum diſpenſatio, aliis priuatis reſpectibus & ſilendis cauſſis fieri cęperit, locus in quo Eccleſia Dei iacet, apertiſſimo documẽto eſt. Nã ſi leges nihil aliud emolumenti in rempublicam conferunt, q̃ quod ſine principi fluctuoſæ pernities ſunt potius & labefactatio boni publici. Fit. n. inde, ut ſoli pauperes legibus coerceantur, ſed qui illis indigent, ſubijciantur nulli. Abſit ergo (quod antea diximus) leges in hoc condi, ut ſint legislatori periculũ. Sed cum primũ ratio ob quã latę ſunt, cęſſauerit, abrogãdę ſunt ne a ciuibus ſi pretio diſpẽſatio redimenda. At ſi percontaris utrũ cauſſa ſit diſpenſandi ſatis idonea, quod qui uotum fecit, nequit illud ſine graui difficultate & moleſtia implere (hæc enim eſt quæ frequentius obtendi cõſueuit) reſpondetur, ꝙ ſi difficultas in re ipſa ſit, quia ſcilicet quis inconſulta prudentia nec re ſatis perpenſa longum ieiunium in pane & aqua uouit, aut pedeſtrem peregrinationem ſuis cruribus imparẽ, temeritas illa cauſſa eſt diſpenſandi. At uero dum difficultas nõ ex rei natura, ſed ex prauo habitu uouẽtis proficiſcitur, cũ difficultas ipſa abſtinendi ab iniqua cõſuetudine cauſſa fuerit uouendi, nõ eſt eadẽ in cauſſam diſpenſationis reuocãda. Si uero poſtquam uotũ (ut exempli cauſſa dicamus) ut Hieroſolimitanæ peregrinationis aut etiam religionis emiſiſti, perpetuus tibi accidit morb. aut debilitas quę tibi impedimento ſit iuris abſolutus a uoto es. At uero de uoti diſpẽſatione, peculiaris nobis inſtitutus eſt octauus liber. Poſtremum ergo dubiũ reſtat, utrũ ille cum quo ſine cauſſa diſpenſatur, tutus in conſcientia maneat? Rñdẽt Iuriſconſulti, ut ex Innocentio colligitur in ca. Cum ad monaſterium de ſtatu monа. & ex Panor. in cap. non eſt uoti de uoto. ꝙ ſi cum Pontifice ſummo inferior ſine cauſſa diſpenſat, diſpenſatio nõ tenet: quia ſub hoc limite illis cõceſſa eſt diſpẽſandi facultas. Si uero Papa diſpenſet, tũc diſtinguẽdum eſt. Nam in his quæ de iure diuino pendent, quale eſt uotũ & iuramentum, ſi abſq. cauſſa diſpenſet, diſpenſatio nõ tenet. Secus in his quæ ſunt meri iuris poſitiui, q̃a a ſuo prorſus arbitrio pendent. Et quidem prior diſtinctio forſan non tanta ueritate pollet, nã in leges quæ a ſua mere pendent ordinaria p̃ãte, non eſt cur Epiſcopus nõ fungatur facultate qua Papa in ſuas. Poſterior uero diſtinctio impẽdio q̃ maxime ꝓbabilis ẽ. Et ideo in his quæ pẽdẽt de iure diuino, nõ ſolũ diſpẽſans peccat, uerum & formidanda diſpenſatio eſt, ueluti cauſſa, & nullius apud Deum ualoris. Quapp̃ dũ in pluralitate beneficiorum diſpenſatur, & dum infans aut puer curam permittitur gerere ſanimarũ, & laicus monachis ĩ Abbatẽ præficitur & ſolẽniter profeſſus (uti Panor. infert) ad laxiorem ordinẽ illum præſertim qui tm̃ habet ordinis nomẽ, reuocatur, uerendũ eſt ratum nõ eſſe & ualidũ apud Deum. Quocirca tã q̃ eiuſmodi diſpẽſationes aliis procurant, quã ipſi qui petunt, grauiter delinquũt. Imo ẽt ſi diſpenſatio ſine cauſſa teneret, non ſolũ diſpenſare, uerum & petere & procurare, peccatum eſt graue. In his aũt quæ meri ſunt poſitiui iuris, diſpẽſatio ſine cauſſa a peccato nõ excuſat, uerũ th̃ diſpẽſatio tenet. Tameſi Caieta. loco citato & in ſua Summa, in uerbo, diſpẽſatio. neq. in his pacatas cenſet eorum cõſcientias, cũ quibus

Cauſſa diſpẽſationis legitimæ.

Dubitatio.

Diſſolutio.

Poſtremũ dubium.

Solutio Iuriſcõſultorũ.

Innocẽt.

Panor.

Refellũtur præſati auctores.

Probat̃ poſterior diſtinctio Iuriſcon.

Caieta.

bus ſine cauſſa diſpenſatur. Et ratio eius eſt quod licet tollatur ius poſitiuum, ſupereſt nihilominus legis naturalis uis, quę eſt, ne quis abſque cauſſa reipublicę ſe oneribus ſubducat. Hoc autem nondum equidem mecum cōſtitui quantum ualeat. Enimuero ſi exoneratio mea, oneratio eſſet aliorum, ut cum quis priuilegium procurat quo ſe tributis ſoluendis abſq. cauſſa ſubtrahat, vnde aliorum vesgit aggrauatio, peccatum eſſet mortale. In ieiuniis autem non eſt tam planum, niſi ubi exemptus ſcandalum daret. illo autem ceſſante, forſan culpa non eſſet peior quam uenialis.

Non ſatis certa Caie. ſentētia.

Ad primū arg.

Ad primum igitur argumentum iam reſponſum eſt quod nihil diſpenſatio cum priuata perſona legi obſtat, etiam ſi pro bono communi ſit lata: quia talis diſpenſatio fieri non debet, ut bono communi noceat, imo ut in eius augmētum cedat. Ad ſecundum uero reſpondetur quod nulla eſt acceptio perſonarum, licet non ſemper æqualia perſonis inæqualibus imperentur. Imo uero nihil iniquius æqualitate, ubi perſonæ non ſunt æquales.

Ad ſecūdū arg.

Ad tertium iam ſupra reſponſum eſt de legum mutatione. Lex enim naturalis quantum ad præcepta communia & generalia nullam poteſt habere fallentiam, & ideo indiſpenſabilia ſunt, in concluſiones autem naturales ἐπιείκεια uim habet, cuius utiq. uirtute qui in depoſito arma cuſtodit, furibundo domino non confert. Diſpenſare autem in eiſdem ſoli Deo competit, qui antiquitus diſpenſauit, ut plures unus matrimonio ſibi coniungeret. In legibus autem diuinis poſitiuis quæ nō ſunt de iure naturæ ipſe quoque diſpēſare poteſt, vel cui ipſe ſpecialiter commiſerit. Specialiter inquam, quia Papa, licet ſit Chriſti uicarius, poteſtate ordinaria non poteſt ſuper iure diuino diſpenſare. Apoſtoli uero ſpeciali ipſius commiſſione diſpenſarunt in forma baptiſmi, ut fieret in nomine eius. Et Act. 15. tolerarunt, ut Chriſtiani abſtinerent a ſuffocato & ſanguine cū ritus illos iure diuino Chriſtus abrogaſſet, qui ſalus eſt, & redēptio noſtra benedictus in ſecula.

Ad tertiū arg.

Finis Libri Primi, de Iuſtitia & iure.

FR. DOMINICI SOTO SEGOBIENSIS, THEOLOGI, ORDINIS PRAEDICATORVM.

Liber Secundus de Iuſtitia & Iure.

P R OE M I V M.

Argumentum hoc quod de legibus inſtituimus, non modò quòd non poteſt non eſſe prolixum, verùm quòd hac ratione erit diſtinctus, in duos libros diſtribuendum duximus. Igitur cùm in Primo de lege naturali & humana, ab æterna deriuatis, per quas homo ad finem naturalem ordinatur, ſatis diſputatum pro captu noſtro a nobis fuerit, ſequitur ut in hoc Secundo de lege diuina diſſeramus, per quàm ad ſupernam fœlicitatem promouemur. Nam quamuis materiam hanc, potiſſimùm legis veteris, Diuus Materia ſecundi libri. *Thomas peregregiè, ut pleraque ſolet omnia, locupletauerit, non tamen erit omnino ſuperuacanea, ſi Deus dederit opera noſtra.*

QVAESTIO PRIMA, DE LEGE VETERI.

S.Thom. 1. 2. quæſt. 98.

A R T I C V L V S P R I M V S.

Vtrum præter naturalem legem & humanam, quæ ab æterna deriuantur, fuerit diuina hominibus neceſſaria.

PRIMO ergo quæritur in genere, vtrum neceſſaria fuerit hominibus lex aliqua diuina ſupernaturalis? Hanc.n.quæſtionem D. Tho. q.91. diſputauit S. Tho. nos tamen in hunc locũ, ubi de lege diuina initium dicendi facimus, repoſuimus. Arguitur ergo a parte negatiua: Lex natu- Primum arg. partis negatiuæ. ralis eſt quędã, ut dictum eſt, æternæ participatio lex aũt æterna eſt diuina: ergo, præter naturalem non opus erat alia diuina. Secũdo, Deus, ut Eccl.15. legitur, dimi- Arg. 2. ſit hominẽ in manu conſilij ſui, qđ eſt rõ- Confirmatio. nis actus: ergo nõ opus habuit lege, quæ rõne ſua eſſet ſuperior, ſed ſatis humanis gubernari poterat, q̃ per rõnem cõſtituuntur, eo præſertim quòd humana natura, cũ ſit irrationabilib. præſtantior, ſufficientior ſibi eſt quã brutis ſua, irrationales autẽ creaturæ pręter naturalẽ ſibi inditã non indigent altiori lege, ergo neq. homines. Tertio arguitur. Eſto, diuina lege opus no- Arg. 3. bis fuerit, abundabat tñ una, tum q̃ regnũ cœlorũ unũ eſt, ac regis unius, ſcđm illud Pſal. Rex oĩs terræ Deus, & intentio legis una, uult.n per eã Deus (ut ait 1. ad Tim.2 Apoſtolus) oẽs hoĩes ſaluos fieri, Paulus. & ad agnitionem ueritatis uenire. Atque ob id maxime, quòd lex naturalis ab æterna deſcendens, una eſt, ac perinde diuina, quo propinquior eſt æternæ, deberet eſſe magis una. In contrarium eſt poſtulatio illa Dauidica: Legem pone nihil Domine viam iuſtificationum tuarum. Vbi Pſ.118. indignitatem humanam deſignauit, quæ cum naturali lege ſibi nõ ſufficiat, altiorẽ exoptat. Sed & q̃ fuerit bipartita, ait ad

Heb.7.

Heb. 7. Paul. Translato ſacerdotio, neceſſe eſt, ut legis translatio fiat.

Partitio diuinæ legis. Ad intelligentiam quæſtionis ex ſuperioribus recolẽdum eſt; quemadmodum diuina lex, duplex dignoſcatur, uidelicet æterna & poſitiua. Aeterna.n. eſt ſua ipſius eſſentia, quæ fons eſt abyſſuſq. luminum, unde omnis ſciẽtia lexq. promanat diuina uero poſitiua ẽ illius participatio nobis porro data inque noſtris cordibus, uti ait Corinth. Paul. ſcripta. Et de hac inſtituitur præſens quæſtio. Ad quã duabus reſpõdetur concluſionibus. Prior eſt:

Prima conclu Præter naturalem legem & humanam neceſſarium fuit ut altior alia nobis poneretur (ut ait Dauid) quæ ideo dicitur poſitiua, & ſignificãtius diceretur poſita. Hãc concluſionem quatuor rõnibus fundauit

D. Tho. S. Tho. quas ex illo Dauidico oraculo luculenter elicuit in Pſal. 18 Lex Domini immaculata, conuertens animas. Teſtimoniũ Domini fidele, ſapientia præſtans paruulis.

Prima ratio. Prima n. ratio ſumitur ab hominis fine. Enimuero ſi noſtra natura altius non fuiſſet ſublimata, quã ad finẽ naturalẽ, q eius non exuperat uires, neq. ſublimiori alia indigeret ſpeculatiua cognitione, neque lege, attamen cum eo q nos Deus ad ſuam imaginẽ creauit, atque adeo capaces ſuipſius per eius uiſione fecit, quę ſcopus noſtris uiribus contingere nequimus, neceſſaria nobis fuit, primum in intellectu ſpeculatiuo fidei cognitio quæ ſcopũ nobis illum, ſperãdaq. bona (ut ait Paulus) oſtenderet, quo noſtra eſt dirigenda uita, ſicuti ſagittario neceſſe eſt ſignũ intueri, qđ ferire parat, mox & in intellectu practico lex quoque naturali excelſior, quæ nobis eſſet officiorum regula quibus eandem fœlicitatem adipiſceremur. Ac perinde in uoluntate ſpecialius ſingulariuſque auxiliũ, quã quo rerum natura gubernatur, per quod affectus noſtros illuc ualeremus referre ac promouere. Atque hãc intentionem tetigit Pſalm. membro illo poſtremo, Sapientiam præſtans paruulis. Homo ſiquidem in ſua exiſtimatus natura puſillus eſt, atq imbecillior quã ut poſſit metam illam pertingere, niſi ſuperne ſuffecta nobis eſſet ſupernaturalis ſapientia. Secunda concluſioni rõ. ſumitur ex neceſſitate informandi humana iudicia. Enimuero, cum actiones noſtræ circa ſingularia contingentia uerſentur, quæ lubrica fallentiaq. ſunt. ac ſubinde diuerſis ingeniis uaria iudicia progignũt, inde naſcitur legum humanarum diuerſitas apud diuerſas nationes ut aliud fuerit Athenienſium ius, aliud Romanorũ, atq. aliud Hiſpanorum ſit, & Gallorũ aliud. Igitur neceſſe fuit, ut diuinitus nobis illuceſceret lex, quæ fidiſſima eſſet, certiſſimaque norma ad quam omnes humanæ exigerẽtur & collimarentur, & per quã ſcire, homo certo poſſet quid ſibi cõgruens eſſet, quid uero nocens. Talis.n. eſt decalogus, in tabulis a Deo inſculptus, ac Euangeliũ in noſtris impreſſum mentibus. Atq. hac de cauſſa Dauid appellauit legem, teſtimonium fidele. Etenim humana lex nulla exiſtit uſque adeo certa, & ſtabilis.

Tertia ratio. Tertio, eadem lex fuit nobis neceſſaria propter abſolutam noſtram iuſtitiam. Hæc.n. nõ tã in externis officiis poſita eſt, quã intus in animo. Nã ex corde, ut ait Chriſtus, Mat. 15 exeunt cogitationes prauæ, atq. inde opera puta adulteria, homicidia, &c. homines autẽ, quia alienorum cordium latebras nequeunt inſpectas habere, non ualẽt ſuis legibus internos actus repurgare. Neceſſaria ergo fuit lex Dei, quæ nõ ſolum manum, uerum & animum prohiberet, ut pote quæ non furtum tantum atque adulterium, uerum & iſtorum concupiſcentiam compeſceret. Et hoc ſignificatur illo ſecundo membro Dauidicę ſententiæ, Conuertens animas nimirũ quod diuina lex, non mõ operum prauitatem cohibet uerum & penetralia cordium perpurgat.

Quarta ratio. Auguſt. Quarta demum cauſſa diuinæ legi fuit, quod, ut auctor eſt 1. lib. de libero arbit. Auguſ. leges humanæ nequeunt uitia cuncta, quamuis extera, cohibere, imo neque debent. Nã ſi cuncta ſuppliciis coercere ſatagerent, tum multa impederent bona, tum & ciues in peiora truderent flagitia. Videlicet, ſi omnia mendacia acri ſupplicio uindicarent, non eſſet qui loqui auderet, & ſi meretrices abigerent, anſam porrigerent ad peiora. Neceſſaria ergo fuit lex quæ ante Dei tribunal uniuerſa uetaret, quippe quẽ uniuerſa punire, nullum eſt periculũ, ſed æquiſſima iuſtitia. Atqui hoc ſonat primũ eiuſdem Pſalmi uerbũ. Lex Domini immaculata,

maculata, id eſt, neq. minimas turpitudinis ſordes admittens, ſed cũctas detergẽs. Poſterior concluſio. Hãc diuinam legem in duas eſſe diuiſam, quæ non prorſus duę eſſent ſpecies, ſed veluti imperfectum ac perfectum eiuſdem ſpeciei diſtarent, conuenientiſſimum fuit ac diuina ſapiẽtia dignissimum. Rõ aũt concluſionis, licet ſanctus Thomas eam miſſam fecerit, tñ & ex legis celſitudine, & ex hebetudine naturæ noſtræ planè colligitur. Enimuero cũ lex diuina tam longe puſillitatem ingenij noſtri exuperet, genusq. noſtrum ueluti per oẽs ętates adoleuerit non debuerunt tam alta myſteria humano generi pueritiã agẽti concredi, nam illa tunc non caperet, ſed operæpretium fuit Prophetarum oraculis futurorumq. figuris ac demũ ceremoniarum ſignificationib. quaſi ſub pædagogo imbui, donec illis aſſuetum ad iuſtam perueniret ætatẽ, quæ Deum factum hoiem tam lõga expectatione optatum agnoſceret, ac de Trinitatis arcanis prædicantem idonee audiret, ac demum tanquã olim ſibi promiſſum ſuſciperet. Expediens ergo fuit vt vmbratilis illa lex veritatẽ nouę antecederet. Atq. hæc eſt Apoſtoli doctrina ad Galat. 3. Itaque lex pædagogus noſter fuit in Chriſto. At vbi venit fides, iam nõ ſumus ſub pædagogo, oẽs. n. filij Dei eſtis per fidẽ. Et cap. 4. Cũ eſſemus paruuli ſub elementis huius mundi eramus ſeruientes: at vbi venit plenitudo temporis, miſit Deus filium ſuum, &c. Hic aũt ab imperfecto progreſſus ad ꝑfectum ex triplici capite perpenditur, nempe ex fine quo lex ducit, ex iuſtitię ordine quem conſtituit, & ex modo quo ſubditos cogit. Ex fine inquã, quod illa bonum ſenſibile ac terrenum pro brauio proponebat. Sed de hoc diſcrimine luculentius quæſtione proxima, art. 3 Secunda diſtantia, qua lex illa ueluti puerorum ac ſeruorũ pædagogia, a noſtra, Euangelio fluentium, elongabatur, eſt quod illa nõ ſicut noſtra internam cordium iuſtitiam explicabat. non quod malas cupiditates non refrænaſſet, erat. n. in decalogo: Non cõcupiſces rẽ proximi tui, non uxorem, &c. verum quod Euangelium cogitationum prauitatem explicatius retundit: Qui viderit mulierem ad cõcupiſcendum eam, iam mœchatus eſt.

Vltima conclu.

Rõ concluſiõis.

Paulus.

Et qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit iudicio. Ob idq. ait, Niſi abundauerit iuſtitia ueſtra plus quàm Scribarum & Phariſæorum, non intrabitis in regnum cœlorum. Tertium interuallum eſt in mõ cogendi. Illa. n. pœnarũ potiſſimè metu ueluti pueros ac ſeruos urgebat, noſtra vero amore quo pectora noſtra Chriſtus infundit, nos allicit. At uero de hoc pariter articulo citato q. ſeq. cõmodior dabit dicẽdi locus.

Ad primum ergo argu. iam reſponſum eſt, quomodo hæc poſitiua Dei lex differat ab æterna, & qua rõne ſit ꝑter naturalem nobis neceſſaria, nẽpe ꝙ naturalis q̃ naturæ noſtræ capacitatẽ non excedit, ordinet nos in finem naturalem, ſed diuina, per quam ęterna altiori modo nobis participatur, eue hit nos ad ſupernaturalem. Et pariter rñdetur ad ſcđm, ꝙ licet conſiliũ, opus ſit rationis, neceſſe tñ eſt ſupernaturali lege informari. Atque in hoc præclarius nobiſcum & excellentius factum eſt, quã cum irrationabilibus animantib. Nã illa ad naturalem duntaxat finem, qui humilis eſt ordinem habent, quem etſi ſuis uiribus adipiſcantur, nihil egregium eſt. Nos uero ad ſupernaturalem fœlicitatem creati ſumus, quod quidẽ ineffabile beneficium præcũctis corporeis creaturis Deo debemus, quo ideo per ſe natura noſtra ꝑtingere nequit. Sed tñ, cum Ariſtotele auctore, i. quod per amicos poſſumus, per nos ipſos quodãmodo poſſimus, hoc quoque hominis excellentia pateſcit, ꝙ ſic eſt Deus paratiſſimus nobis ſuppetias ferre, ut nunquam niſi ob noſtram culpam nobis deſit. Tertium autem argumentum id præciſe probat, quod incongruens fuiſſet duas ab uno dimanare Deo leges, ſic prorſus diſtinctas, ut ſunt leges diuerſarum gẽtium, fuit nihilominus expediens ac decorum, ut unus Deus ad eundem finem alia præcepta poneret imperfectis hominibus, quibus pueritiã quaſi ſub pędagogo cõueniebat degere, alia uero ad ætatẽ iuſtam prouectis, eo potiſſimum quod ſalus noſtra, quæ finis eſt legis, per Chriſtum nobis erat obuentura, cui perinde competebat perfectam legem ponere. At nihilominus oportebat & per alterã mundum ad eius ſuſceptionẽ (ut dictum eſt) præparari. Lex autem naturalis, quia uni-

Ad primũ arg.

Ad ſecũdũ arg.

Ad tertiũ arg.

uerſalia continet præcepta, eademq. adeo cunctis mortalibus cuiuſcunque ſint conditionis communia, nequit niſi vna eſſe.

ARTICVLVS II.

Vtrum lex uetus fuerit bona.

QVoniam eouſq. ſolet humana natura habefactari, vt nō deſuerit Manichæorum caterua, qui cōtra ueterem legē ceu malam, a maloq. Deo cōditam oblatraſſet, quæritur an fuerit bona? Et arguitur a parte negatiua: Multa ſcripta ſunt in vetere lege, nouæ repugnantia, ut primū ipſum verbū: In principio creauit Deus cœlū, & terrā. Cuius contrariū aſſerit Ioā. 1. Mūdus ꝑ ipſū, ſcilicet uerbū, factus eſt, & ſine ipſo factum eſt nihil. Mox & illic legitur requieuiſſe die ſeptima Deum ab omni opere quod patrauerat, & tamen Ioan. 5. ait Chriſtus, Pater meus vſque modo operatur, & ego operor.

Prima rō ſa parte negatiua.

Secūda ratio.

Secundo, Deus ipſe fatetur Ezech 20. dicens, dedi eis præcepta nō bona, & iudicia in quibus non viuent, lex autem de præceptorum qualitate exiſtimatur, ergo lex illa non fuit bona.

Tertia ratio.

Tertio. Ad bonitatem legis duo ſunt potiſſimum requiſita, ut ſupra nos Iſidorus docuit. Primum, ut communi animarum ſaluti conſulat, mox ut ſit obſeruatu non difficilis, humanæque conſuetudini accommoda, neutrum autem iſtorum erat in illa lege.

Paulus.

Ait.n. quantum ad primū Paul. ad Rom. 5. Lex ſubintrauit vt abundaret delictum. & cap. 7. Sine lege peccatum mortuū erat, ego autem viuebam ſine lege aliquando, ſed cum veniſſet mandatum peccatum reuixit, ergo autem mortuus ſum.

Petrus.

Et de ſecunda qualitate ait Petrus actuum 15. Quid tentati ponere iugum ſuper ceruicem diſcipulorum, quod neque nos neq. patres noſtri portare potuimus? Lex ergo illa non erat bona.

Quinta ratio.

Quarto, Si lex illa bona fuiſſet, eo maxime ꝙ Dei ſanctio fuit, Deus autem non apparet fuiſſe eius conditor, primū, quia vt habetur Deut. 32. Dei perfecta ſunt opera, lex aūt nihil ad perfectum adduxit. ut ad Heb. 7 auctor eſt Paulus.

Paulus.

Mox qđ deberet eſſe perpetua. Lex aūt illa ceſſauit, vt ibidē Paulus docet, ꝑ ꝑ eius infirmitatē. Imo, quia (vt dictū eſt) occaſio erat peccati, ergo n. nō fuit a Deo lata atque adeo neq. inde eius pōt probitas colligi.

Quinta ratio.

Quinto, Si Deo latore bona eſſet, condecens fuiſſet, vt per angelos, qui (vt eſt in Pſalm.) ſunt Dei miniſtri, fuiſſet lata, at uero non per angelos, ſed ore Dei prolata fuit. Legitur.n. Exo. 20. Loquutus eſt Dominus ſermones hos. Et ſtatim, Ego ſum Dominus Deus tuus. Quod ſi vilius miniſterio vſus eſt, ille fuit Moyſes, ſcđm illud Ioan. 1. Lex per Moyſen data eſt. Et illud Exod. 33. Loquebatur Dominus ad Moyſen facie ad faciē. Nil ergo reſtat vnde probitas illius legis elici poſſit.

Paulus.

In cōtrariū autē eſt Paulinū oraculū ad Rom 7. itaq. lex quidē ſancta eſt (loquebat aūt de veteri) & mandatum ſanctum & iuſtum & bonum.

Prima conclu.

Ad quæſtionē hanc tribus concluſionibus rūde. Prima, Lex vetus (vt ait Paul.) fuit ſancta & iuſta & bona, atque omnibus ſuis cauſis congruentiſſima, tametſi nō vndequaque abſoluta & perfecta.

Probatio.

Concluſio hęc per omne cauſſarum genus aſſeritur & cōfirmatur Primum, ex rōne vtriuſq. obiecti, ſ. tam materiæ, de qua præcipiebat, quā formæ & figuræ præcipiendi. Fuit enim tū morum compoſitrix, tum & futurorū vmbra, & vtrinq. bona. Enimuero cū duplex ſit in nobis rō, ſicuti veritas ſpeculatiuarum ſcientiarū inde perpendit, ꝙ ſit rōni ſpeculatiuæ conſona ita & legis bonitas eo ꝙ ſi cōcors rōni practicę, lex aūt vetus, qua parte erat morū regula, egregie ꝓpellabat tū operum prauitatē, tū & cupidines cū rōne colluctātes. Decalogus.n. ille, quem Deus Moyſi in tabulis exarauit, compendiū fuit ſubſtantiaque & flos totius naturalis legis, quippe qui (vt quæſtione 3 latius patebit) hominē & ad Deū referebat & cum hominibus conglutinabat, neq. ſolā manū, verū & cor ēt illo mandato compeſcebat. Nō concupiſces rē proximi tui, non vxorē, &c.

Paulus.

Vnde Paulus ad Romanos 7. Cōſentio, inquit legi, quoniā bona eſt, Et rurſū, Cōdelector legi Dei, ſcđm interiorē hoiem. Quo ſane verbo oſtēdit legis virtutē eā fuiſſe, vt ſenſualibus cupiditatibus obſiſteret, q̄ exteriorē, hoc eſt ſenſualem hominem deuorant. At vero quoniam legis ſanctitas per ordinem ad finem expenditur, finis autem diuinæ legis non eſt ſicuti humanæ, temporalis tranquillitas & quies reipublicæ,

ſed

ſed ſempiterna fœlicitas, quæ in eius conſpectu poſita eſt, illa cenſetur perfecta lex, quæ vſque ad illum perducit finẽ, illa autem bona quidem, non tñ ſimpliciter abſoluta, quæ licet illuc dirigẽdo ducat, non tamen perducit, hoc aũt diſcrimine uetus illa a noſtra differebat. Enimuero cum finis ille vires excedat naturę, nullius legis opera niſi gratia ſuperne iuuante ſufficiunt illuc quicquam perferre, ſcd̃m illud ad Ro. 6. Gratia Dei vita æterna. Et quoniam gratia per Chriſti redemptionẽ, quæ fuit euangelicus legiſlator, collata fuit uniuerſo mũdo, lex uetus q̃ per ſe gratiam hãc non cõtinebat, eatenus bona erat nimirũ præcipiens uirtutum officia, ut tñ non eẽt ꝑfecta, ſicut noſtra, quę per eandem legiſferi noſtri gratiã ad ſuum finẽ nos perducit. Vnde Paul ad Tit. 3. Cum benignitas & humanitas apparuit Saluatoris noſtri Dei, non ex operib. iuſtitiæ q̃ fecimus nos, ſed ſecundum ſuã miſericordiam ſaluos nos fecit per lauacrũ regenerationis & renouationis Spiritus ſancti, quem effudit in nos abunde, &c. Ioan. 1. Lex per Moyſen data eſt, gratia & veritas per Chriſtum facta eſt. Et eodem attinet quod ait ad Heb. 7 Nihil ad perfectum adduxit lex. Hãc differẽtiam iam diximus repetendam nobis, q. 7. Tãtiſper tñ, ne pendulus lector hæreat, rẽ aperiamus, eſt. n. intellectu non facilis. In contrarium quippe eſt arg. hoc: In circunciſione antiquæ legis conferebatur gratia uirtute fide. Chriſti illic poteſtate, qua gratia remittebatur origiuale, ſicuti in noſtra per baptiſmum uirtute eiuſdem Chriſti. Rurſus, qui opera legis per eandem gratiã tũc implebant, condigne merebãtur æternam uitã, ſicuti nos. Et ſicuti illi extra gratiam implentes legem ſolum præſtabant opera moraliter bona, non tamen q̃ eſſent beatitudinis merita ita & nobis accidit. Quid ergo diſcriminis reſtat inter illam & noſtram? Reſpondetur non hoc eſſe, ſed aliud. Nempe quod cauſſa illius gratiæ, qua illi in amicitiam Dei recipiebantur, non fuit adhibita niſi per Chriſtum latorem legis noſtrę, nam cauſſa illa, una eius fuit paſſio ſecũdum illud Pauli ad Coloſſen. 1. Nunc per mortem & ſanguinẽ ſuũ reconciliauit uos cum aliquando alienati, & inimici, &c. Itaq. ut de contricto inter Theologos fertur, ꝙ licet ante confeſſionem a ſuis ſit per gratiam Chriſti abſolutus delictis, nihilominus quia uirtutes propoſitæ confeſſionis, quæ ſacramentũ eſt paſſionis eius, contritio illa operatur, fit, ut quando ad pedes cõfeſſarii accedit, tunc uere abſoluatur. Sic de iuſtorum uniuerſitate, Chriſti paſſionem præcedentiũ, cenſendum eſt, uidelicet quod erant ueluti in depoſito quoaduſque Chriſtus ueniret, qui pretiũ redemptionis ſoluens, cuncta expiaret piacula. & ideo occluſę illis erant cœlorum ualuę, quaſi non eſſent digni qui admitterentur in poſſeſſionem filiorum Dei atque hoc eſt quod ait Paulus ad Roma 3. Deus propoſuit Chriſtũ propitiatorum in ſanguine ipſius ad oſtẽſionem iuſtitiæ ſuæ propter remiſſionem præcedentium delictorum, in ſuſtentatione Dei ad oſtẽſionem iuſtitiæ eius ĩ hoc tẽpore. Ecce quomodo fons totius gratię fuit Chriſti paſſio etiam reſpectu præcedentium. Eſt ergo differentia, ꝙ illi nõ per legis opera ſaluti fiebant, ſed per fidem Ieſu Chriſti futuri, cuius paſſione nitebantur iuſtorum merita. Nos uero per fidem eiuſdẽ Chriſti præſentis in noſtra lege, nẽpe qui gratiam nobis eo temporis articulo meruit, qua idonee dignequẽ implere mus legẽ, quo articulo lex nos eius obligare cępit Et hęc eſt perfectio, quã lex noſtra veteri præſtat, quantũ ad moralia pręcepta. Mox bonitas eiuſdẽ legis rõne cauſſæ finalis oſtendit. Fuit. n. condita uariã ĩ terris uenturo Meſſiæ ꝑpararet & cõſeret. Hæc autem præparatio in duobus cõſiſtebat. Primum, ut eſſet futurorũ præconiũ & præſagium, mox & Euangelicę quaſi inchoatio præconium ſcilicet per Prophetarum oracula unde Chriſtus Luc. ultimo: Oportet impleri omnia q̃ ſcripta ſunt in lege, & in pſalmis & prophetis de me Et Ioã. 5 Si crederitis Moyſi crederitis & mihi. Pręſagiũ vero ꝑ ceremonialia q̃ umbra erant futurorũ, ſcd̃m illud 1. ad Cor. 10. Omnes patres noſtri in Moyſe baptizati ſunt, & in nube & in mari & oẽs eandem eſcam ſpiritualem mãducauerunt, & oẽs eandem potum ſpiritualem biberũt. Hæc .n. omnia in figura facta ſunt, noſtri. Fuit de de quaſi chouatio Euãgelicę, quatenus ſub illa lege ſemotus eſt peculiaris ille po-

Diſcrimẽ inter ueterem & noui legem.

Paulus.

Paulus.

Obiectio aduerſus traditũ diſcrimẽ

Solutio

Paulus.

Paulus.

Quo ſẽſu ꝓpoſita diia ſaluet.

Oſtẽdit bonitas legis diuinæ ex ratione cauſſæ finalis.

Ioan. 5.

Paulus.

pulus a reliquo orbe, & ab idolorum cultura coercitus, atq. cultui unius Dei addi-
Paulus. ctus. Vñ Paulus ad Galat. 3. Priuſquã ueniret fides ſub eadẽ lege cuſtodiebamur, concluſi in eam fidem, quę reuelãda erat. Et hæc de prima concluſione. Sed ut rõne quoq. efficiẽtis cauſſę bonitas eiuſdẽ legis corroboretur, adponiẽ ſecunda: Deus fuit auctor eiuſdem legis, ut patet. Matth. 15. irritũ feciſtis mandatum Dei ꝓp traditiones veſtras. Erat quippe Chriſto tunc ſermo de illo mandato: Honora patrẽ tuum & matrem tuam, quod ſcriptum erat in lege. Et ratio colligitur ex ſuperioribus, ſic.

Secũda concłõ.

Rõ qõnis.

Lex illa, ut dictum eſt, pręparamentũ erat Euangelicæ, cuius porro neq. Manichæi negare poterant Deum fuiſſe auctorem: igitur cum eiuſdem ſit, & finem proponere, & diſponere media, idẽ Deus ꝓ ſe ſuoſq. miniſtros legem illam tulit. Diabolus.n. nunquã, ut diabolico ore Manichæus blaſphemauit, legem illam conſtituiſſe, per quam Chriſtus præſignabatur colebatq. a quo erat ipſe uictus expellendus. Atque hũc ſenſũ exhibeat ipſe Redẽptor Matth. 12. Si Satanas Satanam eiicit, diuiſum eſt regnum eius. Animaduertenda tamen eſt aſſertio huius concluſionis, quippe quæ non tantum Manichæorum blaſphemiã retundit, delirantium ac mentientiũ fuiſſe opus principis tenebrarum, uerum & docet non fuiſſe legem alicuius Angeli uel hominis ſicuti ſunt leges humanæ, ſed ſicuti noua, ita illã a Deo latã eſſe ac ſubinde diuinum cenſeri. Ita enim ubiq. habet, Loquutus eſt dominus ad Moyſen, dicẽs. Et Exod. 24. Poſtquam Moyſes retulit ad populum legẽ reſponderunt. Omnia quę loquutus eſt nobis Deus, faciemus. Et infra dum ſanguinis aſperſione eandem legem ceu teſtamentum ſtabiliret in figurã Chriſti, qui ſuo ſanguine confirmaturus erat nouum, ait. Hic eſt ſanguis fœderis, ꝗ pepigit vobiſcum Deus. Id quod & Pau. ad Hebr. 9. retulit. Quando ergo ait Ioannes. Lex per Moyſen data eſt, nõ intelligit fuiſſe ſuam, ſed eius miniſterio promulgatam, ſicut lex Euangelica non fuit Apoſtolorum, ſed Chriſti ipſorum diuulgata pręd icatione. At uero, quo nihil legis illius defenſionem prætermittatur; tertia adhibetur concluſio. Lex illa a Deo per angelos poſita eſt, ſecũdum uerbum Pauli ad Gal. 3. Lex data eſt per angelos in manu Mediatoris. Huius teſtimonium perhibet Stephanus Act. 7 dicẽs. Accepiſtis legem in diſpoſitione angelorum. Et Dion. 4. c. Cęleſtis Hierarchiæ, congruere docet, uti diuinorum arcana ad homines angelorũ miniſterio deferantur. Hæc autẽ ratio nõ peculiariter de antiqua, ſed & de lege noſtra curreret, q̃ tñ per non angelos, ſed per Chriſtum lata eſt. Et ideo S. Thomas peculiarem adhibet eiuſdem prouidentię analogiam, quã ab architectis mutuatur. Architectus enim nauis non per ſe, ſed ꝑ ſuos miniſtros ligna dolat ac pręparat, ipſe tamen compingit nauis fabricam. Idẽ uidere eſt in architecto domus. Condecẽs ergo fuit, ut Deus legem illã quæ ad Euãgelii perfectionẽ ſternebant uiam, per cęleſtes ſuos miniſtros permitteret. Euangelicã uero ipſe factus homo conderet, ſuoque ſanguine conſecraret. Atq. hoc interuallum dignouit Apoſt. ad Hebr. 1. ubi excellentia Euangelii inde commendat, qđ per illud loquutus Deus eſt nobis filio, qui melior eſt angelis, quos fecit ſpiritus miniſtroſque ſuos in miniſterium miſſos propter eos qui hæreditatẽ capiẽt ſalutis.

Tertia concłõ.

Paulus.

Diony.

S. Tho.

Paulus.

Argumenta in contrarium obiecta, Manichæorum arma erant, quorũ inter alias hęreſes hæc quoq. fuit, ut legem veterem conuitiis proſcinderent, & tanquam a principe tenebrarum conditam repudiarent. De qua quidem hæreſi meminit Auguſtin. lib. de hæreſ. cap. 46 & in eius repulſam ſcripſit præter alios, contra Fauſtum libros uiginti tres. Quamuis hæreſis huius Cerdo feratur primus auctor Marcionis magiſter, cui poſt cẽtum annos ſucceſſit Manichæus. Iſti enim non intelligentes malum per ſe nullam habere cauſſam, ſed eſſe boni priuationem, neq. vero bonum Deum effectorem eſſe malorum in illam ſunt primum ueſaniã colapſi, ut duo ex equo rerum principia adſtruerent principem ſcilicet lucis, bonorum auctorem, principem autem tenebrarum, inuẽtorem malorum. Atque inde rurſum cum legem ueterem in malorum prædicamento collocarent, inuentũ eſſe dixerũt, illius principis tenebrarum. Argumentorum uero capita, quæ contra legem moliebantur,

Manic.

Argumenta.

Manichæorũ cõtra legẽ ueterem. Arg. 1. Fauſtus. Solutio.

Manifeſtur, hæc ferme ſunt: Primum, ratione finis, qui omnium eſt cauſſarũ prima, improbabant illam ꝙ no niſi terrena promitteret. Vnde Fauſt. li. 4. ait ſe eo teſtamentum uetus non accipere ꝙ in eo nõ eſt hæreditas ſicuti in nouo, ob idq. negabat eſſe ambas eiuſdem Dei leges. Ad hoc tñ iam ſuperius reſponſum eſt, Deum illis tanquam pueris terrena fuiſſe pollicitum, tum ut in illis futura delinearet, tum ut palam faceret quam eſſet fidus ſuorum promiſſorum ſeruator. Secundum caput argumẽtorum ſuorum erat, ꝙ dictis multis lex illa cum Euãgelio pugnabat, vt primo nos argumẽto tetigimus. Ad quod tñ Augu. latiſſime in libro contra Adimantum rñdet, ea nimirum cõciliando, quę pugnantia uideri poterant. Haud. n. repugnat, cũcta eſſe a Deo facta, quare ait Moyſes, Creauit Deus, & tamen illa condidiſſe per verbum, ceu per ſuam artem, quare ait Ioan. Peripſum facta ſunt. Neque obſtat, ut factus fuerit homo ad imaginẽ Dei ſecũdũ naturã, ut illic habetur, & tamẽ ſecundum morum malignitatem dixerit Chriſtus Iudæis Ioan. 8. Vos ex parte diabolo eſtis. Neq. aduerſantur, ut quieuerit die Sabbatho de opere creationis mundi, & tñ ſemper operetur, ipſum conſeruando & gubernãdo. Tertio inculpabant legem, ut in ſecundo argõ inſinuabamus, ꝙ contineret præcepta mala, & in primis crudelia, ut eſt illud. Oculum pro oculo, dentem pro dente, quod idcirco Chriſtus Matth. 5. ceu iniquum reſpuit, dicens. Ego aũt dico uobis. Diligite inimicos ueſtros. Mox & charitati aduerſantia; qualis erat libellus repudij & vſurarũ permiſſio: Nam Deut. 23 permittebatur fœnerari alienigenis. Et illud quod refertur Matt. 5. Diliges amicum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Quę quidem teſtimonia ſunt non eſſe legem vtranq. eodem Deo latam. Ad hæc uero eodem ferme modo rñdetur, nempe ꝙ cum populus ille tam iniuriarum eſſet genax, tamq; diuitiarum ſitiens, atq. ad charitatem durus, permiſit illis Deus illam talionis uindictam, & uxorum repudiationem, atq. vſurarum modum, ut ab immaniorib. illos arceret. Adueniente autem lege gratiæ ſuperſtruxit Chriſtus celſiores charitatis gradus. Tametſi illud verbum, Odio habebis inimicum tuũ, non extabat in lege, vt patet Leuit. 19. ſed erat Phariſeorum interpretatio. Quapropter Fabri Stapulenſis adnotatio ſuper eundem locum Euangelij minime tuta eſt Ait. n. quod illud ex ueteribus ſcriptis aperte cognoſcebatur, quæ paſſim mala imprecantur inimicis, ut in Pſal 53. Aduerte mala inimicis meis. Et 82. Erubeſcant & conturbent in ſeculũ ſeculi, eſt. n. impius error hanc notã legi inurere, ꝙ prę ciperet inimicorũ odium. Nam ꝙ iuberentur illi Chananęos & Iebuſæos ꝑdere, nõ erat odij iuſſio, ſed executio iuſtitiæ. Imo Prouerb. 25. præcipiebat: Si eſurierit inimicus tuus, ciba illum. Illæ autẽ Pſalmorum phraſes, expoſitore vbique Auguſtino, nõ ſunt malorum imprecationes, quaſi Dauid optaſſet mala inimicis ſuis, ſed futurorum propheticæ, ac ſi dixiſſet, Auertes mala inimicis meis. Igi ad ſcd̃m arg reſpondetur, ꝙ qñ Deus fatetur dediſſe eis præcepta nõ bona, ceremonias denotat, quæ nõ appellauit mala, ſed nõ bona. i. non perfecta, neque ad vitã per ſufficientia, quia nõ conferebant gratiam peccatorum lotricem, q̃ quidem peccata eiſdem ceremonijs illi confitebantur, nam gratia in circuncifione a ſola permanebat fide. Et ideo ſubiunxit, & iudicia in quibus non uiuẽt. ſ. uita gratię. Ac poſtea. Et pollui eos in munerib. ſuis, hoc eſt, Per illa munera q̃ pro peccatis offerebant, oſtendi eos eſſe pollutos. Quarto deniq. hoc ſuper omnia ijdem Manichæi improperabant legi, ꝙ tum obſeruatu erat difficilis, tum & peccatorum exiſteret cauſſa quo tertium noſtrum argumentum tendebat. Veruntamen ſuper eiſdem locis Pauli ad Roma. 5. & 7. citatis ſatis a nobis expoſitum eſt, legem non fuiſſe cauſſam ut peccatum viueret & gratia emoreretur, velut effectricem & poſitiuã, quin uero hãc maculam abſtergit eidem legi idem Paulus dicens quod eſſet ſancta. Et 1. ad Timoth. 1 Scimus autem quod bona eſt lex, ſi quis ea legitime utatur. At quia malum uetabat, docebatque adeo quid eſſet peccatum, ex hac parte, primum tollebat excuſationem, ſecundo quia ut ait Lyricus, nitimur in vetita, inde homines occaſionẽ captabant, ut maiori impetu ferrentur in malum, & quia gratiam non conferebat, ex hac parte negatiue erat cauſſa peccati, idest

Auguſt. Ad primũ arg. principale.

Ad cõfirmatio nem.

Ad ſecũdũ arg.

Adnotatio Fabri minime tuta.

In Fabrum teſtimonia ſacra

Solutio argumẽti.

Ad ſecũdũ arg. Ad tertiũ arg. Auctor in Comment. ſuꝑ Epiſt. ad Ro. Paulus.

Ad quartũ argu.

Ad quartũ argu. Duplex dubiũ.

ti i non ſatis iuuans ad illud cauendum. Vnde nõ ait, Occaſione data, ſed occaſione accepta. i. quam nõ lex dedit, ſed hoĩes inde accepcrũt, peccatum. ſ. originale, cuius fomes carnis in nobis relictus eſt, per mandatum operatum eſt in me oẽm concupiſcentiam. Quare in capite quinto ubi dixerat peccatum intraſſe, vt abũdaret delictũ, particula, vt, nõ dicit cauſſam. Haud enim illa fuit uoluntas Dei ferentis legẽ ut per eam cõcitaret hoĩes ad malum, ſed tm̃ dicit conſequutionem. Ex hoĩum nanque infirmitate conſequutum eſt, ut data lege, peccata cumularent. Ad quartum ſatis rñſum eſt, ubi rationẽ expoſuimus tã imperfectionis legis, q̃ ẽt ceſſationis. Cum enim eſſe figura legis gratiæ, nihil uetat, quin a Deo fuiſſet lata, & nihilominus nõ abſolutam obtinuiſſet perfectionem. Erat enim pręparamẽtum Meſſię, auctoris gratiæ, q̃ eſt legis perfectio, quap̃p̃ cõſequẽs erat, tum ut uſq. ad ipſum non adipiſceretur ſuam perfectionem, tum vt per eiuſdem Dei præſentiam illa antiquaretur. In quinto aũt argumento nõ una tm̃ dubitatio diſſoluẽda petitur. Vna eſt de locutionibus illis antiquis, qua Deus dicebatur loqui Moyſi, utrum. ſ. per ſeipſe loqueretur, an uero Angelus noĩe ipſius? Aug. namq. 2. de Trinit. c. 12. & 13. ſuper Geneſ. ad literam cap. 27. huc p̃pendet, q̄ unus Angelorum per diſpenſationem perſonã dñi ſui gerebat. Quemadmodum ſcriba dum noĩe iudicis ſnĩam refert, Nos, &c. mandamus. Et quo pacto ſacerdos ait loco Chriſti, Hoc eſt corpus meum. Et aſtipulatur eius aſſertioni modus loquendi ſcripturę. Enimuero Exo. 3. ubi nos legimus q̄ apparuit de rubo Dñs Moyſi in flãma ignis, Septuaginta habent, apparuiſſe Angelum Dñi. Et ſic legit Aug.

Prima. Auguſt.

Nihilominus tñ qui apparuit, dixit, Ego ſum Deus prĩs tui, &c. Et Gen. 32. Ille q̃ luctabatur cum Iacob, ait ad illum, Cur quæris nomen meum, qđ eſt mirabile? Angelus ergo loquebatur in perſona Dei.

Roboratur ſententia. Auguſt.

Et cauſſa eſt hmõi, Cum uoces illæ ſenſibiles eſſent, liquidum eſt fuiſſe factas in aere uerberato, quo hoĩes audiunt, atq. adeo Angelorum miniſterio, quo Deus utitur, intonuiſſe.

Rõ aſſertionis p̃ſeritæ.

Et ideo cenſetur Angel' loqui in perſona Dei. Tametſi nos ſuper illo paterno uerbo Ioan. 3. Hic eſt ſi ius meus dilectus, non ſumus uſriq dicere uocem fuiſſe Dei propriam patriq. attributam, nempe q̄ uel Deus ſe ſolo uerberaſſet aerem, uel q̄ angelico fuerit functus obſequio, quaſi inſtr̃o ceu nos utimur lingua. Hac ergo rõne dr̃ lex data per Angelos ſeu in diſpoſitionem Angelorum, q̄ dũ Deus Moyſi in mõte loquebatur, uox illa Angelorum opera aurib. eius inſonabat.

Secũda quęſtio. Solutio.

Sed tñ hinc ſecunda emergit qõ, q̄ Exo. 33. aſſeritur, Dñs facie ad faciem Moyſi loquutus. Rñdetur tñ ſcđm Aug. locis citatis, hoc eſſe intelligendum ſcđm opin. vulgi. Nam paulo poſt optatiſſime cum Deo expoſtulabat, dicens; Oſtende mihi gloriam tuam, nempe quam nõdum uiderat.

Alia obiectio. Diſſolutio.

Igitur utrum poſt uiderit Dei faciem, ut Paulus in raptu, an ſolũ poſteriora, hoc eſt, aliquid in quo ei gloria illius illuxit, ſub iudice eſt. Verumtñ q̃ñ in mõte legẽ ſuſcepit, uoce per Angelos fabricata loquebatur ei Deus. Quid ergo eſt quod ait Ioannes, Lex per Moyſen data eſt, qua ſane de cauſſa dr̃ Moſaica? Rñdeť q̄ ſicut Chriſtus per ſeipſum reuelauit Apoſtolis legẽ quam ipſi orbi promulgarent, ſic Deus p̃ Angelos ipſe tradit Moyſi ut ipſe denunciaret populo. Et ideo dicitur Moyſis tanquam promulgatoris.

ARTICVLVS III.

Vtrum lex iſta ſoli debuerit populo Iſrael poni, illumq. duntaxat obligare.

Poſtquã de bonitate cauſiſq. uetuſtæ legis ſatis a nobis dictum eſt, ſubſeqtur ut de eius ſubditis ſermonem adhibeamus. Quæritur ergo an fuerit expediens populo Iſrael peculiariter poni, eumque duntaxat obligare? Et arguitur a parte negatiua,

Primũ argu. a parte negatiuũ.

Lex illa, ut dictũ eſt, figura fuit præparatioq; euangelicæ, figura aũt & uia debet ſuo fini ſimilitudine rñdere, ſed lex euangelica non Iudæis tm̃, uerum & gentibus uniuerſis futura erat ĩ ſalutẽ ſcđ moraculum illud Iſa. 46. de Chriſto præcantatum: Parum eſt ut ſis mihi ſeruus ad ſuſcitandas tribus Iacob, & faces Iſrael conuertendas, dedi te in lucem gentibus, ut ſis ſalus mea uſq. ad extremum terræ, ergo & lex uetus debuit uniuerſo mundo promul-

gari,

gari, eo uel maxime ꝙ ut legitur Act. 10. non eſt perſonarum acceptor Deus, ſed in omni gente qui timet eum & operatur iu-

Secũdũ.

ſtitiam, acceptus eſt. Secundo, ſi lex illa in Iudæos tm̃ obligaret, deterrima fuiſſet grauiſſimaq. eorum cõditio inter oẽs mortales. Illi.n. non poterant ſine legis obſeruãtia pertinere obtinere ſalutem. Extat n. Deut. 27. Maledictus oĩs quis non permãſit in ſermonibus legis huius, neq. eos opere perfici. Reliqua uero gentium uniuerſitas extra illam legem ſolo iure naturę ſeruari poterat. Amplior ergo ſalutis via patebat gentib. q̃ Iudæis. In contrariũ aũt eſt

Paulus.

ſnĩa Pauli ad Rom. 3. Quid ergo amplius Iudęo? multum per oẽm modum. Primũ quidẽ, quia credita ſunt illis eloquia Dei. Et Dauid Non fecit taliter omni nationi, & iudicia ſua non manifeſtauit eis.

Qõ, vt inter arguẽdum inſinuatum eſt, duo petit. Primum, an ſingulari illi populo congruens fuerit legem illam edici? Alterum, an ſolum illum obligabat? Nã poſſet quis cogitare, ꝙ licet iudæis fuerit promulgata, nihilo ſecius cum lex Dei eſſet, qui Rex eſt vniuerſi orbis, ad quoſcũq. fama illius penetraret, tenerentur illam ſuſcipere. Quinque ergo concluſionibus cõſtabit rñſio.

Gemina qõ. clauſa. i qõne ꝓpoſita. Prima. Secũda.

Prima. Conueniens fuit lege illi tm̃ populo dare. Cõcluſio hæc ex ſuperioribus colligitur. Nam cum opus Dei fuerit, cuius ſumma ſapiẽtia attingit a fine uſq. ad finem, & diſponit oĩa ſuauiter, dubium nullum relinquitur, quo minus fuerit conſultiſſimum ac decentiſſimum. At tñ quia rõ hæc nimis gñalis eſt, ex ipſo rerum fine exploranda eſt alia, cui aĩus acquieſcat, puta quę rõnem diuinæ ſapiẽtię referet.

Prima concl. õ qua ſatiſfit primę qõni.

Eſt aũt aliud quęrere, cur ſelectus eſt aliquis populus cui daretur, & non potius toti mundo inuulgaretur, aliud vero cur ſelectus eſt aliquis populus cui daret. & non potius toti mundo inuulgaretur, aliud vero cur ille Hebræorum.

Prima ꝓbatio concluſionis.

Sit ergo ſecunda concluſio. Rõ cur delectus alicuius populi ex cũctis mortalibus factus eſt, ſumitur a fine eiuſdem legis, qui fuit aduẽtus Meſſiæ. Inde.n. duplex accipitur rõ.

Secũda conclu. Duplex rõ cõcluſionis.

Vna, ꝙ cum ſublimitatẽ tam excelſi myſterij totus mundus capere nõ poſſet, quippe in quo quamplurima eſſent hoĩum ingenia, tum naturali hebetudine, tum morum peruerſitate caliginantia, condecens fuit, ut puſillus quidam populus peculiariter ſeligeretur, cui tam alta tamq. recondita myſteria initio concrederentur. Nam ſi ſparſim fuiſſent ſtatim per orbem euulgata, ludibrio citius haberẽtur q̃ eis adhiberetur fides. Sic.n. ſolent cordati hoĩes & prudẽtes arcana ſua nõ temere publicare, ſed illos deligere, quorum fidei committant, iuxta illud Eccl. 6. Multi pacifici ſint tibi, conſiliarius unus de mille. Quin uero nuncium rei grauiſſimæ non audes in initio in vuulgus propalare, ne ridiculus videaris, ſed in quorundã aures primũ ſuſurras, quouſque fama vires accipiat. Poterat quidem Deus talia facere hoĩum ingenia, vt oẽs ſtatim caperẽt, ſed tñ more naturæ cuncta ſuauiter diſponit. Docet.n. nos experientia mille quingentorum annorum non dicam q̃ ſint myſteria noſtræ fidei captu difficilia, ſed q̃ ſit humanum ingeniũ tardum, quamq ad optima capeſſenda indocile, cum minimus orbis angulus fidẽ retineat, eãdemq tam multis ex partibus laceram. Altera rõ eſt ex eodem itidem fine ſumpta, quod decuit ſelectam eſſe ſtirpem, ex qua Chriſtus genus duceret. Quẽadmodum.n. Romanorum gens & Athenienſium, vt verbi gratia dicamus, ſua celebrarunt noĩa, ita condecuit Chriſti proſapiam ac genealogiam, illuſtrem in mũdo fuiſſe.

Secũda ratio.

Atqui vtraq rõne circũciſionis charactere inſignitus ille populus fuit, vt a reliquo dignoſceretur orbe. Fuitq. inſigne illud in membro illo inuſtum, vt illius genitura ſignificaretur, q vna cũ reliquis delictis labem gñatione contractam erat abſterſurus. Et quemadmodum inter Romanos illuſtriores familiæ vt Cæſares, Camilli, Scipiones &c. ſic et ex illo populo ſcelectus eſt Dauidicus trũcus ex quo diuinus flos germinaret. Quapropter vt ſuper primum ca. ad Rom. recolimus, nuncupatus eſt Chriſtus filius Dauid. De alio uero ꝓpoſito membro .ſ. cur ille potius Hebræorum populus fuerit electus, ſtatuitur tertia concluſio Rõ hm̃õi electionis neq põt neq. debet ex aliqua cauſſa vel merito illius populi captari, ſed in meram Dei miſericordiam eſt referenda.

Tertia conclu. Duplex rõ nõ ſatis apta.

Duas quippe cauſſas comminiſci poſſet populo illi cõgruentes. Quarum vna eſſet, ꝙ cũ reliquis

orbis gẽtibus in idololatriæ impietatẽ immerſit ſoboles illa Abrahæ in vero cultu unius Dei ꝑſti-erit, iuſtum erat ill. particulariter in peculium Dei eligi. Sed tñ rõ hæc non eſt couincens. N. poſt ſuſceptã legẽ in eandẽ idololatriã irruerunt, quod multo illis iniquitus abſurdiusq fuit, q̃ gẽtib. Vñ Exod. 33. & Amos 5. Nũquid hoſtias & ſacrificiũ obtuliſtis mihi in deſerto quadraginta annis domus Iſrael? Et portaſtis tabernacula Moloch deo veſtro imaginem idolorũ ueſtrorũ ſydus dei ueſtri, q̃ feciſtis uobis? Secũdam ergo rõnem effingere quis forte poſſet, ꝙ licet fuiſſent poſtea idololatrę, tñ aliqb. iuſtitię officiis vel ante uel poſt legem floruerunt, quorũ merito data eſt illis lex. Veruntñ plane legitur Deu. 9. Scito ꝙ non ꝑ p iuſtitias tuas dñs tuus dedit tibi terram hanc in poſſeſſionẽ, cum duriſſimę ceruicis ſis populus.

Refellitur prima Explodi tur ſecũda cã.

Rõ vera concluſionis.

Explanatur poſita ratio.

Rõ ergo proxima fuit promiſſio facta Abrahæ, Iſaac & Iacob, vt eodem cap. legitur ubi annotandum eſt Abrahã. n. anteceſſiſſe legi & Moyſi quingentis annis. Cui ut legitur Ge. 12. & 22. promiſſa eſt Chananæorum terra, ſimul & futurus Meſſias. Et qm̃ lex pręſagium erat, vt diximus, pręparatioq. eiuſdem Meſſiæ, in eadem promiſſione inſculpebatur lex eius ſoboli ꝓmulganda. Ob idq. loco citato Deut. Nõ ꝑ ꝑ iuſtitias tuas & æquitatem cordis tui ingredieris ut poſſideas terras earũ. ſ. gentiũ ſed quia illæ egerunt inique, introeunte te delerę ſunt, & ut compleret verbum ſuum dñs quod ſub iuramento pollicitus eſt patribus tuis Abraham, Iſaac & Iacob. Itaq. expulſio gentium fuit propter eorum peccata, ſed tamen introductio Iudæorum atque adeo collatio legis fuit propter promiſſiones Dei. idque Apoſt. ad Gal. 3. docens ait. Abrahæ dictę ſunt promiſſiones & ſemini eius. Et nõ dicit ſeminibus, quaſi in multis, ſed quaſi in uno. Et ſemini tuo, qui eſt Chriſtus, ergo lex data eſt illi populo propter promiſſiones. Ille autẽ ob id factę ſũt, ut populus ille ex quo Chriſtus carnem induturus erat reliquo orbi ſanctitate præſtaret, ſecundum illud Leuitic. 19. Sancti eritis, quia ego ſanctus ſum. Veruntamen licet hæc fuerit proxima cauſſa non tamen in illa animus requieſcit. Nã reſpondendum reſtat, cur ſelectionẽ Deus

Paulus.

Obiectio.

Merita Abrahę minime ꝑ cauſſa fuere, ut pręcęteris illius populus eligeret.

habuit Abraham ac ſuam progeniem, cũ myſteria Chriſti reuelaret, atq. ex ſuo ſãguine gignẽdum pollicebetur, quàm unũ quemlibet alium mortalium, utrum merita eius fuerint in cauſſa? Re vera minime; ſed ut concluſio aſſerit, Dei miſericordia. Hoc nanq. in primis aſtruit oraculum illud Iſaiæ 41. Qui ſuſcitauit ab oriente iuſtum, uocauit eum ut ſequeretur ſe. Nam de terra Chaldęorum uocatus fuerit, ut Gen. 11. legitur: q̃ quidẽ regio terræ promiſſę orientalis erat. Mox & rõ idẽ demõſtrat. Nam cum gratia, qua grati Deo reddimur, non cadat ſub meritũ. fit ut neque eius initiũ & caput promereri ulla poſſit creatura, initiũ aũt fuit Chriſtus, ergo eius aduentum neq. intemerata Virgo mereri valuit, quanto minus priſcorum quiſpiam? cũ lex fuerit Chriſti figura, neq illam uel Abraham, uel eius progenitores, aut poſteri meruerunt. Quocirca mera fuit Dei clementia, quod ipſe eiuſque proſapia inter oẽs mortales eligeretur. Neq. ulla poteſt humana deſignari cauſſa ſed in radicẽ ꝑdeſtinationis, quæ nullam præter Dei uoluntatem habet, referẽda eſt talis electio, iuxta illud celebre Auguſt. axioma ſuper Ioan. Quare hunc trahat, & illum non trahat, noli uelle iudicare, ſi non vis errare. Verumtñ quod de Deipara Virgine confitemur, & de Abraham quoq. ſuo gradu cẽſendũ eſt. Etenim etſi Virgo nõ meruit Chriſtũ incarnari, tñ fixo illo diuino propoſito, fecit eã Deus dignam quę ipſum conciperet ſecundum illud quod eccleſia canit. Quæ dominum omnium meruiſti portare. Et ſimili modo in ſuo inferiori gradu fecit Abrahã inter mortales dignũ cuius ſanguinẽ naſcituro filio ſuo deligeret. Hæc aũt electio primum in ſacro canone deſignatur. Gen. 10. Vbi cum peruentũ eſt ad enarrandũ progeniẽ Sem filij Noe. ait ſcriptura: Sem quoque nati ſunt patrẽ omnium filiorum Heber &c. Quod utiq. verbum cõſideratiſſime meditatus eſt 16. de ciuit. Dei Auguſt. Filij enim Heber dicti ſunt Hebræi. Ob idque quamuis non fuerit progenitus eiuſdem Sem, tamẽ ob hãc dignitatẽ primus noĩatus. Non ergo ab Abraham quaſi Abrahæi, ut quidam Iudæorum autumat, ſed ab Heber nomẽ traxerunt. Vixit nanque pater ille ſub ęta-

tem

vñ Chriſti originẽ duceret, ſed hoc ipſũ in miam diuinã referendũ eſt.

Rõ pſatæ aſſertionis.

Auguſt. Electio.

Abrahæ in ſacro Canone deſignatur.

Auguſt. Diſtinctio præceptorũ legis antiquæ.

Quarta conclu. bimembris. tem Nemrod, quando facta eſt linguarum diuiſio, ob idq. appellauit nomen filij ſui Phaleg, ut ibidē legitur, quod eſt diuiſio, eo quod in diebus eius diuiſa ſit terra. Inde ergo diuinitus ſeparatus eſt Heber a reliquis, qui cum Nemrod aduerſus Deum ipſum coniurauerant. A quo Heber ſextus fuit Abraham, quem Deus (ut legitur Geneſ.12) præcepit exire de terra ſua, & de cognatione ſua. Et hæc de priori cōnis membro. De poſteriori vero, puta de legis obligatione, an extenderetur ad gentes, ſubiunguntur duæ aliæ concluſiones, hac diſtinctione præmiſſa: In lege quędā erāt præcepta de lege naturæ, ut Decalogus & moralia reliqua, quædā uero eidē naturali iuri adiecta, ut ceremonialia & iudicialia. Sit ergo cōcluſio ordine quarta. Cuncti mortales tenebantur ſeruare illa quæ ſunt legis naturæ, non quidē ob uinculum Moſaicæ, ſed id eadem iubente natura. Reliquorum uero obſeruantia nemini extra illum popolū neceſſaria erāt ad ſalutem.

Probatio prioris membri. Prior pars notiſſima eſt, quoniam & ante aduentum legis totum humanū genus lumine diuini vultus illuſtratū ſeruare ſtringebatur cuncta, quæ natura docebat, tum ad cultum diuinum, tum & ad humanā ſocietatem referre, lex autem ſcripta neminem ob huiuſmodi iugo exemit. De his ergo naturæ præceptis in lege cōcluſis ait

Paulus. ad Rom. 2. Pau. Gentes quæ legem nō habent, naturaliter quæ legis ſunt, faciūt.

Probatio poſterioris mēbri. Poſterior autem pars ex dictis plane colligitur. Etenim qui ad ſublimiorem religionis ordinē aſſumuntur, pluribus religantur quam reliqui laxioris uitæ, ut in clericis & monachis videre. eſt populus autē ille ſelectus fuit ad excelſiorem ſanctitatis gradū qualis dicebat populum, ex quo erat Chriſtus naſciturus, & qui figuram eiuſdem Chriſti gerebat, ergo ad peculiaria illa inſtituta legi naturæ ſuperaddita, ſolus ille populus erat obligatus. Vnde Deut. 18. Perfectus eris & abſq; macula coram domino Deo tuo. Quamobrem ueluti arctioris religionis cultoribus quædam profeſſionis imago illius legis erat iuncta, ſecundum illud eiuſdem lib. cap. 26. Profiteor hodie coram domino Deo tuo, &c. Hinc demum

Quinta conclu. colligitur quinta concluſio. Tam currente illa lege, quam ante ipſam potuerunt ſub lege naturę hoīes ſalutē obtinere. In lege inquā naturæ, non tñ per eiuſdem naturæ vires. Nā Dei gratia res eſt ſuper naturalis, quā idcirco ſine intellectus aliqua fide, ac ſubinde diuina ope uoluntatis motrice adipiſci nemo unquam ualuit. Et in hoc ſenſu intelligit Diony. 9 cap. cæleſt. Hierarch vbi ait multos Gentiles per Angelū fuiſſe in Deū reductos & Eccl. 17. In vnāquamq gentem propoſuit Deus rectorem, ac perinde ea quę ad ſalutem ſufficiebāt. Nam in omni lege voluit oēm hoīem ſaluum fieri vſq. ad euangelicā, quæ oib. eſt neceſſaria. Igitur ſi de Socrate Platone Ariſtotele, Catone, Seneca & id genus ethnicis pręcipui nois explorare cupis. ſuerintne ingreſſi ſalutis uiā, perpēdendū tibi primū eſt, an aliqua uitia admiſerint tā aperte cum naturali rōne pugnātia, ut nullum ſibi poſſent ignorantiæ clypeum obtendere. Nam quos tales inueneris, impietas eſſet ſuſpicari fuiſſe ſeruatos. Quare nullus idololatrarū excuſari potuit. Neq. eorum qui adulteria & furta ac peiora flagitia ignorarūt Secus de fornicatione ſimplici, cuius ignorantia probabile eſt Ethnicorum aliquos ante ſcriptam legē potuiſſe excuſari Sicuti & Socratem, & ſi uenenum epotauit, quod re vera non eſt licitū, potuit tñ ignorantia excuſari, nimirū credens legem illam qua condemnatus eſt, fuiſſe bonam. Et ſimile dicendum de Seneca, cui data a tyranno fuit mortis optio. At neq. Catonem, neq. aliorum quempiā qui mortē ſibi conſciuerunt, legitima ignorantia excuſat, lumen.n. naturæ plane docet nemini licere ſibi mortem cōciſcere. Platonem autem Auguſt. in lib. de uera relig. ualde commendat, quod perpetuam ſeruauit continentiam. Et certe eſt per quam uerisimile in Dei gratiam fuiſſe receptum. Hæc autem quæ in cōiecturis poſita ſunt, non eſt, quod nos remoretur.

Margin notes: **Dionyſius.** — **Quid ſentiēdū de exitu. Socratis, Platonis atque Ariſt.** — **Auguſt.** — **Veriſimile eſt Plat. in Dei gratia fuiſſe.**

Ad primū argu. Ad primum igitur argm̄ capitis qōnis reſpondetur, quod non oportuit legē, quę ſi figura erat noſtræ, tanta ſimilitudine ei reſpondere, ut eſſet etiā vniuerſalis. Imo decuit rōne iā dicta peculiari populo præſcribi, ex quo Chriſtus naſceretur, ſecundum illud ad Rom 9. Quorum, ſ. Iudæorum, eſt adoptio filiorum Dei, & teſtamentū, & legiſlatio, quorū patres ex quib. Chriſtus & ſecū

dum

dum carnem. Neq. ſubinde Deus fuit, perſonarum, reſpector. Nã cum nemini debitor ſit, cui vult miſeretur, & quẽ vult indurat. Vnde Augu. lib. de prædeſt. ſanct. Omnes, inquit, quos Deus docet miſericordia docet, quos aũt nõ docet iudicio non docet, hoc. n. venit ex dãnatione humani generis pro peccato primi parentis. Suppoſitis aũt noſtris meritis, quæ ex eius gratia pullulãt, citra ꝑſonarũ acceptionẽ reddit vnicuiq. (ut ait Paulus) ſecũdũ opera ſua. Ad ſecundum, negatur deteriorem fuiſſe. Iudæorum conditionem, ꝙ Gentilium, imò tanto fuit præſtantior populus ille, quanto Dei legi & cultui diſtrictius mancipatus. Quemadmodũ & inter Chriſtianos quo arctius ſe homines religionum uotis perſtringunt, fœlicius veniũt. Vnde Deut. 4. Quæ eſt alia gens ſic inclyta ut habeat ceremonias iuſtaque iudicia? Quocirca ut Exod. 12. ſcriptum eſt, quicunq. Gentiliũ voluiſſẽt in Iudæorum familiam commigrare, ac nomen ſuum in legem illam adſcribere, circuncisos admittebatur, ut in vſũ illis nunc eſt qui religiones profitentur. Quod ſi quis hic hæreat, utrum poterant Gentilium quiq. particulam legis recipere abſque totius profeſſione, & præcipue an poterant circuncidi extra legem uiuentes? Videtur namq. ratio partem affirmatiuam perſuadere. Nam inter Abrahã & Moyſen durauit quingentis annis abſq. lege circũciſio. Reſpondetur ꝙ nihil Gentiles vetabat quo minus poſſent ceremonias aliquas quę ſibi placerẽt, a Iudęis mutuari. Sicuti Romani nonnullas leges ab externis gentibus receperunt. Attamen niſi profiterentur legem, non eſſet illis proprie diuina. Quin uero arbitror poſt datã legem, circumciſionẽ nemini ad ſalutẽ cõduxiſſe, niſi totã profiteretur. Erat n. ſicut nobis baptiſmus, profeſſio legis. Quo aperte ad Gal. 5. docet. Paulus ſub illis verbis, Teſtificor oĩ homini circuncidẽti ſe, quoniã debitor eſt uniuerſæ legis faciendæ.

(Margin: August. — Paulus. — Ad ſecũdũ arg. — Hęſitatio. — Suadet pars affirmatiua. — Paulus.)

ARTICVLVS IIII.

Vtrum lex uetus congruenter data fuit tempore Moyſi.

(Margin: Primũ argum.)

Reſtat poſtremo, temporis datę legis rationem reddere. Et ideo quæritur vtrum tempus illud quo data fuit Moyſi, negotio conueniret? Et arguitur a parte negatiua, primo ex his quæ dicta sũt. Erat enim ſalutis præparamentũ, quæ erat per Chriſtũ cõferẽda ſtatim autẽ homo lapſus remedio indiguit ſalutis, ergo illico debuit in mundi primordiis ferri. Secundo: Data fuit in ſanctificationem eorũ ex quibus Chriſtus progignẽdus erat, illa aũt ſanctificatio cæpit in Abrahã, ut legitur Geneſis duodecimo ante Moyſen quingentis annis, cui facta fuit ꝓmiſſio, quinque (ut ait ad Rom. Pau.) credidit Deo & reputatum eſt illi ad iuſtitiam. Ergo illi, ut circũciſio iuſſa eſt, ita & lex poni debuit. Tertio: Quemadmodum nuper dicebamus, ſicuti Abraham ex uniuerſo orbe ſelectus fuit, vnde Chriſtus originem traheret, ſic poſtea ex illo populo Dauid: Vnde peculiare genus duceret, quare nuncupatus eſt filius Dauid, ergo ſub Dauide qui poſt Moyſen annis pluribus ꝙ quadringentis natus eſt, congruentius fuiſſet lata. Contrarium aũt colligitur ex Paulo ad Galat. 3. ubi ait, Legem fuiſſe ordinatam per Angelos in manu mediatoris, ordo nanque Dei temporis quoque opportunitatem denotat.

(Margin: Secũdũ. — Paulus. — Tertiũ. — Paulus.)

Quæſtio perfacili negotio expeditur, ſi ex ſola Dei uoluntate ratio petatur. Nam cum illa nõ habeat priorẽ cauſſam neque quidquam humano generi debeat, legẽ dedit, qñ per ſuã ſapientiã decere cognouit. Attamen exploranda reſtat cauſſa ex parte hominũ, ob quorum ſalutem data eſt. Et ideo ſtatuitur concluſio affirmatiua. Illo temporis articulo data eſt, quod in rẽ erat maxime humano generi. Etenim tanquam iniquorum medela condita eſt ad remolliẽdam eorum duritiam eorumq; edomandam ſuperbiam, & tanquam bonorũ iuuamen, ad promouendam eorũ ſalutem atque ex his duabus radicibus duæ cõcluſionis rationes ducũtur. Enimuero ſi priorẽ ſpectes, humana ſuperbia de duobus extollitur, naturali. ſ. ſapiẽtia, & potentia, id quod uerſatus ſerpens in ſua poſuit ſuggeſtione dum Euã adortu eſt. Eritis n. inqt, ſicut dij, ſcientes bonum & malum. Edẽ enim procella eum cœlo depulerat. E re ergo humani generis fuit, ut Deus illud lõgis ſeculis ſuo fauore deſereret, porro ut longo experimento cognoſceret quã eſſet

(Margin: Concluſio reſpõſiua. — Prima rõ ꝓ cõcluſiõis.)

ſuapte

ſuapte natura & ad cognoſcēdum, quod ſi bi expediret, ignarū atq. ignauū ad agēdū. Hac ergo de cauſſa mortales deſtituit dua bus integris ętatib. una. ſ. annis mille q̄n gentis, & eo amplius ante diluuium, quo mundum ſcelerū flagitiorumq. fætore pe ſtiferum ſubmerſit. At uero nō ſic prorſus deſtituit, quo minus in linea, quæ Chriſti

Prima mundi ætas.

genealogiā ducebat, nōnullos egregia ſan ctitate inſigniret, ut Abel: Enoch & tandē Noe, in cuius ſuorumq. iuſtitia ſeruatum eſt mundi ſemen. Atque inde quaſi nouas ei inducias indulgens, expectauit hominē ſecunda ętate fere annorū quingentorum uſque ad Abrahā, quē peſſimus Nemrod, contra Deum repellans centum quinqua-

Secūda ætas.

ginta annis anteceſſit. Ninus aūt Babylo nicus, p̄ quē idololatria in orbē irrepſit, q̄nquaginta. Et quia peccatū cōtra naturā idololatriæ atq; i fidelitatis pœna eſt, ut ad

Paulus.

Ro. 1. diſerte Paulus docuit, paulo poſt ne fanda Sodomorū turpitudo aerem infecit, ſub quod utiq. tēpus delegauit Deus An gelos ad Abraham, ut Geneſ 18 refert hi ſtoria qui Chriſtū in ſalutē humani gene ris ſuo illi noīe pollicerentur. Vbi non eſt

Myſterium.

myſterium illud prætereundū, nempe q̄ Angeli ipſi, qui ueluti inferno igni urbes illas incēſum uenerunt, nuntium ſimul at tulerunt futuræ ſalutis. Itaq. clamor & fu mus Sodomorum cœlum aſcendens, Deū & ad iuſtitiā irritauit, ut de nefandis illis ultionem ſumeret, & una ad miſericordiā commouit, ut hominibus in futurum pro ſpiceret. Vnde & ijdem Dei legati mūdo patefacerent q̄ ſit dn̄s ad miſericordiam q̄ ad iuſtitiam propenſior, propter decem quos inuenirent iuſtos, ueniam corruptiſſi mis urbibus promittebant. Nā ob octo ani mas quas tempore diluuij iuſtas inuenit, nō prorſus uniuerſum deleuerat orbē. In de tn̄ charactere circuncisionis obſignatā,

Tertia ætas.

Abrahæ familiā, tertiā aliā ætatē aliorum q̄gentorū annorū aſſuefecit, ut ad ſuſci piendā legē eſſet paratior, Tanti erat peri culi ſtatim diuina illa p̄cepta orbi concre dere. Enimuero cum ei tn̄ ſuæq. ſoboli fa cta fuerit promiſſio, lex aūt q̄ nō uni fami lię, ſed iuſto hoīum numero, q populū fa ceret, tradi debuit, expectauit quouſq ea

Sub initiū quar

dē progenies augeretur in populū. Et prę terea ne de rēpēte ſuſceptam legem ue-

luti rem nouam non facilè ſuſciperent. Et tæ ętatis ce moras quibus Deus tardauit legem fer uetus re vſq. ad initium quartæ ætatis ſub Moy lex lata ſe, anno ab orbe cōdito bis milleſimo qua eſt. dringēteſimo q̄nquageſimooctauo. Tunc ergo data eſt lex ad retūdendam humanā ſuperbiam, qua parte ex naturali ſapiētia naſcitur. Erat. n. iam tunc naturale lumen vſqueadeo obtenebratum, vt vix hoīes di gnoſcere poſſent inter bonū & malū, ſed dicerent (vt ait propheta) malū bonum, & bonū malum. Officium igitur legis fuit, hoc docere, explicando naturę principia. Vnde Pau. ad Ro. 5 Per legē eſt cognitio peccati. At vero reſtabat eoſdē docere ho mines, q̄ neq. cognitio peccati eidē ſupe rādo & euincendo ſufficiebat, niſi diuini tus vires ei ſuppeditarētur ad agendū. Ob idque reliquit Deus mundū ſub lege ſcri pta tribus alijs ætatibus nempe mille q̄n gentis annis vſq. ad Chriſtum, ut lōgo rerum ętatib. uſu eādē ſuā infirmitatē atq. imbecillitatē diſcerent, ut eum optatius ſuſciperent.

Panlus.

Mūdus fuit ſub lege ſcri pta trib. ętatib.

Per hæc ſoluūtur argumenta in cōtra riū, q̄uquidē reddita eſt rō cur nō decuit ſtatim in mūdi primordijs legem ferri, ne que eandē dari Abrahę. Quod aūt non de buit differri uſq. ad Dauid, inde conſtat, q̄ non ſolum familiæ ex qua Chriſtus na ſciturus erat, ſed toti circūciſo populi de ſcēdenti ab Abrahā fuerat promiſſa. Quā uis illis qui præciſi fuerant a trunco & re cta linea, ut Iſmaelitis. & Idumæis deſcen dentibus ab Eſau, lata non fuerit. At uero contra hæc quę dicta ſunt, reſtat argumē tum ſimile illi, qđ fit de aduentu Chriſti. Ait enim ipſe Matth. 11. Quod ſi in Tyro & Sydone factę eſſent virtutes quas ipſe fa ciebat inter iudæos, pęnitentiam egiſſent, Et ideo remiſſius futurum eſſet illis genti bus in die iudicij. Simile inquam quis co gitare poſſet de lege ueteri uidelicet quod ſi uel alium populum Deus elegiſſet, uel alio tempore ſcripſiſſet eis legem obſer uantior ei fuiſſet pręſtita obedientia, quā tunc ab illo populo, qui ſtatim ad idolo latriam peruerſus fuit. Reſpondetur autem quod illas nos rationes ignoram us ſicuti myſterij illius quod refert Paulus ad Roma. 11. nempe, cęcitatem contigiſ ſe in Iſrael donec plenitudo gentium in traret, Ob idque cauſſas reddimus, quas con-

Soluuntur argumenta.

Arg. cō tra hæc nus aſſo ta.

congruere coniectamus, Et non eſt dubium, quin licet alij fortaſſe fuiſſent tunc obedientiores, tamen ad finem uniuerſalis redemptionis ex alia parte conuenerint congruentiores cauſſæ, cur Deus illã gentem & tempus elegerit. Tametſi demum cauſſæ omnes ad fontem prædeſtinationis referendæ ſint. Ex quo primum argumentum præcedentis articuli diſſoluimus.

Paulus.

Solutio.

QVAESTIO II.

DE PRAECEPTIS LEGIS ueteris in genere.

S.Thom. 1.2. quæſtio. 99.

ARTICVLVS I.

Vtrum lex vetus unicum tantum continuerit præceptum.

Primũ argum.

Paulus:

SEQVITVR quæſtio ſecunda de legis antiquæ præceptis in genere. Et arguitur, q̃ non fuerint plura, ſed unum tantum, tum ex illo ad Rom. 13. Si quod eſt aliud mandatum, in hoc uerbo inſtauratur: Diliges proximum tuum ſicut teipſum, quod unicũ eſt tum ex illo Matt. 7. Omnia quæcunq; uultis ut faciant uobis homines, hæc & uos facite illis, hæc eſt .n. lex & Prophetę. Lex nanq. uetus nõ erat amplior quam quæ lege & Prophetis cõcludebatur, ergo tota lex uetus unicum erat præceptum. In contrarium eſt Apoſtolus, q ad Epheſ 2. appellat illam legẽ mandatorum, quam Chriſtus decretis Euangelicis euacuauit.

Paulus.

In ingreſſu ſtatim præceptorum legis generaliſſimus articulus eſt, an fuerint plura. Similem nanque ſupra de lege naturæ, quęſiuimus, ſimilique hic modo cõcluſione diſſoluetur, quæ eſt hæc. Præcepta ueteris legis unũ quodammodo ſunt ratione ordinis ad eundem finẽ, ſimpliciter tamen plura, ſecũdum peculiares obiectorum rationes quæ eiuſdẽ finis aſſequẽdi media exiſtũt. Et hõ eſt p ſe lucida. Cũ enim pręcepta de actionib. humanis ſint earũ rerũ quæ fieri debẽt, neceſſitas aũt ſuiuſque operis & officij a fine ſumatur, finis uero legis (ut ſupra monſtrauimus) ſit bonos facere ciues, fit ut per ordinẽ ad hunc finem cuncta pręcepta quodã modo dicãtur unũ, ſicuti lex una. At uero quoniã ad hunc eundẽ finẽ multa ſint officia neceſſaria, de quorũ ſingulis ſpeciebus operæpretium eſt edici ſingula præcepta, fit, ut ſimpliciter ſint plura.

Cõcluſiua.

Rõ concluſiõis.

Sed porrigit nihilominus nobis utrunque membrũ dubitãdi anſam. Prius inquã, q legis ueteris nõ unus tãtũ, ſi præcedentiũ memineris, cõſtitutus eſt finis, ſed unus præceptorum moraliũ, qui erat ſubditorũ probitas, atq. alter ceremonialium, puta Chriſtus, qui illis præſignabatur. Quare neq rõne finis unũ erat pręceptum.

Prima dubitatio.

Reſpondetur tñ q finis diuinæ legis ut articulo proximo patebit, non eſt ſicuti humanę, amicitiam tãtũ & charitas inter homines, ſed illa quæ nobiſcum eſt cũ eodẽ ipſo Deo, de qua utiq. legitima charitate illud 1. Thim. 1. intelligitur. Finis præcepti charitas. Hanc autem amicitiam nulla legis opera (ut dictum eſt) cõciliare abſq. Dei gratia poſſunt. Cõcedimus ergo duos fuiſſe particulares fines legis, ad unũ tamẽ relatos. Finis .n. moraliũ, erat mores componere, finis autẽ ceremonialium, uenturus Chriſtus, auctor gratię: quorum utrunq. ad ueram ſalutem animę exigitur, qui unicus eſt legis finis. nam per Chriſti gratiam eius efficimur membra, in ipſo aũt compaginati per legis officia progredimur ad uitam æternam.

Solutio.

Alterum, uero dubium eſt huic contrarium. Apparent enim omnia præcepta, nõ ſolum (ut aiũt) ſecundũ quid per ordinem ad unum finẽ, ſed ſimpliciter eſſe hoc unum: diliges dominum Deũ tuũ. Enimuero dilectio Dei nihil aliud eſt, quam eius ſeruare mandata. iuxta illud Io. 14. Si quis diligit me ſermonem meum ſeruabit, & Pater meus diliget eũ. Et 1. Io. 2. Qui dicit ſe noſſe Deũ & mãdata eius non cuſtodit, mendax eſt. Qui autem ſeruat uerbum eius, uere in hoc charitas Dei perfecta eſt.

Secũda dubitatio.

Et confirmatio ſnīæ huius eſt, quod per cuiuſque præcepti, quod uere eſt præceptum, tranſgreſſionem, amittitur Dei charitas. Quod certe non contingeret, niſi cuiuſque tranſgreſſio in trãſgreſſionem dilectionis Dei incurreret, omnia ergo præcepta ſimpli-

Confirmatio.

citer

Alia cō-firmatio citer unum ſunt. Namque ſi hoc neges, cū
negare nequeas, quin cuiuslibet prçuarica
tio ſi ſit etiā uiolatio huius præcepti diui
næ dilectionis, conſequens tibi ſit, vt nul
lum ſit ſimplex peccatum, ſed cuncta ſint
dupla, vt cum hominem occideret, unū eſ
ſet contra charitatem proximi, puta occi
dere, & alterum cōtra charitatem Dei. Et
cum furtum uel adulterium faceres, ſimili
R ſiō. ter. Reſpondetur ergo non unū, ſed plura
eſſe, quorū diſtinctio à diſtinctis rationi
bus obiectorum ſumitur, vt quæſt. ſuq. pa
tebit. Sed tñ omnia ſunt quædam explica
tiones illius generalis, quod eſt diligere
Deum, In hoc. n. conſtituit noſtrū erga ip-
ſum amorē, vt ipſum in primis coleremus,
mox nos diligeremus inuicē. Quocirca cō
ceditur, hoīem occidere, eſſe quandā tranſ
greſſionem diuinæ dilectionis, ſed tamen
nō ſunt duo peccata, ſed vnum quod a ꝓ-
ximo obiecto nuncupatur homicidiū, ſi
cuti aliud furtum, atque aliud, adulteriū.
Itaque ratio illud gñalis diligendi Deū cō
trahitur per diuerſas ſpecies, ſicuti iō ani-
malis. Vnde ſicut homo & animal nō ſunt
duo, ſed unū quod eſt homo, ſic occidere
ac dilectionem Dei violare, An uero præ-
ter hoc generale ſit ſpeciale dilectionis
mandatum quod ſuum habeat peculiare
S. Tho. obiectū, S. Th. docet 2. 2. q. 44 & quæſt.
ſequenti recolendū nobis ſupereſt.

Ad pri-mū arg. Ad primum igitur membrum argumen
ti in contrarium reſpondetur, quod ſicut
modo dicebamus, generale diuinæ dile-
ctionis mandatum ſpecialibus cunctis p̄-
ceptis participari, ita & hoc. Diliges ꝓxi-
mum. quū ſicut teipſum, finis eſt omnium
quæ erga proximum implentur, quin uero
genus per reliqua ſpeciatim expoſitū. Ni-
hil. n. aliud eſt diligere proximum, quam
illum non lædere, puta non occidere, non
Auctor in c. 13. Epiſtolę ad Ro. furari, &c. quod uerbum Paulinū, inſtau-
rari, deſignat. Inter alios namque ſignifi-
catus, quos nos illi agnouimus, tunc præci
puę probauimus, quod ē, recapitulari, ac
repeti. Qui enim iubet proximum dilige-
re, in uirtute præcipuit non mœchari, nō
furari, &c. In dilectione autem proximi
includitur dilectio Dei, eo quod cum vni
uerſos mortales pro filiis ducat, in hoc
uult amorem nos ſibi exhibere, ut nobis
inuicē exhibeamus. Vnde Ioā. 4. Hoc mā
datū habemus a Deo, ut qui diligit Deū,
diligat & fratrem ſuum. Atque hac ratio-
ne hoc ſolo mandato, Diliges proximum
tuum ſicut teipſum, complexus eſt Paulus
ambo illa quæ Chriſtus Math 22. diſtin-
guit de dilectione Dei & proximi, in qui-
bus duobus pendere docuit omnem legē
& prophetas. Et eodem relabitur ſolutio Ad ſecū dū arg.
ſecundi membri Cum enim. 9. Ethic. cap.
8. auctore Ariſt. ab ipſo eodē homine ea Ariſtot
omnia quæ ad amicitiam attinent, ad cæ
teros perueniant, quod eſt, ex eo quod ſe
quiſque deamat, alios ſubinde amare, cun
cta amicitiæ iura ac perinde præcepta, quę
inter amicos ac proximos ſeruantur, hoc
alios concluduntur, ut ita ſe quiſque ad
alios habeat quemadmodum ad ſeipſum
idque comprehenditur illo generalis præ
cepto. Omnia quæcunque vultis ut fa-
ciant uobis homines, hæc & uos facitę
illis.

ARTICVLVS II.

*Vtrum præceptorū legis ueteris trina ſit dif-
ferentia, videlicet, moralium ceremo-
nialium, atque iudicialium.*

CVm monſtratum nobis fuerit præ-
cepta moralia eſſe plura ordo po-
ſcit ut exploremus utrum eiuſdē,
ſint ſpeciei, an uero trina differētia diſtin
guantur, ut alia ſint moralia, alia ceremo-
nialia, alia uero iudicialia. Et arguitur con Arg. 1.
tra hanc trimembrem diuiſionem. Præce
pta moralia, ut in ſubſequētibus uiſuri ſu
mus omnia ſunt de iure naturæ, ergo nō
opus fuit in tabulis legis ueteris ſcribi.
Probatur conſequentia, quoniam lex diui
na illic debet nobis ſuppetias ferre, vbi na
tura ſuccumbit. Si ergo ratio naturalis de
calogum mortales docebat, quidnā opus
erat lege diuina explicari? eo potiſſime,
quod lex uetus dicitur literā occidens, ut
patet 2. ad Cor. 3. morum autē præcepta, Paulus.
non occidunt, ſed uiuificant, ſecundum il
lud Pſalmi. In æternum non obliuiſcar iu
ſtificationes tuas, quia in ipſis uiuificaſti
me. Secundo arguitur, ſi præcepta mora Arg. 2.
lia ſcriptu neceſſaria erant nihil opus erat
ceremonialia adijcere. Moralibus enim ut
nomen ſonat humani mores informātur

inter

inter quos præcipua pars eſt diuinus cultus, ut gentes vniuerſæ ſub lege naturę agentes more & uſu vbiq. docuerunt, ceremonialia aũt ad diuinũ cultum pertinent. Vñ Cicero in ſua Rheto Religio, inquit, diuinæ naturæ cultum ceremoniamq. affert. Cõcluduntur ergo religionis ceremonię ſub moralibus pręceptionibus. Quod ſi dicas gratia, pręmõſtrãdi Chriſti fuiſſe inſtituta, id ſane potius verbis demandari deberet, q̃ rebus quippe cũ verba. vt 2. de doct. Chriſt. auctor eſt Aug. principatũ teneant ſignificandi locum. Tertio ex eodẽ fonte arguitur. Iudicialia præcepta ad iuſtitiã prorſus pertinẽt, nã iudiciũ actus iuſtitię eſt, quod & Dauid in Pſalmo ſignificat ubi ait. Quoadúſq. iuſtitia cõuertatur in iudiciũ, officia aũt iuſtitię, perinde atq. aliarum virtutum ſub moralib. pręceptionibus comprehẽduntur, nulla ergo neceſſitas poſtulabat, iudicialia mandata moralibus adhiberi. Quarto argui, ſi oportuit tres iſtos pręceptionũ ordines diſtinguere, neceſſarium quoq fuerat plura adiicere, nempe teſtimonia Nã Deu. 16 legitur, Cuſtodi pcepta dñi Dei tui, & teſtimonia, & ceremonia. Deinde mandata, quæ eodẽ lib. cap. 21. quatuor diſtinguitur, vbi legitur, Obſerua pręcepta, & ceremonias, & iudicia, & mãdata. Ad hæc & iuſtificationes, iuxta illud Pſal. In æternũ non obliuiſcar iuſtificationes tuas Itẽ quia pręcepta moralia, vt infra de decalogo uidebit, oĩa pertinẽt ad virtutẽ iuſtitiæ, debuerũt ſubinde alia adhiberi de virtute & tẽperantia & aliis virtutib. In cõtrariũ eſt illud Deut. 6. Hæc ſunt præcepta, nẽpe moralia, p Antonomoſiã, ceremoniæ, atq. iudicia. Et c. 14. Decem verba ſcripſi in duabus tabulis lapideis, & mihi iniunxit in illo tempore, vt docerẽ uos ceremonias & iudicia quæ facere debeatis quibus locis tria hæc præceptorum genera deſignantur.

Cicero. *Solutio* *Repub. Auguſt.* *Arg. 3.* *Arg. 4.* *Deut. 6.*

Quoniam de ſingulis pręceptorum generibus ſingulæ inferius repetendæ ſunt quæſtiones, ad præſentem, quæ generalis eſt, quatuor concluſionibus b cui compẽdio reſpondetur Prima eſt. Neceſſarium fuit præcepta moralia lege illa uete. i explicari, ut Exo 20 vbi decalogus ſcriptus habetur & aliis locis, quibus alia ſcribuntur, comprobatur. Enimuero vt præcipua humanæ legis intentio eſt homines mutua inter ſe beneuolentia deuincere, ita & Dei propoſitum eſt, per ſuas leges eoſdem ſecum arctiſſima amicitia copulare. Quare non eſt eius intentio, vtcunq. bonos nos efficere humano more, ſed ſibi gratos, cum autem ſimilitudo ſit mutui amoris fons, ſecundum illud Eccl. 13. Omne aial diligit ſibi ſimile, fit ut optimo Deo nemo gratus acceptusq eſſe poſſit, niſi ei ſuo gradu ſit bonitate ſimilis. Et cum auctore Ariſt. 2. Ethi. uirtus ſit quæ bonum facit habẽtem, & eius opus bonum, intentio diuinæ legis eſt homines uirtutibus ſibi gratis imbuere, morumque ornamento decorare. hoc autem non fit niſi per morum præcepta, nam inde dicuntur moralia, ergo illa fuerunt in lege neceſſaria. Atque hinc fit lucidus earum monitionum ſenſus, quibus amantiſſimus noſtris Deus ad uirtutes nos diuinarum imitatrices allicit. Vt Le. 19. Sancti eſtote. quoniam ego ſanctus ſum. Et in Euãgelio Chriſtus. Eſtote miſericordes. ſicut Pater ueſter. miſericors eſt. Luc 6. & Mat. 5. Eſtote ergo uos perfecti, ſicut & Pater ueſter cęleſtis perfectus eſt. Ac ſi dicat, Aliter ei chari eſſe nõ ualetis, niſi ijs tis imitatrice uirtute aſſimiles. Quod ſi contra præceptorum illorum numerum arguas, q non fuerit ſufficiens, propterea, q vt patet in Decalogo, pręciſe ſunt præcepta iuſtitiæ, quæ eſt ad alterum cum tamen ſint & aliæ hominis uirtutes i ordine ad ſeipſum, ut fortitudo, & temperantia, atque id genus plures. In ſubſequenti quæſt. ubi. Affulgebit reſponſio, ubi patebunt pręcepta alia, quæ tamẽ omnia in Decalogum reducuntur. Secunda concluſio: præter moralia condecens fuit ac neceſſarium, vt lex vetus ceremoniarum præceptiones explicaret. Nomen enim ceremonia, ſiue a Cerere dicatur. quã frugum deam colebant q Cicero. 1. in Verrem his uerbis annuere uidetur. Sacra Cereris, ſumma maiores noſtris religione cõfici ceremoniisque uoluerunt, Siue (quo Valerius libentius recipit) a Cere oppido, vbi Roma a Gallis direpta, religionis ſacra recondita ſunt, tamen eos ſignificat ritus, qui ad diuinum attinent cultum. Verumtamen diuinus cultus, ut Diuus Thoma. hoc loco ſcienter docuit, diffe-

Prima conclu. *Probat.* *Ariſtot.* *Lucidus ſenſus monitionum diuinarum qb. mortales ad uirtutes diuinarũ imitatrices allicit.* *Secũda conclu.* *Cicero.* *Valerius* *S. Tho.*

rentes

ſenter altiusque diuinis legibus inſtituitur quam humanis. Etenim cum lex humana, vt nuperrime dicebamus, rebus duntaxat humanis conſulat (nil de Eccleſiaſticis in præſentia definimus) non altiorem cultum Dei inſtituit, quam quem ad commune temporarium bonum conducere iudicat. Deus autem hominem ad ſeipſum pertrahens, cum ſui cultum ſuis legibus edocet, quo homines, terrenis poſthabitis, ad ipſum animis ſubleuentur. Et cum non ſolum per internos actus credēdi, ſperandi, & amandi, verum & per exteras proteſtationes profiteamur nos eius famulos, neceſſarium fuit cæremonias illas diuina lege inſtitui. Emergunt autem ex hac concluſione dubia duo.

Prima dubitatio.

Primum, ꝙ negare videmur ceremonialia ad morum informationem pertinere, quando quidē a moralibus huiuſmodi præcepta ſecernimus, cum tamē in morum compoſitione pars illa præcipuum habeat momentum, quæ diuino cultui dedicatur. Quapropter ſicuti nos orantes, pſallentes, turificantes, atq; hoc genus cultus offerentes, ſic & patres illis ſuis ceremonijs, ceu per alios mores, bene de Deo merebantur:

Secūda dubitatio.

Secundum dubium eſt, quod quaſi iuſtum approbamus morem humanarum legum, diuinū cultum ad ſuum ciuilem finem referentium, cum tamē peruerſitas appareat, qua fruendis vtimur.

Moraliū ceremonialium ac iudicialium diſcrimen.

Dubii autem prioris reſponſio eſt, ceremonialia præcepta nō ſic eſſe a moralibus diuerſa, vt ſpecies ex æquo diſtincta, ſed differunt vt generis determinatio ad ſpeciem. Id quod facile ꝑſpicias, ſi diſcrimen memoria repetas, qđ lib. 1. q. 5. conſtituimus inter ea, quæ ſunt iuris merè poſitiui, & ea quæ ſunt iuris naturæ. Nam licet omnis lex & præceptum a naturalibus principijs deriuetur: alias, vt illic monſtrauimus, neque legis vigorem haberet, neque præcepti, eſt tamen deriuatio diuerſa. Nam ex eiſdem vniuerſalibus principijs, quædam deriuantur per modum concluſionum, perinde atque in ſcientijs ſpeculatiuis, quædam vero per modum determinationis formæ vniuerſalis ad ſpecialem. Ad hunc ergo modum moralia ceremonialiaque mandata differunt, nempe, vt illa deriuentur priori modo, hæc vero poſteriori. Exempli gratia: Id ne facias alijs, quod tibi fieri non vis, principium eſt per ſe notum. Mox quod occidi ab altero nolis, aut tua diſpoliari ſubſtantia, aut torum tuum commaculari, eodem etiam lumine naturali clareſcit. Ex quibus naturali itidem conſequentia colliguntur moralia præcepta: Non occides, Non furtum facies, Non adulterabis. Et ad hunc ferme modum dicemus infra de alijs quæ ſunt extra Decalogum, nam ſunt plures gradus. Lex autem humana & omnis poſitiua, non naturali collectione, ſed humano arbitramento determinat genus ad ſpeciem. Exemplum: Deum eſſe colendum, principium eſt naturale. Quod autē hoc vel illo modo, natura non docet, ſed ab eccleſia Euangelica per humanas leges, puta canonicas, ab apoſtolis deriuatas ſancitur, puta, quòd talia feriemur feſta, hiſq; aut illis ritibus religionem profiteamur. Quod autem negotium eccleſiæ iā ſanctitate prouectæ Chriſtus commiſit, hoc Deus rudi illi populo, quem ex toto orbe uolebat eſſe illuſtrem, ꝑ ſe exhibuit, cuncta inquam ueluti pueris delineauit. Quare idem naturale cultus principium ſpeciatim expoſuit per illa animalium ſacrificia, alioſq; ritus quos natura non clarè docebat. Et hæc ſunt ceremonialia pręcepta, tametſi hoc fuit legi illi peculiare, quod cum eſſet vmbra futuri Meſſiæ, qui futurus erat verus Deus, talia decuit iubere ſacrificia & ceremonias, quibus ſub nube & figura eundem Meſſiā cultores eius profiterentur.

Ad ſecūdum dubium.

Ad ſcđm vero dubium reſpondetur bifariam contingere diuinum cultum ad ciuilem finem & humanum referri. Vno modo, vt humanus tanquam ſupremus exiſtimetur. Et hęc eſſet peruerſitas utendi fruendis, fruendique vtendis. Attamen diuinum cultum referre ad temporalem finem non tanquā ad ſupremum ſed tanquam ad illum qui rurſus refertur in Deum, nulla eſt peruerſitas. Quin vero per hoc profitemur cuncta nobis diuinitus obuenire. Qua ratione eccleſia preces fundit, ſacrificiaq; & miſſarum ſolennia offert pro temporibus bonis, lex ergo humana hoc modo refert diuinum cultum ad ſuum finem, quamuis Canonicæ & Eccleſiaſticę, diuinarum ſequaces ciuilib. debent

bent

bent hoc præſtare, ut animos hominum a terrenis diuulſos, ad Deum promoueant. Gentilium autem ſuperſtitioſa religio eatenus eſt culpanda, quod ritus in primis ſuos dijs falſis dicabāt. Mox quod demoniacis illuſionibus ſeducti extorum inſpectione animalium, aliorumque ſuperſtitione augurorum contendebant futura prænoſſe. Tertio, quod ſpurcis ceremonijs utebant. Ac demum quod quaſi fœlicitatē in terrena proſperitate collocantes, non alia ratione deos videbātur colere, quā quod eorum ope indigebant. Quare aliā colebant frugum deam, alium vini, atq; alium bellorum, quod cum ipſis agebant, tunc præcipue placare curabāt.

Tertia conclu. Tertia concluſio Præter hęc duo præceptorum genera, neceſſarium rurſus fuit iudicialiū tertium. Huius enim ratio ſimilis illi eſt, quā de proximis ceremonialibus informauimus.

Primum diſcrimē inter tria genera pręceptionum moraliū. ſ. ceremonialium & iudicialium. Cum enim lex diuina homines primum in ordine ad Deum, mox ad ſuam inuicem amicitiā pacemq; inſtituat quorū utrunq. naturalis lex in genere præcipit, conſequens fuit, ut ambo in ſpecie Deus explicaret. Atq. adeo ſicuti ceremonialia præcepta peculiariter de diuino cultu inſtituit, ſic etiā debuit & iudicia cōſtituere, quibus beneuolentia & pax inter hoīes conſtaret. Collige ergo differētiā horū trium generum præceptionum, reliqua.n. duo à moralibus deriuantur, quæ dictamina ſunt iuris naturæ, nempe ceremonialia reſpectu diuini cultus, iudicialia uero reſpectu trāquillitatis humanæ. Quo circa ut in ſolutione primi auctor eſt

S.Tho. S. Tho. lex vetus aliqd addebat ſupra ius naturę, nimirū eo modo, quo leges humanę adiectiones ſunt ad idem ius. Habemus etenim & ſub noua lege ceremonialia, ut dictū eſt, ut pſalmodiā, proceſſiones, thurificationes, & alia hmōi. Et iudicialia, ut excommunicationes, ſuſpenſiones, atque irregularitates, &c. Et antiquas Canonum pœnitentias. Sicuti & iure ciuili iudicialia ſupplicia malefactoribus decreta. Niſi quòd ratione ſupra dicta Chriſtus hæc in Euangelio non expreſſit, ſed eccleſiæ & reipublicæ ciuili commiſit. Deus autem in lege ueteri cuncta explicuit. Hinc ſub-

Secūdum diſcrimen. ſequitur alterum diſcrimen, nempe quod præcepta moralia ſunt ſimpliciter de iure naturæ, puta præcepta, quia bona, aut ꝓhibita, quia mala. Reliqua uero de iure poſitiuo diuino, ſicut ceremoniæ & iudicia noſtra, de poſitiuo humano, nēpe bona, quia præcepta, uel mala, quia prohibita. Quemadmodum Ariſt. 5. Ethic. c 7 diſtinguit iuſtum naturale, hoc eſt natura ſua tale, & legitimum, quod ante quam poſitū eſſet, nihil referebat, ſed poſt quā poſitum eſt. **Ariſtot.** Atqui ad hæc tria genera forte alluſit Paulus ad Rom. 7. dicens, quod lex eſt ſācta, quantum ad ceremonialia, eo quod illud eſt ſanctum quod Deo dicatum eſt. **Paulus.** Et mādatum iuſtum, quātum ad iudicialia, & bonum, hoc eſt honeſtum quātum ad moralia.

Quarta conclu. His demū adiungitur quarta cōcluſio. Quamuis alia inueniantur in ueteri lege nomina, ſcilicet mandata, teſtimonia, & iuſtificationes, cuncta tamē ad hęc tria genera reducuntur

Rō concluſionis. Ratio concluſionis ſic habet, Quędā in lege exiſtunt quæ ceu agendorum præcepta edicuntur. Alia uero adhibētur quaſi robur ad eorum cuſtodiam. Illorum ergo ſunt tria genera iā poſita, horum autem altera tria. Nā quod ad legis obſeruātiam conducit, primum eſt legiſlatoris auctoritas ſecundum uero legis utilitas, quæ eſt uel conſequutio pręmij, uel ſupplicij cautio. Illa ergo quibus auctoritas maieſtasq. legiſlatoris commēdatur, dicuntur teſtimonia, ut Deuter. 17. Audi Iſrael, Dominus Deus tuus unus eſt. Et legis caput, quo pronunciatur creator cæli & terræ. Et in Pſal. Tu terribilis es, & quis reſiſtet tibi? Et, Omnipotens nomen eius, & ſimilia. Illa uero quib. uel pręmia, vel ſupplicia proferuntur, dicuntur iuſtificationes, ut Deut 18. Si audieris uocem Domini Dei tui faciet te celſiorem cunctis gentibus. Et Iſa. 1 Si audieritis bona terrę comedetis, quod ſi nolueritis & me ad iracūdiam prouocaueritis, gladius deuorabit uos. Nam per hæc diuina iuſtitia commendatur. Mandatum autem forſan idem eſt quod præceptum. Sed quoniam loco citato uidentur ab inuicem ſecerni, fortaſſe præcepta referuntur ad ea, quæ ad ſalutem ſunt neceſſaria, mandatum uero ad illa, quæ per charitatem ſupererogantur, cuius generis ſunt & Euangelica conſilia. Atque illud Exod. 2. Si pignus acceperis ueſtimentum a proximo tuo, ante ſolis occaſum reddas ei.

Vel

Vel fortè præcepta ſunt, quę Deus in tabulis ſcripſit, ut Decalogus, mandata vero, q̃ Moyſi reuelauit, vt populo promulgaret. Tametſi & ipſę iuſtificationes, teſtimonia etiam ſunt diuinæ iuſtitiæ. Vniuerſa autem reducuntur ad tria priora generalia. quandoquidem alia (ut dictum eſt) non tam pręcepta ſunt, quam ad eorum cuſtodiam pertinentia.

Ad primū arg. His hoc pacto conſtitutis, ad primum argumentum in contrarium reſpondetur, quod etſi præcepta moralia nihil aliud ſint, quam quod lex naturæ dictat, & ſerena ratio docere poteſt, operæpretium nihilominus fuit, vt Deus non tantum in ſupernaturalibus, verum & in naturalibus tali prudentia illis opem ferret. Nam etſi nunquam rationi ſynderesis eouſque extingui valeat, quin prima principia naturalis iuris ei refulgeant, tamen ea poteſt caligine obduci, ut circa eorum concluſiones hallucinetur oberretque. Idq. non ſolum in ſpeculabilibus, verū & in moribus. Mirabile.n. eſt dictu, quanta de ſpeculabilibus ſapientium vetuſtorum deliramenta memoriæ prodita ſunt. Et in moribus non ſolum fornicatio ſimplex, verum & grauiora pro licitis ducebant. Atque illo maxime tempore, quo lex data eſt, hanc mentium nebulam credibile eſt mortales obtenebraſſe. Eadem enim de cauſſa & ſupernaturalis fides non ſolum de ſupernaturalibus articulis nos erudit, verum & de alijs

Ad cōfirmatio-nē eiuſdē argumenti. quos natura docet, vt quod Deus eſt vnus atque omnium cauſſa, quodque anima ſit immortalis, & de ſimilibus. Id autem ꝙ in eodem argumento adiectum eſt, nempe id, quod eſt literam legis occidere, moralibus præceptis non competere, negatur. Immo, vt Aug. lib. de Spiritu & lite. c. 14. auctor eſt, noſq. ab ipſo inſtructi ſuper tertium caput ad Rom. fuſè tractauimus, præcepta ipſa Decalogi ſunt, de quibus Paulus ait literā occidere, atque iram operari. Non quidem quod id directa intentione (ut iam dictum eſt) facerent, ſed quia oſtendendo peccatorum opera nudabant ſubditos omni excuſatione, & tamen lex illa gratiam non conferebat. Attamen qui ex fide venturi Chriſti iuſtificati illa pręſtabant, iuſtitiam ſuam augebant apud Deum. Et ideo appellabat eadem opera Dauid iuſtificationes.

August. Aucto: in ca. 3. Epiſ. ad Rom.

Ad ſecūdū arg. Secundum etiam argumentum ſolutum eſt, ubi declarauimus quemadmodum ceremonialia ad mores quoque & merita pertinent: ſed tamen quia naturali lumine nō eliciuntur ex dictamine naturæ, ſed humano arbitramento vel diuino, a moralibus ſecernuntur. Itaque Deum colere, præceptum morale eſt, hoc autem uel illo ritu, ceremoniale.

Ad cōfirmatio-nem. Ad aliud autem quod illis ſubijcitur, reſpondetur, quod etiam ſi verba commodiora ſint ad ſignificandum nihilominus ut Dionyſ. primo capit. Cęleſtis Hierarch. auctor eſt natiuum eſt hominibus rerum ſimilitudinibus ſenſibilibus ſpiritualia intelligere. Ob idque decuit tales illi populo ceremonias iuberi, quibus venturum Chriſtum profiterentur. Ad tertium pariter, ut de ceremonialibus, reſpondetur quod etſi actus iuſtitiæ in genere ad moralia præcepta pertineant, tamen hęc uel illa in particulari iudiciorum præcepta dicuntur iudicialia. Quemadmodum quod

Ad tertiū arg. omnis malefactor puniendus ſit, præceptū eſt morale, quod autem fur ſit ſuſpendendus, & hæreticus comburendus, iudicialia ſunt. Vnde cum iudicialia partim cum moribus conueniant, ſcilicet quod a ratione deriuantur, ad moreſque pertinent, & partim cum ceremonialibus, in hoc ſcilicet quod utraque, ſpeciales ſunt determinationes generalium præceptorum, conſequens factum eſt, ut nonnunquam connumerentur inter moralia, vti Deut. 5. Audi Iſrael ceremonias atque iudicia, quandoque uero inter ceremonialia, ut Leuit. 18 Facietis iudicia mea, & præcepta mea ſeruabitis. In priori enim loco iudiciorum nomine comprehenduntur moralia, & in poſteriori ceremonialia.

Adquartū argu. Quartum uero ſupra ſolutum eſt præter illam particulam de uirtutibus moralibus diſtinctis a iuſtitia, quarum utrique pręcepta ſtatim quęſtio proxima conſtabit, quomodo ad iuſtitiam reducantur, eo quod præceptum dicit ſemper rationem debiti.

ti i non ſatis iuuans ad illud cauendum. Vnde nō ait, Occaſione data, ſed occaſione accepta. i. quam nō lex dedit, ſed hoīes inde acceperūt, peccatum. ſ. originale, cuius fomes carnis in nobis relictus eſt, per mandatum operatum eſt in me oēm concupiſcentiam. Quare in capite quinto ubi dixerat peccatum intraſſe, vt abūdaret delictū, particula, vt, nō dicit cauſſam. Haud enim illa fuit uoluntas Dei ferentis legē ut per eam cōcitaret hoīes ad malum, ſed tm̄ dicit conſequutionem. Ex hoīum nanque infirmitate conſequutum eſt, ut data lege, peccata cumularent. Ad quartum ſatis rñſum eſt, ubi rationē expoſuimus tā imperfectionis legis, q̄ ēt ceſſationis. Cum enim eſſe figura legis gratiæ, nihil uetat, quin a Deo fuiſſet lata, & nihilominus nō abſolutam obtinuiſſet perfectionem. Erat enim pręparamētum Meſſię, auctoris gratiæ, q̄ eſt legis perfectio, qua ꝑ ꝑ cōſequēs erat, tum ut uſq. ad ipſum non adipiſceretur ſuam perfectionem, tum vt per eiuſdem Dei præſentiam illa antiquaretur. In quinto aūt argumento nō una tm̄ dubitatio diſſoluēda petitur. Vna eſt de locutionibus illis antiquis, qua Deus dicebatur loqui Moyſi, utrum. ſ. per ſeipſe loquerer, an uero Angelus noīe ipſius? Aug. namq. 2. de Trinit. c. 12. & 13. ſuper Geneſ. ad literam cap. 27. huc ꝑpendet, ꝙ unus Angelorum per diſpenſationem perſonā dñi ſui gerebat. Quemadmodum ſcriba dum noīe iudicis ſnīam refert, Nos, &c. mandamus. Et quo pacto ſacerdos ait loco Chriſti, Hoc eſt corpus meum. Et aſtipulatur eius aſſertioni modus loquendi ſcripturę. Enimuero Exo 3. ubi nos legimus ꝙ apparuit de rubo Dn̄s Moyſi in flām̄a ignis, Septuaginta habent, apparuiſſe Angelum Dn̄i. Et ſic legit Aug. Nihilominus tn̄ qui apparuit, dixit, Ego ſum Deus prīs tui, &c. Et Gen. 32. Ille q luctabatur cum Iacob, ait ad illum, Cur quæris nomen meum, qđ eſt mirabile? Angelus ergo loquebatur in perſona Dei. Et cauſſa eſt hmōi, Cum uoces illæ ſenſibiles eſſent, liquidum eſt fuiſſe factas in aere uerberato, quo hoīes audiunt, atq. adeo Angelorum miniſterio, quo Deus utitur, intonuiſſe. Et ideo cenſetur Angel' loqui in perſona Dei. Tametſi nos ſuper illo paterno uerbo Ioan. 3. Hic eſt fi ius meus dilectus, non ſumus uerīti dicere uocem fuiſſe Dei propriam patriq. attributam, nempe ꝙ uel Deus ſe ſolo uerberaſſet aerem, uel ꝙ angelico fuerit functus obſequio, quaſi inſtrō ceu nos utimur lingua. Hac ergo rōne dr̄ lex data per Angelos ſeu in diſpoſitionem Angelorum. ꝙ dū Deus Moyſi in mōte loquebatur, uox illa Angelorum opera aurib. eius inſonabat. Sed tn̄ hinc ſecunda emergit qō. ꝙ Exo. 33. aſſeritur, Dn̄s facie ad faciem Moyſi loquutus. Rn̄detur tn̄ ſcd̄m Aug. locis ciatis, hoc eſſe intelligendum ſcd̄m opin. vulgi. Nam paulo poſt optatiſſime cum Deo expoſtulabat, dicens, Oſtende mihi gloriam tuam, nempe quam nōdum uiderat. Igitur utrum poſt uiderit Dei faciem, ut Paulus in raptu, an ſolū poſteriora, hoc eſt, aliquid in quo ei gloria illius illuxit, ſub iudice eſt. Verumtn̄ qn̄ in mōte legē ſuſcepit, uoce per Angelos fabricata loquebatur ei Deus. Quid ergo eſt quod ait Ioannes, Lex per Moyſen data eſt. qua ſane de cauſſa dr̄ Moſaica? Rn̄det ꝙ ſicut Chriſtus per ſeipſum reuelauit Apoſtolis legē quam ipſi orbi promulgarent, ſic Deus ꝑ Angelos ipſe tradit Moyſi ut ipſe denuntiaret populo. Et ideo dicitur Moyſis tanquam promulgatoris.

Prima. Auguſt. Roboratur ſententia. Auguſt. Rō aſſertionis ꝑ ſceritæ.

Secūda queſtio. Solutio.

Alia obiectio. Diſſolutio.

ARTICVLVS III.

Vtrum lex iſta ſoli debuerit populo Iſrael poni, illumq. duntaxat obligare.

Poſtquā de bonitate cauſiſq. uetuſtæ legis ſatis a nobis dictum eſt, ſubſequitur ut de eius ſubditis ſermonem adhibeamus. Quæritur ergo an fuerit expediens populo Iſrael peculiariter poni, eumque duntaxat obligare? Et arguitur a parte negatiua, Lex illa, ut dictū eſt, figura fuit præparatioq; euangelicæ, figura aūt & uia debet ſuo fini ſimilitudine rn̄dere, ſed lex euangelica non Iudæis tm̄, uerum & gentibus uniuerſis futura erat ī ſalutē ſcđ̄ moraculum illud Iſa. 46. de Chriſto præcantatum: Parum eſt ut ſis mihi ſeruus ad ſuſcitandas tribus Iacob, & faces Iſrael conuertendas, dedi te in lucem gentibus, ut ſis ſalus mea uſq. ad extremum terræ, ergo & lex uetus debuit uniuerſo mundo promul-

Primū argu. a parte negatiua.

gari,

gari, eo uel maxime ꝙ ut legitur Act. 10. non eſt perſonarum acceptor Deus, ſed in omni gente qui timet eum & operatur iu
Secũdũ. ſtitiam, acceptus eſt. Secundo, ſi lex illa in Iudæos tñ obligaret, deterrima fuiſſet grauiſſimaq. eorum cõditio inter oẽs mortales. Illi. n. non poterant ſine legis obſeruãtia pertinere obtinere ſalutem. Extat n. Deut. 27. Maledictus oĩs quis non permãſit in ſermonibus legis huius, neq. eos opere perfici. Reliqua uero gentium uniuerſitas extra illam legem ſolo iure naturę ſeruari poterat. Amplior ergo ſalutis via patebat gẽtib. q̃ Iudæis. In contrariũ aũt eſt
Paulus. ſnĩa Pauli ad Rom. 3. Quid ergo amplius Iudęo? multum per oẽm modum. Primũ quidẽ, quia credita ſunt illis eloquia Dei. Et Dauid Non fecit taliter omni nationi, & iudicia ſua non manifeſtauit eis.

Qõ, vt inter arguẽdum inſinuatum eſt, duo petit. Primum, an ſingulari illi populo congruens fuerit legem illam edici? Alterum, an ſolum illum obligabat? Nã poſſet quis cogitare, ꝙ licet iudæis fuerit promulgata, nihilo ſecius cum lex Dei eſſet, qui Rex eſt vniuerſi orbis, ad quoſcũq. fama illius penetraret, tenerentur illam ſuſcipere. Quinque ergo concluſionibus cõ
Gemina qõ. clauſu. & qõne ꝓpoſita. Prima. Secũda. ſtabit rñſio. Prima. Conueniens fuit lege illi tñ populo dare. Cõcluſio hæc ex ſuperioribus colligitur. Nam cum opus Dei fuerit, cuius ſumma ſapiẽtia attingit a fine uſq. ad finem, & diſponit oĩa ſuauiter, dubium nullum relinquitur, quo minus fuerit conſultiſſimum ac decentiſſimum. At
Prima conclõ qua ſatiſ fit primę qõni. tñ quia rõ hæc nimis gñalis eſt, ex ipſo rerum fine exploranda eſt alia, cui aĩus acquieſcat, puta quę rõnem diuinæ ſapiẽtię referet. Eſt aũt aliud quęrere, cur ſelectus eſt aliquis populus cui daretur, & non potius toti mundo inuulgaretur, aliud vero
Prima ꝓbatio concluſionis. cur ſelectus eſt aliquis populus cui dareť. & non potius toti mundo inuulgaretur, aliud vero cur ille Hebræorum. Sit ergo
Secũda conclu. Duplex rõ cõcluſionis. ſecunda concluſio. Rõ cur delectus alicuius populi ex cũctis mortalibus factus eſt, ſumitur a fine eiuſdem legis, qui fuit aduẽtus Meſſiæ. Inde. n. duplex accipitur rõ. Vna, ꝙ cum ſublimitatẽ tam excelſi myſterij totus mundus capere nõ poſſet. qppe in quo quamplurima eſſent hoĩum ingenia, tum naturali hebetudine, tum morum peruerſitate caliginantia, condecens fuit, ut puſillus quidam populus peculiariter ſeligeretur, cui tam alta tamq. recondita myſteria initio concrederentur. Nam ſi ſparſim fuiſſent ſtatim per orbem euulgata, ludibrio citius haberẽturq̃ eis adhiberetur fides. Sic. n. ſolent cordati hoĩes & prudẽtes arcana ſua nõ temere publicare, ſed illos deligere, quorum fidei committant, iuxta illud Eccl. 6. Multi pacifici ſint tibi, conſiliarius unus de mille. Quin uero nuncium rei grauiſſimæ non audes in initio in vuulgus propalare, ne ridiculus videaris, ſed in quorundã aures primũ ſuſurras, quouſque fama vires accipiat. Poterat quidem Deus talia facere hoĩum ingenia, vt oẽs ſtatim caperẽt, ſed tñ more naturæ cuncta ſuauiter diſponit. Docet. n. nos experientia mille quingentorum annorum non dicam q̃ ſint myſteria noſtræ fidei captu difficilia, ſed q̃ ſit humanum ingeniũ tardum, quamq ad optima capeſſenda indocile, cum minimus orbis angulus fidẽ retineat, eã demq tam multis ex partibus laceram. Altera rõ eſt ex eodem itidem fine ſumpta, quod decuit ſelectam eſſe ſtirpem, ex qua Chriſtus genus duceret. Quẽ admodum. n. Romanorum gens & Athenieſium, vt verbi gratia dicamus, ſua celebrarunt noĩa, ita condecuit Chriſti proſapiam ac genealogiam, illuſtrem in mũdo fuiſſe. Atqui vtraq rõne circũciſionis charactere inſignitus ille populus fuit, vt a reliquo dignoſceretur orbe. Fuitq. inſigne il- Secũda ratio.
lud in membro illo iuſſum, vt illius genitura ſignificaretur, q vna cũ reliquis delictis labem gñatione contractam erat abſterſurus. Et quemadmodum inter Romanos illuſtriores familiæ vt Cæſares, Camili, Scipiones &c. ſic & ex illo populo ſeelectus eſt Dauidicus trũcus ex quo diuinus flos germinaret. Quapropter vt ſuper primum ca. ad Rom. recolimus, nuncupatus eſt Chriſtus filius Dauid. De alio uero ꝓpoſito membro. ſ. cur ille potius Hebræorum populus fuerit electus, ſtatuitur tertia concluſio Rõ hmõi electionis neq põt Tertia conclu.
neq. debet ex aliqua cauſſa vel merito illius populi captari, ſed in meram Dei miſericordiam eſt referenda. Duas quippe Duplex rõ nõ ſatis apta.
cauſſas comminiſci poſſes populo illi cõgruentes. Quarum vna eſſet, ꝙ cũ reliquis

 orbis

orbis gẽtibus in idololatriæ impietatẽ immerſis ſoboles illa Abrahæ in vero cultu unius Dei pſtiterit, iuſtum erat illã particulariter in peculium Dei eligi. Sed tñ rõ hæc non eſt conuincens. Nã poſt ſuſceptã legẽ in eandẽ idololatriã irruerunt, quod multo illis iniquius abſurdiusq fuit, q̃ gẽtib. Vñ Exod. 33. & Amos 5. Nũquid hoſtias & ſacrificiũ obtuliſtis mihi in deſerto quadraginta annis domus Iſrael? Et portaſtis tabernacula Moloch deo veſtro imaginem idolorũ ueſtrorũ ſydus dei ueſtri, q̃ feciſtis uobis? Secũdam ergo rõnem effingere quis forte poſſet, q̃ licet fuiſſent poſtea idololatrę, tñ aliqb. iuſtitię officiis vel ante uel poſt legem floruerunt, quorũ merito data eſt illis lex. Veruntñ plane legitur Deu. 9. Scito q̃ non ppter iuſtitias tuas dñs tuus dedit tibi terram hanc in poſſeſſionẽ, cum duriſſimę ceruicis ſis populus. Rõ ergo proxima fuit promiſſio facta Abrahæ, Iſaac & Iacob, vt eodem cap. legitur ubi annotandum eſt Abrahã. n. anteceſſiſſe legẽ & Moyſi quingentis annis. Cui ut legitur Ge. 12. & 22. promiſſa eſt Chananæorũ terra, ſimul & futurus Meſſias. Et qm̃ lex preſagium erat, vt diximus, pręparatioq. eiuſdem Meſſiæ, in eadem promiſſione inſculpebatur lex eius ſoboli pmulganda. Ob idq. loco citato Deut. Nõ pp iuſtitias tuas & æquitatem cordis tui ingredieris ut poſſideas terras earũ. ſ. gentiũ ſed quia illæ egerunt inique, introeunte te delerę ſunt, & ut compleret verbum ſuum dñs quod ſub iuramento pollicitus eſt patribus tuis Abraham, Iſaac & Iacob. Itaq. expulſio gentium fuit propter eorum peccata, ſed tamen introductio Iudæorum atque adeo collatio legis fuit propter promiſſiones Dei. idque Apoſt. ad Gal. 3. docens ait. Abrahæ dictę ſunt promiſſiones & ſemini eius. Et nõ dicit ſeminibus, quaſi in multis, ſed quaſi in uno. Et ſemini tuo, qui eſt Chriſtus, ergo lex data eſt illi populo propter promiſſiones. Ille autẽ ob id factę sũt, ut populus ille ex quo Chriſtus carnem induturus erat reliquo orbi ſanctitate præſtaret, ſecundum illud Leuitic. 19. Sancti eritis, quia ego ſanctus ſum. Veruntamen licet hæc fuerit proxima cauſſa non tamen in illa animus requieſcit. Nã reſpondendum reſtat, cur ſelectionẽ Deus habuit Abraham ac ſuam progeniem, cũ myſteria Chriſti reuelaret, atq. ex ſuo ſanguine gignẽdum polliceretur, quàm unũ quemlibet alium mortalium, utrum merita eius fuerint in cauſſa? Re vera minime; ſed ut concluſio aſſerit, Dei miſericordia. Hoc nanq. in primis aſtruit oraculum illud Iſaiæ 41. Quis ſuſcitauit ab oriente iuſtum, uocauit eum ut ſequeretur ſe. Nam de terra Chaldæorum uocatus fuerit; ut Gen. 11. legitur. q̃ quidẽ regio terrę promiſſę orientalis erat. Mox & rõ idẽ demõſtrat. Nam cum gratia, qua grati Deo reddimur, non cadat ſub meritũ. fit ut neque eius initiũ & caput promereri ulla poſſit creatura, initiũ aũt fuit Chriſtus, ergo eius aduentum neq. intemerata Virgo mereri valuit, quantominus priſcorum quiſpiam? cũ lex fuerit Chriſti figura, neq illam uel Abrahã, uel eius progenitores, aut poſteri meruerunt. Quocirca mera fuit Dei clementia, quod ipſe eiuſque proſapia inter oẽs mortales eligeretur. Neq. ulla poteſt humana deſignari cauſſa ſed in radicẽ pdeſtinationis, quæ nullam præter Dei uoluntatem habet, referẽda eſt talis electio, iuxta illud celebre Auguſt. axioma ſuper Ioan. Quare hunc trahat, & illum non trahat, noli uelle iudicare, ſi non vis errare. Veruntñ quod de Deipara Virgine confitemur, & de Abraham quoq. ſuo gradu cẽſendũ eſt. Etenim etſi Virgo nõ meruit Chriſtũ incarnari, tñ fixo illo diuino propoſito, fecit eã Deus dignam quę ipſum conciperet ſecundum illud quod eccleſia canit. Quæ dominum omnium meruiſti portare. Et ſimili modo in ſuo inferiori gradu fecit Abrahã inter mortales dignũ cuius ſanguinẽ naſcituro filio ſuo deligeret. Hæc aũt electio primum in ſacro canone deſignatur. Gen. 10. Vbi cum peruentũ eſt ad enarrandũ progeniẽ Sem filij Noe. ait ſcriptura. Sem quoque nati ſunt patre omnium filiorum Heber &c. Quod utiq. verbum cõſideratiſſime meditatus eſt 16. de ciuit. Dei Auguſt. Filij enim Heber dicti ſunt Hebræi. Ob idque quamuis non fuerit progenitus eiuſdem Sem, tamẽ ob hãc dignitatẽ primus noiatus. Non ergo ab Abraham quaſi Abrahæi, ut quidam Iudæorum autumat, ſed ab Heber nomẽ traxerunt. Vixit nanque pater ille ſub ęta-

tem

Refellit. prima Exploditur ſecũda cã.

Rõ vera concluſionis. Explanatur poſita ratio.

Paulus. Obiectio. Merita Abrahę minime ĩ cauſſa fuere ut pręcęteris illius populus eligeret.

vñ Chrs originẽ duceret, ſed hoc ipſũ in miam diuinã referendũ eſt.

Rõ pſatæ aſſertionis.

Auguſt. Electio.

Abrahæ in ſacro Canone deſignatur.

Auguſt. Diſtinctio præceptorũ legis antiquæ.

Quarta concluſio bimembris. tem Nemrod, quando facta eſt linguarum diuiſio, ob idq. appellauit nomen filij ſui Phaleg, ut ibidē legitur, quod eſt diuiſio, eo ꝙ in diebus eius diuiſa ſit terra. Inde ergo diuinitus ſeparatus eſt Heber a reliquis, qui cum Nemrod aduerſus Deum ipſum coniurauerant. A quo Heber ſecutus fuit Abraham, quem Deus (ut legitur Geneſ.12.) præcepit exire de terra ſua, & de cognatione ſua. Et hæc de priori qōnis membro. De poſteriori vero, puta de legis obligatione, an extenderetur ad gentes, ſubiunguntur duæ aliæ concluſiones, hac diſtinctione præmiſſa: In lege quędā erāt præcepta de lege naturæ, ut Decalogus & moralia reliqua, quædā uero eidē naturali iuri adiecta, ut ceremonialia & q̄ dicim legalia. Sit ergo cōcluſio ordine quarta. Cuncti mortales tenebantur ſeruare illa quæ ſunt legis naturæ, non quidē ob uinculum Moſaicæ, ſed id eadem iubente natura. Reliquorum uero obſeruantia nemini extra illum popolū neceſſaria erāt ad ſalutem.

Probatio prioris membri. Prior pars notiſſima eſt, qm̄ & ante aduentum legis totum humanū genus lumine diuini vultus illuſtratū ſeruare ſtringebatur cuncta, quæ natura docebat, tum ad cultum diuinum, tum & ad humanā ſocietatem referre, lex autem ſcripta neminem ob huiuſmodi iugo exemit. De his ergo naturæ præceptis in lege cōcluſis ait ad Rom.2.

Paulus. Pau. Gentes quæ legem nō habent, naturaliter quæ legis ſunt, faciūt.

Probatio poſterioris mēbri. Poſterior autem pars ex dictis plane colligitur. Etenim qui ad ſublimiorem religionis ordinē aſſumuntur, pluribus religantur q̄ reliqui laxioris uitæ, ut in clericis & monachis videre. eſt populus autē ille ſelectus fuit ad excelſiorem ſanctitatis gradū, qualis decebat populum, ex quo erat Chriſtus naſciturus, & qui figuram eiuſdem Chriſti gerebat, ergo ad peculiaria illa inſtituta legi natu æ ſuperaddita, ſolus ille populus erat obligatus. Vnde Deut.18. Perfectus eris & abſq; macula coram domino Deo tuo. Quamobrem ueluti arctioris religionis cultoribus quædam profeſſionis imago illius legis erat iuncta, ſecundum illud eiuſdem lib. cap. 26. Profiteor hodie coram domino Deo tuo, &c. Hinc demum

Quinta conclu. colligitur quinta concluſio. Tam currente illa lege, quam ante ipſam potuerunt ſub lege naturę hoīes ſalutē obtinere. In lege inquā naturæ, non tñ per eiuſdem naturæ vires. Nā Dei gratia res eſt ſuper naturalis, quā idcirco ſine intellectus aliqua fide ac ſubinde diuina ope uoluntatis motrice adipiſci nemo unquam ualuit. Et in hoc ſenſu intelligit Diony. 9 cap. cæleſt. Hierarch vbi ait multos Gentiles per Angelū fuiſſe in Deū reductos & Eccl.17. In vnā quamq gentem propoſuit Deus rectorem, ac perinde ea quę ad ſalutem ſufficiebāt. Nam in omni lege voluit oēm hoīem ſaluum fieri vſq. ad euangelicā, quæ oib. eſt neceſſaria. Igitur ſi de Socrate Platone, Ariſtotele, Catone, Seneca & id genus ethnicis perpaucis nois explorare cupis. fuerintne ingreſſi ſalutis uiā, perpēdendū tibi primū eſt, an aliqua uitia admiſerint tā aperte cum naturali rōne pugnātia, ut nullum ſibi poſſent ignorantiæ clypeum obtendere. Nam quos tales inueneris, impietas eſſet ſuſpicari fuiſſe ſeruatos. Quare nullus idololatrarū excuſari potuit. Neq. eorum qui adulteria & furta ac peiora flagitia ignorarūt. Secus de fornicatione ſimplici, cuius ignorantia probabile eſt Ethnicorum aliquos ante ſcriptam legē potuiſſe excuſari. Sicuti & Socratem, & ſi uenenum epotauit, quod re vera non eſt licitū, potuit tñ ignorantia excuſari, nimirū credens legem illam qua condemnatus eſt, fuiſſe bonam. Et ſimile dicendum de Seneca, cui data a tyrano fuit mortis optio. At neq. Catonem, neq. alteriorum quempiā q mortē ſibi conſciuerunt, legitima ignorantia excuſat, lumen. n. naturæ plane docet nemini licere ſibi mortem cōciſcere. Platonem autem Auguſt. in lib. de uera relig. ualde commendat. quod perpetuam ſeruauit continentiam. Et certe eſt per quam. uериſimile in Dei gratiam fuiſſe receptum. Hæc autem quæ in coniecturis poſita ſunt, non eſt, quod nos remorentur.

Dionyſius. Quid ſēntiēdū de exitu. Socratis, Platonis atque Ariſt. Auguſt. Veriſimile eſt Plat. in Dei gratia fuiſſe.

Ad primum igitur argm̄ capitis qōnis reſpondetur, ꝙ non oportuit legē, quę ſi figura erat noſtræ, tanta ſimilitudine ei rñdere, ut eſſet tā vniuerſalis. Imo decuit rōne iā dicta peculiari populo præſcribi, ex quo Chriſtus naſceretur, ſecundum illud ad Rom 9. Quorum, ſ. Iudæorum, eſt adoptio filiorum Dei, & teſtamentū, & legiſlatio, quorū patres ex quib. Chriſtus & ſecū- Ad primū arg.

dum

dum carnem. Neq. ſubinde Deus fuit, perſonarum, reſpector. Nã cum nemini debitor ſit, cui vult miſeretur, & quẽ vult indurat. Vnde Augu. lib. de prædeſt. ſanct. Omnes, inquit, quos Deus docet miſericordia docet, quos aũt nõ docet iudicio non docet, hoc. n. venit ex dãnatione humani generis pro peccato primi parentis. Suppoſitis aũt noſtris meritis, quæ ex eius gratia pullulãt, citra ꝑſonarũ acceptionẽ reddit vnicuiq. (ut ait Paulus) ſecũdum opera ſua. Ad ſecundum, negatur deteriorem fuiſſe. Iudæorum conditionem, q̃ Gentilium, imò tanto fuit præſtantior populus ille, quanto Dei legi & cultui diſtrictius mancipatus Quemadmodũ & inter Chriſtianos quo arctius ſe homines religionum uotis perſtringunt, fœlicius veniũt. Vnde Deut. 4. Quæ eſt alia gens ſic inclyta ut habeat ceremonias iuſtaque iudicia? Quocirca ut Exod. 12. ſcriptum eſt, quicunq. Gentiliũ voluiſſet in Iudæorum familiam commigrare, ac nomen ſuum in legem illam adſcribere, circunciſus admittebatur, ut in vſu illis nunc eſt qui religiones profitentur. Quod ſi quis hic hæreat, utrum poterant Gentilium quiq. particulam legis recipere abſque totius profeſſione, & præcipue an poterant circuncidi extra legem uiuentes? Videtur namq. ratio partem affirmatiuam perſuadere. Nam inter Abrahã & Moyſen durauit quingentis annis abſq. lege circũciſio. Reſpondetur ꝙ nihil Gentiles vetabat quo minus poſſent ceremonias aliquas quę ſibi placerẽt, a Iudęis mutuari. Sicuti Romani nonnullas leges ab externis gentibus receperunt. Attamen niſi profiterentur legem, non eſſet illis proprie diuina. Quin uero arbitror poſt datã legem, circumciſionẽ nemini ad ſalutẽ cõduxiſſe, niſi totã profiteretur. Erat n. ſicut nobis baptiſmus, profeſſio legis. Quo aperte ad Gal 5. docet. Paulus ſub illis verbis, Teſtificor oĩ homini circuncidẽti ſe, quoniã debitor eſt uniuerſæ legis faciendæ.

[Margin: Auguſt. — Paulus. — Ad ſecũdũ arg. — Heſitatio. — Suadet pars affirmatiua. — Paulus.]

ARTICVLVS IIII.

Vtrum lex uetus congruenter data fuit tempore Moyſi.

[Margin: Primũ argum.]

RESTAT poſtremo, temporis datę legis rationem reddere. Et ideo quæritur vtrum tempus illud quo data fuit Moyſi, negotio conueniret? Et arguitur a parte negatiua, primo ex his quæ dicta sũt. Erat enim ſalutis præparamentũ, quæ erat per Chriſtũ cõferẽda ſtatim autẽ homo lapſus remedio indiguit ſalutis, ergo illico debuit in mundi primordiis ferri. Secundo: Data fuit in ſanctificationem eorũ ex quibus Chriſtus progignẽdus erat, illa aũt ſanctificatio cæpit in Abrahã, ut legitur Geneſis duodecimo ante Moyſen quingentis annis, cui facta fuit ꝓmiſſio, quique (ut ait ad Rom. Pau.) credidit Deo & reputatum eſt illi ad iuſtitiam. Ergo illi, ut circũciſio iuſſa eſt, ita & lex poni debuit. Tertio: Quemadmodum nuper dicebamus, ſicuti Abraham ex uniuerſo orbe ſelectus fuit, vnde Chriſtus originem traheret, ſic poſtea ex illo populo Dauid: Vnde peculiare genus duceret, quare nuncupatus eſt filius Dauid, ergo ſub Dauide qui poſt Moyſen annis pluribus q̃ quadringentis natus eſt, congruentius fuiſſet lata. Contrarium aũt colligitur ex Paulo ad Galat. 3. ubi ait, Legem fuiſſe ordinatam per Angelos in manu mediatoris, ordo nanque Dei temporis quoque opportunitatem denotat.

[Margin: Secũdũ. — Paulus. — Tertiũ. — Paulus.]

Quæſtio perfacili negotio expeditur, ſi ex ſola Dei uoluntate ratio petatur. Nam cum illa nõ habeat priorẽ cauſſam neque quidquam humano generi debeat, leg[em] dedit, qñ per ſuã ſapientiã decere cognouit. Attamen exploranda reſtat cauſſa ex parte hominũ, ob quorum ſalutem data eſt. Et ideo ſtatuitur concluſio affirmatiua. Illo temporis articulo data eſt, quod in rẽ erat maxime humano generi. Etenim tanquam iniquorum medela condita eſt ad remolliẽdam eorum duritia eorumq[ue] edomandam ſuperbiam, & tanquam bonorũ iuuamen, ad promouendam eorũ ſalutem atque ex his duabus radicibus duæ cõcluſionis rationes ducũtur. Enimuero ſi priorẽ ſpectes, humana ſuperbia de duobus extollitur, naturali. ſ. ſapiẽtia, & potentia, id quod uerſatus ſerpens in ſua poſuit ſuggeſtione dum Euã adortu eſt. Eritis n. inqt, ſicut dij, ſcientes bonum & malum. Edẽ enim procella eum cœlo depulerat. E re ergo humani generis fuit, ut Deus illud lõgis ſeculis ſuo fauore deſereret, porro ut longo experimento cognoſceret quã eſſet

[Margin: Concluſio reſpõſiua. — Prima rõ ꝓ cõcluſiõis.]

ſuapte

ſuapte natura & ad cognoſcẽdum, quod ſibi expediret, ignarũ atq. ignauũ ad agẽdũ. Hac ergo de cauſſa mortales deſtituit duabus integris ętatib. una.ſ. annis mille qngentis, & eo amplius ante diluuium, quo mundum ſcelerũ flagitiorumq. fætore peſtiferum ſubmerſit. At uero nõ ſic prorſus deſtituit, quo minus in linea, quæ Chriſti genealogiã ducebat, nõnullos egregia ſanctitate inſigniret, ut Abel: Enoch & tandẽ Noe, in cuius ſuorumq. iuſtitia ſeruatum eſt mundi ſemen. Atque inde quaſi nouas ei inducias indulgens, expectauit hominẽ ſecunda ętate fere annorũ quingentorum uſque ad Abrahã, quẽ peſſimus Nemrod, contra Deum repellans centum quinquaginta annis anteceſſit. Ninus aũt Babylonicus, p quẽ idololatria in orbẽ irrepſit, qnquaginta. Et quia peccatũ cõtra naturã idololatriæ atq ifidelitatis pœna eſt, ut ad Ro.1. diſerte Paulus docuit, paulo poſt nefanda Sodomorũ turpitudo aerem infecit, ſub quod utiq. tẽpus delegauit Deus Angelos ad Abraham, ut Geneſ 18 refert hiſtoria qui Chriſtũ in ſalutẽ humani generis ſuo illi noĩe pollicerentur. Vbi non eſt myſterium illud prætereundũ, nempe ꝙ Angeli ipſi, qui ueluti inferno igni urbes illas incẽſum uenerunt, nuntium ſimul attulerunt futuræ ſalutis. Itaq. clamor & fumus Sodomorum cœlum aſcendens, Deũ & ad iuſtitiã irritauit, ut de nefandis illis ultionem ſumeret, & una ad miſericordiã commouit, ut hominibus in futurum proſpiceret. Vnde & iidem Dei legati mũdo patefacerent q̃ ſit dñs ad miſericordiam q̃ ad iuſtitiam propenſior, propter decem quos inuenirent iuſtos, ueniam corruptiſſimis urbibus promittebant. Nã ob octo animas quas tempore diluuij iuſtas inuenit, nõ prorſus uniuerſum deleuerat orbẽ. Inde tñ charactere circunciſionis obſignatã, Abrahæ familiã, tertiã aliã ætatẽ aliorum qgentorũ annorũ aſſuefecit, ut ad ſuſcipiendã legẽ eſſet paratior, Tanti erat periculi ſtatim diuina illa pcepta orbi concredere. Enimuero cum ei tñ ſuæq. ſoboli facta fuerit promiſſio, lex aũt q̃ nõ uni familię, ſed iuſto hoĩum numero, q populũ faceret, tradi debuit, expectauit quouſq eadẽ progenies augeretur in populũ. Et prętérea ne de repẽte ſuſceptam legem ueluti rem nouam non facilè ſuſciperent. Ec tæ ętatis ec moras quibus Deus tardauit legem ſer uetus re vſq. ad initium quartæ ætatis ſub Moy lex lata ſe, anno ab orbe cõdito bis milleſimo quadringẽteſimo qnquageſimooctauo. Tunc ergo data eſt lex ad retũdendam humanã ſuperbiam, qua parte ex naturali ſapiẽtia naſcitur. Erat. n. iam tunc naturale lumen vſqueadeo obtenebratum, vt vix hoĩes dignoſcere poſſent inter bonũ & malũ, ſed dicerent (vt ait propheta) malũ bonum, & bonũ malum. Officium igitur legis fuit, hoc docere, explicando naturę principia. Vnde Pau. ad Ro.5 Per legẽ eſt cognitio peccati. At vero reſtabat eoſdẽ docere homines, ꝙ neq. cognitio peccati eidẽ ſuperãdo & euincendo ſufficiebat, niſi diuinitus vires ei ſuppeditarẽtur ad agendũ. Ob idque reliquit Deus mundũ ſub lege ſcripta tribus alijs ætatibus nempe mille qngentis annis vſq. ad Chrm, ut lõgo rerum ętatib. uſu eãdẽ ſuã infirmitatẽ atq. imbecillitatẽ diſcerent, ut eum optatius ſuſciperent.

Prima mundi ætas. — *Secũda ætas.* — *Paulus.* — *Myſterium.* — *Tertia ætas.* — *Sub initiũ quar-* — *Paulus.* — *Mũdus fuit ſub lege ſcripta trib. ętatib.*

Per hæc ſoluũtur argumenta in cõtrariũ, qũquidẽ reddita eſt rõ cui nõ decuit ſtatim in mũdi primordijs legem ferri, neque eandẽ dari Abrahę. Quod aũt non debuit differri uſq. ad David, inde conſtat, ꝙ non ſolum familiæ ex qua Chriſtus naſciturus erat, ſed toti circũciſo populi deſcẽdenti ab Abrahã fuerat promiſſa. Quãuis illis qui præciſi fuerant a trunco & recta linea, ut Iſmaelitis. & Idumæis deſcendentibus ab Eſau, lata non fuerit. At uero contra hæc quę dicta ſunt, reſtat argumẽtum ſimile illi, qđ fit de aduentu Chriſti. Ait enim ipſe Matth. 11. Quod ſi in Tyro & Sydone factę eſſent virtutes quas ipſe faciebat inter iudæos, pęnitentiam egiſſent, Et ideo remiſſius futurum eſſet illis gentibus in die iudicij. Simile inquam quis cogitare poſſet de lege ueteri uidelicet quod ſi uel alium populum Deus elegiſſet, uel alio tempore ſcripſiſſet eis legem obſeruantior ei fuiſſet pręſtita obedientia, quã tunc ab illo populo, qui ſtatim ad idololatriam peruerſus fuit. Reſpondetur autem quod illas nos rationes ignoramus ſicuti myſterij illius quod refert Paulus ad Roma. 11. nempę, cęcitatem contigiſſe in Iſrael donec plenitudo gentium intraret, Ob idque cauſſas reddimus, quas con-

Soluuntur argumenta. — *Arg. cõtra hactenus aſſerta.*

congruere coniectamus. Et non eſt dubium, quin licet alij fortaſſe fuiſſent tunc obedientiores, tamen ad finem uniuerſalis redemptionis ex alia parte conuenirent congruentiores cauſſæ, cur Deus illã gentem & tempus elegerit. Tametſi demum cauſſæ omnes ad fontem prædeſtinationis referendæ ſint. Ex quo primum argumentum præcedentis articuli diſſoluimus.

Paulus.

Solutio.

QVAESTIO II.

DE PRAECEPTIS LEGIS ueteris in genere.

S. Thom. 1. 2. quæſtio. 99.

ARTICVLVS I.

Vtrum lex vetus vnicum tantum continuerit præceptum.

SEQVITVR quæſtio ſecunda de legis antiquæ præceptis in genere. Et arguitur, quod non fuerint plura, ſed unum tantum, tum ex illo ad Rom. 13. Si quod eſt aliud mandatum, in hoc uerbo inſtauratur: Diliges proximum tuum ſicut teipſum, quod unicũ eſt tum ex illo Matt. 17. Omnia quæcunq; uultis ut faciant uobis homines, hæc & uos facite illis, hæc eſt. n. lex & Prophetę. Lex nanq. uetus nõ erat amplior quam quæ lege & Prophetis cõcludebatur, ergo tota lex uetus unicum erat præceptum. In contrarium eſt Apoſtolus, q ad Epheſ 2. appellãt illam legẽ mandatorum, quam Chriſtus decretis Euangelicis euacuauit.

Primũ argum.

Paulus.

Paulus.

In ingreſſu ſtatim præceptorum legis generaliſſimus articulus eſt, an fuerint plura. Similem nanque ſupra de lege naturæ quęſiuimus, ſimilique hic modo cõcluſione diſſoluetur, quæ eſt hæc. Præcepta ueteris legis unũ quodammodo ſunt ratione ordinis ad eundem finẽ, ſimpliciter tamen plura, ſecũdum peculiares obiectorum rationes quæ eiuſdẽ finis aſſequẽdi media exiſtũt. Et hæc eſt per ſe lucida. Cũ enim pręcepta de actionib. humanis ſint earũ rerũ quæ fieri debẽt, neceſſitas aũt cuiuſque operis & officij a fine ſumatur finis uero legis (ut ſupra moſtrauimus) ſit bonos facere ciues, fit ut per ordinẽ ad hunc finem cuncta pręcepta quodãmodo dicãtur unũ, ſicuti lex una. At uero quoniã ad hunc eundẽ finẽ multa ſint officia neceſſaria, de quorũ ſingulis ſpeciebus operæpretium eſt edici ſingula præcepta, fit, ut ſimpliciter ſint plura. Sed porrigit nihilominus nobis utrunque membrũ dubitãdi anſam. Prius inquã quod legis ueteris nõ unus tãtũ, ſi præcedentiũ memineris, cõſtitutus eſt finis, ſed unus præceptorum moraliũ, qui erat ſubditorũ probitas, atq. alter ceremonialium, puta Chriſtus, qui illis præſignabatur. Quare neq ratione finis unũ erat pręceptum. Reſpondetur tñ quod finis diuinæ legis ut articulo proximo patebit, non eſt ſicuti humanę, amicitiam tãtũ & charitas inter homines, ſed illa quæ nobiſcum eſt cũ eodẽ ipſo Deo, de qua utiq. legitima charitate illud 1. Thim. 1. intelligitur. Finis præcepti charitas. Hanc autem amicitiam nulla legis opera (ut dictum eſt) cõciliare abſq. Dei gratia poſſunt. Cõcedimus ergo duos fuiſſe particulares fines legis, ad unũ tamẽ relatos. Finis. n. moraliũ, erat mores componere, finis autẽ ceremonialium, uenturus Chriſtus, auctor gratię: quorum utrunq. ad ueram ſalutem animę exigitur, qui unicus eſt legis finis. nam per Chriſti gratiam eius efficimur membra, in ipſo aũt compaginati per legis officia progredimur ad uitam æternam. Alterum, uero dubium eſt huic contrarium. Apparẽt enim omnia præcepta, nõ ſolum (ut aiũt) ſecundũ quid per ordinem ad unum finẽ, ſed ſimpliciter eſſe hoc unum: diliges dominum Deũ tuũ. Enimuero dilectio Dei nihil aliud eſt, quam eius ſeruare mandata. iuxta illud Io. 14. Si quis diligit me ſermonem meum ſeruabit, & Pater meus diliget eũ. Et 1. Io. 2. Qui dicit ſe noſſe Deũ & mãdata eius non cuſtodit, mendax eſt. Qui autem ſeruat uerbum eius, uere in hoc charitas Dei perfecta eſt. Et confirmatio ſniæ huius eſt, quod per cuiuſque præcepti, quod uere eſt præceptum, tranſgreſſionem, amittitur Dei charitas. Quod certe non contingeret, niſi cuiuſque tranſgreſſio in trãſgreſſionem dilectionis Dei incurreret. omnia ergo præcepta ſimpliciter

Cõcluſiua.

Rõ concluſiõis.

Prima dubitatio.

Solutio.

Secũda dubitatio.

Confirmatio.

Alia cõfirmatio. citer unum ſunt. Namque ſi hoc neges, cũ negare nequeas, quin cuiuslibet prçuaricatio ſi ſit etiã uiolatio huius præcepti diuinæ dilectionis, conſequens tibi ſit, vt nullum ſit ſimplex peccatum, ſed cuncta ſint dupla, vt cum hominem occideret, unũ eſſet contra charitatem proximi, puta occidere, & alterum cõtra charitatem Dei: Et cum furtum uel adulterium faceres, ſimiliter.

Rñſio. Reſpondetur ergo non unũ, ſed plura eſſe, quorũ diſtinctio à diſtinctis rationibus obiectorum ſumitur, vt quæſt. ſeq. patebit. Sed tñ omnia ſunt quædam explicationes illius generalis, quod eſt diligere Deum, In hoc.n. conſtituit noſtrũ erga ipſum amorẽ, vt ipſum in primis coleremᵃ, mox nos diligeremus inuicẽ. Quocirca cõceditur, hoĩem occidere, eſſe quandã tranſgreſſionem diuinæ dilectionis, ſed tamen nõ ſunt duo peccata, ſed vnum quod a ꝓximo obiecto nuncupatur homicidiũ, ſicuti aliud furtum, atque aliud, adulteriũ. Itaque ratio illud gñalis diligendi Deũ cõtrahitur per diuerſas ſpecies, ſicuti rõ animalis. Vnde ſicut homo & animal nõ ſunt duo, ſed unũ quod eſt homo, ſic occidere ac dilectionem Dei violare, An uero præter hoc generale ſit ſpeciale dilectionis mandatum quod ſuum habeat peculiare obiectũ, S. Tho. S. Th. docet 2.2. q.44 & quæſt. ſequenti recolendũ nobis ſupereſt.

Ad primũ arg. Ad primum igitur membrum argumenti in contrarium reſpondetur, quod ſicut modo dicebamus, generale diuinæ dilectionis mandatum ſpecialibus cunctis ꝑceptis participari, ita & hoc. Diliges ꝓximum. quũ ſicut teipſum, finis eſt omnium quæ erga proximum implẽtur, quin uero genus per reliqua ſpeciatim expoſitũ. Nihil.n. aliud eſt diligere proximum, quam illum non lædere, puta non occidere, non furari, &c. quod uerbum Paulinũ, inſtaurari, deſignat. Auctor in c.13. Epiſtolę ad Ro. Inter alios namque ſignificatus, quos nos illi agnouimus, tunc precipuę probauimus, quod ẽ, recapitulari, ac repeti. Qui enim iubet proximum diligere, in uirtute præcipuit non mœchari, nõ furari, &c. In dilectione autem proximi includitur dilectio Dei, eo quod cum vniuerſos mortales pro filiis ducat, in hoc uult amorem nos ſibi exhibere, ut nobis inuicẽ exhibeamus. Vnde Ioã. 4. Hoc mãdatũ habemus a Deo, ut qui diligit Deũ, diligat & fratrem ſuum. Atque hac ratione hoc ſolo mandato, Diliges proximum tuum ſicut teipſum, complexus eſt Paulus ambo illa quæ Chriſtus Matth. 22. diſtinguit de dilectione Dei & proximi, in quibus duobus pendere docuit omnem legẽ & prophetas.

Ad ſecũdũ arg. Ariſtot. Et eodem relabitur ſolutio ſecundi membri Cum enim. 9. Ethic. cap. 8. auctore Ariſt. ab ipſo eodẽ homine ea omnia quæ ad amicitiam attinent, ad cæteros perueniant, quod eſt, ex eo quod ſe quiſque deamat, alios ſubinde amare, cuncta amicitiæ iura ac perinde præcepta, quę inter amicos ac proximos ſeruantur, hoc alios concluduntur, ut ita ſe quiſque ad alios habeat quemadmodum ad ſeipſum idque comprehenditur illo generalis præcepto. Omnia quæcunque vultis ut faciant uobis homines, hæc & uos facite illis.

ARTICVLVS II.

Vtrum præceptorũ legis ueteris trina ſit differentia, videlicet, moralium ceremonialium, atque iudicialium.

CVm monſtratum nobis fuerit præcepta moralia eſſe plura ordo poſcit ut exploremus utrum eiuſdẽ, ſint ſpeciei, an uero trina differẽtia diſtinguantur, ut alia ſint moralia, alia ceremonialia, alia uero iudicialia. Et arguitur contra hanc trimembrem diuiſionem. Arg. 1. Præcepta moralia, ut in ſubſequẽtibus uiſuri ſumus omnia ſunt de iure naturæ, ergo nõ opus fuit in tabulis legis ueteris ſcribi. Probatur conſequentia, quoniam lex diuina illic debet nobis ſuppetias ferre, vbi natura ſuccumbit. Si ergo ratio naturalis decalogum mortales docebat, quidnã opus erat lege diuina explicari? eo potiſſime, quod lex uetus dicitur literã occidens, ut patet 2. ad Cor. 3. Paulus. morum autẽ præcepta, non occidunt, ſed uiuificant, ſecundum illud Pſalmi. In æternum non obliuiſcar iuſtificationes tuas, quia in ipſis uiuificaſti me. Arg. 2. Secundo arguitur, ſi præcepta moralia ſcriptu neceſſaria erant nihil opus erat ceremonialia adijcere. Moralibus enim ut nomen ſonat humani mores informãtur

inter

inter quos præcipua pars eſt diuinus cultus, ut gentes vniuerſæ ſub lege naturę agentes more & uſu vbiq. docuerunt, cere monialia aũt ad diuinũ cultum pertinent. Vñ Cicero in ſua Rheto. Religio, inquit, diuinæ naturæ cultum ceremoniamq. affert. Cõcluduntur ergo religionis ceremonię ſub moralibus pręceptionibus. Quod ſi dicas gratia, pręmōſtrãdi Chriſti fuiſſe inſtituta, id ſane potius verbis demandari deberet, ꝗ rebus quippe cũ verba, vt 2. de doct. Chriſt. auctor eſt Aug. principē teneant ſignificandi locum. Tertio ex eodē fonte arguitur. Iudicialia præcepta ad iuſtitiã prorſus pertinēt, nã iudiciũ actus iuſtitię eſt, quod & Dauid in Pſalmo ſignificat ubi ait. Quoadusq. iuſtitia cõuertatur in iudiciũ, officia aũt iuſtitię, perinde atq. aliarum virtutum ſub moralib. pręceptionibus comprehēduntur, nulla ergo neceſſitas poſtulabat, iudicialia mandata moralibus adhiberi. Quarto argui, ſi oportuit tres iſtos pręceptionũ ordines diſtinguere, neceſſarium quoq fuerat plura adiicere, nempe teſtimonia Nã Deu. 16. legitur, Cuſtodi pcepta dñi Dei tui, & teſtimonia, & ceremonia. Deinde mandata, qm̃ eodē lib. cap. 21. quatuor diſtinguitur, vbi legitur, Obſerua pręcepta, & ceremonias, & iudicia, & mãdata. Ad hæc & iuſtificationes, iuxta illud Pſal. In æternũ non obliuiſcar iuſtificationes tuas Itē quia pręceptæ moralia, vt infra de decalogo uidebit, oĩa pertinēt ad virtutē iuſtitiæ, debuerũt ſubinde alia adhiberi de virtute & tēperantia & aliis virtutib. In cõtrariũ eſt illud Deut. 6. Hæc ſunt præcepta, nēpe moralia, p Antonomoſiã, ceremoniæ, atq. iudicia. Et c. 14. Decem verba ſcripſi in duabus tabulis lapideis, & mihi iniunxit in illo tempore, vt docerē uos ceremonias & iudicia quæ facere debeatis quibus locis tria hæc præceptorum genera deſignantur.

Cicero.
Solutio
Repub.
Auguſt.
Arg. 3.
Arg. 4.
Deut. 6.

Quoniam de ſingulis pręceptorum generibus ſingulæ inferius repetendæ ſunt quæſtiones, ad præſentem, quæ generalis eſt, quatuor concluſionibus breui compēdio reſpondetur. Prima eſt. Neceſſarium fuit præcepta moralia lege illa ueteri explicari, ut Exo. 20. vbi decalogus ſcriptus habetur, & aliis locis, quibus alia ſcribuntur, comprobatur. Enimuero vt præcipua humanæ legis intentio eſt homines mutua inter ſe beneuolentia deuincere, ita & Dei propoſitum eſt, per ſuas leges eoſdem ſecum arctiſſima amicitia copulare. Quare non eſt eius intentio, vtcunq. bonos nos efficere humano more, ſed ſibi gratos, cum autem ſimilitudo ſit mutui amoris fons, ſecundum illud Eccl. 13. Omne aĩal diligit ſibi ſimile, fit ut optimo Deo nemo gratus acceptusq eſſe poſſit, niſi ei ſuo gradu ſit bonitate ſimilis. Et cum auctore Ariſt. 4. Ethi. uirtus ſit quæ bonum facit habētem, & eius opus bonum, intentio diuinæ legis eſt, homines uirtutibus ſibi gratis imbuere, morumque examento decorare. hoc autem non fit niſi per morum præcepta, nam inde dicuntur moralia, ergo illa fuerunt in lege neceſſaria. Atque hinc fit lucidus earum monitionum ſenſus, quibus amantiſſimus noſtris Deus ad uirtutes nos diuinarum imitatrices allicit. Vt Le. 19. Sancti eſtis. quoniam ego ſanctus ſum. Et in Euãgelio Chriſtus. Eſto te miſericordes ſicut Pater ueſter. miſericors eſt. Luc 6. & Mat. 5. Eſtote ergo uos perfecti, ſicut & Pater ueſter cęleſtis perfectus eſt. Ac ſi dicat, Aliter ei chari eſſe nõ ualetis, niſi ſitis imitatrice uirtute aſſimiles. Quod ſi contra præceptionum iſtorum numerum arguas, ꝙ non fuerit ſufficiens, propterea, ꝙ vt patet in Decalogo, pręciſe ſunt præcepta iuſtitiæ, quæ eſt ad alterum cum tamen ſint & aliæ hominis uirtutes ĩ ordine ad ſeipſum, ut fortitudo, & temperantia, atque id genus plures. In ſubſequenti quæſt. tibi. Affulgebit reſponſio, ubi patebunt pręcepta alia, quæ tamē omnia in Decalogum reducuntur. Secunda concluſio: præter moralia condecens fuit ac neceſſarium, vt lex vetus ceremoniarum præceptiones explicaret. Nomen enim ceremonia, ſiue a Cerere dicatur quã frugum deam colebant ꝙ Cicero. 1. in Verrem his uerbis annuere uidetur. Sacra Cereris, ſumma maiores noſtris religione cõfici ceremoniisque uoluerunt. Siue (quod Valerius libentius recipit) a Cere oppido, vbi Roma a Gallis direpta, religionis ſacra recondita ſunt, tamen eos ſignificat ritus, qui ad diuinum attinent cultum. Verumtamen diuinus cultus, ut Diuus Thoma, hoc loco ſcienter docuit, differentes

Prima concl.
Probõ.
Ariſtot.
Lucidus ſēſus monitionũ diuinarũ q̃b. morales ad uirtutes diuinarũ imitatrices allicit.
Secũda conclõ.
Cicero.
Valerius
S. Tho.

ſtanter altiusque diuinis legibus inſtituitur quam humanis. Etenim cum lex humana, vt nuperrime dicebamus, rebus duntaxat humanis conſulat (nil de Eccleſiaſticis in præſentia definimus) non altiorem cultum Dei inſtituit, quam quem ad commune temporarium bonum conducere iudicat. Deus autem hominem ad ſeipſum pertrahens, cum ſui cultum ſuis legibus edocet, quo homines, terrenis poſthabitis, ad ipſum animis ſubleuentur. Et cum non ſolum per internos actus credēdi, ſperandi, & amandi, verum & per exterās preſtationes profiteamur nos eius famulos, neceſſarium fuit cæremonias illas diuina lege inſtitui. Emergunt autem ex hac concluſione dubia duo.

Prima dubitatio.

Primum, ꝙ negare videmur ceremonialia ad morum informationem pertinere, quando quidē a moralibus huiuſmodi præcepta ſecernimus, cum tamē in morum compoſitione pars illa præcipuum habeat momentum, quæ diuino cultui dedicatur. Quapropter ſicuti nos orantes, pſallentes, turificantes, atq; hoc genus cultus offerentes, ſic & patres illis ſuis ceremonijs, ceu per alios mores, bene de Deo merebantur:

Secūda dubitatio.

Secundum dubium eſt, quod quaſi iuſtum approbamus morem humanarum legum, diuinū cultum ad ſuum ciuilem finem referentium, cum tamē peruerſitas appareat, qua fruendis vtimur.

Moraliū ceremonialium ac iudicialium diſcrimen.

Dubii autem prioris reſponſio eſt. ceremonialia præcepta nō ſic eſſe a moralibus diuerſa, vt ſpecies ex æquo diſtincta, ſed differunt vt generis determinatio ad ſpeciem. Id quod facile ꝑſpicias, ſi diſcrimen memoria repetas, qđ lib. 1. q. 5. conſtituimus inter ea, quæ ſunt iuris merè poſitiui, & ea quæ ſunt iuris naturæ. Nam licet omnis lex & præceptum a naturalibus principijs deriuetur: alias, vt illic monſtrauimus, neque legis vigorem haberet, neque præcepti, eſt tamen deriuatio diuerſa. Nam ex eiſdem vniuerſalibus principijs, quædam deriuantur per modum concluſionum, perinde atque in ſcientijs ſpeculatiuis, quædam vero per modum determinationis formæ vniuerſalis ad ſpecialem. Ad hunc ergo modum moralia ceremonialiaque mandata differunt, nempe, vt illa deriuentur priori modo, hæc vero poſteriori. Exempli gratia: Id ne facias alijs, quod tibi fieri non vis, principium eſt per ſe notum. Mox quod occidi ab altero nolis, aut tua diſpoliari ſubſtantia, aut torum tuum commaculari, eodem etiam lumine naturali clareſcit. Ex quibus naturali itidem conſequentia colliguntur moralia præcepta: Non occides, Non furtum facies, Non adulterabis. Et ad hunc ferme modum dicemus infra de alijs quæ ſunt extra Decalogum, nam ſunt plures gradus. Lex autem humana & omnis poſitiua, non naturali collectione, ſed humano arbitramento determinat genus ad ſpeciem. Exemplum: Deum eſſe colendum, principium eſt naturale. Quod autē hoc vel illo modo, natura non docet, ſed ab eccleſia Euangelica per humanas leges, puta canonicas, ab apoſtolis deriuatas ſancitur, puta, quòd talia feriemur feſta, hiſq. aut illis ritibus religionem profiteamur. Quod autem negotium eccleſiæ iā ſanctitate prouectæ Chriſtus commiſit, hoc Deus rudi illi populo, quem ex toto orbe uolebat eſſe illuſtrem, ꝑ ſe exhibuit, cuncta inquam ueluti pueris delineauit. Quare idem naturale cultus principium ſpeciatim expoſuit per illa animalium ſacrificia, alioſq; ritus quos natura non clarè docebat. Et hæc ſunt ceremonialia pręcepta, tametſi hoc fuit legi illi peculiare, quod cum eſſet vmbra futuri Meſſiæ, qui futurus erat verus Deus, talia decuit iubere ſacrificia & ceremonias, quibus ſub nube & figura eundem Meſſiā cultores eius profiterentur.

Ad ſecūdum dubium.

Ad ſecūdum vero dubium reſpondetur bifariam contingere diuinum cultum ad ciuilem finem & humanum referri. Vno modo, vt humanus tanquam ſupremus exiſtimetur. Et hęc eſſet peruerſitas utendi fruendis, fruendique vtendis. Attamen diuinum cultum referre ad temporalem finem non tanquā ad ſupremum ſed tanquam ad illum qui rurſus refertur in Deum, nulla eſt peruerſitas. Quin vero per hoc profitemur cuncta nobis diuinitus obuenire. Qua ratione eccleſia preces fundit, ſacrificiaq. & miſſarum ſolennia offert pro temporibus bonis. lex ergo humana hoc modo refert diuinum cultum ad ſuum finem, quamuis Canonicæ & Eccleſiaſticę, diuinarum ſequaces ciuilib. de-

bent hoc præſtare, ut animos hominum a terrenis diuulſos, ad Deum promoueant. Gentilium autem ſuperſtitioſa religio eatenus eſt culpanda, q ritus in primis ſuos dijs falſis dicabãt. Mox quod demoniacis illuſionibus ſeducti extorum inſpectione animalium, aliorumque ſuperſtitione auguriorum contendebant futura prænoſſe. Tertio, quod ſpurcis ceremonijs vtebant. Ac demum q quaſi fœlicitatẽ in terrena proſperitate collocantes, non alia ratione deos videbãtur colere, quã q eorum ope indigebant. Quare aliã colebant frugum deam, alium vini, atq; alium bellorum, q cum ipſis agebant, tunc præcipue placare curabãt.

Tertia conclu.

Tertia concluſio Præter hęc duo præceptorum genera, neceſſarium rurſus fuit iudicialiũ tertium. Huius enim ratio ſimilis illi eſt, quã de proximis ceremonialibus informauimus.

Primum diſcrimẽ inter tria genera prę ceptionum moraliũ. ſ. ceremonialium & iudicialium.

Cum enim lex diuina homines primum in ordine ad Deum, mox ad ſuam inuicem amicitiã pacemq; inſtituat quorũ utrũnq. naturalis lex in genere præcipit, conſequens fuit, ut ambo in ſpecie Deus explicaret. Atq. adeo ſicuti ceremonialia præcepta peculiariter de diuino cultu inſtituit, ſic etiã debuit & iudicia cõſtituere, quibus beneuolentia & pax inter hoĩes conſtaret. Collige ergo differẽtiã horũ trium generum præceptionum, reliqua .n. duo à moralibus deriuantur, q̃ dictamina ſunt iuris naturæ, nempe ceremonialia reſpectu diuini cultus, iudicialia uero reſpectu trãquillitatis humanæ. Quo circa ut in ſolutione primi auctor eſt S. Tho. lex vetus aliqd addebat ſupra ius naturę, nimirũ eo modo, quo leges humanę adiectiones ſunt ad idem ius.

S. Tho.

Habemus etenim & ſub noua lege ceremonialia, ut dictũ eſt, ut pſalmodiã, proceſſiones, thurificationes, & alia hmõi. Et iudicialia, ut excommunicationes, ſuſpenſiones, atque irregularitates, &c. Et antiquas Canonum pœnitentias. Sicuti & iure ciuili iudicialia ſupplicia malefactoribus decreta. Niſi quòd ratione ſupra dicta Chriſtus hæc in Euangelio non expreſſit, ſed eccleſiæ & reipublicæ ciuili commiſit. Deus autem in lege ueteri cuncta explicuit.

Scdm diſcrimen.

Hinc ſubſequitur alterum diſcrimen, nempe quod præcepta moralia ſunt ſimpliciter de iure naturæ, puta præcepta, quia bona, aut ꝓhibita, q̃a mala. Reliqua uero de iure poſitiuo diuino, ſicut ceremoniæ & iudicia noſtra, de poſitiuo humano, nẽpe bona, quia præcepta, uel mala, quia prohibita. Quemadmodum Ariſt. 5. Ethic. c 7 diſtinguit iuſtum naturale, hoc eſt natura ſua tale, & legitimum, quod ante quam poſitũ eſſet, nihil referebat, ſed poſt quã poſitum eſt.

Ariſtot.

Atqui ad hæc tria genera forte alluſit Paulus ad Rom. 7. dicens, quod lex eſt sãcta, quantum ad ceremonialia, eo quod illud eſt ſanctum quod Deo dicatum eſt. Et mãdatum iuſtum, quãtum ad iudicialia, & bonum, hoc eſt honeſtum quãtum ad moralia.

Paulus.

Quarta conclu.

His demũ adiungitur quarta cõcluſio. Quamuis alia inueniantur in ueteri lege nomina, ſcilicet mandata, teſtimonia, & iuſtificationes, cuncta tamẽ ad hęc tria genera reducuntur

Rõ concluſiõis.

Ratio concluſionis ſic habet, Quędã in lege exiſtunt quæ ceu agendorum præcepta edicuntur. Alia uero adhibẽtur quaſi robur ad eorum cuſtodiam. Illorum ergo ſunt tria genera iã poſita, horum autem altera tria. Nã quod ad legis obſeruãtiam conducit, primum eſt legiſlatoris auctoritas, ſecundum uero legis utilitas, quæ eſt uel conſequutio pręmij, uel ſupplicij cautio. Illa ergo quibus auctoritas maieſtasq. legiſlatoris commẽdatur, dicuntur teſtimonia, ut Deuter. 17. Audi Iſrael, Dominus Deus tuus unus eſt. Et legis caput, quo pronunciatur creator cæli & terræ. Et in Pſal. Tu terribilis es, & quis reſiſtet tibi? Et, Omnipotens nomen eius, & ſimilia. Illa uero quib. uel pręmia, vel ſupplicia proferuntur, dicuntur iuſtificationes, ut Deut 18. Si audieris uocem Domini Dei tui faciet te celſiorem cunctis gentibus. Et Iſa. 1 Si audieritis bona terrę comedetis, quod ſi nolueritis & me ad iracũdiam prouocaueritis, gladius deuorabit uos. Nam per hæc diuina iuſtitia commendatur. Mandatum autem forſan idem eſt quod præceptum. Sed quoniam loco citato uidentur ab inuicem ſecerni, fortaſſe præcepta referuntur ad ea, quæ ad ſalutem ſunt neceſſaria, mandatum uero ad illa, quæ per charitatem ſupererogantur, cuius generis ſunt & Euangelica conſilia. Atque illud Exod. 2. Si pignus acceperis ueſtimentum a proximo tuo, ante ſolis occaſum reddas ei.

Vel fortè præcepta ſunt, quę Deus in tabulis ſcripſit, ut Decalogus, mandata vero, q̄ Moyſi reuelauit, vt populo promulgaret. Tametſi & ipſę iuſtificationes, teſtimonia etiam ſunt diuinæ iuſtitiæ. Vniuerſa autem reducuntur ad tria priora generalia. quandoquidem alia (ut dictum eſt) non tam pręcepta ſunt, quam ad eorum cuſtodiam pertinentia.

Ad primũ arg.

His hoc pacto conſtitutis, ad primum argumentum in contrarium reſpondetur, quod etſi præcepta moralia nihil aliud ſint, quam quod lex naturæ dictat, & ſerena ratio docere poteſt, operæpretium nihilominus fuit, vt Deus non tantum in ſupernaturalibus, verum & in naturalibus tali prudentia illis opem ferret. Nam etſi nunquam rationi ſyndereſis eouſque extingui valeat, quin prima principia naturalis iuris ei reſulgeant, tamen ea poteſt caligine obduci, ut circa eorum concluſiones hallucinetur oberretque. Idq. non ſolum in ſpeculabilibus, verũ & in moribus. Mirabile.n. eſt dictu, quanta de ſpeculabilibus ſapientium vetuſtorum deliramenta memoriæ prodita ſunt. Et in moribus non ſolum fornicatio ſimplex, verum & grauiora pro licitis ducebant. Atque illo maxime tempore, quo lex data eſt, hanc mentium nebulam credibile eſt mortales obtenebraſſe. Eadem enim de cauſſa & ſupernaturalis fides non ſolum de ſupernaturalibus articulis nos erudit, verum & de alijs quos natura docet, vt quod Deus eſt vnus atque omnium cauſſa, quodque anima ſit immortalis, & de ſimilibus. Id autem q̄ in eodem argumento adiectum eſt, nempe id, quod eſt literam legis occidere, moralibus præceptis non competere, negatur. Immo, vt Aug lib. de Spiritu & lite. c. 14. auctor eſt, noſq. ab ipſo inſtructi ſuper tertium caput ad Rom. fusè tractauimus, præcepta ipſa Decalogi ſunt, de quibus Paulus ait literã occidere, atque iram operari. Non quidem quod id directa intentione (ut iam dictum eſt) facerent, ſed quia oſtendendo peccatorum opera nudabant ſubditos omni excuſatione, & tamen lex illa gratiam non conferebat. Attamen qui ex fide venturi Chriſti iuſtificati illa pręſtabant, iuſtitiam ſuam augebant apud Deum. Et ideo appellabat eadem opera Dauid iuſtificationes.

Ad cõfirmatio-nẽ eiuſdẽ argumenti.

Auguſt.

Auctor in ca. 3. Epiſ. ad Rom.

Ad ſecũdũ arg.

Secundum etiam argumentum ſolutum eſt, ubi declarauimus quemadmodum ceremonialia ad mores quoque & merita pertinent: ſed tamen quia naturali lumine nõ eliciuntur ex dictamine naturæ, ſed humano arbitramento vel diuino, a moralibus ſecernuntur. Itaque Deum colere, præceptum morale eſt, hoc autem uel illo ritu, ceremoniale.

Ad cõfirmatio-nem.

Ad aliud autem quod illis ſubijcitur, reſpondetur, quod etiam ſi verba commodiora ſint ad ſignificandum nihilominus ut Dionyſ. primo capit. Cęleſtis Hierarch. auctor eſt natiuum eſt hominibus rerum ſimilitudinibus ſenſibilibus ſpiritualia intelligere. Ob idque decuit tales illi populo ceremonias iuberi, quibus venturum Chriſtum profiterentur.

Ad tertiũ arg.

Ad tertium pariter, ut de ceremonialibus, reſpondetur quod etſi actus iuſtitiæ in genere ad moralia præcepta pertineant, tamen hęc uel illa in particulari iudiciorum præcepta dicuntur iudicialia. Quemadmodum quod omnis malefactor puniendus ſit, præceptũ eſt morale, quod autem fur ſit ſuſpendendus, & hæreticus comburendus, iudicialia ſunt. Vnde cum iudicialia partim cum moribus conueniant, ſcilicet quod a ratione deriuantur, ad moreſque pertinent, & partim cum ceremonialibus, in hoc ſcilicet quod utraque, ſpeciales ſunt determinationes generalium præceptorum, conſequens factum eſt, ut nonnunquam connumerentur inter moralia, vti Deut. 5. Audi Iſrael ceremonias atque iudicia, quandoque uero inter ceremonialia, ut Leuit. 18 Facietis iudicia mea, & præcepta mea ſeruabitis. In priori enim loco iudiciorum nomine comprehenduntur moralia, & in poſteriori ceremonialia.

Ad quartũ argu.

Quartum uero ſupra ſolutum eſt præter illam particulam de uirtutibus moralibus diſtinctis a iuſtitia, quarum utique pręcepta ſtatim quęſtio proxima conſtabit, quomodo ad iuſtitiam reducantur, eo quod præceptum dicit ſemper rationem debiti.

ARTICVLVS III.

Vtrum lex uetus ad ſui obſeruantiam per temporalium promiſſiones & comminationes debuit ſubditos inducere.

POſt veteris legis præcepta, ſequitur in tertio articulo ut dicamus de eius præmijs & pœnis, quibus eius cultores & alliciebantur ad eius obedientiam, & a transgreſſione deterrebantur. Quæritur, inquam, vtrum docuerit promiſſiones illas & comminationes eſſe temporales? & arguitur a parte negatiua. Intentio diuinæ legis eſt, homines Deo amore, & timore ſubiicere, ſecundum illud Deu. 10. Et nunc Iſrael quid Dominus Deus tuus petit a te, niſi ut timeas Dominum Deum tuum, & ambules in viis eius, & diligas eum? temporalis autem cupiditas a Deo animos longe abducit, ſecundum illud, Auguſtini lib. 83. quæſtionum, q. 36. venenum charitatis eſt cupiditas, ergo illectamenta illa ac terrimenta minime diuinam legem decebant. Secundo: Leges humanæ inde apparent deiectiores, quod per hęc lubrica, pereuntiaque temporalia ad bonum ciues promouēt, lex ergo diuina quæ ad immortalem fœlicitatem mortales ducit, non deberet ſimilibus munuſculis ac deterriculis uti, atque eo minime, quod temporalium proſperitas communis eſt iniuſtis cum iuſtis, atque aduerſitas iuſtis etiam cum iniuſtis, ſecundum illud Eccl. 9. Vniuerſa tēporalia hæc eueniunt iuſto & impio, bono & malo, mundo & immundo: immolanti uictimas, & ſacrificia contemnenti, ergo temporalia bona uel mala incongruenter ſtatuuntur, ut prēmia vel pœna mandatorum legis diuinæ. In contrarium autem eſt illud nuperrime citatū Iſai. 1 Si volueritis & audieritis me, bona terræ comedetis, quod ſi nolueritis, & me ad iracundiam prouocaueritis, gladius deuorabit vos.

Argu. 1. — Auguſt. — Argu. 2

Adnotandus eſt in primis quęſtionis titulus. Haud. n. in dubium reuocatur, quin cuſtodes illius legis per fidem & gratiam Ieſu Chriſti præmia conſequerētur æterna, transgreſſoreſq. afficerentur perpetuis ſupplicijs, ſicut Euangelicis profeſſoribus contingit. Effulſerat namque antiquis illis alterius vitæ lumē, ut patet Geneſ. 37. Deſcendam ad filium meum lugēs in infernum. Sic. n. appellabant deceſſum uitę præſentis, propterea quod illis nondum cæleſtes fores patebant, quare et iuſti deſcendebant ad limbum. Et Ezech 37. aperta extat futuræ reſurrectionis prophetia in campo illo, qui quem prophetice cernebat plenum oſſib. Nam dictum eſt ei, Putaſne viuēt oſſa iſta? Et ſequitur: Ecce ego mittam in uos ſpiritum & viuetis: Et Iob. 19. Credo quod redemptor meus viuit. Et act. 23. mentio fit opinionis Sadducæorū negantium reſurrectionem mortuorum contra fidem quam reliquus populus ſuſtinebat. Et Dauid in Pſal. 101. In memoria ęterna erunt iuſti. Et Sap 5. Tunc ſtabunt iuſti in magna conſtātia aduerſus eos q ſe anguſtiauerūt. Et de miſeris ſupplicia luentibus ſubditur. Vidētes turbabūtur terrore horribili, &c. Igitur qđ in qōnem producitur non eſt cur non fuerint illi partes aūt præmiati aut puniti niſi temporaliter: ſed cur, cum eadē illos ſicuti nos, prēmia, & ſupplicia manerēt ſempiterna, non fuerint in lege ſcripta niſi tpalia. Rńdetur ergo unica cōcluſione. Condecens fuit & illi populo congruētiſſimū, ut illis, pollicitationib. & comminationib. tpalium adduceretur. Iam. n. ſuperiori libro mōſtratum eſt legis ad ſui obſeruantiam ſuppliciorū metu prēmiorumq. ſpe homines attrahere, inſtar ſciētiarum ſpeculatiuarum, quæ per principiorum cognitionem ad concluſionum aſſenſus permouent. Quapropter ea eſſe debet legislatoris prudentia, Vt ſecundum ingenia ciuium tam præmia ſtatuat q̃ ſupplicia, populum aūt illum Paul. ad Galat. ut q. præcedenti meminimus, puero confert dū ſub pedagogo erudit, ſed naturale puerorū ingeniū eſt, ſolis illis munuſculis allici, q̃ ſunt ante oculos, nā ea q̃ abſunt, mente percipere nequeūt. Et eadē rōne prēſentium timore deterrentur. Expedientiſſimū ergo fuit, ut lex illa quę, ut dictū eſt, tāquam imperfectio q̄dam ad pfectionem Euangelij gentem illam præparabat, infimo illo prēmiorum pęnarumq. genere uteretur. Quapropter Paulus ad Phi.

Senſus propoſitę q̄ſtionis. — Cōcluſio unica. — Probatio primæ cōcluſiōis. — Paulus. — Paulus.

Phil. 3. Euangelicam familiam ueluti filios iam Dei charitate prouectos, atq. in hęreditatem miſſos exemplo ſuo commonefacit, dicens. Quę quidem retro ſunt, obliuiſcens, ad ea quę priora ſunt, extendens meipſum, ad deſtinatum perſequor, ad brauium supernę uocationis in Chriſto Ieſu. Quicunq. ergo perfecti ſumus, hoc ſentiamus, &c. Ecce ergo cur. Exod. 30. vbi Deus apparuit Moyſi, quam ad ſeniores populi in Aegyptum delegaret, quibus daturus erat legem, hoc tãtum eis polliceretur, quod adduceret eos in regnũ Chananæorum terram, ſcilicet fluentem lacte & melle Chriſtus autem Matth. 5. lator legis nouæ, non inferius regnum, quã cœlorum, nobis proponit. Illic bona terræ promittuntur, in Euangelio vero vita æterna. Et Deut. 28 Si audieris, inquit, vocem Domini Dei tui, &c. faciet te Dominus Deus tuus excelſiorem cunctis gentibus quæ uerſantur in terra, venientq ſuper te uniuerſæ benedictiones iſtæ. Benedictus tu in ciuitate, & benedictus in agro, &c. Matth. aũt 5. Beati pauperes ſpiritu, qm̃ ipſorum eſt regnum cœlorũ. Beati mites, quoniam ipſi poſſidebunt terra. Non vtiq. infernam Chananęorum, lacte & melle fluente, ſed ſupernam angelorum, diuino nectare exuberante. At uero huic quæ canonica ratio eſt, alteram eidem ꝓxima ſubiungamus ex eadem pullulantem radice. Cum illa inquam quæ Chriſtus mundo promiſſurus erat, uix præ ſua celſitudine ab hominibus credi poterant, quia neq. in cor hominibus aſcenderant, cõſulto Deus uoluit fidelitatem ſuam in illis temporalibus declarare, ut certiorem arrogaret apud nos fidem dum poſtmodũ inuiſibilia promitteret. Hac enim de cauſſa populum illum in exilium Aegyptiacum ire ſiuit, vt inde eum poſtea in terrã promiſſam optima fide cum tam ingentibus ſignis & portẽtis reuocaret nempe, vt in illis, rum cœleſtium futuras promiſſiones depingeret, tum & vt quã eſſet in ſuis pollicitationibus fidelis, humano generi perſuaderet. Atque hac, vt reor, de cauſſa Aug. 4 lib. contra Fauſtum, illud appellat teſtamentum uetus hoc uero nouum, ſcilicet non ob id tantum quod illud huic præfuit, uerum & ꝙ illius promiſſiones rerum erant cum tempore ſeneſcentium, in noſtro uero illa promittũtur, quæ ſunt in æternum permanentia. Simile eſt & inter ſupplicia illius noſtræq. legis diſcrimen. Patet enim tum alibi ſæpe, tum luculenter Leui. 26 vbi poſt temporalia pręmia, uidelicet, Si in præceptis meis ambulaueritis, &c. dabo uobis pluuias in tẽporibus ſuis ut terra germinet ſemen ſuũ, & id genus plurima, ſubdit, Quod ſi nõ audieritis me, viſitabo uos velociter in egeſtate & ardore, ꝗ cõficiat oculos veſtros, & cõſumat aĩas v̄ras. Fruſtra ſeretis ſemẽ, ab hoſtibus deuorabitur. At vero non ſic de hoc interuallo hallucinãdum eſt, vt quis credat neminem illic opera feciſſe, niſi metu pęnæ. Sancti enim illi patres, vt Moyſes & Abraham & prophetæ timore filiali Deũ reuerebãtur. Et viceuerſa in Euangelio multi timore ſeruili pertrahũtur. Quin vero vt Apoſtolus ad Ro. 1. nos admonet, lege apertius nobis Chriſtus in Euangelio comminatus eſt Dei iam de cœlo reuelatam nempe infernorum tormenta. Sed diſcrimen eſt, quod illic nõ cõminabatur Deus niſi temporalia ſupplicia nobis autem cõminatur æterna. Ait enim Deus per Iſaiam, ſi audieritis, bona terræ comedetis ꝙ ſi nolueritis, gladius deuorabit uos. Ait vero Chriſtus. Et ibunt hi in ſupplicium æternum, iuſti autem in uitam æternam. Præterea, Lex illa plena erat timore, quare data eſt in monte cum tonitruis & coruſcationibus. quod Exod. 20. exponens Moyſes ait. Vt probaret vos uenit Deus, & ut terror illius eſſet in uobis. Noſtra vero lex in igne amoris effulſit in die Pentecoſtes. Quod quidem diſcrimen ediſſerit ad Hebr. 12. Paul. Quare in illam legem peccantes, ſtatim in ſupplicium rapiebantur, ut patet in conflatione uituli, vel tradebantur Philiſthæis aut Babyloniis, aut aliis hoſtibus quibus uindicibus iratus Deus vtebatur. Vnde Dauid Pſal. 77. Cum occideret eos quærebant eum & reuertebantur. Nobis autem (quod notatu dignum eſt) nullum in Euangelio comminatus eſt Chriſtus temporale ſupplicium, ſed cuncta nos manet in altero ſeculo. Qua de cauſſa multo q̃ illi deberemus acerbiora expaueſcere. Sed de diſcrimine inter ambas leges accuratiorẽ habebimus

Altera rõ cõcluſionis.

Auguſt.

Paulus.

bimus quæſtione, 7. luculentioremque ſermonem, vbi de lege Euangelica dicēdum nobis reſtat.

Ad primū arg. Ad primum igitur argumentum reſpōdetur, tres eſſe hominum ordines quantum ad temporalium cupiditatem diſtinctos. Vnus enim eſt perfectorum, qui neutrum oculum ad huiuſmodi fluxibilia bona cōiiciūt, ſed illis prorſus abiectis Deo infixi ſunt. In quo ordine non erat ille populus, licet quidam rariſſimi hunc gradum pertingerent, quorum ait ad Hebr.
Paulus. Paul. dignum non fuiſſe mundum. Alius eſt extremus ordo peruerſorum, qui finem ſuum in huiuſmodi lubricis bonis ſtatuunt. Atque horum cupiditatem aſſerit
Auguſt. Auguſt. eſſe charitatis uenenum. quibus ideo periculoſa eſſet lex, quæ temporalia promitteret. Sed tertius eſt medius imperfectorum gradus, qui ſcilicet bona temporalia ſic cupiunt, ut uiam indicent ad æternorum fruitionem, quare iſtis ſalutare eſt per hæc temporalia ad amorem Dei pellicere. Nam ut eſt in Pſalmo. Con
Ad ſecūdū arg. fitebitur tibi cum benefeceris illis. Ad ſecundum reſpondetur, quod præſtantia diuinæ legis præ humana inde deprehenditur, quod humana proponit præmia ab hominibus conferenda. Deus autem, illa quæ ipſe eſt collaturus. Ob idque optimo iudicio illa largitur iuſtis & ſubtrahit iniuſtis, niſi quandoque ratio contrarium popoſcerit. Vnde ſi hiſtorias veteris inſtrumenti perluſtres, ſemper ille populus quandiu Deo legique parebat, temporalium proſperitate affluebat. & contra dū ab eius gratia decidebat, tunc cœli atque hoſtium aduerſitatē experiebatur. Quod
Paulus. ſi iuſtos aliquos. quos ait ad Hebr. Paulus anguſtiatos & afflictos mala fuiſſe perpeſſos, eiuſmodi aduerſis exercebat, hoc faciebat, vt eis ad maiorē coronam cederet. quamuis, & nonnullos qui exterius legem colentes internum cor in temporalibus ſentiebat infixum, ſecundum illud Eſa. 9. Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum lōge eſt a me. Sinebat quidem ad cumulſtionem ipſorum cōdemnationem illis frui.

QVAESTIO III.

DE MORALIBVS Præceptis.

S. Tho. 1. 2. quæſt. 100.

ARTICVLVS I.

Vtrum omnia præcepta moralia pertineant ad legem naturæ.

HActenus de legis præceptis in genere: Deſcendēdum ergo iam eſt ad ſpecies ſingulas. Inter hæc aūt primū ac principē locū moralia obtinēt. De quib. duas adornamus qōnes, nēpe hāc, de omnib. in genere, atq. alterā ſpeciatim de ſingulis. De his ergo primū interrogatur, vtrū oīa pertineāt ad legē naturæ. Et arguit a parte negatiua. Primo, Eccl. 17. Præcepta moralia dñr diſciplina, de illis. n. dr̄ addidit illis diſciplinā, & legē uitæ hæreditauit illos. Diſciplina aūt, cū per doctrinā acquiratur, cōtra legē naturæ diuidit̄, q̄ vt pote nō adducitur, ſed naturali inſtinctu percipitur, nō ergo oīa præcepta moralia ſunt de lege naturæ. Secūdo. Lex diuina perfectior eſt q̄ humana: Lex aūt humana legi naturali multa accumulat bonorum operum documēta. Vñ fit, ut cum ius naturæ idē ſit apud oēs, humana tñ morū inſtituta ſint apud diuerſos diuerſa, ergo multo fuit æquius ut diuina lex aliqua naturali inſuper adderet. Tertio, Non ſolū naturalis rō, verū & fides ad morū inſtitutū conducit. Vñ Paul. ad Gal. 5. Fidē ait per dilectionē operari, fides aūt ſub naturæ lege nō cōprehenditur, quippe quæ ſuper naturalem rationem extollitur, ergo non oīa præcepta moralia legis diuinæ ad legē naturæ ſpectāt. In contrarium eſt illud Apoſtoli ad Rom. 2. Gentes quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis ſunt, faciunt, vbi moralia præcepta deſignabat. Arg. 1. Arg. 2. Arg. 3. Paulus. Paulus.

Prima conclu. Quæſtio præſens non tātum mouetur de præceptis Decalogi verū uniuerſim de cunctis quæ per ſe ad mores pertinēt. Ad quam duabus cōcluſionib. reſpondetur, Prior eſt. Vniuerſa moralia præcepta non ſolum quæ veteri teſtamēto ſcripta ſunt, immo ſi quæ ſint alia, ſunt de lege naturæ.

Pro-

Probatio. Probatur cõcluſio. Præcepta moralia, ſic definitum eſt, a ceremonialibus iudicialibuſq. diſtare, quòd per ſe, hoc eſt natura ſua, quacũq. ſeclula poſitiua lege, ad mores pertinent, nam ceremonialia atq. iudicialia nõ per ſe, ſed quia per arbitrariã legem poſita ſunt, ad mores attinet. Probitas autem morum per ordinem ad rõnem naturalem, quæ humanarum actionum proprium principium eſt, exiſtimari debet: Sicuti lapidis aut ligni rectitudo ꝑ hoc, quod normæ commenſurantur, nẽpe ut illi mores dicãtur, ſintq. probi, qui rationi concordẽt, reprobi autem, qui ab eadem diſcrepant, rationis autem iudiciũ, tam practicum, quam ſpeculatiuũ ex principijs ad concluſiones procedit, hoc.n. ipſum eſt ratiocinari Fit ergo conſequẽs ut omnia pcepta moralia, ſiue principia ſint, ſiue concluſiones, ſint de iure naturæ, ius .n. nihil aliud eſt, quam regula. Secunda concluſio: Præcepta id genus moralia in triplici gradu ſunt de iure naturæ, ſecundum tres diuerſos modos, quibus ab eiſdem primi naturæ principijs deſcendũt.

Secũda concl. Quædam .n. ſunt concluſiones, quæ protinus nullo ſe negotio ſed qualicunq. cõſideratione quiſq; ꝑ eadẽ uniuerſalia principia approbat aut reprobat. Et hęc ſunt in primo gradu. Sicuti, Honora patrẽ tuũ & matrem tuam Non occides, non furtum facies & huiuſmõi. Ex illo nanq. principio, Id facias alijs qđ tibi fie i uis, ſubsũpta hac, naturaliter quoq; ꝑ ſe nota, ꝗ uelles a filiis tuis honorari, ſequiĩ ꝙ & tu debes honorare parentes. Niſi mauis ex illo id deducere, ꝙ qui beneficium recipit beneficium debet, ſummũ quippe temporaliũ beneficium eſt, quod a parentibus recipimus Ruſſus ex illo, Id ne facias alijs qđ tibi fieri non uis, ſubſumẽdo, ſtatim ꝙ nolles ab alio lædi uel in perſona, uel in bonis, colligitur, Non occides, Non furtum facies, Non adulterabis. Alia uero ſunt ꝙ non ſtatim cuiuſq. ratio ex eiuſdem principijs colligit, niſi ſubſidio adiuta ſapientum, quorum eſt penitus res meditari. Veluti illud Leuit. 19. Corã cano capite conſurge & honora perſonã ſenis. Hoc.n. non eſt adeo notum, ꝗ debitum honorandi parentes. Et illud Euangelij, Ne dicas fratri tuo, Racha, quod nõ tam manifeſtum eſt ꝗ prohibitio nõ occidendi. Sed alia ſunt quæ licet ſint rationi naturali conſentanea, tñ non poteſt per ſeipſa ratio niſi diuinitus illuſtrata attingere. Cuius ordinis multa ſunt quæ ad diuinum cultum pertinent. Non facies ſculptile, Nõ aſſumes nomen Dei tui in uanum. Hæc.n. & ſimilia eadem ratio naturalis niſi diuino fulgore irradiata, non medullitus callet. Quo autem hæc pluſculum lucis accipiant, arguitur contra, & primo, Præcepta moralia atque iudicialia, ut qõne pxima dictũ eſt, deriuantur quoq. a iure naturæ, nã ſunt ẽt rationi congruentia, alias non haberẽt rationem legis, ut ſuperiori libro mõſtrauimus, deberent ergo collocari in aliquo gradu iuris naturæ. Mox, præcepta Decalogi, uel cẽſentur principia uniuerſalia iuris naturæ, uel cõcluſiones. Primum dici non poteſt, qm̃, ut S. Tho. docet, non ſunt niſi concluſiones inde proxime pullulantes, ſi ergo ſunt concluſiones, quõ collocãtur in primo gradu? Itẽ illa, quæ ſupra naturam Deus nos docet, nõ ſunt de lege naturæ, cur ergo illic conſtituimus tertium gradum? Ad primum ex ſuperioribus colligitur rñſio. Etenim etſi ceremonialia ac iudicialia a iure naturæ deſcendant, non tñ per conſequentiam & illationem naturalem, ſicut cõcluſiones ex principijs, ſed per determinationem generis ad ſpeciẽ, legiſlatoris arbitratu. Et ideo potius ponuntur in altero ordine a lege naturæ ſemoto, quam collocentur in eius recta linea. Ob idq. hæc non permanſerunt ſub lege Euangelica, ſicuti moralia, ſed abolita ſunt. De materia uero ſecundi argumẽti, uarie a doctoribus opinatur. Nam in 3. ſen. diſt. 37. Scotus & Scolaſticorum non nulli uniuerſalia principia naturæ conſtituunt in primo gradu, cõcluſiones autem tam ſecũdæ tabulæ Decalogi quã alias, in ſecundo. De iſtorum aũt opinione infra art. 8. preſſius diſputadum eſt. Interim tñ perfecte animaduertendũ eſt ſententia S. Tho. ne quis fallatur arbitratus, decalogum conſtituere inter uniuerſalia principia, pro eo ꝙ ipſum ſtatuit in primo gradu. Enimuero prima per ſe nota principia non faciunt gradũ, ſed ſunt radix & fons, gradus .n. idem eſt, quod greſſus, unde ſicut in linea cõſanguinitatis ſtirps & radix non

Margin notes: Triplex modus a quo moralia pcepta a naturalibus deſcẽdũt. — Primus. — Secũdus — Tertius. — Obijcĩt aduerſus pſatã ueritatem. — Prima ratio. — Secũda ratio. — Tertia ratio. — Ad primũ obiectionẽ. — Ad ſecũdam. — Scotus

non eſt gradus, ſed fratres inde proxime cadentes ſunt in primo, ſic in iure naturæ principia non ſunt gradus, ſed quæ inde conſequentia deſcendunt. Et per elongatione ab eiſdē principijs cæteri gradus diſcernuntur. Itaq. cū in Decalogo ſint duę tabulæ, ſeptem poſteriora, quæ ſunt in ſecunda, collocantur in primo gradu, in ſecūdo uero illa quæ ſunt extra Decalogū. Qualia ſunt præcepta honorādi ſeniores, & alia quæ non pertinent ad iuſtitiā. Sed in tertio conſiſtunt præcepta primæ tabulę. Igitur non ſtatuuntur in tertio ordine, ꝓpterea ꝙ nō ſint oīum digniſſima, imo propterea iud cantur a principijs naturæ elōgatiora, ꝙ ob ſuā ſublimitatem rō noſtra illa non plene inde elicit, niſi diuinitus adiuta Sicuti & ī illis ſecundi gradus ſapientiū indiget diſciplina. Alter igitur dignoſcitur inter hæc dignitatis ordo, alter uero cognitionis Quid.n. naturæ amicius conſentiens quidve dignius ꝗ̄ præcepta primæ tabulæ, quippe quæ ad cultum unius Dei ſpectāt. Et tñ q̄a ab humana cognitione sūt remotiora, nullū inter Ethnicos ſcelus tam lata percrebuit, quā idololatriæ impietas. Nam circa alia præcepta ſecundæ tabulæ minime erratum eſt. Et circa illa, quæ ſunt in ſecundo gradu minus ꝗ̄ circa primam tabulam. Atq. hic ordo cognitionis eſt, quē ſciētiſſime S. Tho. per gradus diſtribuit. Quærat aūt hic forte Lector, utrum oēs gradus illi prohibiti Leui. 18. eſſent de iure naturæ? Reſpondetur uero, ꝙ illi qui per lineam rectam aſcendebant, iure naturæ erant prohibiti, ut, Turpitudinem matris tuæ non reuelabis. Et cum filia & cū nepte. præterea cum nouerca & cum ſorore. Alia uero ad latus poſita, ut cū ſorore matris aut patris, aut cum uxore fratris, non erant prohibita q̄a mala, ſed mala, quia prohibita iure diuino poſitiuo. Quocirca illa quidem erant moralia, hæc vero iudiciaria. Ac proinde iſti poſteriores gradus non ſunt in Euangelio prohibiti, eſſentque iure naturæ liciti niſi Eccleſia humano iure illos interdixiſſet propter deformitatem, quam præſeferunt, ſed de his latius arti. 8. inter agendum de iſtorum diſpenſatione.

Quæſtio. Solutio.

Ad primū arg. Et per hæc patent argumentorum ſolutiones, Dicuntur.n. præcepta moralia, diſciplina. propterea ꝙ non ſunt prima uniuerſalia principia per ſe nota, ſed quæ dilucidatione nonnulla indigent. Et ad ſecundum reſpondetur, quod ſicuti leges humanæ aliqua adijciunt iuri naturæ, ſic & diuina adiecit ceremonialia & iudicialia. Atque ad tertiū reſpōdetur, quod etſi fides ſit lumen ſupernaturale, nihilominus neceſſaria eſt ad dilucidandum nōnulla naturalia præcepta, quæ licet colligantur ex iure naturæ, tamen propter ſuā celſitudinem indigent, ſupernaturali radio, ut uniuerſis mortalibus clareſcant, Qua ratione fides articulum unius Dei inter alios connumerat, qui tamen naturali lumine ſapientibus innotuerat. Ex quo fit, in illo ſuperius aſſerto, nempe præcepta moralia eſſe, quę per ſe ad bonos mores attinent, uocem, per ſe ſupernaturale lumen non excludere, ſed duntaxat poſitiuam aliam legem, ut expoſitum eſt. Itaque etſi nulla eſſet lex poſitiua, naturale tamen ius præciperet unum coli deum, & reliqua primæ tabulæ, tamē niſi lumen fidei mortalibus irradiaſſet, non omnes ea plane perſpexiſſent.

Ad ſecū dū arg. Ad tertiū arg.

ARTICVLVS II.

Vtrum præcepta moralia legis ſint de omnibus actibus virtutum.

SEquitur in ſecundo articulo, ut ſufficientiam eorundē præceptorū perpēdamus. Et arguitur quod non ſint de oīum uirtutū actibus. Obſeruatio illorū dicit̄ iuſtificatio, ſcd̄m illud Pſalmi, Iuſtificationes tuas cuſtodiā iuſtificatio autē eſt actus iuſtitiæ, ergo in ſola hac uirtute uerſantur cuncta. Secūdo ad idē arguit̄ ex nomine ipſo præcepti, quod rōnem debiti ſignificat, debitū nanq. ad nullā illā uirtutū attinet, ꝗ̄ ad iuſtitiā, per quā unicuiq. ius ſuū redditur Et accedit huc tertio, qd̄ lex (ut ſupra dictū eſt) ob bonū cōe ponitur, quod ut 5. Ethicor. auctor eſt Ariſtot. obiectum eſt iuſtitiæ. In contrariū eſt, qd̄ Auguſt. ait, peccatū nihil aliud eſſe quā dictū uel factū uel concupitum contra legē Dei. Et Ambroſ. tranſgreſſionem eſſe legis diuinæ & cœleſtium inobedientiam mādatorū, peccata uero cūctis uirtutibus aduerſantur.

Arg. 1. Arg. 2. Arg 3. Ariſtot. Auguſt. Ambr.

aduerſantur, ergo & moralia præcepta legis ad uniuerſas protenduntur.

Prima conclu. Articulus præſens non ſolum ob id in quõnem prolatus eſt vt cõſtet q̃ late uirtus diuinæ legis protendatur, quę de uniuerſis uirtutibus iubet, verum vt humanarum collatione eius pręſtantia innoteſcat. Tribus igitur concluſionibus diſſoluitur. Prima. Leges humanæ de ſolis iuſtitię actibus primaria intentione pręcipiunt, de reliquis uero uirtutib. non, niſi quatenus ad iuſtitiã referuntur. Concluſio hæc ſuperiori libro, q.6. ſua fuit genuina rõne demonſtrata, quę hic tñ in gratiã diuinæ legis recolenda eſt. Legit inquam cuiuſq. pręcepta (ut ſupra oſtenſum eſt) ad cõe bonũ ordinem habent. Quapropter (vt 3. Polit. Ariſ. docet) ſecũdũ diuerſas politias diverſæ ſtatuũtur leges, aliæ. ſ. in democratia, alię in ariſtocratia, atq. alię in regno, quoniã diuerſimode ſibi proponunt cõe bonum, lex aũt diuina & humana, iam ſupra monſtratæ ſunt fine differre. Nam humana ſolum proponit humanum bonum, quod ad pacem amicitiamque inter homines ſpectat homines aũt amicitiæ fœdera per ſola extera illa officia retinent, quæ ſunt uirtutis iuſtitiæ, per quam. ſ. unicuique quod ſuũ eſt, tribuitur, lex ergo humana primario propoſito ad iuſtitię uirtutem attendit. Et ſi quę alia de fortitudine, deq. temperantia iubet, nõ niſi quatenus ad ſuum cõe bonum referuntur. Pręcipit inquam fortitudinem, non quæ tibi neceſſaria eſt ad tuas propulſandas iniurias ſed quæ rei bellicę neceſſaria eſt puta, ne locum in acie deſeras. Iubet item temperantiæ moderamen, nõ tñ quo non ſis aut tecum, aut cũ tua vxore intemperans, ſed quo adulteriũ nõ committas. Sententia eſt Ariſt. 5. Ethi. ca. 1. vbi ait leges de omnibus dictare, coniectantes aut communem omnium vtilitatem, aut optimorum, aut principum, vbi tria genera politiæ diſtinguit.

Suadet conclõ.

Secũda conclõ. Secunda cõcluſio Lex diuina non de iuſtitiæ tantum actibus, ſed de uniuerſarum uirtutũ operibus, ex æquo pręcepta ponit, Probatur ratione contraria. Finis diuinarum legũ nõ eſt illa, quæ inter homines eſt beneuolentia, ſed ipſorum cum Deo amicitia, ac ſubinde familiaritas, tũ in præſenti ſeculo, tũ demũ in futura æternitate, homo autem non ſolũ per officia iuſtitiæ & ſpecialis virtutis fit Deo charus, uerum & per uniuerſas ſtudioſas actiones, quibus homo ſecum recte viuit non modo extere, verum etiã interna mente, in qua Deus ſuam impreſſit imaginem Præcepit ergo lex diuina actus fortitudinis, temperantiæ mãſuetudinis &c. non ſolum in ordine ad iuſtitiam inter homines, ſed inſuper quatenus in homine ipſo diuinam imaginem exornant. Quare ex æquo primariaq. intẽtione tam intellectuales uirtutes, quæ ſunt rõnis lumina, quam morales, q̃ appetitum eidem rõni ſubijciunt, iubet. Nempe tres in primis Theologicas, fidem, ſpẽ & charitatẽ, mox & quatuor morales, ſecũdũ illud Sapien. 8. de eadem diuina lege & ſapientia aſſertum. Sobrietatem & ſapientiã docet, & iuſtitiam, & uirtutẽ, quibus utilius nihil eſt in uita hominibus.

Tertia conclu. Tertia cõcluſio; Nõ omnia uirtutum opera eod: cogẽdi rigore proponit: ſed illa quæ ad neceſſarium rõnis ordinẽ ſpectãt, ſub reatu culpę iubet, reliqua uero, quæ ad cumulatiorẽ virtutũ perfectiorẽ ornatumq. attinẽt, ſub forma conſilij admonet. Qualia ſunt illa, quæ pertinet ad inimicorũ dilectionem, ut Prouerb. 25. Si eſurierit inimicus tuus, ciba illũ. Et reliqua pcepta miſericordiæ vt c 3. de primitijs oium, frugũ tuarũ da pauperibus.

Gemina dubiõ. Duplex aũt, licet exigua, dubitatio ex his, fit reliqua. Vna ſ dña inter humanam legem, ad diuinã cõſtituta.

Prima rõ dubitandi. Apparet. n. in contrarium, quod diuina perinde atque humana principem intentionem dirigat ad iuſtitiam.

Secũda ratio. Nam pręcipue exigit obediẽtiam quæ eſt generalis iuſtitia. Pręterea quidquid iubet, eo refert, vt uel particularem iuſtitiam, quæ eſt inter homines, confoueat, vel illam, qua appetitus rationi ſubditur, ergo nunquam exit iuſtitiæ tramites.

Ad primam dubitationem. Ad hoc autem facile reſpondetur, in hoc diſcrimen conſiſtere quod humana lex habet pro fine iuſtitiam ſpecialem uirtutem, qua humana ſocietas fideſque conſtat lex autem diuina ſimpliciter cuiuſque perfectionem Nam obedientia, quæ pertinet ad legalem iuſtitiam, nõ eſt finis legis, ſed eſt virtus, quæ ſubijcit ciues principi, finis enim legis eſt per obedientiam facere bonos ciues. Illa autem ſubiectio appetitus

ad rationem, etſi ad finem legis pertineat, eò, ꝙ in illa conſiſtit humana perfectio tñ cum non ordinet hominem ad alium, ſed ad ſeipſum, non habet proprie ratioñe iuſtitiæ ſed (ut ait 5. Ethic. Philoſophus) metaphoricam: pro quãto appetitus & ratio eiuſdem ſuppoſiti conſiderantur, ut duo.

Ariſtot.

Secũda dubitõ.

Altera uero dubitatio eſt, quod nõ videtur lex uetus vniuerſas inſtituiſſe virtutes. Nam (ut legitur Matthæi. 6) Chriſtus collatione facta inter ambas leges, ait, Audiſtis quia dictum eſt antiquis Nõ occides. Ego aut dico uobis. Qui iraſcitur fratri ſuo &c. Et ideo præmiſit. Niſi abundauerit iuſtitia ueſtra, plus quam Scribarum & Phariſæorum, non intrabitis in regnum cælorũ.

Rõ hæſitandi.

Reſpõdetur ꝙ quidquid Chriſtus expreſſit, quod ueram habeat rationẽ pręcepti, concludebatur in lege veteri, ſed Phariſęi erant, qui eã obnubilauerant. Nam ſi Chriſtus prohibuit inimicorum odium, idem etiam prohibebatur, Leui. 19. ubi legitur, Non oderis fratrem tuum in corde tuo. Etſi Chriſtus concupiſcentiam cordis compeſcuit, idem ſcriptum erat Exod. 28. Nõ concupiſces uxorem proximi tui.

Solutio.

Ad primũ arg.

Ad primum igitur argũmentum reſpondet, ꝙ ubi diuina mandata appellantur iuſtificationes, nõ trahitur nomẽ à iuſtitia ſpeciali uirtute, quę eſt inter homines, ſed a iuſtitia qualis eſſe debet inter hoiẽm & Deum, quę eſt legalis generaliſq. uirtus, inde. ſ. quod debemus propria, uolũtates rationi ſemper ac perinde diuinis eius iuſſis hic conformes, qua ratione in eius amicitia perſiſtimus. Et pari modo reſpondet ad ſcdm. Nam etſi omne pręceptum rationem debiti pręſeferat, non tñ debiti ſpecialis iuſtitię, ſed debiti, quod eſt uoluntatis ad rationem, atque hominis ad Deum, quidquid. n. obedientię rationi debitum eſt, debetur, & Deo, q rationis eſt auctor. Et hęc eſt obedientia generalis. Tertium deniq. iam ſolutũ eſt. Nam etſi omnis lex in bonum commune referatur, commune tamen bonum aliter lex humana proſpicit, aliter uero diuina.

Ad ſecũdũ arg.

Ad tertiũ arg.

ARTICVLVS III.

Vtrum omnia præcepta moralia ueteris legis ad decem Decalogi reducantur.

CVM definitum ſit legem ueterem de omnium pręcepiſſe uirtutũ actibus, & tamen in Decalogo non extent niſi decem præcepta iuſtitiæ, quęrendum ſupererat, utrum reliqua aliarum uirtutum ad hæc decem reducantur? Et arguitur a parte negatiua. Prima omnium capita, vt Matt. 22. legimus, ſunt: Diliges dñm Deũ tuum &, Diliges proximum tuum, hęc autem nec ſunt in Decalogo poſita, nec vñr ad ipſum poſſe reduci, ergo non omnĩa reducunt ad ipſum. Secundo arguit Tertium præceptum, Memento ut diem Sabbathi sãctifices, apparet ceremoniale, moralia uero non reducuntur ad ceremonialia; ſed potius ecõuerſo, cũ moralia ſint cõcluſiones naturalis iuris, ceremonialia uero, minime, ergo non omnia reducunt ad Decalogum. Tertio. Præcepta moralia non ſolum ſunt de actibus iuſtitiæ, ſed patẽt præterea ad reliquas uirtutes, quæ ad mores pertinent, in Decalogo aũt non extant niſi iuſtitiæ præcepta, ergo nõ oĩa illuc reducũtur. In contrarium aũt eſt gloſſa ſuper illud Matt. 5. Beati eſtis cum uos maledixerint homines, dicens, ꝙ Moyſes decem præcepta proponens, poſtea per partes explicuit.

Arg. 1.

Arg. 2.

Arg. 3.

Gloſſa.

Quõ hæc inferius artic. 11. ubi in particulari aliorum numerus præceptorum refertur, lucidius patebit, nũc ergo tñ in genere duabus cõcluſiõnibus abſoluei. Prior eſt diſcrim: inter Decalogum ac reliqua præcepta, hoc eſt potiſſimum ꝙ decem illa Deus Angelorum miniſterio, (ut dictũ eſt) in tabulis Moyſi inſculpſit, alia uero dedit per Moyſen. Eſt ergo meditate ſpeculanda differentia, quod ſolum Decalogum homo a ſolo doctus eſt Deo, reliqua uero ab hominibus. Rationi aũt cõſonantiſſimum erat, ut Deus tanquã naturæ auctor illa ſe duntaxat doceret, quæ uel naturalis ratio perexigua adhibita conſideratione ex primis naturæ principijs elicit, uel ex infuſa fide protinus innoteſcunt, quorũ hæc ſunt in prima tabula, illa uero in ſecunda, ut inferius patebit. Et quoniã inter omnes uirtutes patentiſſima eſt iuſtitia, in hac explicanda uirtute totus Decalogus uerſatur. Quapropter duo præceptorum genera prætermiſit, illa. ſ. quę tanquam per ſe nota principia in mentibus noſtris conſignauerat, hæc enim nulla præterea editione indigebant, ut id ne facias alijs,

Prima cõclõ.

Rõ concluſiõis.

alijs, &c. Mox & illa quæ vigilantiorem exigunt ſapientum indagationem, quæ ſ. Moyſi & alijs deinde ſapientibus docenda reliquit. Hinc ergo colligitur poſterior concluſio: Nempe quod omnia ad Decalogum reducantur. Nã illa generalia principia continentur in Decalogo, ſicut principia in proximis concluſionibus, quoniã, Non occides, Non furtum facies, &c. nihil aliud eſt, quam. Id ne facias alijs, quod tibi fieri non uis. Reliqua ue o continentur in eodem Decalogo, ſicuti concluſiones in ſuis principijs. Vt illud Leuit. 19. Coram cano capite conſurge, uirtute continetur in illo ꝙ eſt Honorare parentes, &: Non fornicaberis, ad id qđ eſt, Non mœchaberis & illud. Non fœnori dabis, ad id qđ eſt, Non furaberis. Attñ qa copioſius ac luculẽtius art. 11. explicanda hæc ſunt, illuc vſq; reliqua ſunt expectanda.

Secũda conclu.

Ad primũ arg.

Ad primum igitur argumentum reſpõdet, ideo illa principia de dilectione Dei & proximi non eſſe in Decalogo expreſſim poſita, ꝙ nulla editiõe opus habebãt eo quod ſint per ſe nota, ſed Decalogus fuit illorum explicatio. Prius. n. ſtatim per fidem fit notum, ut articulo proximo patẽtius ſit. Quicumq. n. fatetur eſſe Deum, eadem ipſa confeſſione compertiſſimum habet eundem a ſe eſſe diligendum. Neq. quidquam eſſe poteſt rationi naturali apertius conſentiens. Attamen quia diligens modus, cũ res ſit ſupernaturalis, non ſit cunctis mortalibus in comperto, eundem expreſſit in præceptis primę tabulæ, ad quæ ideo præcepta reducitur, tanquã principium in ſuis concluſionibus contẽtum. Ac pari modo ſcđm de dilectionẽ ꝓximi, reducitur ad præcepta ſecundę tabulę.

Ad ſecũdũ arg.

Ad ſcđm arg. iam ſupra dictum eſt, pręceptum ſanctificandi feſti in genere, puta ut tẽpus aliquod diuinis meditationibus offeramus, non eſſe ceremoniale, ſed morale, in particulari autem eſſe ceremoniale.

Ad tertiũ arg.

Tertij quoq. reſponſio itidem explicata eſt. Enimuero cum Decalogus illa tantum contineat præcepta, quæ Deus per ſe tulit, ipſum autem non niſi manifeſtas naturæ concluſiones exprimere decuerit, & præceptum omne præſeferat rationem debiti, quæ quidem ratio in uirtute iuſtitiæ patentior ſit in reliquis vero latentior, conſequens eſt, ut decalogus ea tantũ pręcepta complectatur, quæ pertinent ad iuſtitiam. Reliqua vero de fortitudine neq; temperantia ac de cęteris, qua parte includunt rationem debiti, ad eundem Decalogum reducuntur.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum præcepta Decalogi conuenienter diſtinguantur.

POſt tres ſuperiores articulos de præceptis moralibus in genere diſputatos, deſcendendũ eſt peculiariter ad Decalogũ De cuius diſpoſitione adhibentur alij quatuor, nempe de diſtinctióne eorum, deque numero, ordine & traditionis figura. Quęritur ergo vtrum præcepta Decalogi uti iacent Exod. 26. ſint conuenienter diſtincta in tria primæ tabulæ, & ſeptem ſecundæ?

Primũ arg. partis negatiuæ.

Et arguitur a parte negatiua: Fides q̃ intellectualis eſt habitus, & latria, quæ eſt religionis adoratio, duæ ſunt uirtutes diſtinctæ, ergo diſtincta ſunt præcepta fidei & latriæ ut illud. Non habebis deos alienos corã me pertineat ad fidẽ, quod aũt ſubditur, Nõ facies ſculptile, ſpectet ad latriam. Ex quo fieret conſequens eſſe quatuor primæ tabulę.

Arg. 2.

Secũdo. Illud primũ verbum: Ego ſum Dominus Deus tuus, eſt affirmatiuum, quod aũt ſequitur, Non habebis deos alienos corã me, eſt negatiuum, præcepta autem affirmatiua diſtinguuntur a negatiuis ergo ſunt duo ac perinde reſultabunt quinq. primæ tabulę, nempe adiunctis duobus alijs: Ne iures uana per eum: &, Sabbatha ſanctifices.

Arg. 3. Paulus.

Tertio, Concupiſcentiam non niſi unam ponit Apoſtolus ad Roma. 7 vbi ait, Concupiſcentiam neſciebam niſi lex diceret, Non concupiſces, ergo unica eſt concupiſcentiæ prohibitio, aque adeo diſtingui non debet in vnam concupiſcentiæ uxoris alienæ. & alteram aliarum rerum.

Auguſt.

In contrarium eſt auctoritas Auguſtini ſuper eodem loco Exodi, diſtinguẽtis tria præcepta primę tabulę, & ſeptem ſecundę.

Gemina aſſertio de qua in-

De præceptis Decalogi, nemo negare poteſt eſſe decem, nomine id plane proclamante, Quare de hoc una eſt omnium cõcors ſententia. Item eodem conſenſu af-

firmant

ter oēs firmant in prima tabula fuiſſe ſcripta præ-
conſtat. cepta pertinentia ad dilectionē cultumq.
Dei, in ſecunda vero illa quæ dilectionē
Triplex proximi explicate cōtinent. At vero quot
opinio. ſint tam hæc, quàm illa, non inter omnes
vnanimiter conſtat. Sunt enim tres opi-
Prima niones. Prima Iſychij ſuper illud Leuit.
Iſychij. cap. 26. Ita vt decem mulieres in vno cly
bano coquant panes, qui ponit quatuor
in prima tabula, & ſex in ſecunda, vt pri-
mum ſit illud affirmatiuum. Ego ſum Do
minus Deus tuus. Secundum. Non habe-
bis deos alienos coram me. Atqui Hiero
Hieron. ny. Oſeæ 10. ſuper illud, Cum corripien-
tur propter duas iniquitates ſuas eodem
modo duo hæc ſecreuit. Tertiū ponit Iſy
chius, Non facies tibi ſculptile, & quartū,
Non aſſumes nomen Dei tui in vanum. Il
lud autem de obſeruatione Sabbati, illic
inſertum, non cenſet connumerari inter
præcepta, neq. intelligendum eſſe ſecun-
dum literam, eo quod cum mutatum fue
rit apud Chriſtianos in diem Dominicā,
non illud connumerat inter præcepta mo
ralia illa nanque immota permanſerunt.
Sed ait intelligi ſecundum Spiritum, ut
nullum mundi huius opus vnquam facia
mus. In præceptis autem ſecundæ tabulæ
nonum ac decimum compingit in vnū.
Secūda Quare non facit, niſi ſex. Secunda opinio
opinio eſt Origenis eodem loco, itidem diſtin-
Origen. guentis quatuor primæ tabulæ, paulo tñ
differentius ab Iſychio. Illud enim, Ego
ſum Dominus Deus tuus, non facit diſtin
ctum præceptū, ſed pro eodem illud exi-
ſtimat, atq; ſubſequēs, Non habebis deos
alienos, ſecundum vero arbitratur, Non
facies ſculptile, ac tertium, Non aſſumes
nomen Dei tui in vanum, ac deniq. quar
tum, Memento vt diem Sabbathi ſanctifi
ces. Reliqua vero ſex cogitur veluti Iſy-
Conclō. chius connumerare. His tamen non ob-
Tertia ſtantibus ſtatuitur certa cōcluſio, quæ eſt
opinio. Auguſtini eodem loco, Præcepta Decalo
Auguſt. gi diſtinguuntur in tria primæ tabulæ, &
Primū ſeptem ſecundę. Ad horum autem perſpi
documē cuam intelligentiam notandum eſt dua-
tum. rum tabularum primam haberi mentio-
nem Exod. 31. vbi poſt quā enarrantur præ
cepta, q̄ Deus dedit Moyſi in monte, ſub
ditur, Dedit quoq. Dn̄s Moyſi completis
huiuſcemodi ſermonibus in monte Sinai
duas tabulas lapideas ſcriptas digito Dei.
Vbi neq. nominantur prima & ſecunda, neq.
memoratur quid in alterutra fuerit ſcri-
ptū. Hebræorum aūt cōſilio eſt, in vtraq.
fuiſſe ſculpta quina præcepta. Eſt quippe
ſnia Ioſephi legis peritiſſimi, libro tertio Ioſeph.
antiqui. capite ſexto. Illic inquam ait in
vtraq. quina verba fuiſſe ſcripta, in vna. ſ.
quatuor de dilectione Dei, ſeiungit. n. in
duo, Ego ſum Dn̄s Deus tuus, & Non fa-
cies ſculptile: ex quo Origenes & poſtea
Hieronymus illam opinionem ebiberunt.
Et in eadem priori tabula quintum collo
cat mādatum de honore parentibus defe
rendo, eam fortè ob rem, quod cū Deus
ſit ex quo oīs paternitas deriuat, voluit,
vt ſui inſtar parentes noſtros honore cole
remus. Atqui eſt vero q̄ ſimillimū, ſic fuiſ
ſe diſtributa pariter præcepta quā tabulæ
ęquales erāt. Et eſt nata ex illis coniectu-
ra, in ſcd'a tabula non extitiſſe niſi quinq.
negatiua, Non adulterabis, Non occides,
Non furaberis, Non falſum teſtimonium
dices, Non concupiſces. Nam pręceſſe hęc
cōſulto connumerat Paulus ad Rom. 13. Paulus.
vbi ait, Hęc oīa inſtaurari illo verbo, Dili
ges proximū tuū ſicut teipſum. Namq; ad
dit, Etſi quod eſt aliud mādatum, nō ad-
hibuit niſi ꝓ ꝑ illa, quę extra Decalogum
vagātur. At uero quoniā duo iſti ordines Alterū
in duo capita de dilectione Dei & ꝓximi documē
reſoluuntur non tam ad numerum, q̄ ad tum.
myſteriū alij patres attēdentes, illa quę di
lectionem Dei referunt, appellant primā
tabulam, illa vero quę dilectionem proxi
mi, ſecundam. Mox & hoc recolendū, qđ Proba-
primū præceptum trina habet in Exodo tio pri-
mēbra, ſcilicet, Ego ſum Dominus Deus mi me-
tuus. Non habebis deos alienos corā me. bri poſi
Non facies tibi ſculptile. Atq hoc anſam tæ con-
prębuit varia de ipſo opinandi. His ergo cluſiōis.
præhabitis, quia aſſerta cōcluſio duo ha
bet membra, probatur q̄ in prima tabula
tria ſint tantum præcepta. In primis Iſy- Iſychiꝰ.
chius violenter nimis a Decalogi nume-
ro pręceptum deuūcauit obſeruandi Sab
bathi. Primū, quod cum reliqua in ſenſu Prima
literali, ceu ad mores ꝑtinentia, fuerint il ratio in
lic cōſcripta, abſurdum eſt dicere illud ſo Iſychiū.
lum in ſenſu ſpirituali fuiſſe permiſtum,
cū tñ eadem ſerie ſint oīa diſpoſita. Dein
de, quod cū in illa tabula de diuino cultu

homines

hominés erudirentur, cura fuiſſet niſi tẽpus aliquod eidem diuino cultui dicaſſet, quem cultum præceptum illud explicat.

Secũda ratio. Tertia ratio. Quarta ratio.

Præterea, quod cum illa fuerit explicatio naturalis iuris, & nulli eſſent mortaliũ q; dijs ſuis non ſtatos dies feriaſſent, neceſſariũ erat, vt Deus ſuæ familiæ & feſtum, & eius rationẽ explicaret. Ad hæc, quod ſenſus ſpiritualis abſtinẽdi a peccatis, parum illic ad rem attinebat, de quo latius qõne ſequenti.

Soluitur fundamẽtum pdicti auctoris:

Argumentũ autẽ in contrarium ſupra in ſimili ſolutum eſt. Enimuero cũ præceptum diuini cultus morale ſit, ritus vero in particulari, ceremonialis, ſit, vt vnum ſeruare feſtum ſit morale, q aũt hic aut ille dies, pertineat ad ius Eccleſiaſticum.

Argum. Auguſt. in Origenem.

Cõtra opinionem vero Origenis arguit Auguſtinus q idem ſit, vnum colendum eſſe Deum, & non habere Deos alienos. Nam cum nemo poſſit duobus dominis ſeruire, vnum cole Deum, accipitur excluſiue. Quod aũt adijcitur, Non facies tibi ſculptile, perfectius id explicat q dixerat. Non habebis deos alienos. Facere nãque ſculptile, nõ eſt interdictum, niſi quatenus idololatriæ impietas eſt. Nam Exodi 25. cap. Imagines Seraphin pręcipiebãtur in templo collocari. Igitur cum totum illud vnum ſit, & ſecundum, Non aſſumes nomen Dei tui in vanum, ac tertium, Memento diei ſabbathi, fit vt ſcd'm trinitatẽ perſonarũ, tria quoq; ſint præcepta illius tabulę. Rurſus merito arguit quod prohibitio concupiſcendæ vxoris alienæ diuerſa ſit ab alia concupiſcẽdi res alienas.

Alia eiuſdem iõ.

Nã ſecundum Peripateticum principiũ, actus diſtinguuntur per obiecta, & clarum eſt muliebrem vſum diuerſum eſſe obiectũ à rerum poſſeſſione, quare alterum ad luxuriam pertinet, alterum vero ad auaritiam.

His nihilominus cõſtitutis dubium ingerunt argumenta initio quęſtionis obiecta.

Ad primũ arg.

Eſt.n. primum in fauorem dicentium duo eſſe præcepta: Non habebis deos alienos: & Non facias ſculptile. Nam prius apparet fidei poſterius vero latrię. Ad quod

S. Tho.

non ita multum perſpicue S. Tho. reſpondet. At quippe non fuiſſe neceſſarium, vt præceptum fidei exprimeretur in Decalogo, nam illud præſupponitur tanquam principium. Sicuti aũt pcedenti dictũ eſt de generali pręcepto dilectionis Vñ Pau. ad Hebr. 2. Accedentem, inquit, ad Deum oportet credere, quia eſt. Quare non indigebat noua promulgatione, ſed tamẽ oportuit addere preceptum latrię, quę eſt proteſtatio fidei. At uero nõ explicat utrũ illorum duorum ſit habendum pro pręcepto primę tabulæ. Neq; uero explicat ſitne illud pręceptum negatiuũ, an affirmatiuum. Et ideo certe ſolutio eius uĩ mutila.

Solutio S. Tho. videtur mutila.

Nam inferius articulo ſeptimo ad primum, in pręceptis primę tabulę ſolum vnum agnoſcit affirmatiuũ, de ſanctificatione Sabbathi, inſinuans duo priora eſſe negatiua, & tñ in forma cõi eccleſię primũ pręceptum eſt. Vnum cole Deum.

Mens S. Tho.

Sic ergo accipito mẽtem eiuſdem ſancti Doctoris quam arbitror eſſe uetiſſimam. Ex illis inquam tribus membris primi pręcepti illud quod eſt in capite, Dñs Deus tuus vnus eſt, non eſt morale pręceptum, ſed fidei ueritas, quã confiteri tenetur quicũq; ad eum accedit. Quap p cum illi qui legẽ Dei accipiunt tã tunc ſe profiteantur eius ſubditos, pręſupponere debent, confeſſionem fidei, ut ait Pau. Atq; hoc eſt quod S. Tho. dicit fidem pſupponi. Ante Decalogum Secundum autem ſcilicet Non habebit Deos alienos, licet ſit expreſſio eiuſdem fidei, pertinet nihilominus ad latriã & cultum.

S. Tho.

Igitur licet S. Tho. in argumento duo illa propoſuerit, Nõ habebis deos alienos, Non facies tibi ſculptile, quaſi prius ad fidem pertineret, poſterius uero ad latriam, reſponſio tamen eius eſt, eiuſmodi diſtinctionem negare. Immo prius cenſent eſſe primum mandatorum Decalogi ad latriam pertinens, poſterius, nihil aliud quam eius explanationem.

Primum Decalogi pręceptum licet negatiui formam pſeferat, affirmationem tñ cõplectitur.

Sed arguis. Ergo ſecundum eum nullum eſt pręceptum fidei, quãdoquidẽ à Decalogo illud excludit. Negatur conſequentia, immo expreſſe. 2 2. q. 1. ar. 8. illud affirmat. Quin etiam hic, ſed ait q tale præceptũ non eſt intra Decalogum, ſed eius præambulum, ſicut pręceptum dilectionis. Quo quidem pcepto & antiqui ẽt tenebantur, quia vero & oẽs in lege naturæ quantum ad illã fidem qua ait Pau. Quia Deus eſt, & quia remunerator eſt.

Paulus.

Quo fit, vt primũ Decalogi præceptum, ſit in forma negatiuum, ſed tamen affirmationem comprehendens, vt ait ſtatim in ſolutione ſecũdi.

Quare

Quare non fuit operæpretium duo ſecerni, ſicuti, Honora patrē & matrem & Nō occides. Quocirca nō repugnatur affirmatiue quoq. proponatur. Vnum cole Deū. Tametſi huius peculiaris cōſideratio quęſtione ſequenti redibit. Ad tertium iā reſponſum eſt, ubi deſignata eſt diſcriminiratio inter concupiſcentiam mulieris, & auaritiam aliarum rerum. Attamen quoniam ambæ i unam generalem rationem appetēdi coeunt, ſub eodem nomine Paulus utranque complexus eſt.

Ad tertiū arg.

ARTICVLVS V.

Vtrum præceptorum Decalogi numerus congruat.

IN articulo præcedenti de diſtinctione tantummodo præceptorum primæ & ſecundę tabulæ definitum eſt, ita ꝙ illico ſubſequitur, de numero diſputare uidelicet, an denarius cōgruerit? Et arguitur a parte negatiua, Peccatū, ut ſupra ex definitione tam Ambro. ꝗ Aug. patuit, eſt transgreſſio diuinæ legis, peccata autē triformia ſunt, nēpe, quibus quis peccat aut in Deū, aut in proximum, aut i ſeipſum. cum ergo in Decalogo nullum præceptū tertij generis exiſtat, puta quo homo in ſeipſo componatur, diminutus eſt. Secundo, & in pręcepto tertio primæ tabulę apparet cultus, cum ex tam multis ſolemnitatibus ac ſacrificijs, quibus Deus colebatur, de uno tantū Sabbatho mentionem fecerit. Atque idem fit argm̄ contra ſcd̄m, ubi tantum cautum eſt, ne nomen Dei aſſumatur in uanum, cum tn̄ præter periurū paſſim oboriantur blaſphemiæ falſęq. doctrinæ, quibus Deus ab hominibus dehoneſtatur. Atq adeo ſimile obijcitur cōtra quartum præceptum. Nam unuſqſq. naturali fœdere non ſolum parentibus dilectionem debet uerum & filiis ac cęteris ſeu ſanguine, ſeu quauis alia neceſſitudine coniunctis, ergo cum auctore Pau. 1. ad Tim. 1. finis præcepti ſit charitas, de horū ſingulis debuerūt ſingula ſcribi præcepta. Tertio arguitur: Quandoque peccati genus prius corde ꝗ opere committitur. Nā ut ait Chriſtus, ex corde exeunt cogitationes prauæ, adulteria, &c. ſed in mœchia & furto ſeorſum, poſt operū prohibitiones.

Arg. 1. Ambr. Auguſt.

Arg. 2.

Arg 3.

Nod mœchaberis, Non furtum facies, explicātur peccata cordis, Non concupiſces rem proximi tui, &, Non concupiſces uxore proximi tui, ergo eadem regula debuit & in reliquis obſeruari. Et quarto poſtremoq. arguitur. Appetitus ſenſitiuus in iraſcibilem & concupiſcibilem diuiditur, quarum vtraque pars ſedes eſt corrupti affectus, ergo ſicut concupiſcibilis ſingularibus præceptis infrænata eſt, ita debuit & iraſcibilis compeſci In contrarium eſt illud Deute. 4. Oſtendit uobis pactum ſuū quod præcepit ut faceretis. Et ecce uerba quæ ſcripſi in duabus tabulis lapideis. Quæ quidem decem ſunt prorſus.

Poſtremū arg.

Quęſtio facillima eſt. nempè ad hoc tā tum mota ut argumentorum dubia diluci dentur. Eſt ergo concluſio competentiſſimum eſſe numerum Decalogi, quæ nō ſolum generali illatiōne patet, ꝙ Dei perfecta ſunt opera, uerum & peculiaribus, a fine legis oblatis. Dictum.n. eſt finem diuinæ legis eſſe hominem, tum in ordine ad Deum inſtituere, tum deinde in ordine ad proximos, Deo aūt cum primis, fidelitatē debemus, quę in hoc conſiſtit, ut eius honorem nemini præter quam ipſi deferamus, hoc ergo primo præcepto cauetur, Non habebis deos alienos. Mox debemus eidem reuerentiam quę in hoc poſita eſt, ut nihil in eum iniuriæ faciamus, quod cauetur pręcepto ſecundo Non aſſumēs nomen Dei tui in uanum. prætereа, ob beneficia quæ in nos tam ampliter collocauit, debemus ei obſequium ac famulatum, nēpe ut tempora quædam ſuccidamus, quæ eius meditationi donemus, de qua re tertio præcepto commonemur. Et quoniā inter beneficia hæc primum fuit creationis opus, deſignatus fuit dies Sabbathi, quo illo opere abſoluto, requieuit Deus. Ordo aūt hominis ad hoīem uel peculiaris eſt, uel generalis. Peculiare aūt debitum, atq. oīum illuſtriſſimum eſt, quo filij tenētur parentib. obſequi, a quibus, ſcd̄m Deum, uitam quæ bonorum oīum baſis eſt, ſuſceperunt. Et ideo ſtatim poſt tertiū de famulatu, ꝗ Deo debet, ſubſequitur quartū de honore parētibus deferēdo, adeo, ut ſicut paulo antea dicebam, nō ſit uero diſſimile i priori tabula fuiſſe cōſcriptū Generalē aūt homo ordinē hēt ad reliquā mortaliuм

Concluſio reſiſiua.

Prima rō ꝓ cōcluſiōe.

Secūda ratio.

liuм

ſium vniuerſitatem quibus iura naturę ſociuſ eſt, quibusq. perinde id debet, ut nemini neque opere, neque ore neque corde ſit nocuus. Opere autem primo, nocumentū infert quis alteri in propriam perſonam, adimendo ei uitam quę omnium eſt temporaliū bonorum maximum. Idq. adeo prohibetur præcepto quinto, Non occides, ubi læſio omnis corporea interdicitur. Secūdo, in perſonam ſibi coniunctā, quod prohibetur ſexto, Non mæchaberis. Tertio in bona exteriora, quod inhibetur ſeptimo. Non furtum facias. Ore autē nocet, qui ciuis famam lædit, quod vbiq. vetatur præcepto octauo. Non loqueris contra proximum tuum falſum teſtimoniū. Sed corde iniurias quiſq. eſt in quemlibet per concupiſcentiam, ſiue quę ad luxuriā pertinent, quę nono pręcepto, ſexto reſpōdenti infrænatur, Non concupiſces uxorem proximi tui. Aut ſecundum auaritiā, quæ decimo tandem præcepto compeſcitur, Non concupiſces rem proximi tui. Nā tales cupidines iniurioſæ exiſtunt, vtpote quæ radices externorum operum ſunt, ſecundum uerbum Chriſti. De corde exeūt cogitationes prauæ, adulteria, &c. Atq. ut

S. Tho. ſcite S. Tho. adnotauit tres iſti ordines in pręceptis primę tabulę dignoſcūtur. Nā primum Nō facies tib. ſculptile opus exterius inhibet. Non aſſumes nomen Dei tui in uanum, oris impudentiam ſed, Memento diei Sabbathi, pro fine habet internam mentis contemplationem. Et quoniam ſtatim arti. 11. uidendum eſt, quemadmodum alia præcepta ad hæc decē reuocentur, & quæſtione ſequenti de ſingulis eſt reſumendus explicatior ſermo ſatis impræſentiarum fuerit ſummatim cuncta uerbis ferme S. Tho. retuliſſe.

Ad primū arg. Ad primum igitur argm̄, quo dubitabatur, cur in Decalogo nullum fuerit præceptum adhibitum de uirtutibus quæ hominem in ſeipſo peculiariter componūt, ſed tantum illa quę ad iuſtitiam, qua humana ſocietas retinetur, fuerint illic expreſſa.

Prior ſolutio. S. Tho. Prior reſponſio D. Thomæ eademq. biformis eſt ꝙ cum præcepta cuncta ſint ad dilectionem relata, illa opus fuerit prorſus exprimere, quæ caligans ratio non clare perſpiciebat, proprius autem amor nemini vnquam mortalium non innotuit, adeo eſt naturæ inditum, ut res omnis ſeipſam deligat, ſeq. omnino conſeruet. Vel forte, ꝙ cū in Decalogo iubeatur homo Deū & proximum diligere, illic ſatis plane pręcipitur ſua cuiq. dilectio. Nam rectus hominis ſuiipſius amor, eſt debitum ordinē ad Deum tenere, & ad proximum. Qui. n. Deum diligit, cūctis in ſe paſſiones extinguit, ſiue concupiſcibilis ſiue iraſcibilis appetitus, quibus ratio perturbatur, quæ nos Deo ſubiectos continet. At uero poſterior reſponſio plauſibilior eſt, nempe ꝙ Decalogus, ut ſupra diximus, hoc a reliquis pręceptis diſtat, ꝙ ipſum Deus per ſe nos docuit, iuxta illud Deut. 10. ſcripſit in tabulis iuxta id quod prius ſcripſerat, verba decem quæ locutus eſt ad vos Dn̄s. Deum autem ceu naturæ auctorem illa nobis decuit per ſe prorſus iubere, quę ſtatim naturali lumine humanæ menti promicāt, ubi idem lumen non eſt caligine obductum. Vnde cum præceptum omne rationē habeat debiti ratio autem debiti ad iuſtitiā ſpectet, quæ eſt hominis uel ad Deum, vel ad alium hominem (nam iuſtitia eſt ad alterum) congruentiſſimum fuit, vt præcepta tantum iuſtitiæ quæ primæ ſunt naturæ concluſiones. Deus nobis in Decalogo exprimeret. Ratio nanque debiti hominis ad ſeipſum non ita naturali luce clareſcit. Primo enim aſpectu apparere cuique poteſt, in his quæ ad ſeipſum pertinent liberam habere poteſtatem: ob idque uirtutes fortitudinis ac temperantiæ, quę hominē reſpectu ſuiipſius moribus inſtruunt, Moyſi & reliquis ſapientibus commiſit, quas mortales docerent. De his nimirum eos erudientes, quæ ſibi quiſque proprie debet. Ad ſecundum eadem ratione reſpondetur, ꝙ non fuit condecens, ut uniuerſa Deus particulatim exprimeret, ſed per capita, ad ſanctificationem autem Sabbathi reliquæ omnes ſolennitatum obſeruationes referuntur. Omnes enim erant inſtitutæ, tum in memoriam alicuius præteriti beneficii, tum in figuram alicuius futuri. Præteritorum autem caput fuit, creatio mundi, quæ per ſabbatha in memoriam reuocabatur, & inter futura præcipuum eſt mentis quies in Deo, quæ in præſenti ſeculo fit per gratiam, atque in futuro per gloriā, ſecūdū illud Iſa. 58. Si auer teris a ſab

Altera ſolutio.

Ad ſecūdū arg.

batho pedem tuum, vocaberis ſabbathũ Dñi delicatum, & ſanctũ dñi glorioſum: hæc autem quiete ſabbathi præſignabantur. Reliqua uero, ut celebratio Phaſe, q̃ commemoratio erat beneficij liberationis populi de Aegypto, & vmbra futuræ paſſionis Chriſti, atque id genus cuncta ad hunc ordinem referebantur. Et pariter ad aliud membrum reſpondetur, ꝙ prohibitione aſſumptionis diuini nominis in uanum, reliqua oĩa uitia, ſeu falſæ doctrinę, ſeu blaſphemię comprehẽduntur. Ac ſimili ſubinde modo reſpondetur ad tertium membrum eiuſdem argumenti, ꝙ omnia alia amoris debita quarto præcepto quodammodo continetur. Explicatum.n.eſt, cur in Decalogo ea tantum cõtinentur præcepta, quę manifeſtã repręſentant rõnem debiti. Quòd aũt homo nemine lædat, manifeſtũ debitum eſt, & ideo vniuerſaliter nocumẽta ſex præceptis ꝓhibita ſunt, ui delicet, vt nemini nemo illa inferat. Attamen ꝙ quis quidpiam alteri, ceu debitum conferat non ſic eſt lumine naturali notũ. Sed id tantum ꝙ parentibus liberi genituræ lege debent, rõneq; educationis & diſciplinæ. Quapropter Deus illud in Decalogo expreſſit. Reliqua uero beneficia, quæ ob alias neceſſitudines, & naturæ cõiunctiones debentur, Moyſi & prudentib. cæteris, ut ſupra dictum eſt, explicãda demandauit, vt ꝙ parentes debent filijs, quę quidem debiti rõ non eſt quaſi aliquid ab illis ſuſceperint, ſed quod ſunt aliquid ipſorum, & amando ſeipſos ſuas amant proles, ut 8 Ethico. auctor eſt Ariſt. Sed de his reductionibus aliorum pręceptorum in Decalogum. artic. 11. Ad tertium vero reſpondetur, quod etſi quacunque prohibitione condemnatur opus, vna interdicatur & eius affectus, nihilominus differentia eſt quod in his, quæ natura ipſa exhorreſcit, vt homicidium & falſitas, quia eorum cupido non eſt per ſe illectiua, ſed propter alias paſſiones, puta propter vindictam uel auaritiam, ſatis fuit opus ipſum inhiberi In illis uero, quæ ſunt ſenſui læta, vt ſunt venerea & rerum affluentia, quoniam eorũ appetitus per ſe ipſe delectatur, decuit non ſolum opera prohiberi, verum ſeorſum appetitus. vtpote in quo vincendo peculiaris eſt difficultas, ſed de

Ad tertiũ arg.

hoc iterum quæſtione proxima; Ad quartum denique reſpondetur, quod cum ex paſſionibus concupiſcibilis appetitus illæ reſultent, quæ ſunt in iraſcibili, nam ex amore illius, quod obiectat, naſcitur contrariorum repulſio, ſedato concupiſcibili nulla præterea opus fuit prohibitione iraſcibilis.

Ad quartũ arg.

ARTICVLVS VI.

Vtrum præcepta Decalogi debito ſint ordine diſpoſita.

POſt diſtinctionẽ & numerum præceptorũ, ſequitur de eorum ordine meditari, an fuerit lucidus. Arguit ergo a parte negatiua. Primum ꝙ cum cognitio noſtra a ſenſu incipiat, & dilectio proximi expoſitior ſit ſenſui quàm dilectio Dei, ſecũdum illud 1. Ioannis 3 Qui fratrem ſuum quem uidet non diligit, Deum quem non videt, quomodo poteſt diligere? poſterior tabula quæ ad dilectionem proximi ſpectat, debuit loco præeſſe priori, quæ pertinet ad dilectionem Dei mox, ꝙ cum præceptis negatiuis prohibeantur mala affirmatiuis uero inſtituantur bona, & via naturæ (ut comment prædicam. auctor eſt Boe.) prius ſint extirpanda vitia, q̃ inſerantur uirtutes, ſcd̃m illud Pſalmi: Declina a malo, & fac bonum Et illud Iſaiæ, Quieſcite agere peruerſè, diſcite benefacere vnde & Lyricus.

Primũ arg. pro negatiuæ.

Arg. 2.

Boetius

Virtus eſt uitium fugere et ſapientia prima.
Stultitia caruiſſe.

Cõſequitur ut præcepta negatiua deberent affirmatiuis anteire Ac deinde præcepta cordium cogitationes inhibentia, illis quæ manus ab operibus arcent, quandoquidem radix operum cor eſt, In contrariũ eſt ꝙ Decalogi ordo diſpoſitio Dei fuit, cuius, uti ad Romanos 13. ait Apoſtolus, ordinata ſunt opera.

Arg. 3.

Paulus.

Facillima eſt quæſtio, ſed tamen ſcitu digna, ad quam quatuor concluſionibus reſpondetur. Prima eſt. Præceptorum ordo exigebat, ut prius homines reſpectu Dei inſtituerent, quam ipſos inter ſe inuicem Probatur ex illo prætacto fundamento, nempe quod Decalogus ea prorſum debuit continere mandata quę naturali

Prima conclu.

turali

turali lumine illuceſcunt. Inde enim pro
tinus colligitur, ut quo ordine ſunt quæq.
rōni proinquiora, eorumq. contraria ei
dem magis diſſona eodē deberēt in ſerie
eſſe priora, finis aūt ſupremus noſtrarum
Ratio ꝑ actionum primum ſe omnium rationi of
conclu- fert, & peccatū in ipſum grauius eſt quam
ſione. circa media, fit ergo conſequens, ut præce
pta quibus Deo, qui finis eſt noſter, proxi
me ſubdimur, primæ ſedi cōgruunt. Qua
lia utique ſunt tria prioris tabulæ. Et con
Confir firmat analogia ab exercitu ſumpta, Prius
matio. eñ debent milites in ordine ad principē
inſtitui, q̃ inter ſe, nam & grauius pecca-
tur in ipſum, q̃ ſi miles in militem delin-
Secūda quat. Secunda concluſio, Inter præcepta
conclu. prioris tabulæ illo debuit eſſe primum ꝙ
ad latriam, id eſt, ad cultum unius Dei at
tinet, ſcd̃m quo ei reuerentia exhibetur, ac
perinde tertium quo eidem impenditur
famulatus. Primum enim fundamentum
& baſis militiæ eſt, ut fide a milite data, ſa
cramentoque firmata, ſoli principi mili-
tet, pactum omne conuentum cum ini
micis abiurans. Quare huc eſt grauiſſimū
omnium ſcelus, ſi talis fracta fide ad ho-
Probō. ſtes deſciſcat. Quocirca primum præce-
ptū eſt, ne habeamus Deos alienos, Huis
autem proximum de reuerentia, quæ ſo-
li Deo debetur, ac tertium de famulatu
eidem præſtando. Grauius enim in hono
rem principis peccat, q̃ eum dehonorat,
quam qui ei nō obſequitur, Quapropter
ſecundum præceptum eſt, ne nomen Dei
uane uſurpetur, ac demum tertiū, ut eius
Tertia Sabbatha celebremus. Tertia concluſio,
conclu. Ex præceptis, quibus inter ſe homines
amicitia conglutinatur, illud debuit ſe-
ſe primum, quo iubentur parentibus ho-
Rō con norem exhibere. Ratio iam ſupra facta
cluſiōis. eſt, nempe quod licet nemini ullus debeat
nocere tamen beneficium conferre non
omnis omnibus debet, ſed ſolis parenti
bus Quapropter ratio debiti, quæ in om
ni præcepto ineſt, apertior eſt reſpectu pa
rentum, atque adeo præceptum illud de-
Quarta buit cæteris negatiuis præponi. Quarta
conclu. concluſio, In negatiuorum ſerie ille ſer-
uari debuit ordo, qui eſt inter malorum
grauitates, quæ eiſdem prohibentur, gra
uius autem homo læditur opere, quam
uerbo, & uerbo quam corde. Atqui opere
tunc maxime, cū uita priuatur, quæ om Series pͤ
nium eſt bonorum temporalium ſum- ceptorū
mum. Mox ſi lædatur in perſona coniun- negati-
cta, unde prolis certitudo perit, ac tertio uorum.
ſi diſpendium bonorum patiatur. Ob id-
que quinto prohibetur homicidium, ſex
toque adulterium, ac ſeptimo furtum, at-
que octauo falſum teſtimonium, nono
vero concupiſcentia alieni tori, ſed deci-
mo auiditas aliarum rerum. De quibus ſi-
gillatim quæſtione proxima dicendū eſt.

Ad primum igitur argumētorum quæ Ad pri-
ſtionis reſpondetur, qđ etſi ad ſenſum no mū arg.
tior nobis ſit dilectio proximi, q̃ Dei, tñ
viceuerſa hæc eſt illius rō & cauſſa, & pͤce
ptorū ſeries debuit ſequi dignitatis ordi
nē. Et eodē modo rñdetur ad ſcd̃m. ꝙ etſi Ad ſecū
circa eandē materiā quātum ad executio dū arg.
nem prius ſit a vitijs ceſſandū, quā ſtudio
ſè agēdū, neq poſſit ſtudioſus habitus ge
nerari, niſi vitioſo depulſo, tñ in intētione
legiſlatoris prior occurrit virtus, ꝑꝑ quā
expelluntur uitia, atq. adeo dignitatis ordi-
ne ēt in eadē materia debuerūt pͤcepta vir
tutū anteferri prohibitionib. cōtrariorū vi
tiorū. Sed præterea qñ pͤcepta in diuerſis
materijs inſtituūtur, excellētior debet pͤ-
ferri, præcepti aūt de honorādis parētibus
diuerſa materia eſt ab illis, quæ præceptis
negatiuis ſubijciuntur, eademq; pſtātior,
atq, adeo ſuo merito eſt pͤlata. Sed ad ter Ad ter-
tiū reſpōdetur, ꝙ etſi peccata cordiū cauſ tiū arg.
ſa ſint operū, atq adeo priora in executio
ne, tñ quoniam opera grauius offendunt,
eorum prohibitio citius occurrit rationi.

ARTICVLVS VII.

Vtrum præcepta Decalogi congruenti modo tradantur.

IN hoc deniq. articulo ſeptimo adhibe
tur ſermo de forma & figura pͤcepto-
rū, vtrū ſ. perſpicuus fuerit ac debitus
tradēdi modus? Et arguit a parte negati- Primū
ua: Affirmatiuis pͤceptis inſtituimur ad co argu. a
lendas uirtutes, negatiuis vero ad vitia ca parte ne
uenda, in quacunque autem materia op- gatiua.
ponitur virtuti vitium, in quacūque ergo
debuerunt congeminari præcepta affir-
matiua & negatiua, videlicet vt non ſo-
lum iuberemur non occidere, verum & vi

tæ pro-

tæ proximi conſulere, atque in alijs pari
Arg. 2. modo. Secundo. Cum lex omnis ratione conſtet, non erat cur tantum primo atque tertio præceptis ſubderetur præceptionis rō, ſed debuit omnibus pariter ſubſcribi.
Arg. 3. Tertio. Cum præceptorum obſeruatio, ſit præmiorum meritum, nulla apparet ratio quare ſolis primo & quarto propoſitũ fuerit præmium.
Arg. 4. Quarto. Poſtquam pęna, vt dictum eſt cauſſa eſt obſeruãdę legis, præſertim apud priſcos, cum teſtamentũ illud lex eſſet timoris, debuit ergo omnibus ſupplicij cõmemoratio adhiberi, quæ tamen non niſi primo & ſecundo adhibita eſt.
Arg. 5. Ac deniq quinto arguitur. Cum diuina præcepta ſunt altiſſima memoria retinenda, ſecũdum illud Prouerb. 3. Deſcribe ea in tabulis cordis tui. Reſpondendum ergo eſt, cur non niſi tertium præceptũ ſempiternæ memoriæ fuerit inter cætera ſingulariter commendatum. In contrarium autem eſt, ꝙ Deus, vt Sapien. 2 legimus, omnia fecit in numero, pondere, & menſura, id ergo præcipue de eius præceptis credendum eſt.

Conclõſiua. Præſens quæſtio nihilo obſcurior eſt pręcedenti, ad quam ideo indubitata cõcluſione hac reſpondetur: Decalogum, vt eſt congruentiſſima diſtinctione, numeroque & ordine digeſtus, ita eſſe & luculentiſſima forma traditum. Splendet nanque in præceptis diuinæ legis ſapientia maxima ſecundũ illud Deut. 4. Hæc eſt ueſtra ſapientia & intellectus corã populis, ſapiẽtis aũt eſt cũcta & ordinis luce diſponere & congruenti forma adaptare. Quę (ut ex pręcedentibus liquet) in Decalogo ſunt luculenter obſeruata. At uero cõmota eſt quæſtio ut ad argumentorum quæſita, quę quinq. ſunt numero, reſpondere ur.

Difficultas primo arg. ꝓtacta. In primo igitur argumento quæritur, cum ſuum unicuiq. virtuti opponatur uitium, cur non in una qualibet materia cõbinatum eſt negatiuum præceptum cum
Solutio. ſuo affirmatiuo? Reſponſio autem eſt ꝙ omnis affirmatio negationem includit, ſequitur nanq. ſi eſt album, non eſt nigrum eo quod contraria nõ ſunt compoſſibilia. E conuerſo vero nõ omnis negatio infert affirmationem, Haud. n. ꝙ non eſt nigrũ ſtatim eſt album, eo ꝙ inter contraria intercedit media. Pari ergo rõne & modo nõ omnibus quibus tenemur nõ nocere, ſubinde obligamur lege iuſtitię benefacere. Nam latius patet malorum prohibitio, quàm bonorum præceptio. Atque hac de cauſſa nulli ſex prohibitionum ſecundę tabulæ apponitur affirmatiuum pręceptum. Tenemur inquam neminem occidere neminemque ſuis bonis expoliare, non tamen alienam uitam aut bona omnibus conſeruare, niſi urgens ingruat neceſſitas, quæ non comprehenditur lege iuſtitiæ, ſed miſericordiæ. Hæc ergo præcepta, quia non ſunt naturę luce adeo peruia, ſapientibus docenda commiſſa ſunt. Quibus autem obedientiam obſequiumque debemus & honorem, ſunt Deus, & parentes, a quibus ſuo vtriuſque gradu eſſe recepimus. Et ideo ſuppoſitis duobus negatiuis præceptis reſpectu Dei, quibus cauetur ne fidem, quam illi ſoli debemus in falſos Deos traducamus, & ne reuerentiam illi debitam vanis iurationib. obſcuremus, adhibetur tertium affirmatiuum de die ſeruando Sabbathi, quo famulatũ Deo exhibeamus, & quartum de honoratione parentum. Quibus non opus fuit negationes contrarias adiungere, eo quod affirmatio obſequendi & honorãdi, negationem infert dehoneſtãdi ac rebellandi. Hic autem multa nos dubia occuparent, niſi quæſtione proxima accommodatiorem nanciſceretur locum, quibus diſputentur. Enimuero dum S. Thom. in prio- Prima ri tabula unum tantum agnoſcit affirma dubita. tiuum præceptum, docet duo priora eſſe Solutio. negatiua. Attamen iam ſupra attigimus, & poſtea perſpectius uidebimus quemadmodũ primum, ſcilicet, Nõ habebis Deos alienos, affirmationem includit unius colendi. Item dubitatio hinc emergit de tertio pręcepto, quod adſtruitur eſſe affirmatiuum, cum tamen ſi Eccleſiaſticam ſanctionem de ſacro audiẽdo excluſeris quãtum ad ius diuinum attinet, nõ uideatur eſſe niſi negatiuum, quo ſcilicet opere ſeruili interdicimur, ſed de his, & ſimilibus quæſtione ſequenti. In ſecundo argumen Ad ſecũ to percontabamur, cur non ſua ſingulis dũ arg. præceptis annexa fuerit ratio. Ad quod reſpondetur quod moralia patentiores ſecum afferunt rationes, quam ut eas oportuerit explicare. Sed tamen ubi uel ali-

quid

quid ceremoniale cōmiſcetur, vel cōe præceptum morale ad aliquid peculiare ſpeciatim applicatur, tunc operæpretiū fuit rōnem illius ſubnectere, Ob idque cū primo præcepto eliminauerit Deus alienos deos omnemque proſcripſerit idolorum ſculpturā & ceremoniam, condecens fuit, vt rōnem ſubiungeret, dicens, Ego.n. ſum Dominus Deus tuus Et pariter in tertio, ubi morale præceptum ſibi ſeruiēdi ad requiem Sabbathi contraxerit, neceſſarium fuit rōnem ſubdere, ꝙ tali. ſ. die a mundi ſtructura requieuerit. Tertiū argm̄ adiectum eſt ad explorandū, cur non omnibus præceptis ſua propoſita ſint p̄mia, qſiqui dem ſua ſingulis debentur? Ad quod pari modo reſpondetur, ꝙ in quibus res ipſa per ſe luceſcit, non opus erat præmia adhibere, ſed ubi res latet. In præceptis autem negatiuis ſecundæ tabulæ manifeſtū eſt, quod qui ab iniurijs inferēdis ſe cohibet, ſupplicia cauet, quæ in propatulo eſt maleſactoribus decerni. At vero dum non ſolum cauere mala iubemur, ſed bona etiā facere (quia natiuum nobis eſt nihil niſi intuitu præmii & commodi agere) opus fuit, ut ibi nulla utilitas apparebat, uel cōmodum impediri videbatur, id Deus nobis exprimeret. In honorandis autem parentibus nullum videbatur nobis emolumentū agi propterea ꝙ cū in receſſu ſint vitæ, potius uidentur nobis impedimento eſſe ſuis fruēdi nobis. Hac ergo de cā p̄cipiēs nobis honorare parentes, nō ſatis duxit in memoriam nobis reuocare ſuſcepta generationis & educationis beneficia, ſed nouū quoq. ſeculare præmium pollicitus eſt. Vt ſis, inquit, lōgeus ſuper terrā. Et hēt præmium hoc energię plurimum. Nā cum uitā a parentib. recipiamus, debemus eis ſuā ſuſtentare & prolatare. Quare qui obedientiam eiſdem nō rependit, eiuſdem punitur breuitate uitæ, quam parētib. vel imprecatur, vel moleſtijs fatigat. Pari modo quia primo præcepto quo homines a cultu deo ū arcentur, videri poterant beneficijs orbari, quæ falſi dij apparēt hominib. impertiri, ſubiungit præmium, dicens ſe facere miſericordiā in millia, his q ipſum diligunt, & cuſtodiunt præcepta eius Similiter ad quartum reſpondetur de pœna, ꝙ cum non ſit eius comminatio neceſſaria, vt Ethic. 10. auctor eſt Ariſt. niſi vbi procliuior eſt ad malum pronitas, in illis peculiariter apponi debuit pœna, in quibus patentior eſt pręcipitatio in culpā. Et quia tum ob conſuetudinem cū gentilibus proni erant Hebræi ad idololatriā, tum etiam propter effrænatā iurandi cōſuetudinem erant quoq; ad periuria proni, primo tertioq. pręceptis annexa fuit ſupplicij comminatio. Ac denique ad quintum reſpondetur, ꝙ cum præceptum Sabbathi in memoriam ſtatutum ſit celeberrimi beneficij creationis peculiariter ſub illa forma poſitum eſt, Memento ut diem Sabbathi ſanctifices. Vel forte, ꝙ illa determinatio ſingularis diei nō erat de iure naturæ, ſed cæremonia eidem iuri ſuperaddita, atq. adeo metus erat ne facilius quam moralia, memoria decideret.

Ad tertiū arg.

Ad quartū argu.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum præcepta Decalogi ſint diſpenſabilia.

POſt hæc examinare ſupereſt Decalogi uim, vtrum. ſ. ſuper aliquo eius p̄cepto ſit poſſibilis diſpenſatio? Et arguitur a parte affirmatiua: Si non eſſent mandata Decalogi diſpēſabilia, maxime quia ſunt de iure naturæ, attamen (ut 5. Ethic. cap. 7. auctor eſt Ariſt.) nonnulla ſunt de iure naturæ quæ uariari poſſunt, ac perinde ſunt diſpēſabilia. Secūdo: Sicut legiſlator humanus ſe habet ad ſuas leges, ſic & Deus: humanus aūt princeps ſuper ſuis diſpēſare poteſt, ergo & in ſuis Deus, eo pręſertim ꝙ Apoſtolus 2. Corinth. 2. tanquā Dei diſpenſator ait: Nam & ego ſi quid donaui, propter vos donaui in perſona Chriſti. Vnde fit nō ſolum Deum, verum & eius prælatos poſſe in diuinis legibus diſpenſare. Tertio In Decalogo vetitū eſt homicidium, ſed in hoc præcepto diſpenſat index maleſactorum vindex: Diſpenſauitque Deus cum Abraham ut chariſſimum filium immolaret. Et cum Samſone Iudic 10. ut ſeſe cū Philiſtęis occideret Et cum Eleazaro 1. Machab. 6. qui ab Elephante quem occidit, oppreſſus occubuit. Subinde eruuntur argumenta de fornicatione & de furto. Permiſit enim, quin vero præcepit Oſeę vt vxorem forni-

Primū arg. a parte affirmatina.
Ariſtot.
Arg. 2.
Paulus.
Arg. 3.

carã acciperat, & filijs Iſrael vt Aegyptiorum uaſa ſurriperent: ergo huiuſmodi pręcepta diſpēſabilia ſunt.

Argu. 4

Quarto arguitur Connubium inter fratres iure naturæ prohibitum eſt, ſuper quo nihilominus inſtrumento ueteri legimus diſpenſatum, ut inter Adæ filios vſus ueniſſe certum eſt, & inter Abraham & Saram perquam probabile. Denique quinto arguitur: Obſeruatio Sabbathi eſt unum pręceptorum Decalogi, ideq; Iudæis ſanctiſſimũ, ſed in hoc fuit cum Machabæis olim diſpenſatum, Sic. n. legitur lib. 1 cap. 2. Et cogitauerũt in die illa dicentes. Omnis quicunque uenerit ad nos in bellos in die Sabbathorum, pugnemus aduerſus eum ergo præcepta Decalogi, ſunt diſpēſabilia.

Argu. 5

Iſaias.

Contrariũ perhibetur apud Iſaiam teſtimoniũ, ca. 24. ubi quidam ideo reprehenduntur ꝙ mutauerunt ius & diſſipauerunt fœdus ſempiternum, quod de illo potiſſimum iure intelligitur, quod in Decalogo continetur.

Quæſtio eſt inter eas, quę de Decalogo diſputantur, ſcitu digna, ut pote per quam conſtat quanta ſit eius auctoritas. Et enim ſenſus eius non eſt hic tantum, utrum homo aliquis auctoritatem habeat ſuper huiuſmodi præceptis diſpenſandi, ſenſus. n. hic nemini in dubium cadere poteſt, quippe cum publica confeſſio ſit, neque penes ſummũ Pontificem talem eſſe ordinariã poteſtatem, quia inferior ſuperioris leges mutare nequit, ac multo minime naturales, quæ in noſtris ſunt pectoribus impreſſæ. At dubium eſt, utrũ ſimpliciter eo ſint vſq; indiſpenſabilia, ut neque ab ipſo Deo per eius abſolutam poteſtatem fieri talis poſſit diſpenſatio? Vbi ex poſtremo artic. ſuperioris libri recolendum diſcrimen eſt inter tria hæc, legem interpretari, & in lege diſpenſare quod nihil aliud eſt, ꝗ manente in genere eius ratione, & uigore, eãdem in particulari caſu, certiſq; perſonis relaxare.

Quęſtionis ſenſus.

Triplex opinio de ꝗſtione.

De hoc ergo quęſtionis intellectu tres, ut plerunque ſolet verſantur opiniones, duę ſcilicet extremę, & una media. Prima per vnum extremum opinio eſt Occham. 2. ſent. diſt. 19. ubi ait non modo omnia præcepta Decalogi eſſe diſpenſabilia, verum & Deum poſſe contraria præcipere. Quo ideo contra præcipiente. laudabile, inquit, eſſet ac meritorium, contra illa operari.

Prima opinio Occhã.

Quin vero ait Deum ex ſe ſolo poſſe in noſtra voluntate ſu ipſius odium ingignere, & nobis quoque, ut odio eum proſequamur, præcipere. Et utroque modo fatetur idem odium eſſe laudabile: Neque vero tam inſignia dogmata aliter ꝗ ex ſuo familiari Achille ſibi habet perſuaſa, uidelicet. Quidquid non implicat contradictionem, Deus poteſt facere, ſecũdum illud Angeli, Lucæ primo, Non erit impoſſibile apud Deum omne uerbũ, hęc autem, innuit, nullam implicant.

Rõ vulgaris Occham.

At uero opinio hæc adeo ſe aperte rationi aduerſam obiicit ac ſubinde abſurdam, ut ſi repulſu facillima In primis articulus Pariſienſis eos cõdẽnat, qui affirmarunt poſſe quẽquam per odium Dei mereri. Neque eiuſmodi articulus illam gloſſam admittit, ut intelligatur de potentia Dei ordinaria. Nam de illa nulla vnquam potuit eſſe controuerſia, articulus autem non eſt definitus niſi ad aliquam dirimendam.

Articulus Pariſienſis.

Prima rõ aduerſus priorẽ opin.

Sed pręter articulũ arguitur. Illud in primis Nominalium axioma, Quidq; id non implicat contradictionem, Deus poteſt facere, perperam a nõnullis illorum defenditur. Nam ſi intelligatur, ꝙ quidquid non aperte duas contradictorias intulerit Deus facere poſſit, falſum eſt. Negãt. n. idem ipſi duas inde colligi contractorias, quod ſit homo equus, & tamen id Deus non poteſt facere. Neque vero Angelicus ſenſus alius fuit ꝗ ꝙ quidquid Deus pollicetur, ſeu ꝙ quidquid factibile ſit, Deus põt perficere. Hoc nanque dicitur Dei uerbũ, vtpote qui dicendo operatur.

Secũda ratio.

Secundo arguitur. Id re uera dicitur implicare contradictionẽ, quod ſuppoſita natura vnius partis contradictionis, ex cõceſſis infert alteram. Et quia immutabilis natura rõnalis animalis eſt, nõ eſſe hinnibilẽ, ſi cõcederet Deũ facere poſſe hominem eſſe equum, eſſet hinnibilis. Ad propoſitum ergo, Deũ odio haberi, tam intrinſeca ratione eſt malum, puta ſempiternæ eius legi abſonũ, ꝗ eſt intrinſecum hominem eſſe rõnalem, ergo tã repugnat, id eſſe licitũ, ꝗ hominẽ eſſe, eundemq; irrationalẽ. Atque adeo repugnat, Deũ odiũ ſui uel efficere uel præcipere. At quo res perſpectius depſehẽdat, fac, uerbi gratia, uirũ iuſtũ iuſſu Dei eũ ipſũ odio habere, ſequeret tũc ſimul eſſe iã eius gratia

atque

atq. in eiuſdẽ inimicitia, qua nulla eſſe poteſt apertior cõtradictio. Nã ꝙ permaneat in eius amicitia, palam eſt, poſtquam nihil aliud facit, quã eius obſeq. volũtati. Quod aũt ſit pariter inimicus docet eius odium, quo Deũ proſequitur. Nã hoc negare naturã ipſius actus, cũ amicitia ab amore dicatur. Item Deus ſeipſum odiſſe non põt. Quis nanq. intellectus contrarium capere poſſet? Et tñ tota ro repugnantię eſt quod odium Dei adeo habet innatam malitiã, vt nulla recte voluntate poſſit illud optari: ergo ſimilis repugnãtia eſt, ut Deus idẽ alteri pręcipiat. Eſſet.n pręcipere ut alter faciat ſecundum ſuam regulam & uolũtatem, & ſimul faciat contra. Nam quid aduerſantius eſſe põt diuinæ regulæ, q̃ ſummam bonitatem odio habere? Negatur ergo hoc non implicare contradictionẽ. Eſt igitur ſecunda opinio Scoti 3. Sentẽtiarũ, diſt. 17. non quidem tam extrema, ſed medio incedens modo, Ait quippe Biſariã quippiam eſſe iuris naturæ. Vno modo tã quã principium practicum ex terminis notum, uel concluſionem quę inde fit, neceſſario conſequens. Alij eius ſcholares in duos diſtinguunt hos gradus, ſed tñ eorũ præceptor pro eodem ducit ambos quantum ad rõnem diſpẽſationis. Et in talibus inquit, quæ ſtrictiſſima ſunt de lege naturę, nulla eſſe põt diſpẽſatio. Alia uero ſũt quæ neq. principia exiſtunt neceſſaria, neque concluſiones inde neceſſario illatę, atque adeo neque neceſſariam habent connexionẽ ad conſecutionẽ ultimi finis. Secundum eius aſſertũ eſt: Pręcepta ſecundę tabulæ ſunt iſtius ſecundi ordinis, ob idq. ſunt per diuinã auctoritatẽ diſpenſabilia, præcepta vero primæ tabulæ ſunt prioris ordinis, quæ ideo diſpenſari neque a Deo ipſo valẽt. Tertia nihilominus opinio eſt S. Tho. loco pręſenti, eademq. fuit Altiſſiod. lib. 3. tra. 7. q. 5. & antiquorũ, ſecũdũ quam ſtatuuntur duę cõcluſiones quibus ſoluitur q. Prior eſt: Vniuerſa p̃cepta Decalogi tam ſecundæ quã primæ tabulæ ſunt prorſus indiſpenſabilia, uſque adeo, ut neque Deus poſſit ſuper illa diſpẽſare. Hæc .n. plana mens eſt S. Th. ut tũ toto articulo, tũ clare in ſolutione ſecũdi patet. Alias qõ nõ eſſet digna tãta diſputatione. Poſterior cõcluſio. Alia p̃cepta q̃ extra Decalogũ vagant, neq. in ipſo implicite cõtinentur, & ſi ſint iuris naturę, nihil vetat quo minus ſint diſpenſabilia. Deniq. neq. vlla principia, neq vero cõcluſiones primi, ſecundi, aut tertij gradus, qui ſupra artic. 1. ſunt deſignati, vllã diſpenſationẽ admittũt. Illa uero præcepta quæ intrinſece non continẽt rõnem ipſam iuſtitię, ſed ſpeciales modos ipſum ſeruandi, diſpenſari poſſunt, puta illa quæ in Decalogo neq. explicite ſunt neq. implicite, vt infra luculẽtius liquebit. Quarta, ſi vis, opinio eſt Durãdi in 1. Sent. diſt. 47. q. 4. qui tenet quartũ duntaxat & quintũ pręceptũ eſſe diſpẽſabilia. Cuius hallucinationẽ infra reprobabimus. Probãtur ergo ambæ concluſiones S. Tho. iſta bimẽbri rõne. In illis præceptis, ut art. vlt. primi libri mõſtrauimus, fieri poteſt diſpẽſatio, per quæ ſi tali caſu ad literã ſeruarent, obuiaretur intentioni legislatoris, ſed per nullũ p̃ceptorũ Decalogi vllo vnq̃ caſu & rõne põt intentioni Dei obuiari, quin uero quotieſcũq. cõtra p̃ceptũ fieret, cõtradiceretur eidẽ intẽtioni, ergo nullatenus eorum diſpenſatio eſt licita. Maior uſque adeo nota eſt, ut neq. aduerſarijs ipſis ſit dubia, ſed probatur minor, de qua eſt cõtrouerſia: Intẽtio legislatoris præcipue, tanquã in finẽ, fertur in bonum cõe, hoc .n. eſt ab eius intentione inſeparabile. Deĩde reſpicit ordinẽ iuſtitiæ & uirtutis, quæ media ſunt aſſequendi tenendiq. eũdem finem. Igitur qñ pręcepta per ſe intrinſece cõtinent eandem ipſam rõnem & conſeruationem boni cõis, uel ordinem ipſum iuſtitiæ ad idem bonum, eadẽ ſubinde præcepta per ſe intrinſeca rõne, ſic continent legislatoris intentionẽ, ut non ſit ab ipſis ſe mouibilis, atq. adeo nec ſint diſpenſabilia, quia nunquam contingere põt ut facere cõtra illa nõ aduerſetur intentioni legislatoris. Exẽpla rem ipſam patefaciunt, ſi iuſſio legis reipublicæ eſſet hæc. Nemo deſtructor ſit labefactorque Reipublicæ, uel hæc. Nullus iniuſtę agat, p̃fecto rõni intrinſecæ & natiuæ taliũ legũ repugnaret diſpenſatio, implicatio .n. eſt cõtradictiõis, licere cuipiã iniuſte agere, aut bonũ cõe impugnare, ad cuius cuſtodiã omnes leges referũtur. Si aũt lex diceret. Nemo fores urbis (dũ obſeſſa ẽ) pãdat, qa hoc nõ eſt ſalus ipſa reipublicę ſed

Tertia ratio.

Secũda opi. Scoti.

Tertia opin. S. Tho. Altiſſio.

Prima conclu.

Secũda conclu.

Prima probõ vtriuſq. concluſionis.

modus ipſam ſeruādi, nulla eſſet, repugnātia ut aliqua de cauſſa fieret diſpenſatio, puta dum fugiens dux ſe illuc uellet recipere. Præcepta autē Decalogi ſunt prioris ordinis. Nam præcepta prioris tabulæ ita tum ordinem habent ad bonum commune, quod eſt Deus, præcepta uero ſecundæ, ad bonum commune hominum, ut ſcilicet nemini iniuria fiat, ſed cuique ius ſeruetur ſuum, quod licet non ſit tam perfectum, & nihilominus tam intrinſece bonum, quam quod debetur Deo, immo cum rationem ipſam iuſtitiæ expreſſe contineat, in Deum ipſum intime refert. Qui enim dicit, Non furtum facies, idem dicit quod, Non iniuſte, aut illicite, aut male facies. Sic.n. uti ait S. Tho. intelligēda ſunt præcepta Decalogi. Atque in hoc hallucinatus eſt ſalua eius exiſtimationē. Doctor ſubtilis diſcriminans quātum ad hoc inter præcepta primæ ac ſecūdæ tabulæ.

Secūda ratio.

Secundo quo rōnis vis luculentius pādatur, arguitur ſic. Hoc quod eſt adulteriū facere, quod eſt in Decalogo, & mentiri aut fornicari, quæ implicite illic latitant (nā de ambobus intelligitur prior concluſio) tam intrinſece mala ſunt (ut de odio Dei proxime argueramus) quam eſt homini eſſe rōnalem, ergo naturæ ſuę iuſtitia repugnat ac probitas. Deus autem diſpenſare nequit niſi vbi aliqua eſt ratio ęqui & boni, ergo in his diſpenſare non poteſt, aut (quo temperatius loquamur) diſpenſabilia non ſunt, perinde atque homo non eſt diſpenſabilis irrationalis. Et hoc eſt quod S. Thom cogitabat, dum dixit huiuſmodi præcepta per ſe continere rōnem cōis boni atque adeo intentionē legislatoris. Nā naturale eſt Deo, nihil niſi bonū velle, & naturale eſt huic, quod eſt furari aut mentiri, eſſe malum.

Probō peculiarem ſecūdæ concluſiōis.

Atqui ut oppoſita iuxta ſe poſita fulgentius elucescant, probatur ſecūda concluſio. Illa pcepta quæ non per ſe cōtinent bonū cōe, quod eſt legis finis, ſed medium aliquod, puta ordinem iuſtitiæ ad ipſius conſequutionē, poſſunt, quāq. deficere ab intētione eiuſdē boni cōis, ergo tūc eorū diſpenſatio nihil eidē fini officeret, eſſentq. ſubinde diſpenſabilia. Exēpli gratia Lex ad ſeruādū fidelitatis bonū, eſt, ut reddas depoſitū, nihilominus dū Veſano dño ſuū gladiū denegas, nō utiq. eidē fini aduerſaris, ſicut in exēplo nuperrime poſito patet de aperiēda obſeſſa urbe contra legis uerba. Et pariter ſi lex ſit, ut ciues p vices excubias ſuſtineāt, diſpenſare iuſta de cauſſa cū aliquo, nō eſt contra cōe bonū.

Altera ratio ad eidem. Paulus.

Pręterea, ad eandē cōcluſionē arguitur argumēto eiuſdē Scoti quod re uera minime ſoluit. Præcepta ſecundę tabulę oīa ſcd'm Paulū ad Ro. 13. includuntur in illo pcepto. Diliges pximū tuū ſicut teipſū, dilectio aūt proximi ſequit ex pręcepto dilectionis Dei. Nam ut ait Ioannes Si hominē quē uides, nō diligis, Deum quē no uides, quomodo potes diligere? Pręceptū aūt dilectionis Dei, ut Scotus fate, eſt indiſpēſabile, ergo & pceptū dilectionis proximi, atque adeo præcepta ſecundæ tabulę.

Solutio Scoti.

Ad hoc argu. prætermiſſis aliis ſolutionibus reſpondet Scotus diſtinguēdo de dilectione proximi. Hęc.n. dilectio, qua tenemur, inquit, uelle proximo, ut Deū diligat, ſeqtur ex dilectione Dei. Nam qui uere diligit Deū, oēs uelle debet ut eundē ipſum diligant, ac perinde dilectio hæc proximi indiſpenſabilis eſt. Attamen dilectio, inquit, qua proximo uolo temporalem vitā & honorē, temporaliaq bona & immaculatū thorū & ſimilia, nō ſequi neceſſario ex dilectione Dei, neq. habet connexionem neceſſariā ad conſequutionē ipſius ultimi finis. Quapp diſpēſare Deus mecū pōt ut occidēdo, furādo, inhonorādo parētes, &c. nō peccē, imo aſſequar vltimū ipſum finē.

Cōtra ſolutionem.

Contra ſolutionē aūt eſt argūm, ex contrariis principiis ortum. Dilectio.n. proximi, quæ eſt de iure naturæ, eſt illa, quę ex dilectione Dei ſequitur, qui eſt auctor inſtitutorq. naturæ, hæc aūt nō ſolum eſt illa qua ei uolumus ut Deum diligat, nā hæc plus habet dilectionis ipſius Dei, ſed illa quoque qua illi cupimus bona naturalia, quę ad mutuum uicariumque amorem pertinent. Ecquis enim dicat non aliud nobis præcepiſſe naturam, ac Deum ipſum, quam ut ipſum diligeremus? Imo uero cum omnes ſimus factura Dei, ſic nos cōglutinauit, vt inter nos ipſos cuſtodiremus iuſtitiam ac fidem, unde Ioānes. Qui uiderit fratrem ſuum neceſſe habere, & clauſerit uiſcera ſua quomodo charitas Dei manet in illo.

Rñſio ad Scotum.

Reſpondetur ergo Scoto quod hæc dilectio proximi neceſſariā

habet inſeparabilēq. iuſtitiā, ac proinde tā quam ex dilectione Dei neceſſario conſequens neceſſariā hēt connexionem ad cō ſequutionem ultimi finis. Quare perinde eſſet Deum diſpenſare in homicidio, aut furto, atque ſi diſpēſaret, ut iuſtitia ipſa iuſte perturbaretur, quod eſt cōtradictionis implicatio. Ac per idē ſoluitur aliud Scoticū argumentum, nempe ꝙ ſi præcepta ſecundæ tabulæ non eſſent diſpenſabilia, ſequeretur, quod Deus neceſſario aliquid extra ſe uellet, ſic ut nō poſſet uelle cōtrarium, ut puta honorare parentes, & ne quis bona aliena furaretur, &c. Rñdetur inquā ꝑ diſtinctionē ꝙ Deū extra ſe quidpiā uelle, ſtat dupliciter. Uno modo ut uelit exiſtentiā illius rei, & hoc modo nihil neceſſario extra ſe uult, quia uniuerſa libere tum condidit tū ēt ſuſtinet ac ſeruat. Alio modo ut uelit connexionē extremorū. Atque hoc pacto neceſſario fatendum Philoſophis eſt, aliqua neceſſario uelle, puta cūcta illa, quæ ſunt perpetuę ueritatis, ut hominem eſſe animal rationale, & uti, ait Auguſt. quatuor & tria, eſſe ſeptem, quæ quidem, etiam, ſi mundus non fuiſſet nec res exiſterent, uera eſſent. Hoc ergo pacto, nō eſt occidendum, non eſt furandum, nō eſt mœchandum. &c. neceſſaria ſunt diuinæ uoluntatis obiecta, quia perpetuæ ueritatis. Horum ergo contraria neq. præcipere poteſt, neq. ꝑmittere, ut iuſte fiant. Quod Scotus ipſe neceſſitate compulſus concedere habet de primis principijs naturę q̄ ipſe agnouit eſſe indiſpēſabilia, ut, Id aliis faciendum, quod ſibi homo uult fieri, & de dilectione, qua homines Deū diligūt quæ res creata eſt, ex q̄ ſequuntur præcepta primæ tabulæ, quæ ipſe indiſpenſabilia fatetur.

Solutio ad aliud arg. Scoticum.

Deū vel ſe aliqd extra ſe ſtat dupliciter.

Deus aliqua neceſſario vult.

Ad primū arg.

Et per hæc ſoluuntur argumenta in cōtrarium. Ad primum.n. rñdetur, ꝙ Ariſto. loco citato loquitur de iuſto naturali, ꝙ non includit finem ipſum ordinemq. iuſtitiæ, ſed determinatum modum ipſam ſeruandi Exempli gratia, quod fides ciuibus ſeruanda ſit, adeo eſt intrinſece bonū ut in ipſum nulla cadat diſpēſatio. Quod uero hoc uel illo mō ſeruetur uariari poteſt ac ſuper ipſo diſpenſari. Qua ratione furioſo non eſt reddendus ſuus gladius, qm̄ per hoc nō peruertitur humana fides.

Ad ſecūdū arg.

Ad ſecūdum reſpondetur, latū eſſe diſcrimen inter humanum legiſlatorē & Deū, nā leges humanæ non habent intrinſecam naturamque a natura iuſtitiā, ſed ſunt bonæ, quia per legē poſita, & malæ quia uetita, ob idque etiā ſi in aliquo caſu relaxentur nō peruertitur finis, Ut ſi die per Eccleſiā uetita nō ieiunes, aut ſi fur iuſta de cauſſa nō ſuſpendatur. Et pariter Deus poteſt diſpenſare ī ſuis legibus poſitiuis. Poteſt.n. quemlibet a præcepto baptiſmi abſoluere & a præceptis aliorū ſacramentorū. Ac ꝑinde potuit ſuper oībus ceremonialib. & iudicialibus antiquis diſpēſare, ſed tñ pręceptis naturalibus, quæ innatam habēt iuſtitiā, repugnat ex parte rei diſpenſatio. Et ideo quia ipſe eſt ipſiſſima iuſtitia, ſi ſuper ipſis diſpenſaret, ſeipſum negaret, eo ꝙ ordinem iuſtitiæ ſubuerteret, & tamen, ut 2. Tim. 2. ait Paulus, Deus fidelis eſt, q ſe ipſum negare non pōt. Tertium aūt argumentum eſt, quod nos preſſius urget, ut.n. Deum homicidium Abrahæ, & filij Iſrael ut Aegyptios deprædarentur, & Oſeæ fornicationem præcepiſſe. Et iudex præcipit maleſactorem occidere. Ad hæc ergo Caiet. diſtinguēs reſpondet, nempe q̄ pręcepta Decalogi ſecundum ordinem iuſtitiæ, quem continent, ſunt indiſpenſabilia. At uero ſecundum applicationem ad aliquem ſingularē actum ſunt per Deū diſpenſabilia. Illa tñ, inquit, diſpenſatio non eſt præcepti relaxatio, ſed eſt facere, quod iſte actus non ſit homicidiū. uidelicet dū pręcipit Abrahæ, ut filium immolaret, non relaxauit naturæ ius, ueluti cum Papa diſpenſat in ieiunio, ſuā relaxat legē in tali caſu, ſed fecit ut ille actus non eſſet homicidiū, ꝓpterea ꝙ a ſuprema auctoritate iubebat, ſine q̄ fuiſſet homicidiū. Nā homicidiū nō quācunq; occaſionem ſignificat, ſed iniuſtam. Rñſio autem hæc obſcura eſt & lubrica, & quæ ſubinde uī principium petere. Primum.n. dicere, ꝙ præceptum nō eſt diſpenſabile inquātum includit ordinē iuſtitię, nihil aliud ſonat q̄ ſi dicas, Nō eſt diſpenſabile permanens cōtra iuſtitiā, ſed ꝙ ait loco citato Duran. cōſtim, id eſt nō poteſt Deus pręcipere aut permittere, ut iuſte fiant mala dum mala ſunt in ſenſu compoſito. Quod quidem cum nullatenus ſit dubitabile, nihil ad

Ad tertiū arg.

Caietani ſolutio.

Solutio Caietani obſcura.

rē attinet. Dubitatio aũt ſolum eſt utrum hoc ꝙ eſt accipere alienũ inuito Dño, aut hominem occidere, qualiter id natura negat, poſſit permiſſione Dei fieri licitum ? Et rñdere ꝙ eſt diſpenſabile per applicationem ad ſingularem actũ, eſt principiũ petere, niſi lucidius explanet. Ne ergo rē offuſcatius obnubilemus, hæc una diſtinctio mediate audienda eſt, quam nemo ut arbitror, qui perſpexiſſet, potuiſſet, neque Scotus ipſe ſnĩam noſtram inficiari.

Deus duas habet poteſtates.

Deus inquam, duas hēt poteſtates in uniuerſum orbē, unam, ꝙ iure creationis eſt Dñs, nõ ſolum bonorum omnium exterorum, uerũ & corporum & ipſius etiã humanę uitæ, & Angelorũ quos tanquam ſua opificia in nihilũ redigere põt. Altera uero eſt, quod eſt legiſlator atq. adeo uniuerſalis oĩum iudex. Et charitatis cauſſa opus eſt alteram ab altera ſeorſum cõſiderare. Hoc ſuppoſito dicimus, ꝙ ſi nõ eſſet rerũ Dñs, ſed tãtum legiſlator & iudex neutiquam poſſet diſpenſare, ut quis rem alienã inuito Dño, ſi innocens eſſet licite uſurparet, quia hoc adeo eſt ĩtime iniquũ, ut fieri iuſte nequeat. At uero quia eſt Dñs. põt cuiuſcunq. rē alteri tradere ipſo inuito. Qđ quidem nullam habet diſpenſationis rõnem Cum.n. tu rem tuã alteri tradis, non diſpenſas in furto, q.a capiens nõ furatur. Et ſi pater ueſtẽ paruuli filij eo inuito traderet amico, non diſpenſat in furto, licet inuitus filiolus expolietur, q.a pater eſt uerus Dominus, ſicut neque prælatus meus diſpenſaret in furto, ſi me uel inſcio uel ĩuito facultatẽ alteri faceret capiẽdi meos libros.

Aegyptii.

Pari ergo mõ licet Deus uaſa Aegyptiorum tanquam Dñs tradidiſſet Hebræis, eiſdemq. poſtea terram promiſſam, neutiquam diſpẽſaſſet in furto, neq. illud eſſet furtum, nam licet peculiare Domini inuiti fuiſſent priuati, a ſupremo tñ Domino fuiſſet facta donatio Idq. inde confirmatur, ꝙ licet per impoſſibile Deus nõ fuiſſet legiſlator neque ulla in leges poteſtate fungeretur, legitima fuiſſet uſurpatio illa, quod teſtimonium eſt nihil illic diſpenſationis interueniſſe.

Deus legitima iudicis auctoritate vſus eſt vaſa Aegyptiorum

Locutus tamen ſum hic ſub conditione, quoniam Deus in traditionibus illis non abſoluta poteſtate domini vſus eſt, ſed legitima iudicis auctoritate. Nam quoniam de laboribus, quos Aegyptiis Hebræi impenderãt nullam recepiſſent mercedem, iuſto iudicio illam eis Deus perſoluit.

Hebræis tradẽdo

Et, ut legitur Deute. 9 propter execranda Chananæorũ ſcelera, pepulit eos ſuis ſedibus, in quas Iſraelitas induxit. Et qñ iudex criminoſum licet inuitum ſuis bonis priuat, neutiquã in furto diſpenſat, prohibitione.n. illa furandi ſolum interdicitur id, quod ius naturæ uetat, nempe innocentẽ inuitum auctoritate priuata ſuis bonis nudare, ut q. 3. li. 5. patebit.

Oſeas.

Pari modo Deus tanquã corporum Dominus non tanquã legiſlator potuit meretricis facultatẽ facere Oſeæ, ut illa uteretur ẽt inuita. Nam licet conſenſus particularis iure ordinario requiratur ad matrimonium, tamen ubi Deus duos renuentes coniungeret, tam legitima eſſet coitio, immo multo magis, quã ſi ipſi conſentirent. Tametſi, neque illic Deus credẽdus eſt abſoluta poteſtate uſus ſed cum omnia diſponat ſuauiter, forſan conciliauit amborũ animos, ut in matrimonium conſentirent.

Cedit Auctor Deum cõciliaſſe aĩos Oſeæ & mulieris fornicariæ, vt in matrimoniũ conſentirẽt.

Sed in hoc ſenſu iuſſus eſt Oſeas facere filios fornicationis quod illius iuſſus eſt ſuſcipere prolẽ, quę tunc fornicaria erat. Nã ẽt ſi nullum aliud fuiſſet per particulares cõſenſus matrimonium, cõceſſio Dei, quia Dominus eſt corporũ, ſat eſſet ut copula illa nõ fuiſſet fornicaria.

Abrahã.

Similiter ergo dicendum eſt de hiſtoria Abrahæ, iubens nanque ei Deus immolandum filium, neutiquam in homicidio diſpenſauit, quia ſi non eſſet niſi legislator, id neutiquã potuiſſet facere. ſed q.a eſt Dñs uitę, potuit illã tradere in prãtem Abrahæ ſicuti pecoris Dñs põt eius vitam cui uoluerit, concedere. Atq. hac rõne illic nõ fuit homicidium, q.a, ut dictũ eſt de prohibitione furti, interdicto homicidij ſolum prohibetur id quod lex naturalis abhorret. Quare cum iudex tradit reum carnifici, non diſpenſat ĩ homicidio? quia prohibitio non extẽditur ad occaſionem illam, immo illam præcipit Sicuti neq. eſt diſpenſatio ꝙ quiſque inculpata tutela ĩuaſorem interficiat, q.a id natura non uetat. Vnde ſi hõ eſſet Dñs vitæ ſuæ ſicut ſuæ pecudis citra diſpenſationem poſſet alteri facere facultatem, ut ſe occideret. Et quia iſto modo Deus eſt Dñs, citra diſpenſationẽ potuit filium patri tradere ingulã

dum.

S. Tho. ꝑ acuta ſnia.

dum. Quin uero ut peracute diuus Th. rē tetigit, nō ſolū tanquā Dñs, ſed tanquā iudex pōt innocentem a culpa actuali occidere. Nā rōne p̃uaricationis Adę oēs currimus pęnā mortis, q̃ idcirco morbis, & fortuitis caſib. a nobis in dies poſcit. Verū tamē & de hoc quoq. diuina laudatur miſericordia, ꝙ noluit ut Abrahā trucē illā innocentis necē executioni mādaret.

Diſcrimē īter S. Tho. & Scot.

Diſcrimen ergo inter diuū Th. & Scotū hoc eſt. ꝙ Scotus putat furtū permanēs ſub rōne furti poſſe diſpenſatione diuina licite fieri, ſicut fractionē ieiunij, ſed S. Th. id negat, cōcedit tñ ꝙ ceu Dñs facere pōt acceptionem rei, q̃ antea non erat tua, non eſſe furtū. Per hæc plane proditur deceptio

Duran. deceptio.

Durandi negantis diſpēſationem furti factam fuiſſe a Deo cū Hebr. in expolliatione Aegyptiorū, aut cū Oſea in fornicatione, & tñ cocedentis ꝙ cū Abrahā diſpēſauerit in homicidio filiū deceptus inquā inde fuit ꝙ nō perſpexerit, quemadmodū ſicuti bona Aegypiorū potuit tanquā Dñs tradere Hebræis, ita & patri tradere uitam filii, atq. adeo ſicut illud non erat furtū, ita neq. hoc homicidium, a natura uetitū, qđ in malū ſonat. Neque uero minori mētis lippitudine captus eſt dū cōceſſit in quartū præceptū cadere poſſe diſpēſationē, arbitratus nō ineſſe in illo mādato tā intrinſecā iuſtitię rōne q̃ in cæteris, cum tñ contra ſtet ueritas.

Duran. falſe arbitrat in quartū p̃ceptū poſſe cadere diſpēſationē. De Sāſone.

Eſt. n. naturæ, intimum, ut a quib. eſſe receptis, eiſdē honorē debeas, crius ideo contrarium non magis fieri iuſte pōt, q̃ furtum. At uero de Samſone, uel dicēdū eſt, ꝙ tanquam uir fortis abſque ulla ſeu reuelatione ſeu diſpēſatione potuit ut hoſtes perimeret, periculo ſeſe obiicere extremo, uel quod libentius cum Auguſti. adſt. uxerim, id reuelatione Dei fecit, quippe cuius fortitudo naturalis nō eſſet, ſed ſupernaturalis in coma latitans, quā quidem fortitudinem, vt eius hiſtoria refert, in illo aggreſſu a Deo repetiit.

De Eleazaro.

De Eleazaro autem facile id fatebor, quod veluti ſtrenuus miles elephantem poſthabita propria ſalute imperiuit. Quartum argumentum nihil mirū, ſi maiores apud quoſpiā habeatur momenti.

Probabilius ē Abrahā

In primis de Abrahā & Sara nihil cum Caietano & quibuſdā aliis lōge ſit probabilius fuiſſe fratres, quā fratrueles, primū ꝙ non ſolū Gen. 12. uerum & c. 20. maritus appellauit cōiuge & ſororem, cū ad cauendū periculū ſatis fuiſſet ei perſuadere, ut diceret ſe ſuā eſſe fratruelē.

Sarā fuiſſe fratres, quā fratrueles.

Quin uero ſecundo loco litera Hebręa habet, uere ſoror mea eſt. Et quanuis fratrueles dicerentur & fratres, vt Iacob frater domini, tñ, verè ſoror maiorem hēt emphaſim. Illud aūt potiſſimum eſt argumentum, ꝙ ſi tantū ſignificare voluiſſet eſſe fratris filiā, non tanta verborum explicatione vteretur, decens. Filia patris mei, & non filia matris meę. Filia. n. patris durū eſt, pro eo vſurpare quod eſt, Neptis aui mei, maxime, cum tam ſignificātur ſubiūgatur, Et non filia matris meę. Hoc. n. totū poſitum eſſe uidetur ad explicandum rōnē, qua eſſet ſoror. Nam forte quando ſoror erat, non vterina, ſed tantū paterna, nō erat interdictū coniugium. Attamen Ioſephus, quia hoc forſan non intellexerat, primus fuit, qui li. 2. Antiquit. c. 15. dixit Sarā fuiſſe filiam Aram, ſororemq. Loth, ac ſubinde fratuelē Abrahę. Quem auctorem diuus Aug. ſuper Geneſ. ſequutus eſt, ac deinceps alii.

Ioſeph. Auguſt.

At uero non eſt hic locus hoc uel preſſius diſcutiendi, uel certius definiēdi. Nam quantū ad rem attinet præſentem, ſatis eſt filios Adæ inter ſe fratres matrimonia cōtraxiſſe, quod certo certius atq. adeo in hoc naturæ interdicto fuiſſe diſpenſatū. Rñdetur ergo, ꝙ S. Tho. ſolū negat poſſe fieri diſpēſationem, aut ſuper Decalogo, aut ſuper aliquo præceptorum quæ illic implicantur, cōtinentiū in ſe rōnem ipſam iuſtitiæ uel iniuſtitiæ, qualia ſunt. Honorare maiores, fornicatio, &c. Prohibitio aūt cōnubii inter fratres, non eſt ꝑꝑ iuſtitiam aut iniuriam, quam alter eorum pateretur, ſed ꝑꝑ naturalem indecentiam. In qua quidē ratione finis etiam naturalis, puta ꝓpagādi humani generis, qualis fuit in filiis Adæ, aut propter alium poterit abſq. ulla abſurditate diſpenſari. Nā etiam ſecundus gradus conſanguinitatis quoddā pię ſe fert indecorum naturale ad matrimoniū cōtrahēdū, ſi quidē ꝑꝑ hoc eſt ab eccleſia uetitus, & tñ diſpēſationem admittit. Patrem aūt filiæ aut filium matri matrimonio cōmiſceri, uſq. adeo fędū eſt, ut nō ſit diſpēſabile, quāuis ſi cōtingere poſſet, ut totū humanū genus in patre filię, & filia fieret ſuperſtes, non prorſus pro-

Fieri pōt vt & pater filię, & filius

Matri-li|cite poſ|ſeat cō|nubio|iungi. habilitate caret, quin poſſent connubio iungi. Denique ad quintum S. Tho. nihil aliud reſpondet, quam quod illa Machabæorum cogitatio in Sabbatho pugnandi nō fuit diſpēſatio, ſed interpretatio, de qua ſupra loquuti ſumus, nō enim tenemur feſtum ſeruare cum mortis periculo, vt Matth. 12. Chriſtus nō docuit nempe quod opera charitatis diem feſtū non uiolant. Haud tamen rei ſatis uidentur facere. Quicquid .n. hoc præcepto cōtinetur, nempe ceſſare a ſeruili opere, & adire ſacra diſpenſationem recipit, non ſolum quę a Deo fiat, uerum quam pōt et facere Eccleſia. Qua ratione ut ſuperius vidimus, Iſychius nō adnumerat hoc in Decalogo, tanquam ius naturæ. De hoc autem quæſtione proxima, art. 3.

Ad quintū arg.

ARTICVLVS IX.

Vtrum modus charitatis cadat ſub præcepto.

Primū arg. a parte affirmatiua.

POſt hæc quæ de pręceptorū firmitate dicta ſunt, conſequitur, ut uideamus de eorum ui obligādi, an ſ. uirtutis modus cadat ſub præcepto legis? Et arguitur a parte affirmatiua, Modus uirtutis eſt iuſte quę iuſta ſunt operari, iuxta illud Deut. 16. Iuſte quę iuſta ſunt, exequeris, atque eadem ratione ſtrenue ac fortiter, quę ſunt fortitudinis & temperate, quæ ſunt temperantiæ. Iuſte autem, & ſtrenue facere, non contingit ſine virtutis habitu, ergo talis modus cadit ſub præcepto.

Arg. 2. Secundo. Nihil magis ad vim attinet pręcepti, quam quo fertur legislatoris intentio, hic autem ut 2. Ethic ait Ariſtot. intendit ſtudioſos efficere ciues, ſed ſtudioſus nemo eſt, quouſq. habitum genuerit, ergo agere ex habitu cadit ſub præcepto. (Ariſtot.)

Arg 3. Tertio; Modus uirtutis eſt prompto læto que animo uirtutis officia præſtare, hoc autem in Pſal. 69. iubemur Seruite Domino in lętitia. Et 2 Corint. 9 Non ex triſtitia, hilarem enim datorē diligit Deus. ergo omnes iſti modi cadunt ſub præcepto. In contrarium eſt argumentum, quod ſtudioſus (vt modo dicebamus) nequit niſi habitu imbutus uirtutum munera digne perficere. Quapropter ſi hic modus uirtutis caderet in preceptum, quicunque abſque tali habitu legem impleret, cēſeretur eius transgreſſor, ac perinde reus eſſet pęnę legis, conſequens tamen inde conſtat eſſe falſum, quod ob id lex comminatur pęnam, ut eius metu cuſtodiatur, & ſic ciues conſuetudine habitum generent.

Senſus qōnis explicatur. Ad intelligentiam huius quæſtionis diſcernendus primū eſt modus uirtutis, de quo hic agitur a modo charitatis, de quo in ſubſequenti articulo. Charitas enim eſt habitus infuſus gratiæ gratum facientis indiuiduus comes, habitus autem uirtutis eſſe poteſt acquiſitus ac infuſus, non ergo hic quæritur an tum ad ſatiſfaciendum pręcepto requiratur habitus gratiæ, ſed utrū requiratur vt operetur homo ex habitu ſaltem informi? Secundo meminiſſe oportet trium conditionum quas Ariſt. 2. Ethic. c. 4. in ſtudioſo requirit, quæ ſunt. Vt ſciens faciat. Deinde eligens propter hoc, puta ex electione in ordine ad finem. Et tertio, ut firmo ac immutabili animo id eligat. Indocte .n. quidam in duo diſſecant. Eligēs, &, Propter hoc. Nam ſine coniunctione unica eſt conditio eligere propter uirtutis finem. Atque hæc ſimul tria, non ſunt tres, ſed unus uirtutis modus, una .n. deficiēte deficit modus. His ergo pręhabitis perfecte notandum eſt, quod modus iſte uirtutis, ut tres habet partes, ita trina differentia conſideratur a diuina lege & humana. Nam partim ab utraque pertenditur, partim uero a ſola diuina non autem ab humana, ſed partim ab utraque illarum. Et propter tribus cōcluſionibus ad quæſtionem reſpondetur. (Tres cōditionēs requiſitæ in ſtudioſo, ex Ariſtot.)

Prima conclu. Prima eſt, Scientiam, quæ prima pars eſt modi uirtutis, tam humana lex, quam diuina reſpicit ac iudicat. Quod enim quis ignorans facit, id nō ſimpliciter uolens facit. Quocirca ignorantia utroque iudicio tam diuino quam humano culpam, uel in totum uel in partem excuſat.

Secūda conclu. Secunda concluſio. Illa conditio ſecunda ut opus fiat ex electione propter finem, non quidē ab humana lege, ſed tamē a diuina conſideratur. Radix autē huius diſcriminis eſt diſtātia cognitionis humanę a diuina. Enimuero lex quęlibet, ut ſupra dictum eſt. & 10 Ethic c. 9 Ariſtot. meminit, pœna metu ad ſui cuſtodiam urget, pęnam autem legiſlator a nemine exigere poteſt, niſi de illa re, quæ in ſuam poteſt uenire notitiam. Nam de alijs iudicare nō ualet, homines aūt quod, ut 1. Reg. 16. (Rō conclūſionis.)

legi-

legitur, ea duntaxat, quæ patent, uident, de intimis cordium cenſere nequeunt, ſed, ut eſt in Pſalm. ſolus Deus corda ſcrutatur & renes. Hinc ergo palam fit, quod neque de hominis intentione, neque de eius uoluntate lex humana iudicium ferre poteſt, atque adeo neque obligare, ut opera tali intentione aut uoluntate fiant, lex autem diuina non ſolũ illã, uerum eã potiſſimũ ſuis bilancibus pendit, ac pro illis pręmia ſuppliciaq. decernit. Lex inquam humana internam iram etiam ſi firmũ pariat nocendi propoſitũ, punire nequit, ſecus aũt diuina. Ait quippe Chriſtus Matth. 5. Qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit iudicio, & Qui uiderit mulierem ad concupiſcendum eam, iã mœchatus eſt eam in corde ſuo. Pari ratione qui creditori debitã pecuniã uel gradũ corrupta intentione reddit, nempe ut uel uſuram exerceat, uel homicidium faciat, legi humanæ non eſt aduerſus, perſoluet tamen Deo ſupplicium. Tertia concluſio: Tertium illud, quod ad uirtutis modum requiritur, puta firmo ſtabilique animo operari, quod proprie ad habitũ pertinet, & de quo præſens præcipuè quæſtio inſtituta eſt, ſub pręcepto non comprehenditur, neq. humanæ legis, neq. uero diuinæ. Qui inquam parentibus honorem debitũ impendit, etſi habitum nõ habeat pietatis, legi nihilominus ſatisfacit humanæ: & niſi alia circunſtantia uitietur actus, ſimiliter ſatisfacit diuinæ, ut peccatũ effugit. Emergunt autẽ ex his nonnulla dubia explicatu digna. Et primum circa primam concluſionẽ, qua aſſeritur ſciãm & ignorantiam utraq. lege ad culpę pondus atq. ad leuamen exiſtimari. Et dubium, an idẽ ſit econtra quãtũ ad rõnem uirtutis, utrum, ſ. qui ignorans facit opus legis, eidem ſatisfaciat. Vt ſi quis exempli gratia, inebrietate audiret ſacra, neſciens prorſus quid faceret, utrum pręceptum expleret. Videtur namque ratio id ſuadere. Nam poſtmodũ rationis luce potitus, non cenſeretur reus culpæ, quamuis iterum non audiret. Et cõfirmatur rõ. Nam qui obnixe reluctans inuitus pertraheretur in eccleſiam, & cogeretur que intereſſe ſacris, nõ pręceptũ implere. Sicuti & ille qui in die ieiunii per uim arceretur a cœna. Et fit probabilior, quia pœna ulla, ſeu excõmunicationis ſeu alius

Tertia conclu.

Primũ dubium circa primã conclu.

Nullum pceptũ impletur, per actũ

generis decreta eſſet in huiuſmodi præceptorũ tranſgreſſores, iſtos nõ ligaret. Reſpõdetur nihilominus, nullum pręceptum ut reos, impleri per actum qui nullam habet libertatis rõnem. Nam alias, & puerũ ante rationis uſum cenſeres implere præcepta, cum tamen hac ratione nulla eos lex comprehendat, quod cum non ſunt arbitrij ſui compotes, nondum capaces ſunt legalis uinculi, lex nanq. hominibus ponitur, & ideo humano more non brutorum implẽda eſt. Et hoc arbitror S. Th. punctim deſignaſſe, ubi ait ſcientiam ab utraq. lege cõſiderari. Nã ignorantia, ſicut ob id ꝙ uoluntarium tollit, excuſat a culpa, eadem rõne tollit impletionẽ præcepti. Sed arguis cõtra, uel diſputationẽ eſſe tantũ de nomine, uel ſic ignorantẽ implere legem. Nam qui pręcepti tempore uel ſomno vel mero captus eſt, vel alia rõne mentis inops, illo tẽporis articulo non tranſgreditur pceptum ergo perinde eſt, ac ſi impleret. Negatur conſequentia, neque eſt diſputatio de ſolo nomine. Nam & ſi illo tempore per ignorantiam excuſetur, tenetur nihilominus ſi antequam tempus pręcepti labatur, in mentem redeat, ipſum implere, alias reus eſſet pœnę iuris. Et idẽ eſt de illo, q. inuitus facit, quãuis iſte, qa vſum hẽt rõnis, liber eſſet a pęna iuris, ille aũt qui metu implet legi ſatisfacit, i. nouam euitat culpam, quoniam talis impletio, actus humanus eſt, ac liber. Quod ſi ruſus inſurgas. Si cui in pœnitentiam iniunctus eſſet dies ieiunii & ui, vt pœnitentiam impleret, priuaretur cibo, uere debitum ſolueret. Nam ſi pecuniam alia ratione deberet & creditor vi ab illo eriperet, ſatis reſtitueret, ergo eadẽ eſt rõ de aliorũ pceptorũ debito fortaſſe ſunt, q primum antecedens cõcedit, ego vero id minime faciam quoniam impletio præcepti pœnitentiæ, deberet eſſe humanus actus. Quare ſi flagella eſſent mihi iniuncta, & ab alio inuitus vapularẽ, non facerẽ ſatis, qa illa non eſt actio, ſed ſolũ paſſio, præcepta uero affirmatiua per actionẽ implenda ſunt. Neq. eſt ſimile de illo, qui tantum debet pecuniam, quoniã quomodocũq. illa in manus creditoris ueniat, liberatur debitor. Cõtra ſecundã concluſionẽ, qua diximus intentionem nõ penſari, neq. exiſtimari a lege humana, binũ exiſtit

nullã libertatẽ habẽtẽ.

S. Tho.

Argu.

Solutio arg.

Qui in virtus vapulat, nõ ſatisfacit ſi illi in pęnitentiã flagella ſunt iniuncta.

Primũ argumentum. Primum quod exemplum S. Tho. ꝙ adduximus, non apparet ad propoſitum pertinere, uidelicet, qui ꝙ mẽte proponit nocere, ſed re non nocet, non punitur lege. Nam hoc eſt conſiderare actũ interiorem per ſe abſolute. & tñ qõ eſt de ipſo quatenus cauſſa eſt externi operis, qđ re uera fit. Ad cuius claritatem ſecũdo arguitur: Si quis hominem occidat non plene deliberata intentione, ſed ſubitaneo motu, uel ſi metu ceſſet eccleſiam adire, uel aliud præceptum implere iſti actus interioris uoluntatis perpenduntur humano iudicio ad remittendam uel augendã pœnam, ergo concluſio ſecunda non eſt oĩno uera. Ad prius iſtorum reſpondetur, ꝙ exemplum S. Tho. optimum fuit ad explicandum, quõ peccatum interius lex humana non aſſert in ſuum tribunal. Nã inde colligitur, ꝙ qñ re uera eſt cauſſa operis, non punitur niſi rõne eiuſdem operis. Et qñ externum opus eſt iuſtum, nihil de actu interiori curat, ut dicebamus de illo, qui mala intentione debitum ſoluit. Et idem eſt de iudice, ſi ex odio latronem ſuſpendat, ſolus. n. Deus illius cor iudicabit. Ad aliud uero reſpondetur, ꝙ ſi ille qui ex metu uel ſubita ira peccat, aliquatenus humana lege excuſatur, non eſt, quia non intendit facere, ſed quia quodammodo facit ignorans, uel quia cauſſa faciendi libertatem minuit.

Primũ arg. contra ſecũdum cõcluſiõis.

Arg. 2.

Ad primũ arg.

Ad ſecũdũ arg.

Ad primum igitur capitaliũ argumentũ reſpondetur, ꝙ modus uirtutis qui præcepto iubetur eſt, ut officiũ ſcđm ordinẽ iuris præſtes. Hoc. n. eſt iuſte ꝙ iuſtũ eſt, exequi, nẽpe ne de latrone, aut homicida, nemo, niſi iudex publicus uindictam ſumat, idemq; legitime cognita cauſſa. Ad ſcđm ſuperiori libro, cum de legis actibus ageremus, reſpondebamus, ꝙ intentio legiſlatoris primum fertur in finem, qui eſt bonos facere ciues, id qđ nemo niſi firmato habitu aſſequitur, medium uero & uia ad eundem finem conſiſtit in actuũ exercitio, nã ex actibus gignitur habitus, finis aũt legis nõ cadit ſub præcepto, ſed mediũ, quo ad eundẽ peruenitur. Quæ quidẽ regula inter can. moralis philoſophiæ egregia eſt. Quæ ꝑcepta nõ de habitibus, ſed de actibus inſtituuntur, in quibus rõ peccati & meriti conſiſtit. Negatur ergo primum antecedẽs. ſ. id cadere ſub præcepto quo præcipuæ intentio legiſlatoris fertur. Ad tertium rñdet S. Tho ꝙ uirtutis officiũ, abſq. triſtitia fieri, ſub præcepto cõtinetur, eo ꝙ agens ex triſtitia, non agit ſimpliciter uolens. Item, læto hilariq. animo operari, ſi lætitiam denotat, quę ex dilectione dimanat, ad uim ẽt præcepti pertinet, ſicuti, & dilectio ipſa, ſi uero illam quæ procedit ex habitu, nõ ad præceptum, ſed ad finẽ eius uirtutiſq. ſpectat. Et ne cui obſcura appareat reſponſio, prius membrum de ſola lege diuina intelligendum eſt, quæ internorum ẽt actuũ rectitudinẽ expoſcit. Qui. n. ex triſtitia operatur, intus remurmurat aduerſus legem, ꝙ porro Deo ingratum eſt, lex aũt humana nõ ſe item cordibus ſcrutandis immergit, & ideo licet ex triſtitia illam impleas, eidem ſatisfacis. Et eodem mõ intelligitũ ſcđm uidelicet, ſub præcepto comprehendi lætitiã, quę ex dilectione manat. Nam quo diuinæ legis ſatisfacias. requiritur, ut ex electione in ordine ad finem operis. ſ. ꝑ honeſtatem uirtutis que quidẽ electio hilaritatem quandam hẽt annexam, eo quod non ſit coacte. Hilaritas aũt quæ ex habitu enaſcitur, aliud eſt generis, nempe ꝙ cum habitus reluctantes paſſiones compeſcant, triſtitiam pellit, promptumq. reddit animum, atq. adeo lętum, quod iam dictum eſt, non pręcepto iuberi, ſed finem illius eſſe & ad genitam pertinere uirtutem.

Ad ſecũdũ arg.

Egregia regula.

Ad tertiũ arg.

ARTICVLVS X.

Vtrum modis charitatis cadat ſub præcepto diuinæ legis.

QVoniam negatũ eſt, modum uirtutis cadere ſub ꝑcepto, inueſtigare ſubinde reſtat, an ꝑcepta diuinę legis charitatis modus cõprehẽdatur? Et arguitur a parte affirmatiua. Ait. n. Chriſtus Matth 18. Si uis ad uitam ingredi, ſerua mãdata. Vbi aſtruere videtur mandatorum cuſtodiã per ſe ſufficere ad obtinendam æternam uitam, uirtutũ aũt officia minime ad ſufficiunt, niſi ex charitate oriãtur, ſcđm illud 1. Corint. 13. Si diſtribuero in cibos pauperum oẽs facultates meas, & ſi tradidero corpus meum, ita ut ardeam, charitatem aũt non habuero

S. Tho.

Primũ arg. partis affirmatiuæ.

habuero, nihil mihi prodeſt, ergo modus charitatis cadi ſub præcepto. Secūdo, Præceptum eſt oīa noſtra opera in Deum referre, iuxta illud 1. ad Corinth. 10. Oīa in gloriam Dei facite. hæc autem relatio pertinet ad charitatis modum, quippe cuius proprium obiectum eſt Deus, quo cuncta refert, ergo talem modū vis extenditur p̄cepti. Tertio. Si modus charitatis ſub præceptum non veniret, poſſet quiſque præcepta extra charitatem implere, atq; adeo extra gratiam, quæ eius eſt indiuiduus comes, hoc autē in Pelagianorū errorem impingit ut Aug. lib. de hæreſ. cap. 88. docet, ergo abſque tali charitatis modo nullum impletur diuinum præceptum. In contrarium autem eſt, ꝙ ſi modus charitatis neceſſarius eſſet ad implendum præceptum, quicunq; eadem eſſet orbatus, eſſet orbatus charitate, quæcunque opera, etiam genere ſuo bona exerceret tranſgrederetur præceptum, ac perinde mortaliter peccaret, quod eſt conceſſu abſurdiſſimum.

Arg 2.

Auguſt.

Sensus qōnis ꝓpoſitæ.

Quæſtio præſens non ſicuti præcedens, de omni virtute tam humana quam diuina, ſed peculiariter de diuina mouetur, quoniam de humana nulla eſt controuerſia. Nam cum (vt modo definitum eſt) ad intrinſecos voluntatis motus, quæ ſedes eſt charitatis, nō pertingat, nō obligat ad talem charitatis modum, qui nos Dei facit amicos, ſed illū habet proximum ſcopum, vt pax inter homines extrinſecus cōſtet. At vero cum proximus finis diuinæ legis ſit amicitia Dei, quæ in actibus interioribus conſiſtit, & ipſe paratiſſimus ſit tali charitate, niſi per nos ſteterit, nos ſuffundere, merito quæritur, an ſuarum obligatio legum eo pertingat, vt teneamur illa ex charitate implere. Modus nanque charitatis, eſt, Dei iuſſa ceu eius filij facere, vel per actum quo conſtituamur eius filii. Et S. Tho. recitatis duobus opinionibus contrarijs, eaſdem reconciliās, reſpondet duabus cōcluſionibus, quę hac diſtinctione clareſcunt. Actus charitatis bifariam cōſideratur. Vno modo, vt eſt quidam ſingularis actus peculiaris uirtutis amandi, ſicuti eſt alius actus ſperandi atq. alius credēdi, nempe cuius contrarium eſt formaliter odiſſe. Et iuxta hūc modum ſtatuitur prior cōcluſio. Actus charitatis cadit ſub ſingulari præcepto, nempe ſub hoc, Diliges Dominum Deum tuum, & proximū ſicut teipſum. Altera uero rōne cōſiderat, nō ut eſt ſingularis obiecti, ſed ut eſt uniuerſalis conditio & modus oīum uirtutū. Paulo. n. ante explicuimus, Non habere deos alienos, Non peierare, Sabbatha ſanctificare, nil aliud eſſe, q̄ Deum diligere, ſicuti honorare parentes, non furari, non occidere, &c. nihil aliud q̄ diligere proximum, non quidem formaliter, ut aiūt, ſed materialiter. Exemplum eſt in uirtute iuſtitiæ, nam alia eſt ſingularis commutatiua, atq. alia generalis, quæ eſt modus uniuerſalis obedientiæ, omni uirtute cōis, ac proinde dicitur legalis, qm̄ per oēm uirtutem obedimus legi. De hac ergo charitatis ratione ſtatuitur poſterior concluſio. Modus talis charitatis non cadit ſub præcepto, ꝙ eſt dicere, In hoc præcepto, Honora patrem & matrē, non includitur ut ſint parentes ex Dei charitate honorandi, ſed ꝙ habeatur eis exterior reuerentia. Quare licet eā p̄ſtes in peccato mortali, non ideo ſis præcepti trāſgreſſor. Probatur concluſio, Charitas Dei ideo eſt generalis modus omniū uirtutū, ꝙ eſt finis ad quem lex diuina ordinat, iuxta illud ſupra citatum 1. ad Ti. 5. Finis præcepti, charitas. Et ad Rom. 13. Plenitudo legis eſt dilectio, finem aūt iam definitum eſt nō cadere ſub præcepto legis, ſed actiones, quibus illuc tēdit, quare bene ait S. Tho. intentionē finis eſſe modum formalem ſuperioris ordinis. Quod eſt dicere, non includi in præceptorum ſubſtantia. Et hoc pacto conciliat dictas opiniones. nēpe ut quæ affirmat modū charitatis cadere ſub præcepto, intelligēda ſit de ſingulari dilectionis præcepto, negans uero, interpretāda ſit de alijs. At uero qm̄ iſta qō plurimis ſcatet ambiguitatibus, accuratiorem poſtulat, ac p̄inde paulo ampliorē diſputationem. Et quo faciliora prius expediamus præter opiniones duas, quas hic D. Tho. recitat, exiſtit tertia, quę in iſtarum concordiam pertrahi non ualet. Sūt. n. qui ſecundam concluſionem S. Tho. aduerſentur dicētes ſingula præcepta Decalogi atq. oīa diuina includere modum charitatis. Itaq. legis officia niſi in gratia fiāt, non ſolum non ſunt meritoria, ueū ſunt peccata, ut-

D. Tho.

Diſtinctio.

Prima concluſ.

Secunda concluſ.

Rō concluſiōis.

Paulus.

S. Tho.

pore eorundem præceptorum tranſgreſſiones. Hæc inquam opinio nõ modo eſt Lutheranorũ, vt lib. 3. de natura & gratia, adnotauimus, & infra hic lib. 8. repetituri ſumus, verum & fuit olim opinio doctoris alias celebris Dioniſij Ciſtercien. in ſuo 2. Sententiarũ, diſ. 17. Is nanq; hallucinatus ex fallaci illa cõſequentia eſt. Quibuſcũq. nos Deus præceptionibus ſuis interdit ad ſumpſius amorẽ pertrahere; ergo ex eodẽ amore tenemur cuncta perficere. Et adducit pro ſe illud Petri Apoſtoli. Oĩa opera veſtra in charitate fiant, atque aliud Bern. Oẽ quod præcipitur, in ſola charitate ſolidatur, atq. Aug. ſimilia. Hæc autẽ opinio non ſolum falſa, verum & errori quã proxima eſt, Trident. Synodo, cano. 7. aduerſus Lutheranos damnato, nempe, cuncta opera, quæ extra gratiã Dei fiunt, eſſe peccata. Contra quẽ nos errorem lib. de nat. & grat. cap. 19. & quatuor ſubſequentibus depugnauimus. Nã vt illa mittamus opera quæ ex ſubiecto & circunſtãtijs ſunt mala, cætera aut ſunt pcepta, aut conſilia, aut indifferentia, puta comedere & ambulare, quæ bene maleq. fieri poſſunt. Si ergo pceptorum obſequia cuncta extra gratiam peccata ſint, illa quoq; erunt peccata quæ ſub conſilio militãt. Nã ſi præcepta Deus nos obligat ex charitate implere, videtur id pariter & de conciliis iuſſiſſe atq. adeo de aliis naturalibus operibus, q̃ iure nobis ad vitã viuendã licent. Nam oĩa ſunt a Deo veluti a naturæ parente inſtituta. Atque adeo oĩa opera, quę in peccato fiunt, peccata eſſent. Deinde arguitur, ſi vniuerſa mandatorum officia tenemur ex charitate exhibere, vel hoc eſſet ob cõem illorum obligationem, vel ob ſingularẽ charitatis pceptionem. Nõ quidẽ ob generalẽ oĩum, nã p illa nõ imperantur nobis, aut prohibent niſi opera, vt paternus honor, & ab iniuriis abſtinere qbus amicitia violatur. Quod ſi in honore parentum charitas aliqua includatur, certè illa ſatis erit, q̃ naturaliter inter homines initur. Singulare autẽ charitatis Dei mãdatum, cum affirmatiuum ſit, non obligat (vt aiunt) pro ſemp, ſed certis opportuniſq. temporibus. Extra quę ideo tempora non eſt cur obligemur cętera ex charitate pręſtare. Inſuper arguitur. Si illud ſingulare præceptũ in cunctis

Diony. Ciſtercien.
Ratio Dion.
Auct. li. de natu. & gra.
Primarũ in Dionyſ.
Secũda ratio.

aliis eſſet obſeruatu neceſſarium, ſequeretur q cuiuſq. trãſgreſſio duplicatum eſſet delictum. ſ. & contra peculiare obiectum, verbi gratia furari, & contra diuinam charitatem. Præterea, ſequeretur q vbiuis in materiam cuiuſcunq. præcepti incideremus, teneremur conſcientiam diſcutere, vt in Dei gratiam reciperemur. Quin age, ſequeretur inſuper q nemo ad ſacramentum confeſſionis digne accedere poſſet, niſi qui gratia iam potiretur. Nã illud etiã confeſſionis præceptum deberemus implere in gratia. Immo neq. ad baptiſmum poſſet digne accedere adultus, niſi iam factus membrum Chriſti. Quare neutiſquam ſacramenta poſſent primam conferre gratiam. At non opus eſt pluribus contra huiuſmodi opinionem dimicare, quippe cõtra quam loco citato de natura & gratia, plurima cõiecimus. Sed concludamus cũ Theologis diſtinguentes bifariam poſſe Dei præcepto ſatisfieri. Vno modo, quantum ad ſubſtãtiam operis, quod eſt, ſic ipſum implere, vt tranſgreſſionis peccatum aut omiſſionis caueatur, altero vero modo quantum ad intentionem præcipientis, id eſt eum finem & metam attingẽdo, quo præcipientis intentio dirigitur, quæ eſt vita æterna. Illuc nanq. nos Deus per ſuas leges perducere propoſuit, ſecũdum illud, Si vis ad vitam ingredi, ſerui mandata. Vnde ut legi priori mõ ſatisfaciamus, non eſt neceſſaria charitas, ſed vt eam poſteriori ratione impleamus. Quo fit, ut ad illum priorem implendi modum nulla ſit opus relatione operis in Deum per ſpecialem eius ſuccurſum, ceu in finem ſupernaturalem, quod Gregorij Arminenſis in 1 Senten. diſt. 26. & ſequentibus placitum fuit, ſed ſatis eſt in ipſum referri tanquam in finẽ naturalem, in quẽ ſane quodcunq; per ſe opus, quod nulla praua circunſtantia uitiatur, natuũ habet relationẽ. Deus nanq. naturæ conditor ad ſe cuncta dũ cõdidit, retulit. Quocirca eiuſmodi mandati impletio naturali Dei influxu fieri poteſt, iuxta illud Pauli ad Rom. 2. Gentes, quæ legem non habent, naturaliter quæ legis ſunt, faciũt. Tametſi tota lex abſq; ſpeciali gratiæ ſubſidio impleri nequeat, ut longo tpe abſq peccato uiuamus. Hæc aũt li. 2. de nat. & grat. cap. 20. ſatis diſcuſſimus.

Tertia ratio.
Quarta ratio.
Diſtinctio.
Gregorius Ariminẽſis.
Paulus.

De

Diſcutit prior cõ cluſio.

De priori aũt concluſione S. Tho. nempe de ſingulari pcepto charitatis acriora ſunt dubia, ſ.tam de eius neceſſitate q̃ de eius materia & mõ.

Prima ratio.

Dictum eſt.n. finem legis non cadere ſub præcepto, cum ergo charitas & Dei amicitia, finis ſit diuinæ legis, non oportebat ſingulare de illa præceptũ iuſtitui. Eſt n. brauium quod per aliorum pceptorũ obſeruantiã obtinetur. Mox arguitur. Charitas eſt donũ ſupra naturale Dei præceptũ ergo illius aſſequendæ nequit a nobis naturali facultate impleri, qa neq. ipſam ualemus naturaliter aſſeq. Cũ ergo fidelis Deus nihil nobis impoſſibile præcipiat, nõ debuit nobis tale mandatũ iniũgere, atq. iõ minime, q cũ nemo ſciat an odio uel amore dignus ſit, nullus poſſet certior fieri an illud impleuerit.

Secũda ratio.

Quare neq. ullus poſſet cõ ſcientiã de hac ſuã pacare.

Tertia ratio.

Præterea, cũ ſit affirmatiuũ, dignoſcenda tẽpora reſtãt, quibus obligat, hæc aut non ſunt deprehenſu facilia. Nã ſi dixeris ſatis eſſe ſemel in uita, idq. in articulo mortis implere, pfecto longe a natura eiuſdẽ præcepti aberras. Cũ.n. præceptum hoc cæterorũ oĩum ſit præambulũ, & ut ait Pau. finis (nam finis præcepti charitas) ridiculũ eſſet dicere, q liceat trãſigere totam uitã antequã nos obliget.

Paulus.

Confirmatio prima.

Præterea, ſi ab humanis exẽplũ petamus, miles dũ nomẽ ſuũ ĩ militiã dat, tũc ſe in amicitiã principis addicit, pceptũ ergo, ſi ullũ eſt charitatis, ab initio ſtatim uitæ obligat.

Solutio

Refutatio.

Quod ſi dicas ſtatim elucere rationis lumine obligare, certe hoc nõ eſt omnibus, ſed paucissimis notum.n. Immo neq. ullus vnquam hmõi omiſſione ſacerdoti cõfeſſus eſt.

Confirmatio ſecunda.

Ad hæc S. Th. loco præſentis alia tẽpora huic præcepto conſignat, utpote qui in fine articuli docet transgreſſionem eiuſdem præcepti contingere poſſe, vbi alia uiolatur.

Scotus.

Quod ſi cũ Scoto in 3. diſt. 27. ſtatuas tẽpora eius præcepti eſſe omnes dies feſtos, ſane quibus homo tenetur ſe Deo cõmendare & gratias agere, in contrarium eſt argumentum, q hoc non exprimitur in præcepto ſanctificandi feſtũ, quippe quo duntaxat iubemur a ſeruili opere ceſſare. Et quãuis finis eius ſit uacare Deo tñ finem iam dictũ eſt non cadere ſub præcepto. qđ in talẽ ordinatur finẽ, de qua re quæſtione ſequenti ait latius. In ſumma, hoc in præſentiarum deſideratur, quidnã tali præcepto nobis iubeatur, vtrum uidelicet interna ſola dilectio, an uero externum ẽt opus?

Rñſio horũ argumentorũ à poſtremo auſpicanda eſt.

Adperſpicanda argum.

Præceptum inquã dilectioni ſtrenuũ non præciſe ad internum affectũ obligat, ſed certe ad externum opus affectus.n bonus pp bonũ opus eſt.

Opinio. S. Tho. Ratio.

Obligat.n primũ oĩum charitatis lex, ſi D. Tho. fidẽ tribuas, ut dum quis primum rõnis lineã ingreditur, ſe & ſua in Deum referat. Cũ primũ, inquam non eodẽ tpis momento, ſed cum incipit hõ plene deliberare, & unũ eſſe primum rerum parente noſcit. Et certe non abſq. rõne hoc aſtruxit. Nam cum ad hoc nos Deus creatos duxerit, rõq. naturalis cum nobis, unam fuiſſe oĩum primã cauſſam oſtendat, q̃ maxime ſit rationi cõſentaneũ, ut tunc hõ ipſius amore a malo recedere debeat, pponere, atq. agere bonũ, hoc.n. eſt Deum p tunc ſuper oĩa diligere.

S. Tho.

Quare præſente tunc eius ſpeciali auxilio fidem homo & gratiã reciperet, qua ab originali mundaretur. Quidquid autẽ de hoc ſit, arbitror, ut cum homo rationis cõpos baptiſmo intingitur, uitam in Deũ ſuam referre debeat, ſicuti.n. tunc præcepto fidei tenetur credere, ita & quæ credit ſperare, & a quo illa ſperat, diligere, ut libro. 2. de nat. & grat. ca. 1 2. & ſubſequuti monſtrauimus, inſtar illius, qui in militiam nomen ſuum dat principis. Ac ſubinde crediderim, q qui tunc non ſe ad gratiã diſponeret, peculiariter contra charitatem delinqueret ueluti cõtra fidem ſi non crederet. Neque in his tantummodo caſibus, uerum ſortes quoties opus aliquod egregium incepimus, uel cauſſa ſubeundi martirii nobis offertur, uel illuſtre aliquod beneficiũ a Deo ſuſcipimus, vt dũ nos a præſentiſſimo mortis periculo eripuit, nõ eſſe temerariũ aſſeuerare, ſed certe prudẽtia, ut eodem quoq. præcepto teneamur Deũ diligere, & quantũ ad modũ, hoc eſt præparare nos quãtũ in nobis eſt ad ineundam cum Deo gratiã. Hoc tñ hic aduotato opus eſt q vt reliqua, ſic & ſingulare quoq; præceptum charitatis eo teſt quantum ad ſubſtantiã operis impleri abſque eius modo. Exempli gratia, Arbitror præceptum hoc hominem perſtringere, ut quoties nomen Dei blaſphemari uideris,

Qñ pceptũ dilectionis Dei liget.

Documentũ.

uiderit, eiuſq. honorem peſſundari ac lacerari, a parte ipſius ſtet, eiuſq. tueatur inaccessam maieſtatem. Quo tamen articulo

Caſus aliter quo idẽ præceptum obligat.

non ſubinde crediderim teneri ſuorũ criminum pœnitere, ut Dei ſibi amicitiã conciliet. Quare neq hoc præceptum uniuerſum obligat ad ſuum ipſius modum, ſed quando occurrit articulus interne diligendi, nam in hoc commemorato caſu ſolũ eſt neceſſitas exterioris protectionis. Et ꝑ hæc ſoluta reſtant penultimum ultimumque argumenta.

Ad primũ arg.

Ad primum aũt reſpõdet S. Th. 2. 2. q. 44. quod etſi charitas finis ſit aliorum præceptorum, atq adeo nõ cadat ſub ipſorum uinculo, nihilominus decuit ſingulare eius præceptum cunctis aliis ꝑmitti tanquam eorum præambulum. Et ideo illud, ſicut neq. alterum dilectionis proximi, nõ eſt in Decalogum incluſum, ſed extra in radice præfixũ, in quod reducuntur præcepta primę tabulę ſicuti in alterum, præcepta ſecundę.

Ad ſecũdũ arg.

Ad ſed m autẽ ſacile rñdetur, per illud Ariſtotelicum axioma. Quę per amicos facimus, ꝑ nos ipſos facere uidemur. Nam quamuis per nos ipſos pręceptum & modum charitatis nequeamus iplere, tñ Deus paratiſſimus eſt, niſi per nos ſteterit, opẽ nobis ad id perficiendum ferre. Veruntamen minime pręterëunda eſt ultima clauſula S. Tho. in rñſione qõnis. Ait. n. ꝙ qui parentes ex Dei charitate non honorat, non eſt trãſgreſſor pręcepti de honorandis parẽtibus, licet ſit trãſgreſſor præcepti, qđ eſt de actu charitatis. ꝓp quam tranſgreſſionem meretur pœnã. Ex his n. uerbis nonnulli ex noſtris

S. Tho.

hanc inferunt mentem S. Th. qđ ubicunque occurrit materia aliorum præceptorum, concurrit pariter charitatis mandatum, cõtra qđ subinde peccatur, ſi cætera non impleantur ex charitate. Intellectus aũt iſte contrarius eſt D. Th. quippe qui definiens modum charitatis non includit in aliis præceptis, docet neq. ſemper cum eis concurrere, ſed cum ſit affirmatiuum, hře ſua definita tempora, ut in ſolutione ſecundi euidentius edocet. Mẽs ergo eius eſt, ꝙ ſi illo tpe, quo præceptũ charitatis, eiuſq modis obligat, concurrere accidat aliorum quodlibet, tunc illud aliud implendum ſit ex charitate, nõ propter illius obligationem, ſed propter huius uinculũ.

Ad primũ arg. pricipale.

Supereſt autem, ut argumẽtum in capite qõnis obiectorũ reſponſa ſubiiciamus. Reſpondetur ergo ad primum, ꝙ cũ unũ præceptorum ſit ipsũ charitatis, & modi eius, quicũq. vniuerſa ſeruat, eſt in gratia.

Obiectio.

Sed arguis contra. Stat homini exiſtẽti in peccato, nũquam aſſerri tempus præcepti dilectionis, tunc ergo cuncta ille poterit ſeruare quantum ad ſubſtantiam operis, & tñ non ingredietur uitam. Propter hoc argumentum ſunt qui affirment exiſtentĩ in peccato præceptum eſſe conuerti in Deum ꝙ quia peccator non implet, nõ ingredietur vitam. Attamẽ licet hoc problema ſit, nũquam mihi tñ perſuasũ eſt pluribus præceptis ob id pręciſe hominem teneri & lapſus eſt, quam obligatur, dũ exigit in gratia. Sed eſt ei neceſſarium cõuerti neceſſitate finis, ſi uult hĩc vitam æternam. Quidquid aũt de hac re teneas, argumentum præſens non uincit.

Solutio.

Rñdetur ergo, ꝙ uerbum Chriſti intelligitur de illo, qui eſt in gratia. Ille. n. ſi ſeruat cuncta mãdata, ſaluus erit. Qui autẽ per vnius tranſgreſſionem a gratia decidit, illa non ſeruauit mandata. Et ideo non ſatis habet deinde ſeruare cætera quouſque uiolati pœniteat.

Ad tertiũ arg.

Ad tertium rñdetur, ꝙ hoc quod eſt omnia in Deum referre, ad præceptum peculiare charitatis pertinet. Ob idq. quoties tps eiuſdem præcepti occurrit, tenemur cuncta, quę tunc facimus, in Deũ tanquam in finem ſupernaturalem referre. Quare illos tpis articulo, qui parentibus extra charitatem obſequeretur, licet non eſſet uiolator quarti pręcepti, eſſet tamen tranſgreſſor præcepti charitatis.

S. Tho.

Subdit autem D. Th. ꝙ cum hęc ſint duo præcepta affirmatiua non obligãtia ad ſemper, poſſunt pro diuerſis tpibus obligare, & ita poteſt contingere, quod aliquis implens pręceptum dilectionis non tunc tranſgrediatur præceptum modi charitatis. Vbi pleniſſime dilucidat, ꝙ ſuper proximis uerbis in calce qõnis nuperrime adnotauimus. Tũc ergo ſ. ďm ipſum non eſt peccatũ non referre illud opus in gloriam Dei tanquã ſupernaturalis finis. Igitur uerbum Pauli duplicem exhibere põt ſenſum, uidelicet & ꝑcepti & conſilij. Si ſit preceptũ, non obligat pro ſp, ſi autem cõſilium, ſenſus eſt ut procuremus nos ſp in Dei gratia ꝑ impletionem

tionem omnium mandatorum aſſerere. Tametſi & qui in peccato opera exequitur moraliter bona eadem i gloriam Dei facit naturali modo. Quare tertius ſenſus eorundem uerborum eſt ut nulli operi alium finem quā Deum præſtituamus ſed cuncta eo fine exequamur ad quē creata ſunt, quod utiq. præceptum quantum ad ſubſtātiam operis etiam extra gratiam impletur. Ad tertium reſpondetur quod cum nemo ualeat cōplere præcepta, niſi & ipſum quoq. charitatis, qn̄ occurrerit, expleat, & hoc abſq. gratia pfici nequeat, fit ut neq. ſine illa poſſimus implere omnia. At uero quāuis hic, vbi de modo charitatis ſanctus Thomas tractabat, hac fuerit contentus ſolutione, nihilominus neque alia uniuerſa mandata poteſt homo poſt lapſum naturę p peccatū Adæ abſq. ſpeciali Dei munere implere. Sumus.n. ſicuti infirmi q poſſunt aliquot paſſus gradi, non tn̄ plurimos progredi. Et ideo licet poſſimus unū aut alterum noſtrapte natura morale bonū præſtare, diu tn̄ ſtare non ualemus, quin decidamus. Hoc autem lib. 1. de natu. & gratia, cap. 22. latiſſime ex dictis Auguſtini Conciliorumque Mileuitani & Arauſicani cōſtabiliuimus, perq. doctrinam eiuſdem ſancti doctoris 1.2. quæſt. 109. explicauimus.

Ad tertium.

Solutio S. Tho. extēdit.

Auctor lib. de natu. & gratia. Concil. Mileui. Auguſt.

ARTICVLVS XI.

Vtrum alia præcepta moralia quæ extra Decalogum vagantur, congruenter tum diſtinguantur, tum etiam ad eundem reducantur Decalogum.

HIC articulus ſuperioribus ſæpe deſideratus eſt ac inſinuatus, quo explicetur numeri ſufficientia Decalogi, eiq. annexarum moralium præceptionum. Arguitur ergo, q non fuerint alia moralia præcepta præter decem illa neceſſaria. Omnis enim lex & prophetæ, ut Matth. 22. aſſeruit Chriſtus ex duobus illis pendent, charitatis Dei & proximi. Prius autem illorum abunde priori tabulae explicatur, poſterius uero poſteriori, ergo nula ſunt inſuper neceſſaria. Secundo arguitur, Si alijs opus fuiſſet præceptis, hoc eſſet uel tāquam generalibus, uel tanquam ſpecialium ipſorum determinationibus, non quidem tanqā gn̄alibus, quia maxima illa duo nō erant explicitu neceſſaria, ſed ſunt, ut dicebamus, decalogi præuia principia conclusiones aūt gn̄ales, oēs sūt in Decalogo. Neq. uero opus erat moralibus aliis tanquam generalium determinationibus, nam ut antea oſtenſum eſt, determinationes moralium pręceptorum ad ceremonialia pertinent, atq. ad iudicialia. Tertio arguitur contra ſufficientiā eorundē pręceptorum. Pręcepta moralia (ut ſupra cōſtitutū eſt) debent inſtitui de uniuerſis uirtutum actibus, ergo ſicut in lege extant pręter Decalogum p̄cepta pertinētia ad liberalitatē, miſericordiam, caſtitatem & latriam: ita etiā deberent adhiberi pręcepta de fortitudine, de temperātia, & de hmōi virtutibus quæ ſunt hominis ad ſeipſum, & tamen non inueniuntur, ergo non ſatis lege veteri de omnibus cautum eſt. In contrarium facit Dauidicum illud teſtimonium: Lex Domini immaculata conuertens animas. Quo docetur, vniuerſa prohibuiſſe mala, quibus anima maculatur, vniuerſaq. præcepiſſe bona quibus conuertitur, ergo cum non ſint cuncta in Decalogo, fit vt ſparſim alijs in locis habeantur, quæ in ipſum reducuntur.

Primū argu. ad partem negati.

Tertiū.

Pſal. 18

Initium huius ſoluendæ qōnis ex ſuperioribus ſumendum eſt. In primis ſupponenda eſt diſtinctio ceremonialium, iudicialiumq. à moralibus, nempè q ceremonialia & iudicialia ex ſola diuina inſtitutione vim hn̄t, ſicut in republica leges humanæ. Non.n. ſunt de illis, quæ ſunt iuſſa, quia bona, aut prohibita, qa mala, ſed de his quæ antequam iubeantur, aut prohibeant, nihil referebant. Sed (vt ait 5. Ethi. Ariſt.) quia cōſtituta ſunt, referūt, id eſt, eo ſunt bona, quia iuſſa, & mala, qa phibita. De quibus iō impręſentiarū nullus habetr ſermo. Moralia verò nō ex inſtitutione ſolum, ſed dictamine naturalis rōnis, ſecluſa alia lege, vim hn̄t & energiā ligandi. Sunt aūt in triplici ordine. Quædam.n. exiſtūt cōiſſima ac perinde patētiſſima principia, q̄ ideo nullius indigēt editionis, ſicuti mādata de dilectione Dei & proximi, atq. illud, Id facias alijs, q tibi fieri vis, & ſimilia. Quæ ideo non ſunt in Decalogo, ſed ſunt ſicuti eius finis. Alia verò ſunt non vſqueadeo

Ariſtot.

Triplex ordo moraliū

adeo uniuerſalia, ſed eorundem principiorum concluſiones quę quiſq. per ſe etiam plebeius facile poteſt perſpicere. Veruntñ quia ob morum peruerſitatem & rationis nebulam p t nõnunq̃ corũ iudicium peruerti, editione indigent. Atq. huius ſecundi ordinis ſunt cuncta præcepta Decalogi, quanuis illa ſecũdæ tabulę, quia nullo indigent fidei lumine conſtituta ſupra ſunt i primo cõcluſionũ gradu, præcepta uero primæ, quia illo indigent, in tertio. Sed tertius ordo eſt eorũ, quæ nõ ita quiſque facile rationis luce perſpicere põt, at ſapientũ indiget adminiculo. Quæ ideo artic. 1. in ſecundo concluſionũ gradu collocauimus. Et hæc ſunt extra Decalogum per Moyſen & Aaron ſuggeſtione diuina ſuperaddita. At qm̃ ea quæ minus cognoſcuntur, per illa quæ patentiſſima ſunt innoteſcunt præcepta huiuſmodi tertii ordinis ad Decalogũ, quo implicita ſunt reducuntur, ſingulis. ſ. ad ſingula reſpondentibus. Exempla patent. Cum. n. primo Decalogi præcepto alienorum deorũ cultus proſcriptus cõdemnatusq. ſit, cũcta quæ ad idololatricam ſuperſtitionẽ ſpectant, ad ipſum referũtur, quale eſt illud Deut. 18. Non inueniatur in te, qui luſtret filiũ ſuum aut filiã ſuã, ducens per ignem, nec ſit maleficus atq. incãtator, neq. qui Phytones conſulat neq. diuinos, & quærat a mortuis ueritatem. Rurſus quia ſecundo mandato periurium cauetur, eodẽ reducitur prohibitio blaſphemiæ, q̃ Leuit. 24. extat, ubi blaſphemus iubebã lapidibus obrui. Et prohibitio falſę doctrinæ, cuius Deuteron. 18. fit mentio, ubi falſi prophetæ refelli iubentur. Ad tertium autẽ præceptum de ſabbathi ſanctificatione cũcta reducuntur ceremoniarum inſtituta. Sicuti & ad quartum de honore parentibus deferendo applicantur omnia, quibus iubemur ſeniores & magiſtros honeſtare. Quale eſt illud Leuit. 19. Coram cano capite conſurge, & honora perſonam ſenis. Pari iure quintum præceptum, quo homicidium cõdemnatur, iura omnia comprehendit, quibus corporea quæuis proximi læſio inhibetur, quin vero & internum odium. Qualia illa ſunt eiuſdẽ capitis. Nõ ſtabis contra ſanguinem proximi tui. Et rurſus, Ne oderis fratrẽ tuũ in corde tuo.

Primus ordo. *Secũdus ordo.* *Tertius ordo.* *Præcepta tertij ordinis ad decalogum reducũtur omnia.* *Primũ præceptum.* *Secũm.* *Tertiũ.* *Quartũ.* *Quintũ.*

Ad eundẽ modum ſexto præcepto, quæ prohibitio eſt adulterij, implicatur genus omne luxuriæ. In primis ſimplex ſcortatio, & nefandũ crimen, atq. beſtialitas, ſecundũ illud Deute. 24. Non erit meretrix de filiabus Iſrael neq; fornicator de filijs Iſrael. & Leuit. 18. Cũ maſculo non commiſceberis, cum omni pecore nõ coibis. Atque eodem tenore ſeptimo præcepto quo furtum vituperatur, affine eſt aliud Deutero. 28. quo prohibetur vſura, Non fœneraberis fratri tuo ad vſuram. Et prohibitio fraudis, ſecundum illud Deutero. 25. Non habebis in ſacculo diuerſa põdera. Ac perinde vniuerſa technarum & calumniarum genera. Deniq. eodem pacto ad octauum pręceptum, quod prohibitio eſt falſi teſtimonij adiungitur & prohibitio falſi iudicij, atq. omnes mendacij ſpecies ac detractionis. Legitur enim Exod. 23. Neq. in iudicio plurimorum acquieſces ſententiæ, vt a veritate deuies. Et infra, Mendacium fugies. & Leui. 19. Non eris criminator & ſuſurro in populis. Poſtremis autem duobus, vtpote quibus omnis cohibetur ſiniſtra cupido, nullũ aliud ſupereſt, quod adhibeatur. Circa hęc non niſi vnicum ſimplex dubiolum reſtat. Etenim in hac reductionum ſerie multa recẽſita ſunt grauiora, quæ ad leuiora reducuntur v: blaſphemia, ad periurium & ad adulterium infanda, beſtialiaq. flagitia, ac deniq. rapina ad furtum, cum tamẽ ratio ſuadere videatur, vt quæ leuiora ſunt, ad acerbiora reducantur. Huius autem rationem Caietanus hanc ſubiungit, q cum illa leuiora, communiora vt inquit ſint & frequentius in vſu, ad illa referuntur alia quæ rarius contingunt. At vero ratio hęc non plene videtur dubium diluere. Nam illa ratione f rnicatio ſimplex quę latius inter homines ſerpit, deberet in Decalogo prohiberi ad quam reduceretur adulterium. Ratio ergo non eſt, niſi quam ſupra ſæpenumero adnotauimus. nẽpe qđ cum Decalogo illa deberent penitus conſcribi, quæ ſunt patentiſſima & inter virtutes oẽs iuſtitia atque adeo inter iniquitates iniuria ſit cunctis notiſſima, in prima tabula poſita ſunt illa, quæ palam eſt nos Deo debere. In ſecunda vero niſi illa quæ iniuriam in proximum annexam habent, quale

Sextum. *Septimum.* *Octauũ* *Nonum & decimum.* *Dubiolum vnicum.* *R õ Caietani.*

quale eſt mœchia. Nefandum enim crimē & beſtialitas, etſi ſint fœdiſſima ac ſubinde grauiora, tamen non ſunt peccata cōtra iuſtitiam ſed in corpus proprium. Tametſi in furto & rapina uerum ſit, quod per minoris cautelam prohibetur maius.

Ad primū arg. Per hæc igitur argumenta facile ſoluuntur. Ad primum enim reſpondetur, quod etſi tota lex pendeat ex illis duob. mandatis nihilominus alia euidentius ex illis inferunt, & hęc in Decalogo copulata ſunt. Alia uero minus euidēter, & hęc commiſſa ſunt ſapientum doctrinæ. Ad ſecūdum autem rñdetur, ꝙ ceremonialia, & iudicialia, ut dictum eſt, ſunt generalium determinationes non per uiam illationis, ſed ꝑ uiam arbitramenti quo generalia ſpeciatim determinantur, quare illa non reducūtur ad Decalogum, ſed illa proſſus, quę vt naturalis inſtinctus inde ſapientes ratiocinando eliciunt. Ad tertium autem per id, quod ſæpe dictum eſt, reſpondetur, uidelicet ꝙ in Decalogo illa tantum ſunt prohibita quæ manifeſtariam inferunt iniuriā: ſeu in perſonam præſentem, ut homicidiū ſeu in futuram prolem, ut adulterium Reliqua uero quæ hominē in ordine ad ſeipſum componunt, ut fortitudo, & temperātia quia eorum contraria non ſunt adeo manifeſta crimina, commiſſa ſunt alijs edocendi, ut ducibus in bello, qui doceant nō eſſe fugiendum: Deuter 20. Nolite metuere nolite cedere. Et patribusfamilias, qui ſuos inſtruant temperate uiuere, ut eodem lib. c. 21 Monita noſtra audire contemnit, commeſſationib. uacat & luxuriæ, atq. cōuiuiis, eſt enim hæc reprehenſio atque correptio, qua parentes in filios uti debent.

Ad ſecūdum. (margin)

Ad tertiū arg. (margin)

ARTICVLVS XII.

Vtrum præcepta moralia ueteris legis iuſtificarent.

Primū argu. ad partē affirmatiuam. CVm quęſtio præſens in pręceptis moralib. legis ueteris dilucidandis verſetur, quæritur poſtremo articulo de corū vigore, utrū uidelicet eorum obſeruantia iuſtificaret? Vi enim Pau. ad Ro. 2. id affirmare, ubi ait. Nō auditores legis iuſti ſunt apud Deū ſed factores legis hoc eſt, legis mādata cōplentes, iuſtificabuntur. Sĕcūdō, & id ipſum aſſertum eſſe vi verbis illis Leuit. 18. Cuſtodite leges meas, atque iudicia, quæ faciens homo uiuet in eis, uita ſcilicet ſpirituali, in qua iuſtitia apud Deum conſiſtit. Et ratio id tertio perſuadere uidetur. Lex enim uetus, utpote diuinitus lata, excellioris erat uirtutis quam humana, lex autem humana iuſtos facit homines. Nam, ut ſupra dictum eſt, propoſitum legiſlatoris eſt bonos facere ciues boni autem non ſunt niſi per uirtutes, quarum uniuerſitatem Ariſtoteles appellat legalem iuſtitiam: ergo lex uetus iuſtificabat. In contrarium eſt illud Pauli 2. ad Corinth. 3. Litera occidit. Quod ſecundum Auguſtinum in lib. de ſpiritu & litera. cap. 4. & proximis de præceptis moralibus ad literam intelligitur.

Paulus. (margin) Secūdū. (margin) Tertiū. (margin) Auguſt. (margin)

Quæſtio hęc tempore S. Tho. licet contra Pelagianos ſatis fuiſſet, tā ab aliis, tum præcipue ab Auguſtino diſcuſſa, tñ poſtꝗ̄ Lutherani eatenus fidei iuſtificationē adſcribere moliti ſunt, ut operibus omnem denegauerint iuſtitiæ uim, celebrior facta eſt. De quo pene argumento tripertitum nos opus de natura, & gratia ad ſanctum Concilium Tridentium, edidimus. Hic ergo nimis operoſum eſſet tam uaſtam diſputationem ingredi: ſed ſatis erit pręſenti loco inſeruire. Et quidem diſfiteri non poſſumus, quin articulus hic apud S. Tho. preſſior ſit atque implicatior, quam ſuam eſſe ſolet lux ingenij, quia cū illo tunc temporis res erat conſtitutiſſima, non duxit neceſſarium præſenti loco eam euoluere. Accedit quod uniuerſa eius exemplaria expoſitiuum chalcographorumque ſubinde negligentia mēdoſa hoc loco ſunt. Igitur ut tum S. Thom. tum res ipſa aperiatur, notandum eſt, quod ſicuti iuſtitia duplex eſt, ſcilicet infuſa & acquiſita, ſic & iuſtificatio altera ſit apud Deum atque altera apud homines. Quare dicendum prius de illa, quæ eſt apud Deum, quæ ſimpliciter eſt iuſtitia, ac deinde de altera, quę tantum dicitur iuſtitia humana. Iuſtificatio ergo (ut 2. libri a citato. c 6. dicebamus) ſi propriè & per ſe primo nomen accipias, idem eſt quod iuſtitiæ factio puta opus quo quis ex iniuſto fit iuſtus. Sicuti calefactio eſt actio qua frigidum fit calidum. Nam hmōi noīa muta

S. Tho. (margin) Aucto libro de natura, & g. a. (margin)

tionem inter duo extrema; ſignificant. Accipitur nihilominus paulo extenſius pro augmento & quod Phyſici dicunt, intentione eiuſdem iuſtitiæ. Nam in formis, quæ latitudinem habent, non ſolum inceptio, uerum & progreſſio idem ſortitur nomẽ. Dicitur enim aqua calefieri quanto tempore fit calidior. De priori ſignificatione ait Paulus ad Rom. 4. Credenti in eũ qui iuſtificat impium, hoc eſt, ex iniuſto iuſtũ efficit. Et c. 6. Qui mortuus eſt, iuſtificatus eſt a peccato. Eſt ergo iuſtificatio priori modo nihil aliud, quam peccatorum remiſſio per gratiam Spiritus ſancti, ſecũdũ illud ad Corin. Iuſtificati eſtis in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, & in Spiritu Dei noſtri. Quapropter iuſtificatio in propoſito non deriuatur a iuſtitia particulari uirtute, qua vnuſquiſq; alterius ſuum tribuit, ſed ut importat totius hominis rectitudinem reſpectu Dei. Enimuero ſicuti in rebus corporeis illud dicitur alteri iuſtificari quod eidem adæquatur, ut lapis normæ, ſic ille apud Deum iuſtificatur, q eius uoluntati ſubiectus ad eius legem, & regulam ſua opera admittitur. De ſecundo autem iuſtificationis modo ait Io. Apoc. 22. Qui iuſtus eſt iuſtificetur adhuc. Et Eccle. 18. Non uerearis uſq. ad mortem iuſtificari. Et Iac. 2. Videtis quoniam ex operibus iuſtificatur homo, & non ex fide tantũ. Quibus uerbis aduerſatus fuiſſet Paulo dicenti: Arbitramur hominem iuſtificari per fidem, & non ex operibus. niſi Paulus de infuſione diuinę gratiæ loqueretur. Iacobus autem de eius incremento. Quo fit ut utroq. prędictorum modo iuſtificatio cum opus ſit ſupernaturale non niſi p gratiam Dei perq; infuſam iuſtitiam fiat. Sed eſt differentia quod prima iuſtitię infuſio in paruulis quidem per ſolum ſacramentum, in adultis uero per proprias diſpoſitiones, puta uel per uoluntariam ſuſceptionem baptiſmi, uel per contritionẽ quę licet non ſit meritum gratiæ, alias, ut ait Paulus non eſſet gratia, eſt tñ pręparamentum abſq. quo nemini eam Deus confert. Quare ad conuerſionem prima diſpoſitio requiritur fidei nam accedentem ad Deum, ait Paulus, oportet credere q eſt. Deinde requiritur ſpes, iuxta illud ad Rom. 8. Spe ſalui facti ſumus. Denique motus charitatis, ſecundum illud Ioannis: Tranſlati ſumus de morte ad uitam: quoniam diligimus fratres. Et ſecundum illud Saluatoris. Qui diligit me, diligetur a patre meo. At uero poſtquam diuinitus iuſtificati ſumus ac Dei filii conſtituti, per infuſas ab ipſo cum gratia uirtutes, ac per diuinum eius fauorem operamur opera, hoc eſt merita uitæ, augendo iuſtitiam. Prior ergo iuſtificatio eſt acquiſitio ſeu aſſequutio iuſtitiæ, poſterior uero eſt eiuſdem executio. Iuſtitia autem acquiſita, q eſt apud homines, una eſt ſecundum rei ueritatem quando ſ. homo re uera facit legis opera, quam appellat Pau. ad Rom. 3. legem factorum. Et dicitur iuſtitia operum, ut illic nos adnotauimus, quia eſt humana rectitudo, quæ per naturalem facultatem in moribus conſtituitur ſecundum legum normam. Ac differt a iuſtitia fidei, quod talis rectitudo, licet ſubſtãtiam operum faciat moraliter bonam, non tamen perſonam iuſtificat per remiſſionem præteritorum peccaminum, iuſtitia uero quæ fundatur in fide, ideoq; nuncupatur iuſtitia fidei, per gratiam iuſtificat prius perſonam a delictis præteritis, ut deinde iuſta exequatur opera, quæ ſint Deo grata. Sed eſt prætereà humana iuſtificatio in foro exteriori, quando ſecundum allegata & probata iudex reum abſoluit. Quo ſenſu ait Sapiens Prouerb. 17. Qui iuſtificat impium, & cõdemnat iuſtum, abominabilis eſt uterque apud Deum. De hac autem acceptatione nihil ad præſens. Quapropter, & reſpectu et acquiſitę iuſtitię apud homines, uno modo uſurpatur iuſtificatio pro acquiſitione & aſſecutione habitus iuſtitiæ, puta cuiuſcunq; uirtutis, nam generaliter etiã nomine accipitur hic iuſtitia, atq. altero modo pro executione & exercitio ſtudioſorum operum. Hæc igitur præmediati ad literã S. Tho. deſcendentes, quinque concluſionibus ad quęſtionem reſpondeamus. Mouet.n. peculiariter quęſtionem de præceptis moralibus legis ueteris, propterea q de illis peculiariter tractatur in hac quæſtione: uidelicet, utrum iuſtificarent, hoc eſt hominem facerent iuſtum apud Deum ac dignum uitæ ęternæ? Pro cuius deciſione ſupponit quod ſicuti ſanum propria accipitur pro animali quod ſanitate formaliter

Paulus.

Differẽtia inter paruulos & adultos, quãtum ad iuſtitię infuſionem.

Iuſtitia acquiſita apud hoĩes.

Suppoſitum pro deciſione quæſtionis.

Prima conclu. Auguſt.

liter

liter eſt ſanum ſecundario uero pro ſigno uel cauſſa ſanitatis, quemadmodum vrinã dicimus ſanam ac medicinam ſic iuſtifica tio proprie & formaliter accipitur pro re ceptiõe & cuſtodia iuſtitię, quę eſt pecca torum remiſſio, ſecundario uero ꝓ diſpo ſitione atq. adeo pro ſignificatione eiuſdẽ iuſtitiæ. Quo ſuppoſito ſtatuitur prima concluſio. Præcepta legis ſecundo impro prioq. modo iuſtificabant, tum inquantũ diſponebant homine ad gratiã Chriſti iu ſtificantem, tum ẽt inquantum eandẽ fu turã Chriſti miſericordiam ſignificabant, nam ut ait cõtra Fauſtum Aug vita illius populi prophetica erat, & Chriſti figurati ua, ſecundum illud. 1. ad Cor. 10. Omnia in figura contingebant illis. Percontaris autem vtrum hoc peculiare erat pręceptis illius legis, ac moralibus ſingulare? Nã & opera noſtra, pręparamẽta ẽt ſunt ad gra tiam. Rñdetur in hoc nihil intereſſe diſcri minis inter opera illius legis & noſtra qđ pertinet ad cuiuſq. perſonę iuſtificationẽ. Immo ſicuti opera noſtra extra gratiã poſ ſunt eſſe moraliter bona atq. adeo cũ au xilio ſpeciali diſpoſitio ad gratiã, ſic ope ra illorum tam cerimonialia & iudicialia, quam moralia. De hoc aũt eſt differentia, ꝙ cũ gratia & miſericordia per ſolũ Chri ſtum nobis obueniat, per opera illius legis diſponebatur populus ad ſuſcipiẽdũ eun dem Meſſiam, eiuſq. legem euangelicam, quam & cerimonię ẽt ſignificabant, ob id que concluſio cuncta legis opera compre hendit. Opera uero noſtræ legis nõ diſpo nunt ad ſuſcipiendũ ſignificandũve Chri ſtũ, ſed quem iam ſuſcepimus, per ea coli mus. Si autem loquamur de iuſtificatione proprie dicta, puta de receptione & cultu iuſtitia, tũc, ut paulo antea admonebam' diſtinguẽdũ eſt. Nam iuſtificatio uel vſur patur pro acquiſitione & aſſequutione iu ſtitiæ, uel pro executione eiuſdem acquiſi tæ, puta pro exercitio operũ viri iuſti. At uero uirtutum aliæ ſunt acquiſitæ, aliæ in fuſæ, quarum priores noſtrorum operum vſu & conſuetudine, ſecundum Ariſto 2. Ethic. ingenerantur, poſteriores uero diui nitus cum gratia infunduntur. In quibus ſimpliciter uera iuſtitia conſiſtit, quæ eſt apud Deum, puta remiſſio peccatorum, ſe cundum illud Pau. ad Rom. 4. Si Abrahã ex operibus legis iuſtificatus eſt, hẽt glo riam ſcilicet apud homines, ſed non apud Deum. Atqui de hac uera iuſtificatione q̃ ritur impręſentiarum. De qua ideo eo ſta tuitur ſecunda cõcluſio negatiua, eadem que generalis. Præcepta moralia, quibus humani actus inſtituuntur, nequaquam eſ ficere tunc poterãt, neq. uero in nobis mo do poſſũt eiuſmodi iuſtitiam. Haud enim concluſio peculiariter intelligenda eſt de præceptis illius legis, ſed de omnibus ge neraliter, ẽt noſtræ, quæ ad mores ꝑtinẽt. Atqui hoc eſt argm̃, quod Paulus tum in aliis epiſtolis, tum pręſertim ad Romanos atq. ad Galatas demonſtrandum curauit aduerſus Iudæos, qui ſuam ſalutem ſuis le gis operibus adſcribebant. Conſtituit inq̃ nemini unq̃ ſalutẽ niſi per fidẽ Ieſu Chri ſti, obtigiſſe. Et rõnem ſępe aſſignauimus. nẽpe ꝙ cum iuſtificatio opus ſit ſupernatu rale, uigore noſtrorũ operũ excedit, vt ab eccleſia cõtra Pelagiũ iampridẽ, ſancitum eſt. Quare altera, ut diximus, nuncupatur iuſtitia operũ, quę eſt apud hoĩes altera ve ro fidei, quæ ꝑſonam a piaculis emundat. At uero diuus Tho. concluſionẽ ad præce pta moralia eo coercuit, ꝙ de ceremoniali bus ſacramentis dubium reſtabat, an ſicut noſtra gratia efficeret. Ab hac ſtatim con cluſione litera S. Th. nõ ſolũ implexa eſt, uerũ & mẽdoſa Subduni nãq. duo mẽbra eorũdẽ uerborũ, hæc ſcilicet. Si uero acci piatur iuſtificatio pro executione iuſtitię. Quæ rurſus uerba ſtatim repetuntur. Quare neceſſe eſt, ut in priori legamus, pro acquiſitione, uel aſſecutione. Nam illud fuerat prius membrum ſuperioris di ſtinctionis. At uero non ſubinde patefit litera. Nam cum negaſſet opera moralia iuſtitiam apud Deum efficere, conſequẽs ſit, ut neque eiſdem, eandem acquiramus aut aſſequamur iuſtitiam, & tamen pro tinus ſubiũgit, quod præcepta moralia iu ſtificabant inquantum continebant, id qđ eſt ſecundum ſe iuſtum. Dicendum er go eſt Sãctus Thom tria membra inſinua re. ſ. efficere iuſtitiam, aſſequi iuſtitiam, & exequi iuſtitiam. Et de primo ſtatuit ſecũ dam concluſionem negatiuam. De ſecun do autem ſubicitur tertia. Præcepta mo ralia iuſtificant ſi iuſtificatio accipiatur pro aſſecutione, & acquiſitione, hoc

Margin notes: Secũda conclu. — Rõ conclõnis. — S. Thõ. — Tertia conclu. — Ariſto. — Paulus.

æſt per eorum opera omnes aſſequebatur iuſtitiam, tum naturalem, quæ generatur aſſuetudine operũ bonorum moraliter, tũ ẽt illam, quæ eſt apud Deum. Nõ quidem in ratione meritorum, hoc.n. eſt Pelagianum, & ſecunda concluſione, negatũ, ſed tamen in rõne diſpoſitionis ꝑſpeciale auxilium. In quo (ut nuper dicebamus) opera noſtra ab illis non differebant. Sunt.n. vtraq. moraliter bona ex obiecto. Et hoc eſt, quod ait D.Tho. Inquantum continebant id, quod eſt ſecundum ſe iuſtũ.

Quarta conclu. S. Tho.

Quarta concluſio. Ceremonialia legis opera, nẽpe priſcorum ſacramenta non conferebãt gratiam, ſicuti noſtra. Concluſio hæc non eſt propria præſentis loci, ſed ad doctrinę complementum inſerta. Conſtituit eã m̃ D Tho. 3. parte, q.62. art.6. iuxta uerbũ

Paulus.

Pauli ad Galat.4. Conuertimini iterũ ad infirma & egena elemẽta, hoc ẽ, ſecũdũ gloſſam, ad legem. Quæ quidem dicebatur infirma, eo ꝙ perfecte non iuſtificabat. Vbi non negatur in circunciſione conferri fuiſſe tunc ſolitam gratiam attamen non conferrebatur vi ſacramenti, ſed per fidẽ, quũ per illam ceremoniam populus ille proteſtabatur. Et ratio diſcriminis eſt, ꝙ tunc cum nondum fuiſſet exhibita paſſio ſola intentione per modum finis applicabatur per fidem. Quare ceremonię illę non erãt paſſionis inſtrm, ſed pręciſe teſtimoniũ. At uero cum per euangelium exhibitam iã paſſionẽ profiteamur, noſtra ſacramenta non tm̃ eiuſdem teſtimonia, uerum, & inſtrumenta cenſentur, in quorum perinde applicatione uirtus latet, effectrix gratiæ. Igitur vt ad rem redeamus, ſi iuſtificatio pro exercitio, & executione iuſtitiæ uſurpetur, adiungitur quinta concluſio:

Quinta conclu.

Omnia pręcepta legis iuſtificabant. Nam extra gratiam erant moraliter bona, iuſtificantia apud homines. In his autem qui ꝑ gratiam Dei iuſtitiã fuerunt apud ipſum adepti, uera erant merita digna fœlicitati æternæ. Neq. in hoc ullum erat interuallum inter noſtra & illorum opera. Agnoſcit autem S.Tho. nonnihil diſcriminis inter ceremonialia præcepta, & reliqua, ſeu moralia, ſeu iudicialia, ꝙ ceremonialia, inquit, ideo iuſtificabant, hoc eſt erant meritoria, quod continebant iuſtitiam ſecũdũ ſe in generali, ob id, ſ. ꝙ per ea exhibebatur Deo cultus, ſicuti nos modo per thurificationem, & alias eccleſiaſticas ceremonias Deum colimus. At uero in ſpãli, i. propria rõne obiecti, non cõtinebant ſcd̃m ſe iuſtitiã, niſi ex ſola determinatione legis diuinæ. Quod eſt dicere, litere certa aialia, nempe uitulos, aut capros, aut agniculos, aut paſſeres deſtinato numero, linireq. altaris cornua ſanguine, & id genus alia, ſecundum eorũ natura nihil iuſtitiæ continebant, magis quam occidere canes aut certo mures. Continebant tamen iuſtitiã ex determinatione diuinæ legis, porro qa diuinitus erant inſtituta. Et ideo inquit de huiuſmodi præceptis dr̃ ꝙ nõ iuſtificabant niſi ex deuotione & obedientia facientium. Attamen præcepta moralia generaliter continebant id, quod erat ſecundum ſe iuſtum, nẽpe Dei proximiq. amorem, quę eſt generalis iuſtitia, omnem uirtutem ſecundum Ariſt. 5. Ethic. comprehẽdens.

Ariſtot.

Præcepta uero iudicialia continebant ſpecialem iuſtitiã, hoc eſt, determinatione generalis rationis præceptorũ moralium ad aliquam ſpeciem modo ſupra depoſito. Eſt.n. genus moralis præcepti, ut maleſactor in ſupplicium adigatur, iudiciali autem in particulari decernebatur, ut qui furaretur ouem quatuor ſolueret, & fur nocturnus occideretur, & adultera lapidibus obrueretur.

Ad primũ arg.

Per hæc ergo clareſcunt argumentorũ ſolutiones. Verbũ.n. Pauli ad Ro.2. ꝙ factores legis iuſtificabuntur, intelligitur ſecundum ſententiam quintæ concluſionis de executione iuſtitię nempe, ꝙ implentes legem extra gratiam exequebãtur opera moraliter bona, in gratia uero opera de condigno meritoria.

Ad ſecũdum.

Aliud aũt Leu.18. nẽpe qđ faciẽs homo iudicia legis uiueret ĩ eis nõ intelligitur, ꝙ per ſe ipſa opera uitã donarẽt ſpiritualem, ſed quod qui legem cuſtodiret, non incurreret mortis pœnam, quam ſemper lex comminabatur, quãuis & in eis ob id uiueret ſpiritualiter, quod iuſtus ſeruando legem conſeruaret Dei amicitiam.

Tertiũ.

Tertium autem argumentum ſolum probat, quod opera humanarum legum iuſtificant iuſtitia acquiſita, quæ eſt apud homines Concluſio uero ſecunda, quę eſt principalis huius articuli negat ulla per ſe opera iuſtificare apud Deum.

QVAESTIO IIII.

DE PRAECEPTIS DECALOGI in ſingulari.

S.Tho.2.2.quæſt.122.

ARTICVLVS I.

Vtrũ præcepta decalogi ſint præcepta iuſtitiæ.

QVAESTIONI præcedenti, qua de mãdatis Decalogi in genere diſſerũ eſt hanc quartã ſubnectẽdam duximus de ſingulis pceptorum in particulari, ut de eorum cognitione nihil amplius deſideret. Nã ſpecies, & indiuidua ſuo generi ſuppoſita lucidiora ſunt. Quãobrem eandem qõnem ex S.Tho.2.2.q.122. nempe poſtrema de iuſtitia, huc acceſſimus. Decalogus etenĩ quatenus pars eſt ueteris legis, ad legum tractatum in cõi attinet, quem D.Tho.1.2.collocauit. Quatenus uero ad iuſtitiã ſpectat, in 2.2.in particulari tractatur. Nos vero ꝑp innatam affinitatem, quã ſpecies habent, & genus, ſimul ambas coniunximus. Igitur quãuis ſuperiori qõne ſatis hoc fuerit inculcatum, nihilominus qa hic proprius eſt locus, quæritur primo, vtrũ cuncta pręcepta Decalogi partes ſint ſpeciesq; iuſtitiæ? Et arguĩt a parte negatiua: Propoſitũ legislatoris, vt Ariſt.2. & 5. Ethic. auctor eſt, huc fertur, vt ciues faciat bonos, hoc aũt perficere nequit niſi oĩum illos virtutum officijs imbuat. ob id.n dictum eſt de vniuerſis virtutibus præcipere. Decalogus ergo qui totam legem complectitur, non ſolius iuſtitię præceptiones debuit continere. Secundo, Lex etiã præcepta iudicialia tradidit, & ceremonialia, ac demũ alia de actib. iuſtitiæ pertinentibus ad cõe bonum, puta de publicis magiſtratibus, vt quomodo eſſent creandi ſacerdotes templi, & iudices populi. Hæc ergo debuerant quoq. in numerum redigi, & non illa ſolum decem, quæ virtutes inſtituunt priuatas Tertio. Duæ decalogi tabulæ in dilectionem Dei & proximi, vt ſupra dictum eſt, reſoluuntur, ergo ſub charitate potius quam ſub iuſtitia continentur. In contrarium eſt, quod ſola iuſtitia virtus eſt, aut illi annexa, per quam vnus ad alterũ ordinatur, præcepta autem Decalogi, ſi illa inſpexeris, cuncta reſpectum habent vnius ad alterum, ergo omnia pertinent ad iuſtitiam.

Primum argu. a parte negatiua. — *Secũdũ.* — *Tertiũ.*

Quæſtio facillima eſt, ac ſatis ſuperque ſoluta. Reſpondetur ergo vnica cõcluſione, Omnis præcepta Decalogi ad iuſtitiã oportuit pertinere. Probatur Decalogus continere debuit nõ niſi prima legis principia nã cõcluſionũ multitudo vſq. adeo eſt numeroſa, ut nequeat certo numero cõprehẽdi principia aũt decet ſic hr̃e manifeſtã rõnem debiti (nam pceptũ debiti rõnẽ dicit) vt quã facillimo negotio vnuſquiſq. id videat, ratio aũt debiti in ſola rõne iuſtitiæ, luculentiſſimè apparet, debitũ.n.reſpectũ ad alterũ palam affert. Nã cũ vnuſquiſq. ſui ſit ſuorumq. dñs, nõ ita compertũ eſt hominem ſibijſi aliquid debere, fit ergo conſequens, vt cuncta decuerit ad iuſtitiam pertinere. Quocirca præcepta primæ tabulę, ad religionẽ Dei attinent, quę potiſſima eſt pars iuſtitiæ, quartũ vero ad pietatem, q illi eſt proxima, ſed tamen ſubſequentia ad iuſtitiã, q eſt inter æquales. Hic nihil adnotandum ſupereſt, quod ſuperiori quæſtione non fuerit definitũ, niſi ſi quis hoc forte ambigeret, quod uidetur S.Tho. ſibiipſi contrarius. Etenim ſuperiori quæſtione ar.1.præcepta Decalogi non dixit eſſe prima principia, ſed proximas concluſiones, quare præcepta ſecundæ tabulæ eo poſuit in primo gradu, q modica conſideratione approbantur per illa communia prima principia, nempe, id facias alijs quod tibi fieri vis, &c. hic autem ait eſſe prima principia At uero nulla eſt contradictio. Non enim hic ait præcepta Decalogi eſſe ſimpliciter prima principia, ſed cum reſtrictione, prima principia legis, hoc eſt intrinſeca legi. Lex.n.eſt pceptorũ numerus, quæ edita ſunt & poſita præcepta autẽ, quæ ponuntur ex primis eliciuntur principijs naturæ per viam concluſionis, ob idq. nihil repugnat, ut Decalogi mandata cõcluſionẽs ſint primorum principiorum naturæ quæ ſunt legi extrinſeca, quaſi fons eius & origo, & tamen eadem præcepta ſint primo per legem lata, ex quibus alia deducuntur, quæ ſunt extra decalogum. Quo fit ut ſicut in ſpecula-

Vnica cõcluſio — *Rõ concluſiõis.* — *Dubiũ ſubortũ ex San. Tho doctrina.* — *Concordantur loca S. Thom.*

tius primorum principiorum cognitio dr intellectus, concluſionũ autem ſcientia, quæ ad diſcurſum rationis pertineat, ſic & uniuerſalia morum principia nullo rationis diſcurſu egeant, ſed in ſimplici ſunt intellectu conſcripta, ſimpliciq; actu uiſa, decalogus uero nõnullo opus habeat rationis negotio. Ob idq; S. Tho. non ait, quod Decalogi præceptis ſtatim intellectus aſſentit, ſed ratio, quæ illa ex primis principijs colligit. Rurſus ubi ait religionem potiſſimam eſſe iuſtitiæ partem, id intelligito propter excellentem obiecti dignitatem tametſi hoc deficiat a iuſtitia, quod per ipſam æquale non reddimus. Hic.n. defectus potius excellentia eſt. Nam propter eminentiſſimã Dei excellentiam & beneficiorum exuberantiam, quæ ab ipſo ſuſcipimus, æquale ei debitum reddere nequimus.

Ad primum. Ad primum igitur argumentum reſpondetur, quod etſi intentio Dei fuerit, homines bonos facere, id tamẽ ordine quodam executus eſt. Dedit quippe nobis per ſe Decalogi mandata, ceu legis capita, ſapientib. autem commiſit, vt de alijs nos erudirent. Ad ſecundum. Ad ſecundũ quantum ad iudicialia & ceremonialia, iam art. 1. ſuperioris q̃õnis dictum eſt, cur non ad Decalogũ pertineãt, quia.ſ. nõ eliciuntur ceu concluſiones ex primis principijs naturæ, immo neq; ex ipſo Decalogo. Quare ad ipſum non reducũtur, ſed ſunt determinationes generalium ad ius poſitiuum pertinentes, ceremonialia.ſ. quantũ ad diuinum cultum, & iudicialia, quantũ ad ciuiles mores. Alia uero de publicis magiſtratibus, ob id non erat opus in Decalogo explicari, quod cũ non ad omnes pertinerent, ſed ad quoſdam hominum ſtatus, aptius iudicialium albo adſcribuntur. Ad tertium. Tertium autem argumentũ id tantũ conuincit, quod præcepta Decalogi ad charitatem quaſi ad finem referanť, ſunt tamen proprie de operibus iuſtitiæ.

ARTICVLVS II.

Vtrum primum præceptum Decalogi congruenti ſit modo traditum.

Conſtitutio ergo Decalogo ſub uirtute iuſtitiæ, ſeriatim ſingula eius præcepta explorãda ſunt ac perpendenda. Quęritur ergo de primo, an ſit congruenter traditum? Et arguitur a parte negatiua: Homo arctiori vinculo tenetur Deo, quam patri ſecundum carnem, iuxta illud ad Hebr. 12. Quãto magis obtemperabimus patri ſpirituum & uiuemus, ſed præceptũ paternæ pietatis conſtitutum affirmatiue uidelicet, Honora patrem tuum, & matrẽ tuam, ergo & primum religionis pręceptũ qua Deũ colimus, debuit affirmatiue poni, eo præſertim quod affirmatio eſt prior negatione. Primum argum. a parte negatiua. Secundo, Primum præceptũ Decalogi ad religionẽ ſpectat quæ cũ una ſit uirtus, unum habet actum, unico ergo debuit & non trino illo uerbo deſignari. Secũdũ. Non habebis Deos alienos coram me, Nũ facies tibi ſculptile, Non adoraberis ea, neque coles. Tertio, Per hoc præceptum ut Auguſt. ĩ libr. de decem chord. auctor eſt excluditur ſuperſtitionis uitium, multo autem plures ſunt ſuperſtitionum peruerſitates præter idololatriam, ergo trunca fuit forma illa eiuſdem præcepti. In contrariũ eſt ſcripturę auctoritas, Exod. 20.

Vnica conclu. Ad quæſtionem unica concluſione reſpondetur: Forma primi præcepti per trinam negationem congruentiſſime fuit expreſſa ſ. Non habebis Deos alienos. Non facies tibi ſculptile, Non adorabis ea, neque coles. Probatur concluſio, Si illud prius ſubſternamus ſæpiſſime aſſertum, uidelicet, legiſlatoris finem eſſe, bonos facere ciues. Hic namque bonitatis progreſſus naturalem generationis ordinem imitari debuit, in ordine autẽ generationis duo ſunt attendenda. Primum ut pars illa, quę eſt initium uitæ, primo cõſtituatur. Ratio concluſiõis. Nam ſi naturam cõſulas, prima pars quæ ĩ anima uiuit, eſt cor, ſi uero artẽ, primũ ſtruẽdæ domui iacitur fundamentum, ĩ morũ autẽ decurſu fundamentum primum eſt recta uoluntatis intentio circa finem, inde enim omnes actiones circa media ſuã ſortiũtur bonitatem. Cum ergo finis noſter ſupremus, Deus ſit, primum in noſtra inſtitutione fundamentum iaci debuit religionis, qua Deum coleremus. Secundum autem in ordine generationis animaduertendum eſt, quod naturaliter prius impedimenta tollenda ſunt, quam uirtutum ſemina iacienda, agricolarum porro more, qui prius agrum expurgant, quam ſerant, ſecundum illud Hiere. quarto, Nouate uo-

bis nouale, & nolite ſerere ſuper ſpinas, & tribulos. Fit ergo ex his duobus conſequens, primum omnium præceptum legis illud eſſe debuiſſe, quo religionis impedimentum amoueretur. ꝙ cum potiſſimum ſit diis falſis addici, congruentiſſima ratio ne primum illud præceptum fuit poſitū ſub forma trinæ negationis Hic igitur primum omnium error uulgi repellēdus eſt. Exiſtimant.n. plebei primum mandatum eſſe illud maximum dilectionis, ut ſcilicet unus diligatur Deus, cum tamen, ut ſupra dictum eſt, nō ſit Decalogo incluſum, ſed ante illud ſuppoſitum tanquam finis fundamentumque omnium primæ tabulæ, quæ certe non ſunt niſi, quædam illius explicationes, ſicut ſex ſecūdæ tabulæ explicationes alterius de dilectione proximi. Rurſus neque eſt præceptum fidei. Nam & hoc præmiſſum eſt toti legi ſecūdum uerbum Pauli, Accedentem ad Deū oportet credere, quia eſt, & quia remunerator eſt. Quocirca, ut ſupra arti. 4. adnotauimus. Exod. 20. in capite Decalogi habetur. Ego ſum Dominus Deus tuus. Non habebis Deos alienos, &c. Cuius primum uerbum non habet formam præcepti, ſed admonitionis. Ac ſi dixiſſet, Accedens ad legem meam admonitus ſit me eſſe Dominum Deum ſuum. Qua pręfixa fidei confeſſione, inde exorditur legem ſubdens, Non habebis deos alienos, &c. Igitur ut articulos quarto ſuperioris quęſtionis docuit S. Tho. primum Decalogi præceptum eſt latriæ, hoc eſt diuini cultus, ꝙ non modo religionis Chriſtianæ, uerum & naturalis iuris primum eſt caput. Quare nulla fuit unquam inter ethnicos tam barbara natio, quæ nō primum ſuarum legum fundamentum & baſim in Dei cultu poſuerit. Cultus hic autem in hoc conſiſtit, ut unicus tantum credatur, habeatur, adoretur, uenereturque Deus. Huic igitur primo præcepto è regione opponitur impietas idololatriæ. Ob idque ſub forma negatiua ponitur. Non habebis Deos alienos. Cum enim meridie ſit cunctis mortalibus perſpectius, Deum eſſe, non opus erat affirmatiue illud ponere, ſed negatiue, puta non eſſe uno plures. Ex quo fit, formam huius præcepti eſſe negatiuam, ut ſuperiori quæſtione articul. 4. & 7. ſecūdum ſanctum Thomam adnotauimus & hic expreſſe docet. Huic autem doctrinæ contraire cuipiam apparebit Eccleſiaſticus Cathechiſmus quippe cum in nonnullis eccleſiis affirmatiue exponatur, Vnum cole Deum. Ne iures uana per eum &c. Ad hoc autem eodem artic. 4 citato reſpondit S. Thom. negatiuum hoc præceptum includere affirmationem vnius Dei, Vnde diuus Bonauentura in 3. diſt. 37. ait quod licet ſcd'm formā ſit negatiuum, tamen ſecundū rem eſt affirmatiuum Id quod illo a nobis modo conſtituto ſyllogiſmo ſit notum. Suppoſito uanque ex naturali lumine Deum eſſe negatio plurium deorum eſt unius affirmatio, vt tantum valeat, Non habebis deos alienos, ac ſi dixiſſet: Vnum Deum tantum proprium domeſticumque habebis. — *Dubiū ortū ex Cathechiſmo Eccleſ. Solutio dubij ex S. Tho. Bonau.*

Ad primum. Ad primum igitur argumentū reſpondetur. ꝙ ſicut in ſecunda tabula unum eſt præceptum affirmatiuum, ſic & in prima circa religionem Dei, ordine tamen inuerſo. Nam in ſecūda ſecundum ordinem dignitatis, quo affirmatio prior eſt negatione, affirmatiuum reliquis prępoſitum eſt, in primis autem ſeruatus eſt ordo executionis, quo negatio affirmationem antecedit. Quocirca prioribus duobus præceptis expurgatur animus, ſcilicet ab infidelitate, ne plures agnoſcat deos, atque ab irreuerentia ne nomen eius indigne uſurpet. Demum tertio loco adiectum eſt affirmatiuum præceptum ſabbathi, quo famulatus deo debitus inſtituitur. Et ſunt, qui ordinem trium horum mandatorum ſecundum diuinarum perſonarum attributa meditentur, nempe ut primum reſpondeat Patri, cui attribuitur unitatis maieſtas. Eſt enim principium ſine principio, cui ideo maieſtati hæc fides debetur, ut nullus cum ipſo admittatur Deus. Secundum autem reſpondeat filio, cui tribuitur ueritas, atque adeo debetur, ne teſtis falſi producatur. Tertium uero Spiritusſancto, cui tribuitur bonitas & ſanctitas, debeturque adeo per famulatum ſanctificatio. Quod ſi ad tria noſtra officia ſpectare lubet, primum reſpondet fidelitati cordis, ſecundum ue itati oris, ac tertium operis probitati. *Ad 2.* Ad ſecundum reſpondetur, ꝙ etſi uere religionis actus unus ſit, eius tamen

men uiolatio non uno, ſed pluribus fit modis. Fuere nanq. inter gentes qui abſque ulla imaginis effigie creaturis ꝓ dijs mẽte colebãt, Refert enim M. Varro Romanos abſque ſimulacris aliquandiu deos coluiſſe. De quibus Paul. ad Ro. 1. ait, Diuinos honores ad uolucres, ſerpẽtes, & lapides deuoluiſſe. Et contra hos dicitur. Non habebis deos alienos. Alii uero ſuis delubris imagines ponebant quas adorabant, contra quos ſubditur, Non facias tibi ſculptile, neque coles ea. Ad tertiũ deniq. reſpondetur, ꝙ cuncta ſuperſtitionũ figmenta eodem præcepto abiecta intelliguntur & exploſa. Circa ſecundum autẽ membrum huius præcepti. Non facias tibi ſculptile dubiũ tractari aſſolet de imaginibus, ſintne religione germanæ? Videntur. n. hic ueluti, idololatriæ materia prohiberi. Et Deut. 4. explicatiſſime, ubi ait Moyſes. Non uidiſtis aliquam ſimilitudinem in die qua loquutus eſt uobis Dominus in Oreb de medio ignis, ne forte decepti faciatis uobis ſculptam ſimilitudinẽ aut imaginẽ maſculi uel fœminæ, &c. ubi ſanctiſſime illi populo uetitum fuit ſimilitudinem aliquam aſtrorum rerumue aliarum cœli aut terræ adorandam efformare. Horum igitur ſimiliumq. occaſione oraculorum ſacræ ſcripturæ non defuerunt hæretici, qui imaginum religionem ab Chriſtiana familia relegandã, proſcribendãq. contenderint. Quæ quidem hæreſis adeo fuit antiqua, ut non ſatis conſtent quiſnã eius fuerit primus parens. Quod. n. Platina in uita Adriani primam hanc hæreſim Felicianam appellat intelligi non poteſt, ac ſi Felix illius tẽporis fuerint primus eius auctor, nam antea præceſſerat Leo tertius Imperator imaginum deſtructor, & multo prius Damaſcenus eiuſdem hæreſis cõfutator. Primus ergo quẽ de hac re legerim eſt ante Hiero. ætatem antiquiſſimus Epiphanius. Is. n. tom. 2. lib. 3. in hæreſi Collyridianorum ſtatuas & imagines humanas earumq. adorationem acriter flagellat. Quas & in epiſtola ad Ioannẽ Hieroſolymitanum iterum uellicat. Hic autẽ forſan, ꝙ ignorantia excuſatur, eo ꝙ contra idololatras id ſcriberet, non adnumeratur hæreticis. At uero Damaſcenus illi ætati propinquus. lib. 4. c. 17. hunc errorẽ ceu hæreticũ expugnat. Poſt illa. n. aũt ętatem annis fermè trecentis, quippe anno 720. Leo tertius Imperator Romanus eãdem hæreſim ſuſcitauit ingenti nimirum edictorum rigore omnes imagines a templis excludens. Quẽ tunc errorem, Gregorius tertius in cõcilio Romano nonaginta triũ Epiſcoporum, ut Sigisbertus refert cõdẽnauit. Ac poſt modũ de eadẽ re indictum fuit ſecundũ concilium ſub Hirene Auguſta, ubi a trecentis Epis eadem fuit hæreſis anathematis mucrone perempta, poſteaq. ab Adriano, ut refert Platina, in concilio Franconiæ contra Felicem exploſa, ac deinde in ſexta ſynodo Conſtantinopolitana, ut refertur de conſecr. diſt. 3. Ca. Venerabiles. ſancitum eſt venerabiles imagines eſſe colendas, quam ſynodum Adrianus ſuſcepit, vt ibidem patet, Can. Sextam Synodum Poſt multa uero ſecula peſtiferiſſimus ille Ioã. Vviclef, in concilio Cõſtan. condemnatus, eandem hæreſim inducere molitus eſt. Contra quem ſolennis auctor Vvalden. tom. 5. de ſacram. c. 150. multa congeſſit teſtimonia. Deniq. temporibus noſtris Lutherani templa ſua quod non ſine ingenti animi anguſtia & mœrore vidimas, cunctis imaginibus expoliarunt. Igitur de imaginibus adorandis triplex habenda eſt conſideratio Prima ſi adorẽtur adoratione latriæ, hoc eſt cultu Deo debito, ac ſi numen in ipſis diuinum inſit. Et hęc eſt idololatriæ impietas, quæ hic & loco citato Deut. prohibetur tanꝗ infandũ crimẽ, primo ꝑcepto cõtrariũ. Ob idq ſimul cõponitur, non facies tibi ſculptile, neq adorabis ea. i. non facias vt tanꝗ Deũ adores: Et hoc pacto intelligendus eſt tex. Greg. ad Serenum Maſſilienſem epiſcopum qui refertur de conſecr. diſt. 3. can. Perlatum. vbi laudat Serenũ, ꝙ imagines adorare uetuerit: inſimulat aũt ꝙ illas infregerit Adorabantur. n. tanꝗ dij, ideoq. munus erat epi docere non ſic eſſe adorandas, frãgere aũt nequaquã. Secundo hmõi adoratio conſideratur tanꝗ periculo expoſita idololatriæ. Et hac rõne Deus antiquũ populum ab hmõi imaginibus uehementiſſime abſterrẽdũ duxit, quippe quẽ nouerat ad id vitiũ propenſiſſimũ, non ob id ſolum ꝙ leuis erat ac ſenſibus deditus atq. adeo ſenſualibus ſimulacris, uerum ꝙ tam in Ae-

Varro.

Ad tertium.

Dubiũ de imaginibus.

Platina.

Damaſ.

Gregor. tertius.

Vviclef.

Luther.

Triplex de imagínib. cõſideratio.

Text. Greg. interpretatur.

gypto fuiſſet nutritus, vbi aſtra cœli & infima terræ aĩalia adorabantur, tũ & inter Chananęos & Iebuſæos alioſque idololatra uitã ageret. Itẽ, quia illo tunc tpis cum Deus nõ ſicut nobis in forma humana apparuiſſet, nulla tũc ut Damaſ. ſ. lib. 4. c. 17. adnotauit, exprimi poterat sẽſuali effigie. Et ideo neq. ſacrorum ſimulacrũ ullũ tunc permittebatur, ſed tantũ illa, quib. diuina maieſtas cũ terrore cõſpectui illius ſenſualis populi obijceretur. In hoc.n. munus illa Cherubin Exod. 25. præcipiebantur ex utraq. parte oraculi effingi, non inq̃ ut ſicuti a nobis mõ angelorum imagines tanq̃ aduocati noſtri adorantur, ſuſciperent, ſed ut tremẽda diuina maieſtas fieret illis uenerabilior. Tertia deniq. imaginum cõſideratio eſt quatenus in illis Deus ipſe & ſancti repręſentantur. Sunt nanq. ueluti quædã vulgariũ ſcripturæ, diuos ipſos in memoriã nobis reuocantes, tũ ut ipſos de ſuis claris geſtis ueneremur, tum ẽt ut nos ipſos eorũ exẽplis informemus. Atq. hac rõne nihil aliud eſt quã officiũ, bonaq. religionis pars imagines adorare: nobis præcipue, qui Deum ipſum hoĩem factũ colimus & ꝓfitemur. Etenim poſtq̃ nobis ſenſuali forma apparuit, fas eſt & diuos ipſos ſenſualibus imaginibus exprimere. Neque ullus eſt metus ut tanq̃ dij a nobis adorentur, quemadmodũ in ſupra citato Cã. Venerabiles, ſancta Synodus ait uero hoc impræſentiarum ſilendum non eſt, ꝙ nõ tantũ nobis ſeruiunt quaſi ſcriptura, in memoriã nobis diuos ipſos reducentes. Nã ſcripturas & ſanctorũ noĩa non adoramus, ſed Deum & ſanctos qui per illa repræſentantur. De imaginibus aũt longe aliter ſentiendũ. Non.n. nos tantũ eleuant, ut diuos adoremus, in hunc.n. uſum nullus hæreticorum imagines abnegauit, ſed eaſdem ipſas debemus adorare. Haud quippe frũſtra ait Eccle. Te Chriſtum adoramus, ſed, tuã crucẽ. Eidemq. cruci ait, O crux aue ſpes unica. Non autem adorantur inquantum lapides ſunt aut ligna aut quæuis alia materia, ſed inquãtum Dei ſanctorumue formæ in illis exiſtunt. Quo fit, ut unaquæq. imago eodem ſit cultu adoranda quo res ipſa. Vt imago Dei & Chriſti, adoratione latrię, imago uero Virginis aliuſue cuiuſq. Diui adoratione duliæ.

ARTICVLVS III.

Vtrum ſecundum præceptum conuenienti ſit forma poſitum.

SEcundum locum obtinet præceptum, quo prohibetur aſſumptio diuini noĩs uana. Et arguitur ꝙ non ſit cõgruenti mõ poſitum. Illud pręceptum aliter exponit gloſſa Exod. 22. ſ. non exiſtimes creaturã eſſe filium Dei, qua utiq. gloſſa error prohibetur circa fidẽ. Aliter uero Deu. 5. Non aſſumes nomen Dei tui in uanum, hoc eſt nomen Dei ligno & lapidi tribuendo quo prohibetur falſa confeſſio, quæ eſt infidelitatis actus, fides aũt præſtantior eſt religione, cum ſit eius fundamentum, & infidelitas prior ſuperſtitione: ergo ſecundum illas expoſitione non ſcdo, ſed primo loco debuit conſtitui. — Primũ argu. ad partẽ negatiuã.

Secũdo arguitur. Eodem loco Exo. 20. exponitur idẽ uerbũ. Non aſſumes nomen Dei in uanum, hoc eſt pro nihilo, ubi ideo tantũ uĩ uana iuratio caueri, hoc eſt illa, q̃ abſq. iudicio fit, & prudentia: ſed multo grauius eſt periurium, hoc eſt falſa iuratio quæ ueritate caret, & iniquum iurm̃, quod iuſtitia uacat, ergo curta fuit forma illa prohibendi. — Arg. 2.

Tertio: Blaſphemia ſceleſtior eſt impietas & enormior, q̃ uana iuratio, ergo illa expreſſius prohiberi debuit quam uanum iuramentum. In contrarium autem eſt ſcriptura. — Arg. 3.

Ad quæſtionem unica concluſione reſpondatur: Pręceptum hoc optimo eſt modo & loco poſitum. — Vnica conclu.

Concluſionem autem pulchra ratione explicat D. Tho. Enimuero cum ut iam pręlocuti ſumus, prius docuerit obſtacula ueræ religionis excludi, quam affirmatiuum eius præceptum ederetur, ſecundum numerum eorum quæ religioni obſtant, ponenda erant negatiua præcepta. Eiuſmodi autem impedimenta, duo ſunt. Alterum ſcilicet per exceſſum, ut ſi religionem ſoli Deo uero debitam, falſis communices. Alterum uero quaſi per defectum, ut ſi Deo quem ſolum adorare, nõ pro eius dignitate reuerearis. Primo ergo præcepto excluſum eſt uitiũ prius. ſ. ne plures colamus Deos, qui.n. cũ uero falſum Deum colit, non uere eũ colit q uerus eſt. Vnde Iſa. 28. Coanguſtatum eſt ſtratũ. ſ. Deorum, ita ut alter decidat, ſci- — Rõ concluſiõis.

delicet

delicet de corde hominis, nẽpe aut uerus aut falſus, & pallium breue, hoc eſt iuſta religio, utrunq. operiri non poteſt. Reſtabat ergo ut ſecundo pręcepto irreuerentia caueretur, qua agnitus uerus Deus quantum in nobis eſt, dehonoratur. Prius.n. eſt, unũ Deum colendum ſuſcipere, ꝗ̃ eũ nõ dehoneſtare.

De iuramẽti vſu & abuſu.

De iurandi aũt uſu & abuſu pręter Cõmentaria ſuper illud Matt. Nolite iurare oĩo, libellum edidimus, quo pleraq; ſe re omnia diſputauimus, quę ad rẽ hãc pertinebãt. Nihilominus neceſſariũ eſt expoſitioni præſentis loci ſatisfacere.

Secũdũ p̃ceptũ non eſt prorſus negatiuum.

Animaduertẽdum hic ergo primũ omnium, ſecũdum hoc præceptum non eſſe ſic prorſus negatiuum, ut nullatenus diuinum nomen in teſtimonium ueritatis liceat uſurpare, ſed ne id aſſumamus in uanũ. Imo uero ſicuti primum pręceptum duo in ſe contraria amplexat mẽbra expreſſam: ſ. negationẽ idololatriæ, ꝗ̃ affirmationẽ ueri cultus, uti expoſitũ eſt, includit, ita & hoc ſic excludit iurandi abusũ, ut ſimul implicet iurandi religionẽ. Quocirca ſicut deterius hanc trãſgreditur prohibitionẽ, ſic legitime iurans uirtutem exercet, quę ad hoc reducitur pręceptum. Quod.n. legitime iurare religio ſit, patet Deut. 6. Dñm Deum tuum timebis, & illi ſoli ſeruies, ac per nomen illius iurabis. Et Hiere 5. non conqueritur Deus ꝙ filij Iſrael iuraſſent, ſed, quod iuraſſent in his qui non erant Dij. Colligimus ergo iurare ſi legitime fiat, uirtutẽ eſſe, non unã quãlibet, ſed re uera religionis, quippe qua deum profitemur ſupremũ ueritatis fontem, cuius, utique teſtimonio omne uerũ conſtat. Obiicies tamẽ nobis uerbum Chriſti Matth. 5. ubi citans antiquã legẽ, vr̃ eam omnino aut reprobaſſe aut emendaſſe, dicens. Audiſtis, quia dictũ eſt antiquis, Non periurabis (nam ſic erat ſcriptũ Leuit. 19.) reddes autem Altiſſimo uota tua, hic quippe erat ſenſus illius Deut 6. Et per nomen illius iurabis. Ego autem dico uobis, Nolite iurare omnino, ubi omne prorſus iurm uidetur cõdẽnare.

Hieron.

Hiero. ſ uidet, non prohibuiſſe omnino iurare, ſed iurare per creaturas, idololatrarum more: qui in ipſis diuinũ numen ineſſe putabãt. Sed re uera, ut in libello illo c. 3. ſatis diſcuſſimus, ſenſus non eſt niſi ſimplex ut iacet, ut neq. per Deum neq; p creaturas iuremus niſi ubi ratio naturalis religioq; expopoſcerit, ut patet ex uerbo Iacob. 5. Ante oĩa fratres mei nolite iurare neq. per cęlũ, neq. per terram, neq. aliud quodcunq. iurm, hoc eſt, neq. per Deum, neq. per creaturam. Ad intelligentiã ergo mãdati Chriſti, id quod ſupra tetigimus, recolendum eſt, nempe pręcepta omnia Decalogi cũctaq. moralia quę in illis ſunt implicita, nihil aliud eſſe quam explicationes naturalis iuris. Quapropter naturæ luce ueniunt illuſtrandæ, præcepit, v.g. Nõ occides, illic autem non prohibetur niſi homicidium, quod natura uetat. Vnde dũ uel iudex reũ patibulo affigit, uel ſe quiſque legitimo tutamine defendes aggreſſorem occidit, qm̃ lex naturæ alterum iubet alterumq. permittit, nulla pro tunc fit mandati exceptio, qa neq; iſtos caſus uetabat. Pari modo dicens Chriſtus, Nolite iurare omnino, neutiquã nobis interdixit niſi iuramentorum abuſum Nam ubi rõ iuſiurandum exigit, natura eſt mandati interpres. Adiecit aũt, Omnino, ad abſtergẽdũ ignorantiam, ne quis falſo crederet iurare per creaturas ẽt uane, non eſſe periuriũ. Itaque uocula, Omnino nõ excludit caſus omnes iurandi, ſed formas uniuerſas uane iurandi. Id quod per ſubiunctam expoſitionem Chriſtus ipſe explanauit, neque per cœlũ neq. per terram, &c.

Iurandi officiũ non eſt per ſeipſum uirtus San. Thom.

Eſt autem deinde animaduertendum iurandi officium non per ſeipſum uirtutem eſſe ueluti eſt charitas, & iuſtitia, ſed neceſſitas illud intra lineam uirtutis conſtituit. Illud.n. S. Th. 2.2 q. 39. iurm ſcd̃m ſe licitũ eſt & honeſtum, intelligendũ eſt ſecundum ſuos indiuiduos comites, ſ. ueritatem, iuſtitiam & neceſſitatẽ. Enimuero ſi ſtatus ille innocẽtię, de quo nos parẽs noſter eiecit, perduraſſet, quia nulla illic potuiſſet eſſe fraus, ſed ſancta eſſet inter homines fides, nulla fuiſſet uirtus iurare, ſed tamen quia inde deiectus, factus eſt omnis homo mẽdax, fideſq; ſubinde humana adeo eſt debilitata, ut non p ſe ſatis ſit ad animum creditoris confirmãdum, beneficio Dei cõceſſum nobis eſt iuramentum, quod eidem fidei noſtrę roborandę neceſſarium erat. Vnde quod Ait Chriſtus, Sit ſermo veſter. Eſt Eſt, Nõ Nõ, ideſt, quod uerum eſt, ſimpliciter affirmare & quod falſum, ſimpliciter negare, ſyncerita

ritatem in qua Deus naturam noſtrã creauit, & quia nos ſp deberemus imitari, deſignat, Quod aũt ſubiecit. Q'd amplius eſt, a malo eſt, Aug. interprete, non ſonat malũ culpę, quaſi citra delictũ nunquã iurare liceat, ſed malũ pęnę, i. iuſm ab illa originis labe deſcendere, per quam homines auctoritatem ſuam perdiderunt, ut non illis habeatur circa iuſm integra fides. Quocirca iuramentum, ut ait Auguſt. a iure dr. Nam qui iurat, ius, inquit, ueritatis Deo reddit, Vel quod forſan nomine germanius alludit, iuſiurandi nomen inde deriuatur, ꝙ id quod iuratur pro lege habendum eſt, ac uelut ius, ſic ſancte ſeruandum eo quod Deum ipſum pro teſte ueritatis cõſtituis. Quo fit ut Deo ipſi iniuria fiat ſi poſt iuſm teſtimoniũ aliud exquiras. Vnde Pau. ad Heb. 6. Iuramentum, inquit, eſt omnis cõtrouerſiæ finis ad confirmationem. Quare Iuriſc. in c. tituli, de iureiu. ff. Maximum, inquit, remedium expediendarum litium in uſum uenit iuriſiurandi religio. Et in libr. de Offic Cic. Nullũ uinculum ad ſtringendum fidem iureiurando maiores arctius eſſe uoluerũt. Habemus ergo ſenſũ huius præcepti eſſe negatiuum, ut legitimam iurandi religionem permittat.

Iuſm à iure trahitur.

Paulus.

Cicero.

Supereſt ergo explicare comites, qui iuſm intra lineam uirtutis atque honeſtatis cuſtodiunt. Hi nanque tres ſunt numero, quos Hiere. c. 4. diuinitus afflatus deprompſit, ubi ait, Iurabis, Viuit Dominus in ueritate & in iudicio & in iuſtitia. Vbi Hier. animaduertendum inquit, ꝙ iuriſiurandum hos habet comites, ueritatem, iudicium atque iuſtitiam, Ob idq. ubicunque iſtorũ aliquod abfuerit, periurium eſt, tametſi diuerſa ratione. Enimuero iuſiurandum, cui deeſt ueritas, maxime proprie eſt periuriũ cui aũt abeſt iuſtitia id licet uerum ſit, nihilominus eſt iniquum, ideoque ſubinde periurium, quod qui rem iniuſtã ſub iuramento pollicetur, id iurat quod non dẽt implere, eademq. fit ratione periurus ſiue poſtea adimpleat, ſiue ſecus. Attamen iuſm qđ abſq. diſcretione & iudicio fit, quamuis ſit uerum ac de re iuſta, eſt nihilominus temerarium, quod ob peierandi periculum nomen & meretur periurii. Ad rem ergo ut proxime accedamus, ubi aſſumptio diuini nominis uana prohibetur, tres uanitatis gradus certo ordine ſubnotantur. Vanum enim eſt quod fit fruſtra, hoc eſt quod ſuo caret fine, iuramentum ergo falſum in primo eſt gradu uanitatis, caret. n. ueritate. quæ medulla eſt, & ſubſtantia iuramenti, atque adeo ſit uanũ eſt, ut auellanæ teſta, nucleo uacua. Iuramentum autem iniquum, nẽpe cum res iuras te facturum iniuſtas, ut homicidium aut furtum, eo uanum eſt, quod ornamento iuſtitiæ uacat. Quocirca non ſolum nõ obligat, imo peccatum eſt illud implere, Ob idque tota eius iniquitas de qualitate iuſtitiæ quæ eſt ĩ obiecto pẽſanda eſt. Et ſi iuraſti peccatum mortale patrare, iuramentum eſt mortale, ſiue id perpetres ſiue non perpetres. Si aũt ioceſe mentiri iuraſti, iuſm eſt ueniale, eo ꝙ illud implere, nõ peius ꝙ̃ ueniale eſt.

Tres comites iuramẽti.

Hiero.

Tres gradus uanitatis.

Quod ſi arguas, Si quis non impleat, falſum iurauit, iurare autem falſum in quocunque ĩdiuiduo eſt mortale, ergo iuſm de re ueniali erit mortale. Negatur Minor. nam iuramentũ promiſſoriũ non implere, tunc proſſus eſt peccatum qñ eſt obligatorium, qñ uero non obligat licet non implens tunc oſtẽdat & efficiat iuramentum fuiſſe falſum tamen quia tunc nullatenus peccat, non inde pẽſanda eſt malitia iuramẽti, ſed ipſo actu iurandi, qui, ſi eius obiectum peccatum eſt ueniale, non erit peior, quam ueniale.

Obiectio. Solutio.

At uero iuramẽtum temerarium .ſ. quod uerum eſt & de re iuſta, ſed iudicio prudentiaque uacat, ea ratione uanum eſt, quod neceſſitate caret, quæ iuramentum facit eſſe uirtutem. Sed ob hoc ſolum dicitur periuriũ, ꝙ qui uane iurat, in periculo verſatur iurandi falſum. Per hoc grauitatem culpæ trium horum peierandi graduum rimari quiſque facile poteſt. In primis periurium primi generis, hoc eſt aſſertorium iuramentum falſi, non modo genere ſuo & obiecti ratione lethale crimen eſt, verum in quocũque indiuiduo. Quod enim genere ſuo ſit mortale, commune illi eſt cum reliquis Decalogi mandatis. Nam cum omnia ad iuſtitiam pertineant, reipublicæ neceſſarium ſit, ut omnium obſeruantia ſit de neceſſitate ſalutis. At uero quod in quocunque indiuiduo ſit etiam mortale ſingulare illi eſt inter omnia. Etenim licet furtum genere ſuo ſit mortale,

Series & ordo grauitatis inter uaria periuria.

tamen leuitate materiæ, ut ſi obolum fureris ſit ueniale. Attamen falſum iurare, ēt in re minima, ut ſi peieres te non tangere calamum quem manu tenes & pro quacũque neceſſitate id facias, utpote pro ſalute totius mũdi, peccatum nihilominus mortale eſt, nam tum falſum eſt te nõ tangere calamum, quam ſi iuraſſes rem aliã grauiſſimam falſam. Adducere autem Deum in teſtem falſi, mortalis irreuerentia eſt Iuramenti autem promiſſorij grauitatem iã nuper diximus ex obiecto eſſe perpendendam. Iuramentum autem temerarium, id eſt, quod nullam habeat aliã uanitatem, quam ꝙ citra neceſſitatem & circũſpectionem fit, nõ eſt genere ſuo mortale, ſed tñ ueniale, ut ſi dũ in cõſpectu omniũ pluit cum iu⸗o id aſſirmes, aut cum res eſt leuiſſima, quam credere aut non credere nihil refert, aut de qua alius citra iuramentum tibi adhiberet fidem. In iuramẽtorum aũt frequentia præſentiſſimum ineſt periculũ peierandi. Ob idque omni cura & uigilantia cauenda eſt immanis hæc beſtia. At uero per falſos iurare Deos, quantumcunq. ueritas & humana iuſtitia inſit peccatum eſt idololatriæ. Vti aũt infidelium iuramẽ-

Auguſt. to, ut ait ad Publi. Auguſt. in caſu neceſſitatis licitum eſt.

Ad primũ arg. Ad primum igitur argumentum rñdetur, expoſitiones illas interlineales non eſſe literales, ſed myſticas. Vnde in odium Arrianorum expoſitum eſt, nomen Dei ĩ uanum uſurpari, cum uerbum incarnatum quod per ſubſtantiã eſt nomẽ Dei, aſſerũt eſſe creatura, Altera uero expoſitio Deut. 5. ad infideles refertur, quorum impietas illa retunditur, ꝙ per ſaxa & ligna iurant,

Ad ſecũdũ arg. ac ſi ſint Dij. Ad ſecundum iam reſpõſum eſt, nomen Dei non tunc ſolum pro nihilo uſurpari, quando temerarie citra iudicium & prudentiam iuratur, uerum & tũc peius, dum falsè aut iniuſte deieratur. Ad

Ad tertiũ arg. tertium denique reſpondet S. Tho. quod ſicut ei qui ſcientia aliqua primum erudi tur, communia triuialiaq. documẽta primum exhibentur, ſic & ordo requirebat, ut communia ſtatim & quę in uſu frequẽtiora ſunt prohiberentur, per quæ homines ſeſe intelligerent grauioribus interdictos. Imo uero arbitror Deum idcirco exhorrendas blaſphemiarum formas nõ expreſſiſſe, quod illas tacẽdo apertius expreſſit eo uſque eſſe abominabiles, ut neque in lege eſſent nominandæ. Etenim qui Deum uerum nõ cognoſcit, nihil mirum ſi ad falſos peruertatur, quod tamen qui uerum adorat, blaſphemiis illum dehoneſtet, citra ullam legis poſitionem patet, q̃ ſit nefandum. Quin adde & hoc in uerbis huius præcepti meditandum, ꝙ ad exagerandum maieſtatem diuini nominis nõ ſolum prohibetur ut per ipſum nõ peieretur, uerum ne uane ore aſſumatur. Quare nõ ſolum ſub forma iurandi, uerum neq. in triuialib. colloquiis obloquendum de Deo eſt uane, eiuſve nomẽ ſine cauſſa depromendum. Et quamuis multa ſint diuina nomina, tamen quia omnia ſunt eiuſdẽ uirtutis, ſingulari numero dictum eſt, Nõ aſſumes nomẽ Dei tui in uanum. Tametſi Hebræi aliũ ſenſum ex hoc ꝑcepto eruũt nempe ꝙ illud nomẽ longe celeberrimũ, Adonai, adorandum eſſet, non tamẽ proferendum. Qua de cauſſa illud nuncupabant Græce τετραγράμματον .i. nomen quatuor literarum.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum tertium præceptum de ſanctificatione Sabbathi ſit recte poſitum.

Conſequenter de tertio præcepto, quod eſt ultimum primæ tabulæ, pari modo quęritur, an ſit congruẽ poſitum? Et arguitur a parte negatiua, Aut intelligitur ſecũdum ſpiritualem ſenſum, aut ſecundum literalem Secundum ſpiritualem non eſt ſpeciale, ſed generalis omnium ratio. Ait.n. Ambro. Lucæ 13. de Archiſynagogo qui indignabatur Christum curare Sabbatho. Lex in Sabbatho nõ ꝓhibet hominem curare, ſed ſeruilia opera, id eſt peccatis grauari, quod omni pręcepto prohibetur. Secundum autem literalẽ ſenſum eſt cœremoniale. Legitur.n. Exo. 31 Videte ut Sabbathum meum cuſtodiatis, quia ſignum eſt inter me & uos in generationibus ueſtris, hoc eſt rememoratiuum conditi a me mundi, pręcepta autem Decalogi non ſunt generalia aut ceremonialia, ſed ſpecialia & moralia, ergo hoc præceptum minime Decalogo congruit.

1. Argu. a parte negatiua.

Ambr.

Secun-

Arg. 2. Secundo. Pręcepta Decalogi omnia tanq̃ iuris naturæ lege etiam Euangelica obſeruani: Euangelici aũt neq. Sabbathũ ſeruamus, neq. uero Dñicum die Iudaico more quippe q & cibos paramus, & alia hmõi exercemus, q illis non licebant, ergo non ꝓprie pceptũ hoc ad Decalogũ pertinet.

Arg. 3. Tertio. Cuiuſcunq. pcepti Decalogi transgreſſio eſt genere ſuo mortale piaculum: an ueteri aũt lege licebat citra Dei oſtenſam Sabbathũ uiolare, circuncidebantur enim die octaua, et ſi incidiſſet Sabbathũ. Et Helias dum iter quadraginta dierũ perfecit, non ceſſauit Sabbathis. aliaq. id genus fiebant licite, ergo nõ eſt præceptum Decalogi. Contra uero ſtat ſcripturæ ſacrę teſtimonium.

Ad q. tribus concluſionibus rñdetur. Prima concl. Probō. Prima eſt. Præceptum ſanctificationis Sabbathi cõgruenter tertio loco poſitum eſt, idq. affirmatiuum eſt. Probatur. In inſtitutione religionis, ut dictũ eſt, prius debuerunt negatiuis pręceptis impedimenta verę religionis radicitus conuelli quæ quidem impedimenta ſunt, idololatria atq. irreuerẽtia. illis aũt conuulſis conſequens erat, ut præceptum religioſi famulatus adhiberetur. hoc aũt eſt pręceptũ ſanctificandi Sabbathi: ergo cõgruẽti loco collocatũ eſt.

2. Cõcl. Rõ pro concluſione. Secũda cõcluſio. Eodẽ tertio mãdato pręcipitur exterior Dei cultus, puta corporalis requies ad famulandum Deo. Probatur. Diuinus cultus, tã interior eſt, ut meditatio & mentalis oratio, q̃ etiã exteriori, ut ſacrificiorum oblatio, interior autem ſub exterarum rerũ ſimilitudinib. nobis qui ſenſibiles ſumus proponitur, ut per ceremoniam thurificandi inſtruimur quemadmodum orantis mens ſit in Deũ eleuanda. ſecundum illud Pſal. Dirigatur oratio mea ſicut incenſum in conſpectu tuo. ergo & exterior cult⁹ decuit pari modo per aliquod ſignum nobis ſignificari.

3. Cõcl. Tertia concluſio: Præceptum idẽ tertium appoſitiſſimè propoſitum nobis eſt ſub ſigno creationis mundi commemoratiuo, vt. ſ. quemadmodum tunc die ſeptima requieuit Dominus ab opere quod patrauerat, ſic nos ſeptima quaq. die ab operibus ſeruilibus ceſſantes, tẽpus feriemus quod recolendis diuinis beneficiis ſit dedicatũ. Probatur; Nam cum bonorum omnium fundamentum ſit, eſſe, ſit vt beneficiorum primum, unde reliqua omnia nobis prouenere fuerit noſtri plaſmatio, mũdiq. fabricatio, noſtri gratia conditi. Quapropter eiuſdem memoria beneficij uiã nobis pandit ad reliqua cõmemoranda. Vnde Exo. 26. præmiſſo pręcepto de ſanctificatione Sabbathi, pro cauſſa ſubditur, q à ſex diebus fecit Deus cœlum & terram, & ſeptima die requieuit. Oſtẽdit conclõ. Veruntamen haud deſunt circa hæc ũ ſingulas concluſiones dubitandi argumenta.

Rõ contra primã concluſionẽ. Etenim cõtra primã, quatenus aſſerit præceptum hoc eſſe affirmatiuum, offertur forma ipſa præcepti, quę vñ non affirmatiua, ſed negatiua, ſicuti duorum præcedentium. Iubemur nanq. per illud in ſenſu literali nihil aliud quam ceſſare ab opere ſeruili, ceſſare autem eſt abſtinere ab opere, i. non operari, ſicuti ieiunare, eſt abſtinere a cibo, quod eſt non comedere. Solutio. Sed ad hoc reſpondetur pręceptum eſſe affirmatiuum. ſ. diẽ ſanctificare, i. ſãcto famulatui dedicare. Vnde Exo. 20. affirmatiue ponitur, Memẽto vt diem Sabbathi ſanctifices. Sed forma ſanctificãdi ſubditur. Non facies omne opus in eo. ſ. ſeruile, vt diuinis uacare queas. Idque Eccleſię inſtituto confirmatur, quæ generalem illum ſanctificãdi modum ſpeciatim expreſſit. iubens ut feſtis dieb. audiremus ſacra. Difficiliores autem ambigendi occaſiones nobis offert ſecunda conclõ. Eſt. n. prima oium dubitatio, vtrũ hoc pręceptũ exteriorẽ nobis tantum cultum iubeat, an uero ſimul internum opus? Eſt. n. Scotus qui lib. 3 diſt. 37. ſentire vr̃ hoc nos pręcepto iuberi dieb. feſtis bonũ habere mentis actuum circa Deum, nempe eius dilectionẽ. Id qđ explicatius aſſeruerat eo. li diſ. 27. dicens, ſingulare tp̃s implendi præceptum dilectionis Dei contineri iſto præcepto, ut. ſ. tali tẽpore manere vnuſquiſq. debeat apud ſe, recolligẽdo ſe & aſcẽdendo ad Deũ ſuum.

Prima dubitõ Scotus. Vnde fit cõſequens, ut teneatur tunc quiſq. cõteri, ut modum etiã charitatis ſeruet. Conſequiturq. ſubinde ſecundũ hanc opinionẽ, ut nomine ſeruilis operis a quo requieſcẽdũ eſt, nõ ſolum intelligantur mœchanica opera, idq. genus alias quib. homo homini ſeruit, uerũ potiſſime peccata, quibus homo mãcipiũ ſit dæmonis. Nam qui facit peccatum ſer-

nus eſt peccati. Opinio fuit Iſychij, quam ſuperiori articulo impugnabamus ꝙ hoc præceptum ſolum faciat ſpiritualem ſenſum de ceſſatione a peccatis. Iſti autẽ etſi non illũ tantũ, tñ illum putant eſſe præcipuum. Itaque qui in die feſto peccat, præter culpã, quã in alio profeſto die contraheret, peccat ruiſus feſtum contaminãdo. Quare duplici peccati macula inficitur, ac perinde vtrãque confiteri tenetur perinde ac ille qui in eccleſia homicidiũ facit, atq.
Alex. Alen. ille qui monialẽ vitiat. Sententia eſt Alex. Alen 3. parte, q. 42. mẽbro 5. art. 2. vbi expreſſe in ſolutione ad quartũ, ait fornicationẽ in die feſto duplicẽ habere malitiã. Atqui ab illo egregio doctore hanc opin. diſcipuli eius docti ſunt. Imo eadem appa
D. Tho. ret ſnia D. Tho. in hoc articulo, inter ſoluẽdum tertium argumentũ, ubi diſtinguit triplex ſeruile opus ſ. quo hõ ſeruit peccato, & quo ſcdm corpus ſeruit homini, & quo ſeruit Deo. Et ſubdit, ꝙ opera ſeruilia primo & ſecundo modo contrariãtur obſeruantiæ Sabbathi, inquantum impediunt applicationem hominis ad diuina. Et ſubinfert, ꝙ quia magis hõ impeditur a rebus diuinis per opus peccati, quam per opus corporale alias licitum, magis cõtra hoc præceptum agit, qui peccat in die feſto quam qui aliud corporale opus licitũ facit. Cui pręterea ſnîæ patrocinari aper-
Ambro. te videtur Ambro. loco citato in 1. arg. ſu
Auguſt. per Luc & Aug. in lib. de decem chordis, vbi ait, Melius faceret Iudæus in agro ſuo aliquid vtile, quã ſi in theatro ſeditioſus exiſteret, & melius fœminæ eorũ die Sabbathi lanã facerẽt, q̃ ꝙ tota die in neomenijs ſuis impudice ſaltarẽt. Et, quod rem uehementius urget ſubdit, Tibi aũt, i. Chriſtiano, dicitur vt obſerues ſpiritualiter Sabbathum in ſpe futuræ quietis, quam tibi promittit Dñs, ſpes aũt hæc nõ fit niſi per internam dilectionem. Et certè rõ eidem
1 Ratio opinioni non tenuiter apparet fauere. Primum, ꝙ cum ſit affirmatiuum, vt dictum eſt, ad famulatum pertinens, famulatus autem Deo gratior ſit ille, qui intus in mente exhibetur, ad hunc potiſſimum non
2 Ratio obligare videtur. Adde quod cum iure diuino aliquam ſanctificationem, ut nomẽ ſonat iubeat, neceſſe eſt illam etiam ſecluſa Eccleſiæ ſanctione deſignare, quæ tamen alia deſignari commodius nequit, quam diuina dilectio per q̃ iuſtus ſanctificatur. His uerumtamen nihil obſtantibus reſpõſio dubitationis huius legitima eſt, vim iſtius præcepti non ad internam dilectionem aut contritionem, ſed ad exteriorem cultum extendi, ut cõcluſione 2. quæ S. Tho. eſt aſtruximus. Probatur: Reliqua cuncta Decalogi præcepta, præter octauũ & nonum in quibus concupiſcentiæ nomen expreſſum eſt, externa tantum opera iubẽt & prohibent, ergo & hoc pariter. Nulla. n. eſt rõ cur iſtud a generali regula excipias, qñquidem hic nulla fit mẽtio internus motus. Secundo id aperte monſtrat eccleſiaſticum inſtitutum, quo cultus hoc pręcepto iuſſus per hoc determinatur, qđ eſt miſſas audire. ut patet de conſe. diſt. 1. can. Miſſas. Quæ quidem præceptio a traditione uſq. & Canone Apoſtolorum originem duxit, ut ibidem patet. can. Omnes fideles. Cum ergo eccleſia cultũ hoc præcepto incluſum perinde ſuo ſtatuto exprimeret, atq. diuini præcepti confeſſionis tempus ut ſemel in anno fieret determinabat, & hæc ſui præceptio ad cultũ noſtrũ tãtũ externũ arctet, palã eſt iure diuino non eſſe illic aliũ contentum, quoniã alias niſi illum explicaret, non fuiſſet fida diuini iuris interpres. Dixerim: Ad cultũ tantũ externum, vt illũ tamẽ interiorem actum nõ excludam, a quo exterior proficiſcitur ſcilicet uelle audire Miſſam cũ decenti reuerentia & attentione, ut ſit actus humanus, non tñ nos cogit ad aliam ſeu dilectionẽ, ſeu contritionem. Et confirmatur hæc rõ, quia ut receptiſſimus Eccleſiæ uſus habet, præter ceſſationem ab opere ſeruili, nullus cultus eſt in pręcepto diebus feſtis pręter illum quem Eccleſia exprimit, temerarium ergo eſt ligamen aliud ſuperaddere. Tertio arguitur: Præceptum dilectionis Dei, vt ſupra dictum eſt, non eſt in Decalogo incluſum, ſed extra in fronte præfixum tanquam omnium finis: ergo pręcepta Decalogi diſtincta ſunt prorſus a præcepto dilectionis. Quarto arguitur: Finis præcepti, ut ſupra monſtratum eſt, non cadit ſub præcepto, quia pręcepta non dantur niſi de medijs, ſicuti pręceptum, ieiunij non obligat ad carnis macerationem, ſed ad abſtinentiæ modum ab Eccleſia

Solutio prioris dubij.

Probat̃ aſſertio pręfata.

Altera rõ eiuſdẽ aſſertionis.

Confirmatio.

Arg. 3.

Arg. 4.

præſcri-

præſcriptum, licet maceratio illa ſit finis.
Cum ergo finis præceptorũ Decalogi ſit
diuina dilectio, fit, ut illa ſub nullo illorũ
Arg.5. comprehendatur. Et quinto eadem confir
matur concluſio, quia eiuſmodi præcepta
non obligant ad charitatis modũ, ſed poſ
ſunt quãtum ad ſubſtantiam operis extra
charitatem impleri, ita ut euitetur pecca-
tũ. Abſque ulla ergo rõne, imo cõtra ratio
nem ſingulare hoc adſcribitur huic præce
pto, ꝙ obſeruari nõ poſſit ſine modo cha
ritatis, & tñ contraria opinio id cõtẽdit,
aſſeuerans ꝙ in die feſto tenetur ſe homo
Arg.6. ad gratiam diſponere. Sexto arguitur ꝙ
hoc præceptum non obliget ad contritio
nem. Eſt n. citra cõtrouerſiam religionis
mandatum, contritio aũt non eſt actus re
ligionis, ſed pœnitẽtiæ, quę ſingularis eſt
Arg.7. uirtus, iuſtitię annexa. Præterea, ſeptimo
occurrit ſane mihi ingentiſſimum argm̃
contra hanc opinionem, ꝙ ſi hoc nos præ
ceptum ad contritionem obligaret atque
ad ueram dilectionem Dei impendio quã
periculoſum eſſet ꝙ tot Eccleſia multipli
caret feſta, eſſet n. hoc Chriſtianorum ani
mos irretire & in arctiſſimas anguſtias
conijcere, nempe ꝙ tam crebro ad rẽ tam
Arg.8. arduam teneremur. Deinde octauo argui-
tur, ꝙ hoc præceptum non obliget ad nõ
peccandum in die feſto, obligatione alijs
mãdatis adiecta. Præcepta omnia moralia
nõ in ſenſu ſpirituali & metaphorico, ſed
ſcdm̃ planam literam intelligenda ſunt, ut
cunctis eſt cõfeſſiſſimum. quia ſtylus mo
res inſtituendi nõ debet eſſe translatitius,
ſed planus, peccata vero non dicuntur ſer
uilia opera in ſenſu literali, ſed per meta-
phora. Cum ergo iubemur ceſſare ab ope
re ſeruili, nõ cohibemur niſi ab operibus
quæ cõi vulgo ſeruilia nũcupantur, puta
Confirmatio. quibus homines hominibus ſeruiunt. Et
hoc inde confirmatur, ꝙ quantum ad ius
Euaſio. diuinum attinet, eadem eſt ſubſtantia præ
cepti huius nobis modo ꝗ olim Hebręis,
illi autem ad nullum actum interiorem
obligabantur, ſed ad illos externos cultus
ergo neque nos niſi ad noſtros. Sed ais
propterea quod dies feſtus tempus eſt ſa
crum, quocunque peccato contaminatur,
ſicuti & locus ſacer. At contra hoc eſt ma
nifeſtum argm̃, ꝙ ſacrilegium non cõmit
titur niſi uel in perſonam rõne uoti, ut ſi
monachus uel ſacerdos fornicarius fuerit,
uel rõne eccleſiaſtici ſtatuti, ut ſi in loco
ſacro uel ſanguis uel ſemẽ effundatur. De
tẽpe aũt nulla extat lex. Accedit præterea,
ꝙ neque locus ſacer quolibet peccato cõ
taminatur, niſi duobus his modis nomina
tis. Nam etſi ĩ eccleſia blaſphemes uel pe
ieres, non committis ſacrilegiũ, cur ergo ſi
id perpetres in die feſto? Colligamus er
go peccatũ in feſto commiſſum nõ eſſe ſa
crilegiũ, atque adeo circunſtantiam feſti
non eſſe confeſſu neceſſariã. licet acciden
tarie aggrauet. & ideo conſilium ſit eã cõ
fiteri. Neq. tale præceptũ obligat ad aliũ
actum interiorem, ꝗ ad illum qui ꝑ exte
riorẽ eſt neceſſarius, ſ. uere audire Miſſam
ea attentione, ut ſit actus humanus. Tam-
etſi cum internus amor & diuinorũ medi
tatio, finis huius pręcepti ſit, ad hoc maxi
me ſunt Chriſtiani feſtis diebus animan-
di & alliciẽdi, & ut a peccatis caueãt. Sũt
hic aũt q̃ claritatis (ut cẽſent) gratia duos
fines præcepti huius dignoſcant, nẽpe alte
rum immediatum, qui eſt audire Miſſam,
ad quem tenemur, alterũ uero mediatũ,
qui eſt mentis eleuatio per charitatẽ, ad
quẽ minime obligamur. Ego uero, licet di
ſceptatio in nomine uideatur uerſari, illũ
priorẽ, nõ finẽ appellauerim, ſed ſubſtan
tiã pcepti. Habet n. duo mẽbra, alterũ ne
gatiuũ, ꝙ eſt ceſſare a ſeruili opere, alterũ
uero affirmatiuũ, ꝙ eſt cultus ab eccleſia
pſcriptus. Et hoc ſcdm̃ eſt finis, nõ tã pce
pti, ꝗ prioris eius mẽbri. Igitur ad auctori
tatem S.Th rñdetur, ꝙ cũ ait peccata ad- S.Tho.
uerſari obſeruantię Sabbathi, non intelli
git quãtũ ad ſubſtantiã pcepti. ſed q̃tum
ad eius finem, refertur n. pręceptum hoc
ad vacãdum Deo & diuinis, cui quidem
fini pugnantius obſiſtit peccatum ꝗ opus
ſeruile, ob idque peius eſt fornicari in die
feſto, ꝗ cauare. nõ ꝙ ꝑ fornicationẽ uiole
tur feſtum, ſed ꝙ peius per ſe peccatum ſit
& intentioni Dei repugnantius. Et hoc ip
ſum eſt quod ait Aug. Quod autẽ ibidem
ſubdit ſcilicet Chriſtianis obſeruandum
eſſe Sabbathum ſpiritualiter, non dicit,
quaſi illa ſit ſubſtantia præcepti, vt qui ſic
non ſeruauerit, tranſgreſſor eius ſit: ſed
quòd ille ſit modus, ſi ſeruandum eſt ad
intentionem præcipientis, vt ſeruetur in
ſpe futuræ quietis, quam nobis promittit
Dominus,

Dominus, & ꝙ iſte ſit ſenſus, patet manifeſtè quoniam confert Chriſtianum illic cum Iudęo, dicens, quòd Iudæus ſeruabat illud in figura, nos autẽ ſeruare debemus in ſpiritu. Et tamen quantum ad ſubſtãtiã præcepti, eodem modo tenebantur illi ſicut nos. Fit ergo, vt ille ſenſus ſpiritualis, nõ ſit de ſubſtantia præcepti. Ad verbum autem Ambroſij patebit ſuo loco reſponſio, vbi & mens D. Tho. apertior fiet. Rõ autem prior, quam cõtrariæ opinioni ſubiecimus, id tantum euincit quod internus famulatus per charitatem ſit finis præcepti inde tamen conſequit, vt cadat ſub ꝑcepto. Ad poſteriorem aũt negatur, talium ſub hoc præcepto cõtineri cultum, quam quem eccleſia determinauit. Circa tertiã concluſionem id tantum animaduertendum eſt, ꝙ hoc pręceptũ partim morale, partim uero ceremoniale. Iam. n. ſupra dictum eſt morale præceptum elici, vt concluſionem de iure naturæ. Vnde cum eodem iure teneantur quicunque mortalium Deum colere, conſequens inde fit, vt tempus aliquod debeant de alijs negotijs ſuccidere, eidemq. muneri dedicare. N. ſecũdum ſapientem cuicunque rei naturę iure, ſuum debetur tp̃s, vt refectioni, ſomno, & alijs officijs Quin age, ſuauitatem perpende & lenitatem pręceptorum Dei & ſi nulla nos lex colendi Deum requiem indixiſſet aliquorum dierum, ratio ipſa naturæ, quæ lucẽ, ad laborem retulit, & tenebras ad quietem depoſcebat, vt dies aliquot ſeriaremur, quibus labores interpellando recrearemus animos Cui ergo dies illos negotio mancipare melius valuiſſemus, quã Deo noſtro colendo? Et ideo ſuper hoc nulla poteſt eſſe eccleſiæ diſpenſatio Poteſt inquam eccleſia, quæ iure poſitiuo dies feſtos ſtabiliuit omnes, vt ſupra diximus, vel tollere, vel mutare, ſaltem factũ teneret, licet Spiritus ſanctus id non permitteret, quia pernicies eſſet. Haud tamen ulla fieri vnquam poteſt diſpenſatio, quin hõ tp̃s aliquod ſeu dies, ſeu horas teneatur diuino cultui deputatos impẽdere. Quod autem dies iſti aut alij feſti fiant, ceremoniale eſt, in quod ſubinde eccleſia ius habet. Ceremonia autem omnis figura eſt, aut commemoratiua, aut pręfiguratiua, Significabat ergo præceptum hoc in ſenſu

Tertiũ Decalogi pręceptũ partim eſt morale, partim ceremoniale.

literali creationis beneficium, tanquam illius memoriale. In ſenſu autem allegorico pręſignabat requiem Chriſti in ſepulchro, quæ dies etiam fuit Sabbathi, quaſi tunc ab opere redemptionis requieuerit. Sed & in ſenſu tropologico, qui ad mores per metaphoram pertinet, ſignificat ceſſationem a peccatorum operibus. Quare ſecundum illum ſenſum non erat ſpeciale præceptum, ſed referebat generalem rationem omnium, quibus ab hac ſeruitute peccati arcemur. Ac demum in ſenſu anagogico ſignificabat ſempiternã requiem, quæ nos manet in cœlo. Conſtituitur ergo in Decalogo ſecundum literalem moralemq; ſenſum. Vnde ob tam multiiugã Sabbathi ſignificationem, cum aliæ complures eſſent in lege feſtorum ſolennitates, de hac ſola in Decalogo mentio habita eſt qua reliquæ comprehenduntur. Nã cæterarum ſingulæ ob particulare beneficium fuerunt inſtitutæ, illud autem creationis fuit uniuerſale. De feſtis autem illius legis, & quemadmodum illorum ſingulis ſingula noſtra reſpondeant, videbimus quæſtione proxima Atqui per hæc ratio liquet, cur fuerit eccleſia catholica a ſeculo vſque Apoſtolorum in diem Dominicam mutatum. Nam ratio illa literalis commemorandi beneficium creationis, altius mutata eſt beneficium recreationis, quæ facta eſt à Chriſto per gratiam, hoc enim beneficium Dominica die reſurgendo abſoluit, quæ fuit in ſtatu gratiæ lux prima, infinitum præſtantior illa, de qua tunc dixit Deus, Fiat lux. Pręterquam quod & dies illa prima creationis mundi, Dominica etiam fuit, quandoquidem ſeptima fuit Sabbathum. Figura autem allegorica Chriſti quieſcentis in ſepulchro, præſente veritate ceſſauit. Senſus autem anagogicus perpetuę quietis cæleſtis multo aptius congruit Dominicæ diei. Volubilitas enim huius mundi curriculo hebdomadæ ſignificatur, immutabilis autem fœlicitatis æternitas ſignificantius exprimitur Dominica die.

Rõ abolitionis Sabbathi & mutationis ĩ diẽ Dñicã.

Altera ratio.

Ad primum igitur argumentum quod auctoritate Ambroſij procedebat, reſpondetur, patrem illum myſticorum ſenſuum amatorem, intellectum eiuſmodi Iudæis obieciſſe, ꝑpterea quod opera miſericordia

Ad primũ arg.

diæ in Sabbatho fieri nõ ferebant, & ideo cum dixit illo præcepto peccatorũ opera prohiberi non id intellexit in ſenſu literali, in quo ſita eſt ſpecialis pręcepti ſubſtantia, ſed in ſenſu tropologico, qui generalis eſt, oĩum præceptorum u..rus. Ad ſecũdum reſpondetur, ꝙ Sabbathi obſeruatio apud Iudæos erat figuralis, & iõ ſtrictiore religiõe illud ſeruabat, adeo ut neq. cibos igne poſſent parare, ut patet Exod. 16. & 35. nẽpe, ut illã ceſſationẽ Dei, a mundi fabrica ad uiuum exprimerent. Nam figura, cũ ſit rei ſignum, dẽt ueritatẽ uſq. ad minima fideliſſime referre. Nos aũt non ob illum figuralẽ ritũ ſed inſtõne Eccleſiæ tũ dies Dñicos tũ feſtos alios feriamur. Quapp congruẽtius naturali iuri eiuſmodi feſta colimus, nẽpe, ut & victui neceſſaria naturali more paremus. Et nobiſcũ ſup reliquis quæ neceſſitati naturæ ſeruiunt, facilius diſpenſetur. In tertio igitur argumento uaſtiſſimus aperitur campus eorũ, quæ nobis diebus feſtis, tum licitè permittuntur, tum diſpẽſatione indulgentur. Sunt.n. vſq. adeo multa, ut uix queant ſub numero cõprehẽdi, ideoq. tãtummodo eorum capita teneri memoria poſſunt. Et primum cũ in hoc præcepto aliquid ſit negatiuum, vt dictum eſt, ſ. ceſſare a ſeruili opere, atq. alterum aſſirmatiuum, ꝙ eſt ſacrum audire circa utrũque perpendenda illa ſunt, quib. citra iniuriam uiolatur præceptum. Vnde primum omnium ſupponẽda eſt illa ſupratacta diſtinctio S. Thõ. ꝙ operum ſeruilium alia ſunt peccata, quibus dæmoni ſeruitur. Et hæc ſunt per omnia mandata uetita, ſignificata uero hoc ſingulari in ſenſu morali metaphorico. Alia uero ſunt, quib. ſecũdum corpus homo hoĩ ſeruit, ut mechanica. Et hęc ſunt iſto præcepto ad literã interdicta. Sed alia ꝓterea ſunt quib. ſeruimus Deo, nẽpe quæ ad eius cultum attinent. Et hęc adeo nõ reſpuuntur iſto ꝓcepto, ut ſint ad eius finẽ impendio conducẽtia. In hoc.n. ab aliis ſeruilibus abſtinemus, ut inſeruiamus Deo. Sex ergo capita ſunt per quę illa iudicare poſſumus quæ Sabbathis licẽt. Primum eſt hoc quod modo diximus, ſ. ſi ſit ad Dei cultum pertinens. Inter hæc autem ſunt gradus. Primum obtinent ſpiritualia, quæ ab ſpiritu increato ſupernaturaliter nobis donantur, ut eſt ſacramentorum adminiſtratio, quib. gratia confertur in qua uita ſpiritualis conſiſtit. Quapropter & antiqui circuncıſione miniſtrauãt in Sabbatho, ſi octaua tũc incidiſſet dies. Vnde Chriſtus Io. 7. Circuciſionem homo accipit in Sabbatho, ut nõ ſoluat lex Moyſi. Et nos quoque omnia adminiſtramus ſacramenta. Atq. illa inſuper quæ ad altaris miniſteriũ attinent, exercemus. ſ. prædicamus, oramus, & ea legimus quæ ad meditationẽ & animi refectionẽ cõferunt. In ſecundo gradu ſunt illa corporalia in quibus cultus ẽt per ſe conſiſtit ut erat antiquis arcam teſtamenti deferre, & nobis baiulare ſanctorũ ſtatuas, crucẽ & hmõi in proceſſionibus. Ad hęc organis canere, & aliis inſtrumentis, de quibus operibus illud intelligitur Matth. 12. Sacerdotes in templo Sabbathum uiolãt, ſ. corpore labores exercent, & ſine crimine ſunt. In tertio gradu locantur illa quæ ſacrorum ſunt pręparatoria. Sed hęc tripertita. Nam quædam adeo ſunt propinqua cultui, ut ſine illis fieri nequeat, ut antiquitus ſacerdos animalia, quę Deo litabantur, mactabant, & torrebant, & nunc campanæ pulſantur. Alia uero ſũt quæ poſſunt præcedenti die fieri, & hęc nõ ſunt ſine cauſſa in feſto facienda, ſed antea præparanda, ut hoſtias coquere, & monumẽtorũ apparatus extruere, niſi forſan cõtinuatio feſtorũ exigat, ut in feſto fiat. Sed tñ alia ſunt, non quidem per ſe, ſed accidẽtariè ad diuinum cultum ſpectantia; ut colere agros pauperculę eccleſię uel hoſpitalis, aut ad eius ſtructuram uectare lapides. Et hęc neque ſine neceſſitate fieri in feſto debent, neq. ſine Pręlati facultate quãquidem opera ſunt uere ſeruilia, ideoque licet lex miſericordiæ in cauſſa ſit diſpenſandi fieri tamen nõ debent abſque epiſcopi diſpenſatione, uel ſaltem Parœciani, ubi ſic habet uſus. Secundum autem genus operum, quæ in feſto licent, eſt ſpiritualium actionum, quæ ab ſpiritu noſtro proficiſcuntur, ut docere conſulere & id genus alia. Seruile.n. opus idem eſt quod corporale. Nam corpus eſt quod animę ſeruit: quare quæ ad animam attinent, non connumerantur ſeruilibus. Attamen non inde infertur, mechanicharum artium exercitium in feſto eſſe permiſſum, etſi artes illę intellectuales quoq; ſint. Qm̃ non de

Ad ſecũdum.

Ad tertiũ arg.

Diſtin. Sex capita unde poſſis internoſcere q̃ liceãt dieb. feſt. ſ.

Primũ.

Secũdũ genus operum q̃ in feſto licet.

ſuo ſtatū principio, uerū & de fine penſandi eſt ſpiritualium ratio. Sciētiæ ergo quarum finis eſt intellectum illuminare ſpirituales ſunt, illæ uero quarum finis in fabricato opere poſitus eſt, quę manibus conſiciunt, ob idque mechanicę dicuntur, ſeruiles habentur. At uero ſunt nonnulla ſpiritualia quæ eccleſia bona cauſſa in feſtis interdixit, ut ius dicere, & cauſſas agere & iuſ iurandum ſolenniter in iudicio, niſi cauſa pacis præſtare, ut patet extra, de feriis, c. omnes dies & c. conqueſtus. Tametſi hæc in grauēti atroci extraque ordinario crimine diſpenſationē quoq. admittant. Vt ſi publicus latro, aut maieſtatis læſor caperetur in feſto, liceret eum ſubitō in ſupplicium rapere. Et religionis gratia hæretici in ſolēni feſto ſolēt igni admoueri. Tertiū genus & caput eiuſmodi licitorum operū eſt, quę quāuis ſint corporalia, nō tamen ſunt propriè ſeruilia. Nam inter corporalia quędam extant genere ſuo ſeruilia, quorum exemplum in mechanicis poſitum eſt: quædam uero genere ſuo libera, ut artium liberaliū opera, qualis eſt muſica, & figuras geometricas in abacho ducere, quę certū eſt licere in feſtis. Quædam autē ſunt & libera, & ſeruilia cōia, de quib. dubiū eſt, an liceant, ut ſunt ſcribere, itinerari, uenari, &c. Et quidem ſi ſcribere ad id duntaxat reducatur, quod eſt cum abſentib. loqui, ut ſcribere epiſtolas, aut orationes habendas ad populum, aut prælegendas lectiones, liquet eſſe licitum, ſi autem ad opus ſeruile uergat ut ſtata mercede tranſcribere, aut alia ratione calamo mereri, id minime fas eſt, itinerari autem audita Miſſa, maxime illis qui in itinere ſunt, mos quarundam prouinciarum admittit. Sed animi gratia uenarum ire, claret nō eſſe ſeruile opus. Quarta cauſſa ob quam nefas non eſt operari in feſto, ſubiungitur neceſſitas. Primum illorum, quæ ad diurnum uictum pertinent, hoc eſt ad condiendos cibos igneq. parandos: qualis eſt coquorum opera, & eorum qui paſtillos farciunt, & laniorum ac macellariorum. Piſtores autem nō excuſantur, neque furnarii, nam panis poteſt pridie feſti confici, niſi tantus eſſet feſtorum concurſus, qui id exigeret. Secundo ex neceſſitate ſalutis corporeæ excuſantur medici, pharmacopolæ, & ſanguinis miſſores. Et qui fugiunt propria pericula, exemplo Heliæ, qui fugit in Sabbatho a facie Iezabel. Vnde Chriſtus Io. 7. Mihi indignamini, quia totum hominem ſanum feci in Sabbatho? At uero pharmacopolę non excuſantur niſi ſecundum neceſſitatem diei præſentis. Eſt. n. ſeruilis ars, quam ſola neceſſitas facit in die feſto licitam. Tertio & neceſſitas cōmunis ſalutis reipublicæ excuſat milites, in bello, & qui illis aggeres & uallum ducunt, & qui quoſuis alios labores perferūt. Qua ratione, ut legitur 1. Mach. 2. Machabæi hoſtile prælium Sabbathis propulſare prudenter decreuerunt. Deinde & propter particulares neceſſitates licita ſunt opera in feſto. Vnde Deut. 22. Non uidebis ouem fratris tui aut ouem errantem, & præteribis, ſed reduces fratri tuo. Cui alluſit Chriſtus Matth. 12. Quis erit ex uobis homo, qui habet unam ouem, & ſi ceciderit in Sabbatho in foueam, nonne tenebit & leuabit eam? Et per id excuſamur, dum conflagrationib. occurrimus, & inundationib. Quin ēt tempore meſſis flāte aura iuſte perpurgantur grana. Imo uero ubi aeris inclementia timetur, poſſunt & areæ teri, atq. etiam, licet hoc nō tam facile ſit permittendū, & ſegetes meti. Quāuis in his caſib. ubi ambigitur an neceſſitas urgeat, conſultius eſt antiſtitem adire, uel ſaltem parœcianum, per quem hæc liceant. Atqui ex hoc capite excuſantur ēt illi, qui munia reipublicæ neceſſaria exercent, quæ non poſſunt ſine graui iactura feſtis omnibus interpellari, qualia exercent nautæ, curſores, muliones, & qui iſtis ſeruiunt, ut mareſchali ueterinarij, qui ſoleis ferreis beſtias calceant, & qui furnos conflandi uitri accendunt. Sunt qui & eandē facultatem illis faciūt, qui lateres coquūt, & calcem. Sed in his non tantum uideo neceſſitatis. Adde quod & propter reipublicę ornatum licet opificibus in feſtis operari, ut in torneamentis, tametſi ſalubrius ſemper ſit diſpenſationem procurare. Atqui ſicut neceſſitas immunes facit a tranſgreſſione legis cōmunis, ſic & a tranſgreſſione particularis. Licet. n. aduocatis in feſto iudices informare, & inſtante neceſſitate etiam ſcribis aliquos actus agere. Quinta cauſſa quę a trāſgreſſione feſti operarios excipit, eſt Eccleſiæ conceſſio. Indulget. n.

Tertiū argum.

Quarta cauſſa.

Quinta cauſſa.

Alexan.

Alexan.3.c.licet.de feriis,ut poſſint in feſtis piſcatores haleces piſcari. Et idem eſt de thinnis atq.aliis piſcibus, qui ſolo uno anni tempore eodemq.breui capiuntur. Sextum deniq.excuſationis caput eſt conſuetudo. Prohibetur in dicto c.omnes, de feriis mercatur fieri in feſto. Sed iam creberrima conſuetudo eſt nundinas in feſto celebrari. Conſuetudines autem tūc a culpa liberant,quando ſunt rationi congruētes, & prælatorum conſenſu introductæ, & antiquitate receptæ. Ecce de membro negatiuo huius præcepti,quod eſt ceſſare ab opere ſeruili. Affirmatiuum autem, ꝙ eſt audire ſacrum, uenerantius obſeruandum eſt, neque quacūque de cauſſa omittendum,niſi ſit ualde vrgens, vt ſi cauſſa ſit fugiendi periculum mortis, aut ſeruiendi infirmis,qui citra periculum relinq. ſoli nequeunt, aut ſi timeretur puellæ raptus & ſimilia, quāuis & i hoc inualeſcere poſſit conſuetudo. Vbi.n.in more eſt nubiles puellas non exire in publicū, nullam contrahunt culpam non prodeuntes in tēplū. Quin uero ſi mater aduerſum quidpiam filiæ timeret, poſſet domi manere eius cuſtos. Et ꝑterea ſi maritus zelotypia aſtuās uxorem cohibeat ne in ſacrū progediatur parere ipſa tenetur. Et pariter ſerui & famuli dum herus uel iter eis imperat, uel aliud negotiū, licet ſacrū non audiant. In ipſum aūt herū refundetur noxa ſi abſq.cā ſeruum impediat,quo minus Miſſam audiat. Id aūt qđ impræſentiarū occaſionē quibuſdā hęſitandi offert, eſt, utrum illa omnia quæ dicta ſunt in die feſto licere,illicita ob id fiant ꝙ pro mercede exhibentur? Inuenias.n.nonnullos hac opinione captos ꝙ qui præcipua intentione ob mercedem operantur in feſto, ipſius ſunt tranſgreſſores, ſi autem officium ſuum propter neceſſitatem potiſſime præſtent, licet eis acceſſorium ſtipēdium recipere. Imo alij cenſent, ꝙ qui diues eſt, tenetur in feſto gratis opera miſericordię facere. Iſtorum autem ſcrupulus hoc habet,ſi ullū habent fundamentum, quod opus ſeruile eſt illud quod ſit in obſequium alterius, qui autem mercede operatur, alteri ceu ſeruus obſequitur, ſit ergo illud opus ſeruile. Nam quando neceſſitas in cauſſa eſt,ut opera in feſto ſint licita, eo eſt, quod illa tunc opera liberis cum ſeruis communia ſunt. Si ergo pacta mercede efficiuntur ſeruilia,fient ſubinde illicita. At uero citra ullum ſcrupulum, quod articulo pręſenti etiam. Caietanus agnouit, quoduis opus quod uel propter neceſſitate, uel propter conſuetudinem, uel propter quācunque cauſſarū,quæ modo a nobis recenſitę sūt licitum in feſto eſt,manet perinde iuſtum quamuis,non fiat niſi præcipuo mercedis intuitu. Spes enim lucri non facit opus ſeruile,ſiquidem & liberorum opera, qualis eſt negotiatio,& muſica, & uenatio,& militatio, & ſimilia, propoſitam ſibi habent mercedem. Et uice uerſa ſeruile opus gratis etiam impendi conſueuit, vt opus mechanicum. Neque hoc quod eſt alteri obſequi conſtituit ſeruile opus. Nam & liberorum opera fieri ſolent in obſequium alterius, & conuerſo ſeruilia in obſequiū ipſius artificis. Præterea arguitur. Famuli ſtipendia recipiunt pro famulatu etiam in feſto impēſo, quin uero muſici pręcipue ſeruiunt in feſtis atq. in Eccleſiis pro mercede. Poſt hęc arguitur. Quamuis opera in die feſto ſint neceſſaria, non tamen opifices & artifices tenentur illa gratis pręſtare, quia non ſunt neceſſaria propter inopiam perſonarum, ſed ex natura rei, ut in ſuperioribus exemplis patet; ergo illa licite poſſunt ſolum propter mercedē exequi, alter non facturi,poſſuntque peride de pretio paciſci. Nullatenus ergo ratione mercedis aut præmij perpendendum eſt quodnā ſit ſeruile opus. ꝙ vero minime, ſed per capitales cauſſas paulo ante commemoratas. Itaque ſi docere ſcientiam licitum de ſe eſt in feſto, licebit etiam operarum precium exigere, & pariter aduocatus ſi conſilium reſpondeat in feſto. Idēque cēſeto de medicis & de aliis infirmorum adminiſtris. Ex quo fit, neq.ſtudere in die feſto lucri cauſſa,illicitum eſſe. Nam alias etiam ſcholares ius violarent ſi in feſto literis uacarent, nam pleriq.id faciunt ſpe lucri. Et nihil refert lucrumne poſt lōgum tempus exſpectes, an in præſenti recipias. Neque refert doctorne & aduocatus diues ſit, an pauper. Tametſi diuitib.conſilium ſit, dies feſtos aut diuinis dicare, aut cauſis pauperum largiri.

Quib.de cauſſis poſſit qs citra noxam die feſto nō intereſſe ſacris.

Quorūdā ſcrupulus.

Rō dubitandi.

Caiet.

1.Ratio

2.Ratio

ARTICVLVS V.

Vtrum quartum præceptum de honorandis parentibus, congrue tradatur.

Arg. 1. Diutius nos præcedentes quæſtiones remoratæ ſunt. Hæc autē de quarto præcepto facillimæ expeditionis eſt. Arguitur nihilominus de more, ꝙ non fuerit cōgrue poſitum Præceptū, quātū ad pietatē attinet, quæ eſt pars iuſtitiæ, nō quidē directa eius ſpecies eſt, ſed potētialis. Sunt autē multæ aliæ ſimiles iuſtitiæ partes, ut habes apud S.Th. 2.2.q.80. D.Tho. ut obſeruantia, gratia, ueritas, &c. non ergo hoc tantū debuit poni affirmatiuū præceptū ſed ſimiliū uirtutū inſuper alia. Se Arg. 2. cundo, Nō ſolū parentib. uerū & patriæ, & ſanguine cōiunctis debetur ex pietate cultus, ergo mancū fuit præceptū, ꝙ ſolos Arg. 3. parentes colere iubet. Tertio, Neq. parentib. ſolus debetur honor, uerū & ſuſtentatio, ergo & in hoc fuit ē mutilū, ꝙ ſolum Arg. 4. honorē expreſſit. Quarto, neq. cauſſa illi ſubiuncta, uidelicet ꝙ parentib. morigeri erunt longæui ſup terra, ut legitur Exod. 20. in uniuerſum uerū hēt, inuenias.n. parētib. obedientes, eoſdēq. tenera ætate luce ſublatos, uideaſq. cōtra multos rebelles q longo fruunt ut ſenio, non ergo cōgruēter poſitum eſt. In contrarium facit ſcripturæ auctoritas.

Conclō rñſiua. Quæſtioni una ſatis eſt concluſio breuiſſima. Congruentiſſime trib. præceptis Probō. dilectionis Dei, proxime quartum de reuerendis parentibus ſubiunctum eſt. Probatur, præcepta primæ tabulæ dilectionem Dei, ut dictum eſt cōmendant, & præcepta ſecundæ, dilectionē proximi, inter proximos autem maxime proximi ſunt parētes quippe quib. id, quod ſumus ſcdm Deū debemus. Sunt.n. particulare principium noſtri, ſicuti Deus uniuerſale oīum, ergo locus huic præcepto debitus, proximus loco eſt diligendi Deum. Eſt enim pietas in parentes illi, quæ Deo debetur, adeo affi- Ariſtot. nis, ut 8. Eth. Ariſt. compoſite dixerit, Diis & parentibus neminem poſſet æqualia re Cicero. pendere. Et Cicero in Oratione poſt redi tum: Parentes inquit, chariſſimos habere debemus, quod ab his nobis uita, patrimonium, libertas, ciuitas tradita eſt, in primis autem Deum, cuius beneficio hæc omnia tenemus.

Circa materiam ergo primi argumenti id animaduertendum eſt, ꝙ in capite libri octaui luculentius expoſuimus, uidelicet partes iuſtitiæ alias eſſe ſpecificas, ut diſtributiuā, & cōmutatiuā, alias uero potētiales, hoc eſt illi annexas, utpute quæ cū non integram habeant rationem iuſtitiæ, non directe ei ſubduntur, ſed tamen propter aliquid utiq. cōmune reducuntur ad illam. Ratio nanque iuſtitiæ eſt, eſſe ad alterum, cui æquale debito redditur, religio Ad primū arg. ergo conuenit cum iuſtitia, quia eſt ad alterū, puta ad Deū, cui tñ nequimus æquale reddere, atq. in hoc deficit a iuſtitia. Ad religionē aūt ſpectant præcepta primæ tabulæ, quæ eſt uirtus annexa iuſtitiæ. Pari ratione pietas, quæ eſt ad parentes, quib. æquale reddere non poſſumus, eſt pars potentialis iuſtitiæ. Et ſimiliter obſeruantia, quæ eſt reuerentia hominib. od uirtutem exhibita. Nā neq. uirtuti æquale præmiū reddi ab hominib. ualet, ut 2. Ethi. ē apud Ariſt. Quare hæc uirtus ad quartum præceptū reducitur, ſicut ſupra in illo uerbo adnotauimus, Leuit. 19. Coram cano capite conſurge. Liberalitas autem alio poplite claudicat, ne ſit prorſus iuſtitia, nēpe, ꝙ in beneficiis conferēdis uerſatur, quę nō ſunt debita, ſicuti & gratia quæ non rōne debiti, ſed rōne honeſtatis beneficia repēſat. Hęc ergo omnia reducuntur ad hoc præceptum. Iam enim ſuperiori quæſtione dictum eſt in Decalogo, illa præciſè debuiſſe locari, quæ abſque ullo ſapientum officio, elicere ex naturæ principiis rō poſſet, niſi ubi nubila eſſet, hæc autem nonnullo ſapientum adminiculo opus habent, quo plene percipiant, præterquā ꝙ filiorū debitū ad parētes, cunctis eſt mortalib. cōe, reliqua uero, ſpālia, ſub gñali uero ſpālia militant. Ad ſcdm ad eundem prope modum reſpōdetur, ꝙ ratio quare patriæ, & Ad ſecūdum. ſanguine agnatis, atq. aliis neceſſariis noſtris debitores ſumus, parentes fuere, qui Ad tertiū arg. nos tali loco & ſanguine genuerunt, & iō cum præcepta Decalogi, ut dictū eſt, ſint prima legis principia, abunde parētes pro cunctis nominati ſunt. Et eodē reducitur ſolutio tertii argumenti, nempe ꝙ honor

pa-

parentibus ac cunctis filijs per ſe debetur, ſiue locupletes ſint, ſiue egeni. Suſtentatio uero accidit, ut debeatur, dum parentes egent, ad ea aũt quæ ſunt per ſe, ea reducũtur quæ accidunt. Ad quartum demum reſpondetur, cõgruentiſſimũ, ut ſuperiori q. expoſuimus, propoſitum fuiſſe huic mandato præmium longæuæ uitæ tranſgreſſoriq. ſupplicium breuis. Vnde Pau. 1. ad Timoth. 4. Pietas ad omnia utilis eſt promiſſionem habens uitæ quæ nunc eſt, & futuræ. Nã cum uitam a parentibus ſecũdm Deum ſuſceperimus, qui gratus illis eſt, meretur non ſolum æterna potiri, uerum & temporalem ſibi augeri: qui uero ingratus, illa orbari. Ob idq. adeo Solon, ut Cic. pro Sex. Amerino refert, nullum parricidijs ſupplicium conſtituit, cujus cauſſam interrogatus reſpondit, ſe id neminem facturum putaſſe. Romani autem intelligentes, nihil eſſe tã ſanctum, ꝙ aliquando non uiolaret audacia, ſupplicium in parricidas quã maxime congruẽs excogitarunt, nempe ut in culeum inſuti in flumen deijcerentur, ut his rebus oĩbus de repente carerent, nempe elementis ac beſtijs, ex quibus oĩa nata eſſe feruntur, uidelicet ne cœlum uiderẽt, nec ſolem, neq. uero aquã tangerent, neq. aerem ad reſpirandum, neq. terræ eius cadauera mandarentur, neq; adeo obijcerentur feris, aut beſtijs, ne uidelicet tactu ſuo, aut elementum aliquod ob beſtiam polluerent, qui ſeſe immaniſſimo ſcelere polluiſſent. At uero quoniam neq. præſentia hæc labentiaque bona ſub merito cadunt neq. aduerſa mala ſatis ſunt ad expianda piacula, fit, ut Deus occulto iudicio quandoque ſinat, ut boni exiguo hoc præmio careãt, & mali ſupplicio, quippe quos auctiora in altero manent ſeculo.

[Ad quartũ arg.]

ARTICVLVS VI.

Vtrum ſex reliqua præcepta conuenienti ordine, & modo tradantur.

DE reliquis ſex præceptis ſatis ſupra dictũ eſt, ſed ne ab ordine illo excludamus, arguitur, ꝙ non ſint ſufficienter tradita. [Primum argum.] Primum ſic. Alia ſunt pter homicidium adulterium, furtum, & falſum teſtimoniũ nocumenta, quæ ciuibus inferuntur, diminutus ergo fuit numerus. [Arg. 2.] Secundo Cõcupiſcẽtia in nono & decimo præceptis aut accipitur pro ſenſualitatis motu, ſecũdm illud Iacobi 4. Vnde bella & lites in uobis? Nonne ex concupiſcentijs, quæ militãt in mẽbris ueſtris? Aut pro uoluntatis conſenſu, ubi peccati ratio conſummatur, & pariter uirtutis ac meriti, ſecundũ illud Sap. 6. Concupiſcentia ſapientiæ perducit ad regnum perpetuũ, ſed prior quidem prohiberi non potuit, quia naturę corruptæ naturale eſt cum ratione pugnare, ſecundum illud Pauli, Video aliam legem in mẽbris meis repugnantem legi mentis meæ, aliàs ſenſualitatis commotiones eſſent mortalia peccamina, quod eſt falſum. Secunda uero uno quolibet pcepto prohibetur: Qui enim prohibet homicidium, una prohibet & eius uoluntatem, nihil ergo opus habuit peculiari mandato. [Arg. 3.] Tertio deniq. Homicidium adulterio & furto grauitate antecellit, non autem ſeorſum prohibita eſt eius cupiditas, non erat cur aliorum cõcupiſcentiæ ſeorſum inhiberentur. A parte contraria pugnat auctoritas ipſa legis.

[Concluſiua.] Ad quęſtionẽ poſtea, quæ ſuperius explicata ſunt, perfacilis eſt reſponſio, quæ unica concluſione continetur, Sex præcepta debita ratione prohibitionis tenore poſita ſunt. [Probõ.] Probatur. Duæ ſunt partes iuſtitiæ, facere bonũ, a maloq. recedere. Primum autem non cũctis promiſcue per ſe debetur, ſed perſonis certis, cui autem potiſſimũ debetur, eſt Deus. & ſecũdm illum, parentes. ſed tamen iniurijs & ui minime lędere, omnibus debitum eſt, ob idq. poſt primam tabulam quartumq; mandatum, quibus ea præcipiuntur quæ Deo parentibusq. debentur, optimè nocumenta reſpectu omnium in uniuerſum prohibentur. De diſtinctione autem, numero, ordine, & traditione eorum, deq. ſingulorum grauitate, ſatis ſuperq. quæſtione ſuperiori diſſertum eſt. [Scrupulus.] Quod ſi de numero adhuc hæreas, eo ꝙ cum alia multa pręterq̃ parentibus & conſanguineis, alijs ẽt debeantur, ſecundũ uerbum Pauli, Reddite omnibus debita, cui tributum, tributum, &c. deberint & alia adhiberi affirmatiua pręcepta, [Solutio.] rñdetur, ꝙ cum Decalogus primordia ſolũmodo cõtineat legis, nõ dicebat in ipſo nobis tradi niſi ea q uniuerſis mortalibus cõiõne debita ſint, & talis eſt honor, quẽ debe-

debemus parẽtibus. Ad reliquos uero non una ſed diuerſis rõibus contrahuntur debita, & ideo non erat illis opes ſpeciali pcepto, ſed ſatis erat gñalis iuſtitia, quæ prçcipit unicuiq; ſuũ tribui ſuum. Atque per hoc documentum liquet id quod qõne tertia contra Burgenſem ſuper Leuiti. 19. adnotauimus, qui cõtra ſanctum Thomam, imò contra planam ueritatem præceptum dilectionis proximi negat eſſe oĩbus cõe atq. notiſſimum, propterea ſcilicet ꝙ auaritia non fuit Philoſophis compertã reſpectu omnium, ſed tantum reſpectu ſtudioſorum. Eſt.n. mens diui Thomę & rei ueritas, ꝙ cum præceptum dilectionis proximi, includat & benefacere, & nõ malefacere, prius eſt notiſſimum, non q̃dẽ reſpectu omnium proximorum, ſed reſpectu certi generis.ſ. parentum, poſterius uero reſpectu omniũ, & ideo ex eodem principio ſolum elicitur quartum præceptum affirmatiuum, & reliqua negatiua.

Ad primũ arg. Ad primum igitur argumentum rñdet, ꝙ cum nocumenta, atq. iniuriæ, quibus alter in alterũ nocuus & iniurius eſt, non potuerint certo numero colligi, conſultum fuit, ac perinde decorum, capita tantũ poni, quib. alia cohęrent membra. Quidquid enim detrimenti alteri inferas, aut perſonę illud impingis, & id rerum genus, ad homicidiũ reducitur, aut perſonæ coniunctę per modum libidinis, & hæc referuntur ad adulterium. Damna autem in rebus data, ſiue per uſuram, ſiue per aliam fallaciam, oĩa ad furtum propendent. Sicuti & iniuriæ oẽs quibus infrà uerba peccatur, ut sũt mendacia, & detractiones, & uerbales contumeliæ, ad falſum teſtimonium. Ad ſcd̃m

Ad ſecũdũ arg. reſpondetur, noĩe concupiſcentiæ non ꝓhiberi ſenſualitatis inſultus atq. illecebras, ſed uoluntatis conſenſus, ubi ſubeſt peccatum, ſcd̃m uerbum Chriſti Qui uiderit mulierem ad concupiſcendum eam, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo. Et quamuis uno quolibet p̃cepto una & res & eius cupido prohibeatur, expoſcebat tamen ſingularis neceſſitas, ut ſpeciatim concupiſcẽtia alienæ uxoris, atq. alienarum rerum exprimeretur propter rationem, quam ſuperiori qõne. art. 5. declarauimus, nempe ꝙ aliorum peccatorum obiecta non per ſe ad cõcupiſcentiam illectãt, ſed ob alias affectiones cupiuntur, ut homicidium propter iniu dictam, q ex odio naſcitur, & ꝑ iram. Quare in illis ſufficit res ipſas prohiberi, et uero q̃ ad cõcupiſcentiã carnis, & oculorũ ſpectãt, per ſe aĩum pelliciunt, atq. adeo nõ ſolũ in abſtinendo ab illis difficultas eſt, uerũ & noua in refrẽnãda concupiſcentia, ob idq. p̃ter opus, cõſultum fuit & cupidines ſingularib. prohibitionibus interdici.

QVAESTIO V.

DE PRAECEPTIS ceremonialibus.

S.Tho. 1.2. q.101. & 2. & 3.

ARTICVLVS I.

Vtrum ceremonialia præcepta quadrifida fuerint, ſcilicet ſacrificia, ſacramenta, ſacra, & obſeruantiæ.

ETSI functio noſtra fuerit, D. Tho. explicando amplificare, tñ in his ceremonialiũ ac iudicialium qõnibus diuerſa erit. Adeo.n. copioſe & diſerte cuncta ipſe explanauit, ut nequeat doctrina eius uel extendi amplius uel elucidari. Igitur ut ſummatim cõpẽdium faciamus, primo quærit, an ceremonialia quadrifica partitione diuidantur.ſ. in ſacrificia, ſacramenta, ſacra, & obſeruantias? Et arguitur a parte negatiua, Si hac ratione diſtribuerentur, id maxime eſſet ꝙ cerimonialia ad diuinum attinebant cultum, ut noĩa ipſa ſacrificiorum & ſacrorum deſignant. Erant aũt aliqua ceremonialia, quæ nihil ad cultũ Dei referre uidebantur ut abſtinentia ciborũ, quæ prçcipiebatur Leuit. 11. & abſtinentia a ueſtimentis, ſcilicet ne ueſtem duobus contextam, hoc eſt lana & lino, ullus indueret, ut Leuit. 16. cautum erat, ergo non omnes ceremoniæ cultui ſeruiebant. Primũ argum. Secundo, Si ſacrificia illa, & ſacramenta, atq. obſeruantiæ alicui erant uſui accommoda, maxime ut rerũ aliquarum eſſent figurę, ſcd̃m uerbum Pauli, Omnia in figura contingebant illis, id autem nequaquã legi congruebat, utpote quæ ut Auguſt. 4. de doctrina Chriſtiana auctor eſt, & ſupra Arg. 2. Paulus. Auguſt.

citatus

citatus Iſidorus, manifeſta eẽ debet, & cũ ctis peruia, cum illa quæ figuram myſteriis recta ſunt, theatricam potius ænygmaticamq. repræſentationem præ ſe ferant, q̃ legis claritudinem, haud ergo decuit eſſe figuralia. Tertio, legis ſynceritas ſimplicitatis præceptorum amatrix eſt, multitudinisq. expultrix. Eſt.n. præceptorum multitudo ſarcina potius, & ruinæ occaſio q̃ adminiculũ ad uirtutem, ſecũdum illud Petri Act. 15. quid tentatis demũ imponere iugum ſuper ceruicem diſcipulorum, quod neq. nos, neque patres nři portare potuimus? Caueri ergo illa debuit ceremoniarũ turba. Quarto, ceremoniæ illæ, Chriſti erãt umbra & ꝓgnoſticũ, ſacrificia ãt abũde præſignabant Chriſtũ q ſcdm Apoſt. ad Epheſ. 5. ſacrificium ſe obtulit & oblationem & hoſtiam, in noua aũt lege ſacrificium ipſum altaris ſimul eſt & ſacrm̃, idẽque potiſſimum, atq idipſum dicitur ſacrum, oĩaq; ſacrificia & ſacramenta, ſunt quædam obſeruantiæ, non ergo opus illa eſt quadrifaria diſtinctione. Alias deberent & alia ſuperaddi membra, puta ſolennitates, oblationes, atque id genus multa. In contrarium autem eſt, quod lex illa de his omnibus meminit.

Arg. 3. (margin, beside "Tertio") · Arg 4. (margin, beside "Quarto")

Prima conclu. Ad quæſtionem iuxta numerum argumentorum quatuor concluſionibus rñdetur. Prima eſt. Ceremonialia illa cũcta ad Dei cultu pertinebant, ſic n quæſt. 2. tres præceptorum ordines ſecreuimus, q̃ moralia ex principiis naturæ, ceu concluſiones eliciuntur. Ceremonialia uero & iudicialia, non cõcluſiones, ſed ſpeciales determinationes ſunt generalium pręceptorum. quæ arbitramento quodam ſtatuuntur. Ceremonialia quidẽ circa religionem quæ nos ordinat in Deum, iudicialia uero circa pacem & tranquillitatem ciuiũ ſecũdum charitatẽ proximi. Eſt.n. naturale p̃ceptũ, ut Deus colatur, quod aũt uel hoc uel illo modo, arbitramentum eſt humanũ uel diuinũ, ſicuti ait **Ariſtot.** Ariſt. 5. Ethic. Litare.n. hæc aut illa animalia, nihil natura ſua refert niſi quia lege poſitum. Secunda

Secũda conclu. concluſio. Cultum illum diuinum in lege ueteri condecens fuit prognoſticam figuram Chriſti eiusq. Euãgelicæ legis præ**Probõ.**tuliſſe. Probatur, ſicuti homo, & anima cõſtat, & corpore, ita & cultus tam interior eſt q̃ exterior. ſecundum illud Pſal. Cor meum & caro mea exultauerũt in Deum viuum. Et ſicut corpus ad aĩam relatũ eſt, ſic & exterior ad interiorem refertur. Cultus autẽ animæ in hoc poſitus eſt, vt Deo ſuo coniungatur, ob idq. ſecundum diuerſam eius coniunctionẽ diuerſum eſſe congruit externũ cultum. Quo fit, vt in ſtatu ſempiternæ beatitatis, ubi aĩa ſecundum intellectum atq. affectum Deum hẽt præſentem, nullo opus ſit umbratili figuratiuoq. cultu, ſed oĩa perficiuntur laude, ſecundum illud Eſaiæ 55. Si gaudium & lętitia inueniuntur in ea, gratiarum actio & vox laudis. In ſtatu aũt præſentis uitę, vbi abſentes ab illo conſpectu exulamus, neceſſe habemus radijs eiuſdem diuinæ ueritatis ſub ſenſibilibus figuris illuſtrari, ut 1. ca. Cęleſt. hierarc. auctor eſt Dion. diuer-**Dionyſ.** ſimode tamen ſecũdum diuerſum ſtatum conditionis humanę. Nobis quippe ſub lege degentib. Euangelica, quia etſi ueritas ipſa non per ſe eluceſcat, tamẽ via iã patula eſt, & per Chriſtũ reuelata, nullis alijs opus eſt figuris, quã æternæ illius beatitatis, quæ nos etiã num futura manet. Veterẽ autem populum, cui nõ ſolum diuina per ſe veritas, verum & via quæ futurus erat Chriſtus, vti ad Heb. 7. ait Apoſt. nõdum erat propalata, q̃ maxime decebat in illo verſari exteriori cultu, qui non ſolum figura eſſet ſempiternæ veritatis in patria contuendæ, verum & Chriſti ẽt, qui futurus erat via, veritas, & vita, nempe vt tam diuturno tamq; celebri rerum vſu populus ille aſſuetus & admonitus venientem poſtea veritatem promptiſſimè reciperet. Vnde Paul. ad Heb. 10 quo diſcrimen an-**Paulus.**tiquæ legis & noſtræ inſinuaret vmbram, inquit, habens lex (.ſ. vetus) futurorum bonorum, non ipſam imaginem, rerum. videlicet qualẽ nos habemus. Elongatior n. a veritate eſt vmbra, q̃ imago, quæ eam germanius exprimit. Tertia concluſio. Cõde-**Tertia conclu.**cẽs ẽt fuit, ut nõ una tantũ ceremonia, ſed multijuga earum varietate populus illi occupatus eſſet, diuinoq. cultui mancipatus. Congruitas.n. huius tam ex iniquorum neceſſitate q̃ ex iuſtorũ perpenditur. Illi.n. qui ad idololatriã ꝓcliues erant, qm̃ idololatrarũ ſuperſtitiones multifidę erãt, neceſſe habebãt econtrario ceremoniarum

 multitu-

multitudine inſtitui, ut in illis occupati, non illa auerent quæ in ter Ethnicos cernebant. Sed & boni atque ad diuinorum contemplationem accliues nihilominus congeminatis ceremoniis erant imbuendi, cum ut aſſiduitate illa in diuina contemplatione perſiſterent, & uarietate recrearentur, tum etiam vt Chriſti multijuga myſteria multiplici ceremonia tum cultu identidem proſpectarēt. Quarta concluſio. Etſi uariæ fuerint multiplicesq priſcorum ceremoniæ, ad quatuor tñ capita reducuntur, quæ ſunt ſacrificia, ſacramenta, ſacra, & obſeruantiæ. In cultu nanq tria eſt conſiderare. Primum quidē in quo eius ſubſtantia poſita eſt, uidelicet ſacrificiū, quod ad Dei reuerentiam offertur. Secundo, inſtrumēta, ut templum uaſa, aliaq. eiuſmodi. Et hæc dicuntur ſacra, hoc eſt anathemata, puta diuino cultui mancipata & conſecrata. Tertio, cultores ipſi, in quibus duo dignoſcuntur, uidelicet conſecratio, uel totius populi, uel ſingulatium miniſtrorum. Et hæc ſunt ſacramenta, quibus uel populus ſanctificatur, uel conſecrantur miniſtri. Et rurſus ſingularis eorum habitus & famulatus, quo ab exteris ſecernuntur qui non ſunt eiuſdē religionis, tum quantum ad cibos tum & quantum ad ueſtimenta. Atq. hæc dicuntur obſeruantiæ. Hæc igitur quatuor ſpecies ſub vno ceremoniarū gñe cōcluduntur.

Quarta concl.

Rō conclōnis.

Et per hæc patet argumentorum ſolutio. Ad primum n. reſpondetur, ꝙ illa ciborum abſtinentia ueſtmentorumq. habitus ad diuinum cultum conferebant, nō quidem per ſe primo, ut ſacrificia, ſed quaſi præparatoria ornamēta, quamobrē ſub genere & ceremoniarum continentur. Ad ſecūdū reſpondetur, ꝙ diuinorū arcana nō ſunt quibuslibet inuulganda. Quocirca a muſſitando atq. a labiorum compreſſione miſteria dicuntur. Alias uti Chriſtus admonuit eſſet Margaritas porcis inculcandas proijcere. Nam quæ homo non capit illico ſpernit ob idq. figuratum ſchemata & rerum typi non ſunt ſcripturæ ſanctæ incongrui. Imo ſicut in theatris homines ſenſili repræſentationē contuentur, quæ nudo intellectu capere nequeunt, ſic & in ſcriptura eſt operæ pretium. Ad tertium rñdetur, ꝙ ſicuti ægroto corpori dum una non ſufficit medicina, alia ac ſubinde alia adhibeē, ita & in illis ceremonijs, quæ vt ſupra diximus, de ſe nō iuſtificabant ſed egena erāt & infima elementa, fieri neceſſū erat. Et ideo tanquam ſapiens legiſlator conſultius Deus duxit tranſgreſſiones aliquas multitudinis ceremoniarum permittere, quā ut ſi otio populus ille vacaret in idololatriam collaberetur. Ad quartū denique iam reddita eſt ratio diſtinctionis illorum quatuor. Noſtrū n. ſacrificiū Chriſtum ipſum continet, quod eſt proinde ſacramentum, non ſic autem ſacrificia veteris legis. Ideoq. alia erant ſacramenta, quibus ſuo gradu purgabat expiabaturq; populus, atq. alia ſacrificia. Item ſolennitates quodammodo ad ſacra pertinebant, ſicuti templa ſacra. Offerebantur n. ſacrificia, ſicut in loco certo, ita & ſtatis tēporibus.

Ad primū arg.

Ad ſecūdū arg.

Ad tertiū arg.

Ad quartū arg.

ARTICVLVS II.

Vtrum ſingulis iſtis ceremoniarum ſpeciebus reddi poſſint legitimæ cauſſa.

SVBSEQVITVR in ſecundo articulo, ut de cauſſis ceremoniarū curſim ſaltem dicamus. Quæritur ergo, an cauſſas habuerint vllas? Et arguitur a parte negatiua. Super illud ad Eph. 2. Legem mandatorum decretis euacuans, ait gloſſa, decretis Euangelici ob id eſſe euacuatas obſeruantias antiquæ legis, ꝙ ex ratione ſunt, illę ergo per contrarium ſenſum ratione carebant, præſertim ꝙ ſi rōne pollerēt, moralia fuiſſent. Nam quidquid ratione conſtat, ex principijs naturæ deducitur, ex quibus morales præceptiones oriuntur. Secundo arguitur. Quod ſaltem nullam habuerint literalē cauſſam. Enimuero ſi ceremoniæ uniuerſæ non niſi ſigni figuræq. rationem habebant, non alia in illis exiſtebat ratio, quàm per res illas futura præſignare, atq. adeo nullā habebant cauſſam, quę ſecūdum primæuum ſignificatum literę exiſteret. Idq. ex ipſis legis uerbis confirmatur. Nam ſi qua erat ceremonia, quę cauſſam haberet literalē maxime, uel circūciſio uel Phaſę Paſchę. De priori autem legitur. Geneſ. 17. Vt ſit in ſignum fœderis inter me & uos. De poſteriori uero. Exod. 13. Erit quaſi ſignum in manu tua, & quaſi monumentū ante oculos

Primū argum.

Gloſſa.

Arg. 2.

los tuos, ergo alia multo minus habebant literalis cauſſę. In contrarium autem eſt, quod non ſolum sacraméta & ſacrificia figuram gerebant Chriſti, uerum & hiſtoriæ ipſæ; ut tranſitus maris rubri, peregrinatio deſerti, atq. id genus reliqua. De his quippe ait Paulus. 1. ad Cor. 10. Omnia in figuram contigebant illis. ſed in hiſtoriis, prę er myſticum intellectum inerat etiam literalis, ergo & ceremonię cauſſam habebant literalem.

Paulus.

Prima conclu. Ad quæſtionem duabus concluſionibus reſpōdet. Prior univerſus ceremoniarum ritus Moſaicę legis ex debito fine ducebat ſuas cauſſas. Cōcluſio hęc incomperto cuicunq; eſt, qui crediderit legem illam opus fuiſſe Dei, quod ſupra contra Manichæos iam conſtitutum eſt. Nam cum Deus cuncta ſua ſapiētia gubernet, ſapientia aūt ſecūdum Phil. 1. Metaphi. ſit res ordine diſponere, fit ut quæcūq. a Deo ꝓcedūt, ut Apoſt. ad Rom. 13. inquit ordinata ſint, ordo aūt cuiusq. rei duo exigit, prius ut debito ſit fine inſtituta. Nam illa quæ uel non ſerio fiunt, ſed ioco, uel nō conſulto, ſed pręter finis intentionem eueniunt, ob defectum ordinis ad finem dicuntur inordinata, & temere facta. Secundò etiam oportet & id quod ad finem quempiam refertur, ꝓportionem ad illum habere debitam. Quemadmodum. n. 2. Phyſic. ait Ariſt. formā denatæ ſerrę ex fine ſumi, ſic in practicis mediorum ratio ex fine ducitur. Igitur cum lex opus ſit diuinæ ſapientiæ, fit ut utrūq; rationis ordinē habeat. Quapropter Deut. 4. Hæc inquit auctor ipſe legis, eſt ſapientia veſtra & intellectus corā populis. Poſterior concluſio, nullam credibile eſt fuiſſe ceremoniam antiquæ legis quæ nō habuerit utrunque ſenſum & cauſſam, nempe & literalem & myſticam. Ad cuius intellectum notandum eſt ut inter proloquia ſuper Matth. fuſius explicuimus ſenſum literalem & myſticum ſic differre, quod literalis eſt, quo literę ex ſua inſtitutione uel primæva uel Metaphorica res ipſæ ſignificant, myſticus uero eſt quem res per literas ſignificatę rurſus ſignificant. Exempla ſunt. Hiſtoria illa Geneſis, quod Abrahā duos filios habuit, unum de ancilla, & alterum de libera ad literam res geſtas enarrat. Rerum autem Hiſtoria Paulo ad Galat. interprete, duo per allegatoria ſignificabat teſtamenta. Rurſus illud Eſaiæ. 7. Ecce Virgo concipiet, &c. in ſenſu literali proprio conceptum prænuntiabat Deipa paræ Virginis. Illud autem cap. 11. Egredietur uirga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet, in ſenſu itidem literali, ſed tamē improprio, hoc eſt per metaphoram, eūdem Virginis partum ſignificabat. Sed uirga Aaron, quæ ut refertur. Nu. 17. effloruit. in ſenſu myſtico & allegorico typus erat, & figura eiuſdem rei. Hoc præhabito interpretamento probatur concluſio.

Suade conclu.

Phyloſophus.

Paulus.

Ariſtot.

Vltima conclu.

Diſcrimen inter ſenſum literalē, & myſticū

Probō conclu. Cultus antiquæ legis hoc, ut ſupra dictū eſt, a noſtro differebat, ꝙ noſter nō eſt umbratilis, tametſi imaginem gerat triūphantis Eccleſię ille uero ad duos erat inſtitutus fines, nempe & ad exhibendum Deo honorem debitum, & ad prænuntiandum futurum Meſſiam. Quemadmodum enim Prophetarum oracula prædicationes futurorum erant, ſic & tota legis illius hiſtoria nihil aliud apparebat, quam theatrū quoddam, ubi futurorum comœdia agebatur. Hinc ergo fit totum illum ceremoniarum apparatum, & cauſſam habuiſſe ſenſumq. literalem, ſed ad euitandam idololatriæ impietatem, ſiue ad commemorandum beneficium aliquod ut obſeruatio ſabbathi. Et ꝓterea figuralē: quēadmodū eſus agni & beneficij liberationis ex Aegypto ꝑſagiū vmbraq. erat, & occidēdi Xp̄i figura.

Ad primū arg. Ad primum igitur argumentum reſpondetur eatenus ceremonias illas cum noſtris collatas cenſeri non habuiſſe rationem quod natura ſua nihil referebant, impertinens enim erat hæc aut illa mactari animalia ueſtemq. non texi ex lino, & lana, ſed totam cauſſam habebant ex inſtitutione. Lex autem noſtra quia in charitatis officiis poſita eſt a natura ipſa rerum rationem ducit. Ob idq. illa non dicuntur moralia, non quod nullam habuerint rationem, ſed ꝙ eorum probitas & laus non fuerit de natura rerum depromta.

Ad ſecūdum. Ad ſecundum reſpondetur ꝙ ſicut ſenſus metaphoricus nihilominus eſt literalis, quam proprius quia vtr q. per literam ſignificatur, ſic ꝙ res inſtitutæ ſunt ad beneficium commemorandum non tollit literalem ſenſum. Quapropter nil vetat, quominus cauſſa literalis circuncisionis

illa

illa fuerit ut monumentum eſſet fœderis pacti cum Abraham, cauſaq. eius agni, ut eſſet memoria liberationis populi, licet p allegoriam aliquid præterea in noſtra futurũ præmonſtraſſent. Cauſſas ergo utriuſq. generis doctiſſime ac locupletiſſime D. Tho. ſigillatim in ſingulis ceremoniarum enarrat 1.2.q 102.artic 3 & tribus ſequentib. diſcurrendo per quatuor ſupra diſpoſitos ceremoniarũ ordines, ſacrificiorũ, n. literalis cauſſa duplex erat uidelicet, ut per illa mens humana in Deum ſubleuaretur ad rependenda beneficia de eius largitate ſuſcepta, ideoq. offerebatur genus ferre omne uictualium nẽpe animalia, panis, uinum, oleũ, & mel. Thus præterea & ſal, quibus nos Deus paſcit, ſecundũ illud 1. Paralip. 29 Tua ſunt omnia, & quæ de manu tua accepimus dedimus tibi, ſed quia donorũ omnium maximum fuit Chriſtus, ſic enim Deus, ut eſt apud Ioan. dilexit mũdum ut filium ſuum unigenitum daret, ut omnis qui credit in ipſum, nõ pereat, ſed habeat uitam æternam, cauſſa myſtica illorum ſacrificiorum idem erat Chriſtus. Vnde ad Hebr. 10 ſacerdos ueteris legis eaſdẽ offerebat hoſtias, quę nunquam poſſunt auferre peccata. Chriſtus aũt pro peccatis obtulit unam in ſempiternum. Offerebantur autem ex animalibus tres quadrupedum ſpecies, ſ. oues, boues, & capræ. Ex auibus uero turtur & columba, ſed ex piſcibus, quia extra aquas uiuere nequeunt nullus reputabatur ſacrificio idoneus. Occidebãtur autem in figuram Chriſti, qui in cruce erat immolãdus. Quare & modus pręſcribebant occidendi, ut a Gentibus differrent. Offerebanturque, tum ut holocauſta in honorem Dei, tum etiam ad expianda peccata, eundemque ipſum pacandum ac propitiandum. Vnde illæ dicebantur hoſtię pacificę, hę uero pro peccato. Sacrorũ quoque nempe templi uaſorumq. ac ſolẽnitatum in quibus ſacrificia offerebantur cauſſa quoque utraque aſſignatur ſcilicet tam literalis q̃ myſtica. Habuit enim populus ille quando per deſertũ uagabatur, portatile tabernaculũ, poſtea uero in poſſeſſionem miſſus terræ, promiſſæ, templũ. Nam ad literam, neq. ob errantes fixũ habere poterant templum, neq. quieſcentes decebat tabernaculum habere mutabile.

D. Tho.

Duplex cauſſa literalis ſacrificiorũ antiq legis.

Rõ literalis pariter ac myſtica ſacrorũ templi.

Sed quãtum ad figuram, tabernaculum ſignificabat militantium peregrinantiumque in hoc mundo eccleſiam, templum uero ſempiternum cœleſtium cœtum. Vbi ſicuti neque in extructione templi nullus uel mallei ſonitus uel ſecuris audiebatur, nullus erit luctus, neque clamor neq. ſtrepitus, ſed quemadmodũ in hac militia charitatis iuſtitięq. officiis ac pœnitẽtiæ fructibus per Dei fauorem ſe quiſque exercuerit, dolaueritque, & expoluerit, ſic omnes diuinæ diſpoſitione collocabũtur. Quod aũt non niſi unicum illis templum conceſſum fuerit, rõnem S. Tho. aſſignat, ut a diuerſis lucis atque aris diuerſorũ deorum, quos Ethnici colebant abſtinentes, vnum verum profiterentur. At uero ſubticenda alia non eſt, quam Chriſoſt. in homil. aduerſus Iudæos diſertè meditatus eſt, prohibebantur enim paſca & feſta niſi Hieroſolymis, unoque templo celebrare, ut Deut. 16. & apud Ioſeph. lib. 3. cap. 13. conſtat, eã inter alias ob cauſam ut eodem poſtea per Titum & Veſpaſianum diruto neque unquam deinceps reædificato, palam fieret legem illam ceſſaſſe. Hac n. de cauſſa dum in Babylone captiui rogarentur Hebręi ſua celebrare feſta, reſpondebant. Quomodo cantabimus canticũ Domini in terra aliena? quaſi dicerent, Nefas uobis eſt alibi quam Hyeroſolymis ſolemnitates noſtras peragere. Id nunc ergo ſi meditarentur Iudęi, facile adducerentur ut crederent legem illam eſſe abolitã, quippe cuius ſacrificia, ſublato templo, antiquata ſunt. De vaſis candelabriſq; ac reliquis, uide apud S. Tho. ac ſubinde de ſolemnitatibus, quæ præter quotidianum feſtum quo mane & ueſpere immolabatur agnus, ut Nume. 28. & 29. legitur, ſeptem erant, uidelicet, Sabbathum hebdomadibus ſingulis menſium initijs, & ſolenniſſima celebratio paſcalis agni quæ fiebat in memoriam liberationis de Aegypto. Et quinquageſimo in die Pentecoſte, in memoriam datæ legis. Et quinta feſtum, tubarum in menſe ſeptimo, ſcilicet Septembri. Nam Martius erat primus in memoriam liberationis Iſaac per arietem quem Abraham uidit inter uepres, ut legitur Geneſ. 22. cornibus hærentem, illa quippe cornua tubis illis referebant. Et feſtum

Alia rõ templi ſecundum Chryſ.

Ioſeph.

S. Tho. Numer.

ueterum ſolennitatum.

Sabbathũ Neomenia. Paſca. Pẽtecoſte. Feſtum tubarũ.

ſtum

Feſtum Scenopegiæ. ſtum Scenopegię, hoc eſt tabernaculorũ, ad cõmemorandum beneficiũ diuinę protectionis per deſertum. Ac demũ ſeptimũ collectarum feſtum, qñ.ſ. colligebantur expenſę diuino cultui neceſſarię.

Feſtum collectarum. Tertio loco & ſacramẽtorum quoq cauſſas ambas facile eſt aſſignare. Nã per circumciſionẽ totus populus ab originali mundabatur, inſtituebaturq. ad Dei cultum.

Cauſſæ ſacramẽtorum. Quare & quod nobis baptiſmus, illis erat circũciſio nẽpe legis ꝓfeſſio. Mox ſuccedebat eſus agni paſcalis, quo noſtrum refectionis ſacramentum ſignificabatur. Et præterea uictimarum ſolutio, eiusq. panum propoſitionis, quæ peculiaris erat ſacerdotum cultus.

Cauſſæ obſeruãtiarum. A que in figuram aliorum quę nobis ſunt ſacra, erant purificationes & ablutiones. Demum neq. obſeruantiarum, ſ. ciborum delectus ac ueſtium tam populi quã ſacerdotũ deerant ſuæ cauſſæ, ſiue literalem cõſideres ſiue myſticam. Hæc autem omnia peregregia mentis attritione uigilãtiſſimaq. diligentia & explicatione diuus Thom. loco citato ediſſerit. Quapropter cũ nihil nos ei lucis adhibere ualeamus, moleſtię potius onerique Lectori eſſemus, quam oblectamento, ſi longiorem hic moram trahemus.

ARTICVLVS III.

Vtrum legis antiquæ ceremoniæ uel ante legem extiterint, uel ſub lege iuſtificarent.

SVbſequitur, ut de ceremoniarum tam tempore quam uirtute conſiderationem ſuperioribus adiũgamus. Arguitur enim, quod ceremoniæ fuerint ante legem.

Primũ. Primum quod ut legitur Geneſ. 4. Cain & Abel obtulerunt munera Domino, quod genus ſacrificij erat atque holocauſti in honorem Dei.

Secũdũ. Item & Noe, ut legitur Geneſ. 8. & Abraham, ut habetur ibid. capi. 22. Et quantum ad ſacra, Abraham etiam Geneſ. 13. & Iacob Geneſ. 28. extruxerunt altaria.

Tertiũ. Item tertio, Circunciſio, quæ fuit ſacramentorum ſummum, ante legem datam præcepta fuit Abrahæ Geneſ. 17. & Melchiſedech in lege naturæ, ut legitur ibid. capi. 13. erat ſacerdos Dei ſummi.

Quartũ. Præterea, quod ſub lege ceremoniæ illæ iuſtificarent, uidetur colligi ex illo Leuit. 10. Quomodo potui placere Domino in ceremonijs mente lugubri? Vbi Aaron excuſauit ſe apud Moyſen, quod propter mœſtitiam occiſorum filiorum non poterat ſacrificio ſuo Deo placere. Colligitur ergo contrarius ſenſus, quod aliquando placebat. Qui autem Deo placet iuſtificatur apud ipſum. Acceditque & uerbum Dauidicum. Lex Domini immaculata conuertens animas. In contrarium autem eſt Apoſto. ad Galat. 2. Si data eſſet lex quæ poſſet iuſtificare, Chriſtus gratis mortuus eſſet, ideſt ſine cauſſa. Quod blaſphemum eſſet concedere.

Ad quæſtionem quatuor concluſionibus reſpondetur dummodo duo ante legem diſcernamus tempora, ſcilicet quod Abrahæ anteceſſit, & quod ab ipſo uſque ad Moyſen ſucceſſit. Duæ enim illæ ętates quæ defluxere ab orbe condito uſque ad diluuium, & inde uſque ad Abraham, ſtatum Gentium continebant mere naturalem, nam cum Abraham cœpit Deus peculiariter de ſalute humani generis tractare.

Prima conclu. Sit ergo prima concluſio, nulli fuerunt unquam mortalium quibus non ſuæ eſſent diuini cultus ceremoniæ & ritus.

Rõ concluſionis. Non inquam auctoritate poſitę ſupernè diuinæ legis, ſed ratione naturali magiſtra. Cum enim natura genus noſtrum doceat Deum eſſe colendum, inde uniuerſæ nationes diuerſos cultus pro ratione ſuæ fidei, quam de ipſo concipiunt, inſtituunt. Sicuti ex inſtinctu, quo illectantur ad quietũ ſtatum reipublicę, iudicia quoque legibus ſanciunt. Iam enim ſæpe ſupra dictum eſt, ceremonialia & iudicialia non concludi ex primis principijs naturę ſicuti moralia, ſed arbitramẽto humano conſtitui. Atque inde fit, ut cum ius naturæ atque gentium idem ſit apud omnes, ceremonialia tamen ac iudicialia nõ ſint niſi varia. Et cum cultus non niſi per ſacerdotes adminiſtretur ac diſpenſetur, iuxta uerbum Pauli. ad Hebrę 8. Omnis pontifex ad offerendum munera & hoſtias conſtituitur, nulla fuit perinde natio, quæ ſuos non haberet ſacerdotes. Quod quidem ſacerdotium uel iure primogeniturę ſuccedebat, ut de Melchiſedech

dech

decħ fertur qui fuit Sem primogenitus Noe, & in hiſtoria Iacob adnotatur, ꝙ ab Eſau primogenito ius primogenituræ ob id coemit, ꝙ ſacerdotiū illi, tametſi minori, Deus tribuerat, iuxta illud Malach 1. Iacob dilexi, Eſau aūt odio habui. Quin uero non eſſet futilis cogitatio, ſi & hanc quoque cauſſam meditaremur indignationis Cain aduerſus fratrem, quod cum ipſe eſſet maior natu, ac perinde legitimus ſacerdos, nihilominus fraterna oblatio præ ſua haberetur Deo grata. Inter Romanos autem non ita conſtat iure primogenituræ ſacerdotes ſucceſſiſſe, nam creabātur a populo, Et de Aegyptiorum inſuper ſacerdotib retulit hiſtoria ſacra Genei. 41. Qđ autem de cultu affirmamus, de quatuor ſubinde ceremoniarum ſpecieb. intelligimus. Habuit enim una quælibet gēs ſua ſacrificia, quib. diuinum honorē profitebantur, ſuaq. altaria, & aras, & lucos eiſdem ſacrificijs ſacratos. Inſuper & ſacramenta, ſaltem illud cōmune, quo ab originali ſe, & ſuos pueros emundabant. Nō inquam ſic commune, ut unū eſſet cunctis gentibus nam cum illud neq. diuinitus fuerit toti orbi reuelatum, neq. ex principijs naturæ illatū, cum originis labes, ut 1. lib. de natura & gratia diximus, non fuerit naturaliter cognita, ſed erat ceremoniale, conſequens ſit, ut non fuerit idem apud omnes ſed ubi ratio naturalis ſuam obtinebat lucem, oblationes inſtitutæ erant pro paruulis. Vbi uero erat obnubilata nullum habent tale ſacramentum. Ad hæc & ſuas quoque religionis obſeruātias unaqueq. natio habuit, ut Ethnicorum quoq. hiſtoriæ perpetuæ memoriæ prodiderūt Quin uero ſecunda ſubnectitur cōcluſio,

Secūda concl.

Supra naturalem inſtinctum fuerunt inſuper nō nulli proceres inter gentes, quibus præclarius diuinus radius affulſit. Vt de Iob nos confitemur, & de Sibyllis, & de Hermete Triſmegiſto traditur, quorū utiq. ſapiētia eiuſmodi ceremoniæ inſtituebantur. Hęc nihilominus, quia nō diuina lege ſcripto ſancita erant, non ſimpliciter cenſentur ceremoniarum nomine, ſicuti ſacramēta ſcripturæ legis. Et per hoc reſpondetur ad primum argumentorum ordinē de Cain

Ad primū arg.

& Iacob & Abraham, præterquā ad illud circunciſionis, quod quidē ſacramentū fatendum eſt, non pertinuiſſe ad legem ſcriptam, quantum ad eius inſtitutionem, ſed quātum ad eius tm̄ obſeruantiam, nam inſtitutū fuit ętate Abrahę multo ante Moyſen, Vnde Chriſtus Ioan. 7. Non ex Moyſe eſt circunciſio, ſed ex patribus.

Tertia conclu.

Tertia concluſio. Sacramenta legis ueteris a ſolis carnis ſordibus, & quas dicunt, irregularitatibus corpus emundabant, non tamen a culpis animam. Erant quippe legales immūditiæ plurimę, utputa leproſus, & ꝗ morticinium tangeret, & puerpera & quę profluuium ſanguinis pateretur & ſimiles, in quorum ablutionē illa erant ſacramenta inſtituta, ob hoc.n. appellat illas Paul. ad

Paulus

Hebr. 9. Iuſtitias carnis, quę uſq. ad tēpus correctionis imponebantur. Si ſanguis, inquit hircorum & taurorum, & cinis uitulę aſperſus, inquinatos ſanctificat ad emūdationem carnis. Secundum autem cōcluſionis membrum ultimo articulo quęſtionis tertij attactum eſt. Illic.n. rationem oſtendimus cur pręcepta moralia illius legis non iuſtificabāt, in quo & noſtra cū illis conueniunt, i. per ſe non remittebant peccatoris delicta, qm̄ opera ſunt naturalia remiſſio uero peccatorū ꝑ gratiā Dei fit ſupra naturam. Illius tamen noſtrę que legis ſacra hoc diſtant. ꝙ cum Chriſtus tunc nondum fuiſſet paſſus, cuius mors fons perennis eſt totius gratiæ, ſacramenta illa non erant inſtrumenta, quibus realis paſſio applicaretur, ſed applicabatur per fidem ꝑ modum finis, in quem omnia illarum opera referebantur. Ob idq; non circūciſio, ſed fides per illam proteſtata ſanctificabat. Neq. oblationes hoſtiarum, ſed eadem ipſa fides, ſecundum illud Leuit. 4. & 5. ubi dum earundem oblationum habetur mentio, ſubditur Orabit pro eo ſacerdos, & dimittetur ei. Quaſi noxia non ſacrificiorum ui, ſed per fidem & Dei gratiam condonaretur. Et ideo appellabat ad Gala. Paul. ſacramenta illa, infirma egenaque elementa, nempe quod non illa ſed fides iuſtificabat. Atque hoc mihi Paulus illo verbo docuiſſe uidetur Credidit Abrahā Deo, & reputatum eſt illi ad iuſtitiā. Oſtēdit in quam quemadmodū iuſtitia illius legis non circunciſione, quę Abrahę pręcepta fuit, ſed fidei nitebatur per illā proſeſſę. Nobis autē paſſio iam exhibita pę

ſacra-

ſacramenta applicatur quibus iō ceu eius inſtrumentis iuſtificamur. At uero gratia illi iuſtificari perinde atq. nos, per cuncta legum opera merebantur, ſeu ceremonia lia eſſent ſeu moralia ſeu iudicialia. Quarta concl ō. Expurgatio i la ſacramentorū illius t pis a lue corporalium ſordidum, et ſi rōnem aliquam haberent naturalem, iñ potiſſima erat in noſtri myſterio poſita. Literalis inquā in leproſis, atq. aliis qui uenenoſis morbis inficiebātur, erat, ut eorū caueretur contagio, Hac n. rōne a caſtris pellebantur, neq. recipiebantur niſi iudicio ſacerdotum eſſent mundi, Illi aūt qui morticinium tangebant, licet non eiicerentur è caſtri, pp horrorem tñ non admittebantur in tēplo, niſi loti. Atqui princeps profecto cauſſa fuit, præmonſtrare mundationem per Chriſtum futuram à peccatorum tabe, ut Apoſt ad Heb. 7. uſq. ad 10. late diſſerit. Eſt. n in illo ritu complura animaduertere, quæ niſi figura eſſent noſtri, pro miracul s haberentur. Primum leproſorum, aliorumq. contagione laborantium frequentia, qualis non eſt inter nos. Mox diuina cura impenſaq. cautio in illis abigendis atq. expurgandis. Tertio, ꝙ illorum iudicium ſacerdotibus eſſet mandatum, ſine quorum ſuis nō admittentur in templum. Quod Chriſtus adeo duxit ſanctum, ut quibus ipſe medebatur ad ſacerdotes nihilominus remitteret, cum tñ negotium illud medicorum potius quam ſacerdotum munus eſſe uideretur, atq. eo potiſſimum, ꝙ ceremoniç illç nulla uim habebā naturalē curandis lepram aut ſanguinis fluxum. Quin uero non adhibebantur quouſq. leproſus mundus iam cenſebatur. ſic. n. audiendum eſt uerbum Leui. 14. Hic eſt ritus leproſi qñ mūdandus eſt, id eſt qñ iudicandus eſt eſſe mundus. Subſequitur namq. Cum ſacerdos egreſſus de caſtris inuenerit lepram eſſe mundatam, præcipiet ei qui purificatur, id eſt pronunciatur eſſe ſanus, ut offerat, &c. Quare non conſtituebantur, ut medici ad ſanandum, ſed ut iudices ad ferēdum ſanitatis ſnīam quo ideo credendi ſunt teſtimonio medicorū fuiſſe vſi. Quare leproſi non niſi naturali uia ſanabātur, & medica opera. Rariſſime aūt per miraculum, ut Maria Moyſis ſorore legitur, Num. 12. quę ſeptem diebus cooperta fuit lepra, ut niue. Quod n. uulgari opinione fertur, qñ ſacerdotes errabant iudicantes quempiam non eſſe leproſum, tunc licet non uirtute oblationis tñ beneficio Dei eum miraculoſe ſanari apocryphum eſt. Ille ergo ſacramentorum ritus ad ſignificandum munus Chriſtiani ſacerdotii in expiandis piaculis fuit inſtitutus. Ad poſtremum igitur argu. reſpondetur, ꝙ opera legis ſi ex gratia fiebant tanquam Dei placita conuertebant animas, tamen legale ceremoniæ neque adhibebantur ad mundādum corpora, neque ad animas purificandas.

Quarta conclu.

Paulus. Per plura reperies in ritu ueteris legis, q̄ niſi figura eſſent nři pdigioſa cenſerentur.

Ad poſtremū argum.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum ceremoniæ ueteris legis ſic in Chriſti morte ceſſauerit ut inde citra mortale crimen nequeant obſeruari.

SEquitur in hoc quarto articulo de ceremoniarum abolitione. Et arguitur ꝙ ceremoniç illę ceſſare non debuerint in morte Chriſti, ita ut deinceps citra mortale crimen nequeant obſeruari, Legitur Baruch. 5. Hic eſt liber mādatorum Dei, & lex quæ eſt in æternum, in qua tamen legum ceremoniæ etiam comprehendebantur. Id item documento Chriſti comprobatur, qui etiam dum legem nouam prædicabat, leproſum mundatum, (ut modo dicebamus) quaſi ueteres ceremonias approbans, ad legales ſacerdotes remiſit. Præterea ceremoniæ antiquę, ut dictum eſt, non modo miſticas, uerum & literales cauſſas habebant, illa ergo ratione erant permanſuræ. Secundo arguitur, quod poſt ipſum euangelium licet illa ſeruare. Apoſtoli, quos poſt confirmationem Spiritus ſancti ex alto non eſt credēdum peccaſſe, more ſeruarunt priſca legalia. Nam ut legitur Act. 16. Paulus circuncidit Timotheum. Et 21. ca. habetur, conſilium auſcultans Iacobi, aſſumptis uiris, purificatus eſt. Et Petrus, ut ad Galat. 2. idem Paulus refert, ſubtraxit ſe Gentilium conſortio, de quo non ueretur affirmare Paulus eum ut reprehenſibilem inſimulaſſe. Quin uero ut Act. 15. memorię proditum eſt, Apoſtolorum conciliū impoſuit Eccleſię ut abſtineret ab immolatis ſimulacro-

Primū argum.

Secūdū

ſimulacrorũ, & ſanguine, & ſuffocato, quę inter ceremonias illius legis habebantur ergo nefas Chriſtianis non eſt illiuſmodi ceremonias obſeruare. In contrarium tñ eſt admonitio Apoſt. ad Gal. 5. Si circunci dimini, Chriſtus nihil vobis ꝓderit. Chriſti autem redemptioni obicẽ ponere, nõ poteſt non eſſe lethale peccatũ: ergo circuncidi aliasque ſubinde ceremonias facere poſt Chriſti paſſionẽ, peccatum eſt, ideq. graue, vtpote Chriſto iniurioſum. Superiores articulos, tum ꝙ prolixum poſtulabant ſermonem, tum præcipue, ꝙ apud diuum Thom. optima erant & luce conſperſi, & amplificatione ditati, curſim perfunctorieq tetigimus, hic aũt amplio rem exigit ſcolaſticam diſputationem, cui ideo explic do impenſiorem nauabimus operam: Ad plenam ergo quæſtionis reſponſionem quatuor ſunt concluſiones neceſſarię: Prima. Lex Moyſi per legẽ Chriſti ceſſare debuit, atq. adeo omnino ceſſauit. Concluſionem hanc multis in locis aſſeruit Paulus, cui Deus inter Apoſtolos negotium interpretandi legẽ ueterem potiſſimè demandauit, ut ad Heb 7. Translato ſacerdotio neceſſe eſt vt legis translatio fiat. Et cap 8. Nouum teſtamentum veterauit prius. Et ad Epheſ. 2. legem manda torum decretis euacuans. Sed non opus eſt in articulo fidei teſtimonia multiplicare. Rationem autem iam ſupra artic. 2. aperire cœpimus inter reddendum rationem cur debuit lex illa eſſe figuralis. Cum enim exterior cultus cauſſa interni declarandi ac profitendi ſit inſtitutus, ſecũ dum triplicem ſtatum trifarius eſt cultus. In patria nanque vbi nihil ſperatur futurum, nihil opus eſt cultu futurorum ꝓgnoſtico. Legi vero euã gelicę, cui pręſens eſt Chriſtus, qui nobis illuc communiuit uiam, ille tantum competit, qui imaginem illius triumphãtis eccleſię gerat, quo fide & ſpe tendimus. Sed tamen antiquis quibus non præſens, ſed promiſſus Meſſias erat ille cõ gruebat cultus, qui vmbra illius eſſet per quem erãt ad eãdem beatitudinẽ promouendi. Quo vtiq. aſſueti idonei eſſent atque prompti ad ipſum ſuſcipiendum. Igitur ſicuti pſente veritate cœleſti fides ꝓfeſſus ſpeſque ceſſabit, atq. adeo figuralis noſter cultus, ita pſente veritate ſole, nempe Chriſto, neceſſe fuit eius vmbrã aboleri. Enimuero lex illa non erat in perpetuum poſita, ſed quouſq. veniret plenitudo tẽporis, vt auctor eſt ad Galat. 4. Pau. Quare vt li. 1. q. vlt. diximus, ille vnus eſt ſenſuũ Chriſti in illo verbo. Non veni ſoluere legem, ſed adimplere, id eſt nõ veni illã abrogare aut infringere aut tollere, quaſi eẽt perpetua, ſed adimplere, i. ad complendum tempus quouſq. erat poſita, perficiẽdasq. veritates quarum gerebat vmbras, vt exoleuiſſe noſcatur. Secunda cõcluſio: Nõ modo lex quantũ ad ceremonialia & legalia ceſſauit, uerum ſi uim illius obligatoriam ſpectes, tota tunc temporis antiquata fuit. Enimuero abſq. ullo exceptionis modo ait Paulus, trãslato ſacerdotio, trãslatã eſſe legẽ, & nouũ teſtamentum prius inueteraſſe. Et Chriſtus ſimpliciter dixit, Conſummatum eſt. Hanc ſecundam cõcluſionem in hoc ſubiecerim, vt plana fiat intelligentia illius vulgati axiomatis: Lex ceſſauit quantum ad ceremonialia & iudicialia, non aũt quantum ad moralia. Etenim ſi hunc ſenſum inde hauſeris, ꝙ obligatoria vt antiquę legis tenemur nos ſeruare decalogũ uel præceptũ aliud morale, falſiſſimum eſt: Illa n. lex illi dũtaxat populo poſita fuit, a cuius uinculo nos Chriſtus liberauit, ut Apoſto. ad Rom. 7. docuit, Exẽplo viduæ, quæ mortuo cõiuge iure matrimonij libera eſt. vbi nullam facit moraliũ exceptionẽ. Senſus ergo illius vulgaris aſſerti eſt, ꝙ moralia nõ ceſſãrũt ob id, ꝙ erãt de iure naturę. q̃ vniuerſos obligat mortales, quibus & tenebãtur olim gentes, licet non uirtute Moſaycę legis. Itaque nullum teſtimonium ueteris legis poteſt adduci Chriſtiano quantum ad uim obligãdi, ſed tanq̃ teſtimonium legis noſtrę. Ob hoc nãq. uetus inſtrũ in ſacro canone reueremur ac veneramur. Tertia conclõ. Ceremonias legis ueteris nullatenus iã modo licet poſt euãgelij promulgationẽ obſeruare, ſed eſſet mortale peccatũ, atq. adeo hæreſis cõtrafacere, cõcluſio ex ſuperiorib. plana illatione colligit. Ceremoniæ. n. ut diximus, ꝓteſtationes q̃ d erãt uẽturi Meſſię. Nã cõfeſſio fidei nõ mõ uerbis uerũ & ſignificatoriis factis fit, q des aũt q̃ nos de Chriſto cõfitemur, eadẽ eſt prorſus quã ꝓfitebant antiq nõ modo

Prima conclu.

Rõ concluſiõis.

Paulus.

Secũda conclu.

Paulus.

Tertia conclu.

Colligit conclõ ex ſuperiorib.

quia

quia de eodem eſt Chriſto, verum ꝙ eaſdem ueritates ambo populi cõfitemur, nẽ pe eius natiuitatem paſſiõnẽ, reſurrectionem &c. tñ per enuntiationes diuerſi temporis. Fatebantur enim illi ueritatem illã Iſaiæ. Ecce Virgo concipiet & pariet filiũ. Nos aũt ſimilem euangelicam, ꝙ cõcepit & peperit. Igitur ſicut qui modo adſtrueret Chriſtum naſciturum, paſſurum & reſurrecturum, impius eſſet in fidem, qm̃ falſitatem fidei contrariam affirmaret, ſic & ille qui ceremoniarum geſtis idem aſſereret. Vnde contra Fauſt. Auguſt. Iam non promittitur naſciturus, paſſurus, reſurrecturus, quod illa ſacramenta quodammodo perſonabant, ſed annuntiantur ꝙ natus ſit, paſſus ſit & reſurrexit, ꝙ hæc ſacramenta quę a chriſtianis aguntur, iam perſonant. At uero de hac legalium ceſſatione multa meditanda ſunt, de quibus neq. inter antiquos patres, neque inter ſcolaſticos undequaque conuenit. Verſatur n. in lite quo temporis puncto & lex uetus fuerit abolita & euangelica ſuam fuerit uim nacta. Ruſus, utrum legalia illa cum primum fuerint mortua, fuerint perinde mortifera? Et utrum lex noſtra antea fuerit in conſilio, q̃ uim obtinuerit obligandi. Auguſt. nanque ut in epiſtola 19. uidere eſt, Hiero. de hac re in litem euocauit. Inter quos hoc deprehenditur diſcrimen ꝙ Hiero. duo tantum dignouit tẽpora antiquæ legis, alterum ſ. quod uſq. ad paſſionis articulũ defluxit, quo legalia cũcta uitam habuere, uigoremq. ſuũ obligandi retinebant. Alterum uero ab eodẽ paſſionis momento uſque ad finẽ ſeculi decurrens, quo & mortua ſunt & mortifera, Itaq. cũ primum extincta ſunt, lethifera eſſe cœperunt, Quapropter negauit vllum Apoſtolorum poſt Chriſti aſcenſum ſeruaſſe legalia, ſed id tm̃ aſſerit ſimulaſſe. Augu. uero tria fecernit tẽpora Primum, quo cum Hieronymo conuenit, ſ. quod ante paſſionem uiuentia fuerint ac proinde obligantia. Secundũ uero quo fuerũt mortua, ſed tñ nõ mortifera, puta inter capedinẽ illã a paſſione uſq. ad diuulgationẽ euangelii. Tũc nãq. vt oĩa erãt ui acquirẽdę deſtituta, tñ nõ erãt ſeruatu illicita, nõ q̃d ꝙ in eis ſpẽ liceret ſalutis ſtatuere, ſed ꝙ mortuã ĩã tũc ſynagogã honore illo humari decere ret. At vero poſt ſufficiẽtẽ euãgelij promulgationem, quod ſcd̃m Augu. tertiũ tẽpus uſq. ad finẽ mũdi, & mortua ſunt & lethifera. Atq. hęc Aug. ſnĩa non ſolũ in ſcholis plurimũ obtinuit (licet Adria. 4. ſent. q. 1. Hier. pro uirili defendat) uerũ & a Florẽtin. Cõcilio ad literã uidetur recepta. Vbi poſtq̃ ſancit legalia ceſſaſſe in aduentu Chriſti, ſubdit, Nõ tñ negat (ſ. ſancta ſynodus) a Chriſti paſſione uſq. ad promulgatum euangeliũ illa potuiſſe ſeruari, cum tñ minime ad ſalutẽ neceſſaria crederentur, Quod miror Adria. nõ inſpexiſſe antequã ab Aug. deſciſceret. Ex eodẽ ergo Aug documento quod D. Tho. cũ Theologorũ cœtu amplexat, iſerunt de mente eiuſdẽ S. Tho. quatuor aſſerta. Primũ. Etſi a baptiſmi inſtitutione uſque ad Chriſti mortẽ circunciſio & tota lex uetus permaneret in pręcepto, nihilominus baptiſmus erat in conſilio. Baptiſmus nanq uiuente Chriſto non ſolum inſtitutus fuit, uerum & in uſu habitus. Nã Ioan. 3. & 4 refertur ꝙ diſcipuli Chriſti baptizabãt, & nõ baptiſmo Ioannis, ut notum eſt. Quoniam de hoc murmurabant diſcipuli Ioãnis, quod plures diſcipulos Chriſtus faceret & baptizarent, ſed baptizabant Spiritu ſancto, de quo ipſe dominus dixerat Nicodemo, N. ſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, non poteſt introire in regnũ Dei. Quamuis tunc illum non inſtituit quandoquidem priuatim id Nicodemo dixit. Sed eſt mihi perquam uerisſimile, ſacramẽtum illud inſtituiſſe dum baptizatus eſt a Ioanne, non quidem facto illo, ut aliqui putant, nam ille baptiſmus non erat ſacramentum euangelicum, ſed tantum uerbo licet non fuerit in euangelio ſcriptum. Et mouet me uerbum illud Baptiſtæ, Ioan 1. Ego neſciebam eum, ſed qui miſit me baptizare in aqua, ille mihi dixit, Super quẽ videris Spiritum ſãctum deſcendentem, & uenientem ſuper eum, ipſe eſt qui baptizat in Spiritu ſancto. Et ego uidi, & teſtimonium perhibui, quia hic eſt filius Dei. Si ergo tunc Ioan. cognouit quod Chriſtus baptizaturus eſſet in Spiritu ſancto, uerſimile ſit tunc inſtituiſſe baptiſmũ. At ſatis nobis impræſentiarum eſt fuiſſe tunc in vſu. Secundum aſſertum, Statim a paſſione Chriſti, uel a reſurrectione (nam

hoc

Auguſt.

Prima dubitõ.

Secũda.

Tertia.

Diſſidiũ Aug. & Hieron.

Adrian.

Cõciliũ Florentinum.

Quatuor aſſerta de mẽte S. Tho.

Primũ.

Veriſimile eſt baptiſma inſtitutum a Chriſto cũ a Ioãne baptizatus ẽ, non ipſo facto ſed verbo.

Scd̃um aſſertũ.

hæc inferius explicabimus) ſicut circuncicisio & tota lex, neque in præcepto ſuperfuit neque in conſilio, neq. ullam uim retinebat ad ſalutem, quia iam erat extincta, ſic baptiſmus & tota lex noua non ſolum in conſilio, uerum in præcepto eſſe cœpit ſicuti eſt modo. Tertium aſſertum, Nihilominus uſq. ad ſufficientem promulgationem licitè ſeruabantur legalia, ſaltem inter cōuerſos ex Iudaiſmo, ut ait S. Tho. vt ſynagoga honorifice traderetur ſepulturę. Nam inter Gentiles non erat eadem ratio. Sed & de hoc inferius rurſus fiet mentio. Quartum denique aſſertum eſt. Poſt ſufficientem promulgationem legem ueterem nulla prorſus ratione citra impietatis crimen ſeruari poſſe. Atq. in his omnibus aſſertis ſchola ferè doctorum D. Tho. ſequitur, ut Richard. in 4 diſ. 3. ar 5 q 3. & Duran. diſt. 1. q. 9. atq; alij. Veruntamen Scotus lib. 4. ſent. diſt. 3 q 4. non prorſus cum ipſo conſentit, ſed quadamtenus ab eo diſcrepat, nempe in tribus. Primum quātum ad baptiſmum. Quod. n. nos dicimus ab eius inſtitutione uſq; ad paſſionem Chriſti fuiſſe in conſilio, a paſſione uero illico cœpiſſe eſſe præceptū, ipſe negat. Imò ait ab eadem inſtitutione uſque ad promulgatum euangelium māſiſſe in conſilio. Itaq. in articulo paſſionis nihil de baptiſmo diſcriminatum eſt, ſed cœpit eſſe in pcepto poſt promulgationem. Secundo differt quantum ad legalia. Nā ꝙ nos dicimus perduraſſe quantum ad uim obligandi uſque ad paſſionem, ac tunc fuiſſe, & quantū ad uirtutem & quantum ad obligationē mortua, ipſe negat, ſed ait circuncisionem non obligaſſe niſi uſq ad inſtitutionem baptiſmi, & exinde ſimul in conſilio concurriſſe cum baptiſmo uſq; ad promulgationem euāgelij. Itaq. quiuis Iudæorum audiens euāgeliū, poſſet filiū ſuū uel circuncidere uel baptizare, & utrumlibet ei ſufficeret. Qui uero nihil de euangelio audiſſet, tenebat circūciſionis legē ac perinde omnium legalium. Et in hoc tertio differt a D. Tho. ꝙ negat legem ueterem fuiſſe in paſſione extinctam, imo ait obligaſſe uſq. ad ſufficientem promulgationem euangelij, quæ quidē promulgatio cœpit, inquit, in Pentecoſte, & durauit p aliquod tēpus. Itaq. ubiq. tenebantur Iudæi ſeruare legalia quouſq. ad illos euangelicū præconium perſonaret. In ſumma, cùm antiqua lex ſecūdū ipſum non fuerit antiquata uſque ad promulgationem euangelij, nec noua cœpit niſi tunc eſſet in præcepto. His ergo prænarratis, quarta eſt cōcluſio noſtra, Legū conſiniū, quo uetus deſijt ac noua cœpit, fuit tēpus paſſionis. Eſt aūt intelligenda concluſio cū ſuis annexis, cū cæteris. ſ. aſſertis, q̄ ei proxime circūſcripſimus. Probatur concluſio. Legalia figura erant & umbra futuræ per Chriſtum redemptionis, umbra autem, ſi de uiſibilibus documētū petamus, non durat niſi uſq. ad ueritatis lucem, ueritas uero redemptionis in morte & reſurrectione Chriſti perfecta fuit, ergo tunc umbræ illæ legaliū, dicente Chriſto, Conſummatum eſt, uirtutem ſuā amiſerunt, uimq. exhalauere obligandi, quin uero tota lex, ut paulo anteà dicebamus. Huc namq; refertur ſecūdū oēs expoſitores, illud Io. 19. Cōſummatum eſt, & uelum in duo ſciſſū, ut Matt. 27. legitur. Oēs inquā illic agnoſcunt cōfinium utriuſq. teſtamenti, nempe abolitionis alterius atq. alterius obligationis. Indecens. n. erat, & diuinæ prouidentię abſonum, ut mundus abſque ulla legis obligatione per tempus aliquod duraret, atque adeo ſi in morte Chriſti ruptum eſt antiquæ uinculum, illic cœpit ligare noua, uel in reſurrectione. Secundo etiā uis argumenti roboratur ex illatione Paul. ad Ro. 7. ubi ex eo ꝙ ſumus liberati a peccato, infert ꝙ ſumus pariter & a iugo legis exēpti. Cum ergo in morte Chriſti liberi facti ſimus a peccato, fit ut tunc fuerimus etiam liberi a lege. Tertio loco accedit eius exēplum. Ait. n. ꝙ ſicut mulier in morte uiri libera fit matrimonij lege, ita & ſynagoga in morte Chriſti a legis obligatione. Quarto denique id confirmatur uerbo eiſdem Apoſtoli ſupra citato. Tranſlato ſacerdotio neceſſe eſt, ut legis tranſlatio fiat, ubi rerum conſequentiā denotauit. Chriſtus autem in morte tranſtulit ſacerdotium Moſa cum in ſacerdotium euangelicum ſecundum ordinem Melchiſedech, ut ibidem Paulus edſſerit, docens quemadmodū Chriſtus aſſiſtens pontifex futurorum bonorum, introiuit ſemel in ſancta æterna redemptione inuenta. Quod quidem ſacrificium in ara crucis obtulit, ergo tunc

facta

Margin notes: Tertia aſſertio. — Quarta. — S. Tho. Ricard. Duran. dus Scotus in tribus punctis deuiat à S. Tho. — Quarta conclu. — Probō primæ concluſionis. — Secūda. Paulus. — Tertia. — Quarta.

Refutantur aſſertiones Scoti.

facta eſt legis trāſlatio. Per hęc ergo labefactantur oīa tria membra opinionis Scoti, uidelicet (ut a ſecundo exordiamur) q̄d circunciſio nō obligauit niſi uſq. ad inſtitutionē baptiſmi, quam ipſe inſtitutionē fatetur anteceſſiſſe paſſionē, nā ſi lex non fuit extincta vſq; ad paſſionē, atq. adeo cętera oīa legalia illuc uſq. obligabant, falſum eſt circunciſionē non eo ēt uſq. eandem uim retinuiſſe. Id quod prœterea confirmatur ex uerbo Chriſti: Nō ueni ſoluere legem, ſed adimplere. Nā cum eā uſq; ad mortē non impleuerit, ſi antea rupiſſet circūciſionis uinculum, iam legem antequā impleret, infrigiſſet. Atq. inde pariter repellitur tertiū eius dictum, nēpe q̄ eadem circunciſio & lex poſt paſſionē Chriſti obligabat Iudęos inſcios euangelij. Nā tota lex fuit in paſſione, & reſurrectione conſummata. Itē & primū eius aſſertū refutatur. ſ. q̄ baptiſmus poſt paſſionē non erat niſi in conſilio. Nā ubi prioris obligatio legis deſijt, poſterioris cępit. Alias mundus eſſet ſic liber a lege diuina poſitiua, ut nulli teneretur. Præterea, ad idē arguitur: Aug. & Hier. licet aliter diſſentiāt, tñ in hoc unanimes ſūt, q̄ lex uetus in Chriſti paſſione primū fuit mortua, tā uirtute quā obligatione, & q̄ tūc noua obligare cępit. affirmare ergo q̄ circunciſio ante paſſionē deſijt obligare, & poſt paſſionē ignorātes legē obligabat, & negare baptiſmum ſtatim a paſſione Chriſti obligare, palā eſt cū ambobus ſanctis patribus prælium inire. Audi uerba Aug. in epiſtola citata: Vbi, inqt venit fides, quę prius illis obſeruationibus pronuntiata eſt, poſt mortē & reſurrectionem Domini reuelata, illa ſacra uetera amiſerunt uitā officij ſui. Atq; in hoc lubenter ſe fatetur adhęrere. Hier. Adde & gloſ. ſup illud ad Heb. 8. Hoſtiā & oblationē noluiſti, q̄ ait, Noluiſti. ſ. tpe paſſionis. Nā tūc illa diſplicere cœperunt, qñ eſt completa ueritas cuius erant figurę, ut ait ipſe Aug. ſuper Pſal. 39. Præterea arguitur contra fundamentum illud eiuſdem Scoti. Arbitratur. n. tunc legis obligationem incipere, quando in notitiam uenit ſubditorum. quod profecto falſum eſt, ſed tunc incipit obligare, cum primum publico edicto a principe ponitur. Enimuero prędicatio Apoſtolorum non fuit poſitio legis, quia

Prima ratio in Scotū.

Secūda.

Gloſſa.

Prima ratio cō-tra fundamētū Scoti.

ipſi non erant legiſlatores Euangelij, ſed Chriſti promulgatores, licet particulares poſſent alias leges ponere. Vñ in feſto Pentecoſtes non fuit data lex orbi, ſed uirtus facultaſq. Apoſtolis ad illam promulgandā. Nā antea dixerat Chriſtus. Ite, prædicate Euāgelium, docete omnes gentes baptizantes eos. quod ſignum eſt iā tunc obligaſſe baptiſmū. Item ad idem arguitur. Si lex neminem obligaret quoadulq. legem audiret, improprie ignorātia diceretur excuſare, nā excuſatio nō eſt niſi ab eo ad q̄ hō tenetur, ſi ergo ignorātia excuſat, ſignū eſt uinculum de ſe legis ad oēs extēdi, ſed ignorantia protegit ignorantē a culpa: Et tertio ad idē arguitur. Sequeret, ſi quis nō dum audiuit, non obligatur, q̄ neq. dum ignorātia fieret uincibilis, ita ut ſua culpa non audiret, obligaretur. Nā quæro qñ cœpit obligari? Ad quod certe rñderi non pōt, niſi. Qñ data eſt lex. Et quarto ex eodem mō opinandi ſequeretur q̄ poſtquā quis religatus eſſet a lege ueteri & obligatus nouæ contingere poſſet ſine nouę mutatione legis, ut rurſus abſolueret a noui & teneretur ueteri. Enimuero ſi Iudæus a Hieroſolymis diſtans poſt Pentecoſtem audiſſet legem Chriſti obligare, cui antequam ſigna ſufficientia uideret fidē daret, non tamē leuiter q̄ fieri poterat, iam tunc nō obligaretur ad antiquam & teneretur nouæ. Si uero poſtea pſeudo prophetæ cōtrarium ei dicerent, adhibendo ſigna & teſtimonia falſa, ita ut citra culpam rediret ad priorem fidem, rurſus eximeretur a nouæ obligatione, & ſubditus fieret ueteri. Et per hoc diſſoluitur eius argumentum quo ait, Nullus aliter ſe habet ad aliquā legem, q̄ prius, niſi quia eſt ſibi aliter promulgata, ſed ante paſſionem non tenebantur homines ad baptiſmū, ergo neq; tenebantur quouſq. eis fuiſſet promulgatus, quod uſu non uenit ſtatim a paſſione. Diſtinguitur nanq. prior præmiſſa. Si enim intelligat, nullum ante promulgationem aliter ſe habere ad legem quātum ad uinculum obligandi, id abnuēdum eſt. Immo ſtatim ut lex ſolenniter a principe edicitur, obligat. Si aūt intelligat q̄ nemo conſtituitur in culpa anteq̄ legē ſciat, equidē fatemur, cum temperamento tamen. niſi per ſe ſteterit quo minus illam audiret. Sed contra

Secūda.

Tertia.

Quarta.

Solutio argumēti Scoti.

aliud aſſertũ Scoti, nẽpe ꝙ poſt paſſionẽ vſq. ad ſufficiẽtem promulgationem, vtrũque ſ. circunciſio & baptiſmus, ſit cõcurrerint ſub cõſilio, ut optio fieret Iudæo utrũ ſuſcipere mallet, urgẽtiſſime (ut arbitror) arguit. Aut. n. id intelligit de Iudæo ignoranter euãgeliũ, aut de audiente, qui illud tenebatur ſuſcipere, de priori id nõ põt dici, nã ille manifeſte tenebatur circũciſione pſertim ſcd̃m ipſum Scotũ, qui ait legem ueterem obligaſſe uſq; ad nouæ promulgationẽ. Si aũt id intelligat de poſteriori,

R.ũ vrgẽtiſſima cõtra aliud aſſertum. Scotũ.

ratio contrariũ demõſtrat. Nã cũ ille iam nulla excuſaretur ignorãtia, tenebatur profiteri Chriſtianam religionẽ, profeſſio aũt Chriſtiana fit in baptiſmo, ergo tenebatur baptizari: atque adeo baptizare paruulos ſuos ſicut modo tenẽtur Chriſtiani. Alioquin manifeſte ſequi, ꝙ nullus vnquã Iudæorum ẽt ſi poſt bienniũ fidẽ ſuſciperet, teneret baptizari neq; ſuas baptizare proles qđ eſſet cõceſſu abſurdiſſimũ. Profecto fateor me opinionẽ Scoti, in hac parte nõ deprehendere. Sunt nihilominus contra iſtas aſſertas ueritates argumenta non modo Scoti, verũ & alia ſoluta digna.

1. Argu. Scoti.

Et ut ordine ſucceſſionis temporũ procedamus, arguit Scotus, ꝙ ante paſſionẽ cũ primum baptiſmus cœpit eſſe in cõſilio obligatio circunciſionis uerſa eſt pariter in cõſiliũ. Præceptum inquit baptiſmi totaliter aufert circunciſionem reddendo eã prorſus inutilẽ ac perniciosam, ergo & conſilium eiuſdem baptiſmi tollit eius neceſſitatẽ relinquendo eam ſub conſilio. Conſequentiam inde probat, ꝙ ſi alicuius rei præceptũ, prohibitio eſt alterius rei, eiuſdem cõſilium tollit ſaltẽ neceſſitatẽ eiuſdem rei. Conſequẽtia autẽ fallaciſſima eſt. Tenet. n. illic prorſus ubi res illæ ſecum pugnant, ut in uirginitate patet & matrimonio. Cui. n. præcipitur uirginitas, omnino interdicuntur nuptiæ;

Solutio.

Et ideo conſilium uirginitatis, tollit nuptiarum præceptum. At uero ubi res utraque alteram ſecum patitur, conſequentia non ualet. Haud. n. orationis conſilium in Quadrageſima tollit præceptum ieiunij: Cum ergo lex uſq. ad ueritatem redẽptionis eſſet poſita, non eſt cur peculiariter circunciſio dicatur per conſilium baptiſmi uim amiſiſſe obligandi.

Secundò ad idem arguit: Si Iudæus paruulum ſuum ante paſſionem fide noſtra imbutus baptizaret, nõ autẽ circuncideret, paruulus ille euolaret ad cœlum, ergo circunciſio non erat in præcepto. Sed neque hæc conſequentia ualet, quia pater ipſe peccaret non itẽ circuncidendo, non quidem propter neceſſitatem gratiæ filio conferendæ, ſed ꝑ ꝑ neceſſitatem implendæ legis.

2. Arg. eiuſdẽ, Scot.

Quemadmodum & Scotus ipſe probe concedit, ꝙ etſi puer Hebræus ante octauum diem per ſacrificium naturale in mortis periculo adhibitum obtineret gratiam, nihilominus ſi in octauo eſſet ſuperſtes, erat ui legis circuncidendus. Sicuti etſi quis modo per baptiſmum flaminis Spiritu ſancto ſuffundatur nihilominus habita copia aquæ tenetũ ipſa tingi:

Arg. alterum.

Sed reſtat argumentum contra illud noſtrum aſſertum, quod baptiſmus ante paſſionem tantum erat in conſilio, Iudæus tunc ſufficientia expertus miraculã, & uerborũ Chriſti energiã, teneretur eius legem ſuſcipere. Nã ſi non ueniſſem, inqt, & locutus eis non fuiſſem, peccatum non haberent Chriſtiani autem effici non poterant niſi per baptiſmum, ergo tenebatur baptizari, atque adeo baptiſmus iam tunc erat in præcepto, ſubindeque circunciſio prorſus ceſſauerat.

Rũſio.

Ad argumentum hoc reſpondetur illa præmiſſa perempta, quod non poſſet tunc Iudæus percipere legem euangelicam ſine baptiſmo, quando quidem non percipiebatur niſi pro tempore ſuccedente paſſionem. Et ideo Iudæi omnes qui legem prius ſuſceperãt, ſtatim poſt reſurrectionem ad prædicationẽ Apoſtolorum tenebantur baptizari.

Replica

Sed arguis, Ergo gentiles ſi ante paſſionẽ conuerterẽtur, non tenebãtur ſtatim baptiſmate ablui,

Solutio.

negatur conſequentia, immo cũ illi circuncidi nõ poterant, tenebantur baptizari. quamuis indubie credendũ ſit Iudæos quoq. ante paſſionẽ conuerſos illico ſacro fonte intingi, ut Chriſtianorum charactere inſignerentur. Id quod euangelico teſtĩmonio ſupra citato comprobatur, quo hr̃ Apoſtolos Chriſti, uiuente Magiſtro, baptizaſſe.

Argum.

Alia uero Scoti argumenta ad probãdũ legem ueterẽ poſt paſſionẽ uſq ad ꝓmulgationẽ euãgelij duraſſe, poſt illa quæ dicta ſunt, nullũ retinent uigorẽ. Si. n. arguas, Iudæus poſt paſſionẽ inculpabili ignoratione euangelij laborãs tenebatur ſuos

libe-

Solutio. liberos circũcidere, ergo circunciſio, atq. adeo lex tota obligabat. Negatur prior cõſequentia, ſi obligandi rigorem perpendas. Nam cum ſimpliciter poſſet citra culpam non circũcidere, vtputa ſi euangeliũ audiſſet, non ſimpliciter conſendus erat obligatus. At ſi non placet tam ſtricto rigore loqui adhibetur altera rñſio, ꝙ tenebatur, non quidẽ vi prçcepti, ſed ꝓp ignorantiã qua laborabat, ſicuti qui hodie crederet feriã eſſe ſextã, teneretur a carnibus abſtinere, quanuis feria ſecunda ſit. Et dilucidatur perſpicacius rñſio hæc. Si lex dũ Deus Abrahæ circunciſionẽ ꝑcepit ſic iuſſiſſet. Oẽs tui poſteri circuncidentur vſq. ad punctum temporis quo Meſſias paſſus reſurrexerit, certè nemo aſſeuerare poſſet poſt illũ tẽporis articulũ legem obligare, & nihilominus qui articulũ eũ ignoraſſet, tenerentur poſtea circũcidi ꝓp ignorãtiã. Figurauerim caſum ſub conditione, q̃ re vera ita in virtute contingit Non.n. poſita fuit lex vetus niſi vſq; ad illud tẽporis momentũ, quo Xp̃s dixit Conſummatũ eſt, & reſurrexit.

Elucidatio præteritæ ſolutionis.

Replica. Quod ſi vrgentius arguas: Si Iudæus poſt paſſionẽ vel leuiter motus, vel ex malitia credens legem veterem abrogatã, nollet ſuũ circũcidere infantulum, peccaret quidẽ, & non contra conſciam, ergo contra legem qua tenebatur. Rñdetur ꝙ peccaret contra conſcientiam quam ante ſufficientem promulgationem euãgelij tenebatur habere, veruntñ eſto, circunciſionis ſtatim a paſſione obligatio eſſet extincta, videtur tamen retinuiſſe ſanctitatis virtutẽ.

Solutio. Nam ſi Iudæus euangelij ignarus filium circũcideret, fieret infans ille ſaluus.

Altera ratio. Solutio. Reſpo: detur ꝙ fieret ſaluus non circunciſionis virtute, quæ iam vanida erat, ſed parentum fide. Itaque circunciſio tunc nihil amplius valebat quã ſignum quo lege naturæ proteſtatio fieret ſanctç fidei, & quo Iudæi ante octauum diem vtebantur. Dubium autem quod moleſtius hic premit eſt: Si Iudæus tunc qui euangelij prædicationem audiſſet & miraculorum intuitus eſſet virtutem quem iam ideo culpabilis ignorantia non excuſaret, perſiſtens nihilominus in ſua perfidia puerum circuncideret, vtrum puer ille ab originali macula ablueretur? Facit enim pro parte affirmatiua, ꝙ ſi ab alio inuincibiliter ignorantç idem applicaretur ſacramentum, puer, vt modo dicebamus, ſalutẽ obtineret, & tñ iniquitas circuncidentis non eſt cur miſero infantulo noceret: Nã ſi quis modo puerũ baptizaret, intendens id facere qđ Chriſtiani perficiunt, licet minime in baptiſmũ crederet, prodeſſet puero. Nihilominus rñdetur nullatenus circunciſionẽ illã puero quidq̃ profuiſſe. Et ratio eſt plana: nã circunciſio de ſe nihil iã tunc proderat niſi per fidẽ applicantis, qui aũt tenebat credere euangelio, iniquè applicabat fidem. Alioqui concedendum eſſet ꝙ etiã Iudæi circuncidentes liberos ſuos, illis ad ſalutẽ proſunt, quod concedere abſurdiſſima eſſet hæreſis. Qui autem inuincibiliter ignorans illo ſacramento vtebatur rectè ſuam fidem applicabat. Negatur ergo quod in tali caſu iniquitas circuncidentis nihil noceret puero. Aliud autem eſt de baptiſmo noſtro qui in ſe continet ſanctificandi virtutem a quouis applicetur. Ac verò pręter iſtas rõnes alias ſupereſt maioris energię. Chrs in paſſione nullã tulit legẽ, ergo tunc lex euangelica non cępit obligare.

Rñſio. Legitima vero rñſio huius eſt, ipſum dũ inter mortales ageret, lege tuliſſe pro illo tunc tẽporis articulo quo myſteriũ ſalutis perficeret, in alteraq. reſurgeret immortali uita. Sed tñ reſtat nihilomin⁹ dubitatio, vtrũ lex ab eodẽ puncto obligare cœperit quo moriẽs anteq̃ aboleuit?

Dubiũ. Rõ dubitandi. Nã ſi id cõceſſeris videbitis euãgelio cõtrarius, qñ quidẽ poſt reſurrectionẽ ꝑcepit Apoſtolis, Ite, ꝑdicate &c. Baptizantes eos. Matt. 28. vbi vi legẽ quaſi ex tũc obligantẽ tuliſſe. Itẽ neq rõ ꝑmitteret, vt vt ſtatim a momẽto paſſionis lex cęperit obligare. Nã myſterium ſalutis q̃ duos hẽt terminos. ſ. mori pctõ, & reſurgere i nouã vitã, nõ i pũcto paſſionis abſolutũ fuit, ſed i reſurrectione, ſecundũ illud Pau. ad Ro. 4 traditus eſt ꝓp delicta nr̃a, & reſurrexit ꝓp iuſtificationem nr̃am, quẽadmodũ illic a nobis expoſitũ eſt. Si aũt cõcedamus ꝙ lex vetus ceſſauit dicẽte Xp̃o. Conſummatũ eſt. noua tñ nõ cępit niſi poſt reſurrectionẽ, incidimus in hanc foueã ꝙ tpe aliquo fuerit orbis ſine obligatiõe legis ꝑter naturalẽ, ſicuti erat ante legẽ ſcriptam. Quod tñ mihi duriſſimũ fit, imo vĩ naturç amborũ teſtõrũ palã repugnare. Nã ſicut in naturalib. corru-

prio vnius eſt generatio alterius, ita & antiquam non fuit abolitum niſi per obligationē nouæ, ſicuti aboletur vmbra per præſentiam ſolis. Hoc.n. exēplū vniuerſis ſcripturę interpretib. celeberrimū eſt. Quin vero Pau. ad Heb. id ex ꝓfeſſo c. 7. 9. & 10. videtur conſtituere. Reſpondetur ergo ꝙ ſ[illegible], quin vero Apoſtolus, articulū ceſſationis unius legis, & obligationis alterius non in puncto conſtituerunt, ſed totū triduum pro uno re, putarunt articulo. At uero ad rigorē loquendo, primum pro certo habēdū eſt ꝑ rōnē modo factā ꝙ obligatio unius quaſi fuit alteram. Quare ſi altera ceſſauit, ubi Chriſtus dixit, Cōſūmatū eſt, inde incepit noua, nā tūc ꝑſolutū eſt redēptionis ꝓtiū, apertūq. regnū cœlorum. Statim.n. patres uiderūt Chri diuinitatē. Sed enim qa lex uetus nō ſolū illud, ſed reſurrectionē quoq. ī noua uita præfigurabat, dicere optime poſſumus ꝙ nō ceſſauit vſque ad reſurrectionē, & inde incepit noua. Vnde S. Th. 3. parte, q. 66. ar. 2. Baptiſmus, inquit, uirtutem accepit, qñ Chriſtus Baptizatus fuit. Sed neceſſitas vtendi hoc ſacramento indicta fuit hominibus poſt paſſionem & reſurrectionem, tum quia in paſſione Chriſti terminata ſunt figuralia ſacramenta, quibus ſuccedit baptiſmus, & alia ſacra nouæ legis, tum ēt quia per baptiſmum configuratur homo paſſioni & reſurrectioni Chriſti, inquantū moritur peccato & incipit nouā iuſtitiæ vitā. Et ideo oportuit Chriſtū prius pati & reſurgere, q̄ hominib. indiceretur neceſſitas ſe configurādi paſſioni & reſurrectioni eius. Vnde ꝙ poſt reſurrectionem dixit Chriſtus, Ite prædicate &c. non eſt ſignum latę tūc legis, ſed Apoſtolis tunc iuſſit vt illā quæ iam obligabat, vniuerſo orbi promulgarent, vti 4. ſent. diſt. 3. art. 5. ait S. Th. Immo Chriſtus id ipſum ſignificat, ſubdens, Docētes eos ſeruare oīa quæcunq. mandaui vobis. Itaq. Chriſtus ante paſſionē legem condidit, q̄ poſt eius mortē obligaret, ſed poſt reſurrectionē pcepit Apoſtolis ipſā diuulgare, & in Pētecoſte miſit eis virtutē ex alto, q̄ ad eandē functionē erat neceſſaria. His tamē ſic cōſtitutis reſpondendū eſt ad aliud dubiū ꝙ ſnia Aug. ſecum aſfert. Enimuero ſi ſtatim poſt paſſionē uel reſurrectionē lex mortua fuit, eo ſequit, vt continuo eſſet mortifera, quare neq. liceret eā vlla rōne ſeruare. Cōſequentia probatur per rōnem, qua probauimus concluſionē tertiā, q̄ eſt S. Tho. Ceremonialia illa iā inde tunc erāt mendacia, ergo qui illa ſeruaret facto ipſo mentire, ſicuti qui aſſereret, ꝙ Chriſtus foret naſciturus, paſſurus, aut reſurrecturus, mēdaciū aūt ſem ꝑ eſt peccatū. Et dū eſt pernicioſum, ſicuti hoc, fit lethale, atq. adeo ſnia Hiero. eſt præferenda ꝙ nō licebat ea ſeruare. At nihilominus ſtandum eſt Aug. cui concilīū Florentinum (vt dictū eſt) ſubſcripſit, & reſpondendū ꝙ ceremonię tunc non ſeruabantur tanquam futurorum ſigna, ſed in honorem ſepulturæ ſynagogæ. Quod ſi ſciſciteris, quęnam eſſe illius honoris cauſſa, reſpondetur quod ut internoſceretur inter legem veterem & Gentilitatem. Nā ſi lex vetus ſic de repente, vt Gentilitas fuiſſet eiecta, in ſuſpicionem veniret quod non fuiſſet Gentilitate ſanctior. Et fuit hoc eouſque cōgruens, vt illa, ꝙ arbitror, ratione celauerit Deus aliquanto temporis Apoſtolos ipſos myſterium illud ꝙ legales ceremoniæ eſſent per euangeliū ambigendæ, nempe vt ſecurius illa ſeruarēt. Id, qđ hiſtoria illa Actuū. cōteſtatur, qua narratur Petrū oſtēſo ſibi vaſe linteo, de cœlo ſummiſſo, oīum animalium pleno, in ducere iuſſum, rñdiſſe: Abſit Dñe, quia nunquā manducaui omne cōe & immundum. Illa aūt cauſſa honorā dæ ſynagogę ceſſante, iam nullatenus licet eaſdem ceremonias obſeruare. Quod ſi interrogēs, quātum tpis durauit ſufficiens euangelij promulgatio, qua licuit illa ſeruare legalia, reſpondetur certum eſſet a Pentecoſte cœptum eſſe promulgari. Quo autem temporis puncto omnino fuerint lex extincta, & mortifera non conſtat. Forſan, vt ait Scot. durauit uſque ad deſtructionem Hieroſolymitanam, quæ quadraginta fere annis contingit poſt Chriſtum paſſum. Crediderim nanq uiuentes ipſos Apoſtolos omnimodā abolitionē legis prędicare cœpiſſe. Quidquid aūt de tpis pūcto ſit, certū eſt, quā lōgiſſime añ tpus Au. oīno ceſſauiſſe, ut eadē ipſe epiſt. 19. aduerſus Hier. docet. Quocirca iā inde nefas ē ad alias regredi ceremonias. Neq. in ſuiā ꝓfecto hic cōtrariā cōſētire cū Caietano

Margin notes: Paulus. — Rñſio. — Dubiū alterū. — Solutio

Senten. Caieta.

ietano poſſum, qui 3. parte ſuper q 37. approbare nō renuit Iudæorum morem, q ſeſe babptizatos circuncidunt, non tanq̄ antiquum ſeruantes ritum, ſed vt religionē illa Ch̄m imitentur. Enimuerò patres nunquā auſi ſunt id poſt paſſionem concedere, niſi ob cauſſam Aug. Et Concilium Florentini ſimpliciter id negat licere. Et Paulus ſimpliciter dicit: Si circuncidimini, Chr̄s nihil prodeſt. Et imitari in hoc Chriſtum, eſt imitari legem cuius gratia id paſſus ipſe eſt. Neq; excuſari poteſt quin habeat ſpeciem mali. Neq; uero ad hęc abundæ Caietanus reſpondet. Secus ſi ſanitatis gratia pelliculam illam quis tolleret.

Prima ratio in Caieta. Secūda, Tertia. Poſtrema.

Ad primū arg. A ſcd̄m mēbrū eiuſdem argum. Ad duo membra ſecundi argum. Ad tertiū eiuſdem mēbrum.

Reſtat igitur ad argumēta ī capite q̄ſt. obiecta rn̄dere. Et q̄dē auctoritas Baruch Prophetæ intantum ſibi uult q lex eſſet in æternū ſcd̄m moralia præcepta ꝑ ſe duratura, ſcd̄m uero ceremonialia, nō niſi ꝑ futuras ueritates, quas præfigurabant. Factū aūt Chriſti, qui leproſos a ſe mūdatos ad ſacerdotes miſit, nō probat poſt paſſionē legem fuiſſe permanſurā, ſed illuc uſq. duraturā, atq. adeo ante paſſionē, prædicante Chriſto, una cū euanglio currebat quod a nobis iam ſupra aſſertū eſt. Et ad tertiū eiuſdē argumēti mēbrū rn̄detur, q rōnes lḡales ceremoniarū ad diuinū cultū referebantur, q tn̄ cultus in paſſione Chriſti erat in alterū migraturus. Vn̄ circunciſio mutata eſt in baptiſmū, & ſabbathū (ut dictū eſt) in diē dn̄icam & feſtū Paſchalis agni i feſtū Reſurrectionis, Feſtū aūt Pentecoſtes permāſit. Nam & eodē fuit nobis quodāmodo lex data, hoc eſt Apoſtolis facultas eiuſdē ꝑmulgandæ collata, ſicuti & antiquę Moyſi. Ad duo aūt priora mēbra ſecundi argumēti per ſn̄iam ſupra expoſitā Auguſtini rn̄ſum eſt. Illa. n. rōne licuit Paulo Timoth. materne Iudęum circuncidere, & ſeipſum purificare, nēpe ne uideretur perinde legem atq. Gentilitatem abiecte conſepelire, & ne teneris conuerſis nondumq. ſatis inſtructis ſcandalū offerret. De tertio uero membro, puta de lite, quā Pau. ad Gala. 2 cōmemorat ſibi interceſſiſſe cū Petro, diſcordes, ut diximus, fuere proceres illi diui Hiero. Aug. & hiſtoria notiſſima eſt & ſolennis quæ Antiochiæ contigit, ubi Petrus cū Chriſtianis e Gentilitate neophytis cōicabat,

Paulus.

non tātū colloquio, quia inde nullam ſcādali occaſionē nanciſcerentur Iudæi, ſed ēt mēſa, ueſcendo cū illis ſuillis carnibus alijsq. cōibus cibis lege uetitis, quod iam in linteo ſibi oſtenſo cognouerat eſſe licitum. At cum quidā illuc perueniſſent recētes ex Iudæis Chriſtiani, quos Iacobus ad illum miſerat, en ſcandalū eiſdem obijceret, ſubtrahebat ſe a cōmercio Gentiliū, abſtinebatq. eiuſdem illegitimis cibis. Vn̄ cum tunc forte contingeret ut illud Paulus applicuiſſet, reſciuiſſetq. tumultum Chriſtianorū ex gentilitate, qui ex facto Petri colligebant, legalia in Chriſtianiſmo eſſe ſeruanda in cōſpectu oīum eum reprehendit; quia, inquit reprehenſibilis erat. Hieron. ergo opinatus legalia protinus a paſſione fuiſſe lethifera, negat Petrū illa ſeruaſſe, ſed tātū ait ſimulaſſe, ac ſubinde ad Paulum nō uere, ſed ſimulatorie eū in gratiā Gentiliū obiurgaſſe. Aug. aūt cōtra, in utroq. opinioni Hieronymi reclamat. Primū in hoc, q ait, Primū licite potuiſſe ſeruare, ſeruaſſeq. adeo legalia. Secundo, & in hoc quoq. q ait uere fuiſſe tū reprehenſibilem, tū perinde reprehēſum. Sunt aūt qui Hieronymi patrocinio ſuſcipientes, inter quos eſt Adrianus in 4. diſt. 1. adducūt in eius tutelā id quod Paulus ipſe ait. ſ. Iudæos & Barnabā conceſſiſſe in illā Petri ſimulationē, quo uerbo excludi u uerā fuiſſe obſeruantiā. Quocirca duplex, aiunt, vſu uenit ſimulatio. Vna qn̄ fingitur aliquid fieri qd̄ nō fit, qualis eſt ī comędijs, ut ſi quis fingeret ſe circūcidere & nō circūcideret. Et hęc ſi fiat intētione fallēdi, eſt peccatum, qm̄ mendaciū. Alia uero accipit ſimulatio, qn̄ res uere fit, nō tn̄ ea ea rōne quā alij putāt, ut ſi quis pelliculā ſibi aſcinderet ſanitatis gratia q̄ circūſtātes abſcindi credt religione Iudaica. Et iſto mō, aiūt, Paul. finxit circuncidere Timotheum ad euitādum ſcandalū & Petrus a cōibus cibis abſtinuit, Et ait Adrianus nunq̄ Aug. a Hieron. diſſenſurum fuiſſe, ſi eum intellexit. Ego uero dixerim minus fuiſſe Aug ab hoc doctore intellectum, q̄ ipſe Hieron intellexerit: Aug. n. non arbitratur culpā Petri fuiſſe mendacium nēpe q ſimulauit id qd̄ nō fecit. Immo credidit abſq. ſimulatione uere potuiſſe ſeruare legalia, & ſeruaſſe mō ſupra ex-

Hieron.

Auguſt.

Adrian

Duplex ſimulatio.

Perperā intellectus ab Adriano, Auguſtinus. Inficiari nemo pōt citra iniuriam ſcripturæ, Petrum fuiſſe reprehenſibilem.

poſito, ſed ꝙ plus iuſto illa ſeruaſſet. Et facit pro Aug. ꝙ Paulus nõ incuſabat Petrũ, ꝙ legalia ſeruaſſet, ſed ꝙ Gentes cogeret iudaizare, puta ꝙ uſq. adeo nimiã in eorũ obſeruatione adhiberet diligentiã, ut couerſos ex gentilitate in eã opinionẽ pertraheret, ꝙ eſſent ſeruãda ea rõne & fine, quo in lege ueteri, ac ſi non ceſſaſſent. Et primũ, ꝙ ſeruare legalia nullum eſſet crimen, ꝓbatur, nã alias re uera ꝑ ſolũ euitandũ ſcandalum nunq̃ Paulus circũcidiſſet Timoth. neq. ſe ſuaſu Iacobi pu[illegible]ficaſſet, immo potius docuiſſet nõ [illegible]ſſe [illegible]. Porro aũt ꝙ Petrus fuerit repreh[illegible]ſibilis, re uera citra grauiſſimã iniurã ſcripturæ negari nõ põt. Enimuero ſi tñ Paulus eũ ſimpliciter reprehẽdiſſet, potuiſſet, utcũq. cõmentari id feciſſe ſimulanter, ubi aũt tãta cum emphaſi dixit, In faciẽ ei reſtiti, q̃a reprehenſibilis erat, negare fuiſſe uere reprehenſibilẽ ac proinde reprehenſum, eſt ſacræ ſcripturæ contradicere. Quod. n. Ioãnes Maior in quarto, diſt. 3. q. 1. ait in ſcriptura non haberi, ꝙ Petrus eſſet reprehẽſibilis, ſed ꝙ hoc Paulus dixit, cauillus, eſt nihilominus ſcripturæ iniurius, q̃ ſcripturam abnegare. Nã cũ id fides catholica cõfiteri cogat, ꝙ quidquid Apoſtoli affirmatunt, ſit diuinũ oraculũ ſit uti tã uerũ ſit, Petrum fuiſſe reprehenſibilẽ, quã eſt, Paulũ illud affirmaſſe. Alioqui ſi permitteretur, uti ait Aug. negari ſcripturæ ſenſum, qui plane eſt literalis, tota eius auctoritas illico deperiret. Quod ſi quis inferat, culpã Petri fuiſſe mortalẽ, nã ꝑtrahere alios in tã falſam opinionem, graue peccatũ in fidem, quod tñ Apoſtoli poſt cõfirmationẽ cõmittere non poterãt. Rñdetur, ꝙ Petrus nõ putauit tñ oriturũ ſcandalũ & iõ conſideratio illa fuit culpa uenialis. Quid ergo ad illud pro Hieronymo adductum rñdebimus, ꝙ Paulus actionẽ illam Petri appellauit ſimulationẽ. Rñdetur, non eã ſic ideo appellaſſe ꝙ nõ fuiſſet uerũ opus Iudaicũ, ſed ꝙ nõ fuit factum intentione ac fi[illegible]e Iudaica, tan[illegible] futurorũ ſignũ retinens uirtutẽ ſuã. Et eſt diſcernẽdus effectus qu[illegible] Petrus fecit in conuerſis e Iudaiſmo, & in conuerſis e Gẽtilitate. Illos. n. & Barnabã adduxit ut in eius ſimulationem cõſentirẽt, id eſt ſimul ſe ſubtraherent Gẽtilium cõſortio, Gentiles aũt cogitabant

Cauillus Ioã. Maioris.

Ratio in Maiorẽ.

Auguſt.

Obiectio.

Solutio ẽ.

Hieron.

Ad arg. retro inſinuatũ.

iudaizare, hoc eſt credere, ꝙ tenerẽtur & ipſi abſtinere a ſuilla carne, atq. ab alijs [illegible]tibus cibis. Quã ꝑ exaggerationis gratia dixit, & Barnabã ẽt ſecum duxiſſe. Nã cũ ille eſſet ad euangelizãdum Gentibus ſegregatus, minus ei licebat Gẽtiliũ ſe cõtubernio ſubducere. V[illegible]us [illegible] ex his fit reliquus ſcrupulus ꝙ diſtinct. 15 cano. Sancta Roma. Hierony[illegible] honorifice ſucipitur, eiuſq. dogmata approbantur q[illegible]æ aduerſus Ruffinum atq. alios de[illegible]. Q[illegible] ergo Aug. de hac re per cenſurã ẽt concilij Florentini prẽfertur? Rñdetur, null[illegible]tenus ſe cum iſta pugnare. Etenim in Canone, Sancta Romana meritiſſime delata eſt Hieronymo palma aduerſus illos quos, ceu errãtes in fide, debellauerat. Et iõ ta[illegible] q̃ ſolennis Eccleſiæ doctor receptus eſt. Haud tñ in his cunctis quæ cõtra Augu. cuius illic ẽt doctrina ſimili honore ſucipitur, diſputaui prælatus eſt illi. Ad poſtremum aũt mẽbrum eiuſdẽ ſecundi argumenti, quo ſenſu quæritur Apoſtolici Cõcilij Actu, 15. D. Tho. tres attulit ſolutiones. Prima eſt quorundã, qui arbitrabãtur ſanctiones illas Cõcilij minime in ſenſu literali intelligendas, ſed in ſpirituali, ut. ſ. in prohibitione ſanguinis intelligatur prohiberi homicidium in prohibitione uero ſuffocati inhiberi uiolentiã & rapinã, ſed in prohibitione immolatorũ, idololatria. Hic aũt interpretandi modus uanus eſt. Nã cũ illa crimina, tũ apud Gẽtiles illicita hrẽntur, tum ẽt in decalogo eſſent explicata, nõ erat cur rurſus ſuper illis Cõcilium cogeret. Secunda ergo erat aliorum opinio ꝙ in ſenſu literali ſunt illic ꝓhibita, non quidẽ ad legis obſeruãtiam, ſed ad reprimendam gulã. At uero cũ alia eſſent maiora irritamenta gulæ, quorũ illic non eſt habita mentio, nõ eſt credendũ illam fuiſſe prohibitionis cauſſam. Ecquod. n. gulæ irritamẽtũ in ſuffocatis & idolo immolatis reperitur? Legitimã igitur ſolutionẽ hiſtoria nos ipſa docet. Enimuero cum conuerſi e Iudaiſmo & prẽcipue Phariſẽi mordicus cõtenderent circuncisionem & reliquas ceremonias una cum euangelio retinere in Concilium Apoſtoli de re illa cõſidentes, decreuerunt circuncisio[illegible] & legalia non eſſe a Gentilibus obſeruãda, neq. honoris gratia ſepulturæ ſynagogæ deferendi,

Scrupulus.

Rñſio.

Ad poſtremũ mẽbrũ ſecundi argum. principalis.

Triplex ſolutio D. Tho.

Vna interpretatio eorũ qui ſanctiones apoſtolici Concilij ſpiritualiter intelligunt.

Explodi tur ſecũda poſitio.

Vera interpretatio ex hiſtoria deprõpta.

rendi,ſed tñ ob improbitatẽ Iudæorũ quatuor illa eiſdẽ Gẽtibus interdixerunt,non qdẽ quaſi neceſſaria eẽt legaliũ obſeruãtia,ſed ut poſſet inter Chriſtianos utriuſq. populi iniri cõmerciũ. Prohibitũ ergo illis eſt, ut a carnibus idolis immolatis obſtinerẽt,uidelicet ne apud cõuerſos è Iudaiſmo ſuſpicionẽ uenirẽt idololatria. Quare falsò nõnulli opinati ſunt prohibitã illic eſſe idololatriã. Nã illã i cõfeſſo cũctis erat eſſe Euãgelio execrabilẽ. Verũtamẽ quia ſacerdotes Gẽtiliũ macellũ hẽbant immolatorũ idolis, prohibiti ſunt Chriani illis

Ex hiſtoria deprõpta.

uti eſcis Secũdo prohibiti sũt ueſci ſanguine & ſuffocato,q̃ qdẽ adeo Iudæi exhorrebãt, ut nauſeã illis facere qcunq; in eorũ conſpectu talibus uterent epulis. Fornicatio aũt uetita illis eſt peculiariter, non ꝙ eſſet lege naturæ interdicta, ſed ꝙ illi caligine mẽtis obtecti nullam libera Venere agnoſcebant culpã,neq. erat in Decalogo expreſſa. Cõtra hãc aũt ſolutionẽ exiſtũt

Primũ arg. contra pximã ſolutionem.

argumenta. Primũ,qđ ſi nõ erant illa ad legis obſeruãtiã ꝓhibita, nõ ſatis fiebat qõni Iudæorũ,q contendebãt ut legalia cum euãgelio ſimul currerẽt.

Secũdũ.

Secũdo,qa in ipſo Cõcilio hr̃. Viſũ eſt Spiritui Sãcto & nobis,nihil ultra imponere uobis quã hæc neceſſaria Si ergo erãt neceſſaria, neceſſitas ex lege procedebat.

Tertiũ.

Tertio qa ſi illa rõne prohibebãtur ſanguis & ſuffocatũ, pariter deberet prohiberi eſus ſuillatũ carniũ, & aliorũ coium.

Ad argumẽta facta.

Ad hæc aũt rñdẽt, Apoſtolos Phariſæis nõ ad eorũ mẽtẽ rñdiſſe,ſed q illa ad pſorũ pacandũ ſeditionẽ actum multũ indulſerunt,atq. ad hũc finẽ cenſuerunt illa eſſe neceſſaria. Prohibuerũt autẽ illa duo,ſ ſanguinẽ & ſuffocatum,q̃ magis erãt Iudæis exoſa,nõ aũt ſuillas carnes atque alia uenationũ ac piſciũ genera, qa eſſet Gentibus ꝑ q̃ moleſtũ ꝓp Iudæos illorũ uſu priuari. Et ideo ait S. Cõcilium. Nihil ultra imponere uobis oneris, q̃ hæc neceſſaria. Atqui tota hęc doctrina ex verbis Pauli facile colligitur 1 Corint. 8. ubi docet ꝙ eſus carniũ idolis immolatorum,ſed ꝓp ſcãdalũ infirmorũ quo pacto ſanctionis Cõcilii declarauit, idemque docet ad Rom. 14 ubi ait oẽs cibos eſſe mũdos niſi ꝓp ſcãdalũ aut cõſcientiã Et Matt. 15. ait Chriſtus. Nõ qđ intrat ꝑ os, coinqnat hominẽ. Et ex his ſequit illã prohibitionem non fuiſſe in perpetuum factã, ſed in tempus, idemq. perexiguũ dum Chriſtianus populus coaleſceret, & Iudæorũ gens horrorem illum ciborum deponeret.

Corollarium.

Quare uel ſeculo ipſo Apoſtolorum uel proximenis expirauit illius Concilij.

Argum. Cõciliũ. Gãgren.

Huic nihilominus ſententię obſtare uidetur Canon Concilij Gãgrenſis ſi quis. diſt. 30. ubi habetur omnia manducare licere pręter idolothyta,ubi gloſſa expreſſe tenet, ꝙ nunq̃ licuit,neq. modo quidem licitum eſt idolothytis ueſci, quamuis nulla detur ſcãdali occaſio,immo non magis licere eorum eſum,quàm in Quadrageſima carnium.

Auguſt.

Et allegat pro ſe dictum Aug. in lib. de bono. coniug. quod refertur 33. q 4. cano. ſicut ſatius. vbi inquit ſatius eſſe fame mori,quàm idolothytis ueſci.

Solutio.

Ad tex. autem concilij reſpondetur,illud fuiſſe habitum proxime tẽpus Apoſtolorum, quãdo nõdum eorum Concilium prorſus ceſſauerat, ob idque gloſſator falſiſſimè inde intulit opinionem quod modo non licet illa edere.

Paulus.

Immo Paul. 1. ad Timo. 4. generaliter abſque ulla exceptione condemnat eos qui in nouiſſimis temporibus loquentes mendacium, prohibituri erant a cibis, quos Deus creauit abſtinere. Et forſan tẽpore Aug. nonnulla durabat eiuſdẽ Concilij obſeruantia. Niſi dicere malueris, ꝙ forte reſpexit ad elapſum tempus, quando vigor concilij durabat.

QVAESTIO VI.

DE IVDICIALIBVS mandatis.

S. Tho. 1.2. quæſt. 104. & 5.

ARTICVLVS I.

Vtrum præcepta iudicialia rectè a ceremonialibus diſtinguantur.

TERTIVM præceptorũ genus, ut in ſuperioribus cõſtituimus, eſt iudicialium de qbus primo quęritur, quib. modis a cemonialib. diſtinguantur? Et primo arguitur non in hoc differre, ut ſupra dictum eſt, quod ceremonialia pertineant

Primũ argum.

ad diuinum cultum, iudicialia uero ad pacificum conuictum, qui eſt inter ciues, tū qđ iudicialia, ut nomē ſonat, ſunt illa quę in foro tractantur coram iudice, & tamen extra forum ſunt alia, quæ ad eundē pacificum ſtatum conferunt, tum etiā qđ ſunt inter ceremonialia aliqua erant quę hominem ad ſeipſum ordinabant, ut delectū ciborum & ueſtimentorum, ita & inter iudicialia decebat eſſe aliquam pręceptionē quæ ad ipſum ſingulariter hominem pertineret. Non ergo omnia ad iuſtitiam attinebant, quę eſt vnius ciuis ad alterum.

Secūdū. Secundo arguitur contra aliam differentiam quę inter hęc pręcepta conſtitui ſolet, nēpe ꝙ ceremonialia conſtituta erant vt ſigna ſig[n]ificatiua eſſent & vmbra futurorum iudicialia uero minime nā gloſſatores iudicialium. Exod. 21. & 22. cuncta etiam interpretantur allegoricè & moraliter.

Tertiū. Atq. inde tertium colligitur argumentum aduerſus tertiam differentiam, quę adhiberi conſueuit. ſ. ceremonialia non licere amplius obſeruare, ſecus autem de iudicialibus, nam ſi erant futurorū ſigna, pari modo debuerunt ceſſare ſicut, & ceremonialia. Vnde Apoſtolus generaliter ait ad Hebr 7. Trāslato ſacerdotio neceſſe eſt ut legis translatio fiat. (Paulus.) In contrarium autē eſt, quod tres iſtas differentias interpretes legis ſolent inter eiuſmodi pręcepta internoſcere.

Hęc ferme omnia in ſuperioribus diſcuſſa ſunt & definita, ſed ut eorū ſumma oculis obiiciatur, repetuntur. Supponamus ergo diſcrimen, non ſemel in præcedentibus explicatū inter moralia ex una parte, atq. alia duo genera ex altera Moralia. n. iam diximus eſſe illa, quæ ex principiis naturalibus per modum illationis colliguntur, ceremonialia uero ac iudicialia, quæ non niſi arbitramento quodam ex generali præcepto per modum ſpecificationis conſtituuntur, ut ſi exempli gratia dicamus. Deus eſt colendus, ergo, hoc uel illo modo. Malefactor eſt puniendus, ergo tali aut tali ſupplicio. Ad quæſtionem ergo tribus concluſionibus rñdetur, trinum exprimentibus diſcrimē inter ceremonialia, & iudicialia.

Prima conclu. Prima concluſio. Ratio iudicialium præceptorum in duobus conſiſtit, primū, ut nō inferatur ex principiis naturæ tanq̄ eorum concluſio, & in hoc differunt a moralibus. conueniuntq; cum ceremonialibus. Secundo, ad conuictum hominum inter inuicem ſpectent, & in hoc a ceremonialibus elongantur. Enimuero ſicut ex illo principio, ꝙ Deus eſt colendus, arbitratu diuino inſtituta ſunt hæc & illa ſacrificia, quæ natura ſua nihil ad mores referebant, ſic ex illo, ꝙ pax eſt in republica pro uiribus cuſtodiēda collecta ſunt iudicialia, ut qui unam furaretur ouē, quatuor ſolueret, & ꝙ fur nocturnus in flagranti delicto interficeretur diurnus uero, minime &c. Hæc aūt cōcluſio adeo eſt hactenus frequentata, ut permoleſtum ſit in ipſa, ueluti in ſalebra diutius hærere.

Secūda conclu. Secunda concluſio. Præcepta iudicialia ſecundo a ceremonialibus hoc diſcriminātur, ꝙ ceremonialia inſtituta erant in figurā umbramq; futurorum, iudicialia uero non niſi ex conſequenti, diſcrimen nāq hoc ex prima concluſione originē ducit.

Deducitur concluſio ex priore. Etenim cū cultus ille priſcorum patrum ad populi ſanctitatem pertineret; quæ quidē ſanctitas ex mediatore Chriſto dependebat, ex condecēs erat ac neceſſarium, ꝙ ſupra expoſitum eſt, ut per eaſdem ceremonias eūdem uenturum profiterentur. Attamen cū iudicialia non ad diuinū cultum, ſed ad iuſtitiam & ęquitatem inter ciues conciliandam inſtituerentur, ratio non poſtulabat, ut prognoſtica eſſent eiuſdem futuri Meſſię. Nihilominus quia totus ille ſtatus populi in expectatione erat eiuſdem uenturi Dei, ex conſequenti eadem iudicialia aliquam eius præferebant umbrā iuxta uerbum Pauli 1 ad Cor. 10. Omnia in figuram contingebant illis exempla: Decimarum ſolutio ſignificabat perfectionē, quæ ultima denarij vnitate deſignatur, Chriſto tribuendā. Atq; illud Exo 21. ꝙ ſeruus Hebræus poſt ſeruitium ſex annorū eſſet ſeptimo anno liber, figurabat poſt militiā huius mūdi ſubſequuturā fore libertatē cæleſtē, q̄ erit pfectum ſabbathū. Quapropter Gentiliū iudicia, vt puta Græcorū & Romanorū, nullum recōdebāt myſterium, ſicut Hebræorū leges.

Tertia conclu. Tertia cōcluſio. Et ſi iudicialia pcepta ſic prorſus fuerint euacuata, & extincta, vt poſt Chriſti reſurrectionē nullatenus ſint obligatoria, differunt tñ & in hoc tertio a ceremonialibus, ꝙ quāuis ceremo-

remonialia nullatenus iam ſeruare licuerit, nihilominus liceat iudicialia iteratò inſtituere. Prima pars concluſionis huius iã ſatis ſupra demonſtrata eſt, vbi oſtẽdimus totã prorſus legẽ, quantũ ad Moſaicã uim ceſſaſſe. Secunda uero pars ex ſecũda concluſione, ſicuti ſecũda ex prima colligitur

Probõ concłu. Rõ.n. quare ceremonialia reuiuiſicare mõ nõ licet iã ſupra aſſignata eſt ꝙ cum ſigna fuiſſent prognoſtica futurorũ, ꝑlẽte ueritate, facta ſunt falſa mẽdacia Cũ ergo hęc rõ in iudicialib non repetiatur, quia non per ſe inſtituta sũt ad ſignificandũ, nihil periculi ineſt, ſi iterum conſtituantur in noua lege. Hac igitur ratione cõſtitutę ab eccleſia ſunt decimæ, quæ quantũ ad quorũ iudiciales erãt inſtitutęq. ſunt qñq. talionis leges, & reddere quadruplum pro ſimplici furto, & ſimilia. Hæc omnia facillima ſunt, & ex ſuperioribus liquida.

Ad primũ arg. Ad primum igitur argumentũ reſpõdetur, ꝙ licet iudicialia a iudicio nuncupentur, propterea ꝙ rempublicã inſtituere ad principem attinet, penes quẽ poteſtas eſt iudicandi nihilominus quia eidem principi incumbit non modo litigia dirimere, uerum & quæ ad ſpontaneos contractus attinent, deliberanter ſancire, fit ut nõ ſolum illa quę in foro tractantur, uerum & quę in domo & in ciuium commercijs, iudicialia nuncupentur.

Ad ſecũdum. Ad ſcd̃m aũt membrũ eiuſdem argumenti rñdetur diuerſam eſſe rõnem ceremonialium ac iudicialium. Nam cum cultus ad Deum pertineat, ad quem homo tanquam in proprium finem ordinatur, fit ut ad eundem cultum referatur ut miniſter ipſe ſeipſum componat in cibo & ueſtitu, quare & de hoc erat ceremoniale præceptum. homo autem non ordinatur ad proximũ ſicut in finẽ, ſed ſunt ſicut duo membra, & ideo nullo opus erat iudiciali ꝑcepto hois ad ſeipsũ ſed oia ipsũ ordinabant in alterum. Aliorum autem ſolutiones ſatis ex ſuperioribus clareſcunt.

ARTICVLVS II.

Vtrum iudicialia præcepta conuenienter ſint in quatuor genera diſpertita.

POſt diſtinctionem iudicialium a ceremonialibus, ſubſequiĩ ut de ipſorum a ſe inuicem partitionẽ dicamus, utrum. ſ. quadrifariam fuerint diſtributa, nempe ut alia extiterint, quæ principes in ordine ad ſubditos informabant, alia uero quę inter ſe inuicem ſubditos, & tertia quæ populũ in ordine ad exteras gentes inſtituebant, atq. alia demum quæ domeſticam inter ſe familiam conciliabant.

Primũ argum. Arguitur.n primo: Suprema poteſtas reipublicę eſt in ſpiritualibus ſummus ſacerdos cum aliis ſibi aſſiſtentibus, & in temporalibus rex: nã ſecũdum Ariſt. 7. Polit. hoc eſt regiminũ optimum, utpote quod in unitatẽ maxime reſoluitur, atq. adeo expreſſiſſimam diuinæ gubernationis ſimilitudinẽ gerit, ergo circa has duas poteſtates debuerunt primum omnium congruẽtes leges inſtitui. hoc autem non ſic inſtitutũ legimus in lege ueteri Nam ſicut Aaron Deus ipſe per ſe elegit, ut patet Exo. 28. Leuitiſq. decimas in eorum ſuſtentatione ſolui iuſſit, ut Leuit. vltimo ſcriptum eſt, ſic debuit & per ſeipſum regem creare, quod tamẽ nõ fecit, ſed populo id commiſit. Habetur. n. Deut. 27. Cũ dixeris, Conſtituã ſuper me regem, eũ cõſtitues quẽ Dñs Deus tuus elegerit. Neque regibus ſtipendia deſignauit. Immo populus a Moyſe uſq. Saulẽ quadringẽtis annis trãſit cum ſacerdotibus abſq. rege, quẽ tunc demum in malum ipſius populi Deus permiſit ut 2. Reg. 8. commemorat.

Argu. 2 Secundo arguitur, ꝙ neq. de conuictu inter ſe ciuium congruenter fuerint iudicialia inſtituta Præcipiebatur.n. Nu. 27. ut hominis abſq. filio defuncti hęreditas tranſiret ad filiam & tñ

Ariſtot. Ariſt. 2. Polit. c. 7. ait, Regna inde & poſſeſſiones perditũ iri, quod ad mulieres tranſeunt. Et Leuit. 22. habebatur, ꝙ anno Iubilæi omnes uenditę poſſeſſiones ad priſtinos poſſeſſores remearẽt quod firmitati contractuũ obſtare uidebatur, ſine quibus tamen mortales conuenire nequeũt. Et Exo. 21. inſtituta fuit talionis pœna, ut oculũ pro oculo reus redderet, ac dentẽ pro dente, cuius nimiã acerbitatem denotauit Chriſtus Matth. 5. Atque aliæ erant in illo populo legales ſanctiones, quę uidebantur abſurdę.

Argu. 3. Tertio & erga exteras gentes incongrua uidentur illa, quæ illic extant iudicia. Habetur.n. Deut. 23. Ammonites & Moabites ẽt poſt decimam generationem non intrabunt in Eccleſiam

cleſiam Domini in æternum. Et tũ econuerſo ſubditur. Non abominaberis Idumæum, quod certè vi ad reſpectum perſonarum attinere, qui tũ, ut habetur Act. 10. non eſt apud Deum. Et Exod. 20. cautum eſt, Aduenã non contriſtabis, neq. affliges eum. Et nihilominus 23. permittebatur idem populus pecuniam alienigenis ad vſuram mutuare, quæ quidem duo præcepta ſibi inuicem uidentur repugnare. Quartò, neq. circa domeſticas perſonas uident iudicialia præcepta ſatis eſſe rationi conſentanea. Nam cum primis de ſeruis legitur Exod. 21. Qui percuſſerit ſeruum ſuũ vel ancillã uirga, ſi uno die ſupuixerit, nõ ſubiacebit pænę, quia pecunia illius eſt. permittere autem homicidam impunem, natura ipſa abhorret quare leges humanę ẽt dominos ſeruorũ occiſores grauius puniunt. Et de filijs uidetur dura illa lex. Deut. 21. videlicet ꝙ pater duceret filium ſuum ad ſeniores ciuitatis puniendum. Ac demum de vxoribus lex, quæ ut Deut. 24 hr̃, libellum repudij permittebat, vr̃ in naturam matrimonij pernicioſa, utpote ꝙ ad educãdas proles debet eſſe perpetuũ. In contrarium autem eſt qđ Sapientia diuina Prouerb. 8. ait: Iſti ſunt omnes ſermones mei. Non eſt in eis prauum, quid, neque peruerſum. Et Dauid, Iudicia Domini uera iuſtificata in ſemetipſa.

Argu. 4.

Quæſtionem iſtã non intelligas in hoc a nobis ſubmotam, ut q̃ ample ipſa patet, ſit nobis diſſerenda, id. n. diuino pene ingenio D. Tho. ꝙ omnibus eſt in confeſſo abſoluit. 1. 2. q. 105. Sed tamen ne filum dicendi noſtrum rumperemus, tranſitum ꝑ hæc ſummatim nos facere decuit. Vnica ergo concluſione duximus reſpondendum. Præcepta iudicialia legis ueteris in quatuor oportuit membra diſtribui. Enimuero cum prudentiam ferendarum legũ, ars quædam ſit illuſtriſſima, ars autem ordine ac diſpoſitione prælucear, condecens fuit vt iudicialium numerus quib. reſpublica inſtituebatur, ſecundũ inſigne eiuſdem reipublicę partes atq ordines diſponeretur. Ordines autem iſti quatuor ſunt numero: Principis. ſ. ad ſubditos, ſubditorumque inter ſe totiuſq. reipublicæ ad exteros, ac partium inter ſe unius familiæ. Igitur de principibus latæ ſunt diuinitus leges quẽadmodum, tum creandi eſſent, tum etiam & ſe erga populũ gererent, ac ſubinde quẽadmodum uiciſſim a populo colerentur. Mox circa ciues latæ ſunt leges emptionũ & uenditionũ aliorumq. cõtractuum, qui libere inter homines fiunt, decretaq. perinde iudicia in malefactores quia iura uiolarent. deinde leges adhibitę quemadmodũ ſe populus tum in bellis gerendis, tum in ſuſcipiendis peregrinis erga externas gentes deberent conuerſari. Ac demum circa domeſticam familiam ſuperadditæ ſunt & aliæ de ſeruis, deq. vxoribus, & filijs.

S. Tho.

Conclõ rñſiua.

Quadruplex ordo inter reipublicæ partes.

Ad primum igitur argumentum rñdet, ꝙ cum in gubernanda republica duo ſint habendi reſpectus, prior. ſ. ut ciues omnes creandorum magiſtratuum gerendæq. publicæ curæ participes fiant. Nam hac ratione ut 2. Poli. auctor eſt Ariſt. æquitas conſtat ac ſubinde pax in republica. Poſterior vero ut regimen eligatur optimum, ꝙ ſecundũ eundẽ Philoſophum. 3. Politi. ex tribus ſpecieb. ſcilicet Ariſtocratia, Democratia, & Regno hoc ultimum eſt præſtantiſſimum, diuina Deus prudentia hæc omnia circa populi principes cuſtodiuit. Primum enim quia peculiarẽ curam illius populi gerebat, iuxta illud Deu. 7. Te elegit dominus Deus tuus, ut ſis ei populus peculiaris ſibimetipſi electionem regis reſeruauit. Vnde ſicut ſummum ipſe creauit ſacerdotẽ, ſic & de rege ait loco citato Deu. Cum dixeris conſtituam ſuper me regem, eum cõſtituens quẽ Dominus Deus tuus elegerit de numero fratrũ tuorum. Qua ratione diuino mandato a prophetis pũgebantur. At uero quoniam regnum, ut eſt optimum regimen, dum res idoneis uirtutibus pollet, ſic fit & peſtilentiſſimum dũ in tyrannidem corrumpitur, & populus ille tum crudelis erat, tum etiam auarus ac libidinoſus, quibus potiſſimum uitiis rex corrumpitur, quadringentis annis diſtulit regem illis dare cum plenitudine poteſtatis. Gubernauit tamen populum inſtar regni per unum, puta per Moyſen, perq. eius ſucceſſores iudices, quouſq. populus quaſi excutiens diuinũ regimen, uoluit ſibi creare regem. Vnde 1. Reg 8. ait Deus ad Samuelem. Non te abiecerunt, ſed me, ne regnem ſuper eos. Ecce quam fuerit Deus ſolers in ſuſtinendo optimo regimine regni.

Ad primũ arg.

Ariſtot.

Quocirca

Quocirca quam contra eius uoluntatem fuerit abſoluta regis poteſtas introducta, ipſe rei euentus oſtendit. Nam ſtatim ſub Roboam diuiſum regnũ ſuipſius deſolãdi cauſſam attulit, iuxta uerbum Chriſti, Omne regnum in ſeipſũ diuiſum deſolabitur. Quantum uero ad Ariſtocratiã, quę eſt optimorũ potẽtia, iuſſit eligi ſeptuaginta uiros de ſenioribus Iſrael, ut patet Nu. 11. unde Deu. 1. Tuli de ueſtris tribubus uiros ſapientes, & nobiles, & conſtitui principes. Democratiã uero, quæ eſt popularis potẽtia, catenus ſeruari uoluit ꝙ & totus populus magiſtratus crearet, & de omnibus tribubus eligerentur. Vnde Exod. 18. Prouide de omni plebe uiros ſapiẽtes. Et Deuter. 1. Date ex uobis uiros ſapientes, &c. Quod autẽ ſacerdotibus decimę fuerint adiudicatæ, nõ autem principibus illa ratio fuit, ꝙ ſacerdotes ut ĩ maiori haberentur reuerentia, decuit ex una ſingulari tribu inſtitui, quæ ideo ab alijs alẽda erat, Principes uero ſeculares ex omnibus promiſcue tribubus eligebantur, quibus poſſeſſiones erant decretæ. Et præterea eorũ ſtipendia pro bellorum indigentia creſcebant, & tunc natura ipſa docebat populares contributiones eſſe illis augendas.

Ad ſecũdũ argu.

Circa materiam ſecundi argumenti notandũ ſeqtur, iudiciales leges ciuibus ad humanum cõuictũ inſeruientes, in duos ordines ſecari ſecundum duas quæ in populo ſunt, communicationes rerum ac commutationes. Alia enim communicatio fit publica auctoritate principis, alia uero priuata cuiuſq. uoluntate homines quippe ſubditi ſunt principi, poſſeſſiones aũt a dñm priuatorum ꝑtinent. Quare iudiciã, q̃bus homines iura ſeruare coguntur, & ſupplicia q̃bus maleficia uindicantur, principis auctoritate inſtituuntur, donationes aũtẽ rerum & commutationes, priuata cuiuſq. uoluntate celebrantur. Et de utroq. ordine leges Deus optimas iudiciales edixit antiquo populo. Conſtituit. n. quantũ ad primũ iudices, & magiſtros. vt patet Deu. 19 ac teſtium numerum, pęnaſq. diuerſas pro diuerſis delictis. Et quantum ad ſcd̃m ut pax firmius inter illos ſtabiliretur, diuiſit eis terram promiſſionis. Vnde Nu. 34. Ego dedi uobis terram in poſſeſſionẽ quã ſorte diuidetis uobis, pluribus dabitis latiorẽ, & paucioribus anguſtiorẽ. Sed quãtũ ad uſum uoluit quad. mõ fructus eſſe cões, ſcd̃m illud Deut. 23. Ingreſſus uineã proximi tui comede uuas quantum tibi placuerit. Aliqua deinde multa pulcherrime conſtituit, ut eſt apud D. Tho uidere.

Ad formã argumenti.

Ad formam ergo argumenti reſpondetur, ꝙ catenus in hæreditatis ſucceſſione legem Deus naturæ ſeruauit, ꝙ noluit fœminas niſi deficiente maſculo, ius hęreditarium adire. Succeſſio nanque patrimonij ſequi naturam debet generationis, per q̃ ſpecies propagatur, generationis autem uirtus in lumbis uiri reſidet cui utiq. fęmina, ceu natura ſubſternitur. Quaꝓ ꝑ ratio naturalis docet ut in maſculinã prolem, in quã uirtus generatiua traducitur tranſeat hæreditas, quã cum ſanguine ad ſuos poſteros tranſmittat. Et hanc arbitror omnium cauſarum naturalium primam, quare iura primogenituræ in reſpublicis bene inſtitutis maſculina ſerie trãſfunduntur, neq. fęminæ neq maſculorũ defectu admittuntur.

Potiſſima ratio quare iura primogenituræ maſculina ſerie transfunditur.

Cui accedit & rõ ſecunda, ꝙ uiri prudentia, muliebri ꝓſtat, tum in alijs, tum ẽt in augenda re familiari. Vnde Ariſt. 3. Poli. c. 3. viri inquit eſt acquirere, mulieres aũt ſeruare. Quocirca Ethi. 2. cenſuerat regna in manu fęminæ deperire.

Ariſtot.

Accedit tertio, ꝙ cum uiro cõpetat ſubſtãtię adminiſtratio, quando hæreditas filiæ obuenit, tunc gener non eſt tã ſolers ad augendam ſubſtantiã ſoceri eiuſq amplificandum nomen, q̃ ſi eſſet filius. Quaꝓꝑ cum res q̃ tranſit in filiã, ſubinde tranſeat in generum, quodãmodo cenſet in alienum ſanguinem tranſmigrare. In lege autẽ ueteri illud fuiſſe neceſſarium, ut poſſeſſionum partitio, q facta eſt inter tribus non cõfunderetur. Quãuis tali euentu cautum erat, ne hæres fœmina alij quã uiro ſuæ tribus nuberet. Neq. uero inter Chriſtianos vſqueadeo longè a ſucceſſione eijci filiæ debent, vt neq. deficientibus filijs admittant. Nam hac ratione longius ſolent alienari primogenituræ, quã ſi mulieres ſuccederent. Eadem rõne adiecta fuit & lex alia anni Iubilæi: Nã ſi venditiones in perpetuum fierent nõ fuiſſet perpetua diuiſio poſſeſſionum inter trib. Quin uero & rõ naturalis profecto ab hoc non abhorret, pã illa ratione, vt loco proximè citato admonet Ariſt. nempe ſi poſſeſſio-

Rõ legis anni Iubilæi.

nes

nes in perpetuū diuidanť ſolent diuitię in vnum aceruatæ alios deſerere pauperes. Lex autē talionis uindicatrici illi genti minimè fuit incongrua, ut ꝓ illā, q̃ duriuſcula uidebatur, coercerentur, ne acrius ſeſe de hoſtib. uindicarent, licet Chr̃s docuerit benignitati Chriſtianæ non cōpetere. De reliquis autē uide apud S.Tho. Circa tertium argūm itidē adnotandum eſt, b ſariā ſe rēpublicā gerere poſſe erga extraneos: nēpe aut iure pacis ſi cōmerciū cū illis neſtat: aut iure belli ſi ſint hoſtes. Et iure quidē pacis tripliciter exteræ nationes ad Iudaicum populum accedebāt. Primo ut tranſitum qua ſi peregrini facerēt, erga quos lex extabat Exo.23. Peregrino moleſtus non eris. Scđo modo, ut tanquā aduenæ apud illos habitarēt, de quib. ēt cap.20. præmiſſum erat. Aduenā non contriſtabis. Tertio modo, quia uolebant prorſus in eorum ritū & cōſortium admitti. Inter quos ſcđm naturalē rōnem ordo dignoſcebať. Admonet. n. 3. Poli. Philoſophus, extraneos non eſſe temerè in rēpublicā recipiendos, niſi ſint uel auo, uel ab atauo oriūdi, alias multa ab illis pericula imminerent reipublicæ. Ob idq́ quia Idumęi ab Eſau fratre Iacob deſcenderāt, & ipſi Iſraelitæ apud Aegyptios peregrini plures ducētis annis egerāt, iubebanť pacifice illos recipere, & proſelythos qui vellent eorum religionē profiteri, charactere circuncisionis inſignirent. At uero qm̃ Amalechitæ ꝑpetui hoſtes eorū erāt, ſcđm illud Exod.27. bellum Dei erat contra Amalec a gñatione in gñationem. Et pariter Ammonites & Moabites de terra ꝓmiſſionis fuerant expulſi, circa perſonarum acceptionē potuit eos Deus a ſua republica abigere. Sed & de bello contra hoſtes tā offerēdo, quā ſuſtinendo ſanctiſſima erat ſcripta lex, Deut.20 ut primo pacem eis offerrēt. Secundo, ut fiduciā ſuam in ipſum Deū reijcerent. Tertio, ut in idoneos, q impedimēto eſſe poſſent, domum remitterent. Quarto deniq. ut uictoria modeſtè uterentur: fęminis parcentes ac pueris. Ad quartū deniq. argumentum rńdeť, ꝙ cum familia in tribus ordinib. conſiſtat, ſ. ad uxorem parentis ad filios, ac dñi ad ſeruos, de oībus tribus Deus creauit optimas leges ſanciri. Et primo de ſeruis, quod ad mitigandos eorum labores pertinebat, præceptū erat Deut.5. ut in die Sabbathi ſicuti & dñi requieſcerent. Itē in memoriā liberationis ex Aegypto, ubi ipſi ſeruierāt, & in ꝑſagium Chriſtianæ libertatis, & præcipuè ꝓ ꝓ fraternā charitatem cautum erat Exo.21. ut ex filijs Iſrael nemo eſſet perpetuo ſeruus: ſed ſeptimo anno egrederetur liber cum oībus q̃ aſportauerant, adhibito inſuper uiatico. ut Deu.15 legitur. Neq; quantum ad eorum uindictā fuit Deus negligens, immo & eodem cap. 21. ſtatuit, ut Dñs qui ſeruum mutilaret, liberum dimitteret, & ancillā quā in uxorem duceret. Illud autem qđ argumento obiectum eſt, ſ. occiſorem ſerui impunem euadere, intelligebatur qñ correctionis gr̃a uirgula, non intentione uulnerādi percuſſiſſet, neq poſtea certū eſſet an ob tale uulnus obijſſet mortē. Nā ſi ꝓtinus moreretur, tunc Dñs reus fiebat. Et erga filios ēt Exo 22. iubebatur parentes ut eo religioſe inſtituerēt, quos ēt paterne caſtigare poterat At uero quia ut Philoſoph.10. Ethic. docet, pater uim nō habet coerciu in filium, qñ eorū crimē id poſtulabat iubebať, ut argumentum eſt, filiū publicæ ꝑtāti puniendum ꝑmittere. Sed & de uxorib. tā ducendis quā gubernādis optimę extabāt leges. Attamē libellus repudij ob eorum duritiā, qui perpetui erāt odiorum memores, permiſſus illis fuit, ut per illud minus malum a maiori cōtinerētur: uidelicet, ne uxores enecarēt.

Margin notes: Ratio legis talionis. — Ad tertiū arg. — Ad quartum arg. — Leges ſeruorū. — Leges filiorum. — Ariſtot. — Leges vxorum.

QVAESTIO VII.

DE LEGE EVANGELICA quantum ad eius ſubſtantiam.

S.Thom. 1.2. quæſt. 106.

ARTICVLVS I.

Vtrum lex noua ſit lex ſcripta, an potius cordibus indita.

Quatuor legum gn̄a circa initiū ſuperioris libri diſtinctè monſtrauimus, uidelicet ęternā, naturalē, atq; humanā, de qbus lib.1. diſſertū eſt, ac demum, diuinā, quam in hoc ſumpſimus elucidandā. Hā aūt in ueterē, partiti ſumus, ac nouā, Vnde cum

de

de priori hactenus dictũ ſit, ſubſeqĩ ut de noua quæ Euangelica eſt, ſermon: ſubtexamus. Hæc.n.ſi æternam accipias, lex legum eſt, cuius gratia mundus creatus fuit ad quam ferendam Deus ipſe de cælo deſcẽdit, quæq. eiuſdẽ Dei digito ſcripta eſt in cordibus noſtris, ꝑ quã denique ſolã uniuerſo orbi & inferi clauduntur, & ad æternã fælicitatem cæli reſerant. Vt ergo hanc ſupracæleſtem legem de cunctis ſuis numeris ac dignitatibus perpẽdamus, quæritur primo ſitne ſcripta dicẽda, ut leges humanæ & uetus diuina, an uero ſicut naturalis a natura, ſic ſupernaturaliter mẽtibus noſtris impreſſa? Nã ꝙ ſi ſcripta, ſunt argumenta nonnulla. Primum, Lex hęc ipſiſſimũ eſt Euangeliũ de quo tñ Io. 20. c. ait. Hæc autem ſcripta ſunt ut credatis. Secũdo. Si lex hęc non eſſet ſcripta, ſed indita, nihil a naturali diſtaret, quippe de qua ait Propheta, Signatũ eſt ſuper nos lumẽ uultus tui Dñe Tertio. Lex Euangelica, Chriſtianorũ eſt ꝓpria, lex uero indita uniuerſis cõiter nationibus patet. Legitur.n. Sapient 7. ꝙ diuina ſapientia ꝑ nationes in animas ſanctas ſe transfert, amicos Dei, & Prophetas conſtituit, ergo lex noua nõ eſt lex indita. Contrarium autem atteſtatur Hieremiæ uaticinium c.31. vbi Deus noſtrã deſignans legẽ, ait. Ecce dies uenient, dicit Dominus & conſummabo ſuper domum Iſrael, & ſuꝑ domũ Iacob teſtamẽtum nouum. Quod quidem teſtim̃ declarans ſubdit, Dabo legem meam in uiſceribus eorum & in corde eorum ſcribam eã. Idque Paulus ad Hebr. 8. ad hoc ipſum propoſitum allegat. Et 2. ad Corinth 3. latius edisserit.

Primũ argum. Arg. 2. Arg. 3. Hiere. Paulus.

Concluſio cath. Quæſtio hæc ex his modo citatis ſcripturæ teſtimoniis inter catholicos doctores originẽ duxit, qui prima legis noſtræ excellẽtia commendetur. Statuamus ergo concluſionẽ, quæ cunctis eſt catholicis receptiſſima. Lex noſtra hoc a ueteri differt, ꝙ cũ ipſa ſcripta eſſet in tabulis lapideis, noſtra tamẽ in cordibus inſculpta eſt. At uero concluſionis ſenſum patefacere, non eſt uſque adeo peruium. Auguſt.n.lib. de ſpiritu & liter. c. 21. huc tantum pertinere arbitratur, quod charitas Dei, quæ ſecundum Paulũ, & plenitudo & finis legis eſt, per Spiritum ſanctum, ut ait idem Apoſtolus diffuſa eſt in cordibus noſtris. Quem quidem D. Tho ſecutus, ſic concluſionem interpretatur. Vnaquæque, inquit, res ut 9. Ethic. auctor de Ariſto. illud eſſe uidetur, quod in ea eſt potiſſimũ, hoc aũt in lege noui teſtamenti eſt gratia Spiritusſancti, quæ datur ꝑ fidem Chriſti, utcuſq. eſt implendi legẽ, iuxta illud ad Ro. 8. Lex ſpiritus uitæ in Chriſto Ieſu liberauit me à lege peccati & mortis cũ ergo gratia hęc intus infundat a Deo in corda nr̃a, fit ut lex ipſa principaliter ſit in cordibus infixa. Tametſi illa quæ credenda ſunt & agẽda in ſacra nobis pagina proponantur. Qua ratione ſecũdario poteſt dici ſcripta. Opus eſt tamen hæc locupletius exponi, quoniã ſtatim offerientur è regione argumenta. Primum, quod legis uirtus eſt intellectũ inſtruere ac dirigere, menteſque illuſtrare, hæc autem uirtus per ſcripturam pateſcit in Euangelio ſicuti antiquis in ſuo canone, non eſt ergo cur noſtra non dicatur ſcripta, ſicut illa Secundum argumentum eſt quod & charitas, & gratia tam antiqs quã nobis diuinitus infundebatur in corda, cuius uirtute legem obſeruabant, non eſt ergo cur illa minus dicatur indita q̃ noſtra. Ad huius ergo pleniorem intellectũ diſcernendæ ſunt duæ legis uirtutes altera directiua, qua ſcilicet intellectus illuminatur, ut recta ire ſciat, atque altera voluntatis affectiua & motiua ad operandum. Et ſecundum utranque lex Euangelica ſingulariter eſt intus menti inſculpta. Doceri enim homo poteſt legem dupliciter. Vno modo ſcripturam legendo, atq. altero viuam audiendo uocem. Atq. hic eſt præſtantior modus, quoniã auditus. vt lib. de ſenſu & ſen. ait Philoſophus, ſenſus eſt diſciplinę. Et quidem antiquis priori modo data eſt lex, nẽpe in lapideis tabulis ſcripta, quã illic ſubditi intuentes ſequerentur, noſtra uero non ſic ſcripta Deus nobis de cęlo miſit, ſed ipſe inde delapſus uiua uoce in aures mortalium inuulgauit, mentique impreſſit, hoc eſt ſermonis energia, miraculorumq. potẽtia perſuaſit, neq uero humano tm̃ more illa nobis in dies inſculpit, uerũ & aſſenſũ fidei, quæ ſuperna nobis indicat, ſupernaturaliter nobis ingenerat. Itaq. cum generanda fides duo exigat, ſcilicet, & ut proponantur credenda, & ut

D. Th. Ariſtot. Primũ arg. contra ꝑdicta. Arg. 2. Duę virtutes legis. Ariſtot. Paulus.

ut intellectus aſſenſum illis præbeat, utrũque nobis Chriſtus abſq. ſcripto perfecit. Tametſi ad illud prius officiũ adminiſtros ſibi adiunxit? nẽpe Apoſtolos eorũq. ſucceſſores, qui adminiculo illi eſſent ad prædicandã eandem fidẽ & legem. Et hoc eſt quod 2. ad Corin. 3 Apoſtolus. Epiſtola noſtra uos eſtis, ſcripta ĩ cordibus noſtris, hoc eſt per charitatem cordibus noſtris inſixa. Quẽadmodũ aũt eſſent epiſtola, explanãs ſubdit, manifeſtati ꝙ epiſtola eius Chriſti, miniſtrata a nobis hoc eſt? Quamuis nos uerbis credenda propoſuerimus, Chriſtus tñ eſt qui fidei aſſenſũ in uobis inſculpſit. Igitur quãtum ad intellectus illuminationem, quæ prima legis eſt uirtus propterea per ſe primo lex noſtra ſcripta eſt nobis in mẽte, ꝙ aſſentio fidei opus eſt Dei. At quia illa quę intellectui proponũtur in abſentia Chriſti & Apoſtolorũ, ęda-bi memoria poſſent, ꝓ accidẽs eſt ſcripta. Si enim uox Domini ſemper auribus noſtris inſonaret, nulla nobis opus eſſet ſcriptura. Quare vt Chryſoſtomus in prologo ſuper Matthæum auctor eſt, librorum uice gratia. Spiritus ſancti deberemus uti, ſed quia illam excuſſimus, literę ſunt inuẽtæ. Chriſtus namq. nihil Apoſtolis ſcripto tradidit Sed & quantum ad alterum legis uirtutem, quæ eſt uoluntatem ad agendũ afficere ac ꝓmouere, pariter ſcripta eſt intus, quoniam legem ad finem præcipientis implere, niſi per gratiam & fauorẽ Dei non poſſumus. Lex etenim tantum oſtendit quid agere debeamus, tollens ſubinde, ut ſupra diximus, excuſationem, qua ratione ait Paulus literam occidere, ſed uirtus operandi per gratiã nobis & charitatem ſuppeditatur. Qua de cauſſa ſubdit, Spiritus ſanctus uiuificat. Et hoc eſt qđ ait Ioãnes. Lex per Moyſen data eſt, puta ſcripta in tabulis, in quibus nulla inerat agendi uis, ſed gratia & ueritas (ad purificandum corda, qui finis eſt legis) per Ieſum Chriſtum facta eſt.

Ad primũ arg

His ergo conſtitutis facillimę ſunt argumẽtorũ ſolutiones. Ad primum.n. rñdetur quod tam in lege ueteri, quã in noua ſcripta ea ſunt; q̃ ad fidẽ gratiamq; Spiritus ſancti attinẽt, nempe tum illa, quæ ad cognoſcendum diuinitatem Dei, & humanitatẽ Chriſti conducunt, q̃ agẽda quibus charitas cõfouetur, quæ quidem fides, & charitas tam ſub illo teſtã illis donabatur in cordibus, q̃ ſub noſtro imprimuntur. Attamẽ eſt tam illic, quam hic uirtute unius mediatoris illa fiebat impreſſio, drĩa eſt ꝙ cum illic nondum ille mediator præſens eſſet, nempe neq. per ſe ipſa prædicaſſet, neque ſacramenta illius legis uirtutem paſſionis eius nondum exhibitæ ad conferẽdam gratiam iuuiſſent, noſtrã uero & ipſe Chriſtus tradidiſſent nobis & Spiritusſanctus Apoſtolis declaraſſet, ac perinde ſacramenta eandẽ charitatem nobis & gratiam infundant, lex noſtra merito prę illa cenſetur in cordibus ingenita, ſicuti illa erat in tabulis. Vnde Paulus non ait ſimpliciter in cordibus ſed in cordibus carnalibus, ut alluderet ad lapideas tabulas, duritiem cordium illius populi ſignificantes cum tñ per charitatem nouæ legis corda, ut carnea, remolleſcant. Ad ſecundum autem argũ reſpõdetur, qđ lex naturę indita eſt ĩ cordibus naturali uia, lex uero gratiæ ſupernaturaliter. Atque ad tertium iã reſponſum eſt quod nõ ſolũ ſub lege ſcripta, uerum aeque ſub lege unquã naturæ quiſpiam recepit Spiritus ſancti gratiam, niſi per fidẽ Chriſti. Et ideo licet eadẽ ſapientiã fidei cunctos qui ab Adam uſq; ãu ſti fuere, iuſtificauerit, peculiariter tamen propter præſentiam eiuſdem auctoris gratiæ, cenſetur cordibus inſcripta.

Ad ſecũdũ arg.

Ad tertiũ arg.

ARTICVLVS II.

Vtrum lex noua iuſtificet.

Primũ arg. a parte negatiua.

SEcunda excellentia legis noſtræ ab eius effectu petitur, atq ideo quæritur, utrum uirtutem habeat iuſtificãdi? Arguitur nanq. a parte negatiua. Nemo, niſi per diuinæ legis obedientiam fit iuſtus, ſecundum illud ad Hebr. 5. Factus eſt Chriſtus omnibus obtemperantibus ſibi cauſſa ſalutis æternę. Euangelium autẽ non id uniuerſum præſtat, ut ei obediatur teſtante ad Rom 10 Paulo nõ omnes obedire Euãgelio, ergo lex noua nullã præ antiqua uirtutem habet iuſtificandi. Secundo per id Paulus ad Rom. probat legẽ ueterem non iuſtificaſſe, quod ea adueniente præuaricatio creuit. Ait enim c. 4. Lex

Arg. 2.

iram operatur, ubi n. non eſt lex, neque præuaricatio; ſed multo peius lex noua p̄uaricationē aggrauat, eo q̄ maiori pœnā dignus eſt; qui poſt legem nouam, diuinā voluntatē apertius notificantē, delinquit, ſecundum illud ad Hebr. 10. Irritam quis faciēs legem Moyſi, ſine vlla miſeratione duobus vel tribus teſtibus moritur, quanto magis putatis deteriora mereri ſupplicia; qui filiū Dei cōculcauerit, ergo lex noua minus q̄ uetus iuſtificat. Tertio, iuſtificare munus eſt peculiare Dei. ſecundum, verbā Pauli ad Rom. 8. Deus eſt, q̄ iuſtificat, lex autē uetus perinde ac noua Deo auctore lata fuit, ergo nō eſt cur noua excellentius, quam uetus iuſtificet. In contrariū aūt eſt idē ipſe Apoſtolus ad Rom. 1. Non erubeſco Euangelium, uirtus. n. Dei eſt in ſalutē omni credenti. Vbi ſingulare quidpiā i Euangelio agnouit, ſalus aūt, & iuſtificatio idem eſt, fit ergo ut uirtus Euāgelicæ legis ſit iuſtificare, ac perinde ſaluos facere credentes.

Arg. 3. *Paulus.*

Quæſtio hæc diutius locupletata eſt, aptiusq. explicata q. 3. arti. ult. cuius ſolutio tribus cōcluſionibus cōtinetur. Eſt. n. in lege, ſcd̄m id quod ꝓxime dicebamus duo conſiderare, nēpe documēta ipſa, & mādata exterius ad credēdum & operandū ſcripta, & præterea interna gratia fauorq. Spiritusſancti ad opera eiuſdem legis exequēda, atq. ad eius aſſequendum finem. Quo habito prima concluſio eſt. Lex Euangelica, ſi pura documenta & mandata atq. operum ſubſtantiam cōſideres, nō magis per ſe iuſtificat, quam uetus, uel lex ipſa naturæ. Iam. n. loco citato expoſitum reliquimus quēadmodū uerbū Pauli, Nō ex operibus, ſed ex fide & gratia hominē iuſtificari, non tm̄ de operibus legis ueteris, uerum etiam de noſtris intelligi. Sicuti & id quod ait, Literā occidere, Spiritū aūt uiuificare, interprete in lib. De Spiritu, & litera, Aug. de Decalogo et ipſo eſſe intelligēdū. Nam de ipſa concupiſcētia in Decalogo prohibita ſubiungit, Concupiſcentiam neſciebam eſſe peccatum, niſi lex diceret, Non concupiſces. Lex enim nihil aliud præſtat quam docere quid ſit peccatum, mundare autem a peccato quia uirtus eſt ſupernaturalis, ſoli gratiæ per fidē Chriſto adſcribitur. Secunda concluſio, Lex Euangelica, ſi internam eius virtutē mediteris, hominē iuſtificat. At uero qm̄ eadē uirtus non ſolum Euāgelicos, ſed & antiquos patres & qui ſub lege naturę iuſte uiuebant, iuſtificabat, adhibēt tertia concluſio, Lex Euangelica ob id præ alijs cenſetur iuſtificare, qd̄ auctor ipſe gratię, cuius fide olim agebat ſalus, lator fuit noſtræ legis, q̄ ſuo ſanguine confirmauit, cuius pretio ſaluificam gratiam per eius ſacramenta obtinemus. Hæc aūt iā ſatis ſupra expoſita ſunt. Quo circa primæ obiectioni cōceditur nemini obuenire ſalutem niſi per obediētiā Euangelij inde tamen ſolum colligitur legem nouā quantum ad ſubſtantiam operum externaq. mandata & documenta nō per ſe iuſtificare, ſicut neq; antiquā, quod prima concluſione conceſſimus. Ac perinde reſpondeī ad ſcd̄m. Gratia n. Euangelica eatenus ſubditos iuſtificat, ut tñ minime illos ſic cōfirmet, ut peccare nequeā immo qui cōtra eandem gratiam legem uiolauerit, eo fit maioris reus ſupplicij quo apertius nouit uoluntatē domini ſui. Nihilominus hoc eſt adnotatu dignum, q̄ uerbum Pauli, ſ. Lex irā operatur, nō perinde Euangelicæ conuenit, atque Moſaicę. Nam lex uetus communi nomine, nō gratiam, ſed meram literam ſignificat, quę tātum oſtendit quid ſit peccatum atq. adeo occaſio fit peccādi, unde naſcitur ira Dei. Lex autem Euangelica non tantum literam, ſed gratiam, eiuſq. ſacramenta comprehendit. Quare non eſt lex iræ, ſed benignitatis ac miſericordiæ. Ac ſubinde ad tertium eodem pene tenore rñdetur, nempe quod etſi idē Deus utriuſque fuerit auctor legis diuerſimode tñ. Nam illam tm̄ ſcripſit in tabulis, noſtrā uero, mō expoſito, ut ait Pau. ī cordibus carnalibus. Qua re expoſitore eodem libro De ſpiritu, & litera, Auguſt. legem illam extra hominem ſcriptam appellat idem Apoſtolus miniſtrationem mortis & damnationis, noſtram uero, miniſtrationem ſpiritus & iuſtitiæ.

Prima conclu. *Paulus.* *Probō conclu-ſionis.* *Auguſt.* *Secūda conclu.* *Tertia conclu.* *Ad primū arg.* *Ad ſecūdū argu.* *Ad tertiū arg.* *Paulus.* *Auguſt.*

ARTICVLVS III.

Vtrum lex noua debuerit dari a principio mundi.

SVbſequitur vt quemadmodum de veteri diſputauimus, ſic de Euangelica inue-

inueſtigemus, cur non fuerit ſtatim in mūdi primordijs poſita. *Primū argum.* Arguitur .n. id maxime condecuiſſe Deus vt hr̄ ad Rom. 2. nō eſt perſonarū acceptor, & tamen vt habetur ſtatim c. 3. Omnes hoīes peccauerunt, & egent gratia Dei: ergo debuit Euangelico lumine, ſtatim homine lapſo, orbē perfundere, ut omnes uiam ſalutis ingrederentur. *Arg. 2.* Secundò arguitur: Legem Euangelicā non minus congruit fuiſſe uniuerſalē quo ad tempus, quam quo ad locum: vult .n. Deus omnes homines ſaluos fieri, uoluit autem hac ratione ut patet Matth. & Mar. ult. Euangelium prędicari in uniuerſo mūdo, ergo debuit illud uniuerſis ſeculis notum facere. *Arg. 3.* Tertio denique arguitur: Conſultius fuerat homini ad ſpiritualem uitam & æternam, quæ præſtantior eſt neceſſaria prouidere, quam ad corporalem quæ temporalis eſt, ab initio autem in temporalibus prouidentiſſimè homini proſpexit, tradendo ei cuncta, quæ creuerat in ſuam ditionem, ut patet Gen. 1. ergo debuit, & lege Euangelica, quæ maxime neceſſaria erat ad ſpiritualem ſalutem, mortales illico ab initio mundi inſtituere. In contrarium faciunt Apoſtolica teſtimonia. Non prius quod ſpirituale eſt, ſed quod animale. *Paulus.* Et ad Gala. 4. ubi uenit plenitudo temporis, miſit Deus filium ſuum, &c.

Conclō rñſiua. Ad quæſtionem faciliima negatione reſpondetur: Nō decuit ſtatim ab initio mūdi Euangelicam legem mortalibus affulgere, ſed multo fuit conſultius per tot differri ſecula. *Duplex q̄ōnis ſēſus.* Ad intelligentiam autem concluſionis huius prænotandum eſt duplicem eſſe quæſtionis ſenſum, unū .ſ. ſuppoſito, q̄ edi non debuit niſi per Chriſtum, cuius ſanguinis effuſione erat cōfirmāda. Et tūc idē eſt quærere, ac ſi quæratur utrum debuit Chriſtus ſtatim in mundi exordio carnē inducere? Hunc aūt ſenſum non eſt pręſentis loci diſcutere. Diſputatur nanque a D. Tho. 3. par. q. 1. Nos q; art. ult. huius lib. rationes eiuſmodi dilati temporis adducemus. *Triplex rō cōcluſionis. D. Tho.* Alter uero ſenſus eſt, utrum decuit legem Euangelicam dari ante Chriſti aduentum, uel ante eius redemptionē. Et in hoc ſenſu rñdetur non expediſſe. Cuius tres rationes aſſignat D. Th. Prima eſt: Lex noua, ut iā modo dicebamus potiſſimum eſt gratia Spiritus ſancti, quam ſcilicet ut ait Paulus, Spiritus ſanctus abunde in nos effundit, abundantia uero gratiæ effundi nō debuit niſi impedimento ſublato quod peccatum ei obſtat, unde Ioā. 7. Nondum erat Spiritus datus (uidelicet exundans) quia Ieſus nondum erat glorificatus, impedimentum autē illud per Chriſti mortem ſublatū eſt, ergo uſq; ad ipſum paſſum nō decebat legem gratiæ dari. Atque hanc rationem Pau. ad Roma. 8. edisſerit, ubi ait, Deus filiū ſuum mittens in ſimilitudinem carnis peccati, de peccato, hoc eſt de carne, q̄ licet non in ſuo ſuppoſito, infecta tamen erat peccato, dānauit peccatū in carne ut iuſtificatio legis impleretur in nobis. Eſt enim illa mirabilis antitheſis per quam diuina potētia patefit, nēpe q̄ Deus non quomodocunq; damnauit peccatum, ſed per carnem ipſam, in cuius natura peccatū & commiſſum fuit, & ſerpebat in omnes. Lex ergo gratiæ, qualis eſt Euangelica a morte Chriſti debuit uigorem ſumere. *Secūda rō cōcluſionis.* Secunda ratio ſumitur ex perfectione legis. Seruauit nanq; Deus naturæ ordinē, quæ ab imperfecto progreditur ad perfectum, ſicuti per puerilem ætatem progreditur ad uirilem. Ad quod alludit Apoſtolus in illo citato uerbo Non prius qđ ſpirituale eſt, ſed quod animale. Nam embryo, uti ait Philoſophus, prius uiuit uita animali quam rationali. *Ariſtot.* Et hanc rationem declarat idē Apoſt. ad Gala. 3. *Paulus.* Lex pædagogus nr̄ fuit in Chriſto, ut ex fide iuſtificemur. At ubi uenit fides, iā non ſumus ſub pędagogo. Itaque ſicut magiſter præſtātior eſt pædagogo ſic & lex noſtra lege ueteri. Pędagogus quippe clientulum in tenera ætate, quæ non eſt doctrinæ idonea, metu terroreque arcet a malo, magiſter uero prouectiorem diſcipulum docendo ueritatem allicit ad bonum. *Tertia ratio.* Tertia ratio inde ſumitur quod lex noſtra eſt lex gratiæ, & ideo oportuit, ut homo ſub lege ueteri relictus collabendo in peccatum ſuam agnoſceret infirmitatem, ac ſubinde quam eſſet gratiæ indigens. Quam quidem cauſſam aperuit nobis Paul. ad Roman. 5. ubi ait, *Paul.* Lex ſubintrauit ut abundaret delictum; ubi autem abundauit delictum, ſuperabundauit & gratia. Atqui hęc ratio non ſolum de Euangelio probat quod eſſet differendū, uerum de ipſamet Chriſti redēptione.

Ad

Ad primũ arg. Ad primum igitur argumentum rñdet, ꝙ cum humanum genus per peccatũ Protoplaſti noſtri iuſte fuerit auxilio gratiæ ſpoliatũ, nihil amplius Deus debuit: & iõ quos non ſeruauit, ex iuſtitia perierũt, quibus autẽ per gratiã opitulatus eſt, per miſericordiã ſuccurrit Vnde Augu. in lib. de perf. iuſt. infert nullã eſſe perſonarũ acceptionẽ apud Deũ: vtpote, ꝙ ubi nulla eſt ratio debiti nullũ obtinet locũ. Ad ſecũ dũ arg. Ad ſecũdũm reſpõdetur, qđ diuerſitas locorum, ſtatus hominum non uariat: & ideo dum Chriſtus legem dedit, in omnem locum prolatari voluit: diuerſitas uerò temporũ diuerſas diſtinguit in genere noſtro ætates: quorum non omnes fuerunt Euangelii capaces, tametſi ſuis ſingulæ legibus fuerint inſtitutæ, quibus potuerunt obtinere ſalutẽ. Aug. Ad tertiũ arg. Ad tertium deniq. reſpondetur, aliam eſſe rationem prouidentiæ in his, quæ ad naturam pertinẽt, aliã uero in his quæ ad gratiam. Bona.n. naturæ non ordinantur ad tollendum peccatum, ſed ad ſuſtentandã uitam, ideoq. homini ſtatim in eius creatione debuerunt conferri, at uero quoniã gratia ad tollendum peccatum confertur, lex abundantis gratiæ dari non debuit, niſi peccati impedimento ſubmoto.

ARTICVLVS IIII.

Verum lex noua ſit vſq; ad finem mundi duratura..

CVm lex uetus aduentu nouæ, fuerit repudiata, merito quis dubitet utrũ alia ſic præterea ſuperuẽtura, per quã Euãgelica aboleatur Et arguitur a parte affirmatiua. Argu. 1. Dominus Ioã. 16. pollicitus eſt diſcipulus uenturum ſpiritum ſanctum, qui docturus eos eſſet omnem ueritatẽ, an nõ dum eccleſia cuncta cognouit diuina myſteria, nam multa in dies ſanctis concilijs reuelantur, ergo expectanda eſt alia lex, ꝑ quã Spiritus ſãctus nos omnẽ doceat ueritatem Secundo. Argu. 2. Matthæ. 24 ait Chriſtus Prædicabitur hoc Euangelium regni in vniuerſo orbe, & tunc ueniet cõſummatio, ſed Euangelium Chriſti iam prædicatum eſt neq. tamen conſummatio peruenit, ergo aliud nobis eſt operiendum Euangelium Spiritus ſancti, aliaq. lex, qua peruulgata, continuo fiat conſummatio. In contrarium facit verbum eiuſdem redemptori eodem capit. 24. Dico uobis, quid non pręteribit generatio hęc, donec omnia fiant. Quod Chryſoſto. de generatione fidelium interpretatur, quorum ſtatus ad finẽ uſque mundi perdurabit. Chryſo.

Ad quęſtionem tribus concluſionibus reſpõdetur, quæ ex hac diſtinctione dimanant. Duobus modis ſtatus mũdi uariari contingit. Prima concluſ. Vno, ſecundum legis diuerſitatem, atque hoc pacto non amplius uariabitur lex noſtra, ſed uſque ad finem mundi perſiſtet. Probatur concluſio. Si Euangelica hæc nr̃a antiquæ ſucceſſit, eo fuit ꝙ perfectior eſt illa, nulla aũt eſſe põt hac Euãgelica in hoc mundo pręſtantior, ergo nulla eſt illi ſucceſſura. Probõ. Prior pręmiſſa iã ſatis ſupra declarata eſt, lex enim tanto eſt perfectior, quanto ſuo propinquior finis, legis autem finis, ut habetur ad Rom. 10. Chriſtus eſt, & ideo quo lex uetus elongatior erat a Chriſto, quam noſtra, eo erat imperfectior, noſtra autem adeo eſt propinqua eidem fini, ut ipſum habeat præſentem, ergo nulla eſſe poteſt perfectior. Paulus. At ne quis cauilletur Chriſtũm poſſe aliam perfectiorem, ferre, arguitur ſecundo. Secũda concluſ. Legis perfectio ex fine tandem ultimo exiſtimanda eſt puta ex cęleſti felicitate, ad quam lex omnis nos ducit nulla aut in hoc ſeculo perfectius nos illuc ducere poteſt, quam quę homines omni labe perpugnat, quæ impedimento nobis eſt ingrediendi regnum, Obiectio. Denique ipſius corpore paſcit ac ſanguine potat, ſubindeque ualuas eiuſdem regni cunctis expandit, hæc autem eſt lex noſtra, idque Chriſti ipſius teſtimonio conſtat, qui initio ſuæ prędicationi agentibus pœnitentibus regnum cælorum pollicetur, ergo nulla reſtat alia præolanda. Quod ſi uerbum huc nobis Apoſtoli obiicias. 1. ad Corinth 13 Cum uenerit, quod perfectum eſt, euacuabitur, quod ex parte eſt, nihil obſtat quoniam illic de perfectione quæ nos in patria manet ſermo habetur ab Apoſtolo, ubi fidem propter ſuam obſcuritatem appellat cognitionem eo parte, quæ uiſionis fulgore euacuabitur. Solutio obiectionis. Vide mus enim nunc per ſpeculum ęnigmamate, tunc autem facie ad faciem. Secundo modo poteſt ſtatus hominum uariari ꝑ hoc, quod diuerſimode ſe habẽãt ad eã- Secũda conclõ.

dem legem. Et de hoc modo adhibetur ſecunda cõcluſio. Nihil uetat quo minus ſtatus legis nouę perinde atq. ſtatus ueteris, mutetur. Quod eſt dicere. Sicuti lex uetus quandoque accuratius obſeruabatur, quandoque uero ſegnius ac negligentius, ſic & in ſtatu Euãgelico uſu uenit. Aliquãdo. n. latius multo ac fuſius patuit Chriſtianus cultus, quandoq. uero idem Chriſtianiſmus ſtrictior fuit & anguſtior. Ratio autem huius concluſionis, non quidẽ Deus eſt, qui paratiſſimus eſt omnes homines ſiluos facere, ſed humana libertas. Nã enim gratia Euangelica, ut dictum eſt, habentes, non confirmet in bono, ſed ſuo relinquat arbitrio, uſu illis proinde uenit, ut eandem gratiam abiicientes ac deſpicientes, carnalibus deſideriis mãcipientur. Tertia concluſio. Etſi ſtatus Chriſtianiſmi latior patentiorq. expectetur, nullus tamen futurus eſt, ubi gratia copioſior ſit & abundantior, quã hactenus pręceſſit. Prior pars inde patet, quod ut Chriſtus teſtatus eſt, euouſq. Euangelium in uniuerſum mundum prędicetur, non erit finis. Et ad Rom. 11. Apoſtolus ait cæcitatem in Iſrael contigiſſe ut plenitudo gentium intrare, & ſic omnis Iſrael ſaluus fieret. Quo loco declaratum reliquimus, quemadmodum ante finem mũdi ab omnibus ſit lex Chriſti exoſculanda. Poſterior uero concluſionis pars probatur. Nam quãdo nulli anteceſſiſſent ſancti præter Deiparam Virginem atque Apoſtolos, qui Spiritus primitias acceperunt, non eſt cur a ios expectemus tam ingentis ſanctitatis. Quibus nihilominus numeroſiſſima Martyrum, Confeſſorumque atque uirginum copia adhuc per Dei gratiam ſucceſſit. Quo circa etſi ſub Antichriſti tyrannide de futuri non ſint ſanctitate proceres, qui eius truculentiſſimam rabiẽ pe peſſi pro fide Chriſti attrociſſimas mortes oppetant, tamen priſcorum excellentiam non adæquabunt.

Rõ concluſionis. *Tertia cõcluſio* *Probatio prioris partis.* *Paulus.* *Probatio poſterioris partis.*

Circa primum igitur argumentum notandum eſt non defuiſſe hæreticos, qui negarent miſſionẽ Spiritus ſancti quã Chriſtus pollicitus eſt, completam fuiſſe in die Pentecoſtes. Vnde Manichęi aiebant in ſuo magiſt o fuiſſe completam, quem (ui de blaſphemiam) Spiritum paracletum appellabant. Montanus aũt & Priſcilla non uſque adeo blaſphemabant, dicebant nihilominus in illis fuiſſe completã, ut Auguſtinus contra Fauſtũ meminit. Attamen inconcuſſa ſtat catholica ueritas, in illis fuiſſe completã, neque aliam deinde ſperare licere. Iuſſi nanque fuerunt ſedere in ciuitate donec induerentur uirtute ex alto ut patet Luc. 24. promiſſumq. illis ẽ, ut baptizarentur Spiritu ſancto, ut Act. 1. legit, quod completum eſt, cum illis idem Spiritus linguis igneis affulſit. Vnde Ioan. 6. Nondum erat Spiritus datus, quia nondũ Ieſus erat glorificatus. Vbi rerum conſequentia denotantur, nimirũ quòd protinus Chriſto per reſurrectionẽ & aſcenſionem glorificato, Spiritus fuerit pleniſſime datus. Ad argumentum ergo ut reſpondeamus, negatur Eccleſiam nondum cognouiſſe omnẽ ueritatẽ iuxta Chriſti pollicitationem. Intelligitur nanq. promiſſio illa de omni ueritate, quæ eſt ad ſalutem neceſſaria, quã quidem plene fuerunt Apoſtoli docti, ipſiq. Chriſtianã familiam docuerunt, ſecundum illud. Ite & baptizate omnes gentes, docentes eos ſeruare quæcunque dixi uobis. Quocirca ubi Petro Chriſtus promiſit quod ſua fides nõ eſſet vſq. ad finẽ ſeculi eccleſiam defectura, illic pollicitus eſt ꝙ eſſet neceſſariam omnem ueritatem cognitura. Vbi ſit illius cognitione indigeret. Quare non ſimul omnia nouit, ſed nouis obortis hæreſibus temporum curriculo, ſicút aurora conſurgens, magis ac magis illuminatur. Sunt tamen alia quæ non ſunt de neceſſitate ſalutis. Et hæc non decuit Apoſt. aut doceri, aut docere. Vnde eodem c. Act. 1. Nõ eſt, inquit ueſtrum, noſſe tempora uel momenta quæ Pater poſuit in ſua poteſtate. Ad ſecundum reſpondetur, quod cum Chriſtus Euangelium ſuum appellauerit, Euangelium regni cælorum, ſtultiſſima hęreſis eſſet aliud præſtolari uerbum autẽ Chriſti Augu. in epiſtola 3. ad Eſycium, quæ eſt 80. multis modis exponit. Primum enim Redemptor nihil aliud ſibi uoluit quam quod non eſſet finis mundi uenturus antequam Euangelium prędicaretur in uniuerſo mũdo, quãto aũt tempore poſt eiuſmodi prędicationem eſſet uenturus, non declarauit. Secundo ut Chryſoſtomus & alii interpretantur, nõ tam de fine mundi quam

Manichęi. *Montanus.* *Auguſtini ueritas catholica* *Ad primũ arg.* *Ad ſecũdũ arg.* *Augu.* *Prima interpretatio citati loci* *Secũda.*

quam de Hieroſolymitana euerſione illic loquebatur. Vnde ſtatim ſubdit. Cum ergo uideritis abominationem deſolationis, &c. tunc qui Iudæa ſunt, fugiant ad montes. Quocirca idem Chriſoſtomus ante illam ſubuerſionem opinatur Euangelium fuiſſe prædicatum in uniuerſo orbe, ſecũdum Propheticum uerbum quod ad Roman. 10. citauit Apoſtolus, In omnem terram exiuit ſonus eorum. Nam ſi non intelligeretur tunc iam completum nullum eſſet argumentum Pauli, quo uolebat Iudæos excuſatione denudare, quã ſibi prætexerint, quod non receperint fidem, quam non audiſſent. Tametſi Auguſti. in eadem epiſtola contendant nondum tunc temporis Pauli impletum fuiſſe uaticinium illud quamuis per uerbum pręteriti fuerit prolatum. Quoniam & Propheta ſimiliter illud protulit: & tamen ætate ſua nondum erat impletum. Cui ſimile & illud eſt alterius Pſalmi. Foderunt manus meas & pedes meos. Et certe citra ſtupendum miraculum non potuiſſet, in totum terrarum globum tuba Euangelica tam breui intonuiſſe, ut latius loco citato ſuper Paulũ ſcriptum curauimus. Hierony. autem ſuper eundem locũ Matthæi litẽ per hanc diſtinctionem conatu dirimere Euangelium dupliciter intelligi poteſt diuulgari. Vno modo ita vt fama Chriſtiani nominis euolet. Et hoc modo fieri potuit, ut Apoſtolorum ſeculo eadem fama à gente in gentem per ora delata in uniuerſum permanauerit orbem, non tamen cum illa energia ut Chriſti fides uniuerſis perſuaderetur. Alio ergo modo contingit ut cum effectu ſic prædicetur fides, ut in culpa omnes conſtituat, qui eam nõ recipiunt. Et hoc modo tenendum eſt cũ Auguſtino, quod nondum fuerit Euangelium vniuerſo orbi euulgatum. Vnde infert S. Tho. quod ſi priori modo prædicatio Euangelij intelligatur, ſubintelligendum eſt cum Chryſoſtomo tunc ſubſequutum eſſe finem, hoc eſt, Hieroſolymorum excidium. Poſt quam uero poſteriori modo uniuerſum orbem compleuerit, tũc demum ſubſequetur mundi conſummatio. Nam negari non poteſt quin eodem loco Chriſtus de utroq. fine & termino permiſtim loqueretur.

Chryſoſto. Paulus. Auguſt. Hiero.

QVAESTIO VIII.

DE COLLATIONE LEGIS nouæ cum veteri.

S. Tho. 1. 2. quæſt. 107.

ARTICVLVS I.

Vtrum lex noua ſit ueteris complementum.

POſtquam lex diuina in ueterẽ & nouã eſt diſtincta, ſcire expedit, qbus modis hæc ab illa diſtinguat. Et arguit primo a parte negatiua, ꝙ nullo diſtinguantur modo. Vtraq. lex data eſt colẽtibus Dei fidẽ, utpote ſinẽ qua, ut ad He 11. ait Pau. impoſſibile eſt placere Deo eadẽ aũt eũ noſtra antiquorũq. fides, ut ſupra expoſitũ eſt, ergo eadẽ eſt, ergo eadẽ eſt lex. Secũdo arguit, ꝙ noua nõ ſit ueteris complementũ. Complere. n. huic opponit quod eſt euacuare, & inueterare, lex aũt noua euacuauit antiquã, ſcd̃m illud ad Epheſeos. 2. Legẽ man datorũ decretis euacuãs, eamq. inueterauit, hoc eſt, antiquauit, ſcd̃m illud ad Heb. 8. Nouum teſtm̃ ueterauit prius. Qd̃ præterea & Chriſtus facto ipſo monſtrauit nam multa contraria illi legi, tum docuit, tum ẽt fecit, ut eſt illud Matth. 5. Audiſtis quia dictum eſt antiquis &c. Ego aũt dico uobis. vnum aũt contrariũ non cõplet, alterũ, ergo noua ueterem non compleuit. Tertio, Si noua eſſet ueteris cõplemẽtũ, ſequeret, ꝙ in illa fuiſſet contenta tanquã ueritas in figura, multa autem credenda nobis tradita ſunt & agẽda in noua lege, uti ſunt ſacra & conſilia, q̃ in ueteri non extabant, ergo noſtra non continebatur ſub illa, atque adeo neque illam cõpleuit. Cõtrariũ aſſerunt Chriſtus Matthæi. 5. Non veni ſoluere legẽ, ſed adimplere. Vnde & ſubdit, Iota unum aut unus apex non præteribit, donec omnia fiant.

Primũ argu. Arg. 2. Arg. 3.

Et hæc quoq. quæſtio in ſuperioribus tacta fuit & bona ex parte definita Sed ut recentes adhibeantur rationes tribus etiã num concluſionibus ſecundum argumentorũ numerum diluetur Prima Lex Euangelica neque prorſus eſt alia ab antiqua neque omnino eadẽ, ſed ſic ab illa diſtans,

Prima concõ. Probõ.

ut perfectũ ab imperfecto. Probant partes omnes. Cum unaquęq; libet lex finem hēat peculiarē, illæ ſunt omnino diuerſæ quæ in diuerſos tendunt fines, ſicuti leges reipublicæ per Regem adminiſtratæ aliæ eſſent à legibus alterius, quæ per ariſtocratiam gubernaretur, atque a legibus illius quæ regeretur per democratiā. Illæ aūt leges quæ ad eundē ordinantur finē, quarū tñ una propius ad eundem accedit finem, quā altera, non latius differūt quā ſicut ꝑfectum ab imperfecto ſub eodē fine, ut leges quæ adultis perfectisq. uiris ponuntur atque illæ quibus inſtituunt pueri. Exēplum eſt in motib. naturalibus. Motus.n. ſurſum alius eſt à motu progreſsiuo, ſed tñ intenſior calefactio non eſt omnino diuerſus motus à remiſsiori. Ad propoſitum ergo, cum lex noua & antiqua ad eūdem tendant finē, nam idem eſt Deus utriuſque teſtamēti, qui illos ut pueros ſub pędagogo ad uitā æternā educabat, nos uero tanquā uiros prouectos ad eandē beatitudinē inſtituit. ſecundū illud Roma.3. Vnus Deus eſt, qui iuſtificat circuncisionem ex fide, & præputiū per fidē, non ſunt omnino diuerſæ, ſed differunt ſicuti lex timoris, quaſi ferula coercens pueros, ut ad Galat.3. ſignificat Apoſtolos, & lex charitatis, quæ eſt uinculum perfectionis, qua nos Chriſtus peculiariter inſtituit, ut expoſitum eſt. Hanc cōcluſionem q.1. artic.1. huius libri fuſius luculentiusq. expoſita relinquimus, nempe quemadmodum lex noſtra cū ſit antiqua perfectior, qđ modo per eius ſacramenta gratia cōferatur, per quam ſolam ſupremū finē legis adipiſci poſſumus. Nam illi non per legem, ſed per fidem & gratiam eiuſdē noſtri auctoris ſeruabantur. Et ideo non opus hic nobis eſt amplius immorari. At uero quia diximus illam fuiſſe legem timoris, nr̄am uero caritatis & amoris, qua breui dr̄a ait Auguſtinus cōtra Adaman. Manichæ. legē nouam a ueteri diuerſificari, non eſt id memoriæ prætereundum, qđ in præcedētibus adnotauimus, non defuiſſe in illa lege quoſdā, qui ducerētur amore. Nam il is etiam pręceptum erat Leuit. 16 Diliges proximū tuum Et Deut.6. Diliges Dominum Deum tuum. Et in noſtra aliqui contra trahuntur timore, nam & nobis comminatus eſt Chriſtus ignem æternum. Diſcrimen ergo non eſt ſumēdum ex conditione ſingularum perſonarum, ſed ex conditione ſtatuum ambarum legum in genere. Etenim quoniam ille erat puerorum ſtatus, qui magis potius arceantur a malo quam ratione ducantur ad bonum: noſter uero ſtatus ſit liberorum, quos Chriſtus a lege & morte, ut habetur ad Ro.8. liberauit, & liberi amore potius filiali quam ſeruili metu ducantur, noſtra dicitur lex amoris, illa uero timoris. Ac pari modo de alia cēſendum eſt dr̄ia, quam idem Auguſtinus cōtra Fauſtū lib 4. inter eaſdem leges conſtituit, nempe ꝙ illud teſtamentum ideo dicatur uetus ꝙ præmia tantum temporalia caducaque promittebat quæ ſeneſcunt, noſtrum uero nouū: eo quod ſempiterna pollicetur, quę ſemper uireſcunt: non inquam ſentiendū eſt diſcrimen inter perſonas: nam & illic aliqui alliciebantur æterno præmio: & hic uice uerſa nonnulli pelliciuntur temporali. Etenim & Marci 10. promittitur relinquentibus domos & fratres, quod centies in hoc tempore accipient, præter uitam æternam: ſed hæc differentia inter ſtatus eſt dignoſcenda. Nam pueri præſentibus munuſculis ineſcantur, quæ ideo illic erant frequentiſſima: nobis autem rariſſima, utpote qui tanquam uiri ad abſentia potius, ſed tñ ſempiterna inhiamus. Horū etiam inſtar intelligendum eſt diſcrimen aliud quod Apoſtolus ad Rom.4. interno ſcit, ubi legem antiquam, appellat factorū nouam uero, legem fidei. Haud enim denegandum, eſt quin & illic locum etiam haberet fides Chriſti, per quam tam illi quā nos iuſtificamur. Neque uiceuerſa negandum quin & lex noſtra contineat facta, tā moralia, ſecundum illud Matt.5. Benefacite his ꝗ oderūt uos, quā ceremonialia ut ſunt ſacramenta., ſecundū illud Lucæ 20. Hoc facite in meam commemorationem. Sed tamen quia lex illa plurimum præſertimq. in factis illis, puta in ceremoniis poſita erat, ꝗ nō ut noſtra ſacra iuſtificabāt, neque uero moralium operą, ſed ſola fides Chriſti ſalutē operabatur, nr̄a uero lex pręcipue, ut expoſitum eſt, conſiſtit in interna fide & gratia, quam abunde Spiritus ſanctus in nos effudit, lex illa dicebatur lex factorum, noſtra uero per antonomaſiam

Qualiter diſcrimen poſitum ſit accipiendum.

Paulus.

Auguſt.

Qua rōne lex uetus appellatur lex factorum, noua uero lex fidei.

lex

Sc̄da cōcluſio.

lex fidei & gratię. Secunda concluſio: Lex noſtra fuit antiquæ cōplementū Oē.n.pfe ctū id ꝙ impfectū eſt cōplet, eius ſupplen do defectus. Hunc aūt ſupplendi modum in calce expoſitionis cap. 3. ad Ro. ſuper il lo uerbo, Legē ergo deſtruimus per fidē? Abſit, ſed legē ſtatuimus, fuſe dilucidauimus. Eſt.n.in lege duo conſiderare, ſ. & finem, & pcepta. finis aūt legis illius duplex erat. Vnus cōis illi & noſtræ, qui eſt per iu ſtitiam perducere in uitā ęternā, alter uero illi peculiaris, puta futuras ueritates pfigurare. Præcepta uero erant in triplici genere, mortali. ſ. ceremoniali, ac iudiciali. Et quantum ad hæc oīa, abſolutiſſime lex noſtra compleuit ueterem. Primum oīum quantum ac finē illū ſupremū, qui eſt, iuſti ficare, illam cōpleuit, id ꝙ non ualebat p ficiendo. Nam cū opera illā de ſe non iuſti ficarēt niſi in fide Chriſti, quare quotquot iuſti uita defungebant, in limbo, ceu in de poſito tenebantur reconditi aduentū eius pręſtolantes, qui aditum illis ad regnum panderet, & lator noſtræ legis beneficiū illud quod illi expectabant, exhibuit, me rito lex noſtra hac rōne illam compleuit. Vnde Pau. ad Ro. 8. Qđ impoſſibile erat legi, Deus filium ſuum mittens in ſimilitu dinē carnis peccati, dānauit peccatū in car ne, ut iuſtificatio legis (.i. quam expetebat lex) impleretur in nobis. Deinde & alterū eiuſdē legis finē. ſ. ſignificare, ꝙ propriū erat ceremonialium, impleuit, exhibendo ueritatū lumina, quarum lex illa umbram gerebat. Vnde ad Colloſſen. 2. ait Pau. ceremonias illas fuiſſe futurorum umbram, corpus aūt Chriſti hoc eſt eorum ueritatē pertinere ad Chriſtum. Ob idq. lex illa dicebatur lex umbrę & figurę, noſtra aūt lex ueritatis. Secūdo & præcepta ipſa perfecit compleuitque Chriſtus lege noua, & facto & uerbo, facto ſcilicet ſeruādo legem nam & circumciſus eſt & oblatus tēplo, & alia pſoluit legalia, iuxta illud ad Gala. 4. Factum ſub lege. Verbo autem tripliciter eadem impleuit, hoc eſt perfecit pręcepta. Primo, ſcilicet legitimum intellectum de promendo, ut homicidij & adulterij, quo rū ſenſus Phariſæi deprauauerant, docentes tantum prohiberi illic manum non ani mum. Chriſtus nanq. docuit animi etiam affectiones illic compeſci. Secundo, & cau

Vide auctorē in cap 3. Epiſto la ad Ro ma.

Quot modis lex fuit comple mētum ueteris.

Paulus.

Paulus.

telas adhibuit tutius illa ſeruandi, ut non iurare omnino, neq. per cœlum, &c. niſi neceſ ſitate intercedente. Et tertio ſuperaddendo cōſilia, ut patet Matth. 19. ubi iuueni aſ ſerenti ſeruaſſe præcepta, cōſuluit ut ſi eſſe perfectus uellet, diuēditis quæ haberet, ſe queretur ſe. Cū ergo Chriſtus his modis le gem impleuerit, meritò illam abſoluit, ac ſubinde oſtēdit per Euāgeliū eſſe excluſam non tn̄ deſtructam, ut ait Pau. quia perma net in teſtimonium noſtræ. Tertiæ conclu ſio: Lex noua continebatur in ueteri, non quidē actu, ſicuti locatum in loco, ſed uirtute ut perfectū continetur in imperfecto, puta aīal in embryone, & actus in potētia, uidelicet ſpēs in genere, & arbor in ſemine. Cōcluſio ex dictis palam fit manifeſta. Quo quidē ſenſu intelligitur illud Ezech. 1. Rota erat in rota. hoc eſt, Gregorio inter prete, nouum teſtamentum in ueteri. Vnde Chryſoſtomus exponens illud Marci 4. Vltro terra fructificat, primum herbam, deinde ſpicam, deinde plenum frumentum in ſpica, ad tria id genera legum accommodat. Lex enim naturæ tantum her beſcere ualuit: Lex uero Moyſi, ſpicas protulit, quas Euangelica pleno frumen to compleuit.

Tertia conclu.

Gegorius. Chryſ.

Ad primum igitur argumentū reſponde tur ꝙ licet eadē fuerit fides antiq & noui teſtamēti, inde tamen ſolum colligitur ꝙ fuerint una lex ex parte finis, attamē qa fides eadē alterū tunc habuit ſtatum, quo ſ. ſperabātur futura, alterum uero in noſtra, quo illis potitur prę ſentibus, quadantenus ſunt diuerſæ leges. Ad ſecūdum uero nega tur impletionem, quemadmodū expoſitū eſt, euacuationi & antiquationi eſſe cōtra riā, immo ceremonialia per hoc quod ueritate impleta ſunt, fuerunt euacuata, hoc eſt mendacia deinde facta, moralia uero nō fuerunt euacuata, ſed neque iudicialia ſic, quin inſtitui ruxſus poſſint. præcepta vero Chriſti, ut Auguſtinus Fauſtum docuit, non erant antiquis contraria. Lex nā, uerbi gratia, libelli repudii, non præcipiebat uxorem repudiare. Tunc enim contraria eſſet et repudiādi prohibitio, ſed id permittebat, docens tamen, ut non facile dimitterentur uxores. Cui quodammodo cōcinuit lex Chriſti, docens, ut non dimitterentur niſi fornicationis cauſſa. Contexit

Ad primū arg.

Ad ſecū dū arg.

tū antiquam legem ut non dimitterentur niſi quò ad torum. Pari modo dicendum de prohibitione iuramēti, & de mitigatione legis talionis; aliqua.n. duro illi populo, & pertinaci indulgenda erant quę Euangelicis non decebat permitti.

Ad tertiū arg. Ad tertium demq; reſpondetur, ꝙ omnia quę in nouo teſtamento proponuntur explicite, credenda implicita latitabant in ueteri, immo & omnia quę pręcipiuntur agēda, quāuis excelſiora uideantur, quę illic palam extant, quantum ad ſubſtantiam, illic omnia pene recondebantur. Sed quia non ab omnibus erant percepta, luculentius, ſunt ac locupletius per Chriſtum expoſita.

ARTICVLVS II.

Vtrum lex noua grauior ſit quam antiqua.

Arg. 1. POſtremo comparata eſt lex noſtra ad ueterem in grauitate, & arguitur, ꝙ ſit grauior, tū ꝙ non ſolū externos actus, uerū & internos prohibet, in quib. cōprimendis angor & labor eſt, tum ēt ꝙ illa accedentibus ad Deum proſperitatem temporalem policebatur noſtra uero tribulationes, ſecundū illud 2. ad Cori. 6. Exhibeamus nos metipſos ſicut Dei miniſtros in multa patientia, in tribulationib. in neceſſitatibus & anguſtijs. In cōtrarium aūt eſt teſtimoniū Chriſti Matt. 6. Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati eſtis, nempe ſecundum

Hilarius Diſtinc. expoſitionem Hilarij, oneribus legis quorum meminit Petr. Act. 15. Vnde & ſubdit. Iugum meum ſuaue, & onus meum leue.

Prima conclu. Ad quæſtionem ſuppoſita diſtinctione duabus cōcluſionibus rñdetur. In lege.n. duplicem eſt conſiderare difficultatem, & laborem. ſ. tam ex parte obiecti, quam ex

Secūda conclu. parte modi agēdi. Sit ergo prior cōcluſio: Si difficultas ex parte obiecti perpēdatur, multo erat grauior antiqua lex quam noua, nempe quæ nō ſolum Decalogum, uerum & numeroſiſſimam importabilemq;, ut ait Petrus, ceremoniarum iudiciorūque ſarcinam humeris illius populi imponebat. Sic enim congruens erat indomitam, illam gentem, & ad nouitates pro cliuem exercere, ne otium eis malorum occaſio-

Probō conclu. nem offerret. Cum tamen noſtra præter ipſiſſimam naturę legem non niſi ſacramēta, eademq; in bonum noſtrum imperauerit. Poſterior cōcluſio: Si difficultatem ex modo agendi exiſtimes, & illa q̄ Chriſtus expreſſit, animaduertas grauior eſt quodā modo noſtra illis tū pręciſè qui non ſunt uirtutū habitibus imburi. Expreſſit.n. nobis ut animi ēt motus cōponeremus, quos

Ariſtot. ut 5. Ethic auctor eſt Ariſt. reprimere carētibus habitu, q̄ difficillimum eſt. Ait n. operari iuſta facile eſſe, ſed tamē operari iuſte, hoc eſt, animi promptitudine, & alacritate per quam difficile, quouſq; per ingenitos habitus uirtutes dulceſcant. Vnde ſuper il-

Chryſ. lud Matt. 5. de minimis mādatis ait Chryſ. Mandata Moyſi in actu facilia ſunt ut, Nō occides, Non adulterabis, mandata uero Chriſti. ſ. Non iraſceris, Non concupiſces,

Augu. in actu difficilia ſunt. At uero Augu. ſuper illud 1. Ioan. 5. mandata eius grauia non ſunt. Grauia inquit, non ſunt amanti, ſed non amanti ſunt grauia.

Pulchra admonitio rectoribus. Circa priorem cōcluſionē hoc non eſt, quin admoneamus diſſimulandum, ꝙ etſi in Euangelio facultatē Chriſtus eccleſiæ reliquerit ſuperaddendi ſanctiones nouas, eadem tamen facultate Antiſtites quàm temperatiſſime, & moderatiſſime uti debent, ne Magiſtri iugum, ꝙ leue ſuaueq; ipſe eſſe uoluit, moleſtū atq; acerbū reddāt. Quare primū oīum in hiſce legibus cōdendis id debet ſanctiſſimum eis eſſe perſpectum, ut nulla condatur lex niſi quam ad tutiorem cuſtodiam

Chriſtiani populi ſuſcipienda. Euangelij duxerint neceſſariam. Eſt enim Euangelium murus Syon, quem eccleſia circundare debet antemurali. Mox cauendum eſt, ne legum multitudo ipſas uilipendio exponat, atq. adeo cauſſa ſit, ut non opere expleātur, ſed pretio redimantur, ac ſubinde diruto antemurali concutiatur

Auguſt. murus. Vnde Auguſt. ad inquiſitiones Ianuarij de eiuſmodi legum multiplicationibus. Ipſam, inquit, religionem noſtram, quam in manifeſtiſſimis & pauciſſimis celebrationum ſacramentis Dei uoluit miſericordia eſſe liberam, ſeruilibus premunt oneribus, adeo ut tolerabilior ſit conditio Iudæorum, qui legalibus ſacramentis, nō humanis pręſumptionibus, ſubijciuntur.

Illuſtratur poſterior concluſio. Circa poſteriorem uero concluſionem, & hic quoque notato, quod non aſtruximus etiam quantum ad modum operandi grauiorem ſimpliciter eſſe legem noſtrā, ſed quo ad expreſſionem, quam antiquam, ū

quod

ꝙ ét illa ſanè intellecta internos quoque aı̄os cōpeſcebat. Dum.n.homicidiū prohibebat & adulteriū, affectiones quoq; eorū admonebat ex aı̄o cōuulſas irritum, maxime ꝙ qui incōpoſitos corruptosq́. patitur animi motus multo difficillime pōt a prauis operib. abſtinere. Vnde licet rigida videat prohibitio interni motus, ſuauior tñ eſt ad cauendū opus. In ſumma, vide quā

Lex Xp̄i leuis, ac dulcis.

fuerit lex Chri leuis ac dulcis. Tria tantum continet mortalia.ſ.pcepta, ſacra, & conſilia. Et mortalia quidē idcirco iuſſit, ꝙ cum ſint de iure naturæ, nequiuit non iubere, ſacra uero, licet ſuperaddita videantur. in hoc tamen præcepta nobis ſunt, ut per gratiam quam conferunt, opitulentur nobis ad implēdum legem, q̄ porro per nos implere non ſufficimus. Quare & in hoc lex noſtra leuior eſt, quam uetus, quādoquidem ad eleuandum legis onus, ſacra nobis adhibuit, quæ illis erant onera. Sed conſilia ſic nos Chriſtus docuit, ſaluberrima nobis eſſe, ut tamen noluerit præcepti neceſſitatem habere.

Ad arg. factum.

Ad argm̄ igitur in contrariū reſpōdet, ꝙ aduerſitates & angores quos lex noua diligentib. Deum offert, ex ſpe regni iā nobis patentis, & filiali amore dulceſcūt. Eſt igitur operæpretiū in calce q̄ōnis pn̄tis, q̄ de differentijs inter legē ueterē & nouam

Epilog⁹ diſcrepatiarū legis ueteris ac nouæ.

inſtructa eſt, oium pro n a facultate epilogū colligere, q̄ ſunt numero duodecim. Prima ſumitur a dignitate legislatoris miniſtriſq́. legis, uetus.n. per Moyſen data eſt, noua uero per Deum ipſum hominē factū lata & inuulgata. Quare illa di lex

Prima dr̄ia.

Moyſi, hæc uero Chriſti. Secunda attenditur ratione ſubiecti. Illa nāq;, ut proximè

Secūda.

dicebamus, extra hominem in tabulis ſcripta eſt, hæc uero intus in anima. Quapp illa dicitur corporalis & ſcripta, hæc uero

Tertia.

ſpiritualis atq. indita. Tertia conſideratur ratione temporis. Illa quippe temporalis erat, i. per tempus duratura, noſtra uero uſque ad finem mundi. Quocirca illa dicitur tēporalis, noſtra uero perpetua. Quarta,

Quarta.

ratione uniuerſalitatis. Illa ſi quidem uni peculiari populo data erat, noſtra uero uniuerſo mundo. Quamobrem illa dici pt particularis, noſtra uero uniuerſalis.

Quinta.

Quinta dr̄ia patet rōne figuræ; Q̄ñquidē illa, umbra erat & figura noſtræ, noſtra uero illius ueritas, qua de cauſſa illa umbratilis erat, noſtra uero patens. Sexta ratione ſignificationis; nā etſi eadē fides eſſet illis nobiſq́. neceſſaria ad ſalutē tamē, quæ illi implicite credebāt futura, nos geſta iā explicite confitemur. Septimū utriq. diſcrimen idemq. potiſſimū ex parte perfectionis atq. affectus expēditur. Nā etſi neq. noſtra neq. antiquorū opera ſine gratia iuſtificent, tñ quia paſſio illis nō erat exhibita, neq. ſua ſacra gratiā, uti nr̄a, cōferebant, lex Euangelica iuſtificat, ꝙ illa de ſe præſtare nō poterat. Quapp illa dr̄ lex operū, nr̄a uero lex fidei, & grē. Vnde octaua dr̄ia ſumit ex natura pceptorū. Illa quippe grauior erat, nr̄a uero leuior ac ſuauior. Nona dr̄ia: Lex noſtra explicatoria atq. ideo ampliora continēt præcepta q̄ illa, ut puta, q̄ actus interiores expreſſius prohibet. Ac decima, ꝙ cōſiliorum perfectionē illi ſuperaddit. Vndecima, ꝙ illa tēporalia promittebat & cōminabatur, quare dr̄: Lex timoris & ſeruorū, noſtra uero ſempiternā hæreditatē nobis pollicetur. Quare di lex filiorum ac libertatis. Sed duodecima ſupremaq. differentia eſt, ꝙ illa cœli portas non aperiebat, noſtra uero id nobis præſtat. Quocirca illa lex tēporalium regnorum dicebatur, quę Deus promiſit contulitq. illi populo, noſtra uero lex regni cœlorum.

Sexta. Septima. Octaua. Nona. Decima. Vndecima. Duodecima.

QVAESTIO IX.

DE HIS QVAE IN LEGE NOVA CONTINENTVR.

S. Tho. 1.2. quæſt. 108.

ARTICVLVS I.

Vtrum lex noua actus exteriores ſufficienti [illegible] ordine inſtituerit.

Primū argum. a pte negatiua.

POſtrema quæſtio de lege noua, atque adeo de tota legū materia mouetur de his, quæ eadem Euangelica lege cōſtituta ſunt quorum ſunt tria genera, nempe præcepta, ſacramēta, & cōſilia, quibus inſtituimur, tā quantum ad externa opera, q̄ ēt quātum ad

ad internos animi motus. Quęritur ergo primo, utrum exteras actiones probe inſtituerit? Et arguitur a parte negatiua, ꝙ circa huiuſmodi actiones nihil debuit Euangeliũ conſtituere. Lex Euangelica eſt lex Regni cęlorum, ut patet Chriſti prędicatione, Appropinquauit regnũ cœlorum. Et Matth. 24. Prędicabitur Euangelium regni, regnum autem huiuſmodi nõ conſiſtit in externis operibus, ſed in intimis, ſcđm illud Luc. 17. Regnũ Dei intra uos eſt. Et ad Rom. 14. Non eſt regnũ Dei eſca & potus, ſed iuſtitia, & pax, & gaudiũ in Spiritu ſancto. Quare inter leges ueterem & noſtram illa ſupra poſita interno- ſcitur differentia, ꝙ illa cohibebat manum hęc uero animum. Accedit, ꝙ & ad Rom. 8. dicit lex ſpiritus. Et 2. Cor. 3. ubi Spiritus Dñi, ibi libertas, non eſt, autem libertas ubi homo ad exteriora opera uel faciẽda, uel cauẽda obligatur, ergo nil debuit

Arg. 2. de exterioribus officiis decernere. Scđo principaliter arguitur contrario modo, ꝙ manca fuerit & minus ſufficiens circa eiuſmodi exteriora opera. Lex.n. Euangelica ad fidem pertinet quæ per dilectionẽ operatur, ſcđm illud ad Gala. 5. In Chřo Ieſu neq. circumciſio aliquid ualet, neq. præputium, ſed fides q̃ per charitatem operatur. De fide autem plura explicuit credenda, quæ non erant explicita in lege ueteri, ergo debuit & de charitate moralia ſuperaddere mandata, quod tñ nõ fecit, quia ſolũ Decalogum, ſicut illa nobis iuſſit. Item & circa ceremonias ad diuinum cultũ pertinentes anguſtior uĩ & breuior, quia tm̃ ſacramenta nobis tradidit cultus autem eccleſiæ reliquit inſtituendos, ſicuti & cũ iudicialia multa illic ꝑ ſe Deus edixerit, nulla tñ nobis tradidit, ſed reipublicæ tam ciuili quã eccleſiaſticę hoc permiſit, eſt ergo circa exteriora minus ſufficiẽs minuſq. prouida quam antiqua. In contrarium eſt illud Matthæ. 7. Omnis qui audit uerba mea hæc, & facit ea, aſſimilabitur uiro ſapienti qui ædificauit domum ſuam ſupra petram. ſapiens autem ædificator nihil eorum prætermittit, quæ ſunt ad fabricam conducentia.

In hac quæſtione altiſſima eſt meditanda Dei prudentia ac benignitas in cõdenda Euangelica lege. Primum igitur omnium ex ſuperioribus hoc recolẽdum eſt fundamentũ, ꝙ lex Euangelica non ſolum altior eſt quam humana, quippe quę non ad finem tantum naturale, ſed ad ſupernaturalem nos inſtituit, uerum & quã Moſaica inde præſtantior, quod fidem & gratiam, quam illa præfigurabat, per Chriſti paſſionem exhibet, per quam gratiam introducimur in regnum cælorũ. Ex hoc .n. fundamento colligitur, nihil de operibus noſtris eandem legem ſtabilire, quã quæ ad eandem gratiam ordinantur ac referuntur. Atq. eo gradu & ordine unumquodq. prohibet ac conſulit, quo ad eandem gratiam confert. Hoc præhabito ad quæſtionem quatuor concluſionibus reſpondetur. Prima eſt in operibus exterioribus primum omnium lex Euãgelica ceu fundamenta prouidentiſſime iecit ſeptem ſacramenta. Tria enim operum genera in fronte quæſtionis tetigimus, ſcilicet ſacramenta, & moralium præcepta, & conſilia. Probatur concluſio. Gratia, in qua legis ſubſtantia cõſiſtit, bifariam conſideratur, uidelicet quãtum ad eius generationem, & acquiſitionem, & rurſus quantũ ad eius uſum & exercitium generatio autem eius & infuſio, munus ſupernaturale eſt, quod nobis Deus per mediatorem, puta per filium ſuum hominẽ factũ cõmunicat, quare ipſe prius ſcđm humanitatẽ plenus fuit abſq. gratia menſura, eandemq. ſubinde ꝑ eandem humanitatem in pondere & mẽſura nobis impartitur, ſcđm illud Io. 1. c. Verbum caro factum eſt, &. Vidimus eũ plenum gratiæ & ueritatis &, De plenitudine eius nos oẽs accepimus. Et qm̃ Deus ſupernaturalia ipſa ea ſuauitate diſponit, ut ad modum naturę noſtrę nobis participentur, noſtra autem cognitio a ſenſibus incipit, decuit eandem gratiam per exteriora nobis ſigna ſuppeditari, ut per illa et certi pro captu noſtro efficeremur noſtrę ſalutis, tum etiam noſter excitaretur animus ad diuinum cultum. Et hæc ſunt ſeptem Sacramenta, de quorum ſufficientia non eſt præſentis loci dicere. Quapropter neceſſarium fuit ut Chriſtus ipſa tanquã auctor gratiæ, per ſe, tum illa inſtitueret, ut Baptiſmũ, Euchariſtiã, tũc perinde crearet eorũdẽ ſacramẽtorum miniſtros, nempe Apo. ac diſcipulos, totũq. ſubĩde ſacerdotalem

Fundamentũ.

Prima concluſ.

Probã concluſionis.

dotalem ordinem. Secūda conclō Nō docuit maieſtatem ac libertatem Euangelicę legis ut alia ſacra, & obſeruantię, & ceremonię per ipſam inſtituerentur, q. q̄ eiſdem adminiſtr. dis ſacris neceſſarię erat, ſed hoc debuit eccleſiæ prudentię cōmitti. Probatur concluſio ex differentia inter ſtatū antiquę legis & noſtrū. Populus. n. illū, ut identidem ex Apoſtolo adnotauimus erat ſicut in puerili ętate ſub pedagogo, nondū uirili prudētia præditus, & ꝑterea figuras vmbrasq. gerebat futurarū ueritatum, utriuſq. ergo rōne cōdecens erat, ut Deus per ſe illum de cūctis ēt minutioribus per ſuas leges erudiret, neq. reipublicę eorum inſtitutiones committeret. Chriſtiana uero familia, tum ætate & prudentia prouectior, atq. adeo idonea cui traderetur hęreditas, tum ēt cui per ſuas ceremonias non alium Meſſiā deberet pręfigurare, non erat cur de eiuſmodi ceremonijs tam peculiariter erudiretur, ſed id muneris eccleſię concrederetur, atq eo potiſſimum ꝙ munus illud Chriſtus Spiritui ſancto dimiſit, quem uenturum pollicitus eſt, ut eandem ſanctam eccleſiam doceret oēm ueritatem. Ecce de operibus quibus gratiam diuinā aſſequimur. Illa aūt quę ad eius vſum pertinent, ſunt charitatis officia, quæ erga Deū & proximum exercemus, quibuſq. adeo per diuinū fauorē eadē nobis augetur gratia. Horum aūt operum quædā ſunt uel ad eius cuſtodiam neceſſaria, uel eidē neceſſariò contraria, alia uero libera ſine quibus in eadem Dei gratia ꝑmanere poſſumus. Sit ergo tertia cōcluſio: Neceſſarium fuit ut lex Euāgelica opera, quæ neceſſariam hn̄t cōnexionem ad gratiam per ſe pręciperet, & q̄ illi obſtant prohiberet, hæc aūt ſunt quæ Decalogus nobis exhibet, & q̄ ibi ſimpliciter continentur, hoc eſt neceſſaria cōſequentia inde colliguntur, quorum q. 3. tres gradus diſtinximus Concluſio eſt manifeſta, nam legiſlatoris prudentia in neceſſarijs non debet deficere. Quarta concluſio. In alijs autem quę hanc non habent neceſſariam connexionē ad gratiam, nō fuit congruens Euangelicæ legi, ut illa in particulari per ſe Chriſtus definiret: ſed, ſicut dictū de ceremonialib eſt, ita & iudicialia reipublicæ tam ciuili q̄ eccleſiaſticę committeret. Iam. n. ſępe dictum eſt, ceremonialia & iudicialia a moralibus differre, ꝙ non eliciuntur ex principijs naturæ, ſed arbitramento quodam generale pręceptum ad ſpeciale contrahunt. Et ſicut ceremonialia ad cultum diuinū attinent, ita & iudicialia ad quietū reipublicę ſtatū. Rōne ergo iā proxime aſſignata, nempe ꝙ Euāgelicus populus prudē ia progreſſus eſt, & quaſi liber ad hęreditatē admiſſus, relinquēdus in his iudicialibus erat ſuæ reipublicæ, ut contractuum leges & malefactorum ſupplicia, quæ illic per ſe Deus cōſtituebat, Antiſtites Euangelici & ſeculares Principes ſuo arbitratu ſancirent. Accedit & altera huius ratio, ꝙ lex illa uni eidēq; puſillo populo poſita eſt, noſtra uero uniuerſo orbi, ille ergo populus cūcta illa ſeruare poterat, Chriſtianis uero pro diuerſitate temporum, regionum, atq. hominum ſunt iudicia conſtituenda. Quare Chriſtū nihil nobis comminatus eſt neq; pollicitus niſi inferna, & cęleſtia, & ſufficientiā uitæ, hoc. n. illud ſonat, Centuplū accipietis, & uitam ęternā poſſidebitis. Alia uero ſupererogationis opera neq. ꝑcepit neque oīno uoluit ut cuncta ab eccleſia ꝑciperētur, ſed aliqua, ut ieiunia quadrageſimę, & quædam feſta. Reliqua uero conſuluit, & uniuſcuiuſq optioni reliquit, ut art. 3. uidebimus. Ex his ergo trina ratio colligitur cur legem noſtrā Iacob. c. 1. appellauerit legē perfectæ libertatis. Primo, quia tanq̄ adultis filiis & iam a pedagogia exeūtib⁹ hæreditatis poſſeſſionē nobis tradidit. Secundo, ꝙ neq; ac ceremonialia aut iudicialia Chriſtus nos vt antiquos, coarctauit, ſed libere illa reliquit præfectis ac magiſtratibus pro conditione locorum ac tēporum inſtituenda. Sed Tertio, ꝙ illa noluit ut quaſi ſerui metu impleremus, ſed ex habitu gratiæ ut liberi filii.

Ad primū igi argm̄ ſidei, ꝙ etſi regnū Dei in intimis cordiū præcipuè conſiſtat, puta in iuſtitia, pace, & gaudio ſpūali, nihilominus ex cōſequēti & ad illud regnū illa ꝑtinēt exteriora opa q̄ uel extrinſecis morib. foras ꝑmanāt, ut Dei cul.⁹, & parētū, uel ſine qb. cōſeruari neqūt eadē ſpūalia, ut homicidia, furta, &c. Quocirca etſi lex nr̄a ꝑcipua ꝓhibeat a um. eū nihilominus cohibere dēt ab illis actionib q̄ ipſū pertur-

Secūda conclu. | Oñditur conclu. | Tertia conclu. | Quarta conclu. | Rō cou cluſiōu. | Altera rō conclōnis. | Trina rō quare lex euāgelica appellaī lex libertatis. | Ad primū arg.

perturbant. Sicuti uice uerſa prohibendo antiquis manum, ex conſequenti prohibebat animum. Ea uero quæ neceſſaria nõ habent connexionẽ ad gratiã, lex euangelica per ſe non conſtituit ut uetus. Qualia ſunt eſca & potus, de quibus Paulus loquitur, ut puta delectus ciborum & ieiunia, quæ non Chriſtus, ſed eccleſia eius auctoritate ſanciuit. Ad aliud aũt membrũ eiuſdem argumenti ſatis reſponſum eſt, ubi explicuimus cur lex Euangelica dicai lex pfectæ libertatis. Ad ſecũdum uero principale reſpondetur diuerſam eſſe fidei rõnem ac moraliũ præceptorũ, nã cũ fides naturali rõni excellat, quod ideo niſi per gratiam apprehendere non poſſimus, neceſſe fuit, ut lex abundantioris gratiæ cumulatius nobis expreſſiusq; myſteria eiuſdẽ fidei detegeret, moralia aũt pcepta sũt de iure naturæ, quæ ideo iactis in decalogo fundamẽtis potuit reſpublica Chriſtiana intelligere. Ad aliud quoq; eiuſd: argumenti mẽbrũ reſpondet, quod cũ ſacramenta nouæ legis gratiã conferant, neceſſe fuit, ut auctor ipſe gratiæ illa inſtitueret, ſacramentorum autem ritus atque eccleſiaſticas ceremonias, quia non ſunt ad gratiam neceſſariæ eccleſiæ Chriſtus commiſit, cuius ſupra rõnem adduximus. Quod ſi obiicias redemptorem ipsũ ceremonias aliquas Apoſtolis tradidiſſe, ut patet Lucæ 9 & 10. Nolite poſſidere aurum, neq; argentum, neque pecuniam in zonis ueſtris. Reſpondetur illa ad ceremonias non pertinere, ſed fuiſſe uel permiſſiones, uel inſtitutiones pro illo tẽpore Apoſtolis neceſſarias. Permiſſiones inquam, ſecũdum expoſitionẽ Aug. in lib de conſen. Euang. Nam cum Apoſtoli & uerbi prędicatores ius habeãt exigendi alimẽta, illud. Sine pera ſine pecunia &c. nõ tam præcepti formã habet, ſecũdum Aug. quam conceſſionis, hoc eſt, non opus eſt uobis uiaticum prouidere, ſiquidẽ ius habetis alimenta petendi. Vnde ſubdit Dignus eſt. n. operarius cibo ſuo. Reliqui uero ſancti dicunt eſſe præcepta, non ceremonialia, ſed moralia, neceſſe. n. tũc habebant qui in diſcipulatu Chriſti recentes erant, neque in paupertate ſatis aſſueti, ad eandem mendicitatem erudiri. Vnde iam prouectoribus ait idem Redemptor, Luc. 22. Quando miſi uos ſine ſacculo, & pera, & calceamentis nũquid defuit aliquid uobis? & reſpondentibus, nihil, adiecit. Sed nunc qui habet ſacculum, tollat ſimiliter & peram. Quaſi iam tunc ſtatum perfectę libertatis eſſent ingreſſi, quando iam relinquendi erant arbitratu ſuo uiuere.

Ad aliud mẽbrũ eiuſdem argumẽti.

Ad ſecũdũ arg.

Ad aliud mẽbrũ ſecundi argumẽti.

Obiectio.

Solutio.

Auguſt.

ARTICVLVS II.

Vtrũ lex euangelica interiores noſtros actus ſufficienter compoſuerit.

POſt actus exteriores ſubſequitur de interioribus cernere, quemadmodũ per legem euangelicã Chriſtus illis prouideret. Arguitur ergo de more, quod nõ fuerint ab ipſo abunde compoſiti. Primo, ut Matth. 5. uidere eſt, etſi decem ſint præcepta decalogi tria tñ præciſè quantũ ad eorũ internas affectiones exactè expreſſeq; emendauit, uidelicet homicidiũ, prohibendo iraſci in fratrẽ, atq; adulterium, uetãdo mulieris conſpectum ad concupiſcendum eam, & circa periuria omnẽ reſecans iurandi uoluntatẽ. Dico uobis nõ iurare omnino. Igitur cũ ſeptem alia ſubticuerit, non ſatis hac parte compleuit perfecitq; abundantiam iuſtitiæ nouę legis ſuper illã ueteris. Secundo argui ur. Præter pręcepta Decalogi quę moralia ſunt, erãt & iudicialia & ceremonialia, de iudicialibus aũt tria tãtum eodẽ capite correxit, ſ. repudium uxoris, talionisq; pænam, & inimicorum odium. Sed de ceremonialibus nihil meminit, ergo nõ ſatis humanos affectus cõpoſuit. Tertio ad legitimam animi compoſitione pertinet ut nihil homo præter humanum finem faciat. Sunt autẽ alii humani fines præter inanem gloriã atque mũdanum fauorem, item & alia multa opera præter ieiunium, orationem, & eleemoſinam. Chriſtus autem ut eodem loco uidere eſt, hęc tantum tria fieri cauit, ob inanẽ mundi gloriam, ergo breuis nimis in eiuſmodi inſtitutione fuit. Quarto, ſolicitudo humana circa ea, quæ neceſſaria ſunt, adeo eſt a natura indita, ut ſit etiam brutis animantibus nobiſcum communis. Vnde Sapiens. Prou. 6. ad formicam mittit pigrum a qua doceatur prouidere in æſtate, quę ſibi ſint in hyeme neceſſaria, inſtitutio autem fidei naturam non tolli ſed perficit, non ergo debuit nobis Chriſtus tam ſolicite humanam

Primũ argum.

Secũdũ.

Tertiũ.

Quartũ.

ſolicitu-

ſolicitudinem interdicere, ut neq; in craſtinum nobis proſpiciamus. Quinto deniq; ac poſtremo arguitur, quod cū iudiciū ſit actus iuſtitiæ, ſcdm illud Pſal. Quouſq; iuſtitia conuertatur in iudiciū, non erat cur nos tantopere abſterreret, ne iudicaremus. In contrariū aūt eſt ſnia Aug. in Sermone Dñi in monte, ubi ſuper illis uerbis, Qui audit uerba mea hæc, ait illis Chriſtum uerbis ſignificaſſe, ſermonē illū diuinū oībus præceptis qbus Chriſtiana uita formaretur, eſſe perfectum.

Quintū. Auguſt.

Conclō reſiua.

Ad qōnem quanā alia concluſione rndeam, ꝙ quod in illo Sermone quo Chriſtus leges uniuerſo orbi tulit, uniuerſos humanos mores intus & in cute perfectiſſime informauerit? Singula aūt uerba ſingula depoſcebant capitula, quibus exponerentur. Verum cùm eorum expoſitio tā late apud ſanctos pateat, quibus nos pro modulo nri ingenij in eorum Cōmētarijs meditationes nras appēdimus, perfunctorie tenuiterq; hic tranſibimus. Dñs.n.illic ut ſapientiſſimus architectus primum fundamentum totius Chriſtianæ fabricæ iecit, quod in moralibus eſt finis, quo cūcti referuntur in mores. Finis aūt nrorum morum eſt beatitudo & fęlicitas, quem idō primum oīum cōtra uanam philoſophorum opinionem cōſtituit. Beati pauperes ſpiritu, cōtra illos qui fęlicitatē, ut 1. Eth. ait Ariſt. in diuitijs collocauerunt. Beati mites. contra illos, qui illam ſtatuerant in honoribus Beati qui lugēt, aduerſus eos, qui illam poſuerant in diuitijs. Mox cōſtituto fine, Apoſtolorum pectora inſtruxit, quos orbi præfecerat, ut tanꝗ duces & lumina mūdi ab uniuerſis terrenorū affectibus tā eſſent abſtracti, ꝗ illis opus erat, q ceu ſal terræ & lux mūdi, uniuerſum orbē deberent & ab infectione tēporalium pręſeruare, & ad cęleſtē patriam perducere. Deinde intus nros animos, un operum radix procedit in ordine ad ſeipſos, quantū ad duo quæ uirtuti ſunt neceſſaria, inſtituit. Primum ex parte obiecti. nempe ut nō ſolum a malis operibus qualia ſunt homicidium, adulteriū, & ſimilia, abſtinere mus, uerum & ab ipſorum affectibus ſimus perpurgati: Qui iraſcitur fratri ſuo: &, Qui uiderit mulierem, &c. nam ſcrutator cordium Deus interna pectora præ cūctis operibus hēt grata. Præterea & intentionē finis uñ laus maxime aut uituperium operis emanat, rectificauit, nimirum cauere iubēs, ne qđ cauſſa humanæ glorio læ agamus, ne mercedem, q ipſe nobis optat cumulatiſſimā conferre, ab hoibus præſtolātes, potiſſimo fruſtremur præmio. Præterea, deſcendit ad imbuendum hoies, qui bus officijs erga proximum ſe dēant gerere. Primū, ne officium uſurpantes Dei, de occultis eius geſtis iudicemus, quod quidem iudiciū cum cauſſam nobis offerat ꝓximum noſtrum aut odiendi, aut contemnēdi, iniuriū eſt ac nocuū. Mox ut neq in ſacrorum iniuriā, quæ ad Deum pertinēt neglıgētes ſimus, nēpe ne ineptis illa atq. in idoneis, ceu porcis cōmittamus Et ſuꝑ oīa adeo curauit nrām dilatare charitatē, ut uſq. ad inimicos pertingeret. Poſtremo deniq. docuit quemadmodū abſq. diuino fauore ſanctiſſimæ legis mandata implere nequimus. Vñ ait, Petite & accipietis, pulſate & aperietur uobis. Cauteiamq. adhibuit, vt contendamus per anguſtam portam intrare. Nam uirtutis ſemita, qppe q media eſt inter duo extrema, anguſta eſt, deuiandi aūt campus, latiſſimus. Vñ Ariſt. ſcopum inquit, pertingere, vno tātū cōtingit mō, aberrare uero, infinitis. Quapp. & a falſis prophetis cauere ēt nobis iuſſit, qui nos a recta diuertunt. Multa denique alia illic reſplendent mandata, quæ anguſtia præſentis loci exponenda non capit.

Explanatur concluſio.

Ariſto.

Ad primū igitur argu. rñdetur, illa tria peculiariter præcepta ob id Chriſtum explanauiſſe, ꝙ illa perperam Phariſæi populo interpretabantur. Cenſebant nanq. in ſolo opere ineſſe culpam, non autē in effectu: eo (vt ait S. Thom.) ꝙ apparebat illis motus iræ ac Veneris eſſe naturales Et pterea forte (ut reor) quia cum nō viderent per internas animi commotiones, quæ in opus non prorumpunt, ullum irrogari ꝓximo damnum, nullā in illis agnoſcebant iniuſtitiam. Chriſtus autem edocuit illas eſſe prauas, non modo quia cauſſa ſunt operum, verum quia per ſe ſunt iniurioſæ. Odio enim habere proximum, iniuria eſt. Prohibitioni autem periurij adhibuit etiā iurandi frænum, forte quia iurare uerum, nullum putabant eſſe peccatum, etiam ſi temere & abſque iudicio fieret, immo id

Ad primū arg.

pertinere ad reuerentiam Dei, ut aliqui nunc blaſphemi autumant, inquientes qđ q bene, id eſt, multū iurat, bene credit. Ad ſcđm pari modo rňdet, ſuppoſito illo diſcrimine ſuperius inter ceremonialia & iudicialia conſtituto, nēpe qđ iudicialia nō ſic prorſus lex noua reiecit, qui rurſum poſſint inſtitui, ſed ceremonialia ſic conſopiuit, ut nullatenus ualeant reuiuiſcere. Hac enim de cauſſa iudicialia quidem Chriſtus correxit, ceremonialia uero minime, ſed ablegauit. Biſariam aūt Phariſæi circa iudicialia hallucinabant. Primū nanq. nonnulla, quæ permiſſiones erāt, arbitrabant eſſe per ſe iuſta & impe:ata, ut repudium vxoris, & vſuras ab extraneis corradere. Quare utrunq. illos dedocuit. De repudio.n. declarauit non eſſe præceptū, tanquā æquū, ſed ob eorum duritiā permiſſum, quaſi minus malū. Sed vſurarū exactionē inhibuit Luc. 6 inquiens. Date mutuum, nihil inde ſperātes. quem tamen locum lib. 6 emunctius ſumus expoſituri. Secundo modo errabant, exiſtimantes quæpiā q lex faciēda pp iuſtitiā inſtituerat, eadē exequēda fore vel appetitu vindictæ, uel tpalia cupiditate, uel odio inimicorū. Quocirca tria pcepta in contrarium ſenſum Xps operæpretium duxit explanare. Iudiciale.n. illud talionis qđ datū fuit, ut iuſtitia ſeruaret, ipſi vindictæ cauſſa putabant exequendū, quē ideo Dňs errorem ex eorū animis reuulſit, docens paratos debere nobis eſſe animos ubi charitas popoſcerit, non reddere malū pro malo, ſed percutienti unam maxillā, alteram ſi oportuerit, pbere. Pari modo ad iudicium aliud rependendi quatuor oues pro vna, aīos eorum ad cupiditatem irritabat, & ideo docuit ut prompti ſimus animolenti nobiſcum in iudicia de tunica cōtendere, permittere & pallium. Tertio deniq. ex legibus illis quæ ipſis bella aduerſus Chananæos, & Iebuſæos gerere pcipiebant, colligebant odium aduerſus inimicos, eſſe pceptum. Et ideo docuit leges illas tam ceſſauiſſe, ſed inimicos potius eſſe diligēdos. De ceremonialibus aūt, cauſſa iam dicta, nihil meminit, ſed unico uerbo cuncta cōfodit. Nā ubi Ioā 4. Samaritanæ dixit, Veniet hora qñ neq in monte hoc neq; in hieroſolymis adorabitis patrē, ſed ueri adoratores adorabūt patrē in ſpiritu & ueritate, docens tēplum deſtructū iri, docuit pariter oīa illa tpalia ſacrificiorū impedimenta in ſpiritualem cultum abitura. Ad tertium hmōi rňſio ſubiungitur. Cuncta q in mūdo expetere mortales poſſunt, ad illa tria reducunt, q Io. in 1. c. 2. adnotauit, inquiens, Omne quod eſt in mundo, concupiſcentia carnis eſt, hoc eſt corporales delitiæ, ac uoluptates, concupiſcentia oculorum, puta diuitiarum auiditas, & ſupbia uitæ, puta honoris ambitus, & gloriæ cupido. In antiqua aūt lege non promittebant delitiæ, imò ab illis populus arcebatur. Quare Xps non opus habuit populum ab illis abſterrere. Promittebatur tamē honoris celſitudo, diuitiarumq. exuberantia. Legitur.n. Deut. 28. Si audieris uocē Dñi Dei tui, faciet te celſiorē cunctis Gētibus, Et infrà, Abundare faciet te oībus bonis. Hæc ergo duo conſultum Chro fuit corrigere, ob idq uanā gloriā a tribus operum generib. expulit, ad q cuncta officia reducunt. Quidqđ.n. homo facit, aut ſui ipſius gratia peragit, & id ſignificat ieiunij noīe, quo homo ſuas ſedat uoluptates, aut amore proximi, cuius generis eſt eleemoſyna, aut pp diuinum cultum, qualis eſt oratio, Ex his.n. tribus eo qđ opera ſunt ſupererogationes, ſolent hoīes mundi aurā ambire, Ne aūt aliquid facerent auaritiæ cauſa, phibuit ſtatim dicens, Nolite theſaurizare uobis theſauros in terra. Ad quartum rňdetur, Deum nō interdixiſſe nobis neceſſariā ſolicitudinem, ſed ſuperfluā, q in quatuor conſiſtit. ſ. dum q finem in rebus tpalibus conſtituit, Deo pp temporalia ſeruiēs, pluris. ſ. ea æſtimās, quā ipſum. Et ideo ait, Nolite theſaurizare uobis Nā qui theſaurizat, in theſauro finem cōſtituit, ob idq ſubdit, Vbi eſt theſaurus tuus, ibi eſt cor tuum, id eſt intētio, qui eſt actus circa finem. Secundo, ne ſimus ſic circa temporalia ſoliciti, ut de auxilio diuino diffidamus, cui cura eſt noſtri etiā in tpalibus. Ideoq. adiecit, Scit.n. pater ueſter quid opus ſit uobis antequā petatis eum. Tertio, ne homo ſic ſit ſolicitus quaſi ſibijpſi cōfiſus, ob idq ait neminē poſſe ad ſtaturā ſuā quidpiā adijcere. Quarto, ne plus iuſto, ſolicitudo nos futurorum poccupans, angat. Propter quod ait, Nolite ſoliciti eſſe in craſtinū. Pari modo neq. iudicium publicum prohibuit ſine quo

Ad ſecūdū arg.

Duplex error Phariſæorum circa iudicialia.

Ad tertiū arg.

Explicatur …

Ad quartum.

quo homines vitam tranſigere nequeunt, ſed temerarium, puta ne de occultis ſine cauſſa leuiter præcipitetur.

ARTICVLVS III.

Vtrum congrue lex Euangelica conſilia nobis quædam adiecerit.

VLtimum, quod in lege Euãgelica cõſiderare reſtat, eſt conſiliorum ordo, quo nos Chriſtus ſuper omnes mundi nationes ad beatitudinis culmẽ euexit. Quęritur ergo, utrum congrue ſint conſilia per legem Euangelicam nobis adhibita? Et arguitur primo, quod nulla ſint conſiliorum opera.

Ad primũ arg.

Vniuerſa enim quæ homo reddere Deo poteſt, eidem uirtute præcepti dilectionis, quo ipſum ſuper omnia tenetur diligere, debet, utpote quod ex nihilo nos condidit: qua ratione quidquid ſumus, ac ſubinde poſſumus, illi debemus. Vnde 1. Paralip. 29. Tua ſunt, inquit Sapiẽs, omnia, & de his quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi: nullum ergo reſtat ſupererogationis opus, quod ſit conſilij.

Secũdũ.

Secundo arguitur: Si in rem mortaliũ erãt conſilia, non erat cur Deus non eadem antiquis traderet, ſicuti nobis, in antiqua autem lege talia conſilia non legimus, non ergo Chriſtus ea debuit ſuperaddere.

Tertiũ.

Tertio: Conſilia dantur de his quæ ſunt ad finem expedientia, non autem eiſdem hominibus omnia expediunt: ergo non debuit Dominus noſter conſilia determinare, ſed uel cuiuſque arbitrio relinquere, uel ſapientũ prudentiæ, qui quos noſſent idoneos, conſiliorum opera admonerent.

Quartũ.

Quarto: Si aliqua eſſent conſilia maxime illa quæ ad perfectionem vitæ pertinent, illa autem inter præcepta Chriſtus poſuit Matth. 5. ut inimicorum dilectionem, & præbere alteram maxillam unam percutienti. In contrarium eſt illud Sapient. Prouerb 27. Vnguento & uarijs odoribus delectatur cor, & bonis amici conſilijs anima dulcoratur. Chriſtus autem, ut eſt ſapientiſſimus, ita & nobis maxime amicus: ergo eius conſilia maximum nobis afferunt emolumentorum pondus.

Prima conclu.

Solutio quæſtionis tribus concluſionibus continetur. Prima eſt: Multa ſunt conſilia de iure naturæ, quæ non ſolùm ſub lege ſcripta, uerũ & ante illam ſemper fuerunt uirtutis officia.

Probõ concluſionis.

Probatur: nam miſeris ẽt citra caſum grauis neceſſitatis occurrere, ſemper fuit officium, & uoluptatibus mundi parcius uti, quam lex permitteret ob aliquã bonã cauſſam. In ſumma, illis renunciare quæ licite homo poſſet facere, conſilium ſemper ſapientes duxerunt.

Secũda conclu.

Secunda concluſio: Congruentiſſime in lege noua non modo naturalia illa conſilia explicita ſunt, uerum & alia recenter adhibita, quę non erãt in ueteri. Probatur: Hoc inter cõſiliorũ opera, & ea quæ ſunt imperio, intereſt, ꝙ præceptorum opera sũt de neceſſitate ſalutis, opera uerò conſiliorum ſunt ſupererogationis officia, per quæ expeditius ad charitatis perfectionem peruenitur. Cũ ergo inter legem ueterẽ & nouã hoc fuerit interſtitium, ꝙ illa erat lex ſeruitutis & timoris, noſtra uero, lex libertatis, fit conſequens, ut & illi congruerit nõ ponere niſi p̃cepta, & noſtræ, ut conſilia adhiberet q̃ libere quiſq. exequi poſſet.

Tertia conclu.

Tertia concluſio. Conſilia Euãgelica atq. adeo oĩa naturalia ad tria reducuntur genera. ſ. paupertatis, continentiæ, & obediẽtię.

Rõ concluſiõis.

Probatur. Conſilia, ut proxima concluſione aſſertum eſt ſunt illa per quæ homo expeditius ad charitatis profectionem progredit̃, eſt aũt hõ inter ſpũalia bona, qq. charitas, comparat̃, & tpalia qbus eiuſdẽ charitatis uia impedit̃. ſic conſtitutus, ut quo illis propius accedit, a tpalibus eo lõgius abſit, & uice uerſa, tpaliũ aũt, ut nuperrime adnotabamus, tria ſunt genera. ſ. concupiſcentia carnis, concupiſcẽtia oculorũ, & ſuperbiæ uitæ.

Suadet conclu.

Quapropter qui in hmõi ſic fine conſtituit, ut regulas uitę ſcd'm iſtorũ effectũ inſtituat, prorſus ſit charitatis expers, ob idq. p p̃cepta ĩſtituimur, ut debite ac iuſte illis ea p̃ſcripto utamur, aĩos uero ab illis p.ſus euellere, nõ eſt cũctis, imo neq. multis in hoc ſeculo poſſibile. Quare ſub conſilio Chriſtus id cuiq. reliqt, ut q capere poſſet, caperet. Per paupertatẽ aũt abdicamus a nobis oculorũ cõcupiſcẽtiã, hõ eſt facultates ac diuitias p cõtinentiã uero cõcupiſcibilia oculorũ, hoc ẽ tactus delitias, ſed p obedietiã, oculorũ ſuperbia, hoc eſt honores & mũdi faſtus. Illa ergo tria ĩ capite ſtatim ſuarũ legũ Xp̃s propoſuit, uidelicet. Beati

pauperes

pauperes ſpiritu. Beati mites, Beati qui lugent. Quæ quidē Apoſtolis rōne ſtatus, ut ſuper eiſdē uerbis ſcriptū reliquimus, neceſſaria erant, reliquis aūt relicta ſunt in conſilio. Vnde, ut Matthæ. 16 legitur, ait Petrus. Ecce nos reliquimus oīa & ſecuti ſumus te, quid ergo erit nobis? Quamobrem Apoſtolici uiri, hoc qui Apoſtolicū inſtitutū imitari contendunt, hæc tria uota ſuſcipiunt, iuxta documentum Chriſti ad iuuenem. Si uis perfectus eſſe, uade & uēde oīa quæ habes, & da pauperibus & ſequere mē. Vbi uerbo ſequelæ, obedientiam expreſſit, quæ uotorum ſupremū eſt atq. aliorum finis. Ob hoc. n. ſeculo uale dicimus, ut Chriſtum expeditiores ſequamur. Hæc igitur ſimpliciter ſub conſilio collocantur, ad quę capita cuncta reducūtur. Nā eleemoſynam extra cauſſam neceſſitatis erogare, ad conſiliū attinet paupertatis, & licitis uoluptatibus abſtinere, ad conſilium cōtinentiæ, & aliqñ hominē ſuam non ſequi ubi licuerit, uoluntati, ad conſilium quodammodo obedientiæ, ut oſtenſam remittere, cuius poſſes uindictā exigere. Quod ſi interrogas quę ſint noua illa quæ adhibita ſunt in noua lege? In primis uirginitas uſq. ad Deiparam uirginem non legitur fuiſſe in conſilio. Et præterea ut prorſus homo cuncta confirmato uoto relinqueret, quod cū Chriſtus inueni obtulit, quaſi de re noua ſtupuit. Quo alludit, & illud Petri, Quid ergo erit nobis? Quaſi quid fecimus, quod nemo hactenus fecit. Tametſi & in legem naturæ licet non religiones gratia, ſed philoſophādi, de Diogene & multis Pythagoreorū, hiſtoriæ tradunt opulentiam ſplendorēq. humanum abieciſſe. Et ut nos ſuper ca 3. Matthæ. in deſcriptione deſerti quo Ioannes pænitētiam prædicauit, enarrauimus. Fuit & inter Iudæos Aeſſenorum collegium, quorum Ioſephus lib. 18. antiquitatum meminit. Et Solinus c 48. qui à communi hominum conuictu ſemoti, abſque uxoribus anachoretarum uitam degebāt. De his autem latius in lib. 7. ſub titulo, De voto.

Quęſtio.

Solutio.

Ioſeph⁹ Solinus

Ad primum igitur argu. negandum eſt, quidquid nos facere poſſumus, Deo deberi rōne præcepti, Conſultiſſimus nanque & in nos pientiſſimus Deus in obligando nos ſuis legibus nō tātum eorū rōnem duxit, quæ nos illi deberemus, ſed eius, quod imbecillis noſtra natura pſtare poſſet. Vnde Pau. de uirginibus, inquit præceptū nō habeo, conſiliū aūt do. Quin uero præter ſacramētorum præcepta nihil amplius nobis iuſſit, quam quod in iure naturæ poſitum eſt, hoc aūt iure nemo tenetur quantum poteſt ſemper facere, ſed conſilia non contemnere, & nihil animo admittere qđ dilectioni Dei ſit aduerſum, hoc eſt. n. diligere eum ex toto corde & ex tota mente. Et ſic eſt intelligēdū illud Eccle. 9. Quodcunq. poteſt manus tua, inſtanter operare. Nam ſi ſenſum faciat conſilii, nihil contra nos Si aūt uim habeat pręcepti intelligitur ut quicunque pro ſuo ſtatu faciat, qđ debet. Neque uero ex contemptu & conſiliorum uilipendio omittat ad perfectionem tenderetur S. Tho. 2. 2. q 186. art. 2. expoſitor eſt. Quocirca neq. cui cōſilia ſequuntur, ad altiorem gradū charitatis obligātur quā alii, ſed præſtantiori uia ſcđm ſuā profeſſionem ad charitatē tēdere, quæ eſt præceptorum finis Sed hæc non ſunt pręſētis ſpeculationis, libro. n. octauo, qui eſt de uoto, iterū hęc pręſſius attingemus. Secundum autem argumentum ſecunda concluſio diſſoluit, ubi reddita eſt rō cur decentius lex euāgelica quā uetus cōſilia tradiderit. Ad tertiū rñdetur, ꝙ Chriſtus proponens cōſiliorū opera, ob id ea nemini præcepit, ꝙ uidebat nō cunctis expedire, ſed reliquit cuiuſque optioni, ut Matthæi 19. Si uis perfectior eſſe, &c. Et rurſus. Qui poteſt capere, capiat. Ad quartum demum reſpondetur, ꝙ illa cōſilia quæ ſunt de iure naturæ ſæpe accidit ut ſint in pręcepto. Ob idq. quantum ad animi pręparatione tenemur prompti, eſſe ubi neceſſitas exegerit, illa implere. Quamobrē Chriſtus præceptorū numero eadē adſcripſit, ſed tamen extra neceſſitatis caſus ſunt in conſilio.

Ad primū arg.

S. Tho.

Ad ſecūdū arg.

Ad tertium.

Ad quartum.

Finis Libri Secundi, de Iuſtitia & iure.

FR. DOMINICI SOTO SEGOBIENSIS, THEOLOGI, ORDINIS PRAEDICATORVM.

Liber Tertius de Iuſtitia & Iure.

P R OE M I V M.

AD Iuſtitiam, de cuius virtute præſens a nobis opus inſtitutũ eſt, ius pertinet, quapropter de Iuſtitia & Iure illud inſcripſimus. Ius autem bifariam, ut in fronte primi Libri dicebamus, vſurpatur, uidelicet & pro rationis regula, prudentiæq. dictamine, per quam regulam æquitatem iuſtitiæ perpendimus, quales ſunt leges. Præterea pro æquitate ipſa quę obiectum eſt Iuſtitiæ, nempe quam Iuſtitia in rebus conſtituit. Igitur cùm de iure priori modo, hoc eſt de legibus, duos hactenus libros abſolutos dederimus, ſubſequitur, ut ad definitionem Iuſtitiæ propius accedentes, de iure dicamus, poſteriori modo accepto nomine, utpote per quod eadem conſtituenda eſt Iuſtitiæ definitio. Continet.n. liber præſens, ordine tertius, iuſtitiæ tractatum ingerere, eiuſque diuiſiones in legalem & particularem, inque diſtributiuam & commutatiuam, prioremq. eius ſpeciem, ſcilicet diſtributiuam, ubi de acceptione perſonarum diſputamus. Quam materiam ediſſerit Sanctus Thomas 2.2.q.57. & infra.

Gemina acceptio iuris.

Partitio libri.

S. Tho.

QVAESTIO PRIMA, DE IVRE.

S. Thom. 2. 2. quæſt. 57.

A R T I C V L V S P R I M V S.

Vtrum ius ſit obiectum iuſtitiæ.

Primũ argum. partis negatiuę.

QVAERITVR ergo primo, uerum ius ſit obiectum iuſtitiæ? Et arguitur à parte negatiua ex uerbo Celſi Iuriſconſulti lib. 1. de Iuſt. & iure. Ius eſt ars boni & equi, ars enim non eſt obiectum uirtutis iuſtitiæ, quæ eſt in uolontate, ſed per ſe uirtus intellectualis, ut 6. Ethic. auctor eſt Ariſto. Secundo Iuſtitia præcipue nos Deo ſubiicit, ſecundum illud Auguſt. in lib. de moribus Eccleſ. Iuſtitia eſt amor tãtum Deo ſeruiẽs: & ob hoc bene imperãs cæteris, quæ homini ſubiecta ſunt ius aũt ad diuina non pertinet ad humana. Sic.n. Iſidor. 5. cap. 2. diſtinguit inter fas & ius, ꝙ fas ſit lex diuina: ius autem humana, ergo ius non eſt obiectum iuſtitiæ. In cõtrarium autẽ eſt tam idem Iſidorus quam Philoſophus ait enim ille ibidem, ꝙ ius dictum eſt quaſi iuſtum. Et refertur diſ. 1. can ius. Et Philoſophus in principium 5. Eth. Omnes, inquit talem habitum uolunt dicere iuſtitiam, à quo operatiui iuſtorum ſunt.

Ariſtot.

Secũdũ argum.

Auguſt.

Iſidorus.

Ariſtot.

In ueſtibulo ſtatim quęſtionis primũ omnium ſupponendum eſt iuſtitiam uno modo accipi generali nomine ꝓ uirtute. Sic.n. acceptam Philoſoph. 5. Ethic. cap. 1. appellat illã totam uirtutem. Vnde & iuſtus idem eſt quod ſtudioſus quicunque

Diuiſio iuſtitiæ.

Philoſophus.

ſit inſi-

ſit inſignitus virtute. Et rō ampliſſimi huius ſignificatus eſt, qđ in omni virtute extat obedientiæ rō legi debitæ. Quidquid aūt rōnem debiti claudit, iuſtitiæ formam induit. Quo vtiq. ſignificato accepit Chriſtus Matt. 5. & 6. iuſtitię nomen, Niſi abūdauerit iuſtitia veſtra, &c. Et, Attēdite, ne iuſtitiam veſtram faciatis coram hominibus. & Pau. 1. ad Tim. 1. Iuſto nō eſt lex poſita. Atq. hoc pacto non tractamus hoc de iuſtitia, neq. habet peculiare obiectū, ſed ſuum cuique virtuti eſt proprium, nempe id quod legitimum eſt, ſed accipitur vt eſt particularis virtus moralis atque vna quatuor cardinalium, cuius officium eſt facere iuſtum. Secundo, ne quis nobis ordinis perverſionē improperet, qđ prius de iuſtitia quā de iure dicēdum nobis eſſet, nouerit, doctrinam eſſe Ariſt. 2. de anima, tex. 33. quod qui de potētia uel habitu tractaturus eſt, exordiū auſpicari debet ab obiecto, unde habitus ſpeciem ſortitur, & per id quod deſcribi debet, vt qui de ſenſibus diſputationem init, prius debet de ſenſibili diſputare. Oculus.n. nō per hoc proprie definitur qđ ſit ſēſus ſic aut ſic cōpoſitus ſed ꝙ ſit ſenſus percipiēdi colores, & pariter auditus quod ſit ſenſus percipiendi ſonum, & ſerra eſt inſtrumentum ſecandi ligna, & temperantia, habitus quo recte delectabilibus tactus vtimur. Pari ergo modo loco citato 5. Ethic. Ariſt. definit iuſtitiam per iuſtum, nēpe qđ ſit habitus quo iuſtum uolumus & iuſtum operamur. Et Vlpianus. ff. de iuſtitia & iure. Iuſtitia eſt, inquit, conſtans & perpetua uoluntas ius ſuum vnicuiq. tribuēs. Cum ergo iuſtitia per ius definiatur, merito à iure eſt nobis proficiſcendum. His ergo præhabitis, ad queſtionem vnica cōcluſione reſpondeō.

Paulus.

Solutio tacitæ obiectionis Ariſtot.

Ius eſt obiectum iuſtitiæ. Concluſio ex auctoritatibus Iſidori, & philoſophi, & iuriſconſulti modo citatis appellantium ius, iuſtum illud, quod iuſtitia in rebus conſtituit, ſatis conſtat, nihilo ſecius ratione amplius demonſtratur quæ ſumitur ex differentijs iuſtitiæ à reliquis virtutibus. Sunt enim ordine tres. Prima, quod cū propriū ſit omnium uirtutum rectū perficere opus rectitudo tñ reliquarum uirtutum exiſtimatur in ordine ad ipſum agentem, iuſtitia uero in ordine ad alterum: Et ratio eſt, qđ iuſtitia eſt uirtus ordinans habētem ad alium, reliquæ uero ipſum ordināt ad ſeipſum. Exēpli gratia, Temperantia uerſatur circa rectum uſum delectabilium tactus, & ideo ponit medium inter duas affectiones ipſius temperati ſ. ne in ciborū uel uenereorū vſu à rōne exhorbitet, neque uero minus ſumat quā ſuſtētatio uitę poſtulat. Et pariter fortitudo inter timorē & audaciam modum conſtituit. Iuſtitia uero facit æqualitatem inter debentem, & alterum, cui quidpiā debet. Et ſi uterque, noſtrum habebat quinque mutuo uero mihi dediſti unū, cuius cauſſa tantum habes quatuor, ego uero ſex, iuſtitia poſtulat ut tibi unum refundam, ut uterque noſtrum habeat quinque, quod eſt medium inter quatuor & ſex. Pari modo, ſi tuas mihi operas locaſti iuſtitia poſcit ut merces mea eaſdē adęquet. Quocirca & res duę iuſtificari dicuntur, dum adæquantur, utputa cum architectus lapidem ad normam iuſtificat, & ſutor calceum ad pedem. Secunda ex hac naſcitur differentia, qđ in materia reliquarum uirtutum nihil uere ac legitime cenſetur rectum, niſi reſpectu agentis, Exempli gratia, Si auarus parca utatur mēſa, nō ut temperat, uiuat, ſed ne pecuniam diſpēdat, opus illud non cenſetur rectum, neq. uirtuti ad menſuratū. Si uero debitor quātum æris debet, tantum creditori perſoluat, ſiniſtra tñ intentione, nempe ut illud dilapidet, uel ſi gladium quem in depoſito habet, domino reſtituat, ſciens in malū uſum eſſe ab illo repetitum, tūc tale opus iuſtum ſimpliciter cenſetur, quia eſt debito æquale, licet non ſit opus uirtutis, neq. qui ſoluit, ſic ſtudioſus. Atqui ex hac rurſus exoritur tertia differentia, nēpe quod merito Doctores uirtuti iuſtitiæ ꝓ ſe obiectum adſcribunt quod ius appellant & iuſtum, non autem reliquarum ulli, eo uidelicet, quod in uirtute iuſtitiæ iuſtum ipſum ex natura conſtituitur, in reliquis uero non niſi ex recta intentione agentis. Quapropter D. Thom. (quod meditate conſiderandum eſt) tractatus aliarum uirtutum, nimirum fortitudinis aut temperantiæ, non ab earum obiectis exorditur, ſed à uirtutibus quæ faciunt rectitudinem in opere, tractatum uero iuſtitiæ ab obiecto, quod in rebus ipſis conſiſtit.

Rō concluſiōis.

Primū diſcrimen iuſtitię ſingulariter dictæ à cæteris uirtutibus.

Secūda dſia.

Tertia dſia.

S. Tho.

ſiſtit. Quin uero in aliis uirtutibus non tã propriè dicitur obiectum, quę materia circa quam uerſatur uirtus, ut materia fortitudinis eſt periculum belli, & materia tẽperantię, delectabilia tactus, in quibus uirtus medietatem inter duos affectus cõſtituit, ſed uirtutis iuſtitiæ propriè eſt obiectum, æqualitas ipſa rerum, in qua virtus tendit ſicuti uiſus in colore. Habemus ergo concluſione quod ius eſt obiectum iuſtitię. Veruntamen non deſunt, qui hoc diſcrimen ſuperficie tenus ternentes impugnent. Buridanus inquam quinto Ethic. q. 1. aduerſus hanc doctrinã ſic inſurgit. Aut loquitur, inquit D. Th. de rectitudine operis quatenus eſt rectitudo virtutis, aut de eius rectitudine abſolute. licet non fiat à virtute. Si priori modo, tũc vti officia aliarum virtutum, ſic neque opus iuſtitiæ rectum eſt, niſi in ordine ad agẽtẽ. Docet. n. Ariſt. 2. Ethic. cap. 4. nullum eſſe opus uirtutis niſi fiat ex electione propter legitimũ finem, quare, ut modo dicebamus, qui gladium reddit uero domino, ut homicidiũ faciat nõ eſt ſtudioſus. Si uero loquatur de operis rectitudine abſolute, nõ quatenus a uirtute proficiſcitur, tunc in materia quoque aliarum uirtutum eiuſmodi reperitur rectitudo ſine ordine ad agẽtẽ, ut ſi quis per hypocriſim ieiuniorũ legem obſeruet, aut propter uanam gloriam ſtrenue ſe gerat in bello.

Buridã.

Rõ Buridani contra diuum Thom.

Ariſtot.

Reſpondetur, tamen differentiam conſtitui in rectitudine abſolute cõſiderata. Et eſt hæc, ꝙ cum rectitudo iuſtitiæ in rebus ipſis natura ſua ſit reperibilis, qui ſoluit æquale debito mala intẽtione & fine facit quidem opus iuſtum, cũ ius alteri ſuum tribuat, licet non ſit iuſtus, id eſt ſtudioſus, quia non operatur quando, vbi, & quomodo oportet In reliquis uero virtutibus, ſi unam quamlibet tollas uirtutis circunſtantiam, nulla reſtat moralis rectitudo, hoc eſt, ieiunium illud non erit opus temperatum? neque aggreſſus in bello, opus ſtrenuum, quia talia opera non habent aliam rectitudinem quam in ordine ad uirtutis habitum.

Solutio rõnis facta.

Igitur ad obiecta capitalia reſpondeamus, circa materiam primi argumenti idẽ Burid nus & nonnulli minus nominis ſignificatum callentes, negant nomẽ ius accipi pro obiecto iuſtitiæ, ſed aiunt idem eſſe quod legem, ſecũdum uerbum Iſidori quod refertur diſt. 1. Ius generale nomen eſt lex autẽ iuris ſpecies. At uero qui hoc negat, ueritati ſe auctoritate omnium armatas, contrarium obiicit. Enimuero q̃d Philoſophus appellauit iuſtum, ubi dixit iuſtitiam eſſe habitum iuſtorum effectricem, Iuriſconſultus plane noncupauit ius dicens, Iuſtitiam eſſe uirtutem ius ſuũ cuique tribuendi. Si ergo iuſtitia facit ius & iuſtũ, quis abnuat ius eſſe obiectum iuſtitię. Immo crediderim per Apocopen, hoc eſt per amputationem ſyllabæ in fine dictionis, iuſtum, dictum eẽ, ius ſicut pro eo quod, poteſtis, dicimus, potes. Vnde Græce Δίκαιον idẽ promiſcue ſignificat, quod iuſtum, & ius. Quare idem ipſe Iſidorus eodem loco ſtatim ſubdit, ius dictum eſſe, q̃a iuſtum eſt. Quapropter lex ipſa ideo dicit iuſta, quia iuſtum in rebus conſtituit.

Ad primũ arg.

Buridã.

Refellit Buridã.

At uero quoniam opificiorum artificatorumque nomina ad ſignificãdum quoque artes transferuntur, ſicuti nomen medicinæ, quæ eſt res per artem compoſita, ad artem ipſam accommodatur, nomen iurium deriuatum eſt primum ad ſignificandum artem cognoſcendi quidnã ſit iuſtum, & exinde rurſus ad ſignificandum legem. Cauẽdum namque tibi eſt idem eſſe cenſeas artẽ boni & æqui, & legem: ars enim nõ eſt dictamẽ, ſed ſcientia potius moralis, qualis eſt in iuriſconſultis ad inueſtigandum quidnam ęquum ſit lege ſãcire. Lex autẽ eſt regula prudentiæ, ſeu dictamen practicum inde conſtitutum puta, fac ne facias, quæ quidem eſt in principe, ut libro primo, quæſt. 1. declarauimus.

Nõ ſunt idẽ lex & aïs boni & æq.

Quocirca ubi ait Iſidorus legem eſſe iuris ſpeciem, non accipit ſpeciem quaſi quid generi directe ſubiectum, ut eſt homo animali: ſi quidem ſubdit, ius id eſſe quod iuſtum, ſed quia eſt regula pręceptioq; iuris ſcripta. Ius enim aliud eſt naturale menti noſtræ inditum, atque aliud ſcriptum, & ſecundum Iſidorum lex eſt conſtitutio ſcripta. Et per hoc detegitur ſenſus uerborum Celſi. Ius eſt ars ęqui & boni. Vbi allucinatus Accurſius, ait non idem eſſe æquum quod bonum, fingens neſcio quid diſcriminis inter illa membra, cum tamen æquum & bonũ, ut docte illic. Budęus adnotauit, & nos ſupra libro. 1. quæſtio 6. artic. ult. declarauimus.

Iſidori mens.

Accurſij lapſus.

Budęus.

mus loco ſimplicis nominis accipiatur ꝓ eo quod eſt ἐπιείκεια puta legis interpretatio caſu quo palam eſt legiſlatorem ſi adeſſet, noluiſſe legem ſecundum ſcripturæ rigorem ſeruari, ut colligitur ex l. nulla ff. de legibus. Nam leges non poſſunt in omnes ſingulares caſus proſpicere, ut hī l. neq. leges & l. non poſſunt. eod ti. Quo fit, ut cum ait Iuriſconſultus ius eſſe artem boni & æqui, ius accipiatur, non pro ſcripto ſed ꝓ naturali, utpote ꝙ ἐπιείκεια faciens contra uerba ſcripti iuris mentem eius ſeruat illæſam in qua ius naturale cōſeruatur. Quare ars æqui & boni idem eſt quod ars uēdi naturale ius, ubi ſcriptum apparet iniquum. Habetur. n. Iuſti de ſucceſſ. libe. §. j. Prætoris edicto hæc legis iniquitas emendata eſt. & ff. qđ quiſq iu. & o. l. ſi quis, ait Vlpianus, Si quis iniquum ius aduerſus aliquem impetrauerit, ipſe eo iure utatur. Vnde etiam illud emanauit axioma, Summū ius ſumma iniuria. Atqui ex his ipſis quæ dicta ſunt, colligitur intellectus Vlpiani in eadem lege, ubi ait ius à iuſtitia appellatum eſt. Enimuero ſi ius ꝓ obiecto iuſtitię, ut dictum eſt, accipias, falſum quidem eſt. Nam potius econuerſo iuſtitia dr̄ à iure, quandoquidem habitus ab obiecto ſortitur ſpeciem. Præterquam ꝙ per grammaticorum regulam longior dictio a breuiori deriuatur. Accipit ergo Iuriſconſultus ius pro arte & ſcientia de iure naturali iudicandi. Illa. n. ob id naſcitur ex iuſtitia, quod ille ſolus, qui iuſtus eſt prudentia viget, ut ait 6. Ethic Ariſtot. ad recte de agendis iudicandum. Vt ergo dictorum faciamus epilogum, ius eſt in rebus, ars uero æqui & boni in intellectu docente iuſtum operari, ſicuti ars fabrilis. Sed lex eſt regula intellectus practici per prudentiā conſtituta, atq. adeo ratio iuſti, hoc eſt factiua & conſtitutiua iuſti. iuſtitia denique uirtus voluntatis, quę ſecūdū legem iuſtum in rebus conſtituit. Quo fit, vt cum dr̄ ius alicui reddi, nō aliter accipiatur, quā vt eſt obiectum iuſtitię. Tametſi S Tho. non nihil diſcriminis internoſcat nempe quod ius reddere, ſit ſententiam in fauorem alicuius pronunciare, ſiue ſecūdū rei veritatem, ſiue ſecūdū allegata & probata, etiā dū ſecūdū ueritatē iniquum ſit. Quod autē ſubdit, ius quoque accipi pro tribunalis loco, ut dū reus dicitur in iure comparere forte ex Paulo Iuriſconſulto accepit, qui l. pe. ff. de iuſt & iure, ait ius accipi pro loco. Neſcio tamē an ſatis apte dictū ſit: nam quādo quis dicitur de iure cōparere, eodē modo videtur ius accipi, quo quādo dicitur in ius vocari, in ius autē uocari, ut ait Iureconſultus ff. de in ius vocando, eſt iuris experiundi cauſſa vocari, nēpe ut actor rei nomen deferens, experiatur an ius ſibi patrocinetur, vbi ius accipitur pro iure ipſo vel pro lege.

Vlpiani ſenſus. Epilogꝰ antedictorum. S. Tho. Ius non ſatis apte accipitur ꝓ loco tribunalis.

Ad ſecūdum. Ad ſecundū argumentū reſpondetur, Auguſtinum, vbi ait iuſtitiam eſſe amorem Deo ſeruientem, non denotare iuſtitię ſubſtantiam, imo uero cum Deo æquale reddere nemo poſſit, nulla eſt inter nos & Deum propria ratio iuſtitiæ, ſed dicit iuſtitiam eſſe amorem, id eſt, ex amore ſeruiendi Deo naſci, & ad eundem tendere finem. Quapropter, fas, idem eſt quod pium & religioſum, nempe fari dignū, quod quid excelſius eſt, quā iuſtū.

ARTICVLVS II.

Vtrum diuiſio iuris in ius naturale & poſitiuum ſit generi congruens.

POſtquam viſum eſt quidnam ſit ius, ſequitur de eius diuiſione, utrum congrue hoc genus ius, in has duas ſpecies, naturale. ſ. & poſitiuum, diuidatur. Et arguitur a parte negatiua. Nullum eſt in hominibus ius naturale, ergo diuiſio ſupponit falſum. Probatur antecedens. ius naturale eſt immutabile atq. idem apud omnes, vt habetur diſtinc. 1. cano. ius naturale, in rebus autē humanis nihil eſt immutabile, quia omnia humana in aliquibus caſibus deficiunt, ergo nullum eſt ius naturale. (Primū argum.)

Secūdū. Secundo arguitur. Nullum eſt ius poſitiuum, ius enim poſitiuum eſt quod humana voluntate & arbitrio ponitur, vt 5. Ethic. cap. 7. ait Philoſoph. (Ariſtot.) & eadem diſtinct. Iſidorus (Iſidor.), vbi inquit ius ciuile eſſe quod quiſque populus ſibi conſtituit. Ex hoc autem quod humana voluntate ponatur, non ſequitur id eſſe rectum, atque adeo neque vt ſit ius, ergo nullum eſt ius poſitiuum.

Tertiū. Tertio, ius diuinum neque poſitiuum eſt, cum humanæ auctoritati non innitatur, neque vero naturale, quia naturam

curam excedit ergo diuiſio non eſt ſufficiens. In contrariũ autem eſt auctor Philoſophi loco citato 5. Ethi. c. 7. vbi ius politicum puta ciuile, diuidit in naturale & poſitiuum, quod appellat legitimum.

Ariſtot.

Primũ fundamentũ.

Hic primum oium noſſe oportet eiſdẽ prorſus diuiſionibus ius diſtribui ſiue illud pro lege accipias, ſiue pro iuſto, qđ eſt iuſtitiæ obiectum, nam ex iure, quod iuſtitiæ obiectũ eſt, & iuſtitia rationem habet virtutis, & lex rationem regulę. Quapropter cuncta, quæ lib. 1. q. 5. de diuiſionibus iuris accepti pro lege, dicta ſunt, & in hunc quoque locũ competunt, ac perit de breuior hic erit diſputatio.

Scđm.

Secundo & hoc quoq. obſeruandum, ꝙ ius non ſtatim ex æquo, ut fere iuriſperitorum ſchola arbitratur, diuidendum eſt in tria. ſ. in ius naturale, & gentiũ, & ciuile, licet id Iſidorus uideatur cenſere, ut ſequenti articulo patebit. Neq. ut alii putant, in quatuor, ſcilicet in hæc tria, & ius diuinum. Sed ſi artẽ diuidendi conſulat, ius, ut cõe eſt ad diuinum & humanum, diuiditur in duo. ſ. naturale, & poſitiuum, & pariter ius diuinũ, ac deinde ius poſitiuum humanum, in ius gentium & ciuile.

Concluſio reſponſiua.

Vnica ergo cõcluſio ad qõnem reſpondet. Ius primo diuiditur in naturale & poſitiuũ.

Probatio.

Probatur concluſio: Ius ſeu iuſtũ, idem eſt quod æquale & adęquatum, hoc autem fieri non poteſt niſi altero duorum modorum, videlicet aut ex natura rerũ aut ex condicto humanæ voluntatis, dimittamus. n. tantiſper diuinam legem, de qua ſtatim ſimiliter cenſendum eſt. Exempli gratia, Vt qui aliquid credito recipit, tantũdem reſtituat, natura rerum docet. & ideo ius naturalę eſt, ſicu & qđ fæmina vbi generationis gratia adiungatur. Quod autem frumenti modius quinque ſiclis væneat, certe non natura fecit, ſed humanum condictum, puta reipublicæ conſenſus aut principis. Nam cum ad rationem legis vis requiratur coerciua, non omne condictum vim naneiſcitur legis, ſed quod eſt reipublicæ. Vnde ꝙ priuatim inter ciues intercedit, non lex ſed pactũ eſt. Pari modo ꝙ conſanguinei in quarto gradu matrimonium ineant, natura non vetuit, ſed humana voluntas. Cum ergo his tantum duobus modis vſu uenire poſſit æquum & iuſtum, ſic ut duo mẽbra genus ipſum iuris abſoluant. Igitur cũ audis ius naturalẽ eſſe illud quod eſt a natura, bifariam id intelligito, nẽpe, & a natura id docente & ab eadẽ ad ipſum inſtigante. Vnde Vlpia. l. 1. ff. de iuſtit. & iur. Ius inquit, naturale eſt commune omniũ, eo ꝙ ubique inſtinctu naturæ, nõ conſtitutione hr̃ aliqua. Vbi ẽ regione opponens naturalẽ inſtinctum & conſtitutionem, noſtram bimembrem diuiſionem inſinuat. Eodemq. refertur Ciceronis diuiſio libr. de Inuen. inquientis, Naturale ius eſt, quod nobis non opinio ſed quæ iam innata uis affert.

Cicero.

Omnes itaque definitiones iſtæ per cauſſam efficientem conſtituuntur. At uero Ariſt. 5. Ethic. capite iam citato, per cauſam id formalem philoſophico more definit, dicens: ius naturale eſt quod ubique tandem vim habet, & non quia videtur, id eſt quod vbique uatura ſua neceſſariũ eſt, & non quia humano iudicio & arbitramẽto ponitur. Etenim ut qui decem accepit, totidem reddat, non eſt iuſtũ, quia hominibus ita exiſtimatũ, ſed natura ſua, ſic ignis eſt calidus, ꝙ autem frumentũ tanti vendatur, uinum uero tanti atq. hoc uitiũ tali uindicetur ſupplicio, & hoc aut illud offeratur ſacrificium, & ſimilia non natura, ſed humana voluntas iuſtũ fecit. Quare ait illic Philoſoph. iuſtum legi, imũ antequam eſſet poſitũ, nihil referre, ſed poſtquam poſitum eſt. In ſumma, diuiſio hæc præſens in idem cũ illa coincidit qua Doctores diſtinguunt, alia eſſe uel iuſſa quia bona uel prohibita, quia mala, alia uero vel bona, quia iuſſa, uel mala, quia prohibita.

Ariſtot.

Prima obiectio aduerſ. dfinitionem iuris naturalis.

Offert ſe nihilominus nonnihil ambiguitatis circa definitionem illam iuris naturalis per cauſſam efficientem. Si enim ius naturæ eſt, quod natura docet, nemo illud poſſet ignorare, & tamen multa ſunt de iure naturæ quę barbaræ gentes ignorant, vt de fornicatione ſimplici ex cõcilio apoſtolico adnotauimus. Act. 5 quæ ideo prohibita fuit conuerſæ gentilitati, ne per ignorantiam excuſaretur.

Secũda.

Rurſus. Si ius naturę eſt illud ad quod natura inſtigat, ſit ius omne naturale eſſe neceſſariam, quod tamen videtur eſſe falſum, cum ſuper aliquo, ut ſupra diximus, diſpenſari poſſit.

Ad primã obiectionẽ.

Ad horum prius reſpondetur, quod non quicquid na-

tura docet, omnes capiunt, ſed illi prorſus qui ſere quam habent rationem & ab omni nebula liberam. Nam qui in uitia immerſi caligine illam obduxerunt, naturæ radios non ſatis perſpiciunt. Poſterior uero dubitatio tacta eſt inter arguendum, in fronte quæſtionis.

Ad primũ arg. pricipale.

Reſpondetur ergo ad primum argumentum, ubi idem mouebatur ſcrupulus, conceſſo ius omne naturæ eſſe ſimpliciter neceſſarium natura ſua. Quapropter præcedenti libro, q. 3. diximus eſſe indiſpenſabile. Quin uero Scotus ipſe quamuis cēſeat præcepta ſecundæ tabulæ diſpenſabilia eſſe, negare non debet quin ſint natura ſua neceſſaria. Sed forte diceret, quod Deus natura ſuperior poterit ſuper illis diſpenſare ſicuti angeli & cæli licet ſint res natura ſua neceſſariæ, poſſunt ſupernaturaliter annihilari; tametſi ſatis demonſtratum ſit neque id de eiſdem præceptis eſſe poſſibile utpote cum prorſus corũ naturę repugnet eſſe licita, ſicuti homini eſſe irrationalem. At uero id quod natura ſua eſt neceſſariũ, pōt mutatis rebus mutari. Neceſſitas quippe uniuſcuiuſq. rei ſecundum eius naturã perpendēda eſt. Si. n. natura rei immutabilis eſt, tũc & ius eius erit ſimpliciter immutabile, ut quia cęlũ res eſt immutabilis, eius motus eſt immutabilis, ſed quia aqua eſt res mutabilis licet ſimpliciter illi ſit naturale infrigidare, nihilominus quando eſt calida calefacit. Pari modo, quod depoſitum ſit domino reddendum, per ſe conſideratum eſt ſimpliciter neceſſariũ, ſed quia homo ē mutabilis dũ dñs praue affectus ſuũ gladiũ petit ad occidendum, non eſt illi reddendũ, quia ſicut ſanus exiſteret, ius eſſet ei reddere, ita dum inſanus ſit, ius eſt non reddere. Eodem modo ius per ſe ſimpliciter neceſſariũ eſt, quidquid debes ut ſoluas quando uero ſoluendo non es, ius non te litigat. Hæc ergo mutatio non tam fit iure, quam in hominibus ipſis. Atqui ex hac radice in fine primi libri rationē deduximus, quare expendit leges humanas nõnunquã mutari, nempe quia res mutantur. Et lib. 2. q. 3. cõmonſtrauimus, in illas leges, quæ rationem ipſam iuſtitiæ & finem continent, diſpenſationē cadere non poſſe, in illas uero, quæ non finem, ſed media ſecum afferunt, cadere poſſe, hoc enim naturalium genus eſt, quod Ariſtoteles loco citato ait poſſe mutari. Nam etſi dextera naturaliter ualidior ſit, aliquando deficit, & eſt ſiniſtrũ brachium robuſtius. Ad ſecundum reſpondetur conceſſo non eſſe regulam generalē ut quidquid uoluntas conſtituat, cõtinuo ſit iuſtum. Nam ſi quid contra ius naturæ conſtituat, nunquam uim legis obtinebit, ut ſupra dictum eſt, reclamante propheta Iſa. 10. Væ qui condunt leges iniquas. Sed quando res eſt non ſolum naturæ non repugnans, uerum pro loco & tempore congruēs, tunc uoluntas humana, ſi publica auctoritate polleat, id poteſt conſtituere, quod quia cõſtitutum eſt, fit iuſtum, & ut ait Ariſt. quod non referebat, iam inde refert. Ad tertium deniq. reſpondetur, ut ſupra inſinuauimus, quod ius diuinũ non cõdiuiditur eadē diuiſione contra ius naturale & poſitiuum, immo uero ſimiliter diuiditur. Itaque, ut perſpicua ſit diuiſio, primum omnium diuiditur ius in diuinum, & humanum, deinde utrunque membrum eadem prorſus diuiſione ſubſecatur, ut ius diuinum alterum ſit naturale, atque alterum poſitiuum. Vniuerſum enim ius naturale eſt diuinum, eo quod Deus eſt auctor naturę, ac ſubinde cuiuſcunque eius iuris, ſed ius diuinum poſitiuum eſt quod ſupra naturam eſt ab ipſo poſitũ, ut ſacramentorum iura Chriſtianæ familiæ, & ceremonialia ac iudicialia antiquę legis. Pręcepta autem primæ tabulæ decalogi non ſimpliciter dicuntur ius diuinum poſitiuũ licet, ut ſupra dictum eſt, per fidem ſint explicita, quia ex rerum natura pullulant, licet, niſi opitulante fide, non ab omnibus agnoſcantur.

Ariſtot.

Ad ſecũdum.

Ad tertium.

ARTICVLVS III.

Vtrum ius gentium ſit idem cum iure naturali.

CVm duo tantum membra in proxima diuiſione poſuerimus, dum genus iuris naturale tantum & poſitiuum diſtinximus, dubium de iure gentium reſtat, uero nam illorum membrorum comprehendatur? Et arguitur, quod cõtineatur ſub iure naturali. Ius. n. illud in quo omnes homines conueniunt eſſe non poteſt niſi naturale, quod, ut proxime diceba-

Primũ argu.

mus

nius, commune eſt omnibus, iure autem gentium omnes gentes conueniunt, ſecundum illud Vlpian l.1. ff. de iuſt. & iur. Ius gentium eſt, quo gentes humanæ utuntur. ut Inſti. de iure natu. &c. Ius gẽtium omni humano generi commune eſt, ergo ius gẽtium & naturale idem ſunt. Secundo arguitur, ſeruitus eſt de iure gentium, ut hr diſt. 1. can. ius gentium, & Inſtit. modo cita. & ff. de iuſt & iur. l. manumiſſiones. ſunt autem, ut Philoſophus ait 1. Politicor. multi naturaliter ſerui, ergo ius gẽtiũ eſt naturale. Tertio, Ius diuidit in naturale & poſitiuũ, ſed nunq̃ uniuerſæ mũdi gẽtes cõuenerunt ut ius aliquod ſtatuerent, ergo natura idem ius docuit, atque adeo eſt naturale. In contrarium autem eſt Iſidorus diſtin. 1. can. ius autem. ubi diſtinguit ius gẽtium a naturali dicens, Ius autem naturale eſt, aut ciuile, aut gentium.

Secũdũ

Ariſtot.

Tertiũ.

Iſidorus

Ad quæſtionem unica concluſione reſpondetur, Ius gentium & a iure naturali diſtinguitur, & ſub iure poſitiuo comprehenditur. Hanc concluſionem etſi expreſſe hic S. Tho. non ponat, tamen argumenta eius quib. initio quæſtionis arguit ius gentium eſſe naturale, inſinuãt eius eſſe mẽtẽ id negare, affirmareque ſubit de eſſe ius poſitiuum. Præterquam quod, 1. 2. q. 95. ar. 4. id plane affirmat, ubi ius poſitiuum diuidit in ius gentium & ciuile, quod nos lib. 1 q. 5. expoſuimus. Et ratio quam hic adducit, id ipſum patefacit. Probatur ergo cõcluſio: Ius naturale (ut articulo ꝓximo diximus) eſt illud quod ex rerũ ipſa natura adæquatum eſt, & alteri commenſuratum. Hoc autem dupliciter contingit. Vno modo, ſecundum abſolutam rerum conſiderationem, ſicuti maſculus & fœmina abſoluta natura ſua coaptantur in unum generationis officium, & pater curat filium alere. Alio modo quidpiam eſt alteri commẽſuratum, non ſecundum abſolutam eius naturã, ſed in ordinem ad certum finem & per certas circunſtantias conſideratũ. Exẽpli gratia. Quod hoc prædium ab hoc proprio domino poſſideatur, & aliud ab alio, natura rerum abſolute exiſtimata nõ magis exigit, quam ut omnia in communi poſſideantur. Attamen ſi ager idem conſideretur, ut ad ferendos fructus colendus atque in pace poſſidendus, & pro ſtatu naturæ corruptæ in quo homines ſegniores exiſtunt, ad impendẽdas proprias operas, quæ in commune bonum ceſſuræ ſunt & alienorum ſunt auidi, ratio ſtatim colligit omnino conducere ut poſſeſſionum diuiſiones fiant, quemadmodum Philoſophus 2. Poli. docet, & libro nos quarto, qõne de rerũ diuiſione, monſtraturi ſumus. Ex hac ergo diſtinctione elicitur concluſionis ratio. Rem nanq. abſolute apprehendere nõ ſolum hominibus, uerum & cęteris etiam animantibus naturali inſtinctu conuenit, & ideo ius quod ſimpliciter eſt naturale, ut ſocietas maſculi & fœminæ, ac prolium nutritio, cunctis eſt animalib. commune. At uero de rebus in ordine ad finem ſub certiſque circunſtantiis iudicare, non omnibus animalibus competit, ſed peculiariter homini uirtute rationis, cuius eſt unũ ad aliud conferre. Id ergo ius quod per talem collatiuam rationem conſtituitur, dicitur ius gentiũ, ideſt ius quod gentes uniuerſæ, quatenus rationales ſunt, ſibi conſtituerunt. Per horum ergo intellectum clareſcunt Iuriſconſultorũ uerba, quorum explanatio morali philoſopho incũbit. Ait enim Vlpia. l. 1. ff. de iuſti. & iur. ius gentium a naturali recedere, idque inde licere facile intelligere, quod illud omnibus animalibus hoc ſolis hominibus inter ſe commune eſt. Et Caius l. omnes populi. Quod naturalis, inquit, ratio inter omnes homines conſtituit, id apud omnes peræque cuſtoditur, uocaturq. ius gentium: Non ait, Quod ſimplex lux naturæ, ſed, Quod ratio, quę hominibus propria eſt cõſtituit, i. ponit. Atq. hic denuo argm̃ ſumitur aliud concluſionis. Ius enim naturale eſt ſimpliciter neceſſarium, i. quod non dependet ex humano conſenſu, ius autẽ gẽtiũ obligat, quia õr, i. quia ab hominib ſic iudicatur, nunquã aũt rerum poſſeſſiones diuiderentur, niſi homines conſentirent, ut iſti illas, alij uero alias poſſiderent, ergo ius gentiũ non eſt ſimpliciter naturale, ſed poſitiuum. Quod ſi cõcluſionẽ noſtra hoc argumẽto cõcutias, ꝙ inde fieret cõſequens ius gẽtium idem eſſe quod ciuile, ut luculentior tibi fiat rñſio, dr̃am accipito inter has iuris ſpecies. Primum omnium, ius gentium & ciuile a naturali diffe unt, eo ꝙ naturale ſimpliciter eſt neceſſariũ ſecun-

Concl. õ rñſiua. S. Tho.

Probõ concluſionis.

Philoſophus.

Elucidãtur uaria

Iuriſconſultorũ uerba.

Alia rõ pro concl. õne.

Scrupulus.

Solutio.

cundum abſolutã rerũ conſiderationẽ, ut dictũ eſt, & ideo cunctis animantibus, cõe, ius uero tã gẽtiũ, quam ciuile humana rõne eſt poſitum.

Primũ diſcrimẽ iuris ciuilis ac gentiũ.

Ius autem gentium & ciuile in primis hoc baſilari diſcrimine differunt quod lib. 1. q. 5. arg. 4. ex mente D. Th. depromſimus, nempe ꝙ ius gẽtium ex principiis naturalib. rerum conſideratarum in ordine ad aliquem finẽ & circumſtantias ꝑ uiã concluſionis elicitur, ut dicas, Agri colendi ſunt, & homines negligentiores ſunt ad communia, quã ad propria, ergo priuatim poſſideantur. Ius aũt ciuile colligitur ex uno principio naturali, & altera præmiſſa arbitratu humano poſita, & ideo nõ colligitur per uiã illationis, ſed per determinationem generalis principii ad ſpãle legem ut de ceremonialibus, & iudicialibus identidem dictũ eſt, ut ſi dicas, Res iuſto pretio uendantur, iuſtum autem tritici pretiũ pro rõe pñtis loci & tp̃is eſt quinq. ſiclorũ, minor. n. nõ eſt de iure naturę. Et maleſactor eſt plectendus, ergo ſuſpendendus latro.

Secũda dr̃ia.

Ex hac prima dr̃ia ſequitur ſecunda, quod ad conſtituendum ius gentium non requiritur hominũ conuentus in vnũ locũ, quoniã rõ ad ſingulos per ſe docet, ſed ad conſtituendũ ius ciuile, requiritur reipublicæ cõciliũ, aut principis auctoritas, ut ultro citroq. habito conſilio conſtituatur.

Tertia.

Atque ex hac rurſus ſequitur tertia, uidelicet qđ ius gentium eſt gentibus oĩbus commune ut dictum eſt, ius aũt ciuile eſt, ut ait Iſidorus, quod quiſque populus uel ciuitas ſibi proprium conſtituit. Quare aliud eſt ius Athenienſium, aliud uero Romanorũ, &c. vt hẽtur Inſti. de iure na. & gent. §. ſed ius.

Contractus fere oẽs iure gẽtiũ introducti ſunt.

De iure aũt gentiũ oẽs pœnæ cõtractus introducti ſunt, ut emptio & uenditio, locatio, &c. ſine quib. humana ſocietas conſtare non poteſt, ut patet eodẽ. Inſt. §. ius aũt. & ff. de iuſt. & iure l. ex hoc iure. Iſidorus ergo quia nouit ius gentium, & a naturali differre, & a ciuili, ne tot faceret diuiſiones, diſtinxit ius in hæc tria membra. Artificioſius ergo diuiditur in ius naturale, & poſitiuum, ac deinde ius poſitiuũ humanũ in ius gentium, & ciuile. Eſt aũt admonito opus, ne quẽquã diuiſio Ariſtotelica fallat lib. 5. Eth. c. 7 ubi ius politicum diuidit in naturale, & legitimum. Haud enim politicum pro eo prorſus uſurpat, quod iuris prudentibus eſt ciuile, nam ius naturale non eſt ſpecies ciuilis, ſed illi contra poſitum. Appellauit ergo generaliter ius politicum ius omne, quo ciuitas utitur, quo nomine tã naturale quam gentium, quam ẽt ciuile comprehenditur. At vero non omnes ſcrupuli extincti ſunt, qui ex hac concluſione ſuccreſcunt, uidentur enim iura contra extare. Ait quippe Pomponius, l. ueluti. ff. de iuſt. & iur. religionem erga Deum, & ut parentibus, & patriæ pareamus, eſſe de iure gentium. Et Florentinus. l. ut vim iniurias propulſare, ad idem ſpectare ius, hęc tamẽ omnia ſunt de iure naturæ.

Primũ arg. contra ꝑdicta.

Nã præceptum religionis & honorandi parentes in decalogo ſunt, qui ut ſupra ſatis demonſtrauimus, germen eſt naturalis iuris. Et propulſare iniurias, concluſio eſt illius principii. Vnaquæq. res appetit ſe conſeruare, ergo ius gentium idem eſt, quod naturale.

Secũdũ.

Et ſecundo id ipſum arguitur. Libro proximo hanc ſæpè repetiuimus dr̃iam inter moralia præcepta ex una parte, & ceremonialia, atque iudicialia, & ius ciuile ex altera, ꝙ moralia inferunt ex principiis naturæ per modum concluſionis non autem reliqua, ut modo declarabamus. Qua de cauſſa diximus decalogum eſſe de iure naturæ. Si ergo ius gentium infertur ex eiſdem principiis per modum concluſionis, fit, ut ſit pariter de iure naturæ.

Ad primum.

Ad primum argumentum reſpondetur iuris prudentes nimium extendere ius gentiũ. Cenſent namque tali appellatione cõprehendi quidquid cunctis mortalibus eſt commune, & ius naturale id duntaxat eſſe quo ẽt bruta cum hominib. conueniunt, cũ tñ multa ſint naturalia iura, quæ peculiariter conueniunt humanæ naturæ & nõ brutæ, ut eſt decalogus, & quæ ibi implicita ſunt. Differentia ergo non eſt, ſed quã nos poſuimus, ſ. ꝙ ea quę inferuntur ex abſoluta rerum natura, & conſequentia neceſſaria, pertineãt ad ius naturale, illa uero quę non ex abſoluta conſideratione, ſed modo expoſitũ in ordine ad certũ finem, ſint de iure gentiũ. Quare decalogus non de iure gentium, ſed de iure naturæ eſt.

Ad ſecũdum.

Ex hoc elicitur ſolutio ſecundi argumenti. Quando enim diximus ius gentiũ elici ex principiis naturæ per uiam illationis, non intelligiĩ, ꝙ illatio ſit omnino neceſſaria, ſed rei naturæ

turæ

taræ in ordine ad talem finẽ conueniens. Haud.n.ex neceſſitate colendi agros uel pacificæ eorũ poſſeſſionis conſequitur tã neceſſario dominorum diuiſio, quam ex illo priucipio. Id ne facias aliis &c. elicitur. Nõ occides, quia eſt illi fini congruẽtiſſimum atque expedïẽtiſſimum. Hic autem oboritur poſtremum dubium, utrum in ius gentium cadat diſpenſatio, an uero perinde atque ius mortale ſit in diſpenſabile? Reſpondetur ſub diſtinctione, Aliqua enim ſunt de iure gentiũ adeo conducentia ad humanum conuictũ, ut nullatenus fas ſit ſuper iis diſpenſari, imo forſan diſpenſatio eſſet irrita, ut diuiſio rerũ de qua modo dicebamus. Nanque niſi inter religioſos, intollerabilis eſſet communis rerum poſſeſſio. Alia uero ſunt eiuſdẽ iuris, quæ ſunt pro cauſſa diſpẽſabilia. Ser uitus enim eſt de iure gentium, & tamen diſpenſatum eſt ne Chriſtiani capti in bello, pro ſeruis habeantur, & nonnulli contractuum ciuilium, etiam qui ſunt de iure gentium, poſſunt diſpenſari. Eſt enim de iure gentium ſeruare fidem hoſtibus, ut ſeruare legatos in bello tamen ſi cauſſa fidei contrarium poſceret, non eſſet ſeruandum, immo ſi corrupta dogmata diſſeminarent, exurendi eſſent neque diſpenſatio ne opus eſſet.

Poſtremũ dubium. Solutio

Ad primũ arg capitale. Primum igitur argumentum capitale iam ſolutum eſt, negatur.n. omne illud in quo oẽs gentes conueniunt, eſſe ius naturale. Et ad ſecundum reſpondetur, quod Ad ſecũdum. Philoſophus qñ ait homines eſſe iure naturæ ſeruos, non accipit ius naturæ ſimpliciter: nam abſolute humana natura penſata, non eſt cur magis unus ſeruiat quam alter, ſed ſi perpendatur in ordine ad finem puta, ut doceatur quis ab alio, & ut ſeruetur in bello. Et ideo potius eſt iuris gẽtiũ, tametſi ſeruitus illius qui ſtudior eſt, ut a ſapientiori moribus imbuatur, non eſt liberrati contraria, ut lib. 4. in propria quæſtione dicturi ſumus, & ideo eſt magis naturalis, id eſt naturæ indiuidui congruens. Ad tertium. Ad tertium itidem reſponſum eſt, quod licet ad ius gentium requiratur conſenſus hominum, non tamen conuentus uti ad ius ciuile. nam diſperſim uniuerſæ gentes ratione naturali ad iuris perdocentur.

ARTICVLVS IIII.

Verum ius paternum ac dominatiuum & à iuſto politico & inter ſe ulla ratione diſtinguantur.

Primũ argum. a ptenegatiua.

R Eſtat ex ſuperioribus dubium circa quaſdam iuris ſpecies, qualis eſt paterna & dominatiua, quæ non uidentur ſub rationibus ſuperiorum prorſus comprehendi. Quæritur ergo, utrum ius paternũ & dominatiuum & a politico, & inter ſe diſtinguãtur. Et arguitur ut moris nobis eſt à parte negatiua. Ad iuſtitiam in genere pertinet unicuique quod ſuum eſt reddere, cum ergo ius ſit obiectum iuſtitiæ, ſit, ut pari modo unumquenque æquali er aſpiciat. Quare non eſt diſtinguẽdum aut inter patrẽ & filium, aut inter dominũ & ſeruũ. Secundo. Lex quæ, ut ar. 1. diximus ratio eſt & regula conſtitutiua iuſti, ad bonum cõmune totius ciuitatis ſpectat, non ad ullius perſonæ priuatũ, pater autem & filius, dominuſq. & ſeruus ad priuatam pertinent familiam, non ergo diſtinguitur ius paternum & dominatiuum a politico. Tertio. Si hæ ſpecies iuris eſſent diſcernendæ, pari rõne & diſtinguendæ eſſent aliæ plures ſecundũ gradus diuerſos, qui ſunt inter ciues, ut puta ius militare, & ſacerdotum &c. In contrarium ante eſt auctoritas Philoſophi 5. Ethic. c. 6. diſtinguentis ius paternum ac dominatiuum a politico.

Secũdũ

Tertiũ.

Ariſtot. Articulus hic in hoc ſolum adhibitus eſt ut locus hic citatus Ariſto. exponatur. Ad hunc igitur tribus breuiſſimis concluſionibus reſpondetur, quibus ſententia Ariſtot. ſummatim exponitur. Prima eſt. Prima concĺo. Inter patrem & filium non eſt ſimpliciter iuſtum politicum, ſed ſecundum quid. Et memento non uſurpare nos hic politicum pro eo quod eſt ciuile, ut diſtinguitur, a iure naturali & gentium, ſed ut proxime dicebamus, pro eo quod eſt ius ĩter ciues cuſtoditum. Sic enim accipit Ariſtoteles ut etiam naturale comprehendat. Probatur ergo cõcluſio. Iuſtum, ut hactenus dicebamus, idem eſt quod adæquatum & commenſuratum alteri. Intercedit enim iuſtitiã, non niſi inter duos aut plures, eſt tamẽ

Probatio concluſiõis. vnus homo alter ab altero dupliciter. vno modo, quia ſimpliciter ab illo diſtinguitur vt ciuis quilibet ab altero ciue. Alio modo, ſecundum quid, nempe quia quodam modo eſt alter, puta alterum ſuppoſitum, quodammodo uero idem, uidelicet pars alterius. Filius autem non eſt ſimpliciter alter a patre, ſed ſcd̃m q d, utpote pars eius, vt hr̃ Ethic. 8. & nempe ſemen ab illo deciſum ergo inter patrem, & filium non eſt ſimpliciter iuſtũ, ſed ſcd̃m quid, quod peculiariter dicitur iuſtum paternum. Pari

Secũda cõclõ. ratione conſtituitur ſecunda concluſio. Inter dominum & ſeruum non eſt ſimpliciter iuſtum.

Rõ concluſiõis. Qm̃, ut 1. Politicor. ait Philoſophus, Seruus non eſt ſimpliciter aliud a domino, imo quidquid eſt, domini eſt, puta inſtrumentum erga ſicut inter inſtrumentum & artificem nõ eſt propria ratio iuſti neque artifex iniuriam facit inſtrumentu ſi ad libitum ſuum illo utatur, ſic ... inter dñm & ſeruum, ſcd̃m quid, id...

Tertia cõclõ. le. Tertia concluſio, inter uirum... maior eſt ratio, iuſti, quam inter... filium & quam inter dominum &... Concluſio hæc adiecta ſuperior... cõciliandum cum Apoſtolo Phil... Si. n. Apoſtolum audias ad Epheſ. qui... inquientem, uirum & uxorem ad idẽ pertinere corpus, ſecundum illud Gen. 2. Erũt

Paulus. duo in carne una, facile inde tibi colligere uideberis minorem rationem iuſti intereſſe inter uirum & uxorẽ quam inter patrẽ & filium eo, quod minus uideantur eſſe duo, nihilominus Ariſtot. loco citato plus

Rõ concluſiõis. inter eos iuſti internouit. Et ratio eſt, qd̃ ambo, licet non ex æquo, ordinem tamen habent ad communem familiæ diſpẽſationem. Quare & filii & ſerui eodem penè iure obedire tenentur matrifamilias, quo & patri. Nam & ſi uxor obedire teneatur uiro, cui ad eiuſdem prolis generationem cõiungitur, ob idque dicatur eſſe quodãmodo idem corpus, i. idem corporale principium, qua rõne prima mulier decocta uiri plaſmata fuit, tamen non quæcunque ſingularis mulier eo modo pars eſt mariti quo filius patris. Immo, ſi ita loqui liceret, compars eius eſt, nam ambo ſunt partes unius carnis, ob idq. dicuntur duo in carne una. Ac multo minus ſe habet ad uirũ, ut ſeruus. Quare Phil. 1. Poli. barbariei tribuit, vt fœmina & ſeruus eodem gradu habeantur, ob idque inter virum & vxorem œconomicum iuſtum eſt. Circa primã cõ

Explicatio primæ concluſiõis. cluſionem in primis notandum, ꝙ cum aſſeritur inter patrem & filium non eſſe ſimpliciter iuſtum, ſed ſecundum quid, illud ſecũdum quid quamuis rationem iuſti diminuat, non tamen minuit rationem debiti & naturalis virtutis, ſed potius auget. Etenim cũ iuſtitia & ad alterum ſit, & debitum inſinuet, & æqualitatem conſtituat, ex defectu cuiuſque illarum trium rationum deficit, ratione iuſtitiæ. Nam inter patrem & filium deficit ratione prima, qa non eſt ſimpliciter ad alterum. Præterea, ratione tertia, quia parentibus ęquale reddere non poſſumus non autem ratione ſecũda, quia plus patribus debemus, quam cæteris Quo circa caue putes ius paternũ minus habere naturæ, quam politicum, imo magis naturale eſt, etſi minus habeat iuſtitiæ Atqui rationes iſtæ multo iuſtius ...obis competunt reſpectu Dei. Primum, ...ia quodã modo aliquid ipſius ſumus, nõ ...idem partes, ſed tamen effectus, & ideo ...lto minus ſufficimus et ęquale reddere ...iã parentib. liberalitas aũt deficit a ratio... iuſtitiæ, quia non uerſatur circa debitũ. ...t ergo ex his conſequens, illud ſcd̃m qd iuſtum, quod eſt patris ad filium, quidpiã excellẽtius eſſe, quam eſt ſimplex iuſtitia. vt puta pietatem. Siſcitaberis autem forſan, vtrum cum diximus inter patrem, & filium non eſſe ſimpliciter iuſtum intelligatur ex vtroq. termino, ſitam patris ad filium, quam filii ad patrem? Reſpondetur

Q væ

Solutio. vtrinque intelligi, licet non æqua ratione. Filij enim ad patrem non eſt iuſtum ſimpliciter, non ſolum quia pars eſt, ſed quia æquale reddere non poteſt, patris autem ad filium, non propter rationem ſecundã, ſed propter primam nempe quia ſe habet ſicut totum ad partem. Vnde ſicut inter hominem & ſuã membra non eſt propria ratio iuſti, quia non ſunt ſimpliciter duo, ſic neque patris ad filium. Nam quidquid in illum confert, ſibi ipſi quodãmodo cõfert, & proſperitas atque aduerſitas filii patrem ipſum attingit. Vnde Seleucus Locrenſium monarcha, vbi filio vterque erat eruendus oculus, ſupplicium ex ęquo partitus eſt, vt vtrique alter erueretur. quaſi

ambo

ambo unus eſſent homo. Huic autem veritati forſan quis hoc obmoliatur argumentum. Eſto ita ſit, quod filius quã diu eſt ſub cura parentum, aliquid ſit patris, tamẽ poſt quam emancipatus eſt, iam inde, ſua quadra uiuẽs fit ciuis, ſicuti eſt pater, cui deinceps publici magiſtratus pariter decernuntur. Immo quandoque eſt patre ſuperior puta uel prætor, uel conſul, uel dux belli. Item inter patrem & filium poſſunt tunc celebrari contractus emptionis, uenditionis, & alij in quibus iuris ratio æqua libra vtrinque pendet: ergo inter patrẽ & filium interuenire poteſt perfecta ratio iuſti. Atqui hoc annuere uidetur diuus Thomas, in ſolutione ſecundi argumenti, ubi ait quòd pater & filius, dominus & ſeruus, conſiderari poſſunt vt ſunt homines, & ut unus eſt aliquid alterius, & ideo ẽt dãtur aliquæ leges de patrib. quõ ſe debeãt habere erga filios. Caietanus contendit quomodocunq. conſiderentur filij, non eſſe ius ſimpliciter inter ipſos & parentes, ſed ſcd̃m quid. Nã ius, inquit, ꝙ eſt inter eos quatenus hoïes, modificatur per illud, ꝙ unus eſt pars alterius. Et iõ fit ius ſcd̃m qd, puta paternum. At uero ſi meũ iudicium ullius eſt momenti, diſtinguerem potius ꝙ quantũ ad naturalia iura ſemper inter filios, ẽt emancipatos, & parentes manet ius paternum, puta quantum ad honores deferendos, & quantum ad aliqua obſequia, & iuuamina dum opus illis fuerit filiorũ opa, ſed q̃tũ ad ciuilia, ius ſimpliciter & iuſtũ eſt inter illos.

Primũ argum. — S. Tho. Secũdũ. — Caieta. — Solutio. Auctoris rńſum.

Ad primum igitur arg. conceditur ad iuſtitiam pertinere reddere unicuiq. ꝙ ſuũ eſt, ſuppoſito tamen quod ſit alterius ſimpliciter ad alterum. Cum enim quis ſibi ipſi quidpiam tribuit quod ſibi debetur, puta cibum aut ueſtitum non facit ſimpliciter iuſtum, ac perinde cum pater alit filiũ. Secundi quoque reſponſio ex ſuperioribus elicitur. Nam etſi iuſtitia ad bonum commune ſpectet, non obſtat quo minus inter patrem & filium non habeat rationem perfectam. Attamen quia patres domus ad bonum etiam commune referuntur, iuſtitia quoque leges ponit tam patribus reſpectu liberorum, quam dominis reſpectu ſeruorum. Ad tertium, non negatur quin etiã in republica diſtinguatur ius militare, & ius ſacerdotum, ut libro primo, inter exponendas legum diuiſiones, conceſſum eſt & declaratum. Tamen illa iura nulla ratione deficiunt a perfecta iuſtitia, ſicuti paterna, quia eſt alterius ſimpliciter ad alterũ. Omnia .n. reipublicæ membra immediatum ordinem habent ad bonum commune, & ideo tam iuſtum & inter principem, & ciuem & inter quemcunque magiſtratum & ſubditum, quam inter reliquos ciues, ſed differunt illa iura penes diuerſa officia, ut loco citato declaratum eſt.

Ad primum argum. — Ad ſecũdũ arg. — Ad 3.

QVAESTIO II.

DE IVSTITIA.

S. Thom. 2. 2. quæſt. 58.

ARTICVLVS I.

Verum definitio iuſtitiæ a Iuriſconſultis ſit recte conſtituta.

IVris igitur natura præfinita, ſequitur, ut uirtutẽ ipſã iuſtitiæ, de qua præſens opus inſtituimus, & definitione mõſtremus & omnibus ſuis numeris circunſcribamus. Quæritur ergo utrum definitio Vlpiani, ff. de iuſt. & iur. qua ait, Iuſtitia eſt conſtans & perpetua uoluntas ius ſuum unicuique tribuendi, naturam iuſtitiæ abſolutè declaret? Et arguitur a parte negatiua, Philoſ. 5. Ethic. ait iuſtitiam eſſe habitum quo iuſta operamur & uolumus, non ergo eſt uoluntas, quę eſt potentia. Secundo, Sola Dei uoluntas eſt perpetua, ergo uel iuſtitia nõ eſt perpetua uoluntas, uel non eſt in hominibus. Tertio perpetuum & conſtans idem eſt, alterum ergo in definitione redundat. Quarto. Ius reddere, munus eſt principi proprium: non ergo id habitui iuſti ię competit. In contrarium eſt auctoritas Iuriſconſulti.

Primum argum. Ariſtot. — Secũdũ — Tertiũ — Quartũ.

Ad quęſtionem unica reſpondetur affirmatiua concluſione. Definitio illa ſane intellecta bona eſt. Etenim cum uirtus omnis ſit habitus electiuus, ut 2. Ethi. ait Ariſ. & habitus ab actu ſortiatur ſpeciem; ſicuti, & actus ab obiecto, illa eſt optima uniuſcuiuslibet uirtutis definitio, quę per proprium actum & obiectũ naturam rei exprimit. Quoniã ſicut anima rationalis forma

Conclõ rńſiua. — Probõ. — Ariſtot.

eſt

eſt hominis, ſic & actus eſt forma habitus, iuſtitia autem, ut ſupra ſæpe dictum eſt, & interius eſt demõſtrandum, eſt uirtus quæ habentem ordinat ad alterum, inter quos æqualitatem cõſtituit dati & accepti. Quare actus proprius iuſtitiæ eſt reddere ius unicuique ſuum. Sunt autem & tres conditiones omni uirtuti communes, quas Ariſtot. 2 Ethicorum declarat. ſ. ut ſciens quis operetur, atq. eligens propter finem. & tertio, ut perpetuo & conſtanter in omnibus actionibus, ut oportet, operetur nam unus aut alter uirtutis actus non facit ſtudioſũ: ſicut neq. una hirundo uer. Vbi ergo Iuriſperitus ait, Iuſtitia eſt uoluntas, non accipit nomen pro potentia, ſed pro eius actu. nam nomen potẽtiæ aliquando tribuitur actui, quemadmodum principiorũ cognitio, dr intellectus. Neq. uero eſt prædicatio identica, ſed cauſſalis: iuſtitia enim eſt habitus, quo fit uoluntarius actus, quẽadmodum Aug. ſuper Ioann. ait. Fides eſt credere ꝙ non uides. i. eſt habitus credendi. Quare uoluntas ponitur loco generis. Oratorio aũt modo Iuriſconſultus uſus eſt nomine, Voluntas, ad exprimẽdum in primis proprium uirtutis ſubiectũ: ſane, ꝙ ut illico dicturi ſumus, eſt uoluntas. Deinde ad exprimendum uirtutis opus, ꝙ debet a ſciente & eligente ſpontanee proficiſci: nã quod per ignorantiã uel per uiolentiã fit, quia non eſt uoluntarium, non eſt officiũ. Et eadẽ ratione Anſelmus, qñ in lib. de ueritate dixit, ꝙ iuſtitia eſt rectitudo, non fecit propoſitionẽ q̃ dicunt identicam, ſola enim diuina uoluntas eſt ſua rectitudo: ſed uſus eſt propoſitione cauſſali, propterea, ꝙ iuſtitia efficit in opere rectitudinẽ. Quod autem Vlpian. adiecit, Perpetua, ſeruit ad depromẽdam tertiam conditionem uirtutis. Perpetuum. n. dupliciter ſumitur: Vno modo, ratione actus, qui nunquam interrũpitur: atq. hæc ꝑpetuitatis ratio ſoli Deo competit. Alio modo, ratione obiecti, ut. ſ. quiſq. proponat in omni euentu debite & ſecundum legem operari, & hæc conditio neceſſaria eſt omni uirtuti. Sapienter tamẽ appoſuit, Conſtans, quod non eſt idem ꝙ Perpetuum. Nam Perpetuum, ſolum dicit propoſitum atq. intentionem ſic ſem ꝑ operandi. Conſtans aũt, addit eiuſdem propoſiti firmitatem, nempe ut homo tali propoſito non nutet, & uacillet, ſed fixum id gerat. Quę quidem conſtantia nemini obtingit antequam omnem ſit adeptus uirtutem, ſ. ut neq. propter auaritiam, neq. propter metum, neq. propter aliquam uoluptatem, aliamve illam affectionem a iuſtitiæ rectitudine deflectat. Vnde Conſtans, idem eſt quod undiq. quaſi teſſera, quadratus ſtans. Quot enim reperias habẽtes propoſitum ſemper ſtudioſe agendi, qui tamẽ quia firmis radicibus uirtutis non nituntur, identidem dilabuntur. Hactenus ergo genus uirtutis iuſtitiæ definitũ eſt. Quod aũt adbibuit, Ius ſuum unicuiq. tribuẽdi, differentiæ locum obtinet, iuſtitiam a cæteris uirtutibus diſcernens, atq. adeo eius ſpeciem complens. Ex quo fit Buridanum præter rationem. 5. Ethic. q. 2. negare prædictam definitionem congruere iuſtitiæ quantum ad omnes ſuos actus. Subdit namque ibidẽ Iuriſperitus, Iuris præcepta ſunt hæc. Honeſte uiuere, Alterum non lædere, Suum cuiq. tribuere. Ait ergo Buridanus definitionem hanc ſoli tertię parti iuſtitiæ conuenire. Porro autem hoc falſum eſt, immo exprimit totam iuſtitiæ ſubſtantiam. Eſt enim propria eius functio ius cuique tribuere, ac perinde neminem lædere. Nam, Nõ occides, Nõ furtum facies, &c. rationes iuſtitiæ explicat. Prima aũt pars Iuriſconſulti. ſ. Honeſte uiuere, non eſt peculiaris actus iuſtitiæ, ſed generalis omniũ uirtutum. Nam iam dictum eſt omnẽ uirtutem, generalem habere rationem iuſtitiæ ut inferius hic amplius explicabimus. Et ideo illa pars non includitur in definitione, quę particulari iuſtitiæ adſcribitur. Eſt ergo optima definitio Iuriſconſulti immo explicatior quam illa Ariſt. ſ. Iuſtitia eſt habitus iuſtorum operatiuus, quia hæc non explicat ſpecialem rationẽ iuſti, quæ eſt, ius alteri reddere. Si autem conciliare ambas libet & luculentius elucidare, colligito cum S. Thoma definitionem hanc, Iuſtitia eſt habitus quo quiſque perpetua conſtantiq. uoluntate ius ſuum unicuique tribuit. Neq. obſtat ꝙ & hoc principi etiã & iudici competat. Nam princeps ius reddit imperando, & dirigendo tanquam cuſtos iuſti: uirtus autem iuſtitiæ, cuiuſq. animum promptum reddit, ſiue princeps ſit, ſiue ſubditus tanquam obediens rationi, & legi.

Ariſtot.

Anſelmus.

Duplex modus ꝑpetuitatis.

Buridani hallucinatio.

Abſoluta definitio iuſtitiæ.

Obiectio.

Solutio

& legi, ut reddat unicuique quod debet. Per hæc ergo ſoluta reſtãt argumenta in capite quæſtionis obiecta.

ARTICVLVS II.

Vtrum iuſtitia ſit uirtus quæ habentem ad alterum ordinat.

Conſtituta iuſtitiæ definitione, ſubſequitur ut eius ſubſtantiam, atque innatas qualitates ſingulatim exploremus: idque examinãdo ſingulas difinitionis particulas. Quæritur ergo circa eius ultimam differentiam, quæ eſt ius ſuum unicuique tribuere, utrum iuſtitia proprie ſit ad alterum? Et arguitur a parte negatiua, ex illo Apoſtoli ad Rom. 3. Iuſtitia Dei eſt per fidem Ieſu Chriſti: fides nanque non dicitur per comparationem unius ad alterum. Secundo, Iuſtitia Dei eſt æterna, & tamen ab æterno non habuit a ſe alium ad quem eadem referretur, ergo iuſtitia non eſt ad alterum. Tertio, Officia iuſtitiæ etiam ſi ad alterum ſint, moderamine nihilominus egent & rectificatione in ordine ad agentem nam auarus ęgre ab ſe indicat æs quod habet alienum. Quare ut eſt Prouerb. 11. iuſtitia ſimplicis diriget uiam eius, ergo iuſtitia non ſolum circa ea, quæ ſunt ad alterũ uerum & in moderandis affectionibus ipſius habentis uerſatur. In contrarium eſt Cicero lib. de Offi. inquiens iuſtitiam eam eſſe rationem qua ſocietas hominum inter ipſos & uitæ communitas continetur. Qua porro deſcriptione inſi[nu]atur ordo ac reſpectus unius ad alterum.

Primũ argum. a parte negatiua.

Arg. 2.

Cicero.

Prima concló.

Rõ conclõis.

Quæſtio facillima eſt, duabusque concluſionibus contenta. Prior eſt. Iuſtitia proprie dicta duo requirit diuerſa ſuppoſita, inter quæ æqualitatem conſtituat. Cõcluſio eſt Philoſop. 10. Ethic. c. ult. quæ porro ex ipſo nominis ſignificato dilucide patet. Iuſtitia. n. idem eſt, quod æqualitas ſeu æqualitatis habitus: æqualia autem, niſi abuſiue aut per metaphora, non niſi duo dicantur, ut patet in quantitatibus ad eandẽ normã iuſtificatis. Rurſus iuſtificari, ſi ad mores accommodetur, non conuenit niſi humanis actionibus actiones uero, ut 2. de anima autor eſt Philoſophus, non conueniũt naturæ uel partibus, ſed tantum ſuppoſito, humanitas enim inquit non net, neque uero digiti aut manus, ſed mulier, neque uero manus aut per iniuriam proprie percutit, aut per auſtitiam debitum ſoluit, ſed homo, niſi forte per ſimilitudinem, ſeu tanquam inſtrumenta coniuncta. Conſequens ergo ſit ut iuſtitia non ſolum inter duo qualitercunq. diſtincta, ſed inter duo ſuppoſita ſua exerceat munera Poſterior concluſio. Nihil uetat quo minus iuſtitia metaphorice dicta inter partes eiuſdem ſuppoſiti exiſtat. Et hanc quoque cõcluſionẽ ſubdit eodem loco Philiſophus: Et patet exemplum inter duas hominis partes. Primum enim iuſtitia eſt inter mẽbra, dum ſcilicet oculi pedes ſuo lumine ducũt, & viciſſim pedes ſua opera illos portant. Præterea, pars ſenſualis, puta iraſcibilis, & cõcupiſcibilis, dum rationi obſequio deſpotico obediũt, iuſtitiam cuſtodire dicuntur; & dum rebellant, iuſtitiam perturbare. Vnde Auguſt. in. lib. de moribus Eccl. Ad iuſtitiam, inquit, ꝑtinet ob hoc quod quis Deo ſeruit, bene imperare cæteris, q̃ ſunt hominis ſubiecto. Eſt autem ratione appetitus ſubiectus, ſecundum illud Gen. 4. ſuper te erit appetitus eius, ſcilicet peccati & tu dominaberis illius. Res eſt facillima, quæ nullius eget amplificatione, niſi forſan ſi quis interroget an ianta ſit ratio iuſtitiæ inter has partes eiuſdem hominis, quanta inter patrem & filium? Apparet. n. ita eẽ, nam quia filius eſt aliquid patris, diximus non reperiri inter illos iuſtum niſi ſecundum quid Reſpondetur tamen diuerſam eſſe rationẽ. Nam cum pater, & filius duo ſint ſuppoſita, uere ac proprie conſtituitur inter eos ratio iuſtitiæ, licet quodã modo minuens intra latitudinem eiuſdem rationis, ſed tamen inter rationem & appetitum, quippe quæ non ſunt duo ſuppoſita non eſt iuſtitia niſi metaphorica.

Ariſtot.

Vltima concló.

Explanatur cõcluſio.

Auguſt.

Quæſt.

Rõ hęſitandi.

Solutio.

Ad primũ arg.

Ad primum igitur argumentum reſpõdetur, quod cum ait Paulus iuſtitiam eſſe per fidem, non accipit iuſtitiam ut eſt ſpecialis uirtus moralis, quæ facit opus iuſtum id eſt, adæquatum alteri homini: ſed ut hominem ipſum a peccato liberat rectificando appetitum, ut ſit rationi obſequens. Et ſecundum hanc rationem eſt iuſtitia metaphorica. Tametſi, ut ſupra diximus eadem pariter hominem iu-

ſtificat

ſtificat reſpectu Dei, reddē do eum illi ſubditum, gratum & acceptum, eiuſq. uolūtati cōmenſuratum. Et ſcd'm hoc proprie ēt dici pōt iuſtitia. Ad ſcd'm uero argm̄ rnde tur, iuſtitiam Dei eſſe æternam ſcd'm propoſitum, in quo eius ſubſtantia conſiſtit, tametſi ſcd'm effectū ab æterno nō habuerit, in quibus eam iuſtitiam exercuiſſet, ſed poſtq̄ mundum condidit. Ad tertium denique arti. 4. patebit fulgentius reſponſio. Interim autem reſpondetur quod paſſiones quæ operibus iuſtitiæ obſiſtunt, per alias uirtutes reprimuntur, quibus mitigatis per iuſtitiam fit electio recta, ut loco citato elucidabitur.

Ad ſecū dū arg.

Ad tertiū arg.

ARTICVLVS III.

Vtrum iuſtitia ſit uirtus.

Circa genus definitionis, quod dictū eſt eſſe habitum iuſte operandi, q̄ritur utrum iuſtitia ſit uirtus? Et arguitur a parte negatiua. Ait Chriſtus, cum feceritis omnia quæ præcepta ſunt uobis, dicite, Serui inutiles ſumus, quod debuimus facere fecimus, opus autem uirtutis non eſt inutile Ait.n. Ambroſ. 2. de Offi. utilitatem non pecunialis lucri æſtimatione dicimus, ſed acquiſitionem pietatis, ergo facere quod quis debet, in quo iuſtitia conſiſtit, non eſt opus uirtutis. Secundo, Quod ſit ex neceſſitate, non eſt meritorium, reddere autem cuique ſuum, quod eſt opus iuſtitiæ, eſt neceſſarium, ergo non eſt meritorium, atq. adeo neq. uirtus, qn̄ quidem uirtutibus omnibus per Dei fauorem meremur. Tertio. Omnis uirtus moralis eſt circa agibilia, ea aūt quæ exterius cōſtituuntur, nō ſunt agibilia ueluti ſunt artium opificia ut 6. Metaph. auctor eſt Ariſtot. Cū ergo iuſtitiæ munus ſit, exterius opus iuſtum perficere, ſit ut non ſit uirtus. In contrarium eſt Greg. 2 Moral. ubi quatuor Cardinales uirtutes, diſtinguit. ſ. temperantiam, prudentiam, fortitudinem, atque iuſtitiā. Quin uero & ſapientia ipſa, ut patet c. 8 eaſdē ſe uirtutes docere p̄dicat.

Argu. 1.

Ambr.

Argu. 2.

Argu. 3.

Ariſtot.

Gregorius.

Ad q̄onē unica cōcluſione rndetur, Iuſtitia ē moralis uirtus Probat: Virtus ſcd'm Ariſto 2. Ethico. eſt qui bonū reddit habētē, & eius opus bonū, Iuſtitia aūt eſt huiuſmodi ergo eſt uirtus. Probatur Minor, bonū hominis eſt operari ſcd'm rationi regulam, nam cū homo natura ſua ſit rationalis, ſcd'm rationē actiones noſtræ probę iudicantur, iuſtitiæ aūt hoc ipſum munus incumbit, ut ſcd'm rationis lineā æquitatem conſtituat inter duos, fit ergo, ut ſit uirtus eademq. ut Ariſto. ait. non qualiſcunque, ſed tanto cæteris rutilantior, quanto Heſperus reliquis aſtris firmamenti ſplendore antecellit. Quod & Cicer. de Offi. repetit, ubi ait in habitu iuſtitiæ uirtutis ſplendorem eſſe maximum, ex qua uiri boni nominantur. Poſſet quiſimpreſentiarum hæſitare, an a uirtute iuſtitiæ aliter dicanī uiri boni, q̄ a cæterarum qualibet? Virtus.n. quæcunque facit bonum hominem ſimpliciter. Ars inquam pictoria facit bonum pictorem, & ars medica, bonum medicum neutra tn̄ bonum uirum. Et uirtus intellectualis, puta ſciētia, efficit uirum doctum non tn̄ pertingit, ut conſtituat uirum bonum, ſed ſola, eſt uirtus moralis, quæ cū faciat hominem cuius natura eſt rationalis, uiuere ſcd'm rationem, cōſtituit uirum bonum. Sed præter hanc acceptionem, uſurpatur etiam bonitas, ut idem ſit quod benignitas & fertilitas, qua.ſ. homo eſt alteri beneficus, ſicut terra dicitur benigna & bona, quia fertilis. De iuſtitia ergo poſſet quiſpiam affirmare utraque ratione hominem denominare bonum, eo q iuſti, non ſolum ſtudioſi ſunt, uel & aliis boni & utiles. At uero res medulitus inſpecta, non ſic hēt Bonitas.n. hoc eſt benignitas, & fertilitas, nō eſt ęquocūq. tribuere, ſed tribuere non ex debito, quod liberalitati & magnificentiæ conuenit. Quin uero Ariſt. ēt prodigum, quod eſt nomen uitii, non ueretur appellare bonum, hoc eſt benignum, & frugi, quia ſua effundit. Iuſtitia uero nō tā dat, quā reddit. Vnde Cicero eodem loco, ſecundum bonitatem, non iuſtitiæ ſed beneficentię tribuit. Ait enim. Et huic, ſcilicet iuſtitiæ, coniuncta eſt beneficentia, quam eandem uel benignitatem uel liberalitatem appellare, licet. Vnde iuſtitia ſolum facit bonum habente, & bonū opus, bonitate eiuſdem generis quo reliquæ uirtutes. Et ideo ubi ait Cicero a iuſtitia bonos uiros nominari, accepit iuſtitiā, ut eſſe generale nomē oīum uirtutū, licet iuſtitia intes

Concluſio reſpō ſiua.

Probatio

concluſionis.

Ariſtot.

Cicero.

Hęſitatio.

Cicero.

Vera ſolutio dubitationis propoſitæ.

ſinter Cardinales faſtigium ob hoc teneat
ꝙ ordinat hominē ad alios, atq. adeo non
poteſt non ſe protinus exercere, atque in
publicū prodire. Et re uera q iuſtus eſt, ut
unicuiq. ꝙ ſuum eſt, promptiſſime reddat,
is primus eſt, ut ſit beneficus ac liberalis.
Ad pri- Ad primū igitur argm̄ optime S. Tho.
mū arg. reſpondet, ꝙ qui facit quod debet, nihil
utilitatis affert, hoc eſt, nihil auget lucri ei
cui debitum reddit, ſed tantum ab eius dā
no manus abſtinet: at ſibiipſi utilis eſt, qua
tenus ſponte ſua faciens quod debet, præ-
mium meretur apud Deum. Sumus ergo
reſpectu Dei non ſicut ſerui reſpectu mor
talium dominorū, ſerui quippe quicquid
ſunt dominorum ſunt, & ideo quicquid
operis exequuntur, domino accreſcit in lu
crum. Ob idq. ſunt utiles, nam utile eſt bo
nū propter aliud. Obſequia uero quę nos
Deo impedimus, nihil ei lucri accumulāt,
quia bonorum noſtrorum nō indiget, ſed
in nos ipſos utilitas redundat, Deo autem,
non niſi gloria. Et ideo dicimur ſerui inu
tiles, hoc eſt, nihil accumulantes Deo, pro-
pterea ꝙ non facimus niſi id quod de iuſti
tia debemus. Attamen quia id quod debe
mus, uirtus iuſtitiæ eſt, quā Deus nobis p̄-
cepit, ſi tu facientes quod debemus, apud
Ad ſecū ipſum promereamur præmiū. Ad ſcd̄m re
dū arg. ſpondetur, duplicem eſſe neceſſitatē. Alia
quippe eſt coactionis, & hæc tollit meritū
& laudem, ac pariter uituperium, ut in fine
5. Ethic. ait Ariſto. Altera uero eſt neceſſi
tas præcepti & finis, quem ſine tali medio r
conſequi non poſſumus. Et hęc rōnem uir
tutis non extrudit, quatenus id homo, qd̄
debet, ſua uoluntate agit, unde rō laudis
exoritur. Excludit tñ meritum ſupererro-
gationis, quale eſt in operibus conſilii. Vn
Paulus. de Pau. 1 ad Corinth. 9. Si euangelizaue-
Ad ter- ro non eſt mihi gloria. Ad tertium argu-
tiū arg. mentum reſpondet S. Tho. quod iuſtitia
S. Tho. non conſiſtit circa exteriores res quantū
ad hoc quod eſt eas facere, quod pertinet
ad artem, ſed quantum ad earum uſum,
Mēs ſan qui alteri eſt debitus. Hæc autem uerba
cti Th. quidam adeo multi elucidare ſatagunt, ut
potius obnubilent, res enim eſt clara. Iu-
ſtitia inquam non eſt ars factibilium, quia
functio ſua non eſt pecuniam cudere, aut
fabrefacere domum, ſed uti pecunia, ſol-
uendo illam debitori. Vnde, cum archi-
tectus, recepto pretio ædes ædificat, etſi
per artem eas extruat quales debet, tamē
iuſtitia eſt quæ eum applicat ad ædifican
dum, ut debitum ſoluat.

ARVICVLVS IIII.

Vtrum iuſtitia ſit in uoluntate.

CIrca aliam definitionis particulam,
qua dictum eſt iuſtitiam eſſe uolun
tatem, quæritur, utrum uoluntas ſit
eius ſubiectum? Eſt. n. argumentum quod Primū
ſit in intellectu. Subiectū ueritas eſt intel argum.
lectus, iuſtitia uero ſæpiſſime dicitur ueri
tas, ut in Pſal. Miſericordia & ueritas ob-
uiauerūt ſibi iuſtitia, & pax oſculatę ſunt.
Eo uel maxime ꝙ iuſtitia, ut dictum eſt, di
cit ordinem ad alterum, ordinare autem
opus rationis eſt. Et ſecūdo arguitur. Si nō Arg. 2.
eſt in intellectu, illa eſt cauſſa, ꝙ nō eſt uir
tus intellectualis, ſed moralis, at uero in
de colligitur neq. eſſe in uolūtate, ſed in
appetitu iraſcibili uel cōcupiſcibili, quos
Ariſto. Ethic. docet eſſe ſedes uirtutū mo- Ariſtot.
ralium, ergo nō eſt i uolūtate. In contrariū
eſt Anſelmus, qui definiens iuſtitiā, ait eſ- Anſel.
ſe rectitudinem uoluntatis propter ſe ſer
uatam.

Ad quæſtionē unica concluſionē reſpō Conclō
detur. Iuſtitia eſt in uolūtate tāquam in reſpon-
ſubiecto. Cōcluſionē hanc inſinuat Ariſt. ſiua.
in initio Ethi. ubi ait iuſtitiam eſſe habitū Ariſtot.
quo homines iuſta agunt, & uolunt iuſta.
Et iuriſconſultus, ut diximus, ubi ait: Iuſti
tia eſt uoluntas, deſignauit habitum ꝙ pro
prium ſubiectū. Et rō eſt hæc quæ per ſuf- Rō con
ficientem excluſionem aliarum potētiarū clōnis.
procedit. Vnaquęq. uirtus in ea eſt poten
tia, cuius eſt actus, quę ratificat, iuſtitia aūt
non ratificat actū intellectus aut alicuius
alterius cognoſcitiuæ potentiæ. Haud eñ
iuſti dicimur, quia iuſta cognoſcimus id ſi
quidem etiam prauis cōe eſt, ſed quia iu- Ariſto c.
ſta, ut ait Ariſto. operamur & uolumus. in
nulla ergo eſt potentia cognoſcitiua. Fit
igitur, ut ſit in aliquo appetitu, qui princi
pium eſt proximū uolendi & agendi, appe
titus autē alter eſt ſenſitiuus, in iraſcibilē
& concupiſcibilē diuiſus, atq. alter rōnalis
qui eſt uoluntas, in ſenſitiuo aut exiſtere
non pōt. Iuſtitia nanq. ordinē, ut dictū eſt
ad alte-

ad alterum dicit, ordinem aũt eiuſmodi nullos ſenſus cognoſcit, quẽ ſequitur appetitus ſenſitiuus. Colligitur ergo ex hac inductione, nullã ſupereſſe potentiã, in qua iuſtitia conſidere poſſit, pręter uoluntatẽ.

Qõ celebris.

De hac cõcluſione nemo eſt qui diſſentiat de hoc aũt inter Doct. diſputatur, utrũ proprie ſit iuſtitiæ inter cardinales uirtutes, eſſe in uoluntate, iuſtitię inquam & aliarum ſibi annexarũ, quales ſunt religio, liberalitas, & ſimiles?

Scotus.

Scotus nãque (quod in ſuperioribus tetigiſſe meminimus) in 3. Sent. diſt. 33. atq. Occhã q. 10. quos neotericorum pleriq. ſequuntur, & præcipue

Burida.

Burida. 1. Ethi. quæſt. ultima; mordicus tenent, nõ modo iuſtitiam, uerùm & fortitudinem & temperantiam in uoluntate reſidere.

Rõ potiſſima Scoti atque Buridani. Ariſtot.

Quorum rõ ea eſt potiſſima ꝙ cum proprium uirtutis opus ſit rectam facere electionem circa finẽ, 2. Ethic. 4. Ariſt. docet, in illa potẽtia inſidere debet, cuius proprium eſt electionem facere, hæc autẽ eſt uoluntas, ex qua laus uituperiumque operis proficiſcitur ergo illa eſt omnium uirtutum ſedes. At uero quamuis diſputatio hæc apud D. Th. nõ hic, ſed 1. 2. q. 56.

D. Th. Snia ꝓfata Ariſtoteli è diametro obuerſat.

ſita ſit, tñ quantum ad rem attinet præſentem, iſtorum doctrina Ariſtoteli è diametro obuerſatur, qui quidem 2. Ethi. cap. 3. ex profeſſo demonſtrare contendit uirtutes morales, nempe fortitudinem & temperantiam in reprimẽdis uoluptatibus ac doloribus & triſtitijs uerſari, cuius fundamentum contrarium ille eſt quo iſti utuntur. Enimuero uoluntas, cum proprius ſit appetitus hominis, & cuiuſque rei appetitus per ſe ſit in bonum ipſius rei, niſi aliũde impediatur, propenſus, & recte agere ſecũdum fortitudinem & ſcd̃m temperãtiã, bonum ſit proprium ipſius hominis, nullo ad hęc prorſus indiget uirtutis habitu, ſed cum uirtus ſit circa difficile, illi eſt potentiæ neceſſaria, ex qua animi perturbationes oriuntur electioni uirtutis obſiſtẽtes, quas quidẽ perturbationes ipſa per ſe potẽtia cõpeſcere nõ ſufficit, ob id. n. indiget opitulante ſibi habitu. Cũ ergo tota difficultas recte aggrediendi expectandiq. in

Ad arg. prætactę opinionis.

bello a timore & nimia audacia exiſtat, iraſcibilis eſt quæ uirtute indiget. Et pariter cõcupiſcibilis ad reprimendas uoluptates quibus pacatis affectibus uoluntas rectã faciat electionẽ. Negatur ergo iſtorum maxima, puta in ea potentia debere eſſe uirtutem quæ rectam facit electionem. Nam qñ per ſe potentia id poteſt, nõ indiget uirtute, ſed illic eſt neceſſaria unde naſcitũ difficultas atq. obſtaculum recte eligendi ad ſubinde agendi. Quo fit, ut præter rõnem negauerit illic Scot. habitus appetitus ſenſitiui mereri proprie uirtutum nomen, cũ ſint cardinales, quoniam per illam repreſſionem ſenſualium affectionum ſunt uere principia & cauſſæ recte electionis.

Ad aliã arg. Buridani.

Et per hoc prodiuntur oĩum argumẽtorũ fallaciæ, quas Buridan. accumulat, quorum unum eſt. Voluntas ſæpe inclinatur uerſus appetitũ, neq. ſine difficultate conſentire põt rõni, ergo indiget habitu inclinante eam uerſus rõnem. Negatur quippe antecedens. per ſe. n. non uergit in appetitum, ſed propenſiſſima eſt in bonum ipſius

Argum.

ſuppoſiti, quod eſt bonũ rõnis. Quod ſi qñque ſequitur appetitum, eſt quia ab eo praue affecto pertrahitur: non ergo ipſa in ſe, ſed in appetitu habitu indiget, affectionẽ extrudente per quã uincitur.

Solutio

Attentatur ſnia hæc iſto argumento: Intellectus per ſe inclinatur ad uerũ, & nihilominus ſciẽtiarum habitibus eget. Reſpondetur tñ diuerſam eſſe rationem. Propoſitio nanque noſtra intelligitur, qñ potẽtia inclinatur ad bonum per modum appetitus, hoc eſt per modum potentiæ actiuæ, quia fertur in ipſum tunc. n. quia per ſe propendet in obiectum, nullo inſtigante indiget: potentia uero cognoſcitiua non eſt actiua, ut feratur in obiectum: ſed paſſiua, id eſt, apta in ſe obiecti imaginẽ recipere. ob idq. ſicut cognoſcere ipſum non poteſt niſi per ſpecies ab ipſo profuſas: ita neque recte iudicare niſi per habitus, ueritatem rei demonſtrãtes, atq adeo applicantes intellectum ad iudicandum. De iuſtitia aut diuerſa eſt rõ, ut ſupra diximus, nam per ſe uoluntas nõ eſt perinde in bonum alienum propenſa atque in proprium. Ob idque quãuis nullam pateretur affectionum uiolentiam, indiget nihilominus habitu inclinante ipſam ad reddendũ alteri quod ſuũ eſt.

Alia rõ

Quo circa paulo inferius monſtraturi ſumus iuſtitiam non uerſari circa paſſiones. Quod ſi arguas, ius aliter tribuere, eſt bonum ꝓprium tribuentis, nam uirtus eſt bonũ ſtu

dioſi,

dioſi, cum bonum faciat habentē ergo neque ad hoc uoluntas eget habitu. Reſpondetur ꝙ quamuis iuſtitia ſit formaliter bonum habentis, tñ eius obiectū eſt bonum alienum uerſatur enim circa hoc quod eſt reddere, alteri, quod ſuum eſt. Et in hoc ſtat aliarum diſſimilitudo.

Ad primū arg. Ad primum igitur argu. reſpō detur, ꝙ iuſtitia non eſt ueritas, quæ dicit ad æquationem rei ad cognitionem, ſed ut ſignificat rectitudinem quam ratio, quæ ueritas dicitur, in appetitu conſtituit, atq imprimit, nam propter propinquitatem affectus ad cauſſam, nomen cauſſæ per Sinecdochē effectui tribuitur.

Ad ſecūdum. Ad ſcd̄m reſpōdetur Ob id, ꝙ uolūtas ſequitur rōnis ordinem, uel le aliquid in ordine ad alterum, quare nō obſtat quin ordinare, ſit proprium actus rationis. & nihilominus competat iuſtitiæ, quæ eſt in uoluntate.

Ad tertium. Ad tertiū iam aūt reſponſum eſt, ꝙ Philoſophus loco citato 2. Ethic ſolum conſtituit, uirtutem moralem eſſe in ſubiecto, quod eſt rōnale ꝑ participationem, id aūt non ſolum conuenit iraſcibili & concupiſcibili, in quibus ſunt fortitudo & temperantia uerum & uoluntati, quatenus rationi obedit, id quod iuſtitia inclinat in ordine ad alterum modo expoſito, tametſi uoluntas plus rationis participet, quia propinquius illi adiungit̄.

ARTICVLVS V.

Vtrum iuſtitia ſit generalis uirtus.

Primū argum. NOn ſatis eſt cōſtituiſſe iuſtitiam eſſe uirtutem, niſi examinetur ſitnè ſpecialis uirtus, an generalis. Et arguitur ꝙ nulla ſit iuſtitia generalis: Iuſtitia eſt una cardinalium uirtutum, ut patet Sapien. 8 Sobrietatem & iuſtitiam docet prudentiam & uirtutem, hoc eſt fortitudinem, generale autem non condiuidit̄ ſpeciebus

Confirmatio. Et confirmatur, quia temperantia eo quod eſt cardinalis uirtus, non eſt generalis ſed ſpecialis.

Arg. 2. Secundo arguitur Iuſtitia eſt ad alterum, fortitudo autem & tēperantia hominem componunt in ordine ad ſeipſum, iſtæ autem ſunt rōnes diuerſę: ergo iuſtitia non ſic eſt generalis, ut ad tēperantiā & fortitudinē protendat.

Arg. 3. Tertio arguitur: Si iuſtitia eſſet generalis uirtus, eſſet omnibus eadem per eſſentiam, quod 5. Ethic. c. 1 inſinuare uidetur Ariſt. ubi ait iuſtitiam eſſe totam uirtutem, hoc eſt, eadē omni uirtuti, hoc autem eſt falſum: nam tunc iuſtitia diuideretur in fortitudinem, & temperantiam, de illiſque prędicaretur ſicuti animal de homine & æquo, quod tñ abſurdum eſt dictum, qm̄ ratio iuſtitiæ, quæ eſt, eſſe ad alterum, non poteſt ſic eſſe per eſſentiam genus omnium uirtutum quæ non ſunt ad alterū, Quare abſurdiſſima eſſet diuiſio iuſtitiæ in alias uirtutes cardinales tanquam in ſuas ſpecies. Aristot.

Arg. 4. Quarto arguit̄: In uirtutibus utpote quæ ex inclinatione naturæ procedūt, nihil eſt ſuperfluum, ſicuti neq. in aliis naturæ operibus, ſi ergo generalis iuſtitia abunde hominem in bonum cōe refert, ſuperflua erit particularis iuſtitia, atq. eo potiſſimum ꝙ unum & multa, non diuerſificant ſpeciem inſtituere autē hominem in ordine ad bonū cōe, eſt inſtituere in ordine ea multa, inſtituere uero in ordine ad particularem perſonam, eſt ordinare ad unum, nō eſt ergo ꝙ duas iuſtitiæ ſpecies hac rōne diſtinguamus. Alioqui & tertiam effingere deberemus mediam, quæ partes eiuſdem familiæ ad bonum domus inſtituat, quippe quod medium eſt inter cōe & priuatum.

Ariſtot. In contrarium autem eſt uerbum citatum, Ariſto. nempe, Iuſtitia eſt tota uirtus, hoc eſt, Omnis uirtus eſt quædam iuſtitia. Cui ſententiæ accedit non modo uulgaris ſermo, uerum & Euangelicus. Niſi abundauerit iuſtitia ueſtra, &c. Vbi omnis uirtus cenſetur iuſtitiæ nomine. Vnde fit ut omnis ſtudioſus dicatur iuſtus.

Prima conclō. Ad plenam quæſtionis reſponſionem; quinque opus eſt concluſionibus. Nam arbitrati ſumus tres articulos S. Thom. ſub uno titulo luculentius ac ſubinde commodius poſſe decidi Prima, Optime iuſtitia primum omnium diuiditur in iuſtitiam generalem & particularem.

Probō. Probatur concluſio. Iuſtitia, quod identidem repetere oportet, eſt hominis uirtus per comparationem ad alium comparatio autem hæc duobus modis fieri poteſt. Confertur enim homo uel ad alium, ceu ſingularem ciuem conſideratum, uel ad aliū conſideratum, ut publica præditus eſt auctoritate, qua bonum commune adminiſtrat

ſtrat. Nam reſpublica, ac princeps eam ad miniſtrans reſpectum habet ad omnes ciues, atque ad ipſum ſinguli. Itaque ſicut in corpore humano membrum vnum cõparatur, & ad alterum & ad totum, ad quod partes ipſæ ordinãtur, ſic & in republica ſe habent ciues. Ex utraq. ergo comparatione ſumi poteſt rõ iuſtitiæ. Quocirca iuſtitia quæ ordinat ciuem ad ciuem, tanquã unam partem ad alteram, eſt particularis sub qua militant cõtractus omnes emptiones, locationis, reſtitutionis mutuati, ſolutionis mercedis, &c. Altera uero quæ ordinat ciues in bonum cõe, eſt iuſtitia generalis quæ quidem ſic nominatur, tũ ab obiecto & fine, nam bonum cõe eſt oĩum generale, tum ẽt ab effectu & proprio munere, nempe quod uirtutes omnes ordinat ad illud cõe bonum, uidelicet ut uir fortis ſtrenue agat in bello ob cõe bonum & uir tẽperatus abſtineat ab alieno toro, ob conſeruationẽ eiuſdẽ cõis boni. Et quoniã ordo iſte partium ad cõe bonum fit per leges, quibus princeps uniuerſos ad idem bonum inſtituit, eadem iuſtitia nominatur etiam legalis. Reſtat autem dubium, quod tertio argumento quærebatur, utrum ſcilicet hæc generalis virtus ſit ſingulis virtutibus eadem per eſſentiam? Itaque ſicut animal quod eſt genus per eſſentiam, prędicatur de ſingulis ſpeciebus, ſic & prudentia & fortitudo ſit iuſtitia. Ob idque ſubiũgitur ſecunda concluſio. Iuſtitia legalis ac generalis non eſt eadem per eſſentiam ſingulis virtutibus, ſed eſt ſpecialis uirtus, cunctas per proprium imperium referens in commune bonum. Dilucidatio concluſionis abunde illam demonſtrat. Bifariam enim res dicitur generalis. Vno modo per prædicationem, ſicut animal eſt genus ad ſuas ſpecies & quod hoc modo eſt generale, ad eſſentiam eorum pertinet, quibus eſt generale. Quare eſſentialiter de ſingulis prædicatur, nam genus eſt de eſſentia ſpecierum. Alio modo quidpiam dicitur generale ſecundum uirtutem uidelicet quia cauſſa eſt inferioribus influens, quẽadmodum ſol reſpectu omnium inferiorum cauſſarum. Et quod hoc modo eſt generale, non eſt particularibus idẽ eſſentialiter, neq. de illis prædicatur. Ignis nãque nõ eſt ſol. Ex hac diuiſione colligit cõcluſionis rõ. Iuſtitia generalis ſeu legalis nullatenus eſt genus reſpectu aliarum uirtutum, ſed hac duntaxat ui pollet, ut cunctas referat in bonum cõe, ergo non id idẽ illis eſſentialiter, ſed eſt quędam ſpecialis virtus cæteris imperans. Exemplum nobis accõmodatiſſimũ eluret a charitate. Hæc enim uirtus ſpecialis eſt, ſcd̃m propriã rõnem a fide atq. ſpe diſtincta, nihilominus per eius imperium uniuerſa aliarum uirtutum opera refert in Deum tanquam in finẽ ſupernaturalem. Dum.n. quis aut ſtrenue agit in bello, aut cum moderamine tãgibilibus utitur propter naturalem honeſtatem, opus illud fit a ſolis uirtutibus. Si aũt eadem exhibeat opera propter Deũ, relatio illa fit a charitate. Quemadmodum ubi quis furatur propter fornicationẽ, furtum elicitur ab iuſtitia, imperatur autem a luxuria. Par ergo modo, ſi qs in officijs particularium uirtutum ſeſe exerceat, propter peculiare earundem fines, officia illa non excedunt limites illarum uirtutũ, dũ uero eadem præſtat officia propter cuſtodiam & cultum boni cõis, & ut publicis legibus obtemperet, relatio illa fit a iuſtitia legali, quę ideo dicitur generalis. Quod ſi interroges quidnam ſit vnam uirtutẽ alijs imperitarę, reſpondetur nihil aliud, q̃ ceu cauſſam uniuerſalem illas ad opus admouere, atque una cum ipſis ad idem opus concurrere. Tertia concluſio, Iuſtitia hęc generalis & legalis potiſſimum reſidet in principe quaſi architectonice, ac deinde in ſubditis, qua probe efficiuntur, ut prompte legibus ac principi obtẽperent. Enimuero ſicuti architectus lapides omnes & ligna diſponit qualiter ab fabricam eſt neceſſarium, ſic debet princeps ciues omnes ad bonum commune inſtituere ac referre. Quarta concluſio. Vnaquæque uirtutum conſiderata ut a iuſtitia legali imperatur, poteſt denominationem ſuſcipere, ut legalis dicatur, quemadmodum omnis uirtus ſecundum rationem qua a charitate imperatur, dici poteſt quodammodo charitas. Hæc concluſio ad interpretandum Ariſtotelem adiecta eſt. Quod enim ait. Iuſtitiam eſſe totam uirtutem, hunc exhibet ſenſum, quod quælibet uirtus imperata a iuſtitia legali, quodammodo eſt iuſtitia legalis. Quinta concluſio. Pręter iuſtitiam

Marginalia: Dubitatio. — Secũda conclõ qua ſatisfit dubitationi iã mõ poſitæ. — Dilucidatio cõcluſiõis. — Rõ cõcluſiõis. — Tertia conclõ. — Probat conclõ. — Quarta conclõ. — Quinta conclõ.

iuſtitiam legalem, quę modo expoſito ge- *Probã concluſionis.* neralis eſt requiritur particularis. Probatur ſic. Virtutes, ut ſæpe dictũ eſt, per obiecta diſcernuntur, præter rationem autem obiecti iuſtitiæ legalis, quę eſt reliquarum virtutum opera in bonum cõmune referre, eſt alia particularis ratio reddendi unicuiq. quod ſuum eſt, ergo ad hoc neceſſaria eſt particularis iuſtitia. *Confirmatio.* Et confirmatur hæc ratio. Præter legalem iuſtitiam requiruntur aliæ virtutes particulares, ſ. fortitudo & temperantia ad eliciendos actus circa ſua particularia obiecta non obſtãte ꝙ iidem actus ab eadẽ legali iuſtitia referantur in bonum cõe, ergo pari iure requiritur iuſtitia particularis ex qua eliciatur opus circa ſuum obiectũ, quod quidem aliqñ imperatur ab eadem iuſtitia legali, aliqñ uero minime. Poteſt. n. quis mutuarũ reddere, aut mercedem ſoluere operario, non propter obedientiã legis, nec propter bonum cõmune, cuius nullum habet amorem, ſed ut ſeruet ſuã fidem propter ſeipſum. & tunc talis actus emanat a ſola iuſtitia particulari. Si autem id faciat propter bonum cõe, & ut legi auſcultet, tũc imperatur a legali. Qua ratione non ſolũ Philoſophus locis ſupra citatis duas ſpecies *Ariſtot.* ponit iuſtitię & 5. Ethi. c. 2. expreſſe ait ſermonem facere de iuſtitia, quæ eſt pars uirtutis, hoc eſt particularis iuſtitię verum & ſacri Doctores eundem vbique notant diſtinctionem. *Chryſo.* Vnde Chryſoſto. ſuper illud Matth. 5. Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam, aut uniuerſalem virtutem ait illic deſignari, aut particularẽ auaritiæ cõtrariam.

Prima concluſio extra vllam controuerſiã cunctis eſt doctoribus receptiſſima, nam omnia tam ſacra quam prophana appellãt quemcũque ſtudioſum iuſtum, ac perinde quãcunq. virtutem quodammodo iuſtitia. *Neotericorũ ſentẽtia* De ſecunda autẽ non omnes. Neoterici D. Thomam auſcultãtes, imo ab ipſo reſiliẽtes negat iuſtitiam generalem ac legalem eſſe ſpecialem uirtutẽ, ſed aiunt eſſe rationẽ quãdam omni virtuti per eſſentiam cõmunem. Inter hos eſt Buridan qui 5 Ethi. q. 4. hãc ſtatuit ſententiam adverſus S. Tho. *Burida.* Itaque ſecundum iſtos temperantia, quatenus hominem mouet vt moderate utatur cibo & potu propter particularem honeſtatem, aut ratione ſtudii aut ſanitatis, rem habet & nomen temperantię ſed quatenus ad idipſum hominẽ inclinat vt legi obediat & principi eſt iuſtitia legalis. Et æqua ratione fortitudo, atque aliarum vna quælibet. Arbitrantur namq. ſingulas per *Motiuũ primũ Burida.* ſeruitutes illam habere innatam rationem obediendi legi. Probationem ſuam Buridan. ex penu Nominalium depromit. Superflue. n. inquit, multiplicantur uirtutum habitus ubi non ſunt neceſſarij. Singulæ autem virtutum ſuopte ingenio appellãt hominem ad ſtudioſe agendum, non ſolũ ob particulares fines, verum propter bonum cõe, & ad parendum legibus, ergo ſuperuacanea eſt alia ſpecialis virtus, cui hoc muneris tribuatur. Secundam præmiſſam vl ſibi ipſe colligere ex Ariſt. 2. Ethic. c. 4. *Ariſtot.* vbi docet oẽm virtutẽ id proficere, vt fiat opus ex electione ꝑꝑ finẽ honeſtum bonum autem cõe & legis obedientia eſt honeſtiſſimum, ergo quæcunq. virtus in illã rationem finis inclinat. Mox omnis virtus *Secũda rõ eiuſdem auctoris.* perficit hñtem, ut perpetuo operetur qñ, vbi, & quomodo oportet, ſed ſępenumero occurrit, agendũ eſſe propter bonũ cõe, atque ad obedientiam legis, ergo quælibet tunc virtus, ſi virtus eſt, id ꝑ ſe ꝑſtare poterit. Accedunt hæc & Ariſtotelica teſtimonia, *Ariſtot.* ait quippe 4 Ethi. c. de Magnificentia, magnificum non eſſe in ſeipſum ſumptuoſum, ſed in cõia. Et lib. 3. de Fortitudine ait, illam virtutem potiſſimum uerſari circa pericula belli: bellũ autem, ut iuſtũ ſit, geri nõ põt, niſi ob cõe bonum ergo particulares virtutes rõnem habent generalis iuſtitię, atq. adeo non eſt alia ſpecialis nęceſſaria. At uero argumenta hæc non ſunt tanti roboris, quam iſti exiſtimant. Imo & rõ cum primis, & deinde Ariſt documẽta è regione illis obſiſtũt. *Primũ arg cõtra Buridanũ.* Primum. n. hoc ipſi nobiſcum poſtulatum ſuſcipiunt ꝙ ratio legalis generaliſque iuſtitiæ eſt agere propter bonum cõe, & ꝑpter obediẽtiã legis. Ex hoc autẽ loco emergit contra iſtos manifeſta ratio. Stat. n. quempiam probe eſſe virtute affectũ ad operãdũ propter particularem finem, non autẽ ꝑꝑ cõem, & vice uerſa, ubi aĩæ ſunt diſſicultates diuerſæ agendi, diuerſis opus eſt uirtutibus, ergo iuſtitia legalis alia eſt a particulari. Antecedens experientia compertum eſt. Videas namque abſtinentem hominem, qui pro-

pter honeſtum particulare bonum frugaliter uiuit, & tamē nullo dicitur legis reſpectu imo forſan odiū eius habet, quia odio habet prælatum. Ob idq. ſi opus aliam nō haberet honeſtatis rōnem nunquam propter legē illud exequeretur. Rurſus, opus

Secūda ratio.

uirtutis facere propter obedientiam, aliā rōnem habet quā illud facere ꝓpter aliū honeſtum finem, ſicuti & ieiuniū frangere propter famem, aut ex cōtemptu legis, diuerſa ſunt uitia, ergo & obedientia & tēperantia diuerſæ ſunt uirtutes. Alias profecto ſi quam impugnamus opinionē, uera eſſet, nulla opus eſſet ſpeciali uirtute obedientiæ, ſed ſufficerent uirtutes aliæ, in quarum materijs obedientia uerſatur. Accedunt & Ariſto. teſtimonia. Primū ait

Ariſtot.

5. Ethic. cōplures in proprijs poſſe uti uirtute, qua tñ nequeunt in ordine ad alterum. Et 3. Polit. cap. 3. ait non eſſe eādem uirtutem uiri boni & boni ciuis, bonus autem ciuis eſt, qui bono publico probe inſeruit. Alia eſt ergo legalis uirtus, quæ ad hoc inclinat ab alijs particularibus. Quin age, Ariſt. expreſſe 5. Ethic. 2. duas diſtinguit iuſtitiæ uirtutes, legalem & particularem ex diuerſitate obiecti, quarū prioris obiectum dicit eſſe iuſtum legitimum & legale, poſterioris uero, æquū quod eſt ad priuatam perſonam. Sicuti in naui alia eſt uirtus remigeri, puta induſtrie remigare, etiā ſi de ſalute nauis nihil cogitet, alia uero gubernatoris eandem procurantis ſalutem, ergo iuſtitia legalis non ſolum dicit rationem generalē omniū uirtutū, ſed

Ad primū arg. Buridā.

etiam ſpecialem uirtutē. Vnde ad primū Buridani argm̄, negatur particularem uirtutem ad bonum commune per ſe ſuum referre opus, ſed hoc illi præſtat iuſtitia legalis, ſicuti particularis uirtus non eſt charitas, niſi quatenus à charitate refertur in

Ad aliā ex Ariſt.

Deum. Et ad priorem Ariſt. auctoritatem reſpondetur ipſum non affirmare, ꝙ magnificentia operetur ob bonum commune, ſed ait eſſe utilem multitudini. Neque uero fortitudo in idem per ſe inclinat cōmune bonum. Aliud enim eſt, quod bellum non ſit principi indicendum aut ſuſcipiendum niſi propter commune bonum, aliud uero quod cuiuſque militis fortitudo ad idem ſe referat bonum.

Ex his ergo facilis fit deſcenſus ad principalium argumentorum ſolutiones, Ad

Ad primū arg. principale.

primum enim reſpondetur iuſtitiam quæ numero ponitur cardinalium, non eſſe legalem & generalē, ſed ſpecialem. Quod autem aliarum nullam, puta neque temperantiam neque fortitudinē diuidamus in generalem & particularem, ratio eſt ꝙ ſunt, ut ſupra diximus, in appetitu ſenſitiuo qui non ſe extendit ad commune bonum, ſed circa particularia uerſatur, iuſtitia uero quæ eſt in uoluntate intellectualem ſequente cognitionem, ad idem protenditur commune bonum. Ad tertiū re-

Ad tertiū arg.

ſpondetur, ꝙ quia peculiare cuiuſq. bonū referri in commune & publicum poteſt, fit ut legalis iuſtitia omnibus imperet ſingularibus uirtutibus, ac perinde omnium opera dicātur æquitates, ſicut & cuncta uitia, iniquitates, ſecundum illud 1. Ioan. 3. Omne peccatum eſt iniquitas. Ad quartū

Ad quartū arg.

tripartitum argumentum reſpondetur, ꝙ etſi legalis iuſtitia abunde ſufficiat per ſuū imperium cuncta uirtutum opera referre in bonum commune, nihilominus requiritur iuſtitia particularis ad eliciendum actum reſpectu ſui proprij obiecti, ſicuti & requiruntur uirtutes aliæ particulares. Neque uero bonum commune & priuatū ea ſola ratione differunt, qua unum & multa, ſed quia alia eſt ratio communis boni, atq. alia ſingularis, ſicuti alia eſt ratio totius, atque alia partis. Quare Ariſto. 1. Po-

Ariſtot.

lit. eos ſubſannat, qui putabant ciuitatem non aliter a domo differre, quam differūt multum & paucū. Attamen quia inter partes eiuſdem familiæ, ut ſupra dictum eſt, non eſt propria ratio iuſti, non diſtinguitur tertia ſpecies iuſtitiæ.

ARTICVLVS VI.

Vtrum iuſtitia particularem habeat materiam, an vero circa aliarum paſſiones & materias verſetur.

QVoniam dictum eſt particularē iuſtitiā eſſe ſpecialē uirtutē, quæ habet peculiarē rōnem obiecti quæritur, utrum peculiarem ſibi quoq. uēdicet materiam? Et arguitur à parte negatiua.

Primū argum. Auguſt.

Augu. li. 8. 3. q. ubi uirtutes animi quibus in hac uita ſpiritualiter uiuitur, diſtinguit in quatuor, q̄ ſunt Tēperantia, Prudentia, Fortitudo, Iuſtitia, ſubdit quod iuſtitia

per

Gloſſa. per omnes diffunditur, cui conſonat gloſſa ſup illud Geneſ. 2. Fluuius quartus ipſe eſt Euphrates, quod interpretatur frugiſer: quæ dicit ob id non meminiſſe ſcripturam contra quos perfluat, ſicut dixit de cęteris tribus, ꝙ iuſtitia quæ quartũ locũ inter virtutes tenet, ad omnes animæ partes pertinet. Secundo arguitur. S. iuſtitia peculiarem ſibi vendicaret materiã, eo eſſet ꝙ proprie circa operationes verſatur reliquæ vero circa paſſiones. Attamen Philoſophus 2. Ethic. moralem virtutẽ circa voluptates, & triſtitias uerſari docuit: ergo & iuſtitia uerſatur circa eaſdẽ, eo potiſſimũ ꝙ operationes iuſtitiæ, vt ſupra dictũ eſt, corruptis affectionibus impediuntur. Nã turpis cõcupiſcentia originem, & fomentũ adulterio miniſtrat, quod eſt iniuſtitiã, & auiditas pecuniæ impedimento eſt uirtuti iuſtitiæ, ne debitum perſoluat ergo iuſtitia non eſt aſcribenda particularis materia. In contrariũ eſt quod Ariſtot. 5. Eth. (Argu. 2.) (Ariſtot.) (Ariſtot.) poſuit iuſtitiã, quæ ẽ pars uirtutis, hoc eſt ſpecialis uirtus, quæ verſatur in actionib. puta in cõmercijs hominum emendãdis.

Quæſtio hæc nihil ad legalem iuſtitiã attinet, nam ſi cunctis virtutibus imperat, inde ſit conſequens vt oĩum materiæ ſint ſibi ſubditę, quãuis eius oculus ad operationes potius aſpiciat. Ait.n. 5. Ethic. Philoſophus, ꝙ lex fortia opera pręcipit, & quę temperati, & quæ manſueti, &c. Sed quęſtio eſt de iuſtitia particulari. De quo duæ concluſiones ſtatuuntur. Prior eſt Iuſtitia non verſatur circa totam materiãm omnium virtutum, ſed ſolum circa externas actiones, & res probatur. Vniuerſa rerum ſylua quæ noſtro ſubſunt arbitrio, atque ad rationes normam emẽdari poſſũt: eſt materia moralium virtutum. Inde.n. virtus dicitur moralis, quod morum eſt cõpoſitrix & cultrix. Sunt autem tria genera quæ noſtræ ſubduntur voluntati, nempe affectus animi, actionesque externæ, ac demum res ipſæ quæ in noſtrum ueniunt vſum, homo vero ad alterum per actiones tantum ordinatur & res: nam paſſionum moderatio & mitigatio ad hominis in ſe ipſo proprie rectitudinem pertinet. Cum ergo iuſtitia hoc a reliquis uirtutibus diſtet, quod reliquæ hominem in ſeipſo cõponunt, iuſtitia vero inter plures æquitatẽ (Ariſtot) (Prima concluſio.) (Probatio concluſiõis.)

conſtituit, fit vt propria materia iuſtitiæ ſint operationes & res, puta honorẽ debitum alteri deferre, & contumelijs abſtinere pecuniam & vel quamcunq. aliã rẽ creditori debitam reddere. Poſterior concluſio. Iuſtitia nõ verſatur circa paſſiones internosq. animi affectus. Hæc ex ſuperioris rõne colligitur, explicatur aũt duabus alijs. Primo ex parte ſui ſubiecti, quod eſt voluntas. Enimuero voluntatis actiones neque rem habent neq nomen paſſionũ. Vt 1. 2. q. 22. ar. 3. inde S. Tho. rõcinatur, ꝙ paſſio ſecum affert corporalem tranſmutationẽ, quę proprie in ſolo eſt appetitu ſenſibili. Cum ergo iuſtitia non ſit niſi in voluntate, non verſatur circa paſſiones. Item quia materia iuſtitiæ, vt modo diximus, in eo poſita eſt, quod eſt ad alterum cum ergo latentes paſſiones non proxime ordinentur in alterum, fit vt hæc virtus non ſit circa paſſiones. Concluſiones iſtas non tãtum apud D. Thom. verum & plane apud Ariſtot. 5. Ethic. inuenias. Quare illorũ qui eius doctrinam ſtudio cõ ẽplati ſunt, nemo eſt qui eas inficietur. Nihilominus, nõ nulli Nominalium, ut Burid. 5 Ethi. q. 1. miratur ꝙ D. Tho. talem conſtituat differentiam inter materiam iuſtitiæ & aliarum virtutum. Imo ut omnes inquit uirtutes in voluntate ſunt, ita & omnes, ac pariter iuſtitia, reprimere habent paſſiones quæ ſuam cuiuſq. electionem impediunt. Ea vice uerſa cęterę uirtutes circa operationes quoq. ac res verſantur. De quo eñ doctore magis eſſet mirandum ꝙ tantum in ſuperficie legerit Ariſtot. Tum a aũt argumẽtorum eius ad illud principium reſoluitur, cuius iam ſupra falſitatẽ aperuimus. Principium vero eſt hoc, Cuicunque virtuti incumbit rectã facere electionẽ circa ſuũ obiectũ ſunt aũt paſſiones multæ iuſtitiã perturbantes, ne debitũ cuique reddat, vt amor odium, auaritia turpis cupido, & ſimiles. ergo iuſtitiæ munus eſt paſſiones has reprimere. Verſatur ergo iuſtitia circa paſſiones. Et vice verſa, fortitudo & tẽperantia non ſolũ circa paſſiones, verũ & circa actiones ipſas exteriores & res verſatũ, nã comedere ac bibere quãdo & vbi oportet, ſunt operationes exteriores, & tamen ſunt temperantiæ. Atque adeo eſca & potus ſunt res circa quas eadem uirtus uerſa- (Vltima concluſio.) (Prima rõ cõcluſionis. Secũda.) (Buridã.) (Rõ Buridani.)

tur: non ergo tantum circa internas illecebras, verũ & circa operationes vice ſua fungitur. Pari modo ſtrenue pugnare, eſt exterior operatio, quæ tamen a fortitudine proficiſcitur: ergo permiſta eſt materia iuſtitiæ & aliarum virtutum atq; adeo defendi nõ poteſt, quod iuſtitia verſetur circa operationes externas, aliæ vero circa paſſiones. Et arguitur prætereà in gratiam iſtorũ cõtra fundamentũ S.Th. Si iuſtitia non uerſaretur circa paſſiones, maxime q̃a per illas homo ordinem non habet ad alterum, hoc autem eſt falſum, quia ira & cõcupiſcentia alienæ uxoris ſunt iniurioſæ proximo, ut ſupra diximus, ergo illa reprimere pertinet ad iuſtitiam. Par etiam arg. currit de tẽperantia & fortitudine. Etenim ſi virtutes illæ non uerſarentur circa exteras operationes, maxime quia per illas nõ bene homo afficitur erga ſe ipſum, hoc autem eſt falſum, quia cibo & potu ex uirtutis præſcripto vti, hominem reſpectu ſuijpſius adornant, ergo temperantia uerſatur circa illas operationes. Hinc ergo iſti colligunt unamquamq; uirtutem in duas eſſe ſecandam, uidelicet ut una iuſtitia ſit in appetitu ad reprimẽdum paſſiones, at ue altera in uoluntate ad faciendam electionẽ. Et ſimili ratione una ſit temperãtia in concupiſcibili, & alia in uoluntate, unaq; ſimiliter fortitudo in iraſcibili, atque in uoluntate altera. At uero quam iſti pugnanter Ariſt. aduerſentur, oculatiſſimus quiſque iudex eſto. Etenim 2. Ethic. nullum adſcribit ſubiectum temperantiæ & fortitudini niſi appetitum ſenſitiuum. & lib. 3. ca. 10. expreſſe id de temperantia confirmat. Et lib. 5. cap 1. non aliud deſignat ſubiectum iuſtitiæ quam uoluntatem. ubi ait eſſe habitum uolendi iuſta. Sed quando Ariſt id non docuiſſet, rõ ipſa efficax, eſt, quam iã ſupra declarauimus. Enimuero tẽperantia vniuerſas affectiones appetitus cõcupiſcibilis reprimere ſufficit. quomodocunque illas conſideres, ſiue ut ſunt impedimenta ipſius temperantiæ, ſiue iuſtitiæ, ſiue cuiuſcunque alius uirtutis, quapropter ſuperuacaneum eſt aliam illic ponere uirtutẽ ad eaſdem ſedandas. Et idem eſt de fortitudine reſpectu iraſcibilis, nulla ergo illic collocanda eſt iuſtitia, quãdoquidem reliquę ei ſatis ancillantur. Quod profecto nemo inficias ire poſſit, qui Ariſt. intellexerit 5. Ethic. ubi medium iuſtitiæ non ait eſſe medium rationis inter affectus, ſed medium rei, ut illico dicturi ſumus. Itẽ manifeſtiſſime arguitur contra iſtos. Affectiones appetitus concupiſcibilis ſicut ſunt uirtuti iuſtitiæ impedimento, ita & nonnunquam uirtuti fortitudinis, ergo ſi illa rõne ponenda eſt iuſtitia in concupiſcibili, eodẽ iure ponenda eſt & illic fortitudo, & ęqua rõne in iraſcibili temperantia, quod eſſet cunctas indocte cõmiſcere uirtutum ſedes. Igitur vt ſemel iſtorum Achillem in ipſos obuertamus, nihil in uirtutum ordine admitti debet ſuperuacaneum, temperantia autẽ ſufficit in cõcupiſcibili, & fortitudo in iraſcibili, ergo illic nulla opus eſt uirtute iuſtitiæ. Rurſus, ſedatis paſſionibus appetitus ſenſitiui, uoluntas ex ſe ſola rectã facit electionẽ, q̃a per ſe inclinatur ad opus bonũ, ergo in uoluntate ad hoc munus nõ opus eſt aut tẽperantia, aut fortitudine, ſed tantũ iuſtitia reſpectu alieni boni. At uero ne ullus tibi reliquus fiat ſcrupulus, quãdo dictũ eſt nullas per ſe paſſiones ad iuſtitiam attinere, intelligitur tanquam eius materiam, nam tanquam eius effectum & quodammodo finem, certum eſt quod illã ſequitur gaudium, ſicuti iniuſtitiam triſtitia. At quippe Ariſtot. 5. Ethic. Non eſt iuſtus qui non gaudet iuſtis operationibus. Et li. 8. Delectatio, inquit, eſt uirtutis finis, ob quam ſtudioſi operantur, ſicuti & q̃ praue agũt, triſtitia illico pręmuntur. Ex quo fit illud 2. Ethic. quod aduerſarij nobis obijciũt, uidelicet moralem uirtutem circa uoluptates & triſtitias eſſe, ſi intelligatur tanquam circa materiam, ſolis uirtutibus appetitus ſenſitiui congruere, ſi tamen ſic intelligatur, quod nulla ſit moralis uirtus, quæ non lætitiam generet & męſtitiã pellat iuſtitiæ etiam commune eſt.

Altera rõ in S. Thom.

Ariſtot.

Rõ efficix contra p̃lacam opinionẽ.

Altera rõ ad idem.

Vt autem ſolutiones argumentorũ contrariæ opinionis clareſcant, reſpondetur ex ordine ad uniuerſa. Ad primum ergo in fronte quæſtionis poſitum reſpõdetur, quod iuſtitia particularis, licet eſſentialiter ad unam partem animæ, puta ad uoluntatem, in qua ſita eſt, pertineat, tamen quia uoluntas reliquas partes mouet atque ad ſua officia applicat, fit ut iuſtitia non quidem directe, ſed tamen per quandam

Ad primũ arg.

dam

dam redundantiam ad omnes effundatur. Et hoc quãtum ad gloſſam, de Euphrate, qui comparatur iuſtitiæ ad omnia diffluẽ
August. ti. Nam Aug. loco citato aliter ſcd̃m intellectũ diui Thomæ diſtinguit illas quatuor uirtutes animi. Virtutes. n. cardinales dupliciter uſurpant. Vno modo ut sũt ſpeciales uirtutes, ſuis obiectis diſtinctæ. Alio vero, ut quatuor deſignant modos unicuiq. uirtuti competentes. Ait enim, quod prudentia eſt cognitio rerum appetendarum & fugiendarum. Temperantia uero eſt refrænatio cupiditatis ab his quę temporaliter delectant, Fortitudo eſt uirtus animi aduerſus ea, quæ temporaliter moleſta ſunt. Iuſtitia eſt quæ per cæteras
Ad secũ dũ arg. diffunditur, dilectio Dei & proximi. Secũdi argumenti reſponſio materiã luculenter dilucidat. Enimuero inter internos affectus atq. exteras actiones & res ipſas talis eſt ordo, quod actiones medio ſunt loco inter affectus qui earũ ſunt principia, & res quæ ſunt earundem materia. Paſſiones ergo ſ. ira, cupiditas, auaritia &c. per ſeipſas neque proſunt quidem proximo neq. nocent, atq adeo ſic conſideratæ nihil attinent ad iuſtitiam: ob idq. diximus talium per ſe mitigationem affectuum ad ipſum habentem in ſeipſo attinere: nocent autẽ aut proſunt proximo per externas operationes. At uero quod quis alteri nocuus ſit aut iniurius, ex duplici defectu oriri aſſolet, nempe uel ex uoluntatis iniquitate, uel ex praua affectione ſẽſitiui appetitus. Exempli gratia, Poteſt quis alteri rem aliquam ſurripere aut damnum dare, nõ quidem ex cupiditate habendi, ſed ex uoluntate nocẽdi. Immo poſſet quis iſto modo uiolare alterius torum, non ob uoluptatẽ carnis, ſed tantum ut noceat. Et econuerſo, ut plurimum conſueuit, poteſt quiſpiã rem eripere alterius, non quidẽ ex animi iniquitate, quia mallet non nocere, ſed ex cupiditate. Diſcerne ergo uirtutum officia, ſuumque cuique tribue. Emendatio rectificatioq. operationis quatenus æquitatem ad alterum important, functio iuſtitię eſt. Quatenus uero ex corrupto affectu iniquitas oboritur, pertinet ad alias uirtutes, ut ad liberalitatem, quæ auaritiam moderatur, & ad temperantiam, quę reſtinguit cupiditatem, &c. Attamen quoniam exteriores actiones non ſortiuntur ſpeciem ab internis motibus, ſed à rebus ipſis, fit ut eædem actiones potius ſint materia iuſtitiæ, quã aliarũ uirtutũ. Quod ſi
demũ ſciſciteris, quid opus erat accumulare actiones & res, nã cum in actione intelligatur obiectum, & per obiectum deſi Obiectio.
gnetur actio, ſatis erat alterũ ponere. Reſpondetur nõ eſſe otioſe dictum nam aliquæ ſunt actiões, quę nõ propriè uerſantur circa res, hoc eſt, circa poſſeſſiones, ut honoratio & dehonoratio, murmuratio, laudatio, &c. atque aliæ quæ conſiſtũt in rerum uſu, ſicut pecuniæ donatio, ablatio: rerumq. quarumlibet reſtitutio, & omnia hęc ſunt iuſtitiæ materia. Solutio.

ARTICVLVS VII.

Vtrum medium iuſtitiæ ſit mediũ rei, eiuſq. actus, ius unicuiq ſuum tribuere.

QVoniam definitum eſt iuſtitiã eſſe virtutem, & uirtus omnis conſiſtit in medio, quod ſuo actu conſtituit conſequitur ut perſcrutemur an mediũ iuſtitiæ ſit mediũ rei eiuſq. actus, ius ſuũ unicuiq. tribuere. Et arguitur a parte negatiua. Definitio generis, ſ. moralis uirtutis, uniuerſis ſpeciebus æqua ratione conuenit. Ariſtot. vero 2. Ethic. c 6. definit uirtutem eſſe habitum electiuum, qui in mediocritate conſiſtit ea quæ eſt ad nos, definita rõne. Et ſubdit hanc mediocritatem conſiſtere inter duo uitia, puta inter duas affectiones, quarum altera exuperãs eſt; altera vero deficiẽs, ergo & medium iuſtitię inter Arg. 1.
paſſiones conſtituitur. Secundo arguitur. In his quę ſunt ſimpliciter bona, nõ eſt accipere ſuperfluum aut diminutum, atque adeo neq. medium, cuius exemplum Ariſtot. 2. Ethicorum in virtutibus ponit uirtus enim quo maior, eo melior, iuſtitia autem, ut habetur 5. Ethic. c. 1. uerſatur circa id, quod eſt ſimpliciter bonum, hoc eſt abſolutè in ſe bonum, quales ſunt honores ac diuitiæ: ergo tale obiectum iuſtitiæ non conſiſtit in medio. Tertio: In præ Arg. 2. Ariſtot.
dicta definitione uirtutis, propterea dixit Ariſtot. uirtutem eſſe habitum in mediocritate cõſiſtentẽ, prout in ordine ad nos ratio definierit, quod rõ reſpectu quorũ Arg. 3.

cunque hominum idem eſt medium, nã
quod alteri in cibis multum eſt, alteri eſt
parum, hæc aũt diſcrepantia pariter iuſti-
tię conuenit, non n. eodem ſupplicio ple
ctitur, qui in principem manus coniecit,
quo qui plebeiũ uulnerauit, ergo mediũ
Arg. 4. iuſtitiæ nõ eſt rei, ſed rationis. Quarto de
niq. arguitur. Si medium iuſtitiæ eſſet me
dium rei, maxime quia eius actus eſt red-
dere unicuiq; ꝙ ſuum eſt, hoc aũt nõ eſt
Auguſt. in uniuerſum uerum. Nam Auguſt. 14.
de Trinitate, tribuit ei etiam ſubuenire
Cicero. miſeris. Et ſupra citatus Cic. li. 1. de Offi.
ait beneficentiam ac liberalitatem ad iu-
ſtitiam pertinere, per miſericordiam uero
& per liberalitatem non ius tribuitur, ſed
beneficium impenditur. Contrarium aũt
Ariſtot. docet Philoſophus 5. Ethi. cap. 3. & 4.
Prima Quæſtio hæc pfacilis eſt breuiſſimiq.
concl. diluitur duabus concluſionibus, quæ ex
Aperitur proxime dictis plane colligũtur. Prior eſt,
titulus q̃ Medium, quod eſt obiectũ iuſtitię, non
ſtionis. eſt mediũ rationis ut in cæteris, ſed me-
diũ rei. Loquimur n. hic de iuſtitia parti
culari nã gñalis non ad hoc obiectum pe
culiariter anguſtatur, ſed uaſte ad oẽs dif
funditur uirtutum materias, ut dictũ eſt.
Proba- Oportet aũt prius terminos intelligere.
tio con- Sunt n. qui res in pręſentia diſtinguũt cõ
cluſiõis. tra paſſiones, nẽpe ꝙ cæteræ uirtutes mo
derentur paſſiones iuſtitia uero cõſtituat
medium in reb. Attamen etſi perparum
ad rem referat, non diſtinguitur niſi con-
tra rõnem, ut per probationem fiet liqui-
dum. Probatur ergo concluſio ex his quę
dicta ſunt. Hoc nanq; diſcrimen inter iu-
ſtitiam & reliquas paſſiones cõſtitutum
eſt ꝙ illę uerſantur circa paſſiones, hę ue
ro circa actiones & res, inter paſſiones ãt
non conſtituitur medium uirtutis ex ipſa
natura rerum, ſed rationis iudicio. Exem-
pli gratia, Temperãtia conſiſtit in medio
critate paſſionum, nempe ut non plus mi-
nusue ſumas quam oportet, hoc aũt plus
& minus non perpẽditur ex natura rerũ,
ut ſcilicet libram omnes ſumant, aut tali
certa hora, &c. ſed prout expedit cuiuſq.
ualetudini pro loco & tempore. Quare
quod parciſſimo Diogeni multũ erat, uo
raci Miloni, qui, ut eſt in fabulis, integrũ
edebat bouem, erat parum. Medium aũt
iuſtitiæ, quia conſiſtit in rerum ęqualitate
ad alterum, non ex illo rationis perpendi
culo & arbitramẽto, ſed ex ipſa natura re
rũ ſumitur. Emis domũ, uerbi gratia, aut
conducis operas alienas, dẽt prætium re
bus ipſis æquari. Sicut duæ quãtitates na
tura ſua ſunt æquales. Deniq. iuſtitia nõ
dicitur conſtituere medium rei ut res di-
ſtinguitur contra rationem, eo ꝙ tale me
diũ non ſit rationi cõſonum, imo eſt ma
xime. Nihil n. magis doceat aliud rõ quã
ut debito æquale creditori reddas, ſed qa
ratio pendet à rerũ natura, propterea in
quam quod cõſtituitur æquale in rebus
illud ſit rationi conforme. Neq. uero me
dium aliarum uirtutum ideo dicitur me-
dium rationis ꝙ non conſtituatur in re-
bus imo conſtituitur inter appetitum ſu-
mendi multum, & appetitum ſumẽdi pa
rũ, ſed quia uice uerſa, tale medium a rõ-
ne depẽdet tanquam à cauſſa. Non enim
libram panis comedere eſt mihi mediũ,
niſi quia ratio prudentiæ, penſata natura
& cõditione mea arbitratur hoc mihi cõ
gruere. Vide ergo quã ex arte diuus Th.
quaſi mathematico more rem tractet. Vi
deri enim poterat, ſicuti impugnatorib.
ſuis uiſus eſt, inepte conſtituere differen-
tiam quod reliquę uirtutes uerſentur cir-
ca paſſiones, iuſtitia uero circa operatio-
nes & res, & tamen id neceſſarium fuit ut
ſubſterneretur uia ad demonſtrãdum di
ſcrimen inter mediũ iuſtitię & medium
aliarum uirtutũ. At unum tamen poſſet Argum.
quiſpiam ex Theologiæ tyronibus cogita
re contra hoc argumẽtum. Videtur enim
temperantia quandoque conſtituere me-
diũ rei modo expoſito, uidelicet dum con
iunx operã dat liberis quãdo & ubi opor
tet nempe utendo ſua & non aliena, nam
in hoc ſeruat illi fidẽ quam debet, & utẽ-
do aliena irrogat ei iniuriam, eãdem fran
gendo fidem. Ex ſuperioribus autem faci- Solutio.
lis eſt reſponſio, ꝙ dum quis alieno toto
abſtinet, concupiſcentiã refrænando, per
tinet ad temperãtiam dum uero id facit,
ut ius cõiugi ſeruet, pertinet ad iuſtitiam.
Hanc autem iuſtitiæ mediocritatem quæ-
ſtio quinta latius explicabit, & ideo hic ſu
perſedẽdũ eſt. Illic n. elucidabimus quẽ-
admodum hoc medium rei aliter in diſtri
butiua iuſtitia conſtituatur, atq. aliter in
cõmutatiua Illa namq. ſequitur medie-

tatem

tatem geometricam, hæc uero arithmeti-
Secũda concluſ. cã. Poſterior cõcluſio præſentis articuli eſt
de actu iuſtitiæ. Proprius inquã eius actus
Rõ concluſiõis. eſt reddere vnicuiq. quod ſuum eſt. Con-
cluſio hæc annexa eſt, germanaq. ſuperio
ri. Si n. obiectum iuſtitiæ eſt medium in re
bus conſtituere, quo æqualitas inter hoĩes
conſtet, æqualitas aũt id eſt. quod iuſtũ,
iuſtum uero, ut ſupra diximus, idem pror
ſus quod ius, conſequens apertiſſime fit, vt
actus iuſtitiæ ſit, ius ſuum vbicuiq. tribue
re, ut Iuriſconſultus in definitione ſupra
Ambr. poſita affirmauit. Cui & Ambr. 1. de Offi.
cõcinit, ubi ait, Iuſtitia eſt, quæ unicuiq. ꝙ
ſuum eſt tribuit, alienum non uendicat, uti
litatem propriam negligit, ut cõem æqui
tatem cuſtodiat. Quod, ut in ſubſequenti
bus patebit, utriq. ſpeciei iuſtitiæ particu-
laris conuenit. ſ. tam diſtributiuæ quã com
mutatiuæ. Nam iuſtitia gñalis, ut ſupra di
ximus, multo habet latius officium, quip
pe quæ non hẽt peculiare obiectũ, atque
adeo actus eius nõ eſt hic tm̃, ſed, ut dictũ
eſt, uirtus oẽs in cõe bonum referre In hoc
aũt quod dicimus, ius unicuiq. tribuere, in
cluditur & hoc quod eſt neminem lędere,
quod Ambr. ait, alienum nõ uendicare Iu
ſtitia namq; licet prius conueniat commu
tationibus uoluntariis in quibus uterque
contrahentiũ alteri tribuit, deriuatur tamẽ
ad uoluntaria, quibus alter tantum ab alte
ro inuito quidpiam aufert.

Ad primũ arg Ad primum igitur argumentum princi
palium reſpõdetur, quod cũ medium rei,
ut expoſitum eſt, ſit etiam rationi conſo
num, hac ratione definitio uirtutis mora
Ad ſecũdũ arg. lis in iuſtitia quoque ſeruatur. Ad intelle
ctum autem ſecundi, meditare prius, bo
num duobus modis ſimpliciter dici bonũ.
Gemina acceptio boni. Priori. ſ. quia ſic eſt omnimode bonum, ut
nullam poſſit admittere rationem mali.
Quẽadmodum eſt gratia & gloria ac ſub
inde uirtutes. Et iſto modo quãto bonum
maius eſt, tanto excellentius. Quare ſicut
modus amandi Deum eſt ipſum ſine mo
do de amare, quia amatur tanquam finis,
ſic & iſta bona concupiſcenda ſunt & pro
curanda. Id quod & Philoſophi de ſanita
te ſentiunt. quæ non, ut medicina præſcri
pto modo ſanitati commenſurato, ſed ab
ſolute eſt deamanda. Quocirca uirtus non
dicitur ſic ſimpliciter bona, ut in ſuo ob-
iecto non poſſit contingere ſuperfluum &
diminutum, ſed ꝙ augmẽtum ipſius habi
tus nunquam erit ſuperfluum. Alio uero
modo aliquid dicitur ſimpliciter bonum,
quia abſolute ſecundum ſuam naturam
conſideratum eſt bonum. Et hoc modo ait
Ariſtot. iuſtitiam verſari circa ſimpliciter bonum. Ariſtot.
bonum. Nam honores & poſſeſſiones ſe
cundum ſuam naturam ſunt bona vtilia:
nempe ad fęlicitatem conducentia. Atta
men bonum vtile debet commenſurari ſi
eſt ſecundum diſpoſitionem ſubiecti, ſicut
medicus pharmacum ægroti commodita
ti admetitur. Hac ergo rationẽ res ipſæ, vt
per ſe ſint bonæ, tamen dum ueniunt in
noſtrum uſum, excedere poſſunt ac defice
re. Quamobrem iuſtitia medium in illis
conſtituit, ut ſcilicet non minus reddas,
quam debes, neq. vero plus repetas, quam
eſt id, quod tibi debetur. Ad tertium reſpõ Ad tertiũ arg.
detur, ꝙ etſi iuſtitia mediũ rei conſideret,
tamen quia iniuria ratione perſonæ, cui ir
rogatur, creſcit, qualitatẽs etiam perſona
rum contemplatur, vt ſecundum quanti-
tatem debiti repenſatio fiat. Ad quartum Ad quartũ arg.
denique argumentum reſpondetur, quod
vbi Auguſt. iuſtitiæ adſcribit ſubuenire mi
ſeris, non cenſet iuſtitię quatenus dicit ra
tionem debiti, per ſe id proprie compete
re, ſed liberalitati & miſericordiæ, quæ ea
ratione, qua ſunt ad alterum, reducuntur
ad iuſtitiam tanquam partes eius potentia
les, ut alibi ſupra diximus, & libro octauo
explicatius dicturi ſumus. Id quo Cicero Cicero.
loco citato ſignificantius aſſerit, dicens iu
ſtitię cõiunctam eſſe beneficentiam, quam
eandem, uel benignitatem vel liberalitatẽ
appellare licet.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum iuſtitia inter morales uirtutes ſit eminentiſſima.

POſtremo deniq. articulo quõnis huius
conferẽda eſt iuſtitia cũ reliquis mo
ralibus uirtutib. quęrẽdũq. adeo, ſit
ne omnium præſtantiſſima? Et arguitur à
parte negatiuæ. Largiri hominem de ſuo Primũ argum.
id, quod nemini debet præſtantius eſt & ra
rius, quam id reddere cuius eſt debitor:
tum quod ubi minus eſt obligationis, ma
ior eſt uirtutis vis ad conferendum: tum

quod in hoc maxime aſſimilamur Deo, qui non ex debito, ſed ex benignitate cõfecit, liberalitas ergo præſtãtior eſt quã iuſtitia, ac potiſſimũ magnificẽtia, quę ut 4. Eth. ait Philoſ. omnium uirtutum ac pariter iuſtitię ornamentum eſt.

Arg. 2.

Secundo arguitur, ꝙ neq. cardinalium uirtutum ſit iuſtitia illuſtriſſima. Prudẽtia namq. eſt una quatuor cardinalium uirtutũ, & tñ eſt excellentior quã iuſtitia, quod ex parte obiecti perpenditur, atq. adeo ex parte ſubiecti.

Ariſtot.

Edocet.n. ex profeſſo Ariſt. 10. Eth. c.7. intellectũ eſſe potentiarũ oĩum excellentiſſimũ, atq. adeo uolũtate excelſiorem, eo ꝙ uerum dignius eſt obiectũ quam bonũ, nempe uniuerſalius, ac ſubinde a materia abſtractius.

Arg. 3.

Tertio arguitur. Tẽperantia quæ una eſt uirtutum cardinaliũ multo eſt nobis utilior, quam iuſtitia, ergo & eminentior. Probatur antecedens. Nam plura nobis cõmoda, affert, uidelicet & corporis ſalubritatem, & mentis trãquillitatem, uoluntatiſq. libertatem. Hæc.n. omnia nobis intemperantia uitiat, quę tñ tria commoda omnium uirtutum fundamenta ſunt. ſ. tñ intellectualium ad contemplãdum, quam iuſtitiæ ad legibus obſequendum, quam etiã aliarum omnium, quæ corpori exercitio exhibentur.

Arg. 4.

Quarto & de Fortitudine arguitur. Proprium nanq. uirtutis ingeniũ, ut 2. Ethic. auctor eſt Philoſop. eſt ad difficile ac bonum conniti. Fortitudo autẽ circa difficilius uerſatur, quàm iuſtitia, nempe circa pericula mortis, quæ omniũ eſt terribilium maximum: ergo Fortitudo iuſtitiæ præſtat.

Cicero.

In contrarium autem eſt loco citato Cicero, vbi ait, In iuſtitia uirtutis ſplendor eſt maximus, ex qua boni uiri nominantur.

Prima uirtutis partitio.

Primum omniũ expendendus eſt qõnis titulus. Haud.n. iuſtitię uel ad oẽs uirtutes fit cõparatio, uel tantũ ad cardinales, ſed ad oẽs pręciſè morales. Primũ.n. omnium uirtutis ampliſſimum genus diuiditur in illas, quę ratione obiecti ſupernãles ſunt, quales hñt Theologicæ, atque alias, quarum obiectum eſt naturale. Et quidem Theologicas puta fidem, ſpem, ac charitatem, eſſe omnium optimas atq. maximas, citra cõntrouerſiam eſt cunctis confeſſum, quippe quæ Deum habẽt pro obiecto.

Subdiuiſio.

Sed naturaliũ uirtutũ aliæ ſunt intellectuales, aliæ uero morales, quarum moraliũ multitudo ad quatuor reducitur cardinales. Qõ ergo ad ſui elucidationẽ quatuor expoſcit concluſiones.

Prima concluſio.

Prima eſt Virtutes intellectuales dignitate moralibus antecellunt.

S. Tho.

Concluſio eſt, S. Th. 1 2. q 66 art. 3.

Prima ratio.

Et probat primo ratione ſubiecti. Nam cũ uirtutis proprium ſit rõnales actiones dirigere, illa q̃ eſt in potẽtia, quę per ſuam eſſentiam eſt rationalis, præſtantior eſt illa cuius ſubiectum eſt rõnale per participationem, intellectus autem eſt eſſentia ipſa rationis, uoluntas aũt eo eſt rationalis, quod rõnem participat ei obediẽdo,

Ariſtot.

ut 1. Eth. plane Ariſt. docet, ergo intellectuales uirtutes p̃ſtãtiores ſunt.

Secũda.

Secundo id patet ex obiecto. Etenim qđ uerũ præſtãtius ſit bono, inde patet, quod uerũ abſtrahit a rerũ exiſtẽtiã, perficitur.n. ſatis intellectus per ueritatis cognitionem, ſiue res ſint, ſiue nulla exiſtat, bonũ aũt nemo appetit niſi ut habeat quod exiſtẽtiã ſecũ affert, exiſtentiam aũt conditio eſt materialis, recipitur quippe natura in ſuppoſito, dum eſſe incipit, quo aũt quidpiã deſęcatius eſt ac purificatius a materia, eo præſtantius eſt.

Elucidat proxima ratio.

Cum ergo uerum ſit intellectualium uirtutum obiectum, bonum aũt moralium, fit ut intellectuales ſint dignitate ſublimiores. At uero hanc rationem, quia rari intelligunt, rari credunt. Haud enim negamus quin intellectus ſingulari etiam & rerum exiſtẽtias cognoſcere poſſit, neq. negamus quin uiceuerſa uoluntas poſſit quoq. appetere bonum in cõi, ſed in hoc poſitum eſt diſcrimẽ, quod cũ intellectus ſit potentia apprehẽſiua & iudicatiua in hoc perficitur quod eſt uerũ cognoſcere, appetitus autem, quia fertur in obiectum, nihil appetit niſi illo fruatur, illudque poſſideat.

Argum. Solutio.

Fallax ergo argumentum eſt, ſi arguas. Melius comparatiuum eſt boni, cũ ergo bonum ſit obiectũ uolũtatis, fit ut ſuum obiectum ſit melius quam uerũ. Fallax inquã paralogiſmus eſt, quoniã uerũ ipſum eſt quoddã bonũ, idemq. omnium præſtantiſſimũ. Quare in patria in illa intuitione Dei, q eſt omniũ ueritatum abyſſus poſita in nr̃a fœlicitas.

Ariſtot.

Accedit hoc & doctrina Philoſophi 10. Ethi. c. 10. ubi ſex rationibus cõſtituit ſupremam

mam fælicitatem in rerum contemplatio
ne conſiſtere, hallucinando namq. odora
batur legitimã beatitudinem, licet rẽ pun
ctim nõ attingebat. Probat in quam fælici
tatem in intellectualium fruitione conſi-
ſtere quoniã uirtutes ĩtellectuales primum
in potentia ſunt nobiliori, nobilioriſq. ſunt
obiecti. Secundo, quia intellectualis opera
tio magis eſt continua, nam morales, quæ
in rebus corporeis uerſãtur, perdurare me
queunt. Tertio, quia contẽplatio ſuauiori
dulcedine delectat quã moralium exerci
tium. Itẽ quia contẽplatio perpetuo ma-
nebit in patria, non aũt moralis uirtus. Ac
cedit præterea, quod ob eaſdẽ rationes ui
ta cõtẽplatiua actiuæ præcellit, pulchrior
que adeo eſt ueluti Rachel quã Lia, atque
adeo conſtantior, atque uberior, pauciori-
buſq. indigens, cuius Maria ſedens ſecus
pedes Domini, documento fuit, cum Mar
tha erga plurima diſturbaretur. Cõcluſio
nem hanc coram multis confirmatam ſtu
duerim, qđ mirari eos ſatis nequeo, q̃ plus
dignitatis moralibus uirtutibus deferunt,
quam intellectualibus. Quibus anſam opi
nio illa porrexit, quã Sco. ĩ 4. diſ. 49. q. 4.
Scoti opinio. aſſeuerare pertendit, nempe uoluntatẽ po
tentiam eſſe intellectu præſtantiorem. V n
de inferunt non modo morales uirtutes eſ
ſe anteferendas, ex quo palam ſequitur ne
que uitã cõtẽplatiuam actiue pręſtare, ne
que fęlicitatem in cõtẽplatiue conſiſtere,
uerum ſubinfertur & ex moralibus, iuſtitiã
altiores eſſe gradus, quam prudẽtiã. Cũ tñ
corollarium noſtræ cõcluſionis ſit, pruden
tiam inter morales uirtutes primas obti-
Prudentia inter oẽs uirtutes morales primas obtinet. S. Tho. nere, ut D. Tho. eadẽ. q. 66. art. 1. affirmat.
Et profecto præter rationem generalium
aliarũ intellectualiũ uirtutũ prudẽtia ẽt ſi
cõſideretur, qua parte moralis eſt, pretioſior
eſt aliis. Virtus. n. moralis a rõne tanquam
a primæua radice probitatẽ ſuã ducit. Cũ
ergo prudẽtia rõnẽ ipſam pficiat, cęterę ve
ro appetitũ, optima oĩum eſt. Secũdo pru-
Ratio S. Thomę. dẽtia eſt cæterarũ oĩum ductrix atq. impe
ratrix. Nam cæteræ uirtutes etſi rectã pa
riant intentionem finis, ut fortiter, tẽperare
ac iuſte agere, tamen eundem finem ſolo
prudentię officio, media diſponentis, aſſe
quuntur, ut 6. Ethic. cap. 12. auctor eſt Ari
ſtot. Excellit ergo alias ratione ſimili, qua
dux cęteris militibus imperat. Immo uero
adeo illi cæteræ ſunt connexę, ut ſine illa
nulla obtinere poſſit uirtutis gradum. An-
tea uero quam hinc progrediamur, operę
pretium eſt concluſionem hanc argumen
tis tentare minime in idoneis. Primum, Primũ argum.
Propria ratio uirtutis, ut uel de nomine ip
ſo deprehenditur, eſt applicare potentiam
ad uſum hoc autem non conuenit intelle-
ctualibus ſed moralibus. Nam intellectua-
lis uirtus tantum præſtat facultatem agen
di, puta cognitionem, ut 1. 2. q. 57. ar. ſcię
ter Doctor ſanctus docuit, uirtus aũt q̃ eſt
in appetitu applicat ſ. iam ad uſum tã ſpe
culãdi, quã operãdi habitus aũt ẽ pp vſũ
nã ſine uſu otioſus eſt & ſuperuacaneus, er
go intellectualis uirtus eſt pp moralẽ atq.
adeo moralis, ut quæ rõnẽ habet finis, præ
ſtantior eſt. Secundo, virtus moralis eſt, vt
ait Ariſtot. 2. Eth. quæ bonum facit haben Ariſtot.
tem. V nde, vt ſupra diximus, neq. artes, ne
que ſcientiæ ſimpliciter faciunt hominem
bonum, ſed ſola moralis virtus. Quare ma
iori eſt laude digna vtpote per quã apud
Deum meremur, atque ad beatitudinem
greſſus facimus. Cũ intellectuales virtutes
eſſe poſſint ſine vſu probis, atq. improbis
ſunt cões. Eſt ergo virtus moralis intelle-
ctuali perfectior Argumenta hæc eos qui
rẽ in cortice ſummis labris attingunt, per
multũ mouẽt, eſt tamẽ peregregia D. Th. Ad arg.
diſtinctio ĩ eadẽ q citata, per quã facile di Diſtinc.
luuntur. Ait. n. nihil obſtare quo minus id S. Tho.
quod ſimpliciter melius eſt, ſecundum qd
non ſit alicui ppter neceſſitatẽ melius Phi
loſophari nãq. melius eſt ſimpliciter q̃ di
tari, inopi vero melius eſt ditari. Pari ergo
ratione licet virtutes intellectuales melio
res ſint ratione obiecti, penes qđ ſimplici
ter excellentia gradus exiſtimatur, virtu
tes tamen morales plus participant gene-
rali rationi virtutis, quæ eſt in ordine ad
actum & vſum propterea q ſunt in appeti
tu, cuius eſt alias potentias mouere appel
lareque ad opus. V nde 2. 2 q. 47. art. 4. di
cuit prudentiam præſtantiorẽ eſſe hac rõ-
ne cæteris virtutibus intellectualib. nempe
q nõ tamẽ uerũ cõſiderat, qđ eſt intelle-
ctus obiectũ, ſed illud ordinat ad bonũ ſub
rõne boni puta ad uſũ operũ, quo hõ fit bo
nus. At vero arguat qs forte. Si virtus mora Alterũ
lis plꝰ hẽt de rõne virtutis, fit vt ſit nobilior argum.
virtus. Hoc enthymemate nõnulli diſcipu

Solutio quarundam. ...ri D. Th. ſeducti, arbitrantur eius mentem fuiſſe, uirtutes intellectuales eſſe nobiliores entia, nobilioreſq; habitus, ſed tñ morales eſſe nobiliores uirtutes. Hec autem ſententia manifeſte reluctatur eius menti quippe qui ait intellectuales eſſe ſimpliciter nobiliores uirtutes nã de uirtutũ ſubſtãtia & natura loquebatur. Et rõ eſt aperta, quia ſi ſunt nobiliores habitus cum ſint habitus uirtutis, fit ut ſint quoq; nobiliores uirtutes. Aſſideretur ergo conſequentiam hanc nullam eſſe. Rõ gñalis uirtutis plus conuenit moralibus, ergo ſunt ſimpliciter nobiliores uirtutes, quoniã uirtutis nobilitas nõ ex rõne uirtutis ſimpliciter perpẽditur, ſed ex rõne obiecti. Exempli tibi eſto. Docet nos Ariſt. 1. de anima ſciẽtiã, de anima eſſe nobiliorem cęteris, quia de nobiliori obiecto, & tñ rõ ſcientiæ, quę eſt euidẽtia, illuſtrior eſt in mathematicis, quæ iõ non ſimpliciter, ſed ſcdm quid ſũt nobiliores ſcientię. Et pari ratione Theol. eſt nobilior ſimpliciter ſcia quã muſica, argumẽta ergo facta hoc tantum concludunt, quod uirtutes morales plus habent de rõne uirtutis, & ideo faciunt habentem ſimpliciter bonum, & ſunt magis utiles, ac ſubinde cumulatiores laudis, &c. Sed cõtra. Dignitas ſimpliciter uirtutis per ordinem ad ſupremam fœlicitatem perpendenda eſt, ad eam autem nos propinquius morales permouent ergo ſunt digniores. Conceſſa maiori cum minori, negatur cõſequentia. Nã etſi in ordine ad fœlicitatem ſint uirtutes æſtimãdæ tamen digniores ſunt illæ in quibus conſiſtit fœlicitas quam illæ per quas illuc tendimus. Et licet per uirtutes morales illuc progrediamur, tamen cõtẽplatione Deo perfruimur. Itaque in hac uita intellectuales ſunt propter morales, nam cognoſcere eſt ꝑꝑ operari ſed tamen ſimpliciter morales ſunt media, quibus ad ſupremã cõtẽplationẽ progredimur. Ob idq; etſi morales ſint magis laudabiles, tñ intellectuales ſunt pre illis honorabiles. Laus nanque debetur utilibus mediis honor uero fini. Ex quo fit, ꝙ cũ intellectuales moralibus pręferimus, intelligendum eſt comparando genus ad genus, ſupremumque intellectuale, puta uiſionem Dei ad ſupremum morale, uidelicet ad amorem. Sed ſi comparatio in indiuiduo fiat, prætioſor eſt

Refellit proxima ſolutio.

Ad arg.

Replica

Rñſio.

Corollarium.

charitas, immo & iuſtitia, quam una ſcientia naturalis. Secundo concluſio. Iuſtitia generalis & legalis earũ omnium moraliũ eſt prẹclariſſima, quæ in appetitu cõſidẽt. Quod appoſuerim, ut prudentiæ ſuus ſeruetur honos. Probatur ex illa ſententia Ariſtot. 1. Ethic. Bonũ commune diuinius eſt particulari, legalis nanque iuſtitia, ut ſupra dictum eſt, oẽs uirtutes quæ ad particularia bona hominem inſtituunt refert in commune bonum, eſt ergo architectonica uirtus, perindeque cæteras omnes gubernans atque architectus miniſtros, duxque exercitum, ac princeps rempublicam. Quapropter de illa loquitur Cicero ubi ait, ꝙ in iuſtitia eſt ſplendor maximus. Et Ariſt. ubi inquit ꝙ eſt ſicuti Heſperus inter cæteras aſtra. Quin uero ceu ſol eſt, inter humanas uirtutes, inſtar charitatis inter uniuerſas. nam ut ſol reliquis lumen infundit, ſic & iuſtitia legalis, per hoc quod ad bonum cõmune cũctas refert ad quod omnes ſeſe rendæ ſunt partes, maxime illas illuſtrat. Qua utique ratione, ut ſupra diximus, uniuerſæ uirtutes nomẽ ſibi uendicãt iuſtitiæ. Ex quo fit ut extra rerum naturam philoſophentur, qui concluſioni huic maculam impingere moliuntur, in quibus eſt Burid. 5. Eth. q 6 Contendit. n. præſtantiorem eſſe per ſe uirtutem, quæ hominem bene afficit in ordine ad ſeipſum, quam illã, quæ in ordine ad bonum commune eum inſtituit. Natura. n. inquit, & charitas plus inclinat hominem diligere ſeipſum quam commune bonum. Quod ſi pars, puta manus, appetit conſeruare totum, hoc, inquit, eſt quia inde dependet ſua ipſius conſeruatio. Eſt enim hęc philoſophiæ adulteratio. Imo ſagax natura, cui maior incumbebat totius cura, quam partium eas propter totius conſeruationẽ produxit, quibus adeo inſtinctum impreſſit conſeruandi totum potius quam ſeipſas. Vnde experientia docet, brachium ictum excipere qui in caput dirigebatur, etiam ſi ipſius abſciſſio ſubſequatur. Quo fit, ut Deus ſit à nobis plus, quam nos ipſi diligendus, quia eſt totum reſpectu noſtri, atque adeo in republica ciuili plus laudis meretur, qui bonum commune curat, quam proprium, ac perinde illa uirtus, præſtantior eſt & apud Deum & apud homines. Tertia concluſio,

Secũda concluſio.

Probõ. Ariſtot.

Cicero.

Opinio Burida. Exploditur. Burida.

Tertia concluſio. ſio. Virtus iuſtitię etiam particularis omnium eſt moralium præſtantiſſima, quæ ſunt in appetitu, ut ſemper prudētiam habeamus exemptā. Probatur mediis quam plurimis. Primo rōne ſubiecti. Inſidet.n. rationale appetitui, puta uoluntati, q ſenſitiuo, cui aliæ inſunt, ſupereminet. Secundo ex parte obiecti, nam uirtus eſt circa arduum ac difficile, difficilius autem eſt probe eſſe hominem affectum ad alienum bonū conſeruandum, ad quod natura noſtra nō ē adeo propēſa, quā ad cuſtodiēdum bonū propriū, ad quod niſi ubi præpedita eſt, per ſe eſt inclinata. Cū ergo cæterę uirtutes circa proprium uerſentur bonum, iuſtitia uero circa alienum, fit, ut ſi robuſtior ac præſtantior. Vnde Ariſt. 5. Ethic. c. 1. Complures in propriis, inquit, uti quidem uirtute poſſunt, ſed in his q̄ ſunt ad alium, nequeunt, quia res eſt magis ardua. Quapropter ſententiam illam Biantis probat, Magiſtratus uirum oſtendit, eo ſcilicet ꝙ iam inde homo habet reſpectum ad alios. Experientia.n. cōſtat cōplures priuatam agentes uitam, ſtudioſos eſſe qui tñ ad epiſcopales functiones, ad aliosve magiſtratus aſſūpti, ubi iuſtitiam adminiſtrare debent indigni habeantur. Vnde infert Ariſt. illum eſſe peſſimum, q ad ſe ipſum & ad amicos utitur prauitate, illum uero eſſe optimum, non qui ad ſeipſum tantum, ſed qui ad alium utitur ipſa uirtute, hoc.n. inqt, eſt opus difficile. Tertio id oſtenditur ex effectu iuſtitiæ. Cum enim homo ſit politicum animal, natum ſcilicet in ſocietate cōuiuere illa in eo fulgētius emineat uirtus, per quā pax & trāquilitas publica tutius protegitur, hoc aūt omniū maxime præſtat iuſtitia, atq; adeo conuentorum pactorumq. fides, quæ ut 1. Offic. ait Cicero, eius fundamentum eſt. Quocirca, uel ob hoc pcipue iuſtitia Heſpero aſſimilatur, ꝙ fulgentiſſimam reipublicæ pulchritudinem affert. Enimuero cū lubrica hæc temporalia bona per exigua ſint perque anguſta, poſſideri niſi per partes nequeunt, atque adeo niſi auiditates humanæ legibus, ceu limitibus, circunſcribantur, ut unuſquiſque intra ſuum ius coercitus manus ad alienū non porrigat, ex quo legitimum poſſeſſorem deturbet. Facit ergo iuſtitia ceu quadratos lapides ſic

Prima rō ꝓ cō cluſiōe.

Secūda.

Ariſtot.

Tertia.

Cicero.

homines dignitatibus ordinibus diuerſiſque iuribus diſtinctos ſpecioſiſſimā rēpublicam extruere. Atq. hinc quarto elicitū. Illa eſt præclarior uirtus, quæ omnib. atq. in oi tpe ē neceſſaria, quā aliæ magis particulares, iuſtitia autem, ut 7 Poli. c 1. & 1. Rhe. ait Philoſ. neceſſaria eſt in bello & i pace, cū fortitudo in bello tñ ſuis fungatur uicibus. Quinto. Illa eſt nobilior ac magis neceſſaria uirtus, q̄ ſeruata oēs poſſidentur, hæc aūt potiſſimum eſt iuſtitia. Nam cum tēperantia & fortitudine neceſſaria nihilominus eſt iuſtitia. Si tñ hæc nullibi vulneraretur, oēs aliæ incolumes eſſent. Sexto, Illa eſt pretioſior uirtus, & è re maxime mortaliū, cuius maior eſſe debet cura legiſlatoris, in republica, hęc aūt eſt iuſtitia, ut loco citato 7. Politic. ait Philoſoph. Et quo ſummatim cuncta complectamur, inde maxime res cōfirmatur ꝙ in decalogo, ut ſupra mōſtratum eſt, nullum Deus pceptū poſuit pterquā iuſtitiæ. Et in republica ciuili nullis uitiis tanta ſunt, tāque acerba ſupplicia decreta, quam criminibus iniuſtitiæ ſi hæreſim modo nefandūque ſcelus accipias. Vnus autem ex his ſcrupulus enaſci poteſt, utrū.ſ. eouſq. conſtituamus iuſtitiā perfectiore eſſe cęteris moralibus ut quicunq. eius actus ſit excellentior quocūque aliarum. Nam multi ex noſtris citra ſcrupulū ita cēſent. Quod profecto nulla probabilitate defendi poteſt. Ecquis.n. dicat, ꝙ uendere piſciculos iuſto pretio, aut mutera holera, eo ꝙ ſit actus iuſtitiæ, maioris ſit laudis & meriti, quam maximus fortitudinis actus aut temperātiæ? profecto ridiculus meritiſſimo habeatur. Quando ergo cōparamus uirtutē unā ad aliā, collatio tātū ſit, ut nuperrime dicebamus, inter genus & genus, aut ī ter maximum actum unius, & maximū alterius. Quod tum nihil uetat, quo minus propter rei tenuitatē, id quod eſt genere ſuperius in indiuiduo ſit inferius, Quarta cōcluſio. Aliarum duarum uirtutum moralium fortitudo eſt præſtantior quam temperantia. Concluſio eſt S. Tho loco citato. 2. 2. q. 66. artic. 4. Quæ primo probatur ratione obiecti & ſubiecti. Nam temperantia uerſatur circa delectabilia tactus, qui omniū eſt ſenſuū maxime materialis, utpote omnium fundamentum. Præterea, ex parte

Quarta ratio.

Ariſtot.

Quinta.

Sexta.

Confirmatio.

Scrupulus.

Quorūdā placitum.

Rō īpręteritā opinionē

Quarta concluſio.

S. Tho.

Probō concluſionis.

actus

actus. Fortitudo nanque uerſatur circa pericula uitæ in bello, a qua cuncta temporalia bona promanant, temperantia uero circa illa, ex quibus quidem uita dependet, uel indiuidui, quãtum ad eſcas uel ſpeciei quantum ad uenerea. Sed tamen quia in illis non imminet adeo præſens atque horrendum periculum mortis, non ineſt tantum difficultatis, neq. uirtutis, quæ circa difficile uerſatur.

Ad primũ arg. Primum igitur argumentum trimẽbri reſponſo diluit S. Tho. Eſto enim liberalitas hoc iuſtitiam exuperet, quod liberalis id tribuit quod non debet, tamen iuſtitia propinquius accedit ad commune bonũ, tribuit enim cuique quod ſuum eſt, quo ſeruatur publica pax, ad quam liberalitas non eſt tam neceſſaria, ſed reſpicit bonum priuatum, quod eſt diffuſiuum ſui. Secundo. iuſtitia latius extenditur, nam reſpectu omnium eſt neceſſaria, quod liberalitati non conuenit. Item, quia liberalitatis fundamentum, iuſtitia eſt. Nemo enim liberalitatis nomen meretur largiẽdo quod non debet, niſi iuſtus prius ſit, ſoluẽdo qđ debet. Et idem eſt de magnanimitate.

Dubiũ de mia. S. Tho. Solutio. Dubium autem hic ſupereſt de miſericordia, quę etſi ſit moralis uirtus, præclarior tamẽ apparet quam iuſtitia, ut ſanctus ipſe Doctor 2.2. quæſt. 30. confitetur, eo quod ſit propria Dei uirtus. Ad hoc autem reſpondetur, quod ſi miſericordia accipiatur, ut eſt triſtitia alienæ miſeriæ moderatrix, inferior eſt, quam iuſtitia, quandoquidem in appetitu eſt concupiſcibili. Si uero accipiatur ut non dicit ordinem ad ſenſualem affectum, puta ad commiſerationem, ſed tantũ uoluntatem leuandi alios a miſeria multo eſt præclarior, quã iuſtitia eo quod eſt uirtus ſuopte ingenio diuina, uelle enim ac poſſe miſeris cunctis & defectibus tã publicis quam priuatis ſuccurrere, ſubiectum ſupponit, quod nulli eſſe poſſit calamitati defectuive, obnoxium, quod ſoli poteſt inacceſſæ maieſtati Dei cõgruere. Quamobrem & eius quoque effectus eſt omnium præclariſſimus, nempe abſque ullo debito indigentias ſubleuare ac prorſum tollere. Nam ſi liberalitatem inferiorem iuſtitia fecimus, ratio erat, quod in iuſtitia fundatur, neque ad commune bonum tam propinquæ accepit, neque ad omnes extenditur, miſericordia autem in ſuo culmine, puta ut in Deo exiſtit, iuſtitiam non præſupponit imo prius per miam res produxit, quam illis aliquid deberet, & ad publicũ ſpectat bonũ, ad totamq. rẽpublicã prolatatur. Et ideo cum uirtus ſit diuina, cõparatio iuſtitię nõ extendit ad illam.

Obiectio. Reſponſio. Quod ſi obijcias iuſtitiam ẽt eſſe uirtutem diuinam, atque adeo nõ excedi a miſericordia, negaĩ conſequentia, nã iuſtitia ſi eſt diuina, ſcđm propriam rõnem, puta debitũ ſoluere, poſſit eẽ humana, miſericordia uero quatenus nullam ſecum patiĩ miſeriam, ob id ꝙ oẽs tollit, eſt Deo maxime propria, atq. adeo in ipſo illuſtrior, ac rutilãtior, quã iuſtitia.

Ad ſecundum. Secundo aũt argõ ſua eſt concluſio conceſſa, nempe prudentiam dignitate eſſe ſuperiorẽ. Cõparamus. n. tantũ iuſtitiam ad uirtutes morales, quę ſunt in appetitu.

Ad tertium. Ariſtot. Ad tertium de temperãtia rñdetur, ꝙ etſi illa nobis commoda afferat, quamobrem Ariſ. 7. Polit. c. 15. tali ratione iuſtitiæ illam adæquet, ubi temperantia, inquit, ſicuti & iuſtitia tẽpore belli & pacis eſt neceſſaria, ſimpliciter tñ pp allatas ſupra rõnes iuſtitia eſt anteferenda.

Quęſtio Quarto argu. pręfacta. De fortitudine aũt quę 4. argõ contendebatur iuſtitiæ præponi maior ſupereſt ambigendi ratio. Habet n. ſtrenua hæc ingenuaq. uirtus argumenta multa, ſibi in hac cauſſa patrocinãtia.

Rõ prima dubitandi. Primũ, ſi a nomine eius encomium auſpiceris fortitudo nomen uirtutis uidetur per excellentiam obtinere. Sic n. legitur Sapiens 8. Sobrietatem & iuſtitiam docet, prudentiã & uirtutẽ, i. fortitudinem.

Secũda. Et ratio ipſa uirtutis, quę eſt animum ad uſum applicare, eximio fulgore ſplẽdeſcit in illa, puta quæ hominem præſentiſſimæ morti omnium horrendiſſimæ obiicit.

Tertia. Et tertio eius excellentiam ſplendor commendat, quo habetur in republica. Magnates. n. & ſanguine præclariſſimi inde maximis facultatibus cumulantur atque honoribus ſuſpiciũtur ꝙ fortitudinis uirtute rempublicam tuẽtur. Ob idq. nunquam proſapiæ conſueuerunt cõpẽdioſiori uia in republica nobilitari, quã per bellicam fortitudinẽ. Id quod uel Gentium, nempe Lacedęmoniorum, Romã. & Gręcorum hiſtoriæ perpetuæ memoriæ pdiderũt. Hęc n. uirtus, ut Hercules, ac Theſeos, & quos poetę fabulantur, mittamus, Alexãdros, Cæſares, Sciprões, atq. alios id

genus

genus toto orbe celeberrimo fecit. Quin eget profana miſſa faciamus, uirtuti maieſtatem (ut paulo antea dicebamus) ex maximo eius actu debemus perpendere, optimus aũt fortitudinis actus (quale eſt martirium) & laude & merito excellentior eſt quã ſupremus iuſtitiæ. Nam maiorem charitatẽ nemo habet, quã ut animam ſuã ponat quis pro amicis ſuis. ac potiſſimũ pro Deo in teſtimonium fidei, ergo fortitudo faſtigium inter morales uirtutes obtinet.

Quarta.

Ad hæc, cum ſummum hominis bonũ naturale, ſit libertas, illa erit uirtus omnium maxima, per quã libertas præſertim uendicatur, hæc aũt eſt fortitudo. Nã ut 7. Polit. ait Ariſ. qui pericula belli non ſuperat, ſerui fiunt.

Quinta ratio.

Ad de illam eſſe pretioſiſſimã quę eſt rariſſima, hæc aũt fortitudo, rarius. n. fortes inuenias, quam alijs uirtutibus præditos.

Poſtrema.

In ſumma fortitudinis ingenium & uis eſt alios uincere ſibique ſuppeditare ꝙ Dei uirtutem & potentiam proxime pręſefert, uñ fortes atq. animi robuſtos cũcti pertimeſcunt, omneſq. uenerantur ac reuerentur. His uerũtñ nihil obſtantibus incunctanter eſt in ſententia perſiſtendum.

Solutio propoſitæ concluſiõis.

Satis .n. pro ſua laude fuerit fortitudini, iuſtitiã in litẽ de prælatura uocaſſe. Quando .n. rationes alias ſupra cõmemoratas ſileremus hæc pro iuſtitia uictoria abundat, ꝙ fortitudo nullatenus eſt, niſi ad iuſtitiæ pręſidium & cuſtodiam neceſſaria. Scientiſſ namque apud Platurc. Ageſilaus, dum ceu iudex hanc. qõ. interrogaretur, utra. ſ. harũ uirtutũ alteri præſtaret, rñdit, nihil utique fortitudine indigeremus, ſi oẽs iuſti eſſemus. Enimuero niſi iuſtitia uiolaretur, neutiquam bellis dareẽ occaſio, ĩ quibus fortitudo reipublicæ ſeruit.

Plutarc.

Ad primum.

Reſpondetur ergo ad principale argumentum, ꝙ etſi fortitudo ſit circa difficilius, tñ iuſtitia eſt circa id qđ eſt melius. Pręclarius nãque eſt, ut pax & tranquillitas humani generis ꝑ iuſtitiã ſeruetur, quam uita priuati hominis. Quare iuſtitia, ut diximus, utroque tempore & pacis & belli refulget.

Ad ſecũdum.

Neque ad pacem neceſſaria eſt fortitudo, niſi iuſtitia proſſibata. Pari modo reſpondetur ad id quod de nomine obiectum eſt. Vendicauit enim ſibi fortitudo uirtutis nomen, non ſimpliciter per excellentiam, ſed quia qualitas, illa, ac ſuis uirtutis, quę animum robuſtum efficit, & conſtantẽ, præcellit in ipſa.

Ad tertium.

Ad aliud autem de nobilium ſplendore, quibus nomina fortitudo fecit pręclara. Reſpondetur, quod ſi fortitudo tales illis honores ſpe peperit, id tamen non fecit niſi tanquã miles miniſtraque iuſtitiæ, quia neque uirtutis ratione aſſequi ualet, niſi quatenus eſt iuſtitiæ cuſtos ac propugnatrix. Enimuero cum honos ſoli uirtuti, ut Ariſt. 1. Eth. inquit, debeatur, ac potiſſimum iuſtitiæ, ubi homines aliter quã iuſtitiã tuendo animi robur exercent, non ſunt aliter fortes, quã truces tauri, feroceſq urſi, atque immanes tigres. Conſtituit ergo reſpublica magnates atq illuſtres, ut ſacroſanctam iuſtitiæ uirtutem ſua fortitudine ſtrenue protegerent, nempe non ut ſua potentia iniuriam alijs offerrent, ſed ut undiq. propulſarent.

Ad quartum.

Ad aliud autem quod de martyrum fortitudine maiori cum probabilitate obiectũ eſt, reſpõdetur quod etſi actus martyrij, q apud Deum pręclariſſimus eſt a uirtute fortitudinis ſit elicitus, non tñ inde totum ſuam laudem nãciſcitur, ſed quia a ſupremo charitatis conatu imperaẽ, qua nemo maiore habet quam ut animã ſuam ponat pro Deo ſuo. Quare & religionis uirtus, q̃ præſtantior eſt quam iuſtitia, ſuis illic uicibus fungitur. Quo fit ut ponere uitam pro alio quolibet amico, non adæquaret ſupremum actũ iuſtitiæ.

Ad quintum.

Ad aliud negaẽ fortitudini maxime eſſe propriũ libertatẽ aſſerere. Imo hoc præ cunctis uirtutibus, iuſtitiæ competit, quæ, ut ſupra diximus, parens eſt pulcherrimæ pacis, ſed iuſtitia perturbata, neceſſaria eſt ad libertatem fortitudo.

Ad ſextum.

Ad aliud etſi cõcedere, hac rõne ratã eſſe fortitudinis uirtutẽ, ꝙ circa truculentiſſimã mortẽ, quã hoĩes maxime extimeſcunt uerſaẽ, tñ profecto ſi ĩgentiſſimã mortaliũ auiditatẽ honoris atq ſplendoris ſpectes, quẽ per faſ atq. nefas perſequuntur, multo crediderim eſſe rariorem iuſtitiæ uirtutem, quę nõ modo in minimis aut in mediocribus, ſed in his quæ ad ampliſſimas dignitates maxime referunt, conſtãtiſſime uigeat.

Ad vltimum.

Ad poſtremum deniq. negatur per fortitudinem maxime nos Deo aſſimilari, licet fortes uictos ſuos ſuppeditent. Non enim hoc eſt in Deo ſummum, ſed cuncta per iuſtitiam ſubiugare, ac potiſſimum per miſericordiam creare ac recreare.

Quæ

QVAESTIO III.

DE INIVSTITIA.

S. Tho. 2. 2. quæſt. 59.

ARTICVLVS I.

Vtrum iniuſtitia ſit ſpeciale uitium.

Ariſtot. CVm contrariorũ, ut 1. Topi. auctor eſt Ariſt. eadẽ ſit diſciplina, opus hoc noſtrũ quod de iuſtitia & iure inſcripſimus, nõ ſolũ circa iuſtitiæ uirtutẽ, ſed plurimũ circa iniuſtitiæ uitia in ſubſequentibus uerſabitur. Ob idque poſt explicatã naturam iuſtitiæ, neceſſe eſt de contraria iniuſtitia proximum adhibere ſermonem. Quæritur ergo utrum iniuſtitia ſit ſpeciale uitium? Et arguitur more noſtro a parte negatiua. Omne peccatum, ut 1. Ioan. 3. habetur, eſt iniquitas: iniquitas autem idẽ quod iniuſtitia, utpote inæqualitas, ergo iniuſtitia non dicit ſpeciale uitiũ, ſed generalem omnium conditionem. Secundo arguitur. Nullum ſpeciale peccatum uniuerſis opponitur uirtutibus: iniuſtitia aũt opponitur cunctis uirtutibus, nam iniuſtitia quæ in adulterio committitur, opponitur caſtitati & q̃ in homicidio, manſuetudini, & quæ in contumelia, urbanitati, &c. ergo non eſt ſpeciale uitiũ. Tertio, iniuſtitia opponitur iuſtitiæ quæ eſt in uoluntate, ſed omne peccatũ Auguſtino auctore, eſt uoluntarium, ergo omne peccatum eſt iniuſtitia. In contrarium eſt quod iniuſtitia contrariæ opponitur iuſtitiæ hæc autẽ eſt ſpecialis uirtus, ergo iniuſtitia ſpãle uitiũ.

Primũ argum.

Secũdũ.

Tertiũ.

Quæſtio quam facillima eſt. Nã per regulam topica quot modis dicitur vnum contrariorum, dr̃ & reliquũ. Quo fit ut ſicut iuſtitia alia eſt gñalis uirtus ac legalis, alia uero ſpecialis, ſic & iniuſtitia alia ſit gñalis, alia uero ſpãlis. Qua ꝓpter a duabus concluſionibus ad quæſtionem respondetur. Prior, Iniuſtitia illegalis quæ iuſtitiæ legali è regione aduerſatur, eſt uitium, ſpeciale, quidem per eſſentiam, intentione autem atque imperio generale. Vtráq pars ſimilima ratione patet qua idem eſt de iuſtitia demonſtratum. Enimuero ſicut legalis iuſtitia bonum habet cõmune pro obiecto, ob idq. ſpecialis uirtus eſt per eſſentiã nihilominus cæteris omnibus imperat omneſque ad ſuum refert finem, ſic eſt de iniuſtitia cenſendum. Eſt. n. illegalis iniuſtitia legum inobedientia, boniq. communis deſpectio, & ideo eſt ſpeciale uitium. Sed tamen ꝑ reliqua omnia graſſatur. Po eſt. n. quis adulterari ex contemptu legis, occidere, furari, &c. Poſterior concluſio. Iniuſtitia que æqualitatem, quæ ad alterũ eſt corrumpit, inq. inæqualitatem peruertit, puta prout homo plus habere uult aut rerum aut honorum, minuſq. malorum, carius. ſ. uendendo aut uilius emendo &c. ſpeciale uitium eſt. Idq. inde patet quod materiam habet ſpecialem & obiectum. Concluſiones ambæ expreſsæ apud Ariſt. 6. Ethic. cap. 1 conſtitutæ ſunt ubi bifariã aliquem dicit eſſe iniuſtum, uidelicet & q̃ à legibus exorbitat, & qui plus capit atq. iniquus eſt, ſicuti & iuſtus quoque dupliciter, & qui legitime facit, id eſt legibus obtemperat, & ad commune contuetur bonum atque ille qui æquus eſt, ideſt q̃ unicuique quod ſuum eſt tribuit.

Prima concluſionis.

Rõ concluſiõis.

Secũda concl̃o.

Ariſtot.

Reſponſio autem primi argumenti rem amplius elucidabit, Reſpõdetur. n. ꝙ ſicut iuſtitia legalis dr̃ ꝑ cõparationem ad bonum commune humanum, ſic & iuſtitia diuina dicitur per comparationem ad bonum diuinum, cui cũ omne peccatum repugnet, merito in genere difinitur quod ſit dictum uel factum contra legem Dei. Atque hac ſubinde ratione omne peccatum eſt iniquitas. Dubitas autem an iniquitatis ratio illegalis formaliter conueniat uniuerſis peccatis. Apparet nanq. ita eſſe, quandoquidem peccatum nullum ſit niſi contra leges fiat. Reſponſio nihilominus eſt, ꝙ etſi commune peccatum materialiter ſit illegalis iniquitas, non tamen id uniuerſis eis conuenit formaliter. Exẽpla enim ſupra iam ſæpe poſita ſunt. Enimuero ſi furtum facias, non ceu Dei leges deſpectui habens, ſed ut cupiditati tuæ obſequaris uel homicidium perpetres, non ut bonum perturbes, commune ſed quia potis non es tuæ cedere iracundiæ, materialiter quidem illegalis es, quia diuinæ legis tranſgreſſor non tamen formaliter, quia id non habes in intentione, ſed es nihilo-

Ad primũ arg.

Dubitatio.

Solutio.

hilominus iniquus, atque iniuſtus contra particularem iuſtitiam. Si autem hæc ſcelera in contemptum legis & contra commune bonum committeres, tunc illegalis eſſes ac peruerſus ciuis. Ad ſecũdum. Ad ſecundũ reſpondetur, iniuſtitiam, quia circa omnes actiones, peculiari nihilominus ratione uerſatur non quidem directe, ſed tamen indirecte, & materialiter omnes uirtutes oppugnare, quippe quæ per diuerſas corruptas Ad tertium. affectiones, ius alienum uiolat. Ad tertiũ denique reſpondetur, quod etſi uolũtas ſicuti & ratio ad materiam omnium uirtutum ſed dilatet, nihilominus iuſtitia ſuam habet peculiarem rationẽ, ideoq. nõ omne peccatum eſt iniuſtitia.

ARTICVLVS II,

Vtrum quicunque iniuſtum facit, continuo cenſeatur iniuſtus.

CVm uirtus, auctore Ariſt. ſit quæ bonum facit habentem, ſcrutari decet, utrum uice uerſa quicunque iniuſtum facit, continuo ſit cenſendus iniu Primũ argum. ſtus & prauus? Et arguitur a parte affirmatiua. Habitus a ſuis obiectis naneiſcuntur ſpeciem, proprium autem obiectum iuſtitiæ eſt iuſtum. propriumque adeo iniuſtitiæ, iniuſtum, ergo & ex hoc quod qui iuſtum facit, iuſtus, eſt habendus, & ex hoc Secũdũ quiiniuſtũ, iniuſtus. Secundo arguitur. Oĩs uirtus eodem ſe habet modo ad propriũ actum, eadem ergo erit ratio ad omnibus uitiis quicunque autem facit aliquid intẽperatum, eſt intemperatus, ergo & quicun Tertiũ. que facit iniuſtum, erit iniuſtus. Tertio, Quicunque iniuſtum facit, peccat genere ſuo mortaliter. Nam facit contra æquitatem, uel occidendo, uel adulterando, uel furando, &c. quę omnia ſunt genere ſuo mortalia, peccatum autem mortale reddit hominem iniuſtum apud Deum, ſicuti gratia reddit eum iuſtum, ergo quicunque facit iniuſtum, eſt iniuſtus. In contrarium eſt Ariſtot. Philoſoph. 5. Ethic. ca. 8. ubi ediſſerit quẽ admodum contingat, ut quis iniuſtum faciat, qui tamen non ſubinde fiat iniuſtus.

Prima concl̃o. Quæſtio hæc in gratiam Ariſt. mota eſt nempe ut eius hic locus modo citatus exponatur. Cuius quidem doctrina una bimembri concluſione ſummatur. Cui alteram adhibebimus, ut quartum articulum Fundamẽtum. Sancti Thomæ huius germanũ, ſimul ab ſoluamus. Sit ergo prior concluſio. Non q cunque iniuſtum facit, dicendus eſt ſubinde per ſe iniuſtus, puta ſi uel ex ignorantia uel ex paſſione id faciat, ſed ille tantum q ex habitu & ex electione id audet. Quo autem concluſionis ſenſum tyrunculus etiam percipiat, meminerit ad rationem uirtutis exigi ut quis ſciens ex electioneq. faciat propter honeſtum & perpetuo, ut ex 2. Ethic. ſupra citatum eſt. Quare ſi quis, uel caſu uel quadam repentina affectione unum de ſe præſtet uirtutis actum, nõ ſubinde ſtudioſus eſt, quia non per ſe, ſed per accidens bonum facit. Id ergo ipſum Ariſ. docẽdum duxit & in uitiis. Requiritur. n. ut quis iniuſtus dicatur, non tantum quod iniuſtum faciat, ſed quod ex animi morbo efficiat, puta ex habitus corruptione. Rõ concluſiõis. Patefacit autẽ rationem hanc diuus Thomas hoc modo. Sicuti obiectum iuſtitiæ eſt iuſtum, ita & obiectum iniuſtitię, iniuſtum, puta inæquale, radix aũt propria, unde iniuſtum oboritur, eſt habitus quo potentia afficitur ad obiectum, Quare qui ex electione & habitu operatur, ille proprie iniuſtus eſt. Poteſt ergo duobus modis uſu venire, vt quis iniuſtum patrando, non fit iniuſtus. Primo, propter defectum relationis actus ad obiectum, ſ quia operans illud non intendit, nam actus ex intentione fit ſpontaneus, ac ſubinde humanus. Vnde quomodolibet quis non ultro faciat, excuſatur ne ſit iniuſtus, & cum uoluntarium ignorãtia, uſq. tollat, ſi quis, inquit Ariſt. per ignorantiam iniuſtum faciat, uel ui cõpulſus, nemini iniurius eſt, ut ſi quis tuam manum moueat, qua alium pulſes, tunc enim neque animus neque uero actio refertur applicaturque ad iniuſtum, ſed fit iniuſtum per accidens. Quare nullum eſt uitupertum, ſicuti neque quidquam comparares laudis ſi illo modo iuſtũ faceres. Secundo uero modo contingit, ut iniuſtũ faciens, non ſit iniuſtus ex defectu relationis actus ad habitũ, nẽpe quod licet obiectum ſit uoluntarium & intentum atque adeo operatio referatur ad obiectum, tamen actio nõ naſcitur ex habitu. Vt ſi qs alioqui mitis homo & probus ſubitanea iracun-

Bifariã cõtingere põt quépiã iniuſtũ patrare, neq. tñ fit iniuſtus.

iracundiæ, procella alium uulnere, tūc nō operatur ex electione, quippe quā neceſſe eſt ut deliberatio præcedat, atque adeo neque ex habitu. Colligitur ergo ex his noſtra concluſio nempe, ad hoc ꝙ quis merito nominetur iniuſtus, requiri, ut per ſe faciat iniuſtum, nam ubi id per accidens fecerit, non erit iniuſtus. Et cū habitus per actionem referatur ad obiectū, duplex eſt relatio & applicatio neceſſaria, ut per ſe faciat quiſq. iniuſtum, fiatq. iniuſtus, uidelicet, ut operatio per intētionem referatur ad obiectum, hoc eſt, ꝙ obiectum ſit uolitum, & præterea ut eadem operatio ꝑ electionem referatur ad habitū, hoc eſt nō ex paſſione, ſed ex habitu procedat. Hic nihil ambiguitatis ſupereſt, ſi modo mēs Ariſtotelica pateſcat. Enimuero ꝙ qui aut ignoranter aut ui coactus quidpiā admiſerit, neque iuſtus ſit neq. iniuſtus, euidentiam rōnis habet, quia actio, quæ ſpōtanea nō eſt minime eſt humana. Attamen ꝙ qui ſciēs & prudens ex animi ægritudine, puta ira uel alia paſſione delinquit, nō ſit iniuſtus, falſum apparet. Triplex .n. peccatorum genus diſtinguitur, ſ. ex ignorātia uincibili, puta quæ non in totum excuſat, & ex paſſione: quod peius eſt: & ex malitia, puta, ſtudio & electione: ꝙ genere ſuo peſſimū habetur. Ariſto. ergo male non admittit hūc tertium gradum. Reſpondet, aliter Philoſo. cenſere de homine iuſto atque iniuſto, ꝙ̄ apud Deum exiſtimatur. Deus nanque nō habitus, ſed actus pōderat, & ideo quicunque delinquit, quantumuis alioqui iuſtiſſimus, ſit, habeturq. apud ipſum iniuſtus. Sicut quicunque unico actu bene facit, etiam ſi nullo ſit uirtutis habitu præditus, bene de ipſo meretur. Neque uero Ariſtot. negat quin actus à paſſione profectus, ſit uituperandus, ſed hoc tantum cenſet, qđ nomina hæc, iuſtus & iniuſtus non connotant niſi habitus. Quocirca ait, id quod extra rationem, id eſt, per ignorantiam fit infortunium eſſe quod autem, malum ex ſcientia procedit ſine tamen uitio, hoc eſt ſine habitu, peccatum inquit eſt, uitium autem nō actus ſed habitus nomē eſt. Et profecto uulgari ſermone ita loquimur, Etenim ſicut una hirūdo nō facit Ver, ita neq. uno aut altero actu dicitur quis ſtudioſus, aut prauus, ſed qñ ex habitu operatur, ac perinde ſtudio & electione. Qua rōne & Theologorū ſcholæ hunc duntaxat cenſent peccare ex malitia, atq. adeo propriæ hunc ſolum haberi dicique malum. Ex his ergo colligitur poſterior concluſio. Quicunque ſciens ac prudens iniuſtum facit, hoc eſt non per ignorantiam, quæ prorſus ſit operis cauſſa, quamuis ex paſſione id ſine habitu faciat, mortaliter genere ſuo peccat. Clariſſima eſt cōcluſio. Eſt .n. peccatum mortale, quidquid charitati aduerſatur. peccatum autē iniuſtitiæ, quia uirtutem iugulat, quæ ad pacem rei publicę neceſſaria ē, charitatia generi ſuo reluctatur. eſt ergo ſuopte ingenio mortale. Dixerim, ſi non procedat ex ignorātia, quę prorſus eſt cauſſa operis hoc eſt, quæ omnino tollit culpam, nam ignorantia iuris non tollere, neque omnis ignorantia facti, licet digna ſit uenia, ut 5 Ethic. auctor eſt Ariſtot. Quin uero Pau. Miſericordiā, inquit, conſecutus ſum, quia ignorans feci. Adieci, genere ſuo, tum ad differentiā prodigalitatis, & gulæ, atque aliorum peccaminum, quæ genere ſuo non ſunt mortalia, niſi ex circunſtantijs, tum etiam ad denotandum contingere poſſe contra iuſtitiam ob materiæ tenuitatem, peccare venialiter. Horum autem examinatio ad alium pertinet locum. Ac per iſta, quæ dicta ſunt, intelligendum eſt. quod illic ait Ariſto. cap. 9. nempe falſam eſſe eorū opinionem, qui exiſtimant in poteſtate hominis eſſe, ut ſtatim faciat iniuſtum, videlicet ex electione, & qđ iuſtus nō minus quam iniuſtus poſſit facere iniuſtum ſcilicet per ſe. Errant inquit, quoniam qui optimis eſt habitibus imbutus, etiam ſi uelit non poteſt facile iniuſtum eligere, tametſi poſſet ignoranter aut ſubito motu īniuſtum facere. Vnde ortum habuit illud axioma, Nemo repente peſſimus.

Poſtrema concluſio. *Probatio.* *Ariſtot.* *Argum.* *Rñſio.* *Interpretatio Ariſto.*

Ad primum igitur argumentum reſpōdetur, habitus & actus ſpeciem ſortiri ex obiectis formaliter, ut aiunt, ac per ſe uolitis, quando autem materialiter ac per accidens. hoc eſt. ex accidenti ignorantia aut paſſione id fit, non ſufficit actus hominem, philoſophorū idiomate aut iuſtū denominare aut iniuſtum. Ad ſecundum reſpondetur, latam eſſe differentiam inter iuſtum, quod eſt obiectum iuſtitiæ, & temperatum

Ad primū arg. *Ad ſecūdū arg.*

peratum aut ſtrenuum, quæ ſunt obiecta aliarum uirtutum. Iuſtum enim & iniuſtū, quia per ſe inuenitur in rebus licet per accidēs fiat, dicitur iuſtum & iniuſtum. Quapropter in hac peculiariter virtute ingenio ſe conſtituit Ariſt. poſſe quemquā facere iniuſtum, etſi non ſit iniuſtus, obiectū autem temperantiæ, quia non eſt in reb ſecūdum earum naturam, ſed per ordinem ad agentem, quando per accidens fit, nullatenus dici poteſt temperatum, ob idq. in illa uirtute nulla opus erat diſtinctione, ſed quicunque facit temperatum, eſt temperatus, quia non erit opus ut ſit temperatum, niſi per ſe ſit intentum. Quare ſi quis caſu abſtineat, ut non eſt temperatus, ita neque facit opus temperatum, quoniam non facit quando, & vbi, & quomodo oportet. Et pari ratione quando Loth, verbi gratia, præ ebrietate cognouit filias, ut non fuit intemperatus, ita neque fecit opus intemperatū. In ſumma, diſtinctio hæc ſiue iuſti ſiue iniuſti materialis ac formalis, locum non habet in obiectis temperantiæ uel fortitudinis. Tertium autem argumentum ſatis ſolutum eſt, ubi oſtendimus, quod etſi quocunque actu iniuſtitiæ perdatur Dei gratia atque adeo apud ipſum fiat homo iniuſtus hoc eſt peccator: non tamen inde ſequitur ut inter morales philoſophos, apud quos formales denominationes non ex actu, ſed ex habitu perpenduntur, dicatur omnis peccator iniuſtus aut prauus.

Ad tertium.

ARTICVLVS III.

Vtrum quis poſſit iniuſtum pati uolens.

POſtquam viſum eſt de eo, qui iuſtum facit, ſequitur, ut de illo dicamus, qui iniuſtum patitur, utrum ſcilicet quis poſſit iniuſtum pati volens? Et arguitur a parte affirmatiua: Iniuſtum idem eſt, quod inæquale, recedit autem quiſque ſeipſum ſua ſponte lædendo perinde ab æqualitate ac ſi alium læderet, ergo & uolens poteſt iniuſtum atq. adeo iniuriā pati. Secundo, Nemo ſupplicio plectit niſi ob iniuſtitiā. Plectuntur autem ciuiliter illi qui ſibi mortem conſciſcunt. Ait enim Ariſt. 5. Ethic. c. ultimo, quod ignominia quædā inſtituta erat aduerſus eos, nempe quod ſepultura interdicebantur: ergo uolens quis patitur iniuſtum: Tertio: Facere, patique iniuſtum, relatiua ſunt, atque adeo nemo iniuſtum facit niſi alius, iniuſtum patiatur. Cōtingit autem, ut quis iniuſtū faciat volenti illud pati, vt ſi carius iuſto uendat aut pecuniam ſub fęnore mutuet: ergo poteſt quis uolens iniuſtum pati. In contrarium eſt, quod iniuſtum pati contrarium ei eſt, quod eſt facere iniuſtum: ſed vt præcedenti articulo definitum eſt, nemo iniuſtum facit niſi uolens: ergo nullus id niſi nolens patitur.

Primū argum.

Secūdū

Tertiū.

Et hic quoque articulus gratia impetrandi Ariſtot. adhibitus eſt, qui. 5. Ethico. cap. 9. & ſequentibus conſtituit, neminem iniuſtum pati ſeu iniuriam, dum ſua id ſpōte patitur. Doctrina autē eius per duas cōcluſiones patefit. Prior eſt, Nemo per ſe & formaliter loquendo, iniuſtum neque facere poteſt, niſi volēs, neque pati, niſi nolēs, Cōcluſio eſt, quæ luculenta fulcitur naturali iſta ratione; Quemadmodum de ratione intrinſeca actionis eſt ut ab agere procedat, ſic & de intrinſeca ratione paſſionis, vt ab alio fiat, paſſo non conferente vim. Ex quo Ariſt. 3. & 8 Phyſi colligit, nō poſſe idem eſſe omnino agens & patiens, imo oē quod mouetur, ab alio moueri. Principium autem hominibus agendi proprium eſt voluntas Vnde illud proprie dicitur homo facere, quod à ſua egreditur voluntate, idque à contrario pati, quod renuente eius uoluntate de ipſo fit, non pati eſt uinci ac ſuperari. Vbi autem quis volens patitur, vim ad id confert & cauſſam, ac ſubinde agere potius dicitur, quàm pati, fit ergo ut per ſe formaliter loquendo nullus, niſi nolens quidpiam patiatur. Immo hoc ipſum eſt pati, quod uiolentiæ obnoxium eſſe. Poſterior concluſio. Nihil uetat quo minus quilibet per accidens ac materialiter loquendo, uolens patiatur iniuſtum, ſicuti & nolens per accidens poteſt facere iuſtum. Probatur concluſio. Vt ſi quis ignorans, id fieri de ſe conſentiat quod ſibi malum eſt, ut cum ebrius Loth à ſuis filiabus deceptus inceſtum perpetrauit, & Iacob ignorans ſtuprum admiſit, aut cum neceſſitate coactus, mutuum ſub fœnore recipit. Circa has concluſiones primum oīum adno-

Prima concluſio.

Rō concluſiōis.

Ariſtot.

Probatio concluſiōis.

Secūda concluſio.

tauerim, quod licet ius & iuſtum idem ſit, tamen vſitato more loquendi, iniuriam pati, non eandem ferre uidetur diſtinctionem quam iniuſtum pati. Non inquam ita proprie quis dicitur iniuriam pati materialiter, ſicut iniuſtum pati. Imò iniuriam pati ſemper pro eo vſurpari uidetur quod eſt iniuſtum per ſe pati, puta nolentem ac renuētē.
Argũ. Atqui hinc originem duxit illud iuris axioma Scienti & volenti non fit iniuria. Sicuti neque iniuriam irrogare nemo dicitur, niſi qui ſciens ac prudens iniuſtum facit. Contra hanc autem concluſionem affert ſe illi co argumētum, quod ſi nullus uolens iniuria afficeretur, conſequens inde fieret, ut nemo quamuis metu in aliquod pactum conſentiret, poſſet de iniuria conqueri, quod tamen falſum eſt. Nam matrimonium, quod per conſenſum metu mortis extortum contrahitur, iura propter iniuriam diſſoluunt. Quod ſi quis uim argumenti repellere co-
Solutio. gitauerit, dicens eum qui metu conſentit ſub conditione id nolle, contra eum ſtare uidetur Ariſto qui 3. Ethic. ait, Eum qui in genere nollet, in particulari tamen uult, ſimpliciter velle, ut qui in naufragio merces
Rſſio. eiicit, licet nollet, nihilominus ſimpliciter uult. Reſpondetur nihilominus conditionē illam quam Scholaſtici nolleitatem appellant, ſatis eſſe, ut quis cenſeatur iniuriam paſſus tametſi ſimpliciter uelit, dummodo
Replica conſenſus ille contra ius extorqueatur. Nā iniuriam pati idem eſt, quod proprio iure priuari. Quocirca dum quis iure in ſupplicium rapitur, quantumuis ſit nollens, nullā patitur iniuriam. Et ſi tunc optio illi offerretur, ut ſi uellet, exempli gratia, meretricē ducere, aut triremibus addici, donaretur uita, nulla ei fieret iniuria, etiā ſi mallet mortem abſque illa conditione euaderet. Ex quo rurſus fit, ut q aſtu & fraude ſeductus iniuſtum patitur, iniuriā quoque per ſe patiatur, ac ſi vi conſentiret, quia non facit ultroneus.

Ad primũ arg. Ad primum igitur argumentum reſpondetur quod nemo ſua ſponte erogans bona, quæ non debet, ullam facit iniuſtitiam neque inæqualitatem, nam cum ſuæ ſit uoluntate ſuorum dominus, eadem poteſt & donare ſua, & pati ut expolietur. Sed arguis S quis bona ſua decoquat, uidelicet ſi alendam habens familiam, prodige ſuam ſubſtantiam effundat, illi qui accipiunt, iniuriam ei irrogare uidentur, & tamen ipſe abſolutiſſima uoluntate eam elargitur. Re- Solutio. ſpondetur, quod quamuis prodigus ille delinquat, nihilominus accipiens nullam illi facit iniuriam, ſed fortè familiæ ad quam quodammodo illa bona pertinebant. At uerò non his præſſius tractandis locus eſt hic accommodus. Secundi autem argumē- Ad ſecũdũ arg. ti vulgata reſponſio eſt, ſingularem perſonā biſariā poſſe conſiderari, uno quidē modo ſecundum ſe abſolutè. Qua utique ratione nullam ſibi poteſt iniuſtitiam facere. Cum n. ſeipſum quiſpiam uel infamat, uel mutilat, uel occidit, facit quidem contra charitatem, qua ſeipſum diligere tenetur minime tamē cōtra iuſtitiā, tũ quod iuſtitia nō eſt niſi ad alterum, tum quod ſciens ipſe ac volens patitur. Secundo modo poteſt conſiderari inquantum eſt reipublicæ mēbrum, Deiq; figmentum & imago. Atq. hac ratione, qui ſeipſum occidit, iniuriam irrogat tum ciuitati, tum præcipue Deo. Ac proinde tam ciuili quam diuina lege ſupplicium pendit. Sententia eſt Ariſt. 5. Eth. cap. 11. Attamen non inde inferendum eſt rempublicam dominium habere uitæ, & mortis perinde ac Deum, neminem nāque ceu dominus occidere poteſt, quemadmodũ unus quilibet ſine cauſſa ſuum poteſt armentum aut pecudem mactare, ſed tanquam iudex propter culpam, de quo latius libro proximo, ſub titulo De dominio. & rurſus libro quinto, ſub titulo, De homicidio. Eodem modo qui alium, id quidem optantem ac deprecantem interfecerit, cuius exemplum in armigero habes qui Saulis iuſſu ipſum interemit, iniuriam etiam facit, non id iubenti, ſed Deo qui uitæ dñs eſt, & reipublicæ quæ cuſtos eſt uitæ. Sed nunquid poterat Rex ille alteri iubere, ut ſe occideret? quādoquidem ſupremam habet poteſtatem. Reſpondetur neutiquam Q̃ō parua. principem poteſtatem habere interficiendi innocentem, ac multo minus præcipiendi homicidium ſui, ſi tamen tantam exercuiſſet tirannidem poſſet iudicem ſuper ſe conſtituere, qui ſe iure perimeret. Ad ter- Ad tertium. tium denique reſpondetur, quod agere patique iniuſtum, ſi materialiter accipiatur, ubiq; ſe ut correlatiua conſequuntur. Nemo enim facere iniuſtum poteſt, niſi ali

cui

eſt quiid patiatur, neque verò pati, niſi ab aliquo qui id faciat. At uero ſi locutio ſit formalis, quoniam hoc perpendendum eſt, ex uoluntate agentis & renitentia patientis poteſt contingere, ut quiſpiam iniurius alteri ſit, & tamen alter nullam patiatur iniuriam. Vt ſi quis, v. g. aliquid alteri faciat animo lędendi & nocendi, quod tamen alteri nihil nocet, ut ſi alteri uendas rem pluris, quàm ualet, animo fallēdi, tamen alter ſciēs & prudens uult ex ſua liberalitate illud dare. Nam ſi ex egeſtate emere cogitur, aut ad uſuras accipere, licet ſimpliciter dare uolit, tamen quia dare nollet, iniuriam, ut dictum eſt, patitur.

QVAESTIO IIII.

DE IVDICIO.

S. Thom. 2. 2. quæſtio, 60.

ARTICVLVS I.

Vtrum iudicium ſit actus iuſtitiæ.

QVanduquidem de habitu iuſtitię dictum eſt, deq; eius cōtrario iniuſtitiæ: habētes verò ſit propter habitum, ſubſequitur ut de eius potiſſimo actu dicamus, qui eſt iudicare, utrū ſit actus iuſtitię? Et arguit à parte negatiua. Vnuſquiſque, in-
Primum argum. Ariſtot. quit 1. Eth. Ariſt. bene iudicat quę cognoſcit, ergo iudiciū ad uim cognoſcitiuā attinet. Vis autem cognoſcitur in moralibus prudentiam perficitur, ergo iudicium functio eſt intellectualis prudentię potius quā iuſtitię, quæ eſt in uoluntate. Secundo,
Secūdū. Apoſtolus 1. ad Corinth. 2. Spiritualis, inquit, iudicat omnia; homo autem per charitatem fit ſpiritualis: quę per Spiritum ſanctum cordibus noſtris infuſa, illa à terrenorum affectu perpurgat, ergo iudicium officium eſt potius charitatis, quam iuſtitiæ. Tertiò: Vniuſcuiuſq; uirtutis proprium
Tertiū. eſt rectum in ſua propria materia iudicium perficere. Nam ut 3. Ethi. cap. 4. ait Philo-
Ariſtot. ſoph. ſtudioſus quiſque eſt regula eorum quę facienda ſunt. Illæ namque res, inquit iuſtę ac temperatę dicuntur, quæ tales ſunt quales uir iuſtus agit ac temperatus. Non
Quartū. ergo iuſtitiæ proprium eſt iudicare. Quartò Iudicare non niſi ad iudices & principes ſpectare uidetur: iuſtitia autem uniuerſalis etiam ſubditis communis eſt; ergo iudicium non eſt propriè iuſtitiæ munus. In contrarium eſt illud Pſal. Quouſque iuſtitia conuertatur in iudicium.

Quæſtio unica diſſoluitur concluſione. Iudicium actus eſt maximè proprius iuſtitiæ. Concluſio ex ipſo nominis ſonitu, & Concluſio reſpōſiua.
compoſitione fit manifeſta Iudicium enim idem eſt, quod dictio iuris & iudicare, idē quod ius dicere, & iudex, idem quod ius Probō.
dicēs. Quo fit vt iudicare proprius ſit actus circa ius. Ius autem, ut ſupra dictum eſt, eſt obiectum iuſtitiæ, puta iuſtum illud, quod per iuſtitiam cōſtituitur in rebus ergo iudicare ſecundum ſuam primæuam ac natiuam ſignificationem, idem eſt, quod decernere ac definire id quod iuſtum eſt & ius, recte autem cenſere, ac definire rem aliquam procedit ex recto affectu atque habitu, quo quis ſe habet erga eandem rē. Nā
ut 3. Eth. c. 5. ait Philoſ. qualis unuſquiſque Ariſtot.
eſt, talis ſibi uidetur finis, ut qui caſtus eſt, bene iudicat de venereorum abſtinentia, & qui ſobrius, de abſtinentia ciborum: ergo eadem ratione proprius actus iuſtitiæ eſt, iudicium rectum, hoc eſt recta determinatio iuſti. Vnde Ariſtot. 5 Ethicor. ca. 4. ait omnes ad iudicium tanquam ad iuſtū animarum confugere. Eſt enim iudex quaſi uiuens ac loquens iuſtitia.

Nulla in concluſione latet dubitandi ratio præter illas, quas argumenta facta pe-
tunt. Primum igitur ſciolos atq. ex Diale- Ad primū arg.
cticis emergētes fallere poſſet, utpote quibus re in cortice aſpecta apparere poſſet iudicium ſecundum ſuam genuinam ſignificationem eſſe potius actum rationis, quā iuſtitię, eo ꝙ iudicare idem eſt, quod ius dicere: dicere autem eſt loqui, quod non uoluntatis, ſed intellectus munus eſt, uoces enim ſunt ſigna conceptuū, atq. adeo quales loquutiones uoce proferuntur, tales intellectus prius format. At uero res penitius inſpecta aliter ſe habet. Enimuero cum nomen iudicij a iure deſcendat, fit, ut primū fuerit impoſitum, ad ſignificandū rectā definitionem iuſtorum. Sed deinde deriuatū eſt ad ſignificandam in uniuerſum rectam definitionem aliarū virtutum circa propria obiecta, tā ī ſpeculatiuis. ꝙ in practicis, pu-

ta rectã de finitionẽ in materia temperãtiæ ac fortitudinis, &c. Ac perinde in ſcientiis id, quod dicit adæquationẽ obiecti ad intellectũ. In omnib. aũt ad rectum iudicium duæ ſunt uirtutes requiſitæ, ſ. & quæ iudicium proferat & quæ potentiam iudicãtis diſponat, ut idonea ſit atque apta ad iudicii rectitudinem. Prius autem propium eſt rõnis, cuius eſt loqui, ut modo oſtẽdebamus, poſterius uerò proprium eſt habitus bene afficientis potentiam ad obiectum: Qui quidem habitus de rebus ſpeculatiuis, eſt ſpeculatiuus exiſtens in intellectu; in practicis autem eſt habitus afficiẽs appetitũ, nempe in materia tẽperantiæ, habitus temperantię in materia fortitudinis, habitus fortudinis. Nemo. n. rectiſſime iudicabit aggredi, quãdo oportet, eſſe bonum, niſi qui fortis eſt; neque cenſebit melius, moderamine ciborum uti, quam illis immergi, niſi qui temperatus ſit. Eadem ergo ratione iudicium eſt opus iuſtitiæ tanquam inclinantis hominẽ ad rectum iudicium, prudentiæ autem, tanquam proferentis. Hæc. n. uirtus in omniũ uirtutũ materijs iudicia profert. At uero ut recta ſint, habitus, morales affectum præparant.

Duæ virtutes requiruntur ad rectũ iudiciũ.

Quæſt.

Quòd ſi ruſus ſciſciteris, utri ergo harum uirtutum magis eſt proprium munus iudicare? Reſpondetur, quod propinquius conuenit rationi, & prudẽtiæ a qua profertur, ſed tamen potiſſimum conuenit iuſtitię, vnde hẽt vt ſit rectum. Quocirca Philo. 6. Eth. c. 12. Virtus inquit, moralis eſt, quæ propoſitum ipſum efficit rectum prudentia uerò quæ circa media negotiatur. Atqui per hæc rõ claret cur oẽs uirtutes prudentiæ cõnectuntur. Nam cum prudentia ſit, recta in omni materia morali iudicia proferre, quã rectitudinẽ a morali uirtute recipit, nõ põt eſſe prudẽs, niſi qui ſit omnibus uirtutibus præditus, neque vice uerſa, ulla moralis uirtus ſtatum habebit uirtutis ſine prudentia quippe ſine qua nequit ſuũ exequi propoſitum.

Solutio.

Philoſophus.

Rõ quare virtutes cũctę prudẽtię cõnectũtur.

Secundũ argumentum hoc euincit, quod charitati competit recte iudicare circa diuina, erga quæ afficit appetitum ut per donũ ſapientię rectum feratur iudicium, iuſtitia uero afficit erga iuſtum naturale, & humanum voluntatem, vt iuſtus per prudentiam idoneum quoque proferat de ipſis iudiciũ.

Ad ſecũdũ arg.

Ad tertium verò reſpondetur quod etſi omnibus ſit virtutibus commune affectum parare ad rectũ iudiciũ circa ſua propria obiecta, eſt tñ dñia, quod cum reliquę virtutes, vt crebro dictũ eſt, hominem ordinent ad ſeipſum, iuſtitia verò ad aliũ, & unuſquiſque ſit ſuorũ dominus, nõ ãt eorũ q̃ ſunt, ad alterũ, fit, vt in cæteris virtutib. non ſit requiſitũ iudiciũ niſi particulare ipſius ſtudioſi, in materia autem iuſtitiæ neceſſarium ſit præterea ſuperioris, qui inter duos litigatores dijudicet. Quapropter iudicium peculiarius uirtuti iuſtitiæ adſcribitur, quam aliarum cuipiam.

Ad tertium.

Ac perinde reſpondetur ad quartũ, quod etſi priuatim iudicare etiam conueniat ſubditis iuſtitia pollentib. tamẽ quia hęc uirtus architectonice in principe præſidet, in ſuiſque miniſtris eius proprie cõgruit eiuſdem uirtutis potiſſimus actus, qui eſt iudicare, iuſque dicere.

Ad quartum.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum iudicare ſit licitum.

Conſtituto cuiuſnã ſit uirtutis iudicare, ſubſequitur ut perſcrutemur an ſit licitũ. Et arguitur à parte negatiua. Pæna non infligitur niſi pro culpa decernitur aũt iudicantibus ea pæna, qđ iudicabũtur, ſcđm illud Matt. 7. Nolite iudicare, & non iudicabimini, ergo iudicare licitum eſt.

Primum arg.

Secundo, Peccatori iudicare non licet, ſecundum illud ad Rom. 2. Inexcuſabilis es ò homo omnis qui iudicas, in quo. n. alterum iudicas, teipſum condemnas: Eadem enim agis que iudicas. Nemo autem eſt a peccato immunis. Nam ſi dixerimus, ait Ioannes quod peccatum non habemus nosipſos ſeducimus, nemini ergo licitum eſt iudicare.

Secũdũ argu.

Contrarium nos autem cohortatus illud Deu. 16. iudices & magiſtros cõſtitues in omnib. portis tuis, ut iudicent populum iuſto iudicio.

Cum articulo proximo definitum fecerit, iudicium eſſe actum iuſtitię, inde fit cõſequens iudicare eſſe licitum. At vero non ideo otioſus eſt præſens articulus, quippe qui non tam adhibetur ad id demonſtrandum, quam ad enarrandas conſtituendaque conditiones, quæ ad iudicium requiſitæ ſunt, ut ſit rectum. Quapropter concluſio non tam titulo ad formam reſpondet, quã ad æquitatem recti iu-

dicii. Concluſio autem eſt. Vt unumquod libet iudicium rectum ſit, tria exiguntur, nẽ pe ut procedat & ex iudicis auctoritate, & ex iuſtitiæ affectione, & ex prudentiæ recti tudine, quorum quolibet deficiente iudiciũ erit uitioſum, ac ſubinde illicitum. Proba tur concluſio: Iudiciũ, ut dictũ eſt eatenus eſt rectum ac perinde licitum, quatenus a ctus eſt iuſtitiæ. Ad hoc aũt ut ſit actus iuſti tię, triæ hæc commemorata requiruntur, er go eadem omnino ſunt ad rectum iudiciũ neceſſaria. Probatur poſterior præmiſſa. Pro pria .n. iuſtitiæ uis eſt coactiua, cogere autẽ nemo poteſt alterum niſi illi ſit ſubditus. Quod naturalium exemplo conſtat. Agens nãque paſſum non uincit, niſi ſit ſibi intra ſuæ actiuitatis periodum ſubiectum, requi ritur ergo principis iudicisque auctoritas. Vnde Paul. ad Rom. 14. Tu quis es, qui iu dicas alienum ſeruum? Domino ſuo ſtat, aut cadit. Atque adeo cum ſit uniuerſalis oĩum dñs, nemo inter mortales legitimus eſt iudex, niſi qui ab ipſo iudicandi aucto ritatem acceperit. Quocirca ad Rom. 13. Nõ eſt, inquit, ptãs niſi a Deo &, Qui pote ſtati reſiſtit, ordinationi Dei reſiſtit. Et in ſrà quemcunque iudicem ait eſſe Dei mi niſtrum, uindicem in iram ei qui male a git. Qũo aũt hæc ptãs à Deo in hoĩes per legẽ naturæ deriuetur, libro proximo ſub titulo, De dominio, elucidabitur. Secundũ, vt proxime dicebamus, quod ad rectitudi nem iudicii requiritur, eſt ut proficiſcatur ab affectione & inclinatione iuſtitiæ, quod nulla alia indiget probatione, quàm quòd iudicium eſt proprius huius uirtutis actus, tanquam animum ad iuſtum afficientis.

Cõcluſ. inſigua. *Probatio concluſiõis.* *Paulus.*

Quocirca ſi quis iudicum iuri alterius par tis quidpiam adimat, quod alteri tribuat, ſubſtantiam iuſtitiæ ſubuertit. Tertium au tem, quod iudicij rectitudo poſtulat, eſt of ficium prudentiæ, cuius munus eſt iudiciũ proferre. Quapropter qui ius dicit, iuſtum que inter litigantes conſtituit, non tamen quando, ubi & quomodo ſecundum leges oportet, hac parte demolitur iuſtitiæ uirtu tem. Vnde iudicium cui auctoritas deeſt præſidentis, dicitur vſurpatum: cui autem iuſtitiæ ſubſtantia, nuncupatur iniquum: ſed quod fit abſque prudentia, ſi abſit iu ris ordo, cenſetur ſuſpectum, ſi ve ò ex le nitate & abſque legitimis probationibus proferatur, eſt temerarium. Circa harum autem conditiones ſingulas hoc primum animaduertito quod ſingularum defectus genere ſuo facit mortale peccatum. Iudex inquam qui uel nullam habens auctorita tem, vel alienam uſurpans, eum iudicat qui ſibi non ſubditur lethaliter peccat, ut ſi iudex ſecularis in clericorum cauſſas ſe inferat, etiam ſi à iure excommunicatus nõ eſſet, ipſo facto mortali culpa commacula retur, perinde ac ſi priuata eſſet perſona, imo & eo grauius, quod obtentu publicæ auctoritatis id faciat. Et ſi clericum bonis ſuis priuaret, uere eſſet latro, & ſi occideret, uerè homicida. Secunda etiam conditio eſt oculatè perpendenda. Aſſertum .n. illud quod iudicium debet ex affectione & incli natione iuſtitiæ procedere, amphibolũ eſt, trinumque poteſt exhibere ſenſum. Primus eſt vt non fiat contra iuſtitiam. Atque hic eſt legitĩmus, vt ſcilicet unicuique ſyncere tribuatur, quod ſuum eſt. Cuius idcirco de fectus reddit iudicium iniquum. Secun dus eſt, vt iudicium procedat ex affectu iu ſtitiæ. Atqui huius defectus nunquam eſt peccatum mortale. Enimuerò ſi iudex iu ſtam ferat ſententiam, licet hoc non faciat ex habitu uel amore iuſtitiæ, quia impro bus homo eſt, non peccat mortaliter, ſed eſ ſet ueniale delictum. Nam iudex cum ſit iu ſtitiæ cuſtos, eius affectu dẽt ſemꝑ iudicare. Tertius deniq; ſenſus eſt, ut iudicium non feratur ex alio prauo affectu ſcilicet odio, amore, uel cupiditate: Atque huius defe ctus, peccatum erit ſecundum affectum ex quo procedit. Exempli gratia, Si iudex eũ qui uere latro eſt, ac legitime talis compro batus, patibulo affigit ex odio, non quidẽ peccat contra iuſtitiam, ſed tamen contra charitatem, & ſi cupiditate pecuniæ id fa ciat, nõ quidẽ iniquus, ſed auarus erit & ſi cupidine inanis gloriæ, tũc erit uanus, qđ uenialiter peccabit. Quocirca licet ex odio occidat, non cenſebitur homicida, ſicuti ſi eſſet priuata perſona, quandoquidem ius habet occidendi. Defectus etiam tertiæ cõ ditionis erit peccatum mortale, Vt ſi re gulas & circunſtantias iuris prætermittat, & dum perſona priuata leuiter, ac teme re de occultis iudicat. Poteſt autem fieri ueniale ex leuitate materiæ, ut ſi iudex le ues aliquos terminos iuris miſſos faciat,

Documentum. *Aliud aduertẽdum.*

aut ſi quis quépiã de re leui leuiter iudicet, ut in articulo proximo dicturi ſumus.

Ad primũ arg. Auguſt. Ad primum igitur argumentum uarie à ſanctis patrib. reſpondetur. Auguſt.n. in ſermone domini in mõte, ait illic prohiberi iudicium temerarium, quod eſt de cordium intentione, aut de rebus incertis & occultis, de qua temeritate articulo proximo incundus eſt ſermo. Hilarius Hilarius uerò ait prohiberi diuinorum iudiciũ, quæ cum captum exuperent noſtrum, non ſunt à nobis humanis regulis iudicanda, ſed ſimpliciter credenda. Chryſoſto. Sed Chryſo. ait prohiberi iudicium ex animi amaritudine, de quo modo dicebamus. Et quamuis iſtæ omnes expoſitiones oſculandæ ſunt, illa tamen Auguſtini genuina eſſe cenſetur textui. Ad ſecũdũ arg. S. Tho. Ad ſecundũ argumentum diuus Thom. diſtinguens, reſpondet, videlicet iudicem qui eſt in graui peccato publico, non poſſe iudicare alios qui ſimilium aut minorum rei ſunt, præcipue quando illa peccata ſunt publica. Et allegat pro ſe Chryſoſt. id exhortantem ſuper illud Matth 7. Nolite iudicare, & non iudicabimini. Si uerò iudicis peccata occulta ſint, poterit quidem ſimiles peccatores condemnare, ſi id cum humilitate faciat. Quod ſententia Aug. confirmat, qui in libro de ſermone Domini in monte ait, Si inuenerimus nos in eodem uitio eſſe congemiſcamus, & ad pariter conandum nos inuitemus. In hac autem reſponſione primum adnotandum eſt fuiſſe V vicleff eiuſque aſſeclas (V vicleff) qui aſſeuerauerunt per quodcunque mortale peccatum una cum Dei gratia amitti & rerum dominium & omnẽ iudicandi poteſtatem, quæ Dei largitate recipiuntur, de qua hæreſi libro ſequenti ſub titulo, De dominio, nonnullam ſumus facturi mentionem. Opinio quorundam. Sed hac tamen prætermiſſa hæreſi, fuerunt, ſuntque catholici, qui aiunt iudici qui delictis ſordet, crimen eſſe ſententiam in alium ferre peccatorem, non ſolum ſi in peccato ſit publico, propter ſcãdalum, uerum etiam ſi ſit in occulto, quia officium iuſtitiæ ex affectu eiuſdem uirtutis non præſtat. Rõ primæ opinionis. Qui enim in uno eſt ſcelere, omnibus orbus eſt uirtutibus atque adeo iuſtitię habitu caret. Vnde citatus Paulus, inexcuſabilis es o homo (.ſ. peccator) omnis qui iudicas, &c. Secũda. Et ſecundo ad idem arguitur, cum iudex ſit Dei miniſter, debet ei dum alium iudicat, aſſimulari, ſecũdum illud Leu. 19 Sancti eritis, quoniam ego sãctus ſum. Imò & ratione naturali id ipſum conſtabilitur. Tertia Phyloſophus. Docet.n. Philoſophus 2. de anima, uiſum qui de coloribus iudicat, ab omni eſſe colore alienum, alias colorem quo inficeretur, in nullo poſſet obiecto percipere. Quarta. In ſumma, quicunque ſacerdos in peccato exiſtens quantumuis occulto, ſi minus in ſacerdotale in adminiſtrandis ſacramentis exerceat, mortaliter peccat, ut cum aliis Theologis diuus & Thomas conſentit 3. parte q. 64. art. 6 ergo eodem modo qui in peccato poteſtatem iuriſdictionis exercet. Nam ſicut poteſtas ordinis, ita & iuriſdictionis, ut ait Pau. ad Rom. 13. à domino Deo eſt. Paulus. Accedit & c. quæſitum. de temporibus ordinandorum. ubi id admoneri uidemur. Poſtrema rõ. S.Tho. Fuitq; ergo adeo celebris hæc opinio ut etiam S. Thom. ei aliquãdo ſubſcripſerit, nẽpe in 4. diſtinct. 19. q. 2. art. 2. ubi indiſcriminatim ſiue peccatum iudicis publicum ſit, ſiue occultum, aſſerit peccatũ eſſe mortale alium peccatorem ſolenniter condẽnare. Prima propoſitio de mente S.Tho. Caieta. Quapropter & Caietanus quolibeto 2. q. 14. de hac re diſputauit. Verum tamen his nihil obſtantibus merito diuus Thomas ſententiam in ſumma emẽdauit, hic.ſ. & loco citato tertia parte, quæſtione 64 ut occultum peccatorem qui iudex eſt non cenſeat mortaliter delinquere iudicando. Colligimus ergo ſententiam hiſce propoſitionibus. Prima: Iudici qui occulto irretitus eſt ſcelere, quantumque grauiſſimo, nihil excommunicatus ſit uel ſuſpẽſus, ſubditos condemnare, ſiue de eodem crimine ſiue de alio diſſimili, licet. Rõ pſatæ aſſertionis. Ratio eſt, quod nihilominus eiuſmodi iudex habet iudicandi titulum. Eſt.n. hæreſis id negare. Itẽ poteſt habere prudentiam, & animi ſeruãdi unicuique ius ſuũ, nihil ergo illi deeſt, quo minus poteſtate iudicandi utatur. Solutio quarti argumẽti. Secus, ſi eſſet hæreticus, qui rõne excommunicationis iudex ſedere non poteſt. Neque eſt ſimile de ſacerdote, qui in peccato ſacramenta adminiſtrat, nam ad hoc munus requiritur poteſtas ordinis, in cuius collatione confertur gratia, per quam dignus efficiatur atque idoneus adminiſtrandi ſacramenta, quibus gratia confertur. Et ideo ſanctitate, ut aiunt, quam aliis pręſtat, uigere debet. Et hoc pciſè decretũ eſt in ca.

quæſitum.

quæſitum. Aliter aũt cenſendum de poteſtate iuriſdictionis. Reliqua uerò argumenta id tantum euincunt, quod ſit quædã decẽtia, ut qui alios iudicat, talem ſe gerat, quales ſubditos vult eſſe quos condemnat: & ideo forſan erit veniale peccatum, cũ peccator peccatorem condemnat. Nam ut ſupra diximus, facere iuſtum non ex habitu iuſtitiæ, non eſt peccatum ſi fiat ex affectione eiuſdem virtutis, perque eius actum, & peccator quãuis careat iuſtitia infuſa, põt tamẽ habere acquiſita. Sed erit ueniale peccatum, eo quod cũ quis alium iudicat, profitetur ſe mundum eſſe à crimine, & ideo ſi non eſt talis, eſt quodammodo hypocrita quem taxat illic Chriſtus. Quid uides feſtucam in oculo fratris tui, & trabem in oculo tuo non uides? Hypocrita, eijce prius trabem de oculo tuo, &c. Sed quia iniuriam nõ facit, non peccat mortaliter. Illud autem Apoſtoli ad Roma. 2 In quo alterum iudicas te ipſum condemnas, non ſic intelligitur (ut ait S. Thomas) ac ſi ſimile peccatum, cõmittat, ſed quod alium cõdemnando, oſtendit ſe dignum eſſe, quæ ſimili ſententia condemnetur, iuxta verbum Domini. Luc 19. Ex ore tuo te iudico ſerue nequã. Poſtrema propoſitio S. Thomæ eſt, quod publicus peccator alios cõdemnas, mortaliter propter ſcãdalũ peccat: nã tunc iuſtitia in vilipẽdium uenit apud populum nempe qui uidet non habere eandem uim in iudice quam, exercet ipſe in ſubditos. At uero licet in genere ſuo peccatum ſit mortale, poteſt nihilominus fieri veniale ex læuitate materiæ. Et ideo adiecit S. Tho. ſi, ſit in grauioribus criminibus, & præcipue ſi ſit in ſimilibus ut ſi eſſet ipſe publicus latro, & nihilominus latrunculos perſequeretur: aut ſi publica admitteret adulteria, & adulteros nihilominus iudicio premeneret. Nam ſi eſſet, verbi gratia, fornicarius, & latrocinia homicidiaq vlciſceretur, non eſſet mortale ſcandalum. immo quando crimen non eſſet infame: nullũ eſſet ſcandalũ, ut ſi per auaritiã nõ eſſet eleemoſynarius quando deberet.

Ad alterũ argu. eiuſdem opinionis.

Poſtrema ppoſitio.

Ratio.

ARTICVLVS III.

Vtrum iudicium temerarium, puta ex ſuſpicione procedens ſit licitum.

IN ſuperioribus articulis de iudicio ſu dicis, quẽadmodũ ſit licitum, diſputatũ eſt. In hoc autẽ ſequitur ut de iniquo iudicio, quod non ſolum publico iudici, uerum & priuatis uniuerſis contingere ubiq. aſſolet, dicendum ſequitur, utrum .ſ. dum temere ex ſuſpicione procedit illicit? Standũ .n. à parte negatiua argumẽta. Primum: Suſpicio uidetur eſſe opinio ĩcertata de aliquo malo. Ait .n. Philoſophus 6. Ethic. ſuſpicionem ſe habere & ad uerum & ad falſum: de ſingularibus autem contingentibus haberi à nobis opinio nequit niſi incerta. Cum ergo humanum iudicium de humanis actibus ſingularibus & contingentibus concipiatur, ſi nullum licitum eſt iudicium ex ſuſpicione, nullatenus iudicare licet. Secundò, per omne iudicium illicitum irrogatur alteri iniuria, nam cum iudicium rectum ſit actus iuſtitię, fit ut corruptum, ſit actus iniuſtitiæ per ſuſpicionẽ autem quę ĩtus in mente latet, nulla proximo irrogatur iniuria, ergo non eſt illicita. Tertio ſi iudicium ex ſuſpicione eſſet illicitum, atque adeo, ut modo dicebamus, actus iniuſtitiæ, cum iniuſtitia genere ſuo ſit peccatum mortale, fieret vt omnem temerariũ iudicium eſſet genere ſuo lethale crimen. cõſequens tamẽ eſt falſum, nam ut gloſſa Auguſtini habet ſuper illud 1. ad Cor. 4. Nolite ante tempus iudicare, ſuſpiciones vitare non poſſumus ergo iudicium ex ſuſpicione non eſt illicitum. Cõtrarium autẽ vnanimiter doctores cõfitentur cum Chryſoſtomus ſuper illud Matth. 7. Nolite iudicare, &c. ubi ait, Dominus hoc mãdato nõ prohibet Chriſtianos beneuolentia alios corripere, ſed ne per iactantiam iuſtitiæ ſuæ Chriſtiani Chriſtianos deſpiciant, ſolis plerumque ſuſpicionibus odientes cæteros & condemnantes.

Primum argum. *Ariſtot.* *Secũdũ.* *Tertium* *Gloſſa.* *Chryſo.*

Quæſtio hæc præcipua eſt & ad humanos vſus intellectu neceſſaria, quam ideo vt perſpicue definiamus, animaduertendum eſt, temerarium iudicium multis nominibus eſſe exiſtimandum. Primum de ſua ipſius ſubſtantia; ſcilicet utrum de alterius malo addubites, an uero ſuſpiceris per incertam opinionem, uel ſorte certam ſententiam feras. Secundo de cauſis, quibus ad ſic iudicandum affectus es. Tertio, ex coniecturis quæ in talem te ſuſpicionem pertrahunt. Et quarto denique ex obiecto, nempe ex quantitate illius

Fundamẽtũ diluendæ qõnis aprime vtile.

Quatuor gra

illius mali, quod alteri iudicando impingis. Hæc ergo ut lucide euoluamus, rẽ ab ipſa iudicii ſubſtantia exordiamur. Igitur etſi D.Th. tres duntaxat dignoſcat, tamen quo perſpicacior ſit oratio, quatuor gradus operæpretium eſt diſcernere temerarii iudicii, ſi tamen dubietatem illi annumeres. Primus eſt dubietas, dum ſ. animus pendulus eſt, neutri parti contradictionis aſſenſum perhibens. Vt ſi anceps hæreas, an proximus tuus aliquo ſordeſcat crimine, nullum tñ proferens aſſenſum aut affirmatiuum aut negatiuũ. Quare gradus hic non eo attingit, ut ſit iudicium temerariũ, quoniam nullum ſecum affert iudicium. Secundus gradus eſt ſuſpicio, quę eſt aſſenſus unius partis contradictionis cum formidine alterius, quam Dialectici cum philoſopho 6. Eth. appellant opinionem.

Gradus temerarii iudicii.

Quid ſuſpiciõis nomen deſignet.

Attamen impræſentiarum tria connotat Suſpicionis nomen. Primum ut dictum eſt aſſenſum cum formidine, ſ. ꝙ ita aſſentias uni parti ut nõ ſis omnino firmus, ſed uacilles circa alteram. Secũdo qualitatem obiecti. Nam & ſi opinio indifferens ſit ad bonũ & malum, tamen ſuſpicio Latine in malũ ſonat. Dicitur.n. quis in ſuſpicionem uenire, aut ſuſpicione laborare, quando ſiniſtra de illo concipitur habeturve opinio. Etenim ſi ſit de re bona, potius dicitur bona exiſtimatio. Tertio connotat eandem naſci ex leuib. cauſſis, puta cum de ſecretis cordium aut de occultis tenues coniecturas habemus, quæ ſuſpicionẽ generare per ſe non poſſunt, niſi ob noſtram leuitatem, aut infectum animum, quæ ideo ſuſpicio lineam iam inde ingreditur temerarii iudicii. Temerarium.n. prudentię opponitur, ob idq. idẽ eſt, ꝙ ſine legitima cauſſa in conſulto conceptum iudiciũ. At uero D.Th. hos duos gradus abſq. diſcrimine ſub primo complexus eſt. Diſcernit nãque uti dicere cœpimus, tres ſolos ſuſpicionis gradus. Quorum primus, inquit, eſt dum homo ex leuibus indiciis de bonitate alicuius dubitare incipit. Et hoc ait eſſe ueniale peccatum. Veruntamen inter dubitare & ſuſpicari profecto nec parum interſtat interualli, nam dubitare eſt pendulum abſq. ullo aſſenſu habere animum, ſuſpicari autem, ſi philoſophum 6. Ethic. auſcultes, eſt uni aſſentiri contradictionis parti cum alterius formidine. Dubitamus, namq. certum aſtrorum numerũ, de quo minime ſuſpicamur. Igitur S. Tho. co non tam anxie uerborum rigorem obſeruauit, ꝙ cum neutrũ ſit peccatum mortale, idẽ eſt utriuſq. mortale iudiciũ. Atque adeo ſiue nullus hẽatur aſſenſus, ſiue formidoloſus ſit, utrumq. & dubitationis & ſuſpicionis appellatione denotauit. Tertius ergo gradus, qui apud S. Th. ſecundus habetur, eſt cum quiſpiam pro certo malitiam alterius æſtimat ex leuib. indiciis. Atq. hunc gradum, quãuis generali noĩe appellet D.Th. ſuſpicionem, plus tamen eſt quã ſuſpicio. Quartus deniq. gradus, qui illi eſt tertius, peculiariter ad publicũ ſpectat iudicẽ, nempe dũ ex tali ſuſpicione abſq. legitimis teſtimoniis ſñiam condemnationis in quempiam profert.

D.Tho.

His ergo præmiſſis trib. concluſionibus, ut literam D.Th. non egrediamur, ad qõnem reſpondetur.

Prima concluſio.

Prima ſuſpicio primi ac ſecundi generis, ut nomine ſuſpicionis dubietatem, breuitatis gratia cum S. Th. complectamur, eſt genere ſuo peccatum, non tñ peius quã ueniale, niſi ex ſuis cauſſis uel aliunde uſq. ad mortale procedat.

Prima ꝓbatio.

Etenim ꝙ ſit peccatum, inde patet, ꝙ unuſquiſq. iure hoc gaudet naturali, ut bonam apud quoſq. habere debeat ſui exiſtimationẽ, quouſq. legitima teſtimonia ſua prodant delicta. Quare eiuſmodi ſuſpicio, quippe quæ tale ius quadantenus, hoc eſt ſub dubio uiolat, nonnihil hẽt iniuriæ, ẽt dum citra aſſenſũ dubitas, ut inferius fiet euidentius.

Secũda.

Adde ꝙ eſt ẽt & quodãmodo nocua, tum ꝙ cauſſa eſt ut minoris ęſtimet proximum quã decet, & quẽ delectui habes, periculũ eſt ne & odio proſequaris, tũ ẽt, ꝙ periculoſa eſt ut eũdem infames. Alias aũt cauſſas inferius ſubiiciemus. Quod ãt genere ſuo non ſit mortale ex his liquet. Primum ꝙ genere ſuo non expellit charitatẽ, mox, ꝙ ad humanam tentationẽ ꝑtinet, ſine qua uita noſtra non ducitur, ut gl. citata habet ſuper illud 1. ad Corin. 4. Nolite ante tẽps iudicare. Vnde Augu. infert eiuſmodi ſuſpiciones uix nos poſſe uitare. Quapropter leuioris eſt culpæ ſine aſſenſione hæſitare, quã per illam ſuſpicari. Quod autem ex cauſſis fieri poſſit mortalis, probatur. Triplici enim de cauſſa

eiuſmodi

Triplex radix vnde uniuerſę ſuſpiciões oriũtur.

eiuſmodi ſuſpiciones quas legitimæ coniecturæ non generant, oriuntur in homine, Primum ex ſua ipſius prauitate. Qualis.n.quiſq; eſt, tale fert de alijs iudicium, nimirum de ſua conſcientia alios ęſtimas, ſcđm illud Eccl.10. In via ſtultus ambulãs, cum ipſe ſit inſipiens, omnes ſtultos æſtimat. Secunda radix eiuſmodi ſuſpicionis eſſe poteſt odium, quo quis alterũ habet. Eſt.n.ingens vis, qua voluntas in intellectũ viget ad ipſum labefactandũ. Quemcunque.n. in quem uel odio, uel ira uel inuidia affectus ſis, continuo ſpernis, contẽptus autem paratiſſima eſt cauſſa ut ſiniſtrum quodlibet de illo facile credas. Tertia deniq. cauſſa ſic ſuſpicãdi ex longa experientia. Qua vtique rõne Philoſophus 2. Rhet. ait ſenes impendio eſſe quam ſuſpicioſiſſimos, eo ꝙ multoties ſint hominũ defectus experti. Et quãuis tertia hæc cauſſa nõ tãtũ hẽat culpæ, pro eo ꝙ experientia certitudinem auget, quæ eſt contra ſuſpicionis naturam, nihilominus leui ſaltẽ culpa non caret. Attamen aliæ priores ambæ manifeſtariam continent peruerſitatẽ. Atque adeo ſecunda potiſſimum ſæpenumero facit ut ſuſpicio ſit peccatum mortale, quale eſt odium, uel inuidia, vel ira, quæ illi fomentum miniſtrauit. An vero etiam obiecti grauitate. Peruenire etiã poſſit ad mortalem culpam ſtatim diſputabitur.

Philoſoph.

Secũda cõcluſi.

Secunda cõcluſio. Suſpitio tertij gradus quã D. Thom. ſecundo loco conſtituit, genere ſuo eſt peccatũ mortale, ſi ſit de re graui.

Rõ concluſiõis.

Probatur quoniã eiuſmodi certus aſſenſus, ſi temerarius eſt, hoc eſt ex legib. indicijs emanans, non infirmam affert iniuriã, pro quanto qui certo de aliquo male iudicat, non poteſt non ipſum contemnere ac ſubinde odiſſe.

Confirmatio.

Et confirma ur mortale eſſe crimen, eo ꝙ ſuſpicio prioris generis tẽtatio quã ægre recutere ualemus, firmitatẽ tamẽ aſſenſus facile uitare poſſumus qñ coniecturæ non nimium urgẽt. Vnde Auguſt in commemorata gloſſa. Et ſi ſuſpiciones, inquit uitare non poſſumus, quia homines ſumus, indicia tamẽ, id eſt definitas, firmaſq. ſentẽtias continere debemus. Ob idq. tale iudicium ſuopte ingenio aduerſatur charitati, in quo conſiſtit ratio mortalis criminis, & nonnihil præterea præ ſe fert latentis iniuſtitiæ.

Tertia concluſio.

Tertia concluſio: Suſpicio tertij gradus apertiſſimum eſt peccatum mortale iniuſtitiæ, tantoq. grauius, quanto iudici, qui cuſtos eſt iuſtitię, ſceleſtius eſt quempiam niſi legitimis teſtimonijs cõdemnare.

Dubitatio. Rõ dubitandi.

Circa has autem concluſiones etſi ueridicas, nihilominus primũ omnium ambigitur, vtrum teſtimonio euangelico ſatis aperte corroborentur. Afferunt.n.in hanc ſententiam pleriq. doctorum illud Matth.7. Nolite iudicare & non iudicabimini. Qui tamen locus non ita multum perſpicuus eſt ad condemnandum internum iudicium temerarium, de quo impręſentiarum ſermonem habemus. Illic nanq. dñs eos tantum ſubnotare videtur, qui cum maioribus illaqueati ſint criminibus ſuos proximos minorum redarguunt. Subſequitur.n.protinus, Quid uides feſtucam in oculo fratris tui, & trabem in oculo tuo non uides? Hypocrita, eijce prius trabem ex oculo tuo, & tunc videbis eijcere feſtucam de oculo fratris tui. Infamat ergo illic hypocriſim eorum, qui cæteros reprehendentes profitentur ſe virtutibus pollere, quas non habent.

Hiero.

Vnde Hieronymus. De his, inquit, loquitur, qui cum ipſi mortali crimini ſint obnoxij, minora peccata fratribus non concedunt, culicem quidem liquantes, camelum uero deglutientes. Profecto ſi Doctorum ſñias perluſtres, hunc ſenſũ oẽs agnoſcunt, tamẽ concluſiones nr̃æ aduerſus iudicia temeraria, non ſolũ ſenſũ illũ, ſed & hunc faciũt, quod iudicare de occultis in uniuerſũ peccatum eſt, & illis qui nõ ſunt hypocritæ ſed alioq ꝓbi

Chryſo.

Immo uero Chryſo. Operæ im ꝑfecto (ſi illius fuit Diui) ait eo loco euangelij iudicare, pro eo accipi quod eſt iniurias uindicare. Quod quidẽ non abs re aſſeruit, ſi uerba attente auſcultes, Nolite iudicare, & non iudicabimini, quibus non iudicanti præmium proponitur, ꝙ non iudicabitur. Enimuero ſi iudicare illic, ut nos uolumus, uſurparetur pro eo quod eſt nõ ſuſpicari, non cohæreret tunc præmium, ſcilicet ꝙ nec de nobis habebitur ſuſpicio. Egregium namque quidpiam uĩ ibi Chriſtus polliceri, nẽpe quod ſi noſtras iniurias remiſerimus, condonabuntur etiam nobis & noſtræ.

Solutio.

Vnde apud Lucã ſimul cõponũtur. Nolite iudicare, & non iudicabimini. Nolite condẽnare, & non cõdemnabimi

ni,

ni: Dimittite & dimittemini. His non obſtantib conclusio non ſolum veriſſima eſt, et extra hypocriſim, uerum & eo dem loco aſſerit: qui etſi alias permittat expoſitiones tñ Augu. lib. 2. de ſermone Domini in mõte, expoſitore, & hunc quoque gratater admittit. Ait enim id ipſum illic præcipi, ut facta quæ dubium eſt animo fiant, in meliorem partem interpretemur. Quin uero & hoc ipſum verba ipſa, Nolite iudicare & non iudicabimini: oſtẽdunt. Iudicare enim condemnationem includit. Exhortatur ergo nos Chriſtus vt neminem condemnemus, ne in iudicio finali noſipſi condemnemur. Imo ſi ab hoc iudicio abſtinuerimus, miſericordiam promereamur. Adiungitur & illud ad Rom. 14. Qui nõ manducat, mãducantem non iudicet. Vbi non ſolum hypocritæ, qui in maioribus ſunt criminibus verum & vniuerſi alias probi iudicare prohibentur: id.n. ſonat, Non manducans non iudicet. Et vt connexionem denotaret horum quæ ſunt iudicare, & contẽnere, prius dixit, Is qui manducat, non manducantem non ſpernat. Deniq. ſubiunxit, Et qui non manducat, manducantẽ non iudicet. Quãuis non ſine cauſſa in priori loco dixit, ſpernere, & in poſteriori, iudicare, ut illic adnotauimus. Accedit denique & in eodem ſenſu illud. 1. ad Corinth. 4. Nolite ante tempus iudicare, quoadusq; veniat dominus ꝑ illuminabit abſcondita tenebrarũ, vbi cauſſam, ne iudices, non illam deſignat, ꝙ & tu ipſe delictor ſis ſed quòd incerta ſunt & obſcura quæ tu pro certis ducis & claris. Fulcitur ergo concluſio non ſolum rationibus quas de rerum natura deprompſimus, verũ & ſacrorum oraculis. Superſunt autem circa ſingulas concluſiones dubiola minoris momenti. Et primũ circa ſectam, qua aſſertum eſt iudicium temerarium genere ſuo eſſe peccatum mortale, animaduertendum eſt tria eſſe ad id requiſita. Primum, vt ſit certum, ſcandum, vt ex leuib. colligatur cõiecturis, & tertium, vt ſit de re graui. Certum autẽ iudiciũ vnam tantũ conditionẽ in ſpeculatiuis dicit, vt puta ꝙ nihil prorſus habeat formidinis aut ambiguitatis admiſtum, quod ad ſciẽtiam ſpectat & ad fidem tam humanam quam diuinã, in moralibus aũt parum pro nihilo reputatur, & ideo vbi ita firmus es in ſententia vt ferè

August. — Paulus. — Tria requiri unũ ut iudicium temerariũ peccatũ mortale

nihil dubites quaſi certum iudicare cenſeris, ob idq. mortaliter peccas. Dum tñ tale iudicium non ſit repentinum, quod certè in moribus et eſt perpendendum, enimuero ſi cum uides iuuenem cum puella abſq. arbitris colloquentem, ſubito ad iudicandum raperis, non eſt cur culpam mortalẽ timeas, ſed quando ſedato animo & facto reflexionem eandem deliberando ſententiã confirmas. De cauſſarum autem leuitate, quæ culpam facit mortalem, nulla põt ſtabiliri certa regula. Et quidem. S Thom. in ſolutione ad primum, nullas alias cauſſas videtur approbare excuſantes iudicium a culpa, niſi quando quis per idoneos teſtes probatur malus. tunc.n. ait licite iudicare quempiam poſſe, alterum eſſe malum. At vero id intelligendum eſt reſpectu iudicis, qui non debet rei euidentiã expectare, ſed humanam certitudinem quæ habetur per idoneos teſtes, citra quã tamẽ neutiquã debet præcipitare ſententiam. Nihilominus citra talia teſtimonia poteſt quiſq. tam iudex quã priuatus excuſari a culpa, et dum mente apud ſe certum fert iudicium. Laudi namq. Salomoni tribuitur tertio Reg. 3. ꝙ ex uerbis mulierum quarum altera annuebat puerum medium diſcindi, altera uero renuebat, iudicium elicuit, vtra illarum puerũ peperiſſet. Haud tñ ob tale iudiciũ alteram puniuit, ſed vera matri ſuum natũ tradidit. Nulla ergo regula dari poteſt certior quã ꝙ illæ cõiecturæ & indicia a culpa excuſant, quæ virum prudentem & probũ ad ſic iudicandum perducerent. Video hominem noctu ſcala feneſtras conſcendere, profecto abſque culpa poſſum de illo certo malum iudicare. Vides etiam iuuenem & puellam ſecreto obſcuroq́ loco petulãter ſe amplexantes, nulla eſt culpa ſiniſtrũ de illis ferre iudicium. Nam uti 2. de anima auctor eſt Ariſtoteles, cogitare poſſumus cum volumus, opinari uero non, hoc eſt, abſtinere à iudicando nõ eſt ſemper in noſtra poteſtate. Tametſi iudex ex tali iudicio, quãuis vt priuatus homo poſſit illud abſque culpa cõcipere, non debeat ad punitionem procedere, ſicuti nec Salomon proceſſit. Poterit tamen princeps atq. prælatus abſtinere, ne talem ſuſpectum ad magiſtratum & ad eccleſiæ adminiſtrationem aſſumat. Quo fit, ut quãto coniecturæ ſunt

Ariſtot.

leuiores,

leuiores, tanto cęteris partibus peius ingrauefcat peccatum, & quanto ſunt ipſæ grauiores, tanto magis attenuerunt. Atque inde fit rurſus conſequens quandoq; nō poſſe certo diffiniri utrum iudicium mortale ſit an ueniale. Pari modo cēſendum eſt de grauitate illius mali, quod alteri iudicādo inuris.

Sūmiſtarū regula nō eſt uniuerſalis.

Etenim Summiſtæ illud ſolum iudicium eſſe cenſent de graui malo, quando quis iudicat quempiā eſſe in peccato mortali. At uero quamuis regula plurimū uera ſit, non tn̄ eſt omnimode certa, ſed potiꝰ aſpiciendum eſt ad infamiā. Nam inde perpēditur iudicij grauitas. Quocirca vbi peccatum non eſſet tam infame iudicare quēpiam eſſe in illo, non eſſet mortale, ut ſi facile certoq; iudicares aulicos uel alios perditos iuuenes turpes amores cum mulierculis gerere, aut militem duello alium interfeciſſe, quoniam ipſos hæc commiſiſſe nullatenus pudet. Et econuerſo quamuis malum illud non eſſet peccatum, ſed naturale, nihilominus iudicium illius poſſet eſſe delictum. Vt ſi de uiro qui egregio loco & exiſtimationé habetur, leui de cauſſa certo iudicares eſſe infami ſanguine natum. Nā, & in hoc grauiter illi iniurius es. Quare neque de hoc poteſt certa conſtitui regula, ſed ſpeculandum eſt an tale ſit malū, quod alter ęgregius ferret de ſe audire, quā ſi eſſet peccatum mortale.

Altera dubitatio D. Tho.

Ex his ergo gradum retro faciamus ad primam concluſionem inueſtigātes, utrum vſq; adeo ſit uerū, ſuſpicionem citra certitudinem non eſſe genere ſuo mortale crimē, ut nunquam illuc uſque poſſit creſcere? D.n.Tho. ſic ſentire uidetur, & Caiet. ſic ſentit, dicens nullum iudicium citra certitudinem eſſe niſi ueniale.

Caietanus.

Porro autem contrarium uidetur perſuadere ratio, nā & ſi id pro regula merito ſit habendū, eſt nihilominus excipiēdū quando grauiſſimum malum de honeſtiſſima perſona ſuſpicaris.

Solutio

Regulæ.n. morales non ſunt tenore methaphyſico expendendæ, ſed ex iniuriæ quantitate. Et re uera ſi prudentium iudicium conſulas, plus iniuriæ irrogas Petro ſi cū formidine opineris inceſtuoſum eſſe cū matre, aut cū filia, aut cum ſororé, q̄ ſi certo crederes eſſe fornicarium, multoq; uilius eū ſperneres. q apud te in ſuſpicionem ueniret hæreticæ prauitatis, aut proditionis reipublicæ, aut aliud immanis ſceleris, quam eum quem certo crederes minoribus criminibus irretiri.

Poſtrema dubitatio.

Denique poſtrema dubitatio eſt de illo qui citra aſſenſum de bonitate alterius dubitat, quē in prima concluſione complexi ſumus ſub nota peccati uenialis. Nulla.n. apparet huius ſnīæ rō: quā doquidē ille nullū fert mali iudicium. Imo uero uirtuti potius dādū eſt, ꝙ quis animum ſuſpenſum teneat, vbi aliquæ coniecturæ proximū notāt.

Rn̄ſio.

Reſpōdetur nihilominus ꝙ etſi non ſit tanta culpa quā ſuſpicari, imo ſæpenumero, ubi cōiecturæ ad prauum iudicium inclinant, laudedignum ſit iudiciū ſuſpendere, tamen tā leues eſſe poſſunt ut illa ēt animi ſuſpenſio ſit culpa. Nam, ut ſupra diximus, ius habet quiſq. non ſolum ut non habeatur de illo ſiniſtra ſuſpicio, uerum ut quiſq. de illo exiſtimationem habeat bonam. Et confirmatur hoc inde, ꝙ certe ſi Petro qui de Ioanne bonam habet exiſtimationem, eandem illi adimeres, male faceres malum ergo eſt & te ex leuiſſima cauſa mere neganter habere circa proximum. Quin uero poſſet nō nūquam eſſe peccatum mortale. Ecquis.n. ambigat quin ſi uidentes honeſtatem uitāque integerrimam Ioan. Bap. ſacratiſſimæ Virginis, vt de Deo eius filio ſileamus de eius bonitate dubitarent, graue committerent peccatum? re uera non eſt in dubiū reuocandum.

Ad primum argum.

Ad primum igitur argumentum iam reſponſum eſt, ꝙ licet humanum iudicium non poſſint de ſingularib. omnino eſſe certum: poteſt tamen quiſque humano more, ſcilicet dum idonea ſunt teſtimonia, citra iniuriā male de altero iudicare.

Ad ſecūdum ar. Quęſtiūcula circa materiā ſecūdi arg.

Ad ſecūdū reſpondet D.Tho. nihil aliud quā quod iudicium temerarium, licet non prodeat in publicum, nihilominus in mente eſt perniciofum, quia eſt cauſſa contemptus. At vero quo res apertius pateat, cauſſas ꝑſcrutemur malignitatis eiuſmodi interni iudicij. utrū quando eſt certū genere ſuo, ſit ꝑ ſe peccatum mortale. Apparet enim pars negatiua inde uera, ꝙ cum proximos per illud nihil detrimenti patiatur, neq; in ſua perſona, neque in rebus ſuis, non eſt cur tāta nota condemnetur. Reperias reſpondentes ſatis eſſe ut ſit mortale peccatum quod eſt a Deo prohibitum, qui pro ſua libertate potuit, q̄cunq; voluerit prohibere: Iſti aūt

non perpēdunt hoc nō eſſe malū quia prohibitum, immo eo prohibitum quia malū. Eſt n. ex his quæ ſunt contra ius naturæ, quæ quidem in Euangelio præter ſacramēta quę ad religionē pertineant, Chriſtus nobis duntaxat præcepit. Neq. ſatis eſt ſi reſpōdeas, iudicium eſſe illud malum, quia ordinem habet ad exterius damnum, puta ad infamandum. Enimuero cum ſit ſpeculatiuum, nō habet ordinem proximū ad opus: & ideo reſpondetur, quod quanuis nūquā exiret foras, in ſuis latebris per ſe malū eſt mortale. Primum ut diximus, quia cauſſa contemptus & odii. Secundo id patet, quia per ipſum infamas proximum tuum apud teipſum, quandoquidem malam de ipſo concipis exiſtimationem. Ex quo ſubſequitur argumentum ad id tertium. Si n. ſuſpicio quam de Petro habeo ſiniſtram, peccatum mihi nunquam eſſet mortale, ſe quaeretur ꝙ neq. illam in aliorum mentes diſpergere, dummodo nullum aliud conſequeretur damnum, nam ſi mihi mentalis ſuſpicio non eſt peccatum, neque illis eſſet ſua, atque adeo nec mihi eſſet peccatū illā ſeminare. Quod tamen falſum eſt. Præterea, eſt argumentū ꝙ iudicare de occultis, eſt id uſurpare ꝙ eſt Dei propriū, ſecūdū illud Pauli, Tu quis es qui iudicas alienum ſeruum? At uero dubium reſtat ſi tale iudicium, peccatum eſt genere ſuo mortale, utrum ſit contra iuſtitiam, an uero ſolum contra charitatem. Quod quidē D. Tho. tractat in ſolutione tertii argumenti. quo quęrebat an genere ſuo ſit mortale, & reſpōdet ſuo obſcure. Ait. n. quod cū iniuſtitia ſit circa exteriores operationes, tunc iudicium ſuſpicioſum directe ad iniuſtitiā ptinet quādo ad actū exteriorē ꝓcedit, & tūc eſt, inquit peccatum mortale. Subdit uero Iudiciū autē interius pertinet ad iuſtitiā ſecundū quod cōparatur ad exterius iudiciū: ut actus interior ad exteriorē, puta ſicut cōcupiſcentia ad fornicationem, & ita ad homicidium. Manet ergo obſcura ac ſubinde dubia hæc litera, quia non clare ait, iudiciū quod non procedit ad exteriora, eſſe peccatum mortale. Nihilominus procul dubio tenendum eſt eiuſmodi iudicium eſſe genere ſuo mortale peccatum, idq. contra iuſtitiam. Diſtinguit autem D. Th. duo illa membra ꝙ iudicium imperatiuū actus exterioris. ſ. infamandi aut condemnandi, eſt directe cōtra iuſtitiam, ut in tertia concluſione expreſſum eſt. Sicuti uolitio efficax occidendi reducitur ad homicidium, iudicium autē ſpeculatiuū quo non imperatur exterius opus, nō pertinet directe ad iniuſtitiā exteriorē. Et in his ſtat dr̄ia, uide licet directe, & indirecte. Sed nihilominus eſt peccatū mortale, ut in ſecunda concluſione dictum eſt. Sicuti ita & concupiſcentia uxoris alienę cum conſenſu in delectatione licet nō procedatur ad opus, eſt mortale. Enim uero non ſolum efficax uolitio occidendi, mortalis eſt, uerum & internum deſiderium mortis proximi aut grauis detrimenti, licet tu nolis damna illa dare.

Suadet pars negatiua.

Solutio quorundam.

Reprobatio.

Solutio uera.

Alterū dubiū.

S. Tho.

Explicatur San. Thom.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum dubia ſint in meliorem partem interpretanda.

NOn ſatis eſt noſſe, iudicium temerarium iniquum eſſe, ſed explorare oportet utrum dubia debeamus ſemper in meliorē partem interpretari. Et arguitur a parte negatiua. Iudicium cum ſit rationis opus, cuius perfectio in ueritate conſiſtit de illis potius ferri oportet, quę plurimum accidunt, ut rarius fallamur, ſed pluries accidit homines improbe agere, quam probe. nam cum ſenſus hominis ad malum ab adoleſcentia ſua proni ſint, ut Geneſ. 8. legitur, fit, ut quemadmodum habetur Eccle. 1. ſtultorum infinitus ſit numerus, conſultius ergo eſt dubia in malum quam in bonum interpretari. Secundo, ille piē & iuſtē uiuit, auctore Auguſtino, qui rerum integer eſt æſtimator, in neutrā partem declinando: ille autem qui rem dubiā in partem ſaniorem decernit, in alteram inclinat partem, ergo minime id licet. Tertio. Homo eo modo debet diligere proximum quo ſeipſum, ſed circa ſeipſum ſalubrius eſt dubia in deteriorem partem iudicare, ſecundum illud Iob. 9. Verebar omnia opera mea, ergo & pariter nos debemus erga proximum gerere. In contrariū autem eſt illud ad Rom. 14 Qui non manducat, manducantem non iudicet, cuius gloſſa eſt, dubia in meliorem partem eſſe interpretanda.

Primū arg. a parte negatiua.

Argu. 2.

Argu. 3.

Paulus.

Articu-

Articulus hic adeo eſt ſuperiori annexus, vt per illum ſit plurimum intellectus. Reſpondetur ergo vnica concluſione quæ ex ſuperioribus colligitur. Vbicunq. manifeſta iudicia non apparent, quę malum proximi indicent, debemus cuiuſq. bonum habere exiſtimationem, atque adeo in meliorem partem id quod dubium eſt interpretari.

Rõ concluſiõis.

Concluſio inquam ex ſuperioribus colligitur. Vnuſquiſque ius habet ut bona de ſe vbiq. habeatur exiſtimatio, quouſq. ſua delicta eum legitime probant ergo qui citra idonea teſtimonia ſiniſtra alterius concipit opinionem, iniurius illi eſt, atq. adeo in meliorem partẽ tenemur ambigua ſigna decernere. Concluſio nulla præter ſuperiorẽ indiget diſputatione, niſi hoc forſan ſciſciteris, utrũ dubia teneamur in meliorẽ partẽ poſitiue interpretari, ideſt aſſentiri meliori parti, an ſatis eſt negatiue, id eſt non male iudicare? Enimuero cum aliqua experior ambigua iudicia alieni vitij, difficile profecto eſt contrarium habere aſſenſum. Si aũt dicas ſatis eſt animũ ſuſpendere, in contrarium emergit ſtatim argm̃: ꝙ intellectum continere difficile quoque eſt. Caie. hic arbitratur ſatis eſſe negatiuè nos habere. Nihilominus id nemini ſuadere auderent. Immo uix poteſt regula cõſtitui certa, ſed confugiendum eſt ad prudentiã. Diſtinguendum inquam in primis an illius cuius dubia ſigna apparent, antea noueris, an uero ſit tibi ignotus. Sic n. in bona eſt apud te exiſtimatione peccatum eſſet propter ſigna dubia illam mutare, maius, ſ minuſve ſcd̃m ſignorũ conſtitutionẽ. Si autem eum non noſcis, tunc arguit hic Caieta. ꝙ non eſt prudentia in tali caſu aſſenſum melioris partis concipere, eo quod illa neutra ſigna natura ſua talem aſſenſum non generant. & ideo nulla, inquit eſt obligatio bene aſſentire. Quare cõſulto ait, negatiue dixit Chriſtus, Nolite iudicare, & non dixit, Bene ſemper iudicate. Attamen contrarium citius crediderim, reſponderimque illi, quod etſi tales coniecturæ bonum aſſenſum nõ generent, ius tamen naturæ nos cogit non ſolum ne male de homine vllo opinemur propter dubia ſigna, uerum vt de omnibus non obſtantibus amphibolis, iudicij opinemur, legitur concluſio intelligenda eſt poſitiue, niſi caſu quo iudicia vſque adeo vigerent in ſiniſtram partem, vt ſatis eſſet utriuſq. aſſenſum cauere. Tunc. n. conſiliũ eſt mentem ab eiuſmodi cogitationibus dimouere. Quando uero indicia iam non ſunt dubia, ſed eouſq. efficacia, ut uirum prudentem & probum mouerent, nulla eſt obligatio in meliorem partem illa interpretari. Chriſtus ergo non ideo dixit negatiue, quia ſatis ſit aſſenſum ſuſpendere, ſed quia bonum exiſtimationem, quam iure naturæ tenemur de vno quolibet habere non debet in nobis leuibus cauſſis exigui.

Probatio concluſiõis.

Dubitatio.

Caietanus.

Solutio oppoſitæ dubitationis.

Reprobatio Cai.

Ad primum argum.

Ad primũ igitur argm̃ reſpõdet Sanctus Tho. ꝙ etſi qui dubia in meliorem partẽ interpretatur, frequẽtius fallatur tamẽ melius eſt frequẽtius falli per bonam opinionem de aliquo malo homine, quam rarius falli habẽdo malam de aliquo bono, quia ex hoc naſcitur iniuria, ex illo aũt nulla. Sed cõtra, Falſitas eſt malum intellectus, vt puta qui ad oĩum veritates iudicandas natus eſt nemo aũt tenetur malũ ſibi proprium ſeu procurare, ſeu incurrere ad euitandum malum proximi, ergo conſultius eſt in ſiniſtram partem iudicium deflectere. Caieta. putat ſe per hoc ſatis reſpondere quod S. Tho. non abſolute ait eũ qui in partem ſaniorem iudicando propẽdet, in pluribus caſibus falli; ſed quod pluries fallitur quam ſi in ſiniſtram partem vergeret, cum quo ſtat quod non frequenter fallatur bene iudicando. Hanc ego tamen ſolutionem non intelligis. Nam & vim argumenti ſatis eſt id quod ipſe cum D. Thom. concedit nempe quod pluries fallimur bene iudicando quam falleremur iudicãdo male, & ideo reſponſio eſt quod bonum virtutum moralium non eſt penſandum ſecundum, bonum intellectus ſimpliciter ſed in ordine ad agendum cuius proximum principium eſt appetitus, homo enim, ut ſupra diximus, non dicitur bonus propter uirtutes intellectuales abſolute conſideratas; ſed propter morales quæ circa actiones uerſantur. Quo fit ut nonnunquam iudicium falſum ſpeculatiuum generet uerum dictamen practicum, ueluti Iacob ex illo falſo. Hęc eſt Rachel, intulit illud verum. Hæc eſt a me cognoſcenda, quod quidem ob ignorantiam inuincibilem verum fuit. Quocirca

Replica

Solutio

Refellit Caieta.

Solutio auctoris

dum

dum iudico Petrum eſſe bonum, licet ſpeculatiue fallar, tamen quia iudicium eſt cõforme appetitui recto, fit vt mortaliter atq. adeo ſimpliciter bonum ſit. Ob idque cum homo ſecundum moralem regulam iudicium intellectus informat, non eligit ſimpliciter malum, ſed ſecundum quid, ſimpliciter autem bonum. Hanc.n. ob cauſam ſupra diximus iudicium eſſe actum potius iuſtitiæ, bene afficiẽtis animum ad proximũ quam rationis illud proferentis. Quocirca non ſatis digna reſponſio illa mihi apparet Caietani & aliorum, ꝙ quia ex duobus malis minus eſt eligendum etſi falſa opinio malũ proprium ſit nihilominus quia minus eſt, ea eſt eligenda. Non inquam uerum eſt eſſe ſimpliciter minus malum. Nã bonum intellectus, puta intellectualis uirtus, ut ſupra demonſtrauimus, ſimpliciter eſt melior bono uoluntatis, ſed tñ quantũ ad mores attinet, iudicium cum periculo falſitatis formare ad cauendam iniuriam, nõ ſolum minus eſt malum, immo ſimpliciter non eſt malũ, ſed ſcđ m quid, ſ. malũ ſpeculatiuum. Eo potiſſimum ꝙ error circa ſingularia contingentia non eſt ſimpliciter malum intellectus, ſicuti neq. ad eius perfectionem ſimpliciter attinet cognoſcere eorum veritates ſed uniuerſalium, quibus non poteſt ſubeſſe falſum, ut ſtatim ait ſanctus Thomas in ſolutione ſecundi Ad de quod neque eligetur tale malum. Nam qñ iudicia ſunt clara, non eſt prudentia bonum formare iudicium ſed quando ſunt dubia id tantum eſt uerum quod intellectus exponitur falſitatis periculo. Ad ſecũdum reſpondetur diuerſam eſſe rationem iudicandi de rebus ab illa quę eſt iudicanti de perſonis. Cum enim de rebus ſpeculatiue iudicamus nihil nocumenti imminet pximo, ob idque ſimpliciter eſt tunc veritas indaganda, quæ bonum eſt intellectus. Ac perinde in rebus dubijs ſuſpendendum eſt iudicium ne præcipitio falſitatis intellectum obijcias, Et de hoc loquitur Aug. qñ aũt iudicium eſt de perſonis tunc quia bonũ malumq. attẽditur ſcđm illũ de quo iudicatur nẽpe de eius honore aut cõtemptu ad cauendam citius iniuriam decemus eſſe attẽri pręſertim ꝙ error circa ſingularia, ut iam modo dicebamus non regione opponitur bono ſimpliciter intellectus. Ex his prudentiam, collige qua diſcernas iudicium rei mere ſpeculatiuum, non eſſe mortale peccatum, niſi dum illud ad perſonam applicas, licet enim dum videas cadauer occiſi hominis, iudices mortale fuiſſe peccatum illum occidere & quanquam dum audis talem propoſitionẽ, quę hæretica eſt, fuiſſe aſſertam, iudices peccatum fuiſſe illo ex animo aſſeruiſſe nullum tamen peccatum admittis, ſed qñ ſine cã legitima iudicas hũc fuiſſe aut homicidam aut hæreticum. Tertium argumẽtum per egregiam regulam qua ſibi reſpondeatur expoſtulat. Interpretari namque quidpiã in deteriorem partem, ſuſpicando. ſ. ex leuibus cauſſis, bifariam uſu uenit. ſ. vel definitiue uel ſuppoſitiue. Prior modus ẽ quẽ dicimus eſſe illicitum. Poſterior uero ſcilicet non definiẽdo ſententia, ſed ex ſuppoſitione, ſi forte ita eſt non ad lædendũ, ſed ad obuiandũ periculo uel proprio uel proximi nõ iniuſtitiæ, ſed prudẽtiæ opus eſt. Vides hominem quem ſuus habitus ſubindicat eſſe furem, & ſi nõ debeas definitiua ſententia id credere, neq. uero ſuſpicari ad nocendum, licet tibi tamen non illi tuam domum credere. Sicut dum filiam habes virginem, licet tibi iuuenes ab eius colloquio abigere. Et pari modo in re propria. Dum uidentur tibi opera tua nitida eſſe in conſpectu Dei, quæ quidem opinio periculoſa ſemper eſt, debes illa timere ne aliqua macula ſint infecta. Aliena uero opera, bona iudicare, nulli nos offert periculo. Ex his ſequitur, quod etſi dum male de aliquo ſuſpicaris qui in promptu eſt ut ad aliquam dignitatem eligatur, poſſes tu illi refragari tuam ſubiicendo ſuſpicionem, tamen illam in aures aliorum diſſeminare ut hominem infamia reſpergas, minime fas eſt niſi ſuſpicio legitimis de cauſſis eſſet tibi certa: & uideres in perniciem reipublicæ talem electionem vergere tunc enim, niſi ſecretum eſſet ſacramentalis confeſſionis, liceret illam impedire. Et vice verſa, tam leuis eſſe poteſt tua ſuſpicio vt neque teipſum debeat cohibere quo minus eum eligas, ſi alias idoneus eſt.

Noua ratio i Caieta.

Ad ſecũdum argum.

Auguſt.

Ad tertiũ arg.

Corollarium.

ARTI-

ARTICVLVS V.

Vtrum ſemper ſit ſecundum leges ſcri ptas iudicandum.

CVM iudicium, ut dictum eſt, actus ſit iuſtitię, regulæ autē iuſtitiæ ſunt leges, merito quæritur utrum ſemper ſit ſecundum leges ſcriptas iudicandū. Et arguitur a parte negatiua. Iudicium iniuſtum ubique cauendum eſt & uitādum, quandoque aūt ſcriptę leges iniquitatem continent, ſecundum illud Iſaiæ 10. Væ qui condunt leges iniquas, & ſcribentes, iniuſtitias inſcripſerunt, ergo non ſemper eſt ſecundum ſcriptas leges iudicandum. Secundo, iudicium oportet eſſe de ſingulis euentibus: lex autem ſcripta ut Philoſophus 5. Ethico. cap. 10. auctor eſt, non poteſt ſingulos comprehendere, ergo quādoque neceſſe eſt contra legis verba agere. Tertio: Lex ad hoc ſcribitur, ut legislatoris mens fiat ſubditis manifeſta, quandoq. autē uſu venit ut ſi legislator præſens adeſſet, aliter iudicare, ergo tunc licet contra ſcripturam mentem legislatoris ſequi. In contrarium eſt ſententia Augu. in lib. de ver. relig. ubi ait, In iſtis temporalibus legibus, quāquam de his homines iudicēt cum eas inſtituerint, cum tñ fuerint inſtitutæ & firmatę, non licebit iudicibus de eis iudicare.

Primū argum.

Arg. 2.

Ariſtot.

Argu. 3.

Auguſt.

Quæſtionem hanc plenarie lib. 1. diſcuſſimus q. 6. art. 8. Sed quoniam pręſenti loco cōgruenter iterum eam mouet S. Tho. opus eſt ad idem reſpondere, quoniam nō deerit quod præter illic definita adnotari & hic poſſit Reſpondetur ergo per diſtinctionem duabus concluſionibus. Supponendum nanque in primis, iudicium nihil aliud eſſe quam quandam iuſti definitionem, & conſtitutionem. Eſt autem iuſtum duplex, ut in ſuperioribus ſæpe dictum eſt, & Ariſt. 5. Ethi. ca 7. docet, ſ aliud naturale, nempe quod ex natura rerum abſolute cōſideratarum pullulat. Aliud uero poſitiuum, qđ Philoſophus appellat legitimum nempe quod humano condicto, & arbitramento poſitum eſt. Si ergo prior concluſio. Quando lex ſcripta ius naturale continet, nequaquam licet neq; principi neq; ſubditis contra illam agere, ſed ſemper eſt ſecundum eam iudicatū. Et ratio in promptu, quoniam eiuſmodi leges non ſunt illius iuſti conſtitutiuę, ſed tantum declaratiuæ. Quare earum iuſtum, non ex legibus, ſed ex rebus ipſis totum ſuum habet robur. Vt patet in pręceptis Decalogi, ꝙ in his quæ neceſſaria cōſequentia illic implicātur, ideoq. adeo ſancta ſunt, & firma, ut neque Deus, quatenus legislator ſuper illis valeat diſpenſare, vt lib. 1. q. 5. diſputabamus. Atqui hac de cauſſa non huc ſimpliciter in quæſt profertur, utrum ſit ſemper ſecundum leges iudicandum. Nam de naturalibus quarum lumen Deus conſignauit in mentibus noſtris, nequaquam hęſitare licet, quo minus ſit ſemper ſecundum illas iudicandum, ſed peculiariter quæſitum eſt de legibus ſcriptis inter quas connumerantur humanę.

Diſtinctio.

Ariſtot.

Prima concluſio.

Ratio concluſionis.

Subditur ergo poſterior concluſio. Quādo lex ſcripta eſt humana, neceſſarium nihilominus eſt tā principi quem ſubdito ſecundum illā iudicare, quatenus iuri naturę non repugnat. Probatur. Quoniam legis huiuſmodi etſi non ſint declaratiuę naturalis iuſti ſunt, tñ conſtitutiuæ iuſti quod humano cōdicto ſecūdm regiones tēporūq. conditione uiſum eſt expedire. Et ideo inquit Ariſt. ꝙ quamuis antea quam ponerētur nihil referebant, tñ poſtquam poſitæ ſunt, iam referunt. Concluſiones iſtę non ſolum inferiores iudices, ſed & principem ipſum comprehendunt, qui quidem ſecundum leges iudicare tenetur, nō ſecūdm naturales, verum & ſecundū illas quas ipſe ſui que maiores ſanxerunt, quandiu cauſſa nō incidit ut mutentur. Tametſi diſcrimen interſit, ꝙ inferiores iudices neq. diſpenſare in legibus poſſunt, neq illas interpretari. Quod tñ in facultate principis poſitū eſt. Vnde quo caſu pō ſuper legem diſpēſare, pōt ēt & contra legem iudicare. Vt ſi capitis cōdēnatus, quā cōmodiſſimus eſſet reipublicę, poſſet ob illam publicam commoditatē illū donare uita. Hæc aūt oia lib. 1. ſatis ac ſuper pro captu noſtro, tū diſcuſſa ſunt, tum ēt definita. Quod aūt hic dubiū Theoloicum, ceu in proprio loco dirimendum reſtat, eſt, vtrum ſentētia iniuſta, hoc eſt contra leges lata, obliget in cōſcientia. hoc eſt vt tā reum vere abſoluat, quā auctorem iure ſuo deſpoliet? Eſt. n. argumentum a parte negatiua, ꝙ cum iudex ſit iuſti cuſtos,

Vltima concluſio.

Probatio concluſionis.

Explanatio ſuperiorū concluſionum.

Dubiū Theologicum.

Rō hæſitandi.

ſtos, ad quem vt 5. Ethic ait Philoſophus, tanquam ad uiuentem loquentemq; iuſtitiam confluitur, & hæc oĩa quæ in foro exteriori peraguntur, ad pacem reipublicæ, ac perinde ad pacendas conſcientias referantur, conſequens fieri uidetur, ut ſolennis ſnĩa eius, qui publica pollet auctoritate, tutas ſedataſq; reddat eaſdem conſcientias eo vel maxime, ꝙ ſæpe humanum ius conſcientia obligat, tametſi mera lex naturæ non obligaret, ut patet in lege præſcriptionis, qua dominum transfertur in poſſeſſorem.

Solutio. Nihilominus reſpõdetur, nullam ſnĩam quæ contra leges iuſtas profertur, obligare in conſcientia. Concluſio eſt manifeſta, & iuris etiam doctoribus conſeſſa, ut apud Inno. & Panor. uidere eſt. ca. quia plerique. de immuni. eccle. quia cum ſnĩa nullum habet robur niſi quia eſt iuris declaratiua, ubi non eſt recti iuris interpres, nulla eſt in conſcientia. Dixerim iniuſtam contra leges, nempe quæ ab uno aufert quod re uera ſuum erat, & alteri tribuit cuius non erat. Nam ſi alicui id adiudicetur ꝙ vere erat ſuũ, licet alter prætermiſſo toto ordine iuris fuerit priuatus, bona conſcientia poſſidebit quod ſibi adiucatum eſt ſiquidem re uera ſuum erat. Et prætermiſſio ordinis iuris, quãuis peccatũ ſit in iudice, & iniurioſa parti, tamen non conſtituit in mala conſcientia eum qui qđ uere eſt ſuum, poſſidet, idq. planiſſimo exẽplo patet. Si tu quod tuum eſt aut fraude ſurripias, aut ui auferas a poſſeſſore, quamuis delictum mortale forte committas dũ priuata auctoritate exequeris quod publica deberes, nihilominus ad reſtitutionem non obligaris illius quod accepiſti. Reuertamur ergo ad principale aſſertum, ꝙ iniuſta ſnĩa ius neq. tollit, neq. confert. Fit. n. ex illa conſequens, ut etiam ſi dum litigabus bona in fide faciebas, nihilominus cũ primum certo reſciueris ſnĩam in tuum fauorem latã non fuiſſe iuſtam, reſtituere teneris quod tibi adiudicatum eſt, licet non expenſas, ſi bona fide litigaſti, idque ſiue reos fueris, ſiue actor. Et dico iniuſtam cõtra rei ueritatem, etiam ſi iudex ſcdꝫ m allegata & ꝓbata in foro exteriori recte iudicauerit. Quid autem ſi pars lęſa non appellauerit? Videtur. n. eo ipſo conſenſiſſe, atq. adeo ſuũ a ſe ius ablegaſſe, quapropter poſtea non admittitur in iudicio ad repetendũ. Reſpondetur ꝙ ẽt ſi non appellauerit, non cenſetur renunciare iuri ſuo. Sed hoc tm̃ patitur ꝙ in foro exteriori nõ amplius repetens audietur. Atq. hæc ueritas, non ſolum rõ naturalis cõprobat, uerũ & ex l. Iulius. de cõditione indebiti, colligitur. Quod aũt non appellans præſcripto t pe a tribunali poſtea repellatur, ſunt qui dicant cauſſam eſſe in pœnam eius negligentiæ. Ego uero non hanc tãtũ crediderim, uerum illã potiorem, quæ eſt ad obuiandum litibus, ad quod leges ſanctiſſimæ fuerunt ſemper attente. At uero ſi quis rẽ ſibi aut ſuis maioribus iniuſta ſnĩa adiudicatã, bona fide legitimoque tempore præſcripſerit, bona deinceps conſcientia poſſidebit, quia titulum habet legitimum, hoc eſt lege præſcriptum.

Dubiũ alterum de beneficiis eccleſiaſticis. Dubium aũt moleſtius eſt in beneficiis eccleſiaſticis: qñ quis. ſ per iuſtam ſẽtentiam expoliatus ſacerdotio quod alteri confertur, utrum poſſeſſor deinceps tuta conſcientia poſſideat? Id quod inter cęteros iuris interpretes. Panormitanus ca. primo de conceſſio. præbend & Inno. in cap. quia plerique. de immunit. Eccleſia. ſcienter tractant.

Panormitan᷒. Innocẽtius. Solutio dubii. Diſtinguẽdum ergo eſt de ſententia, nam altera eſt declaratiua, nempe dum inter partes de iure aliquo, aut alia de re, aut de præbenda litigatur, & ſententia declarat utrius illorum ſit Et tunc citra dubium, ſicuti neque in aliis ſęcularibus rebus. ſententia non ligat, Et ideo dum poſſeſſor ſciuiret non fuiſſe iniuſtam, tenetur renuntiare. Alia uero eſt ſententia priuatiua qñ prçlatus officio propter crimen quẽpiam ſacerdotio multat, quod alteri confert, & tunc cenſet prçfati doctores quod ſi reus nõ appellauerit, quia eo ipſo conſentire uidetur, alter tua conſciẽtia poſſidet. Secus ſi reus appellauerit, nam tunc licet iniuſte non fuerit auditus non cenſetur conſenſiſſe. Ego uero profecto, ſalua eorum exiſtimatione, non ſic abſolute crediderim, ſed cum diſtinctione. Si inquam prælatus ſciens, & prudens illum iniquè condemnauit, arbitror ſententiam non tenere. Et ideo quotieſcunque poſſeſſor id intelligit, renuntiare tenetur, & prælatus alteri reſtituere. Si uero bona fide ſecundum allegata & probata illum condemnauit, etiam ſi falsò fuerit accuſatus

ſententia

ſententiã tenet, ac perinde alter tuto poſſidet, niſi tamen ille fuerit criminator qui falsò accuſauit. Nam tunc omnes doctores Canonici iuris merito tenent inhabilem eſſe ad poſſidendum. Item hoc ſolũ crediderim in beneficiis eccleſiaſticis quę prælatorum auctoritate cõferuntur. Nam in aliis etiam ſi ſecundum allegata & probata ſententia ſit iuſta, ſi tamen proceſſit ex falſa præſumptione, nõ ligat in conſcientia, ut Innocentius probe adnotauit in eodẽ capit. quia plerique. Quo fit, ut ſi cuius nomẽ de hæreſi falsò defertur, ſuis bonis priuetur, cum primum fiſcus reſciuerit per calumniã fuiſſe delatũ ac condẽnatũ, teneĩ eũ in ſuorũ poſſeſſionem reſtituere. Hæc ergo de hac re ſatis dicta ſint.

Ad primũ arg. Ad primus igitur argumentum reſpondetur, quo ſicut lex ſcripta nihil roboris præſtat naturali iuri, immo ab illo ipſa uim accipit, ſic neq; poteſt eius robur quoquo pacto diminuere, nam homines, qui eas leges ſcripſerũt, non ſunt naturæ dñi. Quo fit: ut quãdo lex ſcripta legi naturæ aduerſatur, nullam habeat uim, atq; adeo neque ſit ſecundũ illã iudicandũ. Quare tunc nõ leges ſed legum corruptiones cenſentur. At uero quando lex ſcripta a iure naturæ permittitur, ſcillicet qa ei nõ obſtat, tunc iudicandũ eſt ſcd̃m leges, & ſi forſan melius eſſet cõtrarium eſſe lege poſitum. Hoc.n. maxime notãdũ eſt ut loco ſupra citato explicauimus, nempe ꝙ nõ eſt neceſſariũ ad uigorem ſcriptę legis melius id eſſe quod ipſa decernit, quã cõtrarium. Hoc.n. penſandum eſt & conſilio agitandum qñ ponitur, ſed qñ poſita eſt uſu & firmata, nõ debent hoc ſubditi arbitrari, ſed ſcd̃m illã agere, quouſq. prĩceps aut reſpublica illam mutet. Immo uero neq; mutãdæ ſũt leges, ut ſupra diximus, quacunq. de cauſſa quæ meliorẽ præ ſe ferat. Eſt poſita lex, uerbi grã, ne merces foras eueharur e regno, & fortaſſe iã ceſſat cauſſa, quare poſita fuit tunc etſi principi incũbat illam mutare, tamen ſubditis nõ licet contra facere, dum ius naturæ id permittit, niſi iã eſſe inciperet contra ipſum aut contra religionem. ſcilicet, ſi legibus Eccleſiaſticis aduerſaretur.

Ad ſecũdũ arg. Ad ſecundum pari modo reſpondetur ꝙ ſicut poteſt lex qñque iuri repugnare naturæ, & tunc non eſt ſeruanda, ſic quanquam recte ſit poſita, ſi tñ in euentibus particularibus eſt contra ius naturæ, licet contra illam facere. Nam, uti ait Modeſtinus .ff. de legibus & ſe. con. nulla ratio iuris aut æquitatis benignitas patiĩ, ut quæ ſalubriter pro utilitate hominum introducta ſunt, ea nos duriore interpretatione preducamus ad ſeueritatem. Tunc.n. legiſlator adeſſet, aliter cenſeret quam ſcripſit. Et per hoc diſſoluitur argumentum tertium.

ARTICVLVS VI.

Vtrum uſurpatum iudicium ſit ſemper peruerſum.

TRia ſupra diximus ad rectum iudicium eſſe reqſita, & iudicis auctoritatem, & iuſtitiæ æquitatem, & prudentiæ ordinem. Et quidem de hoc tertio, puta de ordine & proceſſu iuris, nihil ad Theologum, ſed res eſt cauſidica. Igitur cum de ſecundo in proximis articulis dictum ſit, ſubſequitur ut de primo diſputemus. Vtrum uſurpatum iudicium, ſcilicet, ab eo qui non eſt iudex, ſit ubique peruerſum? Et arguitur a parte negatiua: Iuſtitia eſt quædam agendorum rectitudo nihil autem ueritati depererit a quocunque pronuntietur, ſed a quocunque eſt amplectenda, ergo neq. quicquam iuſtitiæ officit a quocunque ſententia proferatur. Secundo. Bona pars iudicii eſt peccata punire. cum laude autem referuntur nonnulli priuati qui peccata aliena uindicarunt: ut Moyſes qui ut legitur Exod. 20. Aegyptium interfecit. & Phinees Eleazari filius qui Zambri occidit, ut Nume. 25. ſcriptum eſt. quod, ut habetur Pſalm. 115. reputatum eſt ei ad iuſtitiam, ergo licet priuatis citra auctoritatem publicam iudicare. Tertio. Poteſtas ſpiritualis quæ a temporali diſtinguitur, nõnunquam ſe ingerit ad iudicãdum ſeculares, ergo uſurpatum iudicium non eſt ubique prauum. In contrarium eſt illud ad Roma. 14. Tu quis Paulus es qui iudicas alienum ſeruum?

Primũ argum.

Arg. 2.

Arg. 3.

Ad qõnem unica concluſione reſpondetur. Iudicium uſurpatum, hoc eſt abſq; iuriſdictione

Conclõ ſiua

doto, de Iu ſt. & iure. legi-

ritur de herbarum quoque inutilũ luxurie ac fertilitate laudatur propter ſpem quam promittit futuræ frugis. Et ſic interpretatur illud Act. 7. quod cum animo plenus eſſet ad liberandum populum, illa ratione arbitrabatur rẽ perfecturum. Ad tertium denique reſpondetur, ꝙ cum ſpiritualis poteſtas ſupereminеat ſeculari, poteſt Eccleſiaſticus Prælatus ſeculares iudicio cogere in his quæ ad gratiam, & ad gloriam pertinent.

Ad tertiũ arg.

QVAESTIO V.

DE DIVISIONE IVSTITIAE.

S. Tho. 2.2. quæſt. 61.

ARTICVLVS I.

Vtrum particularis iuſtitia rectè in diſtributiuam & commutatiuam diuidatur.

POSTQVAM de iuſtitia in genere, deque ſuo contrario, iniuſtitia, atque de eius annexis, iure ſ. & iudicio, quantum res poſtulabat, diſſertum eſt, ſupereſt ut ad illã eius celeberrimam diuiſionem deſcendamus, qua in diſtributiuam & commutatiuam diſpartitur. Eſt ergo quæſtio ordine quinta huius libri, vtrum particularis iuſtitia recte in diſtributiuam & commutatiuam diuidatur? Quæſtio hæc autem quatuor articulis abſoluetur. Quorum primus diuiſionis rationem doceat, ſecundus vtriuſque medium, tertius, materię diuerſitatem, quartuſque tandem formam. A parte ergo negatiua quæſtionis arguitur primo, Cum tres ſint reipublicæ ordines, nẽpe totius ad partes, partium ad totum, & partium inter ſe, pulchrius, atque ad artẽ proprius fieret ex æquo trimembris diuiſio, nimirum in legalem, quæ primum inſtituit ordines, & diſtributiuam, quæ ad ſecundum ſpectat, & commutatiuam, quę circa tertium verſatur inepte ergo fit bimembris. Secundo arguitur. Si ulla eſſet huius diuiſionis ratio, ea uel inde orietur, ꝙ hẽnt diſtincta ſubiecta, nempe ꝙ diſtributiua eſt in principe, cui incumbit bona publica diſtribuere, commutatiua uero in ſubditis, quorum pax & trãquillitas hac ratione continetur quod quiſque ius ſuũ aliis ſeruat, hoc namque diſcrimen prima fronte vr̃ hæc diuiſio inſinuare, at uero q̃cunque iuſtitia ſpecies tam in ſubditis eſt quam in principe, in hoc nimirũ ad gubernandum atq. in illis ut gubernentur, ut q. 1. de legali dictum eſt, nam commutatiua eadem ratione eſt in oĩbus, ergo ex hac dr̃ia non poteſt ſumi diuiſionis rõ. Quod ſi dicas dr̃iam inde ſumi, ꝙ diſtributiua iuſtitia penſatur in ordine ad plurimos quibus facienda eſt diſtributio commutatiua uero eſt unius ad alterum, contra facit, quod unum & multa ſpeciẽ non mutant. Eiuſdẽ quippe ſpeciei eſt unus homo cũ duobus atq. cum tribus. Deinde arguitur tertio, ꝙ diuiſio manca ſit. Iuſtitia.n. uindicatiua neq ſub diſtributiua neque ſub commutatiua comprehẽdi vr̃, nam ſi rñdeas contineri ſub diſtributiua eo quod princeps ut præmia probis, & ſupplicia reprobis decernit, in contrarium eſt, tum quod & perſona particularis poteſt licite uindictam petere, tum etiam quod uindicta debet fieri ad æqualitatẽ delicti, quod officium eſt commutatiuæ iuſtitiæ. Quod ſi hac ratione uictus pertinere dixeris ad cõmutatiuam, reclamat hæc ratio vr̃ qđ ſoli principi incumbit pœnas exigere pro culpis, ꝙ ſpeciem gerit diſtributiuæ iuſtitiæ. In contrarium eſt authoritas Philoſophi 5. Ethic. diſtinguentis duas iuſtitiæ ſpecies, quarum altera eſt diſtributionum directiua, altera uerò commutationum.

Primũ argum.

Arg. 2.

Arg. 3.

Ariſtot.

Quo reſponſo quæſtionis lucidior fiat à terminorum expoſitione proficiſcamur. Cum iuſtitia in genere, auctore Ariſtot. 5. Ethic. ſit uirtus qua quiſque iuſtus dicitur, fit ut iuxta nomina ſua. iuſtitia diſtributiua dicatur particularis iuſtitia, qua homo in bonorum communium diſtributione iuſtus fit. Commutatiua uero ſit illa itidem particularis, qua quiſq. in commutationibus iuſtus eſt. His facile intellectis rationi reſpondetur affirmatiua concluſione. Iuſtitia particularis ſuapte natura in hæc duo diſſecatur membra ſpecie differentia, quæ ſunt cõmutatiua & diſtributiua. Concluſio eſt Ariſt. 5. Ethic. c. 2. cuius ideo au-

Conclõ rñſiua.

Ariſtot.

Probõ concluſionis.

ctoritate fulcitur. Probatur nihilominus & ratione. Diſtinctio habituũ, ſi ſpecifica ſit, ab obiectorũ natura deriuatur, nam habitus diſtinguuntur per actus, & actus per obiecta, eſt autem in republica, in qua iuſtitia æquitatem conſtituit, duplex ordo, idemq. particularis, ac diuerſus, uidelicet totius ad partes, & partium inter ſe, ergo per illos duos ordines duæ etiã ſpecies iuſtitiæ diſcernuntur. Illa autem quę eſt totius ad partes, puta quæ cõmunia bona ciuibus bene diſpẽſat, nominatur diſtributiua, altera uero quæ æquitatem ſeruat inter partes, nuncupatur commutatiua, ſunt ergo duæ diſtinctæ ſpecies, At licet concluſio hæc nõ ſolum S. Thomæ, verũ & Ariſtotelis ſit plana confeſſio, nõ deſunt tamẽ Ariſtotelis interpretes qui contrarium opinẽtur.

Buridani ſnĩa.

Buridanus enim in eundẽ locũ 5. Ethicor. q 7. non arbitratur uirtutes has ſpecie diſtare. Neq. ullo prorſus argumento vtitur, præterquam ꝙ rationes, inquit, partis contrariæ nõ ſunt ſatis ualidę. Hæc autẽ argutio nullum philoſophum hominẽ cõtra Ariſtotelem mouere deberet, niſi ualidioribus ipſe niteretur. præterquam ꝙ ratio hæc facta abunde rẽ mõſtrat in philoſophia morali, a qua non eſt expetenda mathematica demõſtratio, ut ſtatim ĩ principio Ethic. Ariſto. docuit.

Secũda rõ in Buridanũ.

Arguitur autẽ ſecundo ad eandem concluſionem. Iuſtitiæ munus eſt debitũ unicuiq. reddere, eſt autem diuerſa ratio debiti in diſtributiua iuſtitia ab illa quę eſt in cõmutatiua, ergo uirtutes ipſæ ſpecie differunt. Minor patet. Dupliciter aliqua res dicitur hominis. Vno modo ſimpliciter quia propria eius poſſeſſio, altero uero ſecundum quid ut aiunt, quia ſcilicet non eſt ſua propria, niſi quatenus eſt totius, cuius homo eſt pars. Etenim quæ ſunt totius, quodammodo ſunt partium. Et ex his naſcitur diuerſa ratio debiti, alia quippe ratio eſt, quia res propria erat creditoris, alia uero quia erat totius reipublicæ. Igitur cum commutatiua iuſtitia circa debitum poſterioris generis uerſetur, diſtributiua uero circa prius, ſit conſequens eſſe uirtutes diuerſas.

Tertia ratio ad idem.

Et ex hoc ſecundo argumento informatur tertium. Illic opus eſt diſtincta uirtute ſpecie, vbi operandi difficultas eſt etiam ſpecie diſtincta, ſed experimur aliũ eſſe gradũ difficultatis in effundendis bonis communibus quæ princeps habet in ſua poteſtate neq. unquam fuerunt ciuium, quam ſit in refundendis illis, quæ ab aliis recepimus, ergo diſtinctæ exiguntur uirtutes. Minor patet, nã quòd quiſque reddat qđ ab alio accepit, ratio hæc protinus & ĩclinatio naturalis deprecatur. Nõ erat tuum ſed alter tibi dedit, peſſimus eſſes ſi nõ redderes. Attamẽ quãdo princeps aut cõmuniũ diſpẽſatores penes ſe habent illa bona, ægerrime adduci poſſunt ut diſtribuant ſi ſibi uſurpare põt. Hoc porrò nos longa experientia edocet in principibus & in pfectis. Et confirmatur hæc ratio autoritate Ariſt. 2. Polit. dicentis homines propenſius affici ad bona propria quàm ad communia. Altera ergo uirtus eſt diſtributiua, & altera commutatiua.

Confirmatio. Ariſtot.

Ad primũ arg.

Ad argm̃ ergo primum ante qõnem ſic rñderetur. Diuiſiones ut exacte fiãt, dẽt fieri in pauciſſima mẽbra, atq. adeo inter ſe oppoſita. Ob idq. cũ obiecto iuſtitiæ ſit bonũ, idq. primo diuidař in cõe & particulare, ſit ut iuſtitia primũ omniũ diuidatur ab Ariſt in legalem, q̃ eſt uniuerſalis, & particularem, ut iuſtitia legalis ſit illa quę reſpicit ordinẽ partiũ ad totũ ordinando ciues in cõe bonũ, particularis uero q verſatur circa particularia bona. Et hęc eſt, q̃ ſubſequař in diſtributiuã & cõmutatiuã.

Scrupulus.

Sed nunq d diſtributiua iuſtitia nõ verſař ẽt circa cõe bonũ? Rñdeť ꝙ & ſi circa illđ verſeť, tñ non hẽt illud pro obiecto vt legalis, q̃ illud curat augere.

Solutio.

Sed materia diſtributiuæ eſt, illa bona diſtribuere, ac diffundere inter particulares ciues, & quia habitus denoĩatur a termino ad quẽ ſicut calefactio a calore qui gignitur nõ a frigore quod abijcitur ideo diſtributiua iuſtitia eſt particularis, vtpote quæ ẽtia bona facit particularia, legalis namq. particularia ordinat in cõe. Atqui ueluti legalis iuſtitia non ſolũ in principe eſt ad regendũ, uerũ & in ſubditis ad obtemperandũ, ſic & diſtributiua eſt ẽt in ciuibus, ut citra reſponſationẽ ſint cõtenti. Præterquã quod põt & priuato cuipiam, puta patrifamilias alicuius amplæ familiæ uſu uenire, ut ipſe etiam inter ſuos diſtribuat bona ſua.

Ad ſecũdũ arg.

Ad ſecundũ aũt, quo indagabatur differentię radix inter has ſpecies, per hęc quæ

dicta

dicta ſunt, ſatis reſ ſum eſt. Haud.n. differẽtia hæc colligitur, uel ex parte ſubiecti vel ex parte numeris, ſed illam perſcrutamur, tũ ex ordine diuerſo ut dictũ eſt, tum ex diuerſa rõne debiti, quia commutatiua reddit id quod eſt ſimpliciter debitum, diſtributiua uero id quod eſt quodammodo debitum. Ad tertium argumentũ reſpõdetur, bifariam contemplari poſſe iuſtitiam vindicatiuam, uno uidelicet modo quatenus ad publicam iuſtitiam pertinet quæ ciues ordinat in bonum cõe. Et hac ratione actus eſt a commutatiua iuſtitia elicitus, imperatus aũt a iuſtitia legali, quæ eſt in principe eiuſq. miniſtris. Iudex.n. non tantũ accuſante reo, uerum ex proprio (ut aiunt) officio ob tranquilitatem reipublicæ crimina ulciſcitur. Aĩo aũt eſſe hoc munus iuſtitiæ commutatiuæ, ꝓpterea ꝙ nulla ſit ibi bonorum diſtributio, nec propriè malorum, quia mala non ſunt depoſita, ut diſtribuatur, ſed ſit uĩdicatio ad æqualitatem ſceleris, infligendo ſupplicium, quæ quidem forma eſt commutatiuæ iuſtitiæ, vt cõfeſtim uidebimus, licet hanc habeant imaginem diſtributiuæ, quod nequiores acrius puniuntur. Imperatur aũt a iuſtitia legali, cuius eſt per leges & beneficiorum collationẽ, pœnarumq; inflictionẽ rempublicam adminiſtrare, & particularibus uirtutibus in hunc finem imperando uti. Si aũt uindicatio conſideretur reſpectu particularis perſonę ad tollendum eius nocumentũ qualiter uindicatiua non ſolum eſt in principe, ſed & in particulari ciue iniuria affecto, cui licitum eſt more & ordine vindictã petere, non ut malum pro malo reddat, ſed ut repenſatio ſibi fiat, quã quã illam, niſi per publicã ptãtem exequi nequeat, tunc uindicatio non eſt iuſtitiæ actus, ſed ſpecialis per ſe uirtutis, quę ad commutatiuam iuſtitiã reducitur. Doctrina eſt S.Tho.2.2.q.108.art.2 Sed interrogas, cur uindicatiua ob cõe bonum, cõmutatiua eſt iuſtitia, ſiue in principe ſiue in ciue, illa aũt uindicatio quæ ad bonũ particularis perſonæ refertur, ſit ſpecialis uirtus? Rñdetur, ꝙ reſpublica per ultionem æqualem crimini, & reddit malefactori quodãmodo æquale, & ſuũ recuperat honorẽ, quæ uera eſt iuſtitiæ cõmutatio. Qñ vero perſona particularis uindicatur, nihil ꝓ amiſſo honore uel fama recipit, ſed alter patitur ſicuti & ipſe fuerat perpeſſus, ideoq; non attingit metas iuſtitiæ cõmutatiuæ, ſicuti attingit, cũ uirtute reſtitutionis reſarcitur eis honor, uel eius loco rependitur uel alius fauor uel pecunia. Vñ S. Th. cõparat hanc uirtutẽ alteri ſpeciali gratiarũ actionis pro beneficio ſuſcepto. Illa nãque neq ſimpliciter liberalitas eſt, quia aliqua illic ſubeſt imago debiti, neque uero ſimpliciter iuſtitia, quia nõ eſt debitum legale, ſed morale ob idq. eſt uirtus ſpecialis quæ iuſtitiæ adhæret. Eſt hic demũ principibus adnotandũ circa diſtributiuã iuſtitiã ꝙ cũ ſit uirtus inter duo extrema, utrinque coarctatur. Quare neq; tãtam ſinit bonorũ effuſionem, ut publicum ærarium, ꝙ quam maxime neceſſariũ eſt exhauriatur, neq; uero permittit principem ea eſſe parcitate in bonis diſtribuendis, ut nullam habeat apud ciues gratiam, quib. neceſſe eſt ſępiſſime indigere. At uero hoc cum primis cauendum ubiq; eſſet, ne publica tributa & uectigalia quæ in publicos uſus ſtatuta ſunt & populo decreta, abalienarentur. Inde nãq. tum reſpublica grauiter periclitatur, tum etiam & miſer populus moleſtiſſime aggrauatur & præmitur, quippe cum illud in cauſſa ſit, ut tributa in dies auctiora exigantur. Sed hoc in fine quæſtionis ſequentis latius.

Ad tertiũ arg.

ARTICVLVS II.

Vtrum idem ſit medium diſtributiuæ ac commutatiuæ Iuſtitia.

SEquitur hoc ſecundo articulo de medio inueſtigãdo harũ uirtutũ, vtrũ uidelicet eodem mõ in utraq. accipiatur? Eſt n. argũm a parte affirmatiua, ꝙ cũ moraliũ virtutũ medium ſecundũ rõnem inter duo extrema limitetur, ut in fortitudine & prudentia cernitur, & iuſtitia ſit earum potiſſima, conſequens eſſe uidetur, & ipſum eodem pacto in omni iuſtitia deſignari. Mox cum utraq. tam diſtributiua quam cõmutatiua ſit particularis iuſtitia, utpote quæ ad particulares ꝑſonas refertur ac terminatur, apparet medium in utraq. ſumi ſecundũ ęqualitatẽ rei ad rẽ, puta in diſtributiua meriti ad pręmium, & in commuta-

Primũ argum.

Argu. 2

tiua rei quæ redditur ad eam, quæ recepta fuit. Tertio denique arguitur. Diſtribuere cōia bona, idē eſſe uidetur officium, quod collatis beneficiis cōpenſare obſequia, & ſeruitia quæ ciues in rēpublicam impendunt, hoc autem iuſtitiæ commutatiuæ munus eſt, ut eodē loco 2. 2. q. 108. aſtruit Diuus Doctor: eo ꝙ fieri debeat ſecūdū æqualitatem rei ad rem, ſicuti & ſuppliciorum inflictio, licet utrunq; per imperium fiat iuſtitiæ legalis, ergo nihil reſtat, quo differat iuſtitia diſtributiua a cōmutatiua. Cōtraria eſt Ariſt. ſnīa, eodem loco conſtituentis medium in diſtributiua ſecūdum proportionem Geometricam & in cōmutatiua ſecundum Arithmeticam.

Arg. 3.

Ariſtot.

Primá conclu. Ad qōnem hanc reſpondetur duabus concluſionibus. Prior eſt. Vtriuſq. iuſtitiæ tā diſtributiuæ quā cōmutatiuæ mediū ſecundū æqualitatem, quæ in rebus exterioribus fit, conſtituitur. Concluſio eſt Ariſt. 5. Ethi. cap. 3. & 4. Hāc. n. differentiā q. 1. huius libri inter reliquas morales uirtutes & iuſtitiam ſecundū earū naturam meditati ſumus, ꝙ cum reliquæ mores cōponant hoīs in ordine ad ſeipſum, iuſtitia uero in ordine ad alium, medium aliarum uirtutum inueniatur inter duas extremas affectiones, quas uirtus moderatur, & rectificat. Vt fortitudo inter timores & audacias, & temperantia inter exorbitantes concupiſcentias & triſtitias, quæ de abſentia delectabilium tactus oboriuntur. Iuſtitia uero, quia in uoluntate reſidet, ubi nullæ ſunt paſſiones, non earū moderatrix, ſed ſolum illi incumbit medium ponere in rebus, quæ alijs debentur. Etenim licet quūque cupiditas & auaritia impedimento ſint officijs iuſtitiæ, non tamen ad ipſam pertinet illam auaritiam reprimere, ſed ad liberalitatem, quæ circa tales uerſatur affectiones.

Ariſtot.

Rō concluſiōis.

Poſtrema concluſio. Poſterior concluſio eſt eiuſdem Ariſt. eodē loco: Aequalitas, quę medium eſt iuſtitię diſtributiuæ, non eſt eiuſdem prorſus rōnis atq. in commutatiua, immo in diſtributiua eſt Geometrica, & in commutatiua Arithmetica Aequalitas. n. Arithmetica ſumitur ſecundum exceſſum æqualitatem numerorum, ſumiturque minimū in tribus terminis quorum tamen medius bis reſumitur. Habet ſiquidem reſpectum duplicē, Qualis. n. eſt proportio Arithmetica duorum ad quatuor, talis ex quatuor ad ſex, qm̄ exceſſus ſunt pares, licet maior ſit ꝓportio Geometrica quatuor ad duo, quā ſex ad quatuor, nam illa eſt dupla, hęc vero ſeſquia altera. Et dicitur proportio Arithmetica quia eſt inter numeros tanquam inter proximos propriosque terminos, nā ἀριθμὸς numerus eſt, licet ſit pariter inter continuas quantitates. Aequalitas autem Geometrica attenditur per æqualitatem proportionum, ut proportio quæ eſt inter octo, & quatuor, æqualis eſt illi q̄ exiſtit inter quatuor, & duo quia utraque eſt dupla, tametſi exceſſus ſint inæquales. At quoniā medius terminus bis ſumitur, ait Ariſt. hanc proportionum habitudinem conſiſtere minimum in quatuor terminis, ut qualis ſit proportio a ad b, talis ſit c, ad d. Nam Arithmetica proportio inter tantū duo fit, ut inter unum & duo, licet proportionalitas, hoc eſt, proportionum æqualitas (ut dictū eſt) tres poſtulet. Vn̄ in cōmutationibus per rerum duarum æqualitatē æquantur duæ perſonæ. Patefit ergo concluſio hoc pacto. Vbi princeps decreuerit decē talenta ciuibus diſtribuere, debet in tot partes illa partiri, quot ſunt ciues, tali tamen rōne, ut qualis ſit proportio meritorum Patri ad merita Pauli talis ſit & proportio præmij illius ad præmium huius. Si. n. merita Petri ſunt ut ſex, & Pauli ut tria, quæ eſt dupla proportio, & confertur Paulo præmiū ut duo, debetur tunc Petro præmium duplum. ſ. ut quatuor. Nam tunc fiet, ut qualis ſit proportio meriti Petri ad ſuum præmium, puta ſeſquialtera, talis ſit quoq. meriti Pauli ad ſuum præmiū a permutata proportione. Videlicet, ſi a, ſe habet ad b, ſicut c, ad d, tunc ſicut a, ſe habet ad c, ſe habebit & b, ad d. hac a, & b, eſſe meritα c, uero & d, præmia. Et hoc eſt inuenire medium geometricum. Sed quæris cur non ſtatuimus talia exempla, ut pręmium eſſet ęquale merito? Reſpōdemus hoc nos cōſulto feciſſe quoniā accidētariū eſt iuſtitię diſtributiuæ, & quod aiūt impertinens, ut præmiū ſit merito æquale, aliter hac rōne non differret a commutatiua. Enimuero non ſemper ęqualis bonorū ſumma diſtribuitur ciuibus, etſi ſemper haberent paria merita, quoniam reſpublica humana quandoq. in bonis plus quandoque

Aperiē conclu.

Obiectio.

Solutio

duque

doque minus hẽt. Nunc.n. verbi gratia, diſtribuit triginta talenta quã ab hoſte prædã eripuit, alio tp̃e uiginti, atq. alio decẽ. Et ideo non põt ſemper militi obuenire æquale præmiũ ſuo merito. Atq. idem cõperitur in publicis fructibus, qui nunc benignius, nunc uero malignius proueniũt. Et in lege Agraria de diuidundis agris. Quocirca non dẽt haberi reſpectus niſi ad geometricã æqualitatem. At uero in diſtributione diuinorũ bonorũ quæ a Chriſto in die iudicii futura eſt, quia infinita illa ſunt, & q̃ exhauriri nequeunt diſtributio fiet, non ſolũ ſcd̃m proportionẽ geometricam, ut quo quiſq. longius antecellet alteri meritis, excedat & præmio, uerũ ẽt ſcd̃m arithmeticã, ut quiſq. tñ recipiat in præmio quantũ habuit in meritis, quæ ex diuina gratia proceſſerunt. Ecce de diſtributiua iuſtitia. In cõmutatiua uero alia eſt habenda rõ, nempe ut ſit æqualitas inter rem acceptam & eam quæ redditur. Verbi gratia antequã duo mercatores ſocietatẽ inirent, uterq. habebat quinque. Petrus uero per contractũ aut mutuo aut quomodocunq. dedit Paulo unum, hẽt ergo tunc Paulus duo plura quam Petrus, itaq. eſt proportio arithmetica, puta quatuor quæ habet Petrus, ad quinque quæ ambo habent, & quinq. ad ſex, quæ mõ hẽt Paulus, quorũ mediũ eſt quinq. eſt ergo facienda per commutatiuam iuſtitiam taliter reſtitutio, ut Paulus quoque reddat Petro unum, qua rõne ambo ſidit in medio, nulla, perſona ũ qualitate aut conditione exiſtimata. Enimuero ſiue inter magnatem & plebeium, ſiue inter probũ uirum & reprobum, ſiue inter amicos, ſiue inter inimicos contractus & conuenta more & lege celebrentur, nihil ſubinde cõmutatiuæ iuſtitiæ uariatur. Hac præmiſſa declaratione probatur cõcluſio. Medium iuſtitiæ, cuius munus eſt, debitum cuiq. ſuum reddere, attendendum eſt & perpẽdendum per formalem rationem debiti, a qua uirtus ſpeciem ſortitur, rõnem uero debiti diſtributiuæ, & commutatiuæ uariã eſſe monſtratum eſt, ergo ſcd̃m illam uarietatẽ uariatur & medium. Varietas aũt hæc eſt, quod id quod debetur in diſtributiua, non debetur, quia proprium poſſeſſum fuit a ciue, ſed quia pars ille eſt reipublicæ, & quod eſt totius, quadãmodo eſt partis, ergo quo quiſq. principalior eſt pars, eadem ꝓportione plus debet bonorum recipere. Ex. plum nobis natura perhibuit in ſtomacho, qui cõe eſt corporis membrum, haud.n. idem alimentum ſubminiſtrat pedibus, quod oculis, neque idem iecori, quod ſpleni, ſed unicuiq. pro ſua natura & dignitate. Debitũ aũt in cõmutatiua inde exurgit, ꝙ res fuit poſſeſſio alterius ergo nullo habito meritorum perſonarum reſpectu, debet unicuiq. tñ referri quantum ipſe contulerat. Quod ſi contra ſic arguas. In commutatiua iuſtitia perinde atq. in diſtributiua penſatur nonnunquam perſonarũ cõditio & dignitas. Nam ſicuti qui alapa percutit principem, maiori per uindicatiuam iuſtitiam ſupplicio plectitur, quam ſi percuteret popularẽ, ut Ariſt. quoq. adnotauit 5. Eth. cap 5, ita dum per reſtitutionem cõpenſatio fit, plus dẽt qui honeſtum ciuem & nobilem cędit, quam qui ſimili plaga plebeiũ lędere t, ergo hac parte non differunt iſtæ iuſtitię. Rñdetur qualitatẽ perſonę in vtraq. iuſtitia perſpici, attñ in diſtributiua per ſe, vt.ſ. per augmẽtum perſonę augeatur proportio ad aliũ, cumulatioris nanq. meriti eſt in uiro ingenuo comitas & humilitas, quam in hoĩe inferioris ſortis, ſed tñ in iuſtitia cõmutatiua duntaxat attenditur pſona quatenus inde augeĩ quantitas iniurię, quę ad ęqualitatẽ ſarcienda eſt.

Suadeĩ conclu. *Argum.* *Ariſtot.* *Rñſio.*

Per hęc ergo ſuperiorum argumentorũ ſolutio clareſcit. Ad primum. n. priori concluſione reſponſũ eſt, ſcd̃m differentiam iuſtitia a rel quis uirtutibus. Et pariter ſcd̃m ſolutũ eſt cõcluſione poſteriori Concedimus.n. utriuſq. iuſtitię mediũ conſtitui ſcd̃m ęqualitatẽ in rebus quę inter duas perſonas uel plures cõponitur, diuerſimode tñ, quia medium in diſtributiua attenditur ſcd̃m ęqualitatẽ inter duas proportiones. ſ. meritorum inter ſe inuicẽ, & pariter pręmiorum cõmutatiua uero ſecundum ęqualitatem res acceptam & redditam. Ad tertium autem reſpondetur, quod beneficiorum collatio non fit niſi pro receptis obſequiis, & laboribus, ob idque habet quandam mercedis rationem, atque adeo commutatiuę iuſtitiæ munus eſt. Vt cum quis ſtrenue agit in

Ad primũ arg. *Ad ſecũdũ arg.* *Ad tertiũ arg.*

bello ſeu egregium conſilium principi dedit, uel inſidias coniurationeſve detegit. Is namque etiam ſi nullum talibus conſtitutum eſſet ſtipendium, dignus eſt cui iuſta beneficia pro obſequio conferantur. Diſtributio uero bonorum communium non eſt compenſatio, ſed nuda attributio eorum, quæ totius corporis ſunt ad partes. Quapropter partium merita non eodem pacto in omnibus rebus publicis æſtimantur, ut Ariſt. loco citato meminit. Nam ubi reſpublica per Democratiam, i. per popularem potentiã gubernatur, nulla alia merita librantur, q̃ libertas, ut. ſ. q. oẽs æqua libertate fruuntur, æqua ſuſcipiant. Niſi forſan libertinis, qui mancipia erant, minus, illis autem qui ingenuitate clariores ſunt, plus obtingat. Sed in Oligocratia, hoc eſt paucorum potentia, ſecundũ diuitiarũ quãtitatem fit æſtimatio, ut quo quiſq. plus hẽat, eo plus recipiat, quæ iniquiſſima eſt oĩum diſtributio. At uero in Ariſtocratia, hoc eſt, optimorũ potentia, vſus diſtributionis eſt ſecũdum uirtutum merita. Et talis debet in regno perſpici, ꝙ rex optimus regit. Nam cum honos alat artes, nullum inter mortales ualẽtius eſt uirtutum incitamentum & fomentum, q̃ cuiq. pro meritis honores deferre. Etenim qui ſolo uirtutis amore, futurum inſpectantes ſeculum, ad officia accẽduntur, impendio quã rariſſimi ſunt Ob idq. Cato admonere Patres Conſcriptos conſueuerat, ut bene conſultarent, quibus uirtutibus præmia ponerent, quoniam non alias poterat iuuentus perſequi, q̃ quibus poſſent ſtatos ſibi honores aſſequi.

Tertiũ argum.

ARTICVLVS III.

Vtrum eadem ſit in materia diſtributiuæ, & commutatiuæ iuſtitiæ.

DE materia autem harum ſpecierum quæritur hoc tertio articulo, vtrum eadem ſit utriuſque iuſtitiæ, quæ in has tantum ſpecies ſpecialiſſimas diuiditur? Apparet. n. primum eſſe eandẽ materiam, alias eſſent uſq. adeo uirtutes ipſæ diuerſæ, ut non continerentur ſub una cardinali uirtute iuſtitiæ, diuerſitas enim materia temperantiæ, & fortitudinis, cõſtituit duas per ſe uirtutes cardinales, cõſequens aũt eſt falſum & contra Ariſt. Iniam atq. omnium quatuor duntaxat diſcernẽtium cardinales virtutes. Mox arguitur contra id, quod quæſtio latenter et interrogat. Iuſtitia commutatiua diuiditur in ſpecies multas, ergo iſtæ non ſunt ſpecialiſſimæ atq. atomæ. Antecedens patet. Ariſtoteles connumerat diuerſas materias, quin uero formas commutatiuæ iuſtitiæ, altera quippe eſt commutatio uoluntaria, atq. altera inuoluntaria, quæ rurſus diuiditur in inuoluntariam per uim, & inuoluntariã per fraudem, non ergo utraque ſpecialiſſima ſpecies eſt. In contrarium eſt Ariſt. eo loco ubi ait diſtributiuam diſtributiones dirigere, commutatiuam uero commutationes, cuius tamen commutatiuæ nullas diſtingui; ſpecies. Ariſtot.

Quæſtio duas habet particulas, ad quã perinde duabus operæpretium eſt concluſionibus reſpondere. Prior ſit hæc: Materia quam remotam appellant, eadem eſt utriuſque iuſtitiæ, proxima uero diuerſa. Prior pars ſic oſtenditur. Materiæ remotæ harum uirtutum ſunt tam perſonæ inter quas, quam res in quibus fit diſtributio & commutatio, hæc autem eadẽ ſunt, ſit. n. tam diſtributio, quam commutatio exteriorum rerum, nempe frumenti, uini, olei, & pecuniæ inter eoſdem ciues. Poſterius itidem concluſionis membrum eſt ẽt liquidum. Materia ſiquidem proxima eſt, rerũ uſus, & conſtat diſtributiuam iuſtitiã dirigere uſum illum, qui eſt res adiudicare ciuibus rõne debiti, non quod propriũ erat ſingulorum, ſed quod erat totius reipublicæ, ad quam (ut diximus) functionẽ alia ratio exigitur, aliaque exiſtit difficultas, quã in comutatiua. Facultas autem cõmutatiuæ eſt uſum rerũ moderari in reddendis debitis ſingulorum peculiaribus. Vnde patens fit ad prius argumẽtum rñſio, hæc nanq. uſuum diuerſitas, etſi diuerſitate ſpecierum uirtutis conſtituat, nõ tñ tantam quo minus ambæ cõtineantur ſub ſpecie iuſtitiæ particularis, quæ in rebus uerſatur extrinſecis, earumq. vſibus circa particulares perſonas. Secus aũt de tẽperantia & fortitudine, quippe quarũ altera uerſatur circa tactus delectationes, corũ ſenſibilium, quæ nos ad ſe alliciunt & pertrahunt,

Prima concluſ.

Proba prior pars concluſionis.

Probõ ptis poſterioris.

Primũ argum.

trahunt, altera uero circa obiecta iraſcibilis appetitus, quę ſua nos arduitate & horrore conterritant & a ſeipſis auuerſantur. Eſt. n. hęc tanta diuerſitas, ut diuerſas conſtituat cardinales uirtutes. Poſterior conclusio eſt. Materię uarietas quæ commutatiuæ iuſtitiæ ſubiicitur, neutiquam eãdem uirtutem in ſpecies plures diſiungit, ſed eſt unica eademque atoma. Huius aũt ueritatem concluſionis hac diuiſionum ſerie uenari ſane poſſumus. Prima. n. diuiſio ſumitur ex cõmutationũ diuerſitate ꝑ ordinem ad uoluntatẽ cõmutationum nanque altera eſt uoluntaria, altera uero inuoluntaria. Inuoluntaria quippe commutatio eſt, qñ quis rem ſibi alienam uſurpat, uel perſonam, uel opus inuito dño, ut in furto; uoluntaria uero quando quis rem a domino uolente & conſentiente ſuſcipit, ut in mutuo. Vbi adnotandum ſubinde eſt cõmutationis nomen non ſimplicem denotare uel dationẽ, uel receptionẽ; ubi. n. res gratis datur, donoq. recipitur, nulla eſt commutatio, ſed tũc datio proprie eſt cõmutatio (uti nomen clamat) qñ alter dat, ut recipiat, alter uero recipit ut reddat, ut patet in mutuo in depoſito, in uenditionibus conductionibus, reliquiſque id genus ciuilibus pactis. Quocirca commutatio in uniuerſum ſpontaneã quampiam atq. uoluntariam actionem ex utraq. parte ſignificat, uidelicet tam conferentis, q̃ recipientis. Contraria rõne inuoluntaria cõmutatio inuoluntariam ſupponit actionem, tã ex parte patientis, quã ex parte auferẽtis. In furto namq. neq. dñs dat ut recipiat, neq. fur capit ut reddat, ſed ille cõtra ſuam uoluntatem patitur, hic aũt libere accipit quod nollet unquam rependere. Attamẽ dum poſtea reſtituit, nihil refert, ultronea reddat pœnitentia ductus, an a publica poteſtate compulſus. A priori namq. radice acceptiones, puta ab inuoluntaria oblatione nuncupa- cõmutatio inuoluntaria uel uoluntaria. Nam & ubi fuit acceptio uolũtaria, poteſt etiam redditio eſſe inuoluntaria, utputa qñ infidus emptor ui cogitur pretiũ ſoluere. De donatione autẽ dubiũ eſt, vtrum utriuſq. partis exigatur aſſenſus, uidelicet non ſolum dantis, uerũ & accipientis, an ſcilicet ſi Petrus animo ſuo, uel uerbo inſcio Paulo quidpiã donaret, donatione illa teneretur antequã alius acceptaret. Et vř teneri, quia cum quis Deo apud ſe quidpiã uouet, illico obligatur, pariformiter ergo ligari uř qui donauit. R ñ-detur tñ ꝙ cũ datio relationẽ dicat ad accipientem, non uidetur oriri obligatio antequam alter acceptet. Et ideo reuocari forte poteſt, et abſque ulla iuſta cauſſa. Secus de uoto Deo facto, quia ipſe, ſi iuſtũ eſt, ſemper acceptat. Si autem ſolenniter corã teſtibus donatio fiat abſenti, tunc ſtãdum eſt iuri ciuili. Arbitror. n. abſq. donatarii conſenſu, uel ſ[illegible] legitima cauſſa iure reuocationem non ſinere. Quod ſi ita eſt, nec conſcientia id permittit. At uero qm̃ Ariſt 3 Ethic duabus de cauſſis accidere docet inuoluntarium, ſ. aut ui & metu, aut ignorantia, ſubdiuit in 5. lib. inuoluntarias cõmutationes in duo, ſ. in eas quæ occulte & ignorante dño per fraudem fiunt, & eas quæ per uiolentiam manifeſte. Atque utraq. denarrat illic Ariſtot. locupletius aũt S. Th. 2. 2 q. 61. ar 3. utraq; n. cadere poteſt, aut in rem tuam, aut in tuam perſonam, aut in tuos, ſ. in eos qui aliqua ſunt tibi neceſſitudine coniuncti. Res igiř tuæ aut ſubdole tibi & occulte ſurripiunt quod uocatur furtũ, aut manifeſte, & id appellatur rapina. In tuam autem perſonæ ſubſtantiam committi poteſt homicidiũ, læſio alia, aut occulte, ut per ueneficium ſeu per inſidias, manifeſte aũt per apertã uim. Et rurſus ꝑſonæ dignitas impeti põt aut clanculum, ut per falſa teſtimonia, per que latentes detractiones, quibus fama æſtimatioq. deteritur, & corroditur, manifeſte aũt aut per calumniam in iudicio, aut per conuicia, quibus honori detrahitur. In perſona autem ſibi coniuncta poteſt cuipiam iniuria fieri uel in uxore per occultum adulterium, uel in ſeruo, qui ut fugiat ſeducitur. In quibus etiam poteſt & manifeſtariis quis iniuriis onerari tametſi quod de ſeruo dictum eſt, rapinę habeat aut furti rationem. Commutationes itidem uoluntariæ per ſua quoque membra articulatim ſubſecantur. Enimuero primum, dum quis rei ſuæ dominiũ in alium transfert non animo quidquam recipiendi, ut puta dono aut legato, non eſt proprie commutatio, ut iam modo dicebamus. Quapropter neque ad iuſtitiam commu-

Secũda conclu.

Duplex cõmutatio.

Dubitũ.

Solutio.

Diuiſio ſpontaneæ cõmutationis.

Ariſtot.

S. Tho.

Multiplex genus cõmutationum.

commutatiuam hęc actio pertinet, ſed ad uirtutē liberalitatis, quoniā nulla illic ſub eſt rō debiti. Cōmutationum ergo diuiſio quæ ſponte fiunt, ſic in genere habet. Aut enim eſt mutatio, puta ubi quis rei uſum gratis alteri concedit cum pacto recuperandi rem, nam ſi pręterea aliquid pro uſu recipiat, tunc in his quæ uſu cōſumuntur, ut pecunia, frumento, & ſimilibus, uſura eſt, ad rapinā pertinens in his aūt quæ uſu nō cōſumuntur, locatio aut conductio. Si autē quis rem ſuā tradit non ad alterius uſum, ſed ut ipſam rurſus recipiat, tunc id ſi fiat conſeruationis gratia depoſitum eſt, ſi autem ut alterum tutum reddat, tunc aut impignoratio eſt aut fideiuſſio. Dum autem quis rē ſuā in alterius dominium trāsfert, nō aīo eā rurſus recipiēdi, ſed eius tātum pretium, tunc eſt uenditio. His ergo pcurſis probat ſecunda conclō. Spēs uirtutū, ut dictum eſt diſtinguuntur per obiectorū rōnes & formas, rō autem debiti, ꝙ obiectum eſt iuſtitiæ commutatiuę, eadem in his omnib materiis exiſtit, ergo vnica eſt

Probō concluſionis.

ſpecies iuſtitiæ ad omnes patens. Probatur Minor, quoniā iuſtitia commutatiua tantum hoc reſpicit in radice debiti, ꝙ res ſublata propria fuerit poſſeſſio domini, hoc.n. differt a diſtributiua. Quod autem res illa iuſte uel iniuria, per fas aut per nefas fuerit ſublata, nihil ad ipſam. Etenim quātum ad reſtitutionem ſpectat, ad eandem æqualitatem fieri debet. Et per hoc

Ad ſecūdo arg.

patet ſecundi argumenti ſolutio. Negatur enim antecedens. Neque Ariſt. ait uoluntarium, & inuoluntarium in commutationibus duas diſcernere ſpecies iuſtitiæ, ſed duas partes. Nam etſi illæ differētiæ duas ſpecies diſtinguant in genere morum reſpectu uoluntatis, eo ꝙ inde naſcit diſtinctio inter iniuriam & iuſtitiam, tamen ratio iuſtitiæ commutatiuæ minime in illam diuerſitatem fertur.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum eadem ſit utriuſque iuſtitiæ forma.

SVpereſt denique, ut quarto loco exploremus, an forma iuſtitiæ perinde ac remota materia, eadem ſit in utraque uirtute? Id quod potiſſimū in gratiā Ariſt interrogamus, quippe qui 5. Ethic. cap. 5. diſputat an iuſtitiæ forma ſit quędā repaſſio? Et arguitur a parte affirmatiua ex finali iudicio, unde maxime ſumendā eſt regula. Illic enim (ut ait Paul.) debet unuſquiſque recipere prout geſſit in corpore, & Chriſtus Matth. 7. in quo iudicio iudicaueritis, iudicabimini, & in qua menſura mēſi fueritis remetietur uobis. Quibus uerbis colligitur unumquenq repaſſione plectendum, ſecundum quantitatē actionum quibus praue egit. Item arguit ſecundo loco. In utraque iuſtitia attenditur repenſio quædam. ſ. in diſtributiua pmij ad meritum & dignitatem perſonæ, & in commutatiua rei ad rem, ſiue iniuria aliqua interceſſerit ſiue nulla, ut in ſuperioribus dicebamus. Idem autem eſſe videtur repaſſio quod repenſio, ſiue boni ſiue mali, pro eo, quod quiſque recipit, ſeu ui abſtulerit, ſeu domini uoluntate. Conſiſtit ergo cuiuſque forma iuſtitiæ in repaſſione, uel quod minus Latine dicitur, in contrapaſſione. Contrarius eſt Ariſt. eod. 5. Ethic. contra Rhadamantum, aſſerens quodlibet iuſtum in ſimplici repaſſione conſiſtere.

Arg. 1.

Arg. 2.

Ariſtot.

Vt reſponſio quęſtionis huius lucidius inſtituatur, præmeditanda cum S. Thom. eſt nominis ſignificatio repaſſionis, ſeu vt ipſe ait, contrapaſſionis. Primæua enim huius uerbi ſignificatio ad id tantum accōmodatur, ꝙ quis contra ſuā uoluntatē patitur, pati.n. uiolentiam ſonat, eſt autē uiolentum, ſecundum Ariſto. Ethic. 3. cui paſſum non cōfert uim. Ob idque in moribus iniuriam ſignificat, quam quis inuitus accipit. Quapropter repati idem eſt, ꝙ tantundem pati, quantum quis ui aut fraude alteri intulit, ſiue fiat in perſona, ꝙ maxime propriū eſt ſiue in rebus, ꝙ ſuam ſt pp inuoluntarium proprietatē habet. Id quod antiqua lege utroque modo iuſtum erat, ſecundum illud Exod. 21. Reddet animam pro anima, oculum pro oculo. &c. Et cap. ſequenti. Si quis furatus fuerit bouem aut ouem, & occiderit uel uendiderit, quinque boues pro uno boue reſtituet, & quatuor oues pro una oue, repaſſio ergo furis non erat reddere ſimplum, nam hoc ſimplex reſtitutio poſtulabat.

Quid rēpaſſio ſignificet.

Ariſtot.

labat, ſed ut pro iniuria pœnã lueret. De hac autẽ propria ſignificatione, nomen ad ſpontaneas commutationes decidit, in q. bus nomen paſſio nõ ſeruat ſuam iuſtam ſignificationem, ſed eſt abuſus quidam, di

Conclu ſio rñſi. uade mẽ te Ariſt.

ſputationis tamen gratia uſu receptus. His leuiter præhabitis, Ariſto. unica reſpondet cõcluſione, qua negat iniuſtitiã uniuerſim ſub repaſſionis forma ſeruari. At uero explicatius tribus concluſionib. fiet qõnis ſatis.

Altera conclu.

Prima in diſtributiua iuſtitia nulla eſt repaſſionis forma, quoniã (ut dictum eſt) non habet illic ratio, ut ciuis quantum cõtulit recipiat, aut quantum iniuriæ intulit, luat: nam etſi ciues nihil in rempublicam contuliſſent, præterquã ꝙ uiri ſint probi, confertur ſingulis ſecundum proportionẽ ſuorum meritorum (ut expoſitum eſt) nulla penſata qualitate inter rem & rem.

Secũda.

Secunda concluſio. Neq. commutatiua iuſtitia fieret ſemper iuſta repaſſio, ubi idem præciſe perpetéretur reus quod auctor ab illo perpeſſus fuerat, poteſt nihilominus vtriuſque æſtimata qualitate fieri iuſta.

Ariſtot.

Concluſio eſt Ariſto. ubi ſententiam Rhadamanthi corrigit: Aiebat enim ille.

Si quæ fecerit, hæc etiam patietur & ipſe,
Iudiciũ fuerit perrectum, atq; exitus æquus.

Rõ Ariſtot. pro concluſione.

Redarguit eum tñ Ariſto. ꝙ ſi quis magiſtratum gerens, percuſſerit quempiam, aut ſi rex etiam contra iuſtitiam ciuem uulnerauerit, non eſt rõni conſentaneũ, ut idem ipſe uulnus accipiat. Et conuerſim ubi priuatus homo temerarias manus in regem conijceret, non ſatis ſupplicii ſolueret, ſi par illi plaga infligeretur: ſed qui regi, uerbi gratia, manũ amputaret, capite plectendus eſſet, & ſi quem ipſe capite truncaret, non ideo corporis deberet ullo mutilari membro, non ergo iuſtum commutatiuæ iuſtitiæ in eiuſdem recompenſatione cõſiſtit. At uero forſan Rhadamãthus nõ iret huic æquitati infictas. Enimuero res ipſa quæ aufertur, qualitate perſonæ augmentum ſuſcipit, aut decrementum. Etenim ut atrocior iniuria eſt, quæ principi irrogatur, ita leuior eſt coram hominibus, quam ipſe infert. Quapropter cum iuſtum in æqualitate conſiſtat, augeri debet ſupplicium in percutiente principem, in ipſo autem principe pœna diminui. Neq. in iniuriis tantũ corporalibus res ſic habere debet, uerum & in exterioribus rebus. Qui.n. ui alteri in ſuis rebus incommodauit, non facit ſatis idem ſimplum reddendo, ac ſi per eiuſdẽ domini uoluntatem res ſuſcepiſſet eaſdẽ: ſed lege inſuper in ipſum agendum eſt pro iniuria, quemadmodum fit in fure.

Tertia conclu.

Tertia concluſio: In commutationibus uoluntariis (eo modo quo illic repaſſionis utimur nomine) non ſeruabitur iuſtum, ſi quis cõferens rem ſuam, aut ſuum proprium opificium, recipiat ab altero id ſimplum, quod ipſe habet, uel quod ſua arte præſtare põt.

Oſtẽdit conclu.

Concluſio etiã eſt Ariſt. nã fieri poteſt, ut res diuerſorũ ciuium & artificum non ſint æqualis pretii: Exempli gratia: Sutor indiget domo quam alius ſibi artifex ædificat: non ſatis eſt pro ædium fabrica, ut redd at unum duove calceorum paria, ſed deberet tot illi accumulare quanti erat domus fabrica. Pari modo: indiget unus agricola, qui frumento abũdat, uino, uel oleo alterius, non ſemper uſu uenit ut modius frumenti eiuſdem ſit æſtimationis cũ modio uini, debet ergo illa quæ uilioris ſunt æſtimationis, per multiplicationem adæquari rei, quæ præſtabilior eſt. Atq. hac ratione poterit iuſtum in repaſſione conſiſtere alias minimè. Ex his ergo inquit Ariſt.

Numiſmatũ ori go.

orta eſt numorũ neceſſitas. Eſt n. munus, ſeu numiſma, quaſi id quod lex & norma, νόμος enim Græcè idem eſt quod regula & lex:

Duplex pecuniæ uſus.

Duo ergo ſunt numiſmatis uſus, prior ut ſit menſura, res oẽs adęquãs. Non poterat fabrica unius domus adamuſſim calceis, uel caligis, uel aliis opificijs æſtimari, uendit ergo tot calceos ſutor ut pecuniam conficiat, qua poſſit domũ coemere. Præterea, iſte qui modo rebus alterius non indiget forſan indiget aliis, uel egebit ei eiſdem futuro tempore, uel in alio loco, numus ergo illi eſt pro uade, qui ei fideiubet, Nã ubicunq. & qñcunq; talem exhibueris numũ, res habebis indigentiæ tuæ ac cõmodam.

Vnde dictus moneta.

Quapp & moneta dicitur quaſi monitoria lex & pecunia a pecude, quam Romani auctore Plinio lib. 33. pecudum nota ſignarũt, eo quod pecuniæ (ut ait Sapiens) oĩa obediunt, & in mundi primordijs mobilia bona, & cõmutabilia plurimũ pecus, & pecora, armentaq. erant. Ex his rurſus conſequitur numi ualorem (ut eodẽ loco Philoſophus ait) non prorſus

ſus

ſus ex natura rei æſtimãdum eſſe. ſitne ui delicet, æs, argentũ, an aurũ, ſed ſtatuto & ſigno reipublicæ, aut principis q̃ ſuam in tali nummo ſculpit auctoritatem tanquã fideiuſſor pro omnibus. Vnde neceſſitatis tẽpe in quacunq. materia, etiã uiliſſima, ut in ferro, & corio, cudi poteſt, aut ſculpi. tametſi pro regionis natura & facultate metallum illud diligendum huic muneri eſt, quod ſolidius ſit & quadam uigens perpe- *Plinius.* tuitate. Hac. n. rõne Plinius libro eodem ſelectum eſſe aurum aſſerit inter metalla, nõ quidem rõne coloris, qui in argento, inqt, clarior eſt, magiſq dies ſimilis, neque rõne ponderis, aut materiæ facilitate, cũ cedat per utrumq. plumbo, ſed qa rerum uni nihil igne deperit, tuto ẽt in incẽdiis rogiſq. durante materia. Hæc ille. Etenim cum ignis rerum oĩum maxime actiuorũ edax uoraxq. ſit, eo præſtantius eſt aurum quo ab hoc periculo tutius eſt. Fit etiam conſe- *Ariſtot.* quens (quod Ariſto. illic prudenter adnotauit) ut quamuis ulla ingruente neceſſitate augeri minuique poſſit numorum æſtimatio, id tamen impẽdio quam rariſſime fie- *Numorum æſtimatio ad mediũ legis fixa & firma eſſe debet.* ri fas ſit. Quin uero hac rõne debet pecunia legis naturam imitari, ut fixa ſemper firmaq. ſit. Enimuero cum per numum (ut diximus) reſpublica & princeps cunctis fidei iubeat, non parum deteritur eiuſdem principis ac reipublicæ fides, quum ciues huiuſmodi ſubmutationibus abſque ingẽti neceſſitati defraudantur.

Ad primũ arg. Ad primum igitur argumentum, quod de finali iudicio factum eſt, reſpondet *S.Tho.* S. Tho. ar. 4. q. 61. futurum eſſe ſcd̃m rationem commutatiuæ iuſtitiæ, prout. ſ. recõ- *Obiectio Caietani aduerſus S.Tho.* penſat præmia meriti, & ſupplicia peccati. Caietanus autem obijciens argumentum ad hominem uidelicet qui 1. par. q. 21. artic. 1. & 4. ſen. diſ. 46. art. 1. negat in Deo iuſtitiam commutatiuam, reſpondet tam punitionem, quã remunerationem illic fieri ſecundum iuſtitiam diſtributiuam, nã (ut legitur de Iuda, Actu 1.) unuſquiſque illic mittentur in ſuum locũ. Habebit aũt, inquit, & formã quandam cõmutatiuę iuſtitiæ pro quanto res pro re datur, puta, p̃- *Solutio Caietani* mium pro merito, & pęna pro offenſa. Veruntamen nõ idẽ ego, niſi fallor, arbitror ſentiendum, neq. ſcd̃m S. Thom. neque ſecundum ueritatem de remuneratione bonorum, & de malorum ultione. Collatio namq. præmiorum proculdubio iuſtitiæ *Exploditur Caietani reſponſio.* diſtributiuæ functio eſt. tametſi, ut art. 2. dicebamus, hæc illic conſpiciatur rõ commutatiuæ quod cũ diuina bona infinita ſint, ita reddatur omnibus ſcd̃m ꝓportionem meritorum geometricam, ut adęquetur quoq. ad unguem præmium merito, quod in republica humana, ubi curta non nunquã ſunt bona, obſeruari ſemꝑ neqt. At uero non idem eſt de iuſtitia uindicatiua in delinquentes. Talis. n. iuſtitia neutiquam ad diſtributiuã pertinet. Id quod expreſſe affirmat S. Tho. 2. 2 q. 108. ar. 2. *S.Tho.* elicitur. n. vindicta a iuſtitia cõmutatiua, imperatur aũt a legali, ut art. 1 huius qõnis nos ſupra adnotauimus. Nam punitio, non eſt ſicut bonorum diſtributio. Diſtributiua nanque iuſtitiã non attendit quid ciues, contulerint ut rependatur eis, ſed quid in ſe quiſq. mereatur, punitio uero per ſe aſpicit quam quiſq. iniuriã irrogauerit ut pari plecta ſupplicio. Quare non primum attendit ad dilectorum proportionem, ſed ad cuiuſq̃ quantitatẽ, qđ munus eſt cõmutatiuæ iuſtitiæ, ex conſequẽti aũt ſeruatur in ſupplicijs eadem proportio quæ erat in criminibus. Itaq. uindicatio (ut loco citato ait S. Tho.) reſpondet, non diſtributioni bonorum, ſed collationi beneficiorũ pro ſuſceptis ſeruitijs, quę actio pariter eſt iuſtitiæ commutatiuę, imperatę tñ a legali. Quapropter diuerſa eſt ratio remunerationis & punitionis, illa nanq. per ſe ſeruat proportionem geometricam inter proportionem meritorum & alteram pręmiorum. Sed ex conſequenti, ubi eſt bonorum copia, quemadmodũ in Deo, cuſtoditur ęqualitas rei ad rem, ſcilicet præmij ad meritum, punitio autem e diuerſo prius ubi qua reſpicit æqualitatẽ ſupplicij ad delictum ex conſequenti aũt ſeruat proportionem habitudinem geometricam. Atque huic conſonat quod ait Pau- *Paulus.* lus. In reliquo repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quam reddet mihi in illa die iuſtus iudex. ſ. per iuſtitiam legalem q̃ cum ſit generalis uirtus imperat cęteris, atque adeo tã cõmutatiuæ iuſtitiæ, q̃ ã diſtributiuæ. At uero probe denegat S. Tho. iuſtitiam cõmutatiuam eſſe proprie in Deo. penſata eius formali rõne: idcirco ꝙ nihil ipſe à

nobis

nobis accepit, ꝙ illi accreſcat. Nam quis prior, inquit Ioannes dedit illi, & retribuetur ei? neq. nos quidquam ab ipſo qui immutabilis eſt proprie adimere poſſumus. Sed ſi bonis ſumus, nobiſipſi, inq rem noſtram, boni ſumus ad gloriam Dei. Ad ſecū dū arg. Ad ſecūdū aūt arg. ſatis perſpicue per concluſiones reſpōſum eſt. Prima.n. declarauit quemadmodum in iuſtitia diſtributiua nulla eſt repaſſio ꝑpea ꝙ nulla illic habetur cōſideratio ciuis, an quidquam præſtiterit aut egerit, cuius æquale recipiat. In commutationibus autem poteſt ſeruari repaſſionis figura, modo iam expoſito.

QVAESTIO VI.

DE ACCEPTIONE perſonarum.

S.Thom.2.2. quæſt.63.

ARTICVLVS I.

Vtrum perſonarum acceptio iuſtitiæ diſtributiuæ contraria, crimen genere ſuo ſit mortale.

POST diuiſionem iuſtitię in diſtributiuam & commutatiuā, rectus ordo poſcit, ut de iuſtitia prius, q̄ diſtributiuę aduerſatur diſputemus. Nā iuſtitia diſtributiua utpote quæ in principe potiſſimum prominet, qua bona cōia ſingulis ciuibus adiudicat, præſtantior eſt quam commutatiua. Qua ꝑ ꝑ ab ordine D.Th. digreſſi ſumus. Habebit aūt qō articulos ſeptem. Primū Argum. Primus ac præcipuus eſt de hac iniuſtitia, quā acceptionem perſonarū appellant, ſit ne gn̄e ſuo mortale crimen. Et primū oīum ut a diuina lege, quæ fons noſtrarū eſt, & exēplar, exordiamur, Deus in gratia & gloria diſpenſandis vī ꝑſonas reſpicere, nam perſonarum reſpectus tunc accidit, dum nullus meritorum habetur. Deus autem neminem ob noſtra merita in gratiam ſuam recipit, ut Pelagij impietas cogitauit: Vnde Matt.24. Duo erūt in lecto & unus aſſumetur, & alius relinquetur. Ergo neq. inter homines uitium eſt perſonas reſpicere. Secūdū. Secundo arguitur. Paupercula q̄ duo minuta in gazophylacium contulit, ideo cęteris, ampliora mittentibus, ore Chriſti prælata eſt, quod indiga erat, & qui publicum magiſtratū gerens præcipue ſpiritualem, idem admittit crimen quod populares, acriori erit ſupplicio dignus ob ſuam ipſius dignitatem. Perſonarum ergo acceptio non eſt ceu iniqua uituperanda. Contraria eſt Dei ſententia Deut. 10. de ſeipſo Deus magnus fortis, & terribilis, &c. qui perſonas non accipit neque munera & Paulus ad Rom.2. Paulus. Non eſt acceptio perſonarum apud Deū. Vnde & Deus ipſe (ut eodem libro Deut. cap.1. patet) idem cautum etiam eſſe uoluit hominibus, dicens. Nulla erit diſtantia perſonarum. Itaque audietis paruum ſicut magnum, neq. accipietis cuiuſquam perſonam.

Nomen hoc, perſonarum acceptio, tametſi Ciceroni & priſcorum Latinis non ſit ita uſu frequens, eſt iam nihilominus apud ſacrorum interpretes Latinitate donatum. Neq; uero a Græca cōpoſitione abhorret, eſt.n. Græcè προσωποληψία. a λαμβάνω, ſeu λήβω, quod eſt accipio. Vn̄ ad Gala.2. Deus perſonam hoīs non accipit, ubi idem eſt uerbum Græcum. Quamuis cum idem quoq. polleat, pręſertim in cōpoſitione, ꝙ reſpicio, optime dicitur perſonarum reſpectus, ut perſona pro facie accipiatur. Eſt ergo decora metaphora, dum iudex inhibetur faciem perſonarum in iudicio ſpectare, ut per Pau. ad Rom.2. adnotauimus, nempe ne uel a genere, ſexu, ætate, alijſve id genus qualitatibus ſuum ſinat animum affici in iudicio. Eodemq; alludit illud Leuit.19. Non conſideres perſonam pauperis; neque honores vultum potentis. Et de Areopagitis refert in Hermotimo Lucianus, ideo noctu & in tenebris iudicare fuiſſe ſolitos, ne ad dicētes reſpicere poſſent, ſed ad ea quæ dicerentur. Et Socrati ad æquitatis cumulum apponitur ꝙ neq. uxorem, neque liberos in iudicium uoluit adducere ad excitādā iudicum commiſerationē. Et Ariſt. Rhet. Ariſtot. 1. illam Oratoriæ partem quæ ad commouēdos affectus expoſita eſt, cōdēnat, Areopagum Athenienſium hac maxime ratione cōmendans, quod illam partem a ſuo iudicio relegatam haberent. Ex his ergo de noīe prænotatis colligitur acceptionis perſona-

Definitio acceptionis perſonarum. perſonarum deſcriptio. Eſt. n. iniuſtitiæ crimen, quo in diſtributione non cauſſæ ad rē pertinentis ſed perſonæ aliarumq; eius qualitatum habetur rō. Quo alludit gloſſa ſuper illud ad Ephe. 6 Perſonarum acceptio non eſt apud Deum. Deus iuſtus iudex, cauſſas, nō perſonas diſcernit. Et rō Gloſſa. nominis eſt ꝙ cū iuſtitia diſtributiua nuda ſyncerаq; meritorum momenta ſuis bilancibus perpēdat, merita autē ſint q̄ ex uoluntate recte inſtituta procedunt, quidquid ad hmōi meritorum cumulum nihil confert, ad natiuas perſonæ conditiones attinere cenſetur. Itaq. perſonæ nomine, natura intelligitur contra rectā uoluntatē diſtincta, atq. adeo actiones alias, quæ extra cauſſam ſunt. Cōcluſio ergo qōnis ſit. Acceptio perſonarum gñe ſuo eſt peccatū mortale. Probatur. Quicqd aduerſatur iuſtitiæ, eſt gñe ſuo lethale ſcelus ut ſupra q. 34. huius libri, cum S. Tho. definitum eſt: nam cum iuſtitiam neceſſaria ſit uirtus, qd quid illi obſiſtit, contrariū eſt charitati, atque adeo gñe ſuo mortale, acceptio perſonarum obſiſtit iuſtitiæ, quippe quæ impedit legitimā ſeruari rationem debiti, ergo eſt mortalis. Quocirca licet S. Tho. q. 63. ar. 1. tantū aſſeruerit perſonarū acceptionē eſſe peccatū, reliquerat tñ q. 69. ar. 4 conſtitutū, peccatū iniuſtitię cenſeri in mortalium gñe, tametſi in rebus exigui momenti cōtingat eſſe tantū ueniale, ut ſi qs amicum minus dignum pręſtantiori præferret in electione ad officium, quod parum reipublicæ refer. Nam & qui minutam pecuniam furaretur, nō ſubinde eſſet mortalis criminis reus. Qua utiq rōne temperamento hoc uſi ſumus gñe ſuo. Hinc fit conſequens, cunctas cauſſas & qualitates quæ nihil ad dignitatem referunt illius rei, magiſtratus. uel ſacerdotij, aut præfecturæ, quę per diſtributionem confertur connumerari cum perſonis, ut ad earum acceptionem attineant. Pōt nanq. eadem ea in unius diſtributione legitime animaduerti, quam in deſtributione alius rei minime pendere licet. Qui. n conſanguineis ratione generis aliquid bonorum ſuorum donat aut legat, non eſt perſonarum reſpector, qui autem illa cauſſa ſacerdotium ei conferret, in tale crimen impingeret. Pari modo qui uirum egregiè doctū, non tamen uſq; adeo compoſitorum morum, ſancto uiro ignaro tamē, in optione ad Cathedram anteferret, non haberetur perſonarum acceptor, ueluti ſi illum præferret in alia electione, vbi uir exigeretur probitate conſpicuus Sed de hmōi meritis in ſequentibus articulis emunctius.

Concluſio rñſiua. Probō. S. Tho. Corollarium.

Ad primū arg. Per hæc ad primū argumentū patet reſpōſio. In Dei nanq. diſtributionib. altera habenda eſt conſideratio, dum hoīem (ſiue in puris cum naturalibus contēplemur, ſiue peccati labe maculatum) in ſuam gratiam primum recipit, altera vero dum iam in eandem admiſſo, eius perpendimus uirtutum officia. In priori nanq. mō cū nulla illic ſubſit rō, debiti nullum locum hēt iuſtitia diſtributiua, quæ (ut dictum eſt) debitum quodam pacto præſupponit, & ideo neq. illic ſubnotari pōt perſonarum acceptio ſed eſt mera liberalitatis donatio, ſicut ſi princeps bona ſua propria, quibus liberet, impartiret. Nemo. n. (ut ait Ioānes) prior dedit Deo, ut retribueretur ei. Vñ in euangelica parabola Matth. 20. An non licet mihi quod uolo facere? Tolle quod tuum eſt, & uade. Quod quidem Paulus in altitudinē incomprehenſibilem diuitiarū ſcientiæ Dei refert. In poſteriori aūt mō iuſtitia effulget diſtributiua, de qua ideo ait Paulus, Qui reddet unicuiq. ſecundū opera ſua. Et alibi. Oēs nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, ut referat unuſquiſq; propria corporis ꝓut geſſit, ſiue bonum, ſiue malum. Nā qui per Chriſti gratiam eius facti ſunt membra, bene ſubinde de Deo merentur. Quapropter neq. illic Deus eſt perſonarū acceptor, ſed reddet unicuiq. ſcd̄m meritorū pretium, quæ de diuina gratia promanant. Ad ſcd̄m aūt rñdetur, quod quando perſonæ qualitas meritum auget aut crimen, tunc nulla eſt acceptio perſonarum illam inter cauſſas præmij adſcribere. Paupertas enim illius euāgelicæ uiduæ in cauſſa fuit, ut tenuis eius eleemoſyna maioris eſſet pretij, quā ſi diues tantundem largiretur, ob idque cumulatiori præmio digna fuit. Et uice uerſa quoniam delinquentis pręeminentia & locus culpam delicti aggrauat, fit ut dignitatis illius conſideratio nihil uindici Dei iuſtitiæ officiat, ſi acrius in eum animaduertat.

Paulus. Ad ſecūdum.

ARTI-

ARTICVLVS II.

Vtrum in ſpiritualium diſpenſatione poſſit acceptio perſonarum contingere.

Ad primũ arg. PRæmiſſa natura & qualitate acceptionis perſonarũ, quæ cum iuſtitiæ ſit cõtraria delictum mortale eſt, ſubſequitur ut uideamus in quibuſnam materijs uerſetur, & primo in hoc ſecundo art. vtrum in ſpiritualium diſpenſatione locum habeat? A parte.n.negatiua arguitur. Sacerdotia & ſpirituales præfecturæ non tã ſub iuſtitia ſunt diſtributiua quam ſub commutatiua, acceptio aũt perſonarum, ut dictum eſt diſtributiuę aduerſatur, nõ ergo in hmõi ſpiritualibus locum hẽt. Prior aſſumpta probatur qm̃ ſacerdotia hæc & eccleſiaſticæ præbendæ, & ut aiunt, pſonatus, non habent rõnem præciſam bonorũ cõium, ſicuti prouẽtus reipublicæ, qui eo quod ſunt totius, ſunt quodammodo partium, ſed ſunt ſtipendia populi miniſtris eccleſiarum conſtituta, debẽtur ergo perſonis dignis non pp ſeipſas, ſed quia perſonæ tales debentur eccleſijs hoc eſt diſpenſantur perſonis in mercedem pro ſeruitio per eam iuſtitiã, qua dignus eſt operarius mercede ſua, hæc aũt iuſtitia, nõ diſtributiua, ſed plane cõmutatiua eſt. Secũdũ. Sc̃do arguitur, Xp̃s redẽptor noſter uiſus eſt in ſuorũ apoſtol optione, q̃ ad uitã ſpiritualem quã maxime referebat, pſonas reſpexiſſe & accepiſſe, qm̃ nulla eorũ merita ppendens, a piſcatoria, & cãpſoria, alijsq. id genus uilibus artibus, ueluti infirma abiectaq huius mũdi, ut ait Paulus, eos euocauit. Quin uero in hoc p̃terea uiſus fuit pſonarũ acceptor, q nõ niſi Galilæos ex patria ſua, cognatosq; ſuos aſſumpſit, nã ut legiẽ Act.1. de hoc turbę mirabãtur, q uarijs linguis loquẽtes Galilæi eſſent: Xp̃i aũt opera exẽpla nobis ſunt, Nullũ ergo hoc uitiũ eſt. Tertiũ. Tertio arguitur. Iure ẽt Cano. vr nõ ſolũ pmiſſa, ſed iuſſa in electioni pſonarũ acceptio, ut patet eo tit.c.cũ nobis olim, ubi licet electus, nõ eſſet eminẽtis literaturæ pbatur electio. Et ca.cũ dilectus, pariter approbatur, licẽt fuiſſent in eadẽ eccleſia (ut illic legiẽ) alij digniores. Quartũ. Quarto arguitur: Eccle. etiã decretis ſancitũ eſt, ut non fiat electio, niſi ex perſonis eiuſdem eccle. dummodo illic dignus inueniatur, ẽt ſi alibi foris inueniantur digniores, vt patet di 61.c.nullus & ca.obitum. & di 63.c.metropolitano. Quin uero vt ait gl in c.cũ inter. can. de ele. nõ valet poſtulatio ex aliena eccleſia niſi duabus partibus cõſentientibus. Et debet fieri a Põtifice Maximo, vt latè patet in tit. de poſt. præla. Non ergo explorandi ſunt ſemper digniores, etſi facile in alienis eccle. inueniri poſſẽt. Confirmatio. Adhæc & nobis hoc uſus eccl. palam facit Cernimus.n.in Epiſc.elect.nõ tã meritorũ q̃ pſonarum, aut gñis, aut potentiæ rõnem duci. Adde, q & in ſuprema electione Põtificis Maximi iã pridẽ uſus inoleuit, ut nemo niſi a reuerend. Card. aſſumaẽ: cum tamen poſſet qñq. extra illum ordinẽ alii diſquiri, quorum fortè electio gratior Deo eſſet & acceptior. Quintũ. Quinto ac poſtremo arguiẽ. Papa, vt aiũt, eſt beneficiorũ bonorũ eccleſiæ dñs, ergo nõ arceẽ digniores eligere, ſed põt qbus libuerit, eadẽ largiri. In cõtrarium aũt eſt Iac. Apoſt. 2.c. ſuæ Cano. Nolite in acceptione perſonarũ habere fidem Dñi noſtri Ieſu Chriſti.

Ad qõnem hãc decem cõcluſionibus reſpondeẽ. Sit tamẽ prius adnotemus qd hic noĩe ſpiritualiũ intelligamus: q ſub ſub titu. de ſimonia, emunctius dilucidabimus. Haud.n.intelligimus cũcta q̃ in intellectu ſunt, nã ſcia & artes doceri p̃tio poſſunt, ſed intelligimus illa q̃ gratis nobis a Deo donan. nõ peculiariter tantũ in utilitatem recipientiũ, ſed in vtilitatẽ cõem de qbus ait Xps: Gratis accepiſtis, gratis date: ut ſunt ſacerdotia, ſacerdotales ordines, & ſacrorũ vſus. Prius ergo circa materiã primi arg. pnoſſe oportet, iſta eccleſiaſt. ſacerdotia nõ ſolũ rõne diſtributiuæ iuſtitiæ pẽdẽda eſſe, verũ cõmutatiuæ lineã ingredi. Prima conclu. Sit ergo prima cõcluſio: Negari nõ debe qn ſacerdotia, & eccleſiæ præfecturæ ſpecimẽ habeãt diſtributiuæ iuſtitiæ, pro eo q illis honorificẽtiora & pinguiora debentur, q præſtantioribus ſunt meritis, & iõ in nona concluſione adſtruendũ nobis eſt in hmõi electionibus digniorẽ eſſe cæteris anteferendũ. Sc̃da cõcluſio. Huic nihilominus cõcluſioni ſubrexitur ſecunda. De eccleſiaſticis beneficijs ſacerdotalibusque muneribus ac dignitatibus quæ ad eccleſiarũ obſequia pertinent, per iuſtitiæ commutatiuæ regulas præcipuè cenſendũ eſt. Probatio con cluſiõis. Probatur. Decimę quas populus Chriſtianus perſoluit, non conuenit

nit

nit vt præmia ſint meritorum personarum, inſtar bonorū quæ in reipublicæ depoſito exiſtunt, ſed uel ad hoc ſolum, uel ad hoc præcipuè inſtitutę ſunt, vt ſtipendia ſint miniſtrorū eccleſię. Itaq. religio Chriſtiana, niſi eccleſias haberet neceſſarias, nūquā Chriſticolas cogeret decimas contribuere. Idemq. inferius dicturi ſumus de ſecularibus tributis, ut inter quæ & ſacerdotia hoc ſolum diſcriminis interſtat, quod illa ſtipendia ſunt pro ſecularibus adminiſtrationibus iuſtitiæ, hęc aūt pro ſpiritualibus eccleſiarū functionibus. Fit ergo ex hoc conſequens, rationem illam diſtributiuæ iuſtitiæ, quæ in hiſce diſpēſationibus reperitur, ad commutatiuam ordinari, quę eſt inter Pontifices, tam Maximum quam reliquos diſpenſatores ac prouiſores bonorum eccleſiæ ab vna parte, & eccleſias ex altera. Enimuero quia ob id ciues decimas pendunt ut ſibi ſacramenta adminiſtrentur, verbum Dei exponatur, & eccleſiaſtica iuſtitia ſeruetur, per iuſtitiam commutatiuam debent eis idonei horum muneruum adminiſtri, veluti operarii uineæ Dñi. Neq. obſtat decimas (non dico quotam) eſſe de iure diuino. Nā cenſendū hic arbitror inſtar principis, q certa ſtipendia perpetua ſtatuit famulis hac miniſtris domus ſuæ, pręcipiēs vt dignioribus qui haberi poſſent diſpenſarentur. Hic.n. profecto plus commutatiuę iuſtitię ſubeſt, quā diſtributiuæ. Sicut facta beneficij collatione, eadem iuſtitia conſtituitur inter miniſtrum & ſuā eccleſiam. Itaq ut explicationis gratia dicam, rō diſtributiuæ iuſtitiæ in iſtis habet ſe materialiter ad rōnem cōmutatiuę. Nā ideo electores tenent ſcd̄m merita pſonarum ſacerdotia diſtribuere, non qa pręmia ſunt meritorū ipſorum, ſed qa electores tales miniſtros debēt eccleſiis, & miniſtri talia eiuſdem obſequia, pro ſtipēdio ſibi repenſo. Concluſio hæc ſic expoſita non ſolū rōne quę manifeſta eſt verum & ſacris oraculis cōprobatur. Et primo, ut a lege ueteri initium ſumamus. Leuitis ſimili rōne decimæ erant decretæ. Sic.n. legitur Nu 18. Filij Leui dedi oēs decimas in poſſeſſionem, pro miniſterio quo ſeruiunt mihi in tabernaculo fœderis. Sic & paulo inferius de decimis ſubditur. Quia pretium eſt pro miniſterio quo ſeruitis in

Suadet concluſio teſtimoniis ſacrarū literarū.

tabernaculo teſtimonij. Et Lucæ 10. dum Chriſtus Apoſtolos tanquam operarios & meſſores dimiſit in orbem, ſubiunxit in eadem aūt domo manete, edētes, & bibentes quæ apud illos ſunt. Dignus eſt.n. operarius mercede ſua. Merces autem per iuſtitiam cōmutatiuā redditur. Et Apoſtolus primæ Corinth. 9. in eadē ſniam ait. Nemi nē ſuis ſtipēdiis militaſſe unquā, citans illud Deut 25. Non alligabis os boui trituranti. dicens pp nos illud fuiſſe ſcriptum, vnde ſubdit, Si nos uobis ſpiritualia ſeminamus, magnum eſt, ſi nos carnalia ueſtra metamus? Quibus verbis commutatiuam iuſtitiam inſinuauit. Et primæ ad Tim. 5. Qui bene, inqt, pręſunt presbyteri, duplici honore digni ſunt. Non ait, qui boni ſunt, ne qs fallatur ꝙ perſonis ipſis ob ſua merita per iuſtitiā tātum diſtributiuā debeantur honores ac prębendæ, ſed q bene pręſunt, ut diſcamus beneficiū dari potiſſimū pp officiū quaſi ad normā commutatiuæ iuſtitiæ, ſecundum uerbū eiuſdem eodē loco. Qui in ſacrario operantur quæ de ſacrario ſunt, edunt, & q altari deſeruiunt, cum altario participant. Idq. confirmatur ex iure Canonico. Nā cap. ſecūdū Apoſtolum. de præben. Inno. 3. hęc fermè Pauli uerba citans, ait, Cū ſcd̄m Apoſtolum, qui altari deſeruiūt, de altario uiuere debeant, & q ad onus eligitur, repelli non debeat a mercede, patet a ſimili, ut clerici viuere debeāt de patrimonio Ieſu Chri, cuius obſequio deputantur. Accedit & verbū iam mō citatum toto iure ſolenniſſimū. ſ. Beneficium non dari niſi pp officiū. de reſcrip. cap. fin. Igitur eccleſiæ bona nō intuitu perſonarū vt ipſis tanquā præmia ſuarum uirtutū ac literarū inſtituta ſunt, ceu per merā diſtributiuā iuſtitiā illis deputanda, ſed re uera tanq̄ miniſtrorū merces pro obſequio eccleſiis impenſo. Ex quo infra illaturi ſumus eligendorū qualitatē, meritorūq. momenta non abſolute, ſed in ordine ad prouinciam ſuā & functionem eſſe penſanda. Accedit & huc proximè ꝙ Chriſtus in eccleſia (ut habetur ad Epheſios 4.) quoſdā dedit Apoſtolos, alios aūt Paſtores & doctores &c in opus miniſterii, in ædificationem corporis Chriſti, ergo eccleſiaſtici ceu miniſtri recipiunt ſubſidia ſtipendiaque populi. Atqui concluſio hæc reuiſcenda

Confirmatio prima.

Confirmatio ſecunda.

da eſt, dum libro ſeq. ſub titulo, de reſtitutione, in diſpenſationem protulerimus, is qui prætermiſſis dignioribus aut dignis, p acceptionẽ perſonarũ ſacerdotia confert, cui debeat damnum reſtituere, eccleſiiſne an perſonis ipſis prætermiſſis. Tertia conclu-
Tertia conclu. ſio ad quæſtionis titulum: Acceptio perſonarum in ſpiritualibus genere ſuo peccatum mortale eſt, tantoq. grauius ac peſtilentius quanto ſpiritualia tẽporalibus antecellunt. Concluſio hęc clarius liquet, quam ut multis egeat teſtimoniis. Spiritualium enim nomine cenſentur eccleſiaſtica ſacerdotia, quibus Chriſtiana reſpublica ad ſempiternã fœlicitatem promouetur, ſacerdotũ.n. miniſterio ſacris Chriſtiani initiãtur, per quę diuinam gratiam tum ineunt, tũ etiã recuperant, eorumq. ope & auxilio candẽ gratiam colunt. Igitur cum nihil nobis tanti referat quam per eandẽ gratiam ad Dei gloriã promoueri, nihil nobis in exitiũ eſſe poteſt præſentius crimine illo, per quod in hoc progreſſu uel ĩpedimur uel remoramur, quale eſt perſonarum acceptio in huiuſmodi ſacerdotibus & miniſtris optandis. Attamẽ quoniã nõ ſatis eſt huiuſmodi perſonarũ acceptionem condemnare, niſi eligendorum merita explicentur, notandum eſt cũ
Documẽtum S.Tho. D. Tho. duobus modis cõſiderari poſſe cuiuſq. merita ac dignitatis excellentiam, uidelicet aut abſolute & ſimpliciter ſecũdum indiuiduam perſonam, quemadmodum
Ariſtot. Ariſt. 5 Eth. c. 3. conſiderat uirũ bonum. Secundo modo, quemadmodũ illic conſiderat bonum ciuẽ, rẽputa ſi perſonã cõtẽpleris in ordine ad munus illud, & magiſtratũ ac functionẽ ad quam aſſumitur.
Quarta conclu. Sit ergo quarta concluſio. Dignitas perſonę perpendẽda eſt, & exigenda in ordine ad talem finem, qui electionis ſcopus eſt. Hoc clariſſimum eſt, quia a fine ſumẽda eſt mediorum ratio, & 1. Corinth. 12. ait Apoſtolus, Vnicuiq. datur manifeſtatio ſpiritus ad utilitatem, ſcilicet ad commodum Chriſtianæ reipublicæ. Adnectitur
Quinta conclu. autem cõcluſio quinta. Primum ac potiſſimum quod in eo qui in ſpiritualibus præficiẽdus eſt populo, ęſtimandũ uenit, eſt morũ cõpoſitio, uirtutumq. ornamentum. Hanc eandem cõcluſionẽ de reliquis ciuilibus magiſtratibus in ſubſequentibus cõſtituemus, eſt.n. omnibus cõmunis, at uero pręcipuũ robur hẽt in eccleſiaſticis prælatis, cuius ratio patentiſſima eſt. Enimuero Rõ cõclusiõis. finis proximus ciuilium magiſtratuum eſt tantum naturalis, nẽpe tranquillo ſtatu & pace rempublica conſeruare, licet ille ad diuinam quoq. fœlicitatẽ ordinem habeat, finis aũt & ſcopus proximus pręlatorum ſpiritualium eſt ſempiterna fœlicitas, ac ſubinde eorũ munus auxiliares eſſe Chriſti miniſtros, iuxta uerbum Pauli, Sic nos exiſtimet homo ſicut Dei miniſtros, Paulus Quibus idcirco una cura eſſe debet, Chriſti ſanguinem colere, eiusq. redemptionem promouere, atq. ad diuinũ amorem ſubditos prouocare, & ad Dei charitatẽ referre oĩa, nihil eorum cogitantes quæ cum mundo diſpereũt, ſed ſempiterna illa quæ nos in cœlis manent. Hæc autẽ nemo curare poteſt, & p dignitate adminiſtrare, niſi in quo idẽ Chriſti ſanguis ferueſcat, idemq. inardeſcat amor. Sexta cõ Sexta cõcluſio. cluſio. Præter charitatẽ & honeſtatẽ morum requiritur ſtatim ſacrorũ ſcia, prudẽtiaq., & ſolertia, & reliquæ animi uires, ac dotes ad gubernandũ neceſſariæ, iuxta uerbũ dñi. Qui putas eſt fidelis ſeruus & prudens? Mat. 24. Adeo ut liceat nonnunquã expediatq. huius gratia, eo qui ſimpliciter morib. pſtantior eſt poſthabito, alterũ uita inferiori præeligere, dum tñ prauus non ſit & corruptis moribus, nã cui refragatur uita, nulla alia ratio ſatis ſuffragaĩ, ut fas illum ſit ad eccleſię gubernaculum admonere. Hoc plane conſtat. Eſt.n. primum prælati, ſacra docere, & p eorũ doctrinã & exempla ſubditos ad diuinorum amorẽ allicere ac promouere. Mox quia id regimen, opus eſt prudentiæ, ut 6 Ethic. Probatio cõclusiõis. Ariſt. auctor eſt, & ut ibidẽ ſubdit, cũ prudẽtia uirtutes oẽs connectantur, cunctis huiuſmodi dotibus pſtare debet. Enimuero ut niſi quod ignitũ eſt, calefacere nequit, ita niſi qui charitate ardet, uel lucere aliis poteſt uel uirtutũ calorẽ excitare. At uero quoniam ex his dubiũ hoc loco pręcipuũ relinquitur, an. ſ. ut ab hoc crimine acceptionis perſonarũ caueat, neceſſarium ſit pſtantiorẽ digniorẽmq. ſemper eligere, ſtatuitur ſeptima conclõ. Acceptio perſo Septima conclu. narum tunc affert manifeſtariũ crimen, quando prætermiſſo idoneo eligitur indignus

tunc.n. imprudenter, & contra iuſtitiam
cõmutatiuã in eccleſiam peccatur, & con
Prob. ſi conclõ. tra diſtributiuã in eũ, qui dignus eſt. Con
cluſio eſt oĩbus extra controuerſiã in con
feſſo. Vnde de præben cap. graue. Alex.
3. in cõcilio, Graue, in quit, nimis eſt & ab
ſurdum, ꝙ quidã eccleſiarum prælati cũ
poſſint uiros idoneos ad eccleſiaſtica be
neficia promouere, aſſumere non uerẽtur
indignos, quibus neq. morũ honeſta, ne-
que literarum ſcientia ſuffragatur, carna-
litatis ſequentes affectum, non iudicium
rõnis, unde quanta eccleſiis damna proue
niant, nemo ſanę mentis ignorat. Subtẽ
xitur deinde huic octaua conclõ, Ad hoc
ut ſcd'm exterũ ius fori canonica ſolidaq;
ſit habenda ac ualida electio, ſatis eſt eli
Octaua conclu. gere dignũ. Concluſionẽ hanc confirmãt
Canones tertio argumento ante cõnem
adducti, eorum aũt rõnẽ S. Tho. & Docto
res hanc reddũt, quod alias vnaquælibet
electio calumniam pateretur, haud.n tali
foro facile expendi poſſunt librariq. meri
torum momenta, ut conſtet quis eſt opti
mus. Vnde dum Rex aut quiuis alius iure
patronatus eum eligit dignũ, cui iura nõ
refragantur, nequit uel Papa, uel inferior
Prælatus electionem in fauorem dignio-
ris perimere. Addiderim hic, ꝙ qui dignũ
elegerit, non tenebitur ad reſtitutionem
nec digniori, nec eccleſiæ, ut lib. ſequenti
Nonacõ cluſio. ſub titul. De reſtitutione, uidebimus. No
na concluſio, Quo ad culpam, in foro con
ſcientiæ & poli, præceptum eſt eligere di
gniorem. Et primum, ne quis exiſtimet ſo
S. Tho. lius eſſe opinionem S. Thom. qui eam in
conſtanter, ueluti rem conſtitutiſſimam,
adſtruit. 2. 2. q. 63. art. 2. & in quolibet q.
6. & 8. quem ſui ſequuntur. Fuit quoque
Alexan. Halen. Alex. de Hales 2. part. q. 139. membro 2.
& Nicol. de Lyra Ioann 21. Neque uero
Nicola' Liranus Mendicantium utriuſque ordinis, uerum
& Henri. & Godofr. in ſuis quolib. Fuitq;
Hẽricus Adrian. Hadrian. poſtea Papæ in materia de reſti
tu. & ex Doctoribus iuris Can. Arch. &
Archid. aliorum. Hos denique Maioris poſtmo-
Maioris dum in 4. diſ. 24 q. 8 & 9 ſequitur. Patro
Hugo patronus cõtrariç opinio. ni autem contrariæ ſententiæ, ſi tamen
contrariam tueantur, ſunt Hugo & appa-
ratus ſuper cap. licet ergo. 8 q 1. & ca. Mo
naſterium. 16. q 7 quibus referẽte Adria-
Io. And. no, acceſſit Ioan. And. Dixerim ſi contra
riam tueãtur, quia illi forſan id duntaxat
contendunt, ꝙ in foro exteriori nõ ſit ele
ctio refellenda, nam de foro interiori ni-
hil decernere debuiſſent. Quod ſi ſenten
tia diui Tho. uera eſt, per nullam põt de-
ſuetudinem uel contrariam conſuetudi-
nem abrogari. Eſt. n. de iure diuino, cõtra
quod uſqueadeo nullo tpe præſcribitur,
ut quo longior fuerit eius abuſus, eo fiat
delictum grauius. Neq. in his ſatis eſt au
ctores numero æſtimari, aut dicere, hoc te-
nent Canoniſtæ hoc uero Theologi, ſed
auſculcandæ ſunt ſacrorum auctoritates,
rõneſq; examinandæ. Arguitur. n. primo Prima
ex iure naturæ. Eccleſiaſtica beneficia (ut rõ in gra
ſecunda concluſione aſſerebamus) ex bo- tiam pri
nis cõibus populi, ueluti ſtipendia, inſtitu mæ opi-
ta ſunt, & eccleſiæ miniſtris propoſita. Ex nionis.
hac ergo parte contra iuſtitiam commuta Secũda.
tiuã fidem populo & eccleſiæ frangit, qui
non optimum ei miniſtrum abſq; fraude
& dolo prouidet. Mox peccatur & contra
iuſtitiam diſtributiuam, eadem. n. uirtus
quæ iubet ſeruare in præmiis proportio-
nem, quę eſt in meritis, ſubinde admonet
ut optimus qui rationabili diligentia in-
ueniri poteſt, cæteris præferatur. Deinde Tertia.
accedit tertio, ꝙ Antiſtites tenentur be-
neficia gratis conferre, qui autem melio
ri poſthabito cõfert minus digno, ille cer
te alia cauſſa mouetur humana, alioqui il
lud non faceret, atque adeo neq. aut gra-
tis, neque ab acceptione perſonarum ma
net incolumis. Ad hæc qui ex duobus ſa-
cerdotijs pinguius confert ſacerdoti mi-
nus digno, manifeſte iuſtitiam diſtributi-
uam acceptione perſonarũ præuaricatur,
nam id patrare non poſſet niſi reſpiciẽdo
perſonã, puta qualitatẽ extra cauſſam, er-
go eadem labe contaminaretur, qui uni-
cum beneficium minus idoneo adiudica-
ret. Præterea, horũ collatores munerũ, di- Quarta.
ſpẽſatores ſunt, ut ait Paul. 1. ad Corin. 4. Paulus.
miniſteriorũ Dei, in quibus, ut inibi ſubiũ
git, fides ſincera requirit ſcd'm uerbũ Dñi
cum citatũ Quis putas eſt fidelis diſpenſa
tor & prudẽs? principis aut œconomus &
diſpenſator, qui quos poſſet optimos ſer
uos eodẽ ſtipendio non aſciſceret in ſerui
tiũ dñi, reus profecto eſſet aut defractæ fi
dei, aut neglectæ prudentiæ. At uero ius
diuinũ eſt qđ huic cõcluſioni firmiorem

adſtruit

adſtruit fidē. Atq. in primis exēplū Chriſti. Ioan. 21. in electione Petri, quod abunde rē patefacit. Ille quippe qui nemini iniuriā irrogare potuit, nempe qui non merus diſpenſator, ſed dominus rerū erat, nō alium ſe legit, qui ſuus ſibi uicarius ſuccederet, quam oīum tunc tēporis Apoſtolorū optimū. Neq. uero ſatis duxit eū inſtituere quē ipſe nouerat eſſe prȩſtātiſſimū, ſed id prius uoluit ut oībus innoteſcere. Hac.n. ut arbitror, tñ de cauſſa ter publice Petrū rogauit, an ſe plus cæteris diligeret (qui numerus iudicialibus monitionibus ſolennis eſt) ut cunctis liquidū fieret iure & ordine optimū eligere, doceretq. perinde eos ut eādē legē in ſimilibus electionibus ſanctiſſimè cuſtodirent. quapp abſq. ulla cunctatione aſſerere ſoleo illo tunc tēporis articulo quo Petrus electus eſt in Chriſti uicarium oīum fuiſſe Apoſtolorum optimum neq; tñ arbitror hoc denegare. Liquet.n. ſolam Dei charitatē, eſſe normam, per quā iudicare licet bonitatis gradus apud Deū. Præterea, neq. hoc negare licet, quin eo gradu quo quis diligit Deum diligitur ab illo. Si ergo Petrus Chriſtum plus tūc cæteris Apoſtolis amabat plus & ab ipſo amabatur atque adeo optimus erat. Quod .n. præ cæteris tunc Chriſtū diligeret, ambigi nequit, quoniā Chriſti interrogatio non oriebatur ex dubio quippe quo ipſe non tenebat, ſed erat uelut aſſertio. Et quamuis Petrus ad cōparationem tēdere citra temeritatem non ualuit eo ꝙ neq. ſuorum erat, neq. alienorum meritorū ponderator tñ ſuū rñſum, Tu ſcis quia amo te, Chriſtus pro cōparatiuo iuxta ſuam ipſius interrogationem accepit, & iō a tertio rñſo cōtinuo ſubiunxit. Paſce agnos meos. Dico ſtetiſſe optimū tunc ſimpliciter, quia nihil obſtat quominus Ioannes indulgentius, diligeretur alioq. forte tpe fuiſſet melior, nam de intemerata Virgine hæſitare nefas eſſet longe meritis cunctos anteceſſiſſe Apoſtolos.

Secūdus locus ad idem.

Secundo loco accedit & apoſtolicum teſtimoniū. 1. Tim. 3. Qui epiſcopatum deſiderat bonum opus deſiderat, hoc eſt, ipſe conſulte uideat, quantū ſibi oneris imponat, quia oīum eſt optimum numerū quȩ in eccleſia ſunt, atq. adeo gubernatū difficilimū. Vnde ſubdit, Oportet .n. Epiſcopo irreprehēſibilem eſſe, &c. Vbi tam amplā tamque diuitē uirtutum ſupellectilem ab Epiſcopo deſiderat, ut licet nullam faciat cōparationē uix illæ poſſint niſi in eo qui pſtātiſſimus eſt aceruari. Quapp inferius c. 5. eundē admonet diſcipulū ut nemini cito manus īponat. Vbi porro docet quantum debeat examinis prȩcedere antequā hmōi ſacerdotio diſtribuātur, utpote quæ diſcuſſio illa finalis iudicij imitari ꝓ humana fragilitate deberet, ubi æquiſſima meritorū trutina unicuiq. remetiendū eſt.

Accedit tertio loco. Ius canonicū ſanctorumq. decreta, & in primis Hieronymus ſuper Leuit. c. 8. qui refertur 8 q. 1. c. licet ergo. Refert nanq. illic Leuitica hiſtoria, ꝙ qñ Aaron iuſſu Dei in ſacerdotē unctus fuit congregata fuit omnis turba ante fores tabernaculi. Super quib. uerbis ait. Hieronymus, ꝙ licet dñs de conſtituēdo principe præcepiſſet ſingularemque elegiſſet tñ conuocatur etiā Synagoga. Requiritur ergo, inquit in ordinando ſacerdote etiā populi præſentia, ut ſciant omnes & certi ſint quod qui præſtantior eſt ex omni populo, qui doctior, qui ſanctior, qui in omni uirtute eminentior, ille eligitur, ad ſacerdotiū, & hoc atteſtante populo, ſcdm illud Pauli, Oportet aūt illum & teſtimonium habere bonū ab his, qui foris ſunt. Hæc Hieron. Et eſt alluſio ad exemplum Chriſti, qui in præſentia apoſtolorū teſtimoniū tulit excellentiæ Petri. Hac tñ non obſtante uerborum inculcatione Hieron. tēperat illic eius ſniam, imo denegat. Hugo, dicens ſatis eſſe eligere dignū. Cui apparatus adhæreſcit. Veruntamen niſi intelligant in foro duntaxat exteriori, non ſunt contra textū audiendi. Sunt & uerba acerbiſſima Aug. ſuper uerbo, Iacobi citato, dicentis, Non eſt putandū leue eſſe peccatū in perſonarū acceptione habere fide Dñi gloriæ, Quis .n. ferat eligi diuitē ad ſedem honoris gloriæ eccleſiæ, contempto paupere inſtructiore & ſanctiore? Auſcultas uerbū, ad ſedē honoris gloriæ eccleſiȩ, Cōſentit & Leo Papa, cano Metropolitano. di. 63. ubi docet, ꝙ ſit eligendus optimus. Sed eſt Chryſo. ſententia, libr. 2. de ſacerdotio, quam maxime meditāda. Admonet enim de ſuo nomine eccleſiaſticos paſtores, quod tanto debent meritorum inter-

Hieron.

Auguſt.

Leo Papa.

Chryſo.

uallo anteſtare gregi, quanto præſtat excellentia pecori paſtor. In cuius ſnia Bernar. Bernard. De conſideratione ad Euge. permulta, eademq. peregregia congerit. His unicum illuſtreq. adiungitur. c. extra, ut eccleſia beneſi. ſine diſt. confer. ubi in reprehēſionē epi apponitur, q non ex affectu carnali, ſed ſtricto iudicio debuit eccleſiaſtica beneficia in pſona magis idonea diſpēſare. Cōciliū Baſilié. Atqui in pragmat. cōc. Baſil. h hęc forma iuri eligentium, Ego N. iuro & promitto omnipotenti Deo, & ſancto, cuius nomini dedicata eſt hęc eccleſia, eū eligere quē credā eſſe in ſpiritualibus & tēpalibus meliorem. Neque tm̄ Canonicū, uerū & ius Imperatorium idem ſanctiſſime admonet, ut eſt videre in Auth. de monachis. §. ordinationē. iubet quippe cū Imperator, q prius optimus inter monachos apparuerit, præfici in paſtorē. Quod ſi monachus optimus eſt pficiēdus, profecto multo eſt ſanctius eadem regula in epis obſernāda, ut quorū ordo ſit iſtituto monachorū excellētior. Atqui argumenta hęc ſi in primordiis eti[illegible] eccleſię, & qñ illuſtribus pollebat perſonis uim ſuā tenebāt, quanto nunc maiorē, qñ illa laboramus perſonarū inopia, vt uix optio permittatur, immo citra digniſſimū uix poſſint reperiri dign⁹. Tempore Aug. Amb. Mart. Nicolai, atque id genus mortalium, nō eſſet immane ſcelus non perquirere digniorē, modo aut ut digno conferas, digniſſimū debes inquirere, adeo omnia iacent. Poſtrema rō. Et qñ eorum quę facta ſunt argumenta nullū exiſteret, hoc rem ineluctabiliter cōuincit, q poſtquam in diſpēſatione beneficiorum non hi exacta meritorum ratio, nemo eſt qui literarum ſtudia ſequatur nemoq. aliis imbuatur moribus, q̄ qui ad Curiā fuerint aptiores. Vnde quita detrimenta eccleſię Chriſti eius ſanguine funda ę ſucereuerint, & hęreſum peſtes & animarū neglectus apertiſſime teſtantur. Prima limitatio concluſiōis. At uero antequam decimam concluſionem ſtatuamus operępretium eſt nonnulla dubiola, quę hinc emergunt, diluere. In primis non contendimus, in has anguſtias timoratos animos conijcere, ut quando munus ad quod perſona eligitur exigui momenti eſt, cenſeatur peccatum mortale, digniorem prętermittere. Mox neq. eſt tale peccatū timendum ēt in rebus maioris momēti qñ dreritorū exceſſus nō eſt tantus, ut uideat ad nē multū referre, quoniā & furari exiguā monetā, non eſt peccatū mortale, neque nos Deus cogit tā anxie perſonas explorare, ſed ſecundū prudentiā pro rei qualitate & cōditione. Secūda. Præterea, maxime adnotandū, non eſſe attendendū ad cauſſas metaphyſicæ poſſibilitatis ſed ut materia moralis exigit, ad id quod ſecundū prudentiā ſperatur futurū. Enimuero licet occurrat unus literis clariſſimus & prudentia conſpicuus, eſt tñ uecors, uel aliis implicitus negotiis, de quo nō eſt tāta ſpes, q pdicabit aut gubernabit ſecundum ſuas dotes, uel forte etſi ſit optime moratus publicis tamē eſt negotiis ineptus, hmōi certe hominib. ille præferēdus eſt, qui licet hmōi dotibus nō ſit tā potens ſperatur tamē curā ſolicitius habiturū diligentiamq. adhibiturū ad ſuum exequendum munus. Euentus aūt rei qui præter eligentium ſpē obſequuntur, nihil electionē uitiant ut ſi negligens poſtmodū reperiatur, qui diligens credebatur. Primū argum. Emergit autem ex ſuperiorib. contra hanc nonā concluſionem arg. primū. Dictum eſt iuſtitiā diſtributiuā in his ſacerdotiis ad cōmutatiuā referri, dū autē prælatus tribuit eccleſiæ curatum uel aliū miniſtrum pro rōne ſuarum decimarū dignum, quia. ſ. hēt exilia ſubſidia per illū ſatisfacit iuſtitiæ commutatiuæ, non ergo tunc tenetur alium eligere qui cumulatioribus meritis poleat. Solutio. Rñdemur duo. Primum non ſeruaretur tunc rō diſtributiuæ iuſtitiæ, niſi forte in breui expectaretur locupletior præbēda pro illo digniori. Deinde, quantum ad iuſtitiā cōmutatiuā cum dignitas perſonę non habeat certā pręſcriptam mēſuram, fit ut ubi alius eſt dignior, uix inferior cenſendus ſit dignus præterquā quod fides diſpēſatoris miniſteriorū Chriſti expoſtulat ut cuicumque eccleſiæ adſcribat miniſtrum optimum illorū, qui illo ſtipendio haberi poteſt: nam eccleſia ſi loqueref talem eligere, licet hæc culpa 2 non ſit tanta ut ad reſtitutionē obliget, ſi ſecundū exiſtimationē dignus eligatur, ut ſupra diximus. Secūdū argum. Hinc autē exurgit argumētum ſecundum contra eandem nonam concluſionem, quod ſequeretur ex ea nōnunquā ut elector eſſet perplexus. Verbi

gratia,

gratia: Duobus uacantibus beneficijs quorum ꝙ uberius & pinguius nullã hẽat animarum curam? alterum uero, qđ fructibus eſt ſterile, eandem hẽat anexã, uel plures hẽat ſub ſe parœcios, pluſq́; doctrina indigentes, ut ecclesia nunc Toletana, quæ locupletiſſima eſt uacante, & ſimul Granatenſi, quę licet ſit pauperior, habet tñ multos ex Mahometiſmo neophytos, perplexus tunc eſſet & Papa & Rex. Nam ſi diſtributiuam iuſtitiam ſpectes debet tunc illud qđ eſt ditius, digniori attribui, ſi aũt publicam eccleſię neceſſitatem, potius deberet illi maior cura animarum demandari. Ad hoc rñdetur, plures ſp eſſe habendã rõnem publicæ neceſſitatis ad qua nos Chriſti charitas arctius aſtringit: Et ideo aĩarum cura digniori eſt cõmendãda deq; inde damnum de ſua dignitate reportare cenſetur. Nam & ſi bene præſidentes presbyteri auctore Paulo, duplici ſint honore digni, ille tñ qui apud Deũ nos manet, in primis ęſtimandus eſt eo uel maxime, ꝙ (ut dictũ eſt) hæc ſacerdotia in eccleſiarũ cõmodum ſunt inſtituta. An uero ille dignior acceptare teneretur, alterius diſputationis eſt. Et tanta eſſe poſſet neceſſitas ut teneretur. Verum ex hoc tamen aliud enaſcitur dubiũ utrũ lex hæc eligendi dignioris, vſq. ad illos ẽt extendat, q iã ſunt ſuis eccleſijs collocati, uidelicet utrum uacãte pinguiſſimo beneficio uel epatu debeat Rex & Papa quoſpiã ſuis locis dimouere, ut omnes per gradus euehat? Videtur. n. nonę concluſioni concors. Reſpõdetur de hac re nõ poſſe certã ſtabiliri regulã. Enim uero mutatiões iſtæ & acceſſus q̃ fieri poſſit maxime cauendi ſunt, tum ꝙ fomentũ ambitioni ſubminiſtrãt, ſunt enim in cauſſa, ut epiſcopi ſemper ſint animi pendentes, & ſicuti prima materia, nunquam ſua forma contenti. Quare neque charam habere poſſunt ſponſam, neque iuſtam illius gerere curam, tum quod non eſt paſtori ętas in cognoſcendis ſubmutandiſq. nouis ac nouis gregibus tranſigenda. At uero neque hoc nimium cauendum eſt, quando quidem expediens nonnunquã ſit & condecẽs, ut epiſcopus ad aliã ſedẽ cõmigret. Non. n. uanus eſt titulus de poſtul. prælat. Sequitur poſt hæc dubiũ de electionibus, ſiue dum religioſi & Canonici prælatum eligunt, ſiue dum Scholaſtici publiũ prælectorem Cathedræ, utrũ teneat quiſq; ſemper eligere meliorem, ẽt ſi uideat nihil ſe ſuo ſuffragio profuturum. Ad hoc reſpondetur, ſemper in electionibus aiaduertendum eſſe, opus uanum non eſſe opus charitatis, omneſq; ideo leges ad mores prudẽtiæ iudicio eſſe applicandas. Sit ergo prima reſpõſio: Indigno nemo debet ſuo calculo ſuffragari, ẽt ſi conſtiterit illum a reliquis omnibus optari, quoniã talis nõ niſi ꝑ nequitiam obtruditur, cui nullo colore fauendum eſt, neq; aſſentiendum. Si tñ q eligendus ſperatur, dignus eſt, tunc licet ac decet digniſſimũ qui eligi non põt, prætermittere, ut dignior eligatur. Sunt tres, quorũ Petrus digniſſimus eſt, Paulus medius, Ioãnes uero infimus. Quod ſi ego in Petro perſiſto, neq. ipſe, neq. Paulus ſed Ioãnes eligetur, me aũt accedente ad Paulum, ipſe uincet. Hoc ergo cõſilium ſequi debeo ẽt ſi iureiurando me adſtrinxerim eligere digniorem. Intelligitur nanque iuramentum inter poſſibiles. Hoc aũt, ſimilique ceſſante caſu, ſemper eligendus eſt dignior, nam præter quã ꝙ ei ſeruandus eſt honor, & legi dignitas, ad hoc ẽt prodeſt, vt electus admoneat æquos electores non ei ſeuiſſe. Sic. n. fiet in regendo cautior Contra hæc tñ cõtinuo ſe offert argũ. ꝙ ſi ſemper dignior eligendus eſſet, ſequeretur qđ ſi minus dignus electionẽ acceptaret, perinde peccaret atq. collator, quoniã vt cã eſſe rei illicitę Ad hoc aũt reſpondetur nõ eſſe rõnẽ parẽ, nã recipienti non incumbit conferendi cura, ob idq́; neq. cenſetur inique collationis cauſſa, perinde atque conferens. & maxime ſi ſit dignus. Quinimo in re dubia non tenetur ipſa ſeipſum examinare, ſed ille qui confert. Quare licet epiſcopatum ambire, delictum ſit: oblatum tamẽ citra culpã ſuſcipi poteſt. Enim uero licet quis prætermiſſo charitatis ordine eleemoſynã porrigat, non patri indigenti, ſed extraneo, uel prætermitis pauperibus prodigat in hiſtriones, ob idque delictum faciat, illi tamẽ q recipiunt, non irretiuntur eodem delicto. Mox alia uia arguitur ex cap. monaſterium 16. q. 7. quo habetur, ꝙ ubi quis dominus inſtituerit Oratoriũ uel Capellaniam poſſit cuicunq. presbytero dare. Arguit ergo. Põt ꝗ ea lege ſa

Reſponſio. Dubiũ. Dilutio Dubiũ alterum de electionib. Reſponſio. Prim argu. Solutio. Secũdũ argũm.

ge ſacerdotiũ inſtituere, ut ſolis ſuis agnatis aliiſve deſignatæ proſapiæ in perpetuũ obueniat, nã quicunq; quorumlibet bonorum dñs põt ea pro ſuo libito diſpenſare: ergo tali caſu non eſt neceſſarium, immo non licet digniorẽ exquirere. Sunt qui dicant et in tali caſu inquirendos eſſe digniores, ſi opus fuerit, extra illã familiã. Attamẽ & uſus nõ cõtrarium reclamant, ſatis.n. eſt inter illos deſignatos, & uocatos præſtantiorem eligere, niſi unus ſit tantũ vrputa ſanguine proximus appellatus. Nam cũ tali inſtitutori ac fundatori non incumbat munere ſuo & officio diſtributionem facere, & illa ſint ſua bona, non adſtringitur rõnem habere dignioris. Haud tamen erat cur Hoſtienſis & Abbas ex hoc diſſimillimo texta multum argumentũ traherẽt ad diſtributiones bonorũ communium eccleſiæ, nẽpe ꝙ ſatis ſemper ſit eligere dignũ. Duo hic ãt illius textus moderamina recolenda ſunt. Prius, ꝙ ſi qui deſignatus eſt, fuerit omnino indignus, alius ſubſtituendus uenit quia nemo neq; de ſua ſubſtantia poteſt ſacerdotium contra naturale ius ac diuinum creare. Secundũ eſt, ꝙ ſi inſtitutio illa annexã hẽat curam aliquam aĩarum uel gubernationem, tunc iniquiſſima eſt, & non ferenda, quatenus obſtiterit, ut dignior eligatur. Vt ſi quis prouẽtibus ſuis monaſteriũ fundaret eo uinculo, ut Prior uel Abbatiſſa non niſi ex ſuo genere aut patria crearetur, non eſt in contumeliam Euang. lex illa ſeruãda. Enaſcitur aũt hinc ꝑterea dubium de beneficijs patrimonialibus, ad quæ nõ recipiuntur, niſi ciues, uel qui inde ſunt oriundi. Vr̃, n. ſnĩæ nonæ cõcluſionis derogare, ſi quidẽ poſſent præſtãtiores aliunde qñque acciri. Rñdetur leges illas æquiſſimas eſſe, quas utinam de beneficijs ſaltem parœcialibus, quibus annexa eſt animarum cura, ubique ſanciret eccleſia, quemadmodum & in Triden. Cõcil. ſummo omnium conſenſu, me pñte, conſultabatur. Eſſet. n. illis decretis conforme, quæ in quarto argumento accerſita ſunt, decernentibus, ut electio ex eadem eccleſia fieret. Nam ut modo dicebã, non parui ęſtimandus eſt ingenitus amor, quem quiſque ad natiuum ſolum habet. Præſertim qd̃ licet poſſent nonnunquam inueniri extranei meritis præſtantiores: multo eſſet tñ eccleſiæ conducentius, ut ambitionibus & litibus ſibi moleſtiſſimis ac peſtilentiſſimis obuiaretur, præterea ut incolæ ſpe illa animarentur, liberos & literis & moribus informare His ergo abſolutis dubijs, ad decimam concluſionẽ deſcendamus, qua ad illam triuialem rñdeamus quæſtionẽ, utra. ſ. facultas alteri præferenda ſit in diligendo ep̃o, Canonici. ſ. iuris, an Theologiæ. Neque uero erat cur aſſertio hæc in controuerſiam uocaretur, ſed Hoſti cui Abb. Panormi. ſubſcripſit, ſuper cap. 1. de conſan. & affinit. fuit, qui neſcio quo iure hanc conteſtatus eſt litem. Aiunt n. quod ubi hęreſes pullulant, præferendus eſt Iuriſconſulto Theologus, alibi uero econuerſo. Et quãuis mea me profeſſio in ſuſpicionem de hac re adducere poſſit, haud tñ idcirco his maxime temporibus, diſſimulanda eſt rei ueritas, ego n. minime de meipſo ignoro quam ſim talium meritorũ expers. In primis ſi mea opinio illius eſſet momẽti, quæ in conſilium admitti deberet mallem ut poſt morũ honeſtatẽ prudentia uiri, roburq; animi manſuetudine inſignitũ, atq; in agilibus dexteritas perpenderetur, quam ſcĩæ eminentia, dummodo illa doctrina mediocritate polleret, quæ pondus ei auctoritatis adiungeret. Itaq; perſona ęſtimãda cum primis eſt, non hæc aut illa ſcientiæ facultas. Tametſi ille, quẽ hæc oĩa ornamenta doctrinæ illuſtrarent, maiori iure eſſet ſuper eccleſiæ candelabrũ erigendus. Sed tñ ꝙ cæteris pariter concurrentibus Theologia ſit peculiaris Epiſcopi ſententia, quam hic cõcluſionem decimam facimus, neſcio quis ambigat. Nam ut ab ipſo paſtoris nomine, quod epiſcopi proprium eſt, exordium ſumamus, ecquis dubitet præcipuum paſtoris munu eſſe ſacrorum eloquia reuoluendo, recolere ac meditari, unde doctrinæ pabulum gregi ſubminiſtret? Snĩa eſt Hiero. in Leuit. 36. diſt. cano. ſi quis ubi ait: Deo ſunt Pontificis opera, ut a Deo diſcat legendo ſcripturas diuinas, & ſæpius meditando, ut populum doceat. Et diſt. 38. can. oẽs, admonetur Antiſtes, ut in promptu legẽ habeat, uidelicet tam ſacros Canon. & ſanctum Euangeliũ, quam diuinum apoſtolorum librum & oẽm diuinam ſcripturam: Canones ſcilicet Conciliorũ, ut ſtatim ſub-

[Margin notes: Solutio quorundam. — Reprobatio. — Hoſtiẽ. Abbas. — duo moderamina textus citati. — Alterũ dubiũ. — Reſponſio. — Quæſt. triuialis. — Decima conclu. — Hiero.]

Auguſt. tim ſubditur ea. placuit. Vnde Aug. in epiſtola ad Paulinum, quæ eſt 59. illud Pau. ad Ephe. Quoſdã aũt dedit paſtores & doctores, pro eodem uſurpat, nempe ꝙ Epiſcopi eo ſint paſtores, ꝙ doctores. Prima rõ ꝓ cõcluſiõe. Quid ni? nunquid non Apoſtolorũ ſucceſſores ſunt? ergo proprium eorũ eſt, ut quã fidẽ ipſi diuulgarunt, populũ doceant, eiuſque mores ſcd̃m euãgelicas normas cõponãt, & ueluti canes cõtra uitia indefeſſe oblatrent. Sed quid in re non dubia teſtibus utimur non neceſſariis? Nõ interrogabantur olim dum inſula inſigniebant, an ius noſſent utcunq;, ſed an utrunq. ſcirent teſtũ, ut Richard. quo lib. 4. & Sylueſter, in verbo, Eps, adnotarũt, licet iam collapſis rebus, non interrogentur niſi an uelint ſe diuinæ ſcripturæ ſenſib. accommodare, & quę inde hauſerint, plebem docere. In cuius ſignũ confertur eis euangeliũ, qđ admoneatur populo ſibi cõmiſſo prędicare. Richar. Sylueſt. Secũda. Adde ꝙ ex priſcis Epis neminẽ niſi Theologũ cõperias. Nã iura canonica theologi in Conciliis ſanxerunt, & Põtifices maximi ex ſacris collegerunt oraculis. Quapropter ſi nominis etymologiã inſpicias, quã Auguſt. Aug. (ut refertur 8. q. 1. cap. qui epiſcopatum) interpretatus eſt, nempe ut idem ſit epiſcopus quod ſuperintendens, in hoc ẽt deberet ſuperintendere canonico iuri licet non illud memoria retineret. Enimuero cum ex Theologia ius eccleſiaſticũ promanauerit, per eandem facultatem debent legitimi ſenſus canonum examinari, præſertim cum illa iura quæ ad munus epiſcopale quidquam referunt, Theologi, ſi modo ſecundũ nomẽ ſcia polleãt, occulatius emũctiuſq. callere debeãt. Quod ſi minus calleant, multo eſt Epõ dignius, ut ueluti de Moyſe, Exo. 18 legitur uiros idoneos audiẽdis ſecularibus cauſſis exponat, quo ipſe ſacroſanctæ meditationi & Chriſtianæ doctrinę incũbat, quã ut uice uerſa, a dulcedine ſcripturæ auulſus ſecularibus implicetur. Vide ergo quã longe ab ſcopo aberrẽt qui epiſcopi munus non aliud exiſtimant, quam hæreſes extirpare, cum alia prætereã ſint multo illis magis peculiaria, quam cauſſis audire, eo uel maxime ꝙ ſi tunc ſunt neceſſarij, quando hęreſes pullulãt, fit ſubinde ut magis ſint ſemper neceſſarii, ac unquam ſerantur. Chirurgi ſunt & cauſſidici, qui cum litibus victitent, nollent iurgiorum cauſſas pręſcindi. Cura aũt epãlis longe alia eẽ deberet, nempe ut populus adeo eſſet ſemper fidẽ inſtructus, moribuſq. compoſitus, ut neque hęreſibus neq. litibus ulla relinqueretur anſa. Quapropter non ſolũ ubi hęreſes pullulãt, ſed ubi litiũ diſſidia ſerpunt, illic optatior eſſet Theologus eps, aut certe uir probitate inſignis, qui lites abſque prolixis terminis iuris componeret ac reſcinderet. Video. n. proh dolor, plures foueri lites in foro eccleſiaſtico quã in ciuili, cũ totus conatus Epi eſſe deberet internas hoĩum conſcientias ſarcire, diſcordiarum gramina cõuellere, & non illuc curã extẽdere, ut pueros poma ficuſq. hortorũ ſuſfurãtes (quia hæc eſt officialium ſagina) excõicationis ĩternecione ferire, qđ adeo eſt abſurdũ, ut excuſare ſe iã eccleſiaſtici iudices nequeãt niſi affirmantes propoſitũ nõ gerere ligãdi. Sed & ob hoc deberẽt eſſe Theologi ut cognoſcerent quãto illis eẽt habenda maior rõ, ne populus in obedientiæ crimine, quã excõicatione feriretur, nã quamuis iudices tale nõ hẽant propoſitum, populus tamen qui illud neſcit, nihilominus conſcientiam ſibi uulnerat, dum fictæ non paret excõicationi. Poſtrema rõ. Sed de hoc ſatis in præſentia. Nã Theologos & epiſcopos eandem uideo ire uiam.

Ad primũ arg. Ad primum ergo argm̃, quæſtionis primæ concluſio, rñdit, nimirũ concedens perſonatus iſtos, quos uocant, & ſacerdotia plus commutatiuæ iuſtitiæ reſpectu eccleſiarũ hẽ, ꝙ diſtributiuæ. Ad 2. Ad ſcd̃m inter probandam nonam concluſionem reſpõſum eſt, ubi cõmonſtrauimus uſq. adeo a Chriſto abfuiſſe perſonarum acceptionẽ, ut Petrum tunc Apoſtolorũ optimum, atq. ad regimẽ accommodatiſſimum, elegerit, & matrẽ filiorũ Zebedęi petẽtẽ filiis ſuis ſedes a dextrã & ad ſiniſtrã repulerit. Quod autem plebeios hoĩes & literarum rudes ad functionem euangelicam aſciuerit, bina fuit cauſſa: Prior, quod ipſe eos & docere potuit, & tales efficere, quales ad rẽ decebat, electores aũt humani, qa dignos eos facere nequeunt, quos eligunt, eos debent ad eligendum conquirere, quos dignos inuenerint. Mox, ꝙ expediebat ſupernaturalem fidẽ nõ ab hominibus pro-

mulgari, qui eſſent humana doctrina illuſtres, ne in ſuſpicionem ueniret ꝙ de humana ſciētia procederet. Ideo.n.iuſſi ſunt coram regibus ac præſidibus nō cogitare quō aut qd loquerētur, ſed quæ Spiritus ſanctus ſuggereret, illa diuulgarēt. Quod autē Galilæos cæteris mortalibus prætulerit, myſterium fuit, de quo fuerat Iſaias vaticinatus, cuius ideo propheriā Matth. cap.4 citauit. Terra Zabulon & terra Nephtalim, &c. Galileæ gentiū. Populus, qui ambulabat in tenebris, uidit lucē magnā. Et Dauid. Principes Zabulō & principes Nephtalim (hęc.n.erat Galilęa) duces eorum.

Ad 3. Ad tertium ꝙ aduerſus nōtrā cōcluſionē intendi uidebatur, itidem ſatisfactū eſt, dū conceſſimus ſecundū forū exterius ſatis eſſe digno conferri ad ſuccidendas calumnias, ſecus aūt in foro interiori.

Ad 4. Ad quartum rńdetur, iura ſanxiſſe, dignitates & præbendas perſonis eiuſdem eccleſiæ concedi ob hanc cauſſam (ut ait Cœleſtinus eo cap. nullus. 61. diſt.) ꝙ unuſquiſq. ſuum fructum militiæ habeat in eccleſia, in qua ſuam per oīa officia tranſegit ætatē. Cui & alterā S. Th. cauſſam ſubnectit, quæ mihi eſt probatiſſima, uidelicet, ꝙ plurimū unuſquiſq. propenſiorem hēt aīum ad ſuam propriam ciuitatem & eccleſiā in qua nutritus eſt, qua utiq. rōne utilior eſſe poterit. Vnde Deuter. 17. Non poteris alterius gentis hoīem facere regē, qui non ſit frater tuus. Et ideo licet non exquiratur extraneus dignior, per hęc fit compenſatio.

Cęleſt.

S. Tho.

Ad 5. Quintū autem argm̄ omnia, quæ dicta ſunt, concutit. Etenim ſi uera eſt quorundā opinio, ne dicam aſſentatio, cui ſanctiſſimus Papa nunꝗ aſſenſiſſe credendus eſt, uidelicet quod eſt dn̄s beneficiorū, pugnantiſſimum extruitur inde argumentū ꝙ non teneatur digniores eligere, imo ꝙ poſſit ſuper hoc cum inferioribus prælatis diſpenſare. Reſponſio ergo nō eſt alia, quam ꝙ nullatenus eſt dominus. Alias profecto ſicuti de illo dictum eſt qui de ſuis proprijs bonis ſacerdotium creat, liberū ei eſſet tanquam uero domino conferre cui mallet, quod nemo auderet aſſeuerare. At nullo opus eſt argumento ubi apoſtolica tuba canit. Sic nos exiſtimet homo ut miniſtros Chriſti, & diſpēſatores miniſteriorum Dei. 1. ad Cor. 4. Quin uero & Chriſtus Luc 12. Quis, inquit, putas eſt fidelis diſpenſator & prudens quem cōſtituit Dn̄s ſuper familiā ſuā? Neq. uero ſacri Canones trāſuerſum unguē ab hoc euangelio diſcrepāt, quia neq. diſcrepare pn̄t. Quare non pigebit iuris hic uerba audire. De pręben. lib 6 cap. 2 ſic habet, Licet eccleſiarū, perſonatuū, dignitatū, aliorumq beneficiorum eccleſiaſticorum plenaria diſpoſitio ad Romanū noſcatur Pontificē pertinere. Nō dicit dn̄ium ſed plenaria diſpoſitio. Et Cle. ut lit. penden. nihil inno. c. ſi duobus, hoc mō. Salua tn̄ in præmiſſis oībus Ro. Pontificis ptāte, ad quē eccleſiarū, perſonatuū, dignitatū, aliorūque beneficiorū eccleſiaſticorū plena & libera diſpoſitio ex ſuæ ptātis plenitudine noſcitur, pertinere. Perſpice ergo quo pertingit pōtificiæ ptātis plenitudo certe nō ut dominus ſit ſed ut plenariam habeat diſpoſitionē. Nam quod ait libera, hoc tāt ū ſignificat ꝙ nullū agnoſcit in terris ſuperiorē. Idē patet ex ſuperioribus. Commonſtratum. n. reliquimus hæc bona eccleſiaſtica ſtipendia eſſe populi pro miniſtris, quorū idcirco Papa merus eſt diſpēſator. Imo arbitror illos qui dn̄m beneficiorum eum appellāt, propriam uocem ignorare. Nā ſi dominus eſt, retinere ſibi poteſt, & in proprios uſus conuertere, ac pro libito eis uti qđ tn̄ nemo ſanę mentis admittet. Si autē pro libito non poteſt uti, ſed tenetur ratione diſpenſare, nō eſt dn̄s. Quocirca S. Tho. 2. 2. q. 63. art. 2. vbi ait prælatū eccleſiaſticum non eſſe dn̄m, ſed diſpenſatorem, Pōtificem ēt maximū cōplectitur, ut Cardinalis ēt Caiet. Lateralis Papæ ſcite adnotauit. Sed heu, quanta mala ex cōtrario, eodemque falſo principio eccleſia quotidie paritur. Cum tn̄ quo ſanctiſſimus Papa cęteris honore, & dignitate in eccleſia Dei pręſtat, fortiori nexu teneāt digniores ſemper optare. Niſi forte (ut ad calcē quarti argumenti rńdeamus) Cardinales in Pōtificis electione ob eandē ſummā uicarii Chriſti dignitatē ſanctiori fide perſtringuntur optimū eligere. Quapropter nunquam rumorē illū perſuadere mihi potui, uidelicet ſtatutum illis eſſe, non poſſe deligere niſi ex ſuo gremio. Et tandē ab ipſis Dominis Cardinalibus audiui falſum eſſe. Enimuero ꝙ actiuas uoces ad ipſum

S. Tho.

Caiet.

Falſum eſt nom

ipſum

poſſe eligi pontificē niſi è cardinaliū cœtu. ipſum ſacrum ſenatum eccleſia retulerit, decentiſſima rō perſuaſit. 23. d. ſt. cano. In nomine Dñi, &c. licet, extra, de electio. & ubi periculum eo. li. 6 uidelicet, ne tātus e͠porum cœtus a remotiſſimis regionibus Romā ad eligendum cogeretur. Attamen cum tanti referat, optimū e͠porum orbis ad ſummā ſedem euehere, ꝙ intra paucos urbis paſſiua electio coerceatur, licet ſit credibile inter eos nunquā defore dignū, certe ſynceritas euangelica, non permittit. Vnde in eo cap. In noīe Domini. ſi in Romana eccleſia non inueniatur idoneus, ex alia ſumi iubetur. Igitur concluſio noua ſuis radicibus fixa perſtat, quæ non ſolum in antiſtitibus creandis, uerū & in alijs diſpenſandis ſacerdotiis quibus iniuncta eſt aīarum, ſanctè ſeruanda eſt, nam in aliis q̄ tali cura uacant, licet præteritis dignioribus contra iuſtitiam diſtributiuam delinquatur, non tamen ſubeſt tm̄ periculi. Atqui ea ob rē aut nunquam aut perquā raro peccatum illic mortale committitur, dū modo non concedantur indignis. Ex hac aūt definita concluſione dubia nonnulla ſuboriri uidentur, quæ idcirco neceſſe eſt ut per ordinē examinemus. Primū eſt, ꝙ

Prima dubitō d̄ annuis pēſionibus.

proximis uerbis de beneficiis cura aīarum carentibus appendet, an. ſ. penſiones annuæ quæ a 50. hinc annis percrebuerūt in eccleſia, tuto & imponantur beneficiis, & recipiant ab iis quib. exhibentur? Ad hoc primū oīum reſpondetur, penſiones hmōi non hīe annexos eccleſiaſticos titulos, q̄a penſionarius nō ſit beneficii poſſeſſor, ſed tm̄ poſſidenti imponitur onus ſoluendi. Et poteſt imponi uel perſonæ quādiu poſſederit, uel ꝙ multo eſt uſu frequentius, ipſis fructibus beneficiorum. Qua de re ne que alia hn̄t annexā curā, neque canonicū perſoluendi officium. Atq. hac utiq. rōne hmōi redditus tutiſſimi exiſtimant̄, nēpe ꝙ nulla ſint cura onuſti. Ego uero, licet de plenaria Pontificis ptāte in diſpenſandis beneficiis nihil ambigam, ſemper tm̄ arbitratus ſum hæc eſſe periculoſiſſima omniū beneficiorū, idq. ꝑ ꝑ eandem rōnem qua alii cenſent, eſſe tutiſſima. Nam ſi uerum eſt, quod paulo ante commonſtrare nitebamur, nēpe ſummū Pontificē non eſſe dn̄m, ſed diſpenſatorē beneficiorū, quæ ſunt eccleſiarum ſtipendia, conſequens

Auctoris lima de ꝓpoſita quęſtione.

inde fit, ut illa adiudicare nequeat niſi pro altaris (ut ait Paulus) miniſterio, uel tanquam mercedem pro aliquo ſeruitio eccleſiæ, et ſi non eſſet ſpirituale, ut puta duci aut militi, qui eccleſiam tempore neceſſitatis propugnat qua de cauſſa decimarum tertiæ Regi Hiſpaniæ tributæ ſunt. Et congruentius poſſent illi concedi qui negotia eccleſiæ gereret, uel in concilio, uel in curia, uel alibi, ſicuti olim mos erat his qui prælatus in adiutoriū adhibebantur, prouentuū quotā impertiri. Pręterea, qū dubialis ſuꝑ aliquo ſacerdotio dirimi aliter non poſſet, liceret aliquā portionem parti cedenti in bonum pacis addici de quo uno penſionū genere unicus eſt textus in toto iure c. Niſi eſſent de præb. At qđ citra hūc caſum abſq. ullo titulo, & obligatione bona eccleſię poſſint hoc modo diſpendi nō apparet qūo intra limites diſpēſationis contineaī. Et re uera rei nouitas eā in ſuſpicionē uehemēter adducit. Alterū dubiū eſt de illis q̄ neq. eligūt neque beneficia cōferunt, nihilominus ſunt cā ut uel dignitate inferiorib. uel prorſus indignis conferant, utrū delictū illis ſit? Et peculiariter fit interrogatio de reſignatoribus. Reſignat q̄s ſacerdotiū ſuū in manibus Prælati, ſed tm̄ in fauorē cōſanguinei uel alterius certæ perſonæ indignæ, & nō alias uī ille extra culpā eſſe, nā Prælatus eſt, cui collatio incūbit. Rndei tn̄ Pręlati delictum non excuſare reſignantē, utpote qui uere eſt cā iniquæ collationis. Vbi de hoc maxime admonere non præteribo, uidelicet quā ſit cauēdum, ne pueris beneficia ꝑbeant̄, nā etſi cōtingat, ut optima ſint indole, nō ſolum ius Canonicum, uerum neque naturale reputat eos dignos. Dignitas enim ſpem ſed rem dicit. Atqui plurimum uſu uenit, ut qui de ſe pueri bonam fecerunt ſpem, quam ſi abſque diuitiis eccleſiaſticis manerent, ad uberem frugem perducerent, cum primum ditantur, ſuperbire ac ferocire incipiunt. Permulta alia dubia impræſentiarum præterimus, ne extra rem & cauſſam diſtrahi uideamur.

Dubiū alterū.

Rnſio.

Bn̄ficia pueris minime cōferenda.

ARTICVLVS III.

Vtrum beneficiorum pluraritas ſit iure permiſſa.

SVperiori articulo annexum eſt in hoc tertio de beneficiorum pluralitate diſputare

disputare, utrum ſit quoquo pacto iure
Primũ argum. permiſſa? Pugnant.n.a parte negatiua Canones plurimi, tam conciliorum quã ſanctorum patrum. In primis eſt decretum Synodi 7. Conſtantinopolitanæ ut refertur 21.q.1.cap.clericus. Clericus ab inſtãti tempore non connumeretur in duabus eccleſijs, negotiationis.n hoc eſt & turpis lucri proprium commodum, & ab eccleſiæ cõſuetudine alienum. Vbi citatur uerbum Domini, Nemo poteſt duobus dominis ſeruire. Et 70. diſt ca. ſanctorum. ait Vrbanus, Omnino in duabus eccleſijs aliquem intitulare non liceat, ſed unuſquiſque in qua intitulatus eſt, in ea tantum canonicus habeatur. unde extra, de præbend. cap. quia perhibetur præbendarum multitudinem canonibus eſſe inimicam.
Secũdũ Secundo allegantur a S. Tho. quoli. 9. ar.
Chryſo. 15 ſanctorũ dicta. ait.n. Chryſoſt. Quod tenebra erubuit, lumen erubeſcat, quod figuræ non fuit conceſſum, rei reor eſſe illicitum, figuræ autem, hoc eſt, legi ueteri, non fuit inter Leuitas conceſſum, ut qui capiebat in Bethlehem, caperet Hieruſalem. cum nos ergo perfectiores eſſe debeamus, qui capit in Tyro, non capiat
Bernar. in Damaſco Hæc Chryſoſt & Bernardus. Qui non unum ſed plures eſt in benefi-
Tertiũ. cijs, non unum, ſed plures erit in ſuppliciis. Item id eſſe uidetur cõtra rationem, & ius naturale, & diuinum iam modo citatum, Nemo poteſt duobus dominis ſeruire. Cui inſuper accedit iuramentũ quo quiſq. iure antiquo fidem ſuam aſtringit ſeruire eccleſiæ, cui ſe mancipare conſtituit. In contrarium faciunt iura quæ plura beneficia eidem perſonæ indulgent, ut tum alibi, tum 21.q.1. frequentes Canones docent.

D.Tho. Quæſtionem hanc diſſerit D. Tho. quolibet. 9 citato. art. 15. At quia rei huius abuſus nimium in perniciem eccleſiæ obrepſit, non erit ſupervacaneum rem denuo ac ſedulo examinare. Nam cum (ut ait illic S Tho.) ius hic naturale ac diuinum implicetur, & humanum quantum ad duo priora, rei huius definitio ad Theologos pertinet, licet quantum ad tertium ſpectet ad Iuriſconſultos. Placet ergo, uelut primum fundamentum, diſtinctio illa S. Tho. Triplex eſt actionum ordo, ſcilicet aut, quæ deformitatem hñt inſeparabilem, ut mendacium, aut quæ indifferentes ſunt, ut deambulare, aut tertio, quæ licet per ſe nude & abſolute cõſideratæ deformitatem quandam repræſentent, circunſtantiis tñ ueſtitæ licite fieri poſſunt, ut hoĩem occidere, quod iudici, & defendenti ſe licet. His ꝓiactis rñdetur ad qõ.
ſeptem conclõnibus. Prima. Habere plu- Prima
res præbendas, non eſt res primi ordinis. conclõ.
Hæc conclõ inde fit liquida, ꝙ multis ca- Suadet
ſibus ſuper hoc ſancta iura diſpenſant, ut conclõ.
ſtatim patebit. Secunda. Neq eſt ſecundi Secũda
ordinis. Non.n.eſt perinde indifferẽs atq. Probõ.
habere plures ueſtes, hoc quippe abſolute conſideratum, nullam implicat aut malignitatem aut indecentiam, hr̃e aũt plures præbendas, ſi nude ſpectetur, ſtatim ſonat quaſdã ordinis peruerſiones. Primũ, quia rõ docet ut unicuiq. miniſterio ſuus proprie deputetur miniſter, alias unus pluriũ perſonas induit. Secundo. Cultus diuinus detrimentũ patitur. Tertio, cũ bona hæc (ut diximus) ſtipendia ſint eccleſiarũ, ſuo defraudantur iure. Id quod rerum uſus & experientia docet, Aggeratis ſiquidẽ præbendis multis ad perſonarum paucitatem uix ulla reſtat eccleſia, cui pro rõne ſuarũ decimarum ſeruiatur digne. Et 4 inde ſequitur diſtributiuæ iuſtitiæ præuaricatio, uidelicet ut digni multi egeant, alii uero exundent. Quinto eſca & fomentum ambitionis inde ſubminiſtratur, nam interdicta præbẽdarum accumulatione, ſacerdotes non tam auidè ſitirent atq. ambirẽt bonis eccleſiæ ditari. Et ſexto, id in cauſſam eſt, ut literarum ſtudia neglecta iaceant, utrinq. etenim ſpes bonorum debilitatur .ſ.& meritorum ratio non habetur, & ꝙ auida ditiorum auaritia impedimento eſt, ne inopes promoueantur. Quin uero ſeptimo, & tranſgreſſio quædam eſt illius Paulini præcepti, Vnuſquiſq. in ea uocatione qua uocatus eſt, maneat. Atq illius præterea ad Rom. 12. Sicuti in uno corpore
multa membra habemus. quod Grego- Gregor.
rius ad hoc propoſitum citauit 89 diſtin. cap. ſingula. ubi ait. Singula eccleſiaſtici iuris officia ſingulis quibuſque perſonis ſigillatim committi iubemus. Sicut.n.in uno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non unum actum habent,

habent, ita in eccleſiæ corpore multa mẽbra ſunt, & idem diſtincta officia eſſe debent. & eccleſiæ diuerſis perſonis commẽdandæ, alias totum corpus eſſet oculus, aut totum auditus, aut vnus multorũ corporum oculus. Tertia conclõ, Habere plures præbendas res eſt tertij ordinis .ſ. ꝙ licet per ſe abſolute librata in malum ſonet, ut proxime nunc rõnes comprobabãt põt nihilo ſecius talibus circũſtãtijs exornati ut fiat licitum. Ad huius aũt lucidã intelligentiam diſtinguere de beneficijs operæpretium eſt. Alia.n.ſunt, quæ reſidẽtiam hñt annexam, alia uero quæ liberiora ſunt ut ſimplicia ſacerdotia, quę pręſtamerę uulgo dicuntur. Atq. illorũ quibus reſidẽtia annectitur, alia ſunt quibus iniuncta ſubinde eſt animarũ cura ut epiſcopatus & parœciæ, aliæ uero, quę hoc onere ſũt immunes. De his ergo nõ arbitror eodem eſſe pacto cenſendum, Hoc ſuppoſito ſex caſus notãtur 21.q.1. in Summa iuridici, quibus licite cõpati ſe duæ præbẽdæ valet, in eadẽ perſona. Primus rõne tenuitats. quia non poſſunt ſingulę ſingulos alere ſacerdotes, ut h:tur 10.q.3. unio. Qui quidem caſus uerus eſt ẽt in his ſacerdotijs qui curæ ſubdũtur animarũ qnẽtiã poſſet idẽ & in epiſcopatibus licere. Poſsẽt inquã eſſe adeo tenues (quales frequẽter ſunt in Italia) ut neuter poſſet epiſcopũ pro ſua dignitate ſuſtẽtare, poſſentque eſſe tã proximi ut ab eadẽ ualerẽt perſona adminiſtrari. Et eſt tex. 21.q.1.c. illud. ubi cõceditur ut idem ſit archiepiſcopus Tarraconẽſis & Epiſcopus Fũdẽſis. Secundus, caſus, qñ una eſt eccleſia ab altera depẽdẽs ut legitur. cã. eã te. extra, de æta. & qualit & ordi. præfi. Qũo aũt fiat eccleſiarũ unio, patet, extra de reli. dom. ca. quia monaſterũ. Neq. quis fallatur, arbitratus in eundẽ caſum reſidere nam primus intelligitur ẽt ubi eccleſiæ non ſint vnitæ. Põt ſiquidẽ Papa ſine unione adiudicarẽ duas eccleſias ꝑꝑ tenuitatẽ uni ſacerdoti, ẽt cũ titulo vtriuſq; & tamen hic cõſulte animaduertendũ, ꝙ in hac tenuitate meditanda, non eſt reſpectus habendus perſonæ ſed cõis vtilitatis eccleſiæ, in quẽ cuncta hæc referenda ſunt. Enimuerò ſi ꝑſona ſupra dignitatem ſuã, & cõditionem contendit amplam familiam ſplendoremque uitæ ſuſtentare, non illa lance æſtimãda eſt prouẽtuum tenuitas, ſed ad hoc ſpectandum quid eccleſiæ cõducat. Præterea cauendum maxime, ne præbẽdarum vnio in fauorẽ perſonæ fiat, & fraudẽ eccleſiæ. Eſt illuſtris quiſpiã pluralitate beneficiorũ preſſus, qui ad eximẽdum ſibi ſcrupulũ cõſciẽtiæ procurat per annexionem cũcta in vnum coadunare. Profecto is arbitratu meo, dũ hoc ſophiſmate faſcinare cogitat diuinos oculos grauius turpiusque delinquit, q̃ ſi pluriũ figurã retineret debet.n. vnio eccleſiarũ in emolumentum ipſarum abſque dolo malo fieri, & ſit legitima. Tertius caſus eſt ꝑꝑ paucitatem clericorum: vt 21 q.1 ca clericus adnotatur. Quãmuis illic non dicatur niſi propter inopiam hominum quod referri poteſt ad incolarum raritatẽ. Veruntamen raritas etiã ſacerdotũ neceſſitatem inducit demãdãdi vni plures eccleſias. Atqui iudicãda eſt paucitas, qñ rari ſunt digni qua porro de cauſa non inhibere in prouincijs probitate & doctrina ſacerdotũ deſtitutis, vnũ plurib. eccleſijs deputari. etiam cũ cura aĩarum quippe ꝙ in rem eccleſiæ fœlicius cederet q̃ ſacerdotes penitus inidoneos populo Chriſtiano præficere. Quartus caſus pluralitatem excuſans occurrit. qñ quis unã habet ꝑbẽdam in titulo, atq; alterã cõmendatitiam, ut habeẽ eadem cauſſa & qꝺ.c qui plures. Admonendum tamen eſt de intellectu huius textus. Enimuero iuris prudentes, q̃ ad forum iudiciale penitus attendunt tutã forſan arbitrantur cuiuslibet conſcientiã hoc pacto poſſidentis duas præbendas. at vero qui penitus iudiciũ diuinum introſpiciũt, aliter cenſebunt. Etenim eædem cauſſæ, immo (ut reor) iuſtiores coire debẽt vt q̃s digne in conſpectu Dei altera fruatur præbenda ſub titulo, altera uero ſub commendatione, quam ſi ambas haberet in titulo. De commendationib. quippe loquor perpetuis quæ hoc ætatis habentur in uſu. Eſt lex prohibens, ne Cardinales qui Romæ reſident fiãt Epiſcopi, & ne huius fiat præuaricatio legis commendantur illis eccleſiæ perpetuo nihilo differentius quam ſi titulus illis inſcriberetur. Profecto ſi fas eſſet ita loqui hic commendationis prætextus præuaricatio eſt legis. etſi perſonata, & forte eo criminoſior, quo ſit magis in fraudem

Tertia conclu. | Diſtinctio. | Primus caſus. | Secũdus | Adnotatio. | Tertius caſus. | Quartus caſus. | Qualiter præfatus caſus ſit intelligẽdus.

fraudem legis Nam in fraude legis facit q̃
ſaluis legis uerbis ſniam eius circumuenit.
l.contra.ff.de legib.& C. eo ti. Non dubiũ
eſt in legem committere eum, qui verba
legis amplexus contra legis nititur uolun
tatem l.non dubium. Etenim ſi cauſſa ferẽ
dæ legis fuit neceſſaria Epiſcopi reſidentia
in ſua eccleſia quidnam quæſo refert cõ-
mendatarius ne abſens ſit an uerus Epiſco
pus? Rõ namq; quæ iuſtã faciat ac legiti-
mam cõmendationem, hæc eſſe debet, ꝙ
haberi tunc perſona non põt cui legitime
ſub titulo adſcribatur, non autem cõmen
datarium ditare. Haud quidem inficias ie-
rim quin poſſit Epiſcopus Romam a Pon
tifice Maximo ob publicas cauſſas acciri,
tñ ꝙ illic perpetuo maneat nihil obmur-
muro, ſed tamen neq; ambigo quin mul-
to ſanctiori fide & diuino mandato tenea
tur Epiſcopus Cardinalis præſens eſſe ec-
cleſiæ ſuæ quã Romæ, ſi quidem Epi iure
diuino inſtituti ſunt. Cardinales uero poſt
Quintus caſus. Apoſtolorum ſeculum creati Quintus ca
ſus eſt qñ Papa pluralitatem concedit, ut
habetur eadem qõ.cap.relatio.& ſextus ſi
diſpenſet eps, ut habetur 70.diſt.canone
ſanctorum. Hi aũt duo caſus ad normam
quarti modo expoſiti auſcultandi ſunt, ui-
delicet, ꝙ quanuis iſtorum exterius cenſen
tur legitime poſſidere, tamen ut Deo di-
ſpenſatio ſit accepta debet legitimis cauſis
circumueſtiri. Quãuis iam nõ eſt in uſu, vt
Epiſcopus poſſit ſuper præbendarum plu
ralitate diſpenſare. quia cap dudum eccle
ſiaſtica.extra de elect.uidetur ius antiquum
abrogatum, nempe ut ſolus Papa diſpẽſet
ut illic notauit Panor Tametſi hoc intelli
gendum ſit ſub ambarum titulo quia cõ-
mendare ob neceſſitatem bene poteſt Epi
ſcopus dum non patet ad curiam additus.
Septimus caſus. Septimus caſus additus extraordinarius
ꝓpter ſublimes & literatas perſonas, quæ
maioribus beneficijs ſunt honorandæ ut
uerbis utamur c. de multa.de præben. ſub
limes enim (ut aiunt) refertur ad ſangui-
nem. Attamen neque illud ad illuſtrium
commodum eſt referendum, ſed ad eccle
ſiæ ſplendorem. Eccleſia.n.dum uagiebat
in cunis, & potentia ſeculari premebatur,
opus habebat illuſtrium viribus ſuffulciri,
qua de cauſa indulgebatur, ut aliquanto
plus ſtipendiorum ſortirentur. Iam uero
hoc ætatis, ſi fas eſt dicere uerũ neſcio an
eadem diſpenſationis cauſſa tam legitima
exiſtat. Porrò cum rerum uſu palã doceat
ſublimium potentatum ita graſſatum eſſe
in eccleſiaſtica ſacerdotia, ut hęc fuerit nõ
minima cauſſa ruinæ in qua modo iacet
eccleſia, tametſi nunquam negabo, quin ſi
ingenui & natalibus pręclari, moribus ſint
cum primis, mox literis ornati. plurimum
ſplendoris ac roboris reipublicæ eccleſia-
ſticæ afferant. Subſequitur hic tandem du Dubitatio.
bitandi rõ; an præter hos caſus licitum ſit
Papæ diſpenſare, & cõpatibiles facere plu
res prębendas & perſonatus? Hoc in diſpu
tationem ꝓduxerim ꝑ ꝑ multa, & uaria, q̃
a doctoribus iuris Canonici affirmantur,
ut uidere quiſq. poterit apud Sylueſtrum, Sylueſt.
in uerbo, Beneficium quarto. Ait.n.in pri
mis Archidia. caſus iſtos ſuperiores coer- Archidiacon⁹
cendos eſſe ad præbendas, quę abſq. cura
ſunt aĩarum, ſed profecto nulla hoc rõne
probatur. Quin uero epiſcopatus ꝓ cauſſa
ut ſupra citauimus, cap.illud.21.quęſt.1.
poſſunt eidem permitti, nedum parœciæ
ſi proximæ ſunt & tenues, quamuis tunc
decentius eſſet uniri Alii dicunt extra hos Solutio.
caſus nemini licere plures habere præben
bendas. Intelligendum eſt tamen abſque
legitima diſpenſatione: alioqui dubitare
non licet, quin eadem poteſtas quæ ſupe-
rioribus caſibus diſpenſauit, ſi occurrerint
alii nondum cogitati, æqui tamen & iuſti,
poſſit diſpenſare. Conſule ſi lubet de hac
re Sylueſtrum & alios Summiſtas. Duo Alterum
tamen hic reſtant dubia. Prius, utrum abſ- dubiũ.
que diſpenſatione duo poſſint beneficia
ab eodem poſſideri? Poſterius, utrum ubi
diſpenſatio requiritur, ille qui abſque legi
gitima cauſſa diſpenſationem nactus eſt,
tutam habeat cõſcientiam? De priori du- Diſtinctio.
bitatione diſtinguendum eſt inter benefi
cia, quantum ad reſidentiam & curã: qua
diſtinctione præhabita ſtatuitur conclu-
ſio, quæ ſit huius articuli ordine quarta: Quarta
nam tres ſupra præmiſimus. In beneficijs conclu.
ſimplicibus, ſcilicet, neque habentibus cu
ram, neque reſidentiam exigentibus qua-
lia ſunt præſtameræ, nulla eſt neceſſaria
diſpenſatio, ut plura eadem perſona obti
neat. Scio gloſſas ſacrorum Canonũ mul-
tas in contrarium ire, ſed tñ non ſolum iã
receptus uſus uerum & ratio noſtra con-
cluſionem

cluſionem edocet. Eſt.n.adnotādum fundamentum quod ex S.Tho.ſupra deſumpſimus, uidelicet in his ſpectandum eſſe trinum ius, ſcilicet diuinum, naturale, & humanum, quorum hoc ultimum per deſuetudinem legis aut contrariam conſuetudinem abrogatur. Quod autem quis duo habeat ſimplicia beneficia, non eſt uſqueadeo contra naturale ius & diuinū, ut conſuetudo illud nequeat abrogare. Hoc patet, quoniam licet habēdus ēt oculus in iſtis ſit ad iuſtitiā diſtributiuā, potiſſimum tñ ad commutatiuam, per quam eccleſijs de miniſtris prouidendum eſt, ubi aūt reſidentia non eſt requiſita, ibi eccleſia non læditur ob præbendarum pluralitatem. Verum eſt Adrianum mitigare uerbum, dicendo hanc non eſſe proprie abrogationem, ſed derogationem, propterea ꝙ talis prouiſio non pōt fieri abſque ulla prorſus cauſſa, ſed aliqua interueniente. At uero iam nunc profecto licet nulla interueniat ratio, conferuntur ab inferioribus Prelatis ſine ulla diſpenſatione.

Probatio concluſio.

Quinta concluſio. In his quæ reſidentiam requirunt, ſed curam non habent, ut ſunt canonicatus nondum ius abrogatū eſt, ſed manet uſus ut abſq. diſpenſatione non aceruentur eidē, facilius tamen poteſt in iſtis procurari concediq. diſpenſatio, quam in habentibus curā. Quin uero in beneficijs canonicatu minoribus quæ ſeruitio etiā intereſſendi ſacris obnoxia ſunt, nullus eſt diſpenſandi uſus.

Quinta conclu.

Addiderim aūt concluſionem ſextam, quod huiuſmodi beneficiorum coaceruationes, ſiue per diſpenſationem fiant, ſiue ſecus, carere non poſſunt culpa etiam quandoq. mortali, atq. graui ſcandalo, in eccleſiarū detrimentum idq; potiſſime, ubi nimium accumulantur, & perſonis deputantur indignis. Concluſio hæc inter probandam concluſionem ſecundam conſiſtit. Iam.n.nulla ſpectantur aut deſiderantur merita, ſed perinde, quin etiam turpius atque impudentius quam ſecularia & profana ambiuntur, cambiuntur, væneunt, hæreditantur, regreſſantur, profanantur, ac dilapidantur.

Sexta conclu.

Contra abuſum in cābiēdis beneficijs.

Septima concluſio. Parœciæ & id genus ſacerdotia, quæ in animarum curam inſtituta ſunt, uſqueadeo non pñt abſque legitima diſpenſatione ab eodem obtineri perſona, ut ſi legitima non fuerit, nequeant tuto in foro conſcientiæ apud Deum poſſideri. Nō ſolum ſnia eſt S Tho quolibeto citato, atque Adriani in De plural beneficio, verū & ſacri canones id inſinuant, eiuſq. interpretes aperte pronuntiant. Quin uero doctores concluſionem non moderantur, ut de illis ſolis intelligatur, ſed de cunctis (quod uerissimum eſt) quæ diſpenſatione indigent, ut poſſideantur. Eſt tñ enormitas turpior in his quæ curā habent aīarum

Septima con clu.

D. Tho Adrian.

Itaque, & Papa ſine legitima cauſſa diſpenſans grauiter delinquit, & eius delictum non liberat ambientē, obtinentē, & retinentem a culpa. In primis, ꝙ Papa delinquat ſnia eſt Apoſtoli ſupra citati. Sic nos exiſtimet homo ut miniſtros Chriſti, & diſpēſatores miniſteriorum Dei. Et ſubdit. Hic iā quæritur inter diſpenſatores, ut fidelis qs inueniatur. Quin uero Chriſtus Lucæ 12. Quis putas eſt fidelis diſpēſator & prudens? Et reuera nullibi tanta fides exigitur quā in committendis concredendiſq. aīs Chriſti ſanguine redēptis, illius curæ, qui præſens ſemper gregi ſuo proſpiciat.

Papa delingt ſine cā diſpēſans.

Paulus.

Vñ Bernard. de conſi ad Eugenium li. 2. cap. 6. ait, potius Pōtificem ſummum, qui ſpiritualis eſt, oēs iudicans & a nemine iudicatus, debere non ſua uoluntate pro lege uti, ſed Chriſtum præ oībus imitari, qui non ſuam, ſed patris uoluntatem uenit facere, ut omnia non pro ſua utilitate, ſed ꝓ cōi commodo diſpenſet, alias ut diſſipator cenſendus eſt. Nam etſi iura ſupra citata plenariam ei tribuant poteſtatem diſpenſandi, id tñ intelligunt, quia non hēt ſuperiorem in terra, a quo poſſit iudicari, mittimus conſilium in cauſſa hæreſis. Attamen apud Deum exactiſſime reſpondere tenetur, ſi fidem in diſpenſatione defregerit.

Bernar.

Senſus illius.

Papa plenariā habet diſpēſandi ptātem.

Ratio ergo concluſionis eſt hæc, Sacerdotia quæ curam habent annexam, recte nequeunt adminiſtrari ſine præſentia, tanta eſt vigilantia quæ animabus curandis ac proſpiciendis neceſſaria eſt reſidere autem ſimul nemo poteſt in eccleſijs pluribus, ergo ſine urgentiſſima cauſſa eademque eccleſiæ neceſſaria non poteſt citra atrocem culpam ſuper hoc diſpēſari.

Rō concluſiōis.

Sed ait forte ille. cum quo diſpenſatum eſt, Papa diſpēſabit, ipſe ſibi uiderit, ergo immunis ſum. Hic tñ cauillus ſecu-

Inanis ac ſtulta obiectio

ros multos reddit, tutũ uero neminẽ, quoniã Papa non eſt Dñs, ut identidem dictũ eſt, ſed diſpenſator, ideoq; qui iniquam diſpenſationem petit, iniquitatis cauſſa eſt, & qui ea utitur, eadem ſemper irretitur iniquitate. Accedit ius Cõcilij Lateranenſis, de quo extra, de præben. ca. De multa. & ca. Dudũ eccleſia. de elect. ubi nullatenus permittitur duas ſimul poſſideri paræciales eccleſias. Et Hoſtien. & Panorm. & reliqui ſuper cap extirpandæ, de prçben. indubiè conſentiunt, reſidentiã ſimilium curatorũ non poſſe per uicarium ſuppleri. Et rõ eſt, quia cũ beneficiũ cõferatur intuitu perſonæ, ob ſuam. ſ ipſius dignitatẽ, illa ſuppleri non põt per pauperem mercenariũ, qui ut plurimum indignus eſt, quamlibet dignus eſſet, ut locũ haberet mercenarij, nõ tũ pro ratione fructuum beneficij. Soluit eccleſia iuſta ſtipendia pro uiro docto & graui, qui ſi præſens adeſſet, ſuis eleemoſinis, cõſilijs, fauoribuſq; auctoritate poſſet ſuo gregi ꝓſpicere ac deſeruire, non ergo hæc poſſunt per mercenariũ perfici. Miraculũ eſt, ꝙ liceat curato ob eam ſolum curam & onus quod uicarium uilius quã potuit, ſibi ſubſtituit, amplitudinem fructuũ perciperet, reclamante Paulo. Qui non laborat, non manducet. Sed ais, ſatis eſt laborare per aliũ. Profecto ſi nõ debet manducare niſi qui laborat, fit ut qui non per ſe, ſed per aliũ laborat, non debeat ipſe manducare, ſed cõtentus eſſe, ſi loco illius alius manducet. Ait fortaſſe parœcius, beneficij: poſſeſſor, ſatis eſt huic eccleſiæ hunc uicarium ſubſtituere. Rñderet autem Eccleſia ſi fari ſciret, Ergo ſatis eſt ei hæc quam tu illi tribuis, merces. Cur ergo reliquum ex me abſq. ullo ſeruitio ſurripis? Inſinuabat ſe huc de reſidẽtia Epiſcoporũ ſermo, ſed hic adeo amplus eſt, ut illo totũ fere librũ nonum compleuerimus. Audiant ergo interim ſupremum Paſtorem ſuum, qui animam ſuam dedit pro ouibus ſuis, eos admonentem, quemadmodum mercenarius & qui non eſt paſtor cuius non ſunt oues propriæ uidet lupum uenientem, & dimittit oues, & fugit.

Concil. Laterã. — *Hoſtienſis. Panor.* — *Ratio ſecũda cõ cluſiõis.* — *Paulus 2. Ti. 3. Qui per alium laborat, p aliũ mãducet.* — *Sñïa auctoris d̃ reſidentia Epiſcoporũ.*

Ad argumenta. Ad argumenta ergo in contrarium conclusiones reſpondent. Commonſtrant. n. illa iura naturam & ingenium, rei ubi nude præbendarum aceruus conſideretur, ut ſecunda concluſione explicitum eſt cui tñ tertia nõ repugnat, nempe ut ob legitimas circunſtantias id fieri poſſit licite. Et pariter reſpondetur ad ſanctorũ dogmata, ac ſubinde ad rationem tertio loco adiectam.

ARTICVLVS IIII.

Verum in collatione ſecularium magiſtratuum ſubeſſe poſſit crimen acceptionis perſonarum.

POſt hęc, quę de Eccleſiaſticis bonis dicta ſunt continuo in hoc 4. ar. ſimilis ſe inſinuat diſputatio de ſecularibus magiſtratibus publicisq. officijs ac muneribus, quæ adminiſtrandæ iuſtitiæ creari cõſueuerunt in republica, nẽpe utrum in illis conferendis ac diſpẽſandis ſubeſſe quoque poſſit crimen acceptionis perſonarum. Arguit. n. primo a parte negatiua: Bona hæc (ueluti de eccleſiaſticis diximus) ſunt ſtipendia erecta & ſtata miniſtris Reipublicæ, qui illa mercede ſua quiſque obſequia impendit, ergo nõ pertinent ad diſtributiuam iuſtitiã ſed Reſpublica, uel rex in quẽ publica poteſtas translata eſt, ueluti propria bona poteſt cui libuerit elargiri, ueluti conductis operariis, ac ſubinde fit conſequens, ut nullum ibidem locum habeat perſonarum acceptio. Immo apertius ex eadem radice ſcđo arguitur. Reſpublica atq. adeo rex non ſolum illa publica ſtipendia, uerum & iura quę quiſq. ſoluit, miniſtris iuſtitiæ pro ſuo ꝑplacito inſtituit ergo nulla rõ uetare uidetur quin magiſtratus ipſos, & officialium loca uendere poſſit, tantum abeſt ut in eorum prouiſione peccare poſſit perſonarum reſpectu. In contrarium reclamat uox populi.

Primũ argu. a parte negatiua. — *Arg. 2.*

Qõ huius articuli per ea, quæ in proximo dicta ſunt, per quam facile definitur. Eſt. n. prima concluſio ſecundæ ſuperioris ſimillima: Bona hæc ſecularia miniſtrorũ iuſtitiæ, licet imaginem, & rei nonnihil gerant iuſtitiæ diſtributiuæ, non tamen tali ſolum ratione æſtimanda ſunt, ſed uelut materia iuſtitiæ commutatiuæ. Enim uero non ſunt ea lance liberanda ac ſi eſſent reipublicę bona, ea tantum ratione applicanda ciuibus ꝙ ſint prouentus publici, aut tali ratione ac ſi ſint præmia propoſita

Prima conclu.

poſita

poſita honeſtis uiris, probis & ſapiētibus, ꝑ ſuis uirtutibus & exhauſtis laboribus ꝑ literarū ſtudia, ſed tanq̃ ſtipendia publicis miniſtris iuſtitiæ decreta, pro ſuis obſequijs quæ reipublicæ impendunt. Hæc concl. potentior ēt eſt quam quæ de eccleſiaſticis bonis aſſerebat. Enimuero niſi neceſſaria eſſet iuſtitia adminiſtratio, nūquam ob præmium uirtutū aut literarū contributa eſſent, a populo, uel impenſa ex ærario regis. Quapropter rex per iuſtitiam cōmutatiuā dēt tales miniſtros regno pro tributis q̃ populis illi numerat'. Dēt.n. ſuis ciuibus protectionē ab extero hoſte mox iuſtitię cuſtodiā aduerſus internos malefactores. Hinc ſubſequitur concl. ſecunda. Licet in collatione hmōi magiſtratuū atq. officialium illa inſpiciēda ſit facies diſtributiuæ iuſtitiæ, ut dignioribus maiora cōferantur, illa inſuper ſeruanda eſt iuſtitia cōmutatiua, ut tm̄ ſtipēdij cuiq. reddatur, quanti pēditur eius labor, cura, & functionis qualitas. Cōcluſio hæc cōpertior per ſuperiorem fit, q̃ ut alio præterea egeat teſtimonio. Tertia cōcluſio ſuperioribus agnata. Perſonarum merita quibus publicæ adminiſtrationes & munera demandantur, non ſunt æſtimanda præciſè ſicut in diſtributiua iuſtitia ſcd̄m eorum abſolutam cōſiderationē in ordine ad ſeipſos, ſed reſpectu finis & functionis ad quā aſſumūtur, an.ſ. ſint ad ſubditos accōmodi, & ad magiſtratum illum gerendum idonei. Ex his fit conſequens, quod ſi indigna ſit aſſumptio hmōi claſſis hominum, nō tam penſanda eſt iniuria, quæ fit dignioribus, quam illa quę fit ciuitati, uel genti cui talis perſona præficitur, uel toti regno, ſi ſint Regiæ curiæ, uel præſidentes, vel aſſiſtentes. Etenim ſola (ut inculcanter repetam) populi neceſſitate inſtituti illi ſunt honores, & ſtipendia decreta, quæ illis obueniunt, & non propter perſonas ipſas, quibus deferūtur, ſicuti bona, quæ per diſtributiuam iuſtitiam cōicantur. Ex hoc ergo conſequitur quarta concluſio. Quando digni non obtinent iſtos honores & ſtipēdia, acceptionis perſonarum crimen committitur, uinculumq. inde adeo reſtitutionis oritur, non tamen quæ facienda ſit ipſis, qui obtinere deberent, ſed certe populo qui damnum accepit & incōmoda. Hæc in quam concl. ex ſuperioribus liquido patet, quia in populum tunc peccatur cōtra commutatiuā, quæ militat ſub legali vniuerſaliq. iuſtitia principis. Licet deneganda non ſit, quin contra iuſtitiam diſtributiuā iniuria fit ēt & dignioribus, porro qui cum illo intuitu literis virtutibusque inſudent, quodam pacto defraudantur. Bene.n. conſulteq; & Solon & Democritus aiebant duo hæc diuina numina cūcta gubernare, præmium.ſ. & pœnam, quibus ideo omnis reſpublica continetur. Secundum quos philoſophos, Vlpianus de Iuſtitia & iure lib. 1. Bonos, inquit, non ſolum metu pœnarum, uerum etiā præmiorum quoq; exhortatione efficere cupimus. Illud tamen perſonarum qualecunque ius non inducit reſtitutionis ligamen, quæ illis ſit facienda. Habet nihilominus (vt dicębam) locum & in iſtiuſmodi diſtributionibus perſonarū acceptio. Vt uerbi gratia, ſi Rex Salmantinos tantum ad publica munera accerſerit, aut ad alias præbendas, ea tantū rōne, q; Salmantini ſunt. Secus aūt, ſi hoc argumento uteretur ad explorandū eorum merita. Sed roget quis fortè, quænam merita liberanda ſunt, & conquirenda tam in publicis magiſtratibus quam in alijs miniſtris inferioris ordinis, ut ſunt ſcribæ & alij huius claſſis, utrum ſola eorum probitas? Hanc interrogationem pernecesſariam diximus, cuius, ideo gratia hanc appendimus longiuſculam meditationem. Statuitur quinta concluſio. Nemo qui improbis eſt moribus, quacunq; uel ſciētia, uel prudentia, quę protinus in uiro prauo erit aſtutia, prępolleat, ad huiuſmodi ꝓuincias eſt promouendus. Enimuero artes q̃ ſolo intellectu conſiſtunt pōt quidem uir nequam probe exercere, ut fidibus dulciter canere, pulchre pingere, adfabre ſculpere, illam uero practicam quæ in iuſtitiæ adminiſtratione poſita eſt, nemo niſi uirtutum uniuerſitate præditus exequi ualeat iuſte. Cuius rō in prōptu eſt, q; (ut 6 Ethic. Ariſt. autor exiſtit) regere atque imperare, prudentiæ munus eſt prudentia aūt ſe cum habet cunctas uirtutes connexas, & potiſſimum prudentia iudicis. Eſt nanque (vt 5. Ethic. docetur) iuſtitiæ cuſtos haud tamen iniquitates omnes reipublicæ exagitare

Secūda conclu.

Tertia conclu.

Propter populi neceſſitatē inſtituti ſunt magiſtratus.

Quarta conclu.

Solon. Democritus.

Vlpianus.

Quinta conclu.

Rō concluſiōis.

Illuſtratis con cluſio.

Ariſtot.

gitare

gitare poteſt, ac ſecundum leges uindicare, niſi fuerit uirtutum omnium decore perornatus, nam qualis unuſquiſq; eſt talis ſibi finis eſſe uidetur: ob idque de officiis nõ poteſt quis iudicare bene, qui male illis affectus eſt. Quin uero (ut rerum uſu & experientia conſtat) corruptus animus non poteſt nõ æquitatem iuſtitiæ labefactare. Qua vtiq; de cauſa Ariſt. Polit. 3. poſtquam diſſeruit nõ idem eſſe, ut quis bonus ſit ciuis, atq; bonus iudex, exceptionem ſtatim ſubdit ui delicet eũ ciuem, qui præſidens eſt & princeps, uirtutibus omnibus uiri boni indigere. Quin age, hac rõne 5. Ethic. aſſeruit magiſtratum oſtendere uirũ, ꝙ cum uirtutes reliquæ hominem in ſeipſo componant, iuſtitia uero ipſum ad alios ordinet, facilius eſt uirtutes reliquas colere quam iuſtitiam, ob idque non ſatis uirtus dignitasq; perſonæ habetur explorata, quouſq; magiſtratum ineat. Ad hæc; cũ iuſtitiæ miniſtri, membra ſint principis, in ipſis debet ſuam ipſius pulchritudinem exhibere ciuium oculis. Nulla.n. de re certius perpenditur qualis ſit princeps, quam de miniſtrorũ integritate, aut corruptela. Neq;.n. quidquã illi aliud, ſeu diuinum ius ſpectes, ſeu naturale, ſeu humanum, arctius iniunctum eſt, ꝙ ut iuſtitiã cuſtodiat, quæ non tam legum ui, quam miniſtrorum prudentia, & cum primis charitate & probitate cuſtoditur, tuetur, & uegetatur. Adde ꝙ dum hominis iniquitas auctoritate publica coarmatur, nihil eſſe reipublicæ peſtilentius põt. Ecquid.n. iniquius atq; peruerſius, quã eadem auctoritate quæ in cuſtodiã iuſtitiæ diuinitus creata eſt, in eius exitiũ & internicionem abuti? Quam hæc oĩa prudenter unico uerbo. 5. Ethi Ariſto. concluſit: ubi iudicem pronunciauit debere eſſe iuſtum ipſum uiuens hoc eſt iuſtitię ſpiritu cuncta diſponens. Quare leges ut ſint ipſæ ſanctiſſimę, tamen ſine recto iudice cadauera ſunt defunctæ rationis pręterquam ꝙ dum ſubiectus populus uidet iuſtitiæ cuſtodem impune delinquere, non ſolum iuſtitiã deſpectui habet, delinquendiq; anſam inde nanciſcit: uerũ in odiũ uirtutũ detrahitur, quã ſic peſſum ire uidet.

Ariſtot. (margin)

Ariſtot. (margin)

Auaritia inter iudicis (margin)

Inter iudicis autem uitia auaritia nihil eſt peſtilẽtius. Quod authen. Iuſtiniani. Vt iudices ſine quoquo ſuffragio fiant. diſertiſſimè pandit. Vbi ait imperator ſe nõ ſufficere, conſiderare, & exponere quanta ex ſurto prouincialiũ iudicum fiant peſſima. Sãctiſſimum Oratoribus fuit, ut nemo in illũ ordinem admitteret, niſi in primis uir bonus eſſet, ac mox dicendi peritus. Quanto ergo Chriſtianis hoc debet eſſe ſanctius in iudicibus creãdis? Scopum profecto optimè ille coniectauit Moyſes ſocer, dũ genero huiuſcemodi conſilium dedit, Exo. 18. Prouide ex oĩ plebe uiros potentes, & timẽtes Deũ, in quibus ſit ueritas, & ꝗ oderint auaritiam: & conſtitues eos tribunos, & centuriones, & quadragenarios, & decanos ꝗ iudicent populum oĩ tpe. Huic autem propoſitioni ſextam adhibeamus. Nõ ſolum p̃ter morũ honeſtatem ſcientia, prudentia, & ſolertia, atque in primis aĩ robur neceſſaria ſunt ei qui ſeſſurus eſt iudex: uerum ẽt expedit nonnunquã eum, qui non eſt tam ornatis moribus, alteri qui illis abũdat, anteferri propter alias dotes, quibus præditus eſt, ad regendum accommodas. Atq; hoc ſuo gradu in inferioribus etiam ordinibus miniſtrorum iuſtitiæ obſeruandum eſt. Quin uero in magiſtratibus nonnullis creandis, & generis nobilitas æſtimanda eſt, ꝗ non ſolum ſplendorem, uerũ & auctoritatis pondus ſecum affert.

delicta primis tenet. Iuſtinianus. (margin)

Iethro. (margin)

Sexta concluſio. (margin)

Ad primũ arg. (margin)

Per hoc ſolutũ reſtat argumentũ prius: Conceditur.n. ſtipendia publica miniſtrorum iuſtitiæ, eſſe reipublicæ, ubi ſeipſa gubernat, atq; adeò regis, ubi regnũ eſt nihilominus: rex debet reipublicæ per iuſtitiã cõmutatiuã idoneos miniſtros pp tributa quę illi contribuuntur, quos ſi non dederit, tenetur illi dãna ſarcire. Sed ingerit ſe ſtatim dubitatio ſecundi argumenti non facilis an uidelicet rex poſſit hmõi magiſtratus & officia uẽdere? Obiicere ſe.n. uidetur ſtatim uerbo ipſo uenditionis, horribilis quædam turpitudo ac deformitas. Quęſtionem igitur opus eſt euoluere, de ſuiſq; principiis deducere. Eſt.n. D. Tho. qui (ut legitur Opuſculo, quod inter ſua eſt. 21.) interrogatus a fœmina Duce Brabantię, an liceret illi huiuſmodi officia uẽdere, uel mutuo a Baliuis, & Officialibus aliquid certum recipere, donec ex officijs ſuis eandem ſummam reficeret? Cui reſpõdit, licere quidem, minime tamen expedire, aut decere. In quam ſniam. Caietan. propen-

Dubiũ circa ſecundum argum. (margin)

Argũ a parte negatiua. (margin)

D. Tho. interrogatus a Duce Brabantię. (margin)

Caietan. (margin)

prop dēt ī Summa, uerbo. Vænalitas. At quia ſolutio quæſtionis huius in diuerſa extrema trahitur, dum alii exiſtimant ex naturæ rei eſſe illicitā uenditionē, ac ſi ſtipendia illa iuraq officialiū ſua eſſent propria iure hæreditario acquiſita uel acquirenda. Alii uero rem nimiū relaxantes eadem officia vænalia perinde arbitrantur atq; prædiorū fructus. Mediam ſententiā, neſcio an falſus, conſtituere curabo, quæ ſubiectis concluſionibus patebit. Prima.

Prima conclu. Si munia hæc, magiſtratus & officia ꝑ ſe, nude & abſq; circunſtantiis, quæ uſu ueniunt, ſpeculatiue tantum, ut aiunt, exiſtimentur, ſcilicet ut uere dignis perſonis uēderentur, qui iuſtitiā recta, bonaq; fide adminiſtrarēt, neq. ullū eis offerret periculū petendi quidquā aut recipiēdi præter ius ſuū, nihil in ſe habēt quo minus licite uænalia ſint.

Probatio conclusio. Probatur: Venditionis hmōi iniuſtitia aut inde exiſteret, ꝙ ſpiritualia ſunt, & ideo uelut eccleſiaſtica beneficia gratis cōferenda: impedimentum aūt hoc palam eſt nihil loci impręſentiarum obtinere: ſi quidem mere ſecularia ſunt, aut quia ſunt bona communia ueluti prēmia eorū, qui literis & probitate pollent atq. adeo illis propter ſeipſos peculiariter debita, ſicuti prouētus reipublicæ, uel ſicuti in die iudicii bonis debetur præmia. Et hoc iā modo excluſum eſt nimirū dū mōſtrauimus non eſſe niſi ſtipendia & mercedē pro ſeruitiis & obſequiis eorum, qui reipublicæ inſeruiūt. Alia aūt ratio nō apparet iniquitatis huiuſmodi uenditionis, ſi nullus aliarum circunſtātiarū habetur reſpectus, ergo eſt per ſe licita.

Argumentum principis pro auctore. Secundo & maioris claritatis gratia arguitur: Demus rempublicā quæ ſeipſā, uerbi gratia per conſules regit. Illa facultatem habet & arbitrium conſtituendi ex ſuo ærario ſingulis magiſtratibus & officialibus ſtipēdia, tanta uel tanta: ergo quando perſonā quamlibet huic aut illi officio deputat, cum illa perſona nullum prorſus habeat acquiſitum ius, poteſt ei ſtipendium uel augere uel minuere, ergo eadem ratione poterit illi imponere in tributum quotā partem eiuſdem ſtipendii quā ſoluat reipublicæ. Et eadem ratione pōt illū quotā pretio taxare, atq. adeo officium illi uendere.

Obiectio. Dilutio obiectionis. Poſſet aūt hanc noſtrā concluſionē quis hoc pacto inficiari: Reſpublica dēt æqua iura conſtituere ciuibus, quę ſoluāt officialibus. Verbi gratia, pro tali ſcripto tm̄, pro ſigillo tm̄ pro ſubſcriptione, &c. Quod ſi pretium exuperat qualitatē officij, imperare debet ciuibus minora iura & ideo nihil eximere pōt ab illo ſtipēdio, atq. adeo neq. illud uendere, ſed remittere ciuibus. Porro aūt exceptio hæc & rn̄ſio nō eneruat argm̄ noſtrum. Enimuero contingere pōt, ut expediens ac decēs ſit tanta iura imponere litigantibus ad reſecandas lites atq. ad arcendos a tribunalibus ciues, uel quia illud eſt vnū iuſtum tributum pro republica. Hoc aūt ſuppoſito forte ex altera parte nimiū creſcunt ſcribæ, uerbi gratia, aut prætoris prouentus, ita ut pro dignitate perſonarū redundēt. Illo ergo caſu non uideo cur nequeat reſpublica in ſuā propriā utilitatem quotā illorū ſtipendiorum uertere, atque adeo uel locare officiū, uel uendere. Exemplū in hiſce noſtris ſcholis patet Iura ſcribæ ampla ſunt, & aucta vniuerſitate decet illa perſolui, factū eſt tamē plus nimio fructuoſum officium: ob idq; conſtituit Vniuerſitas ſibi capere iura illa, & tabellario certā conſignare pecuniam. Profecto non uideo dum officium prouidetur, quidnā iniuriæ ſit, illa conditione miniſtrum ſuū recipere. Si uis tātum, ſin uero, abi, alius accipiet. Quod ſi hoc licitum eſt, licuit etiā totū officium cum ſua amplitudine, uel locare, uel uēdere,

Alia obiectio. Soluitur dubitatio. uero ꝑterea exceptionē forſan quiſpiam obiiciat. Eſto, reſpublica ꝙ per ſe regitur, hoc poſſet: rex tn̄ nō itē, qm̄ merus eſt diſpēſator officiorū & ideo non poterit quaſi ſua illa uendere, ſed tenet quaſi reipub officia diſpenſare. At n̄ obiectio hæc niſi fallor, nullatenus cōcluſionē nr̄am expugnat. Rex.n. non tanquā diſpenſator, ſed tanquā ipſe eadē reſpub. reputandus. Enimuero nō eſt æſtimādus tanquā reipubl. uicarius, ſi. uti Venetorū Dux, qui ſp eſt e repub. pendens, ſed tanquā pleniſſimā hn̄s ptātem reipub. eandē .ſ. quā ipſa habebat. Sic.n expreſſe habet lex illa. Quod principi.ff. de conſt. prin. Quod principi placuit, legis habet uigorem, ut pote cum lege regia quæ de imperio eius lata eſt, populus ei & in eum omne ſuum Imperium & poteſtatē con-

tulerit. Hac enim lege atque hac de cauſſa non poteſt illum ullo pacto dimouere, neque filios iure hæreditario regnandi expoliare, ſi illud ſemel illi contulerit, niſi ubi aperta tyrannide regnum peſſundaret. Et tūc ſolo beneficio naturalis iuris quo vim ui repellere licet. Itaq; regnum eſt ſuum, ſicut cuiuſque ciuis ſua eſt domus, atque adeo quæcunq. facultas & ius reipublicæ penes ipſum eſt, licet non reſpublica pp ipſum, ſed ipſe pp rempublicam ſit inſtitutus, & ideo oĩa debet in publicum cōmodū referre. Hinc fit, ꝙ magnates & domini qui ſub ditione regia ſunt, nō habeant ex naturali iure eandem facultatem officia uēdēdi, q̃a Ducatus, verbi gratia, uel Marchionatus nō cenſentur tanquā per ſe reſpublica, neq. ad illum abſolute pertinet iura quæ ſubditi ſoluunt inſtituere, ſed dependenter a rege. At tenentur miniſtros iuſtitiæ decenti ſtipendio cōducere. Verū eſt, ꝙ oppida & uaſſalli ſunt uera eorū poſſeſſio, & ideo ſi expedierit in bonū cōe populi ſui quotā aliquā eximere ab illis officiis, nulla eſſet iniqtas. Sed eſt differentia inter regem & illos, ꝙ q̄dq̄d rex reciperet uel exciperet ab iſtis officijs reputat̃ eſſe in bonū publicū, ſiquidem illi incūbit regnū protegere, ſicuti ſi ipſe eſſet reſpublica, ſecus aūt domini inferiores, non.n. q̄dquid ſibi uſurparent ex hmōi officijs reputaret̃ cedere in bonū publicū, niſi ipſi ad tale bonū applicarent, puta ad reparationē murorū, aut pontium &c. Igitur nullā iniuſtitiā deprehendere inde ualeo, ſi dū rem nude ſpeculemur, rex iura officialiū ꝓ bono publico uenderet, ut præturā, uerbi gratia, aut ſcribæ officiū ſuis aulicis donaret, qui poſſunt alios ſubſtituere a quibus aliquam partem ſuſciperent, ſi fructuum ubertas id ferret, dūmodo cunctis incommodis bona fide obuiaret̃, ſcilicet ut qui officium adminiſtrarent digni eſſent, neq. fraudes, neq. latrocinia facerent, quibus p̄tium qđ impenderāt, corraderent. Secunda cōcluſio. Si res hæc nō ita ſpeculatiue, ſed practice, & per appellationem ad uſus atq. ad affectuum abſurditatem qui ferme neceſſario inde ſequuntur, conſideretur, non ſolū nunquā aut expedit, aut decet, utrum ſecundū moralem prudentiam neque licet. Cōcluſio hæc multis modis demonſtratur. Primū eo ipſo ꝙ officium res fit uenalis, non penditur perſona cui uendit̃ meritis, ſed pecunia quo nihil poteſt iniquius eſſe. Obueniunt.n. tunc plurimū magiſtratus uiris ambitione, & auaritia corruptis, ſanguine infimis, abſq. prudentia & literis, quo nihil in republica peſtilentius eſt, præterquā ꝙ magiſtratus inde uileſcūt. Mox & hac rōne uia ſternitur ad diripienda ciuium bona, nam eadem de cauſſa auaritiæ uitium palliatur. Etenim qui gratis officium receperunt, niſi impudētia inſignes fuerint, nō audent ultra ſuū ius pro ſuo miniſterio petere, q uero coēmerunt, occaſionē, ſaltē fucatā habent dicendi ꝙ quæ prius emerunt, uendere iure poſſunt ad redimendā uexationem ſuam, quāuis reuera nullā habeāt excuſationē. Nā cū iure taxata ſint, ſua culpa eſt, ſi officia emunt ex quo legitime nō poſſunt & pretiū & uictum cōficere. Quod ſi officiales hmōi & iuſtitiæ miniſtri repetundis pecunijs ac rebus, quas cōtra ius extorquēt, ſint populo graues, q̄uo audebit quiſ læſus eſt principem aut dn̄m conqueſturus adire? immo q̄uo dn̄s non erubeſcet miniſtrū corripere, a quo ipſe pecuniam prius extorſerat, quā ille a plebe deprædatus? Exiſtit præterea & aliud damnū, quod hmōi uenditiones afferunt, porro ꝙ homines diuertit ab aliis artibus, quas exercere poſſent ut ſplendidius de rapina uiuant. Præterea, & leges ipſæ & iura hac rōne uiolātur & peſſum eunt. Nam ſcriba, aut prætor, aut quiuis alius officialis, qui pretium empti officij extorquere debet a miſeris ciuibus, quonā putas modo non uiolabit ſi dēſuī? quā non iniuriā intentabit, ut miſerorum pecuniam emungat? Præter hæc demū, quādo hæc ſ. cuncta ceſſarent, cum princeps inferioresque dn̄i pro ſtipendiis quæ a populo recipiunt, iuſtitiam adminiſtrare teneantur, ita ſe gerere, ut non ſolū non eam gratis adminiſtrarent, uerum neque contenti litigatorū contributionibus pro miniſtris, impetrare nouum quoque lucrū ex adminiſtratione iuſtitiæ ſibi extorqueant, profecto non pōt culpæ abſurditate uacare. Hæc omnia ſanctiſſimè Imperator Iuſtinianus in Authentico illo aureo: Vt iudices ſine quoquo ſuffragio fiāt. quo maxime ambæ noſtræ concluſiones

Qui poſſunt uendere hęc officia.

Diſcrimē inter regē & alios ꝓceres reipublicę.

Secūda conclu.

Oſtēdit̃ conclu.

Authenticū aureū Iuſtiniani.

corro-

corroboretur, luculentiſſime diſſeruit. Illic enim perſanctè iubet, ut perſonæ quę publicis officiis addicuntur, ſingulis ſine mercede percipiant, nihil omnino dantes neq. occaſione ſuffragiorũ. Verba ſũt Authentici. Tamen in cauſſam nõ adducit, ꝙ illa natura ſua uendibilia non ſint ſed omnibus, inquit, manifeſtum eſt, quoniam qui aurũ dat, & ita adminiſtratione emit, non hoc ſolum, ſed & aliud extrinſecus addit, amplius occaſione commodi. Et ſic uno principio illicito dato, multæ ſubſequuntur rapinę. Legitur pręterea iure cõi eadẽ prohibitio l. Hęc lex. ff. ad leg. iul. de ambi. Quapp & ſcd̃m ius cõe Catholici Hiſpaniarũ Reges lege et prohibent (ut inter eorũ Pragmaticas extat) ne electiones officiorum & potiſſimũ ſcribarum, pretio fiant, eademq. Pragmatica auctoritate et inuictiſſimi Cæſaris cõfirmata eſt. Tertia concluſio. Cunctis aliis hos eſſet peſtilentius decorem reipublicæ turpius offendẽs atq. adeo ſcandaloſum, ſi iudicatus uenderentur, aut loca eorum qui regi ſunt a publicis conſiliis, ut audiui in quodã prouincia extra Hiſpaniã fieri, nã inde pſentiſſimũ periculũ exiſteret iugulandi prævaricandiq. oĩa iura. In locis aũt Senatorũ uendendis, quos uulgo rectores uocãt eo minus abſurditatis appareret, quod non uſque adeo ſunt iuſtitię adminiſtratores. At uero quia & urbem ſuo ordine regũt, & multa publica munia gerunt, aliaq. diſpenſant, & nonunquam in conſilium iuſtitiæ adhibentur non põt nõ eſſe incongruum, ſi non merito, ũ ſed pretii ęſtimatione eligãtur, hoc aũt eſt hic apprime cõſiderandum, ꝙ etſi neceſſitas, legis neſcia, principem qñq. cõpulerit hmõi loca diuendere, emptores tñ, neq. ullus alius uendendi ius hñt hoc.n. eſſet munus eligendi ſenatorẽ uſurpare, quod rex nemini committit. Quapp niſi facultate regis obtenta, ad quem electio pertinet, nemini licet quantouis pretio emerit, in alterum uel nummis, uel gratis transferre. Neq. translatio, niſi poſt regis aſſenſu rata hñetur, ullius eſſet ualoris. Quod ſi quis a rege facultatẽ transferendi locũ ſuũ petierit, non explicando uenditorẽ, arbitror ſic peccare uendendo ut ad reſtitutionem pretii teneatur, quia nemini fas eſt uendere, niſi regi. Vbi aũt rex eandẽ largiatur facultate ceſſat reſtitutionis obligatio, nõ tñ tõ peccati poſtq̃ uenditio non fit in bonum publicum. Subieccerim præterea quartam conclõnem, Senatores urbiũ, quibus cõceſſum eſt ſcribarũ functiones eligere, nõ ſolũ pp incõmoda, quæ ſecũda ac tertia concluſione expreſſa ſunt, nequeunt vllo pacto pretio ſuffragia uendere, uerum naturæ & conditioni ſuæ functionis illud repugnat. itaq. etſi regi iuxta tenorẽ primæ concluſionis aliqñ forte liceret, illis tñ nequaquã pretiũ recipere fas eſt. Rõ eſt qa ipſi non ſunt in quos reſpublica poteſtatem publicã tranſtulit, ueluti in regẽ, ſed ſunt meri diſpẽſatores & ex priuilegio ſimpliciter electores, quorũ ideo ſingulariter talem auſum cohibet Pragmatica illa regni Cataluñ. Ex quo fit, ut neque poſſint ſtipendia iuraque ſcribarum per modum penſionis diſpertiri, aut cogere ſcribam, ut tm̃ alteri ſoluat. Ita.n. ſolet inter iſtos ſenatores conuenire. Eligamus tuũ hoĩem, qui tñ meo aliquid rependat. Re uera nõ auderẽ tutas aſſerere taliũ cõſcientias, hoc.n. eſt pretio ęſtimare ſuffragiũ. Quapropter tota pecunia reſtituenda ẽ electo ſcribę, tanquam per iniquitatem extorta. Quinta poſtremaq. nia concló ſit. Inter hos oẽs iniuſtiſſime ac fędiſſimè eccleſiaſtici Antiſtites hmõi munia uænundant. Nam præter abſurda, quæ ſuperius numerata ſunt, ſcandalo Chriſtianos oculos offendunt. Gratis.n. acceperunt, gratis dent, nõ ſolum ſpũalia, ſed ſecularia quæ ad cuſtodiam ſpiritualiũ inſtituta ſunt. Haud equidem me latet, neque uero negauerim, qn aliqua iura & munera Antiſtitibus obuenire poſſint, quę antiquiſſima conſuetudine bona fide firmata ſunt, ut ca. ſtatutũ. Clementina de electionibus. adnotatur, ubi hr̃ quidquid emolumẽti epiſcopo puenerit ex iuriſdictione & ſigillo curiæ Eccleſiaſticæ uel ſecularis, futuro ſucceſſori fideliter reſeruandum. Neque denegandum, quin forte litigantibus etiam in curia eccleſiaſtica ęquũ ſit aliqua minutiſſima iura imperare ad obuiandum litibus. Id tamen multo eſt moderatius faciendũ q̃ in foro ſeculari. Fieri.n. non pt citra ſcandalũ, immo forſan neq. citra iniuriã, vt ſigilli prouẽtus & ſubſcriptionum tam

Reges Catholici.

Cæſar.

Tertia conclu.

Quæ officia turpius vẽdantur.

Pragmatica regni.

Quinta conclu.

immodici ſint, cũ illa teſtimonia, ſi ampli epiſcopatuũ fructus ſpectetur, epi uideantur gratuito d. e ſubditis. In illos. n. multo uehementius militat argum. ſuperius, ꝙ cũ gratis debeãt adminiſtrare iuſtitiam, contenti ſint exiguam pecuniam pro miniſtris a litigantibus extorquere, abſq. eo, ꝙ inde ſibi aliud lucrum augeant. In calce denique quæſtionis poſtremũ hoc uerbum adhibuerimꝰ ꝙ auctiora iura litigantiũ uel imponere uel diſſimulare & ꝑmittere eo intuitu, ut officium pluris uendatur, ſceleſtius eſſet iniuſtitiæ crimẽ. Ex his ergo ſolutum reſtat argumentum ſecũdũ. *Ad ſecũdũ arg.*

ARTICVLVS V.

Vtrum in iudicijs dicendis interuenire poſſit perſonarum acceptio.

POſt hæc quæ de magiſtratibus, deq. alijs reipublicæ munerib. atq. adeo de iudicantibus inſtituẽdis ac diſpẽſandis dicta ſunt, conſequitur in hoc 5 ar. ut examinemus an etiã in iudicijs dicundis crimen quoq. acceptionis perſonarum committi accidat? Videtur. n. nullũ illic locum attingere. Nam dictum eſt uitium hoc iuſtitiæ diſtributiuæ contra pugnare. Dictio aũt iuris ad iuſtitiam commutatiuam pertinet, ſiue illam partem ſpectes, qua inter particulares perſonas æquitas ſeruatur, ut quiſque quod contulit, recuperet, ſiue alteram malorum, uindicatricẽ quæ ad æqualitatẽ ulciſcit mala, ut ſupra quæſt. proxima declarauimus. *Primũ argu. a parte negatiua.* Præterea, ſecundo arguitur. Ariſt. 5 Eth. præcipit, ut iniuriæ magiſtratibus irrogatæ acriori animaduerſione uindicentur, ꝗ. quæ in perſonas inferioris claſſis inferuntur. Et Eccleſiaſt. 4 iubetur. In iudicando eſto pupillis miſericors. Vtraq. autem præceptio vĩ ꝑſonas reſpicere, nõ ergo in hmõi perſonarum acceptione uitium æſtimari. *Arg. 2.* Tertio, ſi in iudicijs acceptio perſonarum fieri ſari poſſet, nunquam deberet quidpiam illuc admitti, quod ad gratiam attineret, nam certe cũ iudex gratuito quidpiam concedit alteri partium, uĩ perſonæ reſpectu illud facere, conſequens tamen falſum apparet, nã primum ui; rũ poſtulare, ut ibi iudici copertũ eſt innocentẽ dolo malo deſerri, poſſit in eius fauorẽ multa tũ indulgere, tũ diſſimulare, quæ in fauorem nocentis non poſſet legitime. *Arg. 3.* Adde ꝙ & extra hunc caſum in arbitrio iudicis apparet eſſe poſitum ut infra latitudinem iuris poſſit terminos quandoque protendere, quandoque pertingere, hiſque & alijs modis, & parti uni præ altera fauere in his, quæ lex non uetat. Et tertio, ſupremus princeps poteſt uitam nonnunquam uni reo donare, quam alteri ſimili denegat, cũ uterq. condemnatus eſſet capitis. Quarto demũ arguitur. *Arg. 4.* Occurrit nonnunquam ius dubium de quo uarie inter doctores opinatur tunc ergo facultatem uidetur iudex habere ut amicitiæ, cauſſa nunc ſecundũ unam opinionem ſententiam ferat, poſt uero contrarie ſecundum alteram, intuitu etiam perſonæ. ergo perſonarum acceptio non ſemper eſt in iudicijs illicita. In contrarium autem eſt illud Prouerb. 18. Accipere perſonam in iudicio, non eſt bonum.

Quæſtio hæc facilis expeditionis eſt, porro quę unica abſoluitur concluſione. *Vnica conclu.* Acceptio perſonarum in iudicijs dicundis ſæpenumero committitur, eademque ſcelus eſt, & immane crimen. Probatur. *Probõ concluſionis.* Iudicium eſt recta iudicatio iuſti atque iniuſti, pura qua rei duntaxat cauſſis ſincera & candida ratione perpenſis; æqualitas tam inter perſonas quæ per dationem & receptionem inęqualia habebant, conſtituitur, quam inter crimina atq. ſupplicia. Hoc autem iudicium corrumpi cõuenit quoties non ad cauſſam, ſed ad perſonã, eiuſve preces aut pretiũ, aut ad odiũ, uel fauorem conijcitur oculus, ſed hoc eſt perſonam accipere ſeu reſpicere. põt ergo tale uitium in hmõi iudicatus obrepere. Quocirca præiudicium inde nomen trahit, ꝙ iudicium ante cauſſarum legitimã cognitionem præcipitatur. Immanitas autem huius criminis inde proditur, ꝙ *Immanitas criminis huius.* cum iudex (ut. 5. Ethico. auctor eſt Ariſt. *Ariſtot.* unde id Cicero li. de Legibus, deſumpſit) *Cicero.* cũſtos ſit uſque adeo iuſti, ut eundẽ iuſtitiam ipſam appellauerit animatam, nulla eſſe poteſt portentoſior peruerſio, quam a iudice iuſtitiam corrumpi. Eſt enim perinde ac ſi ipſa ſe iuſtitia ſuis manibus dilaniaret, aut certe ſi ratio ipſa cõtra ſe ipſam ageret.

agerēt. Debet enim iudex (ut ibidem ait Cicero) non ut homo, ſed ut ratio dominari, utpote ad quem ita concurritur, ut ad unam ipſam rationem, atq; adeo ad loquentem æquitatis normam. Ob idque (ut in artic. 1. ex eodem Ariſtotele dicebamus) neque admittenda eſt in iudicium ratio illa commouendi affectibus iudicis animum, neque ille debet niſi clauſis corporis oculis iudicare, ne perſonarum aſpectus eum commoueat, tantum abeſt, ut uel aures precibus uel largitionib. manus ei liceat aperire. Quapropter nulla eſt bene inſtituta reſpublica, in qua non ſint acerrimæ pœnæ in iudices decretę, qui largitionibus uitiari ſe corrumpique ſinunt.

Ad primum ar. D. Tho.

Ad primum ergo argumentum reſpondetur cum Diuo Thoma, quòd iudicium, ſi rem ipſam iudicatam ſpectes, utriuſque iuſtitiæ rationi commune eſt, poteſt enim iudicio definiri, & quemadmodum bonorum communium facienda ſit reſtitutio, & quo quiſque pacto aliena repenſet, ſed tamen ſi formam conſideres & ipſa etiam iuſtitia commutatiua imaginem quãdam diſtributionis gerit, quatenus iudex ab altero capit, quod alteri tribuit, & ideo illic poteſt acceptio perſonarum latitare.

Ad ſecũdum ar.

Secundum autem argumẽtum iam ſuperius dilutum eſt, nam acerbior uindicatio iniuriæ principi magiſtratuive illatæ nihil cũ acceptione perſonarum habet commune, immo cum perſonę dignitas quantitatem iniuriæ augeat, æquitas eſt, ut ſupplicium cumulatius ſit. Sententia vero Eccleſiaſtici per alteram Exod. 23. moderanda eſt. Debet enim iudicem commiſeratio pauperum nonnihil mouere, hoc tamen intra iuſtitiæ limites, nempe ut tanta ſit miſericordia in pauperem, quanta ſufficiat eũ a potentia diuitis protegere. Sed quia poteſt etiam cõmiſeratio exorbitare, admonemur Exod. 23. Pauperis quoq; non miſereberis in iudicio.

Ad tertium ar.

Solutio autem tertij argumenti, maturiorem deſiderat conſiderationem, haud enim dubium eſt quin uſque ad gratuita ualeat nonnunquam inſerpere perſonarum acceptio. Gratuita namq; appellamus illa quæ iudici iure licent. ſunt autem huiuſmodi nonnulla, nempe quæ cum lege non ſint determinata ſuo arbitrio relinquuntur.

Ad primũ membrum.

Igitur ad primum membrum illic deſignatum reſpondetur primum, quòd re dubia an accuſatus innocens ſit, non licet iudici in eius fauorem contra tenorem iuris perpendere, tum quòd alias periculo ſe errandi exponeret, tum etiam, quod eſſet anſam iudicibus porrigere ad libitum ſuum arbitrandi ac ſubinde callidè innectendi fraudem.

Prima propoſitio.

Ubi uero rei innocentia in propatulo illi ſit, non ſolum poterit, ſed etiam decebit in gratuitis, quæ iure non ſunt cohibita, innocenti quã fieri poteſt maxime poterit, citra ſcandalum tamen fauere, non tamen liberum illi erit legis neceſſaria prætermittere, aut diſſimulare, propterea quòd cum ſit legum cuſtos, debet ſecundum allegata & probata iudicium ferre.

Sec̃a propoſitio.

Adiecerim tamen huic ſecundam propoſitionem quòd prætermittẽdo aut uiolando iura in fauorem manifeſti ſibi innocentis licet delinquat etiã nonnunquam mortaliter, tũ cõtra officium ſuum legem præuaricando, tum etiam propter ſcandalum, ad reſtitutionem tamen nequaquã tenetur actori, quia nihil quod ſuum eſſet, illi abſtulit.

Tertia propoſitio.

Tertia propoſitio. Nunquam neque in gratuitis inclinare liberũ eſt iudici contra innocentem. hoc enim eſſet iniquitatẽ fouere, At uerò ubi iuſtitia utriuſque dubia ſit tũc non eſt peccatum uitium [?] in his, quæ mere ſunt gratuita, alteram partium alteri anteferre, dũmodo citra ſcandalum fiat & citra alterius damnũ. Nam ſi in fauorem amici tempus probationis, aut alios terminos prorogauerit, ut alter expenſas maiores faciat aut temporis diuturnitate laſſatus lite abeat iniuria eſt. Quod ſi gratuitum huiuſmodi beneficium pecunia uendat hoc quidem præterquam quod ſemper eſt iniquũ, inſigniter fœdum eſt.

Obiectio.

Dilutio.

Quin uero addiderim, niſi id quod lege cõceditur, temperatiſſime fiat, illico in acceptionem perſonarum uergere. Quod ſi contra arguas huiuſmodi uitium non exiſtere niſi contra iuſtitiam. id negatur, immo & contra æquitatem committitur, & iniquitate non caret, quòd gratuita omnia in fauorem unius partis congerantur. reſtitutio autem non habebit locum niſi ubi lex concutiatur.

Ad tertium mẽbrum.

Ad tertium denique membrum tendetur, neque carere ſemper acceptione perſonarum ubi princeps gratis quibuſpiam condemnatorum

uitam, aliudve ſuppliciū remittit, quod ſi ſimilimis denegat. Enimuero quamuis nō iuſtitiæ rigor, æquitas tamen uiolatur, atq. id conſideratius prælatis præfectiſque Eccleſiaſticis, & maxime in religioſis animaduertendum eſt, ne in legum diſpenſationibus etiam quæ iure illis licent, aut in pęnis relaxandis, ſint perſonarum acceptores, nā profecto & in his quoq. culpa hæc obrepere aſſolet. Ad quartum argum eodē ferme pacto rńdetur haud n dubium quin & uſus ille impingere poſſit in acceptionem perſonarum. Igitur in primis neceſſarium ſemper eſt ſnīam ſcd̄m probabiliorē opinionem ſubſcribere, et ſi altera ſit probabilis. In ſpeculabilib. nanque ſcholarū diſputationibus nullum īde conflatur periculum ꝙ quiſpiam minus probabilia ingenij gratia defendat, in practicis uero quæ aliena iura reſpiciunt nefas eſt iudici inſi miorem opinionem ſectari: ſicuti & medico in practica ex qua ſalus pendet infirmi, ac multo magis Theologo in his quæ ſunt fidei. Quin uero iudex aliter faciens reſtitutioni fieret obnoxius. Et quo fit, peſſime ſibi communique bono cōſulere iudices atque etiam medicos, q poſtquam ſemel vnam opinionem imbiberint nulla ratione poſſunt ab illa dimoueri, cū tamen ne iniuriam alijs intentarent poſthabere tenerentur honorem proprium, & ad alteram, cū primum probabilior appareret commigrare. Secunda propoſitio ſit, vbi pariles eſſe omnino contingerit opiniones non eſt apertum ſcelus nunc unā nunc alteram opinionem amplecti, uix tamen carere poteſt ſcandalo. In his autem cunctis uigilanter cauendum eſt ne uel amicitia uel quicunque alius affectus caliginem intellectu offundat, ut eam opinionem probabiliorem iudicet, quā pro ſua libidine mallet.

Ad quartum argumentum.

Prior propoſitio.

Poſterior probatio.

ARTICVLVS VI.

Vtrum in priuatis honoribus deferēdis interuenire poſſit perſonarum reſpectus.

NOn ſatis eſt de publicis communibuſq honoribus dixiſſe, niſi in hoc ſexto articulo de illis etiam ſermonem ſubijciamus, qui a priuatis perſonis ſibi inuicem deferuntur. Videtur enim nulla in his poſſe uſu uenire perſonarū acceptio Enimuero cum hoc uitium ſolius ſit iuſtitiæ inimicum uidetur nō protendi uſque ad gratuita, qualis eſt urbanitas & comitas in multis honoribus. Quoniam ſi quis dignis honorem deferat, nemini iniuriam facit dumtamen eoſdem honoris nutus ac titulos erga indignos quoque urbanitatis gratia oſtendat. Secundo arguitur. Et ſi honor, ut omnis philoſophia ꝓclamat, ſoli debeatur uirtuti, tamen multi ſunt praui quibus honor lege defertur, ut prælati, parentes, ſenes, & illuſtres, etiam ſi corruptis ſint moribus. Contra hæc nihilominus nos Iacob. capitu. 2. ſuæ Canonicæ, ſub hiſce verbis inſtituit. Si introierit in conuentum ueſtrum vir aureum annulum habens in ueſte candida, intrauerit autem pauper in ſordido habitu, & intendatis in eum, qui inductus eſt ueſte præclara, &c.

Primum argum.

Argu. 2.

Hanc quęſtionem ob hūc præcipuè locum Iacobi ſubmouimus, ut exploremus quale peccatum ſit indignis perſonis ob humanas ſecularesque cauſſas honorem exhibere. Sit ergo prima cōcluſio. Etſi honos reuerentia ſit cuiq. ob ſuam excellentiā exhibita, tn̄ id cui propriè & ſingulariter honor debetur, eſt uirtus. Huius ſnīæ. 4. Ethic. cap. 3. auctor eſt Ariſto. vbi ideo ſubiunxit, honorem maximū eſſe externorū bonū, quo re uera ſolus bonus dignus eſt, Atq; eandē ob rem lib. 1. docuerat a viris probis elegantes honorem expetere in teſtimonium uirtutis. Ob idq. honor a uoce. Honeſtū deſcendit honeſtas aūt uni cōpetat uirtuti. Quapp Roman. ille Marcus Marcellus ea lege Honori in media vrbe templū erexit ut nemini illuc niſi p ædes Virtutis pateret aditus. Et de Chriſto præcinit regius Pſaltes. Gloria & honore coronaſti eū Domine. Et Paul. 1 ad Timot. 1. Regi ſeculorum immortali, &c. honor & gloria. Atque eiuſdem duobus membris ad Roma. 2. ſempiternæ illius fœlicitatis qualitatem expreſſit dicens. Hi qui ſecundum patientiam boni operis, gloriam & honorem, &c. Secunda concluſio. Nihilo ſecius præter uirtutem ſunt quoq. aliæ excellentiæ, quarum ob cauſſas hoc ſeculo mortalibus honores debentur, nempè primum propter diuinam repræſentationem,

Prima conclu.

Ariſtot.

Marcus Marcellus.

Paulus.

Secūda conclu.

tionem, ueluti principibus & magiſtratibus qui Dei perſonã gerunt. Vnde Ariſt. eod. loco 4. Ethi. c. 3 honore digni cenſentur qui in poteſtatibus ſunt conſtituti. Et li. 5. c 6. Honor eſt merces & præmiũ magiſtratus. Eundemq. dñis ſerui debent, iuxta uerbum Pauli ad Timot. 6. Quicunque ſunt ſub iugo ſerui dominos ſuos honore dignos arbitrentur. Mox debetur honor in teſtimonium alienæ uirtutis, Qua rõne honoramus, illuſtres & ſanguine ingenuos quippe quorum maiores arbitramur uirtutis gradibus ſublimem conſcendiſſe locũ. Et multo iuſtius parentibus, qui nos genuerunt & ſenibus. Nam Leui. 19. præcipitur Coram cano capite conſurgere, & Honora perſonam ſenis. Tametſi legamus Sapien. 4. Senectus uenerabilis eſt, nõ diuturna neq. annorum numero cõputata. Canl aũt ſunt ſenſus hominis & ætas ſenectutis uita eſt immaculata; His igitur honorem deferre, etſi uirtus eiſdem abſit, nulla eſt ꝑſonarum acceptio, quia cauſa non deeſt honoris. Quocirca Prou 26. ſicut qui mittit lapides in aceruum Mercurij, ita qui tribuit inſipienti honorem Id quod non modo Sanct. Thom. uerum & alii ſui ordinis egregrii auctores ſic interpretatur, ut aceruus Mercurii calculorũ congeries cenſeatur, quibus in ſubducendis rationibus dati & accepti negotiatores utuntur, ꝓpterea ꝙ eiuſmodi rationum Mercurius hẽbatur Deus. In hmõi nãq. ſupputationibus pro libito, imo caſu ut manui occurrerit lapillus, qui modo ualet unũ, inſtituitur in denarium, ac ſubinde ut centum ualeat aut mille Sic licet quiſpiam abſq. meritis magiſtratum euehatur, locus tñ facit eum honore dignum, tametſi, ſecũdum Hebraicã lectionẽ ſenſus longe ſit diuerſus. Habẽt enim apud Hebræos, ſicut qui mittit lapidem in palma fundæ, uidelicet ut ui eum ſurſum contra eius naturam eiiciat, ſic qui inſipienti, hoc eſt, meritis uacuo, honorẽ tribuit. Tertia concluſio, quæ mentis Iacobi interpres ſit. Etſi diuites ratione loci honorare quẽ in republica ſublimem habent, officium ſit, tamen intuitu tantum diuitiarum eiſdem honorem deferre peccatum eſt acceptionis perſonarum. Prior pars tum ex ſuperioribus colligitur tum cuĩ & Ariſt. aſſertio eſt. 4. Eth. c. 3. ubi cõiunctim affirmat honore dignos cenſeri eos qui in poteſtatibus ſunt, & diuites. Secunda tñ particula aſſeritur à D. Th. 2. 2. q. 63. ar. 3. ubi tñ nullam ſubiũxit cã ꝙ ꝑ ei elici ẏ ex uerbis Iacobi, licet quol. 10. ar. 12. emũtius eam exponat. Sed re uera neq. rõ deeſt naturalis quæ illi patrocinetur. Enimuero diuitiæ ſeorſum exiſtimare nullam præſeferunt excellentiam honore dignam, honorabile enim & laudabile (ut 1. Ethi. c. 12. Ariſt. differit) penes hoc differunt, ꝙ ſola, illa quæ ſunt per ſe bonã quippe quæ honeſta dñr, honore ſunt digna, utilia uero, ſunt illa, quæ non per ſe, ſed ad aliud relata, bona ſunt, & ideo laudari quidem pñt, honorari uero, non item diuitiæ autem nihil boni obtinent præter uſum. At uero expedit acerbitatem cõcluſionis temperare. Intelligenda quippe eſt non de his extrinſecis quibuslibet honoris ſignis, ſed de ueris honoribus. Honor enim legitimus eſt quando ſigna hæc extrinſeca ut capitis detectio, & humiliatio tanquam teſtimonia exhibẽtur intrinſecæ exiſtimationis, atque hæc eſſet perſonarũ acceptio uidelicet ſi diuiti aliorũ omniũ meritorũ uacuo taliter ex animo haberemus honorẽ. Et hoc eſt quod Iacobus cõdemnat. unde ſubdit. Nonne iudicatis apud uoſmetipſos, ſ. dum pauperibus diuites præfertis & facti eſtis iudices cogitationem iniquarum? Ecce ergo peccatum iudicare diuitem ob ſuas diuitias pauperibus uera dignitatẽ præſtare. Oſtendere autem diuitibus extrinſecus citra internũ iudiciũ talia ſigna, ut loco cedere, caput aperire, inuitare, &c. nullam hẽt rationem culpæ, ſed eſt triuiali urbanitati conniuere. Quod niſi faceres, inſolens haberetis. Vnde Aug gloſſ. ibidem, ſi hanc diſtantiã ſedendiſ & ſtandi ad honores Eccleſiaſticos referamus ut diuites pauperibus (in conferendis ſ. ſacerdotijs) anteferãtur, nõ eſt inquit putandum leue eſſe peccatum. Et infra. Si autem de quotidianis conſeſſibus loquitur, quis non id peccat? Non tamen peccat niſi cum apud ſemetipſum intus ita iudicat, ut ei tanto melior quanto ditior uideatur. Hoc enim uidetur ſignificaſſe ſubdendo, Nonne iudicatis uoſmet ipſos, &c. Hæc in gloſſa.

Ad primum igitur argumentũ rñdetur.

Paulus.

Explicat locus ꝑ uerbiorũ elegãtiſſime.

Altera explicatio iuxta elegans.

Tertia conclu.

Prior pars probatur.

Ariſtot.

Poſterior pars ꝓbatur. D.Tho.

Ariſtot.

In quo differũt laudabile, & honorabile

T. pertaturpoſterior pars cõcluſionis.

Auguſt.

Explicat plane locus D. Iacobi.

Ad primū arg. Primò, q non eſt gratuitis hūdum, ſed contra iuſtitiam interpretandum, q diuites uel alios quoſlibet in quibus nihil uirtutis aut legitimæ excellentiæ exſtitit, quiſpiam animo reputet ſecundum rei ueritatem aliis anteferendos, qui uirtute pollēt aut alia dignitatis excellentia. Secundo & hoc quoq. ante ſpeculandum eſt, q & in gratuitis honorib. acceptio contingere poteſt perſonarū. Nam illos honoris titulos qui dignis debentur, ſic euulgare ac demittere ut indignis quoq. adſcribantur, non caret iniuria, quæ dignis irrogatur. Enimuero cum honor in excellentia conſiſtat, qñ honoris nomen ex æquo in cōe omnib. inuulgas, facis tunc illud non eſſe honoris nomen, ac ſubinde dignos iure ſuo depellis. V.g. ſi eodem titulo & Antiſtitem aluitares quo ſimplices ſacerdotes, eodemq. magnatem atq. plebeium, magiſtrum ac diſcipulum, nobilem & ignobilem. Ad ſecū dū arg. Secundum autem argumentum concluſio ſecunda abunde diſſoluit. At uero regi honores pro libito inter ciues impertire liceat, & quartus partim articulus declarauit, & ſubſequens id faciet plenius.

ARTICVLVS VII.

Vtrum in tributis exigendis peccari poſſit acceptione perſonarum.

SVpereſt poſtremo in hoc 7. art. de tributis uerbū adijcere, Vtrū & in illis quoq. uenire poſſit perſonarum acceptio? Primū argu. a parte negatiua. Et ſtatim a parte negatiua primū arg. Acceptio perſonarum in bonorū diſtributione committitur, tributorum aūt exactio bonorum cōium collectio eſt, & accumulatio, potius ergo (ut nomē ſonat) eſt contributio q̄ diſtributio. Atq. adeo illic nulla eſſe poteſt perſonarū acceptio. Arg. 2. Secundo arguitur. Cap. licet multū extra, de cenſib. iubetur rōnem haberi cæci, ac tributo, tam [illegible] afflic[illegible], & l. eo. ... ætatem ſancitur quoq. & ætatem eſſe conſiderandam, nempe ut neq. pueri, neq. ſenes cenſus ſoluant. Arg. 3. Et tertio arguitur. Nobiles tributorum exactione liberantur, quos rex pro ſuo arbitratu creare poteſt. ergo acceptio perſonarum non eſt in huiuſmodi tributorum exactionibus illicita. In contrariū tamē eſt quod principes populum tributis uexantes neq. tam ob cauſſas legitimas, quam propter odia uel fauores, eadem exigentes, non ſolum apud Philoſophos & ſeculares Hiſtoriographos, uerum & in ſacris peſſime audiut. Hanc.n. ob rē (ut 3 Reg. 12. ſacra refert hiſtoria) Roboā maxima fuit regni portione mulctatus, q præ patre ſuo moliebatur plebi grauius iugum imponere. Robo.

Quamplurima tributorum nomina iuris prudētes multiplicant, quæ inter alios Syluester ſub uerbo Gabella propemodū connumerauit, ut penſio, quę dña pendendo, hoc eſt ſoluēdo, guidagium, &c. Syluest. Quatuor tamē ad rem ſpectātia huc accerſiuimus. Quatuor tributorū noīa. Primum eſt cenſus quod à cenſendo deriuatur, eo q recenſeri facultates debēt, quo inde tributa pro earum ratione ſoluantur, ut habetur l. forma, de cenſib. At uero peculiare nomen ſit ab aliis diſtinctum penſionem illam ſingulariter ſignificat, quam ciues uiritim pro capite principi pendunt, hoc.n. eſt de quo Iudæi Chriſtum ſciſcitabantur, ubi quærebant, an liceret Cæſari cenſum ſoluere? Cenſus. Tributa.n. quæ pro defenſione & gubernatione Reipublicæ imperabant, tribuere nihil recuſabant, ſed illud, quod iugum ſubiectionis deſignabat, a quo ipſi ſe liberos arbitrabātur tanquam filij Abrahæ. Qđ tributū erat a quo ſe Iudęi exonerare cupiebāt. Vnde alibi, Nos filij Abrahæ ſumus, & nemini ſeruiuimus unquā. Hmōi aūt cēſus inter Chriſtianos principes non eſt uſu frequens, eo q id ſuperbiæ tumorem potius & ad auaritiæ ſinum attineat, quam ad publicorū ſumptuū neceſſitatem, Satis nanque ſe ciues ſubditos profitentur, cum alia tributa capeſſunt. Illam ergo ob cauſſam Cæſares deſcribi orbem iubebant. Vnde Dauid (ut 2. Reg. 24 memoriæ proditum eſt) inde tam acerbas dedit pœnas numerati populi. Dauid. Atque huc referebatur quod Chriſtus interrogauit, Cuius eſt imago hæc & numiſmatis, quaſi ſolum in ſignum ſubiectionis & adorationis Cæſaris, illud exolueretur. Tributum autem (ut nomen ipſum ſonat) a tribuendo ſeu contribuendo dicitur, eo q quiſque ſtipem tribuat. Tributū. Et quoniam antiquitus illa ſtipum contributio non fiebat niſi ad alendum publicum militem, inde etiam ſtipendiū deriuatū eſt. Vtrunque

que

quę habetur le. ager. ff. de uerb. & rer. ſignific. Differt ergo tributum a cenſu tam ratione materię, quam ratione finis. Tributum enim de terræ naſcentibus in ſubſidium Regis uel Reipublicæ contribuitur, cenſus uero de capite ad profitendam ſubiectionem.

Differẽtia inter tributũ, & cenſũ

Tertium autem genus penſionis eſt uectigal, ab utroque differens, ſine pariter & materia. Soluitur enim de mercimonijs quæ uehuntur negotiationis gratia, ad murorum, pontium, aliorumque id genus publicorum operum refectionem. Dicitur ergo a uehendo uectigal, idẽque a portu, portorium, quia portitori ſoluitur. Quare in oratione de prouincijs cõſularibus utrunque Cicero coniungit, uectigal ac portorium, indeque Hiſpanè *Portazgo*. Quartum tributum eſt pedagium, materia idem uectigali, quia ex mercemonijs ſoluitur, fine tamen diſtans quia cuſtodiæ uiarum, quæ latronibus aut hoſtibus ſepiuntur, dicatum eſt.

Vectigal Interſtitiũ inter vectigal cẽſũ, atq; tributũ. Vectigal a uehẽdo dicitur. Cicero. Pedagiũ

De his ergo cunctis ſit prima concluſio. Hæc omnia penſionum genera ſi ob prædictas cauſſas imponantur iuſtæ ſunt debenturque adeo principibus a ciuibus in conſcientia; iuxta uerbum Pauli ad Rom. 13. Ideo neceſſitati ſubditi eſtote, non ſolum propter iram, ſed etiam propter cõſcientiam. Ideo enim & tributa præſtatis, miniſtri enim Dei ſunt. Reddite ergo omnibus debita, cui tributum, tributum, cui uectigal, uectigal. Et refertur ad hoc propoſitum in decreto Auguſtini extra, de cenſibus, capitu. Omnis. Adiecit ergo Paulus Dei eſſe miniſtros, ut intelligamus ab eius numine deriuari legem ſoluendi tributa ad alendos principes. At uero (ut illic bene Diuus Thomas adnotauit) nihil in præmium debent expetere, ſed ſolum ad ſuſtentationem ſtatus & neceſſarios ſumptus. Nam (ut ait Ariſtot. 5. Ethico. capit. 6.) proprium premium principis eſt honor, quo qui non eſt contentus, tyrannus eſt: Honorem autem illum Chriſtiani non ad humanum qui uanus eſt, ſed ad diuinum, qui in cœlis nos manet, referre debent.

Prima conclu. Paulus. Auguſt. D.Tho. Ariſto.

Secunda concluſio eſt Si tributorum onera non pro ratione cuiuſque facultatis & ſubſtantiæ, aut pro ratione uecturæ ac negotiationis, aliaue legitimæ cauſſe, ſed alius inſtitutu quæ ad rem non pertinet, exigatur, acceptio eſt perſonarum. Id quod nõ tam crebrò principi contingere poteſt, quam ciuitatis quæſtoribus & tenatoribus, qui ideo reſtituere tenentur, ſi fraude aut ui utantur ulla. Principi enim aliud periculum imminet, nempe auctiora exigendi, quã pro regni neceſſitate. Hęc enim ſemper penſanda eſt, ut ceſſante tributi cauſſa, ceſſet & tributum.

Secũda conclu.

At quò aliquod ſpecimen legitimæ formę tributorum exhibeamus, ſit tertia concluſio. Tributa facultatibus potius, poſſeſſionibus, ac negotiationibus imponenda ſunt, quam perſonis, nempe ut quò quis bonis locupletius abundat, aut plus lucratur, plus ſoluat, non quò plus indiget.

Tertia conclu.

Cauſſa autem huius explicandę concluſionis, illud tributi genus, quod nõ modo Hiſpaniæ, uerum & in alijs quoque prouincijs in uſu eſt, explicemus. Id noſtrates *Alcaualam* uocant, Hęc enim tributi forma a centũ pauloue pluribus hinc annis ortum apud nos habuit, idque iuſta de cauſſa: nimirum dum Rex Alphonſus regnum Granatæ bello petebat. Poſt uero non modo durantibus, uerum creſcentibus bellorum malis, factum eſt perpetuum. Et habet quidem nonnullam uectigalis imaginem, pro eo quod ex mercimonijs quoq; ſoluitur. Differt tamen latiori materia, quia non ſolum ex illis, quæ a loco in locum tranſuehuntur, ſed ex rebus quibuſq; uendendis corraditur, a cuius præterea ſolutione neque nobiles eximuntur. Quin & fine quoque differt. Quoniam nõ tantum reficiendis muris ac pontibus adſcriptum eſt, ſed publicis regis ſumptibus.

Tributũ quod apud Hiſpanos Alcauala uocitetur. Rex Alphõſus. Intereſt iter hoc tributũ, genus & uectigal

Haud tamen inde iniquitatis condemnandum eſt, quòd nouum ſit. Nam dum tributa alia facultatibus ciuium, & negotiationibus impoſita alendo regi ſuſtentandæque reipublicæ non ſufficiunt, neceſſe eſt alia uia id prouidere. Neque uero idem arguendum eſt iniuſtitię, quod nobiles etiam comprehenderet: Enimuero cum plebs reliqua poris non ſit tam immodicos ferre ſumptus, æquitas fert ut nobilium auxilio eleuetur. Hoc tamen iniuſtitię ſpeciem in præ ſe fert, quam lex Vniuerſi. C. de uectiga. cauere in tributis iubet, nempe ne pro tributis rebus, quę ad uſum proprium pertinent exigantur. Enimuero quod coemptores, qui ut reuendant, coemunt, quoniam

Iniuſtitia huius tributi.

uenditio-

venditionis exoluant, rationi profecto cõſentaneum eſt. Illis n. idem eſt, lucrum, qđ agricolis, fructus, ſed tamen quod qui ut ꝓpriæ neceſſitati ſuccurrat, domum ſuam, aut rem aliam uendit, tributum pendat, & lex illa, & ratio reclamare uidentur. Nam tunc non qui plus habeat, pluſue lucratur, ſed qui pluris eget, amplius ſoluit. Cæterum, re uera niſi bellorum neceſſitas in cauſſa fuiſſet, ut fructus huius tributi diuẽderentur, uia erat paratiſſima ſuſtentãdi regni, regiſq; ærarium. Id tamen non poteſt non monſtrum apparere, quod ciues ciuibus tributum ſoluant, illudque maximè ꝙ regi penditur in commune bonum. Cui & aliud adiungitur incommodum, uidelicet, quod miſeri ciues, quibus ſeruitia imperantur, inde grauius premuntur. Nam quantum ueuditur, tantum ipſi replere coguntur. Etenim cum ſumptuum neceſſitas in dies magis ac magis regi creſcat, neceſſe eſt populũ multis nominibus in dies moleſtius uexari. Adde quod domini quibus huiuſmodi tributum uenditur, ad rigorem illud exigunt, vt decimum quemque numũ exactiſſimè expoſcant, cum tamen rex uix unquam uigeſimum percipiat. Et profecto quamuis decima ſit conſignata, tamen niſi vbi urgens regni neceſſitas illud poſtularet, nimis graue eſſet, tributum hoc ad rigorem exigere. Quod quidem rex ſanctè animaduertens, de huiuſmodi quota ſolet cum regno componere ac peciſci, ut remiſſior fiat penſio ac tolerabilior, quod tamen inferiores domini non faciunt. Huic autem & aliud accedit damnum, quod cũ leges exigendi huius tributi, ſi regijs tantum quęſtores exiſterent, tollerabiles ſint, tamen reliqua q̃ſtorum turba in fraudem populi illis abutitur, ut illa uexatione nõ decimam tantum, ſed pluſquam octauam extorqueant. Nihil contra regum neceſſitatem obmurmuro, quæ legem non habet & eorum iuſtos animos cogere poteſt, ſed rei tantum naturam explico, ut ſi poſſibile eſſet aliis uijs publicæ neceſſitati proſpici, ab huiuſmodi alienationibus publici ærarij caueretur. Puteus enim quotieſcunque opus fuerit exhauriendus eſt, uenas tamen fontium præſcindere ius naturæ non ſinit. Quod ſi quis inſtantius ſciſcitetur, an hæc tributa ſic in conſcientia debeantur, ut quiſq; neque a quæſtore neq; a portiore requiſitus teneatur ultro ea offerre? Reſpondetur primum, nemini licere latenter exactorem eludere, niſi ubi patentiſſima eſſet uectigalis iniuria. Secundum mẽbrum reſponſionis ſit, quod dum hæc magno cum rigore exiguntur, ſatis eſt ꝙ quiſque dum tributum petitur, ſoluat obedienter, maximè ubi debitum non eſt magni momenti. Quarta concluſio. Nulla eſt perſonarum acceptio, ſi nobiles & id genus a tributorum ſolutione eximantur tum ob maiorum clara geſtorum ſtemmata, tum quia reipublicæ tuendæ deſignati ſunt. Quin uero & aſſertioni huic ſubiecerim, quòd poteſt rex urgente regni neceſſitate huiuſmodi honores uendere, ſi tamen duo caueantur. Primum, ne adiunctam habeant iuſtitiæ functionem aut adminiſtrationem aliam, aut gubernationem, ut articul. 4. de ſenatoribus dicebamus. Mox, ne id fiat in aliorum iniuriam. Poteſt inquam tali ingruente neceſſitate ruſticos & humiliter natos pretio tributorum libertate donare. Nihil enim inde iniuſtitiæ contrahitur. Et fauere uidetur l. hoc iure. ff. de donatibnibus, & l. ſi pollicitus. ff. de pollicitatio, quibus permittitur pollicitatio, quæ gratia obtinendi publici honoris fit: ſed tamen hoc cauendum eſt, ne tributum, quo unus leuatur, onerentur reliqui oppidani, ſed excipiatur a ſumma quam oppidum ſoluit.

Per quã apta ſit militudo.

Dubitatio.

Solutio.

Quarta conclu.

Per hæc ergo ſolutum eſt primum argumentum in frontiſpicio ante quæſtionem obiectum. Enimuero ut in diſtributionib. ſic & in contributionibus exiſtere poteſt perſonarum acceptio. Ac ſubinde diluta ſunt reliqua duo argumenta, quoniam æquitas miſericordiæ cęcis ac truncis patrocinatur, ne miſeris afflictio addatur. Et de nobilibus quarta concluſio reſpondit.

Ad primũ arg.

Ad alia duo argumẽta.

Finis Libri Tertij, de Iuſtitia & iure.

FR.

FR. DOMINICI SOTO SEGOBIENSIS, THEOLOGI. ORDINIS PRAEDICATORVM.

Liber Quartus de Iuſtitia & Iure.

PROEMIVM.

DE altera iuſtitiæ ſpecie, quæ è regione ad diſtributiuam ponitur, nempè de iuſtitia commutatiua, ſermonem nobis ineuntibus operæpretiũ prius eſt de duobus eius præambulis videlicet primum de rerum dominio, mox de earum reſtitutione, hoc quarto libro diſſerere. Enimuerò dominum huiuſmodi rerum, earumq; diuiſio, baſis fundamentumq. eſt omniũ contractuum conuentorumque & pactorum, quæ per commutatiuam iuſtitiam celebrantur. Ac perinde cuncta quæ huic virtuti aduerſantur uitia, violationes quædam ſunt & corruptelæ dominorum, rerumque poſſeſſionum. Quæ ſubinde iniuriarum genera contractaque debita reſtitutionis beneficio repenſari debent. Quinque ergo conuenit de rerum dominio diſputare quæſtiones, Primam de re ipſa, deque eius ſubiecto. Secundam, de eius obiecto, nempè quotuplex ſit, & quarum rerum. Tertiam de dominorum diuiſione ac legitima translatione. Quibus ſubinde de ſingularibus quorundam dominijs quarta adhibetur diſputatio. Ac demum quinta de dominiorum translationibus. Sit ergo primus queſtionis titulus. Partitio libri.

QVAESTIO PRIMA, DE DOMINIO IN GENERE.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum dominium idem ſit quod ius & facultas rerum.

QVAESTIO præſens in duos articulos ſecari ſe poſtulat, quorum alter definitionem dominij, alter uero ſubiectum nobis conſtituat. Quæritur ergo, an dominium idem ſit quod ius facultaſque rerum? Et arguitur a parte affirmatiua. Ius idem eſt, quod facultas diſponendi de rebus, libereque illis utendi. idem autem proſus uidetur eſſe dominium. Secundo,

Primũ argum.

Argu. 2.

Mẽdicantes monachi quoniam ius habent vtendi, cibis, veſtimentis, atq. alijs utenſilibus vſq. ad rerũ ipſarum cõſumptionẽ, dñi non eſſe earundẽ rerum dñi, ut Io. 22. in Extrauagan. ad conditorẽ, cõcludere ſibi uidet, nulla ergo reſtat ratio diſcriminis inter ius & dñium. In contrariũ aũt eſt, ꝙ dominus & ſeruus ſunt correlatiua. Inſtit. autem de iure perſona. diſtinguunt homines in liberos, & ſeruos, ergo illic denotatur quod q̃ liberis præeſt, licet habeat ius illis imperãdi, non tamen habet eorum dominium. Ioa. 22.

Duo

Dñium dominatus dominatio.

Duo propoſita argumenta duo nobis membra deſignant. Eſt autem illico i quæſtionis ingreſſu adnotandum hanc vocem, Dominium: non eſſe tam uſu frequentem apud oratores & priſcos Latinos, quam dominatus, ac dominatio, quę quidem duę voces in malum crebrius apud illos, quam in bonum vſurpantur. Significant enim quandā tyrannidis effigiem, uidelicet quando quis in rem ſuam abutitur ſibi ſubditis.

Cicero.

Vnde Cice. Tuſcul. quæſt. li. 5. de Dionyſio, Dū, inquit, duo & uiginti natus annos dominatū occupauiſſet, &c. Et lib 2. de Oratore: Brutus populum Romanum dominatu regio liberauit. Nam illa quorum homines domini ſunt, facultates dicuntur Latine, ac ſubſtantiæ, & poſſeſſiones. Sed iuriſcōſulti ſunt, qui hac uoce utuntur, ad ſignificandum id quod pariter uocant proprietatem rerum, quæ ab earū poſſeſſione diſtinguitur, atque ab uſu & vſufructu. Neque uero uox hæc ſecundū hunc ſignificatum ceu barbara aut inuſitata habenda eſt. Verſatur namque īter illuſtres Latinos,

Varro.

ut apud Varro de re ruſtica lib. 2. In mercando in emptionibus & traditionibus dominiū mutant. Et habetur in ſacris literis, ut Thobiæ 8. Fecit hāc ſcripturā, ut pars dimidia quo ſuperat, Thobiæ dominio deuenire Et 1. Mach 11. Rex Ptolemæus obtinuit dominium ciuitatum. In iure autem uſurpatiſſimum uerbum eſt. Extant quippe in Digeſto Nouo, lib. 3. diſtincti tituli de acquir. rer. dom in. & de acqui. uel amitten. poſ.

Quid ſit dñium. Gerſon.

At uero circa uocis deſcriptionem plus operæ inſumunt iuniores, quam opus eſſet, ut pote Gerſon de poteſta. Eccl. cōſid. 13. & tractatu De uita ſpirituali, lect. 3. cui plurimum

Cōradus

aſtipulatur Conrad tract. 1. de contract. & aliorum nonnulli i 4. diſt. 15. Primum. n. omnium aiunt iſti ius bifariam accipi Primo pro lege, quo ſignificatu dicimus, Ius Ciuile, & Canonicum. Secundo, pro legitima poteſtate, qua quis fungitur in perſonam aliquam uel rem.

Aliena dominij definitio impugnatur.

Deinde aiunt dominium idem eſſe prorſus, quod ius ſecūdo modo acceptū Quapropter dominiū, inquiunt, eſt poteſtas ſeu facultas propinqua aſſumendi res alias in ſuam facultatem uel uſum licitum, ſecundum iura rationabiliter inſtituta. Sic iſti de dominio loquuntur, at uero proprie; id perpendamus. Primo, pro eodem uſurpari iuris nomen ac dominij, re uerā uoces ipſæ ægre ſerunt. Ius nanq. ut ſupra uiſum eſt, idem eſt (ut ait lib. 5. Iſid.) quod iuſtum. Eſt. n. obiectum iuſtitiæ: puta æquitas quā iuſtitia inter hoīes conſtituit, dominium autē facultas eſt domini (ut nomē ſonat) ut ſeruos uel in res, quib. ſuo arbitratu, ob ſuū ꝗ commodum utitur. Fit ergo, ut ius nō conuertatur cum dominio, ſed ſit illi ſuperius & latius patens.

Paulus.

Habet. n. uxor ius quoddam in maritū: iuxta illud Pauli. 1. ad Corint 7. uir ſui corporis poteſtatē non hēt, ſed mulier. Et filius in parentes, qui curam ſuorum habere tenentur, ac ſerui in dños, è quibus paſci ſuſtentarique debent. Et eadē ratione ſubditus ius hēt in prælatum, a quo eſt inſtruendus & gubernādus, & tñ nullus iſtorum quam uis nomē extendas, dñs eſt appellatiue pōt ſui ſuperioris. Sed ait Conra. Saltem negari non debet, quia proprie ius quodcunque ſuperioris ī inferiorem, dominium ſit cēſendum: ita ut dominium ultra ius præciſè addat ſuperioris rationem.

Obiectio. Dilutio.

At profecto neque hoc ego iſtis facilè concedam. Enimuero pater ius habet in filios: dominium autem ſi ꝓprie ſumendum eſt, nō item. Eſt inquam æquum & iuſtum atque adeo ius, ut pater filiis imperet ob ſuum ipſorum bonum, quos propter ipſos diligit, inſtituit, & educat.

Definitio propria dominij.

Dominium autem nō quodcunq. ius & poteſtatem ſignificat, ſed ceu illam, quæ eſt in rem, qua uti ꝓlibito noſtro poſſumus in noſtram propriam utilitatem. quamque ob nōſipſos diligimus. Id quod palam nomen ipſum auribus exhibet Dñm ſiquidē correlatiuum eſt ſeruus, qui quidquid eſt, totum eſt domini, ueluti pecus. Niſi ꝙ ſeruus occidi non pōt quia ſolus Deus eſt vitæ dominus.

Ariſtot.

Vnde Ariſt 1. Poli. cap. 3. diſtinguit inter imperium ciuile ſeu regiū, & deſpoticum, quod eſt dominicum, dicens, animam habere in corpus dominicum principatum, mentem uero in appetitum non niſi ciuile & regium, quod nō eſt dominium. Et. 5. Ethi. cap. 6. diſtinguit inter ius herile & paternum, pater namque poſſidet filium ante legitimam ætatem non tanquam dominus ſeruum, ſed tanquam partem ſui: & ideo ius illud nō

eſt

eſt dominicum, herus autem poſſidet ſeruum tanquam inſtrumentum quo utitur. Arguit uero contra Richardus. Si quis aut filium patri, aut marito vxorem raperet, diceretur fur, furtum aūt non committitur niſi inuito domino, ergo & pater filij dñs eſt, & maritus uxoris. Ad hoc in lib. ſequenti, qōne de furto reſpondebitur, raptum filiorum, aut uxoris non eſſe proprie furtū, ſed captiuitatem, uel aliā iniuriæ ſpeciem, ſed ſeruum ſurripere, proprie eſt furtum. Præterea, ſatis eſt ad rationem furti, ꝙ fiat vel inuito domino, uel eo inuito, ad quē res pertinet, etiam ſi non ſit dominus, ſed alio iure poſſidens. Quapropter Inſtit. de iure perſon. diſtinguuntur ſtatim homines in liberos & ſeruos, quoniam ius in liberos non proprie dicitur dominium, ſed in ſeruos. Princeps. n. licet dominus ſit urbium ac poſſeſſionū ciuium tamē non eſt dicendus niſi rex, aut dux, &c. Imò uero cū dominat uagit in ſubditos, utendo. ſ. illis ad ſuam propriam utilitatem, tyrannus fit. Quare neq; iudex neq; prælatus, etſi ius habeat in ſubditos, dicitur proprie eorum dominus. Et hoc notauit Chriſtus Matth. 20. Principes gentium dominantur eorum &c. non ita inter uos. Etenim (ut in ſumma iam dicamus) dominium ſolus eſt ius, quo quis vtitur ad ſuum proprium commodum, ius autē non hoc ſolum ſignificat ſed amplectitur ius ēt, quo ſuperior ac præfectus in ſubditorum rem, & bonum ipſis vtitur. Quocirca ius tanquā ſuperius genus ponendum eſt in definitione dñij tantum abeſt ut conuerſim dicantur. De uiro aūt reſpectu vxoris mouere quēpiam forte poſſet illud Geneſ. 3. Sub uiri poteſtate eris, & ipſe dominabitur tui. Haud tamen hoc ad dominium ciuile referendum eſt. Imò Auſt. loco citato illud ius uiri in uxorem innominatum eſſe ait. Sed dicitur dominari, primum quantum ad uſum cōiugalem, quia cum natura integra ſine ulla fuiſſet turpitudine; laboriſq. moleſtia, poſt peccatum quia in dolore paritura mulier erat dicta eſt eſſe ſub uiri poteſtate. Præterea, quia innocentia ſuperſtite nullus eſſet ignorantiæ locus, utpote quæ peccatum ſubſecuta eſt: ideo quantum ad regimen dominari dicitur uir uxori, quam docere debet, ſicut infra dicturi ſumus, elegantiores rudibus dominari, non quidem legali dominio, in bonū propriū dominorum, ſed urbano, in rem ipſorū, diſciplinæ egētium. Hinc ſequitur neque illorum definitionem, ꝙ dominio adſcribunt, legitimam eſſe, neq; exacte conſtructam. Et quia (ut 1. de Anima, tex 85. autor eſt Ariſt.) ex recto ipſum obliquū cognoſcimus, rectam pro captu noſtro ſtatuamus definitionem, per quam de altera iudicemus. Dominiū ergo, ſi ſcd̄m artem deſcribas, eſt propria cuiuſq. facultas & ius in rem quamlibet, quam in ſuum ipſius commodum vſurpare pōt quocunq. uſu lege permiſſo. Poſitum eſt ergo loco generis, facultas potius quam poteſtas; nō utiq. ratione illa Ioan. Gerſon cap. 3. De uita ſpirituali, uidelicet quia facultas dicitur a fas, quare poteſtas latronis utendi aliena re, nō eſt facultas. Etenim facultas nō a fas, ſed a facile deriuatur, ut ſit quaſi facilitas. Sunt etenim contraria, facultas & difficultas. Ob idq. poteſtas genus eſt plura cōprehendens, ꝙ facultas. Pōt quippe tyrannus abuti ciuium bonis, nō tamē habet facultatem id eſt, facilitatem, quia id ſine licentia & facultate domini aut iuſta intercedente cauſſa, non poteſt. Quare minime opus eſt addere, propinqua; nam facultas hoc ipſum ſonat. Poteſtas ſiquidē remota utendi alienare, non eſt facultas. Addiderim aūt, propria, ut dominium diſtinguatur a mera poſſeſſione, uſu, & uſufructu. Etenim qui tantum hēt uſum, aut uſumfructum, non hēt propriam facultatem, ſed dependentem a uero domino, uel a iudice id permittēte. Itaq; quod non ſoli barbari, uerum & Latiniſſimi iuris prudentium more, iam proprietatem dicunt, id magis Latine dicitur propria facultas. Neq. opus eſt addere cum Gerſone, aſſumendi res alias. Nam & homo per propriam uoluntatem, quæ motrix eſt omnium potentiarum, utitur etiam ſuis proprijs membris, in quæ (ut paulo ante ex Ariſtot. citatum eſt) habet anima dominicum imperium. Adiectum tamen eſt definitioni, ꝙ dominium ſit facultas ad proprium utentis commodum, quo differat ab aliis iuris ſpeciebus, quib. ſuperior inferiores ob ſuū ipſorū bonū gubernat. At dictum eſt deinde uniuerſaliter, quemcunque

Obiicit Richardus.

Solutio

Dñium.

Dubitatio ſoluitur.

Statuitur ac declaratur dñij definitio.

Facultas vnde deriuetur.

que uſum, ut diſtinguatur dominium ab uſu & uſufructu. Eſt.n. dñiũ facultas nõ ſolũ utendi fruẽdiq. re, uerũ & ipſam diſtrahẽdi, donandi, uẽdẽdi, negligẽdi &c. Verũtamẽ adhibitus eſt modus, ut uſus ille ſit lege permiſſus, ad diſſoluendã obiectionem qua quis tẽtaret infirmare definitionem. Enimuero pupillus ante ętatem legitimam dominio rerum ſuarũ pollet, quarum tñ portundi liberam facultatem non hẽt, cum talia bona; neq. donare ualeat, neq. uendere, qm̃ lege humana prohibetur ea dilapidare. Nam cũ dominium fundetur in libertate, licet ante uſũ rõ is uere ſit dñs, quia uere liber, & non ſeruus, uſus tñ dominij ei ob bonũ ſuũ interdicitur, quoadusq. rõnis lux illi affulgeat. Vnde ut ait Paulus quãdiu hęres paruulus eſt nihil differt a ſeruo, non quidem quantum ad dominium, ſed quantũ ad uſum; & ideo eſt ſub tutoribus. Et ſimile ſit argm̃, de illo, cuius bona uinculo primo genitutę obligata ſunt, qui cũ ſit vere eorum dñs, illa tñ non poteſt rõne aliqua alienare eo, ꝙ ciuili ſit lege ꝓhibitus. Nam ꝙ uere ſit dñs, inde patet, ꝙ alias illa bona carerent domino. Præterea cum rex cuiuſpiam poſtulationi annuens, bona eius uinculo primogenituræ alligat, quæ prius erant libera, nullum ei adimit dominium, neq. poſtmodum qñ poſſeſſori facultatem concedit alienandi, nouem illi confert proprietatem aut dominium, ergo ſemper eſt dominus prohibitus tamen ſicut pupillus. Abſit aũt de illis hic næniis meminiſſe, vtrum dominium ſit res ipſa quę poſsidetur an dominus, an potius relatio? Hoc ueruntamen admonere non prætaribo ut philoſophi caueant barbaras illas Terminiſtarum locutiones. Ecquis.n. audire ferat dominum equi, eſſe uel equum uel equitem? Eſt.n. dominium illa rerum habitudo inter poſsidentem & poſſeſſum. puta facultas poſsidentis in rem poſſeſſam. Ob idq definitur per ſuũ actuũ qui quidẽ modus definiendis potentiis, peculiaris eſt. Etenim ut uiſus eſt potentia ſentiendi colores, & auditus potentia ſentiẽdi ſonos ſic dominiũ eſt facultus utẽdi re fruendiq;, &c. Ad hæc adnotandũ eſt diuerſam rem eſſe, titulum dominij ab ipſo dominio, id quod negligẽtius quidam Pa-

Obiectio cũ ſua deluſione.

Titulus à dñio diſtat bis per oĩa.

riſienſium conſiderant, arbitramentis cum ſuo cancellario eandem facultatem quæ eſt dominium, eſſe & titulum. Enimuero titulus baſis dominij eſt ſeu radix ex qua pullulat. Eſt autem dominiorum titulus uel natura, uel lex, uel contractus, uel electio, &c. Exempli gratia, Titulus dominij naturalis quod homo habet in terræ naſcentia, eſt naturalis uita quæ ſine illis cõſeruari nequit, ratione cuius Deus & natura homini dedit una cum appetitu ſeruandi ſe, ius etiam utendi neceſſario alimento, ueluti titulus iuris (non dicam dominij) quod parentes habent in ſuas proles, eſt naturalis genitura. Titulus autem quo quiſque propria poſſidet, eſt ius gentium quo facta eſt rerum diuiſio. Titulus uero epiſcopi eſt electio. Et titulus quo quis poſſidet domum, eſt uel natiua hæreditas uel emptio uel præſcriptio, &c. Ex hac conſtituta definitione dominij colligitur differentia inter ipſum, & uſum, atque uſumfructum. Dominium enim eſt facultas in ſubſtantiam rei, uſuſfructus uero non niſi in eius qualitate & accidẽtia. In ſubſtantiam in quam rei, quia ſi eſt uſu conſumptibilis, ueluti cibus & ueſtitus poteſt eam dominus conſumere, ſin minus poteſt illam donare, & uendere, ut domum & ſeruum, quin uero & occidere ut pecudem. At uero uſuſfructus eſt ius alienis utendi ac fruendi rebus, ſalua eorum ſubſtantia, ut habetur. ff de uſufru. & inſtit. eod. titu. Nam qui habet uſumfructum agri uel hortorum, poteſt non ſolum fructus edere, uerum etiam & uendere, quin uero & agrum alteri locare. Nudus autem uſus eſt ius rebus alienis utendi ſalua earum ſubſtantia, non autem fruendi. Quocirca, ut habetur Inſtitu de uſu & habita. minus iuris eſt in uſu quam in uſufructu. Fruitur enim ille re, qui in fructus habet plenam poteſtatem, quos ſcilicet non ſolum edere uerum quomodocunque alienare poteſt, utitur autem, cui tantum illis ueſci licet, uel ſua alere armenta, haud tamen illos aliter diſtrahere, ut qui habet nudum uſum agri, poteſt illuc intrare, comedere poma, & fęno iumenta ſua & pecudes paſcere, uendere tamẽ fructus aut locare non item. Quapropter in utraque definitione dictum eſt, alienis rebus,

Quid ſit titulus.

Diſcrimẽ inter dñiũ, uſũ ac uſumfructum.

Vſusfructus.

Vſus nudus.

bus qm̃ verus dominus non dicitur vſurarius aut uſuſructuarius, ſed ille qui præciſum habet uſum uel vſufrumuctum tamet ſi emphyteuta dicatur habere dominium utile ad differentiam domini directo, qđ ſimpliciter eſt dominium. Hæc autem non ſunt noſtræ modo ſpeculationis. A tamen quoniam mendicantium religionem profitemur, inſtitutio nos admonet noſtra circa hanc conſtitutam definitionem quadatenus diſputare, an in rebus uſu conſumptibilibus, poſſit uſus a dominio diſtingui? Res.n.uſu non conſumptibiles ſunt quarum vſus non eſt conſumptio, ueluti prædium, domus & huiuſmodi. Res autē vſu conſumptibiles ſunt illæ, quarū uſus non eſt niſi diſtractio rei uel conſumptio veluti eſt pecunia, cuius uſus eſt illam in alienum dominiū trāſferre, & panis cuius vſus eſt ipſum comedere. De his enim q̃ unico actu conſumuntur (ut grauius ſit dubium) ſermo nobis eſt in propoſito, nā in ueſte licet uſu atteratur, tñ quia non unico actu contrita perit, poſſet utcunque diſcerni uſus a dominio. Mouemus autē potiſſimè dubium propter inſtitutum eorum qui ſub ſancta regula diui Frāciſci degunt, & eorum qui ex noſtris in eodem inſtituto perſeuerant. Aiunt .n. Minores omne abdicaſſe dominiū, adeo ut neq; pecuniæ, neque panis neque eduliorum quibus ueſcuntur dominio fungantur, ut poſſint dici (ſi ſuo uti licet uerbo) proprietarij. Neque uerò tantum inter Theologos lis hæc controuerſa eſt & conteſtata, uerum & a ſummis Pontificibus variæ ſunt de hoc pronunciatæ ſententiæ. Extat.n. Conſtitutio Nicolai III. in cap. Exiit qui ſeminat. de verb.ſign.li.6. ubi declarādo dicta Gregorij aliorumque Pontificum luculenter affirmat permultisq; adiectis verbis confirmat, Fratres minores nullū habere dominium, neq. in communi neque in particulari vtenſilium, aut uictualium, ſed meros eſſe uſuarios. Dominium autem pecuniæ ſemper apud erogantes remanere, cibariorum uero, & utenſilium apud ſummum Pontificem. Eadem ferè extat ſententia Clementis V clem. Exiui de paradiſo. eod. titul. Contrariam uero ſententiam his obiecit Ioan.22. in Extrauagāt. ad conditorem, & cum inter nonnullos, & quia

Emphyteuta.

Qō gratiis.

Nicolaus tertius.

Clemēs V.

Ioā. 22.

quorundam de uerb ſignifi. ubi in dubius aſſerit. in rebus uſu conſumptibilibus uſū minime diſtingui a dominio, neque ullo pacto poſſe ab illo ſeparari. Res certe eſt difficilis. Et primum, ut ab ipſa natura rerum initium contra arguēdi ſumamus apparet, q cū vſus huiuſmodi rerum ſit carū conſumptio, nemo poſſit re uti, niſi tanquam uerus dominus. Verum enim dominium, ſi eius definitionem ſupra conſtitutam reſpicias in hoc conſiſtit, q in omnē vſum res poſſit aſſumi, poſt quam autem cōſumitur, nullus fit ei reliquus vſus. Vnde S.Th.2.2.q.78.ar.1. pro conſtanti habet, in uino & in pecunia, & in reb. huius modi neutiquam computari ſeorſum poſſe uſum præter rem ipſam, ſed cuicunque conceditur uſus, eidem concedi rem, atq; adeo eius dominium. Et tamen ſi uſus huius generis rerum a dominio ſecerneretur, fieret inde aperte conſequens poſſe locari uſum, diſtincto pretio ab illo, quo res æſtimatur, ut quis mihi daret pro vſu tantū & inſuper pro capone quantum ualet. Secūdo loco iuris auctoritate arguitur, nam ff. de vſufruc. erat rerum quę uſu conſu. l. 1. cautio ſit, pecuniæ uſumfructū non poſſe legari abſq. ipſa pecunia, neq. aliarum rerum, puta uini & olei, quæ uſu conſumuntur, quia nemo poteſt his uti niſi conſumendo, ob idq quantum ex illo titulo ſyncere colligitur, vſusfructus harum rerum ad genus quoddam mutuationis ſpectat. Ille.n.cui vſusfructus pecuniæ uel frumenti legatur, tenetur cautionem dare qđ totam rem reſtituet legitimo hæredi. Et ff. de vſufruct. & quemadmodum quis utatur. l. omnium §. conſtituitur, prohibetur uſumfructum perpetuum eſſe, ne inutilia ſint dominia, nam fruſtra eſſet rei dominium, qua nunquam liceret uti. Ex his ergo ſumitur argumētū Si panis & uini mēdicātium uſus eſt apud illos & talis uſus, ut nunquam, item teneantur reſtituere: competiſſimum ſit, & dominium eſſe penes eoſdem. Reſpondent autem hac diſtinctione uſus. Aiunt, inquam. ut habetur in dicto c. exijt, duplicem eſſe rerum uſum, alterum ui delicet iuris, atque alterum facti. Vſus iuris eſt conceſſio legis, & hic in hiſce rebus non ſeparatur a dn̄io. hoc tñ aiunt carere mendicātes. Vſus aūt

primū argu. a parte negatius.

Tho.

Secūdū arg.

facti

facti eſt actio ipſa comedendi & bibendi, atq. hic tantũ illis conceſſus eſt. Sic ait Nicolaus Pontifex eo. cap. exiij. At uero diſtinctio hæc non eſt intellectu tam facilis, quam dictu. Nam uſus iuris non aliud intelligitur, quam quod ius ex uoluntate domini permittit. Legauit mihi quiſquã uſum fructum pecuniæ, inde fit; uſum eſſe mihi legitimum. Si ergo legitimus eſt, ergo iure conceſſus. Pari modo, ſi erogas mendicanti panem, cur uſus ille mendicantium non erit iuridicus: Accedit huc, ꝙ eodem loco ait Papa, perinde illis cõcedere vſũ,

Ioã. 22. ac ſi eſſent uere dñi, quin uero Ioann 22. palam ingenueque fatetur nullum ſe habere dominium rerum mendicantium, & ſi quod habet, libẽtiſſimè renuntiare.

Secũda conclu. Hiſce tñ minime obſtantibus, ſi quæſtio non tantum de nomine eſt, ſtatuitur concluſio in gratiam Mendicantium, quæ ſit huius articuli ſecunda: Vſus rerum comeſtibilium & utenſilium diſtinguitur quodã pacto a dominio, ita ut mendicantes abſque ulla (ut aiunt) proprietate illis utantur.

Probatĩ conclu. Probatur: Ad uerum dominium non ſufficit ut cui liceat rem conſumere, puta alienare, uendicare in iudicio, legare, negligere, &c. Minoritę aũt non poſſunt neque conuentu iuncti, talibus modis rebus ſuis uti. Quin uero qui pecunias illis largiuntur, poſſunt prolibito amouere quoties libuerit tanquam ueri domini. Aliorũ vero utenſilium, atque alimentorum Papa ſe dominum pronuntiat.

Similitudo q̃ adpoſita. Itaque quemadmodum dum quis, amicos conuiuio excipit, non facit eos dominos eſculentorum, & poculentorum, quibus menſa extruitur, quia neque illis facit facultatem illa ſurripiendi, ut in proprias domos importent, ſed tantum ut ſedentes ueſcantur illis, eodem pene modo Papa inuitat quotidie fratres, quibus tantum facit facultatẽ edẽdi ac bibendi, ueſtiendi, &c. Quare etſi eis illa de medio tolleret, nullam eis faceret iniuriam, neque eſſet habendus tanquam fur & latro, ſed tanquam dominus, qui ſua repetit. Facit in fauorẽ huius cõcluſionis illud Act 2. ubi habetur, Omnes credentes habuiſſe omnia cõia quod de illis intelligendũ eſt, qui Hieroſolimis agebant: oĩa ergo uſq. ad alimenta erant illis cõia, & gerebant ſe ſcilicet conuiuæ ad menſam conuiuatoris.

Secũda cõcluſionis. Præterea, egomet mihi hac re ne idem adſtruxerim. Fatentur namq. impugnatores huiuſmodi paupertatis, poſſe monachos habere proprium in cõi, licet nemo illud habeat in particulari. Vtamur ergo cõfeſſione ſua: Poſſum ergo particularis monachus veſci cõibus, quamuis non ſim particularis eorum dñs, poteſt ergo pari modo totus conuentus & totus ordo, eiſdem uti, tametſi omni careat dominio. Neq. multum mouere debet uerbum Ioã. 22. dicentis ſe abdicaſſe tale dominium. Primum, quia id non fecit legitime, & ſi fas eſt dicere, nec iuſte, ſed certe in odium forſan Occham & aliorũ ſui ordinis, qui fuerunt ei infeſtiſſimi. Deinde, quia ſuam renuntiationem ſucceſſores eius in eadem ſede nondũ probarunt, ſed exemplo ſuorum anteceſſorum idem retinent dominium. Eandem concluſionem corroborat Lex. Deuteron. 23. quia ingredientibus uineam proximi permittebatur vuarum uſus abſq. dominio. Ait. n. Ingreſſus uineam proximi tui comede vuas quãtum tibi placuerit, foras ne efferas tecum. Non ergo faciebat vuarum dominium, ut poſſet uendere aut pro alia re cambire, ſed tamen ut tanquam conuiua paſceretur. Item Inſtit. de uſu & habita ei, qui fundi nudum habet uſum, nihil ulterius conceditur, quã ut oleribus, pomis, floribus, &c. ad vſum quotidianum utatur. Videtur ergo vſum illic diſtingui a dominio. Ad idẽ pertinet, ꝙ qui extrema laborat neceſſitate, poteſt alieno pane ſibi ſuccurrere, non tñ ut illum uendat quare profecto non uidetur illic transferri dominium, ſed alieno legitime vti, tametſi ubi quiſpiam laboraret inopiam panis, poſſet rem aliam capere, quam cum pane permutaret.

In extrema neceſſitate nõ trãsferi dominiũ. Et ſumitur coniectura, quod non transferatur dominium in extrema neceſſitate, ex eo ꝙ alias ille, qui ſub illum articulum miſero non ſuccurreret, maneret reſtõni obnoxius nam ſi tenebatur transferre dominium in alterum, perinde habuit ac ſi retineret rem alienam. Hæc profecto r[illegible] faciunt multum probabilem, ex quibus modo aliquo clareſcit id quod ait Nicolaus Papa, ſ. ꝙ Minores habent vſum facti, & non iuris, puta vſum in actu, & non in habitu.

Vſus facti uſus iuris. Vſus enim iuris ſeu in habitu eſt, quando talis uſus

non

non poteſt a domino impediri, qualiter nõ eſt apud Mendicantes, ſed tantum dũ actu ueſcuntur. Secus autem res habet in pecunia, nam cum talis uſus ſit illam alienare, aſſumitur in omnẽ uſum, atq. adeo nemo ea legitime utitur, niſi uerus dominus. Et per hæc reſpondetur ad rationes in contrarium. Ad primum enim dicendum, quod etſi poſt conſumptionem harum rerum nullus aliis reſtet uſus, non tamen continuo ſequitur ut aſſumatur in omnem uſum; quod ratio dominii deſiderat. Sed arguis inſtantius, Si Mendicantes, non poſſunt illas alienare illud eſt quia ſunt lege prohibiti, ſicut pupilli, & primogeniti, non ergo obſtat, quo minus ſint ueri domini ſicut illi. Negatur antecedens, quoniam nulla ei nili lege prohibentur illa uendere, uel donare, &c. Sed quia uerus dominus eiuſmodi facultatem eis non permittit. Ad iura autem ſuperius allegata, & ad auctoritatem Diui Thomæ, negantis in hiſce rebus poſſe ſeorſum computari uſum ac dominium, reſpondetur, ſolum illis iuribus conſtitui, quod non poſſit ſeorſum pretium ſumi pro uſu aliud a pretio rei. Haud tamen negant quo minus dominus poſſit uſum reſtringere ut alter illo duntaxat modo utatur & non omnibus modis, qui requiruntur ad uerum dominium.

Ad primã rõnem. *Obiectio.* *Dilutio* *Ad ſecũdã rõnẽ & ad D. Thom.*

Argumenta in capite quæſtionis obiecta ſatis liquido ſoluta ſunt. Primi enim ſecunda præmiſſa, falſa eſt, nempe dominium & ius æquipollere, immo ratio dominii plus ponit quam ratio iuris, & inde ius generalior uox eſt. Et pariter reſponſum eſt ad aliud nempe non ſufficere ius illud Mendicantium in cibos & utenſilia, ut ſint eorum domini. Secundi autem utraque præmiſſa uera eſt, ut ſecunda concluſio oſtendit, ſcilicet Mendicantes alimenta ueſtimentaque conſumere, quorum tamen non ſunt domini, non tamen inde fit conſequens definitionem noſtram non eſſe legitimam. Immo per eandem docetur, non eſſe illarum rerum dominus, quippe cum nequeant illa abalienare.

Ad primũ arg. principale. *Ad ſecũdum.*

ARTICVLVS II.

Verum tantum Deo intellectualibusque ac rationalibus creaturis competant rerum dominia.

PRæfixa ergo dominii definitione, ſubſequitur articulo ſecundo ius ſubiectum explorare uidelicet inquirere quibus propꝛie competat rerum dominium, an ſcilicet ſolis poſt Deum angelis, atque hominibus? Arguitur enim quod brutis animalibus ſuo ordine congruat dominium, ut puta herbarumqe ut legitur Geneſ. conceſſę illis ſunt in pabulum. Quin uidetur dux apum dominium in ſuũ gregem obtinere, & inter grues illa quæ aciẽ ducit, apparet cœlerarum eſſet regina. Et inter feras ferociſſimus Leo dominari ꝟ reliquis beſtiis, & accipiter dominatum pariter gerere in miſeras aues. Secundo ad idem arguitur de inanimis cœlis qui huic ſublunari mundo dominantur, utpote cui calorem, uirtutemq. influũt quibus fouetur ac uegetatur. Vnde Ariſt. 1. Meteor. Neceſſe eſt mundum hunc inferiorẽ ſubiectũ eſſe lationibus ſuperioribus, ut eius inde uirtus gubernetur. Vnde Geneſ. 1. creatus legitur eſſe ſol ut præſit diei, lunaque ut præſit nocti. In cõtrarium tamẽ eſt, quod eodem loco Geneſ. 1. ſolis hominibus adiudicatur orbis dominium. Faciamus inquit hominem ad imaginẽ & ſimilitudinem noſtram, & præſit piſcibus, &c.

Primũ arg. a parte negatiua. *Secũdũ argum.* *Ariſto.*

De hac quæſtione Neoterici, Gerſonẽ ducem ſequuti, multa cõminiſcuntur rationi parum cõſona. Ille namque grauis alioqui auctor, cõplures diniorum ſpecies locis ſupra citatis multiplicauit. Inter quas & multa tribuit dominia brutis nulla taque ſubinde inſenſibilibus rebus, ut argumentis ſupra formatis explicatum eſt. Hæc autem (bona uenia dixerim) an tam ratione & iudicio inuenta ſint, quam pro libito aſſerta examinare oportet. Etenim rerum naturam conſulentibus illico fiet compertum ratione dominii, contam late patere. Sit ergo hæc Prima concluſio. Solis illis qui intellectu & libero arbitrio uigent conuenit dominandi rõ. Illi que adeo ſolis habere rerum dominium, nempe

Io. Ger. *Prima conclu.*

Quarũ rerũ Deus hẽat dñium. cum primis Deo, mox intellectuali naturæ angelicæ, deinde rõnali homini. Deus inquã, cuius (ut ait Pſal.) terra eſt, plenitudo eius iure creationis dñiũ gerit ac principatũ rerum oĩum quas ipſe condidit ut habet Spiritis illa confeſſio, dñus uniuerſorum tu es. Fuit quidem ab æterno, poteſtate Dominus, ab orbe tñ condito, uſu & actu. Nam antea nullæ erant res quæ illi parerent. Eſt.n. nefas euſq. abuti noĩe (quod quoſdam non repudet) ut dñium inter diuinas perſonas nominetur, quippe cum nihil in Deo ſit eodẽ ipſo inferius, ſed quidquid illis eſt, infinitum exiſtit. Neq. uero filius ullo pacto ſubiicitur patri, utpote cui ſumme æqualis eſt. Ob idque tota trinitas par habet dominiũ idemq. abſolutum creaturarum, non ſolũ quantum ad uſum, verum & quantum ad eorum naturas, ut puta cui non modo pro ſuo arbitratu cunctis uti liceat, uerum & earum naturas creare, annihilare ac præter naturæ leges alterare, ut ignem ne calefaciat impedire, aquã abſq. igne calefacere, & tanquã dñs uitæ & mortis nõ ſolũ reliqua aĩalia, uerum & hoĩem uita priuare. Angeli aũt dñium habẽt ſuarũ tm̃ naturalium actionum, mundi uero huius non perinde atq. homines. Quãdoquidẽ ꝑ ipſos qui nullo egent corpore, nequaquam creatus eſt, ſed ꝑ ſolos hoĩes quibus angeli ſunt ad miniſtratorii ſpiritus, tametſi ipſorũ Hierarchiæ per ſuos Principatus ac Dominationes ſint diſtributæ, aliiq. adeo aliis imperent. Hoc autem perparum ad rem noſtrã attinet. Deſcendamus ergo ad genus noſtrum, cui ſoli competere demonſtremus ſublunariũ dñium. Primo. Dñs niſi ineptiſſime uoce abutamur, ille ſolus eſt, in cuius facultate eſt ſitũ, re ſic, aut aliter in ſuum commodum uti, hoc autem niſi per intellectum ac uoluntate nemini congruit, ſolus ergo homo in terris dominii ratione fulget. At quo res clarius eluceat arguitur ſecundo, Dominium exterarum rerũ nemini niſi hac ratione conuenit qđ ſit ipſe ſuarũ actionum dñs, dominium.n. quod quiſque habet in ſuos actus, cauſſa eſt & radix eius quod hẽt in alias res. eſt autem ſolus homo ſuarũ actionum dominus (ut 1 2. q. 1. quæſt. 1. auctor eſt S. Tho.) ꝑ intellectum & uoluntatem. Eadem ergo ratione ius illi ſoli conuenit ut dominus ſit aliarum rerũ. Minorem huius argumẽti præter S. Th. uel uſus ipſe loquendi hominum demonſtrat. Dumm.quis mente capitur, dicitur non eſſe ſui ipſius dñs, ſed ſui impotens. Maior autem in ratione naturali poſita eſt. Etenim qui ſui non eſt, dñs eſſe nequit aliorum. Sed & teſtimonio ſupra citato ſcripturæ ſacræ, quæ interpres naturæ eſt, eadẽ cõcluſio tertio rõ probatur. Dixit.n. Deus Geneſ. 1. Faciamus hoiem ad imaginẽ & ſimilitudinẽ noſtram, & præſit piſcibus maris, & uolatilibus cęli, & beſtiis, &c. Hoc eſt, in hoc eũ faciamus ad noſtram imaginẽ, ut reliquæ creaturarum uniuerſitati quę noſtra caret imagine, dominus conſtituatur, fieri aũt hoĩem ad imaginẽ & ſimilitudinem Dei, eſt fieri intellectu & uoluntate liberum, hæc.n. eſt facies Dei. In reliquis namque creaturis veſtigium eius tm̃ relictum eſt, ſicuti humani pedis relinquitur in puluere ꝑ quod eiuſdem hominis facies agnoſci nequit. Igitur quia duæ iſtæ potentiæ, intellectus & uoluntas, cõicatæ ſunt homini, per hoc cõditus eſt ad imaginẽ Dei, indeq. adeo ius ſortitus eſt dominandi in cæteras animãtes, rationis expertes. Haud equidem ignoro quoſdam diſtinguere inter dominiũ regale & naturale, dicentes ad priorem ſpeciem libertatem requiri, non autem ad ſecundam. veruntamẽ hoc gratis dictũ eſt quia natura ipſa nemo eſt dñs rerum, niſi qui dñs eſt actionũ ſuarũ, & ideo neq. rerũ. Quarto argui, Dñium quempiã rei gerere (ut ſupra oſtendimus) eſt ipſa uti. brutæ autẽ animantes uti nequiquam poſſunt, ergo neq. ullum habere dominium. Minor eſt S. Tho. 1. q. 16 ubi docui brutis nõ competere uſum, ſcđm illud Augu. lib 83. quæſtionum. Vti aliqđ non põt animal, niſi rõnis particeps. Et rõ eſt, quia uti eſt rem in finem ordinare, quandoquidem uoluntas eſt finis, uſus autem mediorum ad finem, & pecudes nihil agunt propter finẽ quippe quẽ nõ cognoſcunt, ſed agũtur potius naturæ inſtinctu. Et ſimili inſuper rõne id confirmatur, Domini.n. eſt imperare hoc autem idem eſt quod rem in alium finem ordinare, quod ideo a brutis alieniſſimum eſt ut idem S. Tho queſt. ſtatim. 17 cõmonſtrauit. Quinto ad-

Angeli quibus rebus dominẽtur.

Concluſio oſtẽditur.

D. Tho.

Tertia rõ cõcluſionis.

Quarta rõ cõcluſionis.

S. Tho.

Auguſt.

S. Tho.

ſo ad eandem cõcluſionem arguitur. Qui cunq. dñium habet cuius libet rei, iniuria afficitur, dum illi auſertur. Bruta aũt aia-lia neq. iuſtitiæ capaces ſunt, neq. iniuriæ, neque quam nõ cognoſcunt, fœlicitatis, ut patet ex Ariſt. 10. Eth. c. 8. Cuius rõ eſt. ꝙ cum non ſint libera, non ſunt ſui iuris, ſed quidquid ſunt, hoĩs ſunt, ꝑ ꝑ quẽ orbis conditus eſt. Et ideo qui iumento, & armento, uel pabulum ſuſtulerit, uel uitam, nullam ei irrogauit iniuriam: ſed domino, & qui equo regis loco cedit, nullũ ei honorem defert, ſed regi, nullum ergo pecus dẽs hàt dñium neq. ius in herbas, ſed tm̃ appetitum naturalem, atq. ẽt poteſtatem. Quod ſi brutis nullũ põt dñium cõpetere, liquido fit, multo minus cœlis ac rebus inanimis conuenire poſſe. Eſt ergo homo hac ratione medius inter Deum, & bruta. Nam irrationale animal nulũ hẽt dominiũ, Deus uero ſupremum, nempe & quantum ad uſus, & quantum ad naturas rerum, ſed homo quantum ad uſus, attamen quantum ad naturam minime, utpote quas mutare non poteſt, niſi applicando actiua paſſiuis.

Ariſtot.

Ad primũ arg. Ad primum igitur argumentum rñdetur, perimendo totum accedens. Haud. n. bruta ullũ habent herbarũ dñium, quod eadem ipſa Geneſ. auctoritate contra citata comprobatur. Haud enim leguntur ibi herbę pecoribus & iumentis conceſſę, ſed ſolis hominib. Ecce enim, inquit, dedi uobis herbam afferentem ſemen ſuper terrã, &c. vt ſint uobis in eſcam & cunctis animantibus terræ. Ius ergo herbarũ non eſt conceſſum brutis, ſed nobis pro illis quę nobis ſeruient. Neq. in apibus eſt niſi metaphoricus rex, quia neq. examẽ in finẽ ordinat, ſed inſtinctu naturæ una pręit reliquuſque exercitus ſequitur. Multoque, minus aut ferę beſtiæ aut rapaces aues dominantur cæteris, licet illis uelut alimento utantur. Mox ad ſecundum pariter rñdetur, cęlos lõge minus proprie dominium habere eo ſignificatu quo nomen impręſentiarum uſurpamus, ſed dñr pręd ominari, quia eorum influxu hec inferiora coaleſcunt, fouentur, alterantur, ac ſubmutantur, ſicuti & in ſingulis elementis illa qualitas dicitur pręd ominari, quæ alteri præeminet.

QVAESTIO II.

DE REBVS QVARVM HOmo eſt Dominus.

ARTICVLVS I.

Vtrum rerum omnium, quæ ſunt in mundo ſit homo iure aliquo dominus.

POSTQVAM conſtitutũ nobis eſt homini ſolũ in creaturis corporalibus dominium rerum cõgruere, cõſequens eſt, ut diſputemus quotuplici, quarumq rerum dominio fruatur. Et habebit quæſtio duos articulos. Prior erit generalis, poſterior uero de duobus dominijs peculiaris. At arguitur a parte negatiua, ꝙ non omnium prorſus quæ cõdita ſunt in terrarum orbe, ſit homo dominus. Etenim aut illi naturali iure conueniret, aut diuino, aut humano. Non naturali, quia uniuerſale dominium conceſſum eſt ei a Deo in eius creatione. Neq. prorſus diuino, quoniam tunc iure charitatis eſſet homo dominus cuiuſcunque rei indigeret, eademq; charitate amiſſa, eodem decideret iure. Nam Deum ſolis amicis condecet bona ſua elargiri. Conſequens autem eſt falſum, & contra humanum morem, etiam Chriſtianorum in quibus multi iuſti rerum egeſtate premuntur omnium dominio orbati, multique contra iniqui, & praui bonis huius mundi, ſecundum leges, quæ a diuina regula non exorbitant, potiuntur. Quod autem iure mere humano non ſit homo dominus, patet, quoniã antequam leges humanę eſſent, Deus noſtro generi indulſerat, rerum dominium, quod fundamentũ eſt humani iuris quo earum dominia diuiſa ſunt. Secundo arguitur. Homo non eſt dominus elementorum neque cœlorum, quia illa non ſunt nominata Geneſ. 1. ubi homo conſtitutus eſt rerum dominus. In cõtrarium eſt quod omnia facta ſunt propter hominem, ut 1. Polit. auctor eſt Ariſto. Dauid Pſal. 8 Omnia ſubiecisti ſub pedibus eius.

In hac quæſtione illi recentiores magiſtri, quorū ſuperiori qōne meminimus, quā plurima confarcinant dominiorū genera. Ioannes n. Gerſon ſex connumerauit, alii uero uſq; ad nouem. Sed Conrado tract. 1 q. 6 uigintitria collibuit recenſere. Aiunt n. aliud eſſe dñium beatificū, quo beati potiuntur gloria, & aliud gratificum, quod hñt iuſti in omnes res creatas, ut illis iure charitatis uti poſſint, iuxta illud ad Rom. 8. Diligentibus Deū omnia cooperantur in bonum. Et aliud eſt naturale & aliud euāgelicū, &c. Iſti autē (ut ſalua eorū exiſtimatione dixerim) duplici ſiniſtra cā hæc dñiorū genera gratis multiplicant. Primo quia perſeuerant credentes, idem eſſe dñium, quod ius, mox q̃ dominia ex parte materialium obiectorum diſſecant, quæ quidem ſectio, quia arte careret, in infinitum poſſet abire. Diſcerni quippe dēnt duntaxat ſcd̄m titulos, ex quibus oriūtur. Sit ergo prima huius rei conclō.

Prima conclō. Dñium tm̄ quadruplex

Dominium quadruplex tm̄ eſt, ſ. naturale, diuinum, & humanum, quod diuiditur in duo, ſ. in illud quod de iure gentiū oritur, & alterum quod acquiritur iure ciuili. Concluſio hæc firmior per ſe apparet, q̃ ēt pluribus confirmari indigeat. Dominia enim iure aliquo introducta ſunt, ius autē (ut ſuperioribus libris ambobus uiſum eſt) non eſt niſi naturale, & gentiū. & ciuile, quibus & diuinum additur poſitiuum hoc eſt, quod non conuenit homini ex debito ſuæ naturę, ſed eſt ei diuinitus ad naturam ſuperadditū. Hoc enim dicitur diuinum poſitiuum, contra naturale diſtinctū, cuius ēt Deus auctor eſt. Igitur q̃ non ſint plura q̄ hæc dominiorum genera, inde patet, q̃ nullo præter hæc poſt iure quiſpiam ullū obtinere dominium. Nulla ergo ratio permittit diſtinguere dominiū originale, & beatificum. &c. Nam ius quo Adā defunctus eſt in lignum uitæ, quod iſti uocant originale, diuinum erat poſitiuum, hoc eſt ſupra naturam conceſſum: tametſi ſtatui illi naturale quodammodo exiſtebat, nempe quo poſſent homines non mori. Multo autem debiliori occaſione noua ſpecies fingit dñii Gratifici, operum n. gratiæ non habemus dominium, quia non per nos, ſed Dei fauore ſupernaturali ea exequimur. Et idem eſt de iure beatorum. Nam primū, licet ius habeant gloria perfruendi, illud tamē nō propriè eſt dominium, ſed ius merum conceſſum a Deo, qui Dñs eſt gloriæ. Alias cū gloria in Dei uiſione conſiſtat, eadem facultate diceretur beatus dñs eſſe Dei. Secundo, & ius illud, quo permitteretur dominiū dici diuinum, eſt poſitiuū. ius. n. huiuſmōi diuinū in rebus pręcipuè eſt ſupnaturalibus, ut hoc nunc dictum, & ius euangelicum quo miniſtri eccleſiæ habent abſoluendi a peccatis, conferendiq; alia ſacra, docendique fidem. Quod tñ uera in parte dicitur dominium, ſed eſt ius miniſtrorum Dei. Quis. n. mortalium dicatur ſacris dñari? Extenditur ēt ius diuinum poſitiuum ad res naturales. Quale eſt ius decimarum, quod iidem habent ſacerdotes, ſ. metendi (ut ait Paulus) tēporalia p̃ ſpūaliū ſeminatione. Quamuis & hoc ius fundamento innitatur naturali, q̃ dignus eſt operarius mercede ſua, ideo namque exemplū a triturante boue Apoſtolus attulit. Ius item ac dominiū quod Dauid habuit ad regnum, diuinum ēt fuit poſitiuum, quippe cum a Deo fuerit electus, non ſicut cæteri reges a republica. Et dominiū quo populus Iſrael in terram promiſſam poſitus eſt. Quin uero & in angelos ſunt qui cogitent nos dominio fungi, p̃p aſſertum Pauli ad Hebr. 1. Nonne omnes ſunt adminiſtratorij ſpiritus, in miniſteriū miſſi p̃p eos qui hæreditatem capient ſalutis? At uero abuſus eſſet uocis, homines angelorum dominos appellare, quod uni homini Chriſto propriū eſt, ſed funguntur hæc parte miniſterio Dei. ſicuti neq; inferiorū dæmones tam domini ſunt aīarum quas cruciant, q̄ diuinæ iuſtitiæ executores per ſupplicia, q̄ ipſi quoq; perferunt. Secunda concluſio. Homo dominium habet naturale, nō ſolum in omnes terræ fructus, verum etiam quodam pacto in elementa cęleſq; orbes, qui ueluti tectum ſunt ſui domicilij. De terrenorū dominio patet Geneſ 1. Faciamus hominem ut præſit, &c. Et rurſus 9. Creſcite & multiplicamini, & replete terram & ſubijcite eam, & dominamini piſcibus maris, &c. Illud enim dominium non cēſetur poſitiuum diuinum ſed naturale. Hæc enim iura & dominiorum genera non differunt ratione auctoris,

Secūda conclu.

ctoris, nam hac de cauſſa omnia dominia dicerentur diuina, cum omnis po ... a dño Deo ſit, ſed differunt per hoc ꝙ naturale eſt naturæ debitum, alterum uero ſuper naturam adhibitum, & dominium rerum congruit homini priori modo. Nam quatenus homo corporeus eſt, debetur illi ea quæ ad uitam eius ſunt neceſſaria. Hac.n. rõne collegit Auſt. oĩa corpora eſſe facta ꝑꝑ hominem. Itaq; quemadmodum licet Deus per miraculum creauerit hoĩes, nihilominus membra & potentiæ naturales naturæ ſuæ debita ſunt, ſic, illa collatio dominij rerum ſuis explicatio quædam naturalis iuris, ueluti debiti humanæ naturæ, ſuppoſita eius exiſtentia, quam ei per creationẽ gratis contulerat. Et pari rõne dominiũ hẽt quodammodo in cœlos, qui ſunt ueluti tecta ſuarum ędium, atq. in elemẽta, inque ſolis calorẽ, & lucem qua utitur, & in alias influentias, atq. in pluuiã & niuẽ, quæ illi naturali iure ſeruiunt ad uitã ſeruandã, atq. ad alimenta terrena ope peranda. Dictũ eſt autẽ cum moderamine, dominiũ nos hr̃e in cælos, & elementa, qa non poſſumus, aut illa conſumere ut terrę naſcentia aut eis uti ut animalibus. Tertia conclusio: Iure e ... t humano quod ſuperiori libro in ius gentiũ & ciuile partitũ eſt, multis abundat homo dominijs. Iure.n. gentiũ (ut paulo poſt dicemus) propria dominia diuiſa ſunt, ut Meum, & Tuum, au ... diretur in orbe ... iure autem ciuili hoc eſt cuiuſq; ciuitatis ſeu regni ꝓpria multa quoque mortales poſſidẽt, ut iure præſcriptionis, iure hr̃ditario, iure primogeniturę, &c. Hæc aũt oĩa clara ſunt & patentia. Illud autem quod Gerſon, & latius Richardus tractat 1.q.2. de dominio gratifico diſſerunt animaduerſione opus habet. Bifariã enim, & per utrunque extremum peccare de hac re contingit. Iſti quippe nominati au ctores aiunt, eos qui in amicitiam Dei per eius gratiam recipiuntur dominio fungi in res, quæ alio ab ipſis titulo non poſſidẽtur, ut puta in res omnes cuiuſcunque poſſeſſoris, quia iure charitatis poſſint omnibus uti. Contra hos autem ſtatuitur quarta concluſio. Qui eſt in gratia Dei nihilo plus habet aut dominij aut iuris utendi re aliena, quam qui eſt in peccato. utrique enim in extrema neceſſitate uti poteſt rebus ſibi neceſſarijs, cuiuſcunque ſint poſſidentis, neuter tamen citra illam. Cuius porrò contrarium & falſum eſt & aſſertu periculoſum. Enimuero titulus quo mortales dominio rerum donati ſunt non eſt charitas, ut V v cleff, & lib. 10. Armachanus, falſo arbitrati ſunt, ſed ius (ut diximus) naturale aut humanum. Deus nanque ſolem ſuum oriri facit ſuper malos & bonos & pluit ſuꝑ iuſtos & iniuſtos & ideo quãtum uis quiſque charitate polleat nullum tamen ius nouum in res has caducas & lubricas acquirit, ſed in regnũ cœlorum: de cuius tantum hæreditatẽ ait Paulus, Si filij, & hæredes per Chriſtũ. Neque mos & uſus reipublicæ Chriſtianæ admittit ut charitatis titulo quis ualeat aliena rapere, immo uero per hoc ab eadem charitatis uirtute decideret. Quin etiam Chriſtus hæc omnia contemnere nobis iuſſit. Neque Paulus ipſis ſanctis euangelij concionatoribus alio titulo concedit poſſe temporalia metere, quam ueluti laboris mercedem quia ſpiritualia ſeminant. Illud autem quod pro ſe illi adducũt, Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, nullo colore eis patrocinatur, quoniã Paulus nihil aliud uoluit quam quod diligentes Deum, nullis ſuperantur turbulentis incurſionibus huius mundi; ſed cunctis utuntur ceu uirtutum ſuarum adminiculis. Et quod adijciunt amicis omnia eſſe communia, hoc tantum conuincit, ꝙ amicis Dei commu ia ſunt eius ſempiterna bona. Nam hæc temporalia non ſunt digna quę uult præmium ipſe charis ſuis impartiatur. Tametſi iuſtos (ut ait Pſaltes) in neceſſarijs non derelinquat. Hoc autem per eleemoſynas prouidet, aut alia uia legitima. Nam ſi charitatis titulo ius cuipiam faceret uſurpãdi res alienas, paci tũnc & tranquillitati reipublicæ oſtendiculum poneret. Horum .n. temporalium tituli debent eſſe in foro exteriori patentes, ut quiſque palam ſciat, quid a ſe iure, quidque iniuria petatur. Charitas autem in pectore delitẽſcit. Parum profecto hęc abeſt opinio ab illa Lutheranorum, quam cap. 4. ſuper epiſtol. ad Roma. impugnauimus, ſane qui ex illo uerbo Pauli de iuſto Abraham & ſemine eius, ut hæres eſſet mundi, illum ex-

Tertia conclu.

Gerſonis opinio impugnat.

Quarta conclu.

Charitatem nõ eſſe rerũ poſſeſſarũ titulum.

primunt ſenſum, quod liceat iuſtis quocunque mundi cibo, & ueſtitu ornatuque ac delicijs frui. Sed de hac falſitate nihil ad præſentem locum. Ex eadem radice nempe charitatem eſſe rerum poſſeſſorum titulum, Vvicleffiſtæ, in quos (ut dicebamus) Armachanus lib. 10 ca. 4 impegit, illum exprimunt ſenſum quod nemo extra charitatem ullum retinet uel ſpiritualium iu, uel temporalium dominium. Eſt autem hęc ſtrua hæreſis ſæpe ac ſæpius condemnata. Nam licet iniquus per modum meriti non ſit dignus pane, quo ueſcitur, neque qua uiuit uita (ut Auguſtinus & reliqui ſancti aiunt) perſtat tamen in eo naturæ ius, ut ſole fruatur, quem Deus oriri facit etiam ſuper malo: Celebrat enim ſcriptura ſacra multos reges etiã dum erant in peccato, non ſolum Gentiũ, ut Nabuchodonoſor, & alios tam Caldęorum quam Perſarũ verum & Hebræorũ ut Saulem Salomonem, quin & ipſum Dauidem. Miſſum præterea facimus quanta incertitudinis nebula obtenebratam ſanctam eccleſiam ſusque deque ueſania hæc confunderet. Nam huius huiuſmodi oppugnatio non eſt præſentis loci. Haud tamen eadem nota Gerſoni, & Richardo inurenda eſt, qui deantantur hæretici quoniam ſecundum illos licet ille qui gratia Dei decidit, ius charitatis amittit, amittat fruendi alienis rebus retinet tamen naturæ ius, quo ſua propria poſſidet, atque alia iura ſiue eccleſiaſtica, ſiue ciuilia.

Ad primũ arg. Argumenta igitur non alia noua indigent reſponſione Iam enim negata eſt illa conſequentia primi argumenti, uidelicet, Dominium rerum fuit homini a Deo donatum, ergo non eſt ei naturale, quoniam fuit, non tanquam naturæ adhibitũ ſed tanquam naturæ debitum. Ad ſecundum. Ad ſecundum etiam reſpondetur, quod licet ſubſtantiæ cœlorum non ſit homo dominus, ut poſſit eos alterare, eſt tamen dominus qui eis utitur tanquam domicilio, & ad alia naturalia commoda. Et multo melius eſt elementorum dominus, ut aeris ad reſpirationem, & maris ad nauigationem, & terræ ad culturam, & ignis pariter ad metheoras impreſſiones.

ARTICVLVS II.

Vtrum homo hominis dominus eſſe poſſit.

CONſequitur in hoc ſecundo articulo de hac ſingulariter dominij ſpecie dicere: an uidelicet eſſe poſſit homo alterius hominis dominus? Et arguitur contra affirmatiuam partem: Nullum ius poteſt naturali derogare, naturali autem omnes homines naſcuntur liberi, id legis ipſis latronibus plane confitentibus. Inſt. de iure perſo. & ff. de ſta. homi. le. libertas. quod ſeruitus ſit, qua quis dominio alieno contra naturam ſubijcitur. Et Gregorio idem aſſerente, ubi ait contra naturam eſſe homines hominibus dominari, ratione que idem demõſtrante, nam homo eo cæteris animantibus, præſtat, quod ratione uiget & libertatis arbitrio, ergo nullo iure in genus noſtrum obtrudi ſeruitus potuit: Fecit. n. Deus hominem rectum, ut habetur Eccleſ. 15. & poſuit eum in manu conſilij ſui. Atq; hac de cauſſa homo cum primum creatus fuit, cæteris ore Dei prælatus eſt creaturis, non autem homini. Secundo id præcipue confirmatur in Chriſtianis Haud n decet ut quos Chriſtus in filios Dei adoptans, libertate donauit ſerui eſſe permittantur, nã ut ipſe Dominus intulit Matth 17. Liberi ſunt filij. Contrarium decernunt iura titulis citatis de ſtatu hominum, & in Inſti. & præterea Ariſt. Polit 1. quibus locis multiplex ſeruitutis ſpecies diſtinguitur & approbatur.

Ad hanc qõnem quatuor concluſionibus reſpondetur. Prima eſt. Homo tam iure naturæ quam iure gentium poteſt eſſe alterius hominis dominus. Duplicem. n. ſeruitutem ſcitè Ariſt dignouit 1. Polit. Alteram quidem naturalem, alteram uero legalem. Naturalis eſt, qua homines elegantioris ingenij reliquis hebetibus ac rudibus dominantur. Et imuero, ut in eodem homine anima corpori, ita & in toto humano genere bono homini (ut ait Comicus) longe pſtat. Quocirca ſagax ipſa natura alios homines ingenio ad imperandũ dotauit, alios uero corporeis neruis ac membris irroborauit ad ſeruiendum. Et quod iſta dominatio naturalis recta ſit, probatur, nam hominis natura eſt, ut ſecundum rationem

Prima conclu.

Duplex ſeruitus ex Ariſt.

uiuat,

uiuat, eique adeo eidem obtẽperet, ergo ſicut perfectio appetitus ſenſitiui in homine eſt rõni parere, ita & inter homines perfectio agreſtium ſcientiarumq. rudiũ eſt ſapientium gubernatui ſubdi. Altera eſt

Seruitus legalis duplex.

ſeruitus legalis. E hæc eſt duplex ut inſtitu de iure perſonarum ſcriptus. Alii.n. ſunt ſerui, qui libere cum ætatem uiginti annorũ excesſerint, uendunt ſeſe, cauſſa participãdi precium. Cuius quidem ſeruitutis uſus fuit in lege ueteri. Legitur.n. Exod. 21. Si emeris Hebræum ſex annis ſeruiet tibi in ſeptimo aũt egredietur lib. Et Leui. 25. Si paupertate cõpulſus uendiderit ſe tibi frater tuus, non opprimes eum ſeruitute famulorum, & infra. Seruus & ancilla q in circuitu ueſtro ſunt, hoc eſt ex Gentibus hos habebitis famulos & hæreditatis iure tranſmittetis ad poſteros ac poſſidebitis in æternũ. Fratres aũt ueſtros filios Iſrael nõ opprimatis p potẽtiã. Interiectũ ergo erat diſcrimen, q ſerui ex gentibus eſſe poterãt perpetui. Hebræi uero minime ſed tẽporarij. De hac ergo ſeruitute ponit 2. cõ

Secũda concló.

cluſio. Talis ſeruitus eſt licita. Nã etſi homines facti ſunt a Deo liberi tñ tã innatum eſt aĩantibus cunctis deſideriũ ac ius ſeruandi uitã, ut poſſint ſe eius gratia miſeri in ſeruitute adigere. Nam licet,

Non bene pro toto libertas uenditur auro.

Vẽdi tñ pro uita fas eſt, quæ omni eſt preciosior auro. Imo & parentes egeſtate cõpulſi, liberos ſuos antiquo iure uęnundare permittebantur ut eodẽ loco Leui. 25. memoriæ proditũ eſt. Et cap. de patribus qui filios ſuos diſtraxerunt. l. 2. & inſti. de patria põt. in glo. licet iam inter Chriſtianos hmõi leges non ſint in uſu. Aiunt tñ apud Aethiopes eundẽ adhuc uigere morem, quo ad eorum mercatũ Luſitani adnauigant. Quod ſi libere uęneunt nõ eſt cur mercatura illa crimine ullo denotetur. Veruntñ ſi quæ iam percrebuit, uera eſt fama, diuerſa eſt ferenda ſñia. Sunt.n. qui affirmant fraude & dolo calamitoſam gẽtem ſeduci, inescatique neſcio quibus localibus, & aſtu pellici uerſus portum, & nonnunquam compelli, & ſic neque prudentes, neque quid de illis fiat opinantes huc ad nos tranſmitti & uænundari. Quæ ſi uera eſt hiſtoria, neque qui illos capiũt, neque qui a captoribus coemunt, neque illi qui poſſident, tutas habere unquã conſcientias poſſunt quouſque illos manumittant, ẽt ſi pretium recuperare nequeant. Nam ſi qui rẽ alienam poſſidet, ẽt ſi mercatu uel alio iuſto titulo eam acquiſierit, cum primum alienam eſſe reſciuerit, tenetur cum pretii ẽt diſpẽdio domino reddere quanto magis liberum natum hominem per iniuriam manu captũ aſtringitur in ſuam reſtituere libertatem? Quod ſi qs id ſibi prętexere cogitauerit, q preclare cũ illis agitur dũ pro ſeruitute beneficiũ eis Chriſtianiſmi rependimus iniuriam ſe nouerit eſſe in fidẽ, q ſumma eſt libertate docenda ac perſuadẽda, tm abeſt, ut eorũ excuſationẽ Deus admittat. Tertia ſerui-

Tertia concló.

tutis ſpecies eſt ẽt legalis. Vnde (ut lege citata & ff. de ſtatu homi. l. libertas. docemur) ſeruitutis nomen deriuatum eſt, uidelicet q imperatores bello captos uẽdere neq. occidere ſolent, ſed ſeruare. Et iſti dicuntur mãcipia, quia uictores quos gladio transfigere poſſent manu capiunt, ut ſeruent. Ac de iſta ſeruitute ſubditur tertia concluſio. Nõ modo eſt licita uerũ de miſericordia profecta. Si.n. quis gratia ſuſtinendæ uitæ libertate ſe priuare pt, ſatius quiſq. ducere debet ſeruitutis quam morti tradi, eſt aũt latum inter has ſeruitutis ſpecie interuallum. Nã genus illud dominij ſeruitutiſq naturalis non plenam attingit rẽ quã nomen ſonat ſcđm ea quę præcedenti quæſtione explanata ſunt. Seruus.n. ſecũdæ ac tertiæ ſpeciei, quia liber non eſt quidquid eſt, domini eſt, neq. dominus eo utitur in bonum ipſius ſerui, ſed ad ſuam propriam utilitatem ſicuti iumento. Vnde Inſtit. Per quas perſonas nobis acqui. §. item nobis. & de acquirer. dorerum dominio. l. etiam inuitis quidquid ſeruus acquirit adiudicatur dñio. Quãuis & inter duas iſtas ſeruorũ ſpecies nonnihil mihi uideatur diſcriminis inſpicere. Illi.n. qui ſe inopia preſſit ſerui tui mancipārunt, quia libere ſe pretio uẽdidere, ſugere, iure nequeunt ſicuti neq furari quẽ uẽdidiſſent equũ, ſeruos aũt bello captos non auderem in has cogere anguſtias. Eſt

Qđ liceat ſeruis fugere.

quidem gloſ. ſuper c. ius gentiũ diſt. 1. q ait ſeruos in genere non poſſe aufugere, quam ſentẽtiam elicit ex c. ſi quis ſeruus, 17. q. 4. ſed tamen illud cap. ut ſolum prohibet

hibet non quis ſeruum ut recedat, ſolicitet, quod de emptijs intelligi poteſt. Neque (ut reor) diſcrepātia eſt inter Chriſtianos atq. infideles, quoniā ius gentiū gentibus cunctis æquale eſt. Quamuis Chriſtianis ēt a Chriſtianis captiuis congruentiori rōne fugere liceat, niſi pollicitus q̄s non fugere ſuam impignorauerit fidem, quam pōro ſeruare conſtringitur. Pariformiter mihi uideor uere ac legitime inter has ſeruorum ſpecies diſtinguere quantū ad eā, in quib. tenentur dominis ſeruire. Chriſtiani nanq. a Chriſtianis bello capti, nō tenenť vt mācipia ſeruire, neq. eorum bona, niſi quæ tunc in bello prædā deuenerint, ſunt dominorum. Imo neq. mancipia, q̄ ab infidelibus Chriſtiani iure belli arripiūt, ſic arbitror quidquid ſunt, dominorum eſſe, ut quidquid uel dono ſuſceperint, uel hæreditario iure uel licito ludo fuerint lucrati, teneantur in conſcientia dominis exhibere, quoniam. n. nō ſua ſpōte in illā conditionem inciderint non eſt eorum miſeria tanta afflictione coercenda, quandoquidē, ut eſt in regulis iuris. Fauores ampliādi ſunt, pęnę uero reſtringēdę. De illis aūt qui ſeipſos uēdiderint, aliquātulo eſt rō apparentior, ꝙ q̄dquid ſint, domini ſint, iuxta præſcriptum legū; quas nuperrime citauimus, tametſi de horū oīum iudicio, iuris pendentibus deferendum eſt. Verūtamen de prima ſpecie ſeruitutis, longe aliter ſpeculandum eſt. Etenim qui natura eſt dominus, nequit natura ſeruis ueluti rebus poſſeſſis in ſuum ipſius commodū uti, ſed tanq̄ liberis ſuique iuris hominibus in rem ac bonum ipſorum, eos. ſ. docendo moribusque inſtituendo. Quapropter neque illi tenentur, ueluti mancipia eis ſeruire, ſed æquitate quadam & honeſtate naturali, niſi ubi eſſent mercede cōducti. Et per hæc ſatisfieri illis dēt qui ſciſcitantur utrum iure naturalis dominij poſſimus Chriſtiani infideles armis infeſtare, qui pro ſuorū morum ruditate nāles vrīt eſſe ſerui? Nullum. n. inde ius contra eos acquirimus vi illos ſubiugando, eo ꝙ ſeruitus illā libertatē non tollit ueluti illorū conditio, qui uel ſe uēdiderunt, uel bello capti ſunt, & cum fundamentū dominii ſit libertas, nullū amittūt ſuarū rerū ius. Ariſtoteles. n. nō ſuum cōſtituebat illā ſeruitutē inter unā natiōnē & aliā, uerum inter perſonas eiuſdē vrbis & eiuſdē domus. Sunt. n. in ead. Chriſtianorum vrbe natura ſerui, qui tamē nō ſubinde poſſunt ſuis expoliari, etſi parere natura dominis teneant. In eo aūt quod idem ait Ariſt. 1. Pol. c. 3. f. ꝙ ſicut beſtias uenari, ita contra eos homines, qui ad parendum nati ſunt, poſſumus bellum moliri: eatenus audiendus eſt quod illos qui ferarum more palantes oberrant, nulla ſeruantes gentium fœdera ſed aliena perentes quocunq. graſſantur, poſſumus ui abigere & ſubigere, & in ordinē cogere. Sed de hoc latius in libello noſtro De ratione promulgandi Euangelium, ubi de dominio & iure, quo catholici reges in nouum orbem oceani cum fungūtur, amplior patebit dicendi locus.

Quib. rebus poſſint ſerui vti tā qui ī proprijs, & q. ſerui hoc pōſſint.

Ad arg.

Ad arg. ergo in contrariū reſpondet, per ſeruitutem non contrarii aut proprie derogari naturali iuri Haud n. ius naturę prohibet ſeruitutem, tanquā peccatum. alias nunquam eſſet licita. Sed (ut 4. ſenten diſt. 36. auctor eſt S. Tho.) biſariā aliquid eſt a natura intentum. Vno modo ſcd'm intentionē primam, quemadmodū generationem intendit, corruptibilis naturæ conſeruatricem. Altero mōdo, quātum ad ſecundam intentionem quo pacto corruptionem intēdit ut generet. Vnde Ariſtot. 2 cœli, tex. 37. ſenium ait eſſe præter naturā. Simili ergo rōne aiunt iuraſ, ſeruitutem eſſe contra naturam, nēpe contra primam naturæ intentionem, quā cupit omnes homines ſcd'm rationem ſtudioſos eſſe. Attamen illa deficiente intentione, ex culpa ſubſequuta eſt pœna quę eſt conformis naturæ corruptæ. Atque inter pœnarum genera unum eſt legalis ſeruitus. Nō ex peccato originali ſubſequuta eſt egeſtas & bellorum turba, q̄ homines in ſeruitute adigūt Quare neq. Chriſtianis eiuſmodi ſeruitus repugnat. Chriſtus. n. liberos a lege nos tantū peccati & mortis fecit, ut ad Ro. 8. ait Paulus. Nulli tñ nos iuri gentiū exemit. Imo ad Titū 3. admonet ſeruos obedire dominis. & Petrus addit, etiam diſcolis. ſ. infidelibus qui extra eccleſiam vagantur. & 1. ad Corinth. 7. monet, ut qui ſeruus uocatus eſt, ſeruus maneat. Verum eſt tamen, quod pro

Itē ētiō nō diſtīctio.

pter

pter decentiam Chriſtianæ libertatis conſuetudo iampridem obtinuit, ne Chriſtiani bello capti more mancipiorũ ſeruirent, ut Bartol. adnotauit in l. hoſtes de capt. & poſtl. reuer. Seruitus aũt naturalis nõ incidiſſet in ſtatum innocẽtię, uti modo exiſtit, q̃a nulli eſſent rudes & ignari, tametſi infantes & pueri non omnia ſcirent, quæ adulti. Neque fuiſſent omnes eodem ingenij acumine nati. Fuit ergo ſeruitus ꝑ idem peccatũ ingreſſa, per quod (ut ait Paulus) introiuit mors. Quod aũt Amb. ait (ut refertur d. 35. can. 6. dic.) per ebrietatem obrepſiſſe ſeruitutem in orbem, fateor me nõ intelligere niſi ſeruum appellet ebrium qui rationi uſu orbatus, ſit ſicut iumentum. Videri aũt cuipiam poſſunt iura ſupra citata ſecum pugnare. Aſſeriunt quippe ex una parte ſeruitutem iure gentium eſſe conſtitutam, ex altera uero Imperatorum eſſe ſanctionẽ. Haud tñ ullam habent contrapugnantiam. Exiſtit enim ſeruitus de iure gentium, ut expreſſe habet Canon. Gregorij cum Redemptor. 12. q. 2. ubi ait homines quos ab initio natura liberos protulit ius gentiũ iugo ſubſtituit ſeruitutis. Dicitur .n. ius gentium propterea quod ratio naturalis omnes gentes illud ius docuit. Dicitur uero & imperatoria conſtitutio eo quod Imperatores tũ ratum illud habuere, tum more & uſu confirmarunt.

ARTICVLVS III.

Vtrum homo ſit uitę ſuæ ac famæ dominus.

Reſtat in hoc tertio articulo de dominio propriæ uitæ ac famæ tantillum ſermonis adijcere. Vtrum ſcilicet homo ſuæ propriæ uitæ ac ſubinde honoris & famæ dominio fungatur. Arguitur enim de uita quod ſit ſuæ quiſque dominus, ex illo Eccleſiaſt. 15. Deus ab initio conſtituit hominem, & reliquit eum in manu ſui conſilii. Relinquere nanque in manu conſilii ſui nil aliud eſſe apparet, quam facere eum dominum ſui, atque adeo ſuæ propriæ uitæ. Secũdo. Propter quod unumquodque tale (ut eſt in Poſte. Analyticis) & illud magis eſt autem homo dominus reliquorum bonorũ propter uitam, ergo excellentius eſt dñs uitæ. De fama autẽ arguitur tertio a parte negatiua ꝙ non ſit homo ſuæ propriæ dominus ex illo ſapientis præcepto Eccleſ. 41. Curã habe de bono nomine, ubi cuſtodes inſtitui uidemur famæ, non dñi ut pecuniæ. Cui & illud accinit Prouer. c. 22. Melius eſt bonum nomen q̃ diuitię multæ. Quarto arguitur auctoritate Auguſt. de bono uiduitatis, c. 20. quod refertur 11. q. 3. c. Non ſunt audiẽdi. ubi in reprehenſionem eorum qui propria negligunt famã, ſubdit, Quia nobis neceſſaria eſt uita noſtra, aliis uero fama noſtra, Quibus uerbis inſinuare vi dñium famæ noſtræ non eſſe penes nos ſed penes rempublicã. Itẽ. 1. de Ciuit. Dei, cap. 20. ait, illo præcepto. Nõ falſum dices teſtimonium, prohiberi quoq. aduerſum ſe falſe teſtari, ſicuti aduerſus proximũ. Quẽadmodũ alio præcepto, Nõ occides, una & ꝓximi homicidiũ & propriũ prohibetur. Ex hoc ergo arguitur. Pariter hæc duo præcepta prohibẽt tã teſtimoniũ aduerſus propriã famã, q̃ ꝓpriũ homicidiũ, & ex hoc ſecũdo colligitur hominẽ non eſſe dñum uitæ, ergo ex altero pariter elicitur neminẽ eſſe dñm ſuæ propriæ famę. Contra partẽ aũt affirmatiuã prioris mẽbri extat illud Sapien. 16. Tu es Domine q uitæ & mortis habes poteſtatẽ, & deducis ad portas mortis, & reducis. ubi ſolus Deus inſinuatur, uitę dñs de fama autem in contrariũ facit ꝙ ipſa & honor cõnumeran in bonis propriis acquiſitis, quibus ad fœlicitatẽ utimur, ergo ſicut quiſq. uti põt facultatibus ſuis & poſſeſſionibus ſic ut in alienando nemini faciat iniuriam, ita uti poteſt honore & fama, atq. adeo ſimili modo talium bonorum homo eſt dominus.

Etſi duo hæc quæſita contrarijs reſponſionibus diſſoluatur, coniugauimus tamen ambo ſub una diſputatione, ut contrariæ ipſorum rationes è regione oppoſitæ apertius res ambas elucidarent. Ad q̃ſtionem ergo rñdetur quatuor concluſionibus. Prima eſt. Homo non eſt ſuę uitę dñs. Probatur primo tam auctoritate Sapientię modo citata, quam ex illo Deuter. 22. Ego occidam, & ego uiuere faciã. Quibus locis probatur dominium uitæ noſtrę Deum ſibi reſeruaſſe. Deinde ab effectu

Prima conclu.

effectu probatur ratione, quæ a definitione dominij ſupra poſita colligitur. Dñs rei cuiuſq. ille eſt, qui citra iniuriam, quę cuipiam irrogetur, poteſt illa, vt libuerit, vti, etiam vſq. ad eius diſpendium & conſumptionem, homo autē occidere ſe non poteſt, lege iuſtitiæ id vetāte, ergo nemo eſt ſuæ vitæ dominus. Meminerim legis iuſtitię, ne quis objiciat legem ēt prohibere, ne quis bona ſua exteriora abſque vllo fructu dilapidet, quorum nihilominus eſt dominus. n vero licet lex charitatis, qua ſe quiſq. & ſua diligere tenetur, id prohibeat, non tamen lex vlla iuſtitiæ, & ideo citra iniuriā pōt talia bona effondere tanquam verus dominus. Præterea, pupillus alienare vetatur bona quorum eſt dominus, non tamen lege iuſtitię, ut qua prohibet aliena furari, ſed vt propria cuſtodiat. Secus aūt de vita; lege. n. iuſtitię prohibetur homo ſe occidere, ſicut & alios, quia non eſt magis dominus ſuæ quam alienę vitę. Sed ais, hoc eſt principium petere. Inde enim monſtratur, præceptum ne ſe homo interficiat, eſſe pręceptum iuſtitiæ prohibentis rem alienam auferre, dicere .n. quis pōt eſſe tantū iuſſionē charitatis ſimilem alteri qua ꝓhibemur bona noſtra per prodigalitate decoquere. Arguitur ergo ſecūdo, ne peritio principij cenſeatur. Si hoi dominium conceſſum eſt propriæ vitę, hoc ēēt, ut aliquādo poſſet illā diſpēdere & a ſe alienare, ſicut pt iuſtis de cauſſis alia bona, nā fruſtra eſt potentia & facultas quę nunquam exire pōt in actum, homo aūt nullā ob cauſſam quouis colore cēſeatur iuſta, pōt ſe vita priuare, ergo ſignū eſt non eſſe dominū. Tertio arguit a priori & a legitima cauſſa. Si aliquo iure hō ēēt vitę dominus, id ēēt naturale, aut diuinum, aut humanū, naturale aūt non, quoniā primum natura iū appetitū, atq. adeo tēporalium ſummum eſt, quo unaquæq. res appetit ſe cōſeruari in eſſe, iuxtà illud dæmonis, ſed tamen verum apud Iob, Pellem pro pelle, & cuncta quæ hēt, dabit homo pro aīa ſua. Quare nulli rei natura tribuit ſeu qualitates ſeu inſtrumēta quæ in ſuam eſſent internecionē, ſed illa quibus conſeruaretur, ut igni calorem, & aquę frigiditatē, & cūctis aīantibus ſuis debitas qualitates, ergo ius naturæ neutiquā permiſit hoi ſe interimere, atq. adeo nec ei tribuit uitæ dominiū. Cū aūt ius naturæ effectus munuſque Dei ſit, fit ut nec iure diuino poſitiuo cōceſſa ſit talis facultas. De iure aūt humano clarū eſt, eo vel maxime, ꝙ nec diuinum nec humanū de hac re vſquam legitur verbum. Nam Geneſ. 1. vbi factus eſt hō oīum dominus, ēt aīaliū, quæ ideo in ſuos vſus mactare pt, non ſimul tradita ei eſt ſuæ vitę poteſtas. Ecce concluſionis origo. Cum uita ſit fundamentum bonorum oīum temporaliū, quam quidem vitam hō non per ſe acquirit, ſed Dei beneficio parentumq. opera recipit, non decuit illi cedi eius dominiū, ſed ut Deus eius auctor id retineret, vt nefas hoi eſſet, iniuſſu ipſius de uita, in q̄ ipſe ꝑ ſe nō ing editus, exire. Id quod & lumine naturali no ū fit. Sic. n. ait Lyricus, & Nemini iniuſſu Regis de vita exeundū. Sed de hoc iterū lib. ſeq. ſub titulo De homicidio. Conſtitutus ergo iure naturali ac diuino homo eſt ſuæ vitæ cuſtos, porro quā ſuſtētare tenetur, nō aūt dominus. Quod ſi contra objicias, hominē poſſe ēt priuata auctoritate vitā pro amicis exponere, imo ēt ad defendendū ſua propria bona, poſſeq. membrū ſalutis gratia abſcindere, cū tamē mēbra ſint pars vitę, quæ oīa atteſtari videntur dominium penes hoiem eſſe ſuę proprię uitæ. Reſpōdetur, nequaquā id conſequi. nā mēbra abſcindere nō licet niſi in cuſtodiā uitæ, & uitā exponere pro amico uel bonis temporalibus non ad hoc reducitur, quod eſt hoiem ſe occidere, id quippe illic non intenditur, ſed ad hoc quod eſt mortē perpeti, ne homo deſerat uirtutum officia, quod tam diuinū quā naturale ius approbat. Secunda conclō. Non ſolū homo priuatim, verū nec reſpublica nec princeps abſolutū hēt dominiū uitę ſubditorū, ſed ſolus Deus. Hoc patet qm̄ princeps nō poteſt innocētes ulla rōne interficere, ſed ſolū nocētes, aut q tales fuerint legitimo teſtimonio ꝓbati ad uindicanda crīa, id quod nō arguit principē eſſe dominū uitæ, ſed iudicem malefactorū. Poteſt præterea in bello ciues ob jicere periculo mortis ad defenſionem reipublicæ, ſed nec hoc indicium eſt dominij uitæ, ſed huius porroſus ꝙ ſit reipublicæ cuſtos. Igitur quoties

Secūda conclō. Solus Deus eſt dñs vitæ.

audiens

Reſpublica tãtum vitę cuſtos. audieris qui ſe uel alterum necauerit, iniuriam facere reipublicæ, quod Ariſto. ait lib. 5. Ethic. cap. 11. nequiquam ideo referas, ꝙ dominium uitæ ſit penes rempublicam, ſed eo, ꝙ ei cuſtodia ac tutela uitę ciuium commiſſa eſt, ipſaq. ſola poteſt homines uita mulctare. *Tertia conclu.* Tertia cõcluſio, Deus eſt abſolutus uitæ dominus, nempe qui non ſolum tãquam iudex puniendo, uel tanquã cuſtos defendendo, ſed abſolute tanquam humanæ uitæ auctor poteſt homines morti tradere, ſicut unuſquiſlibet iumentũ ſuum, ſua tñ ineffabilis miſericordia eſt, ꝙ nunquam hac abſoluta domini poteſtate uſus eſt nec in uitam noſtram, nec in reliqua bona. Etenim ſi Hebræis iuſſit ut expoliarent Aegyptios, iuſto id iudicio fecit, qm̃ Aegyptij mercedem eis debeant pro ſeruitio luti ac lateris. Et ſi Oſeæ præcepit, ut ex meretrice filios tolleret, quod tanquam dñs corporum poterat, credibile tamen eſt Prophetam illam prius duxiſſe in uxorem ut eã iure etiã humano cognoſceret. Et ſi Abrahæ tanquam dominus uitæ præceperit ut filium in ſacrificium immolaret, id tamẽ poſt nõ permiſit. Et ſi Exod. 32. præcepit per Moyſen, ut unuſquiſque occideret fratrem ſuum, id iuſſit tanquam iudex conflati uituli. *Fera cæcitas.* Vide ergo quam contra naturã ſit immanitas illa (ſi uera fama eſt) Turcæ, & quorundam barbarorum principũ, qui in ea ſunt cæcitate, ut ſe dominos exiſtiment uitæ ſubditorum, ita ut poſſint illos abſque ulla uel culpa uel cauſſa, ueluti pecora, trucidare. De fama autem, quia id copioſius in noſtra relectione tegendi & detegẽdi ſecretum, tractauimus, unica hic cõcluſione, quę ſit ordine quarta, ſatis eſt reſpondere, contraria illi quæ aſſerta eſt de uita. *Quarta conclu.* Homo dominium obtinet honoris ſui & famæ, nempe ut poſſit illis ueluti pecuniis uti, licet pretio ſint maiori æſtimãda. Scio equidem multos, etiam ex noſtris, ut Caietanus diuerſam ſecunda ſecundæ quæſtione 73. & in ſua Summa, ſequi ſententiam, ſemper mihi tamen hæc gratius arriſit. Ad intelligentiam autem huius concluſionis adducenda eſt in iudicium contraria ſententia, ut oppoſita iuxta ſe poſita magis eluceſcãt. Triplex eſt noſtrorũ bonorum genus. Primum eſt uita, poſtremum tẽporalia bona, mediũ honor & fama. Et quidem de extremis nulla eſt diſceptatio, q̃ñ oium eſt confeſſio, neminẽ eſſe uitæ ſuæ dñm, ut poſſit ſe ullã ob cauſſam citra iniuriã necare, ſed eſſe iniuſtitiæ ſcelus. Et per cõtrarium extremũ fatentur eſſe quẽcunq. bonorũ exteriorũ dñm, ſane quæ põt citra cuiuſpiã iniuriã alienare ac diſpendere. *Opinio Caieta.* Opinio ergo noſtræ contraria, collocat honorem & famam in ordine uitę, nos aũt in ordine bonorũ exteriorũ. *Opinio auctoris.* Et rõ noſtra prima eſt ſuperiori cõtraria. Homo uere ac legitime eſt ſuorum bonorũ oium dñs, ut citra cuiuſpiã iniuriam, quæ proprie ſit contra iuſtitiam, poſſit illa diſpendere ac negligere, illiſq. uti, honor & fama ſunt propria hois bona, ei iure naturali conceſſa, atq. ab ipſo acquiſita & aucta, neq. ulla iuſtitiæ lege, ſi eſt priuata pſona, prohibetur illa diſpendere, ergo nemini iniuriã facit, ſi illa reijciat, atq. adeo eſt uere eorum dñs. Dixerim nulla iuſtitiæ lege, quo uerbo res tota detegit. Prohibemur. n. charitatis lege, qua nos & noſtra diligere tenemur, prodigos eſſe honoris & famæ (ſicuti & externarum facultatum) ne abſq. cã ea negligamus, ut patet locis ſupra citatis, Curã habe de bono nomine &c. nulla eſt tñ iuſtitiæ lex quę nos uetet eadem expendere tanquam aliena. Atq. hoc eſt quod probare intendimus. Enimuero de uita extat (ut nuperrime dicebamus) Deuter. ca. 32. Ego occidam & ego uiuere faciã. & Sapien. 16. Tu es Domine, qui uitæ & mortis habes poteſtatẽ. Ex quibus colligitur minime nos eſſe uitæ dños. Atq; his accedit naturalis ratio. Vita nanq; fundamẽtum eſt omnium bonorum temporalium, quam hõ ipſe non acquirit, ſed diuino beneficio, parẽtumq. opera recipit. De honore autem & fama nullibi tale legitur. Imo rõ naturalis contrarium docere vr. Honorem. n. & famam, vt ꝓxime dicebamus, noſipſi poſt receptã vitam acquirimus & comparamus. Adde ꝙ honor, vt 1. & 10. Ethic. ait Ariſto. præmium virtutis eſt, virtus autẽ naturalis ſaltem proprium opus eſt nrm̃, per concurſũ gñalem Dei, ſicuti & virtus ſupernaturalis, quodammodo ẽt noſtra per eius ſingulare auxiliũ. Itẽ honor, & fama, vt ibidem

ait Auſt. pars ſunt fœlicitatis, fœlicitas autem propriũ noſtrũ bonum eſt, ſumus ergo eorũ dñi, vt ſi velimus illa prodigere, nemini faciamus iniuriam, niſi quis perſona eſſet publica. Loquimur. n. ſecundũ rei naturã omnibus circunſtãtijs nudã. Et cõfirmatur hæc noſtra ſententia auctoritate D. Tho. ſecunda ſecundę, q. 64. art. 5 vbi ait q̃ occidens ſeipſum non ſolum facit contra charitatem, ſed contra iuſtitiam reſpectu reipublicæ, cuius eſt uita hominis. De fama autẽ nihil ſimile ſubinfert. Quin uero in ſolutiõne ad tertium contrarium de ipſa ſentire videtur. Ait quippe licitè poſſe hominem de ſeipſo diſponere quantum ad ea quæ pertinent ad hanc uitam, quæ hoĩs libero arbitrio regitur, ſed tranſitus de hac vita ad aliam fęliciorem, non ſubiacet libero arbitrio hoĩs, ſed poteſtati diuinæ, & ideo nemini mortem oppetere licet. Videt ergo uniuerſa hoĩs bona ſubieciſſe eius dominio præter vitam. Secũdo, cõcluſio hæc lucidius probatur ex his ꝓximis verbis S. Tho. Si non eſſemus aliter domini famę & honoris quam uitę, ſequeretur q̃ nullo fine neque propter ipſam vitam ſpiritualem ad euitandum peccata & conſequendum uitam æternam poſſemus honorem famamq́; poſtponere, & abiicere, quod planè abſurdum eſt. Conſequentiã patet, quoniã (ut loco modo citato auctor eſt D. Tho. & in lib. 1. de Ciuita. Dei. ca. 20. Aug.) nec cauſſa fruendi æterna fœlicitate liberum eſt homini mortẽ ſibi conſciſcere atq; adeo neque qui cognoſceret uitam temporalem eſſe ſibi peſtiferam ad ſalutẽ animæ, maniſeſtamq; inferni cauſſam, poſſet ſe illa priuare. Lõge tamen ſecus de honore & fama. Ecquis n. ambigat quin ſi perſona priuata reſciſceret famam ſibi & honorem impedimento eſſe ad uitam ęternam, poſſet talia bona ſubterfugere, & oblata negligere? Quin uero etiam ſi eſſet perſona in dignitate conſtituta poſſet magiſtratu excedere, honoreſque ac famam poſthabere, ergo eſt homo dominus honoris & famæ, aliter quam uitæ.

Factum Ambroſii dubium.

Iam idem diuo Ambroſio teſte confirmatur, ſi eius uera eſt hiſtoria, ubi legitur fœminas in cubiculum incluſiſſe vt per illam infamiam eriperet ſe ne in antiſtitem eligeretur. Et Auguſt. multa ſuorum peccatorum detegit & Anſel. amiſſam uirginitatem lamentabiliter deplorat. quod illis profecto nefas eſſet, niſi propriæ eſſent famæ domini. Tertio idem patet, q̃a uitam nemo poteſt, ubi inuaderetur, ſibi adimi permittere, ſaltem ubi illam ſeruare poſſet ſine alterius detrimento, puta fugiẽdo, vel alia ſimili uia, famam uero quiuis põt, modo ſit perſona priuata, cum ſibi auferretur relinquere ac deſerere, etiam ubi illam poſſit tueri. Sententia eſt S. Tho. 2. 2. q. 37. artic. 4. ad primum. ubi ait. quod in cuiuſque arbitrio eſt detrimentum ſuę famę pati, niſi hoc uergat in periculum aliorũ. Nequiuerat profecto apertius affirmare hominem eſſe dominum ſuæ famæ. Quarto arguitur. Etſi fama & honor præſtantiora ſint bona quam pecunia, tamen ingens aceruus pecuniæ pluris æſtimatur humano vſu quam tenuis honor, & fama; quare poteſt repenſatio honoris, & famæ fieri per pecuniam, ergo ſi hõ eſt pecuniæ dominus, eſt etiam & famæ. Quinto id confirmatur Redemptoris auctoritate, q nos ſplendorem omnium bonorum temporalium, honorum ſcilicet & gloriæ humanæ, deſpectui habere admonuit, nẽ po vt honores; & primas ſedes, & ſecularem faſtum fugeremus, tantum abeſt ut nos illa obligaret ſeruare, perinde atq. uitam. Hunc articulum in hac materia dominij adhibere operæpretium duximus, qui eſſet plurium aliorum locorum huius noſtri operis fundamentum. Hinc n. quęſtiõne ſexta elicienda eſt reſpõſio illius quæſiti, an liberum ſit homini reſtitutionem remittere ſuæ famæ, qd contra aduerſam ſententiam concedemus. Item lib. ſequenti in materia de detractione, per hoc examinabimus quale quãtumq. committat crimen qui ſeipſum infamat, & utrum id aliquando liceat. Enimuero ut perfunctoriè impræſentiarum hæc prælibemus, cum perſona priuata per ſui criminis detectionem ſe infamat, nullatenus contra iuſtitiam peccat; neque ulli iniuriam irrogat, quare genere ſuo non eſt niſi ueniale contra ſui ipſius charitatem, licet grauius; quam pecuniam prodigere. quia fama preſtioſius bonum eſt. Poteſt tamen fieri mortale ſi de ſua ſe iactando turpitudine id faciat. Vnde Dauid, Quid gloriaris in malitia?

Priuatus põt famã linquere & cã tueri poteſt.

malitia? Et Eſaiæ.3.obiurgantur qui peccata ſua ſicut Sodoma prædicant. Item ſi ſit perſona publica, qui famam ſuā & bonam exiſtimationem in bonum ſubditorum obligatam habet contra iuſtitiā mortaliter peccaret. Attamen qui non in uanum, ſed bona cauſſa tale occultum crimen ſuum propalaret, ut ſi latro quo acerbitatem tormentorum euaderet, certe nihil delicti committeret, quin forte probe id ageret. Immo verò ſi mentiendo ſe tūc infamaret, quamuis culpam mendacij admitteret, non tamen eſſet pernicioſum, atque adeo neq; genere ſuo mortale. Secludimus tamen ſemper perſonas publicas, præterea abſurdiſſima nefandaq. flagitia, quæ aures exhorreſcūt, nam de illis ſe hominem infamare, uix poſſet a lethali ſcelere excuſari.

Ad primū arg. Ad primam igitur Eccle. auctoritatem reſpondetur ſenſum eſſe, ꝙ Deus fecerit hominem dominum ſuarum actionum, hoc eſt enim relinqui in manu ſui conſilij, non tamē inde ſequitur eſſe dominum uitæ.

Ad 2. Ad ſecundum negatur illud axioma Philoſophi, Propter quod vnumquodq. tale, &c. apte ad rem præſentem accōmodari. Eſſe.n. nos rerum dominos propter ſuſtentandam uitā, ſolum arguit nos eſſe cuſtodes uitæ nō autem dominos. Sumus etenim domini actionum propter amicitiam Dei comparandam, tamen non ſumus eiuſdē gratiæ diuinæ & amicitiæ domini. Auctoritas autem Eccleſ. tertio loco allata de fama id prorſus conuincit, quod tenemur præcepto charitatis noſtri curā habere, honoris, & famæ, non tamē quod contrarium delictum in perſona priuata ſit iniuria contra iuſtitiam, ſicut ſi quis ſe occiderit, quo utiq; ſcelere & in Deū iniurius eſſet penes quē dominium eſt uitę, ac ſubinde in rempublicam, quæ eiuſdem

Optim' inquirē di hono ris modus. eſt cuſtos Adde ꝙ modus procurādi bonū nomē, ille eſt penitus ut curam habeas colendi virtutes, quas, ueluti membra ſequitur honor & fama. Et ideo in bonum virtutis poſſumus illa, ſi opus eſt, diſpēdere, tanquam veri illorum domini.

Ad priorē arg. locum. Auctoritas autem prior argumenti nihil nos oppugnat, nam ſi ex illo ſecundo membro, ꝙ fama noſtra eſt aliis neceſſaria, inferre contenderes dominium eius non penes nos, ſed penes rempublicā eſſe pariter ex priori quo ait uitam noſtram eſſe nobis neceſſariam, inferres dominium uitę noſtræ penes nos eſſe, quod Aug. non concederet. Hoc ergo præciſe nos admonet, ut non ſimus negligētes propriæ famæ, qua poſſumus reipublicę ſeruire, ut ſine legitima cauſſa illam deſpiciamus, & maxime qñ ſine ſcandalo non poſſumus illam prodigere. Loquebatur.n. mulieribus quibuſdam. quę cū egregio ſanctitatis loco haberentur in populo, moliebantur humilitatis pretextu ſiniſtrā, de ſe ſuſpitionem generare, ut uilius æſtimarentur, per qđ ſcandalum dabant.

Ad poſteriorē argumēti locū. Poſterior uero eius auctoritas primo de Ciuitate Dei, quæ paulo urgentior eſt, hoc ſolum conuincit, ꝙ illo præcepto, Non falſum dices, prohibemur teſtimonium aduerſus noſipſos dicere, quia hoc eſt contra charitatem, ut ſubiuncta eius uerba docent; nō tamen inde conſequitur, ut ſit perinde peccatum iniuſtitiæ, acſi te occideres, aut falſum teſtimonium proximi proferres, detegereſve ſecretum crimen. Quocirca ex illa præciſa forma præcepti, Non occides, non colligitur propriū homicidium eſſe contra iuſtitiam, ſed eſſe peccatum. Aliæ nanq. nos rationes erudiunt, quas ſupra inſtruximus nō eſſe nos dominos uitæ, ex quibus concludimus eſſe contra iuſtitiam.

QVAESTIO III.

DE RERVM DIVISIONE.

ARTICVLVS I.

Vtrum humano iure rerum dominia fuerint olim diuiſa.

POST conſtitutum tā ſubiectum quā obiectum dominiorum, ordo poſtulat vt tertio loco de eorū diuiſione diſſeramus. Atque a parte negatiua more nobis conſueto arguitur vt ſupra de ſeruitute. Iuri naturali nullū humanum contrauenire poteſt, quod autem bona huius mundi in commune poſſideantur, conſtitutio eſt naturalis iuris, vt patet, Geneſ.

neſ. 1. ubi homini in commune conceſſa eſt rerum poſſeſſio. Idemq. affirmat Iſidorus lib. 5 quod refertur diſt. 1. c. ius natura le. Neque uero tunc tantum integra natura, uerum & poſtea iam corrupta, ſimile legimus Gen. 9. Noe dictum & filijs eius: Creſcite, & multiplicamini, & ingredimini ſuper terram, & implete eam. Vbi Deus nihil uidetur uoluiſſe fore diuiſum. Secundo id apertius confirmatur ſententia Clementis in epiſtola 4. quæ refertur 12 q 1. can. dilectiſſimis. ubi legitur; Communis uſus omnium, quæ ſunt in hoc mundo omnibus eſſe hominibus debuit, ſed per iniquitatem alius hoc dixiſſet eſſe ſuum, & alius iſtud, & ſic inter mortales facta eſt diuiſio, iniquitas autem contraria eſt iuris æquitati. Tertio loco accedit & charitatis ratio. Nam ſi omnia in commune poſſiderentur, multo eſſet firmior inter mortales amoris nexus. Nam cum ubi eſt theſaurus tuus, ibi ſit & cor tuum, ſi nihil haberent diuiſum nihil reſtaret cur animis diuiderentur. Vnde in primordijs Hieroſolymorum eccleſiæ, quo feruentius omniũ amor coaleſceret (quod in Acta Apoſtolorum relatum eſt) in communi uiuebant, atque hoc exemplum monachorum uitæ inſtitutæ ſunt. Quare Auguſt. in regula, Sit uobis anima una & cor unum in Deo, & nõ dicatis aliquid propriũ, ſed ſint nobis omnia communia. Innuens cordium unitatẽ non aliter uegetari poſſe quam ablegatis, Meum ac Tuum. Id quod nec Chriſtianum illum Poetam latuit, qui ait.

Si duo de noſtris tollas pronomina rebus,
Prælia ceſſarent, pax ſine lite foret.

Atque hac de cauſſa illud axioma celebratiſſimum ſemper fuit, Amicorum oĩa ſunt cõia. Qua utique ratione ſancti patres illo idiomate ſemper loquuntur, ut omnia ſint cõia, ut Aug. ſuper Ioan. tract. 6. & habet diſt. 8. can. quo iure. Et Ambr. 47. diſtin. ſicut hi: Nemo dicat proprium, quod cõe eſt. Chryſoſ. ſuper Lucam c. 6. A Deo percipimus omnia, quod autem dicimus, Meum & Tuũ, mendacij ſunt uerba. Nunquam ergo licuit diuiſionem reũ facere.

Contraria eſt ſententia Chriſti Redemptoris noſtri, Matt. 22. Reddite quæ ſunt Cæſaris, Cęſari, & quæ ſunt Dei Deo.

De hac quæſtione etiam inter philoſophos depugnatum olim fuit. Enimuero Plato (cui Ariſtoteles hanc rempublicam in fronte 2. Polit. aſcribit) omnia contendebat debere eſſe communia, non modo poſſeſſiones, uerum & uxores & natos. Quamuis Socrates apud alios feratur talis reipublicæ primus auctor, quam Plato in Timæo inducit loquentem idemque ipſe Ariſtoteles ſtatim cap 4. inſinuat: Meminit quoque idem Plato de huiuſmodi republica, quinto dialogo de republica. Hanc autem nimiam rerũ communitatem ea ratione conabantur perſuadere, quam modo nos formabamus, nempe ut omnium corda in unum maxime coadunarent ac compingerent. Iſti autem eo non erant digni, qui audiretur, ꝙ naturam noſtram in ea prorſus innocentiæ ſynceritate contemplabantur, in qua a Deo per miſericordiã creata fuit, neſcientes a parente noſtro per iniuſtitiã fuiſſe inde depulſam. *Vxores & liberos cões eſſe uoluit in republica. Plato.*

Reſponſum ergo huius quæſtio, quinque concluſionibus conſtat. Prima eſt: Vt ſtatui innocentiæ concors erat rerum poſſeſſio in communi præterquam uxorum, ꝗ poſſeſſionis figuram ius naturæ docebat, ſic & cõditioni & naturæ corruptæ uſqueadeo congruens eſt dominiorum diuiſio, ut citra miraculum neutiquam poſſet aliter genus humanum longo ſeculo durare. Prior pars per ſeipſa liquet: Tunc enim temporis, terra, uel inculta, ſua ſponte fructus tuliſſet, uel illa indiguiſſet per praua cultura, quam refugiſſet nemo, ut ſic illud intelligamus Geneſ. 2. Tulit Deus hominem, & poſuit eum in paradiſo uoluptatis, ut operaretur & cuſtodiret illum. Et præterea neminem rerum tunc auiditas exercuiſſet. Nam poſt peccatum dictum eſt, In labore uultus tui ueſceris pane tuo. Illum quippe ætatis florem olfaciebat ille Ethnicus ille, *Prima concluſ.*

Ipſe quoq; immunis, raſtroq; intacta, nec ullis,
Saucia uomeribus, per ſe dabat omnia tellus,
Contentiq; cibis, nullo cogente creatis.

Quapropter nullum extitiſſet periculum aut ꝙ fructus terræ deficerent, aut ꝙ ulla inter fœlices illos oriretur diſcordia. Poſterior autem pars ex duabus contrarijs radicibus probatur. Illam enim ſeu Socraticam, ſeu Platonicam uxorum natorumq. communitatem non opus eſt mul-

tis hic concuti, ut eius appareat abſurditas. Primum. n. eadem charitas, quæ per illam curabatur fulciri, per eandem labefactatur. Aiebant. n. illi Philoſophi, ꝙ tunc omnes uiri uocarent quamcunque mulierem: Mea uxor, & pueros omnes, Mei filij: & iuuenes ſeniorem quemlibet, Meus pater. Id aũt optime Ariſtoteles redarguit. Si enim intelligerent nomen. Omnes. collectiuè, uerum eſſet, complexim namque omnes ſenes eſſent patres illorũ filiorum. Attamen perparum id ad charitatem referret. Eſſet enim tunc tenuis exiliſq. ille amor in tota republica, ſicuti mellis tantillum in multa aqua, quam dulcorare nequiret. Immo inde citius langueſceret amor, nemo cognoſceret ſuum proprium ſeu filium, ſeu patrem. Si autem intelligerent diuiſiuè de ſingulis, nempe ꝙ ſinguli eſſent ſingulorum filij, id certe plurimum ad amorem conduceret, ſed tamen eſt impoſſibile, quia unus nequit eſſe niſi unius matris filius, & forte niſi unius patris. Quinetiam inde fieret neglectus filiorum, ꝙ raro quis cognoſceret ſuum proprium. Ad hæc, ſæpe de lineamentis vultus depræhẽditur proles, cuius ſit patris ob idq. tunc non poſſet non eſſe propenſior animus illius hominis in ſuos liberos, quã in alienos. Itaque natura ipſa illi confuſæ cõmunitati reclamabat, præterquam ꝙ poſt collapſam naturam fieri nõ poſſet minus quin inter homines iurgia oborirentur, ac ſubinde inter incertos patres, & natos, tũ impiæ fierent cædes, tum nefandi inirent amores & coitus. In ſumma, adeo eſt naturalis uxorum natorumq. diſtinctio, ut etiam natura integra, ubi nullus patebat locus prauis iſtis affectibus, non fuiſſet intruſa abſurda illa uxorum permiſtio, ſed quiſque haberet ſuam. Nam erunt, inquit, duo in carne una. Expediebat namq. etiã tunc, ut quiſque noſſet qua eſſet neceſſitudine, & ſanguinis glutino cum aliis coniunctus. Et quamuis lex priſca gratia propagãdi peculiarem Dei populum in hoc diſpenſauerint, nunquã tamẽ ut una uxor duobus nuberet uiris ſatie ut caueret prolium incerta turba. Hac ergo delira communitate prætermiſſa, reuertamur ad demonſtrandũ quã ſit congruens naturę corruptæ poſſeſſionũ diuiſio. Idq. ex duabus corruptis radicibus, nempe ex humana negligentia, & ex cupiditate. Etenim dũ terra ex una parte ob hominis rebelliõnẽ ei ipſi rebellis, ſpinas & tribulos ferre cępit, ſudoreq. humani uultus indigere, ut hominem ipſum aleret, atque homo ex altera poſt eſum ligni uetiti tam multis fuit cupiditatibus oppletus ea fuit rerum poſſeſſione neceſſaria, quæ rei utriq. commodiſſime ſeruiret ſ & terræ colendæ, ne fructus deficerent & reprimendæ humanæ auaritię, quæ uix ſatiari poteſt, talis autem poſſeſſio eſſe non potuit in cõi, ergo neceſſaria fuit diuiſio. Probatur hæc poſtrema ſubſumpta. Nam (ut ait loco citato Ariſt.) triſariam intelligere poſſumus hanc in cõi poſſeſſionem, nẽpe ꝙ uel fundi eſſent proprii, fructus uero cões uel contra, ut agri eſſent cões, poſt uero fructus diuiſi, aut ꝙ & agri & fructus eſſent cões. Si primũ largiris, tunc anſam porrigis diſcordiis, quia tunc labores eſſent impare, nam qui plus hr̃et ſoli plus laboraret, fructus tũ pariter cũctis pro cuiuſq. neceſſitate obuenirent, & tñ nemo æquo animo ferret, nõ tanto plus fructuum percipere, quãto plus hauſiſſe laboris. Si aũt agros uellent eſſe cões, inde occaſionẽ hoies nanciſcerentur ignauiæ & ſocordiæ. nam ineffabile eſt quã ſit ardens amor ad ꝓpria, quãq. deſes & languens ad cõia, ſicuti dum multi ſerui, eo peius ſeruitur, ꝙ quiſq. alios expectat, ut faciat quæ ipſe erat facturus. Hunc quippe in modum tali reipublicæ uſu ueniret. Qua utique ratione maligne prouenirẽt fructus. Idemq. ſequeretur incommodũ, & ſi fructus & fundi eſſent cões. Ac ſubinde aliud, ꝙ pre humana rerum ſiti tunc ꝓ ſe quiſq. cõtenderet, quantum poſſet fructuum arripere. Per quam uiam neceſſe erat pacem & tranquillitatem ciuium, & quam illi philoſophi fauebant, amicitiam perturbari. Secunda ratio ſumitur ex debito ordine in republica, q aliter nequit cum decoro ſeruari. Neceſſarii quippe ſunt diuerſi ordines, diuerſæq. claſſes hominũ, ut Socrates ipſe agnouit. Tres. n. ordine, conſtituebat, ſcilicet agricolarum, quibus connumerandi ſunt opifices, & cuſtodum, nempe militum ac nobilium, ucluti dũ ſtamini reipublicæ adſcriptorum. Et tertio legum prudẽtum, qui ius dicant, & de ceſſarij,

Triplex rerũ cõitas impugnat.

Tres hominũ ordines ſecũ dũ Socratẽ ne

rebus dubijs rñdeant. Hinc ergo arguitur: Si omnia eſſent cõia, uniuſquiſque recuſaret agricolarum onus anhelaretq. ut eſſet miles. At imminẽti bello, niſi propria eſſent ſtatuta præmia, oẽs ſe periculo ſubducerent, quotquot deniq. poſſent ad gubernacula inhiarent. Mox, cum iſti ſupremæ claſſis pluribus indigerent, ſuccederet ut aliis maiora onera, aliis uero maiores honores decernerent. Quod, niſi eſſent dominia diuiſa, nõ poſſet non vehementer. Reſpublica inquietari. Tertio eadẽ patet concluſio. Quemadmodũ cõceſſa uxorem cõitate tollitur temperãtiæ uirtus, qua quis abſtinet ab alieno toro, ſic conceſſa poſſeſſio nũ cõitate tollitur, & uirtus liberalitatis, quod non infimum eſt reipublicæ lumen. Qui.n. ꝓpriũ non hẽt, liberalis eſſe non põt, & qui oĩa poſſidet, alienæ liberalitatis non eget. Et ſic periret uirtus ſuſcipiendi hoſpites & peregrinos, ſuccurrendique miſeris, ac ſubinde aĩorum gratitudo pro ſuſceptis beneficiis. Eſt ergo aſſertio diuiſionis rerũ eo gradu certa, ut eius negatio hęretica ſit, ut ait Aug. in lib. de hæred. Vbi 40. loco Apoſtolicorũ hæreſim refert, qui illo ſe nõie iactabant, eo qđ in ſuam cõionẽ non reciperent utentes coniugibus, & res proprias poſſidentes. Et in Concilio Conſtan. de hoc ẽt damnatus eſt Ioannes Hus, qui clericos poſſe negabat proprium quidquã poſſidere. Quod ſi arguas per rerũ diuiſionem non ſatis itũ fuiſſe obuiam hmõi malis ac reipublicæ incõmodis, nam & ſunt modo ꝑ hoiũ ignauiam incultæ terræ, & hoĩes ambitione, ac rerum ſiti inſerentes ſe in aliena iura, & id genus reliqua mala: Reſpondetur nõ eſſe neceſſariũ ad æquitatem legis ut perfecte finem aſſequatur ſuum, ſatis quippe eſt illi pro ſua facultate ſtabilire, quæ ad illum finem accommodantur, nã effrænis homnũ libertas nullis poteſt habenis in totum cõpeſci.

Hęreſis eſt negare rerum diuiſionem.

Secũda conclu.

Secunda concluſio. Et ſi cõueniat res quãtum ad proprietatem & dominium diuiſum poſſideri, ut ſuum quiſq. iuſtitiæ lege cognoſcat ab alienoq. manus abſtineat tamen quantum ad uſum, debent permiſericordiæ & liberalitatis benignitatem eſſe communes, ut qui abundat, det egenti, & qui eget, gratias illi referat. Hac enim ratione mortalium amicitia facilius coaleſcit, quã ſi omnia cõmuni dominio poſſiderentur. Hinc namq. elicitum illud axioma eſt. Amicorum oĩa ſunt cõia.

Tertia conclu.

Tertia concluſio. Prima rerũ externarum diuiſio facta fuit iure gentium, licet poſtea iure ciuili plures acceſſerint. Iam n. 1. libro q. 5. ius hũmanũ in hęc duo ſectum eſt. Patet hac ratione concluſio. Porro dominiũ ab orbe condito (ut ſupra diximus) cœpit. Tunc.n. primum Deus habere cœpit quibus dominaretur, ac perinde tunc tam angeli quam hoĩes ſuapte natura & iure cœperunt eſſe domini ſuarũ actionũ, ut illa libertate creatori ſeruirent. Quo fit, ut aliqua dominiorum diuiſio iure naturali facta fuerit, nẽpe hæc actionũ, & qđ homo hẽt proprij honoris & famę. Haud.n. iure gentium, ſed naturali factũ eſt cuique propriũ. Poſſeſſionũ aũt (ut prima concluſio docuit) non fuit facta diſtributio ante peccatum, ſed poſt ſtatim, nam inde (ut diximus) enata eſt ratio diuiſionis, Quocirca confeſtim legimus inter duos fratres diuiſa eſſe peculia, obtulit quippe Cain. de fructibus terrę, & Abel de optimis ſui gregis. Quod ſi ſua non eſſent cuique propria, nullã mereretur, uel Abel laudem, uel Cain uituperationẽ. Dicitur aũt diuiſio facta iure non naturali ſed gẽtiũ ꝓpterea ꝙ ius naturale nulla indiget ratiocinatione, ſed ſcriptũ eſt in cordibus, ut coniunctio maris & fœminæ ius uero gentium eſt aliud quod collatis principijs rõ cuiuſq; infert. Et ideo dicitur gentium, id eſt hoium, quibus propriũ eſt ratiocinari. Enimuero ex principiis naturæ corruptę docta fuit ſtatim familia Adę ac deinceps in uniuerſũ gentes, ut ſuum quiſq; poſſideret. Quod ſi quæras, quis primum hmõi diuiſionem fecit? ſunt qui reſpondeant, Adam primum fuiſſe diuiſorem, ueruntamen alii contra arguunt, ipſum non habuiſſe regiam poteſtatem, auctoritatemve reipublicæ coercitiuam, ſed tãtum fuiſſe patrem familias, qui non potuit filiis diſtribuere niſi propriũ peculium. Attamen argumentum hoc nõ eſt ita multum uehemens, tum ꝙ forſan (licet nullibi legatur) auctoritatem habuit principis, ipſo forſan iure, quod fuit primus ſoluſque parens humani generis. Nam uerſimile non eſt ut aliquo eſſet tempore mundus abſque humano principe.

Dñium cœpit à pricipio orbis.

Dñiorũ diuiſio iure naturę conſtans.

Quid ius gentium.

Adã princeps eo ipſo iure quo & primꝰ parẽs gñ & dñs totius orbis.

cipe,

cipe, qui poſſet malefacta ulciſci, tum etiā ꝙ iure etiam paterno potuit ſuas facultates, quibus ampliſſimis affluebat, diſtribuere filiis. Immo neq. eſſet abſurdum dicere, fuiſſe dominum totius orbis, qñquidem mundus propter hominē factus eſt, & tum ipſe fuit ſolus. Neq. erat mundus tam frequens hominibus, quin poſſet illos ꝑ ſuos miniſtros regere. At uero quātum ad diuiſionem de iure gentiū, nō eſt nobis neceſſe hiſce anguſtiis coerceri. illa enim, quæ tali iure ſtatuuntur, neq. indigent principe, neque ullo reipublicæ conuentu. Hac nanq. ratione ius gentium differt a ciuili, ꝙ. ſ. ratio ipſa ſingulos ſeorſum homines illud docet. Quare ex condicto poterant fratrū ſinguli, ac deinceps nepotes ac pronepotes ſingulos fundos & agros occupare, & peculium augere, ipſa docente ratione, ut res dñorum neſciæ, primo occupanti cederent, ab eiſdemque alii abſtinerent, ut habetur Inſtitu. de iure perſo. § feræ Quod. n. inquit, ante nullius fuit, id naturali ratione occupanti conceditur. Et in hoc quod dicit naturali ratione intelligit ius gentium, id ex principiis naturalibus colligentium. Sic n. legitur Cain vrbem ædificaſſe, & Gen. 10. diſperſam eſſe propaginem Noe ad diuerſas regiones & inſulas orbis. Sic ſtatim c. 11. diſgregatam progeniem Nemrod, & eorum multitudinem, qui cum eo conſpirauerant, ut turrim extruerent. Sic & ſtatim Gene. 13 legitur diuiſio pacto facta inter Abrahā & Loth. Ecce uniuerſa terra corā te eſt: recede a me obſecro: ſi ad ſiniſtram ieris, ego dextrā tenebo: ſi tu dextrā elegeris, ego ad ſiniſtrā pergā. Ex quo fit, nō ſolū diuiſionē in genere, uerū & ꝙ iſtæ nationes hāc regionem poſſideant, & aliæ aliā, eſſe de iure gentium. Cōtra quā Caie. 2. 2 q. 66. art. 2. opinatus eſt. Etenim S Tho. dicit in ſolutione ad primū, ꝙ diuiſio rerū pertinet ad ius poſitiuū, & tñ q. 57. dixerat eſſe de iure gentiū, exiſtimans Caietan. diuerſa eſſe dicta, intulit ꝙ diuiſio in genere eſt de iure gentium; appropriatio tamen in particulari, de iure poſitiuo, hoc eſt ciuili. Attamen S. Thom ius poſitiuum extendit ad omnes ius humanum, ut includat ius gentium. Secundum autem concluſionis membrum, nempe iure poſtmodum ciuili, hoc eſt ſingularium ciuitatū & regnorū multa eſſe adiudicata particularie dominia, clariſſimum eſt. Inde nanq. temporum lapſu reſpublicæ imperium ſuum & regnorum diata in reges tranſtulerunt, ut habetur l. Quod principi placuit ff de conſtit. princip Atq. inde per legem Aggrariam cōes agri diuiſi, & iure diuino poſitiuo (ut ſupra diximus) promiſſa eſt, donataq. Chananæorum regio Iſraelitis, ac Sauli Dauidiq. regnum, & poſt Leuitis decimæ, & nunc eccleſiaſticis Quarta concluſio. Complura manſerunt cōia iure naturæ, quorum dominia ius gentium diſpertiri nequiuit Puta locus, ut ait illic Ariſt nempe ciuitas, itinera &c. Et (ut refertur eodem Inſtitu.) elementa, uidelicet aer, aqua, littora, & portus, piſces, feræ, aues, &c. Iure enim naturali & permiſſione iuris gētium, piſcatio, & uenatio communes ſunt, licet iure poſtea ciuili, forſan non tam æquitate, quam licentia & conſuetudine, plus nimio interdictæ ſint. Quarta conclu.

Quinta concluſio eademque facilis eſt. Tranſlatio dñiorum omni iure fieri pot. Primū enim ſuppoſitis per rerum diuiſionem peculiaribus dominiis, & poſſeſſionibus, iure naturali libertatis quo liber eſt homo, ſuorū dñium in aliū trāſfert. Tum ſpontanea donatione, tum etiam quacunque alia libera commutatione, ſ. uendendo, cambiendo, &c. ut libro proximè præcedenti adnotauimus, & in ſubſequētibus fuſius expendetur. Præterea & hæreditariam ſucceſſionē filiorū in bona paterna iure gentiū arbitror fuiſſe conſtituta. De hoc. n. rō naturalis ſtatim uniuerſitatē gētiū erudiuit, ſ. ut in filiis & ſubſtantia quodammodo patris permaneret, & nomē & bonorum ius. Deinde ius ciuile particularium regionum adhibuit iura primogenituræ, præſcriptionis, & alia, quibus dominia transferuntur. Præterea contra dñi uoluntatem transferuntur dominia in uindictam & ultionem criminum. Priuantur. n. homines ſuis bonis, ob hæreſis impietatē, ob crimen læſæ maieſtatis & ob alia id genus multa. Item cauſſa reſcindendarum litium, ut in præſcriptione. Quinta conclu.

Ad primum argumentum uarii exiſtunt reſpondendi modi. Sunt enim qui Ad primū arg.

axioma illud, Iure naturali omnia ſunt cō munia, non uniuerſaliter, ſed ſtrictim intelligant, ſcilicet aut in neceſſitate extrema, aut inter amicos. Huic aūt ſenſui neque res ipſa neque iuriſconſulti applaudunt. Intelligunt enim illud de generali communitate, quæ poſtea iure gentiū diuiſa fuit, ut patet loco citato apud Iſidorum, & diſt. 9. capite differt. apud Gratianum.

Scotus.

Scotus autem 4. diſt. 15. q. 2. ſcite illud uniuerſaliter recipiens, ait poſt naturam corruptam idem ius naturę derogatum eſſe. At uero, ſalua Doctoris auctoritate, minus hoc rationis cōgruens apparet. Primum, quia naturale ius immobile eſt, ut patet per Iſidor. diſtinct. 6. canō. Non eſt peccatum. S. is itaque. Inde enim colligi præcepta Decalogi eſſe immutabilia, ꝙ ſunt de iure naturæ. Item aut fuit præceptum iuris naturæ quod res in communi poſſiderentur, aut nullum fuit tale. Si prius dederis membrum, tunc uel illud præceptum uniuerſale fuit pro quocunq. ſtatu, & hoc nemo ſanæ mentis fatebitur, nā error eſſet ſic dictare, ut in natura collapſa perſeueraret idem poſſeſſionis modus, aut fuit particulare pro illo ſtatu innocentiæ, & illius nulla eſt facta derogatio, nam ꝙ diuiſio fiat in noſtro ſtatu illi æquitati non derogat, ut perdurante innocētia communis poſſeſſio perduraret. Reſponſio ergo legitima extat apud S Tho. q. 66. art. 2. licet emunctius per diſtinctionem reſpondebitur. Eſt enim in rebus cō ſiderare & dominium & uſum. Et quantū ad dominium, ius naturæ nunquam pręcepto inhibuit rerum diuiſionem, ꝙ per cōtrariam legem fuerit derogatum, ſed eo ſenſu negatiuo dicitur communis poſſeſſio de iure naturæ, quod nunquam lex naturalis eandem præcepit diuiſionem, ſed permiſit hoc uel illo modo poſſideri, quo pacto diuerſis hominū ſtatibus commodius eſſet & expeditius. Quare ius naturale non eſt mutatū, ſed res. Sententia eſt Auguſt. lib. 1. confeſ. quam optimo exemplo clarificat. Eſt inquit, medicinalis regula, uinum eſſe hominibus congruum. hæc autem minime derogatur dum infirmo potus uini interdicitur. ſed mutatio fit in homine, cui perpetua illa regula non congruit. At uero quantum ad uſum, poteſt quodammodo affirmari ius naturæ præcipere omnia eſſe communia in neceſſitate.

Ad ſecū dum argum.

Ad ſecundum argumentum, quod ex dictis Clem. in can. Dilectiſſimis. factum eſt, mirabilis eſt expoſitio glo Ioā. Theuthonici. Ait text. uſum omnium rerū omnibus eſſe debuiſſe communē, ſed per iniquitatem alius dixit hoc eſſe ſuum, alius iſtud. Ait uero glo. per iniquitatem id eſt per conſuetudinem iuris gentium, æquitati naturali contrariam. Profecto ſi ius gētium iniquitas eſſet, neutiquam iuris appellatione cēſeretur. Planus ergo ſenſus eſt, per iniquitatem, id eſſe, quod per originale peccatum, quo diſſoluta libertas cō tineri nō poterat niſi facta rerum diuiſione.

Ad tertium argum.

Ad tertium negatur ꝙ corrupta natura, firmior fuiſſet amoris nexus inter mortales rebus in communi poſſeſſis, ut conclusionum ſerie ſatis liquet. Exiguus. n. monachorum numerus, monaſteriorum clauſtris circunſeptus, poteſt quidem pacifice in communi uiuere, uaſtæ tamen mortalium reſpublicæ, quarum ciues ad res ſæculares tam anhelant auide, nō item. Dictum autem Poetæ, quod duo pronomina, Meum ac Tuum, litium præliorumque ſemina exiſtunt & fomenta, ingenue fatemur, multo tamen oborirentur plura, ſi omnia in communi poſſiderentur. Sancti uero loquuntur de rerum uſu quando proximi pauperes indigent, tunc enim iā dictum eſt, uſum debet eſſe communem, quatenus ad liberandam miſerorum inopiam ſatis fuerit.

QVAESTIO IIII.

DE PECVLIARI QVORVNdam dominio.

ARTICVLVS I.

Vtrum hominum quiſpiam totius ſit orbis dominus.

POST diſputationem de dominio in genere, ſequitur, ut peculiariter de ſingularium quorūdam dominiis diſſeramus. Primum enim de Chriſto Seruatore noſtro arguere pro

parte

parte affirmatiuã poſſemus. Extat.n.Ioan. auctoritas Apoc 9. Qui uidit in ueſtimento & in fœmore ſedentis ſuper equum album, hoc eſt ſuper eius innocentiſſimam eandemq. candidiſſimam humanitatẽ, cuius uirtute ueluti fœmoris, filios progenuit cœleſtis regni hęredes ſcriptũ, Rex regũ, ac Dominus domonantiũ. Mox & de Pontifice Maximo idem ſentiendum apparet, utpote quem idem Redemptor uicarium in terris ſibi ſubſtituit, quia ſua fungeretur poteſtate, Attamen quia in præſentia de Imperatore peculiariter diſputatio inſtituitur, arguitur primo ꝙ nullus ſit legitimus rex. Deus (ut in Eccleſiaſtico citatũ eſt) reliquit hominem in manu cõſilii ſui hoc eſt liberum, quẽ utiq. ab initio conſtituit rerum dñium, nemini aũt ſubiectũ, ergo nemo eſſe legitime poteſt aliorũ princeps Mox arguunt, qui hoc ſequuntur cõmentum, neque ante diluuium, neq poſt aliquo tempore ullius ſit memoria principis uſq. ad Nemrod, qui per tyrannidem & uim, poteſtatem regnãdi obtruſit in orbem, nulla ergo regnandi eſt uia legitima. Quare eos qui Reges Roma. exegerũt, & qui Iulium Cæſarem enecarunt, laudibus Romani Annales efferunt. Accedit, aiunt deinde ꝙ præter Saul & Dauidem, quos Deus creauit reges, atq. Dauidis ſucceſſores, nemo legitur diuino iuſſu aſcitus in regnũ, intruſi ergo ſunt omnes contra ius. Adiungunt deniq. in ſuum patrociniũ peculiariter de Chriſtianis illud Chriſti, Matth. 17. Reges terræ a quibus accipiunt tributum uel cenſum? nam reſpondente Petro, ab alienis, intulit dominus. Ergo liberi ſunt filii. In contrarium autem eſt ad Rom. 13 Paulus. Omnis poteſt is a Domino Deo eſt.

An Xp̃s fuerit totius orbis dñs. In hac quæſtione de tribus eſſet nominatis perſonis diſputãdũ, nempe de Chriſto Redemptore noſtro, deq. eius uicario Pontifice Maximo, ac demum de Imperatore. Enimuero de Chriſto qui rẽ ſuperficie tenus cogitant, inficias ire nõ audent, quin fuerit inquantum homo in temporalibus orbis dominus. Neq. tamẽ alia rõne mouentur, q̃ ꝙ erat Deus. Sic hẽt Ioanne Faber egregius auctor ſuper lege, Cũctos populos. C de ſum. Trin. Et Burgen. additione tertia ſuper cap. 1. Matthæi. Ex quo principio doctores plurimi canonici iuris idem Summo Pontifici tribuunt temporalium dñium ac pleniſſimã poteſtatẽ, addentes inſuper eundem imperatorẽ ab illo imperialẽ ſuſcipere, ac ſubinde reges omnem regalem. Attamen de Chriſto hic non diſputabimus, neq. de eius uicario, eo ꝙ in Commentariis noſtris ſuper Matthæũ ſuis (ut reor) numeris eaſdem qõnes pro exiguitate noſtra abſoluimus, nempe de Chriſto ſuper cap. 1. & de Sũmo Pontifice ſuper uigeſimo. Impræſentiarum autẽ non de ſpiritualibus illis quæſtionibus, quæ Euangelij Commentariis aptius accommodatur, ſed de ſecularibus differendum inſtituimus. Quod ſi iudiciũ noſtrum, quod illic abundantius ac locupletius pateſecimus, ſummatim audire libet, perſuadere ibi contendebamus, utriuſque qõnis, ſ. tam de Chriſto, quam de Papa, negatiuam partem. Primum inquã ſuppoſuimus fidei cõfeſſionẽ. Porro ꝙ Chriſtus inquantum Deus, dñs ſit, non modo terras, & plenitudinis eius, tam in ſpiritualibus, q̃ tpalibus, uerum & cęlorum cęleſtiumq. ſpirituũ, eo iure quo cuncta ex nihilo cõdidit, & in nihilũ redigere pt. Deinde quantũ ad eius humanitatẽ pariter ſcdm eandẽ fidem catholicã agnouimus eundem quatenus hoĩem iure redemptionis unicum fuiſſe regẽ regni cęlorũ, quippe cui incũbebat cuncta, quę ad ſempiternam hæreditatẽ attinent, diſpenſare, adminiſtrare, ac diſponere nempe eccleſiam fundare, ſacramenta inſtituere, magiſtratus eccleſiaſticos creare, leges condere, ac demum omnes iudicare, & cuique pro meritis pręmia æterna ac ſupplicia decernere. Subindeq. reges uniuerſos, ut ſuis legibus pareent, cogere, eorumq. leges, qua parte ſuis aduerſarentur, abrogare, uniuerſa deniq. tpalia, quoties ad ſuũ ſpũalium finẽ opus eſſet, in ſuũ vſum aſſumere. Cæterum quantum ad ſecularem ptãtem contrarium arbitrati ſumus, uidelicet, quatenus hominem, non fuiſſe regem, nõ ꝙ nõ potuit erat quippe Deus, ſed quia neque eam decuit, neq. ſubinde uoluit. Enimuero cum non venerit in mundũ (vt confeſſio habet catholica) niſi tanquã Redemptor, propter nos homines, & propter noſtram ſalutem, nullam huius mundi poteſtatem

Neque Xp̃s neque Papa eſt totius orbis dñs.

Exponitur qũo Xp̃s fuerit rex inquãtũ homo.

ſtatem aſſumpſit, niſi quæ illi negotio deſeruiret, nihil.n. honoris illi, quod Deus erat futilia hæc & lubrica regna accumulabāt, ſed omnia contempſit uilipenſaq. abiecit. Regnum aūt quod illi tribuunt hæreditarium, per Dauidis proſapiā deſcendens illud quidem particulare erat ſuper tribus Iſrael, idq. iā prorſus in Ioachim filio Iechoniæ, ſeu in eius patruo Sedechia ceſſauerat, iuxta uaticinium Hierem. 22. Deinceps namque non in regibus, ſed in ſacerdotibus, & in Machabæis perſiſtit ſceptrū Iuda uſque ad Chriſtum, atq. hac rōne (ut illic meminimus) impleta eſt prophetia Iacob, Non auferetur ſceptrum de Iuda, & dux, &c. (dux inquit, nō rex) donec ueniat qui mittendus eſt. Conſtat præterea, nullam talem poteſtatem uſu exercuiſſet, ut contrarij fatentur, in uanum ergo eam aſſumpſiſſet. Et ideo in Pſal. 2. Ego inquit conſtitutus ſum rex ab eo ſuper Sion montem ſanctum eius, i. ſuper eccleſiam, prædicans præceptū eius, & Matth. 28. Data eſt mihi omnis ptās in cœlo & in terra. Euntes ergo docete oēs gentes. &c. Regnū ergo ius fuit prędicare & docere fidem. Vnde ad Pilatum, ſic non negauit ſe regem, ut tñ fateretur non eſſe regem ueluti reges mundi. Regnū.n. inqt, meū nō eſt de hoc mundo. Docens (ut Eſaias cap. 9. prædixerat) regnū ſuum in ſempiternū duraturū, & ut eſt in Pſal. regnū oīum ſeculorū, nullum ergo habuit caducum ac temporale. Erat nihilominus (ut ait Ioannes) Rex regum, & Dñs dñantium, quia ſpiritualis eius ſcopus fini tēporali oīum regū præeminet, & ideo cunctis poterat ad illū finem uti. Quod ſi ipſe tale regnum non aſſumpſit, citra controuerſiam certiſſimum eſt, neq. illud reliquiſſe uicario ſuo Pontifici Maximo, ſed illā prorſus ptātem qua ipſe functus eſt, illi cōmiſit, nempe ut quoties ad illū finē neceſſarium eſſet, regibus cunctis imperaret, leges eorum corrigeret, uniuerſa denique temporalia uſurparet.

Spūalis & ſecularis diſtinctæ ſunt poteſtates oīno, li-

Sunt nihilo ſecius ſpiritualis ſecularisque poteſtates uſq. adeo diſtinctę, ut ſecularis non deriuetur ab ſpirituali, ſed illa præciſa ratione ab illa dependeat, ita quod ſi ab illa per rebellionē exorbitauerit, poſſit coerceri ne diuinas, & eccleſiaſticas pręuaricetur leges, quod quam proxime declarabitur. Et hæc eſt plana ſententia ipſius Summi Pontificis eodē cap. Solitæ vbi ait ſe illi uecū eē Solem qui ſpiritualium diei præeſt. Imperatorem uero, Lunam quæ pręeſt ſecularium nocti. Quare in ſpiritualibus aſſerit ſe illic ſuperiorem, præcellere autem imperatorem fatetur in temporalibus. Et idem ferme hr̃ 96. diſt. c. in. Duo ſunt. Horum omnium fundamenta, cui placuerit, ubi prædictos cōmētarios noſtros in Matthęum citauimus, fuſe firmiterque corroborata poteſt inſpicere. His ergo nō tam impræſentiarum prætermiſſis, quā alibi pro utili noſtra conſtabilitis, duob. articulis quæſtio hęc abſoluetur. Prior eſt, utrum ciuilis, tam imperialis, ſ. quam Regia poteſtas diuinitus ſit inſtituta? Poſteriori autem explorabimus, utrum imperator uniuerſale dominiū habeat totius orbis? Et quidem quantum ad primū, duę ſunt inter ſe per extrema diuerſę ſibi opiniões, de quibus nō eſt, cur hic late diſputemus. Sunt inquam qui imperatori non ſolū iuriſdictionem orbis tribuunt, uerum & dominium, ac proprietatē bonorum oīum, eumq. adeo appellantes proprietariū dominum. Quin uero Hoſt. in tit. de pręſcr. § quæ aūt. omnes principes facit hoc modo proprietarios. Et afferunt pro ſe uerbū l. bene a Zenone. C. de quadr. præſcr. Omnia ſunt principis. Et aliud in auth. ut de cętero, &c. colla. 5. ubi hr̃, quod imperium poteſt aliquando aliquid accipere uenerabilium domuum dum uoluerit. Eſt tamen inopinabilis opinio. Quare ut bene adnotauit Ioan. Fab. ſuper eadem l. Codicis. cōmunis opinio eſt in contrarium. Et hæc ſit prima hic noſtra concluſio. Neq. imperator neq principum ullus eſt hoc pacto proprietarius. Tu ca.enim eſt, quod ut fertur, illa dominatur tyrannide, ut cunctas ſubditorum ſubſtantias, tanquam ſuas proprias ſic poſſideat, ut pro libito, uniuerſa ſibi, ut putat, poſſit uſurpare. Iure autē naturę, etſi tranſtulit reſpublica in principē poteſtatem ſuam, & imperium, ac iuriſdictionem, non tamen proprias facultates, quibus ideo princeps uti nequit, niſi quādo eidē reipublicę tuendę & adminiſtrandę neceſſe fuerint. Quod autem lex ait, omnia eſſe principis, de his quæ fiſco aut publico ærario obueniunt, intelligi. Alioquī

Quæſtio hęc ſic ſoluitur. (margin: cet hęc que ſub ſit.)

Artic. I.

Prima concluſio.

pręterea

Secūda conc cō tra ſecū dā opi nionem

Secunda præterea Christianorum opinio eſt per concilium illud extremū. Quod principes omnes per tyrannide reſpublicas obtinent, illis ſ. rationibus argutantes, quas a parte negatiua quæſtionis obiecimus. Hic autem non opinio ſed manifeſtarius error eſt totiuſq; reipublicæ peruerſio. Quin uero contraria ueritas ut meridies lucida eſt quā ſecunda his ideo concluſione ſtatuimus: Nempè regiā Imperatoriamq; pŕātem cæterorumq; principū auctoritatē non hoīum eſſe inuentū, ſed Dei ſanctiſſimam ordinationem, aliam tñ a pŕāte ſpūali. Haud.n. per ſe ipſe Chriſtus immediatè inſtituit, cui ſuum caput uicarium ſuum præfecit eidemq; ſub inde uicario pŕātem ſuā contulit perpetuo in eccleſia duraturam. Itaque poteſtas illa neq; facta eſt a republica neq; per rempublicam deriuatam, ſed a ſolo per ſe Chriſto. Poteſtatem autem ciuilem Deus per legem naturalē quæ ſuæ ſempiternæ participatio eſt ordinauit. Hoc aūt ſic patet. Deus per naturam dedit rebus ſingulis facultatē ſe conſeruandi ſuſq; reſiſtendi contrariis, non modo quantum ad incolumitatē temporalis ſalutis, uerum & per eius gratiā quantū ad proſperitatē ſpūalis. Hāc aūt hoīes facultatem cum exequi commodè diſperſi nequirent, adiecit eis inſtinctū gregatim uiuendi, ut adunati alii aliis ſufficient, congregata uero reſpublica neutiquam ſe poterat gubernare, hoſteſque propulſare, malefactorumq; audaciam cohibere, niſi magiſtratus deligeret, quibus ſuam tribueret facultatem, nam alias tota cōgregatio ſine ordine & capite neq; unū corpus repræſentaret, neque ea prouidere poſſet, quę expedirent, ergo eadē rōne doctę diuinitusq; inſtructæ reſpublicæ, aliæ annales Conſules, aliæ alias publicarum adminiſtrationū formas ſibi inſtituerunt. Atq; eodē iure quælibet potuit ac debuit ubi expedire cognoſceret totā ſuā pŕātem & imperiū in vno regē (qui ſecundū Ariſtot. optimus genere ſuo eſt principatus) transferre, ut lege ſæpe citata. Quod principi placuit, ſancitur, penes quem ſumma eſſet rerū. Ecce quemadmodum publica ciuilis poteſtas ordinatio Dei eſt, non quòd reſpublica nō creauerit principes, ſed quod id fecerit diuinitus erudita. Unde illud Sap. 14. Tua pater prouidentia ab initio cuncta gubernat: per leges naturales intelligendum eſt, tam per illas quas rebus irrationalibus ingenuit uniuerſi & ueus, quam per illas, quas indidit hominibus. Et ideo Pau. ad Rom. 13. auctoritatem principum non in rempublicā tm̄, ſed in Deū ipſum refert. Omnis, inquit, anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit. Non eſt.n. pŕās niſi a Deo, quæ autem ſunt, a Deo ordinatæ ſunt, ita que qui poteſtati reſiſtit. Dei ordinationi reſiſtit. Et ad Tit. 3. Admone illos, principibus & poteſtatibus ſubditos eſſe, dicto obedientes. Neq; uero poteſtates tātū Chriſtianorum principum, uerum & quæ ſunt penes infideles, a Domino Deo ſunt, quia fideles naturam non deſtruxit, ſed perfecit. Et per illas poteſtates gubernare pŕit plebes in his quæ ſunt naturalis iuris. Sic enim Dan. 2. legitur. Deum cœli regnū & imperium tradidiſſe Nabuchodonoſor. Sic & Chriſtus ait ad Pilatum. Non hēres pŕātem aduerſū me ullam, niſi tibi datum eſſet deſuper, unde etſi in primordijs Eccleſiæ oīs ferme principes, in fidelitate tenerent, pcepit nihilominus Petrus Chriſtianis 1. Pet. 2. ut ſubiecti eſſent omni humanæ creaturæ pp Dominum, ſiue regi, inquit, quaſi præcellenti, &c. Et infra: Serui ſubditi eſtote in oī timore dñis, non ſolū bonis & modeſtis, ſed et diſcolis. At hinc fit ut lib. 1. queſt. 6. dicebamus, principē poteſtate fungi ſer datum legum, quibus rempublicam coerceat. Fitq; præterea ut non ſolum ſingulis reipublicæ membris ſuperior ſit, uerum & totius collecti in corporis caput, totiq; adeo ſic eminens, ut totam etiam ſimul punire ualeat. Quare neque per rempublicam Rex poteſt regni iure expoliari niſi fuerit in tyrannidem corruptus. Per hęc denum id quod ſupra diximus, clareſcit. uidelicet poteſtatem ciuilem non ſic dependere a ſpirituali, ut ab illa inſtitutum ſuam q; accipiat facultatē, ut ab illa ue poſſit uel amoueri rex, uel cogi, uel corrigi, niſi quando a diuinis legibus, fineque ſpiritu rebellaret. Nam etſi ambæ a Deo procedant: non tamen altera per alteram ſed modis uariis, prior ſcilicet a Deo immediatè, poſterior uero mediātè lege naturæ per ciuilem rempublicam. Atque hoc pacto intelligendum eſt uerbum Authent. de inſtrumen. caut. & fid. col. 6.

Poteſtatem ciuilem lege naturali conſtare optime probatur.

Reſpublica nō pōt regem regno ſpoliare niſi ob tyrānidē.

col. 9. Imperium Deus de cœlo cõſtituit. A quo aliud Authent. quõ oportet epiſcopos, &c. ubi legitur ſacerdotium & imperiũ dona eſſe Dei, à ſuperna collata clementia. Hæc ergo non aduerterunt, qui animi tẽporalem ciuilem ab ſpirituali .ſ. à Sũmo Pontifice facultatem ſuã mendicare. Quorum eſt Bar. ſup Extrauag in. Ad reprim ndũ.

Argumenta ergo in contrarium nullo ſunt pondere, nam etſi homines naturaliter liberi creati fuerunt eiuſdem tamen naturę inſtinctu, ſeu ciuilia ãĩalia, quo ſe pro naturali appetitu cõſeruent. Reges ac Principes ſibi pficiunt quibus ob emperantes, tutius fœliciusq; uiuent. Et quãuis in Biblijs ante Diluuium nullus legatur princeps, eſt tamẽ uero proximũ, illos Patriarchas illic recenſitos, monarchas extitiſſe, vt lib. 15. de Ciuit. Dei, ait de Cain Aug. qui ciuitatẽ condidit, uel gentes illas Ariſtocratiã aliamve gubernationẽ habuiſſe. Quod aũt de Nemrod ſubijcitur, fatemur & a tyrannis inuaſas reſpublicas. Nam etſi poteſtas principtũ ordinatio Dei ſit uſurpatio tamẽ earũ quãdo uiolato iure fit nõ eſt a Deo pcipiente, ſed tamẽ id in punitionẽ ſubditorũ permittente, de quibus per Oſeã ca. 4. ait Deus, regnauerunt, & nõ ex me principes extiterunt, & non cognoui, & Iob. 34. Qui regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi. Et Prouer. 28. Propter peccata terræ multi principes eius. Quemadmodum & poteſtatis vſus quãdo legitimè fit inſpiramẽ Dei eſt. De hoc .n. uſu peculiariter illud intelligitur Prouer. 8. Per me Reges regnãt, & legum conditores iuſta decernunt, nam de alijs (quod lib. 1. citauimus) lamentatur Iſaias ca. 10. vbi ait, Væ qui cõdunt leges iniquas: quæ re uera Deo nõ auctore, ſed permiſſore inſtituũtur. Ad aliud de Saule & Dauide conceditur, q etſi illos tantũ diuino iure poſitiuo Deus inſtituerit, ordinauit tamen iure naturę, ut alij a republica eligerentur. Quod autem de Chriſto aſſerũt, qui aſſerunt filios eſſe liberos neuti quam ſic audiri poteſt, ut Chriſtianos omnes principum poteſtate liberauerit, quandoquidem eius Apoſtoli nos admonitos curauerint, ut eiſdem obſequeremur, ſed id peculiariter ſacerdotibus competit. Quod ad præſens nihil attinet negotium.

Ante diluuium fuit e iã aliquali principatus.

ARTICVLVS II.

Vtrum imperator ſit dominus orbis.

POſtquam fundamẽta Reipublicæ ciuilis perfunctorie iecimus ſequitur ut hoc art. ſecundo ad id quod de imperatore propoſuimus deſcendamus, an .ſ. ſit dñs totius orbis. Et arguitur a parte affirmatiua. In primis (ut extra de maiorit. & obed. ca. ſolitæ habetur) Summus Pontifex & Imperator duo ſunt in orbe luminaria magna. Summus aũt Pontifex unus eſt totius orbis in ſpiritualibus, quia decuit uniuerſæ corporis Eccleſiæ unũ eſſe caput, ergo eadẽ fuit ratione congruens, ut in temporalib. eſſet unũ caput quod nequit aliud fingi, quam Imperator. Accedit huc tam ius canonicũ, quam ciuile, eſt. n. tex. Hiero 7. 1. cano In apibus ubi ait, q ſicut in apib. unus eſt princeps, & inter grues dux una ſic imperator unus. Et C. de bonis quæ libe. &c. l. cum multa, imperialis fortuna oẽs ſupereminet alias. Et ad leg. Rodiam de iactu. l. deprecatio, ait Antonius. Ego mundi dñs. & Extrauag. Ad reprimendum quõ in læſæ maieſt. &c. ait Henricus Cæſar. In tranquilitate Romani Imperij totius orbis regularitatem requieſcere. In cõtrarium autem facit lex, Cunctos populos C. de ſum. Trin. & fide cath. ubi Iuſtinianus ait, Cunctos populos, quos clementiæ noſtræ regit Imperium quibus uerbis limites Imperio ſuo circumſcribit.

De hac quæſtione bipartiti ſunt utriuſque iuris doctores. Nã Hoſtien. & Ioan. Andr. & (ut fertur) Itali opinionem ſuſtinent, q ſit uniuerſalis orbis dominus. Et peculiariter Bal. ſuper lege citata, cunctos populos. Et Barto l. Hoſtes. ff. de cap. & poſtli. reuer. Vbi addit, forſan q negauerit hæreſim incurrere, eo q Luc. 2. legitur edictum à Cæſare Auguſto exiiſſe ut deſcriberetur uniuerſus orbis. Et in fine tract. ſuper Extrauagant. Ad reprimendũ idem reperit uelut de fide. At uero Faber ſuper eandem, l. Codicis & ultramontani contrariam tuentur ſententiam. Veruntamen quia de re hac ſola legum citatione controuerſantur quæ tam. h bol loquuntur uerbis, opus eſt rationibus earum mentem eruere.

Eſt ergo huius articuli concluſio, licet

impe-

imperatoria maieſtas donum inſtitutioq. Dei ſit, tamen ꝙ totius orbis imperio fulgeat nulla ſit ratione credibile. Prius mēbrū ſatis ſupra cōfirmatum eſt, poſterius ergo cōmonſtrare reſtat. Et ne verbi ſignificatio ancipites nos teneat orbem appellamus, totum terrarum aquarumq. globū & ambitum, nam orbem Romam appellabāt illam terræ portionem ſibi cognitā, quam ſuo imperio ſubiugauerant; de quo alia eſt qō, ſed in ſenſu, quē uerba faciunt, ꝓbatur cōcluſio. Et loquimur (vt ſupra diximus) de dn̄io iuriſdictionis, nam de rerū proprietate iam id priore concluſione ſuperioris articuli negatum eſt. Igiť quamuis neganti hanc imperij infinitatē, opinionem ſuam probare non incumbat, ſed qui aſſeruerit, prouinciam ſubeat tale ius demonſtrandi, nihilominus pro aſſerta concluſione arguiť. Si imperator eſſet Vniuerſi dn̄s, aut id ſibi iure diuino competeret, aut naturali, aut humano, gentiū videlicet aut ciuili. nullo autem iſtorum, ergo, &c. Primum, quo de iure diuino poſitiuo vt a naturali diſtinguiť, arguamus, Sauli quidem, Dauidiq. & eius proſapiæ ſacra referunt oracula conceſſa fuiſſe regna, quippe quos Deus ipſe ore ſuo inſtituit, præterea nemini. Ius aūt naturæ nude cōſideratū nullum mortalium cęteris dominio prætulit. Oēs. n. naſcuntur liberi, vt iam monſtratum eſt. Confirmatur autē hæc veritas. Si vagi homines diſperſique viuerēt, nullus eſſet cæterorum dominus, dum ergo in vrbes & oppida ſeſe receperunt, nullus iure naturæ erat reliquis ſuperior legali dominio, quo reliquos poſſet legib. cogere, ſed tantū naturali, quo ingenio præſtantes rudibus dominantur, qui (vt dictum eſt) vi non vigent coerciua, ergo ſi aliquis eſt dominus orbis, is creatus eſt auctoritate & cōceſſu reipublicę, quo pacto dictum eſt diuinitus eſſe ordinatā poteſtatem ciuilem. Quod aūt hoc modo nō fuerit creatus, probatur. Ad hoc, ꝙ aliqua reſpublica Regem ſibi vel imperatorem inſtituit, in quem ſuā trāſferat poteſtatē, requiritur publicus eius cōuentus, vt ſaltem maior pars in talem conſentiat electionem. Vniuerſus aūt terrarum ambitus nunquam talem fecit conuentum, nec vero pars decima; ſi mentis oculis Antipodas cunctasq. nationes in gyrum luſtraueris, ergo nunquam vnus extitit dominus orbis. Neq. Romanorum Cęſarum nomē & fama vſq. ad Antipodas & Inſulares a nobis repertos vnquam penetrauit. Secūdo arguiť. Dato vniuerſas mūdi nationes vel in vnum locum conuenire poſſent, vel per literas cōuenire, vt vnū eligerent Monarcham, id tamē minime iure naturæ expediebat. Ariſt. nanq. Polit. 7. c. 4. docuit rempublicam non eſſe meliorem eo ꝙ maior, ſed tantā debere ſub vno principe agere, quantā ipſe ꝑ ſe vel per ſuos poſſet cōmode adminiſtrare. Veluti nauis neque iuſto minus nauigationi apta eſt, nec ſi duorum eſſet ſtadiorū, poſſet commode gubernari. Et Aug lib. 4. de Ciuit. Dei, c. 15. Iniquitas, inqt, ampliora fecit regna. Et perdomitis gentibus dilatare regnum, malis videtur fœlicitas, bonis neceſſitas, nēpe ꝙ hoſtium iniqtas cogit, vt bello ſupprimanť, noſtroq. adhibeanť imperio. Hæc ferme ille. Eſt n. Rex aīa regni, vnde ſicut auctore 2. de Anima, eodē Philoſopho, non pōt quęuis aīa quantumcunq. aīare viuificareq. corpus, ſed quorumcunq. natura conſtantiū pręfinita eſt methodus & menſura, quia neq. formica ad hoīs proceritatem augeri poteſt, neq. homo ad illam, quę eſt elephantis, ſic neque princeps calore ſuo totam pōt rēpublicam nationib. ac regionibus vaſtiſſime diſperſam fouere, vt valeat, quæ quaque prouincia fiunt, noſſe, emendare, corrigereq. ac diſponere, vnus namq. non poteſt vndecunq. orbis nuntios breui tempore ſuſcipere, neq. quocunq. gentium prætores ſuos, miniſtroſq. alios dimittere, & q̄ vbiq. fiunt, caſtigare, immo neq. eius metus ad tā vaſta locorum ſpacia poteſt pertingere. Igitur cum poteſtas ſit propter vſum, ſi vſus ampliſſimæ huius poteſtatis non eſt poſſibilis, fit, ut uana fuerit talis inſtitutio, Deus autem & natura nihil faciunt fruſtra. Sed ſit qui contra hoc inſurgat. Chriſtus prudentiſſime inſtituit uniuerſalem vicarium in mundo, vt in primo argō diximus, cur ergo non potuit per vnum idem mundus in temporalibus gubernari, ſicut in ſpūalibus? Reſpōdeť multo eſſe rōnem diſparem. Nā Chriſtus fuit vniuerſalis Redemptor, ac ſubinde Rex unicus

Sentētia auctoris

Ariſtot. Pīīceps in costā tū rectè imperat quos cōmodè adminiſtrare poteſt.

Notāda differen

[…]ria inter principatũ Eccleſię & Ciuilem.

unicus Regni cœlorũ toto orbe diffuſi, q̃ ſua infinita uirtute cuncta diſponit. Et ideo poteſt per unum uicariũ totum regere orbem, eo uel maxime, quod ſub illo Romano inſtituit ordinarios Patriarchas, Archiepiſcopos aliosq; Antiſtites, ac ſacerdotes, q̃ afflatu Spiritus ſancti ſpũalia adminiſtrarent, de quibus rebus non eſt neceſſe tã crebro in uniuerſale Concilium omnes coire, ſed ſatis eſt eius ſanctiones quocunq; dimitti. Reges aũt qui à ſuis regnis poteſtatem recipiunt, non eſt cur ab uno oẽs dependeant in toto orbe. Tertio arguitur. Si unus eſt orbis uniuerſalis in tẽporalib. monarcha, uel hoc introductum fuit iure naturæ ante Chriſtianiſmũ, uel iure Euangelico. Non primum, quia ante natum Chriſtum uiguerunt tres illæ monarchiæ. ſ. Chaldæorum, Perſarum & Græcorum, quibus ſeculo propemodum Chriſti ſucceſſit quarta Romanorum, has quippe in ſpiritu inſpexerat Daniel, ut legitur c. 2. ſuæ prophetiæ. Nulla autẽ illarum fuit totius orbis dña, ſed nationum, quæ certis erant limitibus circunſeptæ. Chriſtus aũt in Euãgelio de ciuilibus monarchis nihil diſpoſuit, aut mutauit, quare neq; Papæ hoc commiſit, niſi rõne prædicta, in quantum ſpiritualiũ finis id exigeret. Quantum ergo mihi ſummo ualidum argu ex ca. per uenerabilem qui filii ſint legi. Vbi Innocentius iij. fatetur, Regem ſuperiorẽ in temporalibus minime recognoſcere. quod licet gl. id de facto intelligat, non aũt de iure, profecto non probat, quia caput quod citat, in apicibus id non concludit, ut confeſtim patebit. Et quamuis interpretes uerbũ peculiariter intelligant de Rege Franciæ, textus tñ hunc non patitur limitem, nam abſolute de rege loqui quatenus rex eſt. Haud quidem negauerim Imperatorẽ Chriſtianis regibus eſſe ſuperiorem. Eſt. n. fidei protector ac propugnator, per Pontificem ad hoc coronatus, & ideo in cauſſis fidei, tam ad inimicos crucis arcendos & abigẽdos, quam ad reſtringenda ſchiſmata, poteſt Chriſtianos reges conuocare. Quod autem in ordinariis cauſſis, ad illum fiat prouocatio, non eſt in uſu, niſi in ciuitatibus, nationibusque ac prouinciis imperialibus. Exiſtit autem argumentum, quod cæteris urgentius cenſetur contra hanc (quam arbi-

Nemo ſuperior rege in tẽpalib. Quõ imperator ſit Chriſtianis regib. ſuperior.

tror) ueritatem, idq; ſumitur ex Auguſtino, libr. 5. de Ciuitate Dei cap. 12. & 15. Vnde multi exiſtimarunt de iure diuino imperatorem eſſe mundi dñm. Ait. n. quod cum diu fuiſſent regna Orientis illuſtria, uoluit Deus & Occidentale fieri, quod tempore eſſet poſterius, ſed imperii latitudine, & magnitudine illuſtrius, idque Romanis conſuluit, qui pro ſuo modo boni erant. Deus ergo illis dedit imperium (ut etiam Opuſcu. de regimin. princip. li. 3. ait S. Tho.) ob ſuas ſ. morales uirtutes, quanquam illi bon. promeruiſſent fœlicitatem æternam, potiſſimũ propter amorem patriæ, zelumq; iuſtitiæ, ac ciuilem beneuolentiam. Accedit aũt, ueluti huius ſniæ robur, q̃ neque Syluest. Chriſtianiſſimo Conſtantino, neq; Theodoſio Ambr. ſcrupulum iniecerint ullum, ut imperium abdicaſſent. Ad hoc aũt non uno reſpondetur modo. In primis ſæpe adnotaui, q̃ fuerint Auguſt. hoc loco ſiniſtre uulgo intellectus, haud. n. aſſerere cogitauit, q̃ Deus quaſi præmium ſuarum uirtutum imperium Romanis adiudicauerit. Ex profeſſo nanq; ambobus capitulis citatis monſtrare contendit, quidquid illi faciebant, intuitu mundanæ gloriæ, ſuique nominis ampliandi geſſiſſe, quare aut neminẽ aut unum aut alterũ cenſet fuiſſe uere ſtudioſum pro eo q̃ appetitus ille peccatũ erat, ſaltẽ ueniale. Quapropter licet Catonis, inquit, uirtus propinquior eſſet ueræ uirtuti, q̃ uirtus Cæſaris, neutra tñ fuit propriè uirtus, ob peccatum aũt Deus nullũ rependat præmium. Sed ait Deum illud iuſto iudicio permiſiſſe, eo modo quo ait Chriſtus, eos qui iuſtitiam ſuam faciũt coram hominibus, recepiſſe mercedem ſuã, nempe ab hominibus ipſo permittente ac rebus naturali curſu diſponente. Vnde poſt uerba citata in calce cap. 12. ait. Qui pro uno illo uitio, id eſt amore laudis pecuniæ cupiditatem & alia multa uitia cõprimebant, conceſſit illis Deus illud imperiũ. Si ergo pro uitio, non aliter intelligitur conceſſiſſe q̃ permittendo. Deniq; ad idem propoſitũ cap. 15 ſic concludit. Nõ eſt quod de ſummi & ueri Dei iuſtitia conquerantur, quia perceperunt mercedem ſuam. ad Euangelium nimirum alludens, de his qui ob uanam gloriam operantur.

Vnde dicãt q. d. imperatorem eẽ mũdi dñm iuř diuino. Romanorum dotes.

Haud

Haud ergo eos Deus fecit dños, ut Saulē aut Dauidem reges, ſed uel iure belli, uel per ſuam tyrannidem id permittente. Præterea, quamuis praue ſuper hoc intelligeretur Auguſt. ac ſi uellet Deum tanquam legitimarum ui tutum mercedem contuliſſe Romanis imperiū, non de alio loquebatur imperio, q̃ de illo quod antea fuerat Oriētale, in Caldæis, & Perſis, & Græcis illud aūt nunquam fuit uniuerſale totius orbis, ſed regionum quarūdam. Et iō ſubdit Romanorum imperium fuiſſe extentius, non tñ totius globi. Scio Bart. tracta illo citato ſupra, extra. cap. 5. ad reprimendum contrariā tenere ſui m t. regem Nabuchodonoſor, regē fuiſſe uniuerſalē orbis, citans illud Daniel. 2. Tu rex regum es. Deus cœli regnum, & fortitudinem & imperium, & gloriam dedit tibi. Illud aūt hoc tantum ſignificat, ꝙ erat regum tunc cognitorum maximus, ut ait Nicolaus, haud tñ quod dominiū, & imperiū in totum haberet mundum. Profecto ſi fundamentum imperij Chriſtiani firmius non eſſet, q̃ quod Oriētales ſubindeq. Romani vſurparunt in orbe, exilius eſſet & infirmius, q̃ ut tutas reddere poſſet imperatorum conſcientias. Ambigere nanq. nemo poteſt quin ius potiſſimum habuerint in armis, atq. adeo potentatū potius, quam iure peregrinas gentes ſuppeditauerunt. Nam etſi aliquæ nationes legantur ob fœdera rupta, bello ab ipſis laceſſitæ, fuerant tñ fœdera illa extorta, quæ frangere nefas non erat. Quid n. iuris habebant in remotiſſimas gētes? & ut alias mittamus, in terram Iſrael.? quā Deus illis promiſerat & cōceſſerat, & quibus lege prohibuerat (ut legitur Deut. 17.) ne regem facerent alienigenam. Neque uero Chriſti uerbum, Quod eſt Cæſaris, date Cæſari, in contrarium ullo aculeo pugnat, illic n. non approbauit Cæſaris dominatum, ſed eximere ſe uolens ab illo iudicio, ius tantum naturæ retulit. Si quid Cæſari debetis, ſoluite, ſed in primis Deo, quod illi debitum eſt. Sed hoc eſt quod multi non animaduertūt, nempè ꝙ cū ob peccata forſan illarū nationū permiſiſſet eas Deus ſub iugum Romanorū uenire, inferant iure ipſos illas ſubegiſſe, cū re uera nulla ſit conſequētiæ uis. Tradidit. n. Deus ſæpe Iſraeliticum populum in manus Philiſtinorū, & Chaldæorum, & tñ error eſſet apertiſſimus affirmare ius factum fuiſſe illis de bellandi illum populum & in captiuitatē redigendi. Ad hæc, Iulius Cæſar priuata auctoritate rempublicē peruaſit, ac ſubinde per iniuriam eius obtinuit dominatū, de quo ſupplicium capitis pertulit. Ius ergo legitimum Chriſtiani imperij, hoc eſt quod uel in Auguſtū, ut fertur, uel Chriſtianos poſt ſucceſſores, ut in Cōſtantinū reſpub. conſenſit, cuius cōſenſu legitimus eſt Chriſtianorum imperator. Hic ergo prius a Græcis eligebatur, poſtea uero anno Domini DCCVI. pontificia auctoritate translata eſt electio ad Germanos, ut ad perpetuam memoriam ſcriptum eſt, ca. ven. uenerabilem. de electio. Igitur ut rē ſummatim concludamus, iure optimo eſt vnus Chriſtianorum imperator, fœliciſſ. & inuictiſſ. Quod tamen totius ſit orbis dominus, neq. ratio neq. ius patrocinaī, nā pars quę conſenſit, perexigua erat reſpectu totius orbis. Quare iure reclamāte naturæ non potuit illa Antipodibus reliquiſque regionibus imperatorem præficere. Papa uero, quia ut articu. proxi. dicebamus auctoritate Chriſti non eſt rex in temporalibus, niſi quatenus ad finem ſpiritualem ſunt neceſſaria nuſquam legitur tale imperium ampliaſſe.

Ad argumenta in contrariū, ut doctoribus reſpōdere incipiamus, re uera Bal. (ſi q̃ dicta ſūt reſpexeris) ne qdquā conatus eſt contrariam ſniam in iure naturæ fundare, neq. uero mirū hoc eſt, cū ad iuris prudentes non attineat ius naturæ perpēdere. Sed multo (ut cū bona uenia dixerim) abſurdius Bar, ad ius Euangelicū ſupra ſuam facultatē greſſum fecit, ubi hæreſim cenſuit negare, ꝑ uerbum Lucæ, imperatorem eſſe dominum orbis. Euangeliſta nanq. hanc tantū hiſtoriā nude retulit quod exierit edictum a Cæſare Auguſto ut deſcriberetur uniuerſus orbis, nullatenus tñ affirmat edictū illud legitimo iure ꝓdiſſe. Perinde eſt ſi inferas. Regius Pſaltes affirmauit, Dixit inſipiēs in corde ſuo. nō eſt Deus, ergo affirmauit, non eſſe Deum. Quinimo ſi myſterium mediteris, apertius vī Euangeliſta edictū illud condēnaſſe. Apparet nanq. ſpumoſam illam Au

Ius īperatorum antiquorū potiſſimū in armis fuit.

Chrs nō ꝓbauit dñatum in Iudęos.

Iulius Cæſar ꝑ iniuriā dominatus eſt.

Ius Xpiani impe rij.

Imperatoris electio a Græcis i Germanos trāſfertur.

Ad argumenta.

guſti inſolentiam in hoc retuliſſe, admoneret, nõ ipſum (ut ſe iactabat) ſed illũ q naſcebatur, eſſe orbis dñũ, quippe quem, & legibus uniuerſum obligauit, & in iudicium eſt demũ cõuocatus. Præterea, nec que illic noie uniuerſi orbis intelligitur totus globus. Haud.n.tam fuiſſet Auguſt. mentis inops, ut iuberet deſcribi Antipodes atq. alias tot miliaribus a ſe diſtantes ſibiq. inauditas nationes, ſed uocabat uniuerſum orbem, uniuerſam ditionem ſuã, quæ latiſſime petebat. Quo idiomate & nos Inſulas & Continentem uaſtiſſimis ſpatiis iacentem, Nouum orbem, Nouũq. mundũ appellamus. Sic n.frequenti erat Latinis in uſu appellitare orbem, orbis portionem. Vt Lucanus in tertio,

Ignotum uobis, Arabes, ueniſtis in orbem,

Peius aũt in ſupradicta extrauag. idẽ Bar. ad reprimendum impingit in Paulum Ait .n. Apoſtolus Rom. 13. nihil aliud quam, Oĩs anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit. Refert uero ipſe eos, qui Romano Imperio non obtẽperant, diuina pcepta demoliri, utpote quibus iubet. Oĩs anima Romanorum principi ſit ſubiecta. Paulus.n.nõ loquebat de Romano principe, ſed in genere de omnibus poteſtatibus, vt ſuis ſinguli præfectis obtemperarent. Adiectio ergo illa, præuaricatio fuit ſacræ ſcripturę. Ad illud aũt in fronte qõnis citatũ, cap. ſolitæ iam ſatis reſponſum eſt. Vbi explicuimus, qũo poteſtas ſpiritualis, ac ciuilis duo ſunt luminaria. Sol tñ totius orbis immediate à Chriſto oriens diuino iure poſitiuo. Luna uero ab eodẽ Deo mediante iure naturæ per rempublicam dimanans, quæ tñ non potuit unum eligere totius orbis, ſed Chriſtianiſmi. Illud autem Hieronymi can. in apibus hoc tantum docet, quod ſit unus Imperator unius reipublicæ, haud tamen affirmat uniuerſum orbem ſub uno Imperatore degere in temporalibus, ſed quod in toto Chriſtianiſmo eſt unus, ad quem etiam Imperia Turcarum, & Sarracenorum regna, quæ Chriſtiani iuris fuerit, attinent. Quia neque inter apes unicus eſt dux omnium, quæ ſunt in orbe, ſed cuiuslibet aluearis unus. Quod autem ex l. cum multa. citatur Imperialem fortunam cæteris antecellere, id fatemur ingenue, quia eſt omnium præſtantiſſima, haud tñ inde fit, cunctis totius orbis unicũ dominari. Eſt .n. regalis dignitas excellentior Ducatibus, ac Marchionatibus omnibus, non tñ Rex unicus cunctis præ eſt ducibus orbis, ſed illis qui in regno ſuo uitã uiuunt. Verbum aũt Antonini in l. deprecatio. negari non põt arrogantiam redolere, quis n.citra talem notam dicere potuit. Ego mundi dominus? uni nanq. Deo eſt illud proprium. Et tõ illius aſſertio nullã facit fidẽ. Modeſtius nanq. longe ait in contrarium citatus Iuſtinianus. Cũctos populos quos clementiæ noſtræ regit imperiũ, quia q d quid gloſſematum comminiſcantur interpretes, ſyncerus tñ ſenſus eſt, q uoluerit ſuum Imperium nõ ſolum de iure, ſed de facto limitibus circũſcribere. Et l. In noĩe Domini. C. de offi. præf. præ. Afri terminos quoq. nominat regionum ſuarũ. Et inſti qui. mod. ius patriæ p. ſolu. §. ſi ab hoſtibus ponitur limen imperij, vnde deriuat nomẽ poſtliminiũ. & l. Mercatores. C. de commer. diſtinguit inter ſuos & regis Perſarum ſubiectos. Et clement. Paſtoralis de ſententia & re iud. ubi Papa pſcribere terminos imperij. Illi ergo q reſpondent quoſdam aut pręſcriptione aut priuilegio eſſe exemptos, deberẽt prius fundere uniuerſale eius dominiũ in totũ orbẽ, ut inde inferrent quotquot mõ extra imperiũ agunt, particulari iure eſſe exẽptos. Super alia uero lege citati in Extrauagã. Ad reprimẽdũ, multa Bart. cõminiſcitur, Imperatorẽ affirmans eſſe uniuerſalẽ Orbis dominũ, atq. hoc per Põtificis ſummi inſtitutionem, quod profecto neq. unq̃ ullus Cæſarum admiſit neq. docet ratio, nam ut ſupra dictum eſt, per electionẽ ciuilis reipub. deſcẽdit ciuilis poteſtas Sed eodem mõ intelligendus eſt hic totus orbis, quo ſupra dictum eſt, ſcilicet amplitudo portionis illius mundi tunc notæ, quæ Romano imperio patebat. Vel forte uult dicere Cæſar, quod per regularitatem imperij Romani non ſolum eius ſubditi in tranquillitate erant, uerum & extranei reges metu eius deterriti conquieſcebant. Haud enim oculate inſpexit Bart. quemadmodum ciuilis poteſtas per ius naturæ, perque ideo reipublicæ conſtitutionum a Deo deſcenderit, atq adeo neque

neque ante aduentum Chriſti vnum fuiſſe totius orbi monarcham, neque uero eundem Senatorem noſtrum ius gentiū hac parte demutaſſe. Depoſcere hic ſeries uidebatur, ut de ſingulari dominio, quod Catholici Reges erga infideles illos occidentales a quinquaginta hic annis inuentos habent, quæſtio adhiberetur. fuiſſet tamen nimis longa quam ideo in libello de ratione promulgandi Euangelium, quem paratum habemus, diſputandam repoſuimus.

QVAESTIO V.

DE TRANSLATIONE dominiorum.

ARTICVLVS I.

Vtrum ſua quiſque uoluntate naturali iure ualeat rei ſuæ dominium in alterum transferre.

QVAESTIO hæc demum poſtrema de dñiorū translatione, ad materiam iam reſtitutionis proximè appropinquat. Obligatio nāque reſtituendi ex ratione & modo quo translatum fuerit dominiū, dependet. Quæritur ergo primo, utrū ſua quiſque voluntate naturali iure rei ſuæ dominium valeat in alterum transferre? Et

Primū argum. arguitur a parte negatiua primo: Si pro ſua quiſque voluntate tranſmittere poſſet dominium, ſequeretur actu quoq. ſolo mentis interno id poſſe, quia mentalis conceptus uera loquutio eſt, cuius uoces ſecundum Ariſto. 1. De interpretatione, ſunt ſigna, qua utique ratione uotum Deo mente factū ualidum eſt. Si ergo voce quiſq. donare poteſt, fit ut & mente poſſit, conſequēs tamen uidetur falſum, nam matrimonialis conſenſus per quem utergue coniugum alter ſe tradit, niſi voce extra, aut nutibus explicetur, minimè ſolidus eſt. Secū

Arg. 2. do: Si id unicuilibet ius naturale indulgeret, ut ſuæ eſſet arbiter uoluntatis in rerū ſuarum dñijs transferendis, ſequeretur eiuſmodi uoluntatem neutiquam ciuili lege poſſe cohiberi, nam humanæ leges, ut lib. 1. & 3. monſtratum eſt, nullum obtinent contra ius naturæ uigorem, conſequens autem creberrimus uniuſcuiuſque bene inſtitutæ reipublicæ ſtatus oſtendit eſſe falſum. Prohibentur nanque minores ætate viginti quinque annorum ſua alienare bona, vt patet ff eod. tit. l. j. Item legibus quorundam regnorum particularibus ſic ſunt maioratuum iura inſtituta, vt eorum poſſeſſores nequeant vinculata bona diſpendere. Item neque eccleſiæ bona alienare pro libito poteſt, aut prælatus, aut Capitulum, niſi de certis cauſſis, certiſque præſcriptis modis, ut patet ex decreto Leonis 12. q. 2. cano. ſine exceptione. & toto titu. de rebus Eccleſ. non

Arg. 3. alien. Tertio, Si vnuſquilibet poſſet ſuo arbitrio rem ſuā alienare ſequeretur eundem perinde poſſe pretij mercediſque dominium pro re turpi in alterum traducere. Cōſequens tñ eſt falſum. Nā qui corrumpendo iudici aut aſſaſſino, ut hoīem occidat, aut per vſuram, aut per ſimonias quidquam confert, ēt ſi ultro id faciat, dñium non transfert, ut iura ſanctè decernunt, ergo ius naturæ non eſt, vt quiſq; poſſit liberè ſua donare. Neq; verò deſunt qui idem de meretrice ſentiant, quæ merito ſui corporis nullius pōt mercedis dñium recipe-

Arg. 4. re. Quarto arguitur, Iura nonnulla particularia in Hiſpania atq; in alijs quibuſpiam regnis animum cohibent parentum ac pͤcipue ſacerdotum, ne ſpurijs ſuis filiis qd quam ſuorum bonorum impertiantur, & tamen ſi ius naturale libertati cuiuſcunq. concederet ſuam diſtrahere ſubſtantiam, leges illæ nulla ſe æquitate protegerent, ergo libera alienatio nō eſt iuris naturæ, In contrarium eſt iuris auctoritas, Inſtit. de rerum diuiſ. §. Per traditionem. & ff. de acquir. rerum dominio. l. qua ratione. § literæ. qua habetur nihil eſſe tam conueniens naturali æquitati, quam voluntatem domini volentis rem ſuam in alium transferre, ratam haberi.

Quæſtio, ut dicebamus, per q̃ neceſſaria eſt cognitu ad materiā non modo reſtitutionis, uerum & totius iuſtitiæ commutatiuæ. Ad cuius intellectum primū oīum noſſe operæpretiū eſt, duobus tantū modis poſſe transferri dñium, nempè aut domini voluntate, aut lege. Dico duobus

tantum

tantum, nam loquor non de acquiſitione quacunq; dñiorũ, ſed peculiariter de tranſlatione. Dñium nanq; nõ ſolum per tranſlationem ab vno in alterũ tranſit, ſed iure quoque gentium per diuiſionem atq; per inuẽtionẽ, ut titulis mõ citatis. ff. & inſti. patet. Enimuero res quæ primo occupanti conceduntur, non acquiruntur per tranſlationẽ. Quapp nullam hic mentionem facturi ſumus de rebus inuentis, in cuius ueni. t dñium ſed uſq; ad quintũ librum, ſub titulo de furto, id nobis eſt differẽdũ. Translatio ergo dñij, eſt tranſmiſſio rei ab eo q prius legitimè poſſidebat in alterũ, qui perinde incipit eſſe dñs. Hæc ergo nõ fit niſi aut voluntate legitimi dñi, aut lege in ipſum poteſtatem habentis. Secundo notandũ, q lex non ſolũm diuina, verum & humana duplicẽ vim habet in translationem dominiorum. Poteſt.n. translationem impedire tam cohibendo domini voluntatẽ, ne det, q adimendo alteri facultatẽ, ne recipiat. Et ſcđo p̃ õ translationẽ facere inuito dño, tã in pœnam criminis, quam in ſubſidium tuẽdæ reipublicæ. De his itaq; tribus membris dicendũ eſt qõne præſenti uidelicet de voluntaria tranſlatione deque legali impedimento, ac de translatione itidẽ legali. His ergo præhabitis duabus cõcluſionibus ad qõnem rñdetur. Prior Vnuſquiſq; mortaliũ ius hẽt naturale donandi & quomodocunq; alienandi res, quam vere ac legitime dñs eſt. Concluſio hęc ex ſuperioribus elicitur. Diximus nanq; fundamentum dñij rerum naturale ac diuinũ eſſe humanam rõnem ac libertatem. Enimuero q̃a Deus hoĩem ad ſui imaginem condit, hoc eſt, rõnalem ac liberũ, per quam rationem & voluntatem dominiũ habet ſuarum actionum, inde factus eſt rerum dominus, ſecũdum illud Geneſ. 1. Faciamus hominem, ad imaginem & ſimilitudinem noſtrã, vt præſit piſcibus maris &c. Qua vtique de cauſſa ſoli homini demonſtrauimus inter ſublunares creaturas competere, ut ſit rei alicuius dominus. Si ergo per voluntatem conſtituitur dominus, per eandem poteſt dominium ab ſe quodcunque abdicare. Secundo id probatur Res vniuerſæ propter hominem conditæ ſunt, atque adeo illis quas ipſe poſſidet, ad libitum põt vti. Quin vero, vt in definitione dñij ſupra poſita uidere eſt, nihil aliud eſt dominium rei, q̃ facultas & ius eadẽ vti, quocunq; vſu lege permiſſo, puta donandi, vẽdendi, conſumendi, & quõcunq; alienandi. Res eſt clariſſima. Quin vero non modo res quiſque ſuas, verum & ſeipſum poteſt vendere, vt ſupra aſſertum eſt. Nã etſi nemo ſit vſqueadeo ſui dñs, vt ita ſe valeat iure priuare, eſt tñ eius cuſtos, vt quo vitã ſeruet ſeipſum vendere queat. Poſterior concluſio. Eodem naturali iure nihil obſtante, lex poteſt tum uoluntatem dñi cohibere, tum etiam ipſo inuito ſuorum dominio priuare. Concluſio hæc nihilo obſcurius quam ſuperior ex naturæ principijs colligitur. Eſt.n. hõ naturaliter animal ciuile, coaleſcere aũt in unum mortalium uita non põt, niſi a publica auctoritate in pace contineantur, quæ quidem auctoritas tum cuſtos eſt reipublicæ, tum & iuſtitiæ iudex. Ad legitimam uero cuſtodiã primum neceſſariũ eſt, ut ciuibus proſpiciat, ne anteq̃ eorũ libertas pleno iudicio rõnis ducatur, ſua bona dilapidẽt. Quamobrẽ prohibentur pupilli de bonis ſuis diſponere ſicut eorum alienatio irrita ſit & nulla. Scđo & neceſſarium eſt ſumptus ei dẽ reipublicæ neceſſarios a ciuibus colligere. Nã iure naturę, partes ſunt p̃ p̃ totũ. Ac demum tanquam iudex cuſtoſq; iuſti. ad eum ſpectat maleficia ulciſci, quare ſicuti uita ita & bonis põt quemlibet ciuiũ expoliare. Vide ergo duas coclusiones, q̃ primo aſpectu ſecũ potius pugnare uidentur, quã ſint eodẽ naturali iure parente progenitæ. Eſt inquam ius naturale, ut quiſq; ſua uoluntate poſſit de ſuis bonis diſponere, ſed tñ qñ uoluntas poſſit rõne duce non errare. Quocirca eadem l. 1. de minoribus. Prætor inquit naturalẽ ęquitatem ſecutus, &c. cauit, ne pueri, quorũ cõſiliũ infirmum eſt multorumque inſidiis expoſitum, ſuam diſpenſarent ſubſtantiã. Quare etſi l. 1. de pact. idem Vlpian. ęquitatẽ quoq; naturalem appellaſſet, ut pactorũ fides ſeruaretur, ſubdens, Quid.n. tam cõgruum fidei humanę quã ea ſeruare, quę inter hoĩes placuerunt non eſt tñ veritus & ęquitatem quoq; appellare naturalẽ, ut qui in tenera ætate de rebus ſuis paciſcuntur, fidei ſuæ ſtare non obligentur.

Dominij uoluntate aut lege transfertur dñiũ alijs uero titulis acquirit de nouo.

Definitio translationis dominij.

Prima conclu.

Secũda conclu.

Quare reſpublica ciues in rebus vſibus contineat.

Atuero quãuis cõcluſio utraq; liquido conſtet, argumenta tamẽ in cõtrariũ ambiguitate nõ carent. Et quidẽ primo, dubiũ eſt, quo ſorte quiſpiam moueatur, utrũ ꝑ actũ interiorẽ poſſit tráſferri dominiũ, hoc aũt lib. 2. ſub. tit. De uoto ubi D. Tho. ait promiſſionẽ non fieri inter hoĩes, niſi per actus exteriores, emunctius examinabi. Interim aũt per hę dicta ad argm̃ reſpondet. Primũ, tráſlatio eſt duplex. Alia, l. q̃ ꝑ tranſactionẽ fit & cõtractum, nempe quo, ut ait Iuriſconſultus l. Labeo. 2. ff. de uerb. ſig. ultro citroq. naſcitur obligatio. Et de hac nemini dubium quin abſq; extera ſignificatione fieri nõ poſſit, quandoquidẽ illic nõ eſt ſimplex datio, ſed hypothetica mutua, ſ. do ut des, ut patet in emptione, & uenditione & ſimilibus. Ac præcipue in contractu matrimoniali, cuius ideo conſenſus nullus eſt niſi extrinſecus explicetur. Alia uero eſt ſimplex translatio, qualis eſt donatio, quæ nullam ab altera parte obligationem expoſtulat. Et de hac eſt dubium. Etenim ſi ego firmato conſenſu mente do aut polliceor rem aliquam poſtquam illa eſt uera aſſertio, v. hominẽ ligare. Quare nullũ eſt quorundam argm̃ (inter quos eſt Almayn. in 4. diſt. 15. q. 2.) qui ex hoc, ꝙ coniugalis conſenſus expreſſionem externã requirit, inferunt nullũ poſſe dominiũ per mentalem donationẽ in alterũ traduci. Sed arguis, dare, correlatiuum huius eſt, quod eſt accipere, ergo uſq. quo alter accipiat, nulla fit translatio. Reſpondetur, argumentationem hanc ueriſſime cõcludere, hoc tamẽ eſt de quo cõtrouertimur, utrum qui mente apud ſe dixit, Do tali inopi puellæ hanc dotalem eleemoſynam, aut tali hoſpitali tantam pecuniam, teneatur poſtea illis quibus intereſt, mentem patefacere ſuam, quam ſi acceptauerint, obligetur implere. Nam ſi uotum fieret Deo, nõ eſt dubium quin teneret, unde aliquanta cum probabilitate infertur, ut teneatur ẽt patefacere hominibus, quę illis pollicitus eſt, teneatur inquam lege naturæ in conſcientia. De iure namq. ciuili palam eſt, neminẽ cogi poſſe per actum interiorẽ quoad uſq. foris explicitus ſit tametſi perq̃ probabile quoq. ſit ut talis mẽtalis donatio antea quã alteri innoteſcat, poſſit mutari ſorte pro libito. Id quod loco citato, li. 8. plurib. rationib. utrinq. diſputauimus. Ad ſecundũ ſecũda concluſione reſponſum eſt, ubi reddita eſt naturalis rõ, cur expedierit ne in ętate pupillari cõmitteretur puero ſuorũ diſpẽſatio. Sed neque de primogenituris rõ deeſt naturalis, cur fuerint illo uinculo colligatæ, ne diſpẽdi poſſẽt. Nã etſi ex una parte argumentũ ſit haud infirmũ iure naturę repugnare, ꝑpterea ꝙ oẽs liberi eorundẽ parentũ æqua ſorte naſcuntur, ac perinde æquo iure nutriri dẽnt atque educari, ꝑ ꝑ quam rõnem multæ reſpublicæ iure primogenituræ nõ ſic augent, ut in totam ſubſtantiam paternam primogeniti ſuccedãt, tamen ex alia parte id nõ ſolũ in decorem reipublicę, uerum & in eius emolumentum & firmamẽtũ cedit. Haud ergo arbitrentur magnates ipſorum cauſſa maioratus eſſe inſtitutos, ſ. ut eorũ proſapiæ perpetuo durarẽt, ſed in bonũ reſpublicæ. Expedit namq. ut eius cõe corpus oſſa habeat & neruos, quibus fulciatur. Ob idque decretum eſt, ut tanq̃ reipublicæ robora aliquę perſiſterent illuſtres domus, tum ut a conciliis eſſent, tum etiam ut tempore belli eius eſſent ſuſtentacula. Et quoniam, ut ait Lyricus,

Et genus, et uirtus, niſi cum re, uilior alga eſt.

Viſum merito eſt regibus, domorũ perpetuitati ſic cõſulere, ut domus in primogenitũ deſcenderet, reliquæ uerò proles ſuis eſſent alimentis contentæ. Similis namq. eſt agricolarum prudẽtia, qui arbori & uiti minores ramunculos circunquaq. amputant, ut pręcipuum germen in truncum excreſcat. Fit ergo, ut tam primogeniti, q̃ illi qui legitimã non ſunt ętatem ingreſſi, ſic iure, & merito cohibeantur bona ſua abalienare, ut alienatio irrita nullaq; ſit, utpote per q̃ nullum transfertur dominiũ. De Eccleſiaſticis autẽ bonis aliæ ſunt non inferiores rationes, nam cum Eccleſiaſticum ſeruitium, non minus neceſſarium, quam religioſum, ſine bonis quæ hominũ pietas huic muneri mancipauit, perdurare nequeat, & ex una parte Capitulum & prælatus non tantam illorum curam gerant, quam ſi eſſent propria, ſed ex altera ſecularis auiditas quocunque ſe inferat conſultiſſimum fuit arctiſſime cauere, ne eiuſmodi facultates Eccleſiaſticæ, niſi iuſtiſſimis cauſſis, conſultiſſimiſque formis

Dubiũ.

Ad primũ arg.

Ad ſecũdum.

De primogenituris.

Inſtitutionis maioratuũ rõ.

Horatiꝰ 2 Serm. Sat. 4.

De bonis eccleſiaſticis nõ alienandi

Ad tertiũ arg. mis alienarentur. Ad tertium paulò diſſerentius rñdetur. Princeps.n. ſicuti quia reipublicæ cuſtos eſt, cogere põt ciues ut ubi opus fuerit, contribuant, ſic quia iuſtitiæ iudex, poteſt & propter crimina tum dominos bonis ſuis priuare, tum alios, ne recipiant, inhabiles efficere. Atq. hac ratione & qui uel corrumpẽdo iudici uel aſſaſino pecuniã offert, eadem mulctatur, & quib. offertur, inhabiles meritiſſimo fiũt, ne eius dñium acquirant. De qua re qõne ſeptima explicatior habebitur ſermo. Et idem cenſendum de ſimoniacis, niſi ꝙ ratio reſtituendi paulo eſt differentior, ut in calce ſexti libri diſputabitur. De lucro autem meretricio, qõnem eadem 7. idq; diuerſa ratione dicendũ nobis reſtat.

Ad quartũ argu. Quartum autem argumentũ præcipuã mihi ambiguitatem offert, ſaltem de filijs ſacerdotum.

Superiorũ quatuor genera. Sunt enim ^ſuperiorum atq. eorum qui non ex legitimo matrimonio naſcuntur quatuor genera, quæ notantur cap. Niſi cum pridem. de renũtiation ſunt inquã manzeres, qui ex ignoto ſcorto, puta ex vaga meretrice, quæ oĩbus expoſita eſt, naſcuntur. Spurij aũt qui ex peculiari concubina ſuſtolluntur. Et iſti dicuntur naturales, quamuis ſi Etymologiã Græcã ſequamur, ſpurius idem eſt, quod ſine certo patre natus atq. adeo melius conueniret illis, qu' vago concubitu gñantur. Nothus uero, ut Quintil lib. 3. inquit, eſt ille, qui ex uxore non legitima natus eſt, nempe ex adulterio. Nã quia Latinũ nomen non habemus, peregrino utimur. Græci nãq. quid quid illegitimũ eſt. i. legẽ non ſeruat, Nothum appellant, ut febrem notham dicunt illã quæ legitima periodũ & terminũ non ſeruat. Impræſentiarum autẽ manzeres, & ſpurij eodem gradu æſtimantur, quantum ad ſucceſſionem hæreditatis. Enimuero eiuſmodi ſpurii non ſuccedunt in hæreditatem neq. patris neq. matris ſi filios habeant legitimos. Nam teſtator non uidetur alienas ſucceſſiones proprijs anteponere l. cum acutiſſimi, ff. de fideicom. unde l. 9 Taur. originem duxit, quæ ſpurios ad hæreditate repellit Poteſt tamen illos mater ex 5. parte aſſis hæredes inſtituere. Si autem mater legitima careat prole, ſuccedũt illi ab inteſtato, non tũ patri, quia non eſt certus. Si uero ſint ex damnato cõcubitu nati ex parte matris, puta ex inceſtu. aut ſtupro, & potiſſimũ ex adulterio, nõ ſuccedũt, neq. ex teſtamẽto neq. ab inteſtato, non tamẽ prohibetur quin tã mater quã pater poſſit illis quintam ẽt partẽ legare. Hæc aũt extra ullam ſunt controuerſiam. Quod autem in litem huc uocamus, eſt utrum pater uel mater extra teſtamentum poſſit illis aliquid in conſcientia relinquere contra legis prohibitionem, uel amici fidei cõmittere, qui illis poſtea tradat? Et de utroq. rñdẽdũ eſt ſ. an ſit peccatũ mortale, tã patri ꝗ amico, quam ẽt filio recipienti: Et utrum eiuſmodi bona ſint reſtituenda, & cui. In eiuſmodi ergo caſibus diſcernendũ eſt naturale ius a ciuili. Si n. ad merum ius naturale ſpectemus, dubium nõ eſt quin pater poſſit ſua bona notho filio, ſicuti cuicunque donare citra culpam, & alter ẽt pẽt illa abſq. culpa poſſidere, niſi forſan alios haberet liberos, quos illa cauſſa in paupertatẽ ad.geret, quod ad præſens negotiũ nihil attinet Sed dubium eſt, utrũ lex ciuilis ſic fecerit inhabiles eiuſmodi nothos ad fruendum paternis bonis, ut nullatenus poſſint dñium acquirere, uel utrum ſolum per modum pœnæ eiuſmodi bonis illos priuet? Permultũ n. refert, nã ſi inhabiles fiũt quemadmodũ pupilli ad dandũ, & ſimoniacus ad ſuſcipiendũ, nulla ſpectata ſnia tenetur illa reſtituere. Si uero lex tantum eſt pœnalis, tunc, ut lib. 1. latiſſime diſputauimus, ante latam in iudicio ſnĩam põt ea filius cũ bona conſcientia poſſidere.

Quid poſſit pater iure naturæ, cũ filijs nothis. Et ne longius diſputationẽ ꝑtrahamus, arbitror ſub diſtinctione reſpõdendum de filijs nothis ſecularium, & de filiis clericorũ aut religioſorum. Enimuero de iure cõi nihil expreſſum reperitur, quo ꝓhibeatur parentes extra teſtamentum aliquid illis, aut uiuentes donare, aut morientes relinquere. Sed leges particulares regni ſunt, quę rem in dubium reuocant. In legibus aũt regni nihil arctius contra filios nothos ſeculariũ decretum inuenitur, quam quod l. 3. definitur, tit. 15 part. 4. nempe quod nõ poſſunt hæreditario iure ſuccedere in bona paterna. Et l. 1. fori, tit. de hæred. ſucceſ. item prohibentur, ne poſſint in hæreditatem ſuccedere, quod & 9. Taur. citata confirmatur. De iſtis ergo aſſeruerim. q̃ ſi pater

Quid lex ciuilis de filijs nothis ſeculariũ ſtatuat.

Spuriorum

pater aliquid fidei amici cōmittit, quod det ſuo filio ex adulterio ſuſcepto, amicus ille tenetur ius naturale ſeruare; hoc eſt dare filio, & filios pōt recipere perinde ac ſi eſſet extraneus. Itaq. oīa ſua bona pōt illi pater dare, ſi filius non habet legitimos, ſi aūt legitimos habet, non pōt illos exhæredare, niſi uſq. ad quintā. Neq. arbitror ullum interuenire peccatū. Cum aūt fiſcus petierit, ſtandū eſt iuri exteriori. Concluſionem hāc mihi eo perſuadeo, ꝙ lex illa, cum ſit in odium filiorum nō eſt ulterius dilatanda, quam ſonat, nō aūt prohibet niſi eſſe hæredes, ergo pater extra teſtamētum bona ſua donans nō facit contra rigorē legis, neq. uero in eius fraudem, quia lex pænalis tm̄ ad id obligat, quod ſonat. Dubium aūt intricatius reſtat de filiis clericorū, hoc eſt, ſacris initiatorum, & de filiis religioſorum. De his n. q. licet non in iure cōi, tamen in iure particulari regni uerba habentur multo ſignificantiora atq ſtrictiora. Extat. n. lex. 21. li. 1. tit. 3. & l. 2. tit. 3. lib. 5. regalium ordinamenti, in hāc formā, Quo nulla offeratur occaſio, ut ulla mulier clericorum concubinatui addicatur, ſi clericorum filii in eorū bona hęreditario iure ſuccederēt, cōſtituimus & pręcipimus, ut eiuſmodi clericorū filii, & l. 9. Tauri extēditur perinde ad filios religioſorū, neq. hēant, neq. hęredirēt, neq hæreditare poſſint bona ſuorū parentum, neq. aliorum conſanguineorū. Et ſequitur, Neq. ſuſcipiant. Hoc. n. Hiſpane ſonat uox, *Ni ayans*, neq. potiri poſſint quocunq. legato, aut donatione, aut alia collatione quæ illis fuerit facta. Quæ quidem uerba nō ſolum eos excludūt ne hæredes eſſe poſſint, verum ēt uidentur eos facere inhabiles & incapaces ad ullo pacto poſſidenda paterna bona, niſi peculiari regis conceſſione. Et ꝙ tam ſtrictam legē rex poſſit facere, nō eſt ambigendum, nam ut lib. 1. deciſum eſt leges humanæ obligant in foro conſcientię, quādo ſunt iuſtæ, eiuſmodi uero odium in clericorū ſobolem, æquum eſt. Quare profecto mihi eſt probabile, eandem legem non modo eſſe pœnalem, uerum & impeditiuam translationis dominii, ſicut ſi uel pupillus donaret, uel ſimoniachus uel aſſaſſin' ſuſciperet. Nihilominus pater tenetur eū alere, quādiu uiuit & educare, quia ius illud naturæ nō eſt reuocabile, Pōtq. adeo ei uiuens donare uñ uitā ſuſtentet. Ad caſus ergo cōſuetiſſimos ut reſpondeamus, nēpe cum ſacerdos uel clericus in ſacris bona ſua amici fidei concredit, ut det ſuo filio, primum quantum ad culpam fortaſſe mortaliter peccat contra legem illo rigore obligātem. Scd̄o, pro captu meo cēſuerim, illū fideicōmiſſarium nullatenus teneri eadem bona filio clerici adiudicare ēt ſi pollicitus fuerit id facere. Nā fidē cōtra ius ciuile impignoratam, lex naturę ſeruare non cogit. Quæritur ergo quātū ad reſtitutionē, quid de illis bonis agēdū ſit? Rńdetur, ſi meū iudiciū ullius eſt momēti, ꝙ ſi clericus amico det, nō ſub cōditione ut reddat filio, ſed abſolute, neq. aliter ſub illa conditione recipiat loco filii, ſed tanq̄ ſua, ēt ſi clericus fiduciā certam conceperit, ꝙ amicus eſſet traditurus filio, & alias non illi relinqueret nihilominus ille amicus pōt tuto in cōſcientia bona illa poſſidere tāq̄ ſua. Et rō noſtra eſt, ꝙ etſi lex filium inhabilē fecerit ad ſuſcipiēdū illa, quæ nōdū poſſidebat, priuare tamen clericum ſuis bonis non potuit niſi in pœnam, quæ ante iudicis condemnationē ut lib. 1. dictum eſt, non obligat, & ideo donatio facta amico tenet, quoaduſque per condēnationem priuetur. Immo nec per ſe fiſcum condemnari ille pōt niſi probetur præſumptio, ꝙ recepit ut redderet filio clerici. Quod ſi tunc amicus tā quam propria bona vult donare eidem filio clerici ēt tenebit donatio. Siuero clericus dedit amico nō abſolute, ſed ſub cōditione, ut daret filio, neq. ille ſuſcepit niſi ſub illa conditione, tunc neq. donatio facta amico tenuit, quare ipſa retinere nō pōt, neq. uero ipſe pōt dare filio clerici. Arbitror ergo de illis bonis antequam cōdemnatio fiat, in conſcientia cenſendum eſſe ac ſi ab inteſtato relinquerentur, nam fiſcus non habet ius quoaduſque fiat cōdemnatio. & ideo ſi clericus hæredem ab inteſtato legitimum reliquit ſua ſunt, ſin minus erog̃da eſſe in pios uſus, ſi modo ille fideicommiſſarius tutus eſſet numquam id in notitiam fiſcalis peruenturum, nam ſi id metueret, conſultius eſſet fiſco pateſacere. Hæc tam multis expreſſerim.

De filiis clericorum & religioſorum.

ſerim, quia crebertima de hoc conſilia petuntur.

ARTICVLVS II.

Vtrum per ludum dominium transferatur.

Circa hoc membrū ciuilis poteſtatis, qua dñiorum tranſlationem irritare pōt, diſputandū ſequiī de his, q̃ ludo acquiruntur. Vt nanq. nullū earū rerum acquirit dñium, ſed nulla expectata ſnia reſtitutioni eſſe obnoxias. Eſt.n. ludus, potiſſimum alearū ac perinde quicunque id genus fortunę ſubiectus, utroq. iure prohibitus clericis, uidelicet iure canonico, ut patet, De uita & honeſtate clericorum c. clerici. 2. diſtin. 15. can. epiſcopus. ubi & laicus iubetur aut a ludis deſiſtere, aut communione priuari. & in Authentica de ſanctiſſimis epiſcopis. §. interdicimus. Ac perinde laicis iure ciuili, ut uidere eſt. l. alearum uſus, C. de religioſis. & l. ſolent ff. de aleatoribus. Et præterea particularibus regni legibus. Hæc autem prohibitio eiuſdem arguitur eſſe generis, quo pupilli uetātur ſua alienare bona, & quo, ut proximo artic. dicebamus, clericorum filii adeundis hæreditatibus redduntur inhabiles. Nam pariter in odium ludi illæ ſancitæ ſunt leges. Secundo id confirmatur, In ludo tot coeunt uitiorum genera, ut merito ſit dominiorum per ipſum tranſlatio interdicenda, quoniam ut habetur eadem lege, alearū. licèt res eſſet antiqua, prodit tamen pro tpe in lachrymas, nam quidam ludere neſcientes, proprias ſubſtantias perdiderunt cōſequenter autem ex hac inordinatione blaſphemare conantur Et pręter illa, quę illic commemorantur, ille, qui ludit, tam ſuorū profuſus eſt, ac prodigus, q̃ alienorū auidiſſime cupidus, generat.n. ludus inſatiabilē lucrādi ſitim, q adeo ad auaritiā attinet, ut in furtū uergere uideatur. Vnde Ariſt. 4. Ethi. c. 1. aleatores cū latronibus cōponit, deq. auaritia infamat, & illiberalitate, quippe qui ab amicis eripiunt quod potius illis deberent elargiri. Denique tertio arguitur ex uerbis legis citatæ, Alearum C. de religio. ubi habetur, q ſi contra factum fuerit, id eſt ſi qs ludo fuerit quidpiam lucratus, nulla ſequatur condemnatio, qua.ſ. cogatur qui perdidit, ſoluere, q ſi ſoluerit, ſolutū reddatur. In contrarium autem eſt q iure naturæ quiſq; poteſt per ludum ſua bona alteri tradere. quare non eſt ciuilis cohibitio latius extendenda, quam ratio perſuadet, & legum uerba ſonant, & iudiciorum uſus habet. Hæc autē nō aliud uidentur contendere, quā q qui perdidit, repetitionem habeat in iudicio, ut illico monſtrabitur. Ob idque dum ille non repetit, luſtrator legitimè poſſidet, atque adeo uerum habet dominium.

Ad qōnē hanc, de qua plus forte Doct. iuſto reperias controuerſos, quatuor concluſionibus reſpondetur. Prima. Ludus, ſi in genere nomen accipias, rem de ſe licitā iure naturæ ſonat, quin & uirtus eſſe poteſt, ut S. Th. 2. 2. q. 168. auctor eſt. Enim Prima conclu. uero etſi hō ad laborem natus in ſudore uultus ueſci debeat pane ſuo, haud tamē, cū corruptibilis ſit in labore, durare pōt niſi animi nōnunq̃ recreatio laborē interpollet, ſudoremq. abſtergat. Licet ergo animi leuādi gratia nōnunquā ludere, dūmodo moderamē nō abſit. Quo fit, ut ſicut alias animi recreationes moderato p̄tio licet pro cuiuſq. ſtatu ꝗ curare, ut uenationē, & ſimilia, ſic nōnunquā liceat, quin uero & uirtus ēt eſſe poſſit, in pecunia ludere. Hoc patet, quia ſicut in cibos honeſtos qbus corpus refocillaī, licet ſumptus erogare, ſic cū & luſibus quoq. & animus uegetetur & corpus, non eſt cur & in illis nō liceat aliquid expēdere, quod maiori neceſſitati non ſubtrahas. Vnde Ariſto. 2. Ethi. c. 6. ut in cæteris uirtutib. ſic & in ioco mediocritatē cōſtituit, q̃ εὐτραπελίαν uocat, nos autē iucunditatem dicere poſſimus, quare & deficere quoq. cenſet nōnūquā hoīes a luſibus, quos ideo agreſtes appellāt. Cicero lib. 1. de offi. ait, ludo & ioco uti quidē licere, ſed ſicut ſomno & quiete, quæ & ſeipſa nō ſunt neceſſaria, ſed ut recreati uegetiores ad laborem reſurgamus. Secūda cōcluſio. Ludus ut ex multis Secūda conclu. accidētibus honeſtat, ſic & ex plurimis uitiatur. Prior pars probatur. Primum, ut ea mittamus, quæ in ſolēnitatibus eccleſiaſticis, ut in feſto ſacratiſſimi Corporis Chriſti inſtar Dauidis coram Arca Domini ſaltantis, quod 2 Reg 6. legitur, permittuntur, leges ēt ipſæ id cōteſtantur. Lex enim

citata,

citata. Solent, qua ludus in pecuniam pro
hibetur, permittit haſtiludiū, luctamina,
atq. alia pugnæ ſimulachra, bellorumque
meditationes, ꝙ uirtutis, inquit, hoc eſt
fortitudinis, exercendæ cauſſa fiunt, quæ
quidē exercitia, l. alearū. nominibus Græ
cis iterum referūtur. Quare & pila lude-
re nulla reſpublica prohibuit. Quin uero
ad neruorū conſolidationē mēbrorumq.
agilitatem comparandam nobilibus deco
ri eſt. Hęc aūt ad rem modo nihil attinēt.
Accidentia uero quæ ludos illicitos con
(Quę ludum dehoneſtant.) ſtituunt q̄ plurima ſunt. Primū eſt pericu
lū, qua rōne prope titulum de homici. ad-
hibiti iure Canon. & alii ſunt qubus tor
neamenta & ſagittariorum ars anathema
tis interminatione uetan̄. Secundo, præ-
cipue ludus dehoneſtatur ex geſtibus aut
uerbis turpitudinē præ ſe ferentibus, qua
les potiſſimū gentibus in uſu erant. Qua
utiq rōne in ſacris literis male audiūt lu-
di. Vnde Thob. 3 Nunquam cum luden
tibus miſcui me. & Hierem. 15. Non ſedi
cum ludentibus in conſilium. Quare paſ
ſim apud ſanctos conuitia legis quibus lu
dos uituperant. Adeo ut Chriſoſt. hom. 6.
ſuper Matth. in hæc uerba prorūperit, Nō
Deus dat ludere, ſed diabolus, ſedit, n. in-
quit, populus manducare, & bibere, & ſur
rexerunt ludere. Tertio accidit, ut ludus
ſit peccatum ꝑꝑ ſcandalum perſonæ, qua
ratione clericis ob eorum honeſtatē inter
dicti ſunt ludi alearum, debet nāq. eſſe lu
ctui potius dediti q̄ effuſis gaudiis Hæc
aūt atq. his ſimiles circunſtantias, puta lo
ci, ut ſi in eccleſia fiant, aut tpis, uel uti ad
rem pñtem parum attinentia, miſſa hinc
faciamus. Ad id quod modo in cōtrouer
ſiā adſciuimus, non eſt niſi ut de ludo acq
ſitis examinemus, quidnam iuris in ſe ha
beant Aliud ergo accidēs quod ludos fa
cit eſſe reprobos, eſt, quod & homines fa
cit & ſua propria prodigere & alienis in
hiare. Vnde multa alia ſuboriuntur ma
la, atque id potiſſimum ubi nihil artis aut
exercitamēti ineſt, ſed multum deſidiæ, &
ſcd̄m humanū iudiciū fortunæ plurimū.
(Tertia conclu.) De hoc ergo ludi gñe ſit ad noſtrū ꝓpoſi
tū tertia cōcluſio. Alea ludere reliquiſq. lu
ſibus lege prohibitis quę a populo recep
ta eſt, neq. ꝑ cōſuetudinē abrogata eſt pec
catū. Probaē concluſio, Nam lex iuſta ni
hil, ut lib 1. diximus, prohibere pōt niſi ꝙ
ita decere iudicatur. Quod ergo lex ꝓhi
bet, illicitū facit, atq. adeo culpam ad quā
abſq. dubio lex ciuilis obligare pōt. Hu
iuſmodi aūt ludi ꝓhibiti ſunt quia perni
tioſi reip. iudicati, ergo peccatū eſt hmōi
leges uiolare. Neque obſtat ꝙ pœnę ſint
trāſgreſſorib. poſitæ qn uero, ut illic abun
de ut reor, cōmōſtrauimus, pęna ſi id nōis
merea poni nō pōt niſi pro culpa. Et quā
uis iure cōi chartarū ludus non ſit inter
dictus prohibetur tñ iure regni, ut patet.
eo. ti. de colluſoribus. An uero genere ſuo
ſit peccatū mortale, nō facile decreuerim.
Hoc. n. ex natura & grauitate operis, ut eo
dem libr. dicebamus perpendendū eſt. Et
quidem eiuſmodi ludi ſi cunctis ſuis pra
uis qualitatibus eos denudes, cum nō ſint
genere ſuo aut contra charitatem, aut cō
tra iuſtitiam, non apparent mortali chara
ctere denotandi. Quin uero uel ad conui
uia ludere, ut hř. l. qđ in cōuiuio. de alea.
uel in paruā pecuniā uirtus eſſe pōt. Vix
tñ dum ampla pecunia exponitur, abſque
prauitate exerceri poſſunt, puta abſq liti
bꝰ, periuriis, atq. blaſphemiis. Preterquā
ꝙ illa una eſt omnium paratiſſima uia ad
dilapidanda bona, demoliendaſque illu
ſtres domos. Vnde Lyricus

Quę dānoſa Venus quę præceps alea nudat.

Quam ob rem uſq. adeo receptores alea
torū inuidiā in republica odiumq. cōtra
xere. ut olim q eos aut uerbo, aut uerbe
re, aut alio damno dato læſiſſent, impune
id facere permitterētur, ut hř, l. prætor. de.
aleato. Sacerdotibus aūt uix citra morta
le uilicet ludis uetitis, ac præſertim re-
ligioſis, & anſtitibus, quoniam ludus il
lis non qua ratione ſecularibus, ſed quia
contra eorum eſt honeſtatem prohibitus
eſt. Vt autem ſimul ambæ mutuo ſe dilu
cident, ſubiungitur quarta concluſio. Illa (Quarta conclu.)
quæ ludo acquiſita ſunt, in dominium lu
crantis tranſeunt, quapropter antequam
qui perdit repetat, non ſunt reſtitutionis
uinculo alligata. Ad concluſionis euiden
tiā ius prius naturale conſulendum eſt, ut
inde fiat ad ciuile deſcenſus. Enimuero (Iure naturali pōt qs bona ſua per)
quod iure naturali unuſquiſq. poſſit per
uiam ludi bona ſua in alterius dominium
traijcere, nemini poteſt in dubium cade-
re. Nam ut ſupra diximus nulla eſt do-

ludū in aliū trāſferre.

m niorum tranſlatio naturę germanior q̃ q ę libera dñi noluntate fit. Sed ſecundo id explicatius probatur. Si eiuſmodi dñii traductio iure naturali eſſet inhibita, id maxime uel ex forma, uel ex obiecto, uel ex affectu, uel aliunde Primum ex forma non uitiatur iure naturæ, nam præterquā quod poſſet uterq. ludētiū gratis donare, illa nō eſt ſimplex donatio, ſed quæd pactio, Do ut des, nempe meam pecuniā periculo expono, ut tu uiciſſim exponas tu. Et tanti æſtimatur periculū unius quāti alterius. Neq; uero condēnada eſt, quia res ancipiti fortunæ, cōmittitur, hoc eſt euentui cuius cauſſa neſcitur niſi a Deo, hoc.n.mō nihil abſurdi ſonat inter Chriſtianos fortunæ, nomen. Enimuero multa ſunt alia humana negotia licita, quæ dubiæ illi uarietati cōmittūtur. Primum diuiſoriæ ſortes, uidelicet, cū qui de re quaslibet diuidūda conuenire non poſſunt, rē ſorti cōmittūt, quod S. Tho. ex ſnīa Aug. 2.2.q.95. licitū cenſet. Mox & depoſitiones, uidelicet dum de aliqua re decertantes ſequeſtrū faciunt, quod illi obueniat, a quo ſteterit ueritas. Atq. aliud ſortium genus dum pecunia multorū congeſta iocalia coemuntur. quæ inter eos ſors prolata diſtribuit. Et (de qua lib. 6. dicturi ſumus) contractus aſſecurationis maritimarū merciū uno Doctorū cōſenſu tanq̃ licitus hr, in quo tñ plurimum dñatur humano loquendi more fortuna. Neq. obſtat, quod in ludo ille, qui perdit, nihil recipit emolumenti pro ſua pecunia. Nam ut diximus, illud ſua ſponte dedit pro ſpe ſi ſibi alea caderet. Quod aūt rem quibuſdā magis facit dubiā, eſt auaritia, puta immanis cupiditas rei alienæ. Sed neq. iſta peccati per ſe eſt cauſſa mortalis, tm̄ abeſt, ut oneri reſtitutionis lucrantem ſubiiciat. Auaritia nanq. ut D Tho. 2.2.q.118. docte admonuit duplex eſt. Altera quæ opponitur iuſtitiæ, uidelicet quando quis contra appetit alienū. Et hæc genere ſuo mortale eſt. altera uero quę opponitur liberalitati, Latineq. dicitur Illiberalitas, ſcilicet ardens illius cupiditas, qui tamen nihil contra ius uult recipere, & hæc non eſt genere ſuo peccatum mortale, niſi eo uſq. animum occuparet, ut opera charitatis neceſſaria impediret. Ad propoſitum

Diuiſoria ſortes licitę.

Aſſecurationis contractus licitus ſecūdū oēs Doct.

Auaritia duplex.

ergo q̄ colluſor lucrari exoptet nullum eſt peccatū, non ſolum eo q̄ pugnanti uictoria dulcis eſt uerū & amore lucri. Neq. ſi ardētiſſime id cupiat dum tñ iuſtitiæ iura nō uiolet, peccatum mortale eſt, utpote dum cum illo non ludat qui ſi iuris nō eſt ad alienandum bona ſua, neq. uim inferat, nec fraudē nectat, ut S. Tho. 2 2.q. 2. art. 7. auctor eſt. Quocirca nō aliter neceſſe eſt moderari cupidinem, q̃ ſcd̃m iuſtitiæ lumina, ut nō ſit genere ſuo lethale crimen, quāuis eximia ſitis bonorum tēporalium de ſe ſit peccatum ueniale Neque uero ludentium prodigalitas genere ſuo eſt peccatum mortale, niſi ea prodigētur, q̃ uel alēdæ familię neceſſaria ſunt, uel ad implendum præcepta Dei. Igitur ſcd̃m merum ius naturæ neq. peccatum eſt mortale ludere neq. ulla inde naſcitur reſtituendi obligatio. Quocirca ſeculares ſi qui ſunt imperialibus legibus exempti, ludendo nō peccant. Nam ut ibidem S. Tho. de hac ipſa re loquens, ius ciuile nō oēs obligat neq. illi, apud quos eiuſmodi leges per contrariam conſuetudinem abrogatæ ſunt. Quo fit, ut aliquod interueniat peccatum, aut reſtituendi uinculum, hoc a iure ciuili pendeat, uel cōi uel particulari. de his igitur uidēdum eſt quomodo probibeant ludum. Etenim ſi traductionem dominii uetant, clarum eſt eum, qui lucratur, perinde, ac uſurarium nulla expectata ſententia, reſtitutionis lege teneri. Si autem lucrans non niſi per modum pęnæ lucro priuetur, aut ad alterius repetitionem tunc ad nullam antea reſtitutionem tenetur quia uere acquirit dominium. Et quidem quod prohibitio illū faciat priorem ſenſum, hoc unicum inuenio uerbum iuris quodāmodo inſinuare in citata lege alearum. quod inter arguendū retulimus uidelicet ſi cōtra factū fuerit, nulla ſequatur condemnatio .ſ. perdētis ut ſoluat, ſed ſolutum reddatur. Si ergo reddendum eſt, uidetur dominium nō transferri. Hoc tamen uerbo nihil obſtante, certo credo non eſſe tantum rigorem legis. Primum quia hoc q̄ dicit ſolutum reddatur, ſtatim imperator exponit ſubdens & actionibus competentibus repetatur ab iis qui dederunt. Debet ergo reddi ſi petatur, alias q̃ perdidit uerū dñium transfer-

Lucrū cū pditas ſi citra fraudem ſe contineat, nō eſt mortalis.

Secūdū ius naturæ in ludo nec peccatū eſt mortale, nec reſtituēdi obligatio.

Sentētia Paul. de reſtitutione lucri.

Quādo pauperibus alicuius dñium acquiritur.

tranſtulit. Et ratio id profecto egregiè per ſuadet. Nam cum illic nulla interueniat uis aut fraus, ſed libera pactio, non eſt cur rei cohibendi eſſent animi colludentiū ne poſſent in ſe mutuo transferre dñium. Satis n. eſt, ꝙ dentur perdenti induciæ ad repetendū. Item ſi lucrans teneretur ad reſtitutionem, uel teneretur dño qui perdidit, uel pauperibus. Palu. in 4. diſt 15. q. 3 adſtruit ꝙ debet reſtituere pauperibus anteq̃ ſit a iudice condēnatus. Nā iure, inquit naturali teneī pauperibus, & ſolo iure ciuili repetēti. Quare ſi prius dedit pauperibus, pōt poſtea in iudicium uocatus excipere corā iudices etiam ius naturę ſeruaſſe. Quod aūt iure naturę teneatur indignis, probat ipſe. Quia colludentes dant operā rei illicitæ & ideo qui perpedit amiſit dñium, & alter non acquiſiuit. Veruntñ opinio hęc nullius eſt prorſus probabilitatis. Immo iure naturæ nemo prohibetur illa via oīno alienare ſua bona. Quare lucrans nulli teneretur reſtituere. Et ſi teneretur, id deberet facere uere dño, nam mendici iure naturæ nō ſuccedit, niſi ubi non haberetur copia dñi. Cum ergo ipſe ſua ſponte dederit nulla reſtat reſtitutionis obligatio, niſi idem ipſe iure ciuili repetat. Hæc dēmū oīa liquido confirmātur, tum lege particulari regni, tū ēt uſu. Extant n. leges tit. 10. regaliū ordina. qui eſt de colluſoribus, nempe prima de militibus dum ſub uexillis agūt, ꝙ q̄cunq. ab illis quidquam tūc lucratus fuerit teneatur eiſdem protinus reſtituere, ubi certe inſinuatur impediri translationem dñii, quod non vr̄ ab æquitate longe diſtare, in fauore militis agentis in bello. De aliis aūt generaliter ſequitur 2. lex. Ioan. 2 uerbis à priori deferēs ſub hac forma. Præcipimus ut quicunq. aliquid ludo perdiderit poſſit ab eodem repetere qui fuit lucratus, duntamen id faciat intra terminū octo dierū, ꝙ ſi illo termino non petierit, poſſit quicunq. alius id petere, atq. alio deficiente, iudex ipſe & præter officio ſuo id repetat. Et hæc eſt lex quæ uſu habet. Ex quo fit, ſi non repetatur optimè qui lucratus eſt poſſidere poteſt, neque reſtituere tenetur. Reſtat hic tamen ambiguitatis nonnihil ex uerbis S. Tho. loco iam bis citato 2. 2. q. 32. art. 7. Ait quippe, ꝙ circa illa q̃

Leges q̃ ē colluſoribus extant.

Dubiū ex verbis Sancti Tho.

per aleas acquiruntur, aliquid eſt illicitum iure diuino & naturali, ſ. ꝙ aliquis lucretur ab his, qui rē ſuā alienare nō poſſunt, ut sūt minores & furioſi, & ꝙ aliq̄s trahat aliquē ex cupiditate lucrandi ad ludū, & ꝙ fraudulēter ab eo lucretur. Et in his inquit caſibus tenetur lucrator ad reſtitutionē. Adnotandū hic tñ primum de minoribus & pupillis quia id ſcholaribus ſæpe uſu euenit quod illos quos patres ī ſtudio vel in curia ſubſtentant credibile eſt poſſe paruā aliquādo quantitatē reſpectu ſui ſtatus ludere, ut qui cētū ducatos quotānis exponit, ſi quatuor aut quinq ludo diſpendat, vero ſimiliū eſt patrem ſuum hīc ratū, nā probe ſciunt vix iuuenes poſſe ſine illis diſpēdijs viuere. An vero ſcholaſticus, hoc eſt ſcholarū magiſter qui eſt nō ſolum cōſtitutionum, ſed legum oīum cuſtos poſſit rē hāc arctius conſtringere? prohibet quippe verbi gratia, ne cui vltra duos argenteos ludo perdere liceat vtrum oblige. ? Ad hoc non ſimplex, ſed multiplex eſt rñſio Primum n. penes hmōi magiſtratuū nulla eſt poteſtas cōdendi leges, hoc. n. ad ſolam pertinet Vniuerſitatem ſed hoc tm̄ iuris habet, ut leges, tā uniuerſitatis quā alias cuſtodiri ab ſcholaribus faciat. Quo fit, ut non poſſit ipſe nouam legem facere de ludo, nēpe prohibere ne ſcholaris q̄ ſui iuris eſt, ultra quam ipſe pſcribit, dñium ludendo transferat. Immo ſi iuri cōi, & regni id licet, non obſtante eius lege fiet translatio, ēt ſi bona ſua cuncta ludat. Habebit aūt repetitionē. At uero pōt ꝑ ſuam legē nouas pœnas legibus tam uniuerſitatis quam aliis adhibere, ut cautius ſeruetur (puta excōicationes atq. alias pecuniarias.) Quare ſi q̄s ultra eius pſcriptum ludat, ad ſolā tenebitur pœnā ſi condemnetur, quanuis & nonnullā contraheret inobedientiæ culpam, & quidem mortalem ſi pœnam adhibeatur excommunicationis, ſed tamen qui lucratur quātumuis maiorem quantitatem ad nullam tenetur reſtitutionem niſi fiat repetitio, aut niſi ille qui perdit fuerit filiusfamilias. Aliud dubium eſt utrum ſi filiusfamilias aliquid ab alio lucretur plus quam ipſe perdere poterat teneatur ipſo facto ad reſtitutionem? Apparet. n. non teneri, nam ſcienti & uolenti non fit iniuria,

quare cum ille qui cum illo ludebat probe ſciret ſe non poſſe quidpiam a filio familias legitimo iure lucrari, & nihilominus ludere uoluit, uiſus eſt ſua ſponte donationem illius facere quod ipſe perderet. Et ita forſan res poteſt ſuſtineri, nihilominus probabilius eſt, quod niſi re uera alter extra conditionem ludi donationem fecerit, filiusfamilias non acquirit dominium illius, quod lucratur. Debet. n. colludentium utriuſq. conditio par eſſe, quare nulla eſt æquitas, ut filii familias plus poſſint in conſcientia lucrari, quam perdere. De illo aũt qui alium ad ludum trahit, an reſtituere teneatur, licet id D. Tho. affirmet, merito ambigitur. Vñ Adrianus qui 4. in materia de reſtitution. cap. quia in ſuperioribus, hactenus nobiſcum conſentit, uidelicet quod lucrans non teneatur ad reſtitutionem, in hoc tamen deſerit D. Tho. quoniam qui alium trahit, nil facit contra iuſtitiam. Reſpondetur autem S. Thom. non id cenſere de quocunque tractionis genere. Nam propterea quod quis alium inuitet, & quadamtenus ad ludum moueat, nullo ſe grauat reſtituendi onere dummodo alter ſua ſpõte ueniat, utpote qui alias paratus erat, uel facili negotio adductus eſt, ſed tractionis nomine, intelligit, quando quis alterum inuitum trahit, ſcilicet aut uim ei infert, aut fraude eum ineſcat. Tunc enim clarum eſt ad reſtitutionem teneri, quia ab inuito lucratur. Neque ſolus cenſendus ille eſt inuitus trahi, qui ſimpliciter ui illata ludit, ſed ille etiam qui improbis precibus & uerbis eouſque inſtigatur, ut niſi luderet, pudore ſuffunderetur & haberetur tanquam inurbanus & ignobilis. Eſt uerbi gratia, ingenuus quiſpiam uel optima exiſtimatione habitus, & homo, qui aliquo ſplendore uitæ uiuit, quem alter cum uerborum improbitate pudore ſuffundit, niſi ludat, qui tamen conſtitutiſſimum habebat non ludere profecto tenetur tunc tractor ille ad reſtitutionem. Nam ludus debet eſſe prorſus liber, ut qui perdit transferre dominium uideatur, aliud uero uerbum quod illic ſubdit S. Tho. ſ. quod qui legibus ciuilibus ſunt aſtricti tenentur reſtituere, contrarium uidetur noſtræ quartæ conclusioni. Attamen vel intelligit, quod lex ciuilis exprimeret non transferri dominium. Aut intelligit quod reſtituatur ſi repetatur. Alias profecto duriſſimum verbum eſſet. Vnũ aũt non eſt hic in calce ſilẽdum, videlicet vtrum qui nõ in præſentẽ pecuniam, ſed in abſentem & creditã impigno rata fide ludit teneatur ſoluere? Apparet .n. pars affirmatiua vera iure naturæ, poſt quã pollicitus eſt, neq. vero lege ciuili prohibitus dare. Reſpõdetur nihilominus quod dum non niſi ſimpliciter pollicitus eſt nõ eſt cẽſendus renuntiare iuri ſuo, quod habet beneficio ciuilis legis repetendi. Et ĩõ ſicut ſi ſoluiſſet, nihilominus potuiſſet repetere, ita qui pollicitus eſt põt inconſcia iudicio ſe defendere ut non ſoluat. Neque facit contra ius naturæ, licet inter nobiles daretur ei opprobrio. Si autem expreſſe pollicitus eſt ſe nõ vſurũ beneficio legis repetendi, credi potuit ſua ſponte ab ſuo abſcedere iure, ad minus, ſi iurauit, teneť ſtare iuramento, niſi tanta eſſet bonorum iactura vt poſſet diſpenſationẽ petere. Sit aũt poſtremum verbum. Eſt verbi gratia qui amplã pecuniã ludo perdidit, vereť tamẽ publico iudicio id repetere, verum poſſet latente via id ab altero ſuffurari. aut recompenſationem ſibi facere aliorũ debitorũ, quæ alias illi forſan dẽt & quidẽ loco citato Adrianus id licere cẽſet, nã poſtq̃ ille põt publico iudicio petere, põt, inquit, & alia via recuperare. Neſcio tamen, ſalua auctoritate viri, an adeo ſit certum vt ipſe arbitratur. Nam poſtquã vera ſit translatio dominij, non põt alia via recuperare, quam vtendo beneficio legis in primis infra terminũ lege præſcriptum puta infra octo dies in Hiſpania. Nam quod lege alearũ iubetur, vt horum pręſcriptio ante quadrageſimũ annum non fiat, nullibi eſt iam in uſu. Deinde forſan dẽt repetere in iudicio. Alias alter conſcientia non teneretur, quia leges nihil aliud decernunt, quam quod detur illis iudicialis actio, quamuis de hoc nõ ſum uſque adeo certus. Hęc ſecundũ leges hactenus relatas. Nam edita fuit poſtea lex Matriti. ut nemini liceat in creditã pecunia ludere, qua nõ modo prohibetur executio cuiuſcunque obligationis & promiſſionis, uerum etiam eiuſmodi permiſſiones, & obligationes, pronun-

Adriani ſentẽtia.

D. Th. aduerſa

Exponitur ſñia D. Tho.

Dubiũ de his, q. ludũt in abſẽtẽ pecunia data fide.

Dubiũ notãdũ.

Additio auctoris

pronuntiantur omnino nullæ & caſſę. Vbi non ſolum in foro exteriori, uerum & interiori prohibetur ut reor, translatio dominij ſicuti in actione pupilli. Quare qui promiſit, non tenetur ſoluere, & ſi ſoluerit, alter in conſcientia ante repetitionem tenetur reſtituere. Neque ualeret, ſi ludens legi renunciaret: quoniam data eſt, non ſolum in fauorem illius, ſed & in bonum commune. Poſſet tamen fieri libera donatio quamuis ſemper ſuboleret fraudem.

Ad primũ arg. Ad primum igitur argũ, nempe ad iniuriam ſatis rñſum eſt, quo id prohibeant. Neq. clerici, ſi lucrentur, neq. alij, qui lucrantur ab illis, aliter teneri uidentur ad reſtitutionem, quam ſit inter ſeculares. Nam etſi propter ſcandalum ac propter ſuam honeſtatem grauius peccent, tamen obligatio reſtitutionis nõ eſt alia quã inter ſeculares. Quę.n. ſacerdotes ludendo perdunt, facultatem hñt perdendi, ėt Epiſcopi, ut li. 9. patebit, ſunt.n. ſuorum bonorũ domini. De religioſis autem diuerſa eſt ratio. Negatur ergo leges prohibentes ludere, perinde prohibere translationem dominij atque pupillis & ſimoniacis.

Sacerdotes, Epiſcopiſ ėt poſſunt rem ludere, ut alij.

Ad ſecũdũ arg. Ad ſecundum autem reſpondetur, quod etſi illa uitia, quæ ludis permiſcentur mortalia eſſe poſſint nulla tamen inde oboritur reſtituendi obligatio, niſi modo expoſito. Enim uero licet prodigalitas nonnullum peccatum ſit, prodigus nihilominus dominium transfert. Et ad uerbum Ariſtotelis coniungentis aleatores cum latronibus reſpondetur, non id feciſſe quaſi eadem ſit utriuſq; ratio, ſed quia aleatores illiberales ſunt, & contra ius amicitiæ delinquentes. Debet enim homo cum amicis ludere, quibus potius debet elargiri ſua, quam eorum bona ab illis corradere.

Ad tertiũ arg. Ad tertium denique etiam reſponſum eſt, ubi expoſuimus uerbum illud iuris, ſolutum reddat, ſcilicet ſi repetatur.

ARTICVLVS III.

Vtrum per contractum, qui nullus eſt iure ciuili, transferatur dominium.

Circa idem membrum ciuilis poteſtatis quo uoluntas domini cohibetur transferre dominium examinare pertinet uerum contractus qui eſt nullus iure ciuili, ſit etiam in conſcientia nullus ita ut uere dominij translationem impediat? Et arguitur à parte negatiua: Vbi finis ciuilis legis ceſſat, lex ipſa uim ſuam amittit, atque adeo ſtandum eſt, tunc naturali iuri, finis autem legum contractuum ſolemnitatem iubentium eſt, ut fraudibus & dolis eatur obuiam, ergo ubi conſtat nullã interueniſſe fraudem, contractus tenebit in conſcientia. Secundo ad declarationẽ prioris præmiſſæ arguitur. Lex diuina ceſſante fine non obligat, ergo tanto minus humana, quanto inferior eſt. Probatur, antecedẽs in pcepto correptionis fraternæ, quod ubi nulla eſt ſpes correctionis quæ correptionis finis eſt, non obligat, ait quippe Augu. de pœnit. diſt. 7. can. ſi quis. ſi ſcirem non tibi prodeſſe, non terrerem, non te admonere. Pari ergo modo, ut exẽpli gratia dicamus ubi ciuilis ſolennitas teſtamento defuit conſtat tamen teſtatoris uoluntas, ſtandum eſt iuri non ciuili, ſed naturali ut eadem impleatur uoluntas. Tertio arguitur: Si illo rigore ſeruandum eſſet ciuile ius, uſu ſæpe ueniret, ut nullatenus morti proximus ſuam poſſet explere uoluntatem, ut puta ſi legitimi teſtes haberi non poſſent. Quod tamen conceſſu uidetur abſurdum, in contrarium tamen eſt quod leges ciuiles; ut lib. 1. dictum eſt obligant in foro conſcientiæ, per quas tamen abſolutæ ſtabiliuntur contractuum ſolennitates, ſub illo uerborum rigore ut alias contractus pro infecto habeãtur, ut de teſtamento patet l. hac conſultiſſima, C. de Teſtamen.

Sñía Innoc. Quęſtio præſens non eſt magnopere inter doctores agitata, ſed Innocent. in c. quia plerique, de immu. eccle. unum ait obiter uerbum, ſcilicet quod qui per contractum, cui deficit ſolennitas iuris, aliquid poſſidet, tenetur ad reſtitutionem. Vbi docet contractum minus ſolennem eſſe nullum in conſcientia, ſubdit autem exemplum de contractu qui per uoluntariam tem pupilli ſine aſſenſu tutoris factus eſt. Panormitan. uero ſuper eodem ca. communis eſt. Sñía Panor. contra Innoc. quæ pite, Antonio de Butrio adhærens contrariam eſt ſententiam amplexus, uidelicet quod ubi fraus abeſt & dolus ſtandũ eſt naturali iuri, ut contractus teneat, non

obſtante ciuili lege. Atq; in hanc ſnĩam ſubſcripſit Syluest. in verbo, Alienatio. S. 12. & uerbo teſtamentũ, 1. S. 5. Et poſtea Adria. quolib. 6. ar. 1 p.p rationes quas modo in fronte quæſtionis recitauimus, & quidem Ant. de Butr. ſic aſſerit conſuluiſſe, ut legata illegitimi teſtamenti nihilominus ſeruentur, in quorum conſequentiam addit in ſuo tractatu Minoritano, qđ legatum minoritę factum licet iure humano inhabil. ſit ad recipiendum, eſt nihilominus perſoluendum in conſcientia. Hęc ergo eſt opinio cõmunis. Sunt tamen profecto argumenta in contrarium adeo multa, eademq; non infirma, ut cõtrariam ſnĩam maiori cum probabilitate confirment. Audiui ego iampridem in his noſtris ſcholis contrariam ſnĩam, ceu multo probabiliorem defenſari, nempe contractum nullum iure ciuili, eſſe etiam in conſcientia nullũ. Haud tamẽ ego tam abſolute opinionem hanc aſſerere audeo, ubi caſus hmõi mihi occurrunt, ſed mediã ſnĩam utrinq; temperatam pro captu meo amplector. Ad cuius explicationẽ notã dum eſt, rempublicã & principem ſecularem bifariam poſſe dominiorum tranſlationem impedire. Vno quidem modo abſolute, cuius exempla in pupillo ante legitimam ętatẽ & in maioratus poſſeſſore produximus, per quos idcirco procul dubio dominium non tranſmittitur. Altero uero mõ nõ ſimpliciter, & abſolutè. ſed per modum contractus ad obuiandũ fraudibus præſcribendo, ſicut reſpublica ciuilis iubet teſtamentorũ ſolẽnitates, & eccleſiaſtica, formas contractuum quibus eccleſiæ bona alienãtur. Et de iſtis ad qõnẽ hanc cõcluſione rñdetur Contractus, cui deeſt eſſentialis ſolẽnitas iuris, licet in cõſcientia non ſit ipſo facto ſimpliciter nullus, ueluti ille, qui fieret a pupillo, illegitimæ ætatis, eatenus tamẽ eſt nullus, ut bona conſcientia poſſit quiſq; legis beneficio in tali caſu uti. Exponitur concluſio: Vbi frater meus liberis orb. p teſtamẽtum minus ſolenne, puta cui ea ſolennitas iuris deeſt, cuius defectu in iudicio merito pronuntiabitur tanquam nullum (nam cui minor ſolennitas defuerit, pro legitimo eſt habendum) ubi inquam frater meus, cuius ego ab inteſtato hæres ſum, per tale teſtamentum extraneum nuncupauit hæredem, ego tuta conſcĩa poſſum hæreditatẽ adire, & defendere me nullitate teſtamẽti, quãuis ſciam abſq; fraude in fratrẽ meum aliter diſpoſuiſſe. Ac proinde dum mihi in foro exteriori adiudicabitur, poſſum optima fide hæreditatem poſſidere. Eodem mõ, ſi pater meus per hmõi teſtamentum legata fecit (pia mõ miſſa faciamus) ego non teneor in conſcientia legata implere. Cur aũt fuerim concluſionẽ ſic moderatus, qđ non penitus tranſlatio dominij in his euentibus ipſo facto irritatur & annullatur, dicam in calce probationũ cõcluſionis. Neq; uero cõcluſionem ſic audeo aſſerere, ut cõtrariã omnino exiſtimauerim improbabilem, qm̃ ubi aſſertionẽ noſtrã apud alios nõ inuenio paulo ſoleo eſſe cunctantior ad aſſerendum. Nihilominus argumenta ſubijciã, quæ mihi profecto multo probabiliorem hanc faciunt opinionẽ, quã eſt contraria. Et ſi ego inter theologos ullius eſſem auctoritatis, profecto iudiciũ iuris naturalis, ac potiſſimũ conſcientiæ, nõ alijs q̃ Theologis eſt deferendum. Supponamus ergo ciuiliũ legum tenorem. In teſtamẽto, uerbi gratia, nuncupatiuo, puta ubi ſiue tabellionis ſubſcriptione uerbo nuncupãtur hęres & teſtes, requirũtur ſeptẽ teſtes, ut habetur Inſtit. de teſtamentis S fi. Et pariter in teſtamento ſubſcripto, ſed tñ occluſo & obſignato ut habetur l. citata, Hac conſultiſſima C. de teſtamentis, & l. peculiari regni 3. Tauri. Tametſi in teſtamento aperte ſcripto ſufficiant tres teſtes cũ tabellione & quinque ſine illo, quãuis antiquo iure qñq; requirantur plures qñque pauciores, ut in teſtamento Imperatoris, & in teſtamento militis, & in teſtamẽto cæci, &c. ut in gloſſis ſuper eiſdem titulis inſtit. & C. & ff. latè à doctoribus adnotandum eſt. Requiruntur etiam teſtes legitimi, puta ut neque mulier, neque ſurdus, neque mutus, neque infamis admittatur, ut in eodem Inſtitutto. S. teſtes chaetur. Quamuis de hoc nihil hic definimus, ſed id ad iudicium ſecularem deferimus. Similiter iure Pontificio cautiſſimum eſt: ne res eccleſiæ ſine tribus contractibus diſtrahantur, u. 10. q. 2 ca. ea enim. & 12. q. 2. can. ſine exceptione, & de reb. eccle. non alien. à Doctoribus adnotatur. At ergo contraria opinio, quod etiam

Documẽtum auctoris

Sententia auctoris.

Solẽnitas teſtamentorum deſcribit.

etiam ſi in foro exteriori teſtm̃ pronuntiaretur nullum, ſtandum tamen eſt in cõſcientia uoluntati teſtatoris, ubi non interfuit fraus. Et pariter dum in alienatione bonorum eccleſiæ defuerit contractuũ ſolennitas. Nos autem in contrarium hæc ſubiicimus argumẽta.

Opinio auctoris patet.

Supponamus .n. primo ex lib. 1. leges ciuiles obligare in conſcientia, ut ipſe idem Panormi. eodem loco cum eodem Innocentio planiſſime cõſentit. Tunc inquam arguitur ſic. Leges eiuſmodi nullam prorſus exceptionem faciunt, ſed abſolute aiunt. ubicunque defuerit talis ſolennitas, nullum eſſe contractum. Sic enim concludit dicta lex Codicis. Hac conſultiſſima. ubi teſtamentũ nõ fuerit ſubſcriptum, pro infecto haberi conuenit. Et rurſus ex imperfecto autem teſtamento uoluntatem tenere defuncti non uolumus, niſi inter ſolos liberos à parentibus utriuſque ſexus habeatur, uidelicet niſi liberi in ſola diuidunda hæreditate uoluntate habeant patris, ut gloſſa. Et Inſtitution. quibus modis teſtamen infirmentur. §. ex eo ait Iuſtinianus. Imperfectum teſtamẽtum ſine dubio nullum eſt. Et poſtea ait ſe uelle eiſdem legibus uiuere. Et l. regni citata. 3. Tauri. habetur ꝙ ubi teſtiũ numerus iuſtus nõ fuerit, teſtamẽtũ nullam fidem faciat, neque in iudicio neque extra. Et in can. citato, ſine exceptione habetur, quod alienatio inconſulto facte rerum eccleſiaſticarum, ſit irrita. Cum ergo lex eandem uim habeat, quam uerbis perſonat, fit, ut ſine ullo interpretamẽto ſit illi obediendum. Sed ais, Leges non adhibent uerbũ, in conſcientia. Hic autem cauillus eſt, nam non eſt in more legiſlatoribus talia adijcere uerba, ſed ex natura legum ſequitur obligatio in conſcientia.

Rõſcda

At quo rei punctum patentius fiat, arguitur ſecundo ſic. Lex, ut ſolenniſſimum habet doctorum axioma, accidentarios caſus nõ reſpicit, ſed ea, quæ vt plurimum contingunt. Iura enim, uti ff. de leg. Pomponius ait conſtitui debent in his quæ accidunt, & uſu uenire poſſunt, non tamen in his,

Solutio

quæ præter opinionẽ & inſpirato contingunt. Igitur licet rõ iſtarũ legũ fuerit, vt fraudibus doliſq. obuiaretur, nihilominus etſi in aliquo caſu finis ille deficiat, lex ſuũ retinet uigorem. Exempla ſunt frequentiſſima ac patentiſſima, quæ demirãdum eſt Panormitanum & ſuos nõ inſpexiſſe. Prohibet lex, ut art. 1. dicebamus, pueros ſua propria ſpõte bona ſua alienare, cuius utique finis eſt, ne per eorum imprudentiam male dilapidentur. Contingit eſſe puerũ decem uel duodecim annorum, qui ſapiẽter & in rem ſuam poſſit de ſuis bonis diſponere, utrum propterea contractus inconſulto tutore ab ipſo factus, tenebit in conſcientia? Profecto non tenebit. Item legis ieiunii finis, eſt corporũ maceratio. Vtrum ꝑ pea ꝙ quis illa maceratione nõ indigeat, fiat exẽptus a lege? minime gentium. Prohibet ẽt lex arma nocturna, utrũ qui pacificus, poſſit illa deferre? Nequaquam. Eodem modo in propoſito, licet in aliquo caſu nullus interfuerit dolus, nihilominus uis legis non extinguitur. Et rõ huius eſt patentiſſima, quia alioqui leges ſcrupulos puſillorum conſcientiis inijcerent. Sæpe .n. obſcurum & ambiguum eſſet, vtrum tanta eſſet fraus vt ſufficeret ad parendum in ciuili legi, an uero tam parua, ut propendendum eſſet in ius naturæ. Noluit ergo legiſlator ciues eſſe horũ iudices, ſed ꝙ ſyncere auſcultarent legi, quãdiu non eſſet contra ius naturæ. Sed ais, Contra ius naturę eſt, ut ſi quis ſic uoluit diſponere de ſuis bonis ꝑ ꝑ defectum ſolẽnitatis, non impleatur eius uoluntas profecto non eſt. Imo q̃ maxime eidem naturæ conſentaneum, nempe ut fraudes tollantur & deceptiones, quas in defuncto humana fallacia extrueret. Hac .n. de cauſa art. 1. dictum eſt poſſe rempubicam naturalẽ uoluntatem ciuiũ cohibere in ſuis diſpenſandis rebus, atq. adeo modum illis præſcribere.

Pōt leg ſolutio nib. modum ſtatuere.

Imo uero arbitror, ꝙ ſi ex occulto modo ſoluendi debita fraudes crebreſcerẽt, poſſet princeps leges ſarcire, ut ſolutio quæ coram teſtibus non ſieret, nõ ualeret, adeo ut in cõſciẽa poſſet, ꝙ contra leges ſolutũ eſſet, iterato peti. Sed q̃d hoc ueritatis habeat, ambigendum nõ eſt, q̃n poſſit conſciẽa pro infecto haberi ille ſitimus contractus, ẽt ſi fraus non interfuerit, ob id, quod intereſſe potuit. Quo ſi id poteſt, neſcio q̃ efficacius uerborum ſignificatione efficere potuit, q̃ iſtorum. Sit teſtm̃ nullũ, habeatur pro infecto. Et ſi fuerit imperfectum, uoluntatẽ defuncti

non teneat, ſit irritũ, nullã fidẽ faciat, neq. in iudicio neq. extra. Tertia ratio. Tertio arguit. Qui teſtm̃ reliquit illegitimum, perinde decedit ac ſi abſq. ullo prorſus moreretur, q̃ñ quidem iure illud nullũ eſt, ergo ſic prorſus de tali defuncto cenſendum eſt ac ſi inteſtatus deceſſiſſet. Si autem quis abſq. ullo teſtamento legata feciſſet, aut hæredem nuncupaſſet, profecto hæres ab inteſtato non teneretur in conſcientia illa implere etiam ſi nulla interfuiſſet fraus: ergo neq. ubi teſtamentum non eſt iuridicum. Exempli gratia. Si quis abſq. liberis moriens p̃ñte fratre diceret. Ego conſtituo talem hæredem extraneum, aũt tale facio legatum, quod non eſſet donatio, frater tamen non polliceretur id ratum habere, imo renueret, & haberi non poſſet copia tabellionis atq. teſtiũ, vt ſcd̃m leges conderetur teſtamentum, profecto ille frater legitimus hæres licet optime noviſſet defuncti uoluntatem, neq. ullam iniectam fuiſſe fraudem, non teneretur in conſcientia aut alteri hæredi cedere aut legata implere, non obſtã te iure naturæ. Nempe quia lex iuſte ad euitandas fraudes uoluit ne defuncti uoluntas ulla eſſet niſi per teſtm̃ conſtaret. Quin uero & id iuſte potuit facere in pœnã negligentiæ teſtatoris, ut ſtatim de præſcriptione dicimus. Ergo ubi teſtm̃ non fuerit iuridicum, idem erit iudiciũ. Quarta ratio. Quarto arguitur. Idem eſt penitus iudicium in foro conſcientiæ, quod in foro exteriori ubicunque res geſta conſtat, ut iudiciũ exterius non procedat ex falſa præſumptione, ſi quis autẽ inteſtatus decederet, licet legitimus hæres ab inteſtato fateretur in iudicio aliũ fuiſſe inſtitutum hæredẽ, aut alia defunctum feciſſe legata, ſine teſtibus tamen talis hæres ab inteſtato non compelleretur hæreditatẽ alteri concedere, neque legata implere. Ergo idem debet iudex pronunciare, q̃ñ teſtamẽtũ eſt illegitimũ, q̃ñ quidẽ iure eſt nullum atq. adeo ille ab inteſtato hæres manet tutus in conſciã, q̃ñ quidem ſententia non emanauit ex falſa præſumptione. Scio equidẽ de hoc uariatum nõn unquam eſſe inter iudices, q̃ñ ſcilicet hæres fatetur uoluntatem defuncti, ſed profecto crediderim perinde pronunciandum eſſe, ac ſi nihil defunctus diſpoſuiſſet. Sed ais, tales ſententiæ ſolum tenent in foro exteriori, non autem in foro conſcientiæ. Imo uero ſi non obligarent in conſcientiæ, tunc leges illæ conſciẽtiarum eſſent illaqueatrices, nec deberent ab eccleſia tolerari, ſcd̃m uerbũ illud in c. q̃ñ, de præſcrip. Quod abſq. peccato mortali non poteſt obſeruari, derogãdum eſt. Enimuero ſi dum iudex non ex falſa præſumptione procedens ſed ſcd̃m eius cõfeſſionem, qui reus ſit, eum abſoluit, non manet in conſcientia tutus, iniqua eſt lex, cũ tamen merito non ſint abrogatæ, ſed approbatæ. Quinta ratio. Quinto arguitur. Ex contraria huic noſtræ opinione conſequitur uſu venire poſſe, ut quiſpiã abſq. ulla ſua culpa nullaq. alia illata ui, ſed ob ſolum tenorem legis euitare aliter peccatum mortale non poſſet, q̃ grauiſſimã faciendo ſuorum bonorũ iacturam. Sit n. pupillus ab inteſtato defuncti hæres, qui alium extraneum per teſtamentum illegitimum hæredem nuncupauit. Tunc tutor ſi hæreditatem pro ſuo pupillo non petat, reus ipſe fiet in iudicio, & ob negligentiam condemnabitur, vt pupillo refundat quæ ſua cauſſa perdidit. Si autem petat, manifeſte peccat ſcd̃m opinionẽ nobis aduersã, q̃ñ quidem ſciens & prudens petit quod non eſt pupilli. Supponimus. n. ei conſtare nullam interfuiſſe fraudem. Hoc autem non eſt concendendum. Postrema ratio. Sexto denique ac poſtremo arguitur. Niſi eiuſmodi leges in cõſcientia obligarent non ſatis eſſet illi fini prouiſum ob quem inſtitutæ ſunt. Prouidit exẽpli gratia eccleſia ne eius bona niſi cum tali ſolennitate & cautione alienarẽtur, ſi ergo ab illo qui aliter emit, non poſſent rurſus clerici ac religioſi bona cõſcientia repetere, fruſtranea fuiſſet cautio legis. Nunc igitur explicatio opus eſt cur diximus non prorſus per tales contractus impediri dominii tranſlationem. Cauſa. n. eſt, q tunc ſi ille nuncupatus hæres per inualidum teſtamentum forte hæreditatem poſſideret, deberet abſque ullo iudicio & petitione illa reſtituere hæredi ab inteſtato. Et pariter ſi legatarius legatum poſſideret, deberet illud protinus eidem hæredi reddere, quod tamen eſſet nimio rigore leges intelligere. Crediderim ergo qđ qui poſſidet rem aliquam per contractũ minus ſolennem ſibi acquiſitam dummodo fraus

do fraus omnis, vis, & dolus abfuerit non tenetur reſtituere niſi vocatus ſit in iudiciũ & condemnatus. Et eodem modo, ſi quis iuſto pretio emit bona eccleſiæ ſine dolo & fraude, licet non interueniſſet ſolennitas contractus, iuſte poteſt eccleſia tacente, poſſidere, ſed & eccleſia ẽt poteſt bona cõſcientia repetere. & ratio mea eſt quod iura humana nihil aliud volunt, niſi ꝙ in iudicio tales contractus habeantur nulli, nõ autẽ quod ipſo ſtatim facto tranſlatio ſit nulla. Quare etſi ille cui cõpetit repetitio ob ignorantiam non petit, nẽpe quia neſcit teſtamentũ aut contractũ non fuiſſe legitimũ, quamuis poſſeſſor id ſciat nõ tenetur ei reuelare. Si autem exempli gratia (de quo caſu ego ipſe conſultus fui) defunctus per illegitimum teſtamentum nũcupauit extraneum hæredem, & neq. ille neq. frater ab inteſtato ſuccedens poſſeſſionem adiuit, ſed vterq. eſt ea probitate, vt nolit poſſeſſionem capere, niſi ſibi ius faueat, abſq. dubio nuncupatus hæres debet cedere, & poſthaberi, & ſuccedens ab inteſtato hæreditate potiri. Hæc & ſi non pro demonſtratis dixerim, crediderim tñ eſſe veriſſima. Si quis autem contraria teneatur opinione, illam aut reſpuat, aut ſequatur, quoniã qui contra conſciẽtiam agit prauus eſt ſcd̃m illud, Qđ non eſt ex fide, peccatũ eſt. Veruntamẽ nihilominus huic

Arg cõtra ſentẽtiam auctoris.

noſtræ aſſertioni non nihil ambiguitatis obmoliri quiſpiã poſſet. Primum Panor. pro ſe in contrarium adducit regulã eiuſdem Innocentij. cap. quod ſicut de elect. Vbi ait electionem quę iuri naturę cõſentit, licet non ſeruentur iuris ſolennitates, tenere. At vero profecto ſalua exiſtimatione ſolennis Abbatis & eius ſequacium non eſt ab illis ſincere & candide intellecta, neq. vero citata regula Innocentij Ipſe.n. non loquitũ vbi electio nulla eſt iure poſitiuo; ſed vbi eẽt infirmãda, vt ait tex. ſi in iudicium deferretur. Subdit.n. exemplum. vt ſi aliquis electorum ex contẽptu non fuiſſet vocatus, tunc.n ſi electio fit a maiori parte, illo connumerato, tenet quidem iure tam humano, quàm naturali. Quamuis contemptus ille poſſit agere ad infirmandam electionem. In tali inquam caſu ait electum tutum eſſe in conſciẽtia quouſq. quaſſetur electio. Quæ quidem ſñia adeo non eſt contra nos, vt non ſit ẽt pro nobis, nam licet iure naturæ fateatur Innocentius electionẽ valere, dicit quod poteſt iure humano infirmari. Haud ergo credendus eſt Innocentius ſibi ipſe contra dixiſſe. Neque alia regula eiuſdem illic Pa-

Secũdũ.

normitani quidpiam contra nos impræſentiarum agit, nempe quod quando ius ciuile aliquid diſponit contra ius naturæ, ſtãdum eſt iuri naturæ. Hæc.n. legis diſpoſitio nõ eſt contra ius naturę, ſed eius moderatio & reſtrictio ꝓ bono pacis. Quod autem omnium vehementiſſime contra nos pugnare vr̃, eſt cap. cum eſſes. de teſta. vbi Alexander 3. iure cõtrariũ decernere. Fuit enim de conſuetudine interrogatus quę erat in Epiſcopatu Hoſt. vbi nullum teſtamentũ niſi ſcđm leges humanas, puta ſeptẽ aut quinq. teſtib. ſubſcriptũ admittebatur, & reſpondit, tales leges a diuina lege & ſanctorum patrũ inſtitutis, & a generali eccleſiæ conſuetudine eſſe alienas, & ideo ſtandũ eſſe contra illas iuri naturali, ſecundum qđ in ore duorum vel triũ ſtat omne verbum. Et ideo vbi quis parœcianorum coram presbytero ſuo & trib. & duob. aliis teſtib. teſtamentũ ediderit valere decreuit. At vero (vt cum debita reuerentia ad textũ reſpõdeamus,) licet ius naturę ſit vt duo vel tres teſtes ſufficiãt, nã vbi homines naturali ſynceritate viuerẽt, ille ſufficeret numerus, tamen nullatenus negari poteſt quin vbi humanę fraudulẽtię in rempublicam ſerperent neque tuta eſſet fides, ſanctiſſimum ſit numerũ teſtiũ lege augere. Nam ius naturę non eſt prohibitiuum, ſ. ne plures exigant teſtes, ſed ſynceritatis humanæ expreſſiuum, nẽpe ꝙ vel tres ſufficiant, qui ideo numerus, licet plurimum in cauſſis tã ciuilibus quã eccleſiaſticis ſufficiat, tamen merito in aliquibus requiruntur plures vt lib. nos. 5. tractabimus. Vult.n eadem ipſa eccleſia, vt patet 2. q. 5. canon Præſul. in nõnullis cauſſis plures teſtes eſſe neceſſarios nempe ad condemnãdas perſonas Curię inſignes. v. puta Cardinales, presbyteros &c. Cum ergo eadem ſancta eccleſia quę ob perſonarum dignitatem, quorum crimina difficile creduntur, voluerit augere teſtiũ numerũ, nõ eſt cur leges repellat ad confirmandam defuncti voluntatem, qui, ſi

Tertiũ ex ca. cũ eſſes. de teſtam.

Exponitur illđ, in ore duorum vel triũ, &c.

Rñdet ad ca. cũ eſſes.

Perſonę in dignitate conſtitutę ſi facile criminibus notãdę

calleat ur

calletur pro ſe loqui non poteſt, ampliorem quoq. numerum requirit, præcipue vbi teſtaméta, aut nõ ſunt ſubſcripta, aut ſunt occluſa, nã in apertis ius naturæ ſeruatur triũ teſtium cum tabellione. Igitur illic pontifex ſumus nõ eſt credẽdus leges eiuſmodi abrogaſſe, quia non habet auctoritatem in leges principum niſi quatenus ſunt contra ius diuinum, vt ipſe Papa fatetur, can. cum ad verũ & can. duo ſunt. 96. diſt. neq. abrogationis verbo illic vtitur neque talis abrogatio recepta unquam a principibus fuit. Igitur licet alijs præterea duobus modis gloſſa illic textũ interpretetur, ſatis ſit nobis altero duorum modorum reſpondere, ſ. aut ꝙ id reſtringendum eſt ad pia legata vt explicatur ca. ſtatim proximo relatum quæ quidem legata minorem exigunt ſolẽnitatem. Vel forte melius quod cum epiſcopatus Hoſtienſis eẽt in territorio eccleſiæ potuit Papa præcipere, vt non ſeruarentur leges ciuiles. Nã profecto neque in pijs cauſſis vbiq. admittitur iure legatum illegitimi teſtamenti, tametſi hæredes de honeſtate illa doceat implere.

Aliæ ſolutiões c. cum eſſes.

Argumenta autẽ in capite quæſtionis obiecta nullius ſunt ponderis. Reſpondet .n. ad primum finem legis dupliciter ceſſare poſſe, ſ. aut generaliter in republica aut in particulari caſu, & quando ceſſat primo modo, ceſſat lex, quando vero nõ niſi in particulari, non ceſſat, vt late expoſitum eſt. Quod autem Adrianus ſubdit de correptione fraterna, nulla ſimilitudine pugnat. Præceptum nanque correptionis fraternæ non habet pro fine commune bonum, ſed particularem emendationem fratris, & ideo quando ille ceſſat, ſuperuacanea eſſet correptio. Finis autem legum annulantium illegitimos contractus, eſt bonum cõe, quod nunquam ceſſat. Item præceptum correptionis fraternę, eſt affirmatiuum, quod non obligat niſi quando & vbi oportet, leges autem illę ſunt generales. Ad tertiũ demum reſpondetur, nullum eſſe inconueniens, vt quis citra ſuam culpam & negligẽtiam ob fortuitum euẽtum cohibeatur de ſuis bonis diſponere, vt pax tuta ſit in republica. Leges nanque non valent ſingularia cuncta cauere.

Ad primũ principale in principio cõcluſionis.

Ad 3.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum præſcriptio dominium in poſſeſſorem transferat.

EXpediuimus membrũ prius publicæ auctoritatis, quæ cohibere põt legitimum dominium, ne ſua bona pro ſuo libito diſpendat. Sequitur ergo ſecundũ, qđ eſt ad auferendum quoq. ciuib. eadem ipſa bona. Et peculiariter id diſputabimus in præſcriptione, de qua quæritur vtrũ pręſcriptio dominium ab inuito domino auferat, & conferat poſſeſſori? Et arguitur de more a parte negatiua. Reſpublica, niſi quã ipſa indiguerit neminem ciuiũ expoliare põt inuitu ſua ſubſtantia, præterq̃ ratione delicti, vſu autẽ venire põt vt abſq. ulla prorſus domini culpa aut negligentia quiſpiam triginta quadragintaq. annis poſſideat alienũ, ergo tunc nulla eſt cauſſa cur eiuſmodi poſſeſſor dominum acquirat. Secũdo. Si præſcriptio tanta polleret vi, ſequeretur vt poſſeſſor malę fidei præſcriberet. Nam ſi cauſſa legis fuit dominium ob negligentiam punire, non eſt dignus minori pœna, dũ poſſeſſor mala fide poſſidet, q̃ dũ poſſidet bona. Tertio argui. Si mala fides intra tempus præſcriptionis ad reſtitutionẽ obligat, ſequitur ꝙ etiam quando poſſeſſor dubitat an res q̃ poſſidet, ſit aliena, ius præſcriptionis impediatur. Conſequens tamen videtur eẽ contra Auguſt. 34 q. vnica, cano. ſi virgo. vbi ait, Tandiu quenque poſſeſſorem bonę fidei rectiſſime dici, quandiu ſe poſſidere ignorat alienum. In contrarium autem eſt auctoritas Gelaſij 16 q 3. can. Præſulum, & can. quicunque can. placuit 1. quibus decernit præſcriptionẽ triginta annorũ, etiã inter epiſcopos & eccleſias uim obtinere.

Secunda pars humanæ poteſtatis, qua princeps reipublicæ tam eccleſiaſticæ, q̃ ciuilis poteſt ab inuitis tum bona ſua auferre, tum ẽ. in aliorũ transferre dominiũ. Primum ratione ſubueniendi reipublicæ, ut articu. 1. dictum eſt, uim ſuam exercere poteſt, nempe ut dum ei opus eſt ciuium ſubſidio, eos ad contributionem cogat, quoniam ſumus, vt ait Paul. ad Roma. 12. membra vnius corporis, & ideo tenemur

Quib. titulis poſſit reſp. ab ĩuitis ciuibus bona auferre.

mur ſuccurrere corpori noſtro. Secundo præterea ratione delicti poteſt malefacto res bonis ſuis multare. Etenim ꝙ per qđcunque peccatum mortale ipſo facto delictor ſuis ſit priuatus bonis, iam ſupra tan quam hæreticum reiectum eſt. De alijs autem modis quibus princeps hac fungit poteſtate, nihil ad præſentem locum, ſolū enim de p̄ſcriptione nobis eſt q̄ſtio. Igitur præſcriptio nomen iuris eſt, idem nimirum ſignificans, quod per poſſeſſionem præſcriptio a lege tp̄e protractum, dominium rei acquiret. Et quamuis non ſolum inter Doctores, uerum & q̄que in iuris cōtextu explicationis gratia diſtingui conſueſcat inter præſcriptionem & vſucapionem, ꝙ præſcriptio ſit rerum immobiliū, uſucapio vero mobilium, tn̄ crebro etiam iura ambabus ꝓmiſcue utuntur uocibus. Vſucapere.n. nihil aliud eſt, q̄ uſu uendicare. hoc eſt per uſum legitimo tempore continuatum rei dominium acquirere, ut legitur ff. de uſucap. l. uſucapio. idq; ipſū eſt præſcribere, loquendum aūt eſt ut plures & ſentiendum ut pauci, & ideo nō eſt, cur non eodem utamur diſtinctione. Itaq; uſucapio duobus modis differt a præſcriptione ſ. & ratione materiæ; ut modo dicemus, & rōne temporis, ut dicere pergimus. Igitur quoniā hic tantū de foro conſcientiæ diſputamus, ſupponamus tam Imperatorum, quā Pontificum leges. Vſucapio nanq. rerum mobilium triēnio fit, aut quadriennio, ut habetur Inſtitu. de uſucapio. & C. eod. l. quas actiones. Præſcriptio uero altera eſt longi temporis, altera uero longiſſimi. Pręſcriptio longi temporis per decennium inter præſentes, & per 20. annos fit inter abſentes, ut eod. Inſtit. ſubſequit, & ead. l. C. & C. de præſcrip. longi tē po. l. malæ fidei. Ratio. n. poſtulat ut pręſētiū negligentia, nēpe, qui in eadem prouincia, uel in eadē urbe commorātur, breuiori tempore puniant, quā abſentiū, ad quos non tam cito penetrare potuit rerum notitia. Pręſcriptio autem longiſſimi temporis eſt triginta annorum inter præſentes, & quadraginta inter abſentes, quæ in rebus eccleſiaſticis eſt neceſſaria. De qua iō præſcriptione plura extant cap. 16. q. 3. Et l. citata, quas actiones. hæc omnia diſtinguuntur, ſcilicet ꝙ decennalis; & vicennalis p̄ſcriptio in ſecularibus ſufficiat, triennalis autem & quadragenalis cōpetat religioſis rebus. Vſucapio uero triēnio fiat, inter præſentes, aut quadriēnio inter abſentes. Atq; hoc proprie loco uſucapio a præſcriptione diſtinguitur. Romana uero eccleſia, ut illic ſubiungitur, gaudere debet tp̄e centum annorum, itaq; contra illam breuius non præſcribitur. Quocirca etſi Imperator præcedenti lege, Vt inter omnibus eccleſijs hoc tempus centum annorum indulſiſſet, modo tn̄ ſola eccleſia Romana illa gaudet, iuxta tenorem eiuſdem authentici, quas actiones, ut habetur 16 q. 3. ca. nemo. His ergo prænotatis quæſtio noſtra eſt, an in cōſcientia qui præſcriptis temporibus rem poſſedit, quāuis poſtea reſciuerit ea eſſe alienam, tuto illam poſſideat? De qua re tres ſunt diuerſæ opiniones duę nimirū extremę, quarum altera tenet, ꝙ ſemp̄ eſt iudicandū ſecūdum leges concedentes præſcriptionem cum mala fide. Et hæc eſt glo. cap. fin. de pręſcriptionibus. Altera uero, ꝙ quamuis bona fide toto tp̄e legis quis rem poſſideat, nihilominus quotieſcunque reſciuerit eam eſſe alienā, etſi in foro exteriori res ſibi poſſeſſa adiudicet: tn̄ in conſcientia nunquā eſt tutus quouſq; eā reſtituat. Et hæc eſt ſumma Roſellæ, in uerbo, p̄ſcriptio. Inter has ergo nos media uia incidentes, duabus cōcluſionibus ad q̄onem reſpōdemus. Prior eſt: Nemo beneficio humanę legis ſana cōſcientia pręſcribit, niſi toto præſcriptionis temporis bona fide poſſideat. Concluſio eſt expreſſe aſſerta in illa regula Iuris, Poſſeſſor malæ fidei nō pręſcribit. Eſt autem recolendum, ſecundum ciuiles leges olim poſſeſſoribus ēt malę fidei rem poſſeſſam fuiſſe adiudicari ſolitam, ut Gratianus adnotauit. 16. q. 3. cano. dilectio. §. poteſt. Et expreſſe habet cap. uigilanti de p̄ſcriptio. ubi refertur Epheſinum legiſlatorem propter uitandam miſerorum ſegnitiem, & longi temporis errorem & confuſionem, primum omnium tricenalem, uel quadragenalem præſcriptionem lege ſanxiſſe. Alexand. uero tertius, eodem capitu, eaſdem leges uel confutat, uel ſaltem moderatur. quantum ad hoc quod poſſeſſoribus malæ fidei non faueant, eandemq; reuocationē, ſeu moderationē Innocentius

Præſcriptionis definitio.

Quanto tp̄e fiat uſucapio.

Præſcriptio longi tēporis, & lōgiſſimi.

Quod ī rebus eccleſię locū nō ha beat niſi quadragenalis pręſcriptio.

Contra eccleſiā Romanam nō p̄ſcribit niſi cētū annis.

Opiniones duæ extremæ.

Prior cōcluſio.

Olim poſſeſſor malę fidei pręſcribat ſecundū leges.

Corrigitur ius antiquũ.

tius tertius in Concilio Lateranen. confirmauit eod. tit. cap. fina. Et ratione probatur,

Quis poſſeſſor male fidei.

Poſſeſſor malæ fidei dicitur ille, qui conſcius eſt aut dubius rem, quam poſſidet, non eſſe ſuã. Accipitur n. hic fides pro cõſcientia, ſecundũ illud Pauli, Quod nõ eſt ex fide, id eſt conſcientiæ concors, peccatum eſt. Qui aũt contra conſcientiam rem alienam poſſidet in peccato perdurat, & q addubitat, ſcrutari tenetur ueritatẽ, peccatũ aũt nemini ſuffragatur, ergo eiuſmodi poſſeſſori nullum patrocinatur ciuile ius. Atque hanc rõnem huius concluſionis aſſignat eodẽ capite Innocen. Quare glo. quæ dicit non credere Papam potuiſſe leges illas reuocare, nullius profecto eſt ꝓbabilitatis. Nam etſi poteſtas Imperatoris diſtincta ſit a Pontificia, neque ſit (ut illi aiũt, quos ſupra refellimus) ſimpliciter & abſolutè illi per omnia ſubdita, tñ quia quantum ad animarum regimen ſpiritualis temporali diuinitus eſt prælata, poteſt leges ciuiles delictorum fautrices de medio tollere, qualis certè eſt, quę poſſeſſoribus malæ fidei faueret. At quo res patentior fiat, uel gloſſa illa uult leges ciuiles poſſeſſoribus malæ fidei in conſcientia tradere rem poſſeſſam. Et iſte eſſet intolerabilis error. eſt. n. contra naturã ꝙ latro, aut qui mutuũ accepit, ꝓpterea ꝙ decem, aut uiginti annos in mora ſit ſoluendi, dñium acquirat. Aut uult id tantum, ut ſentire uĩ, & S. Tho. quolib. 12. art. 25. interpretari, ꝙ negligenti dño poſt illud tempus nõ detur petendi ratio, quemadmodum decepto citra dimidium iuſti pretij denegatur in iudicio actio, licet alter teneatur in conſciẽtia exceſſum iuſti reſtituere. Sed neq. hic ſenſus ulli eſt æquitati conſonus, quoniã in emptionibus & uenditionibus præſumptio legis eſt, ꝙ cum pretia rerum nõ ſint ita planè omnibus comperta, poſſet quis ignoranter & bona fide ſeſquialtero pretio rem uendere ultra iuſtum, & ideo denegatur alteri actio ad reſcindendas lites. Quod autem nefarius latro, aut uſurarius aut qui mutuum accepit per manifeſtum diuturnumque peccatum ius acquirat, ut legum beneficio protegatur, ne cogatur ſoluere, nulla fert ratio, etiam ſi alterius negligentia id commereretur. Poſterior

Poſterior concluſio.

ↄcluſio: Poſſeſſor bonæ fidei elapſo legitimo tẽpe, tuta conſcientia rem tanquam propriã poſſidet, quoniã lex ciuilis dñm ipſum re uera cõſtituit. At, ne per ignota ulterius progrediamur, explicare cõgruit, quænam ſint ad bonam fidem requiſita.

Quæ requiritur ad bonã fidem.

Ad quod reſpõdetur, exacta eſſe quatuor. Primum omnium requiritur ſubſtantia ipſa fidei, hoc eſt ſcientia, uel credulitas, ꝙ res ſit tua. Vbi. n. fundamentum hoc non adeſt, tota pſcriptionis machina labaſcit. Secundo requiritur poſſeſſio. Nam ut habet regula iuris, ſine poſſeſſione non præſcribitur, neq uſucapitur, ut ff. de uſucap. l. ſine poſſeſſione. Quapropter cũ ius ſpirituale laicis non competat, licet laicus ius alleget poſſediſſe exigendi decimas quadraginta uel quinquaginta annis, nunquã præſcribit, q̃a non eſt poſſeſſionis capax, neq. res illa eſt præſcriptibilis. Poteſt inquam laicus decimas recipere ex conceſſione, non tamen ꝙ penes ipſum ſit ius exigendi, hoc eſt imperandi earum ſolutionem.

Laicus nõ pt pſcribere ius exigẽdi decimas.

Pariter neq ſeruus, neque Mendicantium religioſus poſſidere poteſt, atq. adeo neque præſcribere.

Mẽdicãtium religioſus non põt ꝗcquã præſcribere.

Tertio depoſcitur titulus uel naturalis, uel iure legitimus, uel præſumptus. Qua rõne fur, & uſurarius nullo tpe præſcribit, quia poſſidet ſine titulo per uim. Eadem rõne neque mutuatarius. Nam licet titulo mutuationis acquiſiuerit dñium, illo tamen pacto ut redderet. Si aũt latronis filius bona fide hæreditatem paternam adiuit, nimirum credens bona ille legitimè fuiſſet acquiſita, & toto tempore præſcriptionis illa fide poſſidet, tranſacto illo quamuis innoteſcat, fuiſſe aliena, tutus manebit in conſcientia. Et pari modo qui a latrone bona fide rem alienã emit, ut habetur ff. de uſucap. l. ſi aliena.

Qui a latrone rẽ emit, pt illã præſcribere.

Nam licet ille titulus non ſit uere naturalis, eſt tñ lege præſumptus. Eadem rõne in calce ſuperioris libri diximus, ꝙ cum ſñia iniqua nemini in conſcientia ius auferat aut conferat, fit, ut qui per talẽ ſententiam mala fide rem acquiſiuit, nempe quia quando lata fuit, ſciebat eſſe iniuſtam, nullo tempore præſcribat. Nã perinde recipit ac latro. Si autem arbitratus eſt ſe iuſtam, poſſidere cępit, ſed tamen infra tempus pręſcriptionis in notitiam ſibi uenit ſententiã fuiſſe iniquam tenetur reſtituere. Attamen ubi legitimum tempus

Nequeunt leges ſecũdum aliquos neros dominos dñio priuare, ꝓp negligẽtiã repetendi.

præſcri-

præſcriptionis trāſierit, licet poſtea id nouerit, non tenetur. Nam poſtquam legitimo titulo, hoc eſt lege præſumpto, rē bona fide poſſedit, factus eſt eius dñs. Quarto requiritur eandem bonam fidem toto tēpore abſq; interruptione continuari, ut expreſſe habetur c. fi. de præſcript. Nam ſi interrupta fuerit, nempe quia dñs petiit, aut alia uia, tunc tempora illa interrupta non cenſentur unum legitimum conſtituere. An uero qui de re illa quam poſſidet, ambigit, ſitne ſua præſcribat, quia longiuſcula eſt diſputatio, poſt concluſionis demonſtrationē adiungitur. Reuertamur ergo his ſuppoſitis ad ſecūdā concluſionē, quā ut dicebam, Summa Roſella ſimpliciter negat in uerbo, Præſcriptio, & ut Syluest. eodem uerbo. § 13. refert Anto. quoque de But. in cap. vigilanti, quia credere nequeūt, leges uero dñiū legitimos dños priuare poſſe, eo ꝙ in leui ſint negligētiæ culpa, eſſet. n. ut arbitrantur, contra ius naturæ, ſed tñ denegat eis petitionis actio. Et aiunt iſto more ſuo hāc eſſe opinionem Theologorū quos tñ ſi uidiſſent ſecus pronūtiaſſent, cum D. Tho. quolib. 12. ar 25. & Scotus 4. diſtin. 15. & oēs concluſionē à nobis aſſertam meritiſſimo teneāt Adria. aūt eo modo procedit, quo ſuperiori articulo, nempe ꝙ ubi negligentia ueri dñi ad culpam pertingit mortalē, tunc qui præſcripſit tutus eſt in conſcientia, ēt ſi poſtea intellexerit rem eſſe alienam. Cui quidem iuri illud ſupponit fundamentum ꝙ Imperator eſt dominus orbis & ideo poteſt dominiū ab uno in alterum transferre. Attamen ſi ille non fuit mortaliter negligens, tunc licet in foro exteriori res præſcribenti adiudicetur tenetur tñ in conſcientia reſtituere. Ratio eius eſt illud ſuum axioma perperam intellectum. Ceſſante cauſſa legis, ceſſat ſubinde eius uinculum. Cum ergo lex præſcriptionis in culpa negligentis rem ſuam fuerit condita, illa ceſſante, ceſſat præſcriptionis cauſſa. His uerūtñ non obſtantibus abſolute aſſeritur concluſio, ꝙ qui bona fide præſcripſerit ſiue dominus negligens fuerit, ſiue ſecus, tutus manet in conſcientia quamuis tranſacto præſcriptionis tempore, reſciuerit alienum eſſe, quod poſſidet. Concluſio probatur nō ſolum auctoritate D. Thom. & Scoti, &

Opinio Adriani

Sñia auctoris.

Theologorū, ut modo dicebamus uerū & ſacrorū Canonum Gelaſij & concilij Toletani 16. q. 3. & Auguſt. loco citato. can. ſi uirgo 14. q. vnica. & de præſcript. can. ſāctorū & multis alijs. Et ꝙ dictæ leges non ſolum approbentur à Pontificibus in foro exteriori, ſed etiam conſcientiæ, ſolidiſſimum ſumitur argumentum ex cap. uigilant, & cap. fin. de præſcriptio Nam poſtquā illi ſe conſultiſſimi Pōtifices præſcriptionem duntaxat malæ fidei irritauerint à cōtrario ſenſu illam confirmant quæ bona fide ſubnititur. Sed quoad rationes deſcendamus, nulla eſt illa Adr. nēpe quod Imperator ſit dñs orbis, tum quod illud falſum eſt, ut ſupra commonſtrauimus, tum quod etiam ſi dñs eſſet regnorum orbis, non tamē rerū habet dominiū, ut pro ſuo libito poſſit res alienas vſurpare. Quod ſupra quoq; oſtenſum eſt. Præterea, quia nō ſolum Imperator uerū & reges & inferiores principes poſſunt facere leges de tranſlatione dominiorum etiam ſi non ſint rerum domini. Rō ergo eſt quam ar. 1. declarauimus, nempe ꝙ reipublicæ princeps, tanquam pacis cuſtos ut poteſt criminoſos ſuis bonis multare ita & ab ipſis inuitis pro bono pacis ſuorū dominia in alios traducere, idq; lege, ut ſupra diximus in foro poli cogente atque adeo poſſidentis conſcientiam pacante. Alioqui, uti ſupra arguebamus, ſi conſcientiam poſſidentis eiuſmodi leges non inquietarent tum fruſtraneæ eſſent, tum etiam iniquæ, quandoquidem ei rem adiudicarent qui tamen eam tuta conſcientia poſſidere, nequiret, eidemq; per ſententiam, quæ non ex falſa præſumptione, ſed ex certa ſcientia procederet. Iſti enim talem principibus negantes in conſcientia facultatem, tanti faciunt hæc bona exteriora, ut arbitrentur eſſe ceu ſupremum reipublicæ finem, cum tamen nos Chriſtus tantopere contra admonitos curauerit, ut ad redimendum tempus contendentibus nobiſcum de tunica relinqueremus & pallium. Hæc quippe ſancta meditatio antiquis legiſlatoribus altius in corde incidebat quam iudicibus modo, & ideo huiuſmodi condiderunt præſcriptionis leges hinc ergo gradum aduerſus Adrianum faciamus. Quatuor enim inter alia, argumentis eius opinio

Reſpondetur. Adrian.

Quatuor arg. cõfutat ſnia Adria.

opinio confutatur, hæc. ſ. quod ſi dñs nõ ſuit mortaliter negligens dñium non amittit. Primum quod in iure nulla eiuſmodi legitur exceptio, quam tñ ſancti Pontifices conſcientiarum conſultores non prætermiſiſſent: Secundum ꝙ etſi uulgo non alia præſcriptionis cauſa circunferatur, q̃ culpabilis dñi negligentia, ſi iura tñ, & rationes conſulas, non hæc eſt potiſſima, ſed certe bonum publicum, ut. ſ. certa ſint dominia, & error longi temporis tollatur, & tranquilla ſit rerum poſſeſſio. Audi legẽ primã ff. de uſucap. Bono publico introducta eſt uſucapio, ne. ſ. quarundam rerũ diu & fere ſemper incerta dñia eſſent, cũ ſufficeret dñis ad inquirenda res ſuas ſtatutis temporis ſpatium. Et cap. uigilanti de præſcript. Ephesinus inquit legislator, ſolum propter uitandam miſerorum ſegnitiem & longi temporis errorem & confuſionẽ, primus tricennali & quadragenali præſcriptioni uigorem legis impoſuit. non ergo lex punitiua fuit alterius culpæ ſed conſultiua communis boni. Atq. adeo non ille ſed hic fuit potiſſimus finis. Quapropter illo ceſſante nihilominus lex præſcriptionis ius tribuit in conſcientia. Tertio in corroborationẽ huius arguitur. Si culpa dñi finis fuiſſet legis, profecto uel iniqua fuiſſet uel q̃ rariſſime ſuum aſſequeretur effectum. Nã culpa negligentis bona ſua per q̃ rariſſime (quod iſti non aduertunt) eſt peccatum mortale. Enimuero prodigalitas, ut omnibus in confeſſo eſt, genere ſuo non eſt mortale. Obidq. neq. qui ſua bona negligit, mortaliter unquam peccat, niſi accidentarie, nempe in caſu grauis neceſſitatis familiæ aut pauperum quos ſibi alere incumbit, ergo ſi p illam culpã raro contigeret præſcriptionis iuſtitia, non ergo illa fuit cauſſa. Quarto deniq. ut ſuperius arguebamus etſi ille fuiſſet finis, nihilominus illo in euentu particulari ceſſante, nõ ſubinde legis uigor extinguitur, ſed ſi in communi ceſſet. Eſt ergo tutus in conſcientia, qui legitime præſcribit, etiam ſi poſtea illi innotuerit, ſe rem poſſidere quæ fuit aliena. Supereſt ergo tandem id examinare quo ſupra in lite reliquimus. Diximus enim ad bonam fidem exigi, ut neque poſſeſſor dubitet rem eſſe ſuam, ſed id certo credat, alias poſſeſſor eſſet malæ fidei. Enimuero glo. c. fin. c. de præſcrip. aliter ſentit, nempe quod dubitans, etiam ſi iuſtam habeat dubitandi cauſam, nihilominus eſt in bona fide. Et citat pro ſe. §. bonæ fidei. l. qui ſcit. ff de uſuris. Eodemque uergit Panormit. ꝙ ait ad literã probari ex cap. ſi uirgo ſupra citato. 34. q. unica ubi ait Aug. tamdiu bonæ fidei poſſeſſorem rectiſſime quenquam dici, quãdiu poſſidere ſe ignorat alienũ, cum uero ſciuerit, tunc eſſe malæ fidei. Qui. n. dubitat, ut cenſet Panorm. ignorat. Et arguitur ꝓterea in fauorem huius opinionis. Qui dubitat rem quam poſſidet eſſe ſuam põt illam bona conſcientia in iudicio defendere donec a ſe euincatur, hoc eſt, iudicio ſubtrahatur, manet ergo ſemp in bona fide.

Opinio ꝙ iure dubitãs an res ſi ſua, bona tan fide p fidet.

At uero abſq dubio contrariã ſnĩam crediderim, nempe ꝙ tempus quo, quis non quidem tenui ſcrupulo, ſed probabili coniectura dubitat rem eſſe ſuam, non annumeratur præſcriptioni, immo tẽpus eius legitimum interumpit. Et rõ eſt ꝙ iã hẽt conſcientiæ uulnus, atque adeo fides eius non eſt bona, nam bona idem eſt quod ſana & quieta, atq. adeo ille iam non ignorat rem eſſe alienam, ut vult Augu. quod re uera Panormitan. ut probe Adria. in 4. in q̃ne de præſcriptione ait, non attente animaduertit, quia non erat dialecticus. Ignorantia. n. altera eſt puræ negationis, id eſt carentia ſcientiæ, quæ ſtat cũ dubio, altera uero prauæ diſpoſitionis, quæ eſt cõtrarium iudiciũ. Augu. ergo non loquitur de hac poſteriori, ut putat Panor. ſed de priori. Haud inquã vult poſſeſſorẽ in bona fide manere quamdiu ignorat, hoc eſt quamdiu non certe iudicat, aut opinatur rem eſſe alienam, ſed quamdiu ignorat, id eſt, nullam habet uel probabilitatem uel cõiecturam, ſed certo credit eſſe ſuã. Id. n. ſonat bona fides, id eſt illæſa conſcientia.

Contra ria ſni. auctor

Ad arg. pro prima opinione.

Neq. illud § citatum. ff de uſur. contrariũ inſinuat. Illic. n. tñ habetur, ꝙ ſi quis fundum bona fide a b uſurario emit, ſed antequã fructus perciperet agnouerit eſſe alienum, hoc eſt probabiles habuerit cõiecturas, põt quidẽ fructus percipere quoaduſque fundus euictus ſit, hoc eſt publico iudicio ſublatus. Non aũt habetur ꝙ illa cõſcientia tempus præſcriptionis legitime continuet. Ad rõnem aũt quam nos adie-

cimus

cimus Adrianus reſpondet, nemini eſſe licitum rem illam poſſidere quam dubitat eſſe ſuam, niſi quantum temporis ſibi cōceditur ad inquirendam ueritatem. Quin uero ſubdit paulo inferius regulam, uidelicet ꝙ ſicut iniuſte quis capit rem de qua dubitat an ſit ſua, ita & iniuſte tenet & poſſidet. At uero profecto regula hæc in primis falſa eſt, totiq. iuri aduerſa. Enimuero cum melior ſit poſſidentis conditio, non tanta ſciencia requiritur ad retinendum id quod poſſides, quanta ad capiendū priuata auctoritate id quod nōn poſſides. Et iō ſub dubio tueri poſſum quā habeo poſſeſſionem rei, quam ſub eodē dubio non poſſem ab alio ſuſcipere. Quādo ergo rē habeo de qua dubito, hoc eſt, ſub formidine iudico eſſe alienam, ſi nemo ex me petat, explorare teneor ueritatē, quā ſi aſſequi neutiquam poſſum, non ideo teneor totam dimittere, ſed pro rōne dubii uel cum illo diuidere, quem dubito eſſe dn̄m, uel partem erogare in pauperes Ratio ergo quare dubium tollit bonā fidē, non eſt quia ſub illo non poſſum rem in iudicio defendere, uel illa uti, ſed qua, ut diximus, ſaucia tunc conſcientia nō meretur nomen bonæ fidei ad præſcribendū. Poſt hæc aūt non eſt ſilentio prætereunda opinio, quam Adr. ex his modo dictis ſibi elicit, nēpe uxori, quæ hæſitat, an uir cui coniungitur uere ac legitime ſuus ſit, non ſolum non licere officium debitum ab illo exigere, uerum neque ipſi exactū reddere. Et ad ca. dn̄s. de ſecundis nuptiis vbi præcipitur reddere reſpondet id intelligendum eſſe in foro exteriori, cogetur. n. habitare cum illo tamen ei non licet cum ipſo ſe amplexu maritali cōmiſceri, perinde ac ſi poſt clancularias nuptias, uiuente priore uiro cogeretur habitare cum ſecundo. Ratio uero eius eodē ſemper peccato delinquit. Patet, n. quod ſicut dubius de re ſua, non poteſt illam poſſidere, ita & dubia illa non poteſt ad uirum accedere. Quę profecto concluſo, ſicuti & ratio falſiſſima eſt & illi cap. dominus. planiſſime contraria. Illic enim non dubitatur de foro exteriori, ſed de conſcientia. Ob idque diſcrimen interponitur inter debitum reddere & poſtulare. Et ratio eſt plana. Nam maritus legitimā habet poſſeſſionem uxoris, qua ideo non poteſt uxor eum expoliare per hoc, quod habeat dubium, quouſque ſit certa, ſicuti ego non poſſum ſurripere ab alio ſua bona, per hoc, ꝙ dubitem eſſe mea. Et ideo illa legitima poſſeſſio uxorem excuſat a fornicatione, dum debitum reddit. Idque expreſſe habetur cap. laudabilem. ne lite pendente. longeq. apertius c. inquiſitione. de ſenten. excom. a quibus profecto capitulis Adrianus in omne uertēs latus neutiquam ſe extricare ualet. Quod. n. in capitu inquiſitioni, de ſedaneis conſcientiis habeatur ſermo, plane inde colligitur, quod ſit trimembris diuiſio, nempe ut qui coniugum certus eſt coniugiū non eſſe legitimum, potius ſententiam excommunicationis humiliter ſubſtineat, quā ut reddat uel petat, qui uero leui temerariaq. credulitate id credit, confeſſario ſuo parens, reſputo ſcrupulo, & reddat & petat. Qui uero probabili credulitate laborat, non reddat ſed petat. Hoc autem mihi profecto maiorem iniicit ſcrupulum, quod in illis capitulis, Dominus &, Inquiſitioni. ille qui dubius eſt petere cohibetur. Ex quo ſtatim fit conſequens, utroq. hæſitante neutrum poſſe debitum petere. Et rō ſcrupuli mei eſt, quod ſi qui dubitat indagandæ ueritati diligentiam adhibuerit ſufficientem neque tamen illam poſſit aſſequi, non eſt cur arceatur a petēdo, alias maneret abſq. ſua culpa ſemper ligatus, ut neq. præſente coniuge uti poſſet, neq. ad alterum tranſmeare quod cōceſſu durum eſſet. & ideo exiſtimo dicta cap. ſic intelligi, quod ille, qui probabiliter dubitat dum nō facit diligentē inquiſitionē, reddere quidē pōt, ſed nō petere, quia eſt in mala fide, illa tn̄ facta, arbitror ſub aliorū cenſura, poſſe ēt petere, qui iā eſt in bona fide. Nam tunc uanū eſt habere poſitiue aſſenſum, uirū illū nō eſſe ſuū. Argumenta ergo oīa in aſſertis concluſionibus plane ſoluta sūt Primi. n. antecedēs negatur, nēpe nō poſſe rēpublicā quēquā niſi pp crimen ſuis bonis priuare, imo poteſt pp pacē. Et quantum ad ſcd̄m iam ſatis explicatū eſt quēadmodū poſſeſſor malæ fidei non præſcribat, & circa tertiū pariter quemadmodum dubitatio bonam etiam fidem interrumpat.

Regula Adriani

Regula impugnatur.

Quare dubium tollit bonā fidē.

Opinio Adri. de redditione debiti.

Impugnatio opinio Adria.

Ad argumēta in princip. cōcluſionis.

QVAE-

QVAESTIO VI.

DE RESTITVTIONIS ſubſtantia.

S. Thom. 2.2. quæſt. 62.

ARTICVLVS I.

Vtrum reſtitutio ſit actus commutatiuæ iuſtitiæ.

ALTERVM præambulum quod uitijs pertractandis, iuſtitiæ commutatiuæ cõtrarijs debet quiſque præ- noſcere, eſt reſtitutionis neceſſitas, eiuſdemq; legum modus, & forma, nẽpe ut quæ in ſubſequentibus libris oſtenderimus, aut ſublata per iniuriam eſſe, aut retineri, conſtet qua lege ſint redhibenda. Prima ergo quæſtio eſt de reſtitutionis ſubſtantia, in cuius primo articulo interrogatur, an reſtitutio ſit actus cõmutatiuæ iuſtitiæ? Primum enim quod ad inueſtigandam definitionem inquiritur, eſt genus. Arguitur ergo a parte negatiua. Primo ſic: Reſtitutio nil a ſatisfactione diſtat. promiſcue namq. utimur utroq. noĩe, quin uero & iura pro eodem utrunq. uſur accipere, ut extra, de iniu. & dam. dato. ca. ſi culpa. ubi cum iubetur tam pro damno dato, ꝙ pro iniuria ſatisfactionẽ fieri, utraque eodem noĩe, ſ. tã dãni reſtitutio, quã ſatisfactio pro iniuria comprehenditur. Satisfactio autem eſt pars pęnitentiæ pro offenſa in Deum commiſſa, inter Deum autem & nos non eſt ratio iuſtitiæ commutatiuæ, q(uia) (ut 5. Eth. Ariſt. auctor eſt) Dijs & parentibus æquale reddere non ualemus, reſtitutio ergo non propie ad commutatiuam attinet iuſtitiam. Secundò arguitur: Reſtitutio non tantum locum habet in commutationibus, uerum etiam in diſtributionibus, ut dum quis non diſtribuit præmia ſecundum meritorum pondera, refundere ei tenetur, qui minus iuſto recepit, ergo nõ tantum cõmutatiuæ, ſed & diſtributiuæ etiam actus eſt. In contrariũ eſt, ꝙ reſtitutio ablationi opponitur, ablatio autem alienæ rei peccatum eſt iniuſtitiæ circa commutationes, reſtitutio, ergo eiuſdẽ eſt iuſtitiæ actus, quæ in commutationibus dirigendis uerſatur.

Reſtitutionis etymologia.

Pro ſolutione quæſtionis notandum eſt reſtituere (ut nominis compoſitio præſe fert) idẽ eſſe quod iterum quempiam in ſuum locum & ius ſtatuere, haud. n. huiuſmodi nominum alluſiones & etymologiæ uilipendendæ ſunt, quoniã cũ nomina ſint conceptuum notæ, talia curare debent linguarum conditores rebus indere, qualibus rerum natura explicetur, primũ imitantes parentem noſtrum, qui idem obſeruauit, ſecũdum illud Gene. 2. Omne quod uocauit Adã animæ uiuentis ipſum eſt nomen eius. Eſt aũt reſtitutio, uerbum Latinis celebre. Dicitur. n. quiſq. in ſuum locum dignitatem, ac ius reſtitui, perinde atq. homini reſtitui bona ſua. Vnde. ff. de verb. & rer. ſignif. l. plus eſt. hr̃ plus eſſe in reſtitutione, quam in exhibitione. Nam exhibere, eſt præſentiam corporis præbere, reſtituere autem eſt etiam poſſeſſorem facere fructũ reddere, &c. Vt ſi quis ui raptus eſt, aut per iniuriam in carcerem intruſus, fuiſſeq. bonis expoliatus, non reſtituitur, licet exhibeatur, hoc eſt, libere permittatur ad proprios lares remeare, niſi in locum ſuum priſtinum ſtatuatur. Hinc ergo colligitur concluſio huius quæſtionis. Reſtitutio eſt actus iuſtitiæ commutatiuæ.

Probatur: Contraria ad idem genus pertinent, ut in præd. c. 8. Ariſt. docet, auferre autem rem alienam inuito domino, eſt uitium iniuſtitiæ circa commutationes, reſtitutio autẽ eſt recompenſatio contraria. Eſt ergo eiuſdem generis iuſtitię. Secũdo: Reſtitutio, ut legitima ſit, fieri debet ad æqualitatem rei, quę ablata eſt, ſiue per iniuriam ſublata ſit, ut furto & rapina, ſiue per dñi uoluntate, ut mutuo & cæteris cõtractibus æqualitas aũt rerum (ut 5. Ethic. Ariſto. docet) per iuſtitiam cõmutatiuam cõſtituitur, hic namq. rõne a diſtributiuã diſtat, ꝙ illa non conſtituit æqualitatem, niſi inter proportiones meritorum, & proportiones præmiorum. Eſt ergo reſtitutio actus commutatiuæ iuſtitię. Ex quo fit, ut reſtitutio proprie locum non habeat niſi ubi ratio debiti intercedit. Si. n. quis dono mihi dedit centum, poſt uero ego, ut gratiam

Concluſ.

Iuſtitia cõmutatiua, & diſtributiua quõ differãt.

Reſtitutio non eſt ubi debitum nõ erat.

tiam illi referam, tantundem redono, nō eſt cenſenda hæc mea gratiæ relatio reſtitutionis nomine. Nā etſi ſimilitudinē quā dā reſtitutionis habeat materialē, ut aiūt, idcirco quòd res eadē reducitur, deeſt tamen reſtitutionis forma, puta obligatio, a qua reſtitutio & ſpeciē & nomen ſortitur. Ob idq; donatio illa nō ad iuſtitiam commutatiuā, ſed ad liberalitatem potius ſpectat. Neq. uero opus eſt ad reſtitutionis naturā, ut eadem numero aut ſpecie res quę accepta fuit, reddatur, tametſi primæua eius ſignificatio id uideat auribus exhibere, ſed ſatis eſt, ꝙ tantundem ualeat. Enimuero ſicut commutationis appellatio, quę proprie in rebus fit, ut commutatio uini pro oleo, & merces pro pecunia, ad actiones & paſſiones eſt more, & uſu translata, ſic & reſtitutionis nomen extenſum eſt: Vt ſi quis mihi contumelioſo uerbo iniurius fuit, quē ego poſtea fuſte cecidi, quædam fieri poteſt commutationis compenſatio. Et pari ratione qui iniuriam irrogauit, poteſt eam pecuniam reſarcire.

Ad primū argumen.

Argumenta uero in contrarium obiecta, nonnihil afferunt difficultatis. Ad primum ergo reſpondetur, quod etſi nonnūquam duo hæc nomina, ſatisfactio, & reſtitutio, uſu confundantur, qn̄ ſcilicet res in controuerſiā nonveniunt, longo tamen interuallo actiones ipſæ differunt. At uero quæ differre monſtrantur, oſtēdi prius debent, quo pacto conueniāt. nam (ut initio huius ex Ariſtot. 5. Ethic. cap. 1. citatū eſt) quo res æquiuocæ uiciniores ſunt & propinquiores, eo magis æquiuocatio latet. Sit ergo primum noſtrum aſſertum. Satisfactio perinde atq; reſtitutio ad iuſtitiam pertinet commutatiuam, nam utraque fit ſecundum ęqualitatem rei ad rem, in quo commutatiua iuſtitia a diſtributiua ſeiungitur, qua præmia ſecundum dignitatem perſonarum diſtribuunt. Enimuero qui iniuria alium læſit, ad æqualitatis mēſuram debet eis ſatisfacere. Scio equidem Scotum in 4. diſt. 14. q. 2. conſtituere pęnitentiam ſub iuſtitia vindicatiua, quam ſpeciem eſſe putat diſtributiuæ.

Opinio Scoti de pęnitentia.

Conſiderat. n. pœnitentem non ſolum tanq̄ reum, uerū tamquam miniſtrum iuſtitiæ Dei, qui quidem pœnitēs de ſeipſo ſupplicium ſumit. Quapropter cum ſatiſfactio ſit pars pœnitentiæ, ſubſequenter concederet ad eandem iuſtitiam pertinere, ut puta cum quis ieiunijs & uigilijs ſe affligit. Atque hanc ſententiam amplexus uī S. Tho. 4. diſt. 15. q. 1. arti. 1. Attamen multo forte cōgruentius pœnitens nō cōſideratur ceu miniſter iuſtitiæ uindicatiuæ, ſed tanquam offenſor, qui de iniuria lata ſe accuſat, & pro eadē ſatisfacit ei in quem commiſit offenſam; puta Deo, uel homini, ut iudicis uindictā effugiat. Quā ob cauſſam idem ſanctus doctor. 3. par. q. 85. artic. 3. pœnitentiam ſub iuſtitia commutatiua collocat, ēt quātū ad ſatisfactionem, ſi bene inſpiciatur articulus, nam afficere quenquam iniuria, eodem redit, ac ſi rem illi abſtuleris, & ideo ſatisfacere pro offenſa eiuſdē eſt iuſtitię, ac ſi rem ablatā rependas. At uero qm̄ Deo corporeū aliud poſt contritū animum reddere gratius nō poſſumus, q̄ corporis caſtigationem, apparet in ſatisfactione reſpectu ipſius quædā punitionis forma ſecūdū famoſam illam Aug. definitionem. Pœnitentia eſt quædā dolentis uindicta, ſemper puniēs in ſe qđ dolet commiſiſſe. Huic igitur rōni in qua reſtitutio cū ſatisfactione convenit, ſubijciuntur ſeptem differentiæ inter eaſdem duas uirtutes. Atqui prima ſumitur ex parte materiæ, quam differentiam conſtituit S. Thom. 4. diſtinct. 15. quęſt. 1. art. 5. Inæqualitas nanque, quę iuſtitię commutatiuę cōtraria eſt, duobus modis uſu uenit. Vno in rebus exterioribus, vt dū quis rē alienā occupat, altero uero in actionibus & paſſionibus iniurioſis, ut cum quis ciuē uiolenter uerberat, aut conuitijs aſpergit. Modus prior reſt̄ōnem exigit, qua in rebus ablatis æqualitas conſtituit, poſterior uero expoſtulat ſatisfactionē, ut uidelicet de commiſſa culpa fiat proximo cōpenſatio. Itaq; ſatisfactio non eſt, niſi ubi iniurioſū crimen adfuit, reſtitutio uero etiam, ubi nulla interfuit ablationis culpa. Hoc autem diſcrimen uel ex ipſis uocibus innoteſcit. Reſtituere nanque eſt reddere, qđ ablatum eſt, ſatisfactio uero, quia pars eſt pœnitentię, eſt iniuriam reſarcire. Conſequitur ergo ex hac propoſitione tanta diſgregatio inter ſatisfactionem & reſtitutionē, ut licet q̄nque ambæ cōcurrāt, poſſit tamē altera abſq; altera reperiri. Exēplū:

Opinio D. Tho. de pœnitentia alia ab Scoti ſententia.

Septem differentiæ inter reſtitutionē & ſatisfactionē.

De quibus reſtitutio, & quibus ſatiſfactio.

accipe: Latrones & uires qui vi aut furto
alienam domum compilauerint, tenentur
in primis ad reſtitutionẽ corũ quæ rapue-
rint, & præterea de illata iniuria ſatisface
re, puta aut petendo ueniam, aut alia uia.
At uero cũ quis nihil ſurripuit, ſed tamen
aut conuitio, aut manuum iniectione in-
iuriam fecit, ſatisfacere poteſt per ſup-
plicem ſubmiſſionem, uel per alia grata
officia citra reſtitutionem. Et econuerſo,
qui æs creditori debet, quod ab illo mu-
tuatus eſt, reſtituere quidẽ tenetur, ſatisfa
cere uero non itẽ, quia nullũ commiſit cri
men, quoadusq; in mora eſt ſoluendi. Se-
cunda differentia ex hac prima enaſcitur,
reſpectu illorũ, quibus fit ſatisfactio & re
ſtitutio. Illa n. non ſolum hominibus, ue-
rum & Deo, eidemq́; præcipue fit, reſtitu
tio uero proprie ſolis hominibus. Prior
pars eſt certa. Quoniam licet in proximos
contingat ẽt peccare, quos diligere ut nos
ipſos tenemur, atq; adeo illis rõ ulla ſatiſ-
factionis debeatur, proprie tũ in Deũ ſo
lum peccatur, dicente Augu peccatũ eſſe
dictum uel factum &c. contra legem Dei,
& regio Propheta cõfitente: Tibi ſoli pec
caui. Haud n. proximorum læſiones ſcele
ra eſſent, niſi Dei auctoritate fuiſſent in-
hibita. Nam etſi lex naturæ obliget, illa
etiã obligatio ab auctore Deo dimanat, ſi
cut & lex humana, nam per me inquit Sa
pientia, Prouerbiorum octauo, Reges re-
gnant, & legũ conditores iuſta decernunt.
Ex quo fit conſequẽs, ut ei proprie debea
tur ad iuſtum ſatisfactio, quæ uel hic, uel
in purgatorio perſoluenda eſt. Vnde Le-
uit. 6. cautum erat, ut ille qui ui aliquid
extorſiſſet, aut feciſſet calumniam, autq̃ d-
piam ſimile cõmiſiſſet, omnia integra pri-
mam reſtitueret, mox pro peccato offer-
ret Deo arietem immaculatum. Fit ergo
propriè ſatisfactio Deo. Haud quidem ne
gã dum, ut quidam contendunt, quin ſuo
quoque gradu fiat hominibus, ſed tamen
maximè fit Deo, reſtitutio uero non illi,
ſed ſolis hominibus. Et ratio eſt in prom-
ptu, quia Deo nihil proprie auferimus, ne
que auferri ullo modo poteſt, licet per
analogiam ad nos, dicamus illi per pecca
tum honorem adimi, ſicut ait Paulus ad
Romanos 2. Tu autem Iudæus cum ſis,
Deum inhonoras? Præterea, neq; ei poſſu

Secũda differen tia.

Quibus fiat reſti tutio, q̃- bus itidẽ ſatiſ- factio.

Propriè ĩ ſolum Deũ pec catur.

Omnis obliga- tio legũ auctore Deo eſt.

mus quidquã reddere, quod illi accreſcat.
Etenim quia Deus eſt, noſtrorum bonorũ
non indiget. Quãuis per eãdem analogiã
ſatisfactio quæ illi fit, dicatur eſſe honoris
reſtitutio. Ex his rurſus ſequitur tertia dif
ferentia inter has uirtutes, ab effectuum di
uerſitate præcepta. Per reſtitutionẽ nõ re-
mittitur peccatũ, ſed tantũ ceſſatũ a peccã
do, per ſatisfactionẽ uero remittitur quan
tũ ad pęnam, remiſſa culpa, eo q̃d eſt ſolu
tio pro peccati debito. Hunc ergo effectũ
ſortitur uirtute paſſionis Christi. Quod id
circo caret, ſi extra eius gratiã fit. Reſtõ
aũt legitime fieri inter homines extra gra
tiã Dei põt, quin ẽt extra amicitiã huma-
nam, quod ſatisfactioni repugnat. Et hæc
eſt quarta differẽtia. Enimuero qui inimi
co, quod ab illo mutuo receperat, integrũ
reddit, perfecte reſtituit, licet eũ in ſuam
amicitiã non recipiat, ei aũt qui iniuria af
fectus eſt non fit ſatis, niſi per amicitiæ re
conciliationẽ niſi forte per ipſum quo mi
nus fiat, ſtetur. Hæc quippe ex diuerſis de
bitorũ radicibus pẽſanda ſunt. Reſtitutio-
nis inquã debitũ non naſcitur ab iniuria,
ſicuti ſatisfactionis. Et iõ licet illa non ha
beat pro fine amicitiam, hæc non fit legiti
me niſi illa recuperetur, quæ amiſſa fuit,
gratia. At uero etſi ob ſatisfactionem, quę
Deo fit, pœna ab ipſo condonetur pecca
tori, non tũ iõ cenſenda eſt proprie reſti-
tutio, ut in quarto, diſtinctione 15. art. 5.
placet Richardo. Arbitratur. n. quod pec
cator reſtituit quod Deo debet. Eſt. n. hæc
uerbi abuſio, quia, ut diximus, neq; Deo
quidquam adimimus, neq; illi acquiritur
quod in remiſſionem culpæ ei offerimus.
Immo fit tunc debiti remiſſio. Huic ergo
quartæ ſubnectitur quinta intercapedo,
uidelicet reſtitutionẽ nõ eſſe pœnitentiæ
partem, veluti eſt ſatisfactio, ſed duntaxat
eſt præambulũ, ut quis a peccato deſiſtat.
Etenim ſi quis alienũ æs contraxit, q̃d dũ
eſt ſoluendo, inuito dño, retinet, uel iniu-
riã, quã illi intulit, diluere recuſat, non po
teſt dignè ad pœnitentiã accedere, niſi ab
illo delicto per reſtitutionem euellatur.
Itaque reſtitutio contritionem quæ ordi
ne prima eſt pœnitentiæ pars, antecedit,
ſatisfactio uero etiam confeſſionem, quæ
ſecunda eſt ſubſequitur. Ex quo deniq; colli
gitur ſextũ diſcrimen. Satisfactio arbitrio

Tertia differen tia.

Extra gratiã p̃ ſatisfa- ctionẽ nil pęnę remitti- tur.

Quarta differen tia.

Quinta differen tia.

Sexta differen tia.

ſacerdotũ uirtute clauiũ conſtituitur, eademque in illis tribus generibus.ſ.in oratione, ieiunio, & eleemoſyna, reſtitutionẽ uero ad æqualitatem quiſque tenetur ſua ſponte facere, uel ſentẽtiæ patere iudicis. Septimũ præterea ſi libet interuallũ accipito. In purgatorio nulla ſit, fierive expectatur reſtitutio, ſed tãtũ fit ſatisfactio, ſeu potius ſatiſpaſſio. Hoc dixerim ad depellendum errorem ulgi, quod arbitratur defunctos in purgatorio remorari quouſque reſtõnes quas hic ſuis commendarũt, executioni mandẽtur. Eſt.n. deridiculũ. Haud ſiquidem lex eſſet digna Deo, ſi ſanxiſſet ut quis pro ea culpa pateretur, quę nullatenus in ſua eſt iã libertate. Alioqui ſi hæredes nunquã reſtitueret, nunquam miſer ille exiret illos purgatoris carceres, qua utiq. rõne purgatoriũ uerteretur in infernũ. Viderit ſibi.ſ quiſq. quomodo in hoc ſeculo reſtituere mandauerit.

Septima dñia Nul'a hic reſtitutio ſacienda hoĩem ĉ purgatorio remorarĩ.

Nam ſi negligens fuerit etiam ſi culpa remittatur, luet in purgatorio pœnas, quã uis poſt eius obitum illico fiat reſtitutio, illis aũt pœnis perſolutis, etiam ſi nunquã reſtitutio fiat, liberabitur, Ineptiſſime. n. in contrarium adducitur, quod ego meis auribus audiui, illud Auguſtini, quod ſtatim articulo proximo audiemus, Non dimittitur peccatũ niſi reſtituatur ablatum. Illud nanque de remiſſione culpæ intelligitur in hoc ſeculo, quia qui nõ reſtituit, reus eſt ſemper culpæ. Ecce quanta intercapedine ſatisfactio & reſtitutio diſtent. Ex qua dilutio colligitur prioris argumẽti. Ad poſterius autem probè reſpondet S.Tho. quod reſtitutio illius, quod per iuſtitiam diſtributiuam conferri omiſſum eſt, ad iuſtitiam ſpectat commutatiuã. Nã quanuis illud nunquam fuerit ab illo, cui dandũ erat poſſeſſum, fuit tñ debitũ: & ideo quodammodo ſublatum, ac ſubinde functio commutatiuæ iuſtitiæ eſt idẽ rependere. Quo fit, (ut ſcite Caieta. colligit) ꝙ ſi princeps aut dominus aliquot annis diſtributionem prætermiſerit, quã inter conſcriptos ciues facere tenebatur, & poſtea pœnitentia ductus reſtituere conſtituerit, non debet præſentibus tunc ciuibus reſtitutionem facere, ſed eorum defunctorum hæredibus, quibus uiuentib. debebatur.

d Arg.

ARTICVLVS II.

Vtrum ſit ad ſalutem neceſſarium, rei, quæ ablata eſt, reſtitutionem fieri.

SEcundo articulo, qui apud S.Th. primus eſt, ſuppoſita reſtitutionis interpretatione, de eius eſt neceſſitate reſpondendum: Vtrum.ſ. ablati reſtitutio ſit ad ſalutẽ neceſſaria? Et arguitur ad negatiuam partem. Ad ſalutem animæ, hoc eſt ad uitam æternam conſequendam, ſatis eſt ſeruare mandata, ſecundũ uerbum Dñi, Matt. 19. Si uis ad uitam ingredi, ſerua mandata. Quod ſi quis in culpã fuerit collapſus, ſatis eſt, ꝙ per pęnitentiam quę ſecunda eſt tabula poſt naufragium, conſcientiam abluat: reſtitutio autem neque inter præcepta, neque inter partes pęnitentiæ, ut ſupra dictum eſt, connumeratur, ergo non eſt hominibus neceſſaria. Secũdo arguitur. Si reſtitutio eſſet neceſſaria, maxime quia aliquo eſt præcepto imperata, id autem in Decalogo nullum extat, præter illud, Nõ furtum facias, hoc uero negatiuum eſt, præceptum autem reſtitutionis affirmatiuum eſſe deberet, ut nomen ipſum ſonat. ergo nullum eſt tale præceptum. In contrarium eſt Aug. in epiſt. ad Mace. quæ refertur 14. quæſt. 6. Si res aliena propter quam peccatum eſt, reddi poſſit & non redditur, & pœnitentia nõ agĩ, ſi ſimulatur. Si aũt ueraciter, non remittitur peccatum niſi reſtituatur ablatum.

Quæſtio hæc nemini dubia eſſe poteſt. Vnica ergo concluſione abſoluitur. Ablatorum reſtitutio ſic neceſſaria eſt ut abſque illa durare nemo poſſet in gratia Dei illamve recuperare. At uero in gratiam ſancti Thom exponendi ſunt termini, eo quod hic ſecundus articulus ſubobſcurus, quin truncatus etiam nonnullis uidetur. Ait, enim, id quod iniuſte ablatum eſt, reſtitutione eſſe obnoxiũ, quod uero iuſte, minime. Cum tñ tam mutuatũ, quod quis iuſte ſuſtulit, q̃ pretium rei credito emptę ſit etiam reſtituendum. Notandum ergo eſt, quemadmodum nos ſanctus Tho. proprias rerum locutiones docuerit. Illius enim quod quis uel mutuo uel quolibet ciuili contractu accepit, non proprie

Conclõ Exponitur. D.Tho. Qñ qs in tpe reddit qđ ex cõtractu aliquo ciuili debet non dr̃ reſtituere.

a I reſtitutionē conuincitur, quoaduſque ſit in mora & culpa, nam mutuum uel pretiū ante ſtatutum tēpus reddere, non eſt neceſſariū. Et dum in tēpe redditur, non dicitur proprie reſtitutio, eo ꝙ cum credito illuc uſq. ſua ſponte careret illa re, non dū cenſebatur minus iuſto habere, aut ſuo iure, & ſtatu eſſe deiectus, ſed dicitur illa uel ſimplex redditio mutui, uel ſolutio pretii, quamuis largo modo reſtitutio dicatur. Nomen igitur reſtitutionis ſtricte ſolum in rebus ablatis locum habet, puta quæ uel per iniuriam ſurreptæ ſunt, uel ſi iuſte fuerint acceptæ, iniuſtæ tñ ultra conſtitutum tempus retinentur. Et ideo ait Aug. non dimittit peccatum, niſi reſtituatur ablatum. Quod aūt ait D. Thom. id qđ iuſte ablatum eſt, inæqualitatem eſſe reſtitui, non intelligas de mutuato, aut de pretio rei futura moneta uenditæ, aut de ſimilibus, quæ iuſte accipiuntur, ſed ut reddantur, at de illo quod quis, quia ſuū erat accepit, ut depoſitum ſuū, aut laboris mercedem, aut dono datum, aut quid ſimile.

Reſtitutio ſolū locū hēt in reb. iniuſte ablatis, uel retentis.

His præhabitis probatur concluſio. Iuſtitia commutatiua eſt ad ſalutem obſeruatu neceſſaria, reſtitutio aūt importat redditionem illius rei, quæ iniuſtæ uel aufertur uel retinetur, quæ quidem redditio opus eſt iuſtitiæ cōmutatiuæ, ergo illa eſt neceſſaria: Hinc fit conſequens, præceptū extare reſtitutionis, idq. ſua reatu mortalis culpæ obligans. Aliter non eſſet ad ſalutē ſimpliciter neceſſaria. Etenim qui rē detinet alienā inuito dño, & iuſtitiā uiolat, & ſubinde proximi charitatem. At ꝑ exactiori eiuſdē concluſionis examine, intelligamus in primis, quo gradu certitudinis habenda eſt, an ſit pro veritate Catholica reputanda. Hoc pro eo interrogauerim, ꝙ Carmelita inter Græcorū alias, hāc quoq. hæreſim cō numerat, ꝙ eorū ſacerdotes nullam furibus & latronib. reſtitutionē pro manifeſta rapina iubebāt, ſed oleo ſimplici illos inungētes abſoluebāt, illa dūtaxat iniuncta pnīa, vt ſibijpſis furtorū partē impertirent. Neſcio tam qua eſſent inſania illi correpti, qui ita deſiperent. Lutherani nanq. (vt eſt ar. 15 Lutheri ad Leonē videre) ſatiſfactionē inficiantur, hoc tñ colore ꝙ Chriſtus abunde delictis totius mundi ſatisfecit, neſcientes diſcernere inter ſatiſfactionē, quo ad ſufficientiā, & qua ad efficaciā. Quod aūt reſtitutio non ſit neceſſaria non ſolum hæreſis, verum phreneſis eſt.

Improbatur cō cluſio.

Græcorū amentia ex Guidone.

Lutherani ſatiſfactionē inficiantur.

Hic autem lectorem admonitum facere non prætereibo, vt ſi inciderit in Eraſmi annotationes, vſque ad quartā editionē, caueat ab illo adnotamento quod Luc. 11. ſuꝑ verbo illo. Qđ tū reijci ſupereſt, date eleemoſynā, ſubijcit tale. Il tur, qđ illud adnotandū, cum modo fecerit mētionē rapinæ, non fieri in remediū mētionē reſtitutionis, tantū polliceturi eleemoſynæ data, oīa fore mūda. Quo ſane loco viſus eſt reſtitutionis neceſſitatē vel infirmare, vel negare. Poſt tñ editione quinta, notā hanc, qui ſibi ipſe inuſſerat, abraſit.

Eraſmi documentū

Ad rē igitur vt redeamus, merito dicebā huiuſmodi hæreſim i phreneſim incidere. Cantum. n. in decalogo eſt. Nō furtum facies. Qui aūt rē alienā inuito domino retinet, perinde hēt ac ſi furtū faceret, pro eodem enim prorſus recepit, rem alienā ſurripere eandēq. retinere. Vnde Pau. ad Ro. 13. Reddite oībus debita, cui tributū, tributū, &c. Et vt cuncta expreſſiori emphaſi complecteretur, ſubdit negatiue, Nemini quidquā debeatis, niſi vt inuicē diligatis. Huius aūt voculæ, Niſi, ille nobis ſenſus placuit, qui nō eſt exceptorius, ſed potius expoſitorius. Nā cum rē alienā vſurpare, lectioni ꝓximi obuerſetur, admonet nos vt nihil debeamus, videlicet vt ſyncere diligamus. Tametſi Chryſo. & Aug. veneranter ſint auſcultandi, qui exceptionis gratia illud Pau. aiunt addidiſſe. Quia ſi admonuiſſet vt dilectionem ſemper deberemus, quippe cuius debitum quantūcūque ſoluatur nunquā ceſſat. Item Chriſtus Matth. 22. Reddite quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt Dei Deo. Immo vero qui rem non abſtulit ſed bona fide poſſidet, quoties conſtiterit eſſe alienā, naturali rōne doctus, tenetur illā dño, tradere. Vnde Thobias, vt eius tradit hiſtoria, ca. 2. cū vocē balātis hędi quē uxor attulerat, audiſſet. Videte, inqt, ne forte furtiuus ſit, reddite eum dñis ſuis, qa non licet nobis aut edere ex furto aliquid, aut cōtingere. In ſumma, Deus Eze. 33 nemini pœnitentiū veniā pollicetur, niſi prius pignus rapinā q̃ reddiderit. Adde ꝙ eodē iure quiſquis rem nouit furto ſublatā, tenetur eam

domino

domino indicare. Sic.n.intelligẽdum eſt uerbũ Hieron.ſuper illud Prou.26. quod refertur extra, de fur.c.qui cum fure ubi ait, q fure participat, uel ſecundũ aliã literã, participat.ſ.in crimine,occidit animã ſuã. Non ergo fur ſolus,uerum & ille reus tenetur,qui furti conſcius, quærente poſſeſſore non indicat. Haud tamen tenetur occultum furem prodere, ſed furtũ pãdere.

Ad argumenta.

Per hęc ergo ad primum argumentum contra q̃onem reſpondetur. conceſſa priori aſſumpta: nempè ſatis eſſe ad ſalutem, ſi quis innocenter uiuat per expletionem mandatorum, poſterior uera perimitur. Etenim qui furto commiſſo, aut illata iniuria corruerit in culpam, nunq̃ inde reſurget niſi præuia reſtitutione,nã alias ſẽp tenebitur reus furti, aut illatæ iniuriæ, quod eſt contra Decalogi prohibitionẽ.

Arguit contra ſolutionem.

Contra hanc aũt ſolutionẽ non deſunt argumenta. Primum.n.ſtatim præ foribus extat limẽ. Nemo reus eſt furti aliuſve detentionis, cui cõſtat legitimũ dñm conſentire, aut conſentire debere,lex autẽ charitatis hoc uinculo uĩ mortales & maximę Chriſtianos conglutinare,ut corporalia hæc & tẽpalia quiſq; ꝓpria ſaluti ſpũali proximi poſthabeat, ergo quiſq; conſentire tenet,ut alius poſſideat bona ſua,ne iniuſtè alius retinẽdo occidat propriam aĩam. Hoc argumentũ ſunt qui arbitrentur alicuius eſſe ponderis, cum tñ nullius ſit prorſus.Reſpõdet n. Adrianus, q etſi dñs rei forte cõſentiat,hoc tñ non conſtat ei q iniuſte poſſidet, & ideo cõtra conſcientiã retinet. Solutio autem non eneruaret argumenti uires ſi ullas haberet, nam ſatis eſſet, q illi conſtaret, debere dominum conſentire. Reſpõdetur ergo facillime, quod quamuis quiſq; teneatur ſalutem aĩę proximi, ordine charitatis propriis bonis corporis & uitæ ẽt tẽpali anteferre(ut S.Tho. 2.2.q.26.ar 5.auctor eſt) attamẽ hic charitatis ordo ſolum obligat exponere corporalia bona pro tuẽda ſalute animę proximi, quando uel talia bona ſunt illi ſimpliciter neceſſaria, uel quis ex proprio officio curam gerit animæ illius. Alioqui ſolum ad perfectionem charitatis hoc pertinet. Vnde cum ille qui alienam rem iniuſtè uſurpat, nõ id propterea facit quod extremam neceſſitatem illorum bonorum patiatur, ſed ex ſua libidine, & corrupta uoluntate, non tenetur dñs conſentire in illam iniuſtam poſſeſſionem. Simile eſt in mortis articulo. cum quis alium inuadit occidendi animo. Aiunt enim quidã nimirum miſericordes, q inuaſus potius debet permittere ſui occiſionem, quam aliũ mortaliter delinquentẽ interficiat, ut ſ a temporali morte æternam euitet in proximo. Sed re uera nulla hoc ratio probare poterit, quia uita illius qui inuaditur, non eſt inuadenti neceſſaria, & ideo quia iniuſte illam petit, poteſt alius illam defendere,etiam ſi ſciat alterum in peccato mortem obire. An uero ſit conſilium ſuam ipſius mortẽ permittere pro ſalute alterius, non eſt præſentis negotij diſputare, maiorem n.charitatẽ nemo hẽt, quã ut animã ponat pro amicis ſuis.

Ad secũdum argum.

Secundo argumento petitur dubitationis ſolutio, quæ forſan non tam ad rem ſpectat, quam ad nomen: Videlicet, an diuerſa ſint præcepta, quo furtum prohibetur, & quo reſtitutio præcipitur.

Dubiũ an eodẽ præcepto prohibeat furtum, & præcipiatur reſtitutio.

Etenim q eadẽ ſit præceptio, eſt argumentũ primum,quod idem pollere uĩ: Non furtum facies. &. Nõ retinebis alienum. Sic enim negatiue ait Paul. Nemini quidquã debeatis. Et S.Tho.2.2.q. 66.artic.3.detinere,inquit, id,quod alteri debetur, eandem rationem nocumẽti hẽt cum acceptione iniuſta: Et ideo ſub iniuſta acceptione intelligitur etiam iniuſta detentio. Mox arguitur, q ſi præceptum reſtitutionis ſingulare eſſet, non poſſet niſi affirmatiuam exiſtere, præceptũ autem affirmatiuum non obligat pro ſemper. reſtitutio uero faciẽda eſt abſq; mora, nam quamdiu quis in ęre alieno manet inuito dño,quaſi fur reputatur. Vnde fit, ut ſemper & pro ſẽp teneatur reſtituere.

Solutio dub.

Nihilo ſecius exactior loquutio erit, ſi dicamus duo eſſe quodammodo præcepta, illud.ſ. abſtinendi a furto, mere negatiuum: hoc autẽ reſtitutionis,affirmatiuum,implicans in ſe negationẽ, quo prohibemur rem alterius detinere ut 2.2.q.62.arti.8. auctor eſt S.Tho. Et hoc patet ex obiectorum diuerſitate. Actiones enim malæ prohibentur negatiuis præceptis,bonæ autem affirmatiuis mandantur,furari autem malum eſt.reſtituere uero,bonũ. Idẽ patet ex forma Chriſti: Reddite q̃ ſunt Cęſaris, Cęſa-

ri. Quare Paulus ambo copulauit, ſ. red dite omnibus debita & nemini quidquam debeatis. Falſum ergo eſt idē eſſe prioris vel obiectum vel præceptum, reducitur nã hoc ad illud Decalogi. Non furtũ facies. Et per hoc reſponſum eſt principali argumento. Ad illud aũt quod modo de præceptis affirmatiuis ſubijciebamus, reſpondetur, ꝙ licet mandatum reſtituendi affirmatiuũ ſit, nihilominus propter id negationis quod includit, non habet circunſtantiã temporis, ſicuti alia definitam, ſed ſui ſubſtantia eſt ut ſtatim & abſq; mora fiat. Hæc autem mora accipienda eſt ſecũdum ciuilium morem. Dicitur enim quis eſſe in mora cum rei opportunitatem nactus, non ſtatim operatur. Quapropter (ut poſtremo articulo huius libri repetendũ eſt) obligatio huius præcepti quantum ad actum animæ interiorem, eſt, ut cum primum cuique cõſtiterit rem poſſidere alienam, animo proponat reddere, non tamẽ eſt in culpa. ſi ſtatim nõ reddat, quouſq; habita tum creditoris copia, tum opportunitate ſoluẽdi, ſoluere amplius diſtulerit. An uero quãdiu quiſq. in mora durat tãdiu creſcat culpa. & an aliquando eadem innouetur, ad eundem poſtremũ articuli huius libri ꝑtinet ſatisfaciẽdo reſpõdere.

ARTICVLVS III.

Vtrum omnia in uniuerſum quæ quis uel ab alio abſtulit, vel inuito domino retinet teneatur reſtituere.

POſt ſubſtantiam neceſſitatemque reſtitutionis, uidere tertio loco reſtat ampliſſimam eius obligandi uniuerſalitatem. Quæritur ergo, utrũ omnia in uniuerſum ablata & retenta, teneatur homo reſtituere? Et arguitur a parte negatiua, Duo ſunt bonorũ genera in quibus quis alteri nocere poteſt, ſ. ſpiritualium, & temporalium, ſpiritualium autem non eſt neceſſaria reſtitutio, ergo cum ſint temporalibus præſtantiora? fit, ut neque temporalium ſit neceſſaria Minor exemplo monſtratur. Enimuero qui alterum ad peccandum induxit, nihil illi reſtituere tenetur. tum quod ille libere fecit, tum quod & ipſe ſe poteſt in priſtinum ſtatum inſtituere. Secundo, Si quis a monacha tus profeſſione uel cohibuit, uel abſtraxit, eiſdem prorſus rationib. modo adductis, nihil ei reſtituere cogitur, ergo neq. in hoc caſu reſtitutionem facere eſt operæpretiũ. Tertio In bonis temporalibus maximum eſt uita, ſed qui uitam alter, uel membrum abſtulit nulli reſtitutioni manet obnoxius, quia ad impoſſibile nemo obligatur, quale eſt uita aut membrum reſtituere. Quarto. Nemo ad peccatum obligatur, quandoq. autem fieri nequit reſtitutio citra culpam, utputa cum quis alienam famam reuelatione occulti criminis denigrauit, ergo eiuſmodi reſtitutio neutiquã eſt neceſſaria. Quinto, Honor quem quis alteri contumelijs deturpat, nullatenus reſtitui poteſt, quia ad præteritum nõ eſt potentia, ergo illic locum non habet reſtitutionis uinculum. Sexto. Deum quis cuipiam impedimento eſt, ne aliquod ſpirituale ſacerdotium aſſequatur, auferre id illi cẽſetur, nam (ut Philo. 2. Phyſ. text. 56. auctor eſt) quod parum diſtat a re, nihil diſtare uidetur, & tamen nullo innodatur reſtitutionis nexu. quia præbenda nõ debet ab altero auferri, ut priori conferatur, ergo non eſt omnium in uniuerſum neceſſaria reſtitutio. In contrarium eſt diuina ſententia, Ezech. 33. Si impius egerit pœnitentiam a peccato ſuo, feceritq. iudicium & iuſtitiam, & pignus reſtituerit, rapinamque reddiderit, &c. uita uiuet. ubi hominũ inſinuat neceſſaria reſtitutio.

Quæſtionis huius concluſio ſtatuitur affirmatiua. Omnium in uniuerſum quæ quis uel iniuſte ſuſtulit, uel iuſto aliquo ciuili contractu acceptaretinet, præceptum eſt, reſtitutionem fieri. Neque uero nouis opus eſt teſtimonijs aut rationib. poſtea, quæ proximo articulo dicta ſunt. Enimuero ut prohibitio furti ſic reſtitutionis præceptio generalis eſt, uniuerſa complectens. Et ideo niſi aliqua de cauſa excuſatio contingat, aut attenuatio culpæ, ſemper eſt mortalis eius tranſgreſſio. Excuſatio autem fit aut per ignorantiã, aut per impoſſibilitatem, abſolutio uero ab obligatione per domini uoluntatem illam remittentis. ſed attenuatio contingit ratione tenuitatis materiæ. Nam qui parum retinet, nihil retinere uidetur, ideoque leui tangitur culpa. Concluſio.

Artic-

Tria hominum bona. Bona animæ ſubdiuiduntur.

At uero argumenta quæ obiecta ſunt, non parum conſiderationis poſtulant. Et quoniam tria ſunt mortalium bona (ut 7. Politic. cap. 1. Ariſt. meminit) ſcilicet animæ & corporis, atque illę facultates quæ extrinſecus poſſidentur, dicere exiſtimauimus, ſecundum eorum dignitatem ordinem ſequi dicendi, bonorum autem animæ alia ſunt naturalia ut intellectus, alia uero acquiſita, ſed tamen temporalia, ut ſcientia, alia denique ſimpliciter ſpiritualia, ut uirtus & gratia. At uero de prioribus nulla eſt neceſſaria peculiaris diſputatio, ſunt enim ſimpliciter temporalia bona, & idcirco qui hominem (ut exemplũ ponam) uel pręſtigiis uel alia uia dementerat, uel per uim aut fraudem a literarum ſtudio diuerteret, teneretur ad arbitrium prudentium, damnum, ſicuti in aliis tēporalibus, reficere. Reſtat ergo, ut ab ſpiritualibus exordium capiamus, qualis eſt gratia, & quibus ipſa nutritur, uirtutes. De his enim primum argumentum propoſitũ eſt. At quod Scotus 4. diſt. 15. q 3. artic. 1. & Richardus eadem diſt in art. 4. q. 2. quē ibidem ſequitur Paludanus, & in materia de reſtitutione Adrianus, reſpondet affirmando quod quicunque alteri eſt cauſſa peccati ipſum ſ. inducendo, obligatus ſit reſtitutioni, ſicut commodiori qua poterit uia cum teneatur in Dei gratiam reuocare, ſuadendo illi ut reſipiſcat orandoque pro eo, cumque pro poſſe iurando. Quin uero addit Adrianus neminem poſſe ſuorum reſtitutionem bonorum ſpiritualium remittere ueluti corporalium, ut pote quorum nemo præter Deum dominus eſt. Et quidem ſi iacturam tantum inſpexeris quam homo facit cum de diuina gratia decidit, hoc certiſſimum eſt, q̃ tanto exitialius pernicioſiusq; nocet qui proximo conſulto in talibus bonis nocet, q̃ ſi noceret in corpore, quanto anima pretioſior eſt corpore gratia Dei uniuerſo orbe. Vnde Gregorius, quod refertur 6. q. 1. cap. ex merito. Deteriores, inquit, ſunt q uitam, moresq. bonorum corrũpunt, his qui ſubſtantias aliorum prędiaq. diripiũt. Attamen licet alii prudentius me forſan iudicent, nihilominus nullã mihi uideor rationem uidere, quæ hanc ſententiam cõfirmet, quã præfati doctores affirmant. Et primum omnium quantum ad culpã. Quę dedita opera idq; ex odio contendens proximum procurat de gratia Dei expellere, & in eius inimicitiam cõiicere, enormius peccat quam ſi uitæ temporali pararet inſidias, quia longe nocentius malum intendit. At uero cuius propoſitum non eſt proximo ſic enormiter in ſpiritualibus nocere, ſed uel ſuum commodum aſſequi, uel ſuam explere uoluptatem, non tanta grauitate delinquit, quam ſi eius diriperet bona temporalia, Ecquis n. aſſerat eum qui liberam mulierculam corruptã abſq; ulla ui & fraude ſolicitet, etiã ſi uel prece, uel pretio urgeat, tam graui crimine complicari quam ſi bonorum eius copiam deprędaretur? Re uera nulla eſt in tali aſſertione apparentia rationis. Fallax ergo eſt argumentũ. Plus nocet, ergo grauius peccat. Cætera. n. nõ ſemper ſũt paria. Enimuero qui aliena bona ſurripiũt, id faciunt inuito domino, unde iniuria ac ſubinde culpa ſuſcipit incrementũ, qui uero alium allicit ad malũ, nullã infert uim aut neceſſitatē, atq. adeo neque iniuri[illegible]. Sit ergo ſecunda concluſio ſuperioris expoſitoria. Qui alterum in crimen coniicit ui aut fraude, tenetur eatenus illi reſtituere, ut quem ſeduxit, ueritatem doceat, & ſi uim intulit liberum relinquat, ut in bonam redeatur mentem. Decepit quis forte hoīem, docens non ineſſe culpã ubi erat, puta quempiam contractum nõ eſſe uſurarium, qui tñ erat ob quam deprecationem exercet ille talē contractum, in tali caſu tenetur fallax ille hõ docere alium ueritate, ne falſus male agat. Quapropter hæreſiarcha q hæreſes ſeminauit, tenetur recãtare palinodiam, & quantum in ſe fuerit, conuellere iniqua ſemina. Eodem iure ſi ego quempiam induxi ut inimicitias gereret cum inimico meo, & mea cauſſa illas exercet, teneor illum liberum relinquere, ne ſim illi cauſſa mali. Concluſio manifeſta eſt, quoniã ego ſum cauſſa non ſolum ob quam deliquit, uerum ob quam in delicto perſiſtit. Tertia concluſio. Si quis alium abſque ui, & fraude induxit in peccatũ, ēt ſi conſulto & ex aio induxit, alius aũt ſcit ſe eſſe in peccato, eſtq. ei liberũ exire dũ uoluerit, tunc inducens non tene: peculiari pręcepto iuſtitiæ cõmutatiuæ reſtituere, ſed generali præce-

Ad primũ arg.

Scotus.

Adrian.

Nõ ſemper qui plus nocet, grauius peccat.

Secunda concluſio.

Tertia concluſio.

præcepto correctionis fraternæ ficut cæteros. Prior pars probatur. Primum, iſte inducens proprie loquendo nihil ab altero ſuſtulit, nã aufert nemo quidpiã niſi ab inuito, qui aũt ſciẽs & prudens peccat, quantumuis precibus alterius ſuccumbat, non facit inuitus, aliter non peccaret, dicente Auguſt. in De uera relig. & 1. lib. retract. Peccatum adeo eſt uoluntarium, ut niſi ſit uoluntarium, non ſit peccatum. 15. quæſt. 1. c. quod autem. Rñdent aũt Scot. & ſui, ꝙ licet taliter inducens non ſit tota cauſſa peccati, exiſtit nihilominus pars cauſſæ & occaſio, & ideo manet quodam pacto reſtitutioni obnoxius. Contra hoc tñ eſt argumentum. Quando ego precum improbitate donum aliquod ab amico citra uim, & fraudẽ extorqueo, nullatenus illi teneor, ut reſtituã ui iuſtitiæ, niſi mea liberalitate illi decreuero eſſe gratus. Pari ergo iure ꝙ a muliere uel prece uel pretio conſenſum expreſſit in malũ, poſtquã illa ultro cõſenſit, liber eſt qui extorſit, a reſtitutione, ſciẽti. n. & conſentienti nõ fit iniuria, de reg. iur. in 6. Et facit ad idem text. eod. tit. capi. nullus eodẽmq. titulo. ff. l. conſilii. quibus nimirũ docetur neminẽ ex cõſilio, qđ fraudulentũ non fit, reſtitutioni obligari. Secũdo aliter idem comprobat. Nemo ei reſtituere tenẽ, in cuius poteſt ue nõ eſt reſtitutionẽ fieri: Deus aũt ſolus eſt auctor gratiæ, homo ergo eodẽ uinculo eſt ſolutus. Quod ſi urgeas ſaltẽ obligari ad id quod põt, aliter arguit. Nemo ei adſtringitur reſtituere, qui ſua ſponte condonat qđ ſibi ablatum eſt, ſed ille qui non vult reſipiſcere a peccato, uirtualiter condonat ꝙ ablatũ ſibi eſt. quoniam cũ in ſua poteſtate perſolius Dei auxilium poſitũ ſit diuinam gratiam recuperare, ſi non recuperas, vr illã ſua culpa negligere, atq. adeo alter ſit à debito liber, quia non recipiet alienum. Etenim ſi ego furto ſuſtuli auri põdus, quod expoſitum manifeſtumq. relinquo dño, ut quãdo ei libuerit poſſit ſine mea ul' ius ve alterius opera capere, profecto ſi nõ capit, cenſetur illud renuere atq. adeo ego non amplius teneor facere. Etenim neque obligor illũ ad manere ut capiat, neque rogare Ecce quod tuũ eſt, aut cape, aut abi. Ad noſtrum propoſitũ. Vnde quæſo obligari iniquum in bonam mentem reuocare, ſi cum ipſe abſq opera mea poſſit, minime vult emendari? Accedunt & argumenta alia minora, nã ſcđm auctores contrariæ ſententiæ conſequens ſit primum, ut ſi quis mulierem quæ in ſordibus iacebat ad ſordidum actum induxit, teneretur eam emendare, ꝙ nulla ſuadet rõ. Item, ꝙ qui non põt eum, qui corrũpit in uiã reuocare, teneatur ſaltẽ pecunia pro poſſe ei ſatisfacere, licet diuina grã nulla ſit exiſtimatione pendenda, nã in honoribus ita uſu fit, ꝙ tñ in ſpiritualibus nuſquam obſeruatur, nulli n. confeſſariorũ tales reſtitutiones iniungunt. Tertio ſequeretur, ut qui publice peccauit, ſingulis eorum quibus fuit occaſio ruinæ teneretur reſtituere. Et accedit profecto (ut ait Syluest. in uerbo, reſtitutio) nõ debile argumentum in fauorem huius ſententiæ, ꝙ cum S. Tho. ſolertiſſimus omnium ſcrutator de hoc genere reſtitutionis nihil uſpiam meminerit, nullatenus iudicauerit eſſe neceſſariũ. Adiecimus aũt in ſecundo membro, ꝙ ligamine correptionis fraternæ, ꝙ eſt charitatis, tenetur talis homo corripere fratrẽ, & forſan arctiori uinculo, quã reliquos cæteris paribus, nã alioqui quem in maiori periculo uideo citius teneor corripere. Atque cum maxime quem quis illata ui in peccatum cõpulit, utputa ſi quis mortis cõminationem uirgini ſtuprum obtulit. At neque uinculũ hoc exit lineas correptionis fraternæ. Non tñquã ingreditur iuſtitiæ limites. unde Exod. 22. ſolũ ſancitur, ut qui dormierit cum virgine, dotet eã, ducatq. in uxorem, ꝙ aũt procuret eam emendare, non adhibetur. Hæc dicta ſunt, non ut habenas perditis hominibus laxemus, eſt. n. enorme ſcelus hoĩem alienos mores ueluti iniquitatis magiſtrũ dæmoniſq; adminiſtrum deprauare. Nam et ſi poſtmodũ tanta adhiberetur cura, ut errantẽ in uiã reducerer, peccatũ tñ ipſum & tps quo in peccato durat, reſarcitt uix pot. Sed tamẽ admonita ſunt ut quiſq. intelligat quouſque Lex reſtitutionis obligando pertingat. In ſecundo argumento tangitur aliud dubium huic affine de illo, qui quenquã a religionis profeſſiones retraxit, aut inde detraxit. De hoc. n. pari iure, ut ex eis apparet, iſti ſupra citati auctores pronuntiant. Palud. nanq. eodem loco citata adſtruere

De ſecũdo arg.

Paludus

non

non formidat eũ qui alteri propoſitũ religionis ſic diſſuaſit, ut ne intrare perſuaderet, uel alia uia eũ uitæ monaſticæ ſubduxit teneri ad reſtitutionem in integrũ; népe aut illi ingreſſum rurſus perſuadendo, aut aliquẽ eius loco ſubſtituendo, aut ſi neutra iſtarũ uia patuerit, obſtringitur, inquit, idẽ ipſe intrare. In eandẽ ſniam ſubſcribit Anton. Florẽt. 2. parte tit. 2. c. 2. Et ne opinio hæc monachorum tantum cenſeatur propria, ſequi eandẽ Adrianus in 4. in eadẽ citata quęſtione. de bonis animæ reſtituendis. Et præterea Maior q. 17. & adducit Palud. exẽplum Raymũdi celeberrimi generalis ordinis noſtri, qui eadẽ de cauſſa habitum noſtrũ induit. Argm̃ iſti uenantur ex cap. ſi ſeruus, primo, diſt. 54. ubi iube epiſcopo ordinati ſeruũ neſciẽte dño duplũ eidem reddere. Inde ergo & fortiore (ut putant) ratione colligunt obligationem reſtituendi religioni in eo exurgere, qui eidem religioni monachũ ſubtraxit. Verũ eſt tñ Adrianum & alios ſniam mitigare, dicentes tunc eſſe uerã, qñ quis uel religionis odio uel alio malo aĩo id fecit ſecus aũt, ſi amicitia ad id adductus ẽ, aut parentum commiſeratione. Nam tũc etſi peccatum cõmittatur, reſtitutionis tamen lex nõ ligat. At uero neq opinio hęc multum probabilitatis habet. Prima ergo concluſio ſit ſecundum moderatione Adriani. Qui bona intentione impedimentũ eſt uolenti monaſticũ inſtitutum capeſſere nullã facit religioni iniuriã, quippe quæ nullum tum ius acquiſierat. Cui præterea accedit, ꝙ licet monachatus profeſſio in genere, adeo ſit Euangelicum conſilium, vt nullo ſit alio opus particulari, tamen quod hic & modo & cũ cæteris circunſtantiis tale inſtitutũ ſuſcipiat, res eſt quæ citra iniuriã in conſultatione põt aſciſci. Sit aũt ſecunda concluſio. Nemo qui alteri, etiam iniquo animo monachatum diſſuaſerit, uel alia illi rõne obſtiterit quo minus monachus fiat, obnoxius ſubinde fit reſtitutioni vel eidem faciendę uel conuẽtui de rigore iuſtitiæ, ſed tantũ tenetur charitatis lege & correptionis fraternæ. Cõcluſio hæc perinde atq. ſuperior. quin vero firmius demõſtratur. Primũ. n. illi qui a religione retractus eſt, nulla debet reſtitutio, quia neq. ui cohibitus eſt, neq. fraude ſeductus, atque adeo neque iniuſtitiã paſſus, nã ubi non inuenitur inuolũtariũ, ſed ſpontanea conceſſio, nulla ſubeſt iniuſtitia, atq. adeo neque iuſtitia reſtitutionem iniungit. Sed tantum eſſe illic poteſt peccatum contra charitatem, quæ ideo charitas poſtmodum admonet correptionem fraternæ fieri. Enimuero quandam radicem habuerit peccatum, ſcilicet uel contra charitatem uel contra iuſtitiam, talis eſt virtus cui emendatio cõmittitur. Secundum argumentũ eſt ſuperiori ſimile. Ille qui a religione eſt impeditus, in ſua poſt habet libera poteſtate ſuũ prius propoſitum exequi. ſi autẽ non uult, tunc ille qui eum adduxit, exoneratus eſt onere reſtitutionis. Et ſunt argũmenta hæc in deforciora, ꝙ perniciosius eſt hominẽ in peccatum cõtra legem adducere, q̃ a conſilio religionis reducere. Neque uero reſtitutio neceſſario eſt religioni facienda. Nã nullo pacto urget argumentũ, ꝙ religio illa & ordo ius quoddam habebat, ſaltẽ proximum. Enimuero illud ſemper depẽdebat a uoluntate illius, qui poterat a ꝓpoſito retrocedere. Quod ſi ſua ſpõte mutauit, nulla reſtat obligatio reſtituẽdi. Immo eadem ratione addiderim, ꝙ etiam ſi quis a profeſſione neophytum, puta qui habitu indutus eſt cathecumenus, abſque vi & fraude abduxit, licet graue committat peccatum, tamen dum non ſit niſi cõtra charitatem nulla iuſtitia eũ obligat ad reſtitutionem. Nam ſi ego iſtum i adornantem intrare hãc religionem ad aliam diuerterem, non fio debitor priori cõuentui, ergo nullum habebat ius quod me obligaret etiã ſi ſimpliciter extraxiſſem. Quin vero neq. ille qui iniquiſſimo animo profeſſo perſuaſerit exire, plane video quo iure ad reſtitutionem teneatur. Neq. argumentũ qđ a ſerui ſimilitudine deducitur, prorſus in cõtrariũ cogit. Etenim qdquid de ſeruo ſit. de quo ide iudiciũ erit in conſcientia, ꝙ ſcđm leges ciuiles fuerit, nõ tñ eadẽ apparet rõ de monacho. Mancipiũ enim dominus in ſuã propriã vtilitatem veluti equum ſuũ poſſidet, de monacho aũt non ſic cenſendũ. Nam qui ſe diuino obſequio mãciparũt, etſi aſtrictiſſimi ſint religionis voto, non tamẽ poſſidentur vt ſerui, ob Prælatorum temporale commodum,

Prima conclu.

Ad arg. aliorum

Secũda conclu.

dum, ſed ob ſuum ipſorũ ſpirituale. Quare ſeruitus illa libertate plena eſt, qua licet monachus abutatur, habitum exuens, tantum obligatur lege obedientiæ redire, ut dignus efficiatur regno cœlorum. Et ideo ſi ſua ſponte exierit, nulla inde naſcitur ciuilis obligatio ad reſtitutionẽ.

Tertia conclu.

Tertia cõcluſio eſt. Si q̃s aliũ ui, uel nimis, uel fraude, ſeu retraxerit ſeu extraxerit a uita monaſtica, utpote dicendo nõ eſſe bonũ, ille, quia contra iuſtitiam fecit inuoluntarium hominem promouendo, tenetur, fateor, detecta fraude ueritatem docere, & uim amouere, ut libere poſſit redire, tenetúrque forſan propter illatam iniuriam procurare ut iterum in conuentum recipiatur. Si tamen non redit, nullum tamen ſuper eſt reſtituendi ligamen.

Quarta conclu.

Quarta cõcluſio. Quãuis quis iuuenem uel impedierit uel abduxerit, uel ui a monaſterio expulerit etiam illum qui fuerat profeſſus, neque tenetur alium loco ipſius ſubrogare, neque ipſe intrare. Hanc concluſionẽ prӕterquam ſuperioribus rationibus, hac prӕſertim mihi perſuadeo. Conſilium religionis nemo niſi cum omni libertate ſequi tenetur. Eſt.n. religio, quippe qua homo ab ſe abdicat propriam libertatem, perdifficilis, ob idq. lege ſancte decretus eſt annus integer probationis. Nullo ergo aut metu aut cõmiſſione delicti poteſt quis in religionem obtrudi, etiã ſi quis monachos plures ut exirent peruerteret. Neque ullus põt caſus dominicum illud uerbum mutare, quo ait, Si uis perfectus eſſe, uade, &c ſed uniuerſum hoc relinquendum eſt libero cuiuſq. arbitrio. Nemo ad fidẽ niſi ſpontaneus admittitur. Qua ergo lege poſſumus ad opera conſilij inuitum cogere? Contrarium porrò nos canonicӕ leges docent, quę licet uel adulteras, uel hӕreſiarchas, uel ſceleſtiſſimos alios intra monaſteriorum ſepta atq. in arctiſſimas cellulas occludant, neminem tamen ad profeſſionem religionis cogunt. Iſti ergo qua ratione putant inſtitutis monaſticis fauere, ſunt forte in religionis uota, quӕ liberrima eſſe debent, iniurij, eaq. dum homines eo cogunt, odioſa reddunt. Accedit huc, q̃ forſan retrahenti alium, minime illud congruit inſtitutum religionis, neque forte cõuentui expedit. Hac enim de cauſſa ſtatutus eſt profeſſionis annus, ergo ſi ante ingreſſum ſcit ſibi non eſſe ſalutare, neutiquam intrare tenetur. Pugnat aduerſum iſtos ualidum argumentũ. Sequitur.n. ad eorũ opinionem q̃ qui profeſſum monaſterio ademit, profiteri cogatur. Conſequẽs tñ eſt contra ius cõcedens probationis annũ, quo q̃s expertus fuerit, nõ ſibi ex re eſſe tale inſtitutũ, libere recedat. Accedit prӕterea, q̃ non ſẽp eſt perſonarum paritas. Vtrum uir illuſtris aut egregiè doctus teneatur ideo religioni ſe mancipare, quod religioni uel parum uel nihil utile extraxerit? Extat deinde argu. q̃ reſtitutio in foro conſciӕ non obligat niſi illis caſibus, quibus ſi ueritas publice conſtaret, obligatio ſecundum leges oriretur in foro exteriori. At uero neq. Papa, neque Prӕlatorum ullus talis reum criminis compelleret illo pacto reſtituere, nulla ergo eſt obligatio in conſcĩa.

Optime explicat quando in cõſcĩa quis ad reſtõnẽ tenetur.

Quinta conclu.

Quinta nihilo ſecius adhibenda eſt cõcluſio. Qui conuentum aliquẽ aut religionem perſona aliqua expoliauit, q̃ religioni erat frugi (nã de inutilib. nullus ſubeſſe poteſt ſcrupulus) forte teneretur de damno dato, neq. uero integrum, ſed ad prudentiũ arbitriũ, ut qui rectorem Cathedrӕ uel fraude dementaret, uel ui exire conſtringeret, teneretur de dãno ceſſantiũ prouentuum. Haud tñ hoc tanq̃ mihi cõpertiſſimũ ſtatuerim, immo ſtandũ arbitror tũc foro exteriori, nam (ut dixi) non eadem eſt hic prorſus rõ quę de ſeruo. Hӕc autẽ diſputata ſint de iuſtitia, nã de conſilio aliud eſt. Peregregiè nãque fecit Raymundus, ꝑ ſuũ ipſius ingreſſum dãnum cõpẽſando, qđ religioni dederat.

De tertio arg.

Tertiũ argum. iã nos in cõſiderationẽ mittit reſtituendorũ tẽporaliũ bonorũ. Hӕc autem in triplici ſunt dria. Alia quippe sũt corporis, alia uero exteriores facultates, ac tertia inter hӕc media, puta honor & fama.

Tria bonorũ tẽporaliũ genera.

Quod Ioannes in ſua Canonica dixit. Oĩa quę ſunt in mundo, aut ſunt concupiſcentia carnis, aut concupiſcẽtia oculorũ, aut ſuperbia uitӕ. Inter hӕc autẽ illa ſunt nobis congenita penitius ac natiua, atque adeo potiora, q̃ ad corpus attinent. In quibus primũ eſt uita, q̃ per homicidium tollitur. De qua S. Th. ac Theologi ſummo conſenſu rñdent in tali caſu, quia ęquiualens reſtitui nequit, ſat eſſe ut fiat poſſibilis compenſatio, ueluti quia Deo & parentibus

Qualis dẽat fieri ꝑ vita ablata compenſatio.

tibus reddere ad iuſtum non ualemus, ut pote a quibus ſuſcepimus uitã, ſufficit eis reddere quantum poſſumus. At uero operæpretium eſt hoc preſſius explicare. At qui in primis recolendum eſt ex ſuperioribus neceſſariam eſſe homicidę & reſtitutionẽ facere damni dati, & ſatisfactionem de iniuria. & ideo de vtraq. eſt dubiũ in foro conſcientiæ, nam in foro exteriori poſita eſt talionis pœna, ut iuxta uerbũ Dñi, Qui gladiũ acceperit, gladio pereat. Hoc aũt nihil ad nos, qui tm̃ inſtituimus confeſſarios ad pnĩas iniungẽdas. Dicamus ergo prius de dãno dato. De quo eſt oĩum cõcluſio, ꝙ ſi occiſus familiam ſudore ꝓprio alebat, tenetur tunc homicida illud damnũ compenſare, alẽdo eãdẽ familiã. Et ratio fit illis comperta ex natura commutatiuæ iuſtitiæ. Suſtulit illæ uiduæ & orphanis alimoniã, reddat ergo. Sic.n. decretũ eſt ca. ſi de iniur. & dam. dat. Si tua culpa datũ eſt damnũ, iure ſuper his ſatiſfacere te oportet. Hi aũt ſermones uniuerſales, ſũt magis ueri & minus utiles. Opus eſt namq. tñderean quicunq. ſit illi homicida, & q̃ tacumque fuerit defuncti familia, debeat illã perpetuo ſuſtentare. Maioris 4. diſt. 15. q. 19. dubio poſtremo ait teneri homicidam tm̃ reddere hęredibus defuncti, quantum ipſe iudicio prudentium lucratus fuiſſet tota uita, deductis laboribus qa non tm̃, inquit, debetur quieſcenti homini, quãtum laboranti. Hoc aũt nihil eſt dicere, qm̃ ſi illi qui ſuis manibus victitat, laborẽ ademeris, nihil relinquis, ceſſans quippe ab opere nihil lucraretur. Itẽ argu. eſt contra hoc vrgentiſſimum. Si.n. quis quenquam ab opere & labore cohibet, in integrũ tenetur de dãno, ac ſi ille laboraret, nã ille accinctus eſt operi. Si tu ergo illi obſtas, adſtringeris ei quod ipſe lucraretur, refundere. Et ideo Scot. diſt. 15. q. 3. ait tale homicidã teneri ad ſuſtentationẽ familiæ defuncti, non ſolum uxoris & liberorũ, uerũ ſi ille matrem quoq. & propinquos nutriebat, uniuerſos quoq. cogitur ipſe paſcere. Et ſequitur eũ Adria. eadem diſt. citatq. in eandem ſnĩam Specu. & Panor. dicentes, ꝙ quiſq. hæredum poteſt agere pro operis defuncti, quas poſſet exercere toto ſuæ uitæ tp̃e. Hæc autẽ regula non eſt ad amuſſim certa, ſed dura

Dubiũ.

Opinio

Maioris

Impugnatio.

Scotus.

Improbatio.

ualde circunſpectorum cõſcientijs. Sequeretur.n. ꝙ homicidia ante iudicis condemnationem in ſummam pauperiem redigi deberet, & talem deberet imponere confeſſarius pœnitentiam. Vnde ſi homicida pauper eſt, qui tm̃ lucratur, quantum ille lucrabatur defunctus, teneretur totum dare, & nihil ſibi reliquũ facere. Quòd ſi forte ille occiſus erat mercator, cui ampli prouentus proueniebant, & homicida itidem eſt mercator, teneretur tantundem hæredibus refundere. Adrianus concederet ut. Maioris uero negat. Nã dicit ꝙ poſt quam familia habet aliunde uictum, non tenetur homicida illũ illi ſuppeditare. At uero hoc nihil refert, n̄ ſi nudam commutatiuam iuſtitiam cõſideres nihil intereſt ſint ne hæredes diuites, an pauperes. Etenim (ut 5. q. ſuperioris libri dicebamus) non hoc attendit, ſed præcipit, ut quantũ ablatum eſt reddatur, modo qui abſtulit, ſoluendo ſit. His ergo prætermiſſis, certiſſima quę hic poteſt concluſio ſtabiliri, eſt hæc. In his quæ ſecundum ſpeciem reparare nequeunt, reſtitutio eſt ad arbitrium prudentium facienda. Neq. particularius aliud S Thom. reſpondet, nimirum intelligens nihil poſſe certius conſtitui. In hoc aũt arbitramento habenda eſt ratio perſonarum, tam occiſi, quam occidẽtis, quam etiam hęredum, nam (ut modo diſputabamus) nulla aliarũ regularũ eſt ſolida. Quapropter hæc eſt quæ prudẽtibus hr̃ in uſu. Atq. adeo plus huc conducit prudentum ſententia, quam Theologorum ſcientia, uel Iuriſconſultorum. Quando.n. homicida eſt diuitijs prępotens, maior eſt ei reſtitutio iniungenda, q̃ ſi egeret, & ſi occiſus inutilis erat ſuis, minor quam ſi erat frugi. Eſt præterea in hiſce iniurijs conſiderandum, ꝙ qualitas defuncti non tm̃ penſari habet ex utilitate ipſius, indigentiaq. ſuorum uerum etiã ex ualore & dignitate perſonæ. Nam qui uirũ ingenuũ literiſve aut alia r ne inſignẽ occidit, ad maiorem multo reſtitutionẽ tenetur quã ſi perſonam inferioris claſſis trucidaret. Fallũtur ergo, qui arbitrantur ob id, ꝙ non reliquit familiam inopem, nõ eſſe reſtitutionẽ neceſſariã, qm̃ talis perſona multo pluris erat q̃ alia. Quin uero & occidendi modus, ſi per inſidias, aut fraudẽ, aut per inſignem atro

citatem

citat: homicidium perpetratum eſt. Hæc inquam oia venire debent in cõſilium vt reſtitutio legitime fiat dũmodo hæc oïa iniurius poſſit ſoluere, ẽt cum graui detrimẽto ſuorum bonorũ, tametſi, vt ad ſuperius quoddã uerbũ rñdeamus, non ſit ꝓp reſtitutionẽ in foro conſcientiæ in extremam aut grauẽ neceſſitatẽ quiſquã eõijciendus. Sed & reſtat inſuper in hmõi caſibus animaduertendũ, id quod in ſpe eſt, tñ, non æquipollere ei, quod eſt in re, nã poterat defunctus cito mori, aut lãguere, ita ut non poſſet familiã ſuſtentare. Idem prorſus dicendum de mutilatione mẽbri, ut qui manũ alteri abſcidit, tenetur ſoluere operas medici, & damna, ceſſanteſq. labores in integrum, ad arbitrium tñ ſapitum uirorum Quod ſi quis ſnĩę huic obiiciat illud Exod. 21. quod iure ẽt Can. de iniur. & damno dato, capite ſi rixati. ꝓ lege ſuſceptũ eſt, nempe ꝙ ſi percuſſerit alter proximũ ſuũ lapide uel pugno, & ille mortuus non fuerit, ille qui percuſſerit, opera eius & impenſas in medicos reſtituat, cæterum innocens erit. Rñdetur, ꝙ erit innocens reſpectu homicidii, & ſi ille, qui læſus eſt, plene conualuit, euadet tunc & percuſſor prorſus liber Ex his fit conſequens, quod non debet æſtimari pretium huiuſmodi læſionũ ad libitum illius, qui damnum accepit. Amputauit quis manũ alteri, aut eruit oculum, utrũ teneatur tñ reddere quãtum ipſe peteret, ſi ante mutilationẽ ipſe uellet reddere membrum ſuum? Minime gentium. Eſt plebeius, qui ꝓ mille aureis nollet orbari oculo, & tñ poſtq̃ auulſus ei eſt, non tenetur qui eum eruit, tãtũ reddere. Non.n eſt eadẽ hic habenda rõ, quæ in rebus recuperabilibus. Si furto ſurripui equum, debeo uel ipſum reddere, uel ſimpliciter quãtũ ualet, at qa mẽbra non pñt eadem reſtitui, non dẽnt tanti æſtimari, quãti homines illa faciũt, qñ hñt, quamuis etiam deformitas, quę in mutilo reſtat, ſi etiam repenſanda Sed eſt tandẽ adnotandũ ꝙ inter illuſtres iſtæ reſtitutiones non petuntur. Nã damna facile condonant, iniuriæ.n. ſunt quas nunq̃ obliuioni tradunt. Secundo, Præter dãna data tenetur iniurius ſatiſfacere pro iniuria, ſed de hoc quoque diuerſæ uerſantur opiniones, eſt inq̃ Scoti grauis ſeueraque

Præter damna- tũ in- iuria cõ

ſententia loco citato. Ait, inquam, ꝙ ubi lex talionis iure ſancita eſt, illa eſt ſancta & legitima, & ideo iuſte, inquit, debet illic homicida patiẽter ſoluere illam pęnã.

Penſanda Scotus.

Quod ſi intelligat, dum captus fuerit, ſupplicioq. deſtinatus debere patenter tolerare, ueriſſimũ eſt. Attamẽ ſi intelligat, ꝙ ipſe ſe debeat offerre Prætori, hoc profecto nulla probabilitate ſuſtineri põt, quoniã nemo reus eſſe tenetur, ac ſimul actor, ut ſpõte ſe patibulo obiiciat, eſſe.n hoc contra ius naturę, quod tã truces leges, & pręcepta nõ admittit.

Nemo reus eſſe tenei & actor.

Haud tñ credibile eſt grauem doctorem ita ſenſiſſe Id quod ex ſubiũctis ſtatim uerbis conicitur. Subdit nãq. ꝙ ubi lex talionis non fuerit ſtatuta, reus non tenetur ſibi eam inferre, quia nullus debet eſſe homicida ſui. Hinc.n. colligitur, quod neq. ubi ſtatuta fuerit, tenetur reus obiicere ſe iudici. Hoc.n. eodẽ recideret, ac ſi eam ſibi inferret. Adiicit nihilominus expedire tũc tali homicidæ ut exponat uitam ſuam in cã iuſta, utpote in bello cõtra inimicos eccleſiæ pro reſtitutione facienda illi cuius uita abſtulit. Et ſubdit ꝙ ſi neq. tantam reſtitutionẽ velit facere, non poteſt oĩno eſſe immunis a reſtitutione. Et ſatis ſeuera & rigida cenſura, quã videtur ſibi ſatis corroborare uerbo Chriſti Qui gladio occidit, gladio peribit. Et Adrianus cõſentit cum illo. Ego uero fateor quod neminẽ poſſem ſic obligare. Chriſtus namque de uindice gladio reipublicæ loquebatur, quo malefactores pereunt. Imo uero probo uiro, qui ira ſuccenſus unũ homicidiũ fecit, non ſubinde conſilium eſſet illa de cauſſa cõmittere ſe bello ſecus, ſi eſſet euſq. perditis moribus ut eſſet uelut publica peſtis.

Improbatio.

Aliter ergo facienda eſt ſatisfactio pro iniuria petẽdo videlicet ſuppliciter ueniam, uel arbitria pnia. Qñ uero nulla alia patet reſtitutiõi uia, cõmoda reſtitutio eſt, ſi interfector orationibus & precationibus mortuum ſuũ apud Deũ adiuuet. Idq. ſaltare eſt, ut in ſacramentalia confeſſione pœnitentiæ loco iniungatur, tametſi ut uerũ fatear, iuſtitię obligationẽ de hmõi ſpirituali reſtitutione plane non uideo.

Quõ faciẽda ſatiſfactio iniuriæ.

Neq; S Tho. illius meminit, quãlibet Scot. loco citato neceſſaria exiſtimet. Neq. uero in foro iudiciali cõpulſio fit niſi de dãno

tem-

temporali dato, deque compenſatione iniuriæ. Sed eſt nihilominus ſaluberrimum conſiliũ, quo do interfectus indiget. Nam ſi à fide catholica alienus uixiſſet, ridicula eſſet talis reſtitutio. Reſtat autem dubium nõnihil, qui ſint illi hæredes, quibus facienda eſt reſtitutio de neceſſitate.

Dubiũ quib. debeat fieri reſtitutio.

Ait enim Scot. ꝙ ſi ille defunctus alebat parẽtes & alios cognatos & propinquos, omnes tenetur interfector pariter ſuſtentare. Et eũ ſequitur Adrianus, & alij.

Snĩa auctoris.

Reſpondetur tamen pe. tẽperamentũ huius ſnæ. Sunt. n. aliqui hæredes neceſſarij, nempe qui tales ſunt, ut nequeant in totum ab hæreditate excludi, ſicut ſunt uxor maritus, parentes, & filij hos. n. tenebatur pater ſuſtentare ſi egerent. Quapropter & hic hæredũ ordo ſuccedit in ius defuncti, quibus ideo de iuſtitia facienda eſt reſtitutio. Et ratio eſt, ꝙ homo eſt quoddã bonum, nõ ſolum ſuum, ſed uxoris, & filiorum, & parentũ. Et ideo qui hoĩem gladio ſuſtulit, illis ſuſtulit. Alij uero ſunt hæredes ſolũ ab inteſtato, qui tñ nõ ſunt neceſſarij, ut fratres, & inferiores cognati.

Dubiũ an obligatio reſtituẽdi tranſeat ad hæredes.

Et his rigore iuſtitiæ, in conſcientia non tenetur homicida, nam licet defunctus ſua liberalitate illos aleret, non tñ illa obligatio tranſit in homicidam. Alias teneretur pariter alere amicos, & famulos, & quoſcunq; ille in domum receperat. Verum eſt tñ, ꝙ in foro exteriori fratribus & reliquis agnatis, quia ius hñt agendi de iniuria, ſolet, ut eam remittant, pecunias pendi, non tñ ꝙ pro dãno dato illis quidq̃ debeatur. Quod ſi ſuper his perconteris, utrum hæredes homicidæ ſi ipſe uiuens non ſatisfecit, teneãtur de damno in conſcientia? Reſpondetur, ipſos teneri, ſi defunctus bona reliquit, alias minime. Iniuriam autem cõpenſare, non item conuincuntur, niſi uiuens homicida condemnatus eſſet, tranſiretque in rem iudicatam, ut pro iniuria tantum ſolueret.

De 4. argum.

Sequitur, in 4. argumẽto de fama & honore læſis, quõ debeant reſtitui. Qualiter autẽ fama & honor differant li. ſeq. q. 9. vbi eorum tractatus propriũ hẽt locum, explicabitur. Nunc aũt ſatis eſt noſſe famam quę bona eſt exiſtimatio de hoĩe publicitus habita, per detractionem denegari ob idq; infamator cũ modiori aptioriq; poſſibili modo reſtituere, reſarcireq; eam tenetur. Eſt. n. in bonis tẽpalibus poſt. uitã præcipuum. Neque uero eſt, ſicuti ablata uita, irrecuperabilis, poteſt. n. in integrum reſtitui. Atq̃ pręſtituenda eſt ſtatim in fronte regula, Quod læſa fama non eſt neceſſitate ſalutis reſtituenda, niſi quę contra iuſtitiã aufertur, quę regula uniuerſalis eſt in o. b. bonis.

Regula de fama reſtituẽda.

Vnde cum S. Tho. tres aſſignet infamandi modos: Primus, inquit, cum quis. ſ. uerum dicit, & iuſte non obligat ad reſtitutionem. At quia de hac re uariæ circunferuntur opiniones, ne tanta auctorum citatione ſtylũ obnubilemus, ſubiectis notabilibus rem aperiamus.

Primũ notabile.

Primum, ut obligatio reſtõnis famæ oriatur, requiritur, ut uere fuerit oblata, uel obſcurata, nã qñque ratione obiecti apparet auferri, quæ tamẽ re uera nõ aufertur. Id quod quatuor modis contingere poteſt. Primo, ſi quid diffamatur, tali hõ eſt, cui ſcd'm humanam reputationem illa non eſt infamia. Dixiſti aulicum hoĩem ſeruire, ut ipſi aiunt, aulicæ ẽt fœminę, licet ſuſpicio inde oriatur, ſi modo fœminam nullatenus infamares, pfecto uiro non teneris ad reſtitutionẽ.

Quatuor modis obiecto crimine homo non diffamatur.

Neque ſi diceres deſcendiſſe in duellum cum alio, quis hoc fecerum eſſet & forſan mendaciũ, quia tali hominum ordini nulla aut perquã exilis oboritur ex his infamia. Scđo neq; aufertur fama quando pſona iã publice erat infamis. Mentitus es, uerbi gratia, meretricẽ tali nocte admiſiſſe leonẽ, quẽ non admiſerat, re uera nõ eſſet peccatum mortale non reſtituere ei famam, quia nullã inde maculam ipſa contraxit. Tertio, ſi infamia eſt de re leuiſſima. Vt ſi quis aliũ infamaret ꝙ eſſet negligens in ſtudio, & ꝙ non ieiunaret Quadrageſimam totam, quãuis mẽdaciũ eſſet, ſi pſona illa erat vulgaris pro nihilo ducit. Quarto, ſi infamator uel non eſt fide dignus, uel loco vř dixiſſe, qm cui nulla datur fides, & ſi delictũ incurrat, quia tamẽ nullã generat infamiã, nullo ſe illaqueat reſtõnis nexu.

Secundum notabile.

Præterea, requiritur ut alius famam obnubilet per iuſtitiæ delictũ. Etenim qui more & lege uerum crimen propalat, nihil aufert reſtituere teneatur. Vt ſi quempiam in iudicio recte accuſaſti, aut ſi per fraternã correptionẽ ad maiorẽ emendam prudẽter plures acceſſiſti teſtes, quibus proximi delictũ pateſaceres, aut ſi bono amici tui cõſu

lens; qui criminoſum aut malè fidũ ſeruũ recipere in ſuam familiã adonarbat, id ne faceret admonueris, nullus iſtorũ caſuum iugo reſtitutionis hominem ſubdit. Mox, ſi quis quempiam infamet contra charitatem, nõ uiolãdo iuſtitiam, neque ſic innectitur reſtitutionis neceſſitate. Detuliſti criminoſum in iudiciũ, qui re uera erat dignus ſupplicio, & teſtibus conuinci poterat, non tñ ad bonũ ſuſpiciens, ſed iniquo animo, puta ex odio aut ex auaritia, ut illi in ſua dignitate per ambitionẽ ſuccederes. Deliquiſti quidem contra charitatem & liberalitatem, nõ tñ reſtituere conuinceris, quia nõ feciſti cõtra iuſtitiã. Pari ratione ſi prælatus proderet reũ, quẽ licitè condẽnauit, prodetet aũt quib. illud erat ignotũ Impingit quidẽ in charitatis iura, haud tñ reſtituere tenetur. Neq uero q legitime diffamatũ in uno loco traducit in aliũ, ubi res nondũ erat audita. Ad hæc requiritũ tertio

Tertiũ notabile.

ꝙ qui læſus eſt non alia uia famã recuperauerit, nã tunc immunis fit ille qui infamauit à reſtitutione, quippe cũ alter iã hẽat quod perdiderat. Vt ſi ille quem de cõcubinatu traduxi, adeo ſe cõpurgauit ut nulla mihi amplius habeatur fides, onere ſum reſtituendi exoneratus. Ecce ergo tres cõditiones ex quibus obligatio cõſtatur ad reſtitutionẽ. ſ. ut auferas famã, & contra iuſtitiã, & quã alter non iterum in integrum reparauit. Poſt hęc ergo ad ſingularia deſcendentibus dicendũ reſtat, ꝙ duob. modis (ut ait S. Tho.) uſu uenit cõtra iuſtitiã infamato ſ. quando quis falſum crimẽ imponit atq; iniuſtè, ſecũdo quando imponit verũ, ſed iniuſtè. Sed nunquid fieri põt ut impoſitio falſi criminis ſit vnquã niſi iniuſta? quid ergo opus erat poſt falſum, addere iniuſte. Reſpondetur fuiſſe neceſſe, nã (ut lib. ſeq. q 4 uiſuri ſumus) iudex ante cuius tribunal ille legitime ꝓbatur nocens, quẽ ipſe nouit eſſe innocetem, tenetur ipſum ſupplicio addicere, quo utique caſu falſum illius crimẽ facto ipſa affirmat, iuſte tamen, & ideo ad nullam cogitur reſtitutionem. At uero neque iudex extra illũ caſum, neque ulla priuata perſona ſciens ac prudens falſum de alio crimen adſtruere ualet citra iniuſtitiã. Tunc ergo ille non facie idoneã reſtitutionẽ antequã aſſerat ſe eſſe mentitũ, niſi forſan inter illos conuenerit, ut alia ſit remuneratiõne contentus. De quo ſtatim uerbũ alterũ adhibebimus.

Duobus modis quis cõtra iuſtitiam infamatur

Dubiũ.

Quin uero & hoc obſeruãdũ eſt documẽtũ, ꝙ nõ ſatis eſt corã eiſdẽ quib. mẽdaciũ dixeras, te mẽtitum aſſerere, uerum teneris contrariã, quã feceras fidẽ facere, uidelicet quia oĩes procliuiores ſunt ad credendũ mala quam bona, iureiurando ſi opus fuerit, adhibitiſque inſuper teſtibus, monſtrare te dedes falſum dixiſſe, ut qui tua culpa fuerat infamia reſperſus, tua quoque diligentia repurgatus euadat. Secundo modo, obſcuratio alienę famę fit cõtra iuſtitiam, quando quis uerum crimen detegit, tamen cõtra iuris neceſſarium ordinem. Vt ſi quis occultum crimen uel extra iudicium propalauit, uel in iudicium accuſando detulit, ꝙ tñ probare nequiuerat. Qñ uero alias prætermiſit ordinis minutias, non fit ſubinde reſtitutioni obnoxius, ut puta ſi accuſauit die feſto, aut loco indecẽti, aut non ſeruatis alijs ceremonijs, quæ rei ſubſtantiam non mutant. Veruntamen hic reſtitutionis caſus, perquam difficilis eſt, ſi fieri rite debet ac recte. Enimuero hoc certum eſt non licere illi infamatori dicere ſe fuiſſe mentitum, eſſet. n. hoc ipſum mendacium, quod pro ſalutes totius mundi neutiquã dicẽdũ eſt. Atqui id quod S. Tho. & Scotus & pleriq; Doctorũ aiunt, debere ſ. illum tunc dicere ſe perperam illud dixiſſe, atque inique proximum diffamaſſe, neque eſſe ſibi habendam fidem, uſque adeo uel parum uel nihil ad reſtitutionem cõfert, ut citius ac ſępius noceat. Alij ergo recentiores aiunt, infamatorem tũc dẽre uti amphibolis uerbis, ut ſic ipſe nõ mẽtiatur, ut tamẽ alij arbitrari poſſint, fuiſſe mentitũ. Sed re uera ꝑterquã ꝙ hoc genus eſſet mendacij, nihil utilitatis afferret. Ob idque ſatius mihi ſẽp uiſum eſt, quod & hic Caiet. ait, nõ amplius talem detractorem corã eiſdem de re illa fari debere, ſed bonã ubique eiuſdem hominis exiſtimationem diſpergere, uidelicet quantum citra mendacium ualet. Et quãuis inde alij, ꝙ nõ ſe ipſe retractat, colligant uerũ dixiſſe, nõ tñ ipſe amplius facere ualet. At uero tenetur ei, cuius famã vulnerauit, de damno dato, nempe ſi cauſa illius iniuriæ aliquã iacturã ſuorũ bonorum fecit. Non tamẽ in integrum, ac ſi per mẽdacium eum

Notandum documẽtũ in reſtitutione famæ.

Secundus modus.

diffa-

diffamaſſet, ſed ad arbitriũ ſapientũ prudentumq. uirorũ. Verumtñ in his reſtõnibus faciendis pẽſanda eſt rei poſſibilitas. Ecquis .n. reſtituere ualeat ſi ei quem diffamauit impedimẽto fuit, ne ep̃atum aut egregiam cathedram amplamue dignitatẽ obtinere? Debet ergo in hiſce caſibus conſilium teneri ſapientum.

Tertius modus infamandi iniuſtè.

Tertius uero modus qui ab Scoto & Richardo & cæteris adiicitur iniuſte infamandi. uſu uenit, qñ quis negat occultum ſuum crimen, ꝙ alter iniuſte detegit, ſiue in iudicio ſiue extra. Vt dũ occultus concubinarius aut fur prçter ius denuntiatus, ait denuntiantem fuiſſe mentitum. Dubium.n.eſt, teneatur ne illi reſtituere famam quam ei ſanciat, dicendo illum eſſe iniquum delatorem?

Caiet.

Et quidem Caiet hic, & in Summa, in uerbo reſtõ. utrumq. eorum ait teneri alteri reſtituere, qñ mutuo ſunt ſibi inuicem iniurii, & nullus, ut ipſe arbitratur, põt ſuã famam remittere.

Scotus.

Scot. uero & Richard. mitius rñdent, nempe illum concubinarium nõ teneri ſic denuntiatori reſtituere famã, ut occultum ſuum crimen fateatur, ſed aliis uerbis eum excuſando, nẽpè dicendo bona intentione & zelo illũ fuiſſe adductum.

Sententia auctoris.

Crediderim tñ, ſi meum eſt auſcultandum iudicium, q^d licet hoc qđ Scotus admonet, ſalubre ſit conſilium, tñ ſcđm iuſtitiæ rigorem ille iniuſte infamatus nullatenus tenetur denuntianti uel accuſanti reſtituere, etiam ſi ſuum crimẽ negauerit, ex qua negatione colligatur aliũ fuiſſe uel mẽtitum, uel falſum locutũ. Id q^d & ante nos Sylueſt. adſtruxit, in uerbo, reſtõ.3.§.3. Nam qui ſuo utitur iure, nemini iniurius eſt atq. adeo rigore iuſtitiæ non cogitur illi quidpiam reſtituere, ille autẽ qui tali caſu ſuum celat crimen, ſuo utitur iure. Quod ſi arguas, illum dũ negat crimen quod fecit, mentiri, & ſi cũ iuro id negat, peccare mortaliter, ex quo conſequens apparet, alteri ad reſtitutionẽ teneri, rñdetur primum ꝙ põt celare tacẽdo.ſ.neq. affirmãdo neq. negando. Scđo rñdetur ꝙ ẽt ſi negãdo citra iurm peccet, non tñ mortaliter, quia non pernicioſe mẽtitur, qñquidem ius habet celandi. Et quamuis deierãs mortaliter peccet cõtra Deum, non tñ iniuſtitiam contra reuelatorem committit. Neque uero, ut Scotus putat, contra rempublicam, quoniã quamdiu ipſe habet ius ſuum contegẽdi crimẽ, non eſt inobediens iudici, atq. adeo neq; ad reſtõnẽ cogitur. Eſt.n.alta mente, illa ſupraposita regula ſeruãda. Nullum peccatum ad reſtitutionem obligat, niſi ſit cõtra iuſtitiam.

Caieta.

Quocirca metaphyſica hæc diſtinctio Caietani.ſ. ꝙ accuſator poteſt conſiderari uel tanq̃ iniuſte accuſator, & tũc alter crimen negãdo, non facit ei iniuriam, ſed tñ poteſt ẽt conſiderari tãquam homo, & tunc fit illi iniuria. Metaphyſica inquam hæc diſtinctio, profecto nihil ad mores refert, nã cum ipſiſſimus homo ſit, qui accuſat, nullam ei irrogat iniuriã, qui ſe ſuo iure ab illo tuetur. Præterea, inanis eſt ille modus mutuæ reſtõnis. Nã ſi qui accuſauit, non poteſt dicere falſo ſe accuſaſſe, quia mẽtiretur, ſed accuſaſſe iniuſte, per hoc non reſarcit alterius famam, imo potius confirmat rem ueram affirmaſſe. Item poſtquam alter non tenetur crimen ſuum occultum cõfiteri, ſi diceret, ut uult Caiet, alterũ non fuiſſe calumniatorem, illa eſſet quaſi confeſſio proprii criminis. Ille ergo infamatus non tenetur reſtituere accuſanti, ſed ſi alteruter, potius accuſator qui priorem intulit iniuriam tenetur accuſato. Præter hæc qñ uterq. teneretur, certum eſt. contra quam Caiet. cenſet, locum h̃re cõpenſationẽ, ut.ſ. iniuria ꝓ iniuria remitteretur. Poteſt.n. quiſq. ſuam famam & remittere & cõmutare, ut ſtatim uidebimus.

Quartus modus infamandi iniuſtè.

Quartus deniq. modus iniuſte infamãdi eſt tanto pernicioſior, quãto uſitatior & minoris æſtimatus, nempe dũ quis quæ audiuit retulit. Audiſti.ſ. uicinã tuam amicum receptare, id aũt, ut ingenium eſt hominum, ſtatim in aures uiciniæ hiſce uerbis ſuſurras. Hoc autẽ illud audiui, ego quidem nõ credo, ſed audita refero. Et profecto ingenioſus, ſed peſtilẽs detrahendi modus. Nam quo tu te ipſum ſanctius iuſtificas, maiorem tibi arrogas fidem, & ideo peius infamas. Sic n. fama ut ait ille, uires acquirit eundo.

Scotus & Caietanus.

Quare etſi Scotus loco citato diſt.15 q.4. & Caie.2.2.q 73.art.2. illam cenſeant nõ eſſe directe infamationem, quia ex natura rei nõ aufert famam, neq. obligare putant ad reſtitutionẽ niſi ratione ſcandali, profecto ego nõ ſic auderẽ tutas reddere conſcientias.

rias. Imo qui ſic infamat, licet non teneatur dicere ſe eſſe mentitum, quandoquidem id audiuit, tenetur tñ non ſolum dicere leuiter ſe eſſe locutum, uerũ & operã dare, ut opinionem quã alii conceperunt, illis adimat. Niſi forte res ſit tam publica, ut alia uia inſperſerit. Cauendum ergo eſt maxime ab hmõi ſuſurris. Præter hæc autem de hac famæ reſtitutione multa doctores cõtrouerſantur dubia, quæ ſunt ordine diſcutienda. Primum eſt, utrum cum detrimento propriæ famæ reſtituenda ſit aliena? Apparet.n. id non eſſe neceſſariũ, tum ꝙ unuſquiſque debet potius ſuæ famæ conſulere ꝗ alienæ, tum etiã ꝙ fama quam ego alteri abſtuli, nõ mihi accreuit. Debeo inquam quos deprædatus ſum nummos eo reſtituere, ꝙ mihi accreuerũt, ob id aũt ꝙ famam alterius obſcuraui mea, nõ fuit facta clarior. Reſpondetur, nihilominus procul dubio cũ propriæ famæ detrimento eã tenemur, quã lacerauimus, reficere. Nam licet noſtræ propriæ quã alienæ accuratius debeamus proſpicere, haud tñ ulli liceret cũ alterius iniuria ſibi conſulere. Neq. diſſimile eſt ĩ aliis bonis ꝑalibus. Si.n. alienã domũ incendio abſumpſiſti, aut hominẽ coegiſti ſuas merces, in undas iactare, licet nihil tibi accreuerit, teneris nihilominus reſtituere. Vnde acute profecto Ariſt. 5. Ethic. docuit in huiuſmodi iniuriis, licet nõ ꝓprium tamẽ metaphoricum eſſe lucrum, nẽpe quod tuã explens uoluntatem, alium deuiciſti, obidq. perinde teneris reſtituere, ac ſi quod abſtuliſti, tibi eſſet appoſitũ. Hoc autem dubium, alterum parturit, utrum .ſ. uſque adeo hoc ſit uerũ, ut nullam exceptionẽ admittat? Eſt.n. prægraue, ut ſi Antiſtes, uel alter egregiæ exiſtimationis, famã priuati hominis maculauerit, teneatur cum tanta iactura ſuæ alienã reficere, dicendo ſe eſſe mentitum uel quid ſimile. Reſpondetur leges has morales nõ eſſe tanto cũ rigore auſcultandas, ſed ut ſapientiſſimus quiſq. ponderata perſonarum qualitate cenſeret. & ideo perſonæ illuſtri ſatis eſt, ſi quam obtenebrauit alterius famam, pecunia, uel alia ratione cõpenſet. Quod ſi alter noluerit, non teneẽ infamator amplius facere, nã etiã in pecuniis ſi debeo decẽ quæ ſoluere nõ poſſum, niſi cũ millium detrimẽto, profecto differre poſſum ſolutionem, uel aliam uiam indagare ſoluendi. Grauius aũt dubium huic affine, eſt, utrũ fama ſit cũ detrimẽto propriæ uitæ reſtituenda? Caiet. namq. 2. 2. q. 62. artic. 6. quem iuniores nonnulli ſequũtur, tres rerum ordines diſtinguit. nempe pecuniam, honorẽ, ac ſimul famã, & tertio uitam. De quibus hanc conſtituit regulã. Rem inferioris ordinis nemo tenetur cũ detrimẽto rei ſuperioris reſtituere, ut pecuniã cum detrimento ſeu famæ, ſeu honoris, nec famã uel honorẽ cũ detrimẽto uitæ, ſed rem euiuſcunq. ordinis cum detrimẽto rei eiuſdem ordinis. Regulas aũt eiuſmodi ex uiſceribus metaphyſicæ expreſſas, multo plus nimio Caiet. ad morũ philoſophiã accommodauit, quę ideo nõ poſſunt nõ eſſe fallaces. Profecto nõ eſt, ꝙ ambigi poſſit, quin pecunia debeat nõ nunquam cum detrimento famæ reſtitui. Primum.n. nemini fas eſt cum detrimẽto & iniuria alterius ſuum protegere honorẽ & famam, neq. alter, qui læſus eſt, tenetur iuri ſuo etiã pecuniario cedere, ut qui iniuriam intulit, ſuã protegat famã. Suffuratus es uerbi gratia, amplã pecuniã, haud dubiũ quin debeas oẽm adhibere diligentiam, ut ſecreto reſtituas. Si tñ neutiꝗ ſine famæ & honoris periculo potes, nõ id debet alter ſua denudari ſubſtantia maxime cum dãnũ illius graue eſt. Haud.n. negamus quin debeat reſpẽus haberi famæ & pecuniæ, ſed tñ, cæteris paribus, maius eſt ius innocẽtis, qui a te inique læſus eſt. Secundo, ſi quis metaphyſicam rationẽ inire uelimus, etſi fama genere ſuo prętantior ſit ꝗ pecunia, tamẽ tãtũ poteſt æris accumulari, ut cumulus ille multo ſit præſtior fama tua. Eſt quidem aurum ſuo genere argento pretioſius, ſed tñ tantum eſſe põt argenti pondus, ut multo æſtimetur pluris, ꝗ minus auri. Porro ergo illa regula ualde pernicioſa eſt in rẽpublicã, quam idcirco abſit ut ullus credat, ꝗ ſuæ ſtudet conſciẽtiæ conſulere. De uita aũt, ꝙ quis cum eius periculo aliquam teneatur reſtitutionẽ exequi, urgentius dubiũ eſt. Etenim cum, ut ſupra diximus, nõ mõ nemo ſit dominus uitæ, uerum neq. ob id ullum delictũ teneatur ſe morti offerre, ut libro ꝓrimo dicturi ſumus, aut mortẽ

Primum dubiũ.

Alterum dubiũ.

Tertium dubiũ.

Bonorũ diſtinctio.

Reg. Caietan.

Reprobatio.

An cum periculo uitæ teneaẽ quis reſtituere.

sibi

An cum periculo uitæ teneatur quis reſtituere.

ſibi ad quā condēnatus eſt, aſciſcere, conſequens eſſe apparet, vt cum eius periculo nemo ad reſtitutionem teneatur. Reſpondetur ergo, ꝙ ſcd'm communem legum ordinē & morem nullus tenetur cum periculo mortis reſtituere, non ſolum pecuniam aut famam, verum neq. vitam quam alteri abſtulit, ēt ſi inſignē unū occiderit. Et in hoc eſſe fallit regula poſita. ſ. qđ res debeat ſemper reſtitui, ēt cū periculo rei eiuſdem ordinis. Secundo nihilominus, ſaluo meliori iudicio, crediderim ſingularem poſſe euentum contingere, quo quis cum periculo propriæ vitæ teneatur reſtituere, non ſolū famam & honorem, verū & forte rem pecuniariā. Exēpli gratia, Si qs illuſtrem familiā de hæreſi aut de crimine læſæ maieſtatis mēdaciter diffamaſſet, ita vt niſi mendacium retractaſſet, eadem proſapia perpetua illa labe maneret infecta, deberet quidem omnem adhibere diligētiam, vt uitam propriam in tuto cōſtituēdo teſtimoniū pemiſſet. At uero ēt ſi nō poſſet ſine periculo vitæ, credo nihilominus ꝙ teneretur. Veruntamen prudenter diſcernendum eſt, dilectum ne & damnū iam tranſierit an vero ſit ſemper dependens. Occidiſti hoīem, vt dicebā, quē iam in lucem reſtituere non potes, non teneris vt pecuniā pro illo reſtituas, periculo te mortis exponere, neque ſi famam denigraſti, quam infamatus recuperare nō poteſt. Sed tamen de illo caſu loquor, quādo ex te fama actu pendet ut recuperari poſſit. Idem cenſuerim de uita, ut ſi ob tuum ſolum falſum teſtimonium uinctus quiſpiā eſt, qui morti addicitur, profecto teneris ēt cum periculo uitæ tuæ illum morti eripere, in quam tu illum adigis. Secus, ſi tu crimen commiſiſti, ob quod ille falſo condemnatur. Enimuero ſi tu illi non impoſuiſti, nihil tua refert, ob idq nulla lex te ipſum nunc prodere cogit. Quid autem,

Notanda diſtinctio D. Thom. & Scot. Syluest.

dū quis famā reſtituere non pō? D. Tho. ait debere aliter compenſationem facere, idemque Scotus in 4 diſtinct 15 ſecundū tenorē illius gloſſulæ ſuper cap. eccleſia. ut lite penden. nihil innoue. Cum res reſtitui non poteſt, in alio ęquiualenti fieri debet reſtitutio Syluester uero in uerbo, de tractio. §. 4. affirmare audet contrarium, illa nimirum ſimilitudine ductus, ꝙ ſicut pecuniæ debitor dum non eſt ſoluendo, non tenetur honorem aut famam exhibēdo recōpenſare, ita neque qui famam reſtituere nequit, tenetur pecunia ſatisfacere. Et habet probabilitatis nonnihil Nam alias qui neque per pecuniam poteſt reſtituere, deberet eam orationibus uel alia uia repenſare.

Sentētia auctoris.

Nihilominus nō eſt ab opinione regia diuertendum. Enimuero cū pecunia pretiū ſit omnium rerū, illa æſtimatur & honor & fama. Et ideo per illā aut per aliud pecunia æſtimabile, faciēda eſt horum reſtitutio. Quando uero illa deeſt, non eſt cur per orationes uel per honores reſtituatur, qa hæc non ſunt rerum pretia. Super his autē omnibus potiſſima hic qō de hoc diſputatur, utrum fas cuique ſit ſuæ remittere famæ reſtitutionem? Cuius utiq. partem negatiuam tuetur Caietanus 2. 2. q 73. articu. 2. & in ſua Summa, uerbo, detractio, cui non deſunt alii recentiores ſequaces. Atqui fundamentum eius eſt hominē non plus eſſe famæ ſuæ & honoris dn̄m q̄ uitæ, atq. adeo ſicuti occidere ſe non poteſt, neque eandem facultatem alteri facere, ita neq. famæ ſuæ reſtitutionem remittere. Sed tamen hæc quæſtio non eſt quod magnum nobis negotium hic faceſſat, quippe qui ſupra quæſtione tertia contrarium fundamentum iecimus & ut arbitror conſtabiliuimus, nempe ꝙ homo eſt honoris ſui & famæ dominus ſicuti pecuniæ, tametſi in eodem ordine pluris habēda ſit q̄ pecunia, ſcd'm illud Prouerbiorū 22. Melius eſt bonum nomen, quam diuitiæ multæ. Ex quo quidem contrario fundamento contrarium modo elicimus cō-

Caiet.

Solutio dubij.

cluſionē. uide licet remittere famæ reſtitutionē atq. honoris, genere ſuo non eſſe peccatum mortale, niſi circunſtantia perſonæ. ſ. quia eſt in publica dignitate aut magiſtratu conſtituta, aut forte alia ratio mortale illud ſufficiat. At ſi abſq. ulla cā illā quis remittat, aut ſe nō grauiter infamet, erit ei peccatū ueniale, ſicuti prodigalitas pecuniæ quæ genere ſuo nō eſt mortale, uel ſaltē in eodē ordine paulo deformius. Et rō eſt quia eiuſdem ad ſeipſum in his quorum homo eſt dn̄s nulla intercedit rō iniuſtitiæ, ſed erit peccatum prę̄ter charitatē, qua quiſq. tenetur ſe & ſua dilī-

Prima conclu.

gere, quod quidem in temporalibus non attingit ad mortale. Ex qua quidẽ concluſione ſubinfertur ſecũda .ſ. quod ſi quis alii qua bona & honeſta cauſſa ei qui ſe infamauit citra aliquam reſtitutionẽ parcat: nempe ut illius qui alias probus eſt, honori conſulat, aut ꝓpter aliam pietatis rationem, non ſolum nullam contrahet culpã, uerũ & officium pręſtabit charitatis. Loquimur.n.ſ.ꝑ abſq; circunſtantia perſonę publicę. Concluſio eſt non ſolũ noſtra, uerum Adriani, auctoris non infimę notę, in quarto. quęſtione penultima, de reſtitut. quin etiã S. Thomę expreſſe, quidquid Caieta. contra conetur. Ait ſiquidem ſecũda ſecundę quęſtione 64. art. 5. hominem eſſe conſtitutum dominũ ſuiipſius per liberum arbitrium, & ideo licite de ſeipſo diſponere poſſe quantũ ad ea quæ pertinẽt ad hanc uitã. Neq; quidquam excipit præter tranſitum huius uitæ ad aliam. Vbi palã aſſerit omnium præter ſol. uit. eſſe hominem dominũ & q.58 art 4 abſq; ullo ænigmate explicatiſſime ait in arbitrio hominis poſitum eſſe detrimẽtum ſuæ famæ pati, niſi hoc uergat in periculum aliorum ut puta ſi quis perſona ſit publica, ſ.ꝑ illud Grego. hom. 9. ſuper Ezech. Linguas detrahentium ſicut noſtro ſtudio non debemus excitare, ne ipſi pereant, ita per ſuã malitiam excitatas debemus æquanimiter tolerare, ut nobis meritum creſcat. Quin uero non ſolum ex doctoribus, uerum etiã ex Euãgelio id nõ eſt illatu difficile. Haud .n. Chriſtus tantam honoris & famæ curã nobis commendauit, ut declararet, non habere nos illorũ dominium. Immo Matth. 5. & alibi ſæpe, honores oẽs cum ſplendoribus huius mũdi impendio nos admonet ut abiiciamus. Et alibi, ne optemus primas cathedras. Et de fama ait Paul. pro minimo habere, iudicari ab hoĩbus. Nõ ait pro nihilo, ſed ꝓ minimo. quia fama aliquod bonũ eſt, ſed nõ præcipuis. His adiecimus loco citato ſanctorum exempla puta, Ambroſii, Auguſtini, & Anſelmi, qui ſeipſos in ſuis ſcriptis humilitatis gratia diffamarũt. Quod certe non feciſſent, niſi intra limen uirtutis id illis licuiſſet. At ſi fundamentum i hic ſatis demonſtrauimus, quod arbitror demonſtraſſe, nempe hominem eſſe dñm ſuæ famæ, nulla eſt ratio cur hic in confirmandis his concluſionibus immoremur ſane quæ inde plane colliguntur.

Secũda conclu.

Grego.

At uero quando infamia eſſet hæreſis aut apoſtaſię quæ contra fidẽ & religionem è religionẽ militant talis infamia non eſt ferenda, ſed omnino repellenda, & quã fieri maxime poteſt abſtergẽda, exemplo Chriſti, qui, ut legitur Matt. quarto. cum alias ſibi illatas a dæmone iniurias æquanimiter tuliſſet, ubi de idololatria eũ tentauit acerbitate uſus in eum eſt. Iſtæ aũt concluſiones apertius etiamnum dilucidabuntur lib. ꝓxime ſequẽti, q. 10. ubi ex eodẽ fundamento collecturi ſumus non eſſe homini contra iuſtitiã ſeipſum infamari permittere, quin uero quandoq. uirtutem. Et re uera cõtraria huic noſtræ opinio turpiter derogat iuribus amicitiæ. Poſſem.n. pro amico uitam exponere, quamuis illius non ſim dominus, cur ergo non poſſim exponere famã & honorẽ? At uero non deſunt in contrarium nonnullæ obiectiones. Prima uidelicet, quæ ex Sapiente adſciſcitur. Curã habe de bono nomine, bonũ.n. nomen melius eſt quam diuitiæ multæ. Reſpondetur tñ curam, quæ habenda eſt boni nominis, eandem eſſe, quæ nobis uirtutis incũbit, utpote cuius præmiũ eſt bonũ nomen. Debemus ergo bonum procurare nomen inſequendo uirtutẽ, eſt.n eius umbra. Quapropter ſicut eũ, qui recta pergit ad ſolẽ umbra ſequitur, ſic & qui uirtutes colit ſubſequii honor. At quia, ut ait Ariſto. honor non eſt in poteſtate honorati, ſed honorãtis, non eſt tanta cura facienda per ſe boni noĩs. Propter qđ dicebat Paulus, pro paruo facere iudicari ab hoĩbus. Et Aug. 11. q 3. Can. ſenti. ait Secũdino Manichęo. Senti de Auguſt. quidquid libet, ſola me in oculis Dei in cõſcientia non accuſet, immo qui bonũ nomẽ niſi per uirtutẽ ꝓcurat nunquã illud attingit, ſicuti qui Soli tergũ uertit, umbrã quam perſequitur nunquã aſſequitur. Quod ſi nobis eundẽ Auguſtinũ obiiciamus. 11. q 3. can. nolo ubi homines crudeliter ait ꝓpria famam contẽnere. Nam uita, inquit noſtra, eſt neceſſaria nobis, ſed fama noſtra neceſſaria eſt alii. Rñdetur non i ſinuaſſe Auguſt. dñium famæ noſtræ non eſſe penes nos ipſos. Imo id potius uoluit debuiſſe aſſerere, cuius nõ ſumus dñi & ſ[illegible] ꝓ[illegible] nobis

Argum. contra conclu.

Colẽda virtus q̃ ſequitur honor.

bis eſt neceſſaria. Sed tantũ ait, q̃ licet fama res ſit propria noſtra, ſicut noſtra pecunia, ubi tñ opus illa fuerit reipub. debemus per bonã noſtram famam ei ſeruire, ſicuti qui diues eſt ſuis pecuniis. Attamẽ inde hoc tm̃ ſit conſequens, q̃ homo in dignitate conſtitutus, aut reip. neceſſarius, famam propriam functioni mancipatam habeat & obligatã, utpote ſine qua gubernare nequit ſubditos, & ideo non ita poſſit e. negligere. Haud tñ inde ſequitur, q̃ priuatus homo teneatur ſuam ſeruare famam, ſicut neq. alia bona t palia, præter quam q̃ Auguſt. loquebatur quibuſdam mulierculis, quæ conſulto humilitatem uendicantes, diffamabant ſeſe admittẽtes ad ſtupros, q̃ certe nõ erat licitum. Hinc ergo ad prælectos gradum faciamus. De quibus prima ſit noſtra aſſertio, q̃ prælatus q̃diu prælatus eſt, contra iuſt. tiã mortaliter peccaret, ſi in re præcipui momenti ſuam negligeret famam, qñ, ut modo dicebam, habet illam officiũ mãcipat. Attamen ſi non eſſet perſona adeo egregie utilis reipublicæ, & uellet magiſtratũ abdicare, nõ magis teneretur ſeruare famam, quam perſona priuata ſecus, ſi uult in loco publico perſeuerare. Ex his aũt pleriq. colligunt, eum qui prælati famam dilacerat, non illi tãtũ obligari ad reſtõnem, ſed etiã ſubditorum collegio. Nam fama, inquiũt, nõ ſua eſt tãtum ſed & collegij. At uero abſq. moderatrice diſtinctione non id crediderim. Fama. n. prælati ſua eſt propria, ac ſi perſona eſſet priuata, licet ad ſuã functionẽ illa indigeat. Ob idq dum infamia de prælato tãtũ diſperſa eſt, puta qđ concubinã habet, uel aliud crimẽ in quo ſubditi cum illo non participant, illi ſatis eſt reſtitutione fieri, licet maior ſit faciendi obligatio q̃ ſi perſona eſſet priuata. Si tñ ipſe ab reſtitutione infamatorem abſoluat, profecto crediderim, licet ipſe male faciat, alium nihilominus tutũ manere, neque quidpiam amplius debere collegio, ſicuti ſi ſuam prodigeret pecuniã, qua egebat ut erogaret in pauperes. Nam ipſe eſt dominus ſuę famę, licet male diſpẽſet. Secus ſi crimẽ totũ collegiũ ſubnotaret, utputa ſi infamaretur de ſimonia, aut de hæreſi, unde ſubditi infamiã participii cõtraherẽt, tũc etenim & collegio debet reſtũ. Ex

Prælat⁹ negligẽs famã peccat mortaliter.

Quorũdam opinio.

his, quæ dicta ſunt, dubiolũ aliud ſolutum euadit, nẽpe utrũ poſſit cõpẽſatio fieri in fama? Plane n. colligitur fieri poſſe, ut ſi tu meũ de re aliqua coroſiſti nomen, atq. ego uiciſſim tuũ, non ſolũ conuenire poſſumus, ut uterq. cũ ſuo maneat uulnere, ſi perſonæ ſumus priuatæ, uerum & mihi licebit non tibi uelle reſtituere niſi eandem tu mihi ſolutionẽ facias. Probatur, qm̃, ut diximus fama poteſt per pecuniam repenſari, & ideo ſicut in nũmis, ita & in fama locũ habet hmõi cambium. Haud tamen infamatus põt per modum uindictæ infamatoris nomen lædere, ſed tunc duntaxat, ut uim ui repellat, prodendo. ſ. aliquod uerum eius crimen, quod ad labefactandum illius teſtimonium neceſſarium eſt. Quintum argumentum. Vbi de honoris reſtitutione inquiſitio fit, non eſt tantę ambiguitatis. Differunt aũt honor & fama, ut q. 9. latius dicturi ſumus, q̃ bona fama eſt bona exiſtimatio & opinio quæ de hoĩe hr̃, quæ ideo per detractionem denigratur, nẽpe aut per impoſitionẽ criminis falſi, aut per ueri propalationem. Honor uero eſt reuerentia quæ alteri fit ꝑ aliquam excellentiam, aut uirtutis, aut generis, aut magiſtratus, aut doctrinæ. &c. qui quidẽ honor deteritur auferturq per conuitia aut contumeliam. Ob idq. facilius reſtitui põt, q̃ fama. ſ. per contrariam reuerentiam. Sed de hac tñ reuerentia hæſitari aſſolet, utrum ad honorẽ rependendũ ſatis ſit ueniã petere? Ad quod Caiet. q. citata. 2. 2. q. 72. arti. 3. impertinentẽ eſſe cenſet ad honoris reſtõnem, ueniã petere. Haud tamẽ tã abſolutũ uerbũ ꝓferre auſim, ſed ꝑ hæc documẽta potius meũda eſt rñſio. Primum, petere ueniã, decentiſſimus eſt & rei accõmodatiſſimus mod⁹ honoris reſtituẽdi, q̃doquidẽ reſtõ per antidotũ fieri debeat hoc eſt ꝑ contrariũ. Vñ cum cõtumelia & conuitiũ ſigna ſint contemptus, uidelicet q̃ contumeliator ut ſuperiorem ſe gerit alterũ ſubigens, ꝓprium antidotũ eſt contraria humiliatio, & corporis inflexio. Secundum aſſertum eſt hoc neq. ſ. ſufficere ſemper, neq. ſemper eſſe requiſitum, ſed prudenti arbitramẽto opus eſſe. Quod. n. non ſemper ſufficiat, patet, niſi aliquãdo contumelia eſt tanta, ut id non ſufficiat, ſed alia ſit cõpenſatio requiſita. Quod aũt

compenſatio famæ fieri p.

Infamãdo uim ui repellere licet.

De quinto arg.

Differẽ. famæ & honoris

Dubiũ.

Opinio. Caieta.

Primum documẽtum.

Secũdũ

neq. id requiratur, liquet ex regula beati Aug. ubi nō dicere prælatos ueniā a ſubditis petere. Quare neq plebeius homo iuſta rōne a uiro illuſtri tantā humiliationē exigeret, ſed aliter fieri poſſet reſtitutio. Qui addere cū mos inter nobiles & illuſtres non ſit hmōi uenias petere, nō ſunt a cōfeſſoribus ad illas cogendi, ſed more ſuo, q tñ ab euangelico nō exorbitet, eiuſmodi reſtitutiones facere.

De his qui paſſi ſunt iniurias

Ad hæc diſcerniculo quoq; opus eſt, quātum ad illos q ſunt contumelias paſſi, quo ſit eorum conſcientiæ ad remittēdū iniuriā ſtringenda? Tenent.n. non habere aīum uindicandi ſe priuata auctoritate. Nā ut hr Deut. 32. & ad Rom. 13. Mihi uindictam, & ego retribuā. ſed tñ non tenent aūt damnum acceptant iniuriā remittere, dumtamē more & ordine per publicā poteſtatem eā exequantur.

Ad ſextū argu.

Ad ſextum argumentum de eo, qui obſtaculo eſt alteri, ne beneficiū adipiſcatur, S. Tho. reſpondet tribus dictis. Primū: Si quis iuſtè, puta intendens honorē Dei, uel eccleſiæ commodum, minus dignum impediat, ut ſacerdotium digniori conferat, nulla inde emergit reſtitutionis obligatio, quia nulla interuenit culpa. Secūdum dictum eſt Si quis iniuſte, odio, ſcum, conſilio, uel alia via qui dignus eſt & idoneus impediuerit, an ea tñ quam prælatus aut electores firmatū habeant animum ei conferendi, tenetur ei compenſationem aliquam facere, conditionibus perſonarum perpenſis & propinquitate, in qua erat ad obtinendum, ſecundū ſapientis arbitriū. Nō aūt tenetur in totū, eo q prouiſio illa impediri poterat.

Tertiū.

Tertium aſſertū Si autem eum quis impediat ne beneficiū obtineat cui prælatus firmiter iam conferre conſtituerat in totum, per regulam Ariſtotelicā argumento citatam Quod parum diſtat a re, nihil diſtare uidetur, ſecundū tñ poſſibilem facultatem.

An qui non confert digniori uel digno teneatur ad reſtitutionem.

Antea uero quā ad iſtorum examen deſcendamus, quæ de impediente aſſerta ſunt, explorandum eſt de conferente, an ſi nō conferat digniori, aut ſaltem digno, ad reſtitutionem teneatur, & cui ſi illi faciēda? Hoc n. hic a D. Th. deſideratur, cum tamen inde res tota pendeat.

Opinio Caieta.

Et quidem Caiet. hic. artic. in dubio tertio pro indubitato habet, q non conferens digniori, teneatur eidem ad reſtitutionem. Nam peccat, inquit, contra iuſtitiam diſtributiuam. & certum eſt huiuſmodi iuſtitiam obligationem parere reſtituendi, nam diſtributor tenetur id quod eſt totius reipublicæ, partibus applicare. Quare ſi alicui pro merito nō conferat, deinceps diſtributiua iuſtitia uertitur in commutatiuam, ſecundum quā reſtituere ei tenetur. ut plane D. Th. arti. 1. huius qōnis in ſolut. tertii docuit.

Fundamentū Caieta.

Et quidē ſi Caie. fundamentū eſſet ueritatis germanū, indubitabilis eſſet concluſio. Arbitratur nanq; bona eccleſiaſtica perinde omnino ſe hic ac bona reipublicæ, quæ ſola diſtributiua iuſtitia debentur ciuibus, utpote q in bonū eorum inſtituta ſunt. At uero fundamentū pro hoc nra uiriliter falſitatis redarguimus lib. prox. q. ulti. ubi & ſacris oraculis & bonis rationib. cōtrariū conſtabiliuimus, nempe q quāuis negandum non ſit quin beneficiorū collatio inſtar fieri dēat diſtributiuæ iuſtitiæ, finis tamē eius eſt æqualitatē conſtituere commutatiuæ, eo q decimæ non ſunt inſtitutę in præmiū perſonarū pro eo q literis, & moribus pollent. Nā ſi eccleſiæ nō eſſent nobis neceſſariæ, nunquā fuiſſent Chriſtianis decimæ imperatæ. Sunt ergo mera ſtipendia eccleſię, miniſtris pro eorū miniſterio inſtituta, q dantur illis, non quia boni ſunt presbyteri, ut illic adnotauimus, ſed quia bene præſunt, iuxta uerbū Chri, Dignus eſt operarius mercede ſua. Et illud Pauli Si nos uobis ſpiritualia ſeminamus, nō eſt magnū ſi carnalia ueſtra metamus. 1 Co. 9. Eadē rōne imperatæ fuerunt olim Leuitis. Hæc aūt omnia iam illic ſatis explicuimus, quæ rō repetitione non indigent. Meditanda ergo hic eſt potiſſimū cōmutatiua iuſtitia, p quā pontifices electoreſq. miniſtrorū eccleſiæ debent eiſdē eccleſiis idoneos miniſtros pro rōne ſtipendiorū quæ ſingulæ illis perſoluunt. Cōtēplandus .n. eſt Chriſtus tanq inſtitutor Chriſtianæ familiæ, q miniſteria eccleſiæ inſtituit, & miniſtris decimarū mercedem propoſuit, & fidelitati prudentiæq. diſpenſatorū cōmiſit, ut idoneos miniſtros ſuis prouiderēt eccleſiis. Ex his ergo plane, niſi fallor, duæ colligūtur cōcluſiones.

Prior cōcluſio. Adrian.

Prior. Prouiſor tenet p iuſtitiā cōmutatiuā dignū eccleſiæ prouidere. q ideo q non facit, ſed illo repulſo præfert indignū, tenetur, nō illi quē præmi-

ſit, ſed eccleſiæ reſtituere. Atqui hoc ipſum Adrian. poſtea Pontifex ecriuit in illa reſtitutionis quæſtione quæ eſt. De collatione beneficiorū, tametſi rem non uſq; adeo diſſeruit. Concluſio eſt nota, quia ille non peccat contra iuſtitiā commutatiuam niſi in eccleſiam, quæ ſtipēdia ſoluit. Nam dignus nullum habet ius acquiſitū, neq; eius cauſſa, quæ præcipua fuerit, inſtitutæ ſunt decimæ. Et confirmatur ſimilitudine iā inſinuata. Si n. paterfamilias œconomum ſuum conductum operarios mitteret, ille aūt illos ſtudio conduceret, qui non eſſent ad operas idonei, reſtituere profecto teneretur, non illis idoneis, quos prætermiſit, ſed domino, cui damnū dedit. Atq; huic porro ſententiæ cuius animorum cōceptio applaudit. Si n. Rex aut Pontifex indoneo atque indigno eccleſiam aliquam deſponſaret, conſenſus populi non cenſeret eum teneri ad reſtitutionem illi, cui non dedit, ſed re uera eccleſiæ. Cui idcirco deberet alium epiſcopi adiutorem adhibere, uel alia rōne proſpicere, ut dānum illi in detrimentum ararum datum, alleuaret. Poſterior concluſio eſt, ꝙ ubi digno ſacerdotium cōfertur, digniore prætermiſſo, quamuis grauiter elector aut prouiſor peccet, tñ non eſt ꝑ rigore iuſtitiæ ad reſtōnem cōdemnetur. Prior pars iam ſatis illic à nobis demonſtrata eſt, ubi malorū turb. protulimus q̄ inde naſcuntur, ꝙ digniores non eliguntur. Poſterior tñ inde ueritatem ſortitur, ꝙ tunc non peccatur contra iuſtitiā commutatiuam appellamus. n. dignū pro rōne præbendæ. Si ergo eccleſię miniſter applicatur pro quantitate ſui ſtipendii, non fit ei iniuria contra rigorem iuſtitię cōmutatiuæ, ut debeatur ei reſtō. Diximus contra rigorem, quia ſemper fit ei aliqua iniuria contra fidelitatem, poſtquā alius dignior poterat ei prouideri. Contra hęc aūt eſt argumentum, quod vulgus nobis obmoliri poteſt, iſti namque qui ad hæc ſacerdotia anhelant, ſibi potius cum Caietano arbitrantur faciendā eſſe reſtōnem, quia peccatur contra iuſtitiā diſtributiuam. Eiſdē aūt non ſic eſt rñdendum, ut negetur in iuſtitiam diſtributiuam obligari ad reſtitutionem illis faciendam, quibus diſtribuitur. Sed tñ id intelligitur, quando illa eſt mera iuſtitia diſtributiua. ſ. qua diſtribuūtur bona quę ciuibus ob ſuā ipſorum cauſſam ſunt inſtituta. Hæc autem iuſtitia non eſt in propoſito, ut expoſitum eſt q̄m etſi ſacerdotia & præbendæ debeantur dignis, & ditiora dignioribus hoc tñ non eſt ꝑ ipſos, ſed ꝑ eccleſias quibus miniſteria debentur. Haud tamē diffitēdum, quin ob uiolatam diſtributiuam iuſtitiam debeat prælatus illius dignioris prætermiſſi, ubi alia electio occurrerit, accuratiorē rōnem habere. Idem affirmatius & clarius aſſeuerim de conferendis magiſtratibus ſecularibus, qui adminiſtrādæ iuſtitiæ ſeruiūt. Debentur inquam dignioribus per diſtributiuā iuſtitiā. ſed ſi n. illi prętermittantur, reſtitutio nō eſt facienda prętermiſſis, ſed populo, qui ſtipendia contribuit, & damnum accipit, iniuriaq; efficitur. At uero ſtatim contra hęc inſurgit argūtū, nimirum ꝙ ſi hæc uera ſunt, inferri inde protinus apparet, ut neque qui alterum à conſecutione beneficij per iniuriā impediuit, teneatur eidem ad reſtitutionem. Cuius tamen contrarium & S. Thom. & uniuerſi Theologi docent. Reſpondetur nullam eſſe cōſequentiam. Nā etſi qui male eligit, commutatiuam iuſtitiam aduerſus eccleſiam uiolat, nihilominus qui capax eſt ſacerdotij, atq; ad illud idoneus, ius habet peculiare petendi & procurandi, atque, ſi ei concedatur, poſſidendi, ob idque qui contra hoc ius illum obtinere conantem impedit, eidem facit iniuſtitiam, atque adeo reſtituere debet. Quocirca falſa eſt illa regula ac ſeductrix Geraldi Oldonis, quam recitat Adrian. illo c. de reſtitutione. Conſequenter, quæro uidelicet ꝙ impediens aliquem ab eo quod nondum erat ſui iuris, ſed dependebat ab alterius mera uoluntate, non ſit ei ad reſtitutionem obnoxius. Falſa inquam eſt. Nam etſi in arbitrio prælati ſit dare huic uel alteri, nihilominus alter expoliatur iure particulari quod habet petendi. Sicuti qui pauperē ꝑ uim aut fraudē impediret eleemoſynā petere, tenetur illi ad reſtōnem. Nam licet alij gratis conferant, ille tñ ius habet petendi. Hæc ergo præmeditati, ad litteram S. Tho. deſcendamus. Atq; circa primum eius aſſertum. ſ. ꝙ qui alicui impedimento eſt, ut detur digniori, reſtōnis funiculo nō exponitur.

Poſterior concluſio.

Qūo tenetur p̄latus digniori, pręter-miſſo.

Regula Geraldi falſa.

Littera S. Tho.

ligatur, dubitas forte an idem de illo ſit pariter intelligendum, qui digno obſtat, ut detur alteri digno? Reſpondetur idem eſſe iudicium, quia cum ambo habeant ius petendi, poſſum ego ei fauere cui uoluero, eò uel maxime, quod tunc diſtributiua iuſtitia non uiolatur. In his tamen omnibus hæc apprimè regula meditanda eſt, ne uis aut dolus interueniat. Si.n. ego uim intulero aut fraudem digno ne obtineat, haud dubium quin iniuriam illi irrogauerim, atque adeo ad reſtitutionem illi teneat, quamuis ſi in gratiam alterius digni id fecerim, forte non tenear in totum. Neque refert utrum alium impedias ut detur alteri digno, an ut tibi ipſi, qui etiam dignus es. Quicunque.n. ius habet pro ſe petendi illa quorum dignus eſt. Et quamuis procurare beneficia quæ habent annexam curam animarum, peccatum ſæpenumero ſit, non tamen ideo reſtitutionis nexum iniicit. Illa tamen ſententia Scot. in Quarto diſtin. 15. ibidemque Richardi non eſt hic abſque examine prætereunda. Aiunt.n. quod ſi quis ſibi uel alteri præbendam procurans ſit alteri obſtaculo ne obtineat, idque faciat non ut alteri noceat, ſed ut ſibi uel amico proſit, ad nullam tenetur reſtitutionem. Si uero facit alterius procurans nocumentum, tunc tenetur. Cui quidem ſententiæ & Caiet. in dubio hic ſecundo uidetur ſuſcribere. Atque in eandem ſententiam citant l. 2. de noui oper. nuntia. quæ tamé illic non eſt, ſed eſt l. 2. ff. de aqua pluuia arcen. §. idem Labeo. 2. ubi habetur quod qui non animo nocendi aquæ ductum qui per ſuum fundum ad uicini poſſeſſionem deriuatur rumpit, nõ eſt iniurius. Si uero id faciat nõ ut ſibi proſit, ſed ut obſit uicino, iniurius eſt illi. At profecto regula illa iuris malè ab iſtis intellecta eſt. Animus.n. nocendi poteſt quidem eſſe peccatum cõtra charitatem: ſed tamen obligare ad reſtitutionem, ut ſupra ſæpe diximus, non poteſt niſi ubi fuerit contra iuſtitiam. Videndum ergo eſt quantum ad reſtitutionem res attinet, non quo animo id facias, ſed quo iure. Et ſic eſt intelligenda lex, nam qui non ut ſibi proſit, aquam uicini arcet, uidetur non facere iure proprio, & ideo poteſt in foro prohiberi. Si auté vult fundamentum muri ducere per aquæ ductum, qui per ſuum tranſit fundum, ob id que uenas aquæ ſtupit, licet ex odio faciat inimici & charitatem uiolet, nihil ei tamé reſtitutionis debet. Ad propoſitum igitur noſtrum qui ſuo utens iure præbendã abſque ui & fraude ſibi uel amico procurat, etiam ſi ex odio alterius id faciat, & cõtra charitatem delinquat, ad nullam tenetur reſtitutionem. Et per hoc claret ratio ſecundi dicti S. Tho. nempe quod qui impedit eum, qui in uia erat, ad obtinendum, ſi iniuſte id faciat, tenetur ad reſtitutionem; puta quia intendit eius nocumentum propter odium aut uindictã. Facere enim ex odio aut uindicta, non te oneſte reſtitutionis grauat. ſed facere iniuſtè, ſ. nullo tuo iure, ſed uiolãdo alienũ, facere tamen ex odio, eſt ſignũ aliquod nullo tuo te iure uti. In tertio uero dicto explicãdo multo operis Caiet. inſumit, nempe ad explicandam illam regulam Ariſt. 2. Phyſic. tex. 56. Quod parum diſtat à re nihil diſtare videtur. Obiicit nanque exceptiones multas in materia morali. Qui.n. parum abeſt, ut peccet, nõ ideo peccat. Et multo minus qui parum abfuit, ut hominem occideret, non punitur tanquam homicida, neque ad reſtitutionem tenetur. Sicut neque ille qui parum abfuit ut furaretur ſed qui re uera furatur. Quemadmodum ſi parũ abfuit ut rex in inſidias incideret, licet fortunatus ipſe fuerit, non tamen qui illas tenderant, tenentur ei ad reſtitutionem. Hiſce ergo, niſi ego fallor, obiectionibus falſus plane Caiet. aduerſatur menti S. Tho. immerito regulam eius inficians. Has uero omnes exceptiones potuiſſet excuſaſe, ſi mentem D. Tho. tanti per fuiſſet ſpeculatus. Laborauit.n. amphibologia. Longe quippe aliud eſt parum abeſſe ut damnum des, quam damnũ dare, in eo quod parum abeſt, ut ſit. Et D. Tho. non ſomniauit, quod qui parum abeſt ut damnum det, teneatur ad reſtitutioné, ut Caiet. putat, ſed qui re uera damnum dedit in re, quæ parum abeſt ut ſit. Exempli gratia. Eſt uinea aut ſunt ſata, quorum fructus iamiam matureſcent, ſi parum abfuit, ut uenator cum ſuo comitatu circum curſans illa peſſundaret, ad nullam tenetur reſtitutionem, qui nullum dedit damnum, ſed ſi medius tranſiens illa peſſundabit, tenetur in totum, quia damnum dedit in fructu qui per parum aberat ut eſſet. Pariter

Dubiũ.

Regula.

Sẽtẽtia Sco. & Richar.

Caiet.

Explicatur ſecũdum dictum S. Tho.

Explicatur tertium.

Caieta.

Explicatio auctoris.

titer in propoſito. Si parum abfuiſſet uti impedires hominem a præbēda, certe nulli eſſes reſtitutioni obnoxius, quia nullum dediſti damnum. Si tñ re uera impedimento fuiſti quare ille non eſt aſſequutus, dānum dediſti in re quæ parum aberat ut ipſe haberet, atque adeo ſcđm ſuā facultatem teneris in totum. Addidit tñ prudenter hoc uerbum D. Tho. ſcđm ſuā facultatem, quia profecto in huiuſmodi impeditionibus uix pōt contingere ut fieri poſſit in integrū reſtitutio. At uero qm̄ hæc in uſum uenire poſſunt, non te pigeat ſi rem urgentius exprimamus. Qđ aũt S. Thom. tunc impeditorem teneri in totū qñ firmatus eſt animus electoris huic dare, aut intelligit quando iam dedit, & hoc non eſſet impedire, ſed auferre. Aut intelligit quando nondum dedit, & tunc apparet quod non eſt perinde ac ſi dediſſet ut impeditor teneatur in totum, nam poterat elector mentem mutare. Quin uero iuſte, ſi alter poſtea occurreret dignior, aut æque dignus. Reſpondetur non eſſe intelligendum quando iam dedit. Tres enim gradus diſcernit D. Tho. Primus eſt, quando elector nondum animo conſtituerat huic dare, ſed erat tamen in uia, & tunc reſtitutio eſt facienda ad arbitrium prudentis. Tertius eſt qñ iam contulit, & de hoc nihil meminit, quia hoc non eſſet impedire, ſed tollere. Quare ſi quis collatione facta poſſeſſionem iniuſte impediret, manifeſtum eſt teneri in totum. Medius aũt caſus eſt de quo S. Tho. loquitur, quando ſ. prælatus conſtituerat illi dare. Et tunc ait Caiet. in quarto dubio, ideo impedientem teneri in totum, quia iam elector tenebatur dare illi. Hoc autem neſcio unde intulerit ex S. Tho. neque ſecundum ueritatem. Nam D. Tho. radicē reſtitutionis non illic collocat ꝙ elector tenebatur dare, ſed quod conſtituerat iam dare. Quare licet ille non fuiſſet dignior, ſed dignus, ſi impediens per uim uel fraudem mutauit animum collatoris, profecto tenetur in totum. Nam licet collator ſua ſponte conferret, neq; teneretur iſti dare, nihilominus ipſe ei per fraudem abſtulit, qđ iā penes habebat. Et iſtud ſignificat D. Tho. qñ dicit iniuſte & propter indebitā cauſſam. Ex quo ego infero, ꝙ ſi non per uim aut

Caie. expoſitio. Reprobatio.

Corollarium primum.

Corolla

fraudem id impediēs faceret, ſed precibus pateſaciendo ueritatē, licet mutaret eius uoluntatem in fauorē alterius digni, non teneretur ad reſtitutionem. Atque inde ſecundo infertur idem eſſe cenſendum in legatis teſtamentorum. Caietanus enim & nonnulli alii diſcrimen conſtituunt inter impedientem aliquem a conſequutione beneficii, & impedientem legatarium ne teſtator illi faciat legatum, dicentes ꝙ impediens legatariū nullo modo tenetur ad reſtitutionem. Mihi autem, ni fallor, diuerſa aſſidet dicendi ratio. Vtendum inquam arbitror diſtinctione poſita, an uidelicet per uim & fraudem impedias, an precibus. Si. n. uim facias aut fraudē, ne ille ꝙ paratus erat legare ſua bona Petro, id perficiat, reſtituere teneris. Nam licet teſtator ſua ſponte id faciebat, tu tñ per iniuriā abſtuliſti ab illo ius quod habebat recipiendi, id eſt facultatem, & capacitatem, & proximam aptitudinem. Si tñ neq; uim intuliſti neq; fraudem creaſti, non teneris, licet id precibus feceris. Poſtremum denique in gratiam noſtrorum Scholariū operæpretium eſt uerbum impræſentiarum adhibere, quomodo ſ. aut Scholares q ſuffragia præſtant, aut alii aliter, quempiam impedientes, ne cathedram aſſequatur, teneantur ad reſtitutionem. Ad cuius utique ineundem reſponſum hoc primum omnium nō eſt cur in dubium reuocetur quin Scholares qui ſuffragia præſtantes non teſtes, ut aliqui opinant, ſed uere electores ſint. Etenim ſi eſſent teſtes, nō opus eſſet uniuerſos auditores acceſſere, ſed ſatis eſſet iuſtum numerum ſciſcitari, neque opus eſſet ſuffragiorum numero ſtare, neque per ſecretos calculos ſuas rogare. In ſumma, non ſolū ſuffragandi forma, ſed res ipſa oſtendit eſſe electores, qñquidem Rector ſtare omnino tenetur eorum ſuffragii. Quo fit, ut compelli ceu teſtes non poſſint ad ſuffragandum, ſed poſſunt renūtiare iure eligendi, niſi quandoque Rectori, & qui ei ſunt a conſiliis, uel ꝓpter paucitatem, uel ad reſcindendas alias fraudes nō appareret, ut compellerent. Hoc ſuppoſito ſic de illis omnino cenſendum eſt, ac de præbendis diximus, nēpe ꝙ qui prætermiſſo digniori, dignum eligit, licet mortaliter contra iuſtitiam diſtributiuam pec-

rium ſecundū.

De Scholaribus ſuffragia præſtantibus.

xet, nullo tñ reſtitutionis nexu illaqueatur, quia Vniuerſitati dat quod ei de rigore iuſtitiæ commutatiuæ debet. Sin uero prætermiſſo digno eligat indignum, atq; ea, quod arbitror, uera ſunt quæ ſupra diximus, reſtitutioni tenetur, non illi prætermiſſo digno, ſed Vniuerſitati, ſi id modo poſſet reſtituere. Nam ſtipendia Vniuerſitatis non ſunt inſtituta in rem ipſarū perſonarum, ſed ſunt mera ſtipendia quæ Vniuerſitas ſoluit ſuis miniſtris. Vnde ſicut Rex qui non præficit dignū miniſtrū reipublicæ, nihil debet digno prætermiſſo, ſed reipublicę, ita qui eligit indignum, dānū non dedit niſi reipublicę, quę ſuum ſoluit ſtipendium. Et ideo elector licet cathedram debeat digniori, hoc non eſt propter ipſum ſed quia per iuſtitiam commutatiuam, debet Scholis talem miniſtrum. Haud tamen negauerim quin aliqua ei faciat iniuriam, & ideo teneretur in alia cathedra, cęteris paribus, illi fauere. De impedientibus autem alia eſt ratio. Qui enim per uim uel fraudem aliqua impediret ne obtineret cathedram, non dico alteri ſuffragium ſuū pręſtando, ſed ſi arceret eum ne cathedram peteret, quam certum erat ſe alioqui obtenturum, aut ſi deciperet electores, ne illum eligerent; quia ſpoliat ipſum eo iure quod ap petendam habet, tenetur ei uel in partem, uel in totum pro ratione fraudis aut uis. At de priuatione ſufragantium, lib. I. tetigimus, & nunc amplius dicere repetimus. Bifariam nanque Scholares iniuſtitiam faciunt ſufragando. Vno modo, dū furtim ſe ingerunt, cum nō ſint eiuſdē cathedræ auditores; atq; iſti ſi damnū dent, ſtatim reſtitutioni tenentur, quia re uera nullum habent ſuffragādi ius. Alio mō quia auditores ſunt, tamen ſuffragandi iure pp delictum. v. g. ambitus, &, quod aiūt, ſubornationis, ſunt priuandi. Et tunc antequā condemnentur, ſufragari utique poſſunt. Quocirca ſi Rector eos delicti non interrogat, non ſunt ſufragando iniqui, ſi aūt interrogantur, fateri tenentur crimen, maxime ſi ſunt ſuſpecti, & condēnati, tunc ſ... Nam ſi nullis infamia aut indiciis laborant, iniurioſa eſt interrogatio, & ideo, dum citra iudicium id negent, tacere poſſunt. Si aūt iuſte interrogati ueritatem celant, tunc perinde ac ſi condemnarentur iniquiſſime faciunt, & contra iuſtitiam ſi ſuffragiū præſtant, ſiquidem per iniuriam rectum iudicium ſuffugerunt. Et idem de illis cenſendum, qui Scholarium albo non ſunt adſcripti. Haud enim ipſo facto ſuffragandi iure carent, ſi re uera ſunt ordinarii auditores. Et ideo niſi per ſententiam priuentur, eodem poſſunt iure uti. De his quæ ludo acquiruntur quemadmodum ſint reſtitutioni obnoxia, ſi petantur, aut ſi uis doluſve interuenerit, ſatis quæſtione præcedenti dictum eſt. De inuentis autē, libro ſequenti quæſt. de furto dicendum.

Notādi diſtictio

ARTICVLVS IIII.

Vtrum ſatis ſit id ſimplum reſtituere, quod iniuſte ſublatum eſt.

NOn ſatis eſt definiiſſe omnia quæ ablata ſunt reſtitutionis onere eſſe grauata, ſed & id quoq. perſcrutandum, utrum ſatis ſemper ſit ſimplum reſtituere. Et arguitur a parte negatiua. Legitur nanque Exo. 22. Si quis furatus fuerit ouem aut bouem, & occiderit aut uendiderit, quinque boues pro uno boue reſtituat & quatuor oues pro una oue. Illud autem fuit iudiciale, cuius inſtar ſimilia ſunt ſub lege gratiæ a principibus conſtituta Simile .n. dixit Zachæus, ut ſe apud Chriſtum commēdaret. Lucæ 19 Si quid fraudaui reddo quadruplum. Similiſque eſt fori exterioris praxis, quippe qua fur non ad ſimplum tantum cōdemnatur, ſed ut multiplicatum reddat, uel ſupplicium pendat. Cum ergo leges ciuiles obligent in conſcientia, fit ut nón ſemper ſufficiat ſimplum reſtituere. In contrarium autem eſt, quod reſtitutionis obiectum non eſt niſi inæquale illud, quod per ablationem factum eſt per æqualitatem ad iuſtum reuocare quod fit, ſi quantum abſtuliſti, tantundem reddas.

Ad quæſtionem duabus concluſionib. rńdetur, iuxta duo huius diſtinctionis mēbra. Duo nanque in oblatione rei alienæ eſt conſiderare. Primum. ſ. ſubſtantiam ipſam oblationis, ex qua inæqualitas reſultat, ut minus ille habeat a quo res ſublata eſt, plus aūt ille qui ſuſtulit. Et hoc ipſum commune eſt tam iuſtis q̃ iniuſtis ablationibus.

Duo in oblatione rei alienæ cōſideranda.

nibus. Nam ſiue rem mutuato, ſiue furto accipias, ſiue credito emas tanto alter minus habet, quanto tu plus. Secundum quod in ablatione conſideratur, eſt modus ipſe auferendi, puta ſi quis per fraudem aut uim quidpiam uel aufert, uel auferre conatur. Et hoc ubique habet conſumatam iniuſtitiã, ſeu re uera rem auferat, ſeu nihil auferat, ut ille qui in conatu ſuo quo præualere non potuit, ſuccubuit.

Prima conclu. Sit ergo prior concluſio. Quantum ad naturam attinet ac finem reſtitutionis, ſatis in uniuerſum eſt illud ſimplũ reſtituere quod ſuſtuleris, ſiue per fas id feceris, ſiue per nefas. Enimuero reſtitutionis nomẽ officiũ eſt præciſe iuſtitię commutatiuę, nil attinẽs ad uindicatiuam. Ob idq; nihil ei refert iuſtane fuerit ablatio, an uero iniuſta, ſed ſolum æqualitatem conſtituere. Accepiſti quatuor ſiue per mutuum ſiue per furtum, totidẽ ergo uia reſtitutionis debes. Conatus aut es furtum facere, nihil tñ potuiſti ſurripere, nihil via reſtitutionis debes. Quo fit, ut reſtitutionis obligatio quando debitum certum eſt, nullam expectet iudicis ſententiã, ſed ex lege ipſa oritur. De hac aũt actuaria reſtitutione, nempe ſi aliquando quis plus ſecundum conſcientiam debeat reſtituere quam abſtulit, libro ſequẽti ſub titulo de furto redibit ſermo.

Secunda conclu. Poſterior concluſio. Ad pœnam quę debetur rõne iniuſtæ acceptionis, nemo ante iuris condemnationem tenetur, ſed tunc qñ facta fuerit condemnatio. Concluſio hæc in latiſſimum hic nos campum diſputandi mitteret, niſi tam longa tamq; accurata diſputatione lib. 2. q. 6. fuiſſet a nobis pertractata. Illic. n. eius ueritatem longa rationum acie conſtabiliuimus, ubi declarauimus quemadmodum ſi ſñia ſit pecuniaria, illico ſit à reo ſoluenda, ſi aũt ſit corporalis ſupplicii, non teneatur ſe offerre, ſed ſatis ſi, ſi abſque illata miniſtris iuſtitiæ iniuria, eã patiatur. Quocirca de hac ſecunda concluſione nullum hic verbum addendum nobis eſt ne ſimus noſtra repetitione moleſti. Illic. n. cuius interfuerit inſpiciat. Sed neque de priori cõcluſione dubium reſtat vllum poſt illa quæ hactenus dicta ſunt.

Diſtinctio notanda. Quod ergo ad hunc articulum ſpectat, id tñ eſt ut diſcernere diſcas qñ res ad merã attineat reſtitutionem, quã uero ad pœnã iuris. Illa. n. illico nulla ſpectata ſñia reſtitutionis oneri ſubiicit, hæc uero non niſi poſt latam ſñiam. Exemplũ unum pro pluribus eſto. Dicebamus. n. illic quod dum lege frumento, aut uino, aut cuiuſuis alterius mercium pretium ſtatuitur, tunc qui carius uendit, ſtatim ceu fur tenetur ad reſtitutionem exceſſus iuſti pretii, ad pœnam uero non niſi condẽnatus. Pari modo, qui ouem aut bouem furatur, ſtatim tenetur ualorem pecoris reſtituere, quadruplum uero aut ſeptumplum nõ, niſi condemnatus. Per quod utique ſatis factum eſt primo mẽbro capitalis argumẽti. Horũ ergo inſtar de cæteris conijcito.

Perſpiciendum inquam eſt, an leges pœnales ſint, & tunc nõ obligant niſi poſt latam ſñiam; ſecus autẽ, ſi alius generis extiterint.

Leges uectigalium obligant in conſciẽtia. Quo fit, ut vectigaliũ leges & tributorum quæ publicitus regi tãquam ſtipendia contribũntur, in conſcientia obligent ad ſoluendum ante ſñiam, quia non ſunt pœnales, dico, dũ tributa iuſta ſunt. Atqui ubi res eſt dubia, tunc iudiciũ non pertinet ad ſubditos, ſed recurrendum ad principem, & interim ſeruandæ ſunt leges niſi apertiſſimam præ ſe ferrent tyrannidem. De illo autẽ tributo, quod noſtri Alcaualam nuncupant, iam in calce ſuperioris libri diſputatũ a nobis eſt, ubi quanta polleat iuſtitia, pro captu noſtro diximus. Eſt. n. ſi cũ moderatione exigat, æquum & iuſtũ. Diximus tñ inter alia hoc forſan moderamine ut in cõſcientia licere, quod dũ res uenduntur, quę non ſunt grandis prætiis, non tenentur uenditores publicanos ad ſoluendum quærere, ſatis. n. eſt ſoluere dum ab illis petitur, dummodo uenditores non utantur fraude & dolo, vt ſe occultẽt. Leges aũt, quibus tranſitus mercium prohibetũ e regno, pœnales ſunt, & ideo neq; ſi frumentum, equos, uel aurũ efferas, pœnam teneris ſoluere, niſi captus. Quanuis ut in ſuperioribus tetigimus, peccatum ſit mortale eiuſmodi re, quæ in regni commodũ euehi uetant, foras exportare. Neq. in contrariũ vrget quod publicani qui ſua pecunia eiuſmodi fiſcales pœnas redimũt, ius hñt recipiendi & ideo qui non ſoluit, dãnũ illis dat. Non inquã hoc urget qm̃ illa ſe cõditione intelligere debent eaſdem redimere fiſcales pœnas, ut ab eis præciſe, quos

cepe-

Nota. ceperint extorqueant. Quin uero hoc impræſentiarum obiter addiderint, ꝙ in regnorum cōfinibus, quæ eiuſdē ſunt regis, non deberent hæ merciū extractiones, & commercia prohiberi, quippe quæ non tā in regnorum bonum, prohiberi vn̄r, q̄ in quæſtum. Sed nolo in publicas leges oblatrare. Dubium aũt hic proprium eſt his, qui furtim in alienis nemoribus ligna cædunt, aut in alienis paſcuis furtim oues ſuas paſcunt. Putat.n. uulgus ob id ꝙ qui capiuntur, pecunia multantur, quæ pęna illege decreta eſt, eos qui euadunt, ad nullam teneri reſtitutionem. Quod tamē manifeſte falſum eſt, imo eadem regula utendũ eſt. ſ. ut pęnā a p̃tio rei furto ſublatę diſcernas. Hac.n rōne claritatis grā uti pro meo captu ſoleo. Aut n. cædua ſylua, eiuſdem urbis aut caſtri propria eſt, cuius qui ligna cædunt, ſunt ciues aut incolæ. Et tunc arbitror, niſi inſignem ſtragē faciant, ad nullā teneri reſtitutionē neq. pœnæ, neque pretij, niſi capiātur. De pęna.n. res eſt certa, ſed & de pretio, inde id mihi ſuadeo, ꝙ oppidum uidetur ſuis oppidanis illa lege ligna diſtribuere, ut qui capietur, pœnam luat, qui uero euaſerit, gratis ſibi prædam acquirat. Idque cenſuerim, ut ſi utrunque duorum oppidorum, quæ propinqua ſunt, nemora habeat, tunc. n. uidentur ēt ſibi mutuo illa lege ligna condonare. Quare non tenentur ad reſtitutionem niſi inſignem aliquam deprædationem, ut dicebamus, faciant, ſed ſi capiantur, tenentur ſubire pœnam. Aliter uero contingit ligna furtim ex nemoribus euehere, quæ prorſus aliena ſunt, nempe quæ neque ſũt tui oppidi, neq; alterius uicini, cuius oppidani uiciſſim nemora tui oppidi participant, ut modo dicebamus, quia forte tuũ caſtrum nullũ poſſidet nemus. Et hoc eſt quod in quæſt. uerſatur. Sunt.n. qui illam amplexi regulam, ꝙ ubi lex pęnam adhibet, non obligat ad peccatum, ſecuras eorum conſcientias reddunt, qui ligna furantur, ut niſi capiantur, non ſint reſtitutioni ſubiecti. Hæc tamen, ut libro primo late diſcuſſimus, deceptoria eſt regula. Immo propterea lex pœnam imponit, ꝙ culpa ſubeſt. Pœna enim niſi pro culpa non poteſt poni, ob idque qui ligna ab eiuſmodi nemoribus deprędantur, tenentur omnino ad reſtitutionem pretii lignorum, nam uere committunt peccatum furti, genere ſuo mortale. Atque idem de paſcuis cenſendum, ad pęnam autem non, niſi capiātur, & condemnetur. Secus, ſi forte qui nemus uetat, ſuam explicet uoluntatem, ꝙ ſub illa lege & cōditione uult dare ligna, quod tamē nunquam audiui contigiſſe. Nōnulla autem impræſentiarum admonito opus eſt. Primum licitum eſſe cæſionē ſyluæ uetari in bonum reipublicæ, nempe ne in eius perniciem diſſipetur. Secundo eſt notandum, ꝙ domini quib. rex oppida cum nemoribus elargitur, nō poſſunt alia ratione illa cuſtodire, q̄ rex feciſſet. Non enim aliud eis ius concedit, q̄ habet. Et iō ſi nemora hoc ferunt, non ſunt oppidanis uetanda ad neceſſarios uſus. Imo uero etiā ſi nemora propria ſint domini, non ſunt eo rigore uetanda ut corporalis infligatur pœna, neq. uero grauis pecuniaria. Enimuero arbores & ligna quæ abſq. cultura terra progenuit, iure gentium cōia eſſe deberent. Nequit.n. uita humana ſine quotidiano lignorum uſu trāſigi. Ob idq; eorum furtum non eſt ea lance æſtimandum ac ſi quis ab arca tua, aut de tua domo, nũmos aut ſupellectilē furaretur tuā. Quocirca qui ligna cædunt, nuſquam gētiũ infamia latronum aut furum denotantur. Satis ergo eſt moderatas exigere pœnas. Et re uera ubi domini tam acerba animaduerſione miſeros ſubditos a nemoribus arcerent, ut prægrauem paterētur inopiam, forte ſine mortali culpa poſſent illa ſuffurari ligna quæ quotidianis uſibus ſaltem foci eſſent ſibi neceſſaria. Pari ferme modo eſt de uenatione arbitrandũ. Venatio enim primũ oīum iure gentium cōmunis eſt; nempe ut fera & auis, quæ a nemine capta prius fuerat in ius tranſeat capiētis, ut patet Inſti. & ff. de rerum diuiſ. Vnde Ariſto. 1. Polit. capi. 5. uenatoriam partem eſſe uult rei bellicæ. Et fundatur hoc ius in illo dominio Geneſ. 1. hominibus datum in cuncta animalia terræ, & uolatilia cœli, atque aquarũ natatilia. Nihilominus uero triplici de cauſa iure uenatio uetatur. Primum etſi uenationis locus cōmunis ſit ciuitatis aut oppidi, uetari licite poteſt a principe, & a domino per uiam gubernationis, nam feræ ac piſces non ſolum

Margin notes: Dubium de cędētibus ligna in alienis nemoribus. — Diſtinctio. — Regula aliquorum. — Notabile primum. — Secũdũ. — Ariſtot. — De uenatione q̄bus cauſis uetetur. — Prima.

lum ornaméto ſunt & decori reipublicæ, verum & neceſſitati ſeruiunt. Ob idq. nō eſt uulgi temeritati uenatio cōmittēda, ſed debet ordine, ac lege fieri, ne diſpereat. Secūdo, princeps etiam cōia loca reipublicę poteſt aliquot proprio uſui dicare, neq. ad hoc, ut quidam autumant, requiritur conſenſus populi. Iuſtum quippe eſt ut pro ſua dignitate gratia recreandi animi uenationem habeat paratā. Præterea qm̄ apros ac ceruos, & id genus beſtias non condecet a plebeis uenatu impēti: ſed ut reſeruentur ingenuis, qui præliorum ſimulacra aduerſus eas meditentur. Hoc aūt non eſt hic abſq admonitione ſilendum, q̄ non eſt eadem rō in magnatibus ad cuſtodiendam ſui gratia uetandāque uenationem, quanta in principe, etiā ſi cum ſuis iuribus ea fuerit ipſis largitus. Nam rex poteſt, exempli gratia, in toto regno decem, aut duodecim loca ſibi reſeruare, & forſan non poſſet bis aut ter cē tum. Si aūt magnatum ſinguli in ſuis oppidis, aut territorijs plura haberent loca cuſtodita, grauamen regno fieret intolerabilius. Sunt. n. feræ aues & piſces de iure gē tium cōmunes, ut locis Inſtit. & ff. de rerū diuiſ. citatum eſt, & ideo non eſt nimium populus a uenatione cohibendus, qūquidem libertatem etiam habeat illo modo tum animum recreandi, tum & quæritandi uictum. Sed tertio modo, quod ad rem pertinet, cuſtoditur venatio, nempè quia eſt in loco, non cōi oppidi, ſed proprio ipſius domini, quo ſuam cuſtodit uenationem. Nam, ut habetur locis proximè citatis de rerū diuiſio. poteſt fundi dominus prohibere nequis uenationis gratia illud ingrediatur. At uerò in his omnibus primum oīum, ut de ſyluis dicebamus, cauē dum eſt ne pœnæ acerbę ſtatuantur, quia illud non exiſtimatur furtum, aut latrocinium, perinde ac dū domus aut burſæ cōpilatur. Quare profectò crudele eſt pęna corporali plecti ingredientes loca uetita uenationis gratiæ, ſed ſatis eſt ſi duplum, aut triplū ſoluerēt. & plagas, inſtrumētaq. perderēt. Præterea hoc ſanctiſſimè admonēdum, ut qui feras cuſtodiunt dāna data in integrū ſoluāt, quod q̄ rariſſimè fit. At quo tandē prætermiſſis pœnis, quæ abſq. dubio ante condemnationem non debentur, ad reſtitutionem ualoris beſtiolæ, aut piſcatus deſcēdamus, dicendum q̄ ubi uenatio in loco cōi ſeruatur, & qui uenatur eius eſt, arbitror ad nullā reſtitutionē teneri, tametſi fortè aliqua culpa ſit facere contra legem, quoniā cum uenatio illa ſit totius reipublicæ, nō pręſumitur lex obligare ad reſtitutionem, ſed ad pęnā ſi condemnetur. Id. n. iuſtius ſanè eſt, quàm quod de lignis diximus. Quando uerò locus eſt proprius dñi, ſi locum ipſum ingrediaris ſpecies eſt furti, & tunc maximè dum muro eſt cinctus, & idō ad reſtitutionem damnī teneris. Dixerim, ſi locus muratus fuerit, quoniā ſi fuerit patulus, non uideo cur reſtitutionis obligatio emergat. Enimuero etſi fundi dñs id iuris habeat illic uenādi, ut alios inde arcere ualeat: non tñ inde fit conſequens dominium habere ferarum, quæ illic nutriūtur, perinde atq. arborum aut terræ naſcētium. Primum, q̄ feras terra non fert, ut cæteros fructus, ſed ipſe ſe animantes propignunt, tum ēt q̄ eadem animalia, uaga ſunt, & ad quocunq. diuagandum libera, ſi ergo dñs fundi non eſt ſylueſtrium animalium dñs, fit ut qui illa occiderit, non fiat reſtitutionis reus. Atq. huic definitioni maximè conſonat l. 16. Partit. 3. tit. 28. qua ſancitur, ut qui a dño fundi non præmonitus quippiam fuerit in fundo alieno uenatus, ſibi quod cepit acquirat. Quòd certe iniuſtum eſſet, ſi id ſub dominio eſſet domini. Qui autē pręmonitus beſtiolam ceperit, non ſibi, ſed dño fundi obueniat, in pęnam. ſ. q̄ ingreſſus eſt alienum fundum. Quare forte ante condemnationem in nihilum tenetur. Si autem extra domini locum feram tranſfixeris, aut laqueo ceperis, certum eſt te ad reſtitutionem non teneri, præſertim ſi in prędio tuo illā fueris uenatus, ac multo minus ſi feram damnum tibi dantē reperieris. Niſi forſan inter oppidanos ac dominum cōuentum ſtato pretio fuerit, qđ dñs conſtituit, ut nullibi uenatione nocerent, ſed ſuo uenandi, quod gentiū eſt, iurā renūciarent. Forte quia dñs & damna bona fide ſoluit, & tributorū remiſſionē illis nonnullam facit, ut eidem iuri renūtient. Aues autē in triplici ſunt differentia, nam aliæ ſunt merè ſylueſtres, & harū aucupiū defendere, ēt in fundo proprio iniquitas

eſt,

Secūda.

Tertia.

Qui feras cuſto diūt ad dāna data ita tenentur.

De colũbis. eſt, quandoquidem nullibi niſi per modũ tranſitus commorantur. Præterquam ſi precioſiſſimæ eſſent, ut accipitres, de quibus pluſculum dubij eſſet. Sed tñ nec auderem ad iſtam reſtitutionem obligare venantes. Aliæ ſunt in alio extremo cicures ac domeſticæ. Quas ſurripere abſque ulla cõtrouerſia furtum eſt, Sed aliæ ſunt mediç ut columbç, quç nec prorſus domeſticæ ſunt, nec prorſus ſyluestres. Et de his haud dubito, quin ſtandum ſit municipalibus legibus ſicuti de aluearibus, nempe ꝙ ſi lege præſcripta eſt periodus, ut. ſ. intra tot paſſus nemo illas capiat, cenſendũ eſt uſq. ad illam lineam eſſe domeſticas. Quare extra illam poteſt eas quiſq captare, modis tñ lege permiſſis. Nam poteſt ẽt Rex uetare ne certis laqueis aut plagis irretiantur, tunc autem non emerget reſtitutionis obligatio, ſed pœnæ poſt cõdemnationem. Si autem infra ſpatium lege præſcriptum capiantur, fortè non ſunt captores a reſtitutione immunes, quandoquidem uſque ad limitẽ illum factæ ſunt colũbæ domeſticæ. Tametſi nec ſummo ſunt rigore urgendi ac ſi de ipſo columbario illas furarentur. Vbi autem nullæ extant ciuiles leges, ſi ſolũ naturale ius conſulas, apparet nemini reclamantibus illis qui ſata circumcirca habentes dãna ſunt accepturi, licitum eſſe columbarium extruere. Quin uero ſi Caietanũ in ſua Summa auſcultes, peccatum eſt mortale colũbas in aliorum perniciem alere. At uero licet qñ ingens eſſet detrimentum id forte uerum habeat, ſi tamen domini pabulũ ſufficiens pro columbarum numero in columbario ſuppeditent, non tantum agnoſco criminis. Eſt. n. hoc genus auis non ſolum in eſcam, uerum ratione ſtercorationis reipublicæ utile, quare non eſt cur prorſus à ciuili republica abigantur.

Argumenta igitur in fronte quæſtionis obiecta, ſolutione non indigent, ſed attentione eorum quç dicta ſunt. Lex enim illa quadrupli, aut quintupli, iudicialis erat, & ideo furem, quantum ad reſtitutionem ſatis erat reddere ſimplum, ſed condẽnatus deberet ſoluere pęnam. Zachæus autem inter alia ſupererogationis opera hoc ponebat quod reddebat ſua ſponte quadruplum, ſiquid furaretur, non quod ante condemnationem obligatus eſſet. Ad tertium uero membrum negatur conſequentia, iuſte enim iudex uindictam cõdemnat reum ad aliquid ad quod antea non tenebatur.

ARTICVLVS V.

Vtrum debeat aliquis id quod non abſtulit reſtituere.

IN quinto articulo, quia apud Diuum Tho. quartus eſt, quæritur, utrum id debeat quiſpiam reſtituere quod non abſtulit. Et arguitur a parte affirmatiua. Primum de illo qui ſemina effodit ne uenirent ad meſſem, qui uidetur grana debere quorum damnum dedit, quæ ſibi tamẽ uſurpauit. Secundo de illo qui mutuatum æs aut aliter debitum ultra præfixum terminum retinet, qui tenetur tam de lucro ceſſante q̃ de damno dato, cum tamen id ſibi ipſe non acceperit. Et tertiò arguitur authoritate Redemptoris. Matt. 25. Sciebas ꝙ meto ubi non ſemino & congrego ubi non ſparſi. ubi inſinuatur ꝙ Deo debemus plus q̃ ab illo accepimus, & cum humana iuſtitia a diuina deriuetur, id etiam uidetur inter homines obſeruandum. In contrarium autem eſt quod reſtitutio ibi perficitur ubi æqualitas conſtituitur inter acceptum & datum ſi ergo quis plus rependere teneretur, quam accepiſſet, reſtitutio illa a iuſtitia exorbitaret.

Quæſtionis reſponſio tribus facilimis cõcluſionibus conſtat. Prima eſt ceu ſuperiorum repetitio. Vnuſquiſq; tenetur dãnum quod alteri dedit, ad iuſtum reſtituere. Probatur. Damnum quempiam alteri dare idem eſt, quod quidpiam ab ipſo auferre, ſiue pecunia ſit, ſiue aliud bonũ illa æſtimabile, nam damnum quempiam accipere, ut ait 5. Ethico. c. 4 Ariſtot. nihil aliud eſt, quam minus habere, quam habere debuit, qui autẽ alteri quidpiam abſtulit uirtute iuſtitiæ cogitur tantundẽ, neq; plus, neq; minus reddere. At uero bifariã cõtingit ut quis quid alteri auferat, nẽpe aut illud quod ille actu habebat, aut quod habebat in potentia. Eſt ergo ſecunda concluſio. Quicunque id alteri adimit, qđ actu habebat, tenetur ad æqualitatẽ idẽ rependere, ut ſi domum abſtuliſti teneris

Prima concluſ.

Diſtinctio.

Secũda concluſ.

actis de iuſto pretio: & ſi honorem & famam, eandem, vt dictum eſt, ſed m facultate tuam rcſi eie. Res eſt iam in ſuperioribus liquida. Tertia concluſio. Quicunq; alteri in eo damnũ dat quod nondũ actu, ſed potentia habebat, non tenetur id ad æqualitatem reſtituere ac ſi actu illud habuiſſet, ſed ad æqualitatem illius potentiæ, penſata ſpẽ eſſet actui proxima, perpenſiſque perſonarum, atq; negotiorum conditionibus. Vt ſi ſata tuis equis conculcans effodiſti ſemina, pẽſari debet potẽtia vſq; ad meſſem. Si aũt iam albeſcentes ſegetes diſſipaſti, tã ò plus debes quãto iã fruges propinquiores erant. Probatur concluſio. Id n. quod nõdum actu eſt, ſed in via & virtute non tanti æſtimatur, quanti ſi eſſet in actu. Quare ſi ſecundum illum actus valorem reddendum eſſet, nõ ſimplum, ſed præter iuſtitiam auctum reſtitueretur: ad quod utique ratio iuſtitiæ non obligat. De duabus prioribus concluſionibus nihil eſt, quod in dubium vocari poſſit. Porrò autẽ contra tertium argumẽtum ſe ſtatim offert, non vtcunq. validũ. Enimuero ſi ille qui rem habet in ſpe, nõ vult illã in ſola ſpe uendere, ſed expectare pericula omnia uſq; ad rẽ: tunc ille qui contra eius uoluntatem rem illam diriperet: non ſolũ teneretur reſtituere quãtum in ſpe valebat; ſed, ut apparet, quantũ erat res ipſa ualitura. ergo concluſio falſa. Accipe antecedentis exempla. Eſt miſer agricola qui ſemina ſua terræ concredidit & mauult omnia cœli terreq. pericula ſubire, & euẽtus expectare, q̃ iacturam ſeminis certo precio facere. Et merito quidẽ. Nam ut habetur Eccleſi. xi. Qui obſeruat uentum, nõ ſeminat, & qui conſiderat nubes, nunquã metet, ergo ſi iſto inuito ſata eius tu deſtruas, certe ratio perſuadere ui[?] ꝙ tenearis in totum. Eſt, uerbi gratia, totũ unũ oppidum, aut caſtrũ, ꝙ ſi ſemina oĩa effoderentur, aut cum herbeſcerem, eradicarentur, non poſſet non graui poſtea inopia laborare quæ ſi non deſtruerent; locupletiſſimas meteret meſſes & uolũt oppidani pericula expectare: cur ergo priuandi ſunt inuiti illa ſua expectatione? Item habet quis tenerrimũ pullum equinum, qui de ſe magnã promittit ſpẽ. tũc uero nõ æſtimatur niſi decẽ, ualiturus tñ cẽtũ: re uera

Tertia conclu.

Argum. contra tertiam concluſionem.

non apparet iuſtitiæ conſonũ, ut tunc ſit compenſanda ſolum ſecundum potentiam, & non ſecundum actum. Reſpõdetur ergo, quòd concluſio ſancti Thomæ eſt intelligenda, primum quando damnũ datur caſu, & non conſulto per iniuriam, renuente domino. Tunc enim deducendæ in primis ſunt impenſæ, quas facturus erat dominus quandoquidẽ illæ non ſunt ei ſublatæ, ſed penes ipſum manent. Et deinde pericula penſanda, ſi quæ ſunt ad arbitrium prudentium, qui bona fide id iudicent. At uero quando renuente domino damnum per iniuriam datur, multo eſt auctior æſtimatio facienda, & maximè, quãdo damnum eſt graue, ut ſi latiſſimũ uinetum deſtrueres, aut uaſtiſſimum ſegetum campum, ita ut prouincia, uel ciuitas graue detrimentum pateretur.

Per hæc ergo liquet ſolutio primi argumenti. Circa ſecundũ uero, dubitationem nobis offert doctrina Caieta. Ait n. D. Th. ꝙ qui in mora eſt ſoluendi mutuum, aut alia rõne debitum, tenetur non ſolũ quod accepit, refundere, uerum & damnũ quod creditor ex dilata ſolutione patitur, & qđ illi ceſſat lucrũ. Quod quidẽ iuſtitia præcipit poſt quã alteri inuito totũ illud aufertur. Caiet. autẽ inde infert eadem ratione & a principio poſſe inter mutuantẽ & mutuatarium cõuenire de lucro ceſſante. Quod quidẽ ſi intelligat a tẽporis articulo, quo in mora cœperint eſſe, bona fortè eſt illatio. Mutuo, uerbi gratiâ, tibi uſque ad feſtũ S. Ioannis decẽ: quæ ſi tunc non ſolueris quo me inuito deinceps retinebis, & ſum ego mercator, cui tua culpa ceſſaturũ eſt lucrũ: dabis ergo mihi tñ. Si autẽ intelligat lucrũ ceſſans ſtatim a tempore mutuationis perſoluẽdũ, profecto illatio nulla eſt. Tota enim ratio quare ab illo qui eſt in mora, poteſt negotiator lucrum ceſſans exigere, non eſt ea præcisè, quòd pecunia negotiatoris in uirtute plus ualet quam ſi non eſſet negotiationi expoſita; ſed hæc iuncta cũ alia cauſſa, ꝙ præter uoluntatẽ ipſius mercatoris retinetur. Quare dum ſua ipſe ſponte alienatam a ſe habet pecuniã, pernicioſum eſt cõcedere, ut poſſit lucrum ceſſans exigere. Hoc autem lib. 6. ſumus fuſius diſputaturi. Et ideo de hoc modo ſatis. Solutio tertij argumenti,

Exponitur concluſio S. Tho.

De ſecũdo arg.

Sententia Caieta. de reſtitutione lucri ceſſãtis.

Diſtinctio. Cur liceat lucrũ ceſſans exigere.

Ad tertium.

expoſitio

expoſitio eſt illius loci euangelici. Sciebas quod meto ubi non ſemino, & congrego ubi non ſparſi. Cuius duplex eſt expoſitio. Primum. n. hoc nos certiſſimum catholica fides docet, quod radix noſtrorū omnium meritorum eſt gratia Dei, per quam illi ſunt accepta, & ideo quidquid illi meritorū offerimus ipſe in nos prius ſeminauit. Vnde alibi, ſeminanti ſemen ſuum ſeſe cōparauit. Et ideo prior expoſitio eſt, quod uerbū Chriſti nō intelligi ſecūdum ueritatem, ſed ſecūdū exiſtimationē illius uerbi nequā, qui ex odio arbitrabatur Deum petere quod ſeminauerat, & ideo ait Chriſtus, ex eius ore eum iudicare, quaſi non ex rei ueritate. Poſterior uero ſolutio eſt, quod aliquid præter gratiā, quam ipſe nobis confert, exigit a nobis. ſ. aſſenſum noſtrum, ut ſinamus nos ab illo moueri, & præterea uſum eiuſdem gratiæ, quo per meritorum incremēta ipſa augetur. Porro autem ſyncerior apparet prior ſolutio. Nam & ipſe nos mouet ad aſſentiendum, & fruges meritorum noſtrorum ipſe in nobis ſeminauit per gratiam. Vnde Pau. Ego plātaui ſ. prædicando, & Apollo rigauit. Deus autē incrementum dedit.

Paulus.

Eſt hic autem ab illo Lutheranorum dogmate cauendum, quod nos lib. 3. de Nat. & Grat. c. 8. expugnauimus. Aiunt n. opera noſtra non eſſe noſtra merita, ſed Deum per nos mereri.

Dogma Lutheranorū.

Qua quidem falſitate nihil ineptius dici potuit. Meritorum n. non dī niſi unius ad alterum. Quare cum mereri, non ſit niſi in Deo, & erga ipſum, non poteſt ipſe mereri. Decipiuntur autē falſo intellectu uerbi Augu. in Dei gratia & lib. arb. quo ait Deū in nobis coronare dona ſua. ubi Auguſt. non dicit quod opera noſtra ſunt merita Dei, ſed quod ſunt dona Dei, & ſimul utrūque uerum eſt, quod ſunt & dona Dei, & merita noſtra. Nam quia non ſunt merita, niſi quatenus è radice gratiæ Dei pullulant, eius dona dicūtur, & ſunt. At quia quatenus ex conſenſu libero uoluntatis noſtræ diuinitus motæ fiunt, ſunt merita noſtra. Coronat ergo Deus merita noſtra quatenus dona eius ſunt, & ideo quodam modo illi damus quod non accepimus, puta auctum, quod in radice accepimus, ſed tamen nihil damus quod ipſe non ſeminauit & incrementum dedit.

QVAESTIO VII.

DE CIRCVNSTANTIIS reſtitutionis.

S. Tho. 2. 2. quæſt. 62. art. 5.

ARTICVLVS I.

Vtrum ſemper oporteat ei reſtitutionem fieri, a quo res ſublata fuit.

QVONIAM quæſtio pcedens ſubſtantiam nobis reſtōnis patefecit, decet ut in hac ſeptima circunſtantias eiuſdem exploremus, nempe cui, quis quomodo, quando reſtituere debeat. Eſt ergo primus articulus qui apud D. Tho. eſt quintus, utrum ſit ſemper reſtitutio ei facienda, cui res ſublata eſt. Apparet nanque id non ſemper oportere. Primum, quia reſtitutio non debet illi eſſe nocua, cui fit, neque alteri iniurioſa. Si autem ei cuius res eſt, eſſet ſemper reſtituenda, uſu quandoque ueniret, ut in eius perniciem eſſet uel aliorum, utputa dū dño petenti ſuum gladiū, ut homicidiū faceret, redderetur, ergo non ſemper eſt uero domino reſtitutio facienda. Secundo. Quæ quiſque iniuſte prauoque fine dat, indignus fit, qui eadem recipiat, ſolent autem homines aliquid ſimoniace dare, uel ad corrumpendum iudicem, uel ad hominē enecādum: quæ quidē largitiones iniquæ ſunt, ergo non eſt illis faciēda reſtitutio. Tertio. Nemo ad id cogitur quod impoſſibile eſt, quandoque autē reſtitutio nō eſt facto poſſibilis, ſi ei fieri debeat a quo res ablata eſt, nempe uel quia eſt uita defunctus, uel peregre profectus, uel prorſus ignotus, ergo tunc non eſſe neceſſe reſtōnem eidem fieri. Quarto iuſtius homo cogitur ei beneficium reſpenſare, a quo maius accepit, quam ei, a quo recepit minus, ergo ingruente ſimul parentum inopia dum tēpus reſtituendi alteri occurrerit, ſi utrumque ſimul non eſt poſſibile, citius rependendū eſt parētibus beneficiū, quam debitū extraneo reſtituendū. Quinto. Fruſtraneum eſſet, ac perinde uanum id reſtituere quod rurſus in poſſeſſionem reſtituentis eſſet reuertēdum. dum

autem

autem prælatus quidpiam eccleſię debet ſi eidem eccleſiæ reſtituatur, in ſuam ipſius regreditur poteſtatem, quãquidem ipſe eſt bonorũ eccleſię adminiſtrator & cuſtos, ergo tunc non decet reſtõnem eccleſiæ fieri. Atq. adeo non ſemper ei det fieri reſtitutio a quo res ablata eſt. Contrariũ ãt nos Paul. admonitos curauit ad Roma. 13. inquiẽs Reddite oĩbus debita, cui tributũ, tributũ cui uectigal uectigal, &c.

Paulus.

Aliorũ ſententia.

Quæſtio huius articuli præcipua eſt in materia reſtitutionis, ad quã plerīq. Doctorũ cõcluſionum multitudine rñdent, nempe ꝙ bona defuncti reſtituantur hæredi, & quæ ignoto debentur, reſtituãtur pauperibus & horũ inſtar fiat de aliis. At uero licet forſan ad rem non ita multum differat, tñ ſi loquendi proprietatem obſerues, multo ſyncerius & ad rẽ proprius unica concluſione D.Th reſpondet, quę ſit uniuerſalis hæc, Neceſſarium ubiq. & ſemper eſt reſtitutionem eidẽ fieri a quo res ſublata eſt. Enimuero hæredes perſonam defuncti gerũt, & ideo quod eis confertur, datur defuncto, & quod reſtituis pauperibus, uero dño reddis, nã illi per ſe nullum acquirunt dñium, niſi quia loco ueri dñi ſubrogantur. Probatur ergo concluſio. Reſtitutio, ut ſupra dictũ habem⁹, eſt actus commutatiuæ iuſtitiæ, per quã æqualitas cõſtituitur inter perſonas quæ inæqualia hñt, hæc aũt rerum adæquatio legitime conſtitui non poteſt, niſi eidẽ ipſi id reddas, quod ei abſtuliſti, ſiquidem ille eſt qui ꝓp tuam ablationem minus habet, ergo uero domino facienda eſt ſemper reſtitutio.

Concluſio.

Antea tñ ꝙ̃ ad argumentorum ſolutionem deſcendamus, explicãda eſt cõcluſio. Conſulto quippe dictum eſt reſtõnem fieri, debere uero dño. Nam ſi rẽ ab eo ſuſtuleris, qui eius non erat uerus dñs, utpote a latrone, non eſt ei reddẽda, ſed domino, cui ipſe ſurripuerat, ac perinde rem filiosfamilias ademptam, eius patri, & quam monacho eripuiſti, eius prælato. Enimuero ut articulo proximo dicturi ſumus duplici ex fonte oritur reſtitutionis obligatio, nempe & ratione acceptionis, & ratione rei acceptæ. Ob idq. in hiſce caſibus, etſi nihil ab eiuſmodi dominis acceperis, nihilominus quia eorũ res penes te ſunt; teneris in eorum poteſtatem tradere.

Explicatur concluſio.

Eſt autem operæpretium, tria in eiuſdem reſtõnibus obſeruare. Primũ, ut tibi citra ullam dubietatẽ conſtet, rem quam Petro eripuiſti, non eſſe ſuam, ſed Pauli. Nam dũ res tibi dubia eſt, tũc quĩa melior eſt cõditio poſſidentis, eidem debes reddere, ut ipſe uideat cuius eſt. Quandoquidem in foro iudiciali, niſi tu planie probaueris rem nõ eſſe illius, eidẽ a quo abſtuliſti, compelleris reddere. Et conſulto dixerim, non eſſe illius, putaqua nunquam eius habuit dominium, ſed per iniuriam ſurripuit. Nam ſi ille, a quo ſuſtulit rõne mutui uel alius legitimi contractus, rem illam debet alteri, non tu potes, priuata auctoritate ei reddere, ſed ei ipſi debes, qui dominiũ habet.

Tria in reſtitutionẽ obſeruanda. Primũ.

Scđo ut tenearis dare dño, requiritur ꝙ id poſſis abſq. magno tuo detrimẽto facere, quĩa ſi latronem timeas, aut filiumfamilias, a quibus niſi eis reddas, uapulabis, aut graue aliqđ damnum accipies, non teneris cũ tuo incommodo reddere niſi eis.

Secundum.

Tertio, Quando reſtituis uero domino, teneris tam latronem admonere ꝙ̃ etiam dñm, illum ſ. ne poſtea pnĩa ductus iterato reſtituat quod ſemel reſtitutum eſt, hunc aũt, ne alia uia procuret illud recuperare.

Tertiũ.

Arguitur aũt contra ſcđam moderationem, nẽpe ꝙ res tunc reſtituenda eſt dño, ſi fieri illud poteſt ſine reſtituentis detrimento. Ille qui rem ſuſtulit a latrone, tenetur reſtituere uero domino, non ſolum charitatis iure, uerum & iuſtitię rigore, ergo non ſolum abſq detrimento, uerũ etiam cum illo debet talis reſtõ fieri. Probatur primo antececedens. Nam qui rem alienã hẽt inuito dño, res ipſa accepta, ut modo dicebamus, in cauſſa eſt, ut reſtitutio iuſtitiæ uinculo fiat. Item uerus dñs poſſet poſſeſſorem in foro iudiciali compellere ut ſibi conferat, ergo tenebatur de iuſtitia. Nam ad id ad quod ſola charitate tenemur, nõ poſſumus in iudicio cogi. Item, quia, ut articulo proximo dicturi ſumus, etiam qui furtum a latrone emiſſet, teneretur illud dño reſtituere, ergo quõcumq. accipiat. Conſequentia aũt prima inde probatur, quod iuſtitia etiam cum detrimento reſtituere obligat, ut ſupra diximus.

Argumẽtum cõtra ſecundam moderationem.

Ad hoc rñdetur, ꝙ non ſolum charitas, ſed & iuſtitia obligat ad reddẽdum uero domino,

Ad argumẽtum.

quo

quomodocũq; ab iniquo poſſeſſore accepeiſ. Negatur tñ conſequentia, qua infertur etiam cum detrimento eſſe reſtitutionem perficiendam. Quando n. teneris ratione acceptionis, nempe uel quia inique à domino expuliſti, uel mutuaſti, tunc reſtituere etiam cum aliquo detrimento, ut diximus, cogeris, haud tñ cum detrimento uitæ. Quando uero non ratione acceptionis, ſed tantũ ratione rei acceptæ, tunc nullum cogeris ſubire periculũ, ſi re uera periculum eſt alicuius momenti, ſed ſatis eſt tũc ut eidem reddas à quo accepiſti, admonẽdo ſi potes uerũ dominũ. Quandoque aũt egregiũ officiũ præſtabis amico, ſi periculo te obiicias ut rem ſuam ſerues. De hoc autem iterũ expreſſius articulo proximo.

Ad primũ principale. Ad primum igitur argumentum reſpondet D. Thomas, qđ caſu quo reſtitutio grauiter ei nocet, cui fit, uel in nocumentum alterius uergit, non ei tunc fieri debet, eo quod reſtitutio in utilitatem eius fit, cui debetur, ſed debet in tempus congruum prolatari, uel apud alterum res deponi, qui tutius cuſtodiat.

Dubiũ. Hæc autem reſponſio nonnullas parturit dubit. drrattu culas. Et quo omnibus fundamentum ſubiiciamus, quæritur quo iure depoſitarius teneatur in tali caſu ſeruare depoſitum, atque id domino denegare, charitatiſne, an iuſtitiæ, multum enim refert. Nam ſi iuſtitia illud ſeruare cogit, conſequens fit ut ſi reſtituat, teneatur ad reſtitutionem damnorum quæ ipſe intulerit. ſin autem ſolo charitatis uinculo, nulli inde fit reſtitutioni obnoxius.

Reſponſio ſub diſtinctione. Reſponſio huius in diſtinctione poſita eſt. Aut enim ille qui petit, vult re ſua in iniuriam ſui uel aliorum abuti, & tunc de iuſtitia teneor ei illam negare. Vt ſi gladium à me inſanus petat, ut ſe uel alterum occidat, ſi modo tamen ſine meo incommodo poſſum. Non enim teneor ſubire periculum quod mihi ille offert, ſi non reddo. Sicuti non teneor exponere me periculo ad defendendum uitã proximi. Et qđ qui poteſt ſine periculo, teneatur de iuſtitia negare, inde patet, tum qꝛ reddendo, cãm dat iniuriæ, tum qꝛ ſi reddat, condemnabitur in iudicio, licet non ad totũ. Miſſam hic ſp faciamus ignorantiam, quæ homines poteſt excuſare. Et eadem ratione, immo maiori denegare debeo, quando in præiudicium reipublicæ id petitur, ut qui amplam pecuniam deberet tyranno, quã ipſe ut exercitum in internecionem reipublicæ armet, petit, tenetur et tunc temporis de iuſtitia denegare.

Secũda pars diſtinctionis. Si uero dñs rem ſuam petat in aliquem abuſum, qui non habet annexam iniuriam, ut ſi pecuniam quam illi debeo, ad ſcortandum, uel ad ipſam prodigendum ex me repoſcat, tunc de iuſtitia non teneor non reddere, quandoquidẽ reddendo nullius ſim iniuriæ cauſſa, immo ipſe petit ſuo utens iure. Teneor tamen ex charitate rei proximi conſulere, atque adeo, ſi poſſum reſtitutionem differre in aliud tempus.

Arg. cõtra ſecũdam partẽ diſtinctionis. At uero emergit à cõtraria parte argũ: Nemo habet ius peccãdi, ergo quõcunque ille petat ad peccãdum, etiam citra aliorum iniuriam, denegandum illi eſt de iuſtitia. Quod ſi reſpondeas licitum illi eſſe dare ſcorto pro re illicita, & ideo petere ut utatur iure ſuo, inſtruatur argumentũ de datione, quę intrinſecè eſt peccatum. Vt ſi petat ad exercendã ſimoniam, quę quidem datio intrinſece mala eſt.

Reſponſio Caietani. Caiet. hic ingenuè fatetur tunc ẽt non licere ei dare. Nam dicit non licere pecuniam depoſitã dño reddere, ut Cardinalatum emat, & multo minus illi pecuniam in talem uſum mutuari. Sed re uera, quidquid ſit de mutuatione, in quo maior contra eſſe vř ratio culpę, quia mutuans cum minus compellatur, magis vř eſſe cauſſa, depoſitum tñ tunc reddere, nullam vř iniuſtitiam afferre. Nam ipſe petit quod ſuũ eſt, non ad irrogandam iniuriam alicui tertio, neq; ſibi, ſed ſolum ad peccandum ſicuti ſi peteret ut mala cauſſa daret amicæ. Et ideo alij uolunt eludere argũ pp uitium appellationis. Nõ n. ſequitur, nemo habet ius peccandi, & iſte petit pecuniam ſuam ad peccandum, ergo no petit ut utatur iure ſuo, quia petit ad dãdum ad quod habet ius, licet non ad culpam quæ ratione adiungitur. At uero profecto illo modo quo non habet ius ad peccãdum, neq; ius habet ad dandũ, ſi datio ipſa ſit peccatum. Secus de meretricia mercede: quia dare, non eſt peccatum licet fornicatio ſit peccatum. Duobus ergo modis congruentius rñdetur.

Prima ſolutio. Primo, quidquid ſit de illo uſu ad quẽ ſuã à me pecuniã petit, tñ petẽdo utitur iure ſuo, quia petit ſuum. Sed ais, Petit

tamen

tamen ut ea utatur cõtra ius ſuum. Reſpõ-
Solutio ſecũda. detur ergo ſecundo, qđ uti quenq; iã iure ſuo, bifariam intelligitur. Si n. ius accipiatur ꝑ lege, nemo habet ius peccandi, quo neminem lex peccare permittit. Si aũt ius uniuſcuiuſque accipi tur ꝓ eo, quod eſt ſuum, quo citra iniuriam utitur, tunc ille, q dat pecuniã ſimoniace, uel ad corrũpendum iudicem, utitur iure ſuo, hoc eſt dat quod ſuum eſt, atq; ideo nemini iniuriam facit, ſed legi, quã quidẽ ego qui habeo eius depoſitum, non teneor uitare.

Ad ſecũdum. Ad ſecũdum argumẽtum reſpõdet D Tho. ſub diſtinctionem. Bifariam.n.contingit
Illicita datio duplex. aliquem quidpiam illicite dare. Vno modo, quia datio ipſa eſt contra legem, ſicuti ſimoniaca, & tunc, quia dans meretur dominiũ perdere, quod alter nihilo magis acquirit, reſtõ fieri debet, nõ ei, ſed pauperibus. Si uero datio ipſa nõ ſit illicitæ, ſed cauſſa propter quã datur, ut ſcorti merces non reſtitutioni debita. Et quidem ſecundum membrum adeo liquidum eſt, ut nullo indigeret examine niſi quidam nuper-
Sententia Ioã. Medinæ rimus auctor Complutenſis hanc Sententiam S. Tho. quæ omniũ fere eſt Theologorum, inficias iuiſſent. Ait quippe meretricem nihil in pretiũ & mercedẽ ſuæ turpitudinis recipere poſſe ſed tantum donationis uia. Itaque ſi in pretium reciperet, reſtituere teneretur. At uero ſalua egregij doctoris exiſtimatione, ratio eius tam debilis eſt, quam cõcluſio falſa. Inquit enim duo eſſe rerũ genera, quę diuerſa ratione non ſunt pretio æſtimabilia, nempe ſpiritualium, quæ ideo pretio nõ æſtimantur, ꝙ omne excedunt pretium, & operũ, quæ delicti ſunt, quæ ꝓpter eorum utilitatem
Impugnatur Medina nullo ſunt pretio digna. Porro aũt utrunque membrũ falſum eſt. Spiritualia nanq; nõ illa ratione iniuſte uęduntur. Nam et ſi ſupranaturalia ſint, nihilominus quantum ad humanos uſus attinet, emerent illa homines quãto pretio poſſent. Vita.n. omne pretiũ excedit, & tamẽ homicida condẽnatur ut uitã quã abſtulit, ad arbitriũ prudẽtum reſtituat. Præterea, ſpiritualia quæ ha-
Quare ſpiritualia uenalia non ſunt. bent fructus temporales annexos, poſſent tũ illa ratione emi, ut ſunt ſacerdotia. Ratio ergo quare ſpiritualia uenalia nõ ſũt, nõ eſt niſi quia gratis ſunt diuinitus collata. Et ideo diſpenſatores illorũ cum nõ in peculiare ſuum commodum, ſed in bonũ cõmune ea receperint, debent quæ gratis acceperunt, gratis dare, ut libro nono latius patebit. Quare ſcientia quã quis propriæ acquirit, uendibilis eſt. At uero de peccatis, licet ratione culpæ non ſolum uilia ſint nulloq; pretio digna, imo abhorrenda & execranda, nihilominus ratione contenſus illius, qui ſuas locat operas, rationeq; uoluptatis illius qui conducit, quatenus ad humanos uſus accõmodantur, poſſunt mercede & pretio redimi. Quapropter
Poteſt uiuà fœmina pretium recipere. mulier quæ ſui corporis copiam facit mercedem recipere poteſt pro uoluptate quã uir captat, ſicut poſſet, ut prolẽ illi gigneret. Imo utraque ratione poſſet etiam maſculus a fœmina pretiũ recipere, quin uero æquius, quia plus præbet. Sicuti Alexander in iure naturæ potuit à duce illa Ama-
Alex. Amazon. zone q illũ gratia recipiendæ prolis inuiſit, quod & prece & pretio, ut fertur impetrauit. Nam illi fœminarũ generi in more erat pretio acceſſere uiros qui ad illas ingrederẽtur. At uero quã fœminis maior in eſt pudor, ob idq; rariores ſunt quæ illi turpitudini uacent, quam uiri, pretium ipſæ iuſtius recipiunt. Item ſi cauſſa ſalutis quiſpiam emiſſione illa egeret, poſſet amplexũ illum pretio coemere, & non obſtante innatum hr̃et flagitium. Et ꝙ non ſolum donationis uia, ſed & loco pretii id poſſit recipere manifeſte probatur, quia reſpublica nõ ſolum miſeras illas fœminas permittit, ſed & pretiũ eis taxat, in quod nomẽ ipſum meretricis admonet, dr̃.n à merendo. Et qui illis ſtatũ pretiũ nõ perſolueret, cogeretur in foro iudiciali qđ nõ contingeret, ſi donatio eſſet. Idq; lege; idem ſi ob ſtuprũ. ff de condict. ob turpẽ cãm. ſtatuit, quippe quæ ait meretrice iuſte recipere id quod pro iniuſto ſtu accipit. Meretrix n inquit turpiter facit, ꝙ ſit meretrix, nõ tñ turpiter accipit, cũ ſit meretrix. Itẽ arguitur cõtra huius Doctoris aſſertũ, quo ait, ſi proſtituta quidem aio recipiẽdi pretium accipiat, ad reſtõnem teneri, ſi uero aio recipiendi donationem, minime teneri. Arguitur inquã, quia non tam eius mẽs exiſtimari dẽt, q ipſa traditio, & re uera conſuetiſſimo uſu nemo illis donat, ſed pretiũ ſoluit, atq; ipſæ id plane intelligũt, quare ꝓ tenentur ad reſtõnẽ. Neq; contra

nos quidpiã facit l. ſyncera. C de donat. in
ter uirum & uxo. ubi miles donare prohi
betur quidpiã meretrici. Illic. n. non iuſtũ
pretium prohibetur, ſed larga donatio, id
que in fauorẽ militis. Nã alii donare ẽt il-
lis poſſunt, ut patet l. actiones. ff. de do
nat. Maiori tñ apparẽtia obiici nobis illud
poſſet Deut. 25. Non offeres mihi turpe lu
crũ, nẽpe meretricis. Sed tamẽ neque hoc
quidquam euincit. Ibi. n. non condemna
tur meretricis pretium, ſed ꝓpter fœditatem
prohibebatur in tẽplo offerri ſicuti & pre
tium canis, quia nõ erat animal utile. Vel

Ioſephus.

qđ uerisſimilius eſt, ut ait illic Ioſephus in
more erat uendere coitũ canis ad impræ-

Aliquorum ſententia.

gnandum caprã. Ad nullam ergo meretri
ces reſtitutionem tenentur. Maius aũt du
bium eſt, an aliæ quæ non ſunt publicitus

Sententia auctoris.

expoſitæ, ſed maiori cũ uerecũdia copiã
ſui faciunt, poſſint pretium recipere? Sunt

Aliud dubium

. n. qui hoc propterea negent, ꝙ lex nõ per
mittit niſi illas quæ ſunt in fornicibus, ne

Solutio.

que alii pretium taxit. Porro autem cre-
diderim has multo iuſtius poſſe recipere
pretium, quippe quæ ob maiorem hone-
ſtatem pluris ſunt æſtimandę. Quod ſi de
aliis ẽt ſciſciteris, quę neq publicitus ſunt
proſtitutæ, neq. ſe tradere conſueuerunt,
ſed ſunt puellæ aut maritatę quæ ſemel
aut bis collabuntur. De his. n. maior eſt ap
parentia, ꝙ non poſſint pretium recipere,
ſed teneãtur ad reſtitutionẽ, eo ꝙ nõ mõ
non ſunt lege permiſſæ, uerum lege agitur
cõtra illas, aut de ſtupro, aut de adultero,
neq. in iudicio audirentur, ſi promiſſum
ſibi pretium peterent. Nihilominus & il-
lis quoque liceret pretium recipere, te-
nebiturque in foro conſcientiæ, qui illis
promiſit, ſoluere, niſi exceſſus iuſtæ æſti-
mationis pro ratione perſonarũ immodi
cus eſſet. Et ratio eſt eadem S. Tho. Nam
licet flagitia illa ſint lege uetita, datio tñ
non eſt prohibita. Et ideo iuri naturali ſtã
dũ eſt, quo utiq. iure conceſſio illa corpo-
rũ æſtimabilis eſt pecunia. Atque ad hoc
facit l. ſupra citata, idẽ. ff. de condi. ob tur.
cau. ubi ei qui aliquid ob ſtuprum ob ulit
denegat repetitio. Sed tamẽ q̃tum ad fo-
rũ iudiciale eſt differentia inter has mulie
rũ ſpecies ꝙ meretrici datur i iudicio actio
petẽdi pretiũ, ei aũt quæ non eſt publico
loco expoſita, denegabitur, quia illis ſolis
lege decreta ſunt pretia. Vxoris aũt & uir
gines nõ ſolũ a iudicio arcentur ne petãt,
uerũetiam in pœnam ſui criminis priuabũ
tur acquiſito pretio, ſed tamẽ ante condẽ
nationem iure naturæ illis debetur. Quod
aũt adduci põt ex l. Lucius Titius. ff. de iu
re fiſc. ubi mulier, quæ marito uenenũ pro
pinauerat condẽnatur ut q̃ turpiter in adul
terio receperat fiſco applicentur nihil ad
rem facit. Primũ, ꝙ ante condemnationẽ
iure naturæ poterat id recipere, deinde ꝙ
condẽnata eſt, nõ ſolum in odium adulte

An maritata teneatur pretium ſui corporis uiro reddere.

rii, ſed & homicidii. Vtrũ aũt maritata te
neatur pretiũ reddere uiro, ſi id ſaluo pu-
dore ſuo poſſet, & filia patri? Reſpõdetur
idẽ eſſe iudiciũ atque de aliis, quæ operis
manuũ ſuarũ acquiſierint. Poteſt. n. clam
marito, & filia clam patre, illa in ſuos uſus
uterere, niſi amplã ſupellectilẽ illa uia ac
quiſiuiſſet, quæ ideirco in uſũ mariti ueni

De eo qui puellam uitiauit.

re deberet. Haud ergo eiuſmodi mulie-
res ad reſtitutionẽ tenentur, niſi ab eo re
ceperint, qui nõ erat ſui iuris, ut amplam
pecuniam poſſit illis uſibus expẽdere. Nã
ſi res eſt modica, pro qualitate perſonę, ẽt
ſi à filiofamilias recipiat, retinere põt. Nã
præſumitur pater ſcire, ratasq. ſubinde ha
bere eiuſmodi expẽſas. An uero uice uer-
ſa, qui puellã uitiauit, teneatur in cõſcien-
tia i totã dotẽ? Reſpõdetur, ꝙ ſi ipſa con-
ſẽſit, nõ tenetur de rigore iuſtitiæ ad aliud
niſi ad id quod pollicitus eſt. Nã ſcienti &
uolẽti nõ fit iniuria. Tametſi æquitas ho-
neſtatis ſit, ut ſi illã ob cã nuptui tradi nõ
põt, aliquid elargiatur. Neq uero ſi ſit ſub
cura parentũ tenetur illã dotare, ſecus, ſi
inuitã rapuit. Adiecit tamẽ præterea hoc
uerbũ S. Tho. quod ſi mulier ſuperfluum
per fraudem & dolum extorſerit, tenetur
amaſio reſtituere. Vbi notandũ ꝙ ẽt ſi ſu
perfluum recipiat, dum tamen neq. fraus
adſit neq. dolus, nulla eſt neceſſaria illi re
ſtitutio. Fraus aũt eſt, ſi v. g. diceret ſe eſſe
uiro icognitam, aut nõ niſi ſemel, idq. à ma-
gnate, qua fraude plus extorqueret, reſti-
tuere profecto teneretur. Sed ſi falſo dicat
ſe perdite illum deamare, aut faceciis & il
lectamentis quidpiam extorſerit, fraus illa
nõ obligat ad reſtitutionẽ, quoniã ꝓbe oẽs
norũt illas eſſe meretricum technas. An

Dubiũ. Iura[?]tum

uero contra, ſi quis illis ſuperfluum aliqd
pollicere tur, teneat ꝓmiſſum ſoluere, ti-

de

detur

re illicita non obligat.

detur teneri in conſcientia, quia ius hoc naturale docet: niſi exceſſus ad prodigalitatẽ pertingeret. Nã tũc male promiſſum eſſet, in quo reſcindenda eſſet fides, etiã ſi cũ iuramẽto eſſet ꝓmiſſum, nam iuſ m de re illicita nõ obligat. Neq ſimile eſt de illo q n iurauit latro ſi pecuniã ſe largiturũ ad redimendã uitã, quoniã illud licite potuit iurare. Cõſultius eſt tamẽ in eiuſmodi euẽtibus relaxationẽ iuri procurare. Retrocedendum ergo eſt ad prius reſponſionis mẽbrũ, quãdo. ſ. datio ipſa ẽ illicita, cuinã ſit reſtitutio facienda, ut in ſimonia. Harũ

Triplices dationes illicitæ.

ergo quę illicitæ ſunt, dationũ triplex eſt differẽtia. Vno.n.modo datio põt eſſe mala ſolum ex parte recipientis, ut ſi cuipiam pecuniam porrigeres, ne peccatum committeret. Et tunc ille qui dat, põt repetere, eo ꝙ alter tenebatur id gratis facere. De quo extat l. ut pu a ff. de condi. ob turp. cau. Ex qua infert gloſſa, quam ſummiſtę ſequũtur illũ qui recipit ad reſtitutionem teneri. Haud tamẽ cõſequẽtiæ nim intelligo. Imo crediderim tali eſſe diſtinctione utendum. Aut inquam uitium à quo illũ donario meo cohibere procuro, pernicioſum eſt alteri, aut nullam habet annexam iniuriam. Si.n.eſt iniurioſum ac pernicioſum, ut puta cum amico munus aliquod offero ne homicidium aut furtum faciat, tunc mihi poſtea repetitio dabitur. A qui hoc tã.ũ exemplum eſt in lege. Nihilominus ſi ego non repeto, crediderim ad nullam illum teneri reſtitutionem. Nam etſi ille gratis teneretur abſtinere, nihilominus quia in gratiã mei abſtinet, alioq mala illa facturus põt iure naturæ pro ſua illa uoluntate pretium ex me recipere. Quare lex trãſlationem dominij nõ prohibet, ſed repetitionẽ concedit, ut in ludo diximus, idq. in odium illius criminis, ne hoĩes iniurias, quas in alios meditantur, pretio uenderent. Quãdo uero uitiũ non eſt contra iuſtitiã, ut ſi ego amico quidpiam darẽ ne ſcortaretur, profecto non ſolum ille recipere põt, neq. ad reſtitutionem tenetur, uerumẽt, ut credo, neq. daretur mihi repetitio, quoniã lex illa pænalis reſtringẽda ẽ a ſuũ ipſius exemplum, quod nõ profert niſi in uitijs habentibus iniuriam annexã.

Primus modus. Diſtinctio notanda.

Secũdus modus.

Secundus ergo modus dationis iniuſtæ ſumitur ex parte utriuſque. ſ. tã dantis quã recipientis, non quidẽ quia actio pro qua munus offertur, non ſit natura ſua pretio æſtimabilis, ſed quia habet annexam iniuriam contra iuſtitiam. Vt ſi litigatur aut iudici, aut ſcribæ, aut teſti corrumpendo munera offerret, aut aſſaſſino, ut hominẽ interficeret. Tunc n. uterque delinquit, & ideo tam qui dedit, quã qui recepit, eodẽ pretio iure mulctatur, ac proinde largitio illa fiſco iure addicitur, ut patet l. Mulcta. C. de mod. mul. Nõ qđ actiones illæ, puta hoiem occidere, aut ſententiam in tuum fauorem proferre, non ſint natura ſua pretio æſtimabiles, ſed quia actiones iniurioſę ſunt, indignus iure fit ille, qui accipit ut dominium acquirat. Quia perinde nõ

Turpes ſtipulationes nullius eſſe momenti, exponit Dubiũ.

intelligenda eſt lex illa. ff. de uer. obl. Generaliter nouimus turpes ſtipulationes nullius eſſe momenti, intelligitur inquam quãdo utrinq iniuſta eſt (ut lex ſtatim ꝓxima declarat) ueluti ſi quis homicidium uel ſacrilegium ſe facturũ promittat, quia homicidiũ & ſacrilegium ſunt delicta cõtra iuſtitiam. De quibus ẽt reſtitutionibus habetur iure Canonico xiiij.q.v.can. Non ſane. qui eſt Auguſtini. Interrogas autẽ cũ leges iſtę pænales ſint utrum qui recepit, teneatur ante ſententiam reſtituere? Videtur.n. ex his quæ diximus libr. primo, non teneri. Reſpõdetur nihilominus, teneri. Et ratio eſt, quia lex fecit eum inhabilem ad recipiendum in odium delicti, quod eſt contra iuſtitiã, & ideo nullum acquiſiuit dominium. Haud tamen tunc tenetur reſtituere fiſco, nam etſi ille inhabilis fieri potuit ad recipiendum quod nõ erat ſuũ, alter tamen qui dedit, non potuit re ſua, niſi per iudicis ſententiam expoliari, ob idque antequam condemnatio fiat, reſtitutio debet fieri domino qui dederat. Nihilominus facta ẽt reſtitutione, ubi fiſcus reſciuerit, recuꝑabit. Quando uero delictũ non eſt iniurioſum, optime transfertur dominium, quia, ut ſupra diximus, datio non eſt illicita. Vnde, ut ſupra citatum eſt l. Idem. de condi. ob tur. cau. danti ob ſtu-

Dubiũ.

prum pecuniam non cõceditur repetitio. Sed nunquid licebit munera iudici aut alteri iuſtitiæ miniſtro ad redimendam uexationem largiri. Apparet.n. id licere, eo ꝙ cuiq. fas eſt ſuum protegere ius. Reſpõdetur autem nemini id licere, quoniam

iuſte. quod iuſtum eſt, exequeris, & quoniam lex huiuſmodi largitiones uetuit, ſubinde cohibuit illa uia redimere uexationem. Illo enim palliamento multæ fierent corruptiones. Nam cum quiſque in propria cauſa iniquus ſit iudex cuique apparet ius habere certum, atq. adeo ſuam uexationem redimere, quæ quidem in litibus maxima pernicies eſt, nempe dũ uterque litigantium ut uexationẽ redimat, uexando præuenit alterum, datque illi cãm, ut & ipſe ſuam redimat. Idque utinã non uſque ad principum palliandas diſcordias procederet. Tertio modo dationem contingit eſſe illicitam, ẽt ex parte utriuſque tam dantis quam recipientis tamen ratio non eſt ei ſimilis quæ in proximo mẽbro ſignabatur, uidelicet ꝙ actio, quæ emitur eſt iniurioſa, ſed quia non eſt pretio æſtimabilis qualis eſt datio ſimoniaca. Quod enim mihi detur pretio ſacerdotiũ ſi ſum dignus, non eſt alterius iniuria ueruntamẽ quia res illa quę emitur, nõ eſt pretio æſtimabilis, propterea quod Antiſtites gratis acceperunt ut gratis diſpenſet, fit ut qui pretium pro re ſpirituali recipit, nullum adipiſcatur dominium, ob idq. ſtatim tenetur ante ſententiam id relinquere. At uero utrum tũc teneatur reſtituere pauperibus, an ei qui dederat, dubium eſt. Nam à priori parte facit ꝙ iura in pias cauſas iubent fieri reſtitutionem, ut can. qui habetis xiiij. q. v. & can De hoc. de ſimo. cautũ eſt. Et in foro exteriori eodem modo fieret condemnatio, eo ꝙ qui dedit meretur dominio priuari, imo iuſtius q̃ qui dedit ad labefactandum iudicem. Sed ab altera parte eſt argumentũ, quod nemo expoliãdus eſt re ſua, niſi ꝑ iudicis ſnĩam. De hac ergo re, loco proprio, lib ix diſſerendum eſt Interim tamẽ ſtãdo in iure naturali, dicendũ quod ante condemnationem faciẽda eſt reſtitutio ei, qui dedit. Caueat ſibi tamẽ reſtituens, ne poſtea cum in notitiã uenerit eccl ſiæ denuo condemnetur.

Tertius modus dationis illicitæ.

Dubiũ.

Ad tertiũ arg.

Solutio tertii argumenti trimembris eſt. Aut. n. creditor, cui reſtitutio debetur, defunctus eſt aut abſens, aut prorſus ignotus. Et quidem loco defuncti hæredes ſubrogantur, qui in triplici ſunt differentia. Aliqui. n. ſunt neceſſarii ut puta quos teſtato niſi legitima rariſſimaque de cauſa, exhæredare non poteſt. Quales ſunt parentum filii, ac filiorũ parentes alii uero ſuccedunt ab inteſtato, ut fratres & conſanguinei. Sed alij ex teſtamento, ut alieni. Et Quomodocunque quis ſi alicuius hæres eidem eſt facienda reſtitutio. Quinimo, ut dicebamus, ut hęrede ſit ipſi defuncto. Pulſare autem cuipiam conſcientiam poteſt, an qui inueſtigatis hæredibus nulloque inuento, reſtitutionem in pios uſus confert. poſtea reperto hærede, qui inuentus non fuerat, eidem nihilominus debeatur reſtitutio Apparet. n. id ratio poſcere, quoniã ille nõ debet inſcius & inuitus priuari iure ſuo. Ad hoc reſpondetur, quod qñ reſtitutio alicuius eſt ponderis, hęresque non inuenitur coram publica Poteſtate, debet fieri diligẽtia, & penes ipſam deponendum eſt debitum. Si aũt eius authoritate uel in pauperes uel in pios uſus diſpẽdatur, tunc reſtitutor tutus manet, tam in conſcientia quam in foro iudiciali. In rebus autem leuioris momenti non eſt tam anxia indagatio neceſſaria. Quando uero creditor abſens eſt, tunc quo commodius fieri poſſet tranſmittẽda illi eſt reſtitutio. Quid aũt ſi tranſmiſſio ſine magno ſumptu fieri non poteſt? Scotus quidem & Richar. in 4. diſ. 15. aiũt quod quãdo ingentibus opus eſt ſumptibus, non tenetur debitor illos facere, ſed poteſt tunc in pauperes quãtũ debet erogare. At uero S. Tho. de ſumptibus nihil meminit, ſed conſulto id conticuit, quia ſimplicem conſtituere regulam nõ poterat. Eſt ergo diſcretio hac opus nempe perpendendum, utrum id quod debes, per iniuriam retinueris, an uero ꝑ contractũ licitũ puta aut uenditione, aut mutuato, &c. Si n. ꝑ contractũ licitum in tuũ ius res illa uenit, & ante ſolutionis tp̃s ille receſſit, nullas teneris facere expenſas ad reſtituendum, quia non plus debes, quam acceperis. At ſi ſine illis tranſmittere nequis, uel cuſtodire debes uel apud iudicem deponere. Nã in pios uſus nõ licet diſpendere, niſi longo expectetur tp̃e. Si aũt per iniuriam id illi debes, puta ſi furatus es, aut ſi quamuis iuſte accepiſſes, tamen ante ſolutionem peregre profectus in mala es fide, abſq dubio teneris ſumptibus tuis reſtitutionẽ illi mittere, quãdoquidem cum ſtringeris indemnẽ ſeruare quia

Hæredes triplices ſunt.

Dubiũ.

De reſtitutione creditori abſenti facienda Scotus & Richardus.

Sñia authoris.

abſ-

abſque ſua culpa ſuo caret iure. De illo uero, q ꝑ ſus ignotus eſt, grauius eſt uſitatiuſq; dubiũ. Hic.n. articulus ad iſtos cõẽptores, & negotiatores, ac ſalſamentarios ſpectat qui minutatim quoslibet defraudãt atq. expilãt, ac ſubinde ad illos, q urbem aliquã iniuſto bello in prędam dederunt. Prætereà, ad illos, qui inuenerunt theſauros, de quibus ſub titulo. De furto, dicturi ſumus. Huiuſmodi nanque debitoribus ignoti ſunt ſui creditores. Primum ergo omnium admonendi iſti ſunt quiſnam dicatur ignotus. Haud .n. quicunque cenſẽdus eſt debitori ignotus, qui in ſua non eſt notitia, neque memoria, ſed ille prorſus qui facta pro ratione debiti ſolerti diligentia, inueniri nõ potuit. Quapropter antequã hęc fiat indago, non licet in pios uſus reſtituẽda diſpenſare, neque cõpoſitionem facere auctoritate Cruciatæ Bullę. Illa .n. præciſè dicũtur debita incerta, quorum domini poſt uigilantem indaginem quæ bona fide fuerit facta, inueniri non poſſunt. Quin uero qui per iniuſtam acceptionem æs alienũ contraxerunt, ſuis ꝓpriis ſumptibus tenentur eandem facere inueſtigationem. Quocirca ubi ſub dubio cõpertum fuerit, iſti aut illi certo deberi, nempe cum duo ad tuam tabernam acceſſerint, & certus ſis alterutrũ deffraudaſſe, licet ſcire nequeas utrum eorum, teneris nihilominus inter illos aut ſuos hæredes debitum æs diſpertiri, quoniam tunc creditor non eſt omnino ignotus. Qua itaque ratione ſunt qui cenſeat eum qui certus eſt cuius ciuitatis fuerit ille cui reſtitutionem debet, ſi ille neque hæredes haberi poſſunt, reſtitutionem debere pauperibus eiuſdem loci. At uero nulla apparet huius neceſſaria ratio, ſed forſan diſtinguere eſt operępretium. Dum enim exercitus ciuitatem communi nomine fuerit deprædatus, tunc, forte ſi ignoti ſunt domini, facienda eſt urbi reſtitutio, ut reſpublica ipſa eam diſtribuat. Quando uero non illo modo per iniuriam toti reipublicæ illatam contractũ eſt debitum, ſed per iniuriam ſingularium ciuium, non eſt neceſſariũ in eodẽ oppido fieri. Eſt ergo cõcluſio doctorum omniũ quod ignoto domino, facienda eſt pauperibus reſtitutio, uel potius ipſi in pauperib. ut ſupra dicebamus.

Dubiũ quando creditor ignotus eſt.

Bulla crucia ta.

Diſtin ctio.

Veruntamen quo modus hic reſtituendi de ſua radice innoteſcat, quæritur quo iure pauperibus elargienda ſint quæ incertis dominis debentur. Verum ſi naturale, diuinumve, an humanum? Quis inquam illos fecit huiuſmodi creditorũ hæredes? Et arguitur ſic Obligatio reſtituendi iure naturæ uniuerſos obligat mortales, ſiue Chriſtiani ſint, ſiue ſola lege naturæ uiuẽtes, natura autẽ non docet, ignoto domino pauperibus id deberi immo vr tũc res tranſire in ius poſſidentis. Habetur enim Inſtit. de rer. diuiſio. quod res cuius non eſt dominus, occupanti conceditur, quando autem dominus nõ comparet, perinde habet acſi non eſſet. Prætereà quod reſtitutio fiat pauperibus, ſola lege canonica introductũ eſt, ut patet cap. Cũ tu de vſu. & can. Non ſane & Qui habetis, 14. q. 5. Pontifices aũt non potuerunt inuitis dominis præter ius naturę debita incerta in uſũ pauperum addicere. Nã ante illa ſancita decreta, non apparet eiuſmodi reſtituẽdi modus fuiſſe neceſſarius. Ad hoc primũ oĩum reſpondetur, eiuſmodi incerta debita ſi ius tãtũ cõſulas naturale, in uſus cõmunes reipublicę cedere. Nã cũ res uniuerſæ, ut lib. pręcedenti dictũ eſt traditæ iñ communi ſint humano dominio, quarum diuiſio iure gẽtiũ facta eſt, fit ut dum expectatus legitimo tempore dominus non comparet, iterato ueniant in uſum publicum. At uero quoniam Chriſti uicarius tota reipublicæ Chriſtianę curam pauperum gerit & merito potuit hęc bona quaſi communia reipublicę pauperibus applicare, qui eiuſdem reipublicę ſunt egena membra. Idque Alexand. ſub anno Domini 1170 faciendum Salernitano Archiepiſcopo iuſſit, ut patet dicto capitulo Cum tu. de vſur. Non tamẽ quod ipſe fuerit primus rei huius auctor, ſed exemplo adductus eſt antiquiſſimorum ſanctorum, Auguſtini ſcilicet, ut cano. ci tatis. 14. quæſtio. quinta. conſtat, atque aliorum. Quin uero & naturali iure edoctus & Euangelio. Nam quod cuique ſupereſt, erogandum eſt in pauperes, eiuſmodi autem bona redundare cenſentur in republicá.

Dubiũ.

Reſponſio.

Ex quo ſequitur primo dominium harum rerum non tranſire in pauperes, ac ſi

creditorum hæredes eſſent, ſed dum ipſis datur quaſi creditoribus ipſis ſoluitur. Et tunc per dationem ipſam acquirunt uerũ dominium, quaſi Papa tunc dominiorum nomine illis tribuat. Subſequit deinde ſecundo ꝙ dũ reſpublica in alios pios illis debitis eguerit, cõſtat tũc ius erogãdi pauperibus. Et poteſt reſpublica illa in tales uſus conſumere. Nam ius poſitiuum non potuit naturali derogare. Ob idque princeps tunc ſecularis forte põt incerta ipſa debita exigere & cõpoſitionẽ facere, puta pro certa quota reliquum remittere, ut facit Papa, ut illico dicemus.

Dubiũ. D. Tho. Quod ſi ſciſciteris an quiſque priuatim poſſit illa q̃ dẽt, ut libuerit, in pauperes diffundere. D. Th. nihil hic de hac re faſſus eſt tamẽ i 4. diſ. 15. q. 1. art. 5. ait debere fieri reſtitutionẽ ſecundũ arbitriũ epiſcopi, uel illorũ ad quos pertinet cura ciuitatis. Vbi inſinuare uĩ rẽpublicam ipſam talem habere facultatẽ. Scotus. Scotus uero eadem diſt q. 2. negat id eſſe neceſſarium, immo ait per ſe quemque id exequi poſſe, Richar. quem Richar. ibidem ſequitur, art. 5. q. 4. Sententia auctoris. Crediderim tñ, ubi modica eſt reſtitutionis quãtitas, per ſe quẽlibet reſtituere id poſſe. Cum uero res eſt cumulatioris pretii, cõſilium eſt ut arbitrio prudentis confeſſarii fiat, immo poſſet tam ingens eſſe, ut conſulendus ẽt eſſet epiſcopus, ut eius prudentia commodius reſtitutio fiat. Haud tñ id ceu de neceſſitate ſalutis aſſeruerim. Neq. S. Thom. diuerſum docuit, maxime cum in Summa de hac re ſiluerit.

Dubiũ. Vtilior autẽ erit reſponſio, utrum ipſe qui æs habet ignoti domini poſſet ſibi partẽ capere dummodo ſit pauper, uel ſuis conſanguineis & familiaribus elargiri. Caieta. Caiet quidẽ id abſolute affirmat, ego uero abſque temperamento non auderẽ. Si n. hanc facias unicuilibet licentiam, illico ſibi ſuiſque effinget paupertatẽ pro ratione ſui ſtatus ut aiunt. Igitur ubi neceſſitas non fuerit patentiſſima & clariſſima, nemo tuto poteſt ſibi uſurpare quod reſtituere debet, licet poſſit reſtitutionem differre. At ſi cogitat ſibĩ capere, id debet facere auctoritate epiſcopi, aut ſui parœciani curati, aut confeſſarii, ſi prudens eſt & ſapiens. Idque, tunc fieri licebit quando grauiores aliæ miſeriæ pauperum non ſe oculis obiiciant. Quando uero auctoritate prælati aliqua ſibi eleemoſyna ex iis quæ debebat applicatur, uere fit eius dominus, neque ueniens in pinguiorem fortunam tenetur id amplius reſtituere.

Percõtaris aũt de compoſitionibus iſtis quas nuperrime nominauimus, ſintne licitæ, ut Cruciatæ forma hẽt, nempe ut qui incerta debita contraxerit, certam ſoluens portionem liber fiat à reliquo debito. In huius reſponſione interrogationis illud ſemper optima fide cauendum eſt, ne quiſpiã ſeipſum ſeducat, arbitratus quidpiam cenſeri incertum antequam diligens peragatur indagatio ad comperiendum debitorem. Hoc autẽ ſuppoſito nulla eſſe uĩ ambigendi rõ, quin ſi legitima adſit cã poſſit Summus Pontifex eiuſmodi compoſitiones facere, quãdo quidẽ iure naturæ, ut dictum eſt illa bona ſunt reipublicæ, q̃ tunc in tales uſus illis indiget. Quin uero ut proxime ĩſinuabã, quãdo Reipublicę neceſſitas eſſet apertiſſima, rex quoq. forte poſſet id facere. Tametſi quia Summus Pontifex iuſtior eſt eleemoſynarum iudex, neque cauſſa, ita ſemper eſt euidens, ille adeundus eſt, cuius auctoritate id fiat. Quod ſi quis arguat, ignotos creditores forsã nõ conſentire id negatur, immo conſentire uidentur, quia illa habent pro amiſſis, & liberius quiſque ac gratantius contribuent centum quæ pro perditis omnino ducit, q̃ quatuor quæ hebet in crumena. Et quamuis non conſentirent, reſpublica id poteſt facere. Sed rurſus arguis, quamuis illa Papa colligere poſſit, qua tamẽ hẽt facultatẽ remittẽdi partẽ? Reſpõdetur quod tanquã legitimus iam tunc bonorũ adminiſtrator propter ingruentem inſtantemq. publicã neceſſitatem, ut facilius expeditusque fiat collectio, põt partẽ condonare ut reliquũ ſoluatur. Hactenus de iure. De facto nanque & executionis mõ nihil loquimur. Aequitas. n. iuris huius hæc eſt ut per eiuſmodi compoſitiones tãta conficeretur pecunia publica, quę uel alia tributa uel bonam eorum partẽ poſſet excuſare, idq. ſic fieret, ut nõ offeretur iniquis ſuæ iniquitatis anſa, & tamẽ ex cẽtũ & quinquagĩta argenteis quæ reipublicæ pauperibusque debentur, tãtũ colligere duo, ac remittere reliqua, plus detrimẽti offert pauperibus, quorũ Papa eſt pater, rexq. patronus quã

eme-

emolumenti in bonum publicum conferat. Præterea præſentiſſimum creatur periculum iſtis coemptoribus & raptoribus vt huius fiducia nihil faciant quoſcunq. paſſim defraudare. Atq; idem periculũ fit inde præſentius quod certi ſunt tertio quoquo anno eiuſmodi indulgentias prouenturas. At vero bellorũ frequentias q̃ non tantũ ab infidelib. nobis in dies ingruunt, huius inter alia nobis ſunt cã mali, vt in conquirendis, vndique ſubſidijs modum non permittat. Quocirca neq nos in quẽquã obloquimur, quia neq. noſtra eſt auctoritas tãta neq. audacia. Sed tñ poſtquã ius ꝓbamus, admonere ſubinde cogimur fraudatores iſtos publicos, coemptores inqu; ac negotiatores ne fiducia iſtiuſmodi immodicæ remiſſionis freti contrahere fraudibus pergant æs alienum, quod ſi fecerint, reſtituere non tardent. Nã qui propoſitũ non hẽt reſtituendi quouſq. veniat indulgentia, in peccato mortali ſe ſciat perſiſtere, qm̃ habita reſtituendi opportunitate, ꝑ nullum tp̃s licet alienũ retinere.

Ad quartũ argu. Ad quartũ argumentũ rñdetur, vnũquẽque de his quæ ſibi propria ſunt arctius ſtringi parentibus ſuccurrere, q̃ alijs, ea vero q̃ aliorũ ſunt, potius illis ſunt rependenda q̃ impendenda parentibus, niſi forſan, vt ait S. Tho. in caſu neceſſitatis extremę, in quo poſſet & deberet quiſque ẽt auferre aliena, vt patri ſubueniret. Dubiũ. Contra hoc autem poſtremum verbum de tpe extremæ neceſſitatis dubia exiſtunt nonnulla. Atqui vt inde exordiamur, vbi patentior eſt dubitandi rõ, quæritur vtrũ debitore & creditore extrema neceſſitate coactis teneatur debitor creditori præ ſeipſo ſuccurrere, an potius ſibi ipſi illo neglecto?

Scotus. Et q̃d ẽ Scotus 4 di 15 q. 2. hac vtĩ diſtinctione. Si creditor in neceſſitatẽ prius incidit, teneĩ tunc debitor illi ſoluere, ſi uero prius debitor, teneĩ ſibi prouidere. At qui ambo hęc membra adeo ſunt certa, vt de neutro poſſit vllus dubitare. Nam ẽt ſi nihil extrema patienti deberes, cogeris illi ſuccurrere, & qñ tu eadem neceſſitate ſtrãgularis, quamuis nihil tibi alius deberet, tenereĩ tibi. Quando aũt ſimul eadem neceſſitas ambos occupat, tũc ait Scotus debitorem, uita propria poſthabita debere creditori quod ſuum eſt, reddere, quare homicida, inquit, eſſet, ſi ſibi tunc, vſurparet. Neque deſunt alij quorũ eſt Richar. qui in eius ſñiam ſubſcribunt. Et rõ eius eſt hæc, ꝙ cũ ambo neceſſitate pares ſint, hoc iure creditor debitorem ſuperat, q̃d res illa neceſſaria, nempe cibus aut pecunia quam debitor retinet, ipſius eſt, ſ. creditoris. Et potuiſſet ſuam præterea opinionem inde ſuffulcire, ꝙ in tali neceſſitate neuter poſſet ab altero, quod ei neceſſarium erat, eripere. Ex quo fieri videtur cõſequens, ut neque debitor tunc retinere id poſſet, quod alterius eſt. Idem.n. eſſe videt ac ſi ab ipſo id eriperet.

Sñia auctoris. Nihilominus contraria ſñia non ſolum multo eſt probabilior, verum proculdubio cõplectenda. S. Tho. In primis S. Tho. licet non id expreſſe aſſerat, inſinuare tñ illã vr̃, qñquidem abſque vlla exceptione ait, quod caſu extremæ neceſſitatis citius debitor deberet præſidio eſſe parẽtibus, & a fortiori, ſibi. Quare Caiet. eandem amplexus eſt ſñiam. Caieta. Rõ autẽ eſt hæc, ab illa Scoti diuerſa, Ambo ſunt neceſſitate pares, & poſſidentis condõ, quę melior ſemꝑ eſt, plus debitori fauet, quã fauebat creditori rem ſibi eſſe debitã, ergo ſibi potius debitor cõſulere debet, ſaltem põt, quam creditori. Enimuero tam intime innatum eſt homini generaliſſimum illud rerum omnium deſiderium, ac ſubinde ius ſeruandi ſeſe, ut nulli quidquam tunc plus debeat, quam ſibi ipſi. Quocirca ſiue per contractum licitũ id ab altero acceperit, ſiue per furtum aut rapinam, ſiue in mora ſit ſoluendi, ſiue ſecus, in ſumma quomodocunque illuc alteri debeat, ius ſibi retinendi natura ipſa concedit. In tali enim caſu vniuerſa ceſſant alia debita. Quare ẽt ſi iureiurando te adſtrinxiſſes ſoluere illa die, iure naturę intelligebatur facta exceptio extremæ neceſſitatis. Et cõfirmaĩ ſñia hac rõe, ni fallor, manifeſta. Iure naturę ut dictũ eſt, oĩa ſunt cõia, ſed iure gentiũ, rerũ dñia diuiſa ſunt, ius aũt gẽtiũ nequit extremæ neceſſitati ꝑiudiciũ facere, atq adeo illa ꝓſente, quantũ ad vſum, oĩs ceſſat vis peculiariũ dominiorũ, ac ſubinde debitorum. Quocirca etſi dñs prius in neceſſitatem illam extremam impegiſſet, qua rõne ſub reatu homicidij teneret illi, q̃d debebã ſoluere. Si. tñ non ſolui, & poſtea ego in eãdem in

cidi neceſſitatē, iā nunc nō teneor. Reſpō
Ad arg. detur ergo, ad argum. quod faciebamus, di
ueſa diſtinctionem, ſiue te poſſideas quā do
extremę pateris, an alter, qui ſimile pati-
tur. Si.n. ille poſſidet, tu non poſſes illi ſur
ripere, eo ꝙ tunc ſurripere eſſet occidere,
quia eſſet uera actio, qui uitam alteri dire
ćte adimis, ac ſi hominē ſtrangulares. Qñ
uero tu poſſides, id eſt, penes te rem quo-
cunq. habeas, non agis, ſed tātū ceſſas ſuc
currere, cum poſſis. At uero non ſuccurre
re, cum poſſis, non eſt directe occidere, ne
que uero ꝑ accidēs, niſi quādo teneris ſuc
currere, & in tali caſu non teneris. Sic.n.
Ambro. intelligendum eſt Ambroſianum uerbū,
Quem paſcere potuiſti, ſi non paniſti, oc
cidiſti. intelligitur.n. qñ non te aliud ius
Dubiū. excuſabat. An uero parente tuo ac tuo pa
tri, et creditore in eandem extremam ne-
ceſſitatem, coniectis tenearis potius patri
Proble-ma. quam creditori? arbitror problema eſſe in
utranq. partem probabile. Et qui dixerit,
creditori bona quidē rōne tuebitur. Nam
ſolum illud ius, quod unuſquiſque habet
ſeipſum ſeruandi, uī in tali caſu uſum alie
næ rei debitori uendicare. Qui uero credi
derit parenti potius, & ipſe quoq. pietatis
officium prætexere ſibi poterit. Nam fere
idem eſt patris ac tuam ipſius uitam ſerua
re. Sed tunc idem crediderim & uxore &
filio. Nam ad fratres minime liceret idem
protendere ius. Vtrum uero qui extrema
Dubiū. ſuppreſſus egeſtate, rē inſumit, quem al-
teri uel antea debēbat, uel tunc arripit, de
bito abſoluatur, an uero poſt ditior ſolue
re nihilominus obligetur, decidere ſupe-
reſt nam q̃d prorſus abſoluatur, argu. eſt,
quod ſi tunc ab altero eriperet, non tene-
retur. Ad hoc ſcite Scotus loco citato per
Scotus. hanc diſtinctionē reſpondit. Si ille uirtute
alius cōtractus rem illam ante extremam
neceſſitatē debebat, non fit à reſtitutione
immunis, ſed ſi tunc accipiat, non fit reſti
tutioni obnoxius. Et rō eſt in promptu,
quia cum in extrema neceſſitate oīa ſint
cōia; tunc qui capit nullum contrahit de
bitum. Nihilominus ſi debitum erat con-
tractum, non eſt cur diſſoluatur præcedēs
uinculum, manebit ergo. At uero Adria.
Adria. in materia de reſtitutio. huiuſmodi diſtin
ctionem non admittit, ſed abſolute tenet,
illum qui extremæ ſubditus neceſſitati,

aliena capit, pinguiori arridente fortunā
ad reſtitutionem teneri. Cui & ſui aſſeclę
non deſunt. Quin uero eius opinionē cor
roborant. Et pondus ſuorum argumento
rum huc propendet, quod in extrema ne
ceſſitate non oīa ſunt cōia, quantū ad do
minium. Nam alias qui tunc indigenti nō
ſuccurreret, ad reſtitutionē poſtea tenere
tur, quod re uera non eſt credendum, eo
quod ſuccurrendi ꝑceptum non eſt iu-
ſtitiæ, ſed charitatis. Sunt ergo non aliter
cōia, quam ad uſum, quod fieret uī ut trāſa
cto uſu, tenearis ad reſtitutionē rei. Secū
do arguitur. Extreme indigenti abunde
ſubuenitur per rem mutuatam, nemo er-
go tenetur ſimpliciter dare, atq adeo qui
rem conſumit, ſubiectus manet reſtitutio
ni. Et tertio. Extreme indigenti non tene-
tur medicus ſuas gratis impēdere operas;
neq. pharmacopolæ ſua donare pharma-
ca. Satis.n. eſt ſi ſolutionem expectent. Ac
cedit & tex. can. ſi quis de furt. Vbi habe
tur, ꝙ qui ꝓ ꝓ neceſſitatem famis aut nu
ditatis aliena occupauerit, ſi poſtea abla-
tum reddiderit, non cogatur ieiunare. Vn
de à cōtrario ſenſu colligitur, q̃d ſi nō red
diderit, ieiunare cogatur. His nihilomi-
nus nihil obſtantibus perſiſtendum eſt in Explicatur opinio Scoti.
priori ſnīa, dūtamē recte explicetur. In pri
mis, quādo res eſt parui momenti, oēs fa-
tentur nullam reſtare reſtituendi obliga-
tionē, ſed ſi res qua extreme ille indiget,
maioris eſt exiſtimationis, conſiderādum
eſt ſitne ille ſimpliciter indigens, nempe
qui nullibi habeat unde ſoluere poſſit, an
uero licet id hic non habeat forſan habet
alibi uel ei debetur hic enim non eſt cēsē
dus ſimpliciter indigens, & ideo ſatis eſt
ſi quis ei credito mutuet unde ſuæ neceſ-
ſitati occurrat. Sola.n. abſoluta neceſſitas
ius in tali caſu accipiēdi alienum facit. Si
aūt ſit ſimpliciter indigens ei ita cōtrouer-
ſiā eſſe dēt, quod ille nulla manet obno-
xius reſtitutioni, ſi rem qua indigebat in
ſumpſit. Enimuero licet ita ſit, quod tunc
ſolum ſint omnia communia, quantum
ad uſum tantum, quia in his quæ uſu con
ſumuntur, ad uſum lege naturæ ſequitur
dominium, ut puta ſi ſit cibus, aut potus,
aut pecunia, qui accipit, fit dominus. Et in
hoc, ſi nos fallimur, contraria opinio ſuos
decipit eſſe enim communia omnia quo

ad uſum, eſt qđ tūc poſſit indigēs res alienas inſumere, ac ſi ſuæ eſſent. Atque adeo nō tenetur creditor recipere, ſed alter tenetur gratis dare. Si uero res eſſet, quæ nō uſu conſumitur, tunc ceſſante neceſſitate teneretur illā reddere, ut ſi quis equo alieno uteretur ut periculum mortis effugere, aut ſi indigeret lecto tpe infirmitatis. Per

De medico & pharmacopola.

hoc rñdet ad argum. de medico, deq. pharmacopola. Porro nāq. ſi alter extreme indigeret ſua opera uel ſua medicina teneretur ſub peccato mortali, licet circunſtātes tenerētur nihilominus eodē ligamine cōtribuere, ſi res eſſet adeo precioſa. Tametſi in his medicinis ſubtrahēdis nō adeo frequens contingit culpa ſicut in cibo, ac in alijs rebus, quia non ita eſſe ſolent neceſſariæ, neq. miſericordiæ uinculū obligat, ut morti pauperis admodū precioſa medicina occurratur, tantave medici ſolertia. Quod aūt ex c ſi quis. de furt. adductū eſt, nihil ſane ad rē pertinet, planū qppe eſt illic mētionē nō fieri neceſſitatis extreme, ut bene ait gloſ. ſed leuioris. Ait ſiquidem tex. Si quis propter neceſſitatem occupauerit, &c. pæniteat hebdomadas tres. & liquidum eſt qđ cum in extrema neceſſitate alienum occupare, nulla ſit culpa, nulla imponeretur pœnitentia.

De quinto arg

SOLVTIO quinti argumēti ī logā nos hinc tranſmitteret diſputationē de reſtitutione bonorū clericorū, q̄ nō rite expēdūtur, ſed in malos uſus diſſipātur, niſi latiſſimus eſſet de hac nobis habendus ſermo, lib. 9. & 10. à quo iō impræſentiarū ſuperſedendū eſt. Quod aūt ad rē præſentē attinet trifariā prælatus res eccleſiæ uſurpat.

Trifariā poſt ρ̄latus res eccleſię occupare.

Vno quidem modo, ſi res illa non ſibi deputata eſt, ſed alteri puta capitulo. Et tunc qui res illas ab illo præfecto receperit, ſiue dono ſiue præcio, tenetur eas ratione rei acceptæ reſtituere uero domino. Si uero res eccleſiæ, quæ ſub ſua ſunt adminiſtratione, ut ſi exēplum ponamus in fabrica, uel in aliis, alienauerit in conſanguineos uel in alios, illis tenentur reſtituere, non epiſcopo, ne illas iterum diſſipet, ſed eccleſiæ, ut in depoſito ſint uſque ad futurum poſſeſſorem. Sed ſi penes illas ſe retinet & ueluti proprias poſſidet, ſatis eſt ut animum illum deponat.

ARTICVLVS II.

Vtrum ille qui accepit, teneatur ſemper reſtituere.

POſt circūſtantiam cui ſequitur quis, de qua ſunt duæ quæſtiūculæ. Prior huius ſecundi articuli eſt, utrum uniuerſim qui accepit, quiſquis ille fuerit, teneatur reſtituere? Et arguitur a parte negatiua. Reſtitutio (quod identidem repetimus) eſt æqualitatis conſtitutio, quæ ſcilicet ab eo ſubtrahitur qui plus habet, & ei apponitur qui habet minus. Vſu autem ſæpenumero uenit ut qui rem ſuſtulit, citra ſuam culpam ſit illa priuatus, ut ſi quis ab eo eandem ſurripiat, ergo tunc non tenebitur eandem reſtituere. Secundo. Nullus tenetur ſuum prodere crimen, ſecundum illud Chryſoſtomum: Non tibi dico ut te prodas, contingit autem quandoque ut debitor citra ſuam infamiam reſtitutionem facere nequeat, ergo tunc iugo reſtitutionis liberatur. Tertio. Vna res una ſimplici reſtitutione contenta eſt, contingit autem nonnunquam, ut quam multi ſurati ſunt, unus in integrum reſtituat, ergo alii tunc ad nullam amplius reſtitutionem tenentur atque adeo non omnis qui rem ſuſtulit, ad reſtitutionem obligatur. In contrarium autem eſt quod ille qui peccat, ſatisfacere pro culpa tenetur, culpa autem, ut ait Auguſtinus, non dimittitur niſi reſtituatur ablatum, ergo eidem incumbit reſtitutionem facere.

Diſtinctio.

Quęſtio hęc in materia reſtitutionis egregium obtinet locum, Ad quam ideo diſtinctione præmiſſa quatuor concluſionibus reſpondetur. In eo nanque qui rem occupat alienam, duo eſt conſiderare, ſcilicet & actionem quæ eam accepit, & rem ipſam. Eſt ergo prima concluſio.

Prima conclu.

Quicunque penes ſe rem habet alienam, ratione rei ipſius, quæ accepta eſt, tenetur eandem uero domino reſtituere. Probatur. Quicunque enim habet ultra id quod ſuū eſt debet illi reddere cuius eſt, hoc. n. ratio iuſtitiæ commutatiuæ exigit, quippe cuius officiū eſt æqualitatem inter eum conſtituere, qui minus habet.

habet, & eum qui plus. At uero acceptio ipſa triplex eſſe conſueuit. Quandoq. nanque eſt iniurioſa nempe quæ inuito domino, fit qualis eſt furtum & rapina. de quo membro ſtatuitur ſecunda concluſio.

Acceptio triplex.

Secūda conclō.

Quicunque rem per iniuriam accepit, tenetur eandem ratione acceptionis reſtituere, ēt ſi illam iā apud ſe non habeat, ſed forte ſibi furto ſublata ſit. Probatur, Quicunque alteri iniuriā intulit, tenetur eandem reſarcire, ēt ſi nulla ſibi fuerit inde lucri acceſſio facta, co. ſ. q̄ alteri uel famā uel honorē abſtulit, ergo eadē ratione qui rem iniuſte eripuit, quādoquidē in re illa dānum dedit, reſtituere iure cogitur. Secundo modo. Actio illa citra donatione accipiēdi iuſta eſſe potuit, atq. ī uſum & cōmodum ipſius qui accepit, ut cum quis rem ſuſcepit mutuatā, uel credito emptā. de quo ſubiicitur conclō tertia ſuperiori ſimilis.

Tertia conclu.

Quicunque hoc modo rē accepit, tenetur eam uel pretium reſtituere, non ſolum ratione rei acceptę ſi apud ſe perſeueret, uerum & ratione acceptionis, ēt ſi illā qualitercunq. amiſerit. Concluſio eſt clara, nam qui alienam rē iuſte citra donationē ī uſum ſuum accepit, nō ſolum ꝓpter beneficium acceptum, ſed de iuſtitia obligatur illum indēnem ſeruare. Tertio modo. Acceptio etiā iuſta eſſe poteſt ex uoluntate domini, quæ tamē non uergit in utilitatē recipientis, ſed in rem ipſius qui dedit. De quo adhibetur quarta eademq. bimembris concluſio.

Quarta conclu.

Nemo qui ceu depoſitarius rē alienā ſeruat, tenetur ratione acceptionis illam reſtituere, ſed ratione rei quā habet acceptā. Quare ſi citra ſuam culpā illam perdiderit, nulli reſtat reſtitutioni ſubditus, ſecus autē ſi magna ſua culpa illa amiſerit. Probatur prior pars contrario modo quam tertia. Qui illo modo rem accipit, niſi pretio cuſtodię ſuſcipiat, uel aliter ſe ſeruare conſtrinxerit, non fit eiuſdem rei cuſtos ratione iuſtitiæ, ſed ex grā & beneuolentia, & iō ſi abſq. ſua culpa res perdaī, nō ipſi ſed domino perit. Secundę uero partis probatio eſt. Quod iure naturę (ut regula habet iuris) qui cām damni dat dānū dediſſe uī. Quare ſi tua grauis culpa in cā fuit ut res periret, reus inde fit damni repenſandi. Vt aūt cōcluſiones iſtæ ſuo ordine examinētur, ex duabus prioribus regula cū primis colligenda hęc eſt. Oīs reſtōnis obligō ex altero duorū capitū, enaſcit, uidelicet aut rōne acceptionis, etſi rē non hēas, & rōne rei acceptę q̄ habes, licet illam non acceperis.

Regula notāda.

Quare ſi accepiſti & hēs, utroque es funiculo colligatus. Nomine autem acceptionis quæcunq. actio intelligēda uenit per quā dānū dediſti, aut iniuriā irrogaſti, etiā ſi nihil fueris lucratus, ut ſi incendiſti alienas ædes, aut contumeliatus es. Quo fit rurſus, ut quōcunq. res in tuā ptātem uenerit, ſ. iuſte aut iniuſte pretio aut gratis, cum primū reſciueris, eſſe alienam, teneris dn̄o reddere non ſolum charitatis iure, ſed et iuſtitiæ. Vt ſi ab ultimo poſſeſſore, v.g. à latrone, uel furto, uel dono, uel mutuo, uel in depoſitū receperis, uel pretio emeris, reperto domino teneris illi cōferre, niſi ius tibi forte fauerit ꝑſcriptionis. Probatur cōclō Duobus tātū mediis, q.5. diximus rē legitime poſſideri, ſ. aut domini uoluntate, aut legis permiſſu. quōcunque autē ab illegitimo poſſeſſore rem ſuſceperis neutra iſtarū cārū interfuit, quia neque uerus dominus annuit, nec lex cōceſſit, nullatenus ergo dominium nactus es, atq. adeo reddere dn̄o cogeris. Qđ ſi non feceris, cum ſine tuo magno detrimento ut ſupra diximus, id exequi poſſis, ſed illegitimo reddideris poſſeſſori, reſtitutioni manes obnoxius, quādoquidē de iuſtitia tenebaris. Crediderim tamē in hiſce reſtōnibus accidere poſſe ignorantiam iuris, quæ ſi excuſat à culpa, excuſabit ſubinde à reſtitutione.

Qui excuſetur à reſtitutione.

Haud.n. tenetur plebeius quiſq. has iuris ſubtilitates ſcire. Et ideo qui.n.q à latrone receperit ignorans, & bona fide eidem reddiderit, non eſt in conſcīa reſtituere cogendus. Exceperim præterea ius prǣſcriptionis, quoniā poſtquā emptionis titulo aut donationis, qui legitimus eſt, rē bona fide, iuſto legis tp̄e poſſediſti, licet tibi poſtea innotuerit eſſe alienam, immunis es à reſtōne. Secus, ſi furto eam ſuſtuleris, quia ip̄ caruiſti titulo, ideoq. nunquā præſcripſiſti. Ratio hinc tñ dubitandi exurgit, quidnam hic rei noīe ſit intelligēdum utrū. ſ. res ipſa preciſè, an uero ēt fructus.

Dubiū quid rei nomine intelligatur.

Et loquamur, exempli gratia, de illo qui non ratione acceptionis, ſed ſolum ratione rei acceptæ tenet. Emi fundū à latrone qui mihi fructus tulit, utrum teneat etiam

Regula notāda iuris.

fructus

fructus reſtituere? Ad hoc reſpondetur per regulam iure ſolennem ac celeberrimam. Quicunque ſolum ratione rei acceptæ reſtõni ſubijcitur, tenetur rem, ſeu id quod illius hẽt, & quicquid quo ꝑ ipſam factus eſt ditior, reſtituere, nõ tñ illud qđ bona fide conſumpſit per qđ non eſt factus locupletior. Regula ẽ iuris. ff. de pet. hære. l. Itẽ ueniunt. §. ꝑter hęc. qua regula ait glo. nullã eſſe ueriorem. Et l. ſed & ſi. l. eod. titu. Exempli gratia, teneris reſtituere fructus arui alieni, non ſolum quos habes, ſed quos illis conſumpſiſti uſibus, in quibus niſi illos haberes fructus, alios inſumpſiſſes, deductis tñ expenſis & laboribus. Si tamẽ illos ideo conſũpſiſti, ꝗ, v.g. amplus fundus tibi donatus eſt, cuius donatione ductus ſtatum mutaſti & ſplendidius uixiſti, tunc ſane non teneris niſi eo quod alias conſumpturus eras. Pari modo ſi ueſtem ſericam uili à latrone emiſti, qua ratione illam uſu attriueris, cum alias nõ indueretis ſerico, non teneris niſi rõne ueſtis quã indui ſolebas. Similiter ſi donato tibi à latrone equo uſus es nõ ĩ neceſſarijs caſibus ad quos equũ uel emiſſes uel cõduxiſſes, nihil ꝑ uſu teneris reſtituere, quia nõ es factus locupletior. Secus autem ſi eius operas locaſti, quibus factus es ditior, tunc enim deductis ſumptibus in reliquum teneris. Pari modo ſi furtiuas eſcas inuitatus à latrone bona fide inſumpſiſti, in nihilum poſtea teneris, niſi domi eras aliquid inſumpturus. Ex quo fit, quod ſi rem illam quam ab illegitimo poſſeſſore bona fide accepiſti, citra magnam culpam tuã amiſiſti, nulli manes reſtitutioni ſubditus. Vice uerſa, ſi rem furtiuam quã dono receperas, pretio uendideris, teneris poſtea idẽ pretium reſtituere, utpote per ꝗ factus es ditior. Intellige autem ſi factus es locupletior ex re ipſa nam ſi ex tua induſtria id tibi accreuerit, ad illud reſtituẽdum non perſtringeris? Vt ſi pecunia aliena negotiando tuam auxiſti ſubſtantiam, de ſolo capitali teneris. Per hæc ergo de cæteris conijcito. De illo aũt, qui per iniuriam rem alienam retinet, alia eſt ratio, tenetur quidem de damno emergente, & de lucro ceſſante, ut ſub titulis de furto & de uſur. iterum uidebitur, atque de omnibus fructibus quocumque illos conſum pſerit.

De retinente ꝑ iniuriã rẽ alienam.

Non autem de illo lucro quod per ſuam induſtriam per furtiuam pecuniam acquiſierit, ut locis citatis locupletius mõſtrabitur. Contra hanc autem deciſionem eſt argum. illum qui rẽ à latrone bona fide emit, non teneri gratis reddere uero domino. Dictũ. n. eſt articulo pręcedenti, ratione rei acceptæ neminẽ ad reſtõnẽ cũ magno ſuo detrimento obligari, nemo ergo tenetur ſine ſua culpa ſcđm conſciãm diſpendiũ pati pretii, quod expẽdit. Si furto inq̃ uel mutuo uel dono accepit, bene qdẽ, de emptore aũt alia eſſe uidentur rõ. Ob hoc forte nõ deerit, qui abitretur licere tunc emptori rẽ latroni reddere ut pretiũ recuperet, nihilominus id falsũ eſt. Licitũ quidẽ ei eſt, ſi fieri põt, latronẽ cõuenire, & capere à quo pretium extorqueat, tñ periculo rẽ exponere, ut in manus domini non ueniat non eſt licitũ. Res. n. ipſa in cuiuſcumq. poteſtate ſit reum cum facit reddẽdi ltimo domino. Qđ ſi non faciat, ad reſtõnem obligatur, ut ſupra dictũ eſt. Et confirmatur hæc ueritas. Nam ſi latro diſparuiſſet, ut comparere non poſſet tũc qui rem emit, debitor eſſet domino eique in foro iudiciali compelleretur rem cum iactura pretii exhibere, quod ut ſupra diximus ſignum eſt teneri illum de iuſtitia, ob id autem ꝗ reperiri latro poſſit, idem dominus nullum ius amiſit, ergo etiam tunc tenetur domino. Et confirmatur. Nã ſi in foro iudiciali compertum eſſet illum emptorem poſtq̃ certo ſciuit rẽ eſſe alterius domini tradidiſſe latroni, conuinceretur domino ſoluere. Quocirca, quando diximus non teneri poſſeſſorẽ rei alienæ, ratione ſolũ rei acceptæ reſtituere cũ ſuo detrimẽto, intelligitur de illo detrimẽto, quod ab alio timet, uidelicet quo impediř ipſa reſtituẽdi actio, nõ aũt de iactura, quã ipſe fecit emẽdo. Quicunq. n. ſibi uideat, dum emit ſciens illo periculo emere, ut ſi res aliena ſit, pretium amittat. Quid autem iuris ſi ille qui à latrone rem mercatus eſt alteri bona fide uendidit, utrum ſciẽs poſtea eſſe alienam, contractum teneatur reſcindere reddereque pretium ſuo emptori & rẽ domino? Apparet. n. nõ teneri quãdoquidem neque tenetur ratione acceptionis quippe cum neq. ipſe rem accepit nec fraude uẽdidit, neq. ratione rei acceptę,

Argum. contra.

Dubi[...]e uẽdente bona fide rem à latrone emptam.

ſi quidem neq. eam habet, neque per eam factus eſt ditior, Supponamus.n. tanti uendidiſſe quanti fuerat mercatus. Nã ſi pluris uẽdidit, haud dubium quin illum pretij exceſſum teneatur domino reddere, eo ꝙ pars illa rei penes ſe eſt. Argumẽ. ſane eſt quod poſſet multos decipere. Nam ſi res illa, ut ſupra diximus, primo emptori citra ſuam culpam fuiſſet furto ſublata, uel bona fide conſumpta, taliter ut non eſſet factus ditior, in nihilũ teneretur. Cum ergo bona fide uendidit, idem apparet iudicium.

Solutio dubij.

Nihilominus reſpondetur, ꝙ etſi domino eiuſdẽ rei non maneat obligatus, ut argumentum conuincere ur̃, tamẽ tenetur emptorem ſuũ indemnem ſeruare. Et, ideo cum ſciat nullum in eum tranſtuliſſe dominium, ſed iure reſtituendi periclitari, iure cogitur ſuum ei reſtituere pretium. Perinde ac ſi à latrone uitrum pro pretioſa gẽma magno emiſſet, eodemque pretio bona fide rurſus uenderet, ſciens namque tum poſtea rei falſitatem, teneretur contractum reſcindere ex quo ſequitur, qđ ſi emptor ille ſecundus non comparat, neq. ullus ſit metus ꝙ ſit ab illo exigenda res illa, tunc ille qui bona fide illi uendiderat, licet tunc ſciat fuiſſe alienam, ad nullam reſtitutionẽ tenetur, quoniã à dño rei liber eſt, poſtq̃ nec rem habet, nec factus eſt per eam ditior, & alteri nullũ dedit dãnum.

De præda belli iniuſti.

Horum inſtar cenſendum de illo eſt, qui bello iniuſto res deprædatus eſt, bona tamen fide, quia putabat eſſe iuſtum. Tunc enim ſciens poſtea nõ fuiſſe iuſtũ, tenetur illa reſtituere, quibus factus eſt ditior, non aũt ędes, quas incendit, aut animalia quæ occidit. De negotiatorib. aũt, qui crebros fecerunt contractus, quos licitos eſſe cenſebant, poſtea uero intelligũt fuiſſe uſurarios, utrũ ſatis eis ſit illã ꝑciſam pecuniam reſtituere q̃ ꝑ uſurã lucrati ſunt, an uero & illam, quã rurſus negotiatione eiuſdẽ pecuniæ acquiſiuerunt, ſunt qui dubitãt. Apparet.n. eis pecuniã uſurariã cũ lucris & eſſe reſtituendam, illo adducti ſimili, qđ res aliena cũ fructibus eſt reſtituenda. Sed abſq dubio ſatis eſt, ſi uſurariã pecuniam reſtituant. Nam cum pecunia de ſe nõ ſit fructifera, ſed per negotiantis induſtriam nulla à rebus adduci poteſt ſimilitudo, q̃ per ſe fructificãt. De hoc aũt rurſus lib. 6.

Atque hactenus de primis duabus concluſionibus. In tertia uero exiguum latet dubium.

Dub. circa tertiam cõcluſionem.

Deſignabatur.n. ſecunda acceptionũ ſpecies, qñ quis iuſte quidpiam recipit in ſuum proprium commodum & uſum, & mutuum; & aſſertum eſt tunc ratione acceptionis & ſi res citra culpã perdatur, neceſſariam eſſe reſtitutionem. Apparet tamẽ contrariũ eſſe c. unicum. de cõmod. ubi hr̃ ꝙ qui ſine ſua culpa commodatũ perdidit, ad nihilum tenetur. Res tamẽ eſt facillima.

Differẽtia inter commodatũ & mutuatum.

Cõmodatũ quippe & mutuũ differunt, ſi ad nõia ſpectes, ꝙ illud reſtituendũ eſt in própria ſpẽ, ut ſi equũ uel uas cõmodato receperis, quæ uſu nõ conſumuntur, mutuũ aũt nõ eſt neceſſe in eadẽ ſpecie reſtitui, ut ſi pecuniã, aut uinũ aut grana mutuo receperis, quæ uſu conſumuntur, ſatis eſt reddere pretiũ. Reale tamẽ diſcrimen eſt, ꝙ rei cõmodatæ non transfertur dominiũ, ſicuti rei mutuatæ.

Alia differẽtia.

Et ꝑ hoc detegitur ſpiritus legis Rem namque tibi commodatã non debes rõne acceptionis, quãdoquidem nõ es eius cõſtitutus dominus ob idq. dũ ſine culpa tua perit, nõ tibi ſed domino perit, ſicut ſi penes ipſũ deperiſſet. At uero commodationis iure teneris, etiam de leui culpa, ut tex. ipſe ait, non quidem in totum, ſed in partem pro rõne culpæ Et quod de accõmodato dicimus, de locato quoq. intelligito. Nã ſi mihi uel domũ uel equũ locaſti, quãquã in cõem utriuſq. utilitatem ceſſerit, ſi tamẽ res ſine mea culpa perdit̃, nihil debeo. Illi.n. ſe periculo locator ſubijcit, teneor tamen de leui culpa, in partem & de graui, in totum. Quando uero res tibi mutuatur, quia dominus eius conſtitueris, ratione acceptionis efficieris reſtituendi debitor. Quare licet citra tuam culpam pereat, tibi qui dominus es, periit onereq. adeo reſtõnis non exoneraris.

De quarta concluſ.

Atque hinc commode tranſitus fit ad quartam concluſionem de depoſito, nempe ꝙ depoſitarius non tenetur rem reſtituere, ſi citra magnam ſuam culpam illam amiſerit Ita leges habẽt 1. & 2. de depoſito. Itaq inter accommodatum & depoſitũ dñia eſt, ꝙ commodatarius tenetur de leui culpa, eo ꝙ in ſuũ commodum rem perierat, atque adeo de iuſtitia tenebatur eam cuſtodire. Depoſitarius uero non niſi de magna, quia non in ſuã utilitatem

litatem

litatem illam cuſtodiebat, & ideo ſolum charitatis beneficio tenebatur eam ſeruare. Intelligendus ergo eſt depoſitarius, ut ſupra diximus, qui mere eſt depoſitarius, hoc eſt, qui non pretio ſe obligauit cuſtodire, nam huiuſmodi cuſtos ēt ſi citra ſuā culpā rem perdat, de iuſtitia tenetur, ſicuti qui contractu aſſecurationis, periculum merciū ſubit. Quod aūt magna culpa eum obliget, rō eſt quod cauſſam damni dat, & ideo Iuriſconſulti appellant eam latā culpam, & aiunt talem tenere de dolo. Dubium autem eſt quænam culpa dicatur leuis, quę uero grauis. Et quidē primo aſpectu uidetur culpa leuis illā cenſeri, q̄ apud Deum uenialis eſt, atque illa grauis quæ apud ipſum eſt lethifera. At uero non eſt iſto Theologo more differentia hæc penſanda, ſed iuridico, ſcd̄m humanū arbitramentū. Crediderim nanq. in foro conſcientię leuem culpam commodatarij non obligare eum ad reſtitutionem, niſi ſit mortalis apud Deum. nam à uenialibus uix homo liberari poteſt, quare propter illas nō eſt homo tanta pœna plectendus aut mulctandus, ſed dr̄ arbitratu humano & iuridico leuis, reſpectu alterius, qui in depoſitario cumulatior requiritur, ut condemnetur. Hęc autem omnia exiſtimanda ſunt ſecundum iudiciale forum, cuius ſententię in conſcientia ſtandum eſt.

Dubiū.

Ad primū arg. Ad primum igitur argumentum reſponſū eſt, quod qui tenetur ratione acceptionis, non ſolum æqualitatem tenetur facere quia plus ipſe habet, ſed quia alter habet minus. Quocirca etſi quomodocunq. rem amiſerit, debitor nihilominus manet.

Ad ſecūdum ar. Secundum argumentum exquirebat, quo modo ſit facienda ab eo reſtitutio, qui ſe cre to delicto rem uſurpauit alienam. nam ille non ſe tenetur prodere. Ad quod D. Tho. nil amplius reſpondit, quam quod tunc id per confeſſarium ſecreto peragi debet. Si autē illo fieri nō pōt ſecreto modo, quid tunc faciēdum ſuperſit, nil reſpōdet.

S. Tho.

Caietanus aūt arbitratur nūquā cū periculo famæ neceſſariā eſſe reſtitutionē. Haud aūt ſuā uniuerſalē regulā ſuperiori qōne plane ac plene arbitror eſſe confutatam, immo uero prudenti diſcretione utendū eſt, ut pretium famę cū iniuria & damno, quod datum eſt, conferas, ac perinde iudices aliqua ſit facienda famæ iactura, ut reſtitutio fiat, tū pręcipue, qñ res pēdent, & (quod aiunt) in fieri eſt, ut poſſit recuperare. Dubiū autem inter Doctores uulgatiſſimum eſt de adultera quæ no hum ſi lium marito ſuppoſuit, utrum ſi ꝓdere teneatur, ne legitimos hæreditate defraudet? Multa enim tam Theologi doctores in 4. diſt. 15. quam iuris interpretes eadémque uaria de re iſta cōmentantur. Extat enim caſus in cap. officij. de pœnitē & remiſſio. Et quidem ut à certioribus rem aucupemur, operæpretiū eſt diſtinguere. Aut. n. mulier illa, uel dotem uel bona alia habet propria, eademq. libera quibus dānum cōpenſare poſſit uero hæredi. & tunc cōmunis cōfeſſio eſt, quod nequaquā ſe infamare tenetur, ſed ſatis eſt alia uia reſtitutionē facere. Si uero non habet unde reſtituat, tunc ſubdiſtinguēdu. Aut. n. credit ſe reuelando profuturam, aut ſecus, ſi. n. nil ipſam prodeſſe ſperatur, certiſſimum eſt, nullatenus teneri, quoniam opus uanū, neque opus eſt charitatis neque iuſtitiæ, quare temeraria eſſet tunc illa infamatio, quia fruſtranea, ſed reputanda illa tunc mulier eſt, ac debitor, qui non eſt ſoluendo. Ait nihilominus Scotus eadem diſtinc. q. 2. ꝙ debet tunc quantum poteſt facere, ut hęreditas ſpurio filio nō obueniat. utputa cōſulēdo ei religionis ingreſſum. At uero de iuſtitia non eſt cur ad hoc teneatur. Si uero putat ſe profuturā, quia nothus filius ei fidem perhibens hæreditatem recuſabit, uel forte probare taliter poterit ut in iudicio faciat fidem, tunc ſi id poteſt ſine aliquo detrimento aut uitæ aut famæ, cōſtātiſſimum eſt teneri, ſi autē non poteſt ſine periculo famæ & honoris Scotus tūc huc inclinat, quod nō tenetur, & Caieta. in ſua perſeuerans regula, id certo aſſeuerat. Adrian. uero 1. q. de reſt. contrarium cēſet, nempe ipſam teneri cū detrimento famæ. Attamen iudicio meo (ſi ullius eſt ponderis) per prudentiam libranda eſt tunc adulteræ fama cum iactura, quam uerus hæres facit. Si. n. præcioſior eſt multo fama mulieris, alias nobilis & honeſtæ, quam hæreditas, q̄ forte tenuis eſt, conſulendum illi eſt, ut taceat. Si autē hæreditas cōtra maioris ęſtimatur, nēpe ſi ē illuſtris maioratus, & illa nō eſt tāti noīs, detegere ſe tenetur ſaltem

Dubiū de adultera.

Diſtictio.

Scotus.

Scotus. Caieta. Adrian.

Snīa auctoris.

ſaltem ſub mortis articulum, ut periculũ homicidii non ſubeat. Cæteris tñ paribus, melior eſt conditio legitimi hæredis. Hoc tamẽ contra quã Adrian. cenſet, arbitror. Ait.n. ille nunquam eſſe deſperandũ quin adultera rem detegendo prodeſſe poſſit, & ideo plurimum in hanc partẽ inclinandum eſſe, ut ſe prodat. Ego uero cõtrariũ ꝓ meo tenui captu crediderim, uidelicet, nunquã eiuſmodi detectionem quidquã prodeſſe, niſi tunc quando euidens eſt tempore cõceptionis abfuiſſe maritũ, aut quãdo probari alia uia poſſit tunc nõ fuiſſe ab illo cognitam, ut habetur l. filiũ ff. de his qui ſunt ſui uel ali. iur. Nã ſpurius nullam tenetur matri, quamlibet iuranti adhibere fidẽ, ſed in iudicio exiſtimãdus eſt legitimus, ut eadem iubetur lege. Neq. ſuam allegãti turpitudinem ulla debetur fides, ob idq. uix offerri poteſt neceſſitas, ut ipſa ſe teneatur infamare. Nã in caſu prædicto euidenti, nõ opus eſt ſua confeſſione & in aliis nihil prodeſt. Tametſi & hoc nõ eſt in præſentia ſilentio prętereundum, ꝙ tã uehemens eſſe poſſit matris perſuaſio, ut adulterinus filius credere intus mente conuincatur, & tunc licet in foro exteriori ſibi adiudicetur hæreditas, crediderim nihilominus ſecundum conſcientiã teneri à ſe illam abdicare, nam tunc ſententia fundatur in falſa pręſumptione. Neq in cõtrarium urget argumentum, ꝙ ſi quis mihi legaſſet centum, credens me eſſe ſuum filiũ, ſua tamẽ leuitate deceptus, uel ab alio citra meã culpã, ego poſſum iure optimo illa poſſidere. Vnde à ſimili uidetur colligi, quod licet relatione matris ego ſciã me ſpurium, ſi pater mihi ſua bona relinquat poſſum poſſidere. Haud inquam argumẽtum ſolide urget, neq. adducit ſimile, quoniã i illo allato caſu ego nõ fui per iniuriã cauſſa illius ignorantiæ, in noſtro autem præſenti, pater nõ ſua me ſpõte hęredem inſtituit, ſed lege coactus, nimirum putans me eſſe legitimum. Et ideo qđ legis uigore agit, nil mihi ſuffragatur, ſcienti non eſſe legitimum. Grauius autem extitit dubium, an teneatur eadem adultera etiã cum periculo mortis ſe prodere. Ad hoc Innocẽ. Hoſt. & Panorm. ſuper dicto cap. officii, incunctanter negãt illam teneri, nam reuęlando, periculum animarum excitat, puta mariti, qui de eius nece meditabitur. Atqui ſecundum communẽ legis rationiſq. ordinem ita indubie cenſẽdum eſt. Nã, ut ſupra diximus, uita nõ eſt pro reſtitutione tẽpalium bonorum morti offerenda. Nihilominus egregius extraque ordinarius caſus contingere poteſt, ut aliud forſan conſulendum eſſet. Enimuero ſi regnũ aliquod aut præclariſſima domus ſilente adultera ad alienos deberet tranſire, uix poſſet aut deberet eiuſdem adulteræ cõſcientia pacari, ſi res eſſet certa, ꝙ eſſet omnino ſuo teſtimonio profutura, niſi ſe ẽt cum periculo uitæ proderet, dummodo prius nullus non lapis eſſet motus, ut tale periculũ caueretur, nã peccatũ mariti ipſa non tenetur cum tanta iniuria ueri hęredis euitare. Capitulum ergo officii citatum ad hæc applaudit, quę dicta ſunt. Delatum quippe illic eſt ad Pontificem, mulierem quãdam ſterilem, uetitam ne mariti hęreditas ad alienos tranmiſgraret, ſeſe grauidam finxiſſe, alienumque ꝓ legitimo ſuppoſuiſſe marito filium. Conſultus ergo Innoc. an deberet abſolutionis beneficio gaudere antequã fraudẽ detegeret, affirmando reſpondet. ſ. abſoluendam. Et ſubditur exemplum de adultera, cum qua ſimiliter eſt agendum. Cogitauit enim Pontifex, aut qđ nihil eſſet reuelando profutura, aut qđ ſibi forte periculum mortis immineret, aut quod nõ erat egregius caſus in quo deberet ſe pro hęreditate infamare, eo præſertim qđ cum maritus legitima careret prole, non offerebatur tãtũ periculum, ſi effictus filius ſuccederet. Iubetur nihilominus, ut competens illi ſatisfactio per confeſſarium iniungatur. Sed moleſtior atque utrinq. urgentior fuit mihi ſemper impręſentiarum dubitandi ratio de adultero, nempe de illo, qui ex aliena uxore prolem ſuſtulit, utrum teneatur tum eius marito ea reſtituere, quæ in alendo educandoq. ſuppoſitio filio expendit, tum ẽt legitimo hęredi eam, qua defraudatur, hęreditatem. Pugnat.n. à parte affirmatiua hæc rõ, ꝙ ipſe cãm aliquã illius dãni dedit à parte uero negatiua ꝙ ipſe non ſuppoſuit filiũ marito. Faciamus.n. cum nunquam mulieri ſuaſiſſe, ut marito de re illa deciperet, dicens eſſe ſuum. Ad hoc igitur pro captu noſtro reſpondemus,

Nota.

Quãdo adulterinus teneatur à ſe hęreditatem abdicare.

An cum periculo mortis teneatur adultera

ſe prodere.

Quãdo cum periculo mortis quis teneatur ſe prodere.

Dubiũ de adultero ipſo.

Reſponſio.

mur, adulterum huiuſmodi non tanto reſtitutionis uinculo illigari, quanto adulteram, de qua faſſi ſumus, prætertim ſi ipſa ſua ſponte in adulterium conſenſit. At quo rem à prima linea exordiamur, ſi ſoluta mulier cum duobus conuerſetur, neuter eorum tenetur credere ex ſe habuiſſe in utero. Imo licet Petrus ſuũ eſſe credat, & Paulus eum ſuſcipiat, & nutriat, & ditet, non tenetur Petrus rẽ detegere, quãdo quidem alter uel ſua leuitate, uel mulieris impoſtura deceptus eſt, neque ipſe eũ decepit. Pari ergo fere iure ſe poteſt adulter defendere, ne credere adducatur ſuũ eſſe filium. Haud. n. ſcit an alium ſecum illa admiſerit, quæ in uuum recipit, abſque iniuria credi poteſt alium pariter admittere. Quocirca, ut lege, Licius. ſcriptum eſt. ff. de cond. & demon. nemo cuius patris filius ſit, ſatis probare poteſt. Hæc ergo prior eſt rõ cur adulter non uſq. adeo reſtituere teneatur ſicut adultera. Poſterior uero eſt quam proxime faciebamus, nam ẽt ſi de facie uel alia uia ei conſtiterit prolem eſſe ſuam, tamẽ ipſa nõ ſuppoſuit marito. Enimuero etſi fuerit cauſſa remota, quia adulterium commiſit, ipſa tamẽ ſibi uidiſſet, poſtquã ſua ſponte fuit adultera, quid ſibi eſſet de ſuſcepto filio diſponendũ Quocirca ſi domi nutrit, ſibi imputetur. Re uera non plane uideo cur adulter ad aliquam de iuſtitia teneatur reſtitutionẽ. Nihilominus adiecerim, ꝙ dũ certiſſimum eſt, filium genuiſſe, potenſq. eſt aliquam facere aut marito aut hæredi compenſationem, aut filium citra periculum atq ſcandalum nutrire, tenetur id ob honeſtatem ac decentiam facere. In tertio argumento poſtulatur regula modi reſtituendi, dum plures in idem furtum coiuerunt. D. enim Tho. ſolũ reſpondet, ꝙ uno reſtituente cæteri non tenetur domino, ſed illi pro rata qui reſtituit. Indiget hoc tamen ampliori explicatioriq. reſponſio, quippe qđ nõ ſimplex, ſed multiplex ẽſt. Atti quia articulo proximo eadem regreſſura eſt materia, illic exactius decidetur.

De tertio arg.

D. Tho.

ARTICVLVS III.

Vtrum illi etiam qui nihil acceperunt, reſtituere teneantur.

DE circunſtantia, quis non ſolum examinare oportet utrum quicunq. acceperit, reſtitutionis lege teneatur, uerum etiam, utrum & ille quoq. qui non accepit? Arguitur. n. a parte negatiua. Reſtõ, quã pœnæ ſpẽs eſt cuiuſ, pœnæ autẽ nemo ſubditur niſi rõne culpæ, ergo qui nihil accepit, nihil det. Scđo Lex reſtõnis nõ exigit, ut plus refundatur, quã fuerit ſublatũ, ſi autem qui nihil accepit nihilominus teneretur, uſu uenire poſſet, ut auctior q̃ fas eſſet, fieret reſtõ, tum ꝙ ſæpe plures eum qui accepit, uel cõſilio uel fauore iuuãt, à quibus ideo ꝑ ſuis ſ dẽret fieri reſtõ, tum etiam ꝙ nonnunquam dare id damnum conitentur, quod re tñ dare nõ poſſunt. Quare ſi tunc neceſſaria eſſet reſtitutio, conferretur alteri, quod non fuerat ei ſublatum. Tertio. Si ille, qui non accepit propterea ꝙ aliquam dedit cauſſam reſtitutioni eſſet obnoxius, pari modo & qui iniurioſæ acceptioni non obſtat, dum põt reſtituere cogeretur. Hoc aũt falſum eſt, qui nemo ꝑꝑ ſeruandam rem alienam tenet ſe periculo obijcere, & tamẽ ſæpe ſe obijceret, ſi in latrones proclamaret, aut illis ſe contra opponeret. In contrariũ tamẽ eſt illud. Ro. 1. Digni ſunt morte, nõ ſolũ qui faciunt, ſed ẽt qui conſentiunt faciẽtibus. Enimuero ſi conſentientes digni ſunt pœna, pariter & alij quomodolibet iuuãtes.

Ad quæſtionem quatuor concluſionibus reſpondetur. Prima ſit generale cæterarum fundamentum. Quicunque cauſſa eſt iniuſtæ acceptionis, ad reſtitutionẽ tenetur ratione eiuſdem acceptionis, licet nullatenus fuerit acceptæ rei particeps. Concluſio iam ſupra probata eſt, ubi oſtẽdimus ex duplici radice oriri obligationem reſtituendi, ſcilicet ratione acceptionis & ratione rei acceptę, qui autẽ cauſſa eſt acceptionis, fit eiuſdem reus. Secunda concluſio. Nouem modis accidere poteſt, ut quis ſit acceptionis cauſſa, qui hoc uerſu explicari ſolent.

Prima conclu.

Secũda conclu.

Iuſſio, cõſilium, conſenſus, palpo, recurſus,
Participans, mutus, non obſtans, non manifeſtans.

Numerus quippe iſte hiſce diſtinctionibus colligitur. Bifariam poteſt eſſe quis cauſſa, ut alter quid agat, uel accipiat, uidelicet directe & indirecte. Et quidem directe tripliciter, uidelicet ex parte acceptionis, mouẽdo ſ. ad ipſam uno quatuor

Diſtinctio.

modorum,

modorum, nempe præcipiendo, conſulendo, conſentiendo, & factum laudando. Secundo mõ ex parte accipientis, nẽpe quia ipſum quis ad ſe recurrentem receptat, aliove modo fouet ac protegit, quod uno recurſus noĩe ſignificatur. Tertio id modo contingit ex parte rei acceptæ, nempe dum eiuſdẽ furti uel rapinæ particeps fit, uel maleficij ſocius, & hoc ſignificatur uoce, Participans. Indirecte uero quis dr̃ eſſe cauſſa, cũ qui impedire poteſt ac dẽt, non impedit. Et hoc tripliciter. ſ. quia præcipere ceſſat, aut ne faciat conſulere, uel quia auxiliũ quo obſiſtere poſſet ſubtrahit, uel factum occultat.

Tertia conclu.

Tertia concluſio, Ex his nouẽ modis quinq. genere ſuo ad reſtõnem obligant. Primus. ſ. ac potiſſime Iuſſio. Enimuero qui iubet, princeps cãrũ eſt, ac ſubinde præcipue reſtitutionis legi ſe ſubdit. Secundo loco eſt illius conſenſus, ſine quo res non fieret, ut ſi domus cuſtos furem intus admittat. Tertio, recurſus, qui. n. latronum receptator fautorque eſt & protector, magnã damni cauſſam dat, quippe quibus latrones potiſſimũ confiſi, ſuam nutriunt audaciam. Quarto, qui uel in crimine, uel in præda participat. Ac deniq quinto, ille qui cum obſtare deberet, non obſtat, ut princeps, aut eius miniſter, ſane qui in hoc tributa ſtipendiaque recipiunt, ut malefactoribus rempublicam expurgent. Concluſio hæc pro ſuis omnibus partibus unica ratione innititur ꝙ illi oẽs iuxta tenorem primæ concluſionis uere ſunt actionis cauſſæ.

Quarta conclu.

Quarta concluſio, Ex alijs quatuor recenſitis caſibus non ſp reſtõnis uinculum emergit, eo ꝙ nõ perinde atq. ſuperiores in cauſſam actionis ſp ueniunt. Qui. n. conſilium præſtat, non ſp eſt actionis cauſſa, ſicut neq. ille, qui adulator & laudat. Quare niſi quando cauſſa uere extiterint, nõ fiunt reſtituẽdi debitores. Pariterq. & de mutuo, qui dũ res fit, nõ clamat, & de non manifeſtante poſt quã factum eſt ſentiendum, quia non ſemper manifeſtare tenetur. Ad examen autem accuratius harum concluſionũ deſcendẽtes

De prima concluſio.

primum circa baſilarem primam concluſionẽ exploremus, quiſnam ſit actionis cauſſa cẽſendus.

Diſtinctio.

Et quia id dupliciter contingit. ſ. directe atque indirecte de ambobus dicamus modis, idq. à participantibus exordientes, in qbus, res eſt clarior Adria. namq. illa quæſtiuncula de concurrentibus cum fure, quã Syluest in uerb. Reſtõ, 3 cum quibuſdam Iuriſte ſuper c. ſicut dignum. de homicid. alludit, hanc ſibi hẽt regulã perſuaſam, ꝙ ille tãtũ ſit acceptionis cã. ſine quo illa non fieret.

Adrian.

Syl ueſt.

Vnde illi inferunt ꝙ ſi fur nihilominus ſine ullo ſocio facturus erat furtum, ille quem ſibi adiunxit, non tenetur inſolidum, ſed pro parte, quæ ſibi obuenit, quia non fuit alteri cum furti. Addit autem eorum interpres Adria. quod ſi alter non erat niſi cũ aliquo ſocio facturus, licet abſq. iſto feciſſet cum alio, nihilominus iſte comes tenetur inſolidum, quia uere eſt cauſſa. Sed profecto nulla iſti probabilitate tueri ſe poſſunt, quod bene Caieta. hic ante nos agnouit. Sequeretur. n. in primis eadem ratione, ꝙ ſi quis plures habens ſeruos qui ſibi eſſent ad nutum obſequi paratiſſimi, copiã illorum homicidium aut furtum iuberet facere, quod per ſe ipſe paratiſſimus erat facere, uel ſi ſeruus uidens herum iamiam ſcelus adornantem, eũ ſua ſponte præueniſſet, tunc patrator ille ſceleris non teneretur inſolidum, neq in parte, quoniam herus per ſe ſolus feciſſet. quod tamẽ cõceſſu abſurdiſſimum eſſet. Quod aũt cõſequẽtia concedenda ſit, patet. Nam perinde eſt te pro alio facere, qđ ipſe per ſe iamiã erat facturus, ac ſi cum ipſo tali caſu concurras, quare ſi concurrens non tenetur, certe nec faciens. Igitur ſiue alter cũ quo Petrus concurrit, facturus fuiſſet ſine illo cum alio, quia ſine comite non feciſſet, ſiue omnino eſſet abſq. ullo ſocio facturus, nihilominus. Petrus ſi concurrit, tenetur inſolidũ. Quare in hmõi moralibus euentis non requiritur illum, qui ad reſtitutionẽ tenetur, fuiſſe cãm ſine qua res non fieret. Quocirca nulla regula ab huiuſmodi negationibus ſumenda eſt, ꝙ ſine ſocio feciſſet, ſed ad affirmationem tantum perſpiciendum eſt, nempe ut quicunque ceu cauſſa efficax cum altero concurrit, ut unã efficiant cauſſam, cenſeatur cauſſa ut teneatur inſolidũ. Id quippe ratio naturalis oſtendit. Dum enim duo ignes eidem admouentur paſſo, licet uterque per ſe illud exureret, nihilominus dum ſimul coeunt, uterq. eſt cã. Idque inde præcipue confirmatur,

natur, quod in foro iudiciali nulla audi tur eiuſmodi exceptio, ſi alter eſſet factu rus necne, ſed uterque inſolidum condem natur. Cum ergo leges obligent in foro conſcientiæ, fit ſecundũ illas de conſcien tiæ ſecuritate iudicandum eſſe. Præterea, conditionales iſtę nihil ad mores attinent, uidelicet neque uirtutes augent, neque at tenuant peccata. Forſan domus quã dirui ſti caſura ſtatim erat, & quas deſtruxiſti ſe getes, turbo ſtatim tranſiens erat euulſu rus, nihil te tamẽ à reſtitutione liberat. At que eodem pertinet illud Mat.15. Neceſſe eſt ut ueniant ſcandala, ſed uę homini per quẽ ſcandala ueniunt, id eſt, quamuis ſcan dalum per alium uenturum eſſet, ille ta men ſolus per quẽ uenit in culpa eſt. Ratio ergo qua percipiendum eſt, an aliquis ſit alteri auxiliaris cauſſa, hæc ſola eſt, ſi fe cit aliquid quod alicuius eſſet momenti ad rem pertinẽtis. Obuios noctu habuiſti fures, quibus admouentibus muro ſcalam tu quoque illam tetigiſti, nihil tamen ex te illud pendebat, nã ipſi eã faciebant. Nõ es ergo ſecundũ conſcientiam cauſſa cen ſẽdus. Sicuti neque uſurarii famulus quis qui non aliter quam tangendo uel ſeruan do pecuniam eſt cauſſa, quia nihil mora liter loquendo illud ad rẽ attinet. Illi aũt qui ſunt eorum agentes, qui ſcilicet con tractus peragunt & negotia tractant, verè ſunt cauſſa, ut li.6. patebit. Dixerim, dum ambo uel dum plures coeunt in unã cauſ ſam, nam ſi ſeorſum exempli gratia, ſura ti ſunt unus ſcilicet unum ſcutum, & alius poſtea aliũ, & ſic ærarium expilaſſent, ne mo tenebatur in totum, ut habetur lege, Vulgaris. ff. de furtis. Contra hanc tamen ſententiam aduerſarii obiicere nobis poſ ſunt uerba eiuſdem legis. §. qui furti. quæ etiã habẽtur lege, ita uulneratus. ff. ad le. Aquil. nẽpe quod ſi duo aut plures ſimul eandem trabem, aut tignum, aut quiduis aliud ponderoſum furtum important, qđ ſinguli baiulare nõ poſſent, tũc unuſquiſ que tenetur inſolidum actione furti. Ex cu ius contrario ſenſu eliciendũ videtur. ꝙ ſi ſinguli totum portare poſſent, nemo tene retur niſi pro parte, nempe quia nemo vĩ totũ capere voluiſſe, ſed partem. Reſpon detur non hanc eſſe textus mentem, imo contrariam. Studuit enim Iuriſconſultus

Quãdo aliquis ſit alteri auxilio.

Argum. contra.

tacitæ obiectioni reſpondere. Enimuero dum pondus ſinguli portare non poſſunt nõ ſinguli, ſed collecti omnes ſunt cauſ ſa. Ne ergo quis inde eliceret non ſingu los, ſed omnes ſimul teneri pro rata ad re ſtitutionem, exit obuiam Iuriſconſultus admonens ſingulos nihilominus teneri inſolidum. Quare licet quiſque per ſe por tare poſſet, actionis uinculo teneretur quiſ que inſolidum. Ecce ergo de participante in crimine quomodo ſit cauſſa, teneatur que in integrum. Nam ſi non in crimine, ſed ſolum in præda bona fide participat, iam ſupra dictum eſt, non teneri niſi ratio ne rei acceptæ ꝑ eo quod habet, & factus eſt ditior. Et per hoc de militibus cenſen dum eſt, qui bello iniuſto ſimul domum deprædantur. Nam etiam ſi ſinguli per ſe id facerent, immo mallet unuſquiſque ſo lus domũ aggredi, uel duo, uel tres quia non pluribus indigent auxiliaribus, nihi lominus quotquot, ceu una manus, eam expoliant, tenentur inſolidum. Neque con trarium, quidquid alii dicant, aſſertu tu tum eſt. Dubium autem reſtat de illis, qui non ſimul ut una cauſſa, ſed disiũctim ma gnum damnum dederunt, quomodo cul pæ labem, reſtitutioniſq. obligationẽ con trahant, ſi adeo minutatim furati ſunt, ut nulla eorum actio fuiſſet peccatum. Exem pli gratia. Singuli tranſeuntium diuerſis diebus prope uineam acceperũt duos aut tres racemos, tandem uero totam illo mo do præmature uindemiarunt, utrum po ſtea ſinguli in integrum ad reſtitutionem teneantur? Videtur enim ſic teneri, quia ſi reſtitutio ſub pœna excommunicationis tũc præcipiatur, tenentur ad illam ſub rea tu mortalis culpæ, cum tamen ſi nullus te neretur niſi pro ſua parte, nemo peccaret mortaliter non reſtituendo, quia rem tam paruã furari nõ eſt mortale. Rñdetur eiuſ modi furatiuncula nõ fuiſſe peccata mor talia, neq. ꝑꝑ damnũ quod poſtea ingẽs emerſit, ullius actio fuit facta mortalis. Ni hilominus cũ poſtea rõne enormis nocu menti reſtõ ſub pœna excõicationis præ cipitur, quicunque ſub pœna peccati mor talis tenetur uel reſpondere, uel ſoluere id tantum, quod accepit. Quare qui partem ſuam ſoluerit, non tenetur ſe prodere. Qđ ſi arguas excommunicationis cõminatio

Dubiũ.

nem nō eſſe licitam niſi pro peccato mortali, reſpōdetur id eſſe per ſe uerum ratione culpæ, ſecus autem ratione emergentis damni, quādo ſit graue. Hactenus de cauſſa directa. Ad hoc autem ꝙ quis indirecte ſit cauſſa, quā uocant, etiam per accidens, tria ſunt requiſita. Primum, ut malo non obſtes. Secundo, quod obſtare poſſis. Tertio quòd obſtare tenearis, ut 1.2 q.6.art.3. D.Tho. cum Ariſt. docuit. Ad hoc enim quod alterius actio mihi indirecte ſit uoluntaria, requiritur, quod cum debeā impedire, non impediam. Nauis quippe gubernator dum illam ſeruare poteſt, quæ ſub ſua eſt cura, cauſſa eſt eius ſubmerſionis. Attamen ſi altera quæ ſibi commiſſa non eſt, ſubmergatur, licet ei potuiſſet ſuccurrere, non cenſetur eius naufragii cauſſa. Quin uero adde non ſatis eſſe, ut malum quod non cohibes, cohibere debeas, ut reſtitutionis nexu irretiaris, ſed requiritur ut ad id te iuſtitia obliget. nam ſolum charitatis præceptum, ut ſæpe in ſuperioribus admonuimus, ad reſtitutionē nō obligat. His igitur præhabitis, examinādum reſtat diſcrimen quod tertia quartaque concluſione poſitum eſt, nēpe quinque cauſſarū ſpecies ad reſtitutionē obligare, reliquas uero quatuor, minime. Videtur enim neque iubētem neq. conſentientē ſemper ad reſtitutionē eſſe cogēdos. quia nō ſemper ſunt efficax cauſa. Reſpondetur ergo, per prædictas concluſiones illud diſcrimen S. Thom. duntaxat conſtituiſſe, quod eſt per ſe cui ideo non obſtat. quin & illa, quādoque non obligent. Exempli gratia dictum eſt participantem in crimine, hoc eſt cum altero concurrentem per ſe teneri, nihilominus quādo nō eſt efficax cauſſa, nō tenetur. Similiter iubens per ſe quidem eſt cauſſa motiua, immo omnium potiſſima applicans miniſtrum ad opus, nihilominus nōnunquam contingere poſſet ut iubens nihil ad rē faciat. Primū, quādo nō ſubſequitur damnum. In his enim omnibus hæc eſt infalibilis regula obſeruāda, quod ubi re uera iuſſio, & conſilium, & reliquæ cauſſæ non ſortiuntur effectum, licet peccatū cōmittatur, nulla tamē oritur reſtitutionis obligatio. Itē, quando alter ſic eſt certus rē facere, & in procinctu eſt operis ut impediri non poſſit. Tūc qui diceret, Abi ergo

De iubēte & cōſentiēte.

& fac, non eſſet cauſa efficax q̄ ad reſtitutioné obligaret. Secus, ſi iubēdo moueret. Prudentia.n. hoc perpendendum eſt. Nā etſi nequam meus ſeruus certus eſſet homicidium facere, nihilominus ſi ego qui impedire poſſem, iuberem, aut iubendo quodammodo mouere, non ſum à reſtitutione liber. Pari modo receptum per ſe tonat cauſſam. Neq. obſtat quin uere ſit cā, licet alius receptaſſet, ut dictum eſt. Sed tñ ſi illa receptatio nō eēt efficax cā, qui tantum hoſpicio recipio latronē, neque illum moueo, immo diſſuadeo, neque quidquam furti participio, & ſunt circum multa diuerſoria paratiſſima illum recipere, non ſum in foro ſecreto conſcientiæ condemnandus. Similiter iudicandum de conſentientibus & non obſtantibus, & tacentibus. Si.n. non poſſunt obſtare, uel de iuſtitia non tenentur, non ſunt cauſſa. Quapropter illi cui ex officio incūbit, ut princeps & prætor, conſentiens in malum & non obſtans ſemper eſt in cā, & tenetur ad reſtitutionem. Pariter famulus, qui cuſtos eſt domus, uel ex qua latro exit ad furandū, uel quam adit, ſi conſentiat, ſiue unus ut exeat, ſiue alter ut intret, uere cā eſt, quā de iuſtitia tenetur reſiſtere. At uero ſi uicini domum latronibus impeti uides, aut a furibus perforari, licet non obſiſtas dum poſſis, peccas quidem grauiter, contra charitatē, nulli tamē ſ. ſ̄dm cōſcientiā, te ſubiugas reſtitutionis iugo. Si autem quiſpiam prauo animo faciat, nēpe quia odio uicinum hēt, cuius ideo nocumentum gratū ei eſt. Richardus & quidam ex Summiſtis arbitrandi eiuſmodi hominem teneri. Melius tamē Scotus & reliqui id negāt. Perſiſtendum nanq. eſt in illa ſuperius aſſerta regula, quod ſola contaminata charitas, niſi iuſtitia uioletur, neceſſitatem reſtitutionis non inducit. Immo uero cenſuerim ꝙ etiam ſi latro tunc in flagranti delicto munus uicino offerret, qui de iuſtitia non tenetur inclamare, ut taceret, non fieret ille ſecundum conſcientiā reſtitutionis reus, tametſi in foro exteriori propter præſumptionem cōdemnaretur. Dico nō fieri reū in conſcientiam ſi nō pecuniā furto ſublatam, ſed aliud pretium reciperet. Et rō eſt, quia iſte non facit contra iuſtitiam, ſed duntaxat contra charitatem. Quinimo etſi poſtea

Regula notāda

De tacētibus & non obſtātib.

Richar.

Scotus.

Nota.

ſtea interrogatus ſit priuatim ab eo qui dã num accepit, an latrones uel uidiſſet uel audiſſet, non tenetur de iuſtitia reſponde re. Secus, ſi interrogetur à iudice, tunc.n.ſi negat, ad reſtitutionem tenetur, ut ſequen ti libro ſub titulo de teſtibus, dicturi ſumus. Ad hunc ordinem reſtituendi reducuntur illi, quorum culpa aut dãnũ datur aut irrogatur iniuria, ut extra de iniur. & dãno dato, cap. ſi a iubetur. Vnde Exod. 21. Si quis aperuit ciſternam in quam bos aut aſinus cecidit, reus damni fit. Cui conſonat l. qui ſoueas. ff ad le. Aquil. Et Exod. 22 Si egreſſus ignis inuenerit ſpicas, &c. reddet damnum qui ignem ſuccenderit. At uero de aliis cauſſarum ſpeciebus, nempe de illo qui maleſactorem laudat, deq. alio, qui conſulit, ait D.Tho. non ſemper ad reſtitutionẽ obligare, quia nõ ſemper ſunt efficaces cauſſæ. Verum tñ de cõſilio dubium ſe offert non diſſimulandum, utrum .ſ. qui minus cõſuluit malum ad illud cuitandum quod nocentius eſt, laqueo reſtituendi innodetur? Vides latronem pretioſum equum furantem, quem nullatenus cohibere uales, conſulis ut ſtrigoſo alio minoris pretii ſit contentus, utrum tenearis illum reſtituere? De iure quidem & culpa, an ulla.ſ.ſit minus malum conſulere, quando ad obuiandum grauiori neceſſarium medium iudicatur, lib 6. ſub titu. de uſur. diſputaturi ſumus, atque in illam partem propenſuri, quod nulla ſit culpa, immo ſit quãdoq. uirtus. Modo aũt quidqd ſit de culpa, dicendum de reſtitutione exiſtimo ad nullã prorſus conſulentẽ teneri. Id quod & Adria. merito opinatur, nam conſulere minus malum, nõ eſt conſulere ſimpliciter malum, ſed comparationem illam quæ habet rõnem boni. Neque intẽtio tunc fertur in malum quod minus eſt, ſed in hoc quod eſt maius impedire. Quare non ſolum eſt nociuum, immo eſt commodum. Et hoc profecto ex communi animi conſenſu patet. Quis.n. eiuſmodi hominẽ ad reſtitutionẽ obligaret? Quin uero neque rei dñs talem reſtõnẽ reciperet, quippe cuius negotium optime geſtũ eſt. Intelligenda.n. reſponſio hæc eſt, quãdo tã res minoris pretii quã res maioris, eiuſdem ſunt domini, nam tunc citra ullius alterius iniuriam rem eius ſeruas. Etenim ſi ad euitandum damnum, quod Petro dat, conſulis ut minus detur Paulo, citra dubium teneris, quãdo quid illũ læſiſti. Circa hanc totam materiam diſputãdum hic fuiſſe quis cogitet, quomodo teneantur aut fures aut teſtes ſecreta debita detegere quãdo ſub generalis excommunicationis comminatione præcipitur? Sed tamen de hoc libro proximo queſt. 6. & 7. latius habendus eſt ſermo.

De eo q laudat.

D.Tho.

De eo qui conſulit minus nocumẽtũ uolenti maius ĩ ferre.

Adrian.

Ad primũ arg.

Primum igitur argumentum iam ſatis ſolutum eſt. Haud enim ille tantum qui in ſcelere princeps eſt, delinquit, uerum & quicunque illum uel iuſſu mouent, uel cõſenſu, uel conſilio, uel alia quacunq. ope iuuant, & ideo homines eodem reſtitutionis modo complicantur. Circa ſolutionẽ aũt ſecundi notandum eſt, quod dum plures ad idem damnum aut iniuriam cõcurrũt, ille præcipue ac præ omnibus qui priceps fuit, & alios mouit, reſtituere obligatur. Præcipue inquã, quantum ad culpam, hoc eſt grauius peccat, ſi non reſtituat, ſiue iuſſor fuerit, ſiue quõcunq. aliter mouens. Nihilominus illo nõ reſtituente, ſinguli, ut dictum eſt, tenentur inſolidũ Illo autem uel quouis alio reſtituente cæteri non amplius, tenẽtur uero domino, ſed illi. Indiget hoc tñ, ut ſupra inſinuauimus, amplior explicatione. Vbi notandũ eſt, q non eodem modo cæteri complices tenentur primo reſtituenti, quo omnes antea tenebatur domino, nã illi debitores erant, nõ ſolum rõne rei acceptæ, uerum & ratione acceptionis, et ſi rem iam non haberẽt, reſtituenti uero nihil rationis acceptionis debent, quoniam ab illo nihil acceperũt, ſed ratione rei acceptæ. ſ. pro ea parte qua quiſq. potius eſt. Sint igitur, verbi gratia, latrones tres quorum primus pœnitentia ductus, totum reſtituit, tunc clarum eſt nihil alios in cõſciẽtia debere domino, poſt quam ei redhibitũ eſt quod ei fuerat ablatum, & ad pœnam non tenentur niſi condemnati. Verum uero cæteri teneantur pro rata ei qui reſtituit, diſtinguẽdum eſt Si enim eorum quilibet partẽ prædæ potitus eſt, citra dubium ſinguli tenentur pro ſua præciſe parte. Quo fit, ut ſi ille q reſtituit totũ inſumpſerat, reliqui nihil illi debent. Si uero ille nullum furti perceperat fructum, ſed alius uel alii, ille qui cõſumpſit

Ad ſecũdũ arg.

debet ei totum ratione rei acceptæ. At uero ſi nulli eorum quidpiam ex illo damno dato accreuit lucri, nempe quia diruerunt domum, aut quam eripuerant prædam proiecerunt in flumen, ne caperentur, tunc etiam diſcernere oportet, an ille qui reſtituit, alios prorſus ſic adduxerat, ut ſine ſuo perſuaſu illi non feciſſent, & tunc exiſtimauerim, ut hic ait Caietanus, reliquos nihil ei debere, quia non ratione rei acceptæ, poſtquam nullum perceperunt fructum, neque ratione acceptionis, quia ille fuit tota cauſſa. Tametſi & hoc negādum non ſit, quin ſi ille abſq. ſociorum comitatu rē non aggrederetur, teneātur ēt de aliqua portione. Si deniq. omnes ſua ſponte ſeſe ſceleri obtulerunt, tūc ſinguli aliorum debent primo reſtitutori ſingulas tertias partes. Ex dictis colligitur ſolutio alterius dubitatiunculę, utrū duobus qui furtum commiſerūt in ſolidū obligatis, poſſit dominus alteri remittere, & ab altero totum exigere? Planū enim eſt id in pręiudicium reſtituentis non poſſe. Si enim totū ab uno extorquet, facere nō poteſt, quin alter teneatur reſtituenti pro rata, modo expoſito. Si ergo alterutri donare libuit, debuit tanto minus ab altero extrahere, quantum alteri condonauit.

Caieta.

Soluit aliud dubiū.

Ad tertium Dubiū.

Ad tertium demum reſpondetur, illum, qui non de iuſtitia, ſed ex charitate aut reſiſtere malefactori tenetur, aut eum prodere, neque teneri, ut diximus, ſe periculo obiicere, neque ſi non reſiſtat, reſtituere cogi. Secus autem de illis, quibus ex officio incumbebat, ut iam explicatum eſt. De iſtis autem forſan ſciſcitari pergis, utrum ad id etiam teneantur cum periculo mortis? Vt ſi prętor noctu latronibus domum inuadentibus occurrit, utrum teneatur illos aggredi etiam ſi aggreſſu ipſo pericliteturei uita? Videtur enim ratio id poſtulare, cum iſtis ex officio incumbat cuſtodia. Sed nihilominus reſpondetur penſandum eſſe damnum, & cum periculo conſerendum. Haud enim ſemper teneātur pręt or quocunque caſu obiicere morti uitam, ſed ubi detrimentum reipublicę id expoſcit, & ipſe iuſtum recipit ſtipendium, & ubi citra temeritatem poteſt obſiſtere.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum qui debet, ſtatim reſtituere teneatur.

Poſtrema reſtitutionis circunſtantia eſt, tempus, de quo idcirco quęritur, utrū ſtatim teneatur quiſq. reſtituere? Et arguitur à parte negatiua. Præcepta affirmatiua nō obligāt pro ſemp. ut aiūt, ſed præceptum reſtituēdi eſt affirmatiuū, ergo non obligat niſi occurrente temporis circunſtantia, atque adeo non ſemper. Secūdo. Nullus ad impoſſibile obligatur, ſed accidit, quod qui debet, nō ſtatim potis ſit reſtituere, ergo tūc non tenetur. Tertio. Reſtitutio eſt actus uirtutis, tp̄s autē eſt una circunſtantiarum, quæ ſunt ornamenta uirtutum, fit ergo, ut quemadmodum reliquæ circunſtantiæ non ſint lege deſignatę, ſed per prudentiam relinquantur determinandæ, ita neque lex ſit, ut ſtatim fiat reſtitutio, ſed quatenus fuerit per prudentiam ubique definitum. In contrarium eſt, quod eadem eſt ratio generis reſtitutionis, quę in aliqua eius ſpecie, opus autem mercenariis ſtatim reddēdum eſt, iuxta illud Leui. 19. Non morabitur opus mercenarij tui apud te uſque mane. Ergo oīs ī uniuerſū reſtitutio illico faciēda eſt.

Ad quæſtionem unica reſpondetur cō cluſione. Vnuſquiſque tenetur quam primum ſibi fuerit poſſibile, uel reſtituere, uel tp̄is inducias ab eo, cuius intereſt, depoſcere. Probatur concluſio. Quemadmodum rem alienam ſurripere, peccatum eſt contra iuſtitiā, ita & eam inuito dn̄o detinere. Nā ſimiliter impedit eius uſus, qui finis eſt dn̄i, in peccato aūt remorari neq. per nimium tp̄s fas eſt, immo licere eſſe in peccato, implicatio eſt cōtradictionis, unde Eccleſiaſt. 21. Quaſi à facie collubri fuge peccatum, eſt ergo res aliena, ubi primum adfuerit poſſibilitas, reſtituenda. Iā ſupra, quæſtione pręcedenti, artic. 2. explicuimus quemadmodum præceptum reſtitutionis, quam formam habeat affirmatiuam, ut hic in ſolutione primi ait S. Tho. nihilominus negationem includere non retinendi, quæ ad illā reducit quæ eſt. Nō furaberis. Et hac ratione non perinde atq. alia affirmatiua pręcepta, aliquam fert circunſtantiam temporis, puta, ut fiat quando oportet, ut honorare parētes, immo, ſicut cętera negatiua, omne excludit tp̄s ac

Concl̄o.

Præceptum reſtituendi non oīno affirmatiuū eſt.

ſubinde nullam permittit moram. Vnde Paulus utrunque coniunxit, Reddite omnibus debita, & nemini quidquam debeatis. Illic ergo, ſi lubet, recurſe. Ex quo fit, ut hoc quod dictum eſt, ſtatim aliter de actu mentis interno, intelligendum ſit aliter que in extremo opere arbitrandum. Nam quantum ad internum propoſitum, cum primum in mentem cuique uenerit, in debito eſſe rei alienę, proponere debet habita opportunitate reſtituere. Quoniam ſi doctore Auguſtino, non dimittitur peccatum niſi reſtituatur ablatum, abſque tali propoſito nulla eſſe poteſt uera pœnitentia. In actu uero exteriori id quod eſt, ſtatim non eſt iudicandū mathematice, quaſi in puncto indiuiſibili, ſed moraliter ac ciuiliter. Dum. n. in lecto tibi iacenti, aut ad menſam recumbenti occurrit te aliqd debere, non iure perſtringeris ſtatim ſurgere, ſed expectare potes abſque fraude & dolo opportunitatem, qua tranſacta incipies eſſe in mora, ac ſubinde in culpa. Quod ſi arguas, ergo hēt hoc præceptū circunſtantiā tpis, ſicuti cætera affirmatiua. Negatur conſequentia. Nam materia honorandi parentes, aut audiēdi Miſſam, nō ſemper occurrit, & pariter contingit in actibus fortitudinis, & in pręceptis miſericordię, & ideo non obligant pro ſemper ſed ſcd̄m prudētiā arbitranda in illis eſt circunſtantia tpis. In materia uero reſtituendi, ſemper exiſtit neceſſitas per legem poſita, ſed quia requiritur actio, q̄ ſubito fieri non pōt, permittitur opportunitatem expectare. Ad perſpicatiorē aūt rei euidētiā quęritur, quo ſenſu intelligendum ſit reſtitutionem eſſe ſtatim neceſſariā? Pōt. n. eſſe duplex. ſ. uel ꝙ ſit neceſſaria ad exeundū à priori peccato, uel quod ſit neceſſaria ſub reatu noui peccati. Et quidē ī primo ſenſu nulla eſt controuerſia, quin ſit ſtatim neceſſaria, ut modo dicebamus q̄tū ad propoſitū. Enimuero ſicut qui in ꝓpoſito perſiſteret furandi, ſemper eſſet in peccato, ſic & qui ſciens ſe habere alienū, non ſtatim proponere reſtituere. Quod inde āt confirmatur. ꝙ ſi dominus ſtatim peteret, ſtatim reddere teneris. Præterea, ꝙ ſi non ſtatim eſſes reddere obligatus, eadem rõne neq; tenereris cras neque poſtridie. De hoc ergo ſenſu nulla reſtat dubitatio.

Exponit quomō ſtatim reſtituendum.

Dubiū.

Sed tñ de altero eſt dubium. Et arguit ꝙ ſui uerbi gratia, propter peccatū quod incipiendo committit, recens quocunq; momento committat quod reſtituere nō proponit. Diximus. n. q̄one præcedenti pręcepto pręceptum reſtituendi eſſe diſtinctum à prohibitione furandi, quod patet tam ex obiecto, quam ex forma. Nam prohibitio furti eſt prohibitio mali, præceptum aut reſtituendi, eſt iuſſio boni, eſt. n. bonum reſtituere, ſicuti & ſatisfacere. Quare Chriſtus affirmatiue dixit, Reddite quæ ſunt Cęſaris, Cæſari. & Paulus Reddite oībus debita. Ex hoc ergo arguitur. Hoc præceptum eſt affirmatiuū, cuius circunſtantia eſt, ſtatim, ergo quocunque momento tenetur quis id proponere, aut tale continuare propoſitum. Alias nouum ſemper erit peccatum omiſſionis. Ad hoc, conceſſo eſſe diſtinctum præcepto, ut loco citato expoſitum eſt, rńdeō primum, præter peccatum furti dum fit, non illico committi nouum omiſſionis, ſi nō fiat reſtitutio, illud tñ ipſum cōtinuo creſcit, quādo maior eſt reſtituendi mora. Etenim, quod non ſtatim cōmittatur peccatū omiſſionis, patet primū, quia non protinus debet homo, immo neque moraliter loquendo, ſemper ad peccatum attendere, tum etiam quod quamuis attendat, ſi continuat antiquum propoſitum retinendi, illud impedit contrarium reſtituendi, atque adeo non eſt aliud nouum peccatum omiſſionis boni ꝓpoſiti, quam ſit illud continuationis antiqui. Et confirmatur hoc quia neque Deus tenetur homo ſtatim ſub reatu noui peccati mortalis per pœnitentiam ſatisfacere, ſed manet in prio reatu. Quod autem peccatum creſcat, liquidum eſt, cum quod peccatum eo peius quo diuturnium, tum etiam quod damnum ſemper in dies datur maius ac minus domino, quippe quē uſu rei ſuæ diutius tenet priuatum. Quin uero tanta eſſe poteſt reſtituendi mora, ut ſit de neceſſitate confeſſionis. Nam licet peccatum continuatum, in eſſe naturę non mutet ſpeciem, tamen in genere moris grauiter augetur, ſicuti augeri poteſt ex parte obiecti. Qui enim decē millia ducatorum furatus eſt, non legitime confitetur, niſi quantitatem exprimat. At uero grauitatis augmentum non fit per

An peccet nouo peccato qui nō reſtituit, cū poteſt.

Paulus.

quæcunq. momenta. Perparum.n.refert, ſi rem detineas duas treíve horas aut certe dies, niſi grauis ſit dñi neceſſitas, Petrus

Paludã.

quidem de Plaude in 4. diſt. 15. q. 2. ait, ꝙ qui per annum retinet alienum, grauius peccat, licet unũ ſit induratum peccatum, quam ſi pluries identidemq. per annum pluribus actionibus id furaretur. Nam in priori caſu ſemper eſt in peccato, at in poſteriori, aliqñ ceſſat. Attamen quamuis hoc probabilitate non careat, contrarium tamẽ eſt ꝓbabilius. Primũ, quia, ut modo dicebam, non quæcunq horaria aut diurna habitualis continuatio auget culpam augmento notabili, tũ ẽt, ꝙ iliterati multiplicatiq. conatus ad furandum, peiores eſſe videntur, quam habitus continuatio, quæ ſæpe ex deſidia & negligentia contingere põt. Secũdo nihilominus addiderim, quandoq. nouum committi peccatum cõtra præceptum reſtituendi, quatenus affirmatiuum eſt. Primum.ſ. quoties proponis nõ reſtituere, ille n. actus prauus eſt. Mox, quoties creditor legitime petit. Immo uero dum eum uides graui premi neceſſitate. In his inquam caſibus nouũ peccatum eſt non reſtituere. Poſt hæc proxime ſequitur, ut uideamus an liceat, quandoq. reſtitutionem differre. de hac. n. re uaria a-

An liceat reſtõnem differre. Scotus.

pud Doctores inuenias. Multa .ꝗ. hic penſanda ſunt antequam id permittatur. Et quidem Scotus in 4. diſt. 15. & aliorũ pleriq. pro regula habent, ꝙ ubi debitor abſque ingenti detrimento ſuo reſtituere nequit, differre eam poſſit. At uero prudenter quidem impræſentiarum diſtinguere

Caieta. egregia diſtin.

mihi uidetur Caiet. de detrimento triplici. Si. n. detrimentum id appellaueris, quod ingens ſubſtantia eſt reſtituenda, nihil hic prorſus iuuat ut proroganda ſit reſtitutio. Alias melior eſſet conditio eorum, qui æs alienum ingentius per iniuriam contraxerunt, quam qui minora debeat. Secũdum detrimenti genus eſt lucrum, quod debitori ceſſabit, ſi rem ſoluat. Et re uera neq. hoc excuſat quo minus illico ſit facienda reſtitutio. Nã nemo ius habet lucrãdi aliena pecunia inuita domino. Tertius ergo detrimentorum ordo eſt damnum emergens, nempe ſi qui centum debet, reſtituere non põt, quin plurium inſuper diſpendium faciat, quin.ſ. merces uiliſſimo pretio intempeſtiue diſtrahat, aut domum fundumve uẽdat unde uiuit idq cum maiori iactura, ꝗ̃ ſit æs quod alteri debet. Atque hoc eſt, ratione cuius, ſi duando licitum eſt differre licet reſtitutionem. Et rõ inquit Scotus eſt, quia dominus malle debet ingens damnum debitori cauere, quã ut ſibi debitum reſtituatur. At uero hæc cauſſa non prorſus rem conuincit, quoniã nemo tenetur iuri ſuo cedere ad euitandum alterius damnum, niſi extrema neceſſitate, aut tam graui, ut uideret id, qđ hẽt porrigere, & ideo graue debitoris de-

Rõ protrahẽdi reſtitutionem.

trimentum non iure ſtringit creditorem ſolutionem expectare. Ratio ergo ſi ulla eſt prolatandi tunc reſtitutionem, aliunde ſumẽda eſt, inde uidelicet, qđ debitor pro illo temporis articulo non eſt ſimpliciter ſoluendo, quia moraliter, quod fieri niſi cum tanto detrimento non poteſt,

Circunſtantiæ huius ꝓrogationis.

non reputatur poſſibile. Quin uero pluribus eſt ueſtienda circunſtantiis tunc prorogatio, ut ſit iuſta. Animaduertenda. n. in primis eſt acceptio, fueritne iniqua an iuſta, nam ſi per latrocinium aut per uſuras, aliaſve iniurias debitor ille in ære eſt alieno, profecto qualecunque citra extremã neceſſitatem patiatur detrimentum, tenetur illico reſtituere etiam ſi ſtatum perdat. Hoc. n. non eſt de ſuo ſtatu cadere, immo in ſuum ab illo deſcendere, qui nõ erat ſuus. Si aũt per acceptionẽ iuſtam debita contraxit, tunc ẽt exiſtimandum eſt, qua uia in pauperiem incidit, nam ſi citra ſuam culpam aliqua eum aduerſa fortuna ſuis nudauit bonis, facilius indulgenda illi eſt reſtitutionis prorogatio. Atque id demum ẽt librandum, an creditor ferre dilationem poſſit, an uero ẽt ipſe inopia laboret. Nam citra extremam neceſſitatem melior eſt multo creditoris cõditio quã debitoris. Vnum hic aũt ſilẽdum nõ arbitror,

Syluest.

quod Syluest. uerbo, reſtitutio. 5. §. 5. affirmat, quod, bona eius uenia non crediderim. Ait. n. inquam ꝙ in hmõi arbitrandis caſibus deferẽdum eſt confeſſario. Quod

Director.

opinionem Directoris ſequutus, affirmat, uidelicet ſi creditor nõ uult reſtitutionem expectare, & debitor induci non põt ad reſtituendum, ſtatim, tunc inquit, ſacerdos põt eũ abſoluere, ſi cautionem capiat, qđ certo poſt tempore ſoluet. Et ratio inquit

quit

quit eſt, quia tunc utiliter gerit creditoris negotium, nam ſi pœnitens non abſolueretur, fortan ille nunquã debitũ ſuum recuperaret. Et adducit legem ſoluendo. ff. de neg. geſt. & alias neſcio quas. Attñ regula hæc, ꝙ utiliter geratur creditoris negotium, licet in foro exteriori iuuet, tñ in conſcientia nulla eſt. Sacerdos nanq. non eſt inter creditorem ac debitorem ſequeſter, aut creditor.s ꝓcurator, ſed noīe Dei conſcientiam expurgator. Et ideo in hoc tãtum debet eē intẽtus, ut ſcd̃m cauſas & meri a, quæ modo explicabamus, perpeadat debitor ſit ſoluendo necne, nam ſi ſoluendo eſt nullatenus inuito creditore eſt abſoluendus, niſi reſtituat, quamuis periculum immineat ut nunquam ſic reſtitutio facienda. Ipſe. n. pœnitens ſibi uiderit. Poteſt tamen accidere, ut ſatisfaciat, ſi per partes ſtatis temporibus reſtituat. Quin uero, uice uerſa, in caſibus implicatis & iure dubijs non eſt neceſſe; ut ſemper pœnitens confeſſario auſcultet niſi doctrina polleat. Ex his ergo facile colligas in quã aperto uerſentur periculo, immo in quam manifeſtario iaceant peccato, qui reſtitutionem uſque ad mortis articulum procraſtinant. In primis enim hoc certum eſt, ꝙ quicunq. pro cõperto habet ſi ære grauari alieno, & non habet propoſitũ reſtituendi uſq. ad mortem, licet firmiſſimum illud habeant tunc reſtituendi, aut reſtitutionem in teſtamento præcipiendi, perdurat in peccato mortali, neq. eſt abſolutionis beneficio donandus. Et rõ eſt, quia habita opportunitate, per nullum tempus licet retinere alienum inuito dño. Quare ſi ſubita fuerit morte correptus, qualis ut plurimum eiuſmodi hominibus accidere ſolet, in ſtatu diſcedit dãnationis. Et idem eſt cenſendum de illis qui ambigentes an id quod habent, alteri debeant, nolunt ſuperſt te illis uita in iudicio decernere, ſe ſatis ducunt, ſi proponant in teſtamẽto id hęredi ſuo demã dare. Atq. idem omnino de illis iudicandum, qui ſub mortis articulum, cum ipſi per ſe poſſit reſtitutionem facere, id renuũt, arbitrantes ſatis eſſe id hæredibus iubere quoniã illi re uera rõ habẽt ſyncerũ & candidum animum reſtituendi, nam qui tunc non reſtituunt, indicium apertum perhibent, ꝙ neque ſi diuerunt reſtituent, atque adeo reſtituendi intentio non illis eſt niſi conditionali, ſi moriantur, quæ profecto ad pœnitentiã non ſufficit, Atque hoc potiſſimũ periculum magnatibus imminet, quorum teſtamenta nunquam, aut uix unquam hæredes cõplẽt, ſed ſatis ſe feciſſe arbitrantur, ut quã reſtitutionem auus patri, & pater ſibi teſtamento pręcepit, eã dem ipſe aliis recentibus onuſtam, filio iubeat, quam ipſe poſtea committat nepoti. Neſcio ergo an hic ſit legitimus illius uerbi euangelij ſenſus, Impoſſibile eſt diuitem intrare in regnum cœlorum.

Impug. Syluest.

Procraſtinãtes reſtitutionē in quanto uerſent periculo.

Primum igitur argumentum ſatis ſolutum eſt, ubi expoſuimus pręceptum reſtitutionis includere negationem, ratione cuius reſtitutio prorogari non poteſt. Ac perinde ſoluitur tertium. Haud, n. eodem modo præfinitur circunſtantia temporis in reſtitutione, atque in alijs præceptis affirmatiuis. Secundum autem eſt, quod nonnullas ſecum affert ambiguitatis. Conceditur nanque ad impoſſibile neminem obligari: ideoq. qui tunc non potes, ius habet prorogandi, & qui nullatenus poteſt, omnino eſt abſolutus. ſubdit autem D. Tho. ꝙ debet nihilominus debitor aut dilationem petere à creditore, aut omnino remiſſionem. Contra hoc autem ſtatim ſe offert argumentum, quod eiuſmodi inops nullatenus teneatur, nam impoſſibilitas eum in conſcientia abſoluit. Quare licet creditor remittere abnuat, tamen ipſe non tenetur amplius facere, ſuperuacanea ergo eſt illa poſtulandi ceremonia. Reſpondetur, D. Tho. non ſentire id eſſe neceſſarium quando impoſſibilitas eſt patens. At vero quoniam rariſſime eſt ita liquida, ſalubre cõſilium eſt, ubi quidpiam dubitationis ſupereſt, illo uti remedio. Interrogas autem quænam cautela neceſſaria eſt, ut qui remiſſionem efflagitat, tutus in conſcientia maneat. Reſpondetur unico breuiſſimo uerbo. Ea prorſus, ut remiſſio ſit uere libera, itaque requiritur, ut ſit liberrima, neque ſufficit ſi ſit coacta. Cauendum ergo eſt ne uis interſit aut fraus. Si. n. creditorem decipis, aut perſuades minus debere, quam debes, aut non tanta te æquitate in illa debita eſſe collapſum, aut maiori te multo egeſtate, cõprimi quam

Ad primũ arg.

Ad tertiũ arg.

Ad ſecũdũ arg.

D.Tho.

Obiectio cõtra S. Thom. Dilutio

Interrogatio.

Solutio.

præmeris, donatio non eſt libera. Aut ſi aliquid comminaris, niſi tibi remittat, aut licet non commineris, id tamen ſubſignificas, pariter eſt coacta. Idq. cauere, q̃ maxime debent magnates à ſubditis remiſſionem petẽtes. Cautio tamẽ illa, quã aliqui ſcrupuloſi putãt eſſe neceſſaria, ut ſcilicet debitor pecuniam prius in poteſtatẽ creditoris tradat, nimia eſt. Nã præterquam quod raro accidat, ut debitor eã habeat, ut bene adnotauit Caieta. præſens aurum & oculos faſcinare ſolet, & animas ſubito de mutare. Penſandæ ergo ſunt rei circunſtantiæ, ut remiſſio ſit libera.

Caieta.

Dubitatio.

Poſtremum hic deniq. dubium eſt de hac impoſſibilitate, quando. ſ. reſtitutio arbitranda eſt impoſſibilis. Quod eſt quærere, utrum dẽat homo in quamcunque neceſſitatem citra extremam adigi, ut reſtituat. Nam quod in extremam nemo ſit iniiciendus, non eſt qui ambigat, quoniã (ut ſupra diximus) in tali neceſſitate omne debitũ ceſſat.

Dubii ſolutio.

Sũt autem, qui aſtruant, citra illam in quamcumque eſſe debitori deſcendendum, ut ſoluat, ita ut debeat etiam ille qui eſt nobilis manibus laborare. & ſi opus eſt, etiã mendicare. Quia ut nemini citra extremam neceſſitatem fas eſt alienum rapere, ita neque alienum retinere. Attamen quia hæc moralia ſunt, ciuili more ſunt arbitranda. Perſpiciendum inquam in primis id, quod nuperrime dicebamus, quibus modis, & artibus fuerint debita conflata. Nam qui per iniuriam, uidelicet per latrocinium & fraudes illa fecit, profecto ad inopia redigendus eſt. Qui uero bona fide negotia contractabat, neq ganeis & luſibus atque immodicis pompis ſua dilapidauit bona, ſed reſtante fortuna factus eſt non ſoluendo, non eſt ita rigide cogẽdus. Neq ſi nobilis eſt manuales operas debet exercere, neq. mẽdicare ſatis eſt, ut uilius uiuat & abiectius deniq miſere, atq. omnem deponat pompam, nam etſi in tali neceſſitate non poſſet aliena rapere, non inde ſequitur, ut nequeat particulam illius retinere, ut uiuat, quod bona fide acquiſiuit.

Cedere bonis quando liceat.

Vltimum autẽ miſerorum remedium, quod leges miſerabile ac flebile uocant, eſt, bonis cedere. De quo ſciſcitaturquis forſan, utrum tuta conſcientia poſſit quiſque bonis cedere, idq. à republica permittũ? Ad hoc cum eadem prorſus diſtinctione reſpondendũ eſt. Etenim qui negotiationes ſubdole & uafre uel ingrediuntur uel exercent, re uera non eſſent permittendi. Sunt. n. qui cum nihil in bonis habeãt, credito undique corradunt, unde fidem aliquam ſibi arrogẽt, & (quod ipſi uocãt) creditum. Neq. ea fraude contenti, uiuere laute atque in dies lautius perſeuerant. Qua ratione æs alienum ingens conflant, quo poſtea preſſi in ſacrum aliquod ſe recipiũt. Hoc profecto peſtilentiſſimum eſt latrociniis genus, neq eſſent iſti à republica ferendi (ut lib. 6. iterum dicturi ſumus) ſed ceu latrones plectendi. Qui autem bona fide negotiantur, ſed calamitosè ſunt in pauperiem reiecti, optima conſcientia poſſunt legũ beneficio uti, ne carceribus abſumantur, ob hoc. n. beneficium inſtituta eſt ceremonia cedendi bonis vt habetur l. 1. C. qui bon. ced. poſſ. Ac ſubinde poſſunt licite illa retinere, quæ ſibi leges permittunt, puta inſtrumenta ſunt artis, quotidianaq alimenta, & mẽſtrua, atq. annua, ut habetur l. qui bonis. ff. eo. titu. Eſt. n. habenda ratio, ne egeant, ut ſancte cauetur l. in condemnatione. ff. de reg. iur.

Quãdo teneãt reſtituere qui bõis ceſſerunt.

Quocirca et ſi bona aliqua poſtea lucrentur, quæ quotidiano uictui ſibi ſunt neceſſaria, retinere illa poſſunt, quandoquidem eadem lex. Qui bonis. iubet non eſſe illis uendenda. Vtrum uero ueniẽs ad pinguiorem fortunam teneatur ſecundum conſcientiam reſtituere, forte dubitas. Apparet namque per illam ignominiã, legi, ac ſubinde creditoribus ſatisfeciſſe. At uero leges ipſæ eandem dubitationem abſtergunt, decernentes omnino tunc teneri, nam beneficiũ illud eatenus (ut dictum eſt) illis ſuffragatur, ne carceribus ſint intruſi. Vnde l. 8. citata in C. Qui bonis, inquit ceſſerint, niſi ſolidum creditor receperit, non ſunt liberati. Et l. cum & filii. eod. titu. ſi quid pinguius poſtea eis acceſſerit, hoc iterum uſq ad modum debiti poteſt à creditoribus legitimo modo aueili idemque l. is, qui bonis. 2. eod. tit. ſancitur.

FINIS LIBRI QVARTI.

FR. DOMINICI SOTO SEGOBIENSIS, THEOLOGI, ORDINIS PRAEDICATORVM.

Liber Quintus de Iuſtitia & Iure.

P R O OE M I V M.

EXpeditis Libro Quarto duorum diſputationibus, ſcilicet dominij ac reſtitutionis, quæ ad commutatiuam iuſtitiam, eiq. ſubinde contrariam iuſtitiam cognoſcendam viam communiunt, iam nunc ex ordine de vitijs dicere aggredimur eiuſdẽ in iuſtitiæ. Porro aũt Ariſt. 5. Ethic. c. 2. humana commercia in duo partitus eſt, ſcilicet in ea quæ hoĩes ſua ſponte faciunt, atq; ea quæ ipſis inuitis fiunt. Et quoniã in hoc ſecundo cõmutationum genere plus multo ineſt iuſtitiæ, congruit vt Quintus hic liber de huiuſmodi uitijs, per quæ inuitis hominibus iniuria eis fit inſtituatur. Quem Sextus ac Subinde Septimus ſubſequenter de iniuſtitia quæ in liberis ſpontaneiq; contractibus vſu venire ſolet. Irrogatur autem homini iniuria quoties illi contra ius nocumentum infertur, idq. aut facto uel in perſonam ſuam vel in ſibi coniunctam vel in res ſuas, aut deniq. verbo. Et quoniam bonorum omnium temporalium primum maximumque eſt uita, prima quæ interrogatur quæſtio, eſt de homicidio.

Ariſtot.

Biperti ta huma na com mercia.

Ordo li brorũ.

Parti- tio libri.

QVAESTIO PRIMA DE HOMICIDIO.

S. Thom. 2. 2. quæſt. 64.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum aliquod viuentium quæ perfecta ſunt occidere liceat.

D. Tho.

QVONIAM D. Tho. Peripatetico ubique more ab uniuerſalioribus rem auſpicatur, in ingreſſu ſtatim tractatus de homicidio minime ineptum ducit diſputare utrum liceat brutas animantes interimere, perfectas. ſ. nã de his quę per corruptionem generantur, quid opus eſt meminiſſe? Haud .n. deſunt à parte negatiua argumenta. Horum aũt primũ eſt hoc. Vita eſt nobis cũ cæteris animantibus cõis, quam ob cãm commune pabulũ nobis ipſiſq initio ſtatim Gene. Deus contulit, ubi ait, Ecce dedi uobis oẽm herbam &c, ut ſint uobis in eſcam & cunctis aĩantibus terræ, omniq. uolucri cęli, ergo & natura ipſa, & eius auctor Deus, prohibuiſſe uidẽtur cunctorum aĩalium occiſionem. Secundo arguitur. Si illa fas eſſet occidere, unus eorum uſus foret, ut nobis eſſent in cibũ, hoc aũt oĩ crudelitatẽ quãdam ac fœditatem aĩorum arguere, ut. ſ. carnibus, in quibus fuit aĩa uiuens, ueſcamur, nam hac de cã fertur ante diluuium non fuiſſe talis uſus permiſſus, quia neq. in principio Geneſis conceſſus alius eſus legitur, quã herbarum, ergo nõ omni culpa uacare uř, animalia in talem uſum interficere. In contrarium eſt quod Geneſ. 9. ait Deus, Noe omne quod mouetur & uiuit, erit uobis in cibum, in cibum aũt niſi maſtata uenire non poſſunt.

Primũ argum. partis negatiuæ.

Secundũ arg.

Ad quæſtionem hanc duabus concluſionibus, iuxta numerum argumentorum, reſpondetur. Prima. Licita eſt tum naturali iure, tum adeo conceſſione diuina animalium brutorum occiſio. Concluſio primum ſtatim patet ratione, ordineque naturæ, quem Ariſto. 1. Politico. agnouit, ubi docuit inferiora creata fuiſſe propter ea quæ ſunt perfectione præſtantia, ſcilicet herbas pp animalia, reliquos uero fructus terræ, & animalia ipſa propter hominem. Nempe quę & uiuentia adiumento nobis ſint, & mortua in cibum. Adde & in ueſtitum & in alios uſus. Seruiunt.n. nobis & lana, & corio & elaboratis oſſibus, ac multis aliis quæ nobis ſunt uſui. Vnde 2. Ethic. docuit idem Philoſop. hominem eſſe finem omnium. Quapropter citata illa Geneſ. 9. diuina conceſſio, Omne quod mouetur & uiuit, erit uobis in cibum, perinde eſt explicatio naturalis iuris, atq. altera Geneſis 1. Ecce dedi uobis omnem herbam, & uniuerſa ligna fructifera, ut ſint uobis in eſcam, nam tam naturales cibi noſtri ſunt carnes, quam terrę fructus. Vſque adeo hæc uera eſt cõcluſio, ut ſit etiam ueriſſima, & fidei chatolicæ confeſſio, cuius adeo contra ſunt Manichæorum hæreſis, ut Auguſt. 1. de ciuit. Dei. ca. 10. refert, & 6. contra Fauſtum Manichæum ediſſerit. Aiebant inſani illi, animalium animas membra eſſe Dei. Et ideo impietatẽ eſſe carnibus earum ueſci. Ait ergo contra Auguſtinus eodem 1. de Ciuitate. ca. 20. Nunquid cum audiuimus, Non occides, uirgultum, uellere nefas ducimus? & Manichæorum errori inſaniſſime acquieſcimus? & it infra Non illud accipimus de frutectis, neq. de irrõnalibus Animalibus. Nã iuſtiſſima ordinatione creatoris, & uita, & mors eorum noſtris vſib. ſubditur. Hęreſis ergo hæc loco citato Geneſis 9. condẽnatur Omne quod mouetur erit uobis in cibum. Atqui erat iam tempore Apoſtolorũ oborta. Illo enim Paulus 1. ad Timo. 4. uetare aiebat abſtinere à cibis, quos Deus creauit ad percipiẽdũ, cũ gratiarum actione. Et actu. 10 Petro formidanti animalia comedere quę oſtenſa illi fuerint in linteo, reſponſũ cęlitus eſt. Quod Deus purificauit tu cõmune ne dixeris. De hac igitur concluſione nemini dubitare licet.

Prima concl. — Ariſtot. — Mani-chæi. — Auguſt. — Veſania. — Mani-chæorũ. — Auguſt. — Paulus. — Dubitatio.

Hoc autem in quæſtionem acciri poteſt, utrum ante diluuium fuerit eſus carniũ in uſu? uidetur nanq pars negatiua ex loco illo Gen. 9. colligi. Cum.n. tunc Noe è diluuio emergenti Deus in alimoniã indulſerit omne quod mouetur & uiuit, grãde argumentum eſt antea nondum id fuiſſe conceſſum, eo uel maxime, quod Geneſis 1. ſolas herbas legimus & terrę naſcentia pariter hominibus ac iumentis conceſſa. Mox accedit cõiectura ex eodẽ cap. 9. Nã poſt citata uerba continuo ſubditur. Quaſi holera uirẽtia tradidi uobis omnia. ac ſi dixiſſet, Etſi hactenus non niſi holera uobis in eſcam permiſerim, iam hinc perinde atque indulta holera trado uobis animãtia in edulium. Accedit inſuper & ſubiunctũ uerbum, Excepto quod carnem cũ ſanguine non comedetis. Enimuero ſi antea in more erat carnium uictus, aut illas cũ ſanguine deuorabãt, aut ſecus. Si prius dederis, reſponde quæſo, cur nõ illucuſq. horridum illud facinus fuerit pro mille ſexcentos annos prohibitum? Si autẽ poſterius cõceſſeris, quid rogo tunc demum monito opus erat? Fit ergo cõiectura, qđ antea nullus erat uſus carnium, ob idque tunc primum indulto docuit Deus homines quemadmodum eis ſine ſanguine, hoc eſt, elixis uel aſſis uterentur, non crudis, ut ferę. Fuit.n. & gentib. Phythagorico dogmate imbutis ſolenne, à ſanguine abſtinere, eo quod animarum ſedem arbitrabantur, ſemperq. & uniuerſis mortalibus horror fuit ſanguinem ſorbere. Arguitur deinde ratione, Nã ante diluuium uirtus in herbis uigebat ad alendã, uegetandaq. & irroboranda mortalium corpora, quia nõdum erat terra aluuione illa ſtagnata. Tũc ergo non erat carnium uſus neceſſarius, ut poſtea, atq. hęc apparet ratio quare tũc temporis fuerint conceſſę, ſicuti & uinum, quia neque herbæ, neque aquæ priſtinum uigorem retinebat, & humana corpora lãguere cœperant, & in uita breuiorem ire. Quare de illo omnium primo ſecuto ait Naſo.

Contentiq. cibis nullo cogente creatis.

Præterea eſus carnium præ ſe antiquis ferre uidebatur neſcio quã animi crudelitatem ac feritatem. Vnde idem poeta lib. 15. eiuſdem Metamorph.

Pythagoras. — Ouidius

Parcite mortales dapib. temerare nefādis
Corpora ſunt fruges, &c. Et infra.
Carne feras ſedant ieiunia, nec tamen oēs.
Quippe equus & pecudes, armentaq. gramine uiuunt. Et inferius,
Heu quātū ſcelus eſt in uiſcere uiſcera cōdi!
Cōgeſtoq. auidū pīgueſcere corpore corpus!
Alteriuſq. aīantē animātis uiuere letho!

Communis ergo fere opinio eſt, ante diluuium nullarum carnium fuiſſe uſum in cibis tametſi S. Tho. 1. 2. q. 102. ar. 6. cū dubitabundus dixerit. Videtur eſus carnium poſt diluuium introductus. Nicolaus uero Lyranus Gen. 9. incunctāter id aſſerit. Sed Abulenſis Gen. 1. nō id tātū, ſed inſinuat inſuper prohibitum fuiſſe tunc tale putrimentum. Ait. n. Deum taxiſſe omnibus herbas in cibum. Caieta. uero eodem loco Gen. 9. medium ſe interponit dicens, neq. fuiſſe prohibitū carnibus ueſci, neq. tamē fuiſſe in uſu. Ego tamen mihi (ut ſub aliorum cēſura id aſſeruerim) ſuadere uideor hanc, quæ ſit huius articuli ſecūda concluſio. Ante diluuiū non ſolum non fuit prohibitum carnes edere, uerum ēt eſt ualde probabile illas poſt naturam lapſam illico inter humanos cibos uſurpatas. D. n. Tho. neque de prohibitione meminit, neque aſſeueranter uſum negauit. Dixerim autem, poſt naturam lapſam. Nam in ſtatu innocentiæ facillimum creditum eſt, ꝙ quantouis ſeculo duraſſet, nunquam uſurpatæ fuiſſent carnes in eſcam. Et ratio eſt, quod fructus paradiſi fuiſſent tum affluentiſſimi, tum & uirtute ſolidiſſimi ad nutriendos, uegetandoſque homines. Et cum in illa fœlicitate nullus eſſet uitiatæ affectionis locus, nullus uteretur ſuperfluis, ſed fuiſſent neceſſariis contenti. Atque eo præſertim quod eſus ligni uitæ eos ualebat incolumes ſeruare, ut poſſent non mori. Veruntamen de ſtatu naturæ corruptæ probatur noſtra cōcluſio. Eſus carnium eſt uitæ humanæ poſt naturæ lapſum eiuſq. incolumitati quam maxime naturalis, adeo ut Medici nihil ſalubrius in cibis ponant, tam ad bonam ualetudinem quā ad uiriū robor, hanc aūt naturam ſtatim à ſua conditione carnes habuerunt. Arguitur ergo. Si mortales illi nunquam carnes deguſtarunt, aut hoc fuit, quia fuerant illis interdictæ, aut quia earum ſalubritas & ſapor nunquam eis fuerant cognita, aut quia non erant neceſſariæ. Prohibitio autē nulla ſcripta legitur, neque ratione naturali doceri poterat, imo (ut iam dicebam) contrarium natura docet. Quod autem earū naturam ad cibum accomodatiſſimam in mille ſexcentis annis nunquam ſpeculando agnouerint, neq. experiendo deprehenderint, nullatenus ſit credibile, tanto que minus, quanto illas gentes circa ortum humani generis credibile eſt ingenio & ſagacitate præ ſuis poſteris ualuiſſe. Si dicas non fuiſſe talem cibum neceſſarium propter fructuū radicumq. abundantiā, virtutem ſac ſalubritatem hoc ſatis euincere cōcedā, quod ſi ſtatus innocētiæ duraſſet, nunquam in uſu fuiſſent propter humanā tunc frugalitatem ac modeſtiam. Attamen uitiata natura, nullum eſt argumentum, quod ſi carnes non erant neceſſariæ, ideo nō eſſent in uſu. Corruperat. n. omnis caro uiam ſuam. Quapropter cum homines illi ad malum proni peioribus ſe uoluptatibus immergerent, ſit impēdio probabile, & talibus etiam eſcis, atq. eduliorum delitiis ac lautitiis ſeſe dediſſe, & maxime prope ante diluuium, quādo (ut ait li. 1. Antiquitatum Ioſephus) nulli parcebatur uitio, aut flagitio. Mox arguitur. Cuncta aīalia facta ſunt ꝑꝑ hoīem, ſunt aūt complura, quæ non aliter illis hominibus uſui eſſe poterāt. quā comeſta, uelut ſunt piſces, perdices, gallinę, & alia id genus, præſertim quod uenatio (ut ait, 1. Pol. Ariſ.) naturalis eſt homini, atq. adeo agreſtibus illis hominibus non dubium, quin fuerit in uſu. Tertio arguitur. Offerebantur tunc Deo animalium ſacrificia ut de Abel legitur, quam ob cām Noe dr̄ clauſiſſe in arca de aīalibus mundis ſeptena & ſeptena, ſacrificia aūt non fiebāt de rebus inanibus, & quę nō poſſent ſacerdotibus uſui eſſe, ergo ſumebantur in cibum. Ecquid. n. laudis commeruiſſet Abel. qđ opima & pingua gregis ſui Deo litaſſet, ſi tātū pelles & lana in rē eſſent ſacredotū non aūt carnes? Præterea credibile eſt, uſos illos homines fuiſſe lacte. Cur ergo non carnibus? Iam cum tot aīalium corpora in dies pellibus nudaſſent, ut corio induerētur & lana, nō eſt credibile, carnes canibus ac uolucrib. proieciſſe. Imo ſit maxime uериſimile, ignā tandem

D. Tho. | Lyranus | Abulēſ. | Caieta. | Sententia autoris quæ diſſoluitur dubium. | Secūda conclu. | Probatio concluſiōis. | Ariſtot.

tandem ut guſtarẽt admouiſſe, nam & panem & herbaceos cibos igne adparabant. Neq. uerum ad locum Gen. 9. reſpondere operoſum eſt, imo dicendum ꝙ cũ Gẽ. 1. herbæ tãtummodo declaratæ à Deo fuiſſent in cibũ propter ligna paradiſi, in quo hoĩem Deus collocauerat, quæ illi ſtatui affatim ſufficiebant, & poſt natura uitiata humanũ genus naturali iure carnes adhibuiſſet in cibũ, & forte prope diluuiũ eo hominum feritas euaſerat, ut crudis carnibus cũ ſanguine uterentur. Deus à diluuii periculo emerſis conceſſit, tanquã naturæ ius, ut piſces & carnes ederent, excepto ſanguine, hoc eſt, ut non crudas, ſed igne paratas intelligerẽt in cibum humanũ cedere. Ob idque Hebræi plus nimio carnes ſanguine euacuabant Et ideo horror illis erat uel in farciminibus, uel in ferculis ſanguinem guſtare, quod gentibus erat in uſu. Atque ea propter in eorum gratiam, actum 15. indicta abſtinentia fuit à ſuffocato & ſanguine.

Argumenta uero in contrarium facilimæ ſolutionis ſunt. Ad primum enim reſpondetur, quod etſi uita nobis cum cæteris animantibus communis ſit, non tamen æquo iure, ſed ſua eſt propter noſtram, & ideo neq. qui ſuam occidit pecudem, ulli faciat iniuriam, neq. qui occidit alienam, ullam irrogat pecudi, ſed poſſeſſori, neq. Deus pecora paſcit niſi ꝑpter nos. Ad ſecundum uero ſatis reſponſum eſt, neque ullam eſſe feritatem aut crudelitatem carnibus ueſci, tametſi illa Poetæ ingenij gratia decantarent. At Manichæi erant, quos Auguſt. lib. 6 contra Fauſtum, cucurbitarum homicidas appellat, eo quod arbitrabantur nefas eſſe mortificare uiuentia.

Ad primũ arg.

Ad ſecũdũ arg.

ARTICVLVS II.

Vtrum liceat maleficos occidere.

A Brutis pecoribus primus gradus in hoc articu. 2. fit ad improbos homines, qui à ſua degenerantes, iniumentorum naturam, Dauidis teſtimonio, deſciſcunt. Quæritur ergo, an illos liceat à uiuentium cœtu morte reſecare? Videtur enim nefas, hominem, quantumuis ſceleroſum, uita mulctare Exempla. n. Chriſti amplectanda nobis ſunt. prohibuit aũt Apoſtolos, ut Math. 13. legitur extirpare zizana, hoc eſt, filios nequam, ne una conuellerentur & triticũ, ergo id nobis præceptum putandum eſt. Secundo, Deus (ut Ezechielis ore ipſe teſtatur) non uult mortem peccatoris, ſe ut magis conuertatur & uiuat. Ergo eius exẽplo neminem peccantium debemus extinguere, ſed ad pœnitentiam animare, tunc præcipue dum conſtat ſupplicium illi periculum creare perditionis æternæ. Accedit tertio loco, quod id quod genere ſuo malum eſt, nulla de cauſſa, uti ait 2. Ethic. Ariſtote. fieri poteſt bene. Vnde Auguſtinus in libro, Contra mendatium, probat ipſum nunquam eſſe licitum, occidere autem hominem per ſe, eſt malum adeo ut ſicut lib. 2. diximus, ſit omnino indiſpenſabile, ergo nunquam eſt licitum eo uel maxime, quod Chriſtiana charitas non ſolum ad amicos, uerũ & ad inimicos & malos protenditur. In contrarium autem eſt citatũ illud Exod. 2. Maleficos non patieris uiuere. Et Exod. 21. Si quis per iniuriam occiderit proximum ſuum, & per inſidias, ab altari meo euelles eum, ut moriatur, quod citatur in cap. 1 de homici.

Primũ argum. partis negatiuæ.

Secũdũ argum.

Tertiũ argum.

Ariſtot.

Auguſt.

Quæſtio præſens alicui forte poſtulaſſe uideatur, ut de prohibitione homicidij ſtatim in fronte diceretur. At uero animaduertere oportet, hic non de iuſtitiæ præceptis iniri tractatum, is nanq. lib. 2. ubi Decalogum interpretabamur, abſolutus eſt. ſed agimus de contrarijs iniuſtitiæ uitijs. Ad quæſtionem ergo citra controuerſiam reſpondetur affirmatiua concluſione. Iuſtum eſt malefactores interficere. Cuius rationem pulchre D. Tho ex ſuperiori articulo deduxit. Definitum quippe eſt, ob id animalia bruta licite mactari, quod in noſtrum uſum ordinata ſunt, ſicut imperfectius propter id quod perfectius eſt. Pari ego iure cum omnis pars à natura facta ſit propter totum corpus, atque àdeo ubi ſaluti hominis neceſſarium eſt, membrum putridum reſecatur, ne contagione cætera, ac demum totum perdat, ſinguli autem ciuium totius ſint reipublicæ partes, conſequens fit ut ubi incolumitati reipublicæ expediuerit, ius eadem ipſa habeat ciuem mortem reſecandi, ne totam inficiat. Nam ut ait primæ Corinth. Paulus,

Scrupulus.

Diluſio

Concluſ. vnica.

Rõ concluſiõis.

S. Tho.

Paulus.

Fer-

Fermẽtũ modicũ totam maſſam corrũpit. At uero hoc occurrere cuique poteſt argumentum, contra hanc uerũ ſcilicet aſſertionẽ. Prohibitio hęc, Non occides, eſt diuina, eademque generalis, quę cunctos mortales nemini excepto occidere uetat, nemini autem inferiorum facultas ſuppetit diſpẽſandi in lege ſuperioris, ergo nullo humano iure cõſtitui poteſt ut homo quantumuis peccator occidatur. Hoc argumento Scot. in 4. diſt. 15. q. 3. perſuaſus, quatuor aſſeruit. Primũ illud pręceptũ eſſe generale. Nam Exod. 20. abſolute ponitur. Et Matth. 5. ſub eadem forma refertur, Non occides. Secundo ex hoc infert quod nullum nocentiũ hominẽ, priuata publicave autoritate interficere licet, niſi in caſibus ueteri lege exceptis à Deo, neque uero lex humana ullum põt aliud crimen, morte ulciſci. Illud probat eodẽ argumento. Nã cum hoc ſit præceptum diuinũ, nulli poſſunt hõmines ſup̃ eo diſpenſare. Tertio infert non eſſe licitũ furẽ interficere diurnum. i. illum, qui latenter furatur. Hac probat, quia ut patet Exod. 21. ubi denarrãtur crimina & ſcelera quæ erant capite plectẽda, caſus iſte nõ cõnumeratur, quin uero capi. ſtatim. 22. exprimitur ut nocturnus fur, in flagr. ti delicto captus morte opprimatur, diurnus uero minime. Et bullam, inquit, ſuper hac exceptione nullam audiuimus. Quarto demum infert, ꝙ neque inter Chriſtianos, adulterã interficere fas eſt, quoniam licet olim, Leui. 20. id pręcipiebatur, tamen Ioan. 8. Chriſtus idem pręcepto reuocauit, ubi adulterã impunitam dimiſit. Quare ſecũdum Scotum, leges quę contrarium præcipiunt non ſunt iuſtæ. At uero ſalua exiſtimatione celeberrimi auctoris, ex falſo fundamento, nã potuit nõ falſas elicere cõcluſiones. Falſum inquã eſt præceptum illud, Non occides, ea eſſe generalitate intelligendum, ut cunctas in uniuerſum hoĩum occiſiones comprehendat. Primum. n. inuaſorem inculpata tutela transfigere, nullatenus illo pręcepto prohibetur, alias cum in lege ueteri non ſit exceptum, ſecũdum eius regulam nõ eſſet licitum. Neq. legitima eſt reſponſio, ꝙ inuaſus nõ intendit alium occidere, ſed ſe defendere. Nã etſi illa ſit ꝙ ſuperior finis ſit defenſio, nihilominus tanquam medium ſumitur aggreſſorem occidere, põt namq. quiſq. ſe defendit hoſtis iugulum recta intentione petere. Neq. iuſtius ſolida eſt aliorũ rñſio, ꝙ ille non occidit priuata auctoritate, ſed publica aut diuina, quoniã profecto non alio, ſed eo priuato iure quo qs põt ad ſeruãdã uitã comedere, põt aggreſſorem interimere. Vnde qui ait publica auctoritate occidi inuaſorem, debebet dicere publicã etiam hominem comedere. Secundo arguitur contra id quod ſecundo infert, nempe non licere reipublicæ alios occidere, quã qui lege ueteri excepti ſunt. Primum enim ſi præceptum illud, Non occides, adeo erat generale, non erat cur Deus in tot caſibus ſuper illo diſpenſaret. Imo uero cum præceptum eſſet decalogi, idq. negatiuum, neque Deus potuit in illo diſpenſare, ut lib. 2. oſtendebamus. Mox arguitur. Aut præcepta illa occidendi malefactores, legalia erant, aut naturalia, ſi legalia, prorſus ceſſarunt, quare neque liceret modo homicidas occidere, neq. aliorũ ullum qui hic capitali ſupplicio ſubditur. Si autem fuerunt, ut uere fuerunt, naturalis iuris interpretamenta, ergo lumine ipſo naturali illi caſus excepti erant ab illo pręcepto, Non occides, uel potius non erant illo comprehẽſi. Et confirmatur ratione, ad quam mirandum eſt Scotũ non animaduertiſſe. Ante legem ſcriptam reipublicæ gentium ſcelera iure & merito capitis ſupplicio ulciſcebantur, & tamẽ id nõ faciebant, quia excepti illi caſus eſſent à lege ſcripta, quæ nondum erat. Imo uero ſeculo illo legis ſcriptæ illa non tenebantur, & nihilominus cædibus auctoritate publica uindicabant ſcelera, idque iuſtiſſime, ergo ratio qua id reipublicę licet non eſt exceptio ſcriptæ legis, ſed ius ipſum naturæ. Id quod manifeſtiſſima demum ratione hac patefit. Tam naturale eſt ut nocentes homines & in rempublicam peſtilentes, reſcindantur, quam quod non occidantur innocentes, ergo poteſtas hæc reipublicæ non pendet ex illa exceptione legis antiquę, ſed iure ſibi naturę cõceditur. Ad hęc ſi reſpublica modo ciuilis, facultatem non hẽret naturalẽ alios interficiendi malefactores, q̃ eos qui lege ueteri excepti erãt, neque liceret illos aliis excogitatis mortibus in

Obiectio.

Scotus lapſus ẽ in explanatione huius p̃cepti. Non occides.

Impugnatur. Scotus.

Caligat ĩ hac re Scotus nimis.

interimere, neque alios ullo corporali ſupplicio afficere, puta fures flagellis cœdere neq. alia enormia delicta mortis cōminatione prohibere conſequens tū abſurdiſſimum eſt, & contra tenorem Legis capitalium. ff. de pœnit. ubi incendiariis, atque aliis pœna capitis decernitur, & parricidæ in dolium occluſi ſubmerguntur, & hæretici exurantur, & læſores maieſtatis meritiſſimo dilaniātur, & alii flagellis uapulantur, atq. alii in exilium relegātur, q̄ tamen pœnæ illic nō erant poſitæ. Legitur ne rei explicationem diutius prolatemus, præceptum hoc, Nō occides, ſicuti cūcta Decalogi, ut libro 2. oſtenſum eſt id, quod neque Scotus negare poteſt, præceptum eſt iuris naturalis ex illo. ſ. principio elicitū, Id ne facias aliis, &c. Quocirca legitimum eius ſenſum, ratio nos naturalis docet, atque adeo euſq. generale eſt, quouſq. natura uitam uult humanā ſeruare. Qui aūt caſu ratio naturalis hoīs occiſionē, aut iubet, aut permittit, idē caſus, eodē p̄cepto non cōprehēditur. Ex quo fit ut aggreſſoris interfectio, nō ſit eiuſdē præcepti exceptio, quia neq. tale homicidium uetitum à natura eſt, neque ſubinde uetari potuit. Atque eadem, imo æquiori ratione, neq. malefactorū extinctio, q̄ publica fit auctoritate, exceptio eſt eiuſdē p̄cepti quoniā neq. illo fuit unquam cōprehenſa. Imo ipſa eadem natura nihilominus id iubet, quam innocentium ſoſpitatē. Quo enim ſe quiſque iure tueri poteſt, cū hoſtis internicie, & quo poteſt ſibi mēbrum amputare ut ipſe ſit ſoſpes, poteſt reſpublica ſe incolumen per ciuem necē ſeruare. Sequitur ſubinde ſecundo, caſus illos antiquæ legis nō omnes fuiſſe mere legales, ſed interpretationis iuris naturæ. Tametſi ingenio illius gentis congruens fuerit ut aliqua tunc adhiberentur acerbiora legalia ut fuit talionis pœna, & lapidationis adulteræ, atque alia id genus, q̄ in tota Chriſtiana familia perdurāt. Sequitur tertio, q̄ præter illa ſupplicia potuit ſemper, poteſtq. quiſq. princeps, iuſta ratione dictis, leges nouas facere mortis inflictiuas, quoniam illud præceptum, Non occides, manus reipublicæ, quatenus ratione ducitur, non alligat. D. tertio Scot. aſſerto. ſ. an liceat fures occidere? cōmodius q. 3. diſputabimus, ſub titulo de furto. Quartum uero, quod de adultera aſſerit, nempe Chriſtū reuocaſſe legem illius occidendæ, neſcio qui conſequentia poteſt ex Euangelio colligi. Redemptor enim ille non induit iudicis perſonam, imo negare uiſus eſt ſibi quatenus homini, illud competere ſeculare iudiciū, ſed tanquam miniſter Rex regni cœlorum, admonitos illos curauit accuſatores, ut ſi in aliquo eſſent crimine reſipiſcerēt, intelligentes cuiuſq. iudicium à ſeipſo inchoandū eſſe. Hoc. n. erat inſtitutum regis regni cęlorū, non autē ſeculares cauſas, ut dicāto. De adultera uero, iterum arti. proximo. Per hęc demum aliorum opinio ſecunda recurritur. Sunt. n. qui contra Scotum, in alterum extremum impingunt. Aiunt. n. dictum præceptū non ſolum nō eſſe generale, ſed hoc modo particulare, Non occides innocentem. Nā licet Exod. 20. abſolute poſitū ſit, tamē ſta im ca. 23. ſubditur. Inſontem & iuſtum nō occides. At uero neq. hic modus dicendi tutus eſt, quoniam & qui priuata auctoritate ſontē hominem & iniquum occidit, contra idē præceptum peccat, ut artic. proximo patebit. Imo & auctoritas publica, ſi eundem prætermiſſo ordine iuris occidat, ſimiliter contra idem ipſum peccat. Igitur nullis opus eſt moderaminibus illum præceptum onerare, quia ſi opus illis fuiſſet in Decalogo fuiſſent expreſſa. Neque oportet ſub illa forma explicare, Non occides, niſi ubi cauſſa fuerit iuſta. Nam hæc forma quædam appareret petitio principii, ſed abſolute eſt intelligendum, ut iacet, attamen quatenus ratio id naturalis explicat. Similem enim effigiem pręfert totus Decalogus, Nolite iurare omnino, & tamen ſubintelligitur, niſi ratio naturalis contrarium exegerit. Et pariter interpretabimur illud, Non furtum facies. Et hoc eſt quod docet D. Thom. 1. 2. quęſt. 100. articu. 8 ubi ait, homicidium, quod à Decalogo prohibetur, habere rationem indebiti. Neque hæc eſt petitio principii, Eſt enim ſenſus, q̄ prohibetur id quod iure naturę indebitum eſt, nempe id quod genere ſuo eſt malum, ſed nihilominus ex cauſſa, uſu uenire poteſt ut ſit bonum. Cauſſę uero explicandę ſunt, dum quis inculpata tutela ſe defendit, & quando

iudex

Explicatio elegantiſſima illius p̄cepti, Non occides.

Pęna talionis.

Senſus præceptorum negatiuorum Decalogi.

D. Tho.

iudex lege agit in malefactorem. Vnde cũ homicidium rem dicat intrinſece malam, illæ hominum occiſiones non ſunt nuncupandę homicidia.

Reſtat nihilominus argumenta diluere, quę non ſunt prorſus ambiguitate uacua.

Ad primũ arg. S. Tho.

Ad primum quidem, reſpondet S. Thom. cum ſanctis interpretibus. Quorũ prima ſolutio eſt; ꝙ ubi improbi abſque proborum periculo interfici nequeũt, abſtinendum eſt. Id autem dupliciter uſu uenire poteſt. Primo, ſi praui adeo ſunt cum iuſtis cõmixti, ut dignoſci nequeant. Quare ſi conſtaret in ciuitate, maiorẽ eius partem hæreſi eſſe infectam, non liceret ad puniendum crimen, totam incendere. Secus in aggreſſu hoſtilis urbis, tunc.n. licet ſulphuris iactibus illam petere cum innocentum periculo. Secundo, ſi puniri non poſſunt nocentes, ſine grandi commotione innocentum, qui.ſ. ſanguine, uel alia neceſſitudine, illis ſunt coniuncti.

Auguſt.

Atque hæc Auguſt. expoſitio, contra Parmenianum. Quin uero aliud nobis documentũ dedit redemptor, ut potius ſit ꝓ bonos parcendum malis (uti Angeli pollicebantur Abrahæ, ut ſi decem iuſtos Sodomis inuenirent, toti ignoſcerent genti) quam propter malos, bonis incommodandum. Tametſi prudenter regula hæc, ad humanam facultatem accommodanda eſt. Humanus.n. princeps, nõ tam abſoluta uiget auctoritate, quam Deus. Ille.n. omnia ad poſtremum iudiciũ reſeruat, principi autem non licet quacunq; de cauſſa delictoribus parcere. Hoc enim in cladem reipublicæ cederet. Quapropter quamuis multi ſcandalum accipiant, nihilominus ſi id commode exequi poteſt non debet a malorum punitione ceſſare. Hanc.n. ob cauſam (ut ait Paulus) gladium portat, ut tumultus ac ſeditiones exequutioni iuſtitiæ obſiſtentes placare poſſit, & ubi opus fuerit, etiam conterere.

Paulus.

Ad ſecũdũ arg. Paulus. S. Tho.

Ac pariformi modo reſpondetur ad ſecundum. Deus namque arcanorum cordium ſcrutator, atque humanæ ſalutis auidus, longanimi expectatione, ut ait Paulus malos adducit ad pœnitentiam, idq; conſulit S. Thom & humanam iuſtitiam pro poſſe imitari debere. Ait tamẽ pro poſſe, quãdo peccata nõ sũt publica, atq; in aliorum perniciem uergẽtia. Nam alias, ut diximus non habet tam amplam facultatem quam Deus.

Cauillũ uulgariũ tollitur.

Quod dixerim ad obuiandum uulgarium interrogationi. Dubitare namque quis poſſet, utrum dũ iudex aut princeps iudicijs conijcit, ſi reum ſupplicio afficiat, perditum eum ibi in infernum, ſi autem ei ignoſcat mentem mutaturũ progreſſurumq; adeo per uiam ſalutis, debeat ei parcere, hoc .n. ratio eo ſuadere uĩ, quod uita corporalis in ſpiritualem eſt ſemper ordine charitatis referenda, cuius utique charitatis iuſtitia non eſt inimica. Reſpõdetur primo, quod iudices quatenus leges ferunt, multo eſſe debent in clementiam propenſiores, quam in rigorem iuſtitiæ. Nihilominus tamẽ quamuis per reuelationem etiã conſtaret ſuppliciũ reo cauſam eſſe damnationis æternæ, non eſt illi indulgendũ. Alioquĩ facile cuicumq; eſſet illa uafricie, ut ſe impœnitentem fingeret.

Punitio in bonũ publicũ ordinatur.

Et ratio eſt, ꝙ punitio publica nõ refertur in emendam, neq. in bonũ ipſius qui punitur, ſed in bonum publicum, ut alij terreantur, & quoniã bonũ publicum pręſtantius eſt particulari ordine charitatis præ illo diligendum eſt, nam & iſta uia etiam conſulitur ſaluti ſpirituali reipublicæ.

Ad tertiũ arg.

Ad tertium denique reſpondetur, ꝙ hominem occidere nõ eſt eo modo intrinſece malum, ut mendaciũ, puta ita generale, ſed quãdo eſt cõtra naturam, tunc autem eſt contra naturam quando homo dignitatem ſuam ſeruat, hoc eſt ſecundum rationem uiuit, per hoc.n. eſt liber ac propter ſeipſum exiſtẽs, quando autem inde decidit tunc in utilitatem ſeruitutemq. brutorum animalium degenerat, ſecũdum illud Pſalmi, Homo cum in honore eſſet, non intellexit, comparatus eſt iumentis, &c. Ob idq; perinde atq; brutum, licet eum occidere. Eſt.n. corruptus homo, ut 7. Polit. & 1. Eth. ait Ariſtot. tanto fera beſtia peior ac nocentior, quanto per ingenium & uoluntatem pluribus abundat nocendi modis.

Ariſtot. Homo improbus fera beſtia peior.

ARTICVLVS III.

Vtrum ſceleroſum hominem unicuilibet priuato occidere liceat.

HAud ſatis eſt definiiſſe licitum eſſe homines nequam interficere niſi & modum

modum exploremus, nempe an id cuique liceat priuato ciui. Arguitur.n. primum à parte affirmatiua, ex illo Moſaico mandato. Exod 32. Vnuſquiſque fratrem ſuum amicum & proximum occidat. Secundo, arguitur ex eo quod artic. proximo corruptum hominem ac perditum cum beſtiis cōferebamus, ſyluestrem autem beſtiam, ac præſertim ſi nocua ſit, unicuiq. liberū eſt occidere. pari ergo ratione & brutum hominem. Tertio, laude dignū eſt ut homo id etiam priuatim faciat, quod in cōmune commodum eſt, occiſio autem maleficorum utilis eſt reipublicæ ergo illa etiā ſi priuatim fiat, iuſta eſt & ſancta. Cōtra ſtant illa uerba Auguſtini 1. de Ciuit. Dei. Qui ſine aliqua publica adminiſtratione maleficum occiderit, uelut homicida iudicabitur. Et tanto amplius, quanto ſibi poteſtatem à Deo non conceſſam vſurpare non timuit.

Primum argum. partis affirmatiuæ.

Secūdū argum.

Quæſtio facilis eſt, quæ hac una negatiua concluſione diſſoluitur. Soli reipublicæ, principiq ac publico magiſtratui licitum eſt maleficos occidere. Concluſio in primis elicitur ex uerbis Pauli ad Ro. 13. ubi ſolum publicum iudiciū appellat in hoc Dei miniſtrum, atque eadem cauſa gladium portare ut uindex in iram ſit ei qui malum egerit. Et probatur ratione. Nocentium hominum interfectio, non eſt per ſe bona, ſed quatenus in bonū publicum refertur, ergo illi preciſè incumbit, cui cura commiſſa eſt & cuſtodia cōi boni, quemadmodū amputatio membri quæ proficua eſt corpori, medico præciſè incumbit, cui cura infirmi demandatur, ut iudicio ſecūdum medicas leges id fiat. Cum ergo cura cōmunis boni ſolis principibus, eiuſq miniſtris ſit commiſſa, niſi ubi ſe reſpublica per ſe ipſam regit, fit ut illis tantum id competat maleficos occidere. Hic primum omnium accuratius meditanda eſt ratio, cur nulli priuatim fas ſit alterū occidere, neq. in uindictam ſui ipſius, ut uulgaribus reſpōdebamus, qui uix id ſibi perſuadere poſſunt. Audies enim paſſim non ſolum blaterones quoſdam, uerum & ingenuos alios tantum ſuo protegendi honori tribuentes, ut iniuſtum arbitrentur, cohibitos eſſe hoīes proprias uindicare iniurias. Memini cuiuſdam hāc audiſſe blaſphemiam, Neque id Deo prohibere poſſe. Cum tamen, etſi Deus id non prohibuiſſet, apſiſſimum naturæ ius uetaret. Imo diuina prohibitio, explicatio eſt naturalis iuris. Et ratio eſt in promptu. Si. n. eidē ipſi qui iniuriam paſſus eſt, uindictam natura commiſiſſet, nemo non ſe ultra iuſtum uindicaſſet. Dolor. n. illatæ iniuriæ & rationem obnubilat, & affectū in rabiem inflammat, atq. adeo nemo ſe q̄ iuſte debe. et, ſed quā poſſet maxime uindicaret. Documento nobis eſt manifeſto, pernicioſus abuſus nobilium, qui honoris ceremonias, tā ſuperſtitioſè perſequū-tur, ut pro minima iniuria in morte hoīes, euocent. Igitur cum præclariſſima iuſtitiæ uirtus, non animo perturbato, ſed integro iudicio mandari debeat executioni, iuxta illud diuinum oraculum Deut. 16. Iuſte quod iuſtū eſt exequeris, impendio quam maxime neceſſarium fuit ut non pars læſa, ſed cō munis perſona, omniq. affectione libera iniurias ulciſceretur. Quin uero neq. hoībus id debuit prorſus concredi, ut Ariſt. ait 5. Ethic c 6 ſed rationi legibus inſtructæ. Qui hanc ueridicam ſententiam non plene deprehenderit, non de re hac iudicet dū iniuria ipſe affectus eſt, iracūdiaq. illi dominatur, ſed quādo eadē ipſe alium affecit. & ratio libera eſt, ad iudicandum. Tunc. n. non iuſtum cenſebit. ut hoſti ſuo modus cōmittatur uindictæ. Quamobrem neq. correptionis gratia licet patribus, aut dominis filios, aut ſeruos, uel occidere, uel certe mutilare, ut q. 3. dicturi ſumus. At uero concluſione hac nihil obſtante, dubia nihilominus exiſtunt particularia. Primū de tyranno, an cuiuis ciuium liceat eum priuatim extinguere? Apparet. n. id eſſe, natura magiſtra, legitimum. Nam unicuiq. cōceditur ius defendendi ſeſe. De hoc D. Tho. 2. ſent. diſ. 64. q. 2. art. 2. & opus 20. de regimi. prin. c. 6. optime diſſerit. Summa aūt diſputationis ſecūdum quoſdā eius interpretes, atque alios Doctores, hæc eſt. Biſariam quēpiam contingit eſſe tyrannum, uidelicet aut potentatus acquiſitione, aut ſola eiuſdem adminiſtratione quē iuſte adeptus fuit. Atqui in hoc ſecundo caſu communis conſenſus eſt, nemini licere ipſum priuatim interimere. Et ratio eſt, ꝙ cū ius habeat ad regnum,

Concluſio unica.

Blaſphemia hominis torpiſſimi.

Pernicioſus abuſus nobiliū in uendicādis iniurijs.

Ariſtot.

Dubitatio particularia.

Primum dubiū.

S. Tho.

Tyrannus duplex.

gnum, non eſt illo, niſi per publicum iudicium, expoliandus, ut laudatur. Lata uero in eum ſententia, quiuis potest institui executionis miniſter. Præterea dũ particulariter ciuem quempiam aggreditur, ut uel ipſum trucidet, uel ſua rapiat, poteſt ciuis ille, vim vi repellendo, eum interimere, dum sit constantiſſimum ſit eſſe tyrannum. Nã ſi quis alias bonus eſt princeps, ſubito motu id ſemel inceperit, non perinde ac priuata perſona periculo mortis obiiciendus eſt. Igitur ut ad rem reuertamur, quando ſecundo modo princeps tyrannidem exercet, tum uerum habet illud monitum Petri, ut etiam dyſcolis dominis obtẽperetur. Hæc.n.inquit, eſt gratia, ſi propter conſcientiam Dei patiatur quis triſtitias patiens iniuſte. Quare ſi reſpublica ſuperiorem habet, ille adeũdus eſt, ut remedio ſuccurat, ſin uero, illa ꝑt in ipſum coarmari. Dum aũt potens non eſt, tunc Deus eſt orandus, in cuius manu cor Regis exiſtit, quippe & propter peccata populi ſinit nonnunquam hypocritam regnare. Atque in hoc caſu intelligẽda eſt ſanctio Concilii Conſtantien. ſeſſ. 15. ubi tanquam hæreſis condemnatur eorum error, qui affirmabant cuilibet lycere tyrannum occidere. Si uero tyrannide inuaſam rempublicam obtinuit, neq. unquam ipſa conſenſit, tunc quiſque ius habet ipſum extinguendi, nam vim vi repellere licet & quandiu ille rempublicam ſic obtinet, perpetuum gerit in ipſam bellum. Adducitur exemplum de Aiod, Iud. 3. qui in viſcera tyranni Eglon ſicam abdidit. Eademq. ratione Tullius lib. de offi. quem D.Tho. loco citato auſcultat interfectores Cæſaris laude commendat, quippe qui per tyrannidem dominatum fuerat adeptus. Et pariter Decius Brutus commendatur qui extincto Tarquinio, reges exegit. At uero, etſi forſan ſummo rigore iuris hoc liceat, non tamen conſiliũ eſt ſemper, niſi ubi reſpublica nulla alia patente uia, tum in extrema ſit neceſſitate, tum præcipue in promptu habeat, ut illo extincto liberetur, quia alias huiuſmodi interfectiones non ſolent proſperos habere ſucceſſus. Imo interfectores quando id priuata auctoritate exequuntur peius, peſtilentiusq. in rempublicam debaccari ſolent, quam prior faciebat tyrannus. Qua ratione anus illa Syracuſana incolumen Dionyſium optabat, ne ſicut ipſe durior alteri tyranno ſucceſſerat, ita & immanior tertius illi ſuccederet. Frequentiſſima ſunt paſſim ſcripta exempla. Et te ueri hiſtoria Aiod p.uam ad rem facit, tum q̃ ille diuinitus fuit ad illud facinus electus, tum ꝙ & à populo etiam fuerit ad id miſſus. Et præterea non ſolum tyrannus ille erat gubernator, ſed acta hoſtis. Qua ratione & Mutius Scæuola, eatenus laude dignus eſt, ꝙ Porſenæ exitium aggreſſus fuit, licet ꝙ flammis bra.hium admouerit, non fuit uirtutis opus, ſed, ut ait Auguſtinus, inanis gloriæ cupiditas.

Bifida ad dubium reſpõſio. · *Conciliũ Conſtãtien. explicatur.* · *Aiod.* · *Cicero.* · *S. Tho.* · *Decius Brutus.* · *Limitatio huius opinionis.* · *Ano Syracuſana.* · *Mutius Scæuola.*

Ad primum igitur argumentum, cum Auguſtino 1. de Ciuit. Dei, reſpondetur, quę etiam Dionyſii doctrina eſt. 12. ca cęleſtis Hierar. ꝙ dũ quis quidpiam per miniſterium, quod iubenti debet facit, non ipſe proprie facit, ſed alter qui iubet. Et ideo cũ Moyſes, legitimus eſſet loco Dei iudex ad ulciſcendam immanem illã idololatriam conflati uituli, & tanta eſſet faciẽda cædes, nempe uiginti trium miliũ, neceſſe habuit plures inſtituere executores, miniſtros. Quare id qđ ait, unuſquiſque fratrem ſuum, &c. occidat, non eſt intelligẽdum, ꝙ temere ac promiſcue unuſquilibet quemlibet occideret, fuiſſet enim illa truculenta Andabatarum pugna, ſed condemnatis illis qui fuerant in culpa numeroſam copiam miniſtrorũ deſtinauit, quibus ideo neceſſe erat ut amicus amicum, & frater fratrem occideret. Præterquam ꝙ fratres appellabantur, nõ ſolum eodem parente geniti, ſed oẽs eiuſdem populi. Ex hac autem ſolutione dubium enaſcitur, utrum princeps poſſit quibuſcunque priuatis facultatem facere occidendi malefactores. Reſpondetur id non licere, niſi certis moderaminibus. Primum.n. non poſſet generalem facultatem ciuibus facere, ut unuſquiſque, quem obuium haberet nocentem, abſq. alia condemnatione interficeret. Eſt enim contra ius naturæ, ut contra inauditam partem, indictaque cauſſa, ſentẽtia feratur, ſed quicunq. quantumuis pernicioſus, audiendus eſt, ut actuum 25. habetur ni forſan publicus eſſet reipublicæ inuaſor aut Regis. nã tunc lice

Ad primũ arg. Auguſt. Dionyſius. · *Andabatę.* · *Dubiũ ſecũdũ.* · *Solutio.*

ret unicuſque uim in rempublicam illatā repellere. Secundum aſſertum. Poſt latam ſententiā licet quoſque miniſtros inſtituere. Primum, in publicos latrones apertiſſimosq. reipublicæ hoſtes, qui alia uia comprehēdi non poſſunt. De quibus habetur cap. pro humani, de homicid. uolun. li. 6. Et præterea filijs & fratribus concedi ſolet miniſterium occidendi interfectorem patris aut fratris. Attamen hanc facultatē non ualet inferior iudex cōcedere, ſed tantum princeps. Immo neq. id fieri paſſim debet, ſed quā rariſſime, & in caſibus egregiis. Nam prӕterquam quod eiuſmodi executores uix expurgare conſcientiam poſſunt odio atque iracundia, quare vt inſidias condēnatis tendant, alia accumulant peccata, uſu ſępe uenit ut ſine ſacramētaria confeſſione occidantur. Quocirca profecto non omnibus ſatis probatur Venetorū mos, qui cum cōplures à patria exules habeant condemnatos, ſingulis facultatem faciunt, ut qui alium eorum interfecerit, uita ac libertate donetur. Subſequitur & de uiro, qui uxorem in flagranti adulterio enecat, de quo nemini aut Theologorum aut Iuriſprudentum in dubium cadit, quin contra prohibitionem homicidii mortaliter peccet ratione iam dicta, quia nemo antequam iudicetur ad iudicandus eſt morti, & eo caſu intelligendus uenit canō Nicolai Papę, Interfectores 33 q. 2. ubi eiuſmodi homines cenſentur homicidæ. At uero lege nōn puniuntur, propter doloris grauitatem, quē tunc ferre difficillimum eſt, ut habetur l. Græcchus C. ad leg. Iuliam de adul. & l. Marito ff eo tit. Grauius autem dubium eſt, vtrum marito liceat uxoré ſibi à iudice permiſſam occidere. Sunt enim qui hoc negant. propterea quod permiſſió illa nō eſt præceptum, quali cogitur carnifex ad executionem iuſtitiæ. Accedit citatus canon, Interfectores, qui abſque exceptione illos cenſet homicidas, & expreſſe canon proximus Inter hæc. explicat quod quanquam liceat marito ſecundum mundanā legem uxorem interficere, tamen ſancta eccleſia non ſtringitur eiſdem legibus ubi gloſſa annuere ut ꝙ ſemper eſt peccatū. Duplex aūt hic implicatur qō. Prior de lege, an ſit licita. Antiquitus. n. dicebat patri filiam in adulterio captam, interficere, ut patet. l. patri. & l. nequem ea. ff ad l. Iulianum de adulter. & l. caſtitati. C. eo. tit. poſtea uero mutata eſt lex, ut patet. C. eo. tit. in Auten. ſed hodie. vt ſcilicet uerberata in monaſterio occluderetur. Et iſta lex in uſu eſt nūc in Galiis, & in aliis multis prouincijs reſpectu mariti, nam illa patris iam aboleuit abuſu. Sed tamen lex Hiſpaniarum ſequitur antiquam, non quidem cum illo rigore, ut adultera neceſſaria morte damnetur, ſed traditur marito cui facultas ſit, ſi eam uelit occidere. Et qđ lex ſit iuſta, nō eſt cur dubitetur. Nam præterquam quod crimen id uidetur mereri, profecto Hiſpanorum de hac re, ingenio, uix fieri aliter poſſet ſatis. Neque ut paulo antea inter reſpondendum Scoto dicebamus, Chriſtus illam legem reuocauit. Poſterior uero ſenſus quæſtiones eſt, utrum eadem conceſſa marito libertate, ſecundum conſcientiam liceat ei id perſequi & re uera de hoc minor eſt dubitandi ratio. Nam etſi non inſtituatur ut neceſſarius miniſter iuſtitiæ, inſtituitur tamen liber quare ius ei ſit ut illā occidat. Quapropter licet opus fuerit miſericordiæ, illa parcere, tamen iuſtitiam neq. coram hominibus uiolat, neque coram Deo. Et eſt porro efficax argumentum, quod ſi marito citra peccatum non liceret eam iugulare, peccatum eſſet principi & iudici illam facultatem illi facere. Neque ualet ſolutio, ſi quis dicat, nō illi permitti tunc uxoridicum, ſed ut impune id faciat, quoniam illo priuilegio iam fruebatur, etiā ſi abſque iudicio, in flagranti delicto illam interficeret. Cum ergo ſolenni forma iudicii condemnata illi traditur, teſtimonium apertum eſt, fieri illi ius occidendi, ceu miniſtro iuſtitiæ. Ad ſecundum principale argumentum reſpondetur, ꝙ etſi homines à ſua natura degeneres cum brutis conferantur, differunt tamen ꝙ beſtiæ natura ſua ſunt tales ideoque & ſylueſtres quiſq. citra iniuſtitiam occidit, & domeſticas citra ipſarum iniuriam, licet dominis inſeratur, peccator autem quia non eſt per naturam pecus, nō debet niſi publico illius iudicio cui id incumbit damnatus interfici. Solutio autem tertij argumenti ſaluberrimum eſt documentum. Etenim ubicunq.

Venetorum cōſuetudo non probatur.

Nicolaus.

Tertium dubiū.

Duplex quæſtio.

Dilutio utriuſq. quæſtionis.

Ad ſecūdū arg.

Ad tertiū arg.

cumq. proximo citra alterius nocumentū & intuitu prodeſſe quis poteſt, laudabile officium eſt eius commodum procurare, ubi autem nocumentū alterius ſeſe offert, quale eſt mors peccatoris, non debet niſi iudici oſtius ad quem ſuſpectio illa pertinet intentari. (Ariſtot.)

ARTICVLVS IIII.

Verum clericis etiam maleficos liceat interficere.

Poſt deciſionem illius, quod publicæ poteſtati non ſolum licitum, uerum & ſanctum eſt, maleficos extirpare; conſequitur ut uideamus an prælectis etiā eccleſiaſticis idem ſit licitū. Exiſtit enim à parte affirmatiua argumentū, quod ſecūdum Paul. 1 ad Corin. 4. imitatores eius ac per inde ſanctorum eſſe debemus, ſicut ipſi fuerunt Chriſti. Deus autē maleficos permere ſolet, ſecundum illud Pſalm. Qui percuſſit Aegyptum, cū primogenitis eorum. Et Phinees quamuis ſacerdos interfecit Iſraelitam cum Madianitide coeuntem, ut legitur Num. 25. Et Samuel Propheta interfecit Agag regem Amalech. Et Helias ſacerdotes Baal. Deniq. Petrus Ananiam & Sapphiram. Secūdo, cum poteſtas ſpiritualis ſuperior ſit temporali, Deoq. coniunctior, non eſt cur habeat minorem facultatem occidendi eos malefactores, qui ſibi ſubduntur, quam ſecularis. In contrarium eſt illud 1 ad Timot. 3. Oportet Epiſcopum ſine crimine eſſe, non uinolentum, non percuſſorem, &c. (Secūdū argum.)

Quæſtio eſt abſolutu facilis, quæ hac una concluſione negante deciditur. Minimè clericis quacunque ſint eccleſiaſtica poteſtate conſtituti, fas eſt ullum, quantūuis criminoſum, morti addicere, aut mutilare. Probatur duplici capite. Primo propter repræſentationem. Conſecrantur enim altaris miniſterio, ubi iugis fit memoria paſſionis Chriſti, qui cum in ara Crucis occideretur, percuſſus, ut ait Petrus, non repercutiebat, cuius ergo imitatione non debent eſſe percuſſores. Nam ut Eccl. 10 commonet fit, ſecundum iudicem populi, ſic & miniſtri eius. Secundo, id inde confirmatur quod in Euāngelio, cuius clerici ſunt miniſtri, nullum capitis ſupplicium (Concluſio vnica. — Rō concluſiōis.)

aut mutilationis membri, ulli uindicando cū decretum eſt. Hic primū omnium animaduertendum quo iure clerici, ſanguinis effuſione interdicantur. Haud enim interdictū hoc, iuris eſt naturalis. Imo ſi merū illud conſideres, non obſtat quominus epiſcopus ſubditos ſuos patibulo adiudicare poſſit. Dubium autem eſt, an ſit de iure diuino. Ad hoc enim ſunt, qui diſtinguentes reſpondeant. Aiunt inquam, duobus modis præceptum aliquod cenſeri poſſe de iure diuino. Vno modo, quia in ſacra pagina ſcriptū eſt, altero uero, quia eſt à Deo ipſo poſitum tanquam de re ſupranaturali, qualia ſunt ſacramentorum mandata. Sic enim ad Corint. 7. diſtinguit Apoſtolus, dicens uxorem à uiro non diſcedere, præceptum eſt Dei, quod autem fidelis ab infideli uxore, ſecum habitare conſentiente non diſcedat, ego dico, nō dominus. Prohibitio ergo clericorum ne ſanguinem effundant, licet non poſteriori, tamen priori modo, aiunt iſti, eſt diuinum, quia extat apud Paulum loco citato 1. ad Timot. 3. Quod ſi hæſites, nū quicquid Paulus iuſſit pro præcepto habendum eſt Dei? quandoquidē quicquid apoſtoli tāquam apoſtoli loquebātur quaſi diuina organa proferebant. Reſpondetur quod in aſſertione fidei, immediata reuelatione mouebantur. Quare enunciationis eorum, ut diuina fides habentur, tamen in legibus aliquibus ferendis, licet Spiritus ſanctus eis aſſiſteret ſicut nunc eccleſiæ, nihilominus tales leges non ſunt propriè iuris diuini, ſicuti neque modo Papæ, & Conciliorum iuſſa. Vnde actuum. 15. Viſum eſt, inquit Petrus, non tantum Spiritui ſancto, ſed Spiritui ſancto & nobis, quia tunc in concilio non utebātur immediata reuelatione, ſed humana conſultatione, Spiritu ſancto, ne errarent aſſiſtente. Secus in fide proferenda, de qua admoniti ſunt ne cogitarent quomodo, aut quid loquerentur, ſed ſola uterentur reuelatione. At uero quamuis diſtinctio hæc, ex re ipſa perſpectè fiat, neſcio tamen an ad propoſitum ſatis queat, applicari cōmode. Paulinum enim illud uerbum, attentè perſpectum, non huc ſpectare uidetur, ut clericos inhibeat ne tanquā publicæ poteſtates malefactores occidant, [illegible] (Reſponſio quorundam. — Paulus. — Obiectio. — Solutio — Excluditur reſponſio illa ad dubium.)

uatæ perſonæ ſint percuſſores. Vna enim compoſuit, ſobrium, prudentem, &c. non uinolentum, non percuſſorem, ſed modeſtum, non litigoſum, non cupidum. Præterquam quod illic tantum cum epiſcopis ſermo illi erat. Neque uero inibi ſeculares iudices eiecit, ne in ſacerdotalem ordinem admittentur, quod tamen eccleſia facit. Quapropter ſi huic tantum loco inſiſtas profecto neutro ſuperiorum modorum prohibitio hæc eſt de iure diuino. Aliud autem argumentum poſſet ualidius ad propoſitum adduci, nempe quod Chriſtus, ut præcedenti li. q. 4. meminimus, non aſſumpſit ſecularem poteſtatem iudicandi ſed ſpiritualem regni cælorum. Vnde fieri uidetur conſequens, ut nec clerici poſſent illam exercere. Attamē neque argumentum hoc rē demonſtrat, ſed hoc tātū, quod poteſtas eccleſiaſtica, qua ratione ſpiritualis eſt, non ſe extendit ad iudicia ſecularia ferenda, niſi quatenus ordinem habent ad finem ſpiritualem. Huic tamen minime repugnat, quominus clerici poſſent eſſe ſecularium principum miniſtri, ut eorum nomine nocentium ſanguinem effunderent. Imo uero neque repugnat quominus epiſcopi eos poſſent gladio ferire, qui ſpiritualem ipſum finem perturbarent. Ex his ergo ſequitur (quod certo crediderim) prohibitionē hanc ſolum eſſe de iure mere poſitiuo eccleſiaſtico. Neq uero S. Th. uerbum adduxit apoſtolicū, ac ſi eſſet habendum pro lege, ne clerici in cauſſa ſanguinis iudices ſederent, ſed ſolum per uiā conſequentiæ & exempli, nēpe quod poſtquā admonentur ne ſint percuſſores, merito eccleſia canit, ut ab omni percuſſione abſtinerent. Et in eodem ſenſu citat idē uerbum Gratianus in fronte diſt. 45. ubi c. neminem. & cano. epiſcopum. eadem habetur prohibitio. Et expreſſe c. ſententiā ne cler. uel mona. Et in ti. de cler. percuſ. Ratio ergo huius eccleſiæ ſanctionis nō fuit niſi decentia, & honeſtas duplex, quæ ad concluſionem allata. Et præterea mundicies quæ eſſe debet non ſolū in ſacerdotibus, uerum in uaſis etiam ſacris. Quapropter qui ſacris initiantur, ut uotum emittunt ne ſe ſemine polluant, ita & lege prohibentur ne contaminētur ſanguine. Quæ quidē duæ ſordium ſpecies, ſi in tēplo fun

Cauillum.

Solutio

Solutio uera principalis dubij S. Tho.

dantur. illud quoque pollutū relinquunt, & ſuo modo irregulare. Nomine autem clericorum in eiuſmodi prohibitione omnes promiſcue comprehenduntur, tam minoribus ordinibus quā ſacris initiati. Tametſi quantū ad culpæ gradum non ſit eadē omnium ratio. N qui in minoribus conſtitutus iudicatum ſecularem, uſque ad ſanguinis effuſionem exerceret, non peccaret mortaliter, quia ordines illi non ſunt proprie ſacri, qua tamen lethali culpa it ſi cerctur qui eſſet in ſacris, ſiue tanquam iudex, ſiue tanquā iuſtitię miniſter ſe cruentaret. At uero ēt in minoribus ordinibus nullum eſſet peccatum. Nam omnibus interdicta eſt ſanguinis effuſio. Sed de irregularitate iure patentiſſimum eſt, occiſores ac mutilatores fieri oēs irregulares, ſiue poſt ſuſceptos ordines id fecerint, ſiue ante, ut patet can. Epī. diſt. 45. & diſt. 55. can. aliquantos & 23. q. 8. can. 1. & ca. clerici. & can. quicunq. & de homi. uolun. cano. de cætero, & cā. ad audientiam, & multis alijs locis. Quod late Syluest. tractat, uerb. Homicidium: 3. Sed eſt notandū, quod licet citati canones percuſſores oēs, imo & arma ſumentes, ut hī dict. c. clerici, irregulares eſſe decernāt, intelligunt tamē doctores eos tātū comprehēdi, qui occiſores fuerint aut mutilatores. Quare Panor. in c. 1. qui clerici uel uouen. Sola, inquit, ſanguinis effuſio non inducit irregularitatē. Et ita expreſſe habet g o. Clem. unicæ. de homic. iuxta tenorem textus, Occidit aut mutilat. Sed de hoc ſtandum eſt mori eccleſiaſtico. Caue tamē ne excōmunicationis cenſuras cū irregularitate permiſceas. Hactenus. n. de clerico percuſſore aut ſeculari dictum eſt. Qui uero uice uerſa in clericum manus uiolentas iniecerit, licet neq. mutilator ſit neque ſanguinis effuſor, ſni am excōmunicationis incurrit ſcd̄m Canonē. Si quis ſuadente. Quod ſi fuerit ſacerdos, & celebret, tunc fit irregularis, & pariter qui ſemē aut ſanguinē in ſacro loco effuderit, ſi modo effuſio notabilis, ut aiunt, eſſet. Etenim pueri, um ſe inuicem pugno cædentes, parum ſanguinis de naribus mittunt, non ſubinde ſunt excommunicati. Homicidium autē etiam citra ſanguinis effuſionem irregularem facit homicidam. Neque requiritur, ut eiuſmodi

Quos comprehendat iſta ſanctio.

Quādo incurratur irregularitas.

Syluest.

Sola ſanguinis effuſio non eſt irregularis cauſſa.

actiones peccata ſint, ut ſint, irregularitatis cauſſa. Immo etiã ſi ſint uirtutes, dummodo ſint liberæ, idipſum efficiunt, ut iudex eiusq. miniſtri, qui iuſte iniquum interficiũt, irregulares fiunt ad ſacros ſuſcipiendos ordines, atq. omnes miniſtri iuſtitiæ, quos gloſſæ refert ſuper dicto can. aliquantos. Dixerim autem. Dummodo ſint actiones liberæ & uolũtariæ, & quantã, ut in art. 8. dicturi ſumus per homicidium caſuale & per alias actiones, quæ præter hominis uoluntatẽ accidunt, nulla incurritur irregularitas. Immo cum quis ſe aut ſua

Irregularitas non eſt culpa. inculpata tutela defendendo alteri aut mortẽ infert, aut cauſsã mortis, ut habetur Clemen. uni. de homi. & eod. tit. lib. 6. ca. prælatis. Ex his fit conſequens irregularitatẽ non eſſe culpã, immo neque ſemper propriæ pænã, ut lib. 1. q 6 adnotauimus quia ubi nulla eſt culpa nihil proprie hẽt rationem pœnæ, ſed eſt inhabilitas quędã & indecentia propter immunditiam ad ſacrorum adminiſtrationem. Quapropter cum in Pontificis Bullis confertur facultas abſoluendi à quibuſcunq. peccatis & cenſuris, cenſuræ nomine non uenit irregularitas. Quod ſi quis forſan ambigat, utrum Pontifex maximus ſuper hac lege diſpenſare poſſit, tam quãtum ad culpam quam etiam quo ad irregularitatem, facillime colligitur ex ſuperioribus affirmatiua reſponſio. Enimuero cum lex ſit mere poſitiua nõ ſolum quia, ut diximus, uerba Pauli non faciunt illum ſenſum, uerum etiam quod quamuis cum facerẽt, non eſſet lex diuina illius generis, quod non cadit in diſpẽſatione Pontificis, colligitur poſſe eũdem Põtificem iuſta de cauſſa diſpẽſare, ut ſacerdos, iudex ſecularis eſſe poſſit, & in bello miles, quibus functionibus annexa eſt ſanguinis effuſio.

Ad primũ arg. Poſt hæc nulla reſtat difficultas ad argumenta quæſtionis reſpondendi. Primi igitur reſponſio eſt quod Deus unicuique ſecũdum ſuã congruentiã imitandus eſt. Enimuero neque liceret ſic totam urbem punire, ut ipſe puniuit Sodomã. Neq. uero (ut ſupra diximus) omnib. parcere, quos ipſe ad pœnitentiam expectat, ſed unicuiq. agẽdũ ẽ ſecũdum præſcriptã ſibi legẽ, quæ i hac parte congruenter clericis legis gratiæ poſita eſt. Sacerdotes nãq. ueteris teſtamenti non tractabãt ſpiritualia, ſicut noſtri, neq. miniſteria occiſi innocẽtiſſimi Chriſti ſed erant legis miniſtri, qua corporalia ſupplicia, etiã mortis, maleficiis decernebantur. Ad ſecũdũ arg. Quod autem de Petro adductum eſt, nihil ad rem facit, quoniam neq. ipſe coniuges illos occidit, neq. eius iuſſu interfecti ſunt, sed quaſi ore Dei promulgauit ſententiam, qua audita examinati corruerũt. Ad tertiũ arg. Ad ſecundam reſpondetur, quod poteſtas ſpiritualis clericorum nõ in hoc debet poteſtati principũ præcellere, ut corpora interficiat, ſed ut animarum conſulat ſaluti. Qua utiq. ratione dicuntur principes terræ. Et per hoc ſoluitur tertium.

ARTICVLVS V.

Vtrum alicui liceat ſeipſum occidere.

QVamuis artic. 3. concluſum fuerit, nemini priuata auctoritate licitum eſſe quenquam occidere, quia id eſt contra iuſtitiam, reſtat nihilominus ſcire, utrum cuipiã id liceat in ſeipſum? Primum enim argumentum à parte affirmatiua eſt, ꝙ prohibito homicidij eſt prohibitio iuſtitiæ, unde cum iuſtitia non ſit niſi ad alterum, fit (ut quemadmodum oſtendit 5. Ethic. Ariſtot.) nemo ſibi faciat iniuſtitiam, etiam ſi ſe occidat. Et accedit ſecũdo loco quod quando iudex qui alios habet interficiendi poteſtatem, ea eſt ipſe dignus morte qua alios merito condemnaret, apparet tunc & ſibiipſi eandem inferre poſſe. Tertio arguitur. Licitum eſt cuicunque periculo minore maius euitare: ſicuti membrum ſibi infectum reſecare, ut uitam ſeruet contingere autem poſſet, ut quis ſeipſum occidendo à maioribus ſe malis eripiat, uidelicet ignominia, aut periculo, aut turpitudine alicuius flagitij, ergo tunc id erit licitum. Quarto Samſon, ut legitur Iudicum. 16 ſeipſum ruina templi contriuit. Et Razias, ut 2. Macha. 14. refertur, ſeipſum interfecit, eligens potius nobiliter mori, quam iniquorum fieri ſubditum, quod & de Catone memoriæ proditum eſt. In cõtrarium eſt uerbum Aug. 1. de Ciuitate Dei, quod refertur 23. q. 5. ſi nõ licet priuata poteſtate hominem occidere, profecto ẽt q ſeipsũ occidit, homicida eſt. Et paulo poſt. Præſtat ut de homi

Primũ argum.

Ariſtot.

Arg 2.

Argu. 3.

Argu. 4.

ne intelligamus, illud quod dictū eſt, non occides, neq; alterum, ergo neque te. Neque enim alium quam hominem occidit, qui ſeipſum occidit.

Vnica concl. Ad quæſtionem unica concluſione reſpondetur. Nemini fas eſt ſeipſum occidere, & qui contra facit grauiſſimi peccati mortali reus fit. Idque tribus rationibus cōprobatur. Primo, quod ſi homo ſecundum ſeipſum conſideretur, contra ſuam ipſius naturalem inclinationē atq; amorem quem ſibiipſi naturaliter debet, facit, dum ſibi uitam adimit. Secundo, ꝙ ſi conſideretur ut pars totius reipublicæ, in bonum totius ordinatur atque adeo, ut 5. Eth. cap. poſt rē ait Ariſt. qui ſeipſum enecat, iniuriā irrogat reipub. Tertio, Quod ſi conſideretur ut effectus eſt Dei, uita humana diuinū donum eſt, à Deoq; ſubinde pēdens, tāquā eius poſſeſſio, ob idq; qui ſeipſum perimit, perinde in Deum peccat, cuius eſt ſeruus, atq; ille qui rem alienam uſurparet. Ad ſolum enim ipſum pertinet iudicium uitæ & mortis, ſecundum illud Deu. 32. Ego occidā & ego uiuere faciā.

Prima ratio cō cluſiōis. Secūda ratio. Tertia ratio.

De cōcluſione nemo eſt qui dubitare poſſit? adeo eſt contra uniuerſalem naturam ut ſibi quiſque mortem cōſciſcat, per quā uita priuatur, quæ omnium eſt fundamentum bonorum. Circa rationem autem diſcrimen prius perpendendum eſt, quod ſi hominem abſolute in ſeipſo conſideres, non eſt proprie contra iuſtitiam ut ſe occidat, ſed contra amorem quo res quælibet ſeipſam diligit. Si autem conſideretur uelut opificiū Dei, ac reipublicæ mēbrum, tunc quia ordinem habet ad alios, iniuſtus reſpectu eorum fit qui ſe occidit.

Obiectio cō tra primā rationē. De eadem tamen prima ratione dubium exiſtit, haud enim efficax ſatis apparet illatio, quod ſi homicidium fiat contra propriam inclinationem naturalem, ſit protinus peccatum mortale. Inclinatio namque naturalis, non omnis eſt bona, immo contra illam facere nonnunquam officiū eſt. Enimuero inclinatio humana in bonū delectabile, naturalis eſt, quinetiam genere ſuo bona. Appetitus enim animalis ſua pte natura fertur in id, quod eſt delectabile. Qua utique ratione natura neceſſariis officiis conſeruandi, tam indiuiduū ꝗ ſpeciem, delectationem immiſcuit, ut eſſent appetibilia. Et nihilominus eadem inclinatio ſæpenumero eſt mala, eidemque adeo reſiſtere bonum. Quapropter uirtus temperantiæ ac fortitudinis ſecūdum Ariſtote. ad moderandum reprimendumque naturales affectus nobis inſeruiunt ob idque uirtutis opus, laborioſū eſt ac difficile, nempe quod eius conatibus contra naturalem inclinationem pugnamus, quæ ſuperatu difficilis eſt. Adde, quod & iuſtitia originalis ad eaſdem infrænandas naturæ affectionis donata primis parentibus fuit. Qua ratione uidelicet, quia illæ naturales erant, iuſtitia ipſa fuit ſupernaturalis. Hac enim de cauſſa Pau. ad Rom. 7. conquerebatur aliam in membris legē præſentiſcere repugnantem legi mentis. Quodnam igitur argumentum eſt, fit contra inclinationem naturalem ergo eſt peccatum? Quod intelligas illam inclinationem eſſe bonam, id tibi reſtat probādum, quandoquidem ex hoc quod ſit naturalis non conuincitur.

Dilutio. Duplex inclinatio naturalis in homine. Ad hoc iam alias me dixiſſe meminī. Habet enim homo duas, eaſdemque ambas naturales inclinationes, alteram ratione generis alteram uero ratione ſpeciei, quarum ideo prior materialis eſt, ſecunda uero formalis. Habetque ſubinde hoc inter omnem creaturam corporalem ſingulare, quod iſtæ inclinationes poſt naturam corruptam ſint ſibi inuicem contrariæ Caro enim, inquit Paul. concupiſcit aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnem.

Paulus.

At uero quia id ſimpliciter res naturale eſt, quod formaliter & ſecundum ſpeciem congruit, illud autem quod competit, materialiter competit ſecundum quid, fit ut ſecundum rationem contra materialem, hoc eſt, contra ſenſualem inclinationem facere, ad hominis perfectionem pertineat. Igitur quando dictum eſt inclinationem naturalem ad uitæ conſeruationem ferri, atque eius amorem eſſe naturalem, intelligitur ſecundum rationem ob idque facere contra illam inclinationem peccatum eſt, non ſolum inhumanum, uerum & contra totum fundamentum naturæ. Quod enim uiuere ſit rōnalis inclinatio inde patet, quod rationalis natura eſt per rationis opera fælicitatem conſequi, quæ quidem opera niſi a uiuente exerceri non poſſunt. Poſt

Quæ dicatur abſolute inclinatio naturalis hominis.

hæc circa alias duas rationes explicãdum eſſet quomodo homo non ſit ſuæ uitæ do minus, niſi hæc concluſio ſuperiori libro q. 3. ſatis fuiſſet à nobis demonſtrata. Re colere autem id opus eſt quod ibidem de monſtrare etiam curauimus nempe rem publica non proprie habere dominium uitæ ciuiũ, ſicuti Deum. Haud enim prin ceps pro libito, uelut ille poteſt innocen tem in mortẽ adigere, quod ad rationem dominii eſſet neceſſarium, ſed tantum ut reipublicæ propugnator, iuſtique cuſtos, ut inibi ſatis expoſitum eſt. Atqui huc ap plaudit exemplum totius, reſpectu par tium. Homo enim non fungi tur abſoluto membrorum dominio, ut poſſit ea dum li buerit ſibi amputare, ſed ut cuſtos uitæ poteſt illa obiicere ad defendendum to tum, ac pariter dum putreſcunt, reſcin dere. Sic ergo intelligendus eſt Ariſtot. 5. Ethic cap. 11. ubi ait homicidam ſui, iniu riam irrogare reipublicæ. Diſputatio ſe hic longa ingerebat, an liceat quempiam damnare ut ſeipſum occidat, nẽpe ut ue nenũ epotet, aut fame pereat, aut de car cere non fugiat, hæc autem proprium lo cum inferius habent, q. 6. ubi de remediis quibus rebus uti poteſt, articu. 4. late di ſputandum eſt. — *Ariſtot.*

Reliquas ergo quæſtiũculas huic prin cipalis adhærentes, inter ſoluendum argu menta diſſoluere reſtat. Ad primum autẽ iam reſponſum eſt, nempe quod homici dium peccatum eſt tum contra iuſtitiam, tum etiam contra charitatem. Quare qui mortem ſibi cõſciſcit, reſpectu ſui non fa cit contra iuſtitiam, ſed cõtra charitatem reſpectu uero reipublicæ ac Dei, faciat con tra iuſtitiam. Ad ſecundum autem quod adiicitur dum iudex ſimul eſt morte di gnus. Reſpondetur quod nemo conſtitui tur ſuiipſius iudex, quia nemo de ſeipſo recte iudicare poteſt. Quare ſicut ægroto medico non eſt committenda ſuiipſius cu ratio, ita neque malefactori iudici ſeipſum condemnare. Ad tertium argumentum Diuus Thomas reſpondet id quod præce denti libro à nobis citatum meminimus, nempe quod cum homo conſtitutus per liberum arbitrium ſit ſuiipſius dominus, hoc eſt ſuarũ actionum, de omnibus quæ eidem libero arbitrio ſubſunt, diſponere — *Ad primũ arg.* — *Ad ſecũdũ arg.* — *Ad tertiũ arg.* — *D. Tho.*

poteſt non autem de uita, quæ Dei pote ſtati, à quo illam recipit, tantum ſubditur. Et ideo ob nullã prorſus cauſſam licitum ulli eſt ſibi uitam adimere. Argumentum eſt quod locupletiſſime Auguſti diſſerit l. b. 1. de Ciuita. Dei, à c. 17. uſque ad 26. Quare neque qui illo Pauli deſiderio ar deret diſſoluendi, ut eſſet cum Chriſto poteſt ſe illa cauſſa necare. Neque ut ex tremas mundi huius calamitates ſuffugia mus, Nam cum ſecundum Philoſophum 3. Ethic. ultimum ſit tempora lium malo rũ, mors: qui illa ſe orbaret ut malis aliis careret, malus tunc contra naturam elige ret malum ut euitaret minus. Neque ſum ma quis immaniſſimi criminis pœnitudi ne perculſus, poteſt in ſe nefarias manus iniicere ut ſe abſumat. Neque uero ad eui tandum atrociſſimũ ſcelus id licitum eſt. Quapropter Lucretiæ per mortem, quam ſibi ipſa inferret, non licuit adulterium ca uere, & multo minus poſtquam illam paſ ſa eſt iniuriam, ut Liuius libro 1. refert, ignominiam morte contegere, ut illic au ctor eſt Auguſt. Nam ſi reſiſtendo, ſe cul pa liberauerat, non erat digna quæ ſe oc cideret, & ſi in culpam conſenſerat, non erat ſuiipſius iudex. Occidit ergo ſeſe ex puſillanimitate, quia ferre infamiam non ualuit, ſicuti & Cato, qui Cæſaris domina tum ſubire potens non fuit. Quod ſi hic obiter quæras quid ferre debeat pudica puella antequam in ſtuprum conſentiat? Re uera quodcunque genus mortis. At uero utrum ſi non pro uiribus ſua contra pu gnet, membriſq. reſiſtat, ſed immota ma nens nihil agat, conſentire cenſeatur? Re ſpondetur. In foro exteriori ſi immobilis taceníque maneret, rea ſtupri iudicaretur. Sic enim iubebatur, Deuter. 22. ut puella quæ in urbe comprimeretur, quia tacue rat, lapidibus obrueretur. Tamen in foro conſcientiæ tantum tenetur non conſen tire, neque ſe ſceleri accomodare. Qua re ſi metu tacet, non peccat mortaliter; dummodo nullum præbeat conſenſum. Neque uero manus in alterũ tenetur inii cere. Tametſi quę honeſta eſt & ingenua, non debet facere quãtum debet, ſed quan tum poteſt. Quæ autem inuita patitur, uir ginitatem non amittit, quia (ut Lucia aie bat) non inquinatur corpus niſi de con — *Auguſt.* — *Paulus.* — *Ariſtot.* — *Lucretia.* — *Auguſt.* — *Cato.* — *Quæſt.* — *Solutio A tera quęſtio. Reſponſio.*

 ſenſu

ſenſu mẽtis. Vnde quæ ſe occideret ut ſtuprum caueret, maius peccatum faceret ut euitaret minus. Ad quartum de Sanſone ſunt qui reſpondeant per uirtutem fortitudinis ei licuiſſe ad hoſtium cladem cũ proprio periculo ſeſe accingere. Ad hoc tamen iam lib. 2. q. 3. art. 8. reſpondimus, quod cum ille auſus nõ fuerit humanus, ſed ſupernaturalis, quia iam illi coma creuerat quam Deo d caueret, dicendum eſt potius cum Auguſt. quod id diuina reuelatione fecerit. Id quod eius oratio teſtatur, qua diuinitus ſuppetias petebat. De Eleazaro autem qui legitur primi Macha. 6. ut elephantem occideret, ab eodem oppreſſus, facile, ut illic dicebam, crediderim uirtute ac robore animi id aggreſſum fuiſſe. Razias aũt non eſt cui excuſetur, ut bene ait S. Tho. nam animi mollities fuit & languor proprio gladio malle occumbere, quam uinci. Quod & Sauli uituperio datur, & Catoni. Vnde ꝙ hiſtoria addit, maluiſſe nobiliter mori, &c. non dicitur ſecundum rei ueritatem, ſed ſecundum eius exiſtimationem. At uero de Appollonia, cuius hiſtoria refert quod carnificum operas præueniẽs exiliuit in flammas, Auguſti. non eſt omnino certus. Si autem id uerum fuit, uel dicendum eſt ꝙ erat iam tam rogo admota ut pene eſſet coniecta, uel quod cum eſſet fœmina, acuminiſque adeo iuris inſcia, per inuincibilem ignorantiam ſit excuſanda, uel ad hoc cum eodem Auguſtino recurrendum, quod id diuino inſtinctu egerit.

Ad quartũ argu. Sanſon.

Eleazarus.

Razias. S. Tho.

Apollo.

Auguſt.

ARTICVLVS VI.

Vtrum liceat uitã, pro defenſione amici aut cuiuſcunque virtutis, exponere.

ARticulo proxime præcedenti operæ pretium duximus hunc ſextum adhibere, licet D. Tho. ſilentio hic eum præterierit. Sunt enim apprime affines & germani. Quæritur ergo utrum uitã propriã liceat pro amico aut pro quacunque uirtute morti offerre. Arguitur enim à parte negatiua. Vitam periculo mortis obiicentem eodem recidit ac ſi quis ſeipſum occidat, nam gubernatorem nauem non ſeruare dum poteſt, perinde habet ac ſi illam ſubmergeret occidere ſe autem nemini licet, cum non ſit uitæ ſuæ dominus, ſed cuſtos, ergo neque uitam pro alio exponere. Secundo. Ordine charitatis plus ſe quiſque diligere tenetur, quam alterum, ſaltem non licet alterũ plus diligere, mandante nobis Deo & proximos ſicut nos ipſos diligamus, qui autem propriam pro uita amici exponit, plus aliũ diligit quã ſe ipſum, ut lib. de mend. c. 6. arguit Auguſt. ergo id non licet, ut ipſe ibidem concludit. Tertio. Sicut uita ſpiritualis ad ſpiritualem, ſic & temporalis ad tẽpalem, nemini autem ſpiritualem propriam licet pro ſpirituali totius mundi amittere, ergo neq. temporalem propriam pro temporali amici. In contrarium eſt uerbum Christi, Ioannis 15. Maiorem hac dilectionem nemo habet, quam ut animam ſuam quis ponat pro amicis ſuis.

Primum argum à parte negatiua.

Argu 2.

Auguſt.

Argu. 3.

Quæſtio eſt egregia, neque ſolum Philoſophis digna, uerũ & Theologis, tametſi non pro eius dignitate uiderim ex profeſſo diſputatam. Tribus ergo concluſionibus abſoluendam duxerim. Prima eſt, Ponere uitam pro Deo, atq. in teſtimonium eius fidei, catholica fides iubet cuius perinde contraria aſſertio, hæreſis eſt manifeſtaria. Hoc patet eccleſiæ teſtimonio, quę ob hanc præcipuam uirtutem martyrum ordinem, ceu inter diuos præcipuum, uſqueà deo colit, ut cenſeat per actum martyrii omnia condonari peccata. De hoc ergo non pertinet ad pręſentem locum diſputare. Sed adiungimus eidem concluſioni pariter pro tutela cuiuſque uirtutis id ipſum licere. Ob id enim Ioannes Baptiſta martyrũ catalogo adſcribitur, quod de iniquitate inceſtuoſum Herodem redarguebat. Neque ſolum in pręceptorum tutamen, uerũ & ad defendendũ conſiliorũ ueritatem id ipſum laus eſſet, nempe ut quis defenderet conſilium eſſe uota religionis ſuſcipere. Hæc. n omnia in cuſtodiam propugnationemq. fidei referuntur. Neque uero eſt qui negare poſſit quin etiã pro republica liceat periculum ſubire mortis, quandoquidem, ut antea ſæpe diximus, reſpublica ad id poteſt ciues ſuos cogere, ſicuti totum membra ad ſui defenſionẽ. Hęc ergo citra diſputationẽ iacta ſint fundamenta. Quo autem alterum, quod patentiſſimum etiam eſt, extremum, cum hoc ipſo com-

Prima conclu.

Secūda conclu. componamus, ſit ſecunda concluſio. Nullatenus licet aut uitā ſpiritualem, hoc eſt Dei grām amittere, aut minimā eius iacturam facere pro ſalute ſpirituali totius mūdi. Imo, ut abſit blaſphemia uerbo, ſi caſus per impoſſibile accidere poſſet, neque pro ſanctorum defendenda gloria. Memini h. quoſdam hoc in dubium reuocare, nihilo minus concluſio adeo per ſe nota eſt ut contraria manifeſtam cōplicet repugnantiam. Enimuero optare de gratia Dei cadere, ut alii ipſa perſiſtant, eſt eligere eſſe in odio Dei, quod autē hoc ſit uirtus, implicatio eſt cōtradictionis. Nam quod eſt uirtus, licet, per id autem quod licet non perditur gratia. Item optare odium Dei, eſt optare id quod intrinſecè eſt malum. Imo & minimum ueniale peccatum licere admittere pro ſalute ſpirituali totius mundi, cōtradictionem inuoluit. Sed neque optare minus diligi à Deo, ut alii magis diligantur, fas eſſe poteſt, nam qui minus diligitur minus diligit, optare aūt minus diligere, eſt quid optare contra naturam ipſam charitatis, atq. adeo implicatio contradictionis eſt illud eſſe opus charitatis. **Obiectio.** Contra hanc nihilominus ueritatem arguitur. Sequeretur neque licitum eſſe uitam ſpiritualem periculo obiicere pro ſalute aīarum, nam ſi illam neutiquā licet perdere, uī ſequi, neq. eius periculum ſubeundem eſſe Conſequens tamē eſt falſū, quoniā prudēs charitatis feruor nōnūquā hominem aīat, ut ad conuertendas perditas mulieres cum aliquo ſuo periculo earum colloquium adeat, uel aliquo ad prędicādum pergat, ubi in maiori uerſabitur periculo uitę ſpiritualis quā ſi intra clauſtra ſe monaſterii contineret. **Solutio** Reſpondetur, primam conſequentiam nullius eſſe ualoris. Nam iacturam facere gratiæ detrimentum eſt ipſius charitatis, exponere autem illam periculo, adeo non eſt, charitatis remiſſio, ut ex nimio eius ardore procedat. **Tertia conclu.** Tertia concluſio, ad cuius ueritatem explorandam præſens mouetur quæſtio ſit, Licitum eſt, & ſæpiſſime officium, uitam corporalem exponere, non ſolum pro uita ſpirituali amici, uerum & pro temporali, quin uero pro eius honore, & fama, & pro eius bonis tēporalibus. Atqui de hac **Auguſt.** quæſtione D. Auguſt. diuersè loquutus eſt loco namq. inter arguendum citato uiſus eſt ad partem negatiuam annuere. Tamen libro de Amicitia, cap. 10. expreſè ait uitam corporis ponendam eſſe pro amico, ut ſanxit, inquit diuina auctoritas. Nimirum ad uerbum Chriſti alludens à nobis citatum, Maiorem charitatem nemo habet, &c. Et ſe uera nunquam mihi in dubium uenire potuit, qui certo crediderim peregregium hoc eſſe amicitiæ, ac ſubin de uirtutis officium. Et primum auctoritas **Maiorē charitatem nemo habet, &c.** Chriſti, ſi meditatè perpendatur, hunc plane ſenſum facit. tametſi non deſint qui cauillantes dicant. Seruatorem noſtrum hūc tantum docuiſſe, quod liceat uitam corporalem pro ſpirituali amici, ſicut ipſe fecit, exponere. Enimuero quamuis ipſe ad hoc propoſitum illud citauerit, nihilominus dicterium illud uulgo inter philoſophos circūferebatur, illud nimirum ubique docentes. Amicus eſt alter ego. Quare eorū ſenſus non ad uitam ſpiritualem referebatur, ſed ad hoc ꝙ ius amicitiæ ſit cum periculo proprię uitę bona amici etiam temporalia tueri. Quocirca Chriſtus uulgatū allegans axioma eundem ſenſum approbauit, uidelicet ꝙ cum charitatis ſit, diſpēdium cæterorum bonorum amici gratia facere, hæc tamē sūma ſit, ut etiam uitam ponas. Adde, ꝗđ Chriſtus pro uita tēporali noſtra propriam poſuit. Nā ſicut per peccatum, ut ait Paul. mors introiuit in orbē, ita & redemptoris munus fuit liberando nos à peccato, liberari etiam à temporali morte, donando nobis immortalia corpora. Quare eodem cap. 5 Paul. concludit, ſicut regnauit peccatū in mortem, ita & gratia regnat per iuſtitiam in uitam æternam. Et ca. 8. Lex ſpiritus uitæ in Chriſto Ieſu liberauit me à peccato & lege mortis. Præterea, illo uerbo, Chriſtus uoluit **Chriſtus pro uita temporali noſtra propriā poſuit.** mortalium amicitiam ſibi maxime conciliare Ob idq. illud abſque ulla exceptione abſolute citauit, ſcilicet ꝙ in hoc maxime oſtendatur charitas, ꝙ quis ponat uitam pro amicis. Non enim ait pro hoc uel illo bono amici, ſed pro amico, ubi tua ipſe uita indiguerit. At uero ut ad rationes naturales deſcendamus, illa qua quidam utuntur, non eſt ſatis firma. Arguunt enim ob id licere uitā exponere pro amico, quòd iuſtū eſt illam ponere pro uirtute, & uera

laude

laude & ponere uitam ꝑ amico eſt uirtus: Hæc nanq; nõ principium petit. Nam hoc ipſum eſt in cõtrouerſia. Amicitia. n. non eſt uirtus, ſed uirtuti ꝓxima, ut ait 8 Ethico Philoſophus. Sum. n. alteri amicus, qa ſtudioſus eſt. Sed de hoc eſt quæſtio, utrũ ius amicitię hoc permittat, ut uitam cuius tu non es dominus, poſſis pro illo exponere: eo præſertim, ꝙ cum uita ſit bonorum omnium temporalium maximum, & amicitia non ſit niſi temporale bonum, uidetur uita non eſſe pro amicitia commutanda. Ratio ergo concluſionis ſic efformat, uita nihil altius eſt, quam quoddam temporale bonum quod non eſt, ſupremus finis, in quo noſtra cõſiſtit fœlicitas, ſed eſt tantum medium ad ipſam cõſequendam & conſeruandam, bonum autem utile licitũ eſt in defenſionem alterius boni exponere, quod pars eſt noſtrę fęlicitatis, etiã ſi per ſe conſideratũ minoris eſſet pretij põt. n. iure optimo quiſq. uitam periculo obijcere ad defendendum bona ſua temporalia, eo ꝙ bona ipſa rurſus ordinãtur in cõſeruationem eiuſdem uitæ, atq. in ſtatum eius fœlicẽ, uita aũt amici mei eſt propriũ meum bonum, ad meam ẽt fœlicitatem ptinens, ergo eadem ratione mihi licebit, immo multo decẽtius, propriam uitã pro illa ponere, nam merito illã pluris facio, quã bona mea, quãdoquidẽ per ipſam fœlicem ſtatum uitę meę conſeruo. Quin uero eadem rõne ſequitur, ut poſſim illã exponere ad protegendum eius honorem & bona tẽporalia, ſi fuerint uſqueadeo ampla. Secundo arguitur exemplo Chriſti. Certum. n. eſt, uitam eius etiam temporalem præſtãtiorem fuiſſe noſtra ſpirituali, nam erat uita Dei, per quã. ſ. homo uere erat Deus, & tamen quia uita noſtra æterna in eius redundabat gloriam, illã in pretium noſtræ diſpendit. Tertio arguitur. Iure naturæ omnes mortales ſumus eiuſdẽ corporis membra, ergo ſicuti mẽbrũ eiuſdem corporis unum pro alio exponitur, ut inuicem ſe cuſtodiant, ſic licitum eſt inter homines. Quarto. Sicut pro republica debitum eſt uitam ponere, quia partes eius ſumus, quam ideo cõſeruare tenemur, ſic & pars ſe põt periculo alterius partis exponere, quandoquidem ſalus reipublicæ ex ſalute partium conſtat. Adde, quod negare filium cum propriæ uitæ periculo debere uitam patris tueri, feritas profecto eſſet & barbaries, cum eãdem uitam a parẽtibus receperimus. Conceſſo ergo ſemel, quod iure charitatis hoc liceat, non eſt deſcenſus difficilis, ut etiam pro uxore, pro filio, pro patre, atque adeo pro amico id liceat. Nam pro rege, nemo dubitat. Præterea, nullus philoſophorum ſapientumque Phyſicorum non laudat facinus Pyladis atque Oreſtis, ſiue hiſtoria fuerit ſiue fabula, ut Cicero lib. de Amicitia, inſinuat, tametſi mentiri ut alter pro altero haberetur, non fuit uirtus. Sed quid in re non dubia moramur? uox populi, uox naturæ eſt, & tamen nulla fuit, ſeu barbara natio, ſou ſancta, etiam ſi Chriſtianum intelligas, in qua non egregiæ laudi daretur, ac detur, quod qui hominem in periculo mortis cõſtectum uiderit eidem ſe offerat periculo, ut proximi uitam, dum poſſibile apparet, eripiat. Dum poſſibile, inquam apparet, nam alias, temeritas eſſet. Exempli gratia, qui gladiis ſe inuicem impetentes aſpectat, & potens cum aliquo ſuo periculo litem dirimere, nõ ſe medium infert etiam ſi non tenetur, profecto ut ignauus & infamis habetur, tantum abeſt, ut ſi id fecerit, perperam feciſſe iudicetur. Idemque ſe ſe iudicium eſt de protegendo amici honore, atque aliis magnis bonis, quib. uita eius ſuſtentatur & honor. In ſumma, qui hoc negat officiũ eſſe eximium amicitiæ, ornamẽtum profecto eius præcipuum de media republica tollit.

Ad primum igitur argumentum negatur idem eſſe, uitam quępiam pro amico ponere, quod ſeipſum occidere, iam. n ſupra diximus, occidere ſe quempiam bifariam cõtingere. Vno modo directe & per ſe, & hoc nunquam licet neque pro amico, neq. pro uirtute ipſa. Haud. n. poterat martyr ſtrangulare ſeipſum pro fide. Altero uero modo id cõtingit per accidens. ſ. quando quis propriam uitam non ſeruat, quam ſeruare poteſt, & hoc non reputatur homicidium niſi quatenus ipſam ſeruare tenetur. Et quamuis homo non ſit ſuæ uitæ dominus, ſed cuſtos, tamen non tenetur eam omni poſſibili modo ſeruare. Poteſt quippe eam, ut diximus, nõ ſolũ pro uirtute, uerum & pro bonis temporalibus expone-

Ariſtot.

Rõ efficax concluſiõis.

Pyladis atq. Oreſtis memorabile facinus.

Vox populi, vox naturæ.

Ad primũ arg. Occidere ſe, bifariã cõtingit.

Qui teneat ſeruare uitã propriam.

exponere. Quin uero etiam poteſt non uti optimo cibo ac regimine, aut optima medicina ad ipſam ſeruandam. Eadem ergo rõne poteſt illã exponere pro amico. Sed tunc peccaret, quãdo illã prodigeret, hoc eſt ꝙ nullo bono fine aut pro exiguo illam diſpenderet, ut ſi ad defendendum ualorem unius ſcuti periculo illam obijceret. Ex hac aũt ſolutione oritur ſcrupulus, utrum in naufragio, ubi tãtũ una eſt tabula, quæ duos ſeruare nõ põt, liceat uni alteri cedere? Et fac eſſe filium & patrem. Ex cõcluſione.n.uĩ ſequi id eſſe licitum, ex hac autem ſolutione apparet contrarium colligi. Nam qui tabulam deſereret, perinde haberet, ac ſi ſe in mare proijceret, quod eſt ſe directe occidere. Profecto res eſt dubia reſpondetur ergo ꝙ antequam tabulam filius capiat, poteſt illam relinquere patri, quia non hoc eſt poſitiue ſe occidere, ſed permittere ſe mori, poſtquam uero eidem inſidet, re uera non apparet licitum eſſe ut ſe in fluctus deijciat.

Scrupulus.

Ad ſecũdũ arg.

Ad ſecundum reſpondetur quod ordo charitatis quo homo tenetur non plus proximũ quàm ſeipſum diligere, attendendus eſt ſecundum uitam ſpiritualem, cuius ideo detrimentum homo non debet pati pro toto orbe, ſed quantum ad temporalia non eſt ille ordo neceſſarius, quoniã temporalia per ſe non pertinent ad perfectam fœlicitatem, ſed ſunt tantum media, ut diximus. Vnde S. Tho. 2 2. q. 26 arti 5. in ſolutione primi, ait, ꝙ cum unumquodque id ſit quod in ipſo præcipuum eſt magis eſt proximus diligendus quantum ad ſpirituali, quã corpus propriũ, ut ſi ſimpliciter fuerit neceſſaria uita noſtra pro ſalute ſpirituali eius, tunc ſit nobis expendenda ubi explicat ordinẽ qui eſt ex neceſſitate præcepti. Sed tñ inferius in ſolutione tertii ait, ꝙ licet nõ ſit de neceſſitate charitatis ꝙ homo proprium corpus exponat pro ſalute proximi, niſi in caſu quo tenetur eius ſaluti prouidere, tñ ꝙ aliquis ſua ſe ſponte ad hoc offerat, pertinet ad perfectionem charitatis. Vbi non diſtinguit de ſalute ſpirituali & corporali ſed utramque uidetur intelligere.

D.Tho.

Ad tertiũ arg.

Poſtremum denique argumentum ſolutum eſt, ubi monſtrauimus non eſſe eandem rationem de ſpirituali & temporali ſalute. Quare falſum eſt eandem eſſe rationẽ ſpiritualis ad ſpiritualem, quæ temporalis ad temporalem.

ARTICVLVS VII.

Vtrum liceat in aliquo caſu interficere innocentem.

POſt innocẽtis homicidiũ (quod quẽadmodũ lege fiat, dictum eſt) ſubſequitur in hoc ſeptimo articulo, qui eſt apud S. Tho. ſextus diſputare utrum liceat in aliquo caſu innocentem interficere? Arguitur.n.ã parte affirmatiua. Abraham hac laude inter cætera commendatur, ꝙ innocentẽ filiolũ aræ deſtinauerat. Secundo. Si id licet quod maius nocumẽtũ infert, & id licebit quod infert maius, nam de illato documẽto exiſtimatur peccati grauitas, licet autem peccatorem occidere, etiam ſi periculo perditionis æternæ nonnunquã exponatur, ut ſupra dictũ eſt, ergo & innocentem quem certius credimus miſerijs huius ſeculi ſolutũ ad æternam fœlicitatem aduolare. Tertio. Quod ſecũdum ordinẽ iuſtitiæ fit nullum eſt peccatum: ſed quandoque iudex ſecundum allegata & probata innocentem in mortem adigere cogitur, quem ſcit falſis teſtimonijs delatum, & pariter miniſter qui eius dicto audiens eſſe tenetur, ergo licitum eſt quandoque innocentem interficere. In contrarium autem eſt illud Exo. 23. Inſontem & iuſtum non occides.

Primũ argum.

Argu. 2.

Argu. 3.

Titulus quõnis illuſtrat.

Duplex innocẽs

Quæſtionis titulus de duplici innocente intelligi poteſt. Primo, de eo qui non ſolum re uerà eſt innocens, uerum & legitime, quia non probatur nocens, & de hoc præſens intelligitur interrogatio. Alius uero eſt, qui licet re quidẽ ſit innocens tñ legitime probatur nocens, de quo, cum grauior ſit abſtruſiorq. dubitandi rõ, inferius q. 4. arti. 2. monebitur peculiaris quæſtio.

Vnica conclõ.

Hæc ergo facilime unica concluſione expeditur. Nullatenus licet hominem innocentem, cuius nulla habetur ſiniſtra opinio, interficere.

Probatio.

Probatio eſt petita. Homo n. ut ex dictis patet, & ſecũdum ſeipſũ cõſideratur, & præterea in ordine ad bonum commune. Et quidem ſecundum priorem conſiderationem, ſcilicet quatenus eſt rationalis naturæ, nemini interficere licet, Nam & iniquiſſimi & peccatoris natura,

quatenus

quatenus Dei figmẽtum, diligenda eſt, ob ſolam ergo cauſſam communis boni peccator occiditur, in innocente autem nihil eſt cur ius reipublicæ fiat, ipſum occidendi, quoniã præcipua eſt reipublicæ pars, atq. ad eius ſalutem præcipue conferens. De hac concluſione non eſt cur multum dubites, offeruntur nihilominus nonnullæ, licet tenues, dubitandi rationes. Prima, dum in obſeſſa à tyranno ciuitate ciuis innocens eſt, cuius caput tyrannus ille petit, eo forſan ꝙ ſibi eſt aduerſus. Hiſtoria eſt de Demoſthene, quẽ, dũ Athenien. ciuitas obſidione opprimeretur, tantum dux ille hoſtis petebat, ut incolumem relinquere ciuitatem. Tunc enim ille in ſenatu fabulam illam luporum retulit, qui ab ouibus canes depoſcebant illa uafricie ut ſecuri poſtea poſſent in inermem pauidumque gregẽ irruere. Dubium ergo eſt utrum tunc pro ſalute totius reipublicæ licuiſſet innocentẽ in manus hoſtis perdendum tradere. Apparet enim fuiſſe licitum. Primum quia reſpublica ius habet exponendi ciues patenti morti pro ſalute totius, ut patet in bello, ſicut totum ſuas partes. Deinde quod & ipſe tunc innocens, cuius morte ſalus totius ciuitatis agitur, tenetur ſe hoſti dedere, ergo ad id poteſt reſpublica ipſum cogere. Nihilominus reſpondetur nequaquã id eſſe tunc licitum. Quare D.Tho. generalem conſtituit concluſionem. Nam ut ad primum argumentum reſpõdeamus, tunc reſpublica põt exponere ciuem quando neceſſarius ad pugnandum eſt & reſiſtendum hoſti quia tũc eſt per ſe neceſſariũ mediũ, non aũt qñ tãtum eſt neceſſarius ex malitia alterius. Quoniam cum homicidium per ſe non ſit bonum, nunquã fit licitum niſi ex fine cuius eſt per ſe medium. Et innocentis mors nunquam eſt hoc modo reipublicæ neceſſaria. Quare ſicuti, ut paulo ante meminimus, non licet tibi iubente tyranno eruere tibi ipſi unum oculum, ut alterum ſerues, ita neq tunc reipublicæ innocẽtem morti tradere. Nam ut ſuperius dictũ eſt, non eſt abſolute domina uitę ciuium, ſicut Deus, & ideo innocentis uitam ſolus Deus poteſtatẽ habet. Sunt qui licet diffiteantur rempublicam tunc iuſſu tyranni eum occidere, fatẽtur tamẽ poſſe ipſũ eidem tradere, ad occidendũ. Porro aũt idem eſt utrumque prorſus, atque adeo neutrum licet. Poſſet nihilominus cum illo caſu non defendere, quia reſpublica cum ſui periculo nõ tenetur defendere priuatum ciuem. Quod ſi contra ſimilitudine argues. Si quis mihi mortem comminaretur niſi manum aut linguam aſcindendam illi offerrẽ, poſſem membrum tradere ut uitã ſeruarem, licet medium illud non ſit neceſſarium niſi ex malitia alterius, ergo ſimiliter poſſe reſpublica ciuẽ ſuum tradere. Negatur cõſequẽtia, quãdo membrũ non habet eſſe diſtinctum ab eſſe totius, neq. ullo modo eſt propter ſe, ſed propter totũ, neq. per ſe eſt capax iuris uel iniuriæ. Homo aũt quãuis ſit pars reipublicæ eſt nihilominus & ſuppoſitũ ꝑ ſeipſum exiſtens, atq. adeo per ſe capax iniurię, quam reſpublica non poteſt illi irrogare. Vnde ad ſecũdũ ſupra obiectũ argumentum reſpondetur, ꝙ quãuis ipſe teneatur tunc proprio ſe offerre periculo ut publicum caueat, non tamen ad id iure cogi poteſt quoniã tenetur non de iuſtitia, ſed de charitate, Sicut ſtat me in graui neceſſitate ad eleemoſynam teneri, ad quam cogi non poſſum. Alius dubitandi caſus eſt in bello, & quidem in communi aggreſſu, ubi permiſti ſunt innocentes cum nocentibus non eſt dubium quin liceat hoſtes inuadere, cum innocẽtum periculo. Sed dubiũ eſt in ſingulari certamine. Video militem in me irruentem quem ſcio innocẽtem eſſe, puta qui certo credit bellum iuſtum contra me gerere. Vr ratio ſuadere quod tunc non poſſim illum occidere. Nam bellũ non poteſt eſſe iuſtũ ex utraque parte. Si ergo ille iuſte contra me pugnat, non poſſum ego iuſte me defendere. Reſpõdetur nihilominus licere. Primũ qa iuſte ambo pugnare poſſumus ex ignorãtia, quã uterq; putat ſe iuſtã defendere cauſã. Præterea licet tunc in conflictu uni militũ conſtaret iuſtitiam ab alterius parte ſtare, põt ſe defendere: quia non tenetur illam pati mortem. Quare non ſolum tũc ex falſa præſumptione (ut quidam aiunt) nempe quia uterq; putat alterum eſſe nocentem, ſed ẽt ſi ſciat eſſe innocentem, licitè tunc pugnat. Non poſſet aũt alterum occidere niſi in ſuam defenſam. Sed rogat utrum miles poſſit alterũ aggredi, quẽ ſcit

eſſe

Demoſthenes.

Solutio S. Tho.

Obiecto à ſimilitudine.

Dilutio

Soluuntur rationes contra obiectionem.

Secundus ſcrupulus.

Submouetur dubium

Tertius ſcrupulus.

Tertius ſcrupulus. eſſe innocẽtem? Reſpondetur quod ſi bona fide credat, iuſtum ſe gerere bellũ, etiã ſi alium putet eſſe innocentem, puta quia uel idem ipſe credit, uel inuitus in exercitu retinetur, poteſt illum aggredi, tum ꝙ aggreſſus ipſe in bello eſt defenſio, tum etiam ꝙ unus princeps ius habet aggrediẽdi alterũ. Qui aũt miles crederet bellũ ſe gerere iniuſtum, aggredi non poſſet.

Ad primũ arg. Ad primum aũt arg. in contrarium, lib. 2. ſatis reſponſum eſt, q. 3. art. 8. Deus namque nõ tanquam legislator, ut Scotus putat, diſpenſare ualet ſuper homicidio, ſed tanquam uniuerſalis uitæ dñs, poteſt cuiuis poteſtatem facere alterum occidendi, ſicuti fecit Abrahæ, cuius ideo obedientia laude digna fuit, tametſi pro ſua clementia id non permiſerit executioni mandari. Nemo autem mortalium hoc abſoluto utitur uitæ dominio.

Ad ſecũdũ arg. D. Tho. Solutio autem argumenti ſecundi notanda eſt apud D. Thom. nempe peccatorum grauitatem de ſe primò attendendam eſſe non penes illatam nocumentum, ſed penes obiectum. Quapropter innocentis occiſio ſceleſtior eſt & maiori digna ſupplicio, quam occiſio impuri ac peruiti hominis. Primò quia huiuſmodi occiſor præſtantius bonum lædit, quod magis eſt per ſe diligendũ, quapropter peius contra charitatem peccat. Secundo quia & illi iniuriam facit qui minus erat illa dignus, atq. ideo iniquius iuſtitiam uiolat. Et tertio, quia rempublicã meliori priuat bono, ac ſubinde in bonum commune eſt peſtilentior. Poſtremo, & Deum ipſum impudentius ſpernit, qui iuſtos chariores habet, ſecũdum illud Lu. 10. Qui uos ſpernit, me ſpernit. Quod autem iuſto mors in bonum æternæ gloriæ cedat, occiſioni accidentariũ eſt.

Ad tertiũ arg. A ſolutione autem tertii argumenti quod de innocente legitime probato nocente adducebatur, ſuperſedendum eſt uſque ad locum citatum quæſtione ſexta.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum ius ſit unicuiq proprium inuaſorem ad ſui defenſam occidere.

CVm ſuprà definitum ſit nemini priuata auctoritate licere malefactorem occidere explorandum ſupererat utrum ſaltem liceat aggreſſorem per modum defenſionis interficere. Sunt enim nonnullæ ſanctorum auctoritates, quæ id uetare uidentur. Ait quippe Auguſtinus, ad Publi. De occidendis hominibus, ne ab eis quiſque occidatur, non mihi placet conſiliũ, niſi forte ſit miles aut publica functione teneatur, ut non pro ſe hoc faciat, ſed pro aliis accepta legitima poteſtate, ubi negare uidetur, cuipiam ne occidatur licere priuatim occidere. Et in 1. de libe. arbit. Quomodo, inquit, apud diuinam prouidentiam à peccato liberi ſunt qui pro his rebus quas contemni oportet humana cæde polluti ſunt? Et cẽſet illas res in uniuerſum eſſe contẽnendas, quas homines inuiti amittere poſſunt, in quarum numero eſt uita. Et Nicol. Papa. can. de his clericis, diſt. 50. ait, De his clericis quibus conſuluiſtis. ſ. qui ſe defendendo paganum occiderant, ſi poſtea per pœnitẽtiam poſſunt ad priſtinum ſtatum redire, aut ad altiorẽ aſcendere ſcitote nullã nos occaſionem dare neq. ullam tribuere licẽtiã eis quẽlibet hominẽ quolibet modo occidẽdi. Cui quidẽ legi cum ad mores pertineat, uidentur & laici eſſe ſubiecti. Quarto. Homicidiũ eſt grauius quã ſimplex fornicatio, ſed nemini hæc ad ſeruãdã uitam eſt licita, ergo neq homicidium facere. Poſtremo. Si arbor eſt mala, ergo & fructus, ut habetur Matth. 7. ſed defenſio ipſa uidetur illicita contra illã Pauli monitionem ad Ro. 12. Non uos defendentes chariſſimi, ergo & aggreſſoris occiſio erat peior. In contrarium aũt eſt illud Exod. 22. Si effringens fur domum ſiue ſuffodiens inuentus fuerit, & accepto uulnere mortuus fuerit percuſſor non erit reus ſanguinis, licet ergo æquiori ratione uitam propriam uſque ad mortem inuaſoris defendere.

Primum argum. à parte negatiua.

Argu. 2.

Argu. 3

Argu. 4

Argu. 5.

Ad quæſtionem tribus cõcluſionibus reſpondetur, Prima. Nemini licet aggreſſorem occidere niſi id fuerit neceſſarium medium, nempe ſi alia uia ſe nõ poteſt defendere. Secunda. Vbi medium illud fuerit neceſſarium, licitum eſt vim vi ſecundum iura repellendo, cum moderamine inculpatæ tutelæ illum occidere. Probantur ſimul ambæ concluſiones. Ad quarum probationem ſupponitur con-

Prima conclu.

Secũda conclũ.

tingere poſſe vt vnius actionis duo exiſtent effectus, quorum alter ex intentione agentis proferatur, alter uero accidat p ǽter eius intentionem. Vt dum quis fodiés ut uitem plantet theſaurum rep rit. Morales autem actus ex eo ſpeciem ſortiuntur quod in intentione & propoſito agentis extiterat, ab eo autem quod accidentariū eſt, nihil laudis uel uitupe ii recipiunt, ut ſi uenator intendens ſagittam in feram dirigere, hominem tranſuerberet, non eſt cẽſendus homicida. Ad propoſitum ergo noſtrum ubi quis ſe defendit, duos eſt conſiderare effectus, ſcilicet propriæ uitæ conſeruationem, & exitium alienæ, quorum prior fuit intentus, poſterior uero accidentarius. Ille autem per ſe effectus ex quo actio ſpeciem ſortitur, nullã habet rationem rei illicitæ, quippe cum hoc ſit ius naturale unicuique proprium: ergo inde nullatenus uitiatur actio. Ex accidentario aũt effectu qui ex illo ſubſecutus eſt fine, uitiari non poteſt, niſi ubi mediũ illud proportionem non habuit legitimam ad finem, hoc eſt non fuit neceſſarium. Fit ergo ultra qu conclusio ex eodem ſyllogiſmo conſequens, nempe quod ubi illud medium non fuit neceſſarium infeſta fuit occiſio, ubi uero fuit, non fuerit niſi licita. Nã cũ quiſq. potius teneatur ſuæ propriæ conſulere uitæ quam alienæ, nemo tenetur iuri ſuo cedere, ut alienam uitam propriæ anteferat. Tertia concluſio Nemini priuata

Tertia conclu. auctoritate licet ex intentione hominem occidere, ut propri m uitam ſeruet, ſed illud tantum munus eſt publicæ poteſtatis, quę talem occiſionem in publicum bonum refert, ut patet in principe edicente alteri bellum, & in miniſtro malefactorem capiente. Probatur quia occidere alium ex intentione, non eſt niſi publicæ poteſtatis, ad conſeruandum bonum commune.

Hic in primis notandum eſt concluſionem ſecundam quæ princeps huius quæſtionis exiſtit, in corde eſſe iuris naturalis. Vnde diſt. 1 can. ius naturale. inter alia eiuſdem iuris ponitur uiolẽtię per uim repulſio. Idq. patet ff. de vi & ui arm. l. 1. Et ff. de iuſti & iure. l. vt vim, ait Flor. iure hoc euenit ut qu quiſq. ob tutelam corporis ſui fecerit, iure feciſſe exiſtimetur & in iniuriarum. ff. de iniur. Iuris exequutio non habeat in uſum, cum quiſq. ergo habeat ius ſe defendendi, nemini tunc iniuriam facit. In ſumma, ca. ſignificaſti. de homic. & cap. ſi uero. 1. de ſen entia excõ. Vim inquit, ui repellere leges omnesque iura permittũt. Et ff. ad l. Aquil. ſed eſt expreſſe habetur quod qui alium ferro ſe petentem occiderit, non uidetur iniuria occidiſſe. Adeo enim naturale eſt cuique reſiſtere, ut in id quod ſibi noceat ſtatim inſultet. Exigit autem iſtarum concluſi nũ declaratio ut à tertia inchoetur. Dubium nanq ſtatim exiſtit, quidnã ſibi D. Thomas uoluerit ubi ait, nemini licere hominem ex intentione occidere ut ſeipſum defendat. Videtur nanque negare illud medium eſſe licitũ, atq adeo ſibipſi contradicere. Nam ſi intelligit quando illud non eſt neceſſarium, iam id docuerat in prima, atq. adeo repetitioni uititur inutili. Si uero quũ eſt neceſſarium, contrarium dixerat in ſecunda. Huius ſolutio apud Caiet. niſi amplius explicetur, metaphyſicam obſcuritatem præfert. Ait enim licere cuique ut ſe defendat, hoſtẽ occidere, non quidem ut occiſio illa eligatur tanquam medium ſicuti medicus ex intentione pharmacum porrigit ad conſequendam ſalutẽ. Et hoc eſt quod aſſeritur in tertia concluſione. Sed ut ſit defenſionis effectus, quemadmodum debilitas infirmi non eſt in intentione medici, ſed eſt curationis effectus qui præter intentionem ſequitur. Hac aũt regula niſi acutè legatur, multi decipientur. Arguitur .n. contra licitũ eſt inuaſo, dũ uidet aliter inuadentis manus euadere non poſſe directo ſpiculo, iugulum eius ex intentione petere, ut illũ prius conſternat, ergo regula falſa. Patet antecedens. Docet nanque Ariſt. 6. Ethic. ad efficacẽ uoluntatem finis perinde ſequi electionem medij, qđ iudicatur neceſſarium. atque in ſpeculabilibus ſequitur ex pręmiſſis cõcluſio, pôt aũt ille iure uelle illum finem, quẽ recte iudicat alter aſſequi non poſſe, ergo & illud eligere mediũ. Inuenias aliquos ẽt ex noſtris hæc oĩa negãtes antequam cõcedãt licere in conflictu illi qui inuaditur eligere alterius mortẽ. Sed profecto ſi licita eſt defenſio, & iudicatur illud neceſſariũ, ne ſcio cur nõ liceat in hoſtis iugulũ recta dirigere

Declarãtur concluſiões S Tho.

Caietan.

Impugnatur Caietan.

Ariſtot.

rigere enſem. Quin uero qui uidet hoſtē in ſe recta euaginato gladio tēdere, & timet conſertis manibus defendere ſe nō poſſe, pōt ſagitta eminus iacta, uel globulo illū ſolo ſternere. Hæc.n. eſt defenſio cum moderamine inculpatæ tutelæ. Mēs ergo S.

Mens S. Thom. aperta.

Th. clara eſt, & plane phyſica, cēſet enim tunc duntaxat homicidium ex intentione fieri propter defenſionem, qñ quis alterum aggreditur ipſum præueniens, uel ad uindicandam præteritam iniuriam, uel ad cauendam futurā. Et ideo optime ait in tertia concluſione id tantum licere publicæ poteſtati, uel per bellum reſpectu exterorum hoſtium, uel per executionem iuſtitiæ reſpectu peſtilentium ciuium, per quorum punitionem reſpublica ſeſe defendit. Atqui hoc proprie cēſetur, mediū eligere ad illū finē, quod quidem priuatæ perſonæ non licet. At uero quando quis inuaditur tūc quōcunque inuaſorem occidat inculpata tutela, puta quia uidet aliter non poſſe eius manus euadere, etiam ſi directe ſagitta aut alio iaculo iugulū aut cor petat, cēſetur id non intendere, ſed ſolum ſui defenſam. Et hoc ſenſu bene poteſt teneri quod illa occiſio nō eſt mediū, ſed cōſeruationis effectus, tametſi cōſueto ſermone recte etiam appellatur medium eodemq. nomine utitur D. Tho. in prima & ſecunda concluſione.

D. Tho. ſemper ſibi conſtat.

Inculpata tutela.

At uero de tutelæ moderamine quidnam requiratur ut ſit inculpata, dubitari etiam pōt. Nam ſunt qui aiūt illum qui inuaditur debere ſummum adhibere iudicium, an poſſit aliter quā per illatam mortem ſe defendere, nēpe uel fugiendo, uel pacē deprecando, uel leuiter hoſtē cœdēdo, antequam ei liceat illum transfigere. At uero licet ita ſit ꝙ haberi dēt horum ratio ſi cōmode pōt, tamen ꝙ in conflictu agonizantem tanto negotio obligemus, nulla iubeat ratio, tū ꝙ melior eſt conditio illius qui inuaditur, poſtq̃ alter illi offert iniuriam, tum ēt ꝙ illo temporis articulo metus non ſinit iudiciū liberū. De fuga aūt poſt dicemus. Hoc dixerim quantū ad forum conſciētiæ. De foro.n. iudiciali iuris prudentes iudices ſunto. Exiſtit aūt nihilominus argumentum permoleſtum, quippe qđ rē ualde facit ambiguā. Apparet inquā licere priuatæ perſonæ hoſtē occidere idq. tanquā medium eligendo, nempe ipſum præueniendo & aggrediēdo ꝙ in tertia concluſione negatū eſt. Faciamus enim qui per inimicitias diuexatur, occluſum eſſe in aliquo oppidulo unde nullatenus effugere poteſt, uel in eiſdem ædibus ubi eſt hoſtis qui & certiſſimis abſq. ullo dubio eſt eundem hoſtem eum decreuiſſe occidere, ſed expectare horam, uel ſocios uel aliam iamiam inſtantem importunitatem. Apparet enim eiuſmodi miſerū poſſe aliū præuenire, & dum ſecurus eſt, eum opprimere. Vel fac innoxiam mulierem cum marito eodem lecto iacentem euidēter ſcire eundem ſub ceruicali abdidiſſe gladium, quo ipſam dormientem iuguler, neque patere miſeræ ſuffugium aliud nunquid non ipſa poſſet eundem gladium furtim arripere, & fabulam anteuertere? Profecto res eſt dubia. Ad q̃ aliud reſponderi non pōt quā ꝙ dū actus ille aggreſſio eſt, nullatenus eſt licitus. Si tamen eſt defenſio, non eſt cur condemnetur. Verum aūt eorum ſit non eſt lege aut ſcientia definiendum, ſed arbitrio prudentis quocunque caſu iudicādum. Seruit aūt hoc ad pacandas conſcientias poſt factum. Haud tñ eſt in publico hęc licentia prædicanda, ne rude uulgus quod diſcernere neſcit quando eſt aggreſſio, qñ uero defenſio, eam ꝑ abuſum amplificet. At uero contra ſecundam concluſionē exiſtit argumentum huiuſmodi. Neceſſarius ordo charitatis exigit, ut modo dicebamus, uitam ſpiritualē proximi propriæ corporali præferre qñ quidem ſpiritualis non ſolum perfectior eſt, uerū & finis ipſe ad quem temporalis refertur, quiſquis autē priuata auctoritate alterū ut aggreditur, eſt in peccato mortali quia id nemini licet, ergo alterum idem ordo charitatis ſtringit ut mori ſe citius permittat, quā alterū in infernū obtrudat; atq. adeo neutiquā licet eū occidere. Argumentum eſt quod non modo ſciolos multos cogit ut eius concluſioni fidem adhibeat, uerum & Gerſonem grauem alioqui auctorem, qui tract. de Euchariſtia eā habet pro confeſſa. At uero hoc eſſet non ſolū naturale ius peruertere, uerū & Chriſti iugū, quod ſuaue eſt & leue, acerbū facere, atq. importabile. Quænam.n. iuſtitia eſſet in lege quæ ſubditos cogeret, ut uitam

Obiectio contra tertiā cōcluſionem.

Dilutio

Argum. cōtra ſecundam cōcluſionem.

Gerſon.

tam

tam quam mortales tanti æſtimant cuiuſcunq. temeritati & audaciæ dono darent? Si me tyrannus ad malum urgeret, uitam pro uirtute deberem ponere, ſed tñ cuicunq uolenti me iniquiſſime occidere id permittere eſſet intolerabilis res eſſet. imo non ſolum uitam non cogor illi dare, uerum neq. honorem, neque famam, neque bona mea. Eſt, uerbi gratia, impurus homo & pertinax, qui iurat niſi dedero ei pondus auri patraturum ſeſe graue aliqđ ſcelus, utrum propterea ego ſtringar petitionem ſuam illi concedere? Minime gentium. Ad argumentum ergo conceditur ordine charitatis magis eſſe diligẽdam ſalutem ſpiritualem proximi, q̃ noſtram tẽporalẽ, Hæc aũt charitatis lex ſolum obligat, ut quoties ad eiuſmodi ſpiritualẽ ſalutem mea fuerit t palis ſimpliciter neceſſaria, debeã illã periculo offerre. Exẽpli gratia. Laborat ciuitas aliqua uel pſona ignorantia, uincibili, quã ego ſolus poſſum tollere, deberẽ certe ordine charitatis cũ periculo uitæ ueritatem detegere. Itẽ ſi mihi incumbit ex officio. Nam tpe peſtis tenetur prælatus, & tempore belli princeps non deſerere populũ, quia hoc ſecũdo caſu non ſola charitas, uerum & iuſtitia concurrit. Vbi aũt uita mea nõ eſt neceſſaria, ſed ipſi ſciunt ſe male agere, & poſſunt ceſſare & ſua culpa non ceſſant, ego non teneor, ſed ad pfectionẽ charitatis quãdoq. id pertineret. Et hoc expreſſè docet Sanctus Tho. in loco nuperrime citato, in ſolutione ad 3. & q. 25. eadẽ. 22. art. 8. ait q licet dilectio inimici in præparatione animi ſit neceſſaria, qñ neceſſitas occurrerit, tamen extra talẽ neceſſitatem diligere inimicum nõ eſt, niſi de perfectione charitatis. Ad ppoſitũ ergo ut deſcendamus, qui me vi armata priuatim adorit, ſua culpa id facit, quare mea uita nõn eſt illi neceſſaria, & ideo nec teneor illi ſuccumbere. Alias occaſio porrigeretur nefandis hominibus iuſtos inuadendi, nempe dum certi eſſent ab illis non ſe eſſe occidendos. Simili. n. audacia Machabæori hoſtes Sabbathis eos adoriebantur arbitrantes tunc eos non poſſe pugnare. Quare ut legitur 1. Mach. 2. decreuerũt ẽt diebus illis ſanctis ſeſe armis defendere. Haud ergo eſt conſequens. Teneor diligere ſalutem proximi ſpiritualẽ præ mea corporali, ergo teneor illam extra caſum neceſſitatis plus ſeruare. Vnicuiq. n. a q mandata eſt cura ſuæ uitæ ſuo, ſuumq. bonorũ, non aũt alienorũ, ẽt ſi preciosiora ſint. Sicuti ſeruare pater tenetur magis filiu ſuum quam extraneum longe meliorem. Hactenus de libertate quã quis habet defendendi ſe. De neceſſitate autẽ, utrum. ſ. quiſque ad id teneatur ab aliquibus dubitatur. Imo ſunt qui id affirmant propter hoc quod à nobis modo aſſerebatur. Hoc aũt dubium artic. 6. deciſum eſt nempe demonſtratũ, licitũ eſſe uitam ponere pro amico. Vnde palam conſequitur poſſe inuaſum permittere ſe occidi, ne occidat. Quin uero quãdoque tenetur. Quare tres ordines ſtatuendos de hac re arbitror inpræſentiarum. Eſt enim unus quo inuaſus teneretur, ut reor, potius mortem perpeti q̃ inuaſorẽ interficere. ẽt ubi aggreſio iniurioſa eſſet. Etenim ſi aggreſſor eſſet rex, uel dux, uel alia perſona quæ ualde eſſet reipublicæ neceſſaria, inuaſus aũt eſſet perſona uilis, cuius uita ad bonum commune nihil referret, profecto crediderim tunc inuaſum illum charitate cogi ut lethũ potius ferat, quam alteri inferat. At qui per alterũ extremũ contingeret caſus, ut teneretur inuaſus ſub pœna peccati mortalis defendere ſe, ut ſi uice uerſa princeps aut quæuis alia perſona reipublicæ p quã cõmoda ab impuro aliquo & nefario impeteretur, tunc. n. procul dubio prodigalitas eſſet uitæ non ſe illũ iniuria laceſſitum defendere, et tum opus eſſet laceſſentem occidere. In reliquis uero medijs caſibus & ius habet inuaſus quiſque defendendi ſe, & nihilominus ei liberum eſt propter charitatem iuri eiuſmodi renũtiare. Quid autem ſi quis me iniuria laceſſerit, non armis, ſed vi alias aut fraude? ut ſi ſcirem iudicem decreuiſſe me per iniquitatem ad mortem adducere, aut teſtes iniquis teſtimonijs, idq. mihi eſſet certiſſimum, remq. iam eſſe in proximo, nunquid non poſſe illos occidere ſciẽs me aliter non poſſe mortem fugere? Apparet enim idem ius eſſe, ac ſi me gladijs inuaderent. Reſpondetur nequaquã licere, neq. id eſſe iuris, quã do ſolum licitũ eſt vim vi repellere, vis aũt non eſt niſi in præſenti aggreſſione. Alias (ut ſupra diximus) ſi tu puenires, tu eſſes

qui

[Margin notes: Solutio — Charitatis lex quando obliget. — D. Tho. — Quãdo ſit neceſſe occidere aggreſſorẽ — Tres ordines aggreſſionis. — Dubiũ. — Dilutio]

qui aggredereris. Quare tunc alia tibi iuris remedia exquirenda ſunt. Si autē prætor aut alii miniſtri iuſtitiæ uellent in me manus iniicere, conſtaretque mihi per iniquitatem id facere, liceret mihi profecto perinde vi vim repellere ac ſi eſſent perſonæ priuatæ. Secus tamen ſi id bona fide & lege tentarent, nempe quia ſunt iudicia uel aliqua legitima accuſatio. Tunc.n. licet ego eſſem innocens, non mihi liceret, quo me eriperem miniſtros uulnerare, ut infra q 4. dicturi iterum ſumus. De bonis autem temporalibus dubium eſt, utrum in eorum defenſam liceat etiam latronem occidere. Apparet enim hoc non licere, quia bona hæc temporalia lubrica atque adeo neceſſitatio peritura non ſunt tanti facienda, ut uita eorum gratia homo multandus ſit. Eo præcipue ꝙ omnia hæc in uitæ humanæ ſubſidium mortalibus collata ſunt. Atq ad id faciat authoritas Auguſtini ex primo libro de libe. arbi. ſecundo argumento citata. Quin uero & illud Exod. 22 quod ca. 1. de homicid citatur de fure nocturno adiuncta glo. Auguſtini quæ citatur ca. ſi perfodiens. de homicid. Gloſſa enim eſt, propterea licere furem nocturnum in flagrāti delicto morte opprimere, non autem orto iam Sole, qđ noctu diſcerni nequit, ueneritne ad furtum faciendum an ad homicidium, ſicuti luce Solis deprehēdi poteſt. Vbi ſignificat Auguſt ſolum motu mortis licere, furem occidere, non autem metu amiſſionis bonorum. Reſpondetur nihilominus citra dubium licere furem etiam diurnum in defenſionem bonorum temporalium interficere ſi aliter illi eripi ab ipſo nequeunt. Et ratio eſt ꝙ bona mea, media ſunt ad vitæ ſuſtentationem, & ſtatus, atque honoris. Quapropter ſicut uita fundamentum eſt omnium bonorum, ita eſt & eorum tutrix, ad Auguſtinum autem reſpondetur, aut quod illius forſan fuit ſentētiæ, quod ob ſolum bona temporalia non licet furi uitam haurire, uel melius quod locutus eſt uti philoſophus moralis, quia uix accidere conſueuit, quin poſſint bona eripi à diurno latrone citra eius mortē. Et quando id fieri poſſet, certè iniquum eſſet illum occidere, ſic enim habetur lege furem ff. ad l. Corneliam de ſicca. furem nocturnum ſi quis occiderit, ita demū impune feret, ſi parcere ei ſine ſuo periculo non potuit, parcere ſcilicet liberando res ſuas. & l. ſed & ſi. ff. ad leg. Aquil. ſi quis cum furem apprehendere poſſet maluit occidere, iniu iam feciſſe uidetur. Idemque habetur cap. Interfeciſti. extra, de homi. Vnde iuriſconſulti inferunt quod etiam dum ſpes eſt uia iuridica recuperandi furtum, non licet furem occidere. Et certè ſi ſpes eſſet certiſſima quod facilimo negotio recuperari poſſet, uerum apparet. Vbi autem res eſſet dubia poſſet liberum eſſe domino iure uti ſuo. Vnde eodem cap. interfeciſti ſubditur. Si autem ſine odii meditatione te tuaque liberando huiuſmodi Diaboli membra interfeciſti, ſi ieiunare uolueris bonum eſt tibi. Quaſi dicat, non teneris. De tempore autem defenſæ quamdiu duret, præterea forte dubitas. Nempe vtrum tunc autem liceat reſiſtere quamdiu fur rem non arripuit, an uero etiam tunc dum tuis rebus onuſtus fugit, liceat tibi eum armis inſequi, & ſi aliter deprehendi nequit, etiam iacto telo ſternere. Reſpondetur toto illo tempore flagrantis delicti licere uim ui reppellere, etiam dum fugit, poſtquam uero aliquo ſe iam recepit, non licet eum ui aggredi, ſed tenere quouſque iudex eū capiat. Attamen cum hæc licere aſtruimus, nempe furem telo proſternere, ſic intelligimus ſi bona aliquanti ſint precii. Nam pro re uili, nempe pro ualore duorum triumvè ducatorū, ut uitam periculo exponere delictum eſſet, ſic & alium interficere. Nam licet te tuaque tuendi ius habeas, conſerendum tamen eſt damnum quod tibi caues cum illo qđ das. Quamuis innocentis conditio melior ſit. Supereſt autem de honore uidere, utrum ob eius defenſam liceat aggreſſorem occidere. Eſt uerbi gratia ingenuus uir aut illuſtris, qui uidens hoſtem ad ſe gladio appropinquare, fugiendo poſſet liberare uitam utrum fugere cum ſuo dedecore teneatur ne ſuam uel hoſtis periculo mortis obiiciat. Apparet enim ſecundum ea quæ dicta ſunt neutiquam expectare poſſe quandoquidem moderamen inculpatæ tutelæ requirit hoſtis necem neceſſariam eſſe ad ſeruandam uitam, quod in illo caſu nō eſt. Reſpondetur nihilominus

Alterū dubium

Auguſt.

Solutio

Auguſt. explicatur.

Q. ādiu tempus defenſę duret.

Dubiū aliud.

Solutio.

non tenere ſe in pedes conſerre, quia moderamen hoc adhibẽdũ eſt citra honoris detrimẽtum quod alicuius ſit momenti. Quapropter ſacerdotes & monachi fugere omnino in tali caſu tenerentur, utpote quorũ honor non eſt cõſtitutum illũ expectare, quippe quos armorũ vſus niſi in extrema neceſſitate non decet. Et idem eſt de plebeio infimæ ſortis, qui nullã ꝓpſus honoris iacturam fugiẽdo faceret. Quod ſi hinc quiſpiam contra nos intulerit, licere tunc etiã laceſſito & in duellum prouocato exire, quoniã ſine honoris iactura aliud nequit facere. Reſpõdetur nullam eẽ conſequentiam. Nam tunc nulla uis infertur, ſicuti dũ præſẽs eſt hoſtis. Et ideo qui exit in duellũ nõ repellit uim ui, ſed cooperatur ad iniuſtitiã qua alter ipſum prouocauit. Præſertim ꝙ ſecundum rei ueritatem & ſapientum iudicio, non exire non eſt dedecus quia ubi uirtus non defenditur, nullus eſt honor, quippe qui eius eſt præmium. Ob idque cum exire ad occidẽdum priuata autoritate, nõ ſit uirtus, ſit ut neque uere ſit honor, niſi ſecundum uulgus. Et nomine uulgi quicunque intelliguntur, qui non ſecundũ rei naturam, ſed ſecundum popularem opinionem de rebus iudicãt. Sed de hoc nihil ad præſens.

Submotio cauilli.

Excluditur alterum ſophiſma.

Vnum autem hic quiſpiã meditabitur forte ſophiſma. Videtur nãque nobili qui in conflictu uulnus accepit licere hoſtem ceſſare iam uolentem repercutere, non quidẽ indefenſam uitæ, ſed honoris quem ei abſtulit, nã ſi licet expoliato bona fugienti latroni ui eripere, cur non & iſti eripere honorem? Reſpõdetur diſparem eſſe rõne, nã latro importat tua ipſa bona ꝗ ab illo eripis, in caſu uero præſenti ille qui te dehoneſtauit non ſecũ portat tuum honorem, quare non potes illum iam uendicare niſi per uindictam quæ ſoli publicæ poteſtati licet. Ex his ſupra dictis fit ꝙ ſi quiſpiam aggrederetur, ut eum fuſte leuiſſime percuteret poſſet id alter etiam hoſtem interimendo, repellere. Præſertim in Hiſpania ubi tam atrox illa iniuria reputatur. Vtrum autem eadem ſit ratio de clericis quæ eſt de laicis. Reſpõdetur quãtum ad ius naturæ idem eſſe prorſus niſi quod de defenſione honoris non eſt par ratio, utpote qui illum non habent in armis. De iure autem Eccleſiaſtico, ſtatim.

Ad primum & ſecundũ argum.

Primum igitur argumentum pariter & ſecundum eadem ſolutione diluuntur. Loquitur enim plane Aug in caſu tertiæ noſtræ concluſionis, nempe nemini ex intentione, puta per uiam aggreſſionis, & præuentionis licere priuata auctoritate ſe defendere, neque ſua. Et ideo ait, pro rebus directam ſignificans intẽtionem, excipiens niſi ſit miles. Ad tertium uero reſpondet D. Thom. quod cum irregularitas incurratur præter culpam, ut patet in iudice, fit ut clericus etiam ſi ſe defendendo aliquem interficiat, fiat irregularis. Loquitur tamen, ſecundum ius quod ſuo ſeculo erat in uſu. Poſtmodum nanque Clementi. unica. de homicid prouidenter cautum eſt ut qui mortem aliter uitare non ualens ſuum occidit uel mutilat inuaſorem, immunis ſit ab irregularitate. Præterquam quod in dict. capi. de his nihil aliud habetur quam quod clericus ille qui paganum defendendo ſe occidit multum ſibi conſuluit ſi ab officio ſacerdotali receſſit qua ſi non eſſet neceſſarium. Adde quod forte loquitur ut in præcedenti capi. Clericum. de eo qui in militia nempe obſidione inclusus paganum occiderat, debuerat enim in obſidione non manere. Vnde cano. Interfeciſti. de homic. uolun. præsbyter. qui ſe & ſua defendendo inuaſorem occidit, non deponitur, ſed ad pœnitentiam admonetur, forſan propter exemplum, aut propter aliquam præſumptam culpã. Sed de irregularitate ſtatim articulo proximo, ubi hæc uerba Sanct. Thom. emunctius examinabuntur.

Ad quartũ argu.

Quartum argumentum nullius eſt ponderis, quoniam neque fornicatio neque adulterium media ſunt ad defenſionem, quemadmodum homicidium.

Ad quintũ argu.

Quintum uero ſuper eodem nos loco Pauli tractauimus. Verbũ enim Pauli. Non uos defendentes, idem eſt Græce quod Non uos uindicantes, ut eius uerbale nomen ſtatim ſubiunctum oſtendit, Mihi uindictam, & ego retribuam. Licet enim uim, dum infertur repellere, non tamen illatam iniuriam, niſi per publicam auctoritatem uindicare.

ARTICVLVS IX.

Vtrum qui caſu alterum occiderit fiat homicidij reus.

POſt uoluntarium homicidium ſequitur de caſuali, utrum reū faciat homicidam. Sūt.n. in partem affirmatiuā testimonia tā ſacra quā ſanctorū patrum. Legitur in Gen.4.de Lamech ꝙ uirum in uulnus ſuū occiderit. Et hiſtoria ſcd̄m ſanctos interpretes fuit quod cū i uenatu credens interficere beſtiam, hoiem interfecerit, nihilominus homicidium ei imputatū fuit. Secundo legitur Exod.21. Si quis percuſſerit mulierem prægnantē & abortum fecerit, ſi mors eius fuerit ſubſequuta, reddet animam pro aīa: abortus aūt ille præter percutientis intentionem accidere poterat, ergo caſuale homicidiū non est abſq; culpa. Tertio. Diſ.50 & extra de homicid. quam plures extant canonēs quibus qui clerici caſu homicidia fecerunt irregulares habetur, irregularitas aūt ubi in pœnā ponit, nō niſi ꝑ culpā incurritur. Contrarius aūt obuiam occurrit ad Publ. Augu ubi ſic ait, Abſit ut quæ propter bonum aut licitū faciamus, ſi quidē ꝑ hoc præter noſtram uoluntatem quidquā mali acciderit, nobis imputetur, homicidium autem caſuale eſt cum ei qui bonum intendit, malus accidit effectus. Ad quæſtionem tribus concluſionibus reſpondetur. Prima eſt bimembris, eademq; cæterarum baſis ac radix. Nihil caſuale quatenus caſu accidit, peccatū eſt, ſed quatenus quidpiam habuerit uoluntarii, eatenus erit peccatum. Concluſio probatur ſcd̄m Auguſt. contra Fauſt. peccatum non eſt niſi quatenus uolūtarium, caſus autem ſcd̄m Ariſt. 2 Phyſi eſt cauſſa præter intentionē, atq; adeo prætor uoluntatem agentis, ergo caſualia ſecundum illam rationem nihil ſecum afferunt culpæ. Secunda concluſio. Nemo dans operam rei licitæ, neque ſiniſtram babens intentionem dummodo debitam adhibuerit diligentiam ne noceat, quamuis ex actione ſua ſequatur homicidium, reatum illius incurrit. Concluſio hæc præcedentis appendix eſt & corrolaria. Nam eiuſmodi homicidium nihil prorſus habet uoluntatis, ſed eſt ſimpliciter caſuale. Tertia cōcluſio. Si quis dat operam rei illicitæ, uel dans operam rei licitæ debitam non adhibet diligentiam, non eſt à reatu homicidii immunis, quod ex eiuſmodi actione fuerit ſubſequutum. Probatur concluſio, contingit iō quod actu per ſe neque uolitum eſt neque intentum, per accidens eſſe uolitum, atque intentū, quatenus id non impedit quod impedire tum poterat tum etiā debebat. Nā cauſſa quæ prohibens remouet, dicitur accidentaria. Quo fit ut qui cauſſam uel actionem non remouet atque impedit quam tollere debebat, ſi ſequatur homicidium, reus eius conſtituatur. Hoc autem fit dupliciter. Vno modo quando operam nauat rebus illicitis, quas uitare debebat, altero uero quando uacans rebus licitis diligentiā nō adhibet, ex cuius contraria negligentia ſubſequitur homicidium. Atque hæc eſt aſſerta noſtra concluſio. Ad plenam uero rei intelligentiam recolendum eſt, bifariam aliquid eſſe uoluntarium. Vno modo directe, quia intentum, & hoc ſimpliciter nuncupatur uoluntarium, opponiturque ſimpliciter caſuali, ubi nihil eſt uoluntarii, & alio modo contingit eſſe uoluntarium per accidens, quia non impeditur, & hoc eſt medium inter ſimpliciter uoluntarium ac ſimpliciter caſuale. Sed nihilominus ob carentiam directæ intentionis dicitur caſuale. Requiritur ergo ad caſuale homicidium primo qđ non ſit intentū, ſecundo ut imputetur qđ re uera ſequatur ex actione quæ tolli debebat, ut habetur cap. ad audientiam. de homicid. & c. preſbyterum. Nam ſi aliunde ſequatur nullatenus imputatur agenti, ut eodē cap Ioannes. Vt ſi quem imprudenter incauteque caſtigans uulneraſti, & homicidium, uel non eſt ſubſequutum, uel non ex uulnere, ſed ex maligna curatione, uel alio accidente ille occubuit, non es in conſcientia homicidij reus, ſed tantum incautæ pulſationis. Tertio requiritur quod non ſolum poſſet talem actionem euitare, uerum quod debeses, licet enim uenator excuſare poſſet uenationem, atque adeo iactum teli quo præter intentionem factum eſt homicidium, nullam inde contraxit culpam. Similiter, ut paulo ante dicebamus, dum latro ex te pecuniam petit, comminatus

Marginalia (left): Primū argum. Iamech. — Secūdū argum. — Tertium argum. — Auguſt. — Prima conclu. — Auguſt. — Ariſtot. — Secūda conclu.

Marginalia (right): Tertia conclu. — Illuſtratur concluſio. — Tres cōditiones requiſitę ad hoc qđ caſuale homicidium imputetur.

minatus niſi dederis, furtum aliunde ſe facturum, licet non dederis & faciat, non eſt cur tibi furtum imputetur, quoniam non tenebaris. Atq. ex hoc ſequitur quæſtiunculæ ſolutio impræſentiarum mouenti ſolitæ.

Dubitatio ſub mouet.

Dubitatur nanque utrum homicidium caſuale quod per accidens eſt uoluntarium ſit in uniuerſum peccatum mortale. Apparet enim tale ex obiecto.

Quod peccatũ ſit caſuale homicidium.

Reſpondetur nihilominus non habere eiuſmodi homicidia plus culpæ quam fuit in cauſſa, ſiue cauſſa fuerit datio operæ rei illicitæ, ſiue negligentia in re licita. Exempli gratia Prohibitus eſt clericus equum equitare, illum tamen aſcendit caſu quo non erat niſi uenialis culpa, & hominem infortunio perſundedit, ut habetur in c. Dilectus, de homic. nõ eſſet niſi ueniale peccatum. Pariter ſi dans operam rei licitæ, ut miles uenator ex negligentia, quia non ſatis circunſpexit occidit hominem, ſi negligentia non fuit niſi uenialis, homicidium non erit niſi ueniale. Haud .n. diligentiam adhiberi ſemper neceſſarium eſt quam maxime poteſt, ſed quam fuerit pro qualitate negotiorum congruens. Quod ſi cauſſa culpam habuerit mortalem leuiorem tamen quã eſt genere ſuo homicidium, nõ erit in ipſo homicidio culpa grauior.

Auguſt.

Sentẽtia eſt Aug. 22. libro, cõtra Fauſt. ubi ait, Loth, qui ebrius inceſtum commiſit, non fuiſſe reũ inceſtus, eo quod crimen illud nõ habuit plus culpæ, quã ĩ ebriatione præfuerat.

Impugnatur ſecundæ cõditionis prior pars.

At uero de irregularitate eſt dubium, & primo contra ſecundam conditionem ſupra poſitam eſt argumentum. Dictum enim eſt quod ſi quis lethaliter incaute, & ex graui negligentia quempiã percuſſit, qui tamen uel per egregiam curationem uel forte per miraculum mortem euaſit, tunc percuſſor ille non eſt reus homicidij. Arguitur uero contra. Si ex intentione illum tam grauiter uulneraſſet, eadẽ culpa inficeretur ac ſi eſſet homicida, ergo & ſi id incautus ac negligens fecerit. Reſpondetur in primis irregularitatẽ non incurri, quæ homicidijs poſita eſt, niſi re uera ſequatur homicidium. Quare etiam ſi miraculoſa ſit mortis euaſio ſatis eſt ut percuſſor non habeatur irregularis. Præterea quantum ad culpam eſt differentia. Nam qui ex intentione hominem, ut occideret percuſſit, ſtatim, quidquid ſequatur reus eſt apud Deum homicidij, qui uero non ex intentione, ſed ex cautelæ defectu alium ſauciauit, non fit reus maioris culpæ quam quæ fuit in cauſſa, ut modo dicebamus.

Poſterior pars oppugnatur.

At contra alterum membrum eiuſdem concluſionis quo dictum eſt, etiã ſi ſequatur homicidium, non tamẽ ex uulnere ſed aliunde, tunc non imputari, arguitur. Si vulnus erat re uera graue, quanuis infirmus non ſibi ſatis caueret, uel non fuerit adhibita illa curatio, quæ ſi adhibetur euaderet, nihilominus dum moritur, re uera ex uulnere moritur, ergo quamuis negligentia uel infirmi uel medici fuerit etiam in cauſſa, ille nihilominus eſt reus homicidij. Et confirmatur hoc inde, ꝙ neque infirmus tenetur tanta cautela ſibi cauere, neque optimum exquirere medicum, neque vero medicus tam ſolertem adhibere curationem & ideo licet nõ ſimpliciter ex vulnere, ſed adiunctis aliis negligentijs ſequatur mors, nihilominus percuſſori imputatur qui per iniuriã cauſſam dedit. Adde ꝙ forſan neq. chirurgorũ copia haberi potuit, neque alienus qui ſanguinis exitum reſtingueret quia de cã ille mortem obijt, tunc enim cum nullus præter percuſſorem fuerit in culpa, ille erit uere reus.

Solutio.

Reſpondetur ad hoc quod quando homicidium ſubſequitur iudicio medicorum ſtandum eſt, ut ca. ſignificaſti. 2. admonetur. Vtrum re uera vulnus, lethale erat, quo plurimum hoĩes mori ſolent, & tunc non obſtante a parte infirmi negligentia homicidium vulneranti imputatur. Si autem non erat eiuſdem generis, tunc quantum ad percuſſoris culpam nihil fortuitus euentus refert, quandoquidem tota præfuit in actione, ſed quantum ad irregularitatẽ ſi citra alterius culpam ſequuta eſt mors, homicidium ei imputatur. Si vero ob culpam vel infirmi vel medici, excuſatur. Nã vulneratus poſtq̃ ſemel vulnus accepit iure naturæ tenetur ſuæ uigilanter ſaluti conſulere, & chirurgus ẽt ob fidem ſui muneris eidem proſpicere.

Qui incurrunt notã irregularitatis.

His præhabitis deſcendendum nobis reſtat ad irregularitatis modos. In primis .n. ꝙ qui iuxta tenorẽ ſecundæ concluſionis operã dat rei licitæ, prudẽtẽq. adhibet diligentiã quẽpiã occidit, nullo irregularita

tis

tis notamine ſordeſcat, multi ſunt textus, extra, de homicid. ut cap. lator. & cap. dilectus filius. & c. ſignificaſti. & c. Ioãnes. & c. ex literis, extra, de homicid. atq. alii, diſtin. 50 Quoniã illic non ſolum nulla eſt culpa uerum neque uolũtaria occiſio. Ex hac ergo cõcluſione collige, infirmorum cuſtodes atque infirmarios dum infirmũ in lecto moueat ut uel aptius ei cibũ miniſtrent uel quietius iaceat, etiam ſi inde mortem tantillum accelerent nullam irregularitatem incurrere, quia dant rei licitæ operam. Niſi tam immedica eſſet negligentia & tactatio illius, ut prudentum iudicio cenſeretur occiſio, atq; eadeo mortalis temeritas. Audiui de Confeſſario qui cum reum quendã ad patibulum comitaretur, & in caſu iumentum quo ille uehebatur pepuliſſet, inde ſcrupulum irregularitatis conceperit, q ſua cauſſa properantius eum morti obtuliſſet. At uero hæc ridicula ſunt. In tertia autem concluſione duas cauſſas irregularitatis poſuimus, quarum prima erat dum quis dat operam rei illicitæ. Et quidem Caieta. hic Syluest. in uerb. Homicidium §. 2. & Doctores iuris Canonici uniuerſalem regulam aſtruunt, q omnis qui dat operam rei illicitæ, quomodocunq. ex illa datione ſequatur homicidium fit irregularis. Attamen regula hæc in primis non habetur in iure ſed eius interpretes illam inferunt ex contrario ſenſu, nempe ex præfatis capitulis qui bus qui dãt operam rei licitæ excuſantur. Et potiſſimũ ex cap. ex literis. 2 & ex cap. dilectus filius. vbi habetur q qui non dat opera rei illicitæ, ſi non eſt negligens non eſt irregularis. Inde nanque, cum alii tum etiam S. Tho. intulit q q rebus uacant illicitis fiant ex eo homicidio irregulares. Debet ergo ſuis moderaminibus tẽperari ut uerum habeat uniuerſaliter. In primis ſi clericus in adulterio deprehenſus inuaditur, & cum moderamini inculpatę tutelæ inuaſorem occidit, quamuis operã daret rei illicitæ, non debet irregularis cenſeri, quia homicidium illud non eſt tunc uoluntarium. Nam quamuis adulteriũ fuerit uoluntarium, non tñ fuit per ſe cauſſa homicidii, ſic uulneratio quæ non fuit uoluntaria Rurſus in d. ca. ex literis. excuſatur ille monachus ab irregularitate qui cum campanam de campanili deponeret, cadens lignũ puerũ oppreſſit. Fac opus illud fuiſſe ſeruile, & forſan in die feſto, aut contra præceptum Prælati deliquiſſe illo opere monachum, utrum propterea eſſet irregularis? profecto minime credendum eſt. Item in d. cap dilectus excuſatur clericus qui lantitiatis gratia accedens equum inopinato alterum interemit utrum ſi equitatio illa eidem clerico fuiſſet nocua & contra iuſſum medici deliquiſſet, propterea eſſet irregularis? profecto nulla ratio ut credas. Nã peccatum quod fuit in cauſſa ex natura ſua, nihil ad homicidiu referebat. Sed ais, neq. hoc dñ Summiſtæ Imo uero id aſſerit Syluest. in uerbo Homicidio 2. du. 18 uidelicet q ſi quis cædens arborem quæ erat ſua optime circunſpexit ne quęquam opprimeret quãuis poſtea cadens arbor tranſeuntem forte cõpreſſerit, non eſt irregularis. Si tamen arbor nõ erat ſua, fiet irregularis, quoniã dabat operã furto Et pariter bñt dicere q ſi nobilis ſecularis in proprio nemore uenatur, & mere caſualiter hominem occidit, non fit irregularis ad ſuſcipiendos ordines, fiet tamẽ ſi nemus eſt alienũ. & contra domini uolũtatem illic deprædatur feras. Hæc aũt profecto minime credẽda sũt, ſed ſic intelligẽda eſt res illicita cui datur opera ut. ſ. genere ſuo res illa cauſſa eſſe ſoleat homicidijs. Vt ſi clericus dat operã rei bellicæ, licet imprudens & neſciens aliũ præter ſuã intentionẽ occidat, eſt irregularis, & pari iure ſi torneamenta atque alia pugnæ ſimulacra exerceat, quæ clericis uetita ſunt. Itaq. ut homicidiũ caſuale rõne rei illicitæ cauſſa ſit irregularitatis, requiritur qđ opus illud cui conſulto operã dabat genere ſuo ſit periculoſũ. Quãdo uero illa opera non ſunt clericis iõ prohibita, neq. adeo illicita quia periculoſa, ſed aliam ob cãm tunc homicidiũ quod mere eſt caſuale, nullius eſt irregularitatis cã. Quapropter Caie. hic ſnĩa, qđ clericus qui inter uenãdũ homicidiũ caſuale fecit, ſimiliter excuſat ac ſecularis, neſcio an ſit uiq. quaq. uera, nã ſi eſt uenatio talis quę clericis non ob id uetatur, qđ periculoſa eſt uerũ hẽt, ſi aũt ꝑ periculũ prohibetur, ut ẽ uenatio aprorũ q armis, & telis & feroc b. canib. fit, profecto fiet clericus irregularis,

Factum ridiculum.

Explicatur tertia concluſio.

Quãdo debeat irregularis cẽſeri qui dat operam rei illicitæ.

Syluest.

Explicã tur mul ta capita de homicidio.

ubi ſecularis non fieret. Et per hãc deciſione arbitror explicari cuncta capitula quæ de nauante operam rei illicitæ adduci poſſunt. In primis in c. continebatur de homic. unde ſuam iſti regulam colligunt, Diaconus irregularis cenſetur non ob id quod operam dabat rei illicitæ, nam facere bacutos leuandi laboris gratia neq. clericis interdictum, neq. erat periculoſum, ſed propterea qđ dum alter in eũ inſiliuit, debuiſſet cauere ne falce qua ipſe erat accinctus uulneraret, nã ſtatim dilator clericus qui alterũ in terra proiecit, quod opus de ſe magis uidebatur illicitum, quia non ex ſua negligentia cultellus eius in alterũ incidit, nõ condemnatur irregularitatis pœna. Caſu aũt capituli, Suſcepimus. non idcirco fit ille monachus irregularitatis qđ latrones in defenſiam ꝓpriæ uitę, occidit, ſed ob id quod pro rebus temporalibus, quarum monachi non debent eſſe adeo cupidi, eos ligauerat, ac perinde cauſſam dederat homicidio. Sed & caſus capituli, Tua nos. eidem noſtro aſſerto patrocinatur. illic enim decernitur clericum qui chirurgię pietatis gratia in curanda quadam muliere operã impenderat, & pręter eius intentionem mortua eſt, non fuiſſe irregularem. Vnde a contrario ſenſu colligitur quod ſi quæſtus cauſſa id feciſſet, fuiſſet irregularis, eo uidelicet quod propterea clerici ab illa arte arcentur, quod eſt genere ſuo periculoſa. Secundus modus quo caſuale homicidium imputatur, eſt negligentia, quę quidem ſi abſque ulla fuerit culpa. nulla eſt irregularitatis cauſſa, ut capitulis ſupra citatis habetur, quibus ſecundam concluſionem D. Tho. iuſſuſimus. Nam etſi irregularitas citra culpam incurritur, ut patet in ſeculari iudice debet tamen ut diximus, eſſe uoluntaria & ubi negligentia extra omnem eſt culpam, eff ctus non cenſetur voluntarius, quando quidem inuoluntarium, ut ſ ſictum eſt in his quę cauſſę ſunt per accidens, nõ eſt niſi ubi homo id facere omittit quod facere debuit. Quapropter, ut ſupra diximus, prudenter cautum eſt Clem. unica de homic. ut qui aliter mortem euadere non ualens inuaſorem occidit, aut mutilat, liber ab irregularitate ſit. Et pari iure etiam clerici ſacerdotes petentes in iudicio ſeculari maleſactorum emendam, & eorum quibus expoliati ſunt reſtitutionem, dummodo proteſtentur ſe id ad uindictam non facere, neq. ad ſanguinis effuſionem quamuis patibulo illi affigantur, ab irregularitate ſunt immunẽs, ut habetur de homic. uolu. li. 6. c. prælatis. Id autẽ fortan ſciſcitaris, utrum ubi cauſſa culpam non habuit niſi ueniale, incurratur irregularitas

Quãdo incurratur irregularitas propter negligentiam.

Dubitatio.

Caietan. in præſentiarum ad partem annuit affirmatiuam. Ait quippe caſuale homicidium ſemper imputari danti operam rei illicitę, quo ad pœnam irregularitatis, & culpam aliquam, ſed non ſemper quo ad mortalem culpam. Vbi docet citra mortalem incurri irregularitatem propter aliquam culpam. At uero quamuis hoc aliquam præ ſe ferat probabilitatem, pro eo quod iam tunc homicidium eſt quadam tenus uoluntarium, neſcio tamen an omnino ſit uerum. Difficile enim eſt creditu, quod irregularitas, quæ ceu pœna propter culpam imponitur, incurratur ex ſola ueniali. Quare ergo uix illud credere queam. Exempli gratia, Decernit Clemen. modo citata clericum qui ſe defendendo hoſtem occidit, non eſſe irregularem. quod ergo qui per leuiſſimam culpam uenialem, cauſſam dedit homicidio .ſ. quia non uſque adeo perſpexit an citra illud poterat ſe defendere irregularis fiat, neſcio quis credat. Primum igitur argumentum erat de Lamech, qui Gen. 4 fatetur occidiſſe uirum in uulnus ſuum, nempe qui, ut omnes habent interpretes, inter uenandum Cain latente, putans ſe feram occidere, iaculo infixit. Ad hoc igitur reſpondetur, non ſatis circumſpexiſſe, uel ut alij aiunt, cum oculi iam ſibi caligarent ducatu pueri id incaute feciſſe, ea .ſ. ignorantia quæ ipſum in culpã cõiecit. Ad ſecundum reſpondetur quod qui mulierem pręgnantẽ pulſat idẽ iudicium ſubit, ubi periculum eſt abortus atq. homicida, nẽpe qꝫ ſi ex intẽtione faciat mortaliter peccat, & ſi caſu, tãta del rq culpa quãta fuit in cã. Quod ſi fœtus erat animatus ſit uere homicida atq. adeo irregularis. Ad canones aũt adductos in tertio argõ, ſatis ſuperque riſum eſt. Neminem enim irregularitatis ſuã cõdẽnari, niſi eũ qui uel operã rei illicitæ dederit, uel in re licita fuerit negligẽs.

Caieta. Solutio.

Ad primũ arg.

Ad ſecũ mũ arg.

Ad tertiũ arg.

QVAE-

QVAESTIO II.

DE MVTILATIONE membrorum.

S.Thom. 2.2. quæſt.65.

ARTICVLVS I.

Vtrum quempiam ſuo mutilare membro ſit licitum.

QVONIAM animalis uita ex ea quæ in membris eſt conſtat, poſt homicidiũ ſequitur de mẽbrorum mutilatione, utrum ſit ullo caſu licita? Et arguitur a parte negatiua.

Primũ argum. a parte negatiua.

Peccatum per hoc committitur, ut libro ſecũdo, ait Damaſcenus, quod receditur ab eo eſt ſecundum naturam, in id quod eſt contra naturam, ſecundum autem naturam, auctore Deo corpus decet eſſe ſuis membris integrum, ergo contra naturam eſt illud mutilare.

Secũdũ argum.

Secundo Sicut anima ad totum corpus, ſic & animæ partes ad partes corporis, ut 2. de Anima, auctor eſt Ariſto. animam autem hominem priuare niſi publica poteſtate non licet, ipſum occidendo, ergo neque particularia membra niſi eadem publica poteſtate licebit ſuis animæ partibus, hoc eſt potentiis, &, orbare.

Tertiũ argum.

Tertio Salus animæ ſaluti corporis præferenda eſt, nemini autem propter animæ ſalutem licet ſibi membrum abſcindere, puniuntur enim ſecundum priſca Niceni Concilii ſtatuta qui ſe cauſſa conſeruandæ pudicitiæ caſtrauerunt, ergo ob nullam aliam cauſſam amputatio ulla membri licita eſt.

Concilium Nicenum.

In cõtrarium eſt quod Exod. 21. iubetur. Oculum pro oculo dentem pro dente, ac manum pro manu reddi.

Senſus quęſtionis.

Quæſtio hæc duobus ſenſibus decidenda eſt, quatenus amputatio membri aut publica auctoritate fieri poteſt, aut cuiuſque priuata. Nam & abſciſſionis cauſſa, uel morbus eſſe poteſt ſpiritualis, puta uoluntarium crimen, uel naturale corporis uitium. Reſpondetur ergo tribus concluſionibus.

Prima concló.

Prima. Sicut publica poteſtate quis licite ob graue crimen priuari põt uita, ita & propter leuius trũcari poteſt membro. Probatur. Sicuti partes eiuſdem humani corporis mẽbra eius ſunt, atq. adeo in eius ſeruitium atque adminiculũ creata, ſic & ſinguli ciues membra ſunt totius reipublicæ ad eandem relata & ordinata, ergo ſicuti de membris eiuſdem corporis eo modo diſponendum eſt qui ſaluti totius corporis eſt congruentior, ſic & de ciuibus ſingulis quatenus ſaluti reipublicæ eſt expedientius, membrum autem ſanum abſque detrimento corporis abſcindi non poteſt, quia toti commodum eſt ſed tunc quãdo infectũ nocet. Igitur ſi ciuis nocumẽtũ intulit reipublicæ, ſicut poſſet reſpublica illum prorſus, dum crimen id meretur, extinguere, ſic dum peccatũ nõ eſt tã graue poteſt ipſum mutilare, etiam ſi mẽbrum quod abſcinditur, corporali ſanitate uigeret, eſſetq. perſonæ utile.

Secũda concló.

Secunda concluſio. Rurſus dum membrum aliquod naturali morbo corruptũ fuerit, ex uoluntate ipſius ægroti abſcindi põt ad eius ſeruandam uitam. Probatur, nam unuſquiſque ius hẽt propriã ſeruandi uitã, ergo dũ abſciſſio membri neceſſaria eſt, tunc perinde atq. alia medicaminum genera põt illam quiſq. ſibi optare. Quare & auctoritate ẽt parentis, aut alius gerentis eius curã citra publicam facultatem id fieri põt.

Tertia concló.

Tertia concluſio. Extra hos duos caſus nulli per publicam auctoritatẽ neq. per conſenſum priuatę perſonæ licita eſt mutilatio. Probatur, quia uita totius ex mẽbris conſtat. Quare ſicut homicidiũ nemini licitũ eſt, ita neq. mutilatio.

Adnotãdum diſcrimẽ.

Adnotandum ergo diſcrimen eſt ꝙ propter ſpirituale uitium licet quidem reipublicę hoĩem mutilare, nõ tamẽ ipſi priuatæ pſonæ, ſed vice verſa, ob corporalem morbũ licet infirmo ſibi mẽbrũ conſilio medici abſcindi permitti, nõ tñ hoc reipublicæ munus eſt ut eũ cogere poſſit. Et rõ eſt, quia unuſquiſq. eſt ſuę uitæ cuſtos, reſpublica uero boni cõis. Quo fit ut licet homicidium non niſi ob culpã fieri poſſit, mutilatio tamẽ licita ẽt ſit propter corporalem ſalutem.

Rogatio. Solutio.

Sed non quid non poteſt reſpublica, aut pater, aut prælatus filium aut ſubditũ cogere, ut dũ ad ſalutem fuerit neceſſarium, membrum ſibi permittat abſcindi? Rñdetur ꝙ reſpublica in hoc nullum hẽt ius, prælatus vero cogere

gere poſſet ſubditum propter ſingularem ob dientiam illi promiſſam, ut medicamina admittat quæ commode recipere pōt. At uero quod ingentiſſimum dolorem in amputatione membri aut corporis inciſione ferat, profecto nemo cogi pōt, quia nemo tenetur tanto cruciatu uitam ſeruare. Neq. ille cenſendus eſt ſui homicida. Imo uera eſt illa Romani uox dum crus illi aperiretur, Non eſt tanto dolore digna ſalus. Tertia demum concluſio abſq. alia exceptione generalem continet ueritatē. Nulla.n. de cauſſa, præter iam exceptas, ulli licet à ſe membrum truncare. Summa enim uideri poteſt ad extirpandos carnis agones, quam ob cauſſam Origen. in Hiſto. Eccleſiaſt. lib. 6 c 6. fertur ſeſe caſtraſſe, quo ad literam, ut forte arbitrabatur, uerbum impleret euangelicū de eunuchis qui ſe caſtrauerunt pp regnum cœlorum. Quod tamen flagitium illi fuit, ut decretum habet Concilii Niceni, cano. ſi quis à medicis. d. ſt 55 licet zelus & caſtitatis indicium, laudi ſit illi tribuendum. Neque uero Marci factum qui, ut eius habet hiſtoria; pollicem ſibi ex nimia humilitate reſecuit, ne inuitus ſacris initiaretur, laude dignum eſt, niſi reuelatione aliqua protegatur. Hoc autem reſtat haud diſſimulandum dubium, utrū qui, ut exēpli gratia dicamus, ferro manum haberet aut quod uis aliud membrum muro illigatum, ſi ignis flammam ipſum iamiam inuaſurā, aut irruentes hoſtes aliter effugere non poſſet quam membrum ſibi amputando, id ſibi liceret? Apparet.n. nequaquam id iure poſſe. Perinde.n. caſus huiuſmodi habere uidetur atque ille quem ſupra refutauimus Videlicet ſi quis tibi mortem minaretur, niſi tu tibi ipſi membrum reſecares Diximus.n. id tibi non licere. Reſpondetur nihilominus non eſſe ſimiles, imo in præſenti euentu, niſi meum me fallit iudicium, ius illi miſero fauet ut illo modo mortem euadat. Nam quando alter tibi minatur mortē, ab extrinſeco eſt abſciſſio membri neceſſaria, & ideo tibi non licet, quando uero alligatus es, iam eſt ab intrinſeco. Quare ſicut ſi te canis dentibus teneret poſſes partem illam incidere, & ſi occluſus eſſes, exilire de feneſtra poſſes, cū periculo frangendi membri. Simile ius eſt in caſu noſtro. De irregularitate uero tam mutilantium quā mutilatorum ut dicere pergamus, certum eſt mutilātem irregularitatem contrahere. Nam cum tot capitulis citatis in tit. de homic conſtitutum ſit, homicidium irregularitatem inducere, & membrum quodcunq. pars ſit uitæ, conſequens ſit ut mutilator quadamtenus homicida cēſeatur, hoc eſt membri occiſor, atque adeo irregularis, ut optime doctores notāt poſt gloſſam ſupra citatā in Clem. de homic. ubi ambo componuntur uerba, occidere & mutilare. Quare non ſufficit ad irregularitatē quod quis membrū debiliter, imo forte neq. quod ipsū citra detruncationē mortificet. Nā pœnæ ſunt reſtringendæ, & iura non loquūtur niſi de mutilatore. Adnotauit autē eadem glo. intelligēdum eſſe mutilationem membri principalis, atq. hactenus rōni conſonat. Exemplū aūt quod ſubdit nēpe quod abſciſſio digiti irregularitatem non inducat, non uſque adeo ueritatē continere uř, tametſi pleriq. Iuriſconſultorū in eadē perſiſtant ſnīa cū hac moderatione, quod digitus ille non ſit index aut pollex, quibus diuinum corpus apprehēditur Et rō eorū eſt quod cæteri digiti non ſunt principalia mēbra, utpote qui pcipua non habeant officia iuxta uerbū Apoſtoli ad Rom 12. ut eſt oculus, & manus, &c. At uero forte probabilior eſt contraria Caie. aſſertio, nā re uera digitus quiſque officium hēt, licet non ita præcipuū ſicut pollex aut index. Qui aūt particulam tātū digiti uel ſibi uel alteri abſcinderet, eo non eſſet irregularis, qd' parum pro nihilo reputatur. Quo aūt ad mutilatos & truncos deſcendamus, id primū adnotandum ob aliam rōnem eos haberi irregulares quā mutilantes. Illi.n quia ſe cruentarūt, inhabilis facti ſunt, iſti aūt quia ſuo ipſorū corporis habitu inepti, ac perinde indecentes exiſtunt, ut ſacris altaribus adminiſtrent. Nā & antiquitus ut Leuit. 22. memoriæ proditū eſt, nullum aīal qd cæcū eſſet aut truncum, aut fractū, aut teſticulis ſectis aut tunſis, licebat offerre Domino. Etenim ſi ad principū menſas tales non admittuntur adminiſtri multomi nus eos decet diuina myſteria tractare. Hac.n. rōne in Concilio Niceno eiuſmodi corpori uitia i ab eccleſiaſtico munere abacti

Vox Marii.

Origen

Dubiū.

Quādo incurratur irregularitas ex mēbrorū mutilatione.

Opinio iuriſprudētum

Caieta. opinio probabilior.

Cōciliū Nicenū.

abacti ſunt, ut can. ſi quis à medicis. 55. diſt. refertur. Poſtquam ſanctionem ſubſequutæ ſunt aliæ tam Concilij Arelatenſis quam Gelaſij, atq. aliorum pontificum ut eadē diſtin. can. hi qui. atq. aliis legitur. Atqui illi præcipue à ſacris functionibus inhibentur, qui ſiniſtre Euangelium audientes, quo carni reſiſterent, uolentes ſe ecti ſunt, quibus canonibus poſt ſubſcripſit Alexand. 3. toto ti. u. de corpo. uitiat. Imo & deformitas ſi grauis ſit in oculo, quamuis ſit natiuitatis uitium, promotionem prohibet. Qui autem ſanitatis gratia medicorum conſilio ſecantur, non ideo redduntur inhabiles ad ſacerdotium, ut habetur eadem diſtinct. cano. ſi quis pro ægritudine. & de corpo. uitiat. utroq. cap. ex parte. Neque ſolum membri principalis abſciſſio, qualis eſt manus, irregularitatē inducit, ut habetur cap. expoſuiſti. eod. titu. quod imo & ſi quis partem digiti ſibi abſcidit, ut habet can. qui partem 55. d. ſt. Sed intelligitur quod ſit tanta ut ſine ſcādalo tangere ſacroſanctum ſacramentum nequeat, ut exponitur de corpo. uitia. cap. 1. & cap. ultimo. Et forſan leuior cauſſa requiritur in mutilante ut fiat irregularis, quam in mutilato. Nam in mutilante abſcindere digitum, ut diximus, forſan ſufficit quia mēbrum occidit, in mutilato uero requiritur quod ſit uel inſignis deformitas, ſiue à caſu, ſiue à natiuitate proueniat.

Concilium. Arelatenſ. Gelaſi. Alex. 3.

Ad primū arg.

Ad primum igitur argumentum principale reſpondetur, id quod eſt contra particularem naturam fieri poſſe ſecundum uniuerſalem, ut aſcenſus aquæ ad replendum uacuum, teſtimonio nobis eſt. Quare etſi membri amputatio deformis ſit corpori, congruere tamen poteſt tum ſaluti eiuſdem, tum etiam bono communi. Verum eſt tamen quod reipublicæ bene inſtitutæ, quam poſſunt maxime abſtinent ab huiuſmodi ſupplicijs. Primum, ne pœnam talionis à malefactoribus antiquo more exigant. ſ. oculum pro oculo, & dentem pro dente. Deinde, ne dexteras amputent, quæ quidem detruncatio inutilem hominem reddit. Blaſphemis autem optimo iure lingua abſcinditur, & falſis teſtibus euelluntur dentes.

Ad ſecūdū arg.

Ad ſecundum reſpondetur, quod cum uita non ordinetur in alium finem ipſius uiuentis, ſed ſolum ad bonum publicum, nullatenus ſe homo poteſt illa priuare, ſed ſola reſpublica illā habet poteſtatem, membra tamen ordinātur ad uitam, & ideo perſona ipſa quę ſuę cuſtos eſt uitæ poteſt membrum cauſſa uitę reſecare.

Ad tertiū arg.

Ad tertium deniq. reſpondetur, quod abſciſſio membri corporalis eo eſt licita quod neceſſaria eſſe ſolet uitæ ſeruandę. At uero ad ſalutem ſpiritualem nunquā eſt neceſſaria. Nam peccatum per quod anima moritur, ubique & ſemper uolūtati ſubiacet, alias non eſſet peccatum. Et fidelis Deus, uti ait Paulus, maiorem homini tentationem non permittit, quam ipſe per eius gratiam ſuperare poteſt. Quapropter uerbum illud, Si oculus tuus ſcandalizat te, erue eum, & ſi dextera manus tua ſcandalizat te, abſcinde eam, non eo dictum eſt quod eſſe poſſit unquam neceſſarium, ſed uel hyperbole eſt, uel alium ſēſum facit moralem de occaſionibus amputandis, ut ſancti interpretantur, & nos etiam pro modulo illic noſtro expoſitum reliquimus. Vnde ſuper illud Matthæi. 19. Sunt eunuchi qui ſe caſtrauerunt propter regnum cœlorum, ait Chryſoſt. Non per membrorum abſciſſionem, ſed per malarum cogitationum interemptionem.

Chryſo.

ARTICVLVS II.

Vtrum liceat patri filios, aut dominis ſeruos uerberare.

Primū argum. partis negatiuæ ex Ariſtot.

Poſt mutilationem ſequitur de alijs uerberib. illi annexis dicere. Et quia non dubitatur quin reipublicæ id ſit licitum, inquiritur de patribus an liceat uerberare filios. Ait enim Phil. 10. Eth. c. 11. quod patris pręceptio uires non habet, neq. cogendi neceſſitatem, neq; ullius prorſus uiri niſi ſit princeps, uerberatio autem quædam eſt coactionis ſpecies, ergo id patribus non conuenit, neq. uero dn̄is.

Secūdū argum.

Secundo arguitur. Si id parentibus ac dominis licitum eſſet, cūm ad fraternam correptionem pertineat, cuicunque perſonæ idem ſuffragaretur ius, ut quemlibet uerberare corripiendo poſſet. In contrarium aūt eſt illud Prouer. 13. Qui parcit uirgæ, odit filium ſuum. Et infra c. 23. Noli ſubtrahere à puero diſciplinam. Et Eccleſiaſ. 33. Seruo maleuolo tortura & compedes.

Ad quæ-

Concluſio unica. Ad quæſtionem reſpõdetur unica concluſione. Patribus tantum ac dominis, aut paternam gerentibus curam, puta magiſtris ac pædagogis uerberare licet ſubditos, & flagellare, nequaquam tñ mutilare. Vtraq. concluſionis pars hac ratione probatur. Inter mutilationem ac uerberationẽ hoc intereſt quod mutilatio uſq. adeo eſt maius uerberatione nocumentum, ut ſit irrecuperabile, quale non eſt uerberatio, utpote quæ ſenſui dumtaxat dolorem incutit, igitur cum uita totius ex uita membrorum conſtet, fit ut ad eundem præciſè legitima mutilatio pertineat ratione criminis, qui in uitam ipſam habet ptãtem, quæ quidem functio penes ſolam eſt rempublicam. Verberatio autem ad faciliorẽ caſtigationem promptioremq. correptionem ſpectat, nihilominus & hæc quãdam auctoritatem exigit, quam uerberans in eum qui uapulat exercet, hanc ergo cum primis pater habet in filios poſt uero dominus in ſubditos, ac demum in diſcipulos & pupillos magiſter ac pædagogus. Nã de prælatis, quia publica uigent poteſtate, ambigi non poteſt. Res eſt facillima. At quamuis de patria poteſtate. ſ. quanta ſit in filios, lib. 1. q. ſtatim prima dictũ ſit, nihilominus hic forſan ſtudioſus roget quo nam iure negatiua concluſionis pars fulciatur. Apparet. n. iure naturę liberum eſſe patribus, non ſolum uerbere, ſed etiam mutilatione, & ſi opus eſſet, cæde etiam in filios animaduertere. Nam illo iure illis incumbit liberos educare, & moribus inſtituere, quæ quidem inſtitutio ſæpiſſime expoſcit mutilationis mortiſq. uindictam. Secundo arguitur. Statim in mundi primordijs non erat alia reſpublica, ꝙ domeſtica nempe dum ſola familia Adæ orbem poſſidebat, tunc ergo cum neceſſaria eſſet publica ſcelerum uindicatio, conſequitur ut patri id incumberet munus. Enimuero Cain dignus erat ſupplicio capitis, niſi ei Deus pepercisset, quod & reus ipſe metu illo maximo, Qui inuenerit me, occidet me, teſtabatur. Illud ergo ſupplicium nemo ei poterat infligere præter patrem. Ad hæc, ſi aliqui eſſent mortalium ſic diſperſim uiuentes, ut ſub nullo agerent principe, ſed unaquæque domus ſeorſum uiueret, tunc profecto rõ ipſa docere uidetur ut eos qui commeriti eſſent mortem, pater poſſet uel auus eidem ſupplicio addicere.

Obiectio contra concluſiõẽ.

Ratio altera.

Solutio. His uerumtamen non obſtantibus reſpondetur ius ipſum naturæ parẽtibus eiuſmodi ultiones interdicere, ſoliq. publicæ poteſtati tribuere. Idq. iure gentium eſſe confirmatum. Vita. n. humana uſque adeo non debet abſq. maturiſſimo iudicio & iuris ordine extingui, ut id non debeat tantæ multitudini cõmitti quãta eſt parentũ, qui neq leges ſciũt, neque cauſſarum merita perpendere oẽs poſſunt. Quocirca ſic parentibus educare filios natura conceſſit, ut tamẽ lineam præſcripſerit quouſq ſua facultas procederet, & ubi publica inciperet, ut l. ſi filius cautũ eſt, C de pat pot. & l. Prætor. ff. de iureiu. §. præterea. Et ſcdm arg. iam loco citato lib. 1. q. 1. reſpondimus Adam habuiſſe publicã poteſtatẽ iure dominij orbis quod penes ſe tunc temporis erat aucto uero mortali genere, orbeque iure gentium per familias diſtributo, unaquæq habet ſuum principem. Quapropter, ut ad aliud reſpõdeamus, qui uagi nunc uiuerent, ſeorſumque & priuatim abſq. republica, cõtra hominis naturam degerent uitã, quippe qui ſuapte natura animal ciuile eſt, & gregale. Quare ab illis nullum ſumitur contra pñtem ueritatem ſolidum argumentum. Mutilare ergo parentibus non licet, neq. mortalium ulli præter publicam poteſtatem, ſed fuſte cædere aut ferula. Id. n. eſt illis iure naturæ conceſſum. Homo namq. tribus ijs ad uirtutem inſtituitur nam & ratione ducitur, & metu cogitur, & allicitur præmio, antea ergo quã rationis ſydus eluceat, natura prouidit ut puer & metu cogatur & afficiatur munuſculis. Quapropter inſtitutio paterna, quæ prima oĩum eſt, his duobus utitur. Vbi uero iam ratio ſuo fruitur lumine, lege tunc incipit & ratione uiuere, atq. adeo ſub publica ptãte.

Qualis ſit parẽtum poteſtas in filios.

At uero parentum uerberatio non uſqueadeo atrox eſſe permittitur ut hæ citatis legibus. C. & ff. Quare Paul. ad Eph. 6. Vos, inquit, patres nolite ad iracundiam prouocare filios ueſtros. Et infra. Et uos domini eadẽ facite ſeruis remittẽtes minas. Vbi tam parẽtes, quã domini admonẽtur, tum ne minis ſuos acerbis exterrẽtẽt, tũ præcipue, ut dũ bili correpti acerba minãtur, nõ ſe obli-

Paulus.

ſe obli-

ſe obligatos adimplere arbitretur, ſed potius, quæ perturbato a.o comminati ſunt, ſedato poſt condonent. Ex quo fit patrem inter corripiendum filium poſſe lethaliter peccare, nempe ſi iracundia non illi ſit rationis miles, ſed dux, quæ illam ſuppeditet, & ad eandē iracundiā prouocet filium. Imo uero ſi ex odio in filiū animaduertit, acrius hac rōne peccat quam extraneus. Eſt enim apprime animaduertendum diſcrimen inter patrem & iudicem. Publica .n. poteſtas, ut ſupra dictum eſt, non tam reo ad emendam conſulit, quam cōmuni bono ad uindictā patri uero, ac domino, & pædagogo nō alia rōne uerberare ſuos fas eſt, niſi quo ad eius emendationē ſalubrius ei conſulitur. Quare & pro ætate, & pro conditione, & ingenio pueri corripiēdus eſt. Imo & Quintil. & qui de educatione puerorum ſcripſerūt, non conſulunt ut nimio rigore parentes in ſuos natos inuehantur. Nā ſi ſint bene nati, ſolēt eos illo rigore ignauos facere ac meticuloſos, ſi uero duri ſiat ingenii duriores illos efficiunt. Sequitur ex his ſecūdo ſolutio dubitatiunculæ, an liceat parentibus uulnerare filios, aut dominis ſeruos. Quatuor .n. sūt læſionum genera. ſ. interfectio, mutilatio, uerberatio, & uulneratio, hoc eſt vulneris inflictio, quæ & fuſte fieri poteſt, & gladio, per dyſcraſiam & diſcōtinuationē membri citra mutilationē, quare ad atrocem uerberationem pertinet, quæ neque parentibus licet, neq. uero dominis. Poſt hęc uero rogitas utrū liceat ēt eiſdem œconomicis pręſidentibus filios aut diſcipulos uerberare etiam clericos, & an incurrant canonem, Si quis ſuadente. De hoc loquitur Syluest. uerb. excōicatio. 6. § 4. Et quidem Panor. ſuper c. cum uoluntate. de ſent. excommun. diſtinguit, ꝙ ſi ſint in minoribus ordinibus licet eos uerberare correptionis gratia Atq id uidetur colligi ex eodē c. §. ſi uero. Nā dicitur quod poſſunt clerici ſeniores, zelo deuotionis adoleſcētes in minoribus ordinib. turbātes diuinū officium leuiter percutere, tamē ſtatim ſine diſtinctione ſubditur quod poſſunt ēt obtentu prælationis & magiſterii ſubditos ſcholares percutere, & expreſsè, ca. ex tenore. habetur quod prælato liceat uerberare inferiorem, ēt ſi ſit ſubdiaconus. Ex quo infert Syluest. quod ſi prælato id licet eodem iure liceat patri. & ſic diſſecātur Iuriſconſulti de his ſubditis, qui ſunt in ſacris. Nam de minoribus nemo dubitat, quin uerberari poſſint. At uero his non obſtantibus de prælato, nullatenus in dubium uenire pōt quin poſſit ſubditos etiā ſacerdotes flagellis cędere more conſueto, ut patet in Decretis, diſt 45 per totum. At uero ex biliarrepto fuſte poſſit eos ferire, neſcio an liceret, quia cum modus non ſit cōſuetus, minime apparet tam caſtigatio quā iniurioſa læſio Attamen cōſequentia à prælatis ad parentes non eſt tam liquida quam Syluest. arbitratur. Nā prælati habent publicam poteſtatem ac iuriſdictionem cum ui coerciua, parentes uero ac reliqui non niſi œconomicam. Nihilominus non eſſet omnino condemnandum, quin magiſtri poſſint ēt diſcipulos ferula uerberare, etſi eſſent in ſacris. Sed de hoc ſtandum eſt uſu & foro eccleſiaſtico. Si uero dubitas utrum dum corripiēdo exceſſerit, ſeu Prælatus ſit ſeu pater, canonis ſniam incurrat. Reſpōdetur qđ quāuis aliquo modo excedat, etiā vſq ad ſanguinis effuſionem, dumtamen id præter ſuam intentionem accidat, non eſt cenſendus incurrere, poteſt quam dat operam rei licitæ. Neque poteſt homo tam attentus eſſe quominus uirtutis limitē tranſgrediatur. Quando uero uſque adeo eſſet exceſſus enormis, ut odii indiciū exiſteret, tunc ſanguinem fundens, canonem incurreret. Quapropter eadē diſtin can. cum beatus Paulus. & cano. diſciplina. admonentur lenitatis prælati nēpe nerā immodicis uerberibus quam ſalutiferis uerbis ſuos ſubditos inſtituant. De marito autem utrum uxorem uerberandi ius habeat, reſpondetur non eſſe illis denegandum, quando quidem uir, uti ait Paulus, caput uxoris ſit, uti tamen eodem iure dedecus eſt, atque adeo nefas, niſi grauiſſima ingruente neceſſitate. Sunt enim barbari qui uxoribus ut mancipiis utuntur, ut 1. Polit. auctor eſt Ariſtot. Cum enim duo ſint in carne una, ęqualitate quadam eſſe decet complexos.

Ad primum igitur argum. reſpondetur ꝙ etſi ſecūdum Philoſophū pater uim rōnem habeat coerciuam, quia domus non eſt per

ſecta

Diſcrimen inter patrem & iudicē.

Quintilianus.

Altera quæſt.

Syluest.

Panor.

Legitima ſolutio propoſitę qōnis.

Scrupulus.

Reſponſio.

Ariſtot.

Ad primū arg.

ſecta reſpublica ſicut ciuitas, id tñ duntaxat ſit inde conſequens quod non poſſit, aut occidere, aut mutilare, aut alia irrecuperabilia nocumenta infligere, haud tamẽ uetatur quin leuioribus uerberibus poſſit uti. Ad ſcd'm rñdet ꝙ etſi unicuilibet licitum ſit diſciplina alios inſtituere, & fraterna correptione admonere ſi ſua ipſi ſpõte audire uelint, ad id tamẽ cogere nemo poteſt niſi qui curam alterius gerit, quales ſunt parẽtes domini ac pædagogi, quibus ideo ſolis pertinet uerberibus caſtigare. Adde quod etiã iuſſu iſtorum poteſt eorum miniſter idem facere? ſed præterea id nemini licet. Quare etiam ſi in flagranti delicto latronem tua deprædantem occupes, tãtũ tibi licet reſiſtẽdo eum percutere, non tamen fugientem per modum uindictæ, niſi adeo eſſet leuis uerberatio ut pro nulla duceretur.

Ad ſecũ dũ arg.

ARTICVLVS III.

Vtrum licitum alicui ſit carceri quempiam mancipare.

POſt cædes, uulnera, & uerbera, ſequitur ut de carcere etiam dicamus, utrũ licitum ſit hominem in ipſum includere. Arguitur. n. à parte negatiua. Homo ſuapte natura eſt liber, ſcd'm illud Eccleſ. 15. Deus reliquit hoiem in manu conſilij ſui, libertati autem incarceratio obſeruatur. humanæ ergo naturæ repugnat, atque ideo nemini licet. Scd'o. Si hoiem carcere coercere liceret, id maxime ad cohibendum illum ne malefaceret, ſi autem illo fine licitum eſſet, idem cuicunque cõpeteret ius, nam cuique licet proximum ſuũ à malo cohibere. Cõſequens tamẽ eſt falſum, nam inter alias iniurias communeratur, quæ quidem eo grauiores ſunt quo in perſonam inferuntur quæ plures habet coniunctas, nam tunc iniuria quæ unum tangit, multos attingit, ergo id nequaquã licet in contrarium eſt hiſtoria Leuit. 24. ubi quidam legitur in carcerem de peccato blaſphemiæ intruſus.

Primũ argum.

Secũdũ argum.

Ad qõnem duabus concluſionibus reſpondetur. Prior eſt. Publicæ poteſtati, eidemq. ſoli fas eſt ſubditos in carcerem occludere, ſiue eccleſiaſtica ſit, ſiue ciuilis. Probatur pars utraq. concluſionis. In bonis corporis tria per ordinem conſiderantur. Primum eius integritas, cui per occaſionem ac mutilationem nocetur. Secundum, ſenſualis delectatio ac uoluptas quæ per uerberationem impeditur. Tertium membrum uſus qui per carceres, perque alia quæcunque ligamina cohibetur. Primum aũt nocumentum ꝓꝑ eius grauitatem ſoli reipublicæ, ut dictum eſt reſeruatur ſcd'm uero, quoniã leuius eſt, parẽtibus ac dominis ꝑmittitur. Tertiũ ergo, cum nõ modo uia ſit ad primũ, uerum & quædã eius inchoatio, nã ob id reus carceri mancipatur ut uel auditus ſupplicio deputetur, uel ob id leuius crimen illã luat pœnã, cõdecens eſt, ut idẽ ſoli reipublicæ ſit deputatũ, penes quã poteſtas eſt uitę & mortis. Quocirca neq parentibus, neq. dominis id licet. Hinc fit carcerũ duplicẽ eẽ vſũ in repub. Seruiunt nãq. & ad conſeruãdũ malefactores dũ eorum cauſſæ tractantur ac deciduntur, & præterea in pœnam qua plurimum eccleſiaſtica poteſtas utit, dum ad uerbera ꝓcedere nõ põt. Et quod de carceribus dictum eſt, idẽ & de exilio cenſendum. Pariter enim libertati contrapugnat. Quin uero ut perpetui carceres, ita & exilium morti iure æquiparantur, atque adeo parentes non poſſunt in exilium mittere filios, licet poſſint ab eo loco eos elongare, qui eorum moribus peſtilens eſt. Poſterior concluſio. Quiuſmodi iniuriofas læſiones præter iuris ordinis illis intulerint perſonis, quæ alias ſibi habent coniunctas, ex natura rei, ſi cętera ſint paria, grauius delinquunt, quam ſi aliis quæ conſanguineis careant & neceſſariis, eaſdem obtulerint. Tametſi aliunde, nempe ex qualitate perſonæ poſſit etiam aggrauari peccatum. Perſonas coniunctas impræſentiarum appellamus in primis conſanguineos & affines, ut patrem, filium, generum, leuirum, &c uel alia neceſſitudine œconomica copulatos, ut maritum, uxorem, patronum, & ſimiles Quinetiam & extra domum amicos, atque alios neceſſarios. Concluſio eſt clara. Nam quanto iniuria & detrimentum in plures profunditur, tanto grauior eſt, omnes autem coniuncti quodammodo eandem repræſentant perſonam,

Prima conclu.

Probõ.

Duplex uſus carcerũ in republica.

Exiliũ ?

Poſtrema concluſio.

Rõ concluſiõis.

nam. Nam filius eſt aliquid patris, & uxor aliquid mariti, quinetiam amicus alter ego. Quapropter qui unum lædit, in omnes iniurius eſt. Adde quod etiam dum illi perſonæ cum qua delinquis iniuriam non infers, potes & coniunctam lædere. Nam dum tibi uxor in adulterium ſua ſponte conſentit, aut puella in ſtuprum, licet volentibus iniuriam non facias, illam tamen infers marito ac patri. Quod autem aliunde poſſit exceſſus fieri patet. Primum ex dignitate perſonæ, ut ſi principem uel optimum uirum, uel uiduam, uel orphanum, iniuria laceſſas, inde grauius peccas. Vnde Eccleſiaſtic. 35. Non deſpicies preces pupilli, neque uiduam ſi effundat loquelam gemitus. Hic

S. Tho. autem D. Thom. nil de illo impræſentiarum meminit, qui in alterum ſibi coniunctum iniurius eſt, ut ſi patrem occidas aut fratrem (hæc enim ſcelera iã ſpeciem mutant) ſed loquitur de perſonis coniunctis ipſi læſo, ubi ſpecies delicti non mutantur ſed per accidens creſcit culpa.

Ad primũ arg. Ad primum igitur argum. reſpondetur. ꝙ licet homo ſuapte natura liber ſit tamẽ dum delinquit per abuſum eiuſdem uolũtatis ius perdit quod habet ad mẽbrorum uſum, & ideo merito carceri mãcipatur. Exemplo nimirum Dei, qui licet fecerit liberum hominem, quandoque eum arcet, iuxta illud Iob 5. qui diſſipat cogitationes malignorum ne poſſint implere manus eorum quod cœperant, licet q̃nque permittat eos ſuis obſequi animi morbis. Pariter nanq. reſpublica non de omni culpa carcere tenet reum, ſed grauioribus.

Ad ſecũdũ arg. Ad ſecũdũ reſpondetur ꝙ ſolummodo parẽtes retinere filios poſſunt, ac domini ſeruos occluſos in parum tempus tã in pœnam, quam ad eos cohibendos, nã incluſio illa non habet rationẽ carceris. Alijs autẽ priuatis id nõ licet. Quoniam etſi cohibere quilq. poſſit fratrẽ à malo fraternè corripiendo, neutiquam tamen inferendo uim. Quin uero priuati carceres pro enormi delicto iudicãtur puniunturque in republica, ſed tãtum licet unicuiq. delictorum qui ſibi iniuriã irrogauerit, ad horam detinere, dum eum tradat iuſtitiæ miniſtris.

QVAESTIO III.

DE FVRTO.

ARTICVLVS I.

Vtrum furti definitio ſit bona.

SECVNDVM rerum ordinem, ſi pretium earum ac dignitatem æſtimes, poſt homicidiũ quo ſummũ bonorum temporalium adimitur, dicendum ſtatim erat de detractione ac murmuratione, q̃bus honor famaq. læditur. Hæc n. pluris habentur, quam bona externa. Melius eſt. n. inquit Sapiens, nomen bonum quam diuitiæ multæ. Attamen lucidior fiet diſpõ ſi non hunc, ſed alium cum S. Tho. inſequamur ordinem, nempe ſi prius iniurias expediamus, quæ facto committuntur, ac deinde ad alias diſcurramus quæ cõmittuntur uerbo. Nam ratione operis criminoſior iniuria ineſt in facto, quam uerbo. Atqui S. Tho. q. 66. duos hic articulos de dñio p̃mittit, quod nos ceu primum fundamentum materiæ iuſtitiæ atque iniuſtitiꝫ cõmutatiuæ, ſuperiori lib. p̃iecimus, ubi per oẽs ſuos numeros dñiorum materiam deduximus. Primus. n. articulus D. Th. eſt de rerum poſſeſſione in genere quæ homini ſtatim cõdito diuinitus conceſſa eſt. De qua quidẽ re q. 1. diſputantes conſtituimus ſoli Deo in primis rerum dominium iure creationis competere, non modo quantũ ad earum uſum, uerumetiam quantum ad earum naturas, quas vtique creare, annihilare, & alterare præter leges naturæ poteſt, in creaturis autẽ corporalibus ſolum hominẽ oſtẽdimus eſſe rerum dominũ, ea. ſ. ratione qua libertatem ſuarũ habet actionum ac dominiũ. Brutum verò minime, ac multo minus rem ullam inſenſilem. Secundum aũt S. Tho. adiecit articulum de dominiorũ diuiſione, quã q. 3. factam eſſe monſtrauimus iure gentium, rationesque late ſubiecimus ob quas collapſæ naturæ ac prauis affectionibus ſubditæ diuiſio talis congruat. Cum ergo tam copioſè illic diſcuſſa hæc reliquerimus, nõ eſt quod ſit hic

ſit hic nobis de his articulis uerbum aliud
Primũ argum. faciendum. Primus ergo articulus præſen
tis quæſtionis, eſt de nomine ac definitio-
ne furti, qui apud D. Tho. eſt tertius. Et ar
guitur à parte negatiua, q furti definitio
quam S. Tho. ac Theologi conſtituũt, cur
ta mancaque ſit, uidelicet, Furtum eſt oc-
culta acceptio rei alienæ. Furtum non ſo-
lum in acceptione conſiſtit, ſed in reten-
tione quandiu enim quod ſurripuiſti non
reſtituis, fu ti teneris, ergo non ſatis eſt di
Secũdũ argum. cere acceptio. Secundo. Poteſt quis non
modo alienam rem, uerum & propriam
quam penes alium depoſuerat uel impi-
gnorauerat furtim rapere, quod ſi alterũ
celauerit, iniuriam illi irrogat, ergo ad ra-
tionem furti non requiritur acceptio rei
Tertiũ argum. alienæ. Tertio. Id quod peccatum minuit
non conſtituit rationem culpæ, occultæ
autem delinquere peccatum minuit, tum
quod iudicium ſi uerecundiæ, tum quod
ſcandalum illa ratione caueatur. In con-
trarium eſt quod definitio debet eſſe bre
uis compendioſaq. oratio, ſed tribus illis
uocibus ſatis furti natura depromitur, er-
go definitio pluribus onerata redũdaret.

Sentẽtia Iſidori de origine noĩs. De furti tam nomine quam definitio-
ne nonnullam inter Doctores uarietatem
reperias. Iſidorus nanq. lib. 10. eo quod
furtum clancularia acceptio ſit, putat fur
à furuo dici, id eſt a fuſco & atro, nempe
quod nocturno utitur tempore. Idem ait
Va ro de re ruſtica lib. 14 Neque uero iu
riſconſultus. ff. de furtis l. 1. hanc reiecit
etymologiam, quamuis & alteram ſubij-
ciat, ut. ſ. a ferendo ſiue ab auferendo dica
tur. Nam & Græci fures, φῶρας appellant
à φέρω, Perparum tamen refert. Attamen
de definitione longius iuris interpretes à
Philoſophis diſcrepant. Ait enim Paulus
eadem l. furtum eſt contrectatio rei frau-
duloſa, lucri faciendi gratia, uel ipſius rei,
uel etiam uſus eius poſſeſſionisvè, quod
lege naturali prohibitum eſt admittere.
Definitio furti ſecundũ Iuriſconſultos. Et addunt alii; q ſit contrectatio rei mo-
bilis, propterea q Inſtit de uſucapio. §. q
autem habetur furtum non fieri loci, aut
fundi, ac tandem adiiciunt, inuito domi-
no. Eſt tamẽ iuris Doctoribus in more, dũ
genus aliquod definiunt, ſpecies omnes in
definitione ſubnotare. Philoſophi uero
compendio, rei naturam exprimunt, quam
poſt diuiſionibus explicatius euoluunt.
Quare definitio auctore Ariſt. debet eſſe
breuiſſima oratio, quæ rei naturam com
pendio explicet, qualis ille eſt. Furtum eſt
occulta acceptio rei alienę. In primis. n. Vnio Iuriſc õſultorũ in definiendo.
cũm contrectatio ſolum rei contractum
ſignificet, accõmodatius dicitur acceptio,
hoc eſt uſurpatio. Mox amplo nomine rei
alienæ, copioſius res omnes furto captas
comprehendimus, quam ſi dicas rei mo-
bilis. Haud. n. tantum res nobiles, uerum Reprobat præterita definitio.
& immobiles furto capiuntur, dum ſubdo
le poſſidentur. Quocirca nihil opus eſt ex
primere, rei uel uſus, nam qui re aliena in
uito domino utitur, rem quodammodo
alienam capit, hoc eſt, uſurpat. A qui in
hoc quod dicimus, occulta ſatis ſignifica-
tur fraudulentia, nam qui clam domino
rem capit, fraudem nectit. Atque eodem
uerbo deſignatur acceptionem fieri inui-
to domino, nam ignorantia cauſſa eſt in-
uoluntarii. Id autem quod dicitur, lucri
faciendi gratia non ſolum ſuperflue, uerũ
falsè adhibitum eſt. qui enim rẽ capit alie
nam, quam in flumen proiiciat aut incen
dio tradat, furti reus eſt, tametſi dum id fa
cit non lucri cupidus, ſed ut iniuriam in-
ferat id faciat. Igitur ad rationem furti tria
requiruntur. Primum quod rationem ha-
beat iniuſtitiæ in cuius genere conſtitui-
tur. Et hoc exprimitur cum dicimus acce-
ptio. Intelligitur enim inuito domino,
quæ contrariatur iuſtitiæ tribuenti unicui
que quod ſuum eſt, extenditurq adeo ad Tria requiſita ad rationem furti.
detentionem. Secundum eſt q differat ab
alii iniuſtitiæ ſpeciebus. Et hoc in ſpecie
deſignatur dum dicitur, rei alienæ, puta
ab eo poſſeſſæ, qui eius eſt uere dominus.
Nam qui uel membrum alteri abſcindit,
filiamvè aut uxorem rapit, quibus abuta-
tur non fur ſed mutilator eſt, aut raptor,
aut adulter. Tertium eſt quod propriam
rationem furti complet, ac demum illud
à rapina & latrocinio ſeiungit, uidelicet
q clanculo fiat. Oratio ergo horum triũ
explicatrix, genuina eſt definitio furti, ui-
delicet, Occulta acceptio rei alienæ. Hinc
fit inepte diuidi furtum in fraudulentam
occultamq. acceptionem & rapinam. Fur Furtum non amplectit ſub ſe ra
tum quippe nõ eſt genus ad rapinam, ſed
ſpecies illi oppoſita. Iniurioſa ergo acce-
ptio rei alienæ eſt, quæ primo diuiditur

in

pinam, in furtum & rapinam ſeu latrocinium, ut articulo proximo patebit. Vtraque tñ ſpecies ex parte obiecti in quatuor ſubſecatur. Nam ſi quod furto rapitur res eſt ſacra, ſacrilegium dicitur, ſi uero eſt poſſeſſio reipublicæ, dicitur peculatus. De utroq. legitur. 23. q. 4. cano. quid ergo. Si autem furtum fit de grege diſperſo, dr̃ abigeatus. Et qui pecora ſic uel armenta abigit, nuncupatur abigens. De quibus extat tit. 47. lib. Digeſt. Quarta denique ſpecies eſt plagiarũ ſiue plagiũ, puta furtum hois ut uendat. De quo ẽt extat titulus ad legem Flauiam de plagia. Etenim qui ſeruum uel ancillam domino ſuo aufert, uere fur eſt, poſſidet enim ſeruus ut pecus. Niſi ancillam in tempus caperet, turpitudinis gratia, nam ille fornicator eſſet, non fur. Sicut raptor eſt qui ea de cauſſa rapit uirginem. Quid aũt ſi quis filios aut uxorem alicui auferre, ut uenderet, utrum eſſet furtum, iam ſuperiori libro, reſponſum eſt, quod cum pater non ſit uere dominus filiorum neq. uxoris, illud non eſt furtũ, ſed plagiũ uel captiuitas. Contra hæc aũt forſan quis arguat. Dum filius clam patre, uxorvè neſciente marito aliquid ei ſurripit, accipit rem alienam; & tamen neuter cenſetur fur. Reſpondetur qđ ubi res non eſt tanti pretii non cenſetur, filij acceptio, furtum, eo qđ non fiat inuito domino. Quicunq. enim parentum iure præſumitur pro conditione ſua & ſtatu indulgere filio minutiores ſumptus, & multo iuſtius maritus uxori. Quando uero res eſſet magni ponderis, ita ut merito pater aut maritus cenſeretur inuitus, profecto uere eſſet furtũ ut bene adnotauit Syluest. uerbo Furtum. §. 11. & teneretur filius ad reſtitutionem ſi peculium habere caſtrenſe, hoc eſt militaria ſtipendia, uel alia bona libera, uel ſaltem poſtea in diuidunda hæreditate id patefacere. Et pariter de uxore cenſendũ. Tametſi quãtum ad excommunicationis cenſuras nunquam præſumendus eſt pater tam acri ſpirituali mucrone aut uxorẽ aut filios ſauciare.

ſed eſt ſpecies illi oppoſita.

Obiectio.

Solutio

Syluest.

Per hæc ergo clarent argumentorum reſponſa. Ad primum nanque reſpõdetur ꝙ peccati occultatio eſſe poteſt aut cauſſa ipſius aut circunſtantia. Cauſſa, ſ. qñ delinquens occultatione utitur ut tutius delinquat, ut patet in fraude & dolo. Quare tunc nõ diminuit peccatum ſed ſuam per ſe conſtituit ſpeciem, puta furti (ut dictum eſt) ut diſtinguitur à rapina. Tunc aũt occultatio eſt circũſtãtia quãdo is qui peccare decreuit ob uerecundiam aut ob cauendum ſcãdalũ in tenebras ſe abdit ut ſuam expleat libidinem, & tunc diminuit rationem peccati. Ad ſecundum argumentum, reſpondet D. Tho. detinere alienum inuito domino, eandem habere rationem nocumenti atque iniuſtam acceptionem, ac perinde ad rationem furti reduci. ſup quo reſponſo multa Caiet. commentatur. At uero cum bis libro præcedenti, nempe q. 6. artic. 1. & q. 7. artic. ultimo, hoc ſatis fuerit à nobis diſcuſſum, non opus eſt plura hic adhibere. Sed recole, præceptum reſtitutionis affirmatiuum eſſe. præcipiens bonum opus, includit tñ negotiationẽ retinẽdi quæ eſt prohibitio mali, qua ratione affinitatem habet cum furto. Igitur hoc qđ eſt detinere, non adhibet peccatum nouũ illi quod eſt accipere, ſed eſt illius cõtinuatio tanto grauior illic ut diximus, quanto diuturnior. Si autẽ nouus adhibeatur poſitiuus actus, ſ. ſi proponas nõ reddere, aut ſi re aliena ad conſumendum utaris non proponens damnũ ſoluere, illi actus ſunt multiplicata delicta, contra eandem negationẽ non retinendi incluſam in eodem præcepto. At uero contra affirmationem reſtituendi recenter peccatur quoties retinens alienũ aut uidet dñm egere, aut eũ petere audit, nam tunc nouo iuris merito reſtituere tenetur. Ad tertium argum. ſub obſcure idem S. Doctor reſpondet. Senſus eius tñ eſt, ꝙ qui rẽ ſuam, quæ penes aliũ eſt, uidelicet penes illum qui illam uel rapuit uel in depoſito cuſtodit, furtim rapit, fur ob id cenſendus eſt, ꝙ licet ſimpliciter ſit ſua, eſt tñ alterius ſecđm qđ ſ. uel quãtũ ad cuſtodiam, uel quãtum ad detentionẽ. Vr̃ aũt hæc ſolutio nonnulla complicare falſa. Primum qđ res rapta nullatenus raptoris eſt, res. n. illius iã ũ eſſe dr̃, qui iure poſſidet, quod latroni non competit, imo detinendo mortaliter peccat. Secũdo hæc ſolutionis ſñia falſa eſt, nempe ꝙ qui rem capit ſuam furtum faciat, quandoquidem non ſolum vulgari ſermone non reputatur fur niſi qui alienum capit, verum & iura id de-

Ad primũ arg.

Ad ſecũdũ arg.

Ad tertiũ arg. S. Tho.

Prima obiectio aduerſus ſolutionem S. Tho. Secũda.

id decernunt, vt patet l. ſi is qui rem. 1. ff. de furt. vbi habetur quod qui rem quam commodauit ſurripit, non eſt fur. Qua pp ſi poſtquam res quiſpiam ex me ſuſtulit, vt ſtatim ab eodem extorqueant, non ero furti reus. Reſpondetur mentem S. Tho. legitimam eſſe, quam ipſe ſtatim artic. 5. eiuſdem quæſt. patefacit. Si. n. ego apud quendam rem meam depoſui, vel ille mihi eripuit, & clam illo accipio, propterea cenſeor fur, quia ille neſciens me acepiſſe tenebitur ex conſcientia mihi reſtituere, & eadem ratione ſi auferam à latrone ipſo inſcio. Atque hac de cauſſa ait rem illam quodammodo eſſe illius ſeruantis depoſito, nempe quantum ad ius cuſtodiendi, quinetiã & illius qui rapuit, quia debet illam ſeruare ad reſtituẽdum. Quare ergo nõ poſſum priuata auctoritate vi aut fraude illam capere.

Solutio

ARTICVLVS II.

Vtrum furtum & rapina ſpecie differant.

QVamuis ex præcedenti artic. ſolutio huius quæſtiunculæ facile colligatur, maioris tamen claritatis gratia de eadem differentia rurſus quæritur. Nempè an inter furtum & rapinam ſit ſpecifica differentia. Arguitur nanq. à parte negatiua. Primum quod nõ uidentur differre niſi tanquam occultum & manifeſtum, quæ quidem qualitates in aliis peccatorum generibus non uariant ſpecies, ut ſi in publicum peieres aut in ſecreto. Secundo, quia differẽtia ſpecifica à fine & formali obiecto ſumitur, quod furti & rapinæ idem eſſe uidetur, nempè vſurpatio alienæ rei. Tertio, ſicut rapitur pecunia ad vtẽdum ea, ita & puella ad abutendũ, raptus autem puellæ ſiue publicæ fiat, ſiue ſecreto, ſpeciem non mutat, ergo neque raptus pecuniæ. In contrarium autẽ eſt Philoſoph. 5 Ethi. ca. 2 vbi furtum & rapinã diuerſas ſpecies conſtituit.

Primum argum.

Secũdũ argum.

Tertium argum.

Ariſtot.

Ad quæſtionem breuiſſima concluſio ne reſpondetur. Furtum & rapina differunt ſpecie. Probatur. Differentia ſpecifica actuum attenditur penes formalem, eandemque proximam differentiam obiectorum, hæc autem in furto & rapina eſt ſpecifica, ergo eiuſmodi crimina differunt ſpecie. Probatur minor. Vitia hæc ambo in hoc conueniunt ꝙ ſunt commutatiuæ iuſtitiæ aduerſa, quatenus per utranq. iſtarũ acceptionum iniuſtum fit, puta ius alienum uiolatur, iniuſtum aũt, ut ille hẽt Ariſto. nemo niſi inuitus cõtraq. ſ. ã uoluntatẽ patitur, inde ergo actiones iſtæ iniurioſæ ſunt ꝙ cõtra uoluntatẽ domini fiũt, qui iõ inuoluntarium patitur, at uero inuoluntarium, ut 3. Ethic. auctor eſt Ariſt. dupliciter fit, nẽpè aut per ignorãtiã aut ꝑ uiolẽtiam. Furtum aũt ex ſua rõne dicit acceptionẽ ignorãte domino, rapina vero eodẽ conſcio ac uim patiente, ergo furtum & rapina differunt ſpecie. Itaq non ad rõnem alieni aſpiciendum eſt, quę eſt materiale obiectum, ſed ad rõnem inuoluntarii. Differentia eſt quam non ſolum morale Philoſophi uerũ & Iuriſconſ qui ex eadẽ philoſophia ſuas leges elicuerunt agnoſcunt, vt patet l. ſed nouo iure. C. de ſer fugit. & apud Vlpia. l. fur. ff. de fur. Eſt aũt ne quis decipiat mediate cõſiderãda. Cogitare. n. quiſpiã poſſet aut in hoc conſiſtere ꝙ furtum fit in tenebris, vt Exo. 22. hr̃, rapina verò ſub lucem diei Aut ꝙ furtum in abſentia domini cõmittatur, rapina verò in eius pręſẽtia. Cũ tamẽ in neutra iſtarũ rõ: ẽ diſcrimẽ conſiſtat. Sed dr̃ia eſt quod furtũ fit abſque uiolentia, rapina uero & latrocinium uiolente Hinc. n. ut art. ult. uidebimus, augeſcit rapinę culpę præ illa quæ in furto. Ex quo fit, ut præſente domino furtum fieri poſſit, ſicuti & eodem abſente, rapina. Exempli gratia, ſi præſente patrono impurus homo in ędes inſultet, illumq uel reſiſtentem opprimat, uel ne reſiſtat alliget, aut in cellam includat, aut talem ei incutiat metum, ut taceat, quamuis inermis id faciat, hr̃ raptor & latro, quia uim infert. Si uero patronus etſi non conſentiat, tamẽ ob ſuam modeſtiã taceat, latronis parcẽs uel honori uel uitę, non erit rapina, ſed furtum. Eadẽ rõne ſi ędes quis vi aggrediatur, licet nemo ſit intus, erit rapina. Qua fit ut latrones qui uias publicas obſident non fures modo ſint, uerum & raptores. Diſtinctio autem quę habetur l. 2 de furtis. ubi diſtinguũtur duo furtorum genera, quorũ alterũ eſt occultũ, alterum uero manifeſtum, nihil facit ad rẽ. Nam enim accipitur illic manifeſtam pro

Ariſtot.

Concluſio reſpõſiua.

Probatio concluſiõis.

rapina,

rapina, ſed pro eo caſu quo fur in flagranti delicto comprehenditur, ut continuo exponitur l. 3.

Ad primũ arg. Omnia igitur argumẽta ſoluta reſtant. Ad primũ enim reſpõdetur quod peccata alia ab iniquitatibus iniuſtitiæ non habẽt pro obiecto inuoluntarium alterius, ſicut furtum & rapina, & ideo ex diuerſa ratione uoluntarij non uariantur ſpecie, ſicuti hæc Et per hoc reſponſum etiam eſt ad ſecundum,

Ad ſecũdũ arg. ꝙ etſi circa idem uerſentur obiectum materiale & remotum ſcilicet alienum, tamen formale & proximũ non eſt idem.

Ad tertiũ arg. Ad tertium reſpondetur quod raptus puellæ quantumcunq. reſpectu aliorum occulte fiat, puellæ tamen ſemper eſt notus & ideo quia illa ſemper præſumitur reſtitiſſe, d citur raptus.

ARTICVLVS III.

Vtrum furtum ſit genere ſuo peccatum mortale.

POſtquam dictum eſt quid ſit furtum quomodoq à rapina differat, quæritur de utriuſque natura, an ſit gñe ſuo mortale delictum. Et quo hiſtoriam filiorum Iſrael expoliãtium AEgyptios toties iam expoſitam miſſam faciamus, arguitur primum.

Primũ argum. Qui rem ſuam uel penes alium depoſitam uel furto ſublatam furtim capit. vt fur iure habetur, & tamen non peccat, poſtquam iure utitur ſuo, ergo furtum nõ eſt peccatum.

Secũdũ argum. Secundo arguitur, cum id quod quis inuenerit aut caſu repererit nulli reſtituit, furtum cõmittere uidetur, & tamen ſi ad naturalem æquitatem ſpectes, nullum eſt peccatum, nã, ut habetur Inſtit. & ff de re. diui. quod nullius eſt. occupãti conceditur & re uera quarum rerũ dominus non cõparet, nullius eſſe cenſentur.

Tertiũ. Quod autẽ nõ ſit genere ſuo mortale, tertio loco probatur. Tũc ex illo Prouerb. 6 Nõ grãdis eſt culpæ dum quis furatus fuerit tũ quod ſi eſt rei modicæ, non eſt cur ſit mortale, tũ maximẽ quod ſi mortale eſſet, cum ſit contra iuſtitiam & pacis quietem, dignum eſſet pœnæ mortis illa autem non apparet digna quæ furibus infligatur. ſed ſatis eſt ut multiplicatũ reſtituat furtũ, ſecũdum illud Exo. 22. Si quis furatus fuerit bouem aut ouẽ, quinq. boues pro uno boue reſtituet, & quatuor oues pro una oue. Idq. habetur l. ſed nouo iure. C. de ſeruis fugit. In contrarium autem eſt quod nemo ſecũdum diuinũ iudiciũ, niſi ob mortale delictũ, uehementi percellitur maledictione, fures autẽ acriter diuerſione damnantur ucib ſ dis, Zach. 5 Hæc eſt maledictio quæ egreditur ſuper faciẽ omnis terræ, quia omnis fur ſicut ibi ſcriptum eſt, iudicabitur, & omnis iurans ex hoc ſimiliter iudicabitur.

Concluſio iuſiſua. Ad quæſtionem unica concluſione reſpõdetur. Furtũ, fortioriq. ratione rapinã, peccatũ eſt, idq. genere ſuo mortale.

Rõ concluſiõis. Probatur. Delictum mortale, ut identidem dicere cõſueuimus, inde perpenditur quod charitatem extinguit. quæ uita eſt animæ, furtum autẽ, eſt huiuſmodi, ergo eſt mortale. Probatur minor. Illud delictũ quod uirtuti aduerſatur, reipublicæ neceſſariæ, ꝑquã ſcilicet pax quieſq. eius ſeruatur, extinguit charitatem, furtum autem aduerſatur iuſtitiæ, in qua tota mortalium fides, humanaq. ſocietas ſalua cõſiſtit. Nam per furtum ciues expelluntur iure ſuo, atque adeo pax ciuitatis perturbatur, eſt ergo cõtra charitatẽ, ſed tamen tanto grauior rapina, quanto uis peior eſt fraude. Dictum autẽ eſt, genere ſuo propter rationem explicari ſolitã in leuitate materiæ quæ culpam attenuat.

Dubitatio. Martin. Concluſio clariſſima ac perinde omnibus compertiſſima eſt, ſed tñ de furti comparatione ad alia crimina poſſet quis, neque immerito dubitare, utrum ſit genere ſuo omnium peccatorũ contra Decalogum minimum, an peiorem obtineat gradum.

Prima rõ Martini. Primum enim de fornicatione affirmat Martin. in tract. de Temper. q 2 minoris eſſe culpæ genere ſuo quã furtũ. Cuius potiſſimũ fundamentũ eſt ꝙ fornicatio non eſt natura ſua mala, & iõ prohibita. Imo uero ob id tantum eſt mala, quia ꝓhibita, nẽpe lege uetere i, Deuter. 23. Nõ erit meretrix ex filiabus Iſrael, & noua ad Epheſ. 5 Omnis fornicator aut immũdus aut auarus nõ habebit hæreditatem in regno Chri. Et eodem applaudit Duran. 4. Sententi. diſt. 33. q. 2.

Secũda. Præterea quia furtum eſt cõtra iuſtitiam, fornicatio autem non niſi contra temperantiam, nam qui fornicatur, ut ait Paulus, in corpus ſuum peccat, iuſtitia uero p̃ſtãtior eſt, quin uero,

ut lib 3. definitum eſt, omnium moralium præſtantiſſima. At uero D.Th. 2.2.q.154. art.3. contrariam habet ſententiam, nempe fornicationem genere ſuo grauius eſſe flagitiũ, quam furtum. Nam de adulterio nemo dubitat, propter iniuriam quæ fit alteri coniugi. Et re uera hoc nemo ſane doctus negare põt.

D.Tho.

Ad primũ arg. Martini.

Et primum ratio Martini ac Durandi peior eſt multo quam eorum concluſio. Dicere nanque fornicationem non eſſe contra ius naturæ, error eſt hæreſi proximus: Nam conſequens inde protinus fieret, gentibus ante legem ſcriptam non fuiſſe delictum, quin uero neque poſt ſcriptam, quia lege Moſaica non tenebantur.

Ratio S. Tho.

Ratio ergo, ut fornicatio genere ſuo grauius ſit peccatum, eſt ꝙ peccati grauitas potiſſimum ex obiecto eſt perpendẽda, malum autem fornicationis eſt nocumentum uitæ futuræ prolis. Nam quæ ex uago concubitu naſcitur, ſi ad rei naturã ſpectes, neque educari recte poteſt, neque uero ali commode, uita autem pręſtãtius bonum eſt exterioribus bonis quæ furto auferuntur, quare fornicatio non ſolum, natura ſua eſt mala, uerũ & furto iniquior. Neque uero ratio quam contra idem auctor obmolitur digna eſt morali philoſopho. Ait quippe hoc eſt accidentariũ fornicationi quod male educetur alaturque proles, nam poteſt fornicarius tum facultatem habere maiorem, quam coniugatus, tum ẽt propoſitũ firmius alendi, quin uero ditandi ſuos liberos. Non, inquam, hęc ratio digna eſt philoſopho. Quin uero id quod ipſe dicit accidentarium eſt, hoc autem quod nos dicimus, cõditioni uagi cõcubitus natiuum. Nam ex natura rei, qui non ſunt matrimonio iuncti non poſſunt bene alere prolem. Et uera ſi argutia Martini ullius eſſet momenti, tunc ſequeretur matrimonialem coniunctionem non eſſe uinculum naturale, Inde enim hoc habet quod naturale eius eſt, ut ſit bene educatiua prolium. Et tamen uſu nihilominus accidit ut ſæpe coniuges neque facultatem habeant neque uero uoluntatem eas educandi. Eſt ergo exiſtimandus actus ex natura & non ex accidente. Cum ergo dicimus bonam educationem, naturalem eſſe matrimonio, non aũt fornicationi, non de actione loquimur. Nam illa aliunde impediri poteſt, ut iam modo dicebamus, ſed de naturali potẽtia. Quin uero & ſimplex per mollitiem pollutio, eo turpior eſt ac peior, non modo furto, uerum & fornicatione ꝙ ſeminatio nemini licita eſt niſi ad fructus ferendos, quare illa, quia fruſtranea eſt maiorem habet iniquitatem.

Ad ſecũdũ arg. Martin.

Ad aliud uero Martini argumentum reſponderi poſſet ꝙ quamuis fornicatio non eſſet contra iuſtitiam, non tamen inde ſequitur non eſſe grauius, quia neque ſi iuſtitia ſit præſtantior uirtus, fit conſequẽs ut omne opus iuſtitiæ excedat quodcunque temperantiæ, quoniam ſatis eſt fornicationem eſſe contra melius bonum, puta contra uitã. Sanior autẽ ſolutio eſt qđ fornicatio eſt ẽt quodammodo cõtra iuſtitiam quæ erga futuram prolem ſeruanda eſt. Conſtituitur aũt principaliter in ſpecie intemperantiæ, non ex eo ut quoſdã audiui, quod præcipuè in illo actu conſideretur delectatio, nam & eadem eſt pariter in adulterio pręcipua, & nihilominus eſt contra iuſtitiam. Sed quia ille actus nõ eſt contra perſonam actu exiſtentẽ, neq. uero quæ præceſſerit, ſed contra illam quę eſt tantum in potentia.

Obiicit rurſus cõtra præfatã ueritatem.

Aliter tñ nos poſſumus contra noſipſos arguere. Vitiũ furti expreſſe prohibitum eſt in Decalogo, non autem fornicatio, ergo furtum eſt peius. Mox Nulla fuit unquam tam barbara gens quæ ignoraret furtum eſſe peccatum, quatenus iniurioſum eſt, & tamen multæ ignorauerunt in lege naturæ fornicationem eſſe peccatũ imò uero uſque adeo aliquæ poterant eſſe agreſtes, ut talis ignorantia eſſet illis inuincibilis patentior ergo eſt culpa furti atque adeo grauior. Deinde Furtum etiam nũc maiori infamia denotatur quam ſimplex fornicatio, eſt ergo fedius ac perinde atrocius.

Ad primã obiectionẽ.

Ad primum tamen reſpondetur conſequentiam eſſe nullam. Ponuntur n. vt ſupra diximus, in Decalogo præcepta quæ apertam habent iniuſtitiam, ſicuti adulterium, nihilominus fornicatio, quæ ad illã reducitur, peior eſt quam furtum. Alioquin probares etiam furtum eſſe peius nefando crimine, quod illic non exprimitur.

Ad ſecũdum.

Ad ſecundum reſpondetur qđ quamuis furti nequitia apertior ſit, non tamen inde ſequitur eſſe peiorem. Nam etſi ratio iniuſtitiæ latentior ſit in fornicatio-

catio-

ratione militat tamẽ contra maius bonũ. Ad tertium denique negatur, maioris infamię eſſe furtũ quã fornicationem, nam honeſtę mulieri pudentius eſt fornicationem quam furtum fec.ſſe, ſed uiri propter corruptiſſimam conſuetudinem minoris illam æſtimant. Et quamuis minoris eſſet infamię non inde fit conſequens ut ſit minus peccatum quoniam Gregorio auctore peccata carnalia ſunt minoris culpæ & maioris infamię quã ſpiritualia. Et blaſphemia citra dubiũ peior eſt furto & tamẽ nõ de illa tã pudefiunt homines quã de furto. Hac autem ueritate nihil obſtante, nempe qđ fornicatio genere ſuo grauius ſit peccatũ, eſſe tamẽ poteſt in indiuiduo furtũ qđ ſit longe fornicatione ſceleſtius, uel ratione quantitatis, uel ratione illatæ uis quin vero grauius quã adulteriũ. vt ſi decẽ millia ducatorum quis deprędarent. Quinimo & qui ampliſſimam domum ac familiam expoliaret, grauius peccatum committeret quã ſi faceret homicidiũ plebei hominis. Eſt enim fallaciſſima regula, collationẽ, quę eſt inter ſpecies uirtutis aut vitiorum, ad ſingula indiuidua applicare quippe in quibus poſſunt eſſe alię qualitates augentes, aut minuentes rationem virtutis ac vitij. Pari modo infamatio & contumeliatio genere ſuo grauior eſt furto ex obiecto. In ſumma, cum bona externa ſint inferiora quã fama & uita, furtũ genere ſuo minimũ eſt peccatorũ Decalogi.

Ad tertiũ arg.

Pulchra limitatio pręteritę cõcluſionis.

Inter argumenta contra hanc concluſionẽ primũ facit D. Tho. de furto filiorũ Iſrael in Aegypto, quod nullũ fuit peccatũ, ſed iam lib. 2. ſatis dictum eſt illud nullam habuiſſe rationem furti. Nam pręterquam quod Deus tãquã rerũ dominus citra vllã diſpenſationem potuit illos eiuſmodi bonis donare, tã quã rectus iudex ſoluit illis mercedem inſumpti laboris in luto & latere. At uero utrũ liceat principibus Deum in hoc imitari ut aliquid occulte præcipiãt qđ citra publicum tumultũ miniſtri teneãtur exequi. Verbi gratia. Si princeps pręciperet aulico aut bonis aut uita quempiam priuatim expoliare, vtrũ tenetur ille exeq? Reſpõdetur qđ ſi dicta cauſſa lataque condemnationis ſententia id faciat, citra dubium parendum ei eſt, quoniam expedit quandoq; eiuſmodi executiones ſecretas eſſe. Et tunc illud non eſſet furtum, ſed executio pœnę. Quod autẽ citra iudicii formam & ordinem id imperet, ne fas eſt, neque parendum eſt illi, quoniam & princeps tenetur iudiciario ordine procedere. Siquidem non eſt Deus, qui errare non poteſt. Niſi forſan, quod quam rariſſime accidere ſolet in aliquo caſu, qui cum patentiſſimum hẽret iuſtitiam, neque moras ferret, neq. ſtrepitũ publicũ. Quãdo vero publicitus indicitur bellũ, tũc niſi iniuſtitia cauſſę manifeſta eſſet, iuſſio principis pacare debet militum conſcientias, ut Auguſt 23. q 1. can. quid culpatur, admonet. Ad aliud vero quod primo loco poſuimus argumentum de illo qui res ſuas proprias uel furatur uel rapit, arti. 1. partim dictum eſt, & partim modo dicendum ſupereſt. Reſtat enim dubium illic pręteremiſſum utrũ liceat cuicunque auctoritate priuata id quod ſibi debetur recuperare Ad quod S. Tho. reſpondet negatiue nam ſi rem illam apud illum depoſueras quam ipſo neſcio furaris, aggrauas illum, vt tibi neſcius furti reſtituere teneatur. Si vero ille contra ius uſurpauerat, inde peccat qđ tranſgrederis iuris leges, priuatim vſurpando iudicium quod publicę poteſtati conuenit, quod quidem mortale delictum eſt, idq. ciuili lege acerrime prohibitũ Sed tamẽ operępretium eſt hoc locupletius explicare. Quid enim facit miſer, qui nullatenus res ſuas ui iuris recuperare poteſt? Eſt nanque in regulis iuris lib. 6 qđ nemo re aliena ditari debet Reſpondetur ergo tam de culpa quam de reſtitutione. Licet nanque cuique priuata auctoritate ſua capere, dummodo iſtæ adſint conditiones. Primo, vt omni proculdubio certiſſimus ſit, rem ſibi eſſe debitã, nam vbi quippiã eſt dubietatis, nequaquã id licet, iuris ordine pręteremiſſo. Quapropter famuli ſiue principum ſiue inferiorũ dominorum nullo iure poſſunt quippiam furtim a ſuis heris ſurripere, eo obtentu qđ non ſatis pro ſuo ſeruitio & famulatu repenſum eſt illis. Solent enim crebberrime hæc ſibi apud confeſſarios obtendere. Quib. tamẽ reſpõdẽdum eſt, qđ ſi pretiũ illud dequo inter ipſos cõuentum eſt non poſſunt alia uia extorquere, poſſunt quidem id latenter eripere, illud autem aucta

Scrupulus.

Solutio

Auguſt.

Ad primũ arg.

D. Tho.

Dubitatio.

Conditiones quas ad eſſe oportet ut liceat cuique priuata auctoritate ſua recuperare.

rium quod famuli ipſi putant ſibi inſuper adhibendum, nequaquam niſi ui aut frau de coacti à dominis fuerint ſeruire. Volēti nanq. non fit iniuria. Et ideo ſi non uis illo pretio ſeruire, abi. Secunda conditio eſt, ut oīa expertus, certus ſis te non poſſe uia iuridica rem tuam recuperare. Nam alias publicę poteſtati iniuriā faceres. At uero in tali caſu diſtinctione opus eſt. Aut enim impoſſibilitas illa inde naſcitū quod teſtibus inſtrumentisq. cares, quibus ius tuū probare poſſis, & tunc nequaquam licet per vim res tuas ſurripere, nam uim inferre nemini priuatim licet niſi ut uim ui in flagranti delicto repellat. Quare ſi alia uia rem tuam acquirere nequis, nullum tibi reſtat remedium, potius nanq. publicæ quieti conſulendū eſt, quā tuo priuato cōmodo. Quare unuſquiſq. ſibi prouideat qua cautela res alienet ſuas. Si uero uia latenti citra ſcandalum potes eiuſmodi tibi debitum ſurripere, aut tibi compenſationem facere licebit quidē. dummodo periculum caueas ne debitor ille tuus reſtitutionem iterato faciat. Et hoc quātū ad excuſationē culpæ. Nā quātū ad reſtōnem, dummodo tibi euidenter conſtet rem eſſe tuam, licet contra ius non expectata publica auctoritate ēt per uiolentiam illam debitori eripias, nihil reſtituere teneris. Neque ad excommunicationis cenſuras reſpondere cogeris, ſed pœnas duntaxat condemnatus fuere. Secundo modo contingere poteſt occludi alicui uiam recuperandi rem ſuam, nōn ꝙ probationes nō ſint legitimæ, ſed propter iudicis iniquitatē, qui renuit cauſſam decidere, tunc.n. ratio apparentius euincere uī, licere ēt per uim unicuiq. rem ſuam capere, nam princeps hac ratione poteſt alteri bellum indicere nempe quia alium non habet iudicem qui ius ſibi reddat ſuum nihilominus reſpondetur, neq tunc fas eſſe rē per uim palam aggredi. Sed ſi latenti uia eripi nequit, uel adeundus eſt ſuperior, uel ſi nullum aliud remedium ſupereſt, potius ferēda eſt bonorum iactura, quam ui rempublicam perturbare. ut in hac quæſt. art. 8. docetur D. Tho. Eo potiſſime ꝙ ſi in his caſus uix contingere poteſt. Vbi n̄ tā barbara eſſet reſpublica aut tanta tyrannide oppreſſa, ut nemo poſſit ius ſuum obtinē re, tunc ſi citra annōrum ſtridorem poſſet quis etiam cum aliqua uiolentia in ſuum ſe ius reſtituere, non prorſus eſſet iniquitas. Dico in ius externorum bonorū. Nā vindicare ſe, nullo caſu liceret. Vt ſi iniuriam paſſus es, etiā ſi obtinere ius nequeat nequaquam tibi licet illam priuatim uindicare. Neque ſimile eſt de principibus. Nam ille penes quē eſt ſumma reipublicæ, non ſolum eſt eius iudex, uerum & externorum hoſtium ad iniurias non modo propulſandas, uerum etiam ulciſcendas.

Secundum autem argumentum materiam tangit inuentorum, ad quod S. Tho. per hanc diſtinctionē reſpōdet. Sunt quædam inuenta quæ nullius unquàm fuerūt propriā, ut lapilli & gēmæ quas maritimū littus procreat. Et talium inuentores nulli reſtitutioni ſubdū ur, quoniā qđ nullius unquam fuit, occupanti cōceditur. Inſtit. de rerum diuiſ. § ferę. & ff. eod. tit. Atq. eadē eſt ratio de inuentione ueruſti theſauri, uidelicet cuius domini nulla extare pōt memoria. Nam iam tum ille theſaurus ꝑ inde habet atq auri fodina quā terra nutrit. Præterquam ꝙ legibus ciuilibus medietas domino agri adiicitur perinde ac ſi eius fructus eſſet. Quod quidē ciuile ius ueruſtiſſimum eſſe oſtendit euangelica parabola de inuentore theſauri in agro alieno, cui ad prudentiam apponitur ꝙ illud prius coemerit quā theſaurū prodiret, ut integer ſibi obueniret. Sed aliæ ſunt res inuentæ in terræ ſuperficie, uel alibi recēter perditę, aut depoſitę, quarum idcirco domini, aut hæredes ſuperſtites, eſſe cenſentur. Et iſtæ, ait S. Tho accipi non poſſunt animo retinendi, niſi conſtiterit dominiū pro derelictis eas abieciſſe ſecūdū verbū Aug. 14. q. 5. ſi quid inuenisti & non reddidiſti, rapuiſti. Et tñ exponentibus nobis per ſingula diſcurrēdum. Et primum ꝙ in littore maris lapilli inuenti, ſint inuētoris, expreſſa eſt iuris definitio, Inſtit. de rerum diuiſ. § lapilli. ff. eod. titu. l. item lapilli. Et rō eſt, quia littora iure gentium manſerunt communia. Atq. idem eſt iuris naturæ iudicium de auri aliorumque metallorum uenis, quæ ſunt in uiſceribus terræ. Dubitare hic tamē quis poſſet propter noſtrates qui ad Occidentalem continentem auri gratia aduolant, an liceat cuicun que

Ad ſec. dū argu. S. Tho.

Duplex genus rerum inuētariū.

Auguſt.

Dubitatio.

quę unius nationis ad aliam quęſitum aurum peregrinari. Apparet enim id unicuique eadem ratione licere poſtquam iure gentium non fuerint res iſtæ diuerſę.

Nodus dubitandi.

Reſponſio.

Reſpondetur tamen hoc duntaxat iure non eſſe omnino licitum, niſi incolæ ipſi conſentiant, aut pro derelictis eoſdem theſauros haberent, nam regiones iure gentium diuiſæ ſunt, & ideo licet gentibus illius regiones ſint res illæ communes tamen non poſſunt aduenæ incolis inuitis eaſdem res uſurpare. Neq. enim ualent Galli hac de cauſſa ad nos penetrare, neq. nos ad illos ipſis inuitis, ſed hoc alius eſt loci diſputare.

De inuentione theſauri.

De theſauris autem, ut bene ait S. Tho. eadem ratio eſt naturalis. Theſaurus .n. eſt, ut habetur in l. nunquam. ff. de acquir. rer. dom. uetus depoſitio pecuniæ cuius non extat memoria, ut iam dominum nō habeat. Quapropter illos theſauros capere nullam habet rationem furti, ut habetur l. falſus. ff. de furtis. Et ratio eiuſdem legis eſt quod non ſit furtum, niſi ſit cui fiat. Quapropter qui in fundo ſuo ciuimodi theſaurum inuenit, inuentori conceditur, ut habetur Inſtitu. de rerum diuiſ. §. theſauros, & C. libro decimo. de theſ. li. unica. At uero ſi quis id in alieno agro de dita opera inconſultoque dño illud quæritando inuenerit, iura ciuili, ut hr̃ eiſdem proximis citatis, legibus totus theſaurus eſt domini fundi, quia inuentor fur reputatur. Si autem forte aliud agens repererit, dimidiam partem, inquit lex, retinebit, atque alteram dabit domino: Idque forſan ad ſeruandam pacem. Atque idem eſt ius de illo qui in ædibus quas emit theſaurum eiuſdem generis inuenit, licet ſint qui id negent. Nam profecto eadem eſt rō etiam ſi eandem ob cauſſam ędes emerit, eadem uſus prudentia quam Chriſtus in Euangelio laudi tribuit. Secus autem ſi in muro domus, aut in eius penetralibus pecuniam aut aliud quidpiam repererit, qđ antiquus poſſeſſor illic poſuiſſet & per obliuionem reliquiſſet, tunc. n. eiuſdem poſſeſſoris eſt, aut ſuorum hæredum, ut hr̃ in l. à tutore. ff. de rei uendicat. Hinc fit opinionem Paludani in quarto, diſt. 15. q. 3. dicentis tam ex conſuetudine uniuerſos theſauros, ubiuis reperiantur, eſſe principum, non eſſe auſcultandam, ut bene ait

Palu-dan.

Syluest.

Syluest. in uerbo, inuentum. §. 13. quoniá talis conſuetudo in republica bene inſtituta non eſt introducta. In Hiſpania nanque iſtæ leges etiatę ad literam ſeruantur, quare ſi contraria conſuetudo alicubi obtinuit, eſt per uim, contra ius naturæ & gentium. Habetur enim Inſtitut. & l. citata qđ Adrianus naturalem æquitatem ſequutus, ei conceſſit qui theſauros inuenerit. Et l. illa Codicis, de theſ. Inuentori, inquit, liberam tribuimus facultatem, ne ulterius Dei beneficium inuidioſa calumnia perſequatur.

Quæſt.

Solutio.

Vtrum uero princeps quotam aliquam ab inuentore exigere ualeat, quis forte dubitet. Reſpondetur autem nullam in tali exactione apparere iuſtitiã, & ideo in Hiſpania non eſt in uſu, neque ubi eſſet crederem conſcientias obligare, ſed inuentorem ſecundum ius commune poſſe bona conſcientia poſſidere. Nam dictus titul. Inſtitut. nihil meminit principis, ſed ubi ait quod qui repererit in loco alieno medietatem det domino, ſubdit quod pari ratione ſi inuenerit in loco Cæſaris, dimidium det Cæſaris, & ſi in fiſcali loco uel publico, det etiam medietatem fiſco, Et idem legitur l. non intelligitur. ff. de iure fiſc. §. ſi in locis. Quæ quidem leges non loquuntur niſi ubi loca ſunt propria principis aut ciuitatis. Quocirca princeps tanquam dñs non poteſt, quippiam exigere quando theſaurus infoſſus eſt in loco ciuis, niſi forſan ingruenti graui neceſſitate publica, tanquam gubernator potuerit id genus tributi petere, quod neſcio an ſatis probarẽ.

De metallorũ uenis.

De metallorum autẽ uenis uſuram obtinuit, ut pars quinta obueniat principi, eo ꝙ uenæ illę ſunt res naturales, quę quodammodo in bonum publicũ metalla progignũt.

Opinio cōis de rebus inuentis q̃ nō ſunt theſauri.

Multo aũt maius dubiũ eſt de reb. inuentis quę non ſunt theſauri, ſed p̃ſumũtur hr̃e dominos. Eſt quippe fere unus conſenſus tã Theologorũ quã Iuriſconſultorũ, ut Summiſtę aiũt, uerbo, inuentũ, ꝙ ſunt pauperibus reſtituendę. Hoc autẽ primum rei huius ut confeſſum ſupponamus, ꝙ inuentor ſedulo tenet dñm perquirere bona fide, & præconio publico, atq. aliis uiis pro rei quantitate cõmodis, alioquin fur ti reus habebit. Illa aũt adhibita indagine, licet ergo non audeã cõtra cõem opinionẽ aſſeueranter quippiã affirmare, ſunt tñ uer

Prima nõ auctoris in ſecūdam ſententiam.

hi grauiſſima argumēta qđ inuētor poſſit ſibi in conſciētia retinere. Probatur, iure naturæ gentium illa ſunt inuentoris, & nullū eſt ius, aut euangelicum, aut eccleſiaſticū, quod illa tribuat aut pauperib aut cuius alteri ergo pōt inuentor ſibi capere. Probatur prior præmiſſa. Res, ut lib. 3. dictum eſt, ius naturæ non diuiſit, ſed permiſit in communi poſſideri, ius autem gentium, id cuius non extat dominus, primo occupanti permittit, res uero illa (cuius dominus poſt legitimam diligentiam non comparet) perinde habetur ac ſi nullius eſſet, ergo qui iuuenit perinde acquirit eius ius, ac ſi theſaurus eſſet antiquus. Enimuero antiquitas nihil aliud pręſtat, q̄ quod indicium eſt rem carere domino, hoc autem quod dominus non reperiatur, eodem modo eſt cauſſa ne alicui fiat iniuria, quia nō apparet cui furtum fiat. Quod autem non ſit poſitiuū ius, quod hoc pauperibus tribuat, probatur. Nam iuris prudentes nullum afferunt niſi cap. cum tu. de vſuris, & ſimilia, quibus uſuraria pecunia & ſimoniaca adiudicatur pauperibus. Iura autem huiuſmodi non loquuntur, niſi de rebus male partis & acquiſitis, ut habetur in canon, Non ſane. 14. q. 5. Inuentio autē non eſt iniqua acquiſitio, ſed licita, neq. eſt clarum debitū, ſicuti quod mutuato aut credito recepiſti.

Secūda ratio.

Secundo arguitur. Ante legem Euangelicam iure naturæ ueriſimillimum eſt, res inuentas fuiſſe inuentoris, ſicuti antiquos theſaurus, nam iura non faciunt aliam differentiam quam ꝙ ſi inueniantur res quæ dominos habere præſumuntur non capiantur niſi animo reddendi dominis, quod quidem ius ſolum cogit ut dominus diligenter diſquiratur. Hic enim eſt ſenſus legis, falſus, ff. de furt. quę ait furti reum eſſe qui inuentum accipit animo non reddendi, etiam ſi dominum ignores, nempe quia tenetur illum diſquirere, quo utiq; nō inuento, nihil loquitur de pauperibus, non ergo eſt cur in lege Euangelica debitum fiat iuſtitiæ illis conferendi. Sed eis eiuſmodi res veni ein ius commune reipublicę, & ideo applicari pauperibus eius. Hoc autem profecto non ſatis probatur. Nam illud illic tantū ſupra oſtendimus habere uerum ubi manifeſtum eſt quēpiam aliquid debere ignoto domino, nempe quia iniuſte accepit, uel ſub fide reddendi, inuentio autem non eſt huiuſmodi, imo beneficium eſt Dei, ut ait lex, rem aliquam reperire. Et profecto ſi eiuſmodi res in ius cōe reipublicę, uel pauperū cederent nō uideo cur non etiam, & antiqui theſauri. Neq. obſtat ſi dicas illum qui inuenit non amittere ius ſuū, ſed uelle ut des pauperibus, ut in eius bonum ſpirituale cedat. Nam ſi eo ipſo ꝙ reperiri non pōt, nulla ei fit iniuria, eo ipſo caret executione iuris petēdi.

Altera ratio ad idem.

Item ſi conſtat mihi eū qui perdidit eſſe Turcā, quid illi proderit dari pauperibus? nō ergo ſuccedit ius pauperum propter bonum perdendis, poterat .n. eſſe iniquus, ſed aliunde, ſ. quia ſunt bone redundantia in republica. Quod tñ nō ſatis probatur, cum non probetur eſſe debita. Et eſt porro mihi magnum argumentū, D. Th. nihil hic de pauperibus meminiſſe, ſed id tantū ait, ꝙ inuētor qui bona fide credit res haberi pro derelictis, non cōmittit furtum ſibi retinendo, & certe facta diligentia, pro derelictis habentur. Nā loquitur iam tunc non de theſauris, ſed de illis rebus quæ de propinquo dominum habuerunt. Argumēto vero quæ ex Aug. & Hieron. 14. q. 5. afferuntur, nihil conuincunt. Ait, inquam, Aug. ſi quid inueniſti & non reddidiſti, rapuiſti. Et Hier. can. multi. Peccatū, inquit, ſimile rapinæ eſt ſi quis inuenta non reddat. Plane tamē intelligūt quando dñs haberi pōt, & mala fide non inquiritur.

Sētētia auctoris.

Cōcludamus ergo primum ꝙ ubi inuētor indigēs eſſet, capere tuto pt uel totum inuentum, uel partem pro ſua neceſſitate, id quod & fautores contrariæ opinionis & fatentur, ut patet apud eundē Syluest. loco citato, dūmodo id faciat de conſilio prælati aut confeſſarii, quamuis neq id forſan ſit neceſſarium. Secundo, ſi quis inuenit eſt diues, conſilium eſt ſaluberrimum res inuentas quarum dñi haberi nō poſſunt, in pauperes aut in publicos pioſq; uſus erogari. Nā uti ait Grego. Timorati animi eſt, ibi culpā agnoſcere, ubi culpa non eſt. At uero an ſit neceſſaria prę ceptio, nō ſatis audeā affirmare. Qui autē id aſtruxerit, per hoc ſuam tuebitur opinionem, ꝙ iure naturæ illa quę in republica redundant ſunt indigentium, ut ſtatim articulo proximo dicemus, ꝙ autem illa

redun-

redundent, inde quodammodo apparet, quod non habent certos dominos, præſumuntur tamen habere aliquos, quod antiquis theſauris non conuenit.

Ad tertiũ arg.

Ad tertium argumentũ reſpõdetur, q̃d furtũ cenſetur nõ grãdis culpę duplici ex primo ex parte ſubiecti, quia ex neceſſitate furantis alleuiatur. Præterea quia ſicut ꝓxime diximus, genere ſuo eſt minimum reſpectu aliorum mortalium. Vnde ibidẽ ſubditur, fur deprehenſus reddet centuplum, qui autem adulter eſt, perdet animã ſuam.

Dubitatio.

Ad ſecundum autem membrum reſpondetur, tam tenue tamq. exile poſſe cõtingere furtum ut non ſit mortale, propterea. n. dictum eſt, genere ſuo eſſe mortale. Rõ hinc autem dubitandi reſurgit qũo ſit perpendenda furti quantitas quæ culpam nõ habet niſi uenialem reſpectiue ne, an abſolute.

Rõ hæſitandi.

Enimuero cum grauitas furti ex dãno dato ſit perpendenda, & indigo, uerbi gratia, plus noceas unum ſuffurando quadrantem, quã prędiuiti à quo ducatum eriperes, conſequens fieri vr̃ ut reſpectiue ſit æſtimanda. In contrarium autem arguitur, quod ſi id uerum eſſet, conſequeretur, furari à Cæſare centum aureos nunquã eſſe mortale delictũ, quoniã longe minus damnũ inde ipſe accipit, quã miſera uetula cui duo minuta raperes, quandoquidem & in Euangelio ob id cumulatius commendata eſt eleemoſyna illius anus, ꝙ plus reſpectu ſuę facultatis in gazophylacium miſit.

Diſtinctio.

Lis tamen hæc ſic per diſtinctionẽ dirimitur. Eſt. n. aliqua pecuniæ quãtitas tanta, quæ per ſe abſque ullo perſonæ reſpectu cã eſt in furto peccati mortalis. Vt ſi uerbi gratia, dicamus duo treſve aurei ducati, quare etiam ſi à Cæſare ſurripiantur, licet illos ipſe flocci pendat, nihilominus crimen eſt. Sed alia eſt tam exigua ſumma quæ ſecum ipſa non habet tantum culpę, ſed nihilominus ob paupertatem poſſidẽtis fieret mortale, ut ſi argenteum nummum aut duplum a miſero ſurriperes. Augeſcit autẽ pręterea damnum, etiam ſi per ſe parum ſit, dum cauſſa eſt maioris, ut ſi lora bonum rumpas quam ob cauſſam agricola diurnas operas perdit, aut aliud uile inſtrumentum ab artifice detrahas, cuius cã ab opere ceſſat.

Obiectio.

At uero forſan quis arguat, nunquam quantitatem furti tam puſillam eſſe poſſe, quin crimen ſit mortale. Primo ex iure canonico, puta ex Hieron. 13. q. 6. can. fin. ubi ait furtum non ſolum in maioribus, ſed in minoribus ẽt iudicari. Deinde iure ciuili ex Inſt. de rer. diui. §. Gallinarum. Vbi de gallinæ furto etiã datur actio.

Hieron.

Solutio.

At uero ad Hieron. reſpondetur quod loquitur, quãdo animus adeſt nocẽdi in maioribus, ſic enim cõtinuo ſubdit, Nõ enim quod furto ablatum eſt, ſed mẽs furantis attenditur. Ius autem ciuile nihil aliud habet, quã quod aucupium domeſticarum auium ſit furtum, ſed tam paruum eſſe poſſet, ut ridiculus haberetur qui de illo ageret in iudicio.

S. Tho.

Adiecit aũt in calce ſolutionis D. Tho. quod qui habet animũ furandi & inferendi nocumentum proximis, ẽt in talibus minimis poteſt peccare mortaliter, ſicut in ſolo cogitatu per conſenſum. Sunt tamẽ amphibola uerba, & iõ anceps ſententia.

Caiet.

Ait ergo Caiet. non eſſe ſenſum D. Thom. ut particula, in minimis referatur ad nocumentum, quaſi docuerit ut qui animo intendit in minimis nocere, mortaliter peccare poſſet. Eſt enim talis ſenſus, ut ipſe putat, rõni diſſonus, ſed ait id tantum uoluiſſe quod qui habet animũ nocendi ſimpliciter, ẽt ſi noceat in minimis peccat mortaliter propter extendentem ſe animũ ad maiora.

Mens S. Thom.

At uero etſi mẽs D. Th. non ſit adeo perſpicua id, tamẽ q̃d Caiet. refutat crediderim ego contra eſſe uerum. Etenim ſi noui puſillanimi hominis ingenium qui minimis maxime oſtenditur, atq. animo perturbatur & affligitur, & forte ad iracundiam concitatur, profecto ſi haberem ego animum ei nocendi ꝓ illa minima, charitatem uiolarem, & amicitiã, nã de hoc eſſet ille mihi inimicus, atque adeo mortaliter delinquerem, idq; non ſolum re eum lædendo uerum ẽt uerbo & geſtu. Dico minima, quibus homines anguſti cerebri uehementer offendi conſueuerunt, nam tam puſilla eſſe poſſent, ut ludibrio haberetur qui inde ſe reputaret offenſum, & tũc eiuſmodi læſio nõ eſſet culpa.

Obiectio altera.

Sed aliud præterea argumẽtum reſtat, quod rem hanc furtorum paruularum rerum facere poteſt dubiam. Si paruum furtum non eſſet mortale, ſequeretur quod neq. ſi multoties iteraretur ad tantã culpã, poſſet aſcendere, ut eſſet mortale, nam pec-

cata uenialia quantumuis multiplicentur, vt ſana habet Theologorum opinio, efficere nequeunt mortale. Contingere.n.tunc tranſitus de genere in genus. Conſequens tamen eſt falſum. Nam & ſi famulus nunquam niſi minimum quadrantem ab hero uno furto ſurripiat, tamen dum centies id multiplicat, reus furti iudicatur. Ad hoc reſpondetur conſequentia perempta. Nam

Solutio.

etſi pluralitas peccatorum uenialium nunquā ſit mortalis, nihilominus quando ſumma rerum incipit eſſe magna, tunc actus ille, etiamſi non ſit niſi acceptio vnius quadrantis, quia acceptio damni eſt ad pręcedentia, fit mortalis.

Replica

At uero uidere uideor ſtudioſum lectorem contra hanc ſolutionem ſic reſurgentem. Sequeretur ſaltem ꝙ ſi eiuſmodi furta idem fur non ab eiſdem perſonis faceret, ſed à diuerſis ita ut ab uno caperet obolum atque ab alio, ac ſubinde ab alio quadrantem aut aliā paruam monetā, nunquā mortaliter peccaret. Probatur. quia nemini dat graue damnū. Neque uero ulla eſt redargutio quod ipſe recipit grande lucrum nam furtum nō eſt æſtimandum ex accedente furi lucro, ſed ex damno dato. Si autem conſequentia cū conſequenti concedas, admittis poſſe furē aliena ſubſtantia citra peccatum mortale ditari atq. adeo patrociniū præſtares iſtis publicis coemptorib. qui diuerſos in paruis defraudant. Nam ſecundum tuam opinionem non peccaret mortaliter. Reſpondetur ergo ꝙ quamuis à diuerſis exigua quis ſuffuretur, tamen cum ſumma incipit creſcere, actus iam unus furandi præcedentibus accedens efficitur mortalis, nam, ut mō dicebamus, quantitas q̄ per ſe eſt magna abſq. ullo perſonarū reſpē, ſiue à diuite accipias ſiue à pluribus, per ſe conſtituis peccatum mortale In quarto argumēto tāgitur an capitale ſuppliciū quod furibus decretum eſt, ſit licitū. Et poteſt quæſtio uel de poteſtate interrogari, uel de uſu. Scotus namq; quē q. 1. attulimus, arbitratur talem poteſtatem non eſſe penes rempublicam, quia non ualet, inquit, quēquam morti addicere, niſi in caſibus expreſſis antiqua lege. Hoc autem ſatis illic me arbitror expugnaſſe. Poteſt enim iure naturæ quod nuſquam diuinitus reuocatum eſt, publica ulciſci ſcelera prout uiderit ſalubrius expe-

An fures licite ſuſpendantur.

Scotus.

dire. De uſu tamen an uidelicet furti grauitas id mereatur alia eſt quæſtio, nam cum bona exteriora non ſint tanti habenda per pue inter Chriſtianos, quos Chriſtus admonuit ut petenti pallium relinquant & tunicam, nō apparet ratio, ut pro furto uita exigatur. Accedit & ius commune. Nam cum antiquitus pœna illa in legibus extaret, poſtea uiſa eſt atrox, quare cautum eſt ne ullus de ſimplici furto capite plectaretur, ut habetur l. ſed nouo iure. C. de ſeruis fugi. & in authen. ut nulli iudici liceat habere, &c. col. 9. Sed publici tantum latrones digni illa morte cenſentur. Et re uera ſeculo S. Tho. non erat in uſu ſimplices fures, ſed tātum latrones ad furcas ſuſpendere. Nam ait non eſſe infligendam pœnam pro quolibet peccato mortali, ſed pro eo quo damnum datur irreparabile, quale non eſt furtum. Quin uero in Hiſpania ius olim iſtud ſeruabatur, ut patet. par. 7. tit. 14. l. 18. ſed tantum ſuſpendebantur ſacrilegi qui ſacra deprædabantur, atque alii id genus. Poſtea uero creſcente perditorum hominum audacia, auctæ ſunt pœnæ. Et arbitror Bal. in

Sētētia Baldi.

cauſſa fuiſſe huius ſupplicii, qui ſuper eadē lege, Sed nouo iure. duo aſſeruit. Primum,

Prima obiectio aduerſus ſentētiā Baldi.

ꝙ etſi pro ſimplici aut geminato furto nō ſit fur morte dignus, tamen triplicatum iam reputatur latrociniū. Secundo inde infert ꝙ quādo unum ingens eſt, tunc trib. ęqui pollet. Porro autem ut nihil ego contra leges obmurmurem, tū ratio Baldi nulla eſt. Primum .n. latrones non ſunt cenſendi ex actuum ſolum frequentia, ſed ex modo, nēpe quia uim inferūt & rapinis perturbant rempublicam, atq. illi duntaxat iure deputantur neci, fur aūt licet identidem peccet, ſi tamen id ſemper latenter, ita ut neq. publicas uias obſideat, neq. irruptionem in ędes faciat, nec cædē offerat, non cenſetur latro.

Secūda.

Quare gaudere debet priuilegio eccleſiaſtico, ſi ſe in ſacrū recipiat. Atq adeo multo minoris probabilitatis hēt ſecundū aſſertum, ꝙ quia ingens furtum æquipollet tribus, dignū ſit morte. Nam licet æquipolleat in quantitate, non tñ in mō. ut reputetur latrociniū. Quāuis ꝑ ꝑ inſignem audaciā imaginem eius gerat. Id autem quod tandem pro ratione aſſerti ſui adducit, uidelicet propter enorme delictum licere leges tranſgredi, indignum eſt iuriſperito,

nam

nam tranſgredi leges peccatum eſt, & peccatum licere non poteſt. ſed forſan tranſgreſſionem appellat dum fit aliquid contra uerba legis, non tamen contra mẽtem. Id ueruntamen inſuper adnotandum, hîc eſt, quod Baldi aut cuiuſuis alterius, doctoris aſſertio nullatenus haberi poteſt pro lege, imo uero neque dictum ipſorum iuriſconſultorum, niſi aut principis auctoritate aut reipublicæ more & uſu eorum documenta pro legibus recepta ſint, quippe cum (ut lib. 1. demonſtratum eſt) ſola auctoritas publica ualeat legem cõdere, quæ uim habeat coerciuam. Eſt ergo iam receptiſſimum, ut fures pro ſimplici aut geminato furto, ſi non eſt magnum, aut flagellis cæſi, aut aures reciſi, ſeu ferro iniuſti relegentur. Pro trino uero aut pro uno enormi ad furcas ſuſpendantur. Quę quidem lex etiam Hiſpanis in more eſt, ut patet in lib. 4. regalis fori tit. 15. l. 6. qui furatus fuerit 40. dipondia, nouies tantundem ſoluat. Quod ſi iterato ſimile committat furtũ, occidatur. Tametſi ſub illo rigore non ſit nunc eadem lex in uſu, ut pro decima parte unius ducati quis ſuſpendatur. Pluris enim tunc forte æſtimabatur illa quota quam nunc duplus ducatus.

Vſus iã recipit ſnia Baldi.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum ei qui egeſtate premitur furari liceat.

Poſtquam tam ſtricto iure oſtẽſa eſt iniquitas furti, diſputare cõuenit an aliquis ſit inde excipiẽdus caſus, ſaltẽ ubi extrema neceſſitas ingruit. Et arguitur primo à parte negatiua, de illo ca. ſupra citato, ſi quis. extra de furt. ubi habet, ꝙ ſi quis ꝑ ꝑ neceſſitatem famis furatus fuerit ueſtẽ, cibarium, uel pecus, pœniteat hebdomadas tres, quod non iuberetur niſi furtũ tunc illicitum eſſet. Secundo idem arguitur ex Ariſt. 2. Ethi. ubi ait quædã eſſe quę confeſtim nominata conuoluta ſunt cum malitia, & ſubdit exemplum in furto, ubi ſignificat eſſe intrinſece malum, atque adeo nullo fine nullaq. de cauſſa reddi poſſe licitũ, cuius eſt in mendacio ſimilitudo. Tertio, homo debet proximum ſicut ſeipſum diligere, nemini aũt ad ſuccurrendum per eleemoſinã proximo licitum eſt furari, ut lib. contra mendacium admonet Auguſt. ergo neq. ad ſubueniendum ſibi. In cõtrarium autem eſt quod in neceſſitate, ut axioma habet vulgare, omnia ſunt communia.

Primũ argu. à parte negatiua.

Argu. 2

Argu. 3

Ad quęſtionem tribus concluſionibus reſpondetur. Prima. Res quę homini redundant, pauperum ſuſtentationi iure naturæ debentur. Auctoritas eſt Ambroſij quæ inter decreta refertur, diſtin. 47. eſurientium panis eſt, quem tu detines, nudorum indumentum eſt, quod tu recludis, miſerorum redẽptio & abſolutio eſt, pecunia quam tu in terra defodis. Ratio autem naturalis ſic colligitur. Nullum ius gentium aut humanum naturali poteſt aut diuino derogare, cum hæc ſuperiora ſint, iure autem naturæ diuinaq. prouidentia inſtitutum eſt, ut res inferiores hominum neceſſitati ſubſeruiant, propter quos conditæ ſunt, ergo ubi res huiuſmodi redundantes poſſeſſori non ſeruiunt, nullo humano iure uetari potuit, quominus in agentium uſum ueniant. Secunda concluſio. Hoc tamẽ non obſtante, nemo citra extremã neceſſitatem ei qui affluunt, eripere ſua bona poteſt. Probatur, quoniã & ſi locuples ille eadẽ teneatur bona diffundere, ſunt tamen multi egeni, diuerſis locis & temporibus occurrentes, quibus ideo charitatiuã illam erogationem per poſſeſſorem fieri conuenit. Tertia concluſio. In extrema neceſſitate, puta ubi euidens & urgens eſt, tunc calamitoſus ille licite poteſt alienis rebus ſibi ſuccurrere, ſiue clam ſublatis, ſiue palam. Concluſio ſæpe iam eſt à nobis aſſerta, quoniam tam innatum eſt hominis ius ſeruandi ſeſe, ut illi alia cuncta cedant. Primam iſtarum concluſionum non intelligas obligationem ſonare iuſtitiæ, ſed tantum miſericordiæ, ut lib. 4. q. de diui. rerum, adnotauimus. Nam poſtquam diuiſæ ſunt res, quiſque eſt ſuarum dominus, catenus tamen perſiſtit naturale ius commune, ut qui abundat, eſſe debeat in egenos beneficus. Qua ratione inde enaſcitur ueritas concluſionis ſecundæ, nempe ut nemo quamuis grauiter patiens, poſſit à diuite furari. Neq. ualet argumentum. Diues in tali caſu (nempe grauis neceſſitatis) tenetur egenti erogare, iuxta illud Ioan. in ſua canonica,

Concluſio reſpõſiua Ambro.

Secũda conclu.

Tertia conclu.

Prima concluſ. declaratio.

ca, Qui uiderit fratrem ſuum neceſſe h e & clauſerit viſcera ſua ab illo, quō charitas Dei manet in illo? ergo ille poteſt ſua auctoritate capere, quoniam obligatio illa non eſt iuſtitiæ, ſed charitatis, ad quam nemo inuitus cógi poteſt. At uero materia hæc de eleemoſynarum obligatione non eſt præſentis loci. Tractat enim eā diuus Thom. 2. 2. q. 32. Circa tertiam autem cõcluſionem, quæ ad rem attinet præſentē, dubium eſt quænam neceſſitas ſit extrema iudicanda. Vtrum ea tantum cum quis iamiam aut fame ſtrangulatur, aut frigore aliave calamitate abſumitur. Videtur nanque nomen ipſum extrema, id deſignare. Reſpondetur tamen nō eam, ut vulgus arbitratur, expectandā eſſe. Sunt.n. qui eam uocant extremā neceſſitatē cuius impoſſibile eſt tunc remediū, ille ergo cēſetur articulus neceſſitatis extremæ, quando uides fratrem periculo appropinquari incurabilis infirmitatis, aut alius miſeriæ quæ homines ſolet conficere, ille inquam dū præueniri poteſt caueriq. ſumma miſeria. Neceſſitas uero quæ in periculo hominē conſtituit honoris, licet non cenſeatur extrema, eſt tamen profecto grauis, quæ eū qui facultatem habet opem ferendi ſub reatu mortalis culpę obligat. Quid autē ſi puella in periculo uerſetur amittendi pudoris ob uictus inopiam? Videtur nanque & illam cenſeri extremam, quippe qua non modo honor, uerum & ſalus animæ periclitatur, Reſpondetur nihilominus quod quamuis illuſtre ſit miſericordiæ officium eiuſmodi miſeris in orphanitate periclitantibus ſubuenire, non illa tamen cenſetur extrema ut poſſit puella alienum rapere, quoniam nulla eſt neceſſitas quę cogere poſſit illam ut ſui copiā alteri faciat, alias conſenſus ille non eſſet peccatū, ſed perire potius debet quā delinquere. Sunt autem ciuilia iura quibus iubetur ut extreme patiens ad publicum magiſtratum antea recurrat quam aliena priuatim capiat. Hoc autem intelligendum eſt quando commode id fieri poteſt. At uero non deerit forſan qui contra nos impræſentiarū inſurgat. Diximus .n. tum alias ſæpe, tum paulo ante, neminem ad id cogi poſſe ad quod ſola charitate tenetur, ſed ad id tantum ad quod de iuſtitia, obligatur, extremæ autem neceſſitati nemo tenetur ſuccurrore niſi ex charitate, nam ſi obligatio eſſet iuſtitiæ, ille qui tunc non ſuccurreret, teneretur ad reſtitutionē, quod non cōceditur, ergo neque publica poteſtas, compellere tunc quempiam iure, poteſt, neq. qui in periculo eſt quippiā alieni priuatim capere. Reſpondetur parum referre an dicas in tali neceſſitate aliquā iuſtitiæ rōnem intercedere, proprie tñ profecto non eſt niſi miſericordia ſtrictiſſime tñ obligans. Qđ autem coactio tūc locū habeat, eſt propter ſingulare ius quod cuipiam cõpetit ſuam ſeruandi uitam. Appendenda hic erat diſputatio, an qui in articulo neceſſitatis alienū rapit, arridente fœlicius poſtea fortuna teneatur id reſtituere, niſi iā ſatis libro præcedenti ſub titulo de reſtitutione, eadem à nobis abſoluta eſſet diſputatio.

Quę nā extrema neceſſitas dicatur. — *Reſponſio.* — *Obiectio aduerſus reſponſionem.* — *Solutio*

Ad canonem igitur adductū in primo argumento reſponſum illic eſt ꝙ intelligitur de neceſſitate quæ non eſt extrema vbi aliqua eſt culpa furari. Ad ſecundum concedimus ingenue, furtum eſſe actionem intrinſece malam, imo talem, ut lib. 2. diximus, in qua Deus, ut legis naturæ lator diſpenſare non poſſit. At uero ſicuti de prohibitione homicidii diximus quod illa generaliter, Non occides, eo quod præceptum eſt naturale, non includuntur caſus quos ipſa natura includere non poteſt, neque in illa, Non iurare omnino, ſic neque prohibitione furti uetari potuit acceptio rei alienæ quam natura ipſa hominibus indulſit. Quocirca eiuſmodi acceptio non eſt furtum, ſed acceptio rei à natura conceſſę. Ad tertium deniq. reſpondetur cuique pari iure licere in eadem neceſſitate alienum rapere ut indigenti ſuccurrat. Sed citra illam vetat Auguſt. eleemoſynas de rapinis fieri.

Ad primū arg. — *Ad ſecūdū arg.* — *Ad tertiū arg.*

ARTICVLVS V.

Vtrum rapina ullo pacto fieri poſſit citra peccatum.

ETſi furtum in extrema neceſſitate licitum ſit, tamen quia rapina atrocius eſt crimen, uidere reſtat utrum & illa quoque aliquando ſit licita. Arguitur enim a parte affirmatiua. Præda illata ut ſit,

Primū argum.

ui ſit, quod rationem habet rapinæ, prædã autem accipere ab hoſtibus licitum iudicauit in libro de Patriar. Ambroſius ubi ait: Cum præda fuerit in poteſtate victorũ decet militarem diſciplinam ut regi ſeruentur omnia. ſ. tam ad belli ſumptus quam ad militum pręmia, ergo rapina eſt aliquo caſu licita. Secundo arguitur. Terrarum principes multa à ſuis ſubditis inuitis extorquent, quod effigiem pręſefert rapinæ, & tñ graue eſt illos delictores cenſere, ergo rapina non eſt ubiq. mortale crimen. (Argu. 2)

Argu. 3 Tertio arguitur. Id quod poſſeſſoris non eſt, licite ab illo aufertur, infideles autem iniuſti ſunt ſuarum rerum poſſeſſores, ſecũdũ illud Auguſt. in epiſtola ad Vincẽt. Donatiſt. Res falsò appellatis ueſtras, quas neque iuſte poſſidetis, & ſecundum leges terrenarum legum amittere iuſſi eſtis, ergo licitum apparet ab ipſis eadem eripere. In contrarium eſt quod tanquam de re iniq. parta prohibetur ſacrificium uel oblatio de rapina fieri, ſecundum illud Eſaiæ 61. ego Dominus diligens iudicium, & odiens rapinam in holocauſtum.

Prima conclu. Ad quæſtionem tribus concluſionibus reſpõdetur. Prima: Rapina nullatenus eſt licita, neque priuato neque publicæ poteſtati, itaque ſicut furtum nunquam eſt licitum, & ubi acceptio rei alienę licita eſt, non habet rationem furti, ſic imo efficaciori ratione de rapina cenſendum eſt. Probatur. Quicquid nomine ſuo innatam habet rationem iuſtitiæ, eſt ſic intrinſece malum ut bene fieri nequeat, rapina autem idipſum ſonat quod uiolenta acceptio cõtra iuſtitiam ſicuti furtum, id quod fraudulenta, ergo rapina neutiquam eſſe poteſt licita. At uero ad maiorem huius explicationem adhibentur aliæ duæ.

Secũda conclu. Secũda ergo concluſio eſt. Sola reſpub. & princeps qui eius gerit uices, per uiolentiam poteſt citra iniuriam aliquid à ſuis ciuibus extorquere, quicunque uero priuata auctoritate per uiolentiam aliquid rapit, raptor eſt & latro, atque adeo huius iniquitatis reus. Probatur utraque ſimul pars. Violentiam inferre proprium eſt publicæ auctoritatis munus, nam uiolentia idem eſt quod coactio, uis autem coactiua ſolum in republica reſidet atque in principe qui eam repręſentat, ſicuti non niſi totum animal poteſt cogere membra. eſt enim hæc poteſtas ab ipſiſſima natura conceſſa ad cohibendos homines a malo, adducendoſque in bonum, quæ quidem conceſſio, ut ſupra diximus, nõ expediebat priuatis fieri, propterea quod permaturo iudicio mandari debet executioni. Ex quo fit ut uiolentia in principe, ſi uia & ordine fiat, non habeat rationem rapinæ, nempe ſi uel contra externos hoſtes, uel contra internos maleficos illa ex legis præſcripto utatur, in perſona uero priuata ſemper eiuſmodi uiolentia rationem habet rapinæ. Atque hac de cauſſa, articulo 3. etiam illi cui conſtat rem ab alio poſſeſſam, ſuam eſſe, idq. legitime probare poteſt, tamen præ iudicis iniquitate nequit obtinere negauimus per uim poſſe rem aggredi. Quod ſi eum ſaltem obieceris, qui extrema patitur, illum arbitror iure ipſo naturæ exceptũ eſſe ab hac lege. Adeo enim uitę conſeruatio naturalis iuris faſtigium tenet, ut uiolentia tunc non ſit rapinæ charactere denotanda.

Tertia conclu. Tertia cõcluſio. Si princeps, aut iudex, aut alius quiuis magiſtratus ſua abuſus poteſtate per uiolentiam quidpiam a ciuibus rapuerit, inſigne rapinæ ſcelus committit, & ad reſtitutionem tenetur. Tanto enim impudẽtius ac ſceleſtius eiuſmodi potentatus peccant, quanto ſanctiori fide iuſtitiam, cuius cuſtodes exiſtunt, erga omnes deberent immaculatam ſeruare.

Ad primũ arg. S. Tho. reſpondet. De concluſionibus iſtis nulla eſt ambiguitas præter illas quæ per propoſita argumenta inſinuantur. Et quidem ad primum de bellica præda reſpondet D. Thomas, ſi iuſtum eſt bellum prędam eſſe licitam, neque ad reſtitutionem obligare. Tametſi peccatum cupiditatis contra charitatem committit etiam tunc poſſit, dicente Auguſtino in libro de uer. Domini propter prædam militare peccatum eſt. (Auguſt.) Si uero bellum eſt iniuſtum, rapina committitur. Bellum autem iniuſtum, ſicuti lib. 3. de iudicio diximus, ex triplici capite contingit. (Bellũ iniuſtũ ex triplici capite.) Primum ex auctoritatis defectu, nã ſoli principes habentes merum imperium ius habent bellum aut indicendi, aut gerendi, reliqui uero magnates, & potentatus regibus ſubditi, non item, ſed tantum uiolentia poſſunt uti in malefactores ſibi ſubditos. (Primũ.) Quare ſi extraneos armorum, vi im-

vi impetant, ceu priuatæ perſonæ cenſendæ ſunt, & rapinam committunt, quamuis aliòquin iuſtam haberent cauſſam. Secũdũ Mox ad belli æquitatem requiritur cauſſa non qualiſcunq. ſed digna pro qua tam ingentia pericula ſubeantur, tamque calamitoſæ atque exitioſæ reipublicæ perturbationes concitentur. Bellorum namque tumultibus non ſolum prophana omnia, uerum & ſpiritualis reipublicæ ſalus & ſacra omnia, & fides ipſa periclitantur. Tertiũ. Tertio requiritur forma iuris: eademque tanto exactius quam in priuatis iudicijs, quanto periculoſius de ſumma boni publici agitur, nempe ut niſi cunctis pacis rationibus prius oblatis, non indicatur, neque ulterius proferatur, quam fert æquitas. Sed de hoc alias. Pręda ergo belli iuſti non ſolum ad reſarcienda damna, uerum ut inter milites diſtribuatur, licita eſt. Et quamuis principi cura præcipua incumbat merita perpendendi iuſtitiæ belli, qua utique ratione licet ipſe iniuſtum bellum conflet, milites nonnunquam excuſantur, tamen tã aperta eſſe poſſet iniuſtitia, ut etiam ipſos ſubditos excuſatione nudaret. Ad ſecũdum. Ad ſecundum argumentum de principibus & magnatibus concluſiones ipſæ ſatis reſpondent, nẽpe quod ſi uiolentia utuntur ad extorquẽdum ea quæ ad bonum commune conferunt, non eſt rapinæ crimen.

Si autem ultra ius aliquid inſuper exprimant non ſunt a crimine liberi, imo tãto nequius delinquunt, quanto eorum poteſtati nõ eſt qui reſiſtere poſſit. Vnde Auguſt. quarto de Ciuit. Dei. Remota iuſtitia, quid ſunt regna niſi magna latrocinia? q̃a latrocinia quid ſunt niſi parua regna? Et Ezec. 22. Principes eius in medio eius quaſi lupi rapientes prædam. Quo fit ut etiam ad reſtitutionem teneantur. Ad tertium. Tertium argumentum latiſſimam, & his temporibus, neſcio an dixerim neceſſariam diſputationem offerebat de iure bellandi contra infideles, propter illum Occidentalem Orbem quem noſtrates noſtro ſeculo repererunt. ſed bona cauſſa, ut præcedenti libro ſub titulo De dominio diximus, in hoc opere ab huiuſmodi diſputatione ſuperſedimus. Dabimus autem, ſi Deo dante, nobis licuerit, libellum De ratione promulgandi Euangelium, ubi hæc, ſi non pro rei dignitate, pro noſtro tamen captu tractãre adornamus. Interim tamen ad interpretandum Auguſtinum ſatis fuerit adnotare triplicem eſſe infidelium ordinem. Infidelium ordo triplex. Quidam enim ſunt qui iure, & facto ſub ditione Chriſtianorum principum uitã degunt, quales olim erant in Hiſpania Sarraceni, & Hebræi, & nunc in Italia, & Germania perſeuerant Iudæi. Et de iſtis nemini in dubium uenit, quin ualeant Chriſtiani principes lege in eos agere, ſuiſq. adeo priuare bonis. Veritas. n. hæc late patet, tam in Decretalibus ſub titu. de Iudæ. & Sarrac. quam in Decretis diſt. 54. Primus. His proxime accedunt hæretici qui ex nobis, uti ait Ioannes, exierunt. Ac de his proprie loquebatur Aug. Erat. n. eis ſermo contra Donatiſtas, quos quidem uniuerſim hęreticos patentiſſimum eſt tam canonico quam ciuili iure ſuis multari bonis, ut patet c. Cum tu. de vſur. li. 6. Secundus. Alii ſunt infideles qui licet nõ de facto, tamen de iure Chriſtianis principibus ſubduntur, ſaltem quãtum ad regnorum ſuorum poſſeſſionem, nempe qui terras ui poſſident, quę olim ſub ditione noſtra fuerant, ut ſunt Afri, Sarraceni, ac Turcę Græciam tyrannide poſſidentes. Et de iſtis certum etiam eſt poſſe bello à nobis laceſſiri atque adeo eiſdem regionibus expoliari. Nihilominus priuata auctoritate nullus noſtrum per eos tranſitum faciens, eorum bona aut deprædari aut diripere ualet. Tum quod præter regiones bona domeſtica quę ſua induſtria lucrantur, ſua ſunt, tum præcipue ꝙ ab ſubigendum illos auctoritas publica requiritur. Quare nemo niſi facultate & conceſſione principis poteſt illis moleſtus eſſe.

Tertius ordo. Infideles autem tertij ordinis ſunt, qui neque iure neq. facto nobis ſubditi ſunt, neq uero nobis infeſti, quales ſunt illi qui vel Chriſtianum nomen non audierunt, vel, ꝙ eodem recidit, per obliuionem omni memoria ſuperiorem excuſantur. Tametſi proprie excuſatur nemo, quia cum vniuerſus orbis teneatur fidẽ dñi eius prædicationẽ audierint, ſuſcipere, ſi recte ſeruaſſent naturæ legem Chriſtus illis uia aliqua ſua irradiaret fide licet excuſari dicantur, eo quod dum nihil de ea audiunt, ſua infidelitas nõ eſt peccatum. Et de iſtis conteſtari lis ſolet, utrum liceat nobis illos

bello

Caieta. bello petere? Et quidem Caieta. hic inter interpretandum ſententiam D. Thomæ negat ullum Chriſtianis fauere ius illos de ſuis ſedibus ac poſſeſſionibus deturbãdi Quoniam ut S.Tho.2.2.q.10.arti.10. ait, Fides naturam non tollit, ſed perficit: atq. adeo poſſeſſiones quarum mortales iure gentium potiũtur, nemini aufert, eo potiſſimũ quod ſpecies infidelitatis negatiuæ. ſ. eorum qui de Chriſtiano nomine nihil audierunt, neque eſt peccatum, neque adeo ullo ſupplicio digna. Imo uero ait quod neque olim filios Iſrael ullis infidelium bellum indixiſſe legitur, eo ſolum qđ infideles eſſent, de quo apud aliquos male intellectus male audit. In primis enim non negat licitum eis fuiſſe infideles propter idololatriam Dei iuſſu debellare, ſed tantum negat eo ſolum quod infideles eſſent, nẽpe negatiue, hoc eſt eo ſolũ q̃ fide carebãt: debellatos, ſecus ob idololatriam. Præterea ... de bello contra poſſeſſores illos terræ promiſſæ geſto loquatur ſanum etiam poteſt habere intellectum. Video namq. nonnullos digladiari utrum gentes illas Deus pellere ſuis ſedibus iuſſerit ob ſua ipſorum ſcelera atque idololatriæ impietatem, an uero ſolum ut pollicitationem impleret quam Abrahæ fecerat & ſemini eius, tradendi eis regionem illam cum tamen proculdubio certo certius ſit, utranque fuiſſe cauſſam. Eſt enim illic & gentium expulſionem conſiderare, & introductionem diuini populi. Et quidem expulſionis cauſſa iuſtiſſima, fuerunt ſua crimina introductionis autem, promiſſio illa populo facta. At uero cum Deus uniuerſos idololatras totius orbis eodem iure potuiſſet extinguere, illos tamen ſingulariter inde expulit, ut illic ſuũ plantaret populum. Quare forte non ſolum ob idololatriam, ſed ut Deus impleret promiſſum, illud imperauit bellum. Atque hunc arbitror legitimum ſenſum illorum uerborum Deuteronom. 9. ubi ambæ copulantur cauſſæ. Quia illæ (ſcilicet gentes) egerunt impie, introeunte te deletæ ſunt, & ut impleret uerbum ſuum Dominus quod cum iuramento pollicitus eſt patribus tuis. At uero quæſtionis punctum, utrum nobis liceat infideles tertij ordinis qui nihil contra nos moliuntur, bello peccare, non in hoc conſiſtit, q̃ impietas idololatriæ, aliorumq. ſuorum ſcelerum immanitas dignã ſit morte. Hoc enim nemini poteſt non eſſe confeſſum, quãdoquidem Chriſtiana reſpublica meritiſſimo eadem crimina morte ulciſcitur. Quarum incaſſum ſeſe diſcruciant qui de hoc concertant. Veruntamen cum ut libro tertio dicebamus, ad rectum iudicium duo ſint requiſita, nempe & iuſta cã in crimina, & legitima facultas in iudice, ex hoc tota diſputatio pendet, utrum nos legitimi ſimus eorum iudices, ſuorumque criminum uindices. Nam ex hoc q̃ Deus, totius orbis Dominus, quæcunque uoluerit, fuerit unquam ultus crimina, arguere q̃ nos idipſum in oibus infidelibus poſſimus perinde eſt ac ſi arguas, q̃d cum rex poſſit in toto ſuo regno uniuerſos maleficos extirpare, poſſit pariter unuſquilibet magnatum qui ſub illo iuriſdictionem habent, territorium alterius ingredi ad id exercendum munus. Aliud ergo demõſtrandum eſt, ſi uerum habet, nos tali facultate pollere. Attamen ut præcedenti libro ſub titulo, de domini diximus, ab hac diſputatione in hoc opere cauſſa duximus ſuperſedendum. Si nobis forſan diuino licuerit libellum de ratione promulgandi Euangeliũ edere. illic diſputatio hæc pro captu noſtro ſuis numeris abſoluetur.

ARTICVLVS VI.

Vtrum rapina ſit grauius peccatum furto.

QVoniam de furto & rapina in quæſtione præſenti locuti ſumus, quas duas commonſtrauimus eſſe ſpecies, quærere in calce diſputationis conuenit, utrum iſtorum uitiorum alteri grauitate præcellat. Et arguitur, furtum eſſe peius tũ quod ſupra rapinam addit fraudem & dolum, quę per ſe rationem augẽt peccati, tum etiam quod uerecundia & metus ex actus turpitudine naſcitur, magis autem pudefiũt homines de furto quam de rapina ergo illud eſt ſceleſtius. Accedit demũ, quod delictũ quod pluribus nocet, eo eſt iniquius, per furtum autem pluribus nocumentum infertur, nempe non ſolum magnatibus, uerum & plebeis & cuiuſ-

cuiuſuis claſſis hominibus. Violentia autem & rapina non niſi illis infertur potentatibus qui reſiſtere poſſunt, grauius ergo eſt furtum quam rapina. In contrarium autem eſt quod leges acerbius in latrones atque raptores animaduertunt quã in fures.

Ad quæſtionem unica eademque facillima concluſione reſpondetur. Rapina grauius peccatum eſt furto. Concluſio per ea quæ dicta ſunt liquida conſtat. Dictum.n. eſt hæc duo in hanc unam rationem bis electi cõuenire, quod utrunque eſt acceptio alieni contra domini uoluntatem, niſi quod furtum tollit uoluntatem per ignorantiam, rapina uero per uiolentiam. Violenti autem è regione magis opponitur uoluntati quam ignorantia. Nam uiolentia aperto Marte pugnat contra actum nolendi, ignorantia uero efficit inuoluntarium per abſentiã actus. Qui ignorat enim, non uult, ſed qui reſiſtit, contrarie uult. Hac ergo ratione rapina peior eſt. Accedit & ratio iniurię, quæ in rapina cumulatior eſt. Nam fur pluris facit rei dominum, quem ſcilicet per metum non audet aperte aggredi, ſed latenter. Raptor uero multo cũ minoris ęſtimat, ſi quidem abſque metu eum adoritur. Quare non ſolum in bonis lædit, uerum & in honore per ignominiã. Qua etiam ratione contumelia (ut infra dicturi ſumus) peior eſt quam murmuratio. Quin uero accedit tertio, quod nõ ſolum in bonis externis atque etiam in honore iniuriam infert, uerum & uitę periculum offert. Raptor enim & latro armis utitur quibus reſiſtentẽ perimat: Fur autem pauore & metu eſt ſemper pallidus. Atque hac de cauſſa iura ipſa communia quæ furibus uitã indulgent, latrones morti omnino adiudicant, adeo ut neque perfugium ad ſacrum illis ſuffragium concedatur. Et per hac argumentorum ſolutiones clareſcũt. Nam etſi in furto aliqua ſit fraus, peior eſt tamen audacia iniuriaque rapinæ. Ad ſecundum autem reſpõdetur quod audacia uulgo apud ſenſuales homines pro iudicio fortitudinis reputatur, & ideo fit ut etiam dum facinoribus perpetrandis exhibetur, minus de illa homines pudefiunt, cum tamen argumẽtum minoris culpę ſit in ſceleribus metus, qualis eſt in fure. Ad tertium deniq. reſpondetur, quod etſi pluribus per furtum ſoleat nocumentum inferri grauiora tamen per uiolentiam inferuntur.

QVAESTIO IIII.

DE IVSTITIA IVDICIS.

ARTICVLVS I.

Vtrum liceat iudici eum qui ſibi non ſubditur, iudicare.

INIVSTITIAE quæ facto ſeu in perſonam, ſeu in res committitur, proxima eſt ſpecies illa quæ uerbis fit. Huius autem generis illa eſt iniquior, quæ in iudiciis uerſari conſueuit, uidelicet tam iudicum culpa, quam teſtium, reliquorumque iuſtitiæ miniſtrorum. Sunt enim perſonæ quinque, uidelicet Iudex, accuſator, reus, teſtis, & aduocatus, quæ quinque depoſcunt quæſtiones. Sed ex illis Iudex eſt cuius crimina grauiora exiſtimantur. Quatuor autem in iudice ſunt neceſſaria, uidelicet iudicandi poteſtas, ueritas, & forma, & executionis uis, quæ quatuor articulis explicabuntur. Primum ergo uitium eſt, ſi iudicandi, quam non habet, facultatem uſurpet. Igitur ut iſtud hoc primo artic. examinemus, Quæritur utrum poſſit quiſpiam eum qui ſibi non ſubditur iudicare. Et arguitur à parte affirmatiua. Chriſtus quippe qui rex regum erat & dominus dominantium, nulli erat creaturarum ſubiectus, & tamen Pilati iudicium pertulit, qui de hoc reprehendi non ſolet, quod non ſubditum iudicaret, ſed quod innocentem condemnaret, poteſt ergo quiſpiam in alienum ciuem ius dicere. Secundo, Daniel (ut eius hiſtoria capite 14. refert) ſeniores illos falſi criminis teſtes iudicio cõdemnauit, qui tamen nõ prebibetur fuiſſe iudex, ergo. Tertio. Iura ſæpe iudici facultatem tribuunt caſtigandi ratione delicti eos, qui licet non ſint ſibi ſubiecti, delinquunt tamen intra limites ſui fori, ergo eum iudicare qui iudici non eſt ſubditus, non ſemper eſt illicitum. In contrarium eſt Gregorius ſuper illud Deut. 23. Si intraueris ſegetẽ &c. ubi ait.

Primũ argum. Secũdũ Tertiũ. Grego.

Falcem

Falcē iudicii mittere nemo poteſt in eam rem quæ alteri uidetur eſſe commiſſa.

Quæſtioni huic, licet pro argumentorum ratione pluribus uideri poſſit indigere, duæ tamen concluſiones ſatisfaciunt, Prior eſt, Nemini fas eſt, quempiam iudi-

Prima conclu. Probō.

care niſi eum qui ſibi, uel ſimpliciter, uel tali caſu ſubditus ſit. Probatur: Sententia iudicis eſt quaſi quædam lex particularis de ſingulari reprobata, lex autem (ut ſupra monſtratū eſt) uim debet habere coactiuam, ergo & ſententia, alias fruſtranea eſſet, nulliuſq. efficaciæ, hanc autem uim habere non poteſt niſi uel princeps, uel reſpublica eiuſque miniſtri, quibus ciues ueluti partes toti ſubdūtur. ergo illum quiſque ſolum legitime iudicare poteſt, qui ſibi ſubiicitur, quippe in quem uices gerit reipublicę. idem enim prudentiæ genus, quod ferendis legibus neceſſarium eſt, ſ. præceptorium, neceſſarium quoque eſt, ut ſecundum illas ius dicatur. Nec quidquā ſiquidem uis legibus ineſſet coerciua, niſi in earum applicatione perſiſteret. Hinc iura illa dimanarunt, extra, de iudi cap. at ſi clerici, ſententia à non ſuo iudice lata, non tenet. Et de conſtit. lib. 6. cap ut animarum. Extra territorium ius dicenti, non paretur impune. Vnde iudex idem eſt qđ ius dicens. cap forum de uerb. ſignifica. & iuriſdicti. tam facultas quam territorium quod illa comprehenditur. Neque Paulus nos iubet ſubiectos eſſe niſi poteſtatibus ſublimioribus, hoc eſt illis qui nobis loco, & poteſtate præfecti ſunt. Etenim ſicut orbis cœleſtis non in ſuperiores ſubſtantias influit, ſed in corpora quæ ſibi ſunt loco ſubiecta, ſic neq. hō poteſt niſi ſibi ſubditos, legibus ac iudiciis gubernare. Hac enim de cauſſa (ut ſupra diximus)

Vltima conclu.

homo ciuile animal in ſocietate uiuit. Poſterior concluſio. Quatuor modis contigit unum eſſe alteri ſubditum. Primo ordinarie, ueluti illi qui per ſe poteſtatem habet, ſicut omnes Chriſtiani Papæ ſubduntur, & in ſecularibus totum regnum regi. Secundo modo, quia poteſtatem habet legatam, ſicuti prouincia proconſuli ſubiicitur & prætori ciuitas. Tertio, eo quod quis ſua ſponte alterius ſe iudicio ſubmittit, ut ille qui arbitrum eligit, & qui iudicium quod retractare poſſet, ſubire mauult. Et quarto, ſi quis in alieno territorio, & qđ aiunt, diſtrictu delinquat, uel alia uia alienam iuriſdictionem ſubierit.

Per hæc ergo, obiectiones facile diluuntur. Ad primum nihil aliud reſpondet S. Th. quā qđ ſua ſe uoluntate Chriſtus ſubmiſit Pilato à quo iudicatur, exemplo eorum qui arbitrum eligunt cuius arbitrio parere ſtata pœna, obligantur. Eſt tamen in exemplo nonnihil ambiguitatis. Nam ſi ad uiuu ſimilitudo exiſtimetur, uidetur

Ad primū arg. S. Tho.

Obiectio.

tū S. Th. ſenſiſſe quod Chriſtus conſtitueꝛit ſibi Pilatum iudicem conferendo ei nouam poteſtatem, quam non habebat ordinariam, ſicuti qui priuatam perſonam ſequeſtrem ſibi præfecit. Hoc autem falſum eſt. Nam Pilatus poteſtatem illam à Cæſare receperat, atq. ideo ab ipſo Deo, illa ratione qua lib. 4. q. 4. mōſtratum eſt, ciuilem rempublicam per legem naturæ & gentium à Deo, deriuari. Idq. Redemptor ſignificauit Ioan. 19. dicens. Non haberes poteſtatem aduerſum me ullam niſi tibi datum eſſet deſuper. Hinc etenim ſumitur argumentū aduerſus illos qui dicunt poteſtatē ciuilē deſcendere a Papa, tāquam a uicario Chriſti Enimuero nō ait niſi tibi datum eſſet à me, ſed deſuper. Chriſtus. n. ut ſuperiori libro diximus, nō aſſumpſit temporale regnum, ſed temporalium uſum, qui ad ſuum cælorū regnum eſſet neceſſarius. Solum ergo uult S Tho.

Solutio

quod ea ratione qua erat rex regni cœlorum, ac perinde rex regum & dñs dominantiū exemptus erat ab omni humano iudicio, in qua utiq. exemptione reliquit uicarium ſuū Pontificem maximum. eiuſq. ſubinde inferiores ſacerdotes, ſecundum illud Matth. 17 liberi ſunt filii. Et ideo quamuis potuiſſet retractare Pilati iudicium, ob noſtram tamen ſalutem ſua libera uoluntate illi ſubiecit, adigendū morti. Hinc Caiet ſibi colligit, Pilatū non pec-

Caiet.

caſſe uſurpatione iudicii (nam qđ peccauerit innocentē condēnando dubiū eſſe nequit) ego tamē non id tā facile colligerē. Sed ſi Augu. legitimus rex erat Iudęorum, non peccauit hac rōne Pilatus, quia Chrs uoluit & unus ex Iudęis haberi. Si uero tyrannus erat, eodem mō deliquit iudicando Chriſtum, quo iudicando Iudęos, quia Redēptor noſter non indulſit ei peculiarē

aliam

aliam facultatem. Neque in hoc eum cogitauit S. Tho. cum illo conferre qui eligit arbitrium. Hic enim poteſtatem iudici cōfert qui ea ante carebat. Chriſtus autem nihil aliud fecit quam quicquid de illo fieret libenter pati. Ex hoc Chriſti exemplo fit conſequens, Papam eius vicarium qui ſimiliter exemptus eſt, poſſe nihilo ſe cius ſubdere te alterius iudicio, idq. non modo in foro pœnitentiæ (quo res eſt conperta) uerum in foro iudiciali, quod fecit Leo Papa 4 qui, ut legitur ſecunda, q. 7. can. Nos ſi. ſubmiſit ſe iudici Ludouici Imperatoris de rebus quibuſdam iudicādus ut ſeipſum iuſtificaret. Duplex tñ de hac re naſcitur dubiū. Prius quod ſequeretur generaliter de quibuſcūq. cauſſis poſſe alias ſentētia cogi etiam anathematis, nam eadē apparet omnium rō, conſequēs tamē doctores in quarto ſenten. conſētiēter negant, ut S. Tho. diſt. 19. q. 1 arti. 3. & Richard ſtin 18 arti. 5. & Petrus de Palud q. 2. Poſterius dubiū eſt de ſubiectionis modo. Videtur inquā quod ſic ſe poſſet alteri ſubiicere, ut cum ſibi ſuperiorē aut æqualem conſtitueret, id autē falſum eſſe inde monſtratur, quod cum ſit Chriſti vicarius non ualet alterum eodem loco ſtatuere. Conſequentia uero probatur. Aut enim libera ſua ſubiectio in neceſſitatem tranſit, ita ut cui ſe ſemel ſubdiderit, ſubducere durāte iudicio nequeat, & tunc planum fit illum cui ſe ſubdidit, eſſe ſuperiorem, vtpote cuius poteſtas à Papa non pendet. Si uero ſubiectio non ſit neceſſaria, ſ. peruacanea eſt. Ad prius iſtorum perempta cōſequentia, reſpōdetur. Haud n conſequitur, ut quidquid in aliquibus poteſt, poſſit in oībus ſed ē regula, quod quācunq. facultatem in ſeipſum in foro exteriori exercere poteſt, valet alteri committere. vt ſi fortaſſe inter ſe & alterum lis conteſtetur, qui ſ. debitum aliquod, uel alter ab ipſo vel ipſe ab altero peti, uel de aliqua ſententia quam ipſe protulerit ad eundem ipſum prouocatio fit, tanquam, ab iniuſto grauamine, ſicut poteſt tunc ipſe de illis cauſſis iudex ſedere, ſic poteſt & eadem alteri committere. ſeque ſubmittere. Ex hoc fecit in. d.c. Nos ſi. Excommunicare autem ſeipſum nequit, neque ſuſpendere, neq. ſeipſum proprie punire, & ideo neque valet conſtituere ſibi iudicem qui ſe excommunicet, ſuſpendat, aut puniat, ſed ſolum qui ſibi iubeat reſtitutionem facere aut reuocare ſententiam. Alterius argumenti pariter interimitur conſequentia. Haud enim poteſt ſuperiorem ſibi aut æqualem cōſtituere. Quapropter cum duplex ſit neceſſitas, altera ſ. iuſtitiæ, atque altera ſimpliciter coactionis ſubiectio ſua poteſt priori modō fieri neceſſaria, non autem poſteriori. Poteſt n quippiam ſubiectionem ſuam pœna uallare & ſtabilire, ſicuti qui ſequeſtrem eligit, tenetur que adeo ſubire ſententiam, etiam in foro Dei. Itaq. eſſet peccatum mortale non ſtare fidei ſuæ obligareturq. pœnam ſoluere quocirca non eſt uana ſubiectio. At tamen neceſſitate coactionis, ita vt poteſtas iudicis non dependeret à ſua nemini ſe poteſt ſubiugare, immo quoties uellet, alterius ſententiam retractare, illiusque reuocare poteſtatem, e ſi male faceret teneret factum. Exiſtit tamen ingens argumentū quod poſſit Papa alteri ſe ſubmittere, non modo in minoribus cauſſis, ſed etiā ut anathemate aduerſus illum procedatur uſque ad depoſitionem. Supponamus enim ex c. ſi Papa. diſ. 40 quod dum hæreſeos labe ſordeſcit, poteſt à Concilio conueniri & deponi, & cum deponendus nequaquam ſit niſi auditus, poterit ſub anathematis cenſura, ut compareat, cogi. Fac ergo ipſum uehementi infamia de hæreſi laborare, ſic ut Concilium iamiam de illa re indicatur. Videtur ratio perſuadere quod poſſit iudicium circunſpectis uiris & grauitate inſignibus delegare. Arguitur enim ſic. Iam tunc iure poteſt fieri reus & cognita cauſſa deponi, idque fieri nequit ſine magno epōrum diſpendio, ergo quo illam caueat iudiciorum turbam, poteſt illis negotium committere, qui rem expeditius tranſigant. Secundo arguitur. Lite in conſilio conteſtata poſſunt & conciliū & ipſe iudices delegare qui rem peragāt. cur ergo ipſe non poterit ſeorſum committere? Reſpondetur neutiquam hoc Papam poſſe. Enimuero poteſtas ille cogendi tunc Pontificē nō eſt penes ipſum, quippe qui nō poteſt uim coerciuā in ſeipſum exercere, ſed duntaxat penes concilium, & ideo non eſt in arbitrio papæ talis commiſſio

Corollarium.

Prima dubitatio

S. Tho. Richar. Petrus de Palu.

Poſtrema dubitatio.

Ad primā dubitationē.

Ad alterum dubium.

Argu. 1.

Argu. 2

Argu. 3

miſſio, quia quam non habet pǿtatem neminí ualet dare neq. depoſitio ꝑ ſuos cõmiſſarios facta ullius eſſet ualoris. Concilium autẽ po eſt & cauſſam cognoſcere & alteri delegare. P. ſſet qs forſan idẽ & de inferioribus ſacerdotib. hæſitare, An ſ. poſſent ſibi ſequeſtres iudices ſua ſponte ꝑficere? pro eo ꝙ iure uſqueadeo uetitum eſt in ſeculare forũ pertrahi, ut illis ſit adẽpta poteſtas renunciandi iuri ſuo, ut patet extra, de foro compe. c ſi diligenti, & latius 11. q. 1. inoliu. & can. Placuit. Reſpondetur nihilominus liberum eſſe quibuſcunque ſacerd tibus iudicem ſibi arbitrium conſtituere, cui parere teneantur. Quod .n. illis interdicitur non eſt niſi ut non conſentiant in ſecularium tribunalibus ſiſt.. In ſecundo argumẽto de Daniele nihil eſt diffi. ultatis, quoniam ipſe inſtinctu afflatuque Dei ſententiam illam pronuntiauit. Legitur enim ibidem Dominum ſuſcitaſſe ſpiritum iunioris. Neque in tertio argumento difficultas ulla eſt, quæ nunc debeat pertractari. Satis ergo hic fuerit cõcedere quod qui in alieno territorio & foro delinqui ratione delicti fit illis ſubditus, ut extra, de raptor cap. 1. & ff. de accuſa. l. Alterius. Sed pręter delictum ſunt &t aliæ cauſſæ quæ ius faciunt iudici comprehendendi caſtigandique alienum ſubditum, ut de foro compet. cap. licet ratione. Excipiuntur autẽ clerici qui in iudicium ſeculare deferri nequeunt, de quibus latior pateret nunc cãpus diſputandi ſi proprius eſſet hic locus.

Alterũ duorum

Reſponſio.

Ad ſecũda arg. princip. Ad tertiũ arg.

ARTICVLVS II.

Verum iudici liceat contra ueritatem quam certo nouit, iudicare quando legitime probatur contrarium.

POſt auctoritatem iudicis ſecundo loco ab illo exigitur iudicij ueritas. Et idcirco ſecundo loco quæritur, utrum iudici contra ueritatem quam certo nouit iudicare, quando legitime probatur contrarium. Et arguitur à parte negatiua. Legitur enim Deuteron. 17. Venies ad ſacerdotem Leuitici generis, & ad iudicem qui fuerit illo tempore, quæreſque ab eis, qui iudicabunt iudicii ueritatem. Vſu autem uenire ſolet ut innocens cuius palam iudici innocentia conſtat, teſtimonijs falſis ad eius tribunal deferatur, ergo ob talia teſtimonia non debet ueritatem deſerere. Secundo arguitur. Homo debet iudicio ſuo diuinum imitari, diuinum autem ſemper fit ſecundum ueritatem. Reuelabitur enim ex hoc iuſtitia iudicii Dei (ut ait ad Rom. 2. Pau.) qui reddet unicuique ſecũdum opera ſua. Et de Chriſto ait capite 11. Iſa. Non ſecundum uiſionem oculorum iudicabit, neque ſecundum auditum aurium arguet, ſed iudicabit in iuſtitia pauperes, & arguet in æquitate pro manſuetis terræ. non ergo licet iudici talſis teſtimonijs a ueritate abduci. Tertio: Teſtimonia in hoc ſunt neceſſaria, ut ueritas cõſtet, quãdo aũt res eſt manifeſta, nullis opus eſt teſtimoniis ſecũdũ illud Pau. 1 ad Timot. 5. Quorũdam hominum peccata manifeſta ſunt præcedentia ad iudicium, ergo quãdo iudici res eſt manifeſte comperta non opus habet alienis teſtimoniis. Quarto arguitur. Iudex condemnando innocentem facit contra ſcientiam, & conſcientia nihil aliud eſt quam ſcientia applicata ad opus, ergo facit contra conſcientiam, quod proculdubio ſemper eſt peccatum, ergo id minime licet. In contrarium aũt eſt auctoritas Auguſt ſuper Pſalter. Bonus iudex nihil ex arbitrio ſuo facit, ſed ſecundum leges & iura pronunciat.

Primũ argu à parte negatiua.

Argu. 2

Argu. 3

Argu. 4.

Auguſt.

Quæſtio hæc inter doctores tam iuris quam Theologiæ magna ambiguitate cõtrouertitur. Et cum utrinque ſit diſputabilis, quam maxime tamen refert eam ſciri. Propoſuimus autem q. ſub tenore quo eam interrogat S. Tho. ſ. utrum liceat iudici contra ueritatem quam certo nouit iudicare propter contraria teſtimonia. Includit tamen titulus duas partes. Prior eſt, utrum dum euidenter noſſet eum quem in uinculis tenet, ſ. reum, non tñ legitime probatur, imo forte legitimis teſtimoniis purgatur, poſſit eum condemnare. Et hunc ſenſum non interrogat S. Tho quia neque de illo dubitatum unquam eſt, imo eſt extra controuerſiã id non eſſe licitum, quoniam forũ exterius non extenditur ad interiora occulta, & occulta illa iure cenſentur, quę ſecundũ regulas iuris legitime nõ conſtat, ſcientia autẽ iudicis nõ reputatur iure

Duplex quæſtionis ſenſus, D.Tho.

iure ſufficiens teſtimonium, ut habetur c. ſi ſacerdos, de offi. iudi. ordi. quã iure naturali ac diuino, in ore duorum uel trium ſtat
Sēſus legitimus propoſitæ concluſiōis. omne uerbũ. Alter uero eſt ſenſus contrarius, utrũ dum iudici palam cõſtat eũ qui reus ſit & legitime criminoſus probatur, innocẽtem eſſe, liceat illi eũ condẽnare. Et quãuis tamẽ quæramus an liceat, explorãdum tamẽ eſt an aliquãdo teneatur. Porro autem quo ordine explicationi procedamus, ea præmittemus, quæ obſcura ſunt in confeſſo ut ſẽſim ad ultimas redigamus anguſtias. Et conſtabit reſpõſio concluſionib. tribus. Supponitur.n. hic primũ ex ſuperioribus, iudicẽ nõ
Primũ documẽtum. priuata, ſed publica auctoritate fungi dum iudicat. Ex quo fit non ſuo priuato iudicio ſed cõi & publico debere informari. Huic aũt ſubnectitur documentum alterũ, uide licet duplici ipſum ſcientia uti, utputa uniuerſali iuris, & particulari facti, q̃ quidem ſcientia uia ordinaria à teſtimonijs petenda eſt. Habet.n. iudiciũ qõ duo mẽbra. Al-
Secũdũ. terum, utrũ ſecũ alterũ, quid ergo iuris. Eſt
Prima conclu. ergo prima concluſio. Scientiã uniuerſalẽ iuris tenetur iudex ſic ſancte ſequi, ut neque ſuum propriũ arbitriũ, ſi contrariũ eſt, audire poſſit, neq. ullas in contrarium pro
Rõ concluſiõis. bationes admittere. Et rõ eſt, quia ipſe nõ eſt legũ iudex, ſed cuſtos, non.n. ad ipſum attinet iudicare an lex bona ſit, ſed quid iubeat. Et iõ ſi uel actor uel reus contẽdũt probare legẽ non eſſe iuſtã, nõ ſunt audiẽdi. Neq. uero in foro conſcientiæ dum lex edicto principis promulgata eſt, põt quiſpiam tuto illã tranſgredi, cauſatus nõ eſſe iuſta, quia nemo eſt illius iudex, niſi forte intollerabilem, eandemq. manifeſtiſſimã
Secũda conclu. iniquitatem præ ſe ferret. Secunda concluſio. In particulari facto licet ſcientia à teſtium inſtrumentorumque teſtimonijs petenda ſit, poteſt nihilominus iudex ſuo ſe ingenio & prudentia iuuare, ſ. in examinãdis tam inſtrumentis quam teſtibus. Idq. tunc maxime debet, quando ſibi conſtat innocentem calumniarum falſitate premi. Hanc concluſionem ratio ipſa natura-
Suadet conclu. lis innocentiæ fautrix, perſuadet. Quamobrem impendio quam rariſſime uſu uenire poteſt ut iudex omnino cogatur innocentem, cuius innocentia ipſi euidens eſt morti addicere. Nam tunc ipſe ſcit, non ſolum teſtes eſſe falſos, uerum & qui

bus uijs poſſint falſitatis deprehendi. Ob idque poterit illos inſtantius interrogare; diſtrictiuſque ſcrutari horam, & locum, & formam, iſta nimirum prudentia uſus, qua Daniel presbyterorum iniquitatem deprehendit, ut Suſannæ innocentiam pate
faceret. Quin etiam ſi Caieta. auſcultandum eſt, debet tunc coram populo iurare Caieta.
illum eſſe innocentem, utputa quem ipſe eadem hora alio loco uiderat. Neque ulla teſtibus tunc iniuria irrogatur. Immo cum ipſi ſint iniurij, eorum iniuria refellitur. Et quamuis fortaſſe id bona fide facerent, nulla eis fit iniuria, dum miſeri innocentia protegitur. Haud tamen liceret occultũ nocentem prodere. Addiderim ergo uero tertium, quod deberet tunc, ſi profuturũ cerneret, in tempus exuere perſonam iudicis, & coram ſuperiori perſonam agere teſtis. Quin etiam ſi citra ſcandalum, optimaque diſſimulatione id fieri poſſet, liceret ei carceres apertos ſecreto dimittere, ut innocens ſe ſi pedes conferret. Itaq. (ut dicebam) uix põt extrema neceſſitas ingruere innoxij hominis in mortẽ adigendi. De duobus autem remediis ac ſuffugiis reliquis ſcilicet an teneatur iudex, aut innocentem ſuperiori remittere, aut officium dimittere, dicemus ſtatim. Igitur ut ad punctum deſcendamus, ubi neceſſitas contingeret, tunc auctores in diuerſas diſſecantur ſententias, quæ numero ſunt tres. Pri- Prima
ma eſt in uno extremo, omnino D. Tho. opinio.
cõtraria, Puta quod in nullo caſu ſcilicet, neque in cauſſa ciuili, neque in criminali licet iudici condemnare eum quem euidenter ſcit eſſe innocentem quantumuis legitime probetur reus. Nam citra euidentiam nemo ambigit ſequendum eſſe iudicium publicum. Hanc opinionem or[redacted]iſſe arbitror & originem ex Hu- Hugo.
gone ſuper legem Præ or. ff. de iuriſ. omn. iud. Eandem tamen opinionem amplexi ſunt Calderini & Panormitan. ſuper c. pi. Calderin.
Paſtoralis. de offic. deleg. & Summa Ange-
lic. in uerbo, iudicare quæſtione. 7 & Ni- Panor.
co. de Ly. Exod. 23 Secunda opinio uti- Summa
tur diſtinctione, nempe quod in cauſſa cri- Angelica.
minali ſiue capitalis ſit ſiue ullius mutilationis, nequit iudex condemnare in- Nico.
nocentem ſecundum allegata & proba- Lyra.
ta. Secus autem in ciuilibus, puta cum de

pecunia

pecunia agitur, aut de aliarum rerum poſ-
Secũda ſeſſione. Hæc aũt opinio falsò tribuitur
opinio. Cald. & Panor. qui certius fuerunt primæ
Rodul- ſententiæ ſed fuit cuiuſdã Rodolphi quẽ
phus. loco citato Angelus citat. In quam ſenten
Ioan. de tiam ſubſcripſit Imol. & alii Iuriſconſul-
Imola. ti ſuper legem, A diuo Pio.ff. de re iudi. &
Summa Summa Roſella, & Supplementũ. Et hæc
Roſel. media opinio eſt quæ Adriano placuit,
Suplẽ- in quolibet.q.6 art.3. Sed miror qđ hanc
mẽtum. aſſerat eſſe Theologorum opinionẽ. Cum
Adrian. tamen ex antiquis nemo ſit qui non indu-
bie teneat cum S. Thom immo minus in-
ter omnes habet probabilitatis. Tertia er-
Tertia go opinio eſt in alio extremo ſecundum
opinio. quam ſtatuimus concluſionem tertiam. Iu
dex in ultimas concluſus anguſtias debet
in omni cauſſa tam criminali quam ciuili
contra ueritatem ſibi notã ſecũdum allega
ta & probata ſententiã pronuntiare. Hæc
D.Tho. inquam opinio eſt S Tho.2.2.q 67. art.
ſecundo.& ſuperius quæſtio.64 articul.3.
ad tertium, ubi exemplum protulit in cau
ſa mortis, nimirum quod potius eſt mor-
ti adiudicandus innocens, quam deſeren-
da teſtimonia publica. Eademque fuit ſen
Alexãd. tentia Alex. de Hales Doctoris grauiſſimi
Halenſ. in 3.p.q 40. membro 6. ar. 2. & Richard.
Richar. art.3.q 26. & egregij doctoris Pet. de Ta
Petrus đ rantaſ. Et fuit inter Iuriſconſultos opinio
Tarãtaſ. Bar. ſuper l.ill citas.ff. de offi præſi & Ioã.
Bartol. And. in ſuis Nouellis, titulo de allegat.
Ioã. An. ubi recitat opinionem S.Tho. in qua ſe aſ
S. Tho. ſerit. Fuit etiam ſñia Petri de Palud. &
Pet. Pa. Sylueſt. in uerbo, Iudex.2.§.5. Quam poſt
Sylueſt. plurimam auctorum citationem fatetur
eſſe opinionem antiquorum oĩum Theo
logorũ, iuſq; utriuſq. interpretum, contra
quã Adria. affirmat. Cui re uera ſcriptura & ra
tiones conſtanter, & plane iura patrocinã
Auguſt. tur. In primis Auguſt. iam ſupra citatus id
aſtruit, qđ bonus iudex nihil ex arbitrio,
ſed ſecũdũ leges & iura pronũtiat. Eiſdẽq.
Ambro. idipſum prorſus uerbis Amb. ſuper Pſal.
Beati immaculati, & refertur 3.q.7. cã. iu
dicet. Et 11.q.3.ca. ſummopere id quoque
Grego- Greg. l. ff. de offi pſid l illicitas. § ueritas.
rius. iubetur præſes inſequi quod conuenit cum
ſequi ex fide eorũ quæ probantur. Cẽſent
ergo iura iudici nefas eſſe, niſi ſecundum
allegata & probata iudicare. Ait uero for
taſſe quiſpiam hæc citata iura nihil aliud
definire quam quod iudex debet ſecundũ
leges, & iura ius dicere, non tamen iubẽ
de cenſere qđ debeat pronuntiare ſecun
dum allegata & probata, immo iubent ut
ſequatur ſcientiam iuris, porro autem ius
ipſum (ut patet Exo.23) iubet inſontem
& iuſtum non condemnari. Attamen ca
uillus iſte repulſu facilis eſt. Idem eſt nam
que iudicare ſecundũ iura & iudicare ſecũ
dũ allegata & probata. Id enim iura perſan
cte præcipiunt ut nemo præiudicio hoc eſt
incognita cauſſa condemnetur, ſed per le
gitimos teſtes præcognita. Sed eſt ſep de Cauilla
Calderini gloſſa ſuper uerbis legis citatæ, tio.
Illicitas. iubetur ibi præſes fidem eorum, Calde-
ſequi quæ probabuntur, ait uero ipſe qđ rin.
tantum admonetur ſequi allegata & pro
bata, qñ illa uera ſunt. Sed reſpondeat no
bis, qua uia debet iudex cognoſcere uera eſ
ſe quæ probantur, niſi per idoneorũ teſtiũ
iuramenta Nam ſi liberum ei poſtea relin
quitur negare illa eſſe uera, fruſtranea eſ
ſent teſtimonia. Multo ergo melior eſt
gloſſa ſuper illo uerbo, cap. 1. de offi. iudi.
ordi. quo admonentur epiſcopi iudicare
ſecundum qđ Canones cenſent, quæ qui
dem gl. inde plane infert, iudicem debere
iudicare ſecũdũ allegata & probata. Id qđ
inſuper confirmatur ex diuino documen
to. Deut.17 ubi admonitione præmiſſa qđ
in ore duorũ uel trium teſtium peribit qui
interficietur, ſubditur qđ iudices ſequan
tur in iudicio ueritatem. Illic ergo docen
tur iudices illã ſequi ueritatẽ, nõ quam ipſi
ſciunt, ſed quam ab ore teſtium uerãtur.
Veruntamen, ut auctoritates rationibus
diluciden tur arguitur ratione prima, quæ
omnium eſt baſis. Nemo ius habet quem Prima
piam condemnandi auctoritate priuata, ratio.
ſed inquantum publica fungitur, ad iudi
cium aũt requiritur & ſcientia iuris, & fa
cti ergo & utraq; debet uti publica, non
priuata, atque ut ſicut in ſcientia iuris non
debent ſequi ſuã opinionem, licet reputet
eſſe ſcientiam, ſed auſcultare debet leges,
ita neque in cognitione facti ſequi poteſt
priuatã ſuam ſcientiam, ſed ſtare tenetur Secũda
teſtium publicæ fidei, quã leges probã Se ratio.
cundo arguitur. Per ſuam ſcientiam iudex
neminem condemnare poteſt ut ſupra di
ctum eſt, quantumlibet eũ euidenter noue
rit eſſe reũ, ergo neq. poteſt quempiam ab

ſoluere. Id quod patroni cõtrariæ opinionis fatentur. Si ergo non poteſt innoxium abſoluere, ſed debet perpetuis uinculis adſeruare, & perpetua uincula morti æquiparantur, gratis profecto negatur quin poſſit cum lotis, ab eius ſanguine manibus, lege in ipſum agere. Sed obuias, ergo innocens fuit Pilatus qui ſecundũ allegata Chriſtum iudicauit.

Obiectio.

Solutio.

Nulla ſane eſt cõſequẽtia, quoniã adeo erat Chriſti innocẽtia, quo modo ei, uerum & publicitus cũctis euidens, adeoq. ſubinde aperta teſtimoniorum falſitas, ut neq Pilatum ipſum celaretur eorum iniquitas, ſed poſſet eos facile falſitatis reuincere. Vnde tãm dixit. Innocens ego ſum à ſanguine Iuſti huius, uos uideritis, non modo innocẽtiam Chriſti, uerũ & teſtimoniorũ iniquitatem faſſus eſt. Sed illum morti addixit (ut ex Euangelico comperitur) metu Cæſaris, qui uel nomen ipſum regis abhorrebat, & inſimulatus eſt Chriſtus, quod ſe regem faceret. Quin uero & idem metus ne uenirent Romani & Iudæorum gentem tollerent, eorum inuidiam exacuit ut eum reum agerent.

Tertia ratio.

Tertio arguitur ex fine publicæ auctoritatis. Publica iudicia ob tranquillitatem & quietũ ſtatum reipublicæ conſtituta ſunt, atq eo pacto ut nulla ſit patula iudici uia declinãdi, ubiuis libuerit, à ueritate. Si aũt non teneretur ſecundum allegata iudicare, pax illico reipublicæ turbaretur. Nam cum populus de occultis nõ iudicet uidens nõ ſtari publicis probõnib. non poſſet nõ in iudicẽ proclamare, tũc pſertim ubi de re atrocis eſſet, ut de urbis proditione, aliave ſimili. Præterea, iudici ſi ſic relinqueretur uia excuſandi ſe ab exequutione iuſtitiæ, per hoc quod diceret ſibi parere contrariã ueritatẽ. In ſumma neceſſarium eſt ut iudex qui in oculis ciuium ius dicit, ſnĩam ſuam populo perſuadeat, eatenus ſaltẽ ut cõuincatur ſecundũ iura fuiſſe prolatã quod facere nequit niſi ſecũdũ allegata iudicaret.

Quarta ratio.

Quarto, ſi (ut exẽpli grã dicamus) certum eſſet duorum alterum uidelicet Petrum aut Paulum hæreſim ſeminaſſe, lateret tñ uter eorum id feciſſet, & Petrus uere reus, confiteretur ſacramentaliter in aurem iudicis hæreticæ prauitatis & poſtea Paulus innocens deferretur de illo crimine, cuius utiq. innocentia eidẽ inquiſitori conſtaret, tunc profecto inquiſitor perplexitate teneretur anceps. Nam ſi Paulum condemnare nequiret, ſecretum confeſſionis reuelaret, ſiet enim inde compertum Petri crimen.

Quorũdã euaſio.

Sunt autem qui ex his oĩbus elabũtur, reſpondentes quod iudex in caſu quo innocentem euidenter nouit legitimis teſtibus accuſari, debet illum ſuperiori remittere. Idq. S. Tho. q. 64. ar. 6. ad tertiũ, admonet.

D. Tho.

Hoc autem remedium ꝙ licitũ ſit, nõ eſt dubium. Nam quamcunq. cãm poteſt inferior ſuperiori remittere. Et fateor præterea qđ dum inſignis perſona de aliquo infami delicto accuſaretur, illo diuerticulo pius iudex debet ſubterfugere poſtquam omnia alia intentata remedia nihil prodeſſent. Attamen ꝙ illud ſit neceſſarium, non uideo.

Prima ratio.

Nam primum inferior iudex legitimam habet auctoritatem terminandi cauſſam ſecũdum allegata. Mox remedium illud tenuiſſimum eſt, immo inane, quoniam cum ſuperior rei neſciat innocentiam, non poſſet ob teſtimonium inferioris eum abſoluere, ſed debet aliorum teſtium iureiurando ſtare. Et ideo perinde eſſet ſuperiori remittere, ac ſupplicio offerre.

Secũda ratio.

Quare ſi non liceret eũ occidere, conſequens apparet ꝙ nec deberet eũ tradere ſuperiori, ſed eum liberare. Præterea, quõ inſtauratur de ipſo ſupremo iudice apud quem delatus eſt miſer, quem ſcit eſſe innocentem, accuſatus tñ de grauiſſimo crimine, adeo ut citra graue ſcandalũ nequeat illum uita donare. At uero ſupremus iudex multo plura hẽt remedia. Nam poſſet teſtes urgentius deterrere, poſſetq. excogitare alias uias quibus innoxium a tanto eriperet periculo. Præſertim cum (ut art. 4. uidebimus) poſſit etiam damnato ad mortem uitam concedere.

Alterũ ſubterfugium.

Alterum ſubterfugim eſt, quod dẽt tunc iudex magiſtratui cedere. Quin alii aiunt teneri citius oĩum ſuorum bonorum diſpendium facere, quam illum occidere.

Republica.

Hoc autem pfecto multo eſt improbabilius, quã id ꝙ proxime tractabamus, tum qđ remedium illud inutile eſt, tum præcipue quod nemo tenetur tam ingenti ſuo incommodo damnum, quod ipſe non dedit, in fratre cauere. Etenim quod homo q. officio ſuo uiuit debeat tantam iacturam facere, durũ creditu eſt. Eo uel maxime quod ſi eũ

nequi

nequit ſupplicio tradere, potius debet mortem ipſe perpeti, quàm in eum capitis ſententiam proferre. Quod nimis eſt credítu rigidum. Hinc fit noſtrum Syluestrũ, licet opinionem S. Tho. uiſus ſit defendere id tamen nõ optima fide feciſſe. Attinquã quod iudex tenetur occidere innocentem, quando neq. ipſum potuerit ſuperiori remittere, ꝗ n que ſuum officium dimittere. Hoc etenim ſecundũ S. Tho. nuſquam dixit. Et tũc nulla profecto eſſet noſtra opinio, quia cum quicunque poſſit officium ſuum dimittere, ſemper in promptu eſſet remedium hoc.

Syluest. non tatis plene mentem D Tho. aſſequut' eſt.

Ad primũ arg.

Sunt nihilo ſecus argumenta non infirma contra hanc ſententiã. Diluamus autem illa prius, quæ ſanctus Th. adducit in ſuis ſolutionibus. Ad primam auctoritatẽ Deuteronom qua iubetur iudex ueritatem iudicare, iã reſponſum eſt ueritatem illic eam cẽſeri, quæ in ore duorũ uel triũ teſtiũ conſiſtit.

Ad ſecũdũ arg.

Et ad ſecundũ reſpondetur ꝙ Deus qui nullo extraneo indiget teſtimonio, ſed ſua infinita ſapientia omnia penitiſſime nouit, & pariter Chriſtus inquantum homo, rectiſſime iudicant ſecundum propriam ſcientiã. Secus aũt humani iudices qui mendicatis publicis teſtimoniis ſtare tenentur, quippe quibus iudicibus aliter non haberetur fides.

Ad tertium.

Ad tertium reſpõdetur, ꝙ quando res eſt manifeſta, non iudici tantũ, uerum publicitus non opus eſt teſtimoniis. Secus quãdo ſoli innotuit iudici.

ad quartum.

Ad quartum ſunt qui reſpondeant non eſſe abſurdũ in perſona publica facere cõtra conſcientiam ſecus ſi eſſet priuata. Attamẽ iſti non ſunt in Theologorum ſcholis uerſati. Quoniam agere contra conſciẽtiam intrinſece malum eſt, quia eſt agere id quod agẽs exiſtimat eſſe malũ. Et ideo negatur iudicem agere contra conſcientiã. Non. n. agit contra conſcientiam, qui tantum agit contra ſpeculatiuam ſcientiã, ſed qui agit cõtra practicam. Iudex inquã facit contra illam ſcientiam, hic eſt innocens, non tamen cõtra iſtam, non eſt occidendus Immo recte iudicat eſſe occidendum propter idonea teſtimonia, ubi uero iudex opinionem haberet perſuaſam, noſtę cõtrariam cenſeretque ſubinde neutiquam innocentem eſſe condemnandum, nullatenus poſſet contra talem conſcientiam eum morti tradere. Hic enim hanc tantum ueritatem definimus quod innocens in tali caſu ſit cõdẽnandus, ꝙ aũt cõtra conſcientiam facere nemini liceat altera ueritas eſt.

Primũ arg. contra poſitã cõcluſionẽ.

Accumulantur præterea alia argumẽta nempe quintũ, ex illo Exo 23. Innocentem & iuſtũ non occides. ubi Nicolaus negat opinionẽ S. Thomę.

Solutio.

Ad hoc tamen reſpondetur, priuatis perſonis ſimpliciter iuſſum eſſe publicis autem poteſtatibus non ille reputari debet inſons, quẽ publica teſtimonia ſontem faciunt. Ob idque iudex cum publico muneri impendit operam, quia tunc ex intentione non occidit innocentem, ſed debitum officij ſui, quidquid ſequatur, perſoluit, nullatenus peccat, ſed ſtudioſe agit, ſicut ille qui cum moderamine inculpatæ tutelæ aggreſſorem interficit.

Argum. ſecũdũ.

Et per hoc ſoluitur aliorum argumentum, arguentium hoc eſſe contra ius naturale. Illi enim qui falsò accuſant, ius uiolant naturale ſi ſcienter hoc faciant, nã poſſunt id bona fide facere. Iudex autem potius ius idem tranſgrederetur niſi debitum officii ſui præſtaret, quod iure naturę ob commodum bonum conſtitutum eſt. Hæc argumenta cõia ſunt primæ hac ſecundæ opinioni. Aliud eſt quo Adrianus peculiariter utitur, ut ſuam mediam perſuadeat. Nullus mortalium eſt dominus uitæ humanæ, ſed ſolus Deus nemini ergo fas eſt innocentem perimere. Secus inquit, de bonis temporalibus, quorũ homo eſt dominus. Potuit quippe, ait, populus conſentire ut dum quiſque innocens ciuili cauſſa legitime accuſaretur, qua deberet bonis preciſè externis, multari, innocens ille conſentiret ꝑ ꝑ allegata & probata.

Adriani opinio incõgruẽtiſſima.

Hæc aũt opinio omnium eſt incongruentiſſima, neq. ullo ſuſtentaculo fulcitur. Nam ꝙ ait neminem ius habere ſuæ uitę aut mẽbrorum, hoc duntaxat probat ꝙ auctoritate priuata nemo põt ſe aut, niſi uim ui repellendo, alium interficere. Secus aũt de perſona publica, quare iudicĩ in tali caſu publica idoneaque teſtimonia ius faciunt occidendi innocentem.

Ratio in Adrianum.

Mox ſe uincitur Adrianus. Si non poſſet innocens damnari in cauſſa criminali, profecto neque poſſet in ciuili. Quia ſicuti iudex facultatem nõ habet uita priuandi hominẽ, niſi ꝑ crimine, ita neq. externis bonis. Vñ

enim ipſe illũ populi conſenſum piſcatus eſt? eo ꝑſertim ꝙ (ut ſæpe dicere conſueuimus) poſſet eſſe tam ingens bonorũ cumulus, qui ut ã priuati hois adæquaret. Nullum ergo profecto argumentatio aculeum habet aut pondus aduerſus hanc D Tho. quã p'eriq. merittiſſimo amplexi ſunt opinionem, niſi illud quod a pietate ſumitur. Videtur .n. animus extimeſcere innocentem morti adigere Hoc autem ſolum perſuadet quod ſit impendio quam maxima adhibenda diligentia & cura in eius tutelam, nõ tamẽ quod eius cauſſa deſerendæ ſint leges, deſerendaq. tranquilitas publica. Eſt.n. lex omnis humana, quantumuis iuſta, nihil aliud quam cribrum expurgandi tritici, quæ nequit ſit exacte iuſta & iniuſta diſcernere, quin cum purgaminibus nõnulla quandoque decidant grana. Veruntamen hoc non eſt prætereundum argumentum, quod poſſet quoſpiam decipere. Argumentũ autem eſt. Vbi lis eſſet de aliqua condemnanda propoſitione hæreſeos noti, & doctores plurimi decepti illã damnarẽ Papę uero aut iudici epiſcopo, euidẽs eſſet illius ueritas, nequiquam ſubſcribere in aliorum ſententiam poſſet ſed deberet conſtanter ſuam retinere ueritatem ergo ſimiliter iudex neq ;it contra ſibi cõpertam ueritatem teſtium probationibus auſcultare Reſpondetur nullam eſſe rerũ ſimilitudinem. Veritatem .n nullatenus abnegare licet, iudex autem dum morti addicit innocentem, nihil aſſerit falſi, nam pro toto mundo non debere affirmare illum eſſe in culpa, ſed facto profitetur damnandum eſſe, idq; uerũ eſt, quia teſtimonia illum morti offerunt.

Aliud arg contra ſõc.

Reſponſio.

ARTICVLVS III.

Vtrum Iudex abſque accuſatore poſſit quempiam iudicare.

TErtium quod ad iudicis rectitudinẽ requiritur, eſt forma iudicij. Circa quam quæritur, utrũ abſq. accuſatore poſſit reum quempiam iudicare? Et arguitur à parte affirmatiua, tam Dei exemplo quam ſanctorũ: Deus nulla præuia accuſatione delictores caſtigat, iuſtitia autem noſtra à ſua deriuatur, ergo & nobis id licet. Secundo idẽ oſtenditur in Daniele, ut eius hiſtoria refert, ca. 13. qui accuſator una fuit & iudex. Tertio arguitur. Accuſator in hoc neceſſarius eſt, ut crimen in aures deferat iudicis poteſt tamẽ alia uia in eius notitiam peruenire, ergo non ſemper neceſſaria eſt accuſatio. In contrarium eſt Ambroſius ſuper Apoſtoli ſententia de fornicatore. 1. ad Corint. 5. ubi ait. Iudicis non eſt ſine accuſatore damnare, quia Dominus Iudam cum fuiſſet fur, quia non eſt accuſatus, minime abiecit.

Primũ argum.

Arg. 2.

Arg. 3.

Amb.

Breuiſſima eſt quęſtio, unaque hac concluſione contenta. Iudex in criminibus nequit quempiam iudicio condemnare, niſi accuſatum. Ratio eſt, quod cũ iudex interpres ſit iuſtitiæ, ad quem ſecũdum Ariſto. 5. Ethico. ueluti ad animatum iuſtum recurritur, iuſtitia autem hominis non ad eundem ipſum ſed ad alterum ſit, fit ut iudex inter duas partes iudicaturus ſedeat, actorem ſcilicet uel accuſatorem, & reum. Accedit auctoritas Actuum 25. ubi ait Feſtus, Non eſt conſuetudo Romanis dãnare aliquem hominem prius quam is qui accuſatur præſentes habeat accuſatores, locumq. ſe defendendi accipiat ad abluẽda crimina quæ ei obiiciuntur. Occurrit autem illico argumentum contra formam huius concluſionis, quæ anguſta ſtrictaq. nimis eſt Arguitur inquam cõtra, eadem eſt ratio criminalium cãſuum & ciuilium, cur ergo ſtrictim dictum eſt, in criminibus, ac ſi in ciuilibus minime eſſet accuſatio neceſſaria? Reſpondemus, D. nos Tho. tenuiſſe formam. Ipſe aũt. ſi Caiet fides h exemplum in criminalibus poſuit, eo quod in illis requiritur delictoris præſentia & iõ euidẽtius illic patet accuſationis neceſſitas. Attamen expoſitio hæc non facit ſatis, deberet .n. concluſionem ponere quæ late patebat. Ratio ergo S. Tho. fuit quod licet in omni iudicio præter iudicem neceſſariæ ſint duę perſonæ, in cã tamẽ ciuili ubi non petitur delinquentis ſupplicium ſed rerum reſtitutio, patentiſſimum erat iudicium iniri nõ poſſe ſine parte res ſuas petente, ꝗ quidem, accuſator non dicitur, ſed actor. Et ideo qõ particula iter mota eſt de accuſatore, de quo in dubium ueniře poterat, an eſſet neceſſarius, propterea qđ iudex munere ſuo ví poſſe crimina uindicare.

Concluſio rñſiua.

Rõ concluſiõis.

Argum.

Caieta.

Vera ſolutio.

Argu. 2. dicare. Arguitur autem præterea contra concluſionem. Ius naturale non uetat quo minus poſſit poteſtas publica, nulla expectata accuſatione perniciosum hominem extinguere. Nam & paterfamilias & monachorum præfectus poteſt familiam ſuā abſq. illa iudicii forma caſtigare, nulla ergo debuit lex humana illud ꝓhibere. Reſponſio. Reſpondetur quod licet ius naturale id expreſſe nō prohibeat, eſt tamē vtroq. humano iure ſancte prohibitum, ut extra, de accuſa. cap. ſi legitimus, & l. illicitas. ſupra citata. ff. de offi. præſi. & ff. de mune. & hono l. reſcripto. Si quis accuſatorem non habet, ab honoribus prohiberi non debet. Et alijs Romanorum legibus quas inſinuauit ille Feſtus loco citato in Actibus Apoſtolorum. Ad quas leges alludere viſus eſt Chriſtus Ioan. 8. Nemo te condemnauit mulier? neq. ego te condemno. Et eſt naturali iuri apprime conſonum. Satis. n. rei publicæ pax cuſtoditur & quies, ſi qui accuſatione aut proclamatione delati fuerint in iudicium, in conſpectu populi afficiantur ſupplicio. Nam ſi iudex accuſatoris ſimul & uindicis perſonam gereret, uia calumniis ſterneretur. Debet ergo iudex tertius eſſe inter duas alias perſonas arbiter. Quare Ariſto. 5. Ethic. c. 4. ait eū eſſe mediatorē. Ariſtot. At uero paterfamilias, qui ui non utitur coerciua, neque capitali ſnīa ſe tire poteſt, hac non indiget accuſationis ceremonia. Sicuti neq. monachorum prælatus in delictis minoris momenti, quæ, ceu pater caſtigare dēt. Idq. iuris hēt pontificū cōceſſione, quorum auctoritate monachales inſtōnes ſi mitarē hāt. Quin uero & extra religiones in leuioribus nō opus eſt ſtricta accuſationis forma, ut habetur l. leuia. ff. de accuſat. ubi leuia andire & diſcutere de plano iubentur. At uero grauia crimina quæ ſine delinquentis infamia puniri nequeunt, nempe ubi carceribus opus eſt, neq. in monachorum clauſtris uindicari poſſunt niſi accuſatione præuia.

Ad primu arg. Reſpondetur ergo ad argumenta. Etenim quæ Dei ſanctorumque exempla in contrarium obiecta ſunt nihil contra monent. Deus ſi quidem nullo opus habet accuſatore, eo quod & omnia nouit & pro ſua abſoluta potentia, ſummaque æquitate neque minimam culpam impune permittit. Tametſi nihil ſine accuſatore punit. Creauit enim rationem noſtram adeo culpæ inimicam, ut conſcientia ipſa criminoſi ipſum ante diuinum eius tribunal iugiter accuſet, uti ad Ro. 2. doctor eſt Paul. Paulus. Præterea & factum ipſum, quod etſi ſit lateniſſimum, ipſi tamē pateriſſimū eſt, pro accuſatore eſt ante eius conſpectum. Vnde Gen. 3. quaſi Adę præuaricatio eum ad ſuum tribunal detuliſſet, in iudicium euocauit dicens, Adam ubi es? & c. 4. Vox ſanguinis fratris tui Abel clamat ad me de terra. Et cap. 18. in Sodomorum ultione: Deſcendam & uidebo utrum clamorem qui uenit ad me, opere cōpleuerint. Quin vero forma finalis iudicii futura uidetur cum accuſatione, ut hī Matth. 12. Viri Niniuitę ſurgent in die iudicii cum generatione iſta, & condemnabunt eam Regina Auſtri, &c. Atque eadem ratione Daniel quoniam Dei agebatur auctoritate & a pulſu, potuit eoſdem ſenes & reos accuſando facere, & morti addicere condemnando.

Ad tertiū arg. Ad tertium reſpondetur, præter Iudicem, cuius proprium eſt accuſandi munus, quatuor exiſtere alias cauſſas, quarum quælibet locum ſibi uēdicat accuſatoris. Prima eſt manifeſtarium crimē, quod notorium appellant, puta ubi quis in conſpectu populi uel iudicis cum legitimis teſtibus delinquit, tunc. n. non alius præſtolandus eſt accuſator, ſecundum illud Pauli 1. ad Corinth. 5. Quorundam peccata manifeſta ſunt præcedentia ad iudiciū. Vnde gloſſa Auguſtini ſuper locū citatum Gene. 4. de ſanguine Abel. August. Et refertur extra, de accuſat. euidentia patrati ſceleris clamore accuſatoris non indiget. Idemq. habetur 2. q. 1 can. manifeſta. Secunda cauſſa eſt infamia, uel indicia, uel clamoroſa inſinuatio. Hæc enim uicem hābēt quodammodo accuſatoris. Nō quidem ut iuſta ſint cauſſa, reum in ſupplicium rapiendi, ſed uia inquiſitionis re prius explorata & diſcuſſa, iuxta formā capitulorū, qualiter & q̄. ādo, & Inquiſitionis. extra, de accuſatio. Tertia cauſſa eſt, quando quis iudici denunciatione iuridica denuntiatur, quæ ad uindictam tendit, qualis fit inquiſitoribus hæreticæ prauitatis. Tunc etiam uia inquiſitionis, proceditur ad cognitionem cauſſę, & ultionem criminis. Eſt enim illa denun-

tiatio hoc tantum ab accuſatione differens, quod qui denuntiat non tenetur probare, alias nemo denũtiare auderet. Quarta denique cauſſa eſt, dum quis fraterna correptione præmiſſa euangelice denuntiat fratrem prælato ut patri. Tunc enim ſi denuntiatus fuerit dicto audiens, non licet prælato ad pœnas & infamiam procedere, ſed illic ceſſare debet ubi correptus frater, correptus ſubinde apparuerit. Nam illuc tendit ille proceſſus. Sin uero rebellis extiterit, tunc rebellio accuſatoris uicem gerit ut poſſit prælatus in eum lege agere, ut infra limatius patebit. Hęc .n. non eſt hic locus emunctius examinandi.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum iudici liberum ſit pœnam iuris relaxare.

QVartum denique quod in iudice requiſitum eſt, ad iudicii pertinet executionem. Et ideo uidere reſtat, an liceat iudici pœnam relaxare?

Primũ argum.

Arguitur ergo à parte affirmatiua. Admonuit nos Iacobus cap. 2. iudicium ſine miſericordia ei manere, qui miſericordiam non fecerit, ergo non ſolum pœnam iudici miſericorditer licitum eſt relaxare, uerum etiam debitum.

Secũdũ.

Secundo, id confirmatur Dei exemplo, qui (ut habetur Ezechiel. 18) nõ vult mortem peccatoris, ſed ut magis conuertatur & uiuat.

Tertiũ.

Tertio: Id quod alicui prodeſt, nemini uero nocet quicunque iuſte præſtare poteſt, ergo ſaltem ubi qui iniuriam paſſus eſt, noxiam condonat; poterit & iudex remittere noxam. In contrarium ſunt legis teſtimonia Legimus enim Deut. 13. de idololatria. Non parcat ei oculus tuus ut miſerearis & occultes eum, ſed ſtatim interficies eum. Et de homicida c. 9. Morietur neque miſereberis eius.

Diſtinctio.

Ad quæſtionem hãc quæ facillima eſt ſuppoſita diſtinctione per duas concluſiones reſpondetur. Alia enim eſt longe ratio ſupremi iudicis, puta principis penes quem ſumma eſt imperij à ratione inferioris, qui ſeu eius miniſter, exequendis duntaxat legum ſanctionibus deputatus eſt.

Prima conclu.

Prima ergo eſt concluſio. Antequam pars læſa iniuriã remittat, nullus iudicũ, ſiue ſummus ſit, ſiue infimus, remittere poteſt pœnam.

Probatio concluſiõis.

Probatur. Duplici .n. noie tenetur iudex ſceleroſum ſupplicio tradere. Priori, quia cauſſam definire debet inter ipſum & accuſatorẽ. Poſteriori, quia miniſter eſt reipublicæ, qui non priuata, ſed publica poteſtate uindex eſt iniuriarum, quæ in ipſam fiunt. Nam qui ciui iniuriam infert, reipublicę ſubinde eandem impingitur. Igitur iudici duplex obſtat impedimentum ne ualeat à noxa abſoluere reum, alterum ex parte accuſatoris, atq; alterũ ex parte reipublicæ. Quocirca quãdiu qui iniuria affectus eſt, in accuſatione perſtiterit, non ſit iudici liberum reum indemnem ſeruare. Ob id quod, ceu iuſti cuſtos, tenetur unicuique ius perſequenti ſuum reddere, & ſi contrarium faceret, perinde atque ille delinqueret, qui de alieno miſericors eſt tenereturque ſubinde ad reſtitutionem tam iniuriæ quam damni.

Ariſtot.

Vnde 5. Ethicorum. Ariſtoteles capite 5 Quando homines, inquit, uident non ſibi per inflicta ſupplicia compenſari iniurias, in ſeruitute ſe uiuere arbitrantur.

Vltima conclu.

Poſterior concluſio. Poſtquam accuſator ab accuſatione contentus deſtiterit, in arbitrio eſt ſupremi iudicis pœnam iuris relaxare, aut commutare, tale autem arbitrium inferiori non committitur.

Probã.

Poſterius hoc membrum inde fit planũ, quod iudici inferiori præſcriptus eſt à ſuperiori agendi modus, & ideo ſic legibus alligatur, ut nequeat earum præſcripta exire. Vnde ſuper illud Ioannis decimo. Non haberes ſuper me poteſtatem ullam, ait Auguſtinus.

Auguſt.

Talem Deus dederat Pilato poteſtatem, ut eſſet ſub Cæſare, ne ei omnino liberum eſſet accuſatum abſoluere. Prius autem concluſionis membrum ex eo ueritatem ſortitur quod princeps non tantum eſt legum cuſtos, uerum diſpenſator. Non inquam abſolutus, ut poſſet illas pro arbitrio ſuo uelut pallium ſuum diſpendere, ac diſſipare, ſed tamen poteſt ubi decere uidebit aut bono publico expedire, in legibus diſpenſare. Quo fit ut accuſatore deſiſtente, & ueniam ei quem accuſabat deprecante, non ſubinde obligatur princeps pœnam condonare, ſed eſt in arbitrio ſuo illam infligere. Quin uero

merita

Scrupulus. merita rei debet perpẽdere. Et poſſet eſſe ille tam ſcelestus, ut debeat ſupplicio eum addicere, quod ſi non faceret, iniurius eſſet reipublicæ, utputa quando publicus eſſet ſicarius, aut latro, uel ſtudio ſceleroſus. Secus quando unum præ humana fragilitate commiſit crimen. (Solutio.) Sed nunquid non poſſet reus, qui unicum fecit humanum delictum tam inſigniter eſſe reipublicæ uilis, ut etiam reclamante accuſatore poſſet uita donari? Reſpondetur hoc impendio quam rariſſime licere, nihilominus uſu uenire poſſe, ut deceret principẽ (quod habetur 2.q.7. capit. ſi quem pœnituerit) accuſationem abolere, & accuſatorem compellere ut prudentum arbitrio alia ſatisfactione eſſet cõtentus, ut perſona, uel ad bellum gerendum, uel ad alia munera egregiæ commoda ſeruaretur.

Ad primũ arg. Ad primum igitur argumẽtum reſpondetur quod perſonis priuatis quam rariſſime, immo uix poteſt in remittendis iniuriis exceſſus contingere, adeo nos diſtricte commendauit Chriſtus inimicorum dilectionem. Publicis autem magiſtratibus, quia patroni & protectores iuſtitiæ ſunt, præſcripta eſt linea inclinandi in miſericordiam. Debent quidem genere ſuo eſſe clementes, neque cauſſas diſquirere, technaſque innectere trucidandi homines. (Ariſtot.) Immo quod Ariſtot. etiam 5. Ethicor. agnouit, & eſt inter regulas iuris debet eſſe clementior ad minuenda mitigandaque ſupplicia quatenus tamen ſerit ratio iuſtitię & legis. Inde enim exilire, non eſt clementia, ſed clades publica. Quin uero & illi qui pietatis obtentu nimium procurant malefactores è iudicum manibus eripere, nõ putent egregium pietatis opus exhibere: inferunt enim ſæpe iuſtitiæ uiolentiam. Neque illic locum habet exemplum Chriſti, ſuis crucifixoribus ueniam a patre deprecantis, quippe quod ad culpę remiſſionem pertinebat. (Ad ſecũdum.) Et perinde reſpondetur ad ſecundum, quod cum Deus ſit in quem primum præcipueque peccatur poteſt remittere culpam & pœnam, ut ei placitũ fuerit. Tametſi ubi ait. Nolo mortem peccatoris, de æterna id intelligat, ob idque ſubdit, ſed ut magis conuertatur & uiuat, uidelicet ſpirituali uita. Pœnam autem iam nemini relaxat, præterquam in ſacramento, niſi ſecundum opera & fructus pœnitentiæ. Ad tertium autem iam reſponſum eſt, quod iudex remittendo pœnam, etiam accuſatore ceſſante nocumentum infert reipublicę, quatenus metum de medio tollit, quo homines arcentur à malo. Vnde Deut. 13. Poſt pœnam ſeductoris ſubiungitur, ut omnis Iſrael audiẽs timeat & nequaquam ultra faciat quidpiam huius rei ſimile.

QVAESTIO V.

DE IVSTITIA accuſatoris.

S.Thom. 2.2. quæſt. 68.

ARTICVLVS I.

Vtrum quiſpiam teneatur alium accuſare.

SECVNDA perſona in iudicio eſt actor, uel accuſator, nam niſi ille qui noxius eſt ab alio in iudicium deferretur, nũquam ipſe ueniret. In accuſatore aũt quatuor ſunt conſiderãda. ſ. obligatio, forma, iuſtitia, & pęna ſi iniuſte accuſet, de quibus iõ quatuor exiſtuuntur arti. (Quatuor in accuſatore conſiderãda.) Primo ergo quęritur, utrum quiſpiã teneatur quẽpiã accuſare. Et arguĩtur a parte negatiua. (Primũ argum.) Primo, quia Matth. 6. iubemur debitoribus noſtris dimittere debita. Et ad Rom. 12. Non uos defendentes, hoc eſt non nos uindicantes chariſſimi, ſed date locum iræ. (Secũdũ.) Secundo. Amicum in iudicium traducere amicorum fidei derogat, ergo id minime fas eſt. (Tertiũ.) Tertio, ſi accuſatio eſſet uirtutis præceptum, nẽmo inde exciperetur, multi autem ad accuſatione repelluntur, ut 2. quæſtio. 7. late patet de excommunicatis & infamibus, ergo non eſt præceptum. (Quartũ.) Quarto. Si tale eſſet præceptum, illud potius officium deberemus prælatis & amicis perſoluere, ſed eadem cauſſa & quæſt. prohibentur ſubditi, niſi in certis caſibus, Prælatos accuſare. Et præterea clerici accuſari à laicis & illos accuſare, & maxime in cauſſa ſanguinis, ut patet Concilio Toletano quarto 23. q. 8. cano. his à quibus, & cano. cle- (Cõcil. Tolet.)

ricis.

Quintū.

ricis, atque alibi crebro ergo non eſt præceptum. Quinto: Accuſator aſtringitur certo probare, alias pœnam talionis ſubiret, nemo autem cogitur tantum ſubire periculum, ergo nemo accuſare compellendus eſt. In contrarium eſt illud Leuit. 5. Si peccauerit anima, & quis audierit uocem iurantis, teſtique fuerit quod ipſe uidit aut conſcius eſt, niſi indicauerit, portabit iniquitatem ſuam.

Præſentem quæſtionem in Relectione noſtra de tegend. & detegen. ſecretis, quintam fecimus ubi eam ad amuſſim diſputauimus, Nihilominus non poſſumus non huc aliqua conferre ne iſta lacuna interciſus appareat præſens tractatus. Reſpondetur ergo ad quæſtionem, diſtinctione præmiſſa, duabus cōcluſionibus. Eſt enim differentia inter fraternam denuntiationem, & iuridicam accuſationem, quæ ex parte finis ſumitur. Denuntiatio.n. illuc tendit, ut correptus frater corrigatur & emēdetur. Quare (ut dicebamus) illo obtento ſcopo, non eſt ulterius progrediendum. Accuſatio uero ad hoc initur, ut reus puniatur, idq. præſertim in bonum publicū ut quies reipub. conſeruetur, neq. eius decor ſordeſcat. Vnde denuntiatio fraterna eſt criminis delatio ad prælatum, ueluti ad patrem correctionis gratia. Accuſatio uero eſt criminis delatio ad iudicem, ueluti ad perſonam publicam uindicationis gratia.

Diſtinctio.

Quid denūtiatio fraterna. Quid accuſatio.

Prima conclu.

Prior ergo concluſio eſt. Vbi quis ſcelus nouerit in reipublicæ perniciem ire, quod idoneis teſtibus probare potuerit, tenetur noxium accuſare. Probatur. Criminū uindictæ quæ in hoc ſeculo fiunt, nō propter ipſas expetendæ ſunt ueluti ultiones in odium exitiumq. malorum, illiuſmodi.n. pœnæ infernales erunt, ubi tempus aduenerit plenariæ retributionis, ſed ſunt tanquam medicinæ procurandæ, uel ipſius qui ſupplicio afficitur, uel boni publici, nimirum ut earum metu homines in officio cōtineantur, ne commune bonum perturbent, quicunque autem bono cōi ſuccurrere conſtringitur ueluti pars toti ubi uiderit uel contagione inficī, uel ſceleribus corrumpi, id uero fieri non poteſt niſi per publicam poteſtatem, ad quam accuſatione crimina deferūtur, ergo quiſq. in tali caſu tenetur pernicioſum accuſare. Duæ ergo condi iones coire debent ut obligatio enaſcitur accuſandi; ſ. ut crimen exiſtat cōtra bonum publicum, & probari poſſit. At qui hinc conſequitur poſterior concluſio.

Probatio concluſiōis.

Gemina conditio quā ad eē oportet ut qs accuſare teneat.

De peccato quod uel in cladem reipublicæ non uergit, uel idoneis teſtibus probari non poteſt, nemo iure naturali accuſare tenetur. Prior concluſionis pars probatur. Nam cum quiſque ſit ſuorū bonorum dominus, etiam famę & honoris, ut lib. 4. q. 2. oſtenſum eſt, poteſt illa remittere, tū ut dicto Chriſti audiens ſit, quo nos tantopere ad dilectionem inimicorum animauit, tum etiam ad redimendum tempus. Et in hoc caſu intelligitur lex unica. C. ut nemo inuit. agere, uel accuſa. cog. Et eſt expreſſa ſententia. S. Thom. 2. 2. non ſolum q. 68. ubi hoc tractat. uerum. q. 73. ar. 3. ubi ait, cuiuſq. arbitrij eſſe detrimentum ſuę famæ pati, niſi hoc uergat in periculū aliorum. Secundam partem probat S. Th. quia nemo ad id tenetur quod perficere nequit, & ideo cum in accuſatione neceſſaria ſit probatio qui probare non poteſt, accuſare non cogitur, eo præſertim ne periculum ſibi creet uel talionis, uel alterius dāni ſi in probatione defecerit. Dixerim iure naturæ, ne in litem aliam deſcendamus, utrum hæredes occiſi teneantur iure ciuili homicidam accuſare, ſecundum opinionem Bar. ſuper legem. In eum. ff. de accuſ. ne ius hæreditatis amittant. Cuius tamen contrarium ſentire uidetur l. diui fratres. eod. & C. citata, ut nemo inuitus, l. unica. At uero quò prior concluſio explicatius euoluatur, arguitur contra eam. Nullum eſt peccatum, quod non afferat detrimentum publicū nempe uel ſcandalum, uel mali exemplum, uel aliquam perſuaſionem conſortis, ergo ſi concluſio uera eſt, nullam fert exceptionem, ſed de quocunq. peccato, cui pœna poſita eſt, debet quiſq. ſi probare id poteſt, delictorem in iudicium producere. Hoc argumentum pleroſque multos conuincit. Attn̄ diſcretione opus eſt. Haud.n. omnia peccata, ſic in detrimentū cēſetur reipublicę, ut ſint neceſſario, uel denuntianda, uel accuſanda, uel tanquam talia inquirenda, ſed illa tantum quorū proximum obiectum eſt commune bonū quod illis expugnatur & conturbatur. Reliqua ſiquidem quę aduerſus priua-

Poſtrema concluſio.

Rō concluſiōis.

S. Tho.

Rō San. Thom.

Argu. in priorem concl.

Solutio.

priuatum bonū committuntur, priuata reputātur, nam ex obiecto actuum, ſpecies exiſtimantur. Exēpla ſunto. Bona proximi ſurari priuatum delictum eſt, ſicuti & priuatum hominem occidere, compilare aūt ærarium publicum, ſicuti & crimen læſæ maieſtatis, hęc ſunt quæ in publicum detrimentum vergunt. Pari modo mendaciū perniciosum, quo fraus ciui extruitur, peccatum priuatum eſt. Hæreſis uero qua cōmunis religio concutitur, crimen eſt cum primis publicum. Nam etſi ſcelera quę in ſingulas reipublicæ, priuatas partes committūtur, quodammodo rem publicam attingant, non tamen ideo exiſtimanda ſunt publica. Latrones autē qui regias uias obſident, & Aſſaſſini publicis criminoſis adſcribuntur.

Secundum argum. ad idem

Secundū argumentū eſt. Quando talia crimina publica quis reſciuerit, ſatis eſt ſi illa denunciet, non ergo neceſſaria eſt accuſatio, eo præſertim quod ſi denunciat non tenetur probare, ſicuti ille qui accuſat. Quare ut ab illo periculo deficiendi, in probatione liberetur, ſatis feciſſe uidebitur dum denuntiauerit. Propter hoc argumentum tenet Summa Angel. contra S. Tho. quod nemo accuſare tenetur, in quā ſententiam citat Bar. ſuper l. in cum. ff. de accuſa.

Summa Angelica.

Duplex denuntiatio.

Hic tamē eſt notādum, denuntiationem, quantum ad rem attinet præſentem, duplicem eſſe, licet Doctores canonici iuris plures præter accuſationem, diſtinguāt ſuper c. nouit. de iudi. & 2. q. prim. can. ſi peccauerit, quas eadem 5. q. de Ratio, tegen & detegē. ſecre. diffusè nos explicuimus. Vna eſt. n. denuntiatio fraterna, & euangelica, quam modo diximus, ad fratris correctionem referri. ſed alia eſt iudicialis, quæ bonum ēt publicum habet pro ſcopo, quæ ideo procedit ēt ad punitionē, ſicut eſt illa quę fit inquiſitoribus, & ſeruus qui accuſare nō pōt dominum, poteſt illum denuntiare, & ſubditus etiā inferiorem prælatum, ſuperiori. Et illa eſt pene accuſatio, hoc ſolo differens ꝙ denuntiās non tenetur probare, ſed iudex tunc tenetur inquirere. Et hāc forſan hic S. Tho. nomine accuſationis comprehendit. Tametſi ubi crimē eſſet ualde perniciosum & cōtagioſum, ille qui teſtes poſſet afferre, accuſare quoq; tenetur, & crimen probare, vt iudicem labore inquirendi in re tanti momenti releuaret. Quare quidquid ſit de iure ciuili, non dubium quin in cauſſa publica teneatur quiſq. in conſcientia accuſare. Et Bart. ſolum loquitur in cauſſa priuata. Tertium autem dubium eſt, utrū ſicut ante denuntiationem euangelicam prærequiruntur admonitio fratris, ita, & ante accuſationem? Et arguitur a parte affirmatiua. In euangelio nulla fit exceptio accuſationis, uel denuntiationis, ſed ſimpliciter præcipitur, ut ſecreta admonitio præcedat. In contrariū tamē facit quod in c. qualiter, & quando. de accuſa. diſtinguitur inter denuntiationē, & accuſationē, ſub his verbis: Sicut denuntiationem admonitio, ita & accuſationem inſcriptio præcedere debet, ubi nulla ante accuſationem admonitio exigitur.

Dubiū. Argu. partis affirmatiuæ.

Propterea Durandus in 4. diſt. 19. q. 4. ait, quod in foro interiori & cōſcientiæ requiritur admonitio, nō tamē in foro exteriori. Et S. Tho. eadem diſt. q. 2. art. 3 recitat ambas opiniones. Et quanquā Syluester in uerb. Accuſatio §. 3. exiſtimet tenere partē affirmatiuam, tenere tamē apertius vī negatiuam, ſ. quod non requiritur. Et ideo Caietanus 2 2. q. 33. arti. 7. dicit, ꝙ quando accuſatio ſolum eſt licita, non tamen in præceptio neceſſarium eſt ut admonitio ſecreta pręcedat, quādo uero eſt in præcepto, tunc non eſt neceſſaria. His tamen non obſtantibus rem ſic ratio dilucidat, ut nullis opus ſit citationibus ſed diſtinctionibus. Prima eſt. qñ accuſatio alicui incumbit de re ſua propria, nulla requiritur admonitio, neque in foro exteriori, neq. in cōſcientia. Ratio eſt, quia ſcopus talis accuſantis non eſt emendare fratrem, ob idq; eſt inanis eſſet & vana admonitio, quoniam etſi ſit emēdatus, poteſt qui iniuria affectus eſt, ius ſuum perſequi. Atq. in hoc caſu palam deficit opinio Caiet. Iſte enim non tenetur accuſare & tamen poteſt ſine præuia admonitione id facere. Quando uero crimen, modo nuper expoſito, peſtiferū eſt reipublicæ, tunc diſtinguēdum eſt. Enimuero ſi ille qui reſciuerit certiſſimus omnino ſit quod per ſuam admonitionem ſic frater emendabitur, vt damnum publicum omnino ſopitū ceſſabit neceſſaria eſt admonitio. Et hoc non ſolum lege charitatis, uerum ēt iuſtitiæ, quia peſtilēs ille ſcelerosus. adhuc habet poſ-

Durād.

S. Tho.

Syluest.

Caieta.

Solutio propoſitæ dubitationis

bet poſſeſſionem honoris ſui, ob idq. ſi ſatis poteſt occurri malo publico, ſine eius læſione, non eſt in publicum traducēdus. Eſt enim (ut diximus) accuſatio medicinalis; & ideo ſi excuſari tantum detrimentū poteſt, cauenda eſt. Si uero non ſit omni firmitate certiſſimus quod ſua proderit admonitio, uel ſit in mora periculum illico ad accuſationem properandum eſt. Vnde ſi inſerperet ciuitatis proditio, aut regis exitium, aut ſuper omnia hęreſeos crimen maxime in dogmatizantibus præceptum eſt ſtatim ad iudices aduolare, quia nemo debet exiſtimare ſe poſſe tam ingentibus periculis aliter occurrere. Quin uero etſi non exiſterent idonei teſtes ad probandum, feſtinandum eſt ad denuntiationem iudicialem. Sententia eſt expreſſa S. Tho. 2.2.q.33.ar.7. ubi ait oportere in talibus caſib. ſtatim procedere ad denuntiationē, vt huiuſmodi nocumēta impediantur. Niſi forte, inquit, aliquis firmiter exiſtimaret, quod ſtatim per ſecretam admonitionem poſſet huiuſmodi mala impedire, & hinc ſumenda eſt regula, in inquiſitionibus generalibus, quando ed cto præcipitur, ut quiſque denuntiet latentia crimina. Etenim ſi omnino ſint emendata cuiuſcunque ſint generis, nemo tenetur illa uel denuntiare, uel accuſare, ſed tātum teſtis eſſe ſi eius teſtimonium in particulari legitime poſtuletur. Si autem non ſint emendata, tunc aut ſunt priuata, ut concubinatus, uel alia quæ non habent pro obiecto bonum publicum, & hæc tantummodo denuntianda ſunt fraternè, ad emendationem fratris. Si uero ſint in perniciē publicam, ut proditio, hęreſis, & ſi quis forſan non ex infirmitate, ſed ſtudio & quaſi publicus hoſtis mēbra reipublicæ ad malum ſolicitaret, ut rempublicam corrumperet, & non poſſet aliter obuiari illi malo, denuntiandus eſſet denuntiatione iudiciali, quin uero accuſādus, ſi probari res poſſet. Et pariter ſi immineat periculum tertiæ perſonæ. Quamuis in his non ita crebo uſu uenit neceſſitas accuſandi, quia eiuſmodi crimina frequentius poſſunt uia correptionis fraternæ præueniri. Hic de fiſcalibus examinandum eſſet in cauſis criminalibus. Etenim quod fiſci procuratores inſtituantur, iuſtū eſt ut curam habeāt ærarii publici. Item ut criminū & in perniciem publici boni (ut expoſitū eſt) uergentium accuſatores exiſtant, quandoquidem quilibet tenetur illa detegere. Sed tamen q fiſcales inſtituantur ſcrutatores priuatorum criminum, credo, neque S. Tho. neq. antiquiores ſancti probaſſent. Quoniam talium ſcelerum ultionem & uindictā poſcere, ſolis priuatis incumbit, qui iniuria perculſi ſunt. At poſtquam conſuetudo hoc habet, non eſt noſtrum de hoc cenſere.

S. Tho.

Regula.

Ad primum igitur argumentum, ſecunda concluſio reſpondit. Probant enim illa teſtimonia, priuatis perſonis conſilium eſſe euangelicum ſuas priuatas iniurias cōdonare. Ad ſecūdū aūt de amicorum fide reſpondetur, amicos, uſque ad aras eſſe colēdos, & ideo ubi res eſt de bono communi, hoc illis anteferendum eſt. Neque ideo amicitiæ fides infringitur, etſi promiſſio præceſſerit ſeruandi ſecreti. Niſi ſit ſacroſanctum arcanum ſacramentalis confeſſionis, quod neque pro toto mundo reuelare fas eſt. Ad tertium reſpondetur, quod infames & excommunicati (ut dicta q 7. hī) ab accuſatione repelluntur, non quidem in bonum ipſorum (ſiquidem accuſare ubi & quando oportet, uitus eſt) ſed in pęnam arcētur ab illo munere, propterea quod accuſatio auctoritatem deſiderat accuſantis, quam illa ſors hominum non habet. At. ff. de accuſatio. l. qui accuſare, multis aliis de cauſis alii prohibentur accuſare, ſ. ratione ſexus, ætatis, conditionis. &c. Sed eſt dubium, utrum ſaltem quando crimen eſt reipublicæ perniciofum, iſti qui ſunt iure repulſi admittātur ad accuſationem: Reſpondetur neq. tunc quidem eſſe admittendos, poſſunt tamen & debēt iudiciali denuntiatione pericula pateſacere, ut 2 2.q.68.art.1. auctor eſt Caietanus. Et pariter reſpondetur ad quartum: Prohibentur enim eadem cauſſa & quęſtio. eademq. lege citata in ff filii, & ſubditi, & ſerui ſuos ſuperiores accuſare. Hoc tamē gloſſat S. Tho. eadem quæſt quod nihilo minus affectu charitatis poſſunt illos accuſare, & maxime in cauſſa communis boni, quia illi non cohibentur, uti alii, in pœnam. ſed propter honeſtatem, quia accuſatio pręfert neſcio quid odii quod aduerſus ſuperiores dedecus eſt. De clericis autem

Ad primū arg.

Ad ſecūdū arg.

Ad tertiū arg.

Dubiū.

Reſponſio.

Caieta.

Ad quartū arg.

S. Tho.

Clerici qualiter poſſint accuſare.

autem reſpõdetur, quod in cauſſa ſanguinis, ut illa habet iura, nequaquam poſſunt eſſe accuſatores, poſſunt tamen denuntiare crimina, proteſtantes non ſe requirere eiuſmodi criminoſos, petendo ſanguinis uindictam, ſed uel ad obuiandum malo publico, uel ad recuperanda bona ſua. Cum hac enim proteſtatione licitum illis eſt, talia crimina in iudicium deferre, non ſolũ illa quæ ſunt contra bonum publicum, ut hæreſeos impietatem, & læſæ maieſtatis, uerum etiam illa quibus uel tertiæ perſonæ, vel ſibiipſis iniuria fit, uel damnum datur, ut patet in cap. Prælatis de homic. uolunta. lib. 6 Ad poſtremum de pœna talionis inferius ar. 4. commodior dabitur reſpondendi locus.

Ad poſtremũ.

ARTICVLVS II.

Vtrum neceſſarium ſit accuſationem in ſcriptis exhiberi.

POſt accuſandi obligationem, quæritur circa accuſationis formam, an debeat in ſcriptis exhiberi? Et arguitur à parte negatiua: Scriptura tunc eſt neceſſaria, quando aut de præteritis loquimur, ne nobis memoria elabantur, aut loquimur abſentibus, ad quos uerba non pertingunt. Accuſatio autem fit & in præſenti tempore, & ipſo præſente reo. Nam ut habetur 2. q 8. cano. accuſatorũ, nemo abſens accuſari poteſt, ergo ſcriptura non eſt neceſſaria.

Primũ argum.

Secundo: Nihilominus per denuntiationẽ quã per accuſationem crimen panditur alienum, in denuntiatione autem nullus eſt libellus neceſſarius, ergo neque in accuſatione.

Secũ dũ

In contrarium eſt Auguſt. eodẽ cano. citato 2.q.8. ubi ait. Accuſatorũ perſonæ nunquam recipiantur ſine ſcripto, neque abſente eo quem accuſare uoluerint, quibuslibet accuſare permittatur.

Auguſt.

Facillima eſt quæſtio ad quam unica cõcluſione affirmatiua reſpõdetur. Forma accuſationis eſt, vt in ſcripto fiat. Concluſio eſt iuris, non ſolum canonici loco citato, & eadem can. & q. can. quiſquis. & can. crimen. uerum & iuris etiam ciuilis. ff. de accuſa. l. ſi cui Et quamuis ius naturæ id non plane præcipiat, elicitur tamẽ inde naturalis ratio. Eſt. n. iudex (ut ſupra dictum eſt) medius inter duas partes, accuſatorũ, ſcilicet & reum, conſtitutus, qui cauſſam examinare debet, de qua eſt ſententiam prolaturus. Cum ergo ex una parte memoria, quæ lubrica eſt, cuncta diu uerba adſeruare non poſſit, & ex altera neceſſarium ſit eadem vſque ad definitiuam ſniam retineri neceſſarium eſt ſcripturæ adminiculum. Adde, ꝙ cum accuſator pœnę, antiquitus talionis, & nũc ẽt non leui fiat obnoxius, ſi de calũnia fuerit reuictus, operepretium eſt accuſationẽ ſubſcribere, quã poſtmodum inficias ire nequeat Ad hæc, cũ accuſationi adhibendę ſunt tũ defenſiones & exceptiones tũ ẽt probõnes, expediens eſt, ut libelli caput occupet accuſatio. Attamẽ vt hr̃ l. Leuia. ff. de accuſatio. In leuibus de plano procedẽdum eſt ſine hmõi ceremoniis. Præterea in notoriis in quibus cum (ut ſupra diximus) non expectatur accuſator, neque ſcripto opus eſt.

Concluſiõ rñſiua.

Rõ naturalis pro concluſ.

Ratio ſecunda.

Rõ tertia.

Ad primum igitur argumentum reſpondetur ꝙ ſcriptura accuſationis non eſt neceſſaria, eo qđ de prętetitis [illegible], ſed ut in futurum debeat ſalua cuſtodiri. Et ideo neq. obſtat accuſationẽ fieri in præſentia rei, debet enim tã reus quã accuſator adeſſe. Vnde eadẽ cauſſ. & q. cano. per ſcripta. iubet Stephanus Papa ne ullius accuſatio per ſcripta ſuſcipiatur, non qđ non ſit in ſcriptis porrigenda (ut dictũ eſt) ſed quod non eſt ab abſente accuſatore in ſcriptis mittẽda, ſed debet pſe comparere. Quod autem cauetur, ne reus abſens accuſetur, non ſic ſtricte intelligendum eſt, ut non liceat in eius abſentia accuſationem iudici exhiberi, ſed quod non eſt ſententia condemnandus, antequam ipſe præſens audiatur. Idque potiſſimum in cauſſa criminali, atque adeo omnium maxime in capitali, ut cauetur lege, Abſentem. C. de accuſa. ſi autem publico præconio uocatus noluerit comparere, ſententia quidem uelut in rebellem ferri poteſt, poſtmodum'ue ro captus, antequã executioni mandetur, audiri debet.

Ad primũ arg.

Secundi uero ſolutio facile ex dictis colligitur. In denũtiatione enim fraterna euangelica, quia ad uindictam non proceditur, ſed tam iudex quam denuntians ſoli conſulit ſaluti fratris ſine diſpẽdio eius famæ, nulla eſt ſcriptura neceſſaria, ſecus in denũtiatione iudiciali. Atq.

Ad ſecũ dũ arg.

hinc differentiam inter denuntiationem & accuſationem denotat cap. ſuper his, de accuſation.

ARTICVLVS III.

Vtrum accuſatio per tria hæc reddatur iniuſta, quæ ſunt calumnia, præuaricatio, & tergiuerſatio.

TErtium quod in accuſatore requiritur, eſt iuſtitia. De hac ergo quæritur utrũ tribus his uitiis corrũpatur, quę ſunt, calumnia, præuaricatio, tergiuerſatio. Et arguitur a parte negatiua. Calumnia (ut habetur 2. q. 3. cano. Si quem pœnituerit) eſt falſa crimina ſcienter intendere. Contingit autẽ quempiam alteri calumniam extruere ignoranter, leuitate tamen animi non omnino excuſante, ergo uel illa contra cano. cenſenda eſt calumnia, uel quartum eſt uitium, quo accuſatoris iuſtitia commaculatur. Secundo Præuaricari (ut ibidem ſubditur) eſt uera crimina abſcondere, in hoc autem non ſemper ſubeſt iniquitas, quia nemo tenetur omnia crimina detegere, neque ſua neq; proximi. Tertio. Tergiuerſari, eſt in uniuerſum ab accuſatione deſiſtere, hoc autem nõ ſemper eſt cum iniuria coniunctum, immo uero in initio eiuſdem capitis præſcribitur, ut quem accuſaſſe pœnituerit, de eo quod probare non poteſt, ſi cum accuſato innocente conueniret, inuicem ſe abſoluant. In contrarium tamen eſt idem textus, ubi habetur accuſatorum temeritatem tribus modis detegi. Aut enim calumniantur, aut præuaricantur, aut tergiuerſantur.

Primũ argu. à partis negatiuæ.

Secũdũ.

Tertiũ.

Concluſio rñſiua.

Vnica Concluſione ad quæſtionem reſpondetur. Tribus nominatis uitijs contingit accuſationem uitiari. Cõcluſio eſt non ſolum iuris canonici textu citato, uerum & iuris ciuilis. ff. ad ſenat. conſultum Turpil. ſeu de abolitionibus. l. accuſatorũ. vnde eadem prorſus uerba deſumpſit cano. Si quem pœnituerit. Numerus autem horum uitiorum ſic colligitur. Cum accuſatio in bonum commune referatur, ſic tamen, ut iuſta fiat criminis ultio utroque pede claudicare poteſt accuſator, uidelicet aut reo fauendo, aut plus nimio reipublicæ ſiue parti læſæ. In rempublicam inclinat, cum reo crimen falſum impingit. Eſt hoc eſt calumniari. Eſt.n. calũnia ſubdola rei uexatio, per fraudem. Neq; uero ille tantũ calũniator eſt qui falſum crimẽ imponit, uerum, & qui occultum, quod iure probari nõ poteſt in iudicio propalat. Nã iure quidquid idoneis teſtibus uel inſtrumentis innoteſcere nequit falſum reputetur. Poteſt ſecũdo accuſator uice uerſa in rempublicã eſſe iniurius, qñ in cauſſa, eſt ne quum bonum publicum delinquit, reprimatur. Et contingit dupliciter, Vno modo, fraudem extruẽdo reipublicę, nempe inclinando in fauorem rei. Et hoc eſt præuaricari, quoniam uaricari idẽ eſt quod flecti. Contingit autem hæc præuaricatio dupliciter uno modo diſſimulando omnia quę in commodum reipublicæ detegere tenetur, atq; adeo probationes negligendo, & altero modo falſas admittendo excuſationes, & exceptiones. Quare præuaricatio altero nomine dr̃ colluſio, quaſi tunc accuſator & reus ſimul illudant reipublicæ aut parti læſæ. Quocirca hoc uitiũ non tantũ in accuſatorem uerũ & in aduocatũ. & in alios miniſtros, quin etiam & in iudicẽ ſolet uſu cadere. Secundo mõ contingit accuſato fauere, prorſus & in uniuerſum (ut ait lex) ab accuſatione deſiſtendo. Et illa dicitur tergiuerſatio, quaſi accuſator terga cauſſæ uertat.

Ad primũ arg.

Ad primum igitur argumentum reſpõdetur, ꝙ criminis impoſitio non cenſetur iure calumnia, niſi ſtudio & conſulto fiat. Nihilominus nemo debet accuſator prodire, niſi prius tum certior factus ſit criminis, tum etiam certam, paratamq; habeat probationem, Et ideo qui leuiter ac temere ad accuſandum proſilit, non eſt à culpa immunis. Attamen non debet ut calumniator, talione uel acri alio ſupplicio plecti ſed alia leuiori pęna. Niſi forſan iuſto errore fuerit motus, nam tunc nulla eſt dignus. Hæc aũt omnia, prudentia iudicis librãda ſunt, & æſtimanda. Ad ſecundũ rñdetur, ꝙ ſua ꝓpria crimina nemo dẽt detegere, niſi reus legitime factus, à legitimo iudice interrogetur. Neq. uero aliena niſi caſu, quo denuntiare uel accuſare tenetur Qñ aũt ob bonũ publicũ accuſat, tunc tenetur omnia detegere, quæ ad rem conferunt. Quare ſi prece, uel precio, uel alia

Ad ſecũdum.

cauſſa

cauſſa cum reo colludat, prævaricator eſt.
Ad tertium. Pariter ad tertiũ reſpondetur, quod tergiuerſari non ſemper eſt crimen, ſed tũc prorſus, quando accuſator tenetur in accuſatione perſiſtere. Quare tribus modis tergiuerſari citra culpam accidere poteſt. Primo cũ quis in cauſſa propria accuſauit. Tunc.n. ſicut libere accuſationem inſcripſit, ita potest & quando libuerit illam deſerere. Secundo: Quando accuſauit in cauſſa publica, leuiter tamen, tunc enim quoties timuerit in probatione deficere, poteſt cum reo conuenire, & ab accuſatione deſiſtere. Et hic eſt caſus dicti cap. Si quem pœnituerit. Tertio: Authoritate principis, qui propter illuſtrem perſonæ dignitatem, & reipublicæ utilitatem, poteſt accuſationem, & in initio refellere, & in proceſſu abolere, ut eodem cap. ſubiungitur.

Tribus modis tergiuerſari contingit citra culpam.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum accuſator qui in probatione defecerit pœna talionis teneatur.

QVartum quod de accuſatore diſputandum reſtat, eſt utrum in probatione deficiés pęna talionis teneatur. Et arguitur à parte negatiua. Contingit aliquando iuſto errore quempiam ad crimẽ falſum accuſandũ prodire, cui ideo Fabianus Papa 2. q. 3. ca. Si quis iratus. ueniã concedit: non ergo oĩs calumniator dignus eſt talionis pœna. Secundo: Si talis pœna iuſta eſt, ob id iuſte infligitur, quod accuſator damnum per iniuriam alteri intentat, igitur aut hæc eſt propter iniuriam reo illatã, & tunc non poteſt princeps eum remittere, aut propter illam quę reipublicæ irrogatur, & tunc nequit eam remittere reus, poteſt autem eam uterque remittere, ergo ſignanter nõ poteſt iniuria, ob quam talis ſtatuatur pœna. Tertio: Ob unam culpam nemo plectendus eſt duplici pęna, ſecundum illud Naũ. 1. Nõ iudicabit Deus bis in idipſum. calumniatores autem infames habentur iure ut patet. 2. q. 3. can. ſi quis erga. non ergo debẽt alterum ſubire ſupplicium. Sed in cõtrariũ eſt Damaſi decretum 2. q. 3. Calumniator ſi in probatione defecerit, talionẽ recipit, Et alterũ proximũ Adriani. Qui non probauerit quod obiecit, pęnam quam ipſe intulit patiatur.

Primũ argum.

Secũdũ.

Tertiũ.

Damaſus.

Adrian. Papa.

Talio unde tra hat originem. Ariſtot.

Pro ſolutione quæſtionis notandũ qđ talio a tale dictum eſt, ſcilicet ut quiſque tale patiatur quale alteri contra ius, molie batur. Id quod Ariſtoteles 5. Ethicorum capite 5. repaſſum appellat, ſecundum illud Radamanthi.

Si quæ fecit patiatur & ipſe.

Conclu ſio affirmatiua.

Rectum fuerit iudicium. Statuitur ergo concluſio affirmatiua. Iuſtum eſt ut ille qui per accuſationem in periculum, quempiam induxit grauis pęnæ, ſimilem & ipſe ferat. Cõcluſio eſt non ſolum canonici iuris locis citatis, uerum ciuilis, ut patet ff. ad ſenatuſconſultum Turpil. l. mulier. & l. quæſitum. Cum ergo leges deficientem in probatione talionis pœnæ adiudicant, oſtendunt non ſolum eũ qui falſum crimẽ imponit, uerum & qui occultũ quod probari non poteſt detegit, eidem ſubiacere ſupplicio. Ratio naturalis eſt hæc. Accuſator conſtituitur pars reo aduerſa, contendens cum in ſupplicium adigere iudex autẽ medius, inter ambos ſedet iuſtitiæ protector, ſed æqualitas iuſtitiæ id exigere apparet, ut periculum quod quis alteri per iniuriam creat, in ipſum recidat, ergo pœna talionis eſt iuſta. Eadem concluſio confirmatur Nam lege ueteri, quæ iuſtiſſima erat, eadẽ pœna ſtat ſcripta, ſcilicet: Exod. 21. Oculum pro oculo, dẽtem pro dente. Et Deuter. 19. Cum diligentiſſime perſcrutantes inuenerint, falſum teſtem dixiſſe contra fratrem ſuũ mendacium, reddent ei ſicut fratri ſuo facere cogitauit. Haud tamen hinc infertur, vt quidam arbitrantur, illam pœnam eſſe modo de iure diuino, illa nanque non erat moralis de iure naturæ, ſed tantũ iudicialis, quæ ideo prorſus ceſſauit. Non quod Chriſtus legẽ illam Matth. 5. peculiariter aboleuerit, illic enim tantum retulit ueterem legem conſulens nobis contra ne nos uindicaremus ſed inimicis remitteremus iniurias, at qđ tota lex illa uetus ceſſauit. Niſi quod præcepta moralia, quæ erant de lege naturę, confirmata ſunt lege Euangelica, ceremonialia uero ſic ceſſarunt, ut tanquam ſigna iam mortua falſa, inſtitui denuo non poſſint. iudicialia uero poſſunt quidem, ſi iuſtum cenſeatur, iterato conſtitui. Attamen lex talionis ſęp fuit ut crux duraque exiſtimata,

Rõ concluſiõis.

Confirmatio.

mata, ſed propter duritiem illius populi, & adnectendas calumnias, procliuis poſita fuit. Nam ſi naturalem rationem cōſulueris, ſatis eſt ut qui occidit, occidatur. Qui uero occidere procurauit, non ſubinde, niſi ſummo iure, reus fit tāti criminis, eo præſertim quod tūc abſterrerent hoīes plus nimio ab accuſandi munere. Et ideo (ut habetur Inſtit. de iniu §. pœna.) iam de deſuetudine fere abiit illa pœna. retinetur tamen quadamtenus in prouinciis bene moratis, potiſſimum in teſte qui ſtudio falſum teſtimonium dicit in cauſſa capitali. Idque maxime quando illius cauſſa innocens interficitur, tametſi debeant etiam extra talem caſum iniqui delatores acti ſupplicio plecti.

Ad primū arg. Ariſtot. Ad primum ergo argumentum reſpondet Ariſt. loco citato 5. Ethic. quod repaſſionem, quam nos tallionem appellamus, non ſemper iuſtitia depoſcit, quoniā ualde differt vtrum quis voluntarie quid faciat, an inuoluntariè. Spontaneus enim iniurius dignus eſt pœna, qui autem inuoluntariè lædit, dignus eſt uenia. Et ideo qui inculpata ignorantia eum quē in crimine eſſe putat reū facit, non habetur iure calūniator ut ſuprà diximus, atq. adeo neque talione dignus.

Ad ſecūdam. Ad ſecundū reſpondetur, ꝙ calumniator & in reum & in rem publicā iniurius eſt. Vnde Deute. 19. vtrū que præcipiebatur, ſ. prius, ut qui falſum teſtimonium contra fratrem dixiſſet, id pateretur quod fratri cogitabat facere, ſ. propter iniuriam illi factam. Poſterius, ut tales de medio populi auferrentur, ut audientes timorem haberent. Vbi inſinuabatur iniuriā quæ reipublicę irrogatur. Ex quo fit ut quandiu accuſatus pœnam talionis non remiſerit, nequeat princeps illam remittere, ut ſuperiore quęſtione dictum eſt. Poſtq̄ uero illam ignouerit, tunc in arbitrio principis reſtabit illam relaxare.

Ad tertium. Ad tertiū reſpondetur, ꝙ pœnam talionis incurrit accuſator, ꝓpter nocumēti qd̄ proximo intendebat. infamiā aūt propter culpā. Et ideo infamiam remittere ad principem pertinet, ut ſi ſit eccleſiaſtica, ad Papam, ut ait Gratian. 2. q. 3. can. Fit hæmiſi vbi reſpondet ad illa uerba Gelaſii Quam quam animas per pœnitentiam ſaluare poſſumus, infamiam tamē abolere nō poſſumus. dicens illud intelligi de infamia per ciuilem iudicem irrogata, quæ ad Papam non pertinet. Quamuis fortaſſe perſpicatior ſit ſenſus de infamia facti. Nam labem illam, quæ turpi facto annexa eſt, nemo delere poteſt, cum ad præteritum non ſit potentia.

QVAESTIO VI.

DE IVSTITIA REI.

ARTICVLVS I.

Vtrum accuſato liceat ueritatem negare.

TERTIA perſona in iudicio eſt reus, de quo quatuor diſputanda ſunt, ſcilicet an liceat ei ueritatē negare, calumniis ſe defendere, iudicium declinare, aut poſt condemnationē ſupplicio ſe capitali ſubducere. Et arguitur à parte affirmatiua primæ quæſt. ōnis illa celebri auctoritate Chryſoſto. quæ refertur de pœnitentia. diſt. 1. can. quis aliquando. Non tibi dico ut te prodas in publicum, neque apud alios te accuſes. Sic. n. legendum eſt, non excuſes ut corrupta litera habet. Qui autem ueritatem proprii criminis retegeret, ſeipſum proderet, ergo licitum eſt ei ſuum celare crimen. Secūdo: Mendacium officioſum, ſ. cum quis mentitur ut alteri proſit, nemini nocens non eſt peccatum mortale, qui autem mentitur ut ſe à morte protegat, officioſè mentitur, ergo citra noxiam mortalem id licet. Tertio. Nullum eſt peccatum mortale, niſi ſit contra charitatem, qui autem mendacio ſibi mortem cauet neque contra charitatē Dei facit, neq. contra proximum immo ſecundum charitatem quia ſe diligit, ergo id non eſt lethale piaculum. In contrariū eſt illud Ioſue 7. quod dux ille dixit ad Acnā, Fili mi da gloriam Domino Deo Iſrael, & confitere, & indica mihi quid feceris ne abſcondas, date autem gloriam Deo tenetur quiſq. ſecundum illud 1. ad Corinth. 10. Omnia in gloriam Dei facite. Primū argum. Secūdū Tertiū.

rPima conclu. Ad quęſtionem hanc tribus concluſionibus reſpondetur. Prima. Quicunque legitime de proprio crimine interrogatur,

tene-

tenetur ſub reatu mortalis culpæ crimen ſuum pateſacere, etiam ſi merito eiuſdem confeſsionis ſit in morte rapiendus. Cum aio legitime, intelligo a legitimo iudice, & ſecundum idoneam formam iuris. Ratio cōcluſionis eſt manifeſta. Virtus enim iuſtitię eſt ad ſalutem neceſſaria, ergo qui cunque ſub reatu mortalis noxæ tenetur eam ſeruare, iuſtitia autem ſubditum compellit ſuperiori obedire, ſecundum uerbū Pauli, Omnis anima poteſtatib. ſublimioribus ſubdita ſit, ſuperior uero ſępenumero ius habet ſubdito præcipiendi, ut proprium ſibi detegat crimen, ergo tunc ſubditus parere conſtringitur. Quod autem hoc iudex aliquādo ius habeat, patet, quoniam nemo, capitali præſertim ſententia, quinimo neque alia communi ordine ob quæcunq; indicia uel infamiam condemnari debet niſi confeſſus, ſaltem ei qui aliter condemnatur conceditur appellatio; vt l. obſeruare. C. quorum appellatio, non recip. Niſi ſufficiens ſit teſtium numerus, quibus conuincatur, idq. uia tantum accuſationis. Atque idem cauetur iure canon. 2. q. 1. can. nos in quenquam, & canon. iudex. Ergo niſi reus ad confeſſionem compelli poſſet, nimis eſſet ſtricta uia finiendi iudicia. Et eſt intelligenda cōcluſio etiam cum quis citra iuſiurandū interrogatur, nā etſi periurium ſacrilegii impietate mendacium accumulet, nihilominus ſimplex mēdacium, in re graui contra uinculum obedientiæ, crimē eſt genere ſuo mortale. Secunda concluſio. Quando uero quiſpiam legitime etiam iuratus interrogatur, puta uel ab eo qui non eſt ſibi iudex, uel contra canonum legumq. ſanctione non tenetur crimen ſuum confiteri. Quin uero ſimile affirmandum eſt de teſtibus in crimine alieno. Concluſio eſt clara, quia quicunque ius habet ſe ſuaque tuendi, niſi iure ad contrarium fuerit cōpulſus, at uero quando quis præter legis cauſſas & ordinem interrogatur, nullo iure cogitur, ergo neutiquam ſe conuincitur prodere. Tertia concluſio. Nemini ſiue iure ſiue iniuria interrogetur, licitum eſt mentiri, quoniam mendacium adeo eſt natura ſua malum & iniquum, ut nullam ob cauſſam qui illud protulerit, incolumis à culpa ſit. Tametſi quia iniuſte ac citra iuramentum interrogatur, mendacium illud non ſit mortale, quia non pernicioſum, ſed officioſum eſt. Secus autem, ſi ſit periurium. Poſtulabant, hic autem 2. & 3. concluſiones, ut artem, prudentiamque ſubiceremus, quo ſe tunc iniuſte requiſitus poſſet pro egere, ac citra mendacium eripere. Ad hoc autem, art. ſequenti commodius reſpondebimus, poſtquam cauſſas habuerimus inſpectas, quibus reus conuincitur ueritatem propalare.

Rō concluſion. | Secunda concluſi. | Tertia conclu.

Ad primum igitur argumentum reſpōdetur Chryſoſtomum loqui in caſu ſecundę concluſionis, aut quando nemo reum percontatur. Nā quādo iuris ordine & merito interrogatur, non ipſe, ſe ſed infamia, uel teſtes, uel accuſator eum produnt, quibus reſiſtere non licet. Ad ſecundum reſpōdetur quod mentiri quępiam ad cauēdum mortem, uel ſibi uel alteri ſi fiat ſine alterius nocumento, nō eſt mortale quando tamē quis iure rogatus culpā ſuam, mēdacio ſe cōtegit, iniuriam facit, tum iudici cui obedientiam debet, tum accuſatori & parti læſæ. Et pariter reſpondetur ad tertium. Negatur enim non eſſe tale crimen contra charitatem. Nocet .n. & iudici & actori, atq. adeo aduerſat̄ dilectioni Dei, qui iubet nobis parere maioribus. Nemo enim uirtutem iuſtitię contemnerat, qui charitatem non ſubinde uiolet, tam Dei quam proximi. Vnde ſuper illud Pſal. Nō declines cor meum in uerba malitiæ; ad excuſandas excuſationes in peccatis, ait gloſſa. Hęc eſt conſuetudo impudentium, ut deprehenſi per aliqua falſa ſe excuſent. Et Greg. 21. Morali. ſuper illud Iob. 31. Si abſcondi quaſi homo peccatū meū, Vſitatum humani generis uitiū eſt, & labendo, peccatū cōmittere, & cōmiſſum, negando abſcondere, & conuictū, defendēdo multiplicare. Percōtaris hic aūt utrū mendaciū in iudicio, qn̄ quis uerū fateri tenetur, in vniuerſum mortale ſit crimē? an uero leuitate materiæ poſſit, ſicut extra iudicium fieri ueniale? Reſpondet Caiet. 2. 2. q. 69. art. 2. Omne mendacium in materia etiā leuiſſima, in iudicio prolatū, eſſe mortale. Ratio eius eſt, quia talis mentiēs uim infert iudicio, quod in mēdacio fundatū falſum ſubinde fit. Itaq. ſicut periuriū nulla te nus tenuitate materiæ fit ueniale, ſed ne ē

Ad primū arg. | Ad ſecū dū arg. | Ad tertiū arg. | Gloſſa. | Grego. | Quæſt. | Caieta.

eſt mortale, ſic mendacium in iudicio: Neque id tantum in iudicio ſacramentalis cõfeſſionis, verũ & in foro exteriori. Ac vero, neque Caiet. concluſio, ſalua eius egregia auctoritate, veritatẽ præſefert, neque eius ratio probabilitatẽ. Immo proculdubio crediderim poſſe illic etiam contingere ueniale peccatum. Nam in primis hoc insinuat S. Tho. eadẽ 2. 2. q. 70 art. 4. ubi ait quod uiolare iuſtitiam mentiendo, eſt mortale in ſuo genere, ubi inſinuat poſſe eſſe ueniale Item in materia fidei, & charitatis & religionis poteſt exilitas materiæ attenuare peccatũ, ut ſit ueniale, cur ergo nõ in iudicio? Præterea poteſt illic fieri veniale mendacium, ex defectu plenæ deliberationis, quare ergo nõ ex puſillitate? Adde quod tunc quicunq. alius defectus leuiſſimus in iudicio eſſet mortaliter, ut ſi quis rẽ exiguæ momenti taceret. Ac demũ poſtremo arguitur. Peccata uenialia nõ ſunt de neceſſitate confeſſionis, ergo illa illic negare non eſt mortale crimen. Conceditur ergo quod ipſum ueniale mendacium peius eſt in iudicio quam extra, non tamen fit conſequens ut ſit omne mortale.

S. Tho.

ARTICVLVS II.

Vtrum accuſato liceat per calumniam ſe defendere.

Poſtquam afflicto reo, nec legitime interrogato licet ueritatem negare, neque præter ius requiſito mentiri, conſequitur, ut uideamus an ſaltem alteruto illorum caſuum liceat ei per calumnias ſe defendere? Et arguitur à parte affirmatiua. Secundũ iura ciuilia, licet ei qui de capitali crimine delatus eſt, tranſigere, hoc eſt cũ accuſato e paciſci, & ipſum corrumpere, qui deſiſtat, ut C. de tranſact. l. tranſigere. & expreſſius. l. in capitalibus. ff. de bon eor. q i ant. ſen. mortẽ ſibi conſciue. ergo non eſt illicitum calumniis uti. Secũdo. Accuſator qui in fauorẽ rei præuaricatur pœna plectitur legibus conſtituta, ut ſuperiori quæſtione viſum eſt, & 2 q. 3. pater accuſato uero nulla eſt pœna decreta, etiam ſi technis agat cum accuſatore, eiq. imponat, ergo id non eſt iniuſtum. In contrarium eſt ius canonicum, extra, de iurã

Primũ argum.

Secũdũ argum.

calũ c. inhærentes, præcipiens ut iuramento calumniæ in principio litis adſtringantur tam reus quam accuſator, ubi & ciuiles leges depre eadem citantur, iuramentum autem calumniæ, ut nomẽ ſonat, eſt, quod neque accuſator, neque accuſatus utetur calumniis.

Quæſtio eſt grauiſſima, quam nos in dicta noſtra Relectione ſexto loco per omnes, ut arbitror, ſuos numeros diduximus; Sed non poſſumus (ut ſupra dicebamus) hunc locũ hac diſputatione uacuum relinquere. Reſpondebimus ergo hic ſeptem concluſionibus. Prima eſt illa notiſſima, quam arti. prox. conſtituimus. Etſi nemini liceat ueritatem mendacio negare, licet eam tamen nonnunquam prudentia contegere. Nam (ut modo dictum eſt) nemo tenetur ueritatem propalare, niſi iure cõpulſus, ergo extra talẽ caſum quiſq. poterit ſecretũ. & præcipue ſuum, cuſtodire. Rei autem articulus ac nodus illic occultus, ut ſciamus quando iudex, qui legitimus eſt, legitime poteſt ſubditum, de proprio crimine, etiam iureiurando interrogare. Ad hoc ergo explicandum, ſtatuitur ſecunda concluſio. Tres ſunt caſuum differentiæ, quibus iure poteſt iudex reum percontari, in quibus ſubinde reus ueritatem reſpondere tenatur, uidelicet ſi infamia eius ſuper aliquo crimine præceſſerit, uel aliqua expreſſa apparuerint indicia, uel probatio interfuerit ſemiplena. Concluſio eſt S. Tho. 2. 2. q 69 art. 2. Et quamuis rationem non ſubiiciat, aperte tamen colligitur ex ſuperiori definitione, nempe quod iudex abſq. accuſatore, uel eius ſupplente uices, neminem damnare poteſt. Hæc autem tria ſunt, quæ præter expreſſum accuſatorem uicem eius gerunt, ut poſſit reus legitime interrogari. Sed arguis, non omnes cauſſas D Thom. connumeraſſe. Diximus q. 4. art. 3. crimen quoq. notorium & manifeſtum, ius facere iudici condemnandi reum. Conceditur id quidem, ſed tamen tunc non opus eſt reum interrogare, nunc autem merita tantũ quærimus, quibus poteſt iudex ſecretum crimen inquirere Igitur ad intellectum cõcluſionis ſupponendum eſt ex cap. qualiter & quando. de accuſationibus. tribus uiis patere ius ad cognoſcenda crimina, compellendoiq. delicto.

Prima concluſio.

Sĕcunda concluſio.

Secunda concluſi.

S. Tho.

Prob.

Solutio.

Triplex uia ad

cogno- ſcẽda de licta iure pſcripta

delictores, ut ſua propria confiteãtur, uidelicet uia inquiſitionis, denuntiationis, & accuſationis. Et licet ſuper eodem cap. Iuriſperiti plures inquiſitionis ſpecies diſcernant, ſatis eſt tamen duas dignoſcere. Vna eſt enim generalis, atque alia ſpecialis. Generalis eſt, qua Prælati munere fungentes ſuo, & (quod aiunt) officij debito, prouinciam aut conuentũ uiſitantes crimina diſquirunt quibus ſcilicet reuelanda ſunt, eo ordine quo art. 1. quæſtionis proximæ dictũ eſt. Altera uero eſt ſpecialis, qua ſcilicet particulariter inquiritur crimen alicuius ſingularis perſonæ. Denuntiatio quoque (ut ſupra dictum eſt) altera eſt fraterna, quæ procedit ad emendam fratris, & altera iudicialis, quę tendit ad uindictam. Accuſatio itidem duplex, altera in cauſſa priuata, atque altera in cauſſa publica. Sunt autem differentiæ multæ inter has uias.

Quinq. modis dẽnuntiatio fraterna diſtat à iudiciali.

Denuntiatio n. quæ fit per correptionem fraternam differt à iudiciali & accuſatione, quinque modis. Primo ex fine, ut ſępè dictũ eſt, quia hæc ꝓcedit ſolũ ad emendã aliæ uero ad uindictã. Et ex hac ſumitur ſecũda, qđ denũtiatio fraterna eſt officium charitatis, iudicialis aũt & accuſatio pullulat ex iuſtitiæ debito. Ob idq. S. Thom. de correctione fraterna tractauit in materia charitatis 2.2 q. 33, de aliis aũt in materia iuſtitię q. 68 & duab. ſequentibus. Tertio differunt eandem ob cauſſam qđ ad denũtiationem fraternam omnes, nemine excepto, tenentur nam poſſunt ſubditi denuntiare prælatos, & filii parentes, neque infames aut excommunicati eximuntur, ſicut in accuſatione. Neq uero ſacerdotes, ut habet canone, tã ſacerdotes. 24. q. 3. Quarto differunt forma, Nã in correctione fraterna ſp. requiritur admonitio, in reliquis uero non ſemper, ut nuper expoſitum eſt. Et quinto differunt ex parte termini, quia fraterna denuntiatio ſi frater emendat ceſſat, ſin minus, rebellio exinde hr̃ pro accuſatore, & incipit forũ iudiciale, ut diximus q. 4 Iudicialis uero, & accuſatio nõ ceſſant uſque ad punitionem.

Diſcrimẽ inter denũtiationẽ iudicialẽ, & accuſationẽ.

Differunt autem iudicialis & accuſatio primo (ut dictum eſt) quia denuntiator etiam iudicialis non tenetur probare ſicut accuſator. Præterea (ut habetur. c. inquiſitionis. de accuſationibus) licet denuntiatio hæc ad vindictam tendat, non tamen denuntiatio infligenda eſt tota pęna iuris, ſicuti accuſato. Deſcendendo ergo ad iſtarũ ſpecierum ſingulas, ſtatuimus concluſionẽ tertiã

Tertia conclu.

Ille qui fraterne denuntiatur, tenetur prælato ueritatem criminis ſui fateri, tanquam patri. Si tamen non leuiter ſed grauiter timet quod tanquam iudex machinatur eũ caſtigare, nequaquam tenetur. Concluſio hęc fit clara ex fine & ſcopo talis denuntiationis, quæ ſola emenda eſt, non autem punitio.

Quarta conclu.

Quarta concluſio. Si denuntiatus fuerit rebellis, qui neque tanquam patri, vult fateri crimen, iure compelli poteſt. Hanc concluſionem ſtatuimus membro 2 q. 4. de correct. fratern. cõtra Altiſsiodorum, lib. 3. tracta. 25. c. 2. & contra Durandum in 4. diſt. 19. q. 4. qui putant ſi peccatum eſt ſecretum, nulla obſtante rebellione ceſſandum eſſe. Sed eſt noſtra cõcluſio S. Tho. 2.2 q. 33. ar. 8 ad primũ argumentum. Moderatur eã tamen ipſe, & cũ ipſo illic Caie. & Palud. 4. diſt. 19. q. 4. duobus limitibus, uidelicet caſu, quo crimen probari poſſit teſtibus adhibitis, in ſecreta correctione uel aliis. Præterea ſi ſpes ulla reſtat emendæ fratris, nam illa ſpe ceſſante illic ceſſandum eſt, ſi peccatum eſt priuatum. Nam ſi ſerpit in perniciem publicam modo ſupra explanato, uel in detrimentũ tertię perſonæ, etiam ſi non emendetur, immo propterea quod non iniquum propoſitum ille nequam exuit, progrediendum eſt. Et quamuis Caiet. 2.2 q. 69. art. 2. contrarium uideatur ſentire, arbitror tamen illum denũtiantẽ, ſi eſt oĩ exceptione ſuperior, ualere pro teſte in iudicio inde futuro, & pro ſemiplena probatione. Nam propterea in Euangelio iubentur adhiberi unus aut duo teſtes, ut in ore duorum uel trium ſtet omne uerbum. quia ſcilicet ipſe denuntians uacet pro teſte. Et hoc habetur expreſſe c. In omni. de teſtibus. At uero quantum ad illam reſtrictionem, quam nos quoque in Relect. de ſecreto q. 2. membr. 2. approbauimus, nempe quod etiam ſi denuntiatus rebellis fuerit, niſi ſpes ſit eius emendæ, non eſt iudicialiter procedendum, eo quod totus ille proceſſus in bonum fratris tendit. At uero in contrarium uidetur exiſtere uerbum euangelicum. Si eccleſiam

Altiſsiodorẽſis. Durandus. D. Tho. Caieta. Palud.

non audierit, ſit tibi ſicut ethnicus & publicanus, cui aſtipulatur can. tam ſacerdotes. 24. q. 3. ubi habetur quod tales incorrigibiles, ab eccleſia ſeparentur. Quocirca arbitror quod licet non ſit citra ſpem emendæ ad alias iuris compulſiones & pœnas progrediendũ, ſententia tamen excommunicationis eſt ab eccleſia forte rebellis coram teſtibus denunciationis ſeparandus donec reſipiſcat. Diximus quando crimen vergit in damnum publicum aut tertię perſonæ, progrediendum eſſe ad forum iudiciale: intelligendũ eſt tamen, ſi aliter illud malum caueri non poteſt. Accidit. n. temporibus noſtris, ut quidam, pręmiſſa correctione fraterna, denuntiauerit quempiam qui alterius cædem moliebatur, denuntiauit aũt tanquam patri, iudex autẽ nolebat denuntiationẽ ceu fraternam audire, ſed tãquam iudicialem, ut iege in illum criminoſum agere. De qua re Adrianus equã eſſet

Adrian. reſpõſio

Papa conſultus, reſpondit non poſſe denũtiatorem illum cogi, ut iudicialiter denuntiaret. Et fuit conſultiſſima reſpõſio. Eſt. n.

Auguſt.

ſententia Auguſt. 2. q. 5. ca. hoc uidetur. vbi ait in eiuſmodi caſibus occultum crimen illi eſſe reuelandum, qui prodeſſe poteſt, & non obeſſe. Intelligitur tamen, ſi citra tale iudicium occurri poterat futuro homicidio, nam ſi aliter impediri nequiuerat, commutanda erat euangelica denũtiatio in iudicialem.

Quinta conclu.

Quinta concluſio. Sicuti denuntiationem fraternam debet præcedere admonitio, ſic & inquiſitionẽ ſpecialẽ uel infamia, uel expreſſa indicia. Dixerim ſpecialem, quia generalem (ut dictum eſt) ſuapte auctoritate poteſt prælatus facere. Concluſio eſt expreſſa in iure, extra, de accuſ. ca. cum oporteret & c. inquiſitionis, & c. qualiter & quando, ſecundo. Confirmatque illic eandem ſummus Pontif. ſacris oraculis, ut pura Luc. 16. ubi uillicus non fuit in iudicium euocatus, antequam infamia eum proderet. Et Gen. 18. Clamor Sodomorum & Gomorrhæorum

Rõ concluſõis.

multiplicatus, &c. Et ratio naturalis eſt, quam ſupra tractauimus, quia ſine accuſatore nemo eſt in iudicium deferendus. Eſt

Dubiũ.

autem dubium de obiecto infamiæ, utrũ ſatis ſit obortam eſſe de crimine, quod ſcilicet uel notorium, uel infamia publicum eſt ut inquiratur perſona, quæ nulla cum infamia læſa eſt. Iacet (ut exempli gratiã dixerim) cadauer occiſi hominis, utrum liceat per uicinia diſquirere quiſnam interfecit? Et ſuffragantur affirmatiuæ parti hæc argumenta. Primum eſt conſuetudo.

Primũ arg. pro affirmatiuę.

Vbi enim notorium eſt crimen, ſtatim diſquiritur reus, licet nullus ſit ſpecialiter diffamatus, alias uecors & negligens haberetur iudex, populuſque ut nunc mos eſt, ſcandalum acciperet, ac ſi iuſtitia diſſimulatione langueret. Et extant præterea canon. 2. q. 1. can. manifeſta. Et de accuſa. c. euidentia, quibus habetur quod euidentia patrati ſceleris nõ indiget accuſatore. Quin uero & patrocinari huic conſuetudini ap-

Secũdũ argum.

paret ius diuinum. Legimus enim Ioſue 7 quod cũ Acham anathema occultus eſſet, crimen tamen notorium, ſortibus inquiſitus eſt, ac deprehenſus. Accedit & au-

Poſtremum.

ctoritas D Thom. quem Caiet. 2. 2. q. 69. artic. 2. refert, ſcilicet quod cũ Pariſiis ipſo Baccalaureo furtũ factum eſſet, cõſilio ſuo inquiſitus eſt, ille qui latebat fur. His tamen non obſtantibus iura canonica & euangelica, ratioque ipſa conſuetudini refragatur. Et ideo ſtatuitur negatiua reſponſio: Infamia delicti non ſufficit niſi

Reſponſio.

paucis exceptis caſibus ad inquirendum reum in quem nulla dum reſperſit infamia. Verba ſunt in d. c. Cum oporteat, de accuſationibus. Si ſuper prædictis famam ipſius, ſcilicet pręſulis, læſam eſſe noueritis, uos ad inquiſitionem non ſubito procedatis. Et in c. inquiſitionis, iubetur nullum pro crimine ſuper quo aliqua non laborat infamia puniendum. Et in c. qualiter & quando, ſic legitur. Si ſuper exceſſibus ſuis quis fuerit infamatus, tunc procedendum eſt ad inquiſitionem. Et in teſtimoniis diuinis ſupra citatis de Villico & de Sodomitis extat, perſonas ipſas fuiſſe infamia læſas. Deinde ratio id probat. Nam iura hæc fundantur in loco illo Matthæi 5. Nolite iudicare, & non iudicabimini. Eſt autem temerarium iudicium de perſona iudicare propter publicum crimen, ac ſubinde illam explorare. Sunt autem qui hinc tergiuerſentur, dicentes quod quamouam licitum non ſit particulariter de ſingulari perſona ſuſpicari, atque adeo neque percontari. licet tamen in genere diſquirere quiſnam fecit.

Quorundã ſnia. Quorũ fecit. Attamen diſtinctio hæc fallax uidetur. Etenim ſi quis interrogatur, tenetur peculiariter reum prodere, eodem recidit, ac ſi particulariter ſciſciteris. Præterquam quod etiam accidere poſſet ut inter cæteros reus ipſe forte interrogaretur, qui tamen nullo ſe iure prodere conuincitur, & tamẽ uix euadere poſſet, quominus uel de rubore uultus, uel de uerborum ambiguitate deprehenderetur.

Refellũtur pſati aucto ri. (margin)

Accedit huc urgentiſſimum argumentum, ex ca. Inquiſitionis, de accuſationibus. Iubetur enim illic, ꝙ etſi duo uel plures iurati affirment cuiuſpiam crimen, de quo tamen ille nulla infamia laborat, non procedatur in ipſum uia inquiſitionis. Si ergo hoc uerũ eſt, quomodo illi qui nondum iurati ſunt, interrogari poſſunt, ut quem nulla inſinuauit infamia ipſi prodant? Poſſent tamẽ fortaſſe in tali caſu indicia inquiri ut .ſ. uicinia interrogaretur in qua hora fuerit occiſus, quibus armis, & ſimilia. Et tunc ſi illa indicia aliquem in particulari infamia denotaſſent, poſſet de illo inquiſitio iniri.

Ad poſtremũ argum. (margin) Vnde ad auctoritatem S. Tho. dũ iunior erat, bene Caiet. reſpondit non permanſiſſe in illa ſententia, poſtquam 2.2. quęſtione 69 articulo 2. eam non probauit. Quin uero fertur neq. tunc fuiſſe magiſtrorum calculis approbatam.

Ad iura citata ad hibẽ reſponſio. (margin) Iura autem quæ aiũt euidentiã patrati ſceleris accuſatore non indigere, intelligenda ſunt quando & patrator ipſe uel manifeſtus eſt, uel infamia detectus. Id uero quod de ſortib. antiquæ legis adiectum eſt, nihil mouet. Nam cum Deus cognitor ſit vindicatorq. uniuerſorum criminum, potuit illum totuum populum ſortibus illis deterrere, quibus expectabatur reuelatio diuini numinis. Vnde ſenſus illius: Da gloriam Deo, illuc ſpectat, quod poſtquam Deus ipſe ueritatem reuelaſſet, ille qui celaret, Deum ſubnotaret mendacii. Et ideo dare ei gloriam, erat ueritatem confiteri, ut appareret quemadmodum Deus eſt occultorum cognitor, quod in gloriam ſuam magnopere cedit. Illud autem ſcrutinium per ſortes iam modo non liceret. Sicuti neq. illud Num. 5. de inueſtiganda muliere adultera citra infamiam. Conſuetudinem autem contrariam non eſt noſtrum uellicare, ipſi uiderint qui illam in uſum inuexerunt, inde enim iam nunc perſuaſum habent plebem, neceſſariam eſſe. cum tamen nuſquam iuris peritiſſimi illam induxiſſe videantur. Niſi in quibuſdã caſibus quos ad ſex uel ſeptem loco citato in Relectione noſtra reduximus, atq. ad amuſſim perpẽdimus. De quibus Bar. ad leg. Iuliam de adult. l. 2. poſt gloſſam. § ſi publico, & ſuper extra uſq. ad reprimen. & Doctores iuris canonici, ſuper citatis tribus capitulis, de accuſ. tractant. Ex quibus caſibus illi ſunt planiſſimi, qui contingunt in crimine hæreſis & in crimine læſæ maieſtatis. Tunc enim oborto rumore criminis, diſquiri poſſunt perſonæ. De cæteris uero illic, cui libuerit, noſtra legat. Non enim poſtulat hic locus tam longam de hac re diſputationem.

Regula certiſſima. (margin) Hanc tamẽ regulam adhibẽdam hic duxerim, quæ inf allibili (ut reor certitudine, caſus omnes complectitur, quibus licet notorio, diffamato ve crimine, latentem reum inquirere. Ea autẽ eſt. Quandocunque accuſare quiſq. tenetur, puta dum crimen eſt in pernitiem publicam aut tertiæ perſonæ, neque eſt emendatum, ſed pendet in futurum, iuſte unuſquiſque interrogari ut teſtis poteſt, & prodere reum tenetur. Quo fit ut ſolum ad uindicandũ præteritum crimen nequaquam id liceat.

Obiectio. Rñſio. (margin) Quod ſi quis forſan contra hoc arguat, qđ ſi infamia expectaretur, multa crimina impunita manerent, Anacletus Papa reſpondet, can. ſi omnia. 6. q. 1. quod permulta relinquenda ſunt iudicio diuino.

Arg. per peram à Caieta. ſolutũ. (margin) Illud tamen argumentum quod ex can. quidam maligni. 5. quæſt. 1. huic ſententiæ obiicitur, quia ei Caieta. ſuper hac q. San. Tho. 2. 2. q. 69. art. 2. non (ut reor) pro dignitate ſatisfacit, non decet hic prætermittere. Caſus tex. eſt, quod quidam libello nocturno ſecretario diui Gregorii infamiæ notam inuſſerat, & ait Caiet. ſub conditione latentem illum criminoſum Pontificem excommunicaſſe, ſcilicet ſi non ſe reuelaſſet. Addit tamen excommunicationem illam non fuiſſe ſuper conditionem, niſi ſe reuelauerit, ſed ſuper crimen, quia, inquit, poteſt delinquens pro elapſo delicto abſolute excommunicari. Et ideo benigne, inquit, cum illo actũ eſt, cũ eius optioni relinquebatur utrũ mallet ſe reuelare, quam ſnia excõmunicationis vulne-

Prima ratio in Caieta.

uulnerari. Hæc autem reſponſio (ut in dicta Relectione latius oſtẽdimus) profecto (ut bona uenia dixerim) nõ eſt tanto Doctore digna. Primum enim ꝙ pro delicto præterito quis, nulla ante delictũ præcedẽte monitione, ſententia excommunicationis feriri poſſit, inauditum eſt. Nam ut ex Euangelio plane colligitur, nemo poteſt tali percelli cenſura niſi ob mortale peccatum, idemq. inobedientiæ, quia. ſ rebellis non vult eccleſiam audire. Neque Pau. Corinthium illum, ob commiſſum inceſtũ Satanæ tradidiſſet, niſi quia incorrigibilis erat Ideo. n. ſeparauit illum à conſortio aliorum, admonens illos ne commiſcerentur fornicariis. Ob idq. poſtquã correctus fuit, ſtatim reſtituit reliquorũ cætui. Quamuis mos ille excommunicandi forſan non erat qualis nunc eſt, ut excõmunicati priuarentur ſuffragiis eccleſię ſed in torturam tradebantur Sathanæ, quod fieri poterat ob commiſſam culpã, ſeparari uero non, niſi ne cõtagione plebẽ inficerent. Quocirca nulla eſt licita excommunicatio niſi pręuia monitione, ut ſancte cautũ eſt c. per tuas, extra de ſententia excõmunicationis. Ob id enim illi qui à iure præmoniti ſunt cenſuram excommunicationis ipſo facto incurrũt. At cum primum parere parati ſũnt, ueniũt abſoluendi, quoniã corã Deo iã nõ ſunt excommunicati. Hinc ergo palam fit, ut neq. poſſit occultus peccator, qui nulla infamia denotatus, eſt ſub illa conditione, niſi ſe prodat, excommunicari, alias cũcta iura quę inquiſitionis formam & ordinem delineant, corruerent. Textus ergo Greg. planiſſimus eſt. nunquã enim ſapĕtiſſimus Pontifex cogitauit illũ latentem diffamatorem extorſione excommunicationis in publicum producere, ſed hoc tantum ei pręcepit, ad quod iure naturę ipſe tenebatur, nempe ꝙ uel produceret ſe ut crimen probaret quod alteri impoſuerat; aut famam ei reſtitueret, quam niſi ſe proferendo reſtituere non poterat ſin minus à ſacroſancta Euchariſtia ſub pęna excommunicationis deinceps abſtineret. Excommunicatur ergo nõ pro delicto pterito neq. niſi ſe proderet. ſed pro futuro ſacrilegio, ſi ab Euchariſtię ſuſceptione, in peccato exiſtens, non abſtineret. At qui ex huius quæſtiunculæ rñſione facile

Germana interp̃tatio citati text.

alterius ſolutio colligitur, uidelicet utrum ille qui propriũ faſſus eſt crimen licite poſſit de cõplicibus interrogari, qui nulla infamia æſi ſunt. Nã etſi cõſuetudo parti aſſirmatiuæ patrocineĩ. ex his tñ q̃ dicta ſũt cõſequitur negatiua. Quin uero expreſſa eſt iuris utriuſq. determinatio, ut c. cum monaſteriũ, de cõfeſ. & c. ueniens. extra de teſtibus. & 15. q. 3. c. nemini. & C. de accuſat. l. fin. & ff. de quæſtionib. l. repeti. quibus locis cauetur ne cõfeſſi ſup aliorũ conſciẽtias interrogentur, crimine læſæ maieſtatis excepto; quo cõprehenditur & hæreſum impietas. Tametſi alios ẽt Bar. ſuper eadem lege, repeti excipiat, ut publicos latrones, & eos qui falſam monetã cudunt. De his autẽ ſatis illic a nobis dictũ eſt. Et eadẽ regula quam nuperrime ſtatuimus, hic ſimiliter locũ habet, uidelicet quod liceat reum interrogare de cõplicibus, quando ipſe teneretur accuſare nempe ad obuiandũ futurũ malũ in dãnum reipublicæ, vel pnitiẽ tertiæ perſonæ, non aũt ad uim dicandum præteritum. Scio equidẽ contrariam uigere cõſuetudinẽ, neſcio tñ quo'orta ſit iure. Profecto in conſcĩa interrogatus, parere non cogitur, ut Caiet. ait opuſ. 16 reſ. q. 5. Sed tamẽ abſit, ut qui tacere licite poteſt, mendaciũ dicat, ut illic inſinuat. Enaſcitur aũt hinc dubiũ aliud, utrum uice uerſa quando perſona diffamata eſt de uno crimine, interrogari poſſit de aliis occultis. Petrus. n. de Palude in 4. diſtin. 19. q. 4. affirmatiue reſpõdet. Cuius fundamentũ eſt ꝙ rõ ob quã non licet de abditis iudicare, non ſumitur ex eo ꝙ peccatum ſit occultũ, ſed inde ꝙ ſecretus ſit peccator, q ideo p unius delicti cõfeſſionẽ detectus interrogari deinceps poteſt ac dẽt, an alia cõmiſerit. Verũ hanc tamen opinionem & Adrian. quolib 11. & Caiet 2. 2. q. 69. art. 2. merito confutãt. Nam expreſſe in canonibus citatis utriuſque infamia exigitur, ex qua ius inquirẽdi naſcatur. ſ. tã delicti quã delictoris. Eademque eſt ſententia San. Thom. 2 2. quæſt. 70. articu. 1 & ratio eſt in comperto. Poteſt enim quis adulterii infamia obſcurrari, qui tamen circa furtum, aliaque ſcelerum genera ſerenum habeat nomen, Attamen duobus modis licet conuictum de uno crimine, de alio interrogare. Vno, quando notum crimen

Dubiũ alterum

Paludani ſu a.

Fundamẽtum Paludani.

Adrian. Caieta. S Tho.

Ratio ſ Paluda.

crimen indicium eſt alterius, ut ſi quis iuſamatus eſſet conuictuſq. de adulterio, & adulteræ coniunx reperiretur in ſuo lecto necatus, interrogari poſſet an reus eſſet talis homicid i. Et ſi qs de homicidio conuinctus eſſet, & cadauer nudum inueniretur, interrogari poſſet ſuper ſpolio. Secundus caſus eſt, quãdo vnũ crimẽ, alterius eſt circunſtantia, ut qui de conſuetudine cũ puella conuincitur iure interrogatur, an ipſam deflorauerit. At uero de hac infamia quæ uiã inquiſitionis antecedere dẽt utrum ſit certo numero teſtium deſtinata non ſatis inter doctores conuenit, pleriq. tamẽ ſup illo c. Inquiſitionis, cenſent denarium numerũ ſatis eſſe. Attamen de hoc numero nihil in iure hr, ſed id ſolũ q ppter dicta paucorum, non debet quis infamatus reputari, niſi opinio eius apud probos & graues læſa exiſtat. Quocirca an infamia ſufficiens ſit prudentum arbitrio æſtimãdum eſt, ut ſcilicet perpendat quando iam rumor ſit frequens. Numerus autem ille denarius, inde auctoritatem nactus eſt ad infamiã, quod ſufficit populũ cõſtituere.

Regula.

Nihilominus illa eſt alia regula certior quam gloſſa dicti capituli, quæ ait, q ſi rumor ſit ſparſus per maiorem partem uiciniæ aut collegii, aut uniuerſitatis, illa eſt ſufficiens infamia. Hanc.n. cõmendat Bar. ff. de quæſt. l. de minor. S. tormẽta. ubi ait fama eſt cõis opinio, uoce manifeſta, ex ſuſpectione proueniens, quæ ſi ſit de malo, dr infamia. Requiritur ergo in primis bonorum opinio. Nã perditorũ clamor atq. hominũ infimæ claſſis, legitimã infamiã non cõſtat.

Additio auctoris contra aſtrologos.

Perditorum aũt perditiſſimos iſtos cenſeo ariolos & aſtrologos, qui per aſtrorum obſeruationẽ occulta crimina propalare contendunt. Nam ut de ſua ſcientia quam exilis ſit certitudinis, nunc ſileamus, uſus tamen eiuſmodi artis in detegendis criminibus occultis peſtilentiſſimus eſt, iniquiſſimuſque à Deo atq. omni diligentia a rep. profligãdus Eſto enim illis gratis, imò contra ueritatem concederemus, perinde eis innoteſcere occulta crimina, ac ſi oculis ppriis uidiſſent, quo modo illi poſſunt illa niſi toto reclamante iure reuelare? Profecto neque inde iudex niſi uel imperitiſſimus uel nequiſſimus, ullam poſſit iuridicam anſam accipere ad inquirendum, uel ullo pacto procedendum contra illum, ab illis proditoribus proditum. Quare ipſi potiſſimũ atq. illi ſimul qui illos interrogarit in malam crucem arripiendi eſſent. Nihil n. aliud faciunt quam homines falsò infamare, & q̃uis uera dicerent, pernicioſiſſimi nihilo minus eſſent, ſunt. n. mortales adeo cupidi deprehendẽdi eos qui ſibi nocuerunt, ut facile iſtis fidem adhibeant. Vnde ſexcentæ tricæ in Rep. oboriuntur. Quin & illi qui zelotypia exuruntur eos adeunt qui adulteria ſuarum uxorum ſibi denegant. Hæc de infamia.

Qualia oportet eſſe indicia quæ inquiſitionẽ antecedã. S. Tho.

Indicia autem, ubi non uolat infamia, non qualiacumque ũt ait S. Thom. ſed expreſſa eſſe debent, & quæ prudentia iudicis uehementer reum indicent antequam ius emergat inquirendi. Vide quam ſancti ſanctaque iura famæ & honori conſultum curauere deliteſcentis rei, ſane cum maluerint aliqua crimina impune fieri, quam delinquentes occultos de poſſeſſione honoris ſui, famæque, & uitæ temere depellere.

Quid ſemiplena probatio.

Semiplena autem probatio cenſetur unus teſtis omni exceptione ſuperior.

Argum.

Sed repetis forte contra hanc definitionem argumẽtum ſupra factum ex c. Inquiſitionis, de accu. ubi cauetur etiam ſi duo uel plures iurati teſtes crimen pãdant, niſi infamia reus laboret, non patere inquirendi ius

Solutio.

R ſidetur autem argumentum cõcludere ſemiplenam probationẽ, quin uero plenã trium teſtiũ non ſufficere ad inquiſitionẽ, ſed ſemiplenam probationem tunc facultatẽ facere interrogandi tã reũ quã alios teſtes, qñ proceditur uia accuſationis. Atq hæc eſt mẽs S. Tho

Dubitatio.

Ex his põt, reliquũ fit dubiũ aliud, vtrũ reus in foro aut exteriori aut conſciæ compulſus ſit ueritatẽ reſpondere antequã certior fiat, iudicem iure ipſum interrogare, an illico ei potius debeat ſimpliciter credere.

Solutio

Reſpondetur nequaquã compelli, quouſq. illi cõſtet more & lege interrogari. Etenim qui bona ſua, honorẽ, & uitã iure poſſidet, quouſq. ius alterũ ſibi innotuerit quo debeat illorũ iacturam facere, non adſtringitur illa dimittere, alias prodigus eorũ eſſet. Atque id maxime in rebus grauiorib. ſed in his potiſſimũ quę uitã in diſcrimẽ obiiciunt. Nã in leuioribus debet ſubditus prelato fidẽ adhibere, illi tamẽ n

prorſum quẽ probum nouit, prudentẽ, & ſcientiæ peritum. Igitur ubi primum reo notum fuerit ſecundum iuris ordinẽ interrogari ſub pœna peccati mortalis detegere ueritatem etiam iniuratus tenetur multo tamen ſanctius ſi iuratus interrogetur. Loquimur nũc modo ex genere rei. Nam ob leuitatẽ materiæ iam ſupra dictũ eſt fieri poſſe, ut negatio ueritatis etiam in iudicio uenialis ſit culpa. Quocirca reus qui ueritatẽ negat, etiã illam qua in morte adigitur, nullatenus eſt ſacramento cõfeſſionis abſoluendus quouſq. illã aperiat. Debent tamen confeſſarii conſiderata maturitate tuc uti, ne calamitoſũ morti temere addicãt, ſcientes in re dubia propendendũ eſſe potius in fauorẽ rei. Et ideo niſi meridie clarius lex illos cogat, non ſunt miſeri cogendi, maxime in cauſſa capitali, aut honoris & famæ, dum ex altera parte non agitur de tanto periculo alius tertię perſonę, ſed debẽt prius rimari an iudex legitimus ſit, an reus aliquo ſit priuilegio exemptus, puta quia clericus, an deniq. plene cõſtet cũcta legis menta fuiſſe ſeruata. Præterea illa debent eſſe prudentia, ut etſi reus auſcultare nolit eo tamen ſnĩam diſſimulatiſſime id ipſi extra confeſſionẽ celatam rem ſeruent. Solent namq ſæpe iudices de cõfeſſarii facie delictum expiſcari Ecce quando reus tenetur & iuſtus teſtis ueritatẽ patefacere. Quod autem plus dubietatis, & anxietatis affert, eſt noſſe, quando uel reus vel teſtis præter iuris ordinem iniqu e cogitur, cum nullatenus ei (ut ſupra dictum eſt) mentiri liceat, etiam ſi ſalus totius rei publicæ illic periclitaretur, qua ſe poterit prudentia defendere, quoue ſuffragio elabi. Hæc fuit in illa noſtra Relectione citata membr. 3. q. 3. ubi cuncta credo tetigimus quæ à noſtro puſillo ingenio deſiderare quis poterat. Vt autem ſummatim dicamus, complures ſecretorum gradus & ordines dignoſcuntur. Quorum ſummus eſt, qui ſacramentali confeſſioni debetur, ob idq. de illo conſtitutiſſimum eſt confeſſarium uere reſpondere, ſe neſcire ꝙ in ſacramento audiuit, quoniam huius contradictionis, ſcio, neſcio, utraq. pars diuerſis ſenſibus eſſe poteſt uera. Nã licet prior ſimpliciter uera ſit, ſi ſcire pro eo vſurpes, quod relatu credis, poſterior nihilominus eſt uera in hoc ſenſu, quod neſcis tãquam homo, uel quia neſcis ut dicas, de hoc autem non eſt præſentis loci diſputatio, illic enim ſatis ſuperque dictum eſt. Vnum hic tamen repetere admonendo non ceſſabo, contra quod paſſim grauiſſime peccari uideo, nempe quam debeat eſſe recõditum, quamq. ab exteriori foro ſemotum confeſſionis ſecretum. Video, inquam, ſeculares iudices, immo & peius eccleſiaſticos, ſuas ſæpe cauſſas ad confeſſarios remittere, à quibus rei informati ueritatẽ poſtea fateantur in iudicio idq. præcipue in cauſſis matrimoniorum quæ clam fiunt. Cum tamen multo minus eſſet periculi ſi mille eſſent illegitimi coniugati & in perpetua fornicatione perſiſterent quam illa uia procedere. Arbitrantur n. iſti iudices neminem poſſe in confeſſione ſacramentali mentiri, & tamẽ & adultera & puella, imo vulgatus homo qui ſemel ueritatem in iudicio negauerint, paratiſſimus eſt etiam in confeſſione id contegere qua ideo ratione patentiſſima illis offertur occaſio, ut ſacrilegium faciant mentientes in confeſſione. Et quando id nõ contingat, faciũt eiuſmodi iudices confeſſionem odioſiſſimam. Nam cum uideat indocta plebs per illam uiã in iudicio compelli, quis non illam reformidet? Perſuaſiſſimũ ergo Chriſtianis eſſe debet ſecretum illud nulla prorſus ratione reuelari poſſe magis quam ſi Deus ſolus ſciret, alias apertiſſimo periculo exponeretur ſacroſanctum ſacramentum, ut homines non auderent ſua illic patefacere crimina. Caueri ergo ſanctiſſime debet ab hoc ſacrilegio, ne iudices in ſuo foro ſacramentum confeſſionis nominẽt. Neque ſacerdotes ſi qui ad illos inde remittantur, ullo modo eos audiant. Imò & iudices ipſos acerrime reprehendant. Interſtat ſacer limes inter unum forum & alterum, quem transgredi ſacrilegium eſt, in rem pu. Chriſtianam peſtilentiſſimum. Sed quo ad rem de iudicio exterioris fori reuertamur: In eiuſmodi ſecretis ſunt etiam gradus quantum ad fidem quæ ipſis ſeruãdis debetur. Etenim qui per iniuriam ab altero ſecretum extorſit, arctiſſimo nexu ſtringitur illud ſeruandi. Adeo ut ſi illius reuelatione periclitaretur alterius uita, dicere auderem quod deberet ipſe periculum

Sana doctrina ad confeſſarios ſpectans.

Multiplex ſecretorũ ordo.

Iudiciũ huius tẽporis ignorantia.

culum antea ſubire proprius quam illud detegere. Poſt hoc eſt illud quod quis prudenter, uel tanquam prælato uel tanquam amico, alteri concredit. Tunc.n. etſi nemo obligetur mortem oppetere, ut illud celet dum ab illo extorqueretur, tenetur tamen quam poſſe maxime illum contegere. Deinde ſequuntur alii gradus remiſſioris obligationis. Vt ſi ſcis ſecretum uel ꝙ alter temere effutiuit, uel quod caſu uidiſti. At ne quæſtione ſequenti de teſtibus eadem nos occupet quęſtio, de oĩbus tam reo quam teſtibus conſtituitur ſexta generalis concluſio.

Sexta conclu.

Licet cuicumq; præter ius requiſito primum non reſpondere, mox appellare. Quo uero & quo potuerit pacto ſe defendere, ne loquatur, ſicuti contra priuatam perſonam. Nam iudex multo grauius mortaliter peccat (quod apprime animaduertere debent) dum tali ui ſecreta exprimit, quam ſi priuata eſſet perſona, eo ꝙ cum ſit iuſtitiæ patronus & cuſtos, ei de iuſtitię auctoritate publica, uim infert. Quamobrem dum per iniuriam extorſit crimen per illã confeſſionẽ non põt reum cõdemnare, quia ex iniuria nullum naſcitur ius. Si uero nullum aliud remedium interrogatis reliquum ſit, pro tali caſu eſt concluſio ſeptima.

Concluſio ſeptima.

Pñt ac dẽnt ſic contra ius requiſiti quacunq; uti amphibologia, quã uſitatus ſermo citra mendacium ferre poſſit. Nam ſi talia uerba nullatenus ſenſum uerum admitterent, mendacium parerent, quod nullatenus licet. Et quidem antiquus doctorum clypeus ille erat, ut interrogatus diceret, Nego poſita, vt propoſita ſunt. Et re uera inter ſynceros iudices, illa eſſet legitima rñſio, ſed tamẽ quoniã iã illa minime contẽti urgentius inſtant diſtinctione opus eſt. Dum.n. teſtis de alieno actu interrogatur, facilius protegere ſe poteſt, q̃ ſi interrogaretur de proprio. Arbitror.n. licet non ſit eo gradu certũ, quo in confeſſario, poſſe tñc reſpõdere ſe neſcire, ut ſi interrogetur an alius quiſpiã, puta Petrus occiderit, illudve aut aliud fecerit, fueritve tali hora in tali loco, aut quidpiam ſimile, per quod ueniri poſſit in notitiam criminis.

Probatio concluſiõis.

Enimuero cum uoces ſunt conceptuum ſigna, oratio illa neſcio, recipere hunc ſenſum citra mẽdacium poteſt: Neſcio ut tibi modo dicã. Quare non aduerſatur alteri ueritati, ſcio ſimpliciter et ã ſi propriis oculis id de quo interrogatur uidiſſet. Nam ſi tantum auditu illud teneret dubium non eſt, quin poſſet reſpondere ſe neſcire. Quandoquidem quod credimus, non proprie ſcimus. Et confirmatur concluſio. Iudex ſciſcitari de occultis nõ põt, imo ut hr cap. qualiter & quãdo 2. de accuſa. debet interrogans excipere occulta crimina admonens teſtẽ ne illa detegat, ergo quamuis ipſe actu exceptionem non explicet, legibus ipſis intelligitur expreſſa. Quocirca iuramentum calumniæ, uel quodcunque aliud teſtimonium, eo moderamine intelligitur, ꝙ ille iuratus dicet ueritatem ſecundũ ius. Atq; inter alias expoſitiones hæc optima eſt, & textui genuina illius loci, Marc. 13 De illo die nemo ſcit, neq; filius hominis. Cũ.n. Apoſtoli Chriſtũ ſciſcitarentur, Dic nobis quãdo iſta fient, ipſe reſpondit, De die illa nemo ſcit, neque filius hominis. Quaſi dixiſſet Ad fidem redemptionis quam filius hominis operatur, non pertinet illum manifeſtari, ſed potius reticeri. Quare filius hominis neſcit ut dicat.

Qualiter interrogatus iniq; pro prio actu poſſit ſe legitime eripere.

Attamen dum interrogatio fit de proprio actu, ut.ſ. ſi uel teſtis interrogetur, an uiderit, uel audierit, uel adfuerit tali loco, & pariter ſi reus interrogatur an fecerit hoc uel illud, illic perplexior fit locus euadendi. Nã dicere, Neſcio, ridiculũ eſſet. Poteſt tamẽ dicere Nõ memini, nã eundẽ ſenſum recipit, quem, neſcio, ſur dicẽ. Si tamẽ res eſt tam proxima uel tam inſignis, ut illa recordatio ſit & deridicula, difficilior fit multo euaſio. Nam dicere, Non uidi, uel Non audiui, non mihi ſatis vr eundem ſenſum admittere, quem, Neſcio. Nec auderem ſic ego reſpondere ſi uidiſſem. Quamuis in, audire, tolerabilius idem permittatur ſenſus. Nam ẽt audimus ut dicamus. De reo aũt multo eſt res grauiſſima. Dũ.n. interrogatur an occiderit uel furatus fuerit, uel de quocunque alio proprio actu, eludere interrogationem nequit, dicendo ſe neſcire neq; (ut diximus) admittetur ſi dicat ſe non meminiſſe. Quod aũt liceat ei dicere ſe nõ feciſſe, nullatenus eſt ſuſtẽtabile, quoniam Non feci, nullo mõ amplecti põt ſenſum, Non feci ut dicã. Facere.n. non habet eandem connexionem cum eo quod eſt, ut dicam, quam habet, ſcire. In cõmuni enim collo-

colloquio ubi ſermo oritur dē re aliqua quam ſecreto ſeruare uolumus, licet quis reſpondeat ſe nihil ſcire, non exiſtimatur mendax, & ſi credatur id ſecreto noſſe. Si tamen ſermo eſſet de re quam alter fecit, qui ſciens rem illam feciſſe, diceret, non feci, aut, non ita res eſt, profecto mendax merito haberetur. Idem enim eſt prorſus, Non feci, & non ita res eſt. Quod porro nullo ſenſu à mendacio excuſari pōt. Scio Adria. 4. ſent. q. de ſigillo confeſſ. dicere, quod reus contra ius interrogatus, poteſt etiam iuratus reſpondere, non ſolum nihil de illa re nouiſſe, uerum interrogatus an fecerit, poteſt, inquit, ſecundum omnes Doct. reſpondere ſe non feciſſe. Neſcio tamen qui ſint omnes Doct. quia neminem vidi, imo indubius credo, id neutiquam licere. At quia neminem dico, eſt utique Caiet. opuſ. 16. reſ. q. 5. quem ſupra citauimus, qui ait, inquiſitum prætérius de occultis complicibus reſpondere poſſe non habere complices, quod ſi verū eſſet, conſequens fieret ut de ſe quoq. iniuſte interrogatus reſpondere poſſet, non feciſſe. Quod ego profecto adduci non poſſum, ut credā. Quoniam nulla amphibologia valet eiuſmodi reſponſa mendacio excuſare. Et eſt mihi apertiſſima demonſtratio hæc, q̄ ſi illud non eſſet mendacium, uana tunc fuiſſet cura & ſolicitudo omnium Doct. admonendi non licere, neque pro uita ſeruanda in iudicio mentiri, quia nullum aliud mendaciū cauere uolunt, quam hoc quo quis aperte negat ſe feciſſe, quod fecit. Quæro.n. ab iſtis, an ſi iudex diceret tu occidiſti, reſpondens reus, non ita eſt, mentiretur, profecto nō eſt dubium. Quare nec adulteræ à marito nudo gladio interrogatæ, an amicum admiſerit, dicere fas eſt nō admiſiſſe, ſi id modo falſum eſt. Neque poſſet à mendacio excuſari ſi cum eū admiſiſſet nudiuſtertius, abſolute rndiſſet non admiſiſſet intelligens heri, nam illa negatio uniuerſalis eſt. Quid ergo remedii eſt? profecto nullū, nam hominum iniquitatibus, poſtq̄ ſemel iuris ſinceritatem peſſundant, nullis poteſt legibus obuiam iri. Sed miſeris neceſſe eſt mortem, velut martyres perpeti, antequam ius naturale, & diuinum mentiendo transgrediantur. Quod enim remedium excogitare pōt miſera puella, cum mortem tyrannus ei minatur niſi ſecum turpiter conſentiat? profecto nullū, ſed gladio potius ſuccumbendum illi eſt. Eodem modo cui eandem mortem offerret, niſi mendaciū proferret, moriendum eſſet. Et talis eſt caſus dum tyrannice iudex reum in tales anguſtias redigit, ut uel mentiri debeat uel mori. Hæc truncatim de hac materia hic dixerim, quoniā nec res eſt quæ hoc loco plenarie diſputari deberet, & in dicta noſtra Relectione copiosè extat diſcuſſa.

Sentētia Adriani.

Rō egregia in Adria.

Ad primum igitur argumentū in cōtrarium reſpondetur, iura ciuilia multa impune permittere, quę non ideo approbant diuinæ leges, ut meretricia. Atque hac ratione quia ferre mortem, quæ ſecundū Ariſt. 3. Ethi. terribilium omnium terribiliſſimū eſt, egregiæ virtutis eſt, illiusque fortitudinis culminis quod rariſſimi homines attingunt, leges humanę nulla ſupplicia illis ſtatuerunt, qui cum accuſationibus tranſigerent, ut ſe a morte eriperent, licet ante tribunal Dei culpa non careat. Et ſimilis eſt reſponſio argumenti ſecundi.

Ad primū arg.

Ad ſecūdū arg.

ARTICVLVS III.

Vtrum reo liceat iudicium per appellationem declinare.

Tertium uitium rei eſt ſubdoloſa cauilloſaque appellatio. Arguitur ergo quod reo non liceat iudicium per appellationem declinare. Primum, uidetur hoc contradicere documento Pauli ad Rom. 13. Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit. Nam appellatio, quædam eſt recuſatio iudicis, & ab eius obedientia exemptio. Secūdo. Maior obedientia debetur ordinariis iudicibus, qui publica poteſtate pollēt, quam aliis quos arbitrio tuo elegeris, ſed ab electis communi partium conſenſu appellare non licet, ut patet 2. q. 6. can. a iudicibus, ergo nec ab ordinariis. Tertio arguitur. Si appellare licitum eſſet, quocunq. tempore liceret, præfinitur autem a iure tempus decem dierum, ad appellādum, ut patet 2. q. 6. can. Anteriorū. ergo appellatio nō eſt licita. In cōtrariū eſt exemplū Pauli, qui, ut refertur Act. 11. appellauit ad Cæſarē.

Primū argum.

Paulus.

Secūdū argum.

Tertiū argum.

Breuiſ-

Breuiſſima eſt atq. facilima quæſtio, ad quam duabus concluſionibus reſpōdetur. Prior eſt. Licitum eſt reo quando iuſtitiæ confidit, qui iudicis forte grauamine premitur, appellare, dummodo ad legitimum appellet iudicem. Concluſio eſt manifeſta, etiam naturali iure, quoniam ut ſe ſua que quiſque defendat, tutela & beneficio uti poteſt, quod ratio naturalis ei non denegat. Quod aūt id nulla ratio naturalis vetet, patet, quia ea maxime eſſet obedientia, hæc tamen non obſtat, quia nemo obedire tenetur inferiori, niſi quatenus ille ſuperiori ſubalternus eſt. Eſt enim iudicū ordo ſicut cauſſarum naturalium, quarum in ſuis influxibus alia eſt aliis ſubdita. Quare eadem cau & q. can. Omnis oppreſſus. cōceditur afflictis reis appellare, iubetur que ut à nullo prohibeantur, ſed fulciantur potius & audiantur. Et can. præcedenti, Appellantem non debetur afflictio ulla carceris, aut retentionis iniuriæ cuſtodia. Sunt aūt multæ a iure preſcriptę ceremoniæ & formulæ appellandi, de quibus nō eſt p̄ſentis loci preſſius dicere. Quod aūt habetur in can. Catholicus, uidelicet quod ſi quis fidelium ad iudicem prouocauerit infidelē, excommunicetur, de Apoſtolica doctrina ſumptū eſt. Obiurgat. n. Paulus Corinthios in cap. 6. prioris epiſtolę, ꝙ frater cū fratre iudicio contenderet, & hoc apud infideles iudices, cum inter ſeipſos poſſent ſuas componere lites. Nam ubi fides nō eſt, neque rectum eſſe poteſt iudiciū. Intelligitur aūt illa prohibitio de illis catholicis, q inter catholicos uiuunt, nam illi noſtrates qui in terris infidelium negotiationis cā cōmorari permittuntur, nihili peccāt ſi coram ipſorum iudicibus, uel actores compareant uel rei. Poſterior concluſio. Appellare ad ſuperiorem cauſſa aut repellendæ aut differendę iuſtæ ſententiæ, iniuſtum, & iniquum eſt. Probatur quia ſicut imponere reo (ut ſupra diximus) calumnia eſt, ſic imponere iudici, ille autem qui ſubdole & uafre appellat, prçterquā quod obedientiā uiolat quā iudici debet, re ipſa imponit illi falſum, quaſi iniuſtam ſententiam tulerit inſuper & impedimēto illi eſt ne ſuum perſequatur munus, atq. adeo eiſdem de cauſſis iniuriam illi irrogat. Quapropter in eadem cau. & q. can. quicunque, præcipitur ut tales appellationes non recipiantur, & can. omnino. eiuſmodi appellaātes puniri iubentur. At uero ſciſcitaris circa priorem concluſionem, utrum licitum ſit, & cōdecens ſic religionum familias inſtituere, ut appellare prohibeantur. Apparet. n. id neque decere, neq. uero licere, tū quod præcipue in cauſſa capitis, quam tantopere nos natura admonet ut defendamus, nemo debet naturali beneficio orbari, quo ſe tueri poteſt tum ēt quod ut eadem cau. & q. habetur. utroq. canone, Ad Romanam. Chriſtianis vniuerſis hoc indulgetur beneficium, ut quoties ſe quiſq. p̄emi ſenſerit, ad Romanam ſedē tanquā ad caput, prouocatione confugiat. Reſpondetur nihilominus per quam ſancte è religionibus abigi appellādi uſum, nam etſi fortaſſe accidere quandoque poſſit, ut monachus aliquis iniuria læſus affligatur, tamen ex alia parte talia damna (quæ rariſſime contingunt) pace & quiete compenſantur, neruus enim & decus religionis in hoc maxime conſiſtit, ut altiſſimo inter ſe ſilentio, omnia ueluti inter fratres, quę ſua eſt profeſſio, planiter tractent, & tranſignat, neque ſe ſeculo prodant. Etenim ubi primum religionum cauſſæ clauſtorum metas exierint, actum de illis eſt. Quocirca inſtitutiones ipſas ſic Pontifices confirmarunt, ut appellationes prohiberent, nō quod per hoc ſummis ipſis Pōtificibus obedientię quidquam ſit ademptum. Quicunque. n. quantumuis incluſus monachus ad ipſum appellauerit, iure id faciet, uerū quod ſic conſultū eſt religionum incolumitati. Sed & circa ſecundam concluſionem dubium prçterea reſtat, utrum reo ēt dum iuſte credit ab inferiori condemnari, liceat ſuperiorem interpellare, ea nimirū ſpe ductus ut ſuperior, uel fauore, uel quia diuerſam habet iuris opinionem, reuocabit ſententiam, uel illa dillatione poterit ſe ipſe eruere. Eſt. n. à parte affirmatiua argumentū quod poſt quā intra limites obediētię iure id permittitur, uidetur poſſe illuc ſubterfugere, nam (ut dicemus ſtatim) licet ei è carceribus fugere Accedit & uſus, nam quicunque, ſi poteſt appellat. Reſpondetur tamē id certe non licere, ſed eſſe peccatū genere ſuo mortale, ubi quis certiſſimus eſt merito eſſe con-

Prima conclu. Rō conclusion.

Paulus.

Poſtrema concluſio. Probō.

Quæſt. Rō beſi tandi.

Rńſio.

Dubitatio.

argumētum partis affirmatiuæ.

uSoltio

ſe condemnatus, etiam ad mortem, per appellationem iudicium eludere, nam eſt cõtra iuſtitiam & in reipublicæ detrimentũ, nã ſæpiſſime illis prolatationibus iudices, & miniſtri uel laſſantur, uel corrumpũtur & reſtant ſcelera impunita. Secus ſi aliquo pacto de æquitate ſententiæ dubitaretur.

Ad primũ arg. Ad primum igitur argumentum reſpondetur, quod quãdo inferior iudex fines trãſgreditur iuris, exorbitat ab ordine ſuperioris, & ideo ſubditus nullam transgreditur obedientiæ lineam, ſi ad ſuperiorem recurrat, quoniam nemo conſtringitur parere inferiori, niſi quatenus ipſe perſeuerat in ſuperioris ordine. Ad ſecundum reſpondetur, ꝙ in utroq. eſſe peccatum uſu venit, ſ. in iudice perſpiciente defectum, per quem iuſtam cauſſam dat reo æquiorem aditum interpellandi, & in reo defectũ conſtantiæ, quia non perſiſtit in eo quod ſemel elegit. Vnde licet ordinario iudici firmior obedientia quam arbitro debeatur tamen quia ordinarius non à reo eligitur, ſed eius auctoritas pendet à ſuperiori, fit ut quando ille ab eius ordine exit, poſſit reus citra inconſtantiæ notam prouocare, quando uero litigantes communi conſenſu ſequeſtrem elegerũt, propter eorum inconſtantiam non permittuntur appellare. Attamen ſi tres fuerint electi, & duo ſine tertio ſententiam tulerint, appellare licet, ut ſubditur ſtatim in c. ſane.

Ad ſecũdũ arg.

Ad tertiũ arg. Ad tertium argumentum reſpondetur, ꝙ cum appellare, officium ſit uirtutis, cõſtringi debet ab utroq. extremo, nempe ut ita hoc beneficium reo concedatur, ut tamẽ nõ cedat in accuſatoris iniuriam. Ob idq. antiquitus biduum aut triduum concedebatur reo, ut poſſet appellare, poſt uero indultum eſt tempus decem dierum. Nam ſi quantocunque elapſo tẽpe appellare liberum eſſet, nulla eſſet firmitas in iudicio & ſñia, ſed ſemper eſſet ex arbitrio rei pendens. Atque eandẽ ob cãm interdictum eſt ſuper eodẽ articulo tertio appellare, ut patet extra. de appel. c. Directæ. Vbi permittitur appellare bis, & c. ſua nobis ubi prohibetur appellare ter. Et eſt expreſſus titulus in Codice, lib. 7. ne liceat in una eademq. cã tertio prouocare. Iam uero Romæ inductus eſt contrarius mos, ut. ſ. tres ſententiæ expectentur concordes. Ea forte de cauſſa quod technis fraudibuſque humanis in dies creſcentibus, aliter ſatisfieri litigantibus non poſſe creditum eſt nam cum hæc ex iure pendeant poſitiuo, poteſt Summus Pontifex illa pro tempoꝛum varietate mutare. Ille autem nocentiſſimus intolerabilisq. ſtyllus eſt, ut litigatores permittantur cauſſas in fruſtra lacerare, & nouos articulos effingere ut à quocunque iudicis uerbo appelletur, & de ſingulis expectentur tres ſententiæ, atque hac ratione lites immortales fiunt.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum liceat condemnato ad mortem ſe quacunque uia defendere.

POſtremum remedium quod reo ſupereſſe videtur eſt, ut ſe defendat, tunc præſertim dum morti addictus eſt. Arguitur ergo id licitum eſſe. Naturalis inclinatio ſemper eſt licita cum Deo auctore illa ſit uniuerſis rebus indita, inter inclinationes autem naturæ, ſumma cunctis rebus ineſt ut ſeſe conſeruent, inde n. naſcitur ut ſummam exoptemus fælicitatem in qua perpetuo permaneamus, ergo ad tuẽdam uitam quæcunque nobis defenſa licet. Secundo: Perinde ſententia fugiendo declinatur, atque reſiſtendo, fugere autem licitum eſt, ſecundum illud Eccleſ. 9. Longe eſto ab homine poteſtatem habente occidendi, & non uiuificandi, ergo & reſiſtere licet. Tertio: Plus homo ſibi ordine charitatis tenetur quam alteri, licet autem alterum periculo mortis eripere, ſecundum illud Prouer. 24. Erue eos qui ducuntur ad mortem, & eos qui trahuntur ad interitum liberare ne ceſſes, ergo & cuique licet ſeipſum à morte liberare. In cõtrarium eſt Apoſtolus ad Rom. 13. Qui poteſtati reſiſtit, ordinationi Dei reſiſtit, & ipſe ſibi dãnationem acquirit. Etenim qui à ſuo ſe iudice defendit poteſtati reſiſtit quæ diuinitus ad uindictam malefactorum, laudem uero bonorum inſtituta eſt.

Primũ argum.

Secũdũ argum.

Tertiũ argum.

Paulus.

☞ Quæſtio hæc per diſtinctionem eſt diſſoluenda. Contingit enim quempiam, aut iuſte damnari aut iniuſte. Et ſecundum hæc duo membra duæ ſunt ſecernendæ cõcluſiones. Prior eſt. Nemini iuſte ac iuridice

Diſtin. Prima conclu.

dice condemnato licet ſe a legitimo iudi-
Rõ con- ce defendere. Et ratio (præterea teſtimoniũ
cluſiõis. citatũ Pauli) eſt quod bellũ neque eſſe utrin-
que iuſtum niſi ubi ignorantia alterutram
partium excuſaret, iudex autẽ iuſte capit,
tenet ſupplicioq. addicit legitimum reũ,
non ergo reus iuſte poteſt illi reſiſtere, ſed
Secũda eſt ſuo genere mortale crimen. Poſterior
conclu. concluſio. Cuicunq. iniuſtæ condemnato
fas eſt iudici reſiſtere, ubi tamẽ nõ daret ſcã-
dalum, ex quo grauis turbatio timeretur.
Probõ Concluſio eſt nota, quoniam iniqua ſen-
conclu. tentia nullam ſubdito inducit obedien-
tiam, quin uero iam tunc iudex non pu-
blica, ſed priuata utitur auctoritate, creſcit
autem inde eius culpa quod prætextu iu-
ſtitiæ iniuriam infert, & uiolentiam. Vn-
de Ezech. 22. Principes eius in medio il-
lius quaſi lupi rapientes prædam ad effun-
dendum ſanguinem, ergo ſicut à lupis, ſic
ſe quiſq. poteſt ab ipſis tueri, niſi graue in-
de metueretur ſcandalum. Emergunt ta-
men ex his cõcluſionib. rationes aliquot
Prima dubitandi. Et primum omnium offertur
dubita- dubium de innocente, qui ſecundum alle-
tio. gata & probata condemnatur, uidelicet
utrum ſit illis connumerandus, quibus po-
ſterior concluſio ſuffragatur, ut ſe defen-
dant, an uero illis quibus refragatur prior,
Argum. præcipiens ut pareant. Nam quod ſe poſſit
defendere, argumentum eſt ſua innocen-
tia. Duriſſimum enim eſt manus innocen-
tis ligare, qui per iniquitatem accuſatus
eſt id præſertim in cauſſa mortis, cum na-
tura cuilibet ius faciat defendendi ſeſe.
Sed ex altera parte eſt nihilo debilius ar-
gumentum, quod illum iudex iuſte con-
demnauit. Et ponamus eundum ẽt iudicẽ
credere illum eſſe nocentẽ. Quare ſi dam-
nato liceret ſe defendere, bellum eſſet iu-
ſtum ex utraq. parte. Res profecto grauis
eſt, & qui à parte innocentis cẽſeret, reſpõ-
dere ad contrarium argumẽtum poſſet, q
bellũ ſimpliciter eſt iuſtũ ex parte innocẽ-
tis ſed tamen iuſtitia iudicis fundaretur in
falſa præſumptione, quæ innocentius pro-
Solutio tectionis non adimit. Nihilominus non
poſitæ auderem ab hac parte ſtare, ſed credide-
dubita- rim (ut q. 4. dicebamus) quod ſi eiuſmodi
tio. innocens poſſet citra graue ſcandalum, &
citra uulnerationem iudicis eiuſque mini-
ſtrorũ ſe protegere, poſſet quidem, ut pote
non ſolum fugiendo, uerum & includen-
do ſe in locum munitum, & forte armis
territando miniſtros iuſtitiæ, & dum capi-
tur, conniuendo ſe eripere etiam pellen-
do miniſtros. Attamen ſi non poſſet ſe de-
fendere niſi inflictis uulneribus, nequaquã
crediderim id licere. Nam primum id non
fieret ſine grauiſſimo ſcandalo, quod pec-
catum eſt. Secundo arguitur. Iudex in tali
caſu non ſolũ licite reũ inuadit, uerum &
iuſtitiæ præcepto ita cõpellitur, ut ſi non
faceret grauiter peccaret. Nam faciamus
teſtimonia eſſe legitima, & iudicem hẽ:l
lũ pro eo, duriſſimũ autem conceſſu eſſet
q iudex teneretur prælıũ cõtra hoiem ag-
gredi, qui iuſte poſſet etiam ſe contra præ-
lio defendere, nã etſi in bello poſſent con-
tra ſe inuicem duo hoſtes iuſte pugnare;
quia alterum ignorantia excuſat, eſt autẽ
longe diſſimilis ratio, quia allegata & pro-
bata ſecundum iura obligant iudicem reũ
damnare. Itaque iudex etſi decipiatur cre-
dens illum eſſe reum, tamẽ non decipitur
in hoc, quod etiam ſi ſit in ſecreto innocẽs
tenetur illum damnare. Præterea, quod
ipſe ſit pſona publica & reus priuata, pluri-
mum id rem facit. Adde quod ſi præ orẽ,
uel occideret uel uulneraret, licet poſtmo-
dum de eius innocentia conſtaret, nihilo
ſecius ob id quod illa ſe uide fendiſſet, pu-
niretur. Signum ergo eſt quod in conſcien-
tia id ei minime licuiſſet.

Ad primum igitur argumentum in prin- Ad pri-
cipio quæſtionis reſpondetur quod inter mũ arg.
inclinationes naturales illa eſt potiſſima,
ut rationalis homo nihil contra rationem
inceptet. Ob idq. uniuerſale deſiderium
omnium creaturarum conſeruandi ſe, de-
bet homo rationis moderamine exequi.
Quapropter ubi citra iniuriam reipubli-
cæ in ſuo ſe iure non ualet aſſerere mtam
potius quam rationis ordinem deſerere
debet. Argumentum autem ſecundũ mul- Ad ſecũ-
ta exigit diluenda dubia. Reſpondet enim dũ arg.
S. Tho. quod cum nemo ita condemne- D. Tho.
tur, ut mortem ſibiipſi inferat, ſed tantum
ut patiatur, nullus tenetur facere illud un-
de mors ſequatur quod cõtingeret ſi ſua
ſponte maneret in carcere. Et ideo cũ ei fu-
ga patet, arripere poteſt. Verũtamẽ nõ põt
reſiſtere miniſtro iuſtitiæ, nã hoc non ſolũ
eſſet nõ agere ſuam mortẽ, uerũ reſiſtere.
ne pa-

ne patiatur. At vero contra hanc ſolutionem ſunt argumenta permulta.

Prima ratio.

Primum, ꝙ nemo poteſt ſuam cuſtodire uitam cū alieno damno, quale daretur cuſtodibus contra quos ſi fugeret, lege ageretur.

Solutio.

Ad hoc aūt reſpōdetur hoc accidētarium eſſe.

Secūda ratio.

ꝙ ideo fugiens minime tenetur cauere. Ipſi uiderint cuſtodes quomodo munus ſuum expleant. Etenim ſi negligentes fuerint, illis imputandum eſt, nam fugiens, ius perſequitur ſuum. Quod ſi urgentius arguas, ſequeretur ſi condemnato liceret ſe in pedes dare, ꝙ liceret pariter & compedes rūpere, & infringere ferra, & perforare murum. qua ſe uia eriperet, hoc tamen reprehenſibile vulgo reputatur. Quin uero & legibus decretę ſunt illis pœnæ qui talia audent.

Hēricus

Henricus Gandenſis quolib. 9. ar. 23. negat illationem hanc, nimirum arbitratus hoc perinde eſſe atque reſiſtere iudici, eius percutiendo miniſtros. Vnde ſicut licet tibi, inquit, per alienum agrum trāſire, haud tamen diruere ſeptem ut tranſeas, ſic condemnatus dum fores patent, fugere poteſt, nequaquam tamē uincula rūpere. Attamē etſi huic opinioni applaudere ciuiles leges uideri poſſint, tamē cōtraria ꝓbabilior eſt,

Caieta.

quā Caiet. 2. 2 q. 69. cenſet D. Th. conſonā, dicenti quod licet fugere, ſed non reſiſtere. Et ita credo in foro conſcientię de quo pręciſè tractamus. Cuius. n. fugere licet, iuſtum ſubinde ſi & ſe ab impedimentis, citra uim expedire. Eſt autem nōtandum uim proprie, neq. brutis animantibus, quæ neque dominium ullum neque ius habent, neque uero inanimis rebus inferri, ſed ſolis hominibus. Et ideo cōdemnato non licet uel iudici uel cuſtodi carceris reſiſtere, manus in ipſos iniiciendo, uincula uero rumpere nō eſt reſiſtere, ſed fugere. Sicut neque qui leonibus eſſet traditur, uim inferret iuſtitiæ, dum, ut ſe defenderet, illos interficeret. Qui autem cuſtodem carceris ligaret, aut os illi, ne clamaret, obſtrueret uim faceret, non tamen ſi eum dum te teneret poſt ſe fugiens traheret.

Argum.

Sed arguis contra. Qui ædes rumperet uicini, uim inferret, ergo qui clauſtra rumpit carceris ut fugiat.

Solutio.

Negatur conſequentia, quoniā ille ius nō habet ingrediēdi, ſicut hic exeundi. Fatemur tamen ꝙ teneatur in conſcientia de dāno dato. Hinc n. tantum conſtituimus ius fugiendi; declarantes illic non inferri uim iuſtitiæ uel diſtributiuæ quicquid ſit de cōmutatiua.

Ratio altera.

Quod ſi arguas, ſaltem rumpere uincula peccatum iniuſtitiæ eſt.

Solutio.

Negatur conſequentia: quia totum reducitur ad hoc qđ eſt fugere. Quale non tenetur ille de damno ratione acceptionis, ſed ratione rei acceptę. Enimuero ſi fune ligati poſſunt nodum diſſoluere, imo & funem diſcindere, & habentes adulterinam clauem poſſunt ſeras aperire, ſicut & ferrea uincula limare, & perforare murum licet; etiam ſi qui hoc facit, ſciret occluſos ſecum alios exituros. Nā ipſe ſuo utitur iure, cui cura non incumbit cuſtodiendi alios. Veruntamen ex his non ſubſequitur ꝙ amici condemnati poſſint uincto uel intrinſecus uel extrinſecus nauare operas ſuas, ut uincula uel muros dirumpat licet poſſint cōſulere ut fugiat. Nā ille tanquā cui fugere licet, uiam ſternere poteſt, cæteri uero maiorem iniuriā facerent diruendo carceres, quā priuatam domū, eſſetq. in utroq. foro capitale crimē.

Caieta.

Et quamuis Caieta. 2. 2. q. 69. contrarię ſit ſniæ, arbitror tamē nemini licere porrigere uincto uel limam uel aliud inſtrumentū, quoniā iam hoc eſſet cooperari. Neq. uera eſt illa regula, quod ſi mihi licet aliqd operari, liceat aliis me iuuare, quoniā uincula & carceres rumpere, ſolum eſt licitum ſternenti ſibi uiam. Secus habet conſulere alteri quod ei licet. Cuſtodibus autē carceris iuſtitiæque miniſtris grauiſſimum eſſet infidelitatis ſcælus, uel cooperari, uel conuiuere, uel diſſimulare, imò credo, & conſulere. Neq. uero propterea quod condēnatis fugere in foro conſcientiæ liceat, aliquod patiatur reſpublica detrimentū, nā ſatis obuiatur ſi carceres bene ſint murati, & cuſtodes uigilantes. Non .n. eſt neceſſarium ut nullum ſit impunitum crimen.

Argum.

Porro autem fateor contra hanc determinationem frangendi carceres, quā in foro cōſcientiæ ueridicā arbitror, ualidiſſimum extare argumentū ex iure ciuili, quo pœna capitis effractoribus carcerum decernitur, ut patet. ff. de effract. l. De his. & ff. de cuſt. & exhib. reo. l. in eos Secūdum quas & alias particulares ſolent bene moratæ reſpublicæ adhibere. Nam tam grauis pœna niſi pro mortali culpa, iniuſta ſane eſſet;

ſecun-

ſecundum ea quę lib. 1. q. 6. definita reliquimus, nempe pœnam, niſi pro culpa infligi non poſſe. Ad hoc nihilominus reſpondetur, q̃ cum legum conditores ciuiles non ſint ſpiritualium iudices, ut perpendere ualeant culpas in foro conſcientiæ, nihil mirum ſi putēt eſſe culpā ubi culpa non eſt. Igitur uel illā ſunt opinionē ſequuti, q̃ per ſe eſſi in genere carceres lethalis culpa ſit, uel ſuas leges in præſumptione fundauere. Præſumitur. n. uis ſuper illata cuſtodib. & reſiſtentia, ubi uere ineſt culpa. Et ideo additur in dictis legibus. Si quis conſpiratione facta cū cæteris carceres affregerit. Vbi uis & reſiſtentia cuſtodibus illata inſinuatur. Subditur autē ibidem. Qui per negligentiam cuſtodum euaſerint, leuius puniātur. Et in elligendū eſt ſi uincula aut carceres rumperent, nā alias profecto nulla eſſet æquitas, cum citra controuerſiam, nulla ſit illic culpa. Tametſi qui fugit, eo ipſo criminis ſit iure ſuſpectus. Subdit autem eadem lex, In eos, q̃ etſi effractores inueniantur poſtea innocentes ex eo crimine pp quod impacti ſunt in carcerē. tamē puniendi ſunt. At vero leges (ut dictum eſt) ſemper præſumunt reſiſtentiam. Alias re uera innocentibus nulla eſt culpa: uincula lacerare, nec terebrare parietes. Supereſt aūt contra hanc eandem definitionem, & aliud argumentum huiuſmodi. Qui ad mortē dānatus eſt, eo ipſo dānatur ad carcerē, facit ergo cōtra obedientiam dum fugit. Reſpondetur per interemptionē antecedentis. Qui.n. damnatur ad mortem, ſolum cogitur pati, & ideo ſubducere ſe poteſt. Verum eſt q̃ leges ciuiles decernentes fractoribus pœnas, in uirtute præcipiunt ne carceres effringant, quia legiſlatores præſumunt illic culpam (ut expoſitum eſt) alias nequirent repoſcere pœnas, ut lib. 1. q. 6. dictum eſt. Pñt quidem & condemnare ad carceres, ſicut ad exilia, tenenturque tunc rei in carcere manere, eſſetq. illis peccatum fugere, niſi immineret periculum mortis aut corporalis ſupplicii. An uero ſimul poſſet quis damnari ad carcerem & ad mortem? Caiet. loco citato innuere uidetur tales poſſe fieri leges, licet latæ non ſint. Arbitror tamē q̃ nō eſſent iuſtę, quia non poteſt miſer illo naturali beneficio fugiendi priuari, quando ad ſuppliciū deſtinatur corporale. Beneficium. n. illud naſcitur ex appetitu, quem natura dedit rebus conſeruandi ſe. Quapropter diſtinguēdum eſt, quod in aliquibus non poteſt homo condemnari, niſi ut patiatur, puta in his quę uel morte uel corporale ſuppliciū afferunt. Et tunc non poteſt condemnari ne fugiat. Diuerſa autem ratio eſt in aliis, in quibus ad ſimile ſupplicium corporale non proceditur. Tunc. n. poteſt reus condemnari non ſolum ad pati, uerum & ad agere. Puta ut pecuniam ſoluat in exilium ſecedat, in clauſtro maneat, uel in carcere nō ſolum ad tempus, uerum & perpetuo. In his namq. omnibus obedire tenetur, & facere quod ſibi iniunctum eſt. At uero ratio quam ſecundū D. Tho. aſſignauimus, nēpe ob id licitum eſſe damnato fugere, q̃ non tenetur facere id unde mors ſequatur, non apparet uſque adeo ſolida, nam expectare reum in carcere, non eſt occidere ſe, alia minime expectare liceret, quod falſum eſt, cum expectantes martyres contrarium dederint documentum. Reſpondetur quod neq. S. Tho. affirmat hoc eſſe occidere ſe, ſed facere unde mors ſequatur, quod licet nemo uirtute ſententiæ teneatur facere, poteſt tamen ſua ſponte, quia æquanimiter pati vult ſententiæ executionem. De martyribus autem alia eſt ratio. Nam aliquando tenentur ob confeſſionem fidei expectare. In eadem ſolutione ad ſecundū ſubdit D. Tho. ſimilitudinem, dicens. Sicut etiam ſi aliquis ſit condemnatus ut fame moriatur, non peccat ſi ſibi cibum miniſtratum ſumat, quia non ſumere, eſſet ſeipſum occidere. Et quod liceat ei cibum paratū ſumere, nemo ambigit, quia damnari non poteſt, niſi ut ei non miniſtretur. Reſtat tamen ambiguitas utrum teneatur ſumere? Et quidem Caiet. illic incunctanter aſſeuerat teneri ita ut ſi non ſumeret, peccaret. Cuius maximum argumētum colligitur ex uerbis S. Thom. nam dicit hoc eſſe ſe occidere, quod demum liceat. Ego vero fateor non eſſe mihi prorſus improbabile, q̃ ei liceat non edere. Nam uere dignus eſt morte, etſi licite poſſit eam ſubterfugere, poteſt nihilominus non ſubterfugere. Quis enim ambigat quin ſceleroſus hō ſuorum criminum conſcius, ſciens prætorem uenire ad ſe capiendum poſſit illum

Reſponſio.

Argumētū alterū ad idē.

Solutio.

Dubiū.

Caieta.

Solutio.

Diſcuritur rō. S. Tho.

Mēs. S. Thomę

Caieta.

illum operiri, atque adeo in carcere aperto ſine ullis vinculis mortẽ expectare quã meretur? Ergo licet fatear, non eſſe parem omnino rõnem, haud tamen eſt longe diſpar, quin & dãnatus, ut media abſumatur poſſit à cibis cõtra iudicis iuſſa oblatis abſtinere. Neq; S. Tho. aliud ait ꝙ quod nemo põt ad hoc condemnari. Et ideo neq; ille comedens, neq; qui cibos illi porrigerẽt, niſi ſpecialiter eſſent prohibiti, peccarẽt. Ob idq; laudi datur apud Val. Maxim. lib. 5. Athenienſis Cimona, quæ patrem ſuum tali damnatum morte, lacte pauit. Attamen nemo illis tenetur tales cibos ſuppeditare, ſicuti extrema extra iudicium patientibus, ut 2. 2. q. 31. art. 2. auctor eſt S. Tho. Igitur ut ad ipſam diui doctoris rationem reuertamur, quando ſubdit quod nõ ſumere eſſet ſeipſum occidere nõ intelligit poſitiue, quod aiunt, & formaliter, ſed reductiue, ſicut qui tenetur ſeruare nauim, ſi non ſeruat, cenſetur ſubmergere. Et idcirco qui ſine cauſſa non ſeruaret uitam, ſe occideret. Puta ſi quando extra caſus iudiciales ruit domus, uel irruit fera uel appropinquat flamma, non fugeret, ſuæ eſſet uitæ prodigus, quia ſine cauſſa eã negligit, ſuiq; adeo eſt interfector, ſicuti & qui non damnatus non comederet. Qui autem legitima ſententia proiectus eſſet leonibus, non teneretur ſe ab ipſis defendere, quamuis licite poſſet quia non ſe ſine cauſſa mori ſinit, ſed quia mortem meretur, vult eã à iudice pati. Sed ais, ille non eſt damnatus ne comedat, fateor, & ideo poteſt comedere. Sed tamen quia eſt damnatus, ne ei miniſtretur eſca quouſque exhalet animam, poteſt (quod probabile reputo) non comedere. Secus autem de illo innocente qui immeritus condemnatus eſſet. Ille enim fortaſſe teneretur & de carcere fugere, & comedere ſi apponeretur panis, præcipue ſi uita ſua utilis eſſet reipublicæ. Nam alias neſcio an ut tale patientiæ ſpecimen exemplo Chriſti præberet, liceret ei ſententiam iniquam ſponte ſua ferre, ſaltem non fugiendo. Poſtrema autem dubitatio ſupereſt de eo qui ad epotandum venenum condẽnaretur, quo quidem mortis genere ſolenni Athenienſibus fuit ingenuos ac proceres enecare, quo & Socrates ſublatus eſt. Videtur namq; huiuſmodi condemnato id licere, quia hoc non eſt agere, ſed pati, ut ſi ui aperiretur ei os, cur nõ poſſet ſpõte ſua aperire ut cruciatũ effugeret? Et ſi eſſet, v. g. quis cõdemnatus ut linguę particula ei abſcinderetur, dareturq; ei optio ut uel paruã ſibiipſi abſcinderet, uel maiorẽ carnifex ſecaret, cur non poſſet minus detrimentum optare? ſicuti de ſeipſo Ioſephus refert lib. ſecundo de Bell. Iudai, cap. 27. quod data ſibi optione, maluit unam ſibi ipſe manum amputare quàm permittere ut ambabus truncaretur. Et ſi quis condẽnaretur ad ſanguinis emiſſionem, per uenam quam lictor aperire neſciret, cur ſi reus eſſet artis peritus, id exequi tanquã miniſter iuſtitiæ non poſſet? Ad hæc breuiter omnia reſpondetur; in primis eiuſmodi leges, atq; ſententias eſſe iniquas, quippe quib. condemnatur rei ſeipſos uel occidere uel mutilare. Qua ꝑꝓ Chriſtiana familia illas non permittit. Imo uero neq; martyrib. eiuſmodi iudicib. parere liceret. Secus aũt quando actio potius eſt paſſio, ut ſi reus linguam extrahat manũve aut collum lictori paret, aut patibuli ſcalã aſcendat. Hoc. n. non eſt agere, ſed ad crucẽ ſe hoĩem adaptare, ſicuti dũ in carcerem duceris, potes tu ipſe ambulare. Ad hiſtoriã ergo Ioſephi reſpõdetur male feciſſe, ſicut malefaceret qui particulã linguę ſibi reſecaret, ut euitaret maius damnum, quia illud medium non erat per ſe neceſſarium, ſed ex malignitate alterius præcipientis. Secus ſi putridum haberes membrum, tunc enim tu tibi ipſi, ſi alius chirurgi non haberetur copia, poſſes abſcindere, ſicuti alia quacunque uia tibi, ipſi mederi.

Valer. Maxim. — D. Tho. — Scrupulus. Solutio. — Poſtremum dubitatio. — Ioſeph.

QVAESTIO VI.

DE INIVSTITIA TESTIS.

ARTICVLVS I.

Vtrum teneatur quandoque homo teſtimonium ferre.

QVARTVM locũ in iudicio obtinere pſona teſtis, de qua quatuor examinãda ſunt. ſ. teſtiũ obligatio, ſufficiẽtia, repulſa, & culpa. Quęritur ergo primo utrũ ꝗs aliquan-

Primũ arg. partis negatiuũ. aliquando teneatur teſtimoniũ dicere? Et arguitur à parte negatiua. Fraudulentia nemini licita eſt, quippe cui indiuidua malitia ineſt, qui aũt occultũ crimẽ reuelat, id præcipue quod ſub fidei cõcreditur, infidelis eſt & fraudulẽtus, ſecũdũ illud Prouer. 11. Qui ambulat fraudulẽter, reuelat arcana, qui aũt fidelis eſt, celat amici cõmiſſum, ergo nulli licet talia reuelare ſecreta, tantũ abeſt ut quiſpiam teneatur.

Secundũ arg. Secundo arguitur. Si teſtificari uirtus eſſet, ea maxime conueniret ſacerdotibus & clericis, ꝓpter eorum maiorem auctoritatem. His enim qui ſacra tractant firmior debetur fides, & tamẽ clerici teſtes eſſe in cauſſa ſanguinis prohibentur, ergo teſtificari non uidetur eſſe uirtus.

Auguſt. In contrarium eſt Auguſt. ubi ait. Qui ueritatem occultat, & qui prodit mendacium, uterque reus eſt. Ille quia prodere non vult, iſte quia nocere deſiderat.

Diſtinct. Reſponſio quæſtionis quatuor concluſionibus continetur. Diſcernendum enim eſt inter eum, à quo teſtimonium requiritur, & eum, qui non eſt requiſitus.

Prima conclu. Prima ergo concluſio eſt. Quicunq. à legitimo iudice ſecundum formam iuris in teſtem adſciſcitur, tenetur teſtimonium ferre.

Suadet conclu. Concluſio inde patet, quod illud eſt obedientiæ munus, & obedire quicunque ſubditus tenetur maioribus ſuis iuſta præcipientibus.

Secũda conclu. Secunda concluſio. Qui occulta crimina interrogatur, de quibus neq. infamia præceſſit, neq. alia iuris cã ex ſupra nominatis, non tenetur teſtimonium dicere.

Rõ concluſion. Hæc itidẽ eſt manifeſta, quoniã quicunq. tenetur bono proximi nomini conſulere, celando eius crimina, niſi legitime compulſus fuerit. Similes ergo sũt regulæ iſtæ a teſte obſeruãdę illis quæ reo præſcriptę ſunt. Quando uero uel nullus te interrogat, uel ille qui tuus non eſt iudex, altera tibi eſt obſeruanda diſtinctio. Enimuero ſi teſtimonium tuum neceſſarium eſt ad liberandum hominem, uel ab iniuſta morte, uel a falſa infamia, uel ab iniquo damno, tunc auſcultanda eſt tertia concluſio.

Tertia conclu. Quicunque ab eiuſmodi periculis inique oblatis tenetur teſtimonio ſuo proximum liberare.

Probõ conclu. Probatur quia charitatis mãdato quicunque tenetur proximo ſuo malum cauere. Exemplum præſto eſt in eleemoſyna, quã grauiter patienti porrigere quiſq. tenetur. Eſt enim & hoc genus quoddam, idemq. præcipuum eleemoſynæ. Quapropter non ſolum petitus à ſuo proximo & rogatus obligatur, uerum etſi minime fuerit requiſitus, tenetur quiſque ultro ſatagere ut ſuum denunciet teſtimonium, ubi prodeſſe põt, ita .n. nos admonet Pſaltes, Eripite pauperem, & egenũ de manu peccatoris liberate. Et Sapiens Prouerb. 28. Erue eos qui ducuntur ad mortem. Paulus. Et ad Rom 1. Digni ſunt morte, non ſolum qui faciunt, ſed etiam qui conſentiunt facientib. Gloſſa. Vbi gloſſa, Conſentire eſt tacere cum poſſis redarguere. Et eadem rõne cũ poſſis teſtificari. Quapropter concluſio hęc multo habet patentiorem ueritatem in prodendis criminibus, quæ in exitiũ reipublicæ uergunt. Nã ſi tunc quicũq. tenetur eſſe accuſator, multo æquius teſtis.

Quarta conclu. Quarta concluſio. Extra caſum neceſſitatis liberandi miſerum ab iniuria, uel rẽpublicam a periculo, ſolum cã condemnandi reum nemo tenetur ſua ſponte offerre ſe in teſtem, niſi iuridice cõpulſus ſecundũ ordinẽ iuris.

Probõ. Probatur, quia celare tunc ueritatem, nulla eſt cã damni uel publici uel priuati. Quare neq. iuſtitiæ rõ, neq. charitatis quempiam tunc cogit priuatũ ciuẽ ſecretum pãdere, quod in pectore habet.

Argumẽta cõtra primam concluſionem. At uero concluſiones has ſic iuxta ordinem S. Tho. ſimpliciter aſſertas, neceſſe eſt exactius perpendere. Exiſtit .n. ſtatim argumentũ cõtra primã qđ ſi teneretur teſtis euocatus a iudice teſtimoniũ ferre, ſequeretur qđ neutiquam ei liceret ſeſe occidere ne accerſeretur. Immo ꝙ ſi ulla uteretur aſtutia ne uerũ teſtimoniũ ferret, teneretur reſtituere dãnũ ꝙ uel actor uel reus acciperet, cui eius teſtimoniũ cõducebat. Hęc .n. illatio inde patet ꝙ ferre tunc teſtimoniũ, actus eſt iuſtitiæ, iuſtitia aũt lęſa reſtõnem poſtulat. Quod ſi argõ hoc conuincaris, conſequens ſubinde apparet ut qui contra tenorẽ tertiæ concluſionis etiam a iudice non uocatus teſtimonio ſuo non ſuccurrerit iniuriã patienti accipientive damnum, pari rõne teneatur reſtitutione id reſarcire. Conſequentia patet, quia dũ S. Tho. teſtimonium Pauli adducit. Non ſolum qui agunt, ſed & qui conſentiunt facientibus, opinatur illum tũc in damnum proximi cõſentire. Quod aũt id concedendum nõ ſit, arguitur ſic Primo

Primũ argum. in contrariam partem. nemo charitatis lege tenetur proximum à calamitate eripere, niſi extrema aut graui neceſſitate prematur, ergo licet quiſpiam teſtimonio meo indigeat, vbi ei dãnum agitur pecuniæ, aut famę extra extremum aut graue periculum mortis, niſi à iudice cogar, non teneor obſequiũ meũ ferre. Argu. 2 Secundo, Neq. uero eiuſmodi periculis extremo aut graui eadem charitatis lege ſuccurrere vllus cõpellitur, cum detrimento ſuo. Arg. 3. Tertio, etſi in talibus caſibus quiſpiam charitatis negligens, officiũ ſuũ non præſtiterit, obnoxius ſubinde non fit reſtitutioni. Concluſio ergo tertia non eſt uſq. adeo uera ut in ſuperficie ſonat. Legitimus ſenſus primæ ac tertię cõcluſionũ. Hęc argumenta adducta ſunt, ut diſcrimen pateſcat, quo inter primam tertiamque concluſionẽ intereſt. Enimuero licet utraque vera ſit, prima tñ iuſtitiæ lege, tertia uero ſolo charitatis debito. Per hoc ergo diſcrimen alia innoteſcunt. Qui enim ſe frau de & dolo ſubduceret ne a iudice uocaretur in teſtem, profecto ſi ita eſſet proximo ſuum teſtimonium neceſſarium, ut ibi tota periclitaretur cauſſa, tunc & grauiter peccaret, & reſtituere teneretur. Nam eiuſmodi tunc homo contra iuſtitiam, dediſſet alteri damnum. Et multo peccaret grauius, tenereturque arctius reſtituere ſi falſum diceret teſtimonium, ex quo alterius cõdẽnatio ſequeretur. Ad primũ arg. Igitur ad primum argumentum contra tertiam hanc concluſionem reſpondetur, ꝙ quamuis qui non acceſſitur à iudice, non dẽt ex iuſtitiæ lege, ſed per officiũ charitatis teſtimoniũ ſuum, eſt tñ inter hoc atq. alias eleemoſynas differentia, ꝙ in aliis licet extra extremam & grauem neceſſitatem nemo ſtringatur dare quod ſuum eſt, tamen quando alter tuo indiget teſtimonio, quoddam ius hẽt ad illud quia unicuiq. mandatum eſt de proximo ſuo. Et ideo ſi abſque ullo prorſus detrimento illud poſſis exhibere, etiam ſi alter non ſubeat periculum uitæ, ſed famæ uel pecuniæ, obligaris charitatis amore. Quemadmodum ſi haberes aliquam ſcripturam ex qua ius eius & cauſſa dependeret, teneneris illam producere. Et accedit aliud uinculum ſingulare, ꝙ alia eſt ratio neceſſitatis, cui ſuccurrere tenemur, qñ illã quis patitur per iniuriã aut aliquã cauſalẽ cladem, quã ſi illam pateretur per ſolam inopiam. Etenim cum proximus domo caret, non obligor illi donare, quãdo uero domus eius ardet, etiam ſi ſit diues, teneor ſi poſſum ſine meo nocumento incendiũ extinguere. Ad ſecũdũ arg. Secundo aũt argumento concedimus, ſuam concluſionem, uidelicet ꝙ nemo cum ſuo graui periculo aut detrimento cogatur tale officium charitatis pręſtare, quin uero nec cũ detrimento ſuorũ. Vt ſi lis eſſet cum patre meo, non tenerer mea ſponte contra eum prodire teſtis. Sicut ſi idem meus parens aggrederetur nudo gladio innocentem, quem defendere ego non poſſem, niſi eundem parẽtem occidendo, non teneor. Ad tertiũ arg. Et pariter ad tertium reſpondetur, quod vbi ſolum charitatis obſequium & munus omittitur, nulla naſcitur reſtitutionis obligatio. Præterea ex quarta concluſione nonnihil exoritur difficultatis. Apparet enim ꝙ etiam extra caſum liberandi innocentem, ad nocentis condemnationem compellatur iure quiſque nondum a iudice accerſitus, offerre ſe in teſtem, tunc ſ. quando legitimè accuſatus eſt. Neque ſolutio S Tho. uero ſimilis eſt, ubi ait ꝙ neque ſi accuſatori periculum immineat, curare hoc debeat teſtis. Nam quando accuſator accuſare conſtringitur, videtur & teſtis ad teſtificandum ſubinde compelli, alias iniqua eſſet accuſatoris conditio. ſ. qui teneretur immergere ſe in cauſſam ubi in probatione deficeret. Reſpondetur quod S. Thom. præciſè loquitur ubi accuſator non tenebatur accuſare. Et ideo ſubdit, quia ipſe in hoc periculum ſponte ſe iniecit. Tunc .n. nemo illi tenetur fauere, ſicut reo iniuriam contra ſuam uoluntatẽ patienti. Et in hoc caſu uerum habet illud Auguſtini ſuper uerbo Abrahæ, Geneſ 12. Auguſt. Dic quod ſoror mea ſis, ueritatem celare licet non mendacium dicere. 2.2.q.2. can. Ne quis. Quando autem obligatio eſt accuſandi, ut in criminib. bono publico eritialibus, tunc quicunque tenetur etiam nõ uocatus proferre ſe in teſtem.

Ad primũ arg. principale. Ad primum igitur argumentum reſpõdetur diſtinguendos eſſe ſecretorum gradus (ut ſuperiori quæſtione dictũ eſt) ſigillum enim ſacramentalis confeſſionis, nulla eſſe põt, neq. uero excogitari cauſſa, niſi expreſſa eſſet Dei reuelatio, ob quã detegendũ eſſet. Et in hoc caſu uerum hẽt prouerbium

uerbium citatum. Eſſet enim illa ſacrilega fraudulentia & infidelitas, dixerim ſacramentalis cōfeſſionis. Nam vulgaris conſuetudo detegendi aliis ſecreta ſub ſigillo cōfeſſionis, et ſi genibus flexis ſignū crucis & Confiteor præmittatur, niſi fiat integra cōfeſſio omnium peccatorum, nō obligat ad ſigillum confeſſionis, ſed ad ſigillum ſeculare. Et ideo cū iuridice requiruntur, poſſunt ac debēt talia ſecreta nullo obſtante iuramento ſeruandi, reuelari iudici, puta ſi ſint peſtifera reipublicæ, debent ſtatim ac cuſatione deferri in aures iudicis. Et ſi ſint in periculū graue tertię perſonæ, cui nō poteſt aliter occurri, uel ſi euocceris in teſtem. Ac citra tales caſus tenetur quiſq. ſeruare ſecretū, aliter ius naturæ frangeretq. mortale crimen, & in leuibus, uenialis culpa. Quapropter extra caſus mō nominatos, in re dubia potius inclinandum eſt ad ſeruandum ſecretum proximi, quam ad prodendum. Vt ſi iudex ſolum à te quęrat an ſcias aliquid, & tu tantū audiſti, non uidiſti, potes dicere, neſcio, quia quod audiuimus, non ſcimus. Si autē iuſte interrogaris an audieris, fateri cogeris. Item uidiſti fieri homicidium, et cum aliis conteſtib. interrogaris tamen per uiā inquiſitionis, non teneris reſpondere, niſi uel infamia præceſſerit uel indicia. Si autem procedatur uia accuſationis, etiam ſi ſolus uideris, teneris adductus in teſtē teſtimonium fere. Reus autem tunc interrogari iuſte non poteſt abſq. uno prævio, iuratoq. idoneo teſte. Ad ſecundum autem iam ſatis ſupra reſpōſum eſt. Quæſtione enim prima huius libri cauſſam reddidimus quare clerici crimina hiſ iudices eſſe non poſſunt, uidelicet ne q ſacra tractant, cædis cruore commaculentur. Eademque ratione quęſtione quinta, diximus interdictum eis eſſe in eiſdem cauſſis accuſare, ac ſubinde modo dicimus nefas quoque eſſe teſtificari. Ad ſecūdū arg.

ARTICVLVS III.

Vtrum duorum uel trium teſtimonium in iudicio ſufficiat.

SEquitur ſecundo loco de teſtium ſufficientia, utrum duo uel tres ſatis ſint? Et arguitur a parte negatiua. Teſtimonium ut fidem faciat, concors eſſe debet, contingit autem ſæpenumero duos & tres teſtes re aliqua diſcordare, eiuſmodi ergo teſtimonium non eſt legitimum. Secundo, In nonnullis cauſſis non ſufficiunt tres teſtes, nam in obſigna is teſtamentis iure ciui. requiruntur ſeptem, ut patet Inſtit. de teſtamen §. fin. & C. eodem titulo. l. Hac conſultiſſima. Et in aliis perinde cauſis eadem ſeruatur cautela. Tertio, cōtra perſonas in dignitate conſtitutas, & potiſſimum ſi ſint Eccleſiæ Romanę nō ſatis eſt ternarius teſtium numerus. Legitur enim 2. q. 5. ca. Præſul. quod Præſul non damnetur niſi cum ſeptuaginta duobus teſtibus, qui fuit numerus diſcipulorum Chriſti. Presbyter autem Cardinalis non niſi cum ſexaginta quatuor teſtibus deponat. Diaconus uero Cardinalis urbis Romæ non niſi cum 27. condemnetur. Subdiaconus acolythus, exorciſtas, lector, oſtiarius, non niſi ſeptem. Et eſt tex. Sylueſt. in Concil. generali. In huiuſmodi autem Eccleſiaſticis quippe quorum crimina minus ſunt toleranda, pauciora deberent teſtimonia requiri, ergo urgentiori ratione in aliis non ſufficiunt tres. In contrarium eſt illud Deute. 17. In ore duorum uel trium teſtium peribit qui interficietur. & cap. 16. In ore duorum uel trium teſtium ſtat omne uerbum. Quod Chriſtus Matthæi 18. approbando citauit. Idemque Paulus 1. ad Corinth. 12. Primū argum. à parte negatiua. Arg. 2. Arg. 3. Paulus.

Ad quæſtionem vnica concluſione reſpondetur. Duorum teſtimonium, qui ſint homines fide digni ſufficiens eſt in iudicio, & ad maiorem certitudinem trium. Concluſio hæc trifario iure aſſeritur. Naturali, ſ. diuino, & humano. De diuino. nam citata ſunt teſtimonia. Et præterea Chriſtus Io. 8. eadem ratione aſtruxit teſtimonium ſuum, quod ſimul erat & patris, fide dignum eſſe. Quo loco ait Auguſtin. qd in hoc teſtium numero eſt trinitas ſecūdum myſteriū commēdata, in qua eſt perpetua firmitas ueritatis. Ius autem humanum patet 2. q 5 ca. quoniam uero. & extra, de teſtibus. c In oī negotio, & ff eod. tit. l. ubi numerus: Rōne aūt naturali pbatur. Certitudo (vt 1. Ethic. auctor eſt Ariſtot.) non eſt ſimiliter in omni materia exquirenda. Ob idq. in actibus humanis, q in caducis. Concluſio reſpōſiua. Suadet̄ conclu. Auguſt.

& contingentibus verſantur, & de quibus conſtituuntur iudicia, non ea exigitur certitudo quæ in ſcientiis demonſtrabilibus, ſed illa ſatis eſt quæ plurimum ueritatem continet, raro autem deficit, probabilius autem eſt, certoq. propinquius id quod à multis aſſeritur, quã quod aſſerit unus, ob idque ubi uni tantum reo neganti multi obiiciuntur teſtes, rationi conſentaneum eſt, ut illorum potius teſtimonio ſtetur, quã rei negantis. At vero multitudo tribus comprehenditur principio. ſ. medio, & fine, quibus continetur linea, item longitudine, & latitudine, & profunditate, quibus concluditur corpus. Vnde Ariſt. initio 1. de cœl. totum & omne de tribus primum dicitur, nam de duobus ſolũ dicimus ambo, duo autem teſtes cum actore faciunt tres, quo autem abſque actore cui in iudicio non tanta perhibetur fides teſtimonium abſolutum ſit ac perfectum, adhibetur tertius teſtis, Vnde Eccl. 4. Funiculus triplex difficile rumpitur. Cum ergo ſub diſiunctione dr̃ in ore duorum uel trium, prius membrum neceſſitatem deſignat & ſufficientiam, poſterius uero abundantius complementum. Quod ſi obiicias cur non unus affirmans contra negantẽ unum ſufficiat, reſpondetur ꝙ cum reus ſit ſuæ uitæ ſuorumq. bonorum poſſeſſor, & melior ſit conditio poſſidentis, non exiſtimatur unius actoris affirmatio contra ſufficiens, etiamſi vno alio fulciatur teſte, ad depellendum ipſum de ſua poſſeſſione. Sed nunquid non quãdoq. unius auctoritas pluriũ teſtimonio pręſtat. Fatendũ quidẽ eſt, tamen leges ut ſæpe dici ſolutum eſt, non ea conſiderant, quæ raro contingunt, ſed quæ plurimum. Quamuis unius eximiæ auctoritatis qualis eſt Imperator, teſtimonium, ſufficiens iudicatur, ut habetur l. omnium. C. de teſt. Quin uero neque plurium ſęp affirmatio firma eſt. Nam ut legitur 2. Reg. 21 Nabaoth. plurium falſo teſtimonio condemnatus eſt. Et innocentiſſimus Chriſtus. Emergit autem ex hac concluſione argumentum contra ius humanum. Leges humanæ non poſſunt naturali derogare, ac multo minus diuinæ, quod autem tres teſtes ſufficiant, eſt de iure naturæ & diuino, ut dictum iam modo eſt, ergo leges humanę non potuerunt teſtimonium trium infirmare, conſtituentes ut in teſtamento aperto requirantur quinq. teſtes, & in occluſo ſeptem, atq. aliis cauſis item plures. Reſpondetur, ius naturæ & diuinum nõ uſq. adeo ſtabilire teſtimonium trium ut cenſeant nullam ob cauſſam exigi poſſe plures. Enimuero quãuis niſi hominum malitia nimium excreſceret, duorum uel trium abundaret teſtimoniũ, mortalium tamen fide & iuſtitia deprauata, idem ius naturæ perſuadet, ut teſtimonia firmiora requirentur, & maxime in defunctorum teſtamentis, qui ſuas uoluntates poſt mortem aſſeuerare nequeunt.

Ariſtot. | Obiectio. | Solutio. | Argum. | Solutio.

Ad primum igitur argumẽtum reſpondetur, ꝙ ſingulares teſtes non faciunt in iudicio fidem, ſed illi tantũ qui ſunt conteſtẽs. Dicuntur autem ſingulares, quando quiſq. ſuum actum ſeorſum conteſtatur. Sed eſt tamẽ de eorum diſcordia cum D. Thom. diſtinguendum. Nam ſi diſcordãt vel in ſubſtãtia actus, puta ꝙ vnus ait reũ percuſſiſſe alapa, alius uero fuſte, uel in loco aut tempore quæ ſunt, proximæ actionum circunſtantiæ, nempe ꝙ unus ait rẽ contigiſſe, aut mane aut domi, alius uero ſero, aut in agro, teſtimoniũ tunc aut refutatur, aut non ſatis ad ſñiam facere cenſetur. Videntur. n. ſingulares eſſe, hoc eſt de diuerſis actibus loqui, præſertim ſi tanquã certa aſſerant. Nam ſi unus dicat ſe nõ meminiſſe, non uſq. adeo inficiatur eius teſtimonium. Sed eſt tamẽ regula quã prudenter S. Tho. conſtituit, uidelicet ꝙ ſi teſtes actoris & teſtes rei ad inuicem fuerint diſcrepantes, tunc cæteris paribus, ſtandum eſt a parte rei, quoniam cum melior ſit cõditio poſſidentis iudex propẽſior eſſe debet ad abſoluendum quam ad condemnãdum. Si uero teſtes eiuſdem partis inter ſe diſſenſerint, & pariter teſtes alterius inter ſe, tunc iudex utri partium aſſentiri debeat ex multis poteſt pe pendere, ſ. uel ex numero teſtiũ, uel ex dignitate, uel ex fauore cauſſæ, ut ſi agatur de libertate alicuius, & de aliis negotiorum qualitatibus. Multo autem iuſtius repellitur teſtis, qui ſecum ipſe diſſidet, ac tunc maxime cum de uſu & ſcia interrogatur. Nã qui de opinione requiritur & fama, non ſõ reiciendus uenit qđ ſecundũ diuerſa uiſa & audita de re titubet. At uero quando in aliquib.

Ad primũ arg. | D. Tho. | Regula Thom.

diſcre-

diſcrepant circunſtantiis, quæ ad ſubſtantiā cauſſa exiguū afferunt momentum, nō ideo teſtimoniū inficiatur. Vt ſi alius dicat contigiſſe rē hora tertia, alius hora quarta, uel q tempus erat ſubnubilum aut ſubclarum, aut ſi domus picturata erat, aut ſecus, ad quas circunſtantias non ſolent homines eſſe attenti. Quinimo (ut de concord. Euange. Chryſo. & Aug. ſapienter adnotauere) aliquanta hiſtoricorum diſcordia, ſolidiorem illis arrogat fidem quam ſi uſq. ad minima eſſent concordes. Tūc.n. conſulto & ex condito uideri poſſent conſpiraſſe ad fingendum hiſtoriam. Pręter hæc autē (& hoc cum Caietano) lubenter impręſentiarum adnotauerim q etiam ſi teſtes ſingulares fuerint de multiplicatis ab eadem perſona eiſdem actibus, non debilem faciunt fidem, maxime in religionibus, ubi ſyncera debet eſſe & plana cognitio criminum, ut ſi unus atteſtetur talem commiſiſſe unum furtum, atque alius eundem commiſiſſe aliud. Tunc.n. licet de rigore iuris non ſit illis fides habenda, tamen in religionib. poſſent haberi pro indiciis, ut procederetur ad aliquā inquiſitionem & ad interrogandum reum ipſum, etiam cum genere aliquo leuis tormenti. Secus autem in ſecularib. ubi ad acerbiora ſupplicia proceditur. Ad ſecundum iam reddita eſt ratio cur in aliquibus cauſſis cumulatiora requirantur teſtimonia. Ad tertium autem reſpondet S. Thomas q illud cap. intelligitur de epiſcopis & reliquis miniſtris ſingulariter Eccleſiæ Romanæ. Tribus.n. de cauſſis tā ingens teſtium copia ante eorum condemnationem expectatur. Primum, quia ea debent ſplendere ſanctitate, ac ſubinde auctoritate, ut plus fidei eis adhibeatur quam teſtibus multis. Secundo, quia cum ipſi iudices ſint uniuerſæ eccleſiæ, propter executionem iuſtitię inuidiam cōtrahunt apud multos, & ideo facile poſſent aduerſus illos falſa obiici teſtimonia. Præſentia tempora documento ſunt quantas hæretici in Romanam Curiā expuerint blaſphemias. Tertia cauſſa eſt, quod ex illorum condemnatione multum deperiret auctoritatis Romanæ Eccleſiæ, quod periculoſius eſſet, quam aliqua illorum mala citra ſcandalum tolerare.

Chryſo. August. — Caieta. — Ad ſecūdū arg. — Ad tertiū arg. — D. Th.

ARTICVLVS III.

Verum cuiuſpiam teſtimonium citra eius culpam repellendum ſit.

Tertio loco dicendum eſt de teſtiū idoneitate. Quęrendū ſcilicet, utrū cuiuſpiam teſtimoniū ſit citra eius culpam repellendum? Et arguitur à parte negatiua. Ad ea quę ſunt reipublicę neceſſaria, ac ſubinde de neceſſitate ſalutis pręſtanda, nemo repelli debet niſi propter culpam, teſtimonium autē ferre, eſt huiuſmodi, ergo ab illo munere nemo reiiciendus eſt, niſi illius ſit ſceleris notatus. Secundo. Repulſio teſtis, aut in pęnam illi decernitur, aut ideo fit quod non datur illi fides, pęna autem nemo dignus eſt, niſi propter culpam, neq. ob aliam cauſſam indignus eſt fide, quia quicunq. præſumuntur bonus, quouſq. ſua ipſa malitia prodat, ergo nullo modo teſtis refutandus eſt, niſi propter culpam. In contrarium eſt canon. ſi teſtes quarta, quæſt. 3. ubi complures hominum ſortes a teſtimonio ferendo citra culpam ſuam, repelluntur.

Primū argum. — Argu. 2

Ad quæſtionem reſpondetur hac affirmatiua concluſione, citato c. cōſona. Iure & merito homines à teſtificandi munere, tā ob alias cauſſas, quam ob culpam repelluntur. Concluſio hæc, præterq̄ iure humano, ratione etiam naturali clareſcit. Enim uero cum certitudo humani teſtimonii (ut proxime dictum eſt) non ſit prorſus infallibilis, ſed fallentiis multis peruia, conſentaneum eſt ut quidquid teſtimonii fidē infirmat, refutetur. Infirmat autem huiuſmodi fidem cum primis culpa, cuius cauſſa infideles atque infames non admittuntur in teſtes. Præterea & qui publici criminis rei fuere. Præter culpam autem ſunt & alii defectus probabilitatem teſtimonii debilitantes, ut rationis inopia ob quā pueri & amētes recuſantur, atq. ēt mulieres, niſi in certis caſibus. Sctō & cauſſæ quę plenæ libertati obſtāt, ut inimici & amici, atq. adeo domeſtici. Tertio & humiliū condō, ut pauperes qui cauſa leuandæ famis corrūpi poſſent. Præterea & uiles, ut ſerui. Denique latiſſime huiuſmodi defectus can. citato dinumerantur, uidelicet ratione ſexus, ætatis criminis, conditionis, aliarūq. hm ōi cauſſarum.

Concluſio reſpōſiua. Rō concluſion.

ſarum.

ſarum. Circa hanc concluſionem, non tam dubitando quam admonendo quęrendũ ſupereſt utrum huiuſmodi defectus, quando latent in teſte, liceat litiganti in publicum traducere quo teſtimoniũ ſibi contrarium uel infirmet uel prorſus recutiat? Et ut certiſſimũ citra diſcuſſionẽ ſtatuamus, conſtantiſſimum eſt neutiquam crimẽ falſum licere teſti obiicere, neque cauſſa ſeruandæ totius reipublicę. Nã ſi mentiri officioſè fas nõ eſt, quanto minus perniciosè? Iniquiſſimum ergo vſus eſt, & qui in bene morata republica non eſſet ferendus, qui iam nunc tẽporis in iudiciis eſt frequens, nempe dum aduocati flagitia, quæ neque ſuſpicantur quidem, teſtibus impingunt, dicentes uti iure ſuo ad ſuam redimendam uexationem, cũ tamẽ mos ille plus habeat diabolicæ nequitiæ, quam iuris. Fatemur quidem cauſidicos illos procuratores minimum auctoritatis in hac re habere, nam meritiſſimo in his mendaciſſimi habentur nihilominus uix inde emergit teſtis ſine læſione honoris & famæ. Et ideo præter illam quam irrogant priuatæ perſonę, iniuriam quoq. inferunt reipublicę, nam illa ratione deterrentur uiri probi, teſtes eſſe. Et nonnũquam legitime excuſantur, etiam dum a iudice requiruntur, quia nemo cum tanto periculo honoris ſui, & famæ, tenetur obſequiũ pręſtare ſuum. Quare deberent iſti taxatores, quos uocant teſtiũ, ſi in probatione deficerent ſupplicio affici. At uero de crimine uero, occulto tamen, ſupereſt dubitandi ratio. Nã qui crimen occultum reuelat (ut libro præcedenti quęſt. 5. dictum eſt) licet ſecundo gradu nihilominus iure infamator, habetur, ſicuti falſi impoſitor. Nihilo ſecius reſpondetur genere ſuo non eſſe peccatum, reuelare occultum crimen teſtis, ob quod iure repulſam patitur. Nã poſtquam id ius concedit, licitum eſt cuicunque eodem iuris beneficio uti. Attamen multę ſunt requiſitę conditiones, ut talia detegere crimina, non ſit charitati contrarium. In primis requiritur ut reuelatio illa ſit uincendę liti neceſſaria. Quare ſi crimen non eſt ex illis quibus iure teſtimonium repellitur, nefas eſt illud propalare. Mox librãda eſt fœditas detegẽdi criminis, cũ detrimento quod ſi nõ detegeretur, dari poſſet. Nam ſi in cauſſa exigui momenti immane crimen teſtis patefaceres, ob quod uel periculum mortis ſubiret, uel infamis deinde uiueret, profecto charitatem grauiter vulnerares. Tertio & pręcipuæ perpendendũ eſt utrũ teſtis, uel ſua culpa, uel ſua ſpõte ſe ingeſſerit, nã tunc ęquius poſſet ei crimen ſuum opponi, quo os illi obſtrueretur. Quando uero, non ſolum abſq. culpa ſua, uerũ compulſus teſtimoniũ dicit, periculoſum eſſet illum infamare, tunc uel maxime, quando non tam neceſſitate quam ob uindictam id fit. Quarto denique perpendendum eſt vtrum quamquam alias improbus ſit, probe tamen, & candide uerum ſert teſtimonium. Nam ſi conſtaret falſum eſſe, multo iuſtius eſſet, etiam cum eius infamia impudens illi os compeſcere.

Dubitatio.

Solutio.

Argumenta autem quæſtionis facilima ſunt. Ad primum. n. reſpondetur ꝙ illa teſtimonia ſunt penitus reipublicæ neceſſaria q̃ bonum habẽt auctoritatis põdus, quod quidem citra culpam aliis ẽt defectib. diminuitur. Et ideo qui illos habent, refutantur. Et per hoc patet ſolutio ſecundi argumenti. Haud. n. oĩs teſtiũ repulſa, pœna eſt, q̃ ob culpã inſligatur, imò quandoq. eſt cautela. Ad alterum aũt membrum reſpondetur ꝙ ubi res non vergit in nocumentum alterius, quicunque præſumitur bonus, dum non probatur malus. Quando uero agitur in tertiam perſonam, nemini fit iniuria, dum neceſſaria adhibetur cautela.

Ad primum argum.

Ad ſecũdum argum.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum teſtimonium falſum ſemper ſit peccatum mortale.

QVantum quod in teſte conſideratur, eſt culpa, ſi falſus ſit de qua iã quęritur an ſemper ſit mortalis. Et arguitur à parte negatiua. Primo ſic, Quandoque teſtis non ſtudio, ſed facti ignoratione falſum dicit teſtimonium, ignorantia autem excuſat a mortali labe, ergo non ſemper falſum teſtimoniũ peccatum eſt mortale. Secundo. Mendacium quod alicui quidem prodeſt, nulli uero nocet, quodq. ideo officioſum appellant, nõ eſt mortale, ſæpe autẽ teſtimoniũ falſum hmõi mendacium eſt, puta dum teſtis falſitate illa ſtudet quempiam uel a morte libera-

Primũ argum.

Arg. 2.

liberare, uel ab iniuria, ſeu iudicis ſeu alio rum teſtium, ergo hoc genus teſtimoniũ non erit lethale crimen. Tertio: Ideo iuſiu randum à teſte requiritur ut timeat peie rando mortaliter peccare, hoc autem ne- ceſſarium non eſſet ſi ipſum per ſe falſum teſtimonium ſemper eſſet mortale. ſignum ergo eſt circa iuramentum quãdoque cõ tingere vt ſit veniale. In contrarium eſt il- lud Prouer. 19. Teſtis falſus non erit impu nitus. vbi cũ ſermo ſit de punitione apud Deum, culpa denotatur mortalis.

Argu. 3.

Quæſtio hæc ſecundum triplicem gra- dum abſurditatis, quæ in falſo teſtimonio accidere conſueuit, tribus concluſionibus diſſoluitur. Conſideratur enim & ſecundũ ſacrilegium periurii, & ſecundũ iudicii in iuſtitiam, & ſecundum falſitatem dicti. Eſt ergo prima cõcluſio. Omne periurium ſiue in iudicio ſiue extra quantũuis de re ſit mi nima, peccatum mortale eſt. Nec poteſt ul la ex cauſſa alleuiari, vt ſit veniale. quia ad ducere Deum in teſtem euiuſuis falſitatis, ſacrilega impietas eſt. Secunda concluſio: Mentiri in iudicio uiolando iuſtitiam, etiã citra iuſiurandum genere ſuo eſt mortale. Verba ſunt S. Th quibus inſinuat opinio- nem quam quęſtione præcedenti contra Caietanum conſtituimus. nempe ꝙ poteſt mendacium in iudicio eſſe ueniale. Ob id enim adiecit, genere ſuo, quod poteſt in in diuiduo eſſe ueniale. Concluſio inde pa- ter quod præclara iuſtitiæ uirtus eſt ad ſa lutem neceſſaria, & ideo qui illam tranſ greditur, charitatem, in qua ſalus conſi- ſtit, aduerſatur. Quamobrem Decalogi præ ceptum. Exod 20. ſub illa forma conſtitui tur. Non loqueris contra proximum tuum falſum teſtimonium. Nam teſtimoniũ fal- ſum in fauorem proximi, non eſt morta- le, neque adeo quando dicitur ut idem im pediatur iniuriam facere, quoniam neque hoc eſt contra ipſum, ſed illud contra ip- ſum exiſtit quod dicitur, ut tollatur ei ius ſuum. Tertia concluſio: Mendacium, ſi a- liam non habeat maculam quam falſitа- tis, non eſt genere ſuo mortale. Patet quia neque eſt contra religionem neque con- tra iuſtitiam. & ideo genere ſuo non expel lit charitatem. Teneatur ergo in memoria differentia concluſionum iſtarum. Omne periurium, non ſolum in genere, ſed in quo libet indiuiduo eſt mortale. Mendacium citra iuramentum, ſi ſit pernicioſum, gene re ſuo eſt mortale, ſed poteſt ſieri ueniale. Iocoſum autem & officioſum genere ſuo non eſt mortale, poteſt tamen ex circun- ſtantijs illucuſque creſcere. Quod ſi ſciſci teris utrum ſit grauius, periuriumve quod cumque extra iudicium, an pernicioſum mendacium citra iuramentum in iudicio. Reſpondetur ex obiecto grauius eſſe per iurium, vtpote quod aduerſatur religioni, quam mendacium, quod aduerſatur iuſti tię. Attamen in indiuiduis penſandæ ſunt circunſtantię, quibus poteſt contra ſim- plex pernicioſum mendacium malitia exu perare aliquod periurium.

Prima conclu.

Secũda conclu.

D. Tho.

Proba- tio con cluſio- nis.

Tertia conclu.

Quæſt.

Solutio.

Ad primum igitur argumentum reſpon det S. Tho. Primum, quod nemo debet in iudicio aſſerendo teſtificari, niſi id de quo per uigilantem conſiderationem certã nõ habet ſcientiam, ſed quod ſub dubio habet, ſub dubio debet proferre. Attamen ſi poſt pru dentem uigilãtiam pro certo id habet, ac ſubinde aſſerit, quod falſum eſt, non ideo mendacii reus habetur, quia non iuit con- tra mentem, quod nomẽ mendacii ſonat. Quare neq. ſi iuratus id affirmet, periurus eſt. Ex hoc reſponſo elicit Caie. neq. ullam talis teſtis ſubire reſtitutionis obligationẽ. Etenim (ut lib. præcedenti dictum eſt) reſti tutio, uel ratione acceptionis naſcitur, uel ratione rei acceptę, eiuſmodi autem teſtis ratione acceptionis, in qua culpa non in- fuit, non fit reſtitutionis debitor. Neque uero ratione rei acceptæ, quia cum teſtis non agat cauſſam propriam, id quod alter perdit ſibi non accreſcit. Hoc autem corro larium cum his temperamentis uerum eſt. Primo, quod nulla p ęſuerit neg'igentia aut leuitas & temeritas in credendo, nam tũc certe teneretur teſtis in parte pro ratio ne negligentiæ. Deinde qui omni procul culpa falſus eſt, quamuis non teneatur de ſua ſubſtantia reſtõnem facere, tenetur tñ dictũ ſuum retractare. ſi illa uia prodeſſe poterit, ut qui iacturã fecit amiſſum recu peret, tunc præ ertim cũ de uita aut fama agitur alterius Quin uero licet iure teſtis non admittatur teſtimoniũ retractare niſi incontinenti & abſq. mora ut patet extra, de teſtibus. c. prætereà. nihilominus quia (ut gl. illic habet) etiam poſt temporis in-

Ad pri mũ arg. D. Tho.

Corrola rium. Caieta.

teruallum robur prioris teſtimonii retractatione infirmatur tunc maxime, dum teſtis bonæ eſt exiſtimationis, de quo nulla eſt ſuſpicio, conſulto fuiſſe mentitū, debet quantumcumque elapſo tpe teſtimonium mutare, ſi modo intellexerit ꝙ aliquo pacto poterit famam & honorem alterius reſarcire. Ad ſecundū argumentū reſpondetur, mendacium officioſum adeo genere ſuo non eſſe mortale, ut neque in iudicio tale fiat. Quare dum innocens uel teſtium calumniis accuſatur, uel iudicis iniquitate uexatur, dicere aliquid contra ueritatem, ut illa uia ab iniquo iudicio innoxius eripiatur, niſi iuſiurandum interueniat non eſt mortale. Et ratio eſt (ut ait S. Thom.) quia iudicium iniuſtum, non eſt iudicium, ideoq. nihil illic contra iuſtitiam peccatur. Dum autem uniuerſaliter ait iudicium iniuſtum non eſſe iudicium, non loquitur more ſtyloq doctorū iuris, ſed ſermone philoſophorum moralium, qui quidquid uitioſum eſt, nullū arbitrantur. Iuris.n. prudentes non oēm ſnīam iniuſtam pro nulla ducunt. Snīa.n. apud illos duplici de cauſa eſt nulla: ſ. vel quia dimanat a non iudice, uel quia errorem continet, tum intollerabilem, tum etiam manifeſtum. Attamen etiam ſi non ſit nulla, accidit eſſe iniuſtam triplici de cauſſa, ut auctor eſt Gratian. ca. epiſcopus. 11. q. 3. ſcilicet aut ex animo, ut puta quia iudex ex odio ꝓcedit, tametſi hoc quidem niſi alia adſit iniquitas, ſententiam non uitiat aut ex ordine, nempe ꝙ non ſeruatur neceſſarius ordo iuris, aut ex cauſſa, nempe dum contra ueritatē aut facti aut iuris ſnīa pronuntiatur. Atq hæc eſt eſſentialis iniuſtitia, nā reliquæ accidentariæ ſunt. Et quę dicimus de ſnīa, quæ terminus eſt iudicii, idem & de iudicio cenſendum eſt. At uero licet hoc pacto ſit ſnīa iniuſta non tamen (ut dicere cępimus) cenſetur ſubinde nulla, niſi error tum intolerabilis, tum etiam propatulus ſit, ideo admonet Grego. ead. cau. & quæſt. dicens. Snīa paſtoris ſiue iuſta ſiue iniuſta timenda eſt. Ob id. ſ. ꝙ quādo error non eſt manifeſtatus, ad reū non pertinet de illo iudicare. Cōſiderate ergo perpende duo uerba, ſnīa, & paſtoris. Priori nanque intelligi ꝙ non ſit intollerabilis erroris, & poſteriori ꝙ ſit ueri iudicis. Hæc autem omnia in foro iudiciali intelliguntur. Nā in foro conſcientiæ, quiſquis omnino proculdubio reſciuerit ſnīam eſſe iniquam, hoc eſt contra ueritatem, pōt non parere, dum id mō citra ſcandalum faciat. Et ideo S. Tho. omne iudiciū iniquum cenſet nullum. Ad tertium facile reſpondetur, ꝙ ideo ſtringuntur teſtes iure iurando, ut maiori percellantur timore. Grauius.n. eſt a Dei religione pręuaricari, quam humanam ſauciare iuſtitiam.

Ad ſecū dū arg.

Grego.

Ad tertiū arg.

QVAESTIO VIII.

DE IVSTITIA Aduocatorum.

S. Thom. 2. 2. quæſt. 71.

ARTICVLVS I.

Vtrum aduocatus teneatur gratis præſtare patrocinium pauperibus in ſuis cauſſis.

POSTREMA deniq. perſona in iudicio eſt aduocatus, de quo primo quæritur, utrum teneatur pauperibus gratis patrocinari. Et arguitur à parte affirmatiua. Patrocinium inter alia miſericordiæ opera connumeratur, ſed opera miſericordiæ gratis debent impēdi, ſecundū illud Exod. 23. Si uideris aſinum odientis te iacentem ſub onere, nō præteribis, ſed ſubleuabis cum eo, cū tamē moleſtius premitur pauper lite contra ius ſibi cōflata quā aſinus onere. Scđo accedit auctoritas Greg. qui inter ſuas Homilias exponens locū Euāgelicum Matth. 25. de talento quod ſeruus nequā ſubtus terram infoderat, ait: Hńs intellectum curet omnino nē taceat, habens rerum affluentiam, a miſericordia nō torpeſcat, hńs artem qua regitur, vſum illius cum proximo partiat, hńs loquendi uſum, apud diuitē pro pauperibus intercedat. Hæc.n. omnia talenti nomine reputantur, talentum aūt abſcondere culpa eſt, ut de pæna ipſa deprehenditur quam ſeruus ille pertulit. ergo patrocinium eſt in præcepto. Tertio, Pręcepta miſericordiæ ſunt affirmatiua, quæ idcirco loco & tpe obligant quo calamitas ingruit, neceſſitatis aūt tpˢ in paupere eſt quoties

Primū arg partis affirmatiuæ.

Argu. 2 Gregor.

Arg. 3.

iniuria opprimitur, ergo tunc aduocatus tenetur ſuo patrocinio illi adeſſe. In contrarium autem eſt quod neceſſitas cibi nõ eſt minor, quam illa qua pauper in iudicio uexatur, non autem ſemper tenetur diues cibo pauperi ſubuenire, ergo neq. patronus ſuo patrocinio.

Sicuti de accuſatore quæſitũ eſt, utrum de iuſtitia teneatur quandoque accuſare, & de teſte utrum teneatur teſtificari, ita & de aduocato operæpretium eſt ſcire an officio miſericordiæ teneatur fauore ſuo miſeris ſuppetias ire? Ad quã utiq. quoniã gratis pauperibus patrocinari unum & eleemoſinarum genus, perinde reſpondendum eſt ac de aliis miſericordię officiis, de quib. D. Th. 2.2.q.32 diſputauit. Eſt ergo concluſio q̃ ſola quæſtioni ſufficit. Aduocatus nõ ſẽp cauſſæ pauperũ patrociniũ ſuũ gratis præſtare tenetur, ſed tunc dumtaxat cum non in promptu apparet quomodo ei poſſit aliter ſubueniri. Probatur concluſio. Pręceptum miſericordiæ, ut modo dicebamus eſt affirmatiuum, obligat ergo non pro ſẽp, ſed miſeria id inopis exigẽte, igitur ubi in promptu eſt, ut poſſit aliter pauperi ſuccurri, non te præceptum conſtringit, ſed conſilium admonet. Eo potiſſimum q ad impoſſibile nemo obligatur, & nemo põt omnibus opem ferre, licet ſit conſilium dum potes, alium benefaciendo præuenire. At uero ubi non eſt in promptu per uiam aliam ſubuentio, tunc extrema cẽſetur neceſſitas atq. adeo obligatio. Vnde Aug. in princ. de doctrina Chriſtiana, Cum omnibus inquit, prodeſſe nõ poſſis, his tibi potiſſimum conſulendum eſt, qui pro locorum & temporũ, uel quarũlibet rerum opportunitatibus cõſtrictius tibi tanquam quadam ſorte iunguntur. Vbi rõnem reddit cur omnibus non tenemur, nempe quia non poſſumus. Mox affirmatiuum præceptum ſuis qualitatibus circunſcribit ut ſit obligatoriũ. Primum rõne loci quia non teneris quæritare quibus bene facias, ſed occurrentib. auxilio adeſſe, ſecundũ illud citatum Exo. 23. Si occurris boui aut aſino uicini tui errãti, reduc eũ. Secundo ẽt addit rationẽ tpis, quia non teneris proſpicere in futurum cauſſis pauperũ, ſed in præſenti eis opitulari ſecundũ illud 1. Ioan. 3. Qui uiderit fratrem ſuum neceſſe habere, & clauſerit uiſcera, &c. Subiungit aũt Auguſt. uel quarũlibet rerum opportunitatibus, quia dũ homo omnibus non ſufficit, illis citius opẽ debet qui ſibi ſunt aliqua neceſſitudine cõiunctiſecũdũ illud 1 ad Timoth. 5. Si quis ſuorũ, & maxime domeſticorum curã non habet, fidem negauit. Duo ergo requiruntur ad præceptũ charitatis, prius ut hæ circunſtantiæ conueniant, poſterius ut nõ ſit in promptu uia paratior ſubuentionis. Et quod de aduocato affirmatur, de medico pariter cenſendum eſt, ac de aliis perinde qui miſericordiæ officio leuare ærũnas poſſunt, miſerorumque neceſſitatibus opitulari, ſiue publicis ſiue priuatis. Primum autẽ circa hęc dubium extitit, quomodo intelligatur exceptio hęc præcepti, quando in promptu apparet quomodo alteri neceſſitati ſubueniri poſſit, utrum ſatis ſit ut tu excuſeris, alios eſſe qui neceſſitatẽ intuentes, & melius quam tu, poſſunt, & arctiori uinculo tenetur. Sic. n. vulgus exiſtimat, quare paſſim audias hoc ſeſe pacto excuſantes. Eſt talis qui melius facere poteſt ac debet, cur igitur ego tenear? Reſpondetur nihilominus iſtis eiuſmodi phyſicas potẽtias & naturales obligationes, niſi adſit actus, non excuſare reliquos, qui ſuccurrere poſſunt. Quid. n. miſero prodeſt quod multi poſſint & debeant, ſi occurrit illi nemo? Verba ergo hæc, ſi in prõptu appareat aliter ſubueniri poſſe, intelligenda ſunt in proxima aptitudine ad opus. ſ. ut credas reuera abſq. te ſubuentum iri ſtatim per alios. Alioqui ſi tu nõ facis, aliorum culpa tuam non excuſabit. Sed alterum deinde hic reſtat dubium. Videtur. n. D. Tho. non ſatis ei feciſſe, loquitur inquam, de extrema neceſſitate, nihil autẽ de graui, & tamen dubium eſt utrum citra extremam teneatur etiam aduocatus patrocinari pauperi in graui neceſſitate, aut medicus etiam infirmum curare. Et quidem Caietan. impræſentiarum ſolam extremam neceſſitatem arbitratur ſecum afferre, præceptum obligans ad mortale. Diſtinguit enim tres gradus. Primum extremæ neceſſitatis, cui ſub mortali culpa ſuccurrendum eſt. Secundum, neceſſitatis grauis citra extremam, cui non occurrere uenialis, inquit culpa eſt. Leuioribus autẽ ſuccurrere con-

Margin notes: S. Tho. — Concluſio reſponſiua. — Probatio. — Auguſt. — Duo requiſita ad præceptum charitatis. — Primũ dubiũ. — Reſponſio. — Dubiũ ſecũdũ. — Caieta.

re conſilium eſt, ſed illas prætermittere nulla eſt culpa. Mirandum eſt tamen quo modo ſui ipſius fuerit oblitus, nam 2.2.q. 32.ar 5. legitime D. Tho. interpretatus, duos conſeſſus eſt caſus præcepti eleemoſinæ ſub mortali, uidelicet neceſſitatem extremam de neceſſariis, & grauem de ſuperfluis: in cuius confirmationem tractatum poſtea compoſuit de eleemoſina ubi eandem ſententiam adſtruxit neceſſariam eſſe conceſſu. Ioannes nanque non tantum de extrema loquitur, ſed de urgenti neceſſitate. Qui viderit, inquit, fratrem ſuum neceſſe habere, & clauſerit uiſcera ſua, &c. Viſcera enim quæ ſola extrema neceſſitas aperit, ferrea ſunt & obſtruſiora quam ſinit charitas.

Caieta. ſui ipſi' oblitus.

Solutio primi dubit.

Igitur non eſt dubium quin perinde atque in aliis eleemoſinis, in patrocinio locum etiam habeat grauis neceſſitas, ut in loco citato ait S. Tho. quod recte Syluester agnouit in uerbo, aduocatus. §.28. Ecquis enim dubitet, quin ſi inopis hominis omni fauore deſtituti citra periculum uitæ periclitaretur honor, aliave illi ingrueret urgens calamitas, teneretur, & patronus ſuo illi adeſſe patrocinio? Et pariter medicus quamuis nõ immineret ægroto periculum mortis? Hoc autem uerum eſt quod cum in graui neceſſitate non ſit præceptum, niſi de ſuperfluo, penſanda eſt & neceſſitatis grauitas & aduocati aut medici poſſibilitas. Et quidem grauitas ex obiecto perpenditur, periculum enim præſentiſſimum uitæ extrema neceſſitas eſt. Et quanquam non eſſet tam certum periculum mortis, poſſet eſſe grauis neceſſitas, ut in infirmo graui tento infirmitate, & ſi cui grauiter periclitatur honor, & fama. Superfluum autẽ in aduocato, quatenus aduocatus eſt, ſicuti & in medico, eſt tempus quod ſibi ſupereſt. Haud enim ad ſuccurrendum grauibus cauſſis citra extremam tenetur horas ſuccidere quas in alendo ſua familia collocare eget, ſed ſatis fuerit ſi ſit diues qui non tanto tempore pro ſe eget, ut quod ſibi ſupereſt, cauſſis pauperum impendat. Si non omnibus illis potius quæ grauiora ſunt. Nam inde quod ſcientiæ locuples eſt, tenetur partem etiam impertiri egenis, ſicuti ſi aliis diuitiis afflueret. Qui enim inuiſos habet pauperes, non eſt cur ſit in conſcientia ſecurus, quia neque eſt in tuto.

D.Tho. Syluest.

Ad argũmenta partis affirmatiuæ.

Et per hęc clarent argumentorũ ſolutiones. Qui enim iumentum ſub onere iacens obuium habet, uidet ſuã opem eſſe illi neceſſariam, cuius ideo fit inde debitor. Et pariter ad Gregorium reſpondetur, quod talentum abſcondere eſt ubi neceſſitas occurrit, auxilium ſubtrahere. Et quantum ad tertium attinet, iam exposita eſt illa quę obligat neceſſitas, atque illa quæ ſub conſilio militat.

ARTICVLVS II.

Vtrum merito ſint aliqui ab aduocationis officio arcendi.

POſt hæc quæritur de aduocatorum qualitate & dignitate, utrum aliqui ſint tanquam in idonei ab hoc officio abigendi. Arguitur enim a parte negatiua: Ab operibus miſericordiæ nemo arcendus eſt.

Primũ argu.

Secundum: Eiuſdem effectus neutiquam incongruè aſſignantur diuerſę cauſſæ, uacare autem ſacris & peccatis ſordeſcere, contraria ſunt, incongrue ergo ab hoc officio arcentur ex una parte infames, atque ab altera clerici.

Secũdũ.

Tertio quiſque tenetur proximum ſicut ſeipſum diligere, nemo autem cohibetur propriam defendere cauſſam, ergo neque cohiberi ullus debet tueri cauſſam proximi.

Tertiũ.

In contrarium autem eſt, quòd infames & excõmunicati repelluntur ab hoc officio: ut patet. 3.q.7. cano. infames. & etiam monachi, niſi de licentia Prælati in cauſſis piis. 16.q.1.c. monachi. & extrà, de poſtulatio. c. ex parte.

Diſtinctio.

Ad quęſtionem ſuppoſita diſtinctione duabus concluſionibus reſpondetur. Bifariam enim quis poteſt à munere aliquo repelli, ſcilicet aut propter impotentiam aut propter indecentiam. Sed differunt, quod impotentia ſimpliciter excludit hominem, indecentia uero non item, quia poteſt per neceſſitatẽ quod indecens erat fieri condecens.

Prima conclu.

Eſt ergo prior concluſio: Qui potentia caret aduocandi neutiquam patrocinari poteſt ſiue potentia deſit in ſenſu interiori, quales ſunt furioſi, qui ſanum non habent ſenſum, atque impuberes, qui ipſum non habent integrum ac ſolidum, aut in exteriori, ſicuti ſunt ſurdi aut

aut muti. Requiritur enim in oratore primum mens, non ſolum ſana, verum etiam extructa ad iudicandum, & deinde cum cauſſæ in foro exteriori agantur, inſtrumẽta ad exprimendum conceptus. Secunda conclusio. Duplex eſt qualitas quæ in aduocato exiſtens, niſi neceſſitas adſit, indecentem facit aduocationem. Prior eſt dignitatis excellentia. Poſterior uero orbitas aliqua aut defectus. Excellentia inquam dignitatis indecentes reddit ſacerdotes, & maxime monachos, ut in foro verſentur. Qui enim ſunt ſacris miniſteriis mancipati, orationique perinde & contemplationi addicti, eos minime decet ad ſeculares cauſſas demitti, quæ & impedimento illis ſunt ne poſſint ſpiritualibus uacare, & auctoritatem diminuunt, atque offuſcant, ne pro ſua conditione & ſtatu in honore & exiſtimatione habeantur. Orbitas autem aut corporalis eſſe poteſt & naturalis, aut quæ ex peccato proficiſcitur, corporalis inquam ut cæcitas. Nã qui cæcus eſt, non eſt ad dicendum aptus. Nemo enim acrimoniam habere poteſt niſi eos uideat cum quibus loquitur. Nam per oculos & concionis attentione excitatur orator, & per eoſdem ſpiritus quoque remittit quibus uegetatur oratio. Loquitur enim de oratore qui uocẽ cauſſas agit. Nam in illis qui ſcripto reſponſa dant, non tantum officit occultorũ orbitas. Fœdior autem ac nocentior eſt qui corruptis moribus ſordeſcit. Qua ratione repelluntur infideles hæretici, excommunicati, atque infames, qui grauioribus criminibus maculati ſunt. At uero ut in concluſione adiectum eſt, ingruere poteſt neceſſitas qua eiuſmodi decentia compenſetur. Quare & monachi pro ſuis eccleſijs, atque alii pro ſeipſis & ſibi coniunctis, aduocationis officio fungi poſſunt. Primum ergo omnium, imprimis ſentiarum animaduertendum eſt, quanta in aduocato requiſita ſit dignitas, quæ certe paulo minor deſideratur quam in iudice. Vnde cum in aliis cunctis actibus atq. officiis præſcientiæ copia requiratur morum probitas, in oratore potiſſimum atq. in aduocato etiam philoſophi id ſingulariter exigunt. Quare in deſcriptione Oratoris prius ponunt. Vir bonus, ac ſubinde dicendi peritus. Debet.n.patronus cũ primis ſumma fide clientis curam ſuſcipere, dein de cauere ne parti aduerſæ iniuriam inferat ac demũ ea pollere auctoritate, ut non tantum iuris prudentia, uerum & morum præcipuè integritate fidem ſibi arroget. Nam prauis, ut ait lib. 12. Quintil. et uera dicentibus fides deeſt, uidetur q. malus aduocatus malæ cauſſæ indicium & argumentũ.

Secũda conclu. | *Munus oratoris* | *Quintilianus.*

Interrogatio autẽ hic exiſtat theologica, Vtrum dum quis ſe contra ius in hoc officium inſinuat peccet mortaliter? Reſpõdetur quod ſi defectus non multum ad rem referat, non eſt mortale crimen, immo poteſt fieri etiam citra ueniale. Vt ſi mutus ſcripto conſulat & emendatus infamis, ſi tamen abſq. ulla iuris peritia & negotiorũ experientia ingereret ſeſe, non eſſet à mortali culpa immunis quandoquidẽ in illo periclitarentur cauſſæ ſibi concreditæ.

Interrogatio theologica. | *Reſponſio.*

Ad primum igitur argumentum reſpõdetur, non omnia opera miſericordiæ omnes decere. Immo ſi indocti ad docendũ prodirent, & ſtulti ad conſulendum, & inexperti medici ad medicandum, & infames ad corripiendum, potius peſtilentes haberentur, quam miſericordes. Ad ſecundum reſpondetur, quod ſicut uirtus in erduo extrema conſtituitur, ita & patrocinãdi muneri alii per excellentiam non ſunt apti atq. alii per defectum. Ad tertium autem reſpondetur quod neceſſitas non incumbit tanta ſuccurrendi alienis negotiis quam propriis, ideo infames admittuntur in cauſſis propriis & non in alienis.

Ad primũ arg. | *Ad ſecũdum.* | *Ad tertium.*

ARTICVLVS III.

Vtrum aduocatis delictum ſit iniuſtam cauſſam defendere.

Poſt aduocati dignitatem ſequitur de idonea aduocandi forma, nẽpe utrum licitum ſit cauſſam iniuſtam defendere? Haud enim deſunt a parte affirmatiua argumenta. Etenim ſicuti laus medicæ artis inde maxime relucet quod deſperatos morbos medicus ſanet, ita & aduocatus inde præcipue commendari aſſolet, quod infirmas cauſſas propugnat. Secundo. Si cauſſam propter iniuſtitiam deberet deſerere, non eo punirentur aduocati, quod cauſſas perdunt, puniuntur autem

Primũ argum. | *Secũdũ.*

autem tanquam prçuaricatores, qui diuerſam adiuuant partem, ut patet capit. Si quem pœnituerit. 2. q. 3. ergo licitum eſt ſuſceptam cauſſam contra iuſtitiam defendere. Accedit tertio, quod maior illic apparet culpa, ubi cauſſa iuſta iniuſte defenditur, puta dum uel falſi producuntur teſtes uel leges allegantur falſæ, quam iniuſtam cauſſam uia regia defendere, licet aũt aduocato aſtutiis uti ac technis, ſicuti militi ex inſidiis pugnare, ergo iniuſtam cauſſam protegere non eſt prorſus nefas. In contrarium autem eſt reprehenſio illa 2. Paralip. 19. Impio præbes auxilium & idcirco iram Domini merebaris.

Tertiũ.

Prima conclu.

Ad quæſtionem duabus concluſionibus reſpondetur. Prior eſt: Aduocatus qui ſciens & prudens iniuſtam cauſam defendit, tum mortaliter contra iuſtitiam peccat, tum perinde ad reſtitutionẽm tenetur. Probatur: Qui ad malũ cooperatur, eiuſdem eſt iniquitatis reus, atque ipſe qui facit, ſecundum illud Pauli, ad Roma. 1. Digni ſunt morte, nõ ſolum qui faciunt, ſed etiam qui facientibus conſentiunt, aduocatus autem & conſilio & fauore cooperatur ei qui iniuſtam litem gerit, quin uero ipſe eſt qui litem nutrit, ergo mortaliter peccat, ac ſubinde cum peccatum ſit contra iuſtitiam, nempè in nocumentum alterius partis, ad reſtitutionem obligatur. Poſterior concluſio. Qui per ignorantiam, iniuſtam tuetur cauſſam, excuſari pro rõne ignorantiæ poteſt, tam à culpa quam à reſtitutione. Concluſio in omnibus materiis clara eſt. Emergit autem ex priori concluſione dubitãdi occaſio de cauſſa dubia. Vtrum aduocatus ſuſcipere eam cauſſam poſſit ac ſubinde defendere, quæ iudicio ſuo anceps eſt. Et quidem ſi in æquilibrio dubitatio pendeat, in promptu eſt affirmatiua reſponſio, quoniam iuriſprudentis munus non aliud eſt, quam legum ſenſus bona fide ad alterutram partem applicare. Immo hinc omnes lites pendent ꝙ res aut iure aut facto in dubio uerſantur. Sed ratio dubitandi potiſſima eſt, utrum etſi aduocatus intelligat aduerſam partem maiorem habere iuris energiam, poſſit cã quæ minoris eſt probabilitatis defenſare. Apparet namque id non eſſe licitum, quoniam uidetur nihil aliud quam iniquitas iudicem in eam partem inclinare, & trahere contra quam pronuntiare deberet. Reſpondetur nihilominus ſub diſtinctione. Quando enim eſt cauſſa mortis, aut sãguinis, aut ubi honor alicuius periclitatur, tunc actori contra reum patrocinari, niſi minimum tanta uigeat probabilitate accuſatio, quanta defenſio, profecto ingẽs eſſet ſcelus, quoniam melior eſt conditio poſſidentis, maxime in fauorem honoris & uitę. Ac fere idem eſt cum quis reus fię, ut de ſua deturbetur bonorum omnium poſſeſſione. Immo in hiſce caſibus potiſſimum cauſſa capitis, niſi reus pernicioſiſſimus haberetur pium eſſet eius ſuſcipere patrocinium, etiam ſi eius cauſſa minoris eſſet probabilitatis, dummodo nulli fraudi panderetur locus. In cauſſis autem minoris momenti, tametſi uix abſq. periculo poſſit infirmior cauſſa defendi ac debilior, tamen ſi ad rigorem conſcientiæ loquamur, non eſt cur omnino condemnetur, dummodo patronus clientẽ in primis ſuum admonitum curet, iuſtitiam non tã ei quam alteri parti arridere, deinde nulla prorſus utatur falſitate, leges ſcilicet aut commentitias allegando, aut falsè interpretando, ſed illis ſemper utatur quæ cauſſæ ſuæ ſuffragantur, reliqua uero ſubticeãt argumenta, quæ à parte contraria militant. Et ad argumentum in contrarium reſpondetur, quod unicuique licitum eſt ius ſuum abſque ui & fraude experiri, & perſequi. Et ideò cum patroni munus ſit ſuo clienti fauere, nemini iniuriam facit ſi merita ſuæ cauſſæ patefaciat. Altera uero pars ſibi uiderit, cui patrono ſuam concredat cauſſam, & iudex etiam ſibi, ut quadratus ſtet, ne in partem nutet infirmiorem. Tametſi ut dicebam ſimilium cauſſarum defenſio non caret periculo adulterandi leges.

Probõ.

Paulus.

Poſtrema concluſio.

Dubitatio.

Argum.

Solutio.

Ad arg

Ad primum igitur argumentum reſpõdetur, diſparem eſſe medici atque aduocati rationem. Medicus nanque qui deſperatum morbum curandum ſuſcipit nemini iniuriam irrogat, ſ. neq. tertio, neque uero infirmo, ſi ipſe conſentit. Aduocatus autem qui unam partem ſic propugnat, ut alteram expugnet, licet ſcientiæ laudem mereatur, eſt tamen ſecundum uoluntatem iniquus. Secundum autem argumen-

Ad primũ arg. principale.

Ad ſecũdum.

gumentum, de illo qui bona fide cauſſam ſuſcipit, quam poſt conteſtatam litem intellexit eſſe iniquam, abditioris eſt ambiguitatis. Reſpondet.n.S.Tho.qđ non dēt eam prodere ut alteram partē iuuet ſecreta iniuſtæ cauſſæ retegendo, eſſet.n. tunc præuaricator, iuxta cap. Si quem pœnituerit. 2.q.3.quod iam expoſuimus, ſed debet eam diſſimulanter deſerere. At uero ſolutio hęc anſam contra ſe affert arguendi. Si quis.n. accuſatori patrocinaretur contra aliquem in cauſſa capitali, quē decurrente cauſſa euidenter poſſet eſſe innocentem, teneretur cauſſam prodere, ut eum à morte liberaret. Immo uero agere teſtem eius innocentiæ, & tranſire ad defendendum eius cauſſam Nam innocentiā tanto potitur iure, ut etiam iudex (ut ſupra dicebamus) cui illa eſſet cognita, ad idipſum teneretur, nedum aduocatus. Conceditur ergo huius argumenti concluſio Nec S Tho. loquitur niſi in communi ordine & ſtylo iuris. Quin etiā ſi cauſſa in re grauiſſima uerſaretur, q̄ paulo minoris ęſtimaretur quā mors. Vt ſi quæſtio eſſet de celeberrima fama & honore ſtatuque alicuius illuſtris, idem pro meo captu cenſerem. Hoc ſub aliorum cēſura duxerim, dummodo aduocatus nō ſub dubio id noſſet, ſed certiſſima ſcia. Et præterea dum id poſſet facere abſque ſcandalo, & præmiſſa fraterna admonitione, qua id comminaretur accuſatori, niſi deſiſteret. Et dando quam poſſet operam ne accuſatoris uita periclitaretur. Sed tamen ſi uſqueadeo ille nequam deſiperet ut reſipiſcere renueret, profecto cum eius periculo id poſſet facere. Imò ſi citra ſuum ipſius detrimentum id poſſet, arbitror teneretur. Et uice uerſa illi qui reum mortis defenderet, quamuis noſſet iniuſte ſe protegere neutiquam liceret cauſſam eius prodere, licet deberet deſerere cauſſam, ſi nullo eum colore tueri poſſet.

Rō in S.Tho.

Mens S. Thom.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum licitum ſit aduocato pretio patrocinari.

Primū argum.

SEquitur deinde de ſtipendio patroni, vtrum ſit licitum? Arguitur namque à parte negatiua: Opera miſericordiæ non ſunt intuitu humanæ retributionis exhibenda, ſecundum illud Lucæ 14. Cum facis prandium aut cœnam, noli uocare amicos tuos neque uicinos diuites, ne forte ipſi te reinuitent. patrocinari autem ut articul. 1. dicebamus, officium eſt miſericordiæ, ergo gratis eſt impendendum, eo potiſſimū quod eſt ſpirituale opus, & ſpiritualia non licet temporalium ęſtimatione tribuere. Secundo arguitur. Iudici, quia perſona eſt neceſſaria in iudicio non licet quidpiam ab alterutra parte litigantium recipere, ut Auguſtinus ait contra Macedon. & refertur 14. quæſt. 5 cano. non ſanè. Aduocatus eſt etiam neceſſaria perſona ergo neque illi id licet. In contrariū eſt ibidem Auguſtinus ubi ait quod aduocatus licite uendit iuſtum patrocinium, & iuriſperitus uerum conſilium.

à parte negatiua.

Secūdū.

Auguſt.

Ad quæſtionem duabus concluſionibus reſpondetur. Prior: Licitum eſt aduocato ſuum patrocinium pretio æſtimare. Facilius eſt ex ſuperioribus eius collectio. Nam quæ hominis propria ſunt, neque alteri de iuſtitia debet, citra iniuriam poteſt uendere, quia nemo quæ ſua ſunt gratis donare tenetur. Scientia autem iuriſperiti, & aduocati ſolertia & prudentia, ſunt propria ipſorum bona, ſicut & ſcientia medici & cuiuſuis doctoris alius facultatis, neque illa rigore iuſtitiæ ſemper aliis debet, ergo tunc poterit pretio illa ęſtimare ac uenditare. Poſterior concluſio: Si quis iſtorum per improbitatem aliquid ultra modum extorqueat, mortaliter peccat, idque contra iuſtitiam. Patet concluſio in primis auctoritate Auguſtini eodem loco, ubi ait quod ab his extorta per immoderatam improbitatem repeti ſolent, data uero per tolerabilem conſuetudinem non ſolent, ſcilicet repeti. Et ratio deinde eſt in promptu, nam eiuſmodi officia pretio ſunt æſtimanda, in his autem quæ pretio penduntur exceſſus pretii iniuſtitiam operatur. Cui quidem rationi applaudit lex etiam ciuilis. C. de poſtulat. l. ſi qui. Circa priorem autem concluſionem dubitas forſan quomodo ſit æſtimandum huiuſmodi patrociniorum pretium utrum conſiſtat in indiuiſibili, an potius latitudinem permittat ut poſſit quiſque paciſci quantum uelit?

8 Prima conclu.

Ratio conclu.

Vltima conclu.

Probatio concluſionis.

Dubiū.

velit? Arguitur.n.ꝙ tantum cuique petere liceat,quantũ exprimere ualuerit, quoniã re uera ſciẽtia hominis eſt ſicut margaritarũ quod nullo certo æſtimatur pretio,ſed ꝓ uoluntate contrahentium. Imò omni eſt margarita ꝑcioſior,ſecundũ illud Prouerb. 16. Poſſide ſapientiam, quia auro melior eſt.

Solutio. Reſpondetur nihilominus aduocatorum pretium,perinde, atq. aliarum rerum duplex eſſe,ut lib.6.dicturi ſumus. ſ. & legitimum, & naturale. Legitimũ inquam quod lege taxatum eſt,cõſueuerunt.n. lege taxari mercedes operarum miniſtrorũ iuſtitię: uidelicet tam ſcribarum, quam aduocatorum, atq. aliorum ut.ſ.pro tali ſcripto tantũ ei ſpendatur pretium,& pro tali, tantũ. De quibus uetq. pretiis dubitari nõ licet, quin ſit peccatũ iniuſtitiæ quidquam vltra ex pacto ſuſcipere, & qui plus percipit,ad reſtitutionem tenetur, ſi lex modo ſit vſu recepta, neque annuente principe abrogata. Quoniam ut lib.1. dictum eſt,leges obligant conſcientiam, atq. illæ potiſſimum, quæ de rerum ęſtimatione iuſta cauſſa feruntur. Et eſt profecto iuſtiſſima, patrociniis præſtandis reſponſiſque ferendis mercedes lege publica ſtatuere. Alioqui cum litigantes ab una parte pudor ſuffundat,ſi parum conferant, ab altera uero vincendi auiditas extimulet, non poſſunt non eſſe immodicę. Qua utique ratione vſu maxime fieri ſolet ut lites nutriantur; & utrauis pars uincat, maior tamen ſortis portio cauſidicis obtingat.

Scrupulus. At uero quando mercedes non ſunt lege cõſtitutæ, quia neq. omnes commode poſſunt, tunc ſupereſt dubitandi ratio, utrum iuriſconſulto quantum exprimere potuerit exigere liceat? Tunc enim militare vr̃ argumentũ quod ſupra fecimus de reb. pretioſis, quæ tanti ſtant quanti uendi poſſunt.

Solutio. Reſpondetur nihilominus id non eſſe licitum. Nã rerum ut lib. eodem 6. dicturi ſumus, aliæ ſunt non ſimpliciter ad uſum humanum neceſſariæ, quæ ideirco licet tanti æſtimẽtur, quanti uendi poſſunt, non uergit in reipublicæ perniciem. Sed aliæ ſunt humano vſui omnino neceſſariæ, ut frumentum,uinum, lana, &c. quę citra iniuriam diſtrahi nequeunt niſi iuſto pretio,pro ratione temporum,& locorum. Atque huius generis ſunt forenſia munera. Quare optimè ait Auguſt. quod extorta per immoderatam improbitatem reperi ſolent. Auguſt. Improbitas.n. ſi non dicat niſi inſtantiam petendi,non continet iniuſtitiam,ſed quãdo eſt immoderata, hoc eſt exceſſiua reſpectu iuſti pretii. Et ſi eſt intelligenda poſterior noſtra concluſio. Quocirca neq. ſcriba,neq. aduocatus,quantum libuerit, exigere poteſt,imò uero neq. recipere. Nã etſi gratis auctiora illa pretia uideantur conferri, nũquam tamen re uera conferuntur, niſi coacta uoluntate. Sunt fateor penſandi labores,quos ſtudentes ad comparandam iuriſperitiam exhauriunt,& quos faciunt ſumptus,& præ omnibus ingenium eorum & ſcientia,ſed tamẽ cum moderamine, habita qualitate & quantitate cauſſę, & litigantium poſſibilitate. Neque uero audienda eorum ſunt hæc obtendicula. Aiunt.n.nõ poſſe aliter ſuum ſuſtentare ſtatum, cum tamẽ ſtatus eorum & conditio non ſit ipſorũ iudicio æſtimanda,qui illas ſibi vſurpãt faſtuoſas pompas. Si.n.ſcribę & uictu & veſtitu nobilitatem præ ſe ferre contendant, & aduocati illuſtrium ſtatum,non debent illos ſplendores miſerorum ſumptibus ſuſtentare.

Aduocatus non põt paciſci de quota litis. Vnum autem prouidenter iure cautum eſt,ne aduocatus de quota litis paciſcatur.ſ. de medietate, aut de tertia, aut de duabus tertiis, &c. ut habetur C. de poſtulãdo l.ſi qui;& illic Bar.& l. item. C. de procu.& l.ſumptus.ff. de pac. Et fuit optima ratio legis,nã illa uia interpererent fraudes & technæ, quas aduocatus ut uinceret excogitaret. Imo uero eadem rõne, quidquid nonnulli Gloſſatorum in contrarium muſſitẽt, neq. licet paciſci de aliqua certa quantitate ſub conditione uictoriæ,quę ſit tamq̃ honorarium. Nam eadẽ oĩno offerretur tũc nefandis fraudibus occaſio. Sed tãtum licet paciſci abſolutè de tanta quantitate,in utrãuis partem euaſcerit cauſſa.

Ad primũ arg. Ad primum igitur argumentum iam ſæpe reſponſum eſt,non quidquid homo poteſt, facere debere per miſericordiam, ſed hoc tantum nos admonet Euangelium,ut eorum quæ per miſericordiã exercemus, à Deo ſolo expectemus mercedem. Quare ubi cauſſa pauperis te cogit ei patrocinari, id debes ſolo diuino intuitu facere. Non tamen (ut ſupra diximus) tenemur ſemper ad talia opera, ſed uendere ſuum

poteſt

poteſt homo patrocinium. Nam etſi ſcientia res ſit ſpiritualis ratione ſubiecti, non tamen illius eſt generis ſpiritualium quæ gratis accepimus, gratisq. debemus, immo noſtro ſudore & uigiliis parta nobis eſt, ut lib. 9 ſub tit. de ſimo. liquidius fiet. Secundum argumentum diſcrimen petit inter iudicem, teſtem, & aduocatum. Nam cum ſinguli iſtorum ueritatem prorſus tueri debeant, perinde ſcilicet aduocatus ut reliqui, nulla apparet, ratio cur huic potius quam aliis, pro defendẽda ueritate, liceat mercedem recipere. Eſt tamen diſcrimen quod finis proprius iudicis ac teſtis eſt iuſtum & ueritas in communi, ſine reſpectu actoris uel rei ob idque ob ueritatem dicendam neutri illorum quidpiam recipere licet: Scopus autem aduocati non eſt iuſtum ſimpliciter, ſed iuſtum clientis ſui, cuius cauſſam omnibus ſuis uiribus protegit, altera neglecta, & ideo non ſolum, ut aliqui putant, pro labore, ſed pro ipſo patrocinio & defenſa ueritate poteſt mercedem ſuſcipere, ſicut doctor pro ueritate docenda quam dilucidat. Nihilominus autem reſtat & inter iudicem & teſtem differentia, quod iudex non ſolum pro ueritate pronuntianda nil poteſt à litigantibus percipere, quia eſt communis utrique, ſed neque pro labore & ſtudio id ſibi licet, ſed reſpublica debet illi prouidere tamquam perſonæ publicæ. Non quod iure naturæ id ſit prohibitum, immo ſi nullus exiſteret metus ne intuitu pretii in alterutram partem corruptus propenderet, ius naturę nõ prohibet quin poſſit à litigantibus aliquid recipere, ſed propter talem metum iure ciuili cautum eſt, ut ærario publico ſuſtentetur. At uero teſtis quia non eſt uſque adeo perſona publica, ſed citatur ab illa parte cui intereſt, quamuis pro ueritate dicenda nil poſſit recipere, quia quicunque parti debet eam ſyncere proferre, tamen pro labore ſuo recipere poteſt pretium ab eo a quo citatus eſt. Cum autem iudicem negamus quidquam recipere poſſe, inficias non imus quin pro ſubſcriptione aut citationis aut ſententiæ quidpiam ei conſtitui lege poſſit. Hæc enim meditatio non eſt præſentis loci.

Ad ſecũdum.

Diſcrimẽ inter iudicem ac teſtẽ & aduocatũ q̃tũ ad recipiẽdã mercedẽ pro tuenda ueritatis.

QVAESTIO IX.

DE CONTVMELIA.

S. Thom. 2. 2. quæſt. 72.

ARTICVLVS I.

Vtrum contumelia conſiſtat in uerbis.

EXPEDITIS verborum iniuriis, quę forenſi iudicio accidere ſolent, progrediendum nobis eſt ad illa & iniurioſa uerba quæ extra iudicium uſu ueniunt. Quæritur ergo primo de contumelia, utrum conſiſtat in uerbis. Arguitur enim à parte negatiua. Contumelia nomen eſt nocumenti, uerbo autem nullum nocumentum uidetur inferri, ſed factis potius lęditur uel perſona uel honor eius ergo contumelia non in uerbis, ſed in factis contingit. Secundo de honoratio quæ uerbis fit, ſuum habet peculiare nomen uituperii & conuitii, hæc autem a contumelia differre uidentur, ergo contumelia non conſiſtit in uerbis. In contrarium eſt quod ſolum uerbum auditu percipitur. contumelia autem ad aures pertinet, ſecundum illud Hierem. 20. Audiui contumelias in circuitu, ergo contumelia eſt in uerbis.

Primũ argum.

Secũdũ.

Quinque ſunt capitales iniuriarum ſpecies uerbalium extra iudicium, nempe contumelia, detractio, ſuſurrus, irriſio, & maledictio. Contumelia autem & detractio primo per ſe differunt ex obiecto. Contumelia enim eſt iniuria quæ contra honorem alterius fit. Detractio uero eſt famæ læſio. Differunt namque honor & fama, quod honor eſt reuerentia alicui propter aliquam excellentiam ac potiſſimum propter uirtutem exhibita. Fama uero, ut habetur in gloſ. cap. veſtra. de cohabita. cleric. & mulie. eſt illęſæ dignitatis ſtatus uita & moribus comprobatus. Vel ſi cum theologis ac philoſophis loquamur, eſt clara illa notitia quam alii de nobis habent. Itaq. eſſe poteſt honor ſine fama, & è diuerſo. Exhibetur. n. reuerentia magnati quandoq. propter ſanguinis

Differentia contumeliæ & detractionis.

nis excellentiam cuius tamen morum ſiniſtra habetur exiſtimatio. Ac uice verſa, eſſe ſolent priuati uiri in angulis latitantes, honoribus orbi. quorum tamen uitæ clara habetur opinio. Hoc præiacto diſcrimine, ad quæſtionem duabus concluſionib. reſpondetur.

Prima conclu. Prior: Contumelia propriè loquendo in uerbis conſiſtit.

Probatio. Probatur. Contumelia ut modo dicebamus idem eſt quod dehoneſtatio, reuerentiæ contraria quæ honori exhiberi ſolet. Honor autem dupliciter alicui tollitur. Vno modo, vt ſi dicamus mediate, puta dum id quod honoris cauſſa erat, ſubmouetur. Qui.n. diuitis ſubſtantiam, cuius ſolius gratia honor illi habebatur, ſurripit, honorem eius contenebrat. Sicuti qui ſapientia ſcientiam læſione cerebri aufert. Nam ex inde incipiunt illi minoris haberi. Quapropter ille ſolus honor uerus eſt, qui uirtuti debetur, quippe qui ex nulla extranea cauſſa præterquam ex Deo dependet. Eiuſmodi autem dehonorationes non faciunt propriam ſpeciem, ſed referuntur ad alias iniurias, puta ad furtum, homicidium, & reliqua. Secundo autem modo, auſertur alicui honor directe & proprie. Et hoc fit dū quis quidpiā in notitiam alicuius deducit quod eius honori officit. Nam ſicut honor excellētiæ debetur, ita & turpitudinis notitia cauſſa eſt dehonorationis, atque in hoc proprie ratio cōtumeliæ conſiſtit. Deducere autem aliquid in notitiā alterius, pertinet ad rationem ſigni, & cum ſecundum Auguſt. 2. de doctrina Chriſti. uerba inter homines primas partes ſignificandi obtinuerit, ſunt enim ſecundum Ariſt. 1. Peri herme. earum conceptionum indicia, quæ ſunt in anima, conſequens fit ut ratio contumeliæ propriè in uerbis inueniatur. Vnde Iſidorus in ſuis etymolog. Contumelioſus, inquit, ille dicitur qui velox eſt & tumet uerbis iniuriæ. Alluſio enim uocum eſt, tumet, & contumelia.

Auguſt. Ariſtot. Iſidorus

Poſtrema concluſio. Poſterior concluſio: Contumelia extenſo nomine etiā in factis poſita eſt, quatenus rationē habent ſignificandi.

Probā. Hoc patet quia & rebus ipſis, ut illic docet Augu. conuenit ſigna eſſe aliarum rerum. Quapropter & factis pōt quis alterius uitium patefacere. Vnde ſuper illud ad Roman. 1. Contumelioſos, ſuperbos, &c. dicit gloſ. cōtumelioſos illos eſſe qui dictis & factis contumelias & turpia inferūt. Hinc ſi nullum factorū, quatenus res ſunt, rationem habere contumeliæ, ſed quatenus uim habent ſignificandi. Dum.n. quis fores alienas effringit furandi animo, non contumelioſus, ſed latro eſt. Si aūt id in uituperiū & uilipendium domini conetur, fit contumelioſus. Significat.n. ille dominū flocci pendere. Pariter ſi quis fuſte agaſonem, cædat, non animo dehoneſtandi ſed terrēdi, non perinde contumelioſus eſt, atque ſi nobilem pulſaret, non ut dolorē incuteret, ſed ut auferret honorē. Et eadem ratione qui uxorē uicini libidinis gratia ſolicitat, non eſt formaliter contumelioſus in uicinum ſuum, ſed ſi id tentaret ut honori mariti officeret. Deſignare.n. tunc contendit turpitudine illa hominis uilitatē. Enimuero quantū ad rē attinet contumeliæ, nō ſemper exigitur ut uitiū quod propalari cōtenditur, peccatū ſit, quāuis hmōi cōtumelia ſit inſignior, ſed ſatis eſt eſſe uiciū gñis, alius ve animi vel corporis morbū, aut quidpiā excellentiæ contrariū, ob quā homines honori habentur. Vt ſi hominem denotes malignè natum, aut ignauum, &c. Neq. uero requiritur ut ſis contumelioſus, ꝙ hominē infames, uitium eius occultū detegendo, nam et ſi publicū concubinarium aut cocliē, aut ſordide natū ſic appelles, contumelia eū afficis, maiore aūt ſi talia illi imponas. Præter hæc autem factorū genera, ſunt alia per ſe ipſa contumelioſa, quia nihil aliud in ſe habent quā ſignificationem, ut naſum uel pollicem inter duos digitos demonſtrare, aut linguā inter dentes. Significabant.n. hęc ut fertur, Romanis fędiſſimum uitium.

Augu. Gloſſa.

Sciſcitatio. Hæc autem contumeliæ deſcriptio occaſionem offert ſciſcitandi, utrum ad eius rationem neceſſarium ſit ut verba aut facta in præſentia alterius fiant. Apparet enim id eſſe neceſſarium. Nam hoc differunt contumelia & detractio, quod illa uim ſecum affert & contemptum, hęc autem ad fraudem inclinat & dolū, illa ergo fit in præſentia palam, ſicuti hæc clam in abſentia.

Ratio alterius partis. Reſpōdetur perinde differre contumeliam à detractione, ac ſupra de rapina & furto diſſerebamus. Contumelia enim quia contemptum ſignificat, & reuerentiæ quæ in præ-

ſentia

ſentia ſit, aduerſatur, ingenio ſuo in præ ſentia arrogatur, uel ſi fiat in abſentia non eſt eo quod contumelioſus illam celare ue lit ut detractor, immo ob hoc uerba in ab ſenté iactat, ut in eius perueniant noticiã. Quare conſulto dixit S. Tho. contumeliã eſſe cum quis id quod eſt contra honorẽ alicuius, deducit in noticiam eius & aliorum, hoc eſt cum ſua intentio eſt in faciem tale conuitium iactare.

Ad primũ arg. Ad primum argumentum reſpondetur, ꝙ uerba quatenus ſonus quidẽ ſunt naturalis, neminem lędũt niſi forſan tenerrimis ſit auribus, at uero quatenus ſigna exiſtunt honorem & afferunt ſi ſint honeſta, & auferunt ſi ſint turpia, eo ꝙ honor de excellentia quæ in hominem notitia eſt, ortum habet. Facta autẽ quatenus facta ſunt, ſuas ut diximus, habent uitiorum ſpecies, ſed quatenus ſigna ſunt, pro uerbis reputãtur.

Ad tertium. Interſtitium inter contumeliã conuitiũ & improperiũ. Iſidorus. Vlpia. Ad tertium reſpondetur, ꝙ diſcrimẽ illud deſignari ſolitũ in cõtumeliam, conuitiũ, & improperium. Contumeliam. n. qui literarum colluſionem cum Iſidoro nimirum obſeruant, à contumeo deriuare contendũt contumelioſus enim tumẽs eſt & turgenti animo inflatus. Quamuis ut Vlpia. uult ff. de iniu. l. 1. a contemnendo rectius dicatur. Quare ſua primæua ſignificatione ſolum ſignificat dicti acerbitatem, contra honorem alterius, ſed tamen ex uſus accommodatione, apud Theologos illam ſpeciem ſignificat qua obiicitur alteri peccatũ mortale, ut ꝙ ſit hæreticus, aut latro, &c. conuitium autem latius patet, ut ſit maledictum quo alteri obiicitur, malum quoduis, ſeu culpæ, ſeu pœnæ Vnde Cicero pro

Cicero. Cœlio: Maledictũ, inquit, nihil habet propoſiti præter contumeliam, quę ſi petulantius iactatur, conuitium, ſi facetius, urbanitas nominatur. Quod aũt Labeo. apud Vlpian. ff. de iniur. l. Item apud Labeonẽ. ait, nempe conuitium perinde ſonare atque conuotium, quaſi plurium quo euntes uoces ad maledicta in unum iactanda, ſicuti 4 Reg. 2. de puerorum uociferatione legitur aduerſus Eliſeum inclamãtium. Aſcende calue, forſan non multum ad rem pertinet. Non. n. cum, in hoc nomine tam concurſum ſignificat plurium, quam uehementiam, ſicuti in, conficio. Et crediderim ex, uitium, componi, cõuitiari. n. nihil aliud eſt quam uitiis alterum conſpergere. Niſi dicatur a conuitando, ut li. 6. ait Valla. Nã

Valla. quem conuitiis proſcindimus, procul a noſtro cõtubernio uitamus, quaſi illum à nobis per contemptum abigentes. Hęc autem ad grammaticos attinent. Improperium uero aliam peculiariter ſpẽm conuitii ſignificat, nẽpe cũ quis alteri beneficiũ obiicit quod à ſe receperat, ſcd̃m illud Eccle. 20. Exigua dabit, & multa improperabit. Et a-

Terentius. pud Comicũ. Iſthęc commemoratio, quaſi exprobratio eſt immemoris beneficii Sed hæc tũ receptiſſimo uſu promiſcue uſurpãtur. Quæſtiũcula autẽ ſcholaſtica ſeſe hic

Quæſtiuncula. lectori forte offert, utrum omnes hi atq. contumeliarum modi eiuſdẽ ſint ſpeciei? an uero ſpeciei differant, ſicut & ipſa probra differunt quæ quis in alterum iacit? Crediderim cũ Caietano omnes eſſe eiuſdem ſpeciei. Nam contumelia ſpecies eſt ſpecialiſſima, ut puta quæ unum habet honorem ꝓ obiecto, quem ab eo aufert qui per uim patitur inuoluntarium, ab una. n. ratione formali obiecti unica ſpecies conſtituitur. Nihilominus augeri tantum poteſt contumeliæ grauitas, ut eius expreſſio de neceſſitate ſit confeſſionis, ut ſi quẽ hæreticum, aut traditorem, aut quid ſimile appelles, id ipſum eſt confeſſione explicandum.

ARTICVLVS II.

Vtrum contumelia et generaliter conuitium ſit genere ſuo peccatum mortale.

CVm contumelia in uerbis ut dictũ eſt conſiſtat, quæ genere ſuo non vñr tã enormem habere læſionẽ, merito quæritur utrum perinde atque homicidiũ, & furtum, & adulterium ſit ẽt genere ſuo mortalis culpa? Arguitur. n. à parte negatiua. Nul-

Primũ argum. lum mortale crimen eſſe poteſt uirtutis officium, conuitiari aũt eſt actus virtutis eutrapeliæ, ad q̃ ſecũdũ Philo. 4. Eth. pertinet

Philoſophus. bene conuitiari, ergo contumelia non eſt mortale peccatũ. Secundo arguitur. Pecca-

Secũdũ. tum mortale uiri perfecti non admittunt, qui tamen nonnunquam conuitiis & cõtumeliis utuntur, ut patet apud Paul. ad Gal. 3. O inſenſati Galatæ. Quin uero & Chri-

Paulus. ſtus Luc. vltim. O ſtulti, inquit, & tardi

corde ad credendum, ergo cõtumelia nullum eſt peccatum. Tertiũ. Tertio. Quamuis id qđ eſt ex genere & obiecto ueniale, poſſit ex fine & ex circũſtantia fieri mortale, ut mẽdacium qđ fit pernicioſum, tamẽ uice uerſa id qđ genere & obiecto eſt mortale, fieri non poteſt ex intentione ueniale, quia ſuum ſecum aſſert obiectum, quodcunque .n. fine furetis, mortaliter peccas, ſi ergo cõtumelia ex genere ſuo peccatum eſſet mortale, nõnunquam poſſet ab illo cadere gradu, quod tamen eſt falſum, nam leue conuitium, aut ex ſubreptione collapſum, nemo unquã pro mortali duxit. Quartũ. Quarto Omne peccatum mortale uel eſt capitale, uel alicuius capitalis ſoboles, contumelia uero non eſt capitale, ut per ſe liquet, neque uero capitalis criminis germen, nam maximæ iræ, ut Gregorius 31. Moral. auctor eſt (Grego.) Quod tamen falſum eſſe uidetur, nam potius aut ex ſuperbia gignitur, ſecundum illud Prouerb. 20. Vbi ſuperbia, ubi contumelia, aut ad ſtultitiam reducitur, ſecundũ aliud Prouerb 20. Omnes ſtulti miſcentur contumeliis. In cõtrarium eſt, ꝙ nihil æternam commereatur pœnam, niſi mortale ſit crimen, conuitiator autem infernali pęna dignus eſt, ſecundum illud Matth. 5. Qui dixerit fratri ſuo, fatue reus erit gehennæ ignis.

Ad quæſtionem, tribus facilimis concluſionibus reſpondetur. Prima conclu. Prima eſt: Contumelia genere ſuo peccatum eſt mortale, idque atrocius quam furtum & rapina. Hic autem animaduertendum, diſcrimen eſt inter peccata quæ in facto conſiſtunt, atq. ea quæ in uerbis poſita ſunt. (Interuallũ inter peccata q̃ i facto verſant, & ea q̃ uerbis complentur.) In illis namque peccatis genus ex ſolo obiecto perpenditur, in uerbis autem non niſi ex adiuncta ſimul intentione. Quare hic, genere ſuo, non id tantum ſonat quod eſt ex obiecto, ſicuti in furto & in homicidio, ſed etiam ex intentione. Et ratio eſt ꝙ cum uerba re ipſa non offendãt, ſicut facta, ſed ſignificatione, ſignificatio autem ex intentione fiat aliquid exprimendi, non cenſetur formaliter contumelia niſi quæ ex animo conuitiandi procedit, uel ex craſſa ignorantia & negligentia aduertenti quod dicis. Probatur ergo concluſio. Illud peccatum eſt mortale quod eſt contra charitatẽ, charitas uero per quodcunque peccatum tollitur per quod pax perturbatur, & amicitia, tale autem eſt contumelia ergo eſt peccatum mortale. Probatio concluſiõis. Probatur poſtrema hæc præmiſſa: Honor eſt inter bona humana præſtantius quam exteriora, ſecundum illud, Melius eſt nomen bonum quam diuitiæ multæ. Et cum honor ſit poſitus in excellentia potiſſimum uirtutis, merito pluris mortales faciunt honorem, quam alia externa bona. Quin uero elegantes homines, illis omnibus ut mediis utuntur ad cõparandos honores, illorumque bonorum diſpendio illos ſuſtentant. Eſt ergo contumelia ex genere ſuo grauius peccatum, quam furtum & rapina. Malunt.n. homines aliis priuari bonis, quam contemptui haberi, quamuis tanta eſſe poſſit quantitas furti, ut grauitatem exuperet contumelię. Secũda conclu. Secunda concluſio. Iactatio conuitii & probri quæ fit præter intentionem contumeliandi, penſanda eſt quandoque ex intentione proferentis, quandoque uero ex rei quantitate, & quandoque ex defectu cautelæ, quę adhibenda eſt. Vnde in triplici eſſe poteſt gradu, nempe ut ſit quandoque uirtus, quandoque uenialis culpa, & nonnunquam mortalis. Rõ pro conclu. Probatur: Cum uel pater, uel prælatus, uel maior natu corripiendo, probro aliquo utitur aduerſus inferiorem, ſi moderamine utatur, officium pręſtat Dum autem quis conuitium graue per iracundiam euomit, mortale eſt. Vbi uero nonnullus eſt cautelę defectus, plurimum conſueuit eſſe ueniale. Vt ſæpe inter mulierculas contingit & homines infimæ claſſis, qui inuicem ſe conuitiis conſpergunt, ut in buccam ueniũt, quibus per parum ſolet adhiberi fidei. At uero cum tantum ſemper fuerint homines honoris tenaces, conſultiſſime cuique et prælatis, abſtinendum eſt à conuitiis, quæ humanos animos amarulentius quam corporalia uulnera exulcerant. Atque adeo perparum ſolent ad correptionem conferre. Facillimæ ſunt concluſiones, neque ut illis amplius immoremur opus eſt. Tertia conclu. Grego. Tertia concluſio. Contumelia ſuo pte ingenio naſcitur ex ira, ut Greg. ait loco cit. Non ꝙ ſola ſuperbia uel odium quo quis alterũ contemnit, non quandoque ſufficiat ad contumeliam, ſed quod uitium inde cenſetur originem ducere, unde plurimum oriri cõſueuit,

ſueuit,

ſueuit, contumelia vero ut plurimum naſcitur, eo quod maximam hēt connexionem ad eius finem. Iræ nanq. finis eſt vindicta atq. vltio, & nulla eſt præſētior compendioſiorque uia ad vlciſcendum, quam contumelia. Qui. n. potens non eſt ut ſe ſe uindicet, aut id nō audet, ſtatim in contumelias proſilit, ut fœminarum ingeniū teſtimonio eſt, per hoc. n. quod quis uerbis alium peſſundat, quadamtenus animo ſatisfacit ſuo.

Ad primum arg. — Ad primū igitur reſpondetur quod cōuitati ſecundū Ariſt. 4. Ethicor. c. 8. catenus eſt uirtutis eutrapeliæ, quatenus intra limites moderatæ facetiæ continetur, quando ſ. urbanitatis uenuſtas in conuiuio adeſt, ſecundū illud ſupra citatū Cicer. Maledictū ſi petulantius iactatur, cōuitium, ſi facetius, urbanitas nominatur. Quare iſti aulici ſcurræ neutiquā permittendi ſunt ſcōmatibus uti, quæ plus amaritudinis afferunt quam ſalis. Sic. n. riſus mouendus eſt, ut bilis non concitetur.

Ariſtot.

Ad ſecūdū arg. — Ad ſecundū reſpondetur, q ſicut uerberibus gratia diſciplinę uti licet, ita & moderatis verbis quæ ſuo acrore delinquentis animum nōnullo dolore afficiant. At uero ut Auguſt. lib. de ſermone Domini in mōte, admonet, raro ſunt huiuſmodi amarulentæ obiurgationes adhibendæ.

Auguſt.

Ad tertium argum. — In ſolutione tertii, adhibendus animus eſt; ad intelligendum illud uerbum quod D. Thom. tractauit 12. q. 88. ar. 2. ubi docuit mendacium jocoſum qđ genere ſuo eſt ueniale, poſſe ex fine fieri mortale, ut ſi referatur, uel ad adulterium uel ad infamiam alterius, mortale autē ex genere, q facto committitur ut furtū, ad quemcunq. finem referatur, etiā ſi fiat ad dandā eleemoſynam, eſt mortale. Itaque ſentētia D. Th. eſt q intentio finis, licet ueniale ptrahere poſſit ad mortale, non tamen mortale vſque ad ueniale extenuare. Haud tamen negandū eſt quin quod genere ſuo eſt mortale, poſſit uel ex leuitate materiæ, uel ex ſurreptione fieri ueniale. Cōtumelia uero (ut iam dictum eſt) quoniā ſignificatione cōmittitur, quæ ex intētione procedit, licet ſit genere ſuo mortalis, nihilominus poteſt ex ipſa intentione fieri uenialis quin uero aliquando laudem habere uirtutis.

Inentiu S. Tho.

Ad quartū arg. — Ad quartum iam ſatisfactum eſt concluſione, 3. Eſt enim contumelia filia iræ, non autem ſuperbiæ, nam peccatum quod ex alio naſcitur, ad eundem debet ordinari finem contumelia uero non ordinatur ad exaltationem, qui eſt finis ſuperbiæ. Attamen ſuperbia diſponit ad contumeliam, nam qui elatus eſt, facile alios ſpernit, & ideo ait Sapiens, Vbi ſuperbia, ibi contumelia Et ruſſus quia contumeliæ furor rationem obnubilat, addit dicens. Stulti miſcentur contumeliis.

ARTICVLVS III.

Vtrum debeat quiſque contumelias æquanimiter ſuſtinere.

POſtquam de illata contumelia dictū eſt, ſequitur ut dicamus quomodo ſit ferenda. Eſt enim argumentū qđ id non ſit uirtus, qui enim probra conuitiaque ſuſtinet obloquentis, audaciam atque petulentiam eius fouet, quod re uera nullum eſt uirtutis officium.

Primū argum.

Secundo arguitur. Plus ſe quiſque diligere tenetur quā alterum, atque adeo honorem ſuum pluris pendere quam alienum, nemo autem ferre debet u ſe pręſente honori & famæ amici detrahatur, ſecundum illud Prouerb. 26. Qui imponit ſtulto ſilentium, iras mitigat, ergo nullus ſua ipſius probra ſuſtinere debet.

Secūdū.

Tertio: Nemini licet ſeſe priuatim uindicare, qui, autem æquo animo ſpumam contumelioſi ſuſtinet, ſeſe de illo uindicat, quatenus eum ſpernere profitetur, ſecundum illud Chryſoſto. ſuper Matt. Si uindicari uis, ſile, & funeſtam illi dediſti plagam, ergo id non licet. In contrarium eſt illud Pſal. Qui inquirebant mala mihi locuti ſunt uanitates. Et ſubdit: Ego autem tanquam ſurdus non audiebam, & tanquam mutus non aperiens os ſuum.

Tertiū.

Ad quæſtionem duabus recceptiſſimis concluſionibus reſpondetur. Prior Vnuſquiſque tenetur animum contumeliis ferendis habere paratum, ubicunque fuerit expediens, non tamen eas ſemper ferre.

Prima concl.

Probatur utraque concluſionis pars. Patientia, ut in his quæ contra nos fiunt, ſic & in his quæ contra nos maledicuntur neceſſaria eſt, in his autem quæ contra nos fiunt tantum eſt neceſſaria in animi præparatione, ſecundum expoſitionem Aug.

Probatio. Auguſt

ſuper illud Matth. 5. Si quis te percuſſerit in una maxilla præbe illi & alteram, prępáratio aũt animi cum affirmatiuo pcepto iubeatur, non obliget pro quocunq. tempore, ſed pro illo attic. quod id ratio exegerit, ergo & animum debemus habere paratum & tamen non ſemper re ipſa tenemur contumelias taciti ferre. Id quod ipſius Redemptoris exemplo edocti ſumus. Nam & a percutiente ſe rationẽ rogauit dicens, Ioã. 18. Quid me cædis? quod nonnullam reprehenſionis effigiem præ ſe ferebat.

Vltima conclu. Poſterior concluſio. Quandoque oportet illatam contumeliam repellere.

Rõ concluſiõis. Probatur duplici ex capite. Primo quidem propter bonum eius qui cõtumelioſus eſt, nempe ut tementis eius animi inſolentia reprimatur, ne illis iniuriis aſſueſcat, ſecundum illud Prouerb. 26. citatum, & ſecundum aliud ibidẽ. Reſponde ſtulto iuxta ſtultitiam ſuam, ne ſibi ſapiens uideatur. Secundo, propter aliorum bonum, tam circunſtantiũ quã abſentium, qui cõtumeliis affectum nonnunquam ſolent minoris reputare, atque adeo eius doctrina, & monitis minus inde proficeret.

Grego. Vnde Gregor. ſuper Ezechiel. homil. 9. Hi quorum uita in exemplo imitationis eſt poſita, debent ſi poſſunt detrahentium uerba compeſcere, ne eorum prędicationem non audiant qui audire poterant, & ita in prauis moribus remanentes, bene uiuere contemnant.

Priuatus quiſq̃ p[oteſt] læſionẽ famę illatam remittere. Hic primum omnium arbitror apud D. Tho. animaduertendum eſſe quod lib. proximo q. 6. uerum iudicauimus, nempe licere cuiq. ſaltem priuato, famæ ſuæ læſionem infamatori remittere. Nam ſi eis qui honorem noſtrum contumeliis denigrant, reſiſtere non tenemur, non eſt cur ſemper teneamur ſplendorem famæ noſtræ alia uia ſuſtentare, quam officiis uirtutum uacando. Hoc aũt ſolenne membrum prioris concluſionis, uidelicet, ꝙ tenemur animos habere paratos ad ferendas contumelias, ubi id ratio tulerit, nonnihil explicationis deſiderat.

Quęſt. Et primo quęritur, utrũ pręceptum ſit habere ſemper uoluntatem hoc eſt actuale propoſitum ferendi iniurias inferendas pro loco & tempore? Nam præparatio talem actum ſignificare uidetur.

Rñſio. Reſpõdetur id non eſſe neceſſarium nam præcepta affirmatiua ſicut non obligant pro quolibet tempore ad extrea opera, ita neque ad intimos actus ſed ſatis eſt non habere propoſitum contrarium, atq; in genere propoſuiſſe ſeruare mandata; nam illic uirtute includitur hoc propoſitum. Et eſt animaduertendum huiuſmodi præparationem non ſolum eſſe neceſſariam ad non uindicandas auctoritate priuata illatas iniurias, nam id certiſſimum eſt nemini licere, ut ſupra dictum eſt. ſed ad non reſiſtendum ubi reſiſtẽtia ſine graui ſcandalo & ingenti detrimento fieri nequit, & ubi ratio fidei & boni publici ſuſtinentiam exegerit. Quare qui in animo gerit de quacunq. contumelia ſe uindicatum ire, & cuicunq. citra delectum obſtiturum, in ſtatu eſt perditionis. Attamen citra illos caſus quiſque poteſt & priuatim cum uirtutis moderamine reſiſtere, & per publicam poteſtatem iuris ordine uindicare ſe.

Quęris autem an citra caſus neceſſitatis, dum quis poſſit reſiſtere, conſilium ſemper ſit non reſiſtere? apparet.n. id eſſe conſilium cum ſit miſericordiæ opus. **Hæſitatio.** Sed ad hoc iam poſteriori concluſione neganter reſponſum eſt. Vtrumq. enim ſimul conſulit Sapiẽs.ſ. & ne reſpondeamus ſtulto iuxta ſtultitiam ſuam, ne efficiamur ei ſimiles: & rurſus ut reſpondeamus ei ne uideatur ſibi ſapiens. Quapropter prudẽtiæ perpendiculo librandum eſt quando cõtumelianti nobis reſpondere oporteat, quando uero minime. Eſt enim ei reſpõdendũ quãdo ratio correptionis fraternæ id decere monſtrauerit, tunc enim præceptum charitatis eſt animum eius ſedare, eumq. ſui furoris & ſtultitiæ admonere. Sed enim maior cura nobis adhibenda eſt noſtri, ne ſcilicet alterius furor noſtrum excitet, & qui compeſcere alium deberemus, ſimili nos impetu feruentes eum potius irritemus. Leuiter ergo admonere eum debemus oſtendendo abſque cauſſa & ratione concitari, exemplo nimirum Chriſti, qui tantum dixit, Cur me cædis? hoc eſt nullam habebas cędendi cauſſam. Quando uero contumeliæ contra honorem fidei & religionis iactantur, tunc uiciſſim religio eſt acriori obiurgatione contra uti. Huc enim refertur, quod Paulus Galatas inſenſatos appellauit, & Chriſtus alios ſtultos atque alios generationem nequam **Paulus.**

quam & prauā. Perſonæ aūt publicæ etiā ꝓp ſuum proprium honorem; ut dictum eſt, debent conuitiis reſiſtere, ut pote quarum honor neceſſarius reipublicæ eſt, priuatæ aūt licet non teneantur, poſſunt tamē.

Poſtrema dubitatio. Poſtrema autē ſupereſt dubitatio, utrum qn̄ reſiſtere licitum eſt, tunc fas ſit pro una ſuſcepta contumelia aliam reiicere? Appellat me quiſpiam latronem, appello eū ſicarium. Notat meū genus, noto ego ſuū ingenium & mores. Reſpondetur in primis nūquam licere crimen falſum alteri obiicere, eſſet.n.mendacium, idemq. pernicioſum. Preterea neque crimen defectumve ullum vel occultum uel publicum per modū uindictæ, licet in conuitiatorem reſpuere, ſed tantum per modum defenſæ uim ui repellendo. Hoc eſt. Non licet illi obiicere crimen quod impertinens eſt, ad obterendam eius auctoritatem, ſed illud prorſus quod ad id eſt neceſſarium, ut ſi dicam eum eſſe hominem mendacem & ad eius confirmationem pateſaciam aliqua eius mendacia, ut in eo quod mihi impingit deſtringatur ei fides. Si autem me appellat concubinariū, non licet mihi eū appellare latronem, ſicut neq. ius eſt percutientem repercutere.

Ad primū arg. Ad primū igitur argumentū iā reſponſum eſt, ꝙ licet audaciā conuitiantis mitib. verbis cōprimere, ne uideatur ſibi ſapiens, nō tñ acerbis, ne efficiamur ei ſimiles. Ad

Ad ſecūdum. ſcd̄m dicitur, ꝙ qn̄ ei reſpondemus qui cōtumelias in alterum iacit, non uidemur ex nimio amore noſtri id facere, ſed ex charitate, tam contumeliantis quam eius qui cōtumelias perfert, & iō id facere ſemper eſt officium. Quando uero contumelias noſtras populſamus, tunc non tam charitatē colere uidemur, quam noſtræ ſuperbię ſuccumbere, & iracundiam irritare. Quare tūc

Ad tertium. ſæpius conſilium eſt tacere. Ad tertium denique reſpondetur, quod ſi quis contumelias ſuas audiens aſtu taceret, eo.ſ.animo, ut alterum quaſi ſpretum ad iracundiam exagitaret, peccatum eſſet uindictæ, ſi autem ſibi conſulens taceat, & uirtuti obſecundās, licet ſciat alterum inde peius concitandum, nihil ſua referre, ꝗ debet. Et

Chryſoſto. hoc eſt quod Chryſoſto. ait ſecundum Sapientis conſilium, Eccleſi. 18. Non litiges cum homine linguato, & non ſtruas in ignem illius lignis.

QVAESTIO X.

DE DETRACTIONE.

S. Thom. 2. 2. quæſt. 73.

ARTICVLVS I.

Vtrum detracti ſit denigratio alienæ famæ per occulta verba.

POST contumeliam qua derogatur honori, ſequitur de detractione per quam famæ detrahitur. Et primō circa eius quidditatē, quęritur utrum ſit denigratio alienę famæ per occulta uerba? Arguitur enim a parte negatiua. Occultum & manifeſtum circunſtantiæ ſunt non conſtituentes morum ſpecies, in definitione autem id tantū poni debet quod ad ſpeciem pertinet, ergo nō eſt ꝙ in definitione detractionis ponatur occultationis differentia. *Primū argu. à parte negatiua.* Secundo arguitur. Fama eſt publica illuſtriſque notitia, ergo per id quod occultum eſt non denigratur. *Secūdū* Quare detractio quæ fit per occulta uerba non eſt famæ contraria. Tertio: Detractio idem eſt quod ſubtractio & demptio ex aliquo toto, contingit autē famam denigrari nihil ueritatis ſubtrahendo, ſed occulta propalando crimina. ergo non idem eſt detractio quod famæ denigratio. *Tertiū.* In cōtrarium eſt illud Eccle. 10. Si mordeat ſerpens in ſilentio, nihil eo minus habet qui occulte detrahit, ergo occulte mordere alienam famam eſt illi detrahere.

Ad qōnem vnica ſufficit concluſio, quę ex ſuperiori q. palam conſequitur. Detractio eſt occulta denigratio alienæ famæ. *Vnica conclu.* Concluſio iam ex ſuperioribus oſtēſa eſt. Enimuero ſicuti facto noceri alicui bifariam ſolitum eſt, ut in furto, & rapina oſtendebamus, nempe aut per manifeſtam uim aut per ſubdolam lęſionem, ita ēt & uerbo vſu uenit. *Proba-tio.* Nam manifeſte quis alteri per contumeliam nocet, occulte aūt, per detractionem. Qui aūt in alterius conſpectu manifeſtis uerbis in eum inuehit, paruipendere eum ſe profitetur, quapropter honorem eius, ut diximus, ex profeſſo lædit.

Quarò ſic, contumeliam diximus honori aduerſari. At uero qui in angulis abſens aduerſus quempiam obmurmurat, non tam uilipendere eũ quã uereri ſe oſtendit. Ob idq; nihil contra eius honorem obmolitur, ſed contra famam, puta contra bonam exiſtimationem, ab aliis de illo habitam, quã per cõtrariam opinionem, uel obnubilat, uel extinguit. Eſt ergo detractio nihil aliud quã alienæ famę denigratio ꝑ occulta uerba. Ex quo clareſcunt differentiæ illæ ſupra poſitæ, inter contumeliam & detractionem, tum quantum ad modum, qđ illa manifeſta ſit, hæc uero occulta, tum quantum ad obiectum, quod illa ſcilicet honori, hæc uero famę contraria eſt.

Ad primũ arg. Nihil eſt, quod hic amplius immoremur, ſed eſt ſolutio primi argum. adnotanda. Differunt.n. contumelia & detractiõ ſpecifica differentia, non tantum ratione obiectorum materialium, puta honoris & famæ, ut multi etiam diſcipulorum D. Tho. arbitrantur, ſed ratione formali proximorum, puta ob rationẽ diuerſam inuoluntarii, ſicuti diximus de furto & rapina. Nam etſi tam raptor quam fur alienum capiant, tamen in furto patitur homo inuõluntarium per ignorantiam, in rapina uero per uim, quę ſecundũ Ariſt. diuerſæ ſunt cauſſæ inuoluntarii. Pari ergo modo qui per acceptam contumeliam iacturam facit honoris patitur inuoluntarium per uim, qui aũt detrimentũ accipit famæ, per detractionem, patitur inuoluntariũ per ignorantiam. Reſpondetur ergo ad argumentũ ꝙ etſi occultum & manifeſtum abſolute non uarient ſpeciẽ, ut in eo patet qui mentitur uel occulte uel manifeſte, tamen quando per hęc uariatur ratio inuoluntarii, ſpecies ſubinde mutantur.

Ad ſecũdum. Ad ſecundũ reſpondetur, quod detractor dicitur occulte obloq. non ſimpliciter, ſed clam illo qui infamatur ad differentiam contumelioſi. Nihilominus loquitur coram aliis quibus bonã aufert exiſtimationem, quam de alio habebant. Itaque differentia inter detractionem & contumeliam non conſiſtit in hoc, quod corã pluribus aut paucioribus fiat, ſed in hoc quod fiat coram ipſo qui læditur, aut clam ipſo.

Ad tertiũ arg. Ad tertium denique reſpondetur quod detractio non dicitur reſpectu ueritatis puta quod ei quidpiã ſubtrahatur, ſed reſpectu famæ quæ ſemper minuitur. Id quod octo modis contingit, quatuor nimirum directe, quatuorque indirecte.

Octo modis famę ipſe dor minuitur.

Directe quidem primo modo quã do falſum imponitur. Atq. hic eſt omnium peſſimus. Secundo quando uitium quis alienum ſuis uerbis exauget, qui quidem ſtylus peſtifer eſt, & blateronibus ac maledicis familiaris. Tertio, quando occultum reuelatur. Qua quidem peſte illi tempu bliearum inficiunt, qui auiditate noua docendi, nihil ſciunt ſe continere ſecreti, ſed rimarum pleni omnia profundunt. Quarto, quando id quod bonum eſt oſtendere, quis connititur ex mala intentione profeſſum. Nam etſi hoc ad temeritatem quoque iudicii ſpectet, nihil tamẽ obſtat quin vnum peccatum in duabus ſit malitię ſpeciebus. Vnde quando quis id faciat ad denigrandum alius exiſtimationem, infamator eſt, quatenus inſinuat ſe aliunde intentiones hominis noſſe prauas, unde bona eius opinio obſcureſcit. Indirecte autem ille quoq. eſt infamator qui aliena bona, uel negat, uel ex liuore reticet, ubi propalare debet. Dum enim me pręſente ſermo de illo initur bonus, quẽ conſtat me optime nouiſſe, & ſileo, ſilentium meum indicium quoddam eſt, illum non eſſe tantæ laudis dignum, quod eſt genus infamiæ. Et tertio id quoq. contingit quando quis diminuit aliena merita. Et deniq. quarto, cum maligne quis alium laudat, quæ quidem vafrities, infamiæ modus eſt non infimus. Vnde Phauorinus apud Gellium. Turpius, inquit, eſt exigue atq; frigide laudare, ꝗ inſectanter grauiterque uituperare, quoniã qui maledicit, quanto id acerbius facit, tanto magis pro iniquo inimicoq. ducitur, tantoque minus fidem capit. Sed qui infecunde ieiuneque laudat, à cauſſa ipſa deſtitui uidetur. Nam amicus creditur eius, quem laudare vult, ſed nihil poſſe reperire quod in laudibus ponat.

Quęſt. Quod ſi quis, ſicuti de contumelia interroget, an modi iſti diffamandi ſpecie differant, quod apparet ex formarum uarietate.

Solutio. Reſpondetur eodem modo omnes eſſe eiuſdem ſpeciei. Eſt enim detractio, ut reor, ſpecies ſpecialiſſima, utpote cuius obiectum ſit infamia, modusque iniuſtitiæ ſit iniuriam inferre, quam alter per ignorantiam

tiam patitur, ſicut in contumelia accipitur per uim. Tametſi ut de contumelia dictum eſt) tam ingens poſſet eſſe infamia, ut eſſet de neceſſitate confeſſionis. Qui enim de hę reſi, aut de inceſtu, aut de alio deformi pec cato ciuem infamauit, non ſatis peccatum ſuum explicat, niſi uitium exprimat cuius notam alteri inuſſit.

ARTICVLVS II.

Vtrum detractio genere ſuo ſit peccatum mortale.

Quemadmodum de contumelia, ſic & de detractione quæritur an ſit genere ſuo mortale crimen? Arguitur enim à parte negatiua: Peccatum alienum quod occultum eſt, aut per correptionem fraternam aut per accuſationem detegere, eſt detractio quippe qua aliena fama denigratur & tamen illud eſt officium, ergo detractio genere ſuo non eſt peccatum. Secundo, nullum uitium quod toti mortali generi commune eſt, cenſendum eſt mortale, nam a peccato mortali, præcipue inter Chriſtianos, multi ſunt qui abſtinent, ſed uenialia ſunt qui bus nemo citra mendacium aſſerere poteſt ſe uacere, hoc autem ſpecialiter ut io torum genus humanum periclitatur, ut habet glo. ſuper illud Prouerb 24. Cum detractoribus non commiſceatis, ergo nō eſt genere ſuo mortale. Tertio Auguſt. in hom de igne purgatorio minutioribus peccatis annumerat quando cum omni fa cilitate, & temeritate maledicimus, ergo detractio non eſt niſi ueniale peccatum. In contrarium autem eſt quod Paulus ad Roma. 2. vna componit detractores ac Deo odibiles cuius cauſſam ſubdit gloſſa, ne detractio, eo quod conſiſtit in uerbis, leue quid putetur.

Primū argu.

Secūdū

Gloſſa

Tertiū. Auguſt.

Paulus.

Prima concluſ. Rō con cluſiōis.

Ad quęſt. quatuor cōcluſionib. reſpon detur Prima Detractio genere ſuo eſt pec catum mortale. Probatur, pręſuppoſito eo dem notamine quod de contumelia de clarauimus, nempe quod cum detractio ſit peccatum in uerbis, quæ ſola ſignifica tione nocent, non ſolo obiectio ſed ex in tentione ſignificandi perficitur, quare ille proprie dicitur detractor, qui ex intentio ne uel craſſiſſima negligentia rumorē ho minis abſentis diſſeminat, cuius famā ob ſcurat. Et dicitur quis ex intentione facere, non ſolum quando directa id animo proponit, uerum & quando animaduertit qui dicit, & ſine legitima cauſſa nihilominus uerbum effutit. Hoc ergo ſuppoſito, probatur concluſio, ut ſimiles demonſtrari conſueſcunt. Illud uitium eſt contra charitatem atque adeo mortale, quo in re magni momenti proximus læditur, nam inde pax conturbatur, tale autem eſt detractio, quippe qui fama obnubilatur quæ merito maiori habetur pretio, quam exteriora bona ſecundum illud Eccleſi. 41. Curam habe de bono nomine, hoc enim magis permanebit tibi quam mille theſauri boni & pretioſi. Secunda concluſio Quando quis uerba aliqua profert, licet ſint famæ detractoria, tamen id non intendit, ſed quidpiam aliud, prolatio illa non per ſe proprie cenſetur detractio, quod aiunt for maliter, ſed quaſi per accidens. Concluſio hęc ſequitur ex præcedenti. Nam cum intentio ſignificandi ſit detractioni natiua, ubi ille abeſt, deeſt detractionis forma. Tertia concluſio. In tali caſu quo ſcilicet iniqua intentio non ideſt, ſi bono animo cordatoque zelo, & ubi oportet circunſpecte oblocutio illa fiat, uirtus eſt, ſi autem ex animi leuitate loquendive libidine ore labatur, in ſumma propter aliquam cauſſam non neceſſariam, fiat peccatum eſt plurimum ueniale. Niſi forte uerbum adeo ſit acerbum, ut ſua ipſius ratione ſecum afferat mortalem culpam Nam tunc adeo requiritur prudens cautela, ut quæuis negligentia loquendi, niſi ſubitus ſit motus mortale ſit crimen. Et maxime inquit S. Thom. in his quæ pertinent ad honeſtatem uitæ. Vt ſi quis alium de hæreſi aut de quouis alio crimine notet, præcipue carnis quæ licet ſint, ut ait Gregorius, minoris culpæ, ſint tamen maioris infamiæ. Quare ſuperuacanea uidetur Caietan diſputatio, ad quidam referatur pronomen. Hoc, apud S. Thomam ubi ait, Hoc ex ipſo genere verborum habere rationem peccati mortalis, utrum. ſ referatur ad id quod eſt dicere verba contra honeſtatem alterius, an ad ipſum aſſertū, ut ſit ſēſus ꝙ quoties qs aſſerit de aliquo pec

Secūda cunclu.

Tertia conclu.

Grego.

Supuacanea. Caieta. diſputatio San. Thom.

catum mortale, aſſertio ipſa ſit peccatum mortale. ꝓpterea ꝙ id quod de alio aſſeritur eſt mortale. Manifeſtum.n. eſt priorē eſſe

Senſus S. Tho.

ſenſum S. Thom. non.n. vult quoties affirmo alium peccaſſe mortaliter, pariter me delinquere. Nam quando id non profertur ex intentione, iam dixerat nō eſſe mortale. Sed vult dicere quod quando uerbū a me prolatum eſt nimis graue ipſa prolatio eſt de ſe mortalis, licet nō fiat ex intentione, ꝓpter materiæ ſpectionē.

Quarta conclu.

Quarta cōcluſio: Quiſquis unq. alteri famam inique ſuſtulit, tenetur ei ad reſtitutionem, illo ordine, & modo qui lib. 4. q. 6. latiſſime expoſiti ſunt. Multa hic dicenda fuiſſent, niſi eod. lib. & qō. fuiſſent à nobis pertractata. Nihilominus quia hic cōmentatores D. Tho. nonnulla ſolent adnotare, recolere aliqua eſt operæpretium.

Caieta. ſententia.

Haud.n. Dominus Caietan. impræſentiarum infamiam reputat mortalem, cum quis occultum alienum crimen uni cordato uiro ſecreto detegit, apud quem ita celabitur, ac ſi muro dictū eſſet.

Refellitur proxima ſententia.

Quod ego profecto, ſalua eius pace, probare omnino non poſſum. Quin uero mallem crimen meum notum eſſe tribus aut quatuor, quā uni grauiſſimo uiro. Nā quamuis ex una parte præſentius periculum immineat ab illis euulgatum iri, quā ab iſto, tamen ex altera pluris ego æſtimo in bona eſſe æſtimatione apud illū grauiſſimū, ꝗ plures alios minoris auctoritatis. Quare infamia nō eſt ſolū accipienda hic in rigore iuris quæ eſt apud plures, uerum & ſecundū ei naturā. Quocirca peſſime ac nocentiſſime illi faciunt, qui niſi urgens ſit cauſſa corrigendi fratrem, uel uni quamtumuis prudenti uiro occultum alienum crimen reuelant. Nā etſi in ſuo id pectore reconditum ſeruet, tamē alius apud ipſum magnū patitur honoris ac famæ detrimentum.

Alterū dictum Caie. in quo Scoto conſentit.

Illud autem quod idem Caiet. ſubdit, videlicet recenſere peccatum alterius, ut de quo ille nullā contrahit infamiam, non eſſe infamare, iam nos illic ſimiliter confeſſi ſumus. Vt ſi iuuenum amores referas, de quibus ipſi ſe iactant. In quo autem Scoto ſubinde conſentit, nempe ꝙ qui non aſſertiue rumores ſeminat, ſed relatiue, dicendo ſeſe hoc & illud audiſſe, non ſit habendus infamator, profecto conſentire ego non poſſem. Immo ut iam illic diximus. genus hoc eſt infamandi. Nam non pōt illi qui alias non audierunt non nouā concipere opinionem ſiniſtram proximi. Qua utiq. ratione, ut illic notauimus, illo modo fama uires acquirit eūdo. Quod uero ibi tantū obiter tetigimus, examinandū hic preſſius reſtat, nēpe utrum eum q uno loco infamatus eſt liceat in alio, ubi bono fruitur noīe, infamare?

Ratio in Caieta. Quæſt. Opinio Caiet.

Caiet.n. in opuſ. 16. reſponſ. 9. id adſtruit. Adrianus uero quolib. 11. quæſt. 1. negat. Et quidem ratio Caietani ea eſt prorſus, quod cū quis priuatus ſit iure famæ, nullam ei iniuriam irrogat, qui idem detegit alibi crimen, ob quod famam perdidit. Secus autē ſi aliud quod occultum eſt detegeretur.

Adrian. Rō Caietanī.

Ratio uero Adriani, contraria eſt, nempe quod licet alicubi quis infamia laboret, pōt alibi illā habere illæſam, quare iniuria illi fit dum eadem nudatur.

Ratio Adrian. Confirmatio.

Et confirmatur Adriani opinio. Quamuis quis uitio ſit publico infectus, ſiue ad mores pertinente ſiue ad naturam, nemini licet illud ei in facie expuere, ergo minus licebit illud de quo alibi infamatus eſt, hic diſſeminare.

Diſt. 1. Sc̄da diuiſio.

Hæc tamen diſcordia per diſtinctiones eſt concilianda. Bifariā n. quiſpiam poteſt alicubi labē infamiæ contraxiſſe, uidelicet aut publica auctoritate & iudicio damnatus, aut priuatim per uiciniā aut urbem. Rurſus dupliciter quis delinquere pōt alterum infamando, aut contra charitatem aut contra iuſtitiam.

Solutio propoſitę cōcluſionis

His præhabitis dum quis priori modo honore ſuo & fama alicubi expoliatus eſt, nulla eſt iniuſtitia eum ubique de eodem crimine infamare.

Rō concluſion.

Et ratio eſt, quia ille iure, publicoque præconio in pœnam mulctatus eſt ſua fama, atq. adeo cuicunque facta eſt facultas ſcelus illud propalandi. Quare qui hominem ſic infamat, ad nullam tenetur reſtitutionem. Nihilominus peccatum eſt contra charitatem, quin uero poſſet eſſe mortale eiuſmodi damnatis hominibus ſua rurſus pendenda nudare, tunc potiſſimum quando emendati ſunt, bonumque nomen alibi recuperauerint. Nam bona fama quam maxime hominibus adiumento eſt ad uirtutem, qua perdita examinantur. Non tamen tale infamandi delictum ad reſtitutionem obligat. Atq. ad hoc facit tex. l. eū q nocentem ff. de iniur. ubi habetur, eū qui nocentem infamauit,

infamauit, non eſſe bonum & æquum ob eam rem condemnari. Quando uero quis poſteriori modo extra ordinem iuris in uno loco iacturam fecit famæ, non ſolum contra charitatem, uerum contra iuſtitiam facit qui eundem alibi eadem infamia reſpergit, & ad reſtitutionem, eo quo fieri poteſt modo, tenetur. Quando quidem iure non ſit illa priuatus, nam propter rumores, etiam ſi priuatim manifeſti ſint, nemo ius perdit honoris ſui ac famæ, ſi domicilium mutet: ſed reputatur ibi ſecretum eſſe delictum.

Ap argumẽta Caie. & Adria.

Vnde ad Caietani argumentum atque ad prius Adriani reſponſum putato. Ad poſterius uero reſpondetur, diuerſam eſſe rationem contumeliæ & detractionis. Nam per modum contumeliæ nequaquam licet improperare alteri ſuum crimen aut naturale uitium etiam ſi naturale ſit.

Dubitatio.

Poſt hoc ſubſequitur dubitatio alia, utrum eum qui falſis commentitiiſque uirtutibus, ſeu moralibus, ſeu intellectualibus, famam per uafritiem in republica comparauit, licitum ſit diffamare. Appareret enim id eſſe uirtutis officium, cum tales impoſtores rempublicam ſeducant.

Rõ dubitandi Adri.

Ad hanc autem dubitationem, licet Adrianus loco citato abſolute reſpondeat id eſſe licitum; cum temperamento tamen, & diſtinctione, reſpondendum eſt.

Solutio dubitationis ꝓximæ.

Quando enim eiuſmodi ſycophantæ ſuis impoſturis perniciem reipublicæ offerunt, tunc non ſolum licet, uerum expedit eorum crimina fallaciaſque detegere, ut ſi quis ſe optimũ ementiretur medicũ, aut theologum, qui populo eſſent peſtiferi. Tunc enim docendus eſſet populus ueritatem. Si autem ſunt mulierculæ quæ foris ſanctitatem præ ſe ferunt, qua ratione eleemoſynis uictitant, licet occulto aliquo crimine ſint infectæ, neutiquam reipublicæ noxio, ſed innocue uiuunt, non eſt cur debeant infamari.

Dubiũ de hiſtoriographis.

De hiſtoricis autem dubitare merito quis poterit, an liceat illis hominum crimina perpetuæ memoriæ prodere. Ad quod cum grano etiam reſpõdendum eſt. Primum quod ubi non denarrantur infamia, peccata & turpia ſed bella, & homicidia, & alia quæ uiris illuſtribus dedecora non ſunt, non eſt quod ſint condemnandi. Mox quanquam aliqua turpia denarrent non ſunt omnino ſecreta, non eſt illis uitio uertendum, ſed officio potius tribuendũ. Debent.n. optima fide quę ad rẽ pertinent pernarrare. Nihilominus ubi inuidia moti aut alio prauo affectu quempiam aliquibus uitiis notant, non ſunt a peccato liberi. Tunc potiſſimum dum gñi alicui & proſapię notã inurunt, quæ in perpetuam memoriam manſura eſt.

Alterũ de aſtrologis.

Aſtrologos denique, qui falſa ſæpè uitia hoĩbus imponunt puta latrocinia & alias turpitudines, non dubiũ eſt non eſſe ferendos. Nam præterquam quod maxima pars eorum quæ ſciunt, minima eorum eſt quæ ignorant, quã ob rem infinitis utuntur mendaciis, neque tanta fides eſt aſtris tribuenda neq. illa uia permittendum eſt, crimine explorare. Extat quidem l. item apud Labeonem. ubi §. ſi quis aſtrologus. habetur, ut ſi aſtrologus conſultus furem aliquem eſſe dixerit, qui non erat, iniuriarum cum eo non agi: ſubiungitur tamen conſtitutionibus eum teneri, hoc eſt municipalibus leg. b. condẽnari poſſe. Quocirca. C. de maleſic. l. nemo. cautũ eſt vt nemo aruſpicem aut mathematicũ conſulat. Porro ergo iſti non ſolum tanquam impoſtores, uerum tanquam publici infamatores eſſent in ultimas cruces adigẽdi.

Qõ cognitu digna.

Celeberrimum hic autem ac cognitu neceſſarium eſt, utrum idem maius ue ſit crimen ſeipſum quempiam infamare quam alium Quod quidem in noſtra Relectione de rat. teg. & deteg. ſecr. tractauimus, & ſuperius hic lib. 4. quæſt. 2. & rurſus. q. 6. in hunc locum repoſuimus, quippe, qui prius eſt eius.

Opinio Caieta.

Et quidem Caiet. hic & in ſua Sum. uerbo, detractio, indubius partẽ tenet affirmatiuam quatuor nimirum aſſerens propoſitiones.

Prima propoſitio Ca.

Prima eſt. Quicunque ſeipſum infamat, peccatum committit genere ſuo mortale, idque grauius quam ſi alienam famam læderet.

Secũda.

Secunda, Illud peccatum non modo contra charitatem, uerum contra iuſtitiam committitur, quia eſt cõtra eccleſiam & rempublicam cuius noſtra fama eſt, uti Aug. 11. quæſt. 3. can. nõ ſunt audiendi, uidelicet dicere.

Auguſt.

Tertia.

Tertia nemo ab huiuſmodi peccato excuſatur, quamuis metu mortis id faciat.

Quarta

Quarta: Quicunque ſe infamat, ad reſtitutionem tenetur.

Fũdamẽtũ Caie.

Fundamentum opinionis huius eſt quod perinde cenſet de hominis

fama,

fama, atque de eius uita, ut ſicut uitæ non habemus dominium, ita neque noſtræ habeamus famæ. At quamuis non ſim neſcius hanc vulgo opinionem ueridicam exiſtimari, eius tamen fundamenti demõſtratio adhuc ſemper deſideratur quia nuſquam probatur, nam & ſi a Sapiente admoneamur curam habere de bono nomine, nullatenus tamen inde fit conſequens, vt non ſimus famę noſtræ Domini. Quoniam & bonorum exteriorum tenemur habere nonnullam curam, quorum tamen domino fungimur. Igitur, ut præſenti diſputationi uia & ordine ſatisfaciamus, contrarium fundamentum cenſemus verum, uidelicet, unum quemlibet ſuæ famæ habere dominium. Id quod pręceden ti lib. q. 2. quatenus materia fert moralis demonſtraſſe me arbitror. Ex quo utique fundamento poſtmodum q. 6. elicuimus in arbitrio eſſe cuiuſque priuati reſtitutionem ſuæ famæ remittere. His ergo, ut illic oſtenſis, hic ſuppoſitis. Primum aſſertum impræſentiarum ſit hoc. Hominem ſeipſum abſq. cauſſa infamare, peccatum eſt, tamen neque contra iuſtitiam neq. genere ſuo mortale. Quod. n. ſit peccatum, patet, quia eſt pręter charitatem. Tenemur. n. nos noſtraq. bona diligere, & fama bonum noſtrum eſt, quare à Sapiente curam boni nominis habere iubemur, quia prætioſius eſt diuitiis multis. Quapropter qui ſine cauſſa ſe infamat, prodigus eſt ſuę famæ, quæ quidem prodigalitas peccatum eſt, ꝙ autem non ſit contra iuſtitiam patet, nã id maxime eſſet. ꝙ non ſumus domini famę ſed ſicut uita noſtra, ſic fama reipublicæ eſt, cui eam diſpendendo iniurii ſumus. Hoc autem loco citato late monſtrauimus eſſe falſum contrariaq. argumenta diluimus, inferentes perinde nos habere honoris famæque dominium ut bonorum exteriorum, atq. adeo nemini illum iniuriam irrogare qui ſuę famæ prodigus eſt, neque ad ullam reſtitutionẽ teneri, quoniam ſibiipſi nemo ad reſtitutionem tenetur. Atque hinc fit rurſus non eſſe genere ſuo peccatum mortale, & idcirco diximus eſſe nõ cõtra, ſed pręter charitatẽ, quoniã præcepto charitatis non uſq. adeo hęc bona tenemur diligere, ut illa negligere, ſit mortale delictum. Quin uero, ut illic inter alia dicebamus, Chriſtus Redemptor nr̃ non ſic nos inſtituit, ut honores ac famã, primos. ſ. accubitus, & honorũ ſplendores tãti faceremus Immo admonemur infamiam patienter tolerare, ut Greg. ſuper Ezech. hom. 9. egregie docet. Et Pau. parui ęſtimabat iudicari ab humano die. Et Amb. (ſi uera eſt eius hiſtoria) mulieres ad ſe induxit, ut illa infamia ẽpatum ſibi caueret. Et Aug. atq Anſel. ſua peccata ſcriptis ſuis propalarunt. Et S. Tho. q. præſenti art. 4. ad pũm. ait in arbitrio cuiuſque eſſe detrimentũ ſuæ famę pati Idq. Adria. q 4. de reſt. fam. & latius quolib. 11. aſſeuerat. Quæ certe uera nõ eſſent niſi dominiũ eius haberemus aliter quam uitę. De hoc aũt loc. s. citatis abund. dictum eſt. Dixerim tamẽ g nere ſuo non eſſe mortale. Nã qui iuratus crimẽ ſibi falſum imponeret, reus eſſet periurii. Et prælatus qui famam ſuam regendis ſuis ſubditis hẽt, obiectam contra iuſtitiã faceret infamando ſeſe. Sicuti qui familiam habens alendam, aut pauperes uidet grauiter patientes, ſua bona in flumen proiiceret. Et qui hęreſim uel aliud nefandiſſimum ſibi crimen ẽt citra iurm̃ imponeret, ꝓ ꝓ inſignem turpitudinem poſſet peccare mortaliter. Sed re uera citra eiuſmodi caſus mẽdacia illa nõ eſsẽt niſi officioſa. Nõ eſt ergo cur grauius, immo nec tantum delinquere cenſeatur qui ſeipſum infamat, quã qui diffamat aliũ, cũ hoc ſit contra iuſtitiam, illud uero minime. Et ad Aug. iam licet reſpondimus, ſolum intelligere famam noſtram ſic eſſe reipublicæ, ut bona noſtra exteriora, nempe ut cum indiguerit, teneamur ei per bonam noſtram famam ſeruire, ſicut tenemur per noſtram pecuniam. At ſicut non tenemur ſeruare pecuniam pro futuris neceſſitatibus reipublicæ, ita nec famam. Ad aliud eius dictum. 1. de Ciuita. Dei. cap. 20. ſcilicet quod illo præcepto, Non falſum dices iubemur ẽt nonſipſos non infamare, reſpondimus uerum eſſe quantum ad uim charitatis, nõ tamẽ quãtũ ad uim iuſtitię. Facit. n. qui ſuam obſcurat famam pręter charitatem qua ſe diligere debet, non tamen cõtra iuſtitiam, ſicut q alienã corrodit. Et illud: Curam habe de bono nomine, monitum eſſe diximus, ut per uirtutum culturam bonum procuremus

Margin notes: Fundamentum Caie. falſum. — Prima aſſertio auctoris — Probatio pręſentis aſſertionis. — Ambr. — Auguſt. — Anſel. — S. Tho. — Adria.

mus nomen. Ex his igitur, ut gradum ad rē pręſentē faciamus, ſecundum hic aſſertum colligamus. Quando quis in quæſtione cō tra ius de occultiſſimo ſuo crimine interrogatur, licet iure reſpondere non obligetur, tamē ſi ut ab eculei preſſura ſe eripiat illud infamando ſe reuelat, non ſolum non eſt illi peccatum, uerum eſſe pōt uirtutis officium. Concluſio eſt ſuperioribus appendix. Nā cum quiſq. ſit ſuæ famæ dominus, pōt eius diſpendiū ob cauſam facere, ſicuti & aliorum bonorum temporalium, igitur ut in tali caſu licitum miſero eſt liberationem ab illis tormentis propria pecunia redimere, ita & ſui criminis confeſſione, qua ſuæ famę iacturam faciat. Secundo id probatur. Poteſt eſſe tantus numorū aceruus, vt exiſtimationem famæ vulgaris hominis adæquet, ſicuti tantum eſſe poteſt argenti pondus, ut aurum exuperet, ꝙ profecto nemo dextri ingenii inficias ire poteſt, cum ergo cuique in illo caſu diſpendio magnæ pecunię eiuſmodi cruciatus effugere liceat fit ut poſſit id etiam diſpendio ſuæ famæ facere. Tertio id ipſum arguitur, Si quis cō tra ius eculeo exponeretur, ut alienum crimen reuelaret, quod ſub ſigillo ſecreti ſuſceperat, non loquimur de ſigillo ſacramenti confeſſionis, quod antequam ſacerdos reuelet tenetur truculentiſſimam mortē perpeti, ſed de aliis ſecularibus nequaquam teneretur tam grauia tormenta perferre, antequam id detegeret, maxime ſi non eſſet ſecretum regis aut reipublicæ, aut quod ꝑ iniuriam ab alio extorſerat, ex huius reuelatione uita illius penderet, ergo a fortiori nemo tenetur tam acrem torturam ferre, ut ſuum celet proprium crimen. Si autem de falſo crimine interrogaretur, maius dubium eſt, an peccatum ſibi eſſet mortale, illud ſibi citra iurm̄ imponere, nam periuriū nemo dubitat eſſe mortale. Nec uero dubitatur, quin ēt citra iuſiurandum peccatū eſſet ueniale, mentiri, atque adeo certum eſt ſuccumbendum eſſe prius morti quam illud admittatur. Sed dubium eſt an mendacium illud citra iurm̄ eſſet pernicioſum, ac ſubinde mortale. Et profecto ſi quæ dicta ſunt uerum habent, non uideo cur eſſet pernicioſum, neq. ad reſtitutionem obligatorium, quandoquidem ille ſuipſius infamatur, ſi perſona ſit priuata, nemini menciēdo facit iniuriā, poſtquā ſibi ſoli famam aufert. Loquimur enim de illo priuato homine qui crimen quod ſibi imponeret, non eſſet hæreſis aliave enormitate aut fœditate grauiſſimum. Alias propter dignitatem perſonæ, uel propter enormitatē infamiæ, mortale eſſet. Exiſtit tamen contra hanc ſniam argumentū, qꝛ ex tali cōfeſſione delicti ſequeretur mortis periculum qua reus ille condemnaretur, nam tūc uidetur ideo nō licere, ꝙ tenemur uitam præ rebus omnibus ſeruare. Ad hoc autem compluribus reſpōdetur modis. Primum enim hactenus nihil de periculo uitæ locuti ſumus, ſed tātum de iactura famę. Mox confeſſio illa ſic extorta non eſt cui fides ſit adhibenda, ut propter illam reus adiudicetur morti, imò neque ut proprie pro infamia ducatur, ut patet 15. q. 6. can. Si quandoq; e. Deinde, etiam ſi mortis periculum immineat, non tenetur homo tanto cum cruciatu uitam ſeruare, ſed poteſt breuiorem ſibi permittere mortem, ut tam acerbam effugiat. Ad primum igitur argumentum reſpondetur, ꝙ ubi ratio denunciare aliquem, uel fraterne uel iuridice poſcit, non eſt infamia occultum delinquentis reuelare crimen. Ad ſecundum autem reſpondetur, gloſſam illam non toti generi humano impingere nō tam huius uitii in gradu mortali. Nam primum addit pene, deinde intelligitur de triuialibus murmurationibus, quæ in vulgus citra mortale ſerpere ſolent quas Auguſt. in tertio argumento citatus reputat minutiora peccata. Hiero. Ad Gelantiam, rationem uniuerſitatis huius morbi adnotauit, ubi ait, Pauci admodum ſunt qui huic uitio renuntient, raroque inuenies, qui ita uitam ſuam irreprehenſibilem exhibere uelint ut non libenter reprehendant alienam. Tātaque huius mali libido mentes hominum inuaſit ut etiam qui procul ab aliis uitiis ſe ceſſerunt, in iſtud tamen quaſi in extremū diaboli laqueum incidant.

Secūda aſſertio. — Probatio. — Ratio altera ad idem. — Tertia ratio. — Dubiū. — Arg. cōtra prædicta. — Prima ſolutio. — Secūda. — Ad primum argum. — Ad ſecū dū arg. — Auguſt. — Hieron.

ARTICVLVS III.

Vtrum detractio ſit grauior omnibus peccatis quæ in proximum committuntur.

QVæritur tertio loco de grauitate detractionis, quoniam uidetur omniū delictorum

delictorum maximum quæ in proximum committuntur. Ait enim glo. ſuper illud Pſal. Pro eo quod me diligerent, detrahebant mihi plus nocere in eius membris detrahentes Chriſto, quia animas crediturorum interficiunt, quam qui eius carnem mox reſurrecturam peremerunt. Vnde fieri videtur conſequens detractionem tanto grauiorem eſſe homicidio, quanto uita animæ corporali præſtat, cum ergo homicidium ſit reliquis omnibus grauius, quibus proximus offenditur, fit ut detractio ſimpliciter ſit omnium grauiſſimum.

Primũ argum.

Argu. 2. Secũdo: Detractio uidetur eſſe grauior quam contumelia, pro eo ꝙ contumeliam facilius homo repellit quam latentem detractionem quam ignorat, contumelia autem grauior adulterio, nam per adulterium cõiunguntur duo in unam carnem ad peccãdum contumelioſus autem diſiungit eos qui amore coniuncti erant, quatenus occaſionem aliis præbet ut quem contumeliis afficit, odio habeant, ergo detractio eſt peior adulterio, quod tamen inter peccata quibus proximus læditur, magnum hãbent pondus.

Argu 3. Gregu. Tertio: Contumelia oritur ex ira, ut ex Gregorio, artic. præcedenti retulimus. detractio uero ex inuidia, ut eo. loco 31. Moral. idem ait Diuus ſed inuidia grauius peccatum eſt quam ira, ergo & detractio quam contumelia.

Argu. 4. Grego. Quarto, Eo peccatum quodcunque grauius eſt, quo nocentiorem inducit effectum, detractio autem inter omnia peccata peſtilentiſſimum inducit, ſcilicet mentis execationem, ex qua radice omnia pullulant. Ait enim idem Greg. 11. q. 3. Quid aliud detrahentes faciunt niſi ꝙ in puluerem ſufflãt, & in oculos ſuos terram excitant? & unde plus detractionis ſufflant, inde minus uidẽt. Eſt ergo detractio inter ea quæ in proximum committuntur grauiſſimũ. In contrarium, quod ſceleſtius eſt facto peccare quam uerbo, homicidium autem & adulterium ſunt peccata in facto, detractione uero intra uerba peccatur.

Merito porro crimen hoc in ſuſpicionem uenire poteſt, quod ſit omnium grauiſſimum, adeo eſt reipublicæ multimode peſtiferum. Nihilominus tribus concluſionibus ad quæſtionem reſpondetur.

Prima conclu. Prima inter uniuerſa peccata quæ mortales aduerſus ſe inuicem committunt, eſt homicidium. Excepta enim hic ſemper habemus peccata, quæ Deum habent pro obiecto, qualia ſunt infidelitas deſperatio, Dei odium blaſphemia, periurium, & ſimilia,

Probã. Probatur concluſio. Princeps formaliſque ut aiunt, ratio unde unumquodq; peccatum quod contra proximum committitur, malitiam ſortitur, ſumitur ex nocumento illato, nam quo illud peius eſt, eo re pugnantius eſt charitati. nocumentum autem tanto peius eſt quanto bonum quod per illud tollitur, exiſtit, maius, bonum autem quod alteri quis maximum adimere valet eſt corporalis uita, ergo homicidium eſt peſſimum. Probatur hæc poſtrema præmiſſa. Bona humana in triplici ſunt gradu. Primum n. eſt bonum animæ, atq. ei proximum bonum corporis, ac tertium id quod in rebus exterioribus poſitum eſt. Bonum autem animæ, quamuis ſit oĩum præſtantiſſimum, nemo tamen poteſt illud alteri inuito adimere, licet poſſit illi occaſionem eius porrigere, bonum enim animæ eſt gratia, per quam uiuit, quæ ſolo conſenſu in peccatum mortale adimitur, in huiuſmodi autem conſenſum nemo poteſt alterum cogere. Et ideo quamuis alterum in peccatum inducere maiorem præ ſe ferat ex obiecto grauitatem, quã ſi illũ occideres, tamen quia talis inductio non eſt coactio, non tam enormiter peccas, quã ſi temporali morte illum interimeres. Rõ eſt qua li. 4. q. 6. uſi ſumus aduerſus eos qui putabant grauius eſſe animam proximi ꝑ occaſionem occidere, quam illam corpori eximere. Reſtant ergo duo bonorum genera, quæ quis alteri inuito ui aut fraude poteſt eripere, illorum autem præſtantius eſt bonum corporis, puta uita exterioribus bonis quę primum eſt omnium fundamentum, fit ergo ut homicidium crimen ſit genere ſuo omnium atrociſſimum, quę in proximum committuntur.

Secũda conclu. Secunda concluſio. Detractio ſecundum genus ſuum eſt maius peccatum quam furtum. minus autem quam homicidium & adulterium.

Rõ concluſiõis. Patet ex dictis, quoniam fama egregius eſt bo. ũ, quã exterior ſubſtantia, inferius autem quam uita, quæ per homicidiũ tollitur, & per adulterium in futura prole læditur, nam per ſe loquendo, filius qui incerto naſcitur

to naſcitur patente, educari nequit commode. Ex quo fit & fornicationem ſimpliciter eadem ratione, ut q. 3. contra Mar. de Mag. conſtituimus, grauioris eſſe culpæ quam furtum. Et ſecundo ſequitur, contumeliam peiorem eſſe etiam furto, nam eſt detractione propter uiolentiam & contēptum acrior. Tertia concluſio: His non obſtantibus quę per ſe rebus conueniunt, poteſt accidentarie peccati grauitas aliunde, tum augeri, tum etiam minui. Nam qui deliberate malum perpetrat, grauius peccat quam qui ex infirmitate aut ignoratione illud admittit. Qua utique ratione peccata quę intra uerba continentur eo ꝙ linguæ uelocitate expuuntur, aut leuiter ore decidunt, leuiora cæteris paribus reputantur. Qua utiq. ratione paulo ante aſſerebamus peccata, quę in facto conſiſtūt, grauiora eſſe quam uerbalia. Intelligitur .n. ſi rationem uerbi cum ratione facti conferas. Nam ex parte obiecti aſſertum peculiariter eſt in ſecunda concluſione, detractionem, qua fama obnubilatur, grauiorē eſſe furto, quo bona eripiuntur externa. Hæc autem ſemper intelligenda ſunt in ſpecie, nam in indiuiduo poteſt eſſe furtū peius quam detractio. & detractio peior homicidio, ut ſi quis Deo aut eius fidei detrahat, quod ad blaſphemiam attinet.

Tertia conclu.

Ad primū arg.

Ad primum igitur argumentum ꝑ hoc poſtremum uerbum reſpondetur. Nā qui Chriſto detrahunt in ſuam obmurmurantes fidem, atque adeo obſtātes, quominus qui credituri erant illam ſuſciperent, in eius diuinitatē blaſphemi ſunt, atque adeo quadantenus enormius peccant, quam qui carnem eius, uia in tempus priuarunt. Nam illam uitam gratia confirmandæ fidei aſſumpſit.

Ad ſecūdū arg. Solutio. S. Tho.

Inter ſoluendum argumentum ſecundum definit S. Th. contumeliam peiorem eſſe detractione, licet facilius repelli poſſit propter maiorem contemptum & uiolentiam, ſicuti rapina peior eſt furto. Contra hoc autem quis forſan arguat: Fama excellentius bonum eſt honore, ergo detractio peior eſt contumelia quia nocentior.

Tētatur ſolutio. S. Tho.

Reperias qui neſcientes hoc argumentum ad mentem Thom. diluere, negent famam egregius eſſe bono honore. Immo cum audiant Tho. aſſerentem contumeliam eſſe peiorem, inferunt honorem præeminere famæ. Cum tamen ſe uera contra ſtet ueritas. Obiecta .n. propria & formalia cōtumelię & detractionis, ut ſupra diximus, non ſunt honor & fama ſed rationes inuoluntarii. Et inde colligitur contumeliam eſſe acerbiorem, nempe, quia per eā quis patitur inuoluntarium ui, & per detractionem non niſi ignorantia.

Confutatio ſolutio.

Huic tamē deciſioni minime diſſonat quo minus fama cumulatius ſit bonum atque illuſtrius quā honor. Pretioſior eſt .n. bona exiſtimatio quā populus de tua hēt probitate, quā honor, puta reuerentia quæ ſæpe mendaciter exhibetur, & uaſie, neque ſēper ꝑ uirtutem, ſed quandoq. propter alia minora bona. Quapropter Sapiens, non quidē honori, ſed bono nomini, quo fama intelligitur, tres adſcripſit præminentes qualitates. Primum quantum ad pretium, qđ bonum nomen ſit melius quā diuitiæ multę. Prouerb 22. Secundo, quantum ad ſuauitatē & loci dilationem, ꝙ ſit pretioſius quam unguenta, odore ſuo oblectantia, Eccleſ. 7. Et tertio, quantum ad temporis diuturnitatem, ꝙ diutius permaneat quam mille theſauri ꝑtioſi & magni. Eccleſiaſt. 41.

Reprobatur proxima ſolutio.

Documen. Incōmoda detractionis.

Sed hoc rurſus adnotandum, ꝙ etſi propter contemptum contumelia ſit genere ſuo, & obiecto peior detractione, ſcatet nihilominus detractio mille incommodis, ac peſtibus Obtenebrat .n. in primis uirtutū gloriam, quæ illius cęleſtis repræſentatio eſt. Mox facilius committitur pluresq. inficit quā contumelia. Nā cum in latebris fiat impune atq. adeo paſſim & quacunq. nacta occaſione loquendi obrepit, cū contumelia propter metum non ſit adeo in uſu, Deinde detractores ex inſidiis pugnant, ob idq. quam difficillime cauentur. Et maxime dum bilingues ſunt ac bifrontes, nempe qui in facie mulcent, in aureſque incantant, ſed in dorſo latenter commordent. Quo quidem proditionis genere nihil in republica peſtilentius eſſe poteſt. Nam cum nemo eiuſmodi homines caueat, ſed ſua illis pectora cuncti ſecuri pandant, ſanguinem altis exugunt, quem in aliorū aures euomant. Vnde Eccleſ. 28. Suſurro & bilinguis maledictus erit. Accedit huc, ꝙ detractores non ſuas tantū aīas perimunt, uerum & cūctis apud quos ſua ſeminant ſcommata, eandem ſpiritualem

mortem

mortem inferunt, quatenus eis odiũ eius ingenerant cui detrahunt, ac ſubinde pacẽ & amicitiã publicam, qua ſydere nullo reſpublica ſplendidius fulget, uiolant & contenebrat. Dicuntur aũt peculiariter detractores, ut reor, homicidæ, ut in quadã epiſtola ait Clemens, quæ refertur de pænitentia, diſt. ii. can. homicidiũm, quod animam eius cuius famam denigrant, uirtutibus priuare & nudare contendunt, quibus ſpiritualiter uiuit. Et eodem ſorte refertur uerbum 1. Io. 3. Qui odit fratrem ſuũ homicida eſt.

Ad tertiũ arg.

Ad tertium conceditur, contumeliam, ut ſuperiori articulo dictũ eſt, ex ira naſci utpote qđ ira conceptus, ut 2. Rhet. auctor eſt Ariſt. in manifeſto cupit uindictã, quã per contumeliã facilius adipiſcitur. (Ariſtot.) Et idẽ detractio, quia non ad eiuſmodi manifeſtã uindictã tendit, non eſt irę filia, ſed inuidiæ. Detractor .n. quia liuore tabeſcit, claritudinem alienarum uirtutum conſpurcare ſtudet. Haud tñ cõſequitur, ut ſi inuidia peior ſit quam ira, filia eius ſit peior quam filia iræ. Nam geniturę iſtæ uitiorum iudicãtur rõne conuerſionis ad eundem finem, ad quem .ſ. & filia ordinatur & mater, malignitas autẽ, & grauitas attenditur ex parte auerſionis. Et quia inuoluntarium per uim inferre, quam per fraudem, elongatior eſt auerſio a charitate, contumelia eſt peior. Nihilominus & detractio hac inter alias maculas ſordet, ꝙ ex inuidia naſcitur quæ ſordidiſſimũ eſt uitiũ, quatenus e regione maxime charitati opponitur. Charitas .n. ut ait Pau. (Paulus.) non ęmulatur, non agit perperam, non inflatur, non eſt ambitioſa, non quærit quæ ſua ſunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet ſuper iniquitate, congaudet aũt ueritati, quorum oĩa contraria in inuidia continentur. Habet .n. hoc inter cuncta uitia enormiſſimum, naturæque rerum repugnantiſſimum, ut de malo, quod abhorrendum eſt, gaudeat, de bono uero, ac potiſſimum de alienis uirtutibus quæ amore ſunt potiſſimum uenerandæ contriſtetur, id quod diabolicum eſt ingenium. Quapropter nemo eſt qui inuidiam cauere poſſit, quandoquidem omnes tenentur ad uirtutem faſtigia conniti, & quo quiſque altius euehitur, maiorem inuidiam liuidis concitat. Huius ergo hydrę ſobolem ſeſe detractores agnoſcant.

Ad quartũ argu.

Ad quartum igitur perinde conceditur, ingenium eſſe detractionis mẽtem excęcare, nam cũ unuſquiſq. ut Prouer. 15. ait Sapiens, in ſententia lętetur oris ſui, qui detrahere pergit, amare dicta ſua incipit, maleque de bono ſentire, ac probos ſubinde odio habere, per quam uiam mens excæcatur. Attamen cum & idem ipſe effectus aliis etiam uitiis communis ſit, ut gulę, luxurię & cęteris, non inde arguitur omnium eſſe peſſimam detractionem.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum audiens toleranſque detrahentem mortaliter peccet.

PRopter pernitiem detractionis quærendum dum reſtat, utrum qui detrahentes audiunt, mortaliter peccent, niſi illis ora compeſcant? Arguitur .n. contra.

Primũ argu.

Nemo plus alteri quam ſibi tenetur. Laudi autem cuicunque apponitur ſi ſuos ferat detractores, ſecundum illud Greg. (Grego.) ſupra citatum, ſuper Ezechielem homil. 9. Linguas detrahentium ſicut noſtro ſtudio nõ debemus excitare, ita per ſuã malitiam excitatas debemus æquanimiter tolerare ut nobis meritum creſcat, ergo non eſt peccatum detractoribus aliorum non obſiſtere.

Argu. 2

Secundo. Eccl. 4. iubemur non contradicere uerbo ueritatis ullo modo, uſu aũt uenire ſolet, ut qui detrahit, a ueritate non recedat, ergo tunc non eſt uirtus illi contradicere.

Argu. 3

Tertio. Id quod in aliorum utilitatem cedit, nemo prohibere debet, detractio aũt crebro in rem eorum eſt quibus detrahitur. Vnde Pius Pontifex 9. q. 1. can. Oues. Nonnunquam, inquit, detractio aduerſus bonum concitatur, ut quos uel domeſtica adulatio uel aliorum fauor in altum extulerat, detractio humiliet, ergo detrahentes reprimere non eſt officiũ. In contrarium eſt Hieronymus, ubi ait, Caue linguam aut aures habeas prurientes, ut aut aliis detrahas, aut alios audias detrahentes.

Prima conclu.

Ad quæſtionem tribus concluſionibus reſpondetur Prima. Quicunque uel alium ad detrahendum inducit, uel detractione propter odium delectatur, nihilominus quam detrahens peccat, quin uero quan-

doque

Proba tio con cluſiōis. doque aliquanto plus Probatur concluſio ex illo ad Roma. 1. Digni ſunt morte, non ſolum qui faciunt ſed etiam qui facientibus conſentiunt. Eiuſmodi enim cōſenſus bifariam conting t uno quidem modo directe, quando uel quis alterum ad peccatum inducit, uel ei placet. & quidem qui iſto modo conſentit, omnino fit criminis particeps, Quin uero ſi inducit, eo grauius peccat, quo in motore plus eſt culpæ quam in moto, atque adeo ſi lætatur, forte poteſt & grauius peccare, ſi odium cumulatius habeat quam ſit in detrahente. Ac de iſtis intelligitur uerbum Bernard. (Bernar.) prope finem ſecundi lib. de conſ Detrahare aut detrahentem audire, quid horum damnabilius ſit, non facile dixerim. Secundo autem modo conſentire quis dicitur indirecte, quia ſcilicet non reſiſtit. Hoc autem dupliciter contingit. Nam qui non reſiſtit, aut munere ſuo proprio ac publico officio reſiſtere tenetur, aut priuata perſona eſt, cui id ex officio non incumbit.

Suadeī conclu. Sit ergo ſecunda concluſio. In priuata perſona detractionem aliorum non repellere peccatum eſt, multo tamen minus quā in detrahente. quod quidem plurimum eſſe ſolet ueniale. Tertia concluſio. (Tertia.) Quandoque non reſiſtere detrahenti, peccatum eſſe poteſt mortale, primum in perſona publica, puta in eo qui detrahenti præeſt. Secundo, propter periculum quod ille qui audit, imminere ex detractione uidet. Ac tertio, ſi quis ob ſolum timorem humanū obiicere ſe detractori formidet. Concluſiones ſunt ſancti Thomæ. Et unica ratione ambæ confirmantur. (Suadeī utraque conclu.) Iam enim ſupra pluries monſtratum eſt, ut quis ſit indirecte cauſſa alicuius mali, non ſatis eſſe ꝙ vitare illud poſſit, ſed præter ea exigi qđ teneatur. Teneri uero quempiam accidit aut ex iuſtitia aut duntaxat ex charitate. Priuata autem perſona rigore iuſtitiæ non tenetur malum proximi cauere, ſed tantum ex charitate ſi abſque ſuo detrimento poteſt. Et ideo non eſt per ſe omnino charitati aduerſum, a tali infamiæ detrimento proximum non liberare, vix tamen à ueniali excuſatur, ut in ſecunda concluſione aſſertum eſt. Nam ubicunque detractio oboritur, poteſt quis facili negotio vrbane ac leniter detrahenti occurrere, atque adeo ſi id non faciat, negligere omnino cenſetur proximi famam. Attamen ſi detractor ille uſque adeo eſſet turgidus atque intractabilis ut periculum ab illo immineret, quicunque accuſaretur, etiam à ueniali Hoc autem quam rariſſime uſu uenit. Adde & ſola uerecundia excuſari aliquem poſſe, ut ſi qui detrahit illuſtriſſimus eſt, audiens uere famulus eius aut alia obiecta perſona, quæ mentire non audet. Ex iuſtitia autem cum primis tenetur Prælatus, & ideo ille procul omni metu & pudore tenetur ſubditos à detractione corripere, ſi ſit in re alicuius momenti, cuius idcirco omiſſio peccatum eſt mortale. Pręlatus inquam, detrahentium, nam prælatus eorum quibus detrahitur, non tanta iuſtitia eos tenetur protegere, quia cura pręlati eſt cauere ne ſubditi peccent Quamuis & quodammodo teneatur charitatis uinculo ſubditorum honorem tueri. Præterea priuata perſona, cum ex detractione uidet periculum imminere alicui mortis, uel turbationem reipublicæ, cum aliquo ſuo detrimento tenetur occurrere. Metus autem humanus tunc aſcenderet ad peccatum mortale quādo iacturam temporalium bonorum charitati quis anteferret. Non autem id facere cenſendus eſt, quoties metu humano cauere ceſſat proximi detrimentum, ut in ſecunda concluſione dictum eſt ſed quando ſua eſſet omnino neceſſaria renitentia ex pręcepto. Vt ſi detrahetur fidei, aut religioni, &c. Ex his demum hoc colligamus ſaluberrimum documentum ut intelligamus impendio quā maxime neceſſarium eſſe ad pacem & ſalutem reipublicæ, ac potiſſimum Chriſtianę familiæ detractoribus obuiam ubique prodire. (Docu. ſaluberrimum.) Quod certe, ut dicebam nemo non ſuo gradu facile poteſt perficere. Et quando id non poterit, prudentis officium erit colloquio abire, ut illa ratione detractorem pudore ſuffundat. Vnde Hieronymus (Hiero.) epiſtola ad Gelantiam, quæſtione decima quarta, egregie tum detrahentes obiurgat tum nihilominus & eos qui eis non obſiſtunt, ſecundum illud Pſalm. Detrahentem ſecreto proximo ſuo, hunc perſequebat.

Ad primum igitur argumentum reſpondetur, quod maledicta quæ in præſentia (Ad primū arg.)

eius

eius cui male dicitur iactantur, non detractiones, ſed cõtumeliæ ſunt, & ideo ad uirtutem humilitatis attinet illas ferre. Quando uero iam in alias aures inſerpunt, detractionis rõnem induunt. Et tunc ait S. Tho. (id quod ſupra a nobis ſæpe citatum eſt) in arbitrio eius eſſe detrimentum ſuæ famæ pati, niſi in periculo aliorum uergat. Dum autem in noſtra præſentia abſentis famam corrodit, non eſt noſtri arbitrii infamatori parcere, quia non ſumus domini alienæ famæ. Et ideo uitio nobis uertitur ſi non reſiſtamus, cum facile poſſumus. Nam ſi Deuter. 22. præcipiebatur ut nemo iacentem aſinum proximi leuare negligeret, grauius erit periclitantem proximi famam non protegere. Ad ſecũdum reſpondetur quod etſi dum detractor uera dicit, nõ ſit ei contradicendum, eſt nihilominus ei reprimendũ uerbũ ne aliena vulnera exulceret aut ſaltem ſubrugata fronte illi oſtendendum eius nobis diſplicere ſermonem. Nam ut Prouer. 25. legitur, Ventus Aquilo diſſipat pluuias, & facies teſtis linguam detrahentem. Ad tertium demum reſpondetur vtilitatem, & emolumentum quæ ex detractione prouenit, non ex intentione detrahentis proficiſci, ſed è Dei gratia mollientis alterius animum, & ideo perinde obſiſtendum eſt illi, atque raptoribus, & furibus, licet ex talibus incommodis, eis qui paſſi ſunt, meritum nonnunquam patientiæ accreſcere ſolet.

Ad ſecũdũ arg.

Ad tertiũ arg.

QVAESTIO XI.

DE SVSVRRATIONE Et deriſione.

S.Thom. 2.2. quæſt. 75.

ARTICVLVS I.

Vtrum ſuſurratio ſit peccatum a detractione diſtinctum.

CONTVMELIAE & detractioni, quæ inter uerbalia uitia primas obtinent, alia adiunguntur, quę non ſunt ſilentio prętereũda. Et primo, de ſuſurratione quæritur, ſitne etiamen a detractione diuerſum, an uero quidpiam grauius? Primum .n. arguitur a parte negatiua, nempe quod à detractione non differat. Ait .n. lib. Etymol. Iſidorus, ſuſurronem de ſono locutionis appellari, quia non in facie alicuius, ſed in aure loquitur detrahendo, ubi ſuſurrare idem eſſe cenſet quod detrahere. Et Leuit. 19. Non eris criminator nec ſuſurro in populis. Et Eccl. 23. (ut ſupra citatum eſt) Suſurro & bilinguis maledictus erit, criminator autem & bilinguis idem eſſe apparet quod detractor. Secundo arguitur, quod quamuis ſuſurratio à detractione differat, non tamen ſit grauior, peccata enim oris a maledictione malitiam contrahunt, detractor autem mala ſimpliciter de primo ſpargit, cũ tamen ſuſurrones ſatis habeant illa quæ apparentiam mali habent inculcare. Tertio. Qui detrahit fratri ſuo, ut habetur Iacobi quarto, detrahit legi atque adeo legiſlatori Deo. Vnde maiorem contrahit grauitatem quam ſit in ſuſurratione. In contrarium autem eſt illud Eccleſiaſtic. 5. Denotatio peſſima ſuper bilinguem, ſuſurratori autem odium, & inimicitia & contumelia. Vbi peiores effectus tribuũtur ſuſurrationi, quam detractioni.

Primũ argu. a parte negatiua.

Iſidorus.

Arg. 2.

Arg. 3.

Ad quæſtionem duabus concluſionibus reſpõdetur. Prior: Suſurratio etſi tam forma quam materia cum detractione cõueniat, fine tñ differt. Etenim tam ſuſurro, q̃ detractor mala in proximum obloquitur, idq. clanculo, inque eius abſentia, quare utrunq. a contumelia differt. Atq. hac ratione promiſcue apud Doctores ambo quandoque uſurpantur uerba. Vnde ſuper illud Eccleſi. 5. Non appelleris ſuſurro, ait, Gloſſa, id eſt detractor. Attamen ſi uerborum etymologiam conſulas, detractio idem eſt (ut ſupra diximus) quod famæ ſubtractio & diminutio. Suſurratio autem ſolum denotat clanculariam, atque adeo uitioſam loquutionem. Ob idque forſan ex uſus accommodatione, illã ſignificat oblocutionem, qua quis contendit non tam famæ detrahere, quam amicitias diſſoluere, & ideo differt fine. Quapropter etſi tam ſuſurro quam detractor mala in genere de altero loquantur, tamen in ſpecie detractor illa diſſeminat quæ uere ſint mala culpæ, nẽpe quibus fa-

Prima conclu.

Gloſſa.

ma commaculetur: Suſurro autem ſatis ducit illa proferre, quæ poſſint audientis animum ab alterius amicitia diuellere, etiam ſi ſit bonum, dummodo uel malum appareat uel audienti diſpliceat. Vt ſi apud prodigum de eius amico ſuſurret, quod ſit pecuniarum tenax, & apud feſtiuum & diſſolutum obmurmuret alterum eſſe nimis compoſitum ac modeſtum.

Probō ſuperioris concluſiōis. Scrupulus.

Diſcrimē hoc primum patet ex gloſſa ſuper illud ad Roma. 1. Suſurrones, detractores: quæ ait ſuſurrones inter amicos diſcordiam ſeminare, detractores uero aliorum bona negare aut minuere. Et Prouerb. 26. Suſurrone ſubtracto iurgia conquieſcunt. Et Eccleſi. 28. Vir peccator (& eſt de ſuſurrone ac bilingui ſermo) conturbabit amicos, & in medio pacem habentium immittet inimicitiam. Quamuis & hoc etiam ſupra detractori tribuimus, eidemque idem tribuit ad Celantiam Hieronym. Quod ſi roges utrum cum multæ ſint amicitiarum ſpecies ſecundum Philoſoph. 8. Ethi. alia ſcilicet quæ fundatur ſuper bono honeſto, & alia ſuper utili, atq; alia ſuper delectabili, ſint etiam diuerſæ ſuſurrationis ſpecies.

Solutio.

Reſpondetur negatiue. Suſurro n. tantum contendit amicitias diſſociare in genere. Tametſi dum altum ſcopum per illam uiam attingere contendit, tunc eius ſuſurratio pōt diuerſas malignitatis maculas contrahere. Vt ſi quis in aures principis, aduerſus alium ſuſurret ut eius honorem obtineat, ambitioſus eſt uel auarus & ſi de marito ſuſurret apud uxorem, ut amicitia inter eos ſublata, eius potiatur amplexu, erit adulter. Sed hæc extra rem præſentem ſunt.

Poſtrema concluſio. Rō concluſiōis.

Poſterior concluſio. Suſurratio genere ſuo grauius peccatum eſt detractione, atque etiam quam contumelia. Enim uero (vt ſupra dictum eſt) inde uenamur peccatum eſſe grauius, quod maius inferat nocumentum, eoque nocumentum maius cenſetur, quo bonum ſublatū eſt præſtantius. amicitia uero præſtantius bonum eſt, quam fama & honor, ergo & ſuſurratio pacis perturbatrix peior eſt quā detractio & contumelia. Probatur autem ultima præmiſſa tum authoritate Eccleſi. 6. Amico fideli nulla eſt comparatio. Tum & ratione, quā bona fama & honor in hoc utilis eſt, ut multorum quis amicitiam cōciliet, atque adeo per regulam poſterioriſticam amicitia præſtantior eſt quā fama. Adde quod poſt uirtutes, ad fælicitatem comparandam, ut 8. Ethicor. ait Ariſt. nihil conducentius eſt quam amicorum copia. (Ariſtot.) Sanè cum non ſolum amicorum omnia ſint communia, uerum omnes quadātenus homo unus. Quare cui legitimi abūdant amici, nihil deeſſe in uita poteſt.

Obiectio.

Sed arguis etiamnum in contrarium. Detractor (ut ſupra dictum eſt) amicos etiam diſſociat, ſicut ſuſurro, non ergo differunt fine.

Solutio

Reſpondetur quod etſi per detractionem amicitiæ nonnunquam euertantur, non eſt tamen ille detractoris ſcopus, ſed tantum famā deturpare, quæ ad inimicitias uiam ſternit, finis autem proximus ſuſurronis eſt eaſdem inimicitias conflare, & ideo eſt turpior. De hac autem concluſione duo ſe offerūt minutiora dubia.

Primū dubiū.

Primum de hac cōparatione qua amicitia famæ & honori præfertur. Apparet n. fama inde pretioſior, tum quod latius extenditur, plures enim ſunt quibus ſtudioſus notus eſt, quam quibus eſt amicus, cum etiā quæ eſt uirtutis propinquior. Nam qui moribus præſtat, illico in aliorum notitiam uenit, etſi non tam facile in amicitiam, propterea quod nō omnes ſunt uirtutis amatores.

Solutio prioris obiectionis.

Ad hoc in primis reſpondetur, neq; famam, neq; honorem, neq; uero amicitiam, uirtutes eſſe atque adeo neque ſpiritualia bona in quibus uera fælicitas conſiſtit, ſunt tamen uirtuti agnata. Vnde Ariſtot. 5. Ethicorum ait. (Ariſtot.) Amicitia inquit, non eſt uirtus, ſed uirtuti proxima. Vbi de illa loquitur amicitia quæ hoc nomine uero gaudet nempe quæ ex bono honeſto, hoc eſt ex uirtute proficiſcitur. Nam quæ de utili aut delectabili oritur, non eſt niſi ſecūdum quid amicitia, ſicuti & bona ipſa, quibus nititur.

Amicitiā pſtat famæ.

Ex quia amicitia non gignitur ex uirtute niſi per eius notitiam, in qua fama conſiſtit, inde fit, amicitiam præſtantiorem eſſe quam famam, tanquam eius finem, nam fruſtra eſſet uirtutis notitia niſi homines ad ſtudioſi amorē alliceret. Ac proinde in cæleſti beatitudine, propterea notitia illa mutua beatorum ad beatitudinem ſpectat, quod omnes eodem amore conglutinat.

Ad arg. factum.

Vnde ad prius in contrarium argumentum nega-

negatur latius protendi famam, quã amicitiam, nam quotquot notitiam habent integritatis hominis ac uirtutem pręſtantiæ, niſi corruptis ipſi ſint moribus, ipſum amant. Ac perinde ad poſterius negatur propinquiorem eſſe uirtuti formã q̃ amicitiã. Immo amicitia germanior illi eſt quæ p p ſicut uirtus nihil à fortuna pendet, ita & habere amicos potius a uirtute naſcitur, q̃ à fortuna temeritate. Alterũ dubiolum eſt de grauitate peccati ſuſurrationis. Ad quod facile rñdetur, ꝙ etſi genere ſuo mortale ſit crimen propter nocumenti grauitatem, poteſt tamen ex leuitate materiæ eſſe ueniale. Vtrum autem aliquando cõtingere abſq; ulla culpa poſſit?

Poſtrema dubitatio.

Rñſio. Reſpondetur primum ꝙ ſuſurrare ad dirimendam pernicioſam amicitiam, dũmodo citra infamationem fiat, uirtus eſt, etiã ſi nonnulla naturalia uitia hominis commemorentur. Vt ſi ad dimouendum hominẽ ab amica dicas eſſe deformem atque inſulſam, &c. At uero diſſociare amicos quorũ amicitia in uirtute & honeſto fundatur, nunquã eſſe põt citra peccatum, & quidem mortale ſi ex amicis contendas facere inimicos, nã ſi tãtũ contendas amouere aſſiduam familiaritatẽ, eſſe poteſt ueniale.

Scrupulus. An uero quis poſſit amicitiam aliquorum diſſuere non quidem illa intentione ut ſint inimici, ſed tanq̃ medium ut ſe loco illius expulſi in amicitiam alterius inſinuet, quia uidelicet prælatus aut princeps non hunc ad tantam familiaritatem admittet, niſi alter excludatur.

Solutio. Reſpondetur primum, ꝙ alterum infamanda neutiquam licet, ſed tamen narrando aliqua eius uitia naturalia quæ ſunt publica, forſan nullum eſt peccatum, quia unuſquiſq; ſine ui & fraude poteſt ſibi cõmodum eius, dignus eſt procurare. Quod ſi arguas, id eſt uerum niſi alter non repellatur à iure ſuo.

Obiectio. Diſſolutio. Reſpondetur, ꝙ quando illud ius ei per iuſtitiam competit, nefas eſſet tali iure hominem expoliare, ſed tamen quando gratuito in amicitia alterius retinetur non fit ei iniuria.

Ad primũ arg. Ad primum igitur argumentum iam reſponſum eſt, quod ſuſurro ſecundũ illã generalem rationem qua male de alio loquitur, detractor dicitur, differt tamen ſicut ut dictum eſt. Ad illud autẽ Leuit. 19. reſpondetur criminatorem ut nomen ſonat tã a ſuſurrone quã à detractore differre. Eſt. n. ille qui aliena crimina præter ius uel imponit uel denũciat, uel auget & improperat, licet hoc etiam detractor aliqñ ſuſurroque faciat. Ad aliud uero Eccleſi. 28 concedimus & ſuſurronẽ nonnunquã eſſe bilinguem, nam duorum amicorũ utique dicit quod ei diſplicet. Atq; adeo alteri unum ac ſubinde alteri aliud, tametſi & detractor alia ſit ratione bilinguis (ut ſupra diximus) quia aliud in abſentia aliud in pręſentia loquitur.

Ad ſecũdũ arg. Ad ſecundum rñdetur quod quãuis detractor ſemper quod malum eſt obloquator, ſuſurro aũt non id ſemper, ſed quod malũ alteri apparet, eſt nihilominus ſuſurratio peior; quia peccatorum grauitas non attenditur ex illo materiali obiecto, ſed ex fine & effectu qui peior eſt in ſuſurrone.

Ad tertiũ arg. Ad tertiũ denique rñdetur quod qui detrahit homini, p pea cenſetur detrahere legĩ, quod agit cõtra legem de dilectione proximi. Quapropter & ſuſurro amicitiarum extinctor, quia nocentius eandem dilectionis legem tranſgreditur, Deum peius offendit, qui, ut habetur 1. Ioan. 3. dilectio eſt. Quapropter Prouerb. 6. Sex inquit ſunt quæ odit Dominus, & ſeptimum (quaſi omnium peſſimum) deteſtatur anima eius. Atque illud ſeptimum ille eſt qui ſeminat inter fratres diſcordiam.

ARTICVLVS II.

Vtrum deriſio ſit ſpeciale peccatum a præcedentib. diſtinctum, atq; adeo mortale.

Poſt hæc, & de deriſione etiam uidere ſupereſt, quale quantumque peccatũ ſit. Et arguitur primo quod nõ differat a contumelia, nam ſubſannatio idem eſſe uĩ, quod deriſio, eademq; in contumeliam concidere. idque & ex materia & ex illato nocumento comperitur.

Primũ argum.

Nemo. n. deridetur niſi de aliquo turpi, quod quidem ſi in faciem ei obiiciatur, contumelia eſt, ſi uero clanculum, eſt uel detractio uel ſubſannatio. Item nocumentum quod per deriſionem infertur, aut contra honorem eſt, & tunc eſt contumelia, aut cõtra famam, & tunc erit detractio,

aut

aut contra amicitiam, & tunc erit ſuſurrus. Quod autem deriſio non ſit peccatum mortale arguitur, quia cum deriſio ludo fiat, ac ſæpe inter amicus, non uidetur eſſe charitati contraria. Adde quod neque deriſio quæ in iniuriam Dei uergit eſſe apparet mortalis. Nam quicunque in peccatum recidit a quo per Dei gratiam reſurrexerat, irriſor eſt eius etiam ſi peccatum illud ſit ueniale, ſecundum illud Iſidori, Irriſor eſt, & nō pænitens qui adhuc agit, quod pænitet, & tamen non quicunque relapſus in ueniale, eſt mortale. Item & ſimulator irriſor Dei eſt, ſecūdum illud Gregorii. Per ſtruthionem ſignificatur ſimulator, qui decidet equum & aſcenſorē, id eſt Deum, & tamen non quæcunque recidiuatio neque ſimulatio eſt peccatum mortale. In contrarium eſt quod irriſio fit ludo cętera vero ſerio, & ideo peccatum hoc ab illis differt. Et Prouerb. 3 legitur, ꝙ Deus decidet illuſores, deridere autem Dei, eſt æternaliter punire, ut teſtatur illic Pſaltes, Qui habitat in cœlis irridebit eos. Vnde colligitur eſſe peccatum genere ſuo mortale.

Secūdū arg. quo tentatur altera pars agitatę quęſtionis. Iſidor[9]. Grego.

Prima conclu. Rō conclusiōis.

Ad quæſtionem tribus facillimis cōcluſionibus reſpondetur. Prima eſt. Peccatum deriſionis diſtinguitur a cæteris ſupra nominatis. Probatur: Peccata quę uerbis committuntur, ex intentione (ut ſupra dictum eſt) exiſtimantur, ergo diuerſa eorum intentio diuerſas inter ipſa conſtituit ſpecies. Sicut autem contumeliator honori intendit derogare, & detractor famam diminuere, & ſuſurrator amicitiam extinguere, ita irriſor erubeſcentiam, & pudorē alteri offundere, qui quidem finis ab alijs diſcriminatur, ergo ab aliis ſpecie ſecernitur. Differt prætetea, ut dicebamus, ꝙ cętera ſerio, irriſio uero ſub ludi forma ſcommata ſua tegit vnde & luſus dicitur. Quare irriſio frequentiſſime in ironia verſatur, ut ſi deformē hominem pulchrum appelles. & infimè natum, ingenuum: & elinguem, diſertum & elegātem. Ad ſubſequentium autem concluſionum intellectum pręmeditandum eſt, quod cū irriſio non fit niſi de aliquo vitio, aut morali aut naturali prudenter diſcernendum eſt, an malum illud per ſe ingens ſit & graue, an vero per ſe paruum: ſi.n. per ſe magnum ſit, non eſt ſecundum naturam ſuam irriſionis materia: immo eius commemoratio vt ſeria improperatio natura ſua reputatur: quare ſi in riſum & iocum proferatur, hoc fit quia narratur ut paruum. Biſariam ergo uitium aliquod ceu exile & puſillum riſu & luſu profertur, videlicet uel tanquam paruum & tenue ſecundum ſe, aut reſpectu perſonæ quæ paruipenditur. Sit ergo ſecunda concluſio Exponere peccatum alienum aut naturalem defectum irriſioni tanquam paruum, ſecundum ſe non eſt genere ſuo mortale, ſed ueniale, ſi aliquo in de modo alter pudefiat, nam res eſſe poteſt tam exigui momenti, ut nullū ſit peccatum. Concluſio eſt per ſe manifeſta. Quoniam omne peccatum ratione leuitatis materiæ fieri pōt ueniale. Dixerim autem genere ſuo, quoniam ſi quis uitium non adeo per ſe magnum alteri illudendo obiiciat ſciens irriſionem illum grauiſſime laturum, peccatum contra charitatē committit. Vt ſi honeſtiſſimo viro ac religioſo quis in facie diceret abſque arbitris fuiſſe puellæ loquutum, vnde ille ingenti rubore ſuffunderetur, profecto non euaderet a mortali culpa illęſus. Tertia concluſio. Si vitium quidpiam ſub riſu & ioco in faciem hominis expuatur tanquam paruum, non quidem per ſe, quia magnū abſolute æſtimatur, ſed reſpectu perſonæ cui obiicitur, quę pro uili habetur, & ideo pro nihilo ducitur talis eum vitij denotari, peccatum mortale eſt idque grauior ꝙ contumelia, tantoque enormius, quanto perſonæ quę illuditur maior i erat habenda reuerentia. Probantur ſingulæ partes, quoniam magnum uitium alteri in faciē obiicere peccatum eſt contumeliæ, quod (vt ſupra diximus) culpam affert mortalē; quod autē per ironiam uel ſub riſus ſchemate proferatur, te uera culpam non minuit, immo eo auget ꝙ tali irriſione perſona adeo denotatur vilis, vt non magni pēdatur tale vitium illi impingere. Sicuti nihil æſtimatur pueros ſtultoſque homines atque alios abiectæ ſortis ſimilium vitiorum nominibus denotare. Hoc enim rationem contemptus exauget, quare grauius eſt crimen quam ſi ſerio per contumeliam talia obijcerētur vitia Hinc palā ſit tertium concluſionis membrum, quod

Docu-men.

Secūda conclu. Probō. Tertia conclu. Suadeē poſita conclu. quo ad oēs ſui partes.

Primus gradus irriſionis. quanto perſona illa maioris erat reuerentię digna, tanto eiuſmodi irriſionis ſcommata grauioris ſunt culpæ. Quocirca dum in Deum eiuſmodi irriſiones euomuntur aut in fidem, & religionem enormiſſima exiſtunt blaſphemiæ crimina. Vnde Iſai. 37. Cui exprobraſti, & quem blaſphemaſti, & ſuper quem exaltaſti uocem tuam? Et ſubditur, ad ſanctum Iſrael. Poſt hanc

Secũdus gradus. ſecundum locum obtinet irriſio parentũ, unde Prouerbio. 30. Oculum qui ſubſannat patrem & deſpicit partum matris ſuæ, effodiant eum corui de torrentibus, & comedant eum filij Aquilæ. Deinde tertio

Tertius. loco habetur deriſio iuſtorum, nam cum honor ſit uirtutis præmium, iuſto ſubſannare eſt uirtutibus ipſis, & quadamtenus Deo iniuriam irrogare. Quin uero & hæc nonnunquam ob inſignem uiri ſanctitatẽ excedere illam poteſt quę eſt in parentes. Et contra hos irriſores legitur Iob. 12. Deridetur iuſti ſimplicitas. Quod quidem deriſionis genus nocuum eſt & peſtiferum, quippe quo homines a uirtutum exercitio præ pudore retrahuntur. Vnde Grego.

Grego. Qui in aliorum actibus exoriri bona reſpiciunt, mox ea manu peſtiferę exprobrationis euellunt. Circa hanc tertiam conclusionem, nam de aliis nullum eſt dubiũ,

Scrupulus. ſcrupulum ingerit argumentum q̃ cũ contumelia contra honorem exiſtat, deriſio autem contra uerecundiam, honor uero præſtantius bonum ſit uerecũdia, uidetur contumelia grauius crimen quam deriſio.

Solutio. Reſpondetur nihilominus, quod uitiorũ grauitas non inde ſemper ſumitur unde eorum ſpecies diſtinguuntur, ſecernitur enim deriſio à cõtumelia ex fine diuerſo, quæ ſcilicet erubeſcentiam, & pudorem efficit grauitas tamen eius perpenditur ex maiori contemptu qui eſt in deriſore, quã in contumelioſo. Illa enim ratione diximus contumeliam peiorem eſſe detractione, licet fama cui per detractionem officitur, pretioſius donum ſit quam honor. Ad de, quod irriſio adiunctam ſemper habet contumeliam, quippe qua in præſentia irriſi improperatur eius uitium, ſed ſingulari modo. Quod autem irriſio Dei, aut fidei, aut religionis aut cuiuſcũnque uirtutis ſit nocentiſſima, inde patet, quod multi alias probatæ uirtutis, nempe qui alia uitiorum monſtra debellarunt, quoniam a filiis huius ſeculi hypocritæ nominantur, atque ideo quod egregie uiuunt ſubſannantur pudefiunt in publico egregiis uirtutibus nauare operam. Cuius ideo familiam ſuam Christus admonitam proui de curauit. Primum Matth. 5. ubi ſingularem beatitudinis gradum illis propoſuit quibus homines ob id maledicerent, quod mundum ludibrio haberent, & eius ſapientiam ſtultitiam reputarent, & uelu ti ſtulti in mundanorum oculis uiuerent. Et Matth. 10. Qui me confeſſus, inquit, fuerit coram hominibus, confitebor ego eum coram patre meo, qui in cœlis eſt. Et apertius Luc. 9. Qui me erubuerit, & meos ſermones, hunc filius hominis erubeſcet cum uenerit in maieſtate ſua, & patris ſanctorum Angelorum.

Ad primum argum. Ad primum igitur argumentum reſpondetur, quod ſubſannatio & irriſio licet fine conueniant pudefaciendi, differunt tamen in modo, quia irriſio ſolo fit uerbo, & cachinnis, & ſcommatiuus potiſſimum ironiæ, ſubſannatio uero geſtibus aliis, ut detorto rugatove naſo, ut habet gloſſa, ſuper illud Pſalmi ſecundi. Qui habitat in cœlis irridebit eos. Aut prolatis labiis, aliiſue ſeu membrorum ſeu rerum figuris oſtenſis quibus uitium hominis ſubnotatur. Talis uero differentia ſpeciem non uariat, eo quod geſtus illi omnes uerborum uice funguntur. Differt tamen utrunque a contumelia ſicuti erubeſcentia a de honoratione. Eſt enim erubeſcentia, ut ait Damaſcenus, in honorationis timor.

Ad aliud mẽbrũ eiuſdẽ argumenti. Ad aliud eiuſdem argumenti membrum reſpondetur, quod etſi irriſio non ſit niſi de aliquo turpi, quare in materia cum contumelia, & detractione conuenit, tamen reſſectu differt.

Tria ſũt q̃ hõ uirtutũ uſu apud alios promeretur. Tria enim ſunt quæ homo uirtutum uſu apud homines commeretur, ſcilicet, & honoris reuerentia, & fama apud alios, & apud ſeipſum bonæ conſcientiæ & gloria, ſecundum illud ſecundo ad Corinth. primo, Gloria noſtra hæc eſt, teſtimonium conſcientiæ noſtræ. contumelioſus ergo & detractor turpia dicunt, ut honori & famæ officiant, deriſor autem & ſubſannator, ut per erubeſcentiam, & pudorem gloriam conſcientiæ

ſcientiæ illi alteri adimat. Ac per hoc reſpōdetur ad tertiū membrū, nempe aliud eſſe detrimentum deriſionis ab aliis, ſcilicet inquietatio ac turbatio tranquillitatis conſcientiæ quę magnum bonum eſt, ſecundum illud Prouerb. 15. Secura mens quaſi iuge conuiuium. Pabulum enim conſcientię, nempe quo homo animam ſuam ſaginat, cogitatio eſt uirtutū, quibus Dei fauore in eius gratia perſtat.

Ad tertiū mēbrum.

Ad ſecūdū arg. princip.

Ad ſecundum argumentum reſpōdetur, quod etſi ludus, de ſe nihil importet charitati contrarium, reſpectu illius perſonę cum qua luſus initur, poteſt nihilominus ratione materiæ charitati aduerſari propter contemptum.

Ad tertiū arg.

Ad tertium reſpondetur, neque qui in peccatum recidit etiam mortale, neque hypocrita officium ſimulans directe irriſor eſt Dei quoniam poteſt uel ex infirmitate vel ex ignorantia relabi, ſed interpretatiue talis habetur, quia quandam irriſoris effigiem pręſefert, dum quod in pœnitentia promiſit non ſeruat. Adde quod venialia iterare non eſt proprie recidere, cum non ſit gratia Dei caſus, ſed eſt diſpoſitio quędam ad caſum.

Ad quartū argu.

Ad quartum denique reſpondetur, quod etſi deriſio quatenus ludum importat, leuius quidpiam ſonet quam cōtumelia quod detractio, nihilominus quia maiorem habet contemptum, inde fit grauior.

QVAESTIO XII.

DE MALEDICTIONE.

S.Thom. 2.2. quæſt. 67.

ARTICVLVS I.

Vtrum cuipiam ſit licitum alteri maledicere.

POSTREMA *iniuria* quæ verbis infertur eſt maledictio, de qua primum quæritur, utrum ſit quoquo pacto licita? Arguitur enim a parte negatiua, Apoſtolus namque (in quo Chriſtus, ut 2. ad Corin. 13. ipſe aſſerit, loquebatur) præcipit ad Rom. 7. dicēs, Benedicite, & nolite maledicere, & ut habetur Danielis. 3. Omnes tenemur Deum Benedicere. Ait enim, Benedicite filij hominum Domino: & tamen ex eodem ore (ut Iacob. Apoſtolus cap. 3. docet) nō poteſt Dei Benedictio, & hominis maledictio procedere, ergo nulli licet alterum maledicere.

Primum argum. Paulus.

Secūdū argum.

Secundo arguitur ratione. Nam qui maledicit, optare alteri increpare, quę cenſetur malum. Quæ quidem animi affectio cum charitate pugnat, Quin uero neque diabolus ipſe malitia obſtinatiſſimus licitum apparet ut maledicatur, quippe cū Eccleſi. 20. legamus, cum maledicit impius diabolum, maledicit ipſe animā ſuā.

Tertium argum.

Tertio denique arguitur. Si quempiam maledicere licet, hoc eſt quia malus eſt, tamen cūm aliena corda nobis non pateāt, hac ratione nō apparet, licita maledictio, vnde ſuper illud Nume. 23. Qūo maledicam cui non maledixit Dominus? ait gloſſ. Non poteſt eſſe iuſta maledicendi cauſſa, ubi peccantis ignoratur affectus. In contrarium autem exiſtit maledictio illa Deuter. 27. Maledictus qui non permanet in ſermonibus legis huius. Et Eliſeus, ut 4 Reg. 2. legitur, maledixit pueris ſibi illudentibus.

Quamuis uſitatius ſit multo maledicere alteri, quam alterum, tamen inter morales philoſophos uſus etiam obtinuit, vt ad explicandum affectum quem quis in alium exhibet maledicere cum caſu etiam accuſandi copuletur. Ad quęſtionem ergo trimembri diuiſione præmiſſa, trina concluſione reſpondetur. Eſt enim maledicere idem quod malum dicere, id quod trifariam contingit. Vno ſcilicet modo ſub forma enuntiationis vitium alterius referendo, atque hoc quidem nihil ad præſentem quæſtionem attinet, ſed ad uitium detractionis, aut contumeliæ, aut aliorum quę hactenus explicata ſunt. Secundo uero modo, maledicere aliquid contingit, per modum cauſſæ aut effectricis aut motricis, qua ſcilicet alius quiſpiam ad agendum mouetur. A quo hoc idem primum ac proprie Deo per excellētiam competit, qui ſolo verbo cōdidit uniuerſa, ſecundum illud Pſal. Dixit, & facta ſunt. Quapropter Deo benedicere idem eſt quod bonum impartiri, & maledicere idem quod malum inferre. Secundum autem Deum ſuo quoque gradu, & ordine, competit etiam hominibus qui impe-

Diuiſio trimembris.

rio ſuos mouent ſubditos ad aliquid exequendum, ad quem exprimendũ affectũ inſtituta ſunt uerba imperatiui modi. Tertio demum modo dicere expreſſio quędã eſt affectus id deſiderantis ꝙ uerbo exprimitur, cui quidem affectui uerbum inſeruit optatiui modi. Et hic proprie modis uulgo appellatur maledictio aut benedictio, puta boni malivè imprecatio. Ex quo fit, ꝙ dicere de his duob. poſtremis modis, uelleque id, ꝙ dr̃ ſecundum bonitatem & malitiam, ſe conſequuntur, nempe ut qualis bonitas aut malitia latet in uoluntate dicentis, talis depromatur in dicto. His ergo præhabitis ſit prima concluſio. Imperare ut alii malum fiat, optareq. aut imprecari malum quatenus malum illi eſt, nẽpe quaſi illud propoſito ſuo intendens peccatum eſt genere ſuo mortale. Concluſio manifeſta eſt. Nam malum alteri uel exhibere uel optare charitati apertè repugnat.

Prima conclu.

Secunda concluſio. Malum ſic imperare, optare, aut imprecari ut rõnem induit boni, licitum eſt & qñque neceſſarium officium. Probatur. Nonnunquam malum peculiaris perſonæ ut medium concipitur ad aſſequutionem boni, nam licet malum per ſe non ſit neceſſarium medium boni finis, è malitia tamen hominum accidere poteſt ut ſit cõducens. tali ergo caſu ſit uoluntas eiuſmodi finis bona eſt, & ita & imperatio & imprecatio illius medii, licet ſit perſonæ incommodum. Quapropter tunc eiuſmodi affectio non eſt per ſe propriè maledictio, ſed accidentarie, quia tũc non per ſe malum intẽditur, ſed bonũ, quemadmodum mors quam qui ſeipſum defendebat, intulit.

Secunda conclu. Probõ.

Tertia concluſio, Imperium hmõi & imprecatio mali bifariam poteſt rõnem boni induere. Vno mõ quia rõnẽ hẽt iuſtitiæ quemadmodum Deus ac ſubinde humanus iudex licitè malefactorem maledicit ſupplicio eũ adiudicando, quẽadmodũ, & ſancta ipſa eccleſia dum anathemate rebelles percellit, iure & merito maledicit. Atq. hac ratione & prophetæ ſæpe maledicunt, malè peccatorib. imprecantes, diuinæ ſeſe accommodantes uolũtati, ut eſt illud, Confundantur ſuperbi, quia iniuſte iniquitatem fecerunt in me ac totus Pſalm. 108. Conſtitue ſuper eum peccatorem & diabolos ſtet a dextris eius & Pſal. 100. In matutino interficiebã oẽs peccatores terræ, ut diſperirent de ciuitate domini omnes operantes iniquitatem, tametſi eiuſmodi imprecationes nonnũ quã uim habeant propheticarum pronunciationum. Secundo modo cõtingit malum alteri imprecari ſub ratione utilis qua uti que ratione licet ei imprecari, qui morib. corruptus eſt ægritudinem aliquam, aut aliam calamitatem, qua ſalubriter caſtigatus cautius reſurgat. Circa has igitur concluſiones, id ipſum recolendum eſt, ꝙ ſupra de aliis uerborum iniuriis adnotauimus, nẽpè adiudicandum maledictionis culpam, perpendendum eſſe animi propoſitum. Quapropter cum parentes filiis maledicunt nullũ intus habentes mali deſiderium, nunquam eſt peccatum mortale, quamuis cõſuetudo profecto peſſima eſt, & hominib. infimæ claſſis peculiaris, neq. ad correctionem quidquam conferens, pręterquam ꝙ ipſe maledicendi impetus ſępè iram in odium concitat, atq. animũ mutat, ut quidquid malorum imprecãtur, ferè illis optent. Ad hæc demum diaboli appellatio, qui illum cui male dicitur, importet, uix a mortali peccato excuſari poteſt. Eſt. n. blaſphemię genus & ſcãdalum, ſempiternam mortem alicui imprecari.

Tertia conclu.

Documentũ.

Neque uero ꝙ maledicentem poſt euomitam maledictionem dicti pęniteat indicium eſt non pręceſſiſſe conſenſum atq. adeo culpam, ſed duntaxat eſt ſignum impetũm illum non tam ex habitu quam ex paſſione emanaſſe. Leuiores autem maledictionęs plurimum ſunt uenialia peccata. Atqui (ut art. proximo de ſuſurratione dicebamus) ex maledictionis obiecto, peccatum ipſum ſpeciem trahit. Qui. n. imperat imprecatur ve homicidium, homicida reputatur, & qui imperat furtum, fur, non autem qui imprecatur ut ab alio quis ſuis ſpolietur numis. Hoc autem adnotãdum eſt diſcrimen inter maledictionem ſub forma imperandi, atque alteram imprecatoriam. Qui enim imprecationis tenore maledicit, ſi nullam habeat malam intentionem neque ſcandalum det, nullam committit culpam, qui uero ut malum fiat, imperat, licet nihil habeat ſiniſtræ intentionis ſed ficte id faciat, poteſt incautus cauſſam damni dare; atque

atque adeo tantum committere peccati quanta fuit cautelæ neglĝetia. Vt ſi quis famulis præcipiat ut nudis gladiis quenquam terrefaciant ex quo aliquid læſionis aut incō modi ſubſequatur. Sed quia ſcandali meminimus, illud maximè datur rōne perſonæ maledicentis, prælatus.n. aut quæuis grauis perſona uix ſine ſcandalo poteſt malè ſubditis precari. Quod autem filii parentibus, aut inferiores ſuperioribus maledicant, id quidem neq; per iocum licet. Eſſet.n. non modo ſcandalum, ſed cōtumeliæ genus, tanta eſt reuerentia, quæ illis debetur. Contra tertiam demum conclusionem exiſtit, argumentum, ꝙ pſonæ priuatæ non liceat optare alicui malum, tanquam medium ad aſſequutionē boni, quoniam quod facere non licet, nemo uſ optare alteri poſſe, nemini autem priuatæ perſonæ licet illi qui corruptis eſt morib: damnum dare ut emendetur, ergo neque illud liceret ei optare. Reſpondetur autem perempta priori præmiſſa. Nam quamuis mihi non liceat malum alteri inferre, quia non ſum miniſter iuſtitiæ, licet tamē mihi optare ut Dei permiſſu (penes quem ſumma poteſtas eſt) aut publica auctoritate, malum ei obtingat, quo flagello reſipiſcat. Neque uero ſolum ob ſpirituale bonum optare uitioſo poſſumus temporale malum, uerum & ad cauendum aliud tp̄ale peius. Enim uero optare poſſumus dilapidatori ſuorum bonorum tp̄ale aliquod incommodum, ne ludo ac luſib. illa decoquat. Quin etiam & mortem alicui optare poſſumus, licet nobis conſtet uiam perditionis ingreſſum ire, ut noſtræ reipublicæ mala caueantur, paxq. & tranquillitas contingat. Poteſt. n. quiſque Turcæ mortem, & clades omnes imprecari, ut ab eius tyrānide liberemur. Quin uero & Chriſtianis hoſtibus qui nos iniuſtè perſequuntur, quando alia non patuiſſet uia, licitum eſt idipſum optare.

Argum. cōtra tertiam concl.

Solutio.

Ad primū arg. Ad ſecūdū arg.

Ad primum igitur argumentū reſpondetur, ſacris illis teſtimoniis hoc ſolū conuinci, ꝙ malū, quatenus malum eſt, nemini licet imprecari, ac perinde ad ſecūdum reſpondetur, ꝙ qui malum alteri bono fine & propoſito imprecatur, non illi malū ſimpliciter optat, ſed bonum. Ad tertium reſpondetur, ꝙ diabolum quantū ad eius naturam maledicere nō licet, quippe quæ Dei figmentum eſt. Tametſi propter eius culpam id licitum ſit, ſecundum illud Iob 3. Maledicant ei qui maledicunt dei. Senſus autem citatę authoritatis Eccl. 21. eſt quod cum impius diabolo propter eius culpam maledicit, ſeipſum ſimili ratione iudicat maledictione dignum. Ad illud autem poſtremo argumento inductum reſpondetur, quod ille Balaam merito renuebat populo Iſraelicito maledicere, q̄ppe cui conſtabat eidem populo Deum benedicere. Secus autem res habet de peccatoribus quorum culpas, licet eorū corda non inſpiciamus, externis ſignis atq. documentis perpendimus, & ideo illis poſſumus in rem ſuam maledicere.

Ad tertiū arg.

Ad poſtremū argum.

ARTICVLVS II.

Vtrum creaturæ etiam irrationali maledicere liceat.

SVperiori articulo, quo de maledictionib. quę in hominem iactantur definitum eſt, alterum de irrationali creatura ſubiungitur. Arguitur enim quod nō liceat illam maledicere. Maledictio namque aut in pœnam licet, aut ad emendam culpæ, creatura autem irrationalis neque culpæ eſt capax, neque uero pœnæ, immo nihil in creatura irrationali eſt niſi natura quæ Dei opificiū eſt, eiuſque inſtinctu appulſuque agitur, quare qui ei maledicit, in Deum reſpergit iniuriam. In contrarium eſt quod dominus, ut Matth. 20. narratur, ficulneæ maledixit. Et Iob diei natali ſuo, ut eius habet hiſtoria capit. 3.

Arg. partis negatiuæ.

Ad quæſtionem quatuor concluſionibus reſpondetur. Prima, quæ cæterarum eſt fundamentum, Benedictio ac maledictio per ſe proprie in ſolam poteſt conii ci rationalem, aut intellectualem creaturam. Probatur. Benedictio & maledictio in eā tantum rem competit cui bonū ac malum ad fęlicitatem ſeu infœlicitatem pertinens cōtingere poteſt, id autem ſoli creaturę ſpirituali aut homini congruit. Nam brutæ animantes quæ ſuarum actionum dominium non habent (ut lib. 4. q. 1. demonſtrabamus) neque fœlicitatis capa-

Prima conclu.

Probat.

ces ſunt proprie aut iuſtitiæ, neque infælicitatis, & iniuriæ. Conſiſtit enim fœlicitas in aſſequutione ultimi finis quē creaturas per ſuas actiones intendit, irrationales autem atque inanimæ creaturæ nec fines agnoſcunt, neq. illuc quidpiam referunt, neq. ideo ius proprie ad rem aliquā per ſe habent, ſed quidquid ſunt, homines ſunt.

Obiectio.

Maior autem dubitatio eſt de priore præmiſſis: Nam etſi irrationalibus creaturis neq. bonum neque malum accidat ad fælicitatem pertinens ſuam, fameſcunt tamen, infirmantur, & moriuntur, quæ quidem mala poſſumus eis imprecari, atque adeo eis maledicere.

Solutio.

Ad hoc ueruntamen reſpondetur, bona aut mala quæ per benedictionem aut maledictionem imprecamur, nō eſſe illius generis quæ mere ſunt naturalia & generalia Dei cōcurſu lignis ac ſaxis contingunt: ſed quę ſub ſpeciali prouidentia Dei ad humanam fœlicitatem referuntur: hoc enim imprecatio optatiui modi deſignant.

Secūda conclu.

Rō concluſiōis.

Hinc ergo gradus ſit ad concluſionem ſecundam, Benedicere ac maledicere irrationales creaturas, contingit in ordine ad hominem propter quem creatæ ſunt, ita ut earum maledictio aut benedictio in hominem ipſum refundatur. Probatio eſt quod earum bonum & malum ad noſtram fælicitatem & infœlicitatem refertur. Tribus autem pręcipue modis relatio eiuſmodi conſideratur. Primo quidem, per modum ſubuentionis, quatenus ſcilicet eorum ſeruitio adiumentaque utimur. Et ideo qui agris ſterilitatem imprecaretur, hominibus faceret iniuriam, quibus arua fructus ferunt, & qui armentis aut pecoribus optaret mortem, domino damnum illud optaret. Quare, & in pœnam delictorum noſtrorum ſterilitates accidere ſolent, & iumentorum peſtes. Atque hac ratione dominus Geneſ. 3. maledixit, dum ait, Maledicta terra in opere tuo, ut ſcilicet ſudore vultus ſui uictum quæritans pęnas ſuæ culpæ lueret. Et econuerſo Deuteronomio. 28. eidem benedixit, ubi ait, benedicta horrea tua, ac ſubinde maledixit dicens. Maledictum horreum tuum. Secundo modo irrationalis creatura homini per modum ſignificationis inſeruit. Qua ratione Dominus maledixit ficulneā, in ſignificationem Iudaicæ ſterilitatis. Tertio denique modo eadem irrationalis creatura ad nos per modum continentis refertur, ut tempus, & locus. Atque hac ratione Iob maledixit diei natiuitatis ſuæ, Non quidem male hominibus precando, ut ille facit quis aeris inclementiam in frugum detrimentum deſiderat. Peccaret enim tunc, cum tamen Iob 1. legatur quod in omnibus illis non peccauit. Et capit. 2. commonuit Deus Sathanam ne animā illius tangeret, ſed maledixit illi diei propter amorem potius humani generis, ac potiſſimum Dei. Nempe propter culpam originalem quam ſui conceptione contraxit, & propter calamitates atque ærumnas inde humano generi uccreſcentes. Atq. ad hunc modum reducitur maledictio Dauidis 2. Reg. 1. qua montibus Golboe male precatus eſt, nempe ubi clades Sauli & populi contigit.

Tertia conclu.

Tertia concluſio. Maledicere autem rebus irrationalibus, immo & dęmonibus, vt ſupra diximus, quatenus creaturę Dei ſunt, blaſphemia eſt.

Quarta conclu.

Quarta demum. Maledicere eiſdem ſecundum ſe conſideratis, otioſum ac uanum eſt, ac ſubinde illicitum. Concluſio hæc ex prima manifeſte colligitur.

Ruſticorum portentoſa ſuperſtitio.

Ex his cordatiſſimus quiſque eligere nouerit, quouſque liceat tempeſtates, ęruginem, & locuſtam aliaq. id genus portenta maledicere. Abſit. n. tanta ſacrorum irriſio, quanta fieri inter aliquos ruſticos fertur, nempe quod locuſta & bruchus patrono illis ac procuratore, vt fertur, conſignatis, in iudicium euocantur, & conteſtata lite cauſſa vtrinq. agitur, ac demum anathematis cenſura exterminantur, quæ enim res maiori ludibrio digna contingere Chriſtianis poteſt, quam cum eiuſmodi portentis ac vermiculis, & uolucribus quæ mero naturali inſtinctu aguntur ſerio res agere?

Qua uiā occurrētibus calamitatibus obuiādum ſit.

Quod ergo in eiuſmodi calamitatibus licet, id tantum eſt vt diuinū auxilium aduerſus dęmones legitimis exorciſmis imploremus, qui in ultionē delictorum noſtrorum permitti diuinitus ſolent eiuſmodi incurſionibus ac turbinibus nos infeſtare. Atq. hac forte ratione licet terminos benedicere. quamuis hoc non ſit adeo neceſſarium, ſed ſatis eſt Deum pro fructuum proſperitate exorare. Benedicere aūt campanas religionis habet præter

tum,

tum, ſicut benedicuntur calices, quanquã in his non negauerim quin poſſit nonnunquam ſuperſtitionis nonnihil commiſceri. Argumentorum ergo ſolutiones, per ea quæ dicta ſunt, liquent.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum maledictio, peccatum ſit genere ſuo mortale, idemque detractione peius.

Primũ argum. Auguſt. POſtremo quæritur de culpæ maledicentium grauitate, uidetur enim nõ eſſe genere ſuo mortalis, tum quod Auguſt. in homilia de igne Purgatorij, inter leues culpas, & hanc commemorat, tũ ꝙ maleſacere peius eſt q̃ maledicere, & tamen non quicunque maleſaciens mortaliter delinquit. Quod autem econtrario grauius ſit peccatum quam detractio, inde primum apparet, quod maledictio genus quoddam blaſphemiæ, eſt ut habetur in gloſſa ſuꝑ illud canonicæ Iudæ. Quod cum Michael Archangelus cum diabolo diſputans altercaretur de Moyſi corpore, non eſt auſus iudicium inferre blaſphemiæ, blaſphemia autem grauius peccatum eſt detractione. Adde quod maledicens ſuo imperio cauſſa eſt mali qui autem detrahit ſolum id malũ ſignificat quod exiſtit, peius autem eſt cauſſam eſſe quam ſignum. In contrarium autem utriuſque partis eſt, quod nihil a regno excludit niſi mortale peccatum, à quo tamen maledictio excludit, ſecundum illud 1. ad Corinth. 6 Neque maledici neque rapaces regnum Dei poſſidebunt. Quod autem non adæquet detractionis grauitatem ex eo conſtat. quod maledictio licita eſſe quandoquę poteſt, detractio uero nunquam.

Secũdũ argum.

Prima conclu. Ad quæſtionem quatuor concluſionibus reſpondetur. Prima, maledictio ſecundum genus ſuum peccatum mortale eſt. Loquimur enim in propoſito de maledictione illa, quæ fit intentione mali, nam quæ bono fit propoſito non adducitur in quęſtionem peccati. Probatur concluſio. Imperare malum alteri infligendum, ſicuti & illud cuipiam imprecari, aduerſum eſt genere ſuo charitati; cuius ingenium eſt bona dilectis optare, occidit ergo hoc uitium maledicentis animum. Quo fit ut tanto ſit grauius quanto, & perſonam quod illi optare tenemur, aut malum quod illi optamus, perniciosius eſt ac nocentius. Vnde Leuit. uigeſimo: Qui maledixerit patri uel matri, morte moriatur.

Probõ concluſionis.

Secunda conclu. Secunda concluſio. Poteſt nihilominus contingere ut maledictio ſit ueniale peccatum, uel propter exilitatem mali quod imprecamur, uel propter defectum deliberationis: nempe uel quod ex leui motu, uel luſu, uel forte ex ſurreptione uerbum ore labitur, uerborum enim ſignificatio, atque adeo culpa ex affectu potiſſimum penſanda eſt. Ex his id quod arti. 3. diximus, apertius fit, nempe maledictionis peccatum multiplicis eſſe ſpeciei. Eſt enim perinde de illo ac de odio cenſendum, unde ſi maledictio in genere fiat, nullo in ſpecie explicato malo, ut ſi quis dicat maledicaris à Deo, tunc committitur generale maledictionis delictum, ſi uero, ut dicebamus, mortem ſueris alteri ex animo imprecatus, homicidium mente commiſiſti.

Corrolarium.

Tertia concluſio: Maledictio que ſimplex exprimit deſiderium, genere ſuo minoris eſt culpæ quam detractio. Probatur ex his quæ ſupra dicta ſunt. Primum enim detractor, ſicuti & contumeliator, malum culpæ diſperdit ob jcitve aduerſus alterum, qui autem ſimplex eſt maledictor, non optat alteri niſi malum pænæ, puta mortem, aut uarias calamitates, aut forte culpam ſub ratione pœnæ, culpa vero grauius malum eſt ac nocentius quam pæna, eſt ergo ac ratione detractio, ac ſubinde reliqua uerborum peccata maledictione grauiora. Secundo & id confirmatur ex proferendi modo. Detractio enim & contumelia ac deriſio eſt enunciatio aſſertioque mali, ſimplex uero maledictio (nil enim modo de imperio loquimur) non eſt niſi ſolum deſiderium peior autem eſt enuntiatio, & aſſertio quam deſiderium, nam deſiderans non ſtatim deſiderio ſuo cauſſa eſt mali, ſicuti qui enuntiat cauſſa eſt infamia: ſit ergo detractio peior ſit ſimplici maledictione. Attamen deſiderium internũ mali, malitia inficitur ſui obiecti. Vnde Chryſo-

Rõ conclusiõis.

Confirmatio.

Chryſoſ. Chryſoſt ſuper Matth. Cum dixerit maledic ei, & domum euerte, & omnia perire fac, nihil ab homicida differs.

Quarta concl. Quarta concluſio. Maledictio quę per modum imperii fit, cum rationem cauſſæ habeat, poteſt eſſe detractione grauior, ſi modo ingẽtius nocumentum inferat, quam ſit famæ denigratio. Fuit autem tunc leuior, dum leuius damnum per ipſam detur. Hęc autem audienda ſunt ſecundum id quod per ſe ad rationem horum uitiorũ attinet, poſſunt namque alia conſiderari accidentia, quib. prædicta uitia uel incrementum accipiãt, uel decrementum.

Scrupulus. Vnus tamen ſcrupulus reliquus ſit circa tertiam concluſionẽ, qua dictum eſt ſimplicem maledictionem eo eſſe leuioris culpæ quam detractionem, quod non eſt cauſſa mali. Arguitur.n. contra. Maledictiones parentum filios eſſe ſępe ſolent efficaces, nam hac ratione ſunt extimeſcendæ. Deus enim nonnunquam eiuſmodi imprecationibus annuit, ac potiſſimum ſanctorum, uti de Helia legimus 4. Reg. 1. quod ob ſuam maledictionem ignis de cœlo cadens deuorauit unum, ac ſubinde alterum quinquagenarium. Et de Eliſeo c. 2. quod cum maledixiſſet pueris nomine Dei, egreſſi duo urſi de ſaltu lacerauerunt quadraginta duos.

Solutio. Reſpondetur primo quod dictum Diui Tho. intelligitur de uerbis exterioribus, illa enim nõ ſunt perinde cauſſa ſicut uerba detractionis per quam proditur ſecretum peccatũ alterius. Secundo intelligitur de maledictione, quæ fit mala intẽtione, illas enim Deus non eo modo exaudit, quo iuſtas imprecationes parentum ac ſanctorum.

Ad primũ arg. Ad primum igitur argumentum iã reſponſum eſt.

Ad ſecũdũ arg. Et ad ſecundum reſpõdetur, gloſſa illa intelligitur de maledictione qua creatura maledicitur, quatenus creatura eſt Dei. Et ad poſtremum, quod concludit maledictionem per modum imperii, peiorem eſſe detractione.

Finis Libri quinti, de Iuſtitia & iure.

FR·DOMINICI SOTO·
SEGOBIENSIS· THEOLOGI·
ORDINIS PRAEDICATORVM.
Liber Sextus De Iuſtitia & Iure.
PROOEMIVM.

EO denique deſtinati operis peruētum nobis eſt, cuius præcipuè gratia de illo cępimus cogitare. hęc inquam uſurarum contractuum, cambiorumq; ac ſimoniarũ ſylua in animum potiſſimè nobis induxit, ut tantam operis molem aggrederemur. Videmus. n. inſtantia tempora huiuſmodi iniuſtitiæ auaritiæq; portentis uſque adeo ſcaturire, ut uix reliqua nobis fiat ſpes ueritatem perſuadendi. Nauabimus nos tamen pro captu noſtro, ſuffragante Dei numine, operas noſtras, cęterum, ipſius erit, pectora eorum, quorum intereſt, tangere, ut ſecundum ueritatem afficiantur ad mores, quorum nimirum gratia, auctore 2. Eth. Ariſt. tractatio omnis moralis Philoſophiæ inſtituitur. Quo ad ſeriem dicendi identidem ſpectemus, in capite ſuperioris libri ſic tractationem iniuſtitiæ commutatiuę parti ſumus, vt (quę Ariſt. 5. Eth. c. 2. diuiſio eſt) in eodem pręcedenti libro de iniuſtitia diceremus, quę ab inuolantariis uiolentiſq; acceptionib. proficiſcitur, in hoc autem & ſubſequenti ſubinde alterum iuſtitię membrum explicaremus, quæ in his pactis atq; conuentis uerſantur, quę homines ſuæ ſponte faciunt. Hunc ergo Sextũ librum de vſuris & contractib. peculiariter expendimus quæ ſub titulo de Iuſtitia & Iure, inſignem habet locum. Et quidem S. Tho. duas duntaxat de hac re diſputauit capitales qõnes, vnam. ſ. De emptione, atq. alteram De uſura, in quib. tota contractũ materia uirtute cõtinetur. Enimuero (quod ceu baſis totius tractatus prænotandum eſt) oĩs iniuſtitia cuiuſcũq; cõtractus ad alterum duorũ capitum reducitur. Aut. n. precium de re exigitur, quę nullius eſt precio ciuili digna, & hoc in temporalib. reducitur ad vſuram, & in ſpiritualib. ad ſimoniam. Aut res pretio ęſtimabilis iniuſto per exceſſum traditur, per defectũ ve recipitur, & hoc reducitur ad iniuſtitiam venditionis & emptionis. At vero quia prędictas dũtaxat qõnes duas, eaſdēque breuiſſimas tractare cõſtituit, illã de emptione alteri de vſura ordine prętulit, eo quod emptio dignior videtur contractus. Nobis autem, qui de omni emptionis ſpecie cæterorumq; contractuum natura patentiorem locupletioremq; tractatũ inſtituimus, operępretium eſt ordinem alterum ſequi. Nam cũ tota contractuum iniuſtitia ad vſurę figuram exigenda ſit & perpendenda, neceſſum fuit, eius naturam in capite ſtatim enucleare, ne filũ poſtea contractuũ qõ hæc nobis interrumperet. Neque præterea ratio huius ordinis bona deeſt, utpote quod a maiori iniquitate exordium ſumat. Iniquius enim eſt pretium inde quærere, unde nullum debetur, quam unde iuſtum debetur, iniuſtum extorquere.

Materia cõſequẽtium librorũ.

Ariſtot.

Fundamentũ.

QVAE-

QVAESTIO I.

DE VSVRA.

S. Thom. 2.2. quæſt. 78.

ARTICVLVS I.

Vtrum uſuraria mutuatio genere ſuo ſit peccatum mortale.

ADrem ergo ut deſcēdamus, quæritur primo, an uſuraria mutuatio peccatum ſit genere ſuo mortale? Et arguitur à parte negatiua Primū argum. Primū Exemplo Chriſti, qui noſtrorum eſt morū norma. Ipſe enim Luc. 19. ſeipſum affirmat vſuras exigere. Secūdū argum. Secundo, & lex diuina priſcis patribus data, quam ideo Dauid pſal. 18. immaculatam appellat, quod prohibebat peccata, permittebat nihilominus uſuras. Legimus enim Deut. 23. Non fœnerabis fratri tuo ad uſuram, ſed alieno. Quin uero & eo. lib. ca. 28. id ceu præmium illis mortalibus proponebat. Fœnerabis gentibus multis, & ipſe a nullo fœnus accipies ergo fœnerari ad uſuram licitū eſt. Tertiū argum. Tertio, & leges humanæ quibus iuſtitia inter homines conſtituitur, uſuras permittunt, ut patet totis titulis de uſur. ff. & C. ergo illæ ſunt licitæ. In contrarium eſt præceptum Exod. 22. Si pecuniam mutuam dederis populo meo pauperi, qui habitat tecum non urgebis eum quaſi exactor neque uſuris opprimes. Et Dauid inter eos qui habitaturi ſunt in tabernaculo Dei connumerat illum, qui pecuniam ſuam non dedit ad uſuram.

In capite ſtatim quæſtionis de nomine uſuræ, ut mortis nobis eſt, hoc prænotemus, quod Latinis non dicitur quaſi uſus æris, ut illi autumant, qui ſyllabarum colliſionem ſuperſtitioſe rimantur, ſed ſi primæuam eius ſignificationem pectes, idem eſt prorſus quod uſus. Vnde Cicero aduerſus Verrem, Cur piratis lucis uſuram tam diuturnam dediſti? lucis ergo uſura idem eſt, quod lucis vſus, puta uita. Multiplex uſuræ acceptio. Mox idem nomen ad id deſcendit ſignificandum, quod ex vſu cuiuſque rei tanquam eius fructus accreſcit. Idem lib. de Senec. Terra nunquam ſine vſura reddit quod accepit, vbi fructus appellatur vſura ſeminis. Et Tuſc. q. lib. 1. Natura dedit uſuram vitæ, ſicut pecuniæ, nulla præſtituta die. Cicero. Dicitur ergo ab vſu, vſura, ſicuti a fœtu fœtura, & a cultu cultura. Quapropter ſecundum has ſignificationes non eſt nomen vitii. Veruntamen inde tertio more & vſu accommodatum eſt ad ſignificandum id peculiariter, quod ex vſu pæcuniæ aut rei cuiuſque vſu conſumptibilis ſorti excreſcit. Et ratio forſan accommodationis huius eſt, vt nomine ipſo rei peruerſitas per antitheſim denotaretur, nempe quod cum talium rerum vſus, quippe qui re ipſe abſumitur, ſterilis per ſe ſit, ueluti fructuoſus æſtimetur. Quocirca uſura ſecundum hoc ſignificatum, ceu nomen delicti vſurpatur. Appellatur deinde, & vſura, vt 1. Politic. capit. 7. auctor eſt Ariſtoteles fœnus. Ariſtot. Et eſt alluſio ad Græcam ætimologiam. Quod enim nos vſuram, Græci τόκον appellant. ἀπὸ τοῦ τίκτω, quod eſt pario. Sicut enim animalia proles ſibi ſimiles pariunt, ſic & pecunia pecuniam. Quare maxime, inquit Philoſophus contra naturam eſt hic acquirendi modus. Haud enim numus velut terra, aut pecus, fæcundus eſt, vt pariat. Dicitur ergo Latine fœnus, quaſi fœtus, quamuis inter iuris doctores tantum diſcriminis interſit, vt nomen vſuræ latius pateat, & ut dialectice dicamus, ſuperius ſit quam fœnus, nempe quod fœnus duntaxat pro vſura ſtricte ſumpta uſurpetur, nimirum pro eo quod ex ſolo mutuo iniuſte accreſcit, vſura autem accipiatur extenſius pro quocunque augmento ex quocunque contractu, etiam dum licitum ſit. Quid interſit inter uſuram ac fœnus. Vt ſi quid credita pecunia uendidiſti, & quia debitor in mora fuit, aliquid tibi ratione lucri ceſſantis auctum eſt, acceſſio illa uſuraria quidem eſt, non autem fœnebris. Sic enim habet Iuriſconſultus lege cum quidam. §. ſi pupillo. ff. de uſu. Vſuræ non propter lucrum petentium (illæ ſcilicet quæ legitimæ ſunt) ſed propter moram non ſoluentium infliguntur. Item, dum quis de hæreditate uel re aliqua etiam de pecunia litigat, ſi uincit addicitur ei cum ſorte quidquid uſu excreuerit, idque uſura nuncupatur. Sed tamen ubi de

hac re quæſtio non habetur, promiſcuus eſt vſus fœnoris & vſuræ. Nos ergo, vt cõmunis vius non ſolum Theologorum habet, verum, & reipublicę duntaxat accipimus nomen pro illicita vſura mutui: adeo ut ibi quidpiam uel in pœnam, vel ratione moræ, vel aliter iuſte ſoluitur, non exiſtimetur vſurarius contractus. Quod autem uos Vſuram, Gręciq. Partum, id quidem Hebræi Morſum nuncupant. Vnde Deut. 23. vbi nos legimus, Non fœnerabis fratri tuo. Hebræi habent, Non morſum inferes fratri tuo: ſeu, Non fœnore mordebis fratrem tuum. Et enim ceu dentibus canis cadaueris viſcera, ſic fœnerator debitoris ſui ſubſtantiam diuellit Quo vtique Chryſoſto. alluſit ſuper illud Matth. 5. (vt nos illic adnotauimus) & volenti mutuare, &c. Similis eſt, inquit, pecunia vſurarij morſui aſpidis. Percuſſus enim ab aſpide, quaſi delectatus abit in ſomnum, & per ſuauitatem ſoporis moritur, quia tunc uenenum latenter per omnia membra decurrit. Sic enim qui ſub uſura accipit, ſub tempore quaſi beneficium ſentit, ſed vſura per omnes ſuas facultates decurrit, & totum conuertit in debitum. Hæc Diuus ille. Igitur ſi hęc medietatē cõſideraſti, vſura non more accidit niſi in ſolo mutuationis contractu, atque in aliis quibus mutui ratio ineſt. Eſt cum mutuatio non habeat locum niſi in rebus vſu conſumptibilibus, in his duntaxat verſatur vſura. Exemplum, Vendidi ubi expectato pretio rem meam, & ut te expectem, auctariũ poſco, quia contractus hic perinde habet, ac ſi idem pretium ſtatim a te mihi ſolutum tibi in tempus mutuaſſem, vſurarius eſt. Immo uero hæc regula, fallentiæ neſcia, in capite iſtorum contractuum præfigenda eſt, ꝙ ad perpendendum de unoquol bet contractu an uſurarius ſit, explorandum eſt, an aliquam ſecum complicet rõnem mutui, pro quo pretiũ redditur. Tũc.n. in vniuerſum uſurarius eſt, alioqn minime. Et iõ in tit. qõnis pro eodē duximus, contractus ſeu actio vſuraria, & mutuatio uſuraria. Incaſſum aũt hauritur labor, quo nonnulli inſudant, definitionem vſuræ perſcrutantes, & niſi ego fallor, nũquam abſolutã inuenientes. Accipitur.n. dupliciter. Vno quidem modo, pro actione, hoc eſt pro mutuatione cũ pacto quidpiam ultra ſortem recipiendi. Sic.n. vr̃ in concil. Agathen. vſurpari, 14. q. 3. cano. uſura, ubi hr̃: Vſura eſt, ubi amplius requiritur, quam quod datur. Alio modo accipitur pro pretio, qđ uſus æſtimatione ſorti accreſcit. Quod eadē diſt. ca. pleriq. ait his uerbis Ambr. Quodcũq. accidit ſorti, uſura eſt. Et hoc certe eſt natiuũ nominis ſignificatũ. Nam conuentionalis actio potius dr̃ uſuraria mutuatio, atq. uſuræ peccatum quã uſura, ſicuti tonſura eſt quæ ex tonſione reſtat. Itaq. uſura obiectũ peccati eſt. Quapropter mutuator dr̃ ad uſuras mutuare, uſuraq. recipere, mutuatarius uero mutuũ ad uſuras recipere, & uſuras ſoluere. Eſt ergo uſura (ſi exactam cõpendioſamq. ut eſſe debet, definitionem cupis) pretium uſus mutuatę rei. Per hoc.n. quod dr̃, pretium uſus, ſecluditur contractus emptionis, ubi nõ pro uſu tantũ, ſed ꝓ re ipſa penditur pretium. Per id autem quod dr̃, mutuatæ rei, ſe mouentur à definitione contractus emphyteuſis, & locationis, quibus res non mutuatur. Ruſſus nomen pretij, præcurrens pactũ deſignat in mutuatione, uel ſaltem ꝙ receptio fiat rõne mutui. Ob idque hoc ſelectius poſui quam lucrum. Cõpingimus.n. definitionē hanc uſuræ ſtricte pro maledicto fœnore. Et ideo ubi qđ iuſte ſeu ratione lucri ceſſantis, ſeu damni emergentis, ſeu in pœnã accreſcit ſorti, eſt quidē extento nomine uſura, haud tñ uſuræ peccatũ, de quo hic agimus, quia illud, licet ſit lucrum, non tñ eſt pretium, ſane cum non pullulet ex conuentione mutui. Neq. uero ſi qđ mutuarius honeſtatis grã redonet mutuanti, eſt uſura, quia ubi nõ ſubeſt pactum, nullum eſt pretiũ. Item ſi pecuniã uel auream, uel argenteam (ut ait S. Th. in ſolutione ſexti) ad alium uſum, qui ſibi eſt accidentarius, puta ad oſtentationem uel ad ornatũ cõmodas, indeq pretiũ ſuſcipias, uſura nõ eſt, quia pretiũ non obuenit ex mutuo, cũ illic non transferat dñium, ſed ex locatione pecuniæ. Eodē modo excludit a rõne uſurę cõtractus ſocietatis, ubi q ponit ſortem, quia non tradit dñium, non mutuat. Preterea, ſi id quod recipis, alias tibi debitũ erat, & ſi ex conuentione mutui id recipias, nempe dum debitori tuo mutuas ut

debitum

Margin notes: Chryſo. — Vſura in mutuo ſolũ mõ contractu rebusque, uſu conſumptibilib. locum habet. — Regula. — Vſura dupliciter. — Definitio uſuræ.

debitum ſoluat, non eſt uſura, quia nõ eſt pretium vſus rei mutuatæ, ſed recuperatio rei tuæ. Sors autem impræſentiarum dicitur ſubſtantia ipſa mutuata, quæ.ſ.te cõtingit, & lex tibi tribuit. Et arbitror ex contractu ſocietatis pertractum eſſe nomen ad omnes generales. Illic.n. quiſque ſuam ſortẽ, ideſt portionem in aceruũ mittit, vnde oẽs dicuntur cõſortes, id eſt, ſuas vna participantes ſortes. Græci dicitur ἀρχαῖον, hoc eſt prĩcipale, & κεφαλαῖον, hoc eſt capitale, quæ etiã nomina Latinis in vſu ſunt. Ex hac definitione clara colligitur diſtinctionis rõ inter uſuram externam & mentalem. Differunt.n. non ſolum tãquam actus interior & exterior eiuſdem obiecto, uerũ quod externa dicit pactũ taciũ uel expreſſum, mentalis aũt (quod meditare conſiderandum eſt) abſq. vllo intercurrẽte pacto cõmittitur. Statue ergo ante oculos tria hęc mutuum, pretium, ſeu lucrũ, & pactũ. Vbicunq. interuenerit pactũ, eſt vſura in opere, puta exterior alioq minime. Atq ad pactũ expreſſum in foro Dei neq. ſcriptura requiritur, neq. teſtes, ſed ẽt dum abſq. arbitris explicas tuam uoluntatem, ſ. mutuo tibi, ut tãtũ vltra ſortẽ mihi perſoluas, eſt expreſſum pactũ. Si autem non ſic informa, ſed nutibus tuam inſinuas uolũtatem, cenſetur tacitum pactũ. Vt ſi dicas. Ecce mutuo tibi, tu autem ſcis vſum, ego nõ habeo vnde viuam. Soles eſſe gratus aliis, vel quid ſimile. Etenim licet non ſit pactũ ciuile, vt mutuatarũ poſſis compellere, eſt tñ obligatio, & iõ vſura exterior. Vſuram aũt mentalem ſola ſpes cum intentione conſtituere ſufficit abſq. vlla pactione. Vt ſi mihi mutuas, ſperans intendensque rõne mutui me tibi aliquid exhibiturũ, uſura mentalis eſt, ueluti intentio occidendi hominẽ, homicidium, quia obiectũ ſ. recipere rõne mutui eſt obiectũ vſuræ. Non ergo fallaris ſic interiorem exterioremq. uſurã diſcriminans, qđ illa requirat expreſſum pactũ, hęc uero tacitum, nã ẽt tacita pactio uſurã facit exteriorem. Sed, qñ dico ſpes intelligitur dum illa eſt mutuandi cauſſa & intentio, ut non mutuaſſes, niſi ut ratione mutui quidpiam tibi lucri accederet. Nam dum ex beneuolentia mihi mutuas, eſto inde ſuboriatur tibi repenſionis ſpes, quam gratuito ratione amicitiæ facturus tibi ſum, nulla ſubinde naſcitur mentalis uſura quia nec illa ratione accipere, uſura eſt realis. Sed de his articulo proximo redibit ſermo.

Quid ſors.

Diſcrimẽ inter vſuram mentalẽ & exter nam.

His de nomine uſuræ præiactis ad quæſtionem duabus concluſionibus reſpondetur. Prima, Vſuraria mutuatio, hoc eſt pretium uſus mutuatæ rei ex pacto ſuſcipere, peccatum eſt genere ſuo mortale, iuſtitiæ commutatiuæ contrarium. Et quidẽ concluſio nulli non eſt in confeſſo, ſed tñ quo iure fundamentum habeat, nonnulla eſt controuerſia. Sunt.n. (quod Ancharano tribuitur in quadã ſua diſputata quęſtione) qui negant iure naturæ prohibitã eſſe uſuram, ſed aiunt iuri duntaxat diuino aduerſari. Et ideo forte idem auctor tenuit, ꝙ tractare de uſuris nõ pertineat ad Theologos, ſed ad iuriſconſultos, quia cernebat perpendere naturę ius, Theologorum eſſe munus. At negari non poteſt quin ſit de iure diuino, cuius Theologi interpretes ſunt. Reſpondere ergo de iure exteriori. deq; fœnerarorũ pœnis decernere, relinquitur Iuriſperitis, uſurarũ aũt naturã de ſuis principijs enucleare, Theologorũ eſt. A diuerticulo aũt ut reuertamur, opinio hæc ꝙ uſura non ſit iuri naturali contraria, non ſolum plane falſa eſt, uerum ẽt periculo ſubdit concluſionis ueritatem, qua aſſeritur, uſuram eſſe peccatum. Si ius inquã naturale remoueas, tenuiſſimũ concluſionis ſtabilimentũ relinquis. Etenim licet antiqua lege multis locis uituperata infamataq. uſura ſit, tñ cum etiam illic Iudæis permiſſa fuerit, quam exercent cum gentibus, aliunde debent illa præcepta irroborari, ne ſuſpicio oriatur aliquo pacto eſſe licitã & iuſtã. Præterea (quod rem uehementer viget) tota illa lex, ut ad Heb 7. docet Paul. impleta per Chriſtũ eſt, ac ſubinde abrogata. Quapropter nullum eius prorſus præceptum uim ullam in lege gratiæ retinet, niſi quę vel sunt de iure naturæ, uel præcepta sũt rurſus à Chriſto. Hoc enim ſenſu ut dicere ſæpe conſueuimus, intelligendum eſt, moralia præcepta permanſiſſe uidelicet quia uigore iuris naturæ ſuſtentata ſunt, ac perinde in euangelio confirmata. Igitur qui negauerit crimen hoc, eſſe contra ius naturę, præcepta de hac re ueteris legis

Prima conclu.

Aliquorũ ſñia Ancharra.

Prima rõ in ꝓximam ſñiam.

Secũda.

Tertia. gis caetuat. Locus autem euangelij Luc. 6. Mutuum dantes, nihil inde ſperantes. ad hoc ipſum propoſitum adduci conſue tiſſimum profectò non illam habet energiam, quæ uulgo æſtimatur. Quamobrē D. Thom. ſacrorum ſenſuum occulatiſſimus proſpector, non modo non uſus eſt illo loco ad aſſerendam concluſionem, uerum ex illo quartum argm̄ contra eandē obiecit. Agnouit. n. non eſſe prohibitionem uſuræ, ſed conſilium mutuandi ſine ſpe humanæ compenſationis. Et ideo argumentatus eſt, ꝙ cum matuare nihil inde ſperando, conſilium præciſè ſi Chriſti, non ſit præceptum nihil ex mutuo recipere. Tametſi abſolutum non reliquerit argm̄. Et re uera euangelium eſt patentiſſimum. Commendat. n. illic Chriſtus dilectionem. q̄ non ſolum amicis, uerum & inimicis debemus. Admonetq. ſubinde, ne ob fauorem humanum & gratiam quam homines rependunt, charitatis beneficia præſtemus, ſed ſolum diuinam intuentes mercedem. Et ideo ait, ſi benefeceretis his qui uobis benefaciunt, quæ uobis eſt gratia? ſiquidem & peccatores hoc faciunt. Et ſi mutuum dederitis his a quibus ſperatis recipere, quæ gratia eſt uobis? Nam & peccatores peccatoribus fœnerantur, ut recipiant æqualia. Si loqueretur de uſura, non dixiſſet ęqualia, quia non eſt in more ut fœnebre lucrum ſit ſorti æquale, ſed dixit æqualia, hoc eſt paria bona gratuito refuſa. Idem ergo eſt quod ſubdit. Veruntamen diligite inimicos ueſtros, benefacite, & mutuum dare, nihil inde ſperantes, id eſt, nullam ab hominibus gratiam, ſed à Deo. Quare ſubdit. Et erit merces ueſtra multa, & eritis filii Altiſſimi. Quare inepta gloſſa eſt, ꝙ prius membrum ſit conſilium, poſterius uero præceptum. Neque S. Thom. in prima ſolutione illius quarti argumenti, dū dixit, quod mutuum dare eſt conſilium, & inde lucrum non petere, eſt pręceptū, uoluit illum ſenſum ſecundi mēbri extare in euangelio, ſed ꝙ eſt lex iuſtitiæ, non expectare lucrū. Quare ſenſum legitimū ſtatim ſubdit. ſ. ꝙ illic non fit mentio de ſpe uſurarii lucri, ſed de quacunq. quæ in homine ponitur. Nulla. n. illic edicit̄ prohibitio iniuſtitiæ uſurarū, ſed cōmēdatio ſit miſericordiæ mutui, quæ propter ſolū Deum eſt erga proximos declaranda. Sed rogas, qūo ergo ait Alex. 3. in conci. Late. c. ſup eo de uſur. ꝙ uſurariū crimen utriuſque teſtamenti pagina deteſtatur? Reſpōdetur, ꝙ in ueteri plana ſunt teſtomonia, in nouo uero illud abunde inter dictū Decalogi. Nō furtum facies, illam prohibet. Ait uero rurſus, Vrbanus 3. c. cōſuluit. eo tit. citat eundem locum. Date mutuū, nihil inde ſperantes. ad confirmandam uſurarum prohibitionem. Reſpōdetur ꝙ Papa nō ubicunq. citat teſtimonia ſacræ paginæ in aliquo ſenſu, intendit canonizare eundem ſenſum tamquam de fide, ſed citat qn̄q. illud ſcd̄m Doctorum opinionem. Præterea, illa euangelica ſnīa ſubminiſtrat uim argumento per locum à maiori, nempe ꝙ ſi Chriſtus conſuluit ut neq. gratuitum donum ſperemus ab hominibus, quod licite poſſunt rependere à fortiori conſequitur, neq. expectandum eſſe pretium uſus, quod iuſtitia uetat. Deducitur ergo concluſio ex uiſceribus naturalis iuris hoc pacto. Rerum duæ ſunt differentię. Quædam. ſ. quarum uſus eſt ipſarum reū conſumptio, ut cibus & potus. Qua utiq. rōne in his non habet ſeorſum computari uſus à re ipſa. Et eſt notādum uerbum S. Tho. ad repellendam quorundam argutiam. Arguunt ſiquidem in contrarium. Cum uſus rei ſit actio ſeu paſſio eius, res aūt ſubſtantia natura differunt ſicut res duorum prædicamentorum. His autem reſpondetur, ꝙ S. Thom. nil de diſtinctione meminit, quantum ad rerū naturas. Et iō cautus non dixit, uſus non differt à re, ſed non eſt ſeorſum computandus. ſ. pretio diſtincto, quantum ad humanum uſum. Et hæc eſt cauſſa, quare iſtarū rerū per mutuū transfertur dn̄ium. Nam ſi illud nō transferas, nullū concedis uſū proprium panis, qui eſt edi. Atqui hac de cauſſa, ut habet Inſti. de uſufruct. §. conſtituitur, & ff. de uſufr. ear. rer. q̄ uſu. l. 1. qn̄ legatur uſusfructus taliū rerum, legatur & ipſarū dn̄ium. Niſi ꝙ legatarius tenetur cautionē pręſtare poſt reſtituēdi, ut ſit q̄dā effigies mutui. Aliæ uero ſunt res. quarū uſus ab ipſis diſtinguitur, ut ſūt fundus domus, equus, ueſtis &c. Poſſumus. n. illis uti ſalua earū ſubſtantia, quāuis ueſtis longo uſu

Obiectio prima.

Dilutio.

Obiectio ſecūda.

Vrba. 3.

Rñſio.

Rō concluſiōis.

go uſu

go uſu atteratur, quæ ſuapte natura eſt con ſumptibilis, ſicuti miſta uniuerſa. Et ideo talium rerum põt locari uſus, retento dominio, & uice uerſa transferri dñium retento uſu. Res ergo prioris ordinis ſunt, quę mutuo dantur atq. adeo inde elicitur conclusionis rõ ſub hac forma. Siue eadem res bis uendatur, ſiue id uẽdatur, quod per ſe nullius eſt precii, utroq. modo contra naturalem rõnem iuſtitiæ commutatiuæ delinquitur, transferre autem dñium huiuſmodi rerum, ſic ut rei pretio alterum pro eius uſu accumuletur, uel eſt bis uendere idem corpus, uel uſum, qui præter rem nullius eſt pretii, uendere nouo pretio, ergo uſuraria mutuatio eſt peccatum cõtra naturam. In numero autem talium rerum potiſſimum. cenſetur pecunia, quippe quæ ut 5. Ethic. auctor eſt Ariſtot. ad uſum permutandi res fuit inuenta. Et per hoc ſoluitur argumentũ, quod fieri hoc pacto cõſueuit. Mutuator pro illo beneficio dignus eſt, cui mutuatarius par referat, ergo põt illud in pactum ducere. Enimuero pro beneficio mutuandi (ut ait S. Tho. in ſolutione quinti argumenti) de iuſtitia quidem non mihi plus debetur, q̃ ego do, centum uero aurei quos tibi mutuo, nil amplius ualent, quam centũ. Quare ſi amplius exigo, rem quodammodo uendo plus iuſto, quãdoquidem uſus rei non ualet niſi quantum res ipſa, quæ uſu conſumitur. Ex honeſtate aũt debes mihi beneficium, ſed tamen gratis. Et ideo obligare te ſi illud eſt æſtimabile pecunia, iniuſtitia eſt. Quod ſi inſtantius urgeas. Scienti, & uolenti non fit iniuria, mutuatarius ſua ſponte ſe uult obligare, nullam ergo pręfert effigiem furti, aut rapinæ. Reſpondet ad ſeptimum S. Th. ꝙ mutuatarius non ſua ſponte, ſed neceſſitate compulſus, ſe nexu illo implicat, ſicut ſi neceſſitate etiam compulſus cogeretur rẽ plus iuſto emere. Sed quid ſi non ob neceſſitatem, ſed propter uoluntatem quis mutuum petat? reſpondetur, quod neceſſitas intelligenda eſt hoc modo ꝙ quomodocunque mutuum petatur, non poſſit obtineri niſi ſoluatur uſura. Ex hac concluſione fit uſurariam nequitiam, uti ſupra diximus, pręcepto illo Decalogi eſſe prohibitam. Non furtum facies. Vnde Ambro. 14. q. 4. Si quis, inquit uſuram accipit, rapinã facit, uita non uiuet. Quin uero Auguſt. can. proximo, Quid dicam, cum homicidio confert. Ait. n. crudelior eſt, qui ſubtrahit aliquid uel eripit diuiti, quã qui trucidat pauperẽ fœnore: Nã inopis ſubſtantiam corrodere, trucidare eſt. Et in fine 2. lib. officio. introducit Catonem Cicero, qui interrogatus quid eſſet fœnerari, reſpondit, hominem occidere. Teſtimonia ergo ueteris legis frequentiſſima, ut pote Exod. 22. Leui. 25. Deute. 23. Ezech. 18. & Pſalmorũ alia, quibus peſtis hæc atque humanæ ſocietatis exitium identidem condemnatur, iuris huius naturalis explicatoria ſunt, uſque adeo, ut ubi regius Pſaltes beneficia, quę nobis Meſſias præſtiturus erat, exaggerare cõſtituit, unà compoſuit uſuras & iniquitates, a quibus non eſſet liberaturus. Ex uſuris enim, inquit, & iniquitate redimet animas eorum. Quod ſi demum addubites, quo gradu certum ſit uſurariam mutuationem eſſe peccatum, reſpondetur, eſſe catholicam fidem, cuius perinde contraria negotio hæreſis eſſet, ut pote Clemen. unica, de uſuris. condemnata. Secunda concluſio, quæ prioris appendix eſt. Vſurarum lucrum obnoxium eſt reſtitutioni, etiam ſi non petatur, quippe cuius dominium minime fœnerator acquirit.

Ariſtot. | Cicero. | Secũda cõcluſio

Reſtat ergo tria argumenta, in capite quæſtionis obiecta, diſſoluere, nam reliqua quatuor S. Tho. iam in ſuperioribus ſoluta ſunt. Atqui in primo nihil ambiguitatis eſt. Tranſtulit enim Chriſtus nomen uſuræ à ſecularibus ad ſpiritualia. Et ideo metaphorica eſt uſurpatio. Eſt quippe ſimilitudinis plurimum, ſed diſſimilitudinis multum. Mutuat naq. nobis Deus ſpiritualia chariſmata, eo ꝙ gratis ac ſine ullo noſtro pretio donat, uult tamẽ ut noſtro uſu efficiſq. ueluti ſemina in nobis iacta per eius fauorem cęleſtemq. rorem colamus, multiplicatosque fructus, tertæ more, feramus. Et quia hoc in gloriã eius cedit, appellat ſuas uſuras, utilitas tamẽ ꝑmiorumq. cumulus nobis accreſcit, quaſi noſtra nos fænora faciamus. Interſtat autẽ hoc diſcriminis, qđ pecunia tẽporalis uſu conſumitur, & inde fit uitioſa uſura, dona uero ſpiritualia uſu creſcunt, ob idque eorum uſura commendatur apud Deum.

Ad primũ arg.

Ad ſecũdũ arg. In ſecundo argumento illius difficultatis expetitur ſolutio, utrum, in ueteri lege eatenus fuerit uſura permiſſa, ut culpa uacauerit apud Deũ, an uero præciſe quantum ad forũ humanum permitteretur impunè? Nam S Tho q. 78. ar. 1. Et Alex. de Hales. 3. parte, q. 36. memb. 4. & reliqui huius noſtræ auctores poſteriorem hanc ſniam tenét. Conradus uero q. 24. licet ambas uti probabiles referat, priorem tñ alteri pfert, & iuniorũ quidam illum ſequuntur. Porro autem non modo opinio S. Tho. certiſſima eſt, & ideo ſuo iure & merito communi conſenſu Doctorum recepta, uerum & altera ægerrime eſt ſuſtentabilis. Et primo ſuus loquendi modus quo aiunt, Deum diſpenſaſſe cum illis, falſus ineptuſq. eſt. Enimuero uitium uſuræ (ut nuperrime oſtédebamus) contra præceptum naturale eſt. quod ſ. uetat pretium de illa ſuſcipere, quæ nullius eſt per ſe ualoris, qualis eſt pecuniæ uſus ſeorſum a pecunia conſiderati præcepta uero naturalia neque a Deo ipſo diſpenſabilia ſunt, ut li. 2. q. 3. demõſtratũ reliquimus. Id. n. quod natura uetat, tam intrinſece malũ eſt, quam eſt hoĩ eſſe rationalẽ. Cuius utiq. contrariũ non eſt factibile. Et eadem rõne neq. qđ natura uetat, licere põt. Et qui contrarium dicunt, ideo id autumãt ꝙ ignorant, uel quid ſit præceptũ naturale, uel quid ſit diſpenſare. Igitur qui partem illam ſuſtentare contendunt, non debent illam appellare diſpenſationem, & Conrad. omnium minime qui tam inſtructa argumentorum phalange probat, uſuram eſſe contra ius naturę. At quo res pateat, recolere opus eſt uſuram non laxa licentia, ſed certo modo fuiſſe illi genti permiſſam, ut .ſ. non fœnerarentur proximis ſuis ſed alienigenis. Sic. n. habetur Deu. 23. Non fœnerabis fratri tuo ad uſuram, neq. fruges, neq quamlibet aliã rem, ſed alieno. Fratri autem tuo abſq. uſura id quo indiget, commodabis. Frater autem dicebatur ille, qui erat de populo, ut patet Exod. 22 Si pecuniam mutuã dederis populo meo, pauperi qui habitat tecum, nõ urgebis eum quaſi exactor, neq. uſuris opprimes. *Quorũdam aſſertio.* Aiunt ergo iſti, ꝙ quia Deus conceſſerat Iudæis terram gẽtilium, permiſit ſubinde eis uſuras ab eiſdem accipere tanquam ab hoſtibus, quorum bona in ius ſuum uenerant. Sicuti poſſet, inquiunt, Cæſar ſuo concedere exercitui, ut ſub uſurarum effigie, hoſtes expolient. Et adducunt textum Ambroſii 14. q 4. can. Ab illo, ubi ait. Ab illo exige uſuram, cui merito nocere deſideras Cui iure inferuntur arma, huic legitime auferuntur uſuræ. *Amb.* Sed in primis licet hoc illis largiremur, illa nullatenus fuiſſet diſpenſatio, ſed donatio Dei qui uniuerſalis eſt oĩum rerum dominus. *Deus non diſpẽſauit in uſuris* Quemadmodum quãdo donauit eis Aegyptiorum uaſa, non diſpenſauit in furto, ſed uel tanquam Dñs eis tradidit, uel quod probabilius eſt, tanquam iudex eis adiudicauit, ſoluens eis laborum operumque mercedẽ, quibus Pharaoni ſeruierant, ueluti dũ ego amico rem meam dono, neutiquam diſpenſo in furto. Neque uero rex diſpenſat, quãdo per legem pręſcriptionis transfert dominium. Diſpenſare nanq. in uſura eſſet, ꝙ pro uſu pecuniæ quis licite perciperet pretium, non illo ultro donante, qui donare põt. At uero lite ſup noĩe prætermiſſa, neque credendus Deus eſt illas alienigenarum uſuras ſic Iudæis conceſſiſſe, ut earum cõſtitueret eos dominos. *Reprobatur altera aſſertio.* Primo quia eandem prorſus uſurarum ſpeciem, quam inhibuit, reſpectu proximorum, permiſit illis reſpectu gentilium, quãdo autẽ inhibuit, ne fœnerarent fratribus ſuis, prohibuit illã quæ iure naturæ interdicitur. Eandem ergo uitioſam, & iniquã permiſit illis reſpectu gẽtium. Rñdet autẽ Conrad. ꝙ licet eadẽ fuerit in genere, non tñ in ſpecie. *Contra. Primũ argum.* At profecto ſi nõ erat eadem in ſpecie, neque erat uſura in genere, ſed erat uera Dei donatio, & ideo illi non recipiebant niſi quod ſuum erat. Et tñ abſurdum eſt tã immodicam homonymiam & ęquiuocationem in eodẽ uerbo ſcripturæ admittere. Ait nanque. Nõ fœnerabis fratri tuo, ſed alieno. Secundo quod miror iſtos nõ animaduertiſſe, Terra gentiliũ Iudęis donata non erat niſi utraque ripa Iordanis. q̃ centũ ſexaginta miliaribus in longitudine patebat, & ſexaginta in latitudine, pmiſſio aũt uſurarũ multo ſe latius dilatabat. Impune qppe uſuras ſuſcipiebãt a qbuſcunq. gẽtiliũ, q remotiſſimus prouincijs ad illos aduentantes cõmercia cũ illis

 inibant,

inibant. Adde ꝙ eodē ipſo ca. Deut. 23 p̄ceperat eis Deus, ne abhominarētur Idumæū uel Aegyptiū, & tamē ab illis impune poterāt uſuras accipere, nō ergo in rōne hoſtilitatis fundabatur illa permiſſio. Et tertiū arguitū eſt ꝙ profecto per tales technas ſuffurari hoſtium ſubſtantiā non eſſet inter Chriſtianos bonum exēplum, neque reſpublica ulla bene inſtituta eiuſmodi fraudes permitteret. Haud ergo eſt credibile illa de cauſſa Deū hoc illis conceſſiſſe, alias indulſiſſet pariter, ut quacunq. uia deprædarētur eorū bona. Itē quarto. Prophetæ Dei ubi ius naturæ, quod oēs ſeruare tenebantur, explicabant, abſolute improbabant uſuras, ut Ezec. 18. illa iuſtitia cū aliis connumerabatur. Si quis ad vſurā non cōmodauerit Et infra Ad uſurā dans, & accipiēs amplius, nunquid uiuet? Et cū ait Dauid. Ex uſuris & iniquitate redimet aīas eorum, certe non de illis intelligebat quas extorquebant à fratribus ſuis, quia nullas accipiebant, ſed de illis quas ſinebantur ab extraneis exprimere. Poſtremo, ꝙ per illam furti imaginē Deus illis non donauerit gentilium bona, apparet, tū qđ illi nō cognoſcentes uerum Deū, iniquitati tribuiſſent, tū quod ſi iudæi tanquā ſuum accipiebant, abſq. mō & limite illas corraſiſſent, atque ideo gentiles abſterrerentur eorū cōſortio. Quare neutiquā fit aliud credibile, quā qđ Hebræis nefas erat, et a gentilibus vſuras eripere, niſi uſque ad certum limen & lineā, quā tñ nō pręſcripſiſſent, ſi putaſſent accipere quod ſuum erat. Accedit & quod Euſeb lib. 8. de præparatione euangelica, 2. ubi enarrat Moſaicæ legis præcepta, abſolute refert illis fuiſſe illicitā uſuram ſub his verbis. Nō tollas quod non depoſuiſti, non tangas alienum, non mutues fœnore. Et Ioſephus legis peritiſſimus lib. 4 Antiq. abſolute quoque refert præceptū dicens. Nulli uero Hebræorum licebat fœnerari neq. cibū, neq. potū, &c. In quā ēt ſniam & Conrad. citat Rabinum quendā legis interpretem. Cuius ēt ſignū eſt, ꝙ cum crebro in lege inculcata fuerit prohibitio uſuræ, nulli ibi legitur permiſſio illa fœnerandi alienis, niſi uno duntaxat loco Deut. 23. Permiſſio ergo illa eadē proſus ratione intelligenda eſt facta Iudęis, qua ius ciuile modo eandem Chriſtianis permittit, nēpe, ut impune fieret ad euitanda maiora mala, ſ. latrocinia, quia erant auaritiæ dediti ſſimi. Quemadmodū & meretrices permittuntur, ad euitanda adulteria. Simili nanque figura prædixerat eodē cap. Non erit meretrix de filiabus Iſrael, nec ſcortator quaſi dixiſſet, de gentibus impune permitto. Quapropter S. Tho. in primo inquit, uerbo. Non fœnerabis fratri tuo, denotatur ius naturę. ſ. quod cum mortales omnes naturæ glutino ſint fratres, a nullo accipiēda eſt uſura. Altera uero pars eſt permiſſio. ubi diſſimulandā non duxerim quorundā calumniam imponentium D. Tho. quod noīe fratris in illo loco intellexerit omnes homines, perſpiciebat. n. diſcrimen inter fratrem & alienum, ſed intelligit, quod licet nomine fratris ſpeciatim intelligerentur, qui erant de populo, tamē quia ampliſſima uocis ſignificatione (ut 1. de doctrina Chriſtia. c. 30. auctor eſt Auguſt.) oēs homines fratres ſunt & proximi, inſinuatur illic naturalem vſurę prohibitionem ad omnes homines protēdi. Sed neq. hoc ſilentio prætereundum eſt, quod non deſunt qui aliorum ſenſum illi cōceſſioni, Sed alieno, aſſuere uelint, ut uidelicet nulla ſit permiſſio, ſed potius inhibitio ac ſi dixiſſet, Fratri tuo non fœnerabis, ſed ſi quis pro alieno tibi ducendus foret, ille eſſet a te fœnore premendus. Neminem tamen mortalium debet ſic exiſtimare. Quēadmodum inquiunt legendus eſt canon Ambr. ſupra citatus 14. q. 4. Ab illo exige uſuram, cui merito nocere deſideras, quaſi dicat, ſecundum gl. illic adſcriptam, ſicut nulli nocere debes, ſic a nullo debes petere uſuras. Quare ex uerbo ibidem ſubiuncto, Cui iure inferuntur arma, huic legitime auferuntur uſuræ, non eſt inferendum, ut communis infert opinio, quod ab hoſtibus fas ſit uſuras ſurripere. Quoniam re uera, ut paulo ante dicebamus, talis mos neque ſpecimen præ ſe fert honeſti, neque Diuo illi inurenda eſt hęc nota, ut hoc cōſuleret. Sed uoluit excarnificare iniquiſſimam uſuræ naturam. Et ideo ſubdit, Sine ferro dimicat, qui uſuras flagitat. Sine gladio ſe de hoſte ulciſcitur, qui fuerit uſurarius exactor inimici. Eſt ergo nō licētia,

ſed

Tertia ratio.

Quarta rō in cōtra.

Poſtrema.

Euſeb.

Ioſeph.

Mens S. Thom.

Auguſt.

Explanatur locus ex Amb. citatus.

ſed conſilium, quod cũ nemo ſe debeat de hoſte vleiſci, neque debeat uſuris illum affligere. Haud.n.cum regibus loquebatur, quibus ſolis licet bella indicere, ſed in uniuerſum cum priuatis, quibus conſilium eſt ut fratribus iniurias condonent. Igitur quantum ad Ambroſium, longe mihi eſt probabiliſſimũ, hanc nobis exhibuiſſe mentem. Quod aũt idẽ ſenſus accommodari poſſet textui Deut. 23. nouum eſſet, & credo uiolentum, ſed eſt ſenſus quẽ iã expoſuimus. Illud aũt, qđ obiicitur eod. c. Deut. c. 28. Fœuerabis a gentibus multis, & ipſe a nullo fœnus accipies, nihil ad rem pertinet. Accipitur.n. illic fœneratio pro eo, quod eſt ſimpliciter, mutuare iuxta illud Eccle. 29. Fęnerare proximo tuo tempore neceſſitatis illius. Ob idque nihil aliud illic Deus ſignificauit, quam bonorum affluentiam, quam populo illi pollicebatur. Ex his demum ſequitur non opus eſſe (quod Conrad. arbitratur) moderari permiſſionẽ illã antiquã, dicendo, qđ p euangeliũ iã ceſſauit. Nã uſura illa culpã ſemper habuit, quod aũt impune fiat, leges ẽt nunc ciuiles illis permittunt, ſicut aliis Chriſtianis. Et ideo.c. quãto, de uſur. ſolum eiſdẽ Iudæis inhibetur, ne graues immoderataſque uſuras a Chriſtianis extorqueãt. Eodẽq. pertinet, qđ ca. poſt miſerabilẽ eo. ti. Papa principibus iubet, ut Iudæos uſuras Chriſtianis reſtituere compellãt, nẽpe quod immodicas diuellerant. Ad tertiũ argumentũ de legib. ciuilib. uſuras permittentibus pari modo rñdetur, quod illas non permittunt tanquam licitas in foro Dei, quia neq. pñt, cũ ſint contra naturam & contra diuina mandata, ut c. 1. ſuper eo. de uſur. ſed ſicut meretricia ad obuiandum latrociniis, quia ſicut mortalium luxuria, ita neq. auaritia poteſt humanis legibus omnino reſtingui.

Corollariũ contra Conrad.

Ad tertium.

Permiſſio autem uſurarum patet toto titu. de uſur. lib. 22. ffo rum & C. eod. titu. potiſſimum l. eos. ubi uſurarum quanti a ti modus pręſcribitur, quarum ſumma eſt centeſima. Hanc.n. iura appellãt maximũ, ut l. qui ſine. ff. de nego. geſtis eademq. appellatur grauiſſima. De qua fit quoq. mentio canone, ſi quis. 14. q. 4. Deinde erant bes centeſimę, triens, &c. De quibus Barto. diffuſum compoſuit tractatum ſuper l. Si hæres, ad leg. Falcidiã, ubi. §. itẽ, nominantur trientes uſuræ. In quo tractatu cõplures cõgerit opiniones. Multa.n. de hac re nonnullis iuris interpretum hallucinantes multiplicaruntglossemata. Ad huius ergo intellectum notandum, in more fuiſſe Romanis, uſuras Calendis ſingulorũ menſium perſoluere. Vnde uſura centeſima erat centeſima pars ſortis ſingulis menſibus aucta. Mutuo tibi dederam centum aureos, ſingulis menſibus debebas mihi vnũ. Budæus li. 1. de aſſe arbitratur nomen inde cadere, quod centum menſibus reddebãt duplam ſortem, ſed multo ſignificantius deriuatur a parte aliquota, unoquoq. mẽſe ſoluta. Itaq. ſingulis annis obueniebãt duodecim ex centum, vt mercatorum uerbo utamur. Et exiſtimabãt hæc uſq. adeo grauis, ut non permitteretur niſi in traiectitiis mercibus, puta, cum quis pecuniam mutuabat mercatori marino, ut capitalis periculum ipſe qui mutuabãt, ſubiret. Ab hac centeſima denominabantur reliquæ, ſcilicet bes centeſimæ, triens centeſimæ, dodrãs, &c. Nam omne totum iure dr̃ as, qui diuiditur in duodecim uncias. Vnde triens eſt tertia pars, puta quatuor unciæ, ſemis medietas, &c. Et ſic dr̃ quis hæres cõſtitutus ex aſſe, ex ſemiſſe, ex beſſe, quæ ſunt duę tertiæ partes, puta unciæ octo, & dodrans, nouẽ. Quocirca triens uſura non eſt (ut quidã putant) tertia pars ſortis, nec quadrans, quarta, alioqui longe maior eſſet quadrans quam centeſima cum eadem l. eos. 100. exiſtimetur maxima, ſed triens eſt tertia pars centeſimę, ut ſi pro centum aureis unoquoque menſe ſolueretur tertia pars unius aurei. Et ſimili proportione in cęteris. Exiſtimandum ergo hic eſt quanto ſic iam hiſce temporibus licentiꝰ uſurarũ rabies. Non.n. ſolum duodecim ex cẽtũ in annũ parũ exiſtimant, uerũ neq. quatuordecim neq. ſexdecim in ſingulas nundinas ſatis hñt. Præterea uſurarum uſuræ ſummo rigore ꝓhibitæ erãt, ut ff. de vſur. l. placuit. Et C. eod. titu. l. ut nullo. Sic.n. habet lex. Vt nullo modo uſuræ uſurarum à debitore exigantur. Vſuræ uſurarum dicuntur, quæ nunc maxime ſunt in uſu. Suſcepiſti mutuo mille, pro quibus in uſuram debes centum. Non ſoluis

Budęus

As dicitur omne totũ.
Dodrãs
Triens uſura.

Leges humanę uſuras permittunt.

Vſuræ uſurarũ olim sũmo rigore ꝓhibitæ.

 fixa die,

fixa die, inde ergo priores uſuræ alias pariunt .i. ut pro illis centū ſoluas inſuper decem. Hoc ſanè eſt, quod neq. leges ciuiles vnquam permiſerunt. Et tamen mō uſq. adeo peſtis hæc irrepſit, ut qui id delicti notam reprehenderit, ceu ridiculus exibiletur.

Dubiū. Sed dubium ex his fit reliquum, quo uſq. extēdatur ꝑmiſſio ciuilis iuris, utrū.ſ. ad hoc tantum, ut uſurario nulla decernatur pœna, ſicut permittitur meretricium, an uero eouſque ut uſuris læſo denegetur in iudicio actio ad repetendū, ſicuti de illo dictum eſt emptore, qui citra dimidium iuſti pretii decipitur. An forte ulterius etiam, ut qui uſuras promiſerat, cogeretur in iudicio eas ſoluere? His quippe tribus gradibus intelligi permiſſio poteſt.

Solutio. Ad hoc ineundem reſponſum meminiſſe opus eſt diſtinctionis propoſitæ inter uſuras licitas & illicitas. Licitæ namq. ut potè quæ ꝑ moram ſoluendi, ratione uel damni emergētis, uel lucri interuto domino ceſſantis ſoluuntur, non ſolum lege permiſſæ ſunt, uerum & ſoluere eas cogitur qui in mora eſt. Et de illis intelligendæ ſunt leges uſuras ſolui iubentes. Qualis eſt l. 1. C. de uſur. Si interrogatione præcedente promiſſio uſurarum recte facta probetur iure debentur. Recte facta .i. iuſta de cauſſa, & debito ſtipulationis modo. De vſuris aūt iniquis, q̄ fœnus dicebātur, arbitror nūquā ſic fuiſſe ꝑmiſſas, ut qui promitterēt, pendere cogerētur. De quo notanda eſt lex tertia eiuſdem tituli, quę ſic habet. Quamuis uſuræ fœnebris pecuniæ citra uinculum ſtipulationis peti non poſſint. Ecce fænebres uſuræ nō poterant in iudicio peti tamen propter pactum, ſicuti modo fit, ſoluebantur. An uero qui ſolueret, poſſet in iudicio repetere, dubium eſt. Sequitur enim ſtatim in eandem l. Tamen ex pacti conuentione ſolutæ, neque ut indebitæ repetuntur, neque in ſortem accepto ferendæ ſunt. Ecce non repetebantur. At uero quidquid antiquis in more erat, certe non eſſet iuſta lex, quæ actionem negaret uolenti repetere. Dicamus ergo quod iura ciuilia recte & rite potuerunt uſuras permittere impune, nempe quod cū fur ſupplicio plectatur, fœnerator tñ ab illo ſit immunis. Cogere autem mutuatarium uſuras ſoluere, nullā unquā lex permiſit, nec potuit. Sed & ſoluenti, actionem negare repetendi iniquum eſſet. Non enim eſt eadem rō, quę in decepto citra dimidium. Nam cum hæc fraudulentia, ut ſupra diximus, non ſemper facile conſtet, litiū peſti panderetur aditus, ſi actio daretur. In uſura uero patentiſſima eſt iniquitas. Item impedire uolentē repetere, eſſet contra ius canonicum, quod læſo per uſuras repetitionem concedit. Immo Clem. unica, de uſuris, ſententia excommunicationis feriuntur, quicunq. rectores, ac iudices, & officiales, qui impedimento fuerint, uolentibus uſuras quas perſoluerunt repetere. (Ius ciuile nō aduerſatur canonico circa contractū uſurarium.)

Per hæc ergo facile diſſoluitur alia dubitatio, utrum principes ſeculares permittentes uſuras, ſint iure canonico condemnati? Quæ quidem quæſtio multos contorquet, arbitrantes ius canonicū hac parte obſtare ciuili, quod tamē re uera nihil obſtat. Si.n. ius ciuile aſſereret licitas eſſe in foro Dei, hæreſis eſſet in Clem. condemnata. Id tamen non aſſerit. Item, uel cōpelleret uſuras ſolui, aut ſolutas non repeti, non eſſet ferendum, quia idē Clementinæ aduerſaretur. Quare bene ait cum glo. Bar. ſuper l. cūctos populos. C. de ſum. tri. ꝙ iure ciuili peti non poſſunt uſuræ, ut uſuræ, ſed ut intereſſe ratione moræ. At uero ꝙ principes ſeculares non plectant ſuis pęnis uſurarios, ius uero canonicum ſuis eos puniat, nulla eſt contradictio. Nam principes illa tantum ulciſcuntur, ut li. 1. diximus quę paci & quietudini reipublicę officiūt, præſertim per uim. Papa uero & eccleſiaſtici Antiſtites munere ſuo attentius conſcientiis conſulunt. Et ideo nil mirum, ſi acrius aīaduertant in uſurarios, q̄ ſeculares principes. Ius ergo canonicū uſurarios, tū multis opprobriis ꝑſcindit, tū & pęnis pluribus accumulat. Quas ad undecim connumerat Sylu. in verb. uſura. 9. (Syluest. Pœnę uſurariorū canonico taxatæ.) Prima etenim eſt infamia, ut patet can. infames 13. q. 7. & 6. q. 1. Quin uero & lege ciuili aiunt eſſe infames. Auth. l. improbū. C. ex quib. cau. infa. irrog. nō pronūtiant infames niſi exigētes vſurarū uſuras, quas ius ipſum ciuile ſupra diximus uetare. Atq. illud appellat improbū fænus. Tres aliæ ſtatuuntur ca. quia in omnibus de uſur. ſ. ꝙ manifeſti uſurarii nō admittantur ad communionem altaris.

Quod ſic

Quod ſic ſtricte quidam intelligunt, quaſi non ſint admittendi ad ſacra audienda. Veruntamen quia pœnæ non ſunt reſtringendę, & illic non fertur in eos excommunicationis ſententia, non eſt audiẽdũ niſi ſecundum verborũ ſonitum, q.ſ. non ſunt admittendi ad ſuſcipiẽdam ſacroſanctã Euchariſtiã, eo quod ſunt publici peccatores. Itẽ quod nõ donentur eccleſiaſtica ſepultura. Deinde, quod ſacerdotum nullus eorũ oblationes accipiat, quia cenſentur rapinæ. Et qui acceperit, eſt ab officiis ſuſpẽſus. Reliquas vero cui libuerit quęret loco citato. Ex his demũ palã fit, quã fuerit ſuperuacaneus labor, quem Bald. atq. Bart. iſ ſumpſerunt ſuper l. cũctos populos. C. de ſum. trini. quãque ab re longe ad qõnem illã de Catholico Iuſtiniano Cæſare reſponderunt, videlicet quõ duo hæc cohæreant quod eadẽ lege pręceperit cunctos populos ſibi ſubiectos in religione uerſari, quam D. Petrus Apoſtolus Romanos tradiderat, & tamẽ uſuras permiſerit, quas fides chatolica docet eſſe illicitas, quaſq. Eccleſia uetat. Ad quod reſpondet Bal. quod præcepit teneri fidẽ trinitatis, ſed non reſpectu aliorũ articulorũ, qui requirun ur ad ſalutem animæ. Profectò ſolutio non erat digna Baldo. Nam Imperator pręcipit oẽs uerſari in religione Eccleſiæ Romanæ, quæ non ſolum fidẽ trinitatis. uerum totam includit, & ſimul ẽt mores. Reſponſio ergo eſt, quam iam declarauimus, nempe quod imperatoria uſurarum permiſſio nullatenus repugnat fidei, quia non aſtruit eſſe licitum in foro Dei. Hæc .n. eſſet manifeſtaria hæreſis. Quod autem uſurarii ciuilibus pœnis non ſubiaceant, non eſt contra fidem, ſicuti neque id quod meretrices nullo afficiãtur ſupplicio.

Baldus. Bartol.

Reſponſio Baldi ſiniſtra.

Vera ſolutio.

ARTICVLVS II.

Vtrum ratione mutui aliqua poſſit ex petis commoditas.

QVoniam conſtitutum eſt nihil ratione mutui poſſe in pactum duci, explicandum reſtat, utrum neque commoditas ex pacti ulla poſſit. Et arguitur a parte affirmatiua. Eadem eſſe uſ cõparatio dati ad datũ, & mutuati ad mutuatum, ſed pro data pecunia licet ex pacto recipere eandem uel eius ualorem, ergo pro beneficio mutuandi licet par expectare officium, ut. ſ. mutuatarius uinciatur ut mutuanti remutuet. Secundo arguitur: Si gener pignus mutui accipiat, quod ſit ſiuctiferũ, ut hortum uel fundum, põt fructib. eius vti donec ſibi de dote ſatis fiat, ut patet cap. ſalubriter de uſuris. ergo licet aliquid recipere ratione mutui. In contrar ũ eſt quod Ezechiel. 18. inter ea, quæ ad uiri iuſtitiam requiruntur aſcribitur, ſi uſuram & ſuperabundantiã non acceperit Vbi nomine ſuperabundantiæ res oĩs comprehenditur, quæ pecunia æſtimari poteſt. Accedit uerbum Ambroſii. capitu. plerique. 14. q. 3. quodcunq. accedit ſorti, uſura eſt. Et Hier cano. putant. Omnia munuſcula cuiuſcunque generis accipere vſura eſt.

Primũ argum.

Argu. 2.

Ambr.

Hieron.

Ad qõnem præſentem tribus concluſionib. de mẽte S. Tho. reſpõdetur. Prima. Nihil ex pacto mutui uel recipere uel expetere licet, cuius pretiũ pecunia ęſtimatur. Cõcluſio clara eſt quoniã ſecundum Philoſ. 4. Eth Omne illud cuius ualorẽ pecunia metimur, pro pecunia habendũ eſt. Cum igitur non liceat pretio mutuare, fit, ut neq. rõne mutui quippiã recipere, quod ſit pecunia æſtimabile. Secunda concluſio. Accipere aliquid non conuentionis nexu vel tacitę uel expreſſę, ſed quod gratuito mutuanti rependitur, nullam impingit uſuræ labẽ. Probatur. Quia beneficiũ mutuandi non ſolum non auerſatur amicitiam uerũ ẽt cõciliat, & firmat: ergo neq. obſtat quo minus mutuator poſſit munus quodcunque ſuſcipere, quo ſolent amici amicorum beneficia repẽſare. Tertia concluſio Nulla lex obſtat quo minus fas ſit mutuanti illa rõne mutui conquirere & exigere, quę pretio pecuniæ non penduntur ut puta mutuatarii amicitiam, ac beneuolentiam. Ex his concluſionibus ſummatim colligitur iudicium quæſtionis præſentis. Tertia. n. requiſita ſunt, quæ mutuationem uſurariã macula inficiant. Primũ, ut id quod expetitur æſtimabile ſit pecunia. Secundum vt ratione mutui expectetur, & non quia alias debitum, uel alia via. Tertium quod ducatur in pactum, uel expreſſum uel tacitum. Quod intelligendum eſt, ut mutuationis actus ſit re exterior uſura. Nam etiã ſi in mutuatione non interueniat pactum, ſi poſtea receptio fit ratione mutui, eſt receptio

Prima concluſ.

Ariſtot.

Secũda conclu.

Tertia concluſ.

Tria ſũt quę in mutuationẽ uſurariã reddunt

ceptio uſuraria. Quare uſura mentalis, ut diximus, eſt mente intendere ratione mutui lucrum accipere. Per hæc enim prudentiſſimus quiſq. de omnibus iudicabit. Contra tertiã uero concluſionem, qua dictum eſt, licere pro mutuo exigere id quod pecunia non ęſtimatur, obuium ſit illico ſophiſticũ argumẽtũ, ꝙ liceret mutui obligatione exigere ab epiſcopo ſacerdotium, ſi quidẽ ſpiritualia non ſunt pretio æſtimanda. Reſponſio autem eſt, ꝙ concluſio loquitur de his, quę in humana ciuilitate ad gratiam & urbanitatem pertinent, uidelicet, quæ ſub obligationem non ueniunt, ſed ſolent dari gratis, ſpiritualia uero alia ratione nõ æſtimantur pecunia, nempe ꝙ non ſunt eorum propria, qui conferunt, ſed ſunt illis a Deo gratis commiſſa, ut tanquam eius bona gratis diſpẽſent. Ob idque res huius generis crimen eſt, pretio, tam dare quã recipere. At quia ait ſanctus Thomas beneuolentiam & amicitiam non eſſe ęſtimabilem pecunia arguitur contra. Secundũ æſtimationem humanã uir probus pluris faceret bonorum amicitiam, quam aliquem pecunię numerum. Quin uero & pretio illã emeret ergo eſt æſtimabilis pecunia. Reſpondetur ꝙ non ideo cenſetur non ęſtimari pecunia, ꝙ non ſit pretioſior, quam illa, ſed quod natura ſua neque emitur, neque uenditur, conſiſtit enim in uoluntate quæ non cogitur. Potes tu quidem collata pecunia emollire hoſtis animum, ut te diligat, emere uero, ceu panem, minime. Ob idq. non modo intuitu amicitiæ contrahendę mutuare licet, uerum & amicitiæ ſigna in pactum ducere, nam uerum amorem, eſt impoſſibile; ut puta ꝙ mutuatarius non tibi noceat, affabilem ſe tibi prębeat, atque urbanum, &c. Quid aũt, ſi ad amicitiam illius adrepere per mutuum procures, qui tibi poteſt aut ſacerdotium conferre aut magiſtratum, puta ſi rex, ille ſit, aut epiſcopus? Aiunt quidam, quod quãdo propoſitum non ſiſtit in amicitia, ſed ulterius ad lucrum progreditur, uſura eſt mentalis. Sed tamen de hoc iam regulam ſupra tetigimus, quam nunc confirmandam repetimus, uidelicet, quod uſura mentalis per obiectum perpendenda eſt; non per hoc, quod ſit principalis intentio uel

Argum.

Solutio

Scrupulus.

Solutio

Vſura mẽtalis

acceſſoria, nempe ſit per mutuum intendis mutuatarium allicere, ut ratione mutui tibi quidpiã conferat, uſurã mẽtẽ cõmittis, quamuis illa forte non eſſet principalis intentio. Si autem non intendis, niſi amicitia eum deuincere, & poſtea, non ratione mutui ſed ratione beneuolentię id tibi conferat, cuius tu dignus es, nulla eſt mentalis uſura, etiã ſi illa ſit tua principalis intẽtio; puta facere amicũ, ut poſtea bene erga te affectus gratuito, & liberaliter tibi aliquid donet. Itaque totum negocium hinc pendet, ꝙ ſperas habere uel ratione mutui, uel ratione amicitiæ. Si autem illius officij quod ſperas indignus es, alia eſt noua iniquitatis ratio. Sẽtentia eſt S. Tho. qu. 13. de malo quam probe Caiet. quolib. 1. q. 3. ſequutus eſt. Patet exẽplis cõcluſio. Dum ęquiſſimũ noſti epiſcopũ, quem nullo alio reſpectu, quam iuſtitię, ſcis ſacerdotis conferre licet tibi ei ſeruire ad uenandum eius beneuolẽtiam, ut poſtea gratis, & non propter impenſa obſequia conferat tibi beneficium, cuius es dignus, quia certus es neq. illum propter obſequia daturum, neque te recepturum. Item ſi tu magiſtratu dignus es, ſed tamen regi inuiſus, potes illum muneribus placare, ut te ad eius amicitiã inſinues, & dignorũ albo te aſcribat, cur ergo non poteris etiam mutuato aureo beneuolentiam eius piſcari? etiã ſi alioqui non mutuares, niſi ut eius amicitia tibi eſſet frugi. In ſumma, cum exterioris mentaliſque uſuræ idem ſit obiectum, exterior eſt fidiſſima interioris regula. Accipere ratione mutui uſura eſt in re, ergo id animo proponere, uſura eſt in mente. Accipere uero ratione amicitię, non eſt realis uſura, ergo neque illud optare, eſt mentalis. Scio equidem reſponderi poſſe, quod licet illud ſimpliciter optare, non ſit peccatum, tamen illam amicitiam per mutuum procurare, culpa non uacat. Attamen, cum obiectum intentionis ſit licitum, neſcio quid culpæ hic lateat. Hoc tamẽ fatendũ, quod cũ ſit ualde ſubtile diſcernere, quando intentio ſubeſt recipiẽdi ratione amicitię, aut ratione mutui, ſemper eſt talis intentio ſuſpecta. Sed ubi uir prudens id diſcernit, nulla ſubeſt culpa. Sed nunc quid non potero illud per mutuandi beneficium?

D Tho. Caiet.

Quæſt.

amicitia

amicitia cum illo me coniungere, cui debitor ſum, ut mihi remittat? Vt ſi me quiſpiam de re aliqua in litem uocat, num mutuata pecunia poſſum cum illo fœdus inire, firmato pacto ut liti cedat? Reſpondetur, quod ſi rem illam uere debeo, non poſſum in pactum ducere, ſin uero per calumniã diuexor, poſſum quidem conuentione mutui meam redimere uexationem. Exiſtit autem contra priorem partem argumentum. Si quem ego iniuria affeci ſeu honorem eius lædendo ſeu famam etiam ſi pecuniariam reſtitutionem ex me iure poſſet exigere, poſſum nihilo ſecius ego mutuãdi uinculo eum obligare. Reſpõſio. Quod ego quidem procurem, ut ratione amicitię per mutuum genitæ mihi condonet, iam aſſertũ eſt, licere. Quod uero pacisci liceat, aliquantulo maior eſt hæreſ ratio, tñ recte mihi uideor id quoque concedere ſaltem antequam ſim in pecuniam cõdemnatus. Nã etſi honor & famã pecunia poſſit æſtimari, tamen ex natura ſua iure amicitiæ condonari ſolet. Quare illud pactum non eſt niſi amicitiæ fœdus. Suffragatur nobis Syluester uer. uſura. pri. §. 11. Quęris autem forte, nec immerito, utrum illa amicitia poſſit in pactum duci, quæ turpis eſt uſus? Vtrum. ſ. petulans iuuenis conuenire ex mutuo poſſet cum muliere de turpi obſequio? Et ratio dubitandi eſt, quia illa nihil aliud apparet, quàm amicitia. Reſpondetur, quod amicitiam ꝑ mutuum procurare, ut poſtmodum illa amore uicta conſentiant, non eſt vſurę uitiũ obligare tamen illam, minime ab eodem uitio excuſatur, quia illa obligatio æſtimabilis eſt pecunia. Ecce de his, quæ pecunia non ſunt æſtimabilia. Contraria ergo ratione nihil pretio pecuniæ dignum poteſt in pactum mutui conſtitui, ut non licet tibi ea conuentione regni mutuare, tributorum te penſione exoneret, ſiue per priuilegium ſubſignatum, ut ſias nobilis, ſiue in tempus, niſi forſan in propatulo eſſet ꝙ per iniquitatem & tyrannidem exigerentur. Nam tunc quia illa non debeo, nihil ratione mutui recipio, ſed uindico me ab iniuria, defendendo quod meum eſt. Eadem ratione nec poſſum ratione mutui principem obligare, ut opuſ. 21. ait S. Th. qui mihi cõferat magiſtratum aut rẽ aliã. Neq. poſſum mutuare cẽtum eo pacto, vt mutuatarius illa uel eorum partem ſuis expenſis extorqueat ab illis meis debitoribus, a quibus difficile extorquebuntur. Neq. ſi habeo frumẽtum decem miliaribus ab hinc lõge, poſſum mutuare, vt tu inde aduehas uel illic cõſumas, ſed mihi id hic ꝑſoluas, quia te uectura aggrauo. Neq. uero ut aliqđ obſequium recipias uel a manu uel a lingua, ut alius ſcilicet tibi adſit id ꝛ aduocatus in cauſſa, uel ſit tibi amanuenſis. Immo uero neque in pactum ducere, ut mutuatarius eleemoſynas faciat, uel alia opera miſericordiæ. Hæc inquam nõ licet in pactum ducere: neque expectare ratione lucri. Secus, ſi alter gratuito referat. Neque ut mutuatarius corã te canat, ut ſaliat aut negotia tua gerat, aut pro te oret principem, niſi res eſſent tam exiguę, pro quibus non conſueuit pretium rependi. Atque eandem ob cauſſam neque mercator citra notamen uſurę mutuare ſub eo uinculo põt, ut uel totum mutuum uel partem in mercibus mutuatarius ſuſcipiat, etiã ſi iuſto ꝑtio uendat, dũmodo ille re uera mercium non egeat, ſed cogitur emere ratione mutui quoniã obligatio illa emendi æſtimabilis eſt pecunia. Immo inde lucrum mercatori obuenit, nã licet merces tantum ualeãt, maiorẽ tñ copiã uẽdit q̃ uẽdidiſſet. Ex quo iniquiſſima mercatorũ fraudulẽtia ꝓditur. q indigenti regi ſtipendio militũ, ea rõne ei mutuant, ut milites id mercibus tantũ ſuſcipiãt & tãtũ in pecunia. Eſt. n. triplex aut quadruplex figura prauitatis. Prima, ꝙ licet ipſi putent merces tãti ualere, haud tñ ita res habet. qa emptorum raritas extenuat pretium, & ſi illi non diſtraherent inter milites, non cito nãciſcerẽtur emptores, q̃bus illo pretio diuenderent. Secũda iniquitas eſt, ꝙ q̃ credito uendunt, carius uendunt. Et cũ a rege expectationis intuitu lucrũ ceſſant nihilominus corradãt, fit ut ꝑs bis uendant. Et tertio, cũ miſeri milites nõ indigeant eiuſmodi mercibus, uiliſſimo eas ſtatim ꝑtio coguntur reuendere, atq. ut ſummatim dicamus: pro decẽ millibus, que rex ſoluit, uix milites ſex millibus potiũtur. Sed ꝑcõtaris, utrũ poſſis mutuatiũ rõne mutui ligare, ut tuũ colat agrũ iuſto pretio,

Solutio.

Arg. cõtra ſolutionem. Licet rõne mutui iniuriæ gratiã petere.

Mercatorũ inſignis fraudulentia.

Dubitatio.

pretio, vel tuū molendinum, aut furnū, aut tabernā frequenter? Sunt qppe q aſtruunt id licere, ut Summa Angelica. & Adria. q. de uſura, & quos Sylu. memorat in uerbo, Vſura. pri. S. 7. Quorū rō eſt, ꝙ cum hmōi mutuator nullum det damnū, nullum ex torq et p͛tiū. Attamē ab aduerſa parte ſtat rō, ꝙ illa ciuilis obligatio eſt, æſtimabilis pecunia. Haud. n. dubiū eſt, quin priuatio libertatis ſuapte natura digna ſit pretio. Alii uero arbitrantur nullā committi uſurā, ſi mutuum dederis illo termino ſoluendū, quando mutuatarius ceſſauerit ad tuū molendinum venire, vel tibi alia uia iuſto pretio ſeruire. Sed re vera eodem relabitur. Et ideo uſuræ palliatio eſt. niſi forte te contractus ſit emptionis, & uenditionis nihil. n. uetat quo minus poſſit conſtituto pretio obligare hominem ut ad tuum ueniat molendinum per tot annos, ac per totam uitam, ēt adiuncta pœna, vt quando defecerit, certā ibi mulctam ſoluat. Hinc plane colligitur prædiorum dominos vſuræ ſordibus infici, dum eo pacto colonis pecuniam aut frumentum mutuant, ut auctiori pretio fundos ſuos & prędia conducant. Neq. uero excuſantur, dicentes prędiorū vſum tanti ualere, ſed quia non poſſunt colonos alia conditione inuenire mutuant, nam ſi non inueniunt, ſignum eſt ꝙ non tanti ualet conductio. Ergo quando inuenires alium tanto pretio conducentē, tū tibi eſſet tunc pauperi mutuare, ut eodē pretio conduceret, aliter minime. Sunt præterea qui uſurā in hac cōuentione nullam agnoſcunt. Obliga tu te mihi meas in æſtate demetere fruges pretio tunc temporis currente, ut ego tibi tunc ſoluā partem pretii. Nā hic nulla apparet mutui ratio, ſed ſolutionis. At uero non auderem hoc admittere. Nam illa anticipata ſolutio mutuatio, quędam eſt pecunię per operas alterius ſoluēdæ. Quare obligō ratio mutui fit. Sed arguis cōtra: Dum mutuatarius iuſtum pretium ſuarum operarum recepit, nulla ei uidetur deberi reſtitutio. Rn̄det Io. And. ut refert illic Adr. quod debet fieri pauperibus. Nulla hoc tamē iubet ratio, quoniā reſtitutio nō cedit in ius pauperū, niſi ubi non poteſt haberi creditoris copia, uel ubi condemnatur ut perdat, ſicut in ſimonia. Sed illi eſt reſtituendum, quantum illa obligatio ualet. Ex quo fit, quod ſi ut ſe colonis obliget, pretium aliquantulo ſtatueretur ei maius, aut ut ueniat ad molendinum, aliquid remitteretur pretij molæ, nulla eſſet uſura. Item, ſi etiam conductor obligaretur ipſum cōducere, nam tūc quia obligatur unus obligatur, & alter, & non ex ui anticipatę ſolutionis. Et hæc de prima conditione uſuræ, quę eſt, ut quod recipitur æſtimabile ſit pecunia. Secunda uero eſt, ut ratione mutui recipiatur. Qua propter ſi mutuatarius alias mihi debitor eſt, poſſum illum pactione mutui diſtrictius deuincere, ut cum mutuata pecunia aliam etiā mihi debitā ſoluat. Vt v. g. ſi abſque arbitris decem illi mutuo dedi, quæ id iudicio negare pōt, poſſum ea lege decē inſuper mutuare, ut coram tabellario ſyngraphā oīum uiginti mihi ſubſcribat nam licet illa obligatio æſtimabilis ſit pecunia mihi tamen illam debebat. Et eadem rōne excluditur a rōne uſurę, ſi uel rōne lucri ceſſantis, uel donationis, uel alia uia illud recipiā. In calce tamen huius articuli explicandū ſupereſt, in qua ſpecies ſit mutuū reſtituendum, ut iuſtitia citra uſurę crimen, quod alterutra partium committat, obſeruetur. Habet. n. locum mutuatio in his, duntaxat rebus (ut ſupra dictum eſt, & hr̄. l. mutuum. ff. de rebus cred. ſi certum petatur) quæ uſu conſumuntur. Mutuo ergo tibi modios frumenti decem, quo tpe uilius uenditur, utrum tpe redhibendi, quo forte carius erit, eandem menſuram mihi debeas quam tibi dedi, an idē tantū p͛tiū, quo æſtimabatur dum tibi contuli? Et uice uerſa ſi pluris uendebatur dum tibi tradidi, utrum poſtea eandem pręciſe mihi debeas menſura, an quo uendidiſſem, pretiū? Idem eſt de uino, oleo, melle, & ſimi. Tractat hoc Syluest. in uerb. uſura. pri. S. 18. & 17. & alii multi, quos re uera nō uideo ſcopū punctim ferire. Reſpōſio ergo hiſce diſtinctionibus fit clara primum, diſcernenda eſt mutuatio a uēditione. Etenim dum tu hyemali tpe decem modios frumenti credidiſti uidendū eſt, utrum mihi eo pretio uendidiſti quo tunc uendebatur, an uero mutuaſti. Si uendideris, non tibi frumentum, ſed precium debeo. Quapropter ſi tunc

Summa Angel. Adrian. Syluest.

Solutio ꝓpoſitę dubitationis.

Corallarium.

Argum. Io. Andre.

Solutio legitima.

Secūda cōditio uſurarii contractus.

Qō celebris.

Solutio

ſi tunc ſinguli modii ualebant ducatum, decem tibi ducatos debeo, quocunq. pretio poſt frumentum uæneat. Et ideo ſi inter nos conuentum fuit, vt idem pretium frumenti rependerem, & poſtea valet modius non niſi dimidium ducatum, uiginti tibi modios debeo. Res eſt clara. Si autem non ſit niſi mutuatio, tunc non pretium, ſed decem tibi præciſe modiorum debitor ſum, quocunq. uenundetur poſtea nũmo. Vt ſi menſe Ianuarii frumentum ſuſcepi, ſoluendum ſequentis anni eodem menſe, eoſdẽ tibi decem modios eiuſdem qualitatis remetiri teneor, ut .ſ. granum eiuſdem ſit bonitatis. Neq. refert longene maioris annona vænibat, qñ tu mihi dediſti, an multo minoris? Et idem eſt uini iudiciũ atque aliarum rerum vſu cõſumptibilium. Etenim ratione mutui non tibi debeo pretium, ſed corpora in eadem ſpem & qualitate. Quamobrem ſi quando ego tibi ſoluo, non ualet modius niſi dimidium ducatum, quinque ducatis tibi ſatisfactio, licet quando a te mutuatus ſum, decem modii emerentur ducatis decem. At uero ſi tu mihi menſus es frumentum uetuſtũ, obligans me ut tibi remetiar nouum, uſuraria mutuatio eſt. Nã petis frumentum melioris qualitatis quã mihi tradis. neque refert vtrum nouum vilius vendatur. Et ideo iſti reconditores frumenti caritatem exoptantes, renouatorum noĩe infamantur. Mutuãt enim frumentum ſubmarcidum ac corruptioni proximum vt reddatur eis nouum. Atq. idem in oleo & uino & aliis cenſeto, v. ſi ſubacidum uinum mutuas, ut dulcius tibi reddatur. Hæc doctrina, quæ rõnis germana ciuilis quoque iuris eſt, ut patet, ff. de rebus cred. ſi cer. pet. per totum præſertim l. uinum. Quæris autem, quid ſi mutuo ſoluendo non ſit deſignata certa dies, vtrũ fas ſit tunc mutuatori non repetere, quãdo det uilius vænundari, ſed opperiri tempus, quo ſit maximi pretii, ut frumentũ duplet aut triplet? Reſpõdetur ex natura rei nulla prodi iniuſtitiæ effigiẽ. Eſſet tamẽ uariç iudicium euidentius, quã charitatis. Dico nõ eſſe iniuſtitiã, niſi mutuator operam daret, ne aliter antea ſolueret, tunc .n. iniuſtitia fit. Alioquin mutuatio imputatur, ſi nõ ſibi conſulit ſoluendo, quãdo ex re ſua fuerit. At uero dum pactum interuenit, vt ſolutio non fiat ante certum tp̃s, quando cõiecturæ docẽt auctori pretio æſtimandũ, uſurarios contractus eſt. Contra hanc autem ſententiarum ſumitur a monetarum æſtimatione argumentum. Sequeretur in quã ex his, q̃ dicta ſunt, ꝙ liceret mihi mutuare tibi ducatos centum quando minori argento vel ære æſtimantur, & poſtea dũ regis pragmatica aureorum ualor augetur idem auri pondus ſuſcipere. Syluest. uſur. pri. S. 14. refert doctores iuris dicentes ꝙ ſi uerisſimiliter dubitatur tempore ſolutionis poſſe ualere minus pluſve, tunc eadem antea moneta eſt reſtituenda. Sed re uera vel me uel iſtos fallacia cæcos. Intereſt at .n. ni fallor, planiſſima intercapedo inter ualorem monetæ, & valorem aliarum rerum uſu cõſumptibilium. Nam dum pretium, v.g. frumenti, uel uini, uel olei augetur, res ipſa in ſe immutata manet. Et ideo eadem eſt reſtituenda menſura, quæ mutuo recepta fuit modo iam expoſito. Qñ vero monetæ ualor augetur, ipſa in ſe natura monetæ quatenus moneta, hoc eſt rerum mẽſura eſt, augetur ac ſi augeretur menſura frumenti, ut puta modius fieret maior. Et ideo ſi quando a me mutuatus es ducatum, non ualebat niſi regalia undecim, & poſt ad duodecim eius æſtimatio aucta eſt non debes ducatum integrum, ſed undecim argentea regalia. Quemadmodum prorſus ſi decem tibi urnas frumenti mutuarem, dum vrnã duodecũ tantũ modioli explebant, & poſtea per legem aucta eſt vt capiat modiolos tredecim, non debes mihi niſi urnas, quæ duodecim preciſè reddant. ueruntamen quod de uariatione ualoris pecuniæ diuerſis temporibus in eadem prouincia dicimus, falleret quidẽ ſi pecunia traduceretur ab una prouincia, in aliam Ducatus, exempli gratia in Hiſpania, quæ auri abundantior eſt, minori argento pẽditur, quam in Anglia ubi maior eſt argẽti copia. Ob idq. undecim hic argẽtea regalia plus ualent quam illic. De hoc ergo reponenda eſt diſputatio uſq. ad proximum librum, ubi de cambiis diſſerendum nobis eſt.

Reſtat ergo ut ad argumenta reſpõdeamus, quæ tantum nos duo propoſuimus.

Primum.

Renouatores.

Dubitatio.

Solutio.

Obiectio contradicta

Syluest.

Diſcrimen inter pecuniæ & aliarũ rerũ ualorẽ.

Solutio. Tẽperatio ſuperioris aſſertiõis.

Primum.n.S. Tho de lucro ceſſante, ſtatim ar.ic. proximo enucleandum eſt. Secũdum uerum idem ferme, eſt qd̃ præcedẽti artic. 5 loco fecerat, atque illic ideo ſolutũ reliquimus. Eſt.n. eiuſmodi. Mutuatarius tenetur ex honeſtate beneficium compenſare, ergo poteſt ad illud beneficium ratione mutui ciuiliter obligari. Iam enim ſupra negata eſt conſequentia. Nam iuſtitiæ legi illa repenſatio ſatisfacit, qua tantum tibi redditur quantum mutuaſti, aliæ autem honeſtatis, libera eſſe debet ſicut tu libere mutuaſti.

Ad primũ arg.

Ad quartum ergo, quod nos primũ fecimus, nempe an liceat ratione mutui obligare mutuatarium ad iterum mutuandum, reſpondet Ang. aſſertorie Ratio ſua eſt eadem quæ paulo ſuperius allata eſt, nẽpe quod in tali contractu nullum mutuatario datur damnum. At uero iam ibidem monſtrauimus fallacem eſſe rõnem. Nam licet beneficium mutuandi, officium ſit liberalitatis, & miſericordiæ, tñ obligatio eſt æſtimabilis pecunia. Ob idq. perſpecte D.Th. negat eſſe licitũ.

Dubiũ.

At uero utrum mutuare hoc pacto liceat, ut ſi pñtia tu mihi aliam rem mutues ſ. mutuo tibi frumentum, ut mutuas mihi uinum? Nam ex dictis S. Thomæ apparet licentiam hanc colligi, ubi ait. licet ſimul mutuanti unum aliquod aliud mutuum recipere, non aũt licet eum obligare ad mutuum in poſterum faciẽdum, cũ tamen diſcrepãtia deprehendi uix queat, quod cũ non te poſſim ligare ut cras mutues, poſſim te obligare ut ſtatim mutues. Neque ratio ſolida eſt, ſi dicas mutuationem de præſenti non eſſe æſtimabilem pecunia, nam etſi hoc uerum ſit, tamen obligatio eſt æſtimabilis.

Solutio. D.Tho.

Rñdetur ergo quod neq. S. Tho. dicit, q poteſt intercedere obligatio in pñti, ut ſi. petenti ex te mutuo, non aliter concedas, quã ciuiliter obligando ut ſtatim mutuet. Sed ſupponit uti res habet quod mutuationes de præſenti gratuito fiunt. Vt, mutua tu mihi, & ego tibi. Et ideo ſimpliciter ait quod licet mutuum recipere.

Caieta.

Quapropter placet mihi appendix illa Caietani hoc loco, nẽpe quod liceat fideiuſſori pretium recipere, ut fideiubeat, quoniam illa obligatio qua ſe ſtringit tuo nomine ſoluere, æſtimabilis eſt pecunia ac ſubinde uendibilis. Quod ſi contrarius inſurgas, fideiuſſio eſt quædam ſpecies mutui, ſed fideiuſſor mutuaret amico pecuniã, non poſſet pretium recipere, ergo neq. inde q pro eo fideiubet. Negatur tamen prior præmiſſa. Alia enim res eſt fideiubere pro te quã mutuare tibi. Ex quo rurſus infertur, quod poſſet quis ut ſe obligare paratum eſſe ciuibus mutuare quoties egerent, ſtipendium Reipublicæ ſuſcipere, hoc.n. non eſt pro mutuo, ſed pro obligatione. Ac demum ex his colligitur, quod non mihi licet mutui te nodo colligare, ut pro me fideiubeas. Quintum D.Th. argumentum materiã inducit cõtractus ſocietatis, de qua nos infra longam diſſeruri ſumus quæſtionem.

Ad ſecũdũ arg.

Ad ſextum ergo, quod nos ſecundo loco poſuimus de pignoris uſufructu, reſpondetur planiter, quod qñ pignus eſt fructuoſũ, cõputandi ſunt eius fructus in ſorte. Alias iidem reciperentur in pretium mutui, unde uſuræ labes contraheretur. Cautio eſt utriuſq. iuris, ut extra de uſur. c.1. & 2. & C. de diſtr. pig. l.1.

Prima difficultas de fructib. pignoris.

Exurgit autem duplex difficultas ex eodẽ iure. Prima naſcitur ex c. conqueſtus, eod. ubi poſtquam præcipitur ut fructus pignoris ducantur in ſortem, additur Niſi terram ipſa de feudo ſit monaſterii ueſtri, nẽpe quod ſi eccleſia fundos aliquos in feudum ſeu in emphyteuſim alicui tradidit, & poſtea feudatarius eidem eccleſiæ eoſdem impignorat fundos eccleſia poteſt recipere fructus non computando in ſortem mutuatæ pecuniæ. Idem habetur extra de feu. c.1. & tamen eſſe apparet manifeſtariæ uſuræ ſcelus.

Solutio.

Sunt ergo qui non aliter hoc putant defendi poſſe, quam quod in utilitatem eccleſiæ permiſſum eſt. Veruntamen ſolutio hæc non ſatisfacit.

Feudorũ cõditio.

Nam eccleſiæ mos, & conſuetudo eſt potius nõ exigere uſuras: neq unde licite poſſet, ut patet in c. fraternitas. 12. q. 2. Et ideo alia nequit reddi ratio, quã quod hæc eſt natiuo feudorum conditio, ut quoties adierint ad uerum dominum, redeant cum fructibus, ſed tamen feudatarius abſolutum a ſolutione feudi ut eo. c.1. de feu. habetur. Verum eſt tamen æquitati apparere, conſine, ut ſi feudatarius, quia meliorem reddidit fundum plures colligebat fructus quã ſoluebat ille exceſſus ſemper obueniret ei, quamuis

ei quamuis eum impignoraſſet. Attamen quia exoneratur illo onere excollendi deinceps fundum, & meliorem reddendi, et illo exceſſe priuatur. Grauius tamē oritur dubium ex capit. ſalubriter de uſur. ubi habetur quod ſi ſocer tradidit genero pignus dotis fructuoſum, iuſte idem gener uſufruitur pignore, dum ſibi dos non ſoluitur, neque fructus illos cogitur ducere in ſortem. Idem permittit ius ciuile. l. Pater. ff. de doli mali & met. excep. Et quidē de

Panor. de concluſione nemo ambigit, ſed tamen de rōne eſt dubium. Aiunt. n. Panor. & cæteri ſuper d. cap. ſalubriter rationem ſumi

Adrian. ex ſuſtētatione onerum matrimonii. Sed

Argum. Adria. eſt Adria. in q. de uſura, cui cauſſa hæc nō ꝓbatur? Argumētū eius eſt, ꝙ in aliis quoque contractibus contingit, ut qui pignus recipit, teneatur aliqua onera ſuſtinere, & tñ nō ideo pōt percipere fructus extra ſortē, ut ſi uendas annuam penſionem pretio mille ducatorum, pro quo recipis pignus, teneris illa onere ſoluendi penſionem ſuſtinere & nihilominus debes fructus pignoris in pretium numerare. Item qui ſtipēdio regis uiuit, tenetur alere familiam, & tamen ſi pignus ſtipendii acciperet, tenetur fructus recipere in pretium, ergo ratio illa nulla eſt.

Prima rō in Adrian. Hinc ergo colligit Adrianus ꝙ non poteſt gener recipere illos fructus extra ſortem niſi ratione intereſſe puta lucri ceſſantis. Et miror ita alios eſſe hoc argumento deuinctos, ut dicāt eā eſſe Theologorum opinionem, cum tñ nullus præter Adrian. extiterit, qui hoc ſomniet. Enimuero ꝙ ꝑ onera matrimonii illic fructus percipiatur, non ſolum doctorum opinio eſt,

Secūda ratio. ſed expreſſi iuris ſnīa. Hāc. n. rationem ſubdit præfatū c. dicens. Cum frequē-

Poſtrema. ter dotis fructus non ſufficiant ad onera matrimonii ſupportanda. Atque idem colligitur ex allegata l. Pater. Quis ergo Theologorum id audeat negare? Præterea, cauſſa illa lucri ceſſantis cōis eſt in aliis etiam contractibus, & tamen leges aliqd peculiare tribuunt genero in fauorem matrimonii. Adde quod ſi illa eſſet tantū cauſſa, locum non haberet niſi ubi gener eſſet mercator qui in negotiatione deberet, tractare pecuniam. Nam qui illam non habet negotiationi expoſitam, agere de lucro ceſſante non poteſt, & tamen generis in uniuerſum indultum eſt priuilegiū hoc. Iſtæ rationes adeo mordent eoſdem auctores, ut illic non perſiſtant, ſed dicant eſſe donationem ſoceri. Hoc tamen reſpōſum nullum habet fulcimentum, nam Papa cum interrogatus fuerit de iure, nihil reſpondit de donatione, ſed quid ius ratioque iubeat. Igitur Adri. & qui eum ſequūtur, ideo ſeducti ſunt, quod nullatenus intellexerunt quidnam eſſet onera matrimonii ſuſtinere. Haud. n. hoc, ut ipſi putant, id ſimpliciter eſt, quod uxorem familiamque alere, ut in aliis oneribus uſu uenit, ſed eſt eandem alere, reſeruata ſemper dote. Tenetur enim ſemper maritus uxori de integra dote, & quia præter dotem debet illam alere, etiam ſi non ſit negotiator, recipit iure fructus pignoris, dum ſoluatur, dos, quia præſumitur quod aliquid illa dote emeret, unde illa ſalua, uxorium onus ferret. Et ideo lex illa, pater. docet quod qñ pater alit filiam, nō poteſt gener recipere fructus pignoris. Deceptio Adrian. & cōplicū. Snīa auctoris.

Sed quid ſi gener libere conceſſit terminum ſolutionis ſocero? Rñdeo, quod id conceſſit ſuſcepto fructifero pignore cenſendus eſt intellexiſſe ſecundum ius, ideoque poteſt percipere fructus extra ſortem, niſi contrarium libere expreſſiſſet. Scrupulus. Solutio.

Nam cum poſſit quiſq. indotatam ſibi deſponſare, pōt & fructus remittere pignoris. Quo fit ut Almain 4. ſent. diſt. 15. q. 2. immerito remordeat iuriſconſultos, dicens, ꝙ qñ ſocer non eſt in mora ſoluendi non licet genero recipere fructus pignoris ultra ſortem. Almain

Immo ipſe non penitus radicem iuris penetrauit, quo poteſt illos et tunc ſuſcipere. Atq. hinc plane, quod Panorm. eod c. ſalubriter, ſcite, ut arbitror colligit, poſſe generum non ſolum fructuoſum pignus, uerum & certam penſionem quotannis recipere, dum dos non ſoluitur. Panor.

Illud. n. non recipit ratione expectatæ ſolutionis, ſed quia dote ſalua, tenetur familiæ prouidere. Neq. argumētū quorundā cōtrariū tenentiū ullius eſt momenti, ſ. quod Papa non reſpondet niſi de fructib. pignoris. Nam ex eodē reſpōſo colligitur, quod poteſt alia uia recipere unde uxorios ſumptus faciat. Syluest. aūt moderatur ſic ſententiam, ut nō poſſit, gener plures fru- Syluest. moderatio.

ctus

ctus ſuſcipere pignoris quã quib. ſufficiat onera ſupportare. Et arbitror conditionem non longe a veritate aberrare. Etenim quod alii dicunt, ſ. tantũ poſſe recipere, quantũ lucri ceſſat, inde refellitur, quod (ut probatũ eſt) non recipit ratione lucri ceſſantis. At

Qõ altera.

qui ex eadem radice ſoluitur alia qõ ſi interroges utrum defuncto marito poſſet etiam uidua recipere fructus pignoris uel alia alimenta, ſeu a patre, qui nondum ſoluit dotem ſeu a mariti hæredibus, ſi ſoluta fuerat.

Rõ dubitandi.

Apparet.n. inde non licere, quod diſſoluto matrimonio uidua non ſic perfert matrimonii ſumptus, ut debeat ſeruare dotem, & ideo poteſt mutuum ſuſcipere ex illa poſtea ſoluendũ. Nihilominus reſpõdetur, abſq dubio, ſeu pater debeat, ſeu coniuges hæres, alteruter tenetur, uel dotem ſoluere, uel illam ſecundum ſuũ ſtatũ & conditionẽ alere, quia tenetur maritus iure matrimonij eam alere, quouſque ſuã ei integrã ſoluat dotem, quæ dent eius hæredibus, quã maxime fieri põt reſeruari.

Dubiũ.

Hoc tamen mihi dubium imprę ſentiarũ occurrit, ad rem minime impertinentes, utrũ poſſet quis filiã non aliter dotare, quã mutuando genero pecuniã, ita ut mutuaret quiſpiã decem millia ducatorum mercatori ſub pacto & obligatione, ut ſuã duceret filiam?

Rõ hæſitandi.

Apparet.n. hoc eſſe licitum. Primũ, quia poſſet quiſq. (ut dicebamus) indotatã ducere, ergo pro mutuo. Item, quia ducere uxorẽ, ur eſſe opus amicitiæ nã illam deberet prudentiſſimus quiſque ſibi matrimonio adiungere, quam haberet honeſte charam, amicitiam aũt pro mutuo poſcere nõ eſt uſura, ut ſupra dictũ eſt. Pręterea, ſi ille diligens eſſet & negotiationũ peritus pluris penderet decem millia mutuata, quã donata mille.

Reſponſio.

Rñdetur nihilominus non eſſe licitum. Nam dũ mutui uinculo alium obligat uxorẽ ducere cum illa obligatio graui ſit æſtimabilis pecunia, uſum mutuatæ pecuniæ ſeorſum conſideratum, rependis, in prætium illius obligationis, loco uidelicet mille ducatorum, quos ille in dotem reciperet.

Ad arg. facta.

Neque refert maiorisne ille æſtimaret mutuum, an minoris. Et ad aliud reſpondetur, ꝙ quamuis per amicitiã poſſet gratis uxorem ducere, tamẽ iam tunc non facit gratis, ſed pro uſu pecuniæ pretio æſtimato. Ex his fit conſequens Reges aũt magnates nullatenus poſſe urbib. aut uillis quas in pignus mutui ſuſcipiunt, extra ſortem uſufrui, neq. ulla ratione poſſunt ab uſuraria iniquitate excuſari. Remedium eſt tamen, ut nõ recipiãt niſi emptas cũ pacto retrouendendi, tunc .n. fructus exptoribus obueniunt. Hoc autẽ nihilominus ſubticendũ non eſt. Impignoras uerbi gratia, ſterilem agrum, qui tibi neutiquam erat uſui, quia nec erat frugifer, neq. uireſcebat, neque illum colere cogitabas, alter aũt, cui impignoraſti, colit illum, ut olera inde ſaltem colligat, forte nõ eſt cõdemnandus, ut in ſortem ducat, quoniam cum tu nullum pateris detrimentum, non debet alterius induſtria in ſortem cõputari, ueluti ſi depoſitarius uſu pecuniæ tuæ lucretur, nihil tibi debet. Hęc autẽ prudenter penſanda ſunt. Nam ſi emolumentum eſſet alicuius momenti, puta quo ager, non quod putabatur ſterilis, ſed domini incuria non colebatur, & poſtea cultus fit frugi, arbitror fructus in ſortis ſolutionem annumerandos.

ARTICVLVS III.

Vtrum ratione damni emergentis aut lucri ceſſantis liceat mutuatori quidpiam ultra ſortem recipere.

IN contractu mutuationis frequens habens ratio damni emergentis, & luchri ceſſantis, & ideo quęritur, an horum ratione liceat mutuatori quidpiam ſupra ſortem accipere? Et arguitur a parte negatiua.

Primũ argum. partis negatiuę.

Si hoc eſſet licitum, ſequeretur, quod nullum eſſet uſuræ uitium, eiuſmodi lucrum in pactum ducere, conſequens tamen eſt falſum, quia cum mutuatio opus ſit charitatis, gratis debet fieri, ideoque dum ſua apte ſponte ſuam quis pecuniam mutuat, debet eam ſubinde gratis a lucro duellere. Alioquin non mutuet, poſtquam non cogitur.

Argu. 2. D.Tho.

Secundo arguitur ex verbo S. Tho. q.78. art.2. Id quod nondum quis habet, uendere non poteſt, mutuator non habet lucrum. immo multis peruium eſt periculis. quibus impediri poteſt, ergo pro illo nihil certi valet in pactum ducere.

Argu. 3

Tertio, Si de lucro ceſſante poſſet mercator ſtatim cum mutuatario conuenire pa

tentiſſi-

patentiſſima aperiretur uia palliandis uſu ris. Haud ergo licet talem concedere licentiam. In contrarium tamen eſt, ꝙ nemo tenetur ob præſtitum beneficium ſibi incommodare, contingit autem ſæpe, ut cupiam cauſſa mutui & damnum accidat, & ceſſet lucrum, ergo licite poteſt tunc incolumem ſe, indemnemque ſeruare.

Quæſtio hæc & inter doctores controuerſa eſt, & inter mercatores periculoſa. Habet aute certu competitique quidquam, atque aliam partem dubiam. Ad eius ergo intellectum prænoſcenda eſt terminorum ſignificatio. Dammum quippe emergens eſt detrimentum, quod mutuator cauſſa ſolius mutuationis patitur, ut ſi ruinoſas ædes reficere parabat, aut annonā in æſtate in totum annum emere, & amicus precibus improbis mutuatam ab illo pecuniā, quia ipſe forte grauius indiget, euellit, & idem tunc mutuator eum damni commonefacit ſui, ſi poſtea domus ſine alia eius negligentia corruit, uel frumentum cogitur carius poſtmodum emere, uel per uſuras pecunias recipere quibus alia ſua debita ſoluat, illud dicitur damnum emergens. Lucrum uero ceſſans eſt, ſi mercator pecuniā negotiationi expoſitā, precibus etiā uictus mutuat, uel quo citra dubium loquamur, ab inuito extorquetur, uel ſtato tēpe non ſoluitur, lucrum quod augere potuerat, ceſſat. Reſpondetur ergo ad quæſtionem quinque concluſionibus, ab his, quæ certiores ſunt, initio ſumpto. Prima. Quando mutuatori inuito, uidelicet contra ſuā uoluntatem uel damnum emergit, uel lucrum ceſſat, iuſte & abſq. ullo uſuræ periculo illud poteſt exigere. Momento lucrū tūc duntaxat, ceſſare, qñ pecunia erat mercatoris negotiationi dedicata. Et rō eſt patentiſſima, quia quando qs inuitus eſt, uim patitur, ac perinde quaſi rapinæ iniuriam. Atque huc pertinet l. Cum quidam. ff. de uſur. ubi ait Iuriſconſultus, uſuræ non pro pter lucrum petentium, ſed ꝑ ꝑ morā non ſoluentium infliguntur. Et l. 1. habetur, ꝙ ſi ſocius communem pecuniam in proprios uſus conuertit, teneatur ſocio uſuras præſtare. Et C. eod. l. vſuras, cogitur emptor, qui in ſolutionis mora eſt, uſuras inſuper ſoluere venditori. Concluſio ergo in dubium venire non poteſt. Sed utrum ſtatim ab initio poſſet ſic licite inter ambos conuenire, ut ſi non ſolueris ſtato die, teneaaris deinceps certum numum uſurarum ſoluere? Reſpondetur in primis ꝙ nomine pęnæ proculdubio pōt. Nam cū mutuatarius teneatur in tēpe ſoluere, iam inde mutuator inuitus caret ſuis nummis. Et iō rigore iuſtæ mulctæ poteſt illum cogere, ſicuti & iudex eum cogeret. At uero an idem liceat rōne ceſſantis lucri, etſi aliquantulo ſit maius dubiū, tamē neq. negādum eſt licere, dumtamen in fraudem conlegendæ uſuræ id non fiat, nempe ſi mutuator uere eſt mercator ex negotiatione victitans, quoniā poteſt bona fide mutuare vſque ad certum diem, admonitumque ex tunc mutuatarium habere, ꝙ deniq ſuum non eſt propoſitum mutuare, ſed quod deinceps inuitus à ſuis negotiis cohibetur. Secunda concluſio. Si quis habet pecuniam negotiationi mancipatam quocunque inuitus cogatur illam mutuare, non ſolum damnum emergens uerum & lucrum ceſſans poteſt iuſte ultra ſortem repetere. Dico inuitus, quia ei uel aliqua uis infertur, uel tenditur fraus. Exēpla. Vt ſi quis mercatori mortem aut incommodum aliud comminetur, niſi ſibi mutuet, uel ſi uaſallus prudenter grauiterque metueret, niſi domino ſuo mutuum daret, diuexatum iri ab illo, & moleſtias perpeſſurū. Hæc n eſt quædā uiolentiæ ſpecies. Aut ſi forte rex ingruente bello indigeret a mercatoribus pecunias mutuari, qua utiq. ratione poſſet illos compellere, illique tenerentur parere in hiſce inquam atq. id genus accidentibus planum eſt mutuatarium propter tales coactiones ſe poſſe indemnem ſeruare. Atqui huic aſſertioni patrocinatur Pontificium ius, extra, de fideiuſſo. capit. perueni, & c. conſtitutus. quibus iubetur, quod ſi fideiuſſor nomine illius, pro quo fideiuſſit, ſoluit diſpendiumque aliud fecit, aut damnum accepit, tunc ille cuius gratia ſoluit reſtituat eum in ſuum ius, reddatque ipſum prorſus indemnem, ab omnique immunem iactura. Veruntamen quo ad rem deſcendamus, ibi latet quæſtionis neruus, ubi mutuator nullam ſpeciem uis aut fraudis patitur, ſed rogatur

Margin notes: Dānum emergēs. — Quid lucrū ceſſans. — Prima concl. — Rō concluſiōis. — Dubitatio. — Solutio. — Secūda concl.

rogatus ſuapte ſpōte mutuat. De hoc igitur adhibetur concluſio tertia, paulo minoris certitudinis q̃ ſuperiores. Ille qui rogatus mutuat, pōt præuiſum formidatumue dānum emergens in pactum mutui ducere, uidelicet ſi domus ruinam timet, aut annonæ charitatem, quam modo emere impeditur, aut ſi uſuras poſtmodum ſoluere cogitur pro ære alieno, in quo mutuet, manet. Concluſio eſt S. Tho. 2. 2. q. 78 art. 2. alterīq. ſimilis, quam præcedenti q. de uēditore aſſeruerat, qui rei pretio apponere dānum pōt, quod uendendo incurrit. Ob idq. ſimili rōne probatur. Damnū. n. quod talis mutuator patitur, ſua intereſt, ꝗ rōne mutui accipere non tenetur, atque iō poteſt de ſua incolumitate paciſci. Moderati aūt conſulto ſumus concluſionem ueluti de uenditione dicturi ſumus, nēpe quod rogatus mutuet, mutuatariumq. admoneat. Nam ſi ultroneus tacituſque mutuat, ſibi imputandū eſt damnum, quoniā ſi alter rem ſciret, nollet fortè ſub illa conditione mutuū accipere. Atque hinc ſequitur, ꝗ ſi damnum non fuit præuiſum, neque timebatur, ſed poſt forte ſuperuenit, non tenetur mutuatarius de illo utpote, qui reddere non cogitauit niſi ſimplex mutuum, ut per hæc intelligatur id quod diximus, rogatus, nihil. n. aliud ſignificauimus quam ꝗ mutuatarius ſciens & prudens tāquam rem ſibi commodam mutuari ab altero uelit cum illo damno. Nā ſi ex re ſua non eſſet, neutiquam illud acciperet. Quo fit, ut ēt ſi qui damnum paſſurus eſt alteri ex charitate tanquam amico offerat conditionem, non iō fit inhabilis ut dānum emergens recipiat. Hoc dixerim quia rogari uel offerre, ut ſtatim dicturi ſumus per ſe nihil facit neq. tollit rōnem uſuræ.

Tertia cōcluſi. — S. Tho.

Hactenus plana ſunt oīa. Totum, ergo qōnis pondus huc inchoat, utrum pariter poſſit lucrum ceſſans ab eodem mutuationis articulo recipi ultra ſortem? Ad cuius examen præfigere operę pretium eſt diſtinctionem hanc. Bifariam pōt exiſtimari pecunia, uno mō abſolute ſcd̃m eius cōem vſum. Et de hoc oēs conſentiunt, nemini fas eſſe ultra ſortem aliquid recipere ratione mutui. Cuius rei exemplum in uniuerſis, qui negotiationi non uacant, late patet. Nam hic eſt uſus, qui ſeorſum non uenit computandus. Altero uero modo conſideratur, ut negotiationis induſtriæ ſubeſt, nempe quia poſſeſſor illam habet negotiationis expoſitam. Et de hac pecunia aiunt Conrad. eoq. multi poſteriores ſtatim poſſe mercatorem paciſci, ut lucrum ceſſans ad ſortem ſibi accumuletur, etiam ſi non ſit inuitus, ſed rogatus mutuet. Nihilominus ſtatuo egomet mihi hanc quartam concluſionem. Quod hoc modo poſſit lucrum ceſſans in pactum duci, non eſt adeo certum, ut patroni aſſertionis huius arbitrantur, ſed eſt tum minus probabile, tū quam pluримis uſurarum periculis expoſitum. Et quidē ꝗ non ſit uſq. adeo certū, multis rōnibus comprobatur. Primū, nullam iuris, aut canonici, aut ciuilis legem inuenias, quæ hoc permittat, quod certe non eſt infimū argumentū. Nā cum tā frequentes extēt, quæ uſuras rōne moræ pendi iubeant, uidelicet dū mutuator, uel quiuis creditor inuitus re ſua caret, ſi ſpontanea hæc lucri ceſſantis pactio tam planè licita eſſet, non defuit lex, quæ id inſinuaret. Mox ſi priſcos doctores conſulas, D. Tho. id negat, conſulto dignoſcens inter damnum emergens & lucrum ceſſans, nempe ꝗ illud licet in conuentione ponere, hoc uero minime. Cuius ſententiæ accedit Scotus in 4. diſt. 15. q. 2. & Durand. in 3 Senten. diſt. 37. q. 2. & inter Iuriſconſultos illuſtris Inno. ſup. c. Naviganti. de vſur. Immo inter antiquos grauesque ſeu iuris ſeu Theologiæ doctores neminem inuenias, qui explicitis uerbis id aſtruat, niſi ratione moræ aut alius culpę debitoris. Qui autem eam affirmant, ſunt Conrad. recens auctor, q. 30. eandemq. cum formidine & timore ſeptem conditionibus circunſepiens. Poſt uero Syluest. uerb. uſura. pri. S. 19 & Caiet. ſuper S. Thom. 2. 2. q. 58 & in ſua ſumma affirmatius eandem defendunt. Atq. Adria. in q. de uſura, licet fateatur (ut ſuo uerbo utar) eſſe opinionem modernorum. Quod ſi rōne agimus, una eſt, quæ uehementer apud me aduerſus hanc opinionem depugnat. Lucrum ceſſare, ut nomen ſonat, eſt hominē à lucro cohiberi, nemo autem cohibetur niſi ſua impediatur uoluntas, inuoluntarium uero doctore

Qōnis difficultas. — Diſtinctio. — Opinio Cōradi. — Quarta concl. — Prima rō ꝑ cōclusione — Secūda ratio. — D. Tho. — Scotus. — Durandus. — Innocē. — Conradus. — Syluest. — Caieta. — Adrian. — Rō potiſſima a preterita concluſiōis.

8 Ethi.

Ariſtot. 3. Ethi. Ariſtot. ſola uis, metuſve, aut ignorantia facit, ergo ubi nullum iſtorũ intercedit, non proprie cenſetur ceſſare lucrum. Cer e eſt res creditu difficilis, quod ſi mercator qui negotiationi expoſitã hẽt pecuniã, offert illã mutuo, non põt recipere lucrũ ceſſans, & tñ per hoc ſolum quod alter leuiſſimo uerbo mutuum idem ab eodem petat, poſſit idem lucrum in pactũ ducere cum nihilominus ſpontaneus facit rogatus, quã ſi alterũ pręueniret Atqui ꝑ hanc rõnem, omnes aliorum labefactamur.

Primũ arg. contrariç opinionis

Primum.n. patens eſt diſcrimen inter damnũ emergens & lucrũ ceſſans, nam illud non pendet ex induſtria, ſed eſt mera paſſio, a qua idcirco ſe quiſque incolumen ſeruare põt, hoc aũt pendet ex induſtria a qua qui ſi ſua ſponte ſuam abſtrahit pecuniã, non eſt, quod impediri cenſeatur. Arguunt prætarea ſic Poſt moram licet recipere lucrum ceſſans, ſed pecunia negotiationi expoſita tantæ utilitatis erat ante illam morã, ergo poterat idem lucrum ab q mora peti. Sed uides argumentum extra chorum ſaltare.

Solutio

Haud.n. negamus illam pecuniã tantũ ualere ante, quantum poſt moram, ſed tamẽ antea non impeditur, ſicut poſtea. Nam illa iniuria quæ fit poſt moram dimouet uoluntatẽ inuiti mercatoris a ſua negotiatione, & iõ debetur ei lucrum. Quando uero ſponte mutuat, non proprie impedit̃. Atq. hanc differentiam optime perſpexit D. Tho. quippe qui 2 2. q. 62. art 4. in ſolutione ad ſecundum fatetur, quod qui pecuniã creditoris ultra terminum præfixum detinet, quia eum damnificat, tenetur ei refundere etiam lucrum. Ex quo male infert ibidem

Caieta.

Caiet. eandem eſſe rationis uim ante moram. Nam quantum ad lucrum ceſſans, non cenſet D. Tho. creditorem damnificare, niſi dum inuitus impeditur, quandoquidem poſtmodum q. 78. negat ante

Arg.^m 2.

moram id lucrum licere recipi. Et per hoc aperitur fallacia alius iſtorum argumenti, huius. ſ. Qui mercenarium a ſuis operis impediret, teneretur illi refundere lucrum ceſſans, ergo negotiatori mutuanti. Negatur.n. conſequentia. Immo contrarium per hoc conuincitur. Si.n. ui aut fraude illum impedias, teneris quidem ſi autẽ tuis ſolis precibus ductus vult amore tui ceſſare, nihil ei debes. Et ſimile nos dicimus in propoſito.

Solutio

Si aũt conuentione facta ob pretiũ ille ceſſat, nullum ad propoſitũ affers exẽplum. Atqui & in huius diſcriminis ignoratione latet deceptio. Operæ.n. mercenarii natura ſua locabiles pretio ſunt, & conducibiles, pecunia uero minime. Nã ſi aliquid plus ualet, non à ſe habet, ſed duntaxat ex adiuncta poſſeſſionis induſtria, ob idq. quando ſua ſponte mutuat, libere nudat illam tali ualore Quapropter neq. eſt ſimile de illo, qui impeditur ne beneficiũ aſſequatur, cui reſtitutio debetur. Nam ille inuitus nõ aſſequitur; neque tutum eſt par rõ de inſtrumentis.

Argu. 3

Arguunt.n. Opifex poteſt inſtrumenta ſuæ artis pretio locare, ſed pecuniæ ſunt et inſtrumenta negotiatoris ad lucrum, ergo põt illas locare.

Solutio.

Eſt nanq. latiſſimum interuallũ quod uſus inſtrumentorum, quia non conſumuntur vſu, ſeorſum eſt dignus pretio, ſicut uſus equi, & domus, quo idcirco locabilia sũt. Vſus autẽ pecuniæ per ſe non eſt ad illum uſum locabilis, quo cõſumitur, ſed totus ualor de tua naſcitur induſtria, quẽ iõ recipere ne quis niſi qñ impediris, impediris aũt ſolum quando inuitus ceſſas. Ariſt. nãque diuitias per ſe uocat fælicitatis inſtrumẽta, ſ. ut liberalitatis uirtus uſum habeat, non tamẽ quod ſint ſicuti aliarum artiũ inſtrumenta. Ac perinde patebit diſſimilitudo de ſato aruo.

Argu. 4

Arguunt ſiquidem prætarea quod ſicut frumenti modius per ſe nõ ualet niſi modium, ſeminati uero atque herbeſcentis pluris ꝑ ꝑ potentiã æſtimat̃, ideoq. non ſolũ qñ per uim ab aliquo perſundatur, uerum & ex conuentione poteſt uendi, quantum ualet cum illa potentia, ſic utiq. negotiator, aiunt, põt cum illa potentia mutuare pecuniã.

Solutio.

Porro aũt a uenditione ad mutuum, nulla fit ſolida conſequentia. Nam res uendibilis ſuapte natura ualet pretium, mutuũ autẽ gratis fieri debet, nam, ut identidem hoc dicamus, induſtria mercatoris non impeditur niſi, quando eius uoluntati ſeu per uim ſeu per fraudem obſiſtitur. Quare nec argumentum de iactu retis, quia l. ſi iactum ff. de act. empt. & vend. declaratur eſſe uendibilis in ſpe, ad pręſens ꝓpoſitum refert. Eſt enim res illa per ſe uendibilis. Hoc enim ſolum

conclu-

concluderet, ꝙ poſtquam mercator iam emit merces, quas ad nundinas miſit, poſſet lucrum uendere, quod eſt in ſpe. Eſt.n. tunc ſicut ſatus ager, & iõ illud lucrum eſt uendibile. Quando uero nihil emis, ſed ſponte mutuas, nihil habes quod uendas. Ac multo minus ad rem facit argumentũ quod de genero fit ſuſcipiente fructus pignoris extra ſortem ſiquidem iam probatũ eſt nõ rõne lucri ceſſantis, ſed ꝓꝑ uxorios sũptus illos recipere. Præter hæc alia ſunt argumenta, quibus palam docetur quantum periculi ab illa opinione conficitur. Circumuallant.n. eam Conradus atque alii eius fautores multis conditionibus, ut aiũt, ut contractus ab uſuræ periculis liberetur. Horum capitale eſt, ꝙ mercator potius expetere dẽt, & optare negotiatione augere ſuam pecuniam, q̃ mutuo. Per hoc.n. putant impediri eius uoluntatem. Nam ſi mauult mutuare, fatentur non impediri, atque adeo non licere lucrum ceſſans recipere Sed q̃ ſit imbecilla hęc cõditio, aperte monſtratur. Id quod in ſe natura, ſua licitum eſt, nullum eſt peccatum deſiderare, neque tale deſiderium contractum uitiat, mercatori autem habẽti pecuniam ad negotia paratã licet per hoc ſolum, ꝙ rogetur lucrum ceſſans recipere, ergo licet deſiderare ut aliquis ſe rogatum accedat, ut illo modo impediatur a negotiatione. Si ille ſic apud ſe conſtituiſſet. N. ſi quis à me mutuum petat, nolo mercaturę meum æs committere, planum eſſet uſuræ uitiũ, quia non habet pecuniam expoſitam. Dũ aũt firmiter conſtituit negotiari, niſi quis ab eo mutuum petat, profecto neſcio ſecũdũ iſtorum opinionem, cur deſiderare, ut quis mutuum petat ut lucrum recipiat, uitiũ conflet uſuræ. Atq. adeo ſequitur, quod per hoc ſolum, quod mutuator rogatur, nõ proprie impeditur, quandoquidem illud optare licet. Quod ſi hoc uerum eſt, uide quã lata ſternatur uſuris uia. Nam dicere, ꝙ debet mutuator mutuare charitate uictus, ut poſſit lucrum recipere, commentum eſt. Siquidem ad naturam uſuræ tollendam, nil facit charitas. Adde ꝙ tunc non opus eſt ut rogari expectet, nam maior eſſet charitas, ſi amicum egere ſciens, offerret ei pecuniam mutuo, ſi uellet, cum

Opinio Cõradi nõ nihil continet periculi.

pacto lucri ceſſantis Nam dum metus eſt damni emergentis, profecto licet habenti pecuniam eandem amico offerre, ut ſi ex re ſua eſt, mutuatam cum tali periculo recipiat. Alia eorum conditio eſt, ꝙ labores & expenſæ, & pericula deducantur a ſumma ceſſantis lucri. Attamen neq. hæc conditio, ſi ſua uera eſt opinio, firma eſt. Expenſas quidem planum eſt eſſe deducendas, quia remanet apud mercatorem. Sed tamen de laboribus & periculis non eſt eadem rõ. Sum ego, uerbi gratia, mercator hac arte uiuens, petis a me mutuo pecuniam meam. Arguitur ergo, ſi mihi liceret lucrum ceſſans iam nunc ſuſcipere, poſſem & tantũ recipere, quantum ſi meas nauarem operas, lucrarer, nam paratus ſum ego impendere labores meos, & malo laborando lucrifacere, decem q̃ ſine labore octo, uolo etiam ſubire pericula, Si ergo ſolas preces iſti cenſent eſſe impedimentũ meæ uoluntatis, ut lucrum dicatur ceſſare, profecto cum a laboribus meis & periculis impediat, totũ poſſum petere. Enim uero ſi mercenariũ impedires ne ſuas operas in uineã locaret, totum denariũ debes ei ſine deductione laboris, quia maluiſſet illeintegrum denariũ laborãdo, quã decurtatũ ceſſando. Ecce rationes q̃ me ſemper de hac re dubiũ tenuerunt. Et fateor, hanc mallem ſnĩam tenere. At ſatis duxerim rationes meas aliorũ iudicio relinquere, ſed optarem habere patronos, qui mecũ eiuſmodi perſonata uſurarum portenta abigerent. Nam hęc lucri ceſſantis imago hiatũ iſtum & uoraginem uſurarum non a multis hinc annis patefacit. Nihilo ſecius, quia non mihi tantũ arrogo, ut primus opinionẽ illam prorſus refellam, ſit noſtra quinta concluſio. Nõ oĩno probabilitate caret ut poſſit lucrũ ceſſans in pactum duci ab articulo mutuationis, dummodo re uera ceſſet, & non fiat in fraudem uſurarum. Vere .n. ceſſare tunc penitus cenſendum eſt, nõ quia poteras negationi pecuniam committere, ſed quando re uera iam firmus exponere conſtitueras, atq. eandem, quam mutuas. Nam ſi habes uiginti millia, & non decreuiſti mercaturæ niſi decem millia committere, nequis ex aliorum mutuo lucrum ceſſans petere, eo quod illis quoque

Argũm contra opinionẽ recitatã.

Quinta cõcluſi.

que

Rñ conclusiõis. quę negotiari potuiſſes. Ratio concluſionis huius quæ vllam habeat probabilitatē hæc una eſt, ꝙ poſtquam illa pecunia tuæ mancipata induſtriæ tanti æſtimatur: & alter ſciens & prudens vult illã cum illo onere ſuſcipere, videris tu poſſe de illo pretio paciſci. Et tunc S. Tho. ſic interpretandus, eſt, ꝙ non licet id integrum ſuſcipere, quod re futurum erat in actu: quia nondum eſt certum, ac multominus quantũ poterat accreſcere quoniã hoc minus hēt certitudinis ſed quantũ eſt in habitu, puta in ſpe ſecundum coniecturalem prudentiã uerisimili. Quã ſi cui rationes noſtrę alteram ꝑſuaſerint ſnĩam, optimo ſe iudicio tuebitur dicēs nunquã lucrũ niſi in inuito proprie ceſſare. Et idcirco argumēta in capite quęſtionis propoſita ille diſſoluet cuia intererit.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum quidquid lucri pecunia uſuraria peperit ſit reſtitutioni obnoxium.

POſt hæc ſequitur ſermo de vſurarum reſtitutione. Et quia de illa ambigere nemo poteſt, quæritur amplius, an quidquid lucri pecunia vſuraria peperit, ſit reſtitutioni obnoxium? Et arguitur a parte affirmatiua, ſecũdũ Pau. ad Rom. 11. Si radix ſancta, & rami, ergo à contrario ſenſu, ſi radix infecta, qualis eſt uſuraria pecunia, & rami, puta eius lucra, ac perinde reſtituenda. Secundo. Si fænerator fænebri pecunia poſſeſſionem aliquam emit, uendenda illa eſt, ut iubetur extra, de uſur. c. cum tu. ut de eius pretio pecuniæ uſurariæ reſtituantur, ergo æquali ratione debet & lucrum eiuſdem pecuniæ domino reddi. Tertio fęnerator non plus iuris habet in lucrum, uſuraria pecunia comparatũ, quam in ipſa pecunia, ſed illius pecuniæ nullum acquirit dominiũ, ergo nec lucri, ac ſubinde pari iure tenetur illud domino refundere. In contrarium eſt ratio hæc. Id quod homo per ſuam propriam induſtriam nulla uetāte lege acquiſiuit, legitime poſſidet, contingere autem poteſt, ut uſurarius ſua induſtria id acquirat, quod lex poſſidere non uetat: ergo illud non tenetur reſtituere.

Primũ argum.

Argu. 2.

Argu. 3.

De vſurarũ reſtitutione ut in fronte quęſtionis dicebam, nemo dubitat, ſed tanquam certum relinquitur. Nihilominus quia eius ratio nonnihil habet dubietatis, & de hoc quoq. reſpondendũ eſt. Trib. aũt cõcluſionib. cõſtabit reſpõſio. Prima. Quid quid pretii ratione mutui per uſuram receptum fuerit manet reſtitutioni ſubditũ. Cõcluſio ia ſupra ar. 1. ex altera illata eſt, inde videlicet quod uſura eſt peccatum iniuſtitiæ commutatiuæ, eo ꝙ illic uel pecunia bis uenditur, uel ſemel vſus, qui ſeorſum nullius eſt pretii dignus. De lucro autem quod poſtmodum per pecuniam uel rem aliam uſurariam accreſcit, diſtinguendum eſt cum D. Th. Rerum nãq. ut dictum eſt, aliæ ſunt, quarum uſus eſt ipſarum conſumptio, qualis eſt frumentum, pecuniæ, &c. aliæ uero, quarũ uſus non eſt earũ conſumptio, ut prædium, domus, & ſimilia. Eſt ergo ſecunda concluſio. Quando res, quæ uſu conſumuntur, per uſuram extorquentur, puta pecunia, grana, uinum, &c. tunc fœnerator non tenetur reſtituere niſi tantũ penitus, quantum accepit cum damnis, ſi quæ alia dedit, & cum lucro, ſi quod alteri ceſſet. Fructus autem qui per eaſdem res ſua induſtria accumulauit, liberi ſunt a reſtitutione. Extorſiſti a mutuatario mille aureos per uſuram, quibus poſtea induſtria tua centum adiecisti, mille tantum illi debes, ac inſuper damna quæ tua cauſa accepit, & lucrum, ſi quod illi ceſſauit. Idem eſt ſi centum cados uini extorſiſti, quibus uenditis illos multiplicaſti, centum inquã tantum debes. Ratio eſt manifeſta. Nullus debet alteri, niſi quantum illi damni dedit ergo qui mille tantum ſurripuit, ſimpla illa debet, nam quod illi per tuam induſtriam accreuit, non erat alterius. Simile dicendum nobis infra eſt de emptore, qui non cogitur emere utilitatem ſuam, ſed venditoris damnum. Atque idem omnino de depoſitario, qui ſi uſu depoſitæ pecuniæ alienæ lucretur, non debet niſi ſimplum depoſitum. Tertia concluſio. Si fœnerator rem aliquam fructiferam per uſuram recepit, reſtituere eandem tenetur cum fructibus. Vt ſi recepit fundum, non ſolum ipſum, ſed quotquot habuit fructus debet. Et ſi recepit domum, cuius locatione acquiſiuit decem nummos, eoſdem una cum domo debet. Et ratio

Prima conclu.

Probatio.

Secũda cõcluſ.

Tertia conclu.

iuſtā cauſſa pręceſſerit, ꝑ quam traditio ſequeretur. Hoc ſuppoſito arguitur ſic. Si per vſurariam iſolutionē dominiū transferretur, uel hoc eſſet rigore legis uel arbitrio uoluntatis ſoluētis, q̄a nō eſt alia uia transferendi, lege autē non transfertur, cum lex omnis talē contractum uetet, uoluntatem uero ſoluentis, iam dictum eſt nō cōſtare per hoc, ꝙ voluntarie pecuniam tradidit. Supponimus. n. nō dare rōne amicitiæ mere gratis, hoc. n. extra propoſitū eſt. ſed rōne cōtractus mutui, contractus aūt hic trāſlationē non indicat, utpote quo uſus pecunię emitur, q̄ nullo eſt ſeorſum ꝑtio ęſtimabilis, ergo nullū eſt cōuincēs argumentū, ꝙ uoluntas ſoluētis ſit dn̄ium trāsferre. Cū ergo nemo ꝓſumatur donare niſi planis documētis cōſte, fit vt nulla fiat illic dn̄ii trāſmiſſio, eo potiſſimū. ꝙ in hmōi traditionibus, q̄ plenā non hn̄t uoluntatē, q̄ minima excogitaris pōt, credēdū eſt alienatio. Qđ ſi exquiras, cur ergo mutuatarius dat poſtquā (ut ſupra argutū eſt) neq. dat in depoſitū, neq. in pignus? Reſpōdetur eo dare, quia aliter non pōt extorquere mutuū. Et ſi urgeas ergo decipit hoīem, negatur conſequentia, imo fęnerator ſeipſum ſeducit. Nā poſtq̄ accipit qđ nō debet, ipſe uiderit quō recipit, illa. n. traditio nō habet peculiarius nomen, q̄ datio uſuraria. Et eſt non diſſimile exemplum de illo qui in naufragio eiicit merces in mare, non. n. ideo dominium ab ſe illarū abdicat. Quare ſi undarum poſtmodum impetu reiiciantur in ſiccam, ſui etiam tunc ſunt iuris. Secūdo preſſius. Oēs (illi ēt qui ſunt partis aduerſæ) fatentur qđ ſi fœnerator loco uſuræ extorſit aruum, tenetur idem uti ait S. Th. cum fructibus reſtituere, huius autem cauſa alia reddi nequit, quam illa S. Th. ſ. quod eius dominium ſemper manet apud eum, qui dedit. Nam ſi prædium uere eſſet fœneratoris, licet iniuſte extorſiſſet, fructificaret ſibi, neq. amplius teneretur quam prædium reſtituere. Quod ſi dicas, debere illos ratione moræ, quia alter impeditur, tunc ſequeretur, quod ſi mutuatarius non deberet agrum colere nihil fructuum deberetur ei, quod eſt falſum. Pręterea tertio arguitur, Cum leges oēs uſuris recipiendis reclamēt, quantum fieri poteſt, denegandum eſt uſurario ius, ſi autē ei dominiū cōcedatur, periculo exponitur reſtitutio nam ſi uera eſt illa donatio, poſſet quodammodo uſurarius tergiuerſari, negans teneri ſe reſtitutionis ligamine, ſaltem quouſq alter petat. Ad hęc inſuper quarto loco accedit, quod ſolent leges dominiū translationem impedire in donationib. quæ fiunt pro re turpi, & iniurioſa, ut ſi des Aſſaſino ut hominem occidat, aut corrumpendo iudici, aut ſimoniace, quia res illa non eſt uendibilis. Cum ergo uſus mutuatæ pecuniæ ſeorſum nullius ſit pretii, ſignum eſt, leges illius contractus prohibitrices translationem dominii impedire. Mutuatarius autem, qui dat non ratione amicitiæ, ſed ratione mutui, nunquam intēdit aliter dare quam iura permittunt. Atque huc forſan ſpectat ratio Altiſſiodorenſis, inde probātis nō poſſe mutuatarium ratione talis conuentionis donare, quia à Deo prohibetur, ſcilicet ꝑ leges naturæ ac diuinas contractum improbantes. Poſtremū aūt egomet mihi argumentū excogito. Si vſurarius uſurariū pecuniæ eſſet dominus cōſequens fieret, ut ſi haberet creditores alios antiquiores, quibus non per uſuras debitor erat, & poſtea æs alienum, per uſuras contraheret, neque hēret alia bona niſi illa uſuraria, prius dēret ſoluere antiquioribus. Nam ſi illa bona uere ſunt illius, re uera antiquius debitum pręferendū eſt & tamē hoc nemo concedit Rō ergo cur uſurarū dominis faciēda eſt prius reſtō, non eſt alia, quam ꝙ uſurarius non acquirit earum dominium. Primo igitur argō in contrarium conceditur, illam eſſe cauſam, cur non transferetur dominium, quia. ſ. illic non eſt libera donatio, ſed datio propter uſum mutuatæ pecuniæ, quæ nihil ualet. Neq. refert (ut ſupra art. 1. dictum eſt) ſi uſurarius ſtricta neceſſitate cōpulſus petat, an ſuo obſequatur aīo, ſatis enim eſt, ꝙ poſtquam conſtituit mutuum petere, cōpellitur dare, q̄a aliter obtinere non pōt. Atque idem reſpondemus de datione per metum facta. Nam cum ſpontanea non ſit, non eſt cur dominium in alterum tranſmittat. Neque iura contrarium uolunt, imo hoc plane ipſum docent, dum. ſ. ſanciunt. eiuſmodi donationes non eſſe irritandas, ſed ut irritas declarandas. Fatemur

Prima ratio in grattam ꝓximæ aſſertionis.

Scrupulus.

Solutio.

Secūda ratio.

Tertia ratio.

Quarta ratio.

Poſtrema ō auctoris.

Ad primū arg. partis aduerſę.

tenemur quidẽ, ſi latronis metu iures illi qd-piã largiri, teneri de rõne iuris, ſed tamen cũ tradideris, minime dominium traducis.
Dubitatio. Quid aũt ſi mutuatarius, id fœneratore exigente dicat, ſe ſuam pecuniã cum dominio tradere? Reſpondetur, ꝙ ſi nõ det rõne meræ amicitię, ſed mutui cauſſa, quidquid dicat & iuret, non intelligitur dominiũ traiicere, q: iura iura prohibent, ſecus autem de matrimonio, ubi ſi metus non eſt cadens in conſtantem uirum, eo fit conſenſus legitimus, quod citra talem metum nemo dẽt ſe ipſum tradere, tamq. cæco nodo illigare.
Solutio
Secundum autem argumentum ſolutum eſt. Sed tertium, an uidelicet uſurarius poſ-
Ad ſecũ-dũ arg. ſit per uſuras acquiſita eo uigore alienare, ut eius cõtractus ſint ualidi, paulo inferius commodius tractabitur.

Ad primũ arg. principale. Per hæc ergo reſpõdetur ad argumenta in capite qõnis propoſita. Ad auctoritatẽ n. Pauli dicẽdũ, ꝙ radicis qualitas ſeu bona ſeu mala, ꝑ ꝑea redundat in ramos, ꝙ hẽat rõnem effectricis cauſſæ: pecunia uero uſuraria non eſt niſi ſola materia induſtrię, & ideo licet ipſa ſit reſtitutioni obno-
Ad ſecũdũ arg. xia nõ tamẽ eius lucrũ. Et ſimili rõne reſpõdetur ad ſecundũ. Poſſeſſiones nanq. fœnebri pecunia emptę, ſuę ementis ſunt, ſibiq. fructificant, ſunt tamen obligatæ uſurarũ debitis. Et ideo c. cum tu. iubentur uendi, ſi alioqui ſoluendo non ſit fœnerator. Ex quo ſequitur gl. eiuſdẽ c. tex. non intellexiſſe. Elicit n. inde, quod res uſuraria pecunia emptæ, ſunt reſtituẽdæ, cũ tamẽ textus non hoc dixerit, ſed quod ſunt vendendę, & refert q̃ plurimũ. Nã cũ poſſeſſiones illæ in dominio ſint fœneratoris ſi plus ualent quam fuerat uſuraria pecunia, ille exceſſus, ut hic S. Thom docet, non alterius, a quo pecuniam extorſit. ſed ſuus qui emerat, eſt. Niſi forſan ratione uel dãni emergentis uel ceſſantis lucri aliquid ei debere tur item ſi eædem eſſent reſtituendæ. & fructus, quoque earum deberent cum illis refundi, quod eſt falſum. Longiſſime ergo differt res eſſe debitis obligatas, & eaſdem eſſe reſtituendas. Atq. inde liquet ter-
Ad tertiũ arg. tii reſponſio, quo arguebatur non habere fœneratorem plus iuris in rem emptam, quam in pecuniam ipſam. Falſum. n. eſt, quippe cum ratione induſtriæ ius habeat in rem, quod in pecuniam non habebat.

Et per hæc diſſoluitur alia quæſtio. Vtrum Queſt. ſcilicet omnia bona vſurarii ſint ſubdita reſtitutioni, nã ſuper eo. c. Cum tu. aliqui affirmant (vt Panorm. refert) alii uero negãt, ut Panorm. ipſe & Io. Andr. dicentes Panor. quod illa quæ ꝑ uſuram ſunt extorta, obli- Io. An. gata manent, reliqua uero legitime acquiſita, minime, quia nullum ius inquiunt, id præcipit. At uero S. Tho. in eadem ſolutione D.Tho. ne ſecundi, non modo illa quæ uſuraria pecunia empta ſunt, uerum omnia affirmat eſſe obligata. Diſtinguendum ergo eſt. Pri- Bona uſura mũ. n. triplicia ſunt uſurarii bona. Illa. ſ. q rei uelut vſurarum pretium acquiſita ſunt, triplicia & ea quæ pecunia uſuraria fuerunt empta, & præter hæc alia, ſi quę legitima hęreditate, vel uia quauis licita poſſidet. Rurſus obligatio, altera eſt perſonalis, ſ. quæ ex ꝑſona deſcendit in poſſeſſiones, alia uero realis, quæ ratione rei ligat perſonam. Res Diſtin. ergo primi ordinis, puta quę uſu non conſumuntur, vſura uel furto ſublatæ, obligatione reali manent reſtitutioni obnoxiæ, quippe quæ eędẽ numero reddendæ ſunt eo quod dominiũ fixum permanet penes primum poſſeſſorem. Quocirca obligatio Solutio hæc quocunque cum re ipſa cõmigrat nẽ- ꝑmiſſæ pe ſiue uendantur, ſiue donentur, ſiue iure qõnis. hæreditario poſſideantur, obligatur poſſidens eaſdem res rõne rei acceptę reſtituere uero domino. Sed ſunt aliæ res ſiue uſuraria pecunia emptæ, ſiue legitime ab vſurario acquiſitæ, v g ſunt patrimonialia. Et hæc non ſunt obligationi reali reſtitutioni ſubdita, ſed perſonali. Nam fœnerator uſurarium æs per uſuras contrahens, ſit reſtõni obnoxius, & rõne ij ſius cuncta quę poſſidet. Et eſt latiſſima differentia, ꝙ hæc perſonalis obligatio non tranſit perinde atq. realis cum rebus, ſed tantum in illos, qui loco perſonæ ſuccedunt. Exempli gratia. Si vſurarius uendat ſuum patrimonium, quando alia bona habebat quibus uſuras reſtitueret, poſt uero in paupertatem lapſus reſtituere non poteſt, illi emptores liberi ſunt a reſtitutione. Nã bona quæ emerunt, vera erant fœneratoris. At vero ſi uita defunctus aliqua reliquit in bonis ſiue illa, quæ per uſuras acquiſiuit, ſiue aliud legitimum, etiam ſi uſura-

tria ſub-

ria ſubſtantiam totam perdiderit, hęredes tenentur paternas vſuras ſoluere rōne obligationis, non quidem realis, ſed perſonalis quia ſuccedūt loco defuncti. Ex his iam gradū facere poſſumus ad fæneratoris contractus, ut examinemus quinam ſint ualidi, qui uero minime, quod quodā ſuperiori argō exquirebatur. Enimuero ſi uſurarius dominium non acquirit, conſequens fieri vř, ut nullatenus poſsit vſuraria bona ullo contractu abalienare. Ad hoc in primis per diſtinctionē illā ſuperius poſitā reſpondetur. Res quippe uſu conſumptibiles in pretium vſurariæ mutuationis receptæ, alienari nequaquā ab uſurario poſsūt, eſſet nanq. alienatio irrita, quādoquidē nunquā in ſuū ius uenerunt. De aliis puto q̄ uſu nō ſumuntur, alia eſt rō. Enimuero ſi uſurarius ēt ſi illas alienauerit, alia hēt bona, quibus reſtituat, contractus alienationis, ſiue gratuito ſiant, ſiue oneroſo uinculo, tenent quoniā non eſt neceſſe, ut eędem numero reſtituantur. Si aūt nihil prorſus habet niſi quod per uſuras corraſit, imo licet illa quę hēt, non ſint uſuraria, ſed legitima bona, quæ tamen debitorum ſummā non exuperāt, tunc uniuerſale ferme Doctorū reſponſum eſt, oēs eius cōtractus eſſe irritos, quia oīa illa bona ſunt debitis obligata, uel obligatione reali, ſi ſunt prioris generalis, uel perſonali, ſi ſunt poſterioris, quia perſona eſt reſtituere obligata. At uero tā uniuerſalē ſniam, niſi cum certo moderamine, non mihi uideor ſatis probare. Et.n. ſi ſit gratuitus cōtractus, uerbi gratia donationis, planū eſt nō ualere, quoniā tūc donatū illud ab uſurarū debitis eximitur. Si aūt ſit oneroſus tūc diſtinguā. nā ſi per illū nihil uſurarius recipit, quod debitoribus ſoluat, fateor ſimiliter caſū eſſe, ut ſi filiā dotaret, quia nō ſibi ad iuſtū ſupeſt quātū dēt. Atque idē cēſendū, ſi ſtipendia famulis pſoluat, etſi uictu alia emat, q̄ certū eſt ab ipſo conſumēda fore. Vide ergo quātū ſit periculi cū uſurariis atq. aliis qui credunt rō alia bona poſsidere, quā illicite acquiſita, hmōi cō tractus inire. Si tñ uēdat, dummō id nō fiat in fraudē, arbitror ſcđm ius naturæ contractū firmū eſſe, emptoremque in cōſcientia nullatenus teneri in reſtōnem, nā uēditor etſi rē uendidit, ptiū tamē recepit, quare nihilominus in bonis hēt, & ptē ex illo ptio ſoluere uſurarū debita, ſicut poterat ex re ipſa, Itaq. ad irritandū contractum, eo conſiciendus eſt oculus, utrum p ipſum uſurarii ſubſtā ia minor fiat, quā q̄ ſoluēdis debitis ſufficiat. Et patet hoc mō rō noſtra. Fac uſurariū non ampliorē hēre pecuniā, quā eſt ſuū æs alienū, ſi tunc illi uēdo meū fundum, contractus eſt firmus, quia tm̄ habet in rebus, quantum habebat in numis. Si ergo iterum ego eundē fundū eodem nummo redimam, ut, contractus eadem ratione non ſit ſolidus? Ius quidem ciuile forſan, quia ſi audem præſumeret illū reſcindet, ſed tamen illo ſecluſo non eſt cui cōſciam remordeat. Hinc protinus facilis eſt deſcēſus ad fæneratorum hæredes. Ad illos.n. non tantum obligatio realis deriuatur, uerum & perſonalis defuncti. Nō ſolum in qua dū in hæreditate res eædem permanent, quæ ueluti pretium uſurariarum acquiſitæ fuerant, tenentur eaſdem pp obligationem reale, quæ cum ipſis migrat, dñis referre, uerum etſi nihil illarū ſuperſit ſed tamen defunctus aliquid unde debita ſoluantur, in aliis legitimis bonis reliquerit, tenentur reſtituere quidquid ille debebat, pp perſonalem obligationē eo. ꝙ eius loco ſubrogantur, tenentur inquā in conſcīa ſi bona debitorum ſummā adæquēt. Alioquin ſatis eſt, ſi totā hæreditatem reſtituant. In foro aūt exteriori, ſi hæreditatem acceptarent, cogerentur in totum, niſi forſan ſcriptorum præciſè bonorum ſe hæredes pronunciaſſent. Reliqua iam demum ſit dubitandi rō, utrum hęredum ſinguli in ſolidum teneantur, an duntaxat pro quota aſsis? Sunt.n. & de hoc inter iuris Doctores placita diuerſa. Et Syluest. arbitratur in uerb. Vſura. 6. §. 10. ſe ſatis reſpondiſſe, ꝙ ſecundum illam opin. quæ tenet oīa bona uſurarii eſſe obligata uſurarū debitis unuſquiſque tenetur in ſolidū, ſi uero non ſunt obligata, quilibet tenetur pro rata. At uero diſtinctio hęc parum ad rē facit. Nā, ut ſupra mōſtratum eſt, cuncta uſurarii bona obligata manēt, ſiue reali ſiue perſonali obligatione. Et iō ſic potius cēſendū, ꝙ res illæ, quę pretium fuerunt uſurarium, a quouis hæredum poſsideantur, reddendæ ſunt domino. Et tunc cæteris cohæredes tenentur

Moderatio ſniæ cōis.

Vendiṫio facta ab uſurario ualida eſt ſecundum ius naturæ.

De hęredibus fæneratorum.

Dubitatio.

Syluest. Satisfit dubitationi & poſitæ.

Rō præfatæ aſſertiōis.

nentur illi refundere pro rõne ſuæ portio- *Qō altera.* nis Si aūt ſint alia bona, arbitror nemnē teneri niſi pro qu[illegible]ta aſſis, ut q hæres fuit ex ſemiſſe, teneatur ad vſurarum medietate, & qui ex triente, de tertia, & cæteri ſimiliter de ſua cuiuſque portione. *Primum fūdamētum.* Et ratio eſt, quia perſonalis obligatio non tranſit in hęredes niſi rõne hæreditatis, ob idque obligatio diſpertitur ſecūdū portionē hęreditatis cuiuſque. *Secūdū.* Et hoc ſentio, ēt ſi bona illa, vſuraria pecunia fuerint empta. Et hæc de reſtitutione eorum quæ per realē vſuram acquiruntur. Reſtat aūt de uſura mentali reſpondere, utrū obliget ad reſtitutionem? vt c. conſuluit. de vſur. deſiniuit. Vrban. 3. Et in primis ex ſuperioribus conſtitutum ſupponamus, vſuram mentalē eſſe, qñ etiā nullo præcedente pacto aliquid ſperatur ratiõne mutui recipiendum. Nam qñ duntaxat ratione beneuolentiæ ſperatur, nunquā contrahitur vſuræ cõtagium, ſiue illa ſit principalis intentio, ſiue ſecus. Hoc nanque iam ſupra ſatis non ſolo teſtimonio S. Tho. ſed clara rõne monſtratum eſt. Scđo ſupponendū eſt, vſurā mentalem licet ſemper peccatum ſit cordis, nunq̄ tñ obligare ad reſtõnem, niſi dum re uera ſubſequitur uſuræ receptio. Quinimo etſi pactū interueniat & mutuator inique contendat uſuras exprimere, niſi recipiat, nulla emergit reſtituendi obligatio, quia nihil debetur niſi *Deo* in ſatiſfactionem pro culpa. Igitur c. conſuluit. ubi reſtitutio iubetur uſuræ mentalis, hoc pacto intelligendū eſt. At uero nondū per hæc ſatis liquet eiuſdē tex. intellectus. Haud. n. deſunt qui cenſeāt mentalē uſurā neminē reſtõnis vinculo innodare, niſi eum, qui prauā ſuā mētē alteri inſinuauerit. *Scot.* Imo Scot. in 4. diſt. 15. q. 2. ar. 2. id videtur ſentire. Ait. n. ꝙ animus ſine ullo pacto uerbali uel alio ſigno æquiualenti oſtendente debitori ꝙ mutuās nō mutuaret ſine ſpe lucri, non facit illum recipientē ſine pacto h[illegible] e alienum. & ideo nō tenetur ad reſtitutionē. Et eiuſdē ſniæ *Richar.* apparet eſſe Richar. eadem diſt. art. 5. q. 5. ut puta ſi uſurarius vt habetur in eo. c. parabolam iuramenti, hoc eſt chirographū debiti reddere recuſet quouſque aliqđ ultra ſortem ei ſ[illegible]per e[illegible] ogetur. *Motiuū Scoti.* Et facere pro Scoto uidemus Greg in Regiſtro. Et hr̄ 1. q. 2. c. ſicut. ubi ait, eius oblatio, ſ. mutuatarii, nullā culpæ maculam ingerit, quæ nō ex ambientis petitione proceſſit. *Greg.* Porro au[illegible]tem hęc opinio, ut apud auctores iacet, nullius la probabilitate uiget. *Setentia Sco. nullius probabilitatis.* Nam qui prauitatem ſui propoſiti inſinuant, nō mentales, ſed reales vſurarii cēſendi ſunt. Quādoqui dem licet pactum non ineant expreſſum, inſinuant tñ tacite. *Ratio in Scotum.* Quare in d. c. cõſuluit ſeorſum mentalis uſurarius ſecernitur ab eo qui mentē ſuam illo mō ſignificat. Itē rō eſt manifeſta, ut ēt ſine tali ſignificatione uſura obliget ad reſtitutionem, nā quā uis tuam auaram mentem celes, tamen dū ſcis alterū rõne mutui tibi dare, tunc plane intelligis dationem illius non eſſe liberam donationem, ſed fieri pro illo qđ nō eſt pretio dignum, ac perinde rõnes alienū inuito domino. Vt ergo res hęc lucide pateat, notādum eſt quatuor modis poſſe contingere receptionē fœneratoris à mutuatario. Primo, ſi mutuator intendat ratione beneuolentiæ recipere, eodemque mō recipiat, tunc. n. planum eſt nullum conſtari vſuræ peccatū, tantū abeſt, ut illa exigat reſtitutio. Scđo. Si intendit recipere cauſſa mutui, & re uerà ita recipit, & hoc, licet nullum interueniat pactum, neque intentionis ſignificatus, citra controuerſia, peccatum eſt reſtitutioni obnoxium, tum ꝑ rõnem proxime factam, tum quia expreſſa eſt determinatio dict. c. conſuluit. Vnum tamē offendit me dubiū circa capituli uerba. *Dubiū.* Habentur nanque ibidem hæc, ſi non alias mutuo eſſet traditurus. Ex quibus uerbis oēs, colligunt, ꝙ intentio ſecundaria vſuræ non obligat ad reſtõnem, ſed duntaxat primaria & principalis, uidelicet ſi tu non mutuares niſi ob hmōi ſpē & intentionem, nam ſi etiā ſine illa mutuares, aiunt hoc licere quia hoc eſt ſiniſtrum, ut aiunt oculum hr̄e ad lucrum. Attamen profecto intelligere hoc non poſſum. Enimuero quamuis ſine tali ſpe mutuares, ita ut hæc tua non ſit principalis intentio, tñ poſtea dum recipis, noueris alterum tibi dare rõne mutui, profecto recipere tibi non licet. Sed eſſet peccatum nexu te implicans reſtituendi quia recipis quod neq. eſt tuum, neq. ille gratis dat. Quare non aliter percipio ſecundariam intentionē capituli, ex-

excuſantem

Explanatur textus citatus.

cuſantem a reſtitutione, quã dũ nullo mõ mutuo, ut rõne mutui aliquid recipiã ſed gratis, licet cogitatio obrepat, ꝙ mutuatarius ſupererogabit mihi aliqd, quod tamẽ ego ſum certus non recipere niſi gratis cõtulerit. Alioqui quanuis ſecundaria intentio eſſet recipiendi rationem mutui, eſſet delictum cordis. Tertio mõ põt ſic lucrum contingere, qđ fœnerator nõ putat ſe recipere ultra ſortem ratione mutui, ſed forte ratione beneuolentiæ, nihilominus alter dat mutui cauſſa. Et tunc fortaſſe quiſpiã cenſeret nullam emergere reſtitutionis obligationem, quia illa intentio nullum fuit peccatum. Nihilominus diſcernenda moderandaque eſt hæc ſentẽtia, nam quandiu iſtæ crediderit accepiſſe ratione beneuolentiæ, & a culpa & a reſtõne eſt liber. Attamen cum primum reſciuerit mutuatarium non dediſſe niſi ratione mutui, tenetur ſub reatu peccati mortalis reddere. Et ratio eſt qđ iam inde agnoſcit non fuiſſe gratuitam donationẽ. At uero quia obligatio nõ naſcitur rõne acceptionis, ſed ratione rei acceptę non teneẽ reſtituere, niſi id quod illius poſſidet, uel quo factus fuit ditior. Itaq. ſi quid bona fide cõſumpſit, putãns eſſe ſuum non debet. Quarto modo cõtingere põt, qđ mutuator corruptam habuit intentionem, ſed tamẽ alter nõ eſt largitus niſi gratis ex liberalitate. Et de iſto membro ſunt opiniones diuerſæ. Nam Hoſti. & Panor. in c conſuluit. de uſur. & gl. in c fi. de ſimonia & Ioan And. in Mercur. regul. pactum. affirmãt obligationem inde exurgere reſtituendi. Et ratio eorum eſt, qđ cũ illa intentio ſit peccatum, receptionem uitiat, ac perinde quidquid recipitur, reſtitutionis debito amplexum eſt. Et intelligunt etiam, dum conſtiterit alterum dediſſe beneuole. Nam dicunt quod reſtõ tunc non eſt facienda illi, poſtquam gratis dedit, ſed pauperibus rõne peccati. Nihilominus in hac opinione nihil prorſus probabilitatis ineſt, res. n. eſt clara. De peccato inquam in primis cogitationis, nulla eſt dubitatio. Secũdo, neq. de hoc ambigendum, quin quãdiu mutuator habeat conſcientiam, alterũ ratione mutui dediſſe, teneatur ad reſtitutionẽ, non qdem ſimpliciter ſed rõne errantis cõſcientiæ, ꝓ eo quod putat ſe retinere

Hoſti.
Panor.
Gloſſa.
Ratio ꝑteritę opinionis
Auctoris iudicium.

alienum. Et hactenus recte dicunt prædicti auctores. Attamẽ ꝙ a parte rei teneatur, falſum eſt. Et ideo ubi conſtiterit alterum non dediſſe rõne mutui, ſed gratuito, quamquam deprauatiſſima intentione illud receperit, nullo implicãtur reſtituẽdi nodo. Et hoc mãnifeſte probatur. Reſtituendi obligatio ex nulla alia inſurgit cauſſa, quã ex damno alteri dato, hoc. n. nomen ipſum aperit. Eſt. n. reſtituere, alterum in ſuum ius ſtatuere, quando uero mutuatarius ob meam beneuolentiam quidpiam cõfert, nullum accipit dãnum, nec depulſus eſt à iurè ſuo, ergo alter nihil ei debet. Nam lucrũ quod fœnerator acquiſiuit, reſtitutionẽ nòn inducit, alias quod donatũ tibi eſt, reddere obligareris. Deinde arguitur. Dum ego rem meam ab altero eripio, quã arbitror eſſe ſuam, etſi tunc corde furtum committam, tñ ſi poſtea mihi innoteſcat, rem eſſe meam, nullo reſtitutionis reatu teneor. Imo uero quamuis ſua ipſius fuiſſet, ſi poſtmodum notum mihi faceret dono mihi dediſſe, profecto relegatus eſſem iugo reſtituendi, per aũt rõ eſt in propoſito. Illì ergo mutuatario nihil debebatur. Si autem illi nihil debetur, multo minus pauperibus. Reſtitutio nanq., ut iam ſupra dictũ eſt, non cedit in ius pauperum. niſi uel qñ copiam creditorum haberi nõ põt, uel qñ datio ipſa iure cõdẽnatur, ut ſimonia, datio aũt illa beneuola nullatenus eſt prohibita. Dicere aũt ꝙ mala intentio ſit digna illa pœna, ut uſurarius eleemoſynam egonis eroget, profecto nullo fulcimento connititur. Ex his ergo collige ſolam receptionẽ rõne mutui atq oẽm in uniuerſũ, ſiue intentio primaria fuerit, ſiue accidentaria, obligare ad reſtitutionem. Igitur qñ dixit Greg. obl tionẽ mutuatarii non ingerere culpæ maculã, ſi ex fęneratoris petitione non proceſſerit, intellexit ꝙ non impingit eidem fœneratori labem, ſi neque petit neq. ſcit, in pretium ſibi propter mutuum rependi, nam dum ſciens & prudens illa cauſſã recipit, eodem recidit, ac ſi peteret. Et ſic gloſſare dẽt Scotum, qui eius ſuſceperit patrocinium. Porro uero poſtremum hic dubium diſſimulandũ nõ eſt, quippe quod multorum ingenia torquet. Videntur enim præfatũ c. conſuluit

Rõ dicti
Rõ altera ad idem.
Corollarium.
Ad motiuum. Scoti.
Dubiũ.

de vſuris, & c. mandato, quod eſt finale, de ſimon. ſecum pugnare. Nam c. hoc, ut expoſitum eſt uſurarium mentalē nexu reſtitutionis ꝓſtringit. Illud uero de ſimon. ait ꝙ ſimoniacus affectus, nullo intercedente pacto, per ſolam pœnitentiam diluitur, neque ad reſignandum beneficium obligat, quod tali affectu ſuſceptū eſt. Et tamen qd quod in temporalibus vſura eſt, ſi in ſpiritualibus ſimonia, immo grauius eſt ſimoniæ crimen. Adrian. in illa q. de vſura hoc conſtituit diſcrimen, ꝙ cum reſtitutio ſimon aci pretii facienda eſt eccleſiæ, Papa pōt illam remittere, ſecus aūt de uſura. Hæc aūt ſolutio nulla eſt prorſus, quoniam Papa illic nullā facit debiti relaxationem ſed tantum de iure interrogatus rñdet. Docet ergo nullam eſſe neceſſariam reſignationem. Alii dicūt ꝙ c. conſuluit loquitur in conſcientia, qua quiſque tenetur uſuras reſtituere, ſed cap. mandato, loquitur tantū in foro exteriori, qđ ſ. ſimoniacus mentalis non compellatur in foro exteriori reſignare beneficium. At uero neque hoc ſatis facit. Nā etſi in humano tribunali non cogatur, deberet ipſe nihilominus in cōſcientia reſignare, & tamē Papa illic pacatas curat conſcientias per ſolam pœnitentiam. Panorm. & reliqui in illo c. complures cōmentantur gloſſis, arbitror tamē ꝙ quā cōteſtantur litem, nulla eſt. Etenim caput illud, mandato forte nihil aliud ſibi vult, quā ꝙ ſi quis obſequia uel munera epiſcopo obtulit, ea intētione ut illorum intuitu & interuentu obtineret ſacerdotium, poſtea tamen reſciſcit collatum ſibi fuiſſe nō rōne munerum, ſola pœnitentia deletur ſibi præterita culpa, nō tamē reſignare tenetur, quia re uera collatio non fuit ſimoniaca. Sin aūt ſibi conſtaret collationē factā ꝑ ꝑ munera forſitan neceſſaria eſſet reſignatio. De hoc tamen libr. 9. in loco proprio examinatus. Poſt hæc demum dicendum ſupereſt de fœneratorum cooperatoribus an teneantur & ipſi reſtituere rōne acceptionis quamlibet uſurarum nihil apud ipſos fuerit, quales ſunt eius factores & miniſtri. Atq. in initio ſtatim quæſt. ſtatuitur regula. Quicunque uere eſt cauſſa, ut quiſpiam per uſuras alterum lædat, tenetur in integrum ad reſtitutionem. Eſt n. regula iuris, ꝙ qui cauſſam damni dat, damnū dediſſe vr. Eſtq. par ratio ac de concurrentibus cum fure. Nā cum ſecundū Paulum ad Rom. 1. non ſolum qui faciunt, ſed qui facientibus conſentiunt, digni ſint morte, multo iuſtius, qui re uera in cauſſa ſunt. Cauſſa aūt illi cum primis exiſtimantur, qui mutuatarios ad ſoluendas uſuras compellunt, ut ſi principes in hūc errorem collaberentur, ac ſubinde iudices, etiam dum principum iuſſa id auderent, tales .n. leges manifeſtariam haberent iniquitatem. Et pariter aduocati, & pariter quotquot in tale iudicium concurrent, ad reſtitutionem tenerentur. Pari modo proxenetæ & intercuſores, qui fœneratarios diſquirentes inter ipſos ac fœneratores fœnorum pacta conficiunt. Nam iſti ueriſſime ſunt cauſſa. Item conſultores, ut ſi quis filio uel amico perſuaderet, ut tale iniret uiuendi inſtitutum profecto perinde teneretur reſtituere, ac ſi latroni conſilio faueret. Hoc dixerim propter quoſdam, qui putant cooperari uſurariis ad mutuandum, non inicere reſtitutionis laqueum, ſed cooperari ad ſuſcipiendum lucrum. Nam profecto ſi ex mutuo ſequitur lucrum, eadē eſt utriuſque rō Conſulere autem mutuatario, ut ſoluat uſuras, neq. culpa eſt, neque ad reſtōnem obligat, quia uſuras ſoluere non per ſe uetitum eſt. De miniſtris aūt non eſt facile iudicare. Agentes n. quos uocant & factores, quibus uſurarii ſua negotia cōmittūt, quique illorum pecuniam fœnori dant, oīno tenentur rōne acceptionis. Hæc omnia intelligūtur, ſi uſurarii non reſtituunt, & ipſi ſoluendo ſunt. Tametſi dum uſurarum nihil in uſum iſtorum uenit, conſiliū eſt ut dent pro ſua uirili operam qualiter uſurarii reſtituant. Quod ſi non profecerint, arbitror eſſe caſum conueniendi creditores a quibus obnixè uel debitorū uel partis remiſſionem deprecentur. Eſt enim tunc miſericordiæ locus maxime, ſi illi ex aliqua ignorantia peccarunt. Ad poſtquā & de ignorantia incidit ſermo, animaduertendū eſt, ꝙ ſi hi oī adminiſtros ea cōtingeret ignorantia teneri quæ prorſus ab omni eos culpa purgaret, nullo poſtea colligarentur reſtitutionis nexu. Nam cum reſtitutionis obligatio non niſi ratione, uel acceptionis,

Adriani ſolutio.

Solutio Adriani nō ſatis apta.

Aliorū ſñium.

Solutio uera.

Vltimū dub.ū.

Regula.

Quid dicā tur cauſſa uſuræ prauitatis.

Quid de miniſtris uſurariorū ſit ſentiē dum.

acceptionis, uel rei acceptæ exurgat, ſi acceptio nulla fuit culpa, & res apud miniſtrũ non manet, omnis ceſſat obligatio. Veruntamẽ crimen eſt tam apertum, ut neminem poſſit ignorantia in totum excuſare, niſi forſan in nonnullis caſibus, quorum ſunt grauium Doctorũ opiniones diuerſæ. Tunc n. quem conſcientia in cõtrariũ non remorderit, auſcultare Doctoribus poterit, qui bonæ ſunt auctoritatis. Præter hos nominatos ſunt alii adminiſtri, qui propriè non cenſentur eſſe cauſſæ, uelùti famuli qui pecunias portãt & ſeruant. Erat, uerbi gratia, mutuatarius ſoluturus, mittit fœneratori per famulũ ad petendum, & tradit alteri ad cuſtodiendum, illi nõ propriè ſunt cauſſa, neq. reſtituere tenentur. Imo credo neq. amanuenſes, qui in commentarios rõnes dati & accepti referunt. Nam iſti tantũ memoriæ ſubſeruiunt. At uerò de publico ſcriba cuius inſtrumentum fidem facit paulo ſanè maior eſt dubitandi ratio, Nam ille publica fide pactum firmat, quod uera eſt uſuræ cauſſa. Et iõ ſaluberrimum eſſet conſilium, talia pacta non ſubſignare. Imo, ſi uigore illius inſtrumenti poſtea alter condemnaretur, non eſſet tabellio immunis a reſtitutionis debito, quamuis cum tales uſurariæ lites non admittantur in fórum, non tantum inde imminet periculum, niſi tabellio fraudem ſciens, inſtrumentum uſurariũ ſub tacita nequitia ſubſignaret. Vt ſi mutuum erat mille ducatorum, & centum uſurarum, fidem faceret mutuatarium mutuo recepiſſe mille & centum, tunc n reus eſt reſtituendi. Reliqua, quæ de reſtitutione adhiberi hic poſſunt, non ſunt hoc genus reſtitutioni propria, ſed aliis ſimul communia. Tenetur n. vſurarius de damnis, quæ mutuatarius propter uſurarias ſolutiones accipit. Item fieri poteſt uſurarum recompenſatio. Vt ſi ego a te eundem uſurarum numerum recepi, quem tu ex me per ſimilem iniuriam extorſeras neuter reſtat alterius debitor. Imo c. quia fruſtra de uſuris, non permittitur ille qui uſuras ſoluit, repetere antequam ipſe quas accepit perſoluat. Ad hæc, ſi neq. creditoris copia neq. heredum haberi poteſt, pauperibus facienda eſt reſtitutio, ut Alex. ſtatuit. cap. cum tu. de uſuris.

Quid de famulis pecunias fœneratorũ portãtibus.

Quid de amanuẽſib.

Quid de tabellione.

ARTICVLVS II.

Vtrum liceat mutuo pecuniam accipere ſub uſura

CVm dare mutuum ad uſuras, peccatum ſit & mutuatarius cauſſam eidẽ malo dare uideat, merito ſubinde interrogatur, utrum liceat mutuo pecuniam accipere ſub uſura? Arguitur. n. a parte negatiua. Pari iure cõdemnat Apoſtolus ad Rom. 1. eos qui maleſactoribus conſentiunt, atq. ipſos qui maleſaciunt qui aũt mutuum ſub uſura accipit, non ſolum uſurario crimini conſentit, uerum & occaſionem præbet, ac perinde ſcandalum dat, ergo undequaq peccat. Secundo: Si hoc genus neceſſitas acceptionem excuſaret, ſequeretur, & excuſare quoq. poſſe ut quis pecuniã ſuã in depoſito penes uſurarium collocaret. Nã ęqualis eſſe poſſet neceſſitas, hoc aũt a crimine nullatenus excuſatur, nã perinde eſſet atque gladium furioſo committere, aut impudico uirginẽ, ergo neq. licitũ eſt mutuũ ſub fænoris uinculo ſuſcipere. In contrarium aũt eſt Philoſ. 5. Ethi. ubi docet iniuriam pati, non eſſe delictũ, ſed facere, mutuator aũt iniuſtitiam irrogat petenti mutuũ, ſi eũ fœnore morſicat, alter uero tantũ patitur. Ad queſt. duabus cõcluſionibus rñdetur. Prior eſt. Eum, qui paratus non eſt fœnori dare, nemini licet inducere ut fęneret. Poſterior. Ab eo, qui paratus eſt fæneratò mutuare, licitum eſt mutuari ſub fœnore. Ambæ ſimul cõcluſiones una bimẽbri ratione comprobãtur. Inducere quempiã ad malum, nemini licet. Pręcipuũ. n. genus cooperandi ad malũ, eſt ad illud mouere & excitare. Cum ergo fœnerari malũ ſit, nemini in tale propoſitũ quod ipſe non habebat, cõiicere põt, Attñ uti alterius peccato in bonum, nihil abſurdi habet, nam & Deo hoc eſt in uſu. Vtit. n peccatis noſtris in bonũ, ut in Enchird. diſerte docet Aug. Vnde idem ſacer auctor ad publicolam, qui utitur (inquit) fide illius qui per falſos deos iurat, non ad malum, ſed ad bonum, non peccato illius ſe ſociat, quo per dæmonia iurauit, ſed facto eius bono, quo fidem ſeruauit, ſi tñ induceret eũ ad iurandũ per falſos Deos peccaret. Subiũgit D. Th. Exẽplum Hiere. 41.

de-

Primũ argum.

Secũdũ.

Ariſtot.

Prima cõcluſio

Secũda.

Rõ utriuſq. cõcluſiõis.

Auguſt.

decem virorum, qui vt uitam ab Iſmahele redimerent, qui eos uolebat occidere, theſauros ſuos ei obtulerunt. Quocirca uelut dum quis incidit in latrones, licet iniuriam ab illis patiatur uolentibus eum trucidare, ipſe tamen offerens aurũ, quo uitã redimat, non eſt prodigus, ſic cenſendũ de illo qui, ut ſuę neceſſitati prouideat, mutuum accipit fœnori obnoxium. Hic aũt dubia non deſunt minime prætereunda. Primũ eſt, v rum ſine ulla prorſus neceſſitate ab vſurario fęnerari, peccatum ſit. Videtur.n. D. Tho. hoc affirmare, dũ non aliter hmõi mutui acceptionem excuſat, quã dum fit ad ſubueniendum neceſſitati propriæ, uel alterius. Hoc autem facillimę ſolutionis eſt. Enimuero ille, qui vel nulla, uel non iuſta neceſſitate adductus fœnerato mutuatur ab eo, qui paratus eſt non alio peccato delinquit, quã prodigalitatis, quæ genere ſuo non eſt mortale. Poteſt.n. quiſq. citra peccatum mortale ſua profundere. Attamen ex circunſtantiis fieri poteſt mortale, nempe ſi familiam habet alendam, & proles quibus debet in poſterum proſpicere, uel ſi eſſet Antiſtes, qui

Sciſcitatio. ſcandalum daret. Quod ſi ſciſcitaris, quãnã ergo neceſſitas ingruere debet, ut prorſus culpam abſtergat?

Solutio. Reſpondetur non eſſe neceſſariam ita multum grauem, ſed ſatis eſſe ut occurrat decentia ſtatus, & ornatus perſonæ, ut ſi magnates ad Torniamẽnis apparatum, & ad ſimiles celebrandas feſtiuitates ſub fœnore mutuentur, nõ eſt peccatum. Quin vero ſi ob merã uoluptatem facerent, nõ eſſet niſi ueniale, tametſi & in hac magnatum claſſe fieri contingat mortale, ut puta dum hac ratione ingens contrahunt æs alienum in grauiſſimum liberorũ detrimentum. Mox & inde arbitror grauiter peccare, ꝙ fomenta uſurarum ſubminiſtrant, cauſſaq; ſunt ut omne genus mercaturæ deſerãt, & uertaturq; in

Scrupulus. uſurarium quęſtum. Vtrũ uero liceat mutuum ſub fœnore accipere ad exercendam mercaturã, uel alias licitas negotiationes ineundas, fertur D. Tho. Florentino mer-

Solutio. catori reſpondiſſe, peccatũ eſſe: attñ non eſt genere ſuo mortale imo uero forſan quãdoq. nullum. Etenim dum quis non aliam inſtituere ualeret rationẽ uiuendi, non uideo cur non poſſet fœnebre mutuum petere, quo illa arte ſibi ſuiſq. prouideret. Veruntamen hoc tacendũ impræſentiarum non eſt quod in perniciẽ reipublicæ in dies ire pergit. Ingentem.n. hõium turbam uideas qui nihil in bonis habẽtes, ut alias effugiãt mechanicas artes, nacta a fœneratorũ facilitate, occaſione ſub uſuris mutua corradũt, quę negotiationi exponunt, & de repente mercatores prodeuntes lautiorem uitam inſtituant. Qua ratione & luxu breui ſuã inopiam produnt, & fracta creditoribus fide reclamant non eſſe ſoluendo. Hi profecto, tanquã publica peſtis, eſſent arcẽdi, & ceu publici latrones exiſtimãdi.

Dubitatio. Hæc aũt ſpãlis rõ utendi in bonũ alienõ peccato, ad id nos euocat gñalius pe ſcrutandũ vtrum uidelicet in aliis quoq. materiis pariter liceat?

Solutio. Et rñdetur per hanc regulam, quotieſcunque id quod petitur, tum iuſte fieri poteſt, tum & bona de cauſſa petitur, quanquã ſcias alterũ perperã facturum, licet tibi tuo uti iure. Exemplum eſt in re præſenti, dum mutuum ab vſurario petis, id tantum poſtulas, quod ipſe poſſet tibi abſq. fęnore præſtare. Igitur ſi beneficium tibi fænerat, ſua eſt, non tua culpa. Similiter in exemplo Auguſt. Dum ab infideli iuratam exigis fęderis conuentiue fidem licite ipſe poſſit per Deum verum iuratam pręſtare ſi autem per falſos iurat, ſuæ impietati tribuitur. Veruntamẽ ſi id quod flagitas, præſtari ab altero iuſte nequit, petitio tua iniqua eſt. Vt ſi ab amico peteres, ut quo tuis prouideret ſumptibus, furaretur, aut quo tuam iniuriam ulciſceretur, inimicum tuũ vulneraret. Tametſi hanc regulam non uſq. adeo vniuerſalis ueritatis arbitror, quo minus exceptionem citra uiolentiã patiatur. Etenim qui a miſero proſtibulo ſtato pretio turpem conſenſum petit, non eſt alius criminis, condemnandus, quam ſimplicis fornicationis, quippe cum id genus mulierem non cenſetur ille mouere, quandoquidem ipſa eſt quæſtui paratiſſima. Secus ſi honeſtam ſolicitaret.

Dubiũ graue. Hinc rurſus ad rem proxime gradus fit ad aliud dubium examinandũ ꝙ grauius eſt, utrum liceat minus malum ad peius euitandũ conſulere? Videlicet ſicuti licet mutuũ petere ſub uſuris utendo alieno peccato in

cato in

cato in bonum, ita ſit decens diſſuadere alteri ne occidat, q̄ bonū eſt pſuadendo vt mitiorē uindictam ſumat. Viſus.n. eſt hic

Caieta.

Caiet. hoc negare, quod nos tñ ſuper 3. c. ad Rom. obiter & quaſi aliud agentes affirmauimus. Quapropter conſtituimus rem hic preſſius enucleare.

Primū argum.

Et a parte negatiua militare videtur primū oīum ſnīa. Paul. loco citato. Non ſunt facienda mala, ut inde eueniant bona. Nam cum cōſulens cauſſa illius rei ſit, quam conſulit, fit, ut qui minus malum conſulit idem cēſeatur facere, & cum euitare maius malū quædā ſit ſpēs boni, ut 5. Ethic. c. 1. auctor eſt Ariſt. conſequens apparet, ut conſulere minus malū ad euitandū peius idem ſit quod facere malum ut inde eueniat bonum. Item alteri nō licet malū ullū facere, ut peius euitet, ergo neq. tibi idem ei conſulere. Et confirmatur. Si tibi fas eſſet tale conſilium alteri præbere, non eſſet nefas tibi ipſi idem aſſumere, quare liceret tibi facere malum ut peius caueres, quod eſt abſurdum.

Confirmatio.

Præterea, conſulere minus malum, eſt inducere ad malū, at S. Tho. hic uniuerſim negat licitū eſſe inducere aliū ad malū ergo nefarium eſt tale cōſilium.

Secundum argum.

Ad hæc ſecundū regulam poſitam non licet ab aliquo petere id, quod licite ipſe præſtare nequit, ſed nemo minus malum facere licite poteſt, ergo neq, hoc eſt licitum ab aliquo petere.

Tertiū.

His tamē non obſtantib. arbitror documentū eſſe non ſolum iuſtum, uerum & ſaluciferum, ſi re, pſpecta conſideratione uerſetur.

Poſtremum. Solutio.

Enimuero q̄a res moralis eſt, dēt caſus in eas anguſtias perſtringi, ut cui tale conſilium dederis, conſtitutiſſimum hēat certiſſimuſq. ſit grauius ſcelus perpetrare, ita ut nullo non moto lapide, nulla ſiat reliqua uia diuertendi induratum in eius aīum ab illo propoſito, niſi mollius inclinādo in aliud, ubi uiros euomat. Enimuero etſi amicum tuum certis cōiectuns crederes cras commiſſurum adulterium, qđ nondum conſtituit, nihilominus nefas eſſet perſuadere modo illi fornicationē, qua calorem reſtingueret. Neq. ſi hēret corruptam naturam in alterum ſexum, licitum eſſet ad euellendum illū habitum perſuadere ill conuerſationem cū fœminis Nā ad præueniendum malum propoſitū, ſeu ad compeſcendum corruptū habitum, nō licet hoīem in alia inclinare uitia. Eſt enim regula Ariſt. 2 Ethic. ca. 9. eum qui delinquit in unum extremum, inclinandum eſſe in alterū, ſed tamē intra uirtutis lineam.

Ariſto.

Igitur conſulere minus malum non licet, niſi ad cōpeſcendum aīum qui actu firmoque propoſito infixus eſt in malum. Fac ergo unum hominem conſtitutiſſimū habere alterum trucidare, & accinctū eſſe operi, cui, ut diſſuaderes nullam prætermiſti rōnem. Quod huic ergo conſilium præbere poſſis, ut mitio e læſione virus expuat, arguitur ſic illud conſiliū hēt bonū obiectū & finem abſq. ſiniſtra ulla circunſtātia, ergo eſt bonum.

Prima rō pteritę aſſertionis.

De fine nullum eſt dubium, cum ſit homicidium euitare, ſed & de obiecto idem probatur illud ſiquidem non eſt, vt aduerſarii falsò putant, ſimplex illud remiſſius incommodum, puta, cæde eum fuſte, aut alapa, aut quid ſimile, ſed hoc conditionale, ſi alterum certus eſt facere; nempe aut occidere aut leuius vulnerare, citius hoc fac, hoc autem obiectum bonum eſt & rationi conſonans. Nam ut Topicorum regula habet. Ex duobus malis minus eſt eligendum. Quod uniuerſim, et in malis culpę uerum obtinet, ut Greg. 13 diſt. can. Nerui. perſpecte docet.

Grego.

Quapp cum conſulens duorum malorū minus nihil aliud q̄ electionem illam ſuadeat, nihil mali cōmittit, ſed bonum cōſulit.

Obiectio. Solutio.

Sed arguis. Saltem non licet illud minus malum abſolute conſulere. Diſtinguitur de abſolute. Si.n. intelligas extra talem caſum, conceditur. At tamen caſu quo ille certiſſimus eſt committere grauius malū quod illi diſſuadendo perſuadere ne quis, ne faciat, quamuis comparationem non exprimas, ſed alterum minus conſulas, ſemper ſubintelligitur comparatio. ſ. ſi alterū facturus es.

Augu.

Secūda ratio.

Secundo id ēt elucidatur. Si illud conſilium malum eſſet, inde maxime, qđ per illud alter inducitur ad peccandū. Quod aūt id falſum ſit, probatur. Nemo inducit alterum, ad illud qđ alter apud ſe habet conſtitutiſſimū facere, ille aūt conſtitutum hēt malum aut hoc aut illud facere, ergo conſulēs non inducit ut malū faciat, ſed ut faciat minus malum. Nulli ergo eſt cōſequētia. Dimoueo illū a peiori inclinando

nando

nando ad minus malum, ergo induco ad malũ. Imo in tali caſu inducere eũ ad minus malum, eſt inducere ad bonum. Tertio, ad hoiem arguitur contra Caiet. Fatetur namq. licitu eſſe in tali caſu proponere illi materiam minoris mali, Fit ergo inde, ut licitum ſit eandem ei declarare materiam, puta, ꝙ mitius poteſt vulnerare hoſtem, atq. illo modo ſuum explere animum, ſuosq. honori ſatisfacere, meliuſque ſibi conſulere, & maiora cauere pericula, ſicut Loth expoſuit filias nefandis Sodomitis, quo caueret hoſpitum abuſum, hæc autem materiæ propoſitio (ut eius utamur uerbo) plane conſilium eſt & ſuaſio. Nã quõ aliquid aliter conſulas quã explicando rationes quibus alter moueatur? Quin uero & hoc eſt inducere. Porro ergo figmentum eſt perparum ad mores retetens, cõcedere ꝙ licet proponere materiam minoris mali, & tñ negare conſulendi licentiam. Quare Loth, non ſolum expoſuit filias, ſed ait, Abutimini illis. Et dicere ꝙ illud fuit tantum permiſſio, eſt contra uerborum ſchema, quod apparet plus quã conſilii. Quapropter poſtea in ſua Sũma, uerbo, Tyrannis, concedit plane ꝙ licet conſulere minus malum ad euitandum maius. Igitur uel putauit non ſibi contradicere. Nã 2.2. ar. præſenti nunquã negauit licere conſulere minus malum, ſed licere inducere ad minus malum. Et forſan aliquid diſcriminis commentus eſt inter Cõſulere & Inducere, quod ego nõ penetro. Vel forte emendauit ſententiam. Et Adr. quolib. 1. q. 2. noſtram amplectitur. Sed dimiſſis hmõi auctoribus qui citra diſputationem, & examen ſimpliciter loquuntur, extat ſnĩa Aug. in lib. Quæſtionũ ſup Exod. & refertur 33. q. 2. can. ſi qđ ueius, vbi de coniuge adulteræ loquens ait, Si facturus eſt quod non licet, puta uel uxorẽ occidere, uel dimittere, iam faciat adulterium, & non faciat homicidium. Eſtq expreſſa ſententia Chryſoſt. hom 27. ad populum, ubi admonet conſulendũ eſſe illi qui aſſuetus eſt iurare, ut iuret per caput ſuũ, ne iuret per Deum. Et ex Gregoria. citato, Nerui. idem colligitur. Vnde ad primũ argumentorum in contrarium, conceſſo nõ liceret fieri mala, ut inde eueniant bona negatur inde cõſeq, quod liceat cõſulere minus malũ, nã talis conſultor, ut dictũ eſt, licet ſit cã minoris mali, non ideo eſt cauſſa mali. Eſt.n. fallaciſſima cõſequẽtia. immo eſt cã electionis bonæ, quãdoq dẽ eũ qui fixus eſt ſceleſtiori propoſito, deflectere ad remiſſius uere eſt bonũ. Et perinde rñdetur ad ſecundũ Haud.n. ſeqtur. Alteri nõ licet facere minus malum, ergo nec mihi licet conſulere. Ille namq. cũ in ſua hẽat ptãte neutrum facere, alterutrum faciat, reus eſt, mihi uero quia facultas non ~~ſuppetit dimouendi illũ ab utroq. iuſtum eſt, minus conſulẽdo a grauiori diuertere.~~ Atq. inde fit conſequens, ut ego non poſſim mihi ſumere ſimile conſiliũ, nam ſemper in mea eſt ptãte duobus delictis, oblatis, utrunq. cauere. Et quantũ ad alia argumenta iam oſtenſum eſt, conſulere minus malũ nõ eſſe inducere ad malũ. imo ad bonum. Atque adeo ne talis cõſiliarius petit id, quod alter præſtare iuſte nequit, nã abſolute non petit niſi ut grauius malũ non faciat, ob idq. ſua culpa eſt ſi acquieſcere non vult, niſi in alterum impingendo malum. Cuius ſimile eſt, mutuum petere ſub vſuris. Ex his ergo colligito nemini licere minimum ueniale peccatũ facere, ad euitandum immaniſſimum malum in altero, eſt.n. contradictionis implicatio, malũ eſſe, & licere. Neq. licet id uni tertio conſulere. Quapropter dum mihi tyrannus mortem comminatur, potius debeo permittere homicidiũ, quã ut mentiar. Neque ad euitandum grauiſſimũ adulteriũ in iuuene, liceret mihi ſecundam aliam uiro ſolutam inducere, ut illam cognoſcendo, ab adulterio declinaret. At uero de Loth, nondum per hæc quæ dicta ſunt, plane cõſtare põt, ueniat ne eius factũ excuſandũ. Porro Ambroſ. 32. q. 7 cano. offerebat. vr eius zelum excuſatum hre. Et Petrus in ſecunda ſua Canonica eum appellat iuſtũ, licet inde non fuerit conſequens, ut in illo ſingulari actu non deliquerit, tãmetſi et ſit probabile eũ peccaſſe. Nihilominus ſi factũ natura ſua perpendas, profecto nulla eius licitum fuit niſi ignorãtia illud excuſet. Haud.n. prudẽs fuit conſiliũ, ſed res indecẽs. Et rõ eſt, quia cũ illi incũberet ſuarum filiarum curã, atq. adeo paterno iure teneretur

Tertia.

Adrian.

Augu.

Chriſoſtom.

Ad primũ arg.

Ad ſecũdum argum.

Ad reliqua argumẽta.

Corollarium.

An Loth offerendo filias deliquerit.

teneretur earum cuſtodi e pudore,non debuit i la uia peiori malo obſtare. Nam iam dictū eſt,neq. minimum tibi peccatū licere ad euitandum in altero grauiſſimū. Secus,ſi conſulendo dixiſſet,ſunt in urbe uirgines fœminæ quibus ueſtram poteſtis libidinē offerre. Quapp excuſatio quam ei præ exit h c Caiet. dicens quod tātum exposuit materiam minoris mali, dupliciter mihi apparet deficiens. Primum ꝙ re uera fuit inductio Abutimini.n.inquit eis. Deinde quod neq. illa propriarum filiarum expoſitio eum decebat. Gloſſa ergo illius loci Geneſ 19.quæ Aug.eſt, & refertur 14. diſt.can.quod ait.non conſilio tribuit qđ fecit Loth, ſed animi perturbationi, quæ partim eius culpā extenuauit An uero ꝑ ſus excuſauerit,ppēdendū eſt ſcđm ſciam quam hoīes illius ſęculi tenebantur hīe. Supereſt ergo tandem ad argumenta partis negatiuæ principalis qōnis reſpōdere. Et quidem primi ſolutio ſatis ex ſuperioribus liquet. Negatur.n.eum qui ſub uſuris mutuū accipit,vſurario cōſentire,tantū abeſt, ut cām ill ,uel occaſionē peccādi porrigat. Etenim cū ipſe ſit paratus facere, minime eum petens mouet,ut modo de conſulente minus malū dicebamus Atq.adeo ipſe eſt, qui ſcandalum dat, ſecus ſi paratus non eſſet. Ad ſecundum uero eo pacto reſpōdetur,quo ſuperius de illis dictum eſt, qui cōmercia cum uſurariis ineunt. Si uſurarius inquam nullam aliam crederetur hīe ſubſtantiam huius mundi.ꝙ̄ uſuris acquiſitā, profecto nemini liceret pecuniā ſuam apud illum deponere, tā perinde tunc eſſet ac ſi tuum eſſet propoſitū, ut tuam quoque pecuniam fœnori daret, quod quidem propoſitum,iniquum eſt. Si uero copioſiorem pecuniam habet, licet tibi ſana mente tuā apud illum cuſtodiendam deponere.

Auguſt.

Qualiter Loth ſit excuſādus.

Primū arg. principale.

Ad ſecūdum.

ARTICVLVS VI.

Vtrum mons pietatis, uſurarius ſit.

HVic quæſtioni adhibendū articulum duxerim de Monte pietatis, qui ſub forma mutui uſuræ labē contrahere vř. Dř .n.mons pietatis. cumulatus æris a ceruus, qui ſubleuādis per mutuū miſeriis pauperū deſtinatur. ea tñ lege ut mutuatarius quiſq. exiguā pecuniā in ſingulos menſes conferat,non quidē, ut aiunt, rōne mutui, ſed ueluti ſtipendiū miniſtrorū, qui ad ſeruanda excutiendaq. pignora, habendaſq. rōnes dati & accepti deputantur. Cum ergo in mutuo pietas inſit, quæritur utrū ab illo collato ſtipendio uſuræ macula inficiatur? Et arguitur a parte negatiua. Si quidpiam hic committeretur uſurariæ iniquitatis, maxime inde ꝙ mutuatarii aliquid ultra ſortē erogant,id autem non faciunt ratione mutui ſed ad alendos miniſtros eidem negotio neceſſarios,ergo procul hinc abeſt uſuræ peruerſitas. Probatur minor. Aequum eſt,ut illud ærariū ab illis, quorum intereſt,ſeruetur incolume, intereſt aūt pauperum,nam diuitis, qui illud erogauit, nihil refert poſtquam iam tali miſericordiæ illud mancipauit Neque refert reipublicæ, utpote cui nihil inde accreſcit. Solis ergo pauperibus,quorum cōmodo depoſitū eſt incumbit illud cuſtodire. Neutiquā autem in cuſtodia eſſe poſſet, niſi ſub pignorū fide mutuaretur, atq. adeo adiectis eidē negotio miniſtris, qui pignora ſeruarent, & poſt moram vęnundarent, rationeque ſingulorū bona fide retineret, ergo pauperum munus eſt tales miniſtros ſuis ſymbolis ſuſtentare, atq. adeo illic omnis uſura cauetur, in contrariū eſt ꝙ reddere tantū in ſingulos menſes, ac perinde tanto plus, quanto plus tēporis prolatatur ſolutio mutui, atq. id ad reddendū totā mutuatam pecuniam, qua certe cautela mutuantis negotiū agitur, quandā hēt effigiem uſuræ. Inſtitutum hoc montis pietatis in Italia centū hinc annis ortum eſt. Nam Pius II. primus eius refertur approbator Et poſtea à Lateranen. Concilio ſub Leone X. iterum fuit receptus, cuius utiq. extat approbationis Bulla. At quoniā, ut Caiet. eiuſdē ſanctæ eccleſiæ Cardinalis, qui vt 2 2.q.7.ar. 10.refert,eidē interfuit cōcilio, in Opuſculo huius rei ſingulari cōmemorat, non cuncta eiuſdē montis capitula fuerūt per eandē bullā approbata, ſed quatenus ſacris canonib. nō eſſent cōtraria, nulla irrogatī iniuria eidē apoſtolicę ſedi ſi de eadē mōtis rōne controuerſetur, eo præſertim ꝙ Papa & concilium, in quibus auctoritas reſidet ſum-

Quid mōs pietatis.

Primū arg. a parte negatiua.

Inſtitutio montis pietatis.

Pius II. Concil. Latera. Caieta.

det ſumma condendi tum fidei articulos, tũ & morũ leges, non curant falcẽ ſuã mittere ad definiendas tãquam de fide philoſophiæ diſputationes, quę nõ ex ſacra ſcriptura, ſed ex nuda philoſophia eliciuntur, qualis illa eſt quæ inſtituitur ad examinãdum quiſnam contractus ſit uſurarius, quis uero ab hoc crimine liber. Hoc.n.nõ ex ſacra ſcriptura colligitur, unde ſuas ueritates elicit ſancta Sedes, ſed ex media mera que natura rerum. Aliud deniq. eſt prohibere uſuras ſub his aut aliis cenſuris, ꝙ cũ non ſolũ ex morali philoſophia, ſed ex ſacra ſcriptura colligiſ, propriũ eſt Apoſtoli cũ munus, aliud uero examinare quiſnam contractus ſit uſurarius, quod permittit ex ſola natura rerũ perpẽdi. Et iõ licet in eadẽ Bulla ſñia excõicationis in eos feratur qui contra uel prædicauerint, uel diſputauerint, dẽt illa tamen intelligi cũ eadẽ clauſula.ſ ſi impugnauerint capitula, quæ ſacris canonibus non fuerint contraria. Alias Caie. fuiſſe damnatus, q tamẽ cũ tpe Leonis opuſculũ edidit, quo monte non probauit, minime fuit reprehenſus. Cum hac ergo quam facimus proteſtatione, quod decretis uel cõcilii quatenus fuerit receptum (quoniã neq. oĩa acta illius Lateranenſis recepta ſunt) uel ſanctæ ſedis, nullatenus uolumus contraire, ſed eiſdẽ ſanctiſſime obedire, paratiſſimi retractare quidquid eccleſia catholica iuſſerit, nihil aliud quã operę pretiũ arbitror explicare rõnes quæ eundẽ montẽ oppugnare vñr ac põſt ſubiicere qua rõne eadem apoſtolica bulla ſit interpretanda. Igitur mons pietatis multis poteſt modis congeri. Primo, ſi qui habet ſubſtantiam huius mundi, cõmiſeratione ductus alicui urbi aut reipublicæ auri pondus tribuit non quidem ſimpliciter in eius id transferendo dominiũ, ſed huic mutuationis uſui dedicando. Secũdo, ſi reſpublica uel ex publico ærario id tali uſui ſeponat, uel ciuiũ contributione conficiat. Nã quantũ ad rem attinet preſentẽ, nihil refert. Neq. uero intereſt, ponduſne auri ſit, an frumenti copia, rerumve aliarũ uſu cõſumptibilium. Capitula aũt montis ſunt, primum, ut non mutuo detur pecunia aut frumẽtũ niſi in tps certum, puta in annũ. Alias in rem cõem non cederet, ſed apud

Mõs pietatis.

Capitula mõtis pietatis.

paucos totũ occuparetur. Rurſus neque decet abſque pignoratitia cautione montem diſpenſare. Alioqui, cũ mutuatarii pauperes eſſe debeant, ſępiſſime contingeret ut ſoluendo non eſſent, qua utiq. diſſipatione breui mons in nihilum abiret. Qua ppter neq. pignora ultra præfixum tps ſeruanda ſunt, ſed illico ſub haſta exponenda, ut cumulus reficiatur. His pręhabitis radix huius diſputationis, una quidem eſt, ſed tamẽ quæ diuerſe intellecta diuerſas parit opiniones. Radix inquã eſt quòd ille cuius intereſt capitalẽ illã ſummã pecuniæ ſeruare incolumem, dẽt ſuis impenſis miniſtros ſuſtentare. Sunt aũt qui cenſent pauperũ intereſſe ideoq. immune ab uſuræ uitio arbitrantur contributionem ab illis fieri, utpote quæ alendis miniſtris neceſſaria eſt. Alii uero quorũ eſt Caie. putãt hoc non intereſſe mutuatariorũ, ſed mutuantis, cuius iõ onus eſſe dẽt ſuos ſuſtentare miniſtros, atque adeo quidquid ultra ſortẽ recipit, extorquere aiunt rõne mutui, ſeu rõne dilatæ ſolutionis. Atq. in hãc ſñiam noſtra cõcluſio inclinat. Arbitror inquã eiuſmodi rõne montis neutiquam ab uſurę ſordib. elui poſſe. Et quo huius ſñiæ ueritas innoteſcat, hoc primũ oĩum utamur exẽplo, ꝙ eſſe exiſtimo oĩum regulã. Arguiſ inquã. Si quis diues, ac miſericors homo decreuiſſet cuicunq. petenti a ſe, euangelio auſcultãs mutuare, nõ tamẽ niſi ſuſcepto pignore & uſq. ad certũ tps ſecundũ iura Mõtis pietatis, nequaquã poſſet quidpiã ultra ſortem recipere, ergo neq. illa quã uocant Montis cõitatẽ, id licite põt. Demõſtremus prius antecedens, ut inde ad illationẽ deſcendamus. Homo hmõi mutuator ſi pignus recipit, hoc non facit ad utilitatem mutuatarii, ſed in ſuã propriã, ut tutã ſibi faciat ſolutionẽ pecuniæ ſuę, ergo ꝙ idẽ cuſtodiaſ pignus, ſua intereſt, non mutuatarii. Nam mutuatarius mallet ipſe retinere. Sed quia mutuatur aliter non uult pecuniã ſuam ei credere, pignus recipit, atque adeo ratione eiuſdem acceptionis fit debitor idẽ reddẽdi pignus. Idq. adeo non ſolum uti depoſitarius. Nam hic quia nõ in ſuã, ſed in depoſitantis utilitatẽ depoſitum ſeruandum recipit, nõ tenetur rõne acceptionis, ut li. 4. ſubiẽt. reſtitutionis dictum eſt. Ob idq. ſi citra

Radix ꝑſẽtis dubitationis.

Concluſio unica qua ſatisfit q̃ſtionis.

Prima rõ ꝓ cõcluſiõe.

ſi citra ſuam grauē culpā depoſitū perdat, non tenetur illud reſtituere. At uero qui pignus recipit cogitur rōne acceptionis, ob idq. licet minori culpa illud perdat, nihilo minus reſtitutionis laqueo tenetur. Dixerim minori culpa, quia ſi nulla ſua culpa diſpereat, liber manet. Apparet.n.hoc loco Caiet. falſus qui tātū interualli inter pignus & depoſitum fecerit, ut putet eum qui pignus recipit perinde teneri rōne acceptionis reſtituere, ac ſi mutuo uel furto reciperet, atq. iō ēt ſi abſq. ulla ſua culpa pignus pereat, manere ſemper reſtitutionis fune ligatum, cum ſit latiſſima differentia. Nam qui mutuum recipit, eius dominium acquirit. Quare quōlibet perdatur, ſibi perit. Dominium aūt pignoris manet apud debitorem, ſicuti dominiū depoſiti apud depoſitorē. Quocirca eidē perit debitori, ut patet expreſſa lege, pignus, de pigno. acti. Niſi aliqua culpa creditoris perierit ut colligitur l. quæſitū. ff. de diſtract. pig. Ad noſtrū ergo propoſitum ſatis eſt quod creditori incumbit cuſtodia pignoris. Quod ſi arguas Beneficiū mutuandi in utilitatem cedit eorū qui mutuū accipiunt, mutuator aūtē hēt ſe incolumen ſeruare, ergo id poteſt aliorū ſumptibus facere. Iā ſupra prodita eſt fallacia huius argumētationis Beneficiū .n. mutui dēt gratis cōferri, & iō qui mutuat, recipere onera dēt, quæ ſunt mutuationi annexa, puta ſeruare pignus & reddere, alias non mutuet. Hoc quidem uerum eſt quod ubi pignus tale ſit, quod poſſit tinea corrodi, ut ueſtis, uel alia rōne perire, utpote ſi eſt res pretioſiſſima ac ſubinde cuſtoditu periculoſiſſima debet mutuās protestatione mutuatarium admonere, ut ſuo periculo pereat. Quod ſi uoluerit pignus curari, ſuis fiat expenſis. Eſt quippe accidētarium quod pignus illius ſit naturæ. Et pari rōne ſi mutuator ſuā credere pecuniā recuſat antequā mutuatarius publico ſe obliget inſtrō, illud quidē dēt expenſis eiuſdē mutuatarii a tabellione confici. Nam mutuator nil niſi fidē petit, quā alter tenetur diſpendio ſuo exhibere. Atq. hinc ſumitur nouum contra Montē argumentū. Nēpe ꝙ hoc quod quibuſdā pignorib. accidentariū & peculiare eſt, non dēt in legē duci ut quicunq. mutuatarius rōne cuiuſq. ſeruandi pignoris ſtipendiū ſoluat. Quod aūt de mutuatitia pecunia peculiaris domini cēſetur, conſtat & de illa exiſtimandū cuius reip. u bilico dominiū hēt, nēpe ꝙ eius eſt cuiq; cā tuto ſeruare. Sed tamē arguis. Eſto ita res habeat dū mons certū hēt dominiū, ſecus tamē in mōte pietatis. Eſt.n. iō lōge diuerſa. Quare illatio ſupra facta, nulla eſt. Cumulus ſiquidem hmōi nullum hēt præter mutuatarios proprium dominiū, nā diues qui illum contulit, dominiū a ſe eius abdicauit. Quare ſua iam non refert eandem cuſtodire. Neque uero reſpublica, ſiue ut aiunt, cōitas eundem tenetur ſeruare montē, quo nihil ei inde emolumenti obtingit neq. uero dominiū eius hēt. Fac.n. montē illum non eſſe congeſtum ſubſidiis ciuiū, neque ex ærario publico, ſed a diuite in illos uſus donatum, qui uel reipublicæ uel certis perſonis merā adminiſtrationem cōmiſerit. Cū ergo nullus ſit alius dominus, cōſequēs fit ut mutuatarii cuſtodia eiuſdē ærarii incūbat. Ecce argumētum cōtrariæ ſniæ, qđ eius patronos ſeducit, ſi non contraria nos rō falſos hēt. Probať ergo eodē relabi illā pecuniā domino alio carere, ac ſi certum haberet. Illa nanq. tunc pecunia mutuationi expoſita, non eſt pauperū qui mutuum recipiunt. Patentiſſimum.n. eſt nunquā in eorū dominium ueniſſe neq. illa rōne uentum ire, ſed perinde ſunt mere mutuatarii ac ſi illa pecunia alium haberet dominiū, ergo nō magis ad illos pertinet illā ſeruare, quā ſi eſſet uel particularis pſonę uel reip. Ex hoc igitur capite ſumiť argumentū Mutuatariū nō teneri illā ſeruare, ergo idē eſt prorſus iudicium illius ſtipēdii quod ultra ſortem tunc ſoluūt. quod eſſet ſi eadem pecunia, eſſet particularis perſonæ, tunc autem iam oſtenſum eſt nō eſſe licitum illud extorquere ſtipendium, ergo neque ubi nuda adminiſtratio exiſtit apud rempublicam. Sed quæris, quis ergo tenetur illam cuſtodire? Reſpondetur. Si nullum alium habet dominum, illa ſeipſam. Itaque nullum reſtat remediū, quam quod expenſæ ex eadem capituli pecunia ſubtrahantur. Sed preſſius arguis. Tandem ergo exhaurietur? Fateor quidem ingenue. Et hoc eſt quod fautores alterius opinionis decepit. Ex quo ſequitur, quod

Obiectio aduerſariorum.

Obiectio.

Solutio

Solutio præteritæ obiectionis.

Argu. alterū ad idem.

Quæſt. Solutio

Replica.

Solutio

Secūda rō contra montē pietatis.

quod quicunq. talē montē de ſua ſubſtantia erigere cogitauerit, ſi uoluerit fore perpetuum, debet ſtipendia ſtatuere, quib. ſuſtenteī, uel rempublicam obligare, ut montem ſuſtentet, alioquin mons ſeipſum mutuando conſumet. Sed contra. Mons ille tunc in perniciem tantū miſerorū peribit, qui inde mutuabantur, ergo eorum referebat illum ſuis expenſis ſeruare. Negatur cōſequentia. Simili.n.rōne probares pauperibus incumbere ſuis expenſis ſeruare diuitias hominis miſericordis, qui mutuata pecunia pſidio ipſis eſſe ſolet. Operas.n.eiuſdem miniſtrorum ideo cenſeri in fauorem fieri pauperum qđ ipſi mutuationis beneficia ſuſcipiunt, atque hac ratione eos obligare, ut illa contributione alant miniſtros, iā monſtratum eſt quā ſit fallax argumentū. Pari.n.rōne, multas alias vſuras defenſarés. Enimuero quotquot egeſtate coacti mutuū ſub fęnore recipiunt, fauorabili beneficio potiuntur. Igitur ut iterum dicam cum mutuatio gratuito ſit facienda, non debet penſari in cuius fauorem operæ cedant miniſtrorum Montis, ex eo quod mutuū recipere, beneficium ſit pauperum, ſed mutuatione ſuppoſita ſpeculari oportet, cuiuſnā referat pecuniā ſeruare tutā. Quando uero mutuatarius eſt in mora ſoluēdi, liqdū fit ſuis expēſis, ac diſpēdio vænundāda fore pignora. Cōfirmāt hāc nřam ſnīam exēpla ciuitatū quarundā Italiæ, puta Mediolani & Brixiæ, & aliarum, ut Caiet. refert, & nos illic audiuimus, in quibus publico ſtipendio ſuſtentantur Montis miniſtri. Vnum tamen argumentū ſupereſt. qđ vř contrariæ ſnīæ ſuffragari. Nā etſi ꝓ mutuationis beneficio nihil poſſit ultra ſortem recipi, tñ mutuandi obligatio, ut ſupra aſſerebamus, digna eſt pretio. Pōt quis inquā ſtipendium ſuſcipere, ut ſit mutuare obligatus. Cum igitur Mōs ille tali ſit uinculo aſtrictus, licite a mutuatariis aliquid pro illa obligatione exigitur. Reſpondetur in hoc nullū apparere uſurę uitium, dūmodo hac ſolum de cauſſa tenuiſſima eſſet exactio & pro curatione pigrorum & proſcriptis rationibus dari & accepti, & pro aliis id genus operis nihil exigeretur.

Obiectio altera.

Solutio.

Cōfirmatio ſuperiorū rationum.

Poſtremū arg.

Rñſio.

Ad arg. principa.

Et per hæc ad argumentū in principio qōnis obiectū patet rñſio. Negatur inquā tales contributiones non fieri ratione mutui, niſi hac forte tantū de cauſſa fiant, quā mō adiecimus. Ac ꝓinde Bulla Cōcilii tres permittit ſolutiones. Prima eſt (ut cum debita obedientia, ac reuerētia id dicamus) non oīa acta illius concilii more, & uſu eſſe recepta. Nam illud Seſſionis nonę quod fuit inter præcipua, nempe ꝙ non perſoluentes diuinum officium fructus ſacerdotiorum pro rata reſtituerent, & poſt ſex menſes ſacerdotiis priuarentur, nondum plane ſcitur an fuerit uſu ſeruatum, quamuis ego, quia iuri diuino quam proximum eſt, nō audeo oīno contra conſulere. Secūda ſolutio eſt, quam ſupra dedimus. Videlicet, ꝙ excōicatio non fertur niſi cum illo moderamine, ut diſputatio cohiberetur. Contra capitula, quatenus ſacris canonibus ac naturali rationi non ſunt aduerſa. Nam ſimpliciter non fuit illic articulus fidei conſtitutus. Sed rogas. Nunquid non eſſet eccleſiæ conducens, ut caſus oēs, de quibus dimicatur, ſint ne uſurarii, eccleſiæ auctoritate, definirentur? Apparet enim hoc ad ſalutem animarum neceſſarium. Reſpondetur minime id expedire, ut tanquā de fide definirentur, ſi tales ſunt, qui non niſi ex mera philoſophia perpēdi debeāt, qm̄ Spiritus ſanctus non curat eccleſiæ niſi ſcripturā ſacrā exponere, & leges neceſſarias ſancire. Et quando ſunt opiniones probabiles inter graues doctores, utranque ſequaris, in tuto habes conſcientiam. Secus de immortalitate animæ, ac ſimilibus ueritatibus, quæ licet inter philoſophos diſputentur, nihilominus in ſacris habentur uel inde colliguntur. Tertia uero demum ſolutio eſt, ꝙ penſio quam Bulla in monte pietatis approbat, ſit illa tantum, quæ ſoluitur ratione obligationis ad mutuandum, atque hanc dicit cedere in miniſtrorum ſuſtentationem. Aliæ uero montium ſpecies, quas in uſu eſſe uideo, longe patentius uitium ſuum produnt. Solet.n. potiſſimum inter ruſticanos aggeri copia frumenti quæ egentibus mutuo diſtribuitur ſine pignore & ſine aliis negotiis, quæ miniſtrorū operis egeant, illo nihilominus tributi onere, ut meſſis tempore duodecimam partem menſuræ ſupereroget, nēpe modiolū in ſanecas ſingulas, quod ꝑfecto non

Quæſt.

Diſſolutio.

Aliæ montiū ſpeciesq́ ſunt in more patentiorē pſeferūt prauitatem.

non uideo quomodo defendi poſſit. Niſi omnes indiſcriminatim oppidani & mutuum ſuſciperent & quaſi gratuitum ſpõtaneumq́. tributum per capita illud ſoluerent. Nam ſi non ab omnibus, ſed ab illis tantum, qui mutuato egent corradatur, palam extorquetur ratione mutui.

QVAESTIO II.

DE GENERALI RATIONE contractus emptionis & uenditionis.

ARTICVLVS I.

Vtrum contractus emptionis & uenditionis ſit Reipub. neceſſarius.

DVO ſupra capita ſtatuimus, quib. humani cõtractus deprauantur. videlicet aut id vendere, ꝙ nullius eſt pretij, aut quod pretioſum eſt, pluris iuſto diſtrahere. De priori uitio ſub uſuræ noĩe quõne præcedenti diſputatum eſt, conſequitur ergo ut de poſteriori diſputationem proſequamur, quæ quidem diſputatio de contractib. inſcribitur. Et quoniã oĩum prim⁹ atq aliorum index eſt contractus emptionis & uenditionis, qõ hæc ſecunda inſtituitur de generali ratione huiuſmodi contractus, atque adeo primus articulus, an ſit neceſſarius reipublicæ. Arguitur. n. a parte negatiua. Quanto uita humana ſimplicius ac ſyncerius tranſigeretur, tanto quietius uiueretur ac fœlicius, ſed ſi ſolum eſſet rerum cambium, ut uidelicet res non numiſmate diſtraherentur, ſed pro rebus commutarentur aliis, quietior eſſet mortaliũ uita, & a tumultibus tutatior quos negotiationum turbulentia ſecum affert, ergo contractus emptionis tollendus de medio eſſet humanæ reipublicæ. Secundo arguitur. Secula multa, ut 5 Ethicor. & 1. Politic. cap 6. auctor eſt Ariſtot. abſque nummorum uſu tranſierunt. Et Plinius lib. 33. cap. 3. ait. Seruium Romanorum regem primum ſignaſſe æs nota pecudum, unde pecunia dicta eſt, & poſtea fuiſſe ſignatum argentum, anno urbis 585. & longe poſt aurũ. Et lib 7. cap. 56 ait Liberum patrem inſtituiſſe emere, ac uendere, illis autem ſeculis fœlicior agebatur uita, atque a fraudibus ac ſolicitudinibus incolumior quam modo nobis per iſtas negotiationes agere licet, ergo perniciofus eſt iſte contractus, tantum abeſt ut ſit neceſſarius. In contrarium eſt idem Ariſtot. loco citato, ubi ait neceſſitatem humanæ uitæ numi fuiſſe inuentricem, qui eſſet uelut menſura & norma æquitatis rerum. Id quod & Iuriſconſultus l. 1. ff. de contrahen. emptio. diſerte retulit.

Primũ argu. a partis negatiuę. | Secũdũ. | Ariſtot. | Plinius. | Ariſtot.

Igitur quo quæſtionem a genere ipſo auſpicemur, prima noſtra concluſio ſit; Contractus eſt actio inter duos, & ex qua utrinque obligatio naſcitur. Sic enim Vlpianus ait l. Labeo. ff de uerb. ac rerum ſignifica. Contractus eſt ultro citroque obligatio, quod Græci συμπραγμα uocant, hoc eſt confectum, quando uidelicet quidpiam ego cauſſa tui, tu uero cauſſa mei, accepta dataque utrinque fide confidimus, ac ratum habemus. Quapropter prædicatio illa contractus, eſt obligatio (ut ſic loquamur) nõ eſt identica, ſed cauſalis, illum exhibens ſenſum, quem nos in noſtra concluſione explicuimus, ut quia ſtato pretio paciſcimur, me tibi merces traditurũ, te uero mihi idem pretium, mutua emergit ex uenditione obligatio. Atqui hinc fit ut ſtricto nomine nullum pactum dicatur contractus, niſi ex quo vtrinque oritur obligatio Qualia ſunt, do ut des, facio, ut facias, do, ut facias, facio, ut des. quæ quatuor connumerantur l. natura. ff. de præſcriptis uerb. Quemadmodum in matrimonio, in que uenditione, mutuatione, & id genus reliquis. Contractus nanque omnis, ſi de ſuo nomine rem perpendas, actus iuſtitiæ eſt, utranq; colligantis partem. Laxant tamen alii latius nomen uſq; ad illas actiones ex quibus ex altera tãtũ parte oritur uinculum, ueluti eſt donatio, & ſimplex promiſſio. Et ideo Bal. quem Syluest. citat in uerbo, contractus. & Conra. ſequitur q. 1e. diſtinguit de noĩe contractus, ꝙ accipiatur proprie, qñ obligatio oritur ex utraq; parte, & improprie. pro eo ex quo oritur tãtũ ex altera parte, & impropriiſſime, quando ex neutra naſcitur. Sed te uera abuſiue iuſtæ acceptiones ab uſu eſſe abigendæ.

Prima conclu. | Stricto noĩe nullũ pactũ cõtract⁹ dici ualet. | Baldus. | Syluest. | Conrad. | Ariſtot.

Soto, de iu. & iur. Nn Hec

Hoc n. eſt nomina a ſua natiua ſignifica tione abalienare, ſi quidem neq. donatio neq. promiſſio ſimplex ad iuſtitiam atti- nent, ſed ſunt actus liberalitatis. Vnde Ari ſto. 4. Topic. Donum, inquit, eſt datio ir redibilis, mutuatio uero, quãuis ſecus ibi de Conra. ſentiat & Syluest. nihilo a pro pria ratione cõtractus recedit: tum quod eſt datio ut reddatur, tũ ꝙ ſi fide data pol licitus es mutuare, tu teneris dare atq. al ter reddere. Quod aũt contractum, illũ ẽt deſinat appellare, ubi nulla ẽ obligationis vis, ſed potius obligationis relaxatio, me- rito fatentur eſſe (ut ſuo utar nomine) im propriiſſimum. Exemplum eſt in accepti latione, puta qñ debitor creditorem inter rogat, an qđ illi debeat, acceptum habeat, & ille rñdet, acceptum habere, hoc eſt illi cõdonare. Hic nanq. potius eſt ſolutio de biti ſeu remiſſio, quod ex contractu ortũ eſt, q̃ contractus. Sed & contractuũ ſpẽs, numeroſius quã ars ꝑmittit, multiplicãt.

Scotus. Gerſon. Anton. Conra.

Sco. in 4. d. 15. q. 2. octo ſpẽs diſcernit, ac totidẽ Gerſon in ſuo tractatu de contractib. licet parum indifferenter. Antonius uero 3. par. tit. 8 cap. 2. duodecim, sed Conrad. quod ſuum ingenium eſt, ad ſpẽs nu. 30. diuiſionem inutilem pertrahit, quę porro ſpẽs non ſunt, ſed rerum potius connume ratio, in quibus cõfici contractus poſſunt. Eiuſmodi aũt materiales diuiſiones, cum arte non contineantur, in infinitũ abeũt.

Secũda concló.

Si ergo nobis ſecunda concluſio. Septem ſunt contractuum ſpẽs. ſ. emptio, cambiũ, mutuatio, emphyteuſis, commodatio, per mutata cõmodatio, & locatio, & tametſi prima ad ſecundam, ſextaq. ad ſeptimam quodammodo reducãtur.

Sufficiẽtia phabitæ diuiſionis. Donũ

Miſſum. n. hinc facimus matrimonii contractum, quę mu tua eſt perſonarum traditio. Nã illos tm̃ qui in externis bonis celebrantur, cõ- ſideramus, quorum præſens tractatio inſti tuitur. Horum aũt tres tm̃ ordines reper- ias. Etenim cũ tria in huiuſmodi rebus ſit meditari, uidelicet dominium, uſum- fructum, & uſum, unus eſt cõtractuum or do, quibus dominium trãſfertur, alius ue ro eorum quibus conceditur vſuſfructus, atq. tertius eorum, quibus conceditur nu dus uſus. Igitur ubi dominium retranſ fertur, ſi gratis id fiat abſq. ulla redditio- nis obligatione, nuda donatio eſt, quę iõ contractus nomine non cenſetur. Cui ad iungitur & liberum legatum, nimirũ, ubi nullũ eſt iuſtitiæ debitum. Si aũt tranſla tio non gratis fiat, inde emergunt tres cõ tractuum ſpẽs. ſ. cambium, uenditio, & mu tuatio.

Cambiũ

Cambium eſt, ubi res pro re cõmu tatur, ut panis pro uino, mel pro oleo, co rium pro pãno, &c. licet de numorum cã bus alia ſit longe ratio, ut infra uidebimus.

Emptio

Emptio aũt eſt, ubi dñiũ ęſtimato pretio transfertur, ſed mutuatio, ubi trãſfertur, ut idem uel tantumdem reddatur.

Mutuatio.

Quod in rebus uſu conſumptibilibus, & potiſſi mũ in numiſmate uſu venit. Si aũt ſaluo dñio transferatur uſuſfructus non gratis, ſed pretio, fit tertius contractus, q eſt em phyteuſis, ſeu cenſualis penſio.

Emphyteuſis.

Vt ſun dum ſub annua pẽſione, uel in tps, uel in perpetuum alteri tradas. Quanquam dũ ſit in ꝑpetuo, emphyteuta dñium utile di catur habere, non tñ directum, eo ꝙ ſemꝑ dependet a uero dño, ſi emphyteuta in cõ miſſum inciderit. Et dr̃ emphyteuſis, hoc eſt melioratio, ob id ꝙ illa ratione inuentus fuit olim hmõi cõtractus, ut steriles agri, quos dñs colere non poterat, alterius di- ligentia colerẽtur. Dum uero merus uſus transfertur, tunc exurgunt tres aliæ ſpẽs. Nam ſi uſum rei gratis indulgeas, ut ſola tibi reſtituatur ſubſtantia, eſt cõmodatio.

Cõmodatio.

Hæc. n. ſcđm nomen differt a mutuatione eo ꝙ commodatũ in eadem ſpẽ redditur, ut equus & ueſtis &c. mutuatio uero uel in illa uel in altera. Satis. n. fit mutuanti au rũ, ſi ei reſtituatur argentũ. Secundũ uero rem ſpecie differũt, qm̃ mutuatione trãſ- fertur dñium, commodatione uero mini me. Si aũt uſum non gratis concedas, ſed pro uſu alterius rei, illa eſt permutata ac- commodatio, ut ſi alteri commodes equũ tuum, ut ſuã tibi cõmodet mulam.

Diſcrimen inter mutuatione & cõmodatione.

Si aũt uſum cõcedis, non pro uſu altero ſed pre tio, illa eſt locatio, cui reſpondet condu- ctio, ſiue domum, ſiue equũ, ſiue proprias operas loces. Perſpice ergo quẽadmodũ ut cambium ad emptionem, ſic permuta ta cõmodatio ad locationem reducitur. Cambiũ. n. (ut habetur l. 1. de contrahen. emptione) hoc tãtũ a uenditione ſeiũgi- tur, ꝙ in illa nõ ſecernitur pretium a re, ſicu- ti in emptione, ſed utrũq. exiſtimatur al- terius pretium.

Permutata accommoda-

Pari modo in permutata

commoda-

Commodatio. Locatio.

commodatione uſus unius rei, eſt pretium uſus alterius rei, ob idq; eſt quædam locatio. Quare neutra iſtarũ ſpecierum peculiares hẽt difficultates præter illas, quę in aliis ſunt, ad quas reducuntur. Satis ergo fuiſſet quinque dinumerare ſpecies, niſi q explanationis gratia duæ aliæ adiectę sũt. Venditio nanq; ullo probabilitatis colore ſe ponitur diſtinctæ ſpecies ab emptione, ſunt quippe nihil aliud q duæ correlatiuæ partes eiuſdẽ contractus, ſicuti locatio & conductio.

Conductio. Corollarium.

Hinc fit, neq; depoſitionẽ, neq; impignorationẽ (quippe quibus neq; dñium ullum transfertur neque uſus) eſſe per ſe contractũ.

Quid depoſitio.

Depoſitio namq; eſt poſitio rei apud alium ſoitus cuſtodię gratia. Quare non eſt niſi quædã fidei cõmiſſio.

Quid ipignoratio.

Impignoratio uero eſt rei cuiuſpiã tẽporaria poſitio apud alium, ad confirmandam contractus obligationem. Quare ea rõne dĩ contractus, quia eſt contractionis, vtpote mutuationis aut uenditionis confirmatio. Quin vero neque fideiuſſio eſt per ſe contractus inter fideiuſſorem & eũ pro quo fideiubet, qñ ſolum naſcitur obligatio ex parte fideiubentis, aliter.n. nihil ex dat ſi amicus gratus fideiuſſit.

Fideiuſſio contractus dici nequit.

Sed fideiuſſio talis, d iure contractus, quia eſt robur contractus inter debitorem, pro quo fit fideiuſſio, & creditorem, cui fideiubet. Atq; idem dicendũ de ſtipulatione, ſi pro fideiuſſione accipiatur, ſi uero pro ſimplici commiſſione, nullus eſt contractus. Sed tñ in iure frequentius uſurpatur pro actione illa, qua quis interrogatus ſtipem obligat, tunc ſi alter aliquam pollicetur conditionẽ uerissimus eſt contractus, quia utrinque paritur obligatio. Si autẽ ad alter nihil obligatur, tunc quia tm̃ ſtipulans obligatur, licet contractus iure dicatur, reducitur tamẽ ad donationem. Ecce cõtractuum ſpẽs, quos uocãt nominatos, quia ſuum quiſq; ſortitur nomen. Innominati autẽ licet plurimi ſint, ad hos tñ reducuntur. Omnes.n. comprehenduntur ſub illis quatuor ſpeciebus ſuprapoſitis, do, ut des, &c.

Tertia conclõ. Ariſtot.

Tertia concluſio Emptio & uenditio, ſunt contractus reipublicæ maxime neceſſarii Concluſio eſt Ariſto. & Iuriſcõſulti in locis citatis in argumenti poſt quęſtionem. In primordiis.n. humani generis, tãtũ erat rerum cãbium, mos autem & uſus monſtrauit penè eſſe impoſſibile illa rõne tranſigi humanã uitã. Dum.n. ſutor domo indigerit, ingentiſſimo opus h et calceorum aceruo, quem pro illa cambiret, quibus utiq; calceis dñs ædium forte non indigeret ſed rebus aliis quibus carebat ſutor. Et dum tu frumento affluens, uino alterius egebas, forte alter tuo non egebat frumento. Et idõ Ariſto 1. Pol. c. 6. barbaras eas gentes appellat, penes quas et tunc cambia tãtum rerũ abſq; numiſmatis uſu durabant, de quo, libro ſequenti latius.

Vſus numiſmatum.

In hũc ergo uſum ſignatũ eſt numiſma, nempe ut cum norma eſſet exequẽdi res, tamẽ tuas & fideiuſſor reipublicæ nomine, ut quoties illud porrexeris, dentur tibi res quarum indigueris.

Genuinus ſenſus loci ſacri.

Atq; hunc arbitror genuinum ſenſum illius Eccleſ 10. Pecuniæ obediunt oĩa, nẽpe q pecunia in uirtute eſt oĩs res. Pecuniã.n. qui poſſidet, uænalia cuncta hẽt. Hac ergo rõne ex cãbio ortũ habuit emptio & uenditio. Ob idq; in illo contractu quia non diſtinguebatur res pretio, ex utraque parte dicebatur cambium. In hoc aũt traditio merciũ eſt uenditio, receptio uero repenſo pretio, emptio. Quare emptio eſt uenditionis finis, quia cõtractus hic ad id ordinat, ut qſq; ſibi neceſſaria prouideat. Ideoq; quaſi a dignori, denominatur contractus emptionis.

Deſinitiones emptionis & uẽditiõis.

Ex his ergo compendioſa elicitur uenditionis emptionisq; diffinitio, in qua conſtituenda multi poſtq̃ ſe macerarunt, nihil exactũ colligunt. Eſt.n. uenditio, rei pro pretio diſtractio, emptio autẽ rei pro pretio contractio. Sũt.n. hæc uerba iuris, quibus generaliter ſignificat tr̃slatio dñii illius rei quę non eſt redibilis, ut. C. de reſcin. uendi. l. 2. R. maioris pretij ſi tu aut pater tuus diſtraxiſti. Quocirca hoc uerbo notatur diſcrimen inter hunc contractum & emphyteuſim locationẽ, in quib. non dñium, ſed uſus, uel uſusfructus tráſfertur. Ea itẽ uoce ſecernitur hic idẽ contractus ab uſuraria mutuatione. Nã licet illic transferatur dñium pecuniæ pro pretio, tñ cũ eadẽ pecunia ſit redibilis, nõ proprie diſtrahi. Particula aũt pro pretio, ſeparat eundẽ cõtractũ a cãbio, quo res pro re cõmutatur. Et per horum intelligẽtiam argumenta in contrariũ riſa putent. Humanũ genus ab imperfecto ad perfectum

Solutiones argumētorum.

progreſſum eſt. Et iō initio, dū rude erat, incompóſtúq. ac paucioribꝰ neceſſitatibus implicitum, per rerū cambia ſibi ſufficiebat, poſt uero iam cultius politiorem & maioreq. vitam inſtitues, neceſſe habuit nouas excogitare cōmerciorum rōnes inter quas cōſultiſſima fuit cōmerciorū uſus, licet humana auaritia nihil non deprauet.

ARTICVLVS II.

Vtrum negotiatio ſit licita.

QVamuis ſimplex rerum emptio & venditio, quibus quiſq. ſuæ familiæ prouidet demonſtrata ſit reipublicæ neceſſaria, non ſubinde claret negotiationem eſſe licitam, quæ eſt emere, ut reuendas, quę utiq. qō etſi a D. Thom. 4. arg. q. 77. ſub compēdio diſputetur, hic tñ ordine quem nos inſtituimus uiſū congruentius apponi, ubi aliquantulo fuſius diſſerendū eſt. Quæritur ergo utrum negotiatio ſit licita? Et arguitur a parte negatiua: *Primū argum.* Emptio & uenditio iō oſtenſa eſt neceſſaria, ꝙ non omnibus oēs abundāt, & iō neceſſe quiſq. habet, ut uenditis quibus affluit, emat qđ ſibi deeſt, quare emptio (ut dictum eſt) uenditionis eſt finis, negotiatio autē eſt contra hm̃ōi emptionis naturam. Negotiator. n. nō uendit, ut emat quod ſibi deficit, ſed peruerſe emit ut reuendat, ergo negotiatio non eſt licita. *Ariſtot.* Quapropter Ariſt. 1. Polit. cap. 6 emptionem rerum, quæ neceſſarię ſunt ad uitam, venditionemq. ratione eiuſmodi emptionis appellat contractus naturales, emptiones autem negotiatorias appellat contra naturam, utpote cuius finis nō eſt vitæ ſufficientia, ſed lucrum. *Secūdū argum. Ariſtot.* Atq. ex hoc ſumitur ſcđm arg. quod inibi idē Philo. ſubiungit, Ars illa quæ non habet præfinitum taxatumq. finem, non eſt licita, ars autē nummularia & quæſtuaria, qualis eſt negotiatorum, nullum ſibi præſcribit finis modum, ſed lucro lucrū aceruate ergo nefaria eſt. *Tertiū argum.* Tertio arguitur, Negotiatio in cauſſa eſt ut rerū pretia excreſcāt, tum ꝙ merces ad paucitatem uenditorū reducūtur, quæ charitatis cauſſa eſt, tum etiam ꝙ negotiator carius q̃ emit, vēdit. Et iō ſi omnes ad primos uenditores concurrerent, minoris emerent, id qđ rerum uſu vbiq; experientia docet ergo tanquā reipublicæ nocua interdicenda eſt negotiatio. *Quartū argum.* Quarto, Actiones morales ex plurimum contingentibus exiſtimandæ sūt, plurimum aūt negotiationes plenæ ſunt fraudibus technis, ac dolis, ergo genere ſuo prauæ ſunt, atq. adeo de medio tollendæ. Hac. n. de cauſſa peſſime audit negotiatio, & in ſacris literis & apud ſacrorum doctores Vnde Dauid Pſalm. 70. Quoniā non cognoui negotiationem (ſcđm 70.) introibo in potentias Domini, Domine memorabor iuſtitiæ tuæ ſolius. Quaſi negotiatorum iuſtitia non ſit iuſtitia Dei. *Chryſoſt.* Et Chryſoſto. ſuper illam hiſtoriam Chriſti apud Matth eiicientis vendentes & ementes de templo, & refertur 88 diſt. can. eiiciens ſignificauit, inquit, ꝙ mercator nūquam poteſt placere Deo, & ideo nullus Chriſtianus debet eſſe mercator, aut ſi uoluerit eſſe, proiiciatur de eccleſia. dicēte Propheta, Quia non cognoui negotiationes introibo in potentias Domini. *Confirmatio.* Atq. hac de cauſſa interdicta eſt clericis, ut patet eadem diſtinctione per totam. *Auguſt.* In contrarium eſt Aug. ſententia in libr. Quæſtionum ueteris & noui teſtamenti, & refertur in eadem diſtinctio. can. fornicari. ubi ait, Fornicari hominibus ſemper non licet, negociari uero aliqñ licet, aliqñ non licet, laicis licet, ſacerdotibus non licet.

Fundamentū. Pro quæſtionis deciſione notandū eſt, negotium otio eſſe contrarium. Eſt enim idem quod abſque otio. Vnde pro labore & occupatione accipitur. Quemadmodum dicimus, Negotium forenſe aut familiare, &c. *Quid ſit negotiari.* Peculiariter autem negotiari idem eſt, quod mercaturam exercere. Et eſt forſan Antonomaſia quædam propterea ꝙ ars hæc ſolicitudinibus impleita ab otio eſt alieniſſima. Eſt ergo negotiari emere ut reuendas. Vnde negotiatores coemptores dicuntur pro eo ꝙ ex omnibus ſimul locis emunt, & mercatores, quia, mercari, communi uſu non tam eſt ſimpliciter emere, quam lucri cauſa ad reuendendum. Et dicuntur prætterea inſtitores, eo uti ait Vlpia. ꝙ negotijs inſtēt. Vnde Prou 31. Facta eſt ſicut nauis inſtitoris. *Duplex negotiationis ſpēs.* Duplex autē negotiationis ſpēs diſtinguitur, uidelicet una qua res emit, ut per induſtriā mutata reuendat. Sed hæc (ut eo ca. eiiciēs habetur) nō eſt nuda ne-

gotiatio,

gotiatio, ſed inter alias mechanicas artes connumeranda. Quemadmodum.n.mechanicus ex lana pannum texit, & ex ferro fabrefacit gladium, ſic (ut exempli gratia dicamus) qui induſtrius eſt curādi, uel aues, uel equos, ſi rudē emat, ut cultiorem uendat, nō tā negotiū, q̄ artē exercere cenſet. N. qui pannos tondet, aut attritas ueſtes coemit, ut refectas uendat, nihil amplius per ſuam artem præſtat. Negotiatio igitur mera, de qua impræſentiarum loquitur eſt, qua quis quid mercatur ut nullatenus mutatum uendens, lucrum compararet. Rñdetur ergo ad qōnem quinq cōcluſionibus. Prima. Negotiatio neq. eſt de ſe hoc eſt intrinſece bona, ut charitatis uirtus, neq. de ſe intrinſece male, ut mendaciū, ſed indifferens, ut comedere, ꝙ ſcđm ſuis circunſtantiarumq. qualitate poteſt bene maleq. fieri. Concluſio patet ex citatis uerb. Auguſt. Ait.n. non eſſe ut fornicari, ſed ꝙ aliqñ licet, aliqñ non licet. Secunda concluſio. Si negotiationis finem per ſe conſideres qui non eſt niſi lucrari, quandam præſefert turpitudinem. Concluſio eſt S.Th. 2.2.q.77.art.4. quam quidē probat argum. ſcđm ſupra ex Ariſtot. deſumptum. Quoniam lucrari per ſe nil neceſſarium, honeſtumve nominat. At uerò ſi lucrum alioſum ordinetur, licite poteſt procurari. Et ideo ſubditur tertia concluſio. Negotiatio eſt ſimpliciter reipublicæ neceſſaria. Haud n. omnis prouincia omnibus abundat, quibus indiget, ſed proclimatum varietate alia affluit terræ fructibus, & opificijs, quorum alia inops eſt. Et vice verſa, alia eſt aliorum locuplex, quorum inopia alia laborat. Neq. poſſent indigentium ſinguli tam longa facere itinera, ut minutiora quibus indigent, apportarent, neq. uero oēs qui abundant, poſſunt uecturā exercere, ut illa alio transportēt, neceſſarii ergo ſunt, quibus ea ſit cura ut mercīū copias hinc inde tranſuehant, quasingulis minutius uendat. Et quod de loco dicimus, de tempore etiam cenſendū. Vſu.n. uenire aſſolet, ut uno tempore redundantia ſit rerum, alio uero egeſtas, neque tñ pauper quis poteſt ſuos fructus ad ſeruare. Quare niſi eſſent qui emerent, ut in aliud tempus cuſtodirent, non poſſet reſpublica ſeruari incolumis. Quin uero & dum mercimoniæ uel in maris portu uel ī ciuitate exonerani, neceſſarij ſunt coemptores, qui earum copiā in tempus ſeruent, quia non ſinguli poſſunt ſibi in futurum prouidere. Sed rogas, Nunquid prudentius eſſet, ut reſpublica ſuos miniſtros conduceret, qui hanc prouinciam ſubirēt? Re uera non poſſet commode, tam multis mercimonijs hac uia ſufficere. Et ideo conſultius ducit artem hanc inter alius pmit tere, quinetiam fouere. Atq. hinc ſequitur quarta concluſio, quam S. Tho. interrogat in dicto art.4. Licet negotiationis gratia merces carius uendere, quam emptę ſunt, rone impēſarum, laborum, locorum, ac temporum, nam iuſtæ rei pretium, uel in melius, uel in locum, uel tempus mutatæ, excreſcit. Hoc aūt non facile, quod quidam autumāt concedam, uidelicet, ꝙ negotiatori liceat carius eodē loco & tēpore uendere propter officium quod hēt, q̄ alteri cuicunque, eam pretij iuſtitia nullum reſpectum ad perſonas dicit, ſed ꝓſe abſolute penſatur. Scotus in.4.diſ.15.q.2. dicit, ꝙ tñ deberent mercatores lucrari quantum ſtipendij reſpublica illis decerneret. Regula autem hæc neq. contemnēda porro eſt, neq. tñ ad unguem ſeruari poteſt. Sed de rerum pretio ſtatim articulo proximo. Quinta concluſio. Ars negotiatoria, tū ex multis circunſtantijs illicita fit tū cōpluribus fraudibus eſt peruia, tū ſubinde in plurimis uerſatur periculis. Fit enim primum illicita ex obiecto, ut puta ſi rem emas, quæ uel natura ſua eſt inuendibilis, ut ſacramentum, aut ſacerdotium, quæ cum gratis accipiuntur, gratis dari debent, aut lege eſt prohibita uendi, de quibus habes. C. quæ res uendi non poſſunt. Secundo ratione perſonæ, ſi quæ negotiatur, ut ſacerdotes qui iure negotiatione interdicuntur, ut patet diſt.88. per totam, uel ratione perſonarum cum quibus negotiatur. Nam ad Sarracenos neq. in infideles licet Chriſtianis arma deportare, ut patet extra, de Iudæis.cap. Ita quorundam & ſequentibus. Fit præterea indecens negotiatio ratione temporis. Vt ſi in die Dominica, uel in alio feſto egregie ſolenni exerceretur, ut habetur cap. primo, de ferijs, uel in loco ſacro. Qua ratione Chriſtus, eiecit de templo uendentes &

Margin notes: Prima conclu. — Secūda conclu. — Tertia conclu. — Interrogatio. — Rſiſio. — Quarta conclu. — Quinta conclu.

tes & ementes. Iſtæ aũt circunſtantiæ tẽporis & loci, rõne ſcandali conſtituerent peccatum mortale, alias minime. Vel ſi in eccleſia impediretur diuinum officiũ, qđ Chriſtus notauit dicens. Quia domus mea, domus orationis eſt. Qua rõne cap. decet. de immu. eccl. lib. 6. negotiationes, quæ in Eccleſiis præcipue prohibentur, ſunt nundinarum ac fori cuiuſcunque tumultus. Citra hos aũt caſus non eſſet mortale. Nam in eccleſia confabulando, citra expoſitionem mercium negotiari, niſi ſacrorũ aut concionis tpe, nõ eſt tãtũ peccatum quamuis, indecentia non careat. De aliis aũt circunſtantiis quæ non peculiariter negotiationes uitiant, ſed in oẽs artes inſerpunt, quales ſunt mendacia, & fraudes, hoc ſingulariter adnotandum eſt, ꝙ mercatura, neſcio quo ſuo genio, præcunctis artibus & officiis inextinguibilem ſitim lucri generat. Agricolæ. n. atq. opifices ſuis officiis uictitantes contenti ſunt, mercatores aũt, tum ꝙ pecuniam præ manibus ſemper habent, tum ꝙ hæc ars plurimum euentibus fortunę patula eſt, auidiſſime lucro inhiant, in hoc nimirũ aleatoribus ſimilimi. Quæquidem auiditas animos abſorbet, mendacia nutrit, & dolos nectit. Atq. hac de cauſſa ait ibidẽ in ſolutione ad tertium S. Tho. ꝙ hęc ars habet ſpeciem mali, & iõ interdicta eſt clericis. Ineſt pręterea & in hac re peſtis alia, ꝙ cum ſine labore magno & ſudore exerceatur, & maiore ſit in honore, q̃ mechanicæ artes, otioſi homines & honoris cupidi, cætera deſerentes opificia, in hoc ſe baratrũ immergunt, atq adeo non ut merces loco traducant, aut in tps reſeruent, aut in melius mutuent, ſed meri gratia quæſtus, uænalia cũcta coemunt, ut ſtatim lucrum exprimant. Quorum ſubinde cauſſa, q a liberum non permittunt forum, pretia augẽtur. Qui idcirco exigendi ꝓfligandiq. è republica eſſent, atque aliis artibus, quæ perſonis uacuæ ſunt, mancipandi. De his aũt loquimur, qui ciues paratos priuatim emere anteuertunt. Haud. n. condemnandi illi sunt, qui poſtquam ſinguli ſibi neceſſaria emerunt, redundantia mercantur, ut in tps ſeruent. Neq. uero illi qui publicitus parati ſunt illa coemere, quæ pauperes neceſſitate coacti, nec emptores inuenientes, uendere uolunt, ut ueſtes, libros, &c Qui uero annonã emunt ut tpe futuro reuendant, licet qñque utiles ſint, quaſi rerũ neceſſariarũ cuſtodes, multo tñ pluries ſunt peſtiferi, utpote cauſſa immo duce augendi pretia, & iõ niſi ubi neceſſitas aliud expoſcat, meritiſſimo eiuſmodi mercatus uetatur.

Inextinguibilis ſitis lucri, negotiatoribus ſingularis.

Negotiatores aleatoribus ſimiles.

Alia incommoda negotiatiõis.

Per hæc ergo argumenta ſupra facta facilimæ ſolutionis fiunt. Ad primum. n. negatur, negotiationem contra naturã neceſſariæ emptionis pugnare quinimo illi obſequens eſt. Miniſterio ſiquidem mercatorum res ſunt ueluti in penu, ſingulis indigentibus expoſitæ. Illa aũt negotiatio quę merum lucrum haberet pro fine, quia inſatiabilẽ animum, non ſolũ neceſſaria, non eſt, ſed eſt impendio peſtilens. Attñ hæc ſitis in cuncta mortalium pectora ſe inſinuat. Et ꝑ hoc rñdetur ad ſcđm argu. Tertio uero cõcedimus, neceſſarium eſſe hac rõne rerum pretia augeri, ſed tñ ex altera parte maiora fierent diſpendia, ſi unuſquilibet deberet longa facere itinera ad quæritandum quod in ſua deeſt ciuitate. Ad quartum rñdet Augu. ſuper Pſal. 70. Et refertur eadẽ diſt. 88. can quoniã ꝙ negotiatorum uitia, non ſunt negotij. ſed ꝑſonarum. Etenim ſi ꝑp eorum fraudes releganda eſſent negotia à republica, eadẽ ratione & agricolas & oẽs pariter artifices atq. opifices proſcribere deberemus profligareq. ab urbe. Nam & mentitur qñq. agricola, ut grana ſua uendit, & opifex, ut pretium augeat. Qui aũt negotiatores in ſacris literis male audiant, declarat ead. diſt. Caſſiod. ca. quid eſt. Nagotiatores. n. illi, inquit, abominabiles exiſtimantur, qui iuſtitiam Dei minime conſiderantes, per immoderatum pecuniæ ambitum polluunt merces ſuas, plus periurijs onerando, q̃ pretiis. Veruntñ negare non poſſumus, ut paulo ante declarabamus, quia huic arti multo plus periculorum à dolis & fraudibus immineat, quam cęteris. Vnde Eccleſiaſt. 26. Duę ſpecies difficiles & periculoſę mihi apparuerunt. Difficile exuitur negotians a negligentia, & non iuſtificabitur caupo a peccatis labiorum. Et cap. ſequen. Sicut in medio compaginis lapidum palus figitur, ſic inter medium uenditionis & emptionis, qui quęrit locupletari,

Primũ argum.

Secũdũ argum.

Ad tertiũ arg.

Ad quartũ argu. Auguſt.

Caſſio.

pletari anguſtiabitur peccatis. Quocirca Prouerb. 20. in uniuerſum ait Sapiens. Malum eſt, malum eſt, ait omnis emptor, & cum receſſerit, gloriatur.

ARTICVLVS III.

Vtrum rerum pretia, arbitrio mercatorum ſint taxanda.

QVoniam primum in emptione & uenditione fundamentum iuſtitiæ eſt pretium, de illo quærendũ eſt loco tertiò, an mercatorum æſtimatione ſit taxandum? Et arguitur a parte affirmatiua. Primo, Axioma inter Iuriſconſultos eſt & celebrata regula. Tm̃ ualet res, quantum uendi poteſt, quam uidelicet adnotant l. pretia. ff ad leg Falcid. & l. 1. §. ſi hæres ad Senatuſconſul. Trebel. & alibi ſæpe. Ergo ſi fraus mõ abſit & dolus mercatorum erit arbitrium pretia ſuis mercibus ſtatuere. Secundo. In unaquaq. arte eiuſdem peritis credendum eſt, ut 3. Poli. capi. 7. auctor eſt Philoſophus, & ut Iuriſconſultus ait l. in re mandata. C mandati. vnuſquiſq. in re ſua eſt moderator & arbiter. mercium aũt artifices, ſunt mercatores. Ipſis ergo ipſorum iudicio deferendũ eſt, ut pretia ponant. Tertio, Vnuſquiſque dñium rerum ſuarum habet, ac ſubinde liberam poteſtatem, ergo poteſt quiſq. tantum petere ac recipere pretiũ pro ſua re, quantum extorquere potuerit. id quod in gemmis & rebus pretioſis uſu fieri compertum eſt. In contrarium autẽ facit lex, Pretia citata ad leg. Falc. cuius uerba sũt. Pretia rerum non ex affectu neq. utilitate ſingulorum, ſed communiter fingũtur, hoc eſt communi æſtimatione taxantur.

Ad hanc qõnem quatuor concluſionibus reſpondetur. Prima Pretia rerum non ſecũ m ipſarũ naturam æſtimanda ſunt, ſed quatenus in uſu ueniunt humanos. Concluſionis huius rõ naturalis eſt, φ cũ mundus & eo continentur pp hominem facta ſint, tanti ciuili æſtimatione rex ualent, quantum hominibus inſeruiunt. Quapp Ariſt. 5. Ethi. c. 5. ait indigentiam cauſſam menſuramq. eſſe humanarum commutationum. Si. n. nullus alterius re uel opera indigeret, omnis ceſſaret commutatio rerũ humanarum, ergo indigẽtia admetiri debemus rerum pretia. Viuentia. n genere ſuo præſtãtiora ſunt uitæ expertibus attñ (ut ait. Augu. lib. 11. c. 16. de Ciuita. Dei) mallet homo frumentũ domi habere, quã mures. Et ſolet domus plus uenire, quam equus, & nõnunquã equus, q̃ ſeruus, licet cum natura hominis nihil in corporalibus conferri ad æqualitatem ualent. Vbi autẽ indigentiam nominamus, ornatum ẽt rei publicæ intelligimus, ut cuncta complectamur, quæ hominibus pręter uitæ neceſſitatẽ ẽt ad ſuã uoluptatem & ſplendorem uitui eſſe poſſunt. Secunda concluſio. Ad explorandum iuſtum rei pretium, ex multis ducenda eſt rõ, quæ in triplici ſunt ordine. Primũ. n. attendenda eſt neceſſitas, rei, mox copia & inopia, deinde negotiationis labor, cura, induſtria, pericula, Præterea ſi merces uel in melius mutatæ ſunt, uel in deterius, uenditorũq. atque emptorum frequentia, ſit id genus alia, quæ prudentiſſimus q̃ſq. ſpeculari pot. Tertia cõcluſio. Cum pretium rerum iuſtum, duplex ſit, aliud ſ. legitimum & aliud naturale iuſtum, legitimum conſiſtit in indiuiſibili naturale autem ſeu arbitrarium minime, ſeu in latitudine diuiſibili. Iuſtum legitimum eſt illud, quod lege principis poſitum eſt arbitrarium aũt, ſeu naturale currit, q̃ñ per legem nõ eſt conſtitutũ. Diſtinctio eſt Ariſto. 5 Eth. c. 7. de iuſto naturali & legitimo. Ad huius autẽ concluſionis intellectum notandum eſt, φ merita illa & cauſſas ſtatuendi rerum pretia exiſtimare per ſe quidem primum ad rempublicã & eius gubernatores ſpectat, qui. ſ. omnibus ſupradictis penſatis deberẽt ſua ſingulis mercibus ſtatuere pretia. At quia illud in oĩbus impoſſibile eſt, relinquitur uendentium ementiumq. exiſtimationi. Et illud tũc uocamus naturale, quia ſcd̃ m rerum naturam uſui accommodatum currit. Igitur ubi pretium lege poſitum eſt, nempe, ut modius, aut tritici aut uini, aut ulna panni uendatur decem, neque unius oboli acceſſio licita eſt, ſed eſt peccatum mortale ſi exceſſus notabilis augeatur, obnoxiumq. reſtitutioni. Et ſi exceſſus ſit perexiguus, erit ueniale. Et ideo dicimus in indiuiſibili conſiſtere. Atque hoc eſt, quod ait loco citato Ariſtot. iuſtum legitimum eſſe, quod licet antequam poſitum ſit mihi referat, refert tamẽ poſtquam poſitum eſt. Pretium uero, quod non eſt lege

Primũ argum.

Secũdũ argum.

Prima concłõ.

Rõ conclusio.

Ariſtot.

Secũda conclõ.

Tertia conclõ.

Pretiũ rigidũ, pium, moderatũ.

poſitum, non indiuiſibile eſt, ſed latitudinem hẽt iuſtitiæ cuius unum extremũ d. rigidum alterum uero pium, ſed medium, moderatum. Vt q̃ res iuſte uenditur decẽ iuſte quoq. uenditur tum undecim, tum ẽt nouem. Atqui rõ huius eſt, quod prudẽtia humana, qua per ſupradictorum cõſiderationes de p̃tio exiſtimatur, nequit pũctim attingere metã, ſed arbitramento quodã. Sicuti 2. Eth. c. 6. de uirtute ait Ariſto. q cõſiſtit in medio, ut definierit ipſe prudens.

Prima deductio.

Atq. adeo dũ reſpublica penes quã talis reſidet auctoritas, punctũ nõ indicat, laxior reſtat iuſtitia pretii latitudinem habens ex quo fit primo conſequens, vt infra illos extremos limites uendere cuicunque liceat carius pecunia credita, q̃ numerata, inimico q̃ amico diuiti denique q̃ pauperi.

Secũda.

Sequitur ſcd̃o ſenſum illius legis, In cauſſæ. ff de minor. ubi. § idem Põponius hr̃ licere naturaliter contrahentibus ſe decipere. cui ſimile h̃ l. itẽ ſi pretio. ff. locati. non eſt (ut Cõra & aliqui putãt) infra latitudinẽ iuſti pretii, quia intra hos carceres nullum habet locum deceptio, neq. ulla opus eſt remiſſione (ut prædicti doctores autumãt) ſanæ cum tota latitudo iuſta ſit. Sed (vt qõne proxima exponetur) intelligitur citra dimidium iuſti pretij. Et ideo ait naturaliter, q humanum ingenium lucri auidũ, in cauſſa eſt. Quare licere, illic non eſt idẽ, q ſine culpa, ſed impune in humano foro.

Tertia collectio.

Sequitur tertio, multo tutius, ſi fieri poſſet, cõſultum fore, cum coemptorũ negotiatorũq. cõſcientiis, tum ẽt cõi bono, ſi oĩum pretia lege paterent, unde l. 1. ff. de off. præf. urb. §. cura carnis. inter alias præfecti curas illas cenſetur, ut rerum pretia ſtatuat iuſta. Ob idq. quando in omnibus ſeruari nequit, quam fieri poſſet maxime, deberent taxari. Enimuero negotiatores, eo præſertim q (ut ſupra dictum eſt) lucris ſitienter inhiãt, non ſolum præ ſua cęcitate decipiuntur, uerum ẽt p̃ ſuam auaritiam conſultu aſtuque decipiunt. Quamobrem quando lege non eſt ſignatum p̃tium, non eſt ſtandum uniuſcuiuſlibet mercatorum arbitrium, ſed prudẽtium iuditio eorumq. qui ſunt æquitatis cultores.

Fallax regula in taxan-dis pretijs.

Eſt enim fallaciſſima regula, ſi quis ſemper quanto emit pretio, quantumque laboris & periculorum ſubiit, tanti uelit uendere cum lucri acceſſione. Enimuero ſi mercator, artis negotiorumque ignarus pluris iuſto emit, aut ſibi fortuna aduerſa reflauit, quia ſ. copia mercium inſperata ſuccreuit, non poteſt iuſte extorquere expenſas, quas fecit. Et uice uerſa ſi induſtrior alius aut fortunatior, cui uel contingit minoris emere, uel fautrix arriſit fortuna, hoc eſt inſperata rerum inopia poſt accidit, iuſte ſane põt carius uẽdere, et eodem die & eodem loco, idque nullatenus mercibus in melius mutatis. Nam cum negotiationis ars plurimum ſit fortuitis rerum euentibus ſubdita, debent negotiatores & ſiniſtra ſuo diſpendio ſubire pericula, & dextrã operiri fortunam. Loquimur cũ Chriſtianis de fortuna, pro euentu nobis inſpirato. Atque hic eſt ſenſus l. pretia. ff. ad l. Falcid. Vbi hr̃, pretia rerum non ex affectu aut utilitate ſingulorũ, ſed cõiter fingi. Hoc eſt non ſcd̃m priuatorũ exiſtimationẽ, ſed ſcd̃m cõem prudentiã cõſtitui. Et eodem alludit ſimile uerbum l. in l. 4. eo. tit. ubi habetur, rem non æſtimari pretio formali, i. a contrahentibus formato, ſed ſecũdũ pręſes, puta cõi foro curr. s. Valor nãq rei nõ ſcd̃m futurũ, qñ res nondum eſt, ſed ſcd̃m pręſens in quo res eſt, debet iudicari. Accipe horum exempla. Eſt frumenti charitas in Hiſpania, mercator tunc Siculus hoc audiens onuſta frumento naui ad nos adnauigat, qñ huc peruenit uel afflante nobis clementiori cœlo, uel quia aliunde copiam granĩ habemus, longe imminutum eſt pretium, non poteſt ergo tanti uendere, quanti ſibi ſtat merx, neque uero ſi credito futura ſolutione carius uẽderet, ut ſaltem ſe indemnem redderet, immunis a peccato fieret, aut a reſtitutione liber.

Fallacia qua frequenter negotiatores in nũdinis utũtur.

Et per hæc detegitur alia fallacia, quę in nundinis uſu uenire ſolet. Etenim in initio cum ſit uberior emptorum copia merces pluris uæneunt, in fine autem contraria ratione prætium decreſcit. Arbitrantur ergo tunc mercatores expectato in tempus pretio licite poſſe tanti uendere, quanti in initio, cum tamen numerata pecunia idem poſſint extorquere pretium. Falluntur in capus ſuum.

Quarta conclũ. Solutio

Vbi demum ad clariorem iſtorum notitiam animaduertenda eſt quarta concluſio. Mercium pretia emptorem copia

augen-

augentur, penuria uero minuantur, ſicuti econuerſo abundantia uenditorum minuuntur, raritate uero excreſcunt. Enimuero ubi merces affluunt, uenditorum numerus amplior eſt & emptorum minor. Atq ex hoc tibi reſponſum elicies, ſi hæſitaueris an uendendi cauſſa, & modus, pretium variet. Etenim cauſſa uendendi aut emendi, nihil per ſe ad rem facit. Siue.n. uendas neceſſitate compulſus, ſiue præ ſatietate rerum ipſas deſpiciens. Itē ſiue ob neceſſitatē emas, ſiue ꝑ voluptatē nihil in de uariatur precii. Attñ quia uenditoris neceſſitas in cauſſa eſt, ut merces ſub haſta vænum exponat, fit, vt paucioribus tunc exiſtentib. emptoribus pretium rerum uileſcat, ſicuti in bello parta victoria exiguo numo ueditaē ꝑda. Econuerſo ubi publici mercatores emptores expectant, quia illo mō uendendi plures emergūt emptores, ualor merciū creſcit. Atq. eadem rōne in initio nundinarū, ut plurimū carius uenditur q̄ in fine. Atq. ꝑ hāc conclōnē lucet Monopoliorū iniquitas, puta cū quis uel a principe priuilegiū emit ut ſolus ipſe uendat, uel duo aut tres reliquā mercatorum multitudinem anteuertētes, mercium aceruum coemunt, ut uniuerſi ad ipſos cogantur confluere uel iurata fides cōſtituunt ut nullus eorum niſi tanti uendat. Hinc.n. raritate uenditorū precium creſcit. Et eadem rōne, uice uerſa, licet non tā crebro accidere conſueſcat, emptorum monopolia, ad extenuādū pria, eſſent nihilominus iniqua. Vt ſi in portu, cū ꝑtioſiſſima nauis applicuit, illi, qui emere poſſent, ſibi mutuo promitterent non emere niſi tanti, aut ſi in ſubhaſtatione alios ego ne licitarentur auerterē, ut minoris ego emerem, pctm̄ ꝑfecto eſſet, quod ante reſtōnem non remitteretur. Et hoc eſt qđ ait Cic. lib. de Officiis, Non licitatorem uenditor, nec qui contra ſe licitetur emptor apponat. Qñ uero uenditores monopolium facerent, tunc iuſte emptores, quaſi uim ui repellentes contraria pariter poſſent prudētia vti, puta cōueni e inter ſe, ut nullus niſi certo pretio emeret.

Reſtat ergo ad argumenta rñdere. Et primum o[illegible]um regulam illam, Tm̄ ualet res, quanti uendi poteſt palam eſt, non habere tam uaſtum ſenſum, quantum uerba ſonant. Alias liceret uendere ultra medietatem ueri pretii, quin uero duplo & triplo. Quod ſi illā ſic medeceris, ut intelligatur quantum iure & iuſte uendi pōt, nā id poſſumus qđ iure poſſumus, tunc quaſi principium petens, redderes illam inanē. Si.n. quęrenti quanti uendere pōt, rñdeas, Quantum iuſtitia fert, nihil rñdes quod ipſe ignorabat. Senſus ergo eſt q̄ tātū ualet res quanti uendi pōt, ſeclusa ui, fraude, & dolo, quibus in emptore tollitur uoluntarium. Et qu uis eodem uideatur rñſum recidere ac ſi dixiſſem, iuſte, non eſt tñ idē. Enim uero ſi quæreti quid eſt hō, rñdeas, eſſe hoiem, nihil doces. Si autem reſpondeas eſſe animal rationale licet idem, ſit tñ quia definitum explicas, non petis principium. Ad ſcđm rñdetur, perito artis credendum eſt qñ affectione rei propriç non eſt infectus, & unuſquiſq. eſt arbiter in re propria dum illa ad alterum nihil attineat, qui aūt uendit, non rem propriā ſuā, uerum cōem ſibi & emptori tractat. Et iō non eſt legitimus arbiter. At quia de gēmis & rebus pretioſis mentio in tertio argumento fit diſtinguendum de mercibus eſt. Quædam enim ſunt reipublicæ minime neceſſariæ, atq. illas poteſt quiſq. tanti uendere quantum emptor ſciens, & prudens uoluerit dare. Cuius generis ſunt prætioſi equi gemmæ accipitres, &c. Spectant enim ad ornatum decoremq. & ſplendorem nobilitatis, & ideo magnatum magnificentia eſt, res illa magno æſtimare. Alia uero ſunt reipublicæ neceſſaria, ut quæ ad uictum, veſtitum & alios id genus uſus attinent. Atque in his licet nihil fraudis dolive irrepſerit, uis tamen eſt, quantum extorquere potueris, tanti illas diuendere.

Monopoliorū iniquitas.

Cicero

Ad primū arg.

Ad ſecū dū arg. Diſtin.

QVAESTIO III.

DE INIVSTITIA QVAE IN EMptione & uenditione committitur.

S. Tho. 2. 2. quæſt. 77.

ARTICVLVS I.

Vtrum liceat quis poſſet rem plus uendere quam ualeat.

TRIBVS itaque articulis ſuperiori quæſtione præiactis. ſ. de emptionis, negotia-

negatiuionisq. neceſſitate, ac de rerum pretio, ſequitur tertia q̃o de iuſtitia quæ in hunc contractum ſe inſinuat. Hoc aũt ſtatim in capite carius non prætaribo de quo lector forte dubius apud S. Tho. hærebit. Ait.n. in diſtributione ſtatim q̃onis, ſolas duas quæſtiones tractandas aſſumere de emptione.ſ. & de uſura, eo ꝙ circa alias uoluntaria commutationes nulla inuenitur iniuſtitia, quę nõ reducatur ad rapinam aut furtum. In quibus uerbis dubitatio eſt duplex, Prior, ꝙ eadem ratione potuiſſet & has omittere. Nam fraudulentia emptionis & uſuræ, genus quoddã furti eſt. Quod ſi dicat, has duas eſſe commutationes voluntarias, tunc emergit poſterior dubitatio, ꝙ eadẽ rõne deberet de locatione ſtipulatione, & aliis tractare. Ad has aũt ſimul dubietates reſpõdetur, ſcientem fuiſſe ac prudentem conſiderationem D. Tho. Iniuſtitia n. emptionis & uſurę differt a rapina & furto, quia non fiũt ſimpliciter inuito dño, ſed ſpontaneè tractante, hoc eſt transferente res ſuas in alium. Et ideo licet quantum ad iniquitatem pretii fuerit inuitus, eſt tñ cõtractus, qualis non eſt furtũ. Et quãuis eadẽ ſit rõ de locatione, tamẽ iniuſtitia eius & quorũcunq. aliorũ contractuum ad iſtorum normam exigenda eſt & perpendenda. Oẽs nãq. iniuſtitiæ uoluntariorũ commutationũ ad hæc duo capita reducuntur.ſ. vel ꝙ aliquo pretio rẽ uẽdas q̃ nullo digna eſt, & hoc reducitur uniuerſim ad uſurã, aut ꝙ pretio quod iuſto uel maius uel minus eſt, ſiue rem tuam ſiue uſum transferas. Et de hoc iudicandũ eſt per regulas emptionis & uenditionis. Eſt ergo primus articulus utrũ licite quis poſſit rẽ carius vendere q̃ ualet. Quibus uerbis implicatur, an poſſit cõtra uilius emere. Et arguitur a parte affirmatiua. Iuſtum in commutationibus iure ciuili conſtitutum eſt, idem aũt ius permittit contrahentibus inuicem ſe decipere, ut habetur l. rem. C. de reſcinden. ven. & l. in cauſſæ. 2. ff. de minoribus. §. idem Pomponius. ergo licet pluris rem uẽdere minorisq. emere q̃ ualet. Secũdo, Cõe omnium deſiderium a natura uidetur proficiſci, ac ſubinde culpa uacare. uili autem emere & magno uendere (ut Mimus ille apud Auguſt. 13. de Trin. aiebat) cõe eſt mortalium deſiderium, cui & Sapiens conſonat Prou. 20. ubi ait. Malũ eſt, malum eſt, ait oĩs emptor, & cum receſſerit, gloriatur. ergo licita eſt uenditio iuſtũ exuperans pretium, atq. emptio idẽ non attingens. Tertio arguitur. Lex amicitiæ ſcd̃m Philoſophum 9 Eth. ea eſt, ut rei utilis repẽſatio ſcd̃m utilitatem fiat, quã qui beneficium ſuſcepit, conſequutus eſt contingit aũt ut emptor cumulatius ex re empta beneficium ſuſcipiat, q̃ ipſa res ualebat, ut ſi equum emit quo hoſtile periculum euaſit, ergo licebit tũc uenditori pluris rem illam æſtimare. In contrarium eſt ſaluificum illud Redemptoris monitum. Quæcunq. uultis ut faciunt uobis homines, hæc & uos facite illis. Et quo fit, quod cum nullus ſibi uelit rem iuſto carius uendi, nullus debeat carius uendere alteri.

Dubiũ circa verba S. Thom. — Solutio — Primũ arg. partis affirmatiuę. — Secũdũ argum. — Auguſt. — Tertiũ argum. — Ariſtot.

Ne inſtitutum noſtrũ peruertamus, qd̃ eſt S. Tho. ſniam ubiq. noſtræ præmittere, quatuor eius cõcluſionibus ad q̃onem reſpondemus. Prima eſt. Fraude uti & dolo, ut uel pluris res uendatur aut minoris ematur, ſicut in omni contractuum ſpecie delictum eſt idemq. ſuo genere mortale. Primo patet auctoritatẽ Apoſtoli 1. ad Theſſ. 4. ubi admonet, ne quis fratrẽ ſuũ in negotio circũueniat, quoniã uindex eſt Dominus, inquit de his omnibus. Et Cic. de offic. Tollendum eſt igitur in rebus contrahendis omne mendacium, non licitatorem uenditor, neq. qui contra ſe licitetur, emptor apponet. Etenim ut adeſt fraus, uoluntarium abeſt, ac ſubinde iuſtitia ſit, charitati aduerſa. Scd̃a concluſ. Si emptio & uenditio ſcd̃m ſuã nude naturam contempleris, neutiquam licet rem aut iuſto maioris uendere, aut minoris emere. Concluſio eſt patẽtiſſima. Eſt enim hoc genus contractuum in commune bonum, æqualeq. commodum introductus. Quod aũt ſic inſtitutum eſt, neutram partium grauare debet, ſed ad iuſtitiæ æqualitatem eſt conficiendum menſura aũt ac uelut bilancium trutina eſt pretium, in cuius uſum numiſma (ut ſupra diximus) inuentum eſt. Ergo iuſtũ pretium uel augere uel minuere, peccatum eſt iniuſtitiæ atq. ſubinde genere ſuo mortale. Põt nihilo ſecius uenditio ſcd̃m accidens exiſtimari, nempe quatenus res uendibilis, aut in de-

Prima concluſ. — Probõ. — Paulus. — Cicero. — Secũda concluſ. — Rõ concluſiõis.

in detrimentum uendentis, aut in emen tis utilitatem cedit. Quo ſuppoſito adhibetur tertia conclō. Licitum eſt in pretiū rei ducere dānum qđ uēditor accepit, ita vt non ſolū res æſtimetur quāti in ſe erat, verū & quāti uēditori ualebat. Vt ſi meū ſolum per ſe non niſi decē ualebat, mihi tñ, quia ędes illic extruere commodiſſimum duco, valet duodecim, hoc ipſum ex te p̄tium poſſum tum petere, tum perindē recipere. Et rō eſt plana, quia vnuſquiſq; vēdere totum poteſt quod ſuum eſt, & in tali caſu non ſolum res, verum & eius emolumētum eſt uendentis. Quod ſi cōtra ſic arguas. Poſtquam rei dñs ſuapte ſponte diſtrahere mauult, q̄ emolumentum rei capere, ſibi imputare dēt, & non exigere plus q̄ emptori confert, eo præſertim, q̄ ſi hic reſciſſet rem non tanti per ſe ualere, forſan non emiſſet. Reſpondetur, argum. conuincere id nequaquam licere, niſi uenditor rē patefaciat emptori, admoneatq; hoiem ut uideat an ſibi expediat illa lege emere. Qū.n. emptor ſciens & prudens, quia uel ipſe tantam uel maiorem rei neceſſitatem patitur, uel ſuo uult animo obſequi, cum illo onere rem emere contendit, iuſte uenditor tanti uendit, quanti ſibi ualebat, alias minime. Quarta concluſio, Commodum quod ementi accreſcit, ſi nullum inde detrimentum uendens accipiat, non licet in pretium duci. Probatur ratione contraria. Quoniam uenditor non poteſt niſi q̄ ſuum erat uendere, commodum autem ementis non erat res vendentis, ſed ſua ipſius neceſſitas uel ars cauſſa illius exiſtit. Vt ſi quis equum emit qui non venditori, ſed ſibi ad bellum neceſſarius eſt, uel rem aliam quia per uſum ſuæ artis cumulatius lucrum facere poteſt, quam feciſſet uenditor. Alioquin ſi utilitas ementis pretio accreſceret, liceret pharmacopolis medicamenta tanti uendere, quanti ualet ſalus in infirmo. Vrbanum autem eſt, ut eiuſmodi emptor grates uenditori rependat. Et per hoc ſoluitur argumentū tertium ex Ariſt. ſumptum. In commutatiua nanq; iuſtitia rerum tantum æqualitas penſatur, in amicitia uero utili, utilitas, quæ per donum gratificum rependitur. Vide quam ſit falſa & fallax regula Ioan. Maio. 4. diſt. 15. q. 29. vbi aſſerit, q̄ id quod ſecundum naturalem æquitatem debetur, poteſt pactum duci. Nam tunc liceret mutuatarium obligare non ſolum ad remutuandum, ut ipſe fatetur, ſed ad emendum a mutuantis officina & molendum in ſuis molis, & pariter emptorem ad augendum pretium ob ſuum emolumentum. Quæreret hic autem attentus lector circa hanc concluſionem, an uice uerſa detrimentum, quod emens patitur cauſſa ſit legitima ut pretii quidpiam detrahatur. Syluest. quidem verb. emptio. §. 7. aſſerendo reſpondet. Vt ſi quis, inquit, tuarum operarum nihil egens, tuis uictus precibus quia pauper es, te conducat poterit operas tuas minoris redimere, q̄ ſi te ipſe rogaret. Atq; huius certe cauſſæ non eſt emptoris detrimentū, ſed q̄a (ut arti. præcedenti diximus) uenditoria copia uileſcit pretiū. Et iō cū emptorē rei tuæ quęris, uel tuarū operarū conductorē, minoris tu tuaq; æſtimantur. Aliud .n. apparentius fieri pōt argūm contra eandē conclōnem. Sequeret nanq; ex illa, q̄ neq; dū quis vſu alienæ pecuniæ, quā hēt in depoſito, qdpiā lucri conficit teneatur dño illud partemue refundere. Conceditur aūt plane conclō Neq; pōt depoſitor cū depoſitario citra uſuræ crimen paciſci de parte lucri, niſi ſocietatē faceret cū periculo ſortis, de qua infra. Pōt nihilominus ac ētidē depoſitor per honeſtatē & comitatē illi eſſe, re ēt gratus. Neque uero uſuræ culpa ſubeſt. Si tu pecuniam tuam apud gratum mercatorem deponas, quem tibi ſperas fore beneficum, neque uero ille uſurarius cenſetur, ſi ea ſpe tibi ſit munere gratus, ut tu iterum eius cuſtodiæ aurum tuum concredas.

Tertia conclō. — Rō conclusiōis. — Obiectio. — Solutio — Quarta conclō. — Probō. — Regula Maioris falſa. — Quæſt. — Argum. — Rñſio.

Primum igitur argumentorum capitis qōnis, dubii illius ſolutionem depoſcit, quo l. pacto iure permittitur in uenditione & emptione decepto. Et quidē iā proximo articulo ſenſum illius legis excluſimus. In cauſſæ 2. §. idem Pompo. ff. de mino. Vbi habetur, q̄ licet contrahentibus naturaliter ſe decipere. Cui ſimile concinit lex, Item ſi pretio. ff. loca. Haud.n. intelligitur infra latitudinē iuſti pretij, qm̄ illic nulla eſt deceptio. Intelligit ergo citra medietatem iuſti pretii. Id .n. non ſolū ciuilis iam nunc citata, & l. 2. C. de reſcin. uendi. & l. ſi uoluntate eo. tit. uerū etiam

Ad primū arg.

iura

iura canonica permittunt. vt patet ea cum dilecti. cap. cum cauſſa. extra, de emptio. & uendit.

Quid ſit vendere vltra dimidium iuſti precij.

At uendere ultra dimidium iuſti pretii, ſunt qui referente Conrad. q. 57. eſſe arbitrentur uendere ultra duplum ſed nulla id põt probabilitate tueri, nomen.n. ipſum rẽ explanat. Eſt.n. uendere ultra ſeſquialteriũ. ut res quæ ualet decem, hẽt latitudinẽ iuſti inter nouem, & undecim, uendere autẽ eam ſed enim, eſt uendere ultra dimidiũ ueri. Sicuti emere citra dimidiũ, eſt emere quatuor, nam quinq. ſunt media pars. Sic.n. habet lex illa citata, Rem maioris. in C. Minus pretium eſſe vr, ſi neque dimidia pars ueri pretii ſoluta eſt.

Quæſt.

Eſt ergo quæſtio, utrum lex id ꝑmittat tanquã licitum? De quo tres ſunt opiniones.

Prima opinio Duran. Cõrad. Anton.

Prima eſt. Durãdi ordinis Minorum, quem & citat Conrad. q. 57. & reprehendit Ant. 2. par. tit. 1. cap. 16. tenentis, licere uenditori in foro Dei exigere pretium iuſto maius, etiã ſi immmodicus ſit exceſſus, dũmodo non ſit ultra dimidium.

Primũ arg. pro Durãdo

Et poſſet quis in fauorem opinionis huius ſic arguere. Lex humana obligat in foro conſcientiæ, poteſt ergo in pœnã imprudentię cõdẽnare emptorẽ illo exceſſu, ſicuti facit in præſcriptione. Secũdo ſnīa iuſta obligat in foro conſcientiæ, niſi ex falſa præſumptione procedat, ſed ſi emptor uenditorem in iudicium de hac re deferat, abſoluet uenditor; ergo in tuto manet eius conſcia.

Sẽtẽtia Gerſo.

Proxima huic eſt ſnīa Gerſonis in tract. de contractib. & in ſuis Floribus, ubi ait. ꝙ hmõi deceptor peccat quidem, idemq. mortaliter, ſi exceſſus eſt notabilis; tñ ad reſtõnem non tenetur.

Secũdũ argum.

In tract. quidẽ de contract. cũ ctatius id dicit, ſed tamẽ in Floribus audacius idem aſſeuerat. Et ratio ſua eſt, quia ſcienti & uolenti non fit iniuria.

Tertia opinio S. Tho. Rõ Gerſonis. Scotus.

Tertia tñ opinio eſt S. Thom. præſenti loco 2. 2. Et quamuis dicat Gerſon non eſſe de hoc concordiam inter Theologos, profecto in 4. Senten. q. 15. oẽs communi conſenſu ita ſentiunt. At forſan quis contra citet Scoti qui illic q. 2. ait durum eſſe inter contrahentes, ſi non ſemper intenderent aliqd de inuiſibili iuſtitia remittere ſibi mutuo, ut omnem contractum concomitetur aliqua donatio, ex quibus fortaſſe uerbis ille ſuus Durand ſeductus eſt. At uero Scotus nihil ſibi aliud uult, quam ꝙ ultra citraq. indiuiſibile pretium contrahentes ſibi mutuo intendunt remittere, infra latitudinem tñ iuſti, ubi nos ſupra diximus nulla opus eſſe remiſſione aut donatione. Etenim inferius art. 3. ait, ꝙ in fraudibus non eſt uoluntaria donatio.

Suadet ſentẽtia S. Tho.

Igitur ꝙ leges canonicæ nec ciuiles permittere uelint deceptionẽ citra dimidiam iuſti, tanquam rata in foro Dei, patet

Prima ratio.

cum primis naturali diuinoq. illo præcepto ſupra citato. Id ne facias aliis, quod tibi fieri non uis, nemo.n. ſeduci aſtu uellet. Eſt quippe (ut dicebamus) contractus hic emptionis ac uenditionis pro communi bono inuentus, quare neutra pars debet ab altera grauari. At demonſtratio naturalis eſt hæc, Pręceptis naturalibus nulla humana lex derogare poteſt, quia eiuſmodi iuſſa (ut patet in decalogo) non ſunt diſpenſabilia, ſaltem nemo ambigit in diſpenſabilia eſſe iure humano, quanto minus abrogabilia? ſeruare autem iuſtitiam in commutationibus, eſt præceptũ naturale, atq. adeo diuinum, quia pręceptio naturalis ab æterna legẽ deriuatur, ergo nulla humana lege poteſt abrogari. Minor porro præmiſſa tam nota eſt, quã Maior, qm̃ iuſtitiæ obiectũ eſt æqualitatem facere in rebus. Et iõ

Ariſtot.

Ariſt. 5. Ethic. docet totam uirtutem iuſtitiæ commutatiuæ in hoc uerſari, ut æqualitatem inter perſonas conſtituat; nempe ut quantum a te accepi, tantum tibi reddam: neq. tu ex me plus extorquens, ergo recipere ultra latitudinem iuſti pretii, manifeſte repugnat natiuæ rationi iuſtitiæ.

Secũda ratio.

Secundo. Fraus (ut ſæpe diximus) opponitur uolũtario, illic autem eſt iniquã fraus; ergo emptor inuitus dat ultra dimidium atq. adeo uenditor genus furti committit.

Paulus.

Et præterea eſt contra præceptum Pau. 1. ad Theſſa. 4. Nequis fratrẽ ſuũ in negotio circumueniat; vbi oĩs fraudulentia condẽnatur.

Tertia ratio.

Tertio. Si liceret decipere citra dimidiam iuſti pretii, pariter liceret defraudare in menſura, ut ſi decem modios grani uendidiſti, liceret tibi recepto integro omnium pretio ſex tantum ſubdole tradere. Patet, quia eodem relabitur, hoc aut ĩniquiſſimum eſt, aſſertuq. abſurdiſſimum, contra illud Deuter. 25. Non habebis in ſacculo diuerſa pondera, maius & minus, neque erit in domo tua modius maior & minor.

Ex his

Ex his fit conſequēs q̄ hmōi deceptor tenetur ad reſtitutionem. Hoc compertiſſimū eſt, quoniā peccatū iniuſtitiæ (ut identidem repetimus) natura ſua obligat ad reſtitutionem, iuxta illud c. ſi culpa. extra, de iniur. & dam. da. Si culpa tua datū eſt damnum, uel iniuria irrogata, iure ſuper his ſatisfacere te oportet. Atq hinc ſumitur quartum argum. contra illam Durandi opinionē, & (ſi qui ſunt, ut fertur) doctores iuris, qui illi patrocinātur. Si deceptio medietatem iuſti pretij ſuperaret, obligatio inde emergeret reſtituendi quod negare non poſſint. Tunc ergo aut reſtituendus eſſet totus exceſſus ultra iſtum pretiū, aut non niſi ille, qui eſt ultra iuſtum pretiū cū dimidio. Hoc ſecūdū dicere nequeūt. ſiquidem ius ēt ciuile contractum reſcindit, niſi integer exceſſus reſtituatur emptori, ut expreſſe hēt præfata lex 2. C. de reſcin. uend. Si aūt tūc reſtituendus eſt totus exceſſus ſit, ut in deceptione circa dimidium reſtituenda ſit illa pars. Mirabile. n. eſt dictu, q̄ ſi rē ualentē decē, a te mercatus ſum ſexdecim, tenearis mihi reſtituere ſex, dum aūt mercatus eā ſum quatuordecim, nihil mihi debens. Quocirca multo magis eſt de Gerſone mirādū, qua de prima opinione, nam poſtquam agnouit eiuſmodi deceptionem delictū eē, quō ignorare potuit præuaricationem eſſe iuſtitiæ? cuius utiq. naturale eſt nexu reſtitutionis delinquentem illaqueare. Neque plane intelligitur quid ſibi uoluerit, regulā iuris allegando. Scienti & uolenti nō ſit iniuria. Nam etſi emptor ſciens & uolens emit, celatur eū tñ iuſtus ualor, ac ſubinde ſeducitur, putās tñ rē ualere quātum uenditor petit. Sed aiunt iſti (ut pro illis arguamus) lex potuit humana uenditorē a reſtitutione liberare, tradēdo illi dñium, ſicut in præſcriptione. Profecto iuſte non potuit, quia non ſubeſt tanta cauſſa in p̄ſcriptione nāq. rō quietis obuiandi quam litibus perſuadet, ut principis q̄ cuſtos eſt pacis, priuet negligentes, qui diu rem ſuā deſerunt, quia poſt lōgi t̄pis lapſum multæ oborirentur fallaciæ. In contractu aūt emptionis nequeunt cuncti rerum pretia noſſe. Et iō illi qui bona fide emunt non eſt cur p̄p iniquitatē inſtitoris mulctētur illo exceſſu, eo ſ præſertim, q̄ in p̄ſcriptione poſſeſſor bona fide poſſident, & iō iniquum eſſet ut poſt tam longum t̄pis morā inquietaretur, fraudulentus uero mercator mala fide decipit, ob idq. nulla fert rō ut de ſua iniquitate emolumentum reportet, atq. id præſertim, qđ ab innocente extorquetur. Igitur rei concluſionem faciamus, uir tus humanarum legum in hac parte duplex eſt. Vna, q̄ læſo citra dimidium nō dat in iudicio actionē. Altera, q̄ non permittit contractū reſcindi, ut habetur lege citata. Si uoluntate. C. de reſcin. uendit. At uero rogas, cur ergo tali caſu actio non datur? R̄ndetur, inconſultiſſime legū latores feciſſe. Haud. n. illi mortales tanti æſtimabant bona hæc t̄palia, ut p̄p illa tantam ſinerent litigationum turbinē, quātā nunc uidemus, contra documentū Chriſti admonentis, ut ad redimendū t̄pis petenti a nobis tunicā, dimittamus & pallium. Ob idq. in præſcriptione ubi maior erat cauſſa rōne cōſulendi paci, dñium adiudicatur poſſidenti, in deceptione autē citra dimidium, actio petenti denegatur, eo q̄ illa deceptio infra dimidiū iuſte ægre & lubrice pōt ſem p̄ percipi, & iō multas parturiret fraudis formas. Remittitur tamē ad forū Dei. Et hac r̄ſione ſit ſatis argumento ſecundo ſupra facto. Haud. n. abſolutio iudicis in tali cauſſa eſt ſacramentalis. Sed alleget ſo ſan contrarius axioma illud, qui peccat legis auctoritate, non peccat, ſed quia contra legem agit, ut contra Pelicianū ait Augu. 23 q. 4 can. Qui peccat, & idē ferme hē l. Gracchus C ad legē Iul. de adul. Eſt autem deluſoria hæc citatio. Illud. n. intelligiī de lege iuſſoria, ſecus aūt de permiſſoria. Ille inquā qui agit qđ lex iubet, nō peccat, ſecus de illo, qui agit qđ lex humana impune permittit. Non. n. oē illud permittit diuina. Alioqui meretrices qui lege permittunē non peccarent. Vnde Chryſo. (ut habetur 33. q. 1 ca. hac rōne) Quod permittimus, inquit nolentes præcipimus, quia malas hominum uoluntates ad plenū p̄hibere non poſſumus. Et ff. de reg. iur. ſemper in coniunctionibus (ſic. n. lex incipit) non ſolum quod licet conſiderandum eſt, ſed & quod honeſtum ſit. Vbi gloſſa ponit exemplum in propoſito. Nā etſi licet, inquit, contrahentibus ſe decipere, nō tñ cōuenit bono uiro. Nullū ergo

Corollariū cōtra Gerſonem.

A. §. 4.

Obiectio.

Solutio

Scrupulus.

Obiectio.

Solutio

Chryſo.

dubium reſtat, quin hmõi uafri ac ſeductores, ſiue venditor ſit, ſiue emptor, teneantur reſtituere ẽt non requiſiti. Quod ſi in ſignẽ doctorẽ innocentiũ cõtra nobis obijcias, qui ſuper ca. quia pleriq. de immunitate eccleſiarũ, in genere ait, ꝙ qñ contractus iure tenet, pars quę lædit, non tenetur reſtituere quoadusq. pars læſa repetat, nullatenus contra nos pugnat, quia id de contractibus prorſus intelligit, in quibus ius translationem dnij non uetat. Qua rõne lucrum ex ludo non tenetur lucrator reſtituere niſi petatur, impræſentiarũ aũt iure naturali & diuino inhibetur tranſlatio domini. Quare idẽ egregius auctor ca. In ciuitate. de uſuris. In hoc particulari caſu edocet leges permittẽtes deceptionẽ citra dimidiũ iuſti pretii, intelligi iure fori, ſed nõ iure poli. Idemq. Panor. ſup. d. ca quia pleriq. Atq. idẽ inſigniter Bal. ſuper cap. cũ cã. de teſtibus ubi allegans ſingularẽ illã gl. l. ſẽper ff de regu. iu. ait tales fraudulẽtos cõtractus nõ eſſe licitos in foro cõſciẽ, ſed mercatorũ aĩas in periculo uerſari, quãuis alibi uariare uideatur. Etenim qui non rerũ cauſſas introrſum rimantur, non pñt ſibi cõſtare. Attñ in eandẽ ſubſcribũt ſnĩã quotquot ſunt iuriſcõſulti præcipui noĩs. Ad ſcđm arg. ipſe ibidẽ Aug rñdet, dicens quod Mimus ille dicebat, ſ. care uendere, & uili emere, re uera uitium eſſe naturæ, ac latam uiam per quã (vt Chriſtus teſtatur) multitudo uulgi incedit. Contra quod tamen poteſt quiſq. adipiſci iuſtitiam qua illi reſtat. Et ſubdit cuiuſdam exemplum, qui uenditori petenti modicum pretium pro libro, iuſtũ ſoluit. Ad tertium autem ſupra reſponſum eſt.

Innocẽtius.

Mẽs Innocẽtij.

Panor.

Baldus.

Ad ſecũdũ arg.

ARTICVLVS II.

Vtrum uitium rei uenditæ ſic uenditionem dat illicitam, ut neceſſarium ſemper ſit illud detegere.

POſtquam de ſubſtantia uenditionis uiſum eſt, quæ in iuſto conſiſtit pretio, ſubſequitur, ut eius conditiones exploremus. Secundum autem ac tertium articulum S. Tho. q 77. niſi qui oculate perſpexerit, uix differre uideat. Quærit. n. in ſecundo, utrum uenditio reddatur iniuſta ꝓp defectũ rei uenditæ. Cui qõni poſtquam affirmatiue rñdit, adiecit ꝙ ſi quis in uenditione ſcienter fraudem fecerit, uenditionem reddit illicitam, & reſtituere tenetur. In tertio nihilominus ſciſcitari pergit, utrum uenditor teneatur uitium rei uenditæ dicere, ꝙ u deri poteſt affirmando definiſſe in ſecundo. At uero diſcrimen eſt hmõi, ꝙ uendere rem uitioſam aut contingit eodem pretio, ac ſi integra eſſet & ſolida & in hoc ſenſu procedit articulus ſecundus. Aut contingit pretio duntaxat, quod cum uitio ualet. Et de hoc adhibetur articulus tertius, uidelicet utrum poſtquam res non maioris uẽditur, ꝙ̃ iuſte ualet, licet uenditori uitium ſubijcere. At uero adeo ſunt quæſtiunculæ germanitate connexę, ut fortaſſe eodẽ ſimul articulo commodius dilucidentur. Quæritur ergo utrum merces uitium, ſic uenditionẽ reddat illicitam, ut neceſſariũ ſit illud ſemper detegere? Et arguitur a parte negatiua. Tria ſunt, in quibus accidit merces deficere, ſ. ſubſtantia, quantitas, & qualitas. Defectus autem ſubſtantiæ, qui omniũ eſt nocentiſſimus, non eſt cur ſemper contractum uitiet, puta ſi quis uendat argẽtum, aut aurũ alchimicũ pro uero. Nã, ut ferunt illius artis magiſtri, ad eoſdẽ ſe & humanos uſus confert, puta ad uaſa cælanda, cudendaq. numiſmata, ergo multo minus ob alios defectus qualitatis & quãtitatis redderur uenditio illicita. Secundo ubi emptor emere non cogitur ſuo ſubeſt iudicio cognitio rei, ac perinde illi imputanda eſt deceptio, ergo uenditor dummodo non mentiatur, docere non tenetur emptorem. Alioqui illo ſtultitiæ genere notaretur, quod retulit in officiis Tullius, ubi ait. Quid tam abſurdum, quã ſi dñi iuſſu ita preco prædiceret. Domum peſtilentem uendo? Accedit huc tertio, ꝙ cauſſa quæ urgere poſſet vitiũ detegere non eſt alia quam ut pretium fiat minus, haud tñ tenetur venditor cauſſas ſemper propalare, quibus res minoris ęſtimaretur, nam mercatur præſcius mercium quarum copia ſuperuentura eſt, licite poteſt tacitus ſuas præuendere pretio currenti, ergo illa de cauſſa non tenetur reuelare alia uitia. In contrarium eſt Ambr. lib. de officiis, ubi ait, Regula iuſtitię manifeſta eſt

Primũ argum.

Secũdũ argum.

Cicero.

Tertiũ argum.

Ambr.

eſt quod a uero nõ diclinari uirum deceat bonũ, neq. damno iniuſto afficere quenquam, neque aliquid dolo annectere rei ſuæ. A q. ibidem ſurſum. In contractibus uitia eorum, quæ uendunt prodi iubentur ac niſi intimauerit uenditor, quamuis in ius emptoris tranſierit, doli actione euacuantur.

Cum in duos ſenſus partiti quæſtionem ſimus, ſ. utrum rem uitioſam pro integra, eodemq. pretio uendere liceat, & utrum dum pretio ualorem non excedente uenditur, liceat eius uitium ſilere, de priori ſenſu tribus conclõnibus rñdebitur, ac de poſteriori aliis item tribus. *Tria ĩ re vænali cõſiderãda.* In rem autẽ uenali (ut primo argumento, dicebamus) tria ſunt conſiderãda uidelicet ſubſtãtia, quantitas & qualitas. Eſt ergo prima concluſio. *Prima conclu.* Defectus mercis, ſiue in ſubſtantia, ſiue in quantitate, ſiue in qualitate contractũ reddit illicitum, ſi pretio ueræ rei integræ & ſolidæ uendatur. *Rõ conclõnis.* Concluſio patentior eſt quam ait teſtibus indigeat. Violatur n. tũc iuſtitia, atq. adeo genere ſuo eſt peccatum mortale, niſi rei puſillitas ueniale faciat. Atqui in eum qui contra facit quantũ ad ſubſtantiam, proclamatur, apud Iſa. cap 1. Argentum tuum uerſum eſt in ſcoriam, vinum tuum miſtum eſt aqua. Quantũ uero ad qualitati menſuram, admonetur Deuter. 25. Non habebis in ſeculo diuerſa pondera, maius & minus, neque erit in domo tua modi⁹ maior & minor. Et paulo poſt. Abominatur. n. Dominus eum qui fecit hæc, & aduerſatur omnem iniuſtitiã. Vbi natura peccati mortalis exprimitur. Et ſimile eſt de qualitate. Vt ſi quis morbidũ iumentũ pro ſano firmoq. uendiderit. De his omnibus extant præterea cautrices leges. Lege. n. In uenditionibus. ff. de cõtrah. empt. contractus reſcinditur, ſi ſubſtantia una & corpus, ut aiunt, pro altera uendatur. Vt ſi mihi unum fundum aut ſeruum uendas, & alterum tradas. De menſuris etiam, & de mercium qualitatibus leges abundant. *Secũda conclu.* Secunda concluſio, quæ ad iſta conſequitur. Venditor qui rei defectum cognoſcens eundem fraudulenter emptorem celauerit, contra iuſtitiam delinquit qui uero rei neſcius contractum fecerit, licet a culpa ſit immunis, tenetur tamen ubi primum defectus fuerit deprehenſus, eundem contractum infectum reddere, alioqui reſtitutionis funiculo ligatur. Res eſt clara, atq. eis & qui lippis ſunt oculis peruia. Atqui celare cenſetur, qui ea uerborum uerſutia utitur, ut uitium conte ctũ relinquat, ut iſti proxenetæ dum equũ uitioſum uendunt, omnium morborum maculis eum depingunt, ut in aceruo uerum uitium contegant. *Tertia conclu.* Tertia concluſio. Similis ſnīa comprehendit emptorem. Vſu. n. uenire ſolet, ut uenditor, ſubſtantiæ, aut qualitatis, aut quantitatis rei ſuæ ignarus rẽ uendat emptori, qui ueritatem nouit, qui ideo & pariter peccat, & pari nexu reſtitutionis innodatur, ſi minoris rẽ emit q̃ ualet. Atq. hæc de priori ſenſu. *Diſtin.* In ſecundo aũt opus eſt diſtinctionibus. Aut. n. uitiũ occultum eſt, aut manifeſtum. Et qđ eſt occultum, aut in damnum uergit, periculumve emptoris, aut ſecus. *Quarta conclu.* Sit ergo quarta concluſio. Quando uitium mercis occultum eſt, per quod, emptori uel damnũ datur uel creatur periculum, nefas eſt uenditori illud celare & ad reſtitutionem tenetur. *Rõ concluſiõis.* Concluſionis ratio eſt hæc. Quamuis non quiſq. lege iuſtitiæ cogatur conſiliũ auxiliumue alteri præbere, quo a periculis damniſq eripiatur, niſi qñ uel ipſi ex munere proprio & officio incũbit, uel alter extreme laborat, tñ occaſionem periculi aut dãni alteri dare nemini fas eſt, uẽditor autẽ eo ipſo q rem uitio aliquo affectam uænum exponit, occaſionẽ dãni dat & periculi, quę neſcius emens incurrere poſſet, damnũ quidem ſi res pp uitiũ minoris ſit pretii, q̃ uenditur, periculũ aũt, ſi pp idem uitium uſus rei uel inanis ſit, uel forte nocuus. Vt ſi militi equum mancũ pro ſano uendas, quo poſtea in acie uti nõ poſſet, aut ſi domum ruinam minantem uenderes, aut peſtiferum cibum, ergo talis occultatio manifeſtaria iniuſtitię fraus eſt, ac perinde genere ſuo mortale, idemque hominẽ reſtitutioni ſubiiciens. *Quinta conclu.* Quinta concluſio. Si uenditor caueat damnum dare, puta q non pluris rem uendat q̃ cũ uitio ualet, neque ullo emptorem obiiciat periculo, & res ſit emptori pro præſtatione uſui, nulla lege compellitur uitium patefacere. Hanc concluſionem non ponit in forma de occulto uitio S. Tho. ſed tamen aperte ex præcedenti colligitur. Et

ratio

ratio eſt, quia uenditor eatenus tenetur emptorē admonere, quatenus nullius ſit ei occaſio uel damni, uel periculi, ſed tūc nullius eſt cauſſa, ergo poteſt rei ſuæ conſulere, reticendo uitium. Nā ſi emptor ſciret, forte eā iuſto ēt pretio renueret emere.

Probō. Sexta conclu.

Sexta concluſio. Qñ uitiū eſt manifeſtum, puta equus unoculus eſt, uel a parte claudus, uel perforata domus nulla eſt neceſſitas euidentius illud euulgandi, quia niſi cęcus emptor ſit, ipſe poteſt uidere. Quare ſi emit, pręſumitur ſciēs emere. Itaque ut ſummatim dicamus, ſi uitiū eſt notū, nulla eſt neceſſitas diuulgandi, ſi uero occultum & periculoſum, quātumuis pretium extenues, illicita eſt uēditio, niſi emptorem admoneas. Sed ſi non eſt periculoſum, & pretium ad uitii qualitatem admetiaris, nō tenēris reuelare. Attñ pluris uēdere iniquitas eſt ꝑp damnū datū. Circa harū aūt concluſionū ſingulas minutiora dubiola emergunt.

Cōrad⁹ nō uſq; quaque ꝓbat cōcluſiōes ꝑmiſſas.

In primis Conrad. q. 50. non plene approbat concluſiones has S. Tho. etſi fateatur eaſdem eſſe Gerſonis ut re uera ſunt, in ſuis Regulis moralibus. Ait.n. hoc agere moderamine, quod ceu regulā conſtituit. Si dū uitiū eſt occultū, uenditor probabili coniectura ſcit emptorē, ēt ſi uitium deprehenderet, nihilo ſecius rem empturum, tunc licite uenditor tacito uitio æquo pretio uendit. ſi autem coniiceret, ꝙ non eſſet empturus, iniuſte occulit uitiū.

Panor. Syluest.

Et eadem eſt opinio Pan in c. iniuſtū. de rer. permu. quem & Sylu. ſequi, uerb. emptio §. 20. Et rō iſtorū eſt, ꝙ dū alter non eſſet empturus, inuoluntarius contrahit, ac perinde iniuriā patitur. Quin uero eadē rōne addunt, ꝙ ēt dū defectus eſt manifeſtus, ſi emptor non animaduertit, tenetur eum uenditor admonere.

Rō Conrad. & aliarum.

Atq. hanc ſnīam ſequunt ferme iuniores. Sed tñ regula hæc iſtorum quamuis ſit ipſis conſtitutiſſima, non tamē hēt in rōne fundamentū. Nā ēt ſi uenditor ſciret alterū empturū, fortaſſe ille nolet tanti emere, quanti res ualet, atq. adeo ēt dum ſcitur, eſt nihilominus ratione pretii inuoluntarius, & inuitus. Et tñ ipſi fatentur, ꝙ pōt tunc nihilominus uendere pretio iuſto tacendo uitium, ne alter pretiū imminuat. Idq. rōne fateri uincunt, nam uenditor nō tenetur dare occaſionē deterendi ſuum iuſtū pretium. Quod ſi in tali caſu ei licet uitiū cēlare profecto pariter id licet, ēt ſi ſciret ꝙ alter non eſſet empturus, quia utitur iure ſuo. Negamus igitur ullā eſſe rei cōſequentiam, ꝙ ſi emptori ignorantia ſit cauſſa eſt ut inuolūtarius emat, uenditor fiat illi iniurius. Etenim nemo dū utitur iure ſuo, dat alteri cauſſā dāni.

Ad arg. Cōradi.

Quocirca ut Diogenes apud Cicer lib. 3. Offi aiebat, aliud eſt celare, aliud tacere. Celas, dū quod pādere teneris, non prodis, taces dum loqui iure non cogeris. Quemadmodū ergo & ſi quis tertius ſciens uitiū non admoneret emptorē, non laberetur in culpā: maxime ſi ſciret nec dānum illi nec periculū creari, ita neq. emptor eſt in culpa, quia ſuū ſeruat ius. Hoc tñ nos fatemur, ꝙ ſi noceret uēditor illā rē fore prorſus inutilē emptori, non poteſt uitium tacere. Vt ſi ego equum ſubmancum uendo nobili iuueni, cui in more eſt eques curſitare, quamuis uendā iuſto pretio, iniuſte tñ ago. At ſi uēdo ſeni medico qui optat equū leniter gradientē profecto nullā ei irrogo iniuriā. Et iō poſuimus tres conditiones, ſ. ꝙ caueatur periculū, & dānū, & res ſit emptori uſui. Adde ꝙ ſi creditur emptorē alteri poſt rē uēditum ire, & quia uitiū ignorat tm̄ petiturū, quanti abſq. uitio uæniret, tenetur tūc prior uendens emptorē admonitū facere, ne alterū fallat. Atq. hoc modo cōcordia cōciliari pōt inter Diogenē & Antipatrū, de quibus illic meminit Cicero. Ille.n. uēditorem minime ſtringebat uitium mercis detegere, hic uero contra putabat. Quidnam ſit de iure ciuili in foro exteriori, ad Iuriſconſultos remittimus, quorū intereſt ſcire qñ eſt uenditori merces, & pecunia emptori ꝑp contractus uitiū redhibenda. Sed tñ iure naturæ concluſio S. Th. eſt ueriſſima. At tunc potiſſimum qñ uitiū eſt manifeſtum, quis dubitat, ſi emptor non aduertat, quin ipſe reputandus ſit ſui erroris cauſſa?

Argum.

Sed tñ ſcrutatores iſti S. Tho. aliud obiicere illi potuiſſent argū, quo mordaciorem iniicerent ſcrupulū. Etenim ſi hæc eius ſnīa uera eſt, non ſolū in rei qualitate, uerū & in quantitate menſuræ, & in ſubſtantia ipſa, id pariter eſſet licitum. Proferamus quippe mercatorem, in exēplum, qui habet grana, uel uini genera, re uera pluris ualentia, quā poteſt publico foro diuendere,

uendere, & adde exemplum de rebus illis, quæ uel numero uel pondere uæneunt, ſe quæret, ꝙ poſſet ille ſi iuſtus modius, uerbi gr̃a, ualet duos aureos, ſed nemo eſt q̃ det, & demus iniuria illi fieri, uel ꝑ ꝑ monopolium emptorum, uel quia iniquus gubernator urbis hoc eũ grauamine premit. Poſſet inquam tunc ille uendere minoris, ſed tñ curtando menſurã, ita ut quam ille quantitatem tradit, iuſtiſſime ualet illud, quod recipit pretiũ. Quin uero in ſubſtantia ipſa idẽ liceret. Eſt qui uenale hẽt uinũ optimum, cuius amphora iuſtiſſime ualet decem, ſed tñ ſi populus crederet non eſſe Rheuenſe, non tantũ daret pretium, ſequeretur eadẽ cõſequẽtia poſſe illũ, etſi nõ ſit illius vineti, tacendo uendere decem. Adde, ꝙ eadem rõne & aqua poſſet uinum diluere. Vt ſi nimia eſſet uini caritas, ita ut urna ſtaret duobus aureis, quam ob cauſſam nemo emeret, cur non poſſet caupo aqua illud miſcere uendendo urnam uiginti argenteis, q̃ re uera cũ illa aqua tãtũ ualet? Et tñ illic eſt error in ſubſtantia, ut ait S. Tho. ſcd̃m illud Iſa. 1. Vinum tuum miſtũ eſt aqua. Profecto cõcluſiones horum argumentorũ magna conſequentiæ energia colliguntur ex dictis S. Tho. nã quantũ ad moralem uſum, idẽ eſt tacere uitiũ in rei qualitate, atq. in quantitate, & ſubſtantia, pręſertim qñ ſubſtantia non eſt adeo diuerſa, quin eodem modo ſeruiat. Veluti ſi tu cogitas meum ſericum eſſe Granatenſe, & pannũ Segobienſem, quod tñ nõ eſt niſi minoris notæ, ſed tñ ego uẽdo quanti ualet, & eſt tibi utile pro ratione pretii. Ne ergo nihil ad hæc reſpondeamus. Primum omnium argumẽti hęc non militant ub ꝑtium eſt legitimum, puta lege poſitum, q̃a tunc nulla eſſe poteſt uel arbitratio contra ius. Sed ſi militat, eſt, ubi pretium non conſiſtit in indiuiſibili. Secundo nolumus cauponibus atque aliis ſeu tabernariis, ſeu alius generis coemptoribus anſam porrigere innectendi fraudes? ſunt. n. iniquiſſimi ſuorum iudices, magni ſane ſuas merces pẽdentes. Et ideo ſubiicio tertio ꝙ rei publicæ magiſtratus non dẽnt ad hæc argumentorum pondera attendere, ſed lege in eos agere, qui uel in menſura uel in ſubſtantia publicam fidem uiolant. Nihilominus in foro conſcientię, ſoli ſtãdo iuri natu

Prima aſſertio.

Secũda.

Tertia.

ræ qui uir eſſet alias ſyncerus & candidus, occurrentibus illis tribus cõdicionibus, uidelicet, ꝙ periculũ & damnũ euitaretur, & emptori eſſet merx ſcd̃m rõnẽ pretii utilis, nõ eſſet cur condenaretur de iſtis memoratis occultationibus. Leges nanq. naturales de æquitate menſuræ & de rei ſubſtantia intelliguntur, uel qñ pluris iuſto uenditur res aut qñ res non ſunt ad eoſdẽ uſus accõmodæ. Hoc aũt per ſe cõpertum eſt, ꝙ mentiendo non licet uitium contegere. Quapp̃ ſi emptor interrogat rei qualitatem, tenetur uenditor ueritatem aperire, ſi autẽ non interrogat neq. damnũ accipit ſibi imputet, quãuis forſan uenditoris mẽdaciũ in talibus caſibus, ſi alioqui prædicto mõ ſeruetur iuſtitia, non eſt pernicioſum. Secus autẽ, ſi talis rei qualitate neutiquã emptor indigeret. Vt ſi forſaſſe ad aliquã medicinam indigeret fortiſſimo uino, & uenderetur ei lymphatum. Et ideo inter pharmacopolas nefandum eſſet tale rerum cambiũ. His aũt expeditis, reſtat nihilo minor dubitatio circa tertiã concluſionẽ, qua dictũ eſt, ſimili iuſtitiæ rõne cõplicari emptorem, qui. ſ. pari iure uenditorẽ admonere tenetur, ſi minoris rem uendat, q̃ ualet. Cuius exemplum 13. de Ciuit. refert Aug. Apparẽt nanq. in contrarium ratio. Haud enim uĩ emptor tam ſtricte ratione contractus ligari ut uenditorem doceat, quam uice uerſa obligatur emptorem docere uenditor. Etenim qui ſuas exponit merces inuitando emptores occaſione eis offert erroris, niſi illos commonefaciat: emptor uero nullam uẽditori occaſionẽ porrigit. Exemplis hoc patet. Venditat quis pretioſum lapillũ, quẽ putat eſſe uel uitrũ, uel quidpiã minoris pretii, quam gemma. Incidit aũt in lapidarium rei illius gnarum, qui. ſ. cognoſcit gemmulæ pretiũ, nunquid non ille poterit tacitus tanti emere, quantum alter petit licet ſit longe iuſto minus? Idẽ eſt ſi aurifico ſpecies offeras & corpus, quod neſcis eſſe puriſſimũ aurum, ille tñ nouit. Procedimus nanque de uenditoribus, qui hæc non proferunt, interrogantes, ut doceantur rei ualorem. Alioqui non ambigitur quin emptores teneantur eos docere, ſed loquimur de illis, qui nullatenus ſuſpicantur quid in re deliteſcat, quia forſan neq. illis pluris ſtat res. Et adhibetur altera

Solutio ſuſti argumẽti.

Dubitũ.

Auguſt.

Prima ratio dubitandi.

Secũda ratio.]

tera ratio, quæ id preſſius perſuadet. Si-
quis uel arte uel alia uia nouit in prædio tuo
abditā eſſe auri fodinā, uel aliā uenā, ſeu
laſpidis, ſeu alius pretioſi lapidis, pōt ad
te prædiū tuū emptū accedere, tacitoq. mi-
ſterio, emere. Sic n. ſæpe uſu uenire ſolet.
Quin uero Chriſtus Redemptor noſter, ut
lib. 1. q. 3. dicebamus, idem uelut licitum
ac legale uī recenſe e Matt. 13. ubi ait, Si
mile eſt regnū cœlo ū theſauro abſcondi-
to in agro, &c. id eſt dnm agri ſecretū cę
lat quouſq. diuēditis uniuerſis quæ poſſi-
det, illū emat, ut ſibi totus theſaurus cōpe
tat, ueluti loco citato copioſe diſſeruimus.
Igitur nequaq̃ emptor iure cogitur ualo-
rē rei venditori detegere. Ad hæc aūt ipſa
Rñſio. nihilominus rñdetur, diuerſam eſſe rōnē
agri atq. aliarū rerū. Nam agri pretiū de
ſola expenditur ſuperficie quippe cuius na
tura eſt fructus ferre. Ob idq. q agrū coe-
mit, non maiori uinculo tenetur detegere
id, quod in uiſceribus recondiū eſt, quā ſi
alius quiſpiā eſſet qui non cogitaret illū e-
mere. Aliæ uero res perpēduntur ſcd̄m id
quod ſunt, & ideo dum quis tibi unū pro
alio uendit, in primis ſi te interrogat, te-
neris ueritatē aperire. Sed præterea ēt non
rogatus, ſi illa eſſes perſona quæ nolles e-
mere, obligareris nihilominus charitatis
uinculo fratrem admonere in re tanti mo
menti, poſtq̃ nihili tibi admonitio cōſtat.
Imo ſi grauem metueres iacturā proximi,
pctīn mortale eſſet non eum docere ſcd̄m
charitatis regulas, quas lib. proximo, q. de
teſtibus, explicuimus. At uero qñ emere
conſtituis, accedit, inſuper & iuſtitiæ lex.
Nam cū ille rei neſcius, minoris tibi iuſto
rē ſuam uēdit inuoluntarius illo pretio di-
ſtrahit, & iō teneris ſub culpæ reſtōniſq.
reatu ueritatis illū admonere. Tametſi in
eadē ſpecie grauius eſſet in uenditore deli-
ctū qā cū rē, offert arctius phibeī decipe.

Reſtat ergo ex concluſionibus argumē
Ad pri- torum in contrarium reſponſa colligere.
mū arg. Primi ergo ſolutio eſt peculiaris de auro
& aurichalco, quod nunquam hoc ad pu
ritatem pretioſitatemque illius pertinge-
re poteſt, neque ad dignitatem & omnes
uſus, præcipue quod naturam auri quæ
corporum ſalubritati confert, nulla ars
præſtari poteſt, & ideo citata lex. In uen-
ditionibus, illud pro uero diſtrahi uetat.
An uero per Alchimiā exprimi poſſit ue-
rum aurum ſub iudice S. Tho. relinquit.
Et ideo ſubdit, quod ſi id forte fortuna
contingeret, non eſſet illicitum pro uero
uenderet intelligas tamen retectis effecti-
bus, quos artificioſum præſtare non po-
teſt. Nihil enim uetat, ſecundum Auguſt.
3. de Trinita. quin arte dæmonum uten-
tium naturalibus cauſis ueri naturę effe-
ctus ingenerentur. Ad ſcd̄m uero reſpōde Ad ſecū
tur, quod etiā ſi emptor ultroneus emat, dū arg.
incumbit nihilominus uenditori rem ea-
tenus patefacere, quatenus neque damni
ſit cauſſa neque periculi. Non quidem per
præconem, quod Cicero irridet, ſed tamē
priuatim inter ſe & emptorem. Alioqui
non ſatis ei permittit iudicium rei, quam
niſi per ſuam relationē cognoſcere nequit.
Secus dum uitia ſunt manifeſta. Ad ter- Ad ter-
tium denique reſpondetur, non eādem ex tiū arg.
tare rationem de rerum uitio, & de ſuper
uenturis mercibus. Rei. n. ualor æſtimatur
ſecundum id quod in præſenti eſt, & ideo
per uitiū rei decreſcit. Qua utiq. ratione
detegendum eſt. Merces uero poſt uentu-
ræ nihilo reddunt uiliorem æſtimationē
rei præſentis. Et ideo uenditor non tene-
tur reuelare qd̄ in futurū expectetur. Hi- Hiſtoria
ſtoria eſt Thaletis Mileſii, quam primo Thaletis
Poli. cap. 7. Ariſt. enarrat. Philoſophus. n. Mileſij.
ille, cum ei ceu opprobrium obiiceretur Ariſtot.
philoſophiam pauperes ſuos alumnos ef-
ficere, & ipſe per Aſtrologiam oliuarum
ubertatem proſpexiſſe, collecta exigua
pecunia credito emit in hyeme ſub con-
fuſo quantum quiſq. collecturus eſſet o-
lei, arraſque dedit, poſtea uero, tum in-
gentiſſima copia prouenientе, tum q ſo-
lus ipſe eſſet uenditor ampliſſimam con-
fecit pecuniam. N mirum oſtendens faci-
le eſſe philoſophis ditari, ſed tamen ſapiē
tis eſſe diuitias deſpectui habere. Simile
legitur de Ioſeph. Geneſ. 41. qui diuini-
tus edoctus futuræ ubertatis annorum ſe
ptem, quos ſubſequutura erat aliorum ſte
rilitas, uili prius emendo, & poſt care uen
dendo Pharaonem ditauit. Exemplum eſt
præterea Ciceronis lib. 3. de Officiis, de Cic. exē-
Alexandrino mercatore, utrum cum Rho plum.
dum annonæ caritate laborantē frumenti
numerū aduexiſſet, ſciēs ſ[illegible] alios mercato-
res ſecuturos, teneretur ciues præmonere,

an uero

an uero tacitus poſſet pretiũ tũc currenti di uendere? Antipater.n.aiebat, Diogenes uero negabat. Cuius nos impræſentia ſntam cum S. Tho. implectimur, ſic tamen attemperatã, ꝙ cumulationis eſſet uirtutis, ſi qd piam pretii uenditor ille ſubtrahere. De quo articulo S. Thom. q. 77. poſt illa, quæ qõne proxima de negatione diſſeruimus, nihil nobis dicendum ſupereſt.

QVAESTIO IIII.

DE EMPTIONE CREDITO pretio.

ARTICVLVS I.

Vtrum liceat rem carius uendere expectata quam numerata pecunia.

Primũ argum. partis affirmatiua. POST generales emptionis ac uenditionis leges, quæritur in particulari, utrum ratione crediti pretii liceat rẽ carius uẽdere. Et arguitur a parte affirmatiua. Pretiũ iuſtũ rei ſcd'm prudentũ iudiciũ debet æſtimari, & ſcd'm cõe forum duodecim aũt numi abſentes, ſ. in futuro ſoluenti, non plus ualent quã decem præſentes, ergo res quę uẽdi poteſt præſenti pecunia decem, iuſte põt credito uendi duodecim.

Secũdũ argum. Secundo uenditor põt ſe indemnem ſeruare, quapropter D. Tho. 2. 2 q 77. art. 1. aſſeuerare nõ eſt ueritus, poſſe uẽditorem pretio damnum adhibere quod patitur. Porro uero ex dilata pretii ſolutione uenditor multa ſubit incommoda, utpote lucri ceſſantis, ſecundo periculum ipſius capitalis, quod ſibi forte nũquam ſoluetur, & tertio periculum diſpendiorum atq. expenſarum, quas fortaſſe antequam pretiũ recuperet, facturus eſt, illi autem periculorum metus pretio ſunt æſtimabiles, ergo poteſt horum gratia auctori pretio uẽdere.

Tertiũ argum. Pari paſſu contrarium currit argumentum de emptore, qui ratione anticipatæ ſolutionis uidetur iure poſſe minori pretio emere. Nam anticipata ſolutio pluris æſtimatur, quam eadem prolatata, & ſimilia pericula ſubit emptor anteq̃ ã mercium compos fiat. Tertio denique arguitur. Sunt aliquæ merces reipublicæ neceſſariæ, quæ niſi expectato pretio diſtrahi nequeunt, quod ex mercibus ipſis conficiendum eſt, ergo iuſtum ipſarum pretium eſt, non illud quod in præſenti, uerum illud quod in futuro ſoluendum eſt. Suntque aliæ econuerſo, quæ uenundari nequeunt niſi anticipata ſolutione, ergo iuſtum pretium erit non illud, quod cum merces traduntur, ualent, ſed quod anticipato tempore ſoluitur. Exẽplũ prioris membri patet in maritimis mercibus, quæ n ſi in magna copia aducti non poſſunt. Enimuero cum totum nauis onus, ſi illa, quę ut plurimum contingunt, ſpectes, uẽdi ſimul nequeat præſenti pecunia, ſed expectandum ſit tempus quo emptores eaſdem ualeant merces minutius diſtrahere, iuſtum pretium erit quod in futurum promittitur, qu mus maius illo ſit, quod ſtatim numeretur. Exemplum ſecundi membri profertur in lanarum mercatu. Nam cum, ut plurimum accidit, paſtores nequeant paſtum gregum redimere niſi lanarum pretium ſibi anticipetur, apparet illud eſſe iuſtum quod anticipatur, licet minus ſit quam quod dum traduntur, ualent. In contrarium eſt, quod pretium, ut quæſ. 2. dicebamus & habetur l. in l. 4. ad legem Falcidiam. res ſecundum rei ueritatem, hoc eſt ſecundum præſens pretium æſtimandæ ſunt uerba ſunt legis. Et idem colligitur ex ſubſequenti lege, Pretia.

Solutio quæſtionis præſentis parula eſt, quippe quæ ex ſuperioribus liquido colligitur. Reſpondetur inquam unica negatiua concluſione. Nullatenus ratione crediti prorogatique pretii licet rem carius uendere quam in præſenti ualet, carius, ſcilicet ultra latitudinem iuſti pretii. Nam infra illam iam ſupra dictum eſt id licite augeri poſſe. Concluſionem primo probat argumentum proxime inſinuatum, quia neq. rem pluris uendere licet quam ualet, neq. plus ualet, quam eſt pretium in præſenti currẽs. Et rõ naturalis eſt ꝙ pretium cuiuſq rei, eius exiſtentiã commutatur ut tanti æſtimetur, quanti eſt qñ exiſtit, nã tunc eſt hoibus uſui. Secũdo id pateſit per regulam qõne prima conſtitutam, nempe ꝙ ad perpendendũ cõtractum an ſit uſurarius, explorandum eſt an mutui quidpiam in plicet, cuius ratione pretium recipiatur. Hoc enim in huiuſmodi uenditionibus reperias. Perinde quippe Conclõ negatiua. Prima rõ pro concluſione.

eſt rem, decem ualentẽ, credito uendere duodecim, ac ſi decem ſtatim connumerata emptori mutuo dares ſub duorum fœnore. Probô eſt. S. Tho. 2. 2. q. 78. ar. 2. ad 7. Ex quo fit, vt q. 2. dicebamus, neutiquã poſſe uenditorem ſibi prętexere ꝙ tanti ſibi merces ſtent, neq. aliter poſſe ſumptus quos fecerat reficere, quam ſi credito uendat, qm̃ negotiatio eiuſmodi fortuitis euẽtibus ſubdita eſt. Quare ubi in diſſolutione nundinarum mertium pretia decreſcunt, non poteſt mercator tanti uendere credito, quanti pñti numo uendidiſſet in emptorum feruore, quia res iam tunc minoris æſtimatur. E eadẽ conciõ emptoris pari iure comprehẽdit, nẽpe quibus ratio ac anticipatæ ſolutionis fas non eſt uilius emere. Nam pretium legitimum eſt, quo merces tunc æſtimantur, qñ traduntur & ideo ſi minoris emunt, contractus reducitur ad uſurarium mutuum, uidelicet ꝙ pecuniam uenditoribus mutuant, auctuariũ mercibus ſoluendam.

D. Tho.

Ad primum. At quia de concluſione nulla eſſe poteſt dubitatio, ad argumentorum ſolutionẽ deſcendamus. Et primum quidem tenuiſſimi momenti eſt. Negatur n. ꝙ duodecim in futuro ſoluẽdi numi ſcd̃m ſe nõ plus ualeant, quã decẽ pręſentes, imo duodecim abſentes idem ualent atq. præſentes. Et licet accidentarie in negotiatore rõne induſtriæ poſſint decẽ augeri uſq. ad duodecim, tñ inde non creſcit rei pretium quod ſcd̃m eius naturam æſtimatur pręciſis decẽ. De alio uero membro, puta de lucro ceſſante, Richardus & Caiet. & quibus eorum probatur opinio, perinde cenſent atque de mutuo, nempe ꝙ licet mercatori pretium ob lucrum ceſſans augere. Nã eadem eſt utriuſque ratio. Ego uero egerrime in hanc ſniam trahi poſſum, eo ſane argumento ductus, ꝙ neq. lucrum ei ceſſat, qui uendere non cogitur, neque ullus abſque ui & fraude cogitur, qui uero tantum rogatu uendit, ultro uendit. Quare neq. Panormitanus capit. Ad noſtram de emptiõne & uenditiõne, neque antiquorum ullus huiuſmodi exceptionem approbat, ſed ſimpliciter uſuræ reos faciũt quotquot credito carius uendunt quam numerato. Et Anton. ſecunda parte, titu. 1. cap. 8 § 2. intrepide negat ratione lucri ceſſantis licere cumulatius pretium exigere. Et re uera ex iſto capite lucri ceſſantis frequentiores crebreſcent uſuræ in mercatura quam in mutuo. Quare licet neq. modo uſque adeo aſſeueranter hanc refutare audeam opinionem, ſed permanſerim ut ſupra in mea formidine, tamen argumenta contrariæ opinionis non ſunt tanti põderis, ꝙ̃ eius patroni putant. Quare ad auctoritatem S. Tho. ꝙ̃ Richardus pro ſimili adducit, idem quod ſupra reſpondemus nempe aliud eſſe damnũ emergens, quod uenditor patitur, quodq ideo uendibile eſt aliud uero lucrũ ceſſans, quod re uera, niſi inuito nõ ceſſat. Multo uero improbabilius eſt, quod quoſdã neotericos ualde miror defenſare, nempe ꝙ ratione periculi, cui uenditor ſuas exponit merces, dũ pretium in tempus credit, ius habeat carius uendendi. Conradus quidem qõne citata quinquageſimanona, ubi hãc ediſſerit materiam concedere hoc recuſat, ſed tamẽ iunior Metina, q. 38 de Reſtitutione neſcio quẽ immitatus, id audenter affirmat. At uero cum res uſuraria, Ethnico etiam Ariſtotele teſte, tam ſit odioſa ac pernicioſa, nemo deberet eius occaſiones offerre, niſi ubi patentiſſima rõ id euinceret. Porro aũt in hac opinione, nulla uel probabilis exiſtit. Primũ ergo oĩum in contrariũ arguit Cõrad. nullã, aut uix ullã eſſe hmõi uenditionem in futuro ſoluendam, quæ non alicui ſubdatur periculo. Quocirca ſemper liceret aliquid ultra ſortem recipere. Sed tuebuntur ſe contrarii auctores dicentes, non id opinari in qualicũque periculo, ſed ubi eſt legitimũ, nempe quãdo mutuatarius uel pauper ẽ, uel fraudulentus, uel quauis alia ratione maleficus, tunc quippe aiunt poſſe debitorẽ metum periculi pretio uendere. Secundum eius argumentum non eſt multo maioris efficacię. Arguit quippe quod tunc nõ ſolum capitale, uerum & illud quoq. metus pretium periculo ſubeſt. Quare ratione illius liceret aliud recipere pretium. Verum tamen reſponderent aduerſarii expectatione auctarii illius ultra ſortem recipiendi, oẽm compenſari metum. Aliter ergo ſic urgentius reprobatur opinio In primis mercator nõ uendit inuitus. Si ergo uidet ſuas merces tuto diſtrahi, nõ uẽdat credito, uel

Richar. Caieta.

Solutio auctoris

Panor.

Anton.

Metina.

Prima rõ in pfatã opinionẽ.

Argum. ſcd̃m ad idem.

Prima rõ auctore.

in, uel aliam accipiat cautionẽ. Cur ergo poterit metum illũ uendere? Secundo arguitur. Venditor ille, uel fac eſſe mutuatorẽ, nullũ patitur, ne igens dãnum, neq. iacturam facit, ceſſantis lucri, neq. diſpendium aut ſumptus in recipiendo pretio. Hæc.n.oĩa ceſſare ſupponimus, qñquidem de ſolo metu diſceptamus, quo ergo iure poterit metus ille pretio uendi? Sed ais, quia eſt pretio æſtimabilis. Fateor quidẽ qm̃ mallet homo alicuius pecuniæ diſpendium facere, quam tali anxiari metu. Sed tamen non inde ſequitur, quod ſit illa ratione uendibilis, tum quod uenditor ſuapte ſponte in illum ſe emergit, tum præcipue ꝙ emptor non tenetur aliter leuare illũ tali metu, quã ſoluendo mercis pretium, cui idcirco dum ſoluit, ſatiſfacit. Et elucidatur etiamnum argumẽti uis, ſi in principio non fuiſſet facta timoris mentio, uenditor uñ fuiſſet ob periculum uehementer metu uexatus, poſtea dum emptor ſoluit nihil poſſet ultra ſortem uenditor recipere rõne præteriti metus ac periculi. ergo neq. in initio potuit in pactum duci. Profecto, ſi uera eſſet talis opinio, conditio ue̓ dentis, puta ſi eſſet nimirum auaris ac perinde meticuloſos, cauſſa eſſet legitima recipiendi maius pretium. Perpendamus ergo argumenta, quibus iſti audent haſce perhibere uſurarum anſas. Primũ eſt hoc, fideiuſſor (ut ſupra dictũ eſt) pro obligatione illa qua aſtringitur alienũ debitũ ſoluere, põt pretiũ recipe, ergo licet uenditori hiſce uerbis cũ emptore paciſci. Quod fideiuſſori præbiturus es, mihi exhibe, & ego ſubibo periculũ, nulla.n.apparet diſcriminis rõ. Nã ẽt fideiuſſor in uirtute uſ debitori mutuare, dum pro eo ſoluit. Rñdetur latiſſimam eſſe diſcrepantiã, quoniã fideiuſſor non pro eo ꝙ mutuat, cum contingere poſſit ut nunquam pro debitore ſoluat, ſed quia obligatur ſoluere, illam poteſt obligationem uendere, mutuatur uero uere mutuat, quod ideo gratis tenetur facere. Et miror iſtos non eſſe ſui memores. Cum.n. fateantur, non quidem pro mutuo, ſed tamen pro obligatione mutuandi licere pretium recipere, ſimili in teracpedine deberent perſpicere fideiuſſorem poſſe recipere pretium pro obligatione ſoluendi, ſeu mutuandi non tamen mutuatorem pro mutuo, tametſi uterque in eodem uerſetur periculo. Et pari modo recutitur ſecundum eorum argumentum de illo qui per contractum aſſecurationis in ſe ſuſcipit periculum alienarum mercium, iſte enim nihil mutuat, ſed pro illa obligatione ſoluendi merces ſi perierit, recipit pretium, ſicuti ille qui per contractũ ſocietatis exponit periculo ęs ſuũ, nõ recipit lucrum propter periculum, ſed propter negotiationem. Hic.n. ſuam pecuniam non mutuat, ſed negotiationi exponit, & ideo recipit eius lucrum. Quare ex iſtis nullum ſumitur argumentum ad mutuantem, quippe qui mutuando gratis debet transferre in alterum dominium, ea ſolummodo obligatione, ut tantundem recipiat. Atq hoc maxime confirmatur, quoniam mutuatur non obligatur pecuniam ſuam perdere, ſicut aſſecurator uel qui facit ſocietatem, ſi merces pereant, ſi quidem mutuatarius ſemper eſt obligatus ſoluere, quare tale periculũ non eſt alio ꝑtio dignũ, qu ut mutuatarius mutuũ perſoluat. Arguunt tertio, Qui equum ſuum hoĩ locaret, a quo grauiter timeret, ne nimia eum fatigatione diuexeret, uel forſan alio mo occideret, poſſet cum illo de pretio conuenire, ut ſi equus periclitaretur, ſibi periret, ergo eodem modo in mutuata pecunia. Sed uides quã nulla ſit ſimilitudo. In locatione enim equi non transfertur dñium, & ideo pt uerus dñs de periculo rei ſuæ paciſci. Qui uero uendit aut mutuat, transfert in alterum dñium, qui cum tenetur totum ſoluere, non eſt alio pretio grauandus ratione creditoris metus. ſupereſt aũt rñdere, utrum liceat uenditori rõne impenſarum, quas probabiliter ſe timet antequam pretium recipiat facturum, aliquid ultra ſortem in pactum ducere? Idem n citatus auctor bifariam hanc licẽtiam concedit, ſcilicet, quod licet inter contrahentes de coniecturalibus expenſis conuentionem facere. Secundo, quod ratione anxietatis quam paſſurus eſt timore litis & laborum, poteſt etiam aliquid recipere. Hoc autem ſecundum iam ſatis repulſum eſt. Solus quippe metus & periculum abſq. ullo labore & diſpendio nullum ius tribuit aliquid eius gratia recipiendi. At qñ ad expẽſas res attinet, non eſt du-

Secũda ratio.

Primũ argum.

Solutio

Arg. 2.

Rñſio.

Arg. 3.

Solutio

Qõ altera.

Solutio

eſt dubium quin quidquid creditor in recipiendo debito diſpendit, poſſit a debitore exigere. Attñ multo eſt tutius, dũ hoīs uaſritiem & infidelitatem times, nil ei mutuare nec credito uendere, uel dum mutuas, expectare ſolutionis terminum, an forte ſine ullo diſpendio fiat. Nam expenſarũ anticipatæ conuentiones uix uſuræ ſuſpicione uacant. Nihilo ſecius ubi oī ꝓcul fraude bonis coniecturis timentur expenſæ, nempe dum tuus debitor à tua urbe loco diſtat, nulla eſt iniquitas de expẽſis & laboribus pactum cũ illo inire, cõſtitutũq. pretiũ recipere, ẽt ſi nullos ſit poſtea facturus. Nam ẽt ſi eſſe plura expẽſurus, nõ poſſes amplius recipere, quam fuit conuentione firmatum. De materia tertii argumenti uarie ẽt inter doctores opinatur. Ab una.n. parte repræſentatur uſuraria mutuatio, ſed ex altera apparet emptio iuſta. Et quia caſus eſt conſuetus, deciſu neceſſarius eſt. Igitur re oculatius ꝓſpecta, arbitror ſub diſtinctione rñdendũ. Qñ.n. debitum nulli eſſet prorſus ſubiectũ periculo, ſed abſq. ullo ſumptu & labore certiſſime ſperaretur ſoluendũ, nequaquam liceret tale debitum minoris emere, quanuis longũ eſſet tp̃s expectandũ eſſet quippe non ſolũ palliatũ, uerũ & detectum fænebre mutuũ. Qñ ratione dilationis t pis plus accipere, quam tribuas, uſura. Neq. refert ꝙ creditoris actionem uendendi commodiora ſint nunc decem, quam poſt annum duodecim. Non inquã hoc compurgaret ementẽ, quoniam non emptio ſed certe mutuatio. Quando uero ſolutio in periculo uerſaretur, nihil dubito quin liceret uiliori pretio emere, quam eſt totum debitum, utpote dum militi ſtipendium regium debetur, quod creditor timet aut non totum, aut non ſine magno negotio & moleſtia, aut non ſine expenſis ſe recepturum, poteſt quiſque tale debitum ab illo minoris emere. Quiſque inquam, abſque ui & fraude. Nam ſi quis regi a theſauris eſt, & quod ſoluere debet minoris redimeret, uis eſſet. Exemplum aſſerti noſtri eſt, ſi debitor in paupertatem lapſus eſſet, uel fugiſſet, &c. Illic.n. nulla eſt ratio mutui, neque in forma neque in uirtute, ſed eſt emptio illius actionis, quæ re uera non tantum ualet, ut quidam putant, quanta eſt pecunia quæ debetur. Immo eſt ſicuti emere ſata, & emere actionem, quæ ex lite pendet. Quod eſt emere rem in ſpe. Argu. aũt quod e regione milıtare putaretur, eſt ꝙ tunc uideretur debitor ipſe licite ſuum ipſum debitũ minori pretio poſſe redimere. Nam quod alteri licet, cur non idẽ ſibi licebit? Quod autem illi non liceat, per id liquet, quod qui non q̃tum dẽt, ſoluit, ęquitatem iuſtitiæ minime ſeruat. Rñdeẽ ergo, ad argum. nulla ſimilitudine pugnare, quia debitor ratione præcedentis contractus totã ſummam debet; tertius uero quia nihil debebat, iuſte emere poteſt actionem illã quãti ualet. Sed oritur hinc argumentum ad uerſus id, quod a nobis nuperrime decĩſum eſt argum. autem eſt hoc. Duodecim ſub periculo non plus ualent, quam decẽ certa, quandoquidem actio illa decem iuſte emitur ergo qui numerata pecunia poſſet rem uendere decem numis, poterit eandem credito uendere tunc duodecim, dum probabile periculum ſolutionis imminet. Reſpondetur aliud eſſe rem emere, quæ periculo ſubiacet, alium uero mutuare ſeu credito uendere ſub ꝑiculo. Nã qui mutuat aut credito uendit, cum nullã patiatur uim aut fraudẽ, quia rõne prorogatæ ſolutionis nihil poſſet recipere, uel cautionẽ capiat, uel nõ mutuet cũ periculo. Quare ſi gratis uult illud ſubire, ſibi imputet. Quartum demum capitale argũ me certe multumq. ancipitẽ tenuit. Nam ſcd̃m regulam uniuerſalẽ ac regiã, Iuſtum rerum pretium eſt illud, quod receptis mercibus in promptu ſoluitur. Veruntamen non mihi uideor negare poſſe quin tali caſu legitima ſit exceptio regulę, ut iuſtũ pretium non ſit, niſi quod in futurum expectatur. Merces.n. quæ peregre, & potiſſime quæ maritimis periculis traducuntur, nequeunt niſi in tanta copia traduci, quanta ſimul uendi non poteſt numerata pecunia. Dixerim nequeunt, ſi illa, quæ ut plurimum contingunt, conſideres, ſecundum quam conſiderationem de legibus cenſendum eſt. Quam ob cauſſam q naues eiuſmodi mercibus onerant, neceſſe eſt ut partim credito coemãt. Ob idque & ſperari eis licet etiam in portu aliis mercatoribus eo ſimul pretio uendere,

Solutio tertij argumẽti.

Reſpõ. cõtra ſolutionẽ. Reſponſio.

Arg alterum.

Solutio

Solutio quarti argum.

dere, quod ex ipſis minutatim vēditis conficiendū eſt. Veruntñ per hanc conceſſionē nullā cogitamus porrigere mercatoribus anſam, qui in ciuitatibus merces diſtrahunt, qm̄ tota rō contractū excuſans, eſt neceſſitas uendendi & emēditā amplā merciū copiā, quę nequit numerata pecunia uendi, ob idque uenditur illis, qui pretium inde ſunt collecturi. Citra hanc aūt neceſſitatē debent res ęſtimari pretio pñti. Quapropter peculiares mercatores in nundinis ſibi uideant quomodo emant, porro intelligentes non poſſe reuendere niſi pretio præſenti. Nam nulla inde ſumitur excuſatio quod empturi ciues nō ſemper habeant pecuniam præſentem. Hoc.n.eſſet illos cogere propter neceſſitatē emere ad uſuras.

De lanarum anticipatā ſolutione. De ſecundo ēt membro quarti argumenti, nihil eſt mirum, ſi prudentiſſimus quiſq; ambigat. Nam re uera lanarū mercatus qui anticipata fit ſolutione, effigiem præ ſe fert uſurariū, cū uilius illa rōne emantur. Attamen neq. eiuſmodi emptiōes uſurarias prorſus arbitror, ſi modo fraus abſit. Nempe dum non anticipetur ſolutio niſi duos aut tres menſes qñ ſolet fieri herbarum ſolutio, aut plurimum intra eundem annū fiat quo ſunt lanæ recipiēdæ. Nam ſi anticipatur in alterū annū, ut rōne tā longe dilationis minoris emas, manifeſtaria uſura eſt. Rō, quæ me in hāc cogit ſniam eſt, ꝙ merces ipſę natura ſua hoc exigunt, nempe ꝙ ſumptus paſcendi tam numeroſos greges eorū dñi ferre nequeunt, niſi ex ipſa nutriēda lana pręſens ſibi ſubſidium cōiant. Accedit, ꝙ forma huiuſmodi fori adeo iam more & vſu percrebuit, ut ipſi etiā paſtores ī quos grauamen inclinat, renuant aliter uendere.

De piſcatu marino. Et forte in marino piſcatu idem permittitur anticipatum pretium, non ſolum propter ſumptus pauperum piſcatorum, uerū & propterea quod piſcatura ſeruari nequiret niſi emptores paratiſſimi eſſent iactū antea emptum recipere. Haud tamen inde exemplum ad alia minora diducitur, ut liceat ab agricola anticipata pecunia grana minoris emere. Nam accidentariū eſt quod agricola ea ſit paupertate, ut exiguos illos ſumptus ferre nequeat, qua rōne cogitur ad uſuram mutuum quęritare. Parque iudicium eſt de aliis huiuſmodi nimirū quādo neceſſitas perſonæ in cauſa eſt intempeſtiue uendendi. Etenim in lanis non tam accidentaria perſonarū neceſſitas ineſt, quam rei ipſius natiua.

ARTICVLVS II.

Vtrum liceat rem credito carius, quam præſenti pretio uendere quando rei dominus non erat tunc uenditurus.

TAmetſi regula generalis ſit, quam ſuperiori articulo conſtitutam reliquimus reſtat nihilominus explorare, an vllam admittat exceptionē, uidelicet, vtrum quando merces vendendæ nō erāt vſq. ad tempus, quo plus ualituras ſperabatur carius licitum ſit eas diſtrahere quā præſenti numiſmate? Et arguitur a parte negatiua, ex regula ſupra conſtituta, nēpe ꝙ rei pretium æſtimandum ſit ſecundum præſentem valorem, ut habetur l. in lege. 4. ad leg. falc. Secundo arguitur. Si liceret carius tunc uendere, id maxime permitteretur ratione lucri ceſſantis, quod ſperatur ex pretii augmento, dictum eſt autē ſecundum ſententiam nobis probationem, nemini proprie ceſſare lucrum, præter eū, qui uim aut fraudē patitur. Qui ergo ſua pte ſponte uendit, non poteſt de lucro ceſſante agere, atque adeo neque illa ratione carius uendere. Tertio. Si illa ratione carius liceret uendere, ſequeretur, quod ecōuerſo liceret rem emere cum pacto, ut integra ſeruaret, quoadusque uel maioris æſtimaretur, uel fructus ferret. Verbi gratia liceret oues ante fœturam eo pacto emere, ut uenditor periculo ſuo eas cuſtodiret, quouſq fętus ſuos æderent, caſeūq. & lanam ferrent. Conſequentia probatur. Nam ſi uenditor poteſt futurum pretium quo in poſterum valituræ ſunt res, ex núc tutum facere, pari iure poterit emptor tutos quoque reddere fructus rei emptæ, quos emit. Conſequens tamen eſt falſum. Nā res lege nō pereunt niſi domino. Vndę cum primum quis rerum acquirit dominium, ſibi periclitantur, ut colligitur l. incendium. C. ſi certum petatur. & l. pignus C. de pign. actio. In contrarium eſt cap. Nauiganti de uſuris.

Primum argum.

Secūdū

Tertiū

Articulus hic intellectum expoſcit dicti capituli, Nauiganti & c. in ciuitate de uſuris.

Capi. Nauigan. uſuris.

& ca. in ciuitate. de uſuris.

uſuris. Et quidem in cap. Nauiganti. tria ſunt membra. In primo quidem damnatur uſuræ contractus, quo quis nauiganti uel eunti ad nundinas pecuniam mutuat periculũ capitalis ſubiens, ut aliquid ſibi ultra ſortẽ rependatur, quæ quidem condemnatio interpretamento indiget, ut uerum exhibeat intellectum. Nam ut qõne ſexta in arti. de ſocietate, dicturi ſumus, nihil uſuræ committit, qui pecuniã ſuã in ſocietatem mittit, ut inde lucrum ſperet, ꝙ periculum ingreditur capitalis, nã hoc non eſt rõne mutui, ſed quia ſua pecunia negotiatur, qui aũt nauiganti proprio periculo pecuniã committit ſuam nõ oĩno mutuat, qñquidem ſi pereat, ſibi perit. uĩ ergo contractus ille immerito illic damnari.

Dubitũ circa primũ mẽbrum c. Nauiganti.

Rñdetur propterea condemnari, ꝙ cũ mutuatio gratis fieri debeat, non aliter mutuare, ꝗ mutuatarium ad contractum aſſecurationis uel ſocietatis obligando, uſura eſt. Quod ſi cõtra redarguas Qui mutuare non tenetur põt id renuere, ut alios contractus ſibi commodos faciat, rñdetur hoc uerum eſſe, at ſi ui mutui non poteſt aliũ cogere q ſorte aſſecuratione non egebat. Nam forte illic nullum imminebat periculum, ſed fingebatur. Quod patet ex illa compoſitione nauiganti, uel eunti ad nũdinas. Nam euntes ad nundinas nulli ſub ſunt periculo, & iõ forte habebatur ſermo de nauigatione, quæ extra omne fieret periculum. Sed de hoc illic rurſus. Ad quæſtionẽ ergo præſentem duabus concluſionib. reſpõdetur.

Prima concl.

Prior eſt, Licitum eſt merces anticipata ſolutione uilius mercari, quã præſenti foro uæneũt, ſi tamẽ cõiectura eſt tpe. quo tradendæ ſunt plus minuſve ualituras. Vt ſi quis in hyeme triticum emit quod uſq; ad meſſem non eſt recepturus, etſi tpe cõtractus modius quatuor uendatur ſolidis, iuſte põt tribus emi, ſi creditur plus minuſve in æſtate ualiturum. Iſte eſt caſus ſecundus dicti cap Nauiganti.

Rõ concluſiõis.

Et rõ eſt, ꝙ cum res propter uſum emantur, id quod nunc non uenit in emptionis uſum non debet æſtimari præſenti pretio, ſed illo quo ualiturum eſt, dum ei traditur.

Obiectio.

Sed arguis, rõnem id ãtum euincere ꝙ liceat nunc emere indefinito pretio, hiſce uidelicet uerbis. Emo ex te tot modios tritici eo pretio, quo æſtimabitur tempore meſſis. Quod aũt tunc liceat certum taxare effigiem habet uſuræ, nã forte ualebit plus, & tamẽ c. Nauiganti de taxato pretio loquitur.

Rñſio.

Reſpõdetur, ꝙ quãdo res ĩ dubio uerſatur, poteſt prudentia ac proinde conuentiones definiri. Quapropter iuſtitia huius contractus non in anticipata ſolutione fundatur, alioqui uſurã ſaperet, ſed in coniecturali æſtimatione rei dubię. Ex quo fit, ut ẽt dum ſolutio non anticiparetur, ſi firmaretur tamẽ ſic cõtractus ut utrinque reſultaret obligatio, æquus eſſet ac probus. Quemadmodũ ſi quis datis arrhis ſtatoq; pretio indefinite emeret quantũ olei uel uini eſt prouenturum, ut Ariſt. de Thalete (ꝙ ſupra meminimus) retulit, nullam committeret uſuram, licet multo plus ſperato proueniret, neq; uenditor teneretur reſtituere, et ſi totum periret.

Poſtrema concluſio.

Poſterior concluſio. Qui ſuas non erat merces uenditurus uſque ad tempus, quo pretium auctum iri conijcitur, poteſt pluris uendere quam tempore uenditionis ualet, expenſis deductis, laboribus ac periculis, & caſu, quo, ut ſupra admonitum eſt, ſi rogatus uendat, ut qui uſque ad menſem Maium ſeruaturus erat granum ſuum poterit ſub natalem Domini carius quã tunc ualet, diuendere. Hic. n. eſt caſus tertius eiuſdem cap. Nauiganti.

Rõ concluſiõis.

Et rõ concluſionis ſuperiori germana eſt, qm̃ tũc non debet æſtimari pretiũ ſcd̃m pſens, ſed ſcd̃m tẽpus, quo ſuas erat merces diſtracturus. Alias pateretur emergens damnũ, a quo, ut ſupra dictum eſt, poteſt ſe iure uenditor ſeruare incolumen. Quare non ſolum indefinite uendere poteſt eo pretio, quo menſe Maii ualituræ ſint, uerum definiri conſtituique pretium certum poteſt. Nã res dubia poteſt, ut modo dicebamus per prudentiam terminari. Non eſt autem cur ut in ſuperiori caſu ſciſciteris utrum, liceat ſicut etiam carius uendere præſenti numo, quoniam qui ſic emeret, mentis uerius quam pecuniæ egeret. Ecquis enim numerata pecunia quas res vilius poteſt, carius emat? Attamen ſi uenditor emptorem non decipiat, ſed ille uelit tantum dare, quanto ipſe futuro tempore uenditurus erat, genere ſuo non eſt uſura.

Argum.

At uero reſtat circa cap. In ciuitate non paruum dubium. arguitur inquam, quod non ali

modo

modo qui ſeruaturus erat merces, fas ſit pretioſius uendere, uerum & illi quoque qui non erat ſeruaturus, ſi modo pretio credito uendat. Enimuero ca. In ciuitate. nulla conditionis illius mentio fit eſſetne uenditor ſeruaturus, necne. Sed abſolute rndetur, q seu piper ſeu cinamomum qđ præſenti pecunia, quinq. uenditur libris, citra peccatum poteſt uænundari ſex, dūmodo credatur ſolutionis t pe plus minus ve ualiturum. Caiet. hac cōmotus auctoritate 2. 2. q 87. arti. 1. diſtinguit de huiuſmodi contractu. Aut inquam ſolutionis dilationem bifariam poſſe conſiderari. Vno modo per ſe, ut actionem ab emptione ſeparatam puta, ſi cōtractus uenditionis nō ſimpliciter conſideretur, ſed tāquā mutuū habens annexum. Itaq. uenditio perfecte nunc abſoluatur, ſed quia expectatur ſolutio, rōne taciti mutui aliquid extorquetur. Et hoc inquit, illicitum eſt, atq. uſurarium. Secundo modo poteſt eadem dilata ſolutio conſiderari, non quidem per ſe at tanquam pars uenditionis, quæ nōdum fuit cōpleta, ſed inchoata, & in futurū pendens. Et tunc inquit, aliquid inſuper recipere, quē ſit præſens pretiū, ſi res creditur plus ualitura, non eſt uſura, qm̄ uenditio tunc cenſetur perfici, quando fit ſolutio. Ob idque ait inepte exponi cap. In ciuitate, per alterum, Nauiganti. cum ſint duo diuerſi caſus. Veruntamen contra hanc opinionem eſt argum. q hæc Caietana diſtinctio obſtruſior eſt, quā ut facile poſſit intelligi. Cōtractus.n. ut ſupra citatū eſt l. Labeo. ff. de uerb. ſign. eſt ultro citroque obligatio, ergo tunc contractus emptionis abſolutus eſt, & perfectus, qñ uenditur uel tradit uel tradere obligatur merces, atque emptor uel ſoluit, uel ſoluere obligatur pretium. Quo fit, ut expectata ſolutio nihil uetet, quo minus contractus perfectus ſit. Quare ex illo capite nihil ultra præſens pretium recipi pōt. Secundo Venditionis forma, quæ credito fit, una eſt ſemper. I. Vendo tibi hanc rem pretio tali tempore ſoluendo, nulla ergo reſtat diſcriminis ratio, ut dicatur aliquando contractu inchoatus & non perfectus, aliquando uero perfectus & includens mutuum immo ſemper includit mutuum, puta expectationem ſolutionis. Tertio ſi uenditor non

Caiet. ſolutio.

Ratio in Caieta.

Secūda ratio.

Tertia.

erat ſeruaturus merces, nil ei refert quantum ſit ualitura, atq. adeo nec damnū illi emergit, nec lucrum ceſſat, quare rōne illius nihil niſi pretium, quod in præſenti currit, percipere poteſt. Ob idq. profecto multo eſt tutior ſolutio, q capitulum, Nauiganti glosſa ſit capituli. In ciuitate. ſ. q nūquā liceat credito carius uendere, niſi q do ſeq uāde erant merces. Nā licet cap. Nauiganti fuerit Gregorii Noni, & ca. q In Ciuitate. Alexandri. 3. explicuit nihilominus Gregorius Alexandri mentem. Nihilo ſecius non eſt prorſus Caiet. opinio improbabilis pretio Enimuero ſi quitem in definito pretio. Enimuero ſi qui tempore Natiuitatis grano abundat, rogetur credito uendere quamuis non eſſet ſeruaturus, pōt uenditionem remuere, & dare quaſi mutuum decē modios recipiendos menſe Maio, uel pretium quod tunc ualuerit. Veruntamē ſi eſt ceu mutuum, nō pōt emptorem cogere, ut menſe Maio, & non ante ſoluat. Atq. hac tunc rōne diceretur imperfectus contractus, q non eſt taxatū pretium, ſed in futurum pendens. An uero taxari poſſit, dubium pretium auctore æſtimatione quā in præſēti foro currit, porro concedere illi non auderem, qui non eſſet ſeruaturus. Et iō bene admonetur eodem cap. q licet ex forma contractus, nō ſit uſura, quia effigiem habet uēditionis, tamen ſuſpectus contractus eſt, ac perinde plebi interdicendus.

Solutio tutior.

Caieta. opinio. nō protinus improbabilis.

Primum igitur argum. iam ſolutum eſt. Regula nanq. docens iuſtum pretium eſſe quod in præſenti foro currit, intelligitur, ſi tunc merces emptori tradantur. Nam alias non ſunt æſtimandæ niſi t pe, quo in emptoris uſum ueniunt. Secundum autē ualentius pugnat, nimirum dum quærit, qua ratione qui ſeruaturus erat pretioſius uendere poteſt. Nam ſi rōne id lucri ceſſantis, iam ſupra pbabilius arbitrati ſumus, non ceſſare lucro niſi iuui o. Reſpondere ergo primo poſſumus, quod poteſt recipere ratione damnum emergentis. Quod quidem etiam ſpontaneus uenditor, quando ob cōmodum ementis uendit, poteſt, ut ſupra deciſum eſt, in pactum ducere. Si autem huic reſponſio non acquieſcas, eo q uidetur lucrum ceſſans, reſpondetur ſecundo euidentius, quod lucrum ceſſa

Ad primū arg.

Ad ſecūdum.

re dupliciter vſu uenit. Vno modo, quando res quę alteri traditur, non plus per ſe ualet, ſed ſolū ratione negotiationis induſtrię, qualis eſt pecunia. Et tunc cenſebam ego eū, qui ultro a ſe alienat, mutuando, non poſſe lucrum recipere, quia proprie nō impedit, ut ſupra expoſitū eſt. Secūdo contingit, ꝙ res ipſa q̃ traditur, non modo tōpe induſtriæ, uerū ſuapte natura per ſe ipſa plus eſt ualitura. Hmōi ergo res, licet quis ſponte ſua uendat, ſi rogatus facit carius uendere poteſt, ob illum, qui ſperatur ualorē expenſis tñ ac laboribus, ut dictum eſt, inde ſubductis. Tertio argō dubitatio

Ad tertiū arg. ſubmouetur de quodā uſitato contractu emptionis non ſatis tuto. Sunt.n. qui miſeris ruſticanis mutuare tenuerint, mille innectant fraudes. Primū iumenta ab illis emunt, quæ non habent, eadēq. ficte eiidē locant, nēpe conſignant ruſtico uiginti aureos, ceu pretiū boum, quos ille non habet obligando illū ut ſaluos, ac tutos locatoſque cuſtodiat, ſoluatq. mēſtruum locationis pretium, hæc n. uſura eſt, nimirum cū in fine anni adhibentur ijdem uiginti aurei, ut pote ſeruati boues, adiectoq. inſuper precio dictæ locationis. Secundo eſt qui in Autumno mille v.g. oues emit, obligatis uenditoribus ut vſq. ad Maium eaſdē ſaluas cuſtodiant: nēpe vt ipſorum periculo pereant. Et poſtquā totā fœturā percipit, reuendit eiſdē eaſdē eodem pretio. In quo contractu multæ latent iniquitates. Primum.n. ſi agricolæ obligantur ut iterū eodē pretio emant, manifeſtaria uſura eſt. Nam cū teneantur eandē pecuniā remetiri, mutuum eſt cui addetur pretium agnorum, caſei, & vellerum. Rurſus obligare illos vt illæſum ſeruent gregem, palliatio uſuræ eſt, nam grex ipſis ementibus tanquam ueris dñis periclitari dēt, quod quidē periculū ſi uenditores ſuſcipiant, iuſta pecunia eſſet pro quantitate periculi æſtimandum, cū tñ neq. pro periculo, neque pro cuſtodia recipiant niſi pertenue ſorte ſtipendium. Negatur ergo argumenti conſequentia, uidelicet ꝙ ſi poteſt uenditor qui merces erat ſeruaturus, immunem ſe a damno ſeruare, poſſit etiam emptor venditorē arctare, ut merces ſeruet, nā cū primū emit, ſuo ſunt periculo peritutę.

QVAESTIO IX.

DE CENSIBVS.

ARTICVLVS I.

Vtrum cēſuū emptio ac uēditio ſit uſuraria.

POSTREMA quæſtione de emptione & uenditione, quæ huius libri quintū habet locum interrogatur de cenſibus, quorum contractus latiſſime in republica percrebuit. Eſt ergo articulus primus utrū hmōi contractus emendi uendendiq. cenſus ſit uſurarius. Et arguitur a parte affirmatiua. Nu-

Primū argum. miſma, ut ſupra dictum eſt, non eſt uendibile, ſed tantum mutuabile, & qui uſum eius ſeorſum uendit, uſurarius eſt. Nam ut ex 1. Polit. c. 6 citabamus, ſolum inuentū eſt ut ſit pretium rerum, non ut ipſum uēdatur, qui aūt cēſum emit, pecuniam emit ultra ſortem ſibi augendam, ergo uſurarius eſt. Probatur minor. Qui dat v.g. mille ducatos, ut ſingulis menſibus aut annis certam pecuniam recipiat, nihil aliud emit, quam illam pecuniam, quę ſibi ultra ſortem acceſcit. Nam ſi quotannis recipit centum, in decēnio recuperat iuſtam ſortem. Quare ſi cenſus redimitur, eandē duplat, ſi uero non redimitur, quidquid ultra recipit, ſorti accumulat. Secundo arguitur. Hoc genus contractus palliū eſt & clypeus omnium uſurarum, ergo deberet longe a republica relegari. Probatur antecedens. Quicunque gratis mutuare recuſat, hoc actu utitur, ut ſaluo capitali redimibiles cenſus coemat, quod perinde eſt, ac ſi ſub fœnore mutuaret. Tertio arguitur. Si cenſus poſſent in rem aut rerum fructus inſtitui, poſſent pariter & in perſonam etiam quæ bonis careret, nam ſicut res, fructuoſæ ſunt, ita & operis ſuis perſona fructificat; conſequens aūt ē cōdemnare c. 2. de pigno: ubi habetur ꝙ liber homo pro debito non tenetur, ſi res defuerint. In contrarium eſt argumentum, quod annui redditus in bonis immobilibus iure cenſentur, ut patet Clemen. Exiuit. de uerbo. ſignifi. §. cumque annui bona autem

Ariſtot.

Secūdū.

Tertiū.

immobilia

immobilia uendi emiq. iuſte poſſunt.

Quæſtio pręſens pluribus forte opinionibus cõtrouerſa eſt inter Doctores, q̃ res exigit, eſt. n. plana. Igitur ut a noĩe rem auſpicemur, cenſus, ut lib. 3. ſub tit. de uſuris dicebamus, a cenſendo ducitur, eo q̃ ut hr l. forma ff. de cenſibus facultates ciuium recenſendæ ſunt, ut pro ſua quiſque tributum ſoluat. Inde tñ ſecundo deriuatũ eſt, ut peculiarius tributum ſignificet, quod pro capite exigitur, nẽpe dum princeps uult perſonarum capita catalogo eſſe recenſita ut quantũ ſit eius imperium, ſibi innoteſcat. De quo Chriſtus interrogatus fuit, an liceret cenſum dari Cæſari. Cuius utique ſuperbiæ pęnas dedit Dauid, nempe q̃ populum numerauit, ut legitur 2. Reg. 24. Tertio & cẽſus, facultas, & ſubſtantia cuiuſq. dicitur, & patrimonii æſtimatio. Refert. n. Liuius lib. 1. q̃ Seruius Tullus Romanorum rex cenſus ciuiũ conſtituit. At uero impræſentiarum noĩe cenſus nihil aliud cenſetur, quã pẽſio quã qs ſuper ſuis bonis aut perſona cõſtituit. Aut quo ſignificantius dicamus, eſt ius percipiendi penſionem ſiue in fructibus, ſiue in pecunia, uel re aliqua utili. Eſt nihilominus ſecundo adnotãdum, quod cenſus bifariam conſtituitur. Vno modo, ut ſit reſeruatiuus, alio modo, ut ſit cõſignatiuus. Reſeruatiuus eſt, qñ quis uel rẽ ſuam alteri confert reſeruato ſibi iure quotãnis recipiendi partem quampiam. De quo extat lex ſi. C. de rerum permutatio. ubi qſque permittitur mille alteri donare, reſeruato ſibi, ſiue annuo, ſiue menſtruo cenſu. Et de hmõi cenſu meminit gloſſa ſuper c. conſtitutus, de religioſis domibus. Condemnatur. n. in eodem cap. quidã abbas qui penſionem quam debebat multis retro annis non ſoluerat. Condemnatur inquam, non ut ius pręd ij amitteret, de quo penſionem debebat, ſed ut penſionem perſolueret. Et tamen ſi fuiſſet emphyteuſis, pręd io ipſo expoliandus erat, ut patet l. 2. C. de iure emphyteutico. Ait ergo bene gloſſa q̃ emphyteuſis hoc modo differt a cenſu, q̃ qñ quis in emphyteuſim dat alteri prædium ſuum, quia non transfert dominiũ directum, ſed tñ utile, quod ſi non ſoluitur penſio, prædium reddit ad ipſum dñium. Sed qñ dat bona ſua alteri ſub cenſuali penſione quis transfert dñium rei in alterum, quantocunque tempore ceſſet ille penſionem ſoluere, non perdit ius prędii, ſed debet penſionem. Ille ergo dr cenſus reſeruatiuus. De quo tñ impræſentiarũ nõ fiet amplior mentio, eo q̃ nõ eſt uſq. adeo in uſu. Alter ergo eſt cenſus cõſignatiuus ut dum quis retentis ſuis bonis eorumq. uſu conſignat alteri certã pẽſionem, quam obligatus ſingulis menſibus aut annis ſoluere. Hunc autẽ cenſum quã plurimis diuiſionibus more ſuo partitur Conrad. quæſt. 72. Nam ex parte fundamenti in quo conſtituitur; alter eſt realis puta qui in rem inſtituitur, atq. alter perſonalis, qui conſtituitur in perſonam. Mox ex parte rei, quæ recipitur, alter eſt fructuarius, ut pote dum recipiuntur grana uel aliĩ fructus, & alter pecuniarius, ut cum recipiuntur pecunia, atq. hic eſt more frequentior. Rurſum alter certus, puta cũ taxati ſint fructus ſeu pecunia, & alter incertus, dum non definitur niſi quota, puta ut tertiã partẽ uel alia fructuum recipias. Deinde alter eſt perpetuus, & alter tẽpalis. Præterea, alter pro certo annorum tẽpe, & alter pro incerto, puta, pro tota uita, quem appellat uitalitium. Ac demum alter eſt redimibilis, atq. alter irredimibilis. De quorum ferme ſingulis peculiaria ſubmouentur dubia, licet nonnulla parui momenti. Reſpondetur ergo ad quæſtionem quatuor concluſionibus. Prima eſt, Vnuſquiſque poteſt realem fructuariũq. ut aiunt, cenſum in ſua bona conſtituere, dummodo ſint libera. Quod dixerim, ut illa excluderem, quæ maioratus uinculo ſunt adſtricta. Concluſio hæc in genere receptiſſima eſt, neq. eſt, qui de ea dubitet. Eſt namq. perquã manifeſtũ, poſſe quẽq. bona ſua gratis donare ac uẽdere, & quocunq. alio contractu alienare, poterit ergo pari iure donare aut quotam aliquam ſuorum fructuum, aut certã partem, perpetuo ſe uinculo perſtringendo, eandem, uel præfinito tẽpe, uel certe in perpetuum perſoluere, hoc aũt eſt cenſum conſtituere, puta conſignare. At uero dubiũ eſt, an ſicut põt ſub donationis forma inſtitui, ſic & liceat per contractũ uenditionis? Enimuero ex Theologis, Henric. quolib. 1 q. 39. ubi in ſuã ſñiam allegat alios, & ex iure conſul-

Margin notes: Cẽſus a cẽſendo dictus. — Liuius — Bifaria cenſus conſtĩ. — Variæ cẽſus diuiſiões. Conradus. — Prima conclu. — Dubiũ. — Henrici ſolutio

Innocentius. Ioã. An. Salicet. Gregor. Arimi.

te conſultis Innoc. ſuper cap. In ciuitate. de uſur. & ibid. Ioan. And. & Salic. ſuper Auth. ad hæc. C. de uſur. ubi poſt ſe citat Grego. Arimin. diſtinguentes, aiunt q́ antiquos annuos reditus, puta qui fuerant antea cõſtituti, ſiue in res ſiue in perſonã põt quiſq. emere. Haud tñ ullus iure põt ſic tales reditus emere, ut tunc conſtituantur. Exẽpli gratia, libere quiſq. põt conſtituere ſuper bona ſua aut ſuper ſuam perſonã cenſum, quẽ dono det alteri, & poſtquã conſtitutus eſt, põt unus tertius ab illo donatario emere. Pari modo tributa regia quæ ſuper ciues inſtituta ſunt põt unuſq́libet emere, q̃ dr̃ iuriũ empt. Attñ q́ ego a te emam cenſum quẽ modo ſuper te aut ſup bona tua conſtituas, iniquũ eſt. Ratiõ, inquiunt, eſt. q́ in emptione dẽt diſtingui pretiũ & merx, ut hr̃ l. 1. de cõtrah. empt. Qñ aũt in cenſus eſt conſtitutus, ipſe hẽt rõne mercis, ſi uero non eſt cõſtitutus, nulla eſt merx, ſed numi numis emuntur. Vnde ait Ioan. And. in ſe neſcire excuſare talẽ cõtractũ. Veruntñ, ſalua Doctorũ auctoritate, qui egregia merito pollẽt, nemini dẽt in dubium uenire, quin ſicut uia donationis, ita & emptionis poſſit cẽſus conſtitui. Et ſic hic ſecunda concl̃o, quã cæteri oẽs tam Theologi, qui ſuper eodẽ c. in ciuitate. Iuriſconſulti ut Hoſti. & reliqui, intrepide confitentur. Nam cũ quiſq. liber hõ bona ſua diuendere poſſit plane fit conſequens, ut poſſit quoq. uendere eorũ fructus, uel eorũ partẽ, obligando ſe uel quotam eorũ uel certã partem ſoluere ita ut alteri ius uendat exigendi a ſe eoſdem fructus. Secundo, Si poteſt tale ius gratis donare, cur non poterit dare genero in dotem, atq. adeo cuicunq. alteri, uel pro ſeruitio uel pro pretio? Tertio id confirmatur, Poteſt quiſq. ſuperioris iuſſu & lege cogi, ut partem ſuorũ fructuũ annuatim ſoluat, ut patet in decimarũ tributorũq. exactione, ergo poterit ſuã ſe ſponte taxato pretio ad eãdẽ ſolutionẽ obligare. Quarto, Poteſt quiſq. (nuperrime utroque iure monſtrauimus) rem ſuã alteri donare, ac perinde uendere retento ſibi cenſu. ergo poteſt uice uerſa retẽto dominio cenſum uẽdere. Quapp uti Sylue. ait, uerb. uſura. 2. §. 1 2. fallitur contraria opinio nõ dignoſcens hic mercẽ a pretio

Rõ pximæ opi.

Secũda conclõ.

Hoſtien.

Prima rõ p concluſiõe.

Secũda.

Tertia.

Quarta.

Syluest.

diſtinctã, nam ſicuti dum emuntur reditus antea conſtituti, emitur ius illud, ita dum nunc conſtituitur, ius idẽ ipſum hẽt rõnem mercis. At qm̃ de pecuniario aliquantulo maior reputatur dubitatio, adhibetur tertia concluſio. Iure ẽt quiſque poteſt pecuniarium cenſum ſup ſuis facultatibus conſtituere, non ſolũ in donationis forma, uerũ ẽt uenditionis. Hæc ex ſuperioribus facile colligitur, & eſt aſſertio Conrad. q. 75. Enimuero ſi poteſt fructuarius cenſus conſtitui, & fructus æſtimabiles ſunt pecunia, nulla uetat rõ, quo minus poſſit & pecuniarius cõſtitui. Neq. in hoc contractus mutuum ſubeſt, uti Ancha. illic a Sylue. citatus autumat, immo eſt uera emptio, quia pretiũ illud non traditur uendenti cum pacto redhibendi, ſed in perpetuum. Secundo, Põt ſe quiſq. gratis obligare numariam annuamq. ſolutionem, tradendo alteri ius petendi, ergo poteſt tale ius pecunia uendere. Tertio, Põt cenſus ſuper domum conſignari, cuius fructus non eſt niſi pecunia, ergo põt taxari id. cenſus pecunia. Re uera de reali cenſu, ſiue fructuarius ſit & prædialis, ſiue numarius, res eſt apertior q̃ ut pluribus egeat probationibus. Et præter rationes ſunt ẽt iura tã ciuilia, q̃ canonica huiuſ comprobantia contractus. Eſt. n. Authen. Vt ij q obligat. ſe hab. per res min. §. qm̃ aũt. ubi admonentur minorum curatores, reditus illis emere annuos. Et in regno noſtro extat lex Tauri. 68. id permittens. Et ſuper omnia ſunt Extrauagantes duæ inter cões ti. de empt. quarũ prior eſt Martini 5. anno 1425. edita. poſterior uero Calixti 3. anno. 1455. q̃ ãdẽ Põtifices Max. interrogati de eiuſmodi iure, ſanxerunt licitos eſſe contractus. Neq. iura hæc diſtinguũt inter fructuarios & pecuniarios. Veruntñ de cenſu perſonali grauius emergit hinc dubium. Multi quippe Doctorũ q̃ cenſus reales fatentur eſſe legitimos, id de perſonalibus diffitent, ut eſt Ioannes de Lignia no ſuper c. in ciuitate de uſur. & Abb. in diſputa. 5. & Sum. Ang. in uerb. uſura. & D. Anto. in 2 par. tit. 1. c. 9. & Syluest. loco citato eodem propendet, dicens q́ dũ cenſus ſtatuitur ſuper domũ, quæ non locatur niſi quinq. non põt cenſus cõſtitui maior. Quare oẽs iſti auctores aiunt nõ poſſe conſtitui

Tertia conclo.

Cõradus

Pro bõ prima.

Ancha.

Secũda.

Tertia ratio.

Mart. 5. Calix. 3.

Dubitatio d' cẽſu perſonali.

Ioan. de Lignia.

Abbas.

Summa Angel.

D. Antoninus.

Syluest.

conſtitui cenſum niſi ſupra rem, cuius fructus ad minimũ tantumdẽ ualeat quantus eſt cẽſus. Fundm̃ huic opinioni hoc ſubijcere poſſumus, ꝙ emptor cũ dn̄s fiat rei emptæ, dẽt eius ſubire periculũ, ut patet, l. 1. C. de peric. & cõm. rei uend. Si autẽ cẽſus ſupra perſonã conſtitueretur, nulli emptor ſubeſſet periculo. Nam interẽptis ẽt rebus, ſemper maneret uenditor obligatus. Eſſet ergo iniqua conditio, ꝙ ſꝑ uenditor in periculo uerſaretur, emptor uero in nullo. Scd̃o arguit. Sic cenſus põt ꝑſonæ infixus remanere, eodẽ mõ poſſet cõſtitui & ſuper cunctis eius facultatibus ſimul obligata perſona ſic ut pereũtibus cunctis bonis, nihilo ſecius obligatus ipſe ſupereſſet, talis aũt contractus non apparet emptio, ſed mutuatio ſub fide pignoris, qm̃ bonorũ dn̄ium non tranſit in emptorem imo hẽnt rõnem pignoris qm̃quidem ipſis extinctis nihilominus tenet ꝑſona. Si autẽ eſt mutuũ, uſura eſt cenſum inſuper recipere. Fauere deinde ui huic opinioni, tũ ca. ſupra citatũ, de pignoribus, ubi hr̃, ꝙ homo liber pro delicto non teneat̃, ſi res defuerint, tũ præſertim & præfatæ conſtitutiones Martini & Calixti, in quibus hr̃, ꝙ ſuper bonis, ſ. domibus, prædijs, &c. conſtituẽdi ſunt cenſus. Et ſubdit̃ ꝙ ẽt poſſeſſionibus ipſi obligatis, interemptis, & deſtructis, non dẽnt uenditores aſtringi. His uerũtñ non obſtantibus adijcitur quarta concluſio. Iuſte quiſq. emere poteſt perſonalẽ ſenſum, utpote quem uenditur ſ ꝑra ſuam conſtituat perſonã. Conclo eſt eiuſdẽ Conradi, q. 74. quam & q. 75 repetit. Probaturq iudicio meo rõnibus ſatis firmis. Põt ſe ꝑſona gratis obligare, ẽt ſi bonis ſit tẽporalibus deſtituta, ad menſtruã, uel annuam pecuniæ ſolutionem, gratuito ius alteri conferens petendi, idemq. ius genero ſinæ conferendo, ergo poterit ius idẽ alteri uẽdere. Nã ut ſupra dictũ eſt emptor tunc pretiũ non mutuat, poſtquã nõ retinet ius repetendi, ſed illo emit ius illud, qd̃ hẽt rõnem mercis. Secũdo, Poteſt ſe quiſq. aſtringere ad æs certũ quotãnis mercenario pro ſuis operis perſoluendũ, cur ergo non poterit eadem obligatio pecunia æſtimari, ac ſubinde uendi? Tertio, Poteſt cenſus perſonalis principis lege conſtitui, ut patet. 2. Nehemiæ 10. ubi Hebræi ſtatuerunt ſuper ſe tertiã partem ſicli ceu annuum cenſum perſonalem. Qua ratione in more nunc eſt aliquarum eccleſiarum, perſonales decimas exigere, de quibus mentio fit c. Apoſtolicæ. de decim. & de negotiatione ſoluuntur decimæ, ut eodem in c. Paſtoralis. Et, ut ſupra diximus põt princeps non ſolum ex facultatibus. uerum ẽt ex capitum recenſione cenſus exigere. poteſtq. rõne delicti homo cogi ad annum tributum, ergo poterit ſua quiſque ſponte tale ſuꝑ ſe ius uendere Rurſus liberũ cuiq iure eſt obligationem ſuarum operarum uendere. nempe ut ſit obligatus ſuo corpore ſeruire, ergo pari iure uendere ualet & perſonalẽ cenſum. Quid ni? Poteſt liber hõ non ſolum aliis ciuilibus contractibus obligari. uerum & in ſeruitutem ut li 4. monſtratũ eſt, ſeſe uendere, & filiũ ſuũ, poteſtq. ſuper mancipium ſuũ, ſicuti ſuper ſuas reliquas poſſeſſiones, cenſum conſtituere, cur ergo non & ſuper ſe uendere queat pecuniarium ius? Et (qd̃ hiſce oĩbus robur adhibet) quicunq. realis, cenſus annexã hẽt perſonalem obligationem, ergo ipſis ẽt pereũtibus rebus ſuꝑſtes obligatio eſt in perſona, atque adeo conſtitui poteſt perſonalis cenſus. Probatur primum antecedens. Tum quod forma contractus ſemper ſic habet, ꝙ uenditor obligat ſe & ſua bona, quippe cũ res inanimes non niſi per metaphorã dicantur obligari, ſed dn̄s qui eſt obligatur & iudicio cogit̃, tum præcipue ꝙ per hmõi contractus nec dominium rei transfertur, neque fructus uenduntur, ſed ius illos petendi. Quapropter bona illa ſuper quibus conſtituitur cenſus, non tam rei uenditę rationem habent, quam pignoris atque hypothecę qua uenditoris fides firmatur, iuxta tenorem legis, fundus. ff de ann. legatis. Et probatur hoc ipſum. Quoniam ſi fructus illo contractu uenderentur, conſequens fieret, ut eorum periculum non uenditor, ſed emptor ſubiret. Quapropter quo anno fructus perirent, non deberẽtur emptori, ſed eidem ipſi perirent, quod tamen eſt falſum & contra uniuerſalem uſum. Qua utiq. ratione & uſu oſtenditur, cum qui cenſum emit, non emere fructus, ſed ius petendi, quippe cũ uenditor periculo fructuũ ceu rei ſuæ ſubditus maneat. Sunt nanque

Fundamen. ꝑtertię opin. — Secũdũ argum. — Ad idẽ. — Poſtrema rõ. — Quarta concl. — Conra. — Rõ concluſio. — Secũda ratio. — Tertia. — Quarta. — Quinta ratio.

res cenſui obligatæ, inſtar pignoris, quo diſparente, non ideo credi. oit extingui eius agendi ius, ut l. ſeruo C. de pig. admonetur. Quod quidem inde rurſus confirmatur, ꝙ alias non poſſent emi pecuniarij cenſus nullis conſignatis fructibus, cuius contrariũ ſupra probatum eſt. Ex hac conclusione ſubſequitur primo, cenſus reales non ſolum conſtitui poſſe ſuper certis deſignatisq. bonis, uerum & ſuper indefinitis, atq. incertis, nempe ſuper quibuſcunque, quæ uenditor ſeu poſſidet ſeu poſſidebat, eo ꝙ obligatio in perſonam reſoluitur. Sequitur ſecundo ꝙ poteſt inſtitui cenſus ſuper re, ẽt cuius fructus non adæquent cenſum. Denique in huiuſmodi emptionibus nulla uſura eſt. Neq. uero iniuſtitia, ſi modo pretium ſit iuſtũ, ad quod eſt attendendum. Perſpice inq̃, an ius illud tantæ recipiẽdæ penſionis iuſto ematur pretio. Nam tunc ſi res ſupra qu conſtituitur tuta non ſit, aut non tantum fructum reddat, in emptoris uergit periculũ. Quomodo autem iuſtum pretium ęſtimãdum ſit, articulo proximo patebit. Quapropter Metynenſis ægre ſibi conſtitit, ꝗppe qui cum prius aſſeruiſſet contrarium huius corollarii poſtea affirmauerit perſonales cenſus. Nam ſi perſona manet obligata, licet fundus fructũ iuſtum non ſuppeditet, ſupereſt actio contra perſonam. Sed arguis. Quando res non ſatis ſoluendo cenſui fructificant, tunc cenſus non eſt tutus, ergo tunc contecta ſubrepit uſura. Negatur conſequentia. Imo uero ex parte citius uenditoris reſultat iniquitas quã a parte emptoris. Nam emptor ſuo periculo cẽſum emit in re male fida, ſed alter eſt, q̃ non deberet uẽdere niſi ſuꝑ re tuta.

Primũ corollarium.

Secũdũ

Obiectio.

Solutio

Reſtat ergo ad argumenta in contrarium reſpondere, atque ad illa prius, quæ initio quæſtionis obiicebamus. Ad primum reſpondetur fortaſſe initi, de nomine diſputationem, an huiuſmodi contractibus ematur pecunia? Tametſi proprie nõ emitur, niſi ius petendi penſionem, licet iuris eiuſdem ualor, non ſit maior quam ipſa penſio. Vnde lingua noſtra materna cenſus ſuper regiis tributis conſtituti, iura dicuntur, dicuntur inquam, uendi emique iura. At quamuis pecunia annuatim ſoluenda emeretur nihil aliud eſſet q̃ bonorum emptio immobilium, ut citata Clemen. exuit habetur. Neque uero inde ꝙ tractu tꝑis exuperent capitale, ex iſtimandus eſt contractus uſurarius, differt. n. a mutuatione ex diametro. Hæc. n. eſt radix iuſtitię huius generis contractuum, ꝙ qui mutuat, obligat mutuatarium eandem ſibi integram reſtituere pecuniam, qui vero cenſus emit, minime, ſed in pretium eam dat perpetuum. Quare nihil obſtat quominus, ueluti in cæteris emptionibus temporum curriculo fructus ſuper pretium exuberent. Et per hæc ſolutum reſtat arg. ſcd̃m. Nulla. n. in hoc genus contractibus occulitur uſuræ prauitas. Sed & reliqua, q̃bus perſonalis cenſus diſſuadebatur, pari facilitate ſoluuntur. Concedit̃ . n. priori fundamento emptorẽ nullũ ſubire periculũ. Immo licet ſuper ſtatueretur cẽſus, nullo ſe periculo obiiceret, vel rei ſuper qua conſtituitur cẽſus, uel fructuũ, quia dñium in ipſum non migrat, ſed uẽditor eſt, q̃ pro recepto ꝓtio ſub eo ꝑmanet periculo tãquã rerũ dñs. Nihilominus & emptor huic ſubiicitur diſcrimini, quod etſi res perirent, nunquã põt vendi orẽ cogere redimere cẽſum & ſimili modo in cẽſu perſonali hoc ei periculum imminet ꝙ uenditor ad pauperẽ redactus ſoluere nõ poſſit cẽſum. Ac ſubinde ad ſcd̃m arg. cõceditur cõſequẽtia & conſequens, ac proinde fatemur, dum quis cenſum ſuper ſuis bonis uendit, manente nihilominus obligata a ꝑſona bona illa formã inducere atque effigiem pignoris & hypothecæ Capitulo aũt ſecundo de pignoribus, hoc tãtũ admonetur, ꝙ liber homo non põt conſtitui in pignus debiti ueluti mancipium, ut patet l. qui filios. C. quæ res pigno. oblig. poſſ. Haud tñ inde ſub infertur non poſſe cenſus nexu, ſicuti per alios contractus obligari. Arg. autem, quod ego in meipſum cõtra perſonalem cenſũ ualidius inſtruo, eſt hoc, Cenſum ſuper re conſtituere vſu cõſumptibili nõ eſt licitũ, ſed uſurariũ perſonalis aũt cenſus eſt hmõi, ergo iniquus eſt. Probatur antecedens Si ego tibi mille porrigerẽ aureos, teq. grauarẽ, ut de eorũ uſu quotannis certũ mihi q̃dpiã ſolueres, uſurã cõmitterẽ, eo ꝙ uſũ pecuniæ ſeorsũ uẽderẽ. Minor aũt patet. Nã perinde uĩ facere, q̃ ſuper ꝑſonã cenſum emit, videlicet ut pro

Ad primũ arg.

Ad ſecũdum.

Argum.

Solutio.

ut pro uſ . . . ſus pecuniæ certam penſionem rependat. Veruntñ argumenti huius utraq; præmiſſa negatur. In primis inquā conſtituere cenſum ſuper uſum pecuniæ, non eſt uſura, niſi ſaluo id capitali fiat, puta cũ obligatione reſtituendi pretium, nã tunc eſſet mutuum. Si aũt tibi in perpetuũ mille conferrem ducatos, nihil uetat quin poſſem de eorum uſu pẽſionẽ recipere. Idq; patet. Primo, quia poſſum illos dare conuentione facta, ut tu eiuſdẽ emas fundum fructiferũ, quẽ ſi non emeris, tua erit culpa. Et hoc ipſum ait Baldus in feudis. Si de feudo uaſall⁹. l. unica. Præterea, hoc hẽt u m contractus ſocietatis. Secundo, & altera quoque præmiſſa eſt falſa. Etenim perſonalis cenſus non conſtituitur ſuper uſum pecuniæ, ſed eſt ius petendi, recipiẽdiq; a perſona talem penſionem. Neq; uero Extrauagantes Martini & Calixti eãdẽ quãtã concl̃oẽ noſtram ullo pacto auerſantur. At uero hoc in primis admonito opus eſt, ꝙ cũ in Conciliorũ Summa quã reuerẽ. noſter Mirã. neq; ſine publico cõmodo, neq; ſine priuata laude cõpilauit, poſt dictas Extrauagantes in formã unius redactas, appenſas inſpexeris ſex conditiones ad æquitatem hmõi contractum requiſitas, non intelligas eaſdem in dictis Extrauagantibus ut neceſſarias extare, pontificiave auctoritate pollere, ſed auctorem ipſum iudicio ſuo, quod pegregium eſt, illas ceu neceſſarias collegiſſe. Earum aũt conditionũ prima eſt, ꝙ cenſuales reditus cõſignandi ſunt in rebus certis, puta domo uel agro, quæ ſolæ maneant eiſdem ſoluẽdis cenſibus obligatæ. Qua quidem conditione refutantur perſonales cenſus. Attñ conditio illa nequaq̃ ex Extrauagantibus colligitur Bulla. n. hoc in ſola enerratione, Pontifici pręposito continet, ꝙ res exprimantur, quę permaneant obligatæ. Tñ poſtea in approbatione non excludit quin ſuper perſonam poſſint inſtitui. Enimuero illic etñ fit mentio de realibus cenſibus, quos Bulla approbat, nulla tñ fit de perſonalibus quos non ſubinde reprobat. Secunda aũt eiuſdem auctoris conditio, nempe ꝙ iuſto pretio emantur cenſus, ſtatimque tpe contractus integrum ſoluatur idẽ ſoluatur pretium, pro priori membro uera eſt, non quod ſi pretium non eſſet iuſtum,

Baldus.

Mirãda.

ea rõne fieret contractus uſurarius, ſiquidem res illic uendibilis emitur, ſed ꝙ eſſet iniuſtus. Sicut dũ res pretio digna, pluris minorisve iuſto diſtrahitur. At uero quãtum ad ſcd̃m mẽbrũ, nullã præſefert probabilitatem. Nam licet in narratione Bullæ id quoq; ponatur, non tñ in approbatione tanquam neceſſarium conſtituit. Quid. n. uetat quo minus ueluti in cæteris contractibus uenditor cenſus emptori ualeat partem pretii credere? Neq; quinta cõditio ex eadem Bulla colligitur, nempe ꝙ ſi res ſuper quibus conſtitutus eſt cẽſus, perierint emptor cogi deinceps nequeat ad ſoluendum cenſum. Nam Bullæ clauſula id ſolum cauetur, ne pereũtibus bonis cogantur uenditores cenſum redimere. Haud tñ prohibetur, quin poſſint cogi penſionẽ ſoluere. Immo ſi extinctis bonis liberi debitores reſtarent a penſionis debito ꝓfecto id Pontifices explicuiſſent. Quare cum hoc tacuerint, inſinuarunt licitos quoq; eſſe ẽt perſonales cenſus quamuis quia non ſunt uſq; adeo emptoribus tuti, non erant tunc forte in illis partibus in uſu. Et iõ Pontifices non fuerunt de illis requiſiti. Et per hæc quoque monſtratur ſexta conditio non eſſe neceſſaria, ut ſupra dictum eſt uidelicet, quod ſit neceſſarium cenſum conſtitui ſupra rem fructuoſam, atque adeo ut fructuum ualorem non excedat.

ARTICVLVS II.

Vtrum cenſus tam temporales, quam perpetui ſint liciti.

SAtis erat in genere quæſtionem deciſiſſe, niſi quod nonnulla ſunt tam de temporalibus quam de perpetuis peculiaria dubia. Quæritur ergo, an utrunque iſtorum genus ſit licitum? Et de perpetuis arguitur à parte negatiua. Si eſſent liciti, ſequeretur ꝙ non ſolum uenditor, uerum & eius ſucceſſores perpetuo manerent eodem penſionis fune irretiti. Conſequens tamen uidetur iniquum, maxime poſtquam res perierint, ſuper quibus conſtitutus eſt cenſus.

Primũ argum.

Secundo arguitur contra conditiones, quibus ſolet perpetuitas hæc firmari, nempe ut uenditor teneatur prædia ſeruare ſuper quibus conſtituitur, neque illa poſſit abſq; cenſuarii facultate abalienare, quod

Secũdũ

q̃ eius facultate u[illegible]diderit, decima nihilo minus uel uigeſima pars illi obueniat. Tertio, q̃ niſi ſtatis terminis ſoluerit, rebus orbetur ſuper quibus conſignatus eſt cẽſus. Quarto, quod etiam ſi res ipſæ diſpereãt, nihilominus maneat obligata ꝑſona. Addunt & fideiuſſores & ſexcenta alia munimẽta quæ nõ ſatis apparent æquitati amica. Tertio contra temporarios arguitur. Si licita eſſent, ſequeretur non poſſe minoris emi q̃ ſit oium penſionum ſumma. Vt ſi in decennium cenſum emas aureorum decẽ, non ualeres minoris q̃ centum emere. Nam alias quidquid ultra reciperes ſorti adhiberes, & tñ cõtrarius eſt uſus. Quarto arguitur. Si liceret temporaneos emere cenſus, perinde liceret, non ſolum in tempus certum, uerum & in incertum, ut puta ſeculares, emere, quantum uidelicet qui emptoris ſeculo uitaque durarent, quos uitalitios uocant, hoc autem tñ iniuſtum apparet, quia cum uitæ periodum ſolus Deus nouerit, uſu ſæpe ueniret multo plus durare, quã uenditor crediddiſſet, ac perinde grauiter læderetur, tum ẽt inde periclitaretur charitas. Nanciſceretur inquam inde occaſionem uenditor exoptandi emptoris mortem.

Tertiũ

Quartũ.

Prima conclõ.

Duabus concluſionibus ad quæſtionẽ reſpondetur. Prior. Non modo perpetui cenſus licite emuntur uerum et in illis minor eſt uſuræ ſuſpicio, q̃ in tp̃alibus. Concluſio ex his quæ dicta ſunt, euidentiam ſortit, quoniã ille merus eſt uẽditionis emptionisq. contractus, ac ſi prædia emas, aut quæuis alia, quæ iure hæreditario tuis poſteris relinquas. Quo fit, ut huiuſmodi cenſus neutiquam eſſe poſſint meri perſonales ſed debent eſſe non ſolum reales. uerum & rebus immobilibus infixi. Nam reliqua omnia collapſo tempore dilabuntur. Quapropter Clemen. ſupra citata. Exiuit. Annui, inquit, reditus intra immobilia cenſentur à iure. Atque eo minorem præferunt effigiẽ uſuræ, quod pretium nunquã eſt emptori redhibendum. Poſterior concluſio. Pari iure licet emere temporales cenſus ſeu certi temporis, ut in decennium, uel in alium quem quemlibet terminũ, ſeu incerti, puta ſeculares pro emptoris uita aut filiorum. Concluſio eſt nota. Quia hic ẽt diſtinguitur a pretio mercis quæ eſt

Rõ conclusiõis.

Poſterior concluſio.

ius petendi penſionem. Quare niſi in pretio, de quo ſtatim dicemus, iniquitas inſit, nulla macula talis contractus inficitur. Etenim ſicut põt quiſque fundũ ſuũ alteri in emphyteuſim pro ſua uita dare retenta penſione ita uice uerſa põt & re ipſa retenta penſione ad uitam uendere. Item unuſquilibet põt alienũ prædium ad uitam conducere, cuius fructibus uiuat. cur ergo non & ius ſuper eodẽ prædio emere recipiendi taxatã pecuniam? Adde, quod & de bonis eccleſiæ id ipſum permittit Clement. j. de rebus eccleſię non alien. nempe q̃ ingruẽte neceſſitate poſſit prælatus pro ſua uita poſſeſſiones eccleſiaſticas alienare, ergo & põt emptor ꝓ ſua annuos emere reditur.

In concluſionibus ergo nulla eſt ambiguitas præter illas quæ per argumenta inſinuantur. Quarum prima eſt in primo, vt [illegible] omnis obligatio perpetui cenſus perpetuo in hæredes deſcendat. Nõdum cenſus ſuper ædibus, aut moralibus, aut re ſimili cõſtituitur, tõ perſuadere vr̃, vt re tali diruta nõ debeat illa obligatio amplius hęredes premere, & tñ ſupra dictũ eſt obligationẽ rei in perſonam refundi, qua ideo extincta nihilominus ſimiliter teneri perſonam. Quod ſi uerum eſſet, deberet eadem obligatio ad hæredes permanere. Quod quidam abſurdum arbitrantur. Ad hoc tamen per hanc diſtinctionẽ ridetur. Quando perpetuus cenſus ſuper bonis incertis conſtituitur: ſ. ſuper his quæ homo poſſidet, poſſeſſurusve eſt, tunc obligatio ad hæredes permeat, ſiue in bona quæ tũc uenditor habebat ſuccedant, ſiue, illis interemptis, in alia, quoniã illa omnia ſunt eidem ſolutioni obnoxia. Et ideo hæredes tunc ipſi ſibi uideant, dum hæreditatẽ acceptant. Nam qui ſenſum uendidit potuit cuncta ſua præſentia, futuraq. bona illo innodare uinculo. Quando uero celus conſtituitur in rem hanc conſignatam nõ prorſus perpetuã, qualia ſunt ædificia, neque alia hypotheca contractus firmatur, non prorſus cenſetur perpetuus cenſus, ſed tantum quantum res duratura eſt & perſona, quæ uendidit fuerit ſuperſtes. Nã illa perſonalis obligatio non ſuccedit in hæredes niſi ratione illius ſignatæ rei. De pretio autem perpetuorum cenſuum dicere aliud non poſſumus, quam quod non

Ad primũ arg.

Pretium cenſuũ.

non ſolum quantitas cēſus exiſtimari debet, uerum ſtabilitas ac firmitas ſuper quibus conſtituitur. Quare iura ſuper caſtra & perpetua paſcua, & prædia maioris ſunt pretii. Qua utiq. ratione non poteſt lege unum in uniuerſum pretium conſtitui. Sed illud eſt iuſtum quo publicitus ſine ui & dolo uenduntur Tametſi contingere poſſit, ut urgens pauperum neceſſitas eos cogat uiliori iuſto emere. Quare non apparet iuſto emi unū redimibilem numū pretio decem, ut iam factitari incipit, quamuis ubi uſus inualuerit, non prorſus condēnarem. Fuit aūt conſultiſſimū frumentarios cenſus lege taxari, nēpe ut in frumento ſoluerētur, ſed æſtimato pretio, unū pro quatuordecim pēderetur. Emiſti, v.g. grani cēſum centum quadraginta aureis. Lex ergo præcipit, ut qm̄ frumenti pretiū latiſſime uariatur, non tibi quotannis ſoluatur, niſi quantū frumenti decem aureis æſtimatur.

Ad ſecūdū arg.

Circa ſecūdum argumentū quo de conditionibus reliquis hiſce contractibus apponi conſuetis inquiritur, hoc ſtatim in fronte firmiſſime aſſeueratur, nullam ab illis contrahi uſuræ maculam. Nam uſura, ut ſæpe dictum eſt, inde tantummodo naſcitur, ut res emitur, quæ uendibilis non eſt. Nihilo ſecius hiſce conditionibus inuadi poteſt iuſtitia, per iniquitatem pretii, & nimiam uenditoris oppreſſionem. In primis qđ non poſſit uenditor bona illa ſuper quibus ſtatutus eſt cenſus abſq. cenſuarii facultate ab alienare, non eſt iniqua condō. Nam contingeret alias in aliū poſſeſſorem demigrare, qui non eſſet uſque adeo tutus. Quod uero cenſuarius, dum talem facultatem confert, ualeat partem pretii recipere, nihil meis auribus æquitatis exhibet. Nam etſi in emphyteuſi propterea qđ qui penſionem recipit, dominium rei directū retinet, illo iure gaudeat, tñ qđ cenſuarius qui nullum habet rei dominium pro mera facultate quam concedit uendendi, quid piam recipiat, profecto iōni non eſt conſentaneum. At ſi iure particulari regni permittitur, nihil obloqui audeo. Item ꝙ ad ſtabiliendos decem aureos cenſus cogatur uenditor ſufficientia hypothecare bona, ratio ſane poſcit. Quod autem ſua bona dum ampliſſima ſunt, debeat ad maiorem cautelam ſic colligare, ut neq. illa diuendere, neque impignorare, neque ulla ratione de illis diſponere queat, pfecto importabile onus eſt, quod miſer ob ſolā neceſſitatem ſubire cogitur.

Quòd cēſuari' recipiat partē ṗtij quia cōcedit facultatem uendēdi iniquū eſt.

Altera conuentio iniqua quę in huiuſmodi cē ſib. ſolet apponi.

Item ꝙ qui uno uel duobus annis non ſoluerit, eiſdē obligatis poſſeſſionibus expoliē, non eſt prorſus genere ſuo iniquum, qm̄ pōt id quidē in pœnam imponi. Et eſt l. Tauri. 68. approbatum. Attamen ut pœna ſit iuſta, debet eſſe moderamine ad culpæ quantitatem temperata. Nam ſi eſſet nimia, non eſſet iuſta. Illud autem poſtremum, nempe ꝙ rebus pereuntibus perſona nihilominus obligata maneat, iam ſupra oſtenſum eſt licere.

Ad tertiū ſent. Richar.

In tertio argumento dubium ſubmouetur de pretio tpalium cenſuum. Richar. n.q. 80. tenet poſſe emi tpalem pecuniarumq. cenſum certi temporis minori pretio, quam ſit pēſionum ſumma. Pōt, inquit, nonaginta aureis emi decem in cēſum uſq. ad decennium. Ratio inquit eſt, ꝙ tanti æſtimantur nonaginta nunc, quanti centum id decēnio diuiſim ſoluti. Hæc autem ratio nulla eſt, niſi ubi uera ſit emptio. Fallit namq in mutuo, qm̄ non licet tibi mutuare nonaginta, ut illo modo recipias cētum. Vnde cum idem ipſe auctor metuat huiuſmodi emptionem reduci ad mutuum, ſubiungit tunc eſſe contractum licitum, qñ emptor mallet non emere, quam emere, ſed rogatu uenditoris emit. Addit inquam hoc temperamentum, arbitratus non licere decem illa recipere ultra ſortē niſi ratione ceſſantis lucri, quod antea dixerat tunc penitus licere quando mallet mutuator non mutuare. At uero cum hoc lucrum ceſſans, ut crebo ſupra diximus, ſuſpectum ſit, qñ quis ſponte mutuat, idq. maxime impræſentiarum, nam qui cenſus emit, non putat ſe mutuare, ob idq. non ſolum rogatur, uerum & rogans emit, negare non poſſum, quin huiuſmodi contractus emendi pecuniarios cenſus certi temporis ſuſpicionem præſeferat, ſi minus ſit pretium, quam cenſus. Neq. uero ſunt uſu frequentes, neque eſſe decet, niſi ubi aliquod ſubeſt dubium plus minuſue ſuſcipiendi. Liceret inquam aureis nonaginta poſſeſſionem emere decennio duraturam, quæ ſingulis annis prolatura eſſet fructus decem aureorum, liceretq adeo ſimiles emere fructuarios cenſus. Nam cum

fructus ſint in dubio, uere cognoſcitur em ptionis ratio, quaſi ideo nõ uitiatur ꝙ fructus tractu temporis ſuperaturi ſint pretium. cum autem nonaginta ducatis, non poſſeſſionem, ſed ius petendi in pecuniã centum emis, quæ in nullo verſantur dubio, hoc. n ſupponamus, videlicet, ꝙ neq; timeantur expenſæ, neq; labores, neq; ullum exiſtat periculum, profecto uix põt diſcerni, quin ſit mutuum. Perinde atque ſi nonaginta nũc dares cum obligatione ut poſt decennium redhiberentur tibi ſimul centũ, vbi plana eſt uſura. Nam ꝙ ſoluant per partes, uel ſimul in fine, nihil uĩ diſcriminis afferte. Quocirca abſq; formidine approbare non auderem, ut poſſint hmõi pecuniarii cenſus certi temporis emi, niſi tanto prorſus pretio, quanta eſt oĩum penſionum ſumma, ut ſit omnino forma mutui. Si quis autem iudicio ſuo diſcreuerit inter ſolutionem centum faciendam in fine decennii, & faciendã per annos, ipſe ſibi uiderit, tametſi de hac ambiguitate articulo ꝓximo redibit ſermo. De cenſibus autem incerti temporis, puta ad uitam, uel quouſq; paternam ingrediaris hęreditatem & ſimiles, dubitari nõ poteſt quin ſint liciti. Etenim cum illic dubium ſit quantum ſis temporis uicturus, quantumve tuus parens, quantumq; ſubinde fructuũ emptor percepturus ſit, manifeſta eſt emptionis uenditionisq. rõ.

Qualiter cẽſus pecuniarij certi tẽporis ſint licita.

De uitalitijs cenſibus.

ARTICVLVS III.

Vtrum licita ſit emptio cenſuum cum pacto retrouendendi.

Poſtrema demũ quæ inter præcipuas eſt dubitatio hmõi cõtractuum, uerſatur in pacto retrouendendi, utrum ſit licitum. Arguitur ergo a parte negatiua. Nullo contractu iuſtitia ſeruatur niſi ſit in cõe bonum utriuſque partis ęquilibris, ergo ſi licita eſſet conditio, qua uenditori facultas ſit redimendi cẽſum deberet & eadem facultas emptori concedi, ut uẽditorem poſſet cogere ad redimendũ, alias eſſet præillo grauatus, hoc autẽ emptori non eſt licitum, nam ſi uenditor ei tenetur pretium redhibere, mutuatũ cenſere ur, ac ſubinde uſura eſſet, emptorem quidpiam ultra capitale recipere. Secundo arguitur. Si huiuſmodi conuentum legitimum eſſet, ſequeretur & legitimas pariter eſſe adiectiones, ut uẽditor nequeat ante certum tempus cenſum redimere, eundemq. non minutius per partes, ſed ſimul totum. Item, quod non niſi uſque ad præfixum terminum ſit ei integrum redimere, quo tranſacto perpetuus maneat. Hæc autem omnia grauamina, cũ iniqua per ſe videntur, tum & ſanctionibus contraria prædictarũ. Extrauagantiũ Martini & Calixti. In contrarium autem eſt, ꝙ in nulla iſtarũ committi videtur vſura. Quare niſi alia contractus iniuſtitia maculetur, non eſt cur repellatur.

Primũ argum.

Pro deciſione quæſtionis huius diſerniculo illo primum oĩum in huiuſmodi cõtractibus opus eſt, cuius in ſuperioribus meminimus, nẽpe duplicẽ eſſe in eis diiudicandã prauitatem, ſcilicet vſuræ & iniuſtitiæ. Nam, ut ſupra dictũ eſt, ubi res uẽditur, quæ nullo ꝑ ſe pretio eſt digna, uſura eſt, ubi uero res vendibilis iniquo uenditur pretio, citra uſurã cõmittitur iniuſtitia. Hoc præhabito fundamento quatuor concluſionibus ad quæſtiõnem reſpõdetur. Prima eſt. Nequaquam fas eſt cenſum emere cum pacto retroemendi. Puta obligando venditorem ut eundẽ redimat eodem pretio, uel minori, niſi fructibus in ſortem computatis nihilo plus emptor recipiat, quam tribuit. Immo oĩs talis contractus eſt manifeſte uſurarius. Hæc eſt conditio Extrauagantium Martini & Calixti, quæ quanquam illic non habereť, eſt per ſeipſam manifeſta. Enimuero ubicunq. traditur uel pecunia uel res quælibet uſu conſumptibilis cum pacto eandem ruſus uel eius ualorem recipiendi, & aliquid ultra ſortem illic uſura uel patet, uel latet. Dum ergo mille ducatis cenſum emis q tibi quotannis quinquaginta reddit uenditorem cogens, ut iterum ex te redimat, tutum reddis capitale tuum, quod idcirco re uera mutuas, & ultra ſortem recipis rei fructus. Hæc ergo eſt radix uſuræ in huiuſmodi contractibus. Dixerim cum pacto recipiendi ultra ſortem, quoniam nil te uetat rem emere, ſic cum venditore conueniens, ut ſi tibi infra certum terminum diſplicuerit, reſcindatur contractus dũmodo perceptos fructus in ſortem adnumeres. Eandem concluſionem lex etiam regni ſanxit. Secunda con-

Duplex prauitas incẽſib.

Prima conclõ. Rõ concloſiõis.

Secūda concló. da concluſio, Licitum eſt cenſum emere cum pacto retrouendendi, neque ulla illic ſubeſt uſuræ labes; nempe dum emptor eã obligatur reuendere, ſi uenditori libuerit rem ſuam redimere, ita ut optio non in emptore, ſed in uenditore ſita ſit. Qua re niſi aliunde iniuſtitia adſit, nihil erit iniquitatis in tali contractu. Hęc etiam eſt conditio earundem Extrauagan. Martini & Calixti quam & ratio ipſa naturalis patefacit. Quocirca per hoc pactum diſtinguuntur cenſus redimibiles & irredimibiles. Quo fit, ut oẽs perpetui ſint irredimibiles, non tñ contra. Nam & ſi non ſint redimibiles, poſſunt vendi duntaxat in tẽpus, ut ſupra dictum eſt. Probatur conclu-

Probõ concluſionis. ſio. Si aliqua hic ſubeſſet uſuræ ratio, maxime quia huc irreperat ratio mutui, at uero cum emptor ius ſibi non reſeruet cogendi uenditorem ut pretium reſtituat, nullum eſt mutuum, ſed uera emptio. Quod aũt talis emptio expers eſſe quoq. poſſit alius iniuſtitiæ, patet, qñ talis iniuſtitia uel cõmitteretur ꝓp uenditoris grauamen, & hoc non, cum ex re ſua ſit illa libertatis conditio, uel ob emptoris ligamen, & hoc minime, quando, opus illud, pretii attenuatione releuatur. Valent. v. g. decem perpetui floreni ducatis ducentis, ob illud autẽ uinculum iterato uendendi minuitur pretium, ut emantur non pluris, quam centum quadraginta florenis. Quapropter cum oblõ illa, qua emptor reuendere cogitur, æſtimetur toto reſiduo, nulla reſtat iniquitas. Secundo id probatur.

Secūda rõ ꝓ cõcluſiõe. Põt in contractu emptionis grauamen aliud quodcunque emptor ultro ſuſcipere ſi fiat pretii remiſſio, uidelicet ut ĩ emptis ædibus non aperiat feneſtras, ut certis perſonis non uendat, & ſimilia, poteſt ergo & hoc reuendẽdi iugum ſuaptu ſuapte ſubire. Cõcluſio eſt quæ lege etiam ciuili iuſta cenſetur, ut patet. l. ſi fũdum. C de pact. inter empto. & uend. atqui c ad noſtram. de emp. inſinuatur quoque iuſta ſi pretium ſit iuſtum. Nam propterea illic ſimilis cõtractus uſurarius cenſetur, ꝙ qui redimibilẽ cenſum emerat, adeo exoluerat uile pre-

Argũm. tium, ut potius cenſeretur mutuũ. Quod ſi quis argu. obiicitur ex Leuiti. 25. vbi iubebatur ut ſi rem uenditam venditor poſtea redimere percepti fructus recipeientur in ſortem. Rñdetur legem illam fuiſſe legalem, ſicuti alteram, ut anno Iubilæi res oẽs venditæ, ad ſuos remigrarẽt uenditores. Cauerat. n. id Deus, ne uſta uenditionis ſortes terræ promiſſionis in paucos aggerarentur, aliis in pauperie derelictis, & ideo leges illæ ceſſauerũt. Tertia cõcluſio. Respõſio.

Licitũ etiã eſt neq. uſuræ ſaporẽ habet, cẽſus emere cum pacto retrouendendi, conſtituto tempore, tã illo, ante quod non ſit uenditori redimendi facultas, quã illo citra quod ſi non redimatur, nulla fiat reliqua vltra redimẽdi facultas, ſed cẽſus maneat perpetuus. Cõcluſio eſt, quæ eidem cĩtato auctori eiſdem Extrauagãtibus Martini & Calixti condemnata uidetur. Hoc tamen eſt in eadem hærere ſalebra, nempe ex affirmatione negatiuam inferre. Continet enim narratio propoſitionis, ut quoties uenditori redimere libuerit, facultas ſuppetat. At quamuis propoſitioni Pontifex annuit, non tamen ſubinde cenſuit illam eſſe neceſſariam ad cauendam uſuram. Imo propterea propoſita illi eſt illa conditio, quod maiorem effigiem preferre uidebatur mutui, ac ſubinde uſuræ, ſi quoties uellet uenditor pecuniam reddere, liber eſſet a cenſu. Nam ut ſupra diximus, quo minor eſt in uenditore redimendi libertas, maior eſt in contractu ratio emptionis, ac ſubinde minor uſuræ ſuſpicio, nam propterea minorem habet uſuræ repræſentationẽ perpetuus cẽſus, quam tpalis. Probatur ergo utraq. Tertia conc. õ.

conclusionis pars manifeſta rõne. Poteſt quis perpetuum cenſum emere, ubi oĩno auferri uenditori facultas redimendi, ergo põt facultas illa ei cõcedi pro eo tpe, quo inter ipſum atq emptorem conuenerit. Suadet utraque concluſionis.

Et confirmaĩ, Grauamen illud quod emptor ſibi imponit, iterato uendendi quoties alteri libuerit, pecunia æſtimabile eſt, & ideo minoris emit quã ſi emeret in perpetuũ. Quod aũt uenditorem adſtringat, ut ante tale tp̃s emere nõ poſſit, nihil aliud mali hẽt quã ꝙ eidem emptori alleuiatur grauamen, atq adeo pluris ęſtimãdus eſt tunc cenſus, quam ſi integra libertas uenditori relinqueret. Ergo ſi ob hãc rem pretiũ augeaſ ad iuſtum, nulla eſt vſura. Imo licet pretium eſſet minus iuſto, non eſſet vſura, quãuis eſſet iniuſtitia. quę Confirmatio.

uſuram ſaperet, ut habetur citato cap Per ueſtras. Eadem ratione poteſt etiam emi conceſſa præciſe facultate redimendi uſque ad præfinitum tempus. Quarta cóclu ſio, Licitum eſt & ab uſuræ ratione ſe motum, huiuſmodi cenſus redimibiles ea appoſita conditione emere, ut non membratim & ꝑ partes, ſed totũ ſimul redimatur. Neq. obſtat, qd in narratione dictarũ Extrauagan. proponitur, ut quoties uoluerit uenditor totũ uel partes redimere, in ſuo ſit arbitrio. Eodem. n. modo reſpondetur ꝙ licet id concedaᵗ, tamen in conceſſione nõ excludıtur aliud. imo ratio docet non fuiſſe excludẽdum. Nã ſi eiuſmodi pactio contractum uitiaret, eo maxime ꝙ faceret, ut non eſſet emptionis & uenditionis, hoc tñ non facit nam ſi abſque illa conditione ob id, ꝙ pretium dabatur in perpetuum ſine obligatione reſtituendi, erat uera emptio (nam in hoc uera emptionis ratio cõſiſtit) propterea ꝙ illa apponatur conditio, non deſinit eſſe emptio. Poſſet quidẽ eſſe iniuſtitia, quia minime diffitendum eſt, illam conditionem alleuiare obligationem emptoris de retrouendendo atq. illa de cauſſa dignum fieri cenſum maioris pretii, ſed tamen effigies uſuræ nulla illic præfertur. Nã ſi cenſus poteſt emi perpetuus, cur nõ erit uera emptio, ſi emptor noluerit grauius ſe obligare quam ad reuendendum totũ? Adde, ꝙ ſi uera eſſet cõtraria opinio, conſequens fieret & nullius certæ partis poſſet apponi conditio. Sed ſi ego mille ducatis emi ſeptuaginta in cenſum, ille poſſet ſingulos ducatos quoties uellet, redimere, quod re uera grauis eſſet emptoris incõmodatio. Nã poſſet ille pecunia illa prædium emere, quo aleretur, ſaluo ſemper prædio. Si aũt tam minutatim pretiũ reciperet, id nõ poſſet Ad hęc, accidentarium eſt atque adeo extra rem, quod uenditor nõ poſſit redimere ſimul totum, Si. n. emi cenſum unius tantum ducati, quis nõ poterit totum ſimul redimere? Et ſi uẽditor diues eſt, quamuis cenſus cumulatior ſit, poterit illum totum redimere, quod autem, uel ille pauper ſit, uel cenſus magnus, contractũ non mutat. Põt quidem ut dicebam, iniuſtitia committi ob defectum pretii, nã ob huiuſmodi conditiones quæ in grauamen uenditoris, in leuamen autẽ emptoris uergunt, auctior eſſe debet cẽſus æſtimatio, tametſi de hoc uſui prouinciæ abſque ui & fraude ſtandum cenſeo.

Quarta conclu.

Rõ pro concluſione.

Ad primum igitur argumentum reſpõdetur, in primis duobus concluſionibus aſſignatum eſſe diſcrimen inter emptorẽ & uenditorem Si enim facultas in emptore maneret, ut quoties ipſe uellet, teneretur uenditor reddere pretium, manifeſtæ illic eſſet ratio mutui, atque adeo quidquid in cenſu uẽditor recepiſſet, eſſet uſurarium. Quod autem in ſolo uenditore maneat libertas redimendi, rationem nõ tollit emptionis: quia poteſt ipſe nunq̃ redimere. Ad ſecundum uero reſponſum itidem eſt: duabus reliquis concluſionibus, eædem condõnes licitæ declarantur.

Ad primũ arg.

Ad 2.

QVAESTIO VI.

DE CONTRACTV ſocietatis.

ARTICVLVS I.

Vtrum contractus ſocietatis ſit licitus.

POST contractum emptionis, & uenditionis, ſubſequitur de alio, qui uſu celebris eſt, contractu ſocietatus. Arguitur namq. non eſſe licitum. Si licitus eſſet, ſequeretur iure inter duos ita contrahi poſſe ſocietatem, ut alter totam ſuã pecuniam periculo exponeret, alter uero nihil aliud q̃ operas. Nam ut hr̃ inſtit. de ſocietate. §. cbri illa. quorundam opera ita precioſa eſt ut iuſtũ ſit conditione meliore inſocietatem admitti, conſequens tñ apparet falſum, tum ꝙ iniquum eſſe uř, ut alter periculũ ſubeat mille aut decem millium ducatorum, alter uero nullum, & nihilominus partem lucri recipiat, tum etiam ꝙ ſi contingeret, nihil lucri accreſcere, iniuſtum etiã appareret, ut qui pecuniam contulit, nihil perderet, & tñ alter ſuas oẽs amitteret operas. Secundo arguitur. Si huiuſmodi ſocietas eſſet legitima, ſequeretur lucri diſtributionem ſic fieri debere, ut tanto maior pars illi obueniret, q pecuniã poſuit, q̃ ei qui

Primum argumẽ.

Secũdũ.

qui poſuit ſolas operas, quanto pecunia illa maioris ualoris eſt quam alterius operæ. Conſequens tamen falſum eſt. Nam ſi decem millia ducatorum conferantur cū opera & diligentia unius hominis fere totum lucrum deberet illi obuenire, qui pecuniam poſuit, cum tamen integrum ſuū ſeruet capitale, alter uero ſuarum operarum diſpendium fecerit. In contrarium eſt c. per ueſtras. de donation. inter uirum & uxo. ubi Innocentius 3. contractum ſocietatis approbat.

Qui dicatur ſocij.

Hic primum omnium ante concluſionum aſſertiones notandum eſt, ex nomine ipſo ſocios illos cenſeri qui in unam coeunt negotiationem, ut ſuis quiſq. ſeu pecuniis, ſeu operis, ſeu expenſis particeps lucri fiat. Quin uero, ut ſupra diximus ex hoc contractu nomen ſortis deriuatum eſt, ut puta quod ſinguli in commune partes ſuas conferant, quæ quidem partes ſortis dicuntur. Secundo adnotandum duplex eſſe ſocietatis genus. Vnum ſ. dum ſimul multi mercatores unū cumulum ſuarum pecuniarum congerunt, cōeſque habent miniſtros. Itaque & pecuniæ, & operæ, & expenſæ ſunt communes. Quod quidem ſocietatis genus illuſtribus mercatoribus in uſu eſt frequentiſſimum Burgenſibus. ſ. Genuenſibus, Brugenſibus ac Londinēſibus, & reliquis. Et in hoc nulla exiſtit dubitandi ratio. Quicunque enim ſua pecunia negotiatur, eius periculum ſubit, quibus tam expenſarum ratio pro rata ſuæ cuiuſque ſortis obtingit, quam etiam lucri diſtributio. Sed alterum eſt genus ubi unus pecuniam ponit alter uero induſtriam & operas, ut habetur l. ſocietatem ff. pro ſocio, uel induſtriam cum aliqua parte pecuniæ. Et de huiuſmodi contractibus peculiariter eſt quæſtio. Eſt forte uir honeſtus qui non habet negotiandi peritiam, habet tamen numos, ſeu dotales, ſeu aliter acquiſitos, quos apud mercatorem collocat, ut pro rata pars ſibi lucri pendatur. De hoc ergo quæritur, ſitne licitum? Quam quōnē in duos articulos partiti ſumus. Quorum prior eſt. Vbi qui pecuniam ponit, periculum eius ſubit, poſterior uero, an etiā id liceat, ſaluo capitali aut aliqua eius parte? Et quidem membrum prius unica eademque indubia concluſione facillime expeditur. Si qui pecuniā ponit, periculū eius ſubit, licitus eſt cōtractus, neq. ullum ſubolet odorem uſuræ. Concluſio eſt. Primum iuris Pontificii. c. citato, per ueſtras. deinde & iuris Cæſarei. Inſtitu. de ſociet. per totum. & C. ac ff. pro ſoci. quæ quidē iura ex natura rei colliguntur. Enimuero cum negotiatio licita ſit, nihil refert an tu ipſe pecunia negotieris tua, an uero alteri eam cōmittas, qui tuo nomine eius negotium ineat, dummodo ſub tuo dominio pecunia maneat, qui aūt pecuniam ſuā in ſocietatē ponit, dominium eius non transfert, ſed penes ſe retinet, ſi modo eius periculum ſubeat. ergo licite pōt lucrum recipere quod pro illa pecuniæ ſorte ſibi contigeret.

Duplex ſocietatis gen⁹.

Concluſio rñſiua.

Qualiter fieri dēt diſtributio lucri i contractu ſocietatis, dū unus ponit pecuniam alter operas.

Quō autem tunc debeat lucri diſtributio fieri, quod ſecundo argō petebatur, ſic definiendū eſt. Debet quidem primum cumulus fieri omnium ſortium, ſingulis æſtimatis, ut de qualibet conſtet, quota ſit pars totius cumuli. Vbi cauendū eſt, nequis, ut nonnullis accidit, fallatur arbitratus totū ualorem pecuniæ quam quis ponit, ducēdum eſſe pro una ſorte. Vt ſi uerbi gratia, Petrus induſtriā & labores ponat, alter uero duo millia ducatorū, una ſors ſit totus ducatorum ualor. Nam tunc uix poſſet contingere ut induſtria tanti eſſet æſtimanda quanti pecunia, cuius tñ cōtrariū hēt textus Inſtitōnum citatus, nēpe ꝙ pretioſior eſt quandoque opera quam pecunia. Et confirmatur ꝙ ualor ille non fit totus cenſendus ad percipiendū lucrum quia qui pecuniam ſic ponit, non illa expendit neq. alteri tribuit, poſtquā eſt item ſibi redhibenda, ſed tm̄ exponit illam periculo. Quapropter ſolū æſtimandum eſt eiuſdem periculū pecuniæ. Vt ſi Petri operæ & labores, & induſtria ualet centum forſan periculum duorum millium ducatorum non æſtimatur pluris. nam ſi cōtractum cū alio faceres aſſecurationis, illo centenario ꝑtio aſſecuraret tibi illa duo millia, atque adeo tunc lucri æqui portio utrique obtingit. Et iſte eſt caſus l. ſi non fuerint. ff. pro ſoci. ubi habetur ꝙ poteſt eſſe lucrum commune. licet unus totum periculum ſubeat. Vt ſi alter nauigat, alioſue labores aſſumit. Quin uero poſſunt eſſe tres, quorū unus ponat pecuniam, alter induſtriam quippe cuius prudentia negotiatio gubernetur,

alter uero operas, & tunc ſunt ſingula æſtimanda. Per hæc quorundã deceptio detegitur, qui arbitratur poſſe quempiã in ſocietate ponere mille eo pacto, ut quintæ partis tãtũ periculum ſubeat, quintamq. pariter recipiat lucri, nam cũ alter ſubeat periculũ aliarum quatuor partium, illa ratione meretur alias quatuor partes lucri, atque adeo pro induſtria nihil reciperet. Pari modo ſi qui induſtriã ponit, aliquam et ſimul appoſuit pecuniam, percipere ex lucro debet quantum operæ & induſtria ualent, & præterea quãti periculũ auri ſui penditur Atque hic eſt caſus per quem intelligẽdus eſt §. ille citatus. De illa Inſtit. de ſociet. ubi ſancitur poſſe alterũ ſociorũ lucri quidem duas partes ſuſcipere, damni uero non niſi tertiã. Quod quidẽ Mutius condemnabat propter iniquitatem quæ prima fronte apparet, ſed præualuit Seruii Sulpitii ſententia, illud eſſe licitum. Vt ſi uerbi gratia. Petrus poſuit bis centum ducatos. Paulus uero niſi centũ, ſed tñ poſuit induſtrias & labores ualentes ter centum, nempe quia negotiatio illa forte obitur, ubi parum periculi pecuniæ imminet & induſtrię plurimum eſt neceſſarium, uel ubi operæ & labores ſunt magni, ut in nauigatione. Tunc. n. cumulus ualet ſexcẽta, quorum quatuor ponit Paulus, & ideo lucri debet recipere duas tertias, Petrus uero unam, qui poſuit duo. In damno uero Paulus non ſubit niſi periculũ unius, Petrus uero duorũ. Et eodem alludit caſus l. ſocietas. C. de ſociet. Simili modo cenſendum de aliis ſocietatibus, ut dum quis pecunia ſua oues aut armenta emit, alter uero paſcit, & induſtria ſua curat, ille q oues emit, periculum ſubit tanquam ſuarum rerum, ualor illius periculi conferendus eſt cum ualore induſtriæ & laborum alterius. Nam ſi facis ut paſtor periculum ſubeat, iã ſupra diximus eſſe uſurarium mutuũ, cum ſaluum ſtet domino capitale ouium. Pariter ſi pecuniam das opifici ut tuo periculo artem ſuam exerceat, conferendum eſt periculum pecuniæ tuæ cum ſuis operis & laboribus, & illa ratione diuidendum lucrum. Sed nunquid non poteris illi corium aut lanas, aut aliam materiam uendere, ut poſtquam induſtria ſuæ artis pecuniam cũ fecerit, auctius tibi pretium ſoluat, quam lana aut corium uenderetur præſente pecunia? Hic. n. contractus in multis locis in uſus eſt, exiſtimaturq. propterea licitus ꝙ in rem cedit, & commodũ opificis. Reſpõdetur nihilominus eſſe omnino illicitum, etiã ſi utile ſit opifici, qui illa mutuata pecunia uiuit. Nam eſt manifeſtum mutuũ, nempe ubi res uẽditur carius pecunia credita. Ad primum igitur argumentum ſunt qui reſpondeant, ubi nihil lucri accreuit, non debere qui operas poſuit, illas perdere, ſed aliquid ei ex ſorte tribuendum. Nihilominus reſpondetur, ꝙ quemadmodũ ſi capitalis iactura fiat, totum admittere debet qui illud poſuit, ita uice uerſa ſi ſaluo capitali nihil lucri accreſcat, totum eſſe illius qui illud poſuit, & alterũ debere ſuas operas perdere. Quoniam hic fuit pactionis nexus ut alter ſubiret capitalis periculum alter uero operarum. Ad ſecundum autem palam dictum eſt, uidelicet quemadmodum ſit diſtributio lucri facienda, nõ æſtimata tota pecunia, ſed ei⁹ periculo.

Dubitatio. | Reſponſio. | Ad primũ arg. | Ad 2.

ARTICVLVS II.

Vtrum licitum ſit pecuniam in ſocietatem exponere ſaluo capitali.

De ſocietate contractus ubi legitima eſt ſocietas, nulla extat dubitatio. Sed dubium tamen ſupereſt, utrũ ſaluo capitali, ſit etiam permittendus? Arguitur enim a parte affirmatiua primo ex cap. Per ueſtras. citato, de don. inter uir. & uxor. ubi permittitur ut maritus dotalem pecuniam apud mercatorem collocet, ut eius lucro uiuat, quod fieri nõ põt niſi ſaluum ſit capitale, quandoquidem dos, ut ſupra dictum eſt debet ſalua perſiſtere. Secundo arguitur poteſt qui amplam pecuniam in ſocietate ponit, paciſci cum ſociis, ut non ipſe totũ eius periculũ ſubeat, ſed ipſi partem ergo eadem ratione poteſt inter eos conuenire ut alii periculum ſubeant, ipſe tantum uero pecuniam conferat. Tertio, poteſt qui pecuniam in ſocietate collocat, celebrare cũ uno tertio aſſecurationis contractum, qui periculũ in ſe uertat, ergo poteſt eundem contractum celebrare cum ſocio, cui perinde periculũ imminet, ſeruato ipſo in tuto, qui pecuniam contulit, ergo illud eſt licitũ. In contrariũ tamen

Ad primũ argumẽtum partis affirmatiuæ. | Arg. 2. | Arg. 3.

tamen eſt l. citata, ſocietatem. C. pro ſocio. ubi cum illa ſocietas approbetur ubi unus pecuniam confert, alter uero operas illa reprobari uidetur, ubi unus neq. periculū pecuniarum ſubit, neq. operarum.

Quæſtio licet controuerſum ſit inter doctores, perparum tamen habet ambiguitatis, unica ergo cōcluſione reſpondetur. Nequiquam licitus eſt huiuſmodi contractus, ubi quis ſic pecuniam ponit, ut nulli ſe exponat periculo, ſed alter teneatur, quidquid accidat eundem ſeruare indemnem. Ratio eſt manifeſta, quia hæc non eſt ſocietas, ſed uere mutuū. Eo. n. ipſo, quod alter periculum tuæ pecuniæ ſubdit efficitur pecuniæ dñs. Nam ille uere eſt dominus, cui res perit ſi perdatur; & ideo quidquid ultra capitale mutuator ille recipiat, fit uſuræ reus. Atq. hinc fit, nullam eſſe ſocietatem. Nam ille uere nihil ponit, quādoquidem pecunia in uirtute iam non eſt ſua. In ſumma, qui neq. operas neq. pecuniam periculo exponit, non bene negotiatur. Illa enim eſt negotiatio, ubi propria negotiantis pecunia negotio exponitur.

(Margin: Concluſio reſpōſiua. Ratio concluſionis.)

Ad primum igitur argumentum ſunt qui rñdeant, concedentes in dicto cap. indulgeri marito ut poſſit dotē ſaluo capitali apud mercatorem ponere, ut eius lucro matrimonii onera ſuſtineat, ſicuti ſupra ğño permitti monſtrauimus ut fructus pignoris extra ſortem ſuſcipiat idemq. aiūt de bonis pupilli. Eſt tñ aſſertū hoc, ut improbabiliſſimum, ſic peſtilētiſſimū, quādo cum recipere uſuras, ſit contra ius naturæ & diuinum, nulla eſt rōne diſpenſabile, ut expreſſe habet c. ſuper eo de uſur. neq. pro redimenda uita captiui. Neq. ſimile eſt de pignore, cuius fructus iure cenſetur ſocer tribuere dum dotē nō ſoluit. Capitulū ergo illud tātū declarat quō maritus poſſit fructibus dotis uti uere, nempe ſi illā apud tutum mercatorem collocet iure cōi ſocietatis, ita ut capitalis periculo ſit expoſitus.

(Margin: Ad primū arg.)

Ad ſcd'm cōcedimus, poſſe quempiam decem millia, uerbi gratia ducatorum in ſocietatem conferre eo pacto, ut non ſubeat periculū, niſi ſex aut octo millium. Attamen tunc non poteſt ex lucro recipere niſi illam præciſè partem, quæ illi pecuniæ reſpondet, cuius ipſe periculū ſubit, nam reliqua cenſetur ſocius mutuare, quippe qui ſuo periculo illa ſuſcipiunt, atque adeo pars illa lucri quæ periculo illius prouenit, illorum eſt, qui eidem ſeſe ſubmiſerūt diſcrimini. Tertium uero argumentum eſt, ubi maior latet difficultas, tractat illud prolixe admodum Ioannes Maioris in 4. diſt. 15. q. 48. & 49. Et quidem Accurſius l. ſi nō fuerint. ff. pro ſoc. & Panormi. cap. citato, per ueſtras, indubie, idq. merito tenent nullatenus contractum ſocietatis licitum eſſe, ubi ſaluum eſt capitale, nam re uera eſt mere mutuum. Neque argumentum quo in contrarium arguit. Maioris ullius eſt momenti. Arguit. n. ex eo quod alter ſociorum pecuniam ponat, alter uero periculū ſubeat, nō ſatis colligi eandem pecuniam mutuatam cenſeri. Nā in cōtractu commodationis & locationis apparet infirmitas argumenti. Poteſt. n. quis alteri commodare equum ſuum aut rem aliq̃ ſuæ ſuppellectilis eo pacto ut commodatarius & conductor periculum in ſe ſumat, & nihilominus nō ē mutuatio, cur ergo ſecus in pecunia? Hoc tamē, ut dicebā, arg. nullius eſt pōderis, quādo ſi in talibus contractibus taxato pretio rē alteri in quemcumq. uſum tradas, profecto contractus eſt uenditionis pretio credito, cum ergo pecunia taxatū habeat pretium, ut puta quod ipſa eadem ſalua reſtituatur, iam alter fit dominus, & poteſt quidquid ei libuerit de pecunia diſponere, ac ſi ſua eſſet, dummodo illam reſtituat cum lucro, eſt ergo uere mutuum. Quapropter neq. moderatio Hoſtiēſis & Ioannes Andreæ, qui illic ab eodē doctore citantur, faciunt rei ſatis. Aiunt. n. contractum eſſe licitum ſaluo capitali, ea lege, ut ſi per negotiationem diſpereat, teneatur negotiator illud reſtituere, non autem ſi caſu fortuito. Et Maioris quidem prius approbat membrū, reprobat uero poſterius, nā poteſt, inquit, taliter ſeruari capitale ſaluum, ut etiam ſi aduerſa fortuna pereat, teneatur negotiator illud perſoluere. Attamen procul dubio utrouis modo pereat, non eſt contractus licitus, ſi ſit capitale ad æquale reſtituendum. Oſtendit ergo idem auctor dictum contractum eſſe licitum hac ratione, quę iudicio ſuo manifeſta eſt. Poteſt, ut exempli gratia ſic loquamur, Petrus apud Paulū negotiatorem ponere mille

(Margin: Ad ſecū dū arg. — Ad tertium arg m. — Ioannes Maioris. Accurſius. Panor. — Hoſtienſis. Ioann. Andre. Argum. Maioris)

aureos, quos poteſt tutos facere per contractum aſſecurationis celebratum cum Ioãne, pretio, uerbi gratia, quinquaginta ducatorum. Deinde poteſt cũ Titio aſſecurare, ut aiunt, lucrum, nempe ut ipſi eidem Petro det centum pro lucro. Qua ratione habet ſaluum capitale, & quinquaginta in lucro. Si ergo cum diuerſis perſonis illis modis contrahere iſte põt, quid nam uetat omnes ſimul facere cum eodẽ? Do tibi mille in ſocietatem, ex quibus cape quinquaginta pro aſſecuratione, ſupponimus.n.periculum perexiguum eſſe, & dabis mihi centum aut octuaginta pro lucro. Habet ergo hic ſaluum capitale, & nihilominus recipit aliquid ultra ſortem.

Caieta. Caieta. opuſ.16. reſponſ. q. 11. partim contractum reprobat, partim uero approbat. Ait inquam, ſi illi cõtractus una ſimul cũ eadem perſona fiant, nõ eſſe licitos. ſ. contraho tecum ſocietatem hac lege, ut inter nos etiam cõueniat tam de pretio aſſecurationis quam de quantitate lucri. eſt.n. tunc palliatum mutuũ. Si autem, inquit, fiãt ſucceſſiue, itaq qui pouit pecuniam, non obliget tunc alterum ad eoſdem contractus. Sed poſtquã pecunia communi lege ſocietatis expoſita eſt, ille negotiator ſocius uult facere eoſdem contractus, non eſt cur condemnetur. Eiuſmodi diſtinctio placuit eidem auctori in penſionibus, nẽpe ꝙ non poteſt conſtitui penſio cum pacto redimendi, ſed tñ ſucceſſiue non eſt inquit illicitũ.

Iudiciũ auctoris Reprobatio diſtinctionis Caietani.

At uero ea porro eſt exiguitas ingenii mei, ut uidere aliud in his contractibus non poſſim, quam uſurariũ mutuum, ſiue ſucceſſiue fiãt, ſiue ſimul. Neq. diſtinctio hæc ad rem mihi, quidquam referre vr. Enimuero cum ſimul fiunt, manifeſtum eſt mutuum. Nam eo ipſo, qđ Petrus pecuniam tribuit Paulo, conuenitq. inter eos de lucro, & qđ capitale ſi. Petro per eundem Paulum ſaluum, tunc, ut nuper dicebã, poteſt de illa pecunia Paulus diſponere ac ſi ſua eſſet, puta prædia emere, dotare filiã, &c. ergo uere fit dominus pecuniæ. Vbi aũt pecuniæ dominium tali forma transfertur, uere mutuum eſt, atq. adeo quidquid poſtea ultra ſortem recipitur, uſurariam habet iniquitatem.

Solutio argum. factı. Ex quo patentiſſima fit fallacia conſequentiæ citati doctoris, dũ a pluſibus arguit ad unũ. Cum enim ego vni trado pecuniã meam, & cum altero paciſcor de aſſecuratione, neutri re uera, mutuo, nam ille cui trado, non tenetur mihi reſtituere atq. adeo non transfero dominium in idipſum, alter uero qui reſtituere tenetur, non recipit meã pecuniam. Quando uero in eandẽ perſonam ambo cõcurrunt, nẽpe ꝙ idem ipſe cui pecuniam trado, obligatur mihi ad reſtitutionẽ, ex illis duobus oritur iõ mutui. Poſſum quidem conuenire cum illo de quantitate lucri, quia per hoc nõ transfero dominium, non tamen ſimul conuenire de ſeruando capitali.

Corrolarium. Ex hoc rurſus palam colligitur, idem prorſus committi uitium, quamquam ſucceſſiue idem contractus cum eadẽ perſona fiat. Nam & ſi ante menſem uel quoduis aliud tempus ſocietatem cum aliquo legitime contraxi, numerando ei pecuniam meam meipſius periculo, quotieſcumq. tamen cum eodem de tuto capitali paciſcor, in uirtute transfero in ipſum dominium, atque adeo mutuo. Quod non contingeret, ſi cum alio tertio eundem celebrarem aſſecurationis contractum. Per hæc ergo quæ dicta ſunt, cenſeri de quodam contractu poteſt, qui cum alibi tum ſæpiſſime Romæ fieri ſolet. Habet Petrus officium, ſiue ſcriptor ſit, ſiue aliter palatio ſeruiat, contingit numis egere, conuenit mercatorem aut quemuis alium, qui illi tribuit centũ aureos ducatos, pro quibus Petrus in ſuo officio decem annos aut duodecim conſignat, ea tñ lege ut ſi intra ſemeſtre ipſe mercator, ille qui pecuniam numerauit ab hac luce demigrauerit, capitalis iactu ã faciat, neq. Petrus teneatur ſuis hæredibus reſtituere. Si autem poſt ſex menſes eſt uita ſuperſtes, proteſtatur debitori nolle amplius in ſocietate remanere, ióq. eum admonet, ut niſi extemplo ſoluerit in ea ratione moræ ſoluturum eaſdem ſtatutas uſuras. Eſt inquam cõtractus, quem ſocietatem appellant, ſed profecto eius iuſtitia non eſt uſque adeo liquida. Primum enim non poteſt reduci ad rationem empti cenſus, quia tunc deberet ille qui pecuniam tribuit, priuare ſe in perpetuum eius dñio, ut neq. alter neq. eius hæredes in perpetuum tenerentur cenſum redimere, ſed in ſuo eſſet arbitrio, ſi uellent. Et

tamen

tamen non ita ſit. Immo uero in poteſtate tribuentis eſt capitale ſuum repetere, quin & re uera repetit. Et ideo eiuſmodi contractus non appellant niſi ſocietatis. Finguntur enim, quod ſi quis fructuoſum officium habet mille exempli gratia, illud emit, cuius fructus adiecendunt uſque ad centum, mercator qui centum tribuit init cum illo ſocietatem, ponit ſ. decimam partem pretii, ut decimam etiam fructus ſuſcipiat. At uero hoc uidetur a lege ſocietatis diſtare, quod ille non ſubiit capitalis periculum, eo modo, quo fieri ſolet in ſocietatibus uidelicet exponendo ſe periculo, ſi in negatione capitale perdatur, ſed tantum iſti periculo ſi mortem ante ſex menſes obierit. Igitur, ut de hoc, ſi quid ualet, noſtram aperiamus ſententiam, quantum ad illud ſemeſtre tempus attinet, iuſtus apparet contractus, nam periculum illud quod centum conferens ſubiit, ut ſi ui ta tunc fuerit defunctus, illud amittat, æſtimabile eſt pecunia, atq. adeo ſicut in ludo atq. iiſdem in aliis fortuitis fieri conſueuit, iuſte uidentur pro illo periculo centum aureorum recipi ſex. Attamen quod poſt lapſum ſex menſium ratione moræ recipiatur ſingulis annis duodecim, fraudem uidetur ſapere, tum quod ab initio mora illa præuiſa eſt, atq. adeo uidetur in fraudem mutui conceſſi. Tum præcipue, quod ratione moræ non poteſt ſupra capitale recipi, niſi damnum emergens lucrum uero ceſſans minime, niſi eiuſmodi pecunia licitæ negotiationi fuiſſet expoſita. Quapropter ſi ita res erat, contractus forſan eſt licitus, alias minime. Quin uero uix eiuſmodi contractus approbare auderem, niſi ſub forma empti cenſus, aut planæ ſocietatis, uidelicet, ubi pecunia periculo negotiationis exponeretur.

QVAESTIO VII.

DE CONTRACTV aſſecurationis.

ARTICVLVS VNICVS.

Vtrum aſſecurationis contractus ſit licitus.

POſtremus deniq. contractus, nominatur aſſecurationis. Nam quamuis uerbum non ſit inter linguę peritos Latinitate donatum, eſt tamen Commentaribus uſu receptum, pro eo, quod eſt in tuto rem conſtituere. At quod huiuſmodi contractus non ſit licitus, decretum uidetur apparet in cap. nauiga. de uſu. Secundo & ratio id uidetur probare, nam qui pro pretio periculum in ſe ſuſcipit, uerbi gratia onuſtæ nauis, nihil emit aut ſocietati committit, imo abſque aliquo negotio pecunia lucratur ergo pro nihilo aliquid percipit, quod uſuræ habet ſpecimen. Accedit tertio, quod ſi contractus hic licitus eſſet, occaſio porrigeretur temerariis hominibus, ut etiam ſi nihil prorſus in bonis haberent poſſent ſe aſſecuratores exhibere, poſtquam nihil pecunię debent, pręſentem offerre, quod eſſet reipublicæ pernicioſum. In contrarium eſt receptus uſus, idemq. tam Theologis quam Iuriſconſultis probatus. Primũ argum. Secũdũ. Tertiũ.

Facile ad quæſtionem affirmatiua concluſione reſpondetur. Contractus aſſecurationis, ſi lege & more fiat, licitus eſt. Probatur hęc concluſio ex obiecto. Pro quacumque re quæ pretio æſtimabilis ſit, poteſt quiſque mercedem recipere, in tuto autem rem conſtituere, quę periculis eſt expoſita, pretio eſt æſtimabile, ergo quiſque poteſt illud pretio redimere, atque adeo qui periculum illud ſubiit, idem recipere precium, atque id ex eo potiſſime, quod uterq. ſe periculo ſummittit, uidelicet tam dominus nauis ſoluendi pretium, ſi ſalua ſit, quam alter ſoluendi merces ſi pereant. Secundo arguitur a neceſſitate. Contractus eiuſmodi eſt reipublicæ non infime neceſſarius, ergo cum ex obiecto nullo inficiatur uitio, bonus eſt. Antecedens inde patet, quod eſt neceſſarię negotiationis adminiculum, multi enim mercatores metuerent naues cum tanto periculo mercibus onerare, & tamen cum pro exiguo pretio magnum auri pondus ſecuritum conſtituunt, audent eiuſmodi mercaturam obire, quæ quidem reipublicæ neceſſaria eſt. Accedit huc tertio, quod licitum eſt fide iubenti pro alio, quem non eſt adeo tutum ſoluendo fore, aliquid pro illo periculo ſuſcipere cui ſe exponit ſoluendi. Per ſimile autem contingit in aſſecuratione. Ad hæc per uiam depoſitionis, quam uadiationem nonnulli uocant, licet dubiis euentibus pecunia exponere, ut illo periculo poſſint depoſitores quidpiam lucrari, ut de honeſto ludo Concluſio affirmatiua. Probatio. Secũda ratio. Tertia ratio. Poſtrema ratio.

ludo diximus. Item, an pluet cras uel non pluet, &c. ergo pari modo licet mille, uerbi gratia, ducatos periculo exponere, cum ſpe lucrandi quinquaginta aut ſexaginta. Sunt quidem qui ſtupidũ illum cenſeant, qui ſpe lucrandi centum aut mille, periculum ſubeat nauis inſtitoris ualentis forſan uiginti aut triginta millia. His autem reſpondemus, de pretio quidem nihil nos decertare poteſt quidem eſſe iuſtum, uel iniuſtum. Ipſi ſibi contrahentes viderint. Sed re uera nullus eſt ſtupor neq. dementię nota, pretio currẽte eiuſmodi pericula ſuſcipere, quippe cum non ſint tam euidentia quin poſſint aſſecuratores bene ſperare. Et quamuis aliquando iactura fit, aliquando tamen accreſcit lucrum, eo potiſſimum, quòd uiri cordati aleã, cum tanto periculo non iaciunt. Et vice verſa vbi nullũ prorſus immineret periculum, mente careret, qui aſſecurationis contractum faceret ſuarum mercium. Oriũtur tamen hinc dubitatiunculæ nonnullæ. Primum omnium, non ſunt huc admittendæ vaſritiæ & impoſturæ, quæ in aliis etiam contractibus uſu euenire poſſunt. Si.n. qui nihil in bonis habet, periculum ſe nauis ſuſcipere ait, ea nimirum ſpe, quod ſi ſalua fuerit, habebit mercedem, ſin uero perierit, abdet ſeſe, aut bonis cedet, iniuſtiſſimus eſt, poſtquam re uera nulli exponit periculo, atq. adeo mercedẽ contra iuſtitiã poſcet. Et econuerſò, ſi dominus nauis ad alium minus fidum portum roſtrum dirigat, quã ad illum qui fuerat in cõtractu expreſſus, alter non tenetur. Hæc.n. omnia debent in contractu liquere. Sed dubiũ eſt, ſi quis naui vult vacua enauigare, quã tñ uult aſſecurare, ac ſi eſſet onuſta, utrum licitus ſit ẽt contractus. Dabo tibi mille, ut mihi viginti millia rependas, ſi mea nauis fuerit ſubmerſa. Apparet.n. non eſſe contractum legitimum ex parte nauigantis, quia non habebit tantã curã ſeruãdi nauẽ, quę vacua no valet niſi mille ac ſi onuſta eſſet, hẽret. Rñdetur, quòd ſi nauigator alterum decepit, qui forſan non ſunt in portu, dicens ſuam nauim eſſe plenã mercibus tanti ualoris, cum tñ nullas hẽat, profecto cõtractus nõ ualeret, quia aliter ſi rem ſciret, non illum iniret, timens ne non fore tanti curæ nauigatori ſeruare nauem. Quin uero timenda eſſet fraus, ne, ſ. conſulto ſubmergi eam ſineret, ut lucraretur viginti millia. Si autem aſſecurator ſciens & prudens id faceret, nullam patietur iniuriam eſt.n. tunc genus vadiationis ſeu depoſitionis, ſi ſalua euaſerit nauis, dabis mihi tñ, ſin minus, dabo tibi tantum. Eodem modo poſſent depoſitum facere alii ad quos nihil ſalus aut ſubmerſio nauis attinet. Si ſalua ad portum applicuerit, dabo tibi centum, ſin minus, dabis mihi mille. Pari modo poteſt fieri aſſecuratio in nundinis, largire mihi tãtũ, & ego te ſecurum reddo, quòd ſi tantum lucratus. Dubium autem hoc aliud gignit, nẽpe vtrum idem contractus in aliis quoq. rebus quam in mercibus ſit licitus? Sunt.n. nonnulli, quos Syluest. verbo, Negotiatio § 4 citat, qui negant poſſe quẽquam aſſecurare alterius vitam. Nã eſſet periculum, vt alter cuius intereſt, optaret alterius mortem. At vero hic de iuſtitia loquimur contractuum, atq adeo de eorum natura, an ſint uſurarii, vitium autem contra charitatem huiuſmodi naturam nõ mutat. Quare liciti ſemper obiecto manent. Quin uero aliqñ ſunt reipublicę in uſum. Petit ex me mutuum filiusfamilias, qui ſi præmaturæ prius parente ſuo mortẽ obierit, mihi non ſoluet. Si autem fuerit ei ſuperſtes, in tuto ſunt mei nummi. Profecto tunc merito formidabo, mutuatũ ei quidpiam cõcredere. Et tñ ſi mercatorem qui ſecurã mihi faceret eius uitam, mihi tribueret nihil ei uererer beneficium impendere. Eadem ratione licet aſſecurare, quid quid incertum eſt euenturũ, ut quod erũt proſperi terræ prouentus, quod naſcetur prægnanti filius maſculus, & ſimilia. Ad primum igitur argumentum iam ſupra reſponſum eſt, illic neq. condemnari contractũ ſocietatis, neq. aſſecurationis, ſed mutuationẽ, quæ cum gratis fieri debeat, fit tamẽ cũ pacto alicuius obligationis. Vt ſi quis pecuniam nauiganti mutuet tali pacto ut ſecum aſſecuratoris contractum faciat, præterquam quod, ut ſupra diximus, forſan nõ erat tunc aſſecuratio neceſſaria. uel quãmuis eſſet tamen nauigator maluiſſet periculum ipſe ſubire, quam pretio redimere. Ad ſecundum uero iam reſponſum eſt, quod pro periculo, quod ille ſubiit, illam poteſt mercedem ſuſcipere. Atque

adeo

Vitia quę in contractu aſſecurationis contingere poſſint.

Dubiũ.

Rñſio.

Dubitatio altera.

Syluest.

Ad primũ arg.

Ad ſecũdũ arg.

uſq; ad poſtremum uerbum, ubi diximus quod qui non habet unde id ſoluere poſſit, quod aſſecurat, neque pretium ualet percipere.

QVAESTIO VIII.
DE CAMBIO IN GENERE.

ARTICVLVS I.
Vtrum ars campſoria ſit licita.

CAMBIORVM diſputatio ad uſuræ tractatum attinet. Eſt enim materia hæc ut cogni tu maxime neceſſaria, ita tū per ſeipſam abſtruſiſſima, tū etiam mercatorum nouis quotidianiſq; inuentis intricatiſſima, ac ſubinde doctorum opinionibus plurimum offuſcata. Quamobrem complurium ſum poſtulationibus improbe interpellatus, ut pus ue nenumq; huius peſtis aperirē, quæ id dies magis ac magis in rēpublicam graſſatur. Curabo ergo pro ea quæ mihi ſuppetit in genii facultate, id tentare. Deus nobis qđ ueritas habet ſuggerat. Igitur in ingreſſu de arte primum campſoria ſciſcitamur, an ſit licita? Arguitur enim a parte negatiua.

Primū argu. a p̄te negatiua. Ariſtot. Ars campſoria nummularia eſt, nempe nummorum commutatrix & auctrix, hanc aūt Ariſt. 1. Polit. cap. 6. & 7. veluti contra naturam ſit condemnat, utpote quod in nummis commutandis nullum inſit naturale commodum; ſicuti in commutandis cibis, veſtimentis, atq; aliis rebus ad uitam neceſſariis.

Arg. 2. Accedit ſecundo, ꝙ finis huius artis, ut ſuperiori libro dicebamus, eſt diuitiarum conquiſitio, quæ in infinitum procedit, cum tamē temporalia deſideria modum habere debeant, qua idcirco de cauſſa eſt reipublicæ peſtifera, ut experientia ipſa teſtatur. Quare & Chriſtus numulariorum menſas euertit.

Arg. 3. Tertio per hoc claret, ut ſupra dicebamus, eſſe contra naturam, ꝙ per haud artem maxime fit, ut ſterilis pecunia fructoſior ſit, quam terra ipſa, & inde campſores odium contrahunt apud homines. Atq; inde præterea, quod fere hoīes ſunt ſedentarii, nēpe qui otioſi uiuunt, & tñ plus lucri corradunt, q̄ alii actu p̄ſſi laborę manuū ſuarum inſudātes, eo præcipue quod pecuniā ſuā nulli ſubiiciūt periculo, ſicuti in aliis fit negotiationibus. In contrarium tñ facit, quod quodammodo hæc ars uſui eſt reipublicæ ad cambiendas, traducendasque monetas.

Quid cābiū. Primum omnium nomē cambium Latinum eſt. Nam cambire, idem eſt quod rem unam pro alia cōmutare. Sed eſt cum Ariſt. loco citato, ut ſuperiori libro partim adnotauimus, nunc emunctius recolēdum, tres permutationum formas t̄pum curriculo ordine ſucceſſiſſe. Cœperūt n. hoīes res ipſas primum cambire, puta uineam pro domo, uinum pro frumento, ueſtem pro calceo, &c. Quę quidem cambitio ſynceritati naturæ eſt a ſuis primordiis natiua, ſed tñ propterea minime ſufficiens, quod neq; res poſſunt aut in diuerſa loca oēs aſportari, ut cābiantur, neq; in longa ſeruari t̄pa. Et ideo ſucceſſit ſecūdum cābium, nempe nummus inuētus eſt qui rerum eſſet pretium, cumq; rebus ipſis cambiretur. Atque modus hic cambiendi proxime ad primum accedit, illiq; oīno deſeruit.

Triplex permutationū forma. Quare hoc porro ad uitæ ſufficientiā ſatis erat. At uero inuento nummo humana ſagacitas per auaritiam excitata, tertiam cambiorum progeniem peperit, ut uidelicet nummum pro nummo commutaret. Quæ quidem commutatio inde primum ortū traxit, quod auream pretioſioremq; monetam neceſſe erat cum minutioribus cābire. Deinde uero, quia in una regione aurum numeroſiori argento æſtimabat quā in alia & negotiatores idē aurum pluris illic uendebāt quā in alia emerēt, atq; inde poſtea induſtria humana artificioſius eandem artē locupletauit. Hac ergo rōne nomen gñale cābii, ꝙ e rerum cōmutatione originē duxerat, tādem crebreſcente uſu ad pecuniarum cōmutationem, q̄ minus eſt naturalis, accommodatum eſt. Quare cābium nō eſt idem, quod ars ipſa nummularia ſeu pecuniaria. Nam ars induſtriam negotiandi ſignificat, cābium uero ipſam eius commutandi actionem. Sunt autem, qui intelligere aliter non ualentes cambii nomen, quā ſi inter res fiat diuerſas, aiunt proprie cābium non poſſe intelligi niſi inter monetas aut diuerſi metalli aut diuerſi ſigni. Hac aūt conditione rō cambii nullatenus eget, immo in cambio ratione loci, ut infra patebit, idē proprie nummi pro diuerſitate loci cābiuntur. His ergo præ-

habitis ad quæſtionem forſan alicui videbitur propter rõnes factas negatiue ſimpliciter reſpondendum, ſ. hmõi artem nõ eſſe licitã, pleriq; tñ contra reſpondent, non ſolum licitam eſſe, uerum & utilem.

Conclõ reſponſiua.

Crediderim tamen tali eſſe concluſione reſpondendum: Ars campſoria quam numulariam Ariſt. appellat, ſi per ſe nude ſecundum ſonum vocis exiſtimetur, in malum ſonat, non tñ ſic habet penitus intrinſecam malitiam, quin bono fine & circunſtantijs fieri poſſit licita. Quatuor enim actionũ genera libro tertio diſtinximus. Alia.n. eſt gñe ſuo bona, ut uirtutis opus, alia indifferens, ut ambulare, alia uero ſic intrinſece mala, ut neutiquam fieri queat licite, ut mẽtiri. Quarta uero eſt, quæ per ſe nude conſiderata, in malum ſonat, attamen nõ repugnat, quo minus fine aliquo & circunſtantia fieri poſſit licite, ut plura ſimul retinere ſacerdotia. Atq; huius generis, ſi rem conijcio, eſt ars cãpſoria. Nomen enim numulariæ artis, ut Ariſt. loco citato docet, duo ſignificatione ſua præ ſe fert abſurda. Primum ratione materiæ, ꝙ præter pecuniæ primæuum uſum, qui eſt, ut rerum ſit pretium, cãbitur una ꝑ alia. Secundo, ratione finis, quia ſ. eiuſmodi cõmutatio non ad prouidẽtiam proximẽ neceſſariorum uitæ, ſed propter lucrum fit; quod infinitam gignit appetẽdi ſitim. Atque adeo ſic nude cõſiderata, male ſonat. Accedunt & eidem arti eadem etiam incommodorum periculorumq; genera, ac ſubinde fraudes atq; alia mala, quæ ſuperiori lib. quæſt. 2. negotiatione oſtẽdimus annecti, imo uero hæc pluribus eſt delinquendi occaſionibus expoſita. Nã reliquę negotiationum ſpecies, quæ in emptione & uenditione uerſantur, plus habent naturalis commercii, cum res illic cambiantur ad uitã neceſſariæ, pluſq; exigũt induſtriæ, diligẽtiæ, ac laborum, pluribuſq; periculis capitale ſũmittitur, quibus quidẽ rationibus honeſtantur, in hac uero arte nullum illorum ineſt. Præterea, maius habet illectamentum ad expiſcandum aliena bona, porro cum prodigi hoĩes qui ſuis uolunt uoluptatibus inſeruire, paratam a campſoribus habent uiam breui ſuas ſubſtantias decoquendi. At quoniam huius artis uitia in libri decurſu tractanda ſunt, de his modo ſatis. At uero ſecunda concluſionis pars nihilominus ſic probatur. Hæc eadem ipſa ars aliqua reipublicæ afferre poteſt emolumenta, ergo ſi illis uitiis expurgetur, in finemq; referatur honeſtum, licita erit, atq; adeo utilis. Antecedens inde patet, quod neceſſariũ quandoq; eſt ciuibus pretioſiorem monetam cum uilioribus cõmutare, ut in ſubſequẽtibus compertum fiet. Quod autem ab illis maculis, quibus ſordet, elui poſſit, liquet, nam poteſt campſor non abſque modo, at honeſtum optare lucrum. Sed neq; numiſmatum commutatio, quæ earum inſtitutioni aduerſari uidetur, eſt oĩno eius naturæ cõtraria. Nam ſicuti in aliis reb⁹ Ariſt. eodem 6. cap. primo Polit. duplicẽ dignouit uſum, ſic & in pecunia licet. Eſt enim calcei, ueſtiſq; ac reliquorum utenſilium duplex uſus, unus primæuus, cuius gratia inuentus eſt, quẽadmodum calcei uſus eſt calceatio, & indumenti, indutio, atque equi equitatio, &c. alter uero emptio & uenditio. Horum aũt licet prior ſit proprius, poſterior tñ non eſt repugnans. Ordinatur enim uenditio calcei ad priorem uſum. Pari ergo modo etſi numorum proprius uſus & finis ſit rerum ęſtimatio, ac pro illis commutatio, nihilominus eorum inuicem cambium non eſt omnino abſurdum, ſi eatenus permittatur, quatenus eſt Reipublicæ neceſſarium. In ſumma, ſiquod in huiuſmodi cambio ſubeſſet periculum mutui, id maxime ex parte cãpſori, nam ab altero qui pecuniam in alterum locum traiicere optat, id non timetur, plurimum tamen, imo ſemper campſor prius recipit pecuniã quam reddat, ubi omnis abſtergitur effigies mutui. Et per hæc, reſponſio clareſcit argumentis in capite quæſtionis obiectis.

Probã concluſionis.

Ariſtot.

ARTICVLVS II.

Vtrum plures ſint cambiorum ſpecies.

DE cambio in communi, qui titulus eſt præſentis quæſtionis, ſecũdo explorare reſtat cambiorum ſpecies. Arguitur.n. non eſſe plures. Nam cambiũ nihil aliud ſonat, quam rerũ permutatio, propterea autem quod materia, hoc eſt, res quæ commutantur, diuerſæ ſint ſpeciei,

Primũ argum.

cici, actiones ipſæ non uariant ſpecies. Eadem enim artis ſpecies eſt, veſtem uel ex ſerico uel ex panno facere. Secundo. (Argu. 2.) Neque propterea rurſus uariantur, quod cambium fiat ratione loci uel ratione temporis, uel ratione monetæ, quandoquidem in his omnibus eadem cambitur moneta, In contrarium autem eſt receptiſſimus, non modo uulgarium, uerum & ſcholaſtum uſus, diſcernentium diuerſas cambiorū ſpecies.

Prima conclu. Ad quæſtionem quinq. concluſionibus reſpondetur. Prima. Si res ipſæ quatenus res ſunt, exiſtimentur, cambium nō eſt genus plurium ſpecierum. Concluſionem hanc profectò argumentum modo factum ſatis oſtendebat. Eadem enim eſt actio cābire uinum pro oleo, & aurum pro domo, & argentum pro auro, aut pro alio metallo, ſiue ſignata ſint numiſmata, ſiue rudis metalli maſſa. Actiones enim non ex materia, ſed ex obiecto ſpeciem mutant. Eadem. n. eſt ſtatuaria ars, ſiue in ligno ſculptio fiat, ſiue in lapide. Atq. in moribus eadem eſt ſpecies furti auri & ueſtiū. Quare, ut diximus, furtū ſpecies ſpecialiſſima eſt differens a rapina ſola ratione inuolūtarii, quæ eſt in obiecto, quia unum fit per fraudem, & aliud per uim. Immo uero neque quantum ad rationem iuſtitiæ aut iniuſtitiæ mutatur ſpecies. Nam ut in tribus cambiorum generibus, ſuperioris articuli exemplum ponamus, eadem eſt ratio iuſtitiæ & iniuſtitiæ, cambire uinū pro oleo, & pecuniam pro frumento, atq. aureum, nummum pro argenteo. Nam æqualitas in his omnibus ſeruata eandem habet rationem commutatiuæ iuſtitiæ, inæqualitas uero, eandem rationem iniuſtitiæ Quapropter phyſice loquendo non ſunt diuerſa cambiorum genera, neque diuerſę ſpecies, ſed dicuntur Latine diuerſa genera propter diuerſas materias, & præterea propter diuerſam accommodationem ad ciuilem uſum. Secunda concluſio, (Secūda conclu.) Si moneta, non ut naturalis res, ſed quatenus numiſma eſt, atque adeo legale rerum pretium exiſtimetur, commutati rerum pro pecunia, contractus eſt ſpecie ciuiliter differens a cambio primi aut tertii generis. Cuius utique rationem ſuperiori libro aſſignauimus. Nam commutatio hæc peculiariter eſt contractus emptionis & uenditionis, ut habetur l. 2. de cōtrahenda emptione. eo q̄ illic diſtinguitur pretiū a re, cū in cambiis cæterorum generum inuicem res una fit alterius pretii. Tertia concluſio. (Tertia conclu.) Cambium tertii generis, quæ actio eſt numulariæ artis, ſpecies eſt etiam ciuiliter, atq. in genere morum diſtincta a cambio primi generis, nam illic non eſt niſi ſimplex rerum commutatio æqualis ualoris ad uitæ prouidentiam, & ſufficientiam, naturaliter inſtituta, hic autem non res naturales, ſed legales numi, idq. non ad uictum neq. ueſtitum, ſed ad lucrum. Quare neſcio an propria ſpecies ſit negotiationis, quoniam negotiatio eſt rē emere, ut reuendas, quod non ſonat in malū. hic autem, ut diximus, non eſt propria emptio, ubi pretium a re diſtinguatur, dicitur nihilominus negotiatio, quia eſt nummorum permutatio gratia meri lucri. (Differētia cambij a cæteris cōtractib.) Ex his fit cābium, de quo præſens initur tractatus, a reliquis contractibus ratione diſtare, iam. n. monſtratum eſt non eſſe emptionem. Neque uero eſt locatio aut commodatio, cum hic dominium transferatur, quod non fit in illis. Sed neq. eſt mutuatio, quia non transfertur dominiū ſimpliciter, hoc eſt ut ſors ſimplex reſtituatur, ſed cum lucro, & fœnore, aut pretio. Quarta concluſio, (Quarta conclu.) Cambiorum, de quibus loquimur, complures nominātur ſpecies, quæ quidem ſiue re uera ſint ſpecies, ut philoſophi, ſeu naturales, ſeu morales de ſpeciebus loquuntur, ſiue uulgari negotiatorum forenſiumq. uſu, perparui ad præſens negotium refert. Igitur quoniam in genere moris prima conſideratio in id fertur, quod eſt æquum aut iniquum, prima impræſentiarum cambiorum diuiſio, (Prima diuiſio cambij.) eſt & reale & ſiccū. Vix. n. reperias horum nominum rationes apud auctores explicatas. Et tamen reale, (Cābium reale.) quod re dicitur, idem eſt, quod cambium in re, hoc eſt legitima commutandi ratione factum, ſeu ratione diuerſarum monetarum, ſeu ratione loci, ſeu aliud ſit quodcumque legitimum, ue luti in proceſſu patebit. Siccum aūt idem eſt, (Cābium ſiccum.) quod cambium, quod in re non eſt cābium, ſed fictum & uſuræ palliatum: quod ideo è regione reali apponitur. Et dr̄ ſiccum, id eſt ſterile, & humore carens ad fructificandum, non q̄ campſori non

inde

inde lucri fiat acceſſio, ſed quod, ut ſuperiori libro diximus, contra rerum naturã pecunia pariat. Dicitur et ſiccum, quia metum eſt ac nudum, fœnebreq. mutuum, qđ nihil habet legitimi contractus. Quapropter hæc duo cambiorum genera, licet in eadem uerſentur naturali materia, puta in pecunia tamen in genere morum contraria prorſus diametraliq. linea ſpecie differunt, ſicuti iuſtum & iniuſtum. Sub utroque ergo iſtorum membrorum multæ ſubſecantur ſpecies, ſiue modos dixeris cambiorum.

Quinta conclu.

Sit ergo quinta concluſio. Omnes cambiorum formæ & modi, ut tam illicita, quam licita comprehendamus, ad tria capita commode reducuntur, quorũ aliqua manifeſtam habent iniuſtitiã, alia uero manifeſtam iuſtitiam. Sed alia ſunt quæ in dubium reuocari poſſunt. Cãbium enim monetæ non niſi propter aliquam diuerſitatem fit, uidelicet aut ipſorum numorum, aut locorum, aut temporum. Nõ enim alia uarietas inuenitur, quam in ſubſtantia, uel in loco, uel in tempore. At uero quoniam monetæ diuerſitas biſariam cauſſa eſſe poteſt cãbii. ſ. aut quia ad uſum humanum pretioſiores cum uilioribus cãbiuntur, uel quia re uera una uenditur pro alia ratione auctioris æſtimationis ob loci aut temporis diuerſitatem, ad quatuor capita reducamus cambiorum genera. Iam enim deinceps nihil philoſophice diſputabimus ſiue genera ſint, ſiue ſpecies, ſiue modi, ſed mori latino promiſcue his nominibus utemur. Primum ergo cambiorũ genus eſt, quod minutum uocant, hoc eſt dum aurea moneta pro argentea uel ærea commutatur, uel e diuerſo. Id enim nomen ſumpſit, ꝙ minutiores numi pro pretioſioribus, aut e diuerſo commutantur.

Cãbiũ minutũ

Cãbiũ per literas.

Secundum genus eſt ratione loci, ut dum qui alibi pecunia indiget, quam hic habet, hic numerat ut ſibi alibi conſignetur. Et hoc ſolet appellari cambium per literas, ad differentiam ſuperioris, quod poteſt dici manuale. Illud nanq. præſenti utrinq. pecunia fit manu numerata. In hoc autem qui pecuniam recipit, literas tradit, quarum fide alibi ſolutio fiat. Atque hæc duo genera ſi nihil doli admiſceatur, realia ſunt, ac ſubinde plane iuſta. Tertium genus eſt ratione temporis, ut ſi quis pecuniam nũc recipiat quam certa die ratione ſpectarĩ temporis cum fœnore reſtituat. Et hoc eſt cambium manifeſte ſiccũ, ac proinde iniquum, de quo libro præcedenti abũde dictum eſt. Iſtæ ergo duę radices diſputationem cambiorum ineuntibus ob oculos primum omnium præfigendæ ſunt, ad diſcernendum inter iuſtitiam & iniuſtitiam cambiorum.

Pulchrũ docum&tũ ad diſcernendã iuſtitiã aut iniuſtitiã cambiorũ.

Vbi enim ratione preciſe loci cambium fit, hoc eſt ea duntaxat ratione, ut pecunia trãſmutatur, cambium reale eſt & legitimum. Vbi autem aliqua ſe inieſſerit ratio expectari temporis, ſiccum eſt & uſurarium. Solet etiam diſtingui cãbium purum ab impuro, purumq. nonnulli appellant cambium minutum, cui nullum aliud admiſcetur cambium uero impurum, vbi aliud commiſcetur, vel ratione loci, vel ratione temporis, ac ſubinde fatentur cambium eſſe poſſe impurum, ſed nihilominus legitimum. At uero quoniam impurum in malum ſonat, ſignificantius dicetur purum omne cambium reale ſiue minutum, ſiue ratione loci? impurum autem cui aliquid iniuſtitiæ permiſcetur, vel ratione temporis, vel quauis alia iniqua.

Cãbiũ purum.

Quartum vero cambij genus eſt ratione monetæ, non in quam, quod minuatim cambiantur, ſed quia re uera pecunia vnius loci pro pecunia alterius cambitur diuerſis utruſque loci æſtimatis pretiis. Et in his genus cambiis potiſſimum uerſatur cambiorum diſputatio, quippe quæ, cum in uſu potiſſimum mercatoribus ſint & campſoribus quam plurimos parturiunt ſcopulos, humanas conſcientias cruentantes, atque adeo tum confeſſarius perplexos tenent? tum etiam doctores & obſcuros reddunt & varios vt videre eſt apud Caiet. in ſingulari cambiorum opuſculo, & apud Syl ueſt. ver. vſura. 5. & apud alios multos. Vtinam non idem nobis inuratur charācter. D. enim Tho. de hac re nihil ex profeſſo ſcripſit. Nam tractatus ille uſuræ, vt ſupra diximus opuſculo 73 nullum præſefert ſpecimen. S Tho. ac multo minus c. 73. ubi de cãbiis breuis fit ſermo. Ad arg. ergo principale in fronte quæſtionis poſitum, prima concluſio reſpondit.

Cãbiũ impurũ.

Caiet. Syluest.

QVAESTIO IX.

DE CAMBIO MINVTO.

ARTICVLVS VNICVS.

Vtrum minutum cambium ſit licitum.

QVAMVIS minutū cambiū obiter aſſertum ſit licitum reſtat nihilominus, ut a claríoribus & certioribus auſpicemur, id ſuis rationibus patefacere. Arguitur enim non eſſe licitum. Numiſmata ad hoc publico ſigno cu duntur, ut ſint iuſtum legitimumq. rerum pretium, illud autem pretium quod legitimum, hoc eſt, lege poſitum eſt, ut ſuperiori libro monſtrauimus, in indiuiſibili con ſiſtit. Si ergo exēpli gratia, ducatus undecim regalibus lege æſtimatur, non poteſt cū maiori argento cōmutari. Secundo, ſi id liceret, ſequeretur cuique priuatæ perſonæ licitū eſſe, atq. adeo in emptionibus & uenditionibus cuicunq. ementi liceret, eo quod pretiū in aurea moneta ſoluit, uilius emere. Et uice uerſa, ſi uenditor dum recepto auro refundit ꝙ ſupereſt pretii minutiori, atq. ad uſum magis accōmodata moneta, poſſet perinde atq. campſor aliquid pretii recipere, conſequens autem conceſſum uiam panderet ad uertendam pecuniarum æſtimationem. In contrarium autem eſt receptus uſus, qui neutro foro, aut exteriori. ſ. aut interiori condemnatur.

Primū argum. *Arg. 2.*

Fundamentū. Ad intelligentiā non modo qōnis præſentis, uerū & omnium ſubſequentiū, animaduertendū eſt, pecuniam cum in metallo cudatur, duplici rōne in pretio haberi. ſ. & tanquā res & tāquā ſignatum numiſma. Propterea. n. ꝙ ſigillum publicum impreſſum hēt, ualor metalli non mutatur. Sed & illud uelut ſignum aliis menſuris ac ponderibus publica auctoritate inſculptum, qđ ſit teſtimoniū ualoris monetæ. Quo fit, ut ſi aliqua prouincia plus auro abundat, quā argento, aurum illic minore argento, æſtimatur, ꝙ in alia, quę ditior eſſet argenti, quā auri. Et idē eſt de cupro & ære. Tanta. n. poſſet eſſe raritas auri & argenti, tantaq. copia aliorū metallorū, ut illorum æſtimatione multo pluris penderetur aurum & argentum, qua in alia regione ꝙ copia auri affluerct aut argenti. Atqui eadē hęc ratio in cudendo numo hr̄, æſtimatur n. apud nos ducatus undecim regalib⁹ argēteis, propterea quod ſcd̄m copiā quæ apud nos eſt utriuſq. metalli, illa eſt legitima ęſtimatio. Et in Italia ęſtimatur duodecim Cariinis, atq alibi maioris aut minoris. Quo fit, ut licet moneta non eſſet ſignata, idē pōdus hr̄etur pro pretio rerū. Immo vt Ariſt. loco citato ait, priuſquam ſignarētur, pōdere, æſtimabatur, ſed reſpublica illo ſigno teſtatur metalli ualorem. Duobus ergo modis licet cambire unam monetā pro alia; uno. ſ. ſi conſideretur ſub ratione metalli, atq. altero ſub ratione monetæ. Quapropter tribus concluſionibus ad quæſtionem reſpondetur. Prima eſt, Cābire diuerſas monetas ſecundum metalli naturam, ēt ſi parum aliquid ſupra ualorē ſignati numiſmatis recipiatur, nullum hēt ſpecimen mali. Vt ſi qui auro indiget uel ad deaurandū, uel ad medicamen aliquod conficiēdum, uel ad ornamētū, uel ad alios uſus, ad quos natiuum habet iuuamentū, poteſt quis ei ducatū optimi auri ultra ualorē, quo ceu numiſma æſtimatur, uendere, dummodo augmentum illud non ſit niſi exiguum. Concluſio eſt Syluest. uerb. uſura, 4. § 3. & Caietan. in ſuo opuſculo & apparet manifeſta, quia ſicut tunc poſſet ille rude aurum egenti uendere, ſic & illud quod eſt ſignatū. Haud tñ deſunt, qui non ita gratis concluſionem fateantur, quorum eſt Ioan. Metinenſis qui in ſuo cambiorum tractatu eam non recipit. Cuius argm̄ eſt, quod Rex dum monetam cudit, æſtimat auri ualorē quo ad oēs eius uſus, ueluti dū ſua Pragmatica pretium taxat frumento, ergo ſicut poſt talem legē non licet neq. obolo p'uris frumentum uendere, ita neq. ſignatū aurum. Rñ detur tñ non taxari monetā niſi ſub rōne pretii, quamuis ēt habeatur rō ualoris metalli, & ideo nihil obſtat quominus aliquātulo pretio cambiū fiat auri cū argēto, propter metalli commoditates. Immo eſſe pōt tā pulchra moneta, ut ceu gemma æſtimetur. Quare non eſt ſimile de frumento, quod non habet aliam naturā, aut uſum quam frumenti. Secunda concluſio. Licitum perinde eſt numiſmata, qua rōne numiſ-

Ariſtot. *Duplex conſideratio numiſmatis.* *Prima concluſ.* *Syluest.* *Caieta.* *Argum.* *Metinē.* *Solutio* *Secūda concluſ.*

numiſmata ſunt cambire, nonnullo ab alterutra parte conceſſo alteri pretio. Hoc patet in cambio minuto, quod ſupra manuenſe nuncupabamus nimirum dum nummularius, aut aurum dat pro minuto argẽto, aut uice uerſa. Hoc inde probatur, ꝙ hoc genus cambii legi nullatenus aduerſatur de numiſmatum æſtimatione, æſtimatio enim illa non eſt niſi quatenus ſunt rerũ pretia, minutum aũt cãbium ob id permittitur, quod illic nulla eſt emptio aut uenditio, ſed cõmutatio ad uſum humanum utilis. Eſt.n. forte pauper, qui minutim pecunias expendit, pro quibus ideo aurum exhibet, ut ſibi ad ſumptus familiares uſui ſint, & forte eſt diues, qui argento ad fabrefacienda uaſa opus habet. Et uice uerſa eſt alius, cui transportare expedit grandẽ pecuniam, uel cuius fert animus theſaurum recondere, qui ideo ne tanto ſit ſibi oneri magnum pondus uel argenti uel æris, cum exiguo auri commutat. Cum ergo ad iſtos uſus ſeruitium ſit & obſequium reipublicę, uarias habere paratas monetas, quæ ſine ſumptu & labore cogeri nequeunt, ſeruariq. & exhiberi, poteſt perſona publica qui huic muneri ſuas impendit operas, iuſtum percipere pretium. Quin uero non ſolũ ob iſtos uſus, ſed habes forſan monetas uetuſtate exeſas, quæ uix ſignum repræſentant, neque facile à mercatoribus recipiuntur, quare ut illas cum aliis integris cõmutes, æquũ eſt ut auctuarium pretiũ ſoluas. Debet autẽ pretium tum tenue eſſe, tum ẽt uſu receptum, ut uia fraudibus occludatur. Caiet. autẽ in illo ſuo tract. hãc facultatem ſolis cãpſoribus concedit, propterea ꝙ publici ſunt reipublicę miniſtri, quare ait inter priuatas perſonas non eſſe licitũ. Nõ autẽ uideo cur non ẽt priuatim liceat. Nam ſi genere ſuo cambitio illa æſtimabilis eſt pecunia, cur non licebit cuicunque? Quod ſi non eſſet pretio æſtimabilis, profecto nec liceret campſoribus, nam ut infra apertius monſtrandum eſt antequam ſumptus & labores ſint digni pretio, penſanda res eſt ex obiecto, licita ne ſit an non. Hoc tñ eſt uerum, qđ ſi ego debeo duodecim regalia, non poſſum propterea, qđ aurum ſoluam, uno ducato ſatisfacere, & idẽ eſt in pretiis, tametſi qui libere ſine ui & fraude rem ſuam uendit, nihil obſtat quo minus ſua ſponte minoris uendat aureo pretio; quam argenteo, uel æneo. Et tunc alter iuſte poteſt oblato puro & optimo auro minoris emere. Haſtenus de hoc genus cambio ſecundum legem naturæ. Tertia concluſio. Poteſt reſpublica & princeps eiuſmodi minuta cambia inter perſonas priuatas interdicere. Quod conſultiſſime lege cautum iam dudum eſt in Hiſpania, tum ab obuiandum iniuſtitiæ, quę ex pretii cremẽto ſtatim obrepit, tum præſertim ad inhibendum, ne aurea moneta in exterea regna transportetur, quod re uera abſq. graui reipublicæ detrimento non fit. Quapropter eiuſmodi lex ſi recipiatur obligat in conſciẽtia ſub reatu peccat. mortalis, & qui monetam auream cambiret pro alia ſupra legalẽ æſtimationẽ ſignati auri, fieret reſtitutioni obnoxius. Ad primum igitur argumentum iam reſponſum eſt, quod quãuis in cambio minuto numiſmata quam moneta cambiantur, non tñ ut rerum pretia, ſed ad alios uſus, q ad emptiones ipſa & ad uenditiones ordinantur. Ad ſecundum pariter reſponſum eſt, hoc genus cambii priuatis etiam perſonis eſſe licitum dummodo in emptionibus & uenditionibus fraudibus non aperiatur aditus. Nec uero ſit ciuili lege interdictum.

Probõ concluſionis. Caieta. Tertia conclõ. Ad primũ arg. Ad ſecũdũ arg.

QVAESTIO X.

DE CAMBIO RATIONE LOCI & ratione temporis.

ARTICVLVS I.

Vtrum cambium ratione loci ſit licitum.

ASſertum quidẽ iam eſt cambium ratione loci nihil præ ſe ferre iniuſtitiæ, ſed tñ ut id preſſius examinẽ, arguitur de more a parte negatiua. In omni commutatione requiritur æqualitas iuſtitiæ monetæ aũt ſuum habent aut natiuum aũt ſignatum ualorẽ, ergo ubicũque exiſtat debẽt ad æqualitatem comutari, atq. adeo ratione loci non põt pretium recipi. Secundo arguitur. In eiuſmodi cãbiis ratio latet mutui, recipit nãque unus dominiũ pecuniæ in uno loco, ut eandẽ reſtituat in alio, ſicuti recipiſ in uno tẽpore ut re-

Primũ argum. Arg. 2.

vt reſtituatur in altero, ratione aũt tpis nihil licet recipere, ergo neq. ratione loci. In contrarium autem eſt, ꝙ hoc cambium ſeruit traducendis pecuniis ab uno in alterum locum, quod reipublicæ uſui eſt. Titulus quæſt. huius duos ſenſus auribus exhibet. Vnus eſt. vtrum cum eadẽ moneta in diuerſis locis inæquali ualore æſtimatur, liceat illam hic numerare, ut eadem ubi plus valet reſtituatur, qui quidem ſenſus ſubſequenti diſputationi reſeruatur, nam in hoc intelligendo tota cambiorum machina poſita eſt. Alter autem ſenſus eſt ſimpliciter, utrum ratione tranſportationis tranſmiſſioniſve monetæ ab uno in alterum locum, æquũ ſit pretium recipere, quod ſupra diximus appellari cãbium per literas, ad quem unica affirmatione reſpondemus. Licitum inquam eſt ratione huiuſmodi tranſmiſſionis pretium recipere. Concluſio eſt plana quoniam ſicuti merces aliaque rerum genera expedit ſępe ad diuerſa loca tranſuehere, ſic etiam expedit pecuniam traducere, tum ad alia tranſigenda negotia, tum pręcipue ad coemẽdas merces quæ ab una in alteram prouinciam neceſſariũ eſt aſportari. Cum ergo munus hoc neceſſarium ſit, pecuniaq. ęſtimabile, cuiq. licet mercedem inde percipere. Secundo arguitur. Si quidpiam iniquitatis res hæc haberet, maxime quia effigiem habet mutui, at re uera non eſt mutuum, quia qui hic pecuniam confert, ut alibi recipiat, non ſimpliciter transfert dñium, ut alio tpe reſtituaẽ, ſed ut alio locõ. Itaq. tpis expectatio accidentaria eſt huic contractui, nempe quia nõ pñt innoteſcere literæ in alio loco, ut pecuniæ exhibeantur niſi in tempore. Tempus inquam quod genus hoc cambii non uitiat, atq. adeo accidentarium exiſtimatur eſt illud, quod neceſſarium eſt ad tranſmittenda chirographi. Nam ſi longius interueniat, illud iam impurum reddit cambium, hoc eſt, cũ tpis expectatione commiſtum, ac ſubinde uſurã redolens. Quapropter ad explanandam hmõi cambii legitimam rationem ſtatui aſſolet tps ſolutionis, protinus uiſis perlectiſq. literis. Id quod in ſubſequentibus fuſius elucebit. Et probatur tertio eadem concluſio. Poſſet agaſo & nauta ut tranſportaret pecuniam perinde pretium recipere atque ob aliarum rerum uecturam, qui autẽ hic dat ut alibi recipiat, idem efficit, transfert n. pecuniam aliunde huc. Sicuti qui hic recipit, ut alibi reddat, transfert eam hinc illuc, ergo id poteſt pretio æſtimari. Accedit ꝙ pecuniarũ traductio maxime ab uno regno in alterum multis ſubiicitur periculis, tam bellorum, quã latronum, atq. et ſubmerſionis, ſi mari & uentis committatur. Imo ob id quoq. quod ſæpiſſime inhibitum eſt numeratam pecuniam a regno extrahi, quibus utiq. de cauſſis expedientiſſimum eſt, ut campſores exiſtant, qui in diuerſis prouinciis pecuniam habeant, aut fide polleant, & quod aiunt, credito, ut. ſ. abſq. auri, & æris tranſportatione pecuniam per literas tranſmittant. Quod ſi id neceſſarium eſt, iuſte ſubinde huic negotio ſtipendium conſtituitur, ſiue campſor hic tibi pecuniam numerat, quã tu illi redditurus es Romæ uel Brugis, ſiue tu illi id numeres, ut tibi aut Brugis reddat aut Romæ. Nam priori modo traſfert tibi pecuniã tuam aliunde huc, poſteriori uero hinc alio. Vnde fit notum id, quod ſupra diximus, non eſſe de intrinſeca natura cambii in diuerſis fieri monetis. Nam hoc in eiſdem fieri poteſt. At licet concluſio certiſſimę ueritatis appareat, dubitas forte, vtrum ſi ei qui Metinæ, quod exempli gratia dicamus, pecuniam alteri numerat, ut Romę aut Brugis recipiat, expedit illoc ſuas aſportare pecunias. Itaq. pretium ipſi tranſmiſſori penderet. liceat pro eodem cambio pretium recipere. Apparet nunquam licere, quia non modo nullum ſuſcipit laborẽ neq. periculum, uerum & rei ſuæ ſibiq. conſulit. Rñdetur nihilominus id eſſe licitum, quia numerando alteri pecunias Metinæ, numerandas ſibi Brugis transfert illi ſua a Brugis Metinam. Itaq. licet & Petro expediret ſuam pecuniam a Metina tranſmettere Brugas, Paulo uero ſuas inde afferre Metinam, ut erq. illorum, nempe qui ab altero præuenitur, poteſt ab ipſo præueniente pretium recipere. Probatur reſponſio hęc. Nam in his oĩbus quę de cambiis dicenda ſunt, oculus ſp habendus eſt ad obiectum ipſum contractus, nẽpe ſi res eſt, primum quæ malitiam non impoluat, mox ꝙ ſit pretio æſtimabilis, tunc

Duplex ſenſus q̃ ſtionis.

Conclõ affirmatiua.

Probõ concluſionis.

Secũda ratio.

Dubitatio.

Reſponſio.

Probõ.

enim uniuerſim poteſt pro pretio fieri. Et quo fit labores & reliqua omnia eſſe accidentia, quę rei naturā quantum ad uſuræ labē non uariant. Accidentarium tanquam eſt, quod cum labore aut ſine labore, aūt cum meo cōmodo aut incōmodo uicibus meis fungar, ſiue pecuniā alibi numeratam habeam ſiue tantam fidem apud aliquem, qui pro me reſpondeat, duntamē id pro te faciam quod eſt ęſtimabile pecunia. Nam in his induſtria plurimum ualet. Sequitur deinde non ſolū illis, ſi qui eſſent per Rēpublicā ad hoc munus conſcripti, uerum & quibuſcunq; priuatis cambium hoc iure naturę permitti, niſi forte ciuili lege eſſet interdictū. Hoc inde patet, q res ipſa genere ſuo eſt licita & pretio ęſtimabilis. Quin uero nulli ſunt per rempublicam ad hoc deputati, ſed quibuſcunq. mercatoribus in vſu eſt hoc modo cābire. Hoc autē ad rē maximē impręſentiarum pertinens, admonitio opus eſt, q ubi pecuniæ trāſmiſſio re uera nō fit, ſed fingitur, uafra eſt. Eſt, v.g. illuſtrium quiſpiam numis in Hiſpania egens, conuenit mercatorem qui ſibi mutuato auro ſuccurrat, renuit ille, offert tñ hic vt ſibi in Flandria rependat. Arbitrantur ergo mercatores & cāpſores, quibus nos eſt tanta ſuæ ſalutis cura (nā qui timoratæ ſunt conſcientiæ, non ſe huiuſmodi impoſturis contaminant) arbitrantur inquā huiuſmodi contractus non eſſe illicitos. Aiunt enim, Ego qui hic pecuniā confero recepturus in Flandria illā cogito inde huc iſti traducere, cuius idcirco pretium recipio, cū tamen re uera nobilis ille neque ullā habeat in Flandria pecuniam, neq. huc eam ſomniet afferre, ſed ſuæ hic prouidere neceſſitati. Aiunt tñ cāpſores nihil ſua referre, neq. illis ſtudium incumbere, an alii pecuniam habeant necne. Attamen nullo prorſus fuco incruſtare poſſunt cambia iſta, quin ſint manifeſte uſuraria. Quoniam fundamentum iuſtitiæ huius cōtractus, de quo in præſentia tractamus, non eſt aliud, quam q re uera fiat pecuniæ transmiſſio, alias apertum eſt mutuum, atq. adeo quidquid vltra ſortem percipitur, extorquetur ratione t pis. Alius aut clypeus, quo ſe protegunt, eo eſt iniquior, quo putant illo figmento omniſcientem Deū fallere. Petunt enim ab illis, qui pecuniam recipiunt, literas in Flandriam, qui quidē eas exhibent, diriguntque ad ipſos miniſtros eorundem campſorum, ac ſi illi pecuniam ipſorum nobilium haberent, qui quidem miniſtri tanquam eorum factores poſtea remittunt. Mutuāt ſub nouo fœnore, cum tamen re uera eiuſmodi confictæ miſſiones ac remiſſiones non niſi expectādo tempori inſeruiant, ac perinde exaugēdo fœnori ad exugendā debitorum ſubſtantiam. Et re uera ſi hæc non eſſet uſura, liceret etiam quibuſcunque priuatis qui nullam exercent negotiationem, neq. alibi pecuniam habent eodem quoque modo contrahere. Nolo tibi mutuare, ſed tamen numerabo tibi hic, vt tu mihi renumeres in Flandria tali pretio. Satis ergo homines ducant hominum illuſores eſſe ne ſint etiam Dei. Adde, quod pecuniæ tranmiſſio eſſe debet non ad quencunq. proximum locum, ut ſi a Metina ad alteram Metinam vel Toletum fingatur tranſmitti. Nam traductio quæ fit intra regnū non eſt pretio digna, ſed expectati temporis palliatio. De quo inferius latius. Ad primum igitur argumentum reſpondetur, quod in hoc genus cambio nullatenus iuſtitiæ æquitas uiolatur, redditur nanq. pecunia eadem uel æqualis receptæ, ſed pretium inſuper traductionis. Ad ſecundum uero iam reſponſum eſt, non eſſe prorſus mutuum, immo maiorē habet depoſitionis formam. Collocat enim iſte pecuniam ſuam hic apud iſtum, ut eam uſque ad alium locum deferat.

Primū corollarium.

Secūdū.

Documentū.

Ad primū arg.

Ad ſecūdū arg.

ARTICVLVS II.

Vtrum ratione temporis licitum ſit cambij pretium.

NEgatiua reſponſio huius quæſtionis ſatis eſt ſuperiori libro demonſtrata. Attamen nō modo quia in præſentia dicendorum fundamentum eſt uerum quia multi aliter ſentire uidentur, operępretium fuit, hic rurſum in diſputationem repetere. Arguitur ergo a parte affirmatiua. Dictum eſt ſuperiori libro, licere pro mutuandi obligatione mercedem recipere, nam illa obligatio eſt æſtimabilis pecunia, cambium autem ratione temporis nihil aliud eſt, quam quodda

Primū argum.

dam

dam genus mutui, quod apparet emolumẽtum afferre mercatoribus ipſis, atq. adeo recipere pro illo publico munero, licitum eſt, pretiũ. Accedit quod multos labores campſores inſumunt, expenſasq. faciũt, & ſupra hæc omnia lucrum etiam eis ceſſat, quod ex illa pecunia mercaturam exercendo poſſẽt cõquirere, horũ ergo cauſſa poſſe uidẽtur habita ratione tẽporis, quo ſua carent pecunia, aliquid percipere. In cõtrarium autẽ eſt definitio naturalis iuris, quã ſuperiori libro mõſtrauimus, nẽpe aliquid pro uſu pecuniæ ultra eius ſubſtantiam recipere uſuram eſſe.

A.g.2

Conclõſiua. Reſponſio, ut modo dicebam, non poteſt non eſſe omnibus receptiſſima ad partem negatiuam. Quare unica hic ſufficiat cõcluſio, cambium ratione temporis nequaquam poteſt eſſe licitum, quippe quod manifeſtat habet rationem mutui, cuius ideo pretium apertam habet uſuræ iniquitatem. Quapropter demirandum eſt, doctores alias non infimi nominis huiuſmodi cambia nõ reprobare propter rationes, quas inter arguendum hac attulimus, uidelicet propter labores, & ſumptus, & lucrum ceſſans. Enimuero ut labores & ſumptus in aliquam functionem impenſi mercede digni exiſtimentur, perſpiciendum prius eſt, an functio ipſa & negotium genere ſuo & obiecto iuſtitiæ munus ſit, nam alias neq. labores neque ſumptus ulla digni ſunt retribu io..e, imo ſupplicio. Alioqui uniuerſos uſurarios haberemus excuſatos. Ecquis enim illorum eſt, qui in ſua exercenda arte labores non collocet & ſumptus? Quin uero latrones ipſi publici nonne improbas latrociniis exercendis operas nauant? Igitur campſores cum mutuum indiſpenſabili iure naturæ & diuino reprobetur, ſi rõne temporis ex mutuo aliquid percipiunt, nullos labores aut ſumptus ſibi prætexere poſſunt, quorum de cã mercedem recipiant. Sed aiunt artem eſſe reipublicæ neceſſariam, ob idq. eſſe licitã. Ecce aliã fallaciam, prius enim ex natura rei perpendendũ eſt, an negotiatio licita ſit. quã aſſeratur eſſe neceſſaria, nã quod natura ſua non licet, ad nullum iuſtum finem eſſe poteſt neceſſarium peruerſa ergo illatio eſt, dum per hoc ꝙ res ab aliquibus iudicetur neceſſaria, inferatur eſſe licitam. Sed obtendiculo, quod de lucro ceſſante adhibent, multo minus eorum ualet uſuras fucare. Nam in primis ſi quod in ſuperiori libro non abſq. magna probabilitate diſputauimus. ueritatem hẽt qui ſua ſponte, hoc eſt abſque ui & fraude ſuam a ſua induſtria alienat pecuniam, nõ poteſt ante moram ſolutionis de lucro ceſſante paciſci. At uero ut in ſententiam contrariæ opinionis ſubiremus, tamẽ in campſoribus nulla fingi poteſt cauſſa lucri ceſſantis uniuerſis enim confeſſio eſt, nemini licere lucrum ceſſans exigere, niſi qui expoſitam habet negotiationi pecuniã, à qua negotiatione alterius rogatu illã euellit. Cãpſores autẽ nulli alij negotiationi habent pecuniã expoſitã, ſed illi potius cãbiendi muneri mancipatã, à nulla ergo licita negotiatione impediuntur. Nã etſi dicant ſe poſſe alia negotiãdi forma lucrum cõficere oẽs doctores, lucri ceſſantis patroni cõtentiẽter reclamabant. Aiunt quippe illã potẽtiã nõ ſatis eſſe ad petendum lucrum ceſſans, ſed requiri, quod ſit iam pecunia negotiationi deſtinata. Sed ait. Non ſolum campſores qui arti duntaxat nummulariæ ſuam dedicarunt pecuniam, uerum etiam alii mercatores licitis mercaturis uacantes, cambia faciunt, illi ergo poſſunt rationem habere lucri ceſſantis. Reſpondetur neque illis prorſus licere. Eiuſmodi nanque mercatores ſuam pecuniam minimè cambiunt alibi percipiendam, niſi illam, quę poſtquam ſuas emerunt merces, ſibi ſupereſt. Quin uero ſunt qui deſtinatam habent pecuniam mercaturis, atque aliam incũdis cambiis. Adde, quod idẽ ẽt mercator, qui alteri Mætinę pecuniã numerat, recipiẽdam in Flãdria, ab altero etiã recipiat ibidẽ ſoluendã. prout ſibi uidetur ex re ſua eſſe. Cum igitur cãbia, negotiatio per ſe ſint ſecũdum nullam opin. ulla poteſt haberi ratio lucri ceſſantis. Atqui hoc eſt, quod lectorem obſecro, attentè hic præ foribus perſpectum habeat, ut legitime cambiorum diſputationem ingrediamur. Per hęc ergo, argumenta ſupra facta diluta reſtant.

Ad ſecũdũ arg.

Scrupulus.

Solutio

QVAESTIO XI.

DE PRETIO SOLVENDI numerata pecunia.

ARTICVLVS VNICVS.

Verum campſori liceat, ut pecuniam in ſuo cambio conſignatam in numero ſoluat mercedem aliquam recipere.

POST hæc ſequitur, ut recepiſſimã cõſuetudinem examinemus, qua cãpſori permittitur, quo pecuniã numeret pretiũ aliquod recipere.

Primũ argum.

Eſt.n. a parte negatiua argumentũ, ꝙ numerat pecuniã, officiũ eſt proprium debitoris.

Confirmatio.

Nihil.n. aliud apparet pecuniã numerat, q̃ illã ſoluere, ergo ſicut nulli licet ob id ꝙ debitũ ſoluit, aliquid recipere, ita neq. id liceat ut debitã pecuniã numeret. Idq. adeo inde cõfirmat ꝙ certe p̃ter cãpſores nemini aliorum ciuiũ id liceret, tãquã pretium recipere; qui.n. ciuis alteri æs aliquod deberet, quantumuis ingentis ſummæ, nihil exigere poſſet pro numeranda pecunia. Cum.n. numerat, rei ſuo conſulis. Nã ſi non uult numerare id creditori confidat. In cõtrarium eſt, quod lege principium id permittitur.

Poſtquã fundaméta ſuperioribus q̃ſtionibus præſtituimus, quibus machina diſputationis huius ſubnititur, campum barathrumque cambiorum ingredientibus pernecesſarium eſt radices eorum & uenas aperire.

Prima radix unde ars numularia duxit ortum.

Nam præter negotiatores rari ſumus, etiam inter ſcholaſticos, qui facta ipſa intelligamus. Quamobrem non poſſumus circa ius ipſum nõ allucinari. Igitur animaduertẽdum initio eſt, primum iudicem artis numulariæ excogitandæ cã fuiſſe proceres mercatores, qui amplo ære negotiantur, non poſſunt pecuniam aut in burſa ad nundinas deferre, aut in arca habere p̃ntem eſſet enim onus & impedimentum maximũ eam ad eam diuerſa; diſtinctaq. loca euehere, ſed omnia chirographis tranſigunt. Ob idque introducti ſunt campſores, qui eiuſmodi chirographis reſponderent nempe in quorum cãbio mercatores pecuniam conſignet. Secundo notandum, quod huiuſmodi chirographorũ ſolutiones minime, niſi in nundinis, fieri conſueſcunt, atque adeo in illis quæ ratione eiuſmodi ſolutionũ ſunt illuſtres? in quib. ſcilicet ſtatuta ſunt ſolutionibus tempora, ut infra patebit. Quamobrem mercator, qui ante nundinas merces emit illis tunc temporibus ſoluendas, præſente pecunia ſoluere cenſetur. Exempli gratia. Dum negotiator merces emit, quarũ pretium chirographo ſuo apud campſorem conſignat proximis nundinis ſoluendum, non exiſtimatur credito emere, ſed præſenti pecunia. At rurſus ſciendum, quod dum creditores, qui ſuper fidẽ campſoris bona ſua uendiderunt, chirographi ei repræſentant, ab ſariis illud recipiunt debitum. Vno quo modo, abſente pecunia? Recognoſcit inquam campſor chirographum, manetque obligatus ſoluere æs illud, cuicunque idem creditor ſuo rurſus chirographo conſignauerit. Atque iſto modo omnia ſunt chirographa, & quæ uocant credita. Si autem eiuſmodi creditoribus opus eſt numerata pecunia, ſoluere tenentur campſori quinque in ſingula milliaria. Hoc ergo quærimus, an liceat? Sunt enim qui rationem huius iuſtitiæ eam eſſe cogitant, quod pecuniam numerant. Sed re uera argumentum ſupra obiectum, ſententiam hanc uehementer impugnat. Nam cum debitoris interſit debita numerare, nihil pro illo labore ei licet percipere. Et ita Caietanus opuſculo citato indubie aſſerit. Caiet.

Sed & præter hoc argumentum exiſtunt etiam alia manifeſta, quod pretium illud non recipiant pro negotio & labore numerandi, ſed propterea quod pecunia ſoluitur in numerato, quæ pluris æſtimatur. Primum, quod profecto creditor mallet ipſe numerare quam illa quinq. ſoluere. Secundo; quod qui uice uerſa campſori ſoluit, nil recipit ut numeret. Tertio præcipue quod quando in nundinis inopia laboratur numeratæ pecuniæ pretium ipſum numerandi augetur ut ſoluatur in numerato, adeo ut aliquando exhibeantur decẽ & forte triginta in ſingula milliaria. Nõ ergo pretiũ penditur pro numeratione, ſed re uera quia pluris æſtimatur pecu-

nia præſens. Neq. ſatisfacere uidetur rō, quod id recipiatur tamquam ſtipendium cuſtodię, eo quod eſt pecuniarum cuſtos. Nam ſi pecunia illa, ſua eſt propria, ſibi incumbit cuſtodire.

Conclō rñſiua. His nihilominus non obſtantibus, affirmatiua reſpondetur concluſione, eiuſmodi ſcilicet pretium iure poſſe recipi non quidem, ut reor, ob rationes illas iam modo refutatas, ſed ob hoc, ꝙ cum campſores ſint ueluti mercatorum depoſitarii ac fideiuſſores, ob neceſſitatem iam modo explicatam, huius muneris & obſequii gratia conſtitutum illis cenſetur hoc genus ſtipendii, ut quoties pecuniam numerauerint, illa quinque in ſingula milliaria ſuſcipiant. Ex hoc ergo fit, niſi eos poſſe ultra recipere, quam quod lege illis permiſſum eſt.

Deductio. Nam eatenus cenſetur publicum ſtipendium, quatenus lege publica uel proborum conſuetudine permittitur. At ſi propter inopiam numeratæ pecuniæ, aut ob aliam cauſſam plus recipiant, profecto uſura eſt, quippe cum pro ſolutione illius, quod uere debent pretium extorquent. Nam poſtquam mercatorum fideiuſſores inſtituuntur, tenentur illa lege ſoluere, uel a munere illo & officio recedant.

Ad primũ arg. Et per hoc argumentum in contrarium reſponſum cenſeto. Pretium enim illud non recipiunt quaſi numeratores pecuniæ, quam ſimpliciter debent, ſed quaſi numeratores illius, quam ceu fideiuſſores debent, atque adeo tamquam publicum ſtipendium illius neceſſarii muneris. Quo fit, ut perſonis priuatis id non liceat. Habet autem præterea iſtorum uſus, ut fertur, quod ſi mercatorum quiſpiam in cambio numeratam pecuniam deponat, campſor pro maiori illius gratia reſpondeat. Numeraui campſori decem millia, fidem habebo apud ipſum, & creditum pro duodecim, & forſan pro quindecim, quia campſori habere numeratam pecuniam bonum eſt lucrum. Neque uero quidpiam uitii in hoc fœdere apparet. Nam fideiubere pro alio, æſtimabile eſt pecunia, atque adeo campſor idem poteſt facere pro beneficio, quod ex tali ſuſcipit depoſito.

QVAESTIO XII.

DE NVMERORVM CAMBIO ratione diuerſæ eorum æſtimationis in diuerſis locis aut temporib.

ARTICVLVS I.

Vtrum liceat pecuniam unius regionis pro pecunia alterius ubi plus ualet commutare.

QVO ad uſitata cambiorum genera, nos inſinuemꝰ quæritur, an licita ſit cambitio pecuniarum diuerſarum regionũ, quę ſub eodē pondere & numero diuerſi ſunt ualoris? Et arguitur a parte affirmatiua.

Primũ argum. Qui tribuit ducatum unum pro alio eiuſdem auri eiuſdemq. ponderis legitimum facit mutuum. Nam nihil ſibi petit reſtitui, niſi id quod confert, ergo illud eſt licitum perinde ac ſi frumentum mutues eadem tibi menſura reddendum, etiam ſi tempore ſolutionis pluris ueneat.

Secũdũ argum. Secundo. Si ego tibi decē mutuo ducatos, quos mihi elapſo anno reſtituas, quamuis tpe ſolutionis pretium ducati fuerit lege auctum, poſſum ex te eundem ducatorum numerum recipere, ergo pari modo ſi pluris in alio loco æſtimetur aurum, poſſum percipere idem pondus. In contrarium eſt, ꝙ iuſtitia non fert ut plus recipias q̃ tradiſti, niſi ſit pretium pro re aliqua licita, ſi ergo ducatum hic contuleris ualentem undecim regalia argentea, debitor non tenetur reſtituere ualentem duodecim.

In ingreſſu ſtatim materiæ cambiorum quæ ſuper commutatione monetarũ fundantur, ratione diuerſis ualoris, in quibus tota uerſatur cambiorum ambiguitas, ad notandum in primis eſt, non eſſe commiſcendas diuerſas cambiendi rationes.

Senſus qōnis. Modo enim non diſputamus, utrũ pro tranſlatione pecuniæ ad alium locũ fas ſit pretium exigere? id enim iam conſtitutum eſt, ſed tantum quærimus utrum illa rōne ſecluſa liceat cambire monetã hic minus ualentem cum eadem pluris alibi æſtimata? Secundo notandũ eſt quatuor modis contingere poſſe, unam monetam plus in uno loco aut in uno tpe (ut de ambobus una dicamus) q̃ in alio ualere. Primo rōne gradus auri uel argenti, nēpe ꝙ in Anglia

uerbi gratia, purius eſt altiorisq. gradus, aut in Luſitania quã in Gallis, ſicuti re uera Anglicum argentum pretioſiſſimũ eſt. Secundo modo quia rarius eſt auru in una regione quã in alia, aut uiceuerſa argentũ uel aliud metallum quo nummi cuduntur, abundantius. Tertio modo, quia princeps dũ reipublicæ expedit, pretiũ auget eiuſdem monetæ, quare uno tẽpore plus æſtimatur, quã in alio. Quarto modo, quia pecuniæ in toto genere maior eſt copia in uno loco, quã in alio, atq; illic adeo minoris pẽditur, ubi autem maior eſt inopia, maioris æſtimatur. De tribus prioribus modis præſenti artic. dicere adornamus, dicturi de quarto in ſubſequenti, ubi cambiorum natura potiſſimum eſt explicanda. Ad quæſt. ergo præſentem tribus concluſionibus reſpondetur. Prima, Cambire monetam minoris ualoris, hoc eſt inferioris gradus auri uel argenti, pro alia ſuperioris niſi compenſatione intercedente, eſt manifeſta iniquitas. Hoc patet. Primum, ſi in eadẽ fiat ciuitate, ut ſi coronas, quod deterius eſt aurum, pro auro ducatorum aut Caſtellanorum eiuſdem ponderis, quod longe purius eſt, commutares. Nam perinde eſt, ac ſi triticum, aut uinum, aut æs, aut cuprum pro alio cãbires, quod eſſet ex natura ſua melius. Idem ergo eſt, ſi Pariſiis mille ſcuta Gallica aliquis numeraret, ut ſibi in Hiſpania tot puri ducati rependerentur. Res eſt plana, ſi exceſſus eſt alicuius momenti. Nã cambire ducatum Hiſpanũ pro Hungaro, qui licet ſit pretioſior, eodẽ apud nos argento aſtimatur, nihil habet iniuſtitiæ.

Prima conclu.

Secunda cõcluſio. Cambire monetam minoris ualoris ut idem prorſus pondus recipias, etiam cum eius ualor lege auctus fuerit, iniquitatem præſefert uſurariam. Hanc concluſionem præcedenti lib. q. 1. conſtituimus, ſed ut cunctas rationis diuerſitatum monetarum ſimul componeremus, repetendam duximus. Et intel igitur concluſio contra opin. Sylueſt. in uerb. uſura. § 14. ſiue actio illa præuiſa fuerit, ſiue inopinata. Etenim dum decem tibi ducatos mutuo, quorũ ſinguli undecim regalibus argenteis æſtimantur, ſi poſtea lege publica conſtituantur ualere duodecim, non plura mihi debes argentea regalia, quã centum ad decem. Atque adeo idem eſt, ſi in alia prouincia, ubi mihi ſoluturus es cumulatior eſt æſtimatio monetæ. Neq; eſt ſimile, ut ibi dicebamus de moneta ac de aliis rebus. Nam dum frumenti ualor augetur, eadem prorſus res manet, quæ ſcd̃m naturã ſuam nõ habet, niſi unicũ uſum, & idẽo quot modios tibi mutuaui, totidem mihi debes etiã ſi plus ualeat, monetæ uero ualor cũ augetur, licet non mutet naturam metalli, mutat tñ naturam monetæ quatenus rerum menſura eſt, ac ſi fanega noſtra, quæ duodecim modiolis expletur, augeretur ut tredecim caperet, tunc.n. ſi mutuaui tibi illã dum duodecim tñ capiebat, non debes mihi niſi aliam eiuſdem quantitatis. Illic ſatis, ut arbitror, concluſionẽ cõfirmauimus.

Secũda conclũ.

Sylueſt.

Tertia concluſio. Cãbire monetam in una prouincia, ut eadem in alia repẽdatur ubi propter raritatẽ metalli pluris æſtimatur, q̃ ubi fuit numerata, iure non licet, ſed eſt uſura. Exẽpli gratia, ducatus aureus apud nos ualet regalia undecim argentea, & apud Italos & Carlinos tredecim qui ſunt regalia noſtra, uel faciamus diſputationis gratia rem ſic eſſe in more, neutiquã licet hic centum numerare ducatos, ſiue mutuo ſiue cambio, ſoluendos Romæ æſtimatione tredecim Carlinorum, niſi forſan crementum illud in pretium cederet traducendi pecuniam, de illo quippe nihil modo loquimur. Res eſt liquida qm̃ perinde eſt ac ſi ero mille hic ac centũ regalibus quæ huic confers, uelles Romæ recipere mille ducenta. Dixerim, ſi Carlinus eiuſdẽ ſit prorſus ualoris, apud illos, cuius eſt apud nos regale, nam forſan non eſt eiuſdem ualoris. Et ideo idem eſt forte recipere duodecim Carlinos quod undecim regalia. Qua forte ratione liceret cambire ducatũ ualentem in Hiſpania tercentum ſeptuagintaquinq; dupondia, ut redderentur in Gallia quadringenta quadraginta Turonuli. Nam Turonus Galliæ non eſt tanti ualoris, quam dupondium Hiſpaniæ. Contra hanc nihilominus concluſionẽ exiſtũt duo argumenta, quibus uia ad ſubſequentia minime obſcura panditur. Prius eſt: Poſſet quis in Sicilia, uerbi gratia, centũ modios tritici mutuare, reſtituendos ſub eadem mẽſura in Hiſpania, ubi pluris æſtimatur frumentũ, ergo eadem lege põt centum mutuare ducatos ſoluendos ubi plus

Tertia conclu.

Primũ argum.

ualeat

Secūdū dū arg. ualent. Secundo arguitur. Poteſt quis deferre ſuam auream monetã à regione, ubi minus æſtimatur, ad illã ubi pluris habet̃, atq. illic eodem modo cãbire, quo pretio illic currit, ſicut põt merces minoris emere in una regione, & pluris uẽdere in alia, ergo eadẽ rõne poſſum centũ ducatos alicui in Hiſpania mutuare reſtituendos ubi auctioris ſunt ualoris. Ad prius argu. iſtorũ diſtinguitur antecedens poteſt nanque contractus ille frumenti & rationẽ habere mutui & rationẽ cambij, quorũ differentia eſt, ꝙ mutuum fit rõne tp̃is, quo expectatur ſolutio, eo quodq̃ ab altero mutuatur, re caret in pñti, cambium uero non niſi ratione loci. Petrus re uera habet frumentum in Sicilia, Paulus in Hiſpania fit inter eos cambium unius pro alio. igitur ubi mutuum eſt, ſi non ſcitur quanti ualiturũ in Hiſpania ſit tp̃e ſolutionis, licitus eſt contractus. Si autem fieret mutuatio ea lege ut qñ carius in Hiſpania ueniret, tunc reſtitueretur, iniquũ eſſet atq. uſurarium, ut ſuperiori lib. dictum eſt. Cambium ergo duarum rerum in diuerſis exiſtentium locis ſiue grana ſint, ſiue quæcunque aliæ res neutiquam fieri licet ſi pluris in uno loco quã in altero ęſtimẽtur. Claret. n. tũc iniquitas iniuſtitiæ. Pari modo cenſendum de pecuniarum cãbio. Ad poſterius deniq. argum. conceditur cuique liberum eſſe ex natura rei, niſi ciuili lege ſit interdictum, pecuniam ſuam ad locum alium transportare ubi maioris æſtimatur, & illam illic currente loci æſtimatione diſtrahere. Et pariter quiſq. alteri poteſt aurum ſuum concredere, quod quidem ſibi alibi reddat. Nam hoc non habet rõnem cãbij, quãdoquidẽ in mutuo & quodãmodo ut dictum eſt, in cambio transfertur dñium, & ideo non poteſt recipi niſi res eiuſdem ualoris. Ex his fit cõſequẽs quod cũ in nũdinis inter mercatores, ut infra narraturi fuſius ſumus ſcutum cremento ſæpe ualoris ac detrimento uarietur, cauendæ ſunt uſuræ quæ in mutuis hac ratione deliteſcunt. Si quis v. g. ut aliorum nationũ ſermone loquamur, centum alteri ducatos mutuet, pretio ciuili foro in urbe currente, ubi v. g ducatus, uigitiocto groſſis extimatus, ut reſtituantur pretio in nundinis Lugdunenſibus, mercatoribus taxato ubi pene certum eſt ducatum ualiturum groſſos tringinta, uſura eſt manifeſta, ſiue mutuatio in auro fiat, ſiue in argento. Nam in ſingula ſcuta recepturus eſt tunc mutuator duos groſſos ultra ſortem. Et uice uerſa ſi in nundinis quis mutuet mille ducenta argentea regalia, numeret ea tamen in aureis ducatis ęſtimatione duodecim argenteorum regalium, quo pretio inter mercatores currunt, itaq. non annumerat niſi ducentos ducatos. Eo tñ pacto, ut mille ducenta regalia recipiat ubi uſu forenſi ducatus non æſtimatur niſi undecim argẽteis, uſuram committit. Nam cum non dederit niſi centum ducatos, uult ſupra recipere centum regalia. Et eſt notandum in hoc latere fallaciam, ꝙ dum inter mercatores ducati aut ſcuti ualor creſcit aut decreſcit, non eſt ꝑꝑ raritatẽ auri, de quo 3. nr̃a cõcluſio loquebat̃, imo eius numerus in foro ſẽper habet ſuã argenti & æris ęſtimationẽ, atq. adeo inter mercatores qui dederit unum aureum, non recipiet niſi, uerbi gratia undecim argentea regalia, ſed fingunt illa ſcutorum ac ducatorum nomina q̃ maiori minorive pretio æſtimant. Et ideo qui mutuat aureum ſcutum æſtimatum nundinarum pretio maiori illud argẽtõ æſtimat dũ mutuat, quã dum illud recipit. Mercatores namq. nullam habent auri rationem aut argenti, ut ſtatim clarius patebit. Atq hinc colligitur reſponſio primi argumenti in fronte quæſtionis obiecti. Dum. n. decem ducatos mutuas ſiue in auro ſiue in argento, nihil amplius tibi debetur qua pecuniã eiuſdẽ ualoris. Ac perinde ſecundi argumẽti antecedẽs, cõcluſione ſecunda oſtenſum eſt falſum. Non enim poſſum creſcente ualore aureæ monetę niſi illum recipere quo dum mutuaui uel cambiui æſtimabitur.

Ad primũ arg. (left margin, at "Ad prius argu.")

Ad ſecũdũ arg. (left margin, at "Ad poſterius")

Corrollarium. (left margin, at "Ex his fit")

Ad primũ arg. (right margin, at "Atq hinc colligitur")

Ad ſecũdũ arg. (right margin, at "Ac perinde")

ARTICVLVS II.

Vtrum licitum ſit monetarum cãbium, quæ in diuerſis locis propter copiam & inopiam totius generis monetæ inæqualis ſunt ualoris.

RESTAT hic de quarto mõ uariati monetarũ ualoris diſputare. Fac uerbi gratia, in Flandria modo ꝑꝑ bella, quæ illic geruntur, aut Romæ, multo eſſe ſtrictiorem inopiã numeratæ pecuniæ quam

in Hiſpania, qua ratione pluris illic æſtimatur ducatus quam apud nos, utrum liceat hac ratione pro ſcutis quæ illic numerantur, plus in Hiſpania recipere. Apparet nanq. in proximo art. definitam eſſe quæſtionem ad partem negatiuã. Sane cū tertiam cõcluſionem negatū ſit licere cambire monetam auream ubi minus ualet reſtituendam ubi pluris pp raritatem auri æſtimatur. Eadē enim ratione non licebit maiorem pecuniam recipere ubi propter pecuniarum copiam minoris æſtimatur, quam illic ubi pecunia fuerat, collata. In contrarium eſt, qui rerum copia pretium earum minuit, qua ratione licet pro uno modio frumenti ubi duplo pluris æſtimatur duo ſuſcipere ubi duplo minoris uenditur. Sic ergo erit in monetis.

Argum. a partis negatiuę.

Peruentum nobis tandem ad locum eſt ubi cambiorum natura quæ mercatoribus in uſu habentur, explicanda eſt. Quã profecto, ſi ego non fallor, nuſquam hactenus apud auctores intellectam legerim. An uero ſcopū ego tetigerim, alii iudices ſunto. Igitur poſt ea quæ in ſuperioribus iacta ſunt fundamenta, mercatorū modo praxis ante oculos conſtituenda illis eſt qui eiuſmodi cambiorū mores deprehendere cupiunt, Dictum enim eſt, chirographorum ſolutiones quibus mercatores ſua tranſigunt negotia in nundinis ſtatis temporibus celebrari, quæ quidem ſolutiones ac ſi tūc fierent præſenti pecunia quando res uendūtur ita reputantur. Subiiciamus ergo in noſtratibus exempla quæ illis ſimillima ſunt quæ in aliis prouinciis, ſiue Venetiis, ſiue Genuæ, ſiue Lugduni, ſiue Lugduni uſu fiūt. Sūt ergo apud noſtrates quaternæ ſtatæ nundinæ, quibus ſub eodē numero aliæ reſpondent in Flandria. Primæ celebrantur Campenſis Metinæ ſub menſem Maium, ubi campſorum menſæ ad ſoluendū ſternuntur, uel, ſuo idiomate, cambia aperiuntur, quintadecima Iulii, durātque ſolutiones uſq. ad decimam Auguſti. His reſpondent aliæ in Flandria ſub menſem Septembrem, ubi cābia ſolutionibus faciendis panduntur decima Nouembris, durantque ſolutiones toto illo menſe. Secundæ nundinæ fiunt Metinæ Riui Sicci, ubi cambia incipiunt decimaquinta Septembris, finiuntur autē decima Octobris. His reſpondent aliæ in Flandria, quæ celebrantur ſub Natalem Domini, in quibus cambia incipiūt decima Februarii, durātque per totum menſem. Tertiæ fiunt apud nos eadem Metina Campenſi ſub menſem Octobrem, cuius cambia durant a menſe Decembri uſque ad initium Ianuarii. Cui Reſpondent in Flandria nundinæ Reſurrectionis, in quibus cambia incipiunt decima Maii, durantq. toto menſe. Quartæ nūdinæ fiunt apud nos in Villalon, quarum cambia fiunt Quadrageſima dimidiata uſque ad Paſcha, quibus rñdent in Flandria nundinæ Iunii quarū cābia durāt fere toto menſe Auguſti. Igitur cambiorum praxis eſt hęc, ut tres menſes poſt receptã pecuniam Metinæ reſtituatur in Flandria. Nam campſor qui in nundinis Maii Metinæ in initio Auguſti pecuniã numerat recepturus eſt in Flandria nundinis Septembris, ubi ſolutiones, ut diximus, fiunt toto menſe Nouembri. Et qui Metinæ Riui Sicci pecuniam annumerat in initio Octob. eandē recipit in Flandria in nundinis Natiuitatis, puta menſe Februar. Et ſimili analogia de aliis cenſendum. Aiunt enim illam temporis intercapedinem neceſſariam eſſe, ut chirographa poſſint illuc commodo peruenire, & parari pecunia. His circa practicam intellectis ecce cambiorum punctum. Quando in Flandia uel propter bella, uel alia quacunq. de cauſſa numorum penuria laboratur, ille qui hinc illuc ſuã vult inter mercatores trāſmittere pretium pendit qui autem uice uerſa pecuniam in Flandria numerat, Metinæ ſibi reſtituendam, non modo nihil pendit, uerum & plus lucratur, quam ille pendit q in Hiſpania numerat ut in Flandria recipiat. Exempli gratia. Nunc temporis quo propter continua bella Cęſar pluribus indiget apud Flandriam talentis, raritas eſt pecuniæ illic maxima. Itaq. minor pecunia tanti habetur quanti apud nos maior. Sicuti ubi charitas eſſet tritici, unus modius tanti pænitet, quanti alibi duo. Quęſtione enim ſequen. articulo primo, narraturi ſumus cauſſ is augendi cambiorum pretia. Hac ergo de cauſſa mercator qui Metinæ alteri quadringentos decem denariolos noſtros, quos dupondia appellamus. Itali quatrinos, Galli turonos, nō plures in Flandria recipit q̃

Mercatorū praxis.

treccen-

trecentos ſexaginta. Itaq; pro tranſmiſſione perdit quinquaginta: quãuis, ut ſupra diximus, non iactura, ſed lucrum eſt. Qui autem econuerſo in Flãdria numerat trecentos, recipit in Hiſpaniam trecentos ſeptuagintaquinq. Itaq; plus lucratur in remittenda hoc pecunia quam penderat, dũ hinc illam illuc tranſmiſerat. Simile ferme tunc contingit inter Hiſpania & Romam, ubi anguſtior eſt ſoluto pecuniæ inopia. Per hæc ergo, ut obiter adnotemus, patet eiuſmodi cambia non eſſe a Docto intellecta, ac perinde i diuerſas ſnias diſſidẽt, Caiet namq. in ſuo illo opuſculo, c.7. fundamentum huius cãbij illud excogitat, ꝙ pecunia loco abſens minoris hr̃ quã ſi eẽt loco pñs, & eidẽ applaudit Syluest. uerb. uſura. 4. Nam quo loco, inquiunt, diſtat, pluribus eſt ſubiecta periculis, quocirca põt minor quæ tutior eſt, iuſte pro maiori cambiri quæ minus eſt tuta. Et quidem ſi re uera hæc exiſterent pericula, inficias nõ irem. Faſſi. n. ſupra ſumus, æs alienum, qđ ille dẽt, a quo uel ꝑ pauperiem uel ꝑ fidei tenuitatem non eſt recuperatu facile, minoris uendi poſſe, quã ſit eius quantitas, neq. merces inſanis undis commiſſæ tanti emerẽtur, quã ſi eſſent in portu. Attamen inter mercatores nulla ſunt, aut uix ulla hmõi pericula. Nam illi qui Metinæ recipit apud Flandriam ſoluturo, tãta hr̃ fides, quã ſi pecuniam haberet in Hiſpania. Quare hanc illis licentiam facere eſt plus illis indulgere quam ſibi petunt. Adde ꝙ ſi hæc eſſet horum cambiorum baſis, tunc ille qui modo Metinæ pecuniã numerat, recepturus in Flandria, minoris deberet illam Flandrenſem emere, hoc eſt, auctior illi deberet in Flandria reſtitui, cũ tñ multo minus illic recipiat. Alij ergo arbitrantur rationẽ, qua huius cambii iuſtitia fundatur, eam eſſe, ꝙ aurum pluris penditur in Flandria. Et ideo aiunt hoc non licere, niſi commutatio fiat diuerſarum pecuniarum ſ. argẽteæ, pro aurea, uel ænea. At uero hoc iam ſupra diximus, mere grauis eſſe dictum. Nam cambia rõne loci non eſt fieri neceſſariũ in diuerſis monetis. De quo cambio ſuperiori art. tertia noſtra concluſio loquebatur. Immo, ut proxime dicebamus, nulla inter mercatores auri uel argenti uel æris habetur ratio. Sed fac nullum eſſe aurum uel argentũ præter æneos coſ demque in uutiſſimos denariolos. Ex his namq. qui modo Metinę confert quadringentos decem, in Flandria recipit non niſi tercentum ſupra ſexaginta. Et uice uerſa, qui illic confert tercentum, hic recipit ſeptuagintaquinq. ſupra trecentos. Vnde cum amplius ſit lucrum, dum prius pecunia numeratur in Flandria reddenda in Hiſpania, quam diſpẽdium, ſi Metinæ numeretur, reddenda Brugis, unum ex ſ. ugiſeris negotiis eſt theſaurizare pecuniam apud Flandriã, hoc eſt illam a nobis illuc tranſmittere, in hũc potiſſimum uſum, ut inde hoc ruſſus remittatur. Fit enim lucri acceſſio tredecim dupondiorum in ſingulos ducatos, quamuis illud ẽt quod diſpẽdiũ facere ur̃ qui plus Metinæ uidetur prius cõferre, quã poſt recipit in Flandria, re uera non eſt iactura, uerum ẽt ſæpe lucrũ. Sed & boc demũ noſſe oportet, ꝙ quanto exuberantior eſt Metinæ pecunia, tanto uilius cambitur hoc eſt qui pecuniam numerat ſoluẽdam ſibi in Flandria, auctius pendit pretium, quia rariores inueniuntur qui Metinę egeant. Et quanto anguſtior, tanto minus pendit, quia plures ſunt recipientes Metinæ ut conſignent in Flãdria. Quæſtio ergo pñs eſt, utrum cambia hæc ſint licita? Et præter argumentum in capite qõnis factum arguitur hoc mõ Si hoc cambium reale eſſet ac licitum, id maxime, uel quia eſſet diminutum cambiũ, uel rõne loci, nempe qa pecunia ab uno in alterum traducitur, muniti aũt nullum hẽt ſpecimen. Haud. n. illic pretioſior moneta cum uiliori cambitur, ſed denarij pro denarijs. Neq. uero totũ eius fundamentum eſt ratione loci, nam tũc ſicut pro tranſlatione ab Hiſpania ubi copioſior eſt pecunia ad Flandriam pretium ſoluitur, ita & ecõuerſo pro tranſlatione ſolueretur quæ fit à Flãdria in Hiſpaniã, quod tamẽ ut in practica oſtẽſũ ẽ, nõ fit ſed accedit lucrũ. Adde ꝙ qui in Flandriã pecuniã cõfert ꝗ ſibi in Hiſpania referatur, porro id non facit, quia indiget hoc ſuã tranſmittere pecuniã quia forſan illam hinc tranſtulerit, ſed ꝑ lucrũ. Secũdo arguitur. Genus hoc cambii manifeſtam oculis exhibet ſpeciẽ uſuræ. Nam qui Metinæ, uerbi gratia pecuniam numerat reſtituendã ſibi in Flandria.

Caiet.

Syluest.

Refutatur proxima ſẽtentia.

Primũ argum.

Secũdũ argum.

dria, dominium eius in illum transfert ab ſolutum quã perinde alter ibidem diſpendit ac ſi ſimpliciter eſſet mutuum. Et (qđ rẽ probabiliorẽ facit) ille qui recipit, non ob id uidetur facere, ut quã habet in Flãdria. Metinam transferat, quia forte nullã illic habet, ſed quia Metinæ indiget, & quo expectetur ſolutio, fucatur illo colore ꝙ ſoluatur in Flandria. Accedit ꝙ ſi qs in alteri Hiſpania re uera mutuaret pecuniam, quam mutuatarius in Flandria eſſet reſponſurus, quia ambo illuc forte proficiſcũtur, propterea ꝙ in aduerſo loco eſſet ſoluenda, nihil de natura mutui amitteret. Et confirmatur hæc ratio: Vt cambiũ ratione loci ſit licitum, nulla debet tẽporis mora de neceſſitate interuenire. Sed ego, v.g. habeo hic pecuniam præſentem, & tu Romæ etiam præſentem, admetior tibi hic, ut tu mihi Romę remetiaris. Itaque ſi poſſibile eſſet me hodie exiſtere Romæ hodie mihi illic rependeres, ſed requiritur tp̃s, quia non poteſt nuntius illuc aduolare. Attamen in iſtis cãbijs hr̃ ratio tẽporis. Si enim q hodie recipit Metinæ, cras deberet ſoluere in Flandria, uel intra hebdomadã, ſi ſtatim ſucceſſarijs eqs nũtius euolaret, iſte q recipit, re uera uel nõ reciperet, uel non niſi uiliori pretio. Cum ergo hoc uerum habeat, ſignum & expectationem trium menſium eſſe in cãm lucri huiuſmodi cãbiorum. Præterea ex notabili ſuperius poſito elicit̃ ẽtnum recens argum. Nam ſi ſecũdum copiã aut inopiã pecuniæ quæ eſt in nundinis cambiorum pretia uariantur, iudicium eſt eadem cambia rationẽ habere mutui. Etenim ſi mercatoribus, reliquis negotijs peractis amplior pecunia ſupereſt, facilius eam conferent, pluſq. perdunt, ſi uero maior eſt penuria difficilius conferunt & cum maiori lucro. Quod ſi negemus eſſe mutũ, illuc relabi uidebimur ut concedamus (quod quidã arbitrantur) uenditionem eſſe emptionemq. pecuniæ, ita ut pecunia in Hiſpania ubi eſt maior copia, minori æſtimetur pretio, ſimilis autem in Flandria maiori. Quemadmodum oliuę, quæ apud nos naſcuntur, nõ autẽ illic. Ex hac ratione pecunia, quæ eſt Metinæ uenditur illius pretio, q̃ eſt in Flandria, & ediuerſo. Pecunia autẽ cum ſit rerum pretium, non põt pretio alio diuendi. Hæc profecto dubiam rẽ faciũt. Immo apud illos qui eius tantum ſuperficiem aſpiciunt merito demonſtrabant, iniquam. Nihilominus quãtum pro captu meo conijcere poſſum, res aliter habet. Quare ad quæſtionem hac concluſione reſpondetur, licitum eſt pecuniam ab uno in alterum locum cambire, habito reſpectu copiæ, quæ eſt in uno, atq inopiæ, quæ in altero, ut. ſ. pro maiori numerata ubi eſt copia, minor recipiatur ubi eſt inopia, dummodo nulla præterea tẽporis habeatur ratio, quã illius quod neceſſarium eſt ad traducenda chirographa (pro quo, ut infra patebit, nec pretiũ augeri poteſt) omneq. fraudis doliq. genus abſit. Enimuero niſi mea me cõiectura fallit, hoc quãtum cõijcere poſſum, eſt cambiorum fundamentum, quæ hac noſtra tẽpeſtate uſu celebrantur. Probatio apud me concluſionis eſt hæc. Iuſtitiæ lex eſt, ut dati & accepti æqua ſit æſtimatio quadringenti autẽ, v.g. denarioli ubi affluentior eſt pecunia non pluris habentur quã trecentum quinquaginta ubi pecuniæ penuria laboratur, ergo numerare illic quadringẽtus, ut aut centum, quinquaginta hic recipias, nõ eſt iuſtitiæ uiolatio. Nec uice uerſa dare hic tercentum quinquaginta ut illic tibi quadringenti reddantur. Exemplum præfertur in oleo, ut modo dicebamus, cuius copia ẽ apud, nos aut in uino, quod a nobis illuc refertur. Non enim pluris apud nos habentur, imo minoris cẽtum cadi quam ſexaginta aut ſeptuaginta in Flandria ergo ſicut poteſt quis maiorem hic menſurã huiuſmodi liquorũ pro minori apud Flandriã ſoluẽda cambire, ita fieri poteſt in pecunia uice uerſa; ſicut poteſt quis pauciores Metinæ ulnas lini cambire pro pluribus ſoluẽdis in Flandria, quia lini apud nos maior eſt caritas, ſic põt modo mercator apud Flandriã, minorẽ cambire pecuniam pro maiori in Hiſpania redhibenda. Et confirmatur præterea inde concluſio, quod ſi qs uellet cãbire ſimpliciter ratione loci nempe tranſmittere pecuniam ſuã ex Hiſpania Romã, ſed tñ vel propter bella uel propter alia præſentiſſima pericula, nulla alia pateret uia, niſi cãbiendo hãc pro illa, & Roma numorum anguſtia grauiter premeretur, licet minorem illic redde-

Confirmatio.

Tertiũ argum.

Conclõ infina.

Probõ concluſionis.

Confirmatio.

reddere, eo quod tanti habetur quanti hic aliquantulo maior. Nihil ergo in hoc cãbio iniquitatis apparet. Quod ſi hoc licitũ eſt, nihil refert, an obiter quis illud faciat, & præter conſuetudinem, an vero ex officio. Nã quod natura ſua iuſtũ eſt, quiſque poteſt conſulto exercere. Contra hanc nihilominus concluſionem hoc ſe ſtatim offert argũ, a loco ad ꝑ. Sequeretur inquam eadem ratione, quod liceret cuique modo in Flandria ſuo ciui numerare, v.g. decem ſcuta, quorum ſingula æſtimantur tercentum denariolis ſiue in auro ſiue in denariis, quia nihil refert, hac lege ut quando eſſet affluentia pecuniæ quanta eſt in Hiſpania vel maior, recipere pro ſingulis ſcutis tercentum ſeptuagintaquinque denarios, quos mõ recipit in Hiſpania. Nã ſi hoc licet propter copiã, quę eſt ĩ Hiſpania, cur non erit licitum quãdo tanta fuerit abundantia in Flandria? Reſpondetur hanc quæ apparet, nõ eſſe ſimilitudinem, quoniam trãsferre nunc dominium pecuniæ ut deſignato poſt tempore reſtituatur non poteſt non eſſe mutuum, & ratione mutui nihil poteſt pretij extorqueri, ſed quando habetur ratio diuerſitatis, nõ tẽporis ſed loci, nõ eſt mutuum, verum cambitio duarum rerum præſentium, quarum valor modo ęqualis eſt. Ex his ergo facile moderamina colliguntur ac tẽperamenta concluſionis, quibus eſt eius veritas circũſcribenda. Primum enim diximus cauendum eſſe, ne ratio huius tẽporis obrepat, quæ indicium ſit palliati mutui. Ad cuius vtique rei notitiam, hanc cenſeo ſtatuendam regulam. Nõ poteſt uirtute huiuſmodi cãbij aliud quidpiã recipi, q̃ ſi duæ res in præſenti exiſtentes cãbirentur, hoc eſt, non poteſt, qui pecuniã in Flandria numerat, quantum eſt ex genere ſuo, plus in Hiſpania recipere, quam ſi eodẽ puncto quo pecuniam illic conferret, fieri poſſet ut eandem reciperet in Hiſpania. Exemplum eſto. Si ille admittens pecuniã in Flãdria, certus eſſet eadem die miniſtrum ſuum eandem recipere Metinæ, nempe quia per literas antea & nuncios inter eos ſic conuentum fuerat, & ratione aſſertæ concluſionis amplius recipit, quam confert tantundem prorſus valoris, neq. alium pręterea obolũ recipere põt, ſiue ſolutio facienda ſit poſt menſem, ſiue poſt tres, ſiue poſt decẽ. Hanc inquam regulam conſtabiliendam hic q̃ maxime neceſſarium arbitror. Nam ſi tã uera eſt, q̃ reuera cenſeo, infallibilis eſt iuſtitiæ index huiuſmodi cãbiorum. Modificati autem ſumus concluſionem dicentes, quãtum eſt de genere ſuo, quoniam non perinde in pecuniarum cãbio cenſeri poteſt tempus illud præſens, quo æſtimandus eſt valor pecunię in alio abſente loco, atq. in aliis mercibus, ut artic. proximo declarabimus. Porro autem eius veritas ex dictis fit compertiſſima. Fundamentum enim iuſtitiæ horum cambiorum atq. adeo teſtimoniũ rõnem mutui huic non abdi, eſt quod cãbitur maior pecunia pro minori, aut vice verſa, quoniã in vno loco tanti æſtimatur minor, quanti in altero maior, ergo ratio valoris huiuſmodi pecuniarum ad eundem temporis articulum referri debet, & perinde ac ſi res præſentes ſint, earum cambiũ exiſtimari, atq. adeo nulla temporis ratio interuenire valet, quæ pretium vel vnius augeat vel alterius minuat. Et quoniam cõcluſionem ſimilitudine aliarum rerum fulciuimus, earum exemplo in eius explicatione vtamur. Licet quidẽ mihi exiſtenti in Hiſpania, ut frumẽtũ pluris vęnũdatur, duos modios cãbire pro tribus in Sicilia, quos ſcio eodẽ æſtimari pretio quo duos in Hiſpania. Hæc autem cambitio non eſt licita, niſi pro eodem tempore, nẽpè quia tu habes frumentum in Sicilia, & ego in Hiſpania. Quare ex illo puncto quo ego tibi in Hiſpania meũ confero, id qđ tu in Sicilia habebas, factũ eſt meum. Nã ſi tu illic nullũ habes mõ frumẽtũ, ſed expectas habere, & quo te expectẽ, reddis mihi ꝓ duobus tres manifeſtum eſt uſurariũ mutuũ. Ad propoſitum ergo, ſi ille qui recipit in Flãdria reddit tibi poſt trimeſtra plusquã redderet, ſi eadẽ die qua tu confers in Flãdria redderet tibi in Hiſpania, manifeſtũ eſt hoc non eſſe ſyncerum cãbium rei pro re, ſed auctarium illud ob id adhiberi, ꝙ illo tpe illum expectas dum pecuniã quã paratã nõ habet, cõficiat atq. adeo ratione mutui quod illic cõtegitur. Et per hoc patebit vitium illius rationis, quam ſibi mercatores obtẽdunt. Fatẽtur namq. unã cauſſam cur expectetur toto trimeſtri, eſ-

Arg. cõtra concluſionem.

Solutio

Moderamina poſitę concluſiõis.

Regula.

Altera rõ pro concluſione.

Ex q̃do dicitur mercatorũ cautellatio.

ſe, vt

ſe, vt ille q in vno loco recipit, parare poſſit, & forte conficere pecuniam ad ſoluēdum. Hoc inquam indicium eſt manifeſtū mutui. Nam ut ſimplex ſit cābium, requiritur: (ut crebro repetimus) utriuſq. rei extſtentia, atq. adeo, ut ille qui recipit in prōptu habeat pecuniā. Quare ſi in præſenti non habet, palam fit, pro expectatione dū conquirat, augere cambii pretium. Sed ait mercator, chirographum nō eſt volucris, quæ poſſit ſubito euolare, atq. adeo tempus requiritur. Fatentur quidem, vt ſupra faſſi ſumus Attamen cum tps illud non niſi illi neceſſitati inſeruiat, ut cambium inoteſcat, ratione illius nihil pretii extorqueri poteſt. Et hoc eſt punctum, quod cōſideratiſſime meditandum eſt. Si enim cābium eſt rei pro re, ad idem eſt reducendū punctum, pro tempore ergo notificandi nihil recipi poteſt. Quare ubi diximus admittendum eſſe tempus neceſſarium ad tranſmittenda chirographa non eo pacto intelligendum eſt, vt haberi eius rō poſſit ad recipiendum pretium, q̄ tunc ꝓ ſ: cto pro eiuſdem temporis expectatione reciperetur, ſed intelleximus illud neceſſariū tps non eſſe, ut quidem arbitrantur, vſuræ indicium. Sed ait rurſus qui partes mercatorum defenſat. Si iſte qui pecuniam alio tranſmittit, curſori eandem concrederet transferendā, inducias illius tēporis cōcederet, tunc pro tpe pretium ſolueret. Rñdetur nō unam ſolum fallaciam in argō latere. Primum n. qui ſic arguit, immiſcet diuerſas ſimul cambiorum ſpecies, quod in præſentis quæſtionis fronte cauendum admonuimus, nunc enim nō diſputamus de cābio rōne loci, hoc ē, qđ fit ſola rōne tranſmittendi pecuniā qua alibi indiges, ſed de cōmutatione pecuniæ unius loci ꝓ pecunia alterius, propter copiæ inopiæq. varietatē. Nā qui pecuniā dat in Flādria, recipiendā in Hiſpania, nihil diſpendit, vt diximus, ſed lucratur. Item qui pecuniam concredit curſori, non transfert in ipſum dominiū ut fit in cambiis. Atq. adeo nulla illic abdi pōt rō mutui. Et quod ad rem pertinet, pretium non illi conſtituitur pro tempore, ſed pro labore, cambire ergo pecuniam quæ eſt Metinæ, pro illa, quæ cenſetur eſſe in Flandria, non debet illa norma iudicari, quæ eſt mera tranſlatio ꝓ curſorem, eo vel maxime, ꝙ pretia non cōueniunt. Tranſportaret enim curſor ab Hiſpania in Flandriam quatuor millia ducatorum, pretio centum, & tñ qui prius recipit in Flandria, reſponſurus in Hiſpania, ſoluit quintam partem, & eo amplius, capitalis.

Obiectio. / Solutio.

Argum. Sed arguat ſic forſan contra campſorem quiſpiā. Dum bella vel obſtacula alia impedimento ſunt, ne pecunia tranſferri poſſet, multo auctius eſſe debet trāſlationis pretiū, ergo id ego poſſum ſupra illā rōnem ſuſcipere, qua una moneta cambitur pro alia. Nam cum duarum cābiorū ſpecierū per ſe utraq. licita eſt, nulla eſt iniquitas, ſi altera alteri adhibeat.

Rñſio. Ad hoc reſpōdetur, & eſt iudicio meo apprime notanda reſpōſio. ꝙ ſi cābium de quo impræſentiarum loquimur, licitum eſt, nempe ut pecunia unius loci ꝓ pecunia alterius cābiatur, hæc nihil bellis obſtantibus, ſtrata eſt paratiſſimaq. uia traducendi monetā, & ideo iniquiſſimū eſt ad lucrū huiuſmodi cābii pretium aliud inſuper adhibere ratione tranſlationis de loco ad locū. Sed alterum eligendum eſt, uel ſi quidpiā pretii ratione ſecundi adhibeatur, id debet eſſe tenuiſſimū.

Primū corollarium. Ex quo fit, ꝙ cum inter mercatores non habeat rō ulli prioris cābii, ſ. cōmutationis monetæ ſi cābium fiat cum alio ciue, qui nō eſt mercator neque negotiator, & præter hanc habeatur etiam noua rō pretii propter tranſlationem, iniquū eſſet. Crediderim ergo certiſſimā eſſe noſtrā concluſionē, uidelicet ex cābio de quo impræſentiarum agimus, nihil amplius poſſe recipi, quā ſi eadem die in uno loco paretur, & in alio reciperet, uel pereuile inſuper quidpiam.

Secūdū. Ex quo fit tandem, ut in calce totius qōnis hoc adnotemus, nondū patere drīæ huius æquitatē, nēpe ꝙ cum ille qui pecuniā Metinæ prius capit, reddit aūt poſt in Flādria, nō lucretur niſi quinquaginta, ille qui econuerſo eodem tpe inuariataq. pecuniæ æſtimatione prius confert in Flandria, recepturus in Hiſpania, lucretur ſeptuaginta quinque. Enimuero ꝙ prius cābium licitū ſit, id in eā exiſtit, ꝙ trecētum ſexaginta, q̄ iſte qui Metinæ recipit, reddit in Flandria, tanti æſtimantur quanti quadringentadecem, q̄ receperat, & econuerſo. Igitur q uice uerſa trecentum ſexaginta prius cōfert in

fert in Flandria, non eſt cur poſtea recipiat Metinæ, niſi quadringenta decem, nã idem eſt valor. Quare nihil referre deberet, qđ prius qui recipiat Metinæ, ut ſoluat in Flandria, & quod prius annumeret in Flandria, ut poſtea recipiat Metinæ.

Reſtat igitur argumẽtis reſpõſa ſubiicere, quatenus contra hanc noſtram aſſertionem militare videntur. Ad primum ergo in uertice quæſtionis oppoſitum rñdetur, diuerſam eſſe rationem, quandò pretium auri augetur uel minuitur æſtimatione argẽti aut æris, ꝓp ſolius auri raritatẽ, & qñ tota pecunia pluris minoriſve æſtimatur ꝓp eius in gñe copiam uel inopiã. Nam priori modo qui ducatum, v.g. confert in Hiſpania, non confert amplius quã undecim argentea regalia. Si quidem idẽ eſt, in auro tribuat an in argento. Qui aũt illud recipit Romæ æſtimatione Romana recipit illic regalia tredecim, non ob id ꝙ tredicem regalia non pluris illic habeantur, quam vndecim apud nos, ſed quod aurum carius æſtimatur. Sicut ſi frumentum ualens vndecim cambiret quis pro alio ualente tredecim. Attamen qñ maior eſt copia pecuniæ totius in genere in una prouincia, quã in alia, nõ pluris æſtimantur, ubi maior eſt copia pecuniæ tredecim regalia, quã undecim in altera, ubi eſt penuria. Et adeo põt, v.g. dare quiſq in Flãdria undecim in quacumq. moneta, ſiue aureos ducatos ſiue argenteos, ſiue æneos numus recepturus tredecim in Hiſpania. Ad primum aũt eorum, quæ proxime ante conclusionem adiecimus, iam ſatis rñſum eſt, iuſtitiam huiuſmodi cambii monetæ pro moneta nõ in eo fundari, qđ ſit cambium mutuum uel merum ratione loci .i. ut numi transferantur, ſed ꝓp dñiam ualoris in diuerſis locis. Quare non inde uariatur cõtractus qđ fiat non ob neceſſitatem transferendi pecuniã ad alia negotia, quã ratione lucri, ſicuti in aliis mercibus accidit. Ad ſcđm uero negatur hoc eſſe mutuum, ut declaratum eſt, quia non fit ſic hoc cambium, uel fieri non debet, ut ratione tꝑis aliquid petatur, ſed eſt cambitio duarum præſentium pecuniarum. Quocirca ingenue concedimus eum qui cambit, transferre in alterum dominium ſuæ pecuniæ, ut quo libuerit uſu illam diſpendat. Vnde tamen non fit conſequens, ut quidam neoterici cenſent, eſſe mutuum, nã in cambio etiam trãsfertur dominium, ut dum merces quaslibet tuas cum aliis cõmutas. Neque refert, ut idem auctor cogitat, pecuniam redditum iri in moneta diuerſi metalli aut eiuſdem. Ad aliud uero quod illic adhibebam, nempe accidere nonnunquam qđ qui Metinæ recipit, nullas habet pecunias in Flandria, iam etiam dictũ eſt in tali caſu, ſi iſte non ſoluturus in Flandria, omnino eſſe palliatum mutuũ, quia non cambitur res pro re, ſed ſoluitur pretium pro induciis ad reſtituendum indultis. Ad aliud autem etiam reſpondetur, ꝙ recipere hic & ſoluere in Flandria non tollit rationem mutui ſi fiat ratione tꝑis. Si autem fiat ratione diuerſitatis ualoris, non eſt mutuum, ſed cambium. Sed & ad confirmationem ſatis reſponſum eſt ubi eius concluſionem conceſſimus, nempe non licere plus recipere ratione huius cambii, quam ſi eodem die quo in uno loco confertur pecunia, referretur in altero. Ad aliud uero de argumento & decremento cambiorũ ſtatim dicturi ſumus artic. prox. Ad ultimum deniq. negatur ſub hoc cambiorum tegmine pecuniam emi aut uendi, quia neutra habet rationem pretii alterius, ſed eſt mera rerum permutatio.

Ad primũ arg.

Ad aliud.

Ad ſecũdũ arg.

Ad tertiũ arg.

Ad quartũ arg.

Ad quintum.

Ad poſtremũ.

ARTICVLVS III.

Vtrum cambiorum pretia inter campſores uariari poſſint.

SVbſequitur ut de uarietate cambiorũ pretii quæramus, an ſit licita. Arguitur namq. quod inter mercatores nequeant eiuſmodi pretia uariari. Nam cum pecunia non ſit uendibilis, non poteſt eius pretium ceu reliquarum mercium aliquo modo mutari, niſi ſola principis lege augentis minuentiſve eius ualorem. In contrarium autem eſt celeberrimus cambiorum uſus, qui reprobari hactenus non conſueuit.

Quæſtio hæc ad ſuperioris claritudinẽ apprime eſt explicatũ neceſſaria. Cum.n. definitum ſit monetas diuerſorum locorũ ꝓp diuerſam æſtimationẽ iuſte cãbiri, operæpretium eſt noſſe utrum in nundinis uariari iuſte poſſint inter mercatores pretia. Ad quã idcirco quæſt. duabus concluſionĩbus

Prima cõcluſ. Rō con cluſiõis. bus reſpon. Prior ꝯ Accidere poſſunt cauſſæ quarum merito ſecluſis fraudibus ac dolis poſſint cambiorũ pretia uariari Cõcluſio hæc ex ſuperiori art. nõ obſcure fit conſequens. Enimuero ſi tantas non auri uel argenti, ſed pecuniæ in genere in cauſſa eſt ut aliquãtulo minor tanti æſtimetur, ac maiori ubi pecunia abũdat, conſequẽs eſt ut ſi in nũdinis, verbi gratia. Metinen. uel qa rex pecuniã corraſit, aut propter aliã calamitatẽ cuſſi ęris penuria laborat, & nihilominus ad mercatorẽ aliaſq. negotiationes reipublicę neceſſarias, operæ pretiũ eſt ab Hiſpania in Flandriã & uice uerſa, pecuniã per cãbia traducere, põt qui illã Metinæ adnumerat, meliori conditione recipere in Flandria, & uice uerſa ſi Metinæ abundantior eſt pecunia põt ẽt qui ibi recipit, meliori conditione recipere. Atq. hic modus uſitatiſſimus eſt augmẽti & decrementi cambiorum nẽpe ut nulla hr̃ ratio auri uel argenti. Caiet. aũt in ſuo cãbiorum opuſculo aliud enarrat crementi decrementique genus, neſcio uerumne ſit an fictum. Nempe dum negotiator Mediolani recipit cum pacto reddendi marchã auri Lugduni uiliori pretio quam eſt ualitura, ut ſi, v.g. dicamus quod quis accipiat mille argentea regalia repenſurus cẽtum ducatos, qui re uera ualent mille centum regalia. Neq. uero hoc cõdemnat cãbium immo arbitratur uenditionem eſſe auri minori p̃tio propter neceſſitatem, qa mauult ille iacturam centum argẽteorum regaliũ facere q̃ ab alia negotiatione ceſſare, q̃a plus lucrabi. Ego uerò neq ſi credo hoc genus cãbii in uſu hr̃i, neq. ſi haberetur illuc auderẽ approbare, qm̃ (ut ſæpe diximus) inter mercatores nullum eſt diſcrimen auri & argenti, neq. augent ualorem ſcuti uel ducati rõne auri ut facit rex cum auri pretium lege exauget, ſed utuntur nõibus illis, ſicuti uel ducati, ut ſupra diximus. Et hoc forte dicere uoluit Syluest. Syluest. uerb. uſura 9. §. 6. ubi ait non uti mercatores moneta ut uulgus. Præterea qñ in uſu uerſaretur, profecto pro uſura ducendum eſſet. Nã illa non eſt uenditio auri, ſed reſtõ mutui cum uſura. Eius. n. quis pecuniã prius dedit, nihil intereſt ſolõnẽ in auro recipere uel in alia moneta, dum mõ auctiorem extorqueat dilationis gr̃a. Dixerim autẽ hoc eſſe licitum, fraudibus excluſis ac dolis, quę profecto, creberrime inter augendas monetas inſerpunt. Nam qui hmõi cambiorum lucris omnẽ poſthabent religionẽ, perinde atq. in aliis mercibus monopolia exercẽt. Cõfederantur nanq. duo aut tres q̃ omnem abradunt pecuniam. Reſpiciũt. n. ab omnibus initio nundinarũ pecuniam, ſoluendam partim in Flandria, partim Lugduni, aut Londini, aut Genuæ, &c. Atque adeo qui poſtea in e fidẽ incundis cambijs indigent, nempe præſenti Metinę pecunia cum alia nõ pateat Bus. niſi monopoli, erogantur eo p̃tio recipere quo i'lis libuerit, eſt nocentiſſima peſtis, neq eſſet ullo modo ferenda. Veruntamẽ præcipue dubitandi ratio de hac cõcluſione eſt circa cauſſas quibus legitime pretium cambiorũ uariari põt. Et quidẽ ꝙ raritas atq. abundantia pecuniæ legitime cẽſeri poſſit in cauſſa, compertiſſimũ eſt, eſſeq. debet cõſtitutiſſimum. Penuria uero hæc atq. affluentia, bina eſſe põt, nempe abſoluta & reſpectiua. Abſoluta inquam, ut ſupra dictum eſt, ſi propter bella aut quoſuis alios ingentes ſumptus rex undiq. pecuniam colligeret, aut propter aliam calamitatem re uera anguſtior eſſet. Et econuerſo ſi ob aliquam proſperitatem affluerer. Et de hac dubitari nõ põt quin ſit cauſſa legitima. Alia uero eſt de qua meritiſſimo inter prudentes multum eſt hæſitandum. Videlicet utrũ frequẽtia pauciraſq. indigentiũ, atq. adeo petentiũ pecuniã in forma cãbij, augeat, & minuat cambiorũ pretia. Et quidem Caiet. in illo ſuo Opuſculo c. 7. id nihil formidat aſſerere, cui & Metinenſis quoque ſubſcribit, de quo hoc obiter adnotauerim ꝙ ſecũ gratis pugnare uidetur. Cõcedit. n. ſcd̃m accipientiũ numerum uariari cambiorum pretia, & nihilominus negat copiam aut inopiam, pecuniarũ legitimã poſſe æſtimari cauſſam ut ead. cãbiarũ pretia uarientur, cũ tamẽ ob id numerus accipientiũ pretia augeat aut minuat, ꝙ cũ ſint plures pecunia reputatur anguſtior reſpectu eorũ, cũ uero pluris, reputat̃ amplior ſicuti in aliis mercib⁹. Porro ergo dubia eſt hæc cauſſa uariandi pretium. Primũ ꝙ pecuniam cũ aliis mercibus hac ratione conferre, non eſt adeo legitimũ. Nam pecunia nõ eſt pẽ

Cauſſæ q̃bus legitime augeri põt cambiorum pretiũ.

Caieta. Metinẽ.

dibilis, atq. adeo neq. vt pretio more aliarum merciũ æſtimanda. Secundò (ꝙ attenta conſideratione ſpeculandũ eſt) ſi hanc campſoribꝰ licẽtiam indulgeas, fraudibus aditũ aperis. Nã ſolent burſas in nundinarũ initio claudere, expectantes quo pretio cãbia currant. Et dũ proſperũ uident forũ, illã in cãbia producunt, alioqui ſeruãt. Et quamuis primo aſpectu nulla ſe illic ꝓdat iniquitas, eo ꝙ quiſque põt rem propriam ſuo arbitratu aut ſeruare aut diſtrahere, ꝗut ex re ſua fuerit, tamen ſi res oculatius inſpiciatur, illa eadẽ cauſſa eſt eadem augendi cambiorũ pretia. Nam ꝓpterea pluſes ſunt ꝗ cambia quærunt, ꝙ rarior eſt pecunia, eſt autem rarior, quia abſcondita eſt, imo illa ratione abſcondita vt augeantur pretia. Et re vera ſi ad normã aliorũ pretium, vt mercatores volunt, varianda eſt cambiorum æſtimatio, debent eidẽ ſubdi legi quæ ſolet a republica in aliis mercibus obſeruari. Dum.n. multi ſunt ꝗ horrea obſeruãt vnde annonæ charitas naſcitur, compellũtur eadem aperire, & legitimo diuẽdere pretio, imo quãuis non compellerent, peccatũ eſſet, eo ꝙ cum res ſint reipublicæ neceſſariæ, nõ poſſunt earum dñi cõmunem iniuriã illo modo populũ affligere. Si ergo mercatores ita fatentur cambia eſſe neceſſaria profecto ſuo ſe mucrone iugulare videtur dũ pecuniã abſcõdent, eo potiſſimum ꝙ uix fieri põt ſine aliqua ſpecie monopolii. Nam ſi inter illos non conueniret vt burſas obſerarent, vnus & forte alter aperiret cambium, Profecto res eſt mihi nõ ſatis cõperta, nihilominus in hanc partem mihi ipſi propendere uideor, quæ ſit poſterior concluſio.

Poſtrema concluſio. Probõ.

Vberior accipientiũ copia genere ſuo ſi caliditas oĩs, & uerſutia caueatur, cauſſa eſſe poteſt augendi cãbiorum pretia, ſicuti & raritas cauſſa minuendi. Concluſio inde ſuadet. Primum, ꝙ cãbire monetã vnius loci pro moneta alterius, non ſolum licitum monſtratũ eſt, verum & neceſſarium. Mox ꝙ numorũ penuria unius regionis cauſſa eſt, ut minor tam ibi æſtimet quã alibi maior, cum ergo auctior numerus recipientium cãbia, cauſſa ſit ut minor habeatur pecuniæ copia quã dum rariores ſunt, qui capiunt, colligit ut hac et ratione augeri poſſit pretiũ. At uero adeo ſunt multæ technæ ac doli, qui hac ſe ſtatim rõne ad augendã pretia inſinuabunt, ut nõ abſq. formidine & metu ſit concuſſio in uſum admittenda. Eſt.n. res, q̃ non tã in ſcĩa poſita eſt, quã in cõſcientia & prudentia, & ideo optimorum cuiq. iudicio deferendus eſt hmõi uſus.

Ad primũ arg.

Ad argumentum ergo quod in vertice qõnis ꝓpoſuimus, reſpondetur, ꝙ etſi pecunia non ſit vendibilis, atq. adeo neq. ꝓprio pretio æſtimabilis, ob id autẽ ꝙ eſt campſibilis & commutabilis, põt pluris minoriſq æſtimari, vt cum alia alterius loci commutetur.

Ad ſecũdum.

Ad aliud autẽ quod inſuper de fraudibus adiecimus, nihil aliud rñdere poſſumus, quam ꝙ ut dicebamus, cuique timoratæ conſcientiæ iudicio relinquatur. Nam etſi condemnandum ſimpliciter non ſit, ut quis pecuniam ſuam veluti reliqua bona in ipſ. ſeruet, quo commodius ac magis è re diſtrahere poſſit, uix tamen, ut dictum eſt, abſq. fraude fieri põt.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum cambium ad incertam ſolutionis quantitatem ſit licitum.

Argum.

EX artic. proximo hic naſcitur, utrum ſcilicet cambiri poſſit pecunia præſens ac certa profutura, cuius ualor incertus ſit? ut ſi quis alteri centum ducatos numeret eo pacto, ut ſolutio fiat ſecũdum æſtimationem cambiorum proximarum nundinarum, aut Metinenſium, aut Lugdunenſium, aut Londinenſium; parum enim refert. Et apparet inde non eſſe licitum, ꝙ iuſtitiæ bilances periculo exponuntur, aut quod minus reſeratur, q̃ collatum eſt, an (quod multo frequẽtius uſu uenit) plus. Nam alterutrum contingat, uiolabitur iuſtitia. In contrarium autem eſt, quod cum liceat pecuniam ambiguo euentui committere, ut in ludo patet, & in ſortibus non eſt cur id non liceat in forma cambij.

Prima concl.

Ad quæſt. duabus concluſionibus r̃ndetur. Prior, ſi omnis fraus atque dolus procul abſit, nullam per ſe habet rationẽ uſuræ qđ aliquis Mediolani, uel Pariſiis, uel alibi pecuniam alteri cõferat, nempe centum aut mille ducatos, ſiue in auro, ſiue in argẽto (iam.n. ſæpe dictum eſt nihil referre) pretio cambiorum primarum nundinarum redhibendos. Confeſſio eſt etiã Caie. in ſuo cãbiorum opuſculo, ubi ꝓcul

Caieta.

abſit

abſit fraus, nempe primũ, ꝙ ſit æquilibre dubium pluris minoriſve ducatũ æſtimãdum. Secundo qđ ille qui confert, non ſit ille qui augendæ pecuniæ operã daturus eſt. Et ratio eſt plana: imo id licitum eſſe pōt ſub forma mutui. Eſt.n ſicut depoſitio, quam vadiationem appellant, hoc eſt expoſitio pecuniæ periculo futuri euentus, vt etiã diximus de aſſecuratione. Accipe hac lege centum, ut ſi cambiorũ pretia aucta fuerint, ſolues mihi plus, ſin vero, minus, uel æquale. Nã vtraq. pars eidẽ ſubeſt aleæ. Quin vero Caiet. in ſuo opuſculo cap. 6. aliud quid addit, quod neſcio an tuto affirmari poſſit, ſatiſq. doceri, nẽpe bifariam hoc poſſe cõtingere. Vno modo, in incertum reſtitutionẽ relinquẽdo ſ, ut hac noſtra cõcluſione aſſertum eſt. Altero vero pacto, ut quod in dubio eſt, certa quãtitate taxetur. Exẽpli gratia. Credo tibi ducatos nunc centum, valentes argentea, verbi gratia regalia mille, de quibus tamen dubitatur, vtrũ in nundinis valituri ſunt mille, an forte mille ducẽtos. Pōt inquit inter nos conuenire ut mihi referas mille centum, quod eſt medium illius exceſſus ſupra capitale. Huius autem cõtractus æquitatẽ ꝓfecto uidere mihi non videor, imo citra dubium id minime licere crediderim. Primum.n. aſſerta noſtra concluſio verum non habet, niſi eius moderamine temperata, nẽpe qđ ſit æquale dubiũ monetam plus quam modo valiturã aut minus, iuxta monitum capituli, In ciuitate de vſuris. Vt ſi nunc cẽtum ducati valent mille argentea, æquale ſit dubiũ, valorem æſtimãdum in nundinis mille centũ aut nõgentis. tũc.n. æqualis eſt alea. Si aũt certum eſt qđ ſint, vel quanti modo valet, vel pluris pendendi, non autẽ minoris, vt caſus habet Caietani, nequaquã profecto licet. Nã illud cambiũ diximus hic rationem depoſitionis, aut quam vocant vadiationis, aut ludi, in quibus debet euentus æqualiter in vtranq. pendere partem. Itẽ caſus hic ſecundus manifeſtum inuoluit mutuũ cum lucro. Nã ſi cambium fit non pōt niſi res pro æquali cãbiri, ſicut ſi modo tibi frumentũ mutuarem. Quare non eſt ſimile de aliis mercibus iuxta tenorẽ cap. Nauiganti, qđ qui ſeruaturus eſt merces, ut illas pluris vendere, ſi tẽpore quo a poſſeſſore erant vendendæ, plus erãt valituræ, qm̃ pecunia nequaquam vẽdi pōt, ſed cãbiri. Quocirca ſi taxatur lucrũ, mutuũ eſt, quod vſuræ formã induit. Veluti ſi modo tibi frumentum mutuarẽ, & quia creditur plus valiturũ, eo te uinculo obligarem, ut pro decẽ modiis undecim mihi reſtitueres. Ex his hoc colligamus documentum, ꝙ neq. iuxta tenorem noſtræ ſecundæ concluſiõnis, licet genere ſuo vera ſit, tutum eſt huiuſmodi cambia ad incertam ſolutionem facere. Nam ſemper illic abditur anguis, eo ꝙ per quam rariſſime imo poſſumus dicere, nunquã, dum hæc cambia fiunt, timetur minus pretium, ſed ſemper certũ eſt auctũ iri. Neq fiunt niſi ad perſo nãdas uſuras. Addit.n. qui indiget mercatorẽ aut campſorẽ, a quo pecuniã mutuetur, ille autem non tenuit niſi rependatur pretio, currenti poſtea in nundinis, quia certus eſt lucri. Argumẽti igitur in capite quæſt. obiecti concluſiõ conceditur, nempe ſecũ id quod ut plurimum contingit, non eſſe cãbium licitum, quia iuſtitia periculo exponitur, argumentum autem in contrarium id tantum probat quòd ſi contingere poſſet æquale dubium futuri pretij in minus, quàm ualet, dum fit cambium, ut in maius lic tum eſſet.

Caieta. | Documetum. | Ad argu facta.

ARTICVLVS V.

Vtrum cambium huiuſmodi, quòd intercalatis ac prætermiſſis primis nundinis in alias ſubſequentes fit, ſit licitum.

IN hoc tandem poſtremo arti. concludere negotium reſtat totius campſorũ practicæ, quod ut lucidius reſerereĩ luculentiusq. examinetur, arguitur, quod liceat ſic eiuſmodi cãbia celebrare, ut propterea ꝙ in tertias aut quartas nundinas fiãt, pretium augeri poſſit. Etenim ſi hæc conditio cambium vitiaret, id præſertim, quod ratione dilatæ ſolutionis aliquid ꝑcipitur, hoc autem minime accidit, ergo eſt licitum. Probatur poſterior præmiſſa, qm̃ id pretii, vt campſores ſibi oſtendunt, non recipitur ratione tẽporis, ſed ob id, quod cambia quæ in longius fiunt tempus minus ſunt cambienti fructuoſa. Nam ſi quam tibi Metinæ numeraui pecuniã, non mihi in Flandria in tempore numeratã cohibeor id cum lucro. hinc opportunæ remit-

Primũ argum. | Secũdũ

ne remittere, atq. adeo pro illa quam facio iacturam, poſſum ex te amplius recipere lucri. Secunda ratio auctioris exigenda pretii dum ſolutio prorogatur, eſt, vt aiunt, quod dum cambia laxiora ſunt, hoc eſt plus tp̄is ad ſoluendum indulgeretur plures ſunt qui illa recipiant, vbi autem ſunt ſtrictiora, multo ſunt rariores, quo autem qui recipiant plures ſunt, eo cambiorum pretia merito augentur, ſicuti in reliquis mercibus. Tertia. Quia quo plus temporis collator cambii concedit debitori ad ſoluendum, minus ei negotium exhibet ad parandam alibi pecuniam quandōquidem maiori tempore facilius poterit parare. Ob idq. nō eſt iniqua acceſſio, quæ hac ratione ad pretium fit. In contrarium autem eſt, ꝙ in huiuſmodi cambiis manifeſte augetur pretium ratione tp̄is, quod indicium eſt uſurariæ mutuationis.

Secūdū argum.

Tertiū argum.

In cāpſorum praxi inter probos, atque eos qui ſunt circūſpectæ virtutis, nūquam male audiuit cambium, quo vt eorum ſermone loquamur, nundinæ transiliuntur, hoc eſt proximis intercalatis ac prętermiſſis, ſolutio vſq. ad tertias vel quartas, prorogatur. Nihilominus vero inter eos, de quibuſdam ambigitur, quas intercalare & trāſilire neceſſarium ducūt, atq. adeo exiſtimant rōne illius dilati temporis augeri poſſe cambiorum pretia. Rememorāda ergo ſunt nundinarum tēpora, quas 2 retulimus art. Diximus nanq. a nundinis Maii Metinēſibus, hoc eſt a fine Iunii, in uſu eſſe cambiri ad Flandrātes Septēbris, id eſt ad menſem Nouembrē intercalatis nundinis Iunii, quarum ſolutiones fiunt toto menſe Augusti, ob id quod cum ſolutiones Metinæ decima die eiuſdem mēſis abſoluantur, nequeūt cōmode chirographa eodem menſe tranſmitti. Itē in nundinis proximis Riui Sicci, quarum ſolutiones abſoluuntur menſe Octobris, non cambitur ad Flandras Septēbris, quarum ſolutiones durant toto Nouembri, quia non ſatis exiſtimatur tempus illud ad tranſmittenda chirographa ſed cambitur ad nundinas Natiuitatis quarum ſolutiones fiunt in Februario. At deniq. a nundinis Octobris, quarū ſolutiones fiū in Decembri, plurimum cambitur ad nundinas Reſurrectionis, quæ Bergis celebrātur, quarūque ſolutiones fiūt in Maio. Et de hoc eſt maior dubitatio. Nā dimidiata quadrageſima fiunt ēt in Flandria cambiorum quæda ſolutiones, licet non ſint nundinæ. In hoc igitur tempus apparet cōmode menſe Decēbris cambiri potuiſſe. Prætexunt ſibi tn̄ mercatores hāc excuſationē, quod tempus nō eſt ſatis longū, tum præcipue, quia non fiunt tunc nundinæ in quibus debitores ęs poſſint ad ſoluendum conficere, & idcirco protelatur ſolutio vſq. ad menſem Maium. Aiunt ergo quod cum tūme ſtre tp̄s neceſſarium ſit ad mittenda chirographa, nihil aliud quā æquitas eſt rōne illius temporis pretium aliquod recipere, quod alteri indulgetur, vt cōmodius ſoluat. Et adhibent rōnes quas proxime nos denarrauimus. Atq. huic potiſſimum opinioni anſam porrexit decretū quorūdam Pariſienſium, anno Domini 1517. quo ad tria mercatorum quæſita rn̄dentes, eā inter tia reſponſione illis indulſerunt licentiam, ut rōne tp̄is pretiū poſſent recipere p̄ p̄ lucrū ceſſans, ac laborē, & induſtrias. Atq. adeo adiecerūt, quod ſi intercalatis nundinis ſolutio in altas differatur, tunc quo lōgius fuerit tp̄s plus recipi pōt. Fuerunt Coryphæi illius negotii duo fratres Corone li ciues noſtri, alias profecto non pœnitendæ eruditionis & famæ, ſed tn̄ in hoc, ipſorum ēt mercatorum cōfeſſione, ab ſcopo, ut ſalua eorum auctoritate dixerim, tā de facto quā ſubinde de iure neq. abſq. vlcere conſcientiarum, mercatorū, aberrarūt. Ad quæſt. ergo hac rn̄detur cōcluſione, quæ profecto nulli qui rem attēte perſpexerit, poſſe videtur in dubiū, venire, Nō modo nullatenus licet ob nundinarum intercalationē & prętermiſſionē pretium recipere, imo ſi ex ipſa tp̄is conditione res perpendatur, neq. propter illud tempus quod inter cambium interſtat & proximas nundinas. Concluſio ex ſuperioribus elicitur, quin uero art. 2. eſt expreſſe demonſtrata, ſed maioris tū elucidationis, tum confirmationis gratia hic reſumitur, nempe vt oſtendamus argumētis ſuis cāpſores contra ſeipſos pugnare. Aiunt nanq. non recipi pretium pro illo trimeſtri tp̄e quod intercurrit inter Hiſpanas nūdinas atq. Flādras ſed qa nō poſſunt chirographa citius mitti. Haud enim

Fundamentū.

Pariſienſium decretum.

Conclō rn̄ſiua.

neceſſarium eſt habere ſtatos equos, quib. euollent: imo bellorum tempore fieri non poteſt. Nos autem fatemur equidem tempus ad id muneris neceſſarium. Attamen tempus illud non debet in hoc ſeruire, ut diximus, ut qui pecuniam recipit, ſoluere poſſit commode. Nam ſi de præſenti non habet, fit ut propter expectationẽ pretiũ ſoluat, ſi uero habet, potius ei tempus ſeruit qui pecuniam contulit. Nam ſua intereſt pecuniam recuperare, ac proinde chirographa mittere, quare nihil ratione illius temporis poteſt recipere. Itaq. dicere ob id quod tẽporis intercapedo eſt mittendis cõtractus inſtrumentis neceſſaria, licere cambium caris fieri, repugnantiã inuoluit. Imo quomodocunq. propter tẽpus illud quidpiam pendatur, ſignificatur mutuum, a q. adeo uſura. Accipe aliarum rerum exemplũ. Si ego frumẽtum meum aut uinũ, aut quiduis aliud cũ tuis ſimilibus rebus cõmutarẽ, quas alibi habes eiuſdem oĩno exiſtimationis, cuius meæ ſunt, adiicerem tñ propterea qđ tp̃s requiritur quo contractus miniſtris tuis innoteſcat, qui meis reſtituant, quidpiam mihi pretij ſolueres, ꝑfecto iniqua eſſet uſura niſi ꝓ exiguũ illum ſumpũ reciperẽ, quẽ in mittendis literis facerẽ. Sed perſiſtunt ẽt tũc in ſua defenſione, dicẽtes. Fatemur illum qui in Flandria cambium recipit, nõ habere in prõptu pecuniam Metinæ, ſed expectare in nundinis, uendo ſuas merces, quas illuc mittit collecturum. Porro aũt cõfeſſio hæc plus aperit rationem mutui, quandoquidem ob indigentiam tp̃is alter recipit, non loci ſicuti nobilis ciuis iõ ab uſurario mutuatur, qđ ſuos expectat ꝓuentus quibus ſoluat. Et ſupra ſub tit. de ſocietate diximus uſurã eſſe, ſi quis opifici lanã uel aliam materiã mutuet aut uendit, ut cum fœnore ſoluat, quando ex ſuo artificio pecuniam collegerit. Eadem ergo uſura eſt, indigenti mutuare ut ſua negotiatione pecuniam congreget unde ſoluat. Ad practicam ergo ut deſcendamus. Cambiũ qđ Metinæ fit menſe Decẽbri, nihil prorſus, ut reor, refert qñ ſit ſoluendũ. Porro inquã ſiue cambiatur ad nundinas Natiuitatis, quarũ ſolutiones fiunt in Flãdria in Februario, ſiue ad dimidiatam quadrageſimam, ſiue in nundinas Maii, nõ põt

Probo prima.

Secũda.

neq. obolus recipi plus minusve propter temporis prorogationem, niſi id forte qđ in mittendis literis recuperandaq. pecunia diſpenditur, quod fere nullum eſt. Et idem pro comperto habet Caiet. c. 6. ſui tractatus, nẽpe ex hoc, qđ pecunia diutius occupata ſit, nõ poſſe pretio exigi, quia nõ inde fit res ipſa pretioſior. Qua utiq. rõne S. Tho. 2. 2. q. 78 art. 2. negauit licere rem carius vendi credito, quã numerata pecunia, niſi forte debitor in mora ſit, hoc eſt, ſtato die non ſoluat. Quod ſi qui campſorum partes agit, reſpondeat ſolutiones fieri cõmode non poſſe, niſi nundinis, atque adeo faciendæ ſolutioni neceſſarium eſſet tempus illud præcedens, hoc idem ipſum nos lubentes confitemur. Sed hæc eadem ſua noſtraq. confeſſio a nobis pugnat, cãbiũque uſuræ cõuincit, ſi pretium ratione illius temporis petatur. Si. n. eius qui Metinæ pecuniam contulit, nihil refert ut illa primo menſe aut ſecundo ſibi repẽdatur, uſque ad primas nundinas, non eſt ꝙ dẽat quidpiam pretii auctius recipere, q̃ ſi eadem ſibi die ſolueretur. Nã ut ipſi fatẽtur numi, qui in proximis nundinis ſoluũtur, pro præſenibus habẽtur. Si aũt demũ uel lucrum ceſſans, uel alios, labores, uel induſtriam ſibi prætexant ad incruſtandũ hoc pretium ratione temporis, iam ſupra q. 3. longe me arbitror hæc omnia exufflaſſe. Lucrum enim ceſſans nulla poſſunt rõne petere, ẽt ſi millies rogati cambiant, tum ꝙ ſua ſponte faciunt, tum præcipue, quod a nulla alia cohibentur licita negotiatione, cum ut illic declarauimus, ſolis cãbiis expoſitam habeant pecuniam. Atq. adeo ſi genere obiecti uitioſum eſt cambiũ, nulla induſtria nulliq. labores digni mercede ſunt. Quod quidẽ ſi doctores illi celeberrimi Pariſienſes ſupra nominati fuiſſent conſideratius meditati, nunquã tam patulam uſurarum occaſionem mercatoribus obtuliſſent. Sed eſſe uñ præcipitiũ fit in huiuſmodi cambiorum barathrum. Nam etſi Sociles campſores, qui rem perſpicieter habuerint exploratam, hæc forſan oĩa nobiſcum fateãtur, tñ multa cõminiſcuntur & cauſſantur quibus ſe protegant. Primũ (in quo rei nodus conſiſtit) dicere fortẽ pertendent, ꝙ etſi non liceat hoc genere cambii pecuniã niſi præſentem ꝓ præ-

Caieta.

S. Tho.

Suffugiũ mercatorũ.

ſenti

ſenti permutare, tñ hæc rõ præſentis non põt hic perinde atq. in reliquis mercibus perpendi. Primũ quod forte dum Metinæ cãbitur ignoratur cambiorũ forũ quod in Flandria currit uel Romæ. Secũdo, quod eſt urgentius, quamuis modo id notum eſſet, neſcitur tñ an quãdo faciẽda eſt apud Flandria ſolutio aliquo inopinato euẽtu, malignior futurus ſit pecuniæ prouentus, an uero benignior. Qua uarietate creſcere ualor pecuniæ ſolet aut decreſcere. Tertio, quod horum eſt confirmatio, eiuſmodi æſtimatio pecuniæ non fit in illa intercapedine quæ eſt inter nundinas, ſed in nũdinis. Et ideo dum cambitur v.g. Metinæ mẽte Octobris, neceſſarium eſt ut referatur ſolutio ad aliquas Flandrenſes nundinas aut Lugdunenſes, nihil.n. refert. Quare perinde eſt cambire a nundinis in nundinas, ac ſi præſentem pecuniam cambires pro præſenti, ob idq. nulla hic latet iniquitas. Quod ſi qs in cõtrariũ hoc argũ exurgat. Si qñ in Hiſpania fit cambium, tũc de ualore non conſtat Flandrẽſis, aut Genuẽſis pecuniæ, fit cambium in incertũ, ut arg. proximo dicebamus, & tñ nõ ſic fiunt ſed certo pretio. Do tibi tm̃ ĩ Hiſpania, dabis mihi tantum in Flandria. Numero tibi tantum in Flandria, reddes mihi tãtum cum fœnore Metinæ. Ex quo conſequens fieri uř, quod non poſſint campſores illo incertitudinis clypeo ſatis ſe tuto protegere.

Argum.

Ad hæc autẽ rñdebunt, ꝙ illa ratione potentior fieret uſurarium campus. Nã tunc qui pecunias Metinæ numeraſſent, ea uterentur calliditate, ut pecunia poſtea apud Flandriã minoris pẽderetur quo locupletius eis lucrum obueniret.

Argu. alterum.

Et præterea ſi cambia non, niſi in incertã quantitatis ſolutionem fieri poſſent, porro uel nulla eſſent uel quã rariſſima. Nã quot inuenias, qui uelint ſuam pecuniã ſic fortunæ aleæ committere? Imo uero & horum maximũ adhibetur ex ſuperiori, arti. argum. ꝙ cambia huiuſmodi in incertum non ſunt licita, niſi quãdo ſunt in utrãque partem ambigua, uidelicet ꝙ plus ſis recepturus quã cõferes, uel minus. Et tamẽ cãbia q̃ ſũt in uſu, non fiunt niſi cum certiſſimo lucro illius, qui prius pecuniã numerat. Nam & qui in Hiſpania prius cõfert denariolos quadringentos recepturus in Flandriã nõ niſi trecentos quinquaginta, licet perdere uideatur lucratur tamẽ, ut ſupra dictũ eſt. Haud igitur abſq. cauſſa diximus, hinc fieri præcipitiũ in cambiorum ſpinetum, unde neque dicendo extricare ſe homo põt, quanto minus ab eorum ſe periculo eripere, q in re ipſa uerſantur? Profecto prudẽter ac ſalubriter Alexander 3. c. In ciuitate, de uſuris ad interrogatum Genuẽſis Archiepiſcopi reſpondit. Nempe ꝙ etſi uendere res maiori pretio credito quam numerato, quando dubium eſt an ſint plus minus ve ualituræ, non habeat figuram uſuræ, tamen conſulendo fore ciues, ne iſtis ſe fluctibus propter præſentanea pericula immergant. Nã uix ibidem poſſunt non latere fraudes quæ Deo non celantur. Et ideo meritiſſima quotquot ſunt ſancti & prudentes uiri, ab iſta numularia quæſtuariaque arte deterrent homines, & qui illi ſe dedunt, male audiunt apud populum.

Alex. 3.

At uero, ne nihil dicamus, neu totũ cambiorum uſum ſtirpitus uideamur conuellere, dicam quæ in re tam lubrica pro meo captu admonere poſſum.

Prima aſſertio.

Primum huiuſmodi cambia fieri non poſſunt in incertã ſolutionis quantitatẽ, propter argu. modo factum nempe quia ſemper eſt certum nõ minus, ſed plus ualituram reſtituẽdam pecuniam quam ſit illa, quę prius confertur, & niſi certi eſſent campſores aliquã ſibi factum iri lucri acceſſionem, nũquam cambirent.

Secũda.

Secundo hoc ſit etiam conſtitutiſſimum, ꝙ temporis illius expectatæ ſolutionis nulla eſt ratio ducenda ad augendum pretium, ſiue in proximas, ſiue in tertias, ſiue in decimas nundinas cãbitio fiat. Neque de hoc, ego ſaltem pro meo ingenio dubitare poſſem.

Tertia.

Tertio & hoc ẽtam præſentiarũ admouerim, quod dum aliqua fit nundinarum intermiſſio ut cambium in illas proferatur, in quibus ſperatur cambiorum pretium auctum iri, uſura metuenda eſt. V.g. campſorum praxis eſt in nundinis Octobris. quarum ſolutiones Metinæ fiunt menſe Nouembri, ad nundinas Reſurrectionis, quæ fiunt Bergis menſe Maij cambire, eo quod cũ illæ ſint ditiores pluresq. adeo ſint, qui cambia ſuſcipiant, pluris illic æſtimatur pecunia. Atq. hac ratione cambia quæ Metinæ in illas nundinas prolatãtur, pretioſiora fiunt. Nam iã tunc nõ

cambitur pecunia præſens pro præſenti, ſed pro illa quæ in futurum auctior ſperatur, præterquam quod ſemper ratione maioris dilationis plus inſuper recipitur. Hæc ergo omnia uſuraria ſunt cambii. Et confirmatur hæc ratio, quoniam ſi illa futuri ualoris rō haberi poſſit in cambiis, eadem ratio duci poſſet in cambijs proximorum locorum eiuſdem regni, imo & eiuſdem loci. Poſſet inquã quis numerare pecunias in nundinis Maij Metinenſis reſtituendas ibidem in nundinis Octobris, eaſdemque cum lucro, propterea quod ſperatur tunc auctum iri pretium, quæ tamẽ potentiſſima eſſet uſura, ut quæſtione ẽt proxima repetentes monſtrabimus. Quocirca intercalatio ſolutionum dimidiatæ quadrageſimæ profecto non poteſt non eſſe ſuſpecta. Igitur nullam aliam uidere mihi uideor legitimam cambiendi rationẽ, quã ſi ex præcedentibus nundinis illius loci ad quem cãbitur, & ex præſentibus coniecturis æſtimetur abſq. fraude & dolo pecuniæ ualor, qui eſt in præſenti aut in proximis nundinis, & ſcd̃m illud ſolutio cãbij cõſtituatur. Hoc enim eſſe cenſeo cambire pręſentem pecuniam pro præſenti, & præcipue dum cambitur ad Romam & ad quẽcunq. locum, ubi non expectantur nũdinæ. Ex quo fit quod præteritio nũdinarũ nũquam fieri pręſumitur niſi cum uſurarum fraude. Quod ſi dicas forſan tempore faciendæ ſolutionis res fore uariatas, reſpõdetur, quod eiuſmodi pericula oportet te ſubire. Nam hæc eſt negotiatorum cõditio & ſors. Etenim ſi uis pecuniã tuã adeo in tuto collocare, iã nõ eſt negotiatio, ſed uere mutuatio cuius grã preciũ iure percipere nequit.

Legitima cambiorum ratio.

Deſcendamus ergo ad ſuperiorum argumentationum reſponſa, quibus ſe ipſi mercatores iugulant quamuis illi qui rõnem ſuarum habent conſcientiarũ, bene uident nul ius eſſe momenti, ſed illi hæc cogitant, qui ſuam nolunt uſuram ſucare & incruſtare. Ad primũ igitur reſpõdetur, quod etſi cãbia ad lõgius tps nõ ſint adeo frugifera, neque tam commoda conferenti prius pecuniã nõ tamẽ ideo ſit cõſequẽs, ut poſſit illius dilationis gratia pretiũ recipi. Alias omnes uſurarum nequitias excuſare a culpa ualeremus. Nam uſurarius propterea ex longiori tempore amplius petit pretiũ, quòd diutius habet ſuã pecuniam impeditam. Igitur qui noluerit hoc expectandi beneficium gratis conferre, non faciat eiuſmodi cambia, quia neque ſi improbiſſime ab alio rogetur, excuſabitur a peccato. Exponat ergo pecuniam ſuam aliæ negotiationi. Imo qui illam cauſſam allegat recipiendi pretium, ore proprio, ſuam fatetur nequitiam, ac ſi lucrum ceſſans recipere poſſet, qđ ut ſuperius actum ſus nuperrime dicebamus, iuſte nequit.

Ad primũ arg.

Secũda uero ratio, nempe quod quo laxiora ſunt cambia plures ſunt qui recipiant, & ideo pretium augeri licet, non eſt præ ſua fœditate audienda. Primum, quia nõ ſunt cambia aliarum mercium trutina perpendenda. Præterea, quãdo accipientiũ multitudo inde emergit, quod plus tẽporis expectatur ſolutio, iã ſupra explicuimus quẽ ad modũ non ſit iuſta cã augendi pretia, eo quod radix manifeſtiſſimum in fronte inſcriptũ habet uſurę titulum. Quare ridiculum eſt, quod in tertia ratione adhibetur, uidelicet illud actius nõ recipi propter longius tempus, ſed quia indulgentur recipienti maiores induciæ, ut poſſit in loco ſolutionis parare pecuniã. Nã profecto idem eſt prorſus recipere ratione expectati temporis, atque ob id recipere, ut alter poſſit ſoluendam pecuniam parare, quam in promptu nõ habet. Hac.n. prorſus de cauſſa qui ad uſuras recipit maiores ſoluit, quãto lõgius illi tempus conceditur.

Ad ſecũdum.

Ad tertium.

QVAESTIO XIII.

DE RELIQVIS CAMBIOrum generibus.

ARTICVLVS V.

Vtrum cambia ad proxima loca eiuſdem regni ſint licita.

EDENSIORIBVS ergo cãbiorum ſpinetis emerſi, reliquaq̃ decurſu faciliora sũt, in hac poſtrema q̃ſtione ꝓponamus. Et primo arguitur, licitũ eẽ pro cambio inter duo loca eiuſdẽ regni pretiũ recipere. Nã loci diſtãtia huic negotio accidẽtaria eſt, atq. adeo licet iuſtitia pretii uiolari poſſit, ſi non pro rõne diſtantię taxet, uſura tamen non poteſt committi, quandoquidem & tranſferre pecuniam ab uno

Primũ argum.

in alium locum, pretio quoque æſtimari poteſt. Secundo. Quia cum dictum ſit poſſe cambiri pecuniam unius loci pro maiori alterius, quando pluris illic æſtimatur, eadem ratione id fieri poteſt in nundinis

Secūdū eiuſdem regni. Vt ſi cambium fiat Metinę ad nundinas de Villalon, ubi ſperatur auctum iri pretium, poteſt illud in pactū duci Metinæ. In cōtrarium eſt quod eiuſmodi cambia merito apud uiros probos uſuræ charactere inuruntur.

Prima concl. Ad quæſtionem tribus concluſionibus reſpōdetur. Prima eſt. Si res ſyncere & cādide, ut ſimpliciter ſonat, conſideretur, poteſt quidem pro cambiis inter quæcunq. loca quantumuis propinqua pretium recipi. Hanc enim concluſionem prior earum rationum quas proxime faciebamus, de-

Rō concl. monſtrat. Si enim magnum pecuniæ pondus transmittendum tibi eſſe a Metina Hiſpalim, uel a Florentia Romam poſſet qui illam Hiſpali haberet uel in numerato uel in debitis, eandē a te Metinę accipere, & quia conſignat eam tibi Hiſpali, pretium recipere. At uero non amplius quā exiguum illud quo per nūtium poſſet mitti, niſi forte non fictum ſed uerum latronū uel alius generis periculum itineri immineret. Nam tunc aliquantulo cumulatius eſſet iuſtum. Hæc autem pretia adeo ſunt exilis momenti, ut nihil apud campſores

Secūda concl. fiant. Quocirca adhibetur ſecunda cōcluſio. Pro cambiis intra regnum ſoluendis nulla poteſt æquitate pretium recidi. De illis enim loquor pretiis tantæ æſtimationis quanta campſoribus in uſu eſſe ſolet.

Probō. Probatur, quoniam illa non fiunt cauſſa transferendæ pecuniæ. Quoniam ad id neque labores neceſſarii ſunt, neq. propter itinerum pericula induſtria aut diligentia, quæ ſint aliquo pretio digna. Et ideo manifeſtum eſt eiuſmodi fœnus pro ratione temporis exigi quod differtur ſolutio. Neque de hoc ullus eorum, qui bene morati

Tertia conclu. ſunt ambigit. Tertia concluſio. Cambia quæ re uera eodem loco aut parum diſtanti in eadem prouincia redhibenda ſunt, licet fieri fingantur ad nundinas aliorum regnorum, neutiquā ab uſuræ labe elui poſſunt, ſed inter ea, quæ proprie dicuntur ſicca, primum habēt locum. Quare illa quæ Mediolani, uerbi gratia fiunt per Genuā, aut Venetias, aut per Brugas: & Metinæ per Lugdunum, aut per Flandriam, ſi re uera qui Mediolani aut Metinæ recipit, non habet in illis locis pecuniam, neque ſperat habere, ut illic ſoluat, ſed ubi recipit, indiget, & illic eſt ſoluturus, quidquid campſores fingant, impudentia cambia ſunt, ut ſupra ſub tit. de cambio ratione loci adnotauimus. Hęc enim ſunt figmenta & palliamenta quibus campſores nobilium bona deglubunt. Sciunt enim dum ciues qui mercaturam non exercent, cambia ab ipſis expoſcūt, nullos habere apud Flandriam numos, & nihilominus cogūt eos ut ad ſuos ipſorum campſorum miniſtros literas dirigāt qui cambia remittant. Non ſolum ergo hominibus ut illic diximus, immo & Deo ipſi imponere iſti pergunt. At uero aiunt, nihil mea refert ſoluturusne ſit mihi alibi an non. Porro autē his Syluester uerb uſura, 4. § 9 ꝙ quando Syluest. campſor id ſcit uel præſumit, in uſuræ uitium mergitur, quia bene ſcit nullum recipere pretium niſi pro tempore, ſicuti ille facit, qui fictitios boues a ruſtico emit quos nõ hēt, eoſdemq. illi locat qui ſaluos ſuſtentet, & operarum mercedem ſoluat. Et quo uſuræ huius uenenū apertius pateſcat fac ciuium quemlibet qui nō eſt cāpſor, illa calliditate tribuere alteri ſuā pecuniam auctiorem ſibi reſtituēdam, nū quid non ut manifeſtarius uſurarius haberetur? Cur ergo non etiam campſor? Multo autē impudentius eadem fiunt cambia a Metina in Villalon, aut in alteram Metinam, quāuis in uirtute eodem recidat, etſi nominentur per Flandriam aut per Lugdunum. Nam ut dicebamus, ſi in nundinis Hiſpanis facienda eſt ſolutio, eodem recidit. Quapropter illa cambia quæ in Italia intra eandem. prouinciā fiunt, nempe Mediolani per Florentiam aut per Genuam, neſcio quo poſſint modo perſonari, ne appareant uſuraria, cum plane pretium non rõne loci, ſed ratione temporis, augeatur.

Ad primū arg. Ad prius igitur argumentum iam reſponſum eſt. Ad poſterius autem reſpondetē, ut

Ad ſecūdum. ſuperius dicebamus, ꝙ intra eandem prouinciam fieri nō poteſt cambium præſentis pro præſenti pecunia diuerſo ualore, æſtimata. Sicut inter diuerſas prouincias & regna. Nā in diuerſis prouinciis uarietas in-

rasind: prouenit, quod in uno loco pecuniæ inopia laboratur in alia uero ubertate fruitur. In eodem autem regno diſcrimen hoc haberi non poteſt, niſi habita ratione diuerſorum temporum, ut ſi modo maior ſit copia & timeatur in futuris nundinis inopia, & ſub hac ſpe cambiri, uſura eſſet ratione temporis, ut ſuperiori quæſtione explicatum eſt.

ARTICVLVS II.

Vtrum cambia quæ l. cei ad primas nundinas fiant tempore loco diſtantes, tamen quo longius diſtant pretioſius fiunt, ſint licita.

POſtremus denique cambiorum ſcrupulus eſt, utrum quo proximæ nundinæ alterius loci diſtantius abſunt, Primũ argum. prætioſius fieri poſſit cambium? Et arguitur a parte affirmatiua. Cambire in primas nundinas quantocumq; tempore diſtantes, nulla eſt uſura, ut ſupra declaratũ eſt. Quod ſi fiant extra regnum, poteſt maior pecunia pro minori & econuerſo, cambiri, ut eſt et definitum, quo aũt diſtantiores sũt tẽpore nundinæ, plures ſunt qui cambiorum pecuniam petant ergo nihil obſtãt quo minus cãbium pretioſius fieri poſſit. Quãdo quidem uberiorem recipientium numerum pretium cambiorum auget, ſi ex corrupta radice non pullulet. In contrarium eſt quod augmẽtum hoc prouenire uidetur ex hoc quod diutius expectatur ſolutio, quod uſuræ teſtimonium eſt.

Hũc articulum ob ea potiſſimum cambia adiecimus, quæ apud noſtrates in more ſunt, nempe p p cambia quæ inter Caſtellanos ac Luſitanos celebrantur. Enimuero ſi cambium ad nũdinas eiuſdem prouinciæ fiat, iam ſatis dictum eſt non eſſe licitum plus recipere, propterea quod nũdinæ plus diſtẽt. Nam illic ſola temporis ratio habetur. Qñ uero cambium extra prouintiam fit, tunc eſt dubium, eo quod uel ualor pecuniæ diuerſus in altero loco, uel tranſlatio uẽ cambium iuſtificare, dum nundinæ diſtantiores ſunt tempore. Praxis ergo cambiẽdi a nobis ad Luſitaniam eſt, quod cũ illic non ſint nundinę ſicut de Roma di- Explanatur quæſtio propoſita. ctũ eſt, nõ cambitur niſi ad certum tẽpus. Diuerſimode tñ a nobis ad ipſos q̃ econuerſo. Campſoria. n. pecunia quæ Metinæ ſuſcipitur, ſoluenda eſt. Vlyſſipponę poſt integrum mẽſem, & cum illic, ut de Flandria hoc tempore dictum eſt, non ſit tanta pecuniæ copia, pluris apud illos quam apud nos æſtimatur, ob id q. ille q Metinę n ille numerauit, licet aliquantulo minus reciperet Vlyſſipponæ, tñ ſicut de illo diximus, qui Metinæ modo numerat & recipiat in Flandria, tãtũ recipit. Et ſi tantũdẽ in forma recipiat, plus tñ recipit in ualore. Et ideo cambium lingua noſtra uocatur, Ad par, hoc eſt quod idẽ prorſus recipitur quod confertur, cum tamẽ illud par Luſitaniæ ualore ſit maius. Sed dicere poſſunt mercatores, ratione tranſlationis pecuniæ illud lucrum eſſe licitum. Attamen in remiſſione quæ illinc ad nos fit, venenoſior latet anguis. Remittitur enim ad primas noſtratum nũdinas. Sed quo plus diſtant, plus mercedis exigitur, & ſolent plurimum quatuor menſium induciæ cõcedi. Obtendunt autem campſores non illud plus recipere propter tẽpus, ſed quia plures tunc ſunt qui cambia recipiant. Et quidem Caieta. in illo ſuo celebri opuſculo, c. 7 huic campſorum cauſſæ aperte fauet, Caieta. admonet ſiquidem diligenter notandum non eſſe ſufficiens ſignum iniuſti contractus minus dare pro cambio, dum tempus multum interiacet ante nundinas, pluſq. qñ proximæ ſunt nũdinæ, hoc eſt campſorem qui prius numerat minus dare qñ diſtantiores ſunt nundinæ, plus autem qñ ſunt propinquiores, ut eandem recipiat pecuniam, id eſt plus lucrari propter longius dilatum tempus. Sic enim eſt obſcura eius litera explicanda. Nam forſan, inquit, hęc conſuetudo introduci potuit, propterea quod ad longius tempus pauciores ſunt campſores qui locum habent uenditorum, pluresque cambia recipientes. At uero profecto niſi ego grauiter decipior, non poſſum non mirari quod hanc indulgentiam uir tantę eruditionis campſoribus obtulerit. Ad quæſtionem ergo duabus concluſionibus reſpon- Prima concluſ. detur, ad cambia quę ad Luſitaniam fiunt peculiariter accommodatis. Prior. In pretium miſſionis pecuniæ hinc illuc, recipi quidpiam nequit, niſi quanta æſtimaretur ſimplex tranſlatio pecuniæ, iuxta formam explicatam quæſtione ſecunda. Itaq. ſi centum ducati qui Metinæ nu-

næ nu-

næ mille centum argenteis regalibus æſtimantur, ualent Vlyſſipponæ mille forſan tercētum cāpſor non pōt recipere Vlyſſipponæ niſi mille centum, & tantillum forte inſuper quantum ualeret illa trāſlatio, quæ profecto dum per literas fit, non magno æſtimanda eſt. Quocirca cum, ut uſus habet, longe plus recipiatur, eiuſmodi cambia culpa nō carent. Poſterior concluſio. Neq. remiſſio pecuniæ illinc ad nos maiori prorſus digna eſt quā eiuſdē pecuniæ tranſportatio ualeret. Has ſimul concluſiones, unica ratio ex ſuperioribus collecta ſatis probat. Pecunia .n. uni' loci nō pōt in alium cambiri niſi altero duorum modorum, uel ratione tranſlationis pecuniæ, uel quia in uno loco ꝑ eius raritatē pluris æſtimaī quā ī altero, in quorū neutro nulla haberi poteſt temporis iō, ſed laboris in tranſportando, & præſentis æſtimationis amborum locorū. Sed refulget hic lucētius ratio occluditurq. magis uia palliandi uſuras, propterea ꝙ nullum his patet ſuffugium ad nundinas, quæ quidem in Luſitania non fiunt, ut expectetur quātum illic ſit ualitura pecunia. Præterea ꝙ in remiſſione inde ad nos manifeſta committatur uſura palam inde fit, quod quāto matus eſt temporis interſtitiū uſq. ad nundinas maioris æſtimantur cambia. Et quo ad argumētum a nobis præfactum, ac perinde ad opinionē Caietani reſpōdeamus. Manifeſtum eſt ꝙ numeroſior multitudo recipientium cambia non aliunde .n. naſcitur quā ꝙ laxiores indulgētur ad ſoluendū induciæ. Quare illa de cauſſa augere ꝑtia, manifeſta eſt iniqtas. Secus ſi (uti quæſtione præcedenti diximus) idem receptorum numerus aliūde augeretur. Præterea, & inde detegitur uſuræ facies quod campſores Metinenſes propterea ad id cogunt cambiorum receptores ad ſoluendum primo menſe, ut inde poſtea longior ſit tēporis diſtantia uſque ad proximas nundinas, ut locupletius remittantur. Sed rogant forte campſores quomodo cābiēt quia non poteſt primo mēſe ſibi Vlyſſipponæ pecunia ſolui in numerato, propter eius qui illic eſt raritatē, ſed in remiſſiuis chirographis, & iō coguntur illo tempore cambire quo proximæ nundinæ longe diſtant. Reſpondetur autem ita iuſte cambire poſſe,

Poſterior cōcluſio.

Probō. vtriuſq. conclu.

Scrupulus.

Solutio

ſi nullam prorſus temporis rationem habeant, hoc eſt eodem prorſus pretio cambiant, dum nundinæ per quatuor menſes abſunt ac ſi intra menſem eſſent. Haud equidē neſcio quā plurimos ab aliis multiplicari cambiorum modos, quos nos cōſulto miſſos fecimus tum quod adeo ſint obſcuri ut nullatenus poſſint lectorem informare, tum ēt quod omnia ſummatum fundamenta me arbitror tradidiſſe, per q̄ de ſingulis poteſt quiſq. oculatiſſimus iudicare. Nam fateor, niſi qui mediocris fuerint ingenii, & attenta conſideratione rem fuerint ſpeculati, præterea ab ipſis campſoribus, inſtructi, nō poſſunt ad tāta quāta hac arte accidunt ambigua, reſpōdere. Bellorum .n. calamitas, quā ciuiū peccata in rēpublicā inuehere ſolent, in cauſſa potiſſimū eſſe conſueuit, ut reges pecuniam undiq. & maxime ex famoſis nundinis cābiorum uia corradant. Atque hac de cauſſa cambiorum turba & ſæpe præter legem permittitur. Sed fieret multo conſultius, ſi in tali calamitate. Rex ſecū tm̄ eandem fineret cambia fieri, cæteris uero interdiceret, nam cum nō ſit par in cæteris, ac in ipſo neceſſitas; non debet fieri conſequēs, ut ſi cum rege fiunt, fieri debeant cum cæteris. Quāuis quæ perſonatæ uſuræ ſunt, neque cum rege licitæ fiunt.

De miniſtris autem cambiorum, per ea quæ ſuperiori libro de uſurariorum famulis, dicta ſunt, iudicari pōt, quamuis in cābiis celebrandi noua quæpiam de illis adnotanda ſuperſunt. Et enim dubium an qui cābium nomine aliorum recipit, tuto id faciat. Exempli grā. Sunt locupletiſſimi mercatores qui regi potiſſimum pecunia ſuccurrunt, neq in genti fœnore, ſed aiūt tāquam eius miniſtros ſe ex multis locis campſoriam colligere pecuniam, quā ei contribuant, & ideo mūdos eſſe ab omni uſuræ labe, ſi quas uſuras ſoluunt, ab ipſo recipiant. Hic autē multa ſunt conſideranda, Accipere enim nomine regis dupliciter contingit, immo uero uno tantum contingit re uera modo, ſed ipſi alterum fingunt. Ille inquam proprie cambium accipit nomine regis, aut alius magnatis, aut mercatoris, qui tanquam eius famulus id exequitur, puta quia eius œconomus, eſt uel a ſecretis, &c. itaq. ipſe nō fit debitor

De cambiorum miniſtris

Dubiū.

Solutio

cambij, quod recipit, neq. poſtea tanquã ſuum tribuit regi, ſed rex eſt qui per illum recipit. Et talis miniſter nullam uſurã cõmittit, ſed accipit uice dñi ad uſuras, qđ urgente neceſſitate licite fit. Sed alius eſt ꝙ licet ſit igitur miniſter regis, non eſt tñ, népe mercator aut cãpſor qui aliunde ad uſuras accipit ut regi ſub eiſdẽ uel maioribus tribuat. Exẽpli gratia Petrus accipit a Paulo & a Ioanne &c. & dat regi, itaq. rex non cambit cũ Paulo uel Ioanne, ſed cum Petro, qui fit dominus pecuniæ. Hic ergo perſonatus fit regis miniſter, cum officiũ campſoris exercetur, & idõ accipere ad uſuras, peccatum illi eſt, non ſolum quia id facit abſq. propria neceſſitate, uerum quia ad uſum illicitũ accipit, ac perinde ea ſub uſuris regi tribuere, aliud eſt ei nouũ peccatum uſuræ. Id quod ex alio eorũ uſu fit etiam apertius. Aiunt.n. ꝙ qua rõne poſſunt aliunde ſub fœnore pecunias diſquirere, quas regi tribuant, poſſunt & ſuas tribuere proprias. Hoc ergo non faciunt nomine alterius, ſed proprio. Quare de iſtis citra dubium ullum, ſi cambia faciant uſuraria, uere uſurarij ſunt. De cambiorũ autem proxenetis, hoc eſt de intercurrentibus conſtituentibuſq. inter partes cambiorum pretia, non dubito quin adeo ſint uſurariorum miniſtri, ut eodem conuoluantur uitio, quamuis peius illi qui factores campſorum ſunt, & ipſorum nomine cambia faciunt. De his ergo factoribus qui aliorum nomine cambia faciunt, magna eſt dubitandi ratio, quando & quõ ad reſtitutionem teneantur. Ad quod ideo in calce huius diſputationis reſpondere pro captu noſtro eſt operæ pretiũ. Et quidẽ ſi ſciẽtes ad prudentes uſuraria cãbia faciant, ad reſtitutionem indubie tenentur, idque rõne acceptionis quæ illis peccatum eſt, & dũ nihil ſibi lucri acquiſierint. Si aũt ignorãter & bona fide, arbitrantes cambia eſſe licita, uſq. adeo, ut (ſi accidere põt) ab omni ſint culpa incolumes, liquidum eſt non teneri rõne acceptionis, teneri tñ uidentur ratione rei acceptæ, cum poſtea cambiorum iniquitatem reſciuerint. Saltem dubio procul tenentur, quando aliquid lucri apud ipſos remãſit. Si uero nihil illis prorſus ex lucro prouenerit, ſtatim in primis tenẽtur ſolertiſſime operam ut illi quorũ nomine cãbia fecerũt, reſtituãt. Si aũt id perficere nequeãt, tũc meritiſſimo dubitatur, an ijdẽ ipſi reſtituere teneantur. Neq. dubium facilis ſolutionis eſt. Enimuero ꝙ nullatenus teneãtur, ex illis radicibus argumentũ corruitur quas libro quarto ſub titulo de reſt. iecimus. Haud.n. aliũde quã ex altero duorũ capitum uinculum reſtitutionis naſcitur, ſcilicet aut ratione acceptionis, aut ratione rei acceptæ. Qui autẽ accipiendo nullam prorſus commiſit culpam, non tenetur ratione acceptionis, niſi in mutuo & ſimilibus, ubi promiſit reddere. Hoc patet utroq iure, nam tota lex Aquilia, quæ de iniur. & damno dato ſcripta eſt, nemini actionem dat niſi cõtra eum qui in culpa fuerit. Et extra, de iniu. & damno dato, cap. ſi culpa. non dicitur ſi cauſſa tua ſed ſi culpa tua datũ eſt damnum. Vnde neq. in practica, neque in foro exterioris iudicij. ullus damni aut iniuriæ condemnatur niſi qui in culpa fuerit ſaltem leuiſſima. Accidit & quod ſupra diximus, quod ſi qs a latrone partem furti dono ſuſceperit quod cõſumpſerit, neq. factus fuerit inde ditior, nullatenus teneri, iſti ergo factores rõne acceptionis non tenentur, neque apparet teneri rõne rei acceptę poſtquam nihil prorſus lucri eos tetigit. Hæc argumenta hanc profecto negatiuam partem cõcluderent, niſi quod ignorãtia iuris nunquam, aut uix unquã, prorſus excuſat, niſi homo ſit agreſtis, & ius ualde reconditũ. Cambiorum aũt uſus adeo publicitus male audit, ut nemo ſibi prætexere queat excuſationis clypeum, niſi peritos bona fide conſulat, quin uero peritiſſimos atque homines præcipui nominis? adeo omnes clamant periculoſiſſimã artem eſſe. Quocirca ego non auderem iſtos prorſus ſaltem a toto excuſare. Sed ſi ſoluẽdo ſunt, tenentur creditores conuenire, & cum ipſis de re componere ut aliquid ſoluant, aliquid uero eis condonetur.

[Margin notes: De cambiorum proxenetis. — Dubitatio. — Primũ argum. a parte negatiua. — Argu. 2. — Solutio]

Finis Libri Sexti, de Iuſtitia & iure.

FR. DOMINICI SOTO SEGOBIENSIS, THEOLOGI, ORDINIS PRAEDICATORVM.

Liber Septimus de Iuſtitia & Iure.

PROEMIVM.

HACTENVS de iuſtitia, & iniuſtitia, earumq. partibus ſubiectiuis, hoc eſt ſpeciebus huic virtutis generi ſubiectis, dictum eſt. Amodo de partibus eius potentialibus, ideſt, illi annexis ſubſequitur vt dicamus. Dicitur enim pars potentialis uirtus illa, quæ cum non ſit eius directè ſubiecta ſpecies, eò quòd non omnimoda ratione cum illa conuenit, nihilominus propter aliquid, quod utriq. commune eſt, ad illam ceu ad capitalem reducitur. Exempli gratia: Abſoluta iuſtitiæ ratio tria cõprehendit. Primùm quòd eſt unius ad alterum, ſecundum, quòd verſatur circa debitum, ac tertium, quòd æqualitatem ſoluti ad debitum cõſtituit. Liberalitas autem licet non verſetur circa debitum, eſt nihilominus ad alterum, cui per ipſam beneficium confertur. Ob idq. licet non ſit iuſtitiæ ſpecies, reducitur tamen ad illam ceu pars eius potentialis. At religionis uirtus quæ inter nos & Deum conſiſtit, circa debitam quidem reuerentiam & famulatum, quem ei debemus, uerſatur. Sed tamen quia Deo, ut auctor eſt 5. Ethic. Ariſtoteles æquale reddere non poſſumus: hac ratione, a uera ratione iuſtitiæ deeſt, quapropter reducitur ad iuſtitiam, tametſi ratione obiecti longè ſit quam illa præſtantior. Ariſtot. De liberalitate autem ac miſericordia, deq. id genus cæteris, quę longius a iuſtitia diſtant, nihil præſenti Opere tractare decreuimus, ſed de religione. Neq. uerò de cunctis eius partib. abiret enim Opus in immenſum, ſed de his tantùm quæ cum iuſtitia coniunctiorem habent affinitatem, nempè de uoto, quippe quod reddere ad fidem pertinet, quæ eſt iuſtitię fundamẽtum, ac de decimis, et ſimonia, quę, niſi quod materia differt, ſimillima eſt uſurę, ſacrilegaq. iniuſtitię ſpecies, & poſtremo de his quæ ipſi uiciſſim, prę ſertim epiſcopi, tum populo, tum eccleſiis debẽt, tam in eleemoſinis quã in reſidentia. Prę ſens ergo Septimus liber in uoti ſermone verſabitur. Neq. nobis uitio dandum eſt, quod ordinem quodãmodo D. Tho. non inſectamur. Nam tũ quòd decimarũ tractatus ſimonię diſputationi affinis eſt, quę uoti ſermonem ſubſequitur, tum etiã, quia ſpontaneæ promiſſionis conſideratio illam antecedit, qua obligatio conſideratur reddendi id quod debetur, in hoc ſeptimo agere conſtituimus de uoto quo Deo aliquid ultro promittitur, & in ſubſequenti de oblationibus ac decimis, quę eidem debitę ſunt.

QVAESTIO I.

DE SVBSTANTIA VOTI.

S. Tho. 2. 2. quæſt. 88.

ARTICVLVS I.

Vtrum votum ſit alicuius rei poſſibile, ad quam ni præcepti non tenebamur.

HVNC ſtatim in fronte articulum proponimus. Vtrũ votum ſit rei alicuius poſſibile, quam antea ui præcepti non tenebamus? Nam ſi nihil eſt quod Deo non ſit uigore præcepti debitum, inanis eſt uouendi religio.

Primũ argum. Et arguitur a parte negatiua. Nihil operis præſtare Deo poſſumus, quod ei non ſit à nobis tenore præcepti dilectionis ſuper omnia debitum, ergo uanum eſt quidpiã uouere. Probatur antecedẽs. Tenemur eũ diligere ex toto corde, ex tota mente, & ex totis uiribus, ergo nihil eſt, quod uirtute huius maximi mandati, non illi debeamus. Secundo, ille nos de nihilo creauit, ſuaq. miſericordia paſcit, & ſuſtentat, ergo quidquid ſumus, atque adeo quidquid operari poſſumus, illi debemus immo uere, ut etiã Ethnicus ipſe Ariſtot. 5. Phyſic. agnouit, nihil ei poſſumus pro ſuſceptis beneficiis par rependere nihil ergo ei aliud indebitũ ſpondere poſſumus. In contrariũ autẽ reclamat tota ſcriptura ſacra, ut Deuter. 23. Cum uotũ uoueris Domino Deo tuo, non tardabis reddere, & Pſal. 75. Vouete & reddite Domino Deo ueſtro. *(Ariſtot.)*

Hanc quæſtiunculam, licet ſcholaſticis inſolitam quam ſuperficie tenus in calce ſecũdi libri tetigimus, toti huic noſtræ diſputationi pre foribus affiximus, ut Lutheranis obuiam occurreremus qui hanc uouẽdi religionem futilem & commentitiã cõtendunt. De qua re illos lib. 3. de natu. & gra. cap. 2. in iudicium detulimus. Lutherus inquam in ſuo damnato Opere De uotis monaſticis demoliri nititur morem hunc eccleſiaſticum, quoniam res eſt, inquit ſine auctoritate & exemplo ſcripturæ, merumq. ac perniciosum hoĩum inuẽtum. Audi monachum, quanto impetu ſuũ euomat inſtitutum, idque poſtea Lutherani in ſuis dogmatibus cõfirmare ſtuduerũt. Fuit n. Lutherus omniũ hæreſum Vvicleff fidus atq. impudẽs renouator. Ille quippe molimen hoc fuit antea molitus. Contra quem celeberrimus Thom. Vvald. tomo 5. de ſacramentalibus, tit. 9. cap. 83. & 84 doctiſſime, diſertiſſimeq. de hac re diſſeruit. Sed ut alios omittam⁹, rõnem originemq. erroris huius, ut nos loco citato explicuim⁹, ex duobus fontibus Lutherus deduxit. Primus fuit, ꝙ putauit præcepto dilectionis Dei ſuper oĩa teneri nos ad oĩa opera officiaq. illi offerenda, q̃ facere poſſumus, ut in primo argũ dicebamus. Vnde cõtinuo intulit, non ſolum nullum eſſe opus quod nõ ſit natura ſua præceptum uerum & nullatenus mortales in hac uita poſſe illud præceptum ſatis implere. Quapropter ait quẽcunq. quamũcunque iuſtum in oĩbus operibus delinquere, ut arti. 31. & 32. ad Leonẽ adſtruit. Quoniam arbitrabatur hunc dilectionis modum quocunque præcepto concludi, quem quidem modum cum pro ratione præcepti adhibere non poſſimus, quotunque opere delinquimus. Sed tñ miſericordia, inquit, Dei eſt, ꝙ non nobis eandem omiſſionem imputet. Ex quo ſibi ipſis inferũt nullũ eẽ ſupererogationis opus, qđ eſſe queat peculiaris materia uoti. Alter iſtorum putidus fons extitit, quod opera iuſti debent liberrime fieri, uotum aũt neceſſitatem infert ac ſubinde libertati obſtat. At ſecundi huius capitis error qõ ſubſequenti mõſtrabitur. Primũ tñ expugnauimus loco citato, nimirum oſtendentes quẽadmodũ in illa blaſphemia pſiſtãt, ꝙ Deus nos ad impoſſibile obliget. Hæc aũt expugnatio nihil ad præſens. Sed idcirco de hoc errore meminimus, ut radicem pãderemus ex quã illas in nos blaſphemias depromunt, porro ꝙ diſtinguamus a præceptis conſilia, cum tñ oĩa ſint præceptis comprehenſa. Item ꝙ putemus aliqua eſſe opera ſupererogationis, per q̃ hoĩes & nos præcipue monachi ſatiſfacere gloriamur non ſolum pro noſtris, uerum ẽt pro alienis delictis, de quibus ſubinde ſupererogationis

Margin notes: Auctor libro de natura & grã. — Luther. — Vulcleff. — Thom. Vvaldenſ. — Genuinus fons unde Luther. præteritũ errorẽ hauſit.

erogationis operibus uota emittim⁹. Fuit tñ hæreſis hæc aduerſus Pelagianos condẽnata, ut refert Aug. in epiſtola ad Paulin. Vbi ex decẽ eorũ erroribus illũ quintum facit, ꝗ diuites baptizati tenerentur renuntiare oibus diuitijs. Rñdetur ergo ad q̃onem catholica concluſione. Præter opera præceptorum ſuperſunt alia nõ debita, quorum uotum emittere iuſtum eſt, ac celebre religionis officiũ. Cõcluſio tum frequentibus utriuſque inſtrumenti teſtimonijs ſtabilit̃, tũ ẽt locupletiſsimis ſanctorũ exẽplis, ac ſubinde ineluctabili rõne. Oracula. n ueteris legis iam cœpimus ex Deu. 23. citare, & ex Pſal 75. Extat, & Num. 6. lex. Vir ſiue mulier cum fecerint uotum ut ſanctificent, & ſe uoluerint dño cõſecrare, a uino & oi quod inebriare poteſt, abſtinebũt. Et Eccl. 6. Si quid uouiſti Deo, ne moreris reddere. Et Prou. 20 Ruina eſt hoĩ deuotare ſanctos, & poſt vota retractare. Neq. uero ſe ſatis ab his iaculis ab clypeo illo protegũt, qđ uetus lex iam pridem cum ſuis præceptis eſt antiquata, nã hæc nõ ex ceremonialib. hñr, aut iudicialibus q̃ abolita ſunt, ſed plane inter moralia q̃ naturę iure perdurant. Immo uero quo iſtorum cæcitas apertius deprehẽdat̃, Ethnicorum mos locupletiſsimo teſtimonio eſt ipſiſsimo naturæ iure hanc uouendi religionẽ fundari, ſane quibus ſemper ubiq. terrarũ ſolẽne fuit tã rebus afflictis, quã ꝓ lætis uictorijs uota ſuis delubris nũcupare. Vnde Liui⁹ lib. 1. Tullus, inquit, in re trepida duodecim uouit Salios fanaque pallori & Pauori. Et Pſaltes legẽ proſpiciebat Euangelicã ubi aiebat. Immola Deo ſacrificiũ laudis, & redde Altiſsimo uota tua. Sacrificium. n. laudis ſacroſanctũ cõuiuiũ nr̃m eſt, cui conuenit reddere uota. Mox & patrũ exẽpla perpetuo durãt, ut illa imitemur. De Iacob aũt legit̃ Geneſ. 28. uotũ uouiſſe Deo. Et de Anna Samuelis matre. 1 Reg. 1. Et ut reliquos ſileam⁹ ex illo Lucę 1. Qm̃ uirũ non cognoſco. clare colligit̃ ſacratiſsimæ Virginis uotũ, uti Aug. aſſerit in lib. de nuptijs & cõcupiſcẽtia, & refertur 27. q. 2. cã. ſufficiat. Et in noua lege de Paulo legitur Actu 18. totõdiſſe ſibi caput in Cenchris, ꝗ hr̃et uotũ. Et in Euangelio Matth. 16. conſtit, uotorum inſtituta Chriſto eſſe probatiſſima. Ait. n. primum eſſe eunuchos, qui ſe caſtrauerũt, hoc eſt, ſua ſpõte, abſq. legis uinculo, propter regnum cęlorum. Et ne contra cum Lutheranis exiſtimaret̃ præceptũ, ſubdit. Qui põt capere capiat. Cuius inſtar ait 1. ad Cor. 7. Pau. De uirginibus prę ceptũ nõ habeo, conſilium aũt do Deinceps ſubſequitur adoleſcentis hiſtoria, qui Chriſtũ interrogatione pulſans quid faceret, vt vitã hr̃et æternam, reſponſum accepit, ut ſeruaret mandata. Cui ruſus dicenti cuncta a iuuentute cuſtodiſſe, reſpondit Chriſtus. Si uis perfectus eſſe, uade & uende omnia q̃ habes, & da pauperibus, & ſequere me, vbi aperte perfectionis ſtatum a præceptorum materia diſcreuit. Ait. n. primum, Si uis ad uitã ingredi, tanq̃ de re neceſſaria. Quare ut legit̃ Marc. 10 poſtquam adoleſcens rñdit oia ſeruaſſe, intuitus eſt Chriſtus, dilexit eum. Vnde fit conſequens, nõ fuiſſe mentitũ, licet Hieron. & Orig. ad contrarium annuere uideant̃. Obidq. Dominus cupiens eum ad uberiorem frugẽ promouere, culmẽ ei perfectionis mõſtrauit, quo poſt præceptorũ fundamẽtũm in conſilijs promineт. Quocirca illico Petrus publico Apoſtolorum noie ſubdit. Ecce nos reliquimus oia, & ſequuti ſumus te, qđ ergo erit nobis? Super quo loco Aug. lib. 17 de Ciuit. Dei, ca. 4. ait, Hoc uotum potentiſſimi uouerant, iuxta illud 1. Reg. 1. Dãs votum uouenti. Conſtat ergo Apoſtolos uoto ſe obſequio Chriſti conſecraſſe. Hęc aut nõ eſt loci pñtis locupletius diſſerere, q̃ ruſus q. 3. ſub titulo de uoto religionis, inmentẽ redibunt. Sed expediebat ſtatim in libri veſtibulo rõnẽ pateſacere, cur extra pcepta materia pateat multa uouendi. q̃ non ſunt lege debita. Rõ ergo concluſionis de cõtrario principio q̃ quo Lutherani nituntur ducit̃ hæc. Plurima extant opera, ad q̃ nullum nos cogit præceptum, multaq. alia, a q̃bus neq legis prohibitio nos arcet, ergo uoto poſſumus & ad illa nos obligare, & ab his nos cohibere. Probat̃ antecedens. Prouidentiſſimus Deus in edẽdis legibus, q̃bus nos cogeret, nõ tm̃ ad id aſpexit, quod nos illi procreationis benefi io deberemus, quodq. a nobis poſſet abſoluta auctoritate exigere, ſed cũ oia ſuauiter pro cuiuſq. condõne, diſponat ad id prorſus qđ uniuerſi mortales

Auguſt. Conclõ catholica. Prima ꝓbatio. Probõ ſecundã. Auguſt. Hieron. Origen. Auguſt. Rõ conclõnis.

les ſcđm imbecillem naturā noſtrā præſta re ſufficiebamus, nā lex oēs ęque obligare debet, atq. ad id maxime, quod tū ad eius cultum, tū ad noſtrā mutuam charitatem neceſſarium erat. Hoc aūt non eſt quidqd vnuſquilibet totis ſuis uirib. afficere poteſt, ſed ea prorſus q̃ in Decalogo continētur, & q̃ illi tanq̃ ibidem implicita appendent, ergo reliqua oīa in nr̃a ſunt poſita libertate, facerene ea uelimus an ſecus. Idq. apertius confirmaī Deus naturæ auctor pręter ſacrorum decreta nihil nobis aliud edixit, quam qđ ipſa p̄cepiſſet, natura aūt non obligat uniuerſos ut unuſquiſq. quantū pōt, faciat, ergo neq. Deus. Alias non oēs ex æquo ſuis legibus obligaret, cum non oēs æqua ualeant. Eſt ergo nihil minus quā ueſania ſic de Deo ſētire ut iſti prædicant. Colligamus igitur multa nobis eſſe extra pręceptorum lineam arbitraria & libera, quæ ſint nobis uotorū materia. Adde, quod uotorū materia, vt paulo inferius patebit, non modo ſunt conſiliorum opera, uerum & præceptorum. Sed hactenus locuti ſumus de illa peculiari, quæ non niſi uoti obligatione ſit debita.

Confirmatio.

Ad primū arg.

Ad primum igit argm̄ in contrariū, negamus maximo illo dilectionis mandato oīa cōplicari opera, quæ quiſq. exhibere pōt, ſed ſatis eſt ſic tota mente & aīa & uiribus Deum diligere, ut nihil eidem dilectioni aduerſum admittamus, qđ quidem in hac uita per Dei fauorem & ſubſidium implere poſſumus. Dupliciter quippe, ut 2.2.q.10 4.art.6. auctor eſt S.Tho. præceptum hoc impleri pōt. Vno modo perfecte. ſ. dum ad finem peruenit quem Deus intendit q ſane eſt, ut homo ſe illi oīmodo amore cōiungat, ut neq. uenialiter delinquere, nec alium admittere amorem queat. Atq. hoc fiet in patria, qñ ſcđm uerbum Apoſtoli 1. ad Cor. 15. Deus erit oīa in omnibus. Vnde Aug. lib. de perſe. iuſt. Illa, inquit, plenitudine charitatis patriæ præceptum illud implebitur. Diliges Dn̄m Deum tuum ex toto corde tuo. Sed alio modo impletur imperfecte, qñ. ſ. etſi non peruenitur ad finem, tñ a regula non receditur, quæ illuc ducit. Et iſto mō impletur in uia. Quare impletio hęc non eo dr̄ imperfecta quod non ſufficiat ad euitandam culpam, ſed ꝙ per ipſam non aſſequimur fidem. Vnde idem Aug lib. de ſpiritu & lit. c. 26. inter militantem uitam & triumphantem ſic diſcernit quod ad iuſtitiam huius uitæ quæ illo dilectionis mandato præſcribitur, ſatis eſt non peccare. Neque id, inquit, deputandum eſt culpæ, quod nondum poteſt hic eſſe tāta Dei dilectio, quanta illius erit, dum a nobis cōſpicietur. Ad ſecundum autem reſpondetur, quod licet quidquid ſimus, figmētum Dei ſimus, non tamen quidquid operamur, ei uirtute præcepti debemus, utpote qui ſuas leges naturæ noſtræ tenuitate admetitus eſt.

D.Tho.

Auguſt.

Ad ſecū dū arg.

ARTICVLVS II.

Vtrum uotum in ſolo uoluntatis propoſito perficiatur.

Svppſito, uotum eſſe poſſibile ꝑpter liberam materiam, qua extra præceptorum obligationem ſuperſit, quæritur de eius ſubſtantia, quæ per definitionem innoteſcit. Atqui ordine Peripatetico prima inueſtigatio eſt de gñe, ac ſubinde de forma definitionis, ſecunda de materia. Primum exploratur in hoc articulo, atq. alterum in ſequenti. Cōpertiſſimum ergo cum ſit, uotum eſſe actionem humanam. quæritur cuiuſnā ſit potentiæ actus utrum. ſ. ſit uoluntatis propoſitum, an uero intellectus promiſſio. Et arguit, quod ſit propoſitum. Eſt.n. multis recepta definitio uoti, quod ſit conceptio boni ꝑpoſiti cū animi deliberatione firmata, qua qs ad aliquid, uel faciendum uel non faciendum ſe Deo obligat, propoſitum autem hmōi firmum ſolo uoluntatis motu perficitur, ergo uotū in tali propoſito conſiſtit. Secundo & uox rem ipſam oſtendit Dicit.n. uotum a uoluntate, nam id quiſq. proprio uoto facere dicitur quod uoluntate facit, cum ergo promiſſio nō niſi rationis opus ſit, ſit conſequēs, ut in uoluntate uotum conſiſtat. Tertio, Illic uotum perficitur, unde obligatio naſcitur, nam hæc eſt, uoti genuina uirtus, obligatio autem ex ſolo propoſito abſq. ulla promiſſione exoritur, ergo illic uotum conſummatur, Probatur minor. Per hoc, ꝙ quis mittit manum ſuam ad aratrum, obligatur ad opus, ſecundum illud Luc. 6. Nemo mittēs manum ſuam ad aratrum, & reſpiciēs retro,

Primū argum.

Arg. 2.

Arg. 3.

eſt aptus regno Dei, nempe ꝙ obligationem frangit, per hoc autẽ ꝙ quis opus proponit, mittit manum ad aratrum, ergo illic ſit obligatio, atq. adeo uotum. In contrarium eſt illud Eccleſ. 5. Siquid uouiſti Deo, ne moreris reddere, diſplicet. n. ei infidelis & ſtulta promiſſio. Vbi quod prius noĩatur uotum illico nuncupatur promiſſio, in qua ideo eius eſt ſubſtantia poſita.

Prima uoti acceptio.

Ad qõnis elucidationẽ hoc primum de noĩe noĩādũ eſt, quod eſt Latinis celebre, idq. duplicis ſignificatus. Eſt. n. uerbi illius nomen, quod eſt uouere, hoc eſt ꝓmittere, non cuiq. ſed Deo, uel diuis. Promittere ſiquidẽ, polliceriq. & ſpondere, cõmunia uerba ſunt pollicitationum quæ uel Deo fiunt, uel hoĩbus, uouere autem eam præciſè ſignificat, quæ fit Deo. Eſt nanq. uotũ, ut in ſubſequentib. patebit religionis promiſſio, ac uirtus, qua ſoli Deo eiuſque

Cicero.

ſanctis ſeruimus. Vnde Cicero ad Atticũ. Ego me maiori religione quã quiſq. fuit ullius uoti obſtrictũ puto. Quocirca uota nũcupare, eſt diuis uoce polliceri, & deſti-

Secũda acceptio.

nare pro fœlici rerũ euentu. At uero quia id quod a Deo uotis hoc eſt oblatis ꝓmiſſionibus depoſcimus ualde deſideramus, inde uſu uenit, ut deſideriũ ipſũ uotũ dicatur. Vnde uoti cõpotes dicimur, & pro uoto ſuccedere gaudemus dũ noſtra aſſequimur deſideria. Et uota facere idẽ eſt quod optare, auere, & precari. Hic aũt no uſurpatur nomen in hoc poſteriori, ſed in priori ſignificatu, ut uouere ſit uota emittere, & quod Latine dicitur, uota ſuſcipere, hoc eſt aliquid Deo ſancte pollicere. His præhabitis ad qõnem duabus concluſionib. reſpondetur. Prior eſt. Ad uotum tria ex ne-

Prima concl.

ceſſitate requiruntur. Primo quidem rationis deliberatio. Secundo uero propoſitum uoluntatis. Sed tertio promiſſio, in qua ra-

Probõ concl.

tio perficitur uoti. Probatur uotũ & obligationem ſecũ affert ad aliquid faciendũ uel cauendũ, obligatio aũt quæ ex propria uoluntate naſcitur (nam ſecus de illa, quæ oritur ex lege) per modum promiſſionis fit, ergo ante promiſſionẽ nullũ eſt uotũ. Probatur minorem. Obligat ſe homo alteri non aliter quam ordinando ſe illi, offerendoq. id ad quod obligatur ordo autem eſt opus rationis. Quare ſicut imperando (q eſt actus prudẽtiæ) ordinat hõ ac diſponit quid fieri a ſuo famulo debeat, & deprecando quid ſibi per ſuperiorẽ fiat, ſic promittendo ordinat, quid ipſe ꝓ aliis facere diſponat, atq. adeo in hoc rõnis actu cõſiſtit obligatio, ac ſubinde uotũ. Promiſſio autẽ ex faciendi ꝓpoſito proficiſcitur, propoſitum uero, cũ ſit actus deliberatæ uolũtatis, deliberatio rationis antecedit, ergo tres iſti actus ſunt ad uotũ ordine neceſſarii. Adde, ꝙ cum ex ꝓmiſſione obligatio emergat, debet ei innoteſcere cui fit. Eſt aut hoc inter hoĩes ac Deum interſtitiũ, qđ cum nobis non niſi uocibus aut exteris nutibus aliena mens innoteſcat, non põt hõ homini, niſi uoce aut ſignis quidpiam promittere Vnde Prouer. 6. Illaqueatus es uerbis oris tui Deo autem (cui intima cordiũ patẽt, ſcđm illud 1. Reg. 16. Homines uidẽt ea q̃ parant, ſed Deus intuetur cor) per ſolã mentis loquelam fieri põt promiſſio. Quo fit, ut ſi uoti eſſentiam ac neceſſitatem ſpectes, in intellectu abſq. ulla uoce

Poſtrema concluſio.

cõſumatur Poſterior concluſio Solẽt nonnũquã duo alia ſuperaddi uoto, quæ ſunt illi accidentaria Sed nihilominus ad eius attinent expreſſiorẽ firmitatem, ut puta externa oris pronuntiatio, ſcđm illud Pſal. Reddã tibi uota mea, quæ diſtinxerunt labia mea. Quæ qdẽ uerba non ſunt reſpectu Dei neceſſaria ſed reſpectu noſtri, ſicuti uocalis oratio, ad expergefaciẽdos noſtros animos excitandoſq. mẽtis oculos in Deũ. Secundo etiam acciri ſolet aliorũ teſtimonium, ut non ſolum Dei metus, uerum & humanus pudor firmiores nos reddat, ne uoti fidẽ defringamus. Quo forſan alluſit

Mag. ſẽtẽtiarũ.

ſententiarũ Magiſter in 4 diſtin. 38. ubi ait, ꝙ uotũ eſt teſtificatio quædam promiſſionis ſpontaneæ quæ Deo, & de his quę ſunt Dei, fieri debet, tametſi & de teſtificatione interna forte loquatur, qua ſe homo Deo debitorem conteſtatur. At uero quãuis hæc lucida ſint nihilominus pluſculæ

Documentũ Ariſtot.

lucis indigent. In primis circa tres actus prioris concluſionis recolendum eſt ex Phil. Ethicor. cap. 9. & 10. tres eſſe prudentiæ actus ſcilicet conſulere, & iudicare, ſeu ſententiam ferre, ac tertio imperare Suppoſita enim finis intentione, quæ ex uirtute morali proficiſcitur, uerbi gratia, temperate uiuendum eſt, uoluntas intellectu utitur ad conſultandum de mediis,

diis,

dijs, conferendumque difficultates quæ ſunt in religione cum illis quæ ſunt in coniugio, illaque mediorum collatio eſt conſilium. Inuentis autem medijs per ſineſim fertur ſnia, quæ eſt melioris commodiorisq. medij approbatio Significato ergo deliberationis, ambo comprehēduntur, tā conſilium quā ſententia. Atque hoc eſt propriū uoti fundamentū. Reſtat tn̄ de huiuſmodi deliberationis maturitate, quāta eſſe debeat, indagare. Vtrum antequam uotum obliget, cuncta ſint conſilio deliberanda quorum ignoratio cohibere hominem poſſet a uouendo? Hæc enim apparet eſſe quorundam Iuriſconſultorum opinio, in quorum cœtu eſſe uī Richard. lib. 4. diſt. 38. art. 1. Vbi ait, ꝙ ubi non eſt plena deliberatio, & ſi ſit ſemiplena, inde nullum oritur uoti ligamen. Et arguitur, pro hac opinione, uotum cum à uoluntate dicatur, debet eſſe ſpontaneum & uoluntarium, ignorantia autem uoluntarium tollit ergo ubi non omnia plene liberantur, non eſt plena liber. as, atque adeo nec uotum. Secundo. Vota hæc qua facilitate fiunt, ſubinde franguntur, ergo periculoſa ſunt, neque ſuccedere ualent proſpere, atque adeo tutius eſt illa irrita reputare. Quapropter non deſunt qui dicant, referente Syluestro in uerbo, uotū 2. §. 13. ꝙ iratus aut bene potatus uouens aut iurans ingreſſum religionis, non tenetur, quia quod calore iracundiæ fit, pro non facto haberi debet His tamen nihil obſtantibus ſentiendum arbitror cum Palude 4. diſt. 38. q 1. & cum Caieta. præſenti articulo, ꝙ ad uotum requiritur plena deliberatio. Plenitudo tamen deliberationis bifariam intelligi poteſt. Vno modo, ut opponitur ſubreptioni, motui. ſ. ſubitaneo, ſeu merè naturalis ſit, quem uocant primo primū, ubi nulla eſt ratio uel culpæ uel meriti, ſeu ſecundo primus, in quo ſola eſſe pōt uenialis culpa. & talis deliberōnis plenitudo neceſſaria eſt ad uotū Alio mō plena deliberatio eſt, qua nihil qđ deliberari poterat omittitur, q̄ quidē non eſt neceſſaria. Probatur prior pars. Votū dēt eſſe nō modo ſpontaneum, uerum & ſic deliberatum ut ſub mortali reatu obliget, motus autem primo primus nullatenus eſt uoluntarius, & ſecundo primus, qui eſt abſq plena aduertentia, eſſe non poteſt mortalis, ergo talis uoluntatis actus ad uoti obligōnem non ſufficit, quādoquidē uotū ſub mortali culpa hoīem deuincit. Hæc aūt plena deliberatio in hoc conſiſtit, qđ homo iudicio cognoſcat quid faciat. Et confirmatur. Per motum ubi ſola eſſe pōt uenialis culpa, uotum non frangitur, ergo neq. per talē motum firmatur. Poſterior uero pars probatur rōne contraria. Ad uoti nexum ſatis eſt, quod ſit opus ſpōtaneū, ſed prior deliberatio ad hoc ſufficit, puta iudicare quid facias, ergo poſterior non requiritur. Secundo id confirmatur. Talis promiſſio homini facta obligaret, ut ſi eo iudicio pecuniā pollicereris, aut uxorem tibi ſponderes, ergo obligat ēt reſpectu Dei. Non. n. remiſſior Deus in exigendis promiſſis eſt, quā hō. Tertio illa prior deliberatio ſufficiens eſt ad meritum & ad mortalem culpam, ergo ad uoti obligatonē. Enimuero ſi quis in repentino periculo mortis conſtitutus uotum ſuſpiciat rei bonæ, meretur & non niſi per uirtutē religionis, ergo talis uoti ſuſceptio eſt uere uotū. Item, ſi eſſet rei illicitæ, eſſet lethale crimen, ergo dum materia eſt debita obligatio uoti emergit ſub reatu mortali. Quarto, ſi religioſus iudicio illo ac deliberatione quæ opponitur ſurreptitio motui contra uotum faceret, illud uiolaret & frangeret, ergo eadem deliberatio ſufficiens eſt ad uotum confirmandum. Colligamus ergo, quòd ſi qſ ira percitus aut calore, aut mortis metu, q̄ rōnis iudiciū tollerent, uotū emitteret, nō obligaretur, ubi aūt illa rōnis lux perſtat, q̄ facere pōt aut meritū aut mortale delictū, uotū obligat. Eā ob rē fallax eſt apud Angelū regula in uerbo, uotū ad perpēdendū, an ſubitū uotū fuerit ualidū, nempe ꝙ ſi trāſacta anguſtia periculi eū, q uouit, facti pœnitet, uel, ut ipſe ait, eſt male contentus, ſignū eū uotū nō tenere. Fallit igr̄ grauiter regula. Nā etiā ſi diu deliberes, pōt te poſt facti pœnitere. Fulcit ptereà cōcluſio auctoritate canonica, ut c. ſic nobis, de regula. ubi clericus, qui nimia ęgritudine laborās religionē uouit, ad habitus ſuſceptionē compellitur. Et 17 q. 4. ca. ſunt ſi opes. illi ēt q tumultuario mētis impulſu, nō iudicio, ppetuas opes eccleſię cōtulerunt, & de uoti leuitā tera-

Quæſtio deliberationis.

Richar.

Motiuū Richardi.

Altera ratio ad idem.

Probatur proxima ſententia.

Prima probō alteri' partis.

Secūda.

Tertia.

Qnarta.

Fallax regula Angelica.

te taxantur, & nihilominus tamq̃ ſacrilegi habentur ſi eas reuocant. Addiderim

Tempe ramẽtũ præfatæ ſẽtẽtiæ. Panor.

tñ huic ſniæ hoc temperamentum, ꝙ talia uota, repentina deliberatione ſuſcepta iuſtam ſecũ afferunt diſpenſationis cauſſam. Id qđ docte Panor admonuit ſuper c. uenientes de uoto & uot. red. Quin uero c. ipſum id clare docet, tametſi neq. monitũ hoc præterierim qđ ubi uotum Deo nuncupas, qui te ſiue in mari, ſiue in lecto, ſiue alibi a præſentaneo periculo eripiat, poſtea ſaluus profecto inique & infide diſpẽſationem procuras. Nã licet repentina deliberatio id ſinat, tñ cauſſa uouendi, beneficiumq. receptum ingratitudinis te redarguunt.

Ad primũ arg.

Ad primũ igitur argumentorum in contrariũ rñdetur qđ cum qs rõnis iudicio cognoſcit quid facit, ſatis ignorantiam abſtergit, quæ uoluntariũ tollit, licet non cuncta conſideret, quę conſiderari poſſint. Et confirmatur inde ſolutio, qđ labores & difficultates quę ſunt in religione, nunquam ſatis citra experientiam percipiũtur. Quare ſi cuncta eſſent perpendenda, nullũ ſimplex religionis uotum citra rei experientiã obligaret.

Scrupulus.

Sciſcitaris aũt, quid ſi te aliquis deciperet, affirmans in tali religione non ſeruari ciborum delectum, nec ieiunia, aut quidpiã aliud difficile, quod ſi prænoſſes, nunquam uoueres utrum cum ita ſeductus uoues, iugo ſubiaceas?

Solutio

Rñdetur, ꝙ ſi deceptio eſt circa illa quę tu ferre non poſſes, uotum non obligat quia eſt grauis iniuria. Cuius ſignum eſt probationis annus in quo ius uult ut rei grauitatẽ perpendas. Sed tñ ſi deceptio eſt circa alia minutiora nihilominus obligaris. Pari modo, ſi quis ruſticum falleret, dicens Hieroſolymas citra nauigationem adiri poſſe, aut Romã nõ longe diſtare, cum longiſſime diſtet, quã ob cauſſam peregrinationem uoueret, uotum non teneret. Secus, ſi aſſereret maiorem eſſe itinerum amænitatem, quam re uera eſt. Hic uideri cuipiam poſſet de metu protinus & ui quæ uoluntarium tollunt dicendum, ueruntamen cũ tãtũ hic de deliberatione fiat ſermo, qua ignorantia cauetur, cõmodius de metu tractabitur quęſtione ſequenti, ſub titulo de obligatione uoti. Sequtur ergo de ſecundo actu, qui eſt propoſitum uoluntatis. Nam ꝙ id ſit uoto neceſſarium, ambigere nemo poteſt, quando quidem citra uoluntatis actum nulla eſſe põt promiſſio uolũtaria, atque adeo neq. obligatorium uotum. Igitur poſt deliberationẽ, quę eſt in intellectu, neceſſariũ eſt in uoluntate propoſitum, hoc eſt electio & conſenſus, quo uoluntas iuxta deliberationis ſententiã proponit operari.

Argum.

Arguitur autẽ ꝙ hoc propoſitum non ſit neceſſarium, ſed ſufficiat promiſſio. Nam dum quis uel Deo uel homini quidpiã pollicetur aut iurat, etiã ſi non proponat ſeruare promiſſum, obligatur, quandoquidem ex ipſa promiſſionis natura, fides promittentis diſtricta manet.

Solutio

Reſpondetur trifariam contingere promiſſionem fieri. Vno modo, dum quis proponit tũ promittere, tũc ẽt ſeruare promiſſum. Et de hac neutiquã ambigitur quin ſit obligatoria. Tunc.n. tã deliberatio quã propoſitũ, quã promiſſio eſt de opere ipſo cum ſcilicet opus deliberaſti, propoſuiſti, promiſiſti. De qua igitur ait S. Thom. Promiſſio procedit ex propoſito faciendi. Alia eſt promiſſio per cõtrarium extremum, ſ. dum quis neq. intendit facere quod promittit. neque uero promittere qđ dicit, ſed nugari aut ſeducere. Quam ob rem neque de hoc caſu ulla eſt dubitatio, ſed certum eſt talẽ promiſſionem apud Deum non obligare, eo ꝙ promiſſio ſignum eſt propoſiti & intẽtionis, qua dum caret, vana eſt. Sed tñ foro exteriori tã Eccleſiaſtico, quã Ciuili, ſiue Deo promiſſio fiat ſiue homini, compellitur ſic uouens aut promittens ſeruare fidem, quia Eccleſia de interioribus non iudicat. Alias ſi unuſquilibet allegans non habuiſſe propoſitum obligandi ſe, audiendus eſſet protinus reſpublica perditum iret. Vnuſquiſq. enim contenderet non eſſe monachum, neque matrimonium contraxiſſe. Requiritur ergo ꝙ quicunq. hoc cauſſari cogitauerit ante iudicis tribunal, legitime id probet.

Quæſt.

An uero qui tale uotum uerbo tenus emiſit, aut matrimonium contraxit, teneatur parere ſententię?

Solutio. Caieta.

Reſpondet hic Caieta. quod ratione eccleſię & ſcandali tenetur. Hęc autẽ ſententia grano ſalis condienda eſt. Nam ſi id quod iubetur, fieri nequit licite, porro quia intrinſece malum, eſt potius mortẽ perpeti ille debet, quam obedire. Vt ſi quis poſt clãdeſtinas nuptias ſecũdo publice contraxit, & ſi foro exteriori compel-

compellatur debitum reddere, obedire nequit, eſſet namq. fornicator. Si tñ id licite fieri poteſt, ut fictum monachum habitare in conuentu, habitumq. gerere, tunc obtemperare tenetur, ubi citra ſcandalum ſuffugere non ualet. Nam ſi ſubripere ſe poſſet, in aliamq ſe conferre prouinciam, ubi quia non eſſet notus, citra ſcandalum quiete exemplo uiuere, non teneretur ſe ſuię ſummittere, q̃ in falſa præſumptione fundabatur. Tertio. Eodemque medio modo pōt quis uotum emittere, intendens quidē uere promittere, non tñ ſeruare promiſſum, aut intendendo iurare, non tamen iuram ſeruare. Quod re uera accidere pōt in militaribus religionibus, atque in aliis, vbi obtētu citius bonorum temporalium quā religionis ſolent talia uota celebrari. Et de hoc uoto poſſet quodammodo dubitari, an ſit obligatorium? Facere n. in contrarium vr, quod non præceſſit propoſitum faciendi & tñ S. Th. dicit, qđ ex propoſito faciendi procedit obligatoria promiſſio. Reſpondetur nihilominus qđ illic eſt uera uoti obligatio. Nam promiſſio ex natura ſua parit obligationem. Quare ſi eſt humana, t. uolita ligat. Vnde fit, ut ſic promittens grauiter peccet, quia id ad quod ligatur, facere non proponit. Et ſimile eſt de illo, qui intendit iurare. manet. n. obligatus. Nec S. Th hoc inficiatur, quoniā nō loquitur niſi de regulari uouendi uia. Sed quid, ſi quis proponat intendatq. promittere, aut iurare, ſed tamē nō intēdat ſe obligare? Apparet. o. tunc nullam oriri obligationē, poſtquā obligatio non eſt uolita. At nihilo ſecius reſpondetur obligationem oriri pro eo quod eſt naturalis effectus promiſſionis. Et ideo ſatis eſt cauſſam eſſe uolitam. Nequis. n. laqueum tibi iniicere, quin illaqueetis Sequitur de promiſſione, in qua dictum eſt uotum perfici. De qua quæritur, an ſit poſt propoſitū ad uoti obligationem neceſſaria? Sunt. n. nonnulli ex Iureconſultis, qui ſuper cap. conſultis. de regularibus, affirmant ſufficere propoſitum abſque promiſſione, ſaltem quando res iam incepta eſt. Vt dum quis cum propoſito permanendi in religione, induit habitum, nam ille eſt caſus illius ca. in quo, quiſquis illeerat, iubetur eſſe religioſus. Et arguitur pro hac opinione,

Qui uouet aīo ꝑmittēdi nō tñ ſtādi ꝑmiſſio manet verè ligatus. D. Tho. Dubiū. Solutio.

Opinio Iuriſcōſultorū.

ut quid ſit propoſitum aperiamus. Propoſitum quidpiam faciendi, eſt aīum habere applicatum ad opus, applicatio aūt animi idem eſſe apparet, quod obligatio. Secundo. Propoſitū faciendi eſt affirmatio de futuro, faciam, ergo qui poſt propoſitum nō facit, mentitur, ſiquidem reddit propoſitionem falſam, mendacium aūt in re graui eſt peccatum mortale, ergo qui religionē, uel peregrinationem, uel quid ſimile proponit, ſi non faciat, mortaliter peccat, ac perinde obligatus facere, quę quidem obligatio ſufficit ad uotum. His tñ non obſtantibus, reſpondetur, propoſitum ad uotum, non ſufficere, ſed neceſſarium eſſe promiſſionem. Et primo patet ex receptiſſima uoti definitione. Nam ut Eccleſ. 5. citatum eſt, uotum eſt promiſſio. Et Magiſter Sententiarum ait, uotum eſſe teſtificationem ſpontaneæ promiſſionis. Vnde uota nuncupare, eſt aliquid Deo polliceri. Sed ratione id ēt confirmatur. Votum non eſt niſi quod alteri fit, ordo aūt unius perſonæ ad alterum, ut ait D. Tho. non eſt niſi per rationem, qua ſe homo alteri uel ſua ſubiicit & mancipat, ergo tantummodo fit per rationem, ſicuti præcipere & precari. Tertio. Quo punctim res tangatur, uotum eſt illud, ubi ligatur fides, quæ, ut ait 1. Offic. Cicero, eſt fundm̄ iuſtitiæ, fides aūt, ut ipſe & Aug. aiunt eſt, qa fit quod dicitur, ergo uotū non habet vim, niſi id dicitur, qđ faciendum eſt. dicere aūt eſt opus intellectus, ergo in promiſſione conſiſtit obligatio, & non antea. Et confirmatur ſententia hæc ex cap. literaturam. de uoto & uoti redemptione. Vbi quidam qui in infirmitate cōſtitutus dixerat, Non morabor, proponens in animo religionis habitū, abſolui a uoto, quia non promiſit. Et ſunt uerba expreſſa in cap. ſi bona 17 q. 1. aliud eſſe propoſitum concipere in corde, & ēt ore nuntiare. aliud ſubſequenti obligatione ſe reum facere voti. Quare illic Gregorius illum, qui propoſitum abſq. promiſſione habuerat, abſoluit a uoto. Et iure ciuili ex pollicitatione naſcitur obligatio, ut ff. de pollicita. ſeru. l. pactum. Vnde pro ſolutione contrariæ rationis notandum eſt diſcrimen inter propoſitū & promiſſionem. Propoſitum nanq. cū ſit in voluntate, neq. affirmatio eſt neq. locutio,

Primū arg. præteritę opiniōis. Arg. 2.

Propoſitum nō ſatis eſt ad uotū. Probō prima. Secūda.

Tertia. Cicero. Confirmatio. Gregor.

Diſcrimē inter propoſitū & ꝑmiſſionem.

ſed

ſed eſt conſenſus ſeu uoluntas, quæ exprimitur per ſimplicem intellectus affirmationem futuri, ſ. faciam. Hæc aũt ſimplex aſſertio non facit illum ſenſum. Promitto facere, ſed eſt ſimplex affirmatio illius, quod quis tunc in aïo gerit. Et ideo non eſt mendacium, quia mentiri eſt contra mentem ire. Ad formam igitur argumenti negatur, ꝙ ſi poſtea ſic proponens non faciat, mentiatur, licet faciat propoſitionẽ fuiſſe falſam, quia potuit mutare propoſitum. Itaq. licet falſum dixerit, neq. mentitus eſt, qñ protulit, quia tunc dixit ꝙ putabat facere, nec qñ poſtea fecit contra, quia non tenebatur non mutare propoſitum. Superueniens autem promiſſio ſic firmat propoſitum, ligatque animum alteri, ut abſque fractione fidei & iuſtitiæ non ualeat, illud mutare, promiſſio ergo eſt neceſſaria. Neq. contrarium colligitur ex dicto c. conſuli. ſane ubi ſolum ſancitur ꝙ qui propoſuit ꝑ ingreſſum religionis Deo famulari, perſeueret, uel in ſuſcepto habitu uel in alio laxiori. Loquitur namq. illic Innocentius conſueto more de propoſito promiſſione firmato. Reſtat tum demum poſtremum argumentum. Promiſſio pertinet ad illam partẽ prudentiæ ubi eſt imperium & deprecatio, ut uerbis S. Tho. ſupra didicimus, imperium autem & iuſſio prudentiæ antecedit electionem, ut S. Tho. ſentire uidetur 2. 2. q. 47. art. 8. electio autem idem eſſe uidetur, quod propoſitum uoluntatis, ergo promiſſio non ſequitur, ſed præcedit propoſitum. Caieta. hic diſtinguens reſpõdet; uidelicet qđ imperium quo quis ſibimet præcipit, antecedit electionem. Nam poteſt deliberationẽ intellectus per prudentiam imperat uoluntati ut eligat. Imperium autem quo quis præcipit aliis, electionem ſubſequitur, & pariter deprecatio ac promiſſio. At uero econtrario, ut reor, ſtat ſententia, tam Ariſtot. quam S. Tho. ac ſubinde ueritas, nempe qđ imperium, ſiue reſpectu alterius, ſiue reſpectu ipſius imperantis, ſemper electionem ſubſequatur. Etenim poſt deliberationem ſtatim ſequitur electio: Sed poſt electionem non ſequitur opus, niſi prudẽtia imperans, uoluntatem ad operandum applicet. Imperiũ. n. non eſt, Elige, ſed, fac. Et ita illic dicit S. Th. qđ conſiſtit in applicatione cõſiliatorũ & iudicatorũ ad operãdũ. Similiterq. ideo promiſſio ſequitur propoſitum. Ex his ſi definitionem uoti, quæ uniuerſa comprehẽderet, tam uana quam ſolida, tam iniqua quam legitima, elicere cuperes, ſatis tibi eſſet dicere, quod uotũ eſt promiſſio facta Deo Attamẽ illa quæ legitimo tantum uoto congruat definitio, artic. proximo commodius conſtituetur. Circa uerba autem S Thom. inter probandum priorem concluſionem dubitabit forte lector, an ſimplex promiſſio obliget, & an ſolo actu intellectus oriatur inter homines obligatio. Sed hæc qõne ſequenti inter agendum de obligatione uoti commodius diſputabuntur, porro ubi ex profeſſo id tangit S. Thom.

Ad primum argu- | mũ arg.

Argum.

D. Tho.

Caieta.

Reprobatur Caie. ſolutio.

Ad primum igitur argumẽtum iam negatum eſt conceptionem propoſiti ſufficere ſine promiſſione. Quare qui dicunt, uotum eſſe conceptionem propoſiti cum animi deliberatione firmata, uoce firmata, intelligunt per promiſſionem. Ad ſecundum reſpondetur, quod uotum nõ dicitur a uoluntate, eo quod ſit actus eius, ſed quia naſcitur ex eius propoſito. Et pariter ad tertium negatur quod per ſolum propoſitũ quis dicatur manum mittere ad aratrum. Nam manum mittere, eſt animum operi admouere, quod non niſi per promiſſionẽ fit. De promittente ergo ait Chriſtus, quod ſi reſpiciat retro, non eſt aptus regno cœlorum.

Ad primũ arg.

Ad ſecũdũ arg.

Ad tertiũ arg.

ARTICVLVS III.

Vtrum uotum ſemper fieri debeat de meliori bono.

PRæcedenti articulo determinatum eſt genus, & forma uoti, ſubſequitur ergo eius materiam explorare: Vtrũ ſcilicet debeat ſemper fieri de meliori bono, quod uocãt ſupererogationes, nempe cuius obligatio non cadit ſub præcepto? Et arguitur a parte negatiua. Baptiſmus, ut habet gloſſa ſuper illud Pſalm. Vouete & reddite, eſt uotum, & tamen eſt opus præcepti. Et Iacob legitur Geneſ. 18. uouiſſe Domino quod futurus ei eſſet in Deum, quod nihilominus eſt de neceſſitate ſalutis, ergo non ſꝑ fit de opere ſupererogationis. Secundo: Iephte, ut legitur Iudi-

Primũ arg a parte negatiua.

Arg. 2

Iudicum 11. uoto adſtrictus occidit filiã, quem nihilominus Paulus ad Hebr. 11. inter alios ſanctos connumerat, & tñ illud non modo non fuit melius, uerum neque bonum. Tertio, Nonnunquam emittũtur uota quæ in detrimẽtum perſonæ, redundant, ut cum quis ſe uoto implicat, ut ieiuniorum ac uigiliarum, quę immodice uitam hauriunt, obſeruatione affligat ſeſe. Et nonnunquam de rebus indifferentibus ac inutilibus, ut dum quis pollicetur non lauari aut comi, aut iter arripere certis diebus, hæc autem non ſunt meliora bona, ergo illud non eſt ad uoti obligationem neceſſarium. In contrarium eſt illud Deuter. 23. Si nolueris polliceri, abſque peccato eris. Vbi materia uoti deſignatur eſſe illa, quæ non eſt in præcepto.

Paulus.

Argu. 3.

Ad quæſtionem hãc, ut ſeriem D Tho. etiam teneamus, quinque concluſionibus reſpõdetur. Nam cum uotum multis qualitatib. ueſtiuntur ſecũdm illas expendẽda eſt eius materia. Ea propter ex illis quæ cogitari poſſunt uouẽdi uirtuti ſubſterni, quędam manifeſtam habent rationem, cur nõ poſſint uoto offerri Deo, quædam per contrarium manifeſtam quoq. cur licita ſint eius materia, ſed alia ſunt, de quibus eſt dubium. Cuncta autem in genere ſunt numero quinque. In quorũ primo gradu ea collocantur, quæ ſunt Deo uel aduerſa & contraria, uel ſaltem inconſona & inuiſa nempe delicti ſeu mortalia ſeu uenialia. De his ergo ſtatuitur prima concluſio. De re nulla illicita fieri licite poteſt uotum, putà neq de homicidio, neq. de leuiſſimo mendacio. Probatur ſuppoſita natura uoti, q̃ eſt promiſſio Deo facta. Promiſſio eſt rei quã quis in alterius gratiam facere diſponit, hoc enim a comminatione, quæ ſibi contraria eſt, differt, ꝙ comminatio eſt rei alteri iniurioſæ aut pernicioſæ. Promittere enim alteri, qđ ſic eũ occiſurus, aut quo modocunque læſurus, comminatio potius eſt, promiſſio ergo non eſt niſi beneficii, delictus autem in iniuriam Dei cedũt, ergo quis occidere uouere, aut furari, potius id Deo cõminaretur, quam polliceretur. Quare tale uotum non eſſet obligatoriũ. Immo illud emittere peccatum quidem eſſet, idemque poſt implere cumulatius crimen. Huic proxima eſt concluſio ſecunda.

Prima concl.

Probõ.

Secũda concl.

De re indifferenti, nempe quæ nihil ſecum emolumenti affert neque diuini honoris, nullum religioſè poteſt emitti uotum. Vt ſi quis uoueat ungi eſ die Sabbathi non reſcindere, aut iter die Martis nõ arripere Probatur cõcluſio. Quia cum uotum in gratiam honoremq. Dei fieri debeat, nõ ſolum de re illi inuiſa emitti non decet, quod eſſet iniquum, uerum neq de re, quæ illi non eſt accepta, quippe quod, cum Deo in gloriam nõ cedat, uanum eſt, quin uero tunc etiam ſuperſtitioſum, dũ numen aliquod in rebus illis ineſſe creditur. Ex his autem quæ Deo neque contraria ſunt neque diſſona, alia ſunt uel impoſſibilia uel neceſſaria, alia uero contingentia, in noſtraque poſita facultate. De illis prioris generis ſtatuitur tertia concluſio. De re ſeu neceſſaria ſeu impoſſibili, fieri non poteſt uotum. Stupidus enim eſſet, q ſe uel moriturum uoueret, uel nunquam moriturum. Primum ſiquidem neceſſariũ eſt, atq. alterum impoſſibile. Sicuti q uoueret ſe aut nunquam uolaturum, aut uolaturum aliquãdo. Ratio cõcluſionis eſt, ꝙ uotum debet eſſe non ſolum ultro factum, uerum & a prudentia profectum, impoſſibilia autem & neceſſaria noſtræ uolũtati non ſubſtant, non ergo ſub uoti obligationẽ cadere poſſunt. Eorum uero quę in noſtra ſunt poteſtate, neq. Deo aduerſa, alia ſunt ad ſalutem neceſſaria, nempe uniuerſa pręceptorum opera, alia uero minime. Cum audis neceſſaria nomen, ad illa etiam extẽde, quorum contrariis a uia ſalutis remoramur, ut nõ ſolum præcepta quæ ſimpliciter talia ſunt, nẽpe ſub reatu mortali obligãtia, uerum & illa includas, q̃ obligãt ſub ueniali. De iſtis ergo ſubiicitur quarta cõcluſio. Opus præcepti quatenus eſt neceſsitatis, nõ eſt materia uoti, bene tamen quatenus eſt in noſtra uoluntate. Materia enim uoti eſt illa, quæ eius ratione fit debita, ergo quatenus opus eſt, legis obligatione debitum, non cadit ſub uoto, quia non pendet ex noſtra uoluntate ut ſi debitum, ſed ex legis neceſſitate. At uero quia præcepti neceſsitas non eſt ſimpliciter neceſsitas, ſicuti illa tertiæ cõcluſionis, quæ eſt mori, aut nõ uolare, ſed uoluntarie illud implemus, aut transgredimur, hac rõne cadere nemo poteſt ſub

Rõ concl.

Tertia concl.

Rõ concl.

Quarta concl.

Explicatur concluſio.

uoto. Non quidem ut ad id obligemur ad quod non tenebamur, ſed ut ad id, ad qđ tenebamur, gemina ſimus obligatione cō ſtricti. Tenebaris inquam præcepto tēperantiæ, non fornicari, cuius transgreſſio uitiū erat tamē luxuriæ, emiſiſti eiuſdem rei uotum, obligaris ergo uirtute inſuper religionis. De illis demum quæ neque neceſſaria ſunt ad finem, neque indifferētia, ſed tamē cōducētia & expediētia, ut conſilia, adhibetur quinta concluſio. Opera cō ſilii ſunt propria peculiariſq. materia uoti. Concurrunt.n.in talia opera conditiones oēs & qualitates legitimi uoti. Prima quippe uoti qualitas eſt, ꝙ non ſit de re Deo aduerſa propter quā excluſimus peccata, neq. de re uana propter quam abegimus indifferētia. Tertio, ꝙ prudēter fiat, quam ob rem exploſimus impoſſibilia & neceſſaria. Quare primum uotorum genus eſt iniquum, ſcđm uanū ac tertiū ſtultum. Opera autem præceptorum licet quodammodo ſint materia uoti, nō tñ omnis mode, quia ſimpliciter uoti, non tñ omni non pendet a nobis, ſed ex legis neceſsitate. In operibus aūt conſiliorum cuncta cō ueniūt. Sunt quippe in primis Deo gratiſſima, atq. in noſtra poteſtate cōſtituta, eorumq. obligatio non ex legis neceſſitate, ſed ex mera uoluntate noſtra pēdens. Hęc ergo hunc in modum cōſtituta operæpretium eſt preſſius expendere, emū&iuſque collimare. Et qdē circa primā concluſionē hoc primū meditādū ſupereſt, ꝙ qui peccatum Deo uouet, eius id maieſtati cōminatur, q̄ ingētiſsima blaſphemia eſt. Enim uero cum quidquid peccatum ſit, contra eius legem & uoluntatem fiat, perinde eſt uouere hoīem occidere, aut furari, ac ſi Deo ipſi cōminatereris idē malū. Vide ergo quāta hic ſit peruerſio, nēpe ꝙ cū uotum actus ſit religionis, quo gratiſſima ei obſequia dedicanda ſunt, eouſq. religionē contaminas, ut obſequiū in cōminationis audaciā cōuertas. Ex hoc fit, ꝙ cū uotū Deo fiat, atq. ad primū Decalogi mādatū ſpectet, plus abſurditatis hēt Deo rē illicitam uouere, quā hoī ſub iuro iniuriā cōminari. Nā iuri uiolatio cōtra ſcđm præceptū eſt. Atq ex eiſdem ruſus conſequitur, ut uouere Deo materiā peccati mortalis, in uniuerſum ſit peccatū mortale, ēt ſi nō fieret cum propoſito implendi uotum, dummodo adſit intentio uouendi, quia obiectum de ſe eſt mortale. Percontaris autem utrū uotum emittere uenialis culpę, puta ioco mentiendi, aut otioſè loquendi, ſit ſemper mortale. Et arguitur a parte affirmatiua. Qui aliquid Deo promittit, quod tenetur non facere, grauem inferre ei uidetur iniuriam. Atque id urgentius roboratur. Votum, ut modo dicebamus, maioris eſt uinculi, cum Deo ſit, quam iurm qđ ſit homini, iurm aūt promiſſorium uenialis cōmittēdæ culpę, uē mortale, quoniā qui iurat tenetur facere falſum, ergo & uotum. Nihilominus reſpondetur, uotum de re ueniali nō eſſe niſi ueniale, quoniā ipſū implere non eſt niſi ueniale. Quare homo nō ſe exponit periculo mortali. Vnde ad priorē rōnem negatur, ꝙ promittere Deo id quod ſub culpa ueniali tenueris non facere, ſit tibi mortale, ſit de re ueniali, propter eandem rōnem, quia.ſ.implere illud non eſt niſi ueniale. Idemque ſequenti lib. q. de periurio, de ſimili iuramento dicemus, ſ. non eſſe mortale. Et ratio eſt, ꝙ illud implere non eſt niſi ueniale, facere autem contra illud, nullum eſt peccatū, imo eſt uirtus. Facere enim cōtra iuramentum, qđ non eſt obligatorium, nullatenus eſt illicitū. Vt ſi iuras nō audire miſſam in die paſchatis, qua poſtea audis. Sed tota culpæ cōmittitur dum iuras, eo qđ iuras quod teneris facere falſum. Et ideo tota culpa debet perpēdi ex obiecto. Obiectum autem iuramenti eſt ueniale, quare neq. iuramentū ipſum eſt niſi ueniale. Circa ſecundam concluſionem de re indifferenti dubium inde emergit, quod multa ſunt indifferentia, de quibus emitti uotū pōt. Eſt.n.indifferens tranſire per uicum, aut ædium limina penetrare, & tamē ſunt nōnunqā ſalutaria uota, qbus ſe homo a ſimilibus operibus arcet. Ad hoc facillime reſpondetur, quod indifferentia quatenus indifferentia ſunt, ideſt, ſub ſua indifferentia perſeuerātia, dicari Deo aut diuis uoto non dēnt. Et hoc pacto intelligiē concluſ. Si uero pēſata rōne aliqua, aut fine, pertinētia ad bonū fiāt, tunc uotū eorū nihil aliud quā religio eſt. Dixerim rōne aliqua uel fine, ne qs putet propterea tantum ꝙ res quęlibet uouet, illico rōne uoti de impertinentibus

Quinta conclu.

Dubitati.

Rō dubitandi.

Solutio

Ad arg.

Dubiū alterum

Reſponſio.

ad pertinentia commigrare. Exempli gratia, Vouere reſcindere ungues, uel non reſcindere illicitum eſt, quia & poſt uotum res eſt indifferens, nempe ad nihilum fructuoſa. Et eadem ratione ſi abſque alio fine uoues nõ tranſire per uicum, aut nõ ingredi domũ. Sed ſi illa opera occaſionẽ tibi afferant peccandi, puta inſpectandi fœminam, uel aliorum malorum, tunc fiunt ad rẽ deſeruẽtia, ac ſubinde uoti materia. Eadem ratione muliercula uouens die Sabbathi in honorem Virginis non coquere panẽ, ſed tamẽ nõ abſtinet ab alijs operibus uanum emittit uotum, quia alios te inſumente labores, nil diuæ Virginis refert hoc aut illos inſumas. Si autem uoueas omni opere ſeruili abſtinere legitimum uotum eſt. Sunt tamẽ aliqua, quæ prorſus neq. probantur neq. reprobantur. Vt ſi quis uoueret die Sabbathi indui albo in memoriam uirginitatis Deiparæ, non omnino eſſet uanum. Itaq. exiſtimandus eſt finis uel cauſa, quæ opus faciat ad rẽ pertinere. Ex his fit conſequens, quod dum uotum de ſimilibus rebus emittitur, nõ obligat niſi quãdiu finis ille cõducit, eã durat, quæ uotum fecit legitimum. Illa enim ceſſante, cum opus ad ſuã redeat indifferentiam, definit eſſe materia uoti atq. adeo ceſſat obligatio. Vouiſti uicini limina non calcare ꝓpter periculum, quod intus latebat, illo ceſſante non te diutius uotũ tenet. Hoc ꝓbatur, quia uotum non plus obligat, quã ſi lex eſſet. Lex autẽ ceſſãte in uniuerſum eius cã & fine ceſſat, ergo pariter uotũ. His demũ inſtructus documentis, cẽſere de uotis quiſque poteſt, quæ de huiuſmodi indifferentibus rebus paſſim emittuntur. Loquebaris forte cum homine & in colloquio aliquid tibi ingratũ accidit, propter quod uouiſti nunquã amplius cum illo inire ſermonem. Et forſan ludebas, & ideo uouiſti nunquã deinceps cum illo ludere, uel nõ ludere chartis, uel nõ ludere in tali domo. Si illa nullius tibi occaſio ſunt mali, neque aliqua exiſtit cã, ut ad bonũ inſeruiãt tunc talia uota nullatenus tenent. Sed uouere fuit uanitatis peccatũ. Si autẽ loqui cũ tali perſona occaſio tibi eſt mali, uotum tenet. Sicut ſi uoueas non ludere ꝓpter diſpendium, quod ſentis rei tuæ, aut ꝓpter alia pericula. Neque horum ulla eſſe põt dubitatio quin hominis conſciẽtiam ullo pacto ſauciant. Sed abſque ulla diſpenſatione, qui uota huiuſmodi rerũ indifferentium fecit, poteſt contra illa facere ſatisq. illi eſt uoti pœnitere.

Pulchra deductio.

Dubitatio.

At uero de iuramẽto propter eius reuerentiam, poſſet quiſpiã animi hæſitare. Enimuero ſi illud quod metu mortis extorquetur implendum eſt, ut quod quis in nemore latronibus metu mortis perculſus fecit, ut doctores ſentiunt, ratio uĩ ſtrictus perſuadere, ut iuramẽtum de re ẽt indifferenti ſit ſeruãdum, alias fieret falſum. Nihilominus uidetur, iuramẽtum promiſſorium huiuſmõi rerum nulla prorſus cã aut fine ad rẽ aliquã conferẽs, nõ magis obligare, quã uotũ, quoniam tale iuramẽtũ nihil aliud eſt, quã promiſſionis ac uoti confirmatio. Et ideo ſi uotum non obligat, fit ut neq. iuramẽtũ. Iuraſti nunquã te amplius cũ tali homine colloquuturũ, aut nunquã amplius tranſire per limen ad quod pedẽ forte offenderas, aliaue ſimilia, quæ nullius ſunt emolumẽti peccaſti, quidẽ cũ iuraſti cõtra ſcdm præceptũ uerũtamẽ iuramẽtũ nullatenus ſit obligatoriũ, quare abſque diſpẽſatione facere cõtra ipſum nullum eſt peccatũ, atq. adeo neq. mendaciũ, quoniã, ut ſupra dictũ eſt, tota illorum iuramentorum malitia patratur dum fiunt. Iuraſti non audire miſſam die feſto facere contra, quia nõ eſt malum, non fit tunc mendacium, licet efficias fuiſſe falſum. Et quod non ſit obligatoriũ, patet: quia ueluti ſi homini id promitteres, nihil tuã faceret promiſſionem, ita neq. Deus. Quare Eccl. 5. Vtraque promiſſio dr̃ Deo diſplicere, ſ. infidelis, & ſtulta. Vbi uero dubium eſſet, an res eſſet aliquo modo utilis, tunc timorati animi eſſet diſpẽſationẽ ꝓcurare. Neq. ſimile eſt de iuro extorto quod cadit ſuper materiã, quæ eſt alicuius emolumẽti, latroni autẽ promiſſam pecuniã exoluere, res eſt cõmoda, atq. adeo ex natura ſua iuramenti materia. Quapropter, licet ſit extortũ, propter reuerentiam diuini nominis eſt implẽdũ, materia uero uani non eſt iuramenti ſubiectũ, ac proinde neq. obligationis capax. Sed de hoc libro ſequenti latius. Circa tertiam concluſionẽ nulla eſt dubitandi rõ, ſed de quarta ſequitur explorandum quidnam cõtineat ueritatis. Eſt. n. argumentũ, quod materia præceptorũ nõ ſit materia uoti. Nam cũ uotũ

Solutio

Scrupulus.

ſit opus

ſit opus conſilii, & materia debeat reſpon
dere formæ, fieri uī conſequens ut eius ma
teria debeat ſimiliter eſſe arbitraria & con
ſiliorum, & ideo ubi lex obligatos non ha
bet, uanū ſit uotum, imo uero quodā mo-
do Deo ingratum, Nam qui uouet facere
quæ Deus alias, iubet maiorem uim ſuæ
uī attribuere uoluntati quā Deo iubenti.
Item adhibere præcepto uotum, ex animi
languore procedere iudicatur, nēpe ꝙ hō
uiribus ſit deſtitutus, ut qđ Deus iubet,
explere nequeat. Inſuper & dæmonem la-
ceſſit ut pugnantius eum tentamentis in-
Solutio uadat. Rñdetur nihilominus pręceptorum
Prima ratio S. Thom. materiam eſſe quoque poſſe uotorum. Et
rō S. Tho. eſt, ꝙ non eſt ſimpliciter neceſ-
ſaria, ſed a noſtra pendet uoluntate. Qua
re poſſumus nos ad talia opera arctiori uin
culo aſtringere. Nulla. n. inter ambas obli
gationes exiſtit repugnantia. Secundo id
Secūda ratio. ſolenni Eccleſiæ uſu probatur. Vouentes
enim religionem, nouo nexu deuinciun-
tur ab adulterio & fornicatione abſtine-
re, a quibus diuina lege erāt prohibiti, id-
que a clericis, dum ſacris maioribus initiā
Tertia. tur, exigitur. Tertio licitū eſt & ſanctū, ad
id ad qđ lege tenebaris, iureiurando te in
ſuꝑ innodare, ut nō mutuū recipis, aut de
poſitū, aut alium iuris contractū, ergo ſimi
li modo potes uoto eandē cōfirmare fidē.
Quarta ratio. Quarto quāuis lege tenemur non occide-
re, non furari, &c. nihilominus malefacto-
ribus ſupplicia decernuntur, ut quos uir-
tutis honeſtas nō allicit, metus pęnæ cohi
beat ergo nulla eſt repugnantia legis obli
gationi alterā uoti adhibere Sūt qui quaſi
de nomine diſceptantes, dicāt, hoc genus
promittēdi nō eſſe propriæ uotū, ob id ꝙ
materia nō eſt propriis apta, nihilominus
qui ſic promittit, duplici modo peccaret,
ſi promiſſum nō ſoluere, uidelicet contra
legē, & contra promiſſionē. At uero profe-
cto non eſt cur negetur eſſe propriæ uotū,
poſtquam eſt uera promiſſio Deo facta. Et
cōfirmatur ſic eſſe fatēdū. Nā qui tale uo-
tū tranſgreditur, ut ſupra dicebamus, uere
contra religionē peccat, non aūt ſic pecca
ret, niſi uere faceret contra uotū. Nā ſi in
hac obſeruantia ſubſtantia religionis, quę
eſt genus, cōtinetur, fit ut & ſubſtātia uoti
contineatur, quæ ius exiſtit ſpecies. Pōt er
go quiſque de materia ſingulorum præce
ptorum uotum emittere.

Vnde ad primum in cōtrarium argum. Ad primum argum.
reſpondetur, ꝙ etſi uouere ſit opus cōſilii,
nō tamē ſequitur ut materia ſit ꝓpria cō
ſilii, nā pōt eſſe cōſilium ut arctius nos ad
id perſtringamus ad qđ lege tenebamur.
Quod ſi huc forte uerba S. Tho. ex 4. diſt.
38. q. 1. contra nos afferas, dicentis, hmōi
uota large ita dici, non proprie. Reſpōdet
large, non accipere pro eo qđ eſt abuſiue,
ſed pro eo quod eſt cōiter, quemadmodū
illic Magiſter loquitur. Haud. n. negat qn
propriam habeant rōnem uoti, ſed tamen
quia materia communis & uotis & præce
ptis, ad quā ſubinde oēs hoēs in cōi teñē
tur, ait hmōi materiam nō eſſe propriam,
id eſt, peculiarem uoti. Quare hic exactius
loquitur. Et elicitur hæc materiæ diſtin-
ctio ex uerbis Auguſt. 17. q. 1. ubi ait. Sunt
quædam, quæ etiam non uouentes debe-
mus, quędam etiam quæ niſi uouerimus,
non debemus. Neq. n. in hoc plus tribuimus
noſtræ uolūtati quā Dei, ſed religamus eā
dem diuinæ religioni, ut firmius id quod
nobis præcipit, perſoluamus, Et quāuis in
hoc profiteamur noſtrā imbecillitatem, il-
lā tamē conſolidamus. Atqui ut dæmones Ad ſecūdum.
inde ferociores in nos inſultant, ita & di-
uina ſubſidia locupletiora nobis mittun-
tur. Tametſi, ut uerū fatear, uota hæc ope
rum pręceptorum nunquā aut uix unquā
alicui ſuſcipienda aut cōſulenda ſunt, qa
neque crebro ſolent bene ſuccedere. Qua-
re uel nō fiant, uel caſſanda ſunt, uel facile
diſpēſāda, niſi quādo perſona prudēs, & cō
ſtans, eſt ad rē tamē aliquā procliuis, quæ
occaſio illi eſt mali grauiſſimi aut ſcanda
li. Et cura nihilominus uigilantius adhi-
bita, cauere illud pōt malum. Vtrum uero
uotū nunquam uenialiter peccandi ſanæ
ſit mentis? Ad hoc reſpondetur, eiuſmodi
uotum inſanū eſſe neq. ullo pacto obliga-
re, quoniā eſt de re hominibus impoſſibi
li. Si. n. dixerimus (ut ait Ioannes) quoniā
peccatū non habemus ipſi nos ſeducimus.
Vouere aūt nūquā peccare mortaliter, nō
eſt genere ſuo malū, quoniā id ꝑ Dei gra
tiam poſſibile eſt. Attamen neq. hoc pror-
ſus conſulerem, quia res eſt perdifficilis,
tum factu tum pręſertim & cognitu, potiſ
ſimum de peccatis cordiū. Crebro enim
ſcrupulus pungit conſenſeris ne in mor-

tale n culpā, uotum autem debet eſſe de re cōperta & de opere cuius trāſgreſſio in propatuloq; habeatur. A ſingulis autem cauere, hoc uouere permittitur, ut nō fornicari, non ioco mentiri, & ſimilia. Quæris aūt, vtrum ſi quis emitteret uotū nunquā peccandi teneret rōne uoti euitare illa ſaltem peccata, quę potuerit, ut iocoſa mendacia? Offert ſe nanq; ad id rō, nā qui promiſit dare decem, ſi cūcta nō pōt, tenetur tn̄ ea cōferre, quæ poteſt. Et qui promiſit ieiunare Aduentū, ſi nequit totū, tenetur nihilominus inquantum pōt.

Solutio. Rñdetur tn̄ tale uotum ad nihil obligare, quia ſtultū eſt. Hoc tn̄ poſtremum ſupereſt decidere. Vtrū tranſgreſſio cuiuſcūq; taliū uotorū ſit mortalis? Vt ſi qs nouit non mentiri iocos. Patrocinaī nāq; affirmatiuæ parti ratio hæc, q tunc mentiri eſſet religionis uiolatio, quæ ağñe ſuo eſt mortale. Solutio autē huius pēdet ex articulo ſubſequēti ubi diſputabitur utrū tranſgreſſio uoti ex leuitate materiæ fieri poſſit uenialis. Illic ergo & hoc examinabiť. Et quinta aūt concluſione, tametſi conſpicua ſit, dubia emergunt multo grauiora.

Primum dubiū. Et primum, an licitū illa ſit malo fine uouere. Vt ſi quis, quęadmodum nuper dicebamus, religionē Cruciatorū militiæ profiteretur opulentię cauſſa præbendarū, aut ſi quis quod creberrime uſu uenit, fieret ſacerdos, non propter ſtatus ſanctitatem, ſed propter ſacerdotia, nimirum ditari magis cupiens, quam ſacrificare.

Rō hæſitandi. Apparet.n. uotum nō ſeſe licitum atq; adeo nec obligatoriū. Nā malus finis obiectum uitiat, de malo autē obiecto (ut cōcluſione prima dictum eſt) iniquū eſt uotum.

Solutio Caiet. Diſtinctio. Dubium hoc etſi docte hoc loco diſſerat Caiet. accuratioris tamē eget examinis. Multimoda.n. diſtinctione ut imprę ſentiarū oportet. In huiuſmodi inquā uotis melioris boni triplex fieri cōtingit relatio in malū finem. Poteſt quippe uel obiectū ipſum uoti in malum referri, uel applicatio animi ad uouendum, uel uotum ipſum.

Prima aſſertio Caieta. Exempli gratia. Si quis hāc faceret animo oblationem. Voueo dare eleemoſinam propter uanam gloriā tunc uocula, propter, moderari, & quod aiunt, determinare poteſt aut uerbum, dare, aut uerbum uoueo. Et quidem priori modo obiectū ipſum uoti, quod eſt, dare, refertur in malum finē a quo iō datio ipſi contaminatur ac deprauatur. Et de hoc ſenſu eſt prima aſſertio, eiuſmodi uotū nullum eſſe, ſed eſt inter illa, quæ prima cōcluſione cōdemnantur. Nam dare propter uanā gloriam, eſt malum obiectū, & multo erit iniquius uouere aliquid facere ꝑ malū mortale, ut ſi uoueas ad eccleſiā ire ad ſolicitandum puellā. Nā ire ipſum tunc malum eſt, qđ eſt uoti obiectum. Exēplum ſecūdi. Vt ſi quis intēdens pingue ſacerdotiū, cuius non eſt dignus, fieret ſacerdos, ubi eſt implicitū uotum caſtitatis uel præceptum, de quo modo nō diſputamus, aut cū nobilis tali aīo induit militaris religionis habitum. Hic.n. obiectū uoti nō refertur ad malum. Si.n. hic dicat, uoueo eſſe ſacerdos propter beneficium expiſcandū, prępoſitio, Propter, non modificat rē quę eſt eſſe ſacerdotē, ſed hoc qđ eſt, uoueo. Haud.n. poſt ſacerdos aut miles effectus opera facit ſuæ religionis, puta nec orat, nec celebrat, nec obedit propter malum finem, ſicut qui dat eleemoſinā propter uanam gloriam, ſed tm̄ profeſſus eſt propter malum finē. Et de hoc intellectu fit aſſertio ſecūda: Votum ſic factum, tenet. Secūda.

Et ratio eſt, quia obiectum eius res licita eſt, & bona, ſcilicet eſſe militem, aut ſacerdotē, nēpe militare, orare ſacrificare, quæ quidē non referuntur in ſiniſtrum finem. Pari modo ſi quis profiteretur religionē, peruerſo fine adductus, porro ut poſſet poſtea res conuētus ſuffurari. Ille.n. obiectū uoti, puta uigilias, orationes, & obedientias nō refert in malum, ſed finis uouendi fuit malus. Quare uotum, quia de bono eſt obiecto, ſolidum eſt & firmum. Ad rei autem perſpicaciorem intellectum arguitur. Sicut dare eleemoſinam propter uanā gloriam peccatum eſt, & corrupto fine ire ad eccleſiā ſic & malo fine uotū facere, ergo ſicut uotū primi generis eſt malū, qa de malo obiecto, ſic & uotū ſecundi generis, quia malū habet finē. Quod ſi utrunq; malū eſt, fit, ut neutrū teneat. Pro ſolutione argumenti hoc apprime in pñti materia notandum eſt, quod lectorē minus attentem fallere ualde poſſet, nēpe non eſſe in uniuerſum uerum, ꝙ omne uotum illicitum & malū ſit irritum, neq; hoc a nobis aſſertū eſt, ſed hoc tātū, ꝙ omne uotū

de

de obiecto malo eſt irritum & caſſum concedimus ergo, ꝙ uouens ſacerdotium aut religionem malo fine, peccat quidem uouendo, tamē quia uotum, bonum habet obiectum (nam etſi uotum referatur in malū finem, tamen obiectum nō refertur in eundem) uotum tenet. Negatur igitur poſtrema conſequentia, uotu factum malo fine malum eſt, ergo non obligat ſicuti ſi haberet malū obiectū, quoniā res Deo deuota bona eſt licet malo fine dicata. In tertio autem modo pluſculum latet ambiguitatis. Exempli gratia. Rex ſciens & prudens iuſtum indicens bellum, uouet Deo auri talentum, ſi uictoriam obtineat. Hic obiectum uoti, puta dare pondus auri, bonum ꝑ ſe eſt, finis tamē uoti, puta obtinere iniquā uictoriam, eſt malus. Et de hiſce igitur uotis diſtinguendum hoc pacto eſt. Si tale uotum fiat ut Deus eiuſmodi uictoriā concedat, non eſt religionis actus, imo omnino religioni contrarius, eo quod q ſic uouet, Deum facit auctorem mali, pro qua turpitudine, quam Deo impingit, munus illi ſpōdet, ob idq. nullum eſt uotum, ſed graue impietatis blaſphemiæq. peccatum: Atq. adeo longe ſceleſtius, quā ſi eſſet uotum de re illicita. Multo. n. enormius eſt Deum facere auctorem mali, qui re illi diuerſam uouere. Pari modo ſi quis uoueret Deo munera, ut compotem eum faceret optati adulterij aut homicidij. Quocirca nihil refert uotū ante facias quā rem inceptes, an poſtquam fruer is optatis potitus. Nam etiam ſi poſt partam uictoriam aut patratū adulterium Deo quidpiam ob id uoueas, quo rem tui compotem deſiderij, aut uictoriā iniquā habeas, uotum non tenet, quia eadē impietatis lue ſordeſcit. Neq. ſi id uoueres in gratiarum actionem, neque ꝓ illo gratum Deo & gratias audire. Neq. uero intereſt tale uotum emittas, non exprimendo ut Deus tibi in iniquitate patrocinetur, ſed mere condicionaliter, hoc tenere. Si uictoriam hanc obtinuero, aut ſi compos deſiderij mei fuero, hāc faciam eleemoſinā. Quoniā nullus ſic ſub mera condōne uouet, niſi ut Deum ſui ſceleris patronum ac fautorem compellās. Et aliud excogitare, eſſet caſum inſolentem effingere. Quare uota hæc abſurda omnia ſunt & nullius uigoris. Quod ſi contra inſurgas. Similes ſtipulationes hoībus factæ iuræ naturæ tenent, nam quod quis ſcorto pollicetur, ſoluere adſtringitur, ergo & ſolidæ erunt reſpectu Dei. Negatur cōſequētia, quoniā poteſt hō ab hoīe turpe obtinere obſequium, pro quo mercedem debeat: à Deo autem nemo id recipit quod abſurdū eſt, neq. pro illo debet illi quidpiam rependere. Quare neque tenebit uotum, ēt ſi quis ignorans putet talia uota eē licita, quoniā ex natura rei ſūt impia & blaſphema. At uero quoniā ī re mala aliquid boni ineſſe poteſt, cuius citra impietatem poteſt Deus auctor inuocari, ſecūdo modo fieri hæc uota ſancte poſſunt, nempe ſi rex bellum adortus nefariū pro ſui exercitus incolumitate aliquid uoueat, uotum tenet. Sicuti ſi in duellum deſcendens quidpiam ſpoponderit, ſi ſaluus euaſerit, quia effectus hos Deo aſcribere non eſt niſi uirtus. Quapropter talis finis uotū non uitiat. Secus, ſi pro eo uoueat, ut hoſtem inique occidat. Nam licet Oīpotens cauſſa ſit omniū entitatum, utpote delectationis quæ eſt in flagitio, & ſimilium, neutiquā tamen peccati. Pari modo ſi quis uoueat ſi prolē, ex adulterio ſuſceperit. Nam licet adulterij cauſſa Deus non ſit, conceptio tamē partuſq fœtus naturalis eſt, Deoque aſcriptus. Neq. idē eſt de uictoria, qppe cum idipſum qđ eſt inique uincere, piaculum ſit. Simili iure, ſi uſurarius aut luſor pro parto lucro uotū uoueat, illud quidem tenet, iuxta uerbum Chriſti. Facite uobis amicos de mammona iniquitatis. Cum, eo tamē id moderamine intelligitur, ut notū ex ære alieno quod aliter reſtituere nequit, nō ſi expleat, contingeret. n. tunc de rapina eleemoſinā erogare. Validiori deniq. ratione uotum tenebit, ubi illud emiſeris ad puniendum malū, uel quo ab illo cautius cohibearis. Vt ſi hmōi emiſeris uotū. Si talē flagitium admiſero, talē faciā eleemoſinā, aut peregrinationē, aut ſeculo religioſus ualedicam. Hmōi. n. uota uel ſunt quaſi opera pnīæ, patratæ iniquitatis uindicatoria, aut patrandæ prohibitoria, atq. adeo conditione poſita tenent. De quibus inferius emunctius. Secūdū dubium circa eandē concluſionem exiſtit de operibus, q̄ ſunt conſiliorum, aut directe contraria, aut impedimenta. Diſſecantur hęc autē in tres

Tertia.

Obiectio.

Dilutio

Secūda dubitatio.

ordines. Quædam.n.ſunt prorſus contra ita, de quibus reſpondetur nullatenus licere uotum amittere. Haud.n.licet uouere non ingredi religionẽ. Nam licet nemo ingredi teneatur, liberum debet eſſe cuicunq. & ſemper integrum. Quapropter uotum contrarium non ligat, atq. adeo iniuſtũ eſt, nõ ſolum tanquam uanum, uerum & tanquam de re Deo odibili, quãdoqui dem conſilia ſua impendio ſibi placeant. Sed arguis. Non omnia opera quæ in ſeipſis conſilia ſunt, cunctis hominibus conſilium eſt facere, & ideo qui certus eſt non eſſe ad religionem aptus, uel ad peregrinationem, uouere pot non facere. Reſpõdetur, tale uotum nõ poſſe à culpa excuſare. Nam qui impotens eſt faciendi, incaſſum uouet nõ facere, & qui quoquo pacto ſperat poſſe iniquus eſt, dũ ſe uoto cohibet. Ob eandem cauſſam nemini licet uouere aut iurare ſe nunquã aut ieiunaturum, aut peregrinaturum, mutuaturum aut fideiuſſurũ, aut quæuis alia miſericordiæ officia nunquam indignis impenſurum, quandoquidem ea facere, ſæpe ſit conſilium. Ne tamẽ cõplures condemnemus qui hoc cõſueuerunt, hoc intelligimus quando ea facere cõſilium fuerit. Nã omnibus mutuo dare & pro omnibus fideiubere, nõ eſt cõſilium. Quare qui ſic uoueret. Non omnibus indiſcriminatim mutuabo, nihil mali voueret, ſed qui diceret. Nulli neque vllo caſu. Ex his ſit conſequens; neque dicitur eẽ uotũ nõ uouẽdi, quoniã uouere in gñe conſilium eſt. At quoniam non cuicunque eſt ſemper conſilium, licet uotũ facere nõ vouendi, niſi corã tali perſona, aut cum talibus circunſtantiis. Nihilominus ſi eo nõ obſtante voueas, quamuis pecces, tenet tamẽ votũ iure diuino & naturali, cui tu non poteras derogare. Colligamus ergo nemini licere hmõi, ſeu vota ſeu iuramenta facere, quoniã neq. facta tenent. Deus nãque aſcenſiones, teſte Dauid. diſponit in cordibus noſtris, non deſcenſiones. Quocirca nouendi religio ſuopte ingenio & natura inſtituta eſt ad promouendos homines in ſublime, non ad retrahendum. Secundus gradus operum eſt, quæ licet non ſecum cõpatiantur maiora bona, ipſa tamẽ per ſe officia ſunt, neq. ipſorum vota votorumve impletionis impediunt, quin aſcenſus fieri poſſit ad ſublimiora. Quocirca talium uota ſolida ſunt. Vt ſi quis uoto ſe pauperum ſeruitio in hoſpitali mancipet, & ſi dicat, perpetuo manebo, hoc inquam uotum eſt obligs. Neque proinde obſtat quominus ille ſi libuerit citra ullam diſpenſationem religioſus fieri queat. In tertio uero ordine ea collocantur, quæ quãuis nõ ſint formaliter religioni cõtraria, sũt tamẽ ſuapte natura eius obſtacula, ut coniugale fædus. Qui.n. matrimonium ſemel conſummauit, cõmigrare ad religionem uiuente coniuge nequit. In dubiũ ergo uertitur, utrũ fas ſit uotum emittere ineundi coniugiũ? Et arguitur hoc eſſe licitũ, poſtquam obiectum eſt bonum, ac uirtuti legitimum, & cuicunque ante emiſſionem uoti religionis integrum ſit eligere quod maluerit uiuendi inſtitutum. Item, fas cuique eſt celebrandas a ſe nuptias iurare, quo quidẽ iureiurando deinde tenetur, ergo & quiſque poteſt earundem uotum emittere. Nihilo minus reſpondet eiuſmodi uota genere ſuo & obiecto non eſſe licita utpote per q̃ Deo offertur id, quod illi non eſt acceptũ. Nõ aio ob id ſolũ, quod impediunt maius bonum, nam & matrimonium cõtrahere & conſummare impedit religionem, ſed quia per uotum offers quod Deo non placet, quatenus offers impedimentum ſui conſilij. Itaq. poteſt contrahendo matrimonium obſtaculum religioni opponere, non tamẽ illud uoto Deo dicare. Nam etſi uouere nemo iure cogatur, compellitur tamẽ unuſquiſq uiã Spiritui ſancto per impoſſibilitatem non occludere, quouſq. ſtatum mutes & firmes, ſi ei forſan aliquãdo afflare dignetur. Sed eis, ſaltem licere uotum emittere connubialis conſortii citra copulę cõſũmationem, quoniã illud nulli eſt religioni impedimento. Reſpondetur, q̃ ſimpliciter uotum emittit matrimonii, ex natura rei obligat ſe conſummare alias caſſum deceptoriũq. matrimonium eſſet, ob idq. dum abſolute emittitur, ſp eſt illicitum. ſi autẽ contingere poſſet, ut quis matrimonium uoueret, quale fuit inter Virginem & Ioſeph, alteri uidelicet uoto perpetuæ uirginitatis utrinque adiunctio, nihil aliud eſſet quam religionis officiũ. Contra hanc autem deciſionem arguitur. De matrimonio biſariam meditari poſſumus.

Reſponſio.
Dubitatio.
Solutio
Secũdus gradus operũ q̃ ſub uoto com-
prehendi poſſunt.
Dubiũ.
Ad primum argum.
Ad ſecũdum.
Reſponſio.
Argum. cõtra p̃teritam definitionem.

ſumus. Vnò modo, ut eſt in generationis officium, & tanquam ſtatus quidam ac uiuendi inſtitutum. Atque hoc modo indubie fatemur nemini licere uoto ſe illi adſtrigere, quoniã ẽ ſtatus iferior excelſiorẽ impediens, atq; adeo abuſus eſt uoti, quod eſſe debet ſ pro fœlicioris frugis aut ſaltem minime illi obſtans. Sed altero modo conſideratur in remedium ad compẽſandam illegitimam libidinem. Et hoc pacto arguitur, ꝙ ſit eius uotum licitum. Nam carnis illecebris obuiare iuſtum & ſanctũ eſt, & coniugale commercium ad hoc eſt ẽt munus permiſſum, nihil ergo in tali uoto abſurditatis ineſt. Propter hoc argum. Caiet. artic. præſenti intrepidus aſſeuerat licere in tali caſu ac tali cã uotum emittere matrimonii. Et aſciſcit contra ſe argumentum ex S. Thom. in 4. diſtinctio. 31. cui multi adhærent, adſtruentes, quod non liceat ſolum ad uitandam fornicationẽ coniuge uti. Eſſet.n. tori cõiugalis abuſus, qui in officiũ tantũ conceſſus eſt. At nihilominus reſpondet, ſe nihil abſurdi in tali uſu agnoſcere, quin obiectum eſſe poſſit uoti. Veruntamen quidquid ſit de uſu, dato inquam ꝙ eſſet ſola cã cauendæ fornicationis licitus, non tñ ſit inde conſequens fas eſſet tale uotum emittere. Non.n. ratio quare non liceat, ea ſola eſt, quod obiectũ per ſe non ſit bonum, ſed quod eſt impeditiuum maioris boni. Et miror Caieta. hoc non aſpexiſſe. Liberum.n. cuicunq; eſt ac licitum matrimonium inire, imo aliquando conſilium, quia melius eſt, ut ait Paulus, & cõſultius nubere quam uri, & tñ ratio quare nõ licet uotum emittere, eſt, ꝙ quamdiu quis matrimonium non contrahit, liber eſſe debet, ut ſi Spiritus ſanctus magis ei proſper afflauerit, mutare mentẽ poſſit. Et ꝙ rõ Caietani fallax ſit, patet, nã alias ſequeretur, ꝙ liceret uouere matrimonium quatenus eſt in officium, ſi quidem bonum eſt. Si ergo non licet, quia eſt impedimentum religionis, eãdem ob cauſſam non licebit ut eſt in remedium alterius mali. Et confirmatur. Non obſtante tali uoto, poſſet uouens mutato propoſito ad religionem tranſgredi, ergo uanum eſt atque adeo illicitum. Et ideo non poſſum de hac re Caietano non refragari. Vnde ad primum argumentum ſuperius factum

Caieta. Solutio

Prima ratio in Caieta.

Confirmatio.

Ad primũ arg.

iam reſponſum eſt, ꝙ etſi connubiale fœdus obiectum ſit bonum & legitimum, tamen hoc tãtũ concluditur, quod põt quiſquam illud inire, non tñ quod poſſit uotũ eius emittere, quoniã uanũ eſſet, quando quidem eo non obſtante, poſſet ille religionem profiteri. Et pariter ad ſecundũ reſpondetur, ꝙ etſi liceat futuras nuptias iurare, nihilominus non obſtante iuramẽto, licet iurãti monachalem habitum induere, neq; aliter illud tenetur implere, q̃ ſi religioſus eſſe non maluerit, aut ſacerdos, qui melior etiã ſtatus eſt, quoniã iſtæ conditiones a iure ſemper intelliguntur poſſibile.

Ad ſecũdũ arg.

Supereſt autem poſtremum dubium, quantum.ſ. grauitatis in huiuſmodi uotis inſit quæ fiunt contra conſilia. Videtur.n. nunquam pertingere ad peccatũ mortale, ob id quod nullum obligat, atq; adeo neq; ullũ ſunt excelſioris frugis impedimentum, ſicuti de illo diximus, qui ſe hoſpitali uoto adduxit.

Dubiũ alterũ.

Reſpondetur aũt tria in ipſis penſari. Primum eſt obiectum ipſum & internum. Cum.n. dare eleemoſinam, & ſimilia conſilia nonnunquam ad limen præcepti pertingant (tenemur.n. quandoq; eleemoſinam facere) ſi quis ita uouerit ut proponeret nunquam eam largiri manifeſte peccaret mortaliter, quia proponeret facere contra præceptum. Secundo, etiam conſideratur in talibus uotis repugnantia diuinæ uoluntatis, qua ratione quis uouet Deo tanq̃ gratum id qđ ingratum eſt. Et qui hoc ſciẽs ac prudens faceret, non dubium quin peccaret mortaliter, eſſent.n. manifeſtarius abuſus uoti, poſſet tñ ignorans excuſari. Attamen ſi conſiderentur ſolum tanquam impeditiua maioris boni, non habent aliam malitiam q̃ uanitatis, quia re uera non tenent. Quare non uidentur genere ſuo mortalia, niſi in odium fierẽt religionis, nam impia eſſent.

Solutio

Quod ſi arguas, nullum prorſus habere magis quam ſi uoueres ſeruire hoſpitali, negatur ſimile. Quando enim obiectum uoti etiam dum eſt executioni mãdatum, maiori bono non obſtat, uotum nihil habet culpæ. At uero licet uotum coniugii ante eius conſummationem nõ impediat tamẽ quia conſummatio impedit, uotum uitiatur. Quod ſi arguas, licet iurare futuras nuptias, quia ſemper intelligitur exceptio,

Obiectio.

Replica.

ceptio, niſi iurans uouerit eſſe religioſus, ergo ſimili modo licet uouere matrimonium, reſpondetur, ꝙ quando promiſſio fit homini, & ſub iuramento, iure intelligitur exceptio diuini conſilii, ſed quia uotum ſit Deo, illicitum eſt rem illi contrariā eiuſdem conſilii polliceri, niſi palā exprimeres exceptionē, ſ. uoueo Deo matrimoniū, niſi de me ipſe ſalubrius quidpiā diſpoſuerit. An uero uotum licitum ſit, dū pro fine bonorū temporalium emittitur, ambigere nemo poteſt. Vt ſi quis quid uoueat, ſi Deus illi proſperum iter dederit, ueluti Iacob, Geneſ. 28 aut ſi dederit maritum, aut proles, aut uictoriam, tametſi nonnulli nos hæreticorum irrideant, dicentes hoc eſſe coemere & mercari a Deo: cū tñ non ſit niſi profiteri cuncta nobis ab ipſo prouenire, & ideo eccleſia orat pro huiuſmodi bonis, quia utilia nobis ſunt ad uitam æternam. Quare ſi uotum fiat ſub conditione, puta, ſic hoc mihi illud ve acciderit, tunc ante impletam conditionem obligationē non parit. Secus ſi abſolute fiat. Nam tunc etiam ſi intentio tua ſit temporale illud adipiſci, quamuis nō adipiſcaris, teneris. Ex his demum in calce qōnis quam de uoti ſubſtantia inſtituimus uenari quiſque poteſt definitionem quam multifariam Doctores 4. diſt. 38. conſtituunt. Debet enim definitio & genus & differentia compendio continere, quæ ſubinde tam formam explicet quam materiā. Eſt ergo uotum promiſſio, deliberatæ uoluntatis, Deo de his quæ Dei ſunt facta. Genus enim eſt promiſſio ex deliberatione & propoſito proficiſcens. Per hoc autem quod dř, Deo facta, ubi intelligitur, uel diuis, ſeparatur a promiſſione, quæ fit hominibus, conſtituiturq́ in religionis genere. Adiectum autē eſt, De his quæ Dei ſunt, ad explicandum conſiliorum materiam, quæ propria eſt ac peculiaris uoti, licet extendatur ad præceptum.

Licitū eſt uouere pro ſine bonorū tēporalium.

Voti deſinitio.

Ad primū arg. D. Tho. In baptiſmo nō emittitur uotū.

Ad primum igitur argumentum in contrarium reſpondere uidetur S. Tho. quod in baptiſmo ſit uotum. quamuis illud non ſit opus ſupererogationis, ſed neceſſitatis. Dicitur autem, inquit, uotum, quia uoluntarie fit, ſicuti cum quis rem præcepti uouet. Quod quidem baptiſmi uotum Magiſter Senten. 4. diſtinct. 38. appellat uotum commune. Attamen vt bene hic diſſerit Caietanus, non eſt proprie uotum, quaſi præcepto adiectum, idq́. multis rōnibus comprobatur. Primum, quod Chriſtianus tranſgrediens Chriſtianiſmi præcepta, nō duplici, ſed ſimplici peccato delinquit, quod manifeſtum ſignum eſt illic nos nō obligari niſi lege ſimpliciter, nullo ſuperaddito uoto. Mox ex uerbis illic prolatis cōſtat. Interrogatur enim catechumenus, an abrenunciet Sathanæ, & an uelit baptizari, & an credat, & reſpondet, Abrenuntio, uolo, & credo. Illa autem uerba tantummodo ſunt profeſſionis legis, & religionis Chriſtianæ & aſſumptionis noui ſtatus, quæ quidem nō ſunt ſigna noui uoti. Poſtremo id confirmatur, quia baptizari eſt neceſſariæ obligationis præceptum, uouere autem eſt liberum arbitrariumque opus conſilii. At nō pluribus opus eſt. Nemo enim unquā cogitauit ſic baptiſmum eſſe uotum, ut ſit obligatio noua obligatione præcepti adhibita. Sicuti dum ſacerdos uel monachus ſua ſtatuta profitentur modo ſeruādæ caſtitatis, quæ eſt in præcepto nouum per uotum adiungunt, ſed dř uotum commune, pro eo quod Chriſtianiſmus eſt quædam religio ad quam omnes homines tenentur, atque adeo in baptiſmo eandem cuncti profitentur religionē, ſua nimirum nomina in talem militiam conſcribentes. De Iacob autem cum Deo uouit, quod futurus ei eſſet in Deum, dicendum eſt, uel ꝙ ſe uoto ad id ad quod lege tenebatur, religioſus adſtrinxit, uel certe uouit nouum conſilij cultum. Vnde ſubdit. Cunctorum quæ dederis mihi, decimas ſoluam tibi. Ad ſecundum de Iephte, cum Hieronymo reſpondetur, fuiſſe in uouendo ſtultum, quia diſcretionem non habuit, atq́; in reddendo impiū. Sunt enim, ut ait D. Thomas, nōnulla, quæ non modo genere ſuo bona ſunt, uerum & in omnem euentum, qualia ſunt uirtutis opera. Alia uero non ſolum mala in genere, uerū & in omni caſu ueluti, illa quæ ſunt genere ſuo mala. Quorum ideo priora tuto quiſq́. abſolute uouere poteſt, poſteriora uero, nullo pacto. Sed alia præterea exiſtunt, quæ etſi genere ſuo ſint bona, & ſecundū hoc legitima uoti materia, poſſunt tñ in euentum exire ſiniſtrum, & tale fuit illud

Prima rō proximę aſſertionis.

Secūda.

Poſtrema.

Ad 2.

illud quod Iephte uouit, ubi non opus il lud non fuiſſe indifferens, nā indifferentia iam ſupra ab acta ſunt a materia uoti, immo fuit genere ſuo bonū, ut pote immolare Deo. Verūtamē qn̄ immolationis materia non fuit ab ipſo præfinita, ſed dixit, Quicunq. primus fuerit egreſſus de forbus domus meæ, eum holocauſtum offeram dño, uotum prudenti caruit diſcretione. Et ſimilia ſunt in diſcreta uota, cū ſub nota uniuerſalitatis ꝓferunī, Videlicet uoueo quidquid a me pauper petierit, illi porrigere. Nā forſan a te gladium petet ad patrandum homicidium, uel aliud qđ largiri nō decet. Eapropter hmōi uota in illis euentibus quæ iure naturæ licita non ſunt, neutiquā obligant. Atq hac de cauſſa impius fuit Iephte uotū implens. Qm̄ illud ſuapte natura de pecude intelligebatur, uel armento, deq. alijs animalibus ſacrificio offerri conſuetis. Neque uī ulla poſſe ignorātia excuſari, eo ꝙ non modo hoiem contra ius naturæ, uerum & gnatam truculentæ adegit. Eapropter quod in eius hiſtoria præmittitur, uidelicet ſpiritus ſanctus factus eſt ſuper Iephte, neque ad uoti emiſſionem, neq ad eius ſolutionem eſt referendum, ſed ad id qđ diuino zelo animatus Ammonitas Dei hoſtes adortus eſt. Et quāuis cū inter iuſtos antiquæ legis Paulus commemoret, nō inde fit cōſequens, nullum admiſiſſe delictum. Recuſet.n.& Sanſonem & Dauidē, quos conſtat nonnunquam fuiſſe collapſos, tū quod alias iuſti fuere, tum propter egregias eorū victorias. Ad tertium reſpondetur, neque uotum macerationis corporis, neq. aliud quocunque tenere, niſi quatenus eſt uirtutis opus. Quare dum prudentiæ lineam exorbitant, obligare ceſſant. Quocirca Paulus ad Roma. 12. ſuos alumnos cōmonefacit, ut exhibeāt corpora ſua hoſtiam ſanctam, uiuentē, Deo placentē. Ac tum demū addit. Rationabile ſit obſequium ueſtrum. At vero quia homines, inquit ſanctus Thomas, in his quæ ad ſeipſos attinēt, plus ſibi nimio iudicantes indulgent, cōſultius eſt, vbi de hac re dubiū ingruerit, præfecti iudicio ſubdi. Percontaris autem quodnam erit iudicium tranſgreſſæ lineæ in huiuſmodi uotis? reſpondetur non eſſe aliud quam dum ius naturæ reclamat. Non dico quod ubi ius naturæ non præcipit talia ieiunia & operum aſperitatem, non ſint talia uota licita, alias neq. quadrageſima eſſet licita, ſed qn̄ id quod facis, leg naturę aduerſatur, nempe quādo afflictio in homicidiū uergit, tū uoti obligatio abolетur. De alio uero argumenti membro, nēpe de rerum indifferentium uotis iam reſponſum eſt nihil ualere, quare aliqñ deridicula ſunt & muliercularum ludicra, quin uero aliqñ execranda, utpote qñ sūt ſeu ſortilegia & ſuperſtitiones uel deliramēta uel ſacrilegia.

Iephte impius in reddendo uotū

Ad 3.

Paulus.

Scrupulus.

Solutio

QVAESTIO II.

DE VOTI VIGORE, AC virtute.

S. Tho. 2. 2. q. 88. artic. 3.

ARTICVLVS I.

Vtrum omne votum obliget ad ſui obſeruantiam.

Conſtituta voti ſubſtantia, ſubſequitur de eius vigore & virtute indagare. Ac primū quæritur de eius ui obligandi. An videlicet oē uotū ſit obligatoriū? Et arguit a parte negatiua: Votū, ut dicebamꝰ eſt ꝓmiſſio Deo facta, ꝓmiſſio aūt ſimplex q̄ fit hoibus nō obligat. Nā iure ciuili nō oē promittens ſoluere cogitur, Deus aūt cum bonorū nr̄orum nō egeat, non cenſetur urgentior promiſſorum exactor quam ſit hō, ergo neq. ſemper votū obligat. Secūdo arguitur. Si uotū eſſet obligatorium ſequeretur ꝙ nullus uouentiū metus a uoti præuaricatione ualeret eos excuſare, qa ſicuti nullā Dei legem metꝰ cauſſa uiolare licet, ita ueq. ullum ſuſcipere uotum qđ non optima fide ſoluas: conſequēs tamē eſt falſum, eo ꝙ uotū ſpōtaneum eſſe debet, uoluntati aūt, auctore Ariſto. metus obſtat. Tertio, Nemo ad impoſſibile obligat, uſu aūt nonnunquā uenit ut qui aliqd uouit, explere uotum nequeat, nēpe aut ꝙ ex alio dependet, ut ſi religionē uouit ad quā monachi eum admittere renuunt, aut ſi mulier quam uirginitatem uouerat, lapſu deinde amiſit, ad dum

Primū argum.

Secūdū.

Tertiū.

dum qui pecuniam uouerat, ad mẽdicitatem redactus eſt, ergo non ſemper uotum obligat.

Quartũ. Præterea quarto, Si uotum omne ſoluendi nexu colligaret uouentẽ, ſequeretur qđ omne uotum illico eſſet implendum, nam quod debes, ſtatim reddere cõgeris, non tñ omne uotum ſtatim reddere neceſſum eſt, ut puta qñ ſub cõditione fuerit emiſſum, ergo nõ omne uotũ obligat.

Quintũ. Quinto arguitur. Si uotum omne obligaret, conſequens fieret tum quod quis poſſet ſubditum obligare, ut pater filium: tũ etiam qđ qui per ſe non poſſet implere, teneretur id per alium facere, quod uidetur abſurdum. In contrarium autem eſt illud Eccleſ 5. Quodcunq. uoueris redde. Multoque melius eſt non uouere, quam poſt uotum promiſſum non reddere. Nam unũ eſt conſilium non capere, alterum uero iuſtitiam præuaricari.

Conclõ rñſiua. Quæſtionis ſolutio facilis eſt & clara, quæ in unica concluſione conſiſtit. Votũ genere ſuo & obiecto ſub reatu lethalis criminis ſacrilegiiq. obligat. Probõ. Probatur, naturalis õ conuenit ut promiſſi fides ſeruetur, unde ut Cicero. 1. de Offic ex quo id Aug. in epiſtola 19. ad Hieronymũ deſumpſit, Fides, inquit, duabus ſuis ſyllabis ſignificat, ut fiat quod dr. (Cicero. Auguſt.) Quod ſi hoĩes hac lege inter ſe tenentur, longiſsime cõſtrictius tenẽtur Deo, tum rõne dominii, quod creationis iure in nos habet, tum ẽt ratione beneficiorũ, quibus nos in dies accumulat. Ex his namq. arctiſsimum fidelitatis uinculum naſcitur, quo homines tenentur ſua Deo promiſſa perſoluere. Vnde Sapiẽs, diſplicere, inquit, maxime Deo infidelem promiſsionẽ. Hinc ergo fit uotũ obligare ſub reatu culpæ mortalis. Nã etſi uouere opus conſilij ſit, nihilominus reddere eſt actus iuſtitiæ, quæ citra charitatis iniuria uiolari non poteſt, cũ ſit inter homines maxime neceſſaria. Quidquid aũt charitati aduerſatur per quã anima uiuit, eſt peccatũ mortale.

Secũda ratio. Et ſecundo reatus augetur rõne uulneratæ religionis. Promiſſio quippe facta hominibus obligat iuſtitię uinculo, illa aũt quę fit Deo, inſuper rõne religionis. Et igitur uouere Deo, religio, atque adeo id reddere, iuſtitiæ actus, religione inſignitus. Dubitõ Ex utroque ergo capite uotum genere ſuo obligat ſub reatu mortali. Nihil in concluſione reliquum ſit ambiguitatis, ſed hoc unũ quod oĩbus præceptis uniuerſale eſt, explorare id poſſumus de uoto. Vtrum ratione leuitatis materię fieri poſſit, ut uoti tranſgreſſio nõ ſit niſi uenialis culpa. Vĩ. n. a parte negatiua id facere qđ uotum ſtrictioris eſt uinculi q̃ iuramentum, maioremq. adeo ſanctitatẽ præ ſe fert, iuramentũ aũt falſum nunquã rõne materiæ fit ueniale, ſed in omni indiuiduo eſt mortale. Ex altera uero parte, cum cõe ſit omni pcepto poſſe fieri ueniale, apparet & idem huic competere. Solutio Atque ita indubie confitendum arbitror. Et ne quis forſan pp religionis ſanctitatem id credere id reformidet, egomet mihi ſic probo. Votum eſt quænam lex quæ ex hominis uoluntate dimanat, quã ſ. quiſq. ſibi ponit. ergo non aliter obligare debet, q̃ ſi lex eſſet ab eccleſia uel a Deo ipſo poſita. Imo urgentior uidetur legis neceſſitas q̃ uoti. Suadẽ proxima aſſertio. Lex autem ẽt ſi genere ſuo obliget ſub reatu mortali, rõne tamen leuitatis materiæ rigorem remittit, ut eius tranſgreſſio non ſit niſi uenialis. Furari enim genere ſuo eſt mortale, ſed nihilominus furari unum obolum, nõ eſt niſi ueniale. Aequa ergo ratione ſi ego uoueo non furari, tũc unum obolum ſurripere, non erit niſi ueniale. Quod ſi dicas religionis celſitudine hoc nõ permittere, profecto id nõ uideo, qñquidem præceptis fidei & charitatis id minime repugnet. Secundo. Tranſgreſſio uoti qñ non eſt plena deliberatio, poteſt inde fieri uenialis, ergo & rõne materiæ. Secũda ratio. Tertio, Si qs uouit quotidie recitare Roſarium, propterea φ omittat unum Aue aut duo, nõ peccaret mortaliter, qa neq. lex eccleſiaſtica, imo diuina cũ tanto rigore nos obligat ſtatos pſalmos perſoluere. Tertia. Cõcluſio ergo nõ eſt dubia, ubi p̃termittitur tenuis particula illius quod uoueras.

At dubiũ ſupereſt, qñ totum id qđ uouiſti, eſt res leuis. Dubiũ alterũ. Vt ſi ſpopondiſti erogare pauperi unũ obolũ, aut dicere unũ tñ Pater noſter, utrum horũ omiſsio ſit mortalis? Et facit pro parte affirmatiua, φ tunc cum totum omittas, fidem frangis. Solutio Nihilominus arbitror huiuſmodi omiſsionẽ nõ eſſe niſi uenialẽ. Nã dum materia leuis eſt, nihil refert, totumne ſit obiectum uoti, an pars. Quocirca ſi uotum emiſiſti quotidie

dicere

dicendi unum Credo, etſi id quotidie omittas, nunquam mortaliter delinquis. Secus, ſi fortaſſe uoto ſpoponderis quotidie obolum erogare pauperibus, tunc enim licet nec unius ſolutionis nec duorum omiſſio ſit mortalis, tñ qđ hodie non tribuis, cras teneris. Quare ubi debiti ſumma excreuerit mortalis fit culpa. Per hæc ad id quod ſupra tetigimus, reſpondemus nimirum ꝙ ſi quis uoueat unum ueniale cauere peccatum, tunc illud cõmittere, gemina erit uenialis culpa, quoniam in hiſce lege uetitis non ſe homo cogitat obligare niſi legis inſtar. Vnde ſi lex non obligat niſi ſub reatu ueniali, et uouens non aliter ſe obligare. Enimuero (quod hic conſideratius meditari debes) non eſt in uouentis arbitrio ſitum ſub reatu ſe mortali aut ueniali obligare, ſed culpæ qualitas ex quantitate & neceſſitate obiecti ꝑpendēda eſt.

Argum. Cōtra hoc autem eſt argum. Stat quod ludere, v.g. decē aut uiginti ducatos ante emiſſum uotū nō ſit niſi ueniale, quoniā prodigalitas genere ſuo non eſt niſi uenialis, & tñ poſt emiſſum uotum, fit mortale ſacrilegium.

Rñſio. Reſpondetur nos non ire inficias, quin id quod antea erat ueniale, efficiatur quādoq. mortale per uotū. Nam quod nō erat malum, puta non dare eleemoſynam, emiſſo uoto eſſet mortale. Imo forte ludere illam pecuniā, eſſet uirtus ante uotum, & poſt uotum mortale. Sed dico, qđ eſt reſpiciendum ad quantitatē. Vnde poſtquā iam non ludere, uirtutem conſtituiſti in genere religionis, ac iuſtitiæ, in quo antea non erat, perpendenda eſt obiecti quantitas & dū illa eſt grauis, erit mortalis. Difficultas ergo quæſt. non in ipſa, ſed in argumentorum ſolutione tota conſiſtit.

Queſtio ān primo argumēto prætacta. In primo quippe inſinuatur dubium ſuperius attactum, an uidelicet ſimplex promiſſio homini facta ſit obligatoria? Et cum ſimplicem audis promiſſionem, illam intellige; quæ nec rõne alicuius debiti præcedentis fit, nec iure firmatur, ſed cum quis ſua ſpōte ſimplici uerbo quidpiā amico pollicetur. Et quidem quod in eiuſmodi promiſſione quædā ſemper ſit obligatio, nemo eſt qui ambigat, quoniā ad minus eſt aſſertio, quā ſi rē nō cōpleas, mentitus es, mendaciū aūt uniuerſum delictum eſt, ſaltem ueniale, ſed dubitatio eſt an genere ſuo obliget ſub mortali reatu?

Caieta. ſnīa. Et quidem Caiet. 2.2. cum q. 88. tum euidentius q. 113. nō aliā vim obligandi agnoſcit in ſimplici ꝓmiſſione, quā hęc mō inſinuata. Putat n. quā, promiſſionis obligationem non ad aliam pertinere uirtutem quam ad illam quæ eſt moralis ueritas, ſ. uerum dicere, ob idq. nō adimplere genere ſuo nihil aliud eſt inquit quam mendacium. Quapropter ex obiecto non eſt mortale, niſi aliunde fiat perniciosum, ut ſi uouiſti rem quæ multum alteri referebat, puta ſuppetias amico ferre aduerſus hoſtem aut filiam eius ducere, quod non re compleueris.

Promiſſio ſimplex genere ſuo obligat ſub mortali. At uero in contrarium ſtare uī ueritas, nempe qđ promiſſio ſimplex genere ſuo obliget ſub reatu mortali, niſi ex leuitate materię efficiatur uenialis. Et ratio habet contrariam eidem Caiet. radicem. Enimuero promittere non pertinet ſimpliciter ad uirtutem ueritatis, ſed reducitur ad commutatiuam iuſtitiam.

Prob. 6. Non enim eſt utcunq. uerum aſſerere, ſed obſtringendo alteri fidem.

Cicero. Quare ut ait Cicer. in 1. de offic. fides hæc non ſolum ad iuſtitiam attinet, uerum eſt ipſiſſimum iuſtitiæ fundamētū, cui oīa hominū pacta conuentaq. nituntur. Ex hoc ergo arguitur. Peccatum, qđ genere ſuo charitati aduerſatur, eſt mortale, eiuſmodi autem eſt promiſſum non ſoluere, quādoquidem eſt iuſtitiæ ſubuerſio, quæ ligamen eſt ciuilitatis humanæ.

Ratio tertia. Eſt ergo genere ſuo peccatum mortale, utpote per quod ingens detrimentum proximo infertur, qui ſuam fidē promittenti adhibuit.

Poſtrema rō. Inſuper promiſſio Deo facta, obligat ſub reatu mortali, non ſolum quatenus cultus eſt religionis, uerū ēt quatenus officium eſt iuſtitiæ, ergo illa quæ fit homini, quia quantum ad hoc, eiuſdē ſunt generis. Ad hęc uniuerſarum gentium exiſtimatio eſt fidei uiolatorem, uelu ti ſceleſtum hoīem execrari, uox autem publica, eſt uox naturę, ergo obligat ſub reatu mortali. Vnde quod ait Salomon, Deo diſplicere infidelem ꝓmiſſionē, ubi notaī mortale delictum, ad oēm extenditur, etiā quæ fit homini.

Obiectio. Quod ſi uerbum S. Tho. obiicias, dicētis hic promiſſionē obligare tantū ſecundū honeſtatem, ubi uidetur excludere, obligatione iuſtitię, nam ſic ſolet uſurpari honeſtas pro eo quod non eſt ad iuſtitiam neceſſarium. Reſpondetur quod

non accipit honeſtatem, ut excludat iuſtitiã, ſed ut excludat ciuile forum. Non inquã negat quin ſit obligatio iuſtitiæ, ſed inſinuat, ꝙ quantũ ad ciuile tribunal, non ſufficit ſimplex promiſſio, niſi ſit uel iure

Solutio

uel ſcripto uel teſtibus firmata. Immo & quantũ ad honeſtatẽ iuſtitiæ in foro Dei, accidere cõditiones poſſunt quæ uim obligationis tollant. Vt ſi quod tibi promiſi, tibi poſtea ſit inutile, aut nocuum, ut ſi gladium tibi promiſi, quo poſtea uideo te uelle abuti. Aut ſi promittenti factum eſt impoſſibile aut pernicioſum, ut ſi promiſi pecuniã, quam poſtea ob infortuniũ reddere non poſſum. Aut ſi mihi ingratitudinis ſigna exhibuiſti. Contra hanc autem ꝓmiſſionis obligationẽ ſtare vr̃ teſtatorum ritus. Quãdiu.n. teſtator uiuit, legata oĩa mutare libere põt, neq obligatus cẽſetur illa ſoluere, & tñ legatum quoddã vr̃ pro

Argum.

miſſi genus. Rñdetur autem legata non eſſe proprie promiſſiones, q̃ ullam habeãt firmitatẽ uſq. ad teſtatoris mortẽ, quã ut ait Paul teſtamẽtũ cõfirmatur. Quare oĩa ad illum ſunt articulum referenda. Præter hæc ex ſuperioribus recolendum eſt, ſimplicem aſſertionem futuri non eſſe ſemꝑ promiſſionem. Si.n. dicas faciã, id tãtũ exprimens, qđ in propoſito habes, nõ ſubinde obligaris niſi illo id ſenſu proferas, qđ eſt promitto facere, utputa dum quis ex te quidpiam petit, & rñdes faciam. Alias iam ſupra diximus poſſe te mutare propo

Difficultas altera.

ſitum. Aliquãtulo aũt difficilius dubium eſt, an promiſſio quã apud te ſola mente hoĩ facis, ſit obligatoria. Viſus eſt S. Tho. art. 1. id negare dicens promiſſionẽ quæ ab hoĩe fit homini, non poſſe fieri niſi per

Rõ dubitandi.

uerba. Cui & ratio ſuffragatur: Nã obligatio eſt inter duos, homo autem non loquitur hoĩ, niſi uerbis aut exteris ſignis, ergo non ſe aliter ualet alteri deuincere. Hoc forte problema eſt, ſtando in iure mero naturæ & in conſciã. Nã in foro exteriori manifeſtum eſt mentalem obligationem, imo neq. oẽm quæ fit abſenti ligare. Sed in conſcientia de utraque forte parte opinari quiſq. poteſt. Et quanuis rariſſime id uſu ueniat, nihilominus ſi contingat, neceſſe eſt ſcire an promittentis conſcientia ligata maneat. Et ꝙ ſit obligatoria ꝓfecto ſunt argumenta nõ pœnitenda. Primum,

Suadetur ſequentib. rõnibus altera pars quõnis proximæ.

Primũ argum.

Voces ſunt ſigna cõceptuum. ſi ergo uox obligat, nõ eſt niſi ex ui cõceptus. Et cum mẽtalis ꝓmiſſio, locutio uere ſit non põt ſi non impleatur, carere mendacio, quod intrinſeca rõne delictum eſt. Mox. Qñ ſola mente de re deliberaſti, illamque facere ꝓpoſuiſti, nondum obligatus es, ergo ſi his mẽte loquendo adhibeas, Promitto tali indigẽti amico talẽ pecuniã, aliquid obligationis ad præcedentia adieciſti. Tertio,

Secũdũ.

Terti.

Si tã promiſſionẽ in mente iuramento firmaſſes, uinctus remaneres ad ſoluendũ, & tñ iuramentum promiſſoriũ non obligat niſi uirtute præcedentis ꝓmiſſionis, ergo ꝓmiſſio obligabat. Quarto, Si poſtea nul

Quartũ.

lam aliam concepiſſes mente ꝓmiſſionẽ, ſed illam amico poſtea notificares, dicens. Nihil tibi nunc promitto, ſed tñ heri tibi apud me hoc pollicitus ſũ, vide an ꝓmiſſum acceptũ habeas, tũc obligatus videreris, ergo virtute prioris promiſſionis. Quin

Quintũ.

to, Si ſurdo nihil audienti aliquid uerbo promittas, ſimiliter ſi in præſentia unius dicas. Ego tali abſenti amico hoc promitto, promiſſio in conſcientia uidetur tenere, quidquid ſit de foro ciuili, ergo etiam ſi fiat in mẽte, quæ eſt ꝓmiſſio in abſentia.

Obiectio.

Quod ſi contra arguas, Promiſſio pẽdet ex acceptione alterius, ergo anteqũ ipſe nouerit non tenet. Fateor equidem, ſed tamẽ

Solutio

quod concẽdimus, non eſt aliud quam ꝙ ille q alteri mente ꝓmiſit, tenetur id ei ſignificare, & ſi uoluerit acceptare, tenetur ei reddere. At uero qñ promiſſio eſt mutua, puta, do ut des, facio vt facias, ut eſt cõiugalis conſenſus, tunc non ſufficit mentalis niſi utriq. parti exterius conſtet. Et pari iure nullus alius contractus teneret, puta emptionis aut uendĩonis, niſi externe ſignificarent conſenſus. De ſimplici autẽ promiſſione vr̃ argumenta nõnulla ſuadere ꝓbabilitate, at probabilius forte eſt, eam q̃ ſola mente fit, nõ obligare, nã antequã alius ſciuerit, põt reſcindi & mutari, ut lib. 4. q. de transl dñio. me dixiſſe memini, ob id quod cũ naturale ſit hoĩb. uerbis aut ſignis ſuos ſignificare conceptus, antẽ ſignificatam promiſſionem nulla uĩ obligatio reſultare. In ſecundo argu. tangitur de metu. Hoc.n. cõſtitutiſſimum eſt quod uotum debet eſſe uoluntarium. Voluntati autem ignorantia, uis, & metus obſtant,

ut 3.Ethic. auctor eſt Ariſt. Et quidem de ignorantia art.1. dictum ſatis eſt. De metu ergo reſtat impñtiarum hoc pacto rñdere. Primum in confeſſo eſt, metum obſtare, ne uotum obliget ratione iã dicta, q̃a tollit uoluntarium. At uero cum metus multiplex ſit, dubiũ reſtat, utrum oĩs eandem uim hẽat impediendi: nam ſolenne eſt in mortis periculo uota facere, quæ quidem nefas eſſet te non cõplere. Diſtinguiĩ ergo duplex metus: alter forinſecus incuſſus: alter uero ab intrinſeco ortus. Et quidẽ forinſecus imminẽs impedit ne uotum obliget niſi poſt libere ratum habeaĩ & firmum: ille aũt qui eſt ab intrinſeco oblõnem, non tollit. Diſtinctio eſt receptiſſima, non modo Theologis, uerũ & Iurecõſul. ut patet apud Panor. c.ſicut. 2. de regula. Quin uero ambæ iſtæ concluſiones, ſanctiones ſunt iuris canonici. Prima ſiquidem hr̃ in c.Relatum. de his quæ ui met.cauſ.fiunt ubi mulier quæ coniugis metu uotum emiſerat religionis abſoluitur. Secũda uero hr̃ eod. citato c. ſicut. de regula. ubi clericus qui nimia ægritudine monachatum uouerat, cogitur eſſe Monachus. Sed eſt perſpecte expendendũ, quisnam impñarum cenſeatur metus ab extrinſeco qui excuſet. Haud.n.ſatis eſt ut a re extrinſeca incutiat: nã uotum emiſſum in naufragio, metu turbati maris, tenet, neq. requirit incuti ab hoĩe, nam qui in uincula cõiectus aut in ſuſpendiũ raptus uotum emitti, licet metus ſit ab hoĩe, ligatus manet: ſed requiriĩ ꝙ incutiatur ꝑ iniuriã. Neq. uero id ſatis eſt: nã ſi Turca te hẽt captiuum, & Deo uotum facias aut diuæ Virgini, q̃ te inde eripiat, re uera tenet. Et ſimiliter ſi inuaſus ab hoſte ĩ cõflictu uotum facias, ut illæſus euadas. Requirit ergo ꝙ incutiat ab hoĩe per iniuriam intendente extorquere tale uotum: puta ſi dicat. Occidam te niſi uoueris. Quocirca inde rõ huius diſcriminis elicitur, ꝙ metus ab intrinſeco exortus, a Deo offertur, qui nemini facit iniuriam: ille autem qui ab hoĩe infertur, ex iniuria naſciĩ. Sed licet forſan eodem recidat genuina rõ eſt, qđ uotum per metum ab extrinſeco non eſt uoluntarium, ſicut alterum: qui.n.uouet extrinſeco metu perculſus, nulla id rõne gratum hẽt quod uouet. & ideo non ſua ſpõte illud acceptat, ſed quo ſe ab hoſte defendat, qñ uero metus eſt ab intrinſeco, quia nulla exiſtit pugna cum hoſte, gratum hẽt illud uouere, ut patrocinium mereatur diuinum, quo liberet a periculo. Et ideo eſt alia ratione uolũtarium, q̃ prius. Et exemplo inſuper ab hoĩbus oſtẽditur id tenere. Dum.n. grauiter iacẽs metu mortis amplam medico ſi euaſeris polliceris mercedem, ideo uotum tenet, ꝙ illud medium eligis, ut ſerueris, multo ergo melius tenebit uotum emiſſum Deo. Huic nihilominus ueritati nonnulla obijciuntur argumẽta. Primum eſt. Iurm extortum per metum ĩ cadentem in conſtantem uirum prorſus obligat, uotum autem gñe ſuo, quia ut Deo, maiori rigore ligat quã iurm, ergo ſimile uotum obligat. Negaĩ conſequentia. Nã etſi uotum propterea ꝙ fit Deo, coactius uinciat, quam iurm, quod fit homini, tñ iurm aliam habet obligãdi naturã quã uotum. Nam uoti obligatio ex nuda pendet puraq. uouẽtis uolũtate, & ideo metus eidem uoluntati obiectus, tollendo uoluntariũ, tollit obligationẽ, vinculũ aũt iuramenti non ex uoluntate iurantis, ſed ex natura iuramenti reſultat ac pendet. Eſt.n reuerentia hæc debita diuino nomini. ut quod iuras nunquã falſum eſſe ſinas quomodocunq. id iures, dummodo ſis mentis cõpos. Sed de hoc iterum ſubſequenti lib. q.1. artic.1.

Duplex metus.

Panor.

Explanatio ſuperioris aſſertionis.

Primũ argum. cõtra dicta.

Secundum argumentũ eſt: Conſenſus per metum forinſecus expreſſus, uere conſenſus eſt. Ait enim Ariſtot. 3. Ethic. quod qui in naufragio fluctibus ſuas merces committit, ſimpliciter uult, licet conditionaliter nollet, ergo uotum ſimpliciter eſt uoluntarium, atque adeo tenet. Non deſunt è Iureconſulti, qui huic argumento manus dent, nimirum fatentes quod ſi uouens habuit conſenſum quocunque fuerit metu coactus, tenet in conſcientia apud Deum. Secus autem in foro eccleſiaſtico. Opinio eſt Panorm. in c. Cum iocũ. de ſponſa. cui aſtipulatur Syluest. in uerbo. metus. §.8. vnde ad illud c. relatum. de his quę ui metuſve cauſ.fi. rñdeo, ꝙ Papa mulierem illã, quæ metu uouerat, abſoluit, præſumens non habuiſſe cõſenſum, ſimiliq. rõne abſoluit eccleſia eos qui legitime timorem probant, quos

Secũdũ argum. Ariſtot.

utique

Solutio Panor. utiq; ſi conſtaret habuiſſe conſenſum, nō abſolueret. At uero ſalua Doctorū grauiū exiſtimatione, male cōiiciunt, immo quā

Chryſo. Refutat ſolutio Panor. uis reus fateatur ſe habuiſſe conſenſum, ſi tñ metum legitimis comprobet teſtibus, in more eſt, ut abſoluatur. Et ſimili probatur exēplo in matrimonio, qđ quoties metu cadente in conſtantem uirum celebratur, irritū habetur in foro eccleſiæ, ut patet c. cum loco, & c. ueniēs. de ſpon. & 23. q. 5. can. notificaſti. Et rō eſt, qđ cum uoti obligatio nō niſi ex arbitrio uouentis ortum hēat, naturale eſt ut dū uoluntas, illa neceſſitate compellitur, uotū nō ſit legitimum, eo præſertim quod uotū eſt opus conſilii, cui metus uſq; repugnat.

Corollarium. Ex quo fit, ut idē metus, qui impedit dum uotum emittitur, ne obliget, culpam ēt eiuſdem tranſgreſſionis, excuſatione abluit. Exempli grā, Si uouiſti die Sabbathi ieiunare, aut non ludere, aut eleemoſinam elargiri, & poſtea tibi metus mortis incutitur, ut contrafacias, tunc contrafaciendo excuſaris, niſi in contemptū religionis tyrannus tibi eā minaretur. Nā cauſſa, quæ promiſſioni obſtaculo eſt ne obliget, excuſationem ſecū eadē affert tranſgreſſionis. Præterea id probatur ratione ſupra formata; nēpe quod uotum nō obligat niſi ad modum legis, lex autem eccleſiaſtica ad ieiunium non eo rigore compellit, ut nos contendat pro ſui obſeruatione in mortē adigere, niſi infidelis tyrannus eam nobis in legis contemptum cōminaretur.

Graue dubiū. Grauius aūt intricatiuſq; dubiū impræſentiarū eſt utrum huc quod dictum eſt, nempe metū extrinſecus per iniuriam oblatū uoti obligationem impedire, in uniuerſum de oī metu ſit intelligendum, ſiue grauis ſit ſiue leuis? Et in primis conſenſus eſt omnium uniuerſalis, metū omnem cadentē in conſtantē uirū illā tollere uoluntariū rōnem, quę ad obligandū eſt neceſſaria, ſed nondum ſatis eſt apud omnes cōpertum quiſnam cenſendus ſit metus cadens in conſtātem uirum.

Opinio Iuriſcōſultorū. Vulgaris.n. quorundā Iuriſcōſultorum, immo & Theologorum opinio eſt, quæ prima fronte imaginem ueri præſefert, nempe metum cadentem in conſtātem uirum, eum eſſe, cui uir conſtans non ſuccumbit, ut faciat quod nō debet. Hæc aūt definitio tum falſa eſt, tum & principium petere appares.

Prima rō in primā opinionē. Fieret.n. inde conſequens nullum metum quantumuis atrociſſimæ mortis, ob quem homo naturalē legem ac diuinam tranſgrederetur, cenſendum eſſe cadere in cōſtantem uirum, qm̄ qui ullo impulſus metu talē trāſgreditur legē, non eſt uir cōſtans. Obligat.n. nos uirtutis ratio, ut potius mortē feramus, quā furari, aut mentiri, aut quid ſimile, quod intrinſeca ratione malum eſt. Et tñ profecto metus mortis genere ſuo cadit in conſtantem uirum, ut res ipſa per ſe patet cum terribilium omniū terribiliſſimū ſit.

Secūda. Et ꝙ definitio eadē principiū petat, inde liquet, quod cum quæſtio eſſet an metus aliquis matrimonii aut uoti obligationem tolleret, ob id quod cadens eſſet in cōſtantem uirū, facile pateret ſubterfugium dicenti talem metū in conſtantē uirum nō cecidiſſe, propterea qđ ob talē metū id fecit qđ non debuit.

Quid metus cadens in uirū cōſtātem. Igitur deſcriptionē legitimā eiuſmodi metus, ut res ipſa docet. Metus enim ille eſt cadens in conſtantem uirum, quem uiri conſtantia ſecum patitur; ſcilicet, quē ſtat uirum cōſtantem ſine ſuę fortitudinis uituperatione hře, ita ut non repugnet eſſe uirum conſtantē, & ſic metuere, nam una pars fortitudinis eſt, timere ubi oportet. Sed eſt apprime aīaduertendum ꝙ nullus metus quātumuis in uirum conſtantiſſimū incidere ſolitus, a culpa tranſgreſſionis excuſat diuinæ legis & naturalis. Vnde etſi mortis metus puellæ oblatus, ut ſtuprū patiatur, uere ſit cadens in conſtantē uirum, quia fortiſſima id fęmina metuere poſſet, nihilominus ſi ob talē metum conſentiret ſtupro, non eſſet conſtans. An uero eiuſdē cauſſa metus ieiuniū frangere eccleſiaſticum, uel Miſſam die feſto ceſſaret audire, non eſſet inconſtans, quia huiuſmodi leges Eccleſiaſticæ cū tanto rigore non obligant, ut illarum ſemper gratia mortē oppetamus. Non ergo ob id, quod quis metui ſuccumbat, deſinit eſſe cadens in conſtantem uirum quoniam tunc metus excuſat ut ſuccumbens non ideo, faciat contra id quod debet. Tale ergo metuum genus eſt, quod uoti obligationem tollit. Haud tamen hic pacabitur lectoris ſolertia, ſed quæret forte vlterius, vnde perpendendus eſt metus ut cadere cognoſcatur in conſtantem uirum. Vtrum

ſcilicet

Solutio dubitatiõis propoſitæ. ſcilicet in indiuiſibilis metus conſiſtat, itemq. ſit uniuerſis? Ad hoc ergo reſpondetur. Trinum eſſe caput, unde tale iudicium ſumendum eſt. Primum, ſ. ex parte obiecti. Timor.n.mortis, quæ omnium eſt temporalium truculentiſſimũ malum, cadere exiſtimatur in conſtantem uirũ. Atq nomine mortis, exilium quoque & perpetui carceres comprehenduntur. Quin uero & inſignis infamia, quam homines formidare nihilominus quam mortem aſſolent. Secundo id penſatur ex parte modi quo metus incutitur. Si.n. fœmina ibi, uel puer, uel inermis homo mortem comminaretur, metus ille non caderet in conſtantem uirum. Sed tertio (quod autẽ hic conſiderandum eſt) id etiam perpẽditur ex parte ſubiecti. Etenim uirorum iſta conſtantia non conſiſtit in indiuiſibili, ſed ſuam habet latitudinem. Haud.n. aut Theſei aut Herculis ſtrenuitate pollere omnes aut debent, aut poſſunt. Eſt nihilominus linea, extra quã non eſſet conſtantia. Metus ergo, qui ſecum illam compatitur conſtantiam, quę intra illam includitur latitudinem, eſt cadens in conſtantẽ uirum. Quocirca metus qui fęminam exturbaret, aut ſenem calore ſanguinis iã deſtitutum, non excuſaret uirum alium. Vnde nomine uiri intelligitur animi robur pro cuiuſq. cõditione, Ex quo fit, ꝙ ſi puella religionem ingreditur parentum metu, pro eius conditione atroci, nempe qa illam & uerbis & nimium tractant aſpere, niſi in monaſterium ſe permittat obtrudi, certe votum tali conſenſu emiſſum nõ teneret. Sibi ergo ſuiſq. liberis parentes conſulant, ut eiuſmodi rigorẽ cogendi remittant.

Scrupulus. Solutio Obiectio. Quo ergo tandem rem cõcludamus, metus leuis. puta remiſſior, quã qui cadit in conſtantem uirum, nec uoti obligationẽ impedit nec eius tranſgreſſionẽ excuſat. Quod ſi arguas, neq. eiuſmodi uota eſſe prorſus ſpontanea, cum ratione metus fiant. Reſpondetur, metum leuem in rebus ſpiritualibus, puta in uoto & matrimonio, non exiſtimari metus nomine. De iure autem & foro ciuili nihil hic diſputamus, ſed ad leges & iudicia lectorẽ remittimus, quiſnam metus contractum uitiet, quis uero minime.

Tertiũ argu. quod apud D. Tho. ſcd'm habet locũ, complures aperit dicendi materias. Prima eſt de illis, quibus poſſibile eſt uotum implere, ſeu ꝙ citra ſuam culpam in ſtali ſunt impoſſibilitate conſtituti, ſeu ꝙ ſibi uiam præcludunt ſeruandi promiſſum. Et primum membrum ad illum ſpectat, qui religionem uouit, q ſibi refragantibus monachis, profiteri non eſt poſſibile. De quo cenſet S. Tho. diſtinguẽdum eſſe. Aut.n. eiuſmodi hominis intentio fuit uouere religionem in genere, & principaliter, licet ex peculiari deuotione hãc poſtmodum elegerit, aut princeps eius propoſitum fuit, ſe obligare ad hanc religionem uel ad hunc locũ, atqui priori caſu tenetur ingreſſum illius monaſterij bona fide & diligentia procurarẽ. Qđ ſi illic non admittatur, tenetur adire aliud, ac demũ ſi ad illam religionem nõ pateat ſibi aditus tenetur aliam ac ſubinde aliã tentare, ut per ſe non ſtet quo minus habitum induat. Sin uero uouendi intentio non fuit niſi ad talem domum, uel ad talem religionem, inde uel repulſus uel excluſus non tenetur aliam adire, ſed liber eſt a uoto. (Materia tertij argumẽti.) In his ergo primum omnium perpendendum eſt obiectum uoti. Vouiſti religionem in genere. Itaque in obiecto voti non poſuiſti hanc uel illam, tunc licet magis in unam ſis quã in aliã propenſus, non tñ ad illam magis es obligatus, quã ad aliam. Si tamen in obiecto non ſolum genus religionis, ſed hanc expreſſe ſtatuiſti, illam debes prius aggredi, & inde repulſus alias adire. Igitur ſi uotũ tuũ fuit, hanc ſingularẽ domũ ingredi, forte in qua ſtudium uiget, & repulſam a monachis pateris, nullatenus aliam explorare teneris, etiam eiuſdẽ ordinis, quãuis obſeruatione præſtantiorẽ, neq. ullum in contrariũ ſcrupulũ tibi ullus iniiciat, quia uotũ tuũ nõ fuit emiſſum alio religionis intuitu ꝗ huius conuentus. Quare licet eadem uigeat in alio religio, nihil ad te. Pari iure ſi uouiſti talem religionem, nempe noſtram, aut diui Franciſci, aut ſingulariter aliam, teneris quidem conuentus aliquot circumire, & ſi non admittaris, non teneris ad alia. Si autem in genere uouiſti religionem, tunc teneris alias tentare. Sed eſt dubium, utrum tenearis circumire omnes conuentus & religiones? Appa- (Dubiũ.)

ret. n. ſic eſſe nã poſtquã uotũ emiſiſti, q̃d ex oĩbus pẽdet, explorare oẽs debes a q̃bus uotum tuum pendet. In contrariũ facit, ꝙ tunc deberes orbem totũ peragrare, quod quam moleſtiſſimũ onus eſſet. Item ſi in conuentibus bene inſtitutis nõ eſſet receptus, deberes eum ingredi, ubi religio iacet, quod tuæ ſaluti non eſſet tutum. Rñdetur ergo primum, ꝙ unuſquiſ bet ſuam cum primis debet intentionem cõſulere, qualiſſiã fuerit, nam ſi tãtũ fuit iſ lis religionibus ſe addicere, quæ ſibi erãt circunſtantes & notæ, nõ tenetur niſi eaſdem diſcurrere. Quinimo licet quis ſit ſuã intentionem non reſtrinxerit, ſed abſolute uouerit religionem, non tenetur religiones oẽs peragrare: quoniam neq. Galli unquam ea de cauſſa ad nos permearunt, neq. ex noſtris ullus ad illos. Alias deberes et uſq. ad Græciam & Inſulas eandem ob cauſſam oberrare. Enimuero ius nos ipſum naturæ circunſpecte docet, ut eiuſmodi uota intra regnum noſtrum & linguã ſint adimplenda. Ecquis. n. uoueret, ſi ob id teneretur ignotas gentes inueſere? Quod ſi inſtantius ſciſciteris, utrum oẽs ſaltẽ conuentus in regione propria circũire cogaris? (Apparet [illegible]id ſaltẽ rõ poſtulare, quãdoquidẽ uotũ ex oĩbus illis depẽdet.) Reſpondetur neq. tam late protendi obligationem, dum enim religioni te certe deuoueris, tãtũ teneris illam bona fide adire. Haud tamẽ metaphyſico aut dialectico ſignificatu cũ tota eſt adeũda, ut uniuerſi conuentus uiſitentur, ſed morali modo. Ille. n. ſic dicitur totam religionem exploraſſe, qui bonã partem circumiuit, nẽpe ſi quinque aut paulo plures conuentus ambiat, nam licet ex paucis iudicium cæterorum uenari. Ex his quæ dicta ſunt, palam ſequitur, illum qui aliquod hẽt impedimentum religionis, quod uel quando uouit non conſiderauit, uel poſt uotum, ſiue citra culpam, ſiue ſua culpa incurrit, liberũ fieri ab eiuſmodi uoti obligatione, quoniam ad impoſſibile nemo iure cogitur. Vt ſi forte eam religionem peculiariter uouiſti, ubi neophyti non admittãtur, cum id primum reſciueris, neq. illam neque aliam ingredi teneris. Idem ſi morbo laboras perpetuo, aut alii ꝑpetuo impedimento ſubiectus es, quorum cauſſa te iura repellunt, tutus es in conſcientia, neq. ulla leges diſpenſatione. Secus ſi impedimenta non ſint niſi temporalia, ut ſi labores quartana febre, illa abeunte teneris. Vbi axioma illud theologũ, cuius S. Tho. 4. diſt. 38. art. 3. meminit, memoriæ mandandum eſt, nempe, quicquid faciendum uotum impediret, ſi præſens eſſet, et emiſſo uoto obligationem auferre. Veruntñ ne quempiam decipiat, ad obligationem uoti referendum eſt, non ad impedimentum uoluntatis uouentis. Exempli gratia. Ille morbus, qui ſi dum uouebas adeſſet, obligationem impediret, adueniens poſt uotum, eiuſdẽ obligationem tollit. Attn licet emiſſo uoto aliquid difficultatis experiaris, quam ſi præuoſces, non uouiſſes, non ideo uoti obligatio ceſſat. Alias omnia dirimerẽtur matrimonia, omniaq. expoliarentur religioſorum clauſtra. Quid autem ſi repelleris, quia neſcis Grammaticam, aut neſcis officium aliud ut recipiaris inter profeſſos laicos, an tenearis Grãmatice, diſcere, aut aliud officiũ? Ad hoc non eſt ſimpliciter reſpondendum, ſed cũ diſcretione. Enimuero dum quis uotum edidit religionis, proponens illius eſſe ordinis, qui ſacris initiatur, bona tamẽ fide arbitrabatur non requiri Latine ſcire, ſi id poſtea ab illo requiratur, re uera non apparet obligatus Grammaticam diſcere, neque tenetur ad ordinem laicorum intrare, quoniã ſua ignorãtia vr̃ hoĩem excuſare. Ac perinde ſi religionẽ uouit laicorum, non tenetur aliquod diſcere opificiũ ſcitu difficile, quia putabat non eſſe neceſſariũ. Qñ uero quis communi lege religionem uouit, tunc arbitror teneri Grammaticam diſcere, ſi modo facultas ſuppetit, q̃a ſciebat id eſſe neceſſarium, uel tenetur intrare vt laicorum ordini deputetur. Dubiũ aũt egregiũ supereſt, Vtrũ repulsã paſſus, aut a religione excluſus, teneatur religionis regulam inquãtũ poſſit, ſeruare ac munera religionis implere? Dixerim repulſus aut excluſus. Nam repulſus, eſt qui non admittitur, excluſus autem, qui ob incorrigibilitatem habitum exutus pellitur. Neq idẽ eſt utriuſq. iudicium. De priori ergo prius diſputemus. Et loquimur de illo, qui bona fide procurauit religionem profiteri, minime uero potuit. De quo pro parte

Marginal notes: Rñſio. — Scrupulus. — Solutio. — Obiectio. — Dubiũ egregiũ

affirmatiua

Prima argum. partis affirmatiuę. affirmatiua, ſ. quod nihilominus ad id qđ, pōt obſtrictus maneat arguitur. Puella q̄ uotum emiſit uirginitatis, ſi poſtea illum florem ſua amiſerit culpa debet nihilominus perpetuam ſeruare continentiam, ut hic S. Tho. & conſentienter doc. aſſerunt, in uoto aūt religionis perinde ac in uoto uirginitatis includitur caſtitas, ergo qui religionē uouit, licet repellatur, tenetur perpetuam ſeruare cōtinentiā, atq. adeo petere ſaltē debitū non pōt. Secūdū argum. Scđo. Si quis uoueat pauperibus decem erogare, aut aduētus ieiunia ſuſtinere, non aūt totum perſoluere queat, tenetur quantum poteſt, ergo idē eſt ius de ijs, qui religionem uouerunt. Tertiū. Tertio. Dum quis uotum ſolenniter confirmat, tenetur ad oīa officia & munera, quæ in eadē ſunt religione conſtituta. uotū aūt ſimplex habet pro obiecto uotū ſolenne, nā qui ſimpliciter uouet, tenetur iuridico tēpore uotū ſolēnitate ſtabilire, ergo pariter tenetur eadem religionis officia inquātum ualuerit, exhibere abſoluere. Quartū. Quarto. Accedunt & tex. de conuer coniug. can. Quidā & cano. Placet. in quibus eadē ſnīam definit. Caſus. n. prioris c. eſt, q quidā inuita uxore religionem ingreſſus ac ſubinde ea ipſum repetente in ſeculū reuocatus, poſt eiuſdē uxoris mortē cogitabat ad ſecundas ſe transferre nuptias. Alexander aūt 3. de eadē re conſultus, licet eum non ruiſus in clauſtra religionis coegerit, inhibuit, tñ ne ſecundā uxorē duceret. Idē deciditur in 2. c. de muliere, quæ putās maritum obijſſe uitā, monaſterium ingreſſa eſt, atque inde poſtea à cōiuge extracta, orbata poſtea uiro tentauit ſecūdo nubere & tamē prohibita eſt. Solutio dubitationis ꝓximą. His nihilo ſecius nō obſtātibus ſub diſtinctione reſpondetur q ſi qui religionem uouit, cōtinētiā in ſuo propoſito expreſſit, tenetur in ſeculo permanens idem ſeruare, ſi uero nihil aliud quā religione uouit, ad quam nō recipitur, euſque liber eſt, ut nihil in ſeculo teneatur religionis pręſtare. Probatur: Si hmōdi perſona, uel ad caſtitatem teneatur, uel ad aliud religionis munus, aut hoc eſſet uirtute eiuſdem uoti, aut quia repulſam paſſus impoſſibilis ei fit ingreſ- Proba-tio. ſus, neutrum iſtorum ergo. Probatur minor. Si n tenerertur ratione uoti, illa obligatio ſtatim a tpe eiuſdem emiſſi inciperet, hoc aūt uſus ipſe falſiſſimum oſtendit. Ecquis. n. aſtruat, ut qui uotū ſimplex. Carthuſienſiū ſuſcepit, illico perſtringatur &, Pſalmos recitare, & a carnibus abſtinere? Quod aūt ratione repulſæ teneatur, multo eſt improbabilius. Nā illa repulſa nō fuit in eius poteſtate. Quare neq. ipſum nouo uinculo irretiuit, nullo ergo pacto tenetur in ſeculo ullū religionis munus ſoluere. Secūda probatio. Secūdo id arguit, ut legitima cauſſa pateſiat. Nemo uirtute uoti obligatur niſi ad id q eſt propriū eius obiectū, illius aūt q religionē ſimpliciter uouit, ꝓpoſita fuit tātum religio, ergo ad id tantū tenetur, quod ſi ſoluere non poteſt, immunis a uoto fit. Obiectio. At uero cōtraria forte inſurgis. Qui obligat ad aliquid, ſimul & ad id obligatur, quod inde ſubſequitur, uti in religione inſtituta, is qui religionem ſimpliciter uouit, cuncta alia in virtute vouit. Hoc autē argum. non ſolum nō eſt contrarium uerū & fauet ſidæ noſtræ. Solutio. Etenim qui ſtatum aliquem pollicetur aſſumere, non ſe obligat ad leges illius ſtatus quouſq. ſtatum illum re uera aſſumat, quia nō exprimit in ſuo uoto obligationē ad peculiares leges illius ſtatus. Cum ergo religio, ſtatus quidā ſit, licet illum ſueris aſſumere pollicitus, quouſq. illum aſſumas, non teneris ad eius leges quippe q̄ nō obligāt niſi eiuſdē ſtatus profeſſores, utpote q ad illas ſe expreſſe obligarunt. Exemplum eſt in Chriſtianiſmo. Vniuerſi. n. mortales Chriſtianiſmū ſuſcipere tenentur & tamē quouſq. per baptiſmum illum profitentur, non tenētur ad leges noſtrorum ſacrorum, neq. ad alias nobis peculiares quæ non ſunt de iure naturæ. Eodem itidem pertinet illius exemplum, qui emiſit uotum ſuſcipiendi ſacros ordines, haud enim tenetur eccleſiaſticos pſalmos recitare antequam ſacris initietur, atq. adeo neq. caſtitatem ſeruare, niſi quatenus diuina lege prohibetur. Idem ergo eſt de illo, qui religionis ſimplex uotum fecit. Poteſt enim mutuum ius non ſolum coniugi reddere, uerum & ſibi uiciſſim petere. Et per hoc ſoluitur argumentum ſuperius obiectum, Ad argumenta facta in contrarium. Haud. n. ualet conſequentia. Votum ſolenne, obligat ad ſingularia religiōis ſtatuta, & illud eſt obiectum uoti ſimplicis, ergo & ſimplex ad eadem obligat. Nam uotum ſo-

lenne eſt cõpletiuum, quod aiunt, nempè ſtatus profeſſio, quo quiſq. expreſſe dicit vouere obedientiã, caſtitatẽ, & paupertatẽ. & leges obligant profeſſos, ſimplex aũt nõ obligat niſi ut ſtatũ ſuſcipias. Ac perinde reſpõdẽt ad illos canones ſupra citatos de conuerſ. coniugato Illi nanq. uota ſolẽniter ediderant promittendo explicitè caſtitatẽ, & ideo inquantũ ſe inuito coniuge potuerunt obligare, adſtricti erant. Potuerunt aũt ſe obligare, ut nunq̃ coniugalem uſum peterent, & idcirco prohibiti ſunt ad ſecundas trãſire nuptias. Sed quia quã cum ad alia uotũ non tenebat, nõ ſunt defunctis coniugibus in religionẽ reuocati. De alio aũt argũ. nẽpe de illo q multũ uouit qui perinde ſi totũ non ualet, det ſoluere partẽ, nullum ad rem effertur exemplũ quoniã q uouit totũ formaliter uouit partẽ. At uero de illa quæ ſuã uirginitatẽ

Primũ argum. Deo dedicauit, diſtinguendũ eſt. Bifariam

Secũdũ argum. .n. uouere quis põt uirginitatem. Vno mõ ad ipſam proprie reſpiciens, ita ut ſua non fuerit intẽtio niſi a prima Venere abſtinere, unã uſu hoc uenire ſolet. Et tũc illa perdita nõ tenetur amplius ad caſtitatẽ, quia ſuũ penitus propoſitũ non fuit niſi ut carnis integritatẽ cuſtodiret. Si aũt ſimpliciter & abſq. ullo moderamine uotũ emiſit uirginitatis, tum illa ẽt corrupta nihilominus tenetur ad caſtitatẽ q̃a uotũ eiuſmodi ſimpliciter eſt negatiuũ, puta uirum nõ cognoſcere. Quare quoties illum experitť uotũ uiolat. Ob idq. nullũ inde exẽplũ

Quæſt. ad illud deducitť, q religionẽ uouit. Quod ſi hic obiter ſciſciteris, utrum illa, q̃ uouit nõ nubere, teneat ſubinde ad uotum caſtitatis, ut quoties fornicetur, dupliciter peccet, apparet .n. inde ſic eſſe. q rõ mulier nõ

Reſponſio. nubet ut caſte uiuat. Rñdetur nihilominus eiuſmodi uotum eſt ſua natura, niſi

Scrupulus. aliud exprimatur, non obligare ad caſtitatem. Eſt enim caſtitatis materia duplex.

Solutio Altera, quæ opponitur luxuriæ. Et hæc eſt communis materia præcepti & uoti, ad quam idcirco ſe obligat, qui religionẽ profitetur. Altera uero eſt ſupererogationis, quæ eſt proprie materia, ut pote a toto coniugali abſtinere. Et quæ tantum uouet non nubere, ad hanc ſolam ſe obligat, ſcilicet uõ opponere religioni obſtaculum. Quapropter ſi fornicetur ſimplici flagitio delinquit. Quod aũt ſi eo propoſito nõ nubere uoueret, ut licentius ſcortaretur. Reſpõdetur uotum hoc nullatenus eſſe obligatorium, eo q eſt de re mala, obiectũ .n. tunc quod eſt non nubere, refertur in malum finem, atq. adeo uitiatur. Ea pp neq. nubendo neq. fornicando tranſgreditur illa uotum. Hactenus de illo diſſertũ eſt, qui citra ſuam culpam impoſſibilitatẽ incurrit implendi uotum. Sequitť ergo ut de illo dicamus, qui ſua ſponte illud fecit impoſſibile. Vtrum uidelicet qui poſt emiſſum ſimplex religionis uotum uxorem duxit, teneatur inquantum põt, caſtitatẽ ſeruare, puta debitum non exigere? Vř .n. Qõ altera.

hæc ratio id perſuadere Nemini ſua culpa ſuffragari dẽt, neq. ſuus patrocinari dolus, eiuſmo .i. ait hõ ſua culpa uiam occluſit implendo uoto, ac perinde in eius fraudẽ uxorem ſibi aſſociauit, manet ergo, in quãtum põt, ligatus. Atq. hanc opin. propter hanc rõnem amplexantur Iuriſconſulti. Rõ partis affirmatiuæ.

Vnde Sylu. in uerb. uotum. 2. §. 1. cum cęteris Summiſtis, ait eiuſmodi perſonam impediri a complemento uoti, quia ad debitum reddẽdum tenetur, quaſi cõpertum habens non poſſe petere. Syluest. Solutio qõnis. Nihilominus cõtraria ſnia, nempe q̃d poſſit ẽt petere, amplectenda eſt, quam hoc loco Caie. merito ſtatuit, Caieta. quãdoquidẽ rõ proxime facta eſt dẽ uiribus de utroq. militet, ſeu citra culpam ſeu ex culpa impoſſibile fecerit uotũ religionis implere. Tenebatur .n. ille dumtaxat, ut præmiſimus ſtatum illum ſuſcipere qui penitus fuit ſui uoti obiectum. Nã cum ſtatuta religionis ſolos profeſſos perſtringant, ad illa nõ tenetur quod illa fuerit expreſſe profeſſus. idq iam inſuper ſic confirmatur. Religio tribus uotis conſtat, ſcilicet obedientiæ, paupertatis & caſtitatis. Qui autem ſimpliciter uouet, illa non explicat, ſicuti qui uouet ſolẽniter. Quare ad illa nondum tenetur. Quis enim te audiat ſi aſſeueraueris quod qui religionẽ diui Franciſci uouit, poſtquam rei uxoriæ mancipatus eſt, teneatur bonorum dominium, & poſſeſſionem abdicare? teneaturque ad ieiunia & alia obedientiæ munera quæ in ſeculo præſtare poteſt? Si ergo ad alia duo non tenetur, fit, ut neq. ad uotum caſtitatis. Ex hac autem diffinitione alia emergit dubitatio, utrum .ſ. quĩ

Dubitatio altera. non modo religionis ingreſſum uouit, uerum & perſeuerantiā uſq. ad mortem, citra ſolēnitatē tamē, & nihilominus ſuapte ſponte matrimonij ſe nodo implicuit, ad aliquid præ illo teneatur qui non niſi ingreſſum uouit? Rōdubitandi. Et ratio dubitādi eſt, quod iſte formaliter uouit ſuū uotū ſolennitate firmare, & ideo apparet ad caſtitatem ſibi impoſſibilem teneri, ſ. ut uxorium debitū ei petere non liceat. Caieta. de hac re multa inſumit uerba iudicio meo ſuperuacanea. Fateor.n. me non percipere, quidnam nouæ obligationis uotū perſeuerantiæ uoto religionis accumulet. triplici.n. forma fieri uotū ſimplex pōt religionis. Vno modo, ut quis uoueat tantū ingredi, non quidē aīo perſeuerandi; aut ſolenniter profitendi, ſed ſtatim exeundi. Et hoc arbitror eſſe uanū, uti ait Palud. 4. diſt. 38. q. 4. Nā etſi obtēdatur id fieri gratia tantū uerecundiæ, nihil ad religionem hoc refert. Secundo modo, ut in obiecto uoti ponatur perſeuerantia & ſolennis profeſſio. Tertio, ut ſimpliciter uoueatur religio. Et cenſeo ſecundum uotum nihil tertio adhibere uinculi. Nā qui religionē abſolute uouit, uotū illud ſecundū iura emittit, tam diuina quā humana, ius aūt diuinum eſt ut uoueat ea intētione, ut verè efficiatur religioſus, atq. adeo ut perſeueret uſq. ad mortē, iura autē eccleſiaſtica ipſi indulgent probationis, ut ſi experimento bona fide didicerit non ſibi religionem congruere, non ſuſcipiat, quod ferre nequit. Qua ꝑ ꝑ etſi terq. quaterq. uouēdo addas perſeuerare, ſemꝑ intelligitur, niſi tpe probationis experientia te aliud admonuerit. Atq. adeo poſt tale emiſſum uotū; ſeu ad profeſſionē ſine tua culpa non admittaris, ſeu tua ſponte matrimonium contraxeris, non arctius non ſeculo reſtas obligatus quā ſi ſimplex emiſiſſes religionis uotum. Argum. Et ad argumen. in cōtrariū reſpōdetur ꝙ quamuis uoueris perſeuerare ſeu religionem profiteri, nō obligas niſi ad profitendū ſcđm iura. Et ideo quouſq. fueris profeſſus, neq ad caſtitatē teneris neq. alia ſtatuta. Supereſt hic demū de illo dicere, qui poſt ſolēne uotū, ceu incorrigibilis a monaſterio pellitur utrum tutus maneat in cōſcientia, poſtquam ui expulſus eſt, & abiectus. Rn̄detur, quod quādiu per ipſū ſteterit quo minus recipiatur, non eſt tutus, ſed tenetur emendare ſeſe, & in via redire, qm̄ cū ex culpa ſua fueris excluſus, ꝙ diu in illa perſeuerauerit, uerſabitur in periculo. Si aūt correcta uita ad clauſtra rediens non admittatur, tutus manet in ſeculo. Dubitatio de excluſo a monaſterio ꝓpter incorrigibilitatē. Quod ſi ſciſciteris, an teneat in ſeculo religionis uota ſeruare. Solutio. Reſpondetur. A uoto quidem obedientiæ abſolutus manet, poſtquam prælatus eū reiecit, ac ſubinde a uoto paupertatis, quā doqdē conuentus eum non alit. Ac perinde a ꝓſoluendo officio diuino, niſi fuerit in ſacri atque a ieiuniis & aliis annexis religioni, ſiquidē illorū nō fecit uotū expreſsum neq. ad illa tenebat, niſi rōne religionis, a qua expellit, ſed tamen a uoto caſtitatis non eximitur, eo qđ expreſſe illud emiſit, nec prælatus potuit ab eo illum liberare. Quid aūt, ſi ante indutū habitum uouerat religionē in genere, utrum ſic, excluſus ab hac religione, teneatur ad aliā correctus tranſmigrare? Re uera rō id vr̄ conuincere. Nā ſicut ille, qui non huc admittitur, tenetur aliā religionē explorare, ita ille teneri vr̄, qui poſt profeſſionē expellitur, Et ita libentius cenſerē. Quamuis forſan dici poſſet, qđ per uotum ſolenne huius religionis ceſſauit illud ſimplex generale, & ideo ſi huc poſtea non recipitur, liber ille eſt prorſus. Sed tamen prior ſententia mihi probabilior eſt.

Ad quartū argu. S. Tho. De tempoꝛe quo uotum reddendum. In ſolutione ad quartum ſubmouetur dubium de tempore adimplendi uoti. Ad quód San. Thom. ſolum reſpondet quod qui ſe obligare propoſuit, ut omni procul mora illud impleret, tenetur ſtatim: qui uero ad certum tempus, uel ſub certa conditione id propoſuit tenetur tunc. Veruntamen ſi exactius reſponſum deſideras, ſic accipito. Triſariam quis poteſt uotum edere, ſcilicet aut tempus conſtituendo, aut conditionem ſupponendo, aut ſimpliciter abſque vllo additamento. Et quidem primum membrum, ſubdiſtinguendum eſt, nam ſi uouiſti certo tempore quidquam facere, idque temporis illius intuitu, ex deuotione ſcilicet illius, ut cum uouiſti ieiunare in uigilia Corpus Chriſti, uel aduentum, teneris tunc temporis ſub pœna mortalis culpæ. Quod ſi tunc non exolueris, non teneris alio tempore ieiunium ſuppl-

re, eo quod animus tuus ad illud fuit tpꝰ propenſus. Perinde.n.tunc cēſendum de uoto eſt atque de lege, quæ ſingulariter quadrageſimalē ieiunium iubet. Si uero adiectio illius temporis non fuerit ꝑꝑ eius affectionem, ſed ut principali uoto limen poneres, tūc teneris quidam illo tēpore, ſed nihilominus illo tranſacto obligatio non aboleretur, quin alio tenearis. Vt ſi uouiſti religionem intra annum ingredi, delicto tibi dabitur niſi illo anno promiſſum reddas Dño Deo tuo, & nihilominus illo præterito eandē teneris ſuſcipere religionē. Res eſt clara. Conditionale aūt uotum non uno, ſed duobus fit modis. Eſt.n. alterum ſincere cōditionale, alterū uero pœnale. Conditionale eſt, quo rieſcunque homo ad rē aliquam affectus eſt, ſed quia impedimentū ſibi obſtat uel facultas non ſuppetit, uouet ſub conditione. Vt ſi uoueas poſt mortē matris quæ tibi erat impedimento religionem intrare, aut poſt mortē patris ſuppetentibus tibi numis peregrinari, aut ſi tibi tale Deus beneficiū contulerit, orphanā dotare. Pœnale aūt eſt, qñ nō eras tali rei affectus neq. tibi erat cordi, immo quia exoſa eſt & inuiſa tibi, adigis te uoto in illā crucē, ſi in re tibi forte aliqua peccare contigerit, Vt cū voues ſi luſeris, aut ſi adulterium feceris religionē ingredi. Hoc.n. licet formā habeat conditionalis uoti, ēſt tñ pœnale, quoniā directe uotū nō eſt religionis, ſed non ludendi aut non adulterandi, pœnā .n. adiecisti ut uel caueres uel poſt factum teipſum caſtigares. Ea ꝑꝑ inter hæc vota una eſt compertiſſima differentia, & una itē aperta conuenientia, ſed una reſtat cōtrouerſia. Differentia inquam eſt, ꝙ ante poſitā conditionē, quā do uotū eſt religionis aliudve ex tribus Pontifici Maximo reſeruatis, ſuper pure conditionali nō poteſt niſi per ipſum Pontificem uel per cōcilium diſpenſari, in pœnali autē pōt per epiſcopū. Ratio eſt ꝙ in priori illud quo directe fertur uotum, eſt religio, votū aūt pœnale non recte fectus, ut præmiſimus, niſi in illud proximum obiectum, quod eſt non ludere, aut non adulterari. Quare qui in illa diſpenſari poteſt, ualet etiā in pœnam ex tranſuerſo appoſitam, quamuis ſit religionis. Conuenientia uero

Votum cōditionale.

Votum pęnale.

Dña inter uotū cōdōnale quantū ad diſpenſabilitatem.

eſt, ꝙ utrunq poſita conditione obligat, neque de hoc vllo pacto controuertitur. Quod ergo ſub iudice reſtat, eſt, utrū poſita conditione pœnale uotum nequeat niſi a ſummo Pontifice diſpenſationē ſuſcipere, perinde atq. aliud conditionale. De quo q 4. ſub titulo diſpenſationis, ar. 3. dicturi ſumus. Videtur.n. eodem modo eſſe indiſpenſabile, qñquidem uirtute voti obligatio iam tunc religionis exorta eſt. Ad quintū facile reſpondetur. In primis neminem poſſe alium ſuo uoto obligare, tū principaliter neu filium, neu ſeruum, neu aliter ſubditum, quoniā uotū eſt religionis actus quaqs ſuam propriam offert Deo uolūtatem. Quare ſi uouiſti filium alicui templo offerre, teneris illum ducere, ille aūt ſolum tibi filiali obedientia tenetur parere, nullatenus tñ ex ui religionis. Rurſus, qui per ſe uotum implere non poteſt, ſi perſonale eſt, nullatenus id tenetur præſtare per alium, tum ꝙ in uoto ſemper intelligitur poſſibilitatis conditio, tū quod perſonale uotum fit ꝑꝑ propriam macerationem aut afflictionem corporis, aut ad excitandum deuotionem, ut patet in uoto ieiunij aut pegrinationis. Hæc aūt nemo per alium aſſequitur. Secus, ſi non eſt uotum mere perſonale, ut ſi in ſubſidiū belli Hieroſolymitani perſonā unam uouiſti, & tu non potes, debes aliam mittere. Rurſus, ſi uouiſti monaſterium ædificare, aut uirginem dotare, quod uiuens non perſoluiſti, tenetur hæres tuus ſi bona illi relinquis, ut ait Palud. 4 diſtin. 38. q. 3. Pro quo facit l. 2 ff. de pollicita.

Ad quintum principale.

Palud.

ARTICVLVS II.

Vtrum vtile ſit expediensque vouere.

POſt uirtutem uoti obligandi ſequitur de alia, quę eſt eius vtilitas. Vtrū ſcilicet aliquid nobis emolumenti afferat? Et arguitur a parte negatiua. Nemini expedit priuare ſe optimo bono, quale eſt libertas. Hac.n. homines cæteris animantibus præſtamus, quare nullo eſt auro æſtimabilius, hac autē homo per uoti neceſſitatem nudatur, ergo uouere non eſt expediens. Secundo, Nemini conſilium eſt periculis ſeſe obijcere, qui autē uouit, periculo exponitur extra qđ erat.

Primum argum. a parte negatiua.

Arg. 2.

Vnde

Auguſt. Vnde Aug.in epiſtola ad Arment.& Pau. Quia iam,inquit, vouiſti, iam te obſtrinxiſti. Aliud facere tibi non licet. Non talis eris,ſi non feceris,quod vouiſti, qualis manſiſſes ſi nihil tale uouiſſes. Minor tūc eſſes, non prior Modo aūt tanto(quod abſit) miſerior,ſi fidem Deo fregeris, quāto beatior ſi perſolueris.

Arg. 3. Paulus. Tertio arguitur. Conſilium eſt Paul.1.ad Corint.4.ut imitatores eius ſimus, ſicut ipſe eſt Chriſti, Chriſtus autem nullibi legitur aliquod uouiſſe,neq. Apoſtolorum vllus ergo nihil in uouendo emolumenti ineſt. In contrarium,autē eſt Pſal.ille, Vouete & reddite Domino Deo ueſtro.

Conclō reſſiua. Ad qōnem hanc unica eamque compertiſſima concluſione reſpondetur. Vouere utile quidem eſt, non tamē Deo,ſed nobis.

Probō. Probatur. Alia rōne hoī quidpiam promittitur,quam Deo,homini.n.aliquid promittimus,quod nō ſolum beneficium conferre, utile illi eſt uerum & ipſum ei polliceri. Nam ſicut re ipſa collata iuuantur,ſic & promiſſione fit certior futuri beneficij,unde ſpē generat, quā pro alio beneficio ducit. Quapropter non ſolum conferenti, uerum & promittenti gratiæ exhibentur. Deo autem ut nihil inde commodi accreſcit,quod aliq d ei cōferimus, eo quod noſtrorum bonorum nō indiget, ita neque utile eſt, ut ei aliquid polliceamur. Scit.n.occulatius quā nos quidnā ei ſimus exhibituri. At uero utrumque nobis utile eſt,nam per hoc quod ei aliquid exhibemus nobis ipſis augemus præmia. ei uero tantum extenſiorſit gloria.

Auguſt. Vnde Auguſt.in eadem epiſtola, Benignus exactor eſt, & non egenus, & non creſcat ex redditis, ſed qui in ſe faciat creſcere redditores, nam, quod ei redditur, reddenti additur. Inde autem, quod illi quippiam pollicemur,hoc nobis accreſcit lucri quod uoluntatē noſtrū in bonū dirigimus & firmamus, ut mutare iure, neque unus animum

Corrollarium. Eſt ergo exie. non quidē ſua ſed noſtra uouere Corollarium concluſionis huius eſt ſalutare eē aliis cōſulere ut uoueāt. Attamen tā concluſio quā corrolarium intelligitur in genere, & lex ob ectio,nā ſpeciatim non ſingulis eſt ſemper cōmodum. Quod quidem non ex natura & qualitate uoti deſcendit,ſed ex imbecillitate & defectu pſonarū,nēpe qa ſibi nō ſunt conſtātes ut uoti arduitatem euincere ualeant.

Igitur inter Catholicos adeo res hæc euidens eſt,ut niſi cum hæreticis nulla nobis pugna reliqua fiat. Eſt ergo primū ſupra factum arg. quo hæretici,ut nouiſſime Lutherus in impio ſub lib. De uotis monaſt. contendunt,pernicioſum eſſe ut uere,tātū abeſt ut ſit utile. Luther. Verba ſunt Lutheri in eod.lib. Et paulo poſt. Votum,inquit caſtitatis & totius monaſticæ,ſi pium eſt, debet neceſſario ſecum inuoluere libertatatem rurſus omittendi. Motiuū Lutheri. Et poteſt hæc hæreſis fucari ex uerbis Chriſti. Qui poteſt capere capiat. Si oīs perfectus eſſe. Et ex illo Pauli,pręceptū Domini nō habeo conſilium autem do. Et rō, inquit eſt:quia primamus non libertate quia iuſti debent ſeruire Deo,& non ſicut mancipia. Et inde inſcripſit alium nefarium librum de captiuitate Babylon. ſic.n.appellat Eccleſiaſticas traditiōes.

Solutio S. Tho. Reſpōdet ergo S.Th.quod ſicut non poſſe peccare non diminuit libertatem, ita neque neceſſitas firmatæ uoluntatis in bonum qualis eſt neceſſitas uoti

Fit liquida ſolutio San. Thom. Ad huius autem liquidiorem intelligentiam notandum eſt, duplicem eſſe neceſſitatem agēdi,alteram quidē naturalē,qualis eſt in brutis animantibus & in rebus inanimis. Et hæc prorſus tollit rōnem laudis & meriti. Altera eſt neceſſitas obligationis. Et hęc non tollit meritum,ſed auget. Alias inconſulte atq. in noſtram perniciem nos Deus legibus obligaſſet. Quod ſi altiſſimam rei huius rōnem deſidera, ex fine libertatis tibi liceat perpendere. Enim uero etſi libertas noſtra, naturalis nobis ſit tñ auctor ipſe naturæ Deus, in hoc nos atque angelos liberos creauit,ut opera noſtra digna eſſent laude & præmii merita apud ipſum. Opera.n.naturalia, ut modo dicebamus,merita eſſe nequeunt. Ad hoc igitur noſtram cōdidit libertatem, ut cum malum facere poſſimus,facientes bonum, mereamur uitam æternam,quam ſi nobis abſq.ullis prorſus meritis neq. noſtris neque Chriſti contuliſſet, flore illo accidentario gloriæ caruiſſet quod eſt mereri qđ habet. Nā pręſtantius eſt mereri,qđ nō habes quā id habere quod no mereris. Vbi ergo libertas noſtra in bonum figitur ut nō peccet, nihil libertatis perdit,quia figitur

in id, ad quod creata eſt. Quapropter neque Apoſtolorum uoluntas in bonũ confirmata ullã perdidit libertatem, ac multo minus beati longeq. minime Chriſtus, qui licet ad utrumlibet habuerit libertatem, non tñ ad id, quod malũ eſt in ſenſu compoſito.

Auguſt.

Vnde Aug. in eadem ipſa epiſtola, Felix, inquit, neceſſitas eſt, quæ in meliora compellit. Vnde illæ auctoritates ſupra citatæ quibus Chriſtus oſtenditur liberã reliquiſſe familiam ſuã ad conſiliorũ operá, perperam ab hæreticis intelliguntur, quaſi nos prohibuerit ne uoto nos ad illa conſecraremus. Legitimus.n. ſenſus eſt, quod uoluit nos illorum præceptionibus deuincere, qui tñ uoto ſe uoluerit ad illa perſtringere, hoc ipſum conſilium eſt ſaluberrimum. Alioqui nullus eſſet monachorum fixus ſtatus, ſi cuilibet pro libito fas eſſet abire, ſed hoc ipſum eſt quod ipſi moliuntur.

Scrupulus ĩ uerbis San. Thom.

Aliquẽ tñ tibi forte ſcrupulum uerba S. Tho. iniicient, quibus comparat neceſsitatem uoti illi, quæ eſt non poſſe peccare, cum tñ uotum de opere ſupererogationis ſit, cujus contrarium non eſt peccatum.

Solutio

Rñdetur tñ non eo illa quidẽ uerba retuliſſe, ut affirmaret uotum eſſe firmitatẽ non peccandi, ſed uſu eſt ſimilitudine, quod ſicut ſtabilitas non peccãdi in Apoſtolis & beatis non minuit libertatem, ita neq. firmitas faciendi opus conſilii, qđ ẽ maius de maiori bono.

Ad ſecũdũ arg.

Ad ſcđm reſpon. per diſtinctionem. Duplex n. eſt periculum, alterum, quod ex ipſo facto naſcitur, cui quidem te obiicere non eſt cõſilium. Vt cum quis ſe ponti cõmittit ruinam minanti, aut inter cornua ſe proiicit trucis tauri. Sed alterum eſt periculũ non quidem ex facto ortum, ſe ex hominis fragilitate & languore. Et huic ſe hominem gratia melioris boni offerre, non ſolũ non eſt ſemper temerarium, uerum & nonnũquam expediens, ut equum aſcendere, ut expeditius iter abſoluas, licet ob ſegnitiẽ tuam poſsis inde cadere. Item neq. eſt temerarium periculis te cõmittere, quæ ex euentu ſolent euenire. Ait.n. Sapiens Eccle. 11. Qui obſeruat uentum non ſeminat, & qui conſiderat nubes, nunquã metet, periculũ aũt uoti non eſt prioris generis, ſed poſterioris, puta quod uir conſtans & ſtrenuus ſuperare poteſt. Vnde in eadẽ epiſtola Aug.

Auguſt.

Non te inquit uouiſſe peniteat, immo gaude iam tibi non licere, qđ tum tuo detrimento licuiſſet.

Ad tertiũ arg.

Ad tertium rñdetur, q Chriſto nulla rõne uouere congruebat: tum q Deus erat, tum q inquantum homo conſtantiſſimã habebat uolũtatẽ in bono, ceu comprehẽſior exiſtens. Vnde illud Pſal. Vota mea reddã in cõſpectu timentium eũ, non de ſua ipſius perſona, ſed de corpore, q eſt eccleſia intelligitur. Apoſtoli uero uota paupertatis & reliqua ſuſceperunt, ut Matth. 19. colligitũ; ubi ait Petrus, Ecce nos reliquimus omnia & ſequuti ſumus te, quid ergo erit nobis? De quo latius. q. 3. & 6.

ARTICVLVS III,

Vtrum uotum ſit actus latriæ ſiue religionis,

CVm in quæſtione hac de uoti uirtute ſermo uerſetur, quæritur, cuiuſnam ſit uirtutis officium? Et arguit primo, q nullius ſit ſpãlis opus:

Primũ argum.

Omne opus cuiuſq. uirtutis, ut ſupra dictum eſt, poteſt eſſe uoti materia, eiuſdem autẽ uirtutis eſſe vr promittere, & facere, ergo cuiuſcunq. uirtutis eſt, ſuum uouere opus, atque adeo non eſt ſpecialis, uirtus.

Secũdũ argum. Cicero.

Secundo, illa eſt ſolum religionis uirtus, ut in de Offic auctor eſt Tullius, qua cultum Deo ceremoniamque offerimus, qui autem aliquid Deo uouet, tantum promittit, ergo non eſt religionis actus.

Tertiũ argum.

Tertio. Religionis cultus ſoli Deo exhibendus eſt, cui latria detur, uotum autem non ſolum Deo, uerum & ſanctis fit, immo & prælatis quibus religionem profeſſuri obedientiã promittunt, ergo uotũ non eſt religionis actus. In contrariũ eſt illud Iſaiæ 16. Colẽt cũ in hoſtiis & muneribus, & uota uouebũt Dño, & ſoluẽt. ubi colere, quod eſt religionis, per id explicatur quod eſt uouere.

Ad intellectũ qõnis huius notandũ eſt, actũ quẽlibet ſtudioſũ bifariam eſſe poſſe alicuius uirtutis, uidelicet, & elicit[9], & imperatus.

Fundamẽtum.

Ille.n. actus elicitus a uirtute, qui eſt obiectũ formalis eiuſdẽ uirtutis Sic.n. credere eſt actus elicitus fidei, & reſtituere alienũ, actus elicit, iuſtitiæ, inſtar actuũ potẽtiarũ. Viſio.n elicitur a uiſu, quia eſt ſenſatio coloris. Ille aũt actus imperaẽ a uirtute, qđ elicitur p imperium illius mouentis aliam uirtuẽ g p ſuum finem, ut ie-

iunium

ieiunium, quod elicitur à temperantia tum e imperatur à charitate qua mouetur homo ad ieiunãdum, nõ ſolum quia actus eſt tẽperãtiæ, ſed ꝑꝑ amorẽ Dei ſicuti & in uinis, dũ quis furatur ꝑꝑ mœchiam, furtũ quod elicitur ab iniuſtitia, imperatum a luxuria. Dum ergo quæritur de aliquo eſſicio cuiuſnã uirtutis ſit, nõ inueſtigatur cuius im ꝑio, fiat (nã à multis põt imperari) ſed cuiuſnam ſit actus elicitus. Et hoc eſt qđ de uoto impræſentiarũ percontamur.

Conclõ rñſiua. Rõ concluſiõis.

Ad quod unica cõcluſione rñdetur. Vouere eſt actus elicitus religionis, tanquam Dei cultus. Probatur. Votum eſt ordinatio quędã & obligatio eorũ, quę hõ uouet in obſequium cultumq. diuinum. Hoc. n. ſonat ipſum quod eſt Deo promittere, ordinare aũt & offerre quodcunq. opus in Dei cultum, eſt actus religionis ergo eiuſdẽ uirtutis eſt uouere. Monſtratur minor. Opus cuiuſcunq. uirtutis Deo põt, ceu ſacrificium, offerri, ut ieiunium, eleemoſynæ erogatio, & quicunq. actus ceu fortitudinis ceu tẽperantiæ, &c. Hmõi aũt ordinatio & oblatio non tribuuntur ipſis uirtutibus imperatis, à quibus illi actus eliciuntur, ſed uirtuti imperanti, qualis eſt religio. ergo uouere eſt actus elicitus religionis.

Dubitatiuncula Solutio

Vna aũt tibi forſan dubitatiuncula ex his oboritur. Quod cum ordinare & referre aliqđ in Deũ, nõ ſoli religionis uirtuti, uerum & charitati, eidemq. præcipue competat nõ magis inde colligatur, uouere eſſe actum religionis, quã charitatis. Reſpõdetur aũt hoc nõ inferri ex eo, ꝙ uouere ſit ordinare & referre aliquid in Deum, ſed ex hoc prorſus, ꝙ ſit aliquid offerre Deo ad eius reuerentiam & cultum. Itaq; prima differentia eſt, ꝙ charitas refert opera in Deum tanquam in finem. Ieiuniis. n. oramus, &c. propter Deum, quę quidem præpoſitio, finẽ deſignat. Sed tamen uouemus eadem opera Deo, ubi Deum nõ exprimimus ſub forma finis, ſed ſub forma illius cui aliquid offerimus. Itaq. Deus ponitur in obiecto religionis, ſicuti in obiecto fidei. Secundũ diſcrimen eſt, quod charitas habet Deum pro obiecto tanquam rem amatam, id eſt, cui bonum in communi uolumus & nolumus malum, religio aũt tanquã id cui reueremur & obſequimur nos noſtraq. illi cultu offerentes, uotum ergo non ſolum ordinatum eſt in Deum, ſed in reuerentiam eius & in cultum.

Ad primũ arg.

Primum igitur argu. ueritatem concluſionis apertiorem facit. Reſpondetur. n. ꝙ etſi id quod cadit ſub uoto, tãquã eius materia, ut ieiunare, & ſeruare continentiã, ſint actus eliciti aliarum uirtutum, tamen illorum uotum non elicitur niſi a religione. Contingit tamen nonnunquam ut non ſolum uotum, uerum & actus ipſi deuoti eliciuntur a religione, ut cum uoues orare, & ſacrificare. Nam orare, eſt actus religionis. Itaque quandoq. uotum eſt actus religionis ſolum ratione formę, quia ipſa promiſſio elicitur a religione: quandoque uero ratione formæ & materiæ, ſ. quãdo actus ipſi ꝓmiſſi ab eadẽ eliciũtur uirtute.

Dubitatio.

Emergit hoc aũt dubitandi ratio, utrum illa ſit uoti tranſgreſſio, quæ duas includat culpas, alteram ſcilicet contra ſpecialem uirtutem, a qua elicitur; atque alteram contra religionem, per quã Deo offertur. Exempli gratia. Vouiſti ieiunare, utrum non ieiunans & contra continentiam delinquas, & contra religionem. Item uouiſti Deo ut obedires prælato, utrum & uirtutem obedientiæ uioles, quæ eſt iuſtitiæ, & rurſus uoti religionem?

Argum.

Eſt enim argumentum, eſſe peccatum duplum, eo quod, ut ante prędiximus, uotum eſt quædam particularis lex quam ſibi uouens præſcribit, lex autem quidquid præcipit, conſtituit in aliquo uirtutis genere, ut dum præcipit quadrageſimam ieiunare, conſtituit illum actum in genere abſtinentiæ. Sicuti & lex diuina pręcipiens coniugibus non ſe inuicem deſraudare, conſtituit illum uſum in genere continentiæ, ergo & ieiunium uouens conſtituit illud in eodem uirtutis genere. Et præterea in genere religionis, quare eius tranſgreſſio geminum erit delictum. In contrariũ autẽ eſt, ꝙ cõi iudicio non cenſetur niſi unicũ peccatum contra uotũ.

Solutio

Ad hoc reſpondetur ꝙ tranſgreſſio uoti ex natura ſua unicũ eſt peccatum. Vbi adnotandũ eſt quod actus ille qui uoto, ut materia ſubſternitur, poteſt eſſe conſtitutus in genere uirtutis, aut per legem aliam ſeu diuinam ſeu naturalem, ſeu humanam, aut per ſolũ uotum. Si priori mõ, congeminatur peccatũ, ſi uero poſteriori, nõ eſt niſi ſimplum.

Vouiſti

Vouiſti honorare parentes, aut confiteri aut ieiunare Quadrageſimam, quia iam ſecluſo uoto opera erãt ſingularũ uirtutũ, ſi transgrederis bifariam peccas. Vouiſti autẽ ieiunium in uigilia corporis Chriſti. Fateor quidẽ te conſtituiſſe illud opus in genere abſtinentiæ, ſed tamẽ qa nõ aliter quã per uotũ, ruptio ieiunii nõ eſt niſi ſimplex peccatũ. Pari mõ ſi puellæ dotem polliceatis, cum iam humana ſis adſtrictus fide, ſi eandem pollicitationem religionis uoto confirmes tunc fracta fides duplum erit peccatum, ſ. tam contra humanam iuſtitiam, quam contra religionem. Dum aũt ſoli Deo uouiſti eleemoſynam facere ſi non ſatis, ſolũ cõtra uotum peccas. Hinc ergo fit ſimplum eſſe religioſo crimen, nõ obtemperare præfecto, quia licet illud obſequium conſtituerit in genere obedientiæ, non tamen niſi per ſolum uotũ. Haud .n. obedientiam prælato uoues, ſed Deo, ꝙ eris prælato obediẽs. Ad ſcd̃m reſpõdetur, quod licet ille qui uouet, nondũ det, ſi dare ad promiſſum referatur, quia nondum dat quod promittit, dat tamen illud in cauſſa, quia obligat ſe, quæ quidem obligatio uirtute continet rem promiſſam, tametſi etiam re uera det ſuam) mentem, ſuamq. uoluntatem, quam Deo mancipta.

Ad ſecũdũ arg.

Tertiũ argum.

Tertium argum. quęrit, utrum uotum quod fit ſanctis uel prælatis, ad religionẽ pertineat quandoquidem religio ſolum Deum habet quo obiecto. Et quidem de re nemo hæſitat, ſed modus latet. Atqui S. Tho. nihil diſcriminat inter uotũ, quod fit prælatis, & illud quod fit diuis. Nam utrumq. cenſet promiſſionem factam hoibus, quæ non pertinet niſi ad humanam fidẽ. Sed utraq. inquit, eſſe poteſt materia uoti: quatenus id ipſum quod homini uel Sancto promittimus offerimus Deus. Itaque uotum quod facimus Beatæ Virgini, ut in ſanctorum culmine exemplum ſtatuamus, non eũ uotum, niſi quia quod ipſi promittimus, offerrimus Deo nimirum ei pollicentes ꝙ hoc uel illud faciemus in honorem Virginis ſicuti ſi Deo me uouerem puelle larg turum dotem, aut alium habiturum honorem. At uero non eſt mirum, ſi hanc S. Tho. doctrinam alicui non quidem falſa, ſed tamen curta cenſeatur, nam uſus uouendi ſanctis aliam præterea rationem præ ſe fert. Haud .n. cum quis uouet virgini, aut D. Petro, aut D. Iacobo peregrinationem, uouet formaliter Deo, talem honorem Diuo exhibendum. Non inquam hoc illo pacto uouet, quo religioſus dum ait Præpoſito, Voueo Deo, ꝙ ero tibi obediẽs ſed uoueo Virgini, & uoueo Petro. Quin ẽt religioſi una cum Deo cõponunt ſanctos dicentes. Promitto obedientiam & Beatæ Virgini, & beato Dominico, aut Franciſco. Dicamus ergo, ſanctos duobus modis exiſtimari. Vno ſeu hoẽs aut Angelos, qui puræ ſunt creaturæ. Et iſto modo uera eſt ſnĩa S. Thom. ꝙ promiſſio illis facta, non eſt uotum niſi offeratus Deo. Secundo uero mõ conſiderãtur, ut Deus eſt in illis, non quomodocunque per gratiam, ut in uiatoribus, ſed per gloriam, quaſi in his, qui rõne ſtatus ſuã ipſius præſentẽ diuinitatẽ participãt. Et ſic uouere ſãctis, eſt honore Deo, qui eſt in ipſis. At uero S. Th. hunc modũ forſan non inconſulte prætenjt, ſed eo ꝙ ſicut orare ſanctos nõ eſt orare Deum, ſed diuerſa eſt ratio, ita alia eſt ratio uouẽdi ſanctis, quã Deo. Sed tñ ubi de catholico ſenſu conuenit, uana eſt de nomine diſceptatio.

D. Tho.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum magis ſit laudabile & meritorium facere aliquid ex uoto, quam abſque illo.

CVm articulo ſecundo definitum fuerit, uouere eſſe utile, & ita tertio, eſſe actum religionis aptiſſima ſubſequitur qõ, utrum opus uoti cumulationis ſit laudis ac meriti quã ſi fieret abſq. Nam ex illis apparet hoc ſubſequi. Arguitur nihilominus a parte negatiua auctoritate. Proſperi, lib. 2. de uita contempla, ubi ait. Sic abſtinere & ieiunare debemus, ut non nos neceſſitate ieiunandi ſubdamus, ne iam non deuoti, ſed inuiti rem uoluntariam faciamus, uotum autem neceſſitati non ſubdit, ergo præſtantius eſt abſque uoto operari. Secundo arguitur ex illo Apoſtoli 2. ad Corint. 9. Vnuſquiſque prout deſtinauit in corde ſuo, non ex triſtitia aut ex neceſſitate. Hilarem enim datorem diligit Deus. Votum aũt, ut crebro uſu uenit, triſtitiam generat, idque ob neceſſitatem.

Primũ argum.

2 Argu.

Ariſtot. tatem. Nam ut 5. Meta. tex. 6. & 1. Rhet. c. 11. auctor eſt Ariſt. neceſſitas eo ꝙ uoluntatem premit, triſtitiã infert, ergo excellẽtius eſt opus abſq. uoto. Arg. 3. Tertio. Votũ ad hoc eſt neceſſarium, ut uoluntas in eo firmet ur quod ſpondet, firmari aũt immobilius nequit, ꝙ̃ dum rem facit ergo melius eſt ſine uoto facere. Nã tũc firmior eſt res quã dum promittitur. In contrariũ aũt eſt monitũ illud Dauidicum. Vouete, & reddite. Cuius ſolennis interpretatio eſt, uouere eſſe conſilii, conſilium aũt ut præmiſſimus, de meliori eſt bono ergo melius eſt ex uoto operari, quam citra uotum.

Titulus utrunq. de opere uoti meditato quærit, ſ. utrum ſit magis laudabile, ut qñ extra gratiam eſt moraliter bonũ, & an ſit magis meritorium, ut puta qñ fit in charitate. D. Tho. Et S. Tho. unica reſpondet affirmatiua concluſione, quam tribus rationibus corroborat. Conclõ. Concluſio eſt. Maiori laudi ac merito tribuitur opus ex uoto, quã abſq. ipſo exhibitum. Prima rõ pro qõne. Primo probatur ex uirtutis obiecto. Opus nanq. nobilioris uirtutis, excelſioris eſt tam laudis, quam meriti, quare actus inferioris uirtutis dum a ſuperiori imperatur, præſtantior fit, ut ſi ob charitatem temperate agas, uirtus aũt latriæ, in qua hoc quod eſt uouere, collocauimus, eſt uirtutum præcipua, ut puta in cultu Dei, poſita, ergo actus ab illa per untũ imperatus præſtantior eſt, quã qui fit ſine uoto. Auguſt. Vnde Aug. lib. de Virg. Neq. ipſa inquit uirginitas, quia uirginitas eſt, ſed quia Deo dedicata eſt, honoratur, quã fouet & conſeruat cõtinentia pietatis. Secũda ratio. Scdo id rurſus confirmatur ex ea re, quæ exhibetur. Nã qui opus citra uotum facit, ſolum actum Deo impẽdit, qui uero ex uoto nõ actum modo, uerum & poteſtatẽ, addicit .n. ei mancipatq. ſuam uoluntatem ac libertatem, ut deinceps iure nequeat ſecus facere. Sicuti qui fructiferam arborem alteri conferret, ut in lib. 4. de ſimilit. Anſel. auctor eſt Anſel. plus elargiretur, quam qui ſolos donaret fructus. Qua utiq. ratione promittentibus gratiæ ſingulares debentur, præter illas, quæ illis aguntur, dũ conferunt. Tertia. Tertio & id confirmatur ex modo agẽdi Enimuero per uotũ fingitur eſſe rituiq. uoluntas in uotum, facere aũt aliquid eſt maioris animi ſtabilitate & conſtantia laudabilius eſt. Vñ Philoſo. 2 Eth. Ariſtot. nullum officium uirtutis noĩe cenſet, antequam ex firmato habitu proficiſcat. Reſtat aũt ante deſcenſum ad argũtorum ſolutiones, concluſionem explanare. Catholicorum nanq. nemini dubia eſt, ſed tñ ſolẽt male intellecta in abuſum uenire. Arguitur igitur contra. Argum. Sequeretur, ſi uera eſſet, ꝙ deberẽt ſꝑ monachi in quocunq. obeundo obediẽtię munere exigere expectareq. ſuperiorũ ſcriptum pceptũ, nã pe ut ex maiori uoti energia opus factum maioris eſſet meriti, ſicuti tranſgreſſio peioris eſſet culpæ. Sic n. faciunt religioſorum multi, quibus nos hic eo cõſultum pergimus ꝙ a parte contraria ſteterit. Nã quo libentius maioriq. animi promptitudine obtemperas, illuſtriorem præſtas obediẽtiam, promptius autem facit, qui urgens præceptum non expectat, ſed ſimplici iuſſioni audiens eſt. Solutio Rñdetur ergo ſub diſtinctione. Qñ res ardua eſt eademque dubia, ut ad Indos adnauigare, aut regiminis onus ſuſcipere aut quid ſimile, conſiliũ eſt, ut monachus non iniuſtus ſuo proprio iudicio tales ſubeat prouincias, ſed præfecti mandatũ præſtoletur. Quãdo uero res nõ eſt ambigua, tunc aut uanum eſt aut certe delictum, cogentem præceptionem expectare. Etenim ſi paratus eſt facere, ſed compulſorium præceptum ob id ſolum requiris, ut officii tibi meritum augeatur, uanũ eſt. Nam uirtute uoti obedientiæ, promptitudo eſt magis meritoria. Præceptum .n. non ponitur niſi aut rebellibus, aut in dubio hærentibus. Si aũt re uera facere renuis niſi pręcepto cogaris, tunc meritũ nõ ſolum non creſcit, uerum adeo diminuitur, ut nonnunquã uertatur in culpã. Concluſio ergo non ſic eſt intelligenda, ſed ꝙ omnia opera quæ ſine nouo præcepto, ex uoto tamen facis, maioris ſunt meriti & laudis, quam ſi faceres ſine uoti neceſſitate, maiorisque adeo, quam ſi præcepti coactionem attenderes.

Ad primũ arg. Ad primũ igitur argu. ex Proſperi ſnĩa ſumptum rñdetur, ꝙ neceſſitas coactionis, utpote quando quis inuitus operatur, quia uoluntarium tollit, laudem minuit & meritum, imo nouum, quam prorſus aufert. Et de illa loquebatur Proſper ubi aiebat. Obiectio 2. Ne iã nõ deuoti, ſed inuiti rem uoluntariam

tariam

tariam faciamus, neceſſitas autē uoti, quo uoluntatem penitius in bonum aſſerit, eo deuotionem auget. Sed arguis forte urgētius, uti hæretici putant. Qui abſq. uoto operatur, in ſingulis actionibus habet libertatem, ut citra iuris uiolationem ceſſare poſſit, qui aūt uoto illaqueatus eſt, etſi libere uouerit, tñ in ſingulis poſt actionibus illa caret libertate; liberius ergo facit qui non eſt uoto alligatus, libertas autem laudem auget & meritum, ergo concluſio falſa. Qui in rē ſuperficietenus cerneret, rñderet forte conceſſo maiorem in eſſe libertatem in eo, qui facit ſine voto, quia ſemper illi eſt integrum non facere. Sed tamen diceret ex altera parte, nimirū ob rōnes ad concluſionem allatas, auctius creſcere meritū in eo qui fecit uotū, legitima tamē ſolutio nō eſt hęc, ſed ꝙ maior eſt libertas in eo, qui uouit. Enimuero q uouere reformidat, eo non uouet, ꝙ tā liberū ſuiipſius dominiū non hēt, q̄ ille qui uouit. Vnde ſicut illuſtrior eſſet in illo libertas (ut in Anſelmi exēplo perſiſtamus)

Solutio.

qui non ſolum arboris fructus quotannis daret, uerum totā ſemel arborem, quam ille qui ſolos fructus donaret: ſic pręclarior eſt magnificentiorque libertas, Deo non modo opera tua, ſed ipſam uoluntatem ſemel dedicare. Quare libertas illius primi actus tanquā ex radice diffundit ad ſingula opera, ut pretioſioris ſint libertatis, quā ſi fierent ſine uoto.

Ad ſecūdū arg. Solutio S. Tho.

Ad ſcd̄m argu. ex illo Pauli adſcitum, Non ex triſtitia, & ex neceſſitate, tria ſub diſtinctione reſpōdet S. Tho. Primum, quod neceſſitas coactionis eſt, quæ cum ſit uoluntati contraria, triſtitiā parit, de qua proinde loquitur Apoſt. Et hanc iam conceſſum eſt non eſſe bonā.

Paulus.

Eandemq. perinde condemnat Pau. Secūdū eū, ꝙ neceſſitas uoti in his qui ſunt bene diſpoſiti ob contrariam cauſſam uidelicet quia uoluntatem habēt bono affixā, triſtitiam non generat, ſed plane gaudiū.

Auguſt.

Vnde Auguſt. in eadem citata epiſtola ad Arthem. Non te, inquit, uouiſſe pœniteat, imo gaude iam tibi id non licere quod cū tuo detrimento licuiſſet. Et quidem circa hęc duo aſſertā nullus ſupereſt ſcrupulus. Ait uero tertio, quod etſi quandoq. opus uoti ſecundum ſe conſideratum triſte, & inuoluntarium reddatur poſt uotum, dū tamen inconcuſſa maneat implendi uoluntas, non ſolum non eſt malum uerum eſt magis meritorium, quā ſi fieret ſine uoto, pro eo quod procedit ex religione, q̄ potior eſt uirtus, quā abſtinētia, a qua exempli gratia damus illud opus elici, puta ieiunare. Hoc tamen documentum non caret ambiguitate. Et idcirco explorandum eſt, utrum pęnitentia uoti ſit quandoque orta ex delictum, & quale genere ſuo, ueniale ne, an mortale.

Ambiguitas ex ſolutiõe S. Tho.

Nam ex una parte uī perinde eſſe pęnitere uoti, ac ſi ante uotum nolles uouere, quę quidem nolitio, cū non ſit rei ad ſalutem neceſſariæ, non eſt mala. Idem enim eſt obiectū utriuſq. actus. Nolo uouere, & nollem uouiſſe. Sed ex alia parte eſt arg. quod pęnitentia rei bonæ mala eſt, quī pœnitentia eſſe non debet niſi de malo, uouiſſe autē eſt bonum, ergo illius pœnitentia eſt mala. Et ita conſueuit uitio tribui.

Caiet. reſpõſio.

Caietan. reſponſioni ſuæ triformē præiacit diſtinctionem. Ait. n. quenquam pœnitere poſſe, aut voti, i. promiſſi, aut vouiſſe, puta animum applicuiſſe ad vouendum, aut tertio, bonorum operū quæ ex uoto fecit. Pęnitere, inquit, uoti, eſt dolere de promiſſione, qui enim, inquit, ſic dolet, promiſſionem non ſeruat, pęnitere autē uouiſſe, eſt pęnitere quod ſe ſubiecerit uoto, q quidem non ideo alium mutat. At uero licet inter mutare & nō mutare propoſitum clarum ſit diſcrimen, non tamen inter uerba ipſa, pęnitere uoti & pęnitere uouiſſe. Nā profecto Latine idem eſt. Etenim ſi pœnitere uoti intelligas abſolute, id eſt, non illius a te facti, impoſſibilis eſt hæc pœnitentia. Quandoquidem neminem niſi facti ſui pœnitere poteſt. Si autem id contracte uſurpes, tunc pœnitere uoti idem eſt prorſus quod pœnitere te uouiſſe. Sicut pœnitere peccati, & pœnitere te peccaſſe. Haud ergo diſtinctio ex parte uoti & uouiſſe ſumenda eſt, ſed a uerbo ipſo pœnitere, quod ambigui eſt ſignificatus. Pœnitere enim uoti, aut uouiſſe uno modo accipitur, pro eo quod eſt retractare propoſitum. Dr̄. n. ille pœnitere facti, qui mentem mutat. Et de hac ſignificatione non hī in præſentia ſermo. Eſt. n. citra cōtrouerſiam, genere ſuo lethale peccatum, ut dictū eſt, tum etiam contra iuſtitiam, tum etiam contra religionē. Secūdo

Exploditur Caieta. diſt.

autem modo, idque uſitatius accipitur pœnitere, pro eo quod eſt nolle feciſſe. Et de hoc eſt pñs dubitatio. Ad quam rñdetur eiuſmodi pœnitentiā licet abſolute conſiderata, ſonet in malū, tamē dūmodo propoſitum faciendi ſit firmum, poſſe ex circunſtantibus qualitatibus ab hominis culpę macula eſſe mūda. Sonat inquam malum ſicut occidere, quia uouiſſe eſt bonū, tamē ſicut iudex uimq. repellens non peccat, ſic non ſemper, qui uouiſſe pœnitet. Idq. præſertim ubi materiā uoti tes eſt ardua, ac perpetua & qui uotum ſuſcepit experimento difficultatem ſentit, quā ſi prænoſſet, uotum non feciſſet. Quare ſicut initio nolle uouere, ita & emiſſo uoto nolle uouiſſe nullum eſt uitiū. Quoniā hoc non tā ex animi lāguore quā ex ipſius natura obiecti contingit. Vnde ad arg. ſupra factum rñdetur. ꝙ pœnitentia rei bonæ, qñ nō eſt abſolute neceſſaria, non eſt per ſe mala. Et de hoc ait S. Thom. eſſe pręſtantius ex uoto id facere cū tali mœſtitia, quā citra uotum. Atqui huius ueritas inde patet ꝙ hanc ob cauſſam uouere eſt utile & ſalubre, vt aīus obligatione firmetur, ne poſtea rei difficultas & mœſtitia non nos ab opere abſterreat, ſed oibus impedimentis ſuperactis in propoſito perſiſtamus. Addiderim tñ ꝙ licet eiuſmodi pœnitentia per ſe non ſit reproba, pōt tñ rōne periculi ad uitium inclinare. Qui.n. crebros eiuſmodi mærores uoti admittit, labefactari incipit, ut a propoſito deſiſtat. Quare dū quis experitur propoſitum ſuum langueſcere, nō poteſt citra uenialem culpam eiuſmodi pœnitentiam non recurere. Mortalem aūt citra conſenſum frangendi fidem uoti, nō eſt ꝙ metuas. At uero qñ uota nō ſunt perpetua, neq. de rebus arduis ſed de minutioribus, tunc pœnitere uouiſſe, durante tamen implendi propoſito non ſolum, non eſt culpa, uerum raro eſt periculū q.i poteſt qui uouit propropoſitum in melius mutare. Vt ſi uouiſti peregrinationem, aut prolixos recitare Pſalmos quod obeſt tibi ſit, uel ad ſtudium reipublicæ commodum uel ad alta miſericordiæ opera, nullum eſt periculum pœnitere uoti. Tametſi abſque diſpenſatione propoſitum demutare, nefas ſit. Tertium membrum eſt dū quis poſtquā opera ex uoto fecit, puta in religionem degit uitam, ſe pęnitet ſub tali inſtituto uixiſſe. Et de hoc diſtinguendū eſt. Aut enim eum illius tranſactæ uitæ pœnitet. præſuppoſito uoto, hoc eſt pœnitet eum perſoluiſſe opera quæ ratione uoti debebat. Et hoc manifeſtarium eſt mortale crimen, nam cum ſi non perſoluiſſet lethaliter peccaſſet, ſit ut hmōi pœnitentia ſit de re ad ſalutē neceſſaria, atq. adeo mortaliter iniqua. Si aūt pœnitentia huc fertur, quod eſt re uouiſſe nihil curans an illis caruiſſes fructibus, incidit in ſecundū membrum proxime tractatum, ut non ſit genere ſuo mortale, quamuis pluſculum habeat grauitatis. Nam poſtquam fructus feceris, non potes citra culpam illorū pœnitere. Niſi uota eſſent de re leui & temporali, quoniam tunc nihil habet abſurditatis, pœnitere qđ illud tempus in cōmodioribus aliis negotiis non collocaueris. Ad tertium deniq. argumentum reſpondetur quod etſi dum quis reipſa officium aliquod præſtat, firmatam tunc habeat uoluntatem in illo præſenti opere, non tamen in futurum, ſicut ille qui uouit. Et præſertim ſi uouis, iugiter eadem opera frequentare.

Solutio ambigui contrariis proximæ. · *Pœnitentia voti* · *in monachis quale crimē ſit.* · *Ad tertiū arg.*

ARTICVLVS V.

Vtrum uotum per ſuſceptionem ſacri ordinis perque profeſſionem religionis, fiat ſolenne.

INter uirtutes uoti ſumma eſt in uoto ſolenni, utpote quod matrimonium non modo impedit, ſed dirimit. Quapropter potiſſimum uotorum diſcrimen dignoſcitur inter ſimplex & ſolēne. Quæritur ergo utrum uotum per ſuſceptionem ſacri ordinis, & per profeſſionem religionis, fiat ſolenne. Et arguitur a parte negatiua. Votum ut præfati ſumus, fit Deo qui nouit intima cordium, ſolennitas aūt in externa ceremonia cōſiſtit, quæ fit in cōſpectu hoium ergo hmōi ſolennitas non eſt uoto neceſſaria, ſed accidentalia, ut iure diuino nouum afferat uinculū. Secundo. ſi eiuſmodi forinſeca ſolennitas eſſet de ſubſtantia uoti oibus competeret uotis i quacūq. materia, quādoquidē ſubſtātia generis in cunctis participatur ſpēbus ſunt

Primū arg a parte negatiua. · *Secūdū argum.*

ſunt autem multa extra ordinum ſuſceptionem profeſſionemq. religionis vt peregrinatio, ieiunia, &c. quæ non conſueſcũt ſolennitate firmauit ergo hmõi ſolennitas ad ſubſtantiam uoti nõ pertinet. Tertio, Solenne idem eſſe uř quod publicum, ſed poſſunt fieri multa uota in publico coram teſtibus, quæ non ſubinde ſunt ſolennia: & uice uerſa, poteſt fieri uotum religionis & ſacris ordinis in ſecreto, ergo ſolennitas non eſt neceſſitas in uoto Quarto deniq. peculiariter contra clericorum uotum arguitur. Si ſacris ordinibus ſolenne uotum eſſet annexum, uſu contingere poſſet ut quis ante legitimum pubertatis annum, quin uero ante iuſtam rationis uſurã poſſet funiculo perpetuæ caſtitatis alligari. Quod re uera nulla uř admittere rõ. Conſequentia uero inde conſtat, ꝙ cum ordinis ſacramẽtum characterem imprimat, quocunq. tempore conferatur, ſuſcipitur. Quodquidem abſurdum a uoto religione cautum eſt, cum ante quartum decimum annum fieri nequeat ſolenniter. In contrarium eſt, quod huiuſmodi duntaxat uot: matrimonium & contrahendum impediunt & contractum dirimunt, quod ſolius eſt uoti ſolennis.

Tertiũ argum.

Ad qõnem S. Thom. duabus reſpondet concluſionibus. Prior eſt: Solennitas uoti attenditur ſcď m aliquid ſpirituale, puta ſecũdũ benedictionem aut conſecrationẽ, quę ex inſtitutione Apoſtolorum adhibetur. Probatio. Solennitas rei debet eius naturæ & conditioni admetiri & accommodari, ut patet in rebus corporalibus. ſolẽnitas.n. nuptiarum conſiſtit in conuiuarum apparatu, ſolennitas uero nouæ militiæ, in apparatu equorum militumq. concurſu, ut potiſſimum in Germania uidere eſt, dũ quis creatur Elector, & in aliis regnis, dum creatus auratus eques. Votum autẽ cum Deo fuit eſt res ſpirituales ſolennitas ergo eius debet ſubinde ſpiritualis eſſe, puta bñdictio aliqua, qualis in religionibus fieri conſueuit, & in conſecratione ut dum quis ſacris initiatur. Quæ quidem religio à tempore. Apoſtolorum ortum habuit, uř apud Dionyſ. conſtat. nam de ſacrorum ordinum meminit 2. ca. Eccleſ. Hierarch. Et de monachis cap. 6. Poſtea ibi concluſio. Votum ſit ſolenne tum in profeſſione certæ regulæ, tum & in maiorum ordinũ ſuſceptione. Probatur. Solennitas fieri non conſueuit niſi dum quis per ſuſceptionẽ noui ſtatus rei alicui mancipatur. Haud.n. ſolennitas nuptialis celebriter adhibetur niſi dum uterque coniugum alteri ſe mutuo tradit, ſtatumque matrimonialem profitetur, qui publicitus innoteſcere debet. Per ſuſceptionem aũt ſacri ordinis, puta ſubdiaconatus, diuino ſe homo addicit miniſterio, firmam ſtatum ſuſcipiens clericalem Similiter in profeſſione certæ regulæ, quãdo per abrenũciationem ſeculi proprieq. uoluntatis, ſtatũ quis perfectionis aſſumit igitur tunc fit votum ſolenne. Hic primum oĩum doctores tam Iuriſconſulti, quã Theologi innumeras uoti diuiſiones aggerant, ut peculiariter apud Palud. in 4. diſt. 38. q. 2. eſt videre. Vbi vſque ad duodecim illas multiplicat. Nam magiſter Senten. aliquas ponit. Alterum.n. eſt votum perſonale, vt continentiæ, alterum reale, ut eleemoſynæ, atq. alterum miſtum, ac peregrinationis, ubi ſumptus ſunt neceſſarij. Item alterum eſt temporale, hoc eſt in tps certum alterumq. perpetuum Item alterum eſt cõe, ut quãdo materia communis eſt præcepto & uoto. Cuius exẽplum ponit Magiſter in baptiſmo, atq. alterum propriũ, ut de opere ſupererogationis, quod eſt propria materia uoti. Hæc aũt atque id genus aliæ ſectiones parum ad rem conferunt. Sed illa ſatis nobis eſt, qua diuiditur in ſimplex & ſolenne. Horũ.n. uincula & obligationes multum differunt. Ruſus adnotandum eſt diſcrimen inter ſimplex uotum & ſolẽne ſi ex effectu perpẽdatur, hoc eſſe, ꝙ ſimplex matrimoniũ impedit contrahendum haud tñ dirimit cõtractũ. Impedit inquã, quia peccatum eſt mortale poſt emiſſum uotum ſimplex religionis, connubialia fœdera celebrare, tenet tamẽ matrimoniũ. Solenne autem non modo matrimonio contrahendo obſtat, uerum & contractum dirimit. Non ꝙ ſit propria diremptio, quia matrimonium nullum eſt, ſed dicitur eò dirimere, quod perſonas inhabiles ad contrahendum reddit. Diſcrimen hoc extat apud Bonif 8. de uoto & uo. redem. c. uni co libr. 6. Tertio inſuper ſupponendum eſt, uotum ſolenne in duabus tantum materijs

Prima conclu.

Probõ

Poſtremi concluſio.

Probõ.

Palud.

Multiplex diuiſio uoti.

Diſcrimẽ inter uotũ ſimplex, &c.

ſolenne ex parte effectus — terijs habere locum, ſ. in profeſſione religionis, & in ſuſceptione ſacri ordinis: utpote diaconatus, ut idem Pontifex ibidē definit. Non ꝙ definitio hæc illic fuerit primum ſancita. Nam S. Tho. uiginti anni Bonifacium 8 anteceſſit, qui tñ, ceu rem priſcam illam commemorat. His ſuppoſitis in'li e uerſatur in quonā conſiſtat uotum eſſe ſolenne, hoc eſt matrimonium dirimens: utrum uidelicet de iure ſit mere poſitiuo, an uero de iure? Neque parum refert utra pars uera ſit. Nam ſi eſt de iure diuino, nequit a Papa ſuper uoto ſolenni diſpenſari: ſecus aūt, ſi ſit de iure poſitiuo. Caie. ergo hic tres de hac re opiniones recenſet. Primi eſt, ꝙ uoti ſolennitas cōſiſtat ſeu in benedictione, qualis fit in religione ſeu in conſecratione, cuius uſus eſt in ſuſceptione ordinum. Hæc aūt opinio multis rōnibus confutatur. Primo quia profeſsio tacita, ſ. cum annus probationis, annuente neophyto elabitur, eſt in uirtute ſolenne uotum, & tñ abſq. omni benedictione. Secundo, quia in aliquibus religionibus, ut in noſtra, nō benedicitur ille, qui profitetur, ſed ſcapulare, idq. fit poſtquam in manibus prælati profeſſus eſt, ergo illa benedictio neq. eſt de eſſentia, neque requiſita. Tertio neq. illa, neque conſecratio ſufficit. Græcorum nanq ſacerdotes conſecrantur, & tamē nō adſtringunt ſolenni uoto caſtitatis: idq. perinde eccleſia de noſtris decernere poſſe. Quapropter ſublato Eccleſiæ ſtatuto, poſſet quiſq. dum ſacris initiaretur, &(ut aliqui putant) religionem profiteri, faciendo ſimplex uotum caſtitatis, aut nullū. Ante uero quā ulterius tranſeamus, admonitum uolo lectorem hanc opinionē nuſquā fuiſſe S. Tho. imo neminem reor ſic intellectam illam fuiſſe complexum: nam D. Tho. in priori cōcluſione (qđ mediate cōſiderandū eſt) non aſtruit ſubſtantiā uoti ſolennis in benedictione aut conſecratione conſiſtere: ſed præciſè ait, ꝙ ſolennitas uoti attenditur ſcđm benedictionem, & cōſecrationē. Itaq. tātū uult dicere ꝙ illa benedictionis ſolennitas adhibetur: in ſignum uoti, ſicuti ſolennitas nuptiarum non eſt de eſſentia matrimonij, ſed eſt eius teſtimonium. Quare non uult ꝙ illa ceremonia ſit ſimpliciter de eſſentia, ſed tātū explicatiuū,

Caieta.

Prima opinio.

Prima rō in primā opinionē.

Secūda

Tertia.

Mens S. Thom.

qui re uera nunc de eccleſia uiget, quāuis de ſuſceptionē ordinum alia ſit rō. Nā eo ipſo ꝙ ſubdiaconus ordines ſuſcipit, una ſuſcipit & uotum. Secunda opinio eſt, ꝙ uoti ſolennitas cōſiſtat in exhibitione perſonæ: itaq. ſubſtantia ſolennis uoti a ſimplici hoc differat, quod ſimplex eſt tātū ꝓmiſsio rei tradendæ, ſolenne autē ſit traditio pſonæ, ſiue promiſſa fuerit, ſiue ſecus. Et quamuis opinio hæc a Caietan. reprobetur, arbitror tñ eſſe ueriſsimam. Et eſt expreſse opinio S. Tho. in 4 diſt. 38. q 1. art. 3. & expreſsius hoc loco. Et ut comparatione ad aliam fulgentius eluceſcat tertia opinio, quam Caieta. amplectitur eſt, uotum eſſe ſolenne in hoc cōſiſtere, quod Eccleſiæ auctoritate ſtatutum eſt per tale uotū hominē fieri inhabilē ad matrimoniū. Neq. eſt peculiaris Caiet. ſed eſt Scoti in 4. diſt. 38. Probationes aūt Caiet hæ ſunt. Prima quod eccleſia poſſet ſtatuere ut quicunq. corā tribus teſtibus continentiam uoueret, faceret uotū ſolēne, ſicuti ille qui ordines ſacros ſuſcipit at religionē profitetur, quod utiq. ſignum eſt totū pēdere ex arbitrio eccleſiæ. Secūda, quod uiceuerſa licet quiſpiam quacunq. ſolennitate profiteretur tria uota in religione non approbata per ſedem Apoſtolicam, non reſultaret uotum ſolenne ex ſolo defectu eccleſiaſticæ auctoritatis. Quinimo uerba ſunt Pontificis loco citato de uot. lib. 6 uidelicet, quod uoti ſolēnitas ex ſola cōſtitutione eccleſiæ eſt inuēta. Hanc ueruntamē opinionē reprobat S. Th. in 4. loco citato hoc argō, Si ſolenne uotū religionis ſolo ſtatuto eccleſiæ faceret religioſum matrimonio inhabilē, & hoc non eſſet de iure diuino, ſequeretur, quod eccleſia poſſet cōtrarium ſtatuere, uidelicet, quod poſſet diſpenſare in illo ſolenni uoto caſtitatis, qđ tamē falsū eſt, ut poſtea diſputabimus. Reſpondet his aūt Caieta. neſcio qua metaphyſica, uidelicet, ꝙ etſi neq. uotū ſeorsū ſine ſtatuto Eccleſiæ ſufficiat ad irritandū matrimoniū, neq. per ſe præceptū, tamē ambo ſimul ſufficient. Solutio autem hæc dupliciter claudicat. Primo, ſi neque per uotum ea ratione, quod quis ſe tradit, neque per præceptum efficitur inhabilis, intelligi neutiquam poteſt, quomodo ratione utriuſque efficiatur, hoc enim declarandum

Secūda opinio.

Tertia opinio Caieta.

Scotus.

Prima rō ꝓ opiniōe Caietan. & Scoti.

Secūda ratio.

Argum D. Tho i præter tam opinionē.

Solutio metaphyſica Caieta.

Arg. in Caieta.

randum reſtabat. Et arguitur ſic. Clarum eſt ꝙ quãuis Papa ſeculari præcipiat, & ſub pœna excõicationis latæ ſniæ, ut uxorem non ducat, uidelicet quia alia in eius tribunali eum petit, nihilominus ſi ille non eſt alteri coniugio mancipatus & contra iuſſionem pontificis contrahat, licet peccet, matrimonium tenet, quoniam iubere ne contrahat, non eſt inhabilem facere. Igitur ſi uotum eo quod eſt perſonæ traditio, non facit eam cõnubio inhabilẽ, neq. ſuperueniens pręceptũ id perficit. Pręterea, neq. reſpondet S. Tho. Si n. ſolum ſtatutum eccleſiæ in cauſſa eſt ut uotum religionis inhabilem faciat relig oſum ad matrimonium, poteſt eadem eccleſia facere primum ꝙ ſit uera religio ſine illa inhabilitate, quandoquidem ablato ſtatuto uotũ per ſe manet ſimplex, itẽ poterit, in eali uoto ſolenni poſtquã emiſſum eſt, diſpẽſare. Profecto ad hoc non reſpondet, ſed fit ei conſequens cõcluſio. Et ita tandem, ut poſtea uidemus, cõcedit quod Papa poteſt diſpenſare in uoto ſolenni. Illa enim opinio natiuum germen eſt huius radicis. Igitur ſi opinio S. Tho. de indiſpenſabilitate uoti ſolennis, ſuſtinenda eſt, ut arbitror ceu antiquiſſimã doctorum confeſſionem ſuſtinendum, ſic cenſendum eſt de uoto ſolenni, uti dicere recipimus., quod ſubſtantia eius conſiſtit in hoc, quod ſit traditio, cum uotum ſimplex ſola ſit promiſſio. Quã quidem opin tam in 4. quam hic expreſſe tenet, dũ ꝑ ſimilitudinem nuptiarũ ait, quod ſicut in illis eo fit ſolẽnitas, quod vterque coniugũ totaliter mancipatur rei vxoriæ, ita per ſacrorum ordinũ mancipatur homo diuino miniſterio & per abrenuntiationẽ ſeculi & propriæ uoluntatis ſtatũ perfectionis aſſumit. Ex hoc. n. diſcrimine naſcit aliud, uidelicet ꝙ ſimplex poteſt fieri ſoli Deo ſine aliquo eius miniſtro ſolenne autem nõ niſi per eius miniſtrũ. Et ratio eſt, quod promiſſio cum nõ ſit datio, nõ habet pro correlatiue ſolennẽ receptionẽ, ſed ſolum quia Deo promiſiſti, tua reſtat ligata fides. Traditio autem non fit, niſi ubi ille qui traditur, ſolenniter recipitur. Sed ais, Deus etiam te recipiet ſi tu te illi dedas. Ecce in quo ſtat punctum. Cum tradere ſe hominem mutando ſtatum renunciandoq ſuæ propriæ uoluntati, ſit res maximi momẽti, fieri non dẽt ſine iudicio & examine, quod quidem iudicium non eſt illi committendum, qui uouet, ſed eccleſiæ, quæ exploret an ſ tradere ſe adornat idoneus aptusque ad illũ ſtatum ſit. Ob idq. eccleſia neminem ante tps probationis ad religionem recipit. Neque uero ad ſacros ordines abſq. examine, ut patet in tit. de æta. & quali. ord. præfic. Itaq. in hoc quod eſt hominem Deo ſe per illum tradere, a quo nomine Dei recipitur, conſiſtit ſubſtantia ſolennis uoti, quia tunc abdicat a ſe ius transeundi ad alium ſtatum ille aũt Eccleſiaſticus ſuſcipiendi modus, quæ ſolemnitas eſt uoti, eſt de iure poſitiuo. Veluti ſi qs ſcd̃ m ſtura antiqua alteri ſe uenderet, eo ipſo iure gentium eſſet eius mancipiũ, ſed tamẽ poſſet rex ciuili iure ſancire, ut nemini liceret ſe uendere, niſi tali ſolennitate, alias traditio non teneret. Et hoc eſt, quod ait Bonif. in d. c. ſ. ꝙ uoti ſolennitas ex ſola cõſtitutione Eccleſię eſt inuenta. Non. n. dicit quod ſubſtantia ſolennis uoti, puta quod qui ſe tradit, non poſſit matrimonium contrahere, ſit inuentum Eccleſię, ſed quod modus ille tradendi, ſit decretalis Eccleſiæ conſtitutio. In ſumma, ut ad præfatã obiectionẽ rñdeamus, nemini conſtare põt a Deo recipi per uotũ ſolenne, niſi per iudicium Eccleſiæ. Et hoc eſt quod ait S. Tho. in d. diſtin. 4. ar. 2. q. 3. ſ. quod uotum nunquã eſt ſolenne quantumcunq. quis profiteatur niſi ſeruato ordine poſitiui iuris. Atque ea ꝑ p, nempe quia in aliis uotis, ſ. peregrinationis & ieiuniorum, nulla fit traditio, neque ſtatus mutatio non poſſunt fieri ſolennia. Item neque in religione, quæ nõ fuerit ad hunc effectum per eccleſiam approbata. Sed interrogas, ex quo loco ſcripturæ infertur uotum ſolenne iure diuino dirimere matrimonium? Rñdetur, hoc ſyllogiſmo id concludi Quicunque ſe alteri tradit, ſuam illi uoluntatem mancipando, iure naturæ & diuino fit inhabilis ad aliũ ſtatum qui uouet, ſolenniter tradit ſe abdicando ab ſe ius ducendi uxorem, poſſidendique propria. &c. ergo fit ad coniugium inhabilis. Maior eſt de iure naturæ ac diuino, quod patet, nam ſi dominium rei tuæ alteri tradidiſti nullatenus illam turſus . . . ita ſuũ potes ſuſcipere, ſecus ſi promiſiſti,

Argu. 2.

Subſtantia uoti ſolẽnis.

Obiectio.

Solutio

Ad mo tiuum. Caieta.

Dubitatio.

Rñſio.

miſiſti, quoniam tunc cũ nondum dñium a te alienaueris, cauſſæ ut ſupra dictũ eſt, ſuperuenire poſſunt, cur non reddas. Pari ergo modo ſi teipſum tradidiſti, ius naturæ diuinumq. uetat, ne tui ipſius furtum facias. Minorem autem eſſe de iure diuino in religione patet, quoniam religio debet eſſe ſtatus ſequendi Chriſtũ, ſecũdum illud, Si uis perfectus eſſe, uade & uende, &c. & ſequere me. Nã niſi hoc inſtitutum per modũ ſtatus acceperis, non eſt firmum. ſtatus aũt non firmatur per promiſſionẽ, qualis eſt uotum ſimplex. ſed per traditionẽ. Vtraque ergo præmiſſa eſt de iure diuino atq. adeo cõcluſio. Diſcernito ergo inter ſolennitatem & uotum ſolenne. Solennitas enim, hoc eſt illa ceremonia, non eſt de iure diuino, ſed Eccleſiaſtico, ſed tamẽ uotum ſolenne dirimere matrimonium eſt de iure diuino, eo quod eſt traditio. Et licet pergere uideat moleſtus, eſſe id contra Scotum & Caietan. confirmatur. Sequeretur.n.ex eorum opinione, quod Papa poſſet diſpenſare in matrimonio rato non conſummato. Probatur ſic. Votum ſolenne dirimit matrimonium eiuſmodi & tota uis uoti ſolennis (ut autumant) eſt inſtitutum Papæ, quod eſt ius poſitiuum, ergo pari auctoritate poterit illud matrimonium abſq. tali uoto per ſolam diſpenſationem dirimere. Ecce argum. Caiet. quod re uera ſecũdum ſuam opinionẽ concludit, atque adeo eodem deuictus, conceſſit cõcluſionem. Sed profecto, ut bona uenia grauiſſimi auctoris dixerim, adeo eſt abſurda concluſio & nullo unquã ſeculo admittenda, ut antequam illam concederet, dimouere animum deberet ab illa rõne ſolennis uoti, quã hic refellimus. Negamus ergo minorem. ſ. quod uotum ſolenne uirtute Eccleſiaſtici ſtatuti dirimat matrimonium ratum, ſed dirimitur iure diuino quia eſt mutatio ſtatus inferioris in ſuperiorem. Ob id enim etſi conſenſus matrimonium ſtatum conſtituat, licitum eſt tamen inde, quandiu non eſt conſummatum, ad meliorem frugem conſcendere: conſummata uero copula, quia ex natura ſua eſt procreatiua prolis, aſcenſum propter iniuriam, quæ educandę prolis irrogaretur prohibet. Ecce ergo in quo uotum ſolenne conſiſtat. Contra hanc aũt concluſionem arguitur primum omnium argumento Scoti, qui loco citato hanc opinatur minus omnibus ualere. Homo, inquit, per propriam uoluntatem dominium ſui hẽt, ergo per eandem ſolam poteſt illud transferre, per uotum autem ſimplex quod ſoli Deo facit, ſuam obligat uoluntatem, ergo per ipſum Deo dominium ſui confert, ac per uotum ſolenne. In hoc ergo nõ poteſt eſſe diſcrimen. Reſpondetur autem hoc eſſe negare manifeſtiſſimam naturam promiſſionis & dationis. Enimuero qui pecuniam aut equum amico dare pollicetur, non ideo ab ſe dñium abdicat, nã ſi poſtea alteri daret, teneret datio tanquam a uero dño profecta, alias deberes dicere quod quicunq. alteri aliquid debet, iam non eſſet dñs illius, quæ quidem aſſertio eſſet cõtra omnem legem & forenſem uſum. Concedimus ergo quod homo per uoluntatẽ poteſt transferre dominium non tamen per ſolam promiſſionem, ſed per dationẽ. Secundo arguit Caiet. Si eccleſia cõſtitueret, ut ſi quis coram tribus teſtibus uotum faceret, illud dirimeret contrahendum, matrimoniũ illud eſſet ſolenne, ſine receptione. Reſpondemus duo. Primum quod illa eſſet tunc receptio Papæ, nã quocunq. ipſe ſtatueret eſſe ſolenne, cenſeretur recipere uotũ. Secũdo adiicimus, quod Spiritus ſanctus nunquam Eccleſiam permittet traditionẽ hominis per uotum ſuſcipere, niſi iudicio adhibito & examine, alias uergeret in religionum & ſacerdotii exitiũ. At uero tranſacto probationis anno per ſuũ decretũ tacitã profeſſionem recipit. Et econuerſo quando religionem non approbat, tunc quantumuis uota illa exprimantur, non eſt ſolenne uotũ, quia eccleſia illud non recipit. Tertio arguitur. Prope Apoſtolorũ ætatem, ut eſt uidere apud Dionyſ. 6. c. eccle. Hierar. uigebant monachorum ordines, uotorum ſolennitate (ut creditur) firmari & tamen nõ erant ſicuti modo ſunt. Nam poſt Anton. & Benedictus hanc religionum formam Eccleſiæ auctoritate inſtituerunt. Rñdetur, quod ſi uota edebant ſolennia auctoritate Eccleſiæ & forſan in manibus Epiſcoporum illa edebant. A ſacratiſſima uero uirgine nullum accerſiri poteſt contra nos argum. nam ſi uotum emiſit ſolenne, id fuit ex peculiari Dei reuelatione.

Rõ alle. mi, Sco.

Primũ argum. Scot.

Solutio

Argum. Caieta.

Argu. 3.

Dionyſ.

Reſponſio.

An uero adeo ſit religioni intrinſecum uotum caſtitatis, ut neq. per eccleſiam fieri poſſit, ut abſque illo ſit uera religio, q.5. diſputandum eſt. Illic enim & q.7. reuertendum nobis ad uotum ſolenne, & explicandam reſtat, tam religionis quam ſacerdotii. Ad primum igitur capitalium argu. reſpon. qđ uoti ſolennitas licet fiat in oculis hominum, pertinet nihilominus ad Deum, inquantum per eius miniſtros hominis uoluntas recipitur transferentis ius ſuum in Deum, abdicantiſque a ſe facultatem, & arbitrium mutandi ſtatum. Quapropter eatenus conceditur, uotum ſimplex perinde obligare apud Deum atque ſolenne ꝙ utriuſq. tranſgreſſio, eſt mortalis, ſed tamen utrunq. in ſuo ordine. Simplex enim obligat ſicut promiſſio, cuius ideo trāſgreſſio eſt non reddere quod promiſiſti. Sed tamen ſolenne obligat ſicut traditio, ob idque qui illud tranſgreditur, peccat auferendo quod tradidit, uel abutendo uolūtate Deo mancipata. Vnde fit ut ſit grauior tranſgreſſio uoti ſolennis, quam ſimplicis. Quod ſi arguas uotum ſolenne perinde eſſe promiſſionem atq. ſimplex, nā pari modo ait, qui profitetur, Promitto obedientiam Deo ꝙ ero tibi obediens. Rńdetur differentiam eſſe, ꝙ qui ſolenniter uouet, licet promittat obedientiā quantū ad officia religionis exequenda, nihilominus promittit illam ſeipſum ſuamq. uoluntatē, & totū ius tradendo addicendoq. & mancipando Deo uotum autem ſimplex non eſt traditio uoluntatis, ſed promiſſio, qua obligatur eam tradere ſtatumq. mutare. Et per hæc deciditur quæſtio, quam hic tractat Caiet. utrum diſtinctio uoti ſimplicis & ſolēnis ſit ſpecifica, & pariter transgreſſio ſit alius ſpeciei. Reſpōdet. n. ſub diſtinctione, nempe ꝙ ſi diſtinctio attendatur ex parte ſubiecti, differunt ſpecie, eo ꝙ qui ſimpliciter uouit, non eſt inhabilis ad contrahendum matrimonium, ſicut ille qui uouit ſolenniter: quēadmodū. Primo de aīa affirmat Auer. oculum hoīs differre ſpeciei ab oculo leonis ꝑpea ꝙ animæ ſic differūt. Si autē, inquit, differentia attendatur ex parte obiecti tunc non differunt ſpecie, ſicuti neque hoc ratione differunt oculus hominis & oculus leonis qūi eiuſdem ſunt formalis obiecti, perq. eadem media ſentiunt. Nā eadem, inquit, uis eſt obligandi in utroq. licet in ſolenni maior in eadem ſpecie. Et certe ſi tota differentia conſiſteret in ſtatuto eccleſiæ, ita dicere debuit. Attñ tenēdo ꝙ unum eſt promiſſio & alterum traditio, proculdubio ſpeciē differunt ex rōne formalis obiecti. Atq. ita forenſi uſu cenſetur. Alia quippe actio eſt promiſſio, atq. alia tranſactio dominii. Et ita S. Tho. in 3. ait differre ſicut uegetatiuum & ſenſitiuum, ꝙ differunt ex obiecto, tametſi ad mores parum hæc diſcrimina referant dū modo certus ſit grauius committi peccatum contra uotum ſolenne, quam contra ſimplex. Ad ſcđm iam utiq. reſpōſū eſt; ꝙ cum per uota aliorū operum non fiat mutatio ſtatus, non eſt cur fiant ſolenniter. Et ad tertiū demum reſpon. aliā eſſe diſtinctionem publici & ſecreti, aliam uero ſolennis & ſimplicis ſeu priuati. Non. n. ob id ꝙ uotum in publico fiat, eſt illico ſolēne, ſed quia fit ſcđm ſtatutū Eccleſiæ recipientis uouentem. Quo quidem ſtatuto ſeruato, etiam in angulo poteſt fieri ſolenne. Ad quartū tandē, ubi maior eſt difficultas, rńdere reſtat. Et imprimis ambigi non pōt, quia ēt ſi ante uſum rationis ordo ſuſcipiatur, characterē imprimat, atq. adeo uere ſuſcipiatur, ut S. Tho. in 4. diſt. 25 q. 2. & illic Rich. & Theologi fatentur, quia ad ſuſceptionem ſacramenti imprimentis characterem, ut eſt Baptiſmus, Confirmatio, & ordo, non requiritur actus in ſuſcipiente, atq. adeo neque certa ætas de neceſſitate ſacramenti, ſecus de neceſſitate præcepti, quia nequeunt ſubdiaconi ante 18. annum creari, neque ſacerdotes ungi ante 25. ſub reatu peccati mortalis, & pœna ſuſpenſionis. Quapropter quidam qui arbitrantur ſacramentum ordinis non ſuſcipi in quacunque ętate, repelluntur, ut ait illic S. Tho. quia eorum aſſertum neq. rōne ulla neq. auctoritate firmatur. Hoc ergo ſuppoſito conſequens plane eſſe uidetur, id quod quarto argum. infertur, nēpe ante legitimū rationis uſum poſſe quēque uoto caſtitatis complicari. Neq. hoc abſurdius eſt, quam de obligatione matrimonii. Puella nanque, cuius malitia ſupplet ætatem, etiam ſi ante duodecimum nubat, uinculo matrimonii tenetur, ut

Marginal notes: Ad primū arg. — Qđ uentilata a Caieta. — Refellit definitio Caie. — D. Tho. — Ad ſecūdū arg. — Ad quartū argu. — D. Tho. — Richar.

patet c. De illis. de peſpon. ſ. impub. Quapropter etiam ſi quis conſenſu extorto per metum cadentem in conſtantem uirũ ſacris mitietur, uoto etiã eodem caſtitatis

Syluest. tenetur, ſecundum dexteriorem opinionem, ut bene ait Syluest. uerb. ordo. 4. niſi forſan uxori eſſet matrimonio cõiunctus, qui in uita uxore abſtinere nõ poteſt. Atq. id probatur argumento ſumpto ex c. de Iudæis. diſt. 45. ubi illi inuiti à Sigibuto crebantur, baptizati nihilominus ad fidem coguntur propterea qđ charactere eſſent inſigniti, & tamen illis, qui renuunt, grauius eſt ad totam Chriſtianam religionẽ obligari quam ad ſolum caſtitatis uotum. At uero diſtinguendum eſt, ut reor, de huiuſmodi clerico ante ætatem ordinato. Si enim uſum habebat rationis, puta quia decimum uel duodecimum annum attigerat, & forte in octauo, quia libere initiatur, cogendus eſt uotum ſeruare. Si uero nullũ prorſus habebat rationis uſum, ſed neſciens quid de illo fieret ordinatus eſt, profecto rationi eſt maxime conſentaneũ, ut detur ei optio, nempe ut ſi uoluerit in ordinis functione permanere, abſtineat, ſin minus, omni prorſus officio ſuſpenſus uxorem ducat.

QVAESTIO III.
DE HIS QVI VOVENDI FAcultatem habet.

S. Tho. 2. 2. q. 88. artic. 8.

ARTICVLVS I.

Vtrum illi qui ſunt alterius poteſtati ſubiecti uouere poſſint.

POST uoti ſubſtantiam, & uirtutem ſubſequitur, circa eius ſubiectum indagare, qui nam ſunt quibus facultas ſuppetat

Primũ argum. & arbitrium uouendi? Et primo de his qui ſub aliena ſũt poteſtate, arguitur quod uouere poſſint. Minus. n. uinculum a maiori ſeparatur, obligatio autem qua quis homini ſubditur, minus eſt q̃ quo obligatur Deo, ergo & obligatio prior nequit poſte-

Argu. 2. riori impedimento eſſe. Secundo. Filij qui ſub cura degunt paterna, neq ab illa ſunt mancipati, arbitriũ habẽt abſq. parentum uoluntatem religionem profitendi, ergo illos qui aliena ptãti ſubſunt, nihil a uouẽde uirtute cohibet. Tertio, Maior deſidera Argu. 3

tur ad faciendũ quã ad promittendum facultas religioſi aũt poſſunt abſq. maiorum facultate aliqua religionis opa exhibere, ut Pſalmos recitare, inediaq. ſe atq. alijs afflictationibus macerare, ergo ſubiecto minime adimit uouendi facultatẽ. Quarto.

Quicunq. id tentat quod iure facere pro- Argu. 4.

hibetur, delinquit, ſubditi aũt uouẽdo nõ peccãt, qñquidem nullibi prohibitum reperiatur, ergo uñr iure uouere poſſe. In cõtrarium facit illud Num. 30. Si mulier in domo patris ſui & adhuc in puellari ætate aliquid uouerit, non tenetur aea uoti, niſi pater eius conſenſerit, & idem ſubditur de muliere habente uirũ quod 33 q. 5. can. manifeſtum. & can. noluit referatur. Ex quibus perinde pari ratione colligitur neque alios quicunque alienæ poteſtati ſubdantur, uoto ſe poſſe abſque ſuperioris arbitratu deuincere.

Duæ ſunt hoium conditiones, quibus non plenaria ſuppetit ad uouẽdum facultas, nempe ſubditi qui alijs habent mancipatam uoluntatẽ, & pueri quibus per ætatem nõ licet rõnis luce ſatis illuſtrari. De prioribus dicẽdum in hoc arti. ac poſte-

ribus in ſubſequẽti. Ad quæſt. ergo unica Conclõ rñſiua.

concluſione, eadẽq. negatiua rñdetur. Nemo qui ſub alterius ſit poteſtate, ualet de his rebus in quibus ei ſubiicitur, uotum

ullum ſuſcipere, quod citra eius aſſenſio- Rõ concluſiõis.

nem ſolidum ſit ac firmum. Concluſio eſt clara. Votum quippe, ut in ſuperioribus patet, eſt promiſſio quæ Deo fit. Deus autẽ qui auctor eſt naturalium legum, non uult aliena ſurripi ut ſibi tribuantur. Quare neq eleemoſynas quæ de rapina fiunt gratas habet, qui aũt ſub alienę eſt poteſtati, non eſt ſui iuris, ergo nihil Deo uouere põt, quod dño ſuo aut maiori debet,

ſed eſt oĩno ab eius poteſtate pendens. Fit Dubitatio.

ergo, ut eiuſmodi uotum abſq. eius conſenſo non ſit ualidũ, ſed irritari a ſuperiori poſſit. Primum omnium quia quæſtio hæc iſte inquam & ſubſequens arti. de uotorum irritatione inſtituitur, ſupponamus irritationis nomini id ſignificatum ſupponi quod eſt nullum, ac perinde caſſum haberi ac ſi nihil eſſet factum. Quomodo. n. differat a diſpenſatione, & commutatione, & redemptione, quæſt. proxima quæ

diſpẽſatione ſubſequitur, commodius explicabitur. Prima ergo hic cauſſa dubitandi eſt de fundamento autoritatis prælatorum irritandi ſubditorum uota, utrum.ſ. tãtũ iure humano, an &̃ diuino & naturali ea ſibi cõpetat autoritas?
Rõ dubitandi. Et ratio dubitationis eſt, ꝙ locus citatus Numeri 30. ſolum loquitur de muliere, quæ eſt ſub cura parentis, aut ſub uiri poteſtate, quemadmodum
August. Aug. illic exponit. Et refertur 33. q.5. can. noluit inferre aũt inde generalẽ regulam ſubditorum non apparet, qua ratione firmetur. Nã ſubiectio uxoris & filiorum eſt naturalis, ſubiectio uero religioſorum, licet ſit diuina, tñ non uſ extendi, niſi ad obſeruantiam trium uotorum & ſuarum conſtitutionum, eo potiſſimum, ꝙ cũ religioſi ſtatum profitentur, qui uia eſt ad perfectionem, non uidentur diuino iure arceri, quo minus ſui ſit arbitrii recentibus ſe uotis urgentius ad meliorem frugem promouere. Adde quod mãdatũ illud apparet in numero eſſe legalium, quæ per pñtiam Euangelij extincta ſunt: Haud ergo deſunt, qui cenſeant ſolum humano iure adeptam eſſe monacho uouendi facultatem, citra maiorum aſſenſum, nempe c. illo monacho 20. q.4. At uero cum illud nõ habeat autoritatem aliã q̃ Baſilii, ceu autoris, & Gratiani decreta colligẽtis, non põt habere uim legis quippe quam Conſiliũ tatum uel Papa edere poteſt. Quocirca niſi iuri diuino aut naturali autoritas illa conniteretur, non inde ſatis eſſet collecta.
Rñſio. Reſpondetur ergo interdictum hoc monachorum a iure diuino & naturali ꝑmanare. Nã eo ipſo quo quis religionem profitetur, addicitur per obedientiam arbitrio prælati, atq adeo iure naturæ non põt inde abſq. eius iniuria ſuam dimouere uoluntatem. Quapropter non modo, tanquam ſpiritualis prælatus ex ui iuriſdictionis diſpenſare ſuper uotum ſubditorum poteſt, uerum & tanquã dominus uolũtatem eorum perinde ac ſecularis pater eadem irritare.
Scrupulus. Sciſcitaris autem, utrum in omnibus prælatis ſimilis ſit irritandi facultas, quibus adeſt diſpenſandi autoritas? Videtur nanq. affirmatiua pars uera quandoquidem diſpenſatio utpote quæ ſpiritualis ſit functionis minus maiorem exigat poteſtatem quã irritatio.
Solutio. Rñdetur nihilominus non ita rẽ eſſe. Epiſcopi.n. diſpenſare poſſunt irritare uero minime, quia non ſunt abſoluti domini libertatis ſubditorũ, ſed tãtũ iudices. Imo uero neq. Pont. Max. poteſt ſecularium uota irritare, ſecus religioſorum, quorum non ſolum iudex eſt, uerum peculiaris prælatus. Eſt enim ſicut generalis miniſter, aut magiſter cuiuſcũq. ordinis, & ſicut prouincialis, & ſicut Prior. Quare & in hoc &̃ fallit regula, qđ ſi eps id qđ plus eſt ualeat, perinde poſſit & qđ eſt minus, q2 non ſunt eiuſdem generis. Illi ergo qui facultatem habent irritandi uota præter religioſorum prælatos, ſunt iure naturę parentes ac tutores utriuſque ſexus, & domini ſeruorũ qui ſunt mancipia. Nam paterfamilias non eadem autoritate fungitur in ſuos famulos, utpote quorũ uoluntatũ nõ habet dominium. De uſu autem huiuſmodi poteſtatis, an uidelicet abſq. ulla prorſus de cauſſa dum maiori ibuerit poſſit quæcunque uota, irritare, ambigitur. Archid. nanque quem Syluest. uerbo, votum. 3. & citat & imitatur, & Palud. in 4. diſt. 38. q. uſque adeo abſolutionem cenſent poteſtatem irritandi, quã diſpẽſandi, ut credant ſine ulla prorſus cauſſa fieri poſſe irritationem, licet non diſpenſationem. (Archid. Syluest. Palud. — Rõ præfatæ opinionis.) Et rõ, inquiunt, eſt, ꝙ diſpenſatio non fit, quia uotum non erat ualidũ, & ideo requirit cauſſam, irritatio uero fit, quia non erat ualidum abſque ſuperioris aſſenſu, & ideo putant in mero eſſe arbitrio ſuperioris abſque alia cauſa irritare, ſicuti qui uouet, abſque ulla cauſſa poterat nõ uouere.
Moderatio præteritæ ſnīæ. At uero hæc ſententia moderatione temperanda eſt, nam etſi diſcrimen ſit, ꝙ irritatio nulla intercedente cauſſa, ſit ualida, quod in diſpenſatione non ſic utiq facile conceditur, nihilominus prælatus abſq. ulla omnino ratione uotum irritans profecto non eſſet a culpa ſaltem ueniali liber, nam cum irritatio actus quodammodo ſit iuriſdictionis, debet iudicio & perſpicientia uti antequam irritet, vt perpendat utrum ſit utilius ac decentius facultatem negare, an concedere. Quare non eſt tam abſoluta libertas in ſuperiori ad irritandum, poſtquam ſubditus propoſuit anteque uoueret, quam in ſubdito antequam a ſuperiore facultatẽ expoſcat.
2. Dubium. His de poteſtate irritandi præhabitis, ſecun-

dum continuo ſubſequitur dubium circa illud concluſionis temperamentum, videlicet, in quibus alteri ſubijcitur, nempe ut illa perſcrutemur, in quibus monachus ſuperiori ſubditur. Nam apparet nulla opus fuiſſe exceptione. Quoniã ut modo dictũ eſt, ſimpliciter totã prælato tanq̃ Dei uicario conſecrauit uolũtatem. Ad huius intelligenliam notandum eſt, quadrifida eſſe monachorum opera. Primum.n. genus eſt eorum, quæ ſolenni uoto comprehenduntur, ut ſunt tria uota eſſentialia & peculiaria ſtatuta. Et in his dubio procul ſubiicitur prælato monachus. Apparet nihilominus poſſe de his uotum uoto ita firmiter adiicere, ut illud prælatus irritare nequeat, ut ſi uoueat in ordine noſtro nũquam carnes guſtare, & nunquam locis & horis uetitis ſilentium rumpere, qm̃ poſtq̃ licuit uotum ſolenne de illis emittere, uidetur poſſe, & arctius ſe adſtringere ad ea ſeruanda. Reſpondetur nihilominus & hæc etiam poſſe prælatum irritare uota quin uero & debere, quia hæc uinculorũ congeminatio ſuper eadem materia uix unquam prudenter fiunt. Poteſtas autem inde patet, ꝙ cum ſuper omnibus conſtitutionibus & regulæ ſtatutis præter tria eſſentialia uota ualeat præfectus ex cauſſa diſpenſare, cohibere poteſt ſubditorũ arbitriũ ne de hiſce ſtatutis recentia edãt uota. Nam & illa ſuper quibus diſpenſare poteſt, dum diſpenſando facit ea de illicitis licita, poteſt pro cauſſa nonnunquam iubere, ſ. ut ſubditus ſilentiũ rumpat, aut religioni ieiunium, ac perinde ualet horum uota ceſſare. In ſecundo ordine ſunt opera libera, id eſt, quæ neq. lege ſunt p̃cepta neq. ſub uoto cõcluduntur, ut orare, atq. noua ſuperaddere ieiunia. Atque ad hæc quidem præfectus pro ſuo libito cogere nequit ſubditũ, ſcd̃m illud uerbũ Bernardi. Votum meum non augeat Prælatus ſine mea uoluntate. Tametſi nõnunquã in caſu neceſſitatis iubere poſſit orationes & forte ieiunium, quod ad rem modo non pertinet. Poteſt ea tamen impedire, quando libuerit, atque adeo hæc peculiariter proprieque ſunt opera, quorum uota præfectus irritare poteſt. Tertius operum ordo eſt, quæ prorſus Prælati auctoritatem exuperant, ut tranſitus ad arctiorem religionem. Hoc enim cum ad exitũ ſpectet ſubditi, ex eiuſdẽ obedientia Prælati non comprehenditur ſub illa, quo fit ut bene ait Caietan. uotum quod monachus eiuſmodi tranſitus emiſerit, non poſſe a Prælato irritari. Atque adeo hoc operum genus ex ceptum putes illo concluſionis uerbo ĩn his iñ quibus alteri ſubijcitur. Haud tamen crediderim huiuſmodi uotum tranſeundi ad arctiorem religionem, omnino exire auctoritatem Prælati, ut idem auctor inſinuare uidetur, ſed tantum quod ad irritationem, immo arbitror poſſe eundem Prælatum ſuper idem diſpenſare. Quorũ diſcrimen q ſeq. art. 3. ſubijciemus. Quartum operum genus eſt eorũ quę ad ſalutem ſunt neceſſaria, ut legis p̃cepta ſeruare, neq uero illa modo, ſed & quæ ad charitatis feruorẽ attinent, quorum cõtraria ſunt uenialia. Atqui horum votum cenſet idem Caieta. irritari a præfecto non poſſe, ut ſi monachus votũ Deo uouerit non furandi, aut non mentiendi. Ratio eius eſt quoniam hæc materia nõ eſt prælato ſubdita quandoquidem ſuper his ipſe veluti ſuper regularibus ſtatutis diſpenſare non ualeat. Ait nihilominus poſſe prælatum eiuſmodi votum nomine Dei commutare. Quare & hoc quoque exceptum arbitratur in concluſione. At uero non facile illi de hac re ſubſcriberem. Nam etſi quantum ad neceſſitatẽ implendi diſpenſatio iſtorum ſub poteſtate prælati minime comprehendatur, nihilominus illa noua obligatio qua ſubditus ſua ſponte religare ſe cogitat, non uideo cur non poſſit a prælato irritari. Nã quantum ad ſpontanea, dñs eſt ſubditarum ſibi uoluntatum. Tertium ſubinde dubium circa eandem concluſionem eſt de illo uerbo videlicet, ꝙ eiuſmodi uotum rei in qua ſubditus ſuperiori ſubijcitur, non eſt ſine eius conſenſu firmum, eſt inquam dubiũ, utrum antea quam accedat ſuperioris cõſenſus, uotum ſubditi teneat, an uero contra ipſo facto ſit nullum? Et dubitationis articulus eſt, utrum cum in uoto ſubditi ſemper includatur ſuperioris conditio, ſubintelligatur affirmatiue, ſi ille conſenſerit, an uero tantum negatiue, ſcilicet niſi diſſenſerit? Nam priori modo uotum ante eius conſenſum nullum eſt, po-

Quadrifida monacorũ opera.

Prima aſſertio.

Secũda.

Tertia.

Caieta.

Quarta aſſertio.

Caieta.

Tertiũ dubiũ.

 ſteriori

ſterioriuero ualet quouſq. per ipſum irritum fiat, Et quidem Richard. 4. ſent. diſt. 38. art. 4. quem multi Summiſtarum ſequuntur, diſtinguunt inter religioſorum uota, atq. alia aliorum ſubditorum, puta filijfamilias, & uxoris, &c. Et de religioſis generalem abſolutamq. aſſeuerat concluſionem, nempe ſic eſſe per uotum ſolenne inhibitos noua edere uota, ut quodcunq. cuiuſcunq. generis abſq. expreſſo conſenſu ſuperioris faciant, ipſo facto irritum ſit & caſſum. Quare nõ ſolum eius tranſgreſſio, nullum eſt peccatum, uerum & emiſſio nonnulla eſt noxia. Nam incaſſum uouere, culpa eſt. Quin uero arbitratur Richard. eiuſq. comites hanc eſſe ſñiam D. Tho. propter uerba poſtrema ſolutionis tertii quartiq. argumenti, ubi ait uotum religioſi non eſſe firmum niſi ſuperiori placuerit, aũt non renuerit. Aſſertiq. in eãdem ſententiam can. Monacho. 20. q. 4. Et ſupra hæc adhibet rationes duas. Prior eſt, q᷉ cum religionis onus ſit ualde graue neq. decet, neq. uero licet ꝓfeſſionis uotum nouis ſarcinis onerare, ne religioſus oneri ſuccumbat. Poſterior, quod cum idem religionis uotum tantæ ſit altitudinis, ut omnia præcedentia in ipſum commutata extinguat, ſit ut etiam ſubſequentia, eiuſdem uirtute irritentur. Quare de filiofamilias & uxore non negat quin poſſint facere aliqua uota de his quę ſibi nõ ſunt prohibita. Huic aũt opinioni, ut bene Sylueſt. uerbo, uotum, tertio, S. 3. ait, neque S. Tho. ſuffragatur, neque arridet ueritas. Quare Petrus a Palude, & Innocentius illic ab eodem Syluestro, citati, ingenue fatentur religioſos, qui quidpiam uouerint, quo prȩlati obedientia non impeditur, reos eſſe uoti, niſi dum per prȩlatũ irritum non habetur, illud impleant. Et ratio profecto eſt in promptu. Nam ſi alii ſubditi citra ſuorum maiorum iniuriam poſſunt ipſis inconſultis uotum ſuſcipere conditionale, quouſque ſuperiores ipſi renuerint, ut Richar. ipſe fatetur, nõ eſt cur religioſis eadem facultas interdicatur. Secundo arguitur contra eius rationem. Qõ obſtante religionis onere poteſt religioſus habita prȩlati facultate alia ſuperaddere uota, ergo nihil obſtat quo minus ipſo inconſulto de materia, quæ ſibi non eſt prohibita, poſſit idem ſuſcipere, dummodo paratus ſit cauſſa uoti nunquam abeſſe officiis obedientiæ, & quoties ſuperiori uotum diſplicuerit, ab ipſo ceſſare. Cap. autem monacho, nullatenus aduerſatiis, immo nobis patrocinatur. Haud quippe ait illic Baſilius ꝙ uotum monachi ſine conſenſu Abbatis ſit nullum, ſed q᷉ ſit frangendum, ubi inſinuat ante fractionem ſolidũ fuiſſe. Quamuis neque illa admonitio illo eſt rigore audienda, ut quidquid religioſus uouerit, illico ſit frangendum, ſed illud prorſus quod uel ei uel prælato ſit graue & moleſtum. Ad ſenſum igitur S. Tho. diſcendamus, qui vr̃ ſentire uotum ante conſenſum p̃lati emiſſum nullatenus eſſe obligatorium. Nam & in concluſione & in ſolutione tertii & quarti dicit, tunc nõdum eſſe firmum, quod ſonare uidetur non eſſe obligatorium. Huius autem uerbi ſenſum Caieta. docta diſtinctione enucleat. Materia. n. uoti reſpectu religioſi duplex eſſe poteſt, altera ſ. prohibita, uel in genere, ſicut conſtitutionum interdicto, ne quis, monaſterii ſepta egrediatur, prohibetur uotum peregrinationis. Aut in particulari, ſicuti ſi prælatus bona cauſſa inhiberet, ne quis ſuorum de tali aut tali re uotũ emitteret. Altera uero eſt materia non interdicta, ut orare, quibus horis uacat & ſtudere, ieiunare, &c. Sec᷉m quam diſtinctionem ad dubium r̃ndetur, ꝙ cum uotum de materia prioris generis emittĩtur, ſubintelligenda eſt affirmatiua conditio, uidelicet ſi prælatus ratũm habuerit. Si uero materia ſit poſterioris ſpeciei, tũc conditio ſubintelligenda eſt negatiue. ſ. niſi prælatus irritum fecerit. Et ratio diſcriminis eſt, uotum debet fieri de re licita, quando uero materia eſt prohibita non eſt licita niſi fiat ſuper illa diſpenſatio, quapropter qui tali fecit uotum, non obligatur quouſque aſſenſus prælati acceſſerit. Attamen quando materia non eſt prohibita, apta eſt ad uotum. Et ideo religioſus uotum faciens ordini, uel ieiunandi uel non metiendi, ipſo facto aſtrictus eſt quouſq. præfectus uotum irritet. Qua forte de cauſſa ſub diſtinctione ait in ſolutione 4. S. Tho. quod in uotis religioſorum intelligitur debita conditio, ſcilicet ſi ſuis ſuperioribus placuerit, renitantur uel

Richar. — Prima ratiõ Ric. — Secũda ratio. — Contraria opinio. — Syluest. — Pet. a Palud. — Innocẽ. — Rõ opinionis. — Secũda ratio. — Caieta.

vel non, ut prius membrum referatur ad materiam prohibitam, poſterius uero ad liberam. Quare cum dicit uotum abſq. aſſenſu prælati non eſſe firmum ſi ſit uotum prioris generis, intelligit non eſſe ualidũ, ſi uero poſterioris, plane intelligit qđ etſi ualeat, non tamen ſic ſolide, quin ſemper eius irritatio ex uoluntate pendeat præfecti.

Dubitatio. De utroq. aũt membro ſuper eſt dubietatis nonnihil ad quod operæ pretium eſt reſpõdere. De priori inquam eſt dubium, qđ uotum de re illicita ipſo facto eſt nullum, immo peccatum, uotum ergo relig o ſi de re prohibita, neq. ſub conditione ualet, immo eſt peccatum.

Solutio. Reſpondetur per diſtinctionem antecedentis. Quando. n. res eſt prohibita, quia per ſe mala, tunc uotum illius iniquum eſt, quando uero tantum eſt mala, quia prohibita, poteſt ſub diſpenſationis conditione materia eſſe uoti.

Scrupulus. Sed quæris, utrum ſic uouens teneatur id denuntiare prælato? uidetur. n. poſtquã nõ eſt uoto ligatus, nõ teneri.

Solutio. Reſpõdetur ideo teneri, ne uanum ſit uotum, quod abſq. eius licentia implere nequit. Sed de hoc ſtatim apertius.

Dubiũ alterũ. De poſteriori etiam membro dubitatur, utrum religioſus qui liberam materiam nouit (puta orare, aut ieiunare) teneatur rẽ prælatum celare, ne uotum irritet, an uero contra licitum ei ſit eidem id patefacere, ut infectũ reddat? Vř. n. hoc poſterius in fraudem uoti cedere.

Rñſio. Reſpõdetur licere rẽ detegere. Nam in hoc utitur iure ſuo. Quin uero ſi graue eſt uotum, poteſt moleſtiam ſuam & grauamen ei aperire, ut irritet. Neq. ut uoto iniuria, quandoquidem munus maiorum eſt ſubditorum temeritatem corrigere, tamen ſi quando uotum non eſt acerbum, ſalubrius eſt libenter illud perſoluere.

At uero rurſus circa prius membrũ dubitatur. Vtrum religioſus qui uotum rei prohibitæ emiſit, ſatisfaciat petẽdo a ſuo præfecto facultatẽ operis obeundi non exprimendo uotum?

Hæſitatio. Apparet. n. hoc ſatis eſſe. Nam poſtquam conſenſus ſuperioris ad hoc requiritur ut tanquam materiæ dominus illam permittat, qua ratione dicebamus quod cum uotum materiæ non inhibite emittitur, ſtatim tenet, fit, ut ſi ipſe opus inhibeat. uidelicet ne peregrineris, ſatis illud eſt ad nullitatẽ uoti, Multã hic non neceſſariã metaphyſicam accumulat Caie. (Caieta.) res. n. perſpicacior eſt, quã ut nec uerbis indigeat.

Prima aſſertio. In primis hoc eſt certiſſimũ q̃ ſi prælatus, uoti neſcius, tãtũ prohiberet opus, nõ ideo uotum fieret irritum. Nam ſubtrahere materiam ad tp̃s, non eſt uotum irritare. Etenim cum irritatio actio ſit iuridica, quæ rei notitiam expoſcit, debet idem prælatus uotum noſſe ut ipſum caſſet. Atq. hinc palam fit conſequens, teneri ſubditum antequam ſit in mora, illud eidem patefacere. Quare Nume. 30. requiritur in patre notitia uoti filiæ, ut conſentiat uel diſſentiat. Quod ſi contra arguas, Maritata mulier, quæ uotũ ſimplex continẽtię fecit, nõ tenetur coniugi illud detegere, ſed põt licite, dummodo debitũ reddat, non petere, ergo pariter põt facere ſubditus,

Solutio. Rñdetur, nulla ſimilitudine argum. pugnare, quoniã eo ipſo q̃ mulier eſt uiro cõiugata, adempta illi eſt poteſtas nouẽdi non reddere, & ſub conditione. & ideo uotum ſuum nõ intelligitur niſi de nõ petendo, quod põt facere inſcio uiro, ſicut religioſus clam p̃lato implere uotũ orãdi.

Quæſt. Vbi aũt materia p̃hibita uouetur ſub cõditione, tenet̃ uouẽs id diſpẽſatori notũ facere, alias [illegible] uoueret, quod in Dei ludibrium [illegible] gereret. Maiori aũt ambigendi occaſione interrogatur, utrum poſtquam religioſus cum facultate prælati uotum de re aliqua ſuſcepit, maneat nihilominus penes eundem ſuperiorem irritãdi facultas. Apparet. n. nullam fieri reliquam.

Richar. Quod Richardus loco citato, opinatus eſt, immo dubitat an diſpenſare tunc poſſit, ſed ait euolandum ad Papam. Nam cum ad uoti firmitatem in ſubdito nihil amplius requiratur quã prælati cõſenſus, fit ut poſtquã illo firmatum eſt, nulla ſuper ipſo illi ſuperſit irritãdi poteſtas.

Solutio. Nihilominus reſpõdetur tunc etiã in præfecti arbitrio permanere illud irritare. Et ratio eſt quia etiam emiſſo uoto religioſus nihilominus ſimpliciter manet ſubditus atque adeo neq. p̃latus ſua orbatur auctoritate. Quin uero adde quod nõnũquam, etſi bona cauſa facultatem conceſſerit, poterit nihilominus rite & recte mutatis rebus id quod ſemel ratum habuit reuocare.

Auguſt. Patrocinatur huic documento Auguſt. ſuper Num. qui refertur 33. q. 5. ca. noluit ubi docet,

uotum quod puella paterna facultate firmiter ſuſceperat, poſſe poſtea a uiro irritū reddi. Adde φ quāuis abſq. ulla cauſſa uotū idē caſſet etſi peccet, nihilominus uotū eſt caſſatum. Atq. huic aſſertioni ſuffragatur idē ibidē Aug. eadem cauſſa & quæſtione can. manifeſtū. ubi ait expreſſe, φ ſi uxor auctoritate uiri uotū emiſerit, φ ipſe, neq. citra ſuam culpā poſtmodū caſſauerit, nihilominus uxor parere tenetur. Quin uero textus ipſe facer idipſum continet. Quod aūt uir & pariter prælatus ſine cauſſa reuocando peccet, non ſolū illic Aug. uerum & textus ipſe Num. 30. conteſtatur, ubi ait quod ēt dū conuiuere uiſus fuerit maritus, ſed poſtea cōtradixerit tūc uxor non tenebitur uoti rea, ſed uir ipſe portabit iniquitatē eius. Et rō eſt, quod etſi ſuperior facultatem habeat irritandi inferioris uotū, non tamē uſq; adeo abſolutā, ut ſupra diximus, quin rōne & iudicio id debeat facere. Et iō poſtquam facultatem conceſſit non dēt abſque cauſſa reuocari. Confirmatur hæc manifeſte de religioſis ſnīa, ex ſimili a muliere maritata deſumpto. Enimuero ſi uxor præmiſſa etiam uiri facultate munus aliquod uouerit ſacro alicuius Diui, ſemper dum non ſoluit in arbitrio eſt uiri dictum retractare, quod ſi retractauerit, quāuis ipſe in culpa ſit, nihilominus ipſa non poterit non obedire. Ambr. Expreſſa eſt ſnīa Ambroſij in libro de Paradiſo qui refertur can. nec illud. 33. q. 5. ut illud Gratian. infert. Et rō eſt, quod illa facultatis conceſſio non eſt abſoluta tráſlatio dnīj illius rei in uxorē, ſed ſolū ius offerendi ſacro q̄ ppp quouſq. res ipſa tradatur, ſemper eſt a ſuperiore dependens, ſi reuocare libeat. Neq. tua conſequentia ulla eſt arguas. Superior peccat retractando ſe, ergo ſubditus minime ei tenetur obſequi. Illatio inquam nulla eſt. Quoniam non eſt ſubditi examinare iuſſa maiorū in his quæ non ſunt, per ſe mala, ſed ex ipſorum arbitrio dependent ſecus ubi rem per ſe illicitam iuberent, uti iurari, uel mentiri. Qđ altera. At uero ſicuti de religioſis monachis ſupra quæſitū eſt, ſic & de uxore reſpectu uiri quærendū ſupereſt, utrum in uniuerſum poſſit uir cuncta uxoris uota irritare? Caieta. Et quidē Caie. pari modo exciperet uotum nō peccandi, puta nō mētiendi, quia in illa materia nō ur̄ ſubdita uxor. Solutio. At uero crediderim, & illud irritare poſſe. Nam licet quantum ad neceſſitatem legis non ſit ſubdita, eſt tamē ſubdita quātū ad ultroneam obligationem. Quare nullo excepto uir poteſt uniuerſa uxoris uota irritare, & ſi aliquod eſſet quod irritare nequiret, diſpenſare notiſſimum eſt neutiquam poſſe quia ut quæſtione proxima videbimus, illud proprium eſt ſpiritualis prælati. Attamen vice uerſa, utrum etiam vxor irritare poſſet votum mariti, in dubium euocatur. Scrupulus. Apparet enim ab una parte nullam habere huiuſmodi facultatem. Nam ut ſcriptum eſt, ipſa ſub uiri poteſtate erit, non econuerſò. R̄ſio. Reſpondetur quod cum in fide coniugalis tori pares ſint, ut primæ ad Corinth. 7. ait Paulus, quia uir non habet poteſtatem ſui corporis, ſed uxor ſicuti neq uxor ſui, ſed uir, Paulus. neuter abſq; alterius permiſſu uotum facere poteſt ſimpliciter caſtitatis, immo illo nō obſtante tenetur vterque debitum alteri reddere, ut bene colligit Gratian. can. manifeſtum trigeſimatertia quæſtione quinta. An vero poſſit alteruter votum facere non petendi, maior eſt dubitandi rō. Nam in hoc nullam, quantum ad fidem tori irrogat alteri iniuriam. Nihilominus quod, ut poſſit eiuſmodi uotum uxoris irritare, non debet eſſe in ambiguo, non utique propterea quod eſt contra fidem thalami matrimonialis, ſed quia ipſa uere eſt ſubdita. Et ita expreſſe ait Auguſt. in eodem ca. manifeſtum. Auguſt. Quod autem uice uerſa ſimile uotum mariti poſſit uxor irritare, latentius dubium eſt. Nam propterea qđ ſit contra fidē, non pōt, poſtquam paratus eſt debitum reddere. Dubitatio. Neq. uero ratione ſubiectionis, quia uir non eſt uxori ſubditus. Reſpondetur, in primis tale uotum prægraue eſſe uxori & pene maritali fidei aduerſum. Nam cum mulieres præ pudore petere uix audeant debitum, ſi uir petere eſſet prohibitum, in fraudem matrimonij reſultaret. Et ideo non longe ab ſcopo aberraret, qui diceret tale uotum abſque conſenſu uxoris non tenere. Saltem hoc certum eſt, quod debere per Antiſtitem omnino ad tollendos ſcrupulos diſpenſatione aboleri. An vero extra hanc materiam uir habeat abſolutam poteſtatē

vouendi

nouendi in conſulta uxore, forte quæris. Apparet. n. ueritas ſic habere, poſtquam nõ eſt uxori ſubditus. Sed tñ ab altera par te argum. nihilominus exiſtit, ꝙ in his quę ad communem utriuſque familiam attinent, non poſſit. Vt ſi longam peregrinationem uouerit, per quam officium con iugale ſuo defrauderet ſructu, aut ſi amplam uoueret pecuniã, quæ ipſi uxori & filiis alendis neceſſaria eſt. Profecto non proſſus probabilitate caret, id non poſſe

Solutio

qñ quidem in uxoris perniciẽ uergit. Adhoc nihilominus rñdetur irritandi facultatem ſimpliciter non eſſe uxori permittẽdam, reſpectu uiri, maxime in bonorũ diſpenſatione. Nam etſi illa reclamante ipſe uoluerit bona prodigere, quamuis male faciat, factum nihilominus tenet poſtquã abſolutus eſt eorum adminiſtrator, atque adeo eiuſmodi uotum non ſubeſt uxoris poteſtati. Nihilominus ſi uotũ in uitium prodigalitatis aut iniuſtitiæ impingeret ipſo facto non haberet uim obligandi & ſic nulla egeret irritatione. Simile dicendũ eſt de abſentia. Põt. n. uir citra fraudẽ matrimonii peregre proficiſci, atq. adeo ſi cauſſa exigeret uotum emittere, neque in hoc ſubdit uxori. Si tñ non eſſet cã legitima, pariter non teneret, ſed peccatũ eſſet uouere. Potiſſimũ hic aũt dubiũ eſt, quin

Dubiũ graue.

uero ſoluto non facile, vtrũ poſtquã vterque coniugum cõi conſenſu uotũ caſtitatis emiſit, poſſit maritus, quam facit uxori, facultatẽ reuocare, atq. adeo eius irritare uotũ, ac pari iure uxor quã facti forſan pœnitet, ſuam ẽt quã uiro dedit retracta-

Sẽtẽtia Gratiani

re, debitumque ex illo petere. Eſt. n. ſñia Gratiani in eodem can. manifeſtum. nega-

Arg. ad alteram partem.

tiua. Nam poſtq̃ vterque ſuo renunciauit iuri, vterq. fit ab altero liber. Argumentũ aũt quod rem dubiam facit, eſt huiuſmodi. Poſtq̃ vir facultatem fecit vxori continentiam vouendi. videlicet non petere debitum, poteſt illam reuocare, vt auctoritate non ſolum Diui Auguſtini, uerum & diuinæ ſcripturæ, & rationem modo confirmatum eſt. Quod autem pleniorem conceſſerit, nempe ut neque peteret, neque redderet, non tollit quin vtranque pari ratione poſſit retractare, ergo vir ſaltem annullare poteſt eiuſmodi uotum uxoris. Et cum hoc iure par ſit marito coniux, ipſa etiam poſſe videtur retractare conceſſam facultatem. Accedit, quod vſu uenire poteſt, ut vterque in periculo verſatur carnis illecebræ, atq. adeo conſultius ſit iuxta monitum Paul. 1. ad Corin. 7. ad uſum coniugii redire. Quod ſi dixeris, eo quod ambo communi conſenſu uotum emiſerint, priuatum eſſe vtrunque poteſtate reuocandi, profecto ratio huius nõ eſt adeo patens. Si enim maritus reuocare faculta

Solutio

tem ualet, quam dedit uxoris, quãdo vxor non eandem ei viciſſim contulit, non apparet cur eo quod uxor eandem contulerit, priuatus ſit vir facultate ſua. Profecto

Solutio

argumentum uidetur rem dubiam facere. Nihilominus reſpondere poſſumus, ꝙ cum in illo officio pares ſint coniuges qñ uicario mutuoque conſenſu vterque vouet, eſt genus quoddam mutui cõtractus, facio ut facias, id eſt renuntio iuri meo, vt tu renunties tuo. Quocirca ob id quod vxor uiro ſuo renuntiat debitum exigere, priuatur maritus non ſolum iure petendi, ſed & facultate reuocandi factum, qua propter vtriuſque votum cenſetur abſolutum caſtitatis. Aliud poſt hæc dubium ſequitur. Vtrum uotum ſemel a ſuperiori irritatum, ſi poſtmodum ab eius cura &

Poſtremũ dubium.

ſeruitute exeat, reuiuiſcat? Ad hoc ſunt qui diſtinguunt, votum impuberis irritatum non reuiuiſcere. Si tamen pubes iam erat, quando illud fecit, nempe ſi quartum decimum exceſſerat annum, quamuis irritetur, nam ſi reale eſt, ut ſupra diximus, etiam tunc uſque ad vigeſimum quintum irritari poteſt, tunc aiunt cum taliter vouens fuerit emancipatus, teneri. In hanc ſentetiam ſolet citari Innocen. in cap. ſcripturæ de uot. & uot. redemp. Attamen ipſe nihil amplius dicit, quam quod impuberes uouentes, uel qui ſunt ſub cura parentum, tenetur cum fuerint emancipati, implere. Cum ergo non explicet, etiam ſi fuerint caſſata, non eſt credendus id ſentire. Sed Paludan. tametſi ambiguus

Paludã. ſẽtẽtia.

annuere ad hoc uidetur in 4. diſtinctio. 38. quæſt. 4. Attamen ſalua auctoris exiſtimatione, contraria ſententia proculdubio amplectenda eſt, quam Syluester tenet uerbo, uotum. 3. §. 2. nempe quod in uniuerſum, uotum quodcunque ſiue uxoris ſiue filii, ſiue ſerui, ſiue religioſi

Reprobat ſnīa p̄ſata. gi ſi ſemel irritatum, nullam deinceps uirtutem retinet, qua ullo t̄pe obligari poſſit niſi itera ó fiat. Extat n. regula iuris, q̄ obligatio ſemel extincta inſtaurari non poteſt. C. de remiſſione ꝑ pignoris, l. cū ex cauſſa. Atque huic ſnīæ libentius arridet. Panormit. ſuper eodē c. ſcripturæ citato. Imo & textus cap. quidam. & c. placet. de conuerſio. coniuga. id confirmant, quippe ubi habetur, q̄ coniux religionē intrans quatenus alterius coniugis reclamatione caſſatum eſt; poſt obitum eiuſdem coniugis non amplius ligat. Moleſtior autem dubitandi ratio exiſtit, dum uxor, v. g. uotum emitteret executioni tunc mandandum, ſi maritum uita ſuperauerit, & idem de filio, ſi dum ſub cura parentis ageret, uotū emitteret, poſt ſuam emancipationem explendum, & pariter ſeruus ſub conditione ſi fuerit libertate donatus, utrum & eiuſmodi uota poſſint etiam ijdem ſuperiores irritare? vr̄ nanq. pars negatiua inde confirmari, q̄ eiuſmodi uota fiunt pro tempore, quo uouentis libertas ſub aliena poteſtate non conſtringitur Præterea quia uotum uxoris, tunc nullatenus marito nocet. Ad hoc poſſet trifariam responderi. Primo ſub diſtinctione. Eiuſmodi nanque uota alia ſunt, quæ fiunt ſuperiori grauia & incommoda, alia uero, quæ non niſi in uouentis grauamē uergunt. Illa quæ ſunt prioris generis, non poſſunt ab illo uerītati ſi pro t̄pe facta ſunt quo fuerit ipſe uita defunctus, ut ſi non religionem uouerit, aut caſtitatem, quia illam nullam hn̄t incōmoditatē, præterquā q̄ coniugali officio ſuperſtite uiro quodantenus uīr obſtare. Si aūt incommoda ſunt uouenti, itaq. irritatio in bonum eius cedit, tunc uī poſſe maritus & pater illa irritare, ut ſi uouerēt longam peregrinationem, aut longos ſumptus. Alij uero ſcrupuloſius respondent, neutrius generis uota illo pacto edita irritari poſſe, ac ſubinde conſulunt ad diſpenſationem recurrere, Syluester uero uerbo re'gio. 2. § is. contrariam per aliud extremum ſequitur opinionem, nempe quodcunque uotum quod quiſq. dum ſub alterius eſt poteſtate, euiderit, poſſe durante illo tempore irritari, ut ſi puer decimotertio anno, intrare decimoquinto uouerit religionem & pariter ſi ante uigeſimumquintum quidpiam uouerit, poſt illam ætatem exequendum poteſt illico ea pater irritare, uidelicet illud pſonale ante quartumdecimum, & alterum reale ante uigeſimumquintum, ut articulo proximum uidendum eſt. Et re uera non eſt eiuſmodi ſnīa metuenda. Apparet. n. inde tuta, q̄d cū uoluntas ſubditi illi t̄pe ſimpliciter fit ſuperiori arbitrio alligata, quacunque conditione id uouerit, irritari tunc pōt. Adde, quod ratio huius ptātis q̄ ſuperiori in eſt, illic fundatur, ut ſubdito conſultum curet, propterea quod nō præſumitur eius uoluntas idonea rationis luce illuſtrari ut uouere poſſit. Quapropter etſi conditionem apponat implēdi poſtquam fuerit liber, eadē poſcit ratio, ut ſuperior iudicio ſuo tunc dum ſui iuris eſt, perpēdat, an id illic congruat q. adeo in ſua eſt ptāte tunc quādo uotū editur, irritare, eo uel maxime quod nullū eſt uotū quod in grauamē ipſius uouentis non credat. Quare diſtinctio in prima reſpōſione facta, ſupernacanea ui. Verum uero ſi durāte ætate, qua filius eſt ſub poteſtate parentis, nunquā fuerit irritatum, poſtquā eandem ætatem tranſierit, poſſit ab eodem patre irritari, multo maiori perplexitate ambigitur; ſed tamen articulo proximo apertius diſſoluetur.

Super eſt ergo tādem ad argumēta initio quæſtionis obiecta reſpondere. Primi autem reſponſio iam ſupra explicata eſt. Nam etſi obligatio quæ fit Deo, maior ſit quā illa quę fit hominibus nihil ſibi tamē offerri optat, niſi quod ſub dominio ſit offerentis Nam obedientia, quæ parentibus debetur obligatio etiā eſt diuina, & quā ſubditi debent prælatis, quare non habet gratum, ut contra eiuſmodi maiorum uoluntatem ſubditi quidpiam uoueant. Ad ſecūdum reſpondetur, quod poſtquam filii ad annos pubertatis peruenerint, puta quartumdecimum annum maſculus exceſſerit, & fæmina duodecimum, niſi ſeruitia ſint & mancipia, ſui ſunt iuris, quantū ad ea, quæ ſuam attinent perſonam, nempe ut uel religionem profiteantur, uel matrimonia contrahant, manent tamen ſub cura parentum quantum ad bonorum diſpoſitionem. Quare reale uotum, quod ante uigeſimumquintum emittunt, irritari a ſuperiori poteſt, ut articulo proximo ui debitur.

(Margin: Syluest. — Ad primū arg. — Ad ſecū dum.)

debitur. Seruus autem quia in poteſtate dñi eſt neq. ad religionem ſe unquam obligare ualet, neque ad peregrinationem, neq. ad aliud per quod dñi obſequio ſubducatur, ut Doctores ſuper cap. ſcripturæ, extra, de uot. & uot. redempt. annotant.
Ad 3. Ad tertiũ uero rñdet S. Th. quod etſi plus ſit facere, quã promittere, atq. adeo religioſi multa inconſultis prælatis facere queant, nihilominus non poſſunt firmiter abſque eorũ cõſenſu uouere. Et rõ inquit, eſt, quia nullũ eſt tempus exceptum in quo prælatus nõ poſſit eum circa aliquod officium occupa-
Obiectio. re. Veruntñ hanc rõnem Conradus loco citato non approbat. Arguit.n. hoc non euincere, quin poſſit ſubditus aliqua uo-
Contra. Solutio uere, quorum contraria non poteſt iubere prælatus, ut non mentiri, non male loqui &c. At uero ſanctus Thomas non intendit illam pro ratione adæquata inducere. In cõtextu nanq. rõnis cauſſam reddiderat, cur ſubditus inconſulto prælato uouere non poteſt, nempe quia habet uoluntatẽ illius arbitrio alligatam, & eandẽ explicat in initio rñſionis, ſ. quia religioſus ſubditus eſt prælato quantum ad ſuas operationes, ſecd̃m profeſſionẽ regulæ. Alia aũt ſubiuncta cauſſa ſolum eſt particularis, reſpectu illorum operum, quorum contraria prælatus poteſt præcipere. Nam cũ poteſtatẽ habeat quocunq. tpe præcipiẽdi, libera eſſe dẽt ſubditi uolũtas ad obtẽperandum, & ideo uouere contra non poteſt. At uero neq. de hmõi operibus tam euidenter hæc ratio rem conuincit, quam illa prius enarrata. Nam cauillari quis poſſet, dicens, quod quamuis prælatus poteſtatem habeat quocunque temporis articulo occupare ſubditum, nõ inde euincitur, quod poſſit eius uota irritare; ſed hoc tantũ, quod non obſtante uoto debet ei contrarium iubenti obedire. Sed nihilominus uotum perſtat firmum, obligans ſubditũ ſecundum ipſum facere quandiu prælatus opus contrarium non præceperit. Itaque auctoritas prælati extenditur ad impediẽdum aliquando executionem uoti, non tamen ad irritandum uotum. Attamen nihilominus eſt congruens ratio, quod ſi poteſt quoties libuerit executionem impedire, poſſit & uotum tollere, quod quadantenus liberæ obedientiæ obuiare uidetur.

Ad quartum denique reſpondetur, quod etſi uotum ſubditi ſine conſenſu prælati emiſſum non ſit omnino firmum, nihilominus quia eius permiſſu mandari poteſt executioni, non peccat ſubditus uouẽdo, ſiue religioſus ſit ſiue uxor, ſiue filius. Ex quo uerbo colligitur uotum ſtatim eſſe obligatorium, ſi de materia ſit non prohibita, licet a prælato pendulum. Secus, ſi ſit prohibita. Sed neque tunc eſt peccatũ uouere, poſtquam fit ſub cõditione, ſi prælato placuerit: ſicuti alterum cum conditione, niſi renuerit. Ad 4.

ARTICVLVS II.

Vtrum pueri religionis voto ſe poſſint obligari.

SEcunda hominum conditio de quibus dubitabatur, an ſe poſſint uoti iugo ſubdere, eſt puerorum. De quibus arguitur, quod nulla ſe poſſint uouendi religione uincire: Ad firmitatem requiritur deliberatio: quæ cum abſque rationis luce fieri nequeat, amentibus & furioſis non accidit, ac perinde religione nouendi excluduntur: pueris autem aut nullus affulget rationis radius, aut malignior atque exilior quam ut deliberare queant, ergo quidquid uouerint, caſſum eſt. Secũdo arguitur, Id quod fieri recte poteſt, nequit ab alio haberi irritum: uotum autem religionis quod uel puer uel puella ante pubertatis annos ſuſceperit, poteſt a parẽtibus retractari, ac perinde a tutore, ut 20. q. 2. c. puella. proſpectum eſt. ergo uidentur eiuſmodi pueri ante legitimos eoſdẽ annos non poſſe rite uouere. Tertio: Propterea religionem ingreſſis annus permittitur probationis, ut maturo conſilio perpendant quid ferre ualeant humeri, hæc autem matura perpenſio non cõpetit pueris, ergo non poſſunt legitime uouere. In contrarium eſt idem ipſe citatus canon, puella, ubi admonetur uotum puellæ niſi intra annum a parentibus reuocetur, ualidum eſſe, quod teſtimonium eſt ante fuiſſe rite factum. Nam quod non rite fit etiã ſi non reuocetur, nunquam fit illa ratione ſolidum.
Primũ argum.
Secũdũ.
Tertiũ.

Ad quæſtionem quatuor concluſionibus re-

Prima conclu.

bus reſpōdetur. Prima eſt. Si puer & puella ante pubertatis annos nō ea utantur rationis luce, ut deliberare queant, nullo ſe uoto poſſunt conſtringere. Ante probationem autem concluſionis recolere ex ſuperioribus opus eſt alterum eſſe uotum ſimplex, alterū uero ſolenne, quorum dr̄ia eſt, quod ſolenne ſola eccleſiæ auctoritate firmatur, eo quod in benedictione aut conſecratione, ad modū ſuperius expoſitū, ſcd̄m eccleſiaſtica decreta ſolidatur: uotū autem ſimplex efficaciam nō habet aliam, quam quæ a deliberatione uouentis exurgit, qua ſe obligare intendit. Hæc autē deliberatio duplici de cauſſa, ut dictū eſt, infirmatur, ne robur habeat. Vno quidē modo ex defectu rationis, ut de furioſis & amentibus dictum eſt, dum ſuo paroxiſmo tenentur altero uero modo ex eo, quod uoluntatem hēt alterius arbitrio colligatam. Ex priori ergo membro fit conſequens noſtra cōcluſio, quod ſi puer nondum vſu rationis fungitur, nequaquam ſe poteſt uoto perſtringere.

Secūda conclu.

Secunda cōcluſio: Si puer ante pubertatis annos munere rationis fruatur, poteſt quidem quantum in ipſo eſt uoto ſe obligare, ſed nihilominus ex parētum arbitrio pendet, aut eius qui pueri curam gerit, ut poſſit ab ipſis irritari.

Probō conclu.

Probatur concluſio. Nam pueri ante legitimam ętatem in utroque memoratorum modo impediti ſunt nempe & ob rōnis defectū, & ob ligamen quo eorum uoluntas ſub iugo eſt parentū. At uero quia, etſi non crebro, tamen quandoq. uſu uenit, & lux feſtina rōnis ante cōſuetam ætatem aliquib. affulgeat, fiantque ſubinde doli capaces, idonei tunc fiunt, ut rite poſſint quantum in ſe eſt uota edere, manet nihilominus impedimentum alterū puta dependentia ab aliena uoluntate, cuius arbitrio irritari poſſunt.

Tertia conclu.

Tertia concluſio: Votum ſolenne nemo quantumcunque ſit doli capax, ante pubertatis annos poteſt ſuſcipere. Concluſio non alia indiget probatione, quam eccleſiæ auctoritate, nam ſola eſt cauſſa huius aſſerti, quæ quidem maſculis 14. annum præſcripſit, fœmellis uero 12.

Quarta conclō.

Quarta demum concluſio. Poſt annos pubertatis quiſq. ſe poteſt religionis uoto nihilominus ſolēni q̄ ſimplici, quantumuis parentibus reclamantibus, firmiſſime obligare.

Tres limites ætatis.

Hic primum omnium tres ſunt diſcernendi ætatis limites: uidelicet infantia, quæ durat primo ſeptēnio, quo tempore infantes cenſentur nullo fungi rationis ductu, atq. adeo eorū vota nihili penduntur. Atq. ad hoc tempus alludit prima cōcluſio. Mox ſequitur pueritia, quæ uſque ad quartumdecimum annum maribus protenditur, ubi pubertas aduenit. Et illa ætate poſſunt pueri eſſe doli capaces, ſed tamen durat tunc ptās parentum ad irritādum puerorum uota, et ſi ſint perſonalia, puta religionis, ut hr̄ ca. non ſolum de reg. lib. 9 Fœmellis autē præſcribitur annus duodecimus, unde pubertas illic incipitur, ut habetur citato c. puella. 20. q. 2. ſed quantum ad uota realia, quibus. ſ. res uouentur, aut ſumptus. deinde ſubſequitur tertia ætas, puta adoleſcentia, quæ dicitur pubertas, quo tempore adoleſcentes ſunt ſub cura parentū, vt de ſuis bonis ſine eorum auctoritate diſpenſare nequeant: ut habetur ff. toto tit. de minor. 25. annis.

Interrogatio.

Hinc aūt forſan nos obiter interrogans interpellet, cur puellis minus ſit tp̄s ante pubertatē præſcriptū, quam maribus? Nam cū fœminæ leuioris ſint iudicii & prudentiæ, contrarium uidebatur ratio flagitare, nempe ut longius eis poneretur ad conſultandum tp̄s.

Reſponſio.

Rn̄detur forſan in cauſſa fuiſſe, q̄ in fœminis acceleratius feſtinat rōnis uſus, fructus n. quo excelſioris ſunt naturæ ſerius matureſcūt. Sed tamen legitima cauſſa fuit, q̄ in uiro qui præeſſe debet uxori, præſtantior requiritur prudentia quam fœminis, quibus gubernatio familiæ non adeo incumbit. præſtantior. n. ſapientia requiritur ad gubernandum, quam ad obediendum.

Primū documētum.

Hic uerò admonito opus eſt, quod puer qui ante pubertatem non habet rationis uſum, uouere nequeat, non eſt tantum intelligendum ante ſeptennium. Nam etiam undecimo anno, & puer tertiodecimo, qui illo caret, eadem ratione prohibetur. Et uice uerſa iuxta tenorem ſecundæ concluſionis, ſi ante ſeptennium eundem haberet uſum, quod quidem prudentū diſcerniculo perpendēdum eſt, obligare ſe poſſet uoto, niſi parentes renuerent. Illi ergo annorum limites deſignatur ſecundum præſumptionem iuris atque adeo quando res eſt dubia, ex illis ſumendum eſt iudicium.

Sed

Secũdũ. Sed eſt hic præterea notandũ, ꝙ quãdo ante legitimũ tempus pubertatis quis emiſit votum, etiam ſi ſit religionis, quod poſtmodum neque irritatum fuit, neq. legitima ætate iterato confirmatum, tũc vt ille ſ.d'm cõſciam reus uoti iudicetur, nõ ſufficit quæcunq. opinio, tunc habuiſſe vſum rõnis, qñ vouit, ſed requiritur rẽ eſſe adeo certam & compertam, vt nulla vel tenuiſſima apud uiros prudentes reliqua fiat dubitatio contrariæ opinionis. Monitum hoc pro captu meo hic ob id appendi, ꝙ vulgo exiſtimatur, dum res eſt dubia, potius eſſe in fauorem voti iudicium ferendum nempe obligare: crediderim nanque prorſus contrarium, nam cum iure eiuſmodi puer præſumatur non habuiſſe uſum rõnis, non eſt in contrarium adigendus niſi luculenter id ratio conuicerit. Melior ſiquidẽ eſt poſſidentis conditio & hominem manere liberum, cenſetur manere in ſua poſſeſſione. Immo hoc ſemper ãrbitratus ſum in fauorem uoti facere, ac potiſſimum religionis quippe quod cũ res ſit grauis momenti, nemo debet in illam niſi ratione cogente obtrudi. Et confirmatur: Quia nemo ante illud legitimum tpᷤs tenetur eccleſiaſticis legibus, puta ſacramentorum, aut ieiuniorum, non ergo eſt cur teneatur uoto quod ex ſua mera voluntate pendet, niſi plane cõſtet eſſe doli capacem.

Diſcrimen & cõuenĩẽtia inter uotum perſonale & reale.

Ex his ſic diſpoſitis ætatum limitibus, colligitur tam conuenientia, quam diſcrimen inter uotũ perſonale & reale. Perſonale.n.eſt, quod ad perſonam attinet, ut eſt religionis, orationis, aut ieiunii, reale vero, quod pertinet ad res, puta ubi ſumptus requiruntur. Ambo ergo in hoc conueniunt, ꝙ ante rõnis uſum neutrum, poteſt emitti, illo tamen præſente vtrumq. ſimplex. Nam ſolẽne religionis, non eſt niſi poſt quartumdecimum annum. Rurſus conueniunt, ꝙ ante pubertatis annos, nempe ante quartum decimum in puero, & duodecimũ in puella, utrunque poteſt a parentibus uel tutoribus irritari, etiam ſi ſit religionis, quo irritato, nulla eius obligatio in perpetuum reſurgit. Differunt tamen, quod uotũ perſonale poſt quartumdecimum irritari non poteſt. Et ratio eſt, quia iam puer habet rationis uſum, ut ſuam obliget perſonam, votum autem reale uſque ad uigeſimũquintum irritari poteſt.

Dubitatio. Rõ dubitãdi.

Circa prius autem horum membrorum forſan quis dubitet, an de omni perſonali uoto ſit intelligẽdum: Nempe ſi puer anno 15. uoueat ieiunium aut quotidianam orationem, utrum perinde ac ſi eſſet religionis nullatenus irritari poſſit. Eſt.n.a parte affirmatiua argumentũ, quoniã canones irritationem nõ prohibent, niſi uoti religionis, quod in eius fauorem uř factum. Neque S. Thom. in 4. de alio uoto loquitur. S. Tho. Itẽ ſi uxor ſimilia ederet perſonalia uota; poſſent a uiro irritari & pariter p.ælatus omne uotum ſubditi, ſed tantam habet poteſtatem pater in filiũ, quantum uir in uxorem, ergo & hæc ualet caſſare pater in filio qui nondum uigeſimumquintum annum attigit. In contrarium eſt quod ratio quæ conuincit religionis uotum tunc ætatis irritare non poſſe, eſt, quod iam tunc eſt, plenus rationis uſus, quæ quidem ratio idem conuincit de quocunque alio perſonali. Solutio. Quare non facilẽ credam illam exceptionem eſſe factã in fauorem religionis, immo eſt declaratio naturalis iuris. Et ideo cum illud quod obſeruatu difficilius eſt, maioremque exigens deliberationem irritari uetatur, conſequens apparet, minora minus irritari poſſe: Igitur libentius negatiue ad quæſtionem reſponderem, uidelicet nullum perſonale uotum filij pubertatem ingreſſi poſſe a patre irritari. Nam Doctores idem iudicium de omni perſonali proferunt. Neque ſimile eſt de uxore, quoniam illa non prohibetur uouere propter rationis defectum, ſed propter ſubiectionem ad uirum qui omne eius uotum irritare poteſt, ſicuti prælatus omne uotum ſubditi, filius autem poſt pubertatem quo libertatis uſum non uſq. adeo ſubditur patri, ſed duntaxat in diſpenſatione bonorum. Et ideo in tali caſu nõ aliud quã diſpenſationis remediũ ſuppetit. Quod ſi quis contrarium cenſuerit, probatiorem rationem excogitet.

Argu. contra tertiam concluſionem.

Contra tertiam deinde cõcluſionem qua negatum eſt uotum ſolenne ante quatuordecim annos ualidũ eſſe, arguitur. Matrimonium eorũ qui ſunt doli capaces tenet ut docemur.c. de illis de ſponſ. impu. ergo & uotum ualere deberet, ſiquidem maioribus priuilegiis foueri debeat quam matrimoniũ. Adde quod & ordo ſacer, quodq.

præcedenti

præcedenti dicebamus, ſi quis ante legitimum tempus illi initietur, tenet. Cui quidem ordini annexum eſt caſtitatis votum, ergo non eſt cur non ualeat ſolenne uotum. Neque ſatis eſt reſpondere ſic eccleſiæ placuiſſe, nam cum ſpiritu ſãcto regatur, nihil temere conſtituit. Quærimus ergo eiuſmodi rationem decreti. R̃ſidetur, quod ſacramenta non ſubſunt eccleſię iudicio ut ſecundum eſſentiam mutentur, & ideo ubi competens ſubſtat materia, nõ poteſt illa ſacramenta irritare. Vnde cum uir & fęmina libere conſentientes poſſint iure naturæ ſe matrimonio coniungere, fit ut ſi malitia ætatem ſuppleat, nempe ſi non modo rationis lux utriq. præfulgeat, uerum & fęmina idonea ſit uiro, atq. ipſe poſſit matrimonium conſummare nõ potuit eccleſia tale irritare matrimonium poſt quam illic ſacramentum perficitur. Et ſimilis parq. eſt de ordinis ſacramẽto ratio. Attamen quĩ religio non eſt ſacramentum, poteſt eadem eccleſia ſolẽne religionis votum irritare, idq. adeo conſultiſſime ante quartumdecimum annũ caſſatum duxit. Quod ſi rurſus interroges, an ſaltem tale uotũ religionis exiſtimãdum eſſet pro ſimplici, apparet nanque ſic eſſe, quĩ cum eccleſia ſolam ſolennitatem deneget, videtur ille inquantum potuit obligatus remanere, puta uoto ſimplici. Simile enim hr̃ cap. quidam. & ca. placet. de conuerſ. coniuga. Coniunx enim qui altero reclamante abſtractus eſt a religione, quamuis a uoto ſolenni abſolutus cenſeatur ligatus tamen manet ne altero defuncto ad ſecundas trãſeat nuptias, quia obligatus eſt carnis debitum non petere. Nihilominus non obſtante argumenti ſimilitudine, quæ nonnulla eſt, crediderim impræſentiarum rem ſecus habere, nempe ante quartumdecimum quis fecit ſolenne uotum, qui nunquam ſimplex aliud neque ante nec poſt egerit, nullo ligari, neq. ſimplicis uoti fune, quandoquidem uotũ illud irritum per eccleſiam hr̃ ut habetur cap non ſolum. de uot. lib. 6. Neque ſimile eſt de coniuge, nam in uoto ſolenni cõiugis includuntur tanquam duæ partes, & non reddere debitum, & non petere, & ideo licet ab altero coniuge ſub cuius eſt poteſtate impediatur eius uoluntas reſpectu prioris, ſuperſtes nihilominus ſit ei poteſtas obligandi ſe reſpectu poſteriori. Ille autem qui ante ætatem ſolenniter uouet, non impeditur quia alligatam habet alteri uoluntatem, ſed propter ætatis defectũ, & ideo vbi ſimpliciter irritatum eſt ſolenne votum religionis, non eſt cur virtutem ſimplicis retineat.

Solutio

Scrupulus.

Solutio

Poſtremũ dubium.

Poſtremum deniq. dubiũ eſt quod ſuperiori articulo tetigimus, nempe utrum ſi pater uotum filij dũ ſub ſua eſt poteſtate non irritat, integrum ſibi ſit, poſtquam emãcipatus eſt, idem eius votum irritare, quod dum ſub ſua erat cura emiſerat. Exempli gratia. Puer tertiodecimo anno votum fecit ſimplex religionis, quod neque pater ante quartumdecimum irritauit, neq. filius ipſe poſtea amplius confirmauit, in decimo autem quinto anno, voti eundem filium pænitet, vtrũ facultas tunc perduret in patre illud caſſandi, quãdoquidem ſi tunc vouiſſet, certũ eſt non poſſe. Pariter votum reale ante vigeſimumquintum annum emiſſum à filio, vtrum poſtquam eodem elapſo tempore emancipatus eſt filius, poſſit a patre irritari. Profecto res eſt dubia, gratius tamẽ in partem negatiuam inclinarem, nam etſi tẽpore emiſſi voti pater irritare illud poterat, eadẽ ei poteſtas non perſtat niſi vſq. ad præfinitum lege tempus. Quare ſi illa intra idem tempus non fungitur, poſtea non ualet illam exequi. Idq. à ſimili cõfirmatur. Nam ſi ſeruus dũ erat ſub alterius dominio uotum emiſit, quod nunquã dominus irritauit, poſtea libertus non poteſt ad dominium recurrere qui illud irritet. Neque irritatio teneret.

Solutio

Ad primũ arg.

Ad primum igitur argumentum reſpõdetur, ſolum concludere pueros quibus nondum rationis uſus illuxit nequaquam uouere poſſet, ut prima aſſeruit concluſio.

Ad ſecũdum.

Ad ſecũdũ negatur prior præmiſſa. Enim uero quamuis in poteſtate ſit patri libero rum uota infecta reddere, nihil tamen obſtat quominus uouere poſſint, nam intelligitur negatiua conditio, niſi a parente uel tutore irritetur. Quare quandiu non irritatur, tenetur filius, uti de religioſo diximus, illud exequi.

Ad tertium.

Tertium deniq. de uoto ſolẽni currit, quod iam dictum eſt ante annos pubertatis ſuſcipi non poſſe.

QVAE-

QVAESTIO IIII.

DE DISPENSATIONE ET commutatione uoti.

S. Tho. 2. 2. quæſt. 10.

ARTICVLVS I.

Vtrum in voto poſſit fieri diſpenſatio.

POST irritationem voti eorũ qui firmiter uouere nequeunt, ſequitur quęſtio de eorũ diſpenſatione, quę firma ſũt nota. Arguitur ergo de more, ꝙ nulla in eiuſmodi uota cadere poſſit diſpenſatio. Minus eſt uotum commutare quam ſuper illud diſpenſari, uotũ autem commutari non poteſt, ut uerbis illis Leuit. 27. inſinuatur. Animal quod immolari poteſt Domino, ſi quis uouerit, ſanctum erit, & mutari non poterit, neque melius malo, neq peius bono, ergo multiminus poteſt ſuper uotum diſpenſari. Secundo, in his quæ de lege naturæ ſunt aut diuina, non poteſt per hominem diſpenſari, ac multominus in præceptis primæ tabulæ q̃ ad dilectionem Dei ſpectant, quæ auctore Paulo omnium eſt præceptorum finis, uotum autem ſemel emiſſum, re ipſa explere, eſt ius diuinum ad religionem attinens, ergo nulla in aliud incidere ualet diſpenſatio. Accedit tertio, ꝙ redditio uoti pertinet ad fidem, quæ Deo firma debetur, poſtquã illi eſt impignorata, ſuper hoc autem diſpenſare abſurdum apparet, ergo nõ eſt licitũ. In contrariũ exiſtit argumentũ, ꝙ maioris roboris eſt, id quod ex cõi uolũtate procedit habentis publicam auctoritatem, quam quod ex uolũtate ſingularis perſonæ dimanat, ſed in lege quæ ex cõi conſenſu reipublicæ ſtabilimẽtum habet, diſpenſari poteſt, ut lib. 1 oſtenſum eſt, ergo & ſuper uoto quod ſolo uouentis arbitrio firmatur. Ad intellectum qõnis præſentis recolendi, eſt illa diſtinctio, quam lib. 1. q. ulti. præmiſimus, inter diſpenſare, irritare, abrogare, & interpretari. addeetiã in uoto, commutare, & redimere. Irritare, nanq. ſiue in lege ſiue in uoto id mediteris, eſt illud caſſum hẽre per ſubtractionẽ materiæ. De lege illic exemplumq́ poſuimus, & de uoto, q. ꝓxime præcedenti multa produximus. Cõmutare aũt, ut nomen ſonat, eſt unum in aliud quidpiam mutare, ut ſi peregrinationis uotum in ieiuniũ commutetur. Atq. idem eſt redimere, niſi quod redemptio commutationẽq́ ſonat in pecuniã, uel in aliud pecunia æſtimabile, ut dum uotũ peregrinationis, quod ad ſacrũ Iacobi edidiſti, in aurum mutatur, qđ eidem templo offeras. Abrogatio uero non hẽt locũ niſi in lege, qñ ceſſante cauſſa legis ipſa ſubinde ceſſat. Sed interpretatio atq. ἐπιείκεια perinde atq. in lege hẽt locũ in uoto, quæ eſt qñ declaratur legẽ aut uotum in tali caſu non tenere, ut paulo poſt uidebimus. Diſpenſatio uero in lege, eſt exceptio, ul illic diximus, perſonæ ab uniuerſali obligatione, ut cum aliquis priuilegio excipitur, ne Quadrageſimam ieiunet. Voti autem diſpenſatio, ut quod ſingularem tantum perſonam obligat, nõ ſic commode definiri poteſt, ſed eſt ſublatio uoti, ob id, ꝙ cauſſa qua factum eſt, minime iam tunc decere uidetur. Vt aũt hęc clarius eluceſcant, ad reſponſionem quæſtionis deſcendamus, quæ hac continetur concluſione. Votũ quodcunq. ſimplex poteſtãti ſubeſt eccleſiæ, tã ut ſuꝑ eo diſpenſet, quã ut ipſum in rẽ aliã commutet. Probatur concluſio. Voti diſpẽſatio inſtar diſpenſationis legis perpendi dẽt. Diſpenſate aũt, ſcđm uocis ſonũ, idẽ eſt, quod cõia ad ſingulares perſonas pro cuiuſq. gradu & ordine applicare quod œconomus in familia exequitur, & per hoc clareſcit diſpenſatio legis. Etenim cum lex, ut li. 1 late monſtratũ eſt, non ponatur niſi habita conſideratione boni cõis & eorũ quæ ut plurimũ contingunt, accidat aũt id in aliquõ caſu & perſona deficere, oportet per eũ qui publicã gerit poteſtatẽ, diſcernere in tali caſu nõ eſſe ſeruãdã. Pari ergo modo de uoto cẽſendũ. Nã qui uouet, quãdã ſibi conſtituit legẽ, ob id qđ bonũ ſibi cẽſebat, ac Deo cũ primis gratũ, uſu aũt uenire põt, ut rebus mutatis id qđ ſibi bonũ erat, uel malũ ſimpliciter fieri, uel incõmodũ uel felicioris frugis impedimentũ qđ eſt cõtra rõnem uoti. Qua rõne expediẽs eſt, ut penes illum, qui ſpiritualem habet iuriſdictio

Primũ argum. — Secũdũ — Irritatio uoti. — Cõmutatio. — Redemptio. — Abrogatio. — Concl. õ reſponſiua. — Probõ.

iuriſdictionē poteſtas ſit iudicandi, ſatius eſſe aut uotum non eſſe obſeruandū, aut in rem aliā maiorē cōmutādū. Atq; actio prior dicit diſpenſatio, quę maioris eſt poteſtatis, poſterior uero, commmutatio, quæ facilius fieri poteſt. Vnde rō cur hmōi auctoritas in eccleſia fuerit neceſſaria, explicat Innocentius ad Ianuarium. 1. q. 7 c. diſpenſationis. ubi prudenter ait, diſpenſationes nonnunquam cogere ex rigore debito aliquid remittere, inſtar nauigantiū qui tempeſtatē urgente quædam exonerant, ut cætera ſalua permaneant. Impreſentiarum tres tātū cauſſas iuſtæ diſpenſationis refert D. Thom. ſ. ut ſi uoti materia mala ſit, aut inutilitas, aut maioris impeditiua boni. Tertio aūt ar. locupletius oēs ſunt explicandæ diſpenſandi rōnes, nam in præſentia ſat erat exemplum proferre.

Diſcrimē inter diſpenſa tionē & reliqua. Circa hanc concluſionem nihil aliud notandum ſupereſt, quam quo perſpicuum fiat diſcrimē inter illa quinq. uel ſex quæ dicta ſunt. Et primo inter diſpēſationem & commutationem liquida eſt differentia. Nam per diſpenſationē uinculū prorſus uoti enodatur ac tollitur, in commutatione uero minime. Ipſo. n. eodem uinculo, quo ad peregrinationem, uerbi gratia coactus eras, obligatis ſubinde ad orationem in quam uotum commutatū eſt. Itaq. ad orationem illam non teneris uirtute præcepti illius, qui commutauit, quia ille nihil iubet, ſed mutat. Ne'q. uero nouum ſuſcipis uotum, ſed uirtus prioris manet in ſecunda materia. Ac perinde eadē eſt religio ſeruare illud in ſecunda materia, atq in priori. Mox neq. inter diſpenſationem & irritationem obſcura differentia eſt. Nam irritatio eſt ſublatio materię, atq. adeo obligationis uoti, quod nondū firmum erat, ſed pendulum ab irritantis uoluntate. Quæ ideo non ſolum ad ſpiritualem pertinet poteſtatem, ſed pater & maritus idem poſſunt. Diſpēſatio uero eſt relegatio & ablatio uinculi quod firmum erat, quæ iō functio ad ſpiritualem poteſtatem attinet. Neq. ſine cauſſa & iudicio fieri pōt, quo iudicetur cauſſam uouendi inutilem iam eſſe. Quod ad irritationem non eſt neceſſarium. Attamen inter diſpenſationem & ἐπιείκειαν ſeu interpretationem, non tam clarum eſt interuallū. Nam

Quantū interſit inter diſpēſationē & irritationem.

qui diſpēſat, nihil aliud uī facere quā interpretari & declarare uotum iam tunc in illo caſu non obligare. Ad hoc aūt loco citato lib. 1. cum de legis diſpenſatione diceremus, rñdimus. Interpretatio. n. uoti, ſicuti legis, exigit ut eius impletio ſit rōni naturali contraria, ad diſpenſationem uero ſatis eſt, ꝙ legis & uoti rō in tali perſona deficiat. Ex quo fit, interpretationem pro illo articulo nullam exigere prælati auctoritatem, ut illic declarabamus, ſi recurſus ad ipſum nō pateat. Accipe exēplū. Vouiſti carnes non edere, tñ in eum locū incidiſti, ubi niſi eas comedas, peribis, tūc quoniā res accidit naturali iuri cōtraria, tu ipſe auctoritate priuata potes non obſtante uoto illas comedere. Haud tñ rō a uoti uinculo abſoluerit, ſane ꝙ eadem neceſſitate præterita ſeruare teneriſ. At uero forte tibi aliquo modo ieiunium nocet, uel impedimento tibi eſt, ne tā attente poſſis ſtudio literarū incumbere, non iō pōt per ἐπιείκειαν contra uotū facere, ſed tātū pōt eſſe cā quare prælatus tecum diſpēſet, uotiq. obligationem uel ad tps uel in perpetuum tollat. Quocirca diſpenſatio non eſt interpretatio, uotum tunc, non tenere, ſed etiam ſi uotum teneat, illud tollere. Quo fit, ut aliquam habeat ſimilitudinem cum abrogatione legis, quæ fit principis auctoritate, ceſſante cauſſa, quamuis plus requiratur ad diſpenſationē, nempe ꝙ materia uoti ſit, ut diximus, uel inutilis, uel mala, uel impeditiua melioris boni. Eſt præter hæc oīa & uoti ceſſatio, quę nulla indiget diſpenſatione, de qua quæſt. 1. meminimus, nempe ſi uouiſti certam domum nunquam intrare, & cauſſa fuit ꝑ periculū quod illic tibi imminebat, ceſſante prorſus illa cauſſa, ceſſat & uotum. Nam non intrare domum, res eſt uana, atq. adeo indigna materia uoti. Igitur ad concluſionē redeamus, ꝙ condecens fuerit eccleſiæ ꝓlatos tali fungi auctoritate, in uotū, quali in legem, compertiſſimum eſt, nā cū neq. uouentis prudentia tanta ſemper ſit, ut uotum matura conſultatione ſuſcipiat, & res præterea humanæ quotidie ſubinde mutētur, ſæpe ſæpius rationi conſonat, id quod quis uouerit retractandum fore. Et quoniam per uotum fides Deo obligatur, & priuatus homo eſſe non poteſt idoneus

Rō altera cōcluſionis.

iudex

iudex in cauſſa propria, ratio ipſa a natura profecta docebat, ut q uices Dei gerit, tali fungeretur arbitrio & iudicio. Quapropter Chriſtus hanc eccleſiæ ſuæ auctoritatem reliquit. Tota autem rei huius difficultas in cauſſis conſiſtit, quibus diſpenſatio iuſtificatur, de quibus artic 3.

Ad primũ arg. Ad primum igitur argumentum rñdetur, idem diſcrimen in lege ueteri inter animalia conſtitutum, quæ templo offerebantur, perinde apparere inter uotũ ſolenne & ſimplex. Animal.n. oblatum, qđ immolationi idoneũ erat, iam inde exiſtimabatur quaſi diuino cultui mancipatũ, qua de cauſſa redimi pretio nequibat. At pariter, ut ſtatim dicturi ſumus, in uotum ſolenne, quo ſe homo diuino tradidit cultui, diſpenſatio non cadit, animal uero qđ ſanctificari per immolationẽ non poterat redimi iubebatur, & pariter nunc ſuper uoto ſimplici diſpenſari ab eccleſia poteſt. Ad ſecũdũ arg. Ad ſcđm rñdetur, quãuis ſuper his quæ iuris naturę ſunt ac diuini, diſpenſari per hominem nõ poſſit, tñ non minus teneretur homo legi maiorum mãdatoque parere, q̃ expleic uotum nam & hoc quoque naturale ius eſt ac diuinum. Quapropter etſi implere uotum, ſit de lege naturæ ac diuina, tñ dum ſuperior diſpenſat, nihil contra uotũ ipſum fit, ſed tollit̃, eo qđ iudicet̃ nõ debere in tali caſu ligare. Quemadmodũ qñ princeps in lege humana diſpẽſat, nõ id fit ut ſubditus legi nõ obtẽperet qđ eſſet contra ius diuinũ, ſed ad hoc prorſus, ut qđ erat lex, in hoc caſu ceſſet. Quare prælatus diſpenſans in uoto, non diſpẽſat ſuper ius diuinũ aut naturale, hoc.n.faceret, ſi manẽte uoto licitũ cenſeret opus contrarium.

Obiectio. Quod ſi tibi hoc uideatur petitio principii, atque adeo ſic arguas. Lex diuina & naturalis no poteſt per hominẽ tolli, reddere uotum eſt lex diuina, ergo

Solutio. poteſt illa tolli, atq adeo neq. eius obligatio. Reſpondetur, quod diſpenſans nõ tollit legem diuinam, quæ eſt ut dum firmũ manet, ſeruetur, ſed tollit obligationem quę ex mera uoluntate uouentis ortum duxit. Quod enim homo reus ſit uoti, ex duabus præmiſſis colligitur, nempe quia uouit, quia lex eſt ut uotũ reddatur diſpenſans autem non tolit hoc ſecũdum, ſed prius, puta obligationẽ, quatenus ex uoluntate iſtius emerſit, quæ, ut ſupra diximus, quodã modo eſt lex humana. Ac ... modo reſpondetur ad tertium, quod qui non perſoluit uotum, quod præfectus cenſet incommodum, nullam frangit Deo fidem, imo eius uicario obſequitur. Ad 3.

ARTICVLVS II.

Vtrum ſuper uoto ſolenni continentiæ religionis fieri poſſit diſpenſatio.

QVamuis eccleſia poteſtatẽ habeat, vt dictum eſt, diſpenſandi in uoto perinde atq. in ſuis legibus, tamẽ propter ſingulare priuilegium uoti ſolennis, explorare reſtat, utrũ uſq. ad hoc ẽt eadem poteſtas extẽdatur? Et arguitur a parte affirmatiua. Vna earum rõ, quæ ſupra relatæ ſunt diſpenſandi in uoto, eſt, ſi pretioſiori bono obſtaculũ ſit, ſed hæc in uoto ẽt ſolenni continentię reperiri poteſt. Nam bonum cõmune, teſte Ariſtot diuinius eſt, q̃ peculiare cuiuſpiam, poteſt autem in uoto continentiæ alicuius perſonæ periclitari cõmune bonũ, vt ſi per matrimonium illius, qui continentiam ſolẽniter uouit, perpetua regni ſucceſſio ſeruaretur incolumis, ac ſubinde afflictaæ publicæ paci conſuleretur publicę, ergo tunc religio eſſet ſuper tali uoto diſpenſare. Secũdo. Latria nobilior uirtus eſt quã caſtitas, poteſt autẽ ſuper uoto latrię, puta offerendi ſacrificiũ aliquod iuſte de cauſſa diſpenſari, ergo ſuper voto ſolenni caſtitatis. Tertio. Sicut uotum abſtinentię periculum uitę afferre põt uouenti; ſic & ſolenne uotum continentiæ ſed cauſſa ſeruandæ uitę licita eſt diſpenſatio prioris: ergo & poſterioris. Quarto, ſub uoto ſolẽni religionis non ſolum caſtitas, uerum & paupertas & obedientia cõtinetur, horum autem duorum diſpenſatio legitima eſſe poteſt & iuſta, ergo & caſtitatis. Minor patet, dum quis ex monachatu ad functionẽ epiſcopalem aſſumitur, tunc enim ille & a profeſſionis obedientia eximitur, & in diuitiis permittitur uiuere. In contrariũ aũt eſt illud Eccl. 29. Omnis põderatio nõ eſt digna animæ continentis, id eſt, nihil quo cõtinentię ſtatus compenſari poſſit. cui applaudit, &c. cũ ad monaſterium. de

Primum argum. a parte affirmatiua.

Ariſtot.

Secũdũ

Tertiũ.

Quartũ.

ſtimonia. Cuius poſtrema uerba ſunt Abdicatio proprietatis, ſicut etiã cuſtodia caſtitatis, adeo annexa eſt regulæ monachali, ut contra eam neque ſummus Pontifex poſſit indulgere.

Ad 1 põ item tribus refutatis opinionib. rñdet D. Tho. per ſuam, quam quinq. concluſionibus explicat. Ad maiorem autem intelligentiam prænoſſe oportet tria eſſe in uoto continentiæ conſideranda, nempe materiã, perpetuitatem, ac ſolennitatem.

Tria in uoto cõtinentię conſideranda.

Tres ergo opiniones, uidelicet duæ priores & quarta, in concluſione capitali eademq. negatiua conſentiunt, nẽpe ſuper uotum ſolenne continentiæ neutiquã per eccleſiam diſpenſari poſſe, ſed de cã diſſident. Prima.n. q̃ eſt antiqui Altiſſi. & gloſ. c. cũ ad monaſterium. de ſta. monach. ſup. cap. 1. de uot. & uoti redemp. cauſſam ad materiam reducit, Aiunt inquam eius auctores hmõi ſolenne uotum idcirco non eſſe diſpenſabile, q excellentia continentiæ uirtutis æquã non recipit cõpenſationem, ut auctoritas Eccleſiaſtæ citata inſinuat. Rõnem aũt eam aſſignant: q hõ per continentiam tum de domeſtico triumphat inimico, nimirũ de carne, q̃ diabolo & mundo moleſtior eſt, tum & angelorum repſentat naturã Chriſtoq. ſcd̃m animæ puritatẽ & corporis, aſſimilat.

Altiſſiodo. Gloſſa.

Hæc aũt rõ non admodum urget, nam aĩæ bonum, ut contemplatio & orõ, pſtãtius eſt, uiciniusq. nos Deo reddit conformes, quam bona corporis. Id qđ & Apoſt. 1. ad Cor. 7. cõteſtatur ubi cõtinentiam mediũ exiſtimat fouendæ contẽplationis, quæ eius eſt finis. Ait.n. qđ innupta mulier cogitat quæ Dei ſunt, & iõ cõiugibus ob id cõſulit a cõmuni toro in tẽpus ſeiungi, ut poſſint orationi uacare, & tñ ſuper uoto cõtemplationis & orõnis diſpẽſari põt.

Rõ proxima nõ admodum urgens. Paulus.

Ob id ergo alii, quorum fuit Albert. Mag. in 4. diſt. 38 arti. 7. rationem eiuſdem concluſionis a perpetuitate uoti deducũt. Aiunt.ſ. idcirco hoc uotũ diſpenſationi non ſubdi, qđ prætermitti nequit, niſi per id quod omnino eſt cõtrarium, id aũt quod uoto contrarium eſt, eius perpetuitati repugnat.

Rõ Alber. Magni.

Attamen ratio hæc nullam habet energiã, nam etiam uotum abſtinẽdi perpetuo ab eſu carniũ prætermittere nemo põt, niſi edẽdo carnes, & tamẽ põt in illo diſpenſari. Igitur tertia opinio concluſionis ſententia differt. aſſeuerat enim uotum ſolẽne cõtinentiæ eſſe diſpẽſabile propter cõem reipublicæ utilitatẽ, ut ſupra argutũ eſt.

Refutatę ratio Alberti.

Attamen his nouiter obſtantibus D. Tho. rñdet quatuor præambulis propoſitionibus ex quibus quintam colligit capitalem concluſionem. Prima propoſitio eſt. Nullus eccleſiæ prælatus, ut ſummum atq. minimum comprehẽdamus. efficere põt ut qui uotũ ſolẽne emiſit, ab eo deſiſtat, ad qđ conſecratus aut bẽnedictus eſt, nẽpe ut ſacerdos non ſit ſacerdos, aut religioſus non ſit religioſus.

Prima propoſitio D. Thom.

Probatur ex illo Leuit. ult. Illud quod ſemel ſanctificatũ eſt Dño, non põt in alios uſus cõmutari, quo iã iam dicatum eſt Deo, eccleſia autem non põt ſanctificationem illius quod ſemel ſanctum eſt, tollere, neq. in rebus ipſis inanimatis, nequit enim efficere ut conſecratus calix, aut templum, aut ara, non ſint conſecrata, atq adeo multominus ut homo ſemel Deo conſecratus aut dicatus deſinat eſſe conſecratus, atq. adeo neq. poteſt ab illo uſu abducere, ad quem cõſecratus eſt, aut benedictus, atq. alii applicari. Solennitas autem uoti, ut qõne 2. dictum eſt, conſiſtit in cõſecratione & benedictione uouentis, fit ergo conſequens aſſertio nřa, nẽpe fieri nõ poſſe ut qui ſemel ſacerdos aut religioſus eſt, deſinat eſſe talis, tametſi ſacerdos functione & executiones ordinum ſuſpendi poſſit. At quia hoc de ſacerdote propter characterem certius eſt, nonnulli Iuriſtæ id de religioſo negarunt, dicentes poſſe fieri nõ religioſum. Sed tamẽ hoc, inqt S. Tho. ignoranter dixerunt. Hac ergo prima propoſitione præfixa, ut ad uotum continentiæ deſcendamus, ſpeculari reſtat, utrum continentiæ uotum illi ſit muneri eſſentialiter annexum ad quod per uotum ſolenne cõſecratio fit, aut benedictio. Nam ſi ita ſit, qua ratione qui conſecratus eſt, eſſe nequit non conſecratus aut benedictus, fit, ut neq. ulla queat ſuper tale continentiæ uotum fieri diſpenſatio. Si autẽ tali muneri, continentia non ſit indiuidue annexa, diſpenſari põt, ut huiuſmodi conſecratus aut benedictus continentiæ uoto ſoluatur. Res eſt apertiſſima.

Probõ.

Subnectitur ergo ſecunda propoſitio: Ordini ſacro debitum continentiæ non eſt eſſentialiter

Secũda propoſitio.

annexum,

annexum, ſed ſtatuto eccleſiæ, ut ſuperius iã nobis conſtitit. Hoc patet, quia non eſt de eſſentia ſacerdotis caſtitatem ſeruare quandoquidem Græci etiã ab eccleſia Latina permittuntur in coniugij fęđere permanere. Ex hac ergo protinus ſequitur tertia. Videtur eccleſia diſpenſare poſſe in uoto continentiæ, quod per ſuſceptionem ſacri ordinis ſolenniter ſuſcipitur. Patet poſtquam non ſecum in eodẽ pugnat ſacerdotem eſſe & nõ continere. Quarta propoſitio. Debitũ continentiæ ſtatui religionis eſſentiale eſt. Probatur: Homo per religionis ſtatum ſeculo prorſus abrenuntiat, totum ſe Dei ſeruitio mancipando, ergo illo uoto ab ſe reſcindit quidquid eiuſmodi obſequio obſtaculo eſſe poteſt, hoc autem maxime eſt coniugalis ſarcina, ut per quam homini neceſſitas incumbit familiæ curandæ, ſecundum illud Apoſtoli 1. ad Cor 7. Qui cum uxore eſt, ſolicitus eſt quæ ſunt mundi, quomodo placeat uxori, & diuiſus eſt, ergo religionis uoto eſſentiale eſt caſtitatis debitum. Idq. nomine ipſo confirmatur. Nãm onachus ab unitate, ſic nũcupat, nempe quia ſolus uiuit, atque unico Dei, negotio incumbit, neque ad uxorem uel ad alia ſecularia diuiſus eſt. Ex his tandem elicitur quinto loco capitalis cõcluſio, quaad qonem reſpondetur: In uoto continentiæ, quod religionis profeſſione fit ſolẽne, nequit eccleſia diſpenſare. Cuius rationem Decretalis citata ſubdit, nẽpe quod cuſtodia caſtitatis annexa eſt regulæ monachali. De tertia propoſitione S. Th. quæ ad uotum ſacerdotale ſpectat, nemo dubitat, quin ſit ab illo ſeparabilis continẽtia. Sed de hoc forſan tyrunculus hæreret, utrum uotum caſtitatis, quod ſacerdotes mõ ſtatuto eccleſiæ ſuſcipiunt, ſit de caſtitate intelligendum, quæ rei uxoriæ apponitur, an uero de illa, quæ ſimpliciter omni copulæ aduerſatur, ſiue coniugali, ſiue fornicariæ, multum.n refert. nam ſi tantum de priori intelligitur, tunc fornicatio ſacerdotis non eſſet niſi ſimplex peccatum, ſi autem de poſteriori, erit ẽt fractio uoti. Apparet autem non intelligi, niſi de priori, ſ. ꝙ tantum uoueant non ducere uxores, nam hoc eſt qđ ſuo ſtatui ſatis eſſe uidetur Reſpõdetur nihilominus ſimpliciter eſſe intelligendũ de caſtitate, ſicut eſt uotũ religionis, nam ad functionem ſuam qui conſecrando uenerabili ſacro mancipantur, omnis mũditiesˈ cõdecet, qua rõne eccleſia ordinibus ſacris illud adnexuit uotum. Quare fornicantes, duplici culpa maculantur. At ſciſcitetur forte quiſpiam, quõ poſſit Papa ſu ꝑ hmõi uoto diſpenſare, uidelicet utrum antequã fiat, nempe abrogãdo nunc legem poſitã, ut qui amodo initiari uoluerint ſacris, non fient uoti caſtitatis obnoxij, an uero etiã cum illis qui iam uoto ſolenne fecerunt. Apparet.n. modus hic ſecundus non licere, nempe ut qui uotum ſolenne fecerunt, uxores ducant. Reſpondetur, utroq. id mõ poſſe facere, quandoquidem hmõi uotum uim aliam non hẽt quam ex eccleſiæ ſtatuto, cum ex natura rei, uotum continentiæ non ſit ordini ſacro annexum. Et ſimili q. 6. de militant. religionibus dicturi ſumus. De capitali autem concluſione multi ſunt qui a ſnĩa S. Th. deflectunt: tenentes eccleſiam perinde in uoto ſolenni continentiæ religioſorum diſpenſare poſſe atq. in uoto ſacerdotum, ut eſt Henric. Gand. quolibe 5. q. 25. & 26. & Richard. in 4. diſtinct. 38 articu. 9. & Durandus eadem diſt inc. q. 2. Et ex noſtris Palud. q. 4. Quin etiam & ipſo D. Thom. aliquando contrariam ſnĩam non reſpuit, ut patet in quarto, diſt inc. 38. q 1. articu. 4. Imo uero quod non poſſum non mitari, Caietan impræſentiarum non ſolum contrariam ſententiam aſſeuerat, uerum & aſſerit opinionem hanc S. Tho. de huiuſmodi indiſpenſabilitate non eſſe eius abſolutè, ſed opinatiuè, quia illum, inquit, ſenſum ex Decretali hauſit, quem tamen ipſe nõ cenſet eſſe legitimũ. Idemq. contendit & in opuſculis q. 12. primi quo libeti. Igitur pro examine præſentis quæſtionis attente notandum eſt quemadmodum S. Thom. ex prima propoſitione & quarta colligit, diſpenſari non poſſe in uoto ſolenni continentiæ religionis, quæ eſt capitalis concluſio. Sic ſcilicet fieri per eccleſiam nequit ut qui ſemel in religionem benedictus eſt, deſinat eſſe religioſus. Sicuti fieri non poteſt, ut qui in ſacerdotem conſecratur, deſinat eſſet ſacerdos. Continentia uerò perpetua eſt de intrinſeca ratione & eſſentia religionis, ergo ſuper illa fieri non poteſt diſpenſatio. Qui autem ſententiam hanc impugnant, utran

Margin notes: Ratio. — Tertia propoſitio. — Quarta propoſitio. — Probõ. — Paulus. — Conclõ rñſiua. — Scrupulus. — Reſponſio. — Quæſt. — Solutio — Henrici opin. — Richar. — Palud. — Caieta.

que præmiſſam demoliri conantur. Imo nontolum ex.ranei, verum & hic Caiet. priorem non approbat, quia non idem de religioſo quod de clerico in ſacris cenſet, eo ꝗ per ſacros ordines imprimitur indelebilis character, unde fit impoſſibile eũ qui ſemel eſt ſacerdos, deſinere eſſe talis, etiam ſi degradetur. In religione autem nullus character imprimitur, ſed ſola adhibetur benedictio. Quare etſi fieri nequeat religioſum non fuiſſe benedictum, nihil tñ uetat quominus pro legitima cauſſa eiuſmodi religioſus detrahatur ad alios uſus, puta diſpenſetur cum illo ut a cœlibatu ad nuptias demigret. Veluti & conſecratus calix poteſt per diſpenſationem in alios aſſumi uſus, nã & ſacros propoſitionis panes ſacerdos legis veteris Dauidi porrexit, quo ſuorum famẽ leuaret. Hæc omnia a Palude mutuat᷑ eſt. Ex quo ſubinde infert D. Tho. Decretalem, Cum ad monaſte rium, non citaſſe legitimo ſenſu. Illic n. ſolum habetur ꝗ non poſſit religioni ſine uoto caſtitatis religioſus permanere. haud tñ inde, inquit colligitur ꝗ non poſſit a religione extrahi. Imo ait ꝗ ſi auctor uidiſſet ſummos Pontifices eandem Decretalem ſic fuiſſe interpretatos procul dubio non ſuſcepiſſet onus huius opinionis ad defendendam illam decretalem, ſane cum pluries a Romano Pontifice diſpenſatum ſit in uoto ſolenni, ut cũ rege Aragoniæ refert Petrus de Palud. in 4. diſt 38. & Papa Cœleſtinus diſpenſauit cum ſanctimoniali Conſtantia filia Rogerij regis, ut monaſterium poſt profeſſionẽ exiens, Henrico Sexto Regi nuberet, ut hiſtoriæ tradũt. Alij autem Thomiſtæ ut D Tho. defendunt, fingunt neſcio quam qualitatem religioſo per benedictionem imprimi indelebilem, quod deridiculum figmentum eſt. Igitur quod Caietanus de S Tho. cenſet, uidelicet ꝗ ſi ſenſum Decretalis intellexiſſet non perſtitiſſet in hac ſententia, id pſum ego de eo cenſuerim, nempe ꝗ ſi mentem D. Thom. penetrare voluiſſet, nõ tam facile ab illo receſſiſſet. Vis enim rationis D Tho. ad probandum religioſum fieri non poſſe nõ religioſum, non perſiſtit in eius benedictione tanquã in prima radice, ſed in legitima traditione, quia ſcilicet dum ſolenniter profitetur, dedit tradiditque ſe in alterius poſſeſſionem, hoc eſt in alienam poteſtatem, nempe quia religioni ſe dedicat perinde ac ſi quis in mancipium ſeſe traderet domino, quæſt. 2. art. ult. declaramus. Sed quia illa traditio ſub forma benedictionis celebratur, ea utitur quaſi traditionis ſigno. Nam in ordine noſtro antea fit profeſſio quam benedictio. Unde in 4. diſ. 38. q. 1. art. 2. expreſſe ait tum uotum ſolenne fieri quando quis præſentialiter ſeſe Deo tradit, diuinis ſe preceptis mancipando, uel in ſacro ordine, uel in religionis profeſſione. Et art. 3. inter ſoluendum tertium argumentum poſtremæ quæſtiunculæ, propterea ait per uotum ſolenne dirimi matrimonium, quod non fit per ſimplex, quia uotum ſolenne habet actualem exhibitionem proprij corporis. Hæc autem ratio ꝓfecto non eſt tam debilis quã Caiet. & alij arbitrantur, nam ſi quod eſt in hominis dominio & poſſeſſionem per humanam poteſtatem auelli ab illo iuſte non poteſt, nec uero coniunx ab altero coniuge, multo ſit probabilius ut qui iam ſe Deo in hoc obſequium mancipauit, amoueri inde non ualeat. Quæ quidem ratio tanti tempore D Thom. habebatur ut præter ingenuam ſibi conſuetiſſimamq; te ubi mitatem & modeſtiam, non fuerit dicere ueritus, eos qui ſentirent religioſum poſſe fieri non religioſum, ignoranter id dixiſſe. Hoc enim prorſus argumento D. Mar. uſus eſt aduerſus regem illum, qui ſanctimonialem Ephigeniam ducere uolebat, quod cum cœleſtis regis ſponſa eſſet, nefas permittere exiſtimauit, quamuis dimidium regni illi offerret. Ad quam auctoritatem Caieta. reſpondere nequiuit niſi negando hiſtoriam. Et rationis fundamentum eſt quod quæſtio. 2. articu. de ſolenni uoto declarauimus, nempe quod etſi cerimonia ſolennitatis uoti conſtitutio ſit humana, eius tamen obligatio ius eſt diuinum ac naturale, uidelicet ut qui re vera iam ſe alteri perpetuo mancipauit, nequeat inde citra iniuriam diuelli. Quod autẽ religio ſit perpetua traditio, patet ex illo euãgelico, Vade & uende omnia quæ habes, & ſequere me. perpetua. ſ. animi firmitate. Igitur qui contrariæ opinioni patrocinantur,

Caieta. ſtudet demoliri rõnẽ S. Tho.

Explanatio rationis S. Tho.

cinantur, in eo, niſi nos fallimur decipiun tur, ꝙ cum cerimonia profeſſionis ſit de iure eccleſiaſtico, inde inferunt uinculum nō eſſe de iure diuino. Quod ſi uerū eſſet, profectò tam facile poſſet ſuper uoto ſolenni diſpēſari quā ſuper ſimplici, qđ tñ abſurdum eſt. Quocirca Altiſſiodorenſis & Albert. Magn. in quarta diſtinctio. 34. articu. 17. & Alexand. Hal. in 3. par. & Bonauentura etiam in 4. in fi. diſtinctio. 38. atque alij huius claſſis pro conſtitutiſſimo ſemper hoc habuerunt. Ob idq. D. Tho. opinionem cui in 4. uiſus eſt conuiuere, poſtea in Summa re oculatius ꝓſpecta, demutauit, contrariamq. qdqd Caiet. dixerit, affirmatiſſimè cōplexus eſt. Et eſt mihi profectò in confirmatione eius ſententiæ argum. minime debile, nā ſi religioſus, per diſpenſationem fieri ualeret nō religioſus, non eſſet firma ratio ut per profeſſionē religionis matrimonium ratum non conſummatum dirimeretur. Fac enim maritum ante copulā religionem profiteri, atq. uxorem alteri ſe coniugio copulare, tunc ſi iſte fieri poſſet non religioſus, tranſire poſſet ad alias nuptias, quandoquidē priores diſſolutæ fuerant. Vnde uſu ueniret ut poſt ratum matrimonium de præſenti, uiro liceret habere aliam uxorem, & uxori alium uirū. Hæc in corroboratione attulerim prioris ꝑmiſſæ, nēpe religioſum fieri non poſſe ſecularem. Ex his fit S. Tho. Decretalē, cum ad monaſterium nō ad id citaſſe ad quod Caiet. putat. ſ. ad confirmandum ꝙ religioſus non pōt fieri non religioſus, nam bene uidebat, hoc illic non definiri. Sed hoc aliunde conſtitutio citauit illa ad aſſerendam alteram præmiſſam, uidelicet perpetuam continentiā ſic eſſe religioni annexā, ut neq. per eccleſiam fieri poſſit ut ſit uera religio ſine continentiæ uoto. Et certe eſt mirandum ꝙ Caiet. apud D. Tho. hoc non perſpexerit. At uero & ſecundum præmiſſam non deſunt qui inficientur, nimirū arbitrātes cōtinentiā non ſic penitus natiuā eſſe religioni quin abſq. illa poſſit uera eſſe religio. Imo uero Caie. licet hic aliud affirma & defenſare uideaē, tñ illis ſuis uerbis. 88. ar. 7 ꝙ ſolo eccleſiæ ſtatuto religioſus inhabilis ſit ad matrimonium, quæ pariter Scotus ait, uī idem ſentire. De hac autem re in ſubſequenti qōne ſingulariter nos manet ar. 3. ubi de militaribus religionibus diſputabimus, an ueræ ſint religiones, cū eiuſmodi milites matrimonia contrahant. Interim tñ ſatis ſit nobis expreſſum decretum Innocentij iam citatum, ubi ait nec per ſummum Pontificem indulgeri poſſe ut abſq. caſtitatis uoto uerus ſit monachatus. Per hæc ergo argumēta contrariæ opinionis diluuntur. Simile nanq. quod a ſacerdotio ad religionem afferunt, nullū eſt, uidelicet, ꝙ ſi poteſt Papa ſuper continentia ſacerdotis diſpenſare, poſſit cum monacho, nā caſtitas nō eſt illi muneri indiuidua, ueluti huic. Sed argumēt ſic præterea. Id qđ uoto ne fieret obſtaret, nā eſt legitima, ut factū tollaē, ſi aūt grande reipublicę periculum immineret, niſi unus quiſpiā dum liber eſt, matrimonium contraheret, id potius eligere deberet q̄ religionem, ergo ſi eadem neceſsitas poſtq̄ eſt religioſus, incumbit, tunc ēt extrahēdus eſt. Negatur aūt prior aſſumpta. Reſpōdeant. n. mihi, qui hoc utunē Achille. Si ſalus omnino reipublicæ inde eſſet dependens, ꝙ qui uxorem hēt legitimā, alteram duceret, utrum dimittere quam habet, deberet, ut aliam ſibi copularet? oīno negabunt. Et tñ ſi res eſſet integra, hoc eſt ſi ille liber eſſet, deberet illā ſibi adiungere, quæ ad publicam ſalutem conferret. Simile ergo nos de religioſo reſpondemus, qppe qui fortiori eſt uinculo colligatur. Rurſus, Paludanus arguit, ꝙ in omni uoto excepta ſubintelligitur auctoritas Papæ, ſi diſpenſare uoluerit. Atq. alij eidem rationi aliā adiungunt, uidelicet, ꝙ homo a iure naturæ nullatenus ſe ualet eximere, qua ꝓp nullo obſtāte uoto, ſi naturalis lex caſum obtulerit neceſſarium parendū eſt, atq. adeo omnino cum religioſo diſpēſandum. Negatur uero illud documentū. Imo ſicut poteſt homo ſic ſuper matrimonium alteri addicere, ut neq. per Pontificem poſsit ab illo diſſociari, ita ſe poteſt & per uotum religioni mancipari. Quocirca falſum eſt qđ in uoto ſolenni illa ſubintelligitur exceptio. Reliqua iſtorum argumenta nullius ſunt prorſus momenti præter illud, quod licet merito pluris habeatur, nō tamē perinde cogit atq. ipſi putāt. Et eſt illud qđ hic Caie. ineluctabile exiſtimat,

Altiſſiodorēſis. Albert. Magn. Alexan. Halen. Louan. Fumiſſima rō pro opinione.

D. Tho.

Ad primū arg.

Replica

Solutio.

Altera ratio Paludani. Solutio

Ad aliā argu. eorundem auctorū

ſtimat, nempe, ꝙ Pontifices ſupra memoratis cum religioſis diſpenſaſſe leguntur, ut religionem cum matrimonio commutarent. Ad hoc autẽ in primis reſpõderi poteſt, hiſtorias illas, ſaltem illam regis Aragonum, nõ eſſe uſq. adeo certam, haud.n. in Chronicis illius regni extat, nec uero in ſacro canone, ſed a Palude citatur. Secũdo, ut Sylueſ. in uerbo, uotum. 4. refert, ſunt qui aſſeuerent religioſum illũ Aragonem non fuiſſe profeſſum. Idemq; ae ad ſtruunt de ſanctimoniali Conſtantia. Vel forte allegarunt non uſq. adeo ſpõtaneos ſolẽniter uouiſſe, quod creberrime uſu uenit. Præterea, idem Syluеſter magiſter Palatii ſacri non ueretur dicere alia multa Pontifices factitare, neq. ſecũdum ius neque ſine ſcãdalo. At uero nõ opus eſt huc confugere. Sed cum de re hac diuerſe fuerit iã pridem opinatũ, Papa diſpenſans ſequutus eſt opinionẽ illam quam probabilem cenſebat. Haud tamen ſubinde fit cõſequens, ut illam tanquam de fide decreuerit. Nam facta Pontificum minime articulos fidei conſtituunt. Quod miror tum alios, tum præcipue Caietanũ nõ animaduertiſſe. Quapropter ſi Cæleſtinus diſpẽſauit cum Conſtantia, non dubium, quin hoc D. Tho. notiſſimũ fuerit ſucceſſit. n. ei paulo poſt. Et nihilominus non fuit cur uereretur contrariam probare ſententiã. Neque ia hoc cõdemnabat Papam, utpote qui arbitratus fuerat ſuam opinionem fuiſſe probabilẽ. Quare ſi Diuus Tho. fuiſſet Papa, nunquam diſpenſaſſet, nec citra culpã potuiſſet, niſi ſententiam mutaſſet.

Caietan. affirmatio.

Quin age, id expendamus quo Caietanus arbitratus eſt. Ait quippe, ꝙ cum Innocentius III illius Decretalis auctor, cũ ad monaſteriũ. Cæleſtino III. proxime ſucceſſerit qui cum Conſtantia diſpẽſauerat, non eſt uero ſimile anteceſſoris ſui factum condemnaſſe.

Solutio.

Ego uero coniicio D. Tho. aliter ſenſiſſe, qui paulo poſt ſcripſit uidelicet Innocentium ob id illum canonem edidiſſe, ꝙ diuerſa eſſet ſententiæ, quam fuerat Cæleſtinus. Quod quidẽ citra eius iniuriam rõne iã dicta facere poterat. Nã Cæleſtinus non fecerat canonem quaſi de fide. Et ideo ſanctus Thomas Innocentii potius canonẽ amplexus eſt, quam Cæleſtini factum ſequutus.

Ad primũ arg.

Ad primum igitur argumentum reſpondetur, cauſſam illam diſpenſandi, quãuo tum impedimentum eſt maioris boni, de ſimplici tantum intelligendum eſſe, nam ſolenne perinde ac matrimoniũ fit indiſſolubile. Quare nullam permittit diſpenſandi cauſſam. Vnde optime ait S Tho. periculis humanarum rerum per eaſdem res humanas obuiandum eſſe, non autem per hoc, ꝙ res diuinæ in uſus profanentur humanos. Quocirca cum religioſi omnino ſint mundo defuncti, nulla de cauſſa aut euentu ſunt illinc reuocandi. Vide quam affirmãter hãc diuus Tho. opinionem habuerit imbibitam, contra quam Caiet. cenſuerit.

Ad ſecũdum.

Ad ſecũdum reſpondetur id tantũ concedere, quod ſicut põt in uoto orationis aut ſacrificii diſpẽſari, quæ excellentiora ſunt obiecta, poteſt & in uoto ſimplici cõtinentiæ, ſiue temporalis ſiue perpetuæ. Attamen dũ ſolenniter fit, non cenſetur indiſpenſabile, propter dignitatẽ obiecti caſtitatis, ſed ut identidem repetimus, propter traditionem & mancipationem uolũtatis, cuius gratia opus caſtitatis fit excellentioris uirtutis, puta religionis & latriæ.

Ad 3.

Ad tertium rñdetur, latum eſſe inter abſtinẽtiam & cõtinentiã diſcrimen. Cibus nanque per ſe medium eſt ad conſeruationẽ uitę indiuidui, coitus aũt non niſi ad conſeruationem ſpeciei, obidq; continentia, ubi in periculum uergit manifeſtũ an præſentiſſimum uitæ, & citra diſpenſationẽ, ut ſupra diximus, non obligat Sed per ἐπιείκειαν poteſt qui uotum ſuſceperat, illud frãgere. Ac perinde ubi res eſt dubia, locus diſpenſationi patet. Nam in huiuſmodi caſibus continentia deſinit eſſe materia uoti. Vbi aũt coitus ſaluti indiuidui medicinalis cenſet, quia nõ per ſe ad talẽ uitam ordinatus eſt, nõ ideo eſſe deſinit materia uoti, atq. adeo dum ſolenne eſt, tolli per diſpenſationem non põt, ſed tali periculo per alias medicinas uel abſtinentiam eſt ſuccurrendum.

Ad 4.

Ad quartum denique S Tho. reſpondet, quod monachus dum epiſcopali inſula inſignitur, non magis a paupertatis uoto abſoluitur, quam continentiæ. quia nihil habere tanquam proprium debet, ſed ſicut diſpenſator cõmunium bonorum eccleſiæ. Similiter neque a uoto obedientiæ liberatur, nam ꝙ prela-

prælatis religionis non obediat, inde accidit, ꝙ ſuperiorem nõ habet præter Papã, ſicuti generalis magiſter, licet nemini in religione obediat non cẽſetur exemptus. Ad illud autem uerbum Eccleſ. contra q. citatum, quatenus primæ ſuperius repulſę opinioni aſtipulari uidetur, reſpondẽdum reſtat. Videtur. n. continentia illic ꝑ eius pretioſitatem indiſpenſabilis cenſeri. Quod ſi uerum eſſet, nec uotum eius ſimplex diſpenſari poſſet. Reſpondetur ergo id tñ illic doceri, ꝙ nec carnis fœcunditas nec bonũ aliquod corporale comparãdũ eſt continentiæ, quæ bonũ eſt animi. Sed nihilominus ſi uotum eſt ſimplex, diſpenſari poteſt. Id quod hoc loco D. Thom. de epiſcopo monacho affirmat profeſto difficultate non caret. Primum. n. ambiguum reliquit, an nihil uoluerit diſcriminis inter epm monachum, atque alios ex ſeculo aſſumptus in paupertate cõſtituere, an uero ſoli monacho cenſuerit non licere habere proprium, reliquis uero id licere. Nã ſi peculiariter id de monachis adſtruxerit, id porro mori & uſu uř contradicere. Quoniam monachus in epiſcopum creatus perinde fit dominus decimarum ac ꝓuẽtuum, qui ſuæ functioni deſtinati ſunt, ac ſi ex ſeculo aſſumptus eſſet. Si autẽ uoluerit nullum eporum ullum habere dominium ſuorum redditum, ſed tãtũ diſpenſationem, res eſſet creditu longe durior, quod lib. 9. tractaturi ſumus, & 10 procapitu noſtro preſſius diſſerturi. Crediderim namque cum epales fructus ſtipendia ſint eporum, dominium illorum habere licet iure mĩæ largiores teneantur eleemoſynas fundere, quam ſeculares, tãquam pauperum patres. Alioquin ſi dominium non haberent quidquid ſuperflui expenderẽt, contra iuſtitiam uſurparent, & ad reſtitutionem tenerentur, quę quidem ſnĩa acerbiſſima eſſet. Sed quia hic articulus illic habiturus eſt proprium locum ſuperſedendum interim. Fortaſſe uero hic D. Thom. inter epm ex ſeculo aſſumptum, & illum qui aſſumitur ex religione, noluit diſcriminari quantum ad redditus epales, ſed quantum ad alias proprias poſſeſſiones. Concedit enim 2. 2. q. 85. art. 6. ſecularem epm poſſe habere proprium, quod denegat religioſo. At uero forſan non eſt tam in diſpenſabile uotum paupertatis, in religioſo quam caſtitatis. Nam poſtquã creati ſunt epi, nonnunquam hac parte cum illis diſpẽſatur. Et illos qui ad primam apoſtolicam ſedẽ aſſumuntur, notum eſt propria poſſidere, licet à uoto caſtitatis, religioni annexo, non ſint abſoluti.

Aliud argum. — Ambiguitas I litera S. Tho. — Solutio

ARTICVLVS III.

Vtrum ad commutationem uel diſpenſationẽ uoti requiratur prælati auctoritas.

Poſtquam uiſum eſt auctoritatẽ commutandi diſpenſandiq. uota in eccleſia exiſtere, uidere reſtat, an penes ſolos prælatos ſita ſit? Et arguitur a parte negatiua. Poteſt unuſquiſq. liber homo abſque prælati licentia religionem ingredi, per uotum autem ſolenne religionis a quibuſcunq. uotis in ſeculo editis abſoluitur ut habetur ca. ſcripturæ. extra de uot. ergo citra prælati auctoritatem fit uotorum abſolutio. Secundo, Diſpenſatio uoti in hoc cõſiſtere uř, quod prępoſiti iudicio decernatur uotum non eſſe obſeruãdũ, ac ſi prę latus id perpetuam decernat non ſubinde uř ſubditus a uoto abſolutus, quia nemo contra diuinum pręceptum ſoluendi promiſſum diſpenſare ualet, ergo prælati auctoritas non ſufficit, imo uero nec requiri uidetur. Si. n. qui uoto irretitus eſt, recte cenſeat in tali euentu non eſſe ſeruandũ, continuo fit liber, ſiquidem uotum eo caſu non obligat, quo malum eſt ipſum ſeruari, non ergo ad hoc munus auctoritas ꝓlati neceſſaria eſt. Tertio Si diſpenſatem uoto, præfectorem eſſet poteſtas, tunc omnibus competeret, non tamẽ cũcti faculta tem diſpenſandi habens in quocunque uoto ergo hæc non eſt prælatorum poteſtas quatenus prę lati ſunt. In contrarium exiſtit, quod uotum perinde ac lex obligat, ad diſpenſationem autem legis neceſſaria eſt ſuperioris auctoritas, ergo & diſpentionem uoti.

Primũ argum. a parte negatiua. — Secũdũ

In præſenti articulo tametſi de ſola diſpenſandi commutandiq. auctoritate interrogetur, de eã pariter legitima diſpenſandi rñdendum eſt. Quare duabus eſt operę pretiũ cõcluſionibus reſpondetur Prior eſt, ad uotum diſpẽſãdũ neceſſaria eſt ſuperioris auctoritas. Nam (ut hoc obiter uerbum in

Prima conclu.

tyronum gratiã non præterierim) non hic loquimur de abſolutione à tráſgreſſione voti, quamuis.n. poſtquam caſtitatem uoueris lapſus carne fueris, tuus te parœcius ualet abſoluere Sed de diſpenſatione probatur concluſio. Votũ, ut in ſuperioribus commõſtrauimus, eſt promiſſio quæ de re aliqua Deo fit, q̃ illic accepta eſt & grata, ꝙ aũt Deo acceptabile ſit & gratũ, ex eius pendet arbitratu, atq. adeo & iudicio præpoſiti qui in eccleſia vices eius fungit̃. Ad illũ ergo ſpectat ſup̃ uotis diſpenſare, ſecũdum illud 2. ad Cor. 2. Nã & ergo q̃d donaui, ſi quid donaui, ꝑ uos, in perſona

Vltima conclu.

Chriſti. Poſterior concluſio. Ad uoti diſpenſationem ac perinde ad cõmutationẽ quæ in minus fit bonũ, requiritur cauſſa.

Robõ.

Probatur primo auctoritate modo citata. Nam ubi ait Paulus, in perſona Chriſti, auctoritatẽ deſignat, ubi uero ſubdit, ꝓpter vos, cauſã ſubſignat legitime diſpenſadi, quæ quidem in bonum eccleſiæ referri debet, alioquin in honorem Chriſti non cedit. Hoc.n. iam ſupra in fine ſecundi libri de legis diſpenſatione demonſtrauimus, nam cũ lex non niſi propter bonum publicũ ſtatuatur, ſic ut niſi eiuſdẽ gr̃a licite diſpenſari queat. De uoto aũt nõ longe diſſimilis eſt rõ, nam poſtquã quis fidem ſuã Deo obſtrinxit, nõ debet eius uicarius promiſſum remittere, niſi in bonum eccleſiæ cui ipſum Chriſtus præfecit. Alias non eſſet fidelis diſpenſator, ſed diſſipator iniquus. Circa priorẽ cõcluſionem diſcrimẽ in primis recolendum eſt, q̃d ſupra inter eos cõſtituimus qui irritare uota poſſunt, atq. eos quibus ſolum incumbit diſpenſari. Functio.n. prior poteſtatem eccleſiaſticam non exigit, quare parẽtibus, maritis, & dominis conuenit. Poſterior uero ſolis incumbit prælatis, qui tñ irritare non perinde uolent niſi religioſorũ præpoſiti, quoniã his utraque competit facultas.

Dubitatio. Opinio Sylueſt. Refellit Sylueſt.

Ad de cõmutationem rimandum eſt utrum citra ſuperioris auctoritatẽ priuatim fieri queat. Sylueſter nanq. uerbo, uotũ. 4. §. 7. in partem negatiuã inclinat, nimirũ affirmãs ꝙ nec cõmutatio in melius abſq; prælati auctoritatẽ fieri poſſit. Haud tñ opinio hæc ueritate pollet, quoniam nec eius teſtimonia firma ſunt. Diſtinguendum igitur. Aut enim ſimplex uotũ in illud mutatur quod manifeſtum eſt eſſe melius, aut in illud de quo id quoquo pacto ambigitur. Si.n. liquet cõmutationem in melius fieri, tunc ſuperioris auctoritas non exigitur, ut Caieta. hic probe cenſet.

Vera ſolutio. Caiet.

Huic namque ueritati & rationes ſuffragantur & teſtes Eſt.n. aſſertio, tum cap. peruenit ſecundo extra de iureiurando, propoſitum aut promiſſum non infringere, qui in melius illud commutat. Et in cap. citato. ſcripturę. de uoto. ob id uota in ſeculo facta extingui cẽſẽtur per ſolenne religionis, ꝙ oĩa mutantur in melius, quæ quidem cõmutatio priuata fit auctoritate eius, q̃ ſe religioni addicit. Sed & rõ nihilo eſt minus efficax. Cũ.n. uoti obligatio ea ſit prorſus, ut q̃d uouiſti, reddas, q̃ñ id perſolueris, q̃d conſtat, tũ melius, tũ perinde creditori acceptius & gratius, cumulatior ſit a te ſolutio.

Rõ præteritę aſſertionis.

Cum ergo Deũ qui ineffabili infallibiliq. iudicio perpenſor eſt reũ, cõſtet, quo res meliores ſunt, gratiores, acceptioresq. hr̃e, non eſt dubiũ. quia qui uotum in melius cõmutat, cumulatius ei ſoluat, atque adeo nulla indigeat prælati auctoritate. Accipe ad rem confirmandam exemplum. Si quis cereum, uerbi gr̃a Deo uouit, aut ouem, aut bouẽ, & loco illorum argenteum calicem eccleſiæ largiatur, quis ambigat uoto ſatisfeciſſe, æditiuosq. & tutores eccleſiæ imprudenter atque infideliter agere, ſi ſolutionem repellerent? Nec uero iura ciuilia huic obſtant ueritati, nã l. mutuum. ff. ſi certũ petatur. ſolum habetur, ꝙ aliud pro alio inuito creditore ſolui non põt, nam inter homines nõ q̃d q̃d melius eſt, acceptius fit creditori, uel q̃a nõ eſt ei tam utile, uel quia nõ eſt ei tã gratũ, uel alia de cã, q̃d reſpectu Dei contingere non poteſt. Imo dum nobis conſtat rem eſſe meliorem, conſtat eũ magis acceptam hr̃e atque adeo ſemper in talem ſolutionem conſentire iuxta illum Inſtitutio. tit. quibus modis tollitur obligatio. Conſentiente creditore, aliud pro alio ſolui poteſt. Adde, ꝙ forte ſi certum eſſe poſſet rẽ eſſe æqualis apud Deũ ualoris inconſulto prælato poſſet fieri cõmutatio, ſed tñ non eſſet adeo tuta, quia dũ agit̃ de æqualitate, alienũ requiritur iudicium. Nam commutatio ſi ſolo debitoris arbitrio fiat, auctiorem ſolutionem uĩ expoſcere. Nec uero ſimplex modo uotum commutari

mutari in melius poteſt auctoritate priuata, uerum & ſolenne religionis in arctiorem aliam, ad perinde altiorem, ut permittitur cap. licet. de regularibus. Haud tñ commutari in aliud uotorum genus, ſicut nec diſpenſari. At uero qñ in dubio eſt, utrum mutatio in melius, an in minus bonum fiat, nempe ubi compertiſſimũ non ſit opus eſſe excellentius, ſ p eſt auctoritas prælati neceſſaria. Quocirca uotum ſimplex caſtitatis mutari priuatim non põt, quia nihil in uotis melius æſtimatur. Nec uotum Hieroſolymitanæ peregrinationis, nã poſtquam hæc ſoli Papæ reſeruantur, nullus alius ea cõmutare poteſt. Quin uero nec uotum abſtinentiæ, nec alia perſonalia tuto citra præpoſiti decretum mutantur, eo potiſſimũ, ꝙ quoties uotum in leuius mutatur, nonnihil habet diſpenſationis admiſtum, qñquidem remiſſus fit uinculum. Qui ſunt aũt prælatorũ ordines, quibus facultas adſit diſpenſandi, ex iure canonico explorandum eſt. Primum oium Antiſtites oẽs, niſi per Pontificem Maxi. prohibiti eſſent, ſuo ordinario munere ſuper omni uoto in ſua quiſq. Diœceſi ueluti Papa in uoto Chriſtianiſmo, diſpẽſare poſſent. Attñ quoniam maiores fidei cãs, ut extra, de baptiſmo & eius effectu, admouetur, ad ſummum eccleſiæ caput Chriſti uicarium deferri decet, quinque uotorum ſpecies ipſi ſunt iure reſeruatæ, nempe uotum religionis, & uotum caſtitatis perpetuæ, uotumque peregrinationis Hieroſolymitanæ, Romanæque, ac Compoſtellanæ, tametſi Romanum Cõpoſtellanumq. uotum ſolum eſt uſu reſeruatum Romanæ curiæ, nã iure ſolũ excipitur uotũ Hieroſolymitanũ, ut patet c. qđ ſuper his & c. ex multa, extra, de uoto. Imo uero cum reſeruationis ratio ea illic ſupponatur, ꝙ eiuſmodi ſuotum in ſubſidiũ terræ ſanctæ ſuſcipitur, adnotauit ibi

Panor. Panor. illud, tm̃ eſſe Papæ reſeruatũ, qđ illa rõne ſuſcipit. Quare ſi fiat, inquit, ex deuotione, & non pro ſubſidio, ẽps poſſet diſpenſare. Attñ conſuetudo aliter habet. cui ideo ſtandum eſt. Quare diſpenſatio ẽpi non teneret. Præter hæc ergo unuſquiſque epiſcoporum poteſt ſuper omni uoto ſimplici ſuorum parœcianorũ diſpenſare. Hæc autem in archiepiſcopo facultas, ad diœceſes ſibi ſuffraganeas non extẽditur, quoniã cura ei non incũbit aiarum ordinaria, niſi in ſua diœceſi, etſi in cauſſis forẽſibus ad ipſum fiat prouocatio. Abbates itẽ & religionum præfecti non ſolum generales ac prouinciales, uerum & conuentuales eadem uigent diſpenſandi auctoritate, nam hac parte ueluti antiſtites ordinarii ſuorum ſunt ſubditorum. Haud tamẽ ad uota ſecularium qui ſibi ſunt ſubditi, eadem facultas niſi de ſpeciali priuilegio protẽditur. Eſt gñalis regula, ꝙ diſpen- Regula generalis.
ſandi facultas eadem ubiq; eſt commutandi, qñquidem D. Tho. ait, maior eſt diſpenſandi quam commutandi. Diſcrimen aũt Panor.
Panorm. ſuper c. Propoſuit, de conceſſione præbendæ. uidelicet Papæ diſpenſationem, abſolutam eſſe relaxationem totius obligõnis, ẽpm aũt non prorſus uota commutare, ſed relaxare, nullum hẽt, ut iuris aut rõnis fundamẽtũ. In illo namq. cap. ſic Papæ conceditur diſpenſandi facultas, ut ẽpis non interdicatur. Parœcii uero curati, qui iuriſdõnem non habent, eadem diſpenſandi auctoritate carent. Nec uero ar- Primũ corollarium.
chidiaconi eadem funguntur. At de his iura ſunt conſulẽda. Ex his fit conſequẽs, ẽpm ſuper uoto caſtitatis non perpetuæ, ſed tpalis diſpenſare poſſe. Nam cum ordinaria poteſtate oia ob cãm poſſet tollere uota, cohibitiones & exceptiones reſtringendæ ſunt, ut ſonãt, & ideo quia nõ eis excipitur, niſi uotum perpetuæ caſtitatis, fit, ut tpalia illis relinquantur. Sequi- Secũdũ
tur ſubinde & religionum præpoſitos poſſe in uotis ſubditorum diſpẽſare tranſeundi ad altiorem religionem, ꝗ uis illud, ut in quæſtione ſuperiori diximus, irritare nequeant. Eſt.n. latum interſtitium, ꝙ irritare eſt uoluntatem alterius coercere: diſpenſare uero, non niſi ſpontaneæ petitioni ſubditi annuere Prælatus aũt prohibere nequit ſubditũ tranſire uolentem ad feliciorem frugẽ. Si aũt ille uult ſub eius obedientia permanere, poterit tum ſuper eiuſmodi uoto ab eodem plato diſpẽſari, qñquidẽ illud non eſt ſimpliciter uotũ religionis, qđ Papæ reſeruatũ eſt, ſed uotũ tranſitus ab una ad alterã, & hmõi exceptiones, ut modo dicebamus, reſtringendæ ſunt. Vnum uero dubium, quæſt. 2. in Dubiũ.
hunc locum repoſuimus de uoto pœnalis religio-

religionis & peregrinationis Hieroſolymitanæ, utrum perinde reſeruetur Papæ, ac ſi abſoluta eſſent? Vouiſti, v. g. à tali peccato uel a re qualibet alia quę tibi erat incommoda, cauere, adhibita cautione ſi cōtra faceres, monachale inſtitutum ſuſcipere, aut Hieroſolymam iure. Quod quidem uotorum genus, ut frequentiſſime inter incōſtantes adoleſcentes in uſu eſt, ita maxime in Dei deſpectum & uilipendiū ſic, quia nemo eſt qui illud impleat. Quare hmōi uouentes acerbiſſimo pœnæ rigore eſſent à confeſſariis vulnerandi. Dubium ergo eſt, utrum poſtquam (ut ſemper accidit) malum illud admiſeris, diſpenſatio ſit Papæ reſeruata. Etenim negatiue argumēta hæc pugnant, ꝗ tale uotum nō eſt proprie condōnale, uelut illud, Si pater obierit, monachus fiam. Nam illi, qui hoc ſecundo modo uouet, cordi eſt religio, ad quam ideo eius dirigitur intentio. Quare poſita cōditione uotum fit firmum: qui autem in pęnam ſibi ingreſſum religionis cōminatur, non eſt ad religionem affectus neq. uoti intentio illuc fertur, ſed in cautionem illius mali puta ut a ludo uel mœchia ſeſe cohibeat. Quapropter citra dubium eſt, ante illud admiſſum malum poſſe ab epō diſpenſari, & a quocunq. prælato, qui auctoritatem habet ſuper illud uotum directum. Hæc ergo ratio probabile hanc partem facit, ꝗ etiam poſt commiſſum illud malum ſit ab eodem prælato citra Papam diſpenſabile, quandoquidē nō eſt directum uotum religionis. At nunquam mihi hactenus hoc potui ſatis perſuadere, nam etſi non ſit uotum directum religionis, nihilominus poſita conditione fit obligatio ad religionem, quæ ex ui uoti nata eſt & confirmata. Et ideo omnino timeo aliud aſſerere, quam quod ſit Pontifici Maxi. reſeruatum, tametſi fatear non tantam cauſſam ad eius diſpenſationē requiri, acſi uotum eſſet abſolutū. De cauſſis ſubinde diſpenſandi & commutādi uota, diſcrimen perpendendum eſt. Per diſpenſationem namq. & uinculum prorſus uoti diſſoluitur, & eius materia tollitur. Quapropter bonum, quod eſt diſpenſandi cauſſa, utranq. rationem compenſare debet: ſ. ut maius ſit quam erat materia uoti, & quam erat uinculum, quod ad religionis latriæq. uirtutem pertinebat. Commutatio aūt uoti uinculum non diſſoluit, & ideo non alio opus eſt, quam ut materia ſit melior, ſi mera eſt commutatio. Ecce regulas impræſentiarum conſtitui ſolitas. Sunt autem tum obſcuræ tum & fallaces & ad uſum parū conducentes, niſi accuratius explicentur. Et ideo ad huius explicationem commemorandæ ſunt cauſſæ diſpēſandi in uoto. Superius. n. art. 1. tres ex mente S Tho. retulimus, ſcilicet, ſi uotum ſit malum, aut inutile, aut impeditiuum maioris boni. Hic autem ait debere huiuſmodi cauſſam cedere in bonum eccleſiæ, ac ſubinde in honorē Chriſti. Quæ quidem non ſunt nouæ cauſſæ, ſed aliarum finis & explicatio. Eſt ergo dubium, quod hic mouet. Caietan. vtrum ad diſpenſationem voti ſemper requiratur cauſſa quæ eius executioni obſtet? Videtur enim id S. Thom. ſolutione ſecundi affirmare, ubi ait, quod ſi plātus in uoto ſimplici religionis diſpēſat, nulla apparēti cauſſa obſtante, diſpenſatio non tenet. In contrarium autem facere uidetur, ꝗ commutatio ſine ulla obſtante cauſſa fit licite, & tamen idem apparet utriuſque iudicium. Item, quia nonnunquam uotum diſpenſatur, etiam ſi impleri poſſit, propter aliquod publicum emolumentum. Ad iſtorum ergo dilucidationem per hæc reſpondetur documenta. Primum ad uoti diſpēſationem neceſſaria eſt cauſſa obſtans. Vbi notandum, tripliciter poſſe cauſſam obſtare, uidelicet, uel ex natura materiæ uoti, uel ex parte uouentis, uel rōne communis boni. Ex parte materiæ primum, ſi illicita ſit & tunc malignitas eius obſtat. Si uero ſit inutilis, inutilitas etiam ipſa quodammodo impedit. Nā opus uanum nō eſt Deo gratum. Et in his caſibus non opus eſt ꝗ cauſſa illa diſpenſandi præſtantius ſit bonum, quam uoti uinculum abſolute conſideratum, ſed quā uinculum talis uoti, ſcilicet mali, uel inutilis, quod proinde minimi eſt pretii, & ideo in rem parui momenti mutari poteſt, aut prorſus tolli. Poteſt ſecundo impedimentum intercedere ex parte uouentis, puta eius infirmitas, aut debilitas ob quam commode non poteſt illud implere. Et tunc ēt in commutatione penſanda eſt illa infirmitas, ut commutatio remiſſior fiat & clementior

Margin notes: Solutio — De cauſſis diſpēſandi & commutādi uota. — Dubiū Caieta. — Primū documētum.

mentior. Imo tanta eſſe poteſt, ut ſit obligatio ſimpliciter diſſoluenda. Sed poteſt tertio obſtaculum ex parte communis boni exiſtere. Vt ſi uouiſti ieiunium, quod tibi impedimentum eſt ſtudendi, aut prædicandi, omnia enim talia bona cedunt in bonum commune. Et tunc uerum habet regula, quod bonum illud uoto obſtans, ꝑ quod fit diſpenſatio, debet æſtimari ꝑtioſius, quã erat materia, & ipſum uoti uinculum. Pariter ſi Hieroſolymitanam peregrinationem uoueris, & expedit eccleſiæ ut aliter ei inſeruias. Vel ſi uoto ſimpliciter ad religionẽ obſtrinxiſti, ſed ad cõem pacem reipublicæ confert, ut uxorem ducas. Tunc.n.licite fit diſpenſatio, quia cõe bonũ tui obſtat uoti executioni. Si aũt in tuũ tm̃ bonum particulare cederet minime eadem diſpenſatio liceret. Ex iſtis conſequitur, ad cõmutationem, quæ mera eſt cõmutatio, hoc eſt, quæ in melius fit, nullam exigi prorſus obſtantem cãm, ſatis eſſe, ut ad finẽ magis conducat. Exẽplũ extat in c. Quod ſuper his. de uoto. ubi mulierum uota uiſitãdi terram ſanctam, permutari ſinuntur in eleemoſinas, non ꝙ executioni uoti quippiã obſtaret, ſed qđ inſubſidiũ terræ ſanctæ, plus mulierũ pecunia q̃ pñtia confert. Qñ uero commutatio fit in minus bonum, ſꝑ requiritur cauſſa obſtãs. Qm̃ tali commutationi admiſta eſt diſpenſatio, nempe nõnulla uoti relaxatio. Hinc ergo fidelis diſpenſator & prudens colligat, ut dum uoti impedimento ſatis ꝑ cõmutationẽ ſuccurritur, illo vtatur circa diſpenſationẽ remedio, alias infidelis eſſet, nam oĩmoda diſpẽſatio, citra neceſſitatẽ, culpa non cãret, neq. diſpenſantis reatus petẽtem excuſat quin eodẽ complicetur, tametſi maior ſit in diſpenſante. Hic aũt forſitan ſedulus lector inquirat, utrum ſit maiori cũ difficultate diſpenſandũ, lexne an uotum? utrinque.n.extant argumenta. Lex namq. quia in commune bonum ponitur, & uniuerſos ciues ligat, apparet ſanctius eſſe cuſtodienda q̃ uotũ. Econtrario uero quia uotum fit Deo, atq. adeo ad uirtutẽ attinet religionis, uř maiorem cãm diſpenſandi requirere. Vix ergo rñdere ad hoc certa regula poſſumus. Igitur aliqua eſſe poteſt lex, quam diſpenſatione uiolare ꝑnicioſius ſit, quã particulare uotũ tollere.

Dubitatio.

Solutio

Aliquod uero econuerſo põt eſſe uotum, cuius diſpenſatio maius ſit religionis offendiculum. Cauſſæ aũt legitimę diſpenſandi, late 1.q.7.cõmendantur. can.requiritis & ibi glo. & cano.neceſſaria, & ſubſequenti. Sunt.n.penſanda tpſ, utilitas perſona, & rei qualitas. Vtrũ uero illa diſpenſandi cã, ceu legitima & idonea admittenda ſit, quod illi, qui uoto teneť, graue moleſtumq. ſit illud explere, iam loco citato in fine libri primi reſpondimus, quod qñ moleſtia ac difficultas ex re ipſã naſcitur nempe quia res eſt ardua & uiribus impar, tunc cãm offert ad diſpenſandum legitimam, tñ qñ ex corrupta affectione & morbo uouentis procedit, profecto non eſt legitima cã, nam cum in hunc finẽ uoueris ut morbo tuo prauoq. habitui medearis, id ipſum in cãm proferre, ut ab eodẽ religeris uoto, nõ eſt fidei ſinceritatẽ ſeruare. Poſt hęc, de priuilegijs q̃ in diplomatibus Cruciatæ ad uotorũ diſpenſationẽ indulgenť, hoc notandũ, quod nõ ſunt perinde intelligenda atq. facultas abſoluendi a peccatis reſeruatis. Facultas.n.in peccata ad illa ẽt extenditur, quæ quiſq. poſtq̃ Bullam ſuſceperit, commiſit. Priuilegium uero diſpenſandi in uoto, illudve cõmutandi, non niſi de illo uoto intelligitur quod ante edideras, quam diploma ſuſceperis. Nam diſpẽſatio non nihil ad forum pñiæ attinet, ſed eſt alia diſtincta facultas, quã Pontifex ſuſcipienti Cruciatæ bullã tunc ſuper uotum quod commiſerat, indulget, ac ſi tunc diſpenſationem ipſe poſtulaſſet. Etenim cum uota ad religionẽ pertineãt, tãtiq. ſubinde æſtimata ſemper fuerint in Eccleſia, incongruens eſſet, ut alicui antequam uotũ emiſerit, facultas fiat, ut quoties emiſerit, poſſit ab illo per diſpenſationem liberari. Rurſus circa eadẽ diplomata aĩaduertendũ eſt, quo tenore eadẽ indulgeať facultas, nã ſi exprimitur, ut ſuper nullo uoto diſpẽſatio fiat niſi eleemoſina in ſubſidiũ belli erogata, tũc nõ tam facultas diſpenſandi, q̃ cõmutandi, aut redimendi uotum, atq. adeo talis eleemoſyna pro rõne uoti per prudentiam diſpenſantis taxãda eſt. Si aũt facultas ſimpliciter fiat diſpẽſãdi tũc admoniti ſint, diſpẽſatores, nõ illis fieri abſolutam diſpenſandi licentiã, ſed ſi legitima interceſſerit cauſſa, nã uerbum

Virtute diplomatis ne quit diſpenſari niſi ĩ uotis ante eius ſuſceptionẽ emiſſis.

bum abſolute prolatũ, ſecd̃m tenorem iuris intelligendum eſt. Neque id demum tacitus prætenbo, quod crediderim nullo deplomate in fauorem alicuius monaſterii, aut hoſpitalis, aut ſubſidii indulto, facultatem fuiſſe unquã conceſſam diſpẽſandi in uoto religionis, aut perpetuæ caſtitatis. Hoc propter Bullã admonitũ duxerim, quæ in fauorem D. Antonii circũfertur, ubi ſi uerba cortice tenus audias, eadẽ illic facultas comprehendi uṙ, quando quidem generale conceditur priuilegiũ diſpenſandi in uoto, exceptis illis Hieroſolymitanæ Romanæq. peregrinationis. Attamen eodem uerborum contextu accuratius perſpecto cõſtat minoris uoti exceptionem liquidum eſſe teſtimonium exceptionis maioris. Sed hic latet fallacia, quod uotum religionis & perpetuæ caſtitatis ab ipſo uetuſtiſſimo iure excepta ſunt. Et ideo niſi exprimatur facultas ſuper eiſdem diſpenſandi, non comprehenduntur ſub generali clauſula, ſed ſemper intelliguntur a iure excepta. Votum autem Hieroſolymitanum, quia recentiori iure excipitur, neceſſe habet expreſſe excipi, quando non conceditur.

Nullo hacten⁹ diplomate cõceſſa eſt facultas diſpenſandi in uoto religionis, aut perpetuę caſtitatis.

Ad primũ arg. Ad primum igitur argũ quæſtionis cõceditur oĩa uota quæ in ſeculo fiunt, ceſſare per ſolenne religionis, ut cap. citato hr̃. Haud tñ prorſus illa ceſſatio fit priuata auctoritate vouentis, imo fit per legem eccleſiæ, quæ optime cenſuit, ut qui uitã ſecularem in monachatum mutauerit, ab illis particularibus uotis liberetur, quæ ad directionem eiuſdem ſeculari uitæ edide rat, nã particularia in illo uniuerſali clauduntur, quo tota uita perpetuo mancipat̃ religionis obſequio, pręterquam quod religionis onus alias ſecũ ſarcinas nõ refert. Qua ratione ſupra dictum eſt, illa etiam, quæ poſt profeſſionẽ monachus emittit, irritari poſſe a pręlato. Inter reſpondendũ

Ad ſecũdũ arg. D.Tho. autem ad ſecd̃m cõfutat primo D.Th. quorundam opinionem, qui aiebant pręlatos oẽs pro ſuo libito perinde poſſe ſuper vota ſubditorum etiam ſecularium diſpenſare, ut dictũ eſt, poſſe parentes illa irritare, quæ filii illegitimæ ętatis emiſerint, nulla. ſ. interueniente cã. Quorũ rõ erat quod in omni uoto intelligitur exceptio

Palud. auctoritatis prælati. Imo uero Palud. in 4. diſt. 38. q. 5. hac eadem ratione utitur ad probandum Papam diſpẽſare poſſe ſuper uoto ſolenni. Huic ergo opinioni aſſeueranter D. Tho. contradicit, ubi fundamẽtũ iſtorũ ſubuertit, nã prælatus, nec uero maximus, dñs eſt abſolutus, aut legum aut uoluntatum, ſubditorũ, ſed merus diſpenſator, idemq. non in deſtructionem, ſed in ædificationem corporis Chriſti, ut ſecũdo ad Cor. 10. ait Pau. Et ideo ſicuti præcipere non ualet quæ Deo diſplicent, nẽpe peccata, ita nec illis, ne fiãt obſtare, quę Deo ſunt accepta. Quare unuſquiſque ſubditorum abſolutam hẽt poteſtatem uouendi, a prælato independentẽ, ac perinde in uoto, nulla ſubintelligitur ſuperioris uoluntatis exceptio, niſi parentis, (ut diximus) ac prælatorum religionũ. At uero ſpectat poſtea ad epiſcopum prudenti maturoque iudicio perpendere, an cã aliqua interueniat diſpenſandi. Ex hic infert D. Tho. tripertitam regulam, nempe ꝙ in manifeſtis, uidelicet ubi manifeſtus eſt error prælati, tunc diſpenſatio non excuſaret a culpa. Vt ſi prælatus, ſine apparẽti ſaltem obſtante cauſa, ſuper uotũ religionis diſpenſaret. Si autem, inquit, eſſet cã apparens per quam res in dubium uerteretur, ſtari tunc poſſet iudicio prælati diſpenſantis uel cõmutantis, nõ tamẽ iudicio uouentis proprio, quia ipſe Dei uicem non gerit, niſi forte caſu quo uoti materia manifeſtẽ illicita eſſet, neque ad ſuperiorem opportunus pateret recurſus, qm̃ tunc, ut dictum eſt,

locus pateret. Circa hæc autem S. Tho. aſſerta nonnullæ occurrunt dubitandi rõnes. Prima circa illationem illius enthymematis: Prælatus prohibere non poteſt uirtutum officia, ergo neq. pro libito diſpenſare. Etenim, aut nomine uirtutis intelligit materiam uoti, aut id ipſum quod eſt uouere. Prior. n. ſenſus eſſet hm̃oi. Prælatus nõ põt cohibere ſubditos, ne ieiunent, aut orent, aut peregrinentur, &c. ergo nec poteſt pro libito tollere uinculũ huiuſmodi operum. Quę quidẽ argumẽtatio dupliciter peccaret. Primo, quia nulla eſt illatio nis uis, nam etſi monaſticus præfectus nequiret impedire q n libere. qs oraret, aut ieiunaret, poſſet nihilominus impedire uoũ, ſicut maritus, licet inique ageret, impediẽdo ne uxor oraret, nihilominus poſſet irrita-

Prima dubitatio circa aſſerta D.Tho.

irritare uotum. Pariter ergo ep̄s, licet non obſtaret ſubdito quin libere exerceret uirtutum opera nihilominus tollere pro libito poſſet uinculum, ut. ſ. non ſe nouo funiculo perſtringeret. Secundo & antecedēs eiuſdē illationis eſt falſum. Poteſt. n. prælatus in religione aliquando opus unius uirtutis ꝑ aliam prohibere, uidelicet ne orationi monachus uacet, ſed infirmis ſeruiat, ne ieiunet ſed ſtudeat. Si autem nomine uirtutis, intelligit ipſum uouere, nec tunc ſolida erit argumētatio, quæ eſt hęc. Non poteſt præcipere peccata, ergo neq. prohibere ne uota fiant, aut facta prohibito tollere. Infirmitas. n. conſequentiæ patet in religionis prælato, & parente reſpectu filii, qui non poteſt ei præcipere peccata, & tñ poteſt eius uota caſſare. Ad horum ergo intellectum notādum, alteram eſſe rationem ſuperioris, qui habet dominium uoluntatis ſubditi, quales ſunt, maritus, pater, dominus, & pręlatus religionis, alteram uero prælatorum populi, qui eiuſmodi non habent dominiū, ſed tantū ſpiritualem iuriſdictionem. Et D. Tho. nō loquitur hic de priore ſuperiorum ordine quorum eſt uota irritare, nam de illo rem iam ar. 8. & 9. expediuerat, ſed loquitur de ꝑlatis tātū, quatenus prælati ſunt, ſpūaleſque iudices, quibus idcirco non irritandi, ſed diſpenſandi ſuppetit facultas. Et de iſtis conſtituere pergit, ꝙ cum nō ſint dñi uoluntatum ſubditorum, non ſunt eorundem uota ex ipſorum uoluntate pendentia, atq. adeo neq. in eiuſmodi uotis excepta ſub intelligitur Antiſtitis auctoritas, ut ſint cōditionalia, ſi epiſcopo aut Papæ placuerit, ſicut uotum filii aut uxoris, aut monachi. Quodquidem documentum ꝑ ſe eſt manifeſtum, & adeo Palu. atq. alii, qui contrarium ſentiunt, in hoc ſunt cæcutienter hallucinati. Pontifices nanque non ſunt domini ſubditorum, nec eorum uoluntatū. Quare ſicut matrimonii aliiq. ciuium contractus, ita & eorum uota ijſdē ep̄is inconſultis firma & ſolida ſunt. Hac ergo uoti firmitate ſuppoſita, optime procedit ratio S. Tho. in utroq. ſenſu eorum, quos nuper impugnabamus. In priori. ſ. ꝙ ſicut non poteſt ep̄s prohibere uirtutum opera, puta ieiunare, orare religionem ingredi, &c. ita neque poteſt eos prohibere

Solutio.

quin eadem opera abſolute uoueant, qñquidem non eſt dñs ſuæ uoluntatis. Quare nullum eſt argumentum, quod de parēte & uxore faciebamus. Item & in poſteriori ſenſu, ut nomine uirtutis uotum ipſum intelligat, procedit etiam argumentatio, uidelicet, quod ſicut nō pōt ep̄s, aut Papa ſubditis peccata præcipere, ita neq. poteſt opera uirtutum, puta uota, quippe quæ abſq. ipſius ſuperioris conſenſu firma & ſolida ſunt, prohibito impedire, atque adeo neq. horum modos & uincula rumpere. Atque hanc ſecundum arbitror legitimam eſſe mentem D. Tho.

Dubiū 2.

Sed dubiū de ſēſu concluſionis reſtat, qua ait, dum prælatus ſine ulla ſaltem apparenti cā diſpenſat, eiuſmodi diſpēſationem nō excuſare a culpa. Triplicem. n. intelligentiam uerbum hoc parturit, nempe ꝙ prælatus diſpenſans nō excuſetur a culpa, & de hac non dubitatur, quin uera ſit, nam peccat uel contra prudētiam, uel contra fidē diſpenſandi. Secūdo, quod nec ſubditus diſpenſationem procurans, culpa careat, quod ēt certum eſt. Nam qui rem iniuſtā procurat, reus eſt noxiæ. Sed tertius ſenſus eſſe poteſt, quod etiā poſt diſpenſationem non excuſetur a culpa, ſi illa utatur, quaſi diſpenſatio nō teneat. Et de hoc ſenſu ſuboriri alicui poteſt dubitatio, nam poſtquam diſpenſatum eſt, uidetur ſubditus abſolutus. At uero D. Th. oēs tres ſēſus adſtruxiſſe uidetur nā ait, quo ſicut non pōt prælatus peccata præcipere, ita neque pro libito diſpenſare.

Solutio

Præceptum autem illud nullius eſſet uigoris, ergo neque diſpenſatio. Et in hanc partem in calce libro primo ſententias ſecuti maiorū ſubſcripſimus, nēpe quod ſi Papa uel epiſcopus in legibus ſuis diſpenſat, quamuis aliqñ inique id faciat, nihilominus diſpēſatio tenet. In his autem quæ de iure diuino pendent, quale eſt uotum, & promiſſorium iuramentum, ubi manifeſte cōſtat nullam interceſſiſſe cauſſam, euanida eſt diſpenſatio, quoniam cum iā res debita Deo ſit, non poteſt Papa illud gratis ſine cauſſa, quæ Deo ſaltem appareat accepta, condonare. Ad tertium denique reſpondetur nullam eſſe conſequentiā, quod ſi ad ꝑlatos functio diſpenſandi ſpectet, oībus æquo iure competat. Maximus

Ad tertiū ar. g

mus enim Pontifex, qui uicem Chriſti ge
rit, plenariam habet in eccleſia poteſtatẽ
in omnia uota, quæ ſint diſpenſat illa, qđ
D. Tho. ad excipiendum ſolenne uotum
religionis appoſuit. In ea uero quę inferio
ra ſunt, poteſtas ſe inferiorum prælatorũ
prolata, utpote ad quos neceſſe eſt identi
Scrupulus. dẽ recurrere. Quare excepto uoto religio
nis & ꝑpetuæ caſtitatis exceptarumq. pe-
regrinationum, diſpenſare ualent, nempe
in uotis orationum ac ieiuniorum, reli-
quarumq. peregrinationum. Sed S. Tho.
non excipit niſi Hieroſolimytanam, quia
forſan ſua ætate nulla alia erat excepta,
At forſan hic quiſpiam eundem ſanct. do
ctorem contradictionis redarguat. Dixit
enim in 4 diſt. 38. q. 1. art 4. oĩa uota per-
petua reſeruari Papæ, hic autem ait ſuper
uotum ieiunii poſſe ab aliis prælatis di-
ſpenſari, & pariter rationis, quæ nihilomi-
Solutio nus poſſunt in perpetuum fieri. Reſpon-
detur autẽ uota illic appellare perpetua,
quæ per ſe dum abſolute eduntur perpe-
tuitatem habent annexam, ut eſt uotũ re-
ligionis & caſtitatis, qui. n. abſolute caſti-
tatem uouit perpetuam intelligit. Votum
aũt ieiunii & orationis niſi perpetuitatis
conditio exprimatur, nõ affert illam ex ſua
natura & ideo quamuis in perpetuũ fiant,
poſſunt ab inferioribus prælatis diſpẽſari.

QVAESTIO V.

DE RELIGIONIS VOTO in particulari.

ARTICVLVS I.

Vtrum religionis uotum ad ſtatum perfectionis attineat.

QVONIAM Bifariã. q. 2. dice
bamus uotũ fieri ſolẽne, ui
delicet uel per religionis ſu
ſceptionẽ, uel per clericorũ
cõſecrationẽ, neq. de eiuſ-
modi ſolẽnitate, aliiſſe ad dicẽdũ īſinuãti
bus ſatis illic nobis dicere licuit, operę ptiũ
duximus, ne truncũ tractatũ hũc relinquere
mus, ſingulas qõnes de eiuſmodi uotis
hic tandem adhibere. Alteram, ſ. de uoto
religioſorum, ac de uoto clericorum alte-
Primũ argum. ram. Arguitur ergo ſtatim quibus nos hæ
retici argumentis oppugnãt, religionis uo
tum nihil ad ſtatum perfectionis attine
re. Religionis tum uox, tum ẽt res ipſa, uni
uerſæ Chriſtianæ familiæ ſunt cões eſt nã
que religio cultus latriæ, ſcđm illud Cice Cicero
ro. 1. de Officiis, Religio eſt quæ naturæ
diuinæ cultũ & religionẽ affert, quod qui
dem non ſolum Chriſtianis oĩbus, ſed etiã
cunctis mortalibus cõpetit. Quod ſi aliqui
bus per Autonomaſiam tribuendum hoc
nomen eſſet, ſoli ſunt ſacerdotes, ſacrorũ
que adminiſtri, qui Hierarchias religio-
nis actiones exequuntur, falſo ergo nomẽ
hoc ſibi monachi arrogant. Secũdo argui Argu. 2.
tur. Perfectus in hac uita nemo eſſe poteſt,
nã ut 3. Phyſi. auctor eſt Phyloſophus, per
fectum eſt cui nihil deeſt. In hac autem ui
ta, ut habeĩ Iaco. 3. in multis offendimus Iacob⁹.
omnes, unde Pau. 1. ad Cor. 13. Cum ue Paulus.
nerit, inquit, quod perfectum eſt, euacua-
bitur quod ex parte eſt, temerariũ ergo eſt
atque impium nomen perfectionis in hoc
lubrico ſeculo nobis uſurpare. Quod ſi ali
quid in terris perfectionis exiſtit, illa in
charitatis culmine & faſtigio poſita eſt. Se
cundum illud ad Col. 3. ſuper omnia cha
ritatem habere, quæ eſt uinculũ perfectio
nis. Non ergo in monaſticis cõſiliis perfe Argu. 3.
ctio eminet. Tertio deniq. ad rem proxi
me arguitur. Si religioſorũ ſtatus ad perfe
ctionẽ pertineret, eo pręſertim ꝙ in conſi
liorum exercitio quæ monachi profiten-
tur, perfectio collocaretur, hoc autem fal
ſum eſt, imo Chriſtus ſic nos Matth. 22. in
ſtituit, ut in illis duobus magnis mãdatis,
dilectionis Dei & proximi, pendere intel
ligeremus uniuerſam legem & prophetas.
In cõtrariũ eſt quod uetuſtiſſimus Dionyſ. Dion.
6. c. Cœleſtis Hierarchiæ poſt Antiſtites
religioſis quoq. perfectionẽ tribuit, quos
monachos, & ſuo idiomate triapædas, id
eſt. Triadi perfecte famulantes nuncupat.
De quibus ſubinde ait eos qui nominantur
Dei famuli ex Deo puro ſeruitio & famu
latu uniri ad monachalem perfectionem.

Argumẽtum qõnis huius locuplete D. D. Tho.
Tho. ut pleraq. oĩa & luculenter ediſſerit.
2. 2. q. 74. & infra ſummatim, hic uero &
ad rem præſentem accommode octo con
cluſionibus reſpondebimus, quibus ab ijs
qui monachos dilacerant, eorum inſtitu-
ta protegamus. Eſt ergo prima concluſio. Prima conclu.
Perfectio Chriſtianæ uitæ, ad cuius fidem
ſuſcipiendam, adorandam, & colendã uni
uerſus

uerſus obligatus eſt orbis, in ſolo charitatis culmine ſecūdum ſuam eſſētiam & ſubſtātiam poſita eſt. Concluſio liquida eſt. In hoc nanque vniuſcuiuſq rei perfectio cōſiſtit, ꝙ ſuo ſupremo fini uniatur per unā autem charitatē & angeli, & homo Deo vniuntur, qui utriuſque creaturæ finis eſt, ergo in charitatis faſtigio noſtra conſiſtit perfectio, ſecūdum illud citatum Apoſtoli Super omnia charitatem habete, quæ eſt uinculum perfectionis. Cum vero audis, uniri, non intelligas, adipiſci, aſſequi, & comprehendere, hoc enim per uiſionem Dei, fit, in qua propoſita nobis eſt noſtra felicitas. Nam quamdiu in hoc corpore poſiti ſumus, ut ait Paul. peregrinamur a Domino, atq. adeo ipſum non attingimus, ſed uoluntatem habemus præſentes fieri ad ipſum, quod cū faciē eius conſpexerimus, obtinget nobis. Per charitatem aūt ſic cū ipſo conglutinamur, ut cū anima corpus, ſecūdum illud Ioan 4 Deus charitas eſt, & q manet in charitate, i Deo manet, & Deus in eo. Nam ſi Phyſicam conſulas, tam in anima corpus ē, quā i corpore anima, ſed diuerſimode. Eſt .n. corpus in anima tanquā contentum in continente, hoc eſt in eo, a quo eſſe & quidquid eſt recipit. Et eo modo nos ſumus per charitatem in uiuificāte nos Deo, ſicuti ſecūdum naturam i eo viuimus, mouemur, & ſumus. Sed eſt viciſſim anima in corpore tanquam forma in ſubiecto atq. per quandā ſimilitudinē, ſic Deus in nobis per charitatem eſt, quæ forma exiſtit, qua nr̄a perficit anima, ſecūdū illud Io. 14 Qui diligit me, diligetur a patre meo, & ad eum veniemus & manſionē apud eū faciemus In hoc ergo uicariç charitatis glutino, qua & nos prior Deus diligit, ac ſubinde a nobis viciſſim diligitur, faſtigiū noſtræ perfectionis conſiſtit Vnde 1. Ioan. 3. Nos ſcimus ꝙ trāſlati ſumus de morte ad vitā, qm̄ diligimus fratres Et ſubditur. Qui nō diligit, manet in morte. Cōſulto tn̄ diximus ſecūdū eſſentiā & ſubſtantiā, quoniā quodā modo ex aliarū quoque uirtutum famulatu eadem perfectio pendet, nēpe quorum adminiculo nutritur ac protegitur, ſecūdū illud ad Eph. 6 Accipite armaturam Dei, ut poſſitis reſiſtere in die malo, & in oibus perfecti ſtare. At maturam aūt Dei appellat continentiam, quæ lumbos ſuccincti in ueritate perſiſtimus, loricam iuſtitiæ, & ſcutum fidei &c.

Probō.

Paulus.

Secunda concluſio. Eadē perfectio in præceptis duobus magnis charitatis conſiſtit, ſ. Diliges Dominum Deum tuum, & proximum ſicut teipſum Neq. uero quenquā cōturbare debet, quod & i charitate perfectionem conſiſtere profitemur, & rurſus in eius præceptis. Prioris enim ſenſus eſt, eandem ipſam charitatem noſtrā eſſe perfectionem, poſterioris uero, per præceptorum obſeruātiam cōſeruari, foueriq. & augeri. Concluſio hæc tum teſtimonio Chriſti ſupra citato ſtabilitur, In his duobus mandatis omnis lex pendet & prophetæ, tum ēt ad ſuperiorem protinus conſequitur. Etenim ſi charitas ipſa profectio eſt noſtra, conſequens eſt, ut eius obſeruatione præceptorum eadē perfectio ſolusq. noſtra dependeat, ſecūdum uerbū Chriſti, Si uis ad uitam ingredi, ſerua mandata: ō ex ſi nō eodē gradu. Eſſentiam namq. perfectionis noſtrç, in charitate Dei ſita eſt, ſecūdū tn̄ hāc in charitate proximi. Quin vero ob id ſecūdus charitatis gradus ad eandē attinet perfectionem, ꝙ dilectio proximi nihil aliud q̄ quidā Dei amor eſt, iuxta illud 1. Ioā. 4. Si qs dixerit quoniam diligo Deū, & fratrē ſuū oderit, mendax eſt. Qui .n. non diligit fratrē ſuum, quē uidet, Deū quē non uidet quomodo poteſt diligere? Etenim cum Deus omnium ſit parens noſtrum, quos intime charos hēt, nemo eum ex corde diligit niſi & filios eius diligat, quos ipſe diligit Tertia concluſio. Præcepta hæc charitatis nullum nobis præfigūt diligendi modum. Probatur. Quoniā pręcepta admetiri dē ut ipſorum fini iubemur ergo eiuſmodi præceptis ſic Deum diligere & proximum, ut uterque diligibilis eſt modus autem diligendi Deum, ut ait Bernardus, eſt ſine modo diligere, ergo eius præceptū nullū pfigit modū. ſ. ut hoc aut illo gradu a nobis ametur, alius ſic, alii uero aliter, ſed abſoluta eſt diligendi præceptio Nec uero exemplū huius deeſt, quod nobis natura pſ tr. Etenim ut 1. Politicorū acute Ariſ perſpectū eſt, ſic inter finē & media differt ꝙ finis, cū ſit per ſe bonus, abſque modo & termino diligitur, nemo enim ſibi præfinit quantum ſibi ſalutis uelit, ſed q̄ quo maior, eo melior, ſine limite exo-

Secūda concluſ.

Rō concluſiōis.

Tertia conclō.

Probatio.

Bernar.

Ariſtot.

te exoptatur, medicamina uero quia totã bonitatem a fine ſortiuntur, non quo maiora ſunt, eo meliora, ob idq; non infinitum, ſed ſub pondere & menſura, tum ab ægroto optantur, tum & applicantur a medico. Deus ergo quia ſupremus eſt finis, ſine modo iubetur amari, atq; hoc illa uerba ſonãt. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota mente tua, & ex totis uirib. tuis. Proximus aũt, tametſi non uſq; adeo abſq; modo ſit diligendus, ſed modus ille præſcribitur, Et proximum tuũ ſicut teipſum, tamẽ & modus ille quandam præſefert infinitatis imaginem, nam homines & quadamtenus abſq; modo ſeipſos diligunt, imo uero dum uere ſe diligũt, illam ſibi debent æternã felicitatem abſq; ullo modo exoptare, eandemque reliquis. Conſiſtit igitur eſſentialiter noſtra perfectio in illis mandatis, quibus abſq; modo iubemur Deum proximumq; diligere. Vnde

August. Aug. lib. de perfectione iuſtitiæ. Cur ergo, inquit, non præciperetur nobis iſta perfectio, quã in hac uita nemo habeat, ſi in gradu perfectiſſimo, quæ nec uenialem offenſionem admitti? Exiſtit aũt contra concluſionem

Argum. hãc argumentũ. Si perfectio Chriſtianæ uitæ in eiuſmodi charitatis præceptis conſiſtit, quibus ſine modo diligere Deum & proximum iubemur, cum eiſdem præceptis cuncti teneantur mortales, uniuerſi cogerentur in culmine perfectionis uiuere, atq; adeo nemo eſſe ualeret a culpa liber, quod impium eſt concedere, diuinæque

Solutio benignitati aduerſum. Ad hoc autem rẽſpondetur non ſic eſſe intelligendũ, abſque mõ, & termino poſitum eſſe charitatis mandatum, ut quemcunq; obliget faſtigiũ charitatis tenere, ſed ut unuſquiſq; intelligat quo debeat diligẽdo conari. Quare, ut tranſgreſſionis delictũ quis euitet, ſatis eſt ut nihil contrarium charitati eiuſq; præceptis committat, ut in ſolutione ad ſecundũ luculẽtius patebit.

Quarta conclu. Quarta concluſio Reliqua omnia præcepta, tã illa quæ in Decalogo expreſſa ſunt, q̃ uniuerſa, quæ ad ipſorum rõnes reducuntur, atq; adeo cuncta conſilia ad perfectionem ipſam charitatis aſſequendam referuntur, ac perinde in ipſis tanquã in inſtrumentis perfectio noſtra cõſiſtit, diuerſis tamẽ mõ in præceptis quã in conſilijs. Nam præcepta ſic charitati inſeruiunt, ut impedimenta tollant, quæ uel ei contraria ſunt, ut, Non furtum facies. Non mœchaberis. & reliqua, quæ ſub reatu mortali obligant, uel eandem tepefaciunt, ut uenialia peccamina. Conſilia uero, ut ſupra dictum eſt, illa reſcindũt, quę & ſi licita ſint, nec charitati prorſus inimica, tamẽ nõnulla ſũt ad culmẽ progrediẽtibus obſtacula: qualia ſunt rerum poſſeſſiones & matrimonia, quæ mortalibus innumera faceſſunt negotia. Valeant ergo, qui monachorũ inſtitutis petulanter oblatrant; haud enim uti nobis imponunt, ſic in operibus conſiliorũ exercendis profectionem collocamus, ut eius ſubſtantia & eſſentia in illis ſuſpicemur ſubſiſtere, neque uero eadẽ conſilia præceptis anteferimus, utpote quę nõ perinde atq; illa neceſſaria exiſtimamus, ſed ſic prorſus monachatũ ad perfectionẽ ſpectare profitemur, ſicuti accliuis cõpendiariaq; uia ad perfectionẽ obtinendam expeditior eſt: accliuis inquã incipientibus, nam prouectioris planiſſima eſt. Atqui hic forte non ſiniſter eſt ſenſus illius uerbi Chriſti, Math 5. Qui fecerit mandata hæc minima, & docuerit ſic homines magnus uocabitur in regno cælorũ. Qui quidem ſenſus Chryſoſt. non latuit, Chryſo. & ideo a uobis illic peramplius locupletatus eſt. Apparet enim illic Chriſtus conſilia quibus Apoſtolicum ordinẽ inſtituebat, minima appellare mãdata, & nihilominus aſſeruit eorũ cultores magnos appellari in regno cęlorũ. Vñ nonnulla repugnãtia prodire uĩ, nam ſi minima ſunt, quõ eorũ cultores magnos reddunt? aut ſi magnos reddunt, quõ minima? Rñſio ergo eſt, conſilia idcirco cenſeri minima, q nõ ſunt ad ſalutẽ neceſſaria, ueluti præcepta, quæ proinde maxima cenſentur, quippe ex quibus noſtra pendet ſalus ſed tñ qui hæc faciũt, eo magni uocabũtur, quod nõ ſolũ pręcepta ſeruant neceſſaria, uerum & illa, q̃ etſi licita ſint, obſtare nihilominus ei põt, ne tanto compendio gradibus charitatis ad eius perfectionem conari ualeant. Vide queadmodũ non in conſilijs perfectio cõſtituitur, imo tã ipſorũ quã & præceptorũ perfectio in charitate poſita eſt. Quare de ambobus ordinibus ait ſimul in Enchiridio Aug. Quæcunq; mandat Deus, ex q̃bus unũ eſt, Non mœcaberis, & quæcunq; Auguſt

non

non iubentur, ſed ſpeciali conſilio monẽtur, ex quib. unum eſt, bonum eſt homini mulierẽ nõ tangere, tunc recte fiunt, quum referuntur ad diligẽdum Deũ, & in hoc ſeculo & in futuro. Et Abbas quidam Moyſes, ut in Collationibus Patrum legitur. Ieiunia, inquit, uigiliæ, meditatio ſcripturarum, nuditas, ac priuatio oĩum facultatum non perfectio, ſed ꝑfectionis inſtrã ſunt, quia non in ipſis conſiſtit diſciplinę finis, ſed per illam peruenitur ad finem. Quinta conclusio. Conſiliorũ obſeruatio non ſolũ rõnibus alijs, uerum & ac ẽt adminiculum eſt ad altiorẽ obtinẽdum charitatis gradũ, ꝙ cautionẽ pſtant, ut præſtantius ac tutius cuſtodiantur præcepta. Non dixerim conſilia cum hr̃e finem. Votum quippe caſtitatis nõ in hunc ſcopum refertur, ut euitetur adulterium, vel fornicatio. Neq. uotũ paupertatis refertur ad cauendũ furtum. Imo plurimi, qui hæc uouẽt, ab illis ſceleribus liberi ſunt, q̃uis aliquem eadẽ rõne cõtingat eiuſmodi uota ſuſcipere. Sed tñ hoc certum eſt, ꝙ conſiliorũ exercitũ, clypeus pceptorum exiſtit. Qui.n. paupertatem ex animo delegit, elongatior eſt a perpetrando furto, & qui uoto ſe caſtitatis obſtrinxit abſtractior ẽt ab adulterijs. Et qui pompis ſeculi uale dixit, a cædibus eſt aliiſq. inferendis iniuriis tutior. Quare nulla arbitror uiolentia uaticinium illud Iſa 26. in hunc ſenſum adduci. Vbi propheta de urbe fortitudinis loquens, cui eſt Saluator comparatus, ait, Ponetur ĩ ea murus & antemurale. Muri.n. appellatione quid niſi legis præceptiones intelligamus, quib ſalus noſtra circumſepta ꝓtegitur? Antemurale ergo, & ut ſic dicamus, legis pomęriũ, haud inepte conſiliorum exercitium eſt, quibus Saluator noſter legẽ euangelicam circumuallauit. Ecce quõ monachi non in ſuis iuſtitutis perfectionem collocant. Sed ut Aug. verbis in De moribus eccleſiæ. vbi de ipſorum uita loquitur, utamur, charitas inter eos, ſi legitimi ſint, præcipue cuſtodit. Charitati uirtus, charitati ſermo, charitati h bitus, charitati vultus aptatur. Sexta concluſio. Votum religionis in paupertate cõſiſtit, caſtitate & obedientia. Ratio huius eſt, ꝙ religio in hoc ut dictũ eſt, collocatur, ꝙ ſeculum deſeras ut Chriſtum ſequẽs gradibus charitatis proficias. Huç.n. attinet Paulinum illud uerbum ad Gala. 6. Mihi abſit gloriari niſi in Cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti, per quẽ mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo. Voluit.n. eos qui Apoſtolicũ inſtitutũ amplexuri eſſent ſic mundum poſt terga relinquere, ut non ſolum eum prorſus obliuioni traderẽt, uerum & operam ſedulo darent, ut mundus ipſorũ uiciſſim obliuiſceretur. Atq. adeo uterque alter ſic eſſet alienus, ac ſi duo eſſent cadauera, hæc aũt abdicatio mũdi nõ aliter fit, q̃ ſi illa relinquamus, quibus nos mundus retinet. Hæc uero, ut 1. Ethic. auctor eſt Ariſt. tria ſunt gñe bona, nempe externa, & corporis, atq. aiæ, de quib. in ſua prima cano. Ioannes, Omne quod eſt in mundo, concupiſcẽtia carnis eſt, & concupiſcentia oculorum, & ſuperbia uitæ. Hæc ergo bona ne ſua exorbitantia, uel charitatem propellant, uel eius feruorem tepefaciant, præceptorum lineis ac normis limitantur. Quare qui pręcepta ſeruat, ill. ꝓ põt bonis licite uti, nã iuſtitæ limina non egreditur. Attamen quia etiam tunc nõ pñt non multa alendæ charitati creare pericula, ſaluifica Chriſtus adiecit conſilia, ut illis prorſus impedimentis eiectis expeditiores ſuã ſequeremur crucẽ. Quod.n. iis ẽt qui præceptis obtemperant poſſeſſio ſecularium bonorum periculoſa ſit, enarrauit diuinè Chriſtus Luc. 8. in illa parabola triplicis malignæ terræ. Quod n. ſeminantis uerbum in terra iactum ſit legis præcepta deſignat, humanis mentibus ſuſcepta. Sed uel ſuperbia uitæ eorum, qui ſecus uiam ambulant, hoc eſt cunctis mundi honoribus inhiant, uel cordium ariditas eorum, qui carnis deſideriis mandantes in ſpiritualibus areſcunt uel eorum ſolicitudo, qui pungentibus diui iis impleantur, ſemen idem ſalutiferũ, aut dæmonib. exponunt, aut roris inopia exſicant, aut deniq. rerũ au ritia ſuffocãt. Hac igitur de cauſa Chriſtus legifer nr̃ dum in mõtem aſcendens, ut Mat. 5. refertur, vnde eum mundus audiret, non hominũ, aut angelorũ. ſed os ſuum aperiens, leges orbi ponere adornaret, ſtatim qui optimus architector, ab ipſo legum fine, nempe a beatitudine exorſus, Beati, inquit, pauperes ſpũ, beati mites, beati qui lugent. Vbi tria monachorum uota delineauit. In triplici namque, ut 1. Ethicorum auctor eſt

Quinta concl. — Sexta concl. — Rõ concluſ. — Paulus. — Ariſtot.

Ariſtot. Ariſtot. ſapientes huius mundi uerſabantur errore de ſuprema felicitate. Alij quippe in diuitiis eam collocabant, alij uero in honoribus, atq. alii in uoluptatibus. Eorum ergo temulentam ueſaniam trina ſententia Redemptor retundit. Cum.n. totus mortalium orbis felicitatem quam nullus non auet, ubi ſita eſſet, ſcire percuperet, cōi omnium deſiderio primo uerbo obuiā exiuit. Optatis, inquit, beatitudinem cognoſcere, quo lex omnis ducit. Beati ergo pauperes ſpiritu, hoc eſt ſpontanei. Ac ſi dicat. Tm̄ abeſt immodicam rerum exuberantiam homines beare, ut iuſtitia in earū potius moderato uſu conſiſtat, beatitudo uero in eorū prorſus neglectu & abiectu. Mox, beati mites, nempe qui non ſatis habent iuſto honorum moderamine, uti uerum altiori ſe obedientia religantes, ab eorum tumultu perfugiunt. Beati qui lugent, hoc eſt, non qui uoluptatibus ſubmerguntur, felices ſunt, ſed cui legis præſcripto eis fruuntur, illi iuſti. Qui uero uſq. ad lutum illas repudiauerint, illi beati. Et quo id, paulo ante diximus, clareſcat, nempe conſiliorum exercitia ad egregiam mandatorum cuſtodiā magnopere conducere, ſubdit. Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam, & beati miſericordes. Etenim qui conſiliorum uotis ſeſe perſtringunt, non ſatis ducunt præcepta iuſtitiæ ac miſericordiæ utcumq. ſeruare, uerum & ſitientiſſime. Et qm̄ tam conſilia q̄ præcepta ad faſtigium ut dictum eſt, & perfectionem charitatis perdunt, qua corda mundantur, cordium uero mundities ac Deum uidendum mentis aciē purificat & exacuit, in qua uiſione beatitudo conſiſtit, ſubdit. Beati mūdi corde, qm̄ ipſi Deum uidebūt. Et qm̄ in oīmoda illa deſideriorum ſacietate & tranquillitate poſitum eſt, ut iuxta Io. uerbum filii Dei nominemur & ſimus, tandem concludit Beati pacifici, qm̄ filii Dei uocabūtur.

Votorū numer⁹ deduct⁹ ex ſacris literis. Quod ſi trinū hoc conſiliorum uotum, qđ uno hoc loco ſtabiliī, diſperſum per Euāgelium deſideras, diuerſis illud locis inuenies. Eſt.n. paupertas horum ordine & uſu prima, quod Ambroſ. ſuper Lucam adnotauit.

Ambro. Nā ut rerū facultates inſtrūa ſunt oīum uitiorum, ſic earū ablegatio generatrix eſt nutrixq. oium uirtutū. De qua inſigne pleniſſimumq extat Chriſti documentum, Matt. 19 ubi adoleſcentē, qui uitā æternā ſitiebat, gradatim inſtituit. Primum.n. qđ neceſſarium erat, admonuit. Si uis ad uitā ingredi ſerua mandata. Mox, cum ſe illá a iuuentute ſeruare reſpondiſſet adiecit: Si uis perfectus eſſe, uade & uende omnia quæ habes, & da pauperib. & ſequere me. Haud.n. uendere quæ habes, ſi nude id cōſideres, cōſilium eſt, ſed pauperibus erogare. At quia neq. in conſiliorum uſu ſolo perfectio cōſiſtat, uerū in eo qđ aſſecla ſis Chriſti, ac perinde charitatis cultor, ſubdit: Et ſequere me. Sunt fateor Hieronymus &

Hieron. Origen. Origenes illuc annuentes, q̧ adoleſcens ille præcepta nō ſeruaret, cuius nonnullum inde ſumitur argm. quod ſubditur Impoſſibile eſt diuitem intrare in regnum cœlorum, unde Lutherani colligunt nullā illic perfectionē deſignari, præter illam quæ in præceptorum cultu ſita eſt. Re tn̄ penitius conſiderata, præferenda eſt aliorū patrum ſententia, uidelicet uere reſpondiſſe, dum ea dixit ab ineunte ætate ſeruaſſe, tametſi nō adeo id feruide feciſſet. Refert.n. Marcus tum eum Chriſtum intuitum dilexiſſe, quod niſi uere loquutū intellexiſſet, nō feciſſet. Adde, q̧ ſi Chriſtus neſſet mentitum fuiſſet, uel id ipſi ſignificaſſet, uel non tanquā altiorem gradum ſupra mandatorum cultum adieciſſet. Si uis perfectus eſſe. In ſumma, cum tanto uerborū diſcrimine prius dixiſſet, Si uis ad uitā ingredi, ſerua mandata ac ſubinde. Si uis perfectus eſſe, uende omnia quæ habes, quod ſe uera ad ingreſſum uitæ non eſt neceſſarium. Citra dubium mandatorū neceſſitati adiecit ſpontanea conſilia, q̄ utiq ad perfectionē tutior cōpendioſiorq. uia eſt. Quod quidē Petrus plane intelliges, protinus noīe omniū interrogauit. Ecce nos reliquimus oīa & ſequuti ſumus te, quid ergo erit nobis? Ex quib. uerbis, ut q. ſeq. uiſuri ſumus, edocti ſumus Apoſtolos uotum ſuſcepiſſe. qđ mō religioſi eorum exemplo edunt. Quod autem iuuene conſilium renuente Chriſtus adiecit, nēpe diuitibus difficilem eſſe ingreſſum regni cœlorū, exaggeratio fuit periculorum, quæ a diuitiarum poſſeſſione poſſeſſoribus imminēt. Nam ſi ille qui cum præcepta utcunq. ſeruaſſet, tanta auiditate Chriſtū, quem magiſtrum cōfitebatur, conuenerat, qui ſe uiā regni doceret,

antea

antea eius cõſilium quam diuitiarum poſ ſeſſiones repudiauit, quid de alijs ſperandum? Ecce quemadmodũ paupertatis uotum nõ eſt perfectio, ſed perfectionis medium, quę in Chriſti obſequio charitatiſq ardore collocatur. Idẽ ergo & de uoto caſtitatis cenſendum. Hoc.n.& alterum uerbum eiuſdem Redẽptoris in eodẽ cap. denotat. Sunt eunuchi qui ſe caſtrauerũt ꝑꝑ regnum cælorum. Idemq, docet Paul. 1 ad Corint. 7. Qui ſine uxore eſt, ſolicitus eſt, quæ Dñi ſunt, qũo placeat Deo. Et mulier innupta & Virgo cogitat q̃ Domini ſunt, ut ſit ſancta & corpore & ſpiritu. Quibus locis non in caſtitate, ſed in charitate perfectio ponitur. Atq. idem de uoto obedientiæ facile eſt elicere ex uerbo Chriſti, Luc. 9 Si quis uult poſt me uenire, abneget ſe metipſum, & tollat crucem ſuam quotidie, & ſequatur me. Etenim cum hoĩs natura, quæ cæteris animantibus præſtat, de libertate penitus dignoſcatur, ſcđm quam factus eſt ad imaginem Dei, idem eſt ſe hominem ipſum abnegare, quod propriam libertatem alterius arbitrio uoti nexu ſubdere. Sed nec in hoc perfectio figitur niſi Chriſtum ſequaris ubi ſita eſt charitas. Cõſulto autem ſeptimam hic addiderim concluſionem. Abrenuntiatio ſeculi eo pacto quod explicatum eſt, non modo in iure diuino exiſtit per Chriſtum legiferum noſtrum conſtituto, uerum etiam ex uiſceribus naturalis iuris depromitur. Atq. adeo Chriſti prędicatio legis naturalis declaratio fuit. Probatur. Chriſtus qui auctor fuit naturæ ut crebro in ſuperioribus diximus illam neq. deſtruxit, neq. mutuauit, ſed ſua lege tum declarauit, tum etiam, ubi ipſa deficiebat, perfecit, cõſuluit autem nobis eandem ſeculi renuntiationem, ergo idipſum in iure naturæ latebat licet non oĩbus eſſet notum. Secundo ad idẽ arguitur. Deũ, dum homo factus in hunc uenit mũdum, maxime decebat, ut illud uitæ inſtitutum nobiſcum uicturus iniret, quod ſecũdum naturam, quã ipſe cõdiderat, optimũ eſſet, elegit autem eam uitam, quæ in conſiliorum exercitio poſita eſt, nempe paupertatem & inacceſſum caſtitatis culmen, nam obediẽtiã. q̃ caſtitatis uoto annexa eſt, cũ caput eſſet eccleſię, nemini præter parentẽ ſuum pręſtare potuit, ergo hęc eſt a natura ſua optima uita. Sed forſan quis reſpõdeat, non ꝙ ſcđm naturam optima eſt, cũ elegit uitæ cõditionem, ſed ꝙ cum nobis eſſet ad uitam æternã expeditior, decuit ut nõ ſolum uerbis, ſed & exẽplo nos ſuo ſic inſtitueret. Fuit.n. condecens, ut facere inciperet, quod uerbo docturus erat. Hic autem cauillus neruum argumenti non rũpit, imo illud confirmat. Si.n. nobis hæc uita expediebat, ſignum eſt, ex natura rei eſſe expedientem, alioqui aliter nos inſtituiſſet. quoniam nec rerum naturam mutaret docuit nos eius ueritatem. Atque id demum legitima ratione & cauſſa commonſtratur. Ille eſt, ſcđm naturam optimus uitę ſtatus, qui ad ſempiternam felicitatem aſſequendum aptior eſt & expeditior, quod autem eiuſmodi ſtatus in renuntiatione ſeculi conſiſtat, ex natura rerum plane colligitur, quãdoquidem iam mõſtratum eſt, tꝑalia bona, uxorumq. ac familię apparatum humanos animos ineſcare atq. ınnectere, ne ad ſpiritualia ſuo ferantur impetu. Quod ſi nos quis forte redarguat, hæc bona tꝑalia Deo auctore in gratiam humani generis eſſe creata, nobiſq. in uſum indulta, quare legitimum eorum uſum proprius ad perfectionẽ accedere, quã omnimodam eorũ abiectionem? Reſpõdetur, argu. concludere quod ſi in eo ſtatu hominum genus perſtitiſſet, in quo Deus illud condidit nihil periculi ab eiuſmodi bonis nobis immineret, ſed potius ad inflammãdum diuinum amorem nobis eſſet obſequia, atque adeo tunc neque caſtitas uirtutis munus eſſet, neque uero paupertas. At tamẽ poſt lapſum eiuſdem noſtri generis, illa quæ nobis ſalubria erant facta ſunt nocua non ꝙ res ipſæ naturas ſuas mutuauerint, ſed quod nos noſtrã deprauauimus. Sicuti uinum quod ſanis ſalutare eſt ęgrotis eſt nocuum, inedia uero q̃ ſanis ualidiſq. hominibus nocet febrem patiẽtibus medela eſt. Octaua deniq. poſtremaq. concluſio ſit. Ad perfectionis ſtatũ quamuis in conſilijs cõſiſtere explicatũ eſt, nec ſufficit, nec uero requiritur ut ea ipſa legitime cuſtodiantur, ſed in hac eiuſmodi ſtatus conſiſtit, ꝙ ꝑpetua uoti ſolẽnis obligatione ſtabiliatur. Cõcluſionẽ hãc cõtra eãdẽ Lutheranorũ hæreſim, ſic.n. eodẽ citato lib. De uotis monaſticis, religionis uota permit-

Paulus. Septima conclu. Probõ conclu. Secũdũ argum. Solutio Replica Obiectio. Solutio Octaua conclu. Luther. error.

tit, ut ea uẽ nõ ſint perpetua, & quo homi nẽ de ſuis uerbis agnoſcas ſic inquit. Monachis uouendũ eſſet. Voueo obediẽtiã, caſtitatem, & paupertatẽ ſcd̃m regulã D. Auguſtini uſq. ad mortẽ libere, hoc eſt, ut quando mihi uiſum fuerit mutare poſſim. Vide temulentam uerborum pugnantiam uſque ad mortem, ut mutare poſſim. Si.n. uſque ad mortẽ, quomodo mutari poteſt? nam uinculum quod ante mortem abrumpitur, non eſt uſq. ad mortem firmũ. Igitur concluſio hæc è duobus pendet Prius eſt, utrum legitime ac decenter tale uotum facere quis poſſit perpetuũ? Poſterius, an ad ſtatum perfectionis ſit neceſſariũ? Et quidem priorẽ partem nemo niſi mente cæcus, negare ualet. Enimuero cum ſe hõ ciuilibus contractus in perpetuum obligare queat, cur ſe non poterit Deo æternum mancipare? ut qđ antea integrum erat, atque adeo ſibi liberũ facere, deinceps, ꝑ datam fidem in uinculum præcepti trãſeat? Põt inquam quiſq. res ſuas in perpetuum uendere, põt & libertatem ſuã connubiali fœdere coniugi obligare, ut nexus in deſſet iſolubilis, immo uero ſcd̃m ciuiles leges põt quis ſeſe in perpetuum ſeruum alteri uendere, atque adeo aliis multis modis ſuam alteri ſic in perpetuum impignorare fidem, ut citra culpã nullus ei pateat ad libertatem regreſſus. Quid ergo obſtat quominus ſe Deo, cui ſeruire regnare eſt, ſe quiſque poſſit ſeruũ offerre, idque inſolubili uinculo ſanctiſſime confirmare. Accedit huc, quod ſacerdotes decẽter ẽt ſe irreuocabili fœdere ſacrorum miniſterio alligant. Adde ꝙ qua ratione iſti negãt poſſe ſe quenquã legitime & congrue in perpetuũ obligare, negare coguntur id fieri poſſe in tp̃s aliquod certum ac præfinitũ, quantumcunq ſit paruum. Nam ſi põt ſe homo in annum deuincere, poterit & in duos, & in decẽ, & perpetuo. Quod nõ põt in annũ, fit ut neq. in mẽſem, neq. in diem neq. in horã. Quod eſt totam uoti naturã denegare. In ſumma, iſti nullã obligationẽ in uoto cognoſcunt. Haud ergo ad ſuã phrenèſim reſpondendum eſt, ne eis contra ſapientis documentum, ſimiles uideamur. An uero conſiliorum exercitium citra perpetuum uotum non mereatur ſtatus nomẽ, monſtrandum nobis reliquũ ſit. Id

Prima ratio cõtra Lutherum.

Secũda ratio.

quod ſic elucidatur, ſtatus, idem ſua uoce eſſe iudicatur, qđ conditio libertatis, aut ſeruitutis, dicitur.n. ſtatus matrimonialis ꝑꝑ uinculũ fidei inter coniuges, quæ quædam eſt ſeruitus, & ſtatus mulieris ſolutæ propter libertatem, ſtatus aũt ſpiritualis ſiue ſeruitutis ſit ſiue libertatis, non ſolum internè obligationẽ, quę Deo patens eſt, requirit, uerum & externam ſolennitatem in conſpectu eccleſiæ. Non.n hic de ſtatu gratiæ aut peccati uobis ſermo eſt, qui in foro tm̃ Dei decernitur, ſed de illis ſtatibus atq. ordinibus, quib. eccleſiæ pulchritudo compaginatur, quę ceu regina ſpõſo a dexteris aſſidet, circũamicta uarietate. Exẽplum in ciuilibus patet. Haud.n. ob id, quod quis alteri ſeruiat, in ſtatu ſeruorum eſt, nam põt quiſque libere alterii inſeruire, ſed quia ſolenniter ſe in ſeruum tradit. Nec uero in ſtatu libertatis aſſeritur, propterea ꝙ qualitercunq. a ſeruitute ſe eripiat, nam põt fugere, ſed quia publico inſtrumento libertate donatur. Pari utique modo & ſi quiſq abſq. ſolẽni uoto poſſit conſiliorum exercitio proficere, atq adeo illũ charitatis gradũ ac meriti apud Deum attingere, quẽ religioſorum multi nondũ fuerint aſſequuti ſtatũ tñ perfectionis nemo abſq. ꝑpetuo uinculo hẽt. Et uice uerſa, q̃uis religioſus non pro rõne & dignitate ſui inſtituti fuerit charitate progreſſus, nihilominus rõne ſolẽnis uoti in ſtatu eſt ꝑfectionis. Ob idq ubi cætera paritatẽ habeãt, idẽ opus religioſi, ut q. 2. dictũ eſt, cumulatioris eſt apud Deũ meriti. Cõfirmaĩ autẽ eadẽ nr̃a cõcluſio aduerſus iſtos hęreticos. Nam niſi perpetuo uoto religio conſtarẽt, multa eſſent Euãgelica teſtimonia, quæ nullum haberent legitimum ſenſum. Illud.n. Luc 9. Nemo mittẽs manũ ſuam ad aratrum & reſpiciẽs retro, aptus eſt regno Dei, ẽt ſi de Chriſtiana religione in uniuerſam ueritatem habeat peculiariter tamen uitæ monaſticæ ſancti applicant, ſicuti & illud Luc. ſeptimo. Memores eſtote uxoris Loth. Et tamen ſi citra culpam liceret a cœnobio in ſeculum retrogredi, nihil iuris regni Dei illa ratione deperiret. Et illud ſupra citatum Leuit. 27. Omne quod Domino conſecratur, ſiue homo fuerit ſiue animal, non ueniet nec redimi poterit, ſed ſanctum ſanctorum

Cõfirmatio ĩ Lutherum

erit, haud inepte, ut ſupra uidemus, ſacerdotibus ac monachis aſſuitur. At quid cũ iſtis diſputamus niſi religionum inſtituta ſolenni uoto firmarentur, quidnam eſſent aliud religioſorum clauſtra, quam hominum ludibria, nempe hodie plena cras uacua? Et qui hodie cucullã geſtaret, cras eſ-
Argum. ſet opifex coniugatus. Reſtat aũt cõtra ea quæ dicta ſunt poſtremũ argumentũ ſoluere. inter cœnobitas nihilo ſecius diſtinguendi ſunt tres hoĩum ordines, quam inter ſeculares, uidelicet incipientium, proficientium, & perfectorum non ergo omnes ſunt in ſtatu perfectionis. Ad hoc uero per ea quæ circa poſtremam concluſionẽ ſtatim
Solutio dicebamus, reſpondetur. Nam etſi antecedens uerum ſit, conſequentia tamen, eſt
Thom. nulla. Dicuntur.n. eſſe in ſtatu perfectionis, non propter progreſſum ad culmen, ſed propter uotum. Quamuis pudore deberent monachi omnes ſuffundi, qui non ad eum conituntur ſcopum, quem habitu & ceremoniis profitentur. Igitur qui monachorum ſtatum, ſic explicatum, perfectionis eſſe denegas, in ius omne naturale, ſ. diuinum & humanum iniurius eſt. Haud enim unquam ulla fuit mũdi ætas, in qua non eſſent aliqui a reliquo populo uitæ inſtituto ſemoti, qui ſpecimen aliqđ religionis præſeferrent. Initio namq. ſtatim naſcentis orbis, inter cæteros mortales legitur Gen. 5. Enoch peculiariter ambulaſſe cum Deo Quare nõ refertur morte ſublatus, ſed non apparuiſſe. Et inter Phil. Pythagoreorum ſcola ac Diogenis aſſeclæ uitam agebant a cõi cœtu ſecretam, ab iis uidelicet abſtinentibus ſecularibus fruitionibus, quæ uotis monaſticis abijciunt. Et Romæ erant ſanctimoniales quę ueſtę uirginitatẽ uoto conſecrabant. Et Hier. 35. commemorantur Rechabitæ, quorũ religionis profeſſio erat, uinum nõ bibere, neq. domos extruere, neq. ſementem ſerere, neq. plãtare uineas. Et de Elia
Paulus. atque aliis Prophetis refert Pau ad Heb. 11 q circumibant in melotis, in pellibus caprinis, egẽtes anguſtiati, afflicti, quibus dignus non erat mũdus, in ſolitudinibus errantes, in montibus, in ſpelũcis, & in ca-
Ioſeph uernis terræ. Et ut c. 3. ſuper Math è Ioſepho lib 18. antiquitatum retulimus. ante aduentũ Chriſti degebat in deſerto Iudeę Eſſenorum collegiũ, a reliquo populo in cellulis ſegregatũ, uidelicet a matrimoniis abſtinens, parciſſimoq. cibo utens, eodem deniq. inſtituto, quo Chriſtianorũ Anachoretæ mirifica ſanctitate uiuentes. inter quos fertur Ioannes Baptiſta nutritus. At qn in hunc diuũ incidimus, quiſnam eũ reſpiciens in religiones audeat obganni.e? Hic namq. Dñi præcurſor antea ſanctus q̃ natus, nõ aliter appropinquans regnũ cęlorũ pdicare tentauit q̃ ab humano conuictu remotus, habituq. & uictus horrore ſignificãtius q̃ uerbo, illius pnĩum uitę nos admonens, quã pro ſua uirili monachorũ inſtitutores imitari ſatagerunt. De Apoſtolis autẽ anguſtia loci dicere non ſinit, quemadmodum a magiſtro ſuo prima ſuſceperint ſemina, primaq. iecerint fundamenta cœnobiticæ uitæ. Alij.n. fuerunt, inter quos Thomas Vvaldenſis 2. & 5. to- Vvald.
mo de ſacramẽtalibus aduerſus Vvicleff, argum. hoc ditiſſime locupletauerũt. Mihi aũt is tãtũ animus fuit, ut ſcolaſtico ſtylo rem utcunq. ſummatim dilucidarem.

Ad primum igitur argum. reſpondetur, ad pri-
religionis nomen cõi uulgariq. ſignificato uniuerſos comprehendere mortales ac mũ arg.
præcipue Chriſtianos, quatenus Deũ uirtutũ officijs ſcđm legis pręcepta colũt. At uero per Antonomaſiã illis tribuitur, qui ſuper pceptorũ cultũ, conſiliorũ ſtatũ capeſſunt, ſiue religio a religãdo dicatur, ut
Aug. ait, in De uera religione, nempe qđ Auguſt.
præter præceptorũ nexum arctiori ſe religant. ſiue, ut Cicer. lib. 2 de natura Deorũ Cicero.
uiſum eſt, religioſi a relegendo dicti ſint, quippe qui oĩa quæ ad cultum Dei pertinent, relegerent & tãquã relegant. Sacerdotes aũt hoc pariter nomine, uidelicet ſacerdotũ, quod ſequenti lib. iterum dicturi ſumus, per ſimilẽ antonomaſiã appellantur eo qđ inter Chriſtianos q ſui nõ ſe ſuaque Deo ſacrificant, ppue ſacrificia offerũt. Quare antiqui Patres monachorũ religionẽ, non uerebant perfectã appellare, ut eſt apud Vualdẽſem tomo 5. c 83. V de
re Ad ſcđm arg. egregie Aug. ſi d. in lib. Ad ſecũ
de perfectione iuſtitiæ, perfectionẽ charitatis i hac uita abſolute uniuerſaliterq. nobis dũ arg.
pcipi, adeo ut ſub illo gñali pręcepto, Diliges Dñm Deum tuum ex toto corde tuo, dilectio etiam patriæ comprehendatur.

 Enim-

Enimuero, ſicuti in inferno nunquam a Dei odio deſiſtitur, quod illic ēt peccatū eſt, licet non ſint maioris pœnæ demeritorium, ita & in patria vbi nunquam a Dei amore ceſſatur, mandato dilectionis obeditur: tametſi meritum gloriæ non augeatur. Ex hoc aūt Aug. aſſerto Lutherus ſuū illud delirū dogma elicuit: Quod nemo in hac uita dilectionis mandatū implere valet. Ex quo rurſus intulit, quod cum ſingula opera ad normam eiuſdē mādati exhibere teneamur, quocunque opere cuiuſcunq. uirtutis peccamus. Hoc.n.erat illius hominis ingeniū, ut paſſim pugnantia diceret. Haud ſiquidem cæcus uidere potuit, quemadmodum diceret, Deum nos ad impoſſibile obligare: qđ ex ſnīa Hier. aſſertu impiū eſt, ut lib. 3. De natura & gratia, c. 4. latiſſime demonſtrauimus. Augu. ergo illic ſe plane explicat. Vbi duplicem charitatis perfectionem dignoſcit: nempe uiæ & patriæ, per charitatem.n. uiæ, tendimus in illam, quæ eſt patriæ. Quare perfectio huius noſtrę eſt, recta ad brauium currere, ut dicit Pau. Perfectio autē patriæ eſt in Deo ipſo quieſcere. Atq. adeo in hac uita implemus præceptum tanquā uiatores, ut ex toto corde, idē ſit qđ nihil charitati aduerſum mētis aſſenſu cōcipere. In patria uero, tanquam cōprehenſores, ut ex toto corde idem ſit, quod continenter ſic amare ut nihil de amoris feruore neq. per minimā negligentiā unquam remittamus. Quin uero non ſolum impletio mandati charitatis in hac uita eſſe pōt, quæ incipiētibus cū aliquo colluctatur timore, uerum & perfecta charitas quæ ſcđm Io. foras mittit timorē, quia ut ipſe ait 1. Canon. c. 1. Qui ſeruat uerbum eius, uere in hoc charitas eius perfecta eſt. Et Chriſtus nos admonet, ut ſimus perfecti, ſicut eius pater. Et Pau 2. ad Corin. 13. De cætero fratres gaudete, eſtote perfecti. In ſumma, ut Lutheranis ſatisfaciamus, nō Aug. modo, uerum & Pau. ad Philip. 3. utrunq. perfectionis gradum, nēpe uię & patrię plane diſtinxit, ait enim primum. Non quod iam acceperim, ut iam perfectus ſim. ſ. triumphantium perfectione. Sequor aūt ſi quomodo comprehendam. Perfectio ergo uiæ ſequi eſt, de qua ꝑtinus ſubdit. Quicunq. ergo perfecti ſumus, hoc ſentiamus. Igitur 1. ad

Lutheri peſtiferū dogma.

Hieron.

Paulus.

Cor. 13. de perfectione patriæ loquebař, per quā illa, quæ cum fide uiatrix eſt, euacuabitur. Iacobus autem intelligit ēt perfectos in uia, in multis uenialibus oſtendere, quæ charitati nō aduerſantur. Ad aliud aūt ad Coloſ. 3. iam conceſſum eſt, perfectionem quidem in charitate conſiſtere. In conſiliis autem tanquam inſtrumentis. Ad tertium argumentum per ſecundā conclusionem ſatisfactum eſt, nempe in illis duobus mandatis, tanquam in conſeruantibus, eandem ſitam eſſe perfectionem.

Ad tertiū arg.

ARTICVLVS II.

Vtrum paupertas ad mendicitatem uſque ad perfectionem uitæ monaſticæ pertineat.

POſtquam in genere de perfectione cœnobitici inſtituti dictum eſt, cōgruit, vt de ſingulis trium uotorum nonnihil diſputationis adhibeamus. Et primo de paupertate quęritur utrum uſque ad mendicitatem ſit congrua, uidetur enim Apoſtolus 2. ad Corinth. 8. modum Chriſticolis eleemoſynarum præſtituere: Si uoluntas, inquit, prompta eſt, non ſecundum id quod non habet, non enim ut aliis remiſſio, uobis autem tribulatio, ſed ex æqualitate. Vbi ſic Chriſti alumnos, ad eleemoſynas animat ut ſimul admoneat ne ſe tribulatione paupertatis premant. Et gloſ. ſuper illud ad Timot. 6. Habētes alimenta & q̄bus tegamur: ait, non eſſe hæc temporalia abijcienda. Secundo, qui ſe periculo obijcit impar entiæ, in culpa eſt, qui autem ſe in mendicitatem adigit, tale ſubit periculum, ergo id non eſt uirtus. Secunda uero præmiſſa, multis teſtimoniis cōprobatur. Ait enim Sapiens Prouer. 30. Mendicitatem & diuitias ne dederis mihi, ſed tribue tantum victui meo neceſſaria, ne egeſtate compulſus furer, & periurem nomen Dei mei. Et Eccleſ. 27. Propter inopiam multi deliquerūt. Et Philo. 4. Ethi. Videtur, inq̄t, diuitiarum corruptio perditio quędam ipſius hominis, quippe cum homo diuitiis viuat. Tertio, uirtus, ut 2. eſt Eth. in medio conſiſtit, mendicitas autē extremū eſt, Eo potiſſimum ꝙ diuitiæ felicitatis inſtrumēta ſunt, ut 1. Ethic. auctor eſt Philoſ. cui & Eccleſ. ca. 31. aſtipulatur. Ergo mendicitas aduerſa-

Primū argu.

Gloſſa.

Secundū arg.

Ariſtot.

3. Arg.

aduerſatrix potius eſt ꝑfectionis q̃ nutrix.

4. Argu. Quarto eſto conſilium ſit cuncta prorſus propria abijcere: non tamen inde fit protinus conſequens, vt mendicare liceat, ſed tenentur tunc monachi manibus laborare, ſicuti Paulus 1. ad Corin. 4. ſe feciſſe teſtatur, & Actu. 20. Ad ea enim, inquit, quę mihi opus erant miniſtrauerunt manus iſtæ. Et 2. ad Theſ. 3. Si quis non vult operari, nec manducet.

5. Argu. Quinto, quando hæc omnia ceſſarent, conducentius ad monachorum quietem eſſet, aliquid ſaltem in communi poſſidere, quã vt victũ quęritantes inter ſęculares oberrarent. Accedit poſtremo ꝙ Epiſcopi altiori ſunt gradu genere ſuo quãto cœnobitę: quorum tñ perfectioni mendicitas non congruit. In contrarium autem eſt uerbum Chriſti. Matt. 5. Beati pauperes ſpiritu: vbi textus Græcus habet, Beati mendici.

Quamuis in ſuperioribus aſſertum fuerit paupertatem perfectioni charitatis inſeruire, ſcire nihilominus ſupereſt, quonã gradu ſit capeſſenda. Duplex nanq. pauꝑtatis genus inter religionum cultores inuenias, alij nanq. ſunt quadripartiti, quorum primæua inſtitutio fuit mendicitas, hoc eſt ut neq. priuatim ab ullo monachorum, neq in communi a toto cænobio q̃d quam poſſideretur: ſed quotidianis eleemoſinis victitarent, ſiue oblatis, ſiue quæſitus, & poſtulatis. Vtra aũt iſtarum paupertatum rõ ſit alteri præferenda, non deſunt qui diſputent. Imo nec defuerunt hæretici qui utranq. refutarent.

Prima conclu. Reſpondetur ergo tribus cõcluſionibus. Prima. Omnimoda mendicitas, nempe ut neque priuatim neque in communi aliquid poſſideatur, ſi genere ſuo exiſtimetur, plus habet dignitatis, & meriti apud Deum, quam ĩ communi poſſeſſio.

Prima rõ cõcluſionis. Primæ concluſionis ratio, ex rerum natura, ut ſupra dictum eſt, proficiſcitur, eſt n. religionis monaſticæ inſtitutio, illa amplecti diſciplinam per quam ad ꝑfectionem charitatis expeditius aſcendatur, primum autem quod hominum animos faſcinatos ad ſui amorem, ineſcat, eſt rerum poſſeſſio. Nam cum pecuniæ obediant oĩa, qui illã amat, per eã cuncta concupiſcit, & qui illam obijcit, omnium quodammodo mundanorum affectus ab ſe facile amputat.

Auguſt. Vnde Auguſti. in lib. triginta trium qõ. Nutrimentum charitatis eſt diminutio cupiditatis, perfectio, nulla cupiditas. Eſſet ergo tutius nunquam amorem in hanc rerum lubricitatem infixiſſe. Attamen ſcd̃m hũc alter eſt gradus ab eiſdem cum poſſidentur animum euellere quod longe eſt difficilius, Quocirca idem Aug. ad Paulinum & Theraſiam: Terrena inquit, diliguntur arctius adepta, quam cõcupita. Nã inde iuuenis ille Euangelicus triſtis diſceſſit, ꝙ magnas habebat diuitias. Aliud eſt. n. nolle incorporare quæ deſunt, aliud iam incorporata diuellere. Illa nanque uelut extranea repudiantur, iſta vero velut membra præſcinduntur. Non igitur inconſulto legiſlator noſter inde legiferam ſuam concionem orſus eſt. Beati pauperes ſpiritu. Quapropter quanquã nihil aliud laudis in ſancta paupertate cõperiretur, hęc eſſet pręclariſſima, quod primum uerbum, quo Deus, legem verbi poſiturus, os ſuum aperuit, fuit felicitatem in ipſa collocare.

Mendicitas in ſacris literis cõmẽdat. Quod autem hęc paupertas vſq. ad mendicitatem & nuditatem ſit Chriſti alumnis commendabilis, magnifice Paulus exaggerat in poſteriori Epiſtola ad Corinth cap. 8. Scitis, enim, inquit, gratiã Domini noſtri Ieſu Chriſti, quoniã propter vos egenus factus eſt, cum eſſet diues, vt eius inopia uos diuites eſſetis. Si ergo, ut ſupra diximus, nullum officium præſtitit, quod ex rei natura nõ eſſet honeſtũ, cõſilium eſt diuitibus, in pauperes ſua bona diſtribuentes egenos fieri, vt cęleſtibus diuitijs perfruantur. Accedit & eiuſdem Seruatoris exemplum ꝙ nihil poſſediſſe legitur, niſi quod illi in diem ſuęq. familiæ porrigebatur. Vnde Matt. 8. Filius, inquit, hois non hẽt ubi caput ſuum reclinet. Accedit inſuꝑ & eius inſtitutio. Matt. 19. Omnis q̃ reliquerit domũ, uel fratres, vel ſorores, vel patrẽ, uel matrẽ, uel uxorẽ, uel filius uel agros, propter nomẽ meũ centuplũ accipiet, & uitam æternam poſſidebit. Vide q̃ cũctis rebus eum denudet qui optauerit eſſe perfectus. Quare Apoſtolis quos lucẽ mundi, & ſal terræ eſſe uoluit. Nolite, inquit poſſidere aurum neq. argentum, neq pecuniam in zonis ueſtris.

Secũda conclu. At uero propter cauillum quarti argumẽti ſubtexitur ſecunda. concluſ. Religioſi q̃ propriis renunciarũt, nõ tenentur manuũ

labore uictum quærere, ſed iuſtiſſime mē dicare poſſunt. Concluſio eſt de qua D. Auguſt. (Auguſt.) iuſtum uolumen de opere monachorum inſcripſit, quam ſubinde D. Tho. (D. Tho.) opuſculo 19. cap. 5. locupletiſſime ſimul ac diſertiſſime contra religionum hoſtes dilucidauit. (Gloſſa.) Graphice nanq. gloſſa ſuper caput Exodi quintū, hæreticos, qui monachos in manuales labores adigunt cum Pharaone componit qui Moyſen & Aarō obiurgabat dicēs. Quare ſolicitatis populum ab operibus ſuis? ite ad onera ueſtra. (Probō concluſionis.) Probatur ergo concluſio, iure naturæ, & gentiū, & cū primis diuino. Finis ſpiritualiū bonis tpalibus pręſtantior eſt, ſed in republica milites & æquites, atq. adeo iudices qui ad bella gerenda, aut ad tuendā iuſtitiam, aut deniq. ad rempublicā adminiſtrandā deputati ſunt, cōibus ſtipēdijs populi ſuſtentantur: quod & Paul. ad Rom. (Paulus.) 13 iure etiā diuino iuſtū exiſtimat. Ideo enim, inquit, tributa præſtatis, miniſtri.n. Dei ſunt. Religioſi aūt monaſtice uiuētes, ſpiritualium functione Reipublicæ inſeruiunt, qđ multo eſt magis ipſi neceſſarium, quā temporalium adminiſtratio. Ergo nihil aliud quā naturæ ius, & gentiū, ac diuinū eſt, ut populi eleemoſinis ſuſtententur. Illi nanq. qui uerbi miniſterio incūbunt, digni ſunt mercede ſua, nā ſtudij gratia, neceſſe habēt a manualibus operibus eximi. De quibus ideo Paul. 1. ad Cor. 9. Per exēpla complura a naturalibus deſumpta colligit eos qui ſpiritualia ſeminant, ius hře merendi tpalia. Sic.n. inquit, Dominus ordinauit his qui Euangelium annuntiant de Euangelio uiuere. Vbi gloſſa, ſic Deus rationabiliter diſpoſuit de ṗdicatoribus, ut expeditiores ſint ad prædicādum. Imo uero & Chriſtus Matth. 10. idipſum explicuit. Ob id.n. diſcipulos ſine opera ṗdicatum dimiſit, ꝙ dignus eſt operarius cibo ſuo. Et qū hanc prouinciam non ſuſcepe rint, q̄ tamē mendicantiū ordinibus ſolenne eſt, uacant ēt ſacramentalibus confeſſionibus audiēdis. Imo uero his ēt ceſſantibus ob id qđ ſtatos pſalmos ſolenniter perſoluunt, preceſq. aſſiduas pro populo fundunt, & ſupra hæc oīa ſacrorum ſtudijs diuinæq. contemplationi uacant, ius hēnt diuinū & naturale ut populi ſtipendijs uiuant. (Auguſ.) Vnde Aug. opere illo citato, Si Euāgeliſtæ, inquit, ſint, poteſtatem habent de ſumptibus fidelium uiuendi, ſin miniſtri altaris, eandē non arrogant, ſed plane ſibi uendicant poteſtatem. Quin ēt Apoſtolus ipſe loco citato rē ad certū officiū nō perſtringit, ſed in genere ait, Neſcitis quoniam qui in ſacrario operantur, quæ de ſacrario ſunt edunt? & qui altario deſeruiunt, cum altario participant? Quo fit ut qui monaſticos religioſos operum ſolicitudinibus implicare contendunt. Marthæ opinionē ſequatur, quæ ſororē ſuam ad pedes Chriſti contemplatione fruentem deuellere inde conabatur, ut ſe iuuaret. Quā quid Chriſtus opinionē ipſi retudit, dicēs, Porro unū eſt neceſſariū. Ob idq. bene gloſſa (Gloſſa.) illud Matth. 6. Reſpicite volatilia cœli, nō laborant, &c. & tñ Deus paſcit ea, ſanctis contemplationi vacantibus attribuit: qui ita a mundo ſurſum euecti ſunt, ut nil in terris agentes aut laborantes, ſola contēplatione in cęlo degāt. Merito ergo Hier. (Hieron.) in ṗlogo ſupra Iob, eos obiurgat qui malunt monachos fiſcellā iunco texere, aut palmarum folia cōplicare ut in ſudore uultus panem edāt, quā iuxta ſnīam Seruatoris diuinorū cibum operenť qui nō perit. Accidit ſupreme ꝙ mēdicitas ad humilitatē nō parū confert, qua rōne Alexio atque alijs ſanctis laudi dat ꝙ ſplendidas facultates ab ſe abdicauerint, ut mendicata ſtipe uiuerent. Impietas ergo eſt ſanctam mēdicitatē impugnare, atq; adeo peregregium charitatis officiū monaſticos mendicantes alere. (Tertia conclō.) Tertia concluſ. Quamuis genere ſuo mendicitas oīmoda præferenda ſit, pōt nihilominus rōne finis aliarumq; circūſtantiarū proṗe & loco cōducētius eſſe ea in cōi poſſidere, quę monachorū uictui ſunt neceſſaria. Concluſio eſt quę ex D. Tho. colligitur 2.2.q.188. art. 7. (D. Tho.) Atqui in primis ꝙ eiuſmodi poſſeſſio nihil de religionis perfectione detrat, tum canon, expeditur in part. tum ex ſuperioris palam fit. Haud.n. in paupertate perfectione ſitā eſſe monſtrauimus, ſed in charitate. Cum (Prima rō cōcluſionis.) ergo in paupertate ea tm̄ ratione conſiſtat quod rerum amore ſolicitudineq. pręſcindat, ea paupertatis ſpecies in unaquaq. religione præſtātior eſt q̄ ad eius finē aptius confert. Etenim ut inſtrumētum, ac medicamen non eo melius quo maius, ſed quo

ad finem

ad finem accomodatius, & ſic de paupertate cenſendũ. Vnde ſi ordo inſtitutus eſt ad contemplationis opera & prædicationem, qđ quidem munus altã mentis quietem requirit, & tpa extant ubi a populo non facile religioſorum egeſtati ſuccurritur, non ſolum perfectioni non repugnat aliquid habere in cõi, uerũ cõfert. Quoniã illa monachorum diuagatio, quę ad uictũ quærendum neceſſaria eſt, otium non ſecum permittit, quod ad eiuſmodi ſpiritualia munia exercenda eſt operæpretium.

Secũda ratio.

Secũdo & ex eadem tpum inclemẽtia alia oriri poteſt cõmoditas eiuſmodi poſſeſſionis in cõi. Nẽpe quod poſtquã charitas refrixit, mendicãtes moleſti ſunt populo & oneroſi. Qua ratione religio uileſcere in eius oculis incipit. Præterea nimia egeſtas cogere mẽdicos aſſolet aliqua negotia cum ſecularibus tractare, & aliquibus qñq. improbitatibus uictum extorquere, qñq. eorum inſtituta obſcurãr. Adde ꝙ quãdo religionis in illa ſyncera mendicitate inſtituere fuere, multa eidẽ iſtitudæ ſuffragabantur quę ab aliquibus iam tpibus lãguere uidemus.

Tertia.

Primum.n. ſumma uictus parcitate ueſtituſq. uilitate contenti erãt. Adeo ut eleemoſinæ quæ nunc uix uiginti religionis ſufficiunt, pluribus tunc quã centum ſatis erant, nã & corporis natura facta eſt imbecillior, & ſpũales uires remiſſiores. Legimus namq. in hiſtoria D. patris noſtri Dominici, quãdoq. ęconomũ obiurgaſſe, ꝙ ſępius quam par eſſet pitanciam cõuentui porrigeret. Quod argumẽtum eſt perrarum quidem fratribus fuiſſe ouorum aut piſcium uſum, ſed leguminibus uictitaſſe. Mox & charitas tũc populi locupletior erat ac ſincerior. Et qđ citra pudorem fateri monachi non poſſumus, noſtra tunc uita aliũ quam mõ ſplendorem habebat, ut populares aĩos alliceret.

Obiectio.

Sed ais. Rerum poſſeſſiones non pñt nõ poſſidentium aĩos ſolicitare, tũ ad fortunam, tum ẽt ut augeãtur.

Solutio

Fatemur equidẽ, ſed tamẽ hoc perpẽdendũ eſt utrã ſollicitudo aĩos acerbius angat ac diuexet, quæritare ne quotidie neceſſaria, an curare quæ in cõi poſſidentur, nam ſollicitudo poſſeſſionum præter unum aut alterum qui illas procurat, cæteros uel non tãgit, uel quã tenuiſſime, ſolicitudo autẽ quotidiana plurimos occupat. Quod ſi Chriſto inſtitutore noſtro exemplũ ſumere iubet, quamuis, ut dictum eſt, indigentis uitam delegerit, nihilominus eleemoſinas ſibi oblatas in diem reſeruabat. Habebat.n. loculos Iudæ commiſſos. Nã Ioã. 4. dr̃ ꝙ abierunt diſcipuli in ciuitate ut cibos emerent. Et Io. 13. iuſſus eſt Iudas ea emere quæ ad diem feſtũ opus erant. Quãuis non niſi exiguos horarioſq. numos ſeruari ſinebat. Quare ad emendos panes ſatiandæ turbæ pecunia diſcipulis defuit. Et ne illa quæ in uictũ tãtũ, & in pauperum ſubſidia ſeruabãtur in prophanos uſus uerterentur, noluit inde tributum ſolui, ſed Petrum ad piſcem miſit qui ei didrachma ore porrigeret. Et nõnũquã pręinopia eoſdem diſcipulos ſpicas collectum miſit. Abſit ergo ut aduerſus omnimodam mendicitatem oblatrare uelim, utpote quam ſuis nominibus ſuperius illuſtrauerim. Fuerũt enim olim nonnulli quos D. Tho. opuſc. 18. c. 14. confutare perſiſtit, qui paupertatem reprobabant, niſi neceſſaria in cõmuni poſſiderentur, quibus ſubſcribere, errorem exiſtimo. Imo qui ſyncere, & candide ſupremam ſeruant mẽdicitatem, ſuſcipiendi ſunt & exoſculandi. Sed tamen hæc dicta ſunt, tum ut cauſſa poſſidentium in cõmuni defendatur, tum etiam ut mendicantes omnes admonitos habeam quanta eſſe debent parcitate contenti. Propterea enim aſſerente Chriſto Deus paſcit uolatilia cœli quibus utrique religioſi comparantur, ueſtitque lilia agri, ꝙ cibo illa ſimpliciſſimo, hæc ueſtitu contenta ſunt. Porro ergo D. Benedictus altiſſime contemplantium quieti ſtudens, conſulte poſſeſſiones recipit ſibi oblatas, atque alij deinceps religionum inſtitutores. Sed tamẽ humanum ingenium, medium tenere neſcium, eouſque eorum opes auxit, ut celeberrimum ordinem non parum de ſuo faſtigio deiecerit. Quare in ordine noſtro hactenus niſi cauſſa ſtudij nõ eſt diſpẽſatũ poſſeſſiones habere, ſed ſunt frequẽtia monaſteria quibus in antiqua mendicitate uiuitur. Vtinam nos Deus, quantũ eſt hoc maxime ſeculo Chriſtianę familiæ neceſſarium, ſuſtineat.

S. Tho.

Ad primũ arg.

Ad primum igitur argumentum reſpondetur, illic Pauli nequaquam cõdemnare,

ſi quis

ſi quis cuncta quæ habet, in pauperes vo
luerit erogare, ſed humanæ imbecillitati
indulget. Rariſſimi.n.ſunt, qui arduum
hoc conſilium capeſſant. Et ideo ait nemi
nem cogere ut ſic alienis miſeriis conſul-
tat, ut ſeipſum neceſſariis deſtituat. Et eo
dem pertinet citata glo. ad Timoth. nẽpe
Ad ſecũ dũ arg. non eſſe prorſus abiiciẽda tpalia. Ad ſecũ
dũ rñdet, eũ qui ultro tpa ia bona ꝓpter
Chriſtũ deſerit, nulli ſe periculo nec tpa
li nec ſpũali obiicere Spirituali inquã, qa
quod homo bona cã ſponte ſua facit peri
culum non affert pniæ ac triſtitiæ, ſed qñ
quis inuitus ſuis expoliatur. Imo uero a
diuitiarum poſſeſſione præſentius pericu
lũ imminet, iuxta illud 1. ad Timoth. vlt.
Qui volunt diuites fieri, incidunt in la-
queum diaboli. Nec uero periculo corpo
rali ſubduntur. Nam ut ait Pſaltes. Diui
tes eguerunt & eſurierũt, inquirentes aũt
Dominũ nõ minuẽtur omni bono. Qui.n.
nos ſolicitos eſſe prohibet in craſtinum,
curam gerit noſtri. Salomõ aũt ſuum pñ-
tiens ingenium, non ſe audebat extremæ
paupertati committere, ob idq. mediocri
tatem uitę poſtulabat, Nam etſi ut ſupra
diximus, opum affluentia nocua ſit homi
ni corruptæ naturæ, tamẽ rari sũt qui ino
piam ferre queant. Sicuti infirmi licet ui-
deant vinum ſibi nocere, nihilominus nõ
ſꝑ ſe continere pñt, quin tantillum guſtẽt.
Qua de cauſſa ꝑꝑ inopiam multi delique
runt. Accedit, ꝙ Salomon erat rex, quare
Ad ter tiũ arg. non poterat abſq. diuitijs ciuere. Ad ter
tium reſpondetur, uirtutis mediũ ſecũdũ
Philoſophũ. 2. Eth. non ſecũdum quantita
tem, ſed ſecũdũ rationẽ eſſe ſumendum. Et
ideo quidquid ex rationis præſcripto fit,
ab eodem medio non deflectit. Relinque
re aũt tpalia bona, ut expeditius Chriſtũ
ſequaris, ratio docet. Nam & lumine natu
ralis doctus Socrates, ut ad Paulinum ait
Hieron. Hieronym. auri pondus abiecit, ut contem
Ad quartum. plationi liberius vacaret. Ad quartum aũt
argu. reſpondet D. Tho. 2. 2. q. 187. art. 3.
D. Tho. ꝙ manualis labore (qua uoce humana oia
officia cõprehenduntur, ſiue manibus, ſi
ue pedibus, ſiue lingua fiant eo ꝙ manus
organorum illuſtriſſimũ eſt) ad quatuor
eſſet utilis. Primo, quidem ad uictum quæ
rendum. Vnde primo homini mandatum
eſt, ut in ſudore uultus ſui pane ueſceretur
ſuo, & in Pſalmo, Labores manuum tua- Labor manualis ad quatuor utilis.
rum quia manducabis. Secundo commo-
dus eſt ad uitandum otium, quod multo
rum eſt cauſſa malorum. Vnde Eccle. 33.
Mitte ſeruum tuũ in operationem, ne va
cet, multam.n. malitiam docuit otioſitas.
Tertio refertur ad concupiſcentiam refræ
nandum, quatenus labore corpus macera
tur. Vnde 2. ad Corinth. 6. In laboribus, in
ieiunijs, in caſtitate. Quarto & labor frugi
fer eſt ad eleemoſinas erogãdas. Vnde ad
Ephe. 4. Qui furabatur, iam non furetur,
magis autem laboret operando manibus
ſuis quod bonum eſt, ut habeat unde tri-
buat neceſſitatem patienti. Per hæc ergo
quatuor membra, ad oĩa Pauli loca rñ de
tur, quibus manualem laborem vř, ſeu pci
pere, ſeu commendare. Illud namq. cita-
tum 2. ad Theſſ. 3 Si quis non uult opera
ri, nec manducet, non eſt niſi naturalis ad
monitio, ut.ſ. qui aliunde non habet un-
de viuat, manibus uictũ quęrat. ut furta &
illicita negotia caute fugiat. Quo utique
ſenſu dudum epiſtolam ad Epheſ. citaui
mus. Huic tamẽ veri ati nõ obſtat quo mi
nus religioſi diuinis vacantes, ius habeant
eleemoſinis uiuendi. Huic.n. ipſum eodem
loco docet Apoſtolus. Nam poſtq̃ dixit,
non gratis panem manducaſſe ab aliquo,
ſed in labore & fatigatione operans ne
quem illorum grauaret, ſubdit Non quaſi
non habuerimus ptãtem, ſed ut noſmetip
ſos formam daremus vobis ad imitandũ,
nos. Quare illud 1. ad Theſ. 4. Operamini
manibus ueſtris, ſicut præcipimus uobis
non eſt generale pręceptum, ut impugna
tores religionum aiunt, quod monachos
etiam conuoluat, ſed eos tm̃ complicans,
qui aliter ſine ſcandalo uiuere non ualẽt.
Quod patet ex ſubiunctis uerbis, ut hone
ſte ambuletis ad eos, q foris ſunt Religio
ſi aũt ſine ſcandalo põt ſtipem ſuſcipere,
& poſtulare Secũda etiam utilitas corpo-
ralis laboris ac ſubinde tertia, nempe ocij
euitatio & afflictio corporis, nõ eſt in pce
pto, niſi quãdo aliter eiſdẽ incõmodis ob
uiari non poteſt. Monachi aũt per alia ſa-
lutaria exercitia otium cauent, & corpus
edomant. Quartum denique, nempe elee-
moſinas erogare non eſt in religioſis uir-
tus, quippe qui ſemel cuncta largiti ſunt.
Niſi caſu extremæ neceſſitatis pauperum

quo

q̃uo quidem euentu perinde atque ſeculares, tenerentur manibus laborare. Hæc ferme D. Thom. loco citato.

Ad quintum deniq. argumentum tertia concluſione reſponſum eſt.

ARTICVLVS III.

Vtrum uotum caſtitatis ſit de intrinſeca ratione religionis.

Primũ argum. SEcundum membrum uoti mõnaſtici eſt, caſtitas. Sed ut eius ratio patẽtior fiat, arguitur illam non eſſe de intrinſeca ratione religionis. Sola eccleſiæ inſtitutione, ut prædicebamus, inuenta eſt ſolẽnitas uoti, ergo ſi eccleſia tale ſtatutum abrogaret, profiteri quis poſſet religionẽ abſq. uoto ſolenni caſtitati. 2. Arg. Secundo. Sacerdotium ac religio hac ratione adæquãtur, ꝙ utrobiq. fit uotũ ſolenne caſtitatis. Sacedotalis aũt ordo uerus & legitimus exiſtere põt abſque hmõi uoto, ut in Græcorum ſacerdotibus uidere eſt, quod pariter poſſet eccleſia de noſtris etiam decernere, ergo & religio ſine tali uoto eſſe poteſt. 3. Arg. Tertio. Militare cruciſerorum inſtitutũ, eſt uera, ut aiunt, religio, emittunt nanque explicite tria uota, & tñ diſpenſatum iam eſt cũ illis, ut in religione perſeuerantes, uxorũ fœdus inire ualeant, ergo hmõi uotum non eſt de intrinſeca ratione religionis. 4. Arg. Quarto deniq. arguitur, Omnis perfectio uitæ Chriſtianæ apoſtolis ſecundũ Chriſtum in more eſſe cœpit. Apoſtoli uero non vñr continentiam ſeruaſſe, nã de Petro Chriſti uicario legit̃ Matth. 8. ſocrum habuiſſe, ergo caſtitas nõ eſt de intrinſeca ratione religionis. In contrariũ faciunt uerba capituli ſupra citati; Cum ad monaſterium, de ſtatu monachorum cuius calce habetur. Abdicatio ꝓprietatis, ſicut etiam cuſtodia caſtitatis, adeo annexa eſt regulæ monachali ut cõtra eam neq. ſummus Pontifex poſſit indulgere.

Duplex qõnis ſẽſus. Qõ hæc duos habet ſenſus. Prior eſt, utrum re uera nunc uotum caſtitatis annexum ſit religioni, idq; decentiſſime: cuius affirmatiua concluſio definitio eſt eccleſiæ cõtra hæreticos, ut hr̃ ca. Quod uotum. de uoto lib. 6. Fuit. n. Iouinianus q matrimonium cœlibatui adæquabat, qui de eadem hæreſi perinde condẽnatus eſt, atq. de alia Vigilãtius, quod diuitias exequabat paupertati. Poſterior uero ſenſus eſt, utrum cũ ſolennitas uoti, hoc eſt uouendi ceremonia, ſit de iure eccleſiaſtico, ut illic refertur, ſic & annexio ipſa caſtitatis ad religionem ſit de iure eccleſiaſtico, ita ut per eccleſiam fieri poſſit ut religio abſq caſtitate uera maneat religio, an uero ſit de iure diuino ut per eccleſiam inſtitui uera non poſſit abſq. caſtitate religionis ſubſtãtia. At qm̃ ſolus nobis eſt animus de ſecundo ſenſu cum catholicis diſputare, qm̃ primus orthodoxus eſt, ac perinde nemini niſi hæreticis dubius, unica concluſione ſub probabilitate, quæ mihi quam maxima eſt, rñdetur, Concluſio reſpõſiua. Sic eſt caſtitas religioni annexa ut nulla humana diſpenſatione fieri poſſit, ut religio abſq. caſtitate rẽ habeat ſuo nomini congruam. Haud ergo hic diſputamus utrum ualeat Papa ſuꝑ uoto ſolẽni religionis diſpenſare, hoc eſt utrũ eximere profeſſum queat a ſua religione, de qua re q. præce. ſatis diſſerũ eſt. Sed hoc tantũmodo in pñtia ſub doctiorum cẽſura negamus qđ religioſus uere perſiſtens euangelicus monachus in coniugio poſſit eiuſq. uſu permanere. Et quidem concluſio eſt S. Tho ut q. 4. uidimus. S. Tho. Apparet tamẽ eam negare Scot. 4. di. 38. Scotus. ubi non alia de cauſſa ſentit ſolenne uotum religionis matrimoniũ dirimere, quã qđ eccleſia in cuius ſe manus uouens tradidit, eum illegitimum fecit ad matrimonium, quorum ſimilibus uerbis utitur Caiet. ut q. 3. uidimus 2. 2. q 88 art. 7 Caieta. Vnde elici uidetur in poteſtate eccleſiæ ſitum eſſe ut religioſi ſimul poſſint cum coniugio religionem retinere, perinde atque ſacerdos ſuos ordines. Prima ꝓbatio concluſionis. Concluſio tamen noſtra contraria plane ab Innocentio ca. citato. Cum ad monaſterium aſſerta uidetur. Nempe ubi inſinuat caſtitatẽ iure diuino annexam eſſe religioni. Et qđ ſit ita probatur ratione. Religio nomine ipſo nihil aliud ſignificat quã quod Chriſtus euangelicum adoleſcetulum docuit. Si uis perfectus eſſe, uade & uende &c. & ſequere me Et qđ ſubinde Petrus ſubiunxit. Ecce nos reliquimus oĩa & ſecuti ſumus te, &c. Secũda qui aũt connubiali nodo ſe ſemel innexuit, noĩe quidem põt. ſed tamẽ re ipſa non reliquit omnia, imo, neq. ſeculum, ergo non eſt uere euãgelicus religioſus.

gioſos. Media propoſitio probatur ratione S. Tho. 2.2.q.186.art.4. Res.n. uxoria utroq. cornu è diametro pugnat cum religione. Primū contranititur contēplationi, diuinorumq. meditationi, quibus ſecūdū nomen ſuum debet ſedulo religioſus uacare, renititur in quam ꝓꝑ uoluptatis uehementiam quæ ex Venere naſcitur, cuius utiq frequētatione concupiſcentia augetur, ut Eth. c. cōmonitor eſt Ariſt. unde Aug. in 1 Soliloquiorum. Nihil, inquit, ſentio qđ magis ex arce deiiciat animū uirile quā blandimenta fœminæ, corporūq. ille cōtractus ſine quo uxor hēri non pōt. Nec uero naturalis rō ualde eſt recōdita. Etenim cū contēplatio ſubtiliſſimis puriſſimiſq. ſpiritibus foueatur, carnaliſq. ac brutalis ille uſus ſpirituum multitudinem inſumat ſanguinēq. a corde uehementer diſtrahat, cuius collectio ad mētis attētionē neceſſaria eſt, fit ut idem uſus hebetudinē mētis efficiat. Qua utiq de cā Paul. 1. ad Cor. 7. cōiugibus conſulebat ut orōnis tpe toro ſepararentur. Altero aūt cornu ſtatus cōiugalis religioni colluctatur, qđ eſt adminiſtratio ſolicitudoq. rei familiaris. Vnde eodē loco Pau. Qui ſine uxore, ſolicitus eſt quæ dñi ſunt, quomodo placeat Deo, qui aūt cum uxore eſt, ſolicitus eſt quæ ſunt mūdi quomodo placeat vxori, & diuiſus eſt. Vbi ſi meditatius attēdas ad uiuum expreſſit religionis faciē, eamq. e regione oppoſuit cōiugio, quaſi maritari nequeant. Quocirca monachi, hoc eſt ſoli inde potiſſime nomē trahunt, ꝙ a coniugali cōſortio ſemoti uiuūt. Secūdo id apertius explicatur. Duo alia uota.ſ. paupertatis & obedientiæ, adeo ſunt a uoto caſtitatis pendentia, ut hoc ſublato reliqua continuo ſuſtuleris. Matrimonialis quippe ſacramento uotum legitimæ paupertatis procul reiipuit. Qui.n. fieri poteſt ut vxorē quis, & liberos atq. familiā illis appendice alere in paupertate ualeat? Eo præterim ꝙ nō ſolum dēt liberis in tps prouidere, ſed in perpetuū proſpicere, ac perinde poſſeſſiones & primogenituras ambire quas illis relinquat. Adde, ꝙ neq. ltimæ obediētiæ, de qua Chriſtus ait, Sequere me, uxorius uir uacare poterit. Quare Pau. Chriſti aſſeclas peculiariter optabat manere ſicut ipſe erat, abſq. uxore. Eo ergo ipſo ꝙ eccleſia uotum caſtitatis a religionibus ſeiungeret ſinceritatē ipſam religionum euangelicam funditus conuelleret. Quare id certe, ut ſua eius cenſura loquar non eſt factibile. Hinc diſcerniculum colligitur quo iudicandum eſt ſitne quæuis religio ueræ abſolutoq. noīe religio, hoc eſſe unicū utrū intrinſece annexum habeat mrimonium contractum ſeu potius attentatum dirimere, qđ quidē nulla hēt religio niſi auctoritate eccleſię īſtituētis ſolennitatē uoti, ut hr in d.c. unico, de uoto li.6. Qua ꝓꝑ religioſi tertii ordinis D. Franciſci, & noſtræ. ſolenne uotum nō emittunt q̄uis expreſſius inculcatiuſq. dicant ſe facere tria uota. Hoc dixerim de iure antiquo, nam iam Sixtus Quartus per ſuam Bullā declarauit eiuſmodi fratres facere ſolenne uotum. Et poſtmodū alii ſummi Pontifices idem ēt decreuerunt de quibuſdam ſanctimonialibus noſtris eiuſdē ordinis, quas Beatas appellamus, quæ incluſæ uiuunt. Illæ aūt quæ clauſuram non ſeruant, idē Bullę non ſubduntur. Multo aūt minus iſti Eremitæ qui hac noſtra tempeſtate in montibus diſperſim degunt. Nam etſi epiſcopo promittant obedientiā, non intelligunt niſi pro tempore quo uoluerint illic commorari. Immo neq de rōne illius inſtituti eſt ut votum ſuſcipiant ſimplex caſtitatis. Tametſi citra illud non eſſent admittendi.

Reſpōſio: uxoria cum religione e diametro pugnat.

Ariſtot.

Auguſt.

Secūda ratio.

Ad primum igitur capitalium argumētum conceditur uoti ſolennitatem, ut hr in dicto c. unico, de uoto. lib.6. ab eccleſia conſtitui, hanc aut illā inſtituente approbanteq. religionē, ex qua matrimonii impedimentum ſequitur. Sed iam qōne proxima negata eſt cōſequentia, qua infertur connexionem caſtitatis cum uoto religionis non eſſe de iure diuino. Eſt enim in poteſtate eccleſiæ ut hæc aut illa habeatur pro religione, attamē poſtquam conſtituitur religio, de iure diuino eſt ut habeat caſtitatem annexā, ſecūdū illud, Vade & uende omnia quæ habes, & ſequere me. Nemo.n. ſtatum hēre poteſt uia conſiliorum ſequendi Chriſtū, niſi ſit ab uxore liber, atque hoc ex intima rei natura. Ad ſecūdū reſpōdetur, ſacerdotalē ordinē nullatenus eē religionē, alias citatus canon & Doctores non ſub duorū forma explicuiſſent ſolēne

uotum,

uotum, dicentes conſiſtere & in ſuſceptione ſacri ordinis, & in profeſſione religionis. Ex quo fit hoc inter ſacerdotiũ & religionem differre, ut D. Tho. loco citato arti. 1. edocet, ꝙ uotum caſtitatis non eſt de intrinſeca rõne ſacerdotii perinde atque aliud religionis. Imo ſacerdotale miniſterium ſeruari abſq; eodem uoto põt. Hanc ob rem qui ſacris initiatur non perinde atque religioſus expreſſe ait, uoueo. Quare nõ eſt uotum explicitum, ſed implicitum porro in ipſa ordinum ſuſceptione abditum Votu inquã tm̃ caſtitatis. Cætera nanque religionis nec implicite facit. Haud enim paupertatem uouet aut obediẽtiam, ſed fit ſui epiſcopi ſubditus, & ſi abſens ſit: non aũt ordinantis. Quo fit, ut Græci eiuſdem ſint nobiſcum generis ſacerdotes. Sequitur ſubinde ſecundo Romanã eccleſiã poſſe idẽ tollere uotum ſaluare ipſa ſacerdotum. Negatur ergo conſequentia quæ inde extruitur ad probandũ religionẽ abſque tali uoto poſſe conſiſtere. Sed infers cõtra, ergo incongrue ſacerdotale uotum dicitur ſolenne. Negatur conſequentia, ſed tñ ingenue fatemur ꝙ non eſt uotum ſolenne de iure diuino tanquã religioni eſſentiale, ſed eſt ſolenne de iure poſitiuo, hoc eſt tantum ſtatuto eccleſiæ ſacerdotes illegitimos reddens & inidoneos contrahendo matrimonium. Cõtra hoc aũt emergere uĩ argumentum ſupra a nobis informatũ. Viſi n. hic ſumus concedere tãtũ eſſe præceptum eccleſiæ ne mariti fiant. Quod ſi ita eſt, licet male facerent abſque licentia contrahendo, tenere tñ matrimonium, ut paulo ante argumentabamur. Reſpõdemus autem non ſolum eſſe præceptum, ſed ſtatutum inhabiles eos reddens ad matrimonium, perinde atq; conſanguineos. Habet ſeſe ergo medio modo inter merum præceptum & ſolenne religionis uotũ. Ea ꝓꝓ eccleſia perinde atq; ꝓhibitionẽ in quarto gradu, poſſet hoc tollere uotũ a ſacerdotibus. An uero liceret, quæſtione proximè ſequenti diſputabitur. Ex his ſequitur matrimonium ratum non conſummatum non dirimi per ſuſceptionẽ ſacrorum ordinũ, ſicuti per religionis profeſſionem. Quod & Caie q. 12. quol. 1. fatetur. Et cã eſt ꝙ ſacerdos non ſit ſimpliciter inhabilis ad aliud contrahendũ matrimonium, ſicuti religioſus, ꝙ cum illo diſpenſari põt. Quod cũ uerum ſit, neſcio quid Palu. ſibi uoluerit in 4. diſt. 38 q. 3. ubi ait, ꝙ poſt matrimoniũ ratum non conſummatum uir ſacris initietur, & uxor in ſeculo permanens uotum faciat ſimplex, inhabilis ipſa reddit ad ſecundas nuptias, & poſt mortem uiri. Nã in primis ſuſceptio illa ordinum nõ eſt licita, cũ matrimoniũ non dirimat. Secundo nulla eſt rõnis apparentia ꝙ uotũ ſimplex uxoris in tali caſu fieret ſolene, ut ipſe putat. Quare ſi mortuo coniuge alteri nubat, licet peccet cõtra uotũ ſimplex, nihilominus matrimoniũ tenet, qđ ipſe negat. Tertium aũt argum. de militaribus ordinibus eſt, qđ præcipuũ hic habet ambigendi momentum. Equites n. iſti cruciferi uulgo habentur religioſi, nã faciunt tria uota, & nihilominus uxoribus fœdere matrimoniali copulanĩ, coire ergo poſſunt ambo ſtatus religionis ſ. & matrimonii. Idque põt rõne ex ſuperioribus deducta corroborari. Nam rõ qua ſupra mõſtrauimus coniugium cum religione pugnare, erat impedimentũ contemplationis & orationis, religio aũt militum non hunc habet ſcopũ, ſed militare, ubi nulla eſt neceſſaria contẽplatio. Nihilominus propter rationes ſupra allatas perſuaſum habere nũquam potui eiuſmodi religiones ſimpliciter eſſe religiones. Et ratio eſt, quia ſolã caſtitatem iſti non ſeruãt, nam rei uxoriæ perinde ac cæteri ſeculares inſeruiunt, eoſdem. ſ. ambientes honores, eaſdemq; facultates ſuæ ſoboli ꝓcurantes, qđ toto cœlo a religionis inſtituto diſtat, uerũ neq; paupertatẽ, neq; obedientiã, niſi ſolo noĩe profitenĩ. Non quidem de ſacerdotibus cruciatis loquor qui intra ſepta monaſteriorũ uitam degunt. De iſtorũ nanq; legitima religione nihil ambigendũ eſt, ſed de comendatariis equitibus Nã quænam paupertas quæſo eſt relationem tm̃ magiſtro facere ſuarũ facultatũ, ex quibus ſi uel obolũ eis adimeret, perinde reclamarent ac cæteri regni nobiles. Obedientia aũt eſt per totã ferme uitam nullũ ſuperioris mandatum audire, niſi dũ eorum comitia fiũt. Sed aiunt hæc eſt noſtra religio, nec ad aliud tenemur. Ad hoc dupliciter rñdemus. Primũ id negante, ſi primæuam eorũ inſtitutionem reſpiciamus. Nã tunc nonnullum clauſu

ræ ge-

Margin notes: Primũ corollarium. — Secũdũ. obiectio — Solutio. — Argum. — Solutio. — Caieta. — Palud opin. — Refutat Palud. — Grauis dubitatio đ militarib. ordinib. — Solutio qõnis ꝓpoſitæ.

ræ genus incolebant, multoque crebriora ob. dientiæ perſoluebant munera longeq. aliã habebant paupertatis rationẽ. Sed poſtea lapſu tẽporis eouſq labefactatæ ſunt eorũ religiones, ut iam ſynceram religionis naturam exuerint. Ob idque ſecundo dicimus ꝙ ſi nõ ſtrictior quã hæc, eſt ſua religio, non eſt illa euangelica quæ in cõſiliorum exercitio poſita eſt. Porro enim ſi noſtra aut D. Franciſci (quod Deus auertat) in eũ locũ collaberetur, ubi non plus paupertatis, caſtitatis, aut obediẽtiæ urgeret, religio eſſe deſineret. Non dico ꝙ ubiuis ſtatuta non ſeruantur ſtatim eſſe deſinat religio, nam poſſunt forſan ex incuria & culpa pręſidentiũ ea quæ mala reputant non puniri, at ſi in illũ locũ aliqua deijceretur religio, ubi non maior exigeretur obedientia, aut paupertas, aut caſtitas, quã inter huiuſmodi equites, non eſſet euangelica conſiliorũ religio. Et ne primus ego uidear hanc aſſeruiſſe ſniam, eandem apud D. Th. inuenies loco citato 2.2.q.186.ar.4. Arguit enim tertio loco ꝙ continentia ad perfectionem religionis nõ requiratur, eo ꝙ aliqui ſunt religioſi qui uxoribus utũtur. Et reſpõdet, illos uiuendi modos, ubi eſt matrimonialis uſus, nõ eſſe ſimpliciter & abſolute loquẽdo religiones, ſed ſcd̃m quid, inquantum, ſ. aliqua participant quę ad ſtatum religionis pertinent. Hęc D. Thom. Ex his ergo militum ordinibus merito excepetim equites diui Ioannis, ſane qui pro ſuo inſtituto conuentum habent & obedientiæ ſpecimẽ, neq. matrimonia contrahunt. Quare non eſt cur non ut religioſi habeantur. Quod ſi contra ſuperiorẽ aſſertionem arguas, ſi iſti equites connubiale fœdus abſque pontificio priuilegio inire tentarent, matrimonium nõ teneret, quod non aliunde emanare uidetur quam a ratione religionis. Reſpondetur non inde prouenire ꝙ ſit uera religio, ſed eſt. Põtificis ſtatuto, ut modo de ſacerdotibus dicebamus. Quapropter multo, minus matrimonium tãtum non cõſummatum per ingreſſũ huiuſmodi ordinis diſſoluitur, quã per ordinis ſuſceptionem. Ac per hęc alia diluitur quæſtio de qua ante quindecim hinc annos decertantet in Hiſpania fuit diſputatũ. Quæ quidem bimẽbris erat. Primum utrum expediens eſſet diſpenſatio ut huiuſmodi equites uxores ſibi poſſent copulare. Secundo, utrũ etiam cũ illis qui uota ſolennia ediderant diſpenſare liceret, quæ quidem fuit multo moleſtior. De priori ergo pro meo captu ſemper eiuſmodi diſpenſationem expedientem arbitratus ſum. Quod ſi eiuſmodi religiones ꝓ legitimis ducerem, impoſſibile reputarẽ. Commoditas autẽ diſpenſationis hæc eſt, ꝙ caſtitas in eiuſmodi uitę inſtituto ſi humano loquantur more, nõ eſt ſeruatu poſſibilis. Viuunt enim laute & ſplendide, domi ſeruitrices habentes foriſque cum aulicis mulieribus iuge habentes cõmercium, torneamenta aliaq. militaria exercitia meditantes. Qua ergo ratione iſti uoto caſtitatis aſtringendi eſſent? Eadem ferme de cauſſa quęſtio ſecunda affirmatiue ſoluta eſt. Nam cum uotum illorum non ſit legitimæ religionis, ſed ſtatuto Pontificis matrimonium impediens, non eſt impoſſibilis diſpenſatio ſi legitima cauſſa fiat, ut de ſacerdotum uoto proxime dictum eſt. Ad quartum argumentum quod de Apoſtolis petebatur, an uotum caſtitatis ſuſceperint, quæſtione proxima cõmodius rñdebitur.

Margin notes: diu, ac multũ ĩ Hiſpania ventilata. — D. Tho. — Limitatio ſuperioris aſſertiõis. — Obiectio. — Solutio. — Queſtio bimẽbris. — Solutio prioris mẽbri. — Solutio poſterioris qõnis — Ad quartum.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum obediẽtiæ uotũ ſit de eſſẽtia religionis.

TErtium denique membrum monaſticæ profeſſionis eſt, obediẽtia, quam ut ſuis numeris commendemus, arguitur de more non eſſe neceſſariã. Illa enim obſequia Deo maxime placent quę ex libertate, non ex neceſſitate fiunt, ſecundum illud 2. ad Corin. 9. Non ex triſtitia, aut ex neceſſitate, illa autem quæ fiunt ex obediẽtię uoto, ſimul cum neceſſitate triſtitiam afferunt, ergo non eſt conſilium obedientiam uouere. Secundo, cũ hominem Deus liberum creauerit non eſt prudentia ut a ſe ſuam abdicet libertatem prætetquã ubi Deus eum iuſſerit obedire, in euangelio autem nullum extat eiuſmodi obedientiæ uouendę mandatum. Quod enim Pau. ad Hebræ. 13. iubet dicens, Obedite præpoſitis ueſtris & ſubiicite eis, ad omnes attinet Chriſtianos. Accedit tertio quod Chriſtus, ut ad Ro. 8. ait idem Apoſt. liberauit nos a lege peccati & mortis, ac ſubinde adoptio-

Margin notes: Primũ argum. — Secũdũ argum. — Paulus. — Tertiũ argum.

adoptionem filiorum nobis commeritus perfecta nos libertate donauit. Ex quo fieri conſequens apparet ut Chriſtiana perfectio in ſumma libertate cōſiſtat, atq. adeo obedientiæ uotum, non ſit cōſilium. In cōtrarium eſt ꝙ perfectio ut ſupra dictū eſt, ea re agitur ut Chriſtum ſequamur & imitemur Id autem quod in ipſo præcipue commendatur, ut patet ad Philip. 2 eſt obedientia. Factus eſt enim obediēs uſque ad mortem, propter quod & Deus exaltauit illum &c.

Ex tribus uotis quibus monaſtica religio conſtat, potiſſimum eſt obedientia. Nā poſſeſſionum renuntiatio & caſtitatis uotū in hoc præcipue ordinantur, ut liberrime, indiſſolubiliq. obſequio obedire poſſimus. Quo fit, paupertatem, ut ſupra diximus, primā quidē eſſe exequutione, obedientiam uero primam in intentione. At uero ut obedientia omnium eſt officiorū præſtantiſſima, ita, quod hæreticorū ingeniū eſt, Luthero fuit execratiſſima. Vnde in lib. ſuo de uotis monaſticis, & in altero de libertate Chriſtiana, nullis non cōuitijs monachalem obedientiā proſcindit. Ait. n. libertati euangelicæ è diametro obſiſtere, utpote quod eadem euangelica libertate ſublata ſunt uniuerſa hominum mandata, & quidquid in externis ceremonijs ſeruari pōt. Nihilominus ipſo renuente, Luthero, ſuoq. magiſtro Vvicleff, ſua ueritate ſolida eſt concluſio, nulloq. hęreticorū uento nutabunda. Religioſorū ſtatus, qui euāgelicū conſilium eſt, obedientiā cū primis requirit. q̄ peculiari præfecto noīe Dei uoto eſt offerenda. Et rō eſt manifeſta. Nā ſi perfectio conſiſtit ut oībus relictis ſequamur Chriſtū, neceſſe eſt, ut 2. 2. q 186. art. 5. ait D. Tho. aliquem eligere præpoſitum qui nomine Chriſti uouentē dirigat, etiam imperio (ſi opus eſt) ut quod Chriſto pollicitus eſt, bona fide ſoluat. Sed ecce radices duæ Lutherani erroris. Prior, quod nō admittit uotum ſpontanee ſuſceptū in neceſſitate tranſire præcepti. Nam hoc dato neceſſe eſt eū, qui ſolenniter uouet obediētiam alicui præſtari a quo legitime cogatur ſi opus fuerit. Altera uero eius ignorantia eſt quod ſatis eſſe putat Chriſto obedire, hoīe quocunq. neglecto. At uero non uidet quemadmodum homines nō poſſumus a Chriſto, qui in cęlis eſt, niſi per homines gubernari. Egemus. n. præſente ductore q̄ humano more uices Dei erga nos fungatur. Sed ait forſan quiſpiā. Satis ſunt epiſcopi, atq. alij ordinarij prælati Negatur tñ. Imo per hoc luculentius claritas huius ueritatis pateſcit. Prælati nanq. ordinarij non ſunt niſi legū cuſtodes, quare neminē niſi ſecūdū diuinas leges & humanas cogere poſſūt. Vnde cū uota, de operib. ſupererogatis ſuſcipiant, neceſſe eſt ut qui uouet, uel ipſi epiſcopo ſingulariter (ut in primitiua eccleſia fortaſſe conſuetū fuit) uel ſingulari præpoſito (quod conducentius iā nunc exiſtimatur) obediētiā præſtet, ut ſupra ea quæ legibus pręcipiuntur ad id ēt, quod ex uoto tenetur, ducatur & compellatur Id quod Chriſtus uerbo illo ſupraſcitato. Qui uult uenire poſt me abneget ſemetipſum, tollat crucem ſuā & ſequatur me, demonſtrauit. Abnegare eñ ſemetipſum eſt propriam uolūtatē ꝑ quā homo eſt homo abnegare, qđ re uera niſi obligatur in uoto alteri eam ſic tradas, ut in tua non ſuperſit facultate eandem rurſus tibi uſurpare, fieri non pōt. Quid autē cū Luthero depugnamus? illa. n. ſua libertate, quā euangelicam uocat, nō ſolum cęnobiorū ꝑpoſitos uerū & ſeculares oēs principes & eccleſiaſticos de medio ſublatos pertendit. Sic. n. poſtea docere pergexit. nos eſſe a Chriſto liberatos, ut ab omni nos humana poteſtate exemerit, ut ſibi ſoli ſeruiremus. Quę quidem libertas. Sathanica potius & (quod idem eſt) Lutherana appellāda eſt. Nam ſi hierarchicos ordines, obedientiasque oēs q̄ iubente Deo hominibus præſtamus de republica ſummoueas, omneſq. adeo malefactorum ultiones ad poſtremum diem iudicij reſeruaueris, humanos mores, quim humana uniuerſa ſtatim neceſſe eſt perditum iri. Nam quanto quæſo plures ſunt qui metu pęnæ quā honeſti amore uirtutes colant? Et pręter rationem hanc quæ abūde rem demōſtret, tota euangelica ſcriptura apertis teſtimonijs Lutheri impudentiæ reclamat. Alibi. n. audias Oīs omnia poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit. Alibi. Subditi eſtote præpoſitis ueſtris, ēt dyſcolis. Et Chriſtus. Qui uos audit me audit. Imo uſque adeo idem Redemptor uoluit nos eſſe maiorū dicto

Luther.

Concluſiua.

Rō concluſiōis.

Duę radices Lutherani erroris.

Ratio in Luther.

dicto audiẽtes, ut nos ſedulo admonuerit, ꝙ quãuis illi qui ſuper cathedram Moyſi ſedent, hoc eſt cuncti noſtri præpoſiti illa faciant quæ imitanda a nobis non ſunt, ni hilominus quæ nobis iubent incunctanter expleamus. Superuacaneum tamen eſt in hoc promulgato argũ diutius remorari.

Ad primũ arg. Ad primum igitur arg. reſpondetur neceſſitatem coactionis quæ inuoluntarium facit illam, quidem & triſtitiam parere, & rõnem laudis ac meriti excludere. Illa aũt neceſſitas quæ ex uoto ſponte ꝑ Deum emiſſo naſcitur, primum triſtitiam non affert, mox ẽt ſi nõnunquam illam parturiat, nihilominus meritum non imminuit, nam prima uouendi libertas, in omnib. actionibus uirtute perdurat.

Ad ſecũdũ arg. Ad ſecundum reſpondetur ꝙ libertas in qua homo ſuapte natura creatus eſt, in hoc nobis ſeruitute debet ut noſtro creatori ſeruiamus. Quare eam in eius obſequium dedicare nõ contra naturam eſt, ſed maxime ſecundum naturã.

Ad tertiũ arg. Ad tertium denique reſpondetur, ex eo ꝙ Chriſtus nos a lege peccati liberauit, non fieri conſequens perfectionem Chriſtianã in exemptione ab omni obedientia conſiſtere, ſed in hoc oĩno ꝙ ſimus a peccatorũ retinaculis liberi. Vnde cum uſq. adeo ſimus periculoſe animi noſtri obſequẽtes, propriæq. uoluntatis amantes, ad eandem libertatem aſſerendam præcipue, confert noſtram uoluntatem alterius gubernaculo ſubmittere. Nam ſi ſeruire Deo regnare eſt, quo pluribꝰ eius nomine obſequimur, perfectius regnamus. Tutius náq. carnis illecebris atq. inſultibus dominamur, atque adeo cœleſtem Hieruſalem referimus, ubi ut felices illi neceſſitate quadam confirmatiſſimi ſunt ne delinquere ualeant, ita ſumma libertate perfruuntur.

QVAESTIO VI.

DE VOTO ET CONTINENTIA Sacerdotum.

ARTICVLVS I.

Vtrum eccleſiæ decoro & ſtabilitati ſacerdotale uotum continentiæ congruens fuerit ac neceſſarium.

IN calce demum libri huius, in quo de uoto pro noſtra uirili diſputauimus, poſtremam quæſtionem de continentia ſacerdotum duximus adhibendam, hoc eſt de uoto, quod dum ſacris initiantur, ſecundum occidentalis eccleſiæ inſtitutum implicite ſuſcipiunt. Enim uero inter alia Lutheranorum molimina, quibus eccleſiam Dei funditus demoliri nituntur, hoc unum eſt, quod totis uiribus cœlibatum a clero abigere contendunt. Quocirca cum me apud Cæſarẽ in Germania agente de componenda cum ipſis pace tractaremus, hoc mordicus retinere pertendebant, ut ſacerdotes non modo uxorio conſortio non interdicerentur, immo cogerentur uxores ducere, adeo impoſſibile ducunt, hominem abſque Veneris uſu uiuere poſſe. Quod re uera ſi illis ſemel eſſet conceſſum, fieri non poſſet minus, quin protinus eadem conceſſio in totũ ſerpens Chriſtianiſmum, ſanctam eccleſiam radicitus ſubuerteret. Hac ergo de cauſſa mutilum reliquiſſem tractatum hunc de uoto, niſi & hãc ei quæſtionem adhibuiſſem. De hac autem re ut de unaquaque alia, ſecundum Philoſophũ in poſterioribus Analyticis tria eſſe poſſent quæſita, ſ. an ſit, & quid ſit, & propter quid ſit. Quid autem ſit, nempe in quo ſacerdotale uotum conſiſtat, quæſtione proxima commonſtrauimus, conſtituentes eſſe uotum, non quidẽ explicitum ſed implicitum neq. de intrinſeca ratione ordinis annexum ut uotum religionis, ſed eccleſiæ ſtatutum matrimonium iri ans. Duo ergo hic reſtant articuli. Prior de conuenientia huius eccleſiaſtici inſtituti. Nam in moralib. idem eſt quærere, an ſit, & propter quid. Quod enim eſſe non conuenit, ſuperfluit. Poſterior, quã ſit antiquum an uidelicet a primordiis ſtatim naſcentis eccleſiæ fuerint in uſu.

Arguitur ergo prior qõ negatiue? Et primo quidem noua & uetera ad colorandũ errorem adducẽdo. Primum. n. exemplum Chriſti legiferi noſtri a parte negatiua pugnat, quippe qui apoſtolos nõ cælibes, ſed certe maritos elegit, ut Petrum cuius ſocrus mentio fit euãgelio: Andream & cæteros, quos opinabile eſt uxoribus fuiſſe copulatos. Quinimo unum Ioannẽ quem uirginẽ elegit de medio nuptiarum thalamo fertur euocaſſe. Mox & magiſtri exemplo diſcipulorum conſentiant documenta. Ait quippe Pau. 1. ad Timot. 3. Oportet epiſcopũ eſſe unius uxoris uirum, filios habentem Primũ argum.

Secũdũ argum.

bentem ſubditos in omni caſtitate. Et ad Titũ.1. Si quis ſine crimine eſt, unius uxoris uir, &c. hũc. ſ. conſtituas presbyterum, Argu. 3. ſicut diſpoſui tibi. Tertio eſt loco exemplum ſacerdotum ueteris legis qui figura noſtri præferebant. Aaron.n. ac deinceps Leuitarum ſobolem conſtat ſuam conſtituiſſe tribum, atque adeo coniugali fœdere uixiſſe, ut etiã Luc.1. de Zacharia progenitore Ioannis Baptiſtæ legitur. Quorũ quidem inſtar ſuos hñt Græci ſacerdotes inſtitutos, nempe qui per uices ſacra ſacrę adminiſtrẽt, nihilominus rei uxoriæ dent operam. Adde ſi figuris agere uolumus, ꝙ Arca Noę, uti in priori ſua Canonica ait Petrus, figura fuit eccleſię, ſeruantis nos a peccatorũ illuuie, cui quidẽ eccleſię ſacerdotes præſunt, illã autem nulli cælibes, ſed octo animę matrimonio coniunctæ ingreſſæ ſunt, non ergo eſt cur uxoriũ Argu. 4. inſtitutum ſacerdotibus inhibeatur. Quarto arguitur ratione. Connubia in ipſo ſtatim mundi primordia inſtituta ſunt in officium humano generi impẽdio quã maxime neceſſarium, cũ ergo ſacerdotibus q primum obtinet in Chriſti familia locũ, tanta religione interdicatur, uĩ eccleſia, ne ſaluo eius honore, cõtra diuinũ naturalemque premiſſum nuptiis cum Martione, & Manichæo detrahere, quod Apoſtolus 1. ad Cor 4. erroris ſubnotauit ꝙ nubere eſſent prohibituri. Quinto ad rem proxime arguitur. Votum caſtitatis res eſt perquã difficilis obſeruatu. Adeo.n. prouida natura propagandæ ſpeciei conſulte proſpexit, ut uehementiſſimam atq. adeo eluctabilem eiuſdem muneris appetentiã cunctis ani- Argu. 5. mantibus indiderit; quæ quidem appetitus rabies, poſt naturam corruptam inter oĩum ſpecies longe ardentius humanam exurit. Sacerdotale autẽ officium adeo eſt eccleſię neceſſarium, ut abſq. illo conſiſtere Chriſtiana familia minime ualeat. Imo eidem obeũdo muneri tantus eſt numerus neceſſarius, ut pars populi paulo minor decima uel duodecima, eidem ſit mancipata, tantum ergo populum in tam difficilem religionem adigere, nihil mirũ ſi plus iuſto rigidum coactumq. uidentur. Enimuero monachatus, ut ſanctum inſtitutũ eſt, nõ tamẽ adminiſtrandis ſacramentis ac ſacrificiis ſimpliciter eſt neceſſarius: atq. adeo nec eſt tam numeroſus, quare nihil rigoris eſt ſi qui libere uoluerunt permittantur monaſticis uotis addici, tamen gentem uero ſacerdotũ multitudinem eodem rigore cogere uideri cui quam poteſt Argu. 6. non uſque adeo conſultũ. Sexto caſtitatis uotum adeo, ut dicebamus, eſt difficile, ut non niſi incluſis & eis qui ſint clauſtris circunſepti permittendum uideatur, qua rõne ſe monachi in monaſteria abdunt, ſacerdotes autem proprios hñt lares, neq. uiuere ſatis poſſunt commode ſine ancillis nec abſq. ſeculari tumultu, tãto ergo periculo uotum caſtitatis permitterẽ, non apparet eſſe prudentia, non ergo id condecens eſt. Septimus, & id euentus ipſi docẽt: Sunt.n. Argu. 7. frequentiſſimi concubinarij alieniſque toris inſidiãtes. Quamobrẽ & populo inuiſi ſunt, & ſacris quæ tractant iniurij, uĩ ergo melius fore rei utriq. conſultũ, ſi ſuam quiſque haberet uxorem, ut nullo ſe commacularent flagitio. Nam quo longius à carnis uſu arcentur, ſpurcius defœdantur. In contrarium eſt ſolennis & laudabilis mos Occidentalis Eccleſiæ ſecũdum Pontificũ ſanctiones, ut antiquiſſimi Calixti. 27. diſt. cano. Presbyteris, ac Syricij 82. diſt. can. plurimos & aliorum complurium.

Peſtiferæ huius hæreſis, continentiæ ſacerdotum oblatrantis, duo ſunt membra, prius quod eis cõcedit licentiam matrimonia contrahendi poſterius uero quod eos cogit, ut id faciant. Et ſunt inter neotericos, qui eius primum faciant parẽtum Lutherum, nã Iouinianus, inquiunt, etſi nuptias uirginitatis æquauerit, nõ tñ ſacerdotes uxoribus carẽtes reprehẽdebat. Quin uero ipſe, ut Auguſt. lib. de hære. ca. 87. refert, connubio abſtinuit, non propter meritum, ſed ut uxorias moleſtias ſibi caueret. Auguſt. At uero horum opinione non obſtãte, dubitari in primis non poteſt, quin conceſſionis, hoc eſt, uti ſacerdotibus maritos eſſe liceret, Iouinianus fuerit primus auctor, quandoquidem in cælibatu, nihil egregij meriti nouerit. Quin uero omni pudicitiæ generi adeo apertum bellum indixit, ut uirginitatem, ad Deiparam Virginem, ueluti ad ſacram aram confugientẽ, de conatus fuerit impudentiſſime deturbare. Sed neque alterius impudentioris membri Lutherus fuit primus auctor,

Iouinianus omniũ primus docuit in ſacerdotibus licere nuptias.

ſcilicet ut ſacerdotes non mō permitterentur uerū & cogerentur coniuges ſibi adiūgere. Succeſſit nanq. Iouiniano eius diſcipulus Vigilantius, qui in hāc euaſit impudentiam, ut neminē ſinerēt ſacris initiari antequā uxorē duceret. Vnde Hieronym. epiſt. 2. aduerſus ipſum ad Riparium, Proh, inquit, nefas epiſcopos ſui ſceleris dī habere cōſortes, ſi tamē epiſcopi nominandi ſunt, qui nō ordinent diaconos niſi prius uxores duxerint, nulli cœlibi credētes pudicitiā fuerunt, ut arbitror, & Nicolaitæ eiuſdē hæreſis auctores: quorū impudicitiæ meminit Aug. lib. de Catalo. hęreticorū cap. 5. A quibus Niceta quidā Græcus inſtitutū Græcorum deduxit, ut art. ſeq. uidebimus, nam & illi ſacerdotes non ordinant niſi prius uxoribus copulent. Quā quidem iamdiu ſopitam ſepultamq. hæreſim, reuocare in lucem curauit hæreſiarcha ille Vvicleff. ut Th. Vvald. 2. tom. de ſacramentis cap. 128. fideliter refert, quā ſubinde hæreſim in proximis capitulis ꝓfligatam curauit. Ab his ergo ſuis patriarchis cōtagionē hanc traxit Lutherus, ut ſacerdotum cō.inentiā nō mō nō probaret, uerum immani petulantia, quę ſibi natiua erat condemnaret. Vnde in libro ſuo illo identidem condemnato. De abroganda Miſſa priuata de illo præcepto, Non mœchaberis, ediſſerens, hæc euomuit diabolica uerba. Nuſquā ſic inſanit Sathanas per Papā atq. in caſtitate & libidine tractādaſ. Primū, etſi nō prohibet uerbo caſtitatē, & ſcortari docet, cogit tamē ſcortari decreto ſuo intolerabili, & perditiſſimo de cęlibatu totius ſui ſacerdotij rē late patētus, cū tā rara & anguſta ſit caſtitatis grā. Et ſubdit, ꝙ cū continere neq. poſſint neq. debeant, rabies eſt Sathanica & plus quā ſacrilega eos ab uxorib. arcere. Videte quouſq. ingenium beſtiæ erat ad cōuitia effręne. Hoc itaq. dogma adeo ſuorum cordibus alte impreſſit, ut nulla ſit poteſtas q̄ ab ipſis illud queat eradicare. Neq. uero hæreticorū tātū animos error hic occupauit, ſed uſq. ad catholicos irrepſit. Fuit. n. Panor. inter iuris canonici interpretes illuſtriſſimus, qui tamē ſuper c. cū olim de cleri. coniuga. conſultum iri eccleſiæ arbitratus eſt, ſi ſacerdotibus abſtinere nolentibus facultas fieret uxores ſibi aſſociandi, quia cum quotidie, inquit, illicito coitu maculentur, facere eccleſia deberet ut bonus medicus qui dum uidet medicinā potius officere quam prodeſſe, eam tollit.

Hieron. — Vvicleff — Thom. Vvaldē. — Lutherus. — Panor.

Contra hunc ergo errorem ſtatuitur catholica concluſio. Vſq. adeo ſacerdotū cōtinentia, non mō congruens, uerum neceſſaria eſt eccleſiæ Chriſti ut abſq. illa neq. decorē ſeruare poſſit, neq. legitimam Chriſti effigiē retinere. Et qm̄ obſequens nos monet articulos, in quo antiquitas ſanctionis huius, tū eccleſiaſticis teſtimonijs, tum ſacris oraculis corroboranda eſt, in præſenti, quod titulus eius poſtulat, duntaxat his eſt utendum rationibus, quibus oſtenditur, quam fuerit congruēs ac neceſſaria. Octo neq. aut nomen poſſumus meditari capita ex quibus rōnes hmōi deducamus.

Concluſ. catholica.

Primū, ut ſicut obiectionis, ſic & probatio nes Chriſti exemplo exordiamur, ſacerdotes inſtar Chriſti ſpirituali cōnubio eccleſiæ copulātur, Chriſtus aūt uirgo deq. uirgine natus unicā ſibi, cādidam, immaculatamq. columbā eccleſiam copulauit, cuius ſacrm auctore Paulo, cōiugiū primorū parētū geſſit quapropter adiectum illic eſt. Propter hāc relinquet homo patrē & matrem & adhęrebit uxori ſuæ. Hęc eſt ergo unica uxor propter quā ſacerdotes, non ſolū patrē & matrē, uerū & carnales uxores ſūt merito relicturi.

Prima rō concluſiōis.

Si. n. eccleſia uirgo caſta, ut cū Paulo 2. Corin. 11. loquamur deſponſata eſt Chriſto, & ſacerdotes eius ſponſas caſtos eſſe condecet. Alioquin ſpirituale connubium ſuam non teneret ſynceritatem. Secundum, quod huic ſancto inſtituto ſuffragatur, eſt mundities quæ ſacerdotum functioni in ſacroſancto potiſſimum altaris ſacramento perficiendo neceſſaria. Enimuero, ut ſemper eccleſia decentiſſimum duxit, ut miniſtri illius ſacramenti ubi innocentiſſimus agnus immolatur, nullo effuſo ſanguine contaminarentur, ſed etiam illi qui ſecularem iuſtitiam adminiſtrarent, irregulares fierent ad ordines ſuſcipiēdos, ſic multoq. iuſtius decuit, ne carnis uſu fæmineoq. commercio pollueremur. Etenim poſtquam coniugalis amplexus tradux eſſe cæpit originalis culpę, qua genus noſtrum inficitur, illam ſubinde contraxit fæditatem, ut nō poſſit homines non padefacere. Vnde pudenda

Secūda ratio.

dendā mēbra nomē hęreditarunt. Quocir
ca cū carnalia ſpiritualibus è regione ſint
oppoſita nullus carnis uſus ſpiritualiū ni-
tori ſic aduerſatur, ac ſordibus iſte. Vſque
Planiſſima præteritæ concluſionis figura. adeo ꝙ locum ēt ſacrum, ut ſanguinis, ſic
ēt ſeminis effuſio polluat. Neq. huius de-
ſuit antiquitus religionis figura. Legitur
nāq 1. Regum. 21. quod cū Dauid à facie
Saul fugiens ueniſſet ad Abimelech ſacer
dotem Leuiticum, poſtulaſſetq ab eo ſibi
ſuiſq. refectionis panes reſpondeſt. Non
habeo laicos panes ad manum, ſed tm̄ pa
nem ſanctum ſ. qui menſæ ſanctuarij in v-
ſum ſacerdotum ſuppoſitus erat. Si mun
di ſunt pueri maxime a mulieribus, man-
ducent. Neque uero manducare per miſſi
ſūt, antequā Dauid certiorem eundem fa
ceret, dicens. Continuimus nos a mulieri-
bus ad heri & nudiuſtertius, & fuerunt ua
ſa puerorū munda. Si ergo panem illum in
quo nil aliud diuinitatis latebat quā quod
ſacrm̄, hoc eſt figura erat ſacroſācti panis
qui de cælo deſcēdit, edi nefas erat niſi ab
his qui eſſent ab uxoribus mundi, quāto
ergo iuſtius idē nitor illos decet qui ipsā
ſacri ueritatē tractāt, hoc eſt quotidie ſub
Secūda figura. ſpecie panis Dei corpus manducant? Ac-
cedit & alia figura, ꝙ legalē agnū niſi ſuc
cinctis renibus cœnare non licebat. Quod
Gregorius. Gregorius homil. 22. ſuper euangelia ei
ponens ait, in renibus delectationē carnis
ſedere, ob idq. illic ſignificatū eſſe, ut qui
paſcha comedunt, uoluptates edomare
debeant & carnem a luxuria reſtinguere.
Igitur cum ſacerdotes euangelici quoti-
die agnum immolent immaculatū par eſt
Tertia eiuſdem ueritatis umbra. ſuoq. muneri decentiſſimum, ut abſtinen-
tia carnis perpetua fulgeant. Adde & rei
huius tertiam eandemq. peculiarem um-
bram in ſacerdotibus antiquæ legis. Legi-
tur. n. Exod. 28 Porro filijs Aaron tunicas
lineas parabis, & infra. Facies & fæmora-
lia linea vt operiant carnem turpitudinis
ſuæ a renibus uſque ad fæmora. Quod
Beda. quidem uenerabilis Beda, lib. 3. de taber-
naculo interpretatus ait, fæminalia illa ca
ſtimoniam, quæ appetitum copulæ coniu
galis prohibet proprie deſignaſſe, ſine
qua nemo, inquit, uel ſacerdotium ſuſci-
pere. uel ad altaris poteſt miniſterium con
ſecrari, ideſt, ſi non aut uirgo permanſerit,
aut contracta uxore coniunctionis fædera
ſoluerit. At uero ſicuti res eccleſiaſticæ au
rea ſunt catena connexæ, ſic uno detracto
nodo oēs diſſoluuntur. Propterea eccle-
ſia hanc a ſuis ſacerdotibus ſanctimoniam
requirit, quod iī ocuſſe credit corpus Chri
ſti uerū ab ipſis retractari, poſtquam ergo
Lutherani eiuſdē corporis ſacralem uerita
tē diffitentur, nil mirum ſi eūdē candorē Tertia
a ſuis ſacerdotibus non deſiderent. Tertiū ratio.
decentiæ huius caput ſumitur ex altiſſi-
mo meditationis orationiſque culmine
cui ſacerdotes dedicantur. Debent namq.
ſacræ ſcripturæ legendę ac relegendæ ſe
totos dedere, ut ſicut nubes in ſublimi uo
lantes ſaluificam pluuiam populo ſuppe-
ditent. Vſus aūt uxoris non mō corpus cō
ſpurcat, uerum & mentem deprimit & ob
nubilat, atq adeo ſupernorum contem-
plationi ineptiſſimā reddit. Vnde Apoſto
lus 1. ad Cor. 7. ubi coniuges admonet ne
ſe inuicem coniugali officio defraudent,
exceptionem nihilominus faciens ait. Ni
ſi forte ex conſenſu ad tpˢ, ut uacent ora
tioni, nimirum docens quanto ſit impedi
mento officium illud eleuandę in Deum
menti. Cum ergo ſacerdotes iugi ſint me-
ditationi & orationi pro ſe & populo con
ſecrati, dēnt ab illo officio, atq. adeo ab il
lo fædere eſſe perpetim alieni. Vnde ſi ab
Ethnicis ēt licet teſtimoniū petere, peripa
teticus Theophraſtus in lib. de nup. ſapien Theophraſt.
ter ſcripſit, per coniugium impediri ſtudia
philoſophiæ, neq. poſſe quēquam libris &
uxori pariter inſeruire Et, quo ad ſacerdo
tes reuertantur. Origenes homil. 23. ſuper Origen.
libro Numero eundem Paulinum locum
ediſſerēs, ſic colligit. Vñ mihi uī quod il
lius ſolius eſt offerre ſacrificium indeſinēs
(de ſacerdotibus porro loquēs) q indeſinē
ti & perpetuæ ſe deuouerit caſtitati. Et
Ambroſius in tertiū caput 2. Timotheū. Ambr.
Si. n. inquit, plebeijs hominibus orationis
cauſſa ad tempus abſtinere iubetur, quan
to magis Leuitis ſacerdotibus, quos de
noctuque pro plebe ſibi commiſſa opor-
tet orare? Et Hieronymus libro primo, Hieron.
contra Iouinianum eadem ferme repe-
tens uerba (quę ambo ex Epiphanio, to Epiphanius.
mo primo libro ſecundo in hæreſi Catha
rorum deſumpſiſſe uidentur) ſubdit: Si
ſacerdotibus ſemper orandum, ſemper er
go illis cauēdum eſt matrimonium. Neq.

uero huius exemplum in ſacerdotibus defuit antiquæ legis. Hac enim de cauſſa, ut 1. Paral. 24. à Dauide inſtitutum eſt, & Lucæ 1 memoratum, per uices miniſtrabant templo illoque tempore uxorum conſortio intra templum clauſi abſtinebant: nempe q cum eorum orationes ſicut incenſum quod ad altare cremabant, in conſpectu Dei aſcendere profiterentur, una confitebantur non poſſe illas nitide fundere, niſi eſſent ab coniugibus ſequeſtrati. Vnde Beda ſuper eundem locum exemplum colligit q ſacerdotes noſtri, quibus non per uices, ſed ſemper altari ſeruire iubetur, perpetuç eſſe debeant caſtitati addicti. Quartus deinde fons eiuſdem inſtitutionis eſt, q ſacerdotes euangelici, qui, ut Paulus ad Coloſſen. 1. admonet, ea implent quæ deſunt paſſionum Chriſti, delicta iugiter debent lugere populi, perpetesq. adeo facere pœnitentiæ fructus. Hanc. n. ob rem ut Oseæ 4. legitur, peccata, hoc eſt, oblationes pro peccatis comedunt, luctui autẽ nihil magis ex diametro reluctatur quã uenerea uoluptas, utpote quæ ſpiritus oẽs exhalans, animam in carnem trãsformat. Propter quod de homine ante diluuium dictum eſt. Nõ permanebit ſpiritus meus in homine, quia caro eſt. Vnde ſi pœnitentibus, uti Ionæ 3. legitur, ieiuniorum mœrores congruunt & illis qui antiquitus cultui templi offerebantur, uinum & ſicera, omne quod inebriare poterat, interdicebatur, multo congruentius euangelica ſacerdotibus prohibetur, quæ uino truculẽtius inebriat. Adde rationem quintam, q niſi impudentiſſimus hæreticus, negare nemo poteſt, cælibatum, præſtantem eſſe uirtutem, quam potiſſimũ ſacerdotes populo prædicare & commendare debent, uiduasq. & reſiquos continentes ad caſtitatẽ animare. Quomodo autẽ poteſt hortator eſſe uiduitatis, uirginitatis, aut caſtitatis, qui ipſe coniugij lege uiuit? Ex ſexta inſuper radice ortũ habuit ſancta hæc inſtitutio, nempe ex cura quam ſacerdotes gerere tenentur populi. Tenentur. n. & pauperum, & uiduarum, & orphanorũ patrocinium ſuſtinere, & inter egenos ſua bona diſtribuere, huic autem perſoluẽdo muneri nihil pugnantius obſtat quam cura rei familiaris, ubi uxor eſt, & liberorum germina. Vnde Pau. 1. ad Corint. 7. Volo, Paulus inquit, vos ſine ſolicitudine eſſe. Qui ſine vxore eſt, ſolicitus eſt quæ Dñi ſunt, quõo placeat Deo. Qui autem cum vxore eſt, ſolicitus eſt quõo placeat vxori, & diuiſus eſt. Quo loco Ambroſius. Amputata, inquit, ſolicitudine rei vxoriæ, quæ ſola in mundo cæteris grauior eſt, ad Deũ promerendum animus eruditur. Hæc ille. Inter omnes ergo mundanas ſolicitudines res vxoria moleſtiſſima eſt, & negotiorũ anxietatibus occupatiſſima. Nam huic cætera cuncta ſeruiunt, non ſolum vt in præſenti illa onera ſuſtententur, verum vt perpetuæ ſucceſſioni proſpiciatur. Qua vtique ratione Iouinianus ipſe pudicitiæ oſor, vt D. Auguſt. libro de hęreti. capitu. octuageſimoſecundo refert, licet non ob meritum, tamen ut eiuſmodi moleſtiarum ſarcinam ſibi caueret, noluit ſe matrimonio addicere, ei ergo qui uxori alligatus eſt, nulla ſit reliqua libertas, quæ tamen ſacerdotũ functioni maxime eſt neceſſaria. Septimus locus huius perſuadẽdæ eccleſiaſticæ ſanctionis deſumitur ex auctoritate qua ſacerdotes in eccleſiæ Chriſti ad ſacramentorum miniſterium pollere debent, atq. ex honore illis debito, ſcd'm illud Eccleſiaſti. 7. Honora Deum, & honorifica ſacerdotes. Quod de noſtris potiſſimum intelligendũ eſt, quippe qui non tantum diuina, verum & Deũ ipſum ſacramento tangunt. Hæc. n. auctoritas inde illis maxime adnaſcitur quod ſint egregio loco, hoc eſt extra plebis gregem. Si aũt mariti eſſent in media uerſarẽtur plebe, neque honor illis haberetur egregius, neque reuerentia, immo pudor eſſet myſteria diuini corporis & ſanguinis in manibus maritati hominis adorare, & metus, peccatorũ confeſſionem illis cõcredere cui uxor ſemper aſſiſteret, nam inter uirum & uxorem, nihil ſecreto ſeruatur. At uero Lutherani, ut ſupra dicebam, quia hæc omnia ſacramenta denegare, nihil mirum ſi neque ſuis ſacerdotibus vllam uenerationem impendant. Octauum utique caput, idque non in inferioribus habendum huius inſtituti eſt, tum ſacerdotalis alimoniæ prouidentia, tum & pax atque tranquillitas, quæ ex uxorum conceſſione turbarentur. Enim uero

Beda.

Quarta ratio.

Quinta ratio.

Sexta.

Ambr.

Augu.

Septima ratio.

Octaua.

uero ſi uxorum proliumq. turba obſepirentur, tunc ſacerdotia illis ac præbendæ non ſufficerent. Eſſent.n. honeſte alendi. Etenim Letiuicis, quæ duodecima pars erat populi, eo decimæ ſufficientes erant, quia integre illis obueniebant. Et præterea quia non tot erant tunc unius templi miniſterio neceſſarii, quot nunc tantæ eccleſiarum multitudini. Ex quare conſequens fieret ut deberent eſſe opiſices & coloni, quales erāt forte Leuitæ, qualesq. Lutherani ſuos optant habentq. ſacerdotes. Vnde in quantum uilipendium eorum ordo apud nos ueniret, unuſquilibet ſecum repetet. Inſuper ſi ſacerdotibus coniuges adhærerent tunc totam ſuam ſolicitudinē & uigilantiam illuc congererent, ut ſua ſacerdotia quaſi hæreditario iure in filios transfunderent. Hoc.n. nobis ſacerdotum ambitio documēto eſt, qui filios habent. Si.n. quibus neſas eſt & pudor filios ſuos præbendis ditare nihilominus id tantopere ſatagunt, quanto illi id facerent libentius & audacius, quibus nō pudor, ſed honor eſſet longa liberorum ſerie abūdare?

Poſtrema rō. Ad hæc demū accedit quod ſi ſacerdotes coniugati eſſent, tunc ad epiſcopatus non niſi magnates, puta Duces & Comites, ac cæteri ſeculares principes & aſſumerētur, & ad pinguia beneficia alii ſeculares nobiles. Quare omnia litibus eſſent diſcordiiſque ac bellis plena, cunctæque adeo res eccleſiaſticæ ſusque deq. confuſæ. Hæc ſunt quæ de hac re meditari ſoleo.

Ad primū arg. Ad primum igitur argumentum in contrarium reſpondetur, quod eo Chriſtus Apoſtolos de matrimonio ſumpſit quod tunc cœlibatus religio non perinde atq. nunc in conſilio, in uſuq. erat. Attamen ut doceret quod tranſacta lege (ut apoſtolica uerba quæ ſunt ad Heb.7. permutemus) ſacerdotum ratio erat ſimul mutanda, illos ad cœlibatum euocauit, Ioannemq. adeo de medius nuptiis ad uirginitatē quāuis, ut

Hieron. Hierony. lib.1. contra Iouinia. auctor eſt, de ſolo Petro certum ſit habuiſſe uxorē, de aliis autem non ita conſtet. Illo tamen ex ſuperfluo admiſſo ambigi non debet, uti ait ibidem Hieronymus qui annuentibus uxoribus uota fecerint caſtitatis. Id quod ex illis uerbis Petri. Matth.19. colligitur. Ecce nos reliquimus omnia & ſequuti ſumus te, quid ergo erit nobis? Alluſit enim ad id quod ab ore Chriſti adoleſcenti dictum audierat. Si uis perfectus eſſe, uade & uende &c. & ſequere me. ubi religionum inſtituta fundantur. Ad ſecundum uero argumentum, quod ex Paulinis uerbis acceſſebatur, articulo proximo, commodius reſpondebitur. Ad ſecū dū arg.

Ad tertium de antiquis ſacerdotibus quod ad rem præſentem attinet, reſpondetur, eorum rationem latiſſimè a noſtra deſtitiſſe. Primum quod illi non ſacramentorum ueritatem, quibus nunc Chriſtus offertur, ac Spiritus ſancti confertur gratia, ſed horum penitus umbras tractabant: quare non tanta ab illis deſiderabatur mundities: tametſi lotionibus quæ illis erant frequentes, candorem qui in noſtris debet ſacerdotibus ſplendere, præſignabant. Præterea, ut Leuit.21. legitur. Sumus ſacerdos uirginem ducturus erat, non autem uiduam aut repudiatam, aut ſordidam, & cum templo ſeruiebant, ut dictum eſt, ab uxoribus abſtinebant, quod nonnullum erat candoris indicium. Vnde 1. ad Timoth.3. Ambroſius ueteribus, inquit, idcirco conceſſum eſt ſacerdotibus uxores ad uſum habere, quia multum tempus otio uacabant a miniſterio. Multitudo enim erat ſacerdotum ut per uices ſeruire poſſent, nunc autem iugiter eſſe debent in miniſterio. Ad hæc, tūc nondum prodierat cœlibatus conſilium. Adde quod Leuiticus ordo ſuā per ſe duodecimam tribuum conſtituebat, apoſtolici numeri prognoſticam, ob idque neceſſe habebat ſuam ſobolem uxorio munere procreare, noſtris autem ſacerdotibus ſola commiſſa eſt ſpiritualis genitura, uidelicet animas in Chriſto renatas, ſuo uerbo, miniſterioque & ſtudio lactare, fouereque ac nutrire. Id quod egregiè Arator in ſuo illo carmine, quo Apoſtolorum Acta contexit, hiſce uerſibus declarauit. Ad tertiū arg. Ambr.

Eccleſia nunc alma fides ſine fine pudicos
Pōtifices iubet eſſe ſuos, et quærit in omnī
Cuncta tribu, quos ritè probet, neque ſanguine iſtis,
Sed meritis ſucceſſus erit.

Quocirca Græci Leuitarum inſtitutum imitantes, multo feciſſent conſultius ſi

Latinis Chriſtianorum ſanctionibus auſcultarent. Sed de ipſis inferius repetendũ nobis eſt.

Ad quartum.

Ad quartũ late cõtra Iouinianũ Hierony. rñdet, ꝙ eccleſia cœlibatum anteferens, matrimonium minime damnat: ſed docet, ut illud ad propagãdũ humanũ genus neceſſarium eſt, ita & ſacramẽtorũ miniſtros cœlibatum decere. Sicuti nõ cõdemnat iuſtitiæ miniſtros, licet ſuos ſacerdotes a cruento illo munere arceat. Hoc aũt cõe argu. eſt, & ſatis a patribus locupletatum.

Ad quintum.

Quintum autẽ argu. eſt quod cum ſubſequentibus punctim tangit. Fatemur nanque caſtitatis uotum non eſſe obſeruatu facile, ſacerdotumque ordinem, eccleſiæ neceſſarium perquam numeroſum eſſe.

Ad ſextum.

Et (quod in ſexto argumento obtendebatur) agnoſcimus inſuper in priuatis ædibus non vſq adeo tute ſeruari poſſe eiuſmodi uotum, quam in monachorũ clauſtris. Neq. uero inficias imus,

Ad ſeptimum.

ut ſeptimum argu. admonebat, crebros eſſe in clero cõcubinarios & adulteros. Sed tamen ad hæc multimodum reſponſum damus.

Prima ſolutio.

Primo, Reipublicę & maxime eccleſiæ ſtatuta ex fine iudicanda ſunt, licet non omnibus incommodis obuiari poſſit. Cum ergo ad ſacroſanctum altaris miniſterium candorem illum & animi & corporis in ſacerdotibus florere deceat, cõgruũ fuit ſic illos inſtituere, non obſtantibus carnis inſultibus, quos humanam fragilitatem neceſſe eſt quocunq. ſtatu perpeti. Alioqui & lex diuina quæ oẽm libidinem inhibet, iniqua eſſet. Innumeri ſunt q carnis lapſu polluũtur quamplurimiq. adulteri. Deleantur ergo leges hæc prohibentes.

Secũda.

Secundo. Nemo ad ſacerdotum compellit, imo ſi ſacros canones conſulas, neq. ullus niſi maturo iudicio admittitur, nempe qui ætate ſit legitima, ut ſibi uidere deliberate poſſit, quid ualeant humeri, mox ut morum probitate rerũmq. cognitione ac ſcientiæ lumine fulgeat, ut præter alias complures ſanctiones uidere eſt apud Alexand. tertium toto titulo de ætat. & qualita. & ordine perficiendorũ. Ob id enim

Paulus.

ait ad Timoth. Paulus oportere epiſcopũ, atque adeo ſacerdotem, teſtimonium habere bonum ab hic qui foris ſunt, ne in opprobrium incidat & in laqueum diaboli. Et eundem diſcipulum admonitum curauit, ne cui citò manus imponeret, & Titũ docuit quantis ſplendere deberet uirtutibus qui ad ſacerdotium aſſumendus eſſet.

Tertia.

Tertio reſpondemus, humanam naturam non eſſe uſque adeo imbecillem & lubricam quin uigilanti cura cautelaque adhibita, ualeat ſe a carnis incurſionibus per Dei gratiam tueri. Hanc enim ob rem ſancta Nicena Synodus ut 3. eius cano. uidere eſt omnem extraneam mulierem a tectis ſacerdotum abegit, abactaſq. ſubinde uoluit Syricij decretum, quod eſt 18. diſtin. canon. fœminas. uidelicet ut non niſi mater, aut ſoror, aut auia cum ipſis commorentur.

Nicena Synod.

Syricius Papa.

Attamen hæretici, ut Hieron. ſuper tertium Hierem. caput ſapienter adnotauit, cum habitẽt in Aquilone unde oẽ malum panditur, perdito calore fidei audire illud Apoſtoli non poſſunt: Spiritu feruentes. Vnde uoluptatibus ſeſe tradentes, caſtitatis inimicis, non pñt non eſſe pudicitiæ hoſtes, natureq. infamatores, aſſerentes non poſſe hoies niſi ut fœminarũ mancipia uiuere. Quamuis diffiteri non poſſimus, numerũ iam nũc ſacerdotũ iuſto ampliorem in eccleſia permitti, admittiq. citra delectum in hunc ordinem plebeios ac infimæ claſſis hoïes, idq. eiuſmodi ordinẽ in infimum, quo nunc iacet, locum proieciſſe.

Quarta ſolutio.

Quarto loco ſolutioni noſtræ adijcimus, ꝙ coniugale officium, etſi iuxta Paulinum monitum patrumq. adeo confeſſionem non nullum ſit bene natis hominibus remedium effrænis carnis ſedandæ, tamen laſciuis & obſcenis adeo non eſt remedium ut ſit etiã pernicioſum periculum. Auſculta Paulum 1. ad Corin. 7. Si acceperis, inquit, vxorem, non peccaſti. Et ſi nupſerit uirgo, non peccauit, tribulationes tamen carnis habebunt huiuſmodi. Quæ quidem tribulationes non tantum ad familiæ moleſtias referendæ ſunt, uerum & ad eaſdem carnis illecebras quibus occurrere licentia illa maritali putabãt. Hoſtem enim fugientes, in hoſtiles pugnas incidũt, ignem extinguere uolunt, & ignem ſuſcitant.

Auguſt.

Vnde Auguſtinus in libro de ſingul. cleric. Mariti, inquit, & uxores coniugia quotidie gerentes, non ſibi ſufficiunt. Hæc ille. Nemo ergo credat carnali uoluptati obſequendo, eidem obuiare, ſed fugienda eſt prorſus. Adde quod coniugalis

vſus

uſus tum natura ſua ſatietatem facit, tum, irritante dæmone, nauſeam, & alieni tha lami deſiderium. Quocirca dum iſti hæretici ſacerdotes uolunt continentes maritos efficere adulteros procreant. Non debuiſſet ergo, ut ad Panormitanum reſpiciamus, ſacrorum canonum expoſitor illam cenſere ſalubrem medicinam ut carni aduerſu ſpiritum depugnanti ſæde indulgeretur. Non.n.ſic nos uoluit inſtructos Paulus ubi aiebāt Volo autē omnes uos eſſe ſicut meipsū. Sāctus certe S. Tho. q̄ōne præſenti, articulo undecimo, admonitos uoluit eccleſiæ prælatos, nempe ꝙ periculis humanarum rerum per res humanas obuiandum ſit, nō autem per hoc ꝙ res diuinę conuertantur in uſum humanum. Eo potiſſimum quod alia remedia præſentiora ſunt morbo titillantis carnis medendo, quàm ei obſequendo eius exturare pruriginem. Si modo eadem remedia uigilantius eccleſia in ſacerdotum ordine inſtauraret, & ad ſacros canones exigeret. Nēpe ut ſacrorū doctrina pollerent frugali uterent menſa, ſecularib. abſtinerent, tum delitiis tum commerciis orationi denique incumberent. His enim inſtitutis multo efficacius clericorū corruptioni proſpectum foret, quā eos in matrimonialia impedimenta ſubmergendo.

ARTICVLVS II.

Vtrum ſacerdotalis continentia ab ipſis ſtatim eccleſiæ incunabulis cœperit.

SEcundo loco de antiquitate huius inſtituti dicēdum ſupereſt. Et more noſtro quod nō ab ipſis eccleſię primordijs fuerit exortum arguitur eodem loco ſupra citato, ut limatius exponatur. Apoſtolus.n.epiſcopos cōmonuit ut unius eſſent uxoris uiri haud ergo ab illo ſæculo originem mos iſte traxit. Secundo extat canon. ſextæ Synodi Conſtantinopolitanæ, quæ habita fuit ſub Agathone Pontifice, tempore Conſtantini Quarti. Anno ſalutis.673. & refertur 31. diſtin. cano. quoniam Canon eſt: Quicunque diligens inuentus ſubdiaconali ordinatione, aut diaconali, aut ſacerdotali, hi nullo modo prohibentur ad talem aſcendere gradum pro uxoris ſuæ cohabitatione. Neq. etiam tempore ordinationis ſuæ profiteri cogātur quod abſtinere debeant à legalis uxoris familiaritate. Tertio arguitur auctoritate quæ tribuitur Auguſtino in 15. de Ciuit. citaturq. à Gratiano can. cum igitur. 35. quæſtio. 1. Cuius uerba ſunt. Eccleſia poſt Apoſtolica inſtituta quædam cōſilia perfectionis addidit, utpote de continentia miniſtrorum eccleſiæ, hoc ergo non erat neceſſitatis præceptum, ſed honeſtatis conſilium.

Primū argum. *Scūdū* *Tertiū.*

Contrarium uero nos edocet decretū Calixti I. quod hr̄ 27. diſt. c. præsbyteris, ait, Pręsbyteris, diaconibus, ſubdiaconibus, & monachis concubinas habere ſeu matrimonium contrahere penitus interdicimus, contracta quoque matrimonia ab huiuſmodi perſonis diſiungi, iuxta ſacrorum canonum definitionem iudicamus. Sedit Calixtus circa annum Redemptionis. 218 cum ergo ipſe antiquiores canones citet documentum eſt rem eſſe antiquiſſimam.

Calixtꝰ.

Quęſtio pręſens quinque concluſionibus eget, ut eius ueritas clareſcat Prima. Apoſtolorū ſeculo permiſſum fuit ut qui coniugali commercio impediti erant, nihilominus ſacris initiarētur. Id quod nullo alio opus habet teſtimonio, q̄ illo his iam citato Paul. 1. ad Timoth. 3. ad Titū, 1. ubi ait oportere epiſcopum eſſe unius uxoris uirum. Haud enim eludere loca illa poſſumus, dicentes intelligi de his qui cum fuiſſent matrimonio mancipati, iam eſſent uxoribus uidui Paulinus enim contextus plane commonſtrat illos eſſe intelligendos qui matrimonio durabant, tum quod unius uxoris uir, hoc ipſum ſonat quod uxorem habens, tum etiam quod inter alias eius uirtutes hanc etiam ponat, ut ſi ſuæ domui bene præpoſitus. Sed in hoc confirmando, nō eſt cur immoremur. Nam ſi ille non eſſet ſenſus Pauli nunquam poſtmodum eccleſiaſtica iura coniugatis permitteretur fieri ſacerdotes, qđ tamen permittunt, ut cano. quoniam, ſupra citatus. diſtinctio 31 & canon. ſi quis diſtinctio. 32. & mos ipſi Græcorum conteſtantur. Quare quod in eius loci expoſitione ait. Hieronymus uidelicet, Non dicit qui unā ducat, ſed qui unā habuerit,

Prima conclu.

non ſic eſt intelligendum quaſi tunc non haberet, ſed ꝙ aliam ante ne duxerit. Hoc enim docuit propter ſacramentum Chriſti, qui unicam ibi eccleſiam deſpõſauit.

Rõ con cluſiõis.

Ratio autem aſſerti in hac cõcluſione eſt, quod cum Oriens tunc eccleſia copia miniſtrorum egeret, neque cœlibatus fuiſſet tunc tanta religione auditus, conſtringebatur ex ordine coniugali philoſophos aſciſcere, & ſenes atque alios qui prudentia ualerent, quibus ſua miniſteria & functiones interim committeret, quouſque adulta aliud poſſet ſibi ſanctius conſtituere.

Secũda cõclõ.

Secunda concluſio. Receptiſſimum eſt nunquam ſacerdotibus licuiſſe poſtquam eſſent ſacro miniſterio addicti, vxorio ſe negotio implicare. Concluſio eſt quam inter alios celeberrimus Vvaldenſis uigilantiſſimus antiquitatis ſcrutator affirmat tomo. 2. qui eſt de ſacramentis, ca. 129. & tomo, 3 de ſacramentalibus, cap. 66 Et Iodocus Clithoueus, non pœnitendus auctor. lib. de contin. ſacerd. cap. 4. ait eandẽ fuiſſe ſententiam probatiſſimorum auctorum in qua omnes ſancti patres uno conſenſu conueniunt.

Vvaldẽ.

Iodocus Clithoueus.

Citamus iſtos auctores eo quod cum concluſio hæc negatiua ſit, eademque hiſtorialis, inde potiſſimum fidem commereretur. quod ſi contrarium in uſu quandoque & more fuiſſet, non defuiſſet eius hiſtoria, quę tamen nulla extat. Tametſi eadem concluſio ex canonibus proxime citatis non obſcure colligatur, qui ambo ſunt ſextæ Synodi Conſtãtinopolitanæ. Nam in can. quoniam. quo ſacerdotes in coniugio permanere ſinuntur duntaxat fit mentio de contracto ante ſacros ſuſceptos ordines. Et canon, ſi quis. diſtinctio. 32. ſic habet. Si quis eorũ qui ad clerum accedunt, uoluerit nuptiali iure mulieri copulari, hoc ante ordinationem ſubdiaconatus faciat. Vnde a contrario ſenſu infertur, poſtea non licere. Et in Concil. Neocæſa. quod refertur diſtin. 28. Præsbyter ſi uxorem duxerit ab ordine deponi debet. Attamen ut integra fide cuncta referamus, ſunt uerba Stephani Papæ in can. aliter eadem diſt. 31. quæ rem uidentur facere dubiam. Ait n. quod Græcorum ſacerdotes diaconi & ſubdiaconi in matrimonio copulantur. Ob quæ verba Caieta. 12. quæſtione. primi quolibe. audẽter ait, ꝙ etiam poſt ſuſceptos ordines quondam ſacerdotibus licuit matrimonio copulari.

Cõciliũ Neocę ſarienſe.

Stepha. Papa.

Caieta.

Diaconis ac ſubdiaconis olim permiſſum erat poſt ſuſceptũ ordinem nuptias celebrare.

Nimirum gloſſam eiuſdem capituli ineptam reputans, quæ ubi textus ait copulantur, exponit, copulato utuntur. Porro aũt propter illum textum non debuiſſet uniuerſalem confeſſionem Doctorum deſerere, quę in citatis modo iuribus egregie fundatur, optimeq. corroboratur rõne. & Græcorum more, ut fertur, comprobatur. Nam Latine uerbũ paſſiuum nõ ſolum actionem præſentem cæterum & præteritam ſignificat. Nulla ergo eſt uiolentia dicere, copulantur, id eſt copulati permanent, ut non ſit ſenſus ꝙ liceret illis nouo connubio copulari, ſed copulatos uiuere, ut habetur c. 1. cũ olim. de cle. coniuga. Hoc tñ fateor negari non poſſe, quin olim diacones & ſubdiacones permitterẽtur etiam poſt ordinem ſacrũ ad nuptias peruolare, dum tñ id in ordinũ ſuſceptione proteſtarentur, ut ex tex. Synodi Ancbyritanæ 28 diſtin. cano. Diaconi. Ad ſacerdotium ſ. non admittebantur niſi conuerſionis propoſito confeſſi eſſent caſtitatem, quę uerba ſunt Concilij Arelaten. 4. quod eadem diſtin. refertur, cano. Præterea.

Syn. Anchyritana.

Cõciliũ Arelatẽ.

Rõ poſitæ concluſiõis.

Sẽtentia Clithouei.

Rõnem concluſionis huius illã Doctores afferunt, ut Clithoueus refert, quod cum opus ſacerdotale præſtãtius ſit coniugali, neq. diuino iuri neque naturali conſentaneum patres unquã duxerunt, ut a ſacerdotio ad coniugium recederetur, fieret.n. iniuria, tum ſacroſanctæ ſanctioni, tum etiam eccleſiæ, cũ qua ſacerdos nuptias celebrat. Hanc inquam ob cauſſam qui uxoribus ſoluti ſacros ordines expetebant, cogebantur ſi ſacerdotes creari luberet, uotum ędere caſtitatis, ut modo fit. Quamuis propter perſonarum tunc inopiam, ut prædiximus, coniuges etiam ſine tali uoto admitterentur, ut habet citatus tex. quoniam. diſtin 31.

Prima rõ cõtra primã ſñiam.

Iſtæ ergo concluſiones citra controuerſiam in confeſſio cunctis ſunt catholicis. Neque ullus ſecundam niſi Iouinianiſtæ, & Vvicleuiſtæ, ac demum Lutherani abnuunt. At uero quod orthodoxorum nõ nulli, quorum eſt Clithoueus in prælle. lib. c. 13. affirmant. ſ. uotum ſacerdotalis continentiæ eſſe indiſpenſabile, neq. Sũmi Pontificis auctoritate relaxati poſſe

ut qui

vt q̃ ſemel ſacerdos eſt uxorẽ ducat ægerrime fieri poteſt probabile. Nam ſi id intelligant ante idem uotorum emiſſum, ita ut nequeat eccleſia ſtatutũ abrogare, falſum plane eſt. Nam Græci qui iuxta ſanctiones ſextæ Synodi ſacerdotes una ſunt & mariti, uere ac legitime ſunt ſacerdotes. Quare nõ dubium quin idem eccleſia de Occidentalibus ſancire poſſit, ut S. Tho. 2.2. quæſt. 88. art. 11. confitetur, eo quod caſtitas non eſt intrinſece annexa ſacerdotio, ſicut religioni. Quod prędicti auctores non animaduertentes, argumenta quæ proprie de religione militant, ad ſacerdotium applicãt. Quare poſſet pariter ſtatuere, ut poſt ſuſceptos ordines ad matrimonia aduolarent, perſiſterentq. ſimul in ſacerdotio, quoniã hoc totũ ad ius pertinet eccleſiaſticum quippe ꝙ lex nulla neu naturalis neu diuina uetat. Si uero ſuam ſententiam de uoto ſolemni iã emiſſo intelligant ita ut cum ſacerdotibus qui nunc in eccleſia ſunt Occidẽtali diſpenſari non poſſit aliquantulo probabilius loquũtur, ſed tñ neq. prorſus quod demonſtrare proponũt, ſatis comprobant. Nam cum ſtatutũ illud eccleſiæ non de intima ſit rõne ſacerdotii, nulla rõ neceſſario negare cogit quin poſſit ẽt ſuper hoc Papa diſpenſare licet, ut ſuperiori articulo monſtratum eſt exitioſiſſima eſſet eccleſiaſticæ rei clades. Hoc aũt eſt quo pręſens hæc noſtra diſputatio feſtinat, utrum illico ab eccleſiæ ortu mos inoleuerit, ut qui ex coniugio ad ſacerdotium recipiebantur non prius reciperentur quam annuentibus uxoribus perpetuam caſtitatem vouerent. Haud.n. ad conuincendos iſtos hæreticos noſſe hoc parum refert. Et exiſtit utrinq. pugnax argumentorum acies, quę me ſemper pene tenuere perplexum. Affirmauerim hic aũt ſub probabilitate, quæ mihi per quam maxima eſt, concluſionem tertiam, nempe ꝙ circa Apoſtolorum tp̃a cunctis fuerit ſacerdotibus uxorius uſus interdictus, licet mos poſtea fuerit corruptus. Exiſtit enim apud me hoc ab iſta parte argumentum. Sacedotium euangelicum nunquam non fuit præſtantius habitum quam Leuiticum, illi autem ſacerdotes quando templo ſeruiebant, vt panes propoſitiones digne ederent, ab uxorum contubernio abſtinebant, uti articulo præcedenti monſtratum eſt. Qui ergo credi poteſt, ut diuini Apoſtoli eorumq. diſcipuli ferrent panem uiuum qui de cœlo deſcendit, eorum manibus contrectari, qui de uxoris latere illa die ſurrexiſſent? Adde, ꝙ ſi hæc meditatio poſteris in animum induxit, nempe Occidentalis eccleſiæ, ut ſacerdotes a coniugali commercio arcerentur, quæ potuit eſſe neceſſitas q̃ primitiuos illos patres excuſaret, ne id ipſum prouiderent? Sed ais, raritas tunc erat uirorum quibus ſacerdotalis prouincia demãdaretur. Fateor equidem, ſed tñ neq. eccleſiarũ tanta erat frequentia, quin feruente tunc Chriſti ſanguine inueniri poſſent homines ætate prouecti, literis & probitate præditi, qui illam teſtimoniã uxorũ cõſenſu proficerẽtur. Et cõfirmatur. Si Græci, Latinorũ de hac re inſtitutũ nõ ſuſcipiẽtes, nũquã auſi ſũt qñ templo adminiſtrant, vxores inuiſere, nonne teſtimonium eſt ab ipſis eccleſiæ incunabulis aliquid ſanctius in more fuiſſe?

Tertia conclu.

Argum. ꝓ cõcluſione.

Confirmatio.

Secũdum autem, & quod me uehementer vrget argu. eſt, quod ex ſuperioribus cõcluſionibus egomet mihi excogito. Cõſtitutiſſimum enim cunctis eſt ſtatim ab eccleſiæ incunabulis coniugatos quidem ad ſacerdotium admitti ſacerdotes uero à ducendis vxoribus fuiſſe cohibitos. Hoc autem diſcrimen nulla quiuit alia eniti ratione, quam quod neutri illorum uſui matrimoniali indulgere ſinebantur. Alioqui ſi qui in mřimonio erant, poterant uxoribus vti, quidnam quæſo uetabat, ne & ſacerdotes poſſent pariter inire connubia. Nam ſi fateamur coniugatos vxorio vſu fuiſſe interdictos, palam ſit ratio, cur poſt ſacerdotium interdiceretur cõtractio matrimonij nempe quia vouebant caſtitatem ſicuti cæteri, qui erant uxoribus copulati. Adde, quod illa diſparitas, ut alij uxorio fruerentur complexu, alij uero minime, nequiſſet non decorum Eccleſiaſticum deturpare. Profecto quando nulla extaret auctoris aſſertio rationes ne uehementer in hanc cogerent ſententiam, ſed extant nihilominus ſanctorum patrũ teſtimonia quæ conſideratius pẽſata, rem aperiunt. Eſt quippe in primis auctoritas antiquiſſimi Epiphanij, encomijs Hieronymi atque Auguſtini illuſtriſſimi cuius uerba

Epiphanius.

uerba ſunt, tom. 1. lib. 2. in hæreſi Catharorum: Re uera nō ſuſcipit ſācta Dei prędicatio poſt Chriſti aduentum eos, qui a nuptijs mortua ipſorum uxore ſecundis nuptijs coniuncti ſunt, propter excellentem ſacerdotij honorem ac dignitatem. Et hoc certo ſancta Dei Eccleſia cū ſynceritate obſeruat. Sed adhuc uiuentem & liberos gignentem unius uxoris uirum nō ſuſcipit, ſed eum, qui ſe ab una continuit aut in uiduitate uixit, diaconum, & preſbyterum & epiſcopum, & hypodiaconū & maxime ubi ſynceri ſunt canones Eccleſiaſti. Et ſubdit. At dices mihi omnino in quibuſdā locis adhuc liberos gignere presbyteros, & diaconos, & ſubdiaconos. At hoc non eſt iuxta canonē, ſed iuxta hominum mentē, quæ ꝑ tꝑs clanguit, & ꝑ ꝑ multitudinem, cum non inueniretur miniſterium. Hæc ille, atq. alia ſubſequenter accumulat ad cōfirmandum nunquā fuiſſe licitum ſacerdotibus uxoribus uti, quamuis eſſent maritati, niſi ubi propter libidinem canonum ſynceritas non ſeruaretur. Et tomo 2. lib. 3. circa finem ubi eccleſiaſticam diſciplinam ſcribit, expreſſe ait nō eſſe ad ſacerdotiū, admittendos niſi ex his qui aut uirgines ſunt continentiam a propriis uxoribus ſeruant, aut ab unius nuptiis uiduitatem cuſtodiūt, eodem accedit. Hieronymi teſtimoniū, ubi ait. Quid

Hieron. faciant Orientis eccleſiæ? quid Aegypti & ſedis Apoſtolicæ? quæ aut uirgines clericos accipiūt aut continentes, aut ſi uxores habuerint, mariti eſſe deſiſtunt? Ex tempore Epiphani Salaminę epiſcopi in Cypro, & Hieronymi, qui in Oriente uitā degerat, quanquam ſacerdotes uxores, alerent, earum tñ uſu abſtinebāt. Eidem aſti-

Ambr. pulatur Ambroſius in expoſitione 1. Timot. ſuper uerbis. Vnius uxoris uirum. Vbi ait. Si ꝗ filios bene gubernauerint, &c. poterunt digni fieri ſacerdotio, & infra. Iā de cætero ſe ab uſu fœminæ cohibentes.

Haym. Atque ibidem Haymo: unius uxoris, i. ꝙ nō ſit bigamus, poſtea uero penitus abſtinere debet, & ſupra citatus uenerabilis

Beda. Beda, lib. 3. de taber. aſtruit tunc temporis nemini licuiſſe in ſacerdotem creari, niſi aut uirgo permanſiſſet aut contracta uxore coniunctionis fœdera ſoluiſſet. Accedant demum uerbo Concilii Carthaginenſis, quæ referuntur 32. diſt. canon. Placuit. Hæc. ſ. Placuit Epiſcopos, presbyteros, diadonos, & ſubdiaconos, ſecūdum priora inſtituta etiam abſtinere ab uxoribus, & uerba ſubinde Leonis Pontificis cano. ſeriatim proximo, ſcilicet. Si quis ex coniugatis deſiderat ad ſubdiaconatum aſcendere, non poteſt ſine conſenſu uxoris ſuæ ut fiat de carnali deinceps ſpirituale coniugium, nemine cogente eos. Neq. permittitur poſtea uxor iungi eidem marito ſuo carnaliter, nec cuiquam nubere in uita aut poſt mortem illius. Nempe, quia uxor tenebatur etiam facere uotum perpetuum caſtitatis. Et hoc concilium appellat priora conſtituta, ſ. ut arbitror, ſeculo Apoſtolorum proxima. Quin uero & canon ipſe ſextæ Synodi. Qm̄. 31. diſt. quo ſe Græci tuētur, id plane docet ubi ait ꝙ clerici tēpore ordinationis ſuę caſtitatem profiteri non cogantur, illic inquam docentur in primitiua eccleſia ita cogi. Ecce quæ mihi faciunt concluſionem impēdio quam maxime probabilem, immo certam & præterea quod nunquam tantum poſtmodum eccleſia connixa fuiſſet caſtitatis voto ſacerdotes obſtringere, niſi a ſāctis ipſis Apoſtolis id fuiſſet edocta. Cōciliū Carthaginensē

Nihilominus neque obnuendum eſt eſſe aduerſus hanc ſententiam non exilia argumenta, quibus aliqui putant, ut eſt Clithoueus, contrariam conſtitui. Et primum eſt locus Pauli in ſuperiori articulo & in præſenti allegatus, Oportet epiſcopum eſſe unius uxoris uirum, qui aliter quidem ab hęreticis, aliter uero a catholicis nobis obiicitur. Ab illis quidem in hoc ſenſu ꝙ ſit neceſſarium antequam quis ſacris initietur uxorem ducere. Sed hic adeo Paulinis uerbis reluctatur ut non alio indigeat mucrone. Altero uero mitioriq. ſenſu a catholicis opponitur. Videlicet ut inde inferant licuiſſe tunc totum etiam cū uxoribus communicare. Ambo tamen ſatis per illorum ſanctorum teſtimonia excluſi ſunt, quos nuperrime ad confirmandam proximam concluſionem attulimus, quippe qui non ſolum negant neceſſariā fuiſſe ut qui ſacris initiaretur, uxorem duceret, uerum aſtruūt eis qui matrimoniali antea fœdere tenebātur, non licere uxoribus amplius uti. Et præterquam in loco Primū argum. Clithouei ī pſa tā ſentē tiam. Solutio

citato,

citato, audiamus rurſum expoſitorē Hieronymum lib. 1. aduerſus Iouinianum, ubi noſtram tertiam concluſionem, aper tiſſime cōfirmat. Ait. n. Non dicit (.ſ. Paulus) eligatur epiſcopus qui unā ducat uxo rem & filios faciat, ſed, qui unā habuerit uxorem & filios in omni ſubditos diſcipli na. Certe confiteris non poſſe eſſe epūm qui in epiſcopatu filios faciat. Alioqui ſi comprehenſus fuerit, non quaſi uir tenebitur, ſed quaſi adulter damnabitur. Aut permitte ſacerdotibus exercere opera nu ptiarum, ut idem ſint uirgines quod mariti, aut ſi ſacerditibus uxores non licet tangere, in eo ſancti ſunt, quia imitantur pudiciciam uirginalem. Hæc Hierony. Quare prætermiſſis expoſitoribus perſpiciamus an Paulus ipſe minime obſcure inſinuauerit. Nam ubi dixit, unius uxoris uirum, ſtatim ſubdit, ſobrium, prudentem, ornatum pudicum, quod profecto nō de pudicitia matrimoniali, ſed de omnimoda intellexiſſe vr. Quod & clarius ad Titum cenſuiſſe apparet, quippe ubi ait, iuſtum, ſanctum, continentem. Quaſi dixiſſet, perinde cum coniuge atq. cum ſorore habitātem, Nam eum qui rei uxoriæ operam nauat, quis continentem appellauerit? Accedit, ꝙ B. Ioannes, epš fuit Epheſi, qui tñ uirgo electus eſt a Domino, & uirgo in æuum permāſit. Quin uero crebros alios reperias ſanctos patres atteſtantes tē pore Apoſtolorum obſeruatam fuiſſe ſacerdotalē continentiam. Sed eſt prærerea argumentum contra hanc noſtram probatiſſimam aſſertionem ꝙ inter canon. Apoſtolorum ille extat qui refertur diſt. 28. Si quis docuerit ſub obtentu religionis propriam vxorem contemnere, anathema ſit. Cui conſonat canō quintus Apoſtolorū. Ne epiſcopus aut presbyter vxorem ſua prætextu religionis eliciat, & cano. ſi quis docuerit. 28. diſtin. Ad hoc autem rñderi poteſt, quidquid hæretici dicant, quibus Clithoueus minime debuiſſet fauere, ſolum illis locis prohiberi ne ſacerdotes ſic vxores contemnerent, ut eis, liberiſque, & familiæ non prouiderent, ſed domo pellerent. At uero citra contemptum communi toro ex amborum cōſenſu abſtinebat. Vehementius tamen argumentum primo aſpectu ſumitur ex hiſtoria Caſſiodori in

Hieron. | Argum. | Solutio. | Arg. 3.

Tripart. li. 2. c. 14. quæ citatur a Gratiano 31. di. cano. Nicena ſynodus. Verborum ſententia eſt, ne cuncta reſerantur, ꝙ cum ſynodus ſancire adornaret ne presbyteri cum coniugibus quas ante conſecratione duxerant, non dormirent, Panutius, licet nuptiarum eſſet inexpertus, patribus perſuaſit ne talem ponerent legem aſſerens eſſe grauem fornicationis occaſione. Cui quidem ſentētia ſtatum eſt atq. adeo non in neceſſitate, ſed uniuſcuiuſque uoluntate poſitum. Ad hanc autem hiſtoriam primum reſpondetur non eſſe relatam inter acta Concilii, ſed ſola Caſſiodori auctoritate uigere. Immo mirum eſt ſi hoc uerū ſit ꝙ in tertio canone eiuſdem conſilii, ubi ſacerdotibus interdictum eſt mulierē extraneam ſecum habere niſi forte mater eſſet aut ſoror aut auia, aut amita, aut matertera, non fuerit inter iſtas exceptas, & uxor commemorata. Sed tamen ut auctoritatem hiſtoriæ non repudiemus, adhibē da eſt ſecunda reſponſio. nempe id ſolum conuinci qđ nos concluſione adiecimus .ſ. poſt Apoſtolorum ſeculum corruptis ſacerdotum moribus diſſimulatam fuiſſe, ut ex Epiphanio citauimus, obſeruantiam ſacrorum canonum. Et quia tunc Nicena ſynodus cogitabat ſacerdotium ad antequam formam reuocare. Panutius conſuluit potius eſſe propter corruptum ſeculū conniuendum, ſicut nunc facit eccleſia cū Germanis. Et eodem modo reſpondendū ad canonem concilii Gangrenſis. Si quis diſcernit, eadem 28. diſti ct. ubi iubetur quod ſacerdotes uolentes abſtinere non ſunt ideo a ſacris arcendi. Deniq. ut cuncta quæ diximus patentiora fiant, ſtatuit quarta concluſio. Decretum Eccleſiaſticū ꝙ mō in Eccleſia Occidentali uiget, ut. ſ. neque poſt ſacerdotium coniugia contrahant, neque coniugati ſacerdotes fiant, non ſolum ante Nicenam ſynodum factū eſt, uerum quam maxime fit probabilē, proxime ſeculum Apoſtolicum fuiſſe in uſu. Probatur ex illo citato canone Calixti, Presbyteris 27. diſtinctio. ut eadem extat conſtitutio. Et ſubditur iuxta ſacrorū canonum definitionem, ubi docetur iam antea fuiſſe canonicum Anteceſſit autem Calixtus Nicenam ſynodum annis centum, Sedit quippe anno 214. uſq. ad 20.

Prima reſpōſio | Quarta conclō. | Probō.

Synodus

Calixtus. Syricius.

Synodus autem Nicena ſub Syluestro celebrata fuit anno 315. Poſt Calixtum eandem conſtitutionem cōfirmauit Syricius qui falſo ab aliquibus cenſetur fuiſſe primus eius inſtitutor. Anno 388. cuius decretum extat 82. diſtinct. cano. Plurimos.

Innocē. primus.

Poſt uero anno 408. eandem ſanctionem ſuo decreto ſtabiliuit Innocētius I. in Epiſtola ad Exuperium, quæ refertur eadem diſt. canon. Propoſuiſti. His adhibentur, & duo eiuſdem rei canones, Diui Gregorii uidelicet. Nullum, diſtinct. 28. Et ante triennium, diſtinct. 31. quibus ſancte prohibet ne quis in ſubdiaconum ordinetur, niſi perpetuam caſtitatem uoto profiteatur. Extant & quam pluſima huius rei teſtimonia quę operoſum moleſtumque eſſet huc congerere. Et hæc de Latinorum ſacerdotum inſtituto.

Quinta conclō.

Igitur ut ad Græcorum inſtitutum gradum hinc faciamus, quinta poſtremaque præſentis articuli concluſio eſt. Græci nō modò Romanum inſtitutum repudiarūt, uerum illud amplexati ſunt, quod ex nullo prorſus uel Apoſtolorum, uel Conciliorum permiſſu elicuerunt, immo omni eccleſiæ antiquitati omnimo repugnat. Haud enim tātum eos qui rei uxoriæ mācipati ſunt ſacris initiant, immo nullū ad eundem ordinem admittunt, niſi rogatus reſponderit coniugatum eſſe. Ad literam ergo Vigilantii errorem ſequitur, de quo Hieronymus ad Riparium in fronte quęſtionis a nobis citatus lamentatur nempe quod neminem continentium in ſacerdotem crearent. Quo ergo hæc liquido pateant, rem auſpicemur a canone. Quoniā diſtinct. 31. quem argumento ſecundo in Græcorum fauorem attulimus, qui habetur inter canones ſextæ ſynodi Conſtantinopolitanæ. Et quoniam ſi ſynodali eccleſiæ authoritate polleret, ut Gratianus, & qui ipſum de prima facile iudicant, uehementer contra noſtram tertiam concluſionem pugnaret, ac perinde hæreticis ꝑ magnum præſtaret patrocinium qui Græcorum inſtitutum Romano anteferunt, contenduntq. adeo expedire ut a Latinis recipiatur, operæpretium quam maxime duximus hoc abſque cenſura non præterire, nempe ut Græcanicum morem, quam ſit ſacris Apoſtolorū inſtitutis aduerſum, perpendamus. Oportet ergo prius uerba canonis adnotare, quæ ſubſequuntur. Quoniam in Romani ordine canonis eſſe cognouimus traditū, eos ꝑ ordinati ſunt diaconi uel presbyteri confiteri, qđ nō ſuis iā copulentur uxoribus, antiquum nos ſequentes canonem Apoſtolicæ diligentiæ & conſtitutionis ſanctorum uirorum, legales nuptias amodo ualere uolumus, nullo modo eſt uxoribus ſuis connubia diſſoluentes, aut priuantes eos familiaritate ad inuicem in tempore opportuno. Et infra, Neque etiam tempore profeſſionis ſuæ caſtitatem profiteri cogantur, quod abſtinere debeant a legalis uxoris familiaritate. Item oportet eos qui altario miniſtrant, in tempore oblationis ſacrorum continentes eſſe in oībus, ut a Deo poſſint conſequi quæ ſimpliciter poſtulant. Hæc ergo ait Gratianus omnia intelligi de Orientalibus ſacerdotibus. Haud tamen abſque acriori cenſura rem præterire debuiſſet. Quem ergo non piguit uerba canonis cūcta audere, non tædeat ſingula perpendere quātum habeant roboris, ſunt enim ea, quæ ſi penitius perſpiciātur, manifeſte falſitatis ſeſe redarguunt. Vſque adeo ut ante nos alii minime ſint affirmare ueriti eundem canonem profanum eſſe, inſolētiæ imprudentięque plenum, & ab eis æditum qui caſtitatis Romanorum ſacerdotū aperti eſſent hoſtes.

Albert. Pighius.

Fuit quidem in primis Albertus Pighius uir egregiæ ſolertiæ & eruditionis in propugnanda eccleſia Romana, qui auctoritatem illius Synodi non infimis rationibus labefactare conatus eſt, quippe quæ Honorium Romanum Pontificem eiuſdem hæreſis immerito damnauit, cuius ipſe condemnauerat Sergiū. Et perſonam etiam Origenis pronunciauit hæreticam, qui profecto, licet in aliquos errores lapſus, non cenſetur ſtudio contra Eccleſiam fuiſſe pertinax.

Reprobatur Pighij cenſura.

Ego uero Pighio omnino non ſuffragor, neq. uero refragari modo inſtitui, quia non eſt locus.

Franciſ. Torrēſ.

Attamen etiam ipſi qui apologias pro eadem Synodo contra ipſum ſcripſerunt, quorum fuit Franciſcus Torrenſis, negare nequeunt, quin uero plane fatentur eundem canonem qui ordine illic eſt. 13. non ſolum apocryphum, uerum, & corruptiſſimum eſſe, huius enim uerba ſunt

quæ

quæ nuperrime referebamus. Et primum omnium notum eſt eiuſmodi canones nõ fuiſſe æditos in eadem ſexta ſynodo, ſed uel, quemadmodum Tharaſius act. 4. ſeptimæ ſynodi refert quinque poſt annis illuc reuerſis epiſcopis, uel, quod uerisſimilius eſt, ut ex 3. can. eiuſdem ſextæ ſynodi colligitur, uigintiſeptem tranſactis. Quare licet Adrianus poſtea eandem ſextam Synodum, quatenus Romanis inſtitutis non repugnaret, ſuſceperit, non tamen cenſetur eoſdem canones auctoritate catholica donaſſe, quippe qui neque in Concilio editi ſunt, neque ſub legato Romano. Quod autem dictus canon non ſolum tãta, uerum neq. ulla ſit auctoritate dignus, ſua ipſius facies præſefert, In primis. n. quę nam erat Concilij maieſtas, in præſentia Romani legati ſi præſes ſediſſet, recitato Romano decreto e regione ſtatim ſubdere contrariam cenſuram, dicendo Antiquum nos ſequentes canonem Apoſtolicæ diligentiæ. Ecquis enim eſt ille canõ? aut ubi extat? nam quod ait gloſſa illud referri ad Paulinum uerbum ne coniuges ſe inuicem defraudent, minime textui congruit, ſi quidem ſubdit, & conſtitutiones ſanctorum uirorum, ubi plane Cõcilium ſecundum Carthaginenſe denotatur, qđ refertur 31. di. Canone. Epiſcopos. & 84. canone, cum in præterito. ac ſubinde Cõcilium quintum. Quis autem credat ſanctum aliquam ſynodum Concilium prouinciale œcumenico Romano antetuliſſe? Sed quod aperte falſitatem eiuſdem canonis detegit eſt, ꝙ nullum Carthaginenſe Concilium ſic decreuit ut eodem canone refertur, ſed totum cõtrarium, Canon. n. ſecundus ſecundi Concilij expreſſe iubet quæ Aurelij ſententia fuit. omnes antiſtites, ſacerdotes, & leuitas continentes eſſe in omnibus, etiam ab uxoribus quo poſſint ſimpliciter quod a Deo poſtulant, impetrare, uerba ſunt expreſſa. Perperam ergo hic canon citauit illum, addens ut tempore oblationis continentes eſſent. Hoc enim Paulus cunctis etiã ſecularibus edixerat. Sed uide quomodo iſti impoſtores deprauarunt Carthaginenſe Concilium quintum, cuius cano. 3. ad literam ſic hñt, de quorũdam clericorum, quamuis ergo uxores proprias, incontinentia refertur, placuit epiſcopos, & presbyteros, & diaconos, ſecundum propria inſtituta etiam ab uxoribus continere. Omiſſus eſt ſubdiaconatus, qui tunc forte non habebatur ordo ſacer. Verbum autem ſecundum propria inſtituta, quo ad literam intelligitur ſcđm legem ſacerdotali ordini congruam, quæ ſcilicet ab Apoſtolis uſque ea erat, ut nullus cõiux ſacris initiaretur niſi uotũ emitteret caſtitatis, ipſi præuaricati ſunt, dicentes Cum inſtaret tempus ſacrificij. Et propterea addiderunt ut ſui ſacerdotes tempore ordinationis profiteri, caſtitatem nõ cogerentur, neque ab uxoribus abſtinere. Quod nos bene ſupra notauimus, tanquã teſtimonium, ꝙ ille eſſet mos antiquus eccleſiæ. Vide ergo quam non liceat quidquid inter decreta a Gratiano fuerit relatum, ut moris eſt Canoniſtarum, tãquam oraculum adorare. Immo potius uel ipſe debuiſſet uel ſui gloſſatores radicitus hiſtorias cõſulere, ut rerum medullas eruerent. At uero ut gratis donaremus eundẽ canonem legitimum eſſe, haud tamen in eo continetur ut ſacerdotes ad id muneris non admittantur niſi fuerint prius coniugati, ut Græcorum mos habet, ſed hoc ſolum quod non cogantur caſtitatem uouere. Cui accinit & alter eiuſdem ſynodi can. qui refertur 32. diſtinctio. cuius uerba ſunt, Si quis eorum qui ad clerum accedunt uoluerit nuptiali iure mulieri copulari, hoc ante ordinationem ſubdiaconatus faciat. Et canon ſubſequens Carthaginenſis Cocilij quarti, Lectores cum ad annos pubertatis ueniunt, cogantur aut uxores ducere, aut cõtinentiam profiteri. Merito ergo a multis, ut idem ait Torrenſis. Creditur Græcos a Nicolaitis hæreticis eum morem contraxiſſe. Horum enim parens Nicolaus, ut in catalogo hæreticorum ait citatus iam Auguſtinus cum pulcherrimam haberet uxorem, quæ perinde apud ipſum in ſuſpicionem pudicitiæ uenerat, neque ſatis procos abigere domo poſſet communem uſum uxorum ſuis perſuaſit diſcipulis, qui quidem poſtea multa in illum errorem deprauarunt. Inter quæ decimum ſeptimum canonem mendoſe ſuppoſuerunt ſexto libro Inſtitutionum Apoſtolicarum, Clementis, quem quidem canonem quidã poſtea auctor

Roboratur præterita aſſertio.

Fragmẽtum cõcilij Carthaginẽſis, quin

ti depr uatum.

Hæreſis Nicolaitarum.

Auguſt.

ctor Græcus Niceta, Pectorhoratus nomine defendit, Græciſque perſuaſit. Canon uero, ut Vmbertus Leonis legatus in libro contra ipſum refert, ſic habet. Epiſcopum, & presbyterum & diaconum dicimus, qui unam habet uxorem, ordinari, nec licet eos poſt manus impoſitionē innuptos eſſe. Ex quo canone ſuam Græci conſuetudinem traxere. Hæc omnia patent apud dictum Vmbertum Cardinalē. Is.n. à Leone IX. circa annum Milleſimū quinquageſimum Conſtantinopolim dehacte delegatus contra eundem Nicetam ſcribens, has omnes Græcorum præuaricationes patefacit. Haud ergo Græcorum mos cenſendus eſt alicui orthodoxæ Synodi conſentaneus, ſed tanquam error inter alios eorum tolerari ab eccleſia præſenti. Nam antiqua nunquam eis permiſit, ut non ordinarentur niſi coniugati, ſed id penitus quod illi et ſecūdo gradu poſt continētes admitterentur. Et fortaſſe idē fuit Niceta ad quem idem Leo direxit canonem, ſeriatim. 32. Atqui eodem modo intelligendus eſt textus Innocentij III. cum olim. de clericis coniugatis, nempe quod propter Græcorum duritiam permiſſum eorum ſacerdotibus eſt ne uotum caſtitatis emitterent, haud tamen quod cogantur eſſe coniugati. Igitur ut ad noſtros Lutheranos, a quibus profecti ſumus reuertamur, nullatenus ſe poſſunt Græcanico inſtituto protegere.

Canon alter corruptus.

Ex his argumenta in capite quæſtionis obiecta, ſoluta reſtant. Primum enim ex Paulo hæretici accerſunt, intelligentes illud uerbum Oportet epiſcopū eſſe unius uxoris uirum, quaſi præceptum quo ſacerdotes cogantur connubia inire. Sed iam ſupra monſtrauimus quam diuerſe ſancti idem interpretentur uerbum. Fuit enim tantum prohibitio ne bigami aſſumerentur in ſacerdotes, & præterea propter ſacerdotū inopiam permiſſio, ut etiam coniugati initiarentur, ſed ut monſtrauimus, præmiſſo, conſentiente uxore, caſtitatis uoto. Simili prauitate & calumnia intelligūt quintū Apoſtolorum canonem ne presbyteri aut diaconi prætextu religionis uxores eiiciant quaſi præceptum ſit ut illis utantur, cōtra quam a nobis ſuperius expoſitum eſt. Et pariter uerbum epiſtolæ cuiuſdam quæ dicitur Clementis detruncantes, ad ſuam libidinem pertrahūt. Verba enim epiſtolæ ſunt. Miniſtri altaris ad Dominica tales eligantur officia qui ante ordinationes coniuges ſuas nouerint. Quod quidem ipſi (perpende abſurditatem) aiūt eſſe præceptum ac prohibitionem ne cui ante conſummatum matrimonium liceat ſacris initiari. Quod alii, ut cauerent abſurdum, negatiue legerunt, non nouerint cum tñ non ſit niſi affirmatiue legendum at uero non truncare, ſed ſi ſemper continere uoluerint. Hoc eſt ſi non fuerint uirgines, aut continentes, ſed coniugati, ea lege ac ſacerdotium recipiantur, ut uſque ad aliud tantum tempus uxores nouerint. Quaſi dicat, deinceps autem ab illis abſtineant, ut in tertia concluſione monſtrauimus. Secundum autem argumentum, de cap. quoniā. iam ſatis ſolutum eſt. Tertiū uero quod illi auctoritati nititur quæ Auguſtino tribuitur, nempe ubi apparet dicere continentiam ſacerdotū poſt Apoſtolica inſtituta ab Eccleſia fuiſſe adiectā, nullatenus contra tertiam noſtram concluſionē pugnat, tum quod illud nō eſt uerbum Auguſt. Sed quia initium illius c. Cum agitur eſt illius ſcioli legunt totum tanquam Auguſtini, cum tamen ſit Gratiani, tum quod Gratianus hoc tantum ait quod continentia ſacerdotū eſt opus conſilii, quia cōſilium eſt, ut fiant ſacerdotes, ſed tamen poſtquam ordinati ſunt, iam fit illis præceptum. Quod autem ait poſt Apoſtolorum inſtituta fuiſſe adhibitam, ſi uult tempore Apoſtolorum nondum fuiſſe illud in more, auctoritates ſanctorum ac rationes ad eandem tertiam concluſionem allatæ ei refragantur, quæ ideo pluris æſtimandæ ſunt.

Ad primū arg.

Correctio alterius canonis.

Ad secū dū arg.

Ad tertiū arg.

Finis Libri Septimi, de Iuſtitia & iure.

FR. DOMINICI SOTO SEGOBIENSIS, THEOLOGI, ORDINIS PRAEDICATORVM.

Liber Octauus de Iuſtitia & Iure.

PROEMIVM.

QVando primum libros iſtos de iuſtitia & iure in lucem dedimus, materiam iureiurandi, & adiurandi quæ ſe inter illos iure optimo inſinuabat, ob id miſſam fecimus, quod ſeorſum libellum paucis ante dieb. de re illa ediderim. At quoniã in vulgus Latinè et Hiſpanè illum ſcripſi, ob idq. non omnib. ſcholarium neruis rem amplificaui, multi ex me efflagitarũt, ut hac ſecunda impreſſione id de integro elucubrarẽ, eſt.n. res ſcitu digniſſima, his maximè temporib. quãdo iurandi licentia tantã peierandi conſuetudinẽ peperit, ut uix Chriſtianis enormitatẽ huius criminis perſuadere valeas. Id quod Chriſtianiſmũ teterrimè denigrat. Annui ergo nil ueritus, ſi ex eodẽ libello quàm plurima huc ſim tranſcripturus. Ille.n. in ſolũ uſum plebis cedere põt. Cogitaui ergo libellũ ſeptimũ de cãbijs, qui breuiſſimus erat in ſexto de vſuris ponere, ac poſt ſeptimũ de uoto, octauũ iſtum de iureiurando et adiuratione collocare. Ordinem nimirum D. Tho. ut hactenus feci proſecutus.

QVAESTIO PRIMA, DE IVRAMENTO. S. Thom. 2. 2. quæſt. 89.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum iuramenti definitio ſit bona.

QVAESTIONEM de iuramento in decem articulos diſtribuit S. Tho. quorum primo quęritur quid ſit, ſecũdo ſit ne licitũ, & cætera alia q̃ ſuo ordine patebũt. Vbi forſan q̃s illico ordini obijciat, primũ fuiſſe quærendũ, ut Philoſ. 2. poſt admonet, utrũ iurm̃ ſit, q̃ quid ſit. Rñdetur autẽ in moralib. idem eſſe quærere, an res ſit, & an licita ſit, quæ quidem qõ pręſupponit quid ſit, ex notitia enim eius ſcire pendet, an licitum ſit. Merito ergo primum de definitione quæritur iuramenti.

Prima concl. Ad quam qõnem D. Tho. quatuor conclusionibus rñdet. Prima, Iurare eſt Deum in teſtem aſſumere. Et dicit iurm̃ ob id, quod ſit quaſi pro iure introductum Alij aiunt iurare eſſe Deum in teſtem uocare, ſub quibus uerbis D. Thomas quæſtionẽ propoſuit Et ſumitur ex quodam ſermone Auguſtini de periurio, qui eſt inter ſermones de uerbis Apoſtoli, 28. ſuper uerbis Iaco. 5 Nolite iurare &c. Vbi ait quid eſt iurare per Deum, niſi teſtis eſt Deus? Veruntamen D. Thomas ad prohibitionem diuinam alludens, ne nomen Dei in uanum aſſumamus, cordatius pro inuocare, dixit, aſſumere. Probatio autem conclusionis ſumitur ex fine & cauſſa iurãdi. Concluſiõis probatio. iuratio namq. eſt ueritatis confirmatio in rebus moralibus, quæ in particulari contingunt

tingunt iuxta illud Apoſtoli ad Hebræos ſexto Omnis controuerſiæ finis ad confirmationem, eſt iuramentum, huiuſmodi aut confirmatio certa eſſe neq; niſi Deus in teſtem aduocetur, ergo iurare eſt Deũ in teſtem aſſumere Secundæ aũt præmiſſæ rõ eſt, quod in ſcibilibus, quæ in ratione poſita ſunt, cõfirmatio ueritatis procedit ex his, quæ ſunt naturaliter nota, atque adeo illic neque teſtibus neq; iuramento opus eſt. In moralib. uero quoniã cõtingẽtia ſunt atq. adeo nimium uaria, non poteſt res rõne conſtabiliri. Sed opus eſt teſtibus. Teſtimonium autem humanũ duplici de cauſſa fallax eſt, nempe & ex uitio uoluntatis hominis, qui contra id quod mente ſentit, ob malitiam pronuntiare poteſt, & ex defectu intellectus, quia ob ignorantiam ſæpe de occultis & de abſentibus fallitur. Cum ergo his de cauſis omnis homo ſit mendax, dictorum ueritas ſolo Dei teſtimonio ſatis confirmatur. Id quod Apoſtolus loco modo citato admonet dicens, homines per maiorem ſe iurant. Hinc ergo perſpicaciorem definitionem ſcolaſtico more hanc eliciamus. Iuramentum eſt dictio per diuinam atteſtationem confirmata, ut dictionis nomine, affirmationem & negationem complectamur, Dei uero appellatione, res quoq. diuinas nempe creaturas in ipſum relatas. Enimuero qui per creaturas iurat, nomen aliquod illis ineſſe profitetur, ſiue falſum, ut idololatræ, ſiue uerum, ut orthoduxi, qui Deũ in creaturis exiſtere profitemur. Vnde iuſiurandum ait de officiis Cicero eſt affirmatio religioſa. Et Ariſtoteles etiam in Rethorica ad Alexandrum, iuſiurandum eſt, cum diuina ueneratione dictio, probationis expers. Dictionis nomine affirmationem complexus eſt negationem. Adiecit autẽ, probationis expers, hoc eſt, quæ alia probatione caret, nimirũ, ut naturam penitus iuramenti patefaceret. quod utique citra neceſſitatem, ubi res aliter probari non poteſt, non eſt licitũ At quãtum ad etymologiam, iuſiurandum a iure dicitur, ob id forte (ut Auguſt. in citato ſermone inſinuat) quod qui iurat ius ueritatis Deo reddit, iuxta illud Euangelii, reddes Domino iuramenta tua, puta honoris ius quippe cui ueluti ipſiſſimæ ueritati proprie competit dictorum omnium & conuentorum ueritatem ſuo teſtimonio conſtabilire. Quamuis fortaſſe reigratius applaudit quod hic D. Tho docet, nẽ peiuſiurãdum ob id a iure dici, quod pro iure ſit introductum. Id enim quod iuratur, pro lege habendum eſt, ac ueluti ius ipſum ſancte ſeruandum. Id quod uerbum Pauli denotat, dicens, iuramentum eſſe finem omnis controuerſiæ, ac ſi lege eſſet ſancitum. Quare iura poſt præſtitum iuramentum nullam aliam inquiſitionem permittunt, iniuria enim alioqui irrogaretur Deo. Secunda concluſio S. Tho. eſt diuinum teſtimonium quandoque per iuramentum ad aſſerendũ præſentia uel præterita inducitur, quandoque uero ad confirmandum id quod in futurũ promittitur. Quorum prius dicitur iuramentum aſſertoriũ: poſterius uero permiſſorium. Res eſt quæ ſuis ipſis nominibus fit clara. Quod ſi arguas nonnunquam iuramentum aſſertorium eſſe reſpectu futuri, ut cum quis iurat, cras fore, ut pluat. Rñdetur S. Thom. loqui ſecundũ iuramenti naturam. Haud enim futurum contingere aſſerendũ eſt, niſi quatenus in ſuis cauſſis iam eſt notũ ut cum quis iurat ſe facturum quod propoſuit facere, iuramentum uero leue, & temerarium etiam de futuro poteſt eſſe aſſertorium. Tertia concluſio. Ad ea quæ ſunt neceſſaria, perq. rõnem inueſtiganda non inducitur iuramentum, & eſt intelligenda concluſio in ſenſu prohibitorio. Quaſi dicat illa non licet iuramẽto confirmare. Deriſibile enim uidetur. Imo, ut infra patebit, uitiũ eſt. ſi quis in diſputatione ſcientiæ opinionẽ ſuam, ubi ratio non occurreret, inreiurãdo confirmaret Quocirca non accipit neceſſaria pro iis ſolis quæ euidẽtiam ſunt. Nam in ſpeculabilibus altera pars cõtradictionis ſemper eſt neceſſaria ut aſtra ſunt paria, uel non licet neutra ſit nobis euidens quare utramuis iures peccas, atque adeo ſi iures quantitatem rem eſſe a ſubſtantia differentẽ, aliãue quamlibet opinionem. Alia concluſio adhibetur in ſolutione tertii & ideo ſuo ordine uidenda ſunt argumenta. In primo exponit particulam definitionis, aſſumere Deum. Non enim quicunque teſtimonium Dei adducit, iurat, ut concionatores

Teſtimoniũ humanum fallax.

Definitio iureiurandi.

Cicero.

Ariſtot.

Iuſiurandi etymologia.

Secũda conclõ.

Tertia conclõ.

natores & prælectores & diſputantes cum teſtimonia ſacra citant non iurāt: eò quod teſtimonia illa Deus ſua ſponte dedit ad ſuas aſſerendas veritates. Quare citantes illa, nihil aliud faciunt q̄ referre Dei aſſerta. Iurare aūt eſt illum in teſtem aſſertionum noſtrarum implorare. In ſolutione ſecundi exponit illam particulam euangelij Matth. 5. Reddes altiſſimo iuſa tua. Videtur. n. iurans nullum ius Deo reddere. Reſpondet ergo dupliciter: vno modo, ꝙ dicatur ius Deo reddere qui iuſm impletnam illi ſuam fidē obſtrinxerat, & poteſt etiam hoc in iuramento aſſertorio intelligi qñ quis verum aſſerit. Secunda verò expoſitio eſt ad rem magis accōmoda, nempe ꝙ qui iurat, eo ipſo ꝙ iurat, ius hoc eſt honorem Deo debitum illi reddit; videlicet eum agnoſcendo & confitendo infallibilem eſſe veritatem. Quocirca Hierem. 5. Deus de filijs Iſrael conquerebatur, quod tum dereliquiſſent, iuraſſentq; in his qui nō erant dij, id eſt honorē iuramentorum ſibi proprium in deos falſos transtuliſſent. Tertium deniq; argm̄ eſt. Aliud eſt officiū iudicis, aliud verò teſtis. Sed qñque iurando imploratur iudicium potius diuinum, q̄ teſtimonium, vt cum execratoria iuratio qualis eſt illa Pſal. 7. Si reddidi retribuentibus mihi mala, decidam merito ab inimicis meis inanis. Reſpondet autem quarta concluſione duplex eſt iuramentum, ſcilicet ſimplex, vt quando ſeu Deus ſeu creatura ſimpliciter vt teſtis aſcitur, vt Deus eſt mihi teſtis, per Deum &c. Alterum verò execratorium, ꝙ etiam dicitur imprecatorium, cum adducitur in teſtem & pariter in vindicem, vt tanquam iudex vindictam falſitatis ſumat, vt diſpeream ſi non ita ſit, quę quidem etiam forma iurandi antiqua fuit, vt 2. Reg. 3. Hoc faciat mihi dominus & hæc addat; & ꝙ vtrunque ſit iuramentum hinc patet, quoniam cùm Deus in teſtem adducitur, vt reuelator veritatis. Hanc verò reuelare poteſt aut ſimpliciter internè, aut exterius eum puniendo, qui mentitur. Quare & hoc quoque eſt iuramentum. Et ad hoc reducitur quando imploratur vt præmiator veritatis. Vt ſi dicas, ſic me Deus adiuuet, ſic vitam meam ſeruet &c. Nam hic ſubintelligitur pars aduerſa. Alioqui Deus me perdat &c. Ad horum pleniorē intelligentiam colligendum imprimis nobis eſt, quibus modis contingat iuratio vbi primum aſſertum ſit. Nulla dictio ſimplex ſeu affirmatio ſit, ſeu negatio, quæ præ ſe non fert teſtimonij, aut execrationis imaginem, eſt iuramentum. Simpliciſſima verò omnium eſt illa Matthæi 5. nobis admonita, eſt eſt, non non. Quod eſt dicere ad id quod eſt, rndere affirmando eſt, & ad id quod non eſt, negando. Vide quā candidas, quam q; ſinceras Chriſtus voluit noſtras eſſe aſſertiones. Duabus. n. minimis ſyllabis admonuit eſſe explicandas. His. n. verbis omnia expreſſit: Interrogas fecerimne, aut dixerim? reſpondendum mihi, feci, aut non feci, dixi, aut non dixi. Imò & verba excuſare poſſumus dicendo, ſic, aut non. Simplex etiam aſſertio cenſetur ſi aduerbium aliquod aut nomen adiūgatur, quod nihil aſſertionis, aut negationis mutat: vt ſi dicas, verè, in veritate, certè, profectò, ſanè, & id genus reliqua nullum reſultat iuſm. Item ſi dicas, in fide mea, aut in fide ingenui viri, aut in bona fide nihil iuras; quia nō affers fidem in teſtem. Sed ſenſus eſt, te ſm fidē loqui, quę in dictis & conuentis ſeruanda eſt. Secus ſi dicas, per fidē Dei aut Chriſti. Nam tunc iuras per ſactum, ſicut per euangeliū; quāuis forſan, ſi diceres: In fide boni Chriſtiani aut religioſi, non eſſet iuſm, ſed ſenſus eſſet, te id pronunciare ſm fidem humanam, quam bonus Chriſtianus ſeruare debet. Sunt autē verba non bene ſonantia maximè in viris religioſis. Qñ verò adhibetur, per, vt ſi dicas, per meam fidem, videtur inde ſpecies conflari iuramēti, ſicut per meam animam, aut per meā vitam. Idem diſcrimen apparet ſi dicas in mea cōſcientia, aut per meam conſciētiam. Idem enim cenſetur in mea conſcientia, ac ſi dicas, id aio quod ſentio: ſed cum addis, per, videtur accuſatiuus formam teſtis induere, ob idq; viris timorati animi ab his omnib. abſtinendum eſt. Et præſertim religioſis ab eo ꝙ aiunt per habitum D. Franciſci, aut D. Dominici. eſt enim iuramentū tum nobis indecorum, tum & audiētib. aſſonum. Per hæc autem de cæteris cenſendum. Secundò ad dignoſcendas iuramētorum differentias notandum triplici ex capite variari. Primum ex parte obiecti diuiditur in aſſer-

Reddes Altiſſimo iuſa tua.

Quarta concluſ.

Quibus modis cō ingit iurare.

Verè, in veritate, &c.

Triplici ex capite variātur iuſa.

aſſertorium (vt dictum eſt) ſub quo intelligitur negatiuum & promiſſorium. Secūdò ex parte illius per quem iuratur diuiditur in iuramentum per Deum & iuramentum per creaturas: quod vt art. 6. latius patebit fieri poteſt vel blaſphemè, vt iurare per Herculem, per Iouem aut per Solē ea rōne qua idololatræ q creaturas p Deo colunt: vel catholicè ſicuti per ſanctos pque euangelia aliaſve creaturas in Deum relatas. Atq; hic modus iurandi per creaturas pōt fieri aut p ſimplicem atteſtationem vt in exemplis modo poſitis, aut per execrationem ſubdendo creaturam iudicio & vindictæ Dei, ſi aliter eſt. Quēadmodum Geneſ. 42. legitur patriarchā Ioſeph iuraſſe per ſalutē Pharaonis. Et homines ſeu per proprias, ſeu per charorum ſimili ſchemate iurant. Sed de his art. 6. Tertiò deniq; variantur iuramenta per varias formas & exempla iurandi. Primum quippe, idemq; vetuſtiſſimū iuramentorū exemplar fuit olim lege veteri celebratū, viuit Deus: aut, viuit Dn̄s. Id qd Deus ipſe docuit illam getem, tum ſuo exemplo, tum ēt lege. Iurauit enim ipſe Num. 21. viuo ego, & ita præcepit Moyſi renuntiare populo, viuo ego dicit Dn̄s. Deinde p Hier. c. 4. Iurabis, viuit Deus. Fuit namque hoc iuſiurandi ſpecimen tunc tpis ad abominandum abolendumque Ethnicorum iuramenta appoſitiſſimum. Iurabant quippe aut per elementa aut inanima ſaxa, aut per Iouem & id genus homines vita defunctos. Vnde Danielis vltimo. Nunquid eſt Bel Deus viuens? cùm tn̄ ille qui in teſtem aſciſcitur, præſens eſſe debeat, idemque rei cōſcius, quę iuratur. Idem ergo eſt, viuit dn̄s, ac ſi dicas, illum, in teſtem affero, qui non modo vitam viuit immortalem, ſed vbique adeſt: neque tantùm iurantis verba audit verum & intima cordis intuetur: qui ideo neque decipi poteſt, nec vult quenquam ſeducere. Ad hanc formam reducuntur dicere, Coram Deo loquor, vt Paul. ad Galat. 1. & Deus ſcit. Quamuis iſtæ poſſunt accipi & denūciatiue & inuocatiue. Et quidem priori modo non ſunt iuramenta, ſed ſenſus eſt, Ego ſic aut ſic aio, ſed tamen verba mea Dei ſcientiæ ſubmitto. Ipſe enim quid verū ſit nouit. Quare in viris timorati animi vbi dolus abeſt, non eſt iuramentum. Si aūt inuocatiue dicatur diuinam ſcientiam in teſtimonium inuocando, vt ſi dicas, Deus ſcit qđ non mentior, iuramentum eſt. Sicut illud Pauli, Ecce coram Deo, quia non mentior. Quocirca illud Petri, Ioannis 21. Tu ſcis domine, quia amo te, formam profectò habet iuramenti, perinde ac Deus ſcit. Quamuis ſi tantum reſpondiſſet, Tu ſcis, ſenſus eſſet: Tu ſcis an amem te, quod nō eſſet iuramentum: cùm autem aſſerendo dixit, Scis quia amo te, viſus eſt Chriſtum in teſtem protuliſſe. Secunda poſt hāc formā iurandi eſt, teſtor Deum, aut, teſtis mihi eſt Deus. Qua vſus eſt ad Roman. Pau. atque hæc expreſſius refert naturam iuramenti; eſt ſiquidem iurare (vt ſupra dicebamus) Deum aut diuina in teſtes citare. Atque ad hāc formam reducitur illud ad Roman. 9. Veritatem dico in Chriſto Ieſu & non mentior. Tertia forma fit expreſſo verbo iurandi, vt iuro Deum, &, per Deū, vt Geneſ. 22. Per memetipſum iuraui aut ſub tacito verbo, proferendo ſolam prępoſitionem, vt ſi dicas, per Deū, per ſanctos, & per Euangelia: ſic & ſic eſt. Quin verò abſque vlla verborum prolatione, cùm quis rogatus ac iuſſus, manu crucem aut euangeliorum volumen attigit intendens annuenſq; iurare re vera iurat. Sunt præter ea figuræ aliæ, & phraſes, quas vulgus trutina iuramentorum æſtimat: cùm ſint multo peiore nomine dignæ. Vt voueo Deo: Deum ſic per modum iurantis, eſt. n. abuſus votū pro iuramento vſurpare Deū pœniteat, aut Deo indoleat, non credo, diſcredo, atq; id genus alia, quæ diuerſis nationibus diuerſa ſunt in vſu. Sunt enim non iuramenta tantum, ſed apertæ blaſphemiæ. De quibus quæſtione ſecunda copioſius dicendum eſt. diuiduntur autem iuramenta vel ex parte cauſſæ in liberum & coactum illud quòd ſponte ſit, hoc autem per vim. Item in iuramentum prudens & incautum illum, ſcilicet quod à prudentia proficiſcitur, hoc autem ex imprudentia, vt ſi rem vel abſque iuſtitia iuras vel abſque iudicio. Item ex parte effectus, vt in ſincerum quòd in bonum ſit, & doloſum quòd fit ad decipiendum, de quibus omnibus ſuis locis videbitur. Nunc tamē interim circa has diuiſiones dubium facilè

Geneſ. 42.

Viuit Dn̄s.

Teſtis eſt mihi Deus.

Blaphemiæ.

cilè ſuboritur. Vtrum iuramenta aſſertorium, & promiſſorium ſint eiuſdẽ ſpeciei. Apparet enim pars negatiua vera, propterea quòd aſſerere & polliceri abſque iuramento diuerſæ figurę ſunt & ſpeciei. Itemque dubium ratio offert de ſimplici & execratorio. Nam qui execratur, malum ſibi iudicio Dei imprecatur. Ad vtrumque tamen breui reſponſo eodemque bimembri ſit ſatis. Reſpondetur namque ſi ratio iurandi per ſe in omnibus cõſideretur eiuſdem eſſe omnia ſpeciei: Deum enim in teſtem implorare ſiue in aſſertionibus ſiue in promiſſionibus fiat ſiue in execrationibus eadem eſt iurandi ſpecies, quia idem eſt teſtis & teſtimonium. Differunt tamen accidentariè, hoc eſt ratione materiei, quę per ſe alio genere differunt; vt pollicitatio & aſſertio, ſi enim animal per album diuidas & nigrum, licet per ſe duæ ſunt differentiæ coloris, ſunt tamen genere animalis accidentariæ. Secundum dictum ſit quod quamuis ſimplex iuramentum, & quod ſit execratorium eiuſdem ſint ſpeciei, nihilominus aut virtus aut vitium iurandi alteri ſeu virtuti ſeu vitio imperat, ſicuti vbi quis ob mœchiam furatur. Quare qui iuſte execratorie iurat imperat virtuti maledictionis ſuprà ſe, et qui perperã iurat imperat eidem vitio. Eſt enim execrari horrori & abominationi rem habere: ſignificat ergo qui per execrationem iurat adeò mendacium abominari, vt ſi mentiatur rem horrendam ſibi optet accidere. Et ad hoc etiam reducitur, vt ſuprà dicebamus imprecatio benedictionis. Sic me Deus adiuuet &c. quæ abuſiuè dicitur execratio propterea quòd videtur illam à contrario ſenſu includere.

Rñſio.

Secũdũ dictum. Execrari.

ARTICVLVS II.

Vtrùm iurare ſit illicitum.

Habito quid ſit iurare, ſubſequitur inquiſitio vtrum ſit licitum. Et reſpondet D. Thom. duabus concluſionibus. Prior eſt. Iuramentum ſecundum ſe eſt licitum & honeſtum. Id quod duplici ratione probat, videlicet ex origine, vnde ſit honeſtum, quoniam iuſiurandum ortum ex catholica ſide habuit, quia homines credunt & profitentur Deum infallibilem omnium habere veritatem & prouiſionem. Secũdo ex fine vnde ſit licitum, quia inductum, vt ait Hebræos 6. Paul. eſt vt fine litibus impoſito homines in pace & tranquillitate viuant. Secunda concluſio: Iuramentum ob malũ vſum, id eſt quia ſi ſine neceſſitate & cautela ſit in malum cedit. Primum quia irreuerentia ſit Deo ex leui cauſſa eum in teſtem adducere. Secundò quod ea iurandi conſuetudine periculum peierãdi creatur, ob id quòd homo facile verbo delinquit. Vnde Iac. 3. ſi quis in verbo nõ offendit, hic perfectus eſt vir. Vnde & Eccleſ. 23. dicitur iurationi non aſſueſcat os tuum, multi enim caſus in illa. Hic primum omnium notãdum eſt ſenſus primæ concluſionis, iuramentum ſecũdum ſe eſt licitum & honeſtum. Videtur enim ſibi poſt contradicere art. 5. vbi admonet idcirco non eſſe appetendam iurationem, quòd non numeratur inter ea quæ ſunt per ſe appetenda. Atque adeo docet non eſſe per ſe virtutem, ſed ratione neceſſitatis. Reſponſio tamen eſt, quòd ſecundum ſe, aliter hic quàm illic vſurpat. Hic enim idem eſt iuramentum ſecundum ſe, quòd conſideratum vt abſtrahitur ab vſu hoc vel illo. Illic autem idem eſt quòd conſideratum ſecluſa neceſſitate. Sunt enim aliquæ virtutes quæ per ſe ſecluſa alia neceſſitate habẽt ſpeciem boni, vt charitas, religio &c. Aliæ verò quæ ſecluſa neceſſitate per ſe non eſſent virtutes. Vt pœnitentia, quæ niſi peccatum ingruiſſet in orbem, non eſſet virtus. Et tale eſt iuramentum, vt illic explicabitur. Secundò, meminiſſe oportet hæreſim fuiſſe, vt lib. 3. diſtinctio. 39. refert Bonauentura Manichæorum: quamuis Guid. Carmelita, non niſi Vualdenſi eam impingat nullatenus eſſe licitum iurare. Quippe quod à Christo Matth. 5. prorſum interdictum aiebat, eſt tamen manifeſtarius error. Cui quidem in primis reclamat teſtimonium Deut. 6. quo D. Thom. priorem concluſionem affirmat Dominum Deum tuum timebis, & per nomen eius iurabis. Nam etſi imaginem potius permiſſionis, præſeferat quam præceptionis, eſt nihilominus uera permiſſio tanquàm rei licitæ, ac ſi dixiſſet: Non tibi ſimpliciter iurare iu-

Secundum.

Duplex virtutũ genus.

beo, ſed vbi eã neceſſitatem rõ attulerit, non per falſos deos, ſed per me iurabis. Tametſi Hieron. ſuper Matth. cap. 5. & refertur 22. quæſt. 1. can. conſidera. cui & Theophilactus aſtipulatur, permiſſionem illam non intelligat, vt fieret ſine culpa, ſed vt vſura permittitur & meretricium, tãquam minus malũ. Ait quippe iurare per Deum conceſſum fuiſſe illi populo: non quod rectè hoc facerent, ſed quod melius, puta minus malum eſſet per Deum, quã per idola iurare. Hoc autem non planè intelligo. Nam iurare ſi conſideretur ſine veritate & iuſtitia & iudicio, nunquam fieri neque in illo populo potuit citra culpam, & ideo in hoc ſenſu nũquam fuit conceſſum: vbi vis autem illi comites adſunt licitum eſt iurare: quapp abſque vllo dubio intelligitur permiſſio licita. Sed forſan ſentit Hieronymus vana iuramenta per Deum permiſſa fuiſſe Iudæis, hoc eſt leuioris illis fuiſſe pœnæ quam nobis, vt auerterentur ab idolatrarum iuramentis per creaturas. Et in hoc ſenſu ſubdit ꝙ euangelica veritas non recipit iuramentum, cùm omnis ſermo fidelis pro iureiurando ſit. Nõ aũt quod neget iuramentum qñ legitimè fit, licitũ eſſe. Ingenuè quippe illic ait, quòd qui iurat aut veneratur, aut diligit eum per quem iurat. Eſt ergo catholica veritas iurãm qñque eſſe licitum, & contraria falſitas hæretica. Et probatur ſecundò præter allegatam auctoritatem exẽplis ipſius Dei & Sanctorum. Iurauit enim Deus per ſemetipſum Abrahæ (vt habetur in Geneſi) quòd ex eius ſemine miſſurus eſſet ſuper omnes gentes benedictionem. Veruntamen Deus nõ ea rõne iurat qua homines: nempè quod indigeat veritatem ſuam iuramento confirmare. Tam firma quippe eſt ſimplex eius aſſertio, quam iuratio: iurat enim per ſemetipſum. Sed vt concilio Toletano habetur quod 22. queſt. 4. cano. immutabilis refertur, iurare Dei eſt à ſeipſo ordinata nullatenus conuellere, ſicuti pœnitere, eadem ordinata cum voluerit immutare. Sic enim per Hieremiam dicit: Loquar aduerſum gentem, vt eradicem & deſtruam & diſperdam. Si pœnitentiam egerit gens illa à malo ſuo, agam & ego pœnitentiam à malo quod cogitaui, vt facerem ei. Itaque quod Deus ſine iuramento affirmat, nonnunquam veti comminatorium immutat: quod verò iuramento aſſerit immutabile firmat. Et ideo myſterium filij ſui tanquam immutabile iuramento firmauit Abrahæ. Vnde in Pſal. 109. è regione iuramento Dei eius opponitur pęnitentia. Iurauit enim, inquit, Dominus, & non pœnitebit eum, id eſt quia iurauit non pęnitebit. Tu es ſacerdos in æternum. &c. Et ad Hebr. 6. Paul. Volens, inquit, Deus abundantius oſtendere immobilitatem conſilij ſui, interpoſuit iuſiurandum, vt per duas res immobiles (ſcilicet pollicitationem & iuſiurandum) quibus impoſſibile eſt mentiri Deum fortiſſimum ſolatium habeamus. Quòd ſi quæras vtrum Deus poſſit iurare per alium à ſe. Paulus illic neganter reſpondet. Homines enim, inquit, per maiorem ſe iurant; Deus autem, quia maiorem ſe non habet, iurat per ſeipſum. Ratio verò cur per alium iurare nequit, eſt eadem fermè ratione qua Deus iurat angelus: de quo Apocalyp. decimo, legitur iuraſſe per viuentem in ſecula ſeculorum. Non quod cęleſtis Angelus iuratoria firmitate indigeat, quoniam mẽtiri nequit: ſed vt D. Tho. præſenti quæſt. art. 10. ait: Si ad oſtendendum id quod aſſirmat ex infallibili fixaq; & immutabili Dei diſpoſitione ꝓcedere. Præpoſitio per, deſignat auctoritatem in eo per quod iuratur quæ ſit principium cõfirmandi veritatem, veritas autem quam Deus profert, non poteſt per aliud certius principium ſtabiliri, poteſt tamen iurare in alio tãquam in illo cuius miniſterio ſuam enuntiat veritatem. Vnde ſuper illud Amos 4. Iurauit Dominus in ſancto ſuo, ait gloſ. In ſeipſo, vel in filio, vel in aliquo electo angelo, vel in homine. Et Hier. addit, vel in omni quod factum eſt. Iurare aũt hominis vt præfati ſumus, eſt Deum in teſtem ſuæ dictionis afferre. Quòd & ſanctis in vſu fuit. Adiurauit n. Abraham famulum ſuũ, dum eum in Meſopotamiam legauit quæſitum vxorem filio ſuo. Et illo iureiurando, viuit Dñs, vſi ſunt crebrò Dauid & Salomon, & reliqui Patriarchæ. Nam (vt eſt apud Hieremiam) illud iurandi exemplũ conceſſum erat tunc temporis. Atqui ſub lege Euangelica Paul. variè quoque iuraſſe comperitur: vt ad Roma. Teſtis eſt mihi

Hiero.

Contra Hierõ.

Iuramẽta Dei & Sanctorũ. Gene. 22.

Iurare Dei qd.

Geneſ. 24.

Hier. 4.

Deus.

Deut. & ad Galat. Ecce coram Deo, quia non mentior: quinta tñ religione & veneratione qõne ſequenti adnotabitur. Hæſitabit aũt forſan hic lector vtrum iuſiurandum non ſolum permiſſio ſit, verũ etiam nõnunquam affirmatum præceptum. Ad ꝙ citra vllam controuerſiam affirmanter rñdetur. Hoc.n.in primis patet ex vſu.hẽt enim ius quæcunq; publica p̃tãs, tam ciuilis q̃ ſpũalis iure & more exigendi à ciue, & à quocũq; ſibi ſubdito iuſm ad detegenda coercendaq; mala, quę ſiue in reipublicæ pernicie oboriuntur, ſiue in iniur.ã proximi. Et qui tunc non iuraret contra pręceptum ageret non ſolum obediẽtiæ, verum & religionis, cuius generis, vt art. 4. patebit eſt iuſm. Quin verò q̃nque non requiſitus tenetur vir bonus iuſiurandum offerre, vel ad liberandum innocentem à morte, vel pro alio magno bono publico. Et tunc vſq; adeo bonum eſt iurare, vt non iurare delictum ſit: qua vt q; ratione hmõi iuſa dñr ſimpliciter neceſſaria, vtpote quæ ſine culpa prętermitti non poſſunt. Atq; illic præcipuè verum hẽt pſalmus ille, Laudabuntur oẽs qui iurant in eo, nimirum in Deo. Quod ſi percunctando institeris qualenam præceptum ſit. Rñdetur eſſe naturale & diuinum perinde ac mandata Decalogi. Atque hoc eſt ꝙ rõnes D. Tho. planè demonſtrant. Probat enim rõ prior, iuſm ab honore honeſtũ fieri, qui Deo à iurante defertur: dum illum per fidem Catholicam confitetur eſſe caput perennemque fontem oĩum vèritatum, habereque oĩum prouiſionem. Id ꝙ à S. Tho. nõ ſine cauſſa appoſitum. Quãquam.n. conſtaret Deũ eſſe oĩum ſcientem, niſi profiteremur curã hẽre noſtri non eſſet idoneus, qui in teſtem à nobis adduceretur. Nã alioqui licet poſſet, fortaſſe nollet nobis aſſerta atteſtari noſtra. Itaq; vt hanc rõnem plene perſpicias: ſicuti naturali lumine veritates oẽs per ſua cuiuſque principia ſapiens demonſtrat (ſiquidem auctore Ariſto. tũc vnamquamque rem ſcire arbitramur, cùm principia prima vſque ad elementa cognoſcimus) ita & eadem nos admonet naturalis ratio: ſed præſertim catholica fides & religio, vt dubia oĩa rerum in humanis commercijs contingentium, quæ aliter definire nequeunt, per diuinum teſtimonium,

Iurare nõnunquã eſt pceptũ.

Præceptum iurãdi naturale & diuinũ.

quaſi per primum ſupremumque veritatis principium, & fontem oĩno cõfirmemus. Atqui ex hoc capite, nempè quia iurare ex fide catholica naſcitur, ſub genere religionis hanc virtutem, art. 4. collabimus. Secunda item ratio palàm oſtendit præceptũ eſſe naturale. Eſt namque homo animal ſuapte natura politicum & ciuile: haud tñ humana reſpublica perdurare valeret, niſi fides, quæ, vt auctor eſt 1. de offi. Cicero. dictorum eſt conuentorumq; conſtantia & veritas firmũ inter homines hr̃et fundamentum: ꝙ profectò abſq; diuino teſtimonio ſtabiliri nequiret. Etenim ſi ſtatus humanæ innocentiæ perduraſſet, nunquam conceſſum fuiſſet hominibus iurare, eo ꝙ nulla occurriſſet tunc iurandi neceſſitas: ſed ſimplici verbo præſtarent ſibi homines mutuo certam fidem. Ad hanc nos ergo ſinceritatem reuocare ſatagens Chriſtus, ait, ſit ſermo veſter eſt eſt, non non. At verò qm̃ inter alias plagas, quas nobis verſutus ille ſerpens impegit (qui vt habetur Ioan. 8.) mendax ſemper fuit & pater mẽdacij, hæc fuit vna inſignis, quod auctoritas hominum vſque adeò fuit exinde ſauciata & labefactata, vt non facilè homines digni ſint, quibus adhibeatur fides, clamante Pſalmiſta: Ego dixi in exceſſu meo, omnis homo mendax. Atqui ab hac læſione alterum ſubinde accepimus incredulitatis vulnus: nempè ꝙ cum difficultate quæ nos latent credimus. Ob hanc ergo neceſſitatem indulta nobis diuinitus eſt iuriſiurandi facultas. Ex quo colligitur iuſm non eſſe illarũ virtutum, vt paulo ante dicebamus, quę per ſe abſq; vlla neceſſitate ſunt virtutes, ſed earum quas ſola neceſſitas numero virtutum apponit. Indulſit enim Deus nobis hanc iurandi facultatem, ob ſuam in nos charitatem, nempe vt ſine litibus impoſito, in pace ſemper & tranquillitate viuamus. Id ꝙ ad ſubſequentium intellectum plurimum conducit. Et ex hac parte eſt hoc naturale præceptum: nempè ob neceſſitatẽ confirmandæ inter homines fidei, ſuppoſita autem neceſſitate, tunc quòd non niſi per verum Deum iuremus, aut per creaturas in ipſum relatas, non ſolum naturale, ſed ius diuinum poſitiuum eſt. Atqui hic eſt ſenſus teſtimonij citati. Deut. 6. Quare

Naturalis fides.

Ioan. 8.

Pſal. 115.

teſtimonia diuinæ adducta, vt illud ad Hebræ. 6. Quòd iuſm eſt oĩs controuerſię finis ad confirmationem ius explicans naturale. Vnde Iuriſconſultus in c. tit. de iureiuran. ff. Maximum inquit remediũ expediẽdarum litium in vſum venit iuriſiurandi religio. Et lib. offic. Cicero. Nullum ait vinculum adſtringẽdam fidem iureiurãdo maiores noſtri arctius eſſe voluerunt. Ac demum Philoſo. 1. c. 3. Res inquit honorabiliſſima eſt iuſm, cuius ideo venerationẽ nunquam antiqui tribuerũt, niſi illis quos pro Deis colebant. Sed rogas nunquid tũc ſolum licitum eſt iurare, qñ ſimpl̃r neceſſarium, puta in pręcepto. R̃ndetur, non tũc ſolùm, verum qñ fuerit vtile, tunc etiã eſt licitum. Duo namq; illud faciunt legitimum, ſ. & iuſta neceſſitas & pia vtilitas.

Hebr. 6. ff. de iureiuran. Primũ argum.

Offert tñ nobis non infimam ambigẽdi rõnẽ, locus ille euangelicus Chriſti, Matt. 5. Ego aũt dico vobis non iurare oĩno. Vnde D. Tho. primùm extruit. Nam cum relata Iudæorum ſeu licentia, ſeu facultate adiecerit. Ego aũt dico, viſus eſt oẽm nobis occluſiſſe iurandi locum. Quòd ideo interpretatus Iacobus Apoſt. Ante oĩa, inquit, fratres mei, nolite iurare: Non ergo ſolùm non eſt pręceptum, imò nec vſ permiſſum D. Hierõ. ſuper eundem locum facilè ſe extricat, dicens, non prohibuiſſe illic Chriſtum iurare per Deum, ſed tãtum per creaturas blaſphemè, ponendo in illis finem, vti idololatræ faciebant. Atque in eandem ſnĩam ſubſcripſit Innoc. extra de iureiuran. cano. Et ſi Chriſtus. Quam quidem hic D. Tho deſerit, Auguſtinum ſequutus aliter ſentientem. Et re vera euangelium ipſum pręter Auguſtini auctor. tacitè planè demonſtrat: deterruiſſe nos Chriſtum ab omni iuſo, ſiue per creaturas, ſiue per Deum. Id ꝙ hoc pacto cõuincitur. Non tãtum nos hoc loco iurare cohibuit per creaturas, vt idolatræ iurabant, ſed re vera immodicè per illas iurare, etiam vt ille populus citra idolatriæ labem in more habebat. Nam cum vetuſtas illas ſanctasq; leges citaſſet. Non periurabis, & reddes altiſſimo iuſa tua, adiecit: Ego aũt dico vobis non iurare omnino, nec per cęlum, &c. Palàm conſtat non tantum vetuiſſe nos per creaturas idololatrico more iurare, ſed illo quoque pacto quo referuntur in Deum, tunc enim redduntur iuramenta Deo. Si autẽ reprehendit iurare catholicè per creaturas, quod ſubinde intelligendum eſt, qñ fit ſine neceſſitate, arctius increpare voluit iuramenta per Deũ. Nam quibus caſibus fas eſt iurare per Deum, ſimul & per creaturas orthodoxè iurare licet: & quibus non eſt licitum iurare per creaturas, maius nefas eſt iurare per Deum. Licebat nãq; illi populo, ſicut nobis iurare per creaturas. Qua vtiq; ratione Chriſtus, Matt. 23. Phariſęos inſimulabat, ꝙ docerent plebem iurare per templum aut per altare non eſſe iuſm, ſed iurare per aurum templi, aut per oblationem, propterea ꝙ periuros impoſita pœna auri & oblationis caſtigabant. Accedit in confirmationem ſnĩæ huius creaturarum differentia, quibus rem Chriſtus explicuit. Deus quippe vti ſacrorũ ſapientes docent, tribus modis in rebus exiſtit: qua certè rõne per creaturas iurare licet. Exiſtit inquam in illis per eſſentiam, præſentiam, & potentiam. Vnde quo explicaret modum, primũ meminit cęli & terræ. Cęlum namque ſedes thronusq; Dei, idcirco cẽſetur, ꝙ illic exiſtimatur potiſſimum reſidere, vbi conſpicitur: terra verò eò nuncupatur ſcabellum pedum eius, ꝙ hęc oĩa inferiora, veluti veſtigia ſunt ipſius. Et quia Cœlum, vt hr̃ Eſaiæ 23. & terram implet, per periphraſim depingitur quaſi homo, qui cœlo ſederet, & terram pedibus contingeret. Ciuitas aũt Hieruſalem, loca oĩa ſacra deſignat, vbi Deus colitur, illic. n. præcipuè exiſtimatur eſſe per præſentiam, vbi orantes cum illo colloquimur, ſed nominatione capitis vniuerſa complexus eſt, quæ eius nutui & potentiæ ſubduntur. Et ideo in cauſſam ꝙ nefas eſt iurare per caput. ſubnexuit, ꝙ naturam capitis mutare nõ poſſumus de albo in nigrum (& ſi arte poſſumus capillos defecare) qm̃ tota natura opificium eſt Dei. Conſtat ergo illic à Chriſto nos quadamtenus eſſe iuratione per creaturas interdictos, quatenus in ipſis Deus exiſtit: nempè ſine iuſtitia, veritate, iudicio. Ex quo fit planè conſequens vt iam ſupra illatum eſt, & iurationem per Deum vrgentiore nobis ratione interdixiſſe, vtpote quæ quando fit abſq; neceſſitate & vtilitate peior eſt. Subiecit illud tamen

Hiero. Extra de iureiur. can. Et ſi Chriſtus. Contra Hiero. Confirmatio.

Iaco. 5.

tamen, q̃m à minori ad maius euidens erat argm̃. Quapropter Iacobus documentum Chriſti explicatius referens, ait c. 5. Ante oĩa fratres chariſſimi, nolite iurare, neque per cęlum, neque per terram, neque aliud quodcũque iurm̃: hoc eſt, neq; per Deum, neque per aliam creaturam.

Egregiũ argum.

At protinus hinc argm̃ robuſtius exurgit. Si Chriſtus nos illis modis iurandi per Deum & creaturas interdixit, qui antiquo populo liciti erant, in nullo ergo caſu reliquam vllam nobis fecit facultatẽ iurandi. Id quod conceſſu eſſet abſurdiſſimum, cùm auctor ipſe naturæ ius tum neceſſariũ naturale, non ſit credendus abrogaſſe. Rñdet ergo in lib. de mẽdacio. Auguſt. c. 15. quod cum Paulo poſt mandatum Dñi non ſemel iurauerit, ipſe nobis mandati ſenſum aperuit. Vnde ꝙ dictum eſt, non iurare oĩno, ſubintelligendum eſt, abſque vrgente neceſſitate. Ne ſ. iurãdo, ad facilitatem iurandi veniatur, & ex facilitate, ad conſuetudinẽ, atque ita ex conſuetudine ad periuriũ decidatur. Et infra: Intelligendum eſt, inquit, illud quod poſitum eſt, oĩno, vt quantũ in te eſt; non affectes, nõ ames, non quaſi pro bono cum aliqua delectatione appetas iuſiurandum. Hæc ille. Hoc tñ ſi verum fari licet, non plenè rei ſatisfacere vr̃.

Argm̃ cõtra expoſitionẽ Aug.

Id enim totũ quod Auguſt. ait nobis eſſe prohibitũ, pariter erat & illi populo interdictum. Q̃m non modo iurare ſine vrgente neceſſitate, verùm & conſuetudo & appetentia iurandi iure naturæ prohibita eſt: ius aũt naturæ non ſolùm Hebræos, verũ & vniuerſos mortales ſemper obligauit: Chriſtus verò aliquid nobis ſingulare inhibere viſus eſt, q̃nquidem nos cum illis conferendo dixit: Audiſtis quia dictum eſt antiquis, ego autẽ dico vobis.

Reſolutio rñſionis.

Reſolutio ergo reſponſionis (ſi verum conijcimus) eſt, ꝙ etſi legiſlator noſter nihil prorſus nobis vetuerit, ꝙ antiquis non erat vetitum; explicuit tñ aliquid, quod illis non erat vſque adeo apertum, ac deinde docuit, id quod illis erat turpe, nobis ratione ſtatus eſſe turpius. Ad cuius intellectum notandum, vtrãque partem eſſe præceptum naturale, ſcilicet & iurare quando ratio id admonet, & neutiquam iurare quãdo neceſſitas neque vtilitas adeſt. Idem enim eſt iurare non omnino, ac ſi dicas, non occidere, non furari, &c. Sed rogas cur nõ adiecit, niſi in neceſſitate aut cum vtilitate.

Dubitatio.

Rñdetur. Vt in expoſitione Decalogi lib. 2. rñdimus id nõ fuiſſe opus: q̃n præceptum naturale ſub quantumcũque vniuerſalibus verbis proponatur nullatenus includit caſus quos natura ipſa nõ comprehendit. Quòd enim iudex malefactores, aut ſuum quiſque aggreſſorem occidat, non eſt exceptio illius præcepti, non occides; quoniã ſimiles caſus nunquam illic fuerunt incluſi. Eodem ergo pacto, nolite iurare omnino, caſus neceſſitatis non includit. Quapropter perinde omnino antiquos, vt nos obligabat. At verò, vt ex verbis Euangelij coniectari licet, populus ille vel Phariſæorum ſeductione, vel ob ſuam cæcutiam non arbitrabatur iuramenta per aliquas creaturas, vt per templa & altare eſſe iuramenta: quod Chriſtus (vt modo dicebamus) Matth. 23. declarauit. Et ideo forſan neque putabãt, licet falſum dicerent eſſe periuros: & ideo ait Chriſtus, nolite iurare omnino. Vbi aduerbium omnino, non excludit omnes caſus: (q̃nquidem multi neceſſitatem iurandi afferunt) ſed modos omnes & figuras iurandi, vbi non adeſt neceſſitas, ſ. neque per cœlum, neque per terrã, &c. quæ ipſi non pro iuramentis ducebant. Itaq; ſicuti in præcedentibus monitis. Audiſtis quia dictũ eſt antiquis, non occides: Ego autem dico vobis, quia omnis qui iraſcitur fratri ſuo reus erit iudicio: non adiecit illud quaſi antiquitus eſſet licitũ, ſed id quod ignorabant explicuit, ſic vbi dixit: Nolite iurare omnino, neque per cœlũ, &c. Nil vetuit ꝙ vetitum non erat, ſed explicuit iura per creaturas verè eſſe iuramenta. Ob idque eſſe illicita quando ſunt vana.

Nobis turpi⁹ iurare quã antiq.

Diuus Bonauen. lib. 3. diſtin. 39. quæſt. 2. art. 1. neſcio quid hic diſtinctionis comminiſcitur. Ait enim Chriſtum non dixiſſe: Omnino nolite iurare. Nam tunc omnes vniuerſaliter excluſiſſet caſus: ſicuti qui ait, omne animal non eſt homo, omnẽ hominem à ratione animali excludit, ſed dixit: Nolite iurare omnino. Vbi cùm omnino ponatur poſt negationem non facit ſenſum, niſi particularem, vt ſi dicas, non omne animal eſt homo: quare non fuit ſenſus, vt nullo modo iuremus, ſed quod non omnibus caſibus iuremus. At verò non crediderim Chri-

ſtum huius dialecticæ meminiſſe, ſed vniuerſum dixiſſe ne iuraremus. Subintellecta tñ, vt dictũ eſt, reſtrictione iuris naturalis .ſ. vbi vel neceſſitas, vel pietas aliud exegerit. Super hæc aũt forſan nos Chriſtus admonitos hoc mãdato curauit iurorum frequentiam, multo nobis eſſe turpiorem quàm illis. Chriſtiani .n. illa deberent lucis opera de ſe vbiq; præſtare, vt ad conciliandam inter ſe fidem nullo indigerent iuro. Debet .n. vt ait Chriſtus iuſtitia noſtra ſuper illam Iudęorum abundare. Vnde ſuper Matt. citatus ſupra Hieron. Veritas, inquit, euangelica, iurm̃ non recipit: cum omnis ſermo viri fidelis, pro iureiurando ſit. hæc Hierony. In cuius exemplũ, etſi Deus antiquitus iuraſſe legatur, tamẽ magiſter noſter Chriſtus nunquam iurauit. Sed plurimum aiebat. Amen amen dico vobis. Sub quibus vtique verbis nulla deliteſcit iuri vis. Perinde .n. eſt prorſus ac ſi dicas: verè verè ſeu firmiter dico vobis: quemadmodum apud Lucam ipſe illud expoſuit.

Hieron. Chriſt⁹ nõ iurauit.

Secundũ arg. D. Th.

Secundum argm̃ D. Thomæ eſt. Nihil quod à malo eſt, vr̃ licitum, nam mala arbor fructus bonos facere nequit, ſed iurm̃, ait Chriſtus eſſe à malo. Sit .n. inquit, ſermo veſter eſt eſt, non nõ, quod autem amplius eſt, à malo eſt. Hæretici negantes, vllo pacto fas eſſe iurare aiebant ſimplicem aſſertionem aut negationem .ſ. eſt eſt, non nõ, eſſe à bono Deo, id autem quod amplius eſt, nempè iurm̃ eſſe à Deo malo. Duo .n. principia Manichæi ponebant boni & mali, idq; aiebant id Chriſtũ ſignificaſſe: gloſſema tñ hoc apertiſſimũ hæreticum eſt Manichæorum.

Rñſio. Aug. 22. q.1. can. ita ergo.

Legitimus autem ſenſus eſt Auguſtini in libro de ſermo. Dñi in monte, ꝙ allegatur 22.q.1.canon. ita ergo, vbi ait iurm̃ non eſſe malum: ſed à malo nempè à mala cauſſa, puta ex infirmitate & plaga humani generis, quã de peccato originali accepit. Et per hæc verba exponitur aliud eius dictum ſuper epiſtolam ad Galat. & citatur ibi canon. non eſt. Vbi ait quod iurm̃ eſt à malo, non quidem iurantis, ſed increduli iurm̃ petentis. Haud enim docuiſſe putes, petere iuramentum eſſe ſemper malum culpę, ſed ait à malo petenti .ſ. à malo pœnæ; quam per originalem culpam cõtraximus: eſt enim iam nobis inde naturale malum incredulitas in rebus grauibus. Eſſet tñ peccatum de leuiſſimis iuſiurandum poſtulare.

3. Argũ. D. Th.

Tertium denique argm̃ eſt, exquirere ſignum diuinæ prouidentiæ eſt tentare Deum. Secundum illud Deuteron. 6. Non tentabis Dñm Deum tuum: qui autẽ iurat videtur eiuſmodi ſignum exquirere, ergo id perperam facit. Reſponſionis aũt ſumma conſiſtit in duobus.

Tẽtare Deum.

Primum, ꝙ tẽtare Deum non eſt quolibet ſignum eius expoſcere, ſed id abſq; neceſſitate & vtilitate facere. Quemadmodum ille qui de turre ſe præcipitem daret (quod Sathanas Seruatori noſtro ſuadebat) vt experiatur ſi manus illi Deus ſupponeret. Et veluti ille qui in duellum deſcendit cum altero in teſtimonium veritatis. Poteſt .n. aliter patere: & ſi eſt occulta, non debet illo modo probari. Qui aũt iurat, pro neceſſitate & vtilitate facit. Secus ſi cadens ferrum manu vellet palpare (quod iã inhibitum eſt. At qm̃ ſtatim ſolutio hæc redargui poteſt, quod ſaltem iurm̃ res apparet fruſtranea. Qm̃ nunquàm aut per quam rariſſimè Deus veritatem pandit, ſeu illum qui peierat prodendo, ſeu ei qui rectè iurat teſtimonium publicè ferendo. Reſpõdet D. Tho. Quod etſi non id præſenti ſeculo faciat, nulli ſe propterea periculo iurans exponit: quãdoquidem certum eſt in die iudicij teſtimonium laturum, quando vt .1. ad Cor. 4. ait Paul. manifeſtabit abſcondita cordium.

Redargutio ſolutiõis.

Videtur tamen animus huic ſolutioni ægerrimæ acquieſcere. Nam teſtimonia petuntur in iudicio, vt teſtes illicò veritatem proferant: Si ergo Deus rem quã quis iurat non continuò atteſtatur, & quod in extremo iudicio futurum ſit, homines latet, videtur religio iurandi ſuperuacanea.

Rñſio.

Reſpondetur quod ꝙ fundamentum religionis iurandi non eſt quod Deus confeſtim, ſicuti homines, ſit teſtimonium laturus, ſed fides & honor quem mortales illi, quem pro Deo colunt deferunt. Vnde illa exiſtimatio orta eſt ꝙ nullus ſit credendus, tum Deo illam irreuerentiam exhibere, tum etiam ſibi illud periculum finalis iudicij creare, ſi falſum iurat.

Scrupulus.

Pungit nihilominus ſcrupulus quia .l. ſaltẽ qui falsè aut vanè iurat Deum tentet. Qñquidem teſtimonium Dei abſq; neceſſitate exquirit. Reſpondetur nec vanè iurantes tenta-

[illegible]

tare Deum: quī nihil aliud faciunt quàm, ſimpliciter inuocare teſtimoniū diuinum, nulli ſe exponentes periculo, ſed ſuo arbitratui committendo, ſi voluerit teſtimonium patefacere. Qui autem ſe præcipitat, aut duello certat, aut ardens ferrum tangit, propterea Deum tentat, quia exponit ſe manifeſtario periculo ſi Deus eum eripere renuerit. Adde ꝙ etiam ſceleſtiſſimus homo qui nefandiſſima crimina multiplicatis iuramentis iniquè contegere perſiſteret, periculo ſe quoque exponeret, vt Deus miraculo illum proderet.

ARTICVLVS III.

Vtrum congruè tres comites iuramenti aſſignentur.

QVoniā iuſiurādum (vt ſuprà dictum eſt) & art. 5. iterum repetetur, non eſt earum virtutum, quæ per ſe abſque neceſſitate honeſtatem hn̄t; conſequens fit, vt certis comitibus & ornamentis antequam ſit licitum, ſit veſtiendum. De quibus D. Tho. duabus concluſionib. reſpondet. Prior eſt. Tres ſunt neceſſarij comites, quibus iurm̄ honeſtatur: nempè veritas, iuſtitia, & iudiciū. Concl̄o hæc non ſolum ratione, ſanctorumq; teſtimonio, ſed oraculo itē Sacræ ſcripturæ nititur. Ait enim Deus Hierem. 4. Iurabis, viuit Dominus in veritate, in iudicio & iuſtitia: qđ exponens Hieronymus: Animaduertēdum inquit eſt, ꝙ iuſiurādū hos habet comites .ſ. veritatem, iudicium & iuſtitiam. Probatur ratione. Qm̄ per iuramentum Deus qui ſumma veritas, ſummaque iuſtitia eſt, in teſtē adducitur, neceſſariū ad eius reuerentiā eſt, vt id ꝙ iuratur primū ſit verū, mox iuſtū & æquum: ſed tertiò præterea circunſpectio iurandi requirit, vt non leuiter, ſed maturo iudicio, & diſcretione fiat. Exigit ergo veritas, iuſtitia & iudicium. Poſterior concl̄o. Iuramentum cui veritas nō ſubeſt dicitur falſum & mēdax: cui verò nō ſubeſt iuſtitia, dicitur iniquum & illicitū: ſed quod leuiter ſine neceſſitate & iudicio fit dicitur temerarium. Tametſi vbi ſi iuſtitia deeſt, vel iudiciū cōmuni nomine dicitur incautum. Vide ergo quanta ſit iuramenti maieſtas, quantaq; ſit religione perornandum, antequā ſit audendum. Addit quippe illic Hieron. quod ſi tria iſta defuerint, nequaꝗ erit iurm̄, ſed periurium. Et intelligit non ſolum periurium, vbi tria ſimul defuerint, ſed etiā vbicunq; eorum quodpiam abſuerit. Tametſi diuerſa ratione & gradu: vt quæſtione ſubſequenti patebit. Quo fit vt ſi hæc illegitima iuramenta ad normā violatę ꝓhibitionis accommodentur, quæ eſt ne nomen Dei aſſumamus in vanū, diuerſa in illis cōperietur vanitatis ratio. Vanum quippe eſt, ꝙ ſit fruſtra, puta qđ fine ſuo caret. Diuerſimode ergo hæc vana ſunt. Nā vbi non eſt veritas iurm̄ ſua euacuatur ſubſtantia & medulla, perinde atq; auelana ſine nucleo. Vbi autē aliquid iuratur iniquū, vt hominē occidere, iurm̄ fit ſecundo gradu vanum: quia è regione aduerſatur ſcopo & fini, nempè iuſtitiæ ad cuius cuſtodiam conceſſa nobis eſt iurādi facultas, ſicut vana eſt oratio qua irritatur Deus. Iurm̄ autem temerarium, & vanum caret cauſſa iurandi, nempè neceſſitate: ſicut vana fuiſſet pœnitentia, vbi nullum præfuiſſet peccatum. Requiritur igitur veritas primum omnium in iurō, in aſſertorio quidem, vt id quod aſſeritur, verum oīno ſit, atq; id quod negatur, ſit vtiq; falſum: in promiſſorio verò, vt id qđ promittitur, ſi licitū modò fuerit, tempore & loco impleatur. De ſecundo autē comite nēpè de iuſtitia dubiū nonnullum exiſtit, an in ſolo ꝓmiſſorio locū habeat. Enimuerò ſi ad rē tm̄ quæ iuratur ſit iuſtitia referenda, illi ſoli competit, vt .ſ. quod promittimus iuſtum ſit: In aſſertorio verò ait hic Caiet. ineptū eſſe aſſignare iuſtitiam quantum ad rem iuratam. Poſſum .n. ego aſſerere ſub iuramento me aut illum, ſcelera ꝗ iniuſta ſunt opera patraſſe. Imò quamuis aſſeram iurando id quod non eſt malum, vt me eſſe pranſum, iuro quidem rem veram, ſed tn̄ ineptè dicitur iuſta, ſicuti ſi iurem falſum, non ideo iurare videor rem iniuſtam: ſi autē iuſtitia referatur ad cauſſam, vt nemo iuret, niſi iuſta de cauſſa ēt competit aſſertorio: ſed tn̄ non ita apparet proprium propterea quod iuſtitia, hoc pacto generaliter & cōiter dicta alios includeret comites .ſ. & verè diſcretè iurare. Quapropter maluit Caiet. hunc comitem ſoli promiſſorio congruere. At verò forſan rectius & aſſertorio quoq; cenſeatur

Marginal notes: Prior cō cluſio. — Poſterior con cluſio. — Tres grā dus periurij. — Iuramē tum vanum. — Veritas. — Iuſtitia. — Caiet.

tur

tur propriè conuenire. Nam iuſtitia propriè non ſolum ad rem iuratam ſpectat, verum & ad iurandi cauſſam, vt in ſolutione ſecũdi ait S. Tho. iuxta illud Deut. 16. Iuſte quod iuſtum eſt perſequeris. Vnde ego ſi crimina ciuis oĩno occulta ſub iur̃o aſserens detego, certè iur̃m eſt iniuſtum, ſicut ſi iurarem me facturum rem iniuſtam. At ſi iure & more requiſitus illa reuelo, iuſtũ ſit meum iuramentũ. Tertius demum comes iur̃i, eſt iudicium: hoc eſt diſcretionis prudentia. Nã etſi cum veritate iuſtitiam coniungas, tamen abſq; iudicio comite, iurare nõ decet. Primũ .ſ. vt iuſta illa veritas quæ iur̃o firmanda eſt, nequeat, vt artic. 3. dicebamus, alia via comprobari. Quocirca ſpeculatiua dubia, nequaquam licet iur̃o confirmare: ſed ſunt, vel rationibus, vel au ctoritatibus, vel cõiecturis tractanda. Quã ob rem ſeu Philoſophus eſſet, ſeu Theologus, ſeu Iuriſconſultus, qui locis & argumentis ſuæ facultatis deſtitutus, dubia iuraret temeritatis culpam incurreret. Pari modo qui patentiſſimas veritate iure adſtrueret, vt quod pluit, vel frigus riget, aut ſol adurit. Mox iur̃i diſcretio expoſtulat, vt non, niſi grauiſſima perurgente neceſſitate, adhibeatur, videlicet ob aliquem piũ finem, tuendæ charitati & paci neceſſariũ. Diuina .n. maieſtas non debet qualibet de cauſſa in teſtem aſciſci. Tertiò requiritur iurandi prudentia, vt circunſpectè, & cum debitis fiat circunſtantijs: nempè in iudicio, & præuia conſultatione, maturoq; veritatis examine. Hæc autem quæſtione ſequẽti de periurio fuſius ac preſſius ſigillatim examinãda pertractãdaq; nobis ſunt ꝑ ſuos cuiuſq; gradus & numeros: ob idq́ue ſatis hic fuerit, ea perſtrictim propoſuiſſe.

Iudiciũ.

Primũ argum. Argumentum primum D. Thomæ prædicta comitum nomina exponũtur. Cum enim diſtincta res ſint, nulla in alia includitur, quare veritas hic non accipitur, vt eſt pars iuſtitiæ, qua .ſ. homo fidem promiſſorum ſeruat, alioqui nomine iuſtitiæ cõprehenderetur, ſed latius, vt eſt omnis orationis conditio, vt id qđ mente tenes, ore proferas. Eademq; de cauſſa, neque iudicium ſumitur pro eiuſdẽ iuſtitiæ exequutione, ſed pro diſcretione & prudentia. In

Secũdũ argum. ſecundo argumento declarat quemadmodum deuotio & fides, & cętera quæ ad rectè iurandum concurrunt noĩe iudicij cõprehenduntur: Reliqua verò duo nempè veritas & iuſtitia ad rem iuratam pertinẽt. Tametſi vt proximè à nobis adnotandum eſt, iuſtitia ad cauſſam etiam iurandi tranſferatur: ne ſcilicet iniquè veritatem aſſeras. In tertio denique id maximè annotandum quod licet iſti comites, cuicunque virtutis officio cõpetant, tamen ob ingens periculum, quod iuranti imminet, tam ob diuinam maieſtatem, cuius nomẽ non eſt temere inuocandum, quàm ob linguæ humanæ lubricitatem ad iuramenti dignitatem potiſſimè requiruntur. *Tertiũ argum.*

ARTICVLVS IIII.

Vtrum iuramentum ſit actus religionis ſiue latriæ.

POſtquam iuramentum cõſtitutum eſt eſſe actum virtutis, nempè licitum & honeſtum, ſi ſuis comitib. exornetur, ſubſequitur, vt videamus cuius ſit generis virtutis. Reſpondetur vnica concluſione affirmatiua. Manifeſtum eſt ꝙ iur̃m eſt actus religionis ſeu latriæ, quod idem eſt, puta cultus qui ſoli Deo debetur. Probatur ex verbis ſuprà citatis Deutero. 6. Dominum Deum tuum timebis, & ipſi ſoli ſeruies, ac per nomen illius iurabis. Vbi tria uerba ponuntur, in quibus diuinus cultus conſiſtit, ſ. timor reuerentialis quantũ ad intimum actum; qui ſoli Deo debetur: ſeruitus religionis, quantum ad extera opera, quæ quidẽ ad primũ preceptum primæ tabulæ attinẽt. Atq; honor diuini noĩs ad fĩm attinẽs præceptum iurandi. Rationẽ autẽ colligit D. Tho. ex origine iur̃i, quã ar. 2. declarauimus. Qui .n. iurat, diuinum teſtimoniũ ad ſua dicta confirmanda inuocat: nihil autẽ niſi per id quod certius eſt & potius confirmatur. Nã ꝓp ꝙ vnũquodque tale & illud magis. Iuratio ergo per Deum, profeſſio fidei eſt, qua Deus recognoſcitur oĩum cõditor & prouiſor: atque adeo eſt actus religionis, quo Deum reueremur. Atqui hoc eſt quod ait Paul. ad Hebr. 6. Homines ꝑ maiorẽ ſe iurant. Et ſuper Matth. Hiero. c. 5. Qui iurat, aut venerat, aut diligit Deũ, per quem iurat. Obſeruandũ ergo hic eſt, ꝙ quemadmodum contemplatio quæ cõſiſtit

Cõclo.

Articuli.

ſtit in mēte, & oſo vocalis, & ſacrificium qđ fit in ope, ſunt religionis cultus, ſic & iuratio. Nā ſicut per præcationes inuocatē Deus vt auxiliator: ſic per iuſiurādū inuocatur vt teſtis: atq; adeò eadē eſt vtrobiq; religio, eiuſdēq; fidei ꝓfeſſio: nēpè qđ oia ſcit & pōt. Quocirca diſtinguēdum eſt de iuſiurando vbi eſt legitima virtus, & de ꝑiurio, aut leui iuſo. Nam legitima iuratio eſt religionis cultus: vana verò, eſt religionis cōtaminatio. Ex quo fit rurſus vtrunque preceptū, ſ. ne iures vana per eum, & ꝙ neceſſitate iurandum ſit, ad eandem primam tabulam pertinere, ꝑmq; ad primū reduci. Sed ais, Cur vtrūq; nō fuit expreſſum, ſed tm̄ negatiuum? Rñſio eſt, ſi rem bene conijcio, obſeruāda, ꝙ cum iuſiurandū nō ſit ꝑ ſe virtus queādmodum cultus Dei, & feſtorum ſanctificatio, ſed ſolum ob neceſſitatē conceſſum, natura ipſā rerū exegit, vt duo precepta. ſ. cultus & ſanctificationis feſtorum eſſent affirmatiua, quaſi res illę per ſe eſſent optandæ. Tertiū verò negatiuum. ſ. ne vana eſſent iuſa noſtra: hæc. n. negatio ſimpliciter eſt neceſſaria: affirmatio verò iurandi non itē, imò ſi oēs hoīes eſſent innocentes, nil aliud oporteret, quam dicere, vt nos Chriſtus commonuit, eſt, nō. Et iō neque opus fuit illam exprimere, ſed iuri naturę relinquere, quę neceſſitatis caſus exponeret. In hoc aūt ꝙ ait, Ne iures vana per eum, includitur quod vbi fuerit neceſſariū iures ſolidè & legitimè per eum. Quapropter omni iure naturali, ſ. ciuili & diuino iuſiurandum, vt religionis cultus hr̄. Nouit. n. id naturaliter Ariſt. qui 1. Metaphyſ. c. 3. ait: Res honorabiliſſima eſt iuſm: cuius iō venerationem nunquam antiqui tribuerunt, niſi illis quos pro Deis colebant. Et iure ciuili in titulo Digeſtorum, de iureiur, vt ſupra citatum eſt, officium iurandi religio nuncupatur. Et Imperator. C. de iureiur. Iurādi, inquit, contempta religio ſatis Deum habet vltorē. Ex quo ſequitur, ꝙ ſoli Deo iurandi cultus eſt exhibendus. Iuxta diuinum vtriuſq; teſtamenti mandatum: Reddes altiſſimo iuramenta tua. Qua vtiq; de cauſa conqueſtum legimus in Hieremia, Deum de filijs Iſrael, ꝙ eum, dereliquiſſent, iuraſſentq; in his qui non erant Dij.

Diſtinc. notāda.

Optima dubitatio.

Omni iure iuſiurandū religio cenſet.

Hiere. 5

Primum argumētum extruit D. Thom. ex diuerſitate materiæ: videlicet quod cū actus latriæ ſit circa ſacra: iuſiurandum verò, vt ait Pau. circa humanas cōtrouerſias, apparet iuſiurandum non eſſe latriam. Reſponſio autem eſt, quod et ſi materia ſuper quam fertur iuramentum, ſit humana neceſsitas, nihilominus forma quæ eſt diuinum teſtimonium, eſt actus religionis. Secundum informat ex ipſa actus ſubſtantia, ſcilicet quod per latriam ſemper Deo aliquid offertur: per iuramētum verò non videtur quidpiam illi offerri. Et reſpondet ꝙ refertur illi honor, iuxta illud, Reddes altiſſimo iuramenta tua. Tertium deniq; colligitur ex diuerſitate finis: nēpè quod finis eſt Deo reuerentiam exhibere: finis autem iuramenti non eſt, niſi verum aliquid humanum confirmare, non ergo iuramentum eſt latria. In reſponſione verò cōcedit quidem finem proximum iuſi eſſe hoīem de aliqua re certiorem reddere. At qm̄ omnia quæ facimus iuxta verbum Pauli debeamus in gloriā Dei facere, nil obſtat quo minus ipſa vtilitas proximi in gloriā Dei per diuinā atteſtationē cedat.

Argumēta D. Thom.

ARTICVLVS V.

Vtrum iuramentum ſit per ſe appetendum, & tanquam res vtilis frequentandum.

CVm iuſm inter actus virtutis, nec verò vnius cuiuſlibet, ſed religionis quæ heroica eſt fuerit proxime conſtitutum, ratio inde videtur ſtatim colligere, quod ſit per ſe appetendum: & ideo id meritò in qōnem profertur. Ad quam vtique D. Thom. vnica concluſione eademq; negatiua reſpondet, ſ. nō eſſe per ſe appetendū. Id quod primo auctoritate illa Eccleſia. 23. probat: Vir multum iurans replebitur iniquitate. Cur Auguſtin. lib. contra mendacium ſubſcribens ait, ꝙ preceptum Domini de prohibitione iuſi ad hoc poſitum eſt, vt quātum in te eſt non affectes: vt quaſi pro bono, cum aliqua delectatione appetas iuſiurandum. Rationem verò ex his quæ dicta ſunt colligit. Id enim quod nō per ſe, ſed ob finis cuiuſpiam neceſſitatem bonum eſt: non inter ea numeratur, quæ per ſe ſunt appetenda. Medicinam enim, nemo appetit, niſi quatenus

Conclo articuli.

tenus ſalutis neceſſitas cogit: iurm aũt vt ſuprà meminimus, non vtiq; per ſe bonũ eſt, vt charitas, ſed quatenus neceſſitas aſſerendæ veritatis cogit: nõ ergo eſt per ſe appetendũ. Immo qui eo extra terminos neceſſitatis vtitur violator eſt religionis.

August. Vnde Auguſt. in lib. de ſermo. Dñi in monte. Qui intelligit, inquit, nõ in bonis, id eſt p ſe appetendis: ſed in neceſſarijs in rationẽ habendã, refrænat ſe quantũ põt, vt nõ ea vtatur, niſi neceſſitas cogat. Nihil præſenti loco præter ea quæ ſuperius explicita ſunt, reſtat, qd inſuper annotemus, ſed meminiſſe opus eſt, ꝙ ſicuti bonũ diuiditur in vtile, & per ſe honeſtum, ſic & virtus.

Duo virtutũ genera. Per ſe honeſtæ virtutes ſunt, quæ ſe hñt, vt fines p ſe appetendi, ſicuti ſalus & vita. Atq; huius generis ſunt charitas, fides, iuſtitia, &c. Aliæ ſunt quæ tñ ſunt bonę tanquam media ad finẽ. Sicuti Reubarbarum & reliquæ medicinæ, quę p ſe non hñt aliam bonitatẽ, niſi quatenus ſolutus neceſſitas poſsit. Et talis eſt inter virtutes pœnitentia, quæ non eſſet virtus, niſi pp neceſsitatem remittẽdi peccata, eiuſdemque ordinis eſt ſuo modo & iuſiurandum. Nã quamuis ſit ob id honeſtum qđ à fide catholica proficiſcitur, nũquam tñ fuiſſet licitum, niſi ob neceſsitatẽ. Vnde vt ſuprà dicebamus, virtutes prioris generis fuiſſent in ſtatu innocentiæ: poſterioris verò nequaquam, vt pęnitentia, & iurm.

Iuramẽti uſum neutiq̃ in ſtatu innocẽtiæ fuiſſe. Cùm .n. illic ſimpliciter ſibi homines mutuam pręſtarent fidem, nullatenus potuiſſet fieri iurm quod non eſſet vanum, atq; adeò peccatum ſaltem veniale, quod illi vtiq; ſtatui repugnabat. Sed ob illud credulitatis vulnus, qđ dicebamus genus noſtrum de peccato contraxiſſe iure naturæ corruptæ conceſſa nobis diuinitus eſt iurandi facultas. Hoc ergo iacitur fundamentum primũ abſterrẽdi hoĩes à peſtifera iurandi conſuetudine: in quo ceu in ſpeculo blaſphemi illi contẽplari ſe debent mendaciter dicentes, ꝙ qui bene iurat bene credit. Aſſertio .n. hæc ſi ſanè exponatur catholica eſt: vt quæ olim cõtra idololatras

Qui bene iurat. &c. vſurpabatur. Nam bene iurare eſt caſu neceſſitaris, nõ per falſos, ſed p verum Deũ iurare. Blaſphemè autem peruertitur, vt bene iurare pro eo accipiatur, qđ eſt multum iurare: cõtra quam Eccleſiaſticus admonuit, dicens: Qui multum iurat, replebitur iniquitate, immò verò, ſi iuramentũ ſolum ob neceſsitatem ſit licitum, conſequens fit, vt quẽadmodum qui Reubarbarum, aut aliud quodlibet venenoſum medicamen vltra neceſſarios ſalutis limites frequentaret, facilè ſe perimeret, ita

Exẽpla. prorſus q iuramentis, niſi vrgente neceſſitate aſſueſcit animã ſuam enecat. Conceſsit nobis Deus victum & potum ob neceſsitatem viuendi: voracitas ergo vltra illum finem, gula eſt. Cõceſsit & legitimũ concubitum, plis gratia: illegitima ergo congreſsio, luxuria eſt. Fecit ſimiliter & nobis iurandi facultatem, vbi ratio neceſſitatem offeret; aliter ergo iurare abuſus eſt clementiæ ſuæ, & bonitatis, & maieſtatis. Sed perinde eſt ad iurm accedendũ veluti ad rem ſacratiſsimam tractandam. De hoc aũt quęſt. 2. preſsius & copioſius.

Argumenta D. Tho. Primum argumentum eſt huiuſmodi. Quemadmodum votum ita & iuramentum actus eſt latriæ, ſed votum per ſe appetendum eſt, quoniam quod per votum fit, laudabilius eſt, quàm quod fit ſine voto: pari ergo ratione abſque alia neceſsitate aſſertis noſtris iuramentum apponendum eſt, vt fiat actus latriæ ac ſubinde pretioſior.

Reſponſio. Reſponſio verò in diſcrimine voti à iuramento conſiſtit. Nam per votum id quod vouemus in Dei reuerentiam ordinamus, vt ſi voueo ieiunium aut peregrinationem, materiam ipſam voti refero ordinoq; in Dei reuerentiam, ob idq; nouere per ſe eſt appetendum, tanquam actus qui per ſe eſt religionis. Qui autem iurat è conuerſo reuerentiam diuini nominis aſſumit ad confirmationem veritatis: quã pp id quod iuratur, videlicet, me non eſſe furatum, non fit eo ipſo actus religionis, ſicuti in voto fit mea peregrinatio: quia actus morales ſumunt ſpecies ex fine. Et ideo iuramentum non eſt per ſe appetendum vt votũ: quia nõ eſt religio, niſi ſuppoſita neceſsitate manifeſtãdæ veritatis.

2. Argu. Eodem pacto reſpondet ad ſecundũ ſumptum ex verbis Hieronymi ſupra citatis: Qui iurat, aut veneratur, aut diligit eum per quem iurat: uenerari autem & diligere Deum eſt appetendum tanquam per ſe bonum: ergo & iuramentum. Reſpondet inquam eodẽ modo negando cõſequentiam;

tiam: quoniam licet qui iurat veneretur diligatque Deum, non tñ in hunc finem ordinat iuramẽtum, ſed in neceſſitatem, manifeſtandæ veritatis: Quocirca non eſt niſi ob talem neceſſitatem, optandum.

Caietani qõ.

Circa has ſolutiones intricat hic Caietanus neſcio quam metaphyſicam, forſan non tam neceſſariam verum iurm̃ ſit finis manifeſtationis veritatis, an è conuerſo manifeſtatio ſit finis iuri. Nam profectò res eſt; & ſcḿ S. Tho. & in ſeipſa patentiſſima. Forma .n. iuramenti eſt Deum in teſtem adducere: & hoc non tam propriè dicitur referri in reuerentiam Dei, quàm eſſe ipſiſſimam reuerentiæ exhibitionem, nam eſt teſtimonium fidei qua Deum confitemur ſupremum rerum teſtem, vtilitas autem & effectus eiuſdem atteſtationis eſt manifeſtatio veritatis, vt in ſolutione tertij, ſuperioris articuli aſſeruit D. Tho. Neq; verò eſt quocunq; vtilitas & effectus ſicuti inuentio theſauri ad quam vineæ foſſio non referebatur, ſed eſt vtilitas & effectus per ſe iuro intentus. Itaq; abſque eius neceſſitate non eſſet licitum, ac ſubinde neque actus religionis.

Manifeſtatio veritatis ẽ iuramẽti finis.

Neutiquam ergo formidandum eſt aſſerere manifeſtationem veritatis humanæ eſſe finem iuramenti: iurm̃ autem medium reſpectu illius, vt in præſentiarum vtraq; ſolutione ait S. Thomas. Quare vbi ait Apoſtolus finis omnis controuerſiæ eſt iuramentum: finis illic pro effectu vſurpat ad quem iuramentum ordinatur, qui eſt finire controuerſias. Quod ſi cui abſurdum appareat id quod præſtantius eſt in id referri quod inferius eſt, intelligat nihil abſurditatis habere: qñ inferius viciſſim in ſuperius refertur.

Solutio ſcrupuli.

Mortuus .n. Deus eſt ob noſtram ſalutem: eo quod eadem ſalus in gloriam refertur. Et hoc eſt quod in ſolutione tertij ſuperioris articuli explicuit S. Thom. nempè Deum vna operari, & propter ſuam gloriam, & propter noſtram vtilitatem. Itaq; vita noſtra eſt proximus finis cur ſegetes creat, ſed vita eadem in eius gloriam refunditur. Quapropter non ſolum manifeſtatio veritatis eſt iuriſiurandi finis: ob id qui iurās in ipſam illud refert, verum quod Deus illud ad illam proximè ordinauit, licet rurſus manifeſtatio ipſa in eius gloriã redundet.

Idẽ de iuramẽto quòd de oratione.

Idem eſt in oratione deprecatoria, oratio inquam quæ contemplatio duntaxat eſt, & laudatio Dei per ſe eſt appetenda: ſed quando in extrema neceſſitate Deum deprecamur qui nos inde eripiat, actus ille religionis refertur ad ſalutẽ humanam. Sed tamen magis id in iuramento verum habet quo ſecluſa neceſſitate humana non eſſet religio, ſicuti eſt oratio. Quod ſi aduerſum nos reſponſum reſurgas. Forma non eſt propter materiam, ſed è conuerſo materia propter formam: id autem quod iuratur materia eſt iuramenti, iuratio verò forma: iuramentum ergo eſt finis.

Reſponſio.

Reſpondetur aliud eſſe id quod iuratur, aliud verò manifeſtatio veritatis eius. Id enim quod iuratur vt occidiſſe vel non occidiſſe, eſt quodammodo materia inquam iuramentum fertur: quare iuramentum non eſt propter illud: quoniam effectus iuramenti non eſt occidiſſe, vel non occidiſſe, ſed manifeſtatio veritatis illius, quæ ſubinde finis eius eſt.

3. Arg.

Tertium denique argumentum eſt valde notandum, quod eſt huiuſmodi. Quod ſuam quiſque veritatem confirmet bonum per ſe eſt: hoc autem fit per iuramentum: ergo eſt per ſe appetendum. Reſponſio verò eſt, quòd quamuis certam firmamque faceret veritatem ſis per ſe bonum: non tamen illud per iuramentum abſque neceſſitate facere, et eſt pluchrum exemplum in medicina.

pulchrũ exẽplũ.

Procurare namque ſalutem, bonum per ſe eſt: illud verò per virtuoſiſſimum ac ſubinde violentum pharmacum intentare, niſi vbi grauiſſima eſt neceſſitas periculoſum eſt. Ob idque quanto iuramentum venerabilius eſt, tanto periculoſius, niſi vrgente neceſſitate exhibetur.

Expoſitio loci Eccl. 23

Id quod teſtimonio Eccleſiaſt. 23. confirma. Vbi de viro multum iurante loquens, tribus membris gradationis, ait; Quod ſi fraſtrauerit fratrem, &c. Quem locum variè expoſitum inuenio, ſed neſcio an ſatis explicatum. Conijcio namq; tres comites iuramenti qui ſunt apud Hieremiam, illic viciatos deſignari. Etenim qui fratrẽ fruſtratur, eſt ille qui falſum deceptoriè iurãs fratrem ſuo fine priuat, nempè expoliando eum, vel ſua pecunia, vel honore, vel fama &c. Et de hoc ſubditur, quòd delictũ illius (ſic .n. legendum, nõ ipſius) ſup ipſum erit. Hoc eſt delictum illius cui p iniuriam

imponi-

imponitur falſum crimen ſup ipſum iurãtem refundetur. Manebit.n. & culpa infectus & obligatione reſtituendi onuſtus. Et qui diſſimulauerit, hoc eſt, qui bonum fratris fingens, aut veritatem quam reuelare tenetur iuramento celat, aut illam quam occulere deberet iuramento prodit, delinquet dupliciter. Non quod duplo plus q̃ prior delinquat: imò peius eſt falſum imponere, quam verum celare, aut occultum detegere. Sed ait quòd illa ſimulata æquitas, eſt duplex iniquitas: ſ. & quia eſt iniuſtitia etiam ſi verum prodat, & quia eſt per æquitatem palliata: quod eſt nouum crimen. At ſi in vacuum iurauerit, nempè ſine neceſſitate & iudicio, quamuis verum & iuſtum iuret, non iuſtificabitur, quia ſaltem venialiter delinquit.

ARTICVLVS VI.

Vtrum liceat per creaturas iurare.

QVoniam iuramentum officium eſt ad cultum latriæ pertinens, cultus verò latriæ ſoli Deo debetur, apparet nefas eſſe per creaturas iurare, quod idcirco D. Thom. hic percontatur. Ad quod tribus concluſionibus reſpondet. Prima, Licitum eſt per creaturas iurare in Deum relatas: ſ. quatenus in eis diuina veritas reſplendet, vt per Euangelia, per Sanctos. &c. Probatur concluſio. Iuramentũ teſtimonium eſt fidei, qua Deum primum fontem veritatis profitemur, atque adeò perinde ac fides diuinæ veritati nititur: fides autem licet primum ſupremeq; de Deo ſit, tanquã de prima veritate, & extenditur nihilominus ad creaturas, quas credimus eſſe opera Dei, in quibus per eſſentiam exiſtit pręſentia & potentia. Pari ergo modo iuſiurandum quamquam ad Deum primo pręcipueque ſicut ad primam veritatem refertur, protenditur tamen ſecundò ad creaturas: quatenus in ipſis tanquam in effectibus Dei diuina etiã veritas exiſtit. Et ideo iuramus per Euangelia, per quæ diuina veritas nobis innoteſcit, ac per ſanctos qui illam crediderunt, obſeruauerunt, & prædicarunt. Atq; eam ob rem quanto ſuperior eſt diuus, grauius fit iuramentum. Vt per Deiparam virginem, quæ eandem fidem, (Prima cõcluſ.)

& ſublimius nouit, & perfectius coluit. Vnde Auguſt. quod refertur 22. quæſt. 1. Canon. monet. Sciẽdum, inquit, eſt q̃ ſancti non tam per creaturas quã per creatorem creaturarum iurabant: neque in creaturis *per quas, ſ. iurabãt* aliud quàm creatorem ipſarum venerabãtur. Etenim vt Innocentius bene ait cap. Et ſi Christus. extra de iureiurando, qui iurat per cœlum, iurat per thronum Dei, atque adeo per ipſum Deũ. Secunda concluſio, in hac prima a cõtrario ſenſu includitur, & in ſolutionibus argumentorum exprimitur. Iurare per creaturas exhibendo illis reuerentiam illam, & latriam quæ ſoli Deo debetur, non eſt licitum, eſt blaſphemum & idololatriæ impietas. Hoc patet diuerſa ratione: quia hoc eſt ad Dei gloriam, vti ait ad Roman. primo Apoſtolus, in creaturas tranſcribere. Vnde gloſſa Matth. 5. Nõ veneremur eas vltra quã debemus. Non iuremus per eas vt viles exiſtimemus, vt ſcilicet cum per eas iuremus nihil iurare putemus. Tertia concluſio, iurare per creaturas catholicè, vt prima concluſio aſſeruit, dupliciter contingit & vtroque modo licitè: nempè aut illas per modum ſimplicis atteſtationis afferendo, ſicut de Euangelijs & Sanctis modo dicebamus. Nam hoc eſt in virtute iurare per Deum. Secundò verò modo id contingit per viam execrationis: nempè creaturam Deo oppignorando eiuſq; iudicio ſubdendo, ſi res aliter habeat quam iurat. Et ſic homines iurãt per vitam propriam aut filiorũ, & quorumlibet neceſſariorũ. Senſus enim eſt quòd Deus vitam nobis adimat niſi quod iuramus verum exiſtit. His appenditur corollarium, quod iuramẽtum illud Ioſeph Geneſ. 42. per ſaluté Pharaonis, potuit eſſe & execratorium, puta quòd ſi iuratio eſſet falſa, Deus regem vita multaret. Quemadmodum & ad 2. ad Corinth. primo iurauit Apoſtolus, dicens: Ego teſtem Deum inuoco in animã meã, hoc eſt in vitam meam. Sed potuit nihilominus per modum ſimplicis conteſtationis fieri. Nam cum Deus per principes iuſtitiam exequatur, iuxta illud: Per me reges regnãt, poſſunt ipſi & pręlati, perſonęque publicæ per iuramentũ quaſi Dei conteſtes veritatis citari. Hæc omnia clara ſunt, neq; indigent niſi memoratione primi ar- (Secũda concl. / Tertia concl. / Geneſ. 42.)

mi articuli, vbi declarauimus, quòd adducere creaturam in aſſertionem veritatis nō eſt iuramentum, niſi vt teſtis, vel per modum execrationis aduocetur. Quare, dicere per fidem meam, aut in veritate mea, non eſt iuramentum. De ſecunda verò concluſione, quæſtione proxima redibit ſermo, vbi grauitas impietatis iurandi blaſpheme per creaturas exaggerabitur.

Solutio primi ad notādā. Nota ſolutionem primam argumenti. Quod.n. expoſitionem Hieronymi ſuper illud Matth. 5. D. Tho. approbat: Neque per cęlum, &c. dicentis ꝙ Chriſtus illic nō prohibuit iurare per Deum, ſed per creaturas blaſpheme more gentilium quos Iudæi imitabantur, non arbitreris in integrū approbaſſe, at pręcisè quantum ad id quod Hieronymus aſſerit inhibitū illic eſſe iurare per creaturas blaſphemè. Nam quod prętereà ſentire videtur, ſcilicet quòd non fuerit etiā illic modificatum iuramentum per creaturas catholicè, nec prohibitū iurare per Deum ſine neceſſitate, tum ipſe D. Tho. reſpuit ſupra art. 2. tum nos ſubinde impugnauimus. In ſolutione ſecundi, nota ſenſum amborum Canonum. Clericum. & ſi quis per capillum. 22. q. 1. Haud enim facile eſt ſenſum eorum deprehendere: Vbi enim Concilium Carthaginenſe prohibet clericum per creaturas iurare, non eſt intelligendum idololatriam illic prohiberi, ac ſi clerici creaturas pro Dijs adorarent, alias neq; ſolus clericus id facere prohiberetur, neq; ſub tam leui pœna, ſed ſolum, vt ait hic S. Tho. prohibebatur iuratio ad blaſphemiam infidelitatis pertinens. Tunc. n. cūm Chriſtiani inter infideles viuerent, illa forte pollicebantur iurandi forma per Solem, per Mercurium, & per alia id genus, quæ gentilitas pro Dijs colebat. Id quod clericalem habitum inſigniter deturpabat; & ideo ſtatuitur illic clericum ſic iurantem acerrime obiurgandum, & perſiſtētem excommunicandum. In altero verò proximo capitulo Pius Papa declarat blaſphemiam eſſe contra Deū, iurare per capillum & per caput Dei, ſic nimirum de Deo loquēdo: ac ſi caput haberet, & capillos; & ideo clericus ſic blaſphemans deponi iubetur: laicus verò anathematizari. Et ad hōc genus blaſphemiæ reducitur, vt quæſtione ſequenti dicturi ſumus impudenter iurare per mēbra Chriſti. Ac perinde patet ſolutio tertij, quod eſt tale. Cultus latriæ non debetur alicui creaturæ quippe quod Paulus ad Rom. 1. acerbè vituperat, ergo non licet per creaturas iurare, proptereà quòd iuratio ſit latriæ cultus. Reſponſio tamen eſt iuxta ſecundā concluſionem, non licet iurare per creaturas exhibendo illis reuerentiā Dei. Exodi namq; 23. legitur. Per nomen externorum Deorum non iurabis.

22. q. 1. c. Clericū, & ꝑ capillū.

ARTICVLVS VII.

Vtrum omne iuramentum vim habeat obligandi.

CONſtituta per omnes ſuos numeros iuramenti natura ſubſequitur quæſtio de eius effectu, nempe de vi quam habet obligandi. Ad quam quæſtionem D. Thomas ne ab eius ordine diuertamur ſex concluſionibus reſpondet. Prima eſt. Obligatio non videtur iuramentum reſpicere aſſertorium, quod eſt de præſenti vel de præterito. Neque verò illud quòd non eſt in poteſtate iurantis implere, vt ſi quis craſtinam pluuiam iuraret futuram: ſed de his duntaxat quæ per eum qui iurat facienda ſunt. Concluſio ex ipſo verbi ſignificatu protinus elicitur. Obligatio namq; ad id refertur quod eſt, vel faciendum, vel dimittendum. Eſt enim voluntatis ligatis ad id quod quis pollicetur, ligare ſe: ergo nemo poteſt, niſi ad id quod in ſuo eſt arbitrio, vel facere, vel omittere. Si autem quis aſſerit hoc vel accidiſſe, vel in pręſenti accidere, nō eſt in ſuo arbitrio poſitum, vt verum ſit vel falſum. Secunda concluſio. Hoc non obſtāte diſcrimine, tam iuramentum aſſertorium de præterito aut præſenti, quàm promiſſorium eorum, quę per nos agenda ſunt, debet habere veritatem. Hæc per naturam iuramenti euidens ſit: Nam Deum in teſtem, niſi veritatis, adducere, nefas eſt. Hinc ſecundæ concluſioni appendix ſubiungitur tertia. Tam aſſertorio quàm promiſſorio ſua innata eſt obligatio. Diuerſimode tamen, quoniam obligatio aſſertorij de præſenti vel præterito non fertur in rem iuratam, ſed ad actionē iurādi refertur. Hoc eſt nemo iurat, id verum

Prima ſolutio.

Secūda conclu.

Tertia conclu.

rum efficere quod aſſerens iurat, ſed tamē obligatur id præciſè iurare, ꝙ verum eſt. Et ideò in prima concluſione non ſimpliciter negauit obligationem ad iuramentū aſſertorium reſpicere, ſed dixit videtur: aliàs ſibi per hanc tertiam contradiceret: qua aſſerit quodammodo obligationem in ipſum cadere. Attamen in iuramento eorum, quæ per iurantem exequenda ſunt obligatio cadit econuerſo ſuper rem iuramentum firmata. Tenetur enim quiſq; id verum efficere, quod ſub iuſiurando pollicetur. Itaque differentia eſt hæc, quod in iuramento aſſertorio obligatio non naſcitur, ex iuramento, ſed ipſum antecedit: tenetur enim quiſque iurare verum. In promiſſorio verò econuerſo obligatio eſt effectus iuramenti: ex eo enim ꝙ quis iurat manet obligatus iuramentum implere. Quod niſi fecerit, deerit iuramento primus præcipuuſque comes, vt ſupra dictum eſt, nempè veritas. Ex hac autem concluſione enaſcuntur ſubſequentes. Eſt ergo quarta, ſi quis id iurat quod non eſt in ſua poteſtate: vt ſi pauper ſub iureiurando talentum polliceretur, deeſt iuramento tertius comes, nempè diſcretionis iudicium. Niſi fortè quod dū iurauit poſſibile erat, factum eſt deinde illi impoſſibile: vt ſi diues in pauperiem incidat. Tunc enim per impoſſibilitatem excuſantur, dummodo quantum in ſua eſt poteſtate faciat: ſimiliter vt in voto. Quinta concluſio. Si verò id quod quis iurat ſi eidem factu poſſibile, neutiquam tñ licitum: aut quia per ſe iniquum eſt, vt homicidium aut furtum, aut maioris boni impedimentum. Vt ſi quis nunquam religionem ingreſſurum iuraſſet, deeſt ſecundus comes iuramenti: nempè iuſtitia. Ex quo fit conſequens, vt iuramentum eiuſmodi quatenus iniquum eſt, non ſit ſeruandum. Nam ſecundum Aug. vtrūque eorum vergit in deteriorem exitum, ſ. iurare & ſeruare. Ex his demum colligitur ſexta concluſio. Quicunque iurat aliquid ſe facturum obligatur efficere vt veritas impleatur: dum tamen alij duo comites aſſiſtant, videlicet iudicium & iuſtitia. Atque hic eſt vnus ſenſus illius euangelici Domini mandati, Reddes Domino iuramēta tua: Hoc eſt ſolues fidem quam iurando Deo obligaſti. Quamuis alter

Diſcriminis explicatio.

Quarta conclu.

Quinta conclu.

Sexta conclu.

etiam ſit verus, Hoc eſt iura per Dominum cui ſoli tanquàm vero Deo honor iuramentorum debetur.

In iſto articulo, nonnulla ſunt dubia minimè contemnenda. Primum eſt. Vtrum obligatio iuramēti promiſſorij in vniuerſum ſub reatu mortalis peccati perſtringat vouentem: id quod per ea quæ libro præcedenti de voto dicta, ſunt haud difficilè diſſoluitur. Repetimus hic tamen illud pp Caietanum, qui diuerſam opinionem, quā illic inſinuauimus probare videtur: & diſputatio quæ ſe primum offert, eſt de iuramentis minimarum rerum, quæ præſenti loco vniuerſis abſq; vlla exceptione obligare cenſet ſub reatu peccati mortalis, id ipſum de voto exiſtimans: vt ſi quis vouerit dicere Aue Maria, & non dixerit mortaliter (ait) delinquit: & multò grauius ſi votum iuramento firmauerit. Immo licet Deo nihil voueret, ſed homini ſub iuramento. Et quidem de voto hoc pacto ſibi id perſuadet. Cū ille qui vouet ſua ſe ſponte Deo obſtringit conſtituendo id determinate quod vouit tanquā Deo debitum, quantumcunque rem minimam illi polliceatur, id per viam religionis Deo debet: atq; adeò ſi non ſoluat mortaliter, ait: delinquit. Vnde ad argumentum ſi quis contra obijceret. Si præceptum eſſet diuinum de re minima: vt nō ioco mentiri, non obligaret niſi ſub reatu venialis culpæ. Pariter neque obolum furans peccat ob tenuitatem materiæ niſi venialiter; tametſi furtum genere ſuo ſit mortale, ergo neq; votū rei perexiguæ obligabit ſub reatu mortali. Negat conſequentiam, quoniam præceptum debet ex natura rei pēſari: votum autem ex voluntate vouentis. Quod ſi rurſus arguas. Si quis voueret recitare Pſalmum, & inter recitandum omitteret verſiculū, non eſſet niſi veniale: ergo neq; qui voueret recitare verſiculum, mortaliter delinqueret, illum omittens. Negat rurſum conſequentiam, quoniam prætermittere modicum ceu partē cuiuſpiam totius quaſi pro nihilo reputatur: id ipſum verò tanquam totum omittere eſt voto in integrum aduerſari. Attamen his omnibus nihil obſtantibus quatenus ad materiam voti res attinet, id ꝙ libro præcedenti aſſerebam, conſtitutiſſimū mihi eſt, ꝙ votum de re parui

Primū dubiū.

Snīa auctoris.

te parui momenti ſub reatu duntaxat obligat venialis culpæ. Et ratio eſt, quam illic meditabar: nempè ꝙ qui vouet, conſtituit ſe obligare & modo quo diuina lex ſi preceptum eſſet, id exigeret. Nam ruſtici homines, imò neque elegantiores, non apponunt formæ vouendi ſub reatu mortali neque veniali, ſed ſimplr hoc relinquunt naturæ rei. Ergo quemadmodum furtum ꝙ genere ſuo eſt mortale, ratione exiguitatis materiæ, fit veniale: ſic & votum, quippe ꝙ nemo ſe obligare intendit, niſi quo pacto eum diuina lex obligaret. Imò quamuis quis diceret, voueo ſub reatu mortali, dare calamum alicui, votũ eſſet ſtultũ & non obligaret ad mortale: quin verò ſi eſſet res vana, nullatenus obligaret, vt illic diximus, atque adeo ſi eſſet leuis, eſſet veniale. Fallaciſſima ergo illatio eſt Caieta. ex eo, quod quis ſua ſe ſponte per votum obligat, colligere quod ſe obliget ſub reatu mortali. Fateor equidem aliquantulo plus venialis culpæ eſſe vouenti verſiculũ recitare, totum omittere, q̃ vouenti dicere pſalmum, prętermittere verſiculum: ſed tñ non excedit venialẽ culpã: Pari. n. facilitate alioqui diceres vouenti vnam proferre dictionem, mortale eſſe illã omittere: niſi forſan illuc ſuffugeres, quod iam votũ eſſet inane, de voto aũt ſatis ſupra diximus.

De iuramento. De iur̃o verò vrgentior perſtringere vr̃ ratio: Nam, vt q̃ō. proxima aſſerturi ſumus, omne iur̃m falſum aſſertorium abſq; vlla prorſum exceptione, eſt mortale. Enimuerò periurij culpa in hoc ſita eſt ꝙ Deus in

Sententia auctoris. teſtem adducitur falſi; Tam falſum aũt eſt te, v.g. non mouiſſe palpebras, ſi mouiſti, quàm non occidiſſe regẽ, ſi occidiſti. Quare hic non attenditur tenuitas materiæ, vt fiat veniale. Pari ergo modo ſi iuraſti dicere Aue Maria, vel dare alicui minimum nũmum, & non facis, falſa tua eſt iuratio, atque adeo eſſe videtur lethalis culpæ.

Notandum. Hoc tamen non obſtante argumento negandum arbitror iuramentum promiſſorium rei leuis vinculum mortalis reatus inijcere: imò promiſſum eiuſmodi nõ ſoluere, non erit niſi veniale, ſiue iur̃m adhibeatur voto (vt recitandi verſiculum) ſiue humanæ promiſſioni, vt exiguum donandi amico aſſem. Et vt ratio clareſcat animaduertendum eſt omni iur̃o promiſſorio duas ineſſe veritatis rationes: nempè & aſſertorij & promiſſorij. Exempli gratia qui iurando quippiam pollicetur, tenetur (vt hic in ſolutione primi auctor eſt D. Thomas, & q. ſeq. repetemus) certum in pñti hr̃e propoſitum id faciendi, ꝙ iurat, aliàs primus deerit comes: nempè veritas, ſubindeque iur̃m erit falſum, atque adeo abſque vlla prorſus exceptione peccatum mortale. Tenetur inquam ſimpliciter ſi legitimũ eſt quod iurat, vel ſi eſt illicitum, tenetur ſecundum quid, ſuppoſito quod iuret. Quamobrem ſiue quis iuret rem iniuſtiſſimam, vt ciuitatem ſe incenſurum, aut aſſerturum hęreſim, ſiue rem leuiſſimam, ſiue futilẽ & vaniſſimam, vt refricare barbam, non habens in mente certum id facere, periurus eſt, & mortaliter delinquit. Quocirca qui homicidium perpetrare iurat, vtroq; modo fiet periurus. Si inquam id in propoſito non habet, periurus eſt, quia falsè iurat: ſi verò tale habet propoſitum, periurus ẽt, quia iniquum iurat. Itaque ratio hæc prima veritatis aſſertorij conſiſtit in hoc ꝙ verbo mens tunc pñs reſpondeat, ne contra mentem atque adeò mendacium iures. Altera verò eſt veritatis ratio quæ ſequitur obligationem iur̃i. Ex eo. n. quod iuraſti vinculo te obſtrinxiſti verũ id poſteà facere in executione. Hæc aũt obligatio qualis quantaq; ſit, non ad menſuram veritatis prioris penſari dẽt, ſed ex natura materiæ. Atque hac ratione D. Thom. vt concluſione tertia vidimus, diuerſimodã obligationem in promiſſorio iureiurando dignouit, q̃ in aſſertorio. Per hanc regulam multæ innoteſcũt iur̃orum obligationes, quas ſuperiori lib. q. 1. de voto, adnotabamus. Iuraſti rem indifferentem, nempè quæ per ſe vana eſt, & nullius prorſus emolumẽti: vt fricare barbam, vngues non reſecare in ſabbato, aut non loqui cum homine, vnde nullum prorſus ſequitur inconueniens. Quemadmodum ergo tunc diximus votum illius rei nõ obligare: pari modo cenſendum, neq; ſi fuerit iur̃o confirmatum obligare: quoniam iuramentũ nõ eſt niſi voti firmitas. Ob idq; cùm res illæ non ſint Deo gratę, nec proximo vtiles, vt non ſunt materia voti, ita neq; iur̃i; quoniam talibus iuramentis iudicium deeſt. Nunc enim de obligatio-

ne voti loquimur, quod ad hanc quæſtionem ſpectat. Qualia aũt quãtaq; eiuſmodi iurationes non obligatoriæ delicta ſint, ad quæſtionem ſequentem de periurio attinet definire. Itaq; nõ magis hoc iuramentum obligat, quàm ſi eſſet rei illicitæ. Niſi ꝙ illud neutiquam implere licet: hoc aũt ſeruare poſſumus, ſed non tenemur. Hinc ergo ratio ad noſtram ſententiam applicatur. Obligatio ex iuro promiſſorio reſultans, non inde penſari debet, quod ſimpliciter illud implere verumque facere tenemur. Qñquidẽ, qui rem iurauit, illicitam, aut non poſſibilem, aut vanam & futilem nullatenus obligatur: obligatio ergo implendi iuſm non reſultat, niſi ẽm qualitatem & quantitatem materiæ. Fit ergo conſequens, vt vbi materia eſt leuis, obligatio ſit pariter leuis, & non peior q̃ venialis. Et confirmatur hoc rurſus. In omnibus alijs criminibus quantumcunq; grauibus leuitas materię in cauſſa eſt, vt peccatum genere ſuo mortale fiat veniale, vt furari obolum. In iuſm aũt ob id tenuitas materiæ, non attenuat peccatum, qm̃ tam falſa eſt aſſertio in re leui, quàm in re graui: hoc aũt ſolum habet verũ in aſſertione aut negatione, vt ſ. non iures contra mentem: ergo obligationem inde reſultantem nihil obſtat, quũ ſequatur conditionẽ materiæ. Qñquidẽ vt de voto proximè dicebamus iurans non ſe intendit, niſi ad morem legis obligare: Et tertiò arguitur. Si Deo rẽ minimam voueas, vt modò dicebamus nõ reſultat obligatio ſub reatu mortali. Nã ſicut inter hoĩes ſic inter nos & Deum æſtimandum eſt quanti ei referat, id ꝙ ei ſpondemus: ergo licet illa promiſſio firmetur iuſm non mutabit ſpeciem, vt fiat mortalis. Adde ꝙ ſi quis voueret ab hoc ſingulari ocioſo verbo, aut ocioſo mendacio abſtinere, profectò contrafaciens non peccaret, niſi duplata veniali culpa, & contra legem, & cõtra votum: ergo etſi id iuro confirmaſſet non peccaret, niſi citra mortale duplicata culpa. Quartò, id deniq; confirmatur. Scdm contrariam opinionem conſequens fieret mulieres, quæ paruo animi calore iureiurando promittũt filios verberare, aut res alias eiuſdem farinæ, non implẽdo mortaliter peccare. Nam euaſiones Caietani minimè ad plenum ſatisfaciunt.

Tertia cõfirmatio.

Ait. n. vel ex eo ꝙ ira correptæ potius ad vindictam iurant quàm ad correctionem, vel ex eo ꝙ iuratas correptiones in melius mutant ne verberati pueri in peius recrudeſcant excuſari: quæ profectò ſuffragia vim argumenti non extinguunt: Nam ſæpiſſimè id faciunt non tanta ira quin plenum habeant rationis iudicium idq; in bonum correctionis relatum: & tñ durum eſſet in his leuiſſimis corrigendi iuramentis obligationem ſub reatu mortali aſſerere. Et pariter ſi quis forſan polliceatur puero pomum, quod exemplum eſt Caietani, vbi hmõi obligationem ſub reatu mortali ineſſe putat, quæ ſanè cenſura acerrima eſſet. Satius eſt ergo & rõni longè conſonantius dicere oĩa illa iuſa ob leuitatẽ materiæ leui quoq; venialiq; adeo vinculo irretire iurãtem. Atq; eadem propemodum rõne de illis iurationibus ſentiẽdum quibus ſe hoĩes inuicem præuenientes iurant ſe non præceſſuros in exitu, & dum ſe mutuo vel ad conuiuium vel ad ludum iurando inuitant: ſunt. n. peccata, etſi non adſit intentio id faciendi ꝙ iurant, mortalia quidem: ſed tñ quantum ad obligationem; tũ quia pendent ex aliorum conſenſu, atque adeò non proponuntur tanq̃ abſolutè facienda, ſed quantum in ptãte iurantis fuerit, tũ præcipuè quia de re ſunt parui emolumenti non obligãt ſub reatu mortali. In quarta & quinta concluſione quæ ſunt tertiæ declaratorię, explicãtur tres modi quibus iuſm fit incautum. Quorũ primus eſt cum quis impoſſibile iurat, vbi adnotandum eſt nõ ſat s eſſe id ꝙ iuratur eſſe difficillimum ut admittenda ſit in foro conſcientiæ excuſatio, ſed requiritur eſſe impoſſibile: vnde quantũcunq; iuraueris grauiſſimum æs perſoluere, licet ibi perquam difficile fiat teneris iuſm ſeruare niſi aliunde res iurata deſineret eſſe actus virtutis: nam ſi eſſet manifeſtum prodigalitatis vitium, non ligaret. Rurſus licet nullum eſſet vitium, eſſet tñ res grauiſſima, cauſam tunc ſecum afferret idoneam petendi diſpenſationem iuramenti: vt ſi mulier pedeſtrem eandemq; longam peregrinationẽ iuraſſet, aut quiſq: difficile aliud vnde periculum timeretur. Tunc aũt penſanda veniret iuſi cauſſa, commutaretur potius quàm omnino diſpenſaretur, vt ſecundum verbum

Tribus modis iuramẽtum incautũ.

verbum S. Thom. id fiat quod fieri poteſt. Secundus modus incauti iuſi eſt cum quis iurat rem illicitam, & tertius cum id iurat quod obſtaculũ eſt rei melioris, de quibus ſtatim in ſolutione ſecundi. Reliqua verò quæ hic dubitari poſſunt, perinde omnino definienda ſunt, vt ſuperiori libro in mate ria de voto ſunt enucleata, vt dicebamus q. 1. art. 3. ꝙ ſi quis ob malum finem rem aliàs licitam vouet, votum tenet, vt ſi quis ob inanem gloriam eleemoſinam voueret facere, ſic tamen vt finis ille ob vanã gloriam in opus eleemoſinæ nõ cadat, votum tenere. Nam ſi ſenſus eſſet quòd opus dandi fieret ob vanam gloriã: tunc quia eiuſmodi opus eſt licitum, nec eiuſdem operis votum tenebit: ſed dum votum fuit ob vanam gloriã, tunc licet votum ſit vitioſum, tamen quia materia eſt bona teneris illud implere; dum tamen non impleas ob vanã gloriam: Idem ergo prorſus ſentiendum de iuſo facto ob ſimilem vanũ finem vel turpem, tenet enim ſi ſit de materia licita. Niſi forſan id iures vt Deus tibi adiutor iniquitatis adeſſet. Si enim iurares eleemoſinam aut peregrinationẽ facere, quo Deus te vel ſanctus compotem faceret adulterij perpetrandi, iuramentum non te obligaret: quia vt impium eſt ab eo iniqua depoſcere, ita & munus aliquod ei tali ratione offerre. Reliqua illic latius.

Primũ argm̃ de iuſo incerto. In argumentis D. Tho. tractat quatuor iuramentorum vitia: nempe incertum, incautum, coactum & doloſum. Primum argumentum eſt. Iuſm inducitur, vt dictum eſt, ad confirmãdam veritatem: qñ autem quis rem futuram iurat, ſatis eſt tũc ad veritatem id habere in propoſito, licèt poſtmodum euentus non reſpondeat. Id quod Paul. 2. ad Corint. 1. accidit: ergo promiſſorium iuſm non habet vim obligandi. Ait. n. illic Paulus propoſuiſſe venire ad illos: ſed tamen poſtmodum bona cauſſa propoſitum mutaſſe. Reſpõdet S. Tho. diſcrimen eſſe inter ſimplicem aſſertionem, & iuſiurandum. Nam ad veritatem ſimplicis aſſertionis ſatis eſt hominem habere in animo id facere quod affirmat, licèt non ſit certus. Affirmat enim quod in ſuo propoſito verum vt in ſua cauſſa, exiſtit. Quare licet propoſitum poſt ſine cauſſa detractet nõ eſt mendax; vt ſi ego modo animo me à prandio dormiturum, & poſtea noſo. Sed ad iuſm non ſatis eſt iuranti id habere in propoſito, ſed requiritur quod habeat in animo antequam iuret adeò id certum & firmum, vt niſi impoſſibile fiat factu, aut in deteriorem exitum vergat, neutiquam liceat contra iuramentum facere. Quare Paulus non iurauit ad Corinth. ire, ſed id dixit quod propoſuerat: Quãquam etſi iuraſſet forſan cauſſam mutandi propoſitum habuiſſet licitam: ne. ſ. contriſtaret eos ſua preſentia ob acerbã punitionem inceſtuoſi. Notandum ergo eſt hic ꝙ proximè aſſerebamus, ſ. iuſm promiſſorium duas exigere veritates; nimirum & intentionis faciẽdi dum iuratur, quę eſt ſicut veritas aſſertorij, & præterea vt id quod iuratur fiat, ſi alij ſimul etiam iuſi comites concurrerint. Præterea animaduertendũ etiam verum iurare, niſi res ſit certa, genus eſſe quoddam periurij, atque adeò peccatum, vt q. ſeq. art. 3. oſtenſuri ſumus: deeſt enim tunc tertius iuſi comes, nempè iudicium. Paul. 2. Cor. 1.

Secundum argum. de iuſo incauto. In ſecundo argumẽto explicatur quinta concluſio ſuperius poſita de iuſo incauto, & eſt argm̃, virtus vt eſt in prædicamento, non eſt virtuti contraria: iuſm autem actus virtutis eſt, & nihilominus vſu uenire poteſt, vt ipſum implere ſit contra virtutem; vt cum quis vel iniquè facere iurat, vel à meliore virtutis fruge deſiſtere; ergo tunc iuſm nõ erit obligatorium, & tamen apparet verum eſſe iuſm. Rñdet autem per duas diſtinctiones; quare rñſio quatuor aſſertionibus concluditur. Ait enim primum quod iuſm vergens in deteriorem exitum non obligat: vergere autem in deteriorem exitum eſt, quod peius ſit ipſum implere quàm infringere, & eſt modus loquendi Auguſt. & Bedæ ſuper Matth. hom. 24. & refertur de conſecr. diſtin. 4. can. Si aliquid forte. 1. & 2. Hunc autem priorem exitum dupliciter habere iuſiurãdum poteſt. Vno modo, quia ſtatim à principio ſecum illum prauum exitum afferebat. Atque id rurſus dupliciter, videlicet aut quia id quod iuratur ſm ſe malum eſt, vt iuramentum perpetrandi adulterium, vel quia obex eſt ſublimioris boni, vt cùm quis iurat religionem nõ ingredi, aut dignitatem nullo caſu acceptare. Ex quibus quidem duo differentes effectus pullulant. Vnde ſecundum

aſſertum eſt, ꝙ dum quis delictum patrare iurat, tunc & iurando peccat, & pariter iuramentum implendo. Tertium aſſertum eſt, ꝙ dum quis iurat à bono ſupererogationis abſtinere, quod aliàs facere non tenetur, peccat quidem iurando, eo quod Spiritui ſancto bonorum inſpiratori obicem opponit, non tñ peccat iurm implendo, ſed tñ multo ſibi melius conſulit non ſeruando.

Obſeruãda regula.

Ex his ergo hęc fida regula obſeruãda colligitur, ꝙ huiuſmodi incauta ſiue impleantur, ſiue ſecus, & periuria ſunt dum fiunt, vt q. ſeq. art. 3. explicabitur: & nullatenus obligant, ſed rem iuratam in ſua nuda natura relinquunt. Vnde qui iurauit furtum aut homicidium facere, ſi furetur, aut occidat eodẽ prorſus modo & gradu peccat, ac ſi id nunquam iuraſſet, imò verò qui illud crimen ad vinculum iuramenti reſpiciens perpetraret, ſ. vt reuerentiam ſeruaret iuro, profectò grauius delinqueret. Nã blaſphemia eſt malum ob reuerentiã Dei facere: qui autem vouit religionẽ non ingredi, aut eleemoſinam non facere, perinde ac ſi non iuraſſet conſultius ei erit, contra iuramentũ facere, tametſi illud implere non ſit peccatũ. Niſi fortaſſe illud opus quod erat ſupererogationis, oblatus caſus neceſſarium conſtituerit, vt videlicet ſi miſer occurrerit qui graui perurgetur inopia. Tunc.n. neceſſarium eſt contra iuramentum, eleemoſinam ei porrigere. Et ſimile exemplum eſt. can. Florentinum, diſt. 85. vbi refertur Archid. qui iurauerat nũquam acceptũ ire Epiſcopatum à Gregorio fuiſſe coactũ accipere: eo quod iudicatus fuit eccleſiæ neceſſarius, atque adeo oportuiſſe iuramentum infringere. Subdubitabit hic forſan quantæ ſit culpæ iuramentum quod obſtaculum eſt ſupererogationis. At verò huius reſponſio non ad præſentem, ſed ad ſubſequentem quęſtionem attinet, in qua vniuerſæ peierandi ſpecies perpendendæ ſunt. Illicque adeò differendum quanta ſit culpa in iuramento peccandi venialiter.

Ioſue 9.

Contra illud autem ꝙ dictum eſt, iuramentum de re illicita nõ eſſe implendum quis forſan opponat de Ioſue, qui, vt legitur Ioſue 9. Et refertur de conſe. diſt. 4. cano. inter cætera fędus pacis, quod cum Gabaonitis inierat, ſeruauit. Quod quidẽ iuramentum illicitum fuiſſe ex eo conſtat ꝙ Deus, vt habetur Deut. 7. impẽſiſſimè inhibuerat fœdus cum illis gentibus ferire, aut vlli eorum parcere. Rñdetur tamen ꝙ iurando non peccauit. Nam fuit deceptus credens aliarum fuiſſe remotiſſimarũ gentium legatos. Poſt verò quãdo reſciuit eſſe Gabaonitas, quoniã prohibitio parcendi illis non erat de iure naturæ intrinſecè mala ſicuti homicidium, ſed de iure poſitiuo, meritò veritus eſt ne ingentiorem Deo irrogaret iniuriam, iuſiurandũ, quod per eius nomen bona fide fecerat, violando, quam priori eius mãdato obſequendo. Præterea, vt Ambroſ. lib. de offic. ait, meliori eos morte multauit, ſcilicet obſequio miniſterij diuini. Sic.n. habet hiſtoria. Reſeruentur, vt viuant, ne contra nos ira Dñi concitetur, ſi peierauerimus eis: ſed ſic viuant, vt in vſus vniuerſæ multitudinis ligna cædant, aquasq; comportent, &c. Secundum membrum diſtinctionis eſt, ꝙ iuramẽtum poteſt habere deteriorem exitum. Secũdo modo, non quod à principio illum importaret, ſed propter id qđ de nouo emergit. Quale fuit iuramentũ Herodis in gratiam Herodiadis emiſſũ, quod quidquid ab eo peteret illi concederet. Potuit.n. à principio eſſe licitum moderatione ſubintellecta ſi rem petet honeſtam, poſteà verò propoſita eius petitione debuit reſcindi. Nam vt Iſidorus in ſinonimis, ait, lib. 2. & refertur de conſecr. diſt. 4. in malè promiſſis reſcindenda eſt fides. Et vt ait Ambroſ. lib. 1. de offic. & refertur eadem diſt. can. eſt etiam, contra officium nonnunquam eſt promiſſum ſoluere ſacramentum. Idemque Gregor. admonet canon. nerui: diſtinct. 13. & Concilium Toletanum canon. duo mala. Et Auguſt. in ſerm. de decollatione Ioannis. & refertur eadem diſtin. 4. cano. quod Dauid. Dauidem laude commendat, qui cum iuraſſet Nabal Carmeli interficere, eſſetque ad opus ſuccinctus prece Abigail illius vxoris propoſitum retractauit, illique pepercit: nam fuerat iuramentum præ ira incautum. De illis autem qui voluntatem aliorum facere iurant, quęſt. ſequen. articulo 2. alius offerretur aptior dicendi locus.

3. Arg. de iuro coacto.

Tertium argumentum, de iuramento coacto eſt huiuſmodi. Quandoque homo inuitus compellitur iuramento aliquid promittere, quos tamen, vt refertur

cap. verum, extrà de iureiur. ſolēt Romani pontifices nexibus iuſorum abſoluere: ergo non omne promiſſorium iuſ̄m eſt obligatorium. Ad hoc autem D. Tho. ſuppoſita diſtinctione quatuor r̄ndet. In iuſ̄o. n. inquit coacto duplex eſt obligatio, vna qua iurans obligatur homini cui quippiā promittit. Et talis inquit obligatio per coactionem tollitur. Qui. n. vim intulit, indignus redditur cui ſeruetur fides. Alia autē eſt obligatio, quæ fit Deo propter iuſ̄i reuerentiam. Et talis inquit obligatio non tollitur in foro conſcientiæ: quia optatius eſt damnum temporale ſuſtinere, q̄ iuſ̄m violare. Ait verò tertiò, quod in iudicio datur ſoluti repetitio. Quare poteſt qui iurauit, denunciare prælato, non obſtante ꝙ iurauerit non denunciare. Quoniam obſeruatio talis iuſ̄i contra publicam iuſtitiam vergeret. Quartò demum, inquit, ꝙ ſolent Romani Pontifices homines ab huiuſmodi iuſ̄is abſoluere, non quaſi decernentes non eſſe obligatoria, ſed eorum obligationes ex iuſta cauſſa relaxantes. Hæc autem ſingula perpendenda ſunt. Et primum falſa v̄r diſtinctionis aſſertio, ſ. in iuſ̄o coacto vnam obligationem, quæ fit Deo atq; alteram quæ fit homini. Nam ſi aliqua fieret Deo, tunc ille coactor vt latro, cui in nemore iuſ̄m ab oppreſſo viatore præſtatur nequiret iuramentū illud in totū relaxare. Nam obligationem reſpectu Dei nō poſſet remittere, immo nec eccleſia id poſſet, niſi ob ſuperuenientē cauſſam diſpenſare: quia eccleſia non poteſt votum Deo factū & multo minus iuſ̄m relaxare, & tamē relaxat, vt aſſeritur in d. c. rerum. & 15. q. 4. in multis cap. Ad hoc autem facilè reſpondetur verba S. Thom. non eſſe accipienda per calumniam, vt ſonare videntur, ſed ſ̄m eius mentem; nempe in iuſ̄o promiſſorio ineſſe duas obligandi rationes. Vbi. n. non duæ fiunt promiſſiones, vna Deo, & altera homini, ſed vna tantum homini, quæ iuſ̄o confirmatur, non eſt niſi obligatio vna duplici ratione conſtituta, ſ. & virtute promiſſionis ſi eſt legitima, & virtute iuramenti, & ideo ille cui promiſſio fit remittere totam poteſt, & pariter eccleſia vbi metus incuria irrogatur. Naſcitur hinc t̄n aliud quod illa obligatio coacti iuramenti non tollitur in foro cōſcientiæ: vbi inſinuatur, quod tollitur in foro contentioſo. Et eſt argm̄. Quamuis ceſſet obligatio ratione promiſſionis coactæ, vt in priori membro aſſertū eſt: nihilominus poſtquam manet ratio obligandi reſpectu iuramenti, deberet iudex iurantem cogere iuſ̄m ſeruare poſtquam conſtat eſſe in conſcientia obligatorium: aliàs iuſtitia non ſatis in rebus manifeſtis prouideret. Syluelter in verbo, Iuſ̄m 4. rationem huius hanc reddit, ꝙ eccleſia eiuſmodi iurantes non cogit, ꝓpterea ꝙ præſumit nunquam habuiſſe intentionem ſe obligandi. Hæc autem ratio falſa eſt, immo eccleſia putat eum qui iuſ̄m coactum non ſeruat eſſe periurum, vt patet c. ſi verò, & c. verum, extra de iureiu. quare diſpenſando in huiuſmodi iuſ̄is non cenſet illa eſſe irrita. R̄ndetur ergo ꝙ iuſtitia publica non attendit niſi ad pacem tranquillumq; ſtatum reipublicæ; & ideo non debet iniurijs fauere per vim illatis ob idque nō cogit eiuſmodi iurantes, ſed ſi non impleuerint iuramentū, eos ad Dei tribunal remittit. Nam vt C. de iureiur. admonitum eſt iurandi contempta religio ſatis Deum vltorē habet. Sed vrgentiora argumenta ſunt ad partem oppoſitam; nempè huiuſmodi coacta iuramenta nequaquam coram Deo conſciētiam ligare enimuerò iuſ̄m, quemadmodum votū, vt proximè dicebamus, vim non habet obligandi, apud Deum, niſi vbi materia eſt opus virtutis: Si. n. ſit res illicita, vel auctioris boni obſtaculum, vel indifferens & vana, iuramentum non ligat, ſicut neq; votum. Iuramenti autem materia per coactionem extorti, nullius eſt officium virtutis (ſupponamus enim incuſſum eſſe metum cadentē in conſtantem virū, de quo libro ſuperiori explicatiſſimè dictum eſt) ergo eiuſmodi iuramentum non obligat apud Deum. Probatur minor præmiſſa materia eiuſmodi iuramenti eſt ipſa materia promiſſionis: illa autem non eſt opus virtutis. Nam per ſe abſq; iuramento non eſſet iuſtitia promiſſum ſeruare: quia nulla in eo ineſt ratio debiti, quæ eſt de intrinſeca ratione iuſtitiæ. Quare nec eſt actus fidelitatis, vtpote quæ inferenti vim nulla debetur. Neque verè eſt actus liberalitatis, qm̄ illa non eſt donatio, quippe cum ſolutum repetere liceat.

Non eſt duplex obligatio i coacta iuramenta.

Aliud dubiū.

Argumēta maioris energię.

Neq; verò eſt opus ſupererogationis. Nã beneficium præſtare indigno, qualis eſt prædo qui vim infert, ſpeciem habet mali. Sed ais forſan illud promiſſum ſoluere, eſſe actum religionis pp annexũ iuſm. Contra hoc aũt emergit argm̃. Etenim vt D. Tho. ſuperius art. 5. docuit, diſcrimẽ eſt inter votum & iuſm, id enim quod quis vouit, quia Deo offertur, ipſa oblatione fit actus religionis; id autẽ quod iuratur non fit propterea religio, ſed econuerſo reuerentia diuini nominis, quæ eſt religio, adiungitur ad confirmandum id quod per ſe erat virtus. Quare quod ante non erat actus religionis, per iuſm non fit religio, immo nec per votum reliqua materia fit actus religionis, vt proximè dicebamus niſi ipſa etiam ſit materia alicuius virtutis. Secũdò ad huius explicationem arguitur. Iuſm promiſſorium nihil aliud eſt, quàm promiſſionis confirmatio. Nam ſicut confirmatio donationis non eſt noua donatio, ſed robur prioris, ſic & cõfirmatio promiſſionis non eſt alia promiſſio, imò iuratio & promiſſio, vt ſupra dicebamus, ſunt duæ rationes ad eandem obligationem appoſitæ. Promiſſio ergo eſt fundamentum obligatoriæ rationis, quæ eſt in iuramẽto: In iuramento autem coacto nulla eſt promiſſio aut promiſſionis obligatio, vt D. Thom. planè fatetur, quandoquidem illa obligatio per coactionem tollitur: ergo neque eiuſmodi iuramentum ligat. Et confirmatur hæc ratio; iuramentum ſequitur vim materiamque promiſſionis: ſi enim promiſſio eſt de re vel illicita vel inutili, iuramentum non ligat; ergo vbi promiſſio eſt nulla multo minus obligabit.

Tertio deniq; arguitur. Illa traditio pecuniæ non eſt, illi vtilis cui datur, illi. ſ. qui iuramentum extorſit. Nam ille recipiens & peccat, & periculo ſe exponit nunquam reſtituendi; quod aũt vtile non eſt alteri nec ſub voto cadit nec ſub iuramento. Hęc

Reſponſio. omnia benè Caieta. diſſoluit; cuius ergo prolixum reſponſum ſummatim elucidemus. Iuſm coactum triplici ex capite exiſtimandum eſt. ſ. tam ex parte iurantis quã ex parte illius cui iuſm præſtatur, & tertio ratione materię. Et quidem ex parte iurantis, ſi nihil aliud conſideres, nullũ eſt obligationis impedimentum; qm̃ ſm Ariſtot. 3. Ethicor. etſi illic adſit nollitio ſm quid, eſt tñ ſimpliciter volitum, vt exemplo illius patet qui inſaniente pelago merces in vndas proijcit. Vnde Aug. coacta volũtas, volũtas eſt. Ex parte aũt illius qui per vim iuramentum extorquet, ſi nihil aliud meditemur obſtaculum obijcitur obligationi. Quare ſimplex promiſſio rõne incuſſi metus non teneret. Igitur vt obligatio ex illo iuramento oriatur, ſpeculandum eſt, vtrum materia iurata, puta datio pecuniæ, ſit actus alicuius virtutis; tum. n. (vt ſæpe dictũ eſt) iuſm obligat. Differt nanq; votum à iuramento, q̃ voti materia, ſi propriam conſideres, non eſt niſi conſilij & ſupererogationis, materia verò iuramenti cuiuſcunque virtutis opus. Et quidem qui ſic iurat, non tenetur ſic dare pecuniã promiſſam, vt verè eam in dominiũ alterius transferat. Quippe cum alter illud non acquirat. Nam & qui dedit repetere poteſt, & qui accepit reſtituere tenetur, ſed tenetur ei illam tradere: illa aũt traditio ſi ſolũ vti ſolutio promiſſi, exiſtimetur, nõ eſt virtus, eſt nihilominus virtutis officium quatenus redemptionis, vexationis & moleſtiæ, & fortè vitæ, quàm v. g. predo viarum obſeſſor adimere viatori parat. Eſt ergo tunc miſero virtutis officium illa iurata pollicitatione propriam vitam protegere: tuncque adeò erit charitatis officiũ, qua ſe quiſq; diligere debet, & dũ ob vitam alienam ſeruãdam id iuratur, eſt officium miſericordiæ. Hac igitur ratione iuſm illud obligat; qm̃ ſeruare iuſm nõ vergit in deteriorem exitum, ſicut ſi res iuraretur illicita. Omne aũt quod talem non habet exitum obligat. Sylueſt. quidem in verbo, iuramentum 4. §. 7. tenet cum multis quos citat Iuriſconſ. & putat eſſe opinionem S. Tho. quod ſi coactus ille iurans hẽt propoſitum ſe obligandi manet quidem obligatus; ſin verò illud nõ habuit minimè obligatur: moderatio verò hęc non eſt vera, vt illico ſubſequenti argõ monſtrabitur. Qui enim habuit intentionem iurandi, licet illam non habeat ſe obligandi, manet obligatus. Nã obligatio ex ipſa iuramenti natura ſi ſit de re licita, neceſſario naſcitur, ſecus ſi nõ intenderet iurare. Vtrum verò coacto liceat fingere ſe iurare abſq; aĩo iurandi, ſuper quartum argm̃ dicere præparamus,

ramus. Sed forſan inferas. Ergo elapſo illo periculo, non tenetᷣ qui iurauit promiſſum reddere, vt ſi quis dũ tenebatᷣ captiuus iurauit in ſui redemptionem certum æs numerare, liber poſteà dum remeauit in patriam non tenebit ir: q̄m cùm iam violentia ceſſauerit, datio illa non habet redemptionis formam. Reſpondetur ſatis eſſe dũ iuſiurandum fuit exhibitum, ſponſionem fuiſſe factam ſub forma redemptionis. Nã virtute eiuſdem iuramenti, poſtea ſolutio eandem retinet redemptionis formã. Sed arguis rurſus. Cur non ẽt ſimplex promiſſio, poſtquam eandem hr̃e redemptionis effigiẽ, non obligabit? Nam dicit S. Tho. ꝙ tollitur per iurationem. Caiet. rñdet ꝙ ſimplex promiſſio debet hr̃e rõnem commodi & vtilis reſpũ illius cui fit: illa aũt redditio eſt illi prædoni inutilis: ſanè cùm delictum illi ſit recipere. At verò profectò ratio hæc parum ad rem attinet. Nam ſi ego debeo pecuniam alicui, ẽt ex promiſſione, & petit ad ludendum, vel ad eius dilapidationem, licet nõ ſit vtile, teneor nihilominus dare. Rõ ergo in propoſito eſt, ꝙ ex natura ipſa rei promiſſio coacta vim promiſſionis nõ hẽt. Et ideo q̃uis promiſſio verbalis habeat redẽptionis formam, quæ quidem redemptio genere ſuo virtutis materia redditur, tñ per coactionẽ caſſatur niſi iuratio illam confirmet, imò verò q̃uis promiſſio nõ fuerit metu coacta, ſed per aliam iniuriam: quemadmodũ indignus vſurario vſuras promittit, non illas cogitur in conſcientia reddere, niſi adiurauit. Decretum eſt Alexandri III. cap. debitores, extra de iureiu. vbi hr̃ ꝙ debitores ad ſoluẽdas vſuras in quibus ſe obligauerant cogi non debent. Si verò de ipſarũ ſolutione iurauerint, cogendi ſunt dño iuſm reddere, licet poſt repetitionem habeant. Quid ſi inſtãtius quæras q̃uo ſi caſſa eſt iuſm eam confirmat? Reſpondetur ꝙ quamuis materia iuſi & ꝓmiſſionis ſit eadem, cadit tamẽ ſub illis diuerſa rõne. Promiſſio. n. fit homini, & iuſm per Deũ, quod quidem ẽt de re propria fieri poſſet: promiſſio ordinem habet ad hominem cogentem, ſub quã vtriq; ratione non eſt virtus. Ad obligationem verò iuramenti ſufficit quod alia ratione ſit virtus, nempe vexationis redemptio. Quod autem iuſm etiam coactum obliget in conſcientia, habes eod. tit. c. ſi verò, & c. verum. citatum à D. Tho. & 15. q. 6. cap. ſi quandoq;, & ſequentibus. In dubium autem immeritò profectò reuocatur, vtrum non ſeruare iuramentum coactum peccatum ſit mortale, an verò tantum veniale. Immeritò inquam q̄m circa controuerſiam concedendum eſſet mortale: q̄nquidem eſt iuſm cadens in materiam licitam, quæ eſt magni momenti: iuſm enim rei licitæ ex genere ſuo obligat ſub reatu mortali, niſi ex tenuitate materiæ, vt ſupra dicebamus alleuietur. Si ergo quis coactus iuraret dare pecuniam aliquanti ponderis, certum eſt, teneri ſoluere ſub reatu mortali. At verò Panorm. ſuprà citato cap. Si verò, quia rẽ à ſua facultate alienam tractabat, aut obligationem non eſſe niſi ſub reatu veniali. & fuit deceptus verbo illo in cap. verum, iam citato. vbi ait Papa, ꝙ qui nõ ſeruauerint eiuſmodi coacta iurataque promiſſa, non ob hoc ſunt tãquam pro mortali crimine puniendi: Sunt tamen illic diſtincta verba de culpa & pœna. Ait. n. primum Papa, ꝙ vt auferatur materia deierandi non dicatur illis, qui coactè iurarunt, vt iuſa non ſeruent: ergo non ſeruantes deierant in materia graui, ac ſubinde mortalr̃ peccant, id quod qõ 98. de periurio, quæ hic ſubſequitur ar. 3. D. Tho. expreſsè aſſerit. Tametſi omnium ſit mortalium periuriorum leuiſſimum. Quòd autem ſubditur non eſſe puniendos quaſi pro mortali crimine, ſolum ad pœnam ecclaſiaſticam refertur. Haud enim ſunt illa pœna digni in foro eccleſię, ſecus verò apud Deum. Fortaſſe hic tamen ſophiſta contra hæc aſſerta argumentetur. Eum qui inuitus iurauit non teneri promiſſum in totum ſoluere. Fac verbi gratia, promiſerit centum, tunc arguitur. Si ſoluerit quinquaginta nõ amplius debet: nam iam alter debet illi illa quinquaginta, ac perinde poterit fieri compenſatio. Et eadem rõne ſi promiſit quinquaginta ſoluendo vigintiquinque plenè ſoluit. Reſpondetur tamen ſecundum id quod ſupra adnotauimus, quod non promiſit pecuniam transferre in dominium alterius, ſed verè tradere ſiue alter ei tantundem debeat, ſiue ſecus. Quapropter licet prædo viatori centum aliàs deberet & viator

Dubiũ.
Caieta.
Sẽtẽtia auctoris
Iuramẽtum coactũ frangerẽ mortale eſt.
Panor.
Sophiſma.

viator nihilominus iurauit dare centum, tenetur tradere. Serioſius tamẽ argũ fieri poſſet de voto. Votum enim, vt art. prox. explicaturi ſumus, magis obligat, quàm iuſm: votum autem metu coactum, vt lib. præced. q. 1. art. 1. demonſtrauimus, nulla vi pollet obligandi; ergo neque iuſm per metum extortum. Hoc autem argũ illic diſpoſuimus. Votum. n. quamuis eò ꝙ fit Deo arctius obliget quàm iuſm, quod fit homini, nihilominus ſi iuramẽto non confirmetur, non eſt niſi nuda promiſſio: promiſſio autem coacta, etiam ſi fiat cum intentione promittendi, vt mõ dicebamus, natura ſua eſt caſſa non ſolum illa, quæ fit homini, verum & illa quæ fit Deo: vtpote cui obſequium per coactam voluntatem non placet, ſed quod fit ſponte. Iuſm autẽ ſi feratur in materiam licitam ſua ipſius natura obligat ratione iam expoſita, qm̃ eſt atteſtatio per ſacra, quam nefas eſt fieri rei falſæ, atq; adeo crimen ſi per iurãtem non reddatur vera. Quapropter ſi votum coactum iuſo firmetur, illa ratione obligabit, licet ſit diſpenſatione dignum. Sed & tertium idemq; pugnatius adhibetur de matrimonio argũ. Matrimonium. n. metu cadente in conſtantem virum cõtractum, neque in foro exteriori tenet; neque ẜm conſcientiam: ergo neque iuſm. Patet conſequentia, tum ꝙ vt ad matrimonium, ſic ad iuſm requiritur conſenſus, quare ſi coacto matrimonio officit, pariter obſtabit & iuſo: tũ maximè ꝙ matrimonij arctius eſt vinculum, q̃ iuramenti. Nam ſi poſtq̃ quis iurauerit vxorem non ducere illam ducat, matrimonium eſt validum. Reſpondetur tamen à matrimonio ad iuſm conſequentiam non valere. Atqui nonnulli hac ſunt diſcriminis ratione contenti, ꝙ ſi matrimonium coactum teneret, non haberet remedium, quo poſſit factum infectum reddi, eò ꝙ matrimonium vinculum eſt indiſſolubile. Cętera verò promiſſa per vim iurata etiam ſi ſoluantur, poſſunt beneficio repetitionis recuperari. At verò ratio non ſatisfacit. Nam etiam ſi quæ iuratione promittuntur repeti non poſſunt iuramentum eſſet ſeruandum: quia obligat ex natura rei. Bonauẽt. verò & Duran. & quidam alij in 3. diſt. 39. meliuſculam eam rationem afferunt, nempe quod cum

Argum. de voto

Argu. de matrimonio.

matrimonium Chriſtianorum ſignificet vnionem Chriſti & eccleſiæ, quæ eſt perpetua, debet habere perpetuũ atq; indiſſolubile vinculum, ad quod non ſolum requiritur conſenſus, verùm & liber conſenſus. Attñ non ſatis firmiter nititur libertas conſenſus ad matrimonium requiſita in eo quod ſacramentum Chriſtianorum. Quandoquidem & coniugium etiam ſub lege quoq; naturæ liberũ requirebat conſenſum. Dicendum ergo, ꝙ matrimonium ob id quod à natura ad procreationẽ prolis conſtitutum eſt, ex ſua ipſius natura ꝑpetuitatẽ hẽt annexam: aliàs non eſſet ſatis liberis educandis conſultum, perpetuitas aũt ex natura rei liberum exigit animi conſenſum. Nã quę violenta ſunt ẜm Ariſto. nequeunt eſſe perpetua. Iuſo aũt q̃uis coacto irreuerentia fit ſi non ſeruetur. Arguat aũt quis fortè contra, ſequeretur, ꝙ ſi quis metu mortis iurare cogeretur ducere aliquam in vxorem, teneretur iuſi nexu. Reſpondetur, certum in primis eſſe tale iuſm omnino relaxandum, ſed tamen vtrum dum nõ relaxatur extet obligatio. Bonauent. loco citato reſpondet per tale iuſm oriri obligationem: quare ille iurás, inquit, ante relaxationem cum alia contrahere nequit. Et re vera quantum ad naturam iuramenti verum eſt, ſi fiat cum intentione iurandi. Nam quamuis ſit cõtra finem iuſi illum contrahere aſſenſu coacto, nihilominus non eſt adeo intrinſecè malum, quin poſſit fieri materia redẽptionis uitæ atq; adeo iuſm teneret, ſecus vbi nullum eſt iuſm. De hoc aũt in materia matrimonij latius. In tertio membro reſponſionis ait D. Tho. ꝙ poſtquã quis promiſſum illata vi iuratum ſoluit, poteſt id denũtiare iudici, aut prælato, ẽt ſi per eundem metum iurauerit non denuntiare: quia illa iuratio eſt contra bonum cõe. Quod quidem verbum non tenué offert diſputandi anſam. Argũ. n. extat primum contra rõnem. Nam denunciatio vr̃ referri ad emendationem denuntiati: accuſatio verò ad publicã iuſtitiam, nempe vt reus puniatur: in propoſito verò etiam ſi denũtians emendationem alterius neque non proponat, neq; verò ſperet, poteſt ſuã pecuniam repetere. Reſpõdetur ꝙ huiuſmodi denuntiatio nõ eſt illarũ, quæ ꝑ frater-

Argum.

Vtrum liceat id quod vi ſoluitur repetere.

nam

nam correctionem fiūt, ſed iuridica vt denuntianti ius ſeruetur, ſi id modò probauerit: nihilominus hic proximus finis refertur in cōe bonum, qui eſt vt penes publicam poteſtatem ſemper ſit facultas ciuium iniurias repenſare. Et ideo qui iurauit non denuntiare, iurauit rem illicitam: atq; adeo non fuit iurō deuinctus. At verò profectò hæc reſponſio ſcrupulo non caret. Nam in primis ex ea colligitur ꝙ ſi ille qui vim inferebat compelleret alium iurare ſe nunquam denuntiaturum, potius deberet gladio ſuccumbere, quàm id iurare. Nam cum iurm̄ rei illicitæ ſit peccatum, mors potius patienda eſt q̄ faciendū. Neq; liceret dicere id ſe iurare, & tñ non habere intētionem iurandi: nam eſſet mendacium atq; adeò peccatū. Quod aūt illatum hoc abſurdū ſit ꝓbatur. Ille qui coactus pecuniā ſoluit non tenetur ſub reatu peccati denuntiare: nam pōt ſuam propriā pecuniam ſimul atq; iniuriam alteri remittere. Si forte ille eſſet tam nefarius latro, vt charitate boni publici oēs tenerētur illū denūtiare, aliud eſſet. Sed tñ ſupponamus non eſſe tam peſtilentem, ſed hanc mihi irrogaſſe iniuriam, profectò non teneor eū denūtiare. Si ergo non teneor, ſequitur ꝙ gratia cauēdæ mortis, poſſum iurare nunquā repetere neq; denuntiare; imò iurare ꝙ gratis dono. Tametſi illa donatio, quicquid ego dixerim, nunquā poterit ſecurā reddere illius conſcientiam, quo minus ſemper ad reſtitutionem teneatur. Argm̄ profectò, cogit ſub hac diſtinctione reſpōdere. Dupliciter namq; tale iurm̄ poteſt fieri. Vno modo etiam ſi iurans requiſitus à ꝑlato fuerit vel à iudice, & tale iurm̄ neutiquam eſt faciendum, neq; ob redimendam vitā, quia eſt iniquum. Quo ideo non obſtāte teneor requiſitus denuntiare. Alio modò, quod mea ſponte non denuntiabo, nec repetam, & hoc licitum eſt. Atq; hoc pacto D. Thom. intelligendum arbitror.

Argu. egregium.

Rñſio.

Relaxatio coacti iuramenti.

In quarto membro reſpōſionis ait Diuus Tho. Pontifices eiuſmodi iuramenta, non quidem irrita pronuntiare, nam ſunt ſolida: ſed relaxare tñ & quod aiūt in illis diſpenſare. Vbi primum adnotandum eſt, ꝙ non omne iurm̄ per illatam iniuriam expreſſum, ſi iura ſpectes, conſueuit eccleſia relaxare, ſed duntaxat ea quæ vi & metu extorquentur, vt patet cap. ſi verò, & c. verum, extra de iureiur. & cap Abbas, de his quæ vi met. ve cauſ fiunt. & 15. q. 6. per totum. Nam iurm̄ quod quis facit vſurario ſoluendi vſuras ſine relaxatione, videtur Alexan. III. iubere ſeruare canon. debitores. extra de iureiur. Quamuis iurans iniuriam paſſus fuerit, quia plus illic ineſt voluntarij. Haud tñ abſurdum eſſet illi relaxare: quandoquidem vſurarius non habet ius recipiendi. Cauſſa autem relaxationis coactorum prima eſt, ꝙ plurimum habent inuoluntarij admiſtum. Quare 15. q. 6. canon. ſi quandoque. ait illa iuramenta ſimpliciter non fieri ex corde, qđ Deus potiſſimū inſpicit. Secūda ne anſa impuris nefandisq; hominibus porrigatur vim bonis inferendi. Eſt tamē vt hic bene admonet Caiet. in eiuſmodi relaxationibus cauendum, ne in blaſphemiam cedant, aut in eccleſiæ contemptum. Si. n. captiuus apud infideles ſub iurō per verum Deum ſeſe obſtringeret creditum ſibi pretium redemptionis ſuæ perſoluere ſcādalum eſſet iurm̄ poſtmodum illi relaxare ne ſoluere. Nō. n. ſolum Chriſtiana familia, ſed & Deus noſter contemptui apud illos tum maximè haberetur, imò verò ſi quis iuraſſet illuc redire, quamuis eſſet iniuſtè captiuus, nec redire ſine piculo mortis poſſet redeundū illi eſſet, anteq̄ cum ingenti ſcandalo periculoq; contemptus religionis nr̄æ iurm̄ illi eſſet relaxandum. Etenim ſi gentilitas Romanum illum Regulum tam egregio præconio commendauit qui cum fide Carthaginenſibus per falſos deos iurando impignorata dimiſſus eſſet Romā illuc rurſus, vt cū capitis periculo ſuā fidē apud hoſtes liberaret reuerſus eſt, quanto maiori fide & religione tenetur Chriſtianus promiſſis ſtare per verū Deū iuratis? Si aūt eſſet perſona Reipub. valde vtilis, tentanda eſſet procurandaq; repenſatio & redemptio. Contra id autem quod diximus iuramenta non eſſe ipſo facto irrita, ſed poſt iuſta cauſſa relaxanda, fortè quis nobis obijciat canonem Abb. de his quæ vi met. ve cauſ. fiunt, vbi clerico, qui per vim eccleſiam ſuam abiurauerat, præcepit Papa eccleſiam reſtitui: quia quæ metu (inquit) & vi fiunt in irritum debent reuocari. Vbi ab vi ratio illa non videtur

Cauendum ſcādalum.

Argm̄.

ibi relaxari, ſed irritari. Reſpondetur tñ, quod illic non fuit ſimplex ſolum iuřm coactum, ſed re vera expoliatio prębendę, quam Abbas illi clerico ademerat, & alteri contulerat. Et illa ſunt quæ Papa irrita facit.

Quartū argūm de iuřo doloſo.

Quartum argumētum de doloſo iuramento eſt hoc: Nemo ad duo cōtraria ſimul obligari poteſt, ſed contingit quādoque eum qui iurat diuerſam habere mentem q̄ ille habet cui iuramentū præſtatur: ergo eiuſmodi iuramentum, non erit obligatorium. Reſponſio in conciliandis duabus ſententijs Iſidori & Gregorij verſatur, quæ ſibi prima facie videtur aduerſæ.

Iſidorus.

Iſid. namq; lib. ſent. 2. & refertur 22. q. 5. canon quacunq; ſic ait. Quacūq; arte verborum quis iurat, Deus tamen qui conſcientię teſtis eſt, ita hoc accipit ſicut ille cui iuratur intelligit. Vbi in fauorem illius, cui præſtatur iuramentum videtur admonere iuramentum doloſum obligare, licet ille qui iurat animum non habeat ſe obligandi.

Greg.

Gregorij verò 26. lib. Moral. verba ſunt: Humanæ aures talia verba noſtra iudicāt, qualia foris ſonant: diuina verò iudicia talia foris audiunt, qualia ex intimis proferuntur. Vbi videtur in fauorem iurantis vergere, videlicet quod ſi non habet mentē obligandi ſe, non ſit obligatus. D. verò Thom. hos patres concilians ait, ꝙ quādo intentio iurantis eſt doloſa, quia. ſ. intendit alium decipere & ſupplantare, tunc habet verū ſnīa Iſidori: videlicet quod iuramentum eſt ſeruādum ſ̄m ſanum intellectum eius cui præſtatur iuramentū. Id quod ex verbis ſubiunctis Iſidori colligit dicentis, ꝙ dupliciter reus ille ſit, qui & nomen Dei in vanū aſſumit, & proximum dolo capit. Si verò iurans dolum non adhibeat, tunc locum hēt ſnīa Gregorij, nēpè ꝙ æſtimanda ſit obligatio iuramenti ſ̄m intentionē iurantis.

Explicatio iuramēti doloſi.

At verò profectò conciliatio hæc D. Tho. nonnulla indiget explicatione. Ille enim qui dolo iurat tribus modis poteſt aliam habere intentionem quam alter intelligit, cui iuramentum pręſtatur. Vbi primo notandum iuramentum doloſum, vt ſuprà diximus, ab effectu ſic nuncupari: nēpè quod ſit intētione fallēdi. Et ideo qualitas hæc propriè conuenit iuramento ꝓmiſſorio, quod ſecū affert obligationem aliquid faciendi, vel non faciendi ex iuratione pullulans. Tametſi in aſſertorio nōnunquam inſit & dolus cùm quis falſum animo decipiendi iurat. Falſitas ergo iuramenti conſiſtit in hoc ꝙ verba iurātis foris prolata, eius menti non conſonant.

Tria in iuramēto promiſſorio.

Eſt autem in iuramento promiſſorio tria exterè conſiderare, nempè promiſſionem & iuramentum, quo illa cōfirmatur, quę tūc præſentia ſunt cùm ſit iuramentum, & prętereà executionem ſeu impletionē ꝓmiſſionis, quæ in futurū expectatur. Quibus vtiq; tribus totidē intus in mente iurātis, rñdent: nempè intentio promittendi ſeu obligandi ſe, & intentio iurandi, & intentio implēdi iuřm. Et quidem vbi ſola hęc tertia deeſt, ſi adſint aliæ duæ citra controuerſiam oībus eſt in cōfeſſo iuřm eſſe obligatorium. Nam ſi quis intendit non ſolum iurare, verùm & ſe iuřo uincire, illis duabus intentionibus ligatur. Intentio autem non implendi eſt quidem iniqua, ſed tñ non magis vinculum iuramentum tollit, q̄ ſi poſt præſtitum adueniret. Et manifeſtum eſt ob id ꝙ quis intendat, nō id obſeruare quod debet, nequaquam abſolui obligationis nexu. Rurſus ſi quis fingit ſe iurare, nō tñ habet iurandi animum, liquidum quoq; eſt obligationē nullam oriri ex natura iuři. Quoniam cùm iuramētum ſit actus humanus, vbi abeſt intentio iurādi, nullum exiſtit iuſiurandum.

Dubiū.

Dubium ergo reſtat, q̄ñ quiſpiam medio ſe habet modo: nempè quando intentione quidem iurandi, iurat tñ abſq; intentione obligandi ſe iuramento, ſeu (quod idem eſt) id ꝓmittendi quod iurat. Hoc enim caſu multi ſunt, qui cenſent nullam oriri obligationem: & præcipuè Iuriſconſulti, quos refert Syluest. modò citatus in verbo, iuramentum 4. quorum adeò ſentētiam ſequitur.

Syluest.

Et ponit exemplum in eo, qui coactus iurat. Et re vera verba Greg. citata videntur primo ſonitu huic opinioni patrocinari, vt ait, ꝙ iuramentum debet æſtimari ſ̄m intentionem iurantis, atq; adeò ſi ex corde obligatio non oritur, apparet nullam exiſtere. Et confirmatur, quia cum iuramentum non ſit niſi promiſſionis cōfirmatio, vbi re vera nō eſt promiſſio, nulla videtur reliqua iuramenti obligatio.

Rñſio.

His veruntñ nō obſtantibus, rñdetur ꝙ vbi vera adeſt intentio iurādi, & ſi deſit intentio ꝓmiſſionis

ſionis & obligationis, nihilominus ſubſequitur obligatio. Et ratio eſt, ꝙ obligatio eſt naturalis iuramenti effectus, ita.ſ.illi innatus, vt igni natiuũ eſt calefacere. Quare ſicut repugnat ignẽ adeſſe & non calefacere, ſic & iuramentum exiſtere ſine obligatione, Vbi autem quis cum intentione iurandi iuramentum profert, vera eſt iuratio: vera ergo inde exiſtit obligatio. Quocirca non eſt in hoĩs poteſtate in obligationem à iuramẽto ſe mouere. Haud.n. ex iurantis voluntate pendet, verè iurare, & tñ ſine obligatione. Ratio autem ex his quæ in fronte articuli, & poſtea ſuper ſolutionẽ primi argumenti S. Tho. adnotabamus, colligitur, cõtemplabamur namq; ſm D. Tho. duas veritatis rõnes iuĩo promiſſorio ineſſe.ſ. & illã quę eſt rõ aſſertorij, videlicet vt cum quis quid iurando promittit, ſimul habeat implẽdi intentionem, & præterea, vt poſtea in executione, ſi materia ſit licita, id faciat verum quod iurauit, & iuĩm clarum eſt ferri in vtranq;. Nã ſi tñ caderet in priorem, ſenſus iuĩi promiſſorij nõ eſſet niſi, iuro me promittere, ſeu verè me hĩe intentionem iurandi: & tunc ſequeretur iuĩm promiſſorium non eſſe niſi merè aſſertorium, atq; adeò licet poſteà in executione ille qui iurauit neutiquam iuĩm impleret, nõ ideo fieret periurus. Nam in intentione faciendi ſalua eſſe tota vis iuĩi; hoc aũt eſt falſiſſimum. Nam vtroq; modo fit homo periurus. ſ.& non habendo intentionem implendi ꝙ iurat, & poſteà id non implendo vbi adſunt alij comites. Fit ergo cõſequens vt iuĩm feratur in vtranq; veritatem. Ex quo vtiq; rurſum fit conſequens ꝙ ex prima veritate enaſcitur nexus & vinculum ad ſm. Sed ais hoc tñ concludi, ꝙ vbi eſt intentio faciendi ꝙ iuratur, oritur obligatio, vel vbi eſt intentio obligandi. Imò verò ex hoc ꝙ ille qui iurat tenetur hĩe intentionem ſe obligandi, idq; ſubinde faciendi, ꝙ iurat: aliàs mendaciter iuraret ac perinde deieraret, ſubſequitur ꝙ ẽt ſi neutram illarum habeat, ſola ipſa intentio iurandi, quæ ſuapte natura & iure ſecum alias ambas deberet afferre comites, perinde eſt cauſa obligationis, ac ſi vtraq; illarum adeſſet. Et per hoc ad argumenta contrariũ rñdetur. Ad illam.n. auctoritatem Greg. ex qua vĩ conſequi ꝙ

Solutio argumẽtorum.

tunc iuratio non naſcitur ex corde, rñdetur eo ipſo ꝙ in corde ille habeat iurare, ex eodem corde ſimul pullulat iuĩi obligatio. Ad aliud verò ꝙ vbi nõ eſt promiſſio, neq; intentio promittendi, non eſt iuĩi obligatio. Rñdetur ꝙ cum quiſquis intendit promiſſoriè iurare, tenetur ſimul promittere & ſe obligare, perinde ex ſola intentione iurandi oritur obligatio, ac ſi ſe intẽderet obligare. Hic ergo eſt caſus ſnĩę Iſidori, nempe ꝙ iuĩm tenet ſicut ille cui iuratur intelligit. Atque hoc D. Tho. cenſet iurare in dolo ꝙ nihil iuranti ſuffragatur Quid ergo ſi quis exterius iuret proferendo verba & tangendo Euangelia, intus tñ non habeat iurandi aĩum? Rñdetur in illo caſu non eſſe verum, ſed fictum iuĩm, & tunc hĩe locũ verba Greg. ꝙ Deus non habet illud pro iuĩo. Ipſe enim mentium ſcrutator videt iuĩm non naſci ex corde. In foro aũt exteriori oĩno ab eccleſia quæ per externa verba iudicat, reputatur iuĩm: parique modo in prętorio ciuili. Sed nunquid in conſcientia qui ſic iurat, tenebitur id implere. Rñdetur minimè quidem, ex vi iuĩi, vtpote ꝙ nullum eſt, atque adeò neque contra illi veniens periurij reus fiet. Teneri autem poteſt alijs legibus, verbi gratia. Si quis vt puella frueretur quæ ſui copiam illi facere renuerat, antequam ſponſalia illi iuraret, profectò ſi verbis iurat, tenebitur lege iuſtitiæ fidem promiſſi ſeruare. Et pariter in quibuſcunque alijs contractibus vbi interuenerit, Do vt des. Deinde gratia cauendi ſcandali, ſi quis ſolenniter iurauit, quamuis fictè in re alicuius momenti, proculdubio ſi non poſſet planè perſuadere ſe non verè iuraſſe, teneretur ficto iuramento ſub reatu mortali ſtare, ne ſcandalum daret, habereturque in opinione aliorum periurus. Contra hæc autem duo reſponſionis membra arguitur ſic. Qui iurat ſine intentione obligandi ſe ad ſeruandum promiſſum, in virtute iurat ſine intentione iurandi: ergo ſuperuacaneum eſt hęc duo diſtinguere ad concilian dum cũ Iſidoro Gregorium. Probatur antecedens. animus iurandi ſecum hẽt annexum propoſitum obligandi: nam aliàs, vt dictum eſt, eſſet periurium: ergo qui non hẽt intentionẽ obligandi, ſic nõ habet intentionem iurandi. Eorum namque quæ conne-

Senſus Iſidori.

Senſus Gregorij.

Dubitatio.

Argumentũ.

connexa ſunt, vno ſublato aufertur & alterum. Reſpondetur annexa quidem eſſe de iure in hoc ſenſu, quod qui propoſitum habet iurandi, debet habere idē ſubinde obligandi ſe & ſeruandi promiſſum: in facto verò ſicut poteſt eſſe primum ſine alijs ſic, & vtrumque aliorum ſine primo. Et ratio eſt: qu a quæcunque actio exterior deliberata, ſecū natura ſua affert agendi intentionem: & ideo niſi per formalem negationem mentis excludatur, ſemper intelligitur vna concurrere cum actione. Intentio iurandi ſemper in externa iuratione includitur, dummodo & aduertenter, fiat & qui iurat non illam peculiariter & expreſsè mente remoueat. Quare qui non habet animum ſe obligandi mentitur quidem circa materiam iuramenti quę eſt promiſſio, non tñ circa ipſam iurationem, imò verè iurat. Ex ſecundo autem membro emergit dubium vtrum iurare exterius fictè ſine intentione iurandi ſit peccatum mortale: qm̃ de veniali non eſt dubium, quandoquidem qui dicit ſe iurare & non iurat, mentitur. Caiet. impræſentiarū abſolutè abſque vlla diſtinctione ait eſſe mortale peccatum, ſiue ille qui fictè iurat: ſpontaneè iuret legitimè requiſitus ſiue per iniuriam illata vi. Et intelligitur reſponſio quando planis verbis non æquiuocis exterius iurat. Et ratio eius eſt ꝙ exterius illud iuramentum fertur ſupra mendacium, ſ. ſeruandi promiſſum, quod non intēdit ſeruare. Mendacium autem inquit non ſolum eſt contrarium vero iuramēto interiori, ſed ēt exteriori. Nam quemadmodum cultus exterior idolorū ſine animo colendi (quod Marcellinus fertur egiſſe) peccatum eſt mortale: quia applicatur cultus cui non debetur. Ita & illud teſtimonium, Deus eſt mihi teſtis ꝙ eſt actus religionis: applicare mēdacio eſt irreuerentia mortalis ſm illud, Quicunq; me erubuerit corā hoībus, hunc & filium hoīs erubeſcet &c. Qui. n. id facit metu humano per Deum fictè iurat. Et re vera qñ iuſm iure exigitur, opinio hęc conſtantem habet veritatē: tunc ſiquidē illa fictio iurandi perniciosum eſt mendaciū, cùm eiuſmodi requiſitus iurare ſincere teneatꝰ; qñ verò per vim & metum poſtulatur, nō apparet vſq; adeò certa. Demus. n. hominem in nemore ab impuris latronibus inuaſum, qui ſub hac forma iurare cogitur, Iuras mihi tantā numerare pecuniam? & reſpondeat ſic iuro ſine intentione tñ iurandi. Arguitur ſic, vel fictio illa ob id eſſet mortale delictum, ꝙ re vera ille habet intentionem faciendi contra iuſm: & hoc non, quia iuſm nullum eſt, ſed ſimplex mendacium: tum quia dicit ſe iurare, & non iurat, tum quia ſignat ſe daturum & non habet tale propoſitum: quare nullum eſt illic mendacium iuſo firmatū vel eſſet mortale, quia mendacium eſt pernicioſum; & hoc non, quia cum non teneatur iurare, nemini facit iniuriam. Argumētū eſt argutum, tñ tutiorem arbitror Caietani opinionē, & rō eſt. Qm̃ cum ille tunc rñdet ſic iuro, non ſolū eſt aſſertio in actu ſignato (vt dñt logici) id eſt non ſolum aſſerit ſe iurare: tunc. n. ſolum eſſet ſimplex mendacium: ſicut ſi nollens rem aliquam dicere, ſic volo: ſed eſt iuratio in actu exercito. Etenim ſicut cum dicis, ego loquor, non ſolum ſignificas te loqui, ſed verè illud exerces. Pari modo cùm ais, ſic iuro, pinde eſt ac ſi dicas, Deus eſt mihi teſtis, me pecuniā exhibiturum, aut per Deū pecuniam dabo. Vnde ad argumentum reſpondetur eſſe mortale, non propter iniuriā illatam alteri: ſed propter illam irreuerentiam, quæ fit Deo ſaltem exterius afferendo nomen eius in teſtimonium falſi. Ex quo fit dicere illa verba materialiter in tali caſu, non eſſe mortale, niſi ille qui cogitur non habens intentionem iurandi ſic reſpōderet, dico ego iuro: nam caperet illa verba nunc materialiter: & ideo non iuraret, imò nullum eſſet peccatum iuxta verbum Hiero. in canon. vtilē. 22. q. 2. vbi ait vtilē eſſe nonnunquā ſimulationem, & pariter ſi rñderet, dico Deus eſt mihi teſtis. Totum. n. hoc capitur materialiter. Si autem diceret, dico ꝙ Deus eſt mihi teſtis, tunc caperetur perſonaliter, atque adeo verbale mortaleq; eſſet periurium. Quod ſi rurſus quis arguat, ſequeretur inde quod ſi quis exterius iuraret ſine intentione iurandi, iurat tñ verum, mortale quoq; crimen committeret. Eſt verbi gratia ſcrupuloſus quiſpiā qui aſſerit quidem veritatem, cuius eſt certus, ſed tamen requiſitus vt iuret, ait ſe iurare & intus nō iurat. Quod aūt id ſequatur patet: nā contrauenit

Iuramētum fictum vtrum ſit mortale Caieta.

Iurare verū fictè.

trauenit fini iuraměti qui eſt veritatis confirmatio quam fingit ſe cõfirmare & non confirmat. Quare cùm menti os diſſonet, erit abuſus iurandi, atq; adeo mortale piurium. Imò apparet illuſio diuini teſtimonij, vtpote quod foris adducitur & animo non firmatur. Hic Caiet. impręſentiarũ pp hæc argumēta aſſerebat eſſe mortale. Sed hoc profectò non modò non eſt certum, imò cenſeo eſſe falſum ſi generatim affirmetur. Crediderim inquam ꝙ vbi quis lege cogitur iurare, ſ. vel à iudice vel ab illo cui intereſt, mortale ſit crimen iurare ſine intentione, etiam verum propter iniuriam quæ legi infertur & illic cui intereſt. Vbi autem per vim & metum extorquetur iuramentum, profectò nimium eſſet ius rigidaq; aſſertio illum condemnare ad mortale. Nam tunc non habens intentionem iurandi, nullam illi infert iniuriã, qui iur̃m extorquet neq; verò legi aut Deo. Nam illa verba iuratoria non adhibentur mendacio, neq; ille propriè facit contra finem iuramenti, neq; teſtimoniũ Dei ſaltē mortaliter illudit, qñquidem neq; intus neque extra falſum iurat, ſed ſolũ fingi per teſtimoniũ illud veritatem confirmare, quam re vera non confirmat: quod erit fortè veniale peccatum, quia eſt mendacium officioſum, ſanè quo quis iniuriam ſibi illatã cauet. Hactenus de his qui planis verbis contra mentem iurant. Proximũ ergo eſt, vt dicamus de iuramento, quod verbis ſit ſimulatorijs. Vtrum qui alteri iur̃m præſtat promiſſorium ſimulatorijs verbis, animo non implendi promiſſum nec ſe obligandi, mortaliter peccet? dixerim ſimulatorijs: nã ſi planis verbis iuret, cum intentione iurãdi, & mēs intus ſine aliquo moderamine ſit non implere neq; ſe obligaſe, manifeſtum corrollarium ijs quæ dicta ſunt appendĩtur, illam intentionem iur̃o contrariam eſſe peccatum mortale: qm̃ eſt intentio faciendi contra quam iur̃o tenetur. Dubium ergo exiſtit, quãdo illa intentio eſt cum aliqua reſtitutione. Sylueſt. namq; loco citato ait, quod ſi quis coactus externis verbis abſolutè iuret ſeruare promiſſum, neq; tamen abſolutam habeat intentionem ſimpliciter implendi, ſed menſe tacitus apud ſe intendat dare ſi dēt: quidem ſimulatio in hoc conſiſtit, quod verba ſunt abſoluta, mens verò conditionata. Ait inquam illud iuramentum nullũ eſſe peccatũ in quo vtiq; ſenſu intelligit textũ illum Hieron. c. vtile. 22. q. 2. vbi ait, vtilē eſſe nonnunquam ſimulationem. At verò duplici hic diſtinctione opus eſt. Quoniã, aut extera verba relata ad mentē iurantis planè falſa ſunt, aut æquiuoca, ſ. in vno ſenſu vera, & in altero falſa: aut deniq; ea arte prolata: vt alter cui iuramentũ exhibetur ipſe callere nequeat. Secunda diſtinctio eſt ex parte iurantis. Aut enim ab eo exigitur iuramentum, quod iure facere tenetur, videlicet à ſuo prælato iuridice aut à priuata perſona, cui ratione contractus iurare tenetur: aut exigitur per vim aut per iniuriam, vt illi cõtingit, qui in nemore incidit in latrones, vel ſi iudex contra ius illud vult extorquere. His ſuppoſitis prima ſtatuitur generalis regula, ſi verba exterius prolata reſpectu intentionis iurantis, planè falſa ſunt, id eſt menti eius diſſona, vniuerſim & abſq; vlla exceptione eſt peccatum mortale. Id quod præſenti exemplo monſtratur, vbi extra ſine reſtrictione iuratur & in mente non hr̃ abſoluta intentio, neq; iurãs excuſatur per illam mentalem reſtrictionē, dabo ſi debeo aut iuro dare ſi debeo. Nam poſtquã illam verbis non explicat, ſed verba ſunt abſoluta, nõ conſonat os menti, ſed ficta eſt iuratio, q̃a intus non ſit abſolute, vt explĩcatur extra. Quem ideo caſum cõprehendit ſnĩa Aug. ſuper Pſal. 23. relata eadē cã & quæſtione. can. in dolo, vbi ait: In dolo iurat, q aliter facturus eſt, q̃ promittit. Quapropter quãtuncunq; per vim & iniuriam fuerit iuramētum extortum, factumq; ad redimendam uitam erit mortale periurium. Snĩa ergo Hieron. non habet hic locum. Nam quod ait vtilem eſſe quandoq; ſimulationem, intelligitur vbi ſimulatio abſq; vlla fieri poteſt falſitate. Quando aũt ſimulatio ſit in verbis, quæ vel ſub æquiuoco, vel artificioſè proferũtur, ita vt ſenſum poſſint recipere, quē iurans intendit, licet eum alter non percipiat, tunc ſi iuramentum iure petitur, non licet tali amphibologiæ vti pp iniuriam quæ ſit illi qui ius habet petendi. Qñ verò vi illata petitur, licitũ eſt ea fraude petentē deludere. V.g. Si iniurius ille nequam ſic rogaret. Iuras

[Margin notes: De iuramento verbis ſimulatorijs, facto. — Syluest. — Rñſio. — Generalis regula. — Aug. — Quãdo verba ſunt æquiuoca.]

mihi tantam numerare pecuniam? & alter reſponderet, ſic vro (abſq; I.) non eſſet peccatum mortale, ſed ſimplex mendaciũ: quia fortè nihil tunc vreret. Itẽ ſi Dei nomen lingua illa qua fit iuratio, diuerſum quoq; aliud habuiſſet ſignificatum, liceret illud intelligendo, dicere teſtis mihi eſt Deus: quamuis alter Deum cœli intelligeret. Aut ſi altero interrogante. Iuras mihi numerare pecuniam? alter responderet. Tibi iuro numerare: non vt eſſet ſenſus, Numerare tibi, hoc eſt ſoluere aut tradere: ſed tibi iuro apud me pecuniam recenſere: quandoquidem, numerare vtrunque ſignificat Quare tale iuramentum eſſet verum, iuſtum, & prudens atque adeò conſonum documento Hieron. in canone citato, vtilem. Quoniam tunc ſimulatio (quoniam abſque falſitate fieret) vtilis eſset. Quamobrem ſententia Iſidori, quacunque arte verborum, &c. non eſſet eiuſmodi iuramentis contraria: quoniã intelligitur, quando iuramentum eſt, aut falſum, aut alteri contra ius præiudiciale.

ARTICVLVS VIII.

Vtrùm maior ſit obligatio iuramenti, quàm voti.

CVm tam votum, quàm iuramentum inter officia ſint religionis non immeritò inter ſe conferuntur, vt exploretur vtra ſit maior obligatio, votine an iuramenti? Ad quam quæſtiunculam D. Th. vnica concluſione affirmatiua reſpondet votum ex ratione ſua magis eſt obligatorium, quàm iuramentum, idque duabus rationibus perſuadet. Prior eſt. Vis obligandi primùm penſari debet ex obiecto, videlicet ratione illius, cui fit obligatio; votum autem promiſſionem dicit Deo factam, iuramentum autem nonnunquam fit homini, licet fiat per Deum: Sanctior ergo eſt ac ſubinde maior obligatio voti. Poſterior verò ratio procedit ex cauſſa & radice, vnde eiuſmodi obligationes pullulãt, vtraq; enim ex diuina radice naſcitur. Quapropter tam iuramentum, quàm votum (vt ſuprà monſtratum eſt) ad religionẽ attinet: tametſi diuerſimodè. Nam obligatio voti ex fidelitate naſcitur, quam Deo in promiſſis ei factis debemus, vt illa perſoluamus: obligatio autem iuramenti oritur ex reuerentia, quam eidem debemus. Vt quod per eius nomen alicui pollicemur, reddamus: infidelitas autem fidelitati contraria peior eſt, quàm irreuerentia, nàm includit illam: ſiquidem infidelitas ſpecies quædam irreuerentiæ eſt, non tamen vice verſa includitur ab illa. Poteſt enim quiſpiam alterum per irreuerentiam dehoneſtare, quamuis nullã ei fidem frangat. Quò fit, vt infidelitas, ac præſertim hominis, ad Deum maxima ſit irreuerentia: ergo votum ex ratione ſua magis eſt obligatorium quàm iuramentum; quandoquidem eius violatio magis eſt propter infidelitatem ſacrilega.

Concluſio.

Concluſio facilis eſt, tum vt intelligatur, tum etiam vt credatur, ſi modò nominum ſignificata ex ſuperioribus ſupponantur. Votum enim vt lib. ſuperiori dicebamus, eſt promiſſio facta Deo: iuramẽtum autem conteſtatio veritatis, quæ fit per Deum: & nonnunquam promiſſionis, quę fit homini. Quare votum propinquius ſublimiorique ratione habet Deum pro obiecto, quàm iuramentum. Loquimur enim de iuramento per ſe, quod non eſt votum. Cùm enim ait, Promitto hoc Deo, Deo te ſine aliquo medio ſubdis debitorem, eumq; adeo creditorem ac dominum tui promiſſi. Cùm autem quidpiam promittis homini per Deum, non Deo proximè, ſed homini te reddis obnoxium. Neque Deũ creditorem & dominum conſtituis tui promiſſi, ſed teſtẽ, & quaſi fideiuſſorem. Quare non ſolum fractio voti, eſt fractio fidei Deo debitæ, & fractio iuramẽti non niſi violatio eius reuerentię: imò verò ipſa eadem reuerẽtia Dei impudentius violatur in fractione voti, q̃ in fractione iuramenti. Atq; eam ob rem S. Tho. non fuit contentus oſtendere, quod infidelitas in fractione voti ex natura fidelitatis eſt prior, q̃ irreuerẽtia, quæ emergit ex fractione iuramenti; ſed adiecit infidelitatem fracti voti eſſe irreuerentiã, eandemq; maiorem illa quæ eſt in periurio. Maiorẽ .n. irreuerẽtiam facit famulus hero ſuo, cùm fidem illi frangit, abſurdusq; eum contẽnit, q̃ adducendo eum in teſtẽ falſi. Cuius ratio, eſt, quòd directius è regione magis facit contra rationẽ dominij, quod habet

Nota nouas concluſionis rationes.

ſupra ipſum. Accedit præterea, & alia excellentia voti, quã art. 5. diximus iurõ antecellere. Nã licet tã obſeruatio iuramenti, q̃ voti, pertineat ad religionem: tñ votum ſuam ẽt materiam facit actum religionis. Dum.n. eleemoſynam voues, illã in Deum per religionem refers: & ideo ipſa eleemoſynæ erogatio eſt imperatus actus religionis: materia autem iuramenti minimè. Imò reuerentia iuramenti ordinatur ad confirmãdã veritatem promiſſi. Et ideo promiſſum illud non refertur in Deum: ſed in hoiem, ob idq; votum interius pertinet ad religionem, q̃ iurm: tametſi ſeruare quoq; iuramentum ſit religionis officium: quia eſt reuerentiam facere Deo. Sed nihilominus conſilium eſt, vt ſupra diximus, vouere, non aũt iurare ſine neceſſitate. Atq; adeò ex hac parte peius eſt votum defringere, quàm iuramentum.

Concluſiõis moderatio. Concluſio autem hæc quantum ad naturam rei attinet, intelligenda eſt. Nam poſſet ratione grauitatis materiæ, vel aliunde euſq; augeri ſcelus periurij, vt ſceleſtius eſſet, q̃ fractio voti. Ecquis.n. ambigat enormius eſſe crimen iurm frangere ſoluendi homini decẽ millia aureorũ, quæ conſtante iuſtitia illi debebat, quàm fractio illius voti, quo quis eleemoſynam de cem nummorũ Deo vouerit. Cæteris ergo paribus, intelligendum eſt aut paulò plus aucta iuramenti materia.

Dubiũ. Hæſitabit quis forſan circa illud verbum D. Tho. Infidelitas irreuerentiam continet. Nam inter hoĩes adeò videntur diuerſa vitia, vt vtrunque poſſit ſine altero exiſtere. Reſpondetur autem bifariam. Primum, q inter herũ & ſubditum neutiquam infidelitas abſque irreuerẽtiam eſſe poteſt: tametſi econuerſò irreuerentia interuenire valeat aliqua præter infidelitatem. Et de infidelitate hac loquitur propriè S. Tho. Secundò autem reſpondetur, quod etiam infidelitas inter pares, & domini ad ſeruum, licet videatur irreuerentiam non includere, nihilominus infidelis omnis fedifragus quodammodo eſt deſpector alterius. Quare & dominus cum infidelis eſt ſeruo, illum contemnit & quadamtenus irreueretur. Idemque accidit inter pares: quapropter omnis infidelitas ſpeciem quandam irreuerentiæ continet.

Argumenta D. Tho. facillima ſunt. Primum eſt, votum eſt ſimplex promiſſio: iuramentum autem diuinum teſtimonium promiſſioni adhibet: eſt ergo præſtantius. (Primũ argum. D. Tho.) Reſpondetur, quòd licet hac parte videatur iuramentum excellentius, votum tamen plus ex parte obiecti excellit, quia fit Deo. Secundum, votum nonnunquam Deo factum iuramento confirmatur: id autem per quod aliud confirmatur, robuſtius videtur, & fortius. (Argu. 2.) Reſpondetur, & eſt notanda reſponſio, quòd iurm non adhibetur voto, eò quòd ſit fortius per ſe vinculum, ſed quia eſt aliud vinculum. Et ideo licet ſit minus, additum tñ alteri implicatiorem facit nexum. Tertium, obligatio voti immanat ex deliberatione humana vouentis: obligatio verò iuri ex diuina veritate quæ affertur in teſtimonium: ergo eſt fortior. (Argu. 3.) Rñdetur, q quamuis obligatio voti pẽdeat ex humana deliberatione vouentis, & ex illa ſola parte non habeat tantam vim, quàm iurm: tamen quia per deliberatam voluntatem promiſſio fit Deo, ex parte diuinæ maieſtatis, cui maxima debetur fides, nanciſcitur votum maius robur, quàm iurm ex diuina reuerentia.

ARTICVLVS IX.

Vtrum in iuramento fieri poſſit diſpenſatio.

Deciſioni de obligatione iuramenti annexa eſt inquiſitio de eius diſpenſatione vtrum licet ſit obligatoriũ, poſſit tamen eius obligatio per diſpenſationem extingui. Et reſpondetur vnica concluſione affirmatiua in iuramento cadit diſpenſatio. Probatur primò per locum à maiori; Voti vinculum vt proximè dictum eſt, arctius eſt, quàm iuramẽti: ſuper illo autem poteſt diſpenſatio fieri: ergo & ſuper iſto. Secundò autem adhibetur ratio altera explicatior: Neceſſitas diſpenſationis, vt de voto in ſuperiori libro dicebamus, inde emergit, quòd contingit officium aliquod vniuerſaliter conſideratum eſſe licitum, vtile & honeſtum, ſecundum autem particularem euentum, vel inhoneſtum, reperiri vel nociuum, atque adeo tunc neque legis neq; voti, dẽt eſſe materia. vt ſi quis peregrinationem vouit, quæ poſt ob-

ſtaculum

ſtaculum eſt alteri officio, quòd ille ad maiorem Dei gloriam & eccleſię maius commodum pôt exhibere: hoc autem ipſum vſu venire pôt in iuřo: nam ſi id quod quis iurauit, ſit poſtea inhoneſtum, repugnat iuſtitię, & ſi ſit nociuum, repugnat iudicio: ergo pariter in iuramẽto locum habet diſpenſatio. Materia hæc illis conſultis, quæ de voti diſpenſatione ſuperiori libro diſputauimus, facilè patet.

Duo diſcrimina inter votũ & iuramẽtum.

Sũt nihilominus inter votum & iuramentum duo animaduertenda diſcrimina, quibus res ſit apertior. Differũt.n. tum ex parte obiecti, quòd votum ſit ſoli Deo, iuřm verò fieri poteſt homini, tum ex parte materiæ, quod propria materia voti eſt opus ſupererogationis, quod ſuperiori libro declarauimus: materia autem iuři cuiuſcunq; opus virtutis, vt ius ſuum vnicuique ſeruare, &c.

Duæ aliæ differentiæ.

Ex his pullulant duæ aliæ differentię in diſpenſationibus meditandę. Prior quantum ad illos qui diſpenſare poſſunt. Enimuerò quãuis Papa diſpenſare valeat in voto, q̃d eſt maius, non tamẽ in iuřo, quod eſt minus. Haud.n. relaxare poteſt iuramẽtũ quod homo homini præſtitit id ſoluendi quod ei debeat. Et hoc neq; accidit ex minore facultate Papæ, neq; ex dignitate iuři, ſed ex natura contractus qui iuřo cõfirmatur. Enimuerò quia eſt vicarius Dei, poteſt votum, quod Deo ſit, in id quod ei gratius eſt commutare. At q̃m facultatem nõ hẽt tollendi alteri quod ſuum eſt, nequit ei iniuriam inferre, cui pręſtitũ eſt iuramentum illud relaxando. Et vice verſa, quamuis priuatus homo in voto, quod Deo ſit, diſpenſare nequeat, quia non eſt eius vicarius: ille tamen cui iuramentum præſtitum fuit, poteſt illud relaxare, non quòd cumulatiorem habeat facultatem, quàm Papa, ſed quòd eſt dñs bonorum ſuorum: & ideo ſicut poteſt illa donare, ſic & iuramentum ſibi exhibitum remittere. Quare illa non eſt diſpenſatio: ſed remiſsio donatioque debiti. Secunda differentia ex parte materiæ, eſt ꝙ in commutatione diſpenſationeq; votorum ad id tantum attendi debet, quod Deo ſit magis placitũ: in iuramentis autem relaxandis cauenda eſt iniuria, ne fiat tertiæ perſonæ. Atqui per has eaſdem regula de irritatione cenſendum. Poteſt quidem pater irritare votum filij citra legitimam ætatem, & maritus votum vxoris: Ac perinde omne iuřm quod ſpeciem habet voti: vt ſi vxor iuraſſet peregrinationem, aut ieiunium: & pariter ſi filius ante quartumdecimum annum ingreſſum iuraret religionis. At verò in illa iuramẽta, quæ fiunt homini, ſine cuius vtiq; præiudicio relaxari nequeunt, non habet paterfamiliás tam liberam poteſtatem. Et ſic intelligitur lex Numer. 30. vbi æqua facultas marito cõceditur ad relaxandum tam iuramentum quàm votum vxoris, & patri ad relaxandum tam iuramentum, quàm votum filij. Idemq; iure canonico habetur ex concilio Elibertano. 22. quæſt. 5. can. pueri. ſed habenda eſt ratio contractus iuramento confirmati. Quando enim pater, aut maritus irritare poteſt ſuorũ contractum, tunc filius, & vxor nexu iuramenti ſoluuntur: quia tollitur eius materia. Si autem contractũ illum nequit irritare, tunc neque iuramentum. Ob idque quandoque conſultius erit vt huiuſmodi iuramentorum diſpenſatio, & relaxatio ab eccleſiæ prælatis petantur.

Duæ regulæ diſpenſandi.

Ex his duæ regulæ diſpenſandi in iuramento colliguntur. Prima, quòd hominis præiudicio ceſſante, nempè tertiæ perſonæ, Papa, vt in omni voto poteſt rationabili cauſsa diſpenſare, ita & in omni iuramento, quippe quod, vt dictum eſt, minoris eſt vinculi. Secunda ad diſcernendum, quænam iuramenta ſolus Papa relaxare poſsit, quæ verò Epiſcopi, ad id conijciendi ſunt oculi, vtrum ſi eſſent vota, ſolus Papa, an uerò Epiſcopi poſſent illa remittere. Exẽpli gratia, in tribus uotis nempè religionis, caſtitatis, & Hieroſolymitanæ peregrinationis, ſolus Papa diſpenſare poteſt. Fit ergo conſequens, ut in ſimilibus iuramentis earundem trium religionum ad ſolum ipſum diſpenſare pertineat. At quia in alijs omnibus uotis, nẽpè aliarum peregrinationum, ieiuniorum, &c. Item non ludendi, aut non uenandi, &c. Epiſcopi diſpenſare poſſunt, ſit ut in ſimilibus iuramentis fortiori ratione ſidẽ Epiſcopi diſpenſandi facultate fungantur.

Primũ argum. S. Tho.

Primum argumentum S. Thomæ eſt, Sicut ad iuramentum aſſertorium, ita & ad promiſſorium ueritas requiritur: cum nemine tamen diſpenſari poteſt, ut contra

ueritatem

veritatē de præſentibus, vel preteritis aſſerendo iuret: ergo neq; vllus poteſt diſpenſare ſuper iuſo, quòd quis de futuro fecit. Reſpondet D. Tho. illationem nullam eſſe. Quando .n. ſuper iuramento promiſſorio diſpenſatur, nō eò tendit diſpenſatio, vt qui iurauit, contra iuramentum faciat, vt .ſ. manente iuramenti vinculo faciat contrà. Et in hoc par eſt promiſſorium aſſertorio. Nam ſicut ius diuinū eſt, vt nemo aſſerendo falſum iuret, ita vt ꝙ iurando promiſit, obſeruet, ſi adſint alij comites, præceptum autem diuinum non eſt diſpenſabile. Sed effectus diſpenſationis eſt, vt id ꝙ ſub iuramento cadebat, ſub illo amplius non cadat. Vt ſi quis iurauit ieiunium, ꝙ poſtea obſtaculum eſt vberioris virtutis, ſicuti de voto dictum eſt. Materia aūt aſſertorij, quę eſt preterita, aut pñs: veritas poſtquam iuratum eſt, non eſt mutabilis: nam ad præterita non eſt potentia, & iō diſpenſatio in illa fieri non poteſt: diſpenſare autem in ipſo actu iurandi, videlicet vt iures falſum, eſſet contra præceptum diuinum. Materia autē promiſſorij, quia eſt de futuro, variari pōt: vt ſi quis fuerit prius idonea, quæ ſub iuramento promitteretur, fiat poſteà inidonea, vt impleatur, atq; in hoc diſpenſationis ratio conſiſtit. **Secundum argum.** Secundum argumentum eſt, Iuramentum in eius commodum fit, cui præſtatur; ille autem non videtur tale iuramentum relaxare poſſe: ergò multo minus Papa, vel alius, cui nihil iuramentum intereſt. Reſponſio eſt bifariam quempiam poſſe alteri rem aliquā iurare. Vno modo, quando illi id pollicetur quod eſt ei vtile: cui adeò iuramentū illud intereſt. Et ideò à tali iuramento poteſt ille iurantem abſoluere: quia poteſt ius, quod habet alteri remittere. Alio modo, quando quis alteri id iurando promittit quod ad diuinum attinet honorē: qualia ſunt opera pietatis & religionis: vt religionē intrare, eleemoſinā erogare, &c. **Notāda ſolutio.** Et tunc, inquit, ille, cui fit promiſſio non pōt iurantem abſoluere: qm̄ iurationes huiuſmodi nō fiūt propriè homini, ſed Deo. Niſi forſan promiſſio conditionalis eſſet, ab illo hōſe dependens, cui fit. Vt ſi quis alteri ingreſſum religionis iuraret, ſi illi expedire videretur. Eſt ergo ſolutio præſens diſcretè obſeruanda, vt intelligamus non omnem promiſſionem quæ verbo fit homini, re vera illi duntaxat fieri. Poſſet .n. ignarus facilè decepi credens quidquid iurat amico in eius facultate eſſe, illud remittere: cum tamen regula ſit fallax, ſed ad materiam reſpiciendum eſt. Quando enim quis amico pecuniā daturū ſe iurat, vel aliud eius commodum facturū, id verū eſt: qū verò id quod promittitur, materia religionis eſt, aut pietatis, materia ipſa ſua natura oſtendit ſpeciem hře voti, quæ Deo fit. Vt ſi ingreſſum religionis, ieiuniū, peregrinationem, ſeruitiū hoſpitalis, & ſimilia iures. **Argum.** Quòd ſi contra arguas, ſequeretur ꝙ ſi ego amico iurarē pondus auri in dotē ſuæ filiæ elargiri, nō poſſet ille mihi remittere, ſicut ſi abſolutè illud iurarem. Nā dotare virginem vř opus eleemoſinæ, ac ſubinde pietatis atq; adeò eſſe votū, hoc aūt videtur durum. Rñdetur ꝙ huiuſmodi promiſſiones ſunt ancipites: & iō videndum eſt, quo aīo fiant. Etenim ſi promiſſio fit homini in grām ipſius humano more, iurm̄ pōt ab illo amico relaxari: ſicuti ipſa puella idē ſibi præſtitum iurm̄ poſſet remittere. Si verò promiſſio fit intuitu pietatis, & religionis, naturā iā induit voti, quod ab homine relaxari nō poteſt. Pariter ſi iuraſti pauperi ipſum alere, ſpeculandum eſt, quo animo id feciſti, videlicet an animo id Deo vouendi, an ſolo propoſito te illi pauperi obligādi. Priorem enim obligationem relaxare ille nequit, poteſt aūt poſteriorē. In alijs verò materijs profecto res eſt dubia: vt ſi iuraſti amico nō ludere, aut non venari: ſi enim aīum habuiſti illi tm̄ promiſſionem facere, illiq; te duntaxat obligare, ille tibi pōt remittere: ſecus, ſi per viam religionis id feciſti. Itaq; quotieſcunq; hmōi iuramenta ſpeciem habent voti, licet facta ſint altero mouente homine, & vt illi rem faceres gratam relaxatio pertinet ad Epiſcopum, vel Papam, ſecundum qualitatem materiæ. Et ideo quando abſolutè fiunt, ita vt qui fecit, diſcernere nequeat, quem animū habuerit cenſenda ſunt, propter naturam materiæ, vota iuramento firmata. **Tertiū argum.** Tertio argumentatur S. Thomas, & eos explorat ꝗ diſpenſare pñt, & diſpenſandi cauſſas. Et eſt eiuſmodi. Eps pōt diſpenſare in votis vulgaribus, exceptis tribus ſoli Papæ reſeruatis:

ergo eadem ratione poſſet in iuramentis: quod tñ vr̃ eſſe contra iura, quæ iuramentorum relaxationes Papæ videntur remittere: vt c. verum, extrà de iureiur. Quæſtio ergo eſt, vtrũ par ſit facultas diſpẽſandi in iuramentis & in votis? Reſpondet autem quatuor membris. Primum eſt ꝙ vbi iur̃m ſit, aut de re illicita aut de impedimento maioris boni, multa opus eſt diſpenſatione, ſed prius nullatenus eſt ſeruandum: poſterius verò, licet ſeruari poſſit, conſultius tñ eſt vt non ſeruetur. Secundum membrum eſt, ꝙ ubi iuramẽtũ ambiguitatẽ habet, licitumne ſit, aut conducens, aut nocuum, ſeu ſimpliciter in genere, ſeu in tali caſu, tunc Epiſcopus diſpenſare poteſt. Subintelligitur tñ tribus illis exceptis. ſ. religionis, perpetuæ caſtitatis, & peregrinationis Hieroſolymitanæ. Tertium mẽbrum eſt, quòd vbi iuramentum manifeſtum eſt eſſe licitum vtile & honeſtum, nõ vr̃ locum habere diſpenſatio, niſi aliquid melius occurrat in commune bonũ conferens. Et hoc, inquit, ad poteſtatem Papæ pertinere vr̃. Quartũ aſſertum eſt, ad vnũquemque pertinere irritare iuramentum quod à ſibi ſubdito factũ eſt, circa ea quæ eius poteſtati ſubduntur: vt pater irritare poteſt iuramentum puellæ, & vir vxoris: vt hr̃ Num. 30. quod iam ſuprà expoſitũ eſt. Quartum verò membrum nonnihil habet ambiguitatis. Haud enim vr̃ hic D. Tho. iuramenta diſtinguere, in quibus ſolus Papa diſpenſare poteſt, & in quibus poteſt Epiſcopus ex natura materiæ, ſicut in votis, vt. ſ. tria reſeruentur Papæ, & alia committantur Epiſcopo: ſed ex conditione & qualitate ambiguitatis: nempè vt illa de quibus ambigitur, an ſint conducentia, ſubdantur Epiſcopo: reliqua verò reſeruentur Papæ. Nos tñ proximè contrarium dicebamus. Id quod ratio comprobare videtur. Nam ſi votum, arctius vinculum eſt, fit, vt tantam facultatem habeat epiſcopus vt vniuerſa iuramenta, quantam in vota, niſi expreſsè ſint reſeruata. Reſpõdetur, ꝙ quantum ad rigorem rationis, & iuris, non aſſerit D. Tho. contrarium: ſed quantum ad æquitatem, & vt tutius conſcientijs conſulatur, conſueuit eccleſia res magis arduas ad Papæ tribunal deferre. Ad quã, vt hr̃ de baptiſmo. & eius effectu, c. maiores. ſunt maiores cauſſæ referendæ. Et ideo nemo hic de verbo ambiguitatis fallãt, vbi. n. res iurata, ambigua eſt, ſitne expediens, facilior eſt diſpenſatio: & ideo committitur epiſcopo. Quia quantò materia eſt magis ambigua, tanto eſt certius, & clarius diſpenſandum eſſe. Quando verò res iurata non eſt ambigua, ſed palam eſt fuiſſe licitam, maior eſt ambiguitas, an ſit diſpenſandum, difficiliorq́; adeò eſt diſpenſatio: quia re vera id non licet, niſi vbi res maioris cõmodi ſuperuenerit. Et ideo reſeruatur Papæ. Qua de cã, vt inter arguẽdum adnotauit D. Tho. cano. ſi verò & verum, extrà de iureiu. & cano. Abb. de his quæ vi met. ve cau. fi. & 15. q. 6. per totum, & alij complures iuramentorum diſpenſationes à ſolo pontifice maximè leguntur factę. Et ita præcipuè obſeruãdum eſt quã do iuramenta fiunt hominibus quibus intereſt. Illa. n. nũquam, aut vix vnquam, & tunc maximè de cã, ſunt relaxanda. Haud enim negauerim, quin epiſcopus etiam id poſſit, niſi ſint expreſsè reſeruata. Vt ſunt iurã ſuper ſtatutis collegiorum, ſcholarum, & eccleſiarum, quæ ſunt Papæ, quorum diſpenſationes ſibi reſeruat. Ac præcipuè illa, vt D. Tho. hic inſinuat, quæ ſuper bonis eccleſiaſticarum rerum diſpenſandis fiunt. Hæc. n. iuramẽta ne facilè eadem bona dilapidentur, Papæ ſolitã ſunt reſeruari: Illa verò iuramenta quæ ſuper beneficijs fiunt, licet plenariè ad Papã ptineant, tamen ſi quis clericus iurauerit nõ acceptare præbendam, nec eccleſiæ ſeruire, epiſcopus vbi expedire ſenſerit, poterit ſup eiuſmodi iuramentis diſpenſare, imò & cogere, vt accipiat ſicuti Greg. coegit Flor. Archid. accipere epiſcopatum, vt ſuprà citauimus cano. Floren. diſt. 85. Eſt autem hic apprimè obſeruandum, ꝙ ſicut de voto dictũ eſt, nemo in iuramentis ſine legitima cauſſa diſpenſare valet. De quibus aũt cauſſis, non opus eſt hic alium meditari tractatum, præter illum, quẽ de voto libro ꝓximo, q. 4. arti. 3. ſcripſimus: vbi eas latiſſimè dilucidauimus. Conſueuit. n. ſuper iuramentis bifariam diſpenſari. ſ. aut directè aut indirectè. Directè autẽ, ratione ſubditæ materiæ, vt modò de rebus beneficijsq́; eccleſiaſticis dicebamus: in quorum diſpẽſationem Papa pleniſsima fungitur

Diſpẽſare ſuper iuramẽtis nõ licet abſque legitima cauſa.

gitur

gitur poteſtate, atq; adeò facultate in iuramentis diſpenſandi, quæ in illam materiã ſerũtur ratione venditionis, aut commutationis eorum. Quocirca in omni in iuramento diſpenſabili dũ fit, ſubintelligitur niſi ſuperiori poteſtati rationabilis viſa fuerit diſpenſatio: vt patet c. venientes, extrà de iureiur. Imò vt de voto dicebamus, quantuncunq; quis iuret nõ petere diſpenſationem, neq; illa vti, poteſt vbi ratio id planè popoſcerit prçlato iuramentum patefacere, & ſi ille voluerit diſpenſare, põt illa vti: ſunt enim huiuſmodi iuramenta & fatua & fictilia. Secundò diſpenſat eccleſia ex officio propter cauſſam: vt de iuramẽto coacto dictum eſt, cuius diſpenſatio in odium illius fit, qui vim intulit, & vbi quis deceptionem aliquam, vel nimiam facilitatem citra conſilium iurandi allegaret. Sed in hæc etiam diſpenſare valet epiſcopus. Et pariter in odium excõmunicatorum, iuramenta quæ illis fiunt, relaxantur, vt patet 15. q. 6. cano. nos ſanctorum, & can. iuratos. Fit deniq; diſpenſatio alias ob cauſſas, vt ſi licentiatus iurat non recipere doctoratum niſi in tali vniuerſitate, & poſt ſuperuenit cauſſa iuſta alibi recipiendi, Papa diſpenſat, non alius, ſi ſtatuta ſunt illius. In ſumma, vbicunque cedit in commune bonũ niſi tertiæ perſonæ iniuria fiat, legitima eſſe poteſt diſpenſatio. Indirectè verò fit diſpenſatio, quando ſubtrahitur materia iuri, vt ſi Papa epiſcopum functione ſua priuat, aut regem regno ſubditos abſoluit ne iurõ obedientiç illi amplius teneantur. Et pariter ſi ſtatuta reuocat, quæ quis iurauit, eo ipſo iurantem nexu iuramenti abſoluit. Hæc autem omnia plana ſunt. In dubium autem repetere quis impræſentiarum poſſet, vtrum ſi Papa in iuramento ſine cã illegitimè diſpenſat, diſpenſatio teneat, ſic vt qui cõtra iuramentũ deinceps fecerit, nõ ſit periurus? Exempli gratia, ſi ego iuraui pecuniã debitã creditori meo ſoluere, quamuis Papa nõ me abſoluere poſſit ab illo debito: quin virtute iuſtitiæ reddere conuincar, vtrum ſi abſq; vlla cã diſpenſet in iuramento, tollatur mihi religionis ratio, qua inſup obligabar, vt liber ſim à periurio ẽt ſi nõ ſoluam. Hoc autem ſatis lib. 1. diſcuſſimus, q. 7. art. 3. in diſpenſatione legum: quod poſt lib. 7. de voto reſumpſimus. Et ideo hic cõtra diſputationem reſpondemus, minimè diſpenſationem eſſe validam. In illa enim quæ ſunt de iure diuino, & naturali, diſpenſatio neutiquam cadit. Cùm ergo de iure diuino ſit, vt qui vouit, reddat, atque adeò ꝙ quis iurauit, quamuis illa vincula ex voluntate vouentis, vel iurantis nata fuerint nequeũt profectò ſine cauſſa tolli. Et multo minus, quando iuramentum fit alteri cui intereſt, vt exẽplo proximo modò explicabamus. Nã illi cui pecuniam debeo, non ſolũ id intereſt, ꝙ illi ſoluere teneor, verũ & modus, quo teneor. Et ideo abſq; illius præiudicio, vt in principio dicebamus, relaxare Papa illud iuramentum nequit. Quare ſi id ſine vrgentiſſima cã facere attẽtaret, relaxatio, niſi fallor, non teneret. Cętera vide in libro ſuperiori de voto.

Dubiũ an diſpẽſatio ſine cauſſa ſit valida.

ARTICVLVS X.

Vtrum omnibus cuiuſcunque conditionis liceat abſque diſcrimine quocunque tempore iurare.

CVm iuramentum actus ſit religionis, & nonnunquam neceſſarius, meritò in calce eius diſputationis quęritur, vtrum omnibus id competat, an aliqui ab eo prçſtando cohibeantur. Ad quod D. Thom. ſuppoſita diſtinctione, tribus concluſionibus reſpondet. Iuramentum. n. & ratione Dei, per quem iuratur, æſtimari poteſt, cui maxima debetur reuerentia, & ex parte iurantis hominis, qui in teſtimonium ſuæ veritatis illo indiget. Prima ergo concluſio eſt ratione prioris cõſiderationis duo hominum genera in ſolẽni iurandi officio iure denotantur: nẽpè pueri ante annos pubertatis iurare non coguntur. Periuri verò & infames ab eodẽ officio arcẽtur. Secũda: Ob eandẽ reuerentiã iurare in ſanctis ſolẽniter, niſi à ieiunis fiat, nõ reputatũ honeſtum, vt 22. q. 5. Corne. Papa definiuit can. honeſtũ. Tertia conclo: Ex ſecũda rõne prouenit, vt perſonas egregiæ dignitatis iurare ſolẽniter nõ deceat, quales ſunt ſacerdotes. Debent. n. eſſe tantę auctoritatis, vt citra iuramentum ſit eis adhibenda fides. Vnde 22. q. 4. c. ſi quis presbyter, hĩ ꝙ ſacerdotes ex leui cauſſa iurare non debẽt. Quarta conclo: In neceſſitate, vel pro

Cõclu. prima.

Secũda conclu.

Tertia conclu.

Quarta conclu.

magna vtilitate licitum eſt illis iurare precipue pro ſpiritualibus negotijs: etiam in diebus feſtis, in quibus citra tales caſus, non licet.

Concluſiones iſtæ omnes, habentur in iure: ſed ſunt dextero legitimoque ſenſu intelligendæ, imprimis prima tam de pueris quàm de periuris hr̃ 22.q.5.can. paruuli. Et illico can. pueri. explicatius deſignatur ætas, nempe ꝙ ante annos 14. iurare non cogantur. Sed perſpice differentiam, ꝙ pueri non coguntur, ſi iurare renuerint. Si autem vigere in illis ratio apparuerit, & vltro ſe ad iurandum obtulerint, quantum ad tenorem illorum canonum, non apparent repellendi. Periuri verò etiam ſi

Nota.

iurare voluerint cohibentur. Et ratio diſcriminis eſt, ꝙ pueros ſolus naturalis defectus ætatis facit non eſſe ſatis ad iurandum idoneos. Et ideo mitius illos ius admonet, vt iurare caueant: periuros verò vitium ipſum in idoneos reddit. Et qua ratione non coguntur iurare pueri, arcentur,

Concluſionum moderatio.

& à iurando furioſi. Moderati tamẽ ſumus concluſiones de iuramento ſolenni, quod ad publicum teſtimonium exigitur. Nam de illo & iura loquuntur & D. Thom. intelligit, vt in ſolutione ſecundi patebit. Ex quo fit conſequens, ꝙ qui periurus antea fuit, dum priuatim, vt reliquum vulgus, iurat non magis peccat, quã reliqui: neq; dum iterum deierat, illud ſingulare periurium habet duplicem malitiam: vnã ſcilicet, quia periurium, atq; alteram, quia fit poſt aliud. Imò verò periurus non qui-

2.

cunq; à ferendo teſtimonio repellitur, ſed ille, qui reus in iudicio factus eſt periurij, atq; adeo condemnatus. Quocirca licet quis priuatim pluries mendaciter iurauerit, non ideo eſt à teſtimonio ferendo co-

Iuſiurãdi veneratio:

hibendus. Circa ſecundam concluſionem, venerationem adnotato, quæ iuramento debetur. Nam quamuis ceremonia illa, vt nemo niſi ieiunus ad ſolum iur̃m admittatur, nõ ſit prorſus neceſſaria, reputabatur tamen olim inhoneſtũ aliter fieri, vt quaſi ad ſacroſanctum ſacramentum altaris; ſic ad iur̃m accederetur: nempe vt iuraturus attentiori animo ſecum reputaret, certiſſimumne eſſet, id quod ſub iuramento aſſerturus accedebat. Quapropter, & alijs circunſtantijs exornabatur iuramentum, ſcilicet ratione loci, vt nemo niſi in templo, & ſuper altari, & libro euangeliorum attacto, quem ſacerdos in manibus teneret: quaſi ante tribunal Dei tremebundus iuramentum præſtaret. Vnde homil. 15. ad

Chryſo.

populum Chryſoſtom. Non ita gemo & deploro quoſpiam in vijs iugulatos, audiẽs, ſicut gemo, & lachrymis proſequor, & horreſco, cum video quempiam prope menſam hanc. ſ. altare venientem, & manus imponentem, & euangelijs iurantem attactis. Immo & apud Ethnicos, vt inter

Ethnicorũ religio.

Romanorũ problemata apud Plutarchũ extat, nemini Herculem ſub tecto iurare licebat: ſed ſub dio, quaſi in Iouis pñtia, vt iuraturus admoneretur quantum iudi-

Declaratio tertiæ concluſiõis.

cium præſtando iuramẽto deberetur. Tertia concluſio: nempe vt honor ille ſacerdotibus deferatur ne pro leuibus iurent loco citato, cano. ſi quis presbyter. 2.q.4. habetur. Vbi adhibetur, ꝙ vice iuramenti per ſanctam conſecrationem interrogentur, & 22.q.5. cano. nullus primo cauetur, ne vllus ex eccleſiaſtico ordine quicquam laico cuiquam ſuper euangelia iurare præſumat. Adijcitur autem eodem canone; ſi quis presbyter. & in proximo, presbyter, ꝙ in certis cauſſis, nempe ad purgandam ſuam innocentiam, & pro alijs cauſſis ſpiritualibus iurare eis liceat. Fuit enim etiã in lege naturæ tanta ſanctitate habitum iuramentum, vt à perſonis integræ vitæ & intemeratæ fidei illud petere nefas eſ-

Ethnicorum mos.

ſet. Vnde & inter eadem Romanorũ problemata refert Plutarc. ꝙ viris ingenuis & nobilitate inſignibus iuſiurandum tormenti genus erat: ſeruis namq; & mancipijs non deferebantur iur̃m, ſed in eculeũ rapiebantur, vt quæſtione ab illis extorqueretur veritas: liberis verò & ingenuis, quos torquere non licebat, idem reputabatur iuramentum ad extorquendam veritatem, quod ſeruis tormentum. Conti-

Iurandi abuſus.

nebat præterea eorum religio, vt neque Diali flamini neq; ſacerdotibus iurare liceret, ſed ſimplex eorum aſſertio pro iureiurando duceretur. Quòd ſi cum iſta iuratoriæ religionis ſanctitate abuſum noſtrorũ tpum conferas, non poteris non locum deplorare, in quẽ Chriſtiana religio hac parte deciderit. Admittuntur. n. immo de improuiſo abripiuntur ad iuran-

dum ſine delectu cuiuſcunq; ſortis hoïes, nempè bubulci, muliones, baiuli, ebrij, & belluones, neq; verò in templo, ſed vbi ius iurare abſq; vlla præmeditatione cogunt. Neque verò sacerdotibus idem honos hr̃, quem iura ſanxerunt; ſed promiſcue vti ſeculare vulgus iurare coguntur, imò ipſi ſe offerunt. Qua de re adeo iurandi religio iam viluit, vt periuria, pro minimis delictis habeantur. Sed de hoc q. ſeq. art. 3. iterum: vbi de tertio comite repetendus èſt ſermo.

Arg. 1. D. Thomæ. Primum argm̃ D. Tho. eſt, iuſm ad confirmationem inducitur, vt ait ad Heb. 6. Pau. Vnicuique autem ſuū dictum confirmare congruit; ergo quicunq; iurare poteſt. Reſponſio ad minorem præmiſſam dirigatur. Quidam enim ſunt quos ob proprium defectum dicta ſua iuſo firmare non decet. Alij verò, quos propter firmitatem ſuę auctoritatis eo non indigent.

Arg. 2. ex Chryſoſt. Secundū argm̃ ſumitur ex Chryſoſt. hom. 44. ſuper Matt. c. 25. vbi ait, Si aliqua cauſſa fuerit iurandi, modicū vr̃ facere, qui iurat per Deum: ſed qui iurat per euangelia, maius aliquid feciſſe videtur. Quibus dicendum eſt: Stulti, ſcripturę propter Deum factæ ſunt, non Deus propter ſcripturas. Quibus verbis edocet grauius eſſe iurare per Deum, quàm per euangelia. Quicunque autem & quocunque tempore communi locutione iurare per Deum conſueuerunt; ergo à fortiori omnes cuiuſcunq; cōditionis poſſunt per Euangelia (quod leuius eſt iurare,) reſpondet D. Thom. interpretando Chryſoſtomum, nempe quod iuſm ſm̃ ſe conſideratum grauius eſt, cū fit per Deum, quàm cùm fit per euangelia.

Grauius iuſm p Deum, quā per Euangelia. Nam, vt ait ad Publicolam Auguſt. Quanto fortius eſt id, per quod iurauit, tanto iuramentum ſtrictius obligat. Nihilominus ecōuersò propter modū iuramenti poteſt fieri grauius, dum fit per euangelia ſolenniter; tum ꝙ cum fit ſolenniter fit cum maiori deliberatione, quàm dum fit priuatim per Deū; tum etiam ꝙ maius eſſet tunc ſcandalum periurij, quia publicitus fit. Et ideo cohibitæ ſunt perſonarum aliquæ conditiones, à iuramento ſolenni per euangelia, quæ iurare, vt reliquum vulgus, per Deum permittuntur. Quæſtione autem ſequenti artic. 3. de hac re iterum.

Arg. 3. D. Th. Tertium argm̃ eſt. Idem eſſe effectus non poteſt contrariarum cauſſarum: excluduntur autem aliqui à iuramento propter defectum, vt pueri & periuri; ergo nulli debent propter excellentiam excludi, vt ſacerdotes. Reſpondetur non eſſe abſurdum, ꝙ in priori premiſſa negatur, nempè, vt aliqui excludantur, quia maioris ſunt auctoritatis, quàm vt eos iurare deceat: alij verò, quia minoris, quam eorum iuſo ſtetur.

Arg. 4. Quartum denique argm̃ eſt: nullus homo in hoc ſeculo tantę auctoritatis eſt quàm Angelus. Nam vt Matth. 11. ait Chriſtus, Qui minor eſt in regno cœlorum, maior eſt Ioanne Baptiſta: Angelus autem, vt Apocalyp. 10. legitur, iurauit per viuentem in ſecula ſeculorum, ergo homo quantæcunque ſit dignitatis, iurare poteſt. Reſponſio autē eſt, quam in primo artic. copioſè dilucidaulmus. Enimuerò, vt Deus minimè ob id iurat, ꝙ neceſſe habeat aſſerta ſua per aliquid fortius confirmare, ſed ad oſtendendum immobilitatem illius quod iurat; ſic & Angelus non iurat, niſi ad oſtendendum id quod affirmat, ex immobili infallibilique Dei diſpoſitione procedere. Angelorum iuratio. At verò quoniam homines non iurant, niſi vt certiora dicta ſua faciant illi qui ſunt eximiæ dignitatis, iuramento non indigent.

QVÆSTIO II.

DE PERIVRIO.

S. Thom. 2. 2. quæſt. 98.

ARTICVLVS I.

Vtrùm falſitas requiratur ad periurium.

QVAMVIS D. Tho. alium ordinem ſeruauerit inter qōnem de iuſo, & hanc de periurio materiā ſuperſtitionis interſerens: qm̃ tñ non eſt mihi animus illam, quæ latiſſima eſt materiam modo tractare, ordini conſentaneum duxi, virtuti iuſi extremū periurij vitium adiungere, q̃ q. Sententiarū Magiſter in 3. diſt. 39. diſputauit. Eſt ergo primus quęſtionis articulus, vt moris eſt D. Tho. generalis: Vtrum ſ. vniuerſum omni periurio falſitas inſit? Ad quam q. vnica cōcluſione affirmatiua rñdet, ſ. ꝙ de ratione intrinſeca Concluſio.

 periu-

Periurium. periurij eſt falſitas: Hoc primum patet ex eius definitione, quę rei naturam exponit. Eſt enim periurium vt loco citato ait ſniarum magiſter, nihil aliud quàm mendaciū iuřo firmatum. Ratione aůt id confirmatur. Morales actus, vt 12. q. 1. art. 2. definitū eſt, ex fine ſortiuntur ſpeciem: finis autem iuři eſt confirmatio dicti humani: confirmatio autem eiuſmodi per hoc fit, ꝙ illud dictum firmiter oſtenditur eſſe verum: ꝙ quidem rei falſæ contingere non poteſt: ergo falſitas confirmationi veritatis opponitur, quæ ideo finem iuramenti euacuat. Fit ergo ex his conſequens peruerſitatem iuramenti quod periurium dicitur, à falſitate præcipuè ſpeciem ſortiri, atque adeò de ratione periurij eſſe falſitatem, ſicuti veritas eſt de ratione legitimi iuramenti.

Quæſtio hæc egregia eſt, per q̄ præcedens perfectius elucidatur. Nam qm̃ oppoſita iuxta ſe poſita, clarius eluceſcūt, à multis, quæ illic ſe inſinuabant, vſq; ad hunc locum ſuperſedimus. In introita verò examinationis præſentis concluſionis, obijcit ſe contra probationem eius Caie. qui hanc ſaliuam deglutire non poteſt, ꝙ finis iuramenti ſit confirmatio humani dicti. Quod tñ D. Tho. vt ſuperiori q. art. 4. & 5. & hic liquidis verbis affirmat, & in ſolutione ſecundi. Ratio vero ſuę formidinis eſt: quia cōcedere ſubmetuit id, quod nobilius eſt, nempè actum religionis (qualis eſt iuřm) referendum eſſe ad id, ꝙ eſt ignobilius, puta ad confirmandum hominis dictum ceu medium ad finem. Illic tamen nempè artic. 5. ſatis reſponſum à nobis eſt, videlicet non eſſe formidandum finem iuramenti eſſe firmare humanum dictum qñquidem hoc ipſum in gloriā Dei refertur, quod illic copioſius explicuimus. Hoc ergo prætermiſſo, non nihil profecto ambiguitatis concluſio habet S. Thom. quatenus generalis eſt. Non enim ad omne periurium videtur requiri falſitas. Immo etiam ſi iuratio ſit vera, aliunde videtur habere poſſe rationem periurij. Et ratio quidem hęſitandi eſt, quam hic D. Tho. argumento 1. tangit. & pręcedenti q. art. 3. fuit tacta. Ait. n. Hiero. ſuper illud Hieremiæ 4. iurabis, viuit Dominus in veritate, in iudicio, & iuſtitia, tres illos comites, ſcilicet veritatem, iudicium, & iuſtitiā, ſic eſſe iuramento neceſſarios, vt qñcunque illorum vnus defuerit, periurium ſit: poteſt autem aſſiſtente veritate deeſſe vel iuſtitia, vel iudicium, & tunc quidem erit abſque falſitate periurium. vt verbi gratia: Si quis iuret hominē occidere, quod patrare intendit, & patraturus eſt. Ob hoc ergo argumētum, vt D. Bonauent. in 3. diſt. 39. q. 1. refert non deficere, qui negarint omne periurium eſſe mendacium, immo citra mēdacium, vt argumentum oſtendit, aiunt poſſe contingere. Neq; verò Hieron. ait ꝙ vbicunque aliquis trium comitum defuerit, ſit mendacium, aut falſitas, aut periuríum: inſinuās, ꝙ citra falſitatem, & mendacium pōt eſſe periurium. Et certè ad ipſum ratione confirmare videtur. Nam cum veritas ſit vnus comes per ſe ab alijs duobus diſtinctus, fit vt peruerſitas iuři accidere poſſit abſq; falſitatis vitio, per hoc ꝙ deſit, aut iuſtitia aut iudicium. Hoc tñ non obſtante reſpondetur omni periurio germanam eſſe falſitatem, ꝑꝑ rationem S. Tho. Etenim periurium & legitimum iuřm è regione opponūtur: legitimum autem eſt veritatis confirmatio. Cum ergo falſitas veritati opponatur, exactius D. Tho loquitur, dum ait, omne periurium aliquā falſitatem inuoluere. At verò, vt vera ſit hæc ſententia, non debet accipi falſitas, vt eſt cōtraria veritati, quæ eſt primus iureiurandi comes: hoc enim ſatis ratio hæc proxima perſuaſit: quandoquidem abſq; illo primo comite, qui eſt veritas, poſſit periurium accidere: ſed accipitur falſitas, vt ſit cōe genus ad plures falſitatis gradus & ſpecies. Vnde bene ait D. in ſolutione primi, quòd primò & principaliter (adde & maximè propriè & formaliter) periuriū eſt, vbi deeſt actu veritas, quæ eſt primus comes: tunc enim actu exurgit falſitas: atque id potiſſimum, dum quis conſultò, ſcilicet ſciens & prudens intendit falſum aſſeuerare. Siue in iuramento fiat aſſertorio, ſiue promiſſorio, ſcilicet quando quis pollicetur id quod nō intendit facere. Vadit enim expreſsè tunc contra mentem, vbi perficitur ratio mendacij, quam quidem falſitatem ſuprà diximus in promiſſorio ſemper eſſe peccatum mortale, ēt ſi quis iuraret hominem occidere, ꝙ facere non intenderet. Idemque proinde gradus eſt, quādo quis iuramento aſſerto-

Caieta.

Dubitatio.

Hieron.

Bonauent.

Concluſionis expoſitio.

Tres falſitatis gradus.

aſſertorio iurat, id ꝙ verum eſt, putans eſſe falſum. Nam vadit etiam contra mentem, atq; adeò formaliter eſt mendacium: licet materialiter verũ iuret: quare ſp erit mortale crimẽ. Hoc ergo iurm̃ ſuapte proprietate & natura dr̃ falſum, eò ꝙ verbũ menti non conſonat: dr̃ autem qñ eſt promiſſorium, ab effectu doloſum, quia fit ad decipiendum. Ad hunc autem gradum reducit, cùm quis id ꝙ falſum eſt iurat, putãs eſſe verum: ex negligentia tñ, quia diligentiam omiſit: q̃ adhibere tenebatur, vt certior fieret. Erit tñ peccatum non ſp mortale, ſed ẜm negligentię culpam. Secundario autem falſitas ineſt periurio defectu ſecundi comitis nempè iuſtitiæ, vt ſi quis iuret peccatum mortale perpetrare. Tunc.n. licet illud facere proponat, atque adeo inſit ei veritas, quæ eſt primus comes, deeſt tñ ratione contrariæ obligationis veritas quæ eſt quoddam falſitatis genus. Fit n. ipſa iuratione periurus, propterea ꝙ id iurat, ꝙ alia lege tenetur falſum facere. Itaq; licet poſtea ſit facturus, tñ iurando deierauit, atque adeò quodammodo falſum iurauit in virtute contrarię obligationis. Atqui huc ille reducitur, qui iurat non facere opus conſilij, & ſupererogationis: nam licet illud poſſit implere, vt ſupra diximus, ad id tñ non tenetur. Et ideò eſt quædam falſitas ꝑp obligationis defectum: quia conſultius eſt poſtea iurm̃ falſificare. Tertium genus falſitatis eſt, vbi deeſt iudicij veritas. Nam etſi quis verum quidem iuret putans eſſe verum: leuiter tñ, ac temere. ſ. aut citra neceſſitatem, aut citra cordatam aduertentiam, vt certior veritatis fiat antequam iuraret, licet inſit illic ſimpliciter veritas, eſt tñ quædam falſitas in potentia, propterea quod, qui ſic iurat, in periculo iurãdi falſum verſatur. Sunt ergo tres falſitatis gradus. ſ. primus ſimpliciter in actu: ſecundus in virtute, aut contrariæ obligationis, aut contrarij conſilij: at deniq; tertius in potentia deierandi. Hac ergo ratione aſſeritur omni periurio ineſſe falſitatem, ſuo cuiuſque gradu & ordine. Qua vtiq; ratione ſuperiori q. artic. 3. vt omne periurij genus ad normam euangelicę prohibitionis exigeremus, quæ eſt, ne nomen Dei aſſumamus in vanum, triplex vanitatis genus iuxta hos tres falſitatis gradus diſcreuimus. Sed arguis, ꝙ neq; illis gradibus falſitatis admiſſis tueri poſſumus oẽ periurium eſſe mendacium, vt Magiſt. ſenten. ait, & D. Tho. cõſentit. Nam vbi quis id iurat, quod verum eſſe cenſet, quod tñ materialiter eſt falſum periurus eſt. Et tamen non vadit contra mentem, atq; adeo neque mentitur: hoc enim eſt mentiri. Et multo minus, ſi id quod iurat, verum eſt: non tamen veritatem ſatis explorauit. Reſpondetur ꝙ in priori caſu vadit contra mentem qua tenebatur habere, & habuiſſet, ſi diligenter rimatus eſſet veritatem. Et in poſteriori quodammodo dicitur ire contra mentem, ꝑpeà ꝙ non habet mentem tam veritatis conſciam & certam, q̃ iuro affirmat. In ſecundo argum. inquiritur, vtrum iuratio veritatis per falſos Deos mereatur nomen periurij? Apparet enim potius hoc eſſe periurium, quàm iurare falſum per verum Deum. Ab eo enim ꝙ in re potiſſimum eſt, ſpecies eius penſatur, in iuro autem id per ꝙ iuratur, pręſtantius apparet, quàm id quod iuratur: nam illud habet rationem principij, quo veritas confirmatur, hoc autem concluſionis: & ẜm Ariſtotelem in poſterior. principia potiora ſunt concluſione: ergo iuratio per falſos Deos, inde potius deberet dici periurium, quàm iuratio falſi per verum Deum. Reſpondet autem D. Tho. illud non eſſe periurium, imò periurium ab eo ſolùm ꝙ iuratur ſortitur ſpeciem, & nomen. Et ad rationem ait diſcrimen eſſe inter ſyllogiſmos, & morales actiones: in illis namque id ꝙ habet rationẽ cauſſæ efficientis, qualia ſunt principia, potiſſimum eſt: in moralibus autem potior eſt finis: & quia finis iurandi eſt confirmare veritatem, ex defectu veritatis iuratio periurium fit. Quapropter etſi iurare verum per falſos Deos peruerſum ſit iurm̃, ſpeciesq; idololatriæ, vt art. 3. videbimus, non tñ dr̃ periurium: quia finem iuramenti non tollit, qui eſt veritas; ex quo ſequitur, non omne prauum, peruerſumq; iurm̃ eſſe periurium: de grauitate verò peruerſitatis, quę eſt iurare per falſos Deos, quamuis vera ſit iuratio, dicemus artic. 3. Tertium argum. eſt expoſitio Aug. in ſermo. 28. de verbis Apoſtoli Iacobi, vbi tria profert periuriorum exemplar Primum eſt illius, qui falſum iurat, putans

Argum. cõtra ꝑdictã ſententiam.

Argu. 2. D. Tho.

Reſponſio.

Arg. 3.

eſſe verum. Scdm illius, qui iurat falſum, putans eſſe falſum. Tertiũ illius, qui iurat id ꝙ verũ eſt putans eſſe falſum. Pro cuius expoſitione notat D. Tho. actus morales procedere à voluntate, cuius obiectum eſt bonum apprehenſum. Ob idq; ex apprehenſione & intentione æſtimanda eſt morum forma, conditio autem non apprehenſa per intellectum dr̃ materialis. Et qm̃ forma eſt per quã actio eſt bona vel mala, malitia & bonitas ex intentione iudicatur. Quocirca qui aliquid iurat putans eſſe falſum, ſiue materialiter falſum ſit, ſiue verũ, formaliter eſt periurus. Si autem id iurat, quod putat eſſe verum, id tamen fortè eſt falſum, niſi aliqua interuenerit negligentia, nullum eſt peccatum; ſi verò illa antecelſerit, tanta eſt culpa periurij vel mortalis, vel venialis, quanta fuit in negligẽtia. Quocirca ſuo genere peius eſt periurium formale, hoc eſt ſecundum intentionem, puta cum putat iurare falſum, quàm materiale, id eſt, cum putat iurare verum, licet ſit falſum. Ob id enim ſubdit illic Augu. quia ream linguã non facit niſi rea mens.

ARTICVLVS II.

Vtrum omne periurium ſit peccatum.

NOn quærit de quantitate peccati, venialis aut mortalis (hoc enim articulo proximo ſeruatur) ſed in genere an ſit peccatum? Et reſpondet vnica concluſione affirmatiua, quòd omne periurium eſt peccatum, aſſerta ab Auguſt. loco modo citato ſuper Iacobum, vbi generaliter de periurio loquens, ait: Videte quam iſta deteſtanda ſit bellua, & de rebus humanis exterminanda. Et ratione prętereà fit lucida. Diximus enim ſupra legitimum iurm̃ eſſe actum religionis, per quem & Deum fatemur oĩa ſcire, quantũ ad intellectum, & oĩbus velle proſpicere, & prouidere quantum ad voluntatem. Qui autem ipſum in teſtem falſi profert, aut ignorantiæ notam Deo inurit, videlicet ꝙ aliqua eum lateat veritas, aut prauæ voluntatis, nempè quod conſultò velit falſum atteſtari: quorum vtrumq; contra eius debitam reuerentiam impium eſt. Fit ergo manifeſtum, periurium omne delictum eſſe religioni cõtrarium. Res eſt clara. Nam quando nihil abſurdi eſſet aliud in periurio, quàm quòd vniuerſum, vt modo dicebamus, quodammodo includit mendacium, eſſet peccatum. Nam mendacium abſq; peccato fieri non poteſt verum. Propterea periurium vitium eſt priori decalogi tabulæ aduerſum, videlicet transgreſſio ſecundi præcepti, Ne iures vana per eum. Iam enim vt proximè dicebamus art. 3. ſuperiori q. expoſitos tres gradus reliquimus vanitatis in iuramẽto falſo, iniquo, & temerario. Quapropter duplici ratione intrinſeca & inſeparabili periurium eſt peccatum, videlicet, & quia mendacium includit, & quia per ipſum Deus contra religionem dehoneſtatur. Atque adeo cœteris paribus ſimplici mendacio abſurdius crimen eſt. Sunt autem vt Bonau. in 3. diſt. 39. quæſt. 1. periurium eſſe contra octauum mandatum, Ne quis falſum teſtimonium dicat. At verò hoc accidentarium eſt periurio. Nam falſum teſtimonium dicere, & citra iuſiurandum vſu venire poteſt, & peculiarem habet materiam: nempè certam ſpeciem iniuriæ, quæ proximo irrogatur; iuramentum verò multò habet ampliorem ſiluam: cum ad aſſertorium & promiſſorium protendatur in omni materia. Hic autem articulus quoniam in ſubſequenti patentior fiet, pluribus non indiget modò verbis.

Concluſio.

Primum argum. S. Thom. eſt: quicunq; non implet quod iuramento firmauit, periurus eſſe videtur; quando quis autem iurat facturũ ſe illicitum, puta adulterium, uel homicidium, ſi id facto expleat, peccat, ergo ſi non faciat, non peccabit; alias eſſet perplexus; & tamen tunc uidetur periurus non uerificando id quod iurauit. Ergo non omne periurium eſt peccatum. Reſpondet autem quòd eiuſmodi iurans iurando quidem fit periurus; quia id iurauit quod tenebatur facere falſum. Neque uerò eò quòd non implet fit reus periurij. Cuius ratio notanda eſt; quia illa non erat materia periurij. Quare nec implendo nec non implendo fit ob id periurus, ſed implendo crimine homicidij, uel adulterij peccaret; quia ut ſupra declaratum iuramẽtum illud relinquit materiam illam illicitam in ſua natura. Et eodem

-ſere modo reſpõdetur ad ſẽm quod ille qui iurauit opus ſupererogationis non facere, non tunc quando nõ implet periurus eſt: immo conſultius facit iuramento contrauueniendo: quia illa non erat materia iuramenti, ſed quando iurauit tunc fuit periurus. Ad tertium de illo qui promittit facere voluntatem alterius, quam poſt cognoſcit eſſe iniquam, aut duram, aut importabilẽ, qui videtur nõ ſoluendo promiſſum non delinquere, & tñ eſſe periurus. R̃ñdet ꝙ nemo ſe alteri obligare poteſt, niſi ſub debita cõditione, ſcilicet ſi id quod ei mandauerit, fuerit licitum, honeſtum & tolerabile: & ideo ille nec delictor eſt, nec periurus. Circa hoc igitur aſſertum hærere quis forſan dubius poſſet, vtrum quicunq; volũtatem ſe alterius in genere facturum iureiurando pollicetur, mortale delictum cõmittat. Sũt.n.qui re vera non circa iniuriã antequã ſuã voluntatem exponant ab amicis petunt, vt quicquid ab eis expoſtulauerint, ſibi concedant. Ea enim fuit matris filiorum Zebedęi apud Chriſtum poſtulatio. Matthę.20. qui eum adorabat petens aliquid ab eo: Et matris Salomonis apud filium 3.Reg.2.dicentis, Petitionem vnam paruulam ego deprecor à te. Eſt ergo dubium vtrum illa generalis conceſſio crimen ſit mortale: maximè ſi ſub iureiurando fiat. Ambiguitatis autem rõ à parte affirmatiua eſt ꝙ qui iurat ſe quidquid alter petierit præſtiturũ, in confuſo pollicetur ẽt malum perinde atq; ille qui iurat ſe homicidiũ facturũ. Id qđ Herodis exemplo comprobatur Marc.6. Nam ꝑꝑ iuſiurandum ſub quo Herodiadi, quidquid petiſſet fuerat pollicitus capite obtruncauit Ioannem. A parte verò negatiua extat nihilominus argumentum, quod eiuſmodi pollicitatione multi imprudentes faciunt, qui tamen non arguuntur lethalis criminis. Reſpondetur duos eſſe hac parte imprudentiæ gradus. Primus eſt eiuſmodi petitionibus generalibus nequaquam antequam explicentur annuere id quod Chriſti exemplo didicimus: nihil enim Zebedæi vxori conceſſit antequam interrogaret, quid vis? ac ſubinde petitionem intelligẽs renuit, dicẽs ad filios: Neſcitis quid petatis. Quocirca eiuſmodi poſtulationibus antequam intelligãtur, ſub iuramento aſſenſum præbere animo abſolute implendi quidquid ille petierit, peccatum mortale eſt genere ſuo. Nam qui ſic iurat animo deſtinauit etiam abſurdũ ſi poſtuletur facere vti Herodes. Dixer t genere ſuo: nam ex circunſtantijs fieri hæc poteſt promiſſio citra culpã, videlicet cum inter viros probos vſu venit: nempè qñ iurans certo ſcit nihil ab alio depoſcendũ, niſi qđ more & iure fieri poſſit, neque ſi aliud popoſcerit, id ſe facturũ timet. Vix tñ à culpa ſaltem veniali tale promiſſum excuſari põt. Et ideo viri prudentes & pręſertim principes, ac publicæ pṫates nequeunt citra imprudentiæ notam eiuſmodi petitiones concedere, & vt illis imprudentia id promittere impudentia alijs eſt petere. Secundus (hoc deficiente) prudentia gradus eſt, illa facta conceſſione, vbi poſtea cõſtiterit iniuſtum peti nõ ſtare promiſſo. Qđ nos Salomon exẽplo docuit, ſanè qui petitionem matris, poſtquam illa ſuam mentem aperuit implere renuit. Qm̃ in eiuſmodi promiſſionibus conditio honeſti, ẽt ſi iurans eam non appoſuerit ſubintelligitur. Vnde Ageſilaus Rex cùm quidã illum improbè poſtulãdo vrgeret, dicens, ſibi id quod petebat ꝓmiſiſſe, quaſi illa rõne fas non eſſe negare rñdiſſe fertur. Si quidem iuſtũ eſt qđ petis promiſi: ſin minus, dixi nõ promiſi. Et iuridicũ axioma eſt in male promiſſis reſcindendã fidẽ. Extrema ergo dementia in Herode fuit ꝑꝑ iuſiurãdũ ꝑ quod in cõfuſo Herodiadi fuerat quidquid poſtulaſſet pollicitus, nefandũ illud ſcelus, patrare. Tametſi non tã ex iurandi religione, quàm ex amoris turpitudine illud emanauit. In 4. arg. explicatur quemadmodum obligõ iuri vnius perſonæ non tranſit in aliã. Neq; verò in aliã materiam. Argm̃.n.eſt, Promiſſorium iurm̃ ad futura ſe extẽdit: põt aũt obligõ illa ꝑ rei mutationẽ tolli. Quod.n. ciuitas mõ iurat ſuccedẽtib. nouis ciuibus, aut canonicis obligatio illa minimè illos ligat. Et canonicus dum hæc ſtatuta iurat, alia ſi addantur ſeruare non cogit: & nihilominus iſti ciues & canonici videntur quodãmodo iuramentũ tranſgredi, ergo omne periuriũ eſt peccatum: R̃ñſio autem eſt quadripartitã. Primũ.n.notandũ iuſiurandũ eſſe actionẽ perſonalem; & non cõmunẽ, ſicuti enim tota

Argu. 3.

Dubitatio.

Duo imprudentiæ gradus.

Ageſilaus.

Quadrifida reſponſio.

tota ciuitas excõmunicari nequit, ita nec tota ciuitas iurat niſi vel ſinguli iurent, vel in ſingulari vni facultatem faciant hoc pro omnibus iuramẽtum pręſtandi. Quare virtuti iuri quod vnus facit nemo alius ligatur. Ob idque quotieſcunq; aliquis in ſenatum, aut in capitulum recipitur, tenetur ſtatuta iurare: alias ciuitas mutatis ciuibus nullo tenetur iuramento à maioribus præſtito. Ait tñ ſecundò ꝙ teneretur quicunq; ciuiũ ẽt iniuriatus ex æqua fidelitate. Nã qui fit bonorũ particeps, fit ſubinde & onerum: ſi aũt non ſeruaret, non eſſet ob id periurus. Qua vtiq; rõne etiã ſi pater iurauerit quidpiã ſoluere, non tenetur filius ipſo defuncto, vi iuri paterni id ſoluere, ita vt non ſoluens ſit periurus, ſed tenetur tanquam hrs paternum debitum reddere: verũ eſt tñ ꝙ paterna iuratio arctius perſtringit hæredem, q̃ ſi non feciſſet iurm. Pari modo ſi rex, epiſcopus aut canonicus, ad dignitatem abſque vllo iuro admitteretur, non perſtringeretur virtute iuri anteceſſorum conſtitutionibus ſtare: teneretur tñ ex cõi fidelitate poſtq̃ dignitate & eius fructibus & honoribus fruitur, iura illi annexa ſeruare. Per hæc de iureiurandis cenſendum eſt, quæ cauſſarum patroni, & procuratores noĩe ſuarũ partium præſtant. Id. n. dupliciter fieri pt: vno mõ abſque ſpãli facultate partis ad ſingulare illud iurm præſtandũ, & tunc ille pro quo iurm præſtitũ eſt, nõ ſic ligatur, vt ſi non impleat periurus ſit: tenetur tñ ſtare verbo procuratoris, virtute poteſtatis, quam illi dedit ad ſua negotia tranſigendum: ſi tñ dominus cauſſæ ad ſingulare aliquod iurm præſtandum agenti ſuo dedit: tunc iuramentum procuratoris perinde ligat dominum ac ſi ipſe iuraſſet. Nam etſi iuramentum perinde atq; matrimonialis contractio, actio ſit perſonalis, poteſt nihilominus per deſtinatum ad id procuratorem ceu matrimonium, celebrari. Sed rogas. Nunquid dum quis procuratorem in propria cauſſa inſtituit poteſt illi generalem facultatem facere, quodcunque iuramentum exhibendi, quod ipſe iudicauerit eſſe licitum? Reſpondetur nequaquam id fas eſſe, taliter vt iuramentum procuratoris ſuum ipſius reputetur. Cuius ꝑfectò ignorantia multi laborant. Nam iurare nemini quamcunque veritatem licet, ſed illam tantum quàm prius certo cógnouerit. Et ideo illa generalis facultas iniqua eſſet, & illegitima, atq; adeo iure nõ admittenda, niſi in ſingulari, dominus cauſſæ agenti ſuo dicat. Iura meo nomine hoc. Quo fit vt illa iuramenta procuratorum nomine ſuarum partium potius ſint ceremonia iuris quibus partes ſtare tenentur, ſi modo licita ſint & honeſta. Tertium dictum D. Thom. eſt, ꝙ canonicus vel ſenator iurans ſtatuta eccleſiæ vel reipublicæ non iurat, niſi illa quæ illuc uſq; edita ſunt. Et ideo ſi aliqua ſuperaddantur, non tenetur illa, vi iuramenti ſeruare, niſi intenderit non ſolum facta, ſed facienda cuſtodire: Tenebitur tamen tanquam ſocius illius familię ex vi ſtatutorum, quæ vim habent coactiuam legũ ſi honeſta ſint, & aliis conditionibus iuſtæ legis ornata. Circa illud tamen verbum niſi intenderit ſe obligare etiam ad futura, notandum illa intentionem, non eſſe licitam niſi tacita conditione ſi edenda ſtatuta fuerint vndequaque iuſta, imò nec cum tali conditione eſſet omnino prudentia ſic iurare: quia, vt modò dicebamus, nemo debet niſi illa quæ certo nouit iurare.

De iuramẽtis alteri⁹ nomine ꝑſtitis.

ARTICVLVS III.

Vtrùm omne periurium ſit peccatum mortale.

POſtquam in genere conſtitutũ eſt omne periurium eſſe peccatũ, interrogat in ſpecie an omne ſit peccatum mortale. Et reſpond. vnica concluſione affirmatiua. Periurium ex ſui ratione eſt peccatum mortale: Cuius prima ratio eſt quidquid eſt diuino præcepto contrarium, eſt peccatum mortale: periurium autem eſt contrarium illi præcepto. Leuit. 19. Non periurabis in nomine meo. ergo omne periurium ſui ratione eſt peccatum mortale. Secundò probatur. Nam id propter quod aliud eſt tale, vt verbis Philoſophi in poſterioribus loquamur, magis eſt tale: vt ſi aqua eſt calida propter ignem, virtuoſior eſt in igne calor. Confitemur autem id quod per ſe eſt veniale peccatum vt ocioſum verbum, ſi fiat in Dei contemptum, fieri mortale, ergò fortiori ratione periurium, quod ſuapte natura contemptum Dei innatum habet, quia eſt vitium reueren-

Concluſio.

nerentiæ Dei è diametro aduerſum, erit peccatum mortale. Poterit autem ratio paulo differẽtius ſic informari. Peccatum mortale eſt quod Dei, ꝓximi ve charitati aduerſatur: omne autem periurium diuinæ charitati repugnat. Deum enim eiuſque religionem deſpicere, charitati eius aduerſatur, vt documento in hominum ciuilitate conſtat: ergo eſt mortale ſcelus.

Articulus hic vaſtiſſimum nobis aperit diſſerendi campum. Et primum omnium cõcluſio D. Tho. cum ſuis probationibus neq; adeò perſpicua eſt, neq; omnino certa videtur. Si enim rõnes animaduertas, id duntaxat concludunt, quod periurium genere ſuo ſit peccatum mortale, ſicuti furtum & homicidium: & tamen titulus quæſt. fuit vniuerſalis vtrum omne periurium in indiuiduo quomodocunq; fiat ſit mortale. Et videtur in ſolutionibus argumentorum partem affirmatiuã in vniuerſum ſuſtinere. Et vt artic. 7. dicebamus, periurium aſſertorium, quantumcunque leui materia fiat eſt mortale: neq; in hoc ſimile eſt furto, quod ratione tenuitatis materiæ poteſt eſſe veniale. Sed tamen ex altera parte extat argumentũ neq; in promiſſorijs, neq; in aſſertorijs omne periurium eſſe mortale. Iam enim ſuprà diximus, ſi quis iuramẽto promittat rem leuiſſimam quam non ſoluat eſſe periurium, nõ tamẽ mortaliter peccare. Et ſi quis iuret venialiter peccare periurium facit veniale. Item ſi quis citra iudicium diſcretionis iuret putãs id eſſe verum, quod iurat, eſt periurus, & tamen non ſemper lethaliter peccat, ſed tm̃ quãta fuerit negligẽtia. Dubia eſt ergo concluſio S. Tho. an intelligat periurium ex ſua tm̃ ratione generica eſſe peccatum mortale, an verò vſq; adeò rõne intrinſeca, vt oẽ in indiuiduo ſit mortale. Ad quã quidem q. per vniuerſas periuriorum ſpecies diſcurrentes 7. concluſionibus reſpondemus. Et vt ordinem à nefandiſſimis auſpicemur, Prima cõclu. ſit. Sceleſtiſſima ꝑiuriorum ſpecies eſt blaſphemia, & inter blaſphemias illa quæ eſt idololatria, vt ꝑ falſos Deos, ſeu veraciter, ſeu mendaciter iurare. Blaſphemiæ in quam multæ ſunt ſpecies, illa tñ ſola ad noſtrũ facit propoſitum, quę ſub forma fit iuramenti. Et quod cuiuſmodi iuratio ſit omnium impientiſſima, nemo dubitare poſſet, niſi qui Augu. ad Publicolam ſegniter & abſq; diſcretione audierit. Et refertur 22. q. 1. canon. mouet. Ait quippe ꝙ ſine vlla dubitatione minus malum eſt per Deum falſum iurare veraciter (quod eſt blaſphemia) q̃ per Deum verum fallaciter: quod fit citra blaſphemiã. Quantò enim (inquit) per quod iuratur eſt ſanctius, tanto magis eſt pœnale periurium. Nihilominus concluſio noſtra veriſſima eſt. Nã Blaſphemia genere ſuo peior eſt ſimplici periurio. Eſt namq; blaſphemia maledictum & conuicium in Deum ipſum iactatum, quo vel honori ipſius & dignitati quidpiam detrahitur, vel quod ei non conuenit impingitur. Quapropter per periurium veritas eius in dicendo dehoneſtatur: per blaſphemiam verò ſua ipſius veritas in eſſendo offenditur: qui autem per falſos Deos iurat inſigne blaſphemiæ genus Deo impingit, ſane qui honorem vni Deo debitum alijs qui non ſunt eo digni impartitur. Secundò apertius arguitur. Blaſphemia, vt 2. 2. q. 13. auctor eſt D. Tho. confeſſioni fidei opponitur, quæ primum eſt totius religionis fundamentum: eſtq; idcirco infidelitatis ſpecies atq; adeò contra primũ mãdatum de vno colendo Deo committitur: cũ periurium non fiat, niſi contra ẜm: Peccatum aũt quod primo mãdato opponitur magis impiũ eſt quàm quod fit contra ẜm. Et tertio inde id fit manifeſtũ, quòd qui per falſus Deos iurat manifeſtatius idololatra eſt, vtpote qui actione illa pſeudodeos colit ac ſi illis, aut ſupplicaret, aut turificaret. Vnde Hiere. 5. vbicunq; Deus filijs Iſrael æqua libra improperat, nempè & qđ ab eo ceu à poteſtate defeciſſent, & quod iurarent in his qui non erant Dij. Quapropter Chryſoſto. in imperfecto Idololatrã ſe inquit facit omnis, qui ꝑ aliud à Deo iurat: idololatria verò ſceleſtius ſacrilegium eſt, quam periurium. In ſumma, qui Deũ diffitetur eſſe ſolum Deum, atrociorem ei irrogat iniuriam, *vt pote qui in ſuam ipſius ſubſtantiam & quidditatem impius eſt*, quàm qui contra eius ſcientiam & dignitatem ipſam allegat in teſtimoniũ falſi: ergo enormius contra ipſum delinquit. Imò verò, vt Auguſt. ipſum ſui ipſius interpretem huc appellemus in libro contra Menda-

Auguſt.

Dubia circa cõcluſionem.

Reſpõſa dubiorũ.

Impiẽtiſſima iuratio ꝑ falſos Deos.

1. Cõcluſio.

Menda. ait blaſphemare ideo peius eſt, q̄ peierare, ꝙ peierando falſæ rei adhibetur teſtis Deus: blaſphemando aūt de ipſo falſa dicuntur. Ergo cū re vera qui per aliū q̄ per verum Deum iurat, aut per creaturas in ipſum relatas falſum dicat de Deo vero, putà ꝙ non ſit ſolus Deus, fit vt multo impius ſit iurare per falſos Deos q̄ deierare. Sed ais forſan hoc tantum concludi, ꝙ falſum iurare per Deos falſos ſit peius, q̄ per Deum verum. Imò verò idipſum concluditur, etiam dum per falſos Deos verū iuretur. Nam illic impietas idololatriæ permanet, hoc eſt falſorum Deorum cultus. Dicendum ergo ad Augu. ꝙ cùm illic de ſolo periurio loqueretur, docere cogitauit, quod quantum ad rationem attinet periurij, cuius quidē ſubſtantia eſt falſum iurare, minus malum eſt veraciter iurare per falſos Deos, quàm mendaciter per Deum verum: imò illud vt artic. 1. dicebamus non eſt periuriū. Et ad idem attinet id quod ſubdit, ꝙ quanto id per quod iuratur, ſanctius eſt, magis eſt pęnale periuriū, ſi eius intrinſecam rationem conſideres. Nihilominus ratione idololatriæ, quæ illic inuoluitur, nunquam Auguſt. negaſſet eſſe delictum periurio grauius. Definitio autem q. huius, aliam ſuſcitat, videlicet, vtrum liceat ab idololatra iuſiurandum per ſuos Deos petere & recipere. Apparet. n. id non licere. Nam cum ipſe iurando etiā verum per ſuum Deum, actum idololatrię exerceat, atq; adeò enormiter peccet, vt ille qui tale iuramētum exigit, ſocius eiuſdem criminis fieri. Augu. nihilominus eodem loco affirmatoriè reſpondet, illud eſſe licitum. Et ratio eſt, ꝙ cùm idololatra more & vſu paratiſſimus ſit per ſuos Deos iuſiurandum præſtare, ille qui illud recipit, non magis eum mouet, q̄ vſurarium ad ſuam nequitiam paratum, ille qui mutuum ab illo ſub fœnore petit. Quare neque ſe illi in illa iniq̄tate aſſociat, ſed vtitur eius fide: non quidem Catholica, per quam Chriſtiani ſumus, ſed naturali fidelitate, quā mortaliū quicunq; cuiuſcunq; ſit religionis, in pactis & fœderibus ſeruare tenetur. Id quod exemplo Laban & Iacob confirmat, qui vt Geneſi. 39. refertur cùm fędus iniſſent, mutuò ſibi iurauerunt per Deum Iacob & Deum Nachor patris

Alia q̄ō.

Laban. Et idem innuitur Geneſ. 26. de Iſaac, & Abimelech, quorum vterq; forte alteri per proprium Deum iurauit, licet vt ait Augu. non ſit ita cōpertum. Ex quo fit conſequens, ꝙ tam idololatra, quàm gentilis iuſiurandum ſuum ſeruare teneatur: non quidem ex vi religionis, quę falſa eſt, ſed ob fidelitatem humanam, q̄ ſecundum ſuam conſcientiam iureiurando confirmauit. Atqui hic eſt legitimus ſenſus Auguſt. qui refertur 22. q. 5. canon. Ecce dico, vbi ait, quòd qui ſuper lapidem falſum iurat, periurus eſt. Quod quidem gloſſa neſcio quo ficto interpretamento aliorſum vertit, quam res habet. Ait enim Auguſt. ſuos parœcianos reprehendere, qui cum ſuper librum iurare debebant lapidem aliquem loco libri ſupponebant, vt eos deciperent quibus iurabant. Quo, ideo ait Auguſt. iuramento ligari, quandoquidem alij putabant illud ſuper librum fieri. Gloſſator aūt, bene teſtatur verba Auguſt. in ꝓprio loco non conſuluiſſe. Alia alij ēt Theologi illo loco affingunt, quæ non ſunt relatu digna, Auguſt. n. illic non loquitur niſi de iuramentis gentilium: quibus inter omnia ſolenniſſimū erat per Iouē lapidem iurare inde tractum, vt apud Liuium lib. 1. & apud Gell. & apud vniuerſos Latinos, quod cœremonia ineundi fœdus erat, vt pater patratus manu tenens lapidē, conceptis verbis iuraret, & tunc ſuem lapide feriret. Ex quo ſermo ille deriuatus eſt: ferire fœdus. Illum ergo lapidem appellabant Iouem, quatenus teſtis fœderum erat. Ait ergo Augu, non ꝙ qui ſuper, ſed qui ad lapidē, ſ. Iouem, iurat, quamuis re vera non iuret per rem ſanctam, iurat tamen per eū quem putat eſſe ſanctum. Et ideo tenetur fidem illam ſeruare. Sed rogas fortaſſe, vtrum talis idololatra ratione iuramenti, arctius ſit deuinctus, quam ſi abſque iuramento fidē ſuā obligaſſet? Auguſt. n. ad Publicolam, hoc duntaxat ait, ꝙ qui ꝑ Deum falſum iurat verum, ſemel peccat: quia iurat per quem non debet: qui autē per eundē iurat falſum, bis peccat: quia prætereà iurat falſum: Et idem eſt, ſi non impleat iuratū promiſſum. R̄ndetur aūt eiuſmodi Ethnicū non teneri arctius abſoluta obligatione, ratione iuramenti: qm̄ illud frangēs nulli vero Deo aut rei ſacræ iniurius eſt,

Gentilis tenetur ſuum iuramētū ſeruare.

Iouē lapidē iurare.

Alia q̄ō.

eſt, ſed illi penitus, cui fidem frangit, neq; veram religionem contaminat: ſed tñ tenetur ex hypotheſi, id eſt ſuppoſita eius fallaci conſcientia qua putat p verum Deum iurare. Eſt.n. Theologũ axioma, erroneã conſcientiam obligare. Hic enormitati ſecundo gradu accedit blaſphemia iurandi per creaturas more gentilico, quamuis qui iurat, Chriſtianus ſit, & non idololatra, ut per Solem, per Mercurium, &c. qđ 22. q. 1. ca. clericum. Carthaginenſe concilium vt blaſphemum dãnat quem canonem ſuperiori q. art. 6. emunctius expoſuimus. Tertiò ordine blaſphemiæ veniunt Chriſtianorum quæ formã habent apoſtaſiæ. Qualia ſunt quinq; illa verba in Hiſpanis damnata, ſcilicet, Non credo in Deum: ſeu vt fingunt de Deo diſcredo. Item de Deo renego, qđ eſt ipſum abnegare & adiurare. Et Peſſe, hoc eſt Deo diſpliceat, eumque tædeat huius aut illius rei: ac demũ p Dei vitam. Prima nãq; tria genera ſignificationem infidelitatis habent & fidei abiurationis. Eſt tamen adnotandum hmõi blaſphemias non eſſe re vera apoſtaſias. Nam qui ſic iurant non habẽt animum dediſcẽdi à fide, ſed iræ impetus uerba illa extorquet blaſphema. Etenim vt vera apoſtaſia & defectio à fide ex ſuperbia naſcitur, vt hæreticorum exemplo conſtat, ſic hmõi Chriſtianorũ blaſphemias flammatabilis profert. Sunt tñ ſuprà quàm dici poteſt enormiſſimæ. Sic enim de fide blaſphemare, quam in baptiſmo profitemur, etiam apud Turcas & impuriſſimos idololatras eſſet exhorrendum. Quare non eſt æſtimanda huius impietatis immunitas de ſola ciuili pœna, quæ leuiſſima eſt carceris. Eſt.n. citra controuerſiam latiſſimè grauior culpa apud Deum, quàm homicidium: quandoquidem, vt ſuprà iam conſtitutum eſt, ſit fidei contraria, q̃ ad primum legis mandatum attinet. Obidq; inquiſitores etiam hæreticæ prauitatis in blaſphemos ſolent aĩaduertere. Immo antiquitus pœna acerrima mortis plectebatur blaſphemus. Legitur.n. Leui. 24. Homo, qui maledixerit Deo ſuo, portabit peccatum ſuum: & qui blaſphemauerit nomen Dñi morte moriatur: lapidibus opprimet eũ omnis multitudo: ſiue ciuis ſiue peregrinus fuerit. Omnis inquit multitudo: qm̃ vniuerſi vindices eſſe debent honoris Dei. Iam verò reſpublica non quo crimina grauiora ſunt acerbius vleiſcitur: ea.n. iudicio Dei relinquit, ſed quo magis ſunt pacem ciuilem perturbantia. Qui autem ait Peſe, hoc eſt Deum tædeat eo blaſphemus eſt quod bilem quam de alio concepit, in Deum reſpuit, & quem iræ habet corruptum affectum, eundem Deo impingit, quod nefandiſſimum eſt. Dicere autem per vitam Dei vt ſuperiori q. artic. 6. dicebamus, non eſt Dei vitã in teſtem ſimplr adducere: alioqui non eſſet blaſphemia: ſicuti neq; illud viuit Deus, ſed eſt nefandiſſima execratio. Etenim ſicuti dum ais per vitam patris, aut filij, illam niſi verũ dixeris, vltioni Dei ſubdis: ſic dum ais per vitam Dei, perinde eã videris eius ipſius iudicio ſubijcere, ac ſi poſſet Deus de ſe ipſo ſuppliciũ ſumere. Sunt & blaſphemiarum non infimæ ſpecies iurare per membra Dei, vt per caput, per ſanguinem, per iecur, & per alia membra quæ noĩare depudet. Nam præterquàm q Deo videantur iſti membra tribuere, etiam ſi de membris Chriſti intelligant, enorme conuitiũ, & cõtumelia eſt. Quandoquidem hoc non eſt membra in teſtimoniũ afferre: ſed vituperijs Chriſtũ ſordidare, ſicuti nefas eſt iurare per intemeratam Deiparæ virginitatem. Ob idq; mirari ſatis nequeo, cur publicæ poteſtates ſi non euangelium, ſaltem authenticũ Conſtantini non conſulunt de hac re: cuius titulus eſt, vt non luxuriẽtur homines contra naturã, ne iurent per caput aut capillos Dei, & ne Deum ſuũ blaſphement, vbi iurare per capillos nefando exequatur flagitio, quod ſit contra naturã. Quin verò (vt ſupra diximus) grauior illo eſt blaſphemandi impietas. Quocirca pp hmõi peccata (vt illic hr̃) ſæuire ſepenumero Deus ſolet in genus humanũ. Nunc.ſ. vrbiũ incendijs, nũc fame, nunc bellis, & ſubmerſionibus, & huiuſmodi alijs portentis ſuũ vindicans ſanctiſſimum honorem & nomen: & hanc ob cauſam ſanctiſſimè illic obteſtatur Imperator prætorem vrbis, vt quos talibus delictis irretitos deprehenderit pręterquam quod ſemetipſos indignos faciunt Dei miſericordia, vltimis ſubdat ſupplicijs. Vt non ex contemptu talium inueniatur & ciuitas & reſpublica per hos impios

Secũdꝰ blaſphemię gradus iurãdi.

Concil. Carthaginen.

Tertius gradus.

Iuramẽta Hiſpanorum.

Nota.

Blaſphemiæ enormitas.

Pœna antiqua blaſphemiæ.

Peſe.

Per Dei vitam.

Authẽticũ Cõſtãtini.

impios actus lędi. Nam ſi contra homines inquit factæ blaſphemiæ, impunitæ non relinquuntur, qui Deum ipſum blaſphemant, magis digni ſunt ſupplicia ſuſtinere. Hæc Conſtantinus. Et eſt præcipuè recolenda collatio hominum cum Deo. Bone Deus, qui in regem blaſphemat, quam omni opprobrio & ſupplicio, & quidẽ meritò dignus habetur. Et tñ eum qui in regem regũ cõtumelijs proſcindit non tam iniquis oculis conſpicitur: Sed de blaſphemijs hactenus. Ad hæc ꝑfecto ſi blaſphemiæ non ſunt, ſaltem proximè accedunt dicere, Sicuti Deus eſt & ſicut natus ex virgine (& ſimilia) ſic quod aſſero verum eſt. Quocirca dum falſitas ſic affirmatur fędiſſimum eſt periurium, blaſphemiæ affine. Et quãdo affirmatio veritate polleret, non tamen eſſet à blaſphemia longè diſtans. Nam quamuis veritas, vt aiũt Philoſophi, eo qđ adęquatio eſt rei ad intellectum, ac perinde indiuiſibile cõſiſtens non recipiat magis & minus, tñ quia diuinæ veritates ipſiſſimi ſunt veritatum oĩum fontes non ſunt à nobis acceſſibiles, atq; adeo inſolétiſſima ſuperbia eſt tantam nobis fidem arrogare vt veritates caducas noſtras cùm illis ſempiternis conferamus. A blaſphemiæ iurationibus ad alia periuria eo ordine deſcendendum nobis eſt, qui inter iuri comites conſtituitur. Primus autem eſt veritas quę ſi iurõ abſit inſigiter vanũ eſt, quod. ſ. iurandi ſubſtantia euacuatur. De hoc ergo ſtatuitur ſecunda eademq; vniuerſalis concluſio, quæ nullam prorſus exceptionem ꝑmittit. Omne aſſertoriũ periurium eſt peccatum mortale. Omne (inquam) in quacunq; materia, quocunque fine, quacunque de culpa & ſub quacunq; forma, & quocunq; modo & intẽtione fiat: dum tamen ſit actio deliberata. Dixerim in quacunq; materia ſiue magna ſiue parua. Etenim qui falſo iurat ſe nõ fricaſſet barbam mortaliter peccat, atq; ſi iuraſſet rem aliã grauiſſimam. Nam tam falſum eſt, te non fricaſſe barbam (ſi falſum modo eſt) aut non penna lauaſſe dentes, quàm te non patraſſe homicidium, quod tamen commiſiſti. Et quouis id fine aut cauſſa facias, nihilominus lethale peccatum eſt, quanto ſit cumque finis alias ſanctiſſimus, & pientiſſima cauſſa eademq; grauiſſima: vt ſi deieres ad cauendum tibi mortem, vel innocẽti, vel regi: vel ad liberandam à proditione & incendio totam rempublicam: quin etiam ſi illa via hominem ſeruaſſes ab ęterna morte nihilo ſecius tuã ipſius animam peremiſti. Exemplum eſt in lib. cõtra mendā. Auguſt. Si quis eſſet infidelis in poteſtate impiorũ conſtitutus ad quem peruenire non poſſet, vt regenerationis lauacro ablueretur, niſi deceptis mentiendo cuſtodibus, minimè id liceret. Perſpice nõ ſolũ peierare nefas eſſe, verùm neq; mentiri fas eſt, ad redimendam animam proximi, eripiendamq; à tartareis faucibus, & vt ſummatim dicamus quemadmodum (vt in decretis extat.) 22. q. 2. cano. Primũ eſt, nulla neu vera neu cogitata ratione mendacium dici poteſt citra peccatũ. Ita nullum poteſt eſſe mendacium, quamlibet leuiſſimum; quin ſi iuramẽto firmetur ſit mortale periurium. Et cum audis aſſertorium, promiſſorium quoq; intelligito, qua ratione (vt ſuperiori q̃ dicebamus) aſſertorium eſt, vt ſi dum quiſpiam ſe aliquid facturum aut non facturum iurat, nõ habet intentionem faciendi, vt iurat: mẽdacium aſſertorium eſt quamuis iuret hominem occidere aut peius aliquid patrare, tametſi poſtea id re exequens nouum committat crimen contra legẽ opus illud prohibentem. Huic autem concluſioni adiungitur tertia. Omne iuramentum promiſſorium rei, quæ ſine peccato mortali fieri non poteſt, eſt pariter atq; exceptione peccatum mortale, etiamſi verum iuretur: videlicet dum intentio adeſt implendi. Nam cùm qui iurat, alia teneatur lege contra iuramentum facere perinde eſt ac ſi falſum iuraſſet. Immo cùm omnis res illicita ſit cõtra diuinum mandatum. Nam tam naturales quàm ciuiles ut lib. 1. dictum eſt ab illo deriuantur: ſit ut iurare per Deũ rem illicitam eſt illi, aut per ipſum promittere facere contra eius ipſius mandatum. Quapropter ſicut ſuperiori libro de uoto rei illicitæ dicebamus qui rem iniquam iurando promittit Deo potius malũ comminatur quàm verum promittat. Comminatur inquam illi iniuriam facere, quo nihil vel impudẽtius vel audacius dici poteſt. Promiſſio namque de re fieri debet quę ſit ei grata, cui fit. Hęc ergo duo ſimpliciter

Marginalia: Sicut De⁹ eſt. — Secũda concluſio. De periurio aſſertorio — Auguſt. — Tertia concluſio.

citer ſunt dicunturque periuria de quibus idcirco tum concluſio D. Thomæ in vniuerſum intellecta veriſſima eſt, tum & eius rationes firmiſſimæ. Nam qui his modis deierat Dei contemptor ex eiuſq; adeo violator charitatis. Nomine autem periurij impræſentiarum non illud tm̃ intelligimus, quod fit per Deum, verum & illud etiam quod fit per creaturas in ipſum relatas. Nam etſi vt in ſolutione ſecundi videbimus, peius ſit peierare per Deum, eſt nihilominus peccatum mortale, dum fit per creaturas: ſiue vtrunque ſolenniter fiat coram iudice, ſiue priuatim. Omne. n. eſſet peccatum mortale. Haud tñ mõſtraſſe ſatis eſt periuriũ ſimpliciter dictum mortale crimen eſſe de eius etiam enormitate quartam concluſionem addamus. Periurium quod ſacrilegium mortale eſt peiorem Dei offenſam innatã habet quàm vllum crimen quod aduerſum proximi charitatem admittitur, etiam q̃ homicidium, ſiue per Deum ſiue per creaturas in ipſum relatas fiat, ſiue ſolenniter ſiue priuatim. Concluſio eſt D. Tho. in quolibet. 18. atque aliorum plurium. Sed quando nulla extaret doctorum auctoritas, rationes in propatulo ſunt; & namq; periurium præuaricatio præcepti prioris tabulæ, vt ſupra diximus, qua eius detrahitur honori & reuerentiæ; huiuſmodi autem iniuriç immaniores illis ſunt, quibus offenditur proximus. Quod ſi quis rationem hanc infirmare conetur, ſed arguens ꝙ tunc ſequeretur acerbius eſſe crimen, violare diem feſtum ſeruili opere, quàm hominem enecare, eo ꝙ mandatum de ſeruandis feſtis attinet ad priorem tabulam. Nullius eſt vigoris argumentum; quoniam feſtorum præſcriptio, quæ ab eccleſia ſeruantur, non eſt de iure diuino, ſed de iure duntaxat humano: & ideo violatio feſti nõ eſt tã graue peccatum, q̃ vel homicidium, vel furtum. Qui verò id quod iure diuino de celebrandis feſtis cautum eſt, transgrederetur, grauius quàm homicida peccaret: puta qui nullum in tota vita feriaret tempus, ꝙ dicaret diuino cultui. Adiungitur & ſecunda ratio, qua demonſtratur periurium iniquius eſſe homicidio, aliàs enim non eſſet iuramentum, finis omnis controuerſiæ, vt ait Paulus. Nam ſi eſſet minus peierare, q̃ occidere aut adulterium facere, nunquam ab homicida & ab adultera iuramentum peteretur calumniæ: quoniam coniectura eſſet, vt periurium, tanquam per exilius peccatum maiora contegerent crimina. At vero fuit ſemper omnibus gentibus tam ſancta, tamque ſolenniter culta iuſiurandi religio, vt quæuis agatur cauſſa, iuriſiurandi beneficio, & tractetur, & expediatur. Sed ſi fortè qui hoc argumentum vt inualidum ſic redarguat. Vbi quis de hæretica defertur prauitate, quamuis iniquior periurio ſit, ab eo nihilominus expoſcitur iuramentum calumniæ: ergo illa ratione nõ probatur periurium eſſe grauius homicidio. Reſpondetur, ꝙ hæreſis error quidam eſt intellectus, & ideo licet hæreticus per ignorantiam aliquid de Deo falsè diffiteatur, confitetur nihilominus reuerentiam ei debitam. Quapropter in ſua exiſtimatione grauius eſt periurium ac proinde dignus exiſtimatur cuius iuramentum exigatur. Ac demum quanta ſit periurij pernicies tertio demõſtratur. Periurium namque ſubuertere molitur fundm̃ humanorum omnium commerciorum, quod vt ſupra ex Cicero retulimus, eſt dictorum fides. Hæc. n tunc firma eſt cũ per iuſm̃ conſtabilitur. Quare ſi iuſiurandi vim infringas nulla ſit reliqua inter homines cõſtantia fidei. His ergo de cauſſis Leuit. 19. cum tanta emphaſi prohibetur periurium. Alia enim mandata ſimpliciter ponuntur. ſ. Nõ furtum facies, &c. Periurium autem cum emphaſi, Non periurabis in nomine meo nec pollues nomẽ Dei tui, Ego dominus. & Exod. 20. non ſatis Deus duxit admonitos nos facere ne nomen eius in vanum aſſumeremus, ſed ſubdit, Neq; . n. habebit inſontem Dn̄s eum qui aſſumpſerit nomẽ Dei ſui in vanum. Et C. de iureiurando. Iuſiurandi inquit contempta religio ſatis Deum vltorem habet. Quapropter etſi reſpublica non perinde atq; homicidia periuria vlciſcatur, non ideo exiſtimãdum eſt non eſſe grauioris culpæ. Vnde 22. q. 1. canon. mouet ait Aug. grauiſſimam eſſe pœnam periurij, ſcilicet, & apud Deũ & apud eccleſiam. Et Euticianus Papa canon. ſtatim proximo prædicandum (inquit) eſt, vt periurium fideles caueant, & ab hoc ſummopere abſtineant, ſciẽtes hoc grande ſcelus

Quarta conclu.

lus eſſe. Quare & periuri infames iure habentur, vt 6. q. 1. canon. quicũq;, & cano. infames. & extra de teſtibus, c. teſtimoniũ habetur. His autem non obſtantibus ſubnectitur 5. concluſio. Plura ſunt promiſſoria periuria quæ non ſunt grauioris culpæ q̃ venialis. Primum. n. id valde probabile eſt, quod præced q. Caiet. ait: nempè iurare id ꝙ officio ſupererogationis obſtat, non eſſe grauius quàm veniale, vt non iurare religionem: quia poteſt abſq; peccato illud impleri, niſi forſan id quis iuraſſet in caſu etiam neceſſitatis: tunc. n. illicitum iuraſſet. Quocirca vt legitur canon. Floren. diſt. 85. ille Archidiac. qui iurauerat nunquam fore epiſcopum, compulſus fuit eandem functionem accipere. Quòd ſi arguas, qui opus ſupererogationis iurat non facere obicem ponit ſpirituiſancto: ergo peccat mortaliter, nam ſpirituiſancto reſiſtere inſigne ſcelus apparet. negat conſequentia. Si enim eo pacto quis opponeret ei obicẽ: vt nequiret abſq; culpa mortali eis inſpirationi auſcultari, ipſa obijcis appoſitio eſſet mortalis: qui aũt iurat non facere opus ſupererogationis non obſtante iuro poteſt optime Spiritui ſancto obedire. Et ideo non eſt alia culpa quàm ꝙ contra concilium Spiritus ſancti iurauit, quod natura ſua ideo non eſt mortale, ꝙ ad conſilia ſequenda nemo tenetur: eſt nihilominus irreuerentia quædam ſaltim veniali. Secundò ẽt concluſio verificatur, vbi quis iurat promittendo rem ſterilem & oĩno vanam, vt cũ quis iurat leuare feſtucam, aut reſcindere vngues tali die, aut id genus alia, quę nullius ſunt emolumenti: iuramenta. n. hæc ob id ſunt peccata ꝙ nõ ſunt obligatoria, ſuntq; ſubinde vana. Haud tamen condemnanda ſunt mortalia, poſtquam etiam citra peccatum nonnunquam impleri poſſunt, vbi impletio contra bonos mores non vergit. Tertiò, concluſio vera oſtenditur vbi quis iurat aliquid ſe facturum quod non eſt niſi veniale malum, nempè iocosè mentiri, aut ocioſum verbũ loqui. Tunc. n. quia illud iuſm implere, non eſt niſi veniale, conſequitur vt neque illud fieri grauiorẽ afferat culpam. Quod ſi in contrariũ arguas, Qui illud iuramentum emittit, tenetur illud falſificare non implendo: ergo in virtute facit iuramentum falſum, quod videtur eſſe mortale. Reſpondetur quod quamuis teneatur illud falſificare, ſolum teneatur ſub reatu veniali. Et ideò licet iuramentum ſit quodammodo falſum, non tñ inde fit eſſe mortale: iam. n. ſupra regulam illam ꝙ non iuſm falſum ſit mortale, præmonſtrauimus non eſſe vſem, niſi aſſertoriè. Quare ſi dum ille de quo loquimur iurat nõ haberet intentionem implendi, illud eſſet mortale: nam eſſet aſſertio contra mentem; Sed tñ obligatio promiſſorij iuſi dẽt cenſeri, vt diximus, ex parte obiecti. Vnde quando obiectum (hoc eſt materia) non eſt niſi veniale, iurare id facere cum intentione faciendi, non erit grauius q̃ veniale. Quartò deniq; & poſtremò verificatur concluſio, vt ſuperiori q. art. 7. diſputabimus quando quis ſub iuſo pollicetur rem parui momenti: quod quidẽ profectò, vt reor, non eſt niſi veniale. Sexta concluſio, Non omne iuſm aſſertorium, licet ſit vanum atque illicitum & ſubinde quodammodo periurium eſt peccatũ mortale: ſed crebro veniale. Concluſio hæc veritatem obtinet vbi periurium ſolo defectu tertij comitis committitur: quod quidem non ſimpliciter, vt arbitror, ſed ſecundum quid periurij nomine denotatur. Primum vbi quis verum tertiumq; iurat, ſed tamen ſine neceſſitate: quod plurimum illis qui iurare aſſueuerunt accidit, vt cum quis iurat ſolem lucere aut pluere, dum ita eſt, & ſimilia. Hæc enim iuſa quia vana ſunt, culpa non vacant, ſed tamen, quia vera exiſtunt & certa, mortalẽ labem non impingunt. Vbi autem quis pro certo id iurat, quod certum non habet, pluſculum difficultatis emergit: Eſt ergo animaduertendum ꝙ ad iudicandum verumne ſit, an falſum iuramentum, non tam ad rem iuratam, quàm ad mentem iurantis attendendũ eſt. Si enim quis id iurat, quod poſt legitimum examen certò putat eſſe verũ, licet fortè ſit falſum nullatenus delinquit. Et vice verſa dum putat eſſe falſum quod pro vero iurat, quanquam fortè ſit verum nihilominus periurus eſt, vt ſupra artic. 1. ex mente Auguſtini explicuimus. Requirit autem iuramenti reuerentia, vt q. præced. art. 7. adnotauimus, non ſolum. vt verum iuretur, ſed vt nihil homo iuret antequam

Quinta conclu. · Argum. · Sexta concluſio. · Adnotãdum.

quam pro rei qualitate certus ſit verum eſſe quod iurat. Dixerim pro rei qualitate & dignitate. Nam non æqua diligentia in oĩ materia requiritur ad veritatẽ perſcrutandã quæ iur̃o aſſerẽda eſt, ſed in rebus egregijs atq; arduis multo maior, q̃ in his quæ ſunt minoris momenti. Immo q̃nque res põt eſſe tam peruia, vt ſine vlla diſcuſſione poſſit iurari. Culpa ergo iurãdi rem incertam pro certa æſtimanda eſt, penes negligentiam, hoc eſt penes omiſſionẽ diligentiæ, quæ pro dignitate materię erat adhibenda. Quæ quidẽ indiligentia tanta eſſe poteſt, vt faciat peccatum mortale, tamq́ue remiſſa, vt non conſtituat niſi veniale id quod iudicio prudentis penſandum eſt. Verumtamen circa has duas concluſiones ingẽs ex dictis D. Tho. cõtra ſeipſum exurgit arg. Conſtituit. n. in 1. art. oẽ illicitum iur̃m quodammodo dici periuriũ, ẽt illud cui ſolus deeſt tertius comes. Et in 2. vniuerſum conſtituit oẽ periurium eſſe peccatum, in tertio verò ait omne eſſe peccatũ

Argum.

mortale. Quod ſi verum eſt, falſæ ſunt 5. & 6. concluſiones noſtrę de peccato veniali aſſertæ, quod profectò concedere enormis apparet error. Quis. n. mortale peccatum in vero iur̃o & certo cõmitti aſtruat, ob id ſolum quod non erat neceſſarium? Ad hoc ergo reſpon. vt bene Caie. hoc loco ſpeculatur, periurium vno modo dici ſimpliciter, & altero ſm quid. Et eſt diſt. Bonauen. ad hoc propoſitum in 3. diſt. 39. art. 1. q. 1. Periurium. n. ſimpliciter eſt id q̃ præcipuo potiſſimoq; fini iur̃i aduerſatur qui eſt veritatis confirmatio & atteſtatio: videlicet omne aſſertorium periurium q̃ ſit contra mentem: ſ. quotiens quis id iurat, quod putat eſſe falſum, aut ſi iurando promittit, quod tunc facere non intendit; vt in præſentiarum 2. noſtra concluſione aſſertum eſt. Huic enim periurio deeſt primus comes: nempè veritas, quę illud conſtituit ſimpliciter periurium. Huic autem annexum eſt & illud quod in 3. concluſione ſubiecimus iur̃o promiſſorio rei, quæ ſine peccato mortali impleri non põt, quippe quod in virtute ẽt eſt iur̃m falſum: q̃nquidem qui illud emiſit, tenetur ſub reatu peccati mortalis falſum reddere. Reliqua verò illicita iur̃a, tametſi ſuo gradu dicantur periuria, ſortiuntur tñ hoc nomen ſm

Periuriũ ſimpliciter & ſecundũ q̃d.

quid: q̃m non è regione fini iur̃i obſeruantur: qui eſt confirmare atteſtariq; veritatẽ; vt patet, ſi per ſingula diſcurras. Nam in promiſſorijs 5. concluſionis ſaluatur veritas, quæ finis eſt iur̃i in intentione iurantis, ſed q̃m ratione materiæ obligationes deinde reſultantes non ligant ſub reatu mortali, fit vt neq; periuria ipſa ſint mortalia. Atq; idem ijs accidit aſſertorijs, quæ hac 6. concluſione protulimus. Salua enim in illis fit veritas in intentione iurantis, ſed quia aliunde contrahunt rationem culpę, non oportet ſemper eſſe mortalia. Hæc autem oculatius diſcernas, ſi vires duas iuramenti, quas q. præced. art. 7. dignouimus mediteris: quarum prima eſt veritas aſſertoria, confirmatoria & teſtificatoria: quæ ſemper obligat ſub mortali reatu, ſed altera eſt obligatoria, quæ reſultat ex iuramento promiſſoris & huius grauitas ex natura obiecti penſanda venit. Vnde concluſio D. Tho. huius art. ſ. Periurium ex ſui ratione eſt peccatum, ſi accipiatur vniuerſaliter pro vniuerſis indiuiduis, reſtringenda eſt ad periuria ſimpliciter in 2. & 3. concluſionibus expreſſa. Si verò vt ſonat intelligatur ſolùm quantum ad genus, ſicut ſi dicas furtum ex ſui ratione eſt peccatũ mortale, non opus habet reſtrictione: ſed nihilominus illa quę in 5. & 6. concluſionibus allata ſunt ratione materię excipientur, vt non ſint niſi venialia: ſicuti ſuffurari obolum. Eſt nihilominus magnopere neceſſarius tertius comes nempè iudicium & circunſpectio iur̃i, quæ multa habet membra. Primò vt dicebamus, vt magna neceſſitas interueniat. Hæc autẽ neceſſitas inde primũ iudicanda eſt quod ſit res dubia: nam vbi res liquet, fruſtra iuratur, & idcirco improbè. Et præterea requiritur, vt id quod iuratur, ſit dubium, non, aut iuris, aut ſcientiæ, quod alijs methodis, vtpotè vel auctoritate, vel ratione terminandum eſt, ſed quod ſit dubium facti, idq́ue tale, vt alia via quàm per iuramentum innoteſcere nequeat. Mox, rei magnitudo æſtimanda quoq; eſt & pietas, vt videlicet digna ſit cuius Deus ſit in teſtem accerſendus: nam pro re leui iurare, pro qua non modo regem, verùm neque virum honeſtum in teſtimonium euocares, citra diuinum contemptum fieri nõ poteſt. Sed de-

Vires duæ iuramẽti.

Senſus concluſiõis D. Thom.

Neceſſitas iur̃i.

bet prætereà tum vſurpatio diuini nominis, tum & periculum peierandi, quod à iuramento imminet, magnitudine neceſſitatis compenſari. Id quod tam ille qui iurat, q̃ alter à quo iurare cogitur, tenetur animaduertere. Immo efflagitat prætereà iurandi rõ, & vt forma certa, & ordine fiat in iudicio fori: ea nimirũ religione q̃ ſm leges conſueuerunt iurã celebrari.

Forma & ordo.

Puta ſuper altari, tactis euangelijs & cruce, vel ſaltem in præſentia iudicis: conceſſo prius iuraturo induciarum tempore, vt ſecum mature deliberet, quid eſt quod iuret.

Iuramẽta libera.

Quocirca iuramenta, quæ vocantur libera, hoc eſt quę priuatim extra iudicium fiunt, perquàm rariſſimè excuſari poſſunt à culpa, ſaltẽ veniali ex defectu neceſſitatis.

Paul. ad Rom.

Exemplo nobis ſit Paul. ad Rom. 1. vt diſcamus, quàm circunſpectè quantaq; cum reuerentia ſit nobis diuinum nomen per iuramentum nominandum. Iurauit primo in ſcriptis, quia non ita de calamo, vt de lingua quidpiam poteſt inconſultum decidere, & de re prætereà, tum occultiſſima, tum etiam neceſſaria, ad conciliandos ſibi Romanorum animos. Teſtis mihi eſt Deus. Ecquis verò Deus? cui ſeruio, non vtcunque, ſed in ſpiritu meo, in Euangelio filij eius, q̃ ſine intermiſſione memoriam veſtri facio, &c.

De peſtifera iurãdi conſuetudine.

Poſt hęc tandem de peſtifera iurandi conſuetudine adhibenda eſt poſtrema cõcluſio. Recitat namq; Sco. in 3. diſt. 39. neſcio quorũ opinionem, quod vnum leue periurium non eſt mortale: ſed tunc fit idem mortale dum fit ex conſuetudine atq; alia eſt recentior quorum domi aſſertio. vſq; adeo diuini nominis honorem zelantium peſſimamq; ſubinde iurandi conſuetudinem eatenus vituperantium, vt dicant oẽ iurm̃ ſiue verum ſiue falſum quod ex mala cõſuetudine fit, eſſe peccatũ mortale: quia ſi fiat inquiunt ex conſuetudine, non põt habere tertium comitem, qui eſt iudicium, atq; adeo tũc iuratur incertum pro certo. Quocirca etiã ſi verum iuretur illud accidit materialiter & præter intentionem iurantis, vt pote qui eodem modo id ipſum iurarẽt licet eſſet falſum. Nã qui ex conſuetudine iurat, quicquid in buccã venerit ſub iurõ profert.

Septima concluſ.

Ad intellectũ ergo rei præſentis ſtatuitur ſeptima concluſio: Conſuetudo licet cauſſa ſit iurãdi, magnumq; ſecum afferat peierandi periculum: tñ neque ipſa per ſe peccatum eſt, neque ſpeciem mutat iuri, neq; aliter aggrauat, q̃ tollendo aliquem trium comitum. Ad huius autem concluſionis explicationem notandum eſt conſuetudinem in quacunque materia non eſſe niſi actionũ frequentationem, ex qua ſecũdum Philoſ. 2. Eth. generatur habitus. Patet ergo prima concluſionis particula. Nam habitus ille ex actuum frequẽtia genitus cauſſa eſt iterũ, atq; iterum iurandi: ſi quidẽ habitus quicunq; generat ſimiles illis actus ex quibus genitus eſt. Illa autem iurandi facilitas, vt art. 2. ex Aug. contra Menda. retulimus, ſecum affert periculum deierandi: nam anteuertit rationis vſum, vt ante homo iuret quàm adhibeat veritatis iudicium. At verò cum frequentatio actuũ non ſit diſtincta ab ipſis actibus, nõ eſt per ſe peccatum vltra numerum multiplicatarum actionũ. Sed ſi decies vanè iuraſti, decem præciſè commiſiſti peccata, vel mortalia, vel venialia, ſecũdum abſentiam comitis, qui deeſt iuramento. Hoc eſt ſi fuerint falſa aut iniqua de re, quæ ſine mortali impleri nõ poteſt, erunt mortalia. Si autem leuia ea defectu iudicij & diſcretionis, erunt venialia. Quocirca conſuetudo vt concluſio affirmat ſpeciem iuramenti, nec mutat, nec aggrauat: niſi quatenus comitem aliquem tollit. Vnde vt ad opinionem quam Scot. refert reſpondeamus. Si periuriũ fuerit leue & veniale, videlicet eorum quæ in 5. & 6. cõcluſione deſignauimus, quantumcunque fiat ex habitu & conſuetudine non efficitur mortale. Et eodem modo rñdetur ad opin. ſecundo loco recitatam, imò ſi iuramentũ ſit quod per ſe eſſet licitum, propterea quod ex conſuetudine iurandi fiat, nullam contrahit culpam neq; venialem neq; hoc in dubium cadere poteſt: ſolus. n. defectus alicuius triũ comitum facit iurm̃ eſſe peccatum. Sed aiunt fortè iſti idẽ eſſe iurm̃ fieri ex conſuetudine, & fieri ſine iudicio: videlicet vt iuretur aut falſum pro vero, aut incertum pro certo. Illis autem reſpondemus primò falſum eſſe quod aſſumunt: nam in primis non conuertuntur. Poteſt. n. defectus iudicij contingere, non ex mala conſuetudine: ſed aliunde videlicet, quia homo valde affectus eſt ad id quod

iurat,

iurat, vel ex ira, vel aliam ob cauſam. Præterea, ſtat quempiã ex conſuetudine iurare, & nihilominus nõ peccare defectu iudicij. Nam iurare ex conſuetudine eſt iurare inſtigante conſuetudine, ſed nihilominus res poteſt eſſe tam peruię veritatis, vt nulla ſit opus mora iudicandi. Et ideo tunc iuratio nullum erit peccatum. Deinde quia poteſt contingere in illo motus ſurreptitius, qui ſic naturaliter linguã rapiat, vt culpam vel omnino tollat, vel venialem reddat. Adde ꝙ vt ſ. monſtrauimus non quæcunq; negligentia iudicandi peccatum mortale eſt. Ad hæc ſtat etiã quempiam (licet rarò contingat) iuris eſſe aſſertum, qui tñ ſuopte ingenio non eſt mendax, immo abhorret mendacia: illum ergo ſic condemnare, vt quotieſcũq; iuret, ſiue verè ſiue falsè, mortaliter delinquat, enormis profectò eſſet cenſura. At fortaſſe aliud hic quis cõmentum fingat ꝙ à nonnullis comminiſci audiui, nempe eum qui cõſuetudinem habet intemeratam iurandi in ſtatu eſſe peccati: Hoc autem multo minus intelligo. Status enim peccati non cenſetur, niſi vbi vel te non penituit elapſi criminis: vel animum habes delinquendi, vel occaſionem non amoues, vt ſi non domo depellas amicam, aut ſi artem exerces (vt campſoriam) quæ anſas ingenio ſuo & natura peccãdi offert: vbi verò hæc abſint, neque peccatũ ſupereſt, neq; ſubinde ſtatus peccati. Igitur quãtumuis ſit homo malè iurandi conſuetudini addictus quãprimum mentem mutauerit, & occaſiones fuere propoſuerit, puta familiaritatem cum illo qui cauſſa ei erat iurandi, vel alias quaslibet, in nullo remanet ſtatu peccati. Nam habitus per ceſſationẽ ab actu extenuabitur ac tandem delebitur. Hæc dicta ſint, non ꝙ prodigioſam nefandiſſimamq; iurandi conſuetudinem excuſare velimus: ſed vt illis occurreremus, qui plus nimio eam inculpantes, culpã perſcrutantur vbi culpa nõ eſt. Satis eſt. n. ꝙ eiuſmodi cõſuetudo tam pñtaneum afferat deierandi periculum, vt ſit ſeu virulentiſſima peſtis exterminanda. Vix. n. iam reperies qui citra iurm̃ minimã orõnem vel inire, vel concludere ſciant: quippe cũ ceu orõnis ornamentum & ſuſtentaculum ſit iurm̃ in ſingulis verbis vſurpãt. Vnde quãta emphaſi Aug. in ſerm. citato verba illa Iacobi præponderet: Ante oĩa nolite iurare. Ante oĩa, inquit, vt attendatis præ cęteris vigiletiſque, ne ſubrepat cõſuetudo iurandi, tanq̃ in ſpecula ita te poſuit contra te, ante oĩa leuauit te ſuper cætera, vnde te attendas. Et infra noles vt diceret tibi ante oĩa, vt oĩa tua inſpiceres omnes motus linguæ tuę diligentiſſimè cuſtodires eſſesq; cuſtos malæ conſuetudinis tuæ. Ad eam conſtringendam audi ante oĩa, quid eſt ante oĩa? Ante oĩa vigila, ante oĩa intentus eſto: Hæc ille, at numero præſtringi nequeunt, quæ paſſim à ſanctis patrib. aduerſus iſtam teterrimam veternoſiſſimamq; ac perinde mortiferam iurandi conſuetudinem dicta ſunt.

Conſuetudo iurãdi nõ eſt ſtat' peccati.

Aduerſus iurãdi cõſuetudinẽ.

Primum arg. S. Tho. eſt, quod q. præce. art 7. contra Panor. tractauimus. ait enim Cęleſtinus Papa c. verũ, extra de iureiu. Romanos Pontifices arbitratos fuiſſe à iuris coactis iurantes abſoluere. ſubdit autem, ꝙ vt agatur conſultius, & auferatur materia deierandi, non eis ita expreſsè dicatur, vt iura non ſeruent, ſ. antequam relaxentur: ſed ſi non attenderint, nõ ob hoc ſunt tanq̃ pro mortali crimine puniendi, vbi vr̃ affirmari huiuſmodi periuria coacta nõ eſſe mortalia, vt ait Panor. ſuper c. ſi verò, eod. tit. Rñdet tñ S. Tho. ꝙ coactio non aufert à iuro promiſſorio vim obligandi; & ideo qui non implet, mortale periurium incurrit; poteſt tñ ille auctoritate ſummi Pontificis ab obligatione abſolui. Quod autem ſubditur, non eſſe tanq̃ pro mortali crimine puniendos, non ideò dr̃ ꝙ mortaliter non peccent, ſed ꝙ pœna eccleſiaſtica minime infligitur. Secundum arg. eſt propter periurium iure incurritur infamia, vt habet 6. q. 1 can. infames: non aũt propter quodlibet aſſertorium periurium infamia vr̃ incurri: ergo nõ omne huiuſmodi periurium eſt mortale. Argm̃ hoc ideo D. Thom. attulit vt modum quo per periuria infamia contrahitur declararet, quẽ nos q. præced. ar. 10. explicuimus. Periurus. n. niſi duabus cõditionib. adiunctis non fit iure infamis, ſ. & quod ſolenniter iurando peierauerit, & qđ poſtea in foro iudiciali ſit de periurio publicè condemnatus, vt ſit à teſtimonio ferendo repudiandus. At verò non ſequitur ꝙ ſi aſſertoriũ periurium, propterea quod tunc non ſit ante ſententiam diffinitiuam infame, non ſit peccatum mortale.

Primũ argu. S. Tho.

Secũdũ argu. de infamia piurij.

Quoniam peccata mortalia non afferunt infamiã, niſi in iudicio traducantur & condemnentur. Imò hæreticus quoadúſque ſit de hæreſi condemnatus, non hr̃ iure infamis. Habet tñ periurium promiſſoriũ nõ nihil amplius culpę ſuprà aſſertoriũ. Nam qui aſſertoriè peierauit poſt factum iuramentum non habet poteſtatem faciendi quod non fuerit falſum. Qui autem ſolenniter iurando quidpiam promiſit, propterea ſi id non implet maiorem incurrit infamiam, quod poſt iuramẽtum factũ tempus habuit implendi. Tertiò arguitur inquirendo an iocus vel inaduertentia, vel aliud quidpiam culpã diluere valeat periurij: iurare .n. per Deum, vt q. præce. art. 10. ex Chryſo. retulimus homi. 44 ſuper Matthę. grauius eſt, quàm iurare per euãgelia: ſed iurare priuatim per Deum falsè, non ſemper eſt mortale, puta cum vel ioco vel lapſu linguæ fit, ergo non omne periuriũ eſt peccatum mortale. Ad hoc autem D. Tho. quinq; reſpondet. Primũ ꝙ ioco peierare, cum diuina irreuerentia non euitetur, non excuſatur à mortali. Secundum quod ſi ille qui lapſu linguæ falſum iurat, aduertat ſe falſum iurare, ſicut non excuſatur à Dei contemptu, ita neq; à mortali. Tertium: Si aũt hic non aduertat, vr̃ non habere peierandi intentionem: & ideò à crimine periurij excuſatur. Quartum eſt ꝙ etſi de ſe vt q. præce. diximus grauius ſit iurare per Deũ q̃ per euangelia, tñ ſolenniter iurare p. euãgelia grauius eſſe poteſt, q̃ priuatim iurare per Deum: tum propter ſcandalum, tum etiam propter maiorem deliberationẽ, quæ tunc adhibetur. Quintum eſt quod omnibus hinc inde penſatis nempè, vt ęquale ſit ſcandalum & deliberatio, grauius eſt peierare per Deũ quàm per euangelia. Hæc omnia perſpicua ſunt. Secunda tamen concluſio ſane intelligenda eſt, ſ. ꝙ qui lapſu linguæ deierat, ſi id aduertat, peccat mortaliter. Intelligitur. n. ſi aduertentia ſit ſatis deliberata. Nam ſi eſt motus ſurreptitius, adeò vt ſit ſubitã deliberatio, non autem plena poterit eſſe veniale, ſ. ſi tempus non ſuppetebat ad plenè deliberandum. Nam ſi mala conſuetudo fuit in cauſſa non plenè deliberandi non ſemper excuſabitur à mortali. Et pariter moderanda eſt tertia concluſio, ſcilicet, ꝙ vbi non eſt aduertentia nullum eſt peccatum. Intelligitur enim de ſurreptitio motu naturali, vbi non fuit tempus aduertendi. Nam ſi aliqua negligentia præceſſit ẽt ſine aduertentia potuit emergere culpa. Vnum autem hic adnotauit Caieta. ꝙ vel non intelligo, vel adduci non poſſum, vt credam: Ait enim quod ſi quis ꝑ continuam conſuetudinem tam verè quàm falſo in communi locutioni iurandi non aduertit, nõ excuſatur à mortali. Ex quibus verbis illi, quos ſuprà commemorabam eliciunt quod etiam iurare verum ex conſuetudine ſit mortale, & ratio eſt, vt ait Caietan. quod inaduertentia, vt excuſet periuriũ debet eſſe cauſſa ipſius, ita vt ſi ille aduerteret non peieraret. In illis autem qui iuramentis aſſueti ſunt, inaduertentia non eſt cauſſa periurij, quia etiã ſi aduerterent, nihilominus peierarent, ſed eſt ignorantia concomitans, quę non excuſat. Quod autem hoc non ſit credibile, patet. Nam primum hæc poſtrema ſuppoſitio falſa eſt. Enimuerò etiam ſi creberrimè quis peieret, fortè nũc ſi aduerteret, non peieraret: & ideo inaduertentia cauſſa fuit periurij. Præterea iſtæ conditionales nullius ſunt meriti, vel demeriti, ſcilicet ſi aduerteret non peccaret, aut nihilominus peccaret. Quamuis. n. conditionalis hæc vera eſſet, ſi inimicum haberem præſentem, illum occiderem, in nulla propterea ego ſum culpa, ſed actus voluntatis quam nunc habeo æſtimãdus eſt, qualis ſit. Et ideo quicquid contingeret, ſi homo aduerteret, nihilominus inaduertentia poſtquam tollit voluntarium, tollit peccatum. Hæc autem verùm eſt, quòd ſi conſuetudo me præcipitauit, vt non aduerterem illa præcipitatio & indiligentia potuit eſſe peccatum, & fortè tanta potuit eſſe negligentia, vt eſſet mortale, vt ſupra dictum eſt.

Tertiũ argum.

Expoſitio.

Caieta.

Contra Caieta.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm liceat iuramentum ab eo petere qui peieraturus eſt.

POſtquam de peierante viſum eſt, ſequitur vt illius crimen exploremus, qui iuramentum à peieraturo expoſtulat. Et reſpondet Diuus Thom. duabus

ſup-

ſuppoſitis diſtinctionibus per tres concluſiones. Prior diſtinctio eſt, ex parte illius qui iuramentum exigit. Aut enim pro ſeipſo priuatim ſua ſponte iuramentum exigit, aut tanquam publicus iudex ex neceſſitate officij ab alio implorati ſi priuatim quidem aut probabilibus coniecturis ſcit alium mẽdaciter iuraturum, aut neſcit. De illo ergo, qui neſcit ſtatuitur prima concluſio. Nullum eſt peccatum ab eo iuramentum petere, quem neſcis falſum iuraturum: tametſi humana ſit tentatio: quia. ſ. ex quadam infirmitate procedit, qua homo dubitat alium citra iurm verum dictu rum. Et hoc eſt q̃ ait Chriſtus Matth. 5. Quod amplius eſt, à malo eſt. Hoc eſt ab illa dubietatis plaga per quam originalem culpam contraximus, vt de aliorum veracitate dubitemus. Secunda concluſio. Exigere ab eo priuatim iuramentum, quẽ ſcis mendaciter iuraturum peccatum eſt mortale. Nam vt ait Auguſt. in ſermo. de verbis Iacobi, licet peierans de ſuo periurio ſe interimat; tamen cogens ad iurandum manum interficientis impreſſit: & ideo homicida eſt, hoc eſt animã occidit proximi. Tertia concluſio: Publico iudici nullum eſt peccatum iurm ab eo exigere, quem ſcit falſum iuraturũ, ſi tñ id faciat ab alio requiſitus: qm iudex tunc nõ eſt qui iurantem cogit, ſed alius qui publicũ eius officium implorat. Primæ duæ concluſiones ſunt Auguſt. in ſermo. illo 28. citato de verbis Iacobi: & referuntur 22. q. 5. cano. qui exigit. Et quidem primam paulò differentibus verbis aſtruit, quã hic D. Tho. Verba ſiquidem eius ſunt. Si quis neſciens aliũ peieraturum iurm exigit, vt fides ei fiat, non audeo dicere non eſſe peccatum: tñ humana tentatio eſt. Nihilominus bene D. Tho. & doctores affirmant nõ eſſe peccatum, ſi tamẽ cauſſa iurandi interceſſerit; quia re graui dubitare de alterius veracitate, nulla eſt culpa, ſed infirmitas humana. Aug. aũt ideo non audet negare eſſe peccatum, quia arbitratur celeberrimè fieri ſine neceſſitate: nempè vel in re parui momẽti, vel vbi alter eſt ſatis fidei dignus: in quibus caſibus vix ſine culpa exigitur iuramentum. Secundæ autẽ concluſionis rõ eſt, q̃ neminem licet ad malum inducere. Nam auctore ad Rom. Paulo, non ſolum malefactores digni ſunt morte, verùm & illi qui conſentiunt facientibus, ac multò perinde magis qui illos inducunt. Ille aũt qui ſciens alium peieraturum, cogit vt iuret illum ad malum inducit. Contra hanc autem concluſionem eiuſq; probationem arguitur. Si quis à fœneratore parato ſub vſurarum vinculo mutuare, mutuum petat, quamuis ſciat illum delictũ commiſſurum nullatenus peccat, & D. Tho. 2. 2. q. 78. art. 4. confitetur: ergo neq; ille ſcit alterũ peieraturum ire. Secundo exigitur iuramentum ab infideli, etiam ſi ſcias illũ per falſos deos iuraturum, vt ad Publicolã ait Aug. quem hic ad hoc propoſitum D. Thom. citat, & tamẽ iurare per falſos deos peccatum eſt, idemque vt ſupra diximus grauius quàm iurare falſum per Deum verum: ergo fortiori ratione petere iuramentum ab eo, qui ſcitur mendacium iuraturus erit peccatum. Nam ſicut quis petẽdo ab infideli iure ſuo vtitur iure, ita & qui ab illo petit, qui paratus eſt mendacium iurare, ipſe enim ſibi viderit quomodo iurat. Ad iſtorum intelligentiam hæc præfigenda eſt certiſſima regula, quòd nemini licet quempiam ad malum inducere, licet tñ alterius delicto in bonum vti: Aſſertio eſt D. Tho. in ſolutione quarti. Ob idque quamuis liceat eius iuramentum recipere qui per falſos deos iurare paratus eſt: ſicuti mutuum ab vſurario petere, neutrum tamen fas eſt inducere ad illud malum. Sed rogas quõ cognoſcã an inducam, vel tantum vtar? Arguitur enim ſic, quamuis infidelis paratus ſit iurare per falſos deos: hoc tamen iuramentum modo non faceret, niſi ego exigerem: ergo ad hãc actionem in indiuiduo ego eum induco. Ad hoc reſpondetur quòd ille qui vtens iure ſuo ab altero id petit quod poteſt bene facere, ſi ipſe peieratus eſt id ipſum malefacere non inducit illum. Exempli gratia, qui petit ab uſurario mutuum, quia vtẽdo iure ſuo petit id quod licitè alter poteſt facere, ſcilicet illud gratis mutuo dare, non cenſetur illum inducere: induceret autem ſi ipſe nullatenus uellet vſuras dare, quia cognoſcit eſſe peccatum, & alter eum ad id inſtigaret. Pari modo qui ab infideli petit iuſiurandum, ſolum vtitur iure ſuo, petendo vt fidem contractus confirmet,

Prima concl. Secũda conclu. Tertia conclu. Augu. Regula Quæſt.

August. Optima interrogatio. quod ipſe poſſet facere Chriſtianè iurando. Quare vt Aug. ait ad Publicolam non eum inducit ad malum, ſed vtitur eius malo quod ipſe ſua ſpontè fecit, nempè fide contractus per impium iuramentũ confirmata. Sed rogas cur non idem vſu venit, dum ego peto iuramentum ab eo quem ſcio falsè iuramentum, nam pariter dicas te vti iure tuo, & tantum peccatũ, imò maius eſt iurare verum per falſos deos quàm falſum per verum. Auguſt. eodem loco ad Publicolam reſpondet, cuius reſponſum citat hic D. Thom. in ſolutione quarti. Quoniam in iuramento illius qui verum per falſos deos iurat, eſt aliquod bonum quo ille vtitur qui iuramẽtum petit, nempè fides quæ in contractibus eſt neceſſaria: in iuramento autem illius qui falſum iurat, neq; hoc exiſtit bonum neque aliud quo qui iuramentum petit vtatur. Et ideo deeſt ius petendi in caſſum, quæ ſubinde petitur: & ideo qui petit reputatur alium inducere. Contra hoc autem arguitur. Sequeretur quod quamuis ille qui petit non ſciret alterum mendaciter iuraturum, ſed id dubitaret aut ſuſpicaretur, non liceret idem iuramẽtum exigere, quia exponeret ſe periculo præcipitãdi alterum in crimen. Reſpondetur quòd non quæcumque dubietas vel ſuſpicio quæ eſt tenuis aſſenſus, neque opinio quæ eſt formidoloſus, ſufficit adimere ius petendi: aliàs vix vnquam iuramentum liceret petere: ſed probabiliſſima coniectura quæ intellectum vincat, vt humano more, credat. Nam hoc quod fortè illi rectè iurabit, eſt ius aliquod in altero vt petat.

Argũ.

Primũ argum. Primum ergo argumentum D. Thom. ſequeretur quod nemini liceret iuramentum ab alio petere. Nam vel ſcit illum verum iuraturum, vel falſum: ſi verum, pro nihilo & in vanum onus iurandi illi iniungit: ſi verò falſum, non licet: vt dictum eſt. Reſpondet quòd obiectio hæc procedit quando pro ſe quiſque exigit iuramentum qui quidem neutrius partis ſcientiam habet, aut fidem, ſed vel credit verum iuraturum, vel re vera dubitat, & tunc ad maiorem certitudinem id petit. Iudex autem, vt tertia concluſione aſſertum eſt, etiam ſi ſciat alterum fore periurum poteſt ab eo iuramentum exigere. Secundum argumentum diſtinguit inter recipere ſimpliciter iuramentum, ſicut recipit ſacerdos, vel alia tertia perſona inter partes, & iniungere ſeu cogere ad iurandum, quod plus eſt. Ait ergo recipere iuramentum citra coactionem, non videtur eſſe licitum, præcipuè dũ fit periurium, quia videtur recipiens conſentire alterius peccato: ergo multo minus licet exigere. Reſponſio eſt Auguſt. ad Publicolam, qui ait: Quamuis dictum ſit non iuremus, nunquam tamen me in ſcripturis ſanctis legiſſe memini, ne ab aliquo iurationem accipiamus. Vnde colligitur, quòd iurationem recipere non eſt peccatum nec conſentire alieno peccato, ſed cogere dum timetur periurium. Sed contra ſi quis vult ſe occidere, miniſtrare illi gladium eſt peccatum: ergo periurium ab illo recipere, quia ſuapte ſponte vult peierare. Negatur conſequentia, quia recipere iuramentum, neque eſt miniſtrare arma neque aliquo modo cogere: ſed quaſi paſſiuè ſe habere. Verum eſt quod lege communi charitatis & correctionis fraternę deberet ille admoneri, ne peieraret, ſi ſperaretur correctione faceret. Ad cuius explicationem adhibetur tertium argumentum ex illo Leuitic. 5. Si peierauerit anima & audierit vocem iurãtis falſum, teſtiſq; fuerit quod ipſe vidit aut conſcius eſt, niſi indicauerit, portabit iniquitatem. Ex quo videtur conſequens quod quicunque ſcierit tenetur alterum corripere & cohibere ne peieret: atque adeo tunc neque licet exigere, neque verò recipere iuramentum. Reſponſio autem colligitur ex Auguſtino ſuper eodem loco, vbi ait, quòd cum Moſes non expreſſerit cui ſit periurium iudicandum, neque verò ordinem, recurrendum eſt ad legem communem correctionis fraternæ: Nam vt eſt Iuriſconſultorum axioma, caſus omiſſus lege communi cenſendus eſt. Et ideo debet per ordinem correctionis fraternæ procedi, ſicut in alijs peccatis ſecretis, admonendo delinquentem ac tandem ſi opus fuerit, reuelando ijs qui prodeſſe poſſunt, & non obeſſe. Sed hoc non obeſt ijs quæ dicta ſunt.

Secũdũ argum.

Argũ.

Tertiũ argum.

Auguſt.

QVÆ-

QVÆSTIO III.

DE ADIVRATIONE.

S.Thom. 2.2. quæſt.90.

ARTICVLVS I.

Vtrùm liceat hominem adiurare.

IVRATIONI annexa eſt adiuratio, atque adeo poſt illius tractatum congruit, vt q̃ hæc ſubtexat. Quęrit ergo D. Tho. hic tres articulos, tametſi quatuor ſint rerum genera: quas in vſu & more eſt adiurare, quæ ſunt Deus, homines, dæmones, ac res denique irrationales. De Deo ergo ac de homine r̃ndet in hoc primo articulo quinque concluſionibus. Prima eſt, Adiurare eſt aliquem vel ſuperiorem nobis, vel inferiorẽ per diuinam aliquam obteſtationem ad aliquid agendum ordinare. Quam vtiq; definitionem probat ex ordine adiurationis ad iur̃m promiſſorium. Poteſt.n. quiſque & ſeipſum & ſuperiorem ſe atque ſe inferiorem ad aliquid agendũ ordinare & deſtinare, ſe aũt ipſum per iur̃m, hoc eſt per reuerentiã diuini nominis quiſque deſtinat & obligat ad id faciendũ quod promittit. Dum ergo aliũ per aliquod ſacrum addicit ad aliquid agendũ, ſiue deprecando, ſi eſt ſuperior, ſiue imperando, ſi eſt ſibi inferior, tunc dr̃ illum adiurare. Secunda concluſio. Differentia eſt inter iur̃m, quo quis ſe obligat, & adiurationem qua alios ad aliquid mouet & excitat. Eſt.n. homo ſuarum actionum dñs, non tamen eorum quæ ſunt ab alio agenda, niſi ſibi ſit ſubditus: ob idque ſibiipſi poteſt per iur̃m neceſſitatem imponere, non autem alijs præterquam ſibi ſubiectis. Tertia concluſio, Si quis per inuocationem diuini nominis vel cuiuſque rei ſacræ illi, qui ſibi nõ ſubditur neceſſitatem quidpiam agendi imponere intentant, ſicut ſibi ipſi imponit iurando, eiuſmodi adiuratio illicita eſt. Sanè cum ſit iniurioſa vſurpatio poteſtatis quam in alium non habet. Quarta concluſio: Cuicunq; ſuperiori licitum eſt, dum ratio neceſſitatem affert, ſibi ſubditos in materia licita & honeſta tali genere adiurationis conſtringere. Quinta concluſio: Licitũ eſt cuicũq; quoſuis alios, ſiue ſibi ſuperiores, ſiue inferiores citra neceſſitatis impoſitionem per reuerentiã diuini nominis vel alicuius rei ſacræ ad aliquid agendum adducere. Et dum ait D. Tho. hoc licere reſpectu quorũlibet, Deum etiam comprehẽdit quem adiurare poſſumus. Quare in argũ duo protulit contra q̃nem exempla. Alterum, quòd Deum ipſum per aliqua ſacra obteſtãtes obſecramus. Alterum Apoſtoli ad Roman. 12. vbi per Dei miſericordiam obſecrat fideles. Quæ quidem obſecrationes quædam ſunt adiurationis formæ.

[Margin: Prima conclo. — Secũda conclo. — Tertia conclo. — Quarta conclo. — Quinta conclo.]

Adiurare, ſi vim præpoſitionis, quæ argumentatiua eſt, conſideres, idem eſt quod valde iurare, & potiſſimum per execrationem; cum quis negãs ſe aliquid feciſſe, ait: Diſperеam, ſi hoc feci. Vnde apud Teren. in Hecy. Sanctè adiurat nõ poſſe apud vos Pamphilum ſe abſente perdurare. Impræſentiarum aũt idem eſt, ꝙ iurando quempiam ad opus aliquod appellere & inducere: ſicuti abiurare, idem eſt quod aliquem iur̃o abigere & repellere. Quemadmodum in baptiſmo abiuramus dæmones, illis eorumq; pompis abrenunciantes; & hæretici dum conuertuntur, hæreſim abiurant. Eſt ergo Latine adiuro, idem quod Græcè ἐξορκίζω, vnde exorciſmus, idẽ eſt ꝙ adiuratio. Et quis frequentius vſurpetur pro adiuratione dæmonũ, qui ab energuminis exorciſmis propelluntur, latius tñ patet, vt modò dicebamus. Nam & Deum adiuramus & hoĩes & irrationales beſtiolas, & tẽpeſtates nobis nocentes. Adiuramus.n. Deum, cùm per merita filij ſui eũ obſecramus. Quem quidem morem eccleſia in periodis omniũ collectarum obſeruat, cũ in calce ſemper ponat per dñm noſtrum Ieſum Chriſtũ, &c. Et adiuramus Chriſtum per ſuam crucem, perque ſuam paſſionem & reſurrectionem; & miſeri obſecrant per viſcera Chriſti, per merita Deiparæ virginis. In ſumma, vt ait S. Thomas. Sicuti per iuramentum neceſſitati faciendi aliquid, nos ipſos adigimus, ita & adiuratione alios inducimus. Quo fit, vt ſicut iuratio ſic etiam adiuratio, dum legitima eſt, ad virtutem religionis pertineat: & dum eſt illicita, ſit etiam vitium religionis contrarium. Atqui idem eſt de abiuratione: coniuratio

[Margin: Adiurare.]

verò alium habet ſignificatum. eſt. n. conſpiratio in aliquod facinus reipublicæ perniciosum: ſic dicta, quia multi in eundem finem ſimul iurant, quamuis & pro vehementi adiuratione vſurpetur: coniurantur enim tempeſtates. Tertia tamen cõcluſio Argumentũ. eſſe cuipiam ambigua poteſt, qua negatur licitum eſſe neceſſitatẽ per adiurationem imponere alicui non ſubdito. Nam dum quis ab aliquo iuramentum petit & recipit ſeruãdi fidem contractus & pacti nempè ab emptore ſoluendi pretiũ creditum, illum videtur adiurando neceſſaria obligatione deuincire: Perinde omnino ac de Abraham Geneſ. 24. legitur, qui ſeruũ iureiurando perſtrinxit, ſuppoſita fœmori manu, ne vxorẽ filio ſuo Iſaac de filiabus Chananæorum, ſed de terra cognationis ſuæ acciperet. Quapropter nullum hac ratione diſcrimẽ eſt inter ſeruum, & alium, qui eſt liber & ſui iuris. Hoc argũ ob id fecimus, vt penitus rõ adiurationis exprimerẽt, quatenus à ſimplici iuratione differt. Haud. n. negat concluſio, quin poſſit quiſque quamlibet iuramento conſtringere: nam à rege ipſo capitur iuſiurandum obligatorium, ſed de adiuratione fit in ea ſermo. Etenim differentia, ꝙ cum iurm̃ ab aliquo capitur, idem ipſe à quo capitur actione propria iurat, ſeipſum obligans, ſiue alterius, qui iurm̃ recipit, ſeruus ſit, ſiue dñs. Adiuratio verò non actio eius eſt qui adiuratur, ſed adiurantis: vt ſi verbi gratia, ego quempiam prece & ſacrorum obteſtatione ad aliquid agendum moneam, ſicut Pontifex dixit Chriſto, Matth. 26. Adiuro te per Deum viuum, vt dicas nobis, ſi tu es Chriſtus: hoc enim non fuit iuramentum capere, ſed adiurare. Et Nu. 5. aiebat lex zelotipię: Adiurabit mulierem ſacerdos, & dicet: ſi non dormiuit vir alienus & tecum, &c. Et 1. Reg. 14. adiurauit Saul populum dicens: Maledictus vir qui comederit panem vſq; ad veſperum donec vlciſcar de inimicis meis. Haud ergo adiuratio idem eſt quod iuratio. Vnde fit conſequens, ꝙ qui contra adiurationem ſibi factam venit etiã ſi ſeruus ſit, neutiquam eſt periurus, quod re vera eſſet, ſi ipſe iuraſſet licet fiat criminis inobediẽtiæ reus. Quocirca ſi Abraham fecit, vt ſeruus ſuis verbis protuliſſet iuramentum per dominum cœli & terræ, non fuit adiuratio: ſed captio iuramenti, quod fecit ſeruus ſeipſum obligans. Magis tamen conſentaneũ textui apparet, illa verba Abrahã per modum adiurationis protuliſſe, dicens, Adiuro te per dominũ Deum cœli & terræ, &c. Sic. n. legitur: Pone manum tuam ſubter fœmur meum, vt adiurẽ te per dominum Deum cœli & terræ, vt non accipias, &c. tametſi captio iuramenti nonnunquã adiuratio dicatur. Legitur namque Ioſue 2. Poſtquam exploratorum hoſpita illos iuramento deuinxit, vt ſe domumque ſeruarent ſuam, innoxij erimus à iurõ, hoc quo adiuraſti nos, &c. Poteſt ergo, vt quarta aſſeruit concluſio, dñs non ſolum iuramentum à ſeruo exigere, verùm & ipſum proprijs verbis per Deũ & ſacra adiurare. Et tunc ſeruus tenetur parere ex fide quam domino debet. Attamen per proprium iuramentum arctius quiſque conſtringitur, quàm per alterius adiurationem. Eſt tamen grauior culpa adiurato ſeruo, ſi non ſit obtemperans quàm ſi non fuiſſet adiuratus. Quapropter dñi iure nequeunt ſine cauſſa legitima ſeruos imperando adiurare. Quin verò aliæ adiurationem, quæ fiunt ad ſuperiores, non debẽt ſine competẽti ratione fieri: eſt enim importunum & religioni minus conſonum, dum quidam vrgente neceſſitate, vt miſerum obolum extorqueant, per Chriſti vulnera perq; intemerata virginis viſcera, obuium quemlibet adiurare: imò dum Deum obſecrantes adiuramus, debemus obſecrationes rei, quàm poſtulamus, admetiri, & non pro re, quæ minima pecunia æſtimatur, contremendas obſecrationes accumulare.

Primũ argum. S. Tho. Primum argũ D. Tho. ſumitur ex Origene hom. 35. ſuper illud Matth. 26. Adiuro te per Deum viuum &c. vbi ait, Æſtimo qm̃ non oportet, vt homo qui vult ſm̃ Euangelium viuere, adiuret alterum. Si enim iurare non licet quantum ad Euangelicum Chriſti mandatũ neq; licet adiurare. Idq; inde confirmatur, ꝙ princeps ille Sacerdotũ Ieſum illicitè adiurauit per Deum viuum. Reſponſio tamen eſt Origenem id intelligere de adiuratione, qua quis alium nõ ſibi ſubditum cogendo adiurat. Adiuratio aũt principis ſacerdotum iniqua ob id fuit, ꝙ illo pacto voluit perſtringere

ſtringere Chriſtum, ac ſi eius eſſet legiti-
mus princeps. Erat enim Iudæis frequen-
tius adiurare ſubditos, quàm iuramentum
ab illis exigere: præcipuè quod princeps il-
le veritus fuit à Chriſto iuramentum exi-
gere: timens ne ille facere renueret. Ad-
iuratio tamen illa multis nominibus fuit
abſurda. Primum, ex defectu poteſtatis:
quoniam in proceſſu illo, quo Iudæi ad
Chriſti necem tendebant, non poterant
eum de crimine interrogare: quia non po-
terant interficere quenquam. Secundò,
quia ſuperflua erat interrogatio, cum ſatis
id per doctrinam & miracula Chriſti de-
buiſſent habere exploratũ eum eſſe Chri-
ſtum. Ad hæc adiuratio illa impura erat
& nefanda: quia nolebant id à Chriſto au-
dire, vt crederent, ſed vt anſam (vt fece-
runt) inde nanciſcerentur adigendi eum
in mortem. Quare Chriſtus neque paruit
reſpondendo ſum; neque prorſus negauit
Secũdũ argum. cùm reſponderit, Tu dixiſti. Secundum ar
gumentum eodem pertinet: ſcilicet, quòd
non licet adiuratione alium compellere,
neceſſitatem illi imponendo præterquam
ſubditum. Tertiò argumento diſcrimen
tangit, quod nos ſupra inter adiurationem
& captionem iuramenti declarauimus. Ar
guit enim, Adiurare eſt aliquem ad iuran-
dum inducere: quod tantum poteſt domi-
nus in ſeruum, vel creditor in debitorem,
ergo non licet inferioribus ſuperiores ad-
iurare. Reſpondendo autem aſſumptum
negat. Adiurare enim non eſt alium ad iu-
randum inducere, ſed obteſtatione ad ali-
Diſcrimen inter adiurare Deũ & adiurare hominem. quid prouocare. Eſt autem differentia in-
ter adiurationem, qua ad hominem vti-
mur, & qua vtimur ad Deum. Cùm enim
hominem adiuramus, contendimus per ſa
crorum reuerentiam eius animum emol-
lire, & immutare. Cùm autem Deum, qui
omnino immutabilis eſt, obſecramus, non
id intendimus: impium enim hoc eſſet, ſed
cõtendimus aliquid ab eo obtinere, ſi mo-
dò per æternam eius voluntatem nobis de-
ſtinauit concedere. Multa enim nobis, quę
ab æterno elargiri cõſtituit, decreuit dare
per noſtras obſecrationes & merita, quæ
ſunt effectus gratiæ, atque adeo prædeſti-
nationis. Itaque licet nos ſine noſtris me-
ritis & prædeſtinauerit, & per præuenien-
tem gratiam vocauerit: tamẽ nos per eius
adiutricẽ gratiã & nſa opera, ac ſubinde p
nſas obſecrationes augmentum ſpũalium
chariſmatum promereamur: iuxta verbum
Petri, Certam veſtram vocationem facite.

ARTICVLVS II.

Vtrum liceat dæmones adiurare.

SVbſequitur, vt videamus an liceat ad-
iurare dæmones? Ad quod D. Thom.
ſuppoſita diſtinctione duabus concluſioni
bus reſpondet. Diſtinctio ex ſuperioribus
colligitur: Biſariam namq; quempiam ad-
iuramus, ſcilicet per modum deprecatio-
nis, ob reuerentiam rei ſacræ quempiam
inducendo & rurſus per modũ compulſio-
nis. Prima ergo concluſio eſt: Neutiquam Prima conclo.
licet dæmones per modum deprecationis
adiurare. Cuius ratio eſt, quia hoc genus
quoddam eſt beneuolentiæ & amicitiæ:
quam erga dæmones nullatenus gerere
fas eſt. Secundus autẽ modus ſubdiſtingui
tur. Nam aliũ cõpellendo adiurare dupli-
ter accidit. ſ. aut tanquam hoſtem aut tan
quam ſubditum. Præterea tanquam ho-
ſtem aut ad illum repellendum & propul-
ſandum, ne nobis noceat, aut ad aliquid ab
eis obtinẽdum, ſiue per doctrinam, ſiue p
aliud quoduis auxilium. Eſt ergo ſcda con Secũda conclo.
cluſio quadrimembris: Dæmones per mo
dum compulſionis adiurare poſſumus, nõ
tñ tanquã nobis ſubditos idq; ad ipſos re-
pellendos, non aũt ad aliquid ab eis obti-
nendum, niſi forſan aliqua nobis aſtulſe-
rit diuina inſpiratio, vt id faciamus. Ad hu-
ius autem concluſionis intellectum, ſpe-
culandũ eſt, dæmones in huius vitæ decur-
ſu conſtitutos eſſe aduerſarios noſtros. Et-
enim vt poſt originalem culpam amiſſo
fræno originalis iuſtitiæ, relicta nobis fuit
rebellio carnis ad exercitium, ſic & poſt
victoriam ſerpentis qua dæmones primos
noſtros parentes ſuperarunt, permiſſum il-
lis eſt, vt nos bello impugnent, nempè vt
per hanc militiam, quæ vti ait Iob, eſt vita
hominis ſuper terram, ad triumphum ſem
piternæ fœlicitatis promoueamur. Vn-
de Paul. ad Epheſ 6. Induite vos inquit,
aduerſus inſidias diaboli, &c. Sunt ergo
dæmones in hac vita aduerſarij noſtri, tan-
quam leones (vt ait Petrus) in nos ru-

gientes: in futura verò erunt vt miniſtri iuſtitię Dei, vltores noſtrorum ſcelerũ. Non tñ ſunt nobis tanquam ſerui ſubiecti, ſed Dei angelorumq́; diſpoſitioni ſubduntur, iuxta verbum Aug. 3. de Trin. Spiritus deſertus regitur per ſpiritũ iuſtũ. Hac. n. rõne & prouincijs & noſtrum ſingulis addicti diuinitus ſunt angeli in cuſtodiam ad hoc gerendum cum illis bellũ. Patent ergo ſingulæ concluſionis particulæ. Poſſumus. n. dæmones per virtutẽ diuini noĩs à nobis propulſare, ne nobis vel ſpũaliter, vel corporaliter noceant; hanc. n. nobis ptãtem Chriſtus reliq̃t. Vnde Luc. 10. Ecce dedi vobis ptãtem calcandi ſuper ſerpẽtes & ſcorpiones, & ſupra oẽm virtutẽ inimici, & nihil vobis nocebit. In cuius virtute poteſtatis eccleſia exorciſmos inſtituit, ad expellendos dæmones ab obſeſſis corporibus. Imò verò idem redemptor de ijs, qui in ipſum crediturierant, ait Marc. vlt. In noĩe meo dæmonia eijcient, &c. Hinc ergo ſequitur ſecunda particula, ꝙ eos nõ poſſumus tanquam nobis ſubditos, nobiſque obtemperantes adiurare, ſed per vim arcere, ne nobis aduerſentur. Seq̃tur deinde tertia particula, ꝙ neq; poſſumus eos vrgere, vt nos doceant, aliave vlla ratione inuenit: hoc enim eſſet nos erga illos tanquam erga amicos gerere. Niſi forſan diuinus inſtinctus ad id nos excitet, ſicut de D. Iacobo legitur, qui dæmonem compulit: vt Hermogenem ad ſe adduceret.

Eſt autem circa has concluſiones tantil lũ nobis immorandum, vt exactius exploremus: vtrum aliquid nobis cum dæmonibus commercium hr̃e liceat? Ad cuius intellectum notãdum eſt, ꝙ dæmones, quia ſpirituales ſunt creaturæ, qui rõ in ſuis motibus à loco non pendent, ſed ſubitò ſe & alia mouere poſſunt, multa ſupra humanam facultatem in naturalibus efficere valent, vera tamen miracula nequaquam. Verum enim miraculum eſt, quod ſupra naturam fit: ſupra naturam vero nihil, niſi virtute Dei, qui vniuerſalis eſt naturæ dominus, fieri poteſt. Deus autem talẽ virtutẽ nunq̃ dęmonibus impertitur, vt Dmus Tho. de potentia. q. 6. art. 5. auctor eſt. Nã cum dæmonis voluntas ſemper ſit ad malũ intenta, ſi Deus virtutem miraculorũ illis donaret, teſtis fieret illorum prauitatis: quod abſurdum eſt cõcedere. Miraculũ. n. teſtimoniũ eſt diuinæ voluntatis. Quare 2. ad Theſſal. ait Pau. aduentum Antichriſti fore in omni virtute & ſignis & prodigijs mendacibus. Imò verò non ſolũ hanc virtutẽ illis Deus non tribuit, verum neq; eos tm̃ facere ſinit, quantũ ſua natura poſſent. Itaq; ſicut angelis bonis mirabilium virtutẽ ſupra ſuã naturã confert, ita & malos arcet, ne totũ faciant qđ naturaliter valẽt, & vtrunq; in bonũ noſtrũ. Vnde Aug. lib. 3. de Trin. cap. 9. Quod angeli, inquit, mali poſſent ſi permitterẽtur: nõ non pñt, quia non permittuntur. Et illa cohibitio, dr̃ ligatio dæmonum: permiſſio aũt vt aliquid faciant, nuncupatur ſolutio, ſicut in tentatione Iob ſoluta fuit dæmonis potentia, certis tñ limitibus ne tam acriter eum inuaderet, q̃ ſuis viribus nequiter poſſet. Et Apoc. 20. legitur, qđ oportebit dęmonẽ ſolui modico tp̃e, nempè ſub aduentu Antichriſti. Poteſtatem ergo dæmones in ijs potentijs, quæ nobis miracula cenſentur, trifariã exercent. Vno modo faciendo, vt res appareant quæ veræ non extant, idq́ue permutationẽ organi phantaſię, commotioniſq́; ſpẽrum & fumigantiũ humorum capitis, ſicuti dormientibus vſu venit, & phreneticis, & mentecaptis, quib. per eiuſmodi eluſionem ſenſuum multa in aere apparent, quæ non ſunt. Quo pacto portenta illa, quæ Marcus Varro enarrat, interpretatur Aug. lib. 18. de ciuitate Dei; videlicet ſocios Vlyſſis ab illa famoſiſſima Circe cõuerſos in beſtias, & Archades ſtagnũ quoddam tranantes conuerſos in lupos, & Diomedis ſocios in aues, q̃ aliquãtulo poſt tp̃e ad eius ſepulchrum circũuolabant: Quemadmodum Aug. ipſe in Italia vidiſſe affirmat ſtabularias mulieres, quæ venenum in caſeo hominibus porrigentes in iumenta conuertebant: ſicuti Apuleius de ſe vel narrat, vel fingit. Ait inquã Aug. id ſopitis ſenſibus per internam eorum illuſionũ apparuiſſe: quamuis ſi aues illę circum ſepulchrũ Diomedis volantes permanſerunt, aliũdè erant miniſterio dęmonũ allatę. Vnde Magi, q̃ hac arte vtuntur, pręſtigiatores dñr. ſolent. n. magnifica conuiuia inſtruere, menſaſque epulis reficere, & miniſtrantium frequentia perornare, vt de noſtro Inacho à Mendoça fertur, quę

Dubiũ.
Dęmonũ ptãs.
Paulus.
Aug.
Trina dęmonum potentia.
Aug.

tur, quæ tñ tandẽ derepentè in carbones, inq; alia id genus futilia euaneſcunt. Pari mõ, & ludi, quos noſtri de paſſa paſſa vocant, pſtigiæ nuncupantur: vel ꝙ oculorũ aciem perſtringant, vel ab ſtyge, quod eſt tenebræ, quaſi ſenſus obtenebrent, vt res cernere videantur, quæ non ſunt. tametſi non oẽs illos luſores dæmonum ope cenſendi ſunt vti: alioqui non ita vulgo permitterentur: põt.n. manuum agilitate, & celeritate res fictas, ſeu veras oſtendere. Secundo modo id faciunt applicando naturalia actiua paſſiuis: ſicuti idẽ Aug. li. 3. de trinit. cap. 7. & 8. & lib. 30. queſt. q. 79. ait, Magos Pharaonis cõuertiſſe virgas in ſerpentes & ranas: afferẽdo. ſ. aliunde aliquid putrefactiuũ, ꝙ eas citiſſimè putreſcere faceret, atq; in illa animantia trãsformari. Nã ſcriptura Exod. 7. Magos feciſſe ſimiliter de ſuis virgis affirmat, ſicut Aaron de ſuis; quamuis Aaron virtute diuina per verum miraculum: Magi verò citra miraculum p artem & modum naturæ. At verò vt Deus oſtenderet quidquid creatura facit, ẽt malus dæmon, à ſua ipſius pŧãte pendere, & permiſit illos aliqua facere, & tandem adhibuit ne plura facerent. Qui enim virgas in ſerpentes & ranas & alia animantia conuerterant, tandem nequiuerunt eaſdem in ciniphes transformare. Quare confeſſi ipſi ſunt dicentes: Digitus Dei eſt hic. Acce-

Mirabiles rerũ naturalium virtutes.

dit & in hanc cauſſam id quod maxime ad notandum eſt, nempe in herbis, lapidibus, & aquis, & reliquis naturalibus rebus, mirificas ineſſe virtutes, hoĩbus quidẽ ignotas, quas dæmones cognoſcentes citiſſimo quidẽ motu afferre poſſunt, quocunq; velint, ad inſolentiſſimos effectus demonſtrãdos. Nam profectò, vt lib. 21. de ciuitate Dei, cap. 4. auctor eſt Auguſ. qui primũ magnetis virtutem trahentis ferrum agnouerit, non poteſt dum primum viderit, nõ illico in admirationem rapi: quòd ipſe Augu. ſibi vſu veniſſe fatetur. Subiungit autẽ c. 5. mirabilia multa naturalia, nẽpè apud Garamantes emanare fontem tam frigidũ diebus, vt non bibatur: tam feruidum noctibus vt non tangatur. Et in Epyro alium in quo faces accenſæ extinguntur, & extinctæ accẽduntur. Et Ariſt. in lib. de admirãdis rebus, ait lapidem Modam in Tigride reperiri, quem qui portauerit, à feris lædi

Ariſtot. magis ſapientes.

nequibit, herbamq; chariſiam creſcere in monte Igero, quam ſi mulier portauerit, homines ad ſui amorem pelliciet. Et Plin. atq; alij mirabilia huius generis referunt. Ijs ergo poſſunt homines ſupra hominum captu vti, vt miracula facere exiſtimentur. Quare Magi, ſi ad primum vocis ſignificatum attendas, ijdem ſunt qui ſapientes, videlicet rerum naturas perſcrutarẽtur. Sed quia à Zoroaſte Perſa Magorum principe cœptum eſt per aſtrorũ ſpeculationem, ꝙ eius nomen ſonat, de rerum euentibus iudicare, illam occaſionem nacti dæmones inſinuauerunt ſeſe ad plures euentus reuelandos. Et inde Magi cœperunt male audire, eſſeq; infames, nempè ꝙ non ſolum naturali cognitione, ſed dæmonũ ope & adminiculo vterentur. Tertius ergo modus, quo dæmones miracula ſe mentiuntur facere, eſt, ꝙ intrantes aliena corpora, ſeu viua, ſed inanima, occulta & humana cognitione remota, loquuntur. Quocirca falſiſſima eſt opinio Hermetis Triſmegiſti, quẽ D. Auguſt. lib. 8. de ciuita. Dei refert, & Alexand. in lib. de magicis ſuſtentat, videlicet, ꝙ omnia Magorum opera in cauſſas naturales reſoluũt ac potiſsimum in aſtrorum concurſus. Quamobrem ſolent Magi certis obſeruatis aſtris, certiſq; adeò tẽporum momentis, anulos ſtatuaſq; aſtronomicas fabricare, quibus mirabiles virtutes tribuunt, à quibus anulis ſumpta occaſione in anulis à maleficis ſpiritus familiares digito geſtari ſolent. Quòd autẽ aſtrorum concurſus atq; influxus ad id nõ ſufficiant, patet. Nam quamuis ita ſit, ꝙ ſydera per ſuas influentias his inferioribus dominentur: tñ multa faciunt Magi quæ per naturã impoſſibile eſt fieri. Faciunt.n. ſtatuas moueri, atq; adeò loqui, & reſponſa dare, quæ niſi viuenti atque intellectũ habenti congruere nequeunt. Vitam autem nulla res niſi ab alio viuente per generationem habere valet, vel Deo, qui dominus eſt naturæ id præſtante. Quapropter certum eſt, dæmones eaſdem aſtronomicas fabricas ingreſſos, illos exhibere motus & loquelas, ſicut ĩ energuminis faciũt. Similiter namque angelus bonus lingua aſinæ Balaam loquebatur. Sed rogas, nunquid nũ poſſet anima negotio dęmonis afferri, q̃ corpus reſumeret, informaretq; periñde ac

Tertius modus.

Herme. Alex.

de atq; in die iudicij? Rñdetur id minimè fieri poſſe, eſt.n. opus ſupranaturale, ob idq; inter vera miracula recẽſendum, quæ dæmon facere neutiquã pōt: Quocirca hiſtoriã Saulis, quæ vt 1. Reg. 18. legitur per Phitoniſam fecit ſuſcitari Samuelem nequaquam ſic intelligere fas eſt, vt arte dæmonũ fuerit verè ſuſcitatus: ſed vel ꝙ Augu. ad Simplicianũ ait, diſpenſatione Dei ſpiritus eius apparuit, vel etiam reuixit, vt verba hiſtoriæ ſonant. Et Eccleſ. 46. notat: vel fortaſſe, vt idem Auguſt. 2 1. de ciui. auctor eſt, ꝙ refertur 26. quæſt. 5. cano mirũ arte magica inuocatus dæmon ſub forma Samuelis apparuit, ſæpiſſime nanq; ſe eſſe defunctorum animas mentiuntur. Atque ita intelligendum eſt, quòd Clemen. libro primo, de Simone Mago refert, qui aiebat in hominibus à ſe interfectis, retineri ſua arte animas, erant enim planè dæmones. Ad aliquam ergo iſtarum trium cauſſarum, vniuerſi dæmonici effectus reducendi ſunt. Vnde lamiarum (quas noſtri Bruxas appellant) maleficia in cauſam primam ferè auctores referunt, ſcilicet quod ſomno ſopitę manent in ſuis domibus, aut in extaſim raptę, ſomniãtes illa facere, quę dæmones aſſumptis ex aere ſimilibus corporibus perpetrant: cui ſententiæ D. Aug. applaudit. At profectò adeò ſunt multa experimenta de hac re comperta, vt nō eſſet vanum opinari nonnunquam rapi per aera motu dæmonum inuiſibiles factas, vt ipſæ Deum offendentes mala perpetrent. Nam compertũ eſt dum illa mala faciunt abeſſe ſuis domibus, & electis quibus accubuerant. Hæc autem examinandi non dat hic locus: de quibus ergo ſatis. Secũdò autem ad præſens attinens propoſitum adnotandum eſt dæmones in odia Dei qđ primo actu cõceperunt, adeò eſſe obſtinatos & obduratos, vt quidquid vel faciant vel meditent ex alio odio dimanet; & ad Deũ ipſum infeſtãdum procedat. Quocirca (id quod conſideratè meditandum eſt) odia, quæ in nos exercent, non in noſtrum tantum malum intẽdunt: ſed vt Deum offendant, & iniurijs perſequantur, cumque eo fine & propoſito fruſtrentur, quo nos creauit: videlicet ne gloria ſua nomenque amplificetur. Quapropter profeſſio noſtra eſt aduerſus illos tanquam aduerſus acerrimos hoſtes noſtros, perpetuum gerere bellum, quod ſuper fontem baptiſmi illis indicimus, nomina noſtra dantes in mil tiã Chriſti aduerſus illos, quos ideo abiuramus, renuntiantes illis omnibus põpis eorum, atq; adeò ſanctiſſimè pollicitantes nullo nos vnquam eorum fauore, aut auxilio aut beneficio vti.

De lamiis.

Odium dæmonum.

Ex his ergo colligitur concluſio prima, qua ad propoſitam quæſtionẽ reſpõdetur, videlicet ꝙ nullum cum illis commerciũ inire poſſumus aut ſocietatem aut pactũ, quod vllius ſit beneuolentię indicium: ſed ſemper debeamus illos, vt ſummos hoſtes tractare, et ſi vltrò nobis gratiſq; aliquod beneficiũ offerant, nihil à nobis exigẽtes. Idq; non ſolũ quia praua eorum voluntas nihil nobis niſi in malum noſtrum impendere pōt, ſed etiam ſi in bonum noſtrum eſſet ſemper ſucceſſurum: quia hoſtes ſunt Dei, nullum eorum beneficium acceptare poſſumus. Id quod apprimè notãdum eſt. Nam illud aut petere aut ſuſcipere eſſet deſciſcere à fide Dei & ſeu trãsfugas in eorum militiã tranſmigrare. Atq; hic maximè locum habet illud Chriſti, Qui mecũ non eſt, contra me eſt: & qui mecum non colligit, & ſpargit. Nam & inter humanos reges lex eſt, vt miles qui aliquid ab hoſte receperit reus fiat fractæ fidei. Vnde Pau. 1. ad Cor. 10. Nolo vos ſocios fieri dæmoniorum. Ex quibus fit conſequens vt neq; ad expellendos alios dæmones neq; ad illorum maleficia diſſoluenda & curanda liceat alium dæmonem inuocare. Poteſt.n. vnus alium pellere, quia non ſunt omnes ęqualis virtutis, ſed neq; hoc licet eò ꝙ aliquod eſſet beneficiũ quod ab illis recipere non poſſumus. Huius autem dæmoniaci conſortij gradus exiſtunt alij alijs nequiores: nam eorum adoratio ſummum obtinet idololatriæ faſtigium. Enimuerò quãuis reliquas creaturas pro Dijs colere, vt hoĩes & marmora ſacra immãnis ſit idololatriæ impietas. indicibiliter ſceleſtior eſt dæmones colere, vtpote qui ſummũ Dei odium in ipſum continenter exercent. Secundus pauloq; inferior gradus eſt, aliquã amicitiã ſeu inter pares cum illis contrahere. Solent ſe enim inſinuare tanquam incubos, & ſuccubos, deinde quaſi conſultores in rebus, quæ ſunt hominibus clariſſimæ, at-

Concl. prima.

Gradus diuerſi.

mæ, atq; adeo ceu medici ad curandos corporum morbos. Neq; verò in initio, quæ ſua vafricies eſt, quidquam ab hominibus viciſſim repoſcunt vt aſtutius eos ineſcare valeant. Sed & hæc tñ ſocietas ad apoſtaſiam pertinet, grauiſſimumq; adeò peccatum eſt. Tertius gradus eſt deinde remiſſior aliquid ab eis citra vllũ amicitiæ indicium petere, vel illos ad aliquid inuocare ēt ſi ſecuriſſimus ſis, nulla te amicitia cum illis colligare, & peius eſt cũ illis aliquid paciſci etiã citra cultum vel adorationem, ſed tanquam hoſti dicere, affer mihi tale aut tale auxilium, & reddam tibi hoc. In ſumma omnis eiuſmodi ſocietas ob id peccatum eſt apoſtaſiæ, quòd cum hoſte Dei contrahitur, & quaſi cum rege alterius regni, quòd cœleſti aduerſatur & cum tali hoſte, qui nullas poteſt inducias habere belli, ſed continenter abſque vlla ceſſatione aduerſus Deũ & nos pugnat, quaſi leo rugiens quærens quem deuoret. Secunda ergo concluſio in præſentiarum ſit, quod poſſumus cum dæmonibus præcisè colloqui & conuerſari tanquam cum hoſtibus idq; dupliciter vel eos virtute Dei expellendo vt per exorciſmos facimus, vel compellendo ad aliquod ſeruitium, vt Simon & Iudas dæmones compulerunt ſuam ſtatuam confringere, & Iaco. alium, vt Hermogenem ad ſe adduceret.

Primũ argum. S. Tho. Primum & tertium argumen. D. Tho. facillima ſunt. Primum enim eſt Origenis auctoritas ſuper Matth. loco ſuprà citato, dicentis, non eſſe ſm poteſtatem datam à ſaluatore adiurare dæmonia, ſed Iudaicum eſſe. Hoc autem intelligitur de adiuratione, quæ non fit virtute diuina ad dæmones compellendos: ſed per modum beneuolentiæ vel deprecationis. Tertiũ argum. Tertium verò eſt quod adiurare aliquem videtur ad quandam ſocietatem pertinere, quam nobis cum dæmonibus contrahere nefas eſt. Ait enim Paul. 1. ad Corint. 10. Nolo vos ſocios fieri dæmoniorum. Argumentum autem hoc tantũ conuincit quòd per modum beneuolentiæ, non poſſumus illos adiurare: poſſumus tamen per vim compulſionis. Secundum autem argumentum ampliorem poſtulat ſermonẽ. Cui vt alia Argumẽta alia. nos duo adhibemus, arguitur ſic: Cũ energumenis à dæmonibus obſeſſis licet nobis colloquia conſerere. Nam & exorciſtæ & circunſtantes multa illos interrogãt. Imò exemplo Chriſti docemur id eſſe licitum: quippe q Mar. 5. à dæmone ſciſcitatus eſt quodnã eſſet illi nomen, qui rñdit, Legio. Quapp D. Tho. q. 95. art. 4. licitum eſſe autumat à dæmone ſua ſponte id offerente, pp aliorum vtilitatem, aliquid interrogare: hæc aũt oĩa ſpeciem cuiuſdam ſocietatis præſeferunt: ergo eiuſmodi ſocietas nõ eſt illicita. Secũdò (quod eſt arg. D. Tho.) arguitur. Si licitum eſſet dæmones adiurare, licitum perinde eſſet necromanticis ſuis incantationib. dæmones inuocare, cũ tñ de hoc male audiant ſintque adeò iure prohibiti. Tertiò denique arguitur. Si non liceret dæmonum arte, eorumq; reuelationibus vti, eò ꝙ non licet cum illis habere commercium, ſequeretur ꝙ neq; liceret ariolari per aſtra. Nam quam ſæpiſſimè illuc ſe dæmones inſinuant ad reuelandum futura, & occultos euentus: & tñ non prorſus hmõi aſtrologi condemnantur, nec ab ſcholis proſcribuntur. Primo argumento ſubnotantur exorciſtæ, in quibus profectò multa ſunt cauenda. Primum ꝙ maxima ex parte neq; diuina virtute, neque verò magica arte vtuntur, ſed ſunt meri impoſtores, vt ego ipſe plurimorũ ſum oculatus teſtis: ſæpè n. fingunt dæmonia inde eijcere, vbi nullũ eſt atq; adeo plurimæ mulierculę dęmonio obũderi mentiũtur lucri cã: dicẽtes eſſe animas defunctorum quas infamant. Et iõ, niſi aliquod interceſſerit dæmonij documentum quod ſit efficax, nulla eſt eis habenda fides, nempè niſi dum lingua loquantur peregrina vel adeò immobiles exiſtant, vt multis hominum viribus dimoueri loco nequeant. Præterea neque longa inire colloquia cũ illis licitum eſt. Fateor equidem, vt ad argumẽtum reſpondeam vnum aut alterũ verbũ interrogare non eſſe mortale, ſed quędam venialis curioſitas. Attñ longos ſermones cum illis habere, præterquam quod ad quandã eorum ſocietatem vrgere vr̃ periculoſum eſt. Nam dæmones cũ honori noſtro & famæ inſidientur, ſi aliquam forte veritatẽ dicunt, non id faciunt niſi ad diffamãdum aliquem vel defunctum vel viuum, & ſæpè circunſtãtes. Vnde Chryſo. ſuper illud Mar. 1. vbi Dominus ſpiritui immundo dixit ob-

Reſpon. primi argumẽti.

Chryſ.

xit ob-

xit obmuteſce, & exi ab homine. Salutiferū hoc, inquit, nobis dogma datur, ne credamus dæmonibus, quantumcunq; denūtient veritatem. Quocirca ſuperſtitioſiſſimum neq; vllo modo ferendum eſt, petere à dæmonibus ſignum in teſtimonium loci, vnde venit, aut ꝙ nunquam in hominem à quo expellitur reuertatur: eſt enim mendax & pater mendacij. Et ideo neque illi, neq; ſuis ſignis & teſtimonijs vlla eſt adhibenda fides, ſed ſolum virtute Dei repellendi ſunt. Interrogari autem quidquā niſi à ſanctiſſimis viris non debent, vtpote qui à Deo obtinere poſſunt vt eos veritatem fateri cōpellāt, ſicut faſſi ſunt Chriſto vbi dixerunt eſſe legionem. Poſtremò hic animaduertendum eſt quod quamuis exorciſmus ſanctæ res ſint, & à Chriſto vſque & apoſtolis originem ducant, non tamen tam crebrò ſperandi ſunt eorum effectus quàm tempore naſcentis adoleſcentisq; eccleſiæ. Nam cùm expulſio dæmonum per eccleſiæ miniſtros teſtimonium ſit fidei, fit vt tunc temporis qñ opus erat fidem per miracula ſtabilire, frequentius eiuſmodi miracula æderentur. Modo aūt firmato iam religione, non ita crebrò contingunt: neq; adeò tñ exorciſmorum religio contemnenda eſt. Circa ſm argm̄ meditāda ſunt varia Magorum nomina, quæ tam iure can. 26. quæſt. 5. ꝙ iure ciuili. C. de maleficis & mathematicis, atq; alibi ſępè denotantur. Sunt .n. Necromantici ſic dicti, quod in defunctorum cadaueribus ſecreta rimantur, *νεκρὸς* enim idē eſt quod cadauer, & *μαντεία* diuinatio: vel ideò ꝙ per artem Magicam mortuos ſuſcitare ſe autumant. Hydromantici verò qui per aquæ inſpectionem diuinant. Sicut & Chiromantici de manuum lineamentis de moribus hominum iudicant. Iam verò Necromantici per Antonomaſiam dicuntur, qui circulos faciunt & cęleſtes plagas captant ad inuocandum dęmones. Hi autem omnes ob id grauiſſimis cenſuris vtroque iure condemnantur, quod, vt ait in ſolutione ſecundi D. Tho. magiam in hoc exercent, & dæmoniorum adminiculo ad res perdiſcendas vtuntur ſicuti & Aruſpices: id eſt auium inſpectores, & Phytones qui de occultis reſpondent. Eſt. n. de omnibus iſtis hæc regula prę oculis habenda quod

Nota de exorciſmis.

Varia Magorum nomina.

eorum incantamenta non atteſtātur, quod dęmones, ceu hoſtes tractent, vt diuina virtute eos à maleficijs arceant, ſed potius tāquàm familiares atq; auxiliares ſuos. Tertium argumen. prolixioris egebat diſputationis quam locus fert pręſens. Duo tamē de iſtis aſtrologis affirmantur. Prius quòd per aſtrorum obſeruantiam, & domos ac regiones quas ipſi delineāt, quàmuis poſſit effectus naturales veluti pluuias & ſerenitates temporumq; ſucceſſus quadamtenus proſpicere, haud tamen accidentarios effectus & euentus. Enimuerò cū natura ſemper certis determinatisq́ue periodis eoſdem operetur effectus, non poſſunt per cauſſas naturales contingentia deprehendi, vt quòd ab homine fodiente ſepulchrum theſaurus fortè reperiatur, aut ꝙ fulmine ſit quiſpiam, vel alia extraordinaria morte periturus. Et multominus per eaſdem cauſſas futura contingentia vel occulta deprehenduntur quæ ex mera noſtra voluntate pendent: eo quòd intellectus & voluntas incorporeæ potentiæ ſūt ac perinde ab impreſſionibus cœleſtibus exemptæ. Nam corpus in ſpiritum nihil immediate imprimit. Vnde Ariſt. 3. de anima tex. 150. cōtra illos qui aiebant talem ineſſe hominibus voluntatem qualem in die inducit pater virorum deorumq; ſcilicet ſol vel cœlum in die natali; ait in hanc opinionem inde fuiſſe collapſos quòd animam putarent eſſe ſenſum. Quapropter cœli, cauſſa per ſe eſſe nequeunt actionū liberi arbitrij. Et quàmuis imprimendo in corpus humanum, poſſint circa complexiones aliquid facere, atque adeò circa ſenſus, qui cum ſint animæ organa, poſſunt illam quodammodo inclinare. Tamen quoniam ſenſuales vires, vt 3. Ethi. auctor eſt Philoſo. rationi obediunt, nulla inde neceſſitas libero arbitrio imponitur, ſed contra cœleſtes influxus poteſt homo operari. Atque eo præſertim quòd educationes, & cōſortia cum ijs aut illis hominibus, & potiſſimum amor Dei & gehennæ metus atq; honoris cupiditas, & infamiæ timor, & alia id genus multa poſſunt hominum inclinationes & affectus permutare. Colligamus ergo cum D. Tho. 2. 2. q. 65. art. 5. concluſiones duas quibus ad tertium argumentum rādeatur. Prior, Licitū eſt per

De Aſtrologis.

Duę cōcluſiones.

aſtrorum

aſtrorum inſpectionem de effectibus naturalibus quæ ordinario naturæ curſu fiunt aliquod iudicium captare, vt de ſerenitatibus, de pluuijs, de peſtibus, deq; id genus tẽpeſtatibus alijs. Hoc.n. eſt de effectibus per proprias cauſſas iudicare; ſicuti medici ex morborũ malignitate de futura morte iudicant. Poſterior neque de accidentarijs contingentibusque effectibus, neque verò de ijs quæ in noſtro ſunt arbitrio per aſtrorum conſiderationem poteſt iudiciũ niſi fallaciſſimum ferri. Multoque minus valent eos qui occultiſſimè crimen aliqđ cõmiſerunt illa ſcientia inueſtigare, neque eorum qualitates & indicia quibus deprehendantur. Hæc enim aſtrorum aſpectus nõ produnt. Quare Augu. lib. 4. confe. Illos inquit Planetarios, quos mathematicos vocant, conſulere, Chriſtiana & vera expetit & amat. Hæc ille. Ratio autem eſt quòd dæmones cum homines videant tam cupidos ſecreta agnoſcendi, atq; illos præſertim quorum ea intereſt ſcire, in eiuſmodi aſtrorum iudicia ferenda omni ſolertia ſeſe ingerunt. Præterquàm quòd eiuſmodi aſtrologi adeò ſemper & falluntur & fallunt, vt vix eos ſemel contingat vnã veritatem proferre Quare idem Auguſt. 2. ſuper Gene. ad literam, bono, inquit, Chriſtiano, ſiue Mathematici ſiue quilibet impiè diuinantium, & maximè dicentes vera cauendi ſunt, ne conſortio dæmoniorum animam deceptam pacto quodam ſocietatis irretiant. In his autem aſtrologis, vt lib. 5. dicere cœpimus, attentiſſime inter eorum ſcientiam diſcernendum eſt & eiuſdem ſcientiæ vſum. Enimuerò quamuis eis gratis, imò contra veritatem demonſtratam concedamus quòd occulta poſſint per ſuam ſcientiam inueſtigare, nihilominus eius vſum ad hoc applicare, vt occulta crimina reuelent, eſt nouum peccatum idemq; mortale & grauiſſimum contra iuſtitiam. Eſt.n. occultos peccatores præter ordinem iuris infamare. Demus.n. perinde aſtrologũ ſcire qs furtũ, aut adulteriũ, aut homicidiũ fecit, ac ſi proprijs oculis vidiſſet, profectò nihilominus grauiſſimũ illis peccatũ eſt & Reipub. pernicioſiſſimũ, illũ detegere & reuelare. Præterq̃ q̃ ad nihil aliud valet, q̃ vt inter homines infamia & iurgia ſerãtur; quãquidẽ iudici neutiquam licet ſolo iudicio aſtrologi contra quempiam procedere. Neque.n. tranquillus ſtatus Reipu. in hoc conſiſtit, vt occulta crimina, niſi ordine ſeruato iuris, inueſtigentur. Fac nullum crimen committi poſſe occultiſſimè, quin illico fieret manifeſtum, profectò neutiquam homines viuere poſſent. Si autem aſtrologis vlla daretur fides nullũ eſſet occultum. Igitur quãuis veriſsima ſemper dicerent, ob hoc ipſum eſſent citius è Republica exterminandi, niſi ſe continerent ne vllum vnquã infamia denotarent. Igitur vt rem tandẽ concludamus, oĩa magorũ genera trino iure acerrimè condemnata ſunt, diuino. ſ. Pontificio, & Cæſareo. Verba.n. ſunt Deut. 18. Qñ ingreſſus fueris terram quã dñs Deus tuus dedit tibi, caue ne imitari velis abominationes illarum gentium: neque inueniatur in te qui luſtret filium ſuum, aut filiam, ducẽs per ignẽ, aut qui ariolos ſciſcitetur, & obſeruet ſomnia atq; auguria, nec ſit maleficus nec incantator, neque ꝑ Phytones conſulat, nec diuinos, & q̃rat à mortuis veritatem. Oĩa hæc abominatur Dñs, & ꝑꝑ iſtiuſmodi ſcelera delebit eos in introitu tuo. & Leu. 19. Non declinetis ad Magos, neq; ab ariolis aliquid ſciſcitemini, vt polluamini cũ eis. Et c. 20. Vir ſiue mulier in q̃bus phytonicus, vel diuinationis fuerit ſpiritus, morte moriantur, lapidibus obruent eos: ſanguinis eorũ ſit ſuper illos. Hęc atq; alię id genus animaduerſiones frequentes extant in veteri teſtamento aduerſus oẽs Magorum ſpecies. Erat.n. populus ille ſic ſitientiſsimus occulta perſcrutãdi & cognoſcẽdi, ac ſubinde in iſtud idololatriæ genus propenſiſsimus. Sed & lege euangelica eccleſia anathematis gladio idẽ genus hoĩum accerrimè impetit, vt patet 26. q. 5. per totũ, videlicet can. ſi quis ariolos. & omnibus ſubſequentibus vſque ad can. nec mirum, arioli, aruſpices, ſtellarum curſus obſeruantes, & ſortilegi, & incantatores, & augures qui Gentilium idololatriam ſequi videntur: & pariter illi qui cum illis fuerint conuerſati, auxilia aliqua à ſuis artibus petentes, anathematizantur, excommunicantur, & ab eccleſia procul excluduntur. Et C. de maleficis, & mathematicis. l. artem geometriæ, & l. nullus aruſpex. & l. eorum. & l. nemo. & in

Auguſt.

Auguſt.

Meditatio de Aſtrologis maxime cõſiderãda.

Cõdem nationes iuris aduerſus Magos.

Deu. 18

Leui. 19

26. q. 5.

C. đ malefic.

& in ſumma per totũ titulum, aruſpices & magi ſeueriſſimis legibus vindicantur. Nã l. etſi. eculeo dediti iubentur vngulis ſulcantibus latera pœnas perferre proprio dignas facinore. & l. nemo. ſupplicio etiam capitis puniri iubentur. Accedunt & leges regni noſtri partita.7.tit.23. Hoc tñ adnotauerim quoſdam qui ſiniſtrè legem primam huius tituli intelligentes eam in fauorem Aſtrologorũ allegare contendunt. Ait.n.lex, diuinationem, quę fit per ſcientiam Aſtronomię nõ eſſe illicitã ſanè cùm illa ſit vna ex ſeptem artibus liberalibus. Verba hæc tñ ſm tenorem duarum concluſionum quas proximè cum D. Tho. collegimus, interpretanda ſunt, videlicet, ꝙ illa ſcientia eſt licita ad iudicandum de pluuijs, aut peſtibus ac tẽpeſtatibus quę aſtrorum concurſu certitudine naturali eueniunt. Haud tñ lex intelligit eandem ſcientiam eſſe licitam ad iudicandum de accidentarijs effectibus aut de illis quæ ex noſtra voluntate pendent, & multominus ad inquirẽdũ perſonas occultas, quæ aliquod peccatũ perpetrarunt. Imò hmõi Aſtrologos cũ Necromãticis, & Diuinatoribus & & Mathematicis comparat: quos ſubinde grauiſſimo iudicio condemnat. Et l.3. ſupplicio capitis plectendos cenſet. Et idẽ hr̃ inter ordinationes regni tit.8.c.4. l.1. & 2.

ARTICVLVS III.

Vtrùm liceat adiurare irrationalem creaturam.

POſtquam viſum eſt tam Deum q̃ homines & dæmones adiurari poſſe, ſequitur poſtremò an irrationales quoque creaturas liceat adiurare, ſicuti locuſtas & brucum nubeſq; atq; alias tempeſtates. Et reſpondet D. Dho. ſuppoſitis diſtinctionibus duabus per tres concluſiones. Diſtinctio prior eſt, Adiuratio hmõi, aut refertur ad ipſam irrationalem creaturam ita vt oratio & locutio ad illam dirigatur. Et de hoc eſt prima concluſio. Vanum eſſet irrationalem creaturam ſic adiurare, vt ſermo ad eam dirigeretur. Atq; hanc probant argumenta tria D. Tho. Nam cùm adiuratio non niſi per locutionem fiat, quam irrationales creaturæ præcipere non valent,

Diſtinctio.

Prima conclu.

fruſtraneum eſſet illas adiurare. Deinde adiuratio illis tm̃ cõpetit, quibus congruit iurare irrationales aũt creaturę iurare non poſſunt: ergo neq; adiurari. Ad hæc cũ duplex ut dictũ eſt, ſit adiurationis modus, ſ. & deprecatorius, & compulſorius, prior vanus eſt reſpectu irrationalium creaturarũ, vtpote quæ nullum habent ſuarum actionum dñium, vt prece moueri queant: Poſterior verò ſoli Deo competit, cuius ſolius imperio, vt habetur Matt.8. obediunt venti & mare: quare nos creaturis irrationalibus nihil imperare poſſumus. Secundo modo fieri poteſt adiuratio, vt referat ad eum à quo talis creatura agitur & mouetur nempè ad Deum & dæmonem quorum actione licet diuerſa rõne eiuſmodi tempeſtates nobis ingruunt. Enimuerò eadem eſt actio agentis & eius rei quę agitur & mouetur: ſicut motus ſagittæ, & ipſius eſt tanq̃ rei motæ, & ſagittantis tanquàm eam mouentis. Quapp motus tempeſtatis eſt motus ipſius tanq̃ rei motæ. Dei autem tanq̃ primæ cauſſæ omnium naturalium actionum: & præterea tanquam permittentis dæmonem eiſdẽ irrationalibus creaturis vti ad nobis nocendum. Hac igitur de cauſſa ſtatuitur ſecunda concluſio. Dupliciter iure poſſumus irrationalẽ creaturam adiurare. Vno. ſ. modo adiurationẽ per modum deprecationis ad Deũ dirigendo: & alio mõ dirigendo eã ad dæmonem per modũ cõpulſionis. Atqui prior modus pertinet ad eos qui diuina inuocatione citra exorciſmos miracula faciunt: ſicuti de Simone & Iuda legitur qui dracones adiurarunt, præcipientes eis vt in deſertũ ſecederent, poſterior verò pertinet ad exorciſtas. Tertia concluſio: Nequaq̃ licet dęmones in eiuſmodi euentibus adiurare quaſi auxiliũ ab eis implorando. Poſſet.n. vt modo dicebamus vnus dæmon alium arcere, & dæmones q̃ nubila colligunt rogatu noſtro ceſſare, ſed hoc eſſet eos vt Deos colere, quòd ingens eſſet apoſtaſiæ crimen.

Secundus adiurationis modus.

Secũda conclo.

Tertia conclo.

Secunda & tertia concluſiones certiſſimæ ſunt, neq; vllũ præſeferunt dubiũ qđ ſit diſputatu dignum. Prima verò quãuis nihilo ſit minus certa, eſt tñ memoriæ penitus contra quorundam abuſum cõmendanda. Nempe vt in eiuſmodi adiurationibus, quas vulgus coniurationes appellat,

bruci,

bruci locuſtarum, & nubiũ adiuratio non ad hmõrres dirigitur: ſed vel ad Deum per modum deprecationis, vt dignetur noſtri miſerori; dæmoneſque cohibere, qui eius permiſſu eiuſmodi tempeſtates in nos obmoliuntur. Et hic eſt optimus omnium modus eiuſmodi cladibus occurrendi. Qđ ſi adhibeantur exorciſmi, non intelligantur aduerſus res irrationales dirigi, ſed aduerſus dæmones, vt in virtute Dei ceſſent nobis eſſe infeſtos. Hoc aduerſus illos adnotauerim, qui potius impoſtores, & incantatores ſunt, quàm exorciſtæ: nempè qui cum nubibus, & locuſtis, & brucis, cumq; alijs eiuſmodi beſtiolis pugnare contendunt, ac ſi eorum colloquia perciperent, aut in ipſarum nubium aut locuſtarum poteſtate eſſet ceſſare. Quin verò litem cum locuſtis conteſtantur, patronoſq; & aduocatos & procuratores illis creant, qui cauſam ipſarum defendant, illaſq; coram iudice accuſant: à quo conuincuntur, condemnantur, anathematizantur, & excõicantur: cùm ipſi potius adiuratores excommunicandi eſſent, atq; in vltimas inſulas relegandi. Nam ſi contra vermiculos loquuntur, quid illi intelligunt? Sin verò contra dæmones, quid opus eſt illos ordine iuris oppugnare? Sanè cum noſtri ſint publici hoſtes, qui nullo iure, ſed ſolam ſuam nequitiam in nos exercent. Atque adeò tanquam manifeſtarios inimicos noſtros ſola uirtute Dei armatis licet nobis illos propulſare. Haud ergo iudices & eccleſiaſtici & ciuiles (nam vtriuſque res incumbit) in huiuſmodi impoſtores, & pręſtigiatores animaduertere negligant: quippe qui religionem Chriſtianam irriſioni exponunt.

FINIS LIBRI OCTAVI.

FR. DOMINICI SOTO, SEGOBIENSIS, THEOLOGI, ORDINIS PRÆDICATORVM,

Liber Nonus de Iuſtitia & iure.

PROOEMIVM.

IN ſeptimo libro, vbi religionis argumẽtum ingreſſi ſumus, de voto à nobis diſputatũ eſt: nempè de his quę homo Deo ſuapte ſpõte pollicetur, atq; adeo de ſacerdotibus qui diuinis peragendis ſacrificijs mancipantur, in proximo de iurãdi religione. Subſequitur ergo ſecundũ ordinem ibidẽ propoſitũ, vt de illis dicamus quæ mortales religionis vinculo eidẽ Optimo Deo reddere cõſtringũtur: vt potè de oblationibus ac de decimis, quæ ſubſtantia ſunt & alimonia ſacerdotũ: ac ſubinde de vitio ſimonię, quo aditus eiuſdẽ ſanctæ Eccleſiæ pollui ſolent. Oblationũ aũt decimarumq; tractationẽ nequimus aliunde aptius ac ſubinde pulchrius auſpicari, quã ab earũ radice & fundamẽto, nempè à ſacrificijs, quæ non modo Chriſtiani, verùm vniuerſi mortales Deo ſuo iugiter offerre tenentur. Eſt.n. ſacrificium, oblationũ ſuprema ad quam reliquæ vniuerſæ referuntur. Quare duas ſacrificiorum q̃ones pręmittere operæpretium duximus: vnam in genere, atq; alterã in ſingulari.

QVÆSTIO I.

DE SACRIFICIO IN GENERE.

S. Thom. 2. 2. quæſt. 85.

ARTICVLVS I.

Vtrùm Deo ſacrificare ſit de lege naturæ.

PRIMVS igitur articulus queſtionis de ſacrificio eſt, vtrum ſacrificiorum oblatio ſit de iure naturæ. Arguitur namque negatiuè. Ea quæ ſunt iuris naturæ, cunctis ſunt mortalibus communia: ſacrificia autem Deo offerre nõ fuit ſemper vniuerſis mortalibus commune & vnum. Abel namque legitur obtuliſſe de grege ſuo: Cain verò de terræ frugibus. Atqui Melchiſedech, vt Geneſ. 14. relatum eſt, panẽ & vinum: alij verò alia animalia: ergo ſacrificiorum oblatio non eſt de iure naturæ. Secundò: Ea quæ ius naturæ docet, minimè credere licet iuſtos homines prætermiſiſſe: de Adam autem nuſquam ſacrificium obtuliſſe legitur: neque verò de Iſaac: cùm tamen de eodem primo parente, Sapientia ipſa cap. 10. conteſtetur eduxiſſe eum à delicto ſuo: vbi potiſſimum ſacrificij oblatio videbatur cõgruere. Tertio: Sacrificia, vt 10. de ciuita. Dei, auctor eſt Aug. in quadam ſignificantia offeruntur; ſignificare autem quod vocibus primum (vt 2. de doctrina Chriſti. idem eſt auctor) deinde rebus congruit humano beneplacito inſtituitur: non ergo ſacrificia à lege naturę dimanarunt, ſed à iure humano. In contrarium autem eſt quod omni ætate ſemper fuit apud cunctos mortales aliquod ſacrificandi ſpecimen: quod autem mortales omnes docti ſunt, natura magiſtra didicerunt.

Primũ argum. à parte negatiua.

Arg. 2.

Arg. 3. Auguſt.

Cum res ſit per ſeipſã euidens, ſacrificia, ſeu Deorum ſeu veri Dei, ab ipſo ſtatim mundi primordio more & vſu inter mortales celebratiſſima: ſuperuacaneum fuiſſet quærere an fuerint. Sed prima q. de eorum fonte & origine inſtituitur: nempè vtrum ſit hoĩum inuentum, an potius documentum naturæ. Vbi primum oĩum non eſt prætereundum, vt res ipſa, ſolenniſſima ſemper Latinis fuit: ita & nomen eiſdem eſſe receptiſſimum. Eſt. n. ſacrificiũ idem quod factio ſacri: & ſacrificare idem quod ſacra facere. Quapropter, vt ſcienter D. Tho. præſenti q. art. 3. adnotauit, ſacrificium nõ idem eſt prorſus quod oblatio. Nam quidquid in Eccleſia offertur oblatio dr̃, etiamſi nihil circa rem ipſam fiat. Sicut dum offeruntur nummi, aut panis, aut res aliç: ſacrificium aũt non fit niſi vbi circa res ipſas Deo oblatas aliquid exercetur. Quales erant priſcis animalium immolationes: & nobis dum ſacroſanctum panem benedicimus, frangimus, & conſumimus: hoc. n. eſt ſacra facere. Vnde apud gentes præter ſacerdotes ſacrificia offerentes, erant ſacrifici qui illa exercebant opera. Eſt ergo ſacrificium, peculiare ſacerdotum munus. Ad quæſtionem igitur vnica concluſione reſpondetur. Sacrificiorum oblatio non ſolum diuini iuris eſt & humani, verùm & ex eorum numero, quæ in iure naturæ ſunt poſita. Probatur: Ratio ipſa naturalis magiſtra ex his quæ in ſe homo experitur eum planè docet alicui ſuperiori eſſe ſubditum. Miſeriæ namque, ærumnæ, & calamitates quibus indeſinenter affligatur, eum commonefaciũt aliunde ſibi, hoc eſt deſuper opem ferri. Atque adeo ſentit aliquem ſurſum exiſtere cuius auxilijs egeatur, idq́;, quidquid ſit, omnes pro Deo habent. Rurſus & ex rerum ipſa natura dicit ſublunaria hæc, quia cęlorum influentiam ſuſcipiunt eiſdem eſſe loco ſubdita, eademque ratione terram cæteris elementis: vtpotè quorum rore aereque iuuatur: ac perinde ſe etiam ipſum Deo, cuius ope viuit, ſubiectionem debere atq; honorem. Modus autem ſenſuali homini congruens eſt, vt reuerentiam quam Deo debet non modo intus animo referat, verum & ſenſibus ſignis eandem foris exhibeat. Hac igitur naturali ratione docti atque admoniti ſunt vniuerſi mortales qualicumq; ratione Deum nouerint, eidem ſacrificia offerre, in ſignum debitæ reuerentiæ & ſubiectionis. Quemadmodum & inter homines mos ſubditorum eſt, dominis, quaſi eorum dñium confitentes, muneta offerre: hoc autem ipſum impræſentiarum.

Quid ſacrificiũ.

D. Th.

tiarum ſacrificij nomine intelligimus. Fit ergo noſtra concluſio conſequens, nempè ſacrificiorum oblationem eſſe de iure naturæ. Et eſt notanda concluſionis perſuaſio, quæ non de ſacrificio tm̃ quæ mente intus offertur procedit, ſed etiam de externo. Nam etſi verus Dei cultus qui ſpiritus eſt cordiumq; inſpector, intus in corde potiſſimũ conſiſtat, iuxta illud Pſal. 50. Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus: id quod tum Chriſtus ipſe Ioannis 4. teſtatur dicens, Venit hora & nunc eſt quando veri adoratores adorabunt in ſpiritu & veritate: tum etiam Apoſt. 1. ad Corinth. 14. Orabo ſpiritu, orabo & mente: tamẽ cum nos corporei ſimus, vtroque nomine debemus eum colere. Ex his vtique colligitur quantum ad Dei cognitionem attinet, neque externũ ſacrificium eſſe neceſſarium, neque verò vocalem orationem, veluti inter homines, quibus nõ niſi externis ſignis aliena corda innoteſcunt. Neque verò externus cultus laudi datur, niſi quatenus ad internum refertur. Attamen non ideò non eſt magno pretio æſtimandus. Valet enim tum ad excitandum, tum etiã ad teſtificandum mentis affectum. Quare ſuo nõ caret egregio merito. His namq; quæ ex animo redundant, debitum Deo ſm noſtram naturã perſoluimus. Quare ſanctè inſtitutum eſt, vt publicitus in templis res diuina celebriter fiat. Arguat verò quiſpiã contra concluſionis rationem ſic: Naturalis ratio etſi nos noſtrorũ defectuum admoneat, tamẽ non ab altiori principio nos docet ſubſidia nobis prouenire, q̃ à naturalibus cauſſis. Nam ſi lumen dũtaxat naturale conſulas, quantum ad corpus per orbes cœleſtes naturales Philoſophi docuerunt nobis eſſe à natura prouiſum: quantum verò ad animi cognitionem per intellectuale lumen: ſed quantum ad effectus per liberum noſtrum arbitrium. Reſpondetur ꝙ vbi naturalis ratio omnibus eſt nebulis expurgata, clarè monſtrat hæc ipſa naturalia adminicula non nobis ſufficere ad medendum omnibus miſerijs, quas corpore & animo patimur: atque adeò ſaltem in confuſo aliam indicat ſuperiorem cauſam quàm homines pro Deo habent. Quòd ſi aliquæ reperiantur tam barbaræ nationes, quę non niſi vel cœlorum, vel alia inferiora præſidia cognoſcunt, ſolari ſyderi, aut cuipiam alteri creaturę honores pendunt diuinos, ac ſubinde ſacrificia. Concluſio ergo cum ſua ratione adeò eſt lumine naturali nota, vt nullã vnquam fuerit natio quę non Deum coleret, ſacerdotesq; haberet, atque adeò ſacrificia. Duo enim hęc paria cogitare ſoleo quibus omnis ſemper conſtitit Reſpublica, videlicet ſacrificium & ſacerdotium: lex & gubernator. Nam Reipublicæ inſtitutor quem primum illico ſcopum ciuium oculis præfigere cõſueuit, fuit Deus, quem populus veneraretur, & à quo ſubſidia poſceret. Mox, quibus coleretur, ſacrificia inſtituere. Deinde leges condere eidem religioni congruas, ac ſubinde magiſtratus penes quos ſita eſſet legum cuſtodia. Sic enim Liuius tradit, Numam illum ſm Romanorum Regem inſtituiſſe Rempubl. Vnde Ariſt. 6. Ethic. cap. vlt. inter magiſtratus ſine quibus conſtare nequit Reſpubl. connumerat ſacerdotes, qui publicis ſacrificijs addici debent, quorum quidem præſidentes, tum reges ſacrorum dicuntur, tum Pontifices Max. Idq; repetit lib. 7. cap. 8. vbi in primo magiſtratuum gradu eoſdem collocat ſacerdotes. Et Ethicor. 8. cap 9. ad rationem alludens noſtræ concluſionis, ait ſacrificia vetuſta poſt perceptionẽ frugum fuiſſe fieri ſolita. Quòd ſi hiſtorias tam noſtras quàm profanas perluſtres, ſtatim ab orbe condito, Abel, Noè, ac Melchiſedech, in lege naturæ videas oblationes, & ſacrificia obtuliſſe. Et ante legem datam, Abraham etiam & Iacob. Et in ſacra prætereà hiſtoria, Geneſ. 47. extat ſacerdotum Aegyptiorum memoria, qui erant regalibus priuilegijs inſignes.

Paulus. *Corrollarium.* *Solutio*

Ad primum igitur argũ reſpondetur, ꝙ ſacrificiorũ oblatio, ſi eam in genere meditẽris, cunctis fuit gentibus ſemper cõis: quòd autẽ his vel illis vterentur, conſtitutiones fuerunt humanæ ſm hanc, aut illam Dei cognitionem quam vnaquæque gens attingebat. Hac enim ratione dicebamus libro proximo, & ſecundo, humanas leges à naturali deriuari, ſ. per modum determinationis generis ad ſpecies. Eſt. n. lex naturæ vt malefactores ſupplicio plectãtur: quòd autem hoc aut illo, lex ſanxit humana, ſm cuiuſque nationis ingenium. Et idem eſt de cultu, & ſacrificijs. Et per hoc reſpondetur

Ad primum argum.

Ad tertium argum. detur ad argumentum tertium, videlicet, ꝙ ſuos ſignificare conceptus, naturale eſt homini: his autem, aut illis vocibus & ſignis, cuiuſlibet eſt nationis placitum.

Ad ſecũdum argum. Ad ſecundum verò reſpondetur non eſſe dubitandum, quin Adam & Iſaac, ſicut & cæteri iuſti, ſacrificium obtulerunt: maximè cùm Adæ ſua innotuerit culpa, atque Iſaac ſua etiam originalis: quæ quidẽ culpa ſecundum Greg. antiquis patribus per ſacrificiorũ oblationes remittebatur. Sed non opus fuit vt vniuerſa in ſacram hiſtoriam eſſent relata. Et fortè conſultò. Nam cùm in Adam initium habuerit culpa, non eſt tanquam oblator ſanctificantis hoſtiæ nominatus; ſed filij ſui Abel & Cain, in quibus ſacrificiorum diſparitas, quæ ſemper fuit in orbe placentium & diſplicentium Deo, notata fuit. Sacrificij autem quod Iſaac obtulerit, ideo forſan non habetur in ſacris memoria, quòd ipſe fuit à patre in ſacrificium oblatus, tanquàm hoſtiæ Chriſti prognoſticum, quod vniuerſorum apex, radixque fuit.

ARTICVLVS II.

Vtrum ſoli Deo ſit ſacrificium offerendum.

QVoniam dicere viſi ſumus, Deo, cuius ope indigemus, ſacrificia à nobis deberi, arguitur quòd non illi ſoli ſacrificijs litandum. Sancti homines, iuxta verbum Petri in 2. Canonic. diuinæ efficiuntur conſortes naturæ. Præterea Angeli, vt patet Iob 1. filij Dei nominantur: ergo vtriſque decet ſacra litare. Secundò: Maior illis quàm terrenis principibus debetur honor: ſed homines principibus honores deferunt & munera offerunt; ergo licitum eſt, vt ſanctis ſacrificia fiant. Eò potiſſimum quòd aras illis, templaque & altaria erigit Eccleſia. In contrarium eſt illud Exod. 22. Qui immolat Dijs, occidetur, præterquam Domino ſoli.

(Margin: Primũ argum. — Arg. 2.)

Concluſio negatiua. Ad quæſtionẽ ſimplici concluſione negatiua reſpondetur. Nemini præterquam vni ſummoque Deo fas eſt ſacrificia immolare. Concluſio præter allatum teſtimonium triplici ratione probatur. Prima autem ex ſuperiori facilè colligitur. Dictum enim eſt ſacrificium exterius, ceu teſtimonium offerendum eſſe interni illius quod eſt in anima; nam religio exterior in hoc potiſſimum ſeruit, anima verò ſe illi in ſacrificium addicit, penes quem, vt dicebamus, ſitum eſſe cognoſcit ſuum præſidium & ſubſidium: ille autem ſolus eſt Deus; ergo illi tantum ſacrificia debentur. Probatur hæc poſtrema præmiſſa. Homo ſicuti & rerum vnaquæque præter Deum & ab aliquo principio emanare ſe cognoſcit, & in aliquem vltimum tendere finem, qui ſua eſt ſuprema fęlicitas: Deus autem ſolus eſt & principiũ hoc, & ſubinde finis, atque adeò ab ipſo veluti à primo fonte, & quidquid habemus recepimus, & ad id quò tendimus adiuuamur. Soli ergo ipſi fas eſt ſacrificia libare. Accedit ſecundò, ꝙ illi tantum licitum eſt ſacrificare apud quem licitum eſt orationibus noſtris ac precationib. accurrere, tanquam ad illum vnde nos, noſtraq; vtr. uſq. hominis ſalus pendet. Hac aute ratione ſolum Deum oramus, vt noſtri miſereatur, nobisq; opem ferat. Ad idẽ facit tertiò exemplũ quod inter homines cernimus. Regi. n. ſummo Reipublicę capiti, illi dicati ſunt honores, quos alteri inferiori deferre, crimen eſſet læſæ maieſtatis: debet. n. præ ciuibus cunctis in ea eſſe excellentia, vt ei quempiam exæquare, citra eius iniuriam fieri nequeat. Hæc igitur nos concluſio docet, ſacrificare, officium eſſe cultus latriæ, hoc eſt ſeruitutis & ſubiectionis quæ ſoli Deo debetur. Id cuius nos Paulus ad Roman. 1. planè curauit admonitos; vbi impudentiſſimam illam gentium idololatriam obiurgabat, araſq; eorum, & lucos, ac ſubinde nefaria ſacrificia abominabatur; quæ cum honores eſſent immortali Deo iure proprio debiti, vilibus creaturis impendebant. Et eſt præterea concluſio Diui Auguſtini 10. de Ciuitate Dei; quam c. 4. & ſubſequentibus luculenter ediſſerit; vbi rationes D. Thomas inſinuat. Deus namque ſacrificia noſtra non ideo quod illis indigeat à nobis expoſcit: eſt enim, teſte Dauide, Deus qui noſtrorum nullatenus bonorum eget, ſed ſignificationis gratia. Primum ſcilicet, vt exterioribus rebus vera cordis ſacrificia expromamus. Vnde ſacrificium, inquit, viſibile, inuiſibilis ſacrificij ſacramentum eſt, hoc eſt ſacru ſignum. Interna autem ſacrificia

(Margin: Prima rõ concluſiõis. — Secũda ratio. — Tertia. — Paulus. — Auguſt.)

ficia

ſtia proteſtationes eſſe debent, quibus Deum profiteamur, eum eſſe vnum, à quo ſalus noſtra, totaq; rerum ſumma, ac demũ ſuprema noſtra fęlicitas pendet. Quare dum peccamus, confitentes cum propheta ei ſoli peccaſſe, corda noſtra conterimus & contribulamus, atque orationes ei veluti ſuauiſſimum incenſum adolemus: cuius vtique ſacrificij ſigna erant illa quæ ſub antiqua lege in victimis atque incenſo offerebãtur. Vbi profectò egregiè ſacer ille pater verſiculum illũ pœnitentis Dauidis interpretatur: Si voluiſſes ſacrificiũ, dediſſem: vtiq; holocauſtis non delectaberis. Sacrificium Deo, ſpiritus contribulatus: cor contritum & humiliatum Deus non deſpicies. Admonet.n. nos propheta ea ratione Deum nolle ſacrificia qua vulgus eum velle arbitratur.ſ. quod in pecudum trucidatione delectetur, aut quod illis cibis indigeat: quas quidẽ dementium cogitationes in alio Pſal. retundit dicens: Si eſuriero, non dicam tibi: meus eſt.n. orbis terræ, & plenitudo eius. Nunquid manducabo carnes taurorum: aut ſanguinem hircorum putabo? Quaſi diceret: Ego quidẽ eſurire non poſſum, & ideo tauris tuis & hircis in cibum non egeo. Neq; verò ſi eſurire poſſem, tuo indigerem paſtu: nam meus eſt orbis terræ & plenitudo eius. Nõ ergo hac ratione vult ſacrificia. At quia non oĩno ea renuit ac deſpicit, ſed grata habet, tanquam ſigna ſpiritualis ſacrificij, ſubdit: Sacrificium Deo, ſpiritus contribulatus, &c. Per hæc ergo ratio elucidatur priſcorum ſacrificiorum: nempè immolationis animalium, emiſſionis hirci, ac cęterorum. Ratio inquam erat ꝙ non offerebantur tanquam res ſimplices; ſed tanquam ſigna. Duo autem ex his fiunt reliqua dubia. Prius de ſacroſancto ſacrificio altaris noſtri, quod re vera non tantùm vt ſignum à nobis offertur, ſed veluti res nullo ęſtimabilis pretio, ſanè cum Deo Deum ipſum in pretium debitorum noſtrorum offeramus, vt quæſtione proxima dicturi ſumus. Ad hoc autem reſpondetur, rationem huius immenſæ hoſtiæ longè eſſe à reliquis diuerſam: nam eſt commemoratio pretij humanæ redemptionis. Tametſi nihilominus ſignum ſit ſeruitutis noſtræ, quo profitemur totum noſtrum genus, tum præuaricatione in Deum fuiſſe collapſum, tum eius beneficio ſeruatum: atq; adeò eiuſmodi expiatione in eius gratiam reuocatum. Sed de hoc ſtatim latius. Alterum verò dubium eſt, quod videntur Chriſtianorum mores præſenti concluſioni contradicere: nam & Deiparæ virgini cæteriſq; diuis in more nobis eſt munera offerre, locaq; habere deſignata, quorum deuotione diuerſis ſanctis noſipſos noſtraq; offerimus, atq; id etiam ſub forma ſacrificij; nam & ſanctis thura adolemus, & cęreos incendimus, & reliqua facimus quæ imaginem præleferunt ſacrificij. Hoc autem dubium, argumentorum reſponſa diſſoluent.

Rõ veterum ſacrificiorum.

Prima dubitatio.

Solutio

Dubiũ 2.

Ad primum igitur reſpondetur, quod etſi angelis ac ſanctis diuinitatis nomẽ per Dei gratiam communicetur, iuxta illud: Ego dixi, Dij eſtis, & filij excelſi omnes; nempè in filiorum ordinem adoptati; tñ hæc non eſt diuinitas per naturã & æqualitatem Dei. Quare nemini præter ipſum par eſt honores deferre diuinos: atq; adeo neq; ſacrificia facere ratione iam dicta. Et ex hoc deriuatur ſolutio argumenti ſecundi, nempè quod etſi principibus humanis maiora offerantur, quàm quæ antiquitus, & pręter ſacrificium altaris modo offeruntur Deo: tamen pretioſitas ſacrificij non æſtimatur ſecundum rem quæ offertur, ſed ſecundùm cultus ſubiectioniſque ſignificationem; & ideo ſicut illa qua homines Deo ſubduntur, obedientia & veneratio nemini præter ipſum impendi poteſt, ſic nec vlla ſacrificij ceremonia. Ad tertium reſpondetur, ex hac veritatis confeſſione nullatenus fieri conſequens, vt non modò hæretici, verum & alij arbitrantur qui nolunt illo nomine cenſeri, vllam idololatrię imaginem hac religione palliari, quòd diuis munera offerimus: nam in primis illa non ſunt ſacrificia, ſed meræ oblationes. Etenim verum ſacrificium altaris ſoli Deo offerre fas eſt. Vnde Aug. 8. de Ciuita. Dei; non conſtituimus martyribus templa ſacerdotalia, quoniam non ipſi, ſed Deus eorum nobis eſt Deus. Vnde ſacerdos non dicit, offero tibi ſacrificiũ Petre vel Paule; ſed Deo dicimus, Accipe oblationem quã tibi offerimus. Sanctorum autem memoria fit in Miſſa, cum

Ad primum argum.

Ad ſecũdum argum.

Ad tertium argum.

Auguſt.

quia de eorū victorijs Deo gratias referimus, tum quia eos oratores atq; interceſſores noſtros apud eundem Deū noſtrum conſtituimus. Præterea & ſimplicia munuſcula, quæ ſanctis offerimus, in Dei laudē & honorē referimus: quippe qui amat in ſanctis ſuis laudari, quatenus eius ſunt filij ad æternam iam hæreditatem recepti; quemadmodum quo regis famulos honore dignaris, regem ipſum colis. In ſumma ſicuti ſanctos ſola duliæ adoratione colimus, non latriæ: & oratione pulſamus nō vt noſtri miſereātur, ſed vt pro nobis orēt, eodē interſtitio oblationes illis facimus, non ſacrificia. Hinc fit abſurdè eos errare qui licere negant & eleemoſinas in honorem Virginis & ſanctorum, aut petere aut porrigere. Nam primum aliud eſt quàm gratitudinis virtus ſi ſanctorum ipſorum amore eleemoſinas ob id conferamus, ꝙ noſtri ſunt interuentores apud Deum, vt ſuo charitatis officio par rependamus. Et preterea eleemoſinę quas in honorem ſancti pendimus, perinde ac de alijs oblationibus dictum eſt, in Dei honorem cedunt.

Licitū eſt eleemoſinas in honorem virginis ac ſanctorum petere & porrigere.

ARTICVLVS III.

Vtrum ſacrificiorum oblatio ſit ſpecialis virtutis actus.

Poſtquam viſum eſt de ſubſtantia & obiecto, ſeu fine ſacrificij, quæritur quam late pateat. Primum in hoc articulo quantum ad actus an videlicet omnia opera omnium virtutum, ſint ſacrificia & ſubinde articulo ſequenti quantum ad perſonas, quæ ad ſacrificia obligantur: vtrum vniuerſi mortales ad hoc obligentur. Quęritur ergo, vtrum offerre ſacrificia ad ſpecialem pertineat virtutem. Arguitur enim negatiuè primum ex Paulo. Admonet quippe ſic nos ad Rom. 12. Exhibeatis corpora veſtra hoſtiam viuentem, Deo placentem, &c. & ad Hebr. vlt. Beneficentiæ & communionis nolite obliuiſci: talibus enim hoſtijs promeretur Deus. Exhibere autem corporum membra in hoſtiam, ad corporis affectionem attinet, cuius maceratio per plures fit virtutes, nempè per abſtinentiam & ieiunium, per caſtitatis continentiam, & per fortitudinē in martyrio.

Primū argum.

Et pariter beneficentia quæ officium eſt charitatis, per miſericordiam exercetur & per liberalitatem: non ergo ſacrificare officium eſt ſingularis virtutis, ſed omnium. Huc ſecundo accedit Aug. lib. 10. de ciui. Dei: vbi ait verum ſacrificium eſſe omne opus quod agitur vt in ſancta ſocietate inhæreamus Deo. Adde tertiò ꝙ ſacrificium id omne cenſetur quod offertur Deo. Offerimus ei autem tum mente deuotionem & orationem, tum etiam corpore res: vt decimas, primitias & holocauſta, &c. quæ variarum ſunt virtutum officia. In contrarium eſt quod ſingularia pręcepta nō dantur niſi de actibus ſingularis virtutis: & in Leui. ſingularia ſunt de ſacrificijs poſita.

Arg. 2. — Auguſt. — Arg. 3.

Veritatem huius quæſtionis pluris iam propter Lutheranos ſcire refert, quàm lapſis temporibus referebat. Negant enim non minus obſtinanter quàm impudenter aliquod eſſe familiæ Chriſtianæ ſingulare ſacrificium, ad certam attinēs virtutem & cultum: ſed dicunt omnia virtutum omnia nihil aliud eſſe quàm ſacrificia quædam: atque adeo in Chriſtianiſſimo nullum dignoſcunt ſingularem ſacerdotum ordinem: ſed aiunt vniuerſos Chriſtianos vtriuſque ſexus eſſe promiſcuè ſacerdotes, iuxta verbum Petri, in ſua prima Canonica, vniuerſos appellantis regale ſacerdotium. Ac perinde inficiantur ſacroſanctum altaris ſacramentum eſſe ſacrificium. De quo quidem expugnando errore conſtituta hic nobis eſt proxima, quæ ſubſequitur quæſtio, vt hic articulus eiuſdem ſit queſtionis ſubſterniculum reſpondetur ad præſentem quæſtionem tribus concluſionibus. Prima: Sacrificiorum oblatio ſecundum ſuam propriam rationem, eſt actus ſpecialis virtutis, nempè religionis: ſuam inde nanciſcens laudem, quòd in diuinam ſit reuerentiam. In hoc enim: vt lib. 2. dictum eſt propria ratio religionis conſiſtit. Secunda; Cuncta officia vniuerſarum virtutum participatiuè & ab extrinſeco quatenus per religionis virtutem in diuinum honorem & cultum referuntur, ſunt quædam ſacrificia. Exemplo ambæ ſimul concluſiones pateſcunt. Virtutum ſingulæ ex ſuis proprijs obiectis ſortiuntur ſpeciem; vt alia ſit fortitudo, & alia iuſtitia, & ſic cęteræ. At verò dum per chari-

Lutheranorū error. — Prima conclu. — Secūda conclu. — Ratio vtriuſq; concluſionis.

charitatem referuntur in Deū, quandam charitatis ſpeciem participant, ſed nihilominus charitas ſuum hēt proprium obiectum & actum, qui eſt Deum ſub ratione bonitatis eius diligere, ac ſubinde eadem ratione proximum. Sic in vitijs furtum ꝑ ſe eſt peccatum: attamen dum fit ꝑꝑ mœchiam quandam inde maculam eiuſdem vitij contrahit, vt 5. Ethi. auctor eſt Ariſt. Pari ergo modo proprium religionis obiectum eſt, Dei excellentia & omnipotentia nobis opitulandi, quā ſacrificijs & hoſtijs proteſtamur: ſignificātes nos illi eſſe ſubditos, & tanquam dn̄o tales debere honores. Quapropter corda noſtra altaria ei conſtituimus, in quib. & per pœnitentiā cruentas peccatorum victimas ei cędimus, & per fortitudinē pro eius veritate martyrio nos conſecramus, & per charitatis feruorē incenſum ei adolemus: ac perinde per miſericordiam eius amore pauperibus ſubuenimus, & per temperantiam corpora maceramus. Cùm hæc, inquam omnia in Dei cultum & honorem virtute religionis referimus, ſacrificiorum rationem participant. Et hoc pacto intelligendus eſt Aug. lib. allegato De ciuitate Dei, c. 4. vbi quædam horū exempla congeminat. Et illud Oſeæ vltimi. Reddemus vitulos labiorū noſtrorum. Et ad Hebr. vlt. Per ipſum (.ſ. Chriſtum) offeramus hoſtiam laudis ſemper Deo, hoc eſt fructibus labiorum, eius celebrantes nomen. Tertia concluſio. Sunt tamen actiones quædam & officia quæ nullam habent aliunde laudem quàm quòd in diuinam reuerentiam ſignificandi gratia exhibentur. Et hæc maximè propriè dicuntur ſacrificia. Exēpli gratia: Eleemoſinas erogare, temperatè ac fortiter agere, Et ſi non per virtutem religionis ſacrificia fierent, eſſent nihilominus per ſe virtutes. Attn̄ verus illa animaliū occiſio, & aſperſio ſanguinis, pinguedinumq; incenſio, ſi ſignificationis rationem ſemoueas; nullam per ſe haberent virtutis rationem, & ideo hæc peculiariter dicuntur ſacrificia, quaſi non aliam promerentia q̄ religionis laudem. Argumenta igitur in contrarium allata, per has tres concluſiones diſſoluuntur. Probant enim officia aliarum virtutum eſſe, non intraneè ſuapteque natura ſacrificia, ſed extrinſecus propter relationem in reuerentiam Dei. Quo tamen non obſtante, ſacrificandi munus officium eſt ſpecialis virtutis religionis.

Ariſtot.

Tertia conclu.

Ad argumēta facta.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum vniuerſi mortales ad ſacrificia teneantur offerenda Deo.

POſtquam viſum eſt quomodo ſacrificandi virtus cęteris virtutibus imperet, vtpote quaſi in ſuum ipſius finem eas referens, videre reſtat quam latè ſe ad oēs mortales extendat. Arguitur nihilominus à parte negatiua: Inde ſacerdotes nomen trahunt quod litandis ſacrificijs ſunt adſcripti, non autem omnes ſunt ſacerdotes, ergo neq; omnibus incumbit ſacrificandi munus. Secundo ſacrificare proprium eſt populi ſub lege Dei peculiariter agentis. Nā vt ait Apoſtolus ad Rom. 3. quęcunq; lex loquitur, his qui ſub lege ſunt, loquitur: & lex vetus fuit vbi primò populus eſt: ad ſacrificandum verò Deo inſtitutus, vt patet in toto Leuitico: ergo gentiles qui ſola viuunt lege naturæ, ad nulla tenentur ſacrificia. In contrarium autem eſt q̄ ſacrificijs Deum reuereri ac venerari eſt eſt de lege naturæ: ad ea autem quæ legis naturæ, vniuerſitas mortaliū tenetur.

Primū argum.

Scđum argum.

Paulus.

Duplex ſacrificij genus.

Ad quæſtionem ſub diſtinctione, quatuor concluſionibus r̄ndetur. Eſt enim ſacrificium aliud intraneum qđ mēte immolatur: aliud verò extraneū qđ re foris exhibetur. Atq; hoc extraneū rurſus duplex, vt ſuperius dictum eſt: aliud .ſ. quod ſic ſpecialiter eſt ſacrificiū vt nullā habeat aliunde laudem, aliud verò quod per ſe quidem officium virtutis eſt, licet relatū in reuerentiam Dei fiat ſacrificium: qualia ſunt cuncta virtutū munia. Eſt ergo prima conclo. Ad ſacrificium mentis internū non ſolum antiqui lege ſcripta, Chriſtianiq; ſub lege gratiæ, verùm & mortaliū vniuerſitas lege naturæ tenetur: nemo .n. viuētiū exiſtit qui quatenus creatura Dei eſt, atq; ad ipſum tanq̄ ad ſupremū finem condita, non teneatur illā intus reuerentiā illi exhibere quæ primo rerum principio ſupremoq; fini debetur. Scđa conclo. Ad illa ſacrificia quæ ſola ſignificatione virtutē religionis induunt, ſoli illi tenentur q̄ ſub lege ſcripta Dei agunt, vt patres ad ſuū ſacrificiorū numerū, nos verò ad vnicū noſtrum. Hoc .n. probat locus ille Pauli citatus ad Romanos

Prima conclu.

Secūda conclu.

Paulus.

manos tertio; nam lex illa ſolùm obligabat ſuos ſubditos ſicut nos noſtra. Tertia concluſio. Nihilominus ſolo naturali iure viuentes, quocunq; ſeculo fuerunt futurique ſunt, eodem ſemper aſtricti ſunt iure ad aliquod exhibendum ſacrificium, quo ſm legitimam cognitionem q̄ de vna prima cauſſa hſe tenentur, profiteantur ſe illi eſſe ſubiectos, honoresq; diuinos debere: per cuius quidem ſacrificij poteſtationem in lege naturæ ablueretur eis originalis macula. Concluſio eſt manifeſta: quia eo ipſo quo quis nouerit vnum primũ rerum parentem, intelligere debet illi eſſe ſubiectum, atq; adeò, non ſolùm mente, verum & corpore obligari eum colere. Eo potiſſimũ ꝙ nunquam manum genus remedio deſtituit abluendæ originalis culpę: niſi mentis cæcitas aliquibus mortalibus impedimento fuerit ne illud deprehenderent. Quarta concluſio, Sacrificia quæ ab intrinſeco ſic dñr, hoc eſt cuncta virtutum opera vniuerſi tenentur Deo offerre, vel actuali, quod aiunt, vel virtuali relatione: nam tenetur quiſq; proponere vni ſeruire primæ cauſſę ſupremoq; rerum fini, declinando à malo & ſequendo bonum: ac ſubinde eidē officia cuncta offerre & obſequia ſua, cui vniuerſa bona tenetur accepta referre. Hic autem non eſt locus quo hæc debeant altioribus principijs diſputari: in hoc quippe duntaxat, hic commemorata à nobis ſunt, vt literã D. Tho. per concluſiones diſtribuentes, viam ſterneremus ad quæſtionem proximam quæ de peculiari eſt noſtro ſacrificio. Et ꝑ hęc ad argumentum reſpondetur. Nam quatenus homines virtutum omnium officia in Deum referunt, Petrus Apoſtolus Chriſtianos vniuerſos appellauit ſacerdotes, tamen illis propriè nomen conuenit, qui propriè ſacrificant: hoc eſt illas ceremonias in quibus diuinus cultus conſiſtit peragunt. Argumenta autem initij quæſtionis id prorſus conuincunt, ꝙ non ſinguli mortalium propriè offerunt ſacrificia, & idcirco nihil definitioni quæſtionis præſentis obſtant: nimirum qua id tantum conſtitutum eſt, quod iure naturæ vnaquæque reſpublica tenebatur per ſuos ſacerdotes quos huic muneri mancipare debet, Deo Optimo Maximo genus aliquod offerre ſacrificij.

Tertia conclu.

Quarta conclu.

Ad argumēta facta.

QVÆSTIO II.

DE INEFFABILI SACRIFICIO ALTARIS IN PARTICVLARI.

ARTICVLVS I.

Vtrum ſacroſanctum Sacramentum altaris ſit verè ſacrificium.

CVm ſatis demonſtratum ſit ſacrificiorum ritum ad religionē iure naturæ pertinere, conſequens fit vt ad ineffabilē Chriſtianorũ hoſtiam deſcendamus. nimirum cum primis interrogantes, ſit ne aliquod peculiare ſacrificium Chriſtianæ familiæ, idemq; ſacroſanctũ altaris ſacramentum. Videtur enim Paulus huiuſmodi confeſſioni ad Hæbræos 10. refragari: vbi confeſrens Chriſtum ſupremum ſacerdotem noſtrum cum antiquis, qui hoſtiarum multitudinem quotidie frequentabant, ait, Hic autem. ſ. Chriſtus, vnam pro peccatis offerens hoſtiam in ſempiternum ſedet in dextera Dei. Et è veſtigio iterũ: Vna enim oblatione conſumauit in æternum ſanctificatos. Ac ſubinde rurſum voluntariè peccantibus nobis poſt acceptam notitiam veritatis iam non relinquitur pro peccatis hoſtia quibus vtique aſſertis conteſtari videtur vnicam fuiſſe veram victimam quàm Chriſtus in cruce obtulit: atque adeò altaris ſacramentum non eſſe ſacrificium. Alioqui non vna, ſed quam plurimæ exiſterent hoſtiæ, quæ peccantibus nobis eſſent à Chriſto relictæ. Adde ſecũdò quòd cùm hæc altaris ceremonia nihil aliud ſit quàm memoria illius Chriſti paſſionis, vt illud eius commonſtrat mandatum: Hæc in memoriam facietis, non modò abuſus videtur vocis verum & temeritatis audacia, appellare illud ſacrificium; memoria ſiquidem rei non eſt noua res, ſed antiquę repreſentatio. Etenim dum memoriam Natiuitatis aut reſurrectionis feſtiuè celebramus, non utique conſideramus tunc Chriſtũ naſci aut reſurgere. Quare neque dum in altari eum offerimus, ipſum tunc fingere licet crucifigi aut mori, ſed in memoriam reducimus quemadmodum ſe ip-

ſe ob-

Primũ argum.

Arg. 2.

Arg. 3. ſe obtulit. Ad hæc tertiò: Chriſtus non ſe obtulit ſub ſpeciebus panis & vini; ergo noſtrum ſacramentum, non eſt ſacrificium, ſed ſacrificij memoria. Præterea, Auguſt. Aug lib. 10. de Ciuitate Dei, c. 20. lib. 4. de Trinitate: In immolatione, inquit, Chriſti idem eſt ſacerdos offerens, & ipſa oblatio; quod in miſſa non vſu fit. In contrarium eſt ſolennis eccleſiæ confeſſio in venerando canone, qui omni eſt antiquior memoria. Nam ante venerabilis ſacramenti conſecrationem perhibet ſancta eccleſia offerre, ſed diuinæ maieſtati, ſancta ſacrificia illibata; ac ſubinde poſt conſecrationem proteſtatur ſe eidem diuinitati offerre hoſtiam puram, hoſtiam ſanctam, hoſtiam immaculatam, panem ſanctum vitæ æternæ, & calicem ſalutis æternæ.

Sacroſanctum ſacramẽtum altaris adeò eſt religione noſtra, ac fidei confeſſione perſpicuum, eſſe ſacrificium, vt niſi in diabolo diuinitus permiſſa, tanta eſſet poteſtas homines dementandi, nullus poſſet Chriſtianorum eatenus deſipere, vt id vnquam inficias iret. Vuicleff. Attamen ille Vvicleff Anglus, ſatanica furia correptus, cùm omnes ritus ac ſacra Eccleſiaſtica è medio tollere pertenderet, & hoc etiam diuina maieſtate plenum demoliri conatus eſt, & quatenus ſacramentum eſt, & quatenus ſacrificium. Vraldẽſis. de quo articulo venerabilis Vvaldenſis contra ipſum egregiè diſputauit, libro 2. de ſacramentis, ac de hoc peculiari puncto an ſit ſacrificium, c. 31. & 32. Poſt Luther. verò Lutherus, qui in omnia eius verba diabolicè iurauit, idem ſacr̃m negat eſſe ſacrificium; de qua ideo re virulentũ edidit libellum, cui titulũ fecit, de abroganda Miſſa priuata, vbi poſtquam inanibus rationibus, quas nos modo retulimus viſus ſibi eſt rem demonſtraſſe, amarulẽtis nos ſcommatibus proſcindit: dicens, quod qui ſacramentum altaris ſacrificium vocamus idololatra impietate commaculamur, imò eodem verbo ait nos negare Chriſtum ſemel tantum fuiſſe mortuum. Nam ſuam, inquit, mortem vnicum eſſe voluit ſacrificium, infert ergo ſubinde nullum eſſe peculiare ſacrificium in Eccleſia Chriſti, ſed cuncta Chriſtiana opera, nempè eleemoſinas, orationes, atq; oblationes, & reliquarum virtutum officia eſſe noſtra ſacrificia. & q̃m ſacerdos ab immolando ſacrificio dr̃; eadem ratione totam eccleſiaſticã Hierarchiam ſubuertit, negans diſtinctos eſſe gradus epõrum, ſacerdotum, & laicorum; ſed quotquot Chriſtiani ſunt ait eſſe ſacerdotes, iuxta illud primæ Pet. 2. Vos autem genus electum, regale ſacerdotium, gens ſancta, &c. Ob idq; vnumquemq; ſuũ offerre ſacrificium, ſacraq; miniſtrare poſſe etiã altaris. Contra hanc autem abſurdiſſimã hæreſim, non duæ dicam conſtituũtur modo concl̃ones, ſed oſtenduntur legitimè ab Eccleſia conſtitutæ. Prior: Adorandum altaris ſacr̃m non ſolùm vti cætera ſacr̃m eſt, verùm proculdubio victima & ſacrificium: idemq; Chriſticolis vnicum. Prima conclu. Probatur concl̃o primũ omnium naturali iure: Nulla. n. vnquam fuit, vt q̃ône proxima dicebamus mortaliũ reſpublica, q̃ ſ̃m exiſtimationẽ, quam vel Dei vel deorum haberet, non peculiaria ſacrificia inſtitueret, vt illo potiſſimũ ritu ab alia republica dignoſceretur. Prima p̃batio. Quapropter alia erant Athenienſibus ſacrificia, alia verò Lacedæmonijs, atque alia Romanis: Adeo vt illis quarto confeſſum vbique ſemper fuerit, conſtare rempublicam, ſ. ſacrificio ſacerdotio, legibus & gubernatore. Cum ergo nos per Dei gratiã tam alta inſigniti ſimus veri Dei cognitione, non modò impium, verũ & barbarũ eſt prorſum ambigere, quin peculiare ſit nobis ſacrificiũ in quo noſtra religio conſiſtat. Quòd niſi hoc altaris confiteamur, nullum inter Chriſtianos ſit reliquũ quod propriam habeat rationẽ ſacrificij. Enimuerò oblationes aliæ, nempè decimæ & primitiç, & in ſumma reliqua opera virtutum, vt q̃ône præcedẽti dicebamus non ſunt ſ̃m propriã ſpeciem ſacrificia, ſed relatione extrinſeca, quia per virtutẽ religionis in honorẽ Dei referantur. Sacrificiũ verò quo propriè in ſignum ſubiectionis Deum colamus ſi hoc altaris ſuſtuleris, nullum ſit reliquum. Mox ex lege Moyſi ſ̃m ſumitur argũ: Iubebat enim lex illa numeroſiſſimam ſacrificiorum, hoſtiarumq; oblationem, quibus tum ſuam ſubiectionẽ erga Deum cõmendabat, tum & noſtram præfigurabat legem. Secũda ratio. Ergo niſi legẽ illam noſtræ velis dignitate præferre neceſſe eſt Euangeliũ profeſſis peculiare eſſe ſacrificium, quod vt idẽ ſidem reputamus, præter illud

Euaſio Lutheri

illud altaris nullū eſt propriè. At verò reſpondet Lutherus hæc omnia probare aliquod eſſe ſacrificium Euangelium, hoc tñ inquit, nō fuit niſi illud quod Chriſtus in ara crucis ſemel obtulit. Attñ reſponſio hæc minimè rationibus noſtris ſatisfacit. Enimuerò ſacrificium quod religioni peculiare eſt tandiu durare debet, quādiu religio perſtat: illud autē Chriſti in propria ſpecie non iteratur. Nā vt ait Paulus, Chriſtus ſemel mortuus eſt, ſiquidē reſurgens ex mortuis, iā nō moritur, mors illi vltra non dominabitur: neceſſariū ergo fuit ſacrificium inſtitui, quod religio Chriſtiana quotidie Deo ſuo offerret, tū pro alijs ab eo receptis beneficijs, tum præcipue pro illo redemptionis inſigni. Alioqui vt dicebamus inferior obſcuriorque hac parte eſſet lex noſtra nō modo quā vetus, verum & quàm lex naturæ.

Tertia ratio.

Tertiū ſubinde argūm eſt quod Chriſtus, vti tum Pſaltes prophetauit, tum Paulus interpretatus eſt, fuit ſacerdos ſecundum ordinem Melchiſedech, qui obtulit panem & vinum. Cùm ergo in cruce nō has corporum ſpecies, ſed ſuum propriū corpus moriens immolauerit, documentum eſt maximum, hoc qđ nos qui ſua mēbra ſumus, ſub eiſdē ſpeciebus quotidie offerimus legitimū eſſe noſtrum ſacrificiū. Quare ſeipſum, panē de cœlo deſcendentē nuncupauit, atqui ceu huius præſagiū præter Agnum paſchalē quem ſm legis mandatū Exod. 12. antiqui patres ſemel quotannis in figurā Chriſti paſſionis immolabāt, iubebant̄, & Numeri. 28. offerri quotidie in tēplo duo agniculi immaculati in holocauſtū; nēpè vt doceremur, nō mō qđ Chriſtus obtulit, ſed & quod nos quotidie offerimus legitimum eſſe ſacrificiū.

Quarta ratio.

Quarto loco arguitur, quicūq; vt paulò ante dicemus, peculiare aliqđ ac noſtræ religioni propriū renuerit eſſe ſacrificium debet perinde & peculiarem ſacerdotum ordinem ac pontificum, vt Lutherus fecit prorſum denegare; quo vtique ſublato ſpecioſiſſimus eccleſiæ decor & pulchritudo cōfunditur ac perturbatur, ꝙ ꝗ ſit Chriſti prouidentiæ indecens, nullus eſt vel mente captus, qui non plane videat. Cū enim, vt

Diony.

Diuus ille vetuſtiſſimus Dionyſ. in lib. de Cœleſti Hierarchia teſtatur triumphātiū cœtus angelorū Hierarchijs pulcherrimè diſponatur, cur quæſo ſancta militātium Eccleſia quæ prophetico teſtimonio vt regina Chriſto à dextris aſſidet, circumamicta varietate nō ſimili ordinum diſpoſitione, functionūq; diſcretione, vt idem ipſe Diony. in libro eccleſiaſticæ Hierarchiæ optime collegit, nō ſit diſtincta?

Confirmatio, Quinta ratio.

Augetur & huius rationis vis exemplo ciuilis reipublicæ, quæ cū diſtinctis magiſtratibus vſque ad regem aſcendat teſtimonio eſt, ꝙ niſi eccleſia ſic eſſet diſpoſita prouidentiam eius non referret qui illam inſtituit; Quum verò cū Deus orbē ipſum tam multijuga cęlorū, elementorumq; ac rerum varietate cōſtare voluerit, cur eadem ſibi pulchritudine ſuā orbaſſet Eccleſiam? Adde, ꝙ & lex vetus Euangelij vmbra diſtinctis ordinibus ſacerdotū, ac Leuitarum quibus Summus præſidebat Pontifex diuinitus eſt inſtituta Vmbrā illo decore honeſtauit, cur & veritatem ipſam promiſcua confuſione dehoneſtaſſet? In ſumma erāt gentibus ſuæ religionis peculiares ſacerdotes, quare nō in noſtra quæ ſola legitima eſt diffiteātur iſti peculiarem exiſtere gradū ordinemq; ſacerdotum? Accedit, n.

Paulus.

& Pauli analogia primæ ad Corint. 12. vbi declarat quēadmodum & humanum corpus, ſic & Eccleſiā varijs membris compingi. Vnde ad Epheſi. 4. dedit quoſdam quidē Aplos, quoſdā aūt prophetas, alios verò Euāgeliſtas, alios aūt paſtores & doctores ad conſumationem ſanctorum in opus miniſterij, in ędificationem corporis Chriſti. Igitur cum palā conſtet ſingularē eſſe in eccleſia ſacerdotū ordinem, fit, vt & peculiare quoq; ſit ſacrificium, qđ eorum eſt munus. Colligamus ergo, qđ vt Chriſtiani oēs generali nomine ſacerdotes ob id dicuntur ſm Petrum Apoſtolum, quod officia virtutum quæ extrinſecus communique nomine dicūtur ſacrificia offerunt, ſic per antonomaſiam ex proprio munere illi dicuntur ſacerdotes, qui ſingulare propriumq; immolant ſacrificium. His præterea rationibus accedunt ſacroſanctæ Eccleſiæ decreta nempè antiquiſſimi in primis Niceni Cōcilij, vt habetur diſt. 93. c.

Concilium Nicenum.

peruenit, cuius verba ſunt. Hoc neq; regula, neque cōſuetudo tradidit vt hi qui offerendi ſacrificium non habent poteſtatem, his qui offerunt corpus Chriſti porrigant

Et

Innocē-tius tertius. Et Innocen. tertius in Conci. Lateranenſi, vt de ſum. Trin. & ſi. cat. c. firmiter, habet. Vna, inquit, eſt fidelium vniuerſalis eccleſia, extra quā nullus oīno ſaluabitur: in qua idē ipſe ſacerdos eſt & ſacrificium Ieſus Chriſtus. Et ne putes ad mortem eius tñ alluſionem fieri ſubditur: Cuius corpus & ſanguis in ſacramēto altaris ſub ſpeciebus panis & vini veraciter continetur. Quaſi dicat: Quod ipſe ſemel ſub carnis forma immolauit ſacrificiū, nos quotidie ſub ſpeciebus panis & vini offerimus.

Ad primū arg. Ad primū igitur argm̄ ex Paulo ad Hebręos 10. deſumptum, rñdetur, Apoſtolum illic ſermonem prorſus habere de hoſtia, quam Chriſtus in ara crucis, videlicet propriū corpus, idemq; ſub ſpecie carnis moriens obtulit. Quæ quidem vnica fuit, eademq; infinito modo ſufficiens ad delictorum oīum remiſſionem. Qua ratione iterari neq; debet neq; poteſt. Eadem tamen veritate nihil obſtante, & hoc quod quotidie offerimus verè eſt ſacrificium, quatenus à Chriſto, ceu eiuſdem ſacrificij memoria inſtitutū eſt. Vnde Ambroſius ſup eodē loco, ſemel oblata eſt hoſtia ad ſalutem ſempiternam potens. Quid ergo nos nonne per ſingulos dies offerimus? Sed ad recordationē mortis eius & vna eſt hoſtia, non multæ? Quomodo eſt vna nō multæ? quia ſemel oblatus eſt Chriſtus, hoc aūt ſacrificiū exemplū eſt illius idipſum ſemper idipſum proinde hoc idē eſt ſacrificium. Sicut id qđ vbiq; offertur vnum eſt corpus, & nō multa corpora. Ecce qūo ſacrm̄ verè ſacrificiū eſt: atq; idem quod Chriſtus obtulit, ſed hinc emergit vis ſecundi argumenti. Sacramentum hoc nihil aliud habet vt ſit ſacrificiū, niſi quòd eſt illius commemoratio, memoria aūt nō eſt vera res, alias memoria natiuitatis eſſet natiuitas. Quòd ſi dicas, vti ait ad Simplicium Auguſt. conſueuiſſe imagines, nominibus ipſarum rerum appellari: quod D. Thom. 3. parte. q. 88. artic. 1. ad hoc propoſitum citauit, parùm profectò ad rem confert: tum quòd imagines appellari nominibus rerum non eſt eſſe res ipſas, & tamen nos profitemur ſacramentum noſtrum eſſe verum ſacrificium: tum etiam quod eadem ratione in victimis quoque antiquæ legis poteſt cēſeri Chriſtus ſub figura immolatus, iuxta illud Apocaly. 13. Quorum nomina non ſunt ſcripta in libro vitæ agni, qui occiſus eſt ab origine mundi. Si autē dicas noſtram oblationem ob id cenſeri ſacrificium quod per eandē efficimur particeps paſſionis Chriſti, vt ibidem S. Thomas ſubiungit, neq; hoc porrò ſatisfacere videtur: nam quodcunq; ſacrm̄ eundem habet effectum. Videntur ergo hæretici Lutherani non exiguam occaſionē nacti negandi ſacrm̄ noſtrum verè eſſe ſacrificium, aſſerēdiq; ſolum eſſe ſignum commemoratiuum illius paſſionis inſtar Comicæ repræſentationis. Rñdetur nihilominus radicem huius intelligentiæ eſſe hanc eccleſiæ veridicam confeſſionem, ꝙ corpus ſanguiſque Chriſti realiter ſub his ſpeciebus panis & vini contineri, eaſdemq; Chriſtus in cœna conſecraſſe, hac enim negata veritate catholica, palam fit conſequens myſterium altaris non eſſe ſacrificium, ſed nudum memoriale ſignum. Quare Lutherani ex priori poſterius collegerunt: catholica verò confeſſione ſuppoſita, res fit protinus liquida. Eſt. n. idem Euchariſtiæ ſacrm̄ ob id victima & ſacrificium quod idem realiter corpus eūdemque ſanguinē quæ Chriſtus in cruce obtulit nos perinde offerimus quare nulla eſt ſimilitudo cum feſto Natiuitatis aut Reſurrectionis: illic enim nō habemus Chriſtum præſentem qui tunc natus aut reſurgens offeratur. Nec verò ſacrū hoc facientes profitemur tunc mori: falſa enim eſſet tunc noſtra profeſſio; ſed tñ quia corpus ipſum crucifixum & ſanguinem fuſum in memoriā paſſionis offerimus verè & propriè abſq; vllo figmēto ſacrificamus. Atq; ex his colligitur tertij argumenti ſolutio. Diſtinguimus. n. Chriſtum non ſe obtuliſſe ſub ſpeciebus panis & vini. In ligno. n. crucis verum eſt, ſed tamen in cœna dum noſtrum ſacrificium inſtituit, ſeſe vt nos modò ipſum obtulit. Ad verbum autem Augu. quod in Chriſti immolatione idem eſt ſacerdos & ſacrificium, reſpondetur ꝙ quia ſacerdos nomine Chriſti ſacrificium libat, eiuſque vice fungitur, quamuis non tam propriè quàm dum Chriſtus ſe obtulit tamen neque ineptè in noſtra immolatione conceditur idem eſſe ſacerdotem & ſacrificium.

Ambro. — August. — D. Tho. — Ad ſecūdū argu. — Ad tertiū arg.

ARTI-

ARTICVLVS II.

Vtrum altaris ſacrificiũ pro pluribus oblatũ perinde ſingulis ad ſatisfactionẽ proſit ac ſi duntaxat offerretur pro vno.

QVoniam ſuperiori articulo deſinitum eſt ſacroſanctam Euchariſtiam vtr. eſſe ſacr̃m & ſacrificium res ipſa poſtulat, vt quemadmodum ſit ſatisfactorium exploremus. Apparet quippe nihilo partius ad ſatisfactionẽ ſingulis prodeſſe pro pluribus oblatum quàm ſi preciſe offerretur pro vno. Primò, quia cùm hoc ſacrificio, vt dictum eſt, corpus ipſum verum ſanguisq; Chriſti offerantur, videtur perinde eſſe infiniti valoris, atq; res ipſæ quæ offeruntur: eo potiſſimum ꝙ eſt memoriale, vt dictum eſt, paſſionis Chriſti: quæ fuit quantum ad ſufficientiam infiniti valoris: valor aũt infinitus non in ſingulis minuitur ꝗ pluribus applicetur: ergo pars affirmatiua qõnis vera. Secundò in eãdem ſententiam applaudere videtur D. Tho. 3. parte, quæſt. 79. artic. 5. vbi ait, ꝙ quamuis hæc oblatio ex ſui quantitate ſufficiat ad ſatisfaciendum pro omni pœna, tñ fit ſatisfactoria tam offerentibus quàm ijs pro quibus offertur ſm quantitatem ſuæ deuotionis, & non pro tota pœna: vbi quantitatem valoris videtur infinitam deſignare: ſed limitari cenſet ſecundum quantitatem deuotionis ſuſcipiẽtium: deuotio autem vnius non impedit deuotionem alterius: ergo ex numero eorum pro quibus offertur, non minuitur ſingulorum fructus: ſicut eorũ qui in cõſpectu ſolis ſunt, nihilominus caloris ſinguli ſuſcipiũt, propterea ꝙ in plures irradiet. Tertiò arguitur ex eccleſiæ ritu, Offert enim ſacerdos eccleſiæ nomine pro Papa, pro Rege, & pro aſtantibus: in ſumma, pro viuis ac defunctis: & tñ non apparet dicendum quo pro pluribus offertur, eo minus prodeſſe ſingulis: nam vt ait Hieronymus de conſecratio. diſt. 5. can. nõ mediocriter. Cùm ꝓ cunctis animabus pſalmus vel Miſſa dicit, nihilominus quàm ſi pro vno quolibet ipſorum diceretur, accipitur: In contrarium eſt quod etſi ipſa paſsio Chriſti quantum ad ſufficientiam infiniti fuerit valoris, tamen quantum ad efficaciam, per ſingula ſacramenta ſub certo limitatoque gradu applicatur: quod & ſacramento altaris etiã congruit: per diſtributionem autem finiti, quo inter plures diſpertitur, minus ſingulis obtingit.

Primũ argum. — Arg. 2. — D. Tho. — Argu. 3. — Hiero.

Quæſtio pſens celebris eſt inter Theologos, nec tam explicatu facilis, quàm vtilis ſcitu. Scotus enim quolibet. 20. ad partem arridet negatiuã, nempe miſſam pro multis oblatam non tantum ſingulis prodeſſe quàm ſi ſingulariter offerretur pro vno. Et Syluester in verbo, Miſſa. §. 9. in eandem ſnĩam ex iuriſconſultis plurimos citat, inter quos cõnumerandus vr Palud. quippe qui in 4. diſt. 9. q. 2. eiſdem apparet conniuere. Ipſe tñ Syluest. medio quodãmodo incedit: nempe quòd ſi ſacerdos generali oblatione pro multitudine offerat, tunc non tantum ſingulis prodeſt. Si verò ſigillatim ad ſingulos peculiariter referat intentionem, nihilo ſatisfactionis minus ſingulis obtingit. Caieta. autem 2. 2. q. 79. articu. 5. & ex profeſſo latiſſimè quolibet. ſuo. 1. q. 18. abſolutè affirmatiuam reſpõſionem ſuſtentat: videlicet perinde ſingulis prodeſſe ſi offeratur pro pluribus, immo ẽt pro infinitis ac ſi præciſè pro vno. Eandemq; arbitratur eſſe opinionem D. Thom. Neq; deſunt qui magno fauore eãdem amplexentur opinionem. At verò vt meã ego inſcitiam fatear, ſemper ſum arbitratus non ſolum falſam eſſe verum antiquiſſimo eccleſiæ vſui contrariam: ac ſubinde vt à peiori verbo abſtineamus, parum excitandæ plebi ad eleemoſinas pro celebrandis miſſis elargiendas conducens: vt infra notum fiet. Ad qõnem ergo vt reſpondeamus, ſupponendum eſt ex ſuperioribus in hoc ſacrificio tria cõſiderari: nempè ſacramentum, & ſacrificium, & præcationes quæ Deo funduntur. Quorum tertium non eſt de eſſentia aut ſacramenti aut ſacrificij. Sacramenti. n. conſecratio in illis ſolis verbis conſiſtit: Hoc eſt corpus meum, &, Hic eſt calix ſanguinis mei, &c. vſus autem in ſumptione. His autem ambobus ratio ſacrificij addit oblationem. Eccleſia verò conſultè adhibuit orationes, & ſanctorum laudes, vt in canone eſt videre. Et quidem de ratione ſacramenti nihil ad locum præſentem. Prodeſt namq; tantũ ſumentibus, quibus ceu alimoniam ſpiritua-

Scotus. — Syluest. — Palud. — Caieta. — Tria cõſideranda in altiſſimo altaris miniſterio.

ſpiritualis vitæ gratiam confert, & dulcedinem, atq; adeo deuotionem excitat. At verò tanquam ſacrificium, de quo præſens eſt qō, non ſolis ſumentibus, verum & offerentibus, & pro quibus offertur confert. Nec verò tm̃ ſacerdos offerens cenſetur, verum & aſtantes & eleemoſinā largientes, vt infrà patebit. Prodeſt inquā illis ad ſatisfactionem pro peccatis: nempe ad pœnarum remiſſionem eorū criminū, quorum culpa deleta eſt. His igitur ſuppoſitis

Prima conclu.

trib. concluſionibus, reſpondetur. Et qm̃ vnicum fundamentum Caietani eſt hoc ſacramentum eſſe infiniti valoris. Prima ſit hæc: Res contentæ in hoc ſacramento, nẽpe corpus ſanguiſq; Chriſti, infiniti ex ſe valoris ſunt: nam ſunt corpus & ſanguis Dei per quæ quantum ad ſufficientiam, peccatis totius mundi ſatisfecit.

Secūda conclu.

Secunda concluſio: Sacrificium quod per ſacerdotē Chriſti miniſtrum, conficitur, non eſt infiniti valoris. Hoc.n. hic primū animaduertendum eſt, videlicet huic nomini, ſacrificiū, nō præciſe corpus ſanguinemq; Chriſti ſupponi, ſed hęc dū offeruntur. Enimuerò dum in pyxide reſeruantur, nō ſunt ſacrificium, licet ſint ſacrm̃, ſed dum à ſacerdote, conſecratione, oblatione, & ſumptione celebrātur: quare ſacrificiū actionē ſacerdotis ſuo ſignificato complectitur.

Prima rō concluſionis.

Probatur ergo concluſio: Quantitas ſacrificij, quandoquidem rei oblationem importat, non ſolum ex parte rei oblatæ, ſed ex dignitate quoq;, intentioneq; offerētis perpendi dēt. Haud.n. ſacrificium Chriſti ꝙ in cruce obtulit, ſola ratione rei oblatæ infiniti valoris fuit, ſed quia offerens ipſe Deus erat, ac perinde patri infinitum gratus: ſacerdotes autem qui miniſtri ſunt Chriſti, non habent illam virtutem, neq; illis diuinitus collata eſt. Profectò ęquiparare ſacerdotis ſacrificium in valore oblationi Chriſti, non eſt apoſtolicis verbis conſonum, quæ ſuperius ex 10.c. ad Heb. retulimus. Porrò vbi ait vna oblatione cōſummaſſe in ſempiternum ſanctificatos: quæ ideo oblatio nec poteſt, nec debet amplius iterari. Qđ re vera de nr̃o ſacrificio, etſi cōmemoratio illius ſit, nō aſſeruiſſet.

Secūda.

Secundò, vt res hoc pacto patētior fiat, arguit: Infinitus valor ſatisfactionis Chriſti ſolū æſtimatur quātum ad ſufficientiā: at verò quantum ad efficaciam per ſacramenta non operatur niſi finitè: & ideo ſingulis, etſi inſtrumenta eiuſdem paſſionis exiſtant, non niſi ſub gradu finito tribuit ad certam menſuram eſſe cauſſas gratiæ, vt patet in baptiſmo & cæteris, ex opere, quod aiunt, operato, nempè virtute ſacramẽti. Id quod & ipſi euchariſtiæ ſacramento cōe eſt: quippe quod etſi corpus & ſanguinem veraciter contineat, non niſi limitatum gratiæ modum ex ſua inſtitutione confert. Cùm ergo idem ſacramentū, quatenus ſacrificium virtute etiam ipſius operis, ſicuti cætera ſacramenta, gratiam conferunt, ſic ſatisfactionem efficiat: plane fit cōſequens vt ex ſua ipſius ratione operis, .ſ. ratione inſtitutionis Chriſti, qui non diſpoſuit per inſtrumenta ſuæ paſſionis operari, niſi finitè, nō ſit ad ſatisfaciendum infiniti valoris, ſed certè finiti. Sed hoc eſt biuiū, vnde Caiet. à nobis, &, vt arbitror, à veritate declinat: nempè ꝙ huic ſacrificio nullam ex opere operato vim confert, ſed totam ſatisfactionis menſuram cenſet ex ſolo deuotionis gradu ſeu offerentiū, ſeu pro quibus offertur taxari.

Caieta. hallucinatio.

Quod re vera S. Tho. quem ſe ſequi exiſtimat, neq; opinatus eſt: neq; opinari potuit, nam cū non ſolum quatenus eſt ſacramentum, verum & quatenus ſacrificium, inſtrumentum ſit paſſionis Chriſti, vtraq; ratione manifeſtum eſt virtuti operis, ſeu quod aiunt, operi operato reſpondere certum terminatūq; ſatisfactionis gradū.

Tertio ratio.

Tertiò, etiamnū ad maiorem explicationem arguitur: Cūcta ſacramenta per intentionē cōferentis potiſſimum perficiuntur, ergo euchariſtia, etiam inquantum victima eſt, per Chriſti & eccleſiæ miniſtrum, perque eius adeò intentionem fit ſacrificium: nempè quia miniſter illud ſecundum intentionem eccleſiæ offerre intendit. Vnde rurſus conſequitur, quod ſecluſa quacunque particulari deuotione, ſacrificio per intentionem miniſtri oblato reſpondeat certus ſatisfactionis gradus. Et hoc eſt punctum, in quo veritas ſententiæ, quam defendimus, ſi vera eſt, conſiſtit. Quod quidem punctum inde confirmatur, quod ēt dum ſacerdos & cūcti aſtantes qui offerunt eſſent in peccato, immo etiam illi, pro quibus ſingulariter offertur, nihilominus ve-

rum

rum eſſet ſacramentum, ac perinde ſacrificium, idemq; ſatisfactorium. Qui quidem fructus, ſi illis non prodeſſet, in theſauro eccleſiæ reconderetur. Sed arguat forſan contra diſcipulus quiſpiam D. Tho. ꝙ idẽ ſanctus Doctor loco citato 3. par. qõ. 79. art. 5. totam ſatisfactionem admetiri quantitati deuotionis videatur. Reſpondeo autem ſic Caietanum eã intellexiſſe, indeq; hauſiſſe opinionẽ ſuam: attamen D. Tho. hoc non ſenſit, quippe qui tantum ait magis in oblatione attendi affectum offerentis, quàm quantitatem oblationis: vt non neget ipſam ſacrificij ſacerdotalẽ oblationẽ, ſuum per ſe hr̃e valorem: eundemque ſuo gradu taxatum vt Chriſtus, ceu in cæteris ſacramẽtis diſpoſuit. Et patet eodem ipſo exemplo, quod S. Tho. adduxit de vidua, quæ duo ænea minuta in gazophylacium miſit, nam licet ex eius effectu paupertatiſq; reſpectu auctum eſt illi meritũ, nihilominus ipſa per ſe minuta à quocunque oblata, aliquid valebant. Quin verò fortaſſe hoc ꝙ valor huius ſacrificij creſcat ex deuotione offerentis aut recipientis, non eſt ei ſingulare, ſed omnibus ſacramentis commune. Fortaſſe inquã gradus ille gratiæ, qui in baptiſmo ſacramentali virtuti reſpondet, crementum accipit ex deuotione ſuſcipientis, ſi ſit adultus: nam beneficia gratiæ conferuntur quantum ad hoc, inſtar operũ naturæ: puta vberius ei, qui aptius præparabatur. Imò neq; deſunt, qui dicant creſcere etiam ex ſanctitate miniſtri: licet hoc ſecundum mihi non ſit ita multum probabile. At verò multò eſt compertius valorem ſacrificij creſcere ex deuotione quàm valorem ſacramentorum, ratione oblationis, quæ eſt actus offerentis nam in alijs ſacramentis nihil offertur. Et hoc ſignificat D. Tho. Ex his ad rei elucidationem conſequitur, non creſcere valorem ſacrificij omnino ſecundum proportionem deuotionis offerentium: nam ille gradus reſpondens ſacramento, ſemper manet idem. Exemplum in baptiſmo accipito: Gratia (verbi gratia) ex opere operato eſt vnius gradus, quo quidem paruulus ante rationis vſum ſuffunditur: ſi ergo duo adulti ſacramentum ſuſcipiant, vnius dupla deuotione & merito, quàm alter non ſubinde gratia baptiſmalis duplicabitur,

Solutio

Valor ſacrificij non creſcit ſm proportionẽ deuotionis offerentium.

eò ꝙ duplatur tota cauſa, quandoquidem ſacramentum idem confertur vtriq;. Pari ratione etſi vnus ſacerdos dupla deuotione conſecret, q̃ alius, non duplabitur illi ſatisfactio, q̃ prouenit ex ſacramento, quia non duplatur ſacrum ipſum, nec eius efficacia quã ex Chriſti diſpoſitione hẽt, quæ quidem multò eſt maior q̃ quæ ex deuotionibus accedit: licet plus obueniet melius offerenti. His inſuper addiderim verbũ aliud S. Tho. quo ait, oblationem ſacrificij ex ſua q̃titate ſufficere pro oĩ pœna, ſ. offerentis, vel eius pro quo offertur, non ſignificare eſſe de ſe infiniti valoris: nam hoc etiam cõuenit baptiſmo, imò & ſacramento pœnitentiæ de ſe quatenus inſtrumentũ eſt paſſionis Chriſti. Ei. n qui optima contritione reſurgeret, oĩs cõdonaretur pœna. Haud ergo vnq̃ ſenſit. S. Tho. ſacrificium hoc niſi in Chriſto eſſe infiniti valoris. Sed vbilibet vel ipſe, vel alius appellauerit infinitũ, intelligit præciſe quantũ ad rem oblatam; attñ ſacrificium actionem ſacerdotis ſuo ſignificatu, vt dictum eſt, cõprehendit; cũ qua Chriſtus, vt dictũ eſt, nõ niſi finita mẽſura & mõ concurrit. Igĩ vt ſummatim cõcludamus, nõ dr̃ hoc ſacrificium memoriale illius Chriſti; eò ꝙ dum ſacerdos cõſecrat, cenſeatur tũc Xp̃s vt olim, infinitũ quo ad ſufficientiã ſatisfacere, ſed ꝙ quantũ ad efficaciã ꝑ idem corpus & ſanguinẽ finito operetur mõ, vt in cæteris ſacramẽtis, tam ad ſatisfactionẽ, q̃ ad grãm. Nã vt planè intelligas ſacrificiũ noſtrũ, non eſt Chr̃i paſſio, ſed eius applicatio. Tertia cõcluſio, qua ad q̃onem rñdetur. Ineffabile ſacrificiũ Miſſę quò ꝓ plurib. offertur, minus ſingulis ad ſatisfactionem prodeſt. Cõcluſio hęc corollaria eſt, appendixq; ſuperioris, nam quo res finita in plures diſpertitur, minor vnicuilibet cõtingit portio, ſed prętereã eadem concluſio ꝑ aſſertionem ipſius Caiet. tũ declaratur, tum ẽt cõfirmatur. Fatetur. n. ꝙ ſi ille qui ſacrificium offert, nẽpè vel ſacerdos, vel aſtans, vel eleemoſinam ſoluens, tantam hẽat deuotionem, cui vnus ſatisfactionis gradus in ſacrificio rñdet, eãdemq; duobus impartiatur, nõ prouenit ſingulis niſi ꝓ medietate illius gradus, & ſi tribus, pro tertia parte, &c. Eadem ergo ſimilitudine nos bifariã arguimus. Primò. Id ꝙ ipſe ait de de-

Explanatur locus ali9 S. Tho. qui videtur Caietã patrocinari.

Tertia concluſ.

Probatio.

de deuotione, longè efficaciori rõne intelligendum eſt de intentione ſacerdotis: nam ſi omnes aſtantes & qui eleemoſinã conferunt, offerre cẽſeantur: longe tñ differentius ſacerdos qui rẽ diuinã ſeu eccleſiæ miniſter peragit. Ille etenim ſolus cõſecrat, & eccleſiæ verbis offert, & inſumit. Quare ſuæ particulari functioni & ſumptioni, quibus victima perficit, correſpondet, certus limitatuſq; ſatisfactionis gradus ex opere, qđ aiunt, operato, vt per aliorum ſacramentorum analogiã monſtratũ eſt, ẽt ſi ſacerdos in peccato mortali conſecret abſq; vllo deuotionis valore. Quare D. Tho. in 4. diſt. 45. q. 2. art. 1. loquedo de Miſſa mali ſacerdotis: quæ certũ eſt illis prodeſſe pro quibus offertur, pro ratione ſubdit, ꝙ ipſum opus operatum, putà ſacrificium altaris, ſicut reliqua ſacramenta, ẽt per malum miniſtrum oblatũ prodeſt. Et iſte eſt gradus eſſentialis ſacramenti: nam qui ex deuotione aliorũ offerentium adiungitur, accidentarius eſt maior aut minor. Atque adeò hic eſt, quẽ qui eleemoſinã porrigit, applicari ſibi optat, vnde ſit conſequens vt quo pluribus diſtribuatur, minor ſit in ſingulis. Adde argũ alterum eiuſdem rei minimè debile: Sacerdos tanquam miniſter eccleſiæ ſi legitimè conſecret, non ſolum intentionem, verũ & deuotionem afferre debet: iuxta verbũ Canonis. Quorũ tibi fides cognita eſt, & nota deuotio. Quare qui ſuam confert eleemoſinã, vt pro ſe offeratur ſacrificium, meritò iuſtitiæ petit, vt ſacerdos non ſolũ ex intẽtione, verùm & ex deuotione pro ſe offerat: præſertim ſm ipſum Caietanum: nam cùm inopinabile aliud ſit, quam ꝙ aliqua actio ſacerdotis ſit de intrinſeca ratione ſacrificij, & totam ipſe oblationem in deuotione ponat, fit, vt illis ſit debitor: deuotio aũt ſecundum eundem quo pluribus applicatur, minus ſingulis prodeſt, ergo cõcluſio noſtra ſit planè cõſequens. Hoc autem argumẽtum ad hominem ex eius aſſertis procedit: nam re vera actio ſacrificio neceſſaria eſt oblatio cum intẽtione: quæ etiam in ſacerdote dum in peccato conſecrat, reperitur. Quare de rigore iuſtitiæ abſq; deuotione ſatisfacit ei, qui eleemoſinam porrexit: quamuis ſanè noua ſit culpa, niſi ex deuotione ipſam obtulerit, pro qua eleemoſinam ſuſcepit.

[illegible] alterum [illegible] concluſione.

Vnũ tamen argumentum facit Syluester, quo putat contrarium concludere: quod tñ à nobis pugnat. Arguit enim ſic: Quò plures ſint offerentes ſacrificium, eo id ipſum ſit auctius: ergo nullus per conſortium aliorum ſuo defraudatur fructu: aliàs conſultius eſſet illi ſacrificio intereſſe, cui pauciores aſſiſterent. Et ſubdit exemplum in baptiſmo: nam etſi vno ſacramento baptizarentur plures, nihil minus reciperet vnuſquiſq; gratiæ.

Argu. Syluest.

Solutio

At verò non videt, vt baptiſmus ſecundum eorum multitudinem qui baptizantur multiplicetur: nam ſi ego vna aſperſione quatuor vel decem baptizarem, tot eſſent ſacra baptiſmi, quot eſsent baptizati: ſacrificiũ autem nõ multiplicatur propter multiplicationem offerentium, ſed eſt vnum ſolum pp vnicam oblationem atque intentionem ſacerdotis, quæ eſt de eſſentia ſacrificij. Et ideo licet verum ſit, quò plures offerunt ſacrificium, quodammodo augeri extẽſiuè: nam vnuſquilibet ſuam ſatisfactionem ſortitur: tamen valor ille ſacramento intrinſecus non creſcit eadem portione qua multitudo offerentium eſt maior. Quare illa diſtinctio eiuſdem Syluestri de oblatione ſigillata aut confuſa, non vſque adeo eum iuuat: nam etſi per ſigillatas diſtribuatur, minores ſingulis portiones obuenient.

Potiſſimũ aũt argũ, propter quod contraria opinio eſſet repudianda, eſt, ꝙ ſi illa vera eſſet, liceret ſacerdoti pro vno ſacrificio à duobus & à tribus pitantias (quas vocant) ſuſcipere: quin verò à triginta & à trecentis: nam ſi ſacrificium tñ tunc ſingulis prodeſt, ac pro vno oblatum, neminem ſuo defraudat fructu, atq; adeò nulli facit iniuriam. Quod quidem adeò apparet cõceſſu incongruum vt nemo id auſit adhuc concedere. Immo Scotus & à Palude loco citato omnino negant: licet hic nonnullos caſus excuſatorios ſubijciat. Quin ẽt neq; Syluest. id admittit. Quocirca neq; Caiet. argũ hoc debuiſſet diſſimulanter ac tacitè præterire: quia ſi quis reſpondeat id non eſſe licitum propter ſcandalum, ad minus citra ſcandalum, ſecretè poſſet id ſacerdos facere. Item ſcandalum ex falſitate illius opinionis naſcitur, nã ſi vera eſſet pſuaderiq; poſſet plebi, nullum ſcandalum daret.

Potiſſimum argum. cõtra opinionem

Caieta.

Et

Et ideo in ordine noſtro ſanctè cautū eſt, ne fiducia illius opinionis à pluribus eleemoſinæ pro eadē Miſſa recipiātur. Immo vero q ab eadē opinione aſſenſum dimouere nequiuerit, nihilominus neq; eiuſmodi numeroſas pitantias ſuſcipere pōt: nam cū illa neq; fides ſit, neq; ſciētia, ſed obſcura opinio, nemo ſe eius perſuaſu debet periculo iniuſtitiæ obijcere, plura ſtipendia pro vna Miſſa recipiēdo. Imò aliud argūm quod ipſe contra ſeipſum inducit nō debiliter pugnat: nēpè, q poſſet ſacerdos per vnam Miſſam illi ſatisfacere, cui decē debet: ſaltem ſi tātam illuc afferret deuotionē, quantæ eſſent diſperſæ decē. Modo verò nihil de eleemoſinis pro Miſſarū ſolennijs recipiēdis definimus, ad quam poſſint quantitatē & numerū recipi: quippe quæ doctrina ad proximā, quę de oblationibus eſt, qōnem attinet. Supra hæc aūt & illa non eſt prætereunda rō, quæ ad ſacrificij precationes attinet: nā & hanc idē auctor inficiatur. Rō aūt eſt hæc: quicunq; erogata eleemoſina Miſſam pro ſe offerri poſſit, non ſolum ſacrificij ſatisfactionē, verū & eccleſiæ preces ab eccleſia inſtitutas, ſibi iuſtè optat eleemoſinæ ſuæ merito applicari: ſacrificiū nanq; per modū ſolutionis debiti ſatisfacit, orō verò prodeſt per modū impetrationis veniæ, quorum iō vtrumq; eleemoſinā offerenti ſingulariter applicandum eſt: oratio aūt eadē atq; vna nō multiplicata, minus prodeſt ſingulis, ſi pro pluribus fundat: huius.n. veritatis mos ipſe Chriſtianorum atq; eccleſię documētum nobis eſt. Primò nanq; in ipſo canone non ſine cauſſa poſt oblationē pro eccleſia in gnē ſubditur, nominatim, Pro Papa, &c. Item qñ aliqua irruit calamitas, illius peculiariter auerſionem precamur: ſiue in eccleſiam ingruat, ſiue in ſingularē amicū: nam etſi Deus tā facilè plura donare poſſit, q̄ vnumquodlibet beneficium: nihilominus quādo aliquem videt ad rem aliquam ſingulariter affectū, in quam precando incūbit, ſi iuſta eſt magis, vt more noſtro loquamur, flectitur: ergo cū in Miſſa orationes illæ ſtatutæ ab eccleſia non multiplicentur, ſit vt dū ſacrificiū pro pluribus conficitur minus ſingulos iuuet, q̄ ſi ſingulariter pro vno offerretur. Quòd ſi Auguſt. ſententiā nobis obijcias, 1. q. 8. vbi contrariū videtur ſentire, dum ait, tantò plus ſingulos de oratione gaudere, quātò pro pluribus funditur: ad hoc rñdet D. Th. in 4. diſt. 45. q. 2. art. 2. inter loquēdum de ſuffragijs, qđ etſi ſuffragiorū valor (quibus orationē annumerat) quatenus à charitate procedunt, per quā membra eccleſiæ vniūtur, maior quodammodo ſit: quia eandem vnitatē præſtantius repræſentat, atq; adeo maius gaudium ingñat ſingulis. A. tamen ſi cōſideretur per modum ſatiſfactionis quam quis alteri applicat: valor idē diuiditur inter eos, quibus applicatur. Et iō qui pluribus tribuit, minus ſingulis obuenit. Idq; adeò in ſolutione tertij de oratione ſpatiatim confitetur. Accedit huc demū, q hac ratione pij fidei cultores particulares Miſſas, vel certis Chriſti myſterijs, vel diuorū ſolennitatibus proprias offerri pro ſe volunt pp ſingularē affectum quē habent & iuuamina, quæ inde participant: quare neutiquam poſſet tunc ſacerdos pro ſingulis vnam celebrare Miſſam. Ad vnum demū Hieronymi verbū reſtat rñdendum ſuprà à nobis argō tertio citatum, de conſec. diſt. 5. cano. Nō mediocriter, videlicet, cū pro cūctis animabus Pſalmus vel miſſa dr nihil minus quàm ſi pro vno quolibet diceretur accipitur. Quod variè Syluester atq; alij interpretantur. Sed primùm omnium in hoc nobis potiſſimum aſtipulatur, quod Pſalmum cum Miſſa confert, dicens vtrumq; perinde pluribus oblatū perinde valere atq; pro vno: nam compertiſſimū eſt pſalmum non eſſe infiniti valoris quare nō inſinuat Miſſam illa de cauſa quod infiniti ſit pretij, nō minus prodeſſe ſingulis dum pro pluribus offertur. Duo ergo gloſſemata illi textui ſubſcribūtur. Prius quod referatur ad meritum offerentis, nēpè q non minus meretur, qui pro pluribus illū offert, q̄ qui pro vno. Poſterius (qđ ſuperficietenus præcedentibus verbis quadrare videtur) q tantum prodeſt ſingulis vnus pſalmus ex attentione & animi ardore pro pluribus oblatus, quàm ex tēpore pro vno. At profectò ingratè gloſſas iſtas textus amplexatur, ſed arbitror eodem modo ſoluēdum, quo ſecundum ſanctum Tho. ad aliud nuperrimè dicebamus, nempè quod ſi oblatio æſtimetur ex radice charitatis vnientis membra

Margin notes: Prohibet Caieta. opinio. — Quarta ratio pro conclu. — Obiectio. — Solutio S. Tho. — Poſtremo. — R. ad Hier.

membra eccleſiæ, non minus prodeſt ſingulis, ſi offertur pro multis: hoc eſt meritũ charitatis offerentis æqualiter ſingulos iuuat: quia extenſione non minuitur: ſi tamen conſideretur in ratione ſatisfactionis ac ſolutionis debiti ad tales perſonas applicatæ, non tantum prodeſt, ac ſi ſingulis applicaretur. Haud. n. negare Hieronymus, quin ſi hunc pſalmum pro vnō recitares, mox eundem rurſus prō alio atq; iteraro pro alio, plus prodeſſet ſingulis, quàm ſi vnum diceres pro omnibus tribus.

Ad primũ argu. Primum igitur argũ eorum, quę in capite obiecta ſunt, illic ſolutũ eſt: vbi diximus ꝙ etſi res in hoc ſacrificio contentæ infiniti ſint valoris: tñ ſacrificium cum ſacerdotalem actionem includat, per quam Chriſtus nõ niſi finito modo, certaq; menſura operatur, finitum eſt. Quare non idcirco memoriale paſſionis Chriſti dicitur ꝙ æqualis ſit virtutis, ſed ꝙ idem offert quid illic oblatum eſt. Ac perinde ad ſm, ꝙ ex verbis D. Tho. colligitur, pariter ſatisfecimus: quãdoquidem monſtrauimus nequaquam negaſſe ſacrificium de ſe alicuius eſſe certi finitiq́ue valoris, quam virtute ſua ſi ſuſcipientis obex non ſemper exercet, ſed nihilominus penſandas etiam eſſe offerentium deuotiones ſecundùm quas ſacrificium creſcit: haud tamen ſecundum totam proportionem illarum, vt explicatum eſt. Circa hanc autem deuotionem dubium reſtat, vtrum non ſolum conficientiũ & offerentium, verum & eorum, pro quibus offertur, ſit ęſtimanda deuotio.

Ad ſm.

Dubiũ. S. Tho. Nam D. Tho. loco citato prius, nõ loquitur niſi de affectu offerentis, quod exẽplo euangelicæ viduæ declarat: & in 4. Sententiarum, diſt. 12. q. 2. art. 2. ait hoc ſacrificiũ pœnam tollere in toto vel in parte, ſecundum menſuram pœnæ debitæ ex deuotione qua ſacramentum offertur. Nihilominus eodem loco 3. par. q. 79. ſtatim videtur ſubiungere, quòd eſt ſatisfactorium illis pro quibus offertur, ſecundum quantitatem ſuæ deuotionis: idemq́ue repetit art. 7. in ſolutione ſecundi: & in 4. Sententiarum, diſt. 45. q. 2. art. 1. Ab vtraque verò parte extant argumenta; nam quod penſanda ſit illorum deuotio pro quibus offertur, argumentum eſt, quod quemadmodum natura, verbi gratia, ignis quo materiam aptiorẽ nanciſcitur, eo efficaciùs formam producit: & in republica digniorib9 cumulatiora conferuntur beneficia. Intentio Chriſti ac ſubinde eccleſię ſuæ eſſe videtur, vt paratioribus benignius ſacrificium hoc rem ſuam conferat. Quare Auguſtinus ad Renatum: Quis offerat corpus Chriſti niſi pro eis, qui ſunt membra Chriſti? Nihilominus verè à parte negatiua ſtat argumẽtum, ꝙ dum quis priuatim æqualia ieiunia, aut æquales eleemoſinas in ſatisfactionem applicat duobus amicis, bonitate diſparibus, æquè illis prodeſt. Vnde non inepta videtur collectio, quòd dũ ſacrificium quod ſua ipſius ratione æquale eſt, pro pluribus offertur, licet illi inæqualis ſint probitatis, æqualiter nihilominus illis conferat. Ad horum igitur intelligentiam notandum in primis, offerentes cenſeri non ſolum ſacerdotem qui rem facit diuinam, verum & aſtantes omnes atq; illos qui eleemoſynas pro Miſſa pendunt, vel quomodocunque fauent, ut miſſa celebretur: licet longè præſtàtius (vt diximus) ac proprius ſacerdotem. Ac de iſtis nõ ambigitur quin eorum deuotio in cauſſa ſit percipiendi maiores fructus. Etenim cùm verè ſit offerentes, inde valor ipſe ſacrificij extenſiuè augetur. Et forſan vbi ait ſanctus Thomas deuotionem illorũ, pro quibus offertur, augere ſacrificij fructum, id de deuotione ſentit eorum, qui Miſſam celebrari faciunt, quandoquidem actualem afferunt deuotionem, & ſunt veluti offerentes. Quare de circunſtantibus peculiariter habetur in Canone. Quorum tibi fides cognita eſt, & nota deuotio. Quaſi illi actu ad ſacramentum ſint affecti: atque adeò Deus cui eorum ſunt deuotiones notæ, ſecũdum earum menſuram tribuat vnicuique. Alij verò ſunt, qui actualem deuotionem nunquam habuerunt ad hoc indiuiduum ſacrificium, quod hodie in hac Baſilica celebratur: vt pueri ante vſum rationis, & alij Chriſti fideles qui hoc nunquam cogitarunt: pro quibus nihilominus eccleſia offert; vt quam primum dicturi ſumus. Et iſti non dicuntur offerentes niſi quodam fortè generaliſſimo modo per modum habitus, quatenus membra ſunt corporis eccleſiæ quæ offert. De iſtis ergo nulla porrò eſſet abſurdi-

Auguſt.

Qui ſacrificio interſũt itẽ & ꝗ eleemoſynas ꝓ eo pendũt, offerentes cẽſendi ſunt.

Solutio dubitationis ꝓpoſitæ.

tes, cenſere, quod omnes æquales percipiant portiones ſacrificij: licet inæquali vigeant charitate: nã cũ nihil prorſus vel egerint vel cogitarint circa hoc indiuiduũ ſacrificiũ, apparet nihil eis obtingere, præter nudam portionem, quæ illis ex opere operato prouenit: veluti de gratia baptiſmali certum eſt, quæ infantibus ante vſum rationis confertur. Qui aũt aliter ſenſerint, ſuũ ſequãtur iudicium. Quapropter argumenta vtrinq; facta arbitrio eligentium relinquuntur ſoluenda. Tertium aũt argũ omnium maximum eſt, quę contrariæ ſententię patrocinantur. Eccleſia namq; pro multis offert, primum in communi pro pace & regimine eccleſiæ, ſecundum illud canonis: Pro eccleſia ſancta Catholica, quam pacificare, &c. Mox pro Papa, pro antiſtite, pro Rege, & pro circunſtãtibus, qui pro ſe & ſuis offerunt. Neq; ſolæ orationes pro illis offeruntur, verum & ſatisfactio ipſa ſacramenti; nam ſubditur: Pro redemptione animarum ſuarum. Deinde pro animabus quę igne purgatorio detinentur. Cum ergo eccleſiæ ſacrificium pro tot offerat, nõ eſt vero ſimile, vt minus idcirco ſatisfactionis ſingulis obueniat. Alioqui vix minima particula quemq; cõtingeret. Quòd ſi dicas eccleſiam ſic offerre pro multis, vt nihilominus ſinguli nanciſcantur, ſecus autem ſacerdos in ſingularibus applicationibus, hæc diſcriminis ratio deſideratur. Reſpondetur ergo nullatenus hac parte eccleſiam à ſacerdote diſcriminari: quippe qui, ceu eiuſdem eccleſiæ miniſter ſacrum conficiat atq; offerat. Sed eſt ex ſuperioribus colligendum, ſacrificio Miſſæ nudè conſiderato, hoc eſt, vt actionem dicit ſacerdotis, cum ſua intentione faciendi quod Chriſtus inſtituit, reſpondere ex opere operato certam ſatisfactionis quantitatem ſicut cęteris ſacramentis, gratiam; verbi gratia vt decem, nam arbitror eſſe amplam; Quę quidem ſecundum eccleſię inſtitutum applicatur. Eccleſia igitur ipſa certam illius portionem illis, qui in canone nominantur, diſtribuit, licet illam non nominet; alteram verò relinquit ſingulari intentioni ſacerdotis ſecundum ſuam peculiarem oblationem applicandam. Ex illa ergo portione eccleſiæ vna particula prouenit toti ſimul corpori myſtico, alia

Ad tertium argum.

Papæ, alia Antiſtiti, alia Regi, &c. & quãuis minima in quolibet ſacrificio vnicuilibet obtingat, tamen ſecundum ingẽtiſſimum ſacrificiorum numerum, quæ quotidie in tota eccleſia offeruntur, ditiſſimus congeritur cumulus. Pręterquam quòd ſingularis memoria ſingulorũ, quæ in præfationibus habetur, permultum eis confert. Portio ergo, quæ ſacerdoti relinquitur perinde atque altera eccleſiæ, quò pluribus applicatur, minus ſingulis ſufficit. Et ſi pro ſe etiam, ſemper ius habet applicandi. An verò alia ratione plures pro una Miſſa eleemoſinas recipere queat, ſiue parochus ſit, ſiue vagus ſacerdos, illico quæſtione proxima videbitur. At quia dicere de illis cœptum eſt, pro quibus ſacrificium offertur, nomine eccleſiæ ad quam primò refertur oblatio, comprehenduntur etiã paruuli ante vſum rationis ſacro fonte intincti: nam etſi in ſatisfactionem pœnæ, quam nullam debent oblatio non ſit neceſſaria; refert tamen ad ſolatium viuorum & ad repræſentandum myſticum Chriſti corpus eiuſque redemptionem; quæ ad illos vſque promanauit. Veruntamen quamuis eadem eccleſiæ generalitate ſceleſti & quoque criminoſi Chriſtiani contineantur, nulli tamen charitate carentes participes eiuſdem ſacrificij fiunt, quatenus ſatisfactorium eſt; nã ſatisfactio remiſſionem præexigit culpæ. Vnde ad Renatum Auguſtinus: Quis offerat corpus Chriſti niſi pro eis, qui ſunt mẽbra Chriſti? vt certè de viuis membris loquitur. Nihil tamẽ obſtat quo minus pro illis qui hæretici non ſunt nec legitimè excommunicati, orationes inibi fiant. Ea propter error eſſet Capellaniam inſtituere aut Miſſas pro infidelibus, qui quidẽ caſus ad me de quo reſponderem, allatus eſt; nam inſtituere Miſſam, eſt inſtituere, vt ſacrificiũ pro illis offeratur atque adeo eius applicetur eis ſatisfactio, quod nefas eſſet. Nihil tamen vetat inſtituere, vt oratio in Miſſa pro eorum conuerſione fundatur. Pro excommunicatis autem & hæreticis orari non poteſt, ſi verè ſunt excommunicati. In die autem Paraſceues ex diſpenſatione eccleſiæ, quæ illos excommunicauit oratur pro hæreticis. Offertur etiam ſacrificium pro illis, vt diximus, defunctis qui loco purga-

Oblatio generalis eccleſiæ ad paruulos fideles extẽditur.

Auguſt.

Error eſſet Capellaniã inſtituere ꝓ infidelib.

purgatorij ignis deputati ſunt: non quod eccleſiæ homines intelligantur, vtpote cu iūs gremio & iuriſdictiono non cōprehenduntur, ſed forſan illo verbo canonis, vna cum animabus viuentium deſignātur: vbi legitur. Pro redemptione animarum ſuarum. Etenim vbi habetur circunſtātes pro ſuis offerre, etiam includuntur ſui defuncti. Quidquid aūt de illo verbo ſit, poſtea exprimuntur in ſecundo memēto, vbi precatio pro illis funditur, qui cum ſigno fidei in ſomno pacis dormierunt. Nam etſi ꝑ modum orationis dicatur. Vt indulgeas deprecamur, ſubintelligitur tamen acceptando ſacrificij huius ſatisfactionem. Vnde Auguſtinus in libro de agēda cura pro mortuis. Non parua eſt, inquit, vniuerſæ eccleſiæ, qua in hac conſuetudine claret auctoritas, vt in precibus ſacerdotis, quæ Domino Deo ad eius altare funduntur, locum etiam ſuum habeat commendatio mortuorum. Quæ quidem conſuetudo, vt Damaſcenus in quodā ſermone de ſuffragijs mortuorū, refert, ab Apoſtolis demanauit. Ait quippe diſcipulis; Saluatoris & ſacros Apoſtolos, tremēdis & viuificis myſterijs memoriam fieri eorum, qui fideliter dormierunt, ſanxiſſe. Id quod & vltimo capite cœleſtis Hierarchiæ Dionyſius refert: At ne nihil ad quæſtionem attinēs immotum relinquamus, dubium hic reſtat poſtremum de intellectu verbi Augu. in eodem libro de agenda cura pro mortuis, & in Enchiridio, quod Gratianus 13. quæſtione 2. canon. Non æſtimemus, & canon. Tempus relatum duxit. Ait enim tā ſacrificium altaris, quàm reliqua ſuffragia pro defunctis oblata eis prodeſſe, qui cum viuerent hoc ſibi vt poſsent prodeſſe meruerunt. Et rationem dubitandi ſolus Caietan. offert in ſuo opuſculo viginti vnius quæſtionum, q. 5. vbi generale hoc verbū Auguſtini ſpeciatim ſic contrahit, vt nemini defunctorum in purgatorio exiſtentiū, ſacrificia, ſuffragia aut indulgentias quidquam prodeſſe cenſeat: niſi in hac vita deuotionem ad eccleſiæ claues & indulgentias habuerint, aut ſolicitudinem ad ſatiſfaciendum pro peccatis, aut ſtudium ad ſuffragandum defunctis, aut quid ſimile. Saltem ſpecialia ſacrificia pro eis oblata ait nihil eos iuuare. At profectò, quamuis me tædeat viro doctiſſimo & mihi colendiſſimo tota iſta quæſtione obuiam prodire, tamen quia neque hoc ſi credatur, ad pietatem eorum qui in defunctos beneſici ſunt, quidquàm confert, non mihi videor hic debuiſſe tacere. Enimuerò cùm hoc neque ex euangelio neque ex vllo eccleſiæ decreto colligatur, quin verò contrarium, ſanè cùm eccleſia pro omnibus qui in charitate ſunt indiſcriminatim offerat & indulgentias conferat, non erat ſic facilè aſſerendum in eorum præiudicium, qui piè in Chriſto dormierunt. Canonis enim oblatio nullum excipit, ſed generaliter ait: Memento famulorum & famularumque tuarum, qui nos præceſſerunt cū ſigno fidei, & dormiūt in ſomno pacis. Et illico: His & omnibus in Chriſto quieſcentibus. Quòd ſi huius omnes ſacrificij participes fiunt, non eſt, cur non & vniuerſis priuata ſuffragio opitulentur. Secundò: Quicunque eſt in charitate, eo ipſo quod amicus Dei eſt, vt ſatisfacere pro ſe poteſt, ſic & ius habet vt quicunque iuſtorum ſibi quamcunque applicet, ſi voluerit, ſatiſfactionem. Quare ſupra Auguſt. pro omnibus Chriſti mēbris, nempè viuis, aſſeruit ſacrificium offerri. Vnde quod locis citatis ait, videlicet illis defunctis prodeſſe ſuffragia, qui dum viuerent, vt prodeſſe ſibi poſſunt meruerūt, ipſe ſtatim planè exponit: vt eſt videre apud Magiſtrum in 4. diſt. 45. eos ſiquidem omnes docet id meruiſſe, qui in fide per charitatem operāte, atq; adeò in communione corporis & ſanguinis Chriſti defuncti ſunt. Quocirca quāuis quiſpiam neq; ad indulgentias neque ad defunctos affectionem habuerit, neque ad ſatisfaciendum diligentiam, ſi tamen in charitate Dei deceſserit, non eſt cur vindex vltrixque eius iuſtitia, vt ait Caietanus, obſtet quominus per ſacrificia eis, perque ſuffragia & indulgentias fortè valemus opem. Et quò rem ſuprema ratio ne concludamus, Chriſtus dominus ſuum ipſius ſacrificium, nempè paſſionē omnibus fide præditis per charitatem operante efficaciter applicat: ergo & altaris oblatio, & perinde quodcunque, ſeu commune ſeu ſpeciale ſuffragium ſibi placet eis applicari. Quare illa Caietani diſtinctio, quòd defunctum capacem eſſe alie-

Auguſt. Dionyſius. Dubiū. Gratia. Solutio Caieta. Prima ratio in Caieta. Secūda. Solutio dubij. Magiſter Senten. Poſtrema rō.

næ ſatisfactionis ſibi applicatæ, non ad meritum eſſentiale, ſed ad accidentarium attineat, puta vt defunctus ad illa ſupradicta affectus fuerit, nullas præſefert fundamenti radices.

QVÆSTIO III.

DE OBLATIONIBVS ET PRIMITIIS.

S. Thom. 2. 2. quæſt. 86.

ARTICVLVS I.

Vtrum homines de neceſſitate præcepti ad oblationes teneantur.

POST ſermonē de ſacroſancto ſacrificio, ꝙ oblationum oīum Chriſtianæ familiæ apicē obtinet, ſupereſt, vt hac q. de oblationib. & primitijs, ſubſequēti verò de decimis, q̄ ad eiuſdē ſacrificij celebritatē ſuppeditantur, mentionē ſubdamus. Primò ergo de oblationibus, quæritur, vtrū ſint de neceſſitate præcepti. Arguitur. n. negatiuè: Oblationes vetuſtæ legis, inter ceremonialia præcepta connumerabantur. Nā Exod. 23. ad modum & formam celebrandi ceremoniales feſtiuitates, adhibetur. Non apparebis in conſpectu meo vacuus. Cæremonialia verò cuncta per euangelium ceſſarunt: ergo Chriſtiani ad oblationes non cogimur. Id ꝙ Chriſtus Matth. 5. deſignare vſ, dicens, Si offers munus tuū ante altare, quaſi offerētium arbitrio id reliquerit. Scdò arguitur. Quicunque ius aliquod eccleſię debet, ſi non ſoluat, poteſt ſacrorum ſubtractione ad id cogi: acerbum autē eſſet renuenti oblationē ſoluere, ſacra eccleſiaſtica denegare: iuxta canonē illum ſextę Synodi, 1. q. 1. Nullus qui ſacram cōionem diſpenſat, à percipiēte gratiā, aliquid exigat, ſin verò exegerit, deponatur: ergo ad oblationes ex vi præcepti nullus tenet. In cōtrariū eſt illud Greg. 7. de conſec. diſtin. 1. Oīs Chriſtianus procuret ad Miſſarū ſolēnia, aliquid Deo offerre, & ducere ad memoriam ꝙ Deus per Moyſen dixit. Non apparebis in conſpectu meo vacuus.

In ꝓloquio q. pñtis notāda eſt noīs ſignificatio. Enimuerò oblationis verbum actiones oēs ſuo ſignificatu ambit, quibus res quęcunq; ad diuinū cultū exhibentur. Quo fit, vt oblatio latior ſit patentiorque vox q̄ ſacrificiū. Quidquid. n. ſacrificiū eſt, cenſetur oblatio: haud tñ conſequentia recurrit. Etenim cum aliquid offertur quod integrū eſt permanſurum, hoc eſt, ꝙ ſacrificio ipſo nō inſumitur, nec circa illud aliqua fit cæremonia, ſed eccleſiæ offertur, ſiue in fabricā, ſiue in miniſtros cedat, oblatio quidem eſt, vt ſi nummos, vel cereos offeras, vt in exequijs panem, aut vinum, aut fortè prædium. Sacrificium aūt, vt diximus, non eſt niſi oblatio rei, quæ immolatur; vt aīalia olim, & nunc ſacrificium altaris. De primitijs namq; deq; decimis quō ab his differāt, ſuo loco dicemus. Vnde Exo. 29. Offeres totum arietem in incēſum ſup altare. Et ſequitur. Oblatio eſt dño odor ſuauiſſimus victimę Dei. Et Leuit. 2. Aīa cùm obtulerit oblationem ſacrificij Deo, ſimul erit eius oblatio. His ſuppoſitis duabus ad q. cōcluſionibus rñdetur. Prior eſt. Oblatio naturali ſua ſignificatione vltroneam exhibitionem deſignat: offerre. n. eſt vltro munus quodpiā donare. Quo fit, vt res per ſe, ſi nudè penſetur, opus ſit ſupererogationis ad cultum religionis attinēs: quippe quā, vt ſupra diximus, obedientiam ſubiectionemque Deo profitemur. Vnde Exod. 25. Loquere filijs Iſrael, vt tollant mihi primitias: ab oī hoīe qui offert vltroneus, accipietis eas. Poſterior concluſio. Oblationes quadruplici de cauſſa ſub præceptum cadere poſſunt. Primò quidem ex præcedenti conuentione; vt dum eccleſia fundum aliquem cui confert retentā penſione, ſtatis temporibus referenda. Quæ quidem pactio cēſus rationem induit. Secundò pp præcedentem deputationē, quia res donatione, vel pollicitatione, aut teſtamenti legatione debetur. Tertiò, quod ad rem propinquius accedit, pp eccleſiæ neceſſitatem, nempe ſi aliūde miniſtri ali ſuſtentariq; non poſſunt. Quartò pp conſuetudinem, quæ in ius tranſijt: vt. ſ. ſi conſuetum eſt certis ſolemnitatibus hoc aut illud offerri. Quāuis nonnunquam his poſtremis duobus caſibus oblationis quantitas relinquatur, voientis libertati. Circa poſteriorem concluſionem, quoniam prior planiſſima eſt, nonnulla exiſtunt, licet exigua adnotamēta. Prętermiſſio enim

prioris

Margin notes: 1. Arg. — Scdum. — Greg. 7. — Quid nomen oblatio ſignet. — Prima conclu. — Poſterior cōcluſio. — Primū documētum.

prioris obligationis mẽbro ad rem parum attinente, quia eſt velut ſenſus, de ſecunda extãt tex. 13. diſt. 2. can. qui oblationes. & duo ſequẽtes; quibus ſub anathematis cenſura coguntur, quibus incumbit, vt defunctorum oblationes, ſeu donatas ſeu legatas facile & abſque mora perſoluant: ſunt enim planè debitæ. Et generaliter de omnibus oblationibus extat can. Præter hoc, 32 diſt. & can. Statuimus, diſt. 16. q. 1. quibus eandem animaduerſionem retinentibus debitas oblationes eccleſia comminatur. Tertia verò ratio obligationis eſt adnotãda, quę præcipuè legitima eſt. Etenim cum Chriſtianorum religio, in ſacrorum ſuſceptione, ſacrificijque oblatione poſita ſit, ad quæ iure naturali ac diuino, eodẽq; vt ſãctiſſimo ita & ſtrictiſſimo, totus Chriſtianiſmus teneatur, fit, vt quiſq; populus ſub reatu criminalis impietatis, tum templum pro ſua facultate extruere, tum & miniſtros alere, & cultui neceſſaria cõtribuere ſit iure conſtrictus. Quapropter vbi decimæ non ſoluuntur, neque aliũde ad eiuſmodi ſumptus prouiſum eſt, tenetur populus eoſdem ſumptus de ſua ſubſtantia ſuppeditare. Ad quod ſi renuerit, per cenſuras eccleſiaſticas, atque adeò ſi opus fuerit, animaduerſione ſecularis iudicij cogi poteſt. Locus eſt conſtitutiſſimus apud Paul. 1. ad Corint. 9. vbi docet plus iuris miniſtris altaris ſuppetere ad ſubſidia tpalia recipienda, q̃ ad ſuum ſtipendium militi, & ad vineæ fructũ, qui illam plantauit, & qui gregem paſcit, ad fruendum lacte: ſanè cùm Dñs diſpoſuerit: vt qui altari ſeruit, de altari viuat. Dubium autẽ deinde offert tex. ille citatus Gregorij, Omnis Chriſtianus. vtrum. ſ. ad Miſſarum ſolennia teneatur vnuſquiſque aliquid in templum afferre ꝙ afferat? Hugo namque vt Hoſt. in rubr. de parę. & alien. parę. ait, omnẽ Chriſtianum tenore eiuſdem capituli teneri ad oblationes in Miſſa ſub reatu criminalis culpæ. Quare poteſt, inquit, qui non fecerit eccleſiaſtica cenſura compelli. Idq; idem Hoſt. hoc adhibito moderamine fatetur, ꝙ intelligat in præcipuis duntaxat feſtiuitatibus. Alij verò id durũ arbitrati, cenſent ſolum intelligi de interna animi oblatione per deuotionem. Hæc autem gloſſa longiſſimè à Canonis mente aberrat. Citat enim Greg.

Populus iure naturæ tenetũ miniſtros eccleſiæ alere, & tẽplum ſtruere.

Paulus.

Hoſtiẽ.

textum ipſum antiquum, quo oblationes temporaliũ rerum iubebantur. Omiſſa ergo opin. recitatione, res eſt clara. Etenim vbi cuiuſpiam oblationis conſuetudo vſque adeò inoleuit, vt vim legis obtinuerit, ibi præcepti oblatione armata eſt, vt D. Tho. ratione quarta docuit. Vbi autem neque lex extat, neque eiuſmodi viget conſuetudo, nullum metuendum eſt præcepti vinculum. Conſultò dixerim: vbi conſuetudo vim legis obtinuerit. Nam vſu teneri poteſt cõſuetudo per modum liberę deuotionis; quæ ideo nunquàm, quantũcunque diuturna, vim ingerit præcepti. Quòd ſi aliquod ſciſciteris indicium, quo eiuſmodi conſuetudines dignoſcantur, forſan hoc non adeò fallax, quòd vbi decimæ in vſu non ſunt, neque alia miniſtris iuſta ſtipendia conſtituta, ibi conſuetiſſimæ oblationes cenſentur in præcepto eſſe. Et pariter, ſi conſuetudo ſit populi omni memoria vetuſtior, ſtatis ſolennitatibus aliqua munera eccleſiæ, vel ad fabricam, vel ad alios ſumptus offerre. At verò vbi decimarum ſolutio more ſeruatur, quæ miniſtris ſufficit, re vera quotidianæ oblationes, quæ vel in profeſtis diebus, vel in feſtiuitatibus, quantumuis præcipuis offerũtur, exiſtimari non debent præcepti obligationi eſſe obnoxiæ. Neque verò vllo colore in contrarium obtendi poteſt, quòd legitimi paſtores omnes decimarũ fructus, gregem deglubentes, ſibi vſurpant, miſeriſq; mercenarijs quotidiana illa munuſcula, quæ ad altaris gradus offeruntur, relinquunt: nam poſtquàm decimis paſtores ſaginantur, ipſis incumbit primum præſentes ſeruire: mox ſi officio abeſſe iuſtè vel iniuria permittantur, vicarios cum iuſto ſtipendio ſibi ſubſtituere. Quare in hanc rem optimè per Concil. Trident. proſpectũ eſt, vt paręcijs non reſidentib. tertia pars fructuum adimatur, quæ vicarijs adiudicetur. Haud tñ arbitrentur curati ſe exoneratos ſubinde eſſe animarum cura, excuſatoſq; ne reſidere teneantur: nam cùm ad hoc iure diuino, naturalique irretiantur, ſanctum concilium nullatenus excuſare illos cogitauit, ſed eccleſijs q̃ minimè male potuit proſpicere. Inter oblationes autem vna eſt quæ offertur pro Miſſa. De qua duplex ſupereſt dubium. Vnũ an liceat ſacerdoti, pro

Solutio

Indiciũ ad dignoſcẽdum qñ conſuetud. offerendi obligat ſub pręcepto.

Definitio concilij Tridentini de portione vicarijs ad iudicanda.

Miſſa celebranda de pretio paciſci. Quod quidē cum ad titulum ſimoniæ pertineat, q.6.diſputabitur. Scđm, vtrum licitum ſit plures, vt aiunt, pitātias pro vna Miſſa recipere. Nam ratio illa ꝙ pro pluribus oblata tm̄ ſingulis proſit, iā ſuperiori q.exploſa eſt, ſed vtrum alia de cauſſa id liceat, iā nunc ambigitur. Apparet n. ſi illa nō ſit legitima nullā fieri reliquā; nā quicunq; illa cā eleemoſinā largitur, contendit ſibi totū ſacrificium applicatum iri. Nihilominus hic in primis diſtinguendū eſt de plebano paſtore & de alijs mercenarijs, qui neque parœcij ſunt, neq; eorum vicarij. Parœcij namq; iure decimarum quotidie celebrare tenētur pro ſua parœcia, ſi modo fructus ſatis ſint ad ipſum alendū: ſin minus pro eorum quantitate, vel ter vel quater in hebdomada, ad iudicium Antiſtitis, quod tutius eſt, vel ad arbitrium prudentum. Quotidie inquā, pro humana fragilitate: nā licet vno aut altero die ceſſet, ſeu quia non ſe præſenti ſcit idoneum vel animi laxandi gratia, non ideo conſtituitur in culpa. Vnde & monitum hoc adhibendum eſt ꝙ legitimus paſtor ſi per fas vel nefas nō reſideat, tenetur iuſtū alimentū vicario ſuppeditare, vt poſſit tot Miſſas celebrare quot ipſe teneretur: ne vicarius cauſſari poſſit non ſufficere, ſibi victum, niſi aliundē pitantias corradat. Ex hoc fit paſtorem parœciæ in ſeruitutem non poſſe peregrinas pitantias ab alijs, præterquam à ſuis parœcianis percipere; hoc.n. eſſet in fraudē ſacrificiorū quæ pro ſua parœcia offerre tenetur. Attamen nō obſtante obligatione, qua tenetur pro parœcia offerre, poteſt particulares pitantias ab eiſdem parœcianis vltro oblatas recipere, dummodo illas non extorqueat; idemq; ſacrificium poteſt & pro parœcia & ſimul pro tali parœciano facere. Idemque cenſendum de defunctorum exequijs & teſtorum Miſſis. Ratio huius eſt ꝙ defunctos ſepelire, & piorum Miſſas offerre, propria eſt functio ipſius paſtoris: neque debent parœciani foras exigere ſacerdotes ad hoc munus quæſitum, quocirca hæc non ſunt incompatibilia. Hoc autē documentum, vt cuncta moralia, cum moderamine temperandum eſt, videlicet ne Miſſarum prouentus immodicè ſit exuberans: nam tūc deberet paſtor, qui curā habet animarum, auxiliares ſacerdotes ad ſe adiungere. Sed & hoc præterea conſultari aſſolet, vtrum poſſit paſtor, qui curam habet animarum, cuique ſubinde incumbit huiuſmodi functio ex pitantijs portiunculam ſibi vſurpare, imminutaſque mercenario porrigere. Et re vera ſi iuſtum ſtipendium mercenario relinquatur, non video in hoc apertā iniuriam: quandoquidem pitantiæ omnes parœcio cōferuntur: qui ſubinde, vt Miſſarū debitor, quo potuerit honeſto ſtipendio, poteſt mercenarios ad eas celebrandum conducere. Subſequitur ergo membrum alterum eiuſdem dubietatis ad vagos ſacerdotes attinens: qui aliās functionem ſuā celebrandi alligatam non habent, vtrum plures valeant pitantias pro eadem miſſa percipere. Huius autem i. reſponſio eſto: ꝙ ſi antiſtites in clericorū ordinatione iura caſtè ſeruarent, non tanta hinc emergeret ambigendi ratio. Si inquā neminem ſine legitima bonorum poſſeſſione ac titulo ſacris initiarent, non cogerentur ſacerdotes mendici eſſe, & exigua Miſſarum mercede viuere; ꝙ porrò tum reuerentiā ſacro debitam non tenuiter obnubilat: tum etiam periculum eiſdem ſacerdotibus offert pluries celebrandi, q̄ forte pro ſua puritate par eſſet. Cęterum quia rei huius perexigua hr̄ cura, ſed plurimi effictis titulis ordinātur, in q. meritò vertitur, vtrum hac ratione, vt neceſſarium ſibi victum, & quibus tegantur, habeant, recipere plures pitātias poſſint: nam ratio infinitatis ſacramenti iam ſupra repulſa eſt. Reſpondetur ergo, ꝙ vbi non eſt in vſu eā pro vna Miſſa eleemoſinam erogari, quæ diario victui ſufficiat, poteſt ſacerdos duplam ſaltem percipere; dumtamen latius non ſe hæc licentia proferat; quoniam ſtatus apparatum non licet ſacerdotibus hac ratione ſuſtentare, ſeu pauperem vitam ducere. Hac enim ratione iure cautum eſt, vt abſque aliqua bonorum poſſeſſione ad ordines non admittantur: & ideo qui ſua culpa pauper ordinatus eſt, paupertatē æquo animo ferat: dum autem ſacerdoti abūdat vnde honeſtè & forſan ornatè viuere poſſit, videtur nequire vti hoc ſubſidio; quandoquidem ob leuandam neceſſitatem permittitur. Sed nihilominus reſpondetur, ꝙ etſi nō adeò idipſum eiuſmodi ſacerdotem deceat:

Dubiū.

Parœcij quotidie celebrare tenētur ꝑ ſua parœcia, ſi cōpetētes alios habeāt reditus in eadē eccleſ.

Corollariū primum.

Scđm.

Dubitatio altera.

Solutio

Tertiū dubiū.

Prima răſio.

Secūda răſio.

deceat:

deceat: tamen ſecundum rigorem iuſtitiæ nulla eſſet iniquitas: quoniam iudiciū non eſt de rebus ferendum ſecundum id quod accidit, ſed ſecundum rei naturam. Quare vbi per ſe ſatis pitantia nō ſufficiat, vnicuique eodem iure licet ampliorem ſuſcipere. Quòd ſi contra ſententiam hanc argu- Obiectio. ſuprà facto reſurgas: Qui pitantias largiuntur, ſibi volunt totū ſacrificium applicari, atque ita faciendum putant: ergo ſacerdos ſecus faciens, illos decipit. Reſpondetur, eum ſilere poſſe quidquid alij credāt: Solutio nam vtitur iure ſuo quo poteſt de altario viuere: Secus autem, ſi alter expreſſe poſtulet pro ſe ſolo ipſum ſacrificium offerri: nā tunc ſi ſacerdos annuat, tenetur ſeruare pacti fidem. Ad primum argu. quæſtionis reſpond. D. Tho. iuxta illa, q̄ lib. 2. diximus, Ad primū arg. ſub tit. de ceſſatione legaliū, quòd quamuis legalia ſic ceſſauerint, vt quaſi iudicia Replica legis veteris ſeruare nobis non liceat, tñ nō obſtat quin poſſint ab eccleſia alia rōne inſtitui. At verò ſi oblationes inter lega Solutio Caieta. lia duntaxat haberentur, ſolutio ſatisfaceret, ſed tamen hñr, vt ipſe ait etiam inter cęremonialia: nam ſacrificare, ceremonia eſt, & feſta colere, atque adeò in eiſdē feſtiuitatibus quidpiam offerre, & vt illic expoſitum reliquimus, cęremonialia ſic ceſſarunt, vt ea nobis inſtituere minimè liceat. Ad hoc autem S. Tho. infrà, art. 4. ad 1. reſpondet, duas cęremonialiū ſpecies diſcernens. Illas quippe cęremonias inſtituere nequit eccleſia, quæ vel ſtatū Hebræorum referunt, vt obſeruatio Sabbathi: vel aliq̄d futurū in noſtra lege prædicebant, vt circuncisio, eiuſque agni paſchalis, & ſimiles: nam eſſent iam nunc mendacia, eadem in fidem pernicioſa, vt pote ſignificantia figuras illas non eſſe completas. Veruntamen ſunt aliæ cęremoniarum ſpecies ſic ad diuinum cultum pertinentes, vt citra vllū mendacium poſſint ad eūdem finem nunc inſtitui; vt thurificare, conſecrare in azymis, purificatio puerperę, quæ non condemnatur, extrà de purificat. poſt part. c. vnico. Et tales ſunt oblationes. Aliud autem verbū Ad ſcdm. Chriſti, Si offers munus tuum, &c. ſolum probat, non omnes oblationes eſſe de neceſſitate præcepti, nihil tamen obſtat, q n aliquæ vt dictum eſt, eidem ſubijciātur ne- Ad tertium. ceſſitati. Ad tertium deniq; reſpondetur, q̄ propter voluntarias oblationes nulla fieri poteſt excommunicationis cenſura, ſecus autem propter illas, quæ iure debentur. At verò ſacerdos priuatus, qui ſacramentum adminiſtrat, vt excommunicare non poteſt: ita neque illud rebelli ſubtrahere, ſed poſtquam fuerit à ſuperiori iuriſdictionem habente excommunicatio lata, tunc ſacramenti ſubtractio erit legitima. Textus autem ſextæ Synodi ſolum vetat ſacramenta pretio vendi; quæ labes eſt ſimoniaca.

ARTICVLVS II.

Vtrum oblationes ſolis ſacerdotibus debeantur.

Poſt oblationum vinculum ſequitur, vt de illis dicamus quibus debentur. Apparent enim nō ſolis ſacerdotibus conferendæ. Etenim illud eſt in oblationibus Primū argum. præcipuum quòd hoſtiarum ſacrificijs deputatur: hoſtiæ verò pauperibus aſcribuntur, ſecundum illud ad Hebr. vlt. Beneficentiæ & communionis nolite obliuiſci: talibus. n. hoſtijs promeretur Deus, ergo & oblationes eiſdem largiendæ ſunt pauperibus. Secundò; In multis parœcijs mona- Secūdum. chi oblationū portionem ſortiuntur, cum tamen alia ſit, ſcdm Hiero. clericorum cura q̄ monachorum. Ergo nō ſolùm ſacerdotibus ſunt oblationes erogandæ. Tertiò: Tertiū. Et laici oblationes, nempe panem & vinū, in proprium vſum à ſacerdotibus coemūt, nō ergo illis ſolis earum vſus permittitur. In contrarium autem eſt can. Damaſi. 10. Damaſ. q. 1. Oblationes quæ intra ſanctā eccleſiā offeruntur, tantūmodo ſacerdotibus, qui quotidie Domino ſeruire videntur; licet comedere & bibere, quia in veteri teſtamento prohibuit Dominus panes ſanctos comedere filijs Iſrael, niſi tantum Aaron, & filijs eius, vt patet 1. Reg. 21. Ad q. duabus concluſionibus reſpon. Vna eſt. Vniuerſarum oblationum, quæ à plebe Deo Prima conclo. exhibentur, diſpenſatio ad ſacerdotes pertinet. Probatur. Oblatio genere ſuo non Probātio. eſt niſi rei, quæ Deo ad cultum religionis dicatur, eſt enim nobis de ſacris, nō de ſecularibus oblationibus ſermo. Inter homines autem & Deum ſacerdos eſt ſeque-

ſter cōſtitutus, & ſuo gradu ſecundū Chriſtum mediator, vt de Moyſe Deut. 5. legitur: nam illi incumbit tum diuina dogmata per Deum reuelata populum docere, tū etiam & ſacramēta per ipſum inſtituta eidem populo ipſius nomine adminiſtrare. Et vice verſa eius eſt functio à parte populi coram Deo ſtare, eius, ſ. preces apud ipſum fundere, ſacrificia ei offerre, donaq; & oblationes, & munera præſentare, ſecundū illud Apoſtoli ad Hebræ. 5. Omnis pontifex ex hominibus aſſumptus, pro hominibus conſtituitur in his quę ſunt ad Deum, vt offerat dona, & ſacrificia pro peccatis: ergo omnium munerum quæ populus Deo dicare conſtituit, vſus, adminiſtratio, & diſpenſatio, ad eoſdem pertinet ſacerdotes.

Scrupulus. Quod ſi exemplo dubitandi ratio irrepſerit, multa Chriſtianam familiam, nō ſacerdotibus, ſed ad templorum fabricas vtenſiliumq; ornamenta eccleſijs dedicare, quæ ideo ſacerdotibus vſui eſſe non debent:

Solutio. Reſpondetur propterea nos conſulto non aſſeruiſſe oblationes omnes in eorum trāſijſſe dominium, vt in proprios vſus poſſint cuncta conſumere, ſed eorum diſpenſationes illis incumbere.

Secūda conclu. Quare adiungitur altera concluſio: Sacerdotes trifariam poſſunt ijs, quæ ad diuinum cultum offeruntur, vti. Primum in fabricam reparationēque eccleſiarum & rerum apparatum, quę ad diuinum cultum attinent, ſecundò in ſuum ipſorum proprium victū, quoniam, vt Paulus ſupra citatus ait: Qui altario ſeruit, de altario viuere debet. Tertiò, in ſubſidium pauperum, quos condecet bonis eccleſiaſticis paſci & ſuſtentari. Concluſio eſt nota. Nam quidquid Deo exhibetur, cum noſtrum ipſe bonorum non egeat, ad duo tantum vtilia ſunt, ſcilicet aut ad templorum vel ædificia vel ornamenta, aut ad ſacerdotum alimoniam. Quidquid autem ſupereſt, erogare debent pauperibus, præterquā ꝙ antiquitus, vt ſubſequentia demonſtrabunt, aliqua etiā ſolebant eccleſijs conferri peculiariter in vſus pauperum. Eorū autem quæ ad eccleſiæ ſumptus dedicantur epiſcopus eſt adminiſtrator ac diſpenſator, vel canonicorum collegium, ſecūdum morem qui legitimus ſit. Quapropter veriſſima eſt ſic expoſita prior concluſio, ꝙ omnes oblationes ad ſacerdotes pertinēt. Res eſt clara: quæ ſi vllam habet dubietatem, lib. ſeq. tractanda eſt, inter explorandum ſintne ſacerdotes ſuorum fructuum domini, quomodoque ſint ab ipſis bona eccleſiaſtica expendenda.

Ad primū arg. Ad primum igitur argum. reſpondetur ꝙ eleemoſinæ in pauperes erogatæ: licet quadamtenus oblationes dicantur ac ſacrificia, eò quòd in Deum referuntur, non tamen aut ſacrificia propriè ſunt oblationes. Hoc enim nomen ſolis illis congruit, quę officia ſunt religionis. Eleemoſinæ autem non ſunt niſi miſericordiæ operæ: fiūt tamen, vt dictum eſt, ijdem egeni & per ſacerdotum diſpenſationem ſacrarū quoque oblationum participes.

Ad ſecun. Ad ſecūdum reſpon. monachos partem quoque earundem oblationum triplici de cauſſa ſibi poſſe vendicare: porrò aut ſacerdotum largitate tanquam inopes: aut ratione mercedis, ſi illis ſint adiutores: aut ſi aliqua eis forte fuerit commiſſa parœcia.

Ad tertium. Ad tertium deniq; reſpōdetur, quòd oblationes poſtquam conſecratæ ſunt, non poſſunt rurſum in ſecularem vſum reuocari: vt ara conſecrata aut calix. Sed tamen ſi non ſint conſecratæ, poſſunt ſacerdotum arbitrio & permiſſu ad ſeculares reuerti.

ARTICVLVS III.

Vtrum oblationes de rebus omnibus, quæ licitè poſſidentur, facere liceat.

SEquitur tertio loco, poſtquā de oblationum diſpenſatoribus dictum eſt, de earum quoque materia dicere.

Ratio à parte negatiua. Haud enim omnia, quæ homo poſſidet, materia eſſe videntur oblationis idonea. Etenim meretrix iuſtè ea poſſidet quæ turpiter lucratur, vt patet l. idem ob ſtuprum, ff. de condi. ob turp. cauſ. & tamen Deut. 23. legitur: Non offeres mercedem proſtibuli in domo Domini Dei tui. Continuoque ibidem prohibetur & pretium canis offerri, quod tamen animal iuſtè venditur. Et Malach. 1. Si offeratis claudum & languidum, nonne malum eſt? Non ergo quidquid iuſtè poſſidetur, perinde offertur iuſtè. In contrariū autem eſt illud Prouer. 3. Honora Dominum Deum tuum de tua ſubſtantia. Qua vna voce cūcta quæ poſ-

ſidentur, concluduntur. Atq; tribus reſp. conclusionibus. Prima de ijs, quæ iniuſte acquiruntur ꝙ poſſidentur, nulla fit Deo oblatio licitè. Probatur: Oblatio cum virtus ſit religionis, eſſe non debet iuſtitiæ violatio. nam eadem virtus ſub præcepto eſt Dei: & ſicut vero, vti ait Ariſto. omnia vera: ſic & cuicunque diuino mandato cætera conſonat: cuncta autem iniuſtè parta, iuſtitiæ lege, atq; adeò Dei reſtitutioni obnoxia ſunt: ergo nequeunt eidem Deo dicari. Huius rei Aug. in lib. de verbis Domini pulchrum affert exemplum. Si depdaueris, inquit, aliquem inualidum, & de ſpolijs eis dares alicui iudici, qui pro te iudicaret, tanta vis eſt iuſtitiæ vt & tibi diſpliceret. Non eſt talis Deus tuus, qualis nō debes eſſe neq; tu. Hęc ille. Vbi affabrè rationem rei exerit. Oblatio.n. ad propiciandum placandumque Deum fit: qui iudex eſt virtutum omniū, legumq; cuſtos. Cum ergo te cōdemnaturus ſit, niſi quidquid debueris reſtituas, genus eſt diuinæ contumeliæ, ſi eadem re illum propitiari contendas, de qua te certus eſt condemnare. Vnde & Eccleſiaſt. 34. Immolantis ex iniquo, oblatio eſt maculata. Secunda concluſio. Quantum ad rei per ſe naturam attinet de re quacunque iuſtè poſſeſſa iuſte fieri poteſt oblatio. Patet: Nam & eiuſmodi rerum homo eſt verè dñs aut poſſeſſor legitimus: quorum ideò habet legitimum vſum eundemq; ſibi præſtante Deo; poteſt ergo vnuſquiſque atq; adeò debet cum prudentiæ moderamine eorum, quæ ab ipſo recipit, partem ei rependere: ſecundum illud primi Paralipom. cap. vlt. Quæ de manu tua accepimus reddimus tibi. Tertia concluſio: Ex his quæ rei accidunt, commaculari oblatio poteſt, etiam eorum, quæ licitè poſſidentur. Probatur: Quia ad operis ſtudioſitatem non ſatis eſt genere ſuo eſſe bonum, niſi & quę circunſtant ſuperindè honeſta. accidere autem poteſt vnde eiuſmodi oblatio ſit mala. Et primū cultoribus priſcæ legis, quibus omnia in figura contingebant, multa erant legalia, vel propter ſignificationem, vel ꝓpter id, quod illi Reipublicæ immundum ac turpe habebatur, offerri non licebat: quæ quidem prohibitionis ratio ſub lege noſtra ceſſauit; nam vt ait Paulus ad Titum 1.

Prima conclu. *Probō.* *Auguſt.* *Secūda conclu.* *Ratio concluſionis.* *Tertia concluſio.* *Paulus.*

Omnis creatura Dei reputatur munda. Poſſunt nihilominus & noſtri oblationibus alia contingere incommoda: vel quia id quod licitè poſſidetur, per miſericordiam debetur potius alteri, quàm offerri debeat in templo: vel propter ſcandalum, vel propter contemptū, vel propter aliud quidpiam. Obiurgat enim Chriſtus Matthęi quinto, Phariſæos, qui plebi perſuaſum contenderent, vt potius ſubueniendis parentibus abeſſent, quàm faciendis oblationibus. Et meretrix dum turpe lucrum offert, ſcandalum dat, & qui quod deſpectui habet Deo offert, eum ipſum deſpicit. Contra primum autem membrum tertiæ huius concluſionis, quo dictum eſt nonnunquam debere potius res vel parentibus vel egenis erogari, quàm templo offerri arguitur, in vniuerſum conducentius eſſe atq; ad diuinum cultum accommodatius, bona noſtra ad conficienda celebrandaq; ſacrificia elargiri, quàm in egenorū ſubſidia. Apparet.n. vulgo ſic cenſeri, eo ꝙ per ſacrificium Deo propius re ipſa accedimus. Cui tn̄ vulgari opinioni miſerorum egeſtas nonnunquam reclamat. Ad hoc ſub diſtinctione reſpondetur. Opus.n. virtutis è duobus inter alia quantæ ſit perfectionis æſtimatur. Primum ex obiecto, vnde ſuam ſpẽm ſortitur. Secundo, ex neceſſitate, cui charitas ſup ſuccurrere ſatagit. Igitur ſi ad priorem rationem ſpectemus, oblationes ſacræ, ac perinde ſacrificia, reliquis eleemoſinis longè præſtant: nā religio, vt 2. 2. q. 18. auctor eſt D. Thom. quippe quæ Dei reuerentiam pro obiecto habet, excelſior eſt virtus, nō modo miſericordia, verum & moralibus vniuerſis: vtpote quę non niſi erga proximos verſantur. Atque huc pertinet verbum Chriſti, Matth. 21. vbi officium & cauſſam Magdalenæ, quæ ipſum diſpendio pretioſiſſimi vnguenti vnxerat, aduerſus indignantes diſcipulos defendit: ſanè qui opus miſericordiæ pluris pendebant. Docuit enim opus illud in reuerentiam perſonæ ipſius Dei exhibitum, religione ſua anteferendum. Et ideo non condemnauit miſericordiam in pauperes, immo commendauit maximè, dicens: Pauperes ſemper habebitis vobiſcum. Attamen declarauit, ꝙ opportunitatē illam, vt eleemoſinam

Argū.

moſina cum tam excelſo gradu religionis eſſet adiuncta: nunq̃ deinceps foret mũdus habiturus. Atq; ideo ait, Me aũt non ſemper habebitis. Religio aũt fuit, tum diuinitatis maieſtatem atque immortalitatẽ pretioſo illo incorruptibiliq; vnguento conſiteri: tũ ẽt & incorruptionem humanitatis præſignare. Scriptũ. n. erat; Non dabis ſanctum tuũ videre corruptionẽ. idq; fortaſſe verbo illo cœleſtis Redemptor declarauit: Ad ſepeliendum me fecit. Hoc eſt: Sic iſta proteſtatur me verè mortuũ ſepeliendũ, vt quaſi ſpiritu prophetico ſingularẽ meũ ſepulturæ modum prænuntiauerit: vbi non meũ corpus cõi lege eſt in cineres abiturũ. Adde inter hmõi religionis officia potiſſimũ eſſe atq; optatiſſimũ ſacrm, vbi nihil minus, q̃ Deus ipſe immolatur. Nihilominus tñ hoc veriſſimũ eſt, ꝙ vtinam, vt eſt certiſſimum, ita eſſet Chriſtianæ familiæ perſuaſiſſimũ, ꝙ neceſſitatis pondus vnde virtus ac potiſſimũ miſericordiæ incremẽta ſuſcipit, efficere poteſt, vt ad Dei cultũ conferentius ſit, atq; adeò optatius opẽ ferre miſeris, q̃ oblationes & ſacrificio facere. Et ratio eſt, ꝙ ſacrificia, vt dictum eſt, non in Dei vtilitatem qui bonorũ noſtrorum non eget, ſed in eis duntaxat gloriam, noſtramque deuotionem excitandam celebrantur & offeruntur. At verò tanta eſt Deo pauperum cura, vt eorum vtilitatem ſæpenumero pluris ad ſui charitatẽ, ac ſubinde gloriam æſtimet, q̃ reliqua ſacrificia. Idque maximè poſtquã idem ipſe Deus cũ diues eſſet, vt ait Paulus, propter nos egenus factus eſt, noſtraſq; miſerias & ærumnas vſq; adeo ſuas fecit, vt in die illa tremenda corã Angelorũ hominumque vniuerſitate cõfiteri nõ ſit veriturus, ſe ipſum apud nos eſuriuiſſe, nudũq; fuiſſe, & mẽdicũ: ac tandem quidquid vni ex minimis indigentibus fecimus, quaſi ei ipſi in propria pſona feciſſe. Vnde Matth. 9. nec verò citra indignationẽ Phariſæos obiurgat, ꝙ propheticũ oraculũ nõ intellexiſſent. Euntes enim inquit, diſcite quid eſt, Miſericordiam volo, & nõ ſacrificiũ. Sic. n. ſcriptum extabat Oſeæ 6. cui Propheta adiecerat: Et ſapientiã Dei plus q̃ holocauſta. Quapropter poſtquàm Paulus epiſtolam ad Hebręos, qui tam erant ſacrificijs frequentandis dediti, in hoc penè inſumpſiſſet, vt ſingulare Chriſti pontificis noſtri ſacrificium commendaret, cuius præſentia illa omnia aboleuerant, ne inde colligerent ob illud dimittendam ſemper fore miſericordiam pauperum, illum tandem Epiſtolæ Colophonem adhibuit, vt commonitos beneficentiæ eos apprimè curaret. Charitas. n. inquit, fraternitatis maneat in vobis, & hoſpitalitatẽ nolite obliuiſci: per hanc. n. latuerunt quidam angelis hoſpitio receptis. Et infrà: Beneficentię & cõicationis nolite obliuiſci, talibus. n. hoſtis promeret Deus.

Ad argm̃ igitur contrarium rñdetur nihil vetare quo minus virtus, quæ altera genere ſuo inferior eſt, nõnque ob neceſſitatem ſit pretioſior. Hæc propterea tam multis inculcauerim, ꝙ ſunt qui falsò omnia putent ſua bona, potiſsimum dum ab hac luce recedunt, in amplißimũ Miſſarũ numerũ & in Capellanias expendenda. Nam etſi in eccleſiæ ortu illa eſſent impendio neceſſaria, & vbi modo deſunt, cõſulenda ſint: tñ vbi diuinus cultus ſatis eſt celebris multò eſſet conſultius egenorum calamitates leuare, longe. n. crebrius in Euangelio huius nos Chriſtus miſericordię admonitos curauit, q̃ vt eleemoſinas in ſacrificia conuerteremus. Nam quamuis oratio ſatisfactioq; ſacrificijs acceptiſsima ſit; tamen eleemoſina, quæ præcipuum eſt charitatis officium, & pauperum orationes valde ſunt, teſtante Chriſto, efficaces, vt nos in æterna recipiant tabernacula. *Solutio*

Ad primum igitur argumentum reſpõdetur, in veteri lege mercedem proſtibuli offerri eſſe prohibitam, propter immunditiam: quæ ratio ceſſauit in noua. Eſſet tamen ſcãdalum talem recipere oblationẽ: quia viderentur ſacerdotes ad meretricum turpitudinem conniuere. De pretio autem canis: Ioſephus lib. 2. (vt inter tractandũ de legalibus dicebamus) ſic legem interpretatur, ꝙ canum operæ, ſicuti modò aſini & equi ad fœcundandas equas, redimi ſolebant pretio ad imprægnandas canes: quare pretiũ illud propter turpes ſordes, quoque ad oblationibus repellebatur. Et ſortitur inde probabilitatem interpretatio, ꝙ vna componuntur proſtibuli merces & pretium canis. Altera verò à Doctoribus adhibetur interpretatio, ꝙ cum primogenitum animalis mũdi ſic eſſet in tẽplo con- *Primũ argm.* *Ioſeph.*

plo conſeruandum, vt non redimeretur: animalis verò immundi primogenitum, redimebatur pretio. Canis autem ſic reputabatur abiectus, vt non eſſet quinque ſiclis dignus, quibus eiuſmodi animalia redimebantur: & ideo aiunt, ꝙ extra templum occidebantur. Porrò autem expoſitio hęc neque rationi neque textui eſt conſona. Si enim propter eius vtilitatem ad nihil erat commodum, ad quid erat in templum præſentãdum? Quocirca melius eſt dicere ſimpliciter fuiſſe offerri prohibitum, tum propter animalis vtilitatem, tum etiam quia forſan, vt ait S. Tho. in vſu erat Gentibus ad ſacrificandũ idolis. Ratio ergo illa ceſſauit in euangelio. Ad tertium reſpondetur, quòd animal cæcum, aut aliter truncum, aut debile, ad oblationem ineptum erat. Primum, quia oblatio debebat eſſe immaculata. Secundò, quia eſſet vilipendium atque opprobrium. Pręterea ratione voti, ꝙ debet Deo optimè ſolui. Quare oblatio Caini non fuit Deo accepta ſicut Abelis. Quæ quidem rationes vim ſuã in lege noſtra retinent. Qui enim vel acidum vinum vel putrem farinam ad rem diuinam celebrandã offerret, praue quidem faceret, nam illa non ſunt conficiendo ſacrificio congrua. Et qui vaſa aut indumenta ſordidiſſimis vſibus ſeruientia, tẽplo dedicaret, ex quibus veſtes ſacræ & vaſa fabrefierent, contemptor eorundem ſacrorũ cenſeretur. Et qui animal voto Deo deuoueret, & claudũ, vel cæcũ, vel alia de cauſſa viliſſimi pretij ſolueret, vel decimas ex peſſimo grano, & muſto, profectò non caſtè ſeruaret fidẽ, q̃ Deo habet obligatam.

Ad tertium.

ARTICVLVS IV.

Vtrùm ad primitiarum ſolutionem homines teneantur.

INter alias oblationum ſpecies connumerantur primitiæ, de quibus ideo inquiritur, vtrum vi præcepti debeantur? Eſt enim contrarium teſtimonium ſuprà citatum. Exod. 25. vbi ait Dñs ad Moyſen, vt primitias ab homine qui vltroneus offerret acciperet. Et Exod. 13. data lege primitiuorum, quæ legitimæ erant primitiæ, ſubditur: Erit quaſi ſignum in manu tua. vox autem ſigni cæremonialia deſignat, quę in noſtra lege ceſſarunt: ergo ſicut nõ tenemur primogenita offerre: ita neq; aliarum rerum primitias. Secundò. Primitiæ olim Deo reddebantur, vt de ſingularibus beneficijs ab ipſo ſuſceptis gratias ille populus eidem rependere. Habetur. n. Deut. 26. Tolles de cunctis frugibus tuis primitias: accedesq; ad ſacerdotem, qui fuerit in diebus illis, & dices ad eum: Profiteor coram Dño Deo, ꝙ ingreſſus ſum terrã pro qua iurauit Deus patribus noſtris vt daret eam nobis: ergo neq; extraneæ nationes, neq; verò nos tenemur illas prohibere. Tertiò: Si lex eſſet primitiarũ coactrix, tunc præſcripta eſſe deberet taxataq; ſolutionis quantitas, ſicut in decimis. At verò in neutro teſtamento talis habetur taxationis lex: ergo ſub nullo comprehenduntur precepto. In contrarium autem eſt canon Greg. VII. Decimas, 16. q. 7. Cuius verba ſunt: Oportet congruentius nos decimas & primitias, quas iure ſacerdotum eſſe ſancimus, ab omni populo accipere: quas fideles Domino præcipiẽte offerunt.

Primũ argum.

Scdm.

Tertiũ.

Primitię ſingularem in genere oblationum locum obtinent. Differunt enim à reliquarum generali ratione, quatuor modis, quos hîc D. Tho. dignouit. Primò, iuxta vocis ſonitum differunt materia: nempè quod de primitiuis rerumque opimis initijs offerebantur: quamuis ſint qui nomine primitiarum: non prima, ſed optima intelligant. Quemadmodum de Abele refertur, quòd obtulit de pinguedine gregis. At verò tex. Nume. 8. vtrumque inſinuat. Nam quod primum eſt, cenſetur optimũ. Vnde ibidem omnem medullam olei, & vini, ac frumenti quidquid offerunt primitiarum, tibi dedi, ſcilicet Aaron. Et ſubdit: Vniuerſa frugũ initia quæ gignit humus, & Domino deportantur, cedent in vſus tuos. Secundò, ratione cauſſę à reliquis diſtant, ꝙ reddebantur Deo ex cauſſa ſpeciali: nempè vt homines diuinũ beneficium recognoſcerent, profiterẽturq; adeò quidquid ex terrę fructibus percipiunt, Deo auctore, illis prouenire; cui adeò iuxta verbum citatũ. 1. Paralipom. vlt. quæ de manu eius acceperunt, reddere debent. Tertiò differebant & in modo, ꝙ cũ aliqua cęremonia offerebãtur. Legitur. n. Deut. 26.

Quadruplex differẽtia primitiarũ à cæteris oblationibus.

poſt verba ſuprà citata offerentium primitias: Suſcipiens ſacerdos cartallum (quod eſt caniſtrum primitiarum de manu eius, q defert primitias) ponet ante altare Dñi. Et infra cõmemoratis Dei beneficijs, ſubduntur offerentis verba, Idcirco nunc offero primitias frugum terræ, q̃ Dñs dedit mihi, &c. Quartò denique differunt ex parte eorum, in quorum vſum exhibebãtur. Nã cũ Deo pro beneficio, repẽderentur, inter quem (vt diximus) & populũ ſacerdos eſt ſequeſter, in eius ſingulariter vſum cedebant: ad dñiam decimarum quæ totam Leui tribum cõtingebant. Vnde loco citato Num. 18. ait Deus Aaron: Omnes primitias ſanctuarij quas offerunt filij Iſrael Dño, tibi dedit, & filijs ac filiabus tuis, iure perpetuo. Et ſubditur: Filijs aũt Leui dedi omnes decimas Iſraelis in poſſeſſionẽ pro miniſterio, quod ſeruiunt mihi in tabernaculo fœderis. His ergo præhabitis, ad q. duabus concluſionibus reſpond. Vna eſt: Primitiæ præcepto legis naturæ & ſcriptæ, Deo debentur, eiusq; miniſtris: atq; adeò iure pontificio, ex eadem priſca lege diuina deriuato. Probatur concluſio rõne illa iam inſinuata. Ius naturæ iam nos docuit gratitudinẽ vt benefactoribus gratias redderemus. Deus aũt eſt primus naturalium oĩum beneficiorũ auctor: illi ergo primas debemus penſiones eorum oĩum, quæ nobis natura confert. Quod ſi quis cauilletur id ei deberi non de præcepto, ſed de honeſtate, redarguitur ſic: Iure naturæ cogimur Deũ noſtri noſtrorumq; auctorẽ profiteri: q̃nquidem in eo viuimus, mouemur & ſumus. Nã ſi parentibus à quibus vitã accepimus, vt quarto nos loco Decalogus admonet, de his quę ad victum noſtrum poſſidẽmus, dũ egent ſuccurrere ſtrictẽ cogimur, longẽ ſtrictiore iure Deo eandẽ debemus recognitionem: non quidem pp eius indigentiam, quia nullam hr̃e põt, ſed pp noſtrum cõmodum & eius gloriam. De hac itaque rõne ſic mortalium vniuerſitatem natura erudiuit, vt Ethnicis etiam fuerit cunctis ſeculis (vt ſupra dicebamus) notiſſima. Ob idque non ſpeciatim quęſiuimus hic, an Chriſtiani, ſed vtrum homines, ſcilicet cuncti mortales primitias ſoluere teneantur, ad quos idcirco vniuerſos reſponſio protenditur. Vnde Romani, vt Plinius in eorum hiſtoria lib. 18. c. 2. refert, nihil antea de terræ naſcentibus deguſtabant, quam ſacerdotes nouarum frugum ac vini primitias libarent. Sed occurrat hic fortè nobis obuius quiſpiam rationem hãc non eſſe ad debitum primitiarum concludendum propriam, ſed hoc tantum euincere, quòd teneamur Deo religionis legi ſacrificio offerre, vt ſuprà dictũ eſt: quibus eũ conditorem noſtrum profitemur. Primitiæ autem longẽ à ſacrificijs diſtant, cum ſimplices ſint oblationes. Reſpondetur autem, aliter nobis naturalem rationem ſacrificia perſuadere, aliter verò reliquas oblationes, ac ſingulariter primitias. Nam Deo quatenus Deus eſt, ſupremum ſcilicet per ſe bonum, honores debemus diuinos atq; adeo obedientiam. Qua vtiq; ratione rem illi diuinam facere & ſacrificare tenemur. Sed præterea quia fructus terræ nobis quotidie ſuppeditat, colligimus ad eius honorem accedere, de his quæ nobis donat partem illi libare, & ſingulariter rerum primitias, quibus profitemur illũ eſſe primũ ſupremumq; auctorẽ, cuius nutu & ſolis circuitus, & aeris clementia hæc nobis affatim progignũt. Altera concluſio: Et ſi ius naturæ antiquitus diuina lege expreſſum nobis hm̃oi primitiarum oblationes admoneat, tñ qualitates & circunſtantiæ, nempẽ perſonę, quibus tradendæ ſunt & materia, videlicet an de primis omnino fructibus, atq; adeò quantitas legibus humanis patriæq; vſu & more nobis compertæ & legitimæ ſunt. Olim namq; primitiæ ſingulariter ſacerdotibus obueniebant, decimæ verò Leuitis. Iam nunc decimæ vice verſa ſacerdotum ſunt: primitię verò plurimũ ſacriſtis ſacrorumq; ædituis deputãtur: in aliquibus tñ eccleſijs in fabricæ ſumptus conſignantur, & nonnunquam ipſis eiſdẽ ſacerdotibus. Neq; verò tam exactẽ depoſcitur, vt de primis ſoluantur fructibus. Neq; de oleribus aut leguminibus, ſed de frugibus tãtum. Illa enim omnia antiquis patribus legalia erãt, quibus non ideo modo minimẽ obligamur. Tanta enim commendatione ius illud decimarum ac primitiarum Deus illo ſeculo indixit populo ſuo, vt quemadmodum Exo. 34. legitur hebdomadarum ſolennitatem in primitijs frugum meſſis triticeæ celebrari

Prima conclu.

Proba-tio concluſionis.

Plinius

Obiectio cõtra proximã rõnem.

Solutio

Vltima conclu.

celebrari præceperit: quæ nobis non eſt in vſu. De quantitate aũt primitiarum nihil vel in veteri vel in nouo Teſtõ ſcriptũ legimus: pterquam illud Ezech. 45. Hę ſunt primitiæ, quas tolletis: ſextam partẽ Ephi de coro frumenti, & ſextam partem Ephi de coro ordei. Menſura quoq; olei Batus de quolibet coro. Sup quibus verbis Hieronymus declarat illud ad decimas pertinere: nam Ephus, decima pars cori erat; ſicut Beatus in liquidis. qui quidẽ corus triginta continebat modios. Subdit autem idem ſacer doctor verba iſthæc, quæ extra de decimis c. 1. referuntur. At verò primitiæ, quas de frugibus offerebant, non erãt ſpeciali noĩe definitæ. Traditionẽ quoque accepimus Hebræorum, non lege præceptam, ſed arbitrio magiſtrorum inolitam: ꝙ qui plurimum, ſexageſimam partem dabant ſacerdotibus: qui minimũ inter 60. & 40. licebat quodcunq; voluiſſent offerre. Hæc in antiqua lege. In noua autem nulla ſignata eſt quota: ſed in Hiſpania, ſi cui prouentus vltra decem modios obuenerit, vnum ſoluit: etiam ſi vſq; ad mille aut decem millia aſcenderint. Et in alijs locis magis eſt tenuis ſolutio. In hoc.n. plurimum conſuetudini defertur. Quin verò vbi decimæ ad totum eccleſiarum cultum affatim abundarent, niſi conſuetudo aliud contineret, non eſſet cur & primitiæ legis obligatione exigerentur: nam ꝙ diximus naturale ius primitias ſolui iubere, decimę tunc ſatis ſupplerent. Ad auctoritatem ergo ſupra poſitam Exo. 25. rñdetur ꝙ nomine illic primitiorum, vt litera planè docet, intelligebãtur oblationes, quas populus ad templi ornamenta fabrefaciẽda admonebatur facere, videlicet, vnuſquilibet aurum conferret, aut argentum, aut hyacinthũ, aut purpurã, aliamq; id genus pretioſam ſupellectilẽ ad vaſa paramẽtaq; tẽpli fabricanda. Quod aũt Exo. 13. primitiuorũ oblationes ſigna, hoc eſt, ceremoniæ appellant, S. Tho. non negat, ſed rñdet vt art. 1. de oblationibus, in gñe rñdebamus: nẽpè illas precisè ceremonias ſanctę Chriſtianorũ Eccleſiæ nõ licere ex lege veteri inſtaurare, q̃ figuræ futurorũ erãt, eo ꝙ iã modo menda eſſent. Aliàs tñ quę dũtaxat in recognitionẽ beneficiorũ Dei adhibebant, cũ eadẽ apud nos rõ permaneat, nõ eſt qd nobis non liceat inſtituere. Ad ſcḋm rñdetur, ꝙ primitias vetus populus Deo non ſolum debebat ob fructus quos terra Dei benignitate profert: verum & ob terras ipſas, q̃ eius beneficio tũ illis promiſſę fuerant, cum ẽt donatæ. Hęc ergo ſecũda cã non eſt apud nos ſuperſtes, ſed prior. Tametſi cũ & mundũ ipſum Deus ob noſtri grãm condiderit, nobiſq; ſubinde, & poſſeſſionẽ donauerit, iuxta illud Pſalmi: Terrã aũt dedit filijs hoĩum, hac ẽt de cã debẽtur illi primitiæ. Tertium aũt iã ſolutum eſt, vbi diximus, quantitatẽ primitiarũ non eſſe lege præſcriptã: quia cũ intra oblationũ lineam comprehendantur, deberent ſaltem ſpontanei aliquid retinere.

Hiero.

Ephus decima pars cori, ſicut Batus in liquidis.

Ad primũ arg.

Ad ſcḋm argum.

Ad tertium argum.

QVÆSTIO IIII.

DE DECIMIS.

S. Thom. 2. 2. quæſt. 87.

ARTICVLVS I.

Vtrum homines teneantur dare decimas ex neceſſitate præcepti.

Poſt oblationes, ſequitr de decimis ſermo. Apparet. n. non oẽs hoĩes ex neceſſitate præcepti ad earum ſolutionem teneri. Illud. n. præceptũ extat Leuitici 27. vbi legitur: Oẽs decimæ terræ, ſiue de frugibus ſiue de pomis arborũ dñi ſunt. Et infra: oĩum decimarum ouis, & bouis, & caprę, quę ſub paſtoris virga trãſeunt: quidquid decimũ venerit ſanctificabit Dño. hoc aũt præceptũ inter moralia eò referri nequit, ꝙ moralia natura iubet: quæ tñ non decimã potius q̃ vel vndecimam vel nonã partem præcipit. Si aũt ceremoniale fuerit aut iudiciale, iã ſatis li. 2. monſtratũ eſt, quemadmodũ illa fuerint antiquata. Scḋò illa ſola Chriſtianis, quorum fidem vniuerſi mortales ſuſcipere tenentur, ſub præcepto concluduntur, quæ Chriſtus, vel eius Apoſtoli nobis indixerunt: ſcḋm illud Matth. vlt. Docentes eos ſeruare omnia quæcunq; mandaui vobis. Et Paul. act. 12. Non ſubterfugi quo minus annuntiarẽ vobis oẽ conſiliũ Dei. Sed neque inter Chriſti, neque inter

Prima rõ à parte negatiua.

Secũda ratio.

Apoſtolo-

Apoſtolorum documentũ obligatio vlla legitur decimarum. Quo.n. Dñs de decimis Matt. 20. meminit, *Væ vobis qui decimatis mentham, & rutã, &c. hæc oportuit facere*, ad tps præteritæ legis referendum cenſetur: ſecundum illud Hilarij ſuper Matth. Decimatio illa holerum, quæ in præfigurationem erat vtilis, non debebat omitti, ergo tpe gratiæ diſſolutum nobis eſt decimarum iugum. Tertiò, Tẽpore gratiæ ea ſolum ex lege veteri nobis relicta ſunt quæ nobis natura iubet: quare neque ad plura tenemur, quàm gentes ante illam legem: illis autem ſeculis non exhibebantur ex præcepto decimæ, ſed ex voto. Legitur.n. de Iacob, Geneſ. 8. ꝙ votum Deo vouerit, dicens: Si fuerit Deus mecũ, & cuſtodierit me in via per quam ego ambulo, &c. cunctorum quæ dederis mihi, decimas offeram tibi: ergo neq; nos arctius decimas debemus. Quartò: Sub illa priſcorũ lege trinæ ſoluebantur decimæ. Primæ quidẽ tribui Leui: de quibus, vt art. proxi. dicebamus, legitur Num. 18. Leuitæ decimarum oblatione contenti erunt: quas in vſus eorũ & neceſſaria ſeparaui. Scdæ, de quibus Deut. 14. refertur. Decimam partẽ ſeparabis de cunctis frugibus tuis q naſcũtur in terra per annos ſingulos: & comedes in cõſpectu Dei tui in loco quẽ elegerit Deus. Ac demũ tertiæ, de qbus inibi ꝑtinus ſubiũgitur: Anno tertio ſeparabis aliã decimã ex omnibus quæ naſcuntur eo tpe: & repones intra ianuas tuas: venietq; Leuites, qui aliam non habet partem neque poſſeſſionẽ tecũ, & peregrinus, ac pupillus, & vidua, quæ intra portas tuas ſunt, & comedent, & ſaturabuntur. A ſecundis autem atq; à tertijs lex gratiæ nos abſoluit: ergo pari modo ab illis primi generis. Quintò, quidquid abſq; temporis determinatione præcipitur, id niſi tempore cõgruo ſoluatur in culpa conſtituit negligẽtem: ergo ſi neceſſitas eos qui euãgelium profitentur, ad decimarum ſolutionẽ vrgeret, fieret ſubinde conſequens, vt quibus terris eadem ſolutio non eſt in more, criminalis delicti rei eſſent, non modò non ſoluentes, verum & eccleſiæ miniſtri diſſimulantes: quod non eſt dignum, vt facile concedatur. In contrarium autem eſt Auguſt. teſtimonium 16. q. 1. canon. decimæ. vbi ait, decimæ ex debito requiruntur: & qui eas dare noluerint, res alienas inuadunt.

Hilarius. Tertia. Quarta ratio. Quinta ratio. Auguſt.

In quõnis veſtibulo appendẽdum ſtatim diſcrimẽ eſt inter decimas ac reliquas oblationes. Differunt quippe ſm oẽ cauſſarũ genus. Primum. ſ. ex parte finis, per quem de cæteris iudicatur, ꝙ reliquæ oblationes Deo in eius honorem immediatè, vt cum ſcholaſticis loquamur, dedicantur: quamuis in vſum miniſtrorum deinde redundent: quippe qui noĩe ipſius eas ſuſcipiunt, vt in ſacrificijs expoſitum eſt, quorũ ceremonia diuina maieſtas colitur atq; in primitijs, quæ pro ſuſceptis fructibus eidem rependuntur. Decimæ verò, veluti hic ait D. Tho. ceu miniſtrorum ſtipẽdiũ, ſunt peculiariter inſtitutæ. Hoc vtiq; li. 5. ſub tit. de acceptione perſonarum, ſatis ſuperq; monſtrauimus. Sic.n. hr Num. 18. Filijs Leui dedi omnes decimas Iſrael in poſſeſſionem pro miniſterio quo ſeruiunt mihi in Tabernaculo fœderis. Et infrà de eiſdem decimis. Pretium eſt pro miniſterio, quo ſeruitis in Tabernaculo teſtimonij. Et Malach. 3. Inferte oẽm decimationẽ in horreum meũ, vt ſit cibus in domo mea. Et eadẽ rõne ſub lege gratiæ ſoluuntur ſacerdotibus ꝓ altaris obſequio: ſacrorumq; adminiſtratione, ſm verbum Chriſti, Lucæ 10. Dignus eſt operarius mercede ſua: & illud ſæpe citatum 1. ad Cor. 9. Nemo ſuis ſtipendijs militauit vnquam. Qđ Innoc. 3. in eãdem ſnĩam, extra de præb. citat, c. Cum ſecũdum Apoſtolũ. Atq; hoc, quod loco citato ſatis ſuperq; indicauimus, fundamentũ eſt eorũ maximum, quę non modo hic dicenda ſunt, verum & lib. ſeq. repetenda. Et hæc ſequitur ſecũda differentia ex parte materiæ, nempè ꝙ cũ reliquæ oblationes non ſint ex rebus omnibus neceſſariæ: decimæ tñ ex cunctis quæ vel domi vel in agro procreantur ſm ſtrictum ius perſoluuntur. At demum tertia differentia ſumitur ex parte formæ: ꝙ cũ reliquæ oblationes vltro offerantur, vel ſaltẽ quo ad quotã. Decimæ tñ rigore præcepti, eædemq; ſub illa quota, quam nomen ſonat, debentur. His ſic tenuiter prænotatis quatuor cõclonibus ad q. reſp. Prima: Decimarum ſolutio ex præcepto iuris debetur partim diuini ac naturalis, partimque

Diſcrimen inter decimas & reliquas oblationes. Innocẽtius. Prima conclo.

timque humani. Nam quòd in genere eccleſiæ miniſtri populi ſumptibus ſuſtententur, naturale præceptum eſt, atque adeo in lege veteri moralium numero comprehenſum. Quòd autem pars fructuum decima eiſdem ſumptibus mancipetur, iudiciale tunc ius erat, atq; adeò in noſtra lege pontificium. Vtraq; pars patentiſſima eſt: ſi modo tamen illud inter moralia iudicialiaq; diſcrimen recolas, quod lib. 2. late dilucidauimus. Eſt.n. morale præceptũ, quodcunq; ex naturę principijs ſeu ſyllogiſmi conclusio elicitur, veluti illud, Non occides ex illo gñali. Id ne facias alijs, &c. Iudiciale autem eſt illud: at quod ſpeciatim arbitratu quodam ab vniuerſali deſcenditur; vt ſi vniuerſale illud, Aliquid Deo eſt offerendum, ſic arbitreris, vt bimam vitulam offeras, aut aliud quoduis animal. Hoc ergo diſcrimine ſuppoſito, facile concluſio liquet. Et quidem prior pars præcedenti q. ſub tit. de religioſorum paupertate, ſatis eſt nobis demonſtrata. Etenim quicunq; reipub. in re neceſſaria adminiſtrant & ſeruiunt, ius habent ſtipendium ab eadem repub. ſuſcipiendi, immo & exigendi: adminiſtratio autem diuini cultus reipub. neceſſaria eſt: immo verò multò pluſquam ſecularium magiſtratuum: ergo eiuſmodi adminiſtris ſtipendium reſpub. debet, idq; multo æquius quàm quæ principibus ac militibus cõferuntur: nam diuino ordine temporalia ſpiritualibus inſeruiunt. Quare Deus iure optimo eccleſias earumq; miniſtros inſtruit: in quorũ ſuſtentationem tanquam rerum dominus imperare populo potuit quam ipſe iuſtam cenſeret bonorum ſuorum portionem. Hoc ipſum naturale ius docet Paul. 1. ad Cor. 9. Altera verò concluſionis pars nihilo patet obſcurius. Ius etenim naturæ non niſi miniſtrorum pro eorum numero & dignitate ſuſtentationem iubet. At verò qualis eſſe debeat populi penſio, id arbitrio prudentiæq; reip. pro rei qualitate ſtatuendum relinquit. Deus aũt qui populũ illum priſcum peculiari cultu gubernabat, quoniam à duodecim tribubus vnam diuino cultui adminiſtrando mancipauit: quæ adeò agiculturæ vacare non poterat, atq; adeò nec propriam ſortẽ in terra promiſſa erat poſſeſſura, ne minus reliquis, imò aliquantulo plus tanq̃ honoratior de terræ fructibus perciperet, decimã partem ſingulis reliquarum tribuũ in eorundem Leuitarum ſubſidium imperauit: vt patet Leuit. 23. & alibi crebro. Atq; ob id etiam ꝙ cum forſan ſolutio non tam exactè fieret, paulò plus obueniebat illi tribui q̃ cęteris. Nam ex centum decem quæ vndecim ſimul tribus quotannis in horrea conderent vndecim reddebant Leuitis: atque adeò aliarum ſingulæ retinebant non niſi nouem. Ex quo fit præceptũ illud de quota fuiſſe, vt ait S. Tho. iudiciale, veluti alia multa, ad ſeruandam populi æquitatẽ & decorem: tametſi ex conſequentia aliquid etiã in futurum ſignificabat: ſicuti, & ferè cuncta eorum geſta: ſecundũ illud ad Corint. 10. Omnia in figura contingebant illis. Decima.n. pars, perfectionis ſymbolum eſt: quippe cum denarius digitorum ſit numerorũ ſupremus limes, cũctos concludens. Qua ideo quota proteſtabatur ille populus legem ſuam & ſtatum non eſſe perfectum, ſed eius complementũ à Chriſto fuiſſe dependens. At verò licet hac ratione quodammodo præceptum illud cũ ceremonialibus conueniebat, tñ non erat eiuſdem generis: quia non præcipuè ſignificandi gratia erat conſtitutum. Secunda conclo. Inter ceremonialia & iudicialia legis præcepta ſic differebat, vt circa finem 2. lib. demonſtrauimus, & paulò ante hac repetiuimus, quod ceremonialia non licet poſt Euangelium integrare: iudicialia verò quamuis quantum ad vim illius legis fuerint prorſus antiquata: poſſunt nihilominus nonnulla Chriſtianis inſtaurari. Quemadmodum lex talionis: & ꝙ qui ouem deprædatur, quatuor reddat, poteſt à principe modo lege inſtitui. Tertia concluſio. Determinatio decimarum ad iſtiuſmodi quotam eſt de iure eccleſiaſtico & pontificio: quod prudentibus conſiderationibus inſtitutum eſt: Atqui in primis ꝙ id poſſet eccleſia conſtituere: haud dubium eſt, cum nõ fuerit ex eo ceremonialiũ genere, quod aliquid nouæ legis præfigurabat: ſed iudiciale, idque ad cultum diuinum pertinens: quod apud nos excellentius permanet. Sed quod eandem debuerit imperare quotam, probatur tam ex parte populi quàm ex parte ſacerdotum.

Probatio concłonis.

Corollarium.

Secũda conclo.

Tertia conclu.

Probatio.

tum. Ex parte quidem populi; quia Euangelicus antiquo dignitate præſtat, abũdantiorię; eſt iuſtitia præditus: ſecundum illud Matth. 5. Niſi abundauerit iuſtitia veſtra plus quàm ſcribarum & Phariſęorum, non intrabitis in regnum cęlorum. Ex parte quidem ſacerdotum: qm̃ longé ſunt excellentioris dignitatis, q̃ antiqui, excelſiuſque tractantes ſacr̃m, vt 2. ad Cor. 3. monſtrauit Apoſtolus. Decimarum ergo genus ex iure naturali ortũ hẽt; ſpecies verò ab humano per eccleſiam meritò ſancita eſt. Quarta concluſio: Hęc decimarũ quota pro temporum, locorumq; & perſonarũ qualitate & opportunitate maior poteſt minorque ſ̃m eccleſiæ iudicium inſtitui: hæc concluſio, eſt ſuperioris appẽdix. Circa Corollarium primæ concluſionis, qua aſſertum eſt decimas ad iudicialem ordinẽ ſpectare, ambigere quis forſan poſſet, tum ex eo q̃ cum ad diuinum cultum attineãt, ceremonia potius eſſe vñr: tum præcipuè ex c. Tua nobis, de decimis, vbi Innocen. III. ait, Deum ſibi in ſignum vlis dominij reddi præcepiſſe: vnde fit, vt ad cultus religionem ſpectent. Ad hoc tamen facile per ea quæ dicta ſunt, reſpondetur. Haud. n. Deo immediate ſicuti ſacrificium offeruntur, ſed miniſtris tanquam merces ſoluũtur, perinde atq; principibus tributa: itaq; non ſunt ipſe cultus, ſed miniſtrorum ſtipendia qui cultui deputãtur; ſ̃m verbum Malachię citatum, vt ſit cibus in domo mea. Quare ſtatim propheta ſubdit, propterea, quod decimę non ſoluebantur, inhibuiſſe Deum pluuiam, famaque populum oppreſſiſſe. At verò quia Deus eccleſias, ſacramentaque eorumque miniſtros inſtituit quibus ſtipendia hæc conſignauit, ideo ait Pontifex in ſignum vniuerſalis dominij Deo exhiberi. Confirmatur hæc noſtra ſolutio, quia quota tam noſtris quàm antiquis eccleſiæ miniſtris ad ęqualitatẽ in populo ſeruandam, atq; adeo ad humanitatem plebis, honoremq; qui ſacerdotibus debetur conſtituta eſt, quod eſt indicium in ordine exiſtere iudicialium.

Dubitatio.

Solutio

Arg. 2. Aliud autem ex eodem canone arg. ſumitur: nempè non modo decimas ſecundum genus & ſubſtantiam, verum & quotas eſſe de iure diuino, nam Papa illud de decimarum integritate loquebatur: ſed de hoc ſtatim in ſolutione poſtremi argumẽ. vbi iterum dicere repetimus quotam non eſſe de iure diuino: quippe cum lex vetus nil nos obliget, & de huiuſmodi quota nihil in nouo ſacro eloquio ſcriptum ſit, ſed extant eccleſiaſticæ & pontificiæ conſtitutiones, inſtar antiquæ legis factæ, vt patet toto titu. de decimis. & 16. q. 1. & alibi crebro. Obligant nihilominus eadem ſancta decreta ſub reatu lethalis criminis, ita vt vbi deſuetudo culpam non excuſaret ſacrilegium eſſet eandem quotam non perſoluere. Ex his ſubinfertur, vt in 4. concluſione diximus, eandẽ quotam variari poſſe, & diſpenſatione pontificis & minui & tolli, duntamẽ id quod iuris naturalis eſt, ſit ſemper ſuperſtes & ſaluum, nempè, vt alicunde eccleſiarum miniſtris pro ſua dignitate & munere alimenta ſuppetant reliquaq; vitæ ſubſidia. Hoc. n. nulla deſuetudo vel diſpenſatio violare poteſt. His ergo quæ patentia ſunt prænarratis, potiſſimum hic dubium, idemq; explicatione digniſſimum, tertia nobis offert concluſio. Nam ſi hanc quotam, vt compertiſſimum eſt, neq; lex Euangelica neq; vlla perinde diuina nobis imperat, vr̃ eccleſia nimium à Chriſtiana familia pro ſuis adminiſtris exegiſſe, atq; adeò neq; ęquitatem ſeruaſſe antiquæ legis, neq; humanitatẽ, quam noua debuiſſet induere. Nã ſi in illo Hebraico populo decima templi miniſtris addicta fuit, ratio id poſtulabat, erant ſiquidem Leuitæ 12. pars populi. Quocirca etſi vndecim decimas perciperet, nõ erat enormis exceſſus, cum reliquarum ſingulæ retinerent nouem: eo potiſſimum, q̃ vxores habebant, & alendam familiam. Clerus autem euangelicus curatorum, quibus ſolis (ſi Caietano credamus) debentur pro ſuo miniſterio decimæ, fortè non eſt decima pars populi, aut plurimum 50. quod ergo à reliquis quadragintanouem totidem recipiat decimas, ſingulariſque cæterarum non fiant niſi nouem reliquæ nulla ferre vr̃ ęquitas: atq; ob id maximè, q̃ neq; vxores, neque ſobolem hr̃e debent. Et ex alia parte decimæ Chriſtianis etiam perſonales imperantur: quæ antiquitus non erat in vſu. Ex quibus fit conſequens, neutram earum rationum, qu ibus tertiam concluſionem S. Thomas fulciuit, eſſe ſolidam.

Corrollarium.

Dubiũ graue.

Nam

Nã etſi populus Chriſtianus iuſtitia prę ſtare debeat Hebræo, non eſt neceſſe in hoc abundare, vt ſupra iuſtum ſacerdotibus ſuis effundat. Et quãuis ſacerdotes ſint præ antiquis honorãdi, non tñ tãto

Solutio Caieta.

ſtipendiorum aceruo. Hæ ſunt rõnes, q̃bus tũ alij, tũ p̃ſertim hoc loco Caie. cõuicti, nõ alia iuſtitiã in decimarum quota reperiunt, q̃ ꝙ clericis nõ pro ipſis ſolis, ſed pro pauperib. quibus eccleſię fructus diſpenſare tenentur, perſoluitur. Et quidẽ ſi id dũtaxat auctores iſti ſentirẽt, ꝙ eccleſiaſtici ſtrictiori lõgè ſanctioriq; miſericordiæ vinculo quã laici tenentur in pauperes, eſſe bñfici, aſſertio eſſet certiſſima: contendunt tñ decimas illis non oĩno tanq̃ dñis ſolui, ſed tanq̃ diſpenſatoribus concredi: quarum partem rigore iuſtitiæ tenentur egenis refundere: imò tãta obligatione ait Caie. quãta eis eædẽ dẽntur decimæ. Vñ fit iſtis auctoribus cõſequens, vt ſecus faciẽtes, ſint reſtitutioni obnoxij. Hoc profectò nõ tãta probabilitate pollet, quin cõtrariũ ſit lõgè probabilius: imò, ni fallor, certa ratione verũ: vt lib. ſeq. cõſtabit: vbi de hac re amplã diſputationẽ adornamus: à qua idõ impręſentiarũ ſuperſedẽdũ nobis eſt.

Solutio propoſiti dubij.

At verò qm̃ hoc potiſſimũ eorum eſt argumentum quo aduerſarij ſuam opi. fulcire contendunt, rñdere hac de re illis eſt nunc operæpretium. Primo ergo contrarium fundm̃ ſi fieri poteſt, affirmemus. nempe decimarũ ſub hac quota nõ exuperare iuſtum ſtipendium miniſtrorum eccleſiæ: ẽt ſi tanquam veris dominis tota eis adiudicetur.

Rõ prima aſſertionis ꝓximç.

Et probatur contraria rõne illius, qua aduerſarij vtuntur. Iuſtus numerus clericorũ qui ad cultũ diuinum in lege gratiæ neceſſarij ſunt, non tãta proportione minor eſt reliquo populo, vt iuſtè decimã ſuſcipiant. Imò forſan duodecima eſt pars populi, ſicut olim Leuitica tribus: aut plurimum 15. vel multò minor q̃ 20. Probatur hoc: In lege veteri vnicum erat dumtaxat templum quo omnes duodecim tribus ad ſacra confluebãt, neq; niſi quater in anno: nam tot erãt duntaxat præcipuè ſolennitates: in noſtra verò eccleſia vix ſunt centum domus, quę non habeãt vnum templũ, cui quotidie ab oĩbus ſacerdotibus ſeruitur; nã illi per vices hebdomadatim ſeruiebãt. Si ergo in ſeruitium vnius p̃ciſè templi duodecima pars populi erat cõſcripta, quidnam miraculi eſt, ſi ęqualis nunc pars tãtæ templorum multitudini adminiſtrandæ mancipetur? qñquidem ratio mediorum a fine ſumitur. Sed ait Caiet. ſolis clericis qui curam habẽt aĩarum, decimas deberi: cuius profectò aſſertionis neſcio quodnã habere potuerit fundm̃, nam attulit nullũ. Enimuero ſi templo illi, quo non niſi Arca teſtamẽti cuſtodiebatur, tam numeroſa cantorũ aliorumq; miniſtrantium copia, vt in libris Paralipomenon legitur deputata fuit, cur non in templis noſtris, quibus corpus Chriſti adoratur & colitur, nõ p̃ter parœcios amplior ſacerdotum numerus dedicetur: quibus vt iuxta verbũ Malach. cibũ habeãt in domo Dei, decimæ contribuantur?

Secũda ratio.

His aũt inſuper adiungamus, ſacerdotes noſtros multò eſſe ſublimioris dignitatis, q̃ illos: vt pote in quibus ampliſſimus eſſe debet antiſtitũ numerus mox & Canonicorum, quibus eccleſiam præfulgere cõgruit. qui adeo neceſſe hñt miniſtros & familias hr̃e. Nam ſi quis nobis obijciat debere oẽs in paupertate viuere, profectò nemo eſſet qui huic ſñiæ refragaretur, ſi poſſibile eſſet vt tantus clericorũ numerus, quãtus neceſſarius eſt, decẽti ſanctitate pollere: nã tũc citra aliũ ornatũ populo haberetur in pretio. At q̃a id fieri non põt, neceſſe eſt, conditioni humanæ indulgere: haud enim eſſe oẽs pñt vt D. Martinus aut Nicol. atq; adeo ſic ſacerdotes familia & auctoritate honeſtare, vt popul⁹ eos nõ deſpiciatur, ſed tanq̃ præcipuos Reipub. colat. Quare nullũ eſt indecorũ, ſi epi, ceu alij magnates viuant & canonici, ſicuti alij nobiles: & ſacerdotes, veluti alij ciues. Etenim documẽtũ huius rei manifeſtũ eſt, ꝙ illis ꝓuincijs, vbi ſacerdotes nimia egeſtate p̃munẽ, vileſcũt in cõſpectu populi: atq; inde ſacra & res ſacræ cõ inclinãt, vbi ĩ opprobrio hñr. Quocirca vt aliud incam⁹ arg. nõ cõdecet ſacerdotes nr̃os ꝓp ſacrorũ dignitatẽ opifices eſſe, manualeſq; operas exercere, qđ Leuitis licebat.

Confirmatio.

Colligamus ergo, ꝙ ſi tñ eſſe decet, tãq; p̃clarũ eccleſiaſticũ ordinẽ, cũ-

ctoſq; adeo eius gradꝰ cũ ſuis familijs ꝑpēdamꝰ, nõ minor eſt pars in populo, q̃ duodecima, ſeu vti dicebant, quintadecima. Præterea, ſacerdotes noſtri vacare debent literarum ſtudio, atq; adeò hoc negotio patrimonia ſua inſumere. Quare reperiri nõ poſſent q̄ abſq; aliquo ꝓpoſito pręmio tantos facerent ſumptus, tãtũq; & ætatis & laborũ diſpenderent: nã qui hoc religionis duntaxat amore facerent, q̃ rariſſimi eſſent. Quapp cõſulere eccleſia debuit humano ingenio, eiuſq; imbecillitati conniuere. Fateor equidem ingenuè, eccleſiaſtica ſacerdotia iniquiſſimè eſſe diſtributa. Quare alij abundãt, neq; citra ſcandalũ pompis ac rerũ luxuriæ exuberant, alij verò eſuriunt: tñ ad normam diuini iuris pro qualitate & dignitate perſonarum eiuſmodi fierent diſtributiones, conſtaret liquidò ſanctionem eccleſiaſticã de decimarũ quota nõ eſſe ſuꝑfluã, ſed æquiſſimã. Atq; hac rõne in primitiua eccleſia vbi ſyncerius colebatur fides, multi de ſua ſubſtãtia eccleſias locupletabãt.

Tertia ratio. Accedit huc, ꝙ decimę nõ ita exactè vbiq; exoluuntur, ſed multis in locis exiliores: ſuntq; cęnobia multa atq; hoſpitalia illarum fructibus fundata. Suprà hæc, & ingruẽte aliqua eccleſiæ calamitate neceſſarij ſunt ampliores ſumptus: qua rõne & regibus adiudicatus iã eſt bonus decimarũ cumulus. Hæc igitur cũcta eccleſia maturè ꝓſpexit, dũ decimas edixit. Haud ergo ad iuſtificãdũ hanc legẽ eſt ad id ſuffugere opus, ꝙ clerici de iuſtitia teneanť ſua bona eleemoſinis diſpẽdere. Quare meditatiſſimè D. Th. hanc rõnẽ inter probandũ concĩonẽ tertiã nõ cõmemorauit; ſed illarũ tm̃ meminit, qđ noſter populus iuſtior eſſe debet antiquo, noſtriq; ſacerdotes amplioris dignitatis. At verò qa lex miſericordiæ perſtrictius clericos cogit: ſubdit idẽ S. Doctor bis aut ter in hac q. ꝙ decimæ danť ſacerdotibus, vt ſint ĩ pauperes effuſius benigni. Et ꝙ potiſſimũ ꝓpoſiti nr̃i arg in calce ponamꝰ, arguiť tãdẽ.

Poſtrema. Quota decimarũ nihil aliud eſt quã moderatio & ſpecificatio naturalis iuris, ius aũt naturæ in hoc tm̃ decimas imperat, vt ſint miniſtris eccleſiæ in alimentum & ſtipẽdiũ: ergo quota de rigore iuſtitię ad hoc precisè inſtituta eſt, nõ in vſus pauperũ. Nam & Caie. ipſe impræſentiarum concedit, ꝙ decimæ quantum ad ius naturę in victum tm̃ debentur miniſtris: ſed ius eleemoſinarũ eſt, inquit, vt auctiores eiſdẽ ſacerdotibus pro pauperibus tribuantur. At verò neſcio cur eſſet cogendus populus, vt eleemoſynas pauperum ſacerdotibus concederet. De hoc aũt infrà loco citato. Igitur nemo debuiſſet pp illã excogitatam proportionem ꝙ clerus nõ ſit quinquageſima pars populi in hanc deſcendere ſniã, ꝙ clerici tenẽatur de iuſtitia ſub pœna reſtitutionis ſua ſtipendia pauperibus impertiri. nam res tanti momenti abſq; eccleſię expreſſo decreto certè non eſt affirmanda. Dixerim excogitatã ꝓportionem: nam vt ſummatim cuncta complectar, ſi experientiam: qua moralis ſcientia nititur, conſulas, nulla eſt ciuitas aut inſigne oppidum, vbi non multo plures reperias ditiores q̃ ſint ſacerdotes. Fictitium ergo eſt dicere, ꝙ habeãt ipſi quinquagintanouem decimas: & ſingulis reliquo populo nouem.

Ad primum argum. Primum igitur argum. ſatis ſuperq; diſcuſſum eſt atq; dilutum.

Ad ſecũdum argumen. Ad ſecũdum verò rñdetur, decimarum præceptũ qua parte naturale eſt & morale, illic eſſe à Xpo deſignatum: vbi Luc. 10. ait dignum eſſe operarium mercede ſua: locupletius aũt 1. ad Corint. 9. ab Apoſtolo inculcatum: vbi tã multis naturaliũ ciuiliumq; exẽplis conſtituit, vt q̄ altari ſeruit, de altari viuat. Sed quãtum ad quotam, cõmiſſum fuit eccleſiæ iudicio & ſentẽtiæ.

Ad tertium argumen. Ad tertiũ rñdetur ante tp̃s antiquæ legis ab Adam vſq; ſemper viguiſſe idẽ mandatum, quatenus naturale eſt. Fuerunt .n. ſemper in quacunq; Repub. bene inſtituta ſacerdotes, qui ferũtur fuiſſe primogeniti. At verò quia nõ erant certo numero decreti, quotã vnaquæq; Reſpub. ſub arbitrio inſtituebat, vel aliũde ſuis prouidebat ſacerdotibus. Abraham aũt, vt legitur Gene. 14. prophetico inſtinctu decimas obtulit Melchiſedech: q̄ teſte Paulo, figurã noſtri ſacerdotij pręferebat. Et eodem fortè ſpiritu Iacob eaſdẽ nõ certis ſacerdotibus, ſed Deo vouit.

Ad 4. argumen. Ad quartum reſpon. ꝙ cum in illo quondã populo tam frequẽtia iterarẽtur ſacrificia, ne

eſſe

reſſe habebãt præter decimas Leuitis ſol uendas, ſecũdas etiam ad ſacrificia offerẽda reſeruare. Quæ nobis quibus iã illę vi &ꝫ mæ ceſſarunt, nõ imperantur. Tertiũ verò decimarum genus, quæ cum pauperibus diuidũdæ erant, in noua lege mandato miſericordiæ augetur, quo nos idẽtidem Chriſtus admonuit, vt eſſemus in pauperes profuſi. Ait n. Luc. 11. Quod ſupereſt, date eleemoſinam. Addit autẽ D. Thom. & decimas, quæ miniſtris eccleſiæ dantur, per eoſdẽ deberi in vſus pauperũ diſpenſari. Quod nõ intellexiſſe de præcepto iuſtitiæ, ſed miſericordiæ, inde conſtat, quòd cum altero præcepto eleemoſinarum adiunxit. Poſtremò verò argum. illa tangitur dubitatio, vtrum per deſuetudinẽ abrogari ius poſſit decimarum, quæ ex altera pendet, An decimæ ſint de iure diuino? Et quidẽ nõnulli interpretum canonici iuris ſuper ca. in aliquibus, de dec cenſent oĩno eſſe de iure diuino, etiã quantũ ad quotã, nam poſtquam illic dr̃ decimas cum integritate eſſe ſoluendas, ſubditur, quia debenẽ ex lege diuina, vel ex loci conſuetudine approbata. Et c. parœcianos. eod. tit. legitur decimas non ab homine, ſed ab ipſo Domino eſſe inſtitutas. & c. tua nobis. ſuprà citato, & c. Reuertimini, extra de decim. idem apparet inſinuari. Et quamuis alio rũ dicta doctorum gloſſari poſſint, ꝙ intelligant de decimis, quantum ad ſubſtãtiam: Hoſtienſ. tamen in ſua ſumma, tit. de decim. §. 7. expreſsè ſuſtentat ẽt quotã eſſe de iure diuino: dicens tum illud quotæ præceptum fuiſſe morale, tum legem illam non prorſus ceſſaſſe: plurimis id inculcans auctoritatibus: ſubſannanſq; adeò Raimundũ & Theologos cõtra ſentiẽtes. At verò nõ eſt res, quę in cõtrouerſiam venire poſſit: cũ planiſſimũ ſit, decimarum quotam in lege veteri iudiciale fuiſſe pręceptum, non morale. Quod Hoſtienſ. nunquam negaſſet, ſi ſuę fuiſſet facultatis, rationem diſcriminis noſſe ĩter mortale pręceptũ & iudiciale. Morale. n. (vt ſæpe dictum eſt) concluſio eſt principiorum naturalium, ex quibus quamuis eijciatur, alendos eſſe eccleſiæ miniſtros, quod ad decimarum genus & ſubſtantiã attinet, tamen quòd hæc aut illa fructuũ quota contribuatur, nulla lex naturę pręcipit, ſed ꝙ id tantum tribuatur quantũ eiſdem ſufficit Sed gloſſa, quam Paulino verb. ad Hebr. 7 aſſuere connititur, eſt adnotanda. Ait Paulus. Translato ſacerdotio neceſſe eſt, vt legis trãſlatio fiat. Cuius ſententia eſt, legem illam cũ Chriſto expiraſſe, atq; adeò illa ceſſaſſe legalia Et rñdet ipſe nõ facere illum ſenſum, quia nullo modo, inquit, concedẽdũ eſt legem illam omnino ceſſaſſe. Sed ſenſus eſt, inquit, ius Leuitarum petendi decimas in Euangelicos ſacerdotes tranſiiſſe. Vide, ꝙ facerent conſultius, qui Theologiã non profitentur, ab interpretamento Scripturæ ſacræ calamum abſtinere, neq; de diuino, naturali ve iure tractare, quod ipſis meſſis aliena eſt. Ceſſauit enim omnino lex illa vt latiſſimè lib. 2. commonſtrauimus, pręter id, ꝙ vel lex naturę retinuit, vel eccleſia ſanxit. Quotã ergo hanc certiſſimum eſt non eſſe de iure diuino. Sed ſi ꝗ inter Decretales, & Canones ſacros offendantur verba, quibus decimæ diuino iuri tribuantur, vel intelligenda ſunt quãtũ ad ſubſtãtiã, vel ſi de quota habeatur ſermo gloſsãdus eſt, vt ſint de iure diuino exẽplariter, hoc eſt, exẽplo vetuſti iuris conſtitutæ Igr̃ vtrũ ꝑ deſuetudinẽ aboleri poſsit decimarũ obligatio. D. Th. negare oĩno ĩpręſentiarũ vr̃, nã rñdet in Italia, in illiſq; terris vbi decimę nõ ſoluunẽ, ob id ſolũ incolas à culpa eripi, ꝙ eccleſiæ miniſtri indulgere illis cẽſenẽ, non petendo ſicuti Paulus ſe feciſſe. 1. ad Corint. 9. teſtatur. Nam vbi poſtquã demonſtrauit poteſtatem habuiſſe ſuſtentamina ab illis petẽdi, ſubdit nõ eſſe vſũ eadẽ poteſtate, ne quod offendiculũ daret Euangelio Chriſti. Eſt autẽ rñſio hæc D. Thom. non vſq; adeò clara. Ad huius igr̃ intellectum diſtinguẽdum eſt de decimarum deſuetudine. Aut. n. pẽſatẽ quantum ad quotam, aut in totum. Et priori quidẽ mõ forſan quis arbitraretur ſolã deſuetudinẽ ſufficere, vt non debeantur, ꝓpea ꝙ quota nõ eſt, niſi de iure poſitiuo. Ac perinde cenſebit D. Thom. intelligere de ceſſatione in totum. Sed profectò vtrunque eſt falſum: Primũ quidẽ nõ vtiq; ꝑ ꝑ rõnem Hoſtienſ atq; aliorum, ꝗ dñt quotam eſſe de iure diuino, ſed ꝗa licet ſit de iure

Quæſtio poſtremo argumẽto ꝑ tacta.

Sñæ Iuriſtarũ. Hoſt.

Reprobatur ꝓxima ſẽtentia.

Solutio D. Tho. ad pręcipuã quęſtionem

iure pontificio, nihilominus q̃a ius illud tum tãta æquitate pollet, tum ẽt inſtar antiqui diuini iuris poſitũ eſt, nulla contra illud cenſetur præualere deſuetudo, quin poſſit eccleſia, vbi oportuerit, vti iure ſuo, niſi annuerit, ac diſſimulauerit. Et hęc eſt mens S. Tho. noĩe .n. decimarum, quotam intelligit. & eodem pacto intelligendus eſt quolibet 2. art 8. vbi eodem modo reſpondet. Et ꝙ de quota loquaẽ, confirmatur: nam deſuetudo decimarũ in totum nullatenus ab eccleſia permitti põt: q̃nquidem, vt iam monſtratum eſt, ius exiſtat naturale: & pręceptum mortale, ſtrictiſſimèq; diuinum, vt ſint eccleſię, vbi res celebretur diuina, ſacramentaq; diſpẽſentur ac miniſtrẽtur, ſacerdoteſq; adeo & miniſtri populi ſumptib. alãtur. Quare ſuper hoc totum eccleſia non hẽt auctoritatem diſpenſandi; neq; a Spiritu ſancto in vnquam facere permittetur. Id quod & vſus ipſe palam oſtẽdit: qm̃ neq; in vllo Italiæ angulo, neq; alibi vſpiã gẽtium reperitur Chriſtianorum locus, vbi non ſint ſacerdotes, quib. vel prouentus annui ſtati ſint, vel populi ſtipendia. At verò cõtra prius ſolutionis mẽbrum exiſtit argm̃, ꝙ vt ait Aug. 16. q. 1. cano. 10. earum penſio tributum eſt aĩarum egentium: & q̃ eas, inquit, dare noluerint, res alienas inuadunt, & pauperes ꝑꝑ illã penuriã fame perempti, ab his qui non ſoluunt, occiſi ſunt. Quare eccleſia non vr̃ contra ius pauperum diſſimulare poſſe. Quòd ſi dicatur id ob cauendum ſcandalum ſinere: inde fit cõſequens, non libere id facere: quare non ſoluentes minimè vr̃r a culpa excuſari. Ad priorem locum argumenti rñdetur, illud ius pauperum non eſſe iuſtitiæ, ſed miſericordiæ: non ſolum in ſoluentibus decimas, verum & in ipſis clericis: & ideo eccleſia poteſt diſſimulare illa via eaſdem eleemoſinas extorquere. Ad poſteriorem aũt rñdetur, ꝙ etiam ſi id ad cauendum ſcandalum permittat, & ne detur, vt ait Paulus, impedimentum Euangelio: nihilominus ſubditi excuſatur, quia laudabiliter id facit eccleſia, ſpiritualib. tpalia poſthabens. Vbi aũt populus animi obſtinatione indureſceret, nec petendi eccleſiæ obtemperare vellet, tunc culpa nõ vacaret. Si aũt gens aliqua ea lege vellet in Chriſtianiſmum ſua noĩa dare, vt decimarum tributo nullatenus oneraretur, reſpondet Caiet eccleſiam poſſe ac debere eandem conditionẽ recipere. Quod ſi intelligatur quantum ad quotam, verum eſt. Attamen vt nullo modo tenerentur miniſtros eccleſiæ alere, profectò eccleſia ſinere non poſſet, niſi aliunde ipſa, vnde viuerent prouideret: nam aliàs illa conditio contraria eſſet naturali, diuinoq; iuri in re quę apud Chriſtianos præcipui eſt momenti.

Mens S. Tho.

Argum. Aug.

Ad arg.

ARTICVLVS II.

Vtrum de omnibus teneantur Chriſtiani decimas ſoluere.

POſt decimarum ſubſtantiam, ſubſeq̃tur vt earum materiam perpendam, apparet namq; non de rebus omnibus deberi. Decimarũ namq; penſio ex veteri inſtrumento originem duxit, illic aũt nullum perſonalium præceptum legiẽ; nempe earum rerũ, quę homo propria induſtria & negotio acquirit: quales ſunt mercatio, & militia, & ſimilia. Ergo de iſtis nullæ debentur decimæ. Secundò: de male acquiſitis, vt ſuprà dictum eſt, nulla fieri poteſt oblatio: ergo neq; decimarũ ſolutio. Nã cũ oblationes propiuqui' ad diuinum cultum accedant, ille potius de omnibus fieri deberent. Tertiò. Leuitici vltimo, vbi decimarum ſcripta eſt lex, non niſi de frugibus, & arborum pomis, ac de animalibus, quæ ſub virga paſtoris trãſeũt, iubenẽ ergo de minutioribus herbis, quæ hortorũ cultura feruntur, nõ debẽtur. Quartò: nemo niſi ꝙ in ſua eſt poteſtate, ſoluere põt, ſed non oẽs fructus qui de prædijs percipiuntur, in dñi pẽtate permanent: nã quędã coloni dñis fundorum pendunt: quędam in mercedẽ famulis, quędam ẽt principibus in tributa. Et ſępe aliqua vel furto, vel alia via pereunt: ergo de illis nil debetur. In contrarium eſt legis exemplũ. Gen. 28. in Iacob qui aiebat: Cunctorum quæ dederis mihi decimas offeram tibi cuncta autẽ quæ homo habet, diuintus ei donantur, ergo de omnibus decimæ debentur.

1. Arg.

Arg. 2.

Arg 3.

Arg 4.

Ad quæſtio. vnica concluſione reſpõd de vniuerſis tam ex terræ prouentibus, quàm

Cõcl. negatiua.

quàm ex perſonarum labore partis, ſi metũ ius perpendas, nec conſuetudo obſtet

Probatio.

debentur decimę. Probatur: Iudicium vniuſcuiuſq; rei ex eius proprijs cauſſis radicibuſq; ſumendum eſt: natiua ãt decimarum radix eſt, ꝙ ſecundũ Apoſt. 1. ad Cor. 9. ſpũalia ſeminantibus ius competit metendi carnalia. Si nos, inquit, ſpũalia ſeminamus, non mirum eſt ſi carnalia veſtra metamus: hoc.n.eſt inſtituti eccleſiaſtici fundamentum: vniuerſa autẽ, quæ homo poſſidet, carnalium voce cõprehenduntur: ergo de vniuerſis ſoluendæ ſunt decimæ. Concluſio quidem pñs multis locis canonici iuris cõſtituta eſt, vt c. Tua nobis, de deci. & c. Reuertimini. 16. q. 1. ſed expreſſius canone 10. qui eſt Auguſt. vbi ait de negotio, de militia, de opificio, ac denique de rebus omnib. ſoluendas eſſe decimas. Idemq; ait Cœleſtinus Papa. c non eſt extra, de deci. vbi habetur, quòd etiam de venatione debẽtur, & c. peruenit, ẽt de piſcaturis, & de molẽdinis, &c. & c. nuntios. additur etiam de apibus. Quapp celebris eſſe ſolet decimarum diſtinctio, in reales, ſeu prædiales, ac perſonales. Reales enim ſunt, quæ de rebus debentur, puta de prædiorum fructibus, quos terra per ſolis, aeriſq; clemẽtiã natura ſua progignit.

Decimæ aliæ pſonales, aliæ reales

Perſonales aũt quæ ex perſonarum operis ac negotijs ſine terræ ope exercitiis ſoluũtur. Quidq̄d aũt veritatis cõcluſio contineat ratio, tñ D. Th. nõ magna energia pollere vr. Colligit.n. vniuerſalem ex particulari, nẽpe ꝙ ſi ius ſuppetat clericis metendi carnalia, de cunctis carnalibus debeantur eis ſtipendia.

Obiect. cõtra rõnem S. Thom.

Solutio.

Reſpon. primò rõnem hanc S. Tho. adduxiſſe ad declarandum potius, defendẽdũque ius eccleſiaſticũ, q̃ ad eius neceſſitatem demonſtrandam. Scđo: Cũ ius naturæ, vt dictũ eſt, clericis ſuppetat tpalia pro ſpiritualibus metendi, nõ eo vſq; ratio ad aliqua temporalia præponderat, quin eadem ferè de omnib. intelligatur. Nam quod afferri contra ſolet, ex agri fructibus iuſtius deberi decimas, q̃ de opificiis, p eo, ꝙ fructus illos Deꝰ naturæ auctos creat, opificia verò aliaq; negotia ad humanã induſtriã attineãt, licet quandam præ ſe ferat probabilitatẽ, non tamẽ neceſſitatem. Quoniam & in agricultura induſtria adhibetur, & in negotijs non deeſt naturalis Dei cõcurſus, eo potiſſimum, ꝙ decimarum obligatio ſi quæ dicta ſunt, reſpicias, non in illo naturali Dei beneficio fundatur, ſed in eo potius, ꝙ populus miniſtros eccleſiæ ſuſtẽtare tenetur a quibus ſacra ſuſcipit. Et ideò quia ſunt plurimi qui nõ agriculturam, ſed aliam artem exercent, ijdemque pariter ſint ſacrorũ participes, non eſt ꝙ ab exactione tributi eccleſiaſtici excipiantur. Quare verbũ Pauli quo carnalia nominat, vlem vr ſenſum aurib. exhibere.

Dubitatio.

His tñ nihil obſtãtibus ſciſcitaretur quiſpiam, vtrũ deſuetudo legitima eſſe poſſet pręſcriptionis cã ſuper perſonales decimas, ne ſoluanẽ? Sciſcitaretur inquam, pp Hoſt. in ſua ſumma, loco citato, atq; alios iuris interpretes ſuper ea. In aliquibus. de decim.

Hoſtiẽſ. ſentẽtia

Qui porrò inter decimales perſonaleſq; decimas ſic diiudicãt, vt cõtra iſtas inolere poſſe præſcriptionem: contra illas verò non itẽ.

Fundm̃ ſuperioris ſnĩæ.

Quorum fundm̃ eſt, illas eſſe de iure diuino, has verò minimè, quippe cum loco citato Leuitici vlt. nõ niſi de frugib. & arborum pomis, & animalibus indicantur decimæ. At verò iam ſatis de hac re contra iſtos depugnatũ eſt. Illud namq; ius antiquũ quod iudiciale erat, iã quãtũ ad illius legis vĩ expirauit: ob idq; nõ eſt tñ diſcrimen inter has ſpecies meditandũ.

Solutio auctoris

Neque quantum ad huiuſmodi pſcriptionẽ. S. Tho. inter eas diſtinguit. igit, vt in calce pximi articuli dicebamus, ſiue pdiales ſiue perſonales decimas exiſtimes, nulla deſuetudo aut præſcriptio obtinere cõtra eccleſiam vllo tpe poteſt, quo minus dũ ad alẽdos eccleſię miniſtros nulla alia pateret via, poſſet ſiue ex fundis, ſiue ex pſonis tributa imperare, quæ eidẽ muneri honeſtè ſufficerẽt. Porrò cũ diſſimulare nõ poſſet, quin eriganẽ tẽpla, addicanẽq; illis miniſtri. Hoc ãt nihilominꝰ diſcriminis nõ eſt diffitẽdũ, ꝙ iuſtius paratiuſq; alio ex terrę prouẽtib. q̃ ex opificis, ac negotijs decimæ exiguntũr: eo ꝙ fructus illi magis ſunt naturales. Quocirca ſi ſatis ſuppetunt, pręſcribi cõtra perſonales pt, hoc eſt, niſi conſuetudo ſoluendi illas vigeat, dignũ nõ eſt vt exigãtur.

A ſeruitoribus

Quapp ꝙ a ſeruitorib. de ſũa mercede decimę exi

nō ſunt decimæ exigēdę nec ab agricolarū famulis niſi de hoc videret conſuetudo.

gātur, niſi mos omni memoria vetuſtior ad id cogat: nulla apparet æquitas. Ac multò minor ab agricolarū famulis, quib. ex decimato aceruo merces ſoluit, vt ex D. Tho. in ſolutione quarti colligitur. Sententia. n. Augu. ꝙ ex negotio, & militia ſoluuntur decimæ, illic forſan ſuam teti net vim, vbi prędiales non ſunt adeò vberes ac pīgues. Quare in Hiſpania ex opifi cū negociatorumq; lucris nullius eſt vſus ſoluēdi decimas. Vtrum vero agricola ex aceruo ante decimationē operas, & ſuos ſumptus, aut ſaltem ſemina excipere poſſit non video cur dubitetur, neque de hoc iō permittit conſuetudinem valere: adeò id certum eſt non licere, vt caueur c. Nō eſt, & c. Tua nobis. & c. Paſtoralis. Qm̄ exiſtimandum in præſentia eſt, genus quoddam ſocietatis inter hoīem, & Deum. Homo. n. ſemina ſua laboreſq; & ſumptus ponit: exponitq; Deo, cōfiſus periculo. Cum ergo Deus ſua benignitate cumulatam frugem conferat, ſatis eſt ſi homo pro ſuo periculo nouem retentis partibus, decimas Deo reddat.

Ad primū arg. Ad primum igr̄ arg. repond. In veteri populo rationē ob id popoſciſſe, vt perſonales decimæ non exigerentur, ꝙ ſingulæ vndecim tribus ſuas habebant prędiorum ſortes, quarū decimæ ſatis erāt tribui Leui, quę ſorte carebat, eo potiſſimum ꝙ Leuitæ ab alijs officijs, negotiiſque ſęcularibus non arcebantur, ob idq; iniquum erat, vt ex ſimilib. artificiis ab aliis corraderent. Secus āt in Chriſtiana familia, vt dictū eſt, vbi neq; cuncti poſſeſſiones habent, ex quibus decimas ſoluant, neq; clerici implicare ſe debent mūdi negotijs, vt 2. ad Tim. 2. admonet Paulus.

Ad 2. argum. Ad 2. reſp. male acquiſita in duplici eſſe ordine. Quędam. n. ſunt quorū acqſitio iniuſta eſt, & iniurioſa: vt furtū, & rapina, ac perinde vſura. Et hæc quia in integrum veris dominis reſtituenda ſunt, decimari non poſſunt. Secus de arborum fructibus, q̄ vſuraria pecunia empta fuerint, nam illi, vt lib. 6. oſtenſum eſt, nulli ſunt reſtōni ſubiecti: ſicut neq; lucra eiuſdē vſurariæ pecuniæ. Alia verò dn̄r malè acquiſita, nō ꝙ acquiſitio iniurioſa iniuſtave ſit, verum ꝙ turpi cauſſa comparētur. Vt ſunt meretricū, hiſtrionū, aliorū que id gen⁹ lucra. Et iſtorū inquit S. Th. decimæ debentur. Loquebat̄ tn̄ ſm̄ ſui tp̄is, regioniſq; morem. vbi Aug ſnīa ad plenum in vſu erat. Iam verò mō nullibi, ꝙ audierim, eiuſdē pſtat decimarum obſeruatio.

Ad 3. argum. Ad 3. reſp. ꝙ cū decimę in ſortē Leuitarū olim penderent̄, debāt honeſtè, & abſq; ſordib. exigi: ad ſordes āt attinet, vt 4. Ethi. c. de liberalitate, auctor eſt Ariſt. minimorū eſſe hoīem exactorē, non erat Leuitis congruēs ex minutis oleribus exigere decimas. Sed Phariſæi, q iuſtitiæ ſplendorē p̄ reliquo populo ambiebant, de illis ēt decimas perſoluebāt. Nec verò Redēptor de hoc illos obiurgauit, ꝙ mentham, anethū, & rutā decimarent. Sed ꝙ illa pluris, q̄ maiora pręcepta æſtimabant. Imo quadantenus cōmēdauit, cum ſubiunxit: Hæc oportet facere, ſed alia omittere, vbi nō iā p̄cepto, q̄ cōſilio eiuſmodi decimationē attribuit Sub lege āt Euāgelica immemorabilis cōſuetudo obſeruāda eſt. Imò vbi aliæ frugū, viniq; decimæ malignè prouenirent, exigi de nouo poſſent hortorū decimæ, vt re vera, extra de decimis, c. nō eſt exiguntur. Preſertim de illis hortis, quorū diuēditis oleribus hortulani viuunt. Nam de exiguis priuatis ſicuti de minutiſſimis oleribus non ſunt exigendæ, vt notatur ex c. ex multiplici. extra de decimis.

Ad 4. argum. Ad 4. deniq; reſp. ꝙ ſi granū agricolę ante decimationē ſublatū eſt, tunc decimas, niſi culpata ſua negligentia furtū accideret, nō debet. Idē profectò arbitror ſi vel fruges, vel iā excuſſus grani aceruus alluuione aliqua in area perierit. Si enim graui ſua culpa diu illud relinquit in area pfectò nō eſſet a decimarū debito īmunis. Secus, ſi eſſet à culpa liber: nā quāto tp̄e ſub dio eſt granū ſacerdotibus ēt periclitatur. Poſtquā verò in horrea cōditū eſt, iam inde dn̄s eſt decimarū debitor: quacunque ſtrage, aut calamitate diſpereat. At qui granum aut vinum non decimarum vendit, manifeſtum eſt reum teneri ſoluendi decimam. Quin verò & emptor ſi ſciuerit, nihilominus obligat̄ eccleſiæ quouſq; venditor reſtituat.

Documentū. Cæterum. notandum eſt, quòd cum decimæ ex rebus diuino munere partis ſoluantur, nulli ſubduntur, aut mercedi, aut tributo: ob

idque

idq; agricola, neq; famulorũ mercedẽ, neq; regis tributum excipere ab aceruo poteſt, anteq̃ totius decimam exoluat. Et arbitror noĩe tributi comprehendere D Tho. ẽt penſionem, quã colonus alieni fundi dño ſoluit. Itaq; ſi rigorẽ legis ſpectes, agricola qui fundum colit, ſiue ꝓprium, ſiue alienum, qđ ad culturam conduxit, tenetur in integrum de decimis: niſi aliter inter eundem colonum ac fundi dominum fuerit conuentum. Quare ſi dominus non ſoluit, eccleſia cõuenire colonum poteſt. Hinc ſuperius colligebamus, mercenarium qui ex decimatis mercedem recipit, nullam inde aliam debere decimam. Ac perinde & de fundi domino idem colligendum apparet ex ſuis prouentibus quos colonus poſt decimationem ei ſoluit.

ARTICVLVS III.

Vtrùm decimæ ſolis clericis debeantur.

POſt decimarum materiam ſequitur de perſonis quibus iure & more debẽtur.

Primũ argum.

Arguitur.n. ꝙ non debeantur clericis: cuius contrarium ex ſuperioribus colligitur. Decimæ antiquis Leuitis addicebantur, vt ex Num 18 iam ſæpè citatum eſt: eo ꝙ fortè promiſſæ terræ carebant: in noſtra verò Chriſtiana familia clerici patrimonia nonnunquam habẽt: & p̃ter decimas oblationes recipiunt & primitias: ſuperfluere ergo illis vr̃ decimæ.

Arg. 2.

Secundò: Si clericis iure decimæ deberentur, fieret inde ſæpenumero conſequens ſoluendi perplexitas. Nam vſu venire poteſt vt incola vnius parœciæ fundos alterius colat, aut fundos in alia habeat, quos illius parœciano colendos locat. Cõtigit ẽt & paſtorem eodem anno in paſcuis vnius epiſcopatus aut parœciæ gregem ſuũ paſcere, partim verò in paſcuis alterius: vel forſan ipſe moratur in vna, & ouile habet in alia. Quare ꝑplexi iſtiuſmodi hoĩes eſſent cuinam eccleſiæ deberent decimas.

Arg. 3.

Tertiò: Conſuetudo ſæpenumero habet, vt ſeculares laici decimas in feudum poſſideant: & nonnullis ẽt monachis conferuntur: non ergo ſolis debentur clericis. In contrarium eſt, ꝙ, vt Num. 18 legitur ſolis Leuitis adiudicabantur: quibus in noſtra ſuccedũt clerici.

Duo in decimis conſiderãda.

Ad quæſtio. diſtin præmiſſa duabus concluſionibus reſpon. Duo namq; in decimis eſt cõſiderare, nempè & ius illas petendi & res ipſas.

Prima conclu.

Prior ergo cõcluſio eſt: Ius petendi decimas clericis dumtaxat merito ſuo cõpetit.

Probatio concluſionis.

Probatur: Ius ſpirituale ſolis congruit clericis: vt pote qui ſpiritualium ſunt adminiſtratores, ius aũt hoc eſt ſpeciale, ſm illud Pauli, Cùm ſpiritualia ſeminemus, nihil mirũ ſi carnalia veſtra metamus: ergo ius hoc proprium eſt clericorum.

Poſtrema concluſio.

Poſterior concluſio. Res ipſæ quæ hoc iure clericis obueniunt, nihil vetat quo minus eorũ cõceſſione in ius laicorum demigrent.

Ratio concluſionis.

Probatur: quia res eiuſmodi, vt frumentum & vinum nõ ſint ſpirituales. Hic primũ oĩum cõſideratè diſcernito inter ius petendi & res ipſas. Alioqui falli poteſt. Enimuerò feudatarius, imò verò reges & principes quibus pars decimarũ adiudicata eſt, non ſolũ decimas poſſidẽt, verum ius vr̃ hr̃e petendi atq; adeo cum ſeculares ipſi ſint, ius hr̃e vr̃ ſpirituale. Hæc aũt fallacia diluitur, ſi impræſentiarum nomine iuris petendi facultatem prorſus intelligas petendi à parœcianis decimas tanquam proprium ſtipendiũ pro ſpirituali officio: hoc.n. ius in ſola exiſtit eccleſia, eiuſq; miniſtris qui ſpiritualia diſpenſant. Feudatarius aũt nõ niſi eiuſdem eccleſiæ nomine eaſdem petit decimas. Et pariter Rex & ſecularis princeps ex priuilegio ꝙ cõceſſione eiuſdem eccleſię. Et hr̃e tale priuilegium, nõ eſt hr̃e ius petendi pro proprio ſpirituali officio, ſed reb⁹ frui: vel quia res ipſas ab eccleſia redemerũt: vel aliud ei impẽderunt obſequiũ, ſeu infideles debellandi, ſeu aliud ſimile, ob cuius reſpectũ merito tali p̃mio donati ſũt.

Caietani aſſertio.

Caie. imp̃ntia in ſua perſiſtens ſnĩa quã ſuprà retulimus, nẽpè ſolis clericis curã aĩarum gerẽtibus deberi decimas, ait ad ius hoc petẽdi duo ſimul præquiri nẽpè & altaris miniſteriũ, videlicet ſacrorũ adminiſtrationẽ, & præterea ſpũalium ſeminationem, hoc eſt, Euangelij prædicationẽ, quorum vtrumq; per ſe perſonæ incũbat.

Refutatur Caietanus.

Quare alij clerici altari ſeruiẽtes & monachi quibus accidẽtariò & nõ ex proprio munere conuenit prædicare, eodẽ iure ceu proprio nõ funguntur. At verò

iam ſupradiximus, non ſolũ decimas ob ſacrorum adminiſtrationẽ deberi, verũ & ob alia altaris obſequia: puta cantare, vt canonici & ipſi ſacroſancto ſacrificio altaris adminiſtrare: qđ diaconorũ munus eſt, ideq; ſpirituale. Imò & Leuitis olim decimę ꝑꝑ templi miniſteriũ cõferebantur: cũ neq; in ipſis, neq; vero tũc in ſacerdotibus quidquã eſſet propriè ſpirituale: tametſi oĩno fatendum ſit, curatorum munus functionum ſpũalium apicem tenere: cuius ſubinde cauſſa potiſſimũ debentur decimæ: Nihilominus & canonici: & Archidiaconi, atq; id genus cæteri, nõ ſunt negãdi ſuo gradu & ordine ius idem participes. Sacerdotes verò mercenarij, qui nulli ſunt addicti particulari eccleſiæ, ſicut neq; monachi, eodẽ iure nõ funguntur, niſi ex priuilegio.

Regula ad dignoſcẽdum q̃nam ꝑbendæ ſint ſpirituales quæ vero minimè. Atqui ex hoc documento, & diſcrimine inter ius petẽdi & res ipſas eodẽ iure acquiſitas poſſidendi elicienda eſt regula, ad perpendendũ q̃nam ſacerdotia eccleſiaſticæq; ꝑbendæ ſint ſpirituales. Qđ quidẽ fundm̃ eſt & baſis diſputationis de ſimonia q̃ ſumus q. proxima ingreſſuri. Illa.n. ꝑbenda, q̃ ſpirituali muneri annexa eſt cenſetur ſpũalis. Munus autẽ ſpirituale non ſolũ eſt ſacrorum adminiſtratio aĩarumq; cura, verum & alia non nulla eccleſiæ munia. Cuius contrarium miror quiſnam poſſit aſſerere. Alias canonicatus & alia peregrina ſacerdotia ad eccleſiarum ſeruitium inſtituta, non eſſent ſpiritualia: ac perinde neq; ſimoniæ materia: quod concedere error eſſet.

Ad primum argum. Ad primũ igitur argm̃. S. Tho. reſpondet, ꝙ Leuitis nõ dabãtur decimæ, vt ex illis eleemoſinas pro reliquo populo facerent: nã aliud decimarũ genus in hãc pietatem decretum erat. In noua aũt lege decimæ non ſolum in clericorum victum, ſed & in eleemoſinarum vbertatẽ pro egenis conferuntur: & ideo licet pręter decimas alias clerici poſſeſſiones habeãt, ſiue patrimoniales, ſiue quas populi benignitas, & pietas eccleſiæ contulit, quas Leuitæ non hẽbant, nõ iõ decimarũ ſolutio redundat. Vtrũ aũt S Th. hoc qđ de clericorũ eleemoſinis affirmat, ad iuſtitiæ rigorẽ pertineat, ita negligẽtes ad reſtitutionẽ teneantur, an vero ad ſingulare miſericordiæ officiũ, lib. prox. examinabitur Interim tñ nõ arbitror de rigore iuſtitiæ loqui, ſed de miſeria, ad q̃ clerici nr̃i Papę Leuitis obligantur, cum vxoria onera nõ ſuſtineãt, atq; adeò plꝰ illis redũdet.

Ad ſecũdum argum. Ad ꝟm rñdetur ꝑſonales decimas illi eccleſię dẽri, cuius quiſq; parœcianus eſt: vt hr̃ extrà, de deci. c. Ad Apoſtolicæ, prędiales aũt, ſi rerũ naturã nudè perpẽdas, eidem vr̃ eccleſiæ deberi, vbi ꝑdia iacẽt. Nihilominus eccleſia mauult, ſe ad conſuetudinẽ referre: vt patet eodẽ capite. & ca Cum ſint hoĩes. extrà, de decimis. Itaq, ſi agricultor eſt in vna parœcia, colit aũt terras alterius, præcipitur inolita cõſuetudo obſeruari. Nam vtraq; eccleſia põt ius ſuum allegare. Altera. ſ. ꝙ ꝑſonæ ſacrã diſpenſat: altera verò, ꝙ in ſuo territorio prædia iaceant. Quare multis in locis ſolẽt tũc decimæ diuidi. Pari mõ, ſi nobilis ciuis q̃ ciuitatis parœciam incolit, fundos in aliquo caſtro aut pago poſſideat, quos illic colendos locat, rõ vr̃ depoſcere, imò vt plurimũ vſus hẽt, vt decimę diuidant̃: vbi aũt ꝑſcripta conſuetudo aliud iuſſerit, ſequẽda eſt. Idẽ D. Th de paſtore rñdet, q̃ Verno tꝑe gregẽ hẽt in vna parœcia, hyemali vero in alia, vt ſ. pro rata vtriq; pẽdat eccleſiæ. Eſt tñ alicubi in vſu, vt vbi fœtura gregis tollitur, nẽpè vbi vel tondet̃, vel partus edit, illic ſit decimãdũ. At verò S. Tho. cõtrarium hic vr̃ ſentire: dicẽs ꝙ quia ex paſcuis fructus gregis prouenıũt, potius vbi ſunt paſcua, decimandũ eſt, q̃ vbi ouile locat̃. Hæc oĩa adnotãda ſunt nõ ad euellendas inueteratas cõſuetudines, ſed ad ſciẽdũ, vbi manifeſta conſuetudo nõ viget q̃ nã ſint ꝟm rõnẽ eligẽdi.

Ad tertium argum. Ad tertium deniq; rñdetur, ꝙ ſicut res noĩe decimæ partes põt clerici diuendere, & q̃uocumq; diſtrahere: ita põt & laici facultatẽ facere, vt dãdas in futurũ decimas accipiãt, vel eccleſiæ reſeruato cẽſu, vel in ſubuentionẽ pauperum. ſicut põtificio priuilegio decimæ hoſpitalib. & monaſterijs annectuntur. Quibuſdam aũt religioſis, inquit D. Tho. cura ſolet adiũgi aĩarũ, atq; adeò decerni decimæ.

Non cõgruit monaſterijs De hac aũt re pro vtraq; parte ſuaſiuæ rõnes exiſtunt, vtrũ videlicet cõgruat ſacerdotia cũ curis aĩarũ monaſterijs annecti:

necti:

annecti ſacerdotia cum aĩarum cura.

nécti: nam ex vna parte vĩr monachi ſolertius ac vigilãtius poſſe gregi proſpicere: ex altera vero propinquius Euangelio vř, vt proprius parœcius ſit in ſua parœcia: qui cum ſuis ſubditis cõuerſetur, eos deniq; conſilijs, ope, & eleemoſinarum largitatẽ iuuet: cum tamẽ monachi non niſi per vicarium rem adminiſtrare poſſint. Et certe hæc ratio apud me ſemper inualuit. Mitto antiquitatem Benedictinorum ac Ciſtercienſium, in quã non eſt oblatrãdum: ſed tamen hæc ętate vix huiuſmodi faciendis annexioribus ſuffragari poſſem.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum clerici etiam ipſi decimis ſoluendi ſint adſtricti.

POſt ſubſtantiam materiamq; decimarum, atq; eorum cognitionem quib. debentur, ſubſequitur tandem, vt videamus quinam mortalium debeant.
1. Arg. Et primum, ꝙ ipſi ẽt clerici ſint decimarũ debitores, arguitur. Ius commune eſt, vt parecialis eccleſia de cunctis prædijs, quæ intra ſuum territorium iacent decimas percipiat. Cõtingere aũt aſsolet vt clerici poſſeſſiones ẽt habeant, eaſdemq; vel in ſua paręcia, vel forte in aliena. Et ſiťr ꝙ patrimoniũ vnius eccleſiæ in alterius territorio ſitum ſit: in hmõi ergo caſib. clerici, quin & ipſa eccleſia decimas dẽre vñr.
2. Arg. Secũdò arguitur: Religioſi inter clericos nominantur: & tñ decimas rõne ꝓdiorũ debẽt eccleſijs, in quorũ ſunt territorio: vt patet in c. dilecti. & c. licet. de decim.
3. Arg. Tertiò: Numero. 18. Leuitæ præcipiuntur ſummo ſacerdoti decimas decimarum ſoluere: ergo eadem rõne clerici Leuitis ſuccedentes, eaſdem Pontifici Maximo debent.
4. Arg. Quartò: Decimæ nõ ſolum, vt dictum eſt in ſuſtentationẽ clericorum ſoluũtur, verum & in pauperum ſubuẽtionem: ergo ſi clerici à decimarũ ſolutione eſſent exempti, pariter eſſent & pauperes. hoc aũt falſum eſt: ergo neque illud eſt verum. In contrarium aũt eſt cap. ſecundum. de deci. vbi ait Paſchalis Papa: Nouũ genus exactionis, vt clerici à clericis decimas exigunt.

Ad quæſtionem duabus concluſionibus rñdetur:
1. Concluſio. Vna eſt: Clerici, inquãtum clerici, hoc eſt, inquãtũ de decimis, quas pro ſuo ſpirituali munere recipiunt, & de eccleſiæ fundis quorum fructibus, clerigali iure viuunt, nullas tenẽtur ſoluere decimas.
2. Concluſio. Altera: Clerici nõ quatenus clerici, ſed qua rõne ſeculari iure, vel hæreditario, vel emptionis, vel quouis alio terras ꝓſſidẽt ſeculares decimarũ ſunt debitores, videlicet ex fructib⁹, qui inde ſibi proueniunt.

Suadetur vtraque concluſio.

Probantur ambæ ſimul concluſiones. Neutiq̃ idem eſſe põt fundamentũ & rõ quidpiam dandi ac recipiendi. Eſt. n. cõtra naturam, vt idem ſit agendi patiendiq; principiũ. Ignis quippe quatenus calefactiuus eſt, nõ eſt calefactibilis: clerici aũt ꝓꝑ ſpiritualẽ functionem ius habẽt recipiendi decimas, ac perinde fructus prædiorum, q̃ eccleſia poſſidet: ergo eadem rõne nihil debent decimarum refundere. At verò nihil obſtat quominus in eadem perſona diuerſa ſunt principia, alterum agendi, alterũ verò patiendi. Sicuti aqua quatenus frigida, infrigidat: quatenus materialis, caleſit. Pariter ergo in clerico non obſtante ſpirituali pricipio recipiẽdi decimas, inueniri põt ſpũalis poſſeſſio, ex qua eaſdem debeat. Concluſiones receptiſſimæ iure ſunt: de quib. ideo nihil reſtat dubitandũ, niſi ꝙ contra tenorẽ ſecundæ concluſionis aliquibus cõceſſa extant priuilegia Ciſtercienſibus nanq; & hoſpitalarijs cõceſſit Alexander III. vt de prędijs quæ quõcunque poſſiderent, ſi proprijs manuum laboribus illa colerẽt, decimas non ſoluerent. Idemq; conceſſit Adrianus, vt patet cap. Ex parte. extra de deci. & intelligebatur, etiam ſi illa colerent per ſuos famulos. Quare cęterorum nulli, ſiue clerici, ſiue monachi eximuntur, quin illas debeant, etiam ſi ipſi arua ſua colant, niſi ſimili eximantur priuilegio. Dum aũt terras eaſdem colonis locant, multominus dubium eſt quin eiuſmodi decimarum ſint debitores: vt illic habetur cap. Licet & ſubſequenti, Ad audientiam. quamuis & ſuper his conſulenda ſit etiam conſuetudo.

Quæſt.

At verò poſtq̃ de perſonis hic loquitur, quæ ad decimarũ penſionem tenẽtur, quæritur vtrum nõ modò Chriſtiani, verum & infideles ad

eccle-

Panor- eccleſiaſticis decimas tenĕātur? Eccleſia
mitani opi ſticas înq̄ : qm̄ qđ io iure naturæ quęcun
nio. que Reſp. veridica Dei cognitione illu
ſtrata, teneretur ſuo more eidem ſacrifi-
care Deo, atq; ad id muneris magiſtra
tus inſtituere, alia eſt rõ . tenebantur.n.
vt ex ſuperiorib⁹ colligitur Sciſcitamur
hanc aũt qõnem ꝓꝑ nonnullos Iuriſpe-
ritorum ac potiſſimum ꝓꝑ Panor. qui
ſuper c. de terris. extrà de deci. affirmati-
uè qõnem decidit. Iubentur.n. in præfa-
to c. Iudæi. de illis quas colunt terris de-
cimas perſoluere: & c. quanto. de vſuris.
perinde coguntur de domibus ac poſſeſ-
ſionibus, quæ anteq̄ in eorum venirent
dñium, eidē oneri ſubdebantur decimas
reddere Ex his ergo Panormitan⁹ Odoar
dum ſequutus, infert, oēs infideles vbi-
cunq; gentium vitam degant, iure com-
pelli poſſe ſi factu eſſet poſſibile, vt deci-
mas ſoluerent. Neq; verò tm̄ prædiales,
verum & perſonales. ſaltem, inquit, te-
netur ad id Iudæus, qđ Chriſtianos loco
ſuo habitās ſolueret. Alias, inquit, eccle
ſia defraudaretur Imò ait dum ad Chri-
ſtianiſmum accedũt, poſſe cogi, vt quas
in infidelitate agentes reddere tenuerũt,
Opinio perſoluant. At verò ſiue textus conſulas,
Panor ſiue diuinum ius, ſiue naturalē rõnem,
nulla nulla probabilitate, vt cum venia tāti do
fulcitur ctoris dixerim, hmõi opinio fulcitur. Pri
probabi mum.n. de iure nullum eſt dubium: non
litate. ſolùm ꝙ, vt ſæpe diximus, ius vetus de
quota iudiciale erat, iãq; adeò antiqua-
tum eſt, verum ēt ſi in naturali ac mora
li perſiſtamus. Qm̄ decimæ antiquitus
ſolum in ſtipendium miniſtrorum tem-
pli, ꝙ apud nos pari rõne in alimoniam
clericalis ordinis eccleſię miniſtrantium
iuſſæ ſunt. Itaque niſi eccleſiæ eſſent,
Argu. nulla eſſet ratio illas exigendi. Cum er-
in Pa- go infideles non ſint in eccleſiæ gremio,
norm. neq; illis ſacerdotes quidpiam ſpiritua-
le diſpenſent, nullũ eis ius ſuppetit, au-
ctore Paulo, petēdi ab illis carnalia. Sed
ait Panormitanus: Tenentur tm̄ ſacra ſu
ſcipere: & in Chriſtianiſmum nomina
ſua dare. Ecce quõ iſti ius tractant diui-
num. Enimuerò q̄uis tota mortaliũ vni-
uerſitas ad fidem ſuſcipiendam tenea-
tur, tm̄ quoaduſq; illam homo profitea-
tur, neq; noſtris tenetur legibus, neq; no

ſtris prælatis obedire: ſm̄ verbum Pau- Solutio
li: De his qui foris ſunt, nihil ad nos. Panor.
Quemadmodũ q̄ votum religionis emi
ſit, licet ꝯſtrictus ſit religioſus fieri: tm̄
quouſq; fuerit profeſſus, ad peculiaria
religionis mandata nõ tenetur. Ecquis Replica
enim qui ius diuinum calleat, affirmare
auſit Turcas eò delinquere ꝙ non confi-
tentur ſacrõ nrõ, euchariſtiam non gu-
ſtant, feſta ieiuniaq; noſtra non ſeruãt?
At verbũ illud ſupra citatum, auctores
hmõi opinionis ſeducit, qđ hr̄ c. Tua no
bis. & ca. Cum non ſit. de decim. Deum
.ſ. in ſignum vniuerſalis dominij ſibi de
cimas reſeruaſſe. Inde.n colligunt quoſ- Dece-
cunq; mortales, cũ oĩum ſit dñs, eaſdem ptio Pa
debere At verò ſi talem ſenſum verbum nor.
illud faceret, Pontifices ipſi, aut eccleſia
eundem nobis alicubi tradidiſſet: qđ nuſ
quam fecit. Et ꝓfecto eodem modo col-
ligeretur vniuerſos olim mortales deci-
mas ēt debuiſſe Leuitis: qđ conceſſu eſ-
ſet abſurdum. Senſus ergo legitimus eſt
ꝙ in ſignum vniuerſalis dominij voluit
Deus ſemper ſacrificijs à quacunq; re-
pub. coli: ac ſubinde, vt ſacerdotes ſuſten
tarentur Sed q̄a Leuitis Moſaici populi
illa congruebat ſuſtētationis moderatio
per iudiciale præceptũ indixit eidē po-
pulo, vt decimam fructuum eis ſoluerēt.
Id qđ & eccleſia pro ſuis ſacerdotibus,
inſtar illius ꝑcepti, imperauit ſuis ſubdi-
tis. Quo ergo pręcepto eos qui eius fidē
nunq̄ amplexi ſunt, non comprehendit.
Neq; capitulũ, de terris: neq; capitulum,
quãto. quoquo pacto contra facit. Nam
illic peculiariter hr̄ de Iudæis ſermo, qui
inter Chriſtianos commorantur, poſſeſ-
ſioneſq; habent, quas à Chriſtianis vel
emerunt, vel aliter receperunt. Et quam-
uis ſermo ad illas quoq; prolatarēt ter-
ras, quæ nunq̄ fuiſſent Chriſtianorum,
ꝙ tm̄ non facilè credam, alia eſt tm̄ forte
ratio de Iudæis qui nõ alia ratione per-
mittendi ſunt inter nos viuere, quã ſic,
vt eccleſiam ſuo territorio non defrau-
dēt. Attm̄ ꝙ infideles terras poſſidentes,
quæ nunquã ſub noſtro fuere dominio,
priuſquam ſint fidem profeſſi, compellã
tur decimas ſoluere: nõ dubito quia anti
q̄s patribus ſacrorũ peritis quã alieniſſi
mum ab Euãgelio fuiſſet exiſtimatum.

Quocirca ſub hoc tituli obtentu ab illis quibus fides prædicatur, non video quō poſſint decimæ exigi: vtrum verò rōne prædicationis ad concionatorū ſuſtentationem poſſit aliquid ab illis tributi exigi, ipſi quibus id ſcire incūbit, viderint, Ego nāq; ī hoc lib. vt aliàs dixi, nihil de Occidentalib. Inſulanis dicere cōſtitui.

Ad primū arg. Vt ergo ad rem redeamus. Primū arg. in capite quæſtionis obiectum duas habebat partes. Prior erat de bonis clericorum quæ ſæculari titulo poſſident. Ad quem rñdet D.Tho. iuxta tenorē cōcluſionis ſecūdæ, ꝙ tenentur illiuſmodi frūctuum decimas pendere, ēt ſi ipſi ſint eiuſdem eccleſiæ clerici Huic aūt deciſioni nonnulli argumentum obmoliuntur ex citato c. Nouum genus. de decim. vbi habetur, illos clericos, qui à clericis ſpūalium miniſteriorum accipiunt decimas, eiſdem debere. Cum ergo clerici ab alijs clericis eiuſdem eccleſiæ non recipiant miniſteria, ſed ſimul omnes populo adminiſtrent, non eſt, quòd alij alijs decimas debeāt Ad hoc autem reſpondetur, verbum illud non eſſe excluſiuum. Aſſeritur, inquam ꝙ clerici (& forſan vt habet gloſſa, intelligitur de coniugatis) ob id ꝙ ſacra ſuſcipiunt, decimarum pēſioni ſint obnoxij. Haud tñ excluditur quin alia rōne, nēpe ꝑ ꝑ terras quas peculiariter poſſident, maiores etiam clerici eaſdem debeant. Vnde, vt ait S.Thom. aliud eſt aliquid habere vt proprium, ratione cuius debentur decimæ, aliud verò habere cōmune eccleſiaſticum, ratione cuius non debētur. Præter hanc autem ſolutionem altera eſt quod clerici à clericis eiuſdem parœciæ nonnunquam ſacramenta percipiunt præter Curatum, qui nonniſi à ſuo vicario illa ſuſcipit, ſed nihilominus de ſuis temporalibus fundis decimas debet. Poſterius membrum eiuſdem argumenti eccleſiam tangebat, quæ prædia forte habet in alia parœcia Ad quod cōtrario modo quam ad priorem partem D.Tho. rñdet, nempe eiuſmodi eccleſiā nullas de ſuis poſſeſſionibus debere decimas Et rō eſt, ꝙ eo ipſo, quòd fundus ſit eccleſiæ, efficitur eccleſiaſticus, hoc eſt, ſpirituali muneri, aut eccleſiaſticæ fabricæ mancipatus. Quod ſi quis contra inſurgat, per hāc legem vſu venire poſſe vt aliqua eccleſia omnibus prorſus ſuis decimis expoliaretur: vt ſi parœciani ſua bona eccleſiis donarent: Placet reſpōſio domini Caietan. ꝙ lex hæc ex eo temperamento, & moderamine condienda eſt, vt res in tantum detrimentum eccleſiæ nō vergat. Quare tunc tranſire deberent fundi cum ſuo decimarum onere, exemplū extat c. ſuggeſtum. de deci Nam cum cuidam ordini indultum priuilegium eſſet ne decimas ſolueret, & tāta illis deinceps fieret prædiorum acceſſio vt aliæ parœciæ magnum damnum acciperent, iuſsū eſt vt fieret ſuper hac re compoſitio. Quare in tali caſu clerici clericis per accidēs decimarent, id eſt ratione prædiorum. Neq; obſtaret capitulum, Nouum genus quippe quod intelligitur ne clerici à clericis, inquātum clerici, decimas exigant.

Arg. Solutio

Solutio S. Tho. Replica

Solutio Caiet.

Ad 2. argum. Ad 2. reſpōdetur, eos religioſos quib. eſt animarum cura iniuncta, ius habere recipiendi decimas, non autem illa ratione obligationem ſoluendi. Reliqui verò de iure communi decimas debent prædiales, niſi vllo ſint priuilegio exempti, vt ſuprà citatum eſt ex c. eo parte. de deci.

Ad 3. argum. Ad tertium reſpōdetur quòd cum in veteri teſtamento Leuitæ quibus decimæ decretæ erant, ſub ſacerdotum obedientia viuerent, & ſacerdotibus non niſi primitiæ obuenirent. congruens fuit Dei præceptum, vt decimarum decimam Summo ſacerdoti penderent. Qua vtique nunc ratione Summus Pontifex iuſta ingruēte neceſſitate decimam decimarum a clero exigere valet. Imò verò vtinam vniuerſalis eademq; perpetua toti clero imponeretur: ſi tamen illa ratione omnis alia occluderetur in perpetuū via & modus alia commentandi iura, aliaſq; excogitandi artes ſuſtentandi Apoſtolica ſedem, quibus Eccleſiaſticæ leges non poſſunt non perículoſiſsimè arctari.

Ad 4. argum. Ad 4. denique reſpondetur, quòd etſi decimæ in ſubſidium etiam pauperum tribuantur clericis, qui præcepto miſericordiæ ad eleemoſinas tenentur erogandas, tamen quia eiuſmodi eleemoſinæ ipſorū diſpenſatione fieri debent, non perinde atq. clerici, à decimis exoluendis pauperes eximuntur.

QVAE-

QVÆSTIO V.

DE PECCATO SIMONIAE IN GENERE.

S. Tho. 2.2. quæſt. 100.

ARTICVLVS I.

Vtrum ſimonia ſit ſtudioſa uoluntas emendi uendendíq; aliquid ſpirituale, uel ſpirituali annexum.

TERTIA pars libri pſentis quam poſt tractatū de ſacrificijs, alterūq; de oblationib. primitiis, ac decimis, polliciti ſumus, eſt de ſimonia: de qua diſputat D. Tho. 2.2. q. 100 Huius ergo tractatus prima quæſtio, quę quintū hic hēt locū, inſtituitur de ſimonia in genere: cuius primus articulus definitionē inueſtigat: nēpe vtrū ſimonia ſit ſtudioſa voluntas emēdi, aut vēdēdi aliqd ſpūale, aut ſpūali annexū. Et arguit à parte negatiua. Pri-
1. Arg. mū de noīe: Vitiū hoc tā in venditione conſiſtit, quā in emptione ſpūaliū Simō autem, vt Actuū. 18. videre eſt, nihil vendere voluit, ſed tm̄ Spiritum ſanctum emere, non ergo à Simone ſatis congruè nomen deducitur, ſed cōgruentius duceretur à Balaam, qui, vt legitur Num. 22. Moabitis ſuas locauit operas, vt per donū Dei populo malediceret, quā Petrus in ſua can ca. 2. criminis huius reū facit. Et rurſus Iudas Apoſtolus: vel à Gieſi, q̄ vt legitur 4 Reg. 5. Naaman, donum ſanitatis precio vendidit. Deberent ergo dici Balaamitæ, aut Gieſitæ, cuius Gieſi ad hoc propoſitum mētio fit. 1. q. 1. can. qui ſtudet. Imò & Iudas immanius commiſit ſacrilegium Chriſtum auctorem omnium ſpiritualium chriſmatum venden-
2. Arg. do, q̄ Simon Magus. Secūdò: Multa ſunt ſpiritualia bona quæ citra ſimoniæ labē vendi poſſunt, vt conſilia, vt hr̄ can. Non licet. 11. q. 3. & pariter artes, & naturales ſcientiæ, ergo illa non eſt legitima definitio. Tertiò: Simonia vt ex regiſtro Geor.
3. Arg. 1. q. 1. can eos. legitur hæreſis eſt. Tolerabilior. n. inquit, eſt Macedonij impia hęreſis, quam Simoniaci. Illi. n. creaturam & ſeruum Dei Patris & filij ſpiritum ſanctum deliberando fatentur: iſti verò eundem ſpiritum ſanctum efficiunt ſeruum ſuum. Omnis enim domin⁹ quod habet, ſi uult, vendit, ſi ſeruū, ſiue aliquid eorū quæ poſſidet. Hęreſis autem non in voluntate, ſed in intellectu eſt: ergo. In contrarium ſunt verba can qui ſtudet. 1. q. 1. qui ſtudet donum Dei pretio mercari, in ſacro ordine nulla ratione de cætero remanere, aut reuocari non poſſe, dubium non eſt: a verbo namque ſtudet, deriuač ſtudioſa voluntas.

Ad quæſtionem tribus rn̄detur concluſionib. prima de noīe, ſecūda de materia, ex quibus tertia colligitur de definitione ſimoniæ. Prima ergo eſt: Nomē vitij huius à nullo ſignificātius deduci potuit quàm a Simone illo mago, cū quo Petro cōtētio fuit. Primum, q̄ Balaā, & Gieſi ad hiſtoriā veteris teſtamenti attinent, cuius ſacra non conferebant gratiā vt noſtra, atq; adeò non erant tāto gradu ſpiritualia. Scd̄ò, q̄ illi gratias tm̄ gratis datas, vt donū ſanitatis, & arcēdi per maledictionē hoſtes, O Moabitæ à Balaā petebant, vendiderunt. Simon aūt nihil minus q̄ ipsū ſpūm ſanctum emere voluit. Nō quidē in ſua perſona, nā talis meditatio īſanſſima eſſet, ſed eius donū, vt hr̄ 1 q. 3 Can. Saluator. puta gratū, facientē eius gratiā quæ ſpiritualiū donorū culmē p̄ eſſentiā tenet. Tertiò, vt ad primū argm̄ rn̄deamus, illi tm̄ vēdiderūt, nihil ementes. Simon aūt emere ſpiritū ſanctū ambiuit, vt venderet. Sic. n. hēt hiſtoria. Cū vidiſſet Simon q̄ p̄ impoſitionē manus Apoſtolorū daretur Spiritus ſanctus (dabatur namq; tunc viſibiliter) obtulit eis pecuniā dicens: Date mihi hanc ptātem, vt cuicunq; impoſuero manus, accipiat Spiritū ſanctū, nēpe pretio, quo oblatam poſſet cū vſuris pecuniā reficere, vt hr̄ eod. can. Saluator. Iudas aūt etſi Chriſtū auctōrem ſpūalis gratiæ vēdiderit: cuius, eod. can. qui ſtuduit. Greg. ad hoc p̄poſitū meminit: tū quia ipſum non vēdidit tanq̄ donum ementibus vtile, imò vt morte perimendum, non eſt ab illo nomen huius ſacrilegij tractū, ſed à Simone cogitante emere, ac vendere Spūm ſanctum, cui oīa tribuuntur diuina dona, cū-

Prima ratio.
Secūda ratio.
Tertia ratio.

dem

deniq; ab apoſtolis eccleſiæ, ſm Chriſtũ fundatoribus: quæ vtiq; eccleſia hoc ꝓpriè inficitur crimine. Itaq; ſicuti artes à ſuis primis inuentoribus nomina ſortiri conſueuerũt, ſic & ſimonia ab eo, qui primum eam excogitauit.

2. Cõcl.

Secũda cõcluſio: Res ſpirituales ſunt propria ſimoniæ materia, ſed nõ cuiuſq; generis.

Vocabulũ ſpiritus multipliciter vſurpatur.

Vbi animaduertendum eſt ꝙ ſpiritus idem eſt, ꝙ aĩalium halitus, quę aſpirando, reſpirãdoq; viuunt: inde autem per ſimilitudinem ſignificat quęcunque venti flatum. Sed ꝗa ventus, atq; ſpiritus inuiſibilia ſunt, & ad ſenſum incorporea, inde translatũ eſt nomen ad cuncta ſignificandum quę corporum expertia ſunt: vt Deum, angelos & animã, ac perinde accidentia ſpũalia. Quocirca ſunt qui impræſentiarũ duo ſpiritualium genera diſtinguunt; alterũ eorum quæ deriuantur à ſpiritu creato, alterumq; eorũ q̃ ab increato dimanant.

Duplex genus rerũ ſpiritualiũ

At verò quia ẽt naturalia ab increato effluunt, in quibus, vt infrà patebit rõ ſimoniæ non conſtat, accommodatius ad rem ſecernas alterum genus ſpiritualiũ naturale: cuiuſmodi ſunt intellectus, acquiſitaq; ſcientiæ, ac virtutes: alterũ verò ſupernaturaliũ, vt ſunt tã gratia gratis data quàm gratum faciens, ſacráq; & ſibi annexa ſacerdotia. Quocirca plerique doctorũ arbitrantur ſpiritualia vniuerſa tã prioris, quã poſterioris generis materiã eſſe ſimoniæ. Qui ſubinde doctores aſtruunt, vendere ſciẽtias, & artes vitium eſſe ſimoniæ.

Altiſſio. ſenten. Alexan. Halenſ. Gloſ. Sylueſt. D. Tho.

Huius opinionis fuere Altiſſiod. lib. 3. tracta. 21 coæuuſq; ſuus Alex. Halenſ 2. parte. q. 185. membro 3. & eſt gl. c. Non licet. 11. q. 3. & ferme doctores canonici iuris: vt eſt videre apud Sylueſt. in verb. doctor & in verbo ſimonia. §. 10. Quin ẽt & S. Tho. in 4. diſtinct. 25. q. 3 art 2.

Fundm̃ prioris ſẽtẽtiæ.

Et probatio Altiſſio. qui hanc poſteris opinionẽ propinauit, prima fuit auctoritas. Prouerb. 23 Noli vẽdere ſapiẽtiam, & doctrinam, & intelligentiam. Secunda, quia vt Auguſt. in lib. de magiſterio docet, Spiritus ſanctus eſt, qui interiꝰ homines edocet ſcientias, ẽt naturales. Quare qui illa diuẽdit, dona prophanat Spiritus ſancti. Nihilo ſecius cõtraria opinio abſq; formidine credi vera põt, nẽpe ꝙ licet ſcientias naturales vendere. Haud quidẽ per ſe, vt panẽ aut pãnum, ſtultũ. n. hoc eſſet dictu: cum in nullius poteſtate ſit ſuã in alium traducere ſciẽtiam veluti rem aliam corporeã. In quo quo ſenſu illud legẽdũ eſt Prou. 7. Quid prodeſt ſtulto habere pecunias: cũ ſciẽtiã emere non poſſit? Sed loquimur de venditione doctrinæ, hoc eſt, ꝙ licet pretio docere, ſicuti cõſulere, &c.

Opinio Durãdi. Palud. Adrian. Armac. Richar. D Tho.

In primis n. opinio eſt q̃ nõ caret auctoribus: quorũ eſt Duran. in 4. diſt 25. q. 3. & Palu ibid. q. 2. & Adrian. quoli. 9. & ex antiquiorib. Armach. li 10. c. 8. & Richar. in 4. diſt in 25. Imò & S. Th. 2. 2 q 100. artic. 3. ad tertiũ. ab eadem opinione nõ abhorret, vt infrà eodem loco videbimus. Sed quãdo nullũ haberet patronũ, rõ ei ſatis patrocinaẽ. loquimur. n de ſciẽtijs naturalibus.

Prima rõ ſecũdæ opi.

Primum igitur arguitur. Vitiũ ſimoniæ qualecunq; ſit, ex Euãgelio venit veſtigandum; at verò Mat. 10. vbi Chriſtus gratiarũ dona Apoſtolis cõtulit, q̃ plebi cõicarent. Infirmos, inquit, curate, mortuos ſuſcitate, leproſos mũdate, dęmones eijcite, gratis accepiſtis, gratis date, vbi de naturalib. nihil cõmeminit. Item Io 2. vẽdentes & ementes de templo eijciens: tm̃ ſignificauit ſacrorũ vẽditionẽ & cambium eſſe ſacrilegiũ. Et Act. 8 in Simone illo Simoniacorum primate, nõ damnatur niſi ꝙ Spiritũ ſanctũ eiuſq; gratias emere voluit. Hoc namq; illic appellatur donum Dei: cum ergo nullibi bonorũ naturaliũ mentio fuerit habita, nõ eſt ꝙ eorũ venditio labe ſimoniæ denotetur.

Secũda ratio.

Secũdò arguitur ratione, ſi ſcientias & artes naturales vẽdere non liceret, maxime quia dona ſunt Spiritꝰ ſancti: haud tñ ſunt dona per ſpecialem influxum, de quibus 1. ad Corin. 10. loquitur Paul. Sed per generalem cõcurſum: ergo ex hoc capite damnari nõ debet huiuſmodi venditio. Aliàs nulla alia bona naturalia fas eſſet vẽdere, neq; grana. ſ. neq; vinum, neque oleum. Item ſequeretur, quòd neq; docere ꝑtio artes mechanicas artẽve ſcribẽdi liceret: quod eſſet cõceſſu abſurdũ.

Ad arg. Altiſſio.

Et per hoc reſpõdetur ad argumẽtum Altiſſiodor. Nam licet Spiritus ſanctus doceat omnem veritatem, aliter tamen ſupra naturales, vt ſcripturæ myſteria: de qua re peculiariter intellexit Chriſtꝰ,

vbi

vbi ait, Ipſe vos docebit oĩa, aliter vero
naturales, & certè has vendere non eſt ſi-
monia, quia neq; gratis habentibus dan
tur, vt gratis non habentibus communi
Tertia ratio.
centur. Tertiò arguitur: Si nò liceret hu-
iuſmodi ſcientias vendere, fieret conſe-
quens, vt neq; liceret pro labore pretiũ
recipere, quo doctor docẽdo deſudat. Nã
qñ res verè ſpũali eſt, vt ſacri adminiſtra
tio, neq; prò labore licet quidpiam reci-
pere, idem quippe eſſet recipere pretium
pro labore baptizandi, ſeu miniſtrãdi or
dines ſacros, & recipere pro ipſo opere,
quod eſt adminiſtratio ſacramenti: labor
.n. non diſtinguitur ab opere. Quomodo
autem ſacrorũ miniſtris recipere alimo-
niam liceat, infra patebit.

Et poſtremò qñ tꝑale ſpũali annexum
eſt, non licet pro illa auctius ſuſcipere
pretiũ, quàm ſine illo ſpũali valeret, non
inquam, licet calicẽ, aut veſtes ſacras plu
ris vendere, q̃ ſi non eſſent conſecratę. li
cet aũt, vt manifeſtum eſt, pretioſius ven
dere vnam ſcientiam, q̃ aliam, quamuis
minus laboris fuerit ibi impenſum. Imò
Poſtrema rõ.
vnus atq; idem doctor, quo doctior, etiã
ſi minores fecerit ſumptus, minoreſque
exhauſerit labores, pretioſius ſuas locare
operas poteſt ad docẽdum. Quare etiam
ſi ſine labore poſſet ſuam ſcientiam in a-
lium transfundere, ſicut flatũ, poſſet pre
tiũ recipere. Illud ãt Prou. 23. nihil cõtra
nos pugnat. Imò quod hĩ illic eſt. Verita
tẽ eme, & noli ſapientiã vendere, ac ſi di
xiſſet, tanti eſt pretii vt qui non habet
emere illã debeat, & qui habet nunquam
vendere, i. nunquam illa priuari. Et gloſ.
illa c. Non licet. aduerſatur textui: quippe
quo aſſeritur ꝙ põt aduocatus vendere
ſuũ conſilium, & patronatus ſuũ patroci
niũ Et ibidem tenuit S. Th. 2. 2. q. 71. vbi
vr̃ reuocaſſe ſuã ſnĩam quã in quarto A-
lexãdrũ ſequutus aſſeruerat. Quare im ꝑ
tinens eſt ad labores recurrere, qui in do
Quæſt. peculiaris de Theologia.
cendo hauriuntur. At verò de Theologia
peculiariter dubitatur, ꝓpea ꝙ vr̃ priori
modo ſpũalis, per donũ .n. Spiritus ſan-
cti, panduntur Scripturæ, quæ ſunt Theo
logiæ principia. Attñ neq; hanc ſcientiã
Solutio.
pretio de cathedra ſcholarib. prælegere,
ſimonia eſt: etiam ſi citra vllum laborẽ
& expenſas fiat: hęc .n. accidentaria ſunt.

Et ratio eſt, ꝙ licet fides, & arcanorũ re-
Ratio aſſerti.
uelatio donũ Dei ſit, ſcientia tñ Theolo
gię humano ſudore conquiritur. Quocir
ca ꝙ Hoſt. ait ſuper ca. Nonnullis. de ma
giſ. nempe Theologo publicum habenti
ſalariũ non licere pro extraordinaria le-
ctione quidquã recipere, alioqui ſimoniã
cõmittere: gratis dictum eſt, & abſq; vlla
rõne Quid .n. quæſò refert, ſalariumne
publicũ recipias an peculiarem mercedẽ
pro peculiari lectione? Hoc aũt eſt verũ
ꝙ concionatori, theologiam de ſuggeſto
docẽti, neutiq̃ citra ſimoniã licet prædi-
cationis pretiũ ex conuentione recipere.
Et rõ diſcriminis eſt: quia Theologia im
Prædicatori euãgelico nõ licet ꝑ munere ꝑdicationis ꝑtiũ ex cõuẽtione recipere
mõ intellectũ erudit, ſicuti aliarũ quæli-
bet ſcientia: prædicatio verò per ſe ad aĩa
rũ ſalutẽ fit, cõmouẽdoſq; ſurſum aĩos.
Et iõ pertinet ad donũ prophetiæ: quod
Paulus ad Corin. 12. inter alia connume
rat. Licet autẽ prædicatori ſuſtentationis
ſubſidiũ ſicut cæteris eccleſiæ miniſtris
recipere. Colligamus ergo, ſpirituale in
definitione ſimoniæ non accipi pro natu
rali munere. ſed pro ſupernaturali, hoc
Corollarium.
eſt pro gr̃a & ſacris, atq; alijs Spiritus Sã
cti donis, quæ ad æternam nos fœlicita
tem promouẽt. Appoſitio autem illa vel
ſpirituali annexum, illa ſignificat, q̃ non
per ſe, ſed per ordinẽ ad ſpiritualia idem
contrahunt nomen, vtpote ſacerdotia, &
præbendæ, quæ ſunt ſacerdotum ſtipen-
dia, & ius patronatus, atq; alia iura eligẽ
di eccleſiaſtica ſuppoſita. Ex his fit cõſe-
quẽs (id quod aſſertã ſnĩam euidẽtius cõ
firmat) ꝙ dare aliquid ſpũale pro doctri
na alicuius ſcientiæ, quãtũlibet ſit Theo
logia, eſt ſimonia: vt ſi epiſcopꝰ ordines,
aut beneficium Doctori conferat, vt ipſũ
doceat. Confert .n. tunc ſpũale pro doctri
na, quæ eſt pecunia æſtimabilis Per hęc
rurſus dirimitur lis alia quam doctores
conteſtari ſolent, vtrum extra eccleſiam
apud infideles cõtingere poſſit ſimonia.
A parte .n. affirmatiua exiſtit argumẽtũ
quod inter illos eſt ſacerdotium, quo ſe-
Quæſt. altera.
cundum ipſorum iudicium Deum colũt,
Arg. partis affirmatiuę.
ergo ſi illud vendunt eſt ſimonia. A par-
te autem negatiua offertur alterum ni-
hilo infirmius, quod apud illos nihil eſt
propriè ſpirituale. Duran. ergo, & Palu.
reſpondent vere illos non committere
ſimo-

ſimoniam, ſed ſolũ quãtum ad ſuam exiſtimationẽ. Nihilominus cũ diſtinctione eſt meditatius rñdendum Enimuerò ante Chriſti aduentum extra dubiũ eſt, inter patres veteris teſtamenti verè committi potuiſſe ſimoniam. Erat.n.tunc verum donum prophetiæ, qđ ſi vẽderetur, ſimonia fuiſſet vt patet ex verbis Hieronymi quæ citantur can. Nunquã. 1. q. 1. Item & eorum ſacerdotium, quanq̃ per illud nulla tũc cõferetur gratia, ſpirituale tñ donum erat, ad diuinum pertinens cultum. Quare Ieroboam 3. Regum 13. inſimulatur, ꝙ ſacerdotes pretio crearet. Quin verò & legẽ naturæ erat ſacerdotiũ, quale fuit Melchiſedec: & quidem ꝓ illo ſeculo legitimum: qđ perinde ſi pretio cõferretur, ſimonia emergeret. Spirituale.n. ſuo modo cẽſetur, q̃dquid Deus & natura quocunq; mortalium ſtatu ꝓ animarum ſalute ad Dei cultũ inſtituit. Ad verò poſt Chriſtianum redẽptionem nil iam extra eccleſiam ſupereſt, quod ſit legitimè ſpirituale. niſi ſi fortè ſunt qui inuincibili ignorantia legis noſtræ laborant. Illos.n. eadẽ excuſat ignorãtia, ſi naturalibus tm̃ ritibus vtantur Quocirca extra eccleſiam iã nulla eſſe poteſt ſimonia, niſi ſm̃ humanã exiſtimationẽ. Tertia demum cõcluſio eſt, quam de definitione ꝓmiſſimus. Probè illa præfixa defenitione exprimitur natura ſimonię. Probatur: Definitio illa & obiectũ vñ vitiũ vel virtus ſpeciẽ ſortitur, explicat, & pariter ſubiectũ eius & modum: ergo bona eſt. De obiecto quidem ita conſtat: ſubiectum verò iuſtitiæ, ac perinde iniuſtitię, omniumq; eius partium eſt voluntas: vt S.Tho. 1.2.q. 56 ſapienter ſm̃ Ariſto docuit Hoc.n. intereſt inter virtutes quę hominem in ordine ad ſeipſum cõponũt, atq; illas quæ ipſum diſponunt in ordine ad alterũ: ꝙ cum volũtas ad propriũ perſonæ bonum per ſe ſit propẽſa & determinata, reſpectu illius boni qui nulla virtute indiget præter illas quæ ſunt in potentijs, quæ affectionibus paſſionibus que turbant. Enimuero ſi nulla eſſet paſſio neq; in iraſcibili neq; in concupiſcibili, nulla eſſet in volũtate difficultas parẽdi rõni. Ob idq; temperantia in concupiſcibili ſita eſt, fortitudo in iraſcibili: q̃ bus eiuſmodi morbi turbidiq; affectus ſedant vt 2. Eth. auctor eſt Ariſtot. At verò qm̃ hominis voluntas non ſic per ſe eſt affecta, & propẽſa in alienũ bonũ, fit vt quãuis nulla patiatur ſenſuales affectiones, virtutib. nihilominus indigeat ad perſoluenda proximis debita officia. Sed eſt tñ contrarium argm̃ apud Scotum in 3. diſt 13. illa potentia eſt virtutis ac vitij ſedes, cuius actione cõſummatur rõ laudis, & vituperij, ſeu meriti & demeriti: hæc aũt potẽtia eſt voluntas, vt pote cuius electione tam virtus q̃ peccatum conſummatur: ergo illa eſt oĩum virtutum ſubiectum. Negamus tñ cum Ariſtotele priorem ꝑmiſſam. Hæc.n. opinio non S.Tho. tm̃, immo manifeſtiſſimè eſt Ariſt. EthNon ergo virtus in ea potẽtia eſt quę electionẽ facit, aliàs fides eſſet in voluntate: quippe in cuius aſſenſione conſiſtit eius meritum: ſed debet potius exiſtere in illa potentia in qua tota conſiſtit difficultas bene eligendi: & certè affectionbus appetitus ſenſitiui pacatis liberrimè fit voluntatis electio: atque hac rõne virtꝰ eſt habitus electiuus. Ad propoſitum ergo cum iuſtitia ſit virtus ad alterum, fit vt in volũtate ſedeat: vt Ariſt. 5. Ethico. docet: atq; adeo religio, & ſimiles. Cum ergo ſimonia vitiũ ſit & iniuſtitiæ, contra religionem, conſequitur vt ſit in voluntate: ob idque in definitione dr̃ ſtudioſa voluntas. Quòd ſi arguas auaritiã cauſſam eſſe ſimoniæ, vtpote quæ iuſtitiæ officijs obſiſtit: auaritia aũt eſt in concupiſcibili: Rñdetur, non eſſe renuendum, quin alia vitia ſint a quibus ſimonia impereť: elicitur tñ ab illo qđ eſt in voluntate. Exiſtit aũt alterum argm̃ aduerſus id qđ dr̃, ſtudioſa: Nam cũ ſtudio peccare idem ſit qđ peccare ex malitia: tale aũt peccatum ſit cõtra Spiritum ſanctum, conſequeus fieret ſimoniã in vniuerſum eſſe peccatum in Spiritum ſanctum: qđ nemo cõceſſit vnquam. Rñdetur id nõ ſignificare, ſtudioſa, qđ ex malitia, ſed id qđ conſultò, puta ꝙ non excuſatur ignorantia: imò ſciẽter fit vel ex malitia, vel ex paſſione: Panor. aũt ſuper c. Nemo. de ſimonia. Hoſtienſem ſequutus addit definitioni vt opere emptio ſubſequatur, idemque ait

Richar,

Hiero.

Solutio quæſtionis.

Tertia concluſio.

Argu. Scoti.

Solutio

Obiectio.

Reſponſio.

Argumẽtum ſecũdũ.

Solutio

Panor. Hoſtiẽ.

Richar. Richar. ſequutus gloſſam d.c. qui ſtudet quæ ait cum effectu. Attñ hoc eſſet nomen ad ſolam externam ſimoniam arctare: cum tñ ex ęquo cõe ſit ẽt internę. Nam vt infra patebit, peccatum ſimoniæ intus committitur, ẽt ad reſtitutionem obligans. Conſultius ergo dr̃, ſtudioſa voluntas, abſq; adiectione. Sub illis aũt verbis emendi & vendendi, cunctos vſurarios contractus intelligito: puta permutationem & cambia præbendarum ſine auctoritate Pontificis, atque alia obſequia q̃ loco pretij exiſtimãtur.

Ad tertium. Ex his ergo quæ dicta ſunt: primo ſecundoq; capitali argũ ſatis factũ eſt. Ad tertium aũt quo verbis Greg. arguebatur, ſimoniam hæreſim eſſe, atq; adeo in intellectu exiſtere. S. Tho. duo dat rñſa. Prius, ꝙ etſi ſimoniacus nõ ſit ꝓpriè hęreticus, qm̃ abſq; intellectus errore põt præ auaritia in hoc vitiũ labi: tñ re ipſa & facto profiteri vr̃ dñium Spiritus ſancti eſſe penes hoĩes: qui eſt hæreticus error. Atq; hoc quidem rñſum amplexus eſt Gratianus in cano. ventum. 1. q. 1. Secundò, ac ſi nõ ſatis ſibi hoc placeret dicit S. Thom. Simonem Magum præterq̃ voluit Spiritum ſanctum coemere hæreticum ẽt fuiſſe, in eo ꝙ credidit mundũ non fuiſſe à Deo creatum. Attñ ꝑꝑ hoc ſimoniaci non dicerentur hæretici: quo tñ ferro crebrò inuruntur in iure. Et iõ forſan dicendum eſt, ꝙ Simon ille ꝓpea voluit Spiritum ſanctum emere, ꝙ credidit eſſe venalem, & pretio poſſe ab Apoſtolis dari: quod quidem apoſtolica reſponſio palàm docet, Pecunia tua tecũ ſit in perditionem: qm̃ donum Dei exiſtimaſti, hoc eſt credidiſti, pecunia poſſideri. A qua porrò hæreſi tanq̃ à proprio fonte vitium ipſum nomen contraxit.

ARTICVLVS II.

Vtrum vitium ſimonia genere ſuo ſit peccatum mortale.

SVppoſita definitione ſimonię quæritur de eius qualitate, an ſit mortale crimen. Et arguitur à parte negatiua:

1. Arg. Inter cuncta ſpũalia quæ creata ſunt, regnum cœlo ũ culmen tenet: vtpote quo cætera alia referuntur: ipſum autem vendibile eſt. Vnde Greg Regnum cęlorum tm̃ valet quantum habes: ergo non eſt ſimonia velle emere aliquod ſpirituale. Gregor.

2. Arg. Secundò: Si ſimonia genere ſuo peccatũ eſſet: ſequeretur ꝙ ẽt Papa ſpiritualia vendens eodẽ vitio cõmacularetur: fertur tñ non poſſe eſſe ſimoniacũ: quia princeps nõ ligatr̃ ſuis legibus. ff de legibus, l. Princeps. ergo non eſt genere ſuo mortale.

3. Arg. Tertiò: Spũalia cãbire, videlicet vnũ pro alio permutare, vt calicem pro ara: quinimo ſacrm̃ pro ſacro: vt ſi ſacerdos nollet alterius ſacerdotis confeſſionẽ audire, niſi viciſſim audiret ille ſuã: aut ſi cathecumenus nollet alterũ baptizare niſi cũ pacto vt ſe mutuo baptizarent, nõ apparet eſſe ſimoniam. ergo nec ſpiritualia vendere. In contrarium aũt ſunt ſacri can. Habetr̃ .n. in regeſto Greg. quod Paſchalis 2. refert prima, q. 3. Altare, vel decimas, vel Spiritum ſanctũ emere, vel vendere, ſimoniacam hæreſim eſſe nullus fidelium ignoret, & dr̃ hæreſis ad exaggerandum eius grauitatem. & c. ſicut. de ſimonia. Simoniaca peſtis ſua magnitudine alios morbos vincit & ca. proximo. Tãta eſt labes huius criminis, ꝙ etiam ſerui aduerſus dños, & quilibet criminoſi admittuntur ad accuſationẽ.

Concluſio reſponſiua. Ad qõnem, vnica eademq; cũctis receptiſſima cõcluſione rñdetur. Simonia eſt genere ſuo crimen mortale. Probatur: Emere aut vẽdere id qđ nullo pretio vẽdibile eſt, genere ſuo eſt mortale crimẽ: vt ſub titulo de vſur. dicebamus. Nã cũ ſit iuſtitiæ contrarium, quæ virtus reipublicæ q̃ maximè eſt neceſſaria, fit ſub inde vt ẽt ſit contrarium charitatis, in quo rõ cõſiſtit peccati mortalis. Excreſcit tñ vitioſitas in ſimonia rõne contaminatæ religionis. Probatur aũt minor ex tripli ci loco. Primo ex rõne obiecti, Res enim quæ modo ſupra expoſito ſpirituales ſunt, nullo æſtimari poſſunt terreno pretio: vtpote quòd ſupernaturalia ſunt inter quæ eſt terrena, nulla eſt proportio. Vnde de diuina ſapientia. Prouer 3. aſſeritur: Pretioſior eſt cunctis opibus: & oĩa quæ deſiderantur, huic non valent comparari. Quod vtiq; reſpiciens Petrus ait Mago illi: Pecunia tua tecum ſit in perditionem: quoniã donum Dei exiſtimaſti

Prima ratio cõcluſionis.

pecunia

Secũda.

pecunia poſſideri: id eſt, æſtimari. Secundò idem ex eo ꝓbatur quòd etſi ſpiritualia per ſe vænalia eſſent, neutiquã tamen poſſent à præfectis eccleſiæ vendi: nemo enim iuſtè rem vendit niſi cuius eſt dominus. Si enim œconomus rem patris familias iniuſſu illius diſtraheret, iniquus eſſet: Præfecti autem eccleſiæ non habent ſpiritualium dominium, ſed ſunt meri diſpenſatores, ſecundum Pauli confeſſionẽ. 1. ad Corint 4. Sic nos exiſtimet homo vt miniſtros Chriſti, & diſpẽſatores miniſteriorum Dei.

Tertia ratio.

Tertiò idem ex origine confirmatur, qua ſpiritualia nobis obueniũt. Id. n quod gratuitò à Deo collatum eſt, non quidem in peculiare commodum illius cui confertur, ſed in bonum publicũ totius eccleſiæ, nemo poteſt iuſtè vænundare: quia non eſt ſuum, ſed illorum quibus vẽdit: alia autem ſunt ſpiritualia dona Dei. Atq; hoc Chriſtus admonitos curauit Apoſtolos. Matth. 10. vbi ait Gratis accepiſtis, gratis date. Idq; illo verbo denotauit, Luc. 12. Quis putas eſt fidelis diſpenſator & prudens? Fidelis ſcilicet, vt ꝙ gratis accepit, gratis largiatur: & prudẽs: hoc eſt, qui oculato iudicio merita perſonarum diſcernat, vt pro cuiuſque dignitate cuncta diſpenſet. Fit ergo ex his conſequens ſimoniam, peccatum eſſe non ſolum contra iuſtitiam, verũ & ratione materiæ, quę ſpiritualis eſt contra religionẽ. Ob idq; adeò nuncupatur ſacrilegiũ nam læſio eſt ſacrarum rerum.

Simonia naturali, diuinoque iure prohibita.

Hic primũ omnium circa cõcluſionem hanc cum ſuis rationibus inueſtigãdum occurrit quonam iure ſimonia ſit prohibita, vtrum diuino tm̃, an ẽt naturali? Ad quam quidem dubitationem peruia eſt reſponſio, ſimoniã ſpiritualium donorum ſupernaturalium, tam naturali iure ꝙ̃ diuino eſſe ꝓhibitã. Et quidem ius diuinum in vtroq; teſtõ manifeſtum extat. Nam Matth. 10. connumeratis eiuſmodi donis ſubdit Chriſtus: Gratis accepiſtis, gratis date. Et Ioan 2. in figuram eius, flagello eiecit ementes & vendentes columbas è templo Columba namque Spiritum ſanctum, eiuſq; dona ſignificat. Et Actuum 8. idem patet in hiſtoria quæ Petro aduerſus Simonem contigit. Et Numero. 22. idem notatur in hiſtoria Balaam, quem ceu donum Dei vendentem obiurgat, tum Petrus, tum etiam Iudas in ſua Canonica. Tametſi poſteà diuinitus admonitus: non fecit quod Moabitæ volebant. Et Ieroboam 3. Reg. 13. reus fit quod ſacerdotes pecunia creabat: quãuis illi non eſſent verè ſacerdotes, ſed Balaam. Et 4. Reg. 5. opprobrio etiam datur Gieſi quod pro dono ſanitatis quidquam receperit. An verò ſit etiam contra ius naturę dubium idcirco eſt quod ſpiritualia quæ eius ſunt materia res ſunt ſupranaturales, ad quas naturalis lex nõ videtur pertingere: nam hac ratione præcepta ſacramentorum non ſunt naturalia, ſed ſupra.

Prima ratio ad ſuadẽdũ ſimoniã eſſe iure naturæ prohibitam.

Nihilominus contrarium eſt aſſerendum. Idque inde primo probatur ꝙ ius omne diuinum in euangelico expreſſum præter partem illam, quæ ad fidei ſacramenta pertinet, nihil cõtinet, niſi quæ iure naturali neceſſaria ſunt. Atque hæc vna eſt ratio cur dicatur lex libertatis, vt lib. 2. q. vlt adnotauimus, arti. 1 Cum ergo ſimoniæ prohibitio ad ſacramenta nõ pertineat, ſic vt in Euangelio non niſi tanquam res naturalis ſit prohibita.

Secũda.

Secundò id rationes cõfirmant, quibus peruerſitas ſimoniæ demonſtratur Nam etſi ſpiritualia bona ſupernaturalia ſint, tamen quia natura ſua non ſunt vęnalia, neq; Antiſtites eccleſiæ domini eorum ſunt: ſed gratis acceperunt, gratis dare debent: ius ipſum naturæ eorum venditioni reclamat.

Tertia.

Et tertiò, niſi iure naturæ prohibita eſſet, Balaam non peccaſſet vendens, neq; Res Moabitarum emens quia Gentiles erant: qui non alio ꝙ naturali iure tenebantur. Quin verò eadem ratione neque Simon Magus peccaſſet, quoniã cum in Chriſtianiſmo neophytus eſſet, niſi ius naturæ ſuum auſum condemnaſſet, poterat euangelici mandati ignorãtia excuſare. Ad argumentum ergo in contrarium negatur conſequentia. Materia ſimoniæ ſit talis iure diuino: ergo ipſa non eſt contra ius naturæ. Et eſt meditanda conſequentiæ fallacia. Nam vndecumque res fiat ſpiritualis, fit ſubinde, vt non ſit vænalis: vænum autem exponere quod vænale non eſt, ius naturæ vetat.

Dubitatio.

Aliquantulo autem grauior dubitandi ratio exiſtit, vtrum aliqua ſit ſimonia quæ neque diuino iuri neque naturali contraria ſit, ſed ſolum

quia humano iure eſt inhibita. Rationē quippe hanc dubitādi offert nobis gloſſa in c.ex parte.j de off.deleg. quæ diſtinguit inter ſimoniā prohibita, quia mala eſt,vt eſt illa quæ iure euangelico talis eſt,atq; aliā q̄ non eſt mala niſi quia iure poſitiuo prohibita; quæ ſubinde diſtinctio Doctoribus canonici iuris ſolennis eſt: vt eſt videre apud Silueſt. in verbo, ſimonia. §.4.

Gloſſa.

Duran.

Quin verò & multis Theologis. Durandus aūt in 4.diſt.25. q.5. duabus rōnibus hanc diſtinctionē refellit,nullā nimirū admittens ſimoniā cōtra ius mere poſitiuū.

Prima rō Durandi.

Prior eſt: Circa illud quod non eſt per ſe malū niſi quia prohibitū,peccare nec cōtingit niſi peccato inobedientiæ: vt dū tibi Præpoſitus rem aliàs indifferentē iuſſerit,ſi nō pareas,nihil aliud q̄ inobediēs ſis. ſi ergo illa eſt humana prohibitio,ne hoc aut illud vēdas,inobedientia erit non parere,non aūt ſimonia.

Secūda.

Poſterior eius rō eſt,ꝙ ſimonia eſt rei ſpiritualis vēditio:eccleſia aūt nō pōt rerum naturas mutare vt faciat ſpūale quod anteà nō erat:nam hoc ad ſolum pertinet ius diuinum. Nihilo ſecius medio modo inter has opiniones cenſendum eſt.

Eccleſia pōt aliquid facere ſpirituale, qđ pri⁹ nō erat.

Primū.n.contra ſecundam rationem Durandi certum eſt poſſe eccleſiam aliquid facere ſpūale quod iure diuino non erat. Hoc patet in conſecratione eccleſiæ, & aræ, & in benedictionibus calicum,corporalium,& ornamentorum. Hæc.n.iure diuino ſpūalia nō ſunt. Nam quantum ad rei eſſentiam, conſecratio corporis & ſanguinis Chriſti fieri poſſet ēt ſi vaſa & ornamenta non eſſent conſecrata aut benedicta.

Secūda aſſertio.

Secunda aſſertio. Nihilominus horum venditio,& emptio,

Rō aſſertionis.

ſi rōne conſecrationis pluris vendantur,q̄ res ipſa valet,eſt ſimonia contra ius diuinum & naturale. Nam vtrunq; ius prohibet quod venale non eſt pretio vendi. cū ergo illud ſit ſpirituale: quāuis iure poſitiuo factū ſit ſpirituale, iuri nihilominus diuino & naturali repugnat eius vēditio. Et confirmatur: quia qui vendit benedictionem calicis aut aquam benedictā vendit certè id quod gratuitò donatur in bonum publicum: eſt ergo hmōi ſimonia iure diuino prohibita.

Secūda ratio ad idem.

Secundò ad idem arguitur. Minores ordines non ſunt de iure diuino: quin verò neq; diaconatus habebatur olim vt ordo ſacer: quod patet ex verbis Innocentij III. in c.à multis de ætat. & qualit ord præfi. ſed ſunt de iure merè poſitiuo,& tn̄ illa vendere eſt peccatum ſimoniæ iure diuino prohibitæ: ergo licèt res iure poſitiuo fiat ſacra, nihilominus eius venditio eſt cōtra ius diuinum. Sicuti nuperrimè fallacem eſſe diximus conſequentiam illam, Spiritualia ſunt de iure diuino: ergo illa vendere non eſt contra ius naturæ. Ex quo fit,illos doctores qui in hmōi rebus conſecratis exemplum collocant ſimoniæ de iure merè poſitiuo,paralogizari, inde nimirum inferētes,ꝙ materia eius iure poſitiuo ſit conſtituta: veluti, & ſupra de ſolennitate voti dicebamus,q̄ eſt de iure poſitiuo,& nihilominus obligatio ad perpetuā caſtitatem, quæ ex illo voto ſolenni reſultat,eſt de iure diuino.

Hæſitatio.

Sed interrogando vrges,an detī aliqua ſimonia ad ius merè poſitiuū attinēs? Rñ

Diſſolutio.

detur aliquā eſſe. Primū vbi venditur officiū eccleſiæ annexū quo de ſe nō eſt ſpūale. Hoc patet ex c.Saluator, ſuprà citato 1.q.3. Vbi Vrbanus prohibet ne vēdatur officiū œconomi eccleſiæ,aut ſacriſtę,aut protectoris: citans Conci. Calcedon. hæc aūt officia vendere nō eſt contra ius diuinū aut naturale: ſi quidē perſonæ nō ſunt aut res per ſe ſacræ Neq; eccleſia facit eas ſacras ſicut tēpla,& vaſa, & ꝑſonas,putà ſacerdotes conſecrationi ſacri euchariſtiæ dedicata: ſed quia ſunt ſacrorum cuſtodię deputati. Eiuſdem aūt ſimoniæ exēplum ſunt q̄ proferant in cōmutatione præbendarum.

Prohibitio ꝑmutationis ꝑbendarū non interueniēte ſuperioris auctoritate, nō eſt merè poſitiua, ſed ſignificatio diuini iuris.

Prohibetur.n.c.quæſitū.de rer. ꝑmut.ne ſine licentia epi,præbendæ cū pacto permutentur. Attn̄ prohibitio hæc nō eſt merè poſitiua, ſed ſignificatio diuini iuris. Nā qui attentaret præbendas priuatim permutare,nihil faceret. Poteſt.n.qſque ſuo renuntiare ſacerdotio,ſed id tn̄ facere debet in manibus prælati:cōſtituere verò alterum in iure præbendæ,neutiquā iure pōt,niſi ſolus Pontifex & epiſcopus: aut prælati quorū eſt ſacerdotia conferre. Quod autem illic Papa iubet eſt,ne quis pactum permutationis faciat:quia hoc labem ſapit ſimoniæ. Attamē ſi fiat ſub cōditione,ſi Papa conſenſerit,nulla eſt culpa. Illa tn̄ conditione prætermiſſa,ſimonia reſultaret. Quocirca ſi cōditio eſſet iuri diui-

Moderatio ſuperioris aſſectiõis. ri diuino cõtraria: vt ſi pactum eſſet ſuperogandi pecuniã, vel aliud pretiũ ꝓ maiori prębẽda, tũc ſimonia eſſet contra ius diuinũ, nã talis permutatio miſtã hẽt emptionẽ præbendæ. Si verò tm̃ eſſet contraria iuri poſitiuo: vt ſi eſſet pactum ſoluendę pẽſionis abſq; Papę conceſſione: tunc ſimonia eſſet contra ius poſitiuũ. Enimuerò permutare res ſacras, & ſpũales, pręſertim ſi tales ſint iure tm̃ poſitiuo, non eſt cõtra ius diuinum, vt ſi cambium fiat calicis pro calice, aut pro ſacro veſtimento. Quin verò neq; in his, quę ſpũalia ſunt de iure diuino, vt ſi ſacerdos confeſſionẽ alterius ſacerdotis audire noluerit, niſi alter audiat ſuã: licet Richar. ſecus cẽſeat, de quo ſtatim: ergo cũ prębẽdæ nõ ſint adeò ſpũales, pactũ illarum permutãdarum nõ eſt contra ius diuinum. Secundò id cõfirmatur. Si eſſet contra ius diuinum, neutiquã Papa poſſet ſuper eadẽ re diſpenſare: & tñ Papa eiuſmodi permutationes conſtitutis penſionibus permittit. Pręterea, ſi hmõi venditio perinde eſſet prohibita iure diuino, atq; venditio ſacrorum non liceret de illo paciſci, ẽt adhibita conditione ſi Papa cõſenſerit: quia hoc certe in ſacris non licet, & tñ talis pactio in prębẽdis cũ tali conditione non condemnatur. Iã vt rẽ cõcludamus, in euangelio non eſt prohibita talis commutatio, ſed de ſolis Spiritus ſancti donis hr̃: gratis accepiſtis, gratis date: non ergo hmõi pactio eſt contra ius diuinum. Nihilominus tñ quædam eſt ſimoniæ ſpẽs de iure poſitiuo. Vnde ad primum Durandi argm̃ duobus modis rñdetur. Primò negamus illud ſuũ aſſertum ꝙ vbiuis res prohibetur quæ alioqui non eſt mala, tranſgreſſio non eſt aliud peccatum q̃ inobedientiæ. Imò verò eccleſia dũ abſtinentiam quadrageſimalem indixit, ieiunium illud cõſtituit in virtute abſtinentiæ: & ideò non ſolum ille contra obediẽtiam peccaret, qui ieiunium ex contẽptu frangeret, verum & ille contra abſtinentiam, qui non ex contemptu, ſed præ gula id faceret. Et pari modo eccleſia poteſt actum quẽpiam in vitio ſimonię cõſtituere. Secundo reſpõdetur, ꝙ officium ſacrificię vendere, aut pactum facere commutãdi ſacerdotia contra ius eccleſiaſticum, nõ definiuit eccleſia eſſe propriè ſimoniam ſicuti vendere ſacerdotia: ſed dicitur ſimonia, quæ ſimoniæ pęna vindicatur.

Ad primũ arg. Per hæc facilis fit argumentorum ſolũtio. Ad primum quippe reſpondetur, regnũ cœlorum vænum eſſe expoſitum: nõ ſi venditionis nomen propriè vſurpes, ſed per metaphorã, ſicut dicitur vim pati: ꝙ enim propriè non ſit vendibile, primũ inde patet, ꝙ cum ſit ſupernaturale, nullo eſt pretio æſtimabile. Vnd. Pau. ad Ro. 8. Nõ ſunt indignę paſſiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Et loquitur de operibus filiorum Dei per gratiã: ſignificans opera noſtra ex obiecto exiſtimata, non eſſe regni cęlorum pretium: ſed quatenus procedunt ex gratia. Quod autem gratis datur, non venditur. Tum ẽt ꝙ ex noſtris obſequijs Deo nihil accreſcit: ſiquidẽ bonorũ noſtrorũ non indiget. Vnde Iſaiæ 52. Gratis vænundati eſtis, & ſine argento redimemini. Dr̃ autẽ per metaphorã emptio, iuxta verbũ eiuſdẽ Prophetæ, c. 55 vbi ait: Sapientia ipſa, Sitientes venite ad aquas: & qui non habetis argentum, properate, & emite: venite, emite abſque argento, & abſque vlla commutatione lac, & mel: hoc eſt regni cęleſtis dulcedinem. Metaphora autem in eo conſiſtit, quòd operibus iuſti regnum cœlorum proponitur, tanquam merces, vt patet in parabola conducentis operarios in vineam, conſtituto denario diurno, & in verbo Pſalmi: Inclinaui cor meum ad faciendas iuſtificationes tuas propter retributionẽ. Ad ſecundum argumentum licet inter interpretes Canonici iuris de Papa litigium ſit an poſſit eſſe ſimoniacus, per illa tamen, quæ dicta ſunt peruia fit reſpõſio. Enimuerò de ſimonia, quæ iure diuino, naturaliq; talis eſt, nullam eſſe licet cõtrouerſiam, quin illam poſſit committere. Si, inquam, ſacramenta pretio adminiſtraret, donũ ve quoduis aliud Spiritus ſancti diſpẽſaret, ambigere nemo poſſet, quin ſimoniacus eſſet. Ageret quippe cõtra ius diuinum: ſuper quo ipſe diſpenſare neq̃t. Neq; iſtiuſmodi donorum dñs eſt, ſed merè diſpenſator. Immo verò tanto grauius maiorią; ſcandalo peccaret, quanto eminentiorem locum in eccleſia tenet. Vnde Petrus primus Chriſti vicarius hoc ſibi crimen à Simone vigilantiſſime cauit. Quin

Ad ſecundũ arg. Papa ſimonia põt contrahere.

etiam ſi templa, vel vaſa, vel veſtimenta, ſacra pretio conſecraret, quamuis talis ritus iure ſit poſitiuo ſanctus, nihilominus, quia eius venalitas eſt contra ius diuinũ, ſimoniacus eſſet. Et pari modo, ſi ſacerdotiũ, aut præbēdas venundaret, vtpote quorũ diſpenſator eſt tantũ, neutiquã tamē dñs, Si aũt admittas officiũ ſacriſtę, & ęconomi eccleſiæ vendere, non eſſe ſimoniã, niſi de iure poſitiuo. quia propriæ nõ ſũt perſonæ ſacræ: illud ipſe poſſet citra peccatũ pretio conferre, niſi obſtaret ſcandalũ: quia põt ſuper ſuis legibus diſpēſare. Et eadē ratione pœnas iuris ſimoniacis decretis incurrere nequit. Etenim quãquã ſacerdotia vēditaret, neque excõicatus eſſet, neq; ſuſpenſus qm̃ princeps eſt, & quãtum ad vim coactiuam ſuis legibus non ſubditur.

Dubiũ.

Sed hoc tamen ſupereſt hic dubiũ, vtrum ſi ſacerdotium cupiã vēderet: facto ipſo cenſendus eſſet ſuper pęnis iuris cum illo diſpenſare: vt neq; excõicatus emptor ille eſſet, neq; teneretur renunciare prębendam. Quidam enim, vt Palu. diſtinct. 25. q. 4. affirmant: alij verò, in quibus eſt Adrianus quolib. 9. negant.

Palud.

Adrian.

Profectò res eſt, quæ me ancipitem tenet. A parte quippe negatiua eſt argm̃ Ioannis Andreæ in Mercurialibus, ꝙ ſi eps ludum aliquem ſub pœna excõicationis inhiberet clericis, licet poſtea eorum aliquem ad ludendum induceret, non ideò diſpenſaret in lege, niſi illã exprimeret: quia vel poſſet eſſe illius oblitus, vel ad malum illum inducere. Rurſus quamuis excõicato oſculum pacis porrigat, non ideò illum abſoluit.

Argu. à parte negatiua.

A parte autem affirmatiua eſt argm̃ ꝙ non eſt cenſendus Papa tam inſigniter peccare, vt præbendam cogitet ſacerdotij vendere, quã neq; emere ille neq; retinere citra excõicationē, atq; adeò citra culpam nequit. Porrò ergo huius ambiguitatis, affirmatiuam hãc partē præ altera eligerem. Nam forſan & eps inducens ad id ſubditum, quod lege ſua prohibitum eſt, quicquid Io. And. cenſeat, diſpenſare creditur perinde ac ſi pciperet. Deinde quidquid hoc veritatis habeat, tñ de Papa qñ præbendam vendit, cum ipſe ſit qui dat, omnino vr̃ habilem alium reddere, vt recipiat.

Papa beneficia alicui vēdens cēſetur cũ eo diſpẽſare ĩ pęnis ſimoniæ.

Ad tertium.

Ad tertiũ deniq; reſpondetur cum D. Tho. noĩe emptionis quamcunq; aliã commutationem comprehēdi ſpiritualis pro tẽali. Quare ſicut præbēdam numis emere, ſimonia eſt, ita & ſecularem illum fundum pro illa commutare. Quin verò, vt ſupra diximus, neq; præbenda pro præbenda abſq; facultate Pontificis cõmutari citra ſimoniam põt. Tametſi vt expoſitum eſt, non eſſet ſimonia, niſi de iure poſitiuo. Quocirca res alias ſacras commutare, q̃a tali iure minimè prohibetur nulla eſt ſimonia: dũmodo ſolius rei valoris habeatur ratio, neq; pro conſecratione quidpiam pendatur. Poteſt inquã calix pro calice commutari: imò tanti vendi, quanti materia, & forma abſq; conſecratione æſtimaretur, atq; adeò alteri eccleſiæ locari.

Sacrorũ cõmutatio licita.

De ſacris verò Conrad. 4. diſt. 25. art. 3. negat vnum pro alio commutari poſſe: nã licet nõ ſit, inquit, tam illicitum, quã ſimpliciter illa vēdere: eſt tñ aliqua venditionis effigies: quia vnum tunc cenſetur alterius pretio. At verò profectò non video quidnam venditionis, aut pretii admiſceatur, ſi vicariæ operæ in pactum ducantur: Baptizabo te, ſi me baptizaueris: & ſi meã volueris audire confeſſionem, tuam viciſſim audiam. Et orabo pro te, ſi tu mihi viciſſim par rependeris beneficium.

QVAESTIO VI.

DE MATERIA SIMONIAE.

ARTICVLVS I.

Vtrum quandoque liceat pro ſacramentis pecuniam ſeu dare, ſeu accipere.

CONSTITVTA definitione, & culpabili qualitate ſimonię, ſequitur vt ſeriatim de eius materiæ diſputem*. Et primò de ſacris arguitur ꝙ liceat nõnunquã illa pretio redimere. Baptiſmus ianua eſt ſacrorũ: & nihilominus dum iniquus ſacerdos iamiam morientem puerum abſque pretio baptizare nequit, neque pater manus habet, aut linguam quibus ipſum tingere valeat, conſultius videretur pater facere, ſi pecuniam offerret ſacerdoti, quàm ſi animam prolis ſuæ perditũ ire ſineret. ergo licet ſacramentũ mercari.

Primũ argum.

Secundò,

Secũdũ.

Ex-

Eucharistia eſt ſacrorum maximum, pro quo tñ conficiendo, & offerendo licet pecuniam offerre, oblatamq; accipere, ergo facilius eſt concedendum alia ſacra redi-
Tertiũ. mi pretio poſſe. Tertio: Pœnitentia eſt ſacramentum neceſſitatis, quę abſolutionē ab excõicatione præ exigit, ſed pro abſolutione ab excõicatione in more iudicibus eſt pecuniam recipere: ergo id nõ eſt ſacrilegium. Quartò: Conſuetudo in cau
Quartũ ſa eſt, vt quod antea delictum erat, licitè fiat. Qua vtiq; rõne ait Auguſ. plures habere vxores, quando mos erat, nõ fuiſſe crimen: viget ãt apud quoſdam conſuetudo, vt pro conſacrandis epiſcopis, benedicendisq; abbatibus, inungendiſque ſacerdotibus aliquid pro chriſmate, & oleo detur, accipiaturq;: ergo illud eſt licitum. Quintò ius hēt vnuſquiſque ſuam
Quintũ redimendi vexationem: ſed vſu ſæpe accidit, vt quiſquã ab epiſcopatu, vel alio ſacerdotio per iniuriam arceatur: ergo licebit eiuſmodi vexato numis ſe ab illa e-
Sextum ripere. Sextò. Matrimonium eſt quoddã ſacrm, ſed datur pro matrimonio pecunia, nempe vxoris dos: ergo licet pro ſacro pretium tum dare, tum etiã percipere. Contrarium admonetur canone illo 8. Sinodi 1. q. 1. Qui per pecuniam conſecrauerit, vel ab alio conſecratus eſt, alienus a ſacerdotio fiat.

Iam ſupra inter ſpiritualia, quę materia ſunt ſimoniæ, atque alia ſpiritualiũ genera diſcriminatum eſt. Illa nãq; ſpũalia, quæ naturalia ſunt, neq; nobis gratis vt largiamur donantur, ſimonię vitio nõ ſubſternuntur: ſed illa prorſus chariſmata quæ dono diuinitus ſuſcipimus ad gratiam quoquo pacto ſpectãtia. Hæc au
Quadruplex differentia rerũ ſpiritualiũ tem quadruplici differentia diuiduntur: Quędã quippe ſunt ſpiritualia per eſſentiam, vt gratia quæ ipſiſsima eſt vita ſpiritualis animę: & charitatis, quę eſt habitus quo officia & opera vitę exhibemus. Et hæc nullatenus in quęſtionē acceſſiri poſſunt an vendi, emive queant: ſunt.n. vſq; adeò Dei munera, vt dementia eſſet cogitare quenquam poſſe in alterum illa ſiue domo, ſiue pretio transfundere. Secundo ordine ſunt ſpiritualia: quæ hiſce velut cauſſa proximè antecedunt. Qualia ſunt ſacra, quę ceu inſtra paſsionis Chriſti effectricia ſũt gratiæ. Tertiò gradu ſpiritualiũ ſunt actus chariſmatũ, q̃ gratiæ nuncupantur gratis datę: quales ſunt dona prophetiæ, & linguarũ: quibus annumerare poſſumus & orationem & religionem. Quarto deniq; loco accedunt & ſpiritualia per annexationē: qualia ſunt ſacerdotalia & præbendę, quæ ſpũaliũ functioni inſeruiunt. Prætermiſſo ergo primo mēbro, de ſingulis aliorũ triũ ſinguli ſint hic articuli examinandi. Igitur in hoc primo, qui apud D Tho. ſecundus exiſtit, rñdetur de ſacris duab. concluſionibus. Prior: Pro ſpũali ſacrorũ gratia pe- Prima conclu.
cuniã accipere, crimē eſt ſacrilegiũ ſimoniæ: vſq; adeò naturali, diuinoq; iuri aduerſum, vt nulla poſſit conſuetudine excuſari: ſanè cũ nulla eiuſmodi iurib. pręiudicari poſsit. Et q̃dē pecuniæ noīe iuxta Philoſophi documentũ. 3 Ethic. quidquid numo ęſtimaṝ intelligitur. Cõclo- Probatio conclonis.
nis probatio manifeſtiſsima eſt. Nam ſacra nouę legis q̃ maxime ſũt ſpũalia q̃ppe, q̃ gratiæ, ſpũaliſq; vitæ cã exiſtunt, q̃ quidē virtus priſcis illis Moſaicis nõ inerat. gratia ãt, vt nomen ipſum perſonat, gratis nobis confertur. alioquin auctore Paulo non eſſet gratia: nemo ergo mortaliũ pro eius collatione pretium percipere põt. Etenim prætequã q̃ ius naturæ iniquiſsimè violaret id vendens, quod neq; ſuũ eſt, neq; vllo eſt pretio ęſtimabile, in Deũ eſſet ĩpiētiſsimè iniurius. Porrò q̃ id vēdere cogitaret q̃ ſolus ipſe altiſsim[9] ſua benignitate cõfert. Atq; hic primus eſt ſimonię apex vñ & nomē traxit. Nam vt ſuprà dicebamus, munus hoc Spiritus ſancti conferendum erat, q̃ malus ille Simon emere excogitabat. Huc accedunt c. Leonis, Gratia 1. q. 1. & plerię; multi eiuſdē cauſſę. Poſterior cõcluſio: Miniſtris Vltima conclu.
eccleſiæ ſtipēdia populi, alimẽtaq; ad ſui ſuſtētationem accipere nullum eſt ſimoniæ vitiũ, neq; verò peccatũ vllũ. Prior cõcluſio adeò eſt clara, vt nullũ nobis dubium reliquat. Poſterior verò ſæpe, & ſępius ſup. demõſtrata eſt ex verbis Pau. 1. Cor. 9. Quibus & illud accedit 1. ad Timot. 5. Qui bene p̃ſunt presbyteri, duplici honore digni ſunt. Vbi Aug. glo. Accipiant, inquit ſuſtentationē neceſsitatis à populo, mercędē diſpenſationis à domi-

no. Permagno ergo ſacerdotes iure pollent, non vt qualitercunq; ſed pro ſua dignitate decenter ſuſtẽtari. Quod hic igr̄ dubitãdũ reſtat, eſt: Vtrum pro his quæ ſacris annexa ſunt, nempe pro vaſorum vſu pro materia, & potiſſimũ, ꝓ labore ipſo poſſit ptiũ ſuſcipi, idq; ex pacto, apparet.n. nullũ interuenire poſſe pactũ qđ nõ ſit ſimoniacũ, vt D. Tho. ad 2. arg. aſtruere vr̄. In contrariũ ãt eſt vſus ab eccleſia permiſſus. Cõſentit.n. presbyterũ de ſtipẽdio paciſci, vt capellaniæ ſeruiat, ter.ſ. in hebdomada, aut quotidie in tali loco celebrare cogetur. Cui quidẽ mori,

Dubitatio.

& ratio, vt hic ait Caiet. ſuffragatur. Qm̃ ſi velle ſtipendium in ſuſtẽtationẽ licet, vt ſecunda cõcluſione aſſertũ eſt, nihil vetat quominus id procurari atq; in pactũ duci poſſit. Nam materia eſt quæ contractũ facit ſimoniacum. Quare cum ea. ẽ ſit materia abſq; pacto, & cum pacto: nẽpe tpalis ſuſtẽtatio, fit vt ſi abſq; pacto id liceret optare, & accipere qđ ad vitã neceſſarium eſt, ſine quo ſpiritualia miniſtrari nõ p̄nt: nullũ ſit vitiũ de pretio cõuenire: res eſt inter doctores potiſſimũ iuris Canonici, plurimũ controuerſa: de qua Summuliſtæ in verbo, ſimonia, variè loquuntur, & Adria. quolib. 9. cũ Altiſiodorenſi antiquo Theologo cõplures allegat iuriſperitos in ſnĩam affirmatiuã: nẽpe ꝙ liceat ꝓ labore adminiſtrationis ſacrorũ, de pretio paciſci: iuxta Apoſtolicã doctrinã in ſuperiorib. allegatã. Cui cõſonare vr̄ can. vlt. 1. q. 2. vbi aſtruitur, ꝙ clerici ſtipẽdia accipere p̄nt, iuſtis laborib merita. Quin verò & euangeliũ, vbi ait Chriſtus, dignus eſt operarius mercede ſua. Et eſt vulgaris opin. Durand. tñ in 4. d. 25. q. 1. omnino tenuit pro labore adminiſtrãdi ſacri quidquam recipi poſſe. Et Caiet. & hic, & in ſua Summa, verbo ſimonia. & q. 9. primi quolib. permulta de hac dirimenda lite doctè diſſerit: ſi modo res paulò explicatius, & compendioſius colligatur Placet ergo ad rei intellectũ, tripartita diſtinctio inter pretiũ ſpũaliũ, & ſtipendiũ ad ſuſtentationẽ, & mercedem pro locatis operis. Et quidem de primo mẽbro nemini ambigitur adeò perſpicuum eſt pretiũ pro re ſpirituali, aut ei annexa percipi nõ poſſe: veluti ſupra explicatum eſt, ob id ꝙ tales res non ſunt pretio vendibiles.

Adrian. Altiſio.

Durãd.

Caiet. diſtinctio.

Neq; verò duorũ cæterorum membrorum diſtinctio vſq; adeò eſt itellectu difficilis, vti prima frõte apparet, merces enim operi adæquatur, de qua Mat. 20. Redde operarijs mercedem ſuam, ſtipendium verò ſuſtentationis, licet tandẽ referatur ad miniſtrorũ operas, tñ proximè non fit ad neceſſariã ſuſtẽtationẽ miniſtri, & poſſumus diſtinctionẽ hanc quantũ ad duo membra hoc exemplo elucidare. Si.n. quiſpiam artifex, cuius opera digna eſſent magno p̄tio, ſic cũ dño aliquo conueniret: da mihi victum: & operas omnes meas tibi impendam, quantiuis fuerint pretij dignæ: tunc non æſtimarentur operæ, ſed tantũ neceſſaria ſuſtentatio. E conuerſo dum diues artifex ꝓ imagine, aut alia fabrica, quãtũ opificiu valet, petit, nõ æſtimat neceſſitatẽ victus, ſed valorẽ operis. Quare Auguſt. nuperrimè citatus acutè diſtinxit dicens: Suſtentationem neceſſitatis recipiant a populo. mercedẽ autem diſpenſationis. i. æqualẽ valorem operis, à Domino. Igitur, ꝙ clerici ſtipendium ſuſtẽtationis recipere poſſint, non eſt dubiũ. Idq; poſſunt dupliciter. Primò auctoritate publica eccleſiæ. quæ quotam decimarum taxauit. Ac perinde epiſcoporum cõſtitutionibus: ſanè qui taxare p̄nt quãto ſtipendio ille dignus ſit, qui tali ſeruitio eccleſiæ mancipatur. Secundo modo, priuata libertate. Poteſt namque & ipſe ſacerdos victus indigens, cum ad ſeruitiũ conducitur capellaniæ, aut vicariatus, paciſci de ſtipendio ſuſtentationis, ſẽm loci temporiſq; diſpenſationẽ.

Clerici ſtipẽdiũ ſuſtentationis recipere poſſunt.

Hoc autẽ nõ ego eadem facilitate approbarem qua à Caietano aſſeritur, nempè ꝙ qñ ſuſtẽtationis ſtipendium ſuperioris auctoritate decretum eſt, põt illud ſacerdos, ſiue pauper ſit, ſiue locuples, percipere. Nam idẽ ſacerdotium poteſt diues ſacerdos nihilo minori iure ſuſcipere q̃ egenus. Quãdo verò eiuſmodi ſtipendium non eſt lege conſtitutum, ſed priuata conuentione cõſtituendum, tũc, inquit, pauper paciſci de illo poteſt: diues verò minimè. Qm̃ cũ aliunde ſibi ſuſtentatio ſuppetit, iudiciũ eſt conuentum facere, non pro ſuſtentatione, ſed pro operarum mercede. Hunc

ta-

tamen ego inquam cenſendi rigorē non facile probarem. Nam ſi ex rei natura ad ſuſtentationē miniſtri tali functioni mācipati talis ſuſtentationis moderatio neceſſaria eſt, tūc ex natura rei nulla emerget ſimonia, atq; adeò neque ex qualitate ſacerdotis creatur. Intentionis namq; Deus ſolus ſcrutator eſt. Qđ aūt tale ſtipendium ſuſtentationis gratia ſit licitū, ſupra ſatis lege naturæ & diuina demōſtratum eſt: quamq; debeat ſacerdotalis ordo decenter ſuſtentari An verò in mercedem pro labore liceat aliquid ēt recipere qđ fuit tertium diſtinctionis mēbrū, hoc eſt de quo inter doctores ambigitur & contrauerſatur: quamuis non ſit tñ dubium quantū multi auctores putant. Imò per diſtinctionem adeò oēs conciliātur, vt diſſidere nequeant. Labores. n. & operæ aliæ ſunt antecedētes ſacr̄m, atq; adeò illi accidentes: aliæ verò cōcomitātes: imò verò de eius ſubſtantia: Priores ergo locari pñt ſtato pretio: poſteriores verò minimè. Eſt exēpli gratia, infirmus cui à longinquo acceſſend⁹ eſt ſacerdos, qui eius audiat confeſſionem, vel Miſsā celebret, vel rem faciat diuinam. Poteſt profectò ſacerdos pro itineris labore pretium exigere. Alius eſt labor & operatio ſacr̄o intrinſeca: puta Miſſæ celebratio, aut baptizandi opus, aut quæuis alia ſacramenti applicatio Et pro his laborib. & operis manifeſtū eſt nihil pretij poſſe recipi. Sed de his ait Aug. mercedē diſpēſationis a Dño recipiat Perinde. n eſſet ac ſi reciperetur ꝓ gratia ſacr̄i Baptizatio. n. & baptiſmus pro eodē reputantur: ſicut Miſſa & celebratio Miſſę: veluti qui domū fabricat, idē pretium pro domo & pro eius fabrica recipit. Nec pōt duo recipere, alterum prore, alterum ꝓ opere. Cum aūt pro hmōi functionibus adſtruitur nihil poſſe mercedis recipi, nō negaē quin pio earū obligationi percipi poſſit. Quemadmodū etſi pro mutuādi officio nihil pretij poſſis exigere, tñ pro mutuādi obligatione non illicitū. Licet inquā ſacerdoti, dum ad ſeruitiū parœciæ conducitur, pro obligatione his aut illis diebus celebrandi, confeſſionibuſq; audiendis aſſiſtendi, de ſtipendio cōuentum inire. Cui quidem aſſertioni aſtipulaur ca.

Pōt ſacerdos locare operas antecedentes nō ſubſequentes.

Licet ſacerdoti ꝓ obligatione celebrādi paciſci de mercede.

ſignificatum. de præbendis. Per hęc & de vaſorum vſu atq; de materia ſacramētorū facile vnuſquiſq; iudicabit. Nefas. n. eſſet pro vſu calicis aut corporaliū illum qui conſecrat aliquid depoſcere præmij: nam vſus ille de intrinſeca eſt rōne ſacr̄i conficiendi: quamuis, vt diximus, poſſit vna eccleſia alteri calicem, ſicut vēdere, ita & locare. Nam locatio illa eſt accidētia lōgè antecedens ad ſacr̄m Pari modo ſi nullū eſſet oleū in vrbe, poſſet vna eccleſia oleum cōſecratum tanti vendere, quanti ſi non eſſet cōſecratum. Immo & chriſma poſſet vnus mercari in vno loco, & vēdere in alio. Nam oēs illi contractus ſimiles ſunt actionib. quas nuper diximus accidētariè antecedere ad ſacr̄m: niſi hoc iniuriam & contemptum rei ſacrę fieret: vtpote ſi conſecratio ipſa vēderetur. Attñ ſicuti neque actio ipſa quæ eſt de eſſētia ſacr̄i, neq; labor qui eſt illi annexus, vēdi poteſt: ita neq; vſus materiæ ſacr̄i, quæ ad ſubſtantiā eius attinet: Hoc eſt: Sicuti neq; eps pro labore confirmandi, neq; ſacerdos pro labore & opere vngendi infirmum, mercedem recipere poteſt: ita neuter pro vſu chriſmatis aut olei, quod illic cōſumitur, pōt quidquā ſuſcipere. Et quod de actionib⁹ ſacr̄orum dictū eſt, id pariter, & de ſacramētalibus ſentiendum Nequit n. ſacerdos pro exorciſmis, & cathechiſmis, aut ꝓ benedictionibus nubentiū quidquā percipere præmij, loco mercedis. Ad canonem ergo vltimum, 1. q. 2. rñdetur ꝙ loquimur de ſtipendijs ſuſtentationis: ſicuti & verbum Chriſti. Quare ait Lucas, Dignus eſt operarius mercede ſua. aut Matthæus, cibo ſuo. Ex his denique colligitur, quam ſit abſurdus vſus quamq; ſacrilege ſimoniacus pro ordinū exhibitione pecuniā aut munus aliquod exigere: qui quidem per titulares epiſcopos inuectus eſt: nam cum proprij & legitimi, aut non ſint reſidentes, aut celebrare ordines, quod pudendum eſt, non indignētur: titulares ad id muneris acceſſunt, & quod abſurdius eſt, non tam iuſtum eis ſtipendium pendunt, vt poſſint illos ab omni exactione ꝓhibere. Eſt ergo iniquum cogere illos, qui ordinantur, vt nō modo candelas, verum & pecunias offerāt. Immò vero arbi

tror neque pro literis teſtimonialibus quidpiam poſſe exigi.

Ad primum argum. Solutio S.Tho. Ad primum igitur capitale argumentum D Tho. ſic reſpōdet, vt vniuerſa perluſtrans remedia, nunquā concedat, licere mercedem pro actione ſacramētali exhibere. Ait enim, ꝙ ſi baptizandus nondum eſt rationis vſum ingreſſus, & ſacrilegus ſacerdos nolit abſq; pretio baptiſmum diſpenſare, perinde cenſendū eſt, ac ſi nullus adeſſet ſacerdos, atq; adeò ſicuti in caſu extremæ neceſſitatis, vbi quilibet eſt miniſter, à quocunque eſt citius tingendus, quàm ſacerdotis ſacrilegio aſſentiatur, quamuis aqua, quæ elementū eſt, poſſit ab illo emi. Si aūt ſit adultus, neq; vllus alius adſit à quo ſacr̄m ſuſcipiat potius eſt illi abſq; ſacr̄o de vita migrandū, q̄ baptiſmum emat. Tunc n baptiſma flaminis ſatis ei erit ad ſalutem.

Dubitatio. At vero rem in extremas anguſtias non cogit. Faciamus enim nequam ſacerdotē pn̄te paruulo, ſoloq; parente, eodemque trunco, & ad baptizādum inepto, ſuam exprimere corruptā mentē, videlicet nequaquam ſacr̄m adminiſtrare velle niſi pretiū ſibi pro ipſa ſacr̄ali functione pēdatur: vtrū fas tunc ſit patri, tale illi porrigere pretiū? Apparet. n. rō non infirma id perſuadere. Vnicuique. n. vt paulò ante dicebamus, licet ſuā vexationē redimere: ille aūt parens, qui liberi vicē gerit, ingentem patitur iniuriā, & grauiorē paruulus: quippe cui ius diuinū, naturaleq; ſuffragātur & humanum, vt teneatur ille nequā ſacrilegus ipſum baptizare. Poteſt ergo pater illam pretio redimere vexationem. Exemplo nobis illa eſt, qui ad vſuras tp̄e neceſſitatis petit: qđ reuera citra culpam facere poteſt. Imò longe efficacius vr̄ huic patrocinari rō. Nam cū iura oīa ad aīarum ſalutem referantur, neq; vllum aliud miſero infanti remediū ſuppetat, potius eſt vexatio illa pretio repellenda: q̄ infans à regno cœlorū in æternum repellatur. Cum ergo dubitandi rōnem hucuſq; D. Tho. non perſtrinxerit, reſtat nobis ad hoc rn̄dere Et

Paluda; ſolutio. quidem Paludanus in 4. diſt. 5. ſacrilegium oīno reputat, ēt in tali caſu pretio emere ſacr̄m ad redimendum vexationem. Et fortè id pp̄ D. Tho. adſtruxit, qui in 4. eadem diſt in. q. 2. probabilius id arbitratur. Quod & ante ipſum Alex. fuerat opinio 2 parte, q. 189. mēbro tertio: & Richardi in 4. diſtin. 52 art. 3 Et ſubdit Paludanus rōnem. Nā redimere, inquit vexationē, bifariā vſu venire pōt. Vno modo ab illo qui obeſſe poteſt & prodeſſe verò non itē: altero verò ab illo qui obeſſe pōt & prodeſſe. Et prioris, inquit, vexationis redēptio licita eſt: poſterioris verò nequaquā. Exēpla eius ſunt. Ep̄s electus pōt ab illis qui ſuā poſſeſſionem & cōfirmationem perturbant, vexationem redimere: nō tn̄ à confirmatore. Et rō diuerſitatis eſt, ꝙ priori caſu nō venit in ſuſpicionem ꝙ epiſcopatum velit emere, cum illi non poſſint dare. Poſteriori verò eadē ſuſpicione reſpergitur. Et iō cum ſacerdos prodeſſe baptizādo poſſit, nequit ab illo, inquit, vexatio redimi. Lepidam aūt gloſſam ſuper c Baptizandis. 1. q. 1. audi. Poſtquam. n. ait neutiquam poſſe in tali caſu pretiū pro baptiſmo pendi, ſubdit: Ego tn̄ potius darem pecuniam q̄ puerum ſic dimitterē mori: & bene: licet non deberem facere. perpende ſi non deberet, quō bene faceret. Igitur Panor. ſuper ca. Cum in eccleſiæ. extrà, de ſimonia: atq; alij quos Richar. loco citato refert, diſtinguentes inter infantem & adultum, probe concedunt debere eum qui paruuli curā gerit, vexationem pretio redimere pp̄ extremā neceſſitatem: non tn̄ adulto qui per baptiſmum flaminis ſeruari pōt. In quo ſum ſuīa Caiet. ſubſcribit: idq; vt reor, meritò. Nā qđ paruulus extremā patiatur neceſſitatē, in dubium nemini venire debet. Etenim dicere ꝙ intentio volētis baptizare ſufficiat paruulo, & ꝙ Deꝰ vicē baptiſmi ſuppleat, nō ſolū temerariū eſt, nullaq; rōne fulcitum: imò & peiori noīe dignū, nā cū nemo alteri mereri poſſit gratiā ſine ipſius actu qui recepturus eſt nulla intētio baptiſmi cenſeē baptiſmus flaminis, niſi ſolū propria ipſius qui baptizari cupit: & lex eſt, ſine baptiſmo aut ſanguinis, aut flaminis, aut fluminis, ſaluū fieri neminē. Cū ergo ſacerdos in caſu nr̄o tā ſtricto iure baptizare hūc paruulum teneatur, ac perinde paruulus tā inſignem patiatur iniuriā. licitè

Alexan. Halen. Richardus. Panor. Solutio propoſitę dubitationis.

licitè illa vexatio pretio redimitur Neq; eſt ſimile de electo epõ reſpectu cõfirmatoris. q̃a neq; illi tãta ingruit neceſſitas vt cõfirmetur: neq; alter ſimili iure cõfirmare cogitur Quare tũc pater pueri pecuniã non eo pendit fine, vt beneficium ſacri emat: ſed vt iniuriã ꝓpulſet.

Argu.

At verò quo res explicatius pateat, vrgentius arguitẽ. Sit ille vel ſacerdos, vel alius quiſpiam infidelis, vſq; adeo ꝑuerſus vt nolit antea baptizare puerum q̃ pater perſanctè iuret pretium largiri, non ad redimendam vexationẽ, ſed emẽdum ſacr̃m ipſum, & gratiam ſacramẽtalem: vtrum tunc liceat? Et apparet nõ eſſe licitũ: ne tuſſe pretiũ cõferens, idẽ videatur efficere quod Magus ille Simon tentauit.

Caieta.

Caiet hic nõ vr̃ huc annuere vt liceret pro ſacr̃o dare: & q. 9 primi quolib. id apertius vr̃ denegare: porrò cũm cenſeat tam intrinſecè malum eſſe rem ſpiritualem emere q̃ vendere.

Argu. contra Caieta.

At profectò iſta iudicio meo non ſibi inuicem cohærẽt: nam ſi ſacr̃m emere, eſſet perinde ac mentiri, intrinſecè malum, neq; ad redimendam vexationem licitum fieret. Qm̃ pretium ad redimendam vexationem eſt ſacr̃m emere tanq̃ medium ad propulſandam iniuriã: nam etſi ſuprema intẽtio in emptionem ſacr̃i non feratur, nihilominus illud accipitur tanq̃ medium qđ ad cauẽdam vexationem refertur. Veluti qui ad redimendam vexationem emeret fauorabilem ſñiam iniqui iudicis. Et confirmatur hæc ratio: qm̃ quantumuis ille me iurare cogat, ꝙ pecuniam pro ſacr̃o tribuo, nihilominus ſalua eſt mea ſuprema intentio ꝙ hoc facio ad redimẽdam vexationem, ob idq; nulla ſubeſt in iuramento falſitas.

Solutio auctoris.

Quaꝑp niſi mea me fallit inſcitia, ſñia hæc de redimenda vexatione non aliter defenſari põt, q̃ per diſtinctionem emendi vendendiq; ſacr̃m. Itaq; etſi vendere ſacr̃m & rem quamcunque ſpiritualẽ ſit penitus intrinſecè malum, adeo vt neq; redimendam vexationẽ, neq; vlla excogitabili cauſa fieri poſſit licitè: pretium tñ pro illo offerre dicendum eſt, non vſque adeo eſſe intrinſecè malum, quin extrema neceſſitas illud permittat. Cuius aliquale exẽplum eſt in mutuatione ſub fœnore, q̃ intrinſecè mala eſt, & ĩ receptione q̃ põt excuſare neceſſitas.

Ad argumentum factum.

Neq; vllum poteſt contra argm̃ peti à Simone Mago, q̃ de emptione gratiæ cõdemnatur. Nam ille iõ emere voluit vt poteſtatem haberet reuendẽdi Qua rõne fœdiſſimam gratiæ irrogauit iniuriam. Qui aũt rõne modo dicta pretium pro ſacr̃o offert, non ea intẽtione id facit, ſed ex veneratione pcepti baptiſmi & ſumma æſtimatione gratiæ ſine qua credit neminem ſeruari poſſe. In ſumma, ſicut dare pretium pro ſacr̃o extremam neceſſitatẽ non liceret, ſic extrema neceſſitas id efficit licitum.

Limitatio ſolutionis proximę.

Hæc aũt oĩa eatenus affirmauerim, quatenus ille qui baptiſmũ vendere pertenderit, id ne faciat in religionis cõtẽptum. Nã ſi eſſet hæreticus aut tyrannus qui in religionis ludibrium ſimoniacã prauitatẽ perſuadere vellet, illudq; pretium tanquam cõfeſſionem illius falſitatis exigeret, neutiquam tunc liceret eidẽ pretio dato conniuere. Nã eſſet fidẽ diffiteri. Secus ſi nõ illa rõne peteret, ſed vel ꝑp auaritiam, vel inducens ipſe arbitra etur alterũ ad malum. Per hæc de adulto facilè vt iudicium ſumitur.

Argumentum alterũ.

Si. n. arguas, adultum qui baptizari optat perinde habere ius, vt ab altero baptizetur atq; paruulum, eandemq; ſubinde iniuriã ꝑpeti, atq; adeo eandẽ redimere poſſe vexationem,

Solutio

negatur oĩno eſſe ſimile. Qm̃ in ſpiritualium ſimonia multo eſt adhibẽda maior cautio q̃ in tpalium vſura. In vſura namq; grauis neceſſitas à recipiendi culpa liberat. Sed tñ in ſpiritualibus ꝑp eorũ excellentiam ſola extrema neceſſitas excuſat, ne pretium offerens conſentire in alterius ſimoniam videatur: atq; adeo ne efficiatur eius particeps: adultus verò non laborat neceſſitate extrema.

Replica

Neque verò vrget ſi redarguas forſan illũ non hr̃e niſi attritionem, quæ per baptiſmũ fieri poſſet cõtritio.

Solutio

Nam ſua culpa eſt ſi dum videt alterum nolle niſi ſacrilegè baptizare, non ſe mẽte ſatis per *Dei* ſuppetias ad ipſum vertit. Caue tñ prudẽs, vlla te ex his quæ dicta ſunt ſuſpicio tãgat, licere cuipiam, quamuis digniſſimo, ad ſuã redimẽdam vexationem, vel electoribus vel Antiſtiti quidpiã tpale offerre vt eligat: eſſet n. aperta ſimonia,

vt

Ad ſecũdum principale. vt infra patebit quæſt. proxima Ad ſecũdum argũ bene S. Thom rñdet ſacerdotem pro Miſſæ ſacrificio nõ pretium aut mercedem opere ſuſcipere: ſanè quod ſimoniacum eſſet: ſed eleemoſynam ad ſuſtentationem. Ad illam namq; ſuperioris præfixam diſtinctionem reſpiciendũ eſt inter ſuſtentationem, & mercedẽ operis pro labore. Sed nunquid fas erit de eleemoſinæ quantitate ad ſuſtentationẽ paciſci? Apparet.n.non licere. Qm̃ ſuſpicio inde ſuboriretur, ſacerdotem pretio rem diuinam æſtimare? Rñdetur, ſi rem nudè ſecundum ſuam naturam expendamus, non vr̃ eſſe illicitum, ꝙ ſacerdos nollet celebrare, niſi vbi victus ſuppeditaretur: idq; ei explicaret, qui pro ſe petit rem fieri diuinam Qua vtiq; rõne ſupra cõceſſimus poſſe ſacerdotem duas pitantias pro vno faciendo ſacro ſuſcipere. Attñ de quantitate contendere vix citra ſcandalum fieri poſſet ꝑ p rõnem adductam. Quapropter id ſupereſt impræſentiarum admonendum de vſu quodã inſerpere incipiente, ꝙ ſi antiquis patribus innotuiſſet, arbitror dehortarentur obnixè & execrarentur. Fertur namq; in nonnullis eccleſijs ab epiſcopis eleemòſinam quæ pro vna miſſa offerẽda eſt ſic taxari, vt ſacerdotes ſub anathematis cẽſura inhibeant ne minorem ſuſcipiant. Quòd ſi quis in teſtamento eleemoſinas pro certo Miſſarum numero legauerit, taxata pro ſingulis eleemoſina ſub eadẽ cẽſura hæredes teſtamentorũq; executores compellunt vt eandem augeant eleemoſinam. Qđ profectò neſcio qũo citra ſcãdalum, citraque iuris violationem fieri queat. Fateor equidem poſſe debereque epiſcopum plebem inſtãtius admonere, vt pro ſua quiſq; facultate, proq; temporum ratione eleemoſinam Miſſæ augeret quò ſe ſacerdos ſuſtentare valeret. Sed tñ lege, & legem perſtringere, & plebanos arcere ne minori pretio celebrare poſſint, è diametro rõni eleemoſinæ aduerſatur, quæ libera eſſe debet, & imaginem induit pretij mercediſq; pro ſacrificij celebratione. Nota verbum S. Thom. in præſenti quæſt. art. 3. inter ſoluendum ſin argumentum. Illicita enim, inquit, eſſet ordinatio. Quòd ſi redarguas, Antiſtitẽ

Scrupulus.

Reſponſio.

poſſe ſuſtentationis ſtipendium taxare ſ diſtinguitur. Etenim ꝙ id poſſit pro obligatione qua ſe ſacerdos ſtringit ad capellaniam. & ad ſeruitium in tẽpus, vel in perpetuum, fateor: ſed tñ taxare pro ſingulari Miſſa, quæ nõ eſt obligatio, ſed ſimplex actio: Do vt celebres: idq; ſub tali cẽſura, ne minus dari aut recipi poſſit: profectò ius non video, ſed ſcandalum. Ad tertium rñdetur ꝙ in abſolutione ab excõicatione pecunia nõ penditur in pretium rei ſacræ, ſed in pœnam delicti. Ad quartum rñdetur ꝙ vbi priſca inoleuit conſuetudo, vt pro eiuſmodi actibus hierarchicis aliquid retribuatur credendum eſt illud ceu ſuſtentationis ſtipendium fuiſſe introductum. Qua iõ rõne illud nefas non eſſet percipere. Vbi aũt id quaſi actionis pretium ſoluitur, nulla conſuetudine fit licitum: vt hr̃ cap. Cum in eccleſiæ de ſimonia. vbi pro vniuerſis huiuſmodi actionibus prohibetur quidquã percipi. Nam cum ſimonia vitium ſit cõtra naturam, nulla in contrarium vim habet conſuetudo Quare hmõi motibus attentè cauenda eſt ſpecies mali: ſecundum verbum Apoſtoli 1. ad Theſſalo. 2. Ab omni ſpecie mala abſtinete vos. Ad quintum rñdet D Tho antequam quidpiam iuris ad epiſcopatum, vel ad aliud quoduis ſacerdotium, vel dignitatẽ per electionem: vel prouiſionem acquiratur, ſimoniacum eſſe crimen aduerſantium obſtaculo pecuniæ propellere. Sic enim viam ſibi homo ſterneret ad rem ſpiritualem mercãdam Sed poſtquam ius alicui acquiſitum eſt, licet per pecuniã iniuſta impedimenta remouere: nempè ſi aliqui obſtarent ne electus confirmatorẽ adiret, aut in poſſeſſionem admitteretur. Priorem autem partem ſic intelligito, vt quemadmodũ libro quarto de impediente ab aſſecutione beneficij dicebamus, illos excipias qui vim inferunt. Si enim ꝗs etiam ante electionẽ ne dignitatem peteres te in carcerem obtruderet, aut electorum quemlibet ne te eligeret, porrò pecunia illam redimere poſſes iniuriam. Secus ſi per ambitum & palpationem, & quam ſubornationem dicunt, te procuraret excludere. Neque verò, vt ſuprà diximus, cõfirmatorẽ qui te cõfirmare renueret pe-

Ad tertium.

Ad quartũ.

Ad quintum.

Licet pecunia redimere vexationem ab eo ꝗ per vim electionem ſtudet impedire.

ret pecunia emollire poſſes, ob id, vt ſup. dicebamus, quòd non ſolum poteſt obeſſe, verũ & prodeſſe. Quapropter largitio illa emptionis ſpecimen exhiberet, quod in alio qui te impediebat non reperitur. Et forſan neque ab illo qui te in poſſeſſionẽ miſſurus eſt, vexationẽ redimere licet: nã poſſeſſio aliquid eſt ſpirituale, qđ tu mercari videris. Quamuis de poſſeſſione non ſit res adeò certa, ac de confirmatione. Circa hæc aũt inſurgit non ſubtiſcẽdũ dubiũ. Vtrum ad cauendã inquam electionem, que eccleſiæ nocua eſt & perniciosa, liceat pecuniã offerre. Caietanus in illa 9. quæſt. primi quolibeti aſſerere non formidat, in electione Pontificis maximi, ſi liquidò conſtiterit electione in indignum inclinare, & eccleſiæ peſtilentẽ, licere, oblato pretio eiuſmodi electionẽ cauere: hoc.n. eſſet eccleſię vexationem redimere. Sed tamẽ ad eligendum inquit, bonum, id non licet. Et quidem vſq; adeò in priorẽ ſnĩæ partẽ arbitror cõſentiendum, vt ẽt poſteriorẽ crediderim eſſe temperandam. Enimuerò tanta pernicies eſt, & atrox eccleſiæ deuexatio ſi nõ eligatur dignus, ac ſi eligatur indignus, qm̃ inter hęc nõ eſt medium. Quocirca vbi duo eſſent tãtum inter quos nutaret electio, quorũ vnus eſſet dignus, & alter indignus, vt liceret pretio indignum repellere, liceret profectò electionẽ ad dignũ inflectere: quia repulſio vnius eſſet alterius electio. Arbitror.n. vt ſup. dicebã ꝙ licet huiuſmodi ſpiritualia vendere, omninò ſit intimè malum, redimere tñ nõ vſq; adeò quin extrema neceſſitas licitũ id poſſit facere. Quapp vbi multi eſſent digni, neutiquã liceret pretio ambire vnius electionẽ. Imo quãuis alij eſsẽt alijs digniores, non liceret id in fauorem digniſſimi facere: qm̃ vbi dignus ſperatẽ eligendus, non ingruit extrema neceſſitas eligendi alium, quę ſola huiuſmodi largitionibus ſimoniam abſtergit. Ad ſextum deniq; rñdendo reprehendit D. Tho quoſdam, qui pro matrimonio affirmant licere pecuniã recipere, ac ſi non eſſet ſacramentum gratiæ collatiuũ. Et fuit opinio Bernardi in apparatu, ſuper cap. Cum in eccleſiæ, de ſimonia, vbi ait, ꝙ quamquam pro benedictionibus nubẽtium pecuniam recipere non liceat, tñ ꝓ matrimonio nõ eſt illicitũ: eò ꝙ ẽt ſi ſacrm ſit, gratiã tñ nõ cõfert. In cuius opinionis ſuſpicionem venit apud quoſdam Magiſter ſententiarum: propterea ꝙ in 4. diſt. 26. non explicát idem ſacrm aliter quã in remedium eſſe inſtitutum. Sed neque Durand. ſuper eandem diſt eidem opinioni conniuere eſt veritus Eſt tamen error plus quam falſus: vt mihi doctores ferè concludunt: Dotalis ergo pecunia vxoris pro matrimonio confertur, nõ quatenus ſacramentum eſt, inſtrumentaliſque adeò gratiæ cauſſa: ſed quatenus eſt officium naturæ, cuius vtiq; onera ſine ſumptibus fieri nequeunt.

Dubitatio.

Caietani aſſertio.

Magiſt. ſent.

Durãd.

ARTICVLVS II.

Vtrum pro ſpiritualibus actionibus dare, accipereque pecuniam ſit licitum.

CONſequẽter de alio ſpiritualium ordine arguitur: nẽpe ꝙ pro actionibus ſpiritualibus fas ſi pecuniam tum dare, tum etiã accipere. Vſus.n. prophetię eſt actus ſpiritualis: pro quo tamen quòdam aliquid offerebatur: vt 1. Reg. 9. de Saule legitur: & 3. Reg. 13. de Ioſia: ergo non eſt illicitum. Secundò: Oratio, prędicatio, atq; adeò diuinæ laudes, actiones ſunt inter ſpirituales præcipuæ: ſed ad impetrandũ orationis ſuffragia licet munerum beneuolentia viros iuſtos, præſertim egenos cõciliare: iuxta illud Luc. 16. Facite vobis amicos de mãmona iniquitatis. Mox, & verbi miniſtris: puta prædicatoribus ſpiritualia ſeminantibus, tẽporalia, ſecũdũ Apoſt. conſtitutionem. 1. ad Cor. 9. debentur. Deinde & diuinas celebrantibus laudes, & pſalmos, & eccleſiaſtico ritu proceſſiones, & mortuorũ exequias, aliaq; id genus facientib. ſua quoque ſtipẽdia decernũtur: & nonnunq̃ annui redditus: nulla ergo iniqtas eſt pro eiuſmodi ſpũalib. actionib. ſtata percipere præmia. Tertiò: Scientia eſt res quędã ſpũalis, cũ ſit ad docendũ facultas, ſicuti prælati poteſtas ad corripiendum, ſuũq; diſpẽſandi munus, tamen pro vſu ſciẽtię mercedem ſuſcipere nihil habet abſurdi: licet.n. & Doctori, & Aduocato, & Medico

Primũ arg.

Secũdũ.

Tertiũ.

dico ſuas pretio locare, & vẽdere operas: ergo pariter prælatus pro ſua ſpũali functione recipere põt pretium. Quartò denique arguitur. Religio ſtatus eſt ſpũalis perfectionis, & tñ ſolent in monaſteriis, præſertim ſanctimonialium, non aliter ad religionem virgines admitti, quam ſi dotes ſecum afferant: ergo licitum eſt ꝓ huiuſmodi actib. rem aliquam tum tribuere, tum etiam accipere. Contrarius aũt extat canon. Concilij Tolet. vndecimi 1. q. 1. cuius initium eſt: Quidquid inuiſibilis gratię conſolationi tribuitur nũquam queſtib. vel quibuslibet premijs venundari debet: dicente Domino: quod gratis accepiſtis, gratis date. hæc autem ſpiritualia quæ recenſita ſunt, per inuiſibilem gratiam tribuuntur: ergo nefas eſt pretio illa diſpenſare.

Quartũ

Cõciliũ Toleta.

Poſt ſacramenta quibus gratia gratũ faciens confertur aliũ ſpiritualitatis gradum obtinent, vt ſupra diximus, actiones illæ, quę ad gratias gratis datas ſpectant: quæ videlicet vel ex eadẽ gratificante gratia procedunt, vel ad illam adipiſcendã animũ præparant. De quib. iõ eiſdẽ duab. concluſionib. quib. de ſacris rñdetur. Prior eſt: Non modò licet, verũ neceſſariũ eſt eos, qui hmõi actionibus ſpũalia chariſmata adminiſtrant, à populo ſuſtentari. Hæc iã ſupra ſatis, ſuperq; demonſtrata eſt, tum naturali rõne, tum ẽt & Paulino teſtimonio 1. ad Cor. 9. vbi ait. Quis militat ſuis ſtipẽdijs vnquam, & de lacte gregis non manducat? Poſterior: Vendere, aut emere id, quod in huiuſmodi actibus ſpirituale eſt, ſacrilegiũ ſimoniacum exiſtit. Hoc palã eſt, neq; alia poſt ſuperiorum intelligentiam probatione indiget. In his ergo ait D. Tho. primum omnium cauendum eſſe, ne intentio emptionis, aut venditionis ſpũaliũ aĩum occupet, cuius tunc maximè iudiciũ prodiret ſi vſq; adeò exigeret prẹmium, vt offerre nolentib. ſpũalia ipſa munera ſubtraherentur, quæ exhibenda eſſent. At verò poſtquã gratis prius exhibentur, licite, inquit, põt ſtatutæ, conſuetæq; oblationes à nolentibus, & valentibus ſoluere, auctoritate ſuperioris exigi. Circa concluſiones iſtas aliquantulo maior ſeſe offert dubitandi rõ, an ꝓ laborib. hmõi munerib. annexis liceat aliquid pretij recipere, q̃ pro adminiſtrationibus ſacrorũ nam in iſtis vñr labores, & operæ quodammodo eſſe diſtinctæ a ſpiritualibus vtpote cantare, ſiue vocibus, ſiue organis, aut alijs inſtrĩs, ire proceſſionaliter ad deducendum funus, aliasq; illic celebrare exequias, quæ ſimiliter ad ſepulturam non ſunt neceſſariæ. Item ſtudere ad prædicandum, ad conſulendum, ad viſitandũ ſubditos, cognoſcendaſq; eorũ cauſſas, qui quidẽ oẽs labores vñr poſſe mercede locari. Qua ꝑ ꝑ auctores offendas cõplures concedentes pro eiuſmodi laboribus poſſe pretiũ recipi, quantũ ex natura rei, niſi quia exterius pię ſe ferũt effigiem mali. Attñ opinio hęc nõ eſt ſatis circumſpecta. Nam pacta in iſtis non ſunt ſolũ mala quia ab eccleſia prohibita: ſed quia ſunt ex natura ſua mala, iõ prohibita. Igitur primũ oĩum ſuppoſita illa trifida diſtinctione ſuperiori, q̃ inter pretiũ ſpũalium, quod neutiq̃ licet, ſub ſtentationemq; ſacerdotum, & operarũ mercedem poſita eſt notandum reſtat diſcrimen inter adminiſtrationem ſacrorum, & alias ſpirituales actiones: nempe ꝙ in ſacrali functione neutiquam carere poſſet ſpecie ſimoniæ, alia ſoluenda iura, & oblationes inſtituere, præter decimas, vel illos redditus qui ad ſuſtentationem inſtituti ſunt, pro alijs verò actionibus ſecundi ordinis ſolent alia inſtitui, mercedis formã habentia: vt pro exeqjs mortuorũ, pro cãtorib. quin ẽt pro prædicatoribus, pro proceſſionib. atq; id genus alijs. Et iõ diſcriminis eſt, ꝙ eiuſmodi actiones non ſunt tam neceſſariò annexæ ſpũalib. haud. n. tanta funeris põpa ad ſepulturam eſt neceſſaria: neq; cantores muſici ad rem celebrandam diuinã. In hmõi ergo actionib. quibus miſceri aſſolet temporale quidpiam diſcernículo opus eſt. Nã qñ tꝑale illud non eſt ad ſpirituale neceſſarium, nulla interuenit ſimoniæ ſpecies, ſi pro mercede ex pacto fiat. Quare cantores, & organorum muſici abſq; ſcrupulo poſſunt ſuas locare operas. Eſt enim officium illud ſpiritualibus acceſſorium. Atque huic membro Caietan. & nonnulli alij adiungunt aduocatorum doctorumq; operas, de quib. tamen

Prima concluſ.

Paul.

Poſtrema concluſ.

Dubiũ graue. Rõ dubitandi.

Diſcrimẽ inter adminiſtrationẽ ſacrorũ & alias ſpirituales actiones

Solutio ꝓximæ dubitationis.

tamen illico nos in ſolutione tertij. Quando verò id quod principaliter quęritur, eſt ſpirituale, non licet pro illo quidquã, mercedis loco percipere: vt pro pſalmis ipſis diuinis, pro neceſſarijs orõnibus, & ꝓ mortuorũ neceſſarijs exequijs. Sed tñ hęc ad medendum ignorantium conſcientijs, ad normã concluſionum ſuprà poſitarum expendenda ſunt. Diximus.n. ſecundum D. Tho. ꝙ oblationes dictis actionibus conſtitutas, non licet eo rigore exigere, vt nõ ſoluentibus ſpiritualia ſubtrahantur, quę exhibenda ſunt. Exẽpli gratia: ſi Plebanus nollet mortuũ ſepelire, niſi iura ſibi conſueta prius penderentur: quia ſepultura neceſſaria eſt ſcandalum daret, ſpeciemque ſimonię præ ſe ferret. Si autẽ illi qui funus curant, volunt cũ magna põpa ſuũ humare mortuum, non tenetur paſtor gratis illud exequi: & iõ licitè poteſt cõſueta iura exigere. Sed tñ quia & hæc ordinẽ ẽt ſpiritualium ſuo modo attingunt, cauendũ eſt ſcandalum, ſaltem anteq̃ officium ſepulturæ officium perſoluatur, vt hic admonet D Tho.

Clericorũ ſacrilegæ extorſiones.

Hic aũt admonendum merito duximus, quã ſint ſcandaloſę, ac ſacrilegæ extorſiones clericorum aduerſus monacorũ iura, Chriſtianorũq; libertatẽ. Reperies enim diœceſes vbi clerici nolunt cũ qui in monaſterio ſepulchrũ optauit, cũ põpa illuc ducere: adeò vt nonnunquam neq; crucem importẽt, neq; pſalmos canere velint, quod profectò religio Chriſtiana abhorret. Nam cum vnicuiq; liberũ ſit ſepulchrum pro ſua deuotione vbi maluerit eligere, non ſunt defunctorũ voluptates per illas extenſiones cohibendæ.

Poſtremũ dubium.

Poſtremum hic dubium reſtat triuiale de canonicis, atque alijs clericis qui ad horas canonicas in eccleſiam non niſi ſtipẽdij gratia concurrunt, vtrum ſimoniæ vitium cõtra hanc. Ad hoc D.Tho. quoli. 8. q. 6. ſeu ar. 11. reſpondet: ꝙ ſi ſtipendium ſit finis intentionis celebrandi diuinũ officium, ſimonia cõmittitur: qm̃ tunc ſtipendiũ hẽt rõnẽ pretij, quo non eſt licitum vendere rẽ ſpiritualẽ, quale eſt diuinũ officiũ. Si ãt principalis intẽtio nõ ſit niſi diuinus cultus, tpalis verò fructus ſit acceſſorius, tanquam ad ſuſtentationem neceſſarius non eſt ſimonia. Hęc autẽ ſolutio niſi ſanè intelligatur, ſcrupulis punget humanas cõſcientias. Vr̃.n. hic D.Tho. vt ſimoniacos condemnare quotquot ad eccleſiã ire pergunt, intuitu nũmulariæ diſtributionis, aliàs nequaquam ituri: quod profectò durum eſt creditu. Item, vt ſupra de receptione puellarum ad velum moniale arguebamus, neceſſitas rei familiaris impertinẽs eſt, vt quod alioqui ſimonia non eſſet, eodẽ notetur vitio. Nã ſimonia in hoc prorſus cõſiſtit, vt ſpũale vendatur, ſiue a paupere, ſiue a diuite. Quare idẽ propoſitum quod locupletem faceret ſimoniacum, faceret & inopem, quod excuſaret locupletẽ, ſaltẽ à ſimonia: quidquid ſit de auaritia.

Solutio auctoris

Reſolutio ergo eſt, quod ire ad eccleſiam tẽpe quo clericus alias non tenetur, nũ diſtributionum cauſſa, ita vt aliàs non iret, nõ eſt vera ſimonia, niſi intenderet ꝓ re ſpirituali pretiũ recipere modo ſupra expoſito. Peccaret ille clericus nihilominꝰ grauiter contra ſuum ordinem, & inſtitutionem qui nunquã vel rarò eccleſiã viſeret niſi illa de cauſſa, & qui in genere nõ haberet præcipuũ propoſitũ frequẽtandi eccleſiã ꝓꝓ diuinũ cultũ, cuius ſolius gratia prębendarum iura inſtituta ſunt. Imò verò qñ cultum ad temporalem mercedem tanquam ad finem referret, peruerſam, ſacrilegamq; haberet intentionẽ cõtra legitimum rerum ordinem, qui eſt, vt beneficium ſit propter officium.

Ad primũ arg.

Ad primum igitur reſpõdetur, ꝙ quẽadmodum nos pro rebus ſacris, ita priſci ſolebant bonis Prophetis ſpontanea munera offerre, vt Hierony. ſuper Micheã adnotauit: ſicuti & de Damiano eius tradit hiſtoria: qui ꝓ dono ſanitatis vltronea munuſcula penè inuitus accepit. Petere autẽ nefas eſt: vt patet de Giezi quẽ Eliſeus de poſtulato à Naamã pretio ꝓ dono ſanitatis acriter obiurgauit. Secundum argum. triforme erat. Ad cuius primum mẽbrum de eleemoſinis quæ pauperibus pro eorũ ſuffragijs precationumq; ſubſidijs erogãtur. Reſpondetur non eſſe licitas in pretium eiuſmodi ſubſidij: quod re vera ſpirituale eſt: ſed donantur in ipſorum pauperum alimoniam. Vtrum verò tertio modo quaſi pro locatis operis ad orandũ liceat de mercede paciſci aliqs forſan hęſitaret, qñquidem cantoribus muſicis id liceat. At verò hoc affirmare nõ auderem. Eſt.n.

diſcri-

diſcriminis multum. Quũ muſica (vt diximus) non eſt ad ſacrorum celebrationem neceſſaria. In oratione verò nõ diſtinguũtur labor & opera ab ipſo ſpirituali munere. Imò labor eſt ipſiſſimum ſpirituale officiũ. De prædicationibus aũt in dubium reuocari non debet vtrum poſſint pretium pro functione ipſa recipere: eſſet.n. aperta ſimonia: vt de oratione modo dicebamus. Neq; eſt ſimile de ſcientia, quę vendi põt: nam in ſcientia ẽt Theologiæ humanitus acquiſita, nõ æſtimatur niſi merum ſubſidium temporale: puta intellectum dirigere, inſtituere, & illuſtrare. Munus autẽ prędicationis eſt non ſolum intellectum illuminare, ſed id facere ſcḋm donum Spiritus ſancti, atq; adeò ſecundũ eius gratiam expurgare corda, animoſq; ſurſum prouehere, diuinoq; amore conſolidare, & perficere. De quibus ideò doctoribus intelligitur verbum illud apoſtolicum ad Ephe. 4. Et ipſe dedit quoſdã Apoſtolos, alios paſtores & doctores, ad conſummationem ſanctorum in opus miniſterij, in ædificationem corporis Chriſti. Et ad Rom. 10. Quõ prædicabunt niſi mittantur? Itaq; ex duplici capite nequit prædicationis functio pretio vendi. ſ. & quia ſpiritualis res eſt, & quia diuina delegatio: quod idõ officiũ illorũ ſpiritualiũ numero cõprehẽditur, de quib. ait Chriſt⁹. Gratis accepiſtis, gratis date. Vnde glo. ſuper illud Tim. 5. Qui bene præſunt presbyteri, &c. Neceſſitatis eſt accipere vnde viuitur, charitatis eſt prębere, nõ tñ venale eſt euangelium vt ꝑ his prędicetur. Quocirca vt de oratione nuper time dicebamus, non põt concionator laborem ipſum prædicandi & operã quã inſumit proferendo verbũ mercede locare: qm̃ labor ipſe res ſpiritualis eſt. Solum ergo poteſt honeſtam ſuſtentationem recipere, & pro victu qui ad laborẽ ſtudij ſuſtẽtãdũ neceſſarius eſt & pro librorũ ſumptu. Neq; verò ſimoniacam labem contrahit ſi qñ prædicatio non eſt prorſus neceſſaria, mauult verbũ ſeminare vbi melius ſuſtentetur: Imò & ſi illic concionari renuit vbi victum ſibi non ſperat ſuppeditãdum, culpã nõ cõmittit. Eſt tñ ſemper cauendum ſcandalum, idq; potiſſimũ monachis. Tertium demũ mẽbrum erat de laudib. diuinorum officiorum, tam pro viuis

Prędicationis functio ex duplici capite neqt ꝓtio vẽdi.

q̃ pro defunctis: de quo ſatis dictum eſt. Pretium namq; nunquam eſt licitum, ſed ſuſtentationis ſtipẽdia: atq; alia pręterea iura (vt explicuimus) quaſi mercedem operarũ, quę nõ ſunt oĩno neceſſarię, ſed ad pompam pertinentes. Sed & verbum nihilominus D. Tho. notandum eſt: ſ. ꝙ non licet pactum facere, neq; mentem habere recipiendi pretium emptionis. Vnde illicita eſſet, inquit negatoria illa lex, ꝙ proceſſio in funere nullatenus ſine certo pretio fieret, quippe qua via pręcluderetur ne gratis eiuſmodi pompa fieret. Atque ad.ð ſpecimen haberet exactionis, quod quidẽ, vt diximus, multo eſſet abſurdius in celebratione Miſſarum. Nõ tamen haberet eãdem abſurditatem affirmatoria, cõditionaliſq́. lex. Vt ſi quis talem obtulerit eleemoſinã, talis ei põpa, quę nõ eſt neceſſaria exhibeatur. Haberet quippe eiuſmodi lex ſpeciem gratuitæ retributionis. Ad tertium argũ, quia prælatorum hierarchias functiones cum doctorum ſcientia, & aduocatorũ cõſilijs cõferebat, per diſtinctionem diſſoluitur, qñdoquidẽ diuerſa eſt rõ. Antiſtites nãq; cęteriq; eccleſiaſtici ꝓfecti virtute poteſtatis ſibi cõmiſſæ, rõneq; ſtipẽdij ad ipſorum ſuſtentationẽ conſtituti, obligantur ſuas adminiſtrare prouincias. Quocirca qui pro vſu eiuſdem poteſtatis aliquid vltra reciperent, non tam pro operis, quas gratis debent, id intelligerẽtur ſuſcipere, quam vendere vſum ſpiritualis gratię. Vnde colligit D. Tho. pro nulla diſpenſatione licitum eis eſſe quippiam accipere, neque pro hoc ꝙ dices ſuas committant, neque pro correctione, aut pro eo, ꝙ nõ corrigant. Noĩe aũt diſpenſationis, nõ ſolum legis relaxationẽ intelligas, vt vulgò verbũ ſonat, ſed oẽm ẽt ſpũalem adminiſtrationem. Pretium ergo recipere vt cum aliquo ſubdito diſpenſetur, in lege manifeſtaria ſimonia eſt: nam pro cauſa diſpenſare, ad ſpirituale gubernationẽ attinet: quæ ꝑ gratiã fit Spiritus ſancti. Eſt.n. paſtoris officium, de quibus ait Paul. Alios ãt cõſtituit paſtores, & idõ gratis fieri dẽt, ſicuti correctio, & eruditio Si aũt abſque cauſa ſit, iniqua eſt, atque eò longè deterior, ꝙ pretio venditur. Neque verò vllus eſt paſtorum tam mẽtis inops, à minimo vſque ad maximũ, qui hoc non intelligat.

Ad tertium.

Sed

Sed exactiones illas quæ in diſpenſationibus fiunt, neſcio quo alio fuco incruſtãt. Appellant.n.compoſitiones,& quaſi commutationes legis: vt qui à legis vel voti onere excipitur, alterum ſubeat: ipſi viderint. At verò pretio cũ ſubdito paciſci vt nõ corripiatur, magis eſſet nefandum facinus, putà cum licentia illi fieret impunè delinquendi. Addit aũt D.Tho. licere prælatis dum ſubditos viſitãt, ſtatas procurationes percipere: non quidẽ tanquã correctionis pretio, quæ proculdubio ſpiritualis res eſt, ſed quaſi debitum ſtipendiũ In quo quidẽ verbo duo ipſe mihi obſeruo. Prius, ꝙ re vera viſitationum ſtipẽdia ob id cẽſentur licita, ꝙ prælati per ſcipſos viſitare deberent greges ſuos, vt vultum pecoris agnoſcere poſſent, & vocem audire: ſm verbũ Chriſti: Ego ſum paſtor bon⁹, & cognoſco oues meas, & cognoſcunt me meæ: nam alios mittere, qui dũtaxat mercedem corradant, nulla erat mercede dignum. Poſterius, quod hic obſeruauerim, eſt ꝙ cum eiuſmodi ſtipendia ſuſtentationis gratia fuerint conſtituta, illic ꝑ cisè videntur puriſſima conſcientia exigi poſſe, vbi epiſcopat⁹ nõ ſint nimiũ pingues, nam vbi decimæ abundãt, profectò non eſt vſq; adeo tutum Ad ſm membrũ argumenti, quod ad ſcientiam pertinebat, bimembri D.Tho.reſponſum reddit. Qui .n.inquit, officium nõ ſuſcepit rõne cuius ſibi incũbat alios docere, licitè poteſt pretium ſuæ doctrinæ percipere, nõ quaſi veritatem aut ſcientiam vendens, ſed quaſi operas ſuas locãs. Cui autem ex officio illud incumberet, ſi aliquid pretij reciperet, intelligeretur, inquit, veritatem vendere: & ideo grauiter peccaret. Locus hic D.Tho.cõtra nos ſtare cuipiã forſan videbitur qui qõne præcedenti, contra quam multi cenſent monſtrare nitebamur licitè poſſe ſciẽtias, artesq; acquiſitas pretio doceri. Ait ſiquidem non licere ei recipere pretium pro veritate aut ſciẽtia, ſed quaſi operas ſuas locans At verò potius nobis fauet, tm̃ abeſt, vt ſit contrarius. In primis .n. veritatis doctrinã nõ oĩno cenſet ſpirituale, aliàs neq; operas locare liceret: vt de ſacris, & ꝑdicationibus: & orationibus dictum eſt, ſed tm̃ ſuſtentationem recipere. Et tñ doctori etiam ditiſſimo licet operas ad iuſtum locare. Atqui vbi ſciẽtia eſt excellentior: & qui docet, peritior & luculentior, carius eaſdem æſtimare. Item etſi pro veritate dicenda nihil perijt liceat recipere (vt lib. 5.q.8.de teſte diximus) co ꝙ cùm mentiri nefas ſit, nemini licet niſi verum fari aut docere. Tamẽ pro eadem veritate ex ſuis principijs eruenda, ac ſubinde differenda, elucidanda, prælegandaque & relegenda, non dubium quin liceat pretium recipere. Quinetiam (vt ſupra diximus) etiam ſi ſine vllo labore id fieri poſſet, liceret illud vẽdere. Sicuti ſi quis aliũ doceret ſcribere aut pingere: qa illud non eſt ſpirituale, de quo loquimur. ſ.qđ᷑ gratis accepimus, vt gratis demus, ſed tãtum ratione ſubiecti. Imò verò neque Theologia ſic eſt ſpiritualis: qm̃ etſi ſcripturarũ fides donũ ſit gratis datum, atque etiam ſcientia Apoſtolis ad prædicandum infuſa, quam ideo vẽdere illis nefas fuiſſet: tamen illam quã in ſcholis diſcimus, humanitus acquirimus. Idem & de aduocatorũ conſilio cenſendũ: vbi certè nihil ſpiritualitatis vitiatur, etiam ſi ditiſſimus pretio illud perhibeat in cauſſis agẽdis Imò quã uis pauperibus pretiũ extorqueat, nullã cõmittit ſimoniã, tametſi pręceptũ miſericordiæ violet. Secus de correctione fraterna & conſilio ad leuandũ mœrorẽ afflicti hominis: talia.n.officia, porrò quæ per ſe ad ſalutẽ animi referuntur ſpiritualia quidem ſunt, & iõ gratis impendenda. Secundũ itẽ verbũ D Tho.ſ.ꝙ qui ex officio docere tenet̃, non põt pretium recipere. Hoſtien. ſuper cap. Quia nõnullis. de magiſt.eo vſq; protẽdit, vt ſentiat nemini ꝗ publico ſtipendio prælegit, fas eſſe peculiarem aliam mercedem exigere: hoc autẽ gratis dictũ eſt. Nihil.n.vetat quominus qui non teneretur niſi vnam facere lectionem, pro alia pretium recipiat. Sed quod D.Tho ait exemplo ipſe protinus pandit ſm tenorem dicti cap. quia nonnullis. nẽpè quòd vbi eccleſia habet canonicatum aut certum ſtipendium decretum pro cathedra, ille qui illam regit, gratis docere obligetur pauperes, Neque tamen contrafaciens vlla ideo ſimoniæ labe denotatur, ſed qui pro facultate quam facit doctori ad legendum pretium, exigit, à beneficio Eccleſiaſtico iubetur eſſe alienus.

Ad quar-

Marginalia: D.Tho. — Viſitationum ſtipẽdia tũc licitè percipiuntur cũ prælati per ſeipſos viſitant & aliunde non habent cõgruã ſuſtentationem. — D.Tho. — Explanat mẽs D.Tho.

Ad quartū. Ad quartum argm̄ de religionis ingreſſu, tripartita eſt reſpõſio. Primū.n.conſtitutiſſimum eſt, pro ingreſſu, hoc eſt pro profeſſione, neutiquam fas eſſe pretium aut exigere, aut offerre. Porrò ꝙ religionis cultus res ſit ſpiritualis, ad quam iō prælatus volentes gratis gratenterq; recipere debet, vt pote ꝙ illud ſit inſtitutum beneficium diuinū. Tex.n.extant in cano. Quam pio. 1.q.2. & in c.de regularib.& cap.qm̄, de ſimonia. id declarãtes. Itaq; ſpiritualitas ꝓpter quã in ingreſſu religionis attenditur ſimonia, non eſt inde perpendenda ꝙ religioſi aliqui ex decimis viuant & bonis eccleſiaſticis: poſsūt.n. decimæ titulis ſecularibus applicari, puta regibus aut ducibus ad ꝓpugnandam eccleſiam: præterquam quod ſunt religioſi nullis talibus fruentes decimis aut ſpiritualib. oblationibus. Sed rō ſpiritualitatis in hoc cõſiſtit, quod profeſſio ipſa & religio inſtitutio Chriſti eſt, vt volentes eū ſequi, gratis admittatur. Secundum aſſertum eſt, ꝙ vbi monaſterium eſt tenue, nec ad tãtum numerū nutriendum ſufficiens, nulla eſt ſimonia aliquid pro victu & veſtitu, recipere. Exēpliū qualecunq; poſſumus in matrimonio ponere. Pro illo namq; quatenus eſt ſacrm̄ nil poteſt vir ab vxore recipere: poteſt tñ id admittere ad ſuſtinenda eius onera. Ex hoc tertio fit conſequens, neq; eſſe ſimoniã; ſi illa ite. moniales libentius ſuſcipiatur, quæ ex ſua deuotione largas eleemoſinas monaſterio fuerit elargita. Sicut & econuerſo licitum monialibus temporalia impendendo beneficia, ſeculares ad deuotionem allicere, vt ſanctimonialem habitum induant: tametſi non poſſint pretium dare vt tale capeſſant religionis inſtitutum.

Primū dubiū. Circa ſecundam concluſionẽ dubia exurgunt exigua. Primum vtrum qñ monaſterium eſt locuples, vt poſſit perſonas quæ recipiuntur alere ſimoniacum ſit pretium exigere.

Argu. Extat enim à parte affirmatiua argumentum, ꝙ cùm non alia rõne eiuſmodi exactio iuſta ſit ꝙ̃ propter monialium alimentum, vbi illud aliunde ſuppetit, apparet pretium pro ingreſſu religionis exigi.

Solutio. Quod quidem argumentum Docto. ferè canonici iuris, vt eſt videre apud Syluest. verbo ſimonia §.15. in eandem affirmatiuam ſententiam cogit. Reſpondetur nihilominus, opulentiam monaſterij nihil prorſus facere, vt quæ in paupere non erat ſimonia, ſit in diuite. Et ratio eſt patẽtiſſima: nam ſimonia ex obiecto ſpeciem ſortitur: nempe quia ſpirituale venditur, puta profeſſio ipſa & locus in religione. Si autem illud cauetur, & pecunia nõ niſi pro victu recipitur, etiam ſi monaſteriū illo ſubſidio nullatenus egeat, poterit quidem eſſe peccatum auaritiæ, non tamen ſimoniæ. Sed hoc tantum fatendum eſt, quod præſumitur ſimonia: nã ſi victus eſt abūdans, præſumitur pecuniã recipi pro ingreſſu, vt probè illic conuincit Syluest. Quocirca monaſteria ditiſſima, quę pauperes recipere abſque pretio renuunt, eodemque ingenti profectò citra ſcandalū facere id non poſſunt: tunc maximè, quãdo videntur pecuniam recipere, non pro ſuſtentatione, ſed alijs de cauſſis: nempè quia puella non eſt tam bono ſanguine orta, aut alia notata infamia aut deformitate. Hæc enim pretio in cõuentu æſtimare, vix à ſimoniæ macula elui poteſt: atq; hoc demum, ſi conuentus vt ſuam amplitudinem, & magnificentiam clariorem reddat, auctiora exigunt pretia.

QVÆSTIO VII.

DE SIMONIA IN SACERDOTIIS AC DIGNITATIBVS conquirendis.

S.Tho.2.2.quæſt.100.art.4.

ARTICVLVS I.

Vtrum pro ſacerdotijs atq; alijs præbendis quæ ſpiritualibus ſunt annexa, liceat pretium percipere.

Primū argum. POST QVAM de rebus ſpiritualibus puta de ſacris deq; alijs ſpiritualibus actionibus diſputatum eſt, ſubſequitur vt rõnem ſimoniæ circa ſacerdotalia, præbẽdaſq; ac dignitates, quæ eiſdem functionibus mãcipatus, examinemus. Apparet.n. iſtorū mercatū, nulla ſordeſcere ſimoniæ macula: qm̄ ſi hæc emere aut vendere, ſimoniacū eſſet, eo vel maximè qꝺ ſunt ſpiritualibus actionibus cõiuncta: ſed hac rõne nullam rē tpalem liceret vẽdere: quia cum oīa tpalia mūdi fuerint

fuerint pp ſpiritualia condita, cuncta censentur ſpiritualibus annexa.

Secũdũ. Secũdò: Sacrorum vaſa ſacràtæq; veſtes, inter ea quæ ſpiritualibus connectuntur, connumerantur: calicem aũt ad occurrendum Eccleſię neceſſitati vẽdere licet & ſacras veſtes: ergo liceret ẽt Pontifici Maximo, vbi Eccleſia graui premitur neceſſitate, epiſcopatum aut quoduis aliud ſacerdotium, pretio conferre dummodo conferretur digno.

Tertiũ. Tertio arguitur: Inter ſpiritualibus annexa aſcribuntur ius ſepulturæ, ius patronatus, &, ẜm antiquos, ius ẽt primogenitureę: eo ꝙ tunc ius ſacerdotale erat illi coniunctum. Sed Abraham emit ab Ephron ſpelũcam duplicem in ſepulturam, vt Gen. 23. memoriæ proditum eſt: & Iacob à fratre ſuo miſera lenticula ius emit primogeniture, vt eodẽ lib. cap. 25. legitur. Ius præterea patronatus tranſit cum re vendita, & in feudum conceditur. Item decimæ quibuſdã ſunt regibus ac militibus conceſſæ, à quibus rurſum & redimi pñt. Deinde & prælati præbendarum fructus, quos alijs conferunt, in ſpſ retinent: vt Papa medietatem annatis: ẽt ſi præbẽdæ ſpiritualibus ſint annexæ: ergo ſacerdotiorum mercatus in vitium ſimoniæ minimè impingit. In contrarium aũt facit canon Paſchalis Pontif. ſum. 2. q. 3. c. ſi quis obiecerit. Cuius verba ſunt: Quiſquis eorum vendiderit alterum, ſine quo neq; alterũ prouenit, neutrum inuenditum derelinquit. Nullus ergo emat Eccleſiã, vel p̃bẽdã, vel aliquid eccleſiaſticũ, vtpote ſine quo ſpũalis actio non prouenit. Hęc ibi.

Diſtinctio. Ad quæſtionẽ ſuppoſita diſtinctione duabus concluſionibus rñdetur. Bifariã .n. accidit tp̃ale quidpiam ſpiritualibus eſſe annexum. Vno quidem modo, tanquam id qđ ab ſpũali dependet: ſicuti ſacerdotia hñt Eccleſiaſtica, qđ cum clericali officio coniunctum eſt: de quo vtiq; annexionis gñe ſtatuitur prior cõcluſio.

Prima conclu. Neutiquam id, qđ hoc pacto ſpiritualibus annectitur eſt pretio vendibile, imò eiuſmodi venditio eſſet ſimoniaca. Et rõ eſt clara iuxta tenorẽ citati canonis. Nã cum eiuſmodi tp̃ale ſine ſpirituali non tranſeat, dũ illud venditur, ſpirituale cõiunctum venditur. Alio vero modo id qđ tp̃ale & ſpiritualibus eſt cõiunctum, in quantum ad hmõi ſpiritualia ordinem hñt: cuiuſmodi eſt ius patronatus: vtpote cuius munus eſt clericos ad Eccleſiaſtica ſacerdotia præſentare. Et vaſa veſtimentaq; ſacrorum vſui deſtinatæ: de q̃bus poſterior adhibetur concluſio.

Poſtrema concluſio. Illa quæ hoc pacto ad ſpiritualia referũtur, nulla eſt ſimonia vendere: dũmodo non quatenus ſacræ ſunt, vendantur, ſed quatenus res q̃dam.

Probatio. Probatur cõtrario modo nã cum tp̃alia hæc nihil ſpirituale p̃ ſupponãt, trãſire in alterius dñium poſſunt, q nihil habeat ſpũalitatis: vt ſi q̃s ſeculariũ villã emat, cui ius patronatus annexũ eſt. Et ſi calix in maſſã argẽti refundatur, & formã p̃dat, põt in alterius trãſire dominiũ, qui ex eadem maſſa põt profanum vas fabrefacere.

Dubiũ. Circa priorẽ cõcluſionẽ dubiũ emergit, tum qđ ſubobſcura eſt eius rõ, tum ẽt ꝙ nec ſatis vr̃ ſolida. Quare ad luculentiorem eius explicationẽ, inq̃ritur, quo iure emptio vẽditioq; p̃bendarũ, ſeu ſimoniaca ſit vetita: vtrum ſolum Eccleſiaſtico, an verò diuino: Nam etſi q. 5. de ſimonia in gñe ſimilem q̃onem diſputauerimus, vbi venditionẽ ſacr̃aliũ actionũ deciſum eſt iure diuino eſſe ſimoniacã, nihilominus de præbendarum dignitatũq; mercatu non eſt tam cõpertum. Apparet quippe hmõi ſimoniã ſolo humano & pontificio interdici: nam ſacerdotia hæc nihil aliud ſunt q̃ decimarum fructus, q̃ quidẽ res ſunt merè tp̃ales, ergo non obſtãte ꝙ ſint ſpũalibus, annexæ, pñt ab illa ſpũalitate ſemoueri, & vẽdi: ſicuti calicis materia, dũmodo conſecratio non vẽdatur, vendibilis eſt. Mox, etſi decimarum ſubſtantia iure diuino ſit ſpiritualibus functionib. addicta: quota nihilominus, vt ſupra monſtratum eſt, iure humano eſt conſtituta: poterit ergo Papa ſi ſacerdotiũ valet centũ, ius medietatis vendere, alteramq; Eccleſię relinquere.

Caieta. De hac q̃one interpretes can. iuris diuerſas diſſecantur: quas Caiet. quolib. 1. q. 9. ad tres reducit.

Prima opinio. Gloſſa. Ant. de Butrio. Cardin. Prima .n. eademq; extrema eſt, hmõi ſimoniam in vniuerſum eſſet de iure humano, q̃ ortum habuit ex glo. in ca ex parte. de offic. deleg. 1. quam illic Ant. de But. & Cardinalis ca. 1. de ſimo.

Secūda opinio. D. Tho. comprobant. Secūda per aliud extremū eſt, oēm ſimoniā eſſe prohibitam de iure diuino, q̃ D. Thom. docere hic vr̄. Et tertia eſt Pan. eo. c. 1. de ſimonia: & rurſus in ſua repetitione, ſuper cap. extirpādæ de præb. vbi ait, venditionem præbēdę cui annexa eſt ordinis adminiſtratio, vel clauium executio, ſimoniā eſſe de iure diuino: quia id cui annectitur, eodem iure eſt ſpūale. Venditio aūt præbendæ quæ nō eſt talibus ordinibus ſacris māci pata, tantū eſt ſimonia de iure poſitiuo: quales vtiq; ſunt illę, q̃ adminiſtrationibus hoſpitaliū deſtinatæ ſunt. Caie verò hoc ſolo ab hac tertia Pan opinione differt, ꝙ ait, non ſolū illam prębendā, quæ annexa eſt executioni ordinis ſacri aut clauiū, iure diuino ad ſimoniā pertinere, ſi vēdatur, verū & illam q̃ annexa eſt cuicunq; clericatui, citra ſacros ordines, puta primæ tonſuræ aut minoribus ordinibus. Et rō eius eſt, ꝙ a clericatus, inquit, eſt de iure diuino, ſanè cum oē clericale officiū in ſpūalibus actibus conſiſtat: ēt prima tonſura. Arbitror aūt iſtarū opinionum ſuo ſingulas condimento opus hr̄e. In primis qđ ait Caieta. oēm clericatū vſq; ad primam tōſurā eſſe de iure diuino. nō eſt adeo probabile, quin cōtrarium ſit probabilius: imò pluribus certum, vt in 4. Sn̄iarum diſputatur: qn̄quidē nō ſint de ſacerdotis eſſentia Sed nihilominus inde nō colligitur opinio Panormitani, ꝙ nulla venditio p̄bendæ q̃ non eſt mancipata functioni ordinum maiorum aut clauium, ſit ſimoniaca iure diuino. Imò cū Caie. crediderim ſatis eſſe, vt ſit annexa ſimplici clericatui nō quidem ꝓꝑ eius rōnem, ſed ꝙ q̃uis minores ordines ſint de iure poſitiuo, nihilominus poſtq̃ re vera ſunt res ſacrę, vēdere ius p̄bendæ illis addictæ, eſt contra ius naturæ: atq; adeò diuinum: ſicuti de calice & ara dictum ſuprà eſt: q̃ quidem res licet iure poſitiuo ſint ſacræ vendi tn̄ pluris rōne conſecrationis nequeunt q̃n ſit ſimonia contra diuinū ius. Prima aūt opinio gloſſæ citati capituli, Ex parte. nullam vim in contrarium habet: nam in cap illo nulla fit mētio ſimoniæ, ſed hoc ſolum hr̄, quod ſi quidam Archidiaconus renuntiare ſuæ vellet præbendæ, daretur certæ perſonæ: vn̄ infert gl. ꝙ ſi in alterius fauorē renuntiaret, alias non renuntiaturus eſſet ſimonia de iure poſitiuo. In qua glo. duplex eſt peccatū. Primum, ꝙ falſum aſſerit: imò dūmodo fiat de conſenſu Papæ, nulla eſt ſimonia. nā talis eſt vniuerſalis vſus. Scđo inde ferre venditionem præbēdæ eſſe ſimoniam de iure poſitiuo, nullā habet apparētiā: quāuis neq; hoc in gloſſā habeatur Igitur quò ad declarādam vim rōnis huius prioris cōcluſionis deſcendamus, fundamentū eius eſt, qđ prębēdę & ſacerdotia ex decimarū fructus ſunt conſtitutæ. Decimæ autē iure diuino, & naturali nulla alia ratione imperatæ ſunt, quàm vt ſint ſtipendia alimentaq; clericorum pro ſpiritualibus functionibus. Quocirca cōferre alicui prębendā nō eſt ſolū cōferre illi fructus: nā eiuſmodi fructus laico poſſunt vendi: ſed cōferre ius decimarū, qđ quidem eſt Eccleſiaſticum, atq; adeo ſpirituale: qn̄quidem ſuopte inſtituto ꝓ ꝑ munus Eccleſiaſticum exiguntur. Et hic eſt ſenſus canonis Pontificis citati, ſcilicet, qđ vendita præbenda, vēditur res ipſa ſpūalis, puta ius ipſum clericale. Qđ ſi quis contrarius ſic nos coarguat: ſaltē illi qui iam eſt ſacerdos, nō eſſe ſimoniā ſacerdotium emere: nam eo vel maximè qđ cū p̄benda ſimul acquirit ordines q̃bus annexa eſt. Sed hic nō quia iā erat ſacerdos. Et faciamus eſſe præbēdam, quæ non habeat aīarum curā: ne dicas tunc illam ſpiritualitatem acquirere. Itē, confertur nōnunquam ex diſpēſatione præbenda puero antequam ordinetur: ergo cum illa nihil ſpirituale trāſit, atq; adeo vendi pōt. Rn̄detur (vt dictum eſt) ipſiſſimum ius petēdi decimas eſſe ſpirituale: & iō ſiue ille, cui cōfert, fuerit clericus, ſiue futurus ſit, ſēper vēditur ſpirituale.

Duplex peccatū gloſſa.

Fundamētum prioris concluſionis.

Tertia opinio Panor.

Nō omnis clericatus vſque ad primā tonſurā eſt de iure diuino.

Probatur opinio Caietani.

Obiectio.

Solutio Scrupulus.

Quid aūt de fundo præbendę mācipato? ille enim non eſt pars decimarum. Rn̄detur, ꝙ vendi non pōt cum illo Eccleſiaſtico titulo: vt ſcilicet clericali iure poſſit emens eoſdem fructus recipere: poteſt tn̄ ab illo ſacro titulo emancipari & vendi. ſicut materia calicis, ſecluſa conſecratione. Vnde prius ſuperiorum argumentorum, nullius erat roboris: nam emere prębēdam, non eſt tantum emere fructus,

Solutio

Ad primū arg.

Ad ſecū dū arg.

fructus, ſed ius ſpirituale. Ad poſterius āt de decimarum quota, quæ ſolo Eccleſiaſtico iure videtur conſtituta, rñdetur: & eſt notanda ſolutio, ꝙ eiuſmodi pōtificia ſanctio nō eſt per ſe alia diſtincta à diuino iure, quo præcipit decimarū ſubſtantia, ſed eſt ipſius determinatio & moderatio. Quēadmodum eccleſiaſtica præcepta de celebrandis his, illiſve feſtis, & de annuali confeſſione, nihil aliud ſunt, quam determinationes diuini iuri. Et iō non ſolum vendere ius decimarum, in totum cū titulo clericali, verum & quo ad quotam, eſt ſimonia contra ius diuinū. At verò nō negamus quin aliqua ſit ſimonia de iure poſitiuo: nēpe quæ non eſt prohibita, quia mala, ſed mala, quia prohibita: vt habet eadē gloſſa: puta quādo præbēda nō eſt annexa clericali muneri, ſed alijs officijs: vtpote hoſpitalium ſeruitio, aut ſacrorū æditui. Eccleſiæ ve œconomo, vt q. 5. art. 4. declarauimus: nam eiuſmodi munera & officia non ſunt ꝓpriè ſpūalia, ſed ſola pōtificia lege eorū vēditio eſt inhibita: vt patet c. Saluator. 1. q 3. de præbendis autem quas Præſtameras vocant, audio aliquos hæſitare, an ſint merè ſpirituales. Haud tñ eſt cur in litem euocetur: qm̄ non nō ſunt vt pēſiones quæ ſine titulo conferuntur: imò habent verum titulum. Et cum ille non ſit ſecularis, ſequitur ꝙ ſit clericalis, ac perinde ſpiritualis. Quòd enim aiunt ſola ratione ſtudij eſſe ſubductas à communi decimarum cumulo, non habet in iure fundamentum, neque huius veritas liquet, ſed à quibuſdā cōfigitur. Quare in re dubia ſtandum eſt iuri decimarum cōmuni, videlicet vt eiuſmodi titulus, ſpiritualis ſit. Quare ambigere non poſſum quin eiuſmodi titulus obliget ad perſoluēdum diuinum officium: atq; adeò emptio & venditio ipſius ſimoniam procul dubio germinat. Secus de alijs titulis ſecularibus, quales habent ſæculares principes & reges ad decimas: vt ſtatim artic. ſeq patebit. In calce demum quæſtionis commēdandum memoriç eſt, tunc dumtaxat ſimoniam pullulare, cum quippiā quaſi pretium cōfertur. Nam vt bene ait Caiet. in Summa, in verbo ſimonia, cùm multis rationibus ac modis quidpiam

Prębendæ quas Preſtameras dicunt ſpirituales ſunt, & obligāt ad ꝑſoluēdum diuinū officiū.

conſueuerit temporale, dum ſpūale recipitur, retribuitur ſcilicet, vel per modum ſuſtentationis eccleſiaſticorum miniſtrorum quā ſupra diximus eſſe neceſſariā, vel per modū liberalis honeſtatis ad gratiam vel referendā, vel ineundam, vel forte quaſi ex lege ob laudabilem conſuetudinem, atq; alijs præterea modis nullus ſimoniam procreat, niſi quidpiā per modum pretij rependatur. Neque vice verſa cum qui ſpirituale confert, quidpiā retributionis quouis aliorū modorum expectans, ſimoniacus fit. Imò verò etſi antequā illud cōferat, illud poſtulet, quod ex laudabili, & firmata cōſuetudine ei debetur, vt litē caueat, q̃ poſt ad recuperandū timet, vllā contrahit ſimoniæ labē. Poſtrema deniq; dubitatio ſit, vtrū ſaltem ad redimendā vexationē liceat temporale pro præbenda largiri? Arguit̄ n. à parte affirmatiua ex ſuperiori deciſione, qua aſſertum eſt, nullam eſſe ſimoniam ad redimendā vexationē pro baptizando paruulo iamiam aīam exhalaturo pretium porrigere. Cum enim ſacramentum maiorem habeat ſpiritualitatis rationem, q̃ præbenda, videtur vt pro ipſa ſit etiam licitum. Reſpondetur nihilominus ſub diſtinctione, vexationem redimere duobus modis vſu venire poteſt. Vno modo, vt diximus, cū quis per vim, aut fraudē impeditur prębendam petere: vt ſi quis te vi detineret, ne ad cōpetendū canonicatū pergeres: aut ſi timeres aliquem falſa de te ſparſurum, vt tuā electionem impediret, & hoc licitum eſt pretio redimere, qñ quidem quicunque idoneus tale habet quæſitum ius alio modo ſi quis putaret præ alijs candidatis dignitate pollere, & ideò putaret iniuriā ab electoribus pati cōtra ſuū honorē ſi nō eligeretur, & idcirco electoribus alio intercurſori pretium porrigeret. Et hoc proculdubio nō licet: nā etſi quiſq; ius habeat petēdi, non tñ par ius habet, vt eligatur, ſed hoc dēt manere in libero arbitrio eligentiū. Quare caueat prudētiſſimus quiſq; hoc ſibi palliamētum prætexere: eſſet. n. vera emptio ſpiritualis. Secus autem de baptiſmo in extrema neceſſitate, in quo caſu paruulꝰ ius habet vt baptizetur propter ſacramēti neceſſitatem. Quod quidem acquiſitū

Dubitatio.

Solutio.

ius reſpectu præbendæ nemo habet, præterquam q nemo non fallitur, dum de propria idoneitate iudicat. Neq; polliceri liceret penſionem ſuper futuram præbendam, etiam ſi exprimeret de conſenſu Papæ: totũ.n. hoc eſſet tpali ſpirituale coëmere: Secus in permutationib. aut reſignationibus. Poſſum ſiquidem ego permittere pẽſionem ſuper beneficium, quod in meum fauorem reſignas, vt ſtatim articulo ſequenti patebit.

Ad primũ arg. Primi capitalis argumenti dilutio ſub obſcura apud D. Tho. apparet, concedit namq; tpales omnes poſſeſſiones ſpũalibus, ſicuti ſint annexæ, nam vt corpus ꝑꝑ animam, ita tpalia ꝑꝑ ſpũalia condita ſunt. Colligit aũt inde vendi poſſe, non tamen eorum ordinem, quem habent ad ſpũalia. Quod eſt dicere, Sicut quiſque ſecularium ſua vendere poteſt, quia illa nõ vendit, quatenus ad ſpũalia referuntur, ſed quatenus in vſum humanum aſſumuntur: ita & ſacerdotes fructus ſuarũ decimarũ vendere pñt: ordinẽ tñ ad ſpũalia, puta ius decimas percipiendi, quatenus clericali functioni mancipantur, vẽdere, ſimonia eſt. Pari modo reſpondetur ad ſecundum, vaſa ſacra quatenus res materiales ſunt, vẽdi poſſe: cõſecrationẽ verò nequaquam. Si autem vendantur in profanos vſus, pro eccleſiæ, vel pauperũ neceſſitate, tunc non infringi aut effundi debent, vt deſinant eſſe ſacra. Si autẽ vna Eccleſia vendat alteri ad ſacrum vſum, poteſt quidem ſine fractione, dummodo nihil pro conſecratione recipiatur. Et idem eſt de veſtimentis. Etenim per dilacerationem poſſunt perdere formam, & tunc vendi, etiam in vſus ſeculares. Tertium verò argumentum plura habet mẽbra. Primum de ſpelunca Abrahæ, quam emit in ſepulturã ab Ephron. Ad quod bifariam D. Tho. reſpondit. Primò quod forſan terra illa nondum erat in ſepulchrum dedicata: quare neq; vlla fuit ſimoniæ culpa, illam emere: ſicut neq; vlla eſt, ſolum emere profanum, vbi cœmeterium extruatur. Præfert tamen ſolutionem alteram: nẽpe quòd cũ etiam apud gentiles officium ſepulturæ religio eſſet, ſi Ephron ſpeluncam quę in ſepulturam deſtinata erat, pretio vendere intẽdebat, ſimoniaca cõtagione infectus fuit Nõ autem iuſtus Abraham: vt qui non intendebat niſi terram emere in cõem, aut vexationem redimere. Quãuis neq; Ephrõ apparet niſi gratis obtuliſſe eam, neq; vero Abraham niſi pretium gratis retuliſſe, quãto terra æſtimaretur. Vbi id quod q. 5. dicebamus: annotãdũ eſt: nẽpe apud infideles quadamtenus illis ſeculis rõnẽ rei ſpiritualis viguiſſe, ac perinde ſimoniæ notam. At vero cum non eſſet tũc talis templorum cõſecratio qualis eſt modo, dubium reſtat, vtrum apud nos loca cęmeterij ſepeliendis mortuis pretio vẽdere, ſit ſimonia? Apparet.n. id iure prohibitũ, c. Abolẽdæ. de ſepultu. & c. qui in Eccleſia. de ſimo. Et rõne idipſum cõfirmatur: nã ius ſepeliẽdi mortuos, ad religionẽ attinet: ſi ergo illa de cauſſa gentilibus nefas erat ſepulcra vendere, maiori ratione erit & nobis, vt qui cęmeteria cõſecramus, aut benedicimus. Imo apparet eſſe ſimoniam de iure diuino, & naturali: nã eodẽ iure religio virtus eſt. Nihilo minus reſpondetur per hanc diſtinctionẽ. Vt officiũ ſepeliẽdi mortuos, quantũ ad id, quod neceſſitatis habet, nequit citra ſimoniæ labẽ vẽdi, vt ſuprà propter hanc modò factam rationem conſtitutũ eſt: ita & pro loco neceſſario in cœmeterio pretium exigere, ſimonia eſſet, vtpote ſi clerici nullo loco ſacro vellẽt mortuũ humare, niſi pro terra aliquid pẽderetur: nã profectò eadẽ eſt ratio officij ſepeliendi, & neceſſarij ſoli: quandoquidẽ religio Chriſtiana eſt, vt cadauera in cœmeterio recondãtur. Et hoc eſt quod ait S. Tho. etiam apud gentiles fuiſſe ſimoniacũ. At verò ſi quis honoratiorem locũ in Eccleſia ceu pompam non neceſſariã affectat, non prorſus ſimoniæ condonandum eſt, ſi aliquid pro illo loco ad Eccleſiæ fabricã exigatur: ſicuti de ſuperfluis pompis ſupra diximus. Vnde vbi talis viget conſuetudo, quæ iam eſt pro lege recepta, citra ſcandalũ poteſt taxatus numus poſtulari. Quare ſnĩa Hoſt. ſuper c. Audiuimus. de ſimo. negantis licitum eſſe huiuſmodi pactũ, non eſt neceſſaria. Quoniam re vera ſi nihil pro cõſecratione, aut benedictione loci recipiatur, ſed vendatur terra, ſicut materia calicis, nihil illic

Ad ſecũdũ arg.

Ad tertiũ arg.

S. Tho.

Quæſt.

Ratio dubitandi.

Reſponſio.

Refutat.

Hoſtienſis ſnĩa.

illic ſpũale venditur, ſed humanus temporaliſq; honor, dũmodo ſcandalum caueatur. Quemadmodum & loca in eccleſia honoris grã ad ſedẽdũ certis proſapijs deſtinata eſſe conſueuerunt. Quãuis diffidendum non ſit quin iſti honoris tituli in locis ſacris nimiũ affectati deformẽ habeant vanitatẽ. Ad capitula verò citata rñdetur, nil aliud prohibere, q̃ ne id vẽdať, quod eſt de neceſſitate ſepulturæ cõpulſo. ſ. pacto, vt non ſepeliatur, qui terrã non emerit. Ad hiſtoriam aũt Iacob rñdetur nequaquã ſimoniam cõmiſiſſe pro eo quod diuinitus indultum illi fuerat ius primogenituræ, atq; adeò ſacerdotij ſm illud Malach. 2 Iacob dilexi, Eſau autem odio habui. Eſau verò cui idem myſterium celatum erat peccauit vendens, ſm Apoſt. ad Hebr. 12. Ne quis fornicator, aut prophanus, vt Eſau qui ꝓp vnã eſcam vẽdidit primitiua. Haud tñ rñſio hęc oẽm lectori dubietatem eximit. Primum. n. non conſtat tale myſteriũ, quod Eſau opertum erat, apertum fuiſſe Iacob. Mox etiam, ſi ei fuiſſet notum non iõ eluitur a culpa tũ ꝓp inhumanitatem renuentis indigenti fratri porrigere pulmentum: tum ꝙ Eſau ad peccandũ induxerit, cum ipſe non eſſet ad modum vſurarij paratus vendere. Imò cum iure naturæ bona fide poſſideret primogenituram nullatenus vexabat Iacob quare nõ eſt excuſatio legitima dicere redimiſſe ſuam vexationem Ad horum primũ rñdetur ex textu ſacro colligi Rebeccæ innotuiſſe myſterium, aut nutu patris, aut alio diuino mõ. Alias nunquam id perſuaſiſſet nato ſuo minori dicens: Super me ſit filij iſta maledictio. Qua ratione, & Iacob idipſum intellexit. Et ideò iure ſuo vſus eſt. Dicens enim, vende mihi, idem intellexit quòd, da quod meum eſt. Nec tenebatur myſterium fratri ſuo reuelare, quia tunc ille fraternæ ſuaſioni non acquieuiſſet. Quocirca licet non eſſet idem Eſau paratus, non idcircò cenſetur Iacob eum induxiſſe. nam qui iure ſuo vtitur, neminem inducit Quare cum alter poſſideret alienum bene dici tur ipſum Iacob vexaſſe, poſtquam alia non pateret ei via recuperandi quod ſuũ erat, ac perinde Iacob redemit vexationẽ

Iacob emendo primo i genituram ab Eſau, ſimoniã nõ commiſit.

Prima obiect.

Secũda.

Ad primã obiectionẽ.

ſuam præterquam quod Eſau non neceſſitate, ſed gula affectabat lenticulã: qua rõne Iacob ab inhumanitate defenditur. De iure autem patronatus, vt extra eod. tit. patet perinde ac de re ſpũali cenſendũ eſt: ita vt ſimonia ſit illud per ſe pretio vendere, ſed tranſit cum villa, aut caſtro, cui eſt annexũ. Quocirca qui villam vendit, neutiquã ꝓp ius patronatus põt auctius pretium exigere. Circa aliud mẽbrũ de decimis, primò notãdum eſt, duo in ipſis conſiderari, nempe fructus ac ꝓuentus, quę res ſunt merè tpales: & ideò vt dictum eſt vendi poſſunt: vt patet de publicanis, qui conſtituto pretio eoſdem fructus mercantur. Et hoc eſt inquit D. Tho ꝙ Papa conceſſit ſecularibus dominis ac principibus. Qua ratione regi noſtro conceſſæ ſunt tertiæ in bellorũ ſubſidium contra infideles. Secundò notandum conſideratè eſt, ius ſpũale illas petẽdi, & hoc laicis indulgeri non poſſe: qm̃ eſt ius ſacerdotale. Contra hoc autem eſt argumentum, quòd res, & quicunque ſecularium habẽt huiuſmodi decimas, quales ſunt qui templariorũ bona poſſidẽt, idem ius habent eas petendi, quod clerici ipſi: nam Rex ex communi decimarũ cumulo tertias capit, & alij domini totas decimas perinde atque epiſcopi. Imò ipſi ſunt qui parœcio ſuam conſignatam ſortem tribuunt. Ad hoc bifariam reſponderi poteſt. Primò quòd recipiũt nomine Papæ. Secundò, ad rem accõmodatius, quod Papa cum decimarum partem principibus adiudicat, illas ſub ſeculari titulo, puta defendi eccleſiam, conſtituit. Et ideò principes ius quidem habent petendi, non tamen ſpirituale, quod tantum D. Thom. negat poſſe concedi laicis: ſed ius ſeculare quod ipſi poſſunt alijs vendere, & ceu alia ſecularia bona quomodocunque diſtrahere, & alienare. Ad vltimam denique particulam reſponſionis perpendenda eſt ſolutio D. Thom. videlicet quòd ſi Papa ante beneficiorum collationem ordinauerit particulam pro ſua iuſta ſuſtentatione, aut pro alijs pijs vſibus adimendam, rectè id quidem poteſt. Sed nota, ordinauerit, id eſt communi & æqua lege ſanciuerit, ꝓ cauſſa iuſta: nam profectò ſi pro libito

Ius patronat' vendere ſimonia eſt.

Decimarũ ꝓuẽtus vẽdi poſsũt.

Argum.

Solutio

D. Tho.

abſq; lege id fecerit, ſuſpectũ eſt. Et hac ratione lege in Hiſpania recepta & in alijs nonnullis prouincijs conſtitutũ eſt, vt à natis, hoc eſt à tpe quo quis obtinet ſacerdotiũ, dimidiatos fructus illius anni ſoluat. Et poſſet ſi neceſſitas ingrueret, vt ſuprà diximus, decimas decimarũ ſibi retinere, ſi modò illa ratione reliquæ omnes exactiones, & cõpoſitiones extinguerentur, ſed id maximè notãdũ, quod D. Tho. ſubdit: ſi verò. n. inquit, ab eo, q beneficium cõfert, præter poſitam antea legem requirat aliquid ſibi exhiberi de fructibus illius beneficij, idem eſt, ac ſi aliquod munus ab eo exigeret: & iõ non caret vitio ſimonię. Quam quidem ſententiam ego mihi plurimum obſeruo in confirmationem noſtræ, quam libr. 3. de penſionibus declarauimus Quemadmodum enim non põt pro ſe Papa penſiones iniungere, ita neq; pro alijs: niſi tanquam ſtipendiũ pro officio, & obſequio ſeu ſpirituali, ſeu ſeculari: quod Eccleſię eſt commodum. Quod ſi quis contrarius ſic arguat: Quidquid alteri cõceſſione Papę conferri põt, ſibi ipſe valet applicare: quandoquidẽ ipſe eſt bonorum Eccleſię diſpẽſator, poteſt aũt commutans, aut renuntians eius auctoritate penſionem ſibi retinere: ergo eandem poteſt ſibi & Papa adiudicare. Reſpondetur fallaciam in argumento latere: nam & ſi auctoritate põtificis commutanti, ac renuntianti concedatur penſio, non eſt tamen eadem cauſſa in ipſo pontifice, vt ſibi retineat, quandoquidem ipſe non eſt præbendæ dominus, velut ille, qui commutat aut renuntiat, ſed dumtaxat diſpenſatur: qui ideo debet ſuam pro iuſta cauſſa interponere auctoritatem.

Obiect.

ARTICVLVS II.

Vtrum prabẽdarum permutatio abſque ſimonia fieri poſſit.

PRębendarum permutatio earum venditioni affinis eſt: & ideò quęritur an abſque ſimonia fieri poſſit. Arguitur. n. à parte negatiua. Primum ex glo. ſupra citata, cap. ex parte, prima, de officio delegati, vbi habetur quòd ſi quis in gratiã alterius ſacerdotium renuntiauerit, alias nõ renuntiaturus, ſimonia committitur contra ius humanum. Cùm ergo vniuerſæ commutationes illo pacto fiant, ſimoniam redolent. Secundò arguitur, ſi eiuſmodi permutationes iure eſſent permiſſæ, ſequeretur, quod liceret dum exilior p opinquiori commutatur, tantum retinere penſionem ſuper pinguiori, quanto exceſſu alteram ſuperat. Id autẽ falſum eſſe ſic monſtratur. q tunc pariter ſequeretur, ſi vna nullos haberet fructus, ſed tantum perſonalem titulum, altera verò fructibus abundaret, poſſe quantitate pecuniæ refuſa quanti ſunt fructus illius diuitis fieri permutationem: nam quod de parte permittitur, non eſt cur de toto interdicatur: & tamẽ contractus iſte emptio videtur eſſe prębẽdę. Tertio potiſſimum arguitur. Si tales permutationes iuri eſſent conſonæ, cõſequẽs inde fieret, vt eiuſmodi pẽſiones poſſent numerata pecunia æſtimari, & redimi, vt annua pẽſio ducatorum 10. 80. aut 100. numeratis redimeretur. Concluſio tamen ſi vera eſt, aditum vendendis ſacerdotiis patefacit. In contrarium eſt c. quæſitum. de rerum permut. vbi ſolum vetantur permutationes cum pacto, ſine licentia epiſcopi: cõceditur tamen epiſcopo facũltas eaſdem faciendi: quod quidem non concederetur, ſi ſimonia eſſet.

Primũ arg.

Arg. 2.

Arg. 3.

Ad quæſtionem iuxta argumentorũ numerum tribus concluſionibus reſpondetur. Prima: Reſignatio præbendæ in manus legitimi Antiſtitis in fauorẽ alterius deſignatæ perſonæ, & nõ alias, ſi nõ aliud interueniat pactum, ſiue fiat p modũ permutationis, ſiue per modũ ſimplicis renũtiationis, nullam habet rationem ſimoniæ, neq; iure diuino, neq; iure humano. Cõcluſio hæc ſuprà a nobis cõtra citatam gloſſam aſſerta eſt. Quòd ſi gloſſam ſubgloſſaueris, quod id ſẽtiat, qñ renuntiatio, aut cõmutatio fit ſine licentia Papę aut prælati, inanis tunc eſſet, vt q. 5. diximus, nam cum nemo poſſit præbendã dimittere niſi in manibus prælati, cuius eſt beneficia cõferre, neq; auctoritate priuata alteri adiudicare, illa non eſſet ſimonia niſi forte mẽtalis: q nihil fieret. Quod autem cum illa conditione renuntiare, nulla ſit ſimonia, patet

Prima conclu.

ma-

manifeſtè: qm̃ cùm prælato ſacerdotiorum collatio incũbat, nullo prohibetur iure in eius arbitrio ponere, ſi voluerit conferre Petro: ꝙ ſi noluerit, aliter ille, qui iure poſſidet, nõ renuntiat. Secunda conclusio: Commutare præbendas, cum pacto, niſi in pacto ponatur cũ conſenſu Pontificis, ſimonia eſt: vt verbi gratia, ſi duo de commutatione paciſcantur, & ꝗ minorem prębendam habet, alteri polliceatur penſionem. Papæ aũt non referant niſi ſimplicem commutationẽ, neque ipſe eandem penſionem cõcedat ſimonia eſt apertiſſima: & tñ apud idiotas frequentiſſima. Et pariter ſi quis nõ per viam permutationis, ſed ſimpliciter renuntiat in fauorem alterius, non reuelando Prælato penſionis pactum: qđ inter eos interuenit. Eſt aũt ſimonia de iure poſitiuo: nam commutare præbendas retẽta penſione, non eſt iure diuino prohibitum, ſed pontificio: vt patet in c. ad quæſtiones. de rerum permuta. Sed fieri nequit niſi conſentiente prędato, vt illic patet, & c. citato. Quæſitũ. Quare dum Papa non cõcedit penſionem illã, reputatur vt pretium cõmutationis. Ac perinde profectò crediderim talem collationem, et ſi à Papa, pactũ ignorante fiat, non teneri. Quòd ſi pactũ contra ius diuinum interceſſerit, vt quis pro tali renuntiatione pecuniã numeret, tunc nec Papa diſpẽſare abſq; culpa poſſet, vt tali modo fieret renuntiatio. Quare qui illo modo prębendam obtinuiſſet, inhabilis fieret ad poſſidendum, niſi poſtea pacto pro infecto habito, Papa, qui ſolus põt, eũ idoneum redderet & habilem. Adde, pẽſiones, vt habet mos Romanus, nullũ prælatum Papa inferiorem conſtituere valere, neq; in permutationibus, neq; in ſimplicibus renunciationibus. Qđ autẽ eiuſmodi penſionum pacta in cõmutationibus aſſenſu eiuſdem Põtificis fieri poſſint, expreſſè hr̃ ca citato, ad qõnes. Eſt tñ exceſſus Chriſtiano cauendus. Audio namq; in hmõi commutationibus non ſolum fructuum quantitatem æſtimari, verum & per ſe ẽt honorem & dignitatem ſacerdotij: vt cum archidiaconatus, aut decanatus illuſtris eccleſiæ pro ſimplici præbenda permutatur, & ſi fructus pares fuerint alia inſuper pẽſio pro dignitate exigitur: quod quo modo fieri poſſit, non video, quippe cum dignitas res ſpiritualis ſit: & in dicto ca. proximè citato, expreſſè caueatur, ne miſceatur permutatio dignitatum cum cõpẽſatione fructuũ, ſed per ſe ſimpliciter ſacerdotium pro ſacerdotio, & dignitas pro dignitate permutetur abſq; aliqua refuſione pecuniæ; & ſeorſum fructus pauperiores ad ditiorũ æqualitatem cõpenſentur. Præterea, & fructus oẽs pro penſione ſtatuere, pcipue in ſacerdotijs hñtibus annexum ſeruitium, atq; oĩum potiſſimũ in curatis, neſcio quis ꝓbet: non ſolum ꝙ iure cautũ ſit, ne pẽſio tertiã fructuũ partẽ exuperet, verũ ꝙ diuino iuri & naturali aduerſetur vt quis ſeruitio ſit abſq; vllo ſtipẽdio addict⁹. Quare pro minori abſurdo duco, vt quis duo ſacerdotia cum aĩarum cura retineat, ꝗ vt alterum, retentis fructibus relinquat. Nam qui duo hẽt, põt alternatim ambo viſitare, & eleemoſinas ſuis parœcianis diſpertiri qui verò fructibus beneficium expilat, in cauſſa eſt, vt qui titulum habet, neq; curã gerere poſſit aĩarum, neq; eleemoſinas facere. Nam cũ cogatur victũ aliunde quęritare: quo mõ functioni ſuæ adeſſe poteſt? De tertio mẽbro quæſtionis, qđ argumẽto tertio tactum eſt, puta de redemptione pẽſionum, variè a doctoribus opinatur. Caie. nãq; in opuſculo 16. rñſionum. q. 10. in vniuerſum affirmat ꝑpetuas pẽſiones numerata pecunia redimi poſſe: alij verò recentiores, quorum eſt Ioan. Maior in 4. diſt. 25. q. 5. in vniuerſum negãt. Varietas aũt hęc eſt fundamentorum diuerſitate ſuboritur. Caiet. n. cenſet penſionem eſſe rẽ mere tꝑalem, ſolos. ſ. fructus reſpicientem. Alij verò cenſent ius penſionum eſſe clericale ac perinde ſpirituale. Inter has ergo opiniones ſtatuitur tertia concluſio. Penſiones functionibus ſpiritualib. adiudicatæ, neutiquam redimi pretio poſſunt. Secus aũt illæ quæ ſub ſeculari titulo conceduntur. Vtraq; pars non tam probatione, quã ſolo exemplo indiget. Enimuerò ſi priſcum penſionum morẽ ſpectes, nunquam concedebantur niſi ſpiritualibus functionibus annexæ: Nõ

Secũda conclu.

Nullus prælat⁹ Papa inferior penſiones conſtituere valet.

In præbendis commutãdis dignitatis carum nulla ẽ habẽda ratio.

Iniquũ eſt in ſacerdotijs habẽtibus annexũ ſeruitiũ fructus omnes ꝓ pẽſione ſtatuere.

Quæſt.

Maior

Tertia conclu.

Explanaẽ concluſio.

ſufficiebat, verbi gratia, eps vniuerſam diœceſim viſitare & gubernare: accerſebat ſibi auxiliarem qui ſibi eſſet adiumēto: cui ideo certam pēſionem in ſuis fructibus conſignabat. Atq; hmōi pēſiones, ſicubi modo in more ſint, vt vendi non pñt, ita neque redimi. Habent.n. præbēdarum effigiem quæ ſpūalibus annectūtur. Et fortaſſe idem eſt ferēdum iudiciū de pēſione quæ daretur ſeni ac bene merito epo aut presbytero pp exhauſtos labores ſi qn̄ vires eum ad ſeruiendū deficiunt, renuntiare vellet ſacerdotium ſuum. Hoc.n. lib. 3. legitimum ſumus arbitrati penſionum genus: vr̄.n. hmōi pēſio clericali iuri annexa. Aliæ verò ſunt penſiones quas iam diximus titulis ſecularibus applicatas: puta principibus ac militibus: & has non eſt dubium poſſe redimi, qn̄quidem, vt dictum eſt, vendi pñt. Si.n. militi cōſtituatur penſio ſuper epatum, pōt eam eps redimere. Sed aliæ ſunt q̄ non nihil hñt dubietatis: vt pote quæ in commutationibus aut ſimplicibus renunciationibus interueniunt: Renuncio in tuum fauorem meum beneficium retēta certa penſione. Vr̄.n. hoc genus penſio eſſe merè tpalis: nam vt lib. 3. diximus, ad nullum officium Eccleſiaſticum talis penſionarius tenetur: nec titulum hēt, ſed ſolum ius à poſſeſſore petendi fructus. De his ergo inquit Caiet. ꝙ ſi vnico contractu vtrumq; conficias: conſtituas. ſ. penſionem decem ducatorum, octoginta redimēdam, ſimoniacus eſt contractus. Si verò diuiſim poſt cōſtitutam penſionem illam velis redimere, nullum tibi ius obſtat. Et primo de commutationibus citatum capitulum, Ad quōnes, de rerum permutatione, incautū lectorem fallere poſſet. Illic nāq; nulla hr̄ mentio penſionis: ſed hoc ſolum ꝙ qn̄ inæquales ſunt præbendarū fructus, pōt illi q maiorem habebat, pecuniarū quantitas refundi: vbi apparet, ꝙ poſſit pecunia p̄ſens tota numerari: & per conſequens penſio vnico cōtractu conſtitui & redimi. Imò ſine pēſionis nominatione, ſi tua valet centum, mea nonaginta, numero tibi pro tuis decem, ſimul octoginta, vr̄ illic contractus probari. Quod profecto nō eſt concedendum, alias liceret & præbendam emere. Vt ſi ego nullā haberem præbendam, poſſem octoginta ducatis emere tuam, quę valet decē. Textus ergo intelligendus eſt de quantitate pecuniæ q̄ habeat rōnem annuæ penſionis. At verò ꝙ illa poſſit redimi vr̄ ex dicto textu colligi. Nam hr̄ & iubet ſeorſū fieri permutationem præbendarum ſimpliciter, & poſtea æquiparari fructus.

Capitulum ad quæſtiones exponitur

Quare iam illa penſio vr̄ dari ſine clericali iure, & ideo forſan illa redimi pōt: Tametſi ingenuè fateor nō poſſe me diſcrimen illud percipere dñi Caiet. inter duos ſeorſum contractus & vnum. Nam ſi conſtitutam penſionem ob id redimere poſſum, quod eſt res ſine titulo Eccleſiaſtico, neſcio qn̄ cōſtituitur, poſtquam tunc exuahitur ab eodem Eccleſiaſtico titulo, cur non poſſit ſimul de redēptione paciſci. Sed ne tantam largiamur licētiam, dicendum ꝙ talis contractus habet vehemētem ſuſpitionem emptionis & venditionis. Quare non poteſt non ſcandalum dare. De alijs penſionibus quæ in vſu modò ſunt, ſ. quæ pro libito ſine aliquo titulo conceduntur illi qui licitas exiſtimant, rñdeant. Ego namque, vt lib. 3. dicebam, deuorare ius illud nequeo vt poſſit penſio poni, niſi pro titulo aliquo Eccleſiaſtico vel ſeculari, aut pro commutatione, aut dum in lite dubium dirimi, aliter inquam non poteſt.

Ad argumēta facta.

Per hæc ergo, argumenta quæ in fronte quæſtionis propoſita ſunt, ſoluta reſtāt, præter ſcm̄ qđ in gratiam Caiet. adiecimus. Concedit namq; in commutationibus licitam eſſe cōpēſationem exceſſus maioris præbēdæ, dummodo altera fructus habeat, hæret aūt ambiguus qn̄ altera nullos hēt fructus: ppea quòd talis commutatio quandam habet emptionis imaginem. At verò non eſt cur dubitetur quin talis commutatio perinde atque altera, licita ſit: ideo nihil abſurdi argumentum concludebat.

ARTICVLVS III.

Vtrum liceat ſpiritualia pro munere conferre quod eſt vel à lingua vel ab alio quouis obſequio.

QVamuis conſtitutū fuerit ſpiritualia nō eſſe pretio ęſtimāda, apparet nihilo-

Primū argum. Gregorius. nihilominus pro alijs muneribus poſſe cōferri. At quippe in regeſto Gregorius Eccleſiaſticis vtilitatibus deſeruiētes eccleſiaſtica dignū eſt remuneratione gaudere. Eccleſiaſticis aūt vtilitatibus deſeruire, eſt munus ab obſequio: ergo licitè pro eiuſmodi munere repēduntur Eccleſiaſtica ſacerdotia.

Arg. 2. Secundò: Tam ſordidum & carnale eſt intuitu cōſanguinitatis beneficium conferre, quàm ſi pro ſuſcepto munere & obſequio daret: illud aūt non apparet euſq; ſordidum, vt ſit ſimoniacum: ergo neq; hoc ſecundum.

Arg. 3. Tertiò: Quod precibus cōceditur, gratis fieri vr, ac perinde à ſimonia eſt alienū: vtpote quam ſola venditio emptioq; cōſtituit.

Arg. 4. Quartò: Hipocritæ ſpiritualia opera foris exhibent vt per munus linguæ laudem occupentur humanam, neq; tū eiuſmodi hypocriſis ſimoniæ tribuitur: ergo munus à lingua ſimoniam non parit. In cōtrarium eſt verbum Vrbani Papę, canone, Saluator, 1. q. 3. Quiſquis res Eccleſiaſticas non ad quod inſtitutæ ſunt, ſed ad propria lucra munere linguæ, vel obſequij, vel pecuniæ largitur, vel adipiſcitur ſimoniacus eſt.

Prima conclu. Ad quæſtionem duabus concluſionibus rñdetur. Prior: Simonia perinde cōmittitur, ſi res ſpiritualis pro aliquo t̃pali munere vel obſequio ſeu exhibito ſeu exhibendo tribuatur, ac ſi pro pecunia quis eam vel numerata vel promiſſa largiretur.

Probatio. Probatio eſt clara: qm̄ nomini pecuniæ vniuerſa ſupponuntur quæ pecunia æſtimari poſſunt. Manifeſtum autem eſt, eiuſmodi obſequia quippe ad commodum aliquod referuntur, pretio penſari poſſe; nam & nummo operarij miniſtri conducuntur.

Poſtrema concluſio. Poſterior concluſio: Sicuti ſuſcepta pecunia aut alio quouis munere, ſimonia contrahitur: ita & per munus à lingua. Exempli gratia: Si quis ep̄s precibus ad t̃palem vtilitatem captandam inflexus ſacerdotium conferat, ca. ſ. intentione vt fauorem captet, ex quo ſibi aliqua poſſit rōne collationis prouenire vtilitas. Probatur eadem rōne, quia hoc ēt eſt pecunia æſtimabile. Circa iſtas concluſiones poſt illa quæ de vſura deciſa ſunt, nil fermè adnotandum reſtat: nam propemodum qđ vſura eſt in t̃palibus, id in ſpiritualibus eſt ſimonia. Quare ſicuti mutuum dare pro aliquo munere vſura eſt, ita & ſacerdotium pro eodem munere largiri eſt ſimonia. Neq; verò refert munus alias genere ſuo honeſtum ſit necne. Si quis. n. p̄ turpem familiaritatem cum muliercula fratri eius aut alteri quaſi in pretium ſacerdotium penderet, ſimonia eſſet: & qui reciperet, reſignare teneretur. Secus ſi ob amicitiam, licet turpiter contractam, gratis illud conferret. Adde q̄ ēt ſi non ille qui ſacerdotium recipit, ſed alius, quantumuis ipſo neſcio, pretium pro ipſo obtulerit, ſimonia emergit: vt patet ca. Nobis: de ſimonia. Quapropter cum primum ipſe reſciuerit, tenetur ſacerdotium renuntiare: quia collatio nulla fuit. Sacerdotium largiri promouere ēt turpi ſimonia eſt.

Quæſtio. Quęris aūt eadem rōne ſi quis præbendam ambit non ep̄o, ſed alijs interuentoribus qui ipſam ei procurēt, elargitur, verum talis ſit ſimonia, vt teneatur præbendam deſerere? Apparet. n. ex vna parte non eſſe rōnem parē. Nam ſi ep̄s nihil pretij recipit, neq; preces pecunia æſtimabiles, vt in ſolutione tertij declarabitur, gratis ſane confert, ac ſubinde collatio tenet. Ex altera verò apparet eandem eſſe rōnem: nam vt qōne ſequenti explicaturi ſumus, diuino naturaliq; iure non ſolum datio ſpūalium pro pretio prohibita eſt, verum & receptio.

Solutio. In caſu aūt præſenti licet ep̄s gratis ſecundum ſuam opinionem cōferat, nihilominus alter non gratis recipiet, ſed pretio. Eſt tanti apud me vigoris hæc ſecunda ratio, vt ei libentius quam priori aſſenſum præbuerim. Si quæ autem alia dubioſa emergere hinc pñt, propoſitis argumētis attinguntur.

Ad primū arg. Ad primum igitur rñdetur, ſnīam Gregorij huc tm̄ pertinere: Quòd ſi clericus vel eccleſiæ vel prælato honeſtum impenderet obſequium ad eccleſiæ commodum vel aliud ſpirituale negotiū cōducēs, eo ipſo idoneus fit cui ſacerdotiū conferatur: ſicut reſpectu aliarū virtutū conferri pōteſt. Obſequiū aūt & munus quod iure condemnatur, illud eſt prorſus quod ad carnalia refertur: puta ſi q̃s ſeruit prælato, aut ſuis agnatis, vel amicis ad t̃pale cōmodū vt ſacerdotiū, tanq̃

merces

merces eiuſdẽ obſequij rependatur. Qđ idcirco addiderim quod eps qui iuſtam mercedem merces tẽpalem ſuis famulis perſoluit, nihil abſurdi facit ſi gratos habeat, atq; adeò erga eos gratioſum aĩum gerens, dum idonei ſint, ẽt in p̃bendarũ collatione ſe illis beneficum exhibeat: quia tunc illud obſequium non reducitur ad tẽpale cõmodum, ſed ad gratiã q̃ famuli pñt per idonea grataq; obſeq̃a cum hero ſibi conciliare. Quare ſeruire Antiſtiti ꝓp eccleſiaſticum ſacerdotiũ, non eſt in vniuerſum culpabile, niſi qñ illud quodammodo ad emptionem reducitur ſ. cum ſpectatur tanq̃ pretium obſequij. Nam vt articulo primo dictũ eſt, cũ multifariam quidpiam alteri conferri poſſit, ſ. per modum liberalis vel doni vel obſequij, & ꝑ modũ reuerentię & honeſtatis, vel quaſi debitum ex laudabili conſuetudine, nihil iſtorum vitium ſimoniæ parturit, ſed ſola ratio pretij aut mercedis. Ad ſm rñdet D Tho. negãdo eandem eſſe rõnem de conſanguinitate quæ de alijs carnalibus obſequijs: nam hęc quandam hñt rõnem pecuniarij pretij, quæ non ineſt in conſanguinitate. Quare qui alioqui gratis ſuis cõſanguineis ſacerdotium confert, etſi id tali reſpectu faciat, erit quidem culpata collatio: haud tñ ſimoniaca. Secus ſi in altero ſacerdotiũ collocaret ea de cã vt ſuis cõſanguineis beneficiũ remuneraret. Huic aũt ſnĩæ non deſunt qui contradicant. Enimuerò Altiſſiodorenſis antiquus auctor 3. part. tra. 21. quendam refert Pariſienſem cantorem collationem ſacerdotij ratione conſanguinitatis vitio ſimoniæ tribuentẽ, licet ipſe eidem opinioni non ſubſcripſerit. Sequunẽ aũt eam Durand. & Bonauen. in 4. diſt. 25. & Adria. Quin verò & inibi D.Tho. in eandẽ op. inflexit. In cuius gratiam arguere ſic poſſumus: Beneficia debent gratis conferri: qui aũt perſonam cõſanguinitatis reſpectat, non dat prorſus gratis. Nã vt lib. 3. diximus, acceptio eſt pſonarũ. Quin vero cõſanguinitas pretio vr æſtimabilis. Quis. n. non ſuper aurum ęſtimet, cõſanguineũ illuſtri eſſe ꝓſapia ortũ. Quęſtio ergo hæc q̃ ſcrupuloſorũ nutrix eſt, ſubiectis propoſitionibus eliquidatur. Prima eſt. Etſi con ferre beneficiũ cõſanguineo indigno crimen ſit gñe ſuo mortale: digno aũt ꝓp conſanguinitatem, peccatũ ẽt nonnullum: neutrum tñ eſt ſimonia. Prima pars lib. 3. ſatis probata eſt: nã eſt peccatũ iniuſtitiæ cõtra fidem epiſcopalis officij. Mox & ſecũda ẽt nota Qm̃ cũ ſacerdotia ꝓ illis quid ignè ſeruiãt ſint inſtituta, ſi cõferantur alio reſpectu, acceptio eſt perſonarũ. Haud tñ erit mortalis ſi digno fiat collatio, ſed tm̃ venialis, eò ꝙ nulla violaẽ iuſtitia. Tertiã aũt partem bene aſſerit D. Tho nam vbi nõ eſt ſpiritualium venditio, nulla eſt ſimonia: illic aũt nullũ interuenit pretium. Id qđ à ſimili vſurę deducitur. Quod. n. in tẽporalibus vſura eſt, id in ſpiritualibus, vt dicere ſolemus, eſt ſimonia. Et tñ mutuum dare cõſanguineo, & tali reſpectu, nulla eſt vſura. Accedit ꝙ in c. Saluator. vbi Vrbanus ſimonię cãs enumerat, nullã conſanguinitatis mentionẽ fecit. Idq; inde p̃terea confirmatur ꝙ ꝓp talẽ perſonarũ acceptionẽ nemo incurrit pęnas iuris in ſimoniacos decretas. Propter argñ ergo proximè factũ diſtinguitur ꝙ q̃ dat cõſanguineo, nõ det gratis. Si. n. intelligitur, nõ dat ſimpľr ea rõne qua dẽt, verum eſt. ſi aũt intelligaẽ pro pretio, id negamus: nã etſi p̃clara cõſanguinitas ſuper aurũ ęſtimet, vt Sapiens de ſapiẽtia inquit, nullo eſt tñ foro vendibilis: ſicuti poſſeſſiones & miniſtrorũ operæ. Secũda propoſitio. Cõferre ſacerdotium cõſanguineo digno rõne dignitatis ac probitatis, tm̃ abeſt à rõne ſimoniæ, vt ſit ẽt laudabile: qm̃ cõſanguinitas de gñe bonorum eſt, veluti amicitia. Et ideo illius de cauſa nemó fit deterior qui aliàs dignus eſt. Imò cæteris paribus ſi ſcandalũ caueaẽ ille p̃ferẽdus eſt veluti cęteri honeſti amici. Vltima ꝓpoſitio. Antiſtites qui in propoſito habẽt, aut vniuerſa ſacerdotia, aut cuncta q̃ pinguiora ſunt in conſanguineos & affines profundere, ẽt ſi adiunctam habeãt intẽtionem non conferendi niſi dignis, non hñt conſcientiam tutam: imò vix pñt à mortali macula elui. Primum quod hoc pacto affecti ſunt, facile a ſuo affectu decipiũtur, vt eos ꝓ dignis ducãt qui verò nõ ſunt. Mox qđ non poſſunt non ſcandalum

Ad ſecũdum argum. D.Tho.

Altiſiordoren.

Durãd. Bonau. Adrian. Rõ præteritæ opinionis.

Prima propoſitio.

Probatio.

Vrban⁹. Confirmatio.

Secũda propoſitio.

Vltima propoſitio.

dalum dare. Deinde quòd alijs qui digni ſunt, & forſan digniores, nõ parũ iniurię irrogãt, quin verò illis occaſionẽ offerũt, ne cũ fauore, & pręmio ſint deſtituti, ſegniores ſint ad litterarũ ſtudia, atque ad probitatis ſtudia exercenda. Quare bene inter alias iniquitates veterum ſacerdotũ ac iudicum deplorabat Michæas, ca. 3. ꝙ ædificarent Sion in ſanguinibus, & Hieruſalem in iniquitate. Ad tertiũ plura D.Tho. reſpondit nempe tria. Primũ eſt, quod qui in collatione ſacerdotij munus principaliter à lingua intendit, puta vel laudem aucupari, ac perinde humanũ fauorẽ, vel preces, aut ex quibus idem fauor humanus acquiritur, aut cõtraria inuidia, vel odiũ cauet, ſimoniacã labem contrahit. Quod ſi contra quis arguat, ꝗ dat propter laudes, aut precibus victus, gratis dat, quare neq; pęnas icurrit iuris pſpectè ponderet verba. Non.n. D.Tho. laudis intentionẽ, ẽt ſi ſit principalis, nec precũ cãm ſimoniæ ſimplr tribuit: ſed qñ ꝑ hæc aliquod emolumẽtũ tꝑale pretio ęſtimabile cõtenditur, vt ſi eps ſacerdotium regis famulo, aut eius precibus ductus conferat, qui ſe apud regem laudibus efferat, quo hamo pinguiorem eccleſiam poſſint expiſcari. Imò verò neque tũc eſt ſimonia, niſi qñ id principaliter intenditur, cuius iudicium eſt qñ collatio fit indigno: nã cũ tunc principalis intẽtio nõ ſit idoneitatis perſonæ, cõuincitur eſſe emolumenti temporalis. Quare crimini tũc iniuſtitiæ & infidelitatis adhęret inſuꝑ ſimonia. Atq; adeò recipiẽs p̃bẽdã tenẽ eã derelinquere, niſi denuo integretur ꝓuiſio. Qm̃ verò nõ niſi ſimplr laudes Antiſtes affectat, aut ꝑ p̃ces amicitiã & gratiã, tũc nulla eſt ſimonia. Imò verò qñ quis cõfert digno pręcipuè ꝓꝑ dignitatẽ, licet ſiniſter oculus nõ modo ad humanam laudem, & fauorẽ ſpectet, verum & ad tꝑale emolumentum, & lucrũ, ſimonia non inficitur. Quod ſi innocentium conſulas ſuper cap. Tuam. de ętate, & qualit. ord. ſimilia ſuo more docet. Cui & Caiet. in ſua Summa, verbo ſimonia aſtipulatur. Secundum igr̃ aſſertum eſt, quod dum preces pro digno porriguntur, tunc collatio non eſt ex genere ſuo ſimoniaca: qñquidem legitima ſubeſt tam precandi, ꝗ conferendi cã. Poteſt nihilominus illuc irrepere ſimonia mentalis, ſi collatio non ꝓꝑ dignitatem fiat, ſed præcipuè propter fauorẽ & emolumentum pretio, vt dictum eſt, æſtimabile. At quia in ſermonẽ de precibus, & fauore incidimus, altera nos occupat dubitatio: Vtrum collatio metu extorta ſit ſimoniaca, ita vt qui beneficium tale recepit, reſignare ipſum teneatur? idem n. præfatus cantor Pariſienſis, referente eodem Altiſiodorenſi, tenet. Quoniam metus, inquit, pecunia eſt redimibilis. At verò eodẽ mõ quo d: c: ſanguinitate, & amicitia, rñd. tur, videlicet ꝙ etſi metu cõferre indigno peccatũ ſit gñe ſuo mortale, digno verò, nõnulla ẽt culpa, ꝗa collatio non fit legitimo fine, neutrum tñ eſt ſimonia: quoniam dare metus cã, nõ eſt dare pretio. Nam etſi quis pretium daret ad propellendum metũ, nihilominus, ꝗ metuit, nil recipit. Immo verò nec ſacra conferre ꝓꝑ metum, vllo condemnatur iure, vt ſi quis metu confeſſionem audiret. Nec verò vulgò talis eps haberetur ſimoniacus. Sed tamẽ qñ ille metus incuteretur, qui eſſet modo expoſito pretio ęſtimabilis, tunc eſſet ſimonia: vt ſi rex, vel eius aulicus comminaretur epiſcopo, ꝙ niſi ſacerdotium tali perſonæ conferret, de gratia regia excideret, neq; ad aliã eſſet aſcenſurus ſedẽ. Qui.n. tali metu ſacerdotium conferret, id ad venandum epiſcopatum faceret, ac perinde ſimoniacus eſſet. Secus, ſi metus ei incuteretur amittendi vitam, aut temporalia bona, quæ poſſidet, nam tunc metuens nullum habet reſpectũ lucri. At qm̃ dictum eſt ob metum indigno conferre, peccatum eſt eſſe genere ſuo mortale, non quidem ſimoniæ, ſed iniuſtitiæ, & infidelitatis: poſtremus ſupereſt ſcrupulus: Vtrum nullus metus talem culpam excuſet? Rñdeẽ tñ nullum eſſe in tali re excuſantem metũ: nã cũ & diuinũ ius, & naturale id vetet, atq; adeò facinus ſit intrinſecè malũ potius gladio ſuccumbendũ eſt, quam illud patrandum. Tertium dictũ D.Tho. eſt Quenquã pro ſe rogare ad obtinẽdũ ſacerdotiũ, cui aĩarum cura ſubiungiẽ, p̃ſumptuoſum eſt, ac ꝑinde ꝑ ſuas ipſe p̃ces indignus reddiẽ. atq; adeò peccat ꝑ indi-

Ad tertiũ arg.
Prima aſſertio D.Tho.
Obiect.
Secũda.
Dubitatio.
Altiſſiodoren.
Solutio
Scrupulus.
Rñſio.
Tertiũ aſſertũ.

indigno rogans, ſi aũt ſacerdotiũ abſq; tali ſit cura, ipſe aũt vitę ſuſtẽtatione, in digeat, citra ſimoniã pôt id petere. Rõ

Rõ aſſertionis. prioris mẽbri eſt, ꝙ dignitatẽ, q̃ ad aĩarum curã requiriẽ, ſi quis in ſe nõ agnoſcat, iniuſtè appetit: ſi verò hr̃e ſe crediderit, inſolentia turget: id qđ lib. ſeq clarius patebit. Secus aũt de aliis ſimplicib. ſacerdotiis. Hęc veruntñ ſnĩa D. Tho. nil

Prima rõ in D. Tho. mirum ſi nimium apparet rigida. Enimuero ſi de ſola ẽpali cura illud fuiſſet ꝓlata, maximã hr̃et ꝓbabilitatẽ, vt li. ſeq. viſuri ſumus: Exigit. n. ẽpalis profeſſio ĩ eo culmine perfectionẽ, vt poſſit eps cæteros perficere, vt Dion. ait in lib. Eccle. hierar. Et ideo, vix nõ ſolum ꝓcuratio, verum appetitus pôt eſſe ſine culpa: aut iniuſtitiæ, ſi appetẽs nõ ſe agnoſcat idoneum: aut p̃ſumptionis, ſi id facilè credat. Cura aũt aĩarum in parœcianis Eccleſiis non tã excelſum expoſtulat perfectionis gradum. Et ideo nõ apparet tãta p̃ſumptio, ſi quis ſe dignũ exiſtimet. Se

Secũda ratio. cundò ad id arguitur. Pôt eſſe tãta corũ raritas, qui ad parœcias regendas ſint idonei, tãtaq; eccleſiarum neceſſitas, vt viro cuius egregia in populo hr̃ exiſtimatio, tam doctrinæ, q̃ vitę, non modò non ſit præſumptio, verum ẽt ſit charitatis virtus ſe ad id munus offerre. Tertiò pôt ẽt

Tertia ratio. contingere tanta in p̃latis corruptio, vt dignis poſthabitis, Eccleſias oẽs ĩdignis cõmittant: quo certè caſu nõ eſſet aliud q̃ officium charitatis ad occurrẽdum tali peſti illum, qui cõi vulgi opi. idoneus hr̃, & qui in ſe nullum crimen agnoſcit prodire, vt per ſui ipſius electionem alij impedirent. Nam q̃uis nemini de ſe credere liceat, ne leue aliquod peccatũ hr̃e poſſunt, nihilominus multi iuſtam hr̃e probabilitatẽ ſuæ dignitatis, atq; adeo ardore charitatis labore ſitire, qui adminiſtrationi Eccleſiæ ſunt neceſſarij: ac perinde cum Iſaia dicere, Ecce ego, mitte me. Accedit & c. tua nos. de ſimon. ꝙ pro ſe rogantẽ, vt in canonicum eligeretur, reum non facit ſimonię. De hoc aũt latius libro ſeq. in tracta. ẽporum. Interim aũt de parœcianis presbyteris ſic eſt.

Moderatio ſnĩæ S. Tho. ſnĩa D. Tho. moderanda. Primum non ait, vt de ẽpo dicturus eſt, ꝙ appetere talia ſacerdotia, ſit præſumptuoſum, ſed ꝓ ſe rogare, ꝙ certè vix pôt carere ſcãdalo. Secđõ, id etiã ſentit, ſi res per ſe conſideretur: nempe ſi prouiſores ſacerdotiorũ diuinam legem ad vnguẽ obſeruarent, digniores ſemper anteferendo. Item in prouincia bene inſtituta, in qua viri nõ ſunt idonei. Tunc n. rogare pro ſe quem quã præſumptuoſum eſſet, & ſcandalo proximum, quia talem tunc virum non tam publica neceſſitas, q̃ priuata voluntas ad id adducere vr̃. Imò verò nõ dicit S. Tho. hmõi præſumptionem ſemper eſſe mortale delictũ: qñ pôt eſſe leuius.

Ad quartum ar. Quæſt. Ad quartum rñdetur ſm Diuum eũdẽ, ꝙ hypocrita non confert ſpirituale ꝑꝑ tẽporalem laudem, ſed ſolum ſeipſum talẽ demonſtrat. Quare per talem ſimulationem potius furtiuè ſurripit laudẽ humanam, q̃ emat: quaꝑꝑ illa non eſt ſimonia. Huic autẽ rñſioni affine eſt diſputare, verum qui per hypocriſim, aut aliã ſimulationẽ aliquid acquirit, teneatur illud reſtituere? Vt ſi quis nequã ſimulata ſanctitate, aut diues efficta paupertate, eleemoſinas aut beneficia acquirat, vtrum teneatur ea, q̃ ſic acquiſiuit, ſuis dñis refundere? Fuit. n. aſſertio antiqui Alexandri & Altiſiod illius quidem 4. par. q 86. mem. 3. huius verò lib. 4. ca. de reſtitutione. In quorum ſnĩam ſe cõtulit Adrian. eod lib in tit. de reſtitutione. Et fundamentum iſtorum eſt, ꝙ hypocrita fraude ſeducit populum, atque adeo quidquid ſibi illa vafricie acquirit falſo titulo adipiſcitur, ob idq; nullum ſortitur dñium. Perinde ac ſi ego Petro pecuniam deberem, cuius perſonam mẽtitus Paulus illã à me extorqueret. Nec omnino opinio hæc quibuſpiam probabilitate carere videtur. tametſi nimium ſit acerba.

Alexan. Altiſſiodorẽſis. Adrian. Fundamẽtum ꝓximæ opinio.

Argm̃ contra p̃teritam opin. Arguunt autem contra ſe ipſi hoc pacto: Si ẽps occulto crimino ſo, aut alteri alias indigno, quem crederet eſſe legitimè idoneum, beneficium conferret, collatio teneret, quamuis falſus titulus in cauſſa eius fuiſſet: ergo eodem pacto dominium acquirit hypocrita.

Solutio Alex. Reſpondet Alexander antecedente confeſſo, inficiando conſequentiam. Quoniam qui inidoneus eſt ſacerdotio, non fingit probitatem illo fine ſicuti hypocrita. Quapropter hypocrita fur eſt & latro.

latro Alter verò etſi eccleſiã ingrediens indignus ſit, ingreſſum tñ legitimũ habet. Ex hac tñ iſtarum ſolutione duo ſequuntur. Primũ contra ipſos, ꝙ nõ oĩs hypocrita tenetur ad reſtitutionẽ eorũ, quæ talium intuitu illi erogantur, ſed ille ꝑciſe qui intentione & cauſſa illius lucri hypocrita ſit: nã par eſſe debet rõ illius atq; alterius, q̃ ſacerdotiũ ſuſcipit. Quocirca ex eorũ ſolutione ſequiĩ ſcd̃o

Replica cõtra ſolutionẽ.

Quod ſi quis ſanctitatẽ, qua caret, ea intentione ſimulet, vt ab ẽpo ſacerdotium aucupetur, ſimoniã ſimiliter cõmittat, reſtitutioni obnoxiã: quod re vera non eſt, r aſſertu ſecutũ. Alias multi eſſent q̃ mala fide prabendas poſſiderent, atque adeo multi curati, quin verò ẽpi, qui vere nõ eſſent tales. qđ qui cõcederet multas Eccleſiaſticas functiones ſuſpectas redderet, atq; inualidas. Igitur ꝑdicta opi. ſi quid veritatis hẽt his eſt moderaminibus tẽperãda. Primum de culpa nemo dubitaĩ quin ſit grauis, tali viſco ineſcare populũ ad extorquendã eius ſubſtantiã Sed quantũ ad reſtitutionẽ animaduertendũ eſt aliud eſſe quidq̃ alteri porrigere ſub conditione: hoc eſt do ſi ſis talis qualis appares. Aliud verò abſolutè donare: etſi motiuum ſit illa qualitas, quæ apparet. Collationes aũt ſacerdotiorum, dignitatumq; eccleſiaſticarũ ambigere non licet. quin abſolutè fiant, & abſq; vlla prorſus cõdõne perĩde atq; ſacrorũ diſpenſationes. Alioquin nihil eſſet in eccleſia firmũ, neq; ſolidũ, Quare qui aliter hæc munera diſpẽſare cogitaret nõ id faceret, qđ eccleſia intendit. quo fit, vt ẽt ſi qui ad eccleſiã aſſumitur illa intentione mendoſam ſanctitatem vẽditaſſet, nihilominus collatio teneret. Et q̃uis poſt adeptionem dignitatis, aut cuiuſcunq; ſacerdotij quis vitam ſuam corruptis moribus cotaminet, nihilominus verè poſſidet, neq; ad reſtitutionem tenetur fructuũ. Per hæc ergo fermè de eleemoſinis iudicandũ eſt. Enimuero ſi qui eleemoſinã aut hypocritę, aut diuiti perſonato pauperi largitur, ſub tali conditione id faceret ſi verè eſt, quod apparet certum eſt non transferre dñium, illa non aſſiſtente conditione. At verò nõ illo pacto conferri cęnſentur, ſed abſolutè donari, tametſi motiuum ſit falſum: & iõ reuera credendum eſt trãsferri earum dñium etiamſi in hypocritas & falſos pauperes cõferãtur. Quod aũt abſolute donentur inde apparet, ꝙ hoĩes ꝑ ꝑ Deum eleemoſinas largiuntur, imo quodãmodo Chriſto ipſi in pauperibus Nã quod vni inquit, ex minimis meis feciſtis mihi feciſtis. Et iõ non dẽt tam exactã fieri inquiſitio dignitatis perſonę ad porrigendum ſtipem. Et cõfirmaĩ, nam vt Adria. ipſe concedit, qñ cauſſa finalis eſt vera, licet motiua ſit falſa, translatio dñij non impeditur, vt patet in aliis negotiis. Si.n. quis famulum quẽ putat eẽ bonum, conducat, licet non ſit talis, nihilominus acquirit mercedis dñiũ dũmodo ſeruiat quæ fuit cauſſa finalis, q̃uis non tam bene ſeruiat, vt herus putabat.

Qui ſimulata paupertate eleemoſinã extorq̃t, ad reſtõnem nõ tenetur.

Confirmatio p̄ tertię aſſertiõis.

Eleemõſinarũ aũt finalis cã eſt charitas Dei qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos, ergo licet motiuum ſit falſum, ſ. perſonæ dignitas, non impeditur dñium. Alias qualecunq; mẽdaciũ diceret pauper, ſubmitteretur reſtitutionis iugo. Et poſtremò ex alio iſtorũ aſſerto arguit: Si hypocrita & mentitus pauper tenetur reſtituere, q̃ritur cui facienda ſit reſtitutio? Rñdet Alexan. non illis qui eleemoſinas porrexerũt: quippe qui ꝑ ꝑ Deum earum a ſe dñium alienarunt, ſed facienda eſt Reip. vel aliis pauperibus quibus fuiſſent fortę collatæ. Sed cõtra arguitur. Si qui eleemoſinas largiti ſunt, a ſe dñium abdicarunt, fit vt in ipſos tranſtulerint, quibus tribuerunt: nam in Deum nõ tranſtulerunt, niſi in iſto, quibus eius cã donarũt. Porro ergo opinio illa non eſt neceſſaria Qđ ſi nos rurſus vrgeas. Ille eleemoſinas porrigentes non ſponte fecerunt & voluntariè: quandoquidem ignorantia fuit in cauſſa, quę ſecundum Ariſtot. facit inuoluntarium. Quare D.Tho. ait, hypocritam furtiuè ſurripere laudes, inuolũtaria autem donatio non valet. Negatur prior præmiſſa: non.n. omnis ignorantia facit inuoluntarium, quando non ignoratur potiſſima cauſſa operis. Sciunt autem omnes miſericordiam officium eſſe charitatis, quod non indiget tanta exploratione meritorum perſonę: quoniã licet

Rõ altera ad idem.

Solutio Alex.

Replica

Obiect.

Solutio

pau-

Limitatio ſuperioris dicti.

pauper non ſit dignus, nulla tamē ſit meritorum iactura. Et ideò quãquã eadem dignitas ignoretur, nihilominus ſpontanea eſt miſericordia. Hoc in quotidianis eleemoſinis aſtruxerim: nã ſi inſignis impoſtor eximiã, vel ſanctitatē, vel neceſſitatem effingeret, vt graue ęris pondus exprimeret, crediderim talem peſſimum ad reſtitutionem teneri, nam tunc ingens eleemoſina illa non eſſet cenſenda ſpontanea, ſed per fraudē extorta. Soluta ergo reſtãt argumenta in contrarium. Cõceditur n. talē hypocritam deceptorem eſſe, & quodammodo falſo titulo, qui in eo ſe t corraſiſſe eleemoſinas: ſed negatur nihilominus propter rationes dictas, dominium nõ acquiſiuiſſe, quoniam vltroneè in illum tranſlatum eſt. Neq; ſimile eſt, quãdo vna perſona pro altera ſupponitur. Si.n. quis mihi diceret eſſe Petrũ, cui ideò id tribuerem quod non niſi Petro largirer, ſi non eſt Petrus, non tenet datio, ſicut nõ teneret matrimoniũ. Error ãt in moribus aut in bonis fortunæ non hēt eandē efficaciã, ad elidendũ cõtractũ.

QVÆSTIO VIII.

DE RESTITVTIONE SIMONIÆ, ET POENA SIMONIACI.

ARTICVLVS I.

Vtrum quidquid per ſimoniam vel datur, uel recipitur, ſit reſtitutioni obnoxium.

POſtrema demum quæſtio de ſimonia, vt reſtitutionem, ac reliquas pęnas exploret oportet. Apparet namq; non eſſe neceſſarium, vt quiſquis per ſimoniã prębēda aliqua aut dignitate potitur, debeat illã relinquere. Sunt.n. ſpiritualia quædam, quæ ſemel obtenta abijci nequeunt, vt characteres, qui per ſacrales conſecrationes imprimuntur: ergo illi licet ſimoniacè acquirantur, non ſunt reſtituēdi. Secũdò: Contingit epiſcopum ſimoniacè eſſe promotum, cuius ſubinde pęna eſt ſuſpēſio: & tamen ipſum ſubdito ſub anathemate iubere, vt à ſe ordines ſuſcipiat, qui ideò vř ad obedientiam obligari: nemo

Primũ arg.

Arg. 2.

tamen ab eo qui poteſtatem non habet conferendi, intenta re debet recipere, ergo epiſcopus per debitum ſimoniæ ab illa epiſcopali poteſtate non ſuſpenditur. Tertiò: Nemo pro illo delicto puniendus venit, quod ſe neq; ſciente, neq; volente factum eſt: ſiquidem pœna ſoli voluntario delicto debetur. Cõtingit autē nõnũquã vt quis ſpirituale quidpiã accipiat, alijs clam ipſum id procurantibus: ergo non eſt, ꝙ ille debeat collatione ſibi facta priuari. Quartò: Nemo pro ſua culpa dēt cõmodũ reportare, vſu tñ venire aſſolet, vt ſi ſimoniacus id quod ſic acquiſiuit reſignaret in rē eorũ cederet, q. fuerũt ſimoniæ participes: vtpote quãdo prælatus, aut totum collegium, cui faciēda eſt reſtitutio, in ſimoniam cõſenſit Ergo tali euentu nulla eſt reſtitutio facienda. Quintò: Dum quis per ſimoniam ad ſolēne voti religionis admittitur, non põt ab eodem ſe voto religare, ergo ab eius reſtitutione, quod per ſimoniã adeptus eſt abſoluitur. Sextò exterior pęna in hoc ſeculo non debet pro intimo cordis motu infligi quippe qui ſoli Deo patet. Accidit autem ſimonia non ſolum foris in opere, verum & intus in corde: qua rõne vt ſupra patuit, per voluntatem definit: ergo eiuſmodi ſimonia nulli eſt reſtitutioni obnoxia. Septimò arguitur. Multo plus eſt ad altiora promoueri, ꝙ̃ in ſuſceptis permanere. Quãdoq; ãt cũ ſimoniacis fit diſpēſatio, vel ad ſublimiora eueãtur: ergo non ſemper debent ſuſcèptis orbari. In contrarium eſt ſententia illa canonis. ſi quis epiſcopus. 1. q. 1. Qui ordinatus eſt nemo ex ordinatione, vel promotione, quæ per negociationem facta proficiat, ſed ſit alienus a dignitate, vel ſolicitudine, quã per ſimoniam acquiſiuit. Ad quæſtionē vnica concluſione reſpondetur, Quicquid per ſimoniam acquiſitũ eſt ſiue pecuniario pretio, ſiue munere alieno, perinde valente reſtitutioni ſubiectum eſt. videlicet, neque qui ſpirituale emit, retinere illud poteſt, neq; pretium ille, qui vendidit Probatur concluſio. nemo id retinere poteſt, quod contra volũtatem Domini acquiſiuit: vt ſi diſpenſator res heri ſui diſtraheret, neq; ipſe poſſet retinere pretiũ, neq; res emptoris retinere.

Arg 3.

Arg. 4.

Arg. 5.

Arg 6.

Arg. 7.

Concluſio inſigna.

Probatio concluſionis.

nere. Dñs aũt, cuius diſpenſatores ſunt Eccleſiarũ pfecti, lege cauit, ne ſpiritualia: quæ gratis ipſis in cõe bonũ collata ſunt, pretio diſtribuerent, ſm illud Mat. 10. Gratis accepiſtis, gratis date. Ergo ſi pretio eodem ſpiritualia diſpẽſantur, neque vẽditor pretium, neq; emptor ſpirituale retinere poteſt. Circa hanc concluſionem cũ eius, quæ S. Tho. eſt probatione primum dubium eſt, quo iure vigorẽ habeat veritatis, diuinone & naturali, an verò ſolo pontificio? De hoc nãq; nulla extat dubitatio, totum.n canonicum ius id cõclamat: vt patet canone citato. Si quis epiſcopus, vbi qui dignitatẽ per ſimoniam emit, ab eadem iubetur eſſe alienus: & can. presbyterũ. ea cau. & q. q per pecuniam Eccleſiã obtinuerit, priuari ea iubetur. Et vice verſa. c. de hoc. de ſimonia. Reges qui pretiũ vt in electionẽ conſentirent, acceperint, idẽ pretiũ reſtituere coguntur. Et in Extraua. Martini V. q̃ extat inter acta concilij Conſtantienſis, ſeſſione 43. ſancitũ eſt, vt electiones, poſtulationes, & quęuis prouiſiones ſimoniacæ nullæ ſint in ipſo iure. Vnde fit, vt neq; pbendæ neq; pretium pro ipſis penſiũ retineri valeat. Id qđ & Paulus II. in ſua extrauag. cũ deteſtabile cõſtantiſſimũ eſſe voluit. Pręterq̃ φ eiuſmodi ſimoniaci plati perpetuæ dãnationi perpetue adigũtur, & excõicati ab ordinis officijs ſuſpẽdũtur: vt patet ibidẽ, & cano. Si quis dator, & can. Si quis eps. 1. q. 3. Quin verò mediatores, & intercurrentes, ac procuratores oẽs excõicantur ibidem. Vtrum verò iure ẽt naturali, ac perinde diuino vtraq; reſtitutio, ſ. tam præbendæ, q̃ pretij ſit iuſſa, ambigitur. Et quidem φ qui ſacerdotium vendidit, ad precij reſtitutionem teneatur, manifeſtè ex naturali diuinoq; iure colligitur. Nam cum ſpirituale non ſit natura ſua vẽdibile, ſed gratis dari iuſſum, vt per verbum Chriſti proximè citatum cõſtat, palã eſt, iniquè recipi, ſicuti de vſuraria pecunia ſupra monſtratum eſt. Quòd aũt ille q præbẽdam vel quidpiã ſpirituale pretio recipit, teneatur diuino naturalive iure illud relinquere, nulla vĩrõ conuincere: nam vt in exemplo cõcluſionis pſtamus, bifariã diſpẽſator põt res dñi cõtra eius voluntatem alienare. Vno mõ, quia dñs nullatenus id pcipit, & tunc iure naturæ ille, cui hæc traduntur, nõ acquirit dñium. Altero modo, q a herus pręcepit, vt gratis dẽtur: verbi gratia, pauperibus diſtribuatur frumẽtum. Et tunc etſi diſpẽſator id pauperibus diuendens teneatur pretium reddere: tñ pauperes q gratis erãt accepturi, etſi qd' piam pretij rependãt, nullatenus tenentur res ipſas reſtituere. Pari mõ Dñs pręcepit diſpẽſatoribus ſuis ſpiritualia gratis diſtribuere: ergo qui idonei erãt, ẽt ſi emerint, nõ tenentur id quod emerunt, reſtituere iure diuino, neq; naturali, ſed ratione eccleſiaſtici iuris caſſantis hmõi prouiſiones. Id qđ exemplo vſuræ cõfirmatur. Etenim q̃uis qui dat ad vſuras, reſtituere ſit obligatus, qui tñ pro mutuo vſuram ſoluit non tenetur. His rõnibus probabile fortè quibuſdam fiat in iure diuino & naturali non fundari, vt emptor ſpũaliũ teneat̃ illa reſignare. At verò ſecus res hẽt, nã in primis D. Tho. & doctores ex illo diuino iure. Gratis accepiſtis, gratis date: inferunt ſpũalia empta eſſe reſignanda: immo non Doctores mõ verum & iura ipſa. Demõſtratur ergo non mõ pretij verum & ſpũalium reſtitutionem fundñi à iure diuino duce re licet parũ differẽter. Spirituale non ſolũ vendere, verum & ipſum emere, eſt ſimonia: ergo in iure naturæ eius fundat̃ reſtitutio probatur antecedens: Spirituale eſt mera gratia Dei: gratia autẽ non modo gratia eſſe deſinit, quia non gratis datur, ſed quia non gratis recipitur vt pbè Leo Papa adnotauit in c. Gratia 1. q. 1. vbi ait. Gratia ſi non gratis datur, vel recipitur, gratia non eſt. Et Vrbanus ca. Saluator, 1 q. 3. dicẽs: Qui Dei dona quæ gratis accipiũtur vt gratis dẽtur pp ſua lucra vendit vel emit cũ Simone donũ Dei poſſideri pecunia exiſtimat. Immo Simon in hoc prius φ ſpũale emere voluit contra ſpiritus ſancti gratiam, atq; adeò cõtra iue diuinũ peccauit. licet poſtea eãdẽ gratiã vendere cogitaret. Neq; ſolũ gratiæ emptio diuino iuri aduerſatur, uerũ & contra ipſam eſt rerũ naturã, nã gratia, non pretio, ſed gratis poſſideri dẽt. Itaq; & ſi Chriſtus tm̃ dixerit. Gratis

Dubiũ.

Paulus 2.

Qui ſacerdotium uendit, diuino ac naturali iure tenetur reſtituere pτium.

Emens ſpiritualia iure diuino.

Ratio aſſerti.

Gratis accepiſtis gratis date: in eo tñ ꝙ dixit gratis date, intellexit ꝙ oẽs gratis debẽt accipere. Vnde non minorem iniuriam infert qui emit, quam qui vẽdit: nã vult Deus gratiam ſuam ſibi ſoli deberi: & qui emit profitetur ſe non à Deo ipſo ſed à venditore recipere. Quo circa non ſolum vendere, verum & emere quia eſt cõtra diuinam gratiam; peccatum eſt, vt ſupra diximus, contra religionem. Atq; in hoc ſimonia ab vſura differt. Vſura .n. ſolum ꝓhibetur in bonum proximi: putà ad cauendum iuſtitiam, ne pretiũ pro eo qđ non eſt vendibile, recipiatur. quare vſura ſolum ex parte accipientis, & non ex parte dantis eſt iniuſtitia. In ſimonia verò ex vtraq; parte peccatur cõtra religionem, & contra Dei iuſtitiam quippe qui non tm̃ diſpenſatoribus ſuis iuſſit gratis illa donare, verum ẽt cũctis inhibuit, ne aliter q̃ gratis illa reciperẽt, vt illa rõne confiterentur à ſolo ſe Deo ſuſcipere. Et per hoc liquent eorum argumentorum ſolutiones quæ proximè faciebamus.

Diſtinctio ſimoniæ.

Igitur ſi ſpiritualia emere, ſimonia eſt contra ius diuinum & naturale: nempè cõtra rõnem gratiæ: & ideo ibidem iactum eſt reſtitutionis ſpiritualium fundm̃, Dixerim iactum fundm̃: qm̃ modò id ſolum cõſtituimus, ꝙ tam emptio quam venditio ſit iure naturali ac diuino ſimonia: an verò eodem iure impediatur translatio tam præbendæ q̃ dominij pretij, vt reſtitutio ipſa perinde atq; in vſura ſit de iure diuino, in rñſione ſexti argumenti inter enarrandũ ca. mandato. de ſimonia, dilucidabitur. Poſt hæc ad penitiorem concluſionis intelligentiam recollenda eſt ſicuti vſuræ, ita ſimoniæ celebris diſtinctio in realem ac mentalem,

Illa ſimonia mẽtalis cẽſenda eſt cui° obiectũ eſt ſimonia.

Simonia realis eſt illa, q̃ pacto fit vel expreſſo vel tacito: hoc eſt nutibus ſignificato. Quamuis niſi poſtea re vera ſequatur executio pacti. hoc eſt ſi non ſoluatur, conſtitutum pretio tunc venditor ad nullam in conſcientia reſtitutionem teneatur: vt de vſurario ẽt diximus, qñ quidem nihil recipit. Vtrum verò qui præbendam recipit, teneatur illã reſignare, ſtatim examinabitur. Simonia verò mentalis eſt internum propoſitum & intentio dandi aut recipiendi in ſpirituale pro tp̃ali ad cuius percipiendum intellectum ad id recurrito, ꝙ lib. 6. de vſura mẽtali diximus. Eſt .n. lubrica fallaxq; illa regula ꝙ principaliter intendatur pretium aut minus principaliter: ſed eſt philoſophico more ex obiecto mens perpendenda: nimirũ vt illa præciſè mẽtalis ſimonia cenſeatur, cuius obiectum eſt ſimonia realis. ſ. intentio dãdi recipiẽdive ſpirituale pro pretio tp̃ali. Vnde ſi quis epõ ex ſua liberalitate ad conciliandam eius amicitiam ſeruit, & certus ſit neq; ſe recepturũ neq; epiſcopum largiturum pro ſeruitio, ſed ſperet, ꝙ factus amicus fortè id gratis dabit, cuius ipſe eſt dignus, nulla eſt mẽtalis ſimonia, q̃a obiectum ipſum, ſcilicet, dare rõne amicitiæ, nulla eſt ſimonia realis. Neq; ſi cogitet dare aliquid liberali honeſtaq; datione, quaſi gratias referens, aut quaſi aliquid ex laudabili conſuetudine debitum. Neq; vice verſa ſi ep̃s taliter intendat recipere.

Triplex ſpecies ſimoniæ

Colligit autẽ Caiet. in ſua Summa, trinam ſimoniæ ſpeciem. Prima conſiſtit in ſola intentione, abſque vllo opere: nempè cum quis mente decreuit ſpirituale vendere aut emere: quam quidem certiſſimum eſt non eſſe pœnis iuris obiectam cum eccleſia de illis non iudicet. Secunda verò eſt de qua Doctores loquũtur, dum quis foris munera offert intentione praua, ſed latente: dum ſcilicet celat quã intentione id faciat. Et dũ prælatus corrupta ẽt intentione quã occulit, ſpirituale confert. Tertia inquit qñ pactum interuenit, ſed non mãdatur executioni. Imò antequam collatio fiat, vtrinq; à procedenti conuentione deſiſtitur. Hæc aũt non tam mentalis dicenda eſt, q̃ realis nondum perfecta ꝑꝑ quam licet peccatum ſit graue, nem pœnas iuris incurrit.

Dubiũ.

Dubium hinc autẽ non diſſimulandum exurgit: Vtrum ſicuti contingit ſimonia mentalis abſq; reali: ita vice verſa contingeret realis poſſit abſq; mentali? Eſt verbi gratia, deceptor quiſpiam atque impoſtor, qui pretium epiſcopo pro ſacerdotio pollicetur idque inſtrumento confirmat: abſq; vlla tamẽ implendi intentione. Apparet tunc ex vna parte ſimoniam oriri quandoquidẽ ſi hoc innotuiſſet eccleſiæ pœnis ille iuris

adigeretur,

Solutio⁹

adigeretur, expoliareturq; ſacerdotio. Ex altera vero nulla vr̃ ſimonia: vtpote cũ externa operatio ex intentione ſit pẽſanda, à qua ſpeciem ſortitur. Dicendum ergo re vera nõ eſſe ſimoniã neq; in foro conſcientiæ p̃benda donatũ teneri eam relinquere: vt Caie. ait q. 10. primo quoli. Eccleſia tñ certior rei facta, quia de exterioribus iudicat, legitima p̃ſumptione eum cõdemnaret. His deniq; prælibatis, cõcluſio in primis reſtitutionẽ imperãs oẽm complectitur realem ſimoniã, vbi pretium verè ſolutum eſt. Vbi aũt pactũ præceſſit, ſed nõ ſequutum eſt pretium iam dictum eſt venditorẽ ad nihil teneri, ſed ſolum ad delicti pnĩam. Vtrum verò emptor teneatur ſacerdotium demittere diſtinguendũ eſt. Si.n. ante collationem explicat ſe pretium non daturũ nõ dubium quin collatio ſi fiat, teneat: neq; opus eſt diſpẽſatione habilem eum, reddente ad ſuſcipiendũ. Et vſq; ad hãc ueritatem intelligẽdum eſt veridicũ illud dictũ cuius modo meminimus. Quòd ſi pactũ non mãdetur executioni, non incurrit̃ in pœnas iuris. Si verò ſub tali pacto collatio fiat nullatenus hæſitari dẽt quin collatio nulla ſit, qđ ꝓpterea tam aſſeuerãter affirmamus ꝙ video nonnullos de hoc deceptos. Et in primis aſſertio fuit S.Tho. in art præceden. nã ob id conſultò expreſſit, ꝙ ſi aliquis det rẽ ſpiritualem pro aliquo t̃pali obſequio exhibito vel exhibendo ſimonia eſt. Et rõ eſt manifeſta: nã illic eſt expreſſa emptio & venditio. Qui enim credito vendit, verè vendit. Adde ꝙ collatio nõ dependet ex futuro contingenti ſed ſuppoſito pacto, protinus abſolutè fit. Quare iã inde eſt ſimonia, quidquid poſtea ſubſequat̃: videlicet ſiue pretium ſoluatur, ſiue ſecus. Aliàs nunquam ſub pollicitatione committi poſſet vſura: qđ eſt falſum. Neque refert, pactum ſcripto & cũ iuris ſolenni tate fuerit celebratum, an ſolo verbo inter duos abſq; arbitris: dũmodo fidẽ tuã impignores, pollicens te daturũ pro præbenda: qñquidem inde exoritetur ciuilis obligatio, quæ in alia materia firma eſſet & valida: ſecus, ſi non interueniat talis obligatio: ſed aliqua ſpes fiat alicuius referendæ gratiæ de honeſtate. De ſimonia verò mẽtali obligetne ad reſtitutionem, in reſponſione ſexti dicendum eſt. Interim ergo de reali dicere cõſequitur, cui quomodoq; ſit reſtitutio facienda. Et prius quidem de pretio; mox de præbenda aut re alia ſpirituali ſuſcepta. Et quidem quãdo ante rei ſpiritualis collationem præcedens pactum diſſoluitur, etiam ſi pretium fuerit ſolutum, nullũ eſt dubium, quin reſtitutio eidem ſit faciẽda, qui pretium largitus eſt: ſiquidẽ, vt modo dicebamus, ob illam ſimoniam nemo ſit reus pœnarum iuris. Confeſſio eſt Caietani in ſua Summa. At verò ſi ſimonia executioni mãdata ſit, ſcilicet collatio tam pretij quàm præbendæ facta, tunc eſt dubium, Omnes enim in hoc conſentire videntur, etiam D. Tho. in ſolutione quarti: ꝙ reſtitutio pretij ſit facienda vel eccleſiæ, in qua ſimonia cõſecta eſt, aut paupe ibus, Aug. enim, vt habetur c. Non ſanè. 14. q. 5 reſtitutionem malè acquiſitorũ pauperibus adiudicat: cap. verò de hoc. & c. audiuimus. de ſimonia, eiuſmodi pretia ſimoniaca eccleſijs reſtitui iuſta legimus. Idemq; expreſsè Cæſar imperauit in Authentico de ſanctiſſimis epiſco. Attñ ſi res penitus inſpiciatur, diſtinguendũ eſt. Etenim poſt condemnationem, extra controuerſiam faciendam eſſe conſtat reſtitutionem eccleſię vel pauperibus, aut quemadmodũ Papa iuſſerit: qñ & qui dedit, ob crimen mulctatur ære, qđ dedit: & recipit dñm non acquirit. Veruntñ dum crimen non eſt delatum, ſed in foro conſcientiæ latet, perſuadere aliud mihi non poſſum, q̃ qđ reſtitutio pretij facienda ſit eidẽ, qui dedit. Et rõ eſt, qđ lex pœnalis, vt libro 1. diſputauimus, ante condemnationem reum nõ ligat, vt ipſe teneatur exequutorem eſſe ſui ſupplicij aut mulctæ. Cum ergo ille præbendæ emptor ob crimen veniat ſuo pretio mulctandus, fit, vt ante condẽnationem de crimine non amiſerit vel dñium vel poſſeſſionem, vt illic declarauimus: ac proinde cũ dñium translatum non fuerit in recipientẽ, fit, vt ſuo ſit domino redhibendum. Neque quidquam refert iurene diuino & naturali, an ſolo eccleſiaſtico impediatur tranſlatio dominij. Poſſet enim forſan im-

Oĩs ſimonia realis ad reſtitutionẽ obligat vbi pretiũ ſolutum eſt.

Dubitatio.

Quãdo ante rei ſpiritualis collationem pactum p̃cedens diſſoluitur reſtitutio accepti p̃tij ei facienda eſt qui ſoluit.

Caieta.

Dubiũ.

S.Tho.

Aug.

Simoniacus poſt cõdemnationem, reſtituere debet eccleſiæ vel pauperib⁹, alias ei qui dedit.

Rõ proximæ aſſertionis.

præſentiarum quiſquam cõminiſci tñ ſlationẽ pretij non prohibitã diuino iure, aut naturali: nã licet Dñs noſter iuſſerit gratis ſpiritualia conferri: nihilominus quia præbẽda res eſt æſtimabilis pecunia, quamquã vẽdere peccatum ſit, nihilominus iure naturali acquirit pretij dñium pariter vt præbẽda: ſed qa eccleſia annullauit caſſauitq; tales cõtractus, vt patet iuribus ſuprà citatis, proclamãtib⁹ eſſe nullos, potuit ipſo facto pretiũ applicari pauperibus. Hmõi aũt cõmentum bifariam, vt reor peccat. Primum .n. arbitror iure diuino & naturali dominium pretij non tranſmitti. Nam cum Deus gratis dare iuſſerit pretiũ, pro re non vendibili datur: quidquid ſit de collatione præbẽdæ. Secundò, ẽt ſi talis annullatio contractus ex ſolo ſtatuto eccleſiæ ortum habuiſſet, nõ potuit eadẽ ſancta eccleſia ſimoniacum emptorem indicta cauſſa in pœnam adigere, quouſq; eſſet de crimine cõdẽnatus. Ex his ergo ſequitur, ꝙ qui tale pretium recepit, perinde atq; vſurarius debet abſq; vlla mora nullaq; expectata iudicis ſnĩa reſtituere illud tanquàm alienum, cuius dominiũ non hẽt dummodo cautionem capiat, ne poſtcà cũ fiſcus reſciuerit, cogatur iterato ſoluere: quamuis ille qui dedit repetitio iure non permittitur, qñquidem re cognita pretio mulctabitur. De reſtitutione aũt ꝑbendæ longè diuerſa eſt rõ: etenim ſi collatio facta eſt, reſtitui immediatè priori poſſeſſori nõ põt: qm̃ dũ prælatus ſm ſuã æſtimationẽ Petro cõtulit, Paulo ſimpliciter abſtulit. Quare neuter eius dñs eſt, videlicet neq; Paulus quia illi fuit adẽpta: neq; Petrus, quia rõne ſimoniæ inidoneus factus eſt recipiẽdi. Quo circa paulo reſtitui aliter nõ poteſt, niſi reſignatione in arbitrio ꝑlati facta, qui reddat: præuia tñ diſpenſatione ſuper irregularitate per ſimoniã contracta. Quamuis retecta Papę ſimonia, q. ſolos ſimoniacos habiles reddere valet, nihil obſtat quo minus Petro denuo ꝓuideatur. Sed eſt aduertendum ꝙ quamuis ſimoniacus ſolo iure pontificio irregularis ſit atq; inhabilis ad recipiendum ſacerdotiu vel rẽ ſpũalem, atq; adeo eodẽ iure impediat translatio dñij, vt att. pro ximo apertius fiet: nihilomin⁹ ius illud cogit vt nulla expectata ſnĩa ꝓtinus reſignet præbendã: vtpote cuius nõ eſt legitimus poſſeſſor. De fructibus aũt perceptis, in ſolutionibus 3. & 4. dicẽdum.

De reſtitutione præbẽd.

Ad primũ igitur argm̃ multa D. Th. rñdet. Primum, ꝙ etſi qui ſacro ordine ſimoniacè initiatur, characterem ꝑꝑ ſacramenti efficaciam ſuſcipiat, haud tñ ſacramentali gratia ꝑꝑ obicem ſimonię ſuffunditur. Secundo ſubdit, qđ ab ordinis executione ſuſpenditur, ob id quod quaſi furto cõtra dñi voluntatem charactẽrẽ ſurripit. Vbi id qđ antcà diximus, recolendum eſt: nẽpè qđ non ſolũ dare, verum & recipere ſpũale pretio, delictũ ſit ſimoniæ. Tertiò addit, ſuſpenſionem ordinis eò protendi, vt non modò ſuſpẽſis non liceat ordinis munere fungi, verum neq; alijs fas ſit eis in tali executione cõicare, ſiue delictum publicum fuerit, ſiue occultum. Itaq; dum quis pretio quantumuis occulto, hoc eſt nondum in ius foras delato, ſacerdotalem ordinem ſuſcipit, neq; celebrare põt, neq; alij, qui id ſciuerint, eius celebrationi intereſſe. Quartò, ſubiungit talem ſimoniacum repetere non poſſe pretium. Intelligo hoc aũt in publico foro, vt nuperrimè dicebam: nam priuatim ante condemnationem arbitror eidem eſſe reſtituendum. Quinto deniq; cõcludit, qđ ſimoniacus inde factus qđ ordinem ſimoniacè contulit, aut præbendam vel dedit vel recepit, vel mediator fuit, ſi delictum ſit publicum, puta iudiciali foro, iure ſuſpẽditur & quo ad ſe & quo ad alios: ſi verò ſecretũ, tunc duntaxat eſt ſuſpẽſus quo ad ſe. Notanda ergo hic eſt dñia, ꝙ in collatione beneficiorũ, nec dans nec recipiens qñ delictum eſt occultum, eſt ſuſpenſus quo ad alios, ſed tm̃ quo ad ſe. In collatione aũt ordinum licet conferẽs eadem liberetur lege. ſ. vt crimine occulto, non ſit ſuſpenſus niſi quo ad ſe: recipiens tñ ẽt ſi ſit occultum, vtroq; modo eſt ſuſpẽſus. Snĩa eſt antiqua, quam Panor. ſuper ca. tanta. de ſimonia. comprobat. Et arbitror eam eſſe rationem quod cum in ſuſcipiendo radix ipſa infecta fuerit, nõ ſolum ipſum ab executione voluerũt iura arcere, verum & quoſcunque priuatim id ſcien-

Ad primũ arg.

Panor.

Ratio aſſerti.

id ſcientes, quamuis crimē occultum eſſet, hoc eſt non in publicū iudiciū pertractum. Dator verò ſi legitimè erat ordinatus, ſatis duxerunt, vt ipſe abſtineret, reliqui verò non tenerentur eum euitare, niſi publicitus eſſet condemnatus. De iſtis ſuſpenſionibus extant iura in Extrauag. Mart. ſupra citata, Sacro. quæ eſt in Concil Conſtant. & in extrauag. damnabile eiuſdem Marti. & Eugenij, & in alia, Cū deteſtabile. Illa autem quæ de aliorū cōmunicatione cum ſimoniacis hic recēſentur, ad ſeculum D.Tho. referēda ſunt: nā poſtea ad conſulendū timoratis conſciētijs decret. eſt in Cōcilio Conſt. vt nemo excommunicatum vitare teneatur, niſi nominatum, vel cū qui fuerit publicus clericorum percuſſor. Nec ſatis eſt, q ſit nominatus generali nomine criminis, puta ſimoniacus, aut hæreticus: ſed requiritur, q ſit de proprio nomine expreſſus. Alias non eſſet delicatis conſcientijs ſatis ſuccurſum. Quare cum oīs excommunicatio ſuſpenſionē ſecum afferat, fit, vt ēt à ſuſpenſis antequam publica ſētētia nominati ſint, poſſint legitimi ſubditi ſacra ſuſcipere, etiam abſolutionis. Immo verò ſubdito ſuū ius petente parœcius poteſt ſine culpa illi ſacrm adminiſtrare, quia hoc totum in fauorē ſubditi indultum eſt: dummodo tamen non celebret. id quod peccato citra immane ſacrilegi crimen facere non poteſt.

Martin. Eugen. Concil. Conſt.

Ad 2. Ad ſecundum pari modo rñdetur, quod ab epo ſimoniacè promoto non ſolum pp præceptum, verum & pp eius excōicationē nemo debet ordines ſuſcipere abſq; diſpenſatione. Idq; vt D.Thom. ait, caſu etiam quo ſubditus probare crimē non poſſit. Alias recipiens participaret cum illo crimine. Hoc aūt ſimili modo, quo proximè dicebamus venit intelligendū: loquebatur.n. ſecundum leges ſui ſeculi. Iam quippe nūc niſi talis epiſcopus nominatim ſit excōicatus, pōt ſubditus iuxta dictum decretum ab ipſo petere ſacramenta: ſi tamen ei ſit neceſſarium. Neq; verò epiſcopus tunc adminiſtratus delinquit. Secus, ſi ſua ſe ſponte ingereret: vt ſi ſubdito non petente præcepto eum ad repiendum vrgeret: aut ſi extraneos ordinaret. Quare tunc ſubditus non tenetur ei parere. Ab epiſcopi autem cōmunione, qui aliter quàm per ſui promotionem ſimoniacus eſt, niſi crimen eſſet iuridicè publicatum, neq; ſm iura antiqua vllus tenebatur abſtinere.

Ad 3. Ad tertium reſpōdētur, bifariam quemquam veluti de vſurario & fure dictum eſt, ad reſtitutionē teneri. Vno modo, ratione acceptionis qñ ſ peccauit accipiendo. Alio verò, rōne rei acceptæ, quando videlicet rē poſſidet, quæ non eſt ſua. Igitur dum quis ſciens & prudēs, ſua ſponte vel ordines, vel ordinibus adiunctas præbendas ſuſcepit, tenetur tunc ratione acceptionis. Quapp non ſolum ijs priuatur qui accepit, nempè ordinis executione, & beneficio cum perceptis fructibus, verum & alios quos forte non percepit: potuiſſet tñ alius legitimè poſſeſſor percipere, reſtituere tenetur: quia oīum dāna per iniuriam. dedit: deductis tamen expenſis cauſſa fructuum factis etſi quos in eccleſiæ vtilitatem legitimè, vt tenebatur, fecit. Quando verò ſe neſciente neq; volēte per ſimoniam promotus eſt, tunc quidem ſolum tenetur ratione rei acceptæ: & ideò cum primum reſciuerit, ab ordinis executione ſuſpēſus eſſe debet, ſed tñ eos tantum fructus reſtituere, quibus factus eſt ditior: haud tñ eos inſuper, quos ſuis vſibus bona fide inſumpſit. Si verò ille, qui pecuniam eius nomine obtulit, in fraudē id fecit, atq; actu, vt poſtea ipſe expoliaretur, tunc niſi ipſe conſenſerit, nullatenus expoliandus eſt.

Ad 4. Ad quartū rñdet D.Tho. q tam pecunia, vel poſſeſſio, hoc eſt prælato impenſa, quàm ēt fructus ſimoniacè percepti, ſunt eccleſiæ reſtituendi, etiam dum prælatus, vel aliquis collegij in ſimoniam conſenſit. Si autē totum collegium fuerit eodem cōtractu infectum, tunc p facultatē prælati facienda eſt reſtitutio, vel alteri eccleſię, vel pauperibus Et quidē id quod de fructibus aſſerit, ad verbū veriſſimū eſt ſm antiqua iura: tamen ſi iam nunc mos habet Romanus, vt Papæ obtingāt ad ſuos ſuſtinendos Apoſtolicos ſumptus. Quare cum illo fieri ſuper eos poteſt cōpoſitio, ab illoq; obtineri remiſſio. Quod autem de ſimoniæ pretio addit intelligendū arbitror eo modo, quo ſuprà à nobis

Mens S. Tho.

expoſitum eſt: nempe poſtquā quis fuerit criminis condemnatus nam dum res eſt occulta, exiſtimo ei q̃ dedit redhibendū. In ſolutione ad quintum, enarrat D. Tho. decretum Lateranenſis concilij ſub Innocentio III q̃ proximè eius tēpa celebratum eſt, refertunturq; c. qm̃. de ſimonia. vbi qui ad religionis profeſſionē ſimoniacè ſunt recepti, niſi ſuſtentationis gratia (vt ſuprà explicatum eſt) non quidem ſolennis voti obligatione liberātur quia nequiuerant: ſed tamen de ſuo monaſterio repulſi ad perpetuam pęnitentiam in arctiori regula ſubeundā addicūtur. Quod autem ſubſequitur, nihil ad p ęſentia tēpa attinet, ſed ad illos qui ante eiuſmodi decretū fuerant delinquentes, qui ſcilicet tantum in alijs conuentibus eiuſdem ordinis commorari.

Ad 5. Concil. Latera.

Ad 6. Sextum deniq; argumētum, quod impræſentiarum longè plus ambiguitatis affert, ad explorandam naturā mētalis ſimoniæ adhibitum eſt, obligetne ad reſtitutionem dum foras opere non prodit. Et quidem ſi qui præbēdam recepit, nullum re vera tribuit pretium, tunc collator etſi pretium ex pacto ſperaſſet ad nihil teneretur, vt de vſurario diximus. Sed

Dubiū. dubium eſt de illo qui prębendā ſuſcepit, ſi circa pactum credidit ſe eandē per ſimoniā recipere, videlicet, vel quia collatorē ſpe pretij alectum arbitratur eadē contuliſſe, vel quia munera præmiſerat praua intētione, quæ ēt prælatus nihilo ſanior receperat, tunc in quā dubiū eſt: neque parum moleſtum vtrū teneatur reſignare præbēdā: & pariter prælatus quidquid receperat reſtituere: nā ſi leges vſurarias conſulas, dum vſurarius mente cōcipit id quod ab altero ſibi vltra ſortem porrigit, non gratis, ſed rōne mutui porrigi ad reſtitututionem tenetur. Tamen in contrariū exiſtit tex. vt multis apparet, expreſſus in c mādato. quod vltimū eſt tituli de ſimonia. Vbi habetur, quòd qñ ſic inter duos contingit, vt alter ab altero ſpirituale quidpiā, ſcilicet locum in monaſterio, alter verò. ſ. conuentus, tēpale recepit, vtrinque tñ corruptio affectu, videlicet quia vterque apud ſe credidit id ſibi ſimoniacè collatum, immo forte vterque eadem intentione largiebatur, dummodo nullum exterius interuenerit pactum, nullaq; expreſſio corruptę mentis, neuter ad reſtitutionem, vt plerique tenentur, obligatur, ſed ſatis vtrique eſt per ſolā pœnitētiam ſuo ſatisfacere creatori. Hoc ergo c. quatenus aliter ſentire vr̃. quā de vſura definitum eſt, prægrāde Doctoribus faceſſit negotiū ad explicandū. Vnde Hoſtien ſuper eo. c. diſtinguēs, ait, ea quæ per ſimoniam contra ius diuinum acquiruntur, neceſſaria eſſe quæ reſtituatur: quæ verò per ſimoniam de iure poſitiuo, hoc eſt malam, quia prohibitā, eſſe à reſtitutione libera. De quibus, inquit, Papa illic loquebatur. Conſentit Henricus Ganden. quolib. 6. q. 26. inquiens in d. c. ſermonē haberi no de illo, qui pro ingreſſu religionis pecuniā contulerat, ſed de illis monachis, qui honorifica loca coemerāt, puta Abbati propinqua. Attamē ſi legitimum ſignificatū introſpicias, locus in monaſterio per eodē vſurpatur, quod eſt admiſſio ad religionē. Quare illic proculdubio de ſimonia cōtra nos diuinum initus eſt ſermo. Vnde ſtatim ſubtexitur mentio reſignationis ſpiritualium. Quocirca Panorm. illic credens nullum ſimoniæ mentalis genus ad reſtitutionē obligare, & ſi munus ſiniſtra intentione, & detur, & recipiatur, hoc diſcriminis inter vſuram, & ſimoniam comminiſcitur, quod in odiū vſurariorum iuſſa eſt reſtitutio vſurę mentalis; ne. ſ. illo palliamento crimē obtegeretur: non autem reſtitutio ſimoniæ. At verò maiorem ſanè deberet ſimonia inuidiam parere, quàm vſura, vtpote quæ virulentior eſt. Addit ergo ſecundò, q̃ forſan d. ca. eſt intelligendum, qñ principalis intentio non eſt ſimoniaca. Veruntamen neq; hæc valet ſolutio, q̃a in vſura, vt ſuo loco declarauimus, quacunque intentione recipiatur aliquid vltra ſortem pro vſu pecuniæ eſt vſura. Ioan Andr. ſuper d. c. aliud minoris probabilitatis affert diſcrimē. nempè, quòd in vſura ſola mens vſurarij eſt deprauata, ex gentis aliquid vltra ſortem, nō autem alterius ſoluentis, & ideò iubetur ei fieri reſtitutio. In ſimonia verò vtriuſque animus eſt corruptus. Nam tam emi quàm vendi ſpirituale prohibetur, & ideò

Hoſt. ſolutio.

Henric. Gand. Explo-ditur p̄terita ſētentia.

Panor.

Solutio altera eiuſdē Panor. Obiect. cōtra ſolutionē Io. An.

ideò cæteris paribus melior eſt conditio poſſidentis, vt vterq; permittatur id poſſidere, quod recipit. Præterquã, inquit, q̄ per vſuram magis vulneratur charitas. Sed tñ quod hæc conficta interpretatio minus ſit ad rem accõmoda, inde patet, q̄ deprauata mens nemini debet ſuffragari. Quare multo minus ſimoniacus deberet dñiũ acquirere, quã vſurarius. Nã aliàs etiam ſi pactum interueniſſet, deberet vterq; dominium acquirere. Caiet. ergo lõgè alia via procedit. Ait inquam, ſecus habere ſimoniam, quàm vſuram: nam vſuram inquit, qui ſoluit, inuitus dat. Quare alter neutiquam dominium acquirit. In ſimonia verò vterq; dat vltroneus: nam cum præbenda ſuapte natura æſtimabilis, vt ei videtur, ſit pretio lubenter eam recipiens pretium ſoluit: quare niſi eccleſia prohiberet tranſlationem dominij, teneret vtrinque datio: & quia citra pactum non impedit, vterque euadit dominus. Sed neq; iſta ſolutio hærenti animo ſatisfacit: nam perinde ſimoniacus inuitus videtur cõferre pretium, atque ille, qui accipit ad vſuras: ſiquidẽ mallet gratis accipere, vt iure diuino alter tenebatur conferre. Innumeræ deniq; ſunt expoſitiones aliæ huius textus, quod iudicium magnæ eius obſcuritatis eſt.

Refutat̃ interp̄tatio. Io. An.

Caieta. ſolutio

Ratio ĩ Caiet.

Igitur, vt rem, quã maximè ego poſſum, perſpicuè explicare pergã, totum dubiũ ex illo pendet, quod ex præcedentibus huc repoſuimus enodandum: nẽpe, vtrũ reſtitutio tam pretij ſimoniaci, quam rei ſpiritualis, ſit de iure diuino, & naturali?

Snĩa auctoris.

Et primum omnium hoc confeſſimũ ſit, quod vtrinque contra ius diuinum committitur ſimonia. ſ. tam ex parte ementis, quam ex parte vendentis. Qua ratione, vt ſuprà expoſuimus, ſimonia differt ab vſura, quoniam non ſolum vendens, verum, & emens aduerſatur naturæ grãæ ſpiritualium: ſcilicet quæ gratis debent nõ ſolũ dari, ſed ẽt tanquam Dei donum recipi. Secundò & hoc compertiſſimũ eſt, quòd reſtitutio ex vtraq; parte in ſimonia hactenus de iure diuino, quod in tali diuina prohibitione vendendi & emendi fundatur, ſed hoc eſt, quod apud neminem diſputatum reperio, cũ ab omnib. huius capituli interpretibus examinari deberet, videlicet, vtrũ iure diuino ſit impedita tranſlatio tam rei ſpiritualis pretio receptæ, quã dominij eiuſdem pretij. Nã ſi iure diuino ſimoniacus ĩhabilis ſit ad recipiendum, tunc eccleſia nullatenus facere potuit, vt ſimoniacus mentalis, puta credens aliquid ſibi datum in pretium dominium acquireret. Si ãt trãſlatio eiuſdem dominij ſolo iure eccleſiaſtico eſt impedita, potuit quidẽ eccleſia illud impedire interueniẽte pacto, permittere autem, vbi nullũ intercederet. Et quidem Caiet. hãc ſecundam vitã eſt ingreſſus. Arbitratur. n. quod etſi ſpiritualia iubeãtur gratis dari, & recipi, nihilominus ex natura ſua eſſe pretio æſtimabilia. Quare qui pretium ſua ſponte pro illis confert, licet peccet quidem contra diuinã prohibitionem: nihilominus dominiũ transfert, niſi vbi tranſlationem eccleſia impediuerit. Et fateor in hoc mõ planam fieri textus intelligentiam. Porrò verò ex altera parte ſuadere cõtendã, neſcio an perſuadere potero, trãſlationẽ dominij, ſaltem pretij iure diuino impediri: nã de re ſpirituali empta non eſt tãta perſuaſio.

Caieta.

Et quo a prohibitione ipſa diuina auſpicemur, Chriſtus dicens, Gratis accepiſtis, gratis date: omne ius ſublatum voluit aliquid recipiendi ꝓ ſpũali. Si aũt nullũ reliquit ius recipiendi, ſit vt pretium recipiens, nullatenus, Deo vetante, efficiatur dominus, ſane cũ niſi aliquo iure, nemo rei dominus conſtitui valeat.

Rō prima ĩ Caiet.

Secundò: Qui mutuũ dat, ꝓpea tenetur vſuras reſtituere, q̄ gratis mutuare debet. Teneť autem prælatus diuino iure diuino eodem pacto ſpũalia conferre: ergo eodẽ inhabilis ſit, vt dominus fiat. Quod ſi dixeris non ob id vſurarium teneri, ſed quia ſeorſum vſum pecuniæ vẽdit, qui nullus per ſe pretii: Pariter arguitur de ſpũali re, nam neq; hæc quidem, vt oẽs fatentur, eſt pecunia æſtimabilis. Quod ſi reſpondeas, ex natura ſua eſſe æſtimabilem, ſaltem vbi eſt fructiferum ſacerdotiũ: coarguiť nihilominus hęc non eſſe vendibilia.

Secũda.

Nã dũ quis ꝓ aliquo magiſtratu adminiſtrando publicũ ſuſcipit ſtipendium, ea lege, vt gratis illum adminiſtret, ſi quid vltra pretii recipiat, nõ ſit dñs, ſed ad reſtitutionẽ tenetur. Prælati

Tertia ratio.

Pretiū rei ſpūalis iure diuino reſtituēdum eſt

autem eccleſiaſtici ſunt huiuſmodi. ergo ſi quis eorum pro collatione ſpiritualiū quidpiam recipiat, iure diuino reddere perſtringuntur: eò potiſſimum, ꝙ neque Papa, neq; Antiſtitum vllus, dominus eſt ſpiritualium: ſed merus diſpenſator rerū domini ſui, qui gratis id facere cunctis iuſſit. Quare, nec tanquam Domini, nec tanquam diſpenſatores dominium pretij acquirunt. Accedit huc pręterea vrgēs admodum argumentū, ꝙ ſi ſolo iure pōtificio prohibita eſſet translatio dominij in ſimonia, ſequeretur, quod ſi quis ꝓ adminiſtratione ſacramentorum, pręter ſacros ordines, repoſceret, vere perciperet dominium. Nā iure pontificio eiuſmodi trāslatio ſolū legitur prohibita, vt ait in præſenti art. D. Tho. in ordinum, & beneficiorū collatione, & ingreſſu religionis: in quibus pro nullis habētur contractus, vt ſupra dictum eſt. Profectò ergo quàm maxima probabilitate pollet, vt in hoc etiam ſenſu iure diuino fuerit in ſimonia reſtitutio iuſſa id quod antiqui ſemꝑ crediderunt: vt Henri. Gandenſis, quol. 6. q. 26 & Arma. li. 10. c. 23. quibus, & quol. 9. ar. 3. Adrianus adhæreſcit. Immo. & S. Tho. idem hic videtur ſentire: ſiquidem obligationem reſtituēdi in ſimonia non aliūde deducit, q̄ ex verbo Chriſti: Gratis accepiſtis, gratis date, quāquis Caie. hìc in ſua Sum. verb. ſimonia: & illis Sylue. §. 2. Panor. ſupra citatum ſequuti contrarium cenſeant: Dixerim autem non tantam eſſe perſuaſionem de acqſitione ſimoniaca rei ſpiritualis, ꝙ nulla ſit iure diuino: tum ꝙ licet dās pretiū peccet contra naturam gratiæ, tn̄ dū id ſua dat ſpōte, non videtur inhabilis ſubinde fieri ad recipiēdum: tum pręſertim ꝙ ſi iure diuino nulla eſſet, nullatenus poſſet Papa ſuper eo diſpēſare, & tamen communis eſt omnium conſenſus, ꝙ ſi alicui ſimoniacè conferat beneficium, licet vterq; peſſimè faciat: collatio tamen teneat, vt arti. proxi diſputabitur. Tenendo ergo, vt q̄ longiſſimè certius cenſeo, iure diuino iuſſam eſſe in ſimonia reſtitutionem, reſtat ad allegatum capitulū rn̄dere: quod non eſt facile. Alijs ergo prætermiſsis ſolutionibus duæ ſunt quę alicuius momenti haberi poſſunt. Vna, ꝙ

Henric. Gand. Armac. Adria. D. Tho. Caieta. Syluest. Panor.

etſi qui tāquā pretiū aliquid obtulit pręlato, ſed tamen nullo expreſſo pacto, dominium in ipſum non tranſtulerit: tamē quia reſtitutio non illi facienda eſt, ſed eccleſię, potuit Pontifex illam eidē pręlato indulgere, atque adeò ipſum è vinculo liberare. At verò mihi nullatenus fit probabile poſſe eccleſiā condēnare quenquam ad pœnam ante cōdemnationem de crimine, & ideò neq; illum, qui pretiū dedit, priuare ſuo ordine potuit, quādiu eius lateret crimen, Ob idq; probe ait Adrianus loco citato, quolib. 9. Papam nō poſſe reſtitutionē, cuipiā remittere, quæ facienda eſt parti, quę dedit, ſed illā quę facienda eſt eccleſiæ: quamuis & hoc nō prorſus improbabiliter poteſt ad textū applicari: nam illi Monachi mentales ſimoniaci cum diſpenſationem peterent, delictum ſuum prodebant. Quocirca iā eccleſia poterat eos qui dederant eodem pretio mulctare, tribuereq; eccleſiæ, atq; adeò reſtitutionem ei remittere qui poſſidebat. Atn̄ ob id ſolutio hæc nō oīno quadrat textui, ꝙ illic Papa nullū indulgentiæ beneficium apparet conferre: ſed prorſus id reſpondere, quod eſt de iure. Alia ergo ſolutio Adriani loco citato, q̄ ꝑfectò attentè perſpecta, vt meū fert iudicium perplacebit. Ait ſiquidē illic Pontificem nullatenus decernere in ſimonia mentali non eſſe neceſſariam reſignationem ſpiritualium, aut tꝑalium reſtitutionem: immo contrarius docet: ſed lectio quæ punctum & cōma ineptè collocat errorē generat. Vulgò namq; poſt narrationem caſus, reſponſum in duo diuiditur: videlicet, vt poſt verbum, extendi, fiat rubrica, & inde quaſi noua clauſula ſit legatur: Et ad reſignationem ſpiritualium, & temporalium, quę nullo pacto, ſed affectu animi præcedente: in quo caſu delinquentibus ſufficit per ſolā pœnitentiam ſuo ſatisfacere creatori: eos ꝓ ſimonia huiuſmodi nō teneri. Ita vt hoc vltimum verbum referatur ad præcedentia: ſcilicet non teneri ad reſignationem temporalium & ſpiritualium. Quod ꝑfectò Papa non apparet ſenſiſſe, qui erat Gregorius Nonus. Nam Gregorius Primus, vt patet canone. Si quis neq; 1. q. 1. cōtrariū ſtatuiſſe videtur: vbi admonet: quòd

Prima interꝑtatio ꝑfati ca. Ratio ī ꝓximā ſolutionem.

Adrian.

Secūda ſolutio quā auctor probat.

Qualiter legēdus citatus text.

quod qui fraudulento munuſculo eccleſiaſticam dignitatem acceperit, tenetur illam ſub pœna damnationis reſignare. Fraudulentum.n.munuſculum planè ſignificat illud, ꝙ fraudulēta mente abſq; pacto expreſſo ſupponitur: nã vbi cõuentio interuenit, nõ eſt fraus, ſed aperta iniquitas. Igitur non eſt credibile Greg. nonum contrarium voluiſſe docere. Igitur: Vt recte text. legatur præmittẽdus eſt caſus capituli. Quidam.n. dato praua intẽtione pretio abſq; pacto recepti ſunt ad religionẽ: & forſan dederant monaſterio aliquam prębendam, & inſuper aliquod tpale. Poſtmodum verò compuncti Romam miſerunt, vt cum illis fieret diſpẽſatio. Papa vere miſit mandatum, vt eadem fieret. Sed tñ dubitauit, poſteà eius Abbas de extenſione mandati quantum ad duo: nempè vtrum extẽderetur facultas vſq; ad Abbates: vt ipſe poſſet cum illis diſpenſare: item vtrũ extenderetur ẽt ad diſpenſandum ſuper reſignationibus, ne ex alterutra parte fierent, vt ſcilicet conuentus reſignare non teneretur, ſed oĩa poſſet retinere, quæ monachi cõtulerant. Rñ let ergo ad vtrunq; Pontifex affirmatiuè: dicens, Mandato noſtro recepto, vt cum monachis: qui per ſimoniam dato aliquo (ſcilicet munere tam tpali, ꝗ̃ ſpirituali) locum in monaſterio ſunt adepti ſecundum conſtitutionem generalis concilij (videlicet Conſtantienſis. vt hr̃ c. qm̃ paulò antè in eod. tit. relato & infra) Sequitur rñſio: Conſultationi tuæ breuiter rñdentes, dicimus, mãdatum apoſtolicum (id eſt facultatem diſpenſandi) ad abbates extendi (vt ſcilicet ipſi valeant diſpenſarè) & ad reſignationem ſpiritualium, & tpalium. Itaq; verbum: Extendi fertur in hoc qđ ſequitur: ſed interlita rubrica rem obſcurauit peruertitq; ſubinde lectionem, vt intelligeretur non teneri ad reſignationes. Debes ergo ſic legere: Extendi ad abbates vt ipſi poſſint diſpenſare extendique ad reſignationes tam tpalium, ꝗ̃ ſpiritualiũ ſi modò nullum interuenit pactum: nempè vt abbas poſſit diſpenſare: ne reſignatio tam tpalium, quam ſpiritualium, quæ alias neceſſaria erat non fiat. Addit verò: quæ vtrinq; taliter acquiruntur: vt pote quod diſpenſetur ne vel monaſterium reſtituat quæ perceperat, neq; verò monachi inde abire cogantur, id qđ alio qui iuxta tenorem dicti concilij facere tenebantur & tranſire ad aliud monaſteriũ. Ait ergo Papa, ꝙ in illo caſu, id eſt, facta diſpenſatione delinquentibus ſufficit per ſolam pnĩam ſuo ſatisfacere creatori. Verbũ ergo, Solã, non excludit quin ex natura ſimoniæ facienda eſſet tam reſignatio ſpiritualium, ꝗ̃ reſtitutio tpalium. Immò cum dicat mandatum diſpenſandi, ad id extendi palam, docet ſuper his diſpenſationem fuiſſe neceſſariã: ſed excludit illa quæ in dicto conſilio iubentur. ſcilicet ne exeant monachi a monaſterio, ſed maneãt in ſuo loco cum ſola pęnitentia. Profecto apud me perquã abunde, vr̃ rñſio hæc capituli vim explicare: atq; adeò cum cõis opinio, quod ſimonia mentalis non obliget ad reſtitutionem in eodem ſolo cap. fundetur non eſt cur ei adhibeatur fides. At Sanctus Thom. eſt cui reſpondendum ſupereſt, quippe qui in præſenti ſolutione ait ſufficere ſimoniaco mentali de mala intentione pœnitere. Cui igitur rñdetur non loqui de ſimonia mentali, vt communis opinio intelligit dictum cap. mandato, aliàs cum inter pontificia decreta iam tunc extaret, ipſum citaſſe Sed vocat ſimoniacum mentalem eum qui intendit pretio dare aut accipere rem ſpiritualẽ tñ verè non dat. Colligamus ergo id qđ ſentimus, ſi prælatus aliquid pro collatione rei ſpiritualis receperit, etiam ſine pacto, credens illud in pretium ſibi dari, profecto non magis dominium quã vſurarius acquirit: atque adeò reſtituere tetur eidem qui dedit: ſi tamen poſteà reſciuerit id non ſibi datum in pretium retinere poteſt. Atqui ſi quando confert beneficium, ſcit in pretium ſibi munera eſſe impenſa, non tenet collatio. Si autẽ quando contulit, non credebat ſibi dari in pretium collatio ex parte ſua tenet: ſed tamen ſi poſteà ſciuerit ceu pretium ſibi data, reſtituere tenetur: & collatio conſtat ob inhabilitatem ementis fuiſſe inualida. Et profecto quouſq; me vel eccleſia, vel ſapientes aliud docuerint, egomet mihi aliud perſuadere nequeo.

Obiectio.

Ex San. Thom.

Solutio

ARTICVLVS II.

Vtrum ſummus Pontifex poſſit ſuper pœnis ſimoniæ diſpenſare.

POſtremo denique quæritur, vtrum pęnæ ſimoniæ ſint per Pontifices diſpenſabiles? Et arguitur negatiuè: Quidquid Papa poteſt in tota familia Chriſtiana, poteſt antiſtitum quicunque in ſua diœceſi: nullus autem ipſorum diſpẽſare ſuper eiuſmodi pœnis valet: ergo neque Papa. Secundò: Vna potiſſimaque pœna vt art. proximo diſſerebamus, eſt ſpiritualium reſignatio, temporaliumque reſtitutio. Super hoc autem diſpenſare nullus videtur mortalium poſſe cũ eiuſmodi reſtitutio iure appareat diuino imperata. Accedit tertiò: Quod ſi talis eſſet in Papa facultas, inde peruius pateret aditus ad ſimoniarum barathrum: nam & Papa ſecum ipſe diſpenſaret, vt dum vellet ſacerdotia venditaret: quorũ nihilominus collationes tenerent. In contrarium eſt tex. in cap. mandato, proximè expoſitum de ſimonia, vbi Papa facultatem indulſit diſpenſandi ſuper ſimoniam. Id quod celeberrimo vſu confirmatur.

Primũ argum.

Secũdũ.

Tertiũ.

Ad quæſtionem duabus concluſionibus reſpondetur. Vna: Pœnæ vitio ſimoniæ decretæ, ſunt numero quatuor aut quinque. Prima, ſi verè pœna dici poteſt, eſt ſpiritualium reſignatio, temporaliumque reſtitutio. Hoc patet c. ſupra citatis, ſi quis epiſcopus. & c. presbyterũ. 1. q. 1. & ca. de hoc. & cap. audiuimus. de ſimonia. Et in extrauagantibus Martini, Eugenij, & Paul. 2. cum deteſtabile quibus contractus ſimoniacus habetur vt nullus: ſiue declaratio ea ſit diuini iuris, vt arbitror, ſiue eccleſiaſtica ſanctio. Vbi autem contractus eſt nullus, inde protinus reſtitutionis vinculum exurgit. Quare non propriè cenſenda eſt pęna, ſed naturalis obligatio, vt quiſque alienum relinquat. Quamobrẽ nulla eſt, (vt ſupra diximus) expectanda ſententia. Secunda pœna, eſt Papalis excommunicatio: vt eiſdem Extrauagantibus patet: & can. reperiuntur. 1. q. 1. quæ quidem (vt lib. 1. expoſitum reliquimus) ipſo facto incurritur per ſentẽtiam ipſam iuris, eiſdemque admonitionem. Tertia eſt ſuſpenſio ab ordinum functione qui per ſimoniã reperiuntur: vt patet eod. c. ſi quis eps. & reperiuntur, & in iiſdem Extrauagantibus Martinij, & Eugenij. Atqui excõmunicationis pœna communis eſt ẽt mediatoribus: vt inibi patet. Itaq; illi qui ſuo negotio cauſſam prębent, vt alij ſimoniacè contrahant, ſunt ipſo facto excommunicati. Quin verò & quotquot certa ſcientia teſtes eſſent ſimoniæ, iure antiquo tenebantur ſub anathematis pœna reuelare: neq; antequam reuelarẽt abſolui poterant: vt in Extrauag. Martini, legitur. Sed tñ, vt in verb. ſimonia. §. 19. Syl. ueſt. admonuit, de illis tñ intelligebatur, qui præſentes eſſent in Curia Romana. Immo verò neq; illo modo temperata lex vim nunc, inquit, habet vllam; qñ eſt per vſum iam abrogata. Pœna autẽ irregularitatis non eſt ſub hoc termino iure expreſſa, neq; in Extrauaganti, cum deteſtabile. vbi oẽs pœnæ cenſentur, exprimitur. Nihilominus ſuſpenſio ab officio illius qui ordines ſimoniacè ſuſcepit, aut contulit, quodam genus irregularitatis eſt. Pręterea cum ſimoniaci oẽs ſint excõicati, ſi poſteà celebrent, tunc lege cõmuni excõmunicationis manent irregulares. Immo verò quamuis non celebrent, quandiu excommunicati ſunt, nequeunt ad alios ordines promoueri: quę eſt alia irregularitas. Quare D. Tho. art. 6. in rñſione ſeptimi, maximam diſpenſationem quæ cũ ſimoniaco fieri poteſt, arbitratur, vt in eadem eccleſia maiores ordines conſequatur: vbi denotat ſimoniacos eſſe irregulares. Poſtrema denique pœna eſt infamiæ, vt habetur. 15. q. 3. can. Sanè. & de accuſationibus c. inquiſitiones. Poſterior concluſio: Cum eo qui ſimoniæ labe infectus eſt, ſummus Pontifex, idemque ſolus diſpenſare valet. Prior pars inde patet, quod cum pleniſſimam habeat poteſtatem remittendi peccata, fit, vt eorum quaſcunq; pœnas valeat pro cauſſa remittere: alias Chriſtiana familia remedio eſſet orbata. Accedit, quòd pœnæ quæ verè ſunt pœnæ, videlicet vna excepta reſtitutione omnes ſunt eccleſiaſtico iure decretæ; in quod

Prima conclu.

Probatio.

Iure antiquo quotquot certa ſcientia teſtes eſſent ſimoniæ tenebãtur ſub anathematis pęna reuelare. Syluest.

Poſtrema concluſio.

ipſe pleniſſima fungitur poteſtate. Poſterior verò concluſionis pars non eſt vſque adeò certa, immo D. Tho. loco proximè citato, art 6. diſt. 6. ſecus cenſet. Ait quippe ſolum Papam cum eo, qui ſcienter eſt ſimoniacè beneficiatus, diſpenſare poſſe: in reliquis verò caſibus poſſe ēt epiſcopum. Quin verò ordinaria poteſtate epiſcopus valet à quouis commiſſo crimine abſoluere: niſi Papa id ſibi reſeruans eius coerceret poteſtatem. Quocirca vt cōmunis habet Doctorum ſententia, quo Syluester refert verb. diſpenſatio. §. 14. contra canonem Papę aut cōcilij epiſcopus diſpenſare non poteſt. Cũ ergo ſimoniacæ pœnæ omnes ſint conciliorum aut ſummorum Pontificum decretis conſtitutæ, vſus iam habet, vt ſolus Papa vel concilium diſpenſet, ſaltem in ſimonia ordinis aut collati beneficij ſcienter acquiſiti, non eſt dubium quin ſoli Papæ hoc ſit reſeruatum: vt habetur in Extrauag. cum deteſtabile. Pauli. 2 & idem arbitrãdum eſt de ingreſſu religionis: vt patet in d. c. Mandato. vbi conſtat ad ſolum Papam de hac re fuiſſe recurſum, & Martinus V. in ſua Extrauag. ēt receptionem monaſterij ſimoniacã anathematis mucrone iugulat: cuius ideo abſolutio ad ſolum attinet Papam. Sin verò in ſuſceptione aut miniſtratione aliorum ſacramentorum quidpiam ſimoniacè aut detur aut recipiatur. Sanct. Thom. poſſe cenſet epiſcopum diſpenſare: Attamen recentior Extrauagans, cum deteſtabile, oēm prorſum ſimoniam fecit excommunicatione ſibi ſoli reſeruata. Ait enim, qui quomodolibet dando vel recipiēdo ſimoniam commiſerit, aut quod illa fiat, mediatores extiterint, ſeu procurauerint, ſententiam excommunicationis incurrant à qua niſi à Romano Pontifice abſolui non poſſint, niſi in articulo mortis. Cum ergo ait quomodolibet, nullius prorſus ſimoniaci conſcientiam pacare auderem antequam ſummum Pontificem vel eius vicarium adierit. Sunt aũt diſpenſationis gradus, ſuper ſimonia quōdam conſueti, numero quatuor: quos D. Thom. eodem art 6. recenſet. Erat enim parua diſpenſatio magnaque, maior, & maxima: Parua quidem, vt ad laicorum communionem ſimoniacus admitteretur: Magna, vt poſt pœnitentiam in alia eccleſia in ſuo ordine remaneret. Maior vero, vt remaneret in eadem eccleſia, ſed in minorib. ordinibus: Sed maxima, vt in eadem etiam permaneret, atque ad maiores ordines poſſet promoueri: nuſquam tamē vſque ad præfecturæ dignitatem. Hæc enim olim nunquã concedebantur. Quin verò, vt illic ait idem ſanctus doctor, nullum de diſpenſatione verbum audiebatur, prius quam tum temporalium, tum etiam ſpiritualium reſtitutio fieret. Nũc verò temporis ſuper his omnibus facilè diſpenſatur.

Rō concluſiōis.

Excommunicatio omnis ſimoniaci, Papæ reſeruatur iure nouo.

Quatuor gradus diſpenſationis ſuper ſimonia.

Ad primũ arg.

Ad primum igitur argumentum reſpōdetur: Quidquid epiſcopi ordinario iure poſſunt, Papa nihilominus meritò huiuſmodi diſpenſationes, & abſolutiones ad ſeipſum in odium ſimoniæ aduocauit: ne ſi dięceſani eadem omnes poteſtate fungerentur, hiatus ſimoniæ propter diſpenſandi facultatem patentior fieret.

Ad ſecũdum argum.

Ad ſecundum reſpondetur, diſpenſationem ſuper ſimonia bifariã conſiderari poſſe. Vno modo poſt factum: Altero verò vt fiat. Et quidem poſt factum nullatenus controuertitur quin poſſit Papa ſuper omnibus pœnis diſpenſare, ſimoniacumq; in priſtinum reſtituere honorem & locum. Atque adeo nō ſolum de fructibus, verum & de pretio ſimoniaco arbitratu ſuo diſponere. Nam poſtquam crimen in ſuum eſt forum delatum, reſtitutio non eſt ei facienda, qui dedit, ſed cui Papa conſtituerit. Poſteriori autem modo neutiquam ſic Papa diſpēſare poteſt, vt quis rem ſpiritualē pretio emat, quin talis emptio & venditio ſacrilegium ſit & immane ſcelus: quãdoquidē iure ſit diuino & naturali interdicta: ſiue cum alio, ſiue ſecum diſpēſare auſit. Immo quotieſcunq; ſpiritualia pretio venderet, tam ipſe, ꝗ emens eodem complicaretur ſimoniæ execrabili vitio: Poteſt tamen diſpenſare ſuper excommunicatione & infamia, atque alijs eccleſiaſticis pęnis: vt ſcilicet citra earum reatũ poſſit contractus ſimoniacus celebrari.

Dubiũ.

At verò de reſtitutione dubium reſtat,

vtrum ſcilicet ſi vel ipſo vel alio pretiũ recipiente ſpirituale conferret, eatenus diſpẽſatio valeret, vt collatio teneret, & pretium maneret à reſtitutione liberũ. Et re vera neſcio an antiqui patres id cõ fiterentur. Nam S. Tho. non aliter diſpẽſationem admittit quàm præmiſſa reſignatione ſpiritualium, temporaliumq; reſtitutione. Quamuis dici poſſet non eſſe locutum niſi de legitima diſpenſatione. Dicendum ergo, quòd ſi ea ſententia vera ſit, quod iure diuino ſit ſimoniacus inhabilis ad recipiendum præbendam, non eſt in Pontificis facultate illã collationem efficere validã. Et ideo qui antecedens crediderit eum neceſſe eſt id quod ſequitur confiteri. Et fateor quòd niſi cõmunis opinio reclamaret, ſic dicerem. Nihilominus admittamus, vt ſupra hæſitantes inſinuauimus collationem illam pretio emptam, atq; adeo iniquam, non vſque adeò iure diuino impediri, quin teneat: eſſet tamen inſigniter iniquus, vt abſit impietas verb Pontifex ille qui tale patraret ſcelus, Quòd ſi vẽderet, ambigere nequeo quin pretium ſemper reſtituere teneretur: quandoquidem (vt ſæpenumero dictum eſt illius tranſlatio dominij, iure diuino eſt nulla.

Solutio

Ad tertium. Hæſitatio.

Hinc ergo gradus fit ad ſolutionem tertij. Concedendum enim eſt huiuſmodi facultatem diſpenſandi, vt ſacerdotiorũ collatio ſimoniaca firma ſit, ſuapte natura præcipitium eſſe ad ſimoniacum barathrum. Eſt tamen hoc Deo fidendum, quòd nunquam, vel quàm rariſſimè in tam abſurdum ſacrilegium ſuum vicarium collabi permittet. Vtrum verò eo ipſo quod Papa ſecum diſpẽſet vt ſacerdotium vendat, pariter cum emptore diſpenſet, vt percipiat, non dico quantum ad culpam, quia non poteſt, ſed vt verus ſit poſſeſſor? Iam q. 5. affirmatiuum cũ Palud. contra Adrian. reſpõſum reliquimus. Caiet. verò hic eidem ſententiæ prius refragatur, licet poſtea videatur ſuffragari. Nam re vera ratio quam contra potiſſimum obmolitur, non eſt præcipui momenti. Arguit enim quòd cum illa Papæ venditio non ſit expreſſa diſpenſatio, non eſt præſumenda niſi recta id ratio perſuadeat, quæ quidem potius ſuadeat oppoſitum, quoniam ex tali præſumptione fieret conſequens, vt omnes paſſim audirent Pontificem ad emẽdum ſacerdotia: quo nihil eſſe pernicioſus poteſt. Quare etſi iniquitas ſit, inqt, in Papa, vendere: peior tamen eſſet, ſi vẽdens præſumeretur diſpenſare: quia peccatum duplaret. Reſpondetur autem rationem rectam potius ſuadere, quod eadem ſemper præſumatur diſpenſatio: quoniam ſi ſine diſpenſatione præſumpta vẽderet peius ei duplaretur facinus. Non enim tantum ſacerdotium vendere attentaret, verum & iniquiorem adhiberet fraudem, ſcilicet quòd pretium recipiens nihil cõferret ſi quidem niſi emptorem ab excõmunicatione immunẽ redderet, & habilem conſtitueret, collatio non teneret. Neq; iſto modo patentior fit aditus ad ſymoniam: tum quòd ſi diſpenſatio ipſo facto non præſumeretur, qui iniquus Pontifex eſſe vellet, tam facilè venderet, vnaque expreſsè diſpenſaret, quam ſine diſpenſatione venderet. Tum pręcipuè, quòd etſi tanta inſit in Papa facultas: tamẽ cum eius vſus tam ſit deteſtandus, non eſt de ipſo tam malè timendum, vt per talem occaſionẽ fiat ad ipſum, vt ſacerdotia vendat, ſacerdotum concurſus.

Solutio Caieta.

Ratio Caiet.

Solutio

Finis Libri Noni.

FR. DOMINICI SOTO, SEGOBIENSIS, THEOLOGI, ORDINIS PRÆDICATORVM,

Liber Decimus, de Iuſtitia, et iure.

PROOEMIVM.

LIBRVM decimum, qui huius noſtri deſtinati operis concluſio eſt de Epiſcoporum ordine, deq; eorum potiſſimum in ſuis diœceſibus reſidentia polliciti ſumus. Nam poſtquam in ſeptẽ prioribus in cunctas iuſtitiæ, iniuſtitiæq; ſpecies, quæ illi generi directè ſubſtant, abſoluimus, in tribus ſubſequentibus, religionis materiam eidem iuſtitiæ annexam, ſubtexere tulit animus. Sic enim arbitrati ſumus totum negotium de iuſtitia, & iure, quem titulum eidem operi inſcripſimus, pro virili noſtra ad iuſtum pertractare. Non ergo tum vtilius, ac pulchrius, tum etiam ad rem accommodatius colophonem operi adhibere duximus, quam ſi extremam manum ad Antiſtitum dignitatem & functionem admonuerimus: in quibus ſacroſanctũ iuſtitiæ columen ſuper omnes, qui Chriſtiana cenſentur religione eminentiſſimè promicare, condecet. In quinque ergo membra & quæſtiones præſentem librum diſpertiti ſumus. In quarum prima dignitas inſtitutumq; epiſcoporũ quale ſit quoque iure inſtitutum, elucidatur. In ſecunda de epiſcopali prouincia adeunda diſſeritur. In tertia eorum reſidentia. In quarta de ratione & modo quo tenentur eccleſiaſticos prouentus diſpendere ac diſpenſare. Ad demum in quinta de officio diuino, cuius ſolutione clerici eoſdem promerentur fructus. Argũ libri. Partitio libri.

QVÆSTIO PRIMA DE EPISCOPALI inſtituto, & iure, quo inſtitutum eſt.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum epiſcopalis dignitas fuerit in eccleſia ſuper ſacerdotalem neceſſaria.

INITIVM ergo diſputationis noſtræ inde nobis aucupandũ eſt, vt rõnẽ epalis culminis ppendamus. Apparet nãq; pręter ſacerdotalẽ dignitatem neutiq̃ fuiſſe epiſcopalẽ eccleſię neceſſariã. Dignitas.n. facultasq; miniſtrorũ ex eorũ functione ppẽditur. Fũctio ãt ſacerdotalis eſt ſacroſãcti corporis Chriſti cõſecratio ac diſpẽſatio, quo null⁹ ſacer actus eſſe põt maior. Secundò, ſi ad figurã id referre lubet, ſacerdos effigiẽ Chriſti in eccleſia gerit, quatenus ſe pro nobis in ara crucis obtulit: Chriſto aũt in eccleſia nemo altior excogitari põt, vtpote qui caput eius eſt: atq; adeò neq; repręſẽtatio eſſe põt ſublimior: ergo nulla eſt præſtantior ſacerdotali poteſtas. Tertiò, vt ad qõnis titulum alludamus, ẽt ſi gradus ille ſuperior poſſibilis eſſet, nõ erat neceſſarius: ſiquidem per ſingulos ſacerdotes Primũ arg. Secũdũ. Tertiũ.

dotes oĩa poſſẽt eccleſiaſtica munera adminiſtrari, ad quos perinde expeditior foret acceſſus, cũ quicunq; parœciani ad ſuũ Plebanũ facillimè accurrent, q̃ ſuas cauſſas definiret. In cõtrariũ ãt eſt traditio Dioniſii Apoſtolorũ ſeculo ſcribẽtis: qui 5. c Eccleſiaſt. Hierar. Põtificalem dignitatẽ ſacerdotali pfert, dicẽs ſacerdotũ eſſe populũ purgare, & illuminare: põtificũ verò hęc ipſa & ſupra hęc ipſũ pficere

Diony.

In ingreſſu ſtatim præſentis tractat⁹ pponẽdus ob oculos, & põtificũ gradus, inſtitutũq; adeò & functio. Quod quidẽ, vt de noĩe primũ expendamus, a Hieron. Græcæ petito in epiſt. ad Euagriũ, quæ refertur 93. can. legimus epiſcopos ſuper intendentes appellari. Ἐπισκοπεῖν, nãq; idem eſt, q ſuperintendere, idemq; ait Aug. ſuper epiſt. ad Tim. & refertur. 8. q 1. can. qui epiſcopatũ. Quanquam & vis verbi Græci, vehementiam attentionẽq; mẽtis explicat, vt idem ſit, quod inſpicere, & tota mentis acie atq; animi ſolertia aduigilare: vt epiſcopũ eſſe idem ſit, qđ in perpetua ſecula perſiſtere, indefeſſeq; ſuo gregi inuigilare, ac proſpicere. Quocirca vt ad reſidẽtiæ obligationẽ iã hinc oculos intẽdere ordiamur nemo ſeſe interpretamẽto Hiero. & Aug. ſeducat: videlicet arbitratus ppea epiſcopũ ſuperintẽdentem appellari, q cum ſacerdotes ſimpliciter dicantur intendentes, ſatis ſit epiſcopo ſuper ipſos, hoc eſt eorũ tm̃ mores intendere, gregemq; reliquum eis cõcedere: eſſet quippe hæc nocẽtiſſima fallacia. Non.n. hoc tm̃ illud, Super, ſignificat. ſed perſpectiorem curam, vigilantioremque ſolertiam, quam non ſolum ſacerdotibus, verum & toti gregi debent, q̃ longè maior eſt, q̃ illa quã ſimplices habere debẽt Plebani. Qũo.n. aliter veritatẽ verbum Chriſti contineret, quo optimũ paſtorem inde commendat q de facie, & voce, tum ſuas cognoſcat oues, tum ẽt viciſſim cognoſcatur ab ipſis? De nomine ergo proprium natiuumq; epiſcopi officium & munus deprehenditur. Eſt.n. nihil aliud quam paſtor: hanc enim metaphoram, & analogiam Chriſtus toto euãgelio conſultiſſimè obſeruauit. Quin verò de perfecta non quidem ſolum metaphora, ſed proprietas forſan eſt: nam mẽtis eruditio moruq; inſtitutio verè pabulum animi eſt. Cum multi ergo eſſent alii præfectorum ſubditorumque ordines neq; regẽ ſe neq; ducẽ, quod poterat neque prætorẽ, neq; cõſulẽ, ſed paſtor qđ veriſſimè exiſtebat cenſeri voluit: videlicet qui rem de cœlo & nomen detulit. Etenim cum illic meridies ſit vbi ſanctæ mentis ineffabili otio recubantes diuinitatis paſtu perfruuntur quem vtiq; meridiẽ oſtẽdi ſibi ſpõſa inter cantica eſflagitabat, quaſi paſtor ſe Deus ipſe relictis illic reliquiis 99. ouibus, cẽteſimam quæ perierat quæſitum ad nos deſcendiſſe pfitetur. Quare vt paſtor fuerat venturus decãtatus: Iſaiæ 40. Sicut paſtor gregem ſuum paſcet Ob idq; primũ eius natiuitatis nũciũ ad vigilantes paſtores ſuper gregẽ ſuũ Angeli detulerunt. Ac ſubinde paſtori ſe optimo ſolẽter aſſimulauit, qui ẽt aĩam pro ſuo grege ponere nõ dubitaret. In eadẽ igr̃ perſiſtens rei figura, nõ in aliã dignitatẽ vicarium ſibi ſubſtituit, q̃ vt eſſet ſuarũ ouiũ paſtor. Paſce .n. inquit, oues meas, quo vtiq; verbo epale munus ſignificãtiſſimè expreſſum eſt. Non ob id modo qđ tum cuncta beneficia q̃ Antiſtites ſuis populis debẽt, tũ & damna quæ illis aut per auaritiã, aut p ſocordiã, aut per crudelitatẽ eis dant, cũ illis quæ in paſtoribus & opilionib. inſunt, genuinã hñt ſimilitudinẽ, vt ſubſequens ſermo latiſsimus loculentius declarabit, verũ quod paſtorale otiũ prę cũctis reipublicæ exercitiis pacem, ac tranquillitatẽ ſupremã: quã Chriſtus mũdũ docere inſtituerat, penitiſsimè refert: Regũ.n. & ducum nomina licet magiſtrat⁹ deſignent ſuopte munere iuſtos, adeò vt Homerus Regẽ paſtorẽ ẽt eſſe adſtruxerit. tñ non poſſunt nõ ſæpe bellis perturbari. Si aũt cõſulem dicas aut aliud iudicum genus, neceſſe illos eſt litibus obrui. Paſtoris verò munus ab omni eſt tumultu lõgiſsimè alienum, ouium innocẽtia, taciturnitate, & ſimplicitate dulciſſimũ, ac ſubinde præ ſe ferens tum ſilentium illud quo ſe Chriſtus familiam voluit à terrenis abſtractam cœleſtium negotio vacare: tum & ſynceram & ſilentiſsimã obedientiam quam ſine vlla reſponſatione oues ſuas Chriſtus voluit ſuis adminiſtris

Hiero.

Quid vocabulũ eps Latinè ſonet

Aug.

Epiſcopi munus idẽ q paſtoris.

Paſtoris nomẽ multo recti⁹ cæteris functionẽ epiſcopi exprimit.

Home. 1. Iliad.

niſtris exhibere. Igr̄ ne præter ſcopū procedentes, cōſueti moris noſtris obliuiſcamur, ad quæſtionem vnica affirmatiua concluſione rn̄detur. Neceſſarium fuit ex ſacerdotib epiſcopos inſtitui, qui dignitate, auctoritate, & functione cęteris prę-

Cōcluſ. rn̄ſiua. eminerēt. Probatur. Duæ ſunt natiuæ ſacerdotali dignitati facultates. Altera: ſ. prima & præcipua conficiendi, miniſtrādiq; corpus, & ſanguinē Chriſti, quo tota eccleſiaſtica religio refertur. Altera

Rō concluſ. verò eidem ſubſeruiens ad præparandum adaptandūq; populū, vt pro rei dignitate ſacroſanctā illā ſynaxim ſuſcipiant, videlicet ad purgandum ipſum à peccatis doctrinaq; illuminandū, atq; adeò gubernandū. Et quidem quantū ad primū, ſacerdos eo ipſo quod ſacro illo ordine initiatus eſt à nullo amplius defendet, ſed charactere ipſo Chriſti ad id muneris plenißimè pollet vt quotieſcunque cōſecrare tentauerit, verè ſacrū conficiat, ad qđ igitur nullo opus habet ſupiori. Sed quātum ad ƒm decentiſſimum fuit, iuriq́ue naturali conſonantiſſimū, vt inter ſacerdotes vnus in tota eſſet diœceſi qui totā gubernaret, atq; adeò a quo ſacerdotalis iuriſdictio dependeret: ne videlicet preſbyteri quoſcunque obuios a peccatis abſoluere temere poſſent, quod ad facultatem pręparandi populum attinet, niſi iuriſdictione ab ep̄o inter ipſos diſpertita.

Rō congruens. Eſt ergo ep̄s, licet non in conſecratione corporis, & ſanguinis, tamen in iuriſdictione ſacerdotibus ſuperior. Quod autē hoc fuerit rationi naturali germanum, patet. Primum ſi ſupra cęleſtia ſuſcipias inter beatas illas mentes ordines ſunt hierarchiæq; diſtinctę, nempe vt inferiores ꝑ ſuperiores illuminētur Inter quas ideò ſunt angeli, & archangeli, & principatus. &c. Rurſus, & corporalia Deus, qui prima eſt omnium cauſſa, per ſublimes cœlorum orbes, & aſtra res ſublunares

Elucidatur concluſio. gignit, & procreat. Et in ciuilibus politijs neceſſarij etiam ſunt magiſtratuum ordines, vt videlicet plebs iudicibus: iudices autem principibus, ac regibus ſubdātur. Sed ecce radicem, vnde huiuſmodi ratio ortum ducit. Ad populi gubernationem permagna neceſſaria eſt, tum prudētia, & ſapientia, tum etiam morum probitas: atq; adeò auctoritas cogendi errantes in viam. Hæc autem tantę ſacerdotū multitudini ſuppetere nō poſſunt, neceſſe ergo fuit tum populo, tum etiam ipſi clero epiſcopum præficere, qui eis eſſet, ſicut ſol ad illuminandum, & ſicut norma ad regendum. Hinc ergo perpende, quantum ſit dignitatis, ac ſanctitatis culmen epiſcopo neceſſarium. Sed de hoc alius nos locus inferius expectat. Quod ſi peculiare pręterea exemplum ab antiqua lege petere lubet, eoſdē illuc gradus diſtinctos inſpicies. Nam cum tota trib. Leuitica, vt Magiſter Sentētiarum in 4. diſtinctio. annotauit, diuino eſſet cultui mancipata, ſoli tamen Aaron, & filij eius erant ſacerdotes: neque verò omnes pares, ſed pater erat pōtifex, cui tantum licebat ſemel introire in ſancta: filij autē eius ſimplices ſacerdotes. Quare alijs ornamentis indutus erat Aaron (ſicut modo epiſcopi,) aliaque vnctione conſecrabatur, quàm cæteri, vt Leuit. 8 legitur. Cuius ideò in conſecratione epiſcopi motio fit per illum pſalmi verſiculum. Sicut vnguentum in capite, quod deſcendit in barbam, barbam Aaron, quod deſcendit in oram veſtimenti eius. Nam tanta erat vnguenti effuſio, vt vſque ad ima diffunderetur.

Ad primum igitur capitalium argumentū rn̄detur, quod etſi ſacerdotali functione in conſecrando ſacroſanctas ſpecies nulla eſſe queat maior, eſt nihilominus epiſcopalis dignitas ſuperior, quantum ad aliam facultatem præparandi populum Nam ſacerdos in abſolutione à peccatis, ab epiſcopo dependet quantū ad iuriſdictionem. Solutio eſt S. Tho. in 4. ſentent. diſtinctio. 24. q 3. artic. 3. Vbi ergo non videtur concedere ſimpliciter epiſcopalem gradum ſuperiorem eſſe ſacerdotali, ſed ſolum quantum ad iuriſdictionem. Scotus vero eadem diſt. arti. 2. & Duran. ibidem q. 5. atque alii ſimpliciter concedere pergunt ordinem epiſcopalem eſſe ſimpliciter digniorem, eo quod includit facultatem ſacerdotalē cōficiendi corpus. Nam vt ca. ex literis. de exceſſibus prel. cautum eſt, nemo antequam ſit ſacerdos, in epiſcopum poteſt conſecrari. Addit autem tum ſuperiorem facultatem

Ad primū arg. D. Tho. Scotus, Duran.

tatem iuriſdictionis, tum & poteſtatē cōferendi ordines, conſecrandiq; ac benedicendi templa vaſaq; & veſtimenta eccleſiaſtica attamen parum refert, & eodem recidit. Etenim ſi dignitatem nudā conſecrandi conſideres, nulla eſt in epiſcopo maior. Quare id quod epiſcopus ſuprà ſacerdotem habet, non eſt ſacerdotali dignitate præſtantius. At quoniam idē epiſcopalis ſplendor ſacerdotalem præſupponit, tota eius amplitudo maior eſt ſua parte. Ad ſecundum verò reſpondetur, ꝙ cū Chriſtus caput eſſet eccleſiæ, perinde erat omnium eccleſiaſticorum munerum exemplar, atq; Deus eſt omniū naturalium rerum: vnde, vt Magiſter ſent. inquit loco nuper citato, omnes eccleſię miniſtri, ſ. ſinguli ſuo ordine Chriſtum ſecundum diuerſa, quæ geſſit repręſentant: illi tñ perfectius, qui ſecūdum altiorem qualitatem ipſum referunt. Sacerdotes ergo repręſentant ipſum ſecundum peculiarem actum & perſonalem, quo ſe in cruce pro nobis obtulit: epiſcopi verò non ſolū in hoc quatenus ſacerdotes ſunt, verum & quatenus epiſcopi etiam ſecundum id quòd caput erat inſtitutorque eccleſiæ. Vnde & ſacerdotes ipſos cōſecrant, atq; omnes miniſtros, quod fecit Chriſtus, & omnia alia eccleſiaſtica præparamenta benedicunt, quæ ipſe inſtituit: atq; ex plenitudine Spiritus ſancti baptizatos confirmant.

Ad 2m.

ARTICVLVS II.

Vtrum epiſcopatus ſit ordo natura à ſua ſimplici ſacerdotio diſtinctus.

NOn ſatis eſt noſſe epiſcopum excellentiori fungi munere, quam ſimplicem ſacerdotem: ſed rimari oportet, vtrū ex rei natura differant. Apparet.n. nō eſſe ordinem ex natura rei diſtinctum à ſacerdote. Ait quippe Hierony. in epiſtola ad Euagrium ſupra citata: & rurſus ſuper epiſtolam ad Titum: quod refertur 95. diſt can. olim. idem quondam fuiſſe epiſcopū, quod presbyterū. Id quod multis ſacrorū teſtimonijs confirmat. Ait nāque Pau. in ſalutatione epiſtolæ ad Philippen. Pau. ad Timot. ſerui Chriſti Ieſu, oībus ſanctis in Chriſto Ieſu, qui ſunt Philippis, cū epis, & diaconib. vbi presbyteros (nam in vna eccleſia non erant epiſcopi plures) appellat epiſcopus. Quare ſimul componit epiſcopos, & diaconos. Et Act. 20. Attendite vobis, & cuncto gregi, in quo vos Spiritus Sāctus poſuit epiſcopos. Et ad Titum: Poſtquam, inquit, ob id ipſum reliquiſſe Cretæ, vt conſtitueret presbyteros ꝑ ciuitates ſubdit: Oportet enim epiſcopum ſine crimine eſſe. Et Petrus, qui erat epiſcopus, ait in epiſt. 1. Presbyteros compresbyter precor. Haud ergo epiſcopalis dignitas à ſacerdotali ex natura ſua & inſtituto differt. Secundo arguitur: Si Epiſcopus ordine à ſacerdote diſtaret, eiuſmodi ordo eſſet verum ſacramentum, atq; adeò ſicuti ſacerdotalis character atq; diaconi, ſic differrent. Quod falſum eſſe inde conſtat, ꝙ tunc plures eſſent, q̃ ſeptem ordines. In contrarium eſt auctoritas Auguſti. in epiſtola ad Hieronymum, quę refertur 2. q. 7. can. Quanquam. vbi ait ſecundum honoris vocabula iam tunc vſum obtinuiſſe, quòd epiſcopatus presbyterio ſit maior.

Primū arg. Hiero.

Secūdū arg.

Auguſ.

Ad præſentis quæſtionis intelligētiā prænotādum eſt, bifariam intelligi poſſe epiſcopum reliquis ſacerdotib. dignitate pręſtare. Vno modo, in eodem genere: nēpe intra lineā ſacerdotis. Alio modo, ac ſi ſit in altiori genere. Exempli gratia, ſacerdos differt à diacono in alio genere, quia eſt diſtinctus character, diſtinctaq; cōſecratio. Archidiaconus aūt à diaconis, & archipresbyteri à presbyteris eodē gñe quia. ſ. vnum eligunt qui ſibi præſit. Nec refert ꝙ Papa illis an illi ſibi eū præficiant. Hieronymus ergo hoc tantū ſecundo modo, puta in eodem genere arbitrari vr̄ olim epiſcopum altiorem eſſe presbyteris. nempe quod in ſchiſmatis remedium factum eſt vt ex presbyterorū numero vnus cæteris præponeretur, qui ideò non erat niſi magnus presbyter. Eſt enim presbyter nihil aliud, quàm ſenior, ac pro ſua ætate venerandus, & colendus. Igitur ne per homonyma, & equiuoca procedamus, ordinis nomē bifariam in vſu eſt. Vno modo, ſecundum eius ſignificatus amplitudinem, quo latiſſimè omnem gradum, & dignitatem

Diſtinctio.

Sētētia Hiero.

ſigni-

Nomen ordinis bifariã eſt in vſu. ſignificat. Dr̃ n. ſenatorum ordo, & doctorum & ducum. Vnde *Cicero.* Cicero ſæpiſſime alium ordinem appellat conſulum: atq; alium tribunorum, &c. Altero verò modo per ſolẽnẽ vſum Chriſtiani Theologi nomen accõmodarunt ad ſignificãdum vnum ex ſeptem ſacr̃is: quales ſunt ordo ſacerdotalis, diaconi, &c. Quo ſuppoſito ad qõnem duabus cõcluſionibus rñdetur. *Prima conclu.* Prior eſt: Secundum priorem ſignificationẽ ep̃alis poteſtas natura ſua ſemper fuit ſingularis ordo hoc eſt gradus & dignitas ſacerdotalis ſublimior. Concluſio hæc primũ oĩum fundãm hẽt in auctoritate Dionyſij, qui ætatẽ Apoſtolorũ attigit, Pauloq; inſtitutore potitus eſt. *Probatio.* Is. n. loco ſupra citato, de eccleſ. Hier. ca. 5. planè lateq; diſtinguit ex rei natura inter epiſcopos ac reliquos ſacerdotes. Nam ait pontifices integre ſacerdotalis perfectionis participes eſſe: quaſi reliqui non habeant integrã perfectionẽ. Et ſubdit: Põtificum itaq; ordo ſacratior, primus eſt diuina ſpeculantiũ ordinũ, idemq; & ſummus & vltimus: quippe in quem perficitur & impletur ſacerdotij noſtri diſtinctio oĩs. Sicut. n. Hierarchiam oẽm in Ieſum terminari conſpicimus, ita vnamquamq; functionem in diuinum Pontificem proprium. Vide qũo inſtar Chriſti præfert Pontificẽ reliquo clero. Eſt ergo arctioris generis. Et apertius ſubdit ẽm aliam tranſlationem: Diſcrete aũt huic vltra cæteros ordines in ſua operatione diuina lex diſtribuit diuiniores ſacrificationes. Hæc aũt ſunt ꝑfectrices diuinæ virtutis imagines: conſummantes oĩa diuina ſymbola, & oẽs ſacras diſpoſitiones. Qm̃ neque ſacerdos ſacrum baptiſmũ operabitur ſine diuiniſſimo vnguẽto: ſed neq; ipſe ſacerdos erit, niſi a põtificibus id muneris fuerit ſortitus. Vide quam late & diſerte explicat differentiam inter ep̃m & ſacerdotẽ, idq; diuino iure: qñquidem nullus ſacerdos ſine ep̃o ordinatur, neq; chriſmate vti poteſt, niſi ab epiſcopo cõfecto, neq; veſtibus aut vaſis niſi ab ipſo cõſecratis aut benedictis, præter iuriſdictionem q̃ altiorem habet. Quod demũ ait diuina lege eſſe ſancitum. Nam vt artic. 4. videbimus, diuina lege inſtitutus eſt epiſcopatus: licet chriſmatis confectio & aliæ eiuſmodi cęremonię traditione Apoſtolorũ inſtitutę credãtur. *Ratio altera ꝓ concluſione.* Ex his ergo Dionyſij verbis talis colligitur rõ: Ille eſt cẽſendus diſtinctus ordo, hoc eſt gradus & dignitas in eccleſia, cui aliqua ꝓpria ineſt & peculiaris ſpiritualis functio ad ſacramentũ Euchariſtię ordinata: talis autem eſt epiſcopalis gradus. nã ad ipſum, vt dictũ eſt, ſpectat ſacerdotes cęteroſq; miniſtros, ac deniq; & chriſmata & templa conſecrare: atq; adeo & plebem confirmare: quæ quidẽ ſimplices ſacerdotes perficere nequeunt: ergo ſuapte natura eſt ordo & gradus a ſacerdotali diſtinctus. *Confirmatio.* Et confirmatur hæc rõ. Nã ordo & gradus hmõi ac poteſtas ex ſua ipſius ſolemnitate dignoſcitur. Ep̃s aũt pręter ſacerdotalem vnctionem ſolennius inungitur & conſecratur quaſi nouã in ſacrorũ adminiſtratione poteſtatẽ ſuſcipiẽs. Nam cum ſacerdotis ſolum inungantur manus ad conſecrandũ ſacr̃m, ep̃i vngitur caput ſicut Aaron: ad denotandum eſſe caput eccleſiæ ſuę inſtar Chriſti: vt proximè Dionyſius aiebat. Niſi ꝙ Chriſtus nõ ſolũ hominibus, verum & angelis vniuerſæq; creaturæ ceu caput præfectus eſt. *Tertia ratio.* Tertiò id arguitur: Epiſcoporũ ſtatus, ſtatus eſt ꝑfectionis, lõgè altior, q̃ monachorum. Profitentur. n. ſolenniter, non doceri, ſed docere perfectionem, eſt ergo per ſe ordo. Accedit & exemplũ antiquæ legis: nam dignitas Aaron diuino iure excelſior erat q̃ reliquorum ſacerdotum. In ſumma epiſcopalis dignitas non rõne ſolius iuriſdictionis cõſtituitur per ſe in altiori gradu, neq; illa de cauſa opus habebat aut veſtis aut vnctionis differẽtia, ſed rõne ſpiritualium functionũ. Quocirca epiſcopus ante conſecrationem iuriſdictione fungi poteſt: quamuis ordine tunc epiſcopali nõ polleat, vt habetur cap. ſuprà citato, ex literis. de exceſſi prælat. *Vltima cõcluſ.* De altero verò ordinis ſignificatu cõtrouerſum eſt inter doctores, vtrũ epiſcopatus ſit ordo, hoc eſt ſacr̃m. Partem affirmatiuam credit Duraud. in quarto Sententiarum. diſtin. 24. quæſt. 5. Et eadem diſtin. Scotus ait eſſe Canoniſtarum opinionem. Cõtra quos ſtatuit poſterior concluſio: Epiſcopatus

non

non eſt ordo, qui ſeptem ſacris connumeratur. Sñia eſt Hügonis grauiſſimi auctoris, qui poſt numerationem ſeptẽ ſacrorum vſq; ad ſacerdotium, ſubdit: Hic gradus diſpares in eodem ordine habet dignitates, vt epiſcopalem, &c. Eandem ſequitur Magiſter Sententiarũ eadem diſt. 24. ac D. Tho. ac reliqui eius interpretes. Et rõne comprobatur. Eps nullum recipit characterẽ in ordine ad corpus Chriſti & ſanguinem conficiendũ. Ergo cum in hunc ſcopum oẽ ſacrm ordinis referatur, epiſcopatus nõ eſt ordo. Probatur antecedens. Qm̃ ſi talem reciperet characterem, aut eſſet minor ſacerdotali aut maior, non quidem minor, nã eiuſmodi charactꝛũ functiones omnes ſunt adminiſtratrices in confectione ſacroſancti ſacramẽti: vt in diacono patet, & ſubdiacono. Eps aũt de ſua natiua rõne non ſic adminiſtrat ſacra. Neq; verò eſſe poteſt excelſior character reſpectu eiuſdem qui ſacerdotalis eſt. Qm̃ conficere ſacrm quod quilibet poſt ſacerdos, faſtigium tenet & culmen, quo oĩa referuntur ſacramenta. Secũdum hunc adhibet D. Tho. argm̃ loco citato. Natura ſacramenti eſt, ꝙ à præcedenti quantum ad eius neceſſitatem non dependeat: epiſcopatus aũt dependet à ſacerdotio: nam vt iam antea dictum eſt, conſecratio epiſcopi, antequam ſit ſacerdos non valeret. Hoc aũt argm̃ Scotus in 4. diſtin. 24. eludit potius, q̃ impugnat. Ait quippe inde ꝙ epiſcopatus ſacerdotium prærequirat, argm̃ potius ſumi quod ſit perfectior. At verò hoc nihil ad rem. Haud. n. de perfectione hic diſputamus, ſed de natura ſacramenti oſtendimus inde non eſſe ſacrm, ꝙ alias ẽt abſq; præuio ſacerdotio conſecratio epiſcopi eſſet valida: ſicuti conſecratio ſacerdotis, etiam ſi non fuerit diaconus ſuũ imprimit characterem: vt diſt. 53. cano. ſolicitudo. & extra de clerico per ſal. ordina. ca. vt tuæ literæ decretum legitur. Accedit huc & ritus eccleſiæ, ꝙ ſacramenta ordinis in ſabbato conferuntur. epiſcopus verò, tã quam legitimus eius ſponſus, die dominica conſecratur. Eſt ergo opinio hęc, vt dictum eſt: non modo D. Thom. ſed Alexan. & Bonauent. & omnium communis.

Secũda ratio S. Tho. — Solutio Scotus. — Refutatio. — Poſtrema rõ. — Alex. — Bonau.

Scotus verò loco citato ait Canoniſtas contrarium tenere propter hoc argumentum: quòd niſi epiſcopatus ordo eſſet, poſſet funditus auferri: nam tunc non reſtat quid aliud ſit, quam iuriſdictio: iuriſdictione autem quicũque priuari poteſt: qñquidem propter crimen hæreſeos, atq; alia, priuatur ſua eccleſia epiſcopus. Et quidem Scotus deuinci hac ratione videtur. Annuit enim concedere, ꝙ ſi non ſit ſacramentum, nihil in eo ſupereſt niſi auferibilis iuriſdictio. At verò profectò nulla eſt rerum conſequentia. Immo quamuis non imprimatur ſacramẽtalis character, nihilominus adhibetur ſacerdotalis habilitas quædã & facultas indelebilis, atque ab epiſcopo inamobilis, vt ait loco citato Bonauẽtura. Quare depoſitus epiſcopus ſi iterum in ſuũ ordinẽ reſtituatur, non opus habet denuo conſecrari. Sed & Durand. quoq; eadem diſt. q. 5. alia via negat hãc noſtram concluſionem. Concedit inquã epiſcopatum ſacramẽtum eſſe non quidem à ſacerdotio diſtinctũ, ſed illud ipſum perfectũ. Itaq; ſimplex, inquit, ſacerdos licet ſimpliciter habeat characterem ſacerdotalem, non tñ eſt omnino cõpletum & perfectũ: Et ſubtexit exẽplum ꝙ ſicut confectiones corporis & ſanguinis vnum conſtitutum perfectum ſacramẽtum, ita cõſecratio ſacerdotis & cõſecratio epiſcopi. Quare ſubſequenter cõfitetur epiſcopatũ characterem imprimere perfecti completiq; ſacerdotij. Argumẽtum aũt, quo ſibi hoc habet perſuaſum eſt, ꝙ pariter, immo ꝑfectius epiſcopalis dignitas ordinatur ad ſacramentum Euchariſtię, q̃ diaconatus aut ſubdiaconatus cũ miniſtros ipſos inſtituat. Ex quo concludit eſſe perfectius ſacrm. Ad ipſum aũt atq; ad ſuam rationem pariter reſpondentes fatemur ingenue dignitatem epiſcopalem perfectionem ſacerdotio adhibere. quod ſupponit & includit: ſed illa tamen perfectio non eſt de eſſentia ſacerdotij, ſed illi accidentaria & acceſſoria, quæ ideo non conſtituit vna cum illo verum ſacramentum, neque eſt pars integralis eius. Nec verò eſt intellectu facile, duos imprimi ſacerdotales characteres: alterum ſimplicis ſacerdotis,

Argum. Scoti. — Solutio — Durãd. — Argu. Durãd. — Solutio argumẽti facti.

doti, alterũ uero epiſcopo. Quocirca nulla eſt rationis eius illatio. Epiſcopatus eſt in ordine ad corpus Chriſti uerum, ergo eſt ſacramentum. Requiritur. n. amplius, ꝙ ſit poteſtas ad id proxime pertinens, nẽ pe ꝙ eius functio ſit, uel miſſæ celebratio, uel eius miniſtratio, ceu diaconatus & ſub diaconatus. Functio autem epiſcopi non eſt eiuſmodi, ſed inſtituere ac præparare miniſtros. Quod ſi contra rurſus arguas, Epiſcopus, quatenus epiſcopus, aliqua ſacramenta confert, puta ordines, quæ non poſſet inquantum ſacerdos, ergo ius propria poteſtas eſt ſacr̃m, qm̃ poteſtas in vnũ ſacr̃m, ſacramentum alterum eſt. Negatur conſequentia, ſed ſolum concluditur, ꝙ̃ ep̃alis poteſtas ſacramentum ſacerdotale præſupponat. Niſi enim eſſet ſacerdos, ne quiret ordines conferre. Porro autem Altiſſiodorenſis non ſolum eodem, quo Durandus inclinat, uerum ulterius progreſſus ait, quod archiepiſcopatus eſt etiam ſacramentum diſtinctum ab epiſcopatu, qui ideo in art. ſeq. in diſputationem eſt acceſſendus. Per has igitur concluſiones conciliantur iura, ſanctorumque aſſerta, quæ uariare uidentur. Quoties. n. legeris quempiam in epiſcopum ordinari, non ita proprie intelligis atque ordinantur ſacerdote. Atque id pariter quod 21. diſtin. can. cleros, ait Iſidorus, quod ſcilicet ordo epiſcoporum quadripertitus eſt. Sed tñ, ut in priori concluſione aſſeruimus, nil eſt cur cunctis uere uocare ordinem tametſi alij ad ambiguitatem tollendam non ordinem ſed dignitatem appellent, ut Hugo de ſacramentis ſupra citatus. Et Magiſter Sent. lib. 4. di. 24. ubi extra numerum ſacrorum ait Sunt & alia quędam, non ordines, ſed dignitatum nomina, ut epiſcopus.

Obiect. · Solutio. · Altiſſiodorenſis opinio. · Hugo. · Magiſt. Senten.

Ad primum igitur argum. reſpondetur, fortaſſe Hieronymum illa fuiſſe affectum opinione, quod epiſcopus & presbyter ſolo diuino iure conſul: ocadem eſſet res, ſed humano arbitrio vnum ex presbyteris fuiſſe cæteris præfectum. Nam præter citata teſtimonia ſubdit quod Alexandrię a Marco Euangeliſta uſque ad Heraclam & Dionyſium presbyteri ſemper unum ex ſe electum, in excelſioremq. gradum collocatum, epiſcopum nominabant. Et ſubdit exemplum, ut diaconi eligunt archidiaconum. Tametſi Hieronymum non plane intelligam, quandoquidem ſubdit, epiſcopũ conferre ordines poſſe, non autem ſacerdotem ſimplicem, ubi diſtinctionem ex natura rei inſinuat, niſi uelit hoc tantum eſſe ex ordinatione eccleſiæ, ut in fine eiuſdem citati ca. olim ait. Cuius uerba, ut ait Duran. maiori ſunt admiratione digna. Ait ſiquidem ep̃os conſuetudine magis ꝙ̃ diſpenſationis dominicæ ueritate presbyteris eſſe maiores, & in communi regere debere eccleſiam, cum tamen citatus ſupra Diony. iam tp̃e Apoſtolorum diuina lege adſtruxerit epiſcopũ a ſimplici ſacerdote diſtingui. Quin vero Aug. in lib. de Hære. Arrianos inquit ea fuiſſe infectos, quod dicerent presbyteros ab epiſcopo nulla differentia debere diſcerni. Haud tamen tam infami nota uerba Hieronym. inurenda ſunt, nam ipſe, quocunq. id iure factum ſit, differentiam & in conferendis ordinibus & in loci eminentia agnoſcit. Sed in hoc tamen lubẽtius Auguſ. atq. alios ſanctos patres auſcultare debemus quod illa realis differentia ex inſtitutione diuina per Apoſtolos originem traxerit. Ad ea uero loca ſacra quæ Hieron. aſſert. Reſpondetur, hoc inde tantũ concludi, quod olim nomina epiſcoporũ & presbyterorum promiſcua erant, ut tam epiſcopus diceretur presbyter, quã presbyter, epiſcopus. Itaq. utrumq. erat commune nomen ad ſignificandum duas diuerſas dignitates. Ad ſecundum ſatiſſuperque ſecunda concluſione ſatiſfactum eſt. Concedimus enim epiſcopatum eſſe ordinem ſecundum amplitudinem ſuæ ſignificationis. Negamus uero eſſe ſacramentum.

Ad primũ arg. · Auguſt. · Hieron. · Ad ſecũdũ arg.

ARTICVLVS III.

Vtrum epiſcopi inter ſe perinde differant atque ipſi a ſimplicibus ſacerdotibus.

Poſtquam uiſum eſt epiſcopalem dignitatem a ſacerdotali ſuopte inſtituto differre, explorare conſequens eſt, an Epiſcopi ſimiliter inter ſe differant. Apparet enim ſic eſſe nam Archiepiſcopo ex proprio incumbit officio epiſcopum conſecrare, quod epiſcopo non niſi ex commiſſione uidetur competere, ut patet c. Quod ſedem. de offi. iud. ordi. un-

Primũ argum.

de & pallio, utitur, quod epiſcopo non eſt indultum, ergo ſpecie differunt. Argu. 2. Secundo: Papa ſaltem dignitatis ſpecie cæteris eſt excellentior, quandoquidem Petri ſucceſſor, eſt, cui peculiariter Chriſtus vniuerſũ gregem commiſit. Quare & ſingulariter etiam ſi fuerit alias epiſcopus, in Papam conſecratur, ſingulariq; Tiara utitur. Quocirca diſtin. 21. ait Pelagius Romanam Eccleſiam non Synodicis conſtitutis cæteris eccleſijs eſſe prælatam, ſed euangelica uoce Domini Saluatoris noſtri primatum obtinere. Sed in contrarium eſt, quod in ijs quæ ad confectionem corporis & ſanguinis attinent, nihil põt unus epiſcopus qđ ſinguli non poſſint, ut patet in ordinũ collatione atque in ipſorum mutua conſecratione, nam vnus alterum conſecrat. Quin uero Hoſtien. conſecrat Papam, & tamẽ ſi inferioris eſſet poteſtatis id nequiret, iuxta illud ad Heb. 7. Sine ulla contradictione quod minus eſt a meliore benedicitur.

Quæſtionis huius duo inſinuãtur membra. Primũ de epiſcopalibus officijs & functionibus. Atq; alterum de ipſorum diſtinctione, quippe quorum poſterioris cognitio à prioris notitia pendet. Duabus ergo concluſionib. ad quæſtionem reſpondeř.

Prima conclu. Prior eſt: Vniuerſæ functiones quę ad perfecti paſtoris officium attinent, ſunt epiſcopo peculiares & propriæ. Iam. n. ſupra ar. 1. oſtenſum eſt, genuinum epiſcopi munus, officiũ eſſe paſtoris, in cuius teſtimonium dum conſecratur, traditur ei baculus paſtoralis. Immo uero ante deſignatur eſſe paſtor, quam anulo fiat ſponſus Eccleſiæ. Omnes ergo functiones quæ paſcẽdo gregi accommodantur ſunt dignitati epiſcopali, quatenus cunctis communis eſt, pares & quales. Sed ais, nunquid non & Plebani ſacerdotes ſuarum ſunt etiã parœcialium eccleſiarum paſtores? Scrupulus. Sunt quidem. Haud tamen undequaque abſoluti & perfecti. Solutio. Quare non omnibus uniuerſa paſtorum officia ratione ſuæ dignitatis incumbunt, ſed quædam. Paſtoris officiũ. Ad cuius intellectum notandum primum paſtoris officium eſſe uitam præbere gregi, eundemque alere, ſanare, & ſuſtentare. Functiones autem huiuſmodi ad tria genera & ordines reducuntur. Primum nãque id potiſſimum fit per adminiſtrationem omnium ſacramentorum. Baptiſmo enim regeneramur, deinde confirmati euchariſtia alimur, & per pœnitentiam ſanamur, &c. Illa ergo ſacramenta quæ ad huiuſmodi ſunt uitam prorſus neceſſaria & cõgrua, incumbit cuicunque plebano ſacerdoti adminiſtrare. Qualia ſunt baptiſmus, euchariſtia, pęnitentia, & ſacra unctio, & præterea benedicere ſpõſos. Attamen ordinare miniſtros incumbit epiſcopo, & præterea ob uberantiorem copiam Spiritus ſancti confirmare plebẽ. In adminiſtratione ergo ſacramentorum primum incipit paſtorale officium locupletius ac perfectius eſſe in epiſcopo, quã in plebano ſacerdote, tũ ſcilicet, ꝙ ſacerdotes non omnia conferre poſſunt, tum etiam, quod quæ poſſunt, ex ſola iuriſdictione ab epiſcopo conceſſa habent. Ad officium paſtorale, pertinet docere populũ. Secũdum ad idem pertinẽs paſtorale officium eſt, fidem docere populum. Huius autem functionis duo ſunt gradus, Alter, illos explicare articulos qui ſunt ad ſalutẽ neceſſarij. Et hoc proprie parœcianis ſacerdotibus curam gerentibus animarum incumbit. Quare ꝑfecto huius muneris, ubi grãdis eſt negligẽtia, peccatum eſt illis mortale. Tenentur. n. plebẽ Articulos docere fidei & Decalogum. Imo uero & orationẽ Dominicam, illa uidelicet, quæ pœnitentes, an ſciãt, ſunt interrogandi. Scire enim debet Chriſtianus quiſque quidnam ſibi credendum quidq; agendũ, & quid a Deo petendum. Alter gradus eſt altiora fidei myſteria explicando ſacram ſcripturam ꝑpalare, ac morũ probitate gregẽ imbuere & inſtituere. Et hoc proprie pertinet ad officium epiſcopi. Cui iõ in conſecratione tradito euangeliorũ lib. ſub forma pręcepti dr. Vade & predica populo Dei. Gubernatio & correctio ad paſtorem ſpectant. Tertium, ꝙ ad idem paſtoris officium ſpectat, eſt gubernatio & correctio, nam & hoc pacto uita gregis ſeruatur. Et facultas hæc plenum eſt, ꝗ ſit in quolibet ẽpo plenaria, niſi ſit per Papam coercita, in plebano uero nulla eſt, aut quam tenuiſſima. Poteſt enim plebis, ut ſtatis temporibus ſacra audiat, ſacramẽtaq; ſuſcipiat, præcipere. An uero excommunicatione aut alia pœna in foro exteriori cogere, paulo inferius dicemus. Explanat Dionyſius. Et ꝑ hęc intellectus eſt capiẽdus doctrinæ Dionyſij ſupra citati, diſtinguentis ues heirarchicas, hoc eſt ſacri principatus

actiones, puta purgare, illuminare, & perficere. Quorum primũ ait ad diaconum pertinere, ſecundum ad ſacerdotes, tertium ad epos. Purgare.n. eſt purum ab impuro ſeparare, ut triticum cribro, & farinam diſcerniculo. Venientes.n. ad baptiſma diaconus examinabat, an uellent uitam priſtinam deſerere, erroreſq. abiurare, & ſic ſeparabat illos qui baptiſmo digni erant ab alijs. Sacerdos uero fidei cathechiſmo illos erudiens, fonte ſacro tingebat, ubi per gratiam gratum facientem illos illuminabat. ſed epiſcopus confirmabat, hoc eſt gratia perficiebat. Deinde autem ipſorum prædicatione, quæ de ſacra ſcriptura hauſerat, illos peramplius ad diuinũ amorem inflammabat, in quo Chriſtiana perfectio conſiſtit. Haud ergo negãdum eſt, quin ſacerdotes plebani curã uere gerant animarum, quarũ etiam exhibituri Deo ſunt exactam rationem, uereq; ſint paſtores. Perfectum tamen abſolutũq. nomen ſolum cõgruit epiſcopis, ut de ſuo ipſorũ nomine admonentur. Per hæc ſubĩde fit etiam liquidum, quemadmodum epiſcopi omnes ſint ac ſoli qui proprie loco Apoſtolorum ſucceſſerunt, eorumq. funguntur uicibus, ut hĩ can. in nouo diſtinc. 21. & cano. eccleſiæ principes. diſt. 35. Id qđ can. quorum uices diſt. 58. auctoritate Auguſt. fulcitur, inquientis pro patribus tuis nati ſunt tibi filii. Patres miſſi ſunt Apoſtoli. pro Apoſtolis filii nati ſunt epiſcopi. Ad huius rei intelligentiam, notãdum eſt, tria eſſe munera in quibus res & ordo Apoſtolorum conſiſtit ut D Thom. ſuper illud uerbũ Pau. 1 ad Corinth. 12. Quoſdam poſuit Deus in eccleſia primo Apoſtolos, adnotauit. uidelicet auctoritatẽ gubernãdi fidelem populum, facultatem docendi fidem & Chriſtianos mores. Tertio poteſtatem miracula faciendi ad cõfirmationem doctrinæ. ſecundum illud Luc. 9. Cõuocatis Ieſus duodecim Apoſtolis dedit illis uirtutem & poteſtatem ſuper omnia dæmonia & ut languores curarent. & miſit illos prædicare regnum Dei. Quo poſtremo uerbo intelligitur, ut eos q uerbum ſuſciperent, gubernarent, ſecundum illud. Luc. 10. Qui uos audit, me audit, & qui uos ſpernit, me ſpernit. Et quidem quãtum ad primum munus, epiſcopi sũt

Sacerdotes plebani uere ſunt paſtores

Soli epi ſucceſſerunt loco Apoſtolorũ.

Tria in quib. ordo Apoſtolorũ cõſiſtit. D. Tho.

illis ſubrogati, tametſi illorum ſinguli in uniuerſum Chriſtianorum orbem poteſtatem haberent, Epiſcopi uero nõ niſi in ſuas diœceſes, ſed ſolus Papa qui ſubſtitutus eſt Petro, uniuerſalem retinet iuriſdictionem. In ſecunda autem eiuſdem poteſtatis uirtute, quæ eſt prędicare fidem gradus ſunt digrediendi Apoſtoli tanq. eo utque illa pollebant uirtute, ut (quod in ſua 2. Canonica Petrus ait) firmiſſimum habentes ſermonem propheticum, quidquid ipſi prędicarent, eo q ipſi id aſſererent, fides eſſet. utpote qui cum organa eſſent per quæ ſpiritus ſanctus loqueretur, non opus haberẽt cogitare quomodo aut qui loquerentur. Qui quidẽ gradus in eccleſia poſt Apoſtolos & Euangeliſtas nõ permanſit. Poteſt quidem Papa & Concilium articulos fidei explicare, ſed tamen eos, qui in ſacra ſcriptura implicitiſunt, uel ex traditione Apoſtolorum oretenus firmiſſime habentur, utendo, ſ. fundamento Chriſti, ac ſubinde Apoſtolorũ illi uero ſine ſcripturæ perſcrutatione a Spiritu ſancto mouebantur. In ſingulis uero epis neque iſta quę in Papa & Concilio eſt facultas, ineſt ſed tantum prædicandi, interpretandi, amplificandi, perſuadẽdiq. ea quæ Chriſtus per ſe perque Apoſtolos docuit. Tertia uero facultas facie di miracula non perinde in eccleſia modo eſt atq in Apoſtolis extitit. quia non eadem eſt prorſus neceſſitas. Quamuis ubi ratio id fieri modo exigeret, non habere Deus manum occluſam. Ecce differentiam inter paſtoralem epiſcopi functionem, & eam, quę eſt parœcianorum ſacerdotum. Et ideo, ut c. in nouo. ſupra citato legitur, ut Epiſcopi Apoſtolis, quos Chriſtus Luc. 9. legitur elegiſſe, ſucceſſerunt. ſic & reliqui ſacerdotes parœciani ſucceſſerunt 72. diſcipulis, quos, quia meſſis multa erat, in auxilium epiſcoporũ id Chriſtus ſufecit. ut Luc. 10 legitur nempe ut eorum eſſent auxiliatores ac miniſtri. Quare de lege communi epiſcoporum eſt in eccleſijs parœcialibus presbyteros inſtituere, ut legitur c Sicut 16. q. 7. Sed rogas nũ quid & prædicare plebanis etiam conuenit. & aliqua iuriſdictionis imago? Reſpondetur. prius de prędicatione certum eſt nihil amplius eis ex officij neceſſitate incumbere quam

Facultas faciendi miracula nõ eſt perinde nõ i Eccleſia atque fuit in Apoſtolis.

Quæſt.

Solutio

hoc ſolutum reſtat eius argumentum. Ad ſecundum autem de Pōtifice maximo pariter negatur, dignitatis ſpecie cæteris ſibi ſubditis antecellere. Sed quātum ad iuriſdictionis uniuerſalitatem, iura omnia illi primatum perhibent. Nam quantum ad dignitatem, etiam epiſcopus Hoſtien. ipſum conſecrare conſueuit. Neq. quidpiam ſpirituale eſt ad corporis Chriſti cōſecrationem relatum, quod Papa efficere poteſt, quod non queat et ſimplex epiſcopus quantum ad ſuam ſpectat dignitatem niſi ſit ratione iuriſdictionis ab ipſo Papa cohibitus. Itaq. habet ſe inter epiſcopos Summus Pontifex (quantum ad dignitatē epiſcopalem) ſicut Petrus inter Apoſtolos, quorum, quatenus eccleſiam repręſentabant, caput erat, tameſi quatenus erant Apoſtoli, eſſent pares, ut canon. in 9. ſupra citato hī. diſt. 21. Neq. uero quatenus epiſcopi ordinati ab ipſo fuere, ſed a Chriſto conſtituti. Praeminent ergo epiſcopi ſacerdotibus altiori dignitatis genere, Papa uero epiſcopis in eodem genere, ſed eſt quatenus Chriſti uicarius, omnium eſt caput, unde illi ſingulariter prius dictū eſt. Tibi dabo claues regni cœlorum, Matth. 16. licet poſtea Ioan. 6 omnibus datę ſint, eique peculiariter dictum eſt, Paſce oues meas, licet in ipſo cunctis ſit epiſcopis dictum, qui per ipſum erant ratione iuriſdictionis in orbem diſtribuendi. Decuit. n. maxime, ut Chriſtus ſuam poteſtatem uni committeret capiti, ut uota Chriſtiana politia imaginem regni ſpiritualis præ ſe ferret, quæ omnium eſt politiarum optima.

Ad ſecūdū arg.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum inſtitutio epiſcopalis dignitatis ſit de iure diuino.

POſt hæc tandem ut hæc tota quęſtio abſoluatur. Quęritur, utrum epiſcopi ſint iure diuino inſtituti. Apparet enim aliter res habere. Primum, quia præter Apoſtolos neminem legitur Chriſtus inſtituiſſe epiſcopū, ſed Apoſtoli ipſi ſua auctoritate illos inſtituebant, ut patet de Timotheo & Tito, quos Paul. conſtituit, ergo pariter epiſcopi non debent cenſeri iure diuino creati, ſed a Papa iure poſitiuo, penes quem diximus ſummam iuriſdictionē eccleſię eſſe. Secundo, id confirmatur facto ipſo Chriſti, Petrum ſibi ſubſtituentis. Ipſi. n. ſingulariter iuſſit dicēs. Paſce oues meas. Ac ſi dixiſſet, Tibi ſum̄mā rei huius concedo, tu ipſe pro tuo arbitratu de illa diſpone, ergo epiſcoporū inſtitutio non Chriſti, ſed Petri eſt, eiuſq. ſucceſſoris. Vnde uox illa ipſius in 1. eius cano. c. 5 Paſcite, q in uobis eſt, gregē, nō diuina, ſed humana, nēpe Petri pręceptio apparet. In contrarium eſt illud Pauli Act. 20. Attendite uobis & uniuerſo gregi, in quo uos Spūs ſanctus poſuit ep̄os, regere eccleſiam Dei, quam acquiſiuit ſanguine ſuo.

Primum argum.

Secūdū

Paulus.

Conſtitutum quidē ſupra reliquimus, dignitatē epiſcopalem ab Apoſtolorum ſeculo a ſacerdotio dignitate & muneribus fuiſſe ſecretam. Deſideratur autē quā maxime ad rei pręſentis elucidationē, noſſe quo fuerit iure inſtituta. Nam cum Papæ ſit epiſcopos eligere, ut eius ſit inſtitutio. Id quod ad perſuadendam ipſorum reſidētiam tanti referet ſcire, ut inde ſint pręcipua argumenta petenda. Et qui cauillari eludereq rationes pertendunt, quibus ſaluberrimum illud ac diuinum reſidentiæ ius fulcitur, non alio ſe protegunt, æneo clypeo, quam φ aiunt non a Deo immediate, ſed a pontifice epiſcopos fieri. Sic enim quidam coarmauit ſeſe in defenſionem, ut ipſe arbitratus eſt, epiſcoporū, uidelicet ut eos a iure diuino reſiderdi liberaret, ut q. 3 ſuſius luculentiuſq. patebit. Quemadmodum enim inquit epiſcopus iure diuino reſidere tenetur, cum nullus a Deo immediate fiat epiſcopus, ſed a Pōtifice? Ipſius enim eſt diuidere diœceſes & particularia ouilia, & imponere curam. Multaq alia id genus ſubdit quæ illic amplius diſſeremus. Hic ergo more noſtro duæ ſunt concluſiones aſſerendę & irrobandę, ut pote quę baſis futuræ ſunt ac fundamentum illius diſputationis. Duobus enim modis comminiſci quis poteſt epiſcopatus particulares nęp e ſummo inferiores, nō eſſe de iure diuino. Vno φ dignitas ipſa non fuerit a Deo ipſo inſtituta, ut lui ſunt ſacra, ſed a Papa, ut eſt quadrageſimalis abſtinentia, particulariūque obſeruatio feſtorum, & annua conſeſſio. Altero uero, quod eorū electio, quæ per pontific. fit, nō ſit diuina, hoc eſt de iure

Catharini fundamentum ad infirmandam reſidentiam.

diuino, quorũ utrunq. eſt aperte falſum. Prima conclu. Sit ergo prior concluſio: Epiſcopalis ordo, hoc eſt gradus & dignitas, inſtitutio prorſus diuina eſt, quam Chriſtus ore ſuo proprio fecit, hæc iã ſatis in ſuperioribus eſt demonſtrata. Rō concluſiōis. Chriſtus enim ipſe Apoſtolos elegit, cui muneri annexa eſt epiſcopalis dignitas, putas Chriſtianum gregem paſcendi. Illam autem dignitatem, pręter ſpiritum propheticum quo illos imbuit, non in tp̃s inſtituit, ſed ut perpetuo in eccleſia perduraret, ergo epiſcopalis dignitas & gradus qualis nunc in eccleſia perſeuerat, ipſiſſima eſt Chriſti inſtitutio. Poſterior quidem præmiſſa nemini in dubiũ uenire poteſt, quandoquidem Chriſtus eccleſiam fundauit perpetuo duraturã, perpetuoq. paſtu gubernationiſq. adminiculo indigentem, cui adeo in ſingulis prouinciis fides morumq. norma perpetuo eſſet elucidanda. Non ergo in tempus ſed in perpetuum hanc inſtituit dignitatem.

Ratio altera. Huc ſecundo accedit teſtimonium Paulinum ad Ephe. 4. Et ipſe dedit quoſdã Apoſtolos, quoſdam autem Prophetas, alios uero Euangeliſtas, alios autem Paſtores & doctores, ad conſummationem ſanctorum in opus miniſterij, in ædificationẽm corporis Chriſti, donec occurramus omnes in unitatẽ fidei, & agnitionis filij Dei. Paſtorum autem nomine epiſcopi potiſſimum, ut dictum eſt, cenſentur, ergo illi neceſſarii ſunt in ædificationem corporis Chriſti, atq. adeo a Chriſto inſtituti ſunt, ut quantum Eccleſia, tantum eſſent duraturi.

Tertia ratio. Tertio. Sacerdotium Euangelicum præſtantius eſt Moſaico, pluſq. adeo neceſſarium, illud aũt in pontificem & ſacerdotes diuiſum pro toto legis tp̃e diuinitus inſtitutum eſt, ergo & noſtrum ſacerdotiũ, in quo epiſcopi ſacerdotibus præſunt, a Chriſto eſt uſq. ad finem mundi inſtitutum. Id quod Paul. ad Hebræ. conteſtatur dicens. Tranſlato ſacerdotio, neceſſe eſt ut & legis tranſlatio fiat. Niſi q̃ cum ſub illa lege unus duntaxat populus unaque tantum ſynagoga degeret, uno p̃ciſè opus erat pontifice, eccleſię uero Euãgelicæ in totum orbem late patenti q̃ plurimis.

Quarta ratio. Id et quarto ratione patet, Chriſtus fuit ſolus eccleſię fundator. Vbi.n. ait Paulus, fundamentum neminem poſſe aliud ponere q̃ quod poſitũ eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus, non ſolum perſonam deſignat, uerum & eius leges & politiam. Vnde ad Petrum ipſe ait, Super hanc petram ædificabo eccleſiam meam. Ad fundationem autem eccleſiæ non ſolum neceſſe erat fidem ſperandarum rerum, quo ceu in ſcopum tendendum nobis erat, docere & leges illuc ducentes condere, uerum & magiſtratus inſtituere, q eccleſiam ſcd̃m eaſdem leges gubernarent. Qui quidem nõ alii ſunt quam epiſcopi, q ſcd̃m uerbum Auguſt. pro patribus Apoſtolis nati ſunt nobis filij, ergo epiſcopalis ſanctio inſtitutio Chriſti eſt, alias non ſatis firmiter fundaſſet eccleſiam.

Quinta ratio. Quinto, Sacramenta & q̃ illis neceſſaria ſunt, Chriſtus ipſe per ſe inſtituit, ac perinde ſacramentorum miniſtros quare ipſe ſacerdotes ordinauit. Epiſcopi autem ſoli proprio nomine habent quędam ſacramenta adminiſtrare, nempe ordines & cõfirmationem. Haud ergo dubium eſt ullum, quin Chriſtus non ſolum Papatum, uerum & dignitatem epiſcopalem, quæ latiſſime ad omnes Antiſtites patet, inſtituit. Sexto: Dignitas epiſcopalis, ut in præcedentibus monſtratum reliquimus, eiuſdem generis eſt in omnibus epiſcopis, nam ſola iuriſdictionis latitudine inter ſe diſtant, ergo quatenus Papę & reliquis epiſcopis communis eſt, eodẽ auctore Chriſto inſtituta eſt.

Septima ratio. Paulus. Septimo, Epiſcopalis dignitas inter chariſmata numeratur, quibus Chriſtus ſponſam ſuam eccleſiam dotauit. De quibus nimirũ ait Paul. 1. ad Corint. 12. Diuiſiones gratiarũ ſunt, idem autem ſpiritus, & diuiſiones miniſtrationum ſunt, idem autem Dominus, & diuiſiones operũ ſunt, idẽ uero Deus, q operatur oĩa in oĩbus. Ergo epiſcopalis dignitas donum Dei eſt per ipſum eccleſiæ donatũ, ſcd̃m uerbũ Paul. 1. ad Thimo. 4. Noli negligere gratiam q̃ in te eſt, quę data eſt per prophetiã, cum impoſitione manuum presbyterii.

Poſtrema rō. Poſtremo deniq id confirmatur. Cum Papa epiſcopum eligit aut confirmat, non magis inſtituit epiſcopalẽ dignitatem, q̃ ã inſtituitur Papalis, dum ipſe eligitur, ſed ſola perſona ad eandem dignitatem applicatur. Pius pa. Accedit tũ demũ & Pius Papa, qui cano. ouce. 6. q. 1 conteſtatur hanc ueritatem, dicens, q epiſcopos

Deus

Deus ſibi oculos elegit. ẽ ergo certo certius, & ſi ſic de his quę ſunt fidei loqui liceret, luce euidentius, Chriſtum inſtituiſſe dignitatem epiſcopalem, quæ modo in eccleſia uiget. Ecquis enim credat tam inſignem magiſtratum i arbitrio Papæ poſuiſſe, ut ipſe illum crearet? Et ita omnes Theologi tenẽt in 4. diſt. 24. omneſque iuris canonici interpretes, q̃ id ipſum cõfeſſiſſimum habẽt. Qua utiq. ratione Paulus non hominis miniſtros, ſed Dei priorſus Apoſtolos, ac peinde eius ſucceſſores epiſcopos, ac demũ ſacerdotes, exiſtimandos docet. Sic enim, inquit, nos exiſtimet homo, ut miniſtros Chriſti & diſpenſatores myſteriorum Dei. Cum Papa epiſcopos creat aut epi ſacerdotes ordinant, nihil aliud faciũt quã ceu Chriſti miniſtri, Dei myſteria diſpenſare. Hanc ergo concl̃onem tã multis duximus aſſerẽdam, nõ qđ ullus de illa dubitare credẽdus ſit, ſed ut per illam falſitas apertius innoteſcat aſſertionis illorum, quos ſupra citauimus, in quibus eſt Catharinus, qui aiunt epiſcopales fũctiones, eorũque obligationes ad reſidendũ ob id eſſe de iure duntaxat põtificio, ꝙ Papa eſt, q̃ illos eligit applicatq. ad ſuas ſingulorum eccleſias. Cuius cõtraria impræſentiarũ aſſeritur talis cõcluſio, Epiſcoporum electio, atq. adeo obligatio ad ſua exercenda munera, eſt de iure diuino.

Secũda concluſio Torrenſis.

At uero ſunt qui hanc concluſionem, quamuis ueram, nõ ſatis ex ſuis principiis deducunt, quorũ eſt Torrenſis ille, alioq nõ pœnitendus auctor, quem ſupra lib. 8. citauimus qui quidem plus inferunt, quã ueritas permittat. Exiſtimant inquam ob id eiuſmodi ep̃orum electiones eſſe de iure diuino, quod fiũt a Papa, quatenus eſt eccleſię miniſter. Quæ profecto cã ad colligendum nõ ſatis eſt firma, neq. exemplũ qđ ſubdunt talem hẽt in uniuerſum efficaciam. Aiunt enim quod ſicut baptizatio, quia fit a miniſtro Dei eius ipſius nomine, ẽ de iure diuino, ſic electio epi, quã fecit Papa. Sed poſſent qui cõtrarium defendũt, hoc pacto rationem hãc debilitare. Chriſtus Papę & Cõcilio nõ modo ad miniſtrationẽ commiſit eorum quæ ipſe inſtituerat, uerum & facultatem tradidit nouas condendi leges & ritus. Quare obſeruatio quadrageſimæ feſtorumq. multorum tutere ſunt poſitiuę iuris, nempe põtificij. Et idem merito cenſeri ſolet de cõſecrationibus Eccleſiarũ, altariſq. ornamẽtorum. Quocirca nulla eſt collectio hæc, ſi in uniuerſum fiat. Põtifex quaſi Dei miniſter hoc aut illud facit, ergo eſt de iure diuino, niſi antecedenti adhibeas illa facere tanquam inſtitutionẽ ipſius Dei, uel quam Apoſtolis ipſe explicuit, ut eccleſiæ verbotenus traderent. Quocirca ceu fundamentum huius poſterioris cõcluſionis priorem anteiecimus. Eſt autem prius noſtra nobis explicanda cõcluſio.

Biſariã intelligi põt ep̃orum electiones eẽ de iure diuino.

Epiſcoporum enim electiones eſſe de iure diuino, biſariam intelligitur. Vno modo in genere, ꝙ ſingulis eccleſijs ſcđm eccleſiaſticã diuiſionem ſui applicentur epiſcopi. Alio modo, ꝙ hic Petrus aut Paulus huic aut illi. Et quidem in hoc ſecundo ſenſu notũ eſt, hanc huius perſonæ electionem non eſſe de iure diuino eo pacto, quo electio Matth. ac ſubinde Pauli, ſicuti aliorũ Apoſtolorum fuit a Deo facta, ſed ex humano eligentium iudicio, aut Papæ. In priori ergo ſenſu intelligenda eſt concluſionis ueritas, quæ quidem facile ex præcedenti ſic colligitur. Deus Dei miniſter id quod ipſe inſtituit ipſius iuſſu diſpenſat, actio eſt de iure diuino cenſenda, cum autem Papa epiſcopum confirmat & conſecrat, alicuique attribuit eccleſiæ, id exequitur qđ Chriſtus in genere inſtituit, quodq. ei facere iuſſit, ergo id iuris diuini cenſendum eſt.

Probẽ concluſionis.

Poſterior quidẽ præmiſſa ſuperiori cõcluſione ſatis eſt demonſtrata. Prior uero in ſacramentorum adminiſtratione perſpicua fit. Baptizatio nãq. & ſacramẽtalis abſolutio & ſimilia licet per miniſtros eccleſiæ immediate (ut iſti loquuntur) fiat nihilominus ob id iuris diuini ſunt, quod Chriſtus illa inſtituit, eiuſq. noĩe fieri ſic ac diſpenſari iuſſit. Et hoc eſt, qđ Paul. in priori ad Corint epiſtola admonitum eſſe curauit, ubi illa ſugillat diuerſa ſymbola. Ego q̃dẽ ſum Pauli, ego aũt Apollo, &c. Nunquid Paulus crucifixus eſt pro uobis? aut i noĩe Pauli baptizati eſtis? & ĩfra c. 3. Quid igit eſt Apollo q̃d uero Paulus? miniſtri eius cui credidiſtis, & unicuiq. ſicut Dñs dedit. Ego plantaui, Apollo rigauit, ſed Deus incremẽtũ dedit. Deus ergo per miniſtros ſacrorum grãm diſpenſat. Et pa-

riter omnino de epiſcoporũ electionibus ſentiendum eſt, pariq; mõ nos docuit Paulus loq. Sic.n. locis ſupra citatis ait. Chriſtus poſuit quoſdam Apoſtolos, alios uero paſtores & doctores &c. Et alibi, Attẽdite uniuerſo gregi, in quo uos poſuit Spiritus ſãctus. Et cũ Exodi. 28 Deus Moyſi iuſſerit, dicens. Applica ad te Aaron & filios eius, ut ſacerdotio fungantur mihi: nunquid propterea ꝙ per miniſtrum Dei illa facta fuerit applicatio, cõ inuo ſi cõſequens, non fuiſſe diuinam. Nõne & de epiſcopis qui a Põtifice ſummo creãtur, aſſertio uera eſt ꝙ infertur, quos Dominus cõſtituit ſuper familiam ſuam. Vide conſecrationis uerba. Atte enim inter alias benedictiones ad Deum loquẽs. Sit fidelis ſeruus & prudens, non quem ego aut Papa iuſſit, quem conſtituiſti tu Domine ſuper familiam tuam, ut det illi cibum in tempore opportuno, & exhibeat omnem hominẽ perfectum. Hæc eſt enim epiſcopalis functio, perfectionem tum docere, tum & perſuadere. Sed ludictorium ergo argumentum eſt. Electiones epiſcoporũ diſtributio ieſque eccleſiarum per Pontificem fiunt, ergo id non eſt de iure diuino. Enimuero cum Chriſtus permanſurus nobiſcum non eſſet in æternum, ut nos exteriori functione, ut dũ inter mortales agebat, gubernaret, ſed Spiritus ſanctus quẽ nobis in hoc miſit, ut prima mentis tatũ motione eccleſiæ aſſideret, fieri nequiuit aliud, quam ut quæ Chriſtus inſtituerat, miniſtris committeret, qui externo foro & iudicio nomine ipſius prohiberent. Vnde Paulus non ſimpliciter, ſed per externam ceremoniam, nempe per manuum impoſitionem Timotheum ac Titum ordinauit. Id quod commentariis ſuper Iſai. adnotauit Hieron. inquiens ordinationẽ non tantum precibus, ſed manus impoſitione perfici, ne uocis tacita imprecatio clericos ordinet neſcientes. Adde, id quod iſti aiunt, immediate eiuſmodi electiones per pontificem fieri, æquiuocatione laborare. Imo uero ſecundum Philoſophũ li. 1. Poſteriorum Analyticorum, illa cauſa dr̃ immediata quæ eſt omnium prima, ſicuti immediata principia ſunt in quæ ultima fit reſolutio. Quare Deus eſt qui immediate huiuſmodi facit electiones per ſuos miniſtros. Sed tamen eſto cauſſa ſecunda dicatur immediata eo ꝙ inter ipſam & effectum nihil mediat. Sicut dũ quis baculo mouet lapidem, baculus dr̃ immediate tãgere lapidem, nam & hoc quoq; pacto ꝑmittitur inter philoſophos locutio, inepta tñ eſt illatio. Quicquid Papa immediate faciat, continuo excludere a iure diuino, tunc. ſ. quando Deus qui illud inſtituerit & fieri præceperit, & tanquam primus auctor chriſmi ita poteſt iteſq. confert ueluti epiſcopo, uſq uenit qui eligitur, & cõſecratur. Sed alia conſulenda eſt ratio ad explorandum ſitne id quod Papa facit de iure humano, nempe ut ſupra dicebam, ſitne inſtitutio eccleſiaſtica per poteſtatẽ a Deo tradita nouas inſtituendi, tũ leges, tum & ceremonias. Et quo tandem aduerſarios de ſua ipſorum confeſſione reuincamus, quæ itur. Cum epiſcopus ex Papæ commiſſione aliũ eligit & conſecrat, utrũ illa electio & conſecratio cenſeatur Papæ an illius epiſcopi qui eius fungitur uicibus. Profecto non negabunt quin ſit potius Papæ delegantis, quippe cuius auctoritate fit, quã delegati. Pari ergo modo dicendum ꝙ cũ Papa eligit, uel conſecrat, illa electio eſt de iure diuino. Id quod poſtremo iſto teſtimonio corroboratur. Nã ſi dignitas epiſcopi affectus eẽt Papæ poſſet quidem eum illa priuare, ut poteſt cũ cum deponit eccleſiaſtica ſpoliare iuriſdictione. Et añ quicquid Papa poſt cõſecrationem attentet non põt dignitatem illã auferre, perinde ac ſi character eſſe ſacramẽtalis. At forte nõ deſit qui ex noſtra nos confeſſione hoc pacto coarguat. Quamuis electio in gñe ſit de iure diuino, nihilominus hæc q ſit huius perſonæ, nõ fit niſi humano arbitratu, ergo hoc ſufficit ut electiones ſimpliciter dicanẽ de iure poſitiuo. Id quod inde confirmatur ꝙ ſicut multi regnant, ut Deus per prophetã conquerit & non per ipſum, ita Hiere. 23. lamentat, ꝙ paſtores dilacerãt gregẽ paſcuæ ſuæ, & in Euangelio ꝙ intrant non per oſtium, ſed ut fures & latrones aliũde, q ideo nõ Dei numine, ſed humana uoluntate eligũtur, atq. adeo non diuino iure, ſed humano. Ad hoc reſpon. aliud eſſe ius, aliud iuris uſum. Ius.n.ẽ facultas, & pceptio faciẽdi id quod Deus ipſe inſtituit. Quod ideo diuinum

Hieron.

Deus ĩmediate facit epiſcoporũ electiones.

Rõ altera ad idẽ

ſum eſt. Viſus autem eſt exercitium quod in facto conſiſtit, & hoc relinquitur prudentiæ, & iudicio eligentium, & confirmantium. Quocirca poteſtas epiſcopalis, niſi ſit clauis contra iura errante, ut puta qđ irregularis non eligatur ſemper iure diuino confertur. Quod autem bonus uel malus eligatur, hoc dependet ex facto & vſu humano, ex quo procedere contra Dei uolūtatem poteſt electio mala. Atque in hoc, de quo nos aduerſarij decipi arbitrantur, ipſi falluntur. Cenſent inquam nos inde ſeduci ꝙ ex eo quod Epiſcopatus eſt de iure diuino, elicimus electiones epiſcopales eodem fieri iure. Hæc autem non noſtra eſt fallacia, ſed ſua, qua ex eo ꝙ uſus iuris ſit arbitrio & iudicio humano inferunt electiones eſſe de iure humano. Audiant quæſo Leonem Pontificem in ſermone de aſſumptione ſua. Dignatio inquit, cœleſtis gratiæ gignit Antiſtitem. Et Ambroſius in Paſtorali, contra eos qui pretio ordines conferunt. Quis, inquit, dat gratiam epiſcopalem, Deus an homo? Et reſpondet, Sine dubio Deus, ſed tamen per hominem dat Deus. Homo imponit manus, Deus largitur gratiā. Epiſcopus initiat ordinem, & Deus tribuit dignitatem. Si homo in ordine nihil amplius operatur, niſi ſeruitium, quod ei creditur, cur Deo totum negatur, ꝗ ipſum ordinem tibi largitur. Hęc ille. Electio ergo iure diuino fit. Et ne de noīe diſputare uideamur, dicimus ꝙ quidquid poteſtatis Papa eligens confert, iure diuino Deique noīe cōfert, atq. adeo quidquid tunc ei præcipit, iure diuino præceptū eſt exiſtimandū. Exempli gratia. Cum conſecrator ait. Accipe Euāgelium, & prędica populo tibi commiſſo. Illi contrarij nobis auctores uocē eſſe aiunt nō Dei immediate, ſed Papæ. Quare ordinatus, inquiunt, Epiſcopus arbitrio Papę id exequi tenet, ut ſi Papa voluerit, ne ille reſideat, aut ſi non curauerit ut epiſcopale munus recte exerceat, ipſi Papæ imputandum eſt, nō aūt epiſcopo. Atq. in hoc pūcto ſtatus litis conſiſtit Ecquis aūt hoc ferat audire? Ecquis inquam, vllo mō ambigere queat, quin vox illa perinde habeat, ac ſi illam Chriſtus proprio ore protuliſſet? quando quidem quod ipſiſſimus inſtituit, iuſſuq. ſuo, ore ſui organi profertur. Deum ergo id loquentem debet epiſcopus auſcultare, diuinoque ſubinde id iure ſibi imperari. Nam retrocedamus paulo ante in conſecratione. Cum ait conſecrator. Accipe baculum paſtoralis officij, ut in corrigendis uitijs piè ſęuias, iudiciū ſine ira teneas, &c. Quo nomine illa proferūtur? Nonne Dei? Nunquid non ipſe eſt qui per ſuum miniſtrum illā confert poteſtatem & chariſmatis donum quod ipſa inſtituit? Vide quemadmodū id planiſſime ſubiuncta precatio explanet, quæ ad Deum funditur. Subdit namque qui conſecrat. Creator & conſecrator humani generis, dator gratiæ ſpiritualis, largitor æternæ ſalutis: Tu Domine emitte tuam benedictionem ſuper hunc anulum, ut quicunque hoc ſacroſanctæ fidei ſigno inſignitus inceſſerit, in uirtute cœleſtis defenſionis ad æternam ſibi proficiat ſalutem. Et quaſi iam Deus ad precationem annuerit. Accipe anulum, fidei ſ. ſignaculum, quatenus ſponſam Dei, ſanctam uidelicet eccleſiam intemerata fide ornatus illibate cuſtodias. Deus ergo eſt, cuius nomine fit electio & poteſtatis donatio. Id quod ex illo uerbo Numer. undecimo, fit notius. Iuſſit enim Deus Moyſi dicens Congrega mihi ſeptuaginta uiros de ſenibus Iſrael &c. & auferam de ſpiritu tuo tradamq. eis ut ſuſtentent tecum onus populi, & non tu ſolus graueris. Re uera, illa inſtō fuit diuina. Quod aūt ait, Auferā de ſpiritu tuo, nō ſic eſt audiendū ꝙ donum Moyſi collatum curtādū eſſet, ſed ꝙ de eodem ſpiritu quo illum donauerat, donaret et ſuis auxiliatoribus. Quare idē genus gratiæ cōfertur oībus epiſcopis. Vnde conſecrator, Propitiare, inquit, Dominē ſupplicationibus noſtris, & inclinato ſuper hunc famulum tuum cornu grāe ſacerdotalis, benedictionis tuæ in eum infunde uirtutem. Ex his ergo fit plane cōſequens, Epiſcopum nō Papæ, ſed ipſiſſimo Deo fidē ſuam obſtringere. Quare facta electione, nō Papę ſed ipſi redditurus eſt animarū rōnem ſibi commiſſarum. Ecce in quo ueritas ab eorū opinione quos hic redarguēdos duximus diſtat & quo qōnem pręſentem percucere conſtituimus. Videlicet electionē q̃ fit a Papa eatenus eſſe de iure diuino, ut eius uinculo ille qui perſonam induit epī, & reſidere teneatur in ſua eccleſia

cleſia, & alia exhibere perficereque munera quæ ſuæ paſtorali dignitati incumbunt. Atque adeo hinc ſumendum nobis reſtat initium quęſtionis tertiæ de eorum reſidentia.

Ad primũ arg. Ad primum igitur argumentũ eorum q̃ in fronte quæſtionis propoſita ſunt, reſpõdetur, quod etſi neminem Chriſtus legatur inſtituiſſe epiſcopum præter Apoſtolos, ubi eos prędicatum miſit, nam illi functioni epiſcopalis erat annexa, & ſingulariter Petrum ſub paſtoris nomine, tamen cum eandem auctoritatem, ut dictum eſt perpetuo permanſuram fundaſſet, eo ipſo facto in Apoſtolis, & ſingulariter in Petro ſingulis futuris epiſcopis locutus eſt. Itaq. quod Petro dixit, Paſce oues meas, cunctis qui per ipſum creandi eſſent epiſcopi dictum uoluit, nempe ut eo ipſo q̃ quiſq. creatus eſſet, idem ſibi datum diuinitus pręceptum intelligeret.

Ad ſecũdũ arg. Ad ſecundum reſpõdetur propterea ſingulariter dictum fuiſſe Petro, Paſce, quod quantum ad iuriſdictionis plenitudinem ſingulariter ipſum caput conſtituebat. Quocirca ſicut illi peculiariter permiſſæ ſunt claues regni cœlorum Matth. 16. quas poſtea Ioan. 9. cunctis dedit Apoſtolis, quin vero & Ioan. 20. cunctis ſuo gradu ſacerdotibus in foro cõſcientiæ, ſic hoc quod ipſi dixit, Paſce, cunctis faſſus eſt. Ad aliud autem uerbum eiuſdem Petri, Paſcite qui in uobis eſt gregem Domini, negamus Catholice idemq. firmiſſime uocem eſſe præcipue Petri. Imo id nomine Dei admonuit. Quin uero mirari ſatis iſtos nequeo qui contrarium putant, uidelicet uocem eſſe perinde a Petro prolatam ac ſi epiſcopus ſuis præciperet ſubditis, aut prælatus monachis aliud quidpiam quod ſua eſſet ordinatio, & pręceptio. Cum planum ſit ac perſpicuum ceu diuinum organum eſſe locutum, perinde nimirum atq. Paulum ubi aiebat. Attendite uobis & uniuerſo gregi in quo uos Spiritus ſanctus poſuit Conſulto nanq. dixit, Paſcite gregem Domini. Nam ſi oues ſunt Domini, cuiuſnam paſtores niſi Domini. & cuius præcepto paſcere tenentur, niſi Domini? Vnde Hierony. ad Nepotianum, & refertur, diſt. 95. cano. eſto Petrus ſecundum Domini præceptum illud dixiſſe.

QVAESTIO II.

DE EPISCOPATV OPTANDO, in eundo, & conferendo.

S.Tho. 2.2. quæſt. 185.

ARTICVLVS I.

Vtrum liceat epiſcopatum appetere.

CONſtituto ergo quidnam ſit, quoq iure dignitas Epiſcopalis fuerit inſtituta ſubſequitur ſecundum rerum ordinem de eius deſiderio, optationeq. & collatione ſermonẽ ſubtexere. Et ne D. Th. honorẽ quem hactenus detulimus, adimamus, nẽpe, ut ubi ipſe loquitur eius interpretemur mentem, exponenda nobis eſt quæſtio eius 185. 2. 2. Arguitur enim quod de- Primũ
ſiderare affectareq. Epiſcopale munus, ſit argum.
non modo licitum, uerũ & laudabile. Ait enim primũ oĩum Pau. 1. ad Timo. 3. Qui epiſcopatum deſiderat, bonum opus deſiderat, deſiderium autem boni operis, dignũ eſt laude, ergo & Ẽpatum optare. Se- Secundum.
cundo. Ẽporum ſtatus præſtãtior eſt & excellentior q̃ monachorum religio, monachatum autem expetere pietas eſt & religionis officium, ergo optatius erit ad Ẽpa- Tertiũ.
tum anhelare. Tertio Prouer. 10. legitur. Qui abſcondit frumenta, maledicetur in populis, benedictio aũt ſuper caput uẽdentiũ, ille aũt qui uita & ſcientia pollet, atq. adeo Epiſcopali muneri idoneus eſt vr̃ ſpiritualia frumenta abſcondere, ſi ſe eidem muneri ſubducat, cui ſi ſe ſubdat, eadẽ ſpiritualia frumenta ſalubriter diſpẽſare poteſt, ergo idẽ munus retractare uitio dãdũ Quartũ.
eſt, optare uero laudi tribuendũ. Quarto: Sanctorum exẽpla ceu documenta nobis ad imitandum propponuntur, ſecundum illud ad Ro. 15. Quæcumq. ſcripta ſunt, ad noſtram doctrinã ſcripta ſunt, legitur autẽ Iſa. 6. eundem Prophetã ad munus ſe prædicationis obtuliſſe, ubi ait. Ecce ego mitte, ergo illud nulla repræhenſione, immo præmio dignum eſt. In contrariũ facit uerbũ illud Aug. 19. de Ciu. Dei. Locus ſuperior ſine quo populus regi nõ põt, etſi adminiſtretur ut decet tñ indecẽter appetitur.

Ad

Tria in epiſcopali munere cōſideranda. Ad quæſtionem, ut literam S. Tho. con ſueto more in concluſiones colligamus, ſuppoſita triformi diuiſione, quinque con cluſionibus rñdetur. Eſt enim in epiſcopa li munere tria conſiderare. Primum ſcili cet, quod omniū eſt caput & finis, epiſco palis operatio & functio per quam com muni ſaluti populi cōſulitur, id quod uer bo illo deſignauit Chriſtus, Io. ult. Paſce oues meas. Secūdum eſt ordinis graduſq. celſitudo & eminētia, ad quam epiſcopus aſſumitur, ſecundum illud Matth. 25. Fide lis ſeruus & prudens quem conſtituit Do minus ſuper familiam ſuam. Tertium de nique in eodem munere tanquam conſe quens annexumq. attenditur, honor reue rentiaq. ac temporalium prouentuum af fluēs copia, ſcd'm illud Apoſt. 1. ad Tim. 5. Qui bene præſunt presbyteri, duplici ho nore digni ſūt, nēpe & apud Deū, & apud homines, hac ergo ſubſtrata diſtinctione, Prima conclu. prima concluſio, ut a poſtremo membro exordiamur, eſt, Epiſcopatum intuitu aſſe ctuq. temporalium bonorum appetere, manifeſtarium crimen eſt ambitioſæ cupi ditatis, nam cum bona temporalia nō ſint niſi ſubſidia & ſuſtētacula, ad finem admi niſtrationis inſtituta, eadem temporalia præcipua intentione appeti, peruerſa ap petitio eſt. Cuius quidem criminis obiur gabat Phariſæos Redemptor, Matt. 23. ubi aiebat, Amant primos accubitus in cœnis, & primas cathedras in ſynagogis, ſaluta tiones in foro, & uocari ab hominib. Rab Secūda conclu. bi Secunda conclō circa ſecundum diſtin ctionis membrum Epiſcopatum ratione celſitudinis & eminentiæ ambire nihilo minus eſt criminoſum, nam eiuſmodi gra dus altitudo conſequens eſt ad operis fun ctionem, quare cum illa primum appeti tur præpoſtera eſt appetitio. Vnde & idē Seruator noſter Matt. 20. uituperio illud tribuit, ubi ait, Scitis quia principes gen tium dominantur eorum, uos autem non ſic, ſed qui maior eſt inter uos, ſit tāquam Chryſo. miniſter. Vbi Chryſoſto. Per hoc, inquit, oſtenditur gentile eſſe primatum cupere, & ſic gentium comparatione eorū æſtuan Tertia conclu. tem animam cōuertit. Tertia conclō. Epi ſcopatus functionem ad animarum ſalutē illum qui dignus, exiſtimatur appetere, ſtudioſum officiū eſt egregiaq. laude cō mendandum. Hoc enim eſt quod Pau. lau dat, quoniam affectus ex obiecto perpen ditur, & illud per ſe opus, charitatis exiſtit Quarta conclu. officiū. Quarta cōcluſio. Eiuſmodi opus epiſcopale et ad conſulendum proximo rum utilitati expetere ob id quod gradus celſitudo illi adiūgitur, præſumptuoſum uidetur, atque adeo reformidandum eſt, niſi ubi manifeſta id neceſſitas exegerit. Gregor. Vnde Grego. 1. parte Paſtoraliū, c. 8. Tūc inquit laudabile fuit epiſcopatum quære re qñ per hunc quemquam dubium non erat ad ſupplicia grauiora peruenire. Qui bus uerbis ſcienter explicuit ipſum per ſe bonum opus eſſe, ubi culmen celſitudinis non habet annexum. Quare tunc tēporis rari erant qui id oneris ſibi imponi cupe rent, nempe illi dūtaxat qui charitatis ze lo ad id diuinitus excitabātur. Qua utiq. ratione ibidem Greg. c. 7. Iſaiæ zelum of Quinta conclu. ferentis ſe commendat. Quinta conclō. Nihilominus poteſt quiſpiam abſque illa præſumptione appetere ſe eſſe epatu di gnum, prouinciamq. illam digne admini ſtrare ſiue inſula inſignitus ſit, ſiue antea q̃ ad id muneris aſſumatur, ita ut deſide rium non in celſitudinem & primatum, ſed in obſequium ipſum Dei gregiſq be neficium feratur. Concluſio eſt tertiæ ap pendix. Vnde ſuper Matt. Chryſoſt. Opus quidem deſiderare bonum, bonum eſt, pri matum autem, hominis uanitas eſt concu piſcere, primatus namq. fugientem ſe de ſiderat, deſiderantem ſe horret. Aſſertio Dubitatio. nes tametſi ueræ ſint pluſculum tñ lucis appetūt, & primum circa duas priores am bigitur, quantum nam culpæ in eo immo derato affectu inſit, dū quis aut t'pales pro uentus aut humanos honores præ ipſa epi ſcopali functione deſiderat, utrum ſcili cet gñe ſuo mortale ſit crimē. Apparet n. ſic eſſe, eo quod eſt peruerſus affectus er ga res ſacras. Sed nihilomin' ab altera par te pugnat argumentū, quod cum illa iuſta ſint illius officii præmia moueri eorum affectu ad optandum epiſcopatū modo paratus homo ſit recte & rite ipſum admī niſtrare, nulla uidetur, aut perexigua cul pa. Nā cum honos, ut ait ille, alat artes cō ſulto eiuſmodi præmia propoſita eſſe ui dentur, ut homines ad ſtudia allecti digni fiāt huiuſmodi dignitatibus adeūdis. Rñ

detur

Solutio detur bifariam contingere appetere epiſcopatum propter tpalia bona. Vno modo ut hęc ordinis peruerſitas ſit obiectū appetitus. Itaq. vox propter, deſignet bona tpalia eſſe finem epiſcopatus vt cū dicis, Appeto epiſcopatum propter bona temporalia, affectus appetē diſtrahatur in illum inuerſum ordinem, ſcilicet epiſcopatus propter bonū temporale. Et ſic vere hoc genere ſuo exiſtit peccatum mortale: quia rerum ordo eis diuinitus inditus peruertitur. Eſt.n. debitus ordo, ut epiſcopatus ꝑ ꝑ functionem legitima appetatur. Subſidia uero tpalia ad ſuſtentationem ut recte poſſit iniunctū onus adminiſtrari. Qđ D.Tho. quidem S. Tho. ſtatim in c. quæſtionis docere cogitauit, dicēs, Principale & finale in epiſcopatu eſſe epiſcopalem operationem per quam proximorum utilitati intēditur. Quare ad argumentum proxime factum reſpondetur. Primum, quod & ſi eiuſmodi in aio habeat recte epiſcopatū adminiſtrare, nihilominus præſentiſſimo exponitur periculo præcipuam habendi curam deglubendi gregem, procurandiq. honorem & faſtum, poſthabendiq. animarum curam, nam quali ordo eſt in appetitus obiecto, talis eſt in opere metuendus. Pręterea. Et ſi nullum tale immineret periculum, appetitio ex ſuo ipſius obiecto peruerſo uitiaretur. Secundo autem, modo contingit epiſcopatum appe i ratione tpalium quę ei annectuntur, nō quod ratio illa conſtituatur finis epiſcopatus qui cōcupiſcitur, ſed ꝙ fuerit prima ratio mouendi appetitum. Et huiuſmodi affectio non apparet genere ſuo mortalis, cum per illam non conſtituatur peruerſus ordo in rebus. Poſſunt enim bona temporalia mouere hominem ad appetendum epiſcopatum, & ſi ipſa functio epiſcopalis non ordinetur in finem illum. Imo poteſt amor temporalium mouere hominem ad amandum Deum propter ſe, atq; adeo epiſcopatum. Sicuti & timor inferni poteſt quenquam mouere ad diligendum Deum ipſum propter ſeipſum. Nihilominus quia concupita non eodem ordine appetitum mouent quem inter ſe habent: eiuſmodi appetitio non caret culpa, ſaltem ueniali. At quāquam hæc in ſcholis vtcumq; explicari ualeant, tamē in affectu & vſu ęgrè diſtinguuntur. Etenim qui primo a tempo ral. præmio mouetur, adeo facile ordinē peruertet, ut diſcerni nequeat, quin epiſcopatum propter huiuſmodi præmia cōcupiſcat, atq. adeo in periculo ſit peccati mortalis. Quare alia eſt conſulenda regula, nempe ut qui certus ſit in eccleſiæ adminiſtratione nullum propter bona tpalia admiſſurum ire crimen, ſed officio ſuo ſecundum leges ſeruiturum ire, licet tpalium appetitu moueatur, extra metum eſt peccati mortalis. Sed tamē profecto raro iſta cohærent. Secūda ambiguitas eſt in diſtinctione duarum iſtarum conclusionum vi- Secūda ambiguitas. detur quippe in idem coincidere. Nā etſi appetere bona tpalia ad auaritiā ſpectet, appetere uero dignitatis celſitudinem ad præſumptionē, tamen appetere honores, quod primæ cōcluſioni appoſitum eſt, ad præſumptionem etiam attinere uidetur, cuius mentio fit in ſecunda. Reſpondetur Rñſio autem diuerſum eſſe appetitum honoris, qui eſt ambitio, ab appetitu celſitudinis, qui eſt præſumptio. Nam altitudo & honor habēt ſe ut cauſa & effectus. Et ſi quidem honor excellentiæ affectus ac ſubinde teſtimonium. Quare ambitio, ut 2.2. Obiectio. q.31. ait S. Tho. eſt inordinatus appetitus honoris, utputa uel cū quis teſtimonium excellentiæ appetit quā non hēt, uel non ad utilitatem aliorum appetit, nā honor non propter ſe, ſed tanq alioꝝ cōmodum appetendus eſt. Pręſumptio autem, eſt immoderata ſpes, nēpe concupiſcentia alicuius dignitatis aut loci, qui uires appetentis excedit: Quę quidem uitia in appetitu epatus diuerſa ſunt. His ſic expoſitis inſurgere quis contra poterit, nempe ꝙ huiuſmodi bona ꝑꝑ ipſa appetere nō ſit peccatum. Qm̄, ut ab auaritia incipiamus, duplex eſt eius ſpecies, vt S. Tho. 2. 2. q 118. docet. Altera.ſ. quæ opponitur iuſtitiæ, Nimirum cum quis aliena inique cupit, q̄ quidem ex genere ſuo eſt mortalis. Altera uero eſt quæ opponitur liberalitati, cū quis.ſ. nimiū cupit bona tpalia, quod ſane nō eſt peccatum, niſi quatenus periculum affert, aliquid contra charitatem appetendi. Poteſt autem quiſpiā bona tpalia ſpiritualibus annexa concupiſcere, qui tamē firmum habeat propoſitum, recte eadem bona tēporalia diſpenſandi. Eadem ratio-

ne aliquis poteſt cognoſcere in ſe uirtutis ac ſcientiæ dignitatem. in cuius excellentię teſtimoniū poteſt recte appetere honorem, atq. adeo poterit in ſe uires pſentiſcere, ut citra pręſumptionem ualeat appetere celſitudinem loci.

Solutio.

Hæc ueruntamen argumenta ex ſuperioribus ſoluuntur, niſi quę luculentius eandem elucidant. Etenim loci altitudo natura ſua non eſt propter ſe appetenda, ſed ut quis ſuper cādē labrum erectus luceat omnibus qui in domo ſunt. Et ſum rō eſt de ſecularibus magiſtratibus ſentiendum. Enimuero ab hoc huiuſmodi loci ſunt inſtituti. Qui ergo in hunc finem talem locum cōcupiuerit, genere rei nihil mali committit, niſi propter periculum, ut quarta cōcluſio declarauit. Qui autem propter celſitudinē epiſcopatum appetierit, eo ipſo ſe indignum profitetur, quandoquidem peruerſum habet affectū, atq. adeo ſupra uires id appetit ſuas, quod eſt pręſumptio. Pari rō de honore ſentito, qui nō eſt niſi ob teſtimonium uirtutis expetendus, ut aliis proſis. Et pariter de bonis temporalibus rei ſpirituali annexis, quæ non debent appeti niſi in ſuſtentationē ut poſſis officio in aliorum commodum fungi. De tertia concluſione nulla apparere poteſt dubitandi rō, adeo perſpicuum eſt licitum eſſe appetitum conſulendi uacandiq. animarum ſaluti. At uero quarta eſt mediate cōſideranda, qua ait D. Tho. idipſum propter annexū gradus ubi celſitudinē præſumptuoſum uideri, niſi ubi manifeſta neceſſitas extiterit. Etenim quis nō omnino eiuſmodi appetitum condemnare uideatur, ait tamen præſumptuoſum uideri. Subſequitur ergo ex his concluſionibus, Præſulatus appetitū ſi ad ſalutem animarū non referat, genere ſuo peccatum eſſe, uel mortale, uel ueniale, ut explicatum eſt. Attamē ad huiuſmodi ſalutem, relatus genere ſuo nec malitiam habere innatam, nec uero eſſe per ſe bonum, nam ſi per ſe bonus eſſet, nulla egeret circunſtantia quæ ipſum excuſaret. Si uero per ſe malus, nullū cū adderet excuſatū. Quocirca p.p annexū periculum, niſi cā aliud exigeret, malus eſt cā uero exigente ſit licitus. Quemadmodū ſi quis in rapidū flumen aut aliū quemuis periculoſum locū ſine cā ſe inferret, peccatū committeret, cuius tñ culpā nōnunquam cā poſſet abſtergere. Cām uero D. Tho. non aliam agnoſcit quā neceſſitatē nō quidem perſonæ propriam, ſed communem eccleſiæ.

Obiectio.

Quod ſi quis eum redarguat, pter illam accidere poſſe alterā, puta ſi quis ſobriū ſe & pudicū & doctum, ac deniq. irreprehenſibilem nouerit qualem Paul. 1. ad Timo. 3. depingit epiſcopum. Hic. n. nihil culpæ contraheret ut ſi epiſcopatū ſalutis gratia animarum concupiuerit, & dum neceſſitas eccleſiæ non ingruat.

Solutio.

Ad hoc reſpon conſulto. D. Th. hāc cām ſubticuiſſe, eo quod nemo id de ſe credere dēt niſi diuinitus ut ſait in ſolutione quarti argumen fuerit attactus, ut patet exemplo Iſaiæ, nam ut c. eius 6. refertur, prius angelus tetigit os eius, ut omni eum iniquitate permūdaret, q̄ diceret. Ecce ego, mitte me. Et de Samuele legitur 1. Reg. 3. diuinitus eſſe a ſomno excitatum, ut faceret uerbū domini in Iſrael. Et de cæteris prophetis ſimiliter eſt ſancto numine diſpoſitum. Et in lib. Dialogorū de Equitio monacho refert. Greg ſenſiſſe linguam ſibi a Deo tangi ut deinceps continere ſe a diuinis eloquiis non ualere.

Grego.

Hæc autem ſupernaturalia & rariſſime cōtingentia, nō ſunt in ordinem doctrinæ redigenda. Ad de quod neq. diuina iſta prouidentia niſi neceſſitatis tpe nunquam accidit.

Vnde epatus deſideriū reddat iniquum aut de præſumptione ſuſpectum.

Igitur quo rōnē ſummatim colligimus, cur epiſcopatus deſiderium, aut iniquū ſemper ſit aut de præſumptione ſuſpectū. Primū ante oculos conſtituenda eius eſt ſublimitas. Eſt. n. ſtatus non utcunq. perfectionis ut religioſorum qui perfectionem diſcunt ſed qui illud requirit perfectionis culmē ut gregem ſuum eandem doceat. Sane cū tāq̄ apoſtolorum ſucceſſores, ut dictum eſt, ſint animarum cuſtodes quas Chriſtus proprio ſanguine redemit. Ob idq. eadē eſſe dēnt tum ſcientia, tum & uitæ eminētia inſtructi, ut qđ de Chriſto ait Paul. ualeant eccleſiam ſuam ſine ruga & macula Deo in die iudicii præſentare pro quo perſoluendo munere mortem &, ſi oportuerit, oppetere. Hoc ergo ſcopo ob oculos poſito ſi quis hoc munus propter bona temporalia cupit, iam dictum eſt q̄ peruerſum habeat affectū. Si uero id propter animarum ſalutem appetat, tunc aut dignum

gnum

gnum ſe atq. idoneum ſentit, aut ſecus, ſi nõ ſe arbitratur idoneum iniquus eſt, puta iniuſtitiæ crimine implexus. Si autem idoneum ſe eſſe cenſet, uix liber eſſe debet a præſumptionis metu, nam uix ullus citra culpam ualeat tantum ſibi dignitatis adſcribere, quantum munus hoc expoſtulat. Qñ uero palam eſt eccleſiam uirorum inopia laborare, qui ei pro rei dignitate inſeruire poſſint, tũc qui plane ſe uidet ad eandem prouinciam aptum, licet illam ob ſalutem animarum optet, eadẽ neceſſitate poterit excuſari. Igitur ſi epãtum mente expetere pctm̃ eſt, quanto deformius illud opere procurare & ambire? Porro ergo depudendum eſt q tam licẽter tamque perfricata fronte præfecturæ hmõi petantur, ꝓcurentur & ambiantur.

Ad primũ arg. Ad primum igitur argm̃ ex dictis colligitur ſolutio, qui bifariam exponẽda uenit. Primo ut illo loco Apoſtolus legitimum epãtus deſideriũ definire uoluerit, quaſi dixerit, qui rite & recte epãtu deſiderat, nõ niſi opus deſiderat quod bonũ eſt, nempe operas ſuas ſaluti animarũ nauare, quod in tertia conclõne tanquam licitum aſſertũ eſt & laudabile. Vnde Aug. (Auguſt.) 19. de Ciu. Dei. Apoſtolus illic inquit qd epãtus ſit exponere uoluit. Eſt n. nomen operis, non honoris, σκοπεῖν nanq. ſpeculari eſt, & intẽdere, atque adeo epiſcopus idem quod ſuperintendens, de quo iam ſupra nos diximus. Quare ut paulo antea dixerat non epiſcopatus honor amãdus eſt & potẽtia, quæ per ſe uana ſunt, sed opus. (Gregor.) Quare Gregor. in Paſtorali, tunc, inquit, Apoſtolus illud dixit quando ille q plebibus præerat, primus ad tormẽta martyrij ducebatur. Quapp nihil tunc epiſcopus quam bonum opus ĩ uotis erat. Secundo aũt paulo differentius idem Apoſtoli ſum uerbũ & forte ſyncerius interpretandum eſt ut tanquam admonitio intelligatur, quæ id muneris cupientibus pauorem incutiat. (Interpretatio altera. Paulini loci.) Ac ſi dixiſſet. Qui epiſcopatũ deſiderat, ſibi caueat, ſibique quidnam deſideret prouidenter uideat. Deſiderat. n. opus nõ utcunq bonum, ſed eouſq. egregium, ut uix ullus ſit qui illi obeundo ſufficiat. Quem quidem ſenſum ſubiuncta uerba plane commendant. Subdit. n. Oportet epiſcopum irreprehenſibilem eſſe, unius uxoris uirum ſobrium prudentem, &c. Vnde Grego. ibidem laudans, inquit, deſiderium boni operis in pauorẽ uertit protinus quod laudauit. Quare prudenter D. Thom. tertiæ concluſioni quartam adiungit. Secundum pariter argm̃ in ſuperioribus ſolutum eſt. Sane ubi diximus altier præſulum ſtatum quam monachorũ perfectionis eſſe nam religioſi ſolum tanquam diſcipuli eiusq. ſequaces illam profitentur, Epiſcopi uero tanquam doctores quaſi illam iam aſſecuti. (Ad ſecũdũ arg.) Nam adoleſcentulum quem Chriſtus ad religionem inuitauit, non eſt ſciſcitatus an perfectus eſſet, ſed utrum uellet eſſe perfectus. Petrũ uerũ nõ antea paſtorem ſui gregis inſtituit, quam tertio interrogaret, an ſe plus illis diligeret, hoc eſt an cæteris eſſet ꝑfectior. Vnde Dionyſi. elicuit perfectionem epiſcopo actiue tanquam perfectori cõgruere monacho uero paſſiue tanquam perficiendo, (Diony.) uelle autẽ perfici non eſt præſumptuoſum, ut uelle perficere, neque eidem periculo expoſitum. Adde præterea quo monachus aliis ſe ſubdit ad ſpiritualia capellenda. Quod ſecundum Auguſt. 19. de Ciui. Dei. cuicunq. eſt laudabile, a ſtudio enim inquit, cognoſcẽdæ ueritatis nemo prohibetur, quod laudabile otium eſt. (Auguſt.) Ille autem qui perſonam epiſcopi induit alios eligit ſibi eſſe ſubiectos, a quo appetitus omnes dehortatur Apoſt. ad Heb. 5. ubi ait, Nec quiſquam ſumat ſibi honorẽ, ſed qui uocatur a Deo. Et Chryſoſt. ſuper Matth. (Chryſo.) Primatum eccleſiæ concupiſcere, neque iuſtum eſt, neque utile. Quis enim ſapiens uult ultra ſe ſubiicere ſeruituti & periculo tali ut det rationem pro omni eccleſia, niſi forte qui non timet Dei iudicium, abutens primatu eccleſiaſtico ſeculariter, ut ſcilicet ſeipſum conuertat in ſecularem. Ad tertium optime etiã D. Tho. reſpondet, quod frumentorum diſpenſatio fieri non debet cuiuslibet arbitrio, ſed primum diuina diſpẽſatione, mox & maiorum iuſſu & ordine, ſecũdum illud. 1. ad Corinth. 4. ſic nos exiſtimet homo ut miniſtros Chriſti, & diſpenſatores miniſteriorum Dei. Et ad Rom. 10. Quomodo prædicabunt niſi mittantur? (Ad tertium.) Quapropter cui neque, ex munere proprio incumbit, neque id a ſuperiori iniunctum eſt, is non

cenſetur

cenſetur abſcõdere frumenta, ſed ille prorſus qui uel officium quod aſſumpſit negligit, uel pertinaciter recipere tenuit]. Vnde
Auguſt. Auguſt. 19. de Ciuit. Dei. Otium ſanctum quęrit neceſſitas ueritatis, negotiũ iuſtum ſuſcipit neceſſitas charitatis, quam ſarcinã ſi nullus imponit percipiendæ atq. intuẽdæ uacandum eſt ueritatis. Si autem imponitur, ſuſcipienda eſt propter charitatis ne
Ad quartum. ceſſitatem. Ad quartum deniq. iam ſupra reſponſum eſt. Sanctorum. n. exempla nos nihilo amplius docent quam ꝙ nemo ſe ad ep̃atum ingerat antequã diuinitus ſit accerſitus, niſi ſit diuinitus ad id purgatus, ut in Iſaiæ exemplo uidere eſt.

ARTICVLVS II.

Vtrum epiſcopatum iniunctum liceat omnino recuſare.

QVoniam a uirtutis linea uerſus utrunq. extremum declinare contingit, & uiſum eſt quantum in ep̃atus appetitu inſit aut peccati aut periculi, ſubſequitur ut uideamus an in eius refutatione peccatũ eſſe contingere poſ-
Primũ argum. Gregor. ſit. Arguitur n a parte negatiua ex Greg. in Paſtorali vbi ait per actiuam uitam ꝓdeſſe proximis cupi[illegible] Iſaias officium prędicationis appetit. Per contemplationem vero Hiere. amori conditoris ſedulo inhęrere deſiderans, ne emitti ad prædicãdum debeat contr dixit. Ex his nanq. uerbis ſic arguitur, Amor Dei amori ꝓximi prę ſtat, ſicuti & uitiæ actiuę cõtemplatiua, nemo autem ut meliore potiatur fruge inferiore renuens culpa denotatur, ergo omnino licet ep̃atum contemplationis gratia refutare.
Secundum. Secundo Ex definitione ſuperioris art. arguitur. Nemo niſi purgatus, quod Iſaię exemplo monſtratum eſt, debet epiſcopalem ſubire prouinciam. ſed id quenquam de ſe cognoſcere, uelut ibidem inquit Gregor. per difficile eſt, ergo nemo tuto n ſi forte ad diuinitus nouerit debet ſe ꝑmittere epiſcopali functioni addici.
Tertiũ. Tertio de beato Marc. in eius prologo ait Hierony. ꝙ dicitur poſt ſuſceptã fidem amputaſſe ſibi digitũ ut illa orbitate ineptus ſacerdotio fieret. Nec deſunt qui emiſſo uoto ſeſe arcent, ne epiſcopi creari poſſint. Obſtacula autem huiuſmodi ſibi quenquam obtendere, grauius eſt, quam dignitatem ipſam recuſare, ergo unicuiq. ſubducere ſe licet ne eligatur. In contrarium occurrit Augu. in epiſt ad Eudoxiũ, quæ eſt numero 81. hiſce uerbis. Si qua, id eſt, aliqua ratione, operam ueſtram mater eccleſia deſiderauerit, nec elatione auida ſuſcipiatis, nec blandiente deſidia reſpuatis, ſed miti corde obtemperetis Deo, cũ manſuetudine portantes eum qui uos regit, qui dirigit mites in iudicio, qui docet manſuetos uias ſuas. Nec ueſtrũ otium neceſſitatibus eccleſię pręponatis, cui parturienti ſi nulli boni miniſtrare vellent, quomodo naſceremini, non inueniretis. — Auguſt.

Ad q̃nem unica concluſione reſpondetur. Quemadmodum ad inordinationẽ voluntatis pertinet ut proprio motu ſeſe ullus gubernandi periculis ſubdat, ita & eius prauitas eſt ſuperioris iudicio & pręcepto ſe ſubducere. Probe. n. hic D. Tho. duo in epiſcopatus aſſumptione meditanda dignouit, nẽpe quid hominem deceat ſua ſponte appetere, quidq; maiorum iuſſu acceptare Propria. n uoluntas hominis illuc debet eſſe mente intenta unde ſua propria pendet ſalus], quia hæc ſibi proprie cura incumbit atq. adeo cauere ne ſe illuc immergat, vnde ſibi periculum imminet, ſed tñ cum ſuperioris uigilantia ad bonum commune debeat potius attendere, ex eius arbitrio & diſpoſitione debet ſubditorum quiſque publicam adminiſtrationem capeſſere. Hinc ergo ſit noſtra cõcluſio nota, uidelicet utriuque ſubditi uoluntatem periclitari, nempe & dum proprio motu ad epiſcopatum ſeſe infert, & dum a ſuperioribus iuſſu ſe aufert. Quare optime poſt citata uerba ſubdit Augu. Sicut inter ignem & aquam tenenda eſt uia, ut neque exuratur homo, neque demergatur, ſic inter apicem ſuperbię & uoraginem deſidiæ iter noſtrum temperare debemus. Sicut ſcriptum eſt. Non declinantes neque ad dextram, neque ad ſiniſtram. Duo autem iniurioſa incommoda D. Tho. refert illius qui ſe plus nimio ſubtrahit. Primũ ꝙ charitatem repudiat proximorum, quibus frugi eſſe põ. Nã ut ait ſupra citatus Aug. Negotiũ iuſtũ ſuſcipit neceſſitas charitatis. Secundum ꝙ humilitatem uiolat, & obedientiam quam ſuperioribus

Concluſio reſpõſiua. Explanatur concluſio. Auguſt. Duo incõmoda eorũ q iniunctũ ep̃atum ꝑtinaciter recuſant.

Obiectio. ribus debet. Vnde Greg. in Paſtora. Tunc inquit ante Dei oculos uera eſt humilitas, cum ad reſpuendum hoc qđ utiliter ſubi ce præcipitur, pertinax non eſt. Sunt autē hæc digna quæ paulo altius expendantur Primum. n. differentia illa de propria ſubditi & aliena ſuperioris uoluntate non ui detur rationi conſona. Nam cum bonum commune prçſtantius ſit particulari, non ſolum magiſtratus & perſona publica, ue rum quicunque priuatorem debet illud ſuo priuato commodo anteferre. Vnde licet quis maiorem recreationem & dulcedinem in oratione ſentiat & abſtinentia, ubi tñ nouerit bonum publicum periclitari, ſuum proprium otium debet ſua ſponte etiam iniuſſus deſerere, vt ad prædicandū prodeat, vel ad aliud cõe bonū: etſi opus ad id fuerit ſolidiori cibo vti. Ad hoc reſpondetur ꝙ etſi bonum cõmune ſit præſtantius particulari, tamē cura eius ex proprio officio ſoli perſonæ publicę incumbit. Salus autem ſpiritualis cuiuſcunque ſibiipſi ꝓprie commiſſa eſt. Et ideo ſubditus quidquid ſua propria auctoritate incepauerit, debet facere ſcđm ꝙ expeditius cõducentiusq́. ad ſuam propriā animæ ſalutem fuerit arbitratus. Quare licet uideat quam maxime poſſe bono cõmuni prodeſſe: ſi tamen prudenter timeat periculū ſuæ ſalutis ſpirituale inde offerri, qđ utique putat non poſſe uincere, nequaquam ſe debet illi cõmittere. Prælatus vero ecõ uerſo ſecundum indigentiam boni communis iudicare debet quid cuique impe ret. Et ideo metuenda eſt illinc utique ſuperbia, atque hinc rurſus inobedientia. At vero ſciſcitaris vtrum utrunq. timendum ſit tāquam genere ſuo malum Apparet. n. non ſic eſſe, quoniam non obedire, genere ſuo peccatum eſt mortale, & tamen ꝙ ſua ſe quis ſpõte ad epiſcopatum offerat, ſupra dictum eſt, non eſſe ſuo genere peccatum. Immo poteſt id fieri licitè ſi circū ſtātiæ ſupra explicatæ cõcurrant. Ad hoc duas ſubdit Caietanus ſolutiones. Primā, quod forſan D. Th. noluit ſimilitudinem ſecundum oīa conſtituere, ſed ſatis eſt qđ vtrobique poteſt eſſe peccatum. Secundā, quod fortaſſe in priori membro loquebatur, de appetitione epiſcopatus peruerſa, utpote nõ propter opus, ſed propter honores aut fructus, ꝙ genere ſuo eſt mortale? Hæc aūt poſterior ſolutio menti D. Tho. nõ congruit, quia in priori mēbro non cõ ſtituebat peccatum ꝑ ꝑ peruerſionē finis, ſed eo quod quis ſua ſpõte ſe ingerat. Neque prior adeo eſt vero proxima, nā utrobique uidetur aliquid ex genere malum agnoſcere. Et iõ forte dicere uoluit ꝙ qa epatus nullatenus eſſe poteſt ſine periculo, ex genere ſuo habet quandā malitiam ſcilicet ꝙ quis periculo ſe obijciat: licet nõ ſit adeo innata quin per alias circunſtātias poſſit omnino excuſari. Eodē modo de inobedientia eſt cenſendū. Eſt n genere ſuo peccatum, quare eſſe nõ poteſt inobedientia quin ſit peccatum, ſed tñ cõcurrere pñt in perſona tales circunſtātiæ ꝑ ꝑ quas nulla ſit inobedientia non parere p̄lato, ſubditū ad epatum adigēti, ut in ſolutionibus argũrum explicare feſtinamus.

Solutio. (left margin, beside "ad id fuerit ſolidiori cibo vti")

Dubiū. (left margin, beside "ſit tāquam genere ſuo malum")

Duplex ſolutio Caieta. (left margin)

Refellitur ſolutiones Caieta. Solutio auctoris (right margin)

Ad primū igitur trimembrum ſolutionem affert D. Tho. Cuius prima pars eſt, quod etſi uita contemplatiua excellētior ſit quam actiua, tñ ex altera parte bonum cõe præſtantius eſt particulari, & ideo tenetur homo cum ad epiſcopatum accerſitur, etiam cum aliquo ſpiritualis otij detrimento iuſſa capeſſere. Quod ſi reſponſio hæc concluſioni ipſi eiusq́. noſtrę expoſitioni aduerſari cuipiā appareat, eo ꝙ diximus priuatę ꝑſonę magis proprie incūbere cuſtodiā proprię ſalutis ſpiritualis, quā boni cõis, etiam ſpiritualis intelligāt nullam eſſe repugnantiam. Illud. n ſolum concludit qđ ſpontaneè nullus ſe debet ingerere. At uero quando ſuperioris mandato accerſitur, iam tunc ſaluti ſuę magis expedit obedire, tum quod etſi ratione actus contemplatio ſit melior, tamen ratione obiecti ſeruire communi bono excellentius, eſt tum etiam quod uirtus non ſolum ex obiecto exiſtimanda eſt, ſed ex neceſſitate, quę in tali caſu ingruit. Quemadmodum Eleemoſina eſſe poteſt præſtantior uirtus quam oratio. Vnde Paulus ad Philip. 1. Coarctor, inquit. è duobus, deſiderium habens diſſolui, & eſſe cum Chriſto, multo magis melius Permanere autem in carne, neceſſarium propter uos. Quare Aug in uerbis citatis: Non otium, inquit, veſtrum neceſſitatibus eccleſiæ p̄ponatis. Additur aūt ſecūdo ad maiorem huius

Ad primum argumen. D. Tho. (right margin)

Mens S. Thomę (right margin)

Paulus. (right margin)

huius explicationem hoc ipſum ad maiorem dilectionem Dei pertinere. Optatius enim Deo eſt, & charius ut cura ſuarum ouium quas ſuo ſanguine redemit impenſe habeatur, quam ut ſuæ ipſius contemplatione uacetur. Vnde Augu. ſuper illud Ioan. ulti. Chriſti ad Petrum: Paſce oues meas. Sit, inquit, amoris officium paſcere dominicum gregem, ſicuti fuit timoris indicium negare paſtorem. Adijcitur demum tertio, quod nec epiſcopus ſic eſt aditus uitæ actiuę, ut a contemplatiua ſit prorſus alienus. Immo debent eſſe ſicut nubes uolantes, nempe diuinorum cõtemplatione pluuiam concipientes, qua prędicando ſubditorum animos fœcundent.

Ad ſecũdũ arg. S. Tho. Inter reſpondendum autem ad ſecundum, primum omnium D. Thom. pręiacit fundamentum, concluſionem. ſ. quod nemo tenetur in his quę illicite ſibi præcipiuntur, dicto obtemperare, nam obediendũ eſt Deo magis quam hominibus. Subdit autem tria impedimentorum genera obedientiæ obſtantia. Primum ſcilicet quod ſubditus ipſe amouere poteſt, ut ſi ſit in peccato mortali quod quidem tunc amouere tenetur, ut obediat. Secundum quod non ipſi, ſed pręlato auferendum incumbit quale eſt irregularitatis aut excommunicationis. Et tunc debet eidem pręlato ipſum pateſacere ut iudicet ſi expedit diſpenſare. Quemadmodum de Moyſe legitur Exodi 4. Obſecro Domine, non ſum eloquens ab heri nudiuſtertius. Cui Dominus: Ego ero in ore tuo, doceboque te quid loquaris. Tertium uero eſt, cui neque ſubditus neque pręlatus mederi poteſt, ut ſi archiepiſcopus cum electo ſuper irregularitate diſpenſare nequeat, & tunc ad Papam conuolandum eſt. Et qeidem circa duo ultima nihil reſtat dicendum. De primo autem id primum animaduertendum eſt quod qui in peccato eſt mortali, quod Paulus crimen uocat, indignus eſt qui epiſcopatum antea ſuſcipiat quam animum ab illo diuellat, nam qui Dei iuſſu probitatem debet eius gregem docere, contra eius uoluntatem prouinciam ſubdit, qui, ut ait Paulus, non eſt ſine crimine. Vnde non dubito quin ille qui cum animo perſeuerandi in peccato epiſcopatum acceptat, eodem ipſo facto mortaliter peccet.

Exiſtẽs in peccato mortali, indignus eſt epiſcopatu durãte peccato.

Sed nihilominus ſi alias idoneus eſt & nõ vult ſibi ſordes abluere ut obediat, etiam in hoc admonet D. Thom. ipſum peccare quandoquidem ait ipſum teneri peccatum amouere. Sed hoc profecto paulò accuratiori indiget meditatione. Primum enim non eſt intelligendum nouum eſſe peccatum ab inobedientia diſtinctum, ſed vult quod qui ut in peccato perſiſtat, obedire renuit, non habet legitimam cauſam ut in obedientiæ crimine abluatur. Quæſtio hæc tñ illico legentis animũ mouere põt. Vtrum ſi homo ille qui eligitur ea eſt affectuum peſtilentia corruptus, quamuis latenter ut turbulentiam ſuæ conſcientię pacare nequeat, ſed prudenter timeat ſe identidem ab illis fore ſuperandum, proponendo utcunq. exire a peccato, teneatur electori parere. Apparet enim ratio id conuincere, quandoquidem impedimentum habet primi generis, nempe quod ipſe poteſt excutere. Re uera ambigua res eſt. At uero cum poſſibile impræſentiarum non dialectice, ſed ſecundum prudẽtię regulas, & ꝙ aiunt moraliter ſit uſurpandum, pro eo ẽt quod perquam difficile eſt, ille qui ſentit ſe poſſe feritatem ſuorum affectuum non edomare, profecto non teneretur parere, imò delictum eſſet apud Deum tanto ſe diſcrimini obijcere. Secus aũt ſi inidoneũ ſe ꝗtum ad ſciẽtiã uel alias qualitates quę foris pateſcunt præ ſua modeſtia exiſtimaret, nã ſi hæc prælatus prudens & probus cognoſcit, illi deferẽdum eſt iudiciũ, atq. adeo obtemperandum. Sed percõtaris quinam cẽſendus eſt prælatus cui eſt de neceſſitate in hac parte auſcultandum, an ſolus Papa electionis epi confirmator & eps in collatione ſacerdotij, an ẽt electores? Vr quod ſoli Antiſtites, nam electores non ſunt Pręlati. Imo reges iã ſunt qui electorum loco præſentant. Reſpondetur ꝙ quãtum ad rigorem iuris ſolus prælatus qui iure iuriſdictionem habet neceſſitatem infert ut citra inobedientiæ crimen nequeat eius iuſſa retractare. imo tũc duntaxat qñ in uirtute obedientię id præcęperit. Attamen qñ electores uiri ſunt probi qui ſancto zelo electionem faciunt, non opus eſt electum difficilẽ ſe gerere. Imo conſultius eſt electionem acceptare, dummodo religioſus id ne faciat niſi facultate prælati Soto de Iuſt. & iure.

Dubitatio.

Solutio.

Quæſt.

Reſponſio.

præmiſſa, quandoquidem ſuum ſic habet inſtitutum. Enimuero in eiuſmodi honoribus fugiendis circũſpectus eſſe quiſque debet, nã ſolent, ut Schytæ fugientes in tergũ periculoſius vulnerare, ſolent inquã ſæpe iſtarũ dignitatum deſpectores peiori inde ſuperbiæ raptu corripi. quã ſi acceptarent metuerent. Adde ꝙ etſi hmõi celſitudinis loca omnino reſpuere actus eſſe poſſit heroicæ uirtutis, nihilominus poteſt fidelis ſeruus & prudens in adminiſtratione eccleſię cerebertima præſtare officia quę ſimul multo ſint apud Deũ cumulatioris commẽdationis quam unica humilitatis actio. Viri igit̃ ꝓbatæ uitæ ſic eſt prudentia modeſtiaque in ampleċtendis magiſtratibus exhibenda, ut in nihilo ſit minor in renuendis adhibenda cautio. Tunc uel maxime, dum præſulũ, qui digni ſint, inopia laboratur, atq. adeo eccleſię Chriſti bonorũ opus habet obſequio, ut paulo nos antea citatus. Aug. admonebat

Ad tertium.

Ad tertium reſpondetur: Cum epiſcopatus ſimpliciter non ſit de neceſſitate ſalutis, ut ſacramenta ac virtutum officia, ſed tunc tantum qñ ratio id obedientiæ exegerit, nihil per ſe implicat iniquitatis ut uoto quis alio ve obice ſe ſe præpediat, ne capiat. Quemadmodum tranſitus ad ſecũdas nuptias non iõ eſt illicitus ꝙ ordinibus ſuſcipiendis obſtat, dummodo uotum nunquam acceptandi epiſcopatum ſic habeat reſtrictam intentionem ꝙ hoc quantum in ſe fuerit neq. procurabit neq. accipiet. Nam ſi proponeret nulli prælato de illa re obedire, delictum eſſet, neq. tale uotum euſq. eſſet obligatoriũ. Ad id autem ꝙ de beato Marco allatũ eſt, ſi res ita habuit, nam Hier. non prorſus affirmat, ſed ait, dicitur, neceſſe eſt fateri diuina id reuelatione feciſſe, nam quempiam ſe tali ſine membro mutilare, delictum eſſet, ut ex concilio Nicæ. cano. ſi quis, diſt. 55. innoteſcit.

Hieron.

Concil. Nicænũ

Dubitatio.

Hoc aũt hic non eſt ſilentio prætereundũ. Vtrũ licitũ ſit deſiderare, & exoptare eum q creditur omniũ optimus utiliſſimusq. eccleſię in præſulẽ creari. Quãuis ꝓpter rei arduitatẽ uehementiſſime de propria ipſius ſalute timeatur. Eſt.n. caſus creberrime contigens, nẽpe ꝙ quis in adminiſtratione magiſtratus non ſit totum facturus. ꝙ debet, & tñ inter oẽs q eſſe poſſunt ſit minime malus, & reipublicæ maxime utilis Apparet ergo id expetere non eſſe licitum. Nã quidpiam alicui optare qđ illi eſt ad ſalutẽ tam periculoſum, & probabiliſſime nocuum, vr̃ ad odium pertinere.

Solutio.

Ad hoc nihilominus rñdetur. Primum ꝙ nemini licet eum tam ingenti periculo publicam prouinciam ſubire, neq. uero in illa perdurare ſi metum excutere nõ põt. Nã quid prodeſt homini ſi uniuerſum mũdum lucretur animæ uero ſuæ detrimentum patiatur? Imo e diametro repugnat charitate Dei ſalutẽ ſpiritualem propriam ſaluti totius orbis poſthabere. Scđm aſſertum ſit. Non ſolum licitum eſt, immo laudabile deſideriũ, ut ille ſit Antiſtes qui eccleſiæ eſt magis idoneus, ſeu minus incõmodus quantuſcunque de eius ſalute habeatur metus. Non dico qđ poſſis hoc illi conſulere ut accipiat, nam ipſe tunc nequiter acciperet aut retineret, ſed ꝙ licitum ſit tibi id de altero deſiderare, quin uero & procurare, & iõ quantumuis tibi aliter eſſet amicitia aut alia neceſſitudine coniũctiſſimus, id debes optare. Et rõ eſt maniſeſtiſſima, quoniam bonum uniuerſale præſtantius eſt particulari, atq. adeo proprio excepto, magis eſt optandum q̃ bonum ſpirituale cuiuſcunque amici. Atq. hoc ipſum confirmatur, nam ſi elector eſſes, deberes illum eligere, ipſi .n. electo examinare incumbit quid ſibi expediat.

Laudabile eſt eum expetere Antiſtitem qui eccleſiæ eſt magis idoneus, & cum ſoꝛmidine aduerſæ ualetudinis.

Ratio aſſerti.

ARTICVLVS III.

Vtrum oporteat eum qui ad epiſcopatum aſſumitur, eſſe cæteris meliorem,

POſt appetitum epiſcopatus & temperatam obedientiam eius qui eligitur ſubſequitur de electoribus & confirmatoribus explorare, utrũ ſemper teneantur eligere eum qui ſit cœteris omnibus melior. Apparet enim quod per nos Chriſtus facto docuerit. Petrum enim non antea eccleſiæ ſuę præfecit, quã trina interrogatione examinaret an ſe plus cęteris diligeret. Meliorem autem ſimpliciter ſola facit charitas? ergo nunquam niſi melior eligendus eſt, Secundo, Symmachus Papa. 1. quæſt. 1. uiliſſimus inquit, computandus eſt niſi ſciẽtia & ſanctitate præcellat,

Primũ argum.

Secũdũ.

lat, qui eſt dignitate præſtantior, ſed quiſquis ſciẽtia ſanctitateq. præcellit, melior ſimpliciter cenſetur, ergo nemo niſi qui morum probitate cęteris pręſtet eſt eligẽdus. Tertiũ. Tertio. In quolibet genere minora gubernantur per maiora, ſicut corporalia per ſpiritualia, & inferiora per ſuperiora, vt tertio, de Trinita. Aug. eſt auctor. Sed epiſcopus aſſumitur ad regimẽ aliorum, ergo debet eſſe cęteris melior. In contrariũ eſt textus Decretalis, de electio. c. ſcriptum. dicens ꝙ ſufficit eligere bonum, neque oportet eligere meliorem.

Diſtinctio. Et ſi quæſtionem iſtam libro tertio de omnibus eccleſiæ magiſtratibus latiſſime diſcuſſerimus, tamen quia hic a D. Thom. de epiſcopis peculiariter inſeritur, ordo nos rerum cogit illam repetere. Summa ergo reſponſionis D. Th. ſuppoſita diſtinctione duabus concluſionibus cõtinetur. Prima conclu. In electione enim, inquit, ad epiſcopatũ, aliud eſt ex parte eligentium, atq. aliud ex parte electi penſandum. Eſt ergo prior concluſio. Nemo eligere tenetur meliorem, ſi nomen melioris ſecundum proprium ſignificatum vſurpes, ſed eum qui ad munus paſtorale fuerit expeditior & aptior Bonus enim nemo ſimpliciter niſi ob ſolam charitatẽ exſtit. Poteſt enim, uti alias diximus, eſſe bonus artifex ſine uirtute morali, ſola aũt hæc facit hominẽ ſimpliciter bonum Vnde cum charitas ſit omnium uirtutum forma, ab illa homines apud Deũ boni denomiantur & sũt, & quo quiſq. ſit illa provectior, eo melior eſt. Probatio concluſionis. Probatur ergo concluſio. Electio perſonæ ad ſedem epiſcopalẽ ex eius functione perpendenda eſt, utpote quæ finis eſt propter quem perſona eligitur, & bonitas medii eſt a fine. Latiſſime namque libro tertio, quæſtione citata oſtendimus decimas ſtipendiaque eccleſiarũ nõ tanquam præmium qualitatis bonitatiſque perſonæ fuiſſe inſtituta. Illud enim præmium in cęlis nos apud Deum manet, ſed tantum, ut eccleſiis recte adminiſtretur, ſecundũ illud 1. ad Corin. 14 Ad ædificationem eccleſiæ petite, ut abundetis. Vnde non, inquit, qui boni ſunt preſbyteri, ſed qui bene præſunt, duplici honore digni ſunt. Ad eiuſmodi autem obſequia obeunda, & perficienda nõ ſolam morum probitas & charitas, quæ ſimpliciter facit meliorẽ, neceſſaria eſt, uerum & uirtutes aliæ tam intellectuales quam naturales, ut ſcientia, prudentia, efficacia, & grauitas. Non ergo neceſſum eſt ſimpliciter eligere meliorem, ſed eum qui ad eccleſiæ regimen eſt expeditior, unde Hierony Quidam, inquit, non quęrunt eos in eccleſia columnas eligere, quos plus cognoſcant eccleſiis magis ꝓdeſſe, ſed quos plus ipſi amant. Hactenus ille. Quod quidem ad acceptionẽ perſonarum attinet. Vnde ſuper illud Iacobi 2. Fratres mei nolite in perſonarum acceptione habere fidem Domini gloriæ, ait Auguſtin. ꝙ ſi ad honores eccleſiaſticos referatur, nõ eſt putandum leue peccatum. (Auguſt.) Poſterior conclu. Poſterior concluſio. Ille qui ad ſedem aſſumitur, non ſe tenetur cæteris meliorem reputare. In ſuperbiã. n. & præſumptionẽ talis cogitatio hominem adigeret, ſed ſatis eſt, ſi nõ in ſe crimen aliquod agnoſcat, per quod nefas ei ſit ſedem occupare. Quare etſi Petrus per comparationẽ fuerit interrogatus, an plus cæteris diligeret: non tñ niſi ſimpliciter reſpõdit, Dñe tu ſcis, quia amo te. Hæc oĩa adeo latè ac faſe lib. tertio, quęſtione 6. per decem concluſiones elucidauimus, ut nil ad rem pertinens poſſimus nunc adhibere, ſed ſatis fuerit textum D. Thom. in eius gratiã nõ præteriſſe. (Elector ex debito officii tenetur explorare ac põderare merita eligendorum, & meliorẽ eccleſiæ tribuere.) Duo uerò aut tria ſunt in eius uerborum textura mẽte perſpicienda. Primum, ꝙ cum ipſa electio nis uox collationẽ inter plures deſignet, quorum reliquis poſthabitis unus aſſumitur, elector de ſuo nomine admonetur non ſatis hr̃e eam explorare quem idoneum eligat, ſed plurium dẽre merita expendere ponderareq́; ut præſtãtiorem eccleſiæ tribuat, non ſolum probitatis uitæ rõne habita uerum & reliquorũ quæ ad publicã functionem ſunt expedientia. Tametſi loco citato admonitũ curauimus, ꝙ primũ idoneitatis fundm̃ probitas eſſe dẽt. Nam eum qui prauus eſt, nullæ aliæ qualitates efficere poſſunt, ut eligitur, idoneũ. Vnde Paulus tanquam neceſſarium in epõ reqrit ut ſufficienti teſtimonio ſine crimine habeatur. Quod quidem nomen nõ leuioris eſt culpæ, ſed mortalis. Quæ autẽ præter charitatẽ in epiſcopo requirantur, ad tria quæ hic S. Tho. refert reducũtur, quæ (Tria præter charitatem.)

ſūt inſtruere plebē fi de & moribus, & ab hæreticorū aliorumq. periculis, qui mores peruertunt defendere, ac demū pacifi ce gubernare. Nam ſcopus gubernationis eſt pax mentium & corporum. Hac enim ratione Dei filii ſuum retinēt nomen. Nā beati pacifici, quoniā filii Dei uocabunt.

Obiectio. De illo autem notando uerbo, quo ait S. Tho. diuina myſteria, atq. adeo ſtipēdia non dari hominibus quaſi præmium ſuæ charitatis & probitatis, dubitare quis poſſet, eo quod & naturalis ratio, & eccleſiaſtica iura reclamare uidentur, quippe quę uolunt clericos qui de eccleſia bene meriti ſunt, ab ipſa remunerati.

Solutio. Reſpondetur autem dictam ſententiam nullo opus habere interpretamento, nā ut iacet eſt uera. Non enim negat eos qui integræ ſunt uitæ præbendarum ac dignitatum eccleſiaſticarum dignos eſſe, uerum id tātum quod nos loco citato lib. 3. nō leuiter demonſtrauimus, nempe ſacerdotia, eorumque ſtipendia non eſſe inſtituta ad remunerationem bonorum, ſed duntaxat ad eccleſiarū ſeruitium. Si enim hoc in familia Chriſtiana neceſſarium nō eſſet, certe neque eſſent imperatæ decimę, neq. ſtipendia cōſtituta. Quare ſi hæc tribuēda ſunt dignis, nō eſt ea ſuprema cā quod ſuæ bonitati ſint debita, ſed quod elector debet eccleſiæ idoneum miniſtrum pro ratione ſui ſtipēdij prouidere. Reliqua loco citato lib. 3. ſi lubet reuiſe. Demonſtratum. n. illic curauimus, ꝙ etſi quātum ad rigorē exterioris fori & reſtitutionis uinculū, ſatis ſit dignum eligere, tñ quantum ad forum poli, neceſſe eſt eligere digniorem. Quod ſi in omnibus ſacerdotiis & præcipue in habentibus animarum curam neceſſum eſt, quanto id magis neceſſariū in epiſcopis præficiēdis? utpote quorum adminiſtratione tota ſalus ſpiritualis Chriſtianū reipublicæ periclitatur, ac perinde ipſiſſimus Chriſti ſanguis, qui per ipſorum, non modo iniquitatem & fraudem, uerum etiam inſcitiam, ignauiam, & ſocordiam fruſtrari poteſt, & ſæpiſſime ſolet, ſuę redemptionis fructu. Sibi ergo uideant quibus id muneris incumbit, quantū dēant ſolerter oculis perluſtrare eorū merita quos Apoſtolis ipſis diuinitus electis ſubſtituūt. Atq; eos p̄ſertim cauere debēt, qui hmōi honores ambiunt. illi. n. nō paſtores ouium habēdi ſunt, qui ꝑ ipſius ſanguinem fundere anhelent, ſed lupi qui ipſarum ſanguinem ſitientes nihili pendunt eorum animas extinguere.

Ad primum igitur argumentū reſpondet D. Tho. ꝙ cum Chriſto notiſſimæ eſſent aliæ Petri qualitates ad eccleſiæ gubernationē idoneę, ob id de amplitudine dilectionis eū præciſe examinauit, quod ubi aliæ inſunt cōditiones, hęc debet exiſtimari pręcipua. Sed poteſt huic altera ēt ſupponi ſolutio, ꝙ cum aliæ partes Petri ad regimen requiſitæ, cunctis circūſtantibus propatulæ eſſent, charitas autē in corde intus deliteſcat, hanc uoluit cūctis ēt conſtare, ut quemadmodū lib. 3. diximus manifeſtum in foro exteriori fieret, optimi electionem fieri. Hoc autem loco citato lib. 3. fuſius explanauimus. Ad primū arg. Secūda ſolutio.

Ad ſecūdū reſpondetur, uerbum illud Symmachi nō de illo intelligi qui eligendus eſt, utpote ꝙ niſi ſanctitate & ſcientia pręcellat, uiliſſimus ſit in electione exiſtimādus, ſed de illo qui iam electus eſt. Quo ideo uerbo epiſcopi admonentur, ꝙ etiam ſi dum in minoribus agebant, non prorſus ea ſāctitate fulgebant, quę epiſcopū decebat. Tñ poſt quā in candelabrum erecti ſunt, ſatagere prorſus debent, ut nomen & locum ſuum re ipſa expleant, alias nō poſſunt nō in cōſpectu populi uileſcere. Ad ſecūdum.

Quę aut ſciētia in epiſcopo ſit requirenda, Theologię ſcilicet an Canonici iuris, loco citato lib. 3. utcunque diſputauimus. Haud enim res digna eſt quæ in diſputationem deberet acceſſiri, eſt ſiquidem indigna ſentētia quæ audiatur, illic præciſe theologum eſſe pręferendum, ubi hæreſes ſerpūt. Tum quod cum oporteat hæreſes eſſe, ubique & ſemper timendæ ſunt, atque adeo docta prædicatione coarmandus populus, ne unquam labaſci poſſit, tum præcipue, quod Chriſtus epiſcopos paſtores inſtituit, qui doctrinę pabulo quā ipſe docuit, ſuū gregē ſaginarent, moribusq. quos ipſe inſtituit, intingerent, non præcipue Doctores legum, quas homines poſtea adiecerunt & litiū iudices, eo pręcipue ꝙ canones ex Theologiæ fonte deriuati ſūt. Id qđ eius bicornis mitra deſignat. Vt. n. in eius conſecratione patet, caput ep̄i cornibus non utriuſ- Scientia theologiæ maxime in ep̄o deſiderāda.

vtriuſq; iuris, ſed utriuſq. teſtamēti armatur ut terribilis appareat, non aduerſantibus ſibi mutuo in foro, ſed aduerſariis ueritatis. Ad tertium reſpondetur, diſcrimen eſſe inter regimen rerum naturalium, & gubernationem in ſpiritualibus, quæ ad ſupernaturalem gratiam ſpectant. In naturalibus. n. eo ipſo ꝙ res ſit ſimpliciter ſublimior, ſuaptenatura m. gis eſt ad regendum idonea, ut cœli, quam elementa, & alia elemēta, quam terra, in donis autem gratiæ, quę ut in priori ad Corint. ait Paulus, Spiritus ſanctus diuidit prout uult, nil ꝓhibet ut qui inferior ſimpliciter eſt ſecūdū charitatem cumulatoribus g ijs ac donis ſit ad regēdum inſtructus. Et ad hunc gratiæ ordinem pertinet eccleſiaſticū regimen. Imo uero non hoc ſolum, ſed etiā ciuile. Quare neque in magiſtratibus ciuilibus eligendis ſolum, ut in 3. Politicorum ait Ariſtot. attendenda eſt integritas uiri, inquantum perſona eſt priuata, id quod charitas facit, ſed q^r ſit bonus ciuis. Quare aliæ qualitates regum & iudicum ſuo ēt gradu ad gratiarum diuiſiones attinēt.

Ad tertiū arg.

Ariſtot.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum epiſcopo liceat cura epiſcopali deſerta, ad religionem ſe conferre.

POſt qualitates eorum qui eligendi ſunt & eligentium obligationem, ſequitur diſputare, utrum epiſcoporū ſtatus ita ſit firmus, quem poſtquam eps aſſumpſerit, deſerere nequeat. Arguitur. n. id ei non licere, nam maxime religionis intuitu, ſed hoc nō licet, qm̄ a perfectiori ad minus perfectum retroſpicere damnabile eſt, ſcd̄m Dn̄i ſnīam, Luc. 9 Nemo mittens manum ad aratrum & reſpiciens retro, aptus eſt regno Dei. Ep̄orum autem ſtatus altior eſt monachorum inſtituto, ut paulo ante dicebamus, ergo ſicut de monachatu ad ſeculū nefarius eſt regreſſus, ita & de ep̄ali ad religionis clauſtrum. Sc̄d'o. Ordo gratiæ decentior eſt ordine naturę, ſecundum autē naturam nihil contrariis motibus cietur, vt lapis qui naturaliter deſcendit, nequit aſcendere naturaliter, at ſecundū ordinem gratiæ a monachatu ad ep̄atum licitus eſt aſcenſus, ergo cōtrarius deſcenſus, illicitus. Tertio. Nihil in operibus gratiæ debet eſſe otioſum, ille autem qui ſemel in epiſcopum conſecratur, perpetuo retinet poteſtatem ordines conſerendi, aliaq. id genus perficiendi. Hæc autem poteſtas ſi quis curam paſtoralem deſerret, otioſa remaneret, ergo id minimè licet. In contrariū eſt ꝙ nemo ad id quod illicitum eſt, cogi poteſt, qui autem ceſſionem a paſtorali cura petit, poſtea ſi cedere cunctetur, ad id cogitur, ut patet ca. Quidam. de renuntia. ergo non eſt epiſcopo illicitum epiſcopatu abſcedere.

Primum argum.

Tertiū.

Ad quæſtionem quatuor concluſionibus reſpondetur. Prima, quæ cæteris ut fundamentum ſubſternitur, eſt. Tamdiu obligatur epiſcopus paſtoralem retinere curam, eiuſq. agones perferre, quamdiu ſpes aliqua illi durat, ꝙ poſſit plebi prodeſſe. Probatur, Epiſcopalis ſtatus in hoc cōſiſtit quod aliquis ob diuinam dilectionem proximorum ſaluti curandę ſeipſum mancipat, id quod Chriſtus, dum Petrum elegit, planè docuit. Haud enim præmiſit, Diliges gregem plus his: ſed, Diliges me. Nulla enim dilectio niſi ex diuina deriuetur, ſufficit ad ſubeundos labores, perſiſtendumq; in vigilia & ſolicitudine quę epiſcopi functioni eſt neceſſaria. Quare epiſcopus non eccleſiæ tantum aut populo, ſed & Deo ipſi fidem ſuam obligat, ut tanquā fidelis diſpenſator & prudens gregem ſuum gubernabit. Quæ quidem obligatio genus uoti eſt, ut S Thomas in calce quæſtionis ait Atque huc illæ cōſecratoris interrogationes alludūt Vis ea, quæ ex diuinis ſcripturis intelligis, plebem & uerbis docere & exemplis. Vis beato Petro Apoſtolo eiuſq; ſucceſſoribus fidem & obedientiam exhibere. Itaq licet non emittatur nouū uotum caſtitatis præter ſacerdotale, neque ullum aliud quod ſit ſolenne ſuper quod Papa diſpenſare nequeat, emittitur tamen obedientiæ uotū, quod a ſolo ſummo Pontifice eſt diſpēſabile. Quod ſi uotum eſt, ut D. Thom. ait, non Pontifici tantum, ſed etiam Deo ipſi fit. Atque adeo, vt concluſio aſſerit, perpetuo uinculo obligatus reſtat epiſcopus eccleſiæ ſuæ, quā ſibi per anulū fidei deſponſat. Quapropter diuortium eſſet, ſi non cū illa perpetuo permaneret Secūda concluſio.

Prima conclu.

Rō conclusiōis.

S. Tho.

Secūda conclu.

cluſio, Nequit eandem eccleſiam neque propter dulcedinem contẽplationis, neq. propter quoduis euit dum incommodũ, neque propter commodum proprium lucrãdum relinquere. Probatur. Nam Pau. quem ſupra ad Philip. primo citauimus, quaſi duobus perplexus, & quid illorum eligeret neſcius, etſi iudicaret diſſolui & eſſe cum Chriſto multo melius, tamen ui dẽs neceſſarium eſſe manere in carne ꝑ ꝑ fratres, ſubdit, Et hoc confidens ſcio quia manebo. Et Chriſtus Ioan. 10. Bonus inquit, paſtor animam ſuam ponit pro ouibus ſuis Meditatius ergo perſpexeris, q̃ta cum energia omnia commoda atque incõmoda quę perſonam epiſcopi propriè tangere pñt excludantur. Nam ſi fruitionam ſempiternę fęlicitatis, quę etiam in paruum tẽpus omnia, quæ deſiderari poſſunt, indicibiliter exuperat, iuſtam cãm Paulus non iudicabit, ut poſſet fratres in eorum neceſſitate ſuo pręſidio & munere deſtituere, quænã excogitari poteſt propria cõmoditas, quæ epiſcopum excuſet? Etſi Chriſtus uitam etiã ipſam admonet paſtorem, ut exponat pro grege, quod ſit reliquum detrimentum cuius cauendi cã poſſit grex deſeri? Tertia concluſio, Pñt nihilominus aliqua accidere impedimenta ꝑ ꝑ quę cedere epiſcopus poſſit epiſcopatui, quę quidem Inno. III. ca. Niſi cum pridem. de renuntia. percẽſet. Sed hęc tñ impedimenta penſanda ſunt reſpectu functionis, quæ fieri nõ poteſt debite, ut ſi ſit ſpiritualis defectus perſonę, aut corporalis, nempe crimen, ut ſimonia aut homicidiũ, aut hęreſis, aut aliud quodcumq. ꝑ ꝑ quod epũs deponi debet, aut per quo infamiam contrahit, qua quidem reſperſus, quamuis pnĩam egerit, auctoritate caret ad regendum cuius gratia plus officit q̃ proſit. Enimuero ſi purgare infamiam poteſt, tenetur quidẽ ſub pœna peccati mortalis, ſi in dignitate uult perſiſtere Nam quo iure tenetur ad rectã adminiſtrationem, tenetur & obſtacula amouere dum poteſt, ẽt ſi citra ſuam culpam eam cõtraxerit. Quando uero infamiæ ſordes eluere non ualet, tunc ſi abſque ſua culpa illis infectus eſt, non tenetur epatum renuntiare. At ſi cãm uere dedit eiuſdem infamię, quæ tam obſcura ſit, ut uere functionis impedimẽtum, profecto tenetur præſulatu decedere. Et idem eſt, ſi ſit uir ſeditioſus aut ſcandaloſus. Nam ut ait Apoſt. 1. ad Corint. 8. Si ſcandalizauero fratrem meum, non manducabo carnis in æternũ, dummodo ſit ſcandalum datum, nõ acceptum, nã qui ſcãdalum leuiter accipiunt, relinquendi ſunt, ait Chriſtus, tanquam cæci & duces cęcorum. Vel poteſt eſſe defectus in ſcientia & prudentia. Haud. n. ſibi ſe ullus perſuadeat, ſi omnino ſacerdotio indignus ſit, propterea habere cõſcientiam ſecuram, quod a legitimo iudice ſic fuerit ei collatum ut collatio teneat. Imo ut acceptatio peccatum eſt, maxime ſi curam habeat animarum, ſic & illud retinere in dies, fit abſurdius crimen. & aſcendere ad aliam eccleſiã, multo ſceleſtius, Vnde Oſeę 4. Quia inquit Dominus, ſcientiam repuliſti, ergo te repellam, ne ſacerdotio fungaris mihi. Si autem irregularis tunc erat, q̃ñ ad ſacerdotiũ aſſumptus fuit non dubium quin collatio fuerit nulla, ſi autem poſtquam obtinuit, illam incurrit, iam dictum eſt, quemadmodum ſine diſpenſatione non poſſit dignitatis munere fungi. Si autem impedimentum eſt corporale, utputa aut ſenectus nimia aut infirmitas, non eſt neceſſaria abdicatio eccleſię, ſed poſſe eſſe conſiliũ, retenta aliqua ſuſtentatione. Sed ad minus ſecũdũm antiqua iura debet perſona digna in adiutoriũ illi adiungi. Tanto tñ poſſet eſſe auctoritas in ſeno, ut conſultius eſſet in magiſtratu perſiſtere & ſua umbra gubernare, quam alteri committere, ut eod. tit. de renun. cano. litteras ait idem Innoc. Poſtremo deniq. ex arte ſubditorum põt eſſe defectus, non quicumq. nam ꝑpea ꝙ aliquantulo ſit populus durior, nõ illico per deſperationem reſpuendus eſt, ſed diuino pręſidio confitendum. Ad tunc relinquet eos licet, tametſi ad id nulla emergat obligatio, q̃ñ nulli ſunt inter improbos ꝓbi, ſed labor omnino exiſtit infrugiferus ac perinde ſuperuacuus. Solet. n. ob defectũ populi inepta eſſe Pręſulis prędicatio, ſecundum illud Ezech. 5. Linguam tuam adhęrere faciam palato tuo, quia Dñs exaſperãs eſt. Quocirca ſecundo dialogorum Greg I bi æquanimiter portãdi ſunt mali, ubi inueniuntur aliqui qui adiuuentur boni. Vbi

Probõ.

Tertia conclu.

Inn. III.

Paulus.

Gregor.

autem

autem omnino fructus de boni: deeſt, ſit aliquādo de malis ſuperuacuus. Vnde ſę pe agitur in anima perfectorum quod cū laborem ſuū ſine fructus eſſe cōſiderant, in locum alium ad laborē cum fructu migrant, iuxta illud Pauli. Ecce cōuertimur ad gentes, quia uerbi Dei nos indignos fecistis.

Quarta conclu. Quarta concluſio. Quātumuis cauſſæ adſint ad iuſte cedēdum, nihilominus ceſſio citra auctoritatem prælati fieri nō poteſt puta Papæ, ſi epiſcopus uult cedere, quippe cui ſoli facultas ſuppetit, ut ait D. Tho. in illo uolo diſpenſandi. Parœcialis autem ſacerdos poſſet de licentia epi cedere.

Ratio concluſionis. Sententia eſt eiuſdem Innocentii in ultimis uerbis eiuſdem cap. ubi ait. Etſi pēnas habeas, quibus ſatagas in ſolitudinem auolare, ita tamen ſtrictæ ſunt nexibus præceptorum, ut liberum non habeas abſque noſtre permiſſione uolatum. Imo neque ad religionem demigrare abſq. Papæ facultate epiſcopo liberum eſt, ut c. licet. de regula. Et ratio eſt, ꝙ ſicut nemo ad eccleſiam abſque iudicio ſuperioris aſſumendus eſt, ita neq. abſq. eius arbitrio ulli licet illam deſtituere. Sed eſt demum meditanda cautio c. quidam. ſupra citati. Quod ſi quis ceſſionem petit, retrocedit, cogendus eſt. Conſueuerant enim aliqui & conſueſcunt epiſcopatum renuntiare pauperiorē, aut alias ſibi minus commodum, ut uberiorem poſſint epiſcari. Et ideo cum uident ſuis technis fruſtari, retrocedunt. Merito ergo illi cedere compellendi ſunt, & ab eccleſia repellendi.

Ad primum argum. Ad primum igitur argumētum reſpondetur Cum perfectio monachi ſit proprii ſaluti ſtudere. Epiſcopi uero perfectio eo ſit excellentior, quod proximorum ſaluti debeat incumbere. conſequēs fit, ut quādiu utilis eſſe poſſit eccleſiæ, idem muneri debeat impenſe ſuas nauare operas. Ob idq. ſi tunc ad religionem commigraret, retrocedere cēſeretur, nempe ꝙ cum non ad ſuam tantum, uerum & ad ſubditorū utilitatem procurandam ſe obligaret, ſuæ ſolum uacare ſtudeat.

Innocētius. Vnde Innoc. cap. citato, Facilius, inquit, indulgetur, ut monachus ad præſulatum aſcendat, quam præſul ad monachatum deſcendat. Attamen quando iam eccleſiæ inutilis fit, aut forte peſtifer, cōſilium eſt, ut quo ſuæ ſalubrius conſcientiæ cōſulat, in monaſterium ſeſe recipiat.

Ad ſecūdum. Ad ſecundum per idem fundamentum reſpondetur, ꝙ per nullum impedimētum homo curam propriæ ſalutis præterire debet, quod ad religionis ſtatū pertinet. Poteſt tñ a negotio alienæ ſalutis impediri. Et ideo monachus quidem aſcendere ad epatum poteſt, ubi propriæ ſaluti periculum non paratur. Et pariter eps ubi cohibetur, ne alienæ ſaluti abſque propriæ detrimento incumbere quiuerit, intra clauſtra monaſterii ſeſe cōferre. Ceſſante autem impedimento, poteſt rurſus ad prius inſtitutū remeare, niſi forſan ob crimen aliquod fuerit epatus priuatus, & in monaſterium ad peragendos pœnitentiæ fructus obtruſus. Quemadmodum illud intelligitur decretum. 7. q. 2. Præcipit S. Synod. ut quicunq. de pontificali dignitate ad monachorum uitam & pœnitētiæ deſcenderit, nequaquam ad pontificatum reſurgat.

Ad tertium. Ad tertium demum reſpondetur, quod quemadmodum in naturalibus infirmitas efficit, ut potentia maneat ſuo uſu orbata, ut caligans oculis, ita neq. incongruum eſt ut epalis poteſtas ſpiritualis impedimentum maneat ab uſu colligata.

QVAESTIO III.

DE EPISCOPORVM Reſidentia.

ARTICVLVS I.

Vtrum epiſcopi in ſuis diœceſibus reſidere iure diuino teneantur.

TErtio loco libri præſentis quæſtionē polliciti ſumus hanc inſignem, de reſidentia Epiſcoporum, ac ſacerdotum curam habentium animarum.

Primū argumētū partis negatiuæ. Apparet enim diuino iure nō eſſe indicta. Ius enim hoc, illud præciſe cēſetur, quod in euangelio, aut loco alterutrius Teſtamenti, tanquam diuinum præceptum legitur, ut eſt præceptū baptiſmi. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit, aut qđ inde planè colligitur. Huiuſmodi autem reſidendi præceptio non eſt huiuſmodi, ergo non eſt ſanctio diuini iuris.

Secūdū. Secundo, Soli Petro commiſſæ ſunt

claues regni cœlorum, illiq. ſoli dictum,
ut uniuerſum Chriſti gregem paſceret, er
go illi ſoli commiſſa eſt ſumma rei huius,
ac, ſubinde paſcendi modus. Ad modum
autem paſcendi attinet reſidentia, atque
Tertiũ. adeo nõ eſt de iure diuino. Tertio. Timo
thæus Epheſinus epiſcopus crebro Pauli
iuſſu impulſus eſt per alias eccleſias diua
gari, diutiusq. propria abeſſe, ergo id non
eſt de iure diuino. In contrarium autem
eſt, quod epiſcopi ſunt paſtores, ſecũdum
illud euãgelicum. Paſces oues meas, paſce
re autem gregem officium perſonale eſt,
quod perſonæ pręſentiam expoſcit, ergo
eodem euangelico iure tenentur ſuis ec-
cleſiis reſidere.

Quæſtionem hãc temporum iniquitas
celebrem fecit, nam eius affirmatio, ſi uel
de ſolo paſtoris nomine exiſtimeť. adeo
perſpicaciter ueritatem ſuam oculis obii-
cit, ut in quæſtionem euocari penitus re-
nitatur. Quare apud antiquos, admonitã
quidem ut licet uidere poteris, diſputatã
uero uix uſpiam. At cum eccleſiaſtici mo
res de florido illo priſcorum loco tam mi
ſere deciderint, eãdem ueritatem cousq.
in quæſtionem reuocarunt, ut iam nõ ſit
Caieta. perſuaſu facilis. Atqui Caiet. loco præſen
ti, ſcilicet. 2. 2. q. 185. ueluti rẽ compertã
breuibus abſoluit. Tempore autẽ Triden
tini concilii peregregius frater Bartholo
mæus Miranda neceſſitudine religionis,
ac ibi tunc temporis ſocietatis mihi con-
iunctiſſimus, eãdem quęſtionem tum plu
rimis ſacrorum teſtimoniis, tum etiam ra
tionibus adſtruxit, idq. ita locuplete ac di
ſerte, quod ſuum ingeniũ eſt ac ſolertia,
ut laborem aliis potuiſſet excuſare, niſi
Cathar. Reuerendus Catharinus Minorienſis ad
contradicẽdum prodiiſſet. Haud inquam
negauit quin p̃ſides reſidere teneãtur, ſed
tamen aſſeuerare perſtitit, humano quidẽ
iure, hoc eſt pontificio, ad id obligari, nõ
autem aut naturali aut diuino. Ex quo in
ferre perrexit, curam illam ſoli Papæ in-
cumbere, ut illos reſidere faciat, ipſos aũt
non aliter teneri, quam ipſe diſpoſuerit,
ego uero litem cũ homine conteſtari no
lo. Eſt n. uir, alioqui quidem religioſus, at
tamen acerrimi ad contradicendum inge
nii? cũ quo mihi prius de certitudine gra-
tiæ, & poſtea in Commentariis ſuper Pau
lum de prædeſtinatione cõtrouerſia fuit.
Qua de re, ut adiui (nam legi nũquam)
multis me, quæ ſibi genuina ſunt & nati-
na, ſcommatum figuris reſperſit. Et re ue
ra ſi tãtum ſuis aſſertis confirmandis inſu-
daret, quantum huiuſmodi innectendis
cõuitiis aſſolet, fælicius ſuum celebraſſet
nomen. Sed putat ſimpliciter ſuis dictis
ueluti oraculis auſcultandum. Et cũ egre
ferat, quod oẽs uelint eſſe magiſtri, nihil
ipſe ueretur omniũ prodire magiſter. At
uero non conſtitui, quia neq. theologicũ
neq. Chriſtianũ eſt, malum pro malo red
dere. Et ægrius fero, ꝙ ẽps ſimilia de ali-
quo euomat, quam ꝙ de me quiſquã eo
præſertim, ꝙ neq. ea in me expuit mala,
quæ multa opus habeant ad ferẽdum lon
ganimitatem. Rem ergo tantum pro meo
ingeniolo dilucidare ſatago, non cum
homine contendere. Igitur quo lineam
aliquam omnibus confeſſiſſimam præſti-
tuamus, unde diſputationẽ auſpicemur,
concluſionem primum uniuerſis literarũ
profeſſoribus receptiſſimam pręfigamus.
Conſtantiſſimum eſt, eccleſiarum Præſu-
les, imo & aiarũ oẽs paſtores, uſq. ad pa
rœcios inter ſuos greges reſidere teneri.
Sed quod in q̃onem uertitur, eſt de iure
ad id cogente, ſit ne tm̃ humanũ, an uero
diuinũ ẽt & naturale. Ecquis. n. mente ſa- Suadetur
nus, in q̃onem compellet, utrũ ianitor, cui poſita
iura claudendi recludẽdiq. commiſſa eſt, con-
ad ianuã aſſiſtere debeat. Et cui nauis gu cluſio.
bernatio incũbit, ad clauũ ſedere? Et utrũ
dux in bello, dũ gerit, & miles in acie dẽat
exiſtere? Quin uero non mõ humanæ le
ges hoc de ẽpis in q. traduci non ſinũt, ue-
rũ & diuina & naturalis dementiæ nobis
certũ eſt, adſcribũt, ꝙ ipſum intẽtamus. E-
tenim ſi Deus, ut ipſi cõtrarii fatentur, q
diffiteri nequeũt epalem dignitatẽ, q̃ late
in eccleſia patet, inſtituit, nonne & officiũ
ipſum paſcẽdi iſtituit? Paſcere aũt, nũ na
turale ius aperte clamat pſonalẽ require
re p̃ntiam? ergo q̃uis illi largiremur ele-
ctiones ire tãtũ humano fieri, nunq̃ inde
obtinerent, ut Papa mutare poſſit quin of
ficiũ paſtoris, ſit iure diuino per ſe paſcere
ac ſubinde reſidere. At ne dicẽdi impetus
ſine diſpẽſationis atq. œconomiæ luce in
uiſcera nos diſputationis inferat, ſupoſita
prima fundamẽtali cõclõne, ꝙ in q̃onem
acceſſi-

accerſitur, eſt, quo iure hæc reſidendi obligatio innitatur. Et primus articulus eſt de diuino. Debet aũt ſacrorũ tractator, ut P.imo de doctrina Chriſtiana auctor eſt Auguſtin. documentũ patris familias auſcultans, de theſauro ſcripturæ proferre, primũ noua, deinde uetera. Qua de cauſa peculiarem hic titulum fecimus, de diuino iure tã euangelico, quã antiquo, ex quo primũ petendũ eſt rei præſentis fundamentum, & articulo ꝓximo de naturali, ac tertio de humano. Tametſi adeo iſtę iuris ſpecies ſibi inuicẽ mertę ſint, adeoq; ſe uicariæ elucidẽt, ut teſtimonia ſacra, niſi naturali ſtatim rõne, & iure explicentur & confirmentur, debiliora uideri poſſint, & idẽ neceſſe erit ſæpenumero ꝓmiſcuè ab omni iure argumenta acceſſere. Ad horum autẽ perſpicacẽ intelligentiam, meminiſſe ex lib. 1. & tertio, opus eſt, primum diuidi ius in naturale & poſitiuum, deinde poſitiuũ in diuinũ & humanũ. Ius.n. naturale eſt, ꝙ nos ipſa natura docuit, ius autem poſitiuum, ꝙ uel ex hominum condicto, uel ex principis iuſſu legis habet uigorẽ. Et quia ſummus princeps Deus eſt, fit ut ius poſitiuum diuidatur in diuinũ & humanũ. Quo fit conſequens, ut minime repugnet aliqd eſſe de iure naturali ſimul & diuino, ut patet in Decalogo, quem ẽt ſi Deus non ſcripſiſſet. natura nos ipſa docuit. Sed tamen qa Scripto Dei expreſſus eſt, cenſetur ẽt de iure diuino. Vnde fit, ut diſtinguatur ius diuinũ in naturale, & poſitiuum, ut poſitiuum ſit, qđ nos Deus præter aut ſupra cognitionẽ naturæ docuit, ut ſunt ſacramentorũ mandata. Et de hoc genere diuini iuris loquimur in hoc articulo, nempe ꝙ in ſacra pagina ſcriptum eſt. Id quod bifariam cõtingere põt, nempe aut ꝙ expreſſis uerbis ſit ſcriptum, ut. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Et, Quorum remiſeritis peccata, remiſſa erunt. Et, quorum retinueritis, retenta. Aut quod ex uerbis ſcripturę expreſſis plane colligitur. Et quidẽ quod ſub hoc uerborũ tenore expreſſum ſit in euangelio, ut epiſcopi reſideant, nemo affirmat quia nuſquam legitur. Sed tñ ꝙ uerbis æquipollentibus eandem prorſus habẽtibus, ſignificationem, id ſit in eiſdem ſacris Biblijs aſſertũ, hoc perſuadere contendimus. Sit ergo ſecunda concluſio:

Secũda conclu.

Obligatio Anteſtitũ ad reſidẽdum, omniũque paſtorũ parœcialium eccleſiarum, eſt de iure diuino. Et cum primis poſtquã D. Thomæ interpretes agimus, ſua eſt cõcluſio præſenti quæſtione, q̃ exponendam hic duximus, art. 5. Vbi ex teſtimonio Chriſti ꝙ bonus paſtor animam ſuã teneatur pro ouibus ſuis ponere infert, ob nullum tpale periculũ licere præſuli de ſua eccleſia decedere. Materiam aũt illius articuli, in quarto nos huius qõnis diſputaturi, ſumus. An uidelicet aliquæ ſint cauſſę, quæ hmõi deceſſum excuſatum faciant. Interim autem concluſio pſens affirmatius eſt demõſtranda. Atqui ſolet quidem ab officio paſtoris initium demonſtrationis ſumi, eſt tñ illud altius petendum. Epiſcopus nanque nõ eſt ꝓꝑ quem eccleſia eſt cõſtituta, ſed ipſe potius eſt ꝓꝑ eccleſiam inſtitutus. Mundum quidem Deus fecit propter hominẽ, nempe ut ei eſſet ſubſidium uitæ, ipſe aũt non propter ipſum, ſed creatus eſt tanquã eius dominus. Et patresfamilias ſeculares diuitiis ſuas domos ꝓꝑ ſuos ſucceſſores amplificant. Itaque in eiuſmodi familiis nõ perſonæ propter domos, ſed domus ꝓꝑ perſonas ſunt extructæ. In rebus autem publicis diuerſo modo ſe res habent. Regnum enim non eſt factum propter regẽ, ſed rex propter regnum. Et in hoc, ut lib. primo dicebamus, rex differt a tyranno, quod ille omnibus ob publicum bonum utitur, hic uero regno ꝓpter ſe abutitur. Multo id autem certius eſt in epiſcopis. Chriſtus.n. qui propter nos homines deſcẽdit de cęlis, ꝓꝑ ſeipſum eccleſias fundauit & propter ipſas, tum alios paſtores, tum præcipue epiſcopos. Niſi quod eſt diſcrimẽ duplex inter ciuilem & eccleſiaſticam rempub. Vnũ ſcilicet ex parte finis ex quo in modo adminiſtrandi alterum deriuatur. Finis nanque proximus ciuilis reipublicæ, ut in ſuperioribus adnotauimus, eſt pacificus tranquillusque eius ſtatus, etſi in ſupra cœleſtem ſubinde referatur. Finis autem proximus eccleſiaſticę eſt ſempiterna fœlicitas, ad quam nos Chriſtus eccleſiæ ſundator per ſuos miniſtros perducere expetit, & omnimode contendit. Alterum autẽ diſcrimẽ eſt quod ſeculares principes in mõ ſui regiminis effigiem habent dominorũ, epiſcopis uero nullam prę ſe ferre licet, li-

cet

S.Tho.

Prima ratio cõcluſion.

Duplex diſcrimẽ inter ciuilẽ & eccleſiaſticam rẽpublicã.

cet miniſtrorũ atque omnino ſeruientiũ. Principes enim gentium ait Matth. 20. dominantur eorũ, & qui maiores ſunt, poteſtatẽ exercent in eos Nõ ita erit inter uos. Sed quicunq. uoluerit inter uos maior fieri, ſit ueſter miniſter, & qui uoluerit inter uos primus eſſe, erit veſter ſeruus. Sicut filius hominis nõ uenit miniſtrari ſed miniſtrare, & dare animam ſuam in redemptionem pro multis. (August.) Vnde Aug. ſuper Iſaiam. homil. 7. Qui uocantur ad epiſcopatum, non ad principatum uocantur, ſed ad ſeruitium totius eccleſię. Ecce ergo epiſcopalis inſtitutionis fundamentum, quod conſtitutiſſimum eſt eſſe de iure euangelico nempe quod ut ſeruus quidqd eſt, domini eſt, ſic epiſcopus quidquid eſt, ſit eccleſiæ.

(Epiſcopalis dignitas non eſt inſtituta niſi propter officium.) Hinc conſequitur epiſcopalẽ dignitatem non eſſe inſtitutã niſi propter officiũ. Eſt enim dignitatis paſtoralis officium, paſcere. Ad quam ueritatẽ pleniſſime commendandam nũquam dignitas in ſacra pagina niſi officij nomine deſignatur. Nã ut concluſionem ab eo primum loco demonſtrare ordinamur, qui eſt Ioan. 20. Paſce oues meas, ut pote quo epiſcopalis dignitas planiſſime declaratur, nõ ait Chriſtus, Sis præſul aut epiſcopus. Immo nec, ſis paſtor, nam & paſtores ſocordes eſſe poſſunt & gregi indormientes. Sed paſce, hoc eſt doce, inſtitue, atq. adeo guberna exemplo meo meas oues. Et ubi apoſtolos prædicatũ dimiſit non dixit. Meſſis quidem multa eſt, ij aũt qui metẽdi docti ſunt, pauci, ſed operarij nẽpe qui uſu poteſtatẽ exerceant. Nil enim refert qua doctrina aut facultate prediti ſint ſacerdotes, niſi munere ſuo fungantur, Miſit ergo Deus non qui operari poſſent, ſed qui operarentur, Similiter .n. inſtituerat Deus Aaron, Leuiti. 28. Applica .n. inquit, ad me Aaron & filios eius: Non ait ut ſacerdotes mihi ſint, ſed ut ſacerdotio fungãtur mihi. & ut ſupra in Paulo adnotauimus, Qui epiſcopatum, inquit, deſiderat, bonũ opus deſiderat, id eſt ſi legitimum eſt eius deſiderium, nõ ad dignitatem ſed ad opus referendũ eſt. Quare illico ſubiunxit. Oportet epiſcopũ doctorẽ eſſe, quo noĩe nõ deſignatur habitus ſeu facultas & dignitas, ſed uſus, hoc eſt oportet doceat. Vnde ad Paulinum ſupra citatus Aug. & refertur. 8. q. 1. can. q̃ epatum. Exponere, inquit, uoluit apoſtolus quid eſt epatus, quia nomen eſt operis non honoris. Et ad Honoratum Hieron. Qui epiſcopatũ deſiderat opus deſiderat, hoc eſt, non dignitatem aut delitias, ſed opus & laborem. (Corollarium.) Ex hoc ſecundo ut per gradus deſcendamus tertiũ colligitur, nempe decimas & primitias, ut lib. 3. late demõſtrauimus, & ſæpiſſime repetimus, non eſſe in hoc populo imperatas ut ſint bonorũ præmia, eo ꝙ uel boni uel docti ſunt. Sed in hoc potius, ut bene eccleſijs præſint, ut ait Paulus, & inſeruiant. Haud .n. me pigebit hoc inculcantiſſime repetere quod ad rem penitiſſime attinet, ꝙ ſi hoc eccleſiaſticum ſeruitium Chriſtianis non fuiſſet neceſſarium, nulla fuiſſet a Chriſto habita perſonarum, quæ idoneæ ſunt, ratio, q̃tum ad decimarum impoſitionem. Haud ergo arbitrentur uel nobiliſſimi uel doctiſſimi ſibi ulla ratione deberi eccleſiaſtica ſtipendia, neq. eorũ grã fuiſſe inſtituta, ſed eo prorſus ꝙ ad eccleſiarũ obſequia Dñs ipſis ꝑſonis opus hẽt. Reuiſito, ne ſis moroſus, quæ lib. 3. q. 6. artic. 2. in huius demonſtratione attulimus. Etenim Num. 18. non alia de cã Deus decimas legitur inſtituiſſe, quam pro miniſterio quo Leuitæ ac potiſſimum ſacerdotes tabernaculo ſeruiebant. Et cum Chriſtus apoſtolos dimiſit ut meſſores eſſe uoluit q̃ pro operis digni ſunt mercede ſua. (Paulus.) Et Pau. 1. ad Corint 9. oĩa naturalia exempla ad hoc propoſitũ congerit. Vt de milite qui non militat ſuis ſtipendiis, & de triturante boue, &c. Et primæ ad Timo. 1. Presbyteros non cenſet præmio eccleſiaſtico dignos quia boni ſunt, ſed quia bene præſunt. (Innocẽ. 3.) Et ſi ius cõſulas canon. cum, Innocen. III. cũ ſecundũ apoſtolum, de præb. eiſdẽ uſus ſacris oraculis idem prorſus conſtituit ꝙ ſtipendia eccleſiaſtica atq. adeo dignitates ſolũ ꝑ ꝑ opus conferunẽ ac tandẽ .c. fi. de reſcript. beneficiũ aſſeritur non dari niſi ꝑ ꝑ officiũ. Cõia ſunt hæc, ſed impræſentiarum ẽt vſq. ad nauſeam repetenda (Ratio ꝓ conclõ.) Ex his ergo colligitur noſtra cõcluſio illatione i la quã paulo ante inſinuabamus Chriſtus non alia prorſus rõne quã ꝑ ꝑ earum obſequia atque adminiſtrationes paſtores inſtituit, quorũ ſubinde officium ꝓprium eſſe uoluit paſcere, & in huius im mercedẽ & ſtipẽdia populo impeſatę ſunt

decimę,

decimus, ergo quantum eſt ex rei natura diuinaq. inſtitutione, ipſis per ſe incumbit gregem paſcere. Hoc autem abſq. perſonali præſentia fieri non poteſt, ergo reſidentia eſt de iure diuino, nam quo quiſq. iure obligatur ad finem, obligatur ad medium, ſine quo nequit illum commode attingere. Primum antecedens nemo eſt qui neget, ſed primam conſequentiam inficiari moliũtur aduerſarii. Quoniam inquiũt Papa epiſcopos creat, illi ergo incumbit diſponere ut per ſe uel alios paſcere debeant. Quod autem cauillus hic nullum præ ſe ferat uel probabilitatis colorem, palam ex ſuperioribus colligitur. Primum enim iam ſatis conſtitutum eſt, creationẽ epiſcopi, licet fiat per Pontificem, nihilominus iure diuino fieri, quippe cum inſtitutio Dei ſit, per ipſumq. fieri iuſſa, perinde atque ſacramentorum adminiſtratio. Sed ne de nomine nos angat diſputatio, eſto Papa immediate, ut aiunt, electionẽ facit, num conſequens ſubinde fit ut naturam ipſam quam dignitas a Deo inſtituta proprio ſignificato declarat, poſſit Papa mutare? Vnde rogo duarum rerum conſequentia quæ tã ſunt diſparatæ? Nunquid dum Papa ep̃m eligit & conſecrat, efficere poteſt, ut nõ ſit paſtor, magis quam cũ ſacerdotem initiat efficere, ut non ſit ſacerdos, Poteſtne inquam efficere ut functio epiſcopi nõ ſit ſacr̃a ordinum adminiſtrare, populumq. docere, ac moribus inſtituere, &, quod nomen eius ſonat, gregi inuigilare? Quiſnam hoc uel fari queat, cũ hæc oĩa epiſcopali muneri ſint diuino iure annexa, quin uero ipſiſſima eodẽ iure ſint dignitatis ſubſtantia. Profecto ſi Dei inſtitutio eandem uim habeat quã natura per ipſum inſtituta, plane fit ut ſicuti qui morum ſerit, efficere non põt, ut prunus inde aut alia arbor germinetur, q̃ morus, ita neq. qui ep̃m facit, efficere põt ut eius natura diuinitus inſtituta nõ ſit per ſe paſcere. Haud.n. nũc diſputamus an ulla de cã efficere iuſte poſſit, ut ipſe per ſe nõ paſcat, ſed per alium. De hoc.n. alia nos diſputatio manet, ſed rei tm̃ naturam cõſtituimus, docentes, ut quemadmodum qui ſcãnum fabricat aut arcã, efficere nõ põt, quin figurã hẽat ſcamni aut arcæ, aut qui facit calceũ, efficere nõ põt, quin rẽ faciat

Solutio Replica

Illuſtrat amplius conclõ.

formam habentem pedis, ita qui facit epiſcopum, q̃ res diuinitus inſtituta eſt, efficere non põt quin eodem iure quo eſt inſtituta, officium habeat, atq. adeo obligationem per ſe ipſum paſcendi ac ſubinde reſidendi, quidquid poſtea forinſecus accidere poſſit. Etenim ne nobis paſtoris homonymia & æquiuocatio negotium amodo faceſſat, intelligere epiſcopus debet paſtorẽ eſſe ſcd̃m propriã nominis notionẽ, & nõ ſcd̃m illam abuſiuam, qua gregum domini paſtores dñr. Solẽt enim & paſtores nuncupari, pecudum, armentorumq. domini, eo q̃ ſua ſubſtantia & peculium pecoralium ſit quemadmodum rogati filii Iacob a Pharaone quid haberent operis, rñderũt, Paſtores ſumus. puta hæc eſt noſtra diuitiarũ poſſeſſio. Et iſti per ſe nullã exercent ouilis curam, niſi per ſuos famulos, ſed duntaxat uellere, caſeo, fœturaq. fruentes, delicate ac molliter uitã degũt, Epiſcopi autẽ nõ ſunt ſic inſtituti paſtores gregis Chriſti, ſed potius uelut miniſtri, qui gregum uigilias perferre tenentur, & per prata ſcripturæ greges deducere eiuſq. fontibus potare, atq. oleo ſcabiẽ inungere, eiſq. lupũ cauere, & quidquid ullo pacto nocere poterit. Neq. enim eſt, q̃ huic ſanctæ ueritati quis obmoliatur, ſoli Petro dictum eſſe, Paſce, in hoc. n. uerbo aliquid eſt ſingulare Petro dictũ, aliud uero cũctis p̃ſulibus gñale. Singulare inquã, ut tamq̃ uniuerſalis paſtor ſuo gradu & ordine uniuerſum gregẽ paſceret nõ quidẽ uniuerſis aſſiſtendo eccleſiis, ſed ſuis conſtitutionibus & fidei ac morum ſniis uniuerſos illuſtrãdo & inſtituendo, dignosq. adeo miniſtros cuicũq. eccleſiæ adſcribendo. Generaliter aũt explicata eſt epiſcopalis functio, q̃ in apoſtolis & in ipſo per ipſiſſimum Chr̃m eccleſiæ inſtitutorem cõſtituta eſt, ut. ſ. cum primum unuſquiſq. crearetur, iuſſum ab eodem Chriſto putaret, ut ſimiliter ſuum peculiarẽ gregẽ paſceret. Ait quippe Aug. c. 13. in lib. de paſto. ob id Petro ſingulariter Chriſtum, id quod oĩbus erat cõe, iuſſiſſe, ut unitatem cõmẽdaret. Multi. n. erãt, inquit, apoſtoli, & uni dr̃, Paſce oues meas. Hactenus ille. Ac ſi dixiſſet, In uno cunctis poteſtatẽ dedit. In uno cunctis generalẽ regẽ diformã expreſſit, atq. adeo in uno cunctis idem iuſſit.

Ep̃s paſtor eſt ſecundum p̃priã nominis notionẽ

Solutio tacitæ obiectionis.

iuſſit. Et Ambr. in Paſtora. Nobis, inquit, in verbis diuinis credita eſt diſpẽſatio, gregemq; Chriſti alẽdum ſuſcepimus. In uerbis inquit diuinis, Alludens ad iſta Petro dicta, Et infra: Repetitũ eſt a domino tertio: Paſce oues meas. Quas oues & quem gregem nõ ſolum tunc beatus ſuſcepit Petrus, ſed nobiſcũ illas ſuſcepit: & cum illo nos ſuſcepimus oẽs. Iuſſit Dñs Petro paſcere oues, per quem ad reliquos omnes poteſtas & auctoritas paſcendi manat a Deo. Hæc ille. Ex his ergo fit cõſequens, peruerſam eſſe calumnioſamq interpretationẽ, ut uox illa conſecratoris, Vade ꝑ dica populo tibi commiſſo, perinde intelligatur ac ſi ſolius ſit Papæ. Eſt enim illius tanquam organi Dei, atq adeo expreſſio & quaſi repetitio uerbi ipſius Chriſti, Paſce oues meas. Quo plane alluditq; Paul. Act. 20. dicens: Attendite uobis & uniuerſo gregi, in quo uos Spiritus Sanctus poſuit epiſcopos, &c. Haud enim aduerſariorum gl. ullius eſt pretii, qua ſ. aiunt ꝑ peccatũ dixiſſe, Spiritus ſanctus poſuit, ꝙ eccleſia ẽt quo ad ius poſitiuũ eius nutu gubernatur. Nam 1. ad Cor. 7. diſtinguit inter ea ꝗ Deus pręcepit & quę ipſe, & hic propriã actionẽ & iuſſum Dei deſignat. Non. n. ait ſe illos poſuiſſe, ſed Deũ. At uero quo res ẽtnum patentior fiat, explicare paulo amplius opus eſt ſpiritualis paſtoris officiũ, dictum. n. iã ſupra reliquimus, eſſe ſpiritualis ouiũ uitę impenſiſſimã curam gerere. Quę quidem cura tripertita eſt, uidelicet ut ẽps ſacramentis plebem in uita ſpirituali generet & nutriat, atq. adeo prædicatione foueat, & prudentia gubernet. Quæ ſub aliis nominibus S. Tho. expreſſit, puta inſtituere, defendere & gubernare. Nomine autem ſacramentorum, ẽt ſacramentalia quędam intelliguntur, quę quidẽ can. quamuis. diſt. 68 Leo Papa recenſet. Incũbit. n. eis presbyterorũ ac diaconorum cæterorumq. miniſtrorũ, altaris, & uirginum conſecratio. Mox conſtitutio altaris, & benedictio & vnctio, atq. adeo omniũ uaſorũ indumentorumq; ad idem altare pertinentium, ac demq; baptizatos Chriſmate confirmare, Omnium aũt maxime propriũ eius munus eſt prædicare, hoc eſt nõ de ſuggeſto modo, ſed & peculiariter ẽt ſacra oracula interpretari, & de ambiguitatibus reſpõſa dare. Vnde ſuper illud Pau. ad Ephe. 4. Alios paſtores & doctores, adnotauit Hiero. conſulto non dixiſſe alios paſtores atq. alios doctores, ſicut dixerat alios apoſtolos & alios ꝓphetas, ſed alios paſtores & doctores. i. ꝙ idem eſt in eccleſia paſtor, qui & doctor. Idemq. Augu. in epiſt. 58. Paulino ſciſcitãti quo paſtores a doctoribus differrent, reſpõdet, uidelicet nullo differre diſcrimine, quod eodẽ apoſtolico verbo cõfirmat. Tertium demum eiuſdem muneris membrum eſt gubernatio, quibus non infime adiungitur pauperum, uiduarum ac pupilliorum cura. [Hæc aũt expreſſius, tum Gregorius lib. priori Paſtor. tũ ẽt alii ſancti patres per Ezech. prophetã explicari autumant c. 34. ubi ait Dñs: Fili hominis propheta de paſtoribus Iſrael, qui paſcebant ſemetipſos. Nonne greges a paſtoribus paſcuntur? Lac comedebatis, lanis operiebamini. His. n. duobus cuncta deſignatur, quæ ad uictum ueſtitumq. ſpectant. Quæ quidem ad ſuſtentationẽ epiſcopis populus ſuppeditat Sed ad deſignandam eorum luxuriem ſubditur. Qđ craſſum eſt, occidebatis, ubi ſumma iniquitas paſtoris inſinuatur. Cum. n. officium eius ſit gregem doctrinæ ac morum pinguedine ſaginare & pinguefacere eius potius ſubſtãtia ipſi curãt pinguefcere. Et gregem meũ non paſcebatis. Quid aũt ſit paſcere explicare proſequitur, dicẽs: Quod infirmum eſt, nõ cõſolidaſtis: quod ægrotum nõ ſanaſtis, qđ confractum non alligaſtis, quod obiectum eſt, non reduxiſtis, & quod perierat, nõ quæſiſtis. Hic aũt primum omniũ animaduertendũ eſt, oracula antiquę legis nõ eãdẽ prorſus energiã ad rẽ præſentẽ hẽre, quã teſtimonia nouę. Etenim ſacerdotium noſtrum lõgè ab illo differentius ac perinde ſublimius exiſtit, quã quo illi fungebantur. Nã cũ illorum ſacra nullã cõferrent gratificantẽ grãm (nil de illa loqui ꝗ ſub ſigno circunciſionis conferebat) neq. clauiũ illi poteſtatẽ habebãt ad remittẽda peccata, neq; ſubinde curã, vt noſtri ſacerdotes, gerebãt animarum, ꝗ potiſſimũ eſt fundamentum ut noſtri præſati reſidere teneãtur. Petantur autẽ inde ad propoſitum argumẽta.] Tum rõne figuræ, in qua, ut ait Paul. oĩa contingebant illis, nẽpe ꝙ illud ſacerdotiũ præſagiũ erat

Gregor.

Prior locus ueteris teſtamenti ꝓ concluſione.

Oracula antiquę legis nõ eandem habent energiã quã teſtimonia nouę ad ſuadendam cõcluſionẽ

noſtri.

noſtri. Tum etiam per modū exempli, nā ſi illis tanto uitio tribuebatur, quod cur non gererent greges, & in excubijs templi perpetuo eſſe cogebantur. Iuſtum.n.legitur Nu.16. Aaron filijque eius ac Leuitis, excubare in cuſtodia ſanctuarij, multo efficacius conuincitur paſtores noſtros animarū cuſtodes, debere ſemper pñtes gregi proſpicere. Qu uis ut ad præſentē locū Ezech. reuertamur, non ſolū ſacerdotes illic, paſtorum noīe denotantur, ſed & omnes iudices & gubernatores populi, tamet ſi iam tunc tpis, gubernationis ſceptrum penes ſacerdotes eſſet. Affabre ergo Propheta illa quinaria oratione paſtoris munus delineat, quantum ad ea ſaltem, quæ in grege medenda ſunt. Quinque enim incommodis Chriſtianus grex periclitari conſueuit. Primum eſt in fide, quæ totius Chriſtianæ uitę fundamentum eſt, nam ſine fide impoſſibile eſt Deo placere. Primum aūt detrimentum fidei eſt, languor & imbecillitas, qñ.ſ. homo propter magnitudinem credendorum nutabundus uacillat. Quare Paul. ad Rom. 4. laudi tribuit Abrahæ, q non fuit infirmatus in fide. Et ad Rom. 14. Infirmum in fide aſſumite (id eſt) ne cadat ſuſtentate. Hęc ergo Antiſtitis, qui doctor eſt fidei, prima functio eſt, nempe ut fidei ſcrupulos mentibus gregis eximat dubia ſ explicādo, ac ſubinde ſaios affirmando & conſolidā do ut intellectum quemadmodū ait Pau. captiuent in obſequium fidei. AEgritudo aūt ad mores attinet, cū quis corruptis affectibus infectus eſt. Etenim, ut intellectus ſcrupulis fidei infirmatur, ſic & appetitus, affectuū tumultu ægrotat. Quare ſicut illud doctrinę luce eſt conſolidandum, ita & hoc ſalutaribus monitis ſanandū. Confractio uero iam ad diſcordiam inter fratres attinet, uidelicet cum populus aut uariis opinionibus, aut litibus & iurgiis inter ſe diſſidet. Tunc.n. ligamine pacis, atq. unitatis cōfæderandus eſt amicitiaq. conglutinandus. Ex hic.n. facturis, niſi in tempore colligantur, hæreſes ſolent intumeſcere. Quod re uera uecordia & inertia præſulum, ac potiſſimum abſentia a ſuis eccleſiis creberrime accidere, præſentia tpa documento nobis ſunt. Quocirca id qđ ſubditur, abiectū, ad manifeſtatum hæreſim & apoſtaſiā referitur. Diſſenſio.n. populi, ſeminarium eſt hęreſum, per quas ab eccleſia exitur, & uſq. ad huius ēt medicamina prælati cura protenditur, ut ſaltē una atq. altera monitione, ut docet Pau. ęnitendum ei ſit abiectos in eccleſiā reducere. Concludit demum. Et quod perierat non quęſiſtis, exemplo illius, qui de cœlo quęſitum uenerat quod perierat. Perit aūt homo per quodcunq. mortale delictum, inſigniter uero per obſtinationem. Sed neq. illo prorſum deſperādum eſt quin, omnis adeatur quærendi ipſum via. Atqui effectus porro iſti, gratiæ Dei eiuſque ſingulari fauori referuntur accepti. Attamen quia ipſe eiuſmodi gratiā miniſterio ſacerdotū nobis ſuppeditat, fit, ut pp eorū negligentiā uſu ueniat, ut populus eadē gratia priuetur. Id q protinus ibidē Deus aperte admonet, dicens, Et diſperſę ſunt oues meæ, eo q non eſſet paſtor, & factæ ſunt in deuorationē omnium beſtiarū agri, hoc eſt, ab oībus uitiis peſſundatæ ſunt, omniq errore cōculcatę. Qua de cā ſtatim cōminatur paſtoribus. Requiram gregē de manibus eorum. Hac eadē .n. rōne ait, ad Hebr. ult. Paul. præpoſitos ſic debere ſuper gregē inuigilare, quaſi rationem pro eius aīabus ſint reddituri. Porro ergo niſi hęc epī munera & officia tam eſſent obliuione ſepulta, nemo eſſet, arbitror, qui uel hæſitare poſſet teneſenturne iure diuino epi per ſe illa pſtare, ac perinde in ſuis diœceſibus reſidere. Etenim nō ſolum publica cōcione, ſi ſuum bñ noſcūt inſtitutum, hęc pficere debent, uerum priuatis uiſitationibus, exhortationibus, recreationibus, conciliiſq. adeo & conſolationibus. Imo non uerbo tm̄ uerum exemplo, ac deniq. ſe ipſa inuādo, nempe egentium cās negotio ēt tuendo & eleemoſynis adiuuandu. Ecce ſacerdotis officium qua parte dēt nocuméta gregi cauere. At uero qua parte ipſum ad pfectū pmouere tenetur, alius eius pminet functio. Hac quippe ratione appellat eos in ſuis anteceſſorib. res ecce Chriſtus lucē mūdi. Vide q̄ta largitate ſua lux mundi ipſius noīa illis impartitur, ut ſi in officio di. non pſtiterit, eos peius in iudicii pudeſaciat. Quin uero, ut ſupra diximus Pius Papa, ca. oues. 6. q. 1. ueluti oculos Deū illos pa. inſtituiſſe ait, ſiue p quos Deus ipſe gregi ſuo puidet, ſiue p quos populus q diuina

ſunt

Margin notes: Expenditur locus ſcitatus. — Paulus. — Paulus. — Paſtores. — Pius Pa.

Paſtor eccleſiæ ciuitas ſup. mõtem poſita. Idẽ ſal terræ.

ſunt ſuſcipit. Appellat ẽt illos ciuitatẽ ſupra montẽ poſitã, q̃a nõ ſolũ doctrinę lumine de cãdelabro lucere dẽnt, uerũ prominenti uitæ exẽplo in cõſpectu populi, & ueluti ſal terrę mores cõdire. Perpẽde, an eiuſmodi officia abſentes exhibere, ut decet, ualeant. Quin age, ut cuncta cõplectamur epi in ea perfectionis ſublimitate eſſe debent, ut perfectionẽ nõ diſcant, ſed quemadmodũ in ſua cõſecratione admonent, oĩno doceant. Quid demũ perfectionem doceant? ſeu Chriſti miniſtri eccleſiã ſuã ſic expurgent, ſic ꝓmoueant, ſic itaq. exornent, ut ſine macula, ut Chriſti ſponſam decet, Deo patri offerãt. Ecce primũ locũ euãgelicũ. Paſce oues meas. Scd's locus ex quo ueritas pñtis conclõnis eliciẽ extat Ioã. 10. ubi Chriſtus naturã boni paſtoris ſub hac uerborũ exaggeratione cõmendat. Ego ſum paſtor bonus. Bonus paſtor aĩam ſuã dat pro ouib. ſuis, mercenarius aũt fugit. Intelligere aũt nequeo qua ullus fronte deludere hunc poſſit locũ, dicens non intelligendũ eſſe gñaliter de paſtorũ uniuerſitate, q̃ppe ꝙ Chriſtus de ſeipſo particulariter, ut aiunt? id aſſeruit. Haud.n. opus eſt ſanctos huc interpretes cõpellare, qui hunc ſenſum recutiant. Præſtat nãq. ſemper ſcripturã ſacram, ubi id fieri poſſit, ex ſuis ipſius uerbis elucidare. Perpende ergo uerborũ contextum. Ego ſum paſtor bonus ecce aſſertionẽ. Haud uero ſatis duxit ſimpliciter id aſſerere, ſed demonſtrare perrexit. Quomodo aũt demõſtrauit. Quia bonus paſtor animã ſuã pro ouibus ſuis dat. Hoc ergo nõ de ſe peculiariter & proprie aſſeruit, alias id q̃d dixerat per idem ipſum probaſſet, nempe ego ſũ paſtor bonus, q̃a ego ipſe paſtor bonus animam ꝓ ouibus meis pono. Per illam ergo probatoriam propoſitionem, naturam ingeniumq. & ſubſtantiam boni paſtoris definitione patefecit, nempe ut ſic colligeret. Ille prorſus qui animam ſuã dat pro ouibus ſuis, bonus eſt paſtor, ego autem aĩam meam, hoc eſt uitam do pro ouibus meis, ergo ego ſum bonus paſtor. Generalem ergo regula præfixit, per quã bonus paſtor ab iis, qui non ſunt boni, diſcernendi ſunt. Vnde Grego. in homilia. Eius, inquit, bonitatis formam, quam nos imitemur, adiunxit, dicens, Bonus paſtor animam ſuam pro ouib. ſuis ponit. Fecit quod monuit, oſtdit ꝙ iuſsit, &c. Et Aug. de uerbis Dñi, ſer. 5. Paſtor bonus, Chriſtus, Quid Petrus? nõne bonus paſtor? nã & animã ſuam ꝓ ouibus ſuis poſuit, q̃d Paulus? quid cæteri Apoſtoli? &c. Itaq. ſi attente uerba reſpicias, non tm̃ Chriſtus exemplũ ſeſe perhibere oculis noſtris uoluit, quod imitaremur, ſcd'm illud. Io. in hoc cognouimus charitatẽ Dei qm̃ ille ꝓ omnibus animam ſuam poſuit, & nos debemus pro fratribus noſtris ponere. Et ſicut ait ad Honora. Aug. ꝙ inſtante perſecutione epiſcopus nõ põt fugere, q̃a exẽplo Domini tenetur bonus paſtor animã ponere pro ouibus ſuis. Hæc.n. quodammodo poſſẽt aduerſarii cauillari, dicẽtes, ꝙ licet Chriſtus de ſe peculiariter id diceret, poſuit nihilominus de ſe imitandum exẽplũ. Sed inſuper affirmamus poſuiſſe regulam & definitionem ꝑ quam ſe probauit eſſe bonum paſtorem, quam adeo licet ipſe per impoſſibile non ſeruaſſet, tenerentur uniuerſi præſules iure diuino & naturali ſeruare. Agedum, idem ex ſubiectis uerbis corroboremus. Subdit.n. Mercenarius aũt & qui nõ ẽ paſtor, cuius nõ ſunt oues propriæ, uidet lupũ uenientẽ, & dimittit oues, & fugit. Q̃uo rogo illic uſurpauit mercenarij nomẽ, utrũ peculiariter pro aliquo? Re uera nõ niſi generatim ergo eodem modo acceperat uocẽ boni paſtoris. Alias non è regione apponeret illi mercenarium. Vtriuſq. ergo naturam amborum oppoſitione explicuit. Niſi admittere abſurde malis, ꝙ naturã explicuerit mali paſtoris, non aũt boni. Neq. contentus fuit id ſimpliciter enunciare, ſed natiuã ſubiunxit cauſſam. Mercenarius. n. inquit fugit, quia mercenarius eſt, cuius non ſunt oues proprię, & ideo ad eum de ouib. nõ pertinẽt, quia non ſunt inq̃t, eius proprię utpote ꝙ cum ei non ſint a Chriſto cõmẽdatæ, ſit ut eas non diligat, nimirũ ea dilectione qua ex Petro requiſiuit, an ſe præ cæteris diligeret. Sed & urgentiſſimũ præterea argm̃, ꝙ hoc Dñs ac Redemptor noſter non de ſe tãtũ ꝓprie, uerũ tanquã cũctis quĩ legitimi ſunt epi neceſſariũ enunciauerit, eſt, quod ex hoc loco sãcti oẽs & Doctores colligunt (ut art. 4. uidebimus) teneri epm̃, dum neceſſitas gregi ſuo ingruerit,

Secũd' locus ꝓ concluſione.

Refellit quorundã interpretatio

Auguſt.

Roboratur amplius & ximatio.

gruerit, uitã exponere antequã inde recedat. Quã quidem ueritatẽ cũ ipſi aduerſarii negare profecto non auderent, inde deberent colligere reſidentiã eſſe de iure diuino, idq. adeo ex hoc loco inferri, alias eccleſia nõ cũ tanto periculo eos reſidere cõſtringeret. At de hoc illic preſſius. Hic ergo pedẽ ſiſtere cuperẽ ſi pro rei dignitate mihi facultas ad pſuadendum ſuppeteret, rogareq. colendiſſimos ẽpos, expenderent, utrũ potuerit Chriſtus ſignificantius rẽ aperire, uehementiusq. ipſos ne mercenariis ſuos greges cõfiderent dehortari. Qũo n. diligere aĩas uſq. ad ſanguinis effuſionẽ pñt, quas ut proprias nõ hñt? & niſi ita charas in Dño habeant, qũo pñt eis legitime proſpicere? Abunde ſe namq. mercenarij feciſſe arbitrant, qñ pro rõne ſtipẽdii. qđ recipiũt audiẽdis litibus, horas aliquot inſumunt. Proſequitur aũt Chriſtus eandẽ boni paſtoris naturã etiamnum patefacere. Ego inqt, ſum paſtor bonus, & cognoſco oues meas, & cognoſcũt me meę. Haud ergo locus iam ullus ſit reliquus deflectendi, ut quis dicat de ſe proprie Chriſtum loqui. Imo eandẽ demõſtrationẽ inſinuat, nẽpe ob id, ꝙ ingeniũ, fides & cura boni paſtoris ſit, ut mutuo ſe de facie & uoce ipſę & oues cognoſcant, ſe, in quem hæc cõpetũt, bonũ eſſe paſtorẽ. ubi Theophylactus, Hoc loco, ĩquit, agnoſco dñiam paſtoris & mercenarii. Nam mercenarius quidem neſcit oues, quod contingit, quia nõ ſæpe illas inuiſit, &c. Qui. n. per Dei dilectionem non ſibi eccleſiam deſpõſauit, non põt eius cõſpectu & familiaritate magnopere ſe oblectare, pręterq̃ ꝙ neq offi cia paſtoris gregi pſtabit, niſi cuiuſq. ouis faciem & balatum nouerit, ut non per relationem aut per alium, ſed de uultu, geſtu, & uoce animi morbum deprehendat. Neq. uero grex eum uiciſſim ſatis diligere, eiuſq. tum exẽplum imitari, tum & auſcultare mãdatis ualet, niſi de uultu & ſermone eum agnoſcat. Quocirca hoc qđ iſti dicũt Chriſtum de ſe proprie affirmare, quam ſit falſum inde cõſtat, ꝙ fortaſſe ad illud prouerbium Salomonis alluſit, quod ipſe tum pp priſcos paſtores, tũ in noſtrorum figurã illius ore iampridẽ protulerat. Ait. n. ille Prouer. 27. Diligenter cognoſce uultum pecoris tui, tuoſq; greges cõſidera, non. n. habebis iugiter poteſtatem, ſed corona tribuet tibi in generatione & gñationem. Vbi Hebraice hr̃, Cognoſcendo cognoſces ſeu euidenter agnoſce faciem pecoris tui, & ut dr̃ facie ad faciem, & pone cor tuum ad greges. Vbi nõ adeo ad rẽ accõmode quidam cõminiſcũtur, uerbo illo appone, alluſionẽ fieri ad illud Chriſti, Bonus paſtor aĩam ſuam ponet. Nam præterquam ꝙ uerbum euãgeli cum nõ ſignificat niſi, dat, manifeſta eſt rerum diſcrepantia, nam uerbum Salom. ad internã curam & ſolicitudinẽ quã paſtor habere debet erga gregẽ, refertur, ut. ſ. cor impenſiſſime habeat ad ſingulariũ ouium neceſſitatẽ attentum. Vox aũt Chriſti ad teſtimoniũ amoris ut. ſ. ſi opus fuerit mortem eius gratia oppetat. Nã ſi cura bruti gregis illã mutuam agnitionem expoſcit, quãto magis ſtudium quod erga Chriſtianam familiam impendendum eſt, ſane cũ quot ſunt ſubditi tot ſint & morborũ genera. Alius. n. conſolatione indiget, alius conſilio, alius reprehenſione, alius deniq. alio eleemoſynæ ſubſidio. Quare ptiuus in initio eiuſdem c. Ioan. ubi ſe Chriſtus oſtium eſſe ouium dicere adornabat. Qui nõ inqt, intrat per oſtium, ſed aliunde, fur eſt & latro, qui autem intrat per oſtium, paſtor eſt ouium. Huic oſtiarius aperit, & oues uocem eius audiũt, & proprias oues uocat nominatim, & educit eas, & cũ proprias oues emiſerit, ante eas uadit, & oues illum ſequuntur, quia ſciunt uocem eius. Vide quomodo lex boni paſtoris nõ tantum in hoc conſiſtat, ꝙ quis ad dignitatẽ ſecundum Chriſti leges accedat, uerum & ꝙ eius exemplo eandem adminiſtret, nempe cognoſcẽdo oues ſingulas de nomine, eaſq. exemplo uitæ antecedẽdo, quod ipſe ſequantur. Id quod abſentes quonam pacto præſtare perficereq. poſſint, ipſi uiderint. Vnde ſequit: Alienum autem non ſequuntur, ſed fugiunt ab eo, quia nõ nouerunt uocem alienorũ. Vbi alieni appellatione non ſolum eos, qui non legitimẽ ingreſſi ſunt cenſet, imo & qui illegitimẽ rem adminiſtrãt. ſ. tã mercenarios, quam eos qui illa quæ præmiſerat, non ſeruant. Et quidem Apoſtoli nõ cognouerunt qđ loqueretur eis. ſ. myſterium fidei ipſius, per quã ſolam ingreſſuri erant quotquot

Theophylactus.

Prouer.

Confirmatio,

nouis

veris paſcuis eſſent potituri: quia non eſt aliud nomē ſub ſole, in quo poſſint hoīes ſalui fieri. Nobis aūt, q illud iam certo per eandem fidē cognoſcimus aliud reſtat cōſtātiſſima fide tenere, nempe ꝙ q ab ipſo inſtituti ſunt paſtores, eius inſtar neceſſe hn̄t munere ſuo perfungi. Vnde Damaſus Papa in aurea ſua epiſtola 4. vbi de depellendis chorepiſcopis locupletè diſſeruit, hoc Chriſti teſtimonio uehementer inuehitur in epōs, q alienis ſuas plebes educādas concredunt, cum Chriſtus bonum paſtorem aſſerat uitā pro ouili ſuo ponere, mercenarium autem ingruente lupo oues deſtituere. Sed de hac epiſtola ſtatim art. proxi. Habeant ergo aduerſarii, & contra ſic arguāt: Quidquid hō per ſuos adminiſtros facit, per ſeipſum cenſetur efficere, ergo cum epſ uicarium eccleſię ſuæ deleget, reſidere non tenetur, ſed pro ſua ſatisfacit obligatione. Videāt autem hmōi argumentatores, quanta eos riſa perſequātur. Primum oīum, ut ſupra diximus, hic nō diſputamus, an cauſſa poſſit aliqua intercedere ꝑ quā diſpenſari cum epō abſenti queat, de quo artic. 4. repetendus eſt ſermo, ſed rei naturam cōſtituimus, & ea quæ diuina lege epō iuſſa ſunt. In primis ergo ſi factum ſpectemus, abſentes epiſcopi nō ſibi uicarium ad omnia ſua munera ſubſtituunt, ſed eū tantum, qui ad lites audiendas ſedeat, quod re uera nō eſt præcipuum. Et preterea viſitatorem, qui diœceſim circumuolet, cum neq. iſta in ipſorū abſentia fieri poſſint cōmodè, neq. alia vllo modo, ad quæ præcipuè tenentur. Potiſſima. n. pars ſpiritualis paſtoris, ut in cōcilio Carthagi. 4. licet breuioribus uerbis admonetur, nempè cui aīarum longè maior cura incūbit, quam temporalium, in hoc poſita eſt ut lites, quæ ſine iudiciorū ſtrepitu definiri poſſunt, componere ſatagat, pacareq. & extinguere procuret, ut tēpus ſecundum Chriſti mandatū redimat, ꝙ oues in Chriſtianis exercitijs collocet. Quod quidem nemo ſine epiſcopi auctoritate & grauitate & amore quo gregem proſequi tenetur, atq. adeo ſine eius præſentia perficere ualet. Item neq. uiſitationis longiſſima experientia teſtatur, ꝑ aliū quam per ſeipſum fieri caſtè poſſe. Haud enim criminibus ſola pecuniarum mulcta aut excōicatione medendum eſt, ſed profecto verbo; nūc placido, nunc acerbo, ac alijs deniq adhibitis remedijs, quorū uiſitatores, quia mercenarij ſunt nulla tangit cura. Adde, ꝙ eleemoſinę quæ inter epales operas tam altum locū tenent. (Oportet. n. epiſcopum, ut ait Paul. eſſe hoſpitalē) niſi per p̄ſentes Antiſtites fieri nequeūt cōmodè. Conſpectus nanq. pauperis, egenorumq. clamor uiſcera commouens, uel eleemoſinam exprimit, uel aliam ſaltem conſolationem, qua ſuam poſſit miſeriam leuare. Huc. n. illa ſpectant, q̃ modo circa uerbum Chriſti tractabamus. nimirū quāti referat uultum pecoris uiſu agnoſcere, & uocem auditu. Sed ais, quid ſi epſ hæc oīa atq. alia ꝑ alium rectè diſpenſet? Accidere. n. pōt, ut alij efficaciores ſint prędicatores ipſo epō, atq. alij ad alia munera doctiores & aptiores, quos cū ſuffecerit, munus ſuum expleuit, ut abſens eccleſię ſuæ viuere poſſit. Huius aūt una reſponſio eſt, eſſe impoſſibile Altera præcipuè notāda, quod (p̄) uicarij nō ſunt perinde cōſtituti ac ſi ſint futuri præſules, ſed quaſi pręſulū adiutores. Et ideo non per hoc excuſatur eorū reſidentia. Debēt. n. uicarii eſſe ſicut mēbra in corpore, ipſe uero ſicut anima. Chriſtus. n. non eos ut operariorum conſtitutores, ſed ut operarios miſit. Et Paul. non ait oportere epm̄ eſſe doctoris ſubſtitutorem, ſed eſſe doctorem, & 2. ad Ti. 2. Solicite, inquit, cura teipſum probabilem exhibere Deo, operariū inconfuſibilem, rectè tractantē uerba ueritatis. Vbi confuſione eū Antiſtitē aſpergit, q operarius nō eſt. Et alibi admonet, ut q̃ nō operat. nec manducet. In ſumma, non uident iſti quī munus epōrum in hoc collocāt, ut bonos ſibi habeant ſubrogatos miniſtros, quemadmodum leges uniuerſas electionis epiſcoporum & paſtorum de medio tollant. Quid. n. opus eſt tantam ſolicitudinem & uigilantiam adhibere ad digniorem eligēdum, quantam iura omnia clamant, ſi ſatis epō eſt alios eccleſię ſuę miniſtros delegare. Ergo ſi iura illa certa ratione conſtituta ſunt, planè colligitur perſonalem induſtriā in epiſcopo eligi, atq. adeo præter ſe reſidendo teneri munia ſua explere. Quare non eſt cur nobis Valeriū obijciant, qui Auguſtinū ſibi ſubſtituit. Id. n. fecit

Damaſ.

Obiectio aduerſariorum.

Solutio

Viſitatiōes nō poſſunt caſtè fieri per alium q̃ per ipſū epm.

Obiectio altera.

Prima rńſio.

Secūda.

Paul.

Google

fecit ingraueſcente iam ætate, quando ui res ſibi non ſuppetebant. Imo nec tunc credēdus eſt ſic ceſſaſſe, quin id quod poſſet, efficeret. Imo hinc ſumitur argumentum, quā ſit neceſſaria præſentia perſonę. Hac enim de cauſſa Petrus Apoſto. ut Theodoretus refert in lib. de 70. diſcipulis, & antiquiſſimus Epiphanius tom. 2. c. 26. nempe quia illi neceſſe erat tanquam Apoſtolo per alias eccleſias diuagari, ſubſtituit ſibi epiſcopum Romanum, non qui eſſet Papa, ſed qui ſibi eſſet auxiliaris uicarius.

Ad arg. factum.

Ad eorum ergo argumentationem reſpondetur, quod etſi vnicuique liberū ſit de ſuis propriis bonis, ut libuerit, per famulum diſponere, in quo caſu quod quis per alium facit, ipſe facere cenſetur, in publicis tamē adminiſtrationibus longe res ſecus habet. Publici enim magiſtratus, atque illi potiſſimum quibus ob perſonalem functionem iuſta ſtipendia decreta ſunt, nō ad iuſtum per uicarios adminiſtrantur.

Pulchra ratio.

Ecquis enim in conſulem aut prętorem, aut ducē, creatur, ut per alium rem adminiſtraret? Imò uero in rebus priuatis quis œconomum, pincernam immo uel coquum, uel quod rei magis arridet, nauclerum uel certe aurigam conduxit, qui non munus eiuſdem pſonæ requirat? Quod ſi magiſtratus alij hanc habent reſidendi naturam, quis non uideat epiſcopatum, qui animabus proſpiciendis, quas Deus & ad ſuum ipſius conſortium condidit, & proprio uitæ diſpendio redemit, primum huius legis obtinere locum?

Paulus.

vnde Paulus 2. ad Corinth. 9. Vę mihi ſi non euangelizauero, neceſſitas mihi incumbit.

Aduerſariorū ſubterfugium.

Sed uide quomodo aduerſarij cauere hanc plagā contendunt. aiunt enim apoſtolis per ſeipſos neceſſariū fuiſſe prædicare, quoniam in ipſis perſonalis induſtria electa fuit. Epiſcopi autem non illis ſucceſſerunt in apoſtolatu, ſed in epiſcopatu. At uero fateamur urgentiorem fuiſſe in apoſtolis prædicandi obligationem propter reuelatā eis doctrinam, tñ quis neget in epiſcopis perſonalem etiam induſtriā, quatenus in epiſcopatu ipſis ſucceſſerunt, eligi?

Refellit pxima ſolutio.

Sed neq. aliud iſtorum cōmentum illis admittendum eſt, nempe ꝙ apoſtoli iuſſi ſunt ſolis infidelibus prædicare, epiſcopi uero ſolis ſubditis. imo Paulus ſæpe prędicauit conuerſis, quod certe ad eorū confirmationem facere debebat. Nec epo dr̄, ut aiunt, Vade, prędica populo Dei, ſed, populo tibi commiſſo, cui non repugnat quin aliqñ poſſit & debeat infidelibus prædicare.

Cauillus alter.

Alius uero cauillus iſtorum eſt, ꝙ etſi Papæ dictum ſit, Paſce oues meas, nō tñ inde colligitur, ꝙ reſidere teneatur in oībus eccleſijs, atq. adeo neque de ſingulis colligitur, ꝙ teneantur in ſuis reſidere. Quod autem cauillatio hæc peiori ſit noīe digna, quis non plane uideat? Iuſſus.n. eſt Papa per ſeipſum paſcere, atq. adeo in ſua eccleſia, quę Romana deſtinata eſt, reſidere, uel ubi expedire uiſum eſſet. Eſſet aūt pp confluxum orbis illuc, ne per alias diuagetur, ſed ſuos ſingulis vt Deus ei iuſſit, epiſcopos conſignet, qui eodem diuino iure teneantur in ſuis diœceſibus reſidere.

Paulus.

Vnde Paul. ad Theſſ. 5. Rogamus, inquit, uos fratres ut noueritis eos, qui laborant inter uos, & præſunt uobis in Dño & monent uos ut habeatis illis abundantius in charitate pp opus illorum. Nō ergo pp dignitatem, ſed pp opus quod reſidentes perſonaliter exercent.

Scrupulus.

Alia denique eorum argutia non eſt rñſio digna. Arguunt.n ꝙ cum Papa poſſit epm a ſua diœceſi dimouere atq. alteri adſcribere, fit, ut diſpenſatio epiſcopi cum hac eccleſia non ſit de iure diuino, atq. adeo nec reſidētia. Iam.n. ſupra oſtenſa eſt infirmitas conſequentiæ, nempe ꝙ licet Papa poſſit epos immutare, non tñ eorum naturam & functiones, quæ iure diuino annexæ ſunt dignitati. Sed rogas, nonne multa epiſcopus poteſt per miniſtros diſpenſare? Apparet enim poſſe ut ordines conferre, & confirmare, benedicere tēpla & ornamenta, &c. Itē permulta ſunt epiſcopalia officia quæ non niſi ſtatis temporibus eademque raro fiunt, ut chriſma conficere, & ſacris initiare, quę iō iugem reſidentiam non exigūt.

Solutio.

Rñdetur inter epiſcopalia munera gradus eſſe dignoſcendos. Quædam.n. ſunt quę licet non ita decenter fiant, tamen non uſque adeo abſurdum eſt per ſubſtitutos illa exercere. Vt ſunt chriſmatis confectio, & templorum ornamentorumq. cōſecratio. Eſt inquā in his dum per titulares epiſcopos fiunt indecorum quidam, ꝙ non tā a grauitate, ut decet celebrantur, pręterquā quod anſa inde porrigitur titularibus epi-

ſcopis introducēdis. Veruntñ nō iſta ſunt munera quæ vigentiſſime reſidentiam epiſcopi requirunt, ſed alia ſupra cōmemorata quę aſſiduā præſentiam ſedulamq. diligentiā expoſcunt. Immo uero ut iam diximus, propterea epiſcopi obligationis reſidendi obliti ſunt, ꝙ non putant alia ſibi incumbere onera, ꝙ lites audire, & ſemel in anno ordines conferre. Si.n. ſe ignorantium lucē delinquentium regulā, afflictorū ſuffugiū, egentiumq. ſubſidium ac præſidiū (ut uere ſunt) eſſe cognoſcerent, non grandi opus eſſet negotio, ut ius reſidendi perſuaſiſſimum haberent. Multa alia hic miſſa facimus ſcripturarum teſtimonia, nimirum ſatis rati ea, quę pręcipui ſunt momenti attuliſſe. Multaſq. aduerſariorū argutias ſilentio pręteermittimus, ad quas utiq moleſtius eſſet rńdere, ꝙ utile. Quod aūt de epiſcopo aſſertum curauimus, de cunctis et parecialibus paſtoribus ſubinde eſt intelligendum. Sane cum & allata teſtimonia idē ſibi uelint licet multo efficacius ēpos vrgeant. In apice aūt iſtorū quę dicta ſunt, hoc licet per ſeipſum euidentiſſimū ſit, nō etiā tñ admonitu ſuperuacaneum, nempe ꝙ reſidendi obligatio ſic præceptum eſt, ut nō ſit præcepti finis. Videas.n. præſules in ſuis quidem eccleſijs reſidentes, ſed tamen adeo oſcitanter, & ſegniter in adminiſtratione uerbi, in gubernatione, in afflictorū cōſolatione, & pauperum ſubſidio ſeſe gerentes vt nihil referat abſentesne ſint an p̄ſentes. Reſidētia.n. propter hæc neceſſaria eſt, quæ ſi non fiant ſuperuacanea, immo quandoq. cā, ut epiſcopus maiori opprobrio & uilipendio a ſua plebe habeatur.

Etiā paſtores parœciales reſidere tenētur.

Ad primū arg.

Ad primum igitur argm̄ reſpondetur, uerba illa formalia, quod epiſcopi reſidere teneantur, nullā fuiſſe neceſſitatem, ut in Euangelio exprimerentur. Sane cū euidentiſſime ex ipſa epiſcopali functione diuinitus inſtituta colligantur, ꝙ ēt ſecundū aduerſarios ſatis eſt, ut eadem reſidentia ſit de iure diuino. Nam ubi Chriſtus ceu operarios miſerit prædicatum Apoſtolos atq. alios 72. diſcipulos, quibus epiſcopi & parœciales ſacerdotes ſucceſſerūt, & ubi iubet in Petro cūctis epiſcopis, ut gregem paſcant, & ubi docet bonum paſtorem eſſe qui nominatim cognoſcit oues, & ubi ait Paulus epiſcopum eſſe doctorem & hoſpitalē, & ubi admonet Timoth. ut ſeipſum operariū incōfuſibilem, verbum ueritatis recte tractantem exhibeat, & ubi admonet præſules, ut uniuerſo gregi attendant in quo eos ſpiritus ſanctus poſuit epiſcopos ad regēdum eccleſiā Dei, atq. in id genus alijs locis uſque adeo luce clarius reſidentiam paſtorum præcepit, ut fatuum ſit expreſſiora uerba requirere.

Ad ſecūdū arg.

Ad ſecundum iam ſatis reſponſum eſt, quod etſi ſummā eccleſiæ iuriſdictionem Petro eiusq. ſucceſſoribus ſingulariter cōmiſerit, ubi ait, Paſce oues meas, atq. adeo facultatem eligendi paſtores, modū tamen paſcendi nō reliquit ſuo arbitrio. vt eum mutare poſſet. Haud.n in arbitrio eſt Papæ facere, ut epiſcopus non ſit doctor, nō ſit hoſpitalis, nō ſit uigilator ſuper gregē, quibus muneribus intimum eſt ut reſideat. Ad tertium deniq. reſpondetur, quod ſi Timot. & alii forſan epiſcopi iuſſu Pauli a ſuis nonnunquam eccleſijs peregrinati fuerit, id tamen ob eccleſię uniuerſalis neceſſitatem factum eſt, atq. adeo per interpretationem eiuſdem diuini iuris & naturalis. Haud.n. ſecum pugnant reſidentiam eſſe de iure diuino, & nihilominus poſſe caſus accidere in quibus non ſolum licitum uerum & expedientiſſimū ſit epiſcopum a ſua eccleſia in tempus abſcedere.

ARTICVLVS II.

Vtrum reſidentia epiſcoporum iure naturali fundetur.

CVm monſtratum ſit reſidentiam epiſcoporum de iure eſſe diuino, ſubſequitur ut uideamus an ius etiam naturæ ſuas rationes eidē ueritati ſubminiſtret? Arguitur nanq. a parte negatiua. Euangelicus epiſcopatus, ordo eſt ſupernaturalis, quippe cum fundatio ipſa eccleſiæ ſuper naturam fuerit a Chriſto inſtituta, non ergo epiſcoporum reſidentia in iure naturali fundatur. (Primū argum.) Secundo: Si iure naturali eiuſmodi reſidentia iuberetur nulla ratione poſſet ſuper eo diſpenſari. (Argu. 2.) Nam ut lib. 2. de Decalogo pronunciauimus, ob id indiſpenſabilis eſt, quod indiuiduum habet à natura obligandi uinculum, & tamen ut in c 4. patebit, ingruere ea neceſſitas poteſt, ut legitime a ſua eccleſia epiſcopatus

tus

Arg. 3. tus abſens fiat. Tertio denique arguitur, Eſto de reſidentia præceptum agnoſcamus, natura tamen præceptorum affirmatiuorum eſt, ut non obligent, (quod aiũt) pro ſemper. Non ergo iugis continuaq; reſidentia neceſſaria eſt. In contrariũ eſt quod cum ius naturæ auctore Deo mentibus noſtris inſculptum ſit, explicandis etiã fidei legibus ab eodem Deo promanantibus multum inſeruit. Nam diuinæ leges naturalium perfectrices exiſtunt.

Iam ſupra dictum eſt naturale ius eſſe, quod natura nos docuit, atque adeo minime repugnare, ut quod diuino iure ſancitũ eſt, naturali ẽt quadamtenus roboretur. Reſpondetur ergo ad quæſtionem affirmatiua hac concluſione,

Concluſio reſpõſiua.

Obligatio reſidendi ꝗ proxime eſt naturali iuri affinis. Enimuero quamuis epiſcoporum inſtitutio iure ſit facta diuino, tamen ut ſupra dictum eſt, rõnibus naturalibus eius cõgruẽtia innoteſcit, atque adeo modus ẽpalis adminiſtrationis eiſdẽ rationibus elucidatur, quas quidẽ in ſuperioribus adeo inſinuauimus, ut hæc non ſit niſi explicatior repetitio. Primum igitur argumentum ſumitur ab officio.

Prima ratio.

Enimuero cum paſtoris officium, ut dictum eſt, ſit ſpirituali animarum ſaluti proſpicere, functio hæc bipartita eſt nempe uel reſpectu gregis infirmantis ac deficientis, ut iuuetur ſaneturque, uel reſpectu eiuſdem ſani, ut ad perfectionem promoueatur. Defectus autem & quantum ad intellectum accidere poteſt, & quantum ad effectum. Eſt ergo paſtor ignorantium lux. Nam uos, inquit, eſtis lux mundi Lucem autem natura docet niſi præſentem lucere non poſſe. Illis autem qui de uia decedunt, eſt ciuitas ſupra montẽ poſita, cuius uitæ ſydus aſpiciens populus recto tramite incedere debet, in conſpectu autẽ populi niſi redeat, eſſe non põt. Condiendis uero corruptis affectibus eſt ſal, qui in operibus uirtutis oſtendere ſaporem debet. Denique ægrotis eſt medicus. Nam talem ſe appellauit Chriſtus, ubi ait Non eſt opus ualentibus medico ſed male habentibus. Perſpice ergo quæſo te utrũ ſi ex ſelectiſſimũ medicum eligat, cui iuſta ſtipẽdia pro ratione ſuæ facultatis exoluat, ferre queat, ut ubi corporalis ſibi uita periclitatur, per alium ſeruiat? Si ergo in medico corporali induſtria pſonę expetitur & optatur qs neget tanto id iuſtius in medico ſpirituali, quanto temporali uitæ ſpiritualis præſtat? Eſt denique ẽps, ut ſupra diximus, auriga, nauclerus, dux, fideliſq; ſeruus ac diſpenſator myſteriorũ Dei. Et tamẽ ſi ad Rẽp. ciuilẽ ſpectes, quiſnã mortaliũ permitteret hæc per uicarios exhiberi? Cur ergo Deus id permittat? Re uera naturæ ius apertè reclamat. Sunt ẽt ad arcendum hoſtes, cuſtodes & uigiles, quod abſentes eſſe nequeunt. Reſpectu aũt gregis ẽt ſi ſanus eſſet ab hoſtibus tutus, ſummũ ẽpi officiũ eſt, ut iã ſupra diximus & in ſua conſecratione hr̃, ad perfectũ plebẽ pducere, quod de Baptiſta Luc. 1. legitur, ut ſit ſine macula & ruga, ac perinde digna, q̃ in cõſpectu Dei appareat. Ad hæc aũt ratio naturalis manifeſte demõſtrat induſtriã, atque ad præſentiã perſonæ requiri.

Secũda ratio.

Secũdus locus idẽ naturaliter demonſtrãdi ſumitur ex ſtipendio, quod, ut ſupra ſatis probatũ eſt, non pro ſcientia aut morum probitate, aut nobilitate, aut dignitate epiſcopali, ſed pro præſidẽtia & functione, atque adeo pro exercitio ipſo & opere & uſu pẽditur, ut Nu. 18. admonitio diuina hẽt, & 1. ad Cor. 9. docet Apoſt.

Paulus.

Vbi nãque ſtipẽdiũ pro opere pẽditur, naturalis rõ illico demõſtrat nõ ſatis eſſe uicarium conſtituere, ẽt ſi digniorem ſeipſo ſubſtituas. Eſt enim ille uelut auxiliarius, qui ideo ẽpm nõ excuſat, quin præſens quod ualuerit efficiat.

Tertia ratio.

Sed tertius locus ſumitur ex detrimẽtis quæ ẽporum abſentia progignit, & parturit. Horum autem potiſſimũ eſt idq; niſi omni ſenſu careãt paſtoribus extimeſcendum, ꝙ p p eorum negligentiam creberrimẽ multæ animæ perpetua morte pereunt, quæ quidem ſi ſecundum ſuam obligationẽ diligentes eſſent, ſempiterna fœlicitate fruerentur. Reuiſe illud ſupra citatum oraculum, Ezech. 34. Poſtquam enim ait Deus, Væ paſtoribus Iſrael, eorumq; negligentiam in conſolandis infirmis, &c. recenſet, ſubdit, Ecce diſperſæ ſunt oues meæ, eo quod non eſſet paſtor, & factæ ſunt in deuorationem omnium beſtiarum agri. Ecce eo ꝙ non eſſet paſtor. Non quod nullus eſſet, alias non dixiſſet, Væ paſtoribus Iſrael, ſed ꝙ nul-

Proficua ac ſalubris

meditatio Eccleſiaſticis paſtoribus iugiter mẽti uerſanda.

nullus legitimè ſuam expleret curã. Et idẽ ſubdit, Et ego de manibus paſtorũ meorũ oues meas requirã. Huc uellẽ attentos habere Chriſti paſtores. Si Rex chariſſimos filios negligentia pedagogi cuſtodisq; eorũ trucidatos cõſpiceret, quiſnã ei regiam iracundiã ferre poſſet? Cum ergo Deus (quod ſæpe & ſæpius ac ſæpiſſimè uſu uenire ſolet) paſtorũ incuria priuatũ ſe uiderit animarum cõtubernio quas ac ſua ipſius gloria frueretur, cõdiderat, quarumq; gratia filiũ ſuũ qui pro illis moreretur huc demiſit, eaſdemq; in infernorũ abyſſo perpetuo trucidãdas conſpexerit, quænã rogo nõ ſuppliciorũ gñã ab infidis illis & tã inſigniter ſacrilegis paſtoribus nõ repoſcat? Quin uero nõ ſolũ in paſtores ipſos prauos indignari ſolet Deus uerũ, & ob ipſorũ prauitatem indignatio eius dimanat in populũ. Sic.n. legit Num. 19 Excubate in cuſtodia ſanctuarij & in miniſterio altaris, nec oriatur indignatio mea ſuper filios Iſrael. Nõ quod ob alienã culpã populus æternaliter puniatur, ſed quod uel ex eo quod in populo nunquã ingẽtiſſimus delinquentiũ numerus deeſt q̃ prælatorũ ſuffragijs ſuſtẽtari dẽt, illis ceſſantibus indignat Deus in populũ ob ſua ipſius crimina, uel qđ ceſſantibus ẽpis manus cũ Moyſe ad cęlũ cũ precibus leuare atque adeo negligentibus populi curã facile a ſuis hoſtilibus cupiditatibus proſternitur, dignusq; adeo fit indignationis Dei. Cũ ergo ex abſentia paſtoris tã pręſentaneũ moderãdo gregi emineat negligẽtiæ periculũ naturalis profecto rõ pleniſſime demonſtrat, quã debeant præſentes aduigilare. Mox & præter gregis detrimẽtũ eadẽ præſulum abſentia inde eorũ aliud in Chriſtiana Republica peperit. Nam cum ob perſonalẽ reſidẽtiam ius cogat unicuique eccleſiæ ſuũ mancipare ẽpm, ubi perſuaſum habent licere ſibi abſentes eſſe, pro inconuenienti nõ ducitur, ut quis plures habeat eccleſias, quarum ſimul fructus unus percipiat. Id quod in Concilio Latheranẽſi prohibitum eſt, ut patet c. Quia nonnulli. de reg. & 20. q. 1. can. clericos. Ac deinde protinus mos in eccleſiam ingeſtus epiſcoporum titularium, per quos quemadmodũ ordines atque reliqua epiſcoporum ſacramẽtalia

Concil. Lateranenſe.

perficiantur, experientia ipſa teſtimonio eſt. Inde enim emanauit, ut eiuſmodi ſpiritualia uenundentur adeoq; tractentur abiectè, ut in cõſpectu Chriſtiani populi deſpectui habeãtur. Accedit quarto q̃ cũ ẽpi cultores inſtituti a Deo ſint animarũ, meſſoresq; adeo ſpiritualiũ frugũ miſſi, ipſi per ſe deberent in conſpectum Dñi portare manipulos ſuos, quod re uera q̃ per alios gubernãt, minime faciũt. Ipſiq; talẽti ſui uſuras quas per ſe accumularẽt, Deo reddere & tanquã legitimi paſtores exẽplo cęleſtis illius qui illos inſtituit, oues ſuas proprijs humeris baiulare, proprijsq; manibus cõtrectare. Sic enim de illo præcantauerat Iſaiæ c. 40. Sicut paſtor gregẽ ſuũ paſcet, in brachio ſuo cõgregabit agnos & in ſinu ſuo leuabit, fœtas ipſe portabit. His nãque atque id genus alijs exẽplis Damaſ. Papa, ut in illa ſupra citata epi. 4. uidere eſt, chorepiſcopos explodere ſancte curauit, qui quidẽ nõ ita multũ ab iſtis titularibus differebãt, ut 68. di. can. eccleſijs. & duobus ſequẽtibus explicatur. Et potiſſima cauſſa eos abigendi & extinguendi fuit, q̃ legitimi ẽpi illi ſuos greges paſcendos committebant, ut otio ipſi torpeſcerent, inſtar, ut ait ille ſanctus Pontifex, meretricum, quæ ſtatim ut pariunt infantes ſuos alijs nutricibus tradũt educandos, ut ſuam citius libidinẽ explere ualeant. Sic enim miſerandi ẽpi faciũt, dum ſibi cõmiſſos populos uicarijs educãdos concredunt, ut liberius ipſi ſecularibus curis inhient. Perſpice ergo quã ratio naturalis perſuadeat, qui eccleſiæ deſponſantur, proles Chriſti ſanguine per ſe p̃gignant ſuisq; proprijs uberibus lactent. Nam ſponſa, ut in Canticorum capite legimus, ſponſo ubera tribuebat, eademq; ſuper uinum unguentis optimis fragrantia. Quæ profecto cum in ẽpo ſine uſu ſunt, ultore Deo, deſiccantur. Sed o tẽporum calamitas. Iſtarũ nãque omniũ neceſſitudinum obliuio obligationẽ reſidẽdi obſcurauit. Quis enim iam ſe, ut ſponſum eccleſiæ ſuæ gerat, & ut ſubditorum patrem; Paulus quidem inter ſuos epiſcopales labores & Eccleſiarum ſolicitudinem id potiſſimum 1. ad Cor 9. commemorat, quod & Iudæis Iudæus fieret, & gentilibus gentilis, & infirmus infirmis, ac de-

Quarta uia ad demonſtrãdam præteritam concluſionẽ

Damaſus Papa.

Epĩ qui sũt a grege inſtar meretricum.

Confirmatio.

ac deniq. ad omnium ſe accommodaret affectus, vt oēs Chriſto lucrifaceret. Et in poſteriori ad eoſdem Corinth. Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis ſcandalizatur, & ego non uror? Iam uero nunc temporis hic charitatis gradus adeo aboleuit ab uſu, ut nullibi zizaneorum ſeminator peiora ſcādala, quam inter ēpos & capitularia ſua collegia ſeminauerit. Id quod ēporum multi cauſſantes ſibi prætexunt, ut ſuam abſentiam excuſent, cum tū enitēdum illis ſummopere primum eſſet canonicos paternis uiſceribus lucrari, qd' ſi perficere nequirent, non ideo illis eſſet de diœceſi decedendū. Nam propter paucorum culpam non eſſet grex totus deſerendus, imo adeo uigilanter curandus, & colendus, ut clericorum proceres pudore conuicti deuinctas eis manus offerrent.

Ad argumēta p̄poſita in capite q̄ſtionis. Et per hæc ad argumenta in capite q̄ōnis p̄poſita reſponſum nobis cenſetur. Prioris enim ſolutio eſt, tum ꝙ epiſcopalis dignitas non uſqueadeo eſt ſupranaturalis, quin ſit rationi naturali germana: tum etiam quod etſi ſit ſupranaturalis, illa tñ̄ ſuppoſita, tunc ratio naturalis modum quo adminiſtranda eſt, plurimū elucidat. Poſterioris aūt rñſio. art. 4. patebit, ubi conſtabit ius ēt ipſum naturale ac diuinu nōnunquam cauſſas offerre, ob quas liceat epis ſuis diœceſes exire. Ad tertiū deniq. reſpondetur, præcepta affirmatiua propterea nō obligare pro ſemper, quod obligant pro loco & tempore, & cum reliquis circunſtantijs. quamobrem nec epiſcopus obligatur ſemper prædicare aut ordinare, &c Attamen quia multa eius munia ſunt, quæ non habent determinatum tempus, ſed creberrimè & præter ſpem eorū neceſſitas offertur, tenētur in ſua ſemꝑ eſſe dioceſi, niſi in caſibus quibus ius ipſū diuinū & naturale ei abſentiam indulget.

ARTICVLVS III.

Vtrum epiſcopi iure humano, hoc eſt pontificio, reſidere teneantur.

Primū argum. QVamuis poſt diuinum iūs & naturale non ita multū noſſe de humano referat, conduxit tamen ad oīmodā obtinendam uictoriam, Arguitur nihilominus de more ab utraq. parte. Aut enim reſidēdi obligatio iure diuino ligat, aut ſecus, ſi iure diuino, ſuperflue bat ius Eccleſiaſticū, qm̄ humanū vinculū vigentius eſſe non pōt diuino, ſin minus uidetur eccleſia rigidius iuſto id præcepiſſe. Nam cū res ſit tam grauis, ut præſules arbitrantur, non debuit eccleſia diuinū ius onerosius reddere. Secundo arguitur Si reſidentia, iuris diuini eſt, tunc præceptiones de illa pōtificiæ eſſe non poſſunt niſi eiuſdē iuris declarationes, atq. adeo dici non pōt ut ſit de iure humano. In contrarium eſt totus titulus de cler. non reſid. nempe c. Quia & c relatū. & reliqui, ubi qui abſentes a ſuis ſunt parœcialibus eccleſijs, anathemate atq. alijs p̄œnis plectuntur. Argu. 2.

Conclō rñſiua. Quo tandē nullū ſuffugiū reliquū fiat, ſed palā paſtoribus ſit citra ullā controuerſiā ad reſidēdū eſſe per ſtrictos, adhibetur in hoc 3 art poſtrema cōcluſio. Reſidētia eporum ac perinde ſacerdotū aīarum curā gerentiū iure humano, puta eccleſiaſtico ſancita eſt, & ſub pęna peccati mortalis cōſtituta. Hæc aūt conclō non perinde intelligenda eſt ut ꝙ ſingulis annis fiat cōfeſſio, & quadrageſimalis abſtinētia, ſingulorumq. feſtorū multarumq. ceremoniarū obſeruantia. Iſta. n. licet ab Apoſtolorū ſeculo cenſeant inſtituta, haud tñ ab ipſo Chriſto immediatē, ſed ab eccleſia ꝑ ptāte illi ab ipſo collatā cōdendi leges. Pręceptū aūtē Eccleſiaſticū reſidentię eſt explicatio diuinæ iuſtōnis. Diſtinguit. n. Pau. I. ad Corin q. inter hæc duo. ubi ait: Iis qui matrimonio iuncti ſunt, præcipio, nō ego, ſed Dominus. Nam cæteris ego dico, non dominus. Eſt ergo differentia, ꝙ quæ ſunt de iure humano, ēt ſi per ptātem diuinitus traditam ſint cōſtituta, nulla tñ̄ ui pollerent obligandi niſi ab eccleſia eſſent pręcepta. Quę aūt ſunt de iure diuino, etiam ſi eccleſia de illis nihil decreuiſſet, obligaſſent. Huius ergo ſecundi generis eſt obligatio, qua pręſules ac paſtores reſidere coguntur ſi quidē ut dicebamus, lex diuina eſt. Dr̄ aūt de iure humano, ꝑ peā ꝙ Eccleſiaſticis ſanctionibus ius idem diuinū explicatur. Imo uſq. adeo eiſdem ſanctionibus iubetur, ut ēt qui proterua obſtinatione ius diuinum agnoſcere noluerint, cogātur nihilominus ius pontificium fateri Explanatur concluſio.

De hoc.n.nemo Doctorũ aut Theologiæ aut canonici iuris hæſitauit unquam: ſed ſolum paſtores quorum id noſſe confiteri que potiſſimum refert, facto ipſo diffitentur. Nam uſq.adeo, nõ quidem tuti ſed ſecuri a ſuis eccleſiis peregrinanť, ac ſi omni eſſent iure liberi, cum tñ hoc citra ullã controuerſiam confeſſiſſimum eſſe dẽt, ꝙ ẽt ſi ſolo iure pontificio reſidere tenerentur (quod ius proculdubio planum ac firmum eſt) nequeant abſq. diſpẽſatione, eademq. ob legitimam cãm petita & obtenta notabilẽ morã extra ſuas diœceſes protrahere.

Prima probõ a prima cõcluſio.

Concluſio ergo plurimis iuris teſtimonijs irroboratur. Primo.n ut dicebamus, extra, de cler. non reſid. c. quia nõnulli Concilii Lateran ſancitum eſt, ut eccleſiaſticum miniſteriũ neutiquam committatur niſi perſonæ quæ reſidere in loco & curã eccleſię per ſeipſum ualeat exercere. Quamobrem arctiſſime illic inhibetur, ut nemo duas parœcias quibus per ſeſe reſidere non poſſit, retinere ualeat, neq fructus earum percipere & in c 32. eiuſdem Concilii eadem prohibitio repetitur, nẽpe ut qui parœcialem eccleſiam habuerit, non per uicarium, ſed per ſeipſum illi deſeruiat, niſi forſan præbendæ uel dignitati parœcialis eccleſiæ ſit annexa. De qua quidẽ exceptione ſtatim c. ꝓximo. redibit ſermo

Alexan. Tertius Cęleſti.

Idẽq. ſubinde Alexand. III. cap. relatũ eo. tit. cõfirmat. Idẽq. Cœleſtin. cap. ex parte. & Inno cap. qualiter. & aliis duobus ſubſequentibus. Et in Cõcilio Antiocheno. cap. 21. ſtrictiſſime inhibeť epiſcopus a ſua diœceſi exire Et in Concilio Sardicẽſi, can. 14 prohibetur, ne epiſcopus in aliena prouincia ultra tres dominicas commoretur.

Cõciliũ Agathẽ. Cõciliũ Sardicẽ.

Idẽq. habetur in Concilio Agath. quod refertur 7.q 1. can. ſi quis. & can. 9. Et duobus ſequentibus eiuſdem Concilii Sardicen. prohibẽtur acceſſus epiſcoporũ ad principũ curias ſane quæ ſine inuidia hominum & reprehenſione eſſe non poſſunt Adeoq. illud prohibitũ eſt, ut ſi quæ iuſtę emerſerint cauſſæ, videlicet pro pauperibus, aut viduis, aut pupillis tuẽdis, tũc diaconum mittant, ut ipſi in ſuo grege ꝑmaneãt.

Sexta Synod. Concil. Romanum.

Idemq. habetur in ſexta ſynodo. c. 18. & 80. Atque in Concilio Romano ſub Syluestro & Conſtantino, can. 17. arctiſſime idem acceſſus ad curiam interdicitur, quia curia, inquit, a cruore dicitur, qm̃ immolatio eſt ſimulacrorum.

Cõciliũ Calcedonenſe.

Et Cõcilio Calcedonen. cap. 17. quod 92. diſtin. refertur. Si quis epiſcopus per manus impoſitionẽ epiſcopatum acceperit, & præeſſe populo cõſtitutus miniſterium ſubire neglexerit, neq. acquieuerit ad eccleſiã ſibi commiſſam redire, hunc oportet cõione priuari donec ſuceperit coactus officiũ. Hæc autem pœna ingentis criminis iudicium eſt. Et 21. q. 1. c. Clericus. reſidẽtiæ gratia ꝓhibetur, ne quis in duabus eccleſiis connumeretur. Idque diuino teſtimonio cõfirmatur, quia nemo ſcilicet poteſt duobus dominis ſeruire.

Octaua Synod.

Et in 8. ſynodo. c. 19. prohibetur, ne quis archiepiſcoporum aut metropolitanorum relinquat propriam eccleſiam, ut ſub occaſione quaſi uiſitationis ad alias accedat.

Cõciliũ Carthaginenſe quintũ.

Et in Concil. Cartha. 5 quod refertur 7.q can. placuit habetur, ut nulli ſit facultas relicta, relicta principali cathedra in aliquã eccleſiam in diœceſi conſtitutam ſe conferre, uel in re propria diutius quam oportet conſtitutũ curam & frequẽtationem propriæ cathedræ negligere.

Nicolaus papa.

Et eadẽ ca. & q. ca. Sciſcitaris, ait Nicolaus Papa, ꝓinde iuri naturali aduerſari epiſcopum in perſecutione eccleſiam deſerere, ac nauta ſequientibus fluctibus nauim deſtituere. Et 10. q. 1. ca. decreuimus. iubentur epiſcopi annuatim diœceſim viſitare. Quin uero 82. diſt. can. epiſcopis iubentur ſaltem die Dominica eſſe in eccleſia. Plura denique ſunt iura, ꝙ ut poſſint referri. Et quo rem tandem cõcludamus eadem demum ueritas nouiſſimo decreto ſancita eſt in Concilio Tridentino, ſeſſione 6. quo definitũ eſt, nullos epiſcopos quouis gradu & dignitate fulgentes (ut Cardinales ẽt comprehẽderetur) excuſari a perſonali reſidentia epiſcopali in ſuis eccleſijs, niſi legitima habeant impedimenta, nempe quæ iure ipſo naturali probentur. De quibus ſtatim art. prox. Iuri inſuper canonico appenditur & imperatorium. Primo in Authentico, quom. opor. epiſ &c. coll. 1. §. & hãc. uer. & illud. ubi ſic legitur, & illud ẽt definimus ut nemo Deo amabiliũ epiſcoporũ foris a ſua eccleſia plus quã per totũ annũ deeſſe audeat, niſi hoc per imperialẽ fiat iuſſionẽ. Idq. latius cauet in Auth. de ſanctiſ. epiſcopis

ſcopis colla.9.§ interdicimus vbi arctiſſime prohibentur ſuas proprias relinquere eccleſias niſi de conſenſu patriarcharũ aut metropolitani. Similis enim ſanctio hr̃ in Cõcilio Antiocheno, can. 11. Permittitur tñ ut poſſint per annũ manere in curia Cęſarea. Sed de hoc ſtatim articulo proximo. Quod ſi poſt cõcilia ſanctos ẽt patres de hac re audire nõ piget, vide Damaſum in epiſtola citata de exigẽdis chore epis, & Aug. in lib. de paſt. & Greg. Nazian. ĩ oratione de ſtatu epali, & Chryſoſt. in libro de ſacerdotio. Et Greg. atque Ambr. in ſuis Paſtoralibus. Sed latiſſime Hiero. in 2. epi. ad Oceanum, ſuper illud Pauli ad Tit. Oportet epm ſine crimine eſſe. Vbi multa ad propoſitũ diſſerit, concludens ꝙ non ſat eſt epiſcopis innocentibus eſſe, niſi & latratu ſint canes. abſentes autem latrare non poſſunt. Vnde Ber. ſerm. 77. ſuper Cantica, Qui dimittit, inquit, oues in paſcua abſque cuſtode, paſtor eſt, non ouium, ſed luporũ ibidemque complura præclare aduerſus paſtorũ negligentiam diſerte congerit, qui re uera ſucceſſores, inquit, Apoſtolorum eſſe cupiũt, ſed imitatores non item, quia neque ſunt tã uigilantes ad curã, quam alacriter currentes ad cathedram. Et lib. citato de paſtor. Aug. c. 16. docet, ꝙ epiſcopi non laborantes in prædicatione uerbi nõ debent percipere fructus ex ouibus, nam Paul. Si euangelizauero, inquit, mercedẽ habeo, nempe tam apud Deum q̃ apud homines. Quaſi dicat, Si non euangelizauero, non ſum mercede dignus. Et Orig. ſuper Ioſue, hom. 7. ceſſantes eſſe cũ ouibus reprehendit exemplo paſtoris Chriſti, qui relictis 99. ouibus in cęlo, quæſitũ uenit illam quæ perierat. Sed pergo eſſe moleſtus. cũ omnia perſequi quæ de hoc argumẽto apud patres ſcripta ſunt, ſit ꝓpe ſum impoſſibile, & ſic fruſtatim pauca decerpere, parum utile. Concludamus ergo cum Bernar. de perſecutione ſuſtinenda. c. 31. ſuper illud, Mercenarius uidit lupũ uenientẽ, & fugit, Vtinam hodie quicunque paſtores non ſunt, mercenarios gregi uellent ſe exhibere, non lupos, utinã ipſi nõ lędérẽt. Vtinã nõ fugerẽt nomine perſequẽte, utinã non exponerẽt gregem donec uenientem lupum uiderent. Taceant

[margin: Cõciliũ Antiochenũ. — Damaſus. — Auguſt. — Gre. Nazianzenus. — Chryſo. — Gregor. — Ambro. — Hieron. — Bernar. — Auguſt. — Origen. — Bernar.]

ergo, qui aiunt q̃onem iſtã nouã eſſe. Fuit .n. ut ex locis citatis apparet, antiquiſſima, ac potiſſimũ ex Athana. epiſtolis quas ar tic. prox. appẽdere pergimus Antiqua inquã, nõ ꝙ in dubio apud ꝓbos uerſaret̃, ſed qđ qui cõtra faciebant obiurgabant.

Ad argumẽtũ ergo prius a parte negatiua propoſitũ reſpõdetur ꝙ quãuis ius diuinum ſit quo eiuſmodi reſidentia indicitur, non tñ fuit ſuperuacaneum, imo ex re plurimum communi eccleſiaſticis conſtitutionibus explicari, ut nemo ſibi eius ignorantiam prætexere poſſet, præterquã ꝙ etiam ſi diuinum ius non extaret in ſacris literis, natura ipſa paſtoralis officij eccleſiam admonebat ut ipſum ſtrictiſſime præciperet. Neque uero huiuſmodi præceptio tam eſt rigida, quàm uel auaritia & ambitio, uel luxus & ſocordia epiſcopis mentiũtur. Nam præterquã ꝙ fructuũ tẽporaliũ pinguedo digna eſt illo labore, Chriſti charitas, qui illis ſuos greges concredidit, deberet in primis rem illis dulcorare. Ecquid enim cuique ſuauius q̃ in domo propria ſponſum cum ſponſa patremq; cum filijs cõmorari? Ad poſterius uero argumentũ iam reſponſum eſt, qũo hoc dicatur ius humanum. Haud enim intelligendum eſt per excluſionem, ac ſi non ſit diuinum aut naturale, ſed quod ſit horum explicatio.

[margin: Ad primũ arg. — Ad poſtremũ argum.]

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm aliqua emergere poſſit cauſa, ob quã liceat epiſcopo, à grege ſibi commiſſo abeſſe.

S.Tho. 2.2. quæſt. 185. *art.* 5.

IN calce demũ præſentis diſputationis ad expoſitionẽ Diui Thomæ reuertendum nobis reſtat, nempe ad articulum 5. eiuſdem quæſt. 185. vbi diſputat utrum aliqua poſſit cauſa intercedere propter quam liceat epiſcopo gregem ſibi commiſſum deſerere. Sumitur enim argumentum à parte negatiua, primum ex illo Ioan. 10. ſupra iam expoſito, ubi ait Chriſtus bonum paſtorem animam ſuam dare pro ouibus ſuis, mercenariũ autem uiſo ueniente lupo gregem relinquere &

[margin: Primũ argu.]

Gregor.

ſugere. In cuius homi. Greg. Lupus, inqt, ſuper oues uenit, cū quilibet iniuſtus raptor & fideles quouſq; atq; humiles opprimit. Si ergo eps ingruente tyrāni perſecutione, gregem ſuo præſidio deſtituat, mercenarius & non paſtor reputabitur.

Arg. 2.

Secūdo, Inter Prouerbia c. 6. ſic legit. Fili ſi ſpoponderis amico tuo, defixiſti apud extraneum manum tuā. Et ſubdit, Diſcurre, feſtina, ſuſcita amicū tuū. Quod quidē

Gregor.

idem Greg. in Paſtor. ad propoſitū exponēs, Spondere, inquit, pro amico eſt aīam alienā in periculo ſuæ conuerſationis accipere. Qui aūt ad uiuendū alijs in exēplū pręponitur, non ſolum ut ipſe uigilet, ſed & ut amicū ſuſcitet, admonetur, hoc aūt facere nequit niſi qui corpore præſens adſit gregi, ergo tpe perſecutionis nemini paſtorum licet ſe ſubducere.

Arg. 3.

Tertio Ad perfectionem epiſcopalis ſtatus pertinet animarū curā gerere, nemini aūt pfectionem profeſſus licet ea quæ ad perfectionē attinēt, ob ullū periculū deſerere, ergo epo, cū ſtatū perfectionis pfiteatur, nullatenus neq; in periculo mortis conſtitutus poteſt, ubi ſuū officiū exigitur, terga uertere. In contrariū eſt illud Chriſti mandatū Matt. 10. ad Apoſtolos, Si uos perſecuti fuerint in una ciuitate, fugite in aliā.

Ad qōnem D. Tho. duabus concluſionibus rñdet.

Prima concluſio.

Prior, Neutiquam epo aut paſtorum ulli ibi ſubditorum ſalus eorum exigit præſentiā, licet illis ſe perſonaliter ſubtrahere, neque pp aliquod cōmodū tpale, neque pp quoduis periculū imminens.

Probatio.

Probatur cōcluſio. Obligatio cuiuſcūque pſonæ ex fine eiuſmodi obligationis (quod cuiuſque medij natura eſt) dēt perpendi, finis aūt epalis muneris, atque adeo obligationis epi eſt ſpiritualis ſalus populi, ergo ubi illa præſentiam eius exegerit, nullum periculum eum excuſabit, quo minus adeſſe teneatur. Id quod teſtimonio Chriſti confirmatur, nam ſi animā pro ouibus ponere tenetur, quod, uti ait Philoſophus, terribiliſſimū eſt oium terribiliū, nullum minorū periculorum culpā excuſabit, atque adeo neque ullū tpaliū cōmodū qñquidem natura faciliꝰ ſiadulgeat detrimenta euitare corporalia, quā cōmoda procurare.

Secūda concluſ.

Secunda concluſio, Qñ legitimus paſtor ſatis pōt ſaluti plebis per aliū prouidere & conſulere, tunc nō erit ei nefas, ēt ut propriū perſonæ periculū euitet, a ſua eccleſia in tpš ſecedere. Imo uero ubi id ex re fuerit eccleſię expediens erit ut faciat.

Rō concluſionis.

Concluſio ex ſuperioribus colligitur, nā tunc fini obligationis nullatenus aduerſat. Vnde in epiſtola

Auguſt.

ad Honoratum Aug. Fugiāt, inquit, in, de ciuitate in ciuitatē ſerui Chriſti, qñ eorū quiſque ſpecialiter à pſecutoribus quæritur, ut ab alijs, qui non ita quæruntur, nō deſeratur eccleſia. Cum aūt oīum eſt cōe periculum, hi qui alijs indigent, non deſerantur ab his quibus indigēt. Idem ſupra citatus admonet Nicolaus VII. q. 1. can.

Nicola.

ſciſcitaris, ubi non negat quin quādoque liceat præſuli per fugam cauere tyrannū. Attamen qñ populus ſua pſentia indiget perinde, ait, delinquet, ac ſi nauta in periculo nauim deſerat. Quin uero tāto enormius quanto ſalus ſpiritualis præſtantior eſt corporali.

Dubitatio. Rō haſitandi.

Hic primū omnium animaduertēda eſt ſnīa S. Tho. quæ ex uiſceribus Euangelij deſumpta eſt. At quo perſpicacius fiat, quæritur, utrum fides quam eps eccleſiæ ſuæ, imo Deo ſuo obſtrinxit, uſque ad mortis perpeſſionem eum, ut reſideat, obliget? Apparebit n. hoc ſciolis prima frōte creditu durū, quoniā obligatio ſubeūdæ mortis, quæ mortalibus ſumma eſt, affirmari non debet niſi diuinū de hoc mādatū palā cōſtiterit, Et tū ubi ait Chriſtus bonum paſtorem pro ouibus ſuis animam dare, cōſilium magis ſignificare uī, q̄ præceptū. Verbum enim illud, Bonus paſtor, non uī neceſſitatem, ſed ſupererogationem præſeferre. Accedit, q martiriū tunc dumtaxat ubi fides periclitatur, confeſſionemq; ſui exigit, neceſſariū eſt. Obligare autem epos ad martyrium, ubi fidei tale periculum non imminet, temerariū apparet.

Teneti eps propriæ vitæ diſcrimē ſubire ingruente neceſſitate vt gregi proſpiciat.

Nihilominus indubiè tenenda eſt pars affirmatiua, quam hic expreſſe D. Thom. in priori concluſione affirmat quandoquidem ait propter nullum imminens perſonale periculum licere epiſcopo eccleſiam ſuam tempore neceſſitatis deſerere. Idque confirmat teſtimonio Chriſti, quod ideo in ſenſu præceptorio intelligit, ſic ſcilicet q nemo ſit bonus paſtor bonitate, quæ ad gratiā amicitiamq; Dei retinendam neceſſaria eſt, niſi ubicunque

cunque

cunque neceſſitati caſus occurrerit, cũ periculo uitæ gregi ſuo fauore & auxilio pręſens vſq. ad mortem adſuerit. Idq. Augu. ſupra ad Honoratum citatus aſſeueranter enuntiat, dicens quod inſtante perſecutione epiſcopus non poteſt fugere, ſed exemplo Chriſti debet animam pro ouibus ſuis ponere. Verbum namque non poteſt, neceſſitatẽ præcepti ſignificat. Vnde S. Tho. 2.2. quæſt. 26. artic. 5. ad tertium argumentum, ubi ait non ſemper charitatis neceſſitatem obligare hominem ad offerendum uitam pro amico, caſum excipit, quo tenetur eius ſaluti prouidere, ad officium potiſſime epiſcopi alludens. Ab hac ergo ueritate, de qua nemo unquam ambigere q. uit peregregium argumentum ſumitur, reſidentiã eſſe de iure diuino. Nam ſi non eſſet niſi de iure poſitiuo, cum pontificia præcepta, ut quadrageſimale ieiunium, & feſti obſeruatio, ut lib. 1. ſcriptum reliquimus, non conſueuerint uſque ad periculũ mortis obligare, non facile perſuaderes teneri epiſcopum in periculo mortis reſidere, eo potiſſimũ, quod, ut ſupra uiſum eſt, prædicti auctores uerbũ Chriſti de ſeſe propriæ aſſertum arbitrantur, & tñ ſi illud uerbum neges uim habere præcepti, nihil relinquis, unde inferatur teneri epiſcopũ tẽpore neceſſitatis uitam pro ſuo grege ponere. Quæ tñ omnium eſt generalis confeſſio. Ad argumentum ergo in contrariũ reſpondetur, huiuſmodi præceptum non eſſe cenſendũ atrox, quin uero cum tota ſalus temporalis orbis medium ſit ad ſpiritualem promouendam, idq. uſq. adeo ſit certum, ut Deus ipſe temporalem uitam, corporalium præſtantiſſimum, pro ſalute noſtra poſuit, naturalis ordo diuinusq. poſtulabat, ut qui paſtores animarum futuri eſſent eodem tenerentur præcepto. Neq. vllus antea ad id muneris eligeretur, quã idoneus eſſet inuentus, qui illud optima fide cõpleret. Imo uero & rex tenetur pro ſua republica uitam ponere. Quocirca ſicuti ubi fidei confeſſio id monuerit martyrium eſt mortẽ oppetere, ſic & ubi hæc ratio iuſtitiæ idipſum poſtulauerit. Cuius nobis Ioannes Baptiſta documentum reliquit, qui iuſtitiæ defendendæ caput obtulit. Hinc facile ad poſterioris concluſionis expoſitionem deſcenditur, nam ex his quæ dicta ſunt, elicitur, cauſſas omnes ob quas licite præſul poteſt a ſua eccleſia abſcedere, nullatenus exiſtimandas eſſe reſpectu ſuæ propriæ perſonæ, qñquidem & uitam ipſam eccleſię debeat, ſed tãtum reſpectu boni eccleſiæ, cui ſidem hẽt obligatam. Quare etſi Caie. impręſentiarum eaſdem cauſſas ſub tribus generibus cõplectatur, quæ ſunt. Neceſſitas impedimenti, qualitas negotij, & conditio perſonę, ad commodum tñ eccleſiæ ſunt oẽs referẽdę. Atqui impedimentum, aliud eſt quod ab intrinſeco prouenit, & aliud qđ ab extrinſeco. Ab intrinſeco ſ. ut eſt aduerſa epiſcopi ualetudo, rõne cuius ſolum & aerem mutare debet. Et ꝙ hoc etiam debeat reſpectu eccleſiæ penſari, patet. Nam ſi ẽt tunc eccleſia neceſſitate preſentię Antiſtitis premeretur, occumbere potius deberet morti, q̃ exire, ſecũdm legẽ boni paſtoris a Chriſto præſcriptam. Quando autem non vſq. adeo eccleſia affligitur, in rem eius uergit, ꝙ epiſcopus ſuæ ſaluti conſulat, ut expeditius ei ſeruire poſſit. Neque uero ſolius ualetudinis gratia, uerum & animi recreandi ſuosq. uiſitandi neceſſarios ius naturale indulget, ut poſſit exigua tempora ſuccidere, quę his, alijſve id genus ſuis negotijs poſſit impendere. Nam huiuſmodi obligatio non eſt intelligenda ac ſi deberet eſſe in carceribus, cõpedibus uinctus. Pari modo cenſendum ſi impedimentum forinſecus ingruat, ut cum tyrannus eccleſiæ infeſtus eſt. Nam ſi non ſingulariter in odium pręſulis, ſed in eccleſiã ipſam graſſatur, tunc perſiſtendum illi eſt uſque ad mortem. At ad hanc neceſſitatem applaudunt exempla Auguſt. ad Honora. ſupra allata. Et de uerbis Dñi ſerm. 5. de Petro & Paulo, ac cæteris ſanctis martyribus qui pro ſuis eccleſijs, exemplo Chriſti, tyrannorum gladijs occubuerunt. Si autem ob particularem inuidiam prælati tyrannus eſt infeſtus eccleſię, tunc etiam ex re eiuſdem eccleſiæ eſt, ut in tempus ſeſe inde auferat, ſicuti ibidem idem ait Auguſtinus ne ſubditi fugere cogantur. Cuius exempla nobis extant in Ioanne Euangeliſta, qui precibus ſuę eccleſię, ut expediebat, receſſit, & in Cantuarienſi Thoma. Sed tamen poſtea dum opus fuit, ad eaſdem ſedes cum periculo uitę remearunt.

Auguſt.

D.Tho.

Argum.

Ad arg. factum.

Cauſſæ legitimę ob quas licet epõ abeſſe a grege, nõ reſpectu ipſi⁹ ſed eccleſiæ pẽſãdæ ſũt.

Prima cã abſentiam honeſtans.

Qualitas

Qualitas autem negotiorum ſimiliter reſpectu eiuſdem eccleſiæ penſanda eſt, ut legitima inde petatur abſentiæ excuſatio. Eſt .n. triplex particularis eccleſiæ habitudo animaduertenda. Conſideratur in quã generalis utilitas Salmanticenſis eccleſiæ ad ſingula eius miniſteria, ut prędicare, uiſitare, &c. ut totum ad ſingula membra. In ordine aũt ad uniuerſalẽ eccleſiã Romanã, ſicuti mẽbrũ ad caput, ſeu ad totũ corpus. In ordine aũt ad alias eccleſias, ſicut unũ mẽbrũ ad reliqua eiuſdem corporis. Et oẽs iſtę neceſſitudines, iuſtas pñt ep̃o afferre cãs ſecedendi ab eccleſia, etiam iure diuino & naturali. Qñ ergo eccleſia particularis in aliqua eſt calamitate conſtituta tunc ob primam habitudinem totius ad partes poteſt eius ep̃s ab alijs muneribus, & officijs ceſſare, & accedere curiam uel romanam uel regiam ad protegẽdã ſuam eccleſiã, idq. iure diuino & naturali. Qñ quidẽ non ſolum alia particularia officia, uerum ẽt hoc, idemq. pręcipue ei debet, dummodo per alios id perficere nõ poſſit. Si aũt neceſſitas uniuerſalis eccleſiæ abſentiã ep̃i expetiuerit, nemini dubiũ, quin diuino iure & naturali cogantur abſcedere. Nam ſicut membrorũ ſingula naturali ordine ſe ſaluti tuendę capitis obijciunt, ita & eccleſię particulares ſeſe tenentur offerre, atque adeo ſuos epiſcopos cõi bono.

Caieta. Perplacent aũt hic adnotamẽtũ dñi Caiet. non ſolum ob ſuã doctrinã, uerũ & ob ſuã dignitatẽ, qui Cardinalis erat Romanus. Ait quippe iudiciũ hic eſſe adhibendum, quo diſcernatur an pſonalis opera & induſtria ep̃i ſit eccleſiæ uniuerſali neceſſaria. Nã ſi neceſſaria non eſt, nõ excuſatus eius abſentia. Exempli gratia: Dum conſilium œmenicum aut prouincialis ſynodus indr̃, conſtantiſſimũ eſt d're iure diuino ep̃os illuc cõmeare. Nã cõciliũ, eſt eccleſiarũ cætus, & noĩe eccleſiæ uenit ep̃s. Pari modo, ſi citra conciliũ expedierit Papæ pp̃ egregiã doctrinã aut ſingularẽ auctoritatẽ perſonæ aliquẽ ep̃m acceſſere, cuius conſiliũ in cõe bonum capiat, licebit quidem ad tp̃s eum ẽ ſua ſede euocare. At uero ſi quia eleganter ſcribit aut pſallit, vult illo pro amanuenſi aut cantore uti, uel vult eum eſſe auditorem cameræ aut rotæ, cum id nõ ſit neceſſariũ per ep̃m exequi, in ò abũdant, q̃ eiuſmodi prouincijs obeundis p̃ręſto adſint, profectos non eſt legitima apud Deum excuſatio, eo potiſſimum, ſi reſidentia, ut uere res habet iure diuino ſit neceſſaria. Nam inde certum ſit non poſſe Papã diſpenſare niſi idem ius naturale ac diuinum interpretando, q̃ q̃dem niſi in uera & legitima neceſſitate neminem excuſat qualis in ſimilibus caſibus neutiquam occurrit. Haud equidem neſcio nonnullo iuris prudentum huc nobis obuiam exituros, qui aiunt eos qui Romæ reſident, reſidentes cenſeri in ſuis eccleſijs, nempe q̃d qui reſidet in capite, reſideat in membro. Attñ hoc eſſe merum figmentũ, neq. Caietan. iuris non ignarus. affirmare uereturneque ullus iuris aut Theologiæ peritus non plane uidet. Cum.n. ius diuinum ſit ut unicuiq. diœceſi ſuus mancipetur ep̃s: idq. ut demonſtratum eſt pp̃ peculiarem curã & uigilantiam, quæ eidem eccleſię eſt neceſſaria, planẽ colligitur q̃ reſidere Romæ, non ſolum non ſit reſidere Salmanticæ, uerum neq abſentiã nõ reſidentis excuſet, niſi legitima id exigente neceſſitate. Quam ob rem ſic in Germania nonnulli epiſcopatus, quos ego uidi, inſtituti ſunt, ut ep̃s nullos habeat alios fructus pręter uictum & honeſtiſſimã ſuę familiæ in omnibus neceſſariis ſuſtẽtationem dũ ſuerit pñs abſenti uero nihil tribuitur. Per hęc utiq. de Reuerendiſſ. Cardinalib epiſcopus cẽſendũ eſt, ſua.n ſe ipſi lege iudicare debent. Haud.n. fruſtra lege ab ipſo ſacro ſenatu cautum eſt, ne ep̃i ad illam inſignẽ dignitatem aſſumantur, nempe q̃ iudicarũt reſidentiã ep̃orum eſſe de iure diuino cuius idcirco diſpẽſationẽ, niſi alia eiuſdẽ iuris interpretatio, puta grauitas neceſſitatis, non admittebat. Quæ quidem lex uſq. adeo ſummo põtifici ſancta habetur ut nullatenus ſuper illã diſpenſare in animam inducat. Et nihilominus electo Cardinali commendatur ſine titulo eccleſia, q̃ ut lib. 3. dicebam, ſi fas eſt minimo monacho, Chriſtiano tñ de re fari Chriſtiana, apertam præſeſert legis eluſionẽ, quaſi non tam ſtricto iure obligetur, cui eccleſia commendatur, illic reſidere, ac ſi eſſet legitimus ep̃s. Aufertur Cardinali eccleſię titulus eo ſolum, q̃ reſidere non poteſt, & tamen non timetur eandem ipſiſſimo com

Margin notes (left): Licitum eſt paſto ri ſpro ṽõ mõ uniuerſalis. Eccleſię gregem alteri cõmittere.

Margin note (right): Iureconſultorũ fallacia.

Cardinalibus inhibitum eſt ne fiant epiſcopi.

mo commendare. Vtinã hoc non ſit Deo imponere. Porro ergo qui diuinũ ius cõ ſoluerit, primum hoc æquiſſime iudicauit ut nemo epõrum Cardinalis creetur. At vero ſi contrarium fiat, multo minor eſt culpa imo forſan nulla, ſi ut ĩ ſua eccleſia perſiſtens, nunquam Romã uiſat, q̃ ut in curia commoretur, ſuam deſerat eccleſiã. Si quis diœceſim proximã haberet Romę quã c eb o uiſitare poſſet, & ea eſſet doctrinæ auctoritatiſq. excellentia ut plurimum ad eccleſiæ bonum referret ſacro intereſſe ſenatui, forſan ſuã poſſet defendere cauſſam, hac namq. rõne, ut aiunt permittuntur ſex epiſcopatus, Romæ circumiacentes, Cardinalibus eſſe mancipati. Extra hos tñ caſus ipſi ſibi uiderint, nobis.n. non licet os ponere in cœlum, niſi quatenus ipſe cœli Dominus pſtrinxerit. Huic demũ ſnīæ maxime aſtipulatur decretum Inno III. in cap. Bonę memoriæ 1. de poſtulat. prælat. ubi noluit exhibere Cardin. in archiepiſcopum Rauennatem, quia neceſſarius erat eccleſiæ Romanæ. Quo fit, ut niſi in tali caſu.ſ. p p excellentiam, tum auctoritatis tũ ẽt pbitatis perſonę, & p p eccleſiæ uicinitatẽ, non ſit audienda ſnīa Pan. ſup eo. c. nẽpe Epatum, & Cardinalatũ eſſe dignitates cõpatibiles. Qua rõne in Concilio nuperrimo Tridẽtino (ut ſupra dicebamus) ubi decretum eſt nullos epos excuſari a perſonali reſidentia, adiectum eſt. Quouis gradu, uel dignitate fulgęant. Præter hæc neceſſitas ẽt unius particularis eccleſiæ põt alterius epo charitatis iure in aĩum inducere, ut illi ſuccurrat, qñ id ſine detrimento propriæ plebis facere põt, Sumus.n. oẽs, ut ait Paul. eiuſdẽ corporis mẽbra atq. adeo cũ ſinguli aliorũ ope indiguerint, mutuo ſe pñt ac debẽt iuuare, ut q̃ in Symbolo de Sanctorũ cõione ſcriptũ eſt, opere referaẽ, maxime cum pręſtãtius membrum inferioris auxiliũ expoſtulat. Atq. hac de cã Pau. Titũ ac Timoth. alioſq. diſcipulos nonnunquã, a ſuis eccleſijs abire in alias iuſſit, propter raritatem, quæ tũc erat ſimiliũ ſuppoſitorũ eccleſię, & propter neceſſitatem promulgandæ fidei. Per hæc rñdetur aduerſariorum argumentis, fictis potius, q̃ legitimis. Arguunt quippe nonnunquam epos neceſſe habere ad concilium ire, aliaq. põtificis capeſſere iuſſa, & Apoſtolorũ diſcipulos a ſuis eccleſijs diuagatos. Sed hæc nihil concluſioni aduerſantur, ſanè cum reſidentia propter ſalutem eccleſiæ ſit inſtituta. Quare vt eidẽ conſulatur fini, ipſum naturale ius ac diuinum eiuſmodi exceptiones, nõ ſolum permittit, ſed & iubet. Eadem ratione poteſt epiſcopus ad infideles in tps trãſire & legatus ad componendum pacem, aliud ve id genus exequendum munus eccleſiæ neceſſarium abire. Secus, ſi legatio de re eſſet t pali, quæ per alium poſſet abſolui. Tunc.n. abuſus eſſet epiſcopalis dignitatis in detrimentum eccleſię, quando quidẽ uetitũ ſit ne Deo militans implicet ſe negotiis ſecularibus. Tertiũ demũ cauſſarũ genus, quibus poteſt epiſcopus nonnũquam ſe eccleſię ſuæ ſubtrahere, eſt cõditio perſonæ: adiunctis tamen t pis eccleſiarumque qualitatibus. Vt ſi raritas eſſet perſonarum, quibus eccleſiæ demandari poſſent, & perſona exiſteret excellenter idonea, & eccleſię proximæ, q bus fructuoſior eſſet uiciſſitudo viſitationis talis præſulis, quam perpetua alius reſidentia. Tunc.n. uni perſonæ duarum poſſent eccleſiarũ tituli cõmitti, vt patet can. Illud. 21. q. 1. ubi archiepiſcopus Tarraconẽſis permiſſus fuit epiſcopus eſſe Fundenſis. Hoc aũt accidentarium eſt, & quam rariſſimè uſu contingens. Præter hæc de iure cõceſſum eſt dum parœcia annexa eſt ſuperiori dignitati, ut qui in ſuperiori eccleſia reſidet per uicarium ſeruiat parœciæ, ut habetur in Concilio Later. cano. 32. ſupra citato, iubetur tñ idoneum & perpetuũ habere uicarium canonicè inſtitutũ, & voce perpetuũ, deſignari uř ut ſit quaſi curã habens animarum. In calce demum præſentium exceptionũ ſciſcitabitur quis forſan utrum poſſit Papa præter has cauſſas ſuper hoc iure diſpenſare, peruia tñ eſt ſolutio, q pe quæ ex ſuperioribus plane colligitur. Quæ.n. opinio tenuerit hoc eſſe tantum de iure humano, ſubſequenter reſpondebit, perinde Papam ſu p hoc diſpenſare poſſe, atq. ſuper eccleſiaſtico ieiunio, aut quauis alia id genus lege. Itaq. non ſolum poterit interpretari ius, nempe quod ad talem caſum non extendatur, uerum & obligationem prorſus ſingularis perſonæ tollere. Qui vero ius hic diuinum

Limitatio ſuperioris aſſertiõis. Innocẽ. tertius. Concil. Triden.

Arg. aduerſariorum. Solutio.

Tertiũ genus cauſſarũ quib. ſe põt epſ eccleſia ſubtrahere.

Quæſt.

Solutio ninum & naturale conſeſſus fuerit, ꝙ nõ ſolum probabilius, uerũ certo certius eſt, ſubſequenter reſpondebit, pontificem diſpenſare non poſſe, ſed ius interpretari diuinũ ac naturale, ſ. declarando talẽ caſum ab ipſo eodem diuino iure excipi. Quod ſi quis ſic contra redarguat: Reddere uotũ ſimplex eſt etiam de iure diuino, ſuper quo tñ Papa diſpenſare poteſt, ergo poterit reſidentiæ uinculum pariter diſſoluere.

Obiectio.

Solutio. Negatur conſequentia, nametſi redditio uoti manente uoto ſit de iure diuino, cuius contrariũ Papa permittere non põt, tñ quia obligatio uoti naſcitur ex peculiari uouentis uoluntate, ſuper illo Papa poteſt diſpenſare, uidelicet, ut factũ, votum, pro infecto habeatur. Lex autẽ diuina iubet epiſcopum reſidere. Quare dum manet epiſcopus, per nullam põt pontificis diſpenſationem ab eodem reſidẽdi nexu religari. Vide quanti referat ſic aut ſic loqui. Atñ licet in illa uix probabili opinione perſiſtas ꝙ reſidentia tñ ſit de iure humano, nihilominus Papa pro libito diſpenſare, non ualet, ſed legitima id cauſa exigente. Neq; aliter ille cum quo fuerit diſpenſatum, tuto põt eadẽ diſpẽſatione uti. Iuxta hoc ergo documentũ hæſitabit quis forſan utrũ ratione ciuilis adminiſtrationis reipublicæ poſſit epiſcopus licite in curia regia uel alibi uitam agere.

Hæſitatio.

Rõ hæſitandi. Et arguitur a parte affirmatiua, Primũ iuris auctoritate in Authenticis ſupra citatis. Quõ epõ. & de ſanctis epis permittitur ut poſſint per annum in curia manere atque diutius de Cæſaris facultate. Et rõne id patet q̃a bonũ, quo cõius eſt, eo præſtãtius. Adminiſtrare aũt rempublicã regni uniuerſalius eſt, ꝗ ad gubernaculũ unius eccleſiæ ſedere, ut exẽpli gratia ſi eps fiat prex, aũt curię prę̃ſes. Nã uoriſimilius eſt ꝑ epum eiuſmodi magiſtratus ſanctiori fide & iuſtitia, uigilãtioriq; cura adminiſtrari q̃ per ſeculares adminiſtratores. Et ſupra hæc ſi fiat generalis fidei protector ad uer ... hæreticam prauitatẽ, nam eiuſmodi prouinciæ præfici commodius ac decẽtius nemo poteſt quam eccleſiaſticus præſul propter illuſtrem auctoritatem eccleſiaſticam ad idẽ munus requiſitã. Ad hoc autẽ diſcreta diſtinctione rñdendum eſt.

Solutio Quod n. eps ob cauſſam componẽdę pacis aut aliam non fictam, ſed uere honeſtã, regia legatione fungatur ad alium principẽ, itẽ ꝙ inquiſitor fiat hæreticæ prauitatis, profecto nullum refragatur ius, immo æquitas ipſa ſuffragatur. Quod uero annorum curriculo maneant ciuilibus magiſtratibus, atq; adminiſtrationibus mancipati, tum iura citata conſentientur reclamant, tum & ratio ſublimitatis, ac perinde fidei qua ſe ſuis eccleſijs manciparunt & iuſtitia inſuper ſucepti ſtipendij nullatenus ferre poſſunt. Primum n. eiuſmodi adminiſtrationes non ſolum neceſſariũ nõ eſt ut per epiſcopos fiant, uerum neq; ſuum ſtatum condecet. Poſſunt. n. in primis uiri ſeculares illas optime exequi. Antiſtites uero non ſatis digne. Cum Timotheum Paul. admoneat nemine, qui Deo militat, implicari debere negotijs ſecularibus, ecquis rogo ratũ ducat epiſcopum qui tam ſacrato ſpiritu ... muneri addictus eſt, in diſcordijs ac litibus ſecularibus audiendis totum tempus prodigere? Quod re uera uel al ... contemplationis ſilentio dẽret uel ſuis ouibus docendis educendiſq; impẽdere. Euocauerat Romã Nicolaus Papa epos quoſdã qui erant apud Carolum Cæſarem, cauſſante uero Imperatore ꝙ contra maritimos piratas inuigilarent & ideo ire non poſſent, reſpondet, ut patet. 23. q. 8 ꝙ reprehẽſibile id valde eſſe conſtaret, nam cum militum, inquit Chriſti ſit Chriſto ſeruire, milites ſeculares debent ſeruire ſeculo. Potiſſima tamẽ rõ quæ huic abuſui reclamat, eſt ꝙ etiã ſi eiuſmodi munia melius ac ſalubrius per epiſcopos quam per alios exhiberentur, non tamen hoc eſt talentum ꝙ Deus illis augendũ cõmiſit, neq; id ꝙ eis iuſſit, & ꝓ quo tam ampla decimarum ſtipẽdia ipſi percipiunt, neq; de quo rationem eſt ab illis exacturus. Quid enim particulares eccleſiæ reipublicæ ciuili debent ut tantam decimarum copiam pro ſeruitio rependant, quod epiſcopi non ſibi ſed ſeculo impendunt? Aut quomodo dum Chriſtus ab illis in die iudicij effuſi ſanguinis ſui rationem repopoſcerit, quo animas redemit, quas illis ſeruanda confidit reſpondebunt ſe alijs vacaſſe negotijs, non ſibi ab ipſo commiſſis? Perpendãt ſi rex a ſuo duce male ducti exercitus rationem interrogaret,

Suadet poſita rñſio.

Paulus.

Nicola.

garet, cui illi rñderet, rei aulicæ dediſſe opera, qũo reſpõſum ferret. Si qui in ago ne ſæculari cõtendũt, ſic ab omnibus ab
Paulus. ſtinent, ut ad Cor. 9. ait Paul. ut ſe toto ſuo muneri tradant, qui Chriſto tã inſigniter militant, perpende q̃ ſe deant a cũctis aliis ſubtrahere ut tanto negotio integri adſint? Et ſi qui inuitati ad nuptias male in Euangelio ob id audiunt, ꝙ quia uel uillas uel iuga boũ emerãt conuiuiũ tractauerãt, quãto putas peius ſit apud Deũ auditori præſules, qui ad conuocandum cõuiuas miſſi sũt, imo q̃ ſcd'm Chriſtũ ſpõſi & ipſi exiſtunt eccleſiæ, qui ſ dnt conuiuiũ celebratu i, ſi aliis ſeſe mancipent negotiis, quibus illa uel defraudetur uel remittatur cura? Regi Oziæ, ut legitur. 2. Paral. 26. conuitio & ſacrilegio dabatur, ꝙ thuribulo incenſum adoleret Dño. Cui ſacerdotes improperãtes aiebãt. Non eſt tui officij Ozia ut adoleas incẽſum Dño, ſed ſacerdotũ. Sed lõge iuſtius uice uerſa ſacerdotibus ac maxime epis opprobrio tribuendũ eſt, ꝙ offi iũ ſuum adolẽdi incenſum deſerentes, thurificent ſeculo Nõ .n. eſt ille ſpiritus, quẽ Deus illi dũ conſecrantur, ſuggerit, ſed quo ſpũales proles progignant ac nutriãt. Audi Moyſen Numero undecimo, quanta uerborũ ſignificantia ſimiles curas quas Deus aĩarum paſtoribus cõmittit, exaggerat, Cur. n. ingr; poſuiſti põdus uniuerſi populi huius ſup me? Nunquid ego conecepi oẽm hãc multitudinẽ uel genui eã ut dices m hi. Porta eos in ſinu tuo, ſicut portare ſolet nutrix infantulum, & afferes in terrã, pro quã iurasti patribus eorum? Profecto multo maiorẽ curã & ſolertiam requirit Chriſtus a Præſulibus, aĩabus quas ſuo ipſe ſãguine progignit, impẽdẽdam, ad quod proprie ſpiritum fauorẽq. ſuppeditat. Quocirca illic ſtatim ſubditur. Cõgrega mihi ſeptuaginta uiros, &c. & auferã de ſpiritu tuo, tradamq. eis ut ſuſtentem tecum onus populi. Aliqui uolũt immunitũ fuiſſẽ tũc ſpũm Moyſi, ſed forſan, ut ſupra dicebã, non ille eſt ſenſus, qñ quidẽ illi non fuit culpa auxiliares ſibi poſcere, & ideo neq. pœnã commeruit. Sed ſenſus ẽ forte, auferã. i. capiã eiuſdẽ generis ſpũm, quem il'is infundã.
Paulus. Nam, ut ait Pau. diuerſa ſunt gratię & ſpiritus munera, quæ Deus ſuis diſpertit iuxta officiorum neceſſitatẽ, q̃ illis cõmittit. Quare in epõrum conſecratione ab ipſo petitur, ut ſuper eum qui conſecratur, de oleo ſacerdotali infundat. Horũ ergo meminimus, ut epi intelligãt nõ ſibi diuinit' alia grãm & fauorẽ atq ſpũm impertiri, q̃ quo ad ſuã regendã eccleſiam opus eſt. Sed humanę appetentiæ & conatus ſunt, qui illos in alia ſecularia negotia ſubmergant, ut nauim q̃ illis Deus ceu proretis, ut ait in quadam epiſtola Clemens, ad regendum concredidit, ſubmergi ſinant.

Neq. uero diffitendũ eſt, hãc peſtẽ quæ eccleſias pñtia ſuorũ paſtorũ expoliat, inde latius inſerpſiſſe, ex quo epi a ſuis capitulis eligi deſierunt, cœperuntq. in curiis uel Romana uel regiis creari. Non quidẽ eſt quod prorſus contra principum indulta obmurmurẽ Nã eo iã uſq. euaſit humana malitia, ut ſi penes capitularia collegia ptãs electionis duraret, omnia eſſent diſcordiis plena, cruentiſq; diſſenſionibus dilacerata. Sed tñ quia, ut eſt humanũ ingeniũ, nullum remedium rebus adhiberi põt, ꝙ ſecũ non aliquid incõmodi afferat, inde cæperunt curiæ, tum Romana, tũ potiſſimum regiæ epis crebeſcere, qui ſpõſis pauperioribus neglectis cum ditioribus adulteria cõmittere ſemper inhiãt. Quod quidẽ malum nõ eſt recẽs. Hic. n. de cã, ut Hier. in epiſt. citata ad Ocean. refert in concilio. Nicen. cautum fuit, ne iſti epiſcoporum aſcenſus eccleſiarumq. cambia ꝑmitterentur. Porro aũt quo ad finẽ iã demũ qõnis properemus, ex hmõi epõrum tum abſentia a ſuis eccleſiis, tum frequentia in curiis, cœpit uulgus eorum dignitatem deſpicari. Cæptũ inquã eis eſt & a ſecularibus parum reuerentiæ, & a clericis minus obedientiæ exhiberi, & a ciuilibus curiis & foris plurimum iudiciorum adimi Nam, ut ait ſuper ultimum ca. ad Hebræ. Athanaſius, quadmodũ neceſſe eſt ut præſidentibus populus obſequentem ſe præbeat, ita & ſacerdotem oportet, ut aliorum aĩas curet, & noſter ducat inſomnes. Equiſſima ergo eſt uindicta, ut qui ſuũ negligunt locum, ſenſum de illo decidãt. Hæc. n. ultio fuerat de ſacerdotib a Malachia præcãtata c. 2. ubi ait. Et nũc ad uos mandatum hoc, o ſacerdotes. Si nolueritis audire, & ſi uolueritis ponere, ſuper cor, ut

Ex quo epi non a capitulis ſed regib creari cępe runt, paſſa eſt eccleſia diſpendiũ reſidentię. Incõmoda q̃ epis ex frequentatione iuris ob ueniũt,

cor, vt detis gloriam nomini meo, ait Dñs exercituum, mittam in vos egeſtatem, & maledicam benedictionibus veſtris. Ecce ego proijciam à vobis brachium (ſeu armum) & diſpergam ſuper vultum veſtrũ ventriculum ſolennitatum ueſtrarum. Et infra: Ego dedi vos contemptibiles & humiles in omnes gentes pro eo ꝙ non cuſtodiſtis uias meas. Perpende maledictiones, Mittam in uos egeſtatem. hoc eſt, ſubtraham uobis doctrinæ lumen & gratiæ fauorem, quibus uberes fructus ferre ſoletis in populis. Et maledicam maledictionibus ueſtris. Fortaſſe idẽ eſt. Nam ſacerdotũ benedictiones ſunt fructus quos populus per ipſorum doctrinam & fauorẽ captat. Quare maledicere benedictionibus, eſt, vt malignos fructus ferat. Quãuis ẽt ſi ad ſacra id referatur, quodammodo uerũ eſt. Nã etſi ſacrorum fructus mali eſſe nõ poſſint, tñ ſæpe cũ per ignaros & auaros diſpẽſantur, nõ tenẽt, nẽpè ordines quos cõferre attentãt ꝓꝑ irregularitatẽ, non uerè conferunt, & crebrò quos nõ pñt, à delictis abſoluunt, quod ſæpenumero ꝓꝑ abſentiam prælatorum accidit. Adde, ꝙ maledicere idẽ quoque ſonare, põt quod permittã ut maledicãtur. Quod lamentabili uſu accidiſſe in Germania & Anglia atque alijs regionibus experti in malũ noſtrũ ſumus. Nã ꝓꝑ ignauiam & pernicioſiſſimã epõrum aliorumq́ paſtorũ in curiã cuncta ſunt hæreticis plena, q ſacra omnia execrantur, blaſphemijſq; cõſpurcant. Vnde ſequitur. Et ecce proijciã à vobis brachium, ſeu armũ, ꝙ eſt robur dignitatis ueſtræ, & regiminis baculũ. Ac demum diſpergam ſuper vultũ ueſtrum uentriculum ſolennitatũ ueſtrarum. Alia litera pro uentriculo, impudentiori uoce, ſed tñ ſignificantiori hẽt ſtercus. Et fit illuſio ad Moſaica ſacrificia, q̃bus animalia mactabãtur. Nã iã apud hæreticos adeò ſacra noſtra fœtere cœperunt, ut ſacerdotũ vultus ſtercore ſordeſcere exiſtimentur. Simile eſt apud aliũ Prophetã, nempe Zachariæ 11 O paſtor & idolũ derelinques gregẽ. Ad uiuũ profecto exprimit naturã ingeniumq; paſtoris derelinquentis gregem. Eſt.n. nil aliud quam paſtoris idolũ, nempè imaginẽ tantũ præ ſe foris gerẽs, & perſonã paſtoris, vt ſcultus lapis, re tamẽ ipſa carens. Gladius ſuper brãchiũ eius hoc eſt ſuper regiminis poteſtatẽ, & ſuper dextrũ oculũ eius, putà ſuper rectum ſenſum & iudiciũ. Nam poſtquã libido ſua eos cogit eccleſiæ gubernaculũ deſerere, illico eis ſuadere incipit non ea obligatione teneri, quam ſapientes docet, quod eſt oculum dextrum eis eruere. Vtinam ille, qui lux uenit in mundum, quotquot ſuper candelabrum eccleſiæ ſuæ erexit, ſic illuminet & inflãmet, ut iura ſui muneris tum clarè cognoſcant, tum & charitatis ardore moribus exhibeant. Argumẽta ergo in fronte quæſtionis propoſita, quoniã ad id militabant, ꝙ neutiquam epõ liceat de diœceſi ſua decedere, facillimæ ſunt ſolutionis. Ad primũ enim reſpõdetur, quod non oĩs qui à ſua eccleſia ſeſe in tẽps auſert fugere ut mercenarius cenſetur, ſed ille prorſus qui ob peculiare cõmodum id facit, videlicet ſalutem ſpiritualem populi corporali ſuæ poſthabens, ſecundũ illud Gregorij in eadem hom. Stare in periculo ouiũ non poteſt, qui in eo, quod ouibus præeſt, non oues diligit, ſed lucrum terrenum quærit. Et ideo opponere ſe contra periculum trepidat, ne hoc quod diligit, amittat. Ille ergo qui abſque detrimento gregis receſſu ſuo periculũ ſibi cauet, non eſt mercenarius. Pariter ad ſecundum, ex Prouer 6. reſpondetur, quod qui fidẽ ſuã alteri ſpondet, ſi legitimè eſt impeditus, ſatis per alium ſeruit. Ad tertium denique reſpondetur, ꝙ cum eps in altiori ſit gradu perfectionis quàm monachus, dum ab illius functione impeditur, non tenetur ſe religioni mancipare.

Radix & origo Germanicę Anglicæq; ſtragis hoc noſtro ſeculo editæ.

Ad primũ arg.

Gregor.

Ad ſecũdũ arg.

Ad tertiũ arg.

Tametſi pro captu noſtro diſputationẽ hanc & fortè prolixius iuſto abſoluerimus non ſuppudebit fragmenta quarundã epiſtolarũ Athanaſij ſubſcribere, quæ ante nos alij, tum traduxerũt, tũ præſenti quæſtioni appenſas curarunt. Sunt enim profecto digniſſimæ, quas præſules uniuerſi cordi altiſſimè haberent impreſſas. Quẽ ergo legere non pigebit, eundẽ profecto neque pœnitebit legiſſe, qui uero tædio iam feſſus legere recuſauerit, nõ grauabitur ſcriptas habere. Sane ut conſtet quã hæc quæſtio fuerit antiqua, quamq; ſanctiſſimis illis patribus affirmatiua eius ueritas, ſanctiſſima, quáq; duxerint epi-

ſcoporum

ſcoporum reſidentiam ad animarum ſalutem, & perpetuitatem Chriſtianiſmi neceſſariam. Irrepſerat.n.iã tunc mos ut epi Imperatoriam urbem Conſtantinopolim cuius Athanaſius patriarcha erat, frequẽtarent. Primam ergo ſcripſit epo Cretę, q dũ abſens a ſua eſſet eccleſia, proponebat illuc proficiſci, quod q̃dem propoſitum præcipuis laudibus & rationibus commẽdat. Chariſſime.n.inquit, mi frater & cõminiſter, gratia tibi & pax a Deo. Conſilium illud tuum ac uoluntas quæ ad aures meas perlata eſt, fortis militiſq. animi, ac ſurſum tantum aſpicientis, uere ac legitime certãtis, & nomini ac uocationi ſuę reſpondentis uiſa eſt, non aũt mercenarii & fugientis, non ſolum ſi lupum uideat, ſed ſi uulpem unde gregi Chriſti principis paſtorum damnum creet, & animę ſuę infinitos præparet cruciatus. Attende uerborum emphaſim. Et ſequitur, Cur.n.iſte, ſcilicet qui in ſua non permanet diœceſi, non potius uitam priuatam uiuere maluit, ſi cogitabat ſuccũbere, ſeq. non oues paſcere, p̃ quibus ſanguinem ſuum Chriſtus profudit? Quemadmodum non uenit huic in mentem eius, qui maledicto cum effecit qui opus Domini facit negligẽter? Quamuis facere nomine ſimulet, in cuius alioqui animo inſidet, quod de inſipiente ſcriptũ eſt, qui dixit in corde ſuo, non eſſe Deum. Neq.n.Deum ponunt, qui hæc in conſpectu eius facere audent. Audi, Deũ non ponunt, quia eum factis eſſe negant. Ex quorum numero & ordine faxit Deus ne ſimus, adſcribatq. nos inter fideles diſpenſatores, cõcedatq. benigne, ut pręſto ſimus principi paſtorum ad perficiendum quæ oportet, ponamusq. animas pro ouibus eius, qui ſimul id & exemplo demonſtrauit & edicto ſanxit. Pręceptũ ergo in verbis Chriſti Io 10. agnouit. Et paucis interiectis, Quamobrem, inquit, ueris paſtoribus non eſt tutum nõ uigilare, & nõ circumquaq. omnia luſtrare ouesq. errantes ſolum quærere, ac non magis ſolicitos eſſe pro iis quæ non errant, perterritos horum temporum tenebris, quæ iuſto Dei permiſſu ac iudicio nobis illatæ ſunt, quia .ſ. non ita uiuimus, ut eum decet, qui nos uocauit. Sed o animarum noſtrarum detrimentum. O ingentes pœnas nobis ob noſtras libidines, & perturbatas uoluntates, quæ hoc malum pepererunt, infligẽdas hoc iaquam malum, ut gens ſancta, p̃ omnes campos & montes uitio paſtorum abſentium diſperſa ac diſſipata eſſet. Debẽt ergo hoc facere (hoc eſt in ſuis diœceſibus reſidere) oẽs boni paſtores, quicũq. hoc noĩe digni ſunt, ita ut qui ceſſarit, nõ ſit impune ceſſaturus. Etenim ſi quiſq. paſtor in diœceſi qui ſibi obtigit, uel biduũ moretur, experiri liceat permulta peccata & dãna non eſſe futura in populo. Perinde namq. eſſe uĩ gregẽ abeſſe a paſtore, ut cęcũ duce carere. Sane augentur oues, & in tuto ſunt, cũ præſunt ueri paſtores, non aũt qui ſolum ebibant lac, & lana tegantur, omniq. ſtudio, & arte ſeipſos, non oues paſcant. Hæc atq. alia id genus multa in illa epiſtola.

Prima epiſtola Athanaſij ad fir mãdam reſidentiã epo Cretæ deſtinata.

Secundam miſit epiſcopo Sardenſi, ubi ſtatim a proloquio ſic incipit, Scimus te non ignorare, quæ a ſanctis Apoſtolis de conſtitutione rerum eccleſiaſticarum ſancita ſunt. Ex q̃bus unũ eſt vt q̃ſq paſtor, intra ſuos fines inſiſtat p̃p̃ pacem, & charitatem, quarum eſt Ieſus arctiſſimum uinculum, quod ſolui non põt. Scis pręterea, ut quales non eſſemus, appareret, quibus nobis uerum paſtorem deſignantibus magnus ille Pontifex Chriſtus munus paſtoris definierit, nempe mutua in illum charitate. Alludit ad illud, Diligis me plus his? Deinde non ignoras ornatum egregij paſtoris, qui ſit animas ſuas euidenter cogniturus, hoc eſt de facie, de quo in Prouer. ſcriptum eſt, quod bonus paſtor de facie cognoſcere gregem dẽat. Et infrà: Intellexiſti ẽt quis ſit mercenarius & qualis de quo pudor me tum dicere, tum tacere, cum ſatis ipſe ſtatus tẽporum, & rerum, cum oſtendat, atque coarguat. De quo ſi attentè audiam prophetas, cum in mei ſimiles paſtores his uerbis inuehuntur, Paſtores paſcunt ſeipſos, non oues. Et illud. O paſtores qui perditis oues paſcuæ. Item, ſacerdotes legem Dñi occultarunt, & legem meam uiolarunt. & ſancta mea profanarũt. Item illud, Lanis ouium indui, & mactare quod pingue eſt, lac bibere. Hæc inquam attentè audiens, quid faciam, ne metuam eos, qui me redarguunt, & clarè ob oculos mihi ponunt, qualis ſim? Quæ ſi fabulas putat, qui in

Secũda eiuſdem epiſtola miſſa epiſcopo Sardẽſi,

ignem

ignem illum extremum non intuetur, mihi fabulæ non certè, ſed ita horribilia oĩa eſſe uñr, ut horrore excedãt, conſumantq. medullas. Neq; tñ curamus, facere pro uiribus, ne propter aliquod ex his uitium, ac ſcelus, conſtricti uinculis arctiſſimis, pœnis ſempiternis afficiamur Sed quod ſubinde ſequitur, eſt notatu dignũ. Ait namque ꝙ cum a principio conſtitutum eſſet, ut bis quoquo anno ſynodus haberet, poſtea cõmodius uiſum eſt haberi ſemel, ne oues ꝑ ꝑ crebram abſentiam paſtorũ facile a lupis inuadi poſſent, uide quantæ illis patribus curæ erat reſidẽtia, ut eius gratia a ſynodo celebranda abſtinerent. Et ſequitur ad mores noſtrorum temporũ ac commodè contra illos epiſcopos, qui deſertis ſuis gregibus in curis Conſtantinopolitana uerſabantur, de quibus ait, Denique maluerunt breui uoluptate contenti carni indulgere, qua cum populo Dei laborare contemptis legibus diuinis, quæ prohibẽt ne pauliſper quidem impune a grege abeſſe. Auſculta, lege diuina cã ſic eſſe iuſſam reſidentiam, ut ne pauliſper quidem liceat impune a grege abeſſe. Et ſubdit. Ac niſi, ut Apoſtolus ait, inimicus uiderer, uerũ eloquẽs, poſſem aliquid uerè dicere. Quid quæſo, iuuat iſtos epos, & paſtores in urbe morari, niſi (ut omittã alia) ut patriarchas, alios moueãt, alios eligãt, ne ſi idem diu ſit patriarcha, res uẽs eccleſiaſticæ compoſitæ ſint, quod præclarum facinus ex eo tempore facere iſti conſueuerunt, ex quo Conſtantinopoli potiti ſumus. Quod quidem cum reliquis malis nõ eſt ambiguum & incertum, quin Iram Dei nobis augeat. Certum. n. eſt paſtores, qui gregem negligunt nõ impunitos inultosque diſceſſuros, tñ ſi fortaſſe non ita uideatur ijs, q ſponte uelamen obtendunt, ne limatã Euangelij ueritatem aſpiciant. Hæc ille. Et in alia tertia epiſtola ad epm Apameæ, inter alia ſic illum admonet. Vt debet uerus epiſcopus, reſideas ſanctæ ad ſanctam aram, de qua tibi participandum eſt, ſicuti Dominus pronuntiauit, Dignũ eſſe operariũ mercede ſua. Quamobrẽ non eſſe exiſtimandum, licere tibi diu quauis de cauſſa abeſſe, quin potius faciendum tibi eſt, ut celeriter ire poſſis ad eam eccleſiam, quę tibi addicta eſt, & commendata ut ei præſis. Sed in alia ad eundem, quę quarta eſt, uerba etiam num maioris emphaſis accumulat. Ait quippe. Ego uero eũ, cui grex Chriſti commiſſus eſt, ſi dignitatem muneris nouerit, iniquũ eſſe arbitror, non uſque ad ſanguinem ei ſtudere & incumbere niſi forte ignoraueris Deum eſſe, qui dixerit, Petre amas me? paſce oues meas. Sed heu mihi, non iã paſtores oues paſcunt, ſed ouibus tanquam pane paſcuntur iam horribilia illa mala paſtorum, quæ propheta Ezechiel deſcribit, ſumma licentia irrepſerunt. Quæ ſi talia tamque grauia uobis uidentur, age optime uir, contentus eſto tua diœceſi, permane in ea, fac ſis cum ouibus tuis, ut uſque ad ſanguinẽ illis affixus, quas quidẽ nunc in frutetis, inter ficus & roſas, atq. in montibus diuina prouidentia cuſtodit. Neque enim quod certiſſimum eſt uirga, & baculo tuo paſtorali fit ut in paſcuis uirẽtibus pacis, & bonorum cęleſtis Hieruſalem cę ſint. Scis enim qui amplius ſex mẽſibus a diœceſi abfuerint, niſi eos grauis morbus teneat, canonibus & legibus firmatum eſſe, ut ſacerdotium & gregem amitterent. Verũ nouum cõſilium, & ſceleratum hic a noſtræ ætatis hominibus excogitatum eſt, ſcilicet mittitis aliquem, qui ſciat mulgere gregem, ipſi uero in urbe Conſtantinopoli ſpectatis propter præfecturas ciuiles, ſubſcriptiones, intẽpeſtiuas ordinationes, adde etiam bullas, & decreta. Noſtra hęc ſunt tempora. Et tanquam impunè ſit uobis futurum, ita procul a diœceſi uobis commiſſa receditis, & alia huiuſmodi ut cuique liber committitis, oportebat potius cunctis epiſcopis undiq. in unum congregatis, ſuam cuique diœceſim funiculo diſtributionis circunſcribi, atque a patriarchæ partẽ ſuam a uobis aſſignari aut uos a patriarcha priuari. Alias præterea de eadem re ſubiectit epiſtolas, quas ne faſtidio eſſe perſiſtam, miſſas faciam Sed & ad Imperatorem, qui Conſtantinopoli ſinebat epiſcopos degere, nec cogebat eos ad ſuas eccleſias abire, multa etiam commemorat, inter quæ ait. Si tu oues paſtori committeres, deinde illas quidem derelictas cerneres, illum uero quieti ſuæ, ſuiſque cupidi atibus indulgere & ſeruire, dic obſecro, relinqueres ne paſtorem impu-

Quarta epiſtola

Tertia epiſtola eiuſdẽ.

Fragmẽtum alterius epiſtolę ad Imperatore directæ.

impunitū? Non patimur oues & pecudes impune negligi, & patiemur paſtores aīa rū impune ſeipſos paſcere, nō oues? Quid quæſo apud Deū excuſabimus? Vtinā ne illud nobis exprobrei, oēs q̄runt quæ ſua ſunt, nō quæ Ieſu Chriſti. Deinde ali de eadē re ad eundē hoc tenore ſubtexit? Si uerū eſt, qđ dici ſolet q̄ gregē, paſtore priuat, vtriq; periculū creare, profectò graue ſupplicū manet eum, qui paſtore arcet ab ouili, debetq; q̄ paſtor eſt, vſq; ad ſanguinē pro grege Chri relinquendo labores ꝑferre, niſi cum opus fuerit, in ſynodo ſingulis annis ad agendū de rebus neceſſarijs paulisper abeſſe, quibus concluſis celeriter redeundū illi ſit, ſi crediderit ſe redditurum rōnem ſummo paſtori Chr̄o, & ſi dignus, eſt noīe paſtoris. Niſi fortè ēt p̄ p neceſſitatē ad vtilitatē aīarum pertinentē, ab Imperatore, aut Patriarcha ſtatim redditurus voce. Qđ ſi aliter epis aut Imperatori uideaī, ſiue quid ſecus fiat, minimè ipſe ſequar, neq; aſſentiar vllo mō. Neq;.n. rōnē habebit Deus cauſſationū noſtrarū cupiditatū, ſed rōnes repoſcet de veritate, iuſtitia, diuiniſq; legibus, & ſtatutis. Ac demū in alia breuiori ſic habet: Memēto ſcripturę, q̄ iubet contriſtari potius ho es q̄ Deū, tibi vero Imperator, cur graue videaī iuſtitiā, tēperantiā, miſericordiā populis tuis ſancire & inde nō mō nullū incōmodum reportare, ſed potius operib. bonis conciliare Dei miſericordiā? Quid iuſtius, q̄ ſi eps quiſq; iubeaī, velit nolit, ad diœceſim ſuā redire? an non hoc debitū ſoluere tenent? idq; canone ſancitū eſt? Video fuſius rē hanc deduxiſſe qua cuiquā fortè parcē ſebit, haud me tamen prolixitatis pœnitet.

QVAESTIO IIII.

DE VINCVLO, ET MODO quo epiſcopi & ſacerdotes tenentur ſua bona diſpenſare.

ARTICVLVS I.

Vtrum epiſcopo liceat aliquid proprium poſſidere.

QVARTAM præſentis libri quæſtione propoſuimus de vinculo, & modo, quo ſacerdotes, & ēpiſcopi parœcij ac potiſſimū epiſcopi bona eccleſiaſtica diſpenſare tenent. Quæ quidem quæſtio vſq; adeo me diu multumq; ancipitem habuit, ut maluerim alios audire qui me ſatis docerent, quam meam explicare ſententiam. Veruntamen ea proferam, quæ de hac re meditatus ſum, alij uero iudices ſunto. Eſt enim res abſtruſa & perplexa, utrinque porro ſuis ſubnixa rationibus ac teſtimonijs. Pręterea cognitu perquam neceſſaria. Primus ergo articulus eſt ut ordinem D. Tho. non deſeramus, utrum ep̄o liceat aliquid proprium poſſidere. Eſt enim Chriſti oraculū apud Matth. ca. 19 Si vis perfectus eſſe, vade & vēde omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni & ſequere me. ubi paupertas volūtaria ad perfectionem requiſita docetur. Epiſcopi autem ſtatum perfectionis profitentur: ergo non iuſtius poſſunt propria poſſidere quam monachi. Secundo epiſcopi, ut ſupra ſatis cōprobatum eſt, & glo. habet Lucæ 10. Apoſtolorum locum tenent, Apoſtolis autem rerum dominium Chriſtus interdixit Matth. 10. Nolite.n. inquit, poſſidere aurum neque argentum neq; pecuniā in zonis veſtris. Cuius obedientiam Petrus Matth. 19. confeſſus eſt, dicens. Ecce nos reliquimus omnia & ſequuti ſumus te, ergo epiſcopi nullum poſſunt habere dominiū rerum. Tertiò. Cleros Græcè ut ad Nepotianum Hieron. auctor eſt, & refertur 12. q. 1. can. Cleros idē eſt Latinè quod ſors, unde clerici ideo ſic appellantur vel ꝙ de ſorte Domini ſunt, vel ꝙ ſors eorum Dominus, cuius aūt poſſeſſio Dominus eſt, nihil extra ipſum poſſidere debet. Nam ſi aurum, ſi argentum, ſi poſſeſſionem, ſi uariam ſuppellectilem habet, cum iſtis participibus nō dignatur Dominus pars eius fieri. Hæc ille, ergo videntur epiſcopi rerum dominio interdicti. In contrarium eſt can. Epiſcopi. Concilij Agathen. eadem cā & qōne, vbi habetur, ꝙ epiſcopi de rebus proprijs, vel acquiſitis, uel quidquid de proprio habent, hæredibus ſuis ſi uoluerint relinquant.

Primū argum.

Arg. 2.

Arg 3. Hiero.

Concil. Agath.

Titulus præſentis quæſtionis generalis eſt, quippe quo non diſtinguitur inter eccleſiaſtica bona atque alia, quæ naturali ciuiliq́ue iure obtinere poteſt epiſcopus. Duo namque ſunt bonorum ge-

Duo bonorũ genera, q̃ epiſcopus poſſidet.

genera, quæ epiſcopus poſſidet, uidelicet alia, quæ iure, ſeu hæreditatio, ſeu donationis, ſeu quouis alio ſeculari, illi obtingunt, atq. alia eccleſiaſtica. Et de illis prioris generis nulla eſt ambiguitas quin proprie ac primarium illa poſſidere ualeant, ſed de poſteriori erit tota rei diſputatio. In hoc ergo primo articulo ſolum diſputatur an epiſcoporum ſtatus ſit ſtatus paupertatis ſicuti monachorũ, ita ut nequeãt proprium poſſidere. Ob idque perſpicua eſt ac faciliſſimæ ſolutionis, quæ unica conclusione continetur. Epiſcopi q̃uis ſtatũ perfectionis profiteantur non tñ quemadmodum monachi ut abſq proprio uiuere obligentur. Concluſio inquam plana eſt & conſtantiſſima, ob id ꝙ nihil in particulari de bonis Eccleſiaſticis affirmat. Quare inde poteſt ueritatem ſortiri ꝙ iure ſecularis acquiſitionis, poteſt epiſcopis dominium rerum competere. A uero conſulto cũ D. Tho. eſt a nobis generaliter aſſerta. Arbitror namq. ut in ſolutione ſecundi plane quiſque adnotare poteſt, & artic. ſequenti planius fiet, ueram etiam illam ſenſiſſe de bonis eccleſiaſticis, pro ea portione, quæ ipſis ratione ſtipendij obtingit.

Conclusio reſpõſiua.

Probõ. Probatur ergo ſecũdum iſtiuſmodi generalẽ ſenſum. Ad ea quæ ſunt ſupererogationis nemo niſi ſpecialiter ſe ad illud uoto adſtringat, conſtringitur. Ait enim in

Auguſt. epiſt. ad Paulinam & Armentarium Aug. Quia iã uouiſti, iã te abſtrinxiſti, & aliud tibi facere non licet. Prius quam eſſes uoti reus liberum fuit quod eſſes inferior, uiuere autem abſque proprio, opus eſt ſupererogationis, nempe non ſub præcepti uinculo, ſed ſub optione conſilij comprehenſum, vt patet Matthæi. 19. Nam poſt neceſſitatem mandatorum, Si uis ad vitam ingredi, adiectum eſt, ut qui uelit perfectus eſſe, omnia quæ habet, relinquat, & ſequatur Chriſtum, epiſcopus autem manifeſtũ eſt non ſe eiuſmodi uoto irretire, quia neque id ad paſtorale munus neceſſariũ eſt, ſed ſatis eſt ut Chriſtum egregie diligant, ergo epiſcopus ſecũdum leges ſuę dignitatis non arcetur quo minus dominio poſſit rerum fungi. Hic nulla emergit dubitandi ratio, ſed hoc ſolũ eſt memoriæ mandandum, quod cum epiſcopus religionis uotum non emittat, fit ut nec uotum faciat peculiare caſtitatis, præter id quod ſacerdotio adiunctum eſt, neq. votum paupertatis, ſed tantum promittit obedientiam Papæ fidemq. ſuam huic eccleſiæ, a quo ideo vinculo niſi auctoritate ipſius pontificis diſſolui nequit. Et ideo quatenus epiſcopus quiſq. eſt, non ei repugnat proprium poſſidere, non ſolum hæreditario uel alio quouis ciuili iure, uerum neque eccleſiaſtico. Haud enim ex parte ſuæ dignitatis ei repugnat, iuſtum ſtipendium pro ratione ſuæ functionis percipere, cuius ſit uere dominus, ſicuti olim erant ſacerdotes & Leuitæ. Vtrum uero tale eccleſiaſticum dominium alia ratione ſit eis prohibitum, nempe vt nullum in decimarum portionem habeant, quæ ſibi prouenit, articulo proximo & ſubſequenti examinandum eſt. Nunc ergo ſatis ſit conſtitutum, habere dignitatem epiſcopalem non eſſe paupertatis ſtatum, atque adeo neque epiſcopo repugnare habere dominium rerum quas poſſidet.

Documentũ.

Ad primum igitur argumentum negatur propoſitio illa, ꝙ ad naturã perfectionis aut ad perfectionis ſtatum generaliter & abſolute neceſſaria ſit paupertas, ſed tantum eſt neceſſaria ad peculiarem perfectionis ſtatum religioſorum. Quod enim ad perfectionem non ſit neceſſaria, iam ſupra lib. 8. ſatis conſtitutum eſt ubi monſtrauimus perfectionis rationem in copia charitatis cõſiſtere, ad quam quiſq. quocunque ſtatu progredi poteſt. Ad ſtatum autem religioſorum ob id eſt paupertas neceſſaria ꝙ profitẽtur perfici (hoc eſt) perfectionem diſcere & cõparare, cui quidem inſtituto rerum poſſeſſio oneri eſt & impedimento. Epiſcopi autem non profitentur perfici, ſed perficere. Quocirca eas debẽt in charitate radices ieciſſe, ut a nullo uẽto poſſint inde eradicari, nempe neque ab amore diuitiarum, quas poſſidẽt, neq. ab alio quouis humano affectu, exẽplo Grego. in cuius uita ad Heremitã reſponſum diuini oraculi refertur ꝙ plus ipſe ſuam catam, q̃ ſuas ille diuitias diligeret. Quare adoleſcenti non dictum eſt. Si perfectus es, aut ſi uis eſſe perfectior, ſed, ſi uis perfectus fieri vade, & uẽde &c. A Petro uero dum paſtor inſtituitur, nulla exigitur paupertas, ſed charitatis culmẽ. Ad

Ad primum argumen.

Gregor.

ſecun-

Ad ſecũdum. Hiero. ſecundum tres applicat D. Tho. reſpondendi modos. Vnus eſt Hieronymi, idéq; myſticus, ut ſub nomine auri & argenti prohibiti ſint prædicatores ſapientiæ, atque eloquentiæ huius ſeculi muniri. Alius **Auguſt.** uero eſt Aug. in lib. de conſenſu Euangeliſtarum, nempe ut illud, Nolite poſſidere, &c. non habeat uim præcepti, ſed potius permiſſionis. Ac ſi dixiſſet, Non opus eſt uobis auro & argento. Permittitur n. uobis tanq. à operarijs uictum ſuſcipere. Vnde ſubdit. Dignus eſt operarius mercede ſua. Nam quod noluit Paulus, ut 1. ad Cor. 9. refert aliquando uti oblata ſuſtentatione, opus erat ſupererogationis. Sed **Chryſ.** tertia reſponſio eſt Chryſoſt. ut inhibitio illa intelligatur peculiariter facta diſcipulis dum ad prædicandum Iudæis mittebantur tum ut populus ille facilius alliceretur, tum etiam ut ipſi firmiorem haberent fiduciã, quod diuina ſubſidia non eſſent eos defectura. Ex quo ideo neque ipſi neque eorũ ſucceſſores obligãtur abſque proprijs ſumptibus euangeliũ prædi**Paulus.**care. Quare Paulus, ut 2. ad Cor. 11. de ſe memorat, ab alijs eccleſijs ſtipẽdia mendicabat, quo poſſet gratis prædicare Corinthijs, quæ ideo aliunde ſibi miſſa iure poſſidebat. Confirmat præterea in D. Th. ſolutionẽ nempe poſſe epm propria poſſidere, quod alioqui eſſent ſanctos illos Põtifices Athana. Ambro & Aug. eiuſmodi præceptum ſanctitatis ſui. ſ. tranſgreſſos.

Scrupulus. Duo hic tñ circa hanc ſolutionẽ non ſunt diſſimulanda. Vnum eſt q́ ſolutio neque uera in totũ apparet neque argũ ſatisfaciens. Apparet enim negare uerè apoſtolos fuiſſe profeſſos paupertatem, quod falſum eſſe ex auctoritate ab ipſo citata conſtat. Ecce nos reliquimus omnia. Quare nec ſatisfacit eidem auctoritati, quam in argũ aſſumpſerat. Ad hoc reſpõdetur hic **Solutio** D. Tho. non diſputare de Apoſtolis, utrũ tria uota, uti modo religioſi, emiſerint, tanquã religionum futurarũ exemplaria, quod quidẽ D. Tho. ut lib. 8. vidimus. 2. 2. q. 88. art. 4. concludit, ſed modo tantũ de illis diſſerit quatenus apoſtoli erant & epi, ad quẽ quidẽ ſtatũ nõ neceſſe attinet **Dubitatio.** paupertas. Alterũ hic maxime adnotãdũ eſt, quod hic affirmare vr̃ imo plane affirmat, quod poteſt eps habere dominiũ, non ſolum rerum alio iure acquiſitarum, verum & ſtipendij eccleſiaſtici quod ſuæ functioni deputatum eſt. Nam argumentum erat. q́ epi epi quatenus epiſcopi, hoc eſt uerbi prædicatores, debent eſſe pauperes. Et reſponſio eſt illius negatio. Vnde cum paupertas in negatione dominij conſtat & in hoc neget debere eſſe pauperes quod poſſunt functionis ſuę ſtipendia poſſidere, concedit eis illorũ dominium, paupertati contrarium. Sed de hoc preſſius art. 3. Vt autem plene ſolutio **Solutio** tertij intelligatur, notandum eſt, quod Deus dr̃ pars clerici, non ut dicat reſpectu ad aliam partem ab ipſo clerico poſſeſſam, ſed ſicut unus hęres poſſidet partem hæreditatis, quæ ſibi eſt tota ſubſtantia, q̃ dr̃ pars reſpectu alterius, quæ alteri hæredi obuenit. Exempli gratia, debet clericus cõtẽtus eſſe Deo quem poſſidet, ut cum illo nihil aliud poſſideat. non q́ nequeat poſſidere famam, & honorem, & ſalutẽ, & aliqua bona temporalia, ſed q́ reliqua omnia ad nutum eius poſſideat. Itaque ſtudium erga Deum nullatenus per curam aliarum rerũ diminuatur. Hoc enim eſſe ſecundum Hier. aliquid extra Deum poſſidere. Qui uero ſic Deum poſſidet, Deus eſt ſua pars hoc eſt tota ſua poſſeſſio reſpectu reliqui uniuerſi, quem alijs poſſidendum relinquit.

ARTICVLVS II.

Vtrum epiſcopi mortaliter peccent ſi bona eccleſiaſtica quæ procurant pauperibus non largiantur.

NE filum D. Tho. rumpamus, quæritur ſecundo, utrum eps mortaliter peccet ſi bona eccleſiaſtica quæ procurat, pauperibus non largiatur? **Primũ argu. Ambr.** Apparet enim Ambroſius id definire inter exponẽdum illud Lucæ duodecimo, de homine diuite, cuius ager uberes attulit fructus. Ait quippe. Nemo proprium dicat quod eſt commune, plus quam ſufficiat ſumptui, uiolenter obtentum eſt. Et paulo poſt. Neque minus eſt criminis habenti tollere, quàm cum poſſis & abundas, denegare indigẽtibus, alienum aũt uiolenter tollere, criminale delictum eſt,

ergo epi, qui quæ ſibi ſuperſunt, in paupe res non effundunt, lethaliter delinquunt. Secũdũ. Secundo ſuper illud Iſaiæ 3. Rapina pauperum in domo ueſtra. Ait Hieron. gloſ. ꝙ bona eccleſiaſtica ſunt bona pauperũ. Idem ad Damaſum. 16. q. 1. can. quoniã. quiam ceu prouerbium vulgo ſuſceptum eſt quicũque aũt id quod alterius eſt, uel ſibi uſurpat, uel in alios uſus diſpendit, mortaliter peccat, atque ad reſtitutionẽ tenetur. ergo cum epõrum bona eccleſiaſtica ſint, fit ut ſi quæ ſibi redundant, aut ſibi retinent, aut conſanguineis largiuntur, ad reſtitutionẽ teneri uideantur. Tertiũ. Tertio. Multo magis ſacerdotibus licet de rebus eccleſię ea accipere, quæ ſibi neceſſaria ſunt, quam ſuperflua augere. Ait uero in epiſtola ad Damaſum Hieron. & Hiero. refertur 1. q. 2. clericos illos cõmode ſtipendijs eccleſiæ ſuſtentari, quibus parentũ & propinquorũ bona nulla ſuffragantur, qui aũt boni parẽtum & opibus proprijs ſuſtentari poſſunt, ſi quod pauperũ eſt, accipiunt, ſacrilegiũ cõmittunt & incurrunt. Hæc ille. Vnde Apoſtolus 1. ad Timo 5. Si quis fidelis habet uiduas ſubminiſtret illis, & non grauetur eccleſia, ut ijs, q̃ uere uiduæ ſunt ſufficiat, ergo multo eſt certius tunc epos mortali er delinquere, cũ ea, quæ ſibi de bonis eccleſiaſticis exundant, pauperibus non profundũt. In contrariũ eſt epõrum quorundã uſus, qui ea q̃ ſuperſunt, nõ cuncta pauperibus erogant, ſed ad ampliãdos redditus eccleſiæ, idque (vt apparet) laudabiliter expendunt.

Opera pretiũ eſt in frõte diſputationis noſtræ textũ D. Thomæ, in concluſiones diſtribuere, quas explicatioris lucis gratias ſeptẽ numero cõſtituemus. Perſiſtendũ aũt eſt in ea diſtinctione inter epi bona quæ propriè, putà aut hæreditario aut alio ciuili iure poſſidet, & bona eccleſiaſtica. Prima conclu. Eſt ergo prima concluſio. Propriorũ bonorũ, hoc eſt, quæ iure ſeculari epi poſſident uerũ habent dñium. Hæc tã ſupra art. 1. ſatis eſt confirmata ex eo, ꝙ ſtatus epõrum non eſt paupertatis ꝓfeſſio. Quo fit, ut ex rerum ipſarũ conditione & natura non teneantur iuſtitiæ lege ea pauperibus vel alijs erogare, ſed & retinere Secũda conclu. poſſunt, & ut libuerit elargiri. Secunda concluſio. Quamuis poſſint in earũ diſpẽſatione ſicuti ſeculares ciues peccare, nempe aut ꝑ ꝑ auaritiã contra debitũ charitatis eas retinendo, uel indigne prodigẽdo, nemini tñ ad reſtitutionem obligantur. Enimuero ut 4. lib. ſæpe diximus, ubi iuſtitia nõ uiolatur, nulla inde reſtitutionis obligatio emergit. Tertia concluſio. Epi Tertia conclu. bonorum eccleſiaſticorũ ſunt diſpenſatores vel procuratores. Hoc patet ex verbis Aug. ad Bonifacium Comitem, quæ refe- Auguſt. runtur 2. q. 1. can. ult. Si priuatum poſſidemus, quod nobis ſufficiat, nõ illa bona noſtra ſunt, ſed illorum, quorum procurationẽ gerimus, proprietatẽ nobis uſurpatione damnabili uindicemus. Hinc fit bona illa optima fide eſſe ab illis diſpenſanda, ſecundum illud 1. ad Corin 4. Hic iam quæritur inter diſpenſatores ut fidelis quis inueniatur. Hæc de bonis in communi poſſeſſis intelligitur ut ſubſequentes declarabunt. Et ideo de eorum diſtributione ſubtexitur quarta cõcluſio. Eiuſ Quarta conclu. modi bona eccleſiaſtica non ſolũ in uſus pauperum, uerum & in diuinũ cultum, & in miniſtrorum ſupplendis neceſſitatibus ſunt expendenda, iuxta tenorem decreti Simplicij Papæ 12. q. 2. qui ait, De Simplicius Papa. redditibus eccleſiæ vel oblatione fideliũ ſolis epiſcopis ex his una portio remittatur. Duæ eccleſiaſticis fabricis & erogationi pauperum profuturæ a presbytero ſub periculo ſui ordinis miniſtrentur ultima clericis pro ſingulorũ meritis diuidatur. Quinta concluſio. Vbi diſtincta ſunt Quinta conclu. bona quæ debent in uſum epi cedere, ab alijs tribus, quæ pauperibus ac miniſtris & cultui addicuntur, ſi epſ aliquid de his tribus portionibus retinuerit, non dubiũ quin contra fidem diſpenſationis mortaliter delinquat, & ad reſtitutionẽ teneaĩ. Concluſio per legẽ commutatiuæ iuſtitię innoteſcit, nã in tali caſu uere furtũ alienę rei cõmittit. Sexta cõcluſio. De his q̃ ſpe- Sexta cõclu. cialiter uſui epi deputata ſunt, eadem ratio videtur quæ de proprijs bonis, ut ſcilicet per immoderatum affectum & uſũ peccet quidẽ ſi immoderata ſibi retineat, & alijs nõ ſubueniat, ſicut requirit debitũ Correctio literæ D. Tho. charitatis. Corrigẽdæ ſunt impreſſiones, qbus deeſt ultimũ hoc uerbũ, Sicut requirit debitũ charitatis. Imo uehementi opinione

nione tenear deeſſe ēt ꝙ ad reſtitutionē non teneatur. Contra quam dixerat in ſuperiori concluſione, qn̄quidem ait, Eadē ratio nr̄ quę de p̄prijs bonis, quorū prodiga conſumptio reſtitutionem nō expoſcit. Septima concluſio. Si uero non ſint prædicta bona diſtincta, eorū diſtributio fidei epiſcopi cōmittitur. Deeſt ēt in multis impreſſionibus totum illud. Si uero non ſint prædicta bona, in quibus ideo legitur, nō ſubueniat diſtincta, quare fit littera in intelligibilis. De his ergo indiſtictis adhibetur expoſitio concluſionis. nempè ꝙ ſi in modico diſtributio vel deficiat vel redundet, poteſt id quidem fieri abſq. bonæ fidei detrimēto, ſiquidē nequit homo punctum ubiq. uirtutis tam certum tenere, quin pro humana cōditione in alterutrum uergat extremum. Si uero ſit multus exceſſus, tunc neq. latere pōt, neq. a peccato mortali excuſari, quoniā tunc bona fides uiolat, atq adeo diſtributiua iuſtitia. Vnde tres denotātur maculæ infidelis ſerui. Matth. 24. ubi ſic legitur. Si dixerit malus ſeruus in corde ſuo, moram facit dominus meus uenire, quod pertinet ad diuini iudicii contemptum, & cœperit percutere conſeruos ſuos, quod pertinet ad ſuperbiam, Manducet autem & bibat cum ebrioſis, quod pertinet ad luxū, cuius gr̄a mala fide fit diſpēſatio, ueniet dn̄s ſerui illius in die qua nō ſperat, & diuidet eū, ſ. a ſocietate bonorū, & partem eius ponet cū hypocritis, ſ. in inferno. Ecce literam D. Tho. quā in fronte diſputationis expediebat ob oculos ponere. Enucleanda uero eſt in articulo ſequenti, ubi inter alia & argumenta quoq. ex Ambroſio & Hieronymo in capite qōnis propoſita diſſoluētur.

Septima conclu.

ARTICVLVS III.

Vtrum epiſcopi ac reliqui ſacerdotes uerum ac legitimum habeant dominium fructuum eccleſiaſticorum, qui illos pro ſua portione contingunt.

PRæiacta ergo ſententia S. Tho. ſubſequenter circa ſingulos eius articulos qui generales ſunt, mouentur ſinguli in particulari. Et primo circa priorem, quo diſputatum in genere eſt utrum epiſcopi poſſint habere rerū dominium, quæritur in particulari circa textam concluſionem, utrum tam ipſi q̄ reliqui ſacerdotes verum legitimumq. habeant dominium eorum fructuum eccleſiaſticorum, qui ſe pro ſua portione contingunt? Sunt enim innumeræ auctoritates, quæ a parte negatiua militare vīr. Illæq in primis ſacræ paginæ Nā etſi ſtatus clericorū nō periode atq. monachorum uotum habeat paupertatis annexum, ſaltem eorum quæ ipſis pro clericali functione miniſtrātur, nihil eis vr̄ competere, præter victum & veſtitum, iuxta verbum Domini. Dignus eſt operarius cibo ſuo, & uerbum Pauli. 1. ad Timot 6. Habētes alimenta & quibus tegamur, his contenti ſimus, ceu boues, quod ait alibi, aream triturantes Quocirca apoſtoli miſſi ſunt ad prædicādū ſine pera, iuſſi nō poſſidere aurū neq. pecuniā. Atq. eam ob rem in libro pręcedenti ſub titulo de ſimonia, monſtrauimus, nihil debere clericis, neq. ipſi quidquam alio iure poſſe a plebe pro adminiſtratione ſacrorū & reliquis ſpiritualibus functionibus percipere, quam iure ſuſtentationis. Secūdo accedit huc & ſanctorum patrum numeroſiſſima teſtimoniorum turba. Nam præter loca Ambroſij, Hiero. & Auguſt. proxime citata, grauiſſimus Proſper 12. q. 1. can. expedit. ait. facultates eccleſię non eſſe proprias, ſed in cōi poſſideri. Et in cōcilio Agathen. ut illic refertur, canon epi. hr̄, ꝙ quidquid de prouiſione eccleſiæ fuerit, ſiue de agris, ſiue de fructibus, ſiue de oblationibus, oīa in iure eccleſiæ ſunt ſeruāda. Et Vrbanus Papa ibidem in canon. res. ait, Res eccleſiæ non quaſi proprias, ſed ut cōes, non in alios quam in pręfatos vſus, puta in ſubſidium pauperum, & miniſtrorum, & cultus diuini eſſe diſpēſandas. Et eadem cā & qōne. canon epiſcopus q. eſt concilij Antiocheni, hr̄, ꝙ epiſcopus eccleſiaſticarum rerum habeat poteſtatem ad diſpenſandum in omnes qui indigent cū ſumma reuerētia, & honore Dei, participet aūt & ipſe quibus indiget, ſi tn̄ indiget. Et inter Canones Apoſtolorū eſt 39. talis, Oīum negotiorum eccleſiaſticorum curam epiſcopus habeat, & eadem ut Deo contemplante diſpenſet, neque illi liceat ex his aliquid oīno contingere,

aut parentibus proprijs, quæ Dei ſunt, cõ donare: ꝙ ſi pauperes ſint, tanquã pauperibus ſubminiſtret. Et ſupra citatus ad Nepotia. Hierony. ait clericorum hęreditatẽ ſolum eſſe Deũ, cum quo nihil aliud debent poſſidere. Et ibidẽ eadem cauſſa & q̃ne. can. quia aiunt Imperatores Carolus & Ludouicus, iuxta ſanctorum patrũ traditiones nouimus res eccleſiæ uota fidelium eſſe, pretia peccatorum, & patrimonia pauperum. Et can. 10. ait Augu. ꝙ qui decimas dare noluerit, quanti pauperes in locis ſuis, vbi ipſe habitat, illo decimas non dante fame mortui fuerint, tantorum homicidiorum reus ante æterni iudicis tribunal apparebit, quia rem a Deo pauperibus erogatam, ſuis uſibus reſeruauit. Quare idem de ſacerdotibus cenſendum erit, ſi illas non diſpenſauerint. Multa huiuſmodi ſunt ſanctorum loca. Et Hierony. ad Damaſum, & refertur ca. quõ. 16. q. 1. clerici qui ſecularibus bonis affluũt, nõ pñt bonis pauperũ ali. In contrariũ aũt facit tex. in c. vnico de clerico nõ reſidente. vbi hr̃, ꝙ qui diuinis officijs non interſunt, niſi infirmitas ſeu iuſta & rationabilis neceſſitas, aut euidens eccleſiæ utilitas releuet, non ſunt dñi quotidianarum diſtributionum, neque faciunt eas ſuas, ſed ad reſtitutionẽ ſic perceptorũ obligãtur. Vnde è contrario ſenſu colligitur, ꝙ reſidentes uerum dominium earũdem diſtributionum acquirant, atque eadem ratione aliorum eccleſiaſticorum fructuum.

Hiero. *Auguſt.*

Quæſtio pñs, ut initio dicebã, nimium ambigua eſt, ſane cum ſanctorum teſtimonia primo verborum ſonitu diuersè appareant illam definire, quam ratio penitius inſpecta uĩ permittere. Miſſa ergo hinc faciamus epiſcoporum ac ſacerdotũ bona ſecularia, de quibus, ut art. prox. cõcluſum eſt, nemo ambigit, ſed oẽs cõſentiunt priuato dominio a ſacerdotib. poſſideri. De eccleſiaſticis uero tres, ut ſæpenumero aſſolet, verſantur opiniones. Vna eſt Alexãdri de Hales grauiſſimi auctoris 3. parte. q. 36 membro. 5 art. 2. Et Rich. in 4. diſt. 45. art. 3. q. 1. qui expreſsè aiũt fructuum eccleſiaſticorũ clericos ſolum hr̃e vſum & nõ proprietatem. Atq. hanc ferme amplexi ſunt doctores iuris canonici, vt Archi. ſuper c. ſtatutum. S. aſſeſſorem. de reſcrip. lib. 6. vbi ait hæreticum eſſe in iure, ꝙ eccleſiaſticus acquirat ſibi uerum dominiũ fructuum præbendæ uel eccleſiæ. Cui accedit Pan. in c. cum eſſes. de teſtam. Et Dominicus in c. pñti de off ordin. Et, qui nõ eſt in poſtremis habẽdus, eidem opinioni adſtipulatur Tho. V valden. tomo 1. lib. 4. c. 42 & quatuor ſubſequentibus. Vbi multis patrum teſtimoniis uĩ ſibi conſtantiſſime probare nullum penes clericos eſſe eccleſiaſticorum bonorũ dominium. Secũda nihilominus opinio eſt, quã hic tenet S. Thom. videlicet, ꝙ illius portionis quæ particulariter applicata eſt epiſcopo, perinde uĩ dominus atq. aliorum bonorum, quæ ſeculariter poſſidet, ut patet in ſexta cõcluſione. Secus, ſi omnia bona eccleſiæ in communi poſſiderentur, & eius eſſent depoſitioni mandata, ut patet in tertia & ſeptima. Et eandem opinionem amplectitur Adria. in 4. in materia de reſtitutione. Tertia eſt Caiet. loco pñti, quam ẽt ſupra inſinuauit, ut lib. præcedẽti ſub tit. de decimis. vidimus. Partim. n. tenet cũ S. Tho. nempe ꝙ regulariter epiſcopi ſint domini ſuę portionis, poſtquam facta eſt bonorum diſtributio in quatuor partes. Meditatus eſt tñ eam exceptionem, ꝙ quando portio illa q̃ ipſos contingit, eſt notabiliter abundãs, tunc tenentur duas partes eiuſdem portionis in pauperes & fabricã refundere. Et quamuis expreſſe non affirmet utrum teneantur iure charitatis an iuſtitiæ, tñ ſentire vĩ, ꝙ teneantur de rigore iuſtitiæ, ſicuti antequam eſſent diuiſa bona. Ex quo fit cõſequẽs ſcd̃m eum, neutiquam eſſe uere dominos eiuſdẽ portionis, ſicuti non erant tunc totius acerui. At vero ſecunda opinio adeo mihi ſemꝑ ꝓ meo exili iudicio perſuaſa fuit, ut quamdiu eccleſia contrarium nõ definierit, ne ſcio an de illa decidere poſſem, eo potiſſimum cum S. Tho. eam teneat, neq. ullus eiuſdem ordinis pater contrarium expreſſe dicat, Non ꝙ clerum aut certe epiſcopos ab eleemoſynarum uinculo abſoluere moliar. Imo quam eos crediderim eidẽ mãdato eſſe obnoxios, art. ſeq expromã. Sed qd̃ vbiq. cuperem unam quamlibet rem ſuo loco & iure ꝓ meo modulo collocare. Ad plenam ego rei intelligentiam duo ſtatim præ forib. prænotare oportet.

Prima opinio Alexandri Halen. *Ricard.* *Archid.* *Panor.* *Dñicus.* *Thom. V valdẽſis.* *Secũda opinio S. Tho.* *Adrian.* *Tertia opinio Caieta.* *Probat opinio S. Tho.*

Vnum

Quatuor bonorum tpalium genera quibus clerici fruũtur.

Vnum ſcilicet de diuerſis eccleſiæ bonis, atq; alterum de varijs eius ſtatibus. Hęc enim ſummopere rem dilucidat. Et quantum ad primum, quatuor ſunt bonorum tpalium genera quibus ſruuntur clerici, vel olim in penu eccleſiaſtico reponebantur. Prima videlicet erant quæ Chriſti fideles in primordijs eccleſiæ in cõe conferebãt, vt inde tam clerici quam pauperes alerẽtur. De quo ritu Actuum 4 ſcriptum eſt, non fuiſſe quemquam egentem inter illos. Nam quotquot poſſeſſiones agrorũ aut domorum habebant, vendentes offerebant pretia eorum quæ vendebant, & exponebant ante pedes Apoſtolorum. Diuidebantur autem ſingulis prout cuique opus erat. Et quãuis illud inſtitutum Hieroſolymis ortũ habuerit, inualuit mos tamẽ inde in Chriſtianiſmo vt partẽ ſaltem bonorũ in cętum clericorum eodem fine Chriſtiani conferrent, neque poſſeſſiones venderentur, ſed permanerent in eccleſia.

Melchiades papa.

Ait.n. Melchiades Papa in can. futurã. 12. q. 1. ꝙ cum Apoſtoli futurã eccleſiam in gentibus præuidiſſent, idcirco prædia in Iudæa minimè ſunt adepti, ſed pretia tantũmodo ad fouendas gẽtes. At uero cum eccleſia ſuccreſceret, oẽs, vt maximè de Conſtantino Cęſare conſtat, non ſolũ pretia, ſed poſſeſſiones eccleſiæ conferebant.

Vrban.

Et Vrbanus can. ſtatim proximo: Vidẽtes, inqt, ſummi ſacerdotes plus vtilitatis poſſe cõferre ſi hæreditates & agros quos vẽdebãt eccleſijs quibus pręſidebant epi traderẽt, eo ꝙ ex ſumptibus eorũ tã pręſentibus quã futuris tpibus plura & elegantiora miniſtrare poſſent fidelibus cõem vitam ducẽtibus, quam ex pretio ipſorũ, ceperunt prædia & agros quos uendere ſolebãt matricibus eccleſijs tradere, & ex ſumptibus earum viuere. Hæc ille. Forſan.n. tunc nondũ per totã eccleſiam inoleuerat tam exacta decimarũ ſolutio, ſed illis fortè diſtributionibus contentus erat clerus, parciſſimè tunc uiuens. Alia ſunt bona q̃ poſtmodum offerri ẽt eccleſię cœperunt, non ſolum in fabricæ aut pauperum ſubſidium, ſed tanq̃ ſtipendium alicuius perpetuę capellaniæ. Imo uero fortè præciſè ad hoc tantũ onus quę quidẽ in eccleſijs nũc collegialibus dicuntur anniuerſaria, quorum inſtitutiones extant, in quibus nullius oneris hr̃ mentio aut fabricæ, aut pauperum, ſed ſolius anniuerſariæ memoriæ perpetuo celebrandæ. Quibus adiunguntur & quæ epiſcopalibus ſedibus denotata ſunt, nempe caſtra & uaſalli: de quibus art. 5. redibit ſermo.

Documẽtum.

Tertium genus bonorum eccleſiaſticorũ eſt quotidianæ pitantiæ & oblationes, uel pro ſacris celebrandis, vel q̃ ad pedem altaris fiũt. Quartum deniq; idq; ſolenniſſimum eſt decimarũ quota iuri clericorum addicta, ut habetur can. decimas. 16. q. 1. & alijs illic pluribus. Et extra, de decimis per totum. Secundo & id quoq; meminiſſe opus eſt ꝙ naſcẽs clericorũ eccleſia, cœpit in cõi uiuere, in quo uitæ inſtituto nonnihil temporis adoleuit. Ille.n. erat decentiſſimus eorum ſtatus, ſi perdurare poſſet, ut patet ex Canon.

Clemẽs Vrban.

Clementis, Dilectiſſimis. & Cano. citato Vrbani, Vidẽtes. & can. Scimus. & multis alijs 12 q. 1. Nam cum paucitas tunc exiſteret clericorum & eccleſiarum, poterãt ſic commode uiuere. Imo & in multis eccleſijs cathedralibus etiam nũc ſpecimen aliquod eiuſdẽ uitæ cõis retinetur.

Quãdo bona eccleſiæ poſſidebãtur in communi ad epiſcopũ pertinebat eorũ diſpenſatio.

Quandò aũt oĩa erant in cõi, tũc facultati & poteſtati epi tanquam legitimi diſtributoris erant mancipata, ut clero & fabricę & pauperibus ſcd̃m cuiuſq neceſſitatẽ illa diſtribueret, eaq. ẽt, ſibi quibus egeret, perciperet, ut hĩ Can citato, eps. 12. q. 1. Vbi legitur, ꝙ eps eccleſiaſticarum rerum habeat poteſtatem ad diſpẽſandum erga omnes, qui indigent, cum omni reuerentia & timore Dei. Et can. ſtatim proximo, Præcipimus. qui eſt inter canones Apoſtolorũ, hi, ꝙ ſi aĩę Epo traditę ſunt, multo magis oportet eum curam de pecunijs agere, ita vt poteſtate eius indigentibus omnia diſpenſentur. Idemque continet canon citatus 39. eorundem Apoſtolorum. At uero exacto paulo plus clericorum numero, uix illa cõis uita tolerari poterat. Vnde tpe iã Aug. in lite erat & ſub iudice, vtrũ deberent ſacerdotes initiari, niſi qui uellent in cõi uiuere. Quoniam, ut 1. articu. definitũ eſt, eorum inſtitutum id neceſſario non exigit, ſane cũ paupertatis uotum non habeat annexum, neq; uero obedientiæ, quam non quiſque in domo ſua præſtare epiſcopo poſſit.

Auguſt.

Vnde idem Aug. ut citatur eadem cauſſa 12. q. 1. canon. certè

lateur de ſe ſtatuiſſe, nullũ ordinare clericum, niſi qui ſecum vellet manere, aut ſi uellet a propoſito recedere, illi clericatũ tollere. Sed ecce, inquit, in conſpectu Dei & ueſtro muto conſilium. Qui uolunt habere aliquid proprium quibus nõ ſufficit Deus & eccleſia eius, maneãt ubi uolunt, & ubi poſſunt, nõ eis aufero clericatũ. Nolo habere hypocritas, &c. Cum aũt clerici non cum ſuo capite uitã communem degerent, cęperunt epiſcopi infideliter communia illa diſtribuere. Quare videntes Pontifices non poſſe uitam retineri communem facta bonorum eccleſiæ partitione, in quatuor portiones ſingulas ſingulis addixerunt. Epiſcopo.ſ. unam, reliquo uero c ero alteram, & fabricæ neceſſitatisq; eccleſię tertiam, ac denique quartam pauperibus. Idq; fieri cœpit circa annum Domini quadringenteſimũ ſeptuageſimum, nempe in cõfinibus temporum Hierony. & Auguſt. Tunc.n. ſedit Simplicius Papa, cuius eſt ille can. de redditibus. 12.q.2. ubi hæc habetur diuiſio. Et poſt uiginti annos ſedit Gelaſius cuius ſunt canones. Vobis enim.&c. Quatuor, quibus eadem diuiſio confirmatur, & poſtea anno fere ſexcenteſimo ſedit Gregor. cuius ſunt canones, cognouimus, & mos, quibus eadẽ refertur partitio. Hęc tempora eo denotauerim, ut ſententię quę de hac re Auguſt. & Hieron. extant de tempore illo, intelligantur quando in cõmuni uiuebatur, omniaque erant ſub epiſcopi diſpenſatione. His præmeditatis ad quæſtionem tribus concluſionibus reſpondetur. Prima eſt. Si quæ modo alicubi extãt illius gñis, bona, quę Chriſtianus populus in ſubſidiũ pauperum offerebat, certũ eſt neque illa neq; eorum fructus poſſe uel ab epiſcopo uel a clero in totum uſurpari, ſed lege iuſtitiæ debere diſtribui, quę ſi non diſtribuãtur, ille qui diſtributionem omittit, ad reſtitutionẽ tenetur. Libro.n. quarto declarauimus iuxta uerbũ S. Th. 2.2.q.62.art.1. ꝙ qui ex debito diſtributionem omittit, illico fit lege cõmutatiuæ iuſtitiæ reſtitutionis reus. Idem, & quidem certius aſſerendum eſt de bonis quæ hoſpitalibus, ſunt mãcipata. Et hic eſt unus uerus ſenſus quintæ concluſionis S. Thom. Quocirca ſi quidpiam bonorum iſtorum reperiantur epiſcopi uſurpaſſe, ſuæq; applicuiſſe ſedi, ambigi, non poteſt quin ipſa cum fructib. reſtituere teneantur. Hæc tamen cenſura limites præſentis negotii, exit. Vbi.n. cõtraria iuſtitia non conſtat, ille qui bona fide poſſidet, ab omni reſtitutione eſt liber, quãuis nõnulla ſit ſuſpicio, ꝙ caſtra, & uillæ, & aliæ eccleſiarum poſſeſſiones forſaſſe aliquo reſpectu pauperum fuerint eccleſiæ tributa. Secũda concluſio ad rẽ magis pertinẽs, Prędia, & caſtra, & uniuerſæ poſſeſſiones, ſiue epali ſedi, ſiue canonico collegio, ſiue cuiuis alij præbendæ eccleſiaſticæ annexæ, nõ tranſeunt in abſolutum dñium epiſcopi neq; ſacerdotis præbendam poſſidentis, ſed tantũ ſunt earundem poſſeſſionũ adminiſtratores. Probatur cõcluſio. Quia illa neq. uendere neque alienare poſſunt niſi de conſenſu epiſcopi & capituli, atq. eorum, quorum intereſt, imo ſæpe niſi Romanę ſedis accedente cõſenſu, idq. in bonum, & in perpetuitatem eccleſiæ. Hic eſt ſenſus canonis Bonifacij. 12.q 2. Nulli liceat ignorare. Omne qđ Dño cõſecrat̃, ſanctũ ſanctorũ erit Dño, & ad ius pertinet ſacerdotũ, ꝓꝑ qđ inexcuſabilis erit oĩs, qui illud a Dño uel eccleſia aufert, uaſtat, & inuadit &c Et 12.q. 1. can. expedit. ait Proſper facultates eccleſiæ non proprias, ſed cõmunes eſſe. Vnde eadem cã, & qõne, can. multi. & 16.q. 1. cano. poſſeſſiones. & per totã quæſtionem, & extra de rebus eccleſ. non alienã. arctiſſimè cauetur earum alienatio. Hæc concluſio intelligitur de quibuſcunq. bonis quomodocunq. ab eccleſia poſſeſſis, ſeu ratione anniuerſariæ capellaniæ, ſeu cuiuſcunq. alius clericalis obſequij Res eſt clariſſima, & de iſtis in uno ſenſu intelligenda uenit concluſio tertia S. Tho. Nã de duob. primis nil reſtat diſputãdũ. Tertia conclõ. Fructuũ ex poſſeſſionibus prouenientium, quæ rõne alicuius obſequii clericalis annexę ſunt eccleſię, nẽpe anniuerſarij, aut capellaniæ, clerici ꝓ ſua quiſque portione ſunt uerè dñi ſicuti & quotidianarũ pitantiarũ quę illis pro Miſſis uel aliis diuinis exequijs offerunt̃. Et hic erit vnus ſenſus ſextę conclõnis S. Tho. Concluſionẽ hãc neſcio qs inficiari pot. Enim uero ſi eleemoſinarũ quę pauperibus erogãtur, dñium acquirunt pauperes, non eſt

cur

Partitio bonorũ eccleſiæ facta eſt anno dñi quadringenteſimo ſeptuageſimo.

Prima conclu.

Secũda conclu.

Probatio concluſiõis.

Explicatio proximę cõcluſiõis.

Tertia conclu.

Rõ primæ concluſiõis.

eur dubitetur quin & eleemoſinarum q̃ fiunt ſacerdotibus fiant & ipſi dñi, eo potiſſimũ ꝙ, ut dictũ eſt, nullum ſuſceperint pauperis votũ. Dñia namq; , ut lib. 4. diximus, alio æquiori titulo tráſferuntur quã libera voluntate transferetis, ſed qui eleemoſynam pro Miſſa celebranda vel pro exequijs mortuorum largitur, liberrime pro illo ſpirituali obſequio confert, ergo clericum in uero dñio cõſtituit. Neq. vllo pacto refert tpaleſne ſint tales eleemoſinæ & quotidianæ, an vero perpetuæ. ſ. fructus prædiorum & poſſeſſionum quæ pro talibus obſequijs mãcipatæ ſunt clero abſq. ulla pauperum rõne aut eccleſiæ fabricæ. Itẽ ſtipẽdia quæ magiſtratibus ciuilibus pro ſuis laboribus dantur, vt iudicibus, prætoribus, quin uero & regibus & alijs dñis, vere tranſeunt in ipſorum dominiũ, ergo & illa quæ clericis ꝓ ſuis obſequiis & muneribus erogantur, cũ ipſi multo pretioſius reipublicæ ſeruiant. Quod ſi arguas, ſpiritualia non eſſe uendibilia, iam tibi ſuperiori lib. reſponſum eſt poſſe clericos ad ſui ſuſtentationem ſtipendia ſuſcipere, & iura quæ ſibi pro mortuorum exequiis & aliis officiis ſtata ſunt percipere, atque a deo eorum dñium acquirere. Ex his colligitur quarta concluſio de epiſcopis. Quod ſi caſtra & prædia quę habent, de quibus artic. 5. dicturi ſumus, conſtet illis non eſſe adiudicata ſub conditione & modo ut pauperes alant, ſed abſolute ad deferendum eorum ſedi honorem & auctoritatẽ, q̃uis collatores crediderint beneficos eoſdem fore Antiſtites in pauperes, nihilominus fructuum earundem poſſeſſionum ſunt ueri ac legitimi dñi, neq. contra rigorẽ iuſtitiæ faciunt quõcunque illas diſpendãt. Et in hoc ſenſu ẽt uerificatur eadẽ ſexta concluſio S. Tho. Et probatur, quĩ ſi eiuſmodi poſſeſſiones dono illis datæ sũt abſq. ulla cõditione & oneris uinculo, niſi ꝙ maneant in perpetua poſſeſſione ſuccedẽtium in ſede, nulla eſt ratio iuſtitiæ quę illis prohibeat eſſe annuorũ fructuũ dños. Cõtra hæc ꝓfecto neſcio qs firma aliqua rõne reclamare poſſit. De decimis aũt tpa diſtinguenda ſunt. Nã de illo quo pro indiuiſo poſſidebantur & ſicubi nunc tpis eo mõ poſſidentur, ſtatuitur quinta concluſio. Tunc nõ erat penes epũm ita plenũ dñium quin diſtribuere partem pauperibus teneretur, ſicuti & ſuã clero, & fabricæ ſuã. Hæc fuit 7. concluſio D. Tho. Nihilominus ambiguitate nõ caret vtrum totum decimarum dñium eſſet tunc penes clerum, an pars penes pauperes. Itaq. tam æquum ius pauperes haberent ad partẽ ſuam tamquam uere illius dñi, quam clerus ad ſuam, an potius totũ dñium eſſet penes clerum cũ illo tñ onere, ut vel miſericę iure, vel ẽt iuſtitię, tenerentur illis dare partem. Et quãtum conii cio, cõis opinio priorẽ modum tenere cogitat. Tum ꝙ tanta fructuũ copia nõ cenſetur ſoli clero eſſe addicta, tum ꝙ diuiſio q̃ poſtea facta fuit atteſtari vr̃, partẽ ip fuiſſe pauperum. At uero re oculatius inſpecta, poſterior modus non ſolum eſt multo credibilior, uerũ, ut arbitror certiſſimus, nempe ꝙ dñium non erat niſi penes clerum. Atq; huius prima ratio hæc eſt q̃ ex ſuperiori lib. colligitur. Decimarum finis alius non fuit quam eccleſiarum ſeruitiũ, ſacrorumq. ac ſacrorũ adminiſtratio Hoc enim ſublato ꝙ eccleſiæ non eſſent, profecto nullæ eſſent populo imperatæ decimæ. Atqui eadem ratio inde cõfirmatur, ꝙ ea de cauſſa exigũtur a populo euangelico decimæ, quo a Moſaico, illic autem, ut Num. 18. conſtat, ſolũ ſoluebantur Leuitis & ſacerdotibus, neq. alia rõne quã ob miniſterium templi, atq. illius legis inſtar taxata eſt ab eccleſia decimarũ quota, nempe quia eccleſię noſtræ miniſtri excellentiores ſunt antiquis, ut ait S. Tho. 2. 2. q. 77. art. 1. ubi nullam aſſignat rationem pauperum. Hinc ergo plane colligitur decimarum dominium penes clerum etiam tunc fuiſſe. Niſi dicas nullum habuiſſe dominum præter Deum quod profecto falſum eſt, quia non Deo, ſed clericis conferuntur, & pro eorum obſequio. Secundo ad idem arguitur, Ius petendi decimas, ut omnium eſt una confeſſio, ius eccleſiaſticum eſt, quod ideo penes ſolos ſacerdotes exiſtit, non autem penes pauperes. Immo, ut ſupra diximus, neque ipſi quantumcunque inopes ab earum ſolutione liberantur, nullum ergo unquam penes pauperes fuit decimarum dominiũ. Accedit huc tertio inuincibile argumentum, Quod ſi intentio eccleſiæ tunc

Secũda ratio.

Obiectio.

Solutio

Quarta conclu.

Probõ.

Quintã conclu.

Decimarum dominium ante earum partitionẽ ſolum ẽ penes clerum.

Prima rõ proximę aſſertionis.

Confirmatio.

Secunda ratio.

temporis fuiſſet pauperes in partem dominij decimarum mittere, profectò non ſolum ſignata eſſet illis ſua quota, verũ neque epiſcopo fuiſſet eius ſolutio cõmiſſa. Imo populo p̄ciperetur vt ſinguli ex ſuis decimis partẽ adimerẽt, q̃ pauperib. elargirẽtur. Sicuti in antiqua lege, ut libro ſuperiori uidimus, qlibet ſeparabat decimas ꝓ peregrinis. Quidnam.n. opus erat id qđ uere erat pauperum, nempe cuius ipſi erãt domini, epiſcopo cõmittere vt illis refunderet? Nunquid nõ ſpiritus ſanctus cuius nutu regebatur eccleſia, bene nouerat nõ ita multos fore antiſtites q̃ fideles eſſent futuri diſpenſatores? Quid ergo illis alienũ cõmitteretur? Accedit denique ꝙ eleemoſinarũ ratio, alia eſt a decimarũ. Illa.n. vt eleemoſinæ vox teſtatur, tota eſt poſita in miſericordia, cũ decimarũ ſolutionẽ ipſiſſima iuſtitia exigat. Ex his ergo fit cõſequens, decimarũ dominiũ penes clerũ ſemꝑ fuiſſe, perinde atq. in antiqua lege fuit penes Leuitas. Nã cum neq. alio paupertatis voto ſint ſacerdotes noſtri impediti, neq. eis minores, imo multo maiores, ſi uigilanter ſeruiant, labores impẽdant, non eſt cur, nõ perinde atq. illi efficiantũ ſuorũ ſtipendiorũ dñi. Attamẽ cũ tũc clerus nõ eſſet multum numeroſus, & in cõi uiuens paucis eſſet cõtentus, q̃ æquiſſimum erat ut pauperes ꝓ ſua facultate alerẽt, & iõ tenebatur ep̃s illã facere diſtributionẽ. Sed adhuc non ſedatur animus quo minus ſciſcitetur quo ad id iure tenerẽtur, iuſtitiæne an miſericordiæ. Ex una.n. parte uidetur nomen diſtributionis iuſtitiæ legẽ inſinuare, ex altera uero, ſi dñium penes clerum, erat nõ apparet qua iuſtitia pauperibus deberẽtur, ſed ſola miſericordiæ, quæ ſolet ẽt ſub reatu mortalis delicti obligare. Enimuero lex iuſtitiæ tũc ſolũ locum habet qñ aut alienũ poſſides, vt apparet in furto, aut ſub ea ſucepiſti fide vt reddas, vt apparet in mutuo, quorũ neutrum locũ hr̃e impræſentiarũ vr̃. Rñdetur ergo ꝙ radix illius diſtributionis ex miſeria ꝓfecta eſt, non ex iuſtitiæ debito. Nec parũ hoc ſcire refert, vt in ſubſequẽtibus liquebit. Sed tñ q̃a de ſuperfluo eleemoſinam dare p̃ceptũ ẽt eſt miſericordię, ut 2.2.q.3 2 art. auctor eſt D. Tho. & clericorum collegijs ſuperfluere tunc decimarum quota uidebatur, adiunctum præceptum creditur, vt ſacri canones docere uidentur, vt illo mõ fieret diſtributio nulla ꝑ tunc deſignata quota pauperibus. At quia præceptũ ſemper intra limites miſericordiæ continebatur, uehemẽter ſuſpicor, libenterq. crederem ꝙ omiſſio ꝑ tunc eiuſdem diſtributionis nõ obligabat ad reſtitutionem. Et ne uidear primus id aſſerere, non modo Adria. aſtruere vr̃, uerũ & mihi. S. Tho. impręſentiarũ inſinuare. Nã cum in quinta concluſione aſſeruiſſet ꝙ vbi diſtincta ſunt bona & ſua ſingulis adiudicata, ſi epiſcopus qđ alienæ ſortis eſt ſibi ſurripiat, non ſolum mortaliter peccat, uerũ ad reſtitutionẽ tenetur, in explicatione tñ ſeptimę, quę vbi nõ ſunt diſtincta loquitur, primum ait ꝙ modicus defectus nõ creat culpã, ſecundo quãuis grandiorẽ defectũ culpæ attribuat mortali, tñ de reſtitutione nullũ adiecit verbũ. Quod q̃dem etſi Caie. neſcio quo aliorſum diuertat, certo tñ crediderim cõſulto de reſtitutione ſubticuiſſe, eo ꝙ vbi bona indiſtincta ſunt, ſolum p̄ceptum miſerię agnouit, nõ aũt iuſtitiæ. Sicuti vbi portio aliqua hoſpitalibus adiudicata eſt, aut fabricæ, aut aliter pauperibus. Sexta conclõ ad quam præſens diſputatio feſtinabat, tandẽ cõſtituitur, Poſt factam eccleſiaſticorum fructuum diuiſionẽ ep̃s uere eſt dñs portionis quæ ſibi contingit, neq. vllo iuſtitiæ vinculo q̃dquã illius pauperibus aut cuiuis alteri debet. Cõcluſionem hãc, ut ſupra dicere cęperã, non eo aĩo affirmauerim vt ad minores eleemoſinas eos crediderim obligari, q̃q̃ in diuerſa ſunt opinione, vt art. ſeq patebit. Sed quo legitimũ ius ab eo ꝙ legitimũ non eſt ꝓ meo captu diſcernã. Eſt aũt contra duas nõ nihilo differentes opiniones aſſerenda, primũ videlicet contra primã recitatarum Alexandri & quorundã Iuriſconſultorũ, qui hæreticum in iure arbitrantur vllũ penes clericos eſſe eccleſiaſticorum fructuũ dominium. Deinde contra tertiam Caiet. q̃ opi. D. Tho. moderatus, excipit caſum vbi decimarũ copia exuberans eſt. Et primũ ꝙ hæc fuerit S. Tho. opin. clariſſime ex ſextã eius concluſione conſtat, quæ ferme idem eſt quæ hæc noſtra, quippe vbi ait. De his quæ ſpecialiter epiſ. vſui deputata ſunt, eadẽ eſſet videtur

pacto

Poſtrema rõ. Corrollarium.

Dubitatio.

Rõ dubitandi.

Rñſio.

art. 6. S. Tho.

Adrian.

Sexta cõcluſio.

ratio quæ de ꝓprijs bonis, vt illic declarauimus. Et vt arti. 6. vt in ſolutione tertij adnotauimus, cũ argutum eſſet epiſcopos, ſaltem quantũ ad ſtipẽdia ſuarum functionum, debere eſſe uoto pauperes, id negauit, ac perinde cõceſſit eorum habere proprium dominium, ꝙ voto paupertatis opponitur. At vero non eſt ſola D. Tho. auctoritas, quãuis ſola eſſe poſſit quę hanc

Prima ratio cõtra opinionem negantẽ epis dominium ſuæ portionis.

opinionẽ ꝑſuadeat. Arguitur ergo primo contra primam opinionẽ q̃ omne prorſus eiuſmodi dominiũ denegat, ex ipſa iuris diuiſione. Diuidere nanq. eccleſiaſticos fructus in quatuor partes, nihil aliud effingi põt fuiſſe q̃ ſuæ cuilibet dominiũ adiudicare, ergo ſicut reliquus clerus dominiũ habet ſuæ partis, & fabrica ſuæ. & pauperes ſuæ (vbi deſignata eſt) ita & eps hẽbit ſuæ. Nam profecto diſcrimen excogitari nequit vllũ. Sed ꝓbatur antecedens. Etenim q̃a eccleſia, vt dicebamꝰ, more & vſu experiebatur ẽpos in diſtributione fidem frangere. abſtulit eis diſtribuẽdi arbitriũ, & iõ ne plus iuſto caperent conſignata eſt illis portio qua viuerẽt, atq. adeo ſuo dominio addicta, ſicuti & ſuę ſingulis aliorũ.

Gloſſa.

Et ita tenet glo. ſuper ca. duo sũt. 12. q. 1. Et facit ad id ca. ꝑueniſt. extra, de fideiuſ. vbi pręcipitur de beneficiorũ fructibus ſatis fieri clerici creditoribus, ꝙ ſi nõ eſſent

Secũda ratio.

fructuũ dñi, nõ ꝑciperẽt. Secundo arguit̃, Si per illam diuiſionem nõ eſſet ẽpo ſuæ portionis dñium aſcriptũ, ſed perinde teneretur eandem diſtribuere, atq. antea totum, fruſtranea profecto eſſet diuiſio. Cũ ergo non fruſtra facta ſit, ſed ut cuiq. ſua certa eſſet portio, manifeſte colligit̃ perinde ei applicatum eſſe dñium ſuę ſortis, ac reliquis dominia ſuarum. Vnde in c. citato. vobis. n. 12. q. 2. eiſdem verbis explicatur epiſcopi portio atq. aliorũ. Ait enim Gelaſius, Antiſtes, de quatuor portionibus vnam ſibi tollat, aliã clericis pro ſuo iudicio & electione diſpertiat, tertiã pauperib. fabricę uero quartam. Quid ergo eſt, ſibi tollat, q̃ ſua ſit? ſicuti & reliquę aliorum. Vnde poſtea ſucceſſu temporis factum eſt vt epiſcopo prorſus fuerit adẽpta diſtributio, ſed ex ipſo cumulo fabri-

Tertia.

ca ſuam partem capit, & clerus ſuam. Tertio arguitur. In cunctis reipublicæ magiſtratibus creandis illa ſemper habetur ratio vt ſtipendia eis diſcernantur iuſta, quorum porro domini fiunt. Cũ ergo eps inter omnes tã ciuiles quam eccleſiaſticos præſtantiſſimus ſane ſit, ac maxime neceſſarius, iniquiſſima eſſet eius cõditio ſi non eodẽ iure ẽpo decretum eſſet ſtipendium cuius uere eſſet dominus. Neque obſtat ꝙ ſit ipſe pater pauperum. Neceſſitudo. n. hęc eam illi obligationem adiungit. quẽadmodum articu. proximo explicabimus, ut in pauperes ſit de ſua ſubſtantia præ ſecularibus diuitibus beneficus & miſericors. Nam & diuites huius ſeculi, ut ait Paulus, tenentur etiam in pauperes eſſe benefici de ſuo tñ. Quin uero ſi in ſimilitudine perſiſtere uolumus, pater etiã omnium, quæ tribuit, filijs uere dñs eſt.

Quarta ratio ad idem.

Quarto, idq. porro uehementiſſime, arguitur, Si uera eſt opinio omnino negantiũ epiſcopis eccleſiaſticorum fructuũ dñium cõſequens ſubinde fit (quod ipſi libere fatentur) nullam eis certam partem eſſe applicatã, ſed tm̃ indultum, vt pro ratione ſui ſtatus fructibus uictitent, quidquid autem ſupererit rigore iuſtitiæ, tãquam ueris dominis, egenis conferant, hoc autem conſequẽs profectò incredibile eſt. Fac. n. quartam partem fructuum ẽpi attributam, decem millia ducatorum ualere. Et quæro, an totã ſummã poſſit ſuis uſibus inſumere? Concedis fortè, ubi pro ratione ſui ſtatus illud fuerit neceſſariũ, ſin minus, non põt, niſi quantũ eſt ei neceſſarium. Qđ autẽ ſolutio hæc conſiſtere non poſſit, ꝓbatur. Primũ, nõ cõſtitutis certã regulã, per q̃ debeat ſtatus decẽtia iudicari, nã ſi regula ſit, eccleſiæ amplitudo & maieſtas, ꝓfecto illa nõ eſt certa, nã ſolet aliqua eccleſia eſſe magnæ auctoritatis, ac numeroſiſſimi populi, q̃ tñ nõ ita eſt ꝓuentuũ tpaliũ diues, atq alia multo minoris auctoritatis, lõgẽ tñ ditior. Qua ꝑ ꝑ eps qui ditior eſt, nõ eſt cur non poſſit ampliorẽ alere familiam, & maiores facere ſumptus. Ecquis. n. renuat, quin ẽpi Hiſpaniæ poſſint ſplendidiorem domum ſuſtẽtare, quam Itali? quippe qui bis & ter decuplo locupletiores habent eccleſias. Si autem decentia ſtatus pro ratione fructuum æſtimari debeat, profecto neque illa eſt ſatis fida regula nam poſſet uice uerſa eccleſia eſſe tam paruæ auctoritatis, ut non requireret in ẽpo maiorẽ, etſi

diuor

ditior eſſet. Sed hoc admiſſo neq. inde poteſt haberi certitudo. Nam quis debet ſumptus quos epiſcopus poteſt facere admetiri? Etenim ſi dicas ad prudentiam boni uiri id eſſe deferendum, inter bonos & prudentes eſt opinionum uarietas. Exempli gratia, de epiſcopo Salmantino forſan quis prudens ſatis iudicabit vt ſumptus faciat quatuor millium ducatorum & alius concedet ei ſex, & alius octo. Cuiuſnā ergo ſententiæ debet epiſcopus ſtare? Imo, quo cui deotius eſt argumentum, demus ſecundū oēs prudentes poſſe conſumere octo millia, quare ſi habeat duodecim, ſatis eſt ut in mendicos quatuor millia effundat. Forſan uult parcius uiuere, & non expendere niſi ſex millia. Tunc utrum illa duo millia quæ ſuperſunt, teneatur de iuſtitia dare pauperibus? Si negatiue rñderis, iam illum cōcedis habere plenum dñium octo millium ducatorum, qui ad ſuum ſtatum ſunt neceſſarij, atq. adeo ſi voluerit fraudare geniū ſuum, illam ſuperſtitem quotā poterit pro ſuo libito expendere, vel in conſanguineos, uel in alios licitos vſus citra ſcandalum, quod nos probare contendimus. Si uero rñderis, quod dum non conſumit niſi ſex millia, reliqua duo debet de iuſtitia pauperibus, eadē ratione affirmare perrexeris, quod ſi ex octo milibus quæ expendere in proprios uſus licite poterat, nō uult, quia parciſſimus eſt, expendere niſi quatuor, continuo debet pauperibus reliqua quatuor, etſi non vult expendere niſi duo, debet reliqua ſex. Ex quo conſequitur, epiſcopū reſpectu ſuorum bonorum nil aliud eſſe, quam conuiuam ſedentem ad alienam menſam, cui tantum comedere licet quantum libuerit, ſed nihil amplius percipere, quod profecto neſcio quis quantum ad rigorem iuſtitiæ conceſſerit, nam de officio miſericordiæ nihil modo loquimur. Porro enim ſi eccleſia cum bona in quatuor partes diuiſit, hoc facere cogitaſſet, non illam præſtitiſſet prudentiā, quam certum eſt inſtinctu Spiritus ſancti habuiſſe, nam legem iuſtitiæ quæ conſtitutiſſima eſſe debet, in ambiguo reliquiſſet, vtpote in humano arbitrio, quod maxime eſt uariabile.

Confirmatio.

Obiectio aduerſariorum.

Sed ecce aduerſariorum Achilles. Populus Chriſtianus ad nihil amplius ſacerdotibus tenetur, quam illos alere ac ſuſtentare, ergo non aliter illis debuit prouideri, quam quod neceſſaria caperent, reliqua uero pauperibus redderent.

Solutio

At uero illatio hæc falaciſſima eſt, nā etſi nihil plus ei debeatur quā ſuſtentatio, tñ ratio prudentiæ exigebat vt certum ſtipendium arbitrio eccleſiæ illis ad eandem ſuſtentationem deſtinaretur, porro cuius eſſent ueri domini, ut illis neq. liberum ſit quantum libuerit capere, neq. rurſus inquieta conſcientia metum incutiat an plus capiant, quam ſibi cōgruat, ſic.n. res habet in republica ciuili. Nil inquam amplius publicis magiſtratibus, nempe ſenatoribus, ac iudicibus quin uero regibus debetur quam ſuſtentatio pro ratione & obſequio quod reipublicæ impendunt, & tamen ſingulis decreta ſunt præſcriptaq. certa ſtipendia, alias enim nō eſſet bona prouidentia.

Quinta ratio.

Quinto arguitur: Si epiſcopis omne adimitur eccleſiaſticorum fructuū dominium, eadem ratione & reliquis ſacerdotibus & toti clero adimi debet, quod profecto nemo audet dicere, immo Caiet. hic reliquos ſacerdotes fatetur habere uerū dominium, nec teneri de iuſtitia ſua diſtribuere bona. Quod tamen eadem ſit ratio, patet, quoniam nō eſt cur epiſcopus uilioris hac parte ſit conditionis quam reliqui parœciani ſacerdotes, atq. alij aliarum dignitatum eo uel maxime, quod ſua eis quarta addicta eſt, ſicut reliquis ſuæ. Item, uix percipere iſtorum poſſum opinionem. Aiunt.n. epiſcopos nō eſſe dominos ſuę portionis, nihilominus ſatis eſſe, ut quartam partem dent pauperibus. Quid ergo ubi pauperes ſuam hñt quartam? Imo ſi nō habeāt, cur non ex toto cumulo illa quarta ſuccidatur, ut antequam fieret diuiſio, ſed ex ſola epiſcopi portione? Adde, quod iam aliarum trium faciunt eum dñm. Sed aiunt, Creduntur epiſcopi forte pauperum ſibi applicuiſſe. At uero hoc non ita certa rōne conſtat.

Suffugiū aduerſariorum.

Imo (quod non crediderim ratione uacare) cum illa quarta pars pauperū, fundū ut ſupra diximus, non habuerit in decimarum iuſtitia, ſed tātū in miſericordia, utpote quia ipſarum cumulus ſuperfluere cenſebatur fortaſſe in alia eccleſiaſtica bñficia mutata eſt, & ideo diſperiit. Eſt.n. hoc ad iſtorū intellectum apprime obſeruandum, quod a ęre ex decimis paupe

res,

res, non eſt ius diuinum, neque naturale, ſed merum eccleſiaſticum poſitiuum, idque miſericordiæ, ob idq. eccleſia poteſt illud uariare. Nam pauperes naturali ac diuino iure alia uia ſunt præter decimas ſuſtentandi. Ad cuius quidem coniecturam accedit ꝙ præter ſortem epiſcopi, & fabricæ & clericorũ, uidemus plures alias à decimarum aceruo deciſas, ut ſunt ſacerdotia q̄ appellant præſtimonia, quę quidẽ multo maior pars eſt, quam quæ epiſcopũ contingit. Nam eſſe plurimũ cõſueuit tertia pars totius aceruI, quæ quidem beneficia nulla extant memoria qua fuerint ratione inſtituta, ſed ſuſpicari ſoles (nã certa cõiectatio nulla eſt) ꝙ ad alendos pauperes in ſtudio fuerit deſtinata, Etenim q̄d aliud in eccleſiaſtici facere teneantur, non legitur. Vnde coniectura fit ꝙ illic fuerit portio pauperum aſſumpta. Immo uero forſan etſi ſub prætextu ſtudij fuerint illæ præbendæ inſtitutæ, ſuſpicione minimè caret, non aliam habuiſſe radicem, quam ꝙ exuberantibus eccleſiaſticis prouentibus ambitio humana ad illos anhelauit, & ſedem apoſtolicam improbitatibus deuicit, ut illas præbendas ex decimarum trunco amputaret. Præterea iam in Hiſpania & alijs prouincijs bona portio pro regibus excipitur. Non ergo eſt cur iam modo totum onus alendi pauperes ex fructibus eccleſiaſticis, quantum ad rigorem iuſtitiæ attinet, in epiſcopos reijciatur, quamuis ſuauiſſimo, eiſdemq. peculiari miſericordiæ onere, non ſint onerandi Poſtremum denique, & ꝙ rem concludat argumẽtum contra aduerſam opinionem informetur aduerſus reſtitutionem ad quam iſti aiunt epiſcopos teneri, ſi quidq̄d illis ſupereſt, pauperibus non reſtituant. Qui enim dicunt rigore iuſtitiæ, tanquam ueris dominis, pauperibus id deberi, ſubſequenter dicere coguntur ꝙ aliter faciẽtes ad reſtitutionẽ teneantur Quod aũt conſequens inepte, atq. ut bona uenia dixerim, inaniter concedatur, arguit. Valeat uerbi gratia, ut dicebamus, Salmarinus epiſcopatus pro quarta parte quæ ſibi ſorte obtingit, decẽ millia ducatorum, quorum ſex ad ſuam ſuſtentationem ſecundum ſuam dignitatem neceſſaria ſũt Et ſic reliqua quatuor quę pauperibus debebat, illis p̄ſenti anno ſubtraxiſſe, & in alios prodegiſſe proprios uſus, tũc anno ſubſequẽti unde reſtituet? Nam ſex pro ſua ſuſtentatione indiget, & alia quæ ſupererunt quatuor, pauperum ſunt, nihil ergo habet unde reſtituat. In ſumma, Si quidquid epiſcopo quotannis ſupra neceſſarium redundat, pauperum lege iuſtitiæ eſt, unde quæſo epiſco. quod pauperibus ſemel ademit, poſtea reſtituet? Niſi forſan alia habuerit bona patrimonialia, aut niſi dicas debere de parte ſibi neceſſaria ſuum fraudantẽ genium illa, quæ pauperibus debet abſcindere, quod non eſt conceſſu dignum. Porro ergo opinio hæc nullatenus uidetur rationi conſona. Ex his diluta euadit alia quæſtione uidelicet, utrum illi, quibus epiſcopus ſua bona fuerit male elargitus, ſiue conſanguinei fuerint, ſiue alij extranei, ad reſtitutionem teneantur? Illi nanque qui epiſcopum non faciunt dominum, id quidem affirmant, niſi illi tanquam pauperes illa receperint. Attamen ſi epiſcopi uere ſunt domini, ut probatum eſt, quamuis contra præceptum miſericordiæ, exſguitate & nimia parcitate eleemoſinarum mortaliter delinquant, & ſua bona aliter profundãt, etiam in malos uſus, uere dominia tranſmittunt. Quocirca qui illa recipiunt, ad reſtitutionem minime tenentur. Atque idem ante nos ſenſit Adrianus. Et patet exemplum: Dum enim quis cuipiam in extrema neceſſitate conſtituto ſuccurrere prætermittens, id quod illi præbere tenebatur, alteri diuiti prodigo contulit, neque ipſe neque ille, qui recipit ullatenus fit reſtituendi reus. Reſtat ergo examinanda Caieta. opin quam ſupra diximus medium tenere locum. Vtitur enim hac diſtinctione, nempe quod dum redditus epiſcopales aut tenues ſunt tantumque ſufficientes epiſcopo, aut mediocres, ita ut ſint parum abundantes, non tenetur de iuſtitia illos diſtribuere, ſed omnino inquit, iudicandum eſt tunc de iſtis ac prębendis aliorum clericorum, quæ ad ipſorum ſuſtentationem deputatæ ſunt. Atque haſtenus uidetur tenere cum S. Tho. uidelicet quod perinde illorum bonorum ſint epiſcopi uere domini, ut aliorum quæ ſunt ſibi propria. Quando uero huiuſmodi fructus ſupra id quod eis neceſſarium,

Poſtrema rõ.

Eps bona ſua portionis prodigẽs ad reſtitutionẽ minime tene neq. illi q̄b. ſunt collata.

Opinio Caieta.

rium, eſt multum redundant, tenentur, inquit, etiam quotam, quæ ſibi obtingit, in tres partes diuidere, quarum unam largiantur fabricæ, atque alteram pauperibus, ſiquidem clerici iam habent ſuam. Probatio eius eſt duplex. Prior, quod tunc in ſapientis animum cadere non poteſt, ꝙ tanti fructus epiſcopo ſint aſſignati pro ſua ſuſtentatione, & ideo fabrica & pauperes non ſunt, inquit, fraudandi in ſua quota. Poſterior uero ratio eſt, quam teugetur 2 2.q.70. art. 1. ubi cenſuit decimam partem fructuum longe illam proportionem exuperare, qua ſe habent clerici ad Chriſtianum populum, quippe qui uix ſint quadrageſima eius pars. At uero opinionem hanc in primis Caiet. ex D. Tho. elicere nequiuit, quippe qui in 6 conclu. ſimpliciter ait, de his quæ epiſcopi vſui ſunt deputata, eandem uideri rationem, quę de proprijs bonis. Et D. Anto. 3. par. tit. 20. ca. 8. id. m ſimpliciter ſenſit. Quin uero hęc opinio Caiet. noua eſt, quę præter ipſum neminem habuit auctorem. Siquidem omnes in altero duorum extremorum ſimpliciter perſiſtunt, nempe aut quod epiſcopi nullum habent dominium, aut quod ſuę portionis ſimpliciter dominio fungantur. Præterea, diuerſa Caietan. immiſcet in hac opinione. Primum enim ex eo ſolum, quod fructus epiſcopi ſint multum abundantes, uidetur colligere quod teneatur illos in fabricam & pauperes diſpertiri. In ratione autem qua id probat alior ſum diuertit, nempe ꝙ fabrica & pauperes non ſunt defraudandi a ſuis partibus, nimirum inſinuans, fabricam tunc & pauperes nullas habuiſſe partes. Quo ergo perſpicue contra ipſum arguamus, interrogatur ab illo, quõ intelligit fructus epiſcopi eſſe nimium abundantes. Aut. n. intelligit, ꝙ eius quota maior ſit quã quarta, uẽpe qa fabrica & pauperes nullam habent portionem, ut ratio eius inſinuat, & tunc ratio quæ illum cogit & fabricæ, & pauperibus proſpicere, non eſt ꝙ fructus eius nimium abundent, ſed quod præſumatur portiones fabricę & pauperum ſibi inique applicuiſſe, cuius tamen non inde ſemper coniectura comperta ſit. Nam forſan portio pauperum, ut ſupra diximus, in aliud beneficium fuerit mutata, aut fortaſſe canonici ſibi ſurripuerint, aut fortaſſe fabricæ & pauperib. aliter fuerit prouiſum. Hoc autem accidentariũ eſt ad propoſitum. Si autem intelligat eiuſmodi fructus nimium eſſe abundantes, non ratione diuiſionis, nempe quod maiorem quotam habeat, quam deberet, ſed quia eccleſiaſtica ipſa eſt pinguis, & ideo portio epiſcopi excelcit ſicut aliæ portiones, tunc graue potius epiſcopum, quam clerum ut de ſua portione rigore iuſtitiæ debeat prouidere fabricæ aut pauperibus magis, quam alii clerici, nulla perſuadet ratio. Nam id quod accidentarium eſt, non mutat ſubſtantiam iuſtitię, quod autem fructus uno anno ſint benigniores, alio uero maligniores, aut quod una eccleſia ſit alia pinguior aut exilior, poterit quidem augere aut minuere uim præcepti miſericordię ſi plus minusve ſuperfluit non autem rationem iuſtitiæ. Eccleſia nã que non fecit diuiſionem ex futura uarietate pendentem, ſed abſolute dedit epiſcopo quartam, quidquid in futuro foret euentu, & ideo ubi pinguiores ſunt decimæ pinguior etiam eſt epiſcopatus & pluris epiſcopus ſecundum ſuam decentiam indiget. Quocirca ut ad priorem rationem Caieta. reſpondeamus negatur, hoc non poſſe cadere in ſapientis animum. Secundo arguitur. Si eiuſmodi fructuum exuberantia iuſtitiam mutaret, ſequeretur ꝙ etiam ſi pauperes haberent ſuam portionem, & fabricã ſuam, nihilominus de iuſtitia epiſcopus teneretur de ſua illis portione conferre. Immo uero ſi poſtquam ſemel eis contulit, id quoque quod reſtat eſſet ſuperfluens, eadem lex iuſtitiæ cogeret, ut iterum daret, & ſic relabendum eſſet in primam opinionem, quę omne epiſcopo dñium denegat, ſed aſſerit quidquid illi ſupereſt, de iuſtitia debere pauperibus. Quare profecto illa media opinio Caiet. ægrius ſuſtineri poteſt, quam prima. Ad ſecundum autem argumentum Caietan. in hoc perſiſtentis, quod decimarum quota exuberans ſit reſpectu proportionis, quã clerus habet ad reliquum populũ, partim lib. 9. ſub tit. de deci. partim nunc proxime rñſum eſt. Vellem. n. ab illis, qui hoc opinãtur, conſiderari, ꝙ cum in illo tã numeroſo populo q iuſtũ tacieba regnũ, tũ

niſi

Rõ prima Ca.

Secũda.

Antoninus.

Primũ argu. in Caieto.

Secũdũ argum.

niſi unicum eſſet tēplum, in quo nec ſacra gratiam cōferentia adminiſtrabantur, neque corpus ſanguisq. Dei adorabatur, & nihilominus duodecima gentis pars eius ſeruitio erat mancipata, decimaque pars fructuum in ſubſidium pauperum, ſed libere tanquam eius ſtipendium addicta, cur in noſtra ſacroſancta religione, in qua tam innumera ſunt templa, & in quibus tam longe excellentius Deus colitur, exceſſus exiſtimabitur, ſi tot ſint epiſcopi, eaq. dignitate & auctoritate emanant, tam ampliusq. nutriatur clerus, qui non tantū adminiſtrandis ſacramentis, curæq. animarum gerendæ ſufficiat, uerum & eccleſijs aſſiſtendo cantandoq. ſeruiaut. Tolle maieſtatem illam ſacerdotum ī cathedralibus reliquiſque eccleſijs, illosq cantus q̃ ſine ſacerdotum numero modulatus eſſe nequit & animo perſpice quo loco haberetur Chriſtiana religio. Quod ſi talis religionis apparatus neceſſarius eſt, profecto neq. deciamarum quota ſuperflua, eo uel maxime, ꝙ ut proxime dicebamus, tātæ iam portiones ad ſeculares titulos ſint inde ſuccisæ. Fateor equidem, vt illic dicebam, tum in ordinatione ſacerdotum, tū etiam in ſacerdotiorum præbendarumq. prouiſione, quam maxime abuſus patere. Attamen ſi pro rei dignitate ſecundumq. diuina iura hæc fierent, ipſiq; miniſtri loca ſua fideliter tenerent, atq; in pauperes eſſent miſericordes, nulla fieret occaſio reliqua aduerſus decimarum quotam, & nōnullas eccleſiarum diuitias obmurmurandi. Per hæc ſurſum quæſtio diſſoluitur, quæ ad me aliqn̄ perlata eſt. Sunt n. multa bona eccleſiaſtica in titulum ſecularem transmutata, ut patet de regijs tertijs. Quin uero totæ decimæ aliquarum eccleſiarū, ut patet de templariorum bonis & multis alijs quæ illuſtribus dominis adiudicata ſunt, ac iure ſucceſſionis a ſecularibus poſſidentur. Dubitari ergo pōt an illa de iuſtitia ſint pauperib. pro ſua portione obnoxia. Sed eſt reſpōſio negatiua. N. totum ius ꝙ pauperes ad decimas habēt, eſt poſitiuum & eccleſiaſticum, ſuper quo Papa diſpēſare pōt & ideo cum ratione aliqua bona eccleſiaſtica ſeculari titulo adſcribit, libera relinquit. Pro ſolutione aūt argumentorum, nempe auctoritatum

Bona eccleſiaſtica in titulum ſecularem trāslata pauperibus nullatenus ſunt obnoxia.

ſanctorum, quas uim magnā oſtētare prima facie fateor. Notandum eſt primo, ꝙ cum auaritia, vt alias diximus, altera ſit iuſtitiæ contraria, quę proprie furtum & rapina nominatur, altera uero liberalitati, ſanctis patribus illa familiaris Hyperbole, ut auaritiam cōtra liberalitatem ac miſericordiam, quę eſt erga pauperes exercēda, rapinæ etiā noīe denotent, propterea quod in neceſſitate omnia communia eēſeant, quo ad vſum. Idq; non tm̄ in clero, verum etiam in ſeculari populo. Quamuis de hac re acerbius merito ſugillēt clericos, ac potiſſimū epiſcopos, ut articulo proximo uidebitur, eo quod eleemoſynarum pręcepto arctius perſtringunē. Quare hoc genus rapinæ, reſtitutionis vinculum minime ſecū affert. Item notandum, multa apud ſanctos patres reperiri dicta de ſtatu clericorum in communi viuētium, quæ tempori factæ diuiſionis non congruunt, multaque alia quæ conſilia duntaxat ſunt, licet illa ſint emphaſi exaggerata, ut formam præ ſe ferant præceptorum. Per hæc ergo argumenta diſſoluuntur. Nam ut ab auctoritate Ambroſii exordiamur in fronte præcedentis articuli citata, & diſtin. 47 cano. Sicut hi quę rem plurimum elucidat, qua ait. Proprium nemo dicat, quod eſt commune: manifeſtum eſt non proprie de clericis, aut epiſcopis loq. ſed generaliter, vt ait D. Tho. de omni Chriſtiana familia Ad quemcunque enim auarum ait, Quid propria dicis, quæ in hunc mundum non attuliſti? Ad omnes ergo ſubdit Proprium nemo dicat, quod eſt commune. Plus quam ſufficiat ſumptui violenter obtentum eſt. Cuius ſimile ait Hieronymus, vt refertur 42. cano. hoſpitalem. Aliena, inquit, rapere conuincitur qui ultra neceſſaria retinere probatur. Erat enim illorum ſanctorum idioma, ut quidquid ſuperflueret, commune cenſerent, quantum ad vſum. Quocirca id etiam quod in ſecundo argumento eiuſdem articuli citatum eſt, ex eodem Hieronym. ſuper illud Iſaiæ. Rapina pauperum in domo veſtra videlicet, quod bona eccleſiaſtica ſunt pauperum, eo modo de ſecularibus etiam dixiſſet, nam verbum Prophetæ de omnibus intelligitur, qui eleemoſynas ſubtrahunt quando erogare

Ad primū arg.

Duplex modus auaritiæ apud ſacros doctores.

erogare debent, quamuis alia ſit gloſſa, quam D Thomas inſinuat, nempe quod nomine pauperum non ſolum ſeculares pauperes uenit, verum & clerici ipſi.

S.Tho.

Vnde ſicuti dum in communi epiſcopi cum ſuis viuebant neceſſaria ſibi capere poterant, ita dum facta eſt diuiſio, de qua Hieronymus non loquebatur, epiſcopus dominiũ acquirit ſuæ portionis, ſicut & reliquus clerus ſuarum ſortium. Similiter reſpondendum eſt ad ea, quæ in fronte præſentis articuli nos obiecimus. Ad primum nanque reſpõdetur, verbum Domini, Dignus eſt operarius mercede ſua, aut cibo ſuo, non tollere quin poſſit epiſcopus dominium acquirere illius portionis quæ arbitrio eccleſiæ ꝑ eius ſuſtentatione taxatur. Verbum autem Pauli, quod habentes alimenta & quibus tegamur, contenti ſimus, non de clericis tantum, ſed uniuerſaliter de omnibus etiam ſecularibus intelligitur, loquitur etiam illic contra diuites huius ſeculi. Ad aliud autem quod Apoſtoli ſine pera miſſi ſunt, iam ſupra reſponſum eſt.

Ad ſecũdum.

Ad ſecundum, nempe ad auctoritatem Proſperi, canon. expedit. 12. q. 1 videlicet facultates eccleſiæ non eſſe proprias, ſed in communi poſſideri, & ad ſimiles canones eiuſdem cauſſæ & quæſtionis reſpondetur, intelligi quantum ad poſſeſſiones, quas, ut dictum eſt, neq; diſtrahi neque alienari licet niſi in bonum eccleſiæ. Quod ſi intelligatur de fructibus, ut loqui uidetur can. epiſcopi, ut ſcilicet quod qdquid de prouiſione eccleſiæ fuerit, ſiue de agris, ſiue de fructibus, ſiue de oblationibus, omnia iure eccleſiæ ſunt ſeruanda, referendũ eſt ad tempus, quo clerici in communi uiuebant, de quo etiam loquuntur canones, res. & epiſcopos.

Ad Auguſt.

Dictum autem Auguſ. quod eſt ad Boniſac. Comitem, & citatur 12. q. 1 cap. fin. profecto etſi ad eccleſiaſticos illud applicet, etiam ad ſeculares propemodum attinere ſentit. Nam inducit in illa epiſtola miſericordiæ præceptum quo ſinguli quæ propria poſſident, communia quantum ad vſum facere debent, ſed quia loquebatur illic contra Donatiſtas, qui conquerebantur bonis ſuis moleſtari, ait, quod ſi ad eccleſiam reuerti voluerint, omnia illis fient communia, etiam illa quæ priuatim eccleſia poſſidet.

Quod autem ipſe ait in cano. decimę. 16. q. 1. nempe quod qui decimas non ſoluit, pauperes enecat, ad tempus referendum eſt, quo in cõmuni uiuebatur. Tunc enim decimis pauperes tam ſeculares, quam clerici alebantur. Poſtrema auctoritas Hierony. ad Damaſum, quæ refert 16. q. cap. quoniam ſingulare Iuriſconſultis negotium faceſſit, utrum non ſolum epiſcopi, uerum & alii clerici q bonis paternis aut alio ciuili iure acq̃ſitis abundant, poſſint de bonis eccleſiaſticis uiuere. Ait quippe illic Hierony. clericos qui ſecularibus bonis affluunt, nõ poſſe bonis pauperum ali, immo ſacrilegium committere, & ꝑ abuſionem talium iudicium manducare & bibere. Cuius ſimile habetur in cano clericos & can paſtor eccleſię. 1. q. 2. Eſt autem apud Panormit. dubium quartum q. 4. in libello ſuarum quęſtionum.

Panor.

Sed profecto non erat q̃ſtio digna tam longa diſputatione, quandoquidem vniuerſalis eccleſię vſus illam affirmatiue decidit, præter quã quod & rationes & canones eandem ſententiam confirmant.

Clerici aliundè idoneũ habẽtes uictum poſſunt de bonis eccleſiaſticis uiuere.

Enimuero cum eccleſiaſticę præbendę ceu ſtipendia ſint eccleſiaſticarum functionum, nil obſtat quo minus clericos, etſi aliunde valent uitam ducere, poſſint, uti ait Pau. tanquam triturãtes boues de area paſci. Vnde 1. q. 2. ex cõcilio Agathen. can. clerici. habetur ſine exceptione, quod clerici omnes qui eccleſiæ fideliter uigilanterq; deſeruiunt, ſtipẽdia ſanctis laboribus debita conſequãtur iuxta verbum Apoſtoli. Qui ſpiritualia ſeminat, non eſt magnum ſi temporalia metat.

Concil. Agathẽ.

Gemina ſolutio citati canonis.

Et iure permittitur, ut ſacerdos propria bona poſſit, ſi libuerit, hæredibus relinquere, & de euangelio viuere, immo ſic habet vſus. Quare epiſcopi debent illa quę ad ſua patrimonia pertinent ſcribere, vt habetur can. manifeſta. & can ſint manifeſtæ. 12. quæſt. 1. vbi permittitur ut eis ſi libuerit, liceat ea ſuis agnatis ac neceſſariis relinquere. Accedit & diuiſio facta in cap. quatuor. & de redditibus ibi abſq; diſcrimine epiſcopo adiudicata eſt quarta pars. Duabus ergo ſolutionibus, licet Panor. plures congerat, dicti canones ſunt contenti. Prima eſt quam D. Thõ. artic. 7. reddit, nempe dicta illa Hieronym. intelligi in extrema pauperũ neceſſitate. Cum enim

D. Tho.

enim tunc etiam ſeculares teneantur, aliquid poſſunt elargiri, multo æquius epiſcopi matrimonijs pollentes debent eccleſiaſtica bona impertiri. Altera forſan eſt ſolutio, quæ colligitur ex dicto cap. ſacerdos. 1. quæſt. 2. & ex cap. expedit 12. q. 1. nempe quod Hieronym. loquebatur de illo eccleſiæ ſtatu, quando clerici in communi uiuentes omnia ſua bona in unum acceruum conferebant. Dabatur enim eis optio, ut uel bona ſua retinerent, aut parentibus ſuiſque neceſſarijs relinquerent, & de eccleſiæ fructibus cum reliquis pauperibus uitam ducerent, aut ſi mallent, ſua retinerent, quæ illis ſufficerent, ſed tñ ſumptui parcerent, horum quæ in communi poſſidebantur.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum ſingulari iure teneantur epiſcopi præ ſecularibus diuitibus ad eleemoſinarum ſubſidium.

POſtquam de dominio eccleſiaſticorũ fructuum uiſum eſt, ſequitur, ut de eleemoſinarum iure quo epiſcopi te- Primum nentur, quartus ſubdatur articulus. Ar- argum. guitur enim quod non arctius eccleſiaſtici teneantur quam ſeculares, nam ſi perinde ueri ſunt ſuorum fructuum domini ac ſeculares ſuorum, nulla ſupereſſe uide- Secũdũ tur ratio quæ illos arctius perſtringat quã ſeculares. Secundo. Officium miſericordiæ extra extremam neceſſitatem nõ obligat niſi de ſuperfluo, ſunt autem multi ſeculares diuites, quibus affluentiora ſunt bona, pluſque ſuo ſtatui ſuperfluentia, quã epiſcopis, ergo non ipſi in uniuerſum diſtrictiori eleemoſinarum iure tenẽtur. In cõtrarium autem eſt quod epiſcopi peculiariter ſunt patres pauperũ. Vnde ad Nepotianum Hieron quod refertur 12. q. 2. Hieron. Gloria epiſcopi eſt pauperum opibus prouidere, ignominia ſacerdotis eſt, proprijs ſtudere diuitijs.

Hactenus de rigore iuſtitiæ loquuti ſumus, ſecundum quem pro captu noſtro aliud cenſere nequiuimus, quam quod epiſcopi ſuæ ſint portionis domini. Nam propter nullum miſericordiæ opus ueritas iuſtitiæ, aut neganda eſt, aut occultanda, ſed nihilominus, vt illic dicebam, non erat nobis animus in ea dem confirmanda veritate, epiſcoporum, ſacerdotumque conſcientias eouſque eleuare ut maligniores ſint, cordiſque duriores in pauperes. Immo uero, ut meum de hac re iudicium expromam, longe eos urgentius, ſi id mihi auctoritatis accederetur, ad ſtringerem, quam multi alij, quos uidi alteram opinionem ſequutos. Conueni inquam multos tenentes, epiſcopos non eſſe dños, ſed de iuſtitia quidquid eis exundat, debere pauperibus, nihilominus ſatis eſſe aſſeuerantes ſi ſextam aut quartã partem egenis largiantur. Immo audias aliquos, qui prælatum habentem centum millia ducatorum, ſatisfeciſſe exiſtiment, ſi ſex aut decem millia tribuat, quod profecto ego mihi perſuaſum habeo nunquam. Prima Tribus ergo concluſionibus ad quæſtionẽ conclu. reſpondetur. Prima eſt, quæ ex ſuperiori articulo ſubinfertur. Neque epiſcopus Probatio. neque ſacerdotum ullus illius portionis, quæ ſibi contingit, ea iuſtitiæ lege ad eleemoſinas obligatur, vt ſi quas omiſerit, ad reſtitutionem teneatur. Enimuero ſi verum eſt, quod per celebrem eccleſiæ diuiſionem adiudicatum eis eſt ſuæ portionis abſolutum dominium, non alio iure tenentur de illa ad eleemoſinas, quam de alijs bonis, ut ſexta noſtra concluſione, quam etiam mouſtrauimus eſſe ſancti Thom. adnotatum à nobis eſt. Exceptus hinc tamen cenſendus eſt ſemper caſus, quo vehementi ſuſpicione laboratur epiſcopum aliqua bona ſeu fabricæ ſeu hoſpitalibus aut alia ratione pauperibus conſignata, ſibi applicuiſſe, tunc enim certum eſt, iuſtitiæ lege ad reſtitutionem teneri. Extra tamen eiuſmodi caſus liberi ſunt ab illa diſtributionis forma & vinculo, quo dum in communi viuebãt, tenebantur, atque adeo nullo Secũda conſtringuntur iuſtitiæ præcepto. Se- conclu. cunda concluſio. Mandato miſericordię, quo uniuerſi, uti 2. 2 quęſt 52. auctor eſt S. Thom. & grauium Theologorum plerique, ad eleemoſinas coguntur, & epiſcopi inter omnes Chriſtianos, ac ſubinde inter omnes mortales arctiſſi- Prima me perſtringuntur. Concluſio hæc mul- rõ cõclutis nominibus comprobatur. Primum, ſionis.

ut modo dicebam, quod epiſcopi eſſe tenentur uiduis fauore & auxilio ceu mariti, orphanis tanquam patres, ac denique uniuerſis mendicis & inopibus ſingulare præſidium ac ſuffugium. Enimuero cum uirtutum cultus animarumque ſubinde ſalus ſæpenumero in rerum temporalium egeſtate periclitetur, qua ratione Salomon, ut diuitiarum abundantiam, ſic & rerum inopiam metuebat, & epiſcopi paſtores ſint animarum, nō modo uerbo & exēplo paſcere promouereque gregem tenentur, uerū & re ipſis indigis ſuppetias ferre. Viduarum.n. honeſtas ac uirginū pudor rei familiaris penuria uehementer arietatur, & famem patientes, furandi, peierādi, decipiendi, multaq. id genus incommoda intentandi periculis ſunt expoſiti. Quibus cauendis Antiſtites pro ſua quiſque facultate proſpicere uigilantisſime debent. Secundo accedit, quod quamuis propter collabentem clericorum uitam facta ſit illa diuiſio, qua cuique ſua portio adiudicata eſt, nihilominus epiſcopi exuere non debent ant quam illam eccleſiæ pulchritudinem, quæ in ſubſidio pauperum elucebat, nimirum quādo Apoſtoli diaconorū miniſterio tam impensè uiduarum, orphanorum, indigentiumque curam gerebāt. Neque uero debent prorſus de memoria delere eccleſiaſticos fructus ſpirituales eſſe, gratiaque diuini cultus, & peculiariter in honorem Chriſti impenſos, cui tā cordi fuit pauperes ſuæ familiæ commendare, ac potiſſimum paſtoribus quibus illā fidenter commiſit. Tertio accedit huc, ꝙ caput ipſum præcepti miſericordiæ, nempe rerum redundantia & ſuperfluitas, cæteris paribus, multo maior eſt aut eſſe debet in epiſcopis, quam ſecularibus. Primum enim frugalius uiuere debent, multoque cum minori pompa quam diuites huius mundi. Neque conuiuiorum ſplendor & lautities illis eſt licita, neque alios domeſticus apparatus. Nam, ut ait Hiero. de altari illis uiuere fas eſt, non luxuriari. Præterea cum uxoribus careant, eximio inde ſumptu eripiuntur, quo mariti premuntur. Atque adeo cum neque proles habeant quibus debeant maioricatus inſtituere, aut aliter in perpetuum prouidere, non alios debent habere filios quā pauperes, neque conſanguineis aliter prouidere, quam pauperibus. Haud enim his debet erogare, quibus ſua ſufficiunt, ut habetur can. paſtor eccleſiæ. 12. q. 1. Quam uis documentum hoc non ſummo rigore intelligendum eſt, ſed grano ſalis, hoc eſt naturali ęquitate condiendum. Haud.n. ubi ſcandalum caueri poteſt uitio eſt prorſus uertendum, ſi epiſcopus qui pingui eccleſiæ præfectus eſt conſanguineos antea indigos quadam uictus mediocritate honeſtet, non pro ſua tantum uita, ſed pro ſuis ſucceſſoribus in perpetuum. Non in quam ut locupletia creet primogenitorū iura, ſed ut quadamtenus ſtatum illi mutare poſſint, ut abſq. neceſſitate deinceps uitam ducant. Si.n. qui uiginti aut eo plura, immo qui decem uel quindecim habet ducatorum millia, quartā partem in pauperes & pios uſus erogauerit, profecto ab omnibus cenſebitur ſuo debito feciſſe ſatis. Et ſi tertiam in tales uſus diſpenſauerit, nihil ab eo amplius quantum ad cauēdam culpam res attinet, deſiderabitur. Cū ergo reſiduum abſque ullo ſcādalo poſſit licite in proprios uſus conſumere, cur non ei licebit ex reliquis ſumptibus tantillum quotannis adimere, ut poſſit honeſtam ſuſtentationem, eandemque perpetuam alicui conſanguineo relinquere? Sed fateor ſcādalum attente ſemper eſſe cauendum. Quod tunc utique cauebitur, dum ſubditi amplas pro eius facultate uiderint Antiſtitem eleemoſinas profundere, & quod dat conſanguineo, de ſuis proprijs ſumptibus ſuccidere, neque uero ipſum eouſque locupletare, ut de humilimo ſtatu ad illuſtrem ſubleuet. Hic igitur non quod ſuperbis & ambitioſus uelim indultū iri, dixerim, ſed ut quod mihi rei ueritas offert, non diffitear. Tertia concluſio. Præceptum hoc eleemoſinarum, quo epiſcopi perſtringuntur, non poteſt uniuerſim ſecūdum quartam aut quintam, maiorem aut minorem aliquotam partem exiſtimari, ſed ſecundum iudicium prudentum, penſata tum prouentuum quantitate, tum & pauperum indigentia, ac temporum calamitate. Concluſio cunctis liquida fiet, qui rationem præcepti miſericordiæ fuerint perſcrutati. Eſt enim ut de ſuperfluo fiat, ſuperfluum autem reſpectu ſtatus tā poſſidentis

Secūda ratio.

Tertia.

Moderatio proximæ aſſertionis.

Tertia cōclu.

Explanatur concluſio.

ſidentis quam indigentij uenit exiſtimandum. Exempli gratia. Sunt Itali epiſcopi, qui cum decimas non habeant, uix habent unde uiuere queant. Illis ergo nullus aut per quam exiguus inijciendus eſt ſcrupulus, ſi eleemoſinas non faciant. Immo & præter illos ſunt etiam, qui quamuis decimis fruãtur, prouentum alijs tamen adeo tenues & malignæ, ut ſi ſextam aut minorem partem in pauperes refundat, ſatis ſint feciſſe cenſendi. Qui autem duo triave millia ducatorum & eo amplius habẽt profecto niſi uel quintam uel ſaltem ſextam partem diſtribuant, non debent exiſtimare, ſe abunde præceptum compleuiſſe. Quorum aut reditus uiginti aut triginta millia exuperãt, profecto maiorem deberent elargiri partem. Hæc autem exempli gratia dicta ſint, nam & temporum calamitas, ut dicebam, & pauperum frequẽtia rigorem poteſt augere præcepti. Quod autem de epiſcopis dictum eſt, id de reliquis etiam ſacerdotibus ſuo gradu intelligendum, ac de ijs præſertim, quibus animarum cura incumbit, atq. adeo de religioſorũ monaſterijs, quibus prouentus redundant. Quocirca non debent epiſcopi ob id ſecurius pacare conſcientias, ſi in eleemoſinis erogandis remiſſiores ſint, quod uinculo iuſtitiæ ad reſtitutionem non teneantur, ſatis ſe proinde facturos arbitrantes, ſi in mortis articulo ſacramento pœnitentiæ eiuſmodi culpas abluant. Nã cum etiam præceptum miſericordiæ, de quo præfati ſumus, ſub reatu mortalis criminis obliget, inde ſatis debẽt exterreri, ut fidem Deo ſuo illæſam ſeruent, præter quam quod quamuis lex eos iuſtitiæ ad reſtitutionem non obliget, debent profecto eorum confeſſarij tam durante uita, quam in mortis articulo eis quos pauperum negligentes nouerint, per modum ſacramentalis ſatisfactionis largiſſimas eleemoſinas imponere, ut eodem propemodũ res recidat, ac ſi lege iuſtitiæ ad reſtitutionẽ tenerentur. Modus autem eleemoſinarum Chriſto gratiſſimus eſt, ut in præſentes pauperes ſint diuites benigni. Non quidem inficias ierim, quin ubi hoſpitalia extructa non ſunt, laudabile epiſcopo ſit eorum fabricis uacare, atq. adeo eccleſiarum ruinas reficere. Attamen quod

Modus eleemoſinarum Deo gratiſſimus.

ut ſuum nomen perpetuo celebret, in ædificijs ampliandis & perornandis ea inſumat, quibus præſentibus pauperibus ſuccurri poſſet, ne fame perirent, non ſolum uanum, ſed & profecto pernicioſum, & Chriſto ingratiſſimum eſt. Quod enim ait, Pauperes ſemper habebitis uobiſcum, id moniti auribus exhibet, ut cura nos eorum pauperum angat, qui nobiſcum ſunt, futuris enim miſeris per futuros Deus miſericordes proſpiciet. Atque ex his argumentorum ſolutio colligitur, quæ in uertice quæſtionis propoſita ſunt. Ad primũ namque reſpondetur, quod etſi lege iuſtitiæ non magis epiſcopi uinciantur, quam diuites ſeculares, tenentur tamen ſtricto miſericordiæ nexu. Ad ſecundum autem reſpondetur, quod etſi accidere poſſit ut laicus præ nimia diuinarum exuberantia urgentius ad eleemoſinas obligetur quam epiſcopus, tamen epiſcopi cęteris paribus ratione ſui ſtatus preſſius ac uehementius urgentur.

Ad ſecũdũ arg.

ARTICVLVS V.

Vtrum eccleſiaſtico ſtatui condecens ſit inter alias poſſeſſiones caſtra vaſalloſq; ac iuriſdictionem ciuilem habere.

QVoniam arti. 3. inter alia eccleſiaſtica bona de oppidis meminimus non ab re fuerit, de hoc poſſeſſionum genere art. quintum adhibere. Apparet namque eccleſiaſticis Antiſtibus atque alijs dignitatibus minime congruere caſtra & oppida poſſidere, aut uaſallos ciuili iuriſdictione gubernandos. Primum quod eccleſiaſticus ſtatus, ſpiritualis eſt, atque adeo Chriſti obſequio totus mancipatus, ciuilis autem ſtatus totus eſt ſecularis, atque in rebus temporalibus poſitus, ubi plurimum iniquitatis commiſcetur. Quare ut lux & tenebræ, differre uidentur. Ait autem Paul. 2. ad Corin. 6. Quę participatio iuſtitiæ cum iniquitate? aut quæ ſocietas luci ad tenebras? Quæ autem conuentio Chriſti ad Belial? Secundo eccleſiaſticus ordo in receſſu potiſſimum ſilentioq. contemplationis poſitus eſt, ciuilis autem litibus fraudibus, atque alijs id genus ne

Primum argum.

Paulus.

Argu. 2.

gotiorum turbinibus expoſitus, quibus ne ceſſe eſt Antiſtitum mentes à ſua quiete ſæpenumero deturbari, eo potiſſimum, quod cauſſæ ſanguinis in illo foro agitantur, quibus ne ſe cruentet, omnis clericus prohibetur, non ergo illis congruit

Argu. 3. eiuſmodi turbulentis rebus præeſſe, ſed illa omnia poſthabere. Tertium de priſco more antiquæ legis, ſumitur argumentum. Leuitis namque nulla poſſeſſionum ſors conſignata fuit, ſed ſolum decimarum ſubſidium. Sed & de Chriſti exemplo quartum adhibetur. Nam, ut libro quarto, ſub titu. de domino, dicebamus, & ſuper capit. 1. Matthæi, latius commonſtrauimus, nullum ipſe ſeculare regnum huius mundi accepit, ſed tantum

Argu. 4. fuit rex regni cœlorum. In res autem temporales ea fuit præciſe, quatenus homo, poteſtate contentus, ut in ordine ad finē redemptionis, quando ad eundem finem opus eſſet quibuſuis temporalibus uteretur. Id quod illic ſignificauit, ubi dixit. Regnum meum nōn eſt de hoc mundo. Et ubi Luc. 12. petenti ut inter ſe & fratrem iudicaret, reſpondit? Quis me conſtituit iudicem aut diuiſorem ſuper uos? Et alibī ſæpe, ergo neque ſuos adminiſtros ciuilis

Argu. 5. iuriſdictio debet. Quinto, Eiuſmodi iuriſdictio & ſecularis in uaſallos poteſtas ad ſuperbum faſtum & mundi extollentiam epiſcopos exagitat, quæ humilitati ac modeſtiæ, qua illos Chriſtus inſtituit ex diametro aduerſantur, ſecundum illud eius admonitum, Matthæ. 20. Scitis quia principes gentium dominantur eorum, & qui maiores ſunt poteſtatem exercent in eos. Non ita erit inter uos, ſed quicunque uoluerit inter uos maior fieri, ſit ueſter miniſter, & qui uoluerit inter uos primus eſſe, erit ueſter ſeruus, ſicut filius hominis non uenit miniſtrari, ſed miniſtrare. Non ergo eccleſiaſticis dignitatibus decorum eſt ſed plurimum indecorum eiuſmodi ſecularibus iuriſdictionibus ſplendeſcere, multoque minus conuenire uidetur religioſis monaſteriis, per quorum ingreſſum ſeculo renuntiatur, omneſque ſeculares pompæ poſt terga relinquuntur.

Argu. 6. Sexto demum arguitur. Ciues illi ſunt præſidibus in cauſſis ciuilib & criminalibus committendi, à quibus decentius gubernentur. Seculares autem non poſſunt in eiuſmodi cauſſis per eccleſiaſticos rite & recte gubernari, tum quod illos non decet ciuilibus legibus eſſe imbutos, tum præſertim, quod illa auctoritate non pollent, ut ſubditi ſint terrori, qui ad arcendam humanam audaciam, perquam neceſſarius eſt. Immo uſque adeo uidentur precario in rebus ciuilibus præſidere, ut deſpicientes eos ſubditi ad regias curias ſuas cauſſas deuoluant. Qua ratione admonet nos Paulus ad Timoth. ut nemo militans Deo implicet ſe negotiis ſecularibus. Et Chriſtus duobus gladijs fuit contentus, qui eſſent diſtincti, & ſicut in cœlo, ita & in terra uoluit duo eſſe luminaria, nempe auctoritatem ſacram Pontificum, & regalem poteſtatem, ut habetur 96 diſtinctio. canon. duo. Haud ergo expedit ciuilem iuriſdictionem cum eccleſiaſtica commiſceri. In contrariū eſt Chriſtianorum uſus à Syluestri, & Conſtantini ſeculo per ſanctiſſimos patres atque orthodoxos Cæſares, & reges approbatiſſimus, per quem conſtat non ſolum primā eccleſiæ ſedem, uerum & alias inferiores eiuſmodi dotationibus eſſe decoratas, in quibus permulti habentur uaſalli, non ſolum epiſcopis, uerum & monaſteriorum abbatibus ſubiecti.

Paulus. Syluest. Conſtātinus.

Quæſtionem hanc non ſolum quia præſens tractatio eam exigebat hic attexere ſtatuimus, uerum, & quia hiſce diebus de illa controuertitur. Duo tamen ſunt eiuſdem quæſtionis membra. Vnum utrum ad eccleſiæ decorum condecens ſit eiuſmodi ciuili auctoritate fungi. Secundo, utrum propter aliquam emergentem neceſſitatem reipublicæ eccleſiaſticæ uel ciuilis expediat eadem caſtra, & uaſallos ſecularibus uendere. Et quidem de ſecundo non conſtituit, ad dicendum me ita multum inſinuare, quia cum negotium ſit ad Summum Pontificem, atque ad Cæſarem attinens, non eſt meum, niſi interrogatum reſpondere. Ad priorem ergo quæſtio. partem una eademque affirmatiua concluſione more noſtro reſpondetur. Conſentaneum eccleſiaſticę auctoritati fuit inter alias rerū tēpalium dotes & hac quoq. inſigniri, ut caſtra, imo uero urbes cum poteſtate utriuſq. gladii

Duo qōnis mēbra.

Concloſio inſiua.

ſub

Probō. ſub ſuo habere dominio. Concluſio hęc uel inde maxime probatur, quod Chriſtianiſſimi Imperatores tempore ſanctiſſimorum Pontificum eiuſmodi dotationibus eccleſiam honeſtarunt. In primis Conſtantinus ille Magnus, maximuſque Chriſtianæ religionis cultor & fautor, inter alia priuilegia quibus eccleſiam accumulauit & hac etiam eam auxit auctoritate ut Rom. cum alijs urbibus Apoſtol. ſeddi donauerit. Et Theodoſius poſtea tempore Ambro. atq. alii deinceps multi catholicorum Cæſares id genus donationibus eccleſiam locupletarunt, quas quidem niſi ut ſanctum haberetur, neque ipſi obtuliſſent, neq. illi ſancti Antiſtites accepiſſent. Accedit quod, ut noſtrarū Annales tradunt, Chriſtiani Hiſpaniarum reges cum Mauros ex prouincia bellis depellebant pro partis uictoriis de eiſdem caſtris atq. opibus, quæ de hoſtium manibus eripiebant, offerebāt eccleſię, non ſolum epiſcopales ſedes illo modo augendo, uerū & monaſteria utriuſque ſexus fundando & ditando. Quod ergo illi Chriſti amantes fecerunt, omni potius ratione defendendū eſt, quam aliquo

Rō qua re Chriſtiani Principeſolim eccleſiā tā multis opib. ditarunt

pacto condemnādum. Ratio ergo, quam illi eccleſiarum fundatores ſibi in animū inducebant, hęc erat, quod cum temporalia omnia propter ſpiritualia, in eorumq. ſeruitium condita ſint, & homines (quod noſtrum ingenium eſt) rerū iſtarum ſplendore maxime moueantur, nam cognitio noſtra, ut natura docet, a ſēſu incipit, operæpretium exiſtimarunt eccleſiam non ſolum ſanctis legibus inſtituere, uerū & rerum facultatibus inſtruere & fulcire, ut Chriſtiano populo illam repræſentās maieſtatem, maiori haberetur in pretio & ueneratione. Eadem enim de cauſſa, ut nobiles atque illuſtres ſacris initiarentur, qui eccleſiæ eſſent ſtabilimentū, iura permittunt, ut duo poſſint habere ſacerdotia, ut habetur ca. de multa. de præben. Haud egdem neſcio ſtatim obmoliri quemquam

Prima obiectio cōtra p̄fatam aſſertionē

poſſe huic ſententię argumenta. Primum, ab Apoſto. exemplo & priſcorum pręſulum, qui huiuſmodi faſtus præ nimia ſua humilitate abigebant. Secundo ab abſur-

Secūda.

do, uſu namque & experimento comperum eſt, huiuſmōdi ſeculares ep̄orū poſſeſſiones multa attuliſſe incommoda, uidelicet non ſolum bella & eorum defenſionē, ſed etiam hæreſum turbas & rebellionum inſultus, aduerſus eccleſiam Germaniæ namque, atque Angliæ hoc in cauſſa etiā ponitur turbatarum rerum, quod neque principes ſeculares ferre ęquo animo poterant epiſcoporum potentatus, neq uulgus monaſteriorum diuitias. Imò & religiones ipſas inde plurimum uidemus labefactatas, quod immodicis diuitiis abundant. Ad primum autem reſpondetur, ut lib. 9. ſub titulo de decimis dicebam quod ſi omnes epiſcopi & eccleſiæ pręlati eſſēt uel ſicut Petrus, uel ſicut Auguſt. aut Martinus, aut Nicolaus, ut ſua ſanctitate poſſent a Chriſtiano populo beneuolentiam ac reuerentiam captare, forſan non eſſet opus eccleſię eiuſmodi ſubſidis temporalibus fulciri. Sed tamen quia tam numeroſam multitudinem epiſcoporum ac ſacerdotum, quam eſt eccleſiæ neceſſaria, illa religione pollere, non eſt poſſibile, conſultum alio modo eſt, ut exiſtimatio eccleſiæ conſeruetur, & ſint qui quodammodo uirtutum, literarumque culturam horum reſpectu animentur. Ad ſecundum autem reſpondemus, ut ſæpe conſueuimus, quod humanis moribus non poteſt ulla uel ratio uel prudentia ita prouidenter mederi, quin temporum iniquitas omnia corrumpat. Negari enim non poteſt, quin eccleſiarum diuitiæ multa ſpiritualibus rebus pericula conflent, ſed forte maiora crearet paupertas, niſi, quod impoſſibile eſt, ſacerdotes & populi omnes ſancti eſſent. Experimur enim ubi epiſcopi pauperes ſunt, in nullo haberi pretio, & mendicantes ſacerdotes pręter eos qui intra clauſtra nutriuntur, uilipendio haberi, & ſic omnia eccleſiaſtica penſſundari. Et re uera antiſtites niſi ullam ſecularem etiam habeant poteſtatem, uix poſſent uitia caſtigare. Immo etiam in Germania, niſi catholici eccleſiarum præſules potentatibus ſecularibus ſubnixi eſſent, omnia eſſent iam forraſſe à tyrannis hæreticis obtrita, & conſumpta. Quocirca, ut argumento reſpondeamus, principum ſecularium ambitio, & inextinguibilis ſitis qui eccleſiaſticis ſua bona ſemper inuident, quibuſq. eos expoliare armis ac technis cupiunt,

Ad primā obiectionem

Ad ſecūdum.

licet cauſſa fuerit ut eccleſiaſticum ſtatum contenderint demoliri, nullum eſt argm̃ quod eccleſiam non deceat eiuſmodi facultatibus pollere, tametſi diffitendum non ſit, quin exceſſus in hoc ſicuti in omnibus alijs rebus accidere poſſit, uidelicet ut nimium pluſq. iuſto locupletētur eccleſię. Nam ut hiſtoria Exod. 36. prodit, cum uidere Moyſes tanta animi promptitudine populum aurum, & purpuram, & reliqua ad ornatum & cultum tabernaculi neceſſaria afferre ut exuberarent, pręconis uoce cātari iuſſit ac prohiberi, ne uir aut mulier quidquam ultra amplius offerret in opus ſanctuarii.

Ius naturale patrocinat̃ p̃teritæ aſſertioni.

Adiungitur in fauorem eiuſdem concluſionis ius etiam naturale. Nam cum reges cuncta per ſe gubernare nequeant, ſed neceſſe habeant Comitibus, atq. alijs potentatibus partem iuriſdictionis committere, duntamen ſemper penes eos ſuprema poteſtas reſideat, non eſt cur eccleſiaſtici antiſtites ab huiuſmodi functione abigantur. Sane cum ipſos, ſi eorum ſtatū ſpectes, credendum eſt tum iuſtius & ęquius, tum etiam mitius & maiori cum beneuolentia ſubditorum lites & cauſſas, aut compoſituros, aut iudicaturos, maiorique ex charitate uitia uindicaturos. Hac enim confidentia freti antiqui reges, huiuſmodi iuriſdictiones illis committebāt, nempe quia fore certo ſperabant ut tamquam patres filios eſſent ſubditos tractaturi. Quapropter pręclare ſecum agi ciues exiſtimabant, cum eccleſiæ iuriſdictioni ſubdebantur. Et re uera, ut abſit inuidia uerbo, niſi ubi eccleſiaſticus dominus corruptimus eſt, experimento didicimus multo minoribus exactionibus eccleſiaſticorum ſubditos premi, quam ſecularium dominorum. Nihil in reges obloquimur, penes quos eſt ſumma poteſtas. Atque adeo eccleſiaſtici, qui ſecus faciunt in peiori ſunt crimine, maiorique digni reprehenſione. His ueruntamen nihil obſtantibus, diffitendum non eſt quin plures multo ciuiles iuriſdictiones ſint ſecularibus committendæ, quam eccleſiaſticis, nam illis ratione ſui ſtatus natuum eſt illud regimē, eccleſiaſticis uero, acceſſorium. Accedunt huc & ſanctorum teſtimonia.

Ciuiles iuriſdictiones frequentius ſæcularib. quam eccleſiaſticis committēdę ſunt.

Auguſt.

Augu. nanq. in illa quinquageſima citata epiſtola ad Bonif. comitem, egregie laudat Conſtantini religionem, uel inde etiam quod eccleſiam eiuſmodi donationibus locupletauit, idemq. latius Hom. 6 ſuper Ioan. & Melchiades Papa eiuſdem factū plurimū commendat, can futuram. 12. q. 1. nempe quod ſedem Imperialem relinqueret, & beato Petro ſuiſq ſucceſſoribus pro futuram concederet.

Melchiades.

Et Vrb. in canone ſtatim proximo, uidentes, itidem inſtitutum laudat, quod poſſeſſiones eccleſiæ traditę nō uendantur. Inter quas non dubium quin etiam eſſent uaſſalli. Patrocinātur eidem concluſioni & omnia teſtimonia ſupra citata, obnixe prohibentia ne eccleſiæ bona alienentur.

Vrban.

Idemque commendatur utroque can Cōſtantinus. 96. diſt. & Iuſtin. in Authentico, de rerum eccleſiaſticarū alienatione. collatio. 5 mirifice conſtabilire conſolidareque ſtudet immobiles cunctas eccleſiarum poſſeſſiones.

Iuſtinianus.

Imo uero adeo ſancta habenda eſt hęc ueritas, quod eccleſiæ liceat immobiles poſſeſſiones nullo excepto genere habere, ut Vvicleff, uel de hoc etiam habitus fuerit hæreticus quod Conſtantinum eo uituperabat, quod eccleſiam tam ampledotaſſet, ut refert Thomas Vvaldenſ. tomo 1. lib. 4. q. 39.

Vvicleff

Vvaldē.

Aiebat enim impius ille quod cum uoluntas ſupremi Domini Chriſti ex euangelio non conſtaret huiuſmodi approbātis donationes, uituperio potius quam laudi dandum eſſet Conſtantino factum illud. Ex quo ſubinferebat ex illo tum temporis articu. eccleſiam cæpiſſe labaſcere. At uero cum unicuique liberum ſit ſua bona donare & eccleſia nō ſit recipere inhibita, quamuis aliud non eſſet in euangelio teſtimonium hoc ſatis eſſet ad illius egregium facinus commēdandum eo, potiſſimum, quod, ut iterum atque iterum diximus, tam ſancti Pontifices non ſolum eas ſuſceperunt, ſed & conferentes ut facerent animarum, & ne ullus illas uel alienare uel inuadere auderet ſanctiſſime dehortati ſunt. Male ergo de fide Catholica audire illum neceſſe eſt qui eiuſmodi eccleſiaſticas poſſeſſiones, aut contra ius diuinum donatas eccleſię dixerit, aut non omni rationi & religioni eſſe conſentaneas, Id quod per ſolutiones argumentorum clarius elucebit. Si autem hæc, ut res habet, uera ſunt,

attentas oportet, Chriſtianaſque conſiderationes adhibere antequam eccleſiaſticę ſedes & ſacra collegia de eiuſmodi poſſeſſionibus deturbentur. Nihil enim aduerſus reges obmurmurandum eſt, quos non eſt credibile aliter quam extrema neceſſitate coſtrictos quidpiam quod aliquem mali colorem præferat, a ſede Apoſtolica petere, neque contra Pontificem Maximum, quem minus eſt opinabile q̃dpiã aliquid quam maturo conſilio concedere. Attamen res eſt uſque adeo magni momenti, ut niſi permultis prius in cõſilium adhibitis conſiderationibus non ſit decernendi. Fatemur equidem calamitoſa tẽpora, ea poſſe Chriſtianæ reipublicę creare pericula, ut etiam ex eccleſiaſticis reditibus ſint ad illa propulſandũ auctoritate apoſtolica conquirenda ſubſidia. A vero antequam huiuſmodi eccleſię dotationes ſecularibus diuendatur, primnm omnium explorãdum ſumma fide ē, an cauſſa ingruat uere neceſſaria. Mox oculate meditandum, an aliquo modo inde decolore eccleſia, aliquodue honoris detrimẽtum accipiat, nam ſi res ita habet, omnia ſunt temporalia poſthabenda, eis potiſſimum temporibus quando hæretici & uerbis & factis eccleſiam ſuis dotibus denudare contendunt, atque adeo paupertate obſcurare. Si enim catholicorum facta eorum auſibus reſponderint, approbare eorũ dogmata uidebimur. Deinde & id quoque conſiderare attendendum, utrum regia maieſtas & ciuilis reſpublicis inde maius capiat emolumentum, nam ſi quę eccleſijs inferuntur, regi aut reipublicæ accreſcerent, inde poſſet ratio huiuſmodi uenditionis uires aliquas acquirere. Tamẽ quod in alios ſeculares dominos trãſfunditur, uidendum eſt, an expedientius ſit regi, eo potiſſimũ, quod illa pretia quæ eccleſijs refunduntur, ex regijs poſſeſſionibus ſubtrahantur, ſed magnates ſunt qui illa ratione pingueſcunt. Tertio, & id quoque ex charitate penſandum, utrum eiuſmodi uenditiones in rem ſint ſubditorum, nempe an credendum ſit, cum tanta beneuolentia & charitate tractandos fore a ſecularibus poſſeſſoribus, quam ab eccleſijs ſupportantur. Et quarto nihilo minori conſilio perpendendum, quod cum Papa pater ſit eccleſiarũ, reges autem patroni, licet poſſint ab eccleſiaſticis ſubſidia poſcere, id tamen tunc fas erit quando ſecularium tributa non ſuffecerint. Sunt.n. præ omnibus q̃ uel ratione ſanguinis vel alijs priuilegijs a tributorum exactione eximuntur, immunes cuſtodiendi. Supra hæc autem omnia, quando ad eccleſiaſticos recurrere neceſſe eſſet, deberet ab omnibus æqua libra eiuſmodi ſubſidium exigi. Vnde ſi qui uaſallos habent ob id pręaliis grauẽtur, nulla id ferre ualebit æquitas, nam cum uaſalli pretio neque modicũ æſtimentur, illos ſuis dominis eripere, non repenſo pro illis pretio, ſed præciſa prouentuum compenſatione facta, iuſtitiæ lex ferre non uidetur. In ſumma, conſulendi ſunt ſanctorum canones, qui ut ſupra diximus, iſtiuſmodi alienationes omnimode uetant. Ait enim Bonifa. 12. q. 2. Nulli liceat ignorare, omne quod Domino conſecratur, ſiue fuerit homo, ſiue animal, ſiue ager, uel quidq̃d ſemel fuerit cõſecratum, ſanctum ſanctorum eſſe Domino, & ideo inexcuſabilem, quia illud eripuerit uel inuaſerit, nempe quia non hominibus tantum, ſed Deo ipſi conſecratũ eſt. Quare Grego. capite ſubſequenti, excommunicationi eum vult ſubiacere, qui etiam cõceſſione regis quidpiam tale poſſederit. Idemq; ſanctiſſime cauit Nicola. Papa, can. de rebus, ead. cauſſa & quęſtione, uidelicet ut ſi quæ ſemel Deo contributa atq; dicata ſũt, & poſtea ſub occaſione principum inuaduntur atque diripiuntur, excommunicationis ui dicta uſque ad emendationem poſſeſſor coerceatur. Hęc non dubium quin ſanctiſſimus Papa & iuſtiſſimus quiſque regum diu ac multum ſint meditaturi, antequam tam antiquitamque ſanctis iuribus eccleſiam expolient, nimirum inter alias Dei ultiones & hãc quoq; extimeſcentes, & ne & ipſos de ſuis permittat Deus deturbari. Nã ſi olim reges hæc ſuarum uictoriarũ uota eſſe ducebant, ut tum Deo gratias referrent, tum eccleſiaſticum ordinem, qui pro ſe preces funderet, gratum haberent timendum eſt, ne ſi eodem honore, & rerum poſſeſſiones, eccleſiæ priuentur, & orationes priua

Bonifa.

Grego.

Nicola.

torum tepeſcant, & regum uictoriæ non ſint adeo frequentes.

Ad primũ arg. Ad primum igitur argumentũ reſpondetur, quod quamuis eccleſiaſticus ordo ſpiritualis ſit, atque in hoc a ciuili temporalique republica diſtans, nulla inde tamẽ repugnantia emergit, quo minus poſſit eccleſiaſticus prçſul ciuibus ciuiliter præſidere. Nam uirtus iuſtitiæ, adeo rebus ſpiritualibus non obuerſatur, ut inde maxime uires ſplendoremque accipiat. Neque locus Pauli adductus, huc pertinet, ſed ad commercium fidelium cum infidelibus. Ait enim. Nolite iugum ducere cum infidelibus. Quæ enim participatio iuſtitiæ cum iniquitate? &c. unde concludit, Aut quæ pars fideli cum infideli? Vnde ſimiliter ad ſecundum reſpondetur, quod etſi

Ad ſecũdũ argu. episcopalis dignitas plurimum debeat cõtemplationi uacare, poteſt nihilominus homines ꝓbatæ uitæ ac eruditionis cauſ- ſis ſecularibus audiendis, præficere, q̃ ad ſe ſæpe recurrant. Debet enim epiſcopus & Mariam agere, & Martham. Quod quidem ſine hoc quod ſanguinis ſententiam per ſe proferat, perficere poteſt. Ad tertiũ autem reſpondetur diſparem rationem inter legem noſtram & Moſaicam internoſci. Etenim cum terram illam Deus populo donaſſet, noluit tribum Leui, ut templo eſſet totus adductus, a negotio agriculturę ſubleuare, atque hac ratione nulla eſt conſignata eis ſors. In noſtra tamẽ ꝑter decimas poſſunt Chriſtiani ſua bona eccleſiæ donare. Et quantum ad iuriſdictionem non uetabantur ſacerdotes illam habere. Immo multum temporis penes ſacerdotes regimẽ populi perdurauit, quoniam ſacerdotium illud non illum gradũ ſpiritualitatis annexum habeat quem noſtrum. Quartum autem quod de Chriſti exemplo ſumitur argumentum, maiorem præ ſe fert energiam, quippe qui ciuile regnum mundi non accipit. Ad id nihilominus reſpondetur, illud duntaxat inde colligi, quod poteſtas ſpiritualis non conſiſtit in republica ciuiliter adminiſtrãda. Haud tamen ſubinde interdicitur, quo minus eccleſiaſtici prçſules annexas habere poſſint ſuis ſedibus eiuſmodi iuriſdictiones. Ad quintum reſpondetur, quod etſi ab eiuſmodi poteſtatibus quadamtenus pateat ad ſuperbiam prçcipitium, tamen res de ſui natura exiſtimãda eſt. Natura autem & cõditio eorum qui eccleſiaſtica dignitate polent, ut ſupra diximus, eſt perfectionis ſtatus. Et ideo omnia hæc caduca & lubrica ſecularia ſic debent poſſidere, ut omnia inde pullulantia pericula uincere poſſint. Quod autem de religioſorum monaſteriis ſubditur, quibus minus, congruere eiuſmodi faſtus apparet, reſpondetur, In primis monachales ordinis, quibus clauſtra mendicatum exire non licet, neceſſe eſt auctioribus opibus abundare, ne eos inopia de ſua quiete pertubet. Fuerunt enim ſemper illa religionis inſtituta quam maximè eccleſiæ utilia, quæ ſi ſuum decorem ſeruent, maximo ſunt fauore fouenda. Et inter alias ratio cur illis oppida cum iuriſdictione oblata ſunt, fuiſſe creditur ut expeditius poſſent ac quietius ſuos prouentus colligere. Neque profectò eorum inſtituto repugnat eiuſmodi uaſallos per idoneos miniſtros gubernare. De qua re quam plura locuntur iura. Ad ſextum denique & poſtremum, quod rem diſtrictius uidetur urgere, reſpondetes fatemur, quod nullatenus eccleſiaſtici ualent ſuos uaſallos niſi regio fauore regere ac gubernare. Nam ſi rex penes quem ſumma ſita eſt poteſtas iuriſdictionibus ſua inferioribus non fauet, neceſſe eſt omnes corruere. Sed ſi hoc argumentum alicuius eſſet energiæ, pari uigore probaret, quod neque antiſtites decet eccleſiaſticas habere iuriſdictiones, quoniam niſi per regiam auctoritatem ſuſtententur, ſatius eſſet de medio tolli. Si autem ex eccleſiaſticorum tribunalia, ſiue ciuilia ſiue eccleſiaſtica, perinde atque reliqua omnia, quaſi ſua propria, à ſuiſque prædeceſſoribus indulta confoueret, nihilo minori decentia & auctoritate eccleſiaſtici ſuos ſubditos gubernaret, quam ſeculares. In utroque enim ordine ſunt qui bene, ſunt quoque qui male ſuos magiſtratus adminiſtrent.

Ad tertium argum. — Ad quartũ argu. — ad quintũ argu. — Ad cõfirmationem. — Ad ſextũ argu.

QVAE-

QVAESTIO V.

DE CLERICORVM debito officio.

ARTICVLVS I.

Vtrum inter officia eorũ qui ſacris initiantur peculiare ad quod omnes generatim tenentur, ſit, conſtitutos pſalmos ſtatis horis perſoluere.

CVM præcedẽs quæſtio de eccleſiaſticis bonis ac ſtipẽdijs fuerit inſtituta, res ipſa poſtulat, ut clericorũ officia, quorũ gratia eadẽ eccleſiaſtica bona conſtituta ſunt, quibuſque ea promereri debent, perpendamus.

Primũ argum.

Apparet nãque clerũ neque qui in ſacris eſt, ad ſtatas horas perſoluendas minimè teneri. Enimuero cum horarũ canonicarũ penſio grauve nimis cenſeatur iugum, non apparet ab eccleſia uniuerſo clero licite imponenda, niſi tale Chriſti aut Apoſtolorũ inſtitutionẽ prius in ſacra pagina legiſſet, quæ tamen nuſquam inibi reperitur. Imo uero Chriſtus, Matt. 6. non aliam nos orationẽ docuit, quàm, Pater noſter. Non ergo tenentur clerici ad horas Canonicas pendendas.

Arg. 2.

Secundo arguitur, Oratio in hoc ſeruit vt mens in Deũ eleuet, Deoq; noſtra deſideria aperiamus, ꝙ largitate ſuæ miſericordiæ expleat, ad hoc aũt nulla opus eſt uoce, cum Deo noſtra patentia ſint corda, ergo non opus eſt vocali oratione. Sed ſatis eſt, uti Chriſtus docuit Io. 4. adorare Deum in ſpiritu & ueritate. Et ut ait 1. ad Cor. 14 Pau. Orare ſpiritu, orare & mente.

Arg. 3.

Tertio Clerici, ſaltem quibus animarum incumbit cura, ad hoc potiſſimum munus inſtituti ſunt, vt ſacrã populo adminiſtrent, uerboq; eum ac doctrina paſcant, & prudẽtia gubernẽt ac moderentur, illi ergo ſaltẽ non eſt cur alios perſoluere Pſalmos obligentur.

Concilium Agatheſ.

In contrariũ eſt textus concilij Agathen. extra de celebra. Miſſarum. c. presbyteri. vbi omnes presbyteri iubẽtur ut expleto manè matutinali officio, penſum ſeruitutis ſuæ, videlicet Primam, Tertiam, Sextam, & Nonam, Veſperamq; perſoluãt. Et poſtea demum additur Completorium, ut iuxta uerbum Prophetæ, Septies in die laudes dicamus Deo.

Cum multa ſint obſequia & munia, quibus clerus ſua ſtipendia meret, qualia ſunt ſacra adminiſtrare, & p̄dicare, viſitare, iudicare, & id genus reliqua de illis, vtpote ꝙ ad rẽ p̄ſentẽ nullã afferunt difficultatẽ, ſed alia poſcunt, quibus diſputentur loca, non fert animus impręſentiarũ dicere. Eſſet enim opus in immenſum protrahere, ſed tantũ de pſalmorũ p̄ſione, quas horas Canonicas appellant, quæ quidem obligatio uniuerſum clerũ in ſacris agentẽ cõprehendit. Cuiusq; ideo omiſſione dñium prouentuũ eccleſiaſticorũ, modo inferius explicando, amittitur, de quibus præcedenti quæſt. diſputatũ eſt.

Fit planus qõnis titulus.

Affirmatiua aũt huius quæſt. ueritas, & aduerſus hæreticos aſſerenda eſt, & pro catholicis diſſerenda. Nunquam enim a primordijs naſcentis eccleſiæ hæretici defuere, q hoc ſacroſanctũ inſtitutũ concuſſerint, demoliriq; contenderint. Fuit quippe antiquiſſima hæreſis qua Pelagiani infecti ſunt, vt Aug. li. de hæreſibus, c. 88 refert, qui orationes eccleſiaſticas deſtruebant.

Auguſt.

Imò omnem neceſſitatẽ orandi negabant, ſed ſatis exiſtimabant bonã ducere uitã, eo ꝙ gratiam non Deo referebant acceptam, ſed proprijs uiribus tribuebant. Eandemq; hæreſim ſuſtinuit Vvicleph, vt Thomas Vvaldenſ. in initio quinti tomi de ſacramentalibus, refert, dicens, ſatis eſſe bonã uitã.

Vvicleff Thom. Vvaldẽſ.

Primus aũt qui in mũdo ſemen illius hęreſis iecit, fuit famoſus ille Nemrob, de quo refertur Gen 10. De illo enim ſuiſq; aſſeclis legitur Eccl. 16. Non exorauerũt pro peccatis ſuis antiqui gigantes qui deſtructi ſunt, confidentes ſuæ uirtuti. De quo Nemrob Ioſephus etiam lib. 1. Antiquitatum ſic ait, Cum eſſet audacior & manu fortiſſimus, ſuadebat ſuis ut non Deo aſcriberent, quod hominibus per illum fœlicitas eueniret, ſed ꝙ hoc eis propria uirtute præberetur.

Ioſeph.

Cum enim orationis vis illic ſubnitatur, quod nihil nobis boni niſi à Deo prouenire poteſt, qui neceſſitatem diuini ſubſidij diffitentur, nullam poſſunt in oratione religionem agnoſcere. At uero non eſt præſentis inſtituti de oratione in genere, quatenus ad

priuatas

priuatas & ſolennes ac publicas cõmune nomẽ eſt diſputare. Hoc.n.alius eſt loci, ſed tantũ de publicis, quas eccleſia clerũ perſoluere iubet. Qui enim religionem orandi Deũ diffitetur, non eſt dignus qui inter rõnales creaturas aſcribatur. Haud enim humanã tantum naturã ignorat, quę a Deo proſſum eſt pendens, uerum & diuinæ propriam gloriã adimit, imò Deũ ipſum de rebus ſublatum contendit. Prima.n. ſupremaq; orationis uirtus non eſt reſpectu noſtri æſtimanda, nempè ꝙ per eã cuncta nobis bona imprecamur & obtinemus tam temporalia quam æterna, ſed reſpectu Dei, uidelicet ꝙ per ipſam confitemur profitemurq́; perennem omnium bonorum fontem in Deo exiſtere, utpote qui totius bonitatis ſubſtãtia ſit, ex cuius nutu cuncta dependent quæ extra ipſum exiſtunt. Hanc.n.confeſſionem qui oratu rus ad Deum accedit, debet primũ caput orationis conſtituere. Quæ quidem maxima omniũ eſt q̃ Deo poſſunt eſſe gratiſſimæ per quã que adeo ſumma ab ipſo beneuolentia captatur. Vnde ꝙ tantopere a nobis efflagitat ut ab ipſo aliquid petamus, & ꝙ Chriſtus tã ſitienter optat, vt in nomine eius quidquid nobis opus fuerit poſtulemus, non tam ob noſtrũ commodum q̃ ob ipſius glorã deſiderat. Vnde 10. Ioan. egre conqueritur, dicẽs, Vſque modo non petiſtis quidquam in nomine meo. petite & accipietis. Quaſi dicat, nondum mihi iſtã tribuiſtis gloriã, quæ tanquã uero Deo ab omnibus mihi debetur.

Prima orationis uirtus.

Reſpõdetur ergo Pelagianis & Vvieleffiſtis, ꝙ non ſolum bona vita ſine oratione non ſufficit, imò neque exiſtere põt. Nam bona uita quæ Deo grata eſt, ex ſola gratia & fauore ipſius ſupranaturaliter ꝓcedit, quæ quidẽ per orationẽ impetramus. Ipſi autem quia tale ſupernaturale auxilium ue uis uiribus ſubnixi, neceſſariũ eſſe negant, uirtutẽ ſubinde orationis ignorant ſed proprijs meritis fidunt. Horſum ergo hæc dixerim, ꝙ qui orationem abnegant, vel diuinam prorſus de medio tollunt prouidentiam, vel omnia putant ex neceſſitate contingere. quare digni nõ ſunt, cũ quibus ulla ineatur diſputatio.

Bona vita ſine oratione exiſtere nõ poteſt.

Ad rẽ ergo præſentẽ reuertentes, cum duplex ſit oratio, una priuata ad quam quiſque præcepto illo, Petite & accipietis, tenetur, atque altera publica, quæ per miniſtros eccleſiæ fit, non de illa, ſed de hac peculiariter præſentẽ inimus quæſtionẽ. Hanc autẽ idem Vvicleph, ut ibidẽ Vvaldenſ refert, hac ratione repudiabat, ꝙ centſanctiſſimum fundamentum ducebat, vt primo argumento, ꝙ ſuum eſt, ſignificabamus, nihil eſſe prorſus inter eccleſiaſticas ceremonias permittendum, ꝙ in ſacra pagina non ſit expreſſum. Quod quidem fundamentum fuit ante ipſum Lollardorum, & multo anteà Arrianorũ, & nunc etiã eſt Lutheranorum. Reliqua enim omnia appellant Phariſæorum traditiones. Quapropter præciſa uerba conſecrationis totam eſſe Miſſam aiunt, cætera vero adiectitia, nempè tã veſtes q̃ lectiones atque orationes, inuenta eſſe hominũ, atque adeo horas canonicas penitus è ſuis eccleſijs eradicarũt. Quare eſto, inquiũt, orare bonum ſit tãquam pars bonæ uitæ debet eſſe tñ in cuiuſque libertate tã ipſe orandi quam modus. Quam quidem hęreſim Aeneas Sylvius in libro de origine Bohemorũ, antiquioribus Vvaldenſibus impingit, qui dicebant in horis canonicis cantandis fruſtrà tẽpus teri. His ergo præcenſitis, catholica ueritas quinque cõcluſionibus cõſtituitur, tum quantũ ad ſubſtantiam rei ſpectat, tum etiam quantum ad orationem numerum, & ſtatas horas attinet. Prima ſit, Impendio q̃ decentiſſimum eccleſiæ decoro fuit, & ad ſalutem Chriſtiani populi q̃ maxime neceſſariũ, clerum inſtituere, cui præter ſacramentorum adminiſtrationẽ id etiam proprio munere incumberet, ut quotidie Pſalmos Deo nomine totius populi offerret. Ratio namque naturalis manifeſta eſt. Etenim uero cum inter omnia reipublicæ munia & functiones religio cultusq́; diuinus apicẽ teneat, cuius præcipua pars eſt, Deũ laudibus extollere, precibusq́; nobis placare, multo ſanctiſſima æquitate perſuaſum eſſe debuit Chriſtianis, & ſicut militiæ milites mãcipati ſunt, & iudicatibus iudices, atque alijs functionibus ſui magiſtratus & miniſtri, ſic & clerici deputati ſint, ut non ſolum ſacramentis populum ſanctificent, doctrinaq́; & exemplo promoueat, uerũ & qui publico populi nomine, qui alijs

Motiuũ Vvicleph ad exterminãdã orationẽ publicam

Aeneas Syluius.

Prima concluſ.

Rõ con cluſionis.

Duplex oratio.

alijs artibus opificijsque & muneribus ac negotijs occupatus id iugiter facere nequit, inceſſanter Deo laudes dicāt, preceſque fundant, tanq̃ inter Deum & populū mediatores, qui uidelicet ut miniſteriū gerunt deriuandi populū grām per ſacra, ſic & nomine populi gratias illi uiciſſim repēdat, & quæ illi neceſſaria ſunt ſubſidia poſcant, ac potiſſimum peccatorum remiſſionem. Hac enim de cauſſa, ut eſt cap. 4. apud Oſeam, Sacerdotes peccata populi comedunt, hoc eſt, populi eleemoſinas, quas in peccatorum remiſſionē offert.

Secūda contio.

Accedit huc ratio ſecunda, ꝙ cum hmōi laudum precumq. celebratio ea debeat lingua, arteq. ac rerum peritia celebrari qua tota plebs pollere non poteſt, neceſſe eſt, perſonas eſſe deſtinatas quæ ſicut in cæteris artibus fit, docte ſint faciendi.

Secūda conclu.

Secūda concluſio, Non ſolum perſonas apprime decuit eſſe huic muneri deſtinatas, uerū & ſtata tēpora & horas q̄bus Pſalmi eiuſmodi & laudes celebrentur. Cuius plures exiſtunt rationes.

Prima ratio.

Prima, ꝙ quñ tp̄is articuli cuique negotio fixi non ſunt, neq. ordo eſſe poteſt neq. ulla ſubinde perpetuitas. Eſt.n. hoc ingenium noſtrum, ꝙ ubi tēpore non conſtringimur, quod nos rei faciendæ admoneat, libertas ſtatim laxatur differendi negotia, qua ratione mos facile diſperiit. Quare qui perpetuo durare conſtituit, ut tp̄a figat opus habet.

Secūda ratio.

Secundo & illic nos huius ad Theſſalo. admonitos curauit, ubi ait: Ideo & nos gratias agimus Deo ſine intermiſſione. Et expreſſius ca. 5. Sine intermiſſione orate. Hæc enim intermiſſionis prohibitio intelligi nequit adeo abſolute, ut nullum tp̄s refectioni aut ſomno tribuamus, ſed ſine intermiſſione intelligitur, hoc eſt nulla hora ad id conſtituta prætermiſſa. Vnde cū ſinguli plebis eundem ordinem euocantibus aliis curis, tenere nequeant, neceſſe fuit certo hominum ordini eandem demandare curam ſine intermiſſione orandi.

Tertia ratio.

Tertio, Id patet, quoniam, ut ait Sapiens, omnia tēpus habent, atque vnaquęque res ſuum proprium, quod profecto orationi, quam maxime congruit. Cum enim inter omnia negotia altiſſimum ſilentium exigat, non omnia tempora talē habent ad orandum aptitudinem. Noctis n. tranquilitas ad orationem inuitat maxime, qua ratione Dauid. Media, inq̄t, nocte ſurgebam ad confitēdum tibi. Quo fit, ut horæ antemeridianæ, quo ſunt auroræ uiciniores, eo ſint orationi congruentiores, pomeridianæ uero, quo nocti magis accedunt, eo ad orationē minus apte.

Quarta ratio.

Quarto demum id potiſſimum inde confirmatur, quod cum populus ad earūdem laudum celebrationem concurrere dēat, niſi tempora ſtata eſſent quibus ad eundem cultum accederent, non poſſent omnes ſimul concurrere, neq ſcirent quomodo negotia familiaria deberēt diſponere, ut orationum religioni non eſſent impedimento.

Tertia conclu.

Ex his demum conſequitur concluſio tertia, nempè ꝙ & loca ſita eſſe decet quibus eiuſmodi laudum Pſalmorumque oblatio fiat, tum quod cum cultus res ſit ſacratiſſima, locus ille conſecrari debet atque adeo uaſa ueſtimentaque & alia ornamenta, quibus maieſtatis quæ adoratur repræſentatio fiat, tum etiam quod cum oratio in communi fieri debeat (nam vbi ſunt unus, duo, uel tres, in nomine Chriſti congregati, illic ſe ipſe adſtiturum pollicitus eſt,) niſi locus deſignatus ſit commode orari non poteſt. Hanc.n. tertiā cōcluſionem adiecimus, eo quod brutalis Vvicleff, vt Vvalden, Tom. 5. de ſacris, titulo 17. c. 43. refert, templa abominabatur.

Vvicleff Vvald. Probō concluſionis,

At quādo hiſtoriæ tam phanæ quam prophanæ eum non uincerent, inde tamē deberent conuinci, quod cum reliquis publicis actibus ſua ſint loca deſtinata ut forum ad iudicandum, ſenatus ad conſilia conferēda, & ſcholæ ad docendum, quin & theatra ad ludos ſpectandum, nulla ei reſtabat ratio templorum religionem abnegandi, quibus populus in unum congregatus Deum ſuū adoraret.

Argum.

Sed ecce argumentum ſuum. In ſtatu innocentiæ non fuiſſent templa ſicuti neque ueſtes, ut nuditas primorum parentum ante peccatum atteſtatur, Chriſtus autem noluit ad nos ad illum ſtatum reuocare, ergo neque noſtrum ſtatum eiuſmodi fabricę decent.

Vvicleff

Vide quam ſit brutus hominis ſyllogiſmus.

Solutio.

Primum quamuis in illo ſtatu aeris inclementia nullam neceſſitatem tegumentorum induxiſſet, forſan propter pulchritunem & artium exercitium, aliqua fuiſ-

ſent opificia fabrificata. At eſto, tẽpla nõ fuiſſent ſtructa, nihilominus mortales illi Deum coluiſſent, atque adeo, ut plus quam credibile eſt, in unũ ad Deum adorandum laudandumq; conueniſſent. Quare ſecundum noſtræ naturæ ſtatum neceſſaria ſunt templa, quibus eandem religionem colamus. Sed de huiuſmodi probationibus ſtatim latius.

Quarta conclu. Quarta concluſio, ad rem maximè propriam. Quemadmodũ perſonas, templaque, & reliqua ornamenta definiri eſſe condecuit & præſcripta, ſic & Pſalmos, orationes, ac preces, conſtitutas eſſe, fuit ad eũdem cultum neceſſariũ.

Probõ prima. Probatur. Quoniam eiuſmodi laudũ cultum oportuit doctrina maxima & prudẽtia eſſe præfinitum, quæ quidem eruditio in ſingulis eſſe non poteſt. Quare opus fuit ab eccleſiæ primoribus immo a toto cœtu cui ſpiritus ſanctus præeſt fuiſſe inuentum legeq; firmum, ſicuti & reliquas leges neceſſe eſt nõ a ſingulis ciuibus, ſed a tota republica inſtitui.

Probõ ſecũda. Secundo. Quia ut in reliquo cultu, ſic præcipue in gratiarum laudumq; actione, atq; in orationibus & precationibus neceſſarium fuit totus Chriſtianus populus unitatem repræſentaret, vt hac maximè ratione, quod ait Paul. unam fidem, vnum baptiſma, atque vnum Deum profiteremur. Hæc autem concordia & unitas ſeruari non potuit, niſi Pſalmorum corpus & ſubſtantia lege conſtitueretur, quæ eſſet vniuerſis Chriſtianis ſeruanda. Dixerim corpus & ſubſtantia, quia nihil incongruit, immo eſt congruentiſſimum, ut uariæ prouinciæ in horarum ſolutione nonnihil uarient, ut eccleſia, quemadmodum eam Sapiens depinxit, reginam referat a dextris ſponſi aſſiſtentem, circumamictam uarietate. Hæc de publicis orationibus quantum ad perſonas & reliquas circunſtantias temporis, locique & modi, tenuiter affirmata, antè quam ad quintam concluſionem de ſeptenario horarum numero deſcẽdamus, operæpretium eſt firmiori antiquitatis molimine & vallo confirmare ac præmunire. Hæc enim omnia naturali iure & utriuſque teſtamenti diuino, ac ſubinde humano corroborantur & conſtabiliuntur.

Prima ratio in Primũ quippe omnium natura ipſa, quæ figmẽtum eſt Dei, uniuerſos mortales ſola eius lege uiuentes, vtcumque de deorũ uarietate perditè ac impiè opinarentur, eos nihilominus docuit quidquid deorum colerent, ſacerdotes eſſe neceſſarios, & lucos, tẽplaq; & deſignatas aras, quibus ſtatis horis conſtitutiſq; ceremoniis religionem colerent. Cuius bona pars erant pſalmos ſuo more concinere, precesq; tam in bellis, quam in quibuſcunque aliis negotiis rebusq; gerendis ad Deum fundere, tum ut eum ſibi propitiarentur, tum ut eidem gratias referrent. Cuius ritus tum alii, tum Valerius Maximus lib. 1. c. 1. cõ memorat, ubi ait. Maiores ſtatas ſolemneſque ceremonias Pontificum ſcientia explicatas curaſſe, vt priſco inſtituto rebus diuinis daretur opera, uidelicet cũ aliquid commendandum eſſet precatione, aut expoſcendum uoto, aut gratulatione exoluẽdum. Neq; ſolum prophanæ hiſtoriæ, immo & ſacræ id conteſtantur, quippe quę non ſolum de Abraham, Iſaac, & Iacob ante ſcriptam legem refert altaria Domino extruxiſſe, uerum & Melchiſedech diuerſo ſacerdotii genere fuiſſe perfunctũ, de quo ambigendum non eſt quin ſtatas Deo laudando haberet horas & ceremonias.

Secũda ratio. At ne diu in prophanis percenſendis immoremur, mos antiquæ legis abunde deberet omne os hæreticorum obſtruere. Porro illic. Deus tam attenta cura, etiam dum per deſertum illi mortales caſtrametantes diuagarentur, tabernaculum fabricari iuſſit. Ac mox terra promiſſa potitis magnificentiſſimum templum quod omni auro omnimodaque gemmarum uarietate ſplendeſceret. Deinde ſummum ſacerdotem ueſtium ornamento inſigniri, aliosq; ſacerdotes ac numeroſiſſimam Leuitarum multitudinem, vt Exo. 26 & ſubſequentibus legitur qui quidem non ſolum ſacrificandi muneri, verum & orandi addicti erant.

Euaſio hæreticorum. Replica. Sed aiunt omnia illa ceremonialia fuiſſe, atque adeo ceſſaſſe. Fatemur equidem id quod ceremoniale erat ab uſu aboleuiſſe, ſed tamen cum hymnis laudibus & precationibus Deum colere in iure ſit naturali poſitum, non ſolũ hoc aboleri non debuit, immo tanto maiori religione lege Euangelica retineri, quãto excellentius ueritas quam umbra id depoſcebat. Omnia enim illis in figura cõtingebant

bant diuinæ ueritatis corporis, & ſanguinis Chriſti quæ ſub ſacramento noſtris templis continetur, adoratur, & colitur. Quo autem ex his ad noſtram Euangelicam legem deſcendamus, à templorum religione ſumamus exordium, quæ cum ſint publicarum orationum loca, hæreticis non placent. Attamen quam Chriſto placuerint, teſtatus ipſe eſt, non ſolum paruulus ad templum crebro delatus, & cum eſſet uir illuc ad feſta creberrime conſcendens, ueium & flagellorum uerbere negotiatores inde depellens, eiſq. improperans q domum patris ſui domum negotiationis facerent. Ioan. 2. Et apud Lucam expreſſius. Domus mea domus orationis eſt. Eadem.n. eſt domus patris & ſua, quia eadē orandi religione trinitas in ea colitur. Nā quā fuerit Deo gratum in templis habitare, patefecit ipſe 2. Reg. 7. ubi quaſi conquæſtus ait. Neq.n. habitaui in domo ex die illa qua eduxi filios Iſrael de terra Aegypti uſq. in diē hanc, ſed ambulabā in tabernaculo & in tētorio per cuncta loca q̄ tranſiui cum oībus filiis Iſrael. Quare ergo fronte hæretici negare poſſunt orationis domos quas Deus olim tanti fecit, & Deus idē Chriſtus ab oī negotiatione ſemotas huic muneri ſacratas eſſe uoluit? Quin uero & ipſum proculdubio creditur conſtitutas habuiſſe orationes quibus utebatur. Cōſueuerat n. ut hr̄ Luc. 6. ꝑnoctare in oratione Dei. Et Matth. 26. hr̄ q hymno dicto exijt in tēplum orare. Quibus uerbis certus deſignatur hymnus quo in gratiarū actione utebatur. Et Luc. 18. Oportet, inquit, ſemper orare & non deficere, quod ut ſupra de alio Pauli, Sine intermiſſione orare, diximus, intelligi nequit niſi de orationibus quę ſtatis horis dicuntur. Et 1. ad Cor. 11. ait idem Apoſt. q omnis uir orans aut prophetans uelato capite, deturpat caput ſuum, mulier autē non uelato. Vbi ſecundum Ambroſ. & alios interpretes iam tunc tempore Apoſtolorum mos erat Chriſtianis præſcriptū uerbis tum fidem cōfiteri, cuius Symbolū ipſi conſtituerūt, hoc.n. appellat prophetare, tum etiam certis orationibus orare idque manifeſte confirmatur ex illo Luc. 11. q Apoſtoli tanquam rem arduam neque omnibus peruiam uno ore petierunt à Domino, dicētes. Domine doce nos orare ſicut docuit Ioā. Diſcipulos ſuos. Et ſub dit. Sic aūt uos orabitis: Pater noſter, &c. Haud ergo negari pōt quin Apoſtolorū tpe eſſent certæ orationes cōſtitutę. Sed aiunt hæretici. Non fuit niſi illa quam Chriſtus docuit, Pater noſter. Profecto falſum eſt. Alias.n quaſpiā deſignat Paul. 1. ad Timot. 2. ubi ait. Obſecro igitur primū omniū fieri Obſecrationes, orationes poſtulationes, gratiarum actiones pro omnibus & ꝑ regibus &c. Duo enim illic deſignantur. Primum quod eſſent differentes modi iam tunc conſtituti. Secundum q hoc clero potiſſimum incumberet. Vnde Chryſoſto. eodem loco. Quod, inquit, eſt hoc? Primum omnium, hoc eſt in cultura quotidiana & hoc primum ſciunt presbyteri qualiter orationes per unamquamque diem fiunt & ſero & mane. Et Iſidor. lib. 1. de Officijs c. 8. precibus nobis Dominum deprecari Chriſtus Dominus & docuit & conſtituit. Cum enim Apoſtoli neſcientes orare petierunt à Chriſto, dicētes, doce nos orare. i. cōpone nobis preces quas Chriſtus ſtatim docuit exinde producta eſt conſuetudo eccleſiæ. ſ. uti precibus inſtar earum quas inſtituit Chriſtus, quas quidem primi Græci cœperunt componere. Per hæc ergo Iſidori uerba diluitur hæreticorum argutia uidelicet non eſſe utendum alia oratione præter illam quam Chriſtus protulit. Haud.n. intentio Chriſti fuit, ad illam præciſè ſic populum conſtringere ut neutiquam aliam adhibere fas eſſet. Sed eccleſię propoſuit exemplar, ut quidquid orationum aut precationum & laudum inſtitueret, ad aliquod illorum membrorum reduceretur. Quare laudum pſalmodia refertur ad id Sanctificetur nomen tuum? Petitiones autem gratiæ & remiſſionis peccatorum ad illud, Adueniat regnum tuum, &c. Chriſto ergo orationem toti populo neceſſariam congruebat inſtituere, reliquas uero eccleſiæ inſtituendas illius inſtar commiſit. Hic aūt publicus orādi modus, cum ut ſupra dicebā, doctrina & arte eſſet perſoluendus, certas ꝑſonas quibus id incumberet exigebat, quales ſunt clerici. Vnde idem ipſe Apoſtolus in priori ad Corinth. cap. 14 cum conuenitis, inquit (nempe ad publicas orationes) unuſquiſ-

Hæretici templa auerſantur. Prima rō in prę teritum errorē.

Ambr.

Confirmatio. Suffugiū hæreticorum.

Chryſo.

Iſidor.

unuſquiſque ueſtrum pſalmum habet, doctrinam habet, Apocalypſim hẽt, &c. Quaſi dicat, unicuique diuerſum incumbit munus, ut ſcilicet alij pſalmos intonent, alij doceant, alius ſcilicet concionator, apocalypſim, hoc eſt reuelationem, interpretetur. Vnde ſubdit ſiue lingua quis loquatur ſecundum duos aut multum ſecundum tres, id eſt illi qui publice horas ſoluunt, ordine, numero, & uiciſſitudine id exequantur. Siuero non fuerit interpres, taceat in Eccleſia, ſibi autem loquatur, id eſt, qui non habuerit munus loquendi aut cantandi, alios auſcultet, tacitus Deum oret. Ecce circa concluſiones quatuor in capite præfixas quam omnes ab antiquo fundamenta trahant, nimirum ab Apoſtolorum tempore, nempe & perſonas fuiſſe ad orandum decretas, & pſalmos, & templa, atque orationes certas. De temporibus autem atque diei horis ad orandum conſtitutis, quod præſentis diſputationis præcipuum eſt punctum, adhibetur demũ cõcluſio quinta. Septenarius numerus horarum Canonicarum, ut antiquiſsima eſt Eccleſiæ inſtitutio, ita & congruentiſſima atque decentiſſima, nempe ut poſt matutinarum nocturnum officium horæ diuinæ ſex ſint numero, uidelicet prima, tertia, ſexta, nona, ueſperi, & completorium. Et primum quod nocturnum officium ab Apoſtolorum ſeculo originem duxerit teſtatur Hieronymus ſuper illud Matth. 25. Media nocte clamor factus eſt. Ait enim quod cum traditio Iudæorum eſſet Meſſiam media nocte uenturum, in ſimilitudinem AEgyptij tẽporis qñ Paſcha celebratũ eſt & exterminator uenit, traditio Apoſtolica uteretur permanſit, ut in die uigiliarum Paſchæ ante noctis dimidium populos dimittere non liceret ſpectantes ad uentum Chriſti. Vnde & Pſalmiſta dicebat, Media nocte ſurgebam ad confitẽdũ tibi ſuper iudicia iuſtificationis tuæ. Hæc ille. Sed quando in hunc Pſalmi uerſiculũ incidimus, multi alii ſunt eiuſmodi, quibus nocturnarum laudum officium commendatur. Ait enim alibi idem Pſaltes, Lauabo per ſingulas noctes lectum meũ. Et alibi: Bonum eſt confiteri Domino & pſallere nomini tuo Altiſſime. Ad annunciandum mane miſericordiam tuam & ueritatem tuam per noctem. Atq. alibi, Memor fui nocte nominis tui Domine. Et qđ in Completorio canimus, In noctibus extollite manus ueſtras in ſancta, & benedicite Domino. Nõ ergo ab Apoſtolis tãtũ mos nocturnæ orationis originem duxit, ſed à Prophetarum oraculis. Præterea & eundẽ nos morem Chriſtus inſtitutor noſter re ipſa docuit. Erat enim in oratione pernoctans, ut Luc. 6. refertur. Et ut habetur Matth. 26. media nocte in montẽ Oliueti ad orandum exiuit, ubi diſcipulos increpans, ꝙ non poſſent una hora ſecum uigilare, & à Iuda traditus eſt, & à Iudæis captus. Quæ quidem myſteria omnino deberent Chriſtianum populum in nocturnis orationibus continere. Igitur quoniã Vvicleffiſtę, ut eodem cap. 25. idem Thomas Vvaldẽ refert, huiuſmodi nocturnos pſalmos cõtrectant, cauſſantes ꝙ cum noctem ad quietem nobis Deus indulſerit, nos iam uigiliis inſumentes, religionem Chriſtianam grauem redimus, ut eorum blaſphemiam conteramus, reſpondemus. Primum, eandem nocturnam quietem, ut ſupra diximus, ad contemplationem, atq. adeo ad orationem naturaliter inuitare, eo ꝙ tunc ſenſibus à ſuo uſu ceſſantibus mens introrſum pacatior eſt. Secundo & Prophetarum oracula & Chriſti exemplũ eiuſdem rei nos admonent. Sed tertio, qđ in primis ducendum eſt, id antiqui patres ob id ſanctum duxerunt quod in primitiua eccleſia infeſtiſſimæ erant nocturnę dęmonum incurſiones, contra quas ideo nocturnas uigilias orationibus inſtructas inſtituerunt, ut lib. de Offic. cap. 19. peregregie tradidit Iſidorus. Milites namque in exercitu ſicuti & in naui nautæ, quatuor ſtationes nocturnas ordinãt quas uigilias appellant, nimirum ſingulas tribus horis durantes. Tres enim horas ab occaſu ſolis quando ſopor cubare homines cogit, primam uigiliam appellant, tresq. deinceps uſque ad mediam noctem, ſecundam, & à media ſtatim nocte appellant tertiam, atque deinde uſque ad diluculum, quartam. In quibus alijs dormientibus, alij excubãtes inuigilant. Huius ergo inſtar in primitiua eccleſia, nimirum ab Apoſtolorum ſeculo, clerus in tres partes diuidebatur, quarum una in prima uigilia primum canebat

Quinta concl.

Hieron.

Obiectio.

Vvicleffitarum nocturnũ officiũ damnantiũ.

Prima ſolutio.

Secũda.

Tertia.

Iſidorus

Rõ decãtandi officiũ diuinũ in

primitiua eccleſia.

nebat trium pſalmorum nocturnum, & alia in ſecunda ſecundum, atque alia in tertia tertium, ut tam in ſingulis quam in omnibus trinitatem profiterentur, ac demum diluculo in quarta uigilia omnes ſimul ad laudes concinendas conueniebāt.

August.

Vnde Auguſtin. de uerbis Domini, ſermo 14. Venit inquit ergo Dominus ad uiſitandum diſcipulos ſuos qui turbabantur in mari quarta uigilia noctis. Quarta uigilia noctis extrema pars noctis eſt, vigilia una tres horas habet, ac per hoc nox quatuor vigilias. Et ne hæretici putent eiuſmodi uigilias ſanctorum patrum inuentum fuiſſe, perſpiciant in ipſiſſimis Chriſti uerbis fundamentum habuiſſe, ut eſt uidere & Luc. 12. ubi ſecunda & tertia uigilia nominatur, & expreſſius Marc 13. Vigilate ergo, inquit, neſcitis enim quando Dominus ueniat ſero, hoc eſt prima uigilia, an media nocte in gallicantu, hoc eſt ſecunda aut tertia, an mane, hoc eſt hora laudum ne cū uenerit repente inueniat uos dormientes. Quod autem uobis dico, omnibus dico, vigilate His ergo inſtructa edoctaque eccleſia, ſuas ſtationes atque vigilias collegit.

Valeria.

Vnde Valerianus lib. 1. capitu. de matutinis. Vigilias, inquit tribus horis diſpertimus nocturnis ut non ſolum uerbo, ſed & facto tres vigilias prædicemus, de quibus ait Dominus. Beati ſūt ſerui illi quos cum uenerit Dominus inuenerit uigilantes. &c. Qua de re cum Vigilantius hæreticus illius eſſet perfidiæ auctor, quod nox quieti & ſomno indulgenda eſſet, non autem orationibus terenda, iſta occaſione

Vigilantius.

Hieron.

Hieronym ut in epiſtola ad Riparium uidere eſt, peruerſo nomine pro Vigilantio eum Dormitantium appellauit. Ait quippe. Quod dicis eum execrari uigilias, facit & hoc contra uocabulum ſuum, ut uelit dormitare. Vigilantius, & non audiat Saluatorem dicentem ſic. Non potuiſtis una hora uigilare mecū? Quapropter ſequēti ſtatim epiſtola appellat eum Dormitantium. Vnde idem Hieronym. ad Euſtochium virginem. Bis, inquit nocte terque ad orandum ſurgendum eſt. At uero quoniam poſtmodum aucto clero tantum pōdus humana imbecillitas ferre nequiuit, uiciſſitudo illa ceſſauit & à toto ſimul clero tres omnes nocturni cum laudibus una cani cępti ſunt, idque in diebus feſtis, nam in profeſtis non canitur niſi unus, ſicut & in Paſchali tempore. Et quamuis alij primam uigiliam elegerint, alij uero tertiā, plurimæ tamen eccleſiarum ac religionū mediam noctem conſtituerunt tanquam orationi, iuxta Dauidis teſtimoniū, aptiorem. Haud quippe uti Ambro. ſuper Pſal. 118 auctor eſt, inconſulto dixit, Media nocte tunc enim ſeruet carnis illecebra, coquitur cibus, potuſque digeritur. Qua occaſione tentator multis tentamentis & carnem illidit & animum occupat. Hæc ille. Vnde Petro inter punctum mediæ noctis & galli cantum ardor fidei refrixit, & calori temporalis ignis admotus Chriſtū negauit. Quocirca huius temporis relaxatio non tam facile aut peti aut concedi deberet. Fere enim iam cathedrales eccleſiæ ſanctum illum priſcorum rigorem remittentes indulta ab Apoſtolica ſede impetrant matutinos pſalmos apperente nocte ſoluendi. Sic enim omnia labaſcunt.

Ambr.

De horis diurnis teſtimonia è ſacris accerſita.

De horis autem diurnis teſtimonia quoque ſunt & rationes non minoris energię. In primis tres horæ, nempe tertia, ſexta, & nona uiuentibus ipſis Apoſtolis celeberrimæ erant ad orandum. Extat enim Act. 1. memoria, quemadmodum poſt aſcēſionem Domini Apoſtoli eſſent Hieroſolymis unanimiter in oratione perſeuerantes, neque dubium ſit quin in oratione ſolenni, quæ ſicut modo in choro ab omnibus celebrabatur. Vnanimiter enim non tantum cordium unitatem, uerum & uocum concordiam deſignat, ac tandem hora tertia, ut 2. c. legitur. Spiritus ſanctus illis apparuit, linguarum cordiumque inflammator. Quocirca ambigi non debet quin illa tunc hora deſtinatos pſalmos dicerent. Qua de cauſſa eccleſia illo tunc utitur hymno. Nunc ſancte nobis Spiritus, &c. De ſexta uero legitur Actuum 10. nimirum ubi Petrus refertur circa horam ſextam in ſuperiora, ut oraret, aſcendiſſe. Sed de nona mentio etiam fit Act. 3. Habetur enim quod Petrus & Ioannes aſcendebant in templum ad horam orationis nonam. Quin uero eaſdem horas more & uſu Hebræis fuiſſe celebratas, præter coniecturam quæ maxima eſt, auctores non deſunt qui aſtruant. Cyprianus nanque

Cyprianus.

in

in calce lib. de oratione Dominica. In orationibus, inquit, celebrandis inuenimus obſeruaſſe cum Daniele tres pueros in fide fortes, & in captiuitate uictores, horam tertiam, ſextam, nonam. Alludit tum ad illud Daniel. 2. quòd illi tres quaſi ex uno ore laudabant, glorificabant, & benedicebant Deum. Et ad id potiſſimum Daniel. 6 vbi refertur quod contra Hieruſalem, ter in die flectebat genua ſua, & adorabat confitebaturq. coram Domino Deo ſuo, ſicut & ante facere cõſueuerat. Erat enim prophetis ſolennis, fixis ſtatisque horis cõcinendi uſus. Vnde Primi Reg. 10. ait Samuel Sauli. Cum ingreſſus fueris ibi urbem, obuium habebis gregem prophetarum deſcendentium de excelſo, & ante eos pſalterium, & tympanum, & tibiam, & citharam, ipſosque prophetantes hoc eſt, Spiritu prophetico pſallentes. Et inſiliet in te Spiritus Domini & prophetabis cũ eis. Vnde in prouerbium exijt. Nunquid Saul inter prophetas? Addit præterea illic Cypria. illis tribus horis myſterium trinitatis fuiſſe præſignatum, quod in nouiſſimis temporibus manifeſtandum erat.

Horarũ diurnarum numerus in ueteri teſtamento fundatus.

Eundem prorſus horarum numerum ſcilicet tertiæ, ſextæ, & nonæ, in eodẽ Daniele fundat Iſidorus lib. 1. de Offi. ca. 19. Illo ergo tunc Apoſtolorum ſeculo non reperitur mentio niſi illarum trium horarũ ante meridiem, prima ſub tacita. Quare Hierony. ſuper eodem loco Dan. 6 Has, inquit, tres horas, ſcilicet tertiam, ſextam, & nonam, eccleſiaſtica traditio intelligit. Hęc ille.

Iſidorus Hiero.

Conijcio nanque quod illo tunc tempore quo ter ad nocturnos pſalmos ſurgebatur, laudesque in aurora cantabantur, ſuperflua ducebatur alia hora uſque ad tertiam. Vnde idem Hieron. ad Euſto. de horis ad orandum diuiſis loquens, horam inquit tertiam, ſextam, nonam diluculum quoque & ueſperam, nemo eſt qui neſciat. Vbi diluculi nomine laudes forſan intelligit. Et quo coniecturis agere pergamus Caſſianus lib. 3. de inſtitutis monachorum capitu. 4. cuius Iſidorus meminit li. 1. de Offi. cap. 23 Sciendum, inquit, hanc matutinam quæ obſeruatur in occiduis uel maxime regionibus canonicam functionem noſtro tempore noſtroq. monaſterio primitus inſtitutam. Matutinã ergo forte appellat quam nos primam, Quo etiam referri uĩ uerbũ Cypriani loco citato. ſ. Sed nobis fratres dilectiſſimi præter horas antiquitus obſeruatas orandi, nunc & ſpatia & ſacramenta creuerunt, nam & mane orãdũ ut reſurrectio Domini matutina celebretur. Antiquas ergo horas appellat tertiam, ſextam, nonã, cui addit & primam.

Caſſian. Iſidorus

De horarũ diuiſione & exordio.

Atqui horę iſtę per diuiſionem artificialis diei ſunt intelligendę ut quocunque anni tempore ab ortu ſolis īcipiat prima. Tertia autem finitur in tertia diei hora, & ſexta etiam ab eodem ſolis ortu. Sic enim intelligendę ſunt illę horę Matth. 20. nempe ꝙ paterfamilias ex ipſo ſummo mane cõduceret operarios, deĩde hora tertia atq. hora ſexta.

De cõpletorio.

De ueſperis autem & completorio ait loco citato D. Hierony. neminem eſſe, qui neſciat, quaſi res eſſet antiquiſſima & uniuerſis Chriſtianis receptiſſima. Atqui de completorio ait loco citato Ambroſius uenire illi in mentem auium recordationem quę cum eunt cubitum quaſi peracto ſuo munere, æthera cantu mulcere cõſueuerunt. Quod uelut à ſurgente & occidente die ſemper inſtaurare cõſueuerunt, ut uel de curſu uel adorto nocturno diurnoq. tempore, iuſtas laudes ſuo referant creatori. Vnde magnum incentiuum excitandæ deuotionis ſumendum nobis eſt.

Ambr.

Trina de cã ſeptẽ horæ Canonicæ in eccleſia inſtitutæ.

Igitur ut quæ diſperſim commemorauimus, collectim ad noſtram confirmandam cõcluſionem applicemus. Tribus de cauſſis ſeptenarius iſte numerus canonicus inſtinctu Spiritus ſancti ſanctiſſimus eſt Chriſtianæ familiæ. Prima ſ. eadẽq. ad literam potiſſima, ut iuxta Chriſti præceptũ & Pau. monitum, iugis neq. intermiſſa in nobis perſiſtat Dei memoria, lausq. & gratiarũ actio, ac demũ deprecatio & fauoris petitio. Nam cũ in die naturali ſex ſint horarum ternarij, cũ in ſingulis ſtatos habemus pſalmos, perpetuo circulo in oratione ꝑſiſtimus. Mox & Trinitatem quæ noſtræ eſt fidei confeſſio, trinis quibuſque horis profitemur, nam pari ratione eodem numero & pſalmos & orationes diſtribuimus. Accedunt deinde tertio & myſteria, tum alia, tum etiam Chriſti, quæ gloſſa colligit ſuper c. presbyter. de celebra. Miſſ. Quod quidem eſt Concilij Agathen. celebrati ſedente Zozimo Papa,

Gloſſ.

Papa,

Papa, ſub anno Domini quadringenteſimo uigeſimo, ubi prædictæ omnes horæ tam diurnæ quàm nocturnę perſolui iubentur. Cauenda autem eſt deceptio ne quis putet, ut hæretici blaſphemare attentant, tunc primum fuiſſe inſtitutas. In hoc enim ſuperiora adduximus teſtimonia ut eas de antiquitate & tēpore Apoſtolorum deduceremus. Quare illic tanquam res antiqua confirmatur. Myſteria autem ſunt quod ſeptem exiſtunt hebdomadę dies, quibus mundus fuit creatus, ſeptemque Spiritus ſancti dona, quibus re creatur, ac ſeptem mundi ætates, quibus duraturus eſt, ſeptē que adeo petitiones dominicæ orationis, quibus eadem dona poſtulamus. Chriſtus autem matutinali hora captus eſt, & per reliquas diei paſſus. Vnde verſus: Hæc ſunt ſeptenis propter quæ pſallimus horis: Matutina ligat Chriſtum, qui crimina purgat: Prima replet ſputis, cauſſam dat tertia mortis: Sexta cruci nectit, latus eius nona biperit. Veſpera deponit, tumulo completa reponit. Ex his ergo cunctis quæ dicta ſunt colligitur, ſeptem eſſe Canonicas horas, ſecundum illud Pſalm. Septies in die laudem dixi tibi. Accipitur enim illic dies pro naturali, ut noctem includat. Qua re non ſunt audiendi qui matutinum a laudibus ſeparantes, octo connumerant.

Ad primũ arg. Ad primum igitur argumentum ſupra obiectum Vvicleſ, uſq. adeo negatur horarum canonicarum penſum graue eſſe, ut affirmemus eſſe ſuauiſſimum. Ad illud autem quod inſinuat non eſſe in eccleſiæ facultate aliquid ſancire, quod in altero duorum teſtamentorum expreſſum non ſit, plura reſpondemus. Primum illud eſt hæreticum fundamentum, atq. illius beſtie quam Ioan. Apocaly 3. uidiſſe ſcripſit quæ cum agnus uideretur cornua gerens in fronte, draco tamen erat. Super quo loco ait Auguſt. ſerm. 11. hæreticam illic ec- Auguſt. cleſiam ſignificari, quæ cum ceu agnus Chriſti, duo in fronte cornua, hoc eſt, duo teſtamenta præ ſe ferat, draconis tñ morſu Eccleſiam Catholicam dilacerat. Hæc ille. Habet enim eccleſia catholica poteſtatem a Chriſto Apoſtolicam qua leges poſſit condere, quas uel ex ſacra pagina elicit, uel ad Chriſtianorum ornamentum neceſſarias ducit. Inſtar nimi um Apoſtolorum qui ſuis ueſtimentis iumenta illa ſtrauerunt quibus Chriſtus Hieroſolymam ingreſſurus mollius incederet. Ait quippe ſuper eodem loco Hierony quod ueſtis Apoſtolica, uel doctrina uirtutum uel editio ſcripturarum intelligi poteſt, ſicut eccleſiaſticorum dogmatum uarietas quibus niſi anima inſtructa fuerit, ſeſſorem habere Dominium non meretur. Et Anſelmus: Vide inquit quod ſuper iumentũ ponebant Apoſtoli ueſtimenta ſua, ſed cętera Iudaica turba ſub iumenti pedibus quia mandatis Apoſtolorum inſtruimur, & ornamur. legis autem antiquæ mandata conculcamus, dum carnales obſeruationes & circuncisiones reprobamus. Adde quod Eccleſia non ſolum intus per Spiritum ſanctum edocta, ſed uiua uoce Apoſtolorum Chriſti illuſtrata eiuſmodi horarum religionem amplexa eſt. Ad ſecundum reſpondetur quod in orationibus priuatis non opus eſt uoce, ſed ſatis eſt mente orare, niſi ad excitandam deuotionem. Quod autem Chriſtus & Paul. ſecundum ipſum ait, Spiritu & mente orandum, nihil aliud edocent quàm quod orantis pſallentiſq; uox non debet eſſe ſicut auium garritus, ſed mente & ſpiritu plena. Tertium argumentum ar. 3. plenius diſſoluetur, ubi monſtrabitur clericorum ſacri initiatorum officium, etiam ſi curam gerant animarum, eſſe horarum munus perſoluere.

Anſelmus. Ad ſecũdũ arg. Ad tertiũ arg.

ARTICVLVS II.

Vtrum congruens ſit & decorum ut horæ Canonicæ, Pſalmorum Hymnorum que alto cantu pſallantur.

Poſt horarum Canonicarum ſubſtantiam, & inſtitutionem ſubſequitur modo explorare vtrum canticis & hymnis ſint perſoluendæ. Nam idem Vvicleff, ut eodem tomo. 5. cap. 16. Thom. Vvalden. refert, de hoc catholicos ſubſannabat, quod alto cantu laudes & preces ad Deum inclamarent. Quam quidem hæreſim Lutherani ſuſcitarunt, obridentes ceu ridiculis nobis quod uocibus in templis obſtrepamus Deo. Argumentum iſtorũ eſt quod Deus non eſt ſurdus aut

Vvicleff Vvaldē. Primũ argu.

aut dormiens ut clamoribus noſtris, quib. excitetur indigeat. Quocirca nos Baalaticos appellant: hoc eſt ſacerdotibus Baal ſimiles, quos ut 3 Reg. 18. refertur, deridens Elias ut altius inclamarent irritabat ſubdens: Deus enim uester forſitan cum alio loquitur, aut in diuerſorio eſt, aut in itinere aut certe dormit, ut excitetur. Et me dum inter illos agerem quandoque de ea dem re ſic conuincebant. Nunquid ſi tu cum Cæſare cantando colloquereris, aut aliquid ab illo altiſſimis uocibus & muſico artificio depoſceres, non ridiculus
Argu. 2. eſſes? Quid ergo coram Deo facere non veremini quod non auderetis coram Cæſare? Secundo arguitur exemplo illius matronæ Samuelis matris, quæ ut initio lib. 1. Regum refertur, preſſis labijs adeo ſilenter orabat, ut temulenta appareret. Quod quidem exemplum quaſi orantium figura inter ſanctos celebratiſſimum eſt. Unde auctor imperfecti homilia 13. Poſſumus inquit intelligere, ut oſtium domus, os corporis, ut non clamoſa uoce oremus Deum, ſed deſiderio tacito. Nam ex clamoſa inquit oratione multa mala naſcuntur, maxime hæc tria. Primum quod clamoſa uoce orans non credit Deum ubique eſſe & ſecreta audire. Secundum quod myſteria ſecretarum ſuarum petitionũ, quæ forte non oportebat alterum præter Deum ſcire, auribus bonorum & malorum audienda committit. Tertium deniq. quod clamoſè orans alterum iuxta ipſum aſtãtem orare non ſinit. Id quod experientia teſtatur. Nam dum in eccleſia canitur, non
Poſtremũ arg. poſſunt aſtantes orare, uocibus eorum ſenſus rapientibus. Accedit poſtremo quod muſica qua ſeculares in ſuis feſtis utuntur, ſacra prophanare uidentur. In contrarium eſt autem illud Dauidis Pſal 149. Cantate Domino canticum nouum. Et ruſus Laudent nomen eius in choro. Cui accedit &
Concil. Toletanum. Concilium Toletanum quartum de conſecratione, diſt. 1 cuius uerba ſunt, De hymnis canendis, & Saluatoris & Apoſtolorum habemus exemplum.

Cum tãtopere iſti rerum nouatores & eccleſiaſticarum rerum perturbatores eccleſiaſticos cantus, ut modo dicebam, propellere a Chriſtiano cætu contendant, nõ ſatis rei præſenti feciſſemus niſi hunc addid iſſemus articulum de quo S. Thom. 2. 2. q. 91. nonnihil tetigit. Ad quem unica Cõcluſ. eademq. eccleſiæ receptiſſima reſpondetur concluſione. Cantus eccleſiaſtici quibus horæ Canonicæ ſolemniter celebrantur, ut in eccleſia ſunt optima ratione conſtituti ita ſunt & antiquiſſimi. Et quo rationibus teſtimonia clareſcant, ab ipſis eſt nobis ſumendum exordium. Sed eſt cum primis adnotãdũ, horas Canonicas in quibus religio colendi Dei conſiſtit, tres habitudines inter nos & Deum continere. Prima eſt diuina laudatio quam quidẽ ei ꝑ ſeipſum tãquam ſummo bono debemus. Hæc n. de cauſſa illa a nobis debetur confeſſio, quod ſit ſumme infiniteq. bonus, iuſtus, miſericors, &c. atq. adeo cunctipotẽs omniſcius, & quicquid boni in rebus exiſtit immenſa ſua continet eſſentia, & ꝑpterea concinimus ei Hymnos, & Pſalmorũ laudes. Secunda earundem horarum ratio eſt ut quidquid nobis ad uitam ſalutemq. tam temporalẽ quam ſpiritualem neceſſarium eſt, ab ipſo petamus, confitentes nos ſuas ipſius eſſe creaturas, atq. nil nobis boni niſi ab illo poſſe contingere. Tertium deniq. officium quod illi orãdo perſoluimus, eſt gratiarũ actio pro receptis beneficiis. Hoc aũt ſuppoſito, rationibus pluribus demonſtratur concluſio. Primum enim omnium, laudum conditioni adeo cantus nõ repugnat ut maxime ei congruat. Nam ſi naturale hominum ingenium conſulamus; inde heroica carmina ortum habuere, ut ipſi ſonoro metro decurrentibus Heroũ laudes & geſta canerentur. Quod & Poeta Aeneidum principio ſignificans ait Arma uirumque cano. Quare Ariſtot. 8. Poli. c. 5. & Boeti. in Prol. Muſicę. permultum Muſicam commendant, ceu rem ad morum affectus plurimum conferentem. Immo uero, ut ſecundum ſubnectamus argumentum, ſymphonia in eiuſmodi canendis laudib. adeo eſt naturalis, ut etiam auctori ipſi naturæ in cœlis eodem modo concini referantur. Unde Apocaly. 4. de ſanctis animalib. refert Ioãnes quod requiem die ac nocte non habebant, dicentia. Sanctus, Sanctus. Unde in Miſſæ Præfatione ſeipſam eccleſia cohortatur ut quemadmodum cœli cœlorumq. uirtutes, Cherubin quoque & Seraphin ſocia

Margin notes (right): reſponſiua. — Prima rõ concluſiõis. — Secũda ratio.

exultatione clamare non ceſſant ita ipſa cum eis cōcinat. Quare & Deo ſupplicat ut ſuis etiam cum illis uoces admitti iubeat dicentis Sanctus, Sanctus, &c. Quapropter non immerito ſunt qui fateantur ueris uocibus, licet ſupernaturalibus, Deū in cęleſtibus laudari. Atque rei huius teſtimonium terris angeli deſuper attulerunt, ubi paſtoribus natu Domino, non ſolum cum ſplendore diuinæ gloriæ affulſerunt, uerum & cantātes intonarunt Gloria in excelſis Deo Vnde circa finē ſecundi lib. de Epipha. Grego. Cum paſtoribus inquit. Tenerare, cum Angelis hymnum dicito, cum Archangelis choros ducito. Sit nobis iſta communis ſolennitas terreſtribus communis. Qua ergo oris impudentia hæretici hæc laudum pręconia negare poſſit? Hac enim de cauſſa militant eccleſia, nempe quo ſocietatem cum triūphante initam referat, in duos choros clerum partitur, qui alternis uocibus laudes intonent atque altero ſedente alter ſtet, uidelicet ut qui ſtat, militantium aciem repræſentet, qui uero ſedet, triumphantium requiem. Quare cum uterque alteri reſpondeat, ambo, nempe angelicus atque humanus chorus eundem Deū pulcherrima concordia uenerantur.

Grego.

Tertia ratio.

Tertium poſt mortalium naturam & immortaliū conditionem argumentum ſumitur ab antiqua lege. Eundem nanque canendi ritum eodemque diuino numine afflatus Dauid, pſalterium cithara cōpoſuit quo canere diuina myſteria conſueuerat. Cantabiles enim, inquit, mihi erant iuſtificationes tuæ in loco peregrinationis meæ, Quo quidem ritu non ſolum Deo quidquid animo gerebat intimabat, uerum & ad depellendos obſeſſores dæmones utebatur ut patet 1. Rex. 19. Nimirum futuram eccleſiam admonens ut Pſalmorum concentu inſultantes dęmones fugaret. Quocirca & in domo Dei ut legitur 1 Paralipom. 14. quatuor millia Pſaltes cōſtituit, canentes Domino in organis quæ fecerat ad canendum. Ob idq. Pſalmo 148 & duobus ſequentibus omnimode ſanctos Dei admonet, ut hymnis & canticis, omnique muſico inſtrumento. Deo laudes reſonent. Accedunt & in rei confirmationem celeberrima illa ſpiritualia cantica quæ ſancti Prophetę & Patres illius legis ſpiritu Sancto dictante cecinisse leguntur, & nunc eccleſia per hebdomadam concinit. Vt cantica Moyſi, Annæ, Delboræ, Iſaiæ, Ezechię, cæterorumque Prophetarum. Neque eſt cur quiſpiam reclamet, cantiones illas templo illis non noſtro congruere, nam cum illud figura fuerit noſtri, multo nos magis condecent.

Quarta ratio.

Vnde, quod quartum ſit argumentum, cum Chriſtus Hieroſolymam ingreditur, ubi ingreſſus in eccleſiam noſtrā deſignabatur, cōcentu puerorum pſallentium & cantantium Hoſanna fili Dauid, exceptus eſt. Atque obmurmurantib. Iudęis Dominumque interpellantibus qui illo taceret iuberet, reſpondit. Si tacuerint lapides clamabunt. Igitur ſi horę Canonicæ quatenus laudes diuinæ ſunt exiſtimentur, congruentiſſimum eſt ut canticis perſoluantur. Quod ſi ut gratiarum actiones profeſtantur, non minus eis cantio congruit. Id quod Chriſto ipſi, ex quo quintum ſumitur argumentum, in more & uſu fuiſſe teſtatur Matth. c. 26. ubi poſtremam enarrans cœnam ait. Et hymno dicto exierunt in montem Oliueti. Vnde colligitur Chriſtum cum ſuis gratiarum actiones cātando feciſſe.

Iſidorus

Ait enim Iſidorus lib. 6. Etymo. c. 34. quod hymni ſunt cantica laudātiū Deum. Quare ſi ſit inquit laus, & nō Dei non eſt hymnus, & ſi ſit & Dei & laus, & non cantetur, non eſt hymnus.

Auguſt.

Qua de re Auguſt. in illo libello quem de laude ſpiritualium canticorū inſcripſit, ex eo quo Zacharias hymni uoce ꝓphetauit & Angeli Gloria in excelſis Deo intonarunt, & pueri Hieroſolymitę Hoſanna inclamarunt, & Chriſtus hymnum cū diſcipulis concinit, ſic colligit Quis iam habito tali documento de pſalmorum & hymnorū religione dubitauerit? quando ille qui a cęleſtib adoratur, & pſallitur ipſum cum diſcipulis hymnum cantaſſe perhibetur? Et Ioan. inquit in Apocalypſi, refert ſe ſpiritu reuelante uidiſſe & audiſſe uocem aquarum multarum, & tonitum multorum dicentium Halleluia. Hæc Auguſt. Neque uero ſi ſolennem orandi religionem ſub precum ratione mediteris, deerit Apoſtolicū exemplum, ut canora melodia fiat. Eſt nanque ſextum argumentū id quod

Arg. 6. pro concluſiõe.

id quod Actu. 16. legitur, nempe quod cum Paulus & Silas in carcere cuſtodirentur, adorantes media nocte laudabãt Dominum, nimirum ſuam cauſſam illi ꝓponentes. Et audiebant eos qui in cuſtodia erant, & ſubito terrę motus factus eſt magnus, omniaque oſtia aperta & omnia ſoluta uincula. ubi ſecundum Bedam alia litera habet quod hymnum dicebãt. Quo loco hymnorum pſalmorumque uim idẽ doctor adnotauit, admonens ut quicunque fidelium in tentationes uarias inciderit cum Paulo & Sila, inter carceris tenebras hymnizet, & cũ Pſalmiſta Domino canat. Tu es præſidium meum à preſſura quæ circundedit me. In qua item Apoſtolica auctoritate illorum trium differentia meditanda eſt, nempe hymnorum, pſalmorum, & cãticorum, quam & ad Coloſſẽ. 3 reperit, ubi ait. Commonẽtes uoſmetipſos pſalmis, hymnis, & canticis ſpiritualibus, in gratia cantantes in cordibus ueſtris. Quo loco ſuis annotationibus Hieronym Hymnis, inquit, ut triũ puerorum, pſalmis, ut Dauid, canticis ut Moyſi & aliorum, Hæc ille. Canticum. n. ſimplicẽ uocum intonationem deſignat, hymnus carmen, pſalmus uero eſt, qui inſtrumento muſico pſallitur. Adde & quod ad Ephe. 5. idem admonet Apoſtolus. Implemini enim inquit, Spiritu ſancto, loquentes uobiſmetipſis in pſalmis, hymnis & canticis ſpiritualibus. cantantes & pſallentes in cordibus ueſtris Domino, gratiam agentes ſemper pro omnibus in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti. Vobis inquit metipſis, id eſt in choro ueſtro alternis uocibus, & in cordibus ueſtris hoc eſt ut ſpiritus ex corde profectos cantum uiuificet. Antiphonas uero, ut Iſidorus li. 1. de offi. ca. 7 auctor eſt, Græci primi compoſuerunt, quos poſtea Ambroſi, imitans Latinas excogitauit. Sicut & Hymni, ut Euſebius lib 1. Eccleſiaſticæ hiſtoriæ. ca. 18. refert, in conuentibus S. Marci in Alexandria compoſiti ſunt multi, quibus & idem Ambro. & Hilarius plures addiderunt, ut illic cap. 6. ait Iſidorus. Reſponſoria uero ibidem Iſidor. cap 8. tradit ab Italis longo ante tempore fuiſſe reperta, & iſte ſic uocari quod uno canente chorus conſonando reſpondeat. Lectiones

Beda.

Arg. 7.

Antiphonas primi Græci cõpoſuerunt teſte. Iſid. Euſebi.

Reſponſorii vñ inſtituta.

enim, ut de inſtitutis clericorum, cap 80. ait Rabanus, antiquiſſimæ religionis a Iudæis deriuatę traditio eſt ut choro ſedente, ab uno ſtante legantur, quæ finita chorus concinendo reſpõdeat, & inde dicta ſunt reſponſaria. Quia uero, ut Caſſiodorus lib. 10. hiſtoriæ partitæ refert, Ignatius Antiochiæ Syriæ tertius poſt Apoſtolum Petrum epiſcopus, atque adeo cũ ipſis Apoſtolis conuerſatus, uidit Angelorum uiſionem quomodo per antiphonas ſanctæ Trinitatis dicebat hymnos, Itaque modum uiſionis Antiochenæ probatur tradidiſſe eccleſiæ, & ex hac ad cunctas tranſiuit eccleſias. Multa denique alia commemorari poſſent, quibus antiqua hæc ratio laudandi, Deum canticis confirmaretur, quatenus ad naturam rei attinet, laudandi, deprecandi, & gratias agendi. Sed illis prætermiſſis ad alios arguendi locos deſcendamus, q ex parte noſtra ſumuntur, Cantu. enim eccleſiaſtici, præterquam quod ſic commode Deus laudatur, permagnam habent energiam ad noſtram excitãdam deuotionem. Nam cum ſenſus ſit mentis organa quos muſica ſuapta natura demulcet, illa ratione mens in ſublime rapitur ad diuinam maieſtatem contemplandam. Vnde Rabanus de inſtitutis clerico. cap 76. Pſalterium inquit idcirco cum melodia cantilenarum ſuauium ab eccleſia frequentatur, quo facilius animi ad compunctionem flectantur. Et Auguſt. lib. 9. confeſſi. cap. 7. refert quemadmodum tempore ſuo Mediolanenſis eccleſia genus hoc conſolationis & exhortationis celebrare ſuſceperit ut fratres uocibus & cordib. magno ſtudio concineret, ad depellendum mœrorem quo propter hæreſin Arrianorum Chriſtiani animi tabeſcebant, tunc enim, inquit, & pſalmi ut canerentur ſecundum morum Orientalium partium, ne populus mœroris tædio contabeſceret, inſtitutum eſt. Quod non eſt ſic intelligendum ac ſi noua tũc fieret inſtitutio, immo erat inſtauratio illius quã illi hæretici depulerant. Et li. 10. c. 33. uoluptates inqt auriũ tenacius me implicauerant & ſubiugauerant, ſed reſoluiſti & liberaſti me nunc in ſonis quos animãt eloquia tua, cũ ſuaui & artificioſa uoce cãtantur. Et infra cum

Raba.

Caſſiodorus.

Rẽ prima pro cãtibus eccleſiaſticis ex parte hominis ſumpta.

Raban.

Auguſt.

Athanaſij

Ratio altera auctoris.

Athanaſij Alexandrini epiſcopi more meminiſſet, qui à modico flexu uocis faciebat ſonare lectorem pſalmi, ut pronuntianti uicinior eſſet, quam canenti, ſubdit, ueruntamen cū reminiſcor lachrymas meas quas fudi ad cātus eccleſiæ tuæ in primordijs recuperatæ fidei meæ, & nūc ipſe cōmoueor non cantu, ſed rebus quæ cum liquida uoce & conuenientiſſima modulatione cantantur, magnam inſtituti huius utilitatem rurſus agnoſco. Ita fluctuo inter periculum uoluptatis & experimentū ſalubritatis magisque adducor, non quidem irretractabilem ſententiā proferens, cantandi conſuetudinem approbare in eccleſia, ut per oblectamenta aurium infirmior animus in affectū pietatis aſſurgat. Quin aliam egomet mihi rōnem adhibeo eiuſmodi cātionis extollendi. Valent.n. & ad amorem erga nos Dei magnificandum nam quis non uel de hoc Deum ſuū amet, qui religionis officium tam neceſſarium, ſed tamen ꝙ ex alia parte nonnihil poſſet afferre moleſtiæ ſuo ſancto numine inſtituit, ut talis à nobis melodia impenderetur, quæ & laborē leuaret, & animum recrearet ac demulceret. Adde ꝙ & clementiorem eum nobis eiuſmodi ſpirituales cantilenæ exhibent, nā ꝙ fere ut crimina noſtra quibus ſuam iuſtitiam offendimus, quæq; adeo lugenda potius eſſent & omni mœrore plangenda, harmonico cantu ad ſuas perferamus aures, quomodo eum non credamus patentiſſimis eſſe in nos uiſceribus, atque ad nobis indulgēdum paratiſſimum? Vnde Lactant. lib. 6.

Lactantius.

Diuinarum inſtitutionum. cap. 22. poſtquam ſecularē melodiæ ſuauitatem quæ humanos animos labefactare ſolēt reprobauit, paulo inferius ſubdit, itaque ſi uoluptas eſt audire cātus & carmina laudes Dei canere & audire iucūdum ſit.

Poſtrema rō.

Poſtrema uero horum noſtrorum argumentorū clauſura quæ ſane rē planiſſime pandit, ab experientia ſumitur.

In eccleſiaſticis cantibus exceſſus immodicus & uituperatus.

Qui.n. has cantandi ceremonias condemnant, intereſſe catholicis eccleſijs cuperē. in quibus concētus cū uenuſtate & religioſa modeſtia canitur, & poſtea, ut hæreticorū tēpla uiſerent ubi ſilentium nihil aliud quā eccleſiarum cadauera refert ut illo diſcriminis interſtitio de utroque iudicarent. Hoc ueruntamen in calce demum quæſtionis ſilēdum non eſt. ꝙ uti in reliquis ſanctis ceremonijs accidit. Ita & in hac pōt abſurdus exceſſus obrepere, utpote ſi profana inter ſpirituales cantiones admittantur, uel aliqua quæ pias aures offendant, ut in natalitijs Dni & alijs feſtis diebus alicubi conſueuit. Aut ſi ex præfectorum incuria inepti ſint ad canendum admittantur qui aures obtundant & attentionē perturbent. Quæ quidem Hiero. ut diſt. 92. can. Cantantes, refertur, reprehendit. Quāuis hoc pro ratione populi expendendum eſt, in uillis enim & ruſticanis oppidis etſi haberi non poſſit urbicus cantus, non ideo eſt abſurdus exiſtimandus.

Organorū uſus.

Organorum aūt uſus nequaquam eſt repudiādus, cū & ſacris teſtimonijs comprobetur & ubiq; ſit celebris. Tametſi in Capella Pontificis Summi non ſit admiſſus.

Iudiciū de alijs inſtrumētis muſicis.

Alia uero inſtrumenta neq; prorſus approbanda ſunt, neq; omnino reſpuēda, ſed conſulenda eſt prudentia quænam illorum locum ſanctitatis deceant. De quibus S. Tho. quæſt. citata, nil aliud inquit, niſi quod ante quo populo magis quā nobis congruebant.

Ad primū arg.

Ad primum igitur argumentum reſpondetur, uel de hoc hæreticos eſſe blaſphemos quod eccleſiaſticos cantores cum ſacerdotibus Baal componunt. Haud enim de hoc Elias illos irridebat quod canerent, ſed ꝙ lapides, & marmora, & mortuos homines, ac denique dæmones illa ratione colerent, quos arbitrabantur clamoribus eſſe ad audiendum excitandos. Qui uero ad animi lætitiam & deuotionem excitandam canunt, ſeu ut Deo illam referāt honorem, laude digni ſunt, non uituperio. Sicuti Hieroſolymitæ Chriſto, acclamantes Hoſanna. Et pueri in fornace, angelorum inſtar, Hymnos pſallentes. Quare neque aliud ſimile quod ab humana maieſtate ad diuinam afferunt, quidpiam ad rē attinet. Eo.n. non decet coram humanis principibus preces cantando fundere, quod non ſunt ut dij colendi, tametſi & heroum laudes, ut ſupra diximus in ipſorum præſentia, cani ſoleant.

Ad ſecūdum.

Secundum argumentum ab Anna Samuelis parente deductum, de priuatis tantum rationibus procedit, atque adeo ſanctorum documenta quibus iubemur ſilenter orare. Secus autem ſe

res habet de ſolennibus quæ nomine publico fiunt. Neque ullum eſt abſurdum ut dum in choro canitur populus, ſi orare nequit, auſcultet. Ad poſtremum autem uerbum reſpondetur quod ſecularis muſica in eccleſijs non eſt licita, eccleſiaſtica uero non eſt profana.

Ad poſtremū.

ARTICVLVS III.

Vtrū tam illi omnes qui ſunt ſacris initiati, quam qui titulum habens eccleſiaſtici ſacerdotij ad horas dicendas teneantur.

IN primo articulo mōſtratum eſt quē admodum ad orādum ſolenniter neceſſarium fuerit quatuor eſſe cōſtituta, nempe perſonas, orationumq. ſubſtantiam, loca & tempora, quibus & ex ipſa natura ei quintum intelligitur adhiberi, uidelicet intentionem atque attentionem. De primo ergo .ſ. de perſonis in iſto articulo, de reliquis uero in ſubſequentibus dicendum eſt. At quod non omnes qui ſacris initiati ſunt teneantur ad diuinum officium arguitur argumento illo quod ſupra tetigimus. In eccleſia diſpertita ſunt clericorum munia, alii nāque animarum curæ ſunt mancipati, alii uero uel ad prædicādum, uel ad alia negotia quæ ad rem eccleſiæ attinent, ergo illi qui aliis ſic impediuntur, non eſt cur ad horas canonicas obligentur. Pari modo arguitur ſecundo, quod neque omnes ſacerdotia habentes eccleſiaſtica ad horas ſoluendas teneantur, tum quod beneficia propter diuerſa officia ſunt inſtituta, ut præſtimonia, quę, ut fertur, ratione ſtudii conſtituta ſunt, tū etiam quod eadem ratione qui in religione ante profeſſionem probantur canonicum officium pendere tenerentur, eo qđ illis fructibus paſcuntur quibus populus propter eiuſmodi ſpiritualia officia religioſis erogat. Quod tamen non eſt rationi conſonum. Tertio denique arguitur. Si eiuſmodi clerici ad horas dicendas tenerentur, id maxime eſſet de iure diuino in quo religionem horarum canonicarum fundatam eſſe ſupra mōſtratum eſt. Quod ſi uerum eſt, conſequens fieri uidetur ut Papa ſuper his diſpenſare nequeat, cuius tamen contrarium mos habet & uſus. In contrarium autem eſt ca. Presbyter. de celebratione Miſſarum. quo omnes presbyteri obligantur ad diuinum officium, ubi nomen presbyteri ſecundum gloſſam extenditur ad omnes clericos, iuxta tenorem cap. Si quiſquam. de cohabitatione cleric. & mulier.

Primum argum.

Secūdū.

Tertiū.

Duę cauſæ ex q

bus obli tur obligatio ad perſoluendas horas canonicas

De hac quæſtione quędam ſunt inter Doctores conſtituta, quędā uero quæ uix poſſunt certa ratione definiri. Duæ inquā cauſſæ pro certis hīr quarum per ſe utraque ad pēſum horarum canonicarum obligat, nempe ordo ſacer & eccleſiaſticum beneficium. Ad quęſtionem igitur duabus concluſionibus reſpondetur. Prima, Omnis clericus in ſacris puta ſubdiaconus & illo ſuperior tenetur officium perſoluere diurnum ac nocturnum. Concluſio eſt quam tenet gloſſa, complectiturq. Panormi. & reliqui Doctores canonici iuris præcipui nominis, ſuper dicto cap. presbyter. de celebratione Miſſarū. Eſt & ſententia D. Tho. quolibeto 6. artic. 8. & unanimiter Theologorum. Nam quamuis in dicto cap. quod, ut ſupra diximus, eſt concilii Agathen. de ſolo presbytero mentio fiat, tamē Inno. c. dolentes. minores ēt clericos exprimit. Et diſt. 92. c. fin. expreſſus obligantur presbyter, diaconus, & quilibet clericus ad quotidianum officium. Ratio autem, quæ optima eſt iuris interpres, inde emergit. ꝙ qui ſacris initiatur, ſingulari Dei cultus mancipatur atque in illo conſtituitur ſtatu qui ad diuinas laudes inſtitutus eſt. Iuxta illud Iſa. 43. Omnem illum qui inuocat nomen meum, in laudem meam creaui illum, laudum autem ordo & modus, ut ſupra diximus, ab eccleſia lege ſancitus eſt, ergo eo ipſo ꝙ quis in clericorum ordinē ſuſcipitur, tali eſt uinculo obligatus. Quapropter, hoc q̃ maxime cupio cunctis clericis eſſe perſuaſiſſimum, ut quidquid negotii eis incumbat, ſiue literarum ſtudium, ſiue gubernandi, aut legendi munus, aut etiam prædicandi, conſtitutiſſimum habeant nunquam ullam interpolare canonicam horam, certo uidelicet ſcientes hoc eſſe proprium genuinumq. eorum officiū, atque adeo cūctis alijs præferēdum, eo præſertim quod tempus ſtatis orationibus dicatū, ex quocunque alio ſuccid itur negotio, nunquam impedimento eſt, Deo ſic diſponēte, quo minus

Prima conclu.

Gloſſa.

Panor.

D Tho.

Ratio concluſionis.

Clerici in minoribus cõſtituti, ad nullas horas canonicas tenẽtur. contra Panor.

minus bene expediatur. De clericis autem qui in minoribus ſunt ordinibus conſtituti, quique nulla potiũtur eccleſiaſtica prębenda, quanquam Pano. loco citato in alteram partem propendeat, abſque dubio credendum eſt ad nullas teneri canonicas horas. Neque eius ratio ullius eſt momẽti, videlicet quod, ut ipſum nomen clerici ſonat aſſumũtur in ſortem domini. Haud enim ſic aſſumuntur, ut ſtatum firmiter mutent, nam quandiu integrum illis eſt matrimonio ſe copulare, ſtatum non mutant. Item quia functio illorum ordinum in ſolo præparamento templi uaſorumq. finitur, neque ordinem habet proximum ad euchariſtiæ ſacramentum, ceu officiũ diaconi & ſubdiaconi.

Palud.

Et quamuis Palud. in 4 diſtin. 15. q. 5. dicat quod ad aliquid plus teneantur quam laici non eſt credendum de præcepto, ita ut eius omiſſio aliqua ſit culpa ſed forſan de honeſtate ſi uoluerint. Quare non ſolum qui prima tantum tonſura ordinati ſunt, uerum neque alii aliorum graduum infra ſubdiaconatum tenentur ad canticum graduum. Neque nulla eſt lex & conſuetudo quæ talem iniiciat ſcrupulum, neque epiſcopus ad hoc poteſt obligare.

Secũda concl.

Secunda concluſio. Quicunque habet eccleſiaſticum beneficium aut prebendam ſub clericali titulo, tenetur ſub reatu lethalis criminis ad plenum horarum canonicarum officium. Et eſt intelligenda concluſio cum præciſione ſicut præcedens. Itaq. ſicut ſacer ordo ſine beneficio obligat, ita & beneficium abſq. ordine ſacro.

Probatio primæ concluſiõis.

De hac quidem concluſione expreſſum iuris textum non uidi, annotatur tamen c. fi. diſtin. 92. cuius uerba ſunt, quod presbyter aut diaconus, uel quilibet clericus eccleſię deputatus, ad quotidianum officium teneatur vbi verbum, deputatus, intelligunt per titulum alicuius beneficij, ut diſtinguatur à prioribus membris presbyter, & diaconus. Facit & uerbum c. fin de reſcrip. lib. 6. Beneficium non datur niſi propter officium, nam peculiare ac proprium clerici officium, ut ſupra diximus, eſt horarum canonicarum penſum.

Moderatio concluſiõis.

Facit & ca. cum ſecũdum Apoſtolum. de præben. ubi ſancitur clericos omnes ad onus eligi, atque adeo non eſſe à mercede depellendos. Ac ſubinde iubetur neminem ſine titulo aut beneficii aut patrimonii eſſe ordinandum aut ſi ſecus fiat, quod epiſcopus ei uictum præbeat. Cum ergo merces propter onus debeatur, & proprium onus clerici ſit dicere officium, fit ut ex quacunque prębenda naſcatur hæc obligatio. Atque hac de cauſſa ſic ſumus concluſionem moderati, ut talis præbenda poſſideatur clericali titulo, nam qui titulo ſeculari decimas percipiunt ut reges & æquites, & concionatur & lector, non tenentur ad huiuſmodi horas ſoluendas.

Qui pręſtimonialia ſacerdotia poſſidẽt ad officium diuinum tenẽtur.

Quam ob rem eos qui pręſtimonialia ſacerdotia poſſident licet alij aliter ſentiant, excuſare non auderem ab officio diuino perſoluendo, eo quod ille titulus, clericalis eſt, & non ſecularis. Nam quod dicunt illa fuiſſe inſtituta tantum ratione ſtudii, non ea pollet iuris auctoritate, ut ob id ſint ab eiuſmodi munere exonerandi. Quare de conceſ. præb. c. quoniam, libr. 6. præſtimonia inter cæteros eccleſiaſticos titulos connumerantur.

Reprobatur opnio. Laurentij. Syluеſt.

Quocirca non tenetur opinio Laurentii, ut bene ait Syluеſt. uerb. hora. §. 3. dicentis, clericos in minoribus ordinibus beneficiatos qui per alios ſeruiunt, excuſari poſſe ab officio diuino,

Panorm.

immo ſatius ait Panormi. loco citato quod cum horas pendere, officium ſit perſonale, ſemper ad illud tenentur.

Ioan. Andr.

Et quamuis Ioan. Andr. in Nouellis dicat quod libenter uideret, ſi eccleſia ratione ſtudij liberaret huiuſmodi beneficiatos in minoribus, non habentes animarum curam, ut tantum recitarent officium Virginis, profecto non eſſet ſalutare concilium, eo quod eccleſiaſtica ſtipendia præcipue, ut diximus, propter huiuſmodi officia penduntur.

Penſionarius tãtũ nõ tenetur ad horas

Illos autem qui tantum habent penſiones, quia nullum habent eccleſiaſticum titulum, ſed merum ius petendi ab illo qui titulum habet, iam ſæpe diximus minime ad canonicas horas teneri.

Dubitatio. Syluеſt. Solutio.

Dubium autem reſtat quando præbenda eſt tenuiſſima. Sunt enim qui eatenus hãc concluſionem affirment, ut etiam dum beneficium tenuiſſimum ſit, adeo ut neque ad miſeram ducendam uitam ſufficiat, nihilominus obligare cenſeant. Immo uero, & ſi merum titulũ ſine fructibus quis habeat non excuſent à culpa ſi horas ca

Refelli tur ſolu tio.
Syluest.

nonicas prætermiſeris. Atque hoc ſequitur Syluest. uerb. hora. §.3 & quidam e recentiſſimis Theologis. Sed profecto multo libentius ad contrariam ſententiam ſubſcriberem. Nam cum clericus citra ſubdiaconum ad officium non alia rõne quã ſtipendij ad officium diuinum teneatur, quando beneficium adeo eſt exiguũ ut ferè pro nihilo reputetur, non eſt cur talem obligationẽ inducat. Nec uincit obiectio dicentium illi eſſe imputandum, qui illud recepit, nam tenuiſſimum beneficium ex natura ſua nõ obligat. Quare qui illud recipit non obligatur. Dixerim tamẽ tenuiſſimum ut fere pro nihilo reputetur, nempe ſi his temporibus ſummam ſaltẽ octo ducatorum non attingeret, nam ſi ditius eſt, quamuis non ſufficiat ad uictum, ſi tñ pauperi clerico bona eſſe poſſet pars ſuſtẽtationis, non omnino poſſidẽs excuſatur. De hoc ergo ſapientium prudentia conſulenda eſt. Pari modo de illo cẽſendum qui uel litigioſum, ut ait Palu. merum habet titulum præbendæ ſine fructibus idq. ex conceſſione Pontificis eoſdem fructus alteri reſeruãtis, itaq. in ſua poteſtate non ſit illos percipere, ut ait Caiet. in Sum. uerb. hora. quandoquidem obligatio non emergit niſi ex ſacro ordine uel ex perceptione mercedis. Neq in contrarium ſolida eſt ſuperior obiectio, uidelicet illi eſſe imputãdum qui tale beneficium accepit, nam quod auctoritate fit Papæ, alteri nõ imputatur. Cum ergo ſacerdotium fructibus ſuis priuat, ut poſſeſſorem ab obligatione abſoluere dicendi horas. Secus res haberet ſi per illum qui præbendam poſſidet ſtaret ut fructus nõ perciperet, utpote ſi uel alteri gratis daret, aut propter excommunicationem, aut quia non reſidet, illis priuaretur, tunc enim non eſſet ab orãdi ligamine abſolutus. Petrus de Palude loco citato eos ꝓpterea excuſat qui Breuiariũ non habẽt neq. emere poſſũt. Quãuis dicat quod debẽt officium addiſcere. Porro uero eiuſmodi excuſatio nõ eſt cur admittatur. Etenim. Cum nemo ſit in clericalem ordinem admittendus, qui nõ habeat unde uiuat, nemo clericorum excuſatur ſi Breuiarium non habeat imo antequam haberet nõ eſſet ordinandus. Eo potiſſimum quod Paluda, loquebatur ante

Qui ſolum hẽt titulum beneficii ſine fructibus, nõ tenetur ad officium diuinum.
Caieta.
Limitatiõ ſuperioris aſſertionis.
Paluda.

Exploditur præterita sẽtentia.
Paluda.

quam excuderent impreſſiones. Modo namque uilius emuntur. Diuerſa uero eſt ratio ubi fortuito caſu quis Breuiarium perdidit, neq eſt in loco ubi haberi poſſit. Addiſcere uero officium ut memoriter dici poſſit, nemo lege cogitur, quia res eſt non omnibus bene poſſibilis, ſatis enim eſt ſi legere ſciat. Quare ſi quis eſſet aut inter infideles aut in prouincia ubi breuiarium neutiquam reperiretur, legitima obtegeretur excuſatione. Eadem ratione excuſãtur & cæci, aut oculis caliginantes ut legere nequeant. Tametſi dum aliquas horas memoriter proferre poſſent, fortaſſe tenerentur. Quamuis neq. omnino ſim certus an eſſent rigore cogendi, quandoquidem tenacitas illa memoriæ accidentaria ſit, licet tutius eſſet ut ſe obligatos cenſerent. Pari modo qui ſic eſſet impeditus aut circa infirmos, aut aliter, ut nullatenus poſſet orare, itidem excuſaretur. Quamuis fraus ſemper cauenda eſt, eo potiſſimum & hmõi obligatio arctiſſima eſt, à iure q. diuino deſcendens. Immo uero ſi ulla mihi adhibenda eſt fides, conijcio ut qui ex choro mittuntur ad thurificandum altari, ſimpliciter nõ teneantur Magnificat & Antiphonã dicere, quia neq. coguntur memoriter ſcire, nec aliũ tunc ſecũ portare librum. Eo præſertim, ꝙ dum illi in re illa ad celebritatem eiuſdem officij occupantur, totus chorus pro illis ſupplet. Immo neſcio an ille qui organis choro reſpõdet teneatur poſtea officium pendere, quia in primitiua eccleſia tãtũ erat unus liber in choro. In infirmis aũt atq. in alijs ſimiliter impeditis manifeſta ẽ excuſatio, dũmodo abſq. omni fraude ad prudentiã boni uiri impedimẽtũ exiſtimetur eſſe legitimum. Quamuis re dubia conſilium medici, au ctoritasq. prælati uti in ieiunijs, intercedere debeat. At de alijs iuris impedimentis hæſitare quis poſſet, uidelicet utrũ excommunicatus, irregularis & degradatus ab orandi uinculo immunis fiat. Apparet .n. inde ſic rem habere ꝙ ab alijs officijs iure cohibentur. Sed nihilominus reſpõdet nullatenus excuſari. Nã ut habet glo. can. leg. 16. q. 1. nemo ex ſuo delicto facit conditionem ſuam meliorem. Et ideo iſti tenentur ad ea quę ſunt oneris, licet illis priuentur q ſũt honoris. Debet tamen excõmuni-

Impedĩti nõ tenentur, &c.

Infirmĩ ab horis recitãdis excuſãtur.

Quæſt.
Solutio.
Gloſſa.

municatus ſolitarie officiũ ſoluere, quia non poteſt ſe publicis officiis ingerere. Tametſi niſi ſit nominatum excõmunicatus, aut manifeſtus clericorum percuſſor, non tenetur aliis, ut alias diximus ipſum euitare, ſed poteſt quiſq. cum illo orare. Irregularis uero & degradatus qui excommunicatione non eſt irretitus, in choro etiã poteſt cum aliis officiũ ſoluere, quoniã ſolũ impediuntur ab adminiſtratione ſacramẽtorum, & executione eccleſiaſticæ iuriſdictionis, & à ſuſceptione ordinũ. Poſt hæc autem, quod omnium maximum dubiũ ingerit, eſt de religioſis, qui nondum maiores ordines ſuſceperunt. Maximum inquam dubium nõ ꝙ non ſit omnium opinio, ut ait Syluest. locó citato, & Panor. & oẽs iuriſconſulti, & D. Antoninus 3. parti 13. cap 4. Neque eſt qui contrarium aſſerere audeat, neq. ego auderem. Sed dubium eſt de iure, aut ratione. Nã cum neutrum ſuperiorum capitum, nempe neque ordo ſacer, neq. beneficiũ illos cogat, nulla apparet fieri reliqua obligationis ratio. Quapropter Caieta. in ſua Summa, uerb. hora. Certe inquit niſi conſuetudo illos obliget (de qua nihil ſcio) non tenentur ex profeſſione. Hactenus ille. Quod enim aiunt teneri ratione uoti ex c. licet de uoto, non ſatis habet cogẽdi uim. Illic enim ſolum habetur ꝙ ſi quis quid uouit, teneatur illud ſoluere, religioſi autem tria tantũ ſuſcipiunt eſſentialia uota, & pollicentur uiuere ſcd̃m ſuas cõſtitutiones. Vnde Hieronymus ad Heliodorum, & refertur. 16. q. 1. Alia eſt inquit cauſſa monachi, alia clerici, illi de altario uiuunt & c. Et ad ruſticum monachum. Sic uiue ĩ monaſterio, ut clericus eſſe merearis, cum in clericum te populus elegit, age ea quæ ſunt clerici. Hoc ergo differt religioſorum ordo à clericali quod clerici dputãtur eccleſiarum ſeruitio, religioſi uero nõ niſi contemplationi. Cui quidem diſcrimini applaudit D. Th. 2. 2. q. ult. art 8. ad ſecũdum. Secũda uero ratio quæ omnibus eſt celeberrima, uidelicet quod uiuũt ex eleemoſinis, quæ propter diuinum cultum ipſis à plebe eroganuar, nihilo maius habere uidetur uigoris pondus. Decimæ namq. ſunt propria merces ſeruientium eccleſiis, reliq̃ uero eleemoſynæ nõ habẽt illud onus annexũ, atqui tali ſunt Conuentus ex decimis uiuẽtes. Præterquam quod tales decimæ poterunt illis, ſicut reliquis pauperum hoſpitalibus abſque tali onere adiudicari. Et qui abſq. decimis uiuunt, licet eleemoſinas percipiant eroganrur illis, tũ ſicut cæteris pauperibus. Et eſto pro benefactoribus orare teneantur, nõ tamẽ ideo canonicum perſoluere officium.

Dubiũ de religioſis.

Syluest. Panor. Anton.

Rõ prima ineſficax ad colligendum religioſos vt teneantur diuinum officiũ perſoluere.

Hieron.

D Tho.

Secũda rõ et in efficax.

Argum.

Quod autem mihi argumẽtum occurrit, omniũ moleſtiſſimum eſt. Si religioſus choro deputatus, qui tamen non eſt in ſacris, teneretur ad officium, non poſſet abſque Papæ diſpẽſatione illo onere eximi, & tamẽ ſi in eadem religione fiat laicus, quos nos Cõuerſos uocamus, nõ tenebuur amplius ad officium canonicum, illa autem mutatio nulla indiget Papæ diſpenſatione, ſed per ſolum prælati aſſenſum fieri põt Mirabile ergo cuipiam forte apparebit quod ſolus prælatus poſſit monachum liberare ab officio perſoluendo, ad quod tenebatur. Nam ſi dicas pariter qui beneficium habet teneri à quo tamen ſi obligatione ſi illud relinquat, liberatur nullã præ te fers rei noſtræ ſimilitudinem, nam illa obligatio tantum erat propter mercedem, obligatio uero monachi debet eſſe ratione ſtatus quem relinquere nequit. Quare qui ex choro ſubductus fit conuerſus, ſtatum religionis non mutat. Si ergo conuerſus nõ tenetur, apparet quod neq. ille, qui deputatus eſt choro, niſi ſit in ſacris. Et ſimile argumentum, immo ualidius ſit de ſanctimonialibus quæ ex choro diſtractæ fiunt laicæ. Quod ſi nos uiciſſim redarguas, ſaltem eiuſmodi religioſos teneri uinculo ſuæ regulæ, de hoc non contendimus. Obligabũtur enim tunc ſaltem in ordine noſtro, non ad culpam, ſed ad pœnam, ut de religioſis laicis illico dicturi ſumus. Quæſtio autẽ eſt de præcepto quale eſt in ſubdiaconibus & ſupra, his uero non obſtantibus, etſi negari nequeat, ſi uim tantum rationis cõſulas, permultũ mouere, haud tamẽ negandũ eſt celeberrimã eandemq. laudabilem conſuetudinem, uno antiquorũ patrum conſenſu approbatam, uim habere præcepti uidelicet ut nullus religioſorum, qui choro dedicati ſunt, ab eiuſmodi obligatione ſoluendi diuinum officiũ excipiatur. Immo uero neq. nulla hic confitenda

fitenda eſt conſuetudo, uerum & lex etiã eſt agnoſcenda.

Solutio poſitæ concluſ.

Arguitur ergo in confirmationem præſentis ſententiæ. Vniuerſi & ſinguli monachorum conuentus cuiuſcunq; ſpiritualis ordinis q ſub ratione ſolennis uoti ab eccleſia ſunt approbati tenentur in cõmuni diuinũ officiũ celebrare, ergo quotquot eidem numeri addicti ſunt quoties choro defuerint, tenentur idẽ officium pendere ꝙ illic publice canerent.

Suadeť prima aſſertio.

Antecedẽs profecto nemo poſſet, neq; ullus auderet negare, nã ubi eccleſia religiones ſecũdũ euangeliũ inſtituit, eas uidelicet quas rei ſpiritualis gratia admiſit, eaſdẽ diuinis laudibus mancipauit, quippe cum illud ſit præcipuũ cõtemplationis munus, atq; adeo, ſi ubi fieri põt, præfecti negligentia tale officium in cõmuni non fieret, citra dubium mortale illi eſſet crimen.

Prælati negligẽtia circa ſoluẽdũ diuinum officium in cõmuni peccatũ mortale eſt.

Loquor de religionibus antiquis, nã ſi alius religionis modus citra huiuſmodi obligationem admittatur, certe uix nomen religionis meretur, quippe quæ maximo ſplendore religionis careat. Conſequentiã uero argumenti fortaſſe quis neget, cogitans ſat eſſe eos qui ſunt in ſacris tale officium ſoluere, reliquos uero dum affuerint choro. Attamen conſequentia in de maximã habet probabilitatem, ꝙ tota religio eidem muneri mancipata eſt, atq; adeo ſicut clericus rõne ordinis, ita & religioſus choro mancipatus, rõne religionis ad officium tenetur.

S. Tho.

Quare S Thom. loco nuper citato. 2.2.q. ult. in ſol. ad ſecundũ. quidquid Caie. autumet, ſolos laicos monachos excipit ab officio clericorũ. Quod ſi hoc de uiris religioſis uerũ habeat idem eſt & de ſanctimonialibus cenſendũ nempe ꝙ teneantur in cõi, ubi fieri poteſt, ad officium diuinũ ſin minus, priuatim.

Ad primum argum.

Quocirca ad primum argum. reſpõdetur, quod etſi monachorum ſtatus ſit contemplationi addictus, contemplatio tamen in officio diuino perſoluendo potiſſimum conſiſtit. Saltem ille, potiſſimus eſt contemplationis effectus.

Ad ſecũdum argum.

Ad aliud uero argumentum, quod fateor eſſe difficile, reſpondetur quod ea ratione qua quis eſt choro deputatus, obligatur ſtatas horas perſoluere, ſed quomodocunque inde amoueatur, ab eodem fit uinculo liber. Hanc.n. liberandi facultatem apoſtolicas ſedes in inſtitutione religionum, earum præfectis indulſit. Et quando ratione ſatis diſſolui nequirent, nihilominus præualere deberet, cum conſuetudo quæ uniuerſis religionum patribus uim cenſetur habere præcepti, tum etiam quod hac ſacta licentia ut religioſi ac potiſſimum ſanctimoniales ad diuinum officium non tenerentur, nullum eis fieret reliquum exercitium ſpirituale, quo tempus pro ratione ſui inſtituti expenderent. Et re uera de me fateor neſcio quid erroris præſentiſcere dum mihi cogitatio animũ ſubit negandi tam illuſtrem conſuetudinem uim habere præcepti.

Palud.

Eos autem qui nondum profeſſi ſunt, quamuis Petrus de Palud. loco citato in 4. diſt. 15. q 5. duplici capite eoſdem obligari cenſeat, uidelicet & quod eleemoſinis ſuſtententur, & quod priuilegijs religioſorum gaudeant, ut patet de ſent excommu. li. 6 c. religioſo tamen cum hæc aſſertio nullo iure fundetur, ut probe ait Syluest. loco citato, non eſt cur recipiatur.

Syluest.

Monachi non profeſſi non tenentur ad officium diuinum, cõtra Paludan.

Enimuero cum nec religionis habeant ſtatum, neque clericalem, nulla ſuperſtes ſit cauſſa illos obligandi. Similiter & de religioſorum laicis Auguſt. de Anchona, quem D. Anton. 3. parti tit. 13. c. 4. citat & ſequi uidetur, cenſuit, uidelicet quod ſub reatu mortalis delicti teneantur ad diuinum officiũ ſibi præſcriptum. Melius tamen rem alij conijciunt, quorum ſententiam Syluest. illic amplectitur nempe quod non teneantur, quandoquidẽ non ſunt diuino officio dedicati.

Auguſt. de Ancho.

Anton.

Syluest.

De monachis laicis auctoris iudicium.

Quapropter quod præfectis religionis illi laicorum ordini orãdũ iniunxerint, non aliã uim habebit præcepti quam quæ in tali religione exprimitur. Quare in noſtro ordine illud uinculũ non obligauit ad culpam, niſi ubi contemptus irrepſerit, ſed ad pœnam pro arbitrio prælati.

Ad primũ arg. capitale.

Ad primum igitur capitale argumentum reſpondetur quod utrunque diſpertita ſint alia clericorum officia, uniuerſis tamẽ commune eſt horarum canonicarum penſum.

Ad ſecũdum.

Et pariter reſpondetur ad ſecundum quod qualecunque quis poſſideat ſacerdotium ſub titulo clericali, etiam præſtimoniale, tenetur ad officium perſoluendum, ut circa ſecundam cõcluſionem mõſtratum eſt. Et de religioſis non profeſſis

declaratum

declaratum eſt quod non teneantur. Ad tertium deniq. in quo de diſpẽſatione ſuper hoc uinculo interrogabatur, Reſpõdetur obligationẽ hanc partim eſſe de iure diuino, partim de iure poſitiuo. Nã in genere quod oẽs clerici ſacris initiati ad aliquod officiũ diuinũ perſoluendum teneãtur, ius diuinum eſt ſuper quo Papa diſpẽſare nõ poteſt. Quod aũt hoc aut illud dicatur, ius eſt poſitiuũ eccleſiaſticũ, ut ſtatim art. proximo patebit, ſuper quo adeo Papa, rõne id legitima exigente diſpenſare poteſt.

Ad tertium.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum ordo & modus ſit aliquis perſoluendo diuino officio neceſſarius.

POſtquam uiſum eſt quinam ſint illi qui diuinum dicere officium tenentur ſequitur de aliis tribus circũſtantijs, nempe quid, quando, ubi, nam de modo articulus ſubſequens adhibendus eſt. Et quod quantum ad ſubſtãtiam nullum ſit officiũ determinatũ, arguitur, nam, ut habetur cano. in die. de conſecr. diſt. 5. diuerſæ eccleſię & religiones diuerſa canũt. Et cano. placuit. diſt. 12. prohibetur monaſteriorum cõſuetudines cum ſecularium eccleſijs commiſceri, nil ergo certi ſtatutum eſt omnibus neceſſario canẽdum. Secundo. Nec tempora ſunt neceſſaria, quia ordo non eſt de eſſentia, ut fere uſus habet clericorum, & c. presbyter. de celebrati. Miſſarum. inſinuat, præcipiens ut ruralis ſacerdos poſt matutinum officium pẽſum ſtatim aliarum horarum perſoluat, antequam infirmos uiſitet & in rus exeat non ergo temporalis horarum ordo neceſſarius eſt. Imo neque circunſtantia loci, quia ubicunque quis officium ſoluat etiã extra eccleſiam, implet pręceptum. In contrarium tamen faciunt canones, de his, & placuit. 12. diſtin. vbi præcipitur ut idem ordo pſallendi ſecundum metropolitanã eccleſiam ab omnibus teneatur. Et in dicto capitu. Dolentes præcipitur deuotio & attentio.

Primum argum.

Secũdũ.

Quinque propoſuimus in ſuperiori articulo de horis canonicis diſputandi, nempe qui teneantur, ad quid, quando, ubi, & quomodo. Vnde cum primum illic fuerit expeditum, & quintum ſingularem articulum exigat, ſupereſt ut ad præſentẽ quæſtionem ſecundum aliorum numerum tribus concluſionibus reſpondeamus Prima ad orationum ſubſtãtiam ſpectans, eſt. Ex quæ horis canonicis cauenda recitandave ſtatuta ſunt, non eadem prorſus in omnibus eccleſijs & religionibus exiſtunt, Radix concluſionis eſt illa quam arti. proximo tetigimus, uidelicet quod etſi penſio officij diuini iure diuino ac naturali præcipiatur, tamen quod hæc aut illa dicantur, ius põtificium eſt, quę ideo pro diuerſis anni temporibus, pro diuerſiſque prouincijs & hominum ingenijs uariãtur, Vnde can in die. de conſec. diſtinc. 5. ait Gregorius VII. in tempore paſchali tres tantum pſalmos totidemque lectiones cantari. Cuius cauſſa intelligenda eſt duplex aut triplex, ſcilicet ad recreandos animos à quadrageſimali labore, & ad ſignificandum tum dies quibus Chriſtus in ſepulchro remanſit, tum etiam Reſurrectionis lætitiam. Alijs uero feſtis nouem pſalmi cum eodem lectionum numero in profeſtis autem ſatis ſunt lectiones tres. At monachi nigri duodecim pſalmos canunt, & alij octodecim, ſed alij toto anni circulo tribus contenti ſunt Pſalmis. Quod, ut illic ait Papa, non ex regula ſanctorum patrum, ſed ex faſtidio & negligẽtia comprobantur facere. Vnde c. nouit. diſt. 12. idem Pontifex Auguſtinus Angelorum admonet ut ex multis eccleſijs colligere ea ſatagat quibus eccleſiam illam nouam ſalubrius inſtituat. At uero etſi eccleſiæ non nihil uarient, nihilominus lex illa ſeruanda eſt quæ eadẽ diſtinctione, cano. de his, & can. placuit. conſtituitur, nempe ut unus ſit pſallendi modus ſecundum morem eccleſiæ metropolitanæ, atque in religionibus ſecundum ſua cuiuſq. ſtatuta. Et quã uis nonnullorum opinio ſit ut poſſit quiſque ſequi uſum eccleſiæ Romanæ, non facile crediderim id ſingulis perſonis ſine auctoritate Pontificis eſſe liberum nam quod in cap. nouit, citato admonetur Auguſt. Angelorum ut conſuetudinem eccleſiæ Romanæ conſulat, id intelligitur ad ſanciendas leges illius nouæ eccleſiæ, non autem ut eandem quiſque licentiam priuatim accipiat. Quare licet non prorſus contra-

Prima conclu.

Grego. VII.

Lex canonica de pſallendis horis.

Non liberum ſingulis pſonis ſequi vſum Romanum in recitãdis horis abſq. ſuperioris auctoritate.

contradicere auſim Caiet. ſententiæ, inquientis in ſua Summa nō eſſe reatū mortalem ſolui officiū de ſanctis, die qua deberet de feria, neque ſolui iuxta ritū Romanæ eccleſiæ dum deberet iuxta monachale inſtitutum, haud tamen culpa omnino caret, nec tam laxe remittendæ ſunt in re eiuſmodi habenæ. Imo debent Antiſtites & religionum præfecti omnino eiuſmodi auſus cohibere, uidelicet ne ullus clericorum aut religioſorum, aliter priuatim officium pendat quam in choro faceret. *Directorij documētum nullum habet iuris fundamen.* Illud namq. directorij documentum, quod qui ad titulum patrimonii ordinatus eſt, poteſt quod libuerit officium diuinum ſoluere, nullum habet iuris fundamentum. Obligatio enim orandi non naſcitur ſolum ex beneficio, ſed ex clericatu, & ideo tenetur quiſque & in hoc quoque matrici eccleſiæ ſuæ eſſe ſubiectus, niſi dum in alia eccleſia ſacerdotium obtinuerit, nam tunc illius more canere, atq. adeo orare debet. Et ſi in pluribus eccleſijs habeat beneficium, illam debet ſequi cui magis tenetur ſeruire. Fateor equidem prolixitatem nimiam pſalmorū, moleſtiſſimamq. precationum inculcationem aliquarum eccleſiarum ſubditos ſæpenumero ab officio illo pacto ſoluendo abſterrere, atq. adeo in cauſſa eſſe ut compendioſius Breuiarium exquirant. Hoc.n.ut lib. 1. dicebamus, cum primis latores legum animo proſpicere debent, ne illas leges ferant quas temporis longinquitas propter ipſarum intolerantiam corrodat. Putāt enim homines magis pij quam prudentes bene rei conſulere ſi pſalmos ad pſalmos, orationeſque ad orationes lege accumulent, cum tamen occaſionem potius offerāt, ut breuius eiuſmodi orandi inſtituta pereāt. Fuit olim ſanctiſſime inſtitutum ut creberrimo de tempore pēderetur officium, qua ratione totum Pſalterium hebdomatim recurrebat. Aucta tamen poſtmodum ſunt tot uiuorum ac mortuorum ſuffragia, preces, ac litaniæ, ut itum iam fuerit ad breuiſſima ſanctorum feſta excogitāda, adeo ut neq. in Quadrageſima uel tribus diebus officium de ſanctiſſimo tempore celebretur, qđ profecto, præſertim inter religioſos, neque ratione ſtudij decorum eſt. In ordine autem noſtro ſic conſultum ſemper fuit mediocritati, ut officiū nobis temporis uſu ſit frequentiſſimum. *Cenſura Breuiarij Romani.* Per hæc ſi uera ſunt perpēdere ea quiſq. poteſt, quæ de nuperrimo Breuiario Romano lib. 1. adnotare cæpimus. Primū quod finis orandi non eſt Pſalmos addiſcere aut ſacrā ſcripturam ſtudium, ut illic habetur ſed laudes Deo dicere, preceſq. fundere. Quare non ſunt reſponſoria, antiphonæque & hymni, atque aliæ cautiones aſpernanda, quæ non ſolum tam longa ſanctorum patrum ſeries, tanta cum meditatione & cōſultatione pro ſingulorum temporum rationibus conſtituit, uerum & angelicus chorus cælitus attulit. Enimuero ſi, ut eodem loco dicebamus, ciuilis legis antiquitas tantum ſit honoris digna, ut niſi urgentiſſima neceſſitate ſit mutanda, multo id minus permitti debet in ſacrorum legibus & inſtitutis quibus populus ab antiquo imbutus eſt. Sed aiunt, Breuiarium illud non eſſe excogitatum, ut publicitus in eccleſijs cātetur, ſed ut priuatim quiſque horarum penſum ſoluat. *Obtendiculū.* Hoc autem obtendiculum multorum profecto eſt incōmodorum cauſſa. Primum enim cum clericorum cætus ex omnibus conſtet, ſi ſinguli ſemel illo orandi modo aſſueuerint, facile eum admittent in publicum. Quod iam in aliqua eccleſia Hiſpaniæ tentatū eſt. *Refellitur proximū ſuffragiū.* Quod Tridenti in concilio nō ſine mærore & ſcandalo fuit auditum, nam cum populus in quadrageſima & ſancta hebdomada conſueta officia non audiret, nō potuit non uehementi triſtitia & ſcandalo perturbari. Et quando hoc exiſteret periculum, uſque iam adeo non canonicis eccleſiarum uſu receptū eſt domi per illud Breuiarium horas pendere, ut in choro mutui ſedeant, & utinam tā attenti quam ſeculares. Haud enim animaduertunt ſtipendia, nō ut aſſiſtant, & duntaxat ſint numerus, ſed re uera ut pſallant eis eſſe conſtituta. Nam beneficium, ut ait lex, non datur niſi propter officium. Immo uero eo res peruenit ut canere dedignentur, putentque ſuæ maieſtati derogari, ſed capellanis inferioris claſſis id committunt. Vide quam ſint ſui officii immemores, ego ipſe ab eorum quibuſpiam rogatus ſum utrum debito ſoluendi horas ſatisfaciunt ſi domi eas non ſoluant, ſed in choro cantando.

tando. Quod profecto audiens, hinc riſu, inde mœſtitia afficiebar. Perſpice ergo quãta ſit habenda cura ut nemo aliter priuatim diuinum officiũ ſoluat, q̃ in choro ſoluitur. Præterquam ꝙ tres tantum pſalmos canere, quod illud habet Breuiariũ, vt can. in die ſupra citato ait Gregorius, ex negligentia naſcitur & faſtidio diuini officij, contraq; ſanctiſſimũ antiquiſſimũque eccleſiæ morem trium nocturnorum quem 1. art. commonſtrauimus. Nunc ergo maxime temporis quando hæretici ſãctiſſimum orandi inſtitutum ab eccleſia deturbare contendũt, omni cura & uigilãtia eſſet aſſerendum, & ſi qua parte claudicat, inſtaurandũ. Adde quod neq; pſalmi, ut ſunt in eodem breuiario per ferias diſtributi, congruere feſtiuitatibus ſatis poſſunt, quæ in eaſdẽ ferias incidere aſſolent ſunt uerbi gratia feriæ ſextæ tres illi conſignati, Deus Deus meus reſpice in me. Et ſaluum me fac Deus quoniam intrauerunt aquæ uſque ad animam meam, & in te Domine ſperaui, deſignati, utpote qui celebritati paſſionis accommodãtur, quãdo ergo in eandem feriam feſtum incidit, aut natiuitatis domini, aut aſſumptionis beatæ Virginis, aut aliud quod iocũ de celebrandum eſt, quomodo ijdẽ pſalmi accommodabuntur? Item ad cõpletorium vbi certas nocturnas præces contra dæmonum inſidias eccleſia ſemper cecinit, nihil opus erat ſingulis ferijs pſalmos commutare. Haud. n. tãti refert totum pſalterium hebdomadatim ꝑlegere, quam orationes tẽporibus & neceſſitatibus eccleſiæ adaptare. Hæc dixerim non quod in cœlum, hoc eſt in Apoſtolicam ſedẽ cui ſummus honor ſemper deferẽdus eſt, os ponere cogitauerim, ſed vt alios Antiſtites inferioris claſſis admonuerim ne ꝑgãt in ſuis eccleſijs nouis horarum ritibus clerum conturbare. De officio beatæ Virginis controuertitur itidem inter Doctores, vtrum ẽt ſit in præcepto eo quod hac de re nullum extat ius, ſed ſola conſuetudo, Immo uero ſi hiſtorias conſulas, res non eſt antiqua, ſed forte a trecentis hinc annis. Nam ante Bernardi tempora & religionum Mendicantium inſtitutionem non increbuerat tanta uirginis deuotio. Quocirca ſi coniecturis agere licet, hæc conſuetudo non cœpit tanquam uim habens præcepti, alias alicubi legeretur. ſed ex pietate & deuotione, qua ſanctiſſima Virgo digniſſima erat. Atque huius nonnullum iudicium eſt, quod inſtitutione noſtri ordinis iuſſum eſt vt ſurgentes fratre, illic in Dormitorio officium Virginis nocturnum recitando ſoluant, quod ſi præceptum eſſet eccleſiaſticum in choro iuberetur ſolui. At uero decurſu tẽporis conſuetudo adeo inualuit, ut nullus doctorum aut ſanorũ patrum negare audeat vim habere præcepti. Quare neque debuit omnino ab eccleſiaſtico more abigi, quamuis Breuiariũ illud citatum, eiuſmodi vinculum diſſoluerit. Iam enim clerus adeo ſacerdotia eccleſiaſtica quaſi ſeculari ſibi iure poſſidẽt, videlicet quia uel ſucceſſores a prædeceſſoribus hæreditant, vel propria ſolertia & pecuniæ diſpendio conquirunt, ut uix arbitrẽtur ad officium teneri ſed illud cunctis alijs negotijs poſthabẽtes in dies procurent leuius reddere. De officio autem mortuorum idem eſt cenſendum, quamuis mos iſte, ut D. Thom. quolib. 6. art. 8. inſinuat, potius introductus eſt ratione prębẽdarum quas clerici poſſident, quam ratione meri ordinis. Ad officium namque animarum poſtridie feſti omniũ ſanctorum manifeſtum eſt omnes clericos in ſacris teneri, cum ſit illius diei proprium, ſed ad aliud officium quod ſecundum diuerſarum eccleſiarum conſuetudines diuerſimode aut dictim aut hebdomadatim ſoluitur, apparet non teneri, niſi eos qui ex decimis uiuunt, puta beneficiatos vt illic cenſere San. Thom videtur etiam illos qui in ſcholis exiſtunt, nam retribuitur pro bonis, quæ mortui eccleſijs reliquerunt. Et ideo in religionibus tenentur ſinguli clerici ſecundum ſua ſtatuta, ut reor, ſub pœna peccati mortalis illud exoluere. Seculares autem clerici, qui nullum eccleſiaſticum habent beneficium, non eſt ita conſtans ad eiuſmodi onus lege cogi, tametſi cum iam ſint ſacris mancipati, videantur more teneri eccleſiæ, cui ſubduntur. De Litanijs demum, quę in profeſtis diebus nocturno officio adhibentur, bene arbitror cenſere, qui aiunt eiuſmodi conſuetudinem nõ habere uim præcepti. Nõ enim habens

Marginal notes: Additio auctoris. — De officio beatę Virginis controuerſia. — Officiũ B. Virginis ſub præcepto debetur. — De officio mortuorum D. Tho. — De litanijs nocturno officio adiectis.

habent formam vt ſint pars diuini officij, ſed ſunt precationes quædã ad ſanctos adhibitæ, qui ſolutum munus Deo offerunt. Et fortè ortum habuerunt inter religioſos propter ſatisfactoria flagella, quibus tunc uapulabant. Quare iam nunc in ordine noſtro ſancitũ eſt, vt chorus duntaxat Litanias dicat, qui autem priuatim orant, ab illis dicendis ſint abſoluti. Sequitur de tpe & ordine horarũ.

Secũda conclu.

Secunda concluſio. Quamuis in cõi adeo ſit neceſſarium, officium ſtatis per eccleſiam horis perſolui, ut eius omiſſio culpa ſit mortalis, tñ priuatim tpa & ordinem mutare licet culpa nonnulla eſſe poſſit, non tamen mortalis.

Probatio prioris. partis concluſio.

Prima concluſionis, pars inde conſtat ꝙ ut artic. 1. monſtratum eſt ſanctiſſimis rationibus eccleſia horas publicis dicendis laudibus ſtatuit, & præſertim ut ſciret populus, quo tpe ad eccleſiam confluere deberet. Quapropter ſi ordo ille intermitteretur, pergrauem offenſam eccleſia pateretur, ex grauitate autẽ obiecti æſtimatur culpæ magnitudo, eſſet ergo mortalis. Vnde Clementi. 1. de celebratione Miſſarum. Graui inquit conciliũ, turbatione mouemur, ꝙ nonnullorum rectorum negligentia &c. Quo fit, vt eiuſmodi delictum præfectis eſſet impingendum, atque illis, quibus cura publica incumbit, ut officium diuinum in cõmuni fiat. Vnde ad ſignificandum, quantum ad hoc referat ſubdit concilium, Sancimus, ut illi ad quos id pertinet &c. Eo infra, ut cathedralibus regularibus, ac collegialibus eccleſijs horis debitis deuote pſallatur.

Suadetur altera cõcluſionis pars.

Secunda uero pars concluſionis probatur. Nam quòd à priuatis perſonis tempus & ordo mutetur, cũ in conſpectu populi non fiat, non præ ſe tantũ fert abſurditatis ut lethalẽ obducat maculam, imo uero licet cũ ſine cauſſa fit, leui ſaltẽ culpa non careat, tñ aliquando nullam prorſus affert. Qui enim, inquam, abſque ulla cauſſa horam conſtitutam prætermittit, abſque dubio ſaltem uenialiter peccat: Nam quod ſæpe & ſæpius inculcare non uereor, cum hoc ſit proprium clerici munus, illud debet cunctis alijs negotijs anteferre, nempe ut quando in choro canitur, ipſe officium ſoluat, ut cum alijs orare cenſeatur, eo vel maxime quod ſi ſemel horam legitimã prætermittat, periculum imminet, ut uſque ad noctem rem prolates, & tunc potius murmurando quàm orando debitum indigne ſoluas, quod fœdum eſt. Quare ut notatur in c. presbyter. de celebratione Miſſarum, tutius illi eſt qui impedimentum timet, horas præponere, quàm poſtponere. Igitur cum apud aliquem Summiſtam legeris horarum ordinẽ non eſſe in præcepto, duobus mode raminibus illud attempera. ſ. quantum ad eos, qui priuatim orant. Et rurſus quod illos ſub mortali reatu non obligat.

Explicatur celebris ſummiſtarũ aſſertio.

Attamen qui vel ex culpa vel abſque illa horam, exempli gratia, primam, aut tertiam, immo etiam nocturnum officium dicere quando debuit, omiſerit, ſi poſteà occurrit tempus quo poteſt choro intereſſe conſultius eſt ut inibi poſteriores prius perſoluat, & poſteà priuatim priores, quàm ſi ut ordinẽ ſeruet choro abſit. De ordine præterea miſſæ inter alias horas meminit Veruecenſis, quem Syluest. refert. verb. Miſſa. §. 6. qui ait eum qui ante nocturnũ officium puta matutinos Pſalmos & laudes, Miſſam celebrat, mortaliter peccare, quod idem Syluester ait omnes Summiſtas tenere. Et Anton. 3. par. tit. 13. c. 4. citat in eandem ſententiam Hoſtienſis & alios quibus non refragatur.

Veruec. cenſ. Syluest.

Anton. Hienſis.

Hoc autem abſque ullo iure & ratonis fulcimento dictum eſt. Nec conſuetudo cẽſenda ullo pacto eſt tale præceptum inuoluere, nam ſacrificiũ Miſſæ non connumeratur inter canonicas horas, cum tantũ ſint ſeptem, ſed per ſe antiquitus ſua habebãt ſtatuta tẽpora, ſaltem Miſſa ſolemnis, quã maiorem appellant, ſcilicet diebus feſtis poſt tertiam, de conſecrat. diſt. 1. can. nocte. & in profeſtis poſt ſextam, ut illic canon. ſolent, & in diebus ieiunij poſt nonam.

Non eſt mortalis culpa Miſſam celebrare ante matutinũ officiũ perſolutũ.

De priuatis autem nihil eſt cautum, præterquam quod niſi ex priuilegio, neque poſt meridiem celebretur, neque ante lucem, excepta nocte Natalis Domini. Si ergo ſoluere nocturnum officium ſexta aut nona hora diei non eſt mortale neſcio unde inferatur, quod celebrare prius Miſſam ſit mortale, quãdoquidem diſtincta ſint officia, neque unum habeat neceſſarium ordinem ad alterũ. Forſan ob conſuetudinem, uenialis eſſet culpa, ubi

fieri

fieri poſſet commode, ſi non prius nocturnum ſolueretur officium, uñ ob cauſſam aliquam ordinem anteuertere, nulla eſt culpa, utpote ſi illi qui nondum matutinos dixit cauſſa incumbit celebrã dij, quia uel prælatus præceperit, uel aliquis eleemoſynam offert ut ſtatim dicat. Imo uero ſi quis propter morbum aliquem legitimum haberet excuſationem ſoluendi officium diuinum non uideo cur non poſſet ſacrum Miſſę facere quamuis neq. dixerit neq. dicturus eſſet cæteras horas. De prima autem nullus reſtat ſcrupulus. Qui.n. in conuentu auroræ Miſſam & reliquas ante primam dicere iubentur, melius facient poſt Miſſæ celebrationem intereſſe choro ad primam quam illam ante Miſſam ſoluere, niſi eos obligare uelis ut bis eadem dicãt, quod eſſet ridiculum. Igitur ordo legitimus eſt, ut diuinum officium ſuis horis perſoluas, priuatã uero Miſſam, quando fuerit expedientius, quamuis decorum eſt ut ſi poſt primam celebraueris illam prius ſoluas.

Melius eſt poſt miſſam celebratã, choro intereſſe ad primam quam illam ante Miſsã ſoluere.

Poſt hæc de loco ubi horæ dicendæ ſunt, tertia concluſio ſuperioris fere inſtar conſtituitur. Horæ quidẽ in communi & ſolenniter in eccleſia ſunt de præcepto celebrandæ, priuatim vero vbique dici poſſunt.

Tertia conclu. Probõ.

Prima pars ſimiliter vt ſuperior nota eſt, nam tẽpla in hoc extructa deſtinataque ſunt ut illic horæ celebrentur, ſicuti & Miſſarũ ſolennia. Quare in Clementina. traui. de celebratione miſſa. in eccleſijs iubentur horæ pſalli. Nihil tamen obſtat quo minus in aulis principum eadem canantur officia, atque alibi ex priuilegio, quamuis Miſſa profecto non deberet domi permitti. De hoc autem alias. Priuatim uero nulla eſt culpa, vbiuis dummodo locus non ſit adeo indecens, horas pendere. Quamuis Innocent. Hoſtienſ. quos Syluest. uerb. hora. S 3. refert, cenſeant beneficiatum clericum teneri ſingulis diebus horas dicere uel audire in eccleſia, niſi iuſto impedimento excuſetur, alias ſi in camera dicat, debitum, inquit, non reddet.

Innocẽ. Hoſtiẽſ. Syluest.

Sed re uera uſq. adeo hoc eſt rigidum, ut non ſit tenendum. Veruntamen eatenus Innocentii ſententia uerum habet, ꝙ qui ſtipẽdio eccleſiaſtico ſeruitur, quod ꝑ officiũ ei ſupeditatur, non debet cauſſas abſentiæ excogitare & fingere, vt eccleſiam ſuo ſeruitio defraudet, ad quod tenetur, cuius alimentis uiuit. Alioqui iniuſtitiam committere, imo tam aperte hac parte poſſet eſſe iniuſtus, vt ad reſtitutionem teneretur.

Nihilominus tamen etiam illi qui priuatim diuinum officium canonicè ſoluũt, curare debent ut ſi non in eccleſia, ſaltem domi oratorium habeant pro ſua facultate deſtinatum, vbi attente & deuote tam egregium religionis officium Deo ualeãt exhibere. Nã illud in foro aut in uicis more aliorum negotiorum ſecularium præſtare, præterquam quod attentioni impedimentum obijciut, non habet illam honeſtatem, quam res pro ſua dignitate depoſcit. Adde, ꝙ locis indecentibus, ut ubi profana fiunt, & inter compotandum, & dum naturæ ceditur, eſſe non poteſt abſq. culpa. Quare multo eſt cõgruentius, tempus orandi differre, quam illis locis aut temporibus orare.

Diuinæ preces loco honeſto ꝑ ſoluẽdę.

Argumẽta igitur initio quęſtionis obiecta, ſoluta reſtant.

ARTICVLVS V.

Verum ad ſoluendum canonice diuinum officium requiratur attentio.

QVintum deniq. circa orationem meditandum eſt orandi modus, qui in deuotione attẽtioneq. adhibenda poſitus eſt. Arguitur ergo, quod huiuſmodi attentio ſit per totum officiũ neceſſaria. Oportet enim, ait redemptor Ioann. 4. cum Deus ſpiritus ſit, ut ij qui adorant eum, in ſpiritu & ueritate id faciant, quare oratio dicitur aſcenſus intellectus in Deum, ubi autem non eſt attentio, neque ſpiritus adeſt quo in Deum cõſcendi poſſit, ergo illa eſt ſemper neceſſaria.

Primũ argum.

Secundo arguitur. Orationi, quippe q̃ actus religionis exiſtit, neceſſarium eſt ut omni careat peccati macula, qui aũt abſque attentione Deum aliquid oraret, potius eum deridere appareret, quàm honorare. Cuius exemplum Baſilius in libro de uita pfecta. c. 2. a principe humano depromit. Attentione enim, inquit, orãti in primis opus eſt, nam ſi ante principem cõſiſtas, negligentius te habendo, minimè audiendo, minimè rñdendo, minimeque

Secũdũ. Baſilius.

aſpicien-

aſpiciendo, ſed alio uerſum oculos flecten do, non ſolum non placabis, ſed ad iracundiam eundem prouocabis Quanto magis ante Deum, qui tuam conſcientiam intus & in cutē nouit, & qui ſi quid uacillas, ſtatim deprehendit. Tertio, & eidem conſonat præceptum Innocentij c. Dolentes de celeb. Miſſar. ubi diſtricte præcipit in uirtute obedientiæ, ut diuinum officiū quantum nobis Deus dederit ſtudioſè celebremus pariter & deuotè. In contrarium tamen eſt, quod id quod in hominis poteſtate ſitū non eſt, neutiquam nobis ad culpam imputatur. Tenere autem fixam mētem, ut non diuagetur, non ſemper nobis eſt poſſibile, imo propterea David lamentatus aiebat, Cor meum dereliquit me.

Tertiū. Innocē.

Potiſſima orationis conſideratio eſt de deuotione & attentione, quæ illi partim neceſſaria, partim uero maximum ornamentum eſt. Et vt res eſt pretioſiſſima, ita tū difficillima, tū ſubinde rariſſima. Ea.n. natura eſt omnium rerum quæ excellentiſſimæ ſunt. Formauimus autem articulum de attentione orationis in genere, eo tenore, quo eum D. Tho. tractauit. 2. 2. q. 83. cuius eſt art. 13. vt inde ad attentionē horis canonicis neceſſariā deſcendamus. Vnde quo eius mentem præmittamus, ait bifariè aliquid eſſe neceſſarium, ut 5 Metaphyſic. Philoſoph. auctor eſt. Vno mō, per quod melius & decentius peruenitur ad finem, ſicut equus ad peragendū iter. Atque altero ſimpliciter vtpote ſine quo res ſuum finem attingere nequit, ueluti cibus ad uitam. Pari modo attentionis neceſſitas duobus modis exiſtimatur. Vno, ut tam diu perſeuerat quandiu oro durat, atq; altero ut cum quis ad orandum ſe accommodat, attendat quid facere aggreditur. His præhabitis ad quæſtionem ſeptē concluſionibus reſpondetur, quinque ad genus orationis uniuerſim ſpectantibus, duabus ad horas canonicas propriè attinentibus. Prima attentio priori mō, hoc eſt per totam orationem neceſſaria eſt ei, ſi neceſſarium, priori etiā ratione uſurpetur. Eſt enim ſplendidiſſimum orationis ornamentum & decus ſingulis uerbis attēdere, quis, quid, cū quo loquaris. Si autē poſteriori modo, hoc eſt ſimpliciter neceſſitatis nomen accipias, tunc in oratione trinus eſt conſiderādus effectus, Primus, ut actus ſit moraliter bonus, ſi extra gratiam fiat, idemque meritorius ſi ex gratia procedat. Et de hoc ſtatuitur ſecunda concluſio. Vt actus ſit moraliter bonus, atque adeo meritum apud Deum, non eſt ſimpliciter neceſſarium, ut attentio toti orationi aſſiſtat, ſed ſatis eſt, ut qui oraturus accedit, animaduertat, quid operis inceptet, tunc enim uis illius attentionis uirtute per totum durat, vt faciat illum actū eſſe humanum. Secundus orationis effectus, eſt impetratio Et de hoc ſimilis conſtituitur tertia concluſio. Neque ad iſtum effectum ſimpliciter neceſſaria eſt attētio, quæ totam orationem comitetur, imo ſi quis initio attendat quid petit impetrare poterit. Tertius denique effectus orationis eſt, idemque præcipuus, ſpiritualis quædam mentis refectio, dulciſſimaq; recreatio, quæ ab eloquio cum Deo inito inſtillat. Et de hoc adhibetur quarta concluſio. Ad huiuſmodi effectum aſſequendum neceſſaria ſimpliciter eſt attentio, q ſit totius orationis indiuiduus comes. Eſt enim attentio huiuſce effectus cā coæua, quippe quod cū illa prima ceſſat, effectus quoque euaneſcit. Et ratio eſt, q huiuſmodi mētis refectio nō in habitu, ſed in actu ſpiritualis uitæ conſiſtit. Quare niſi attentione præſenti, extare nequit. Vnde Paul. 1. ad Corinth. 14 Si orem lingua (ſcilicet ſola) mens mea ſine fructu eſt. Quinta cō cluſio attētionis explicatoria eſt. Triplex eſt attentio, quæ uocali orationi adhiberi poteſt. Prima ut quiſq ad uerba duntaxat attendat, ne prolatione erret. Secunda qua attēditur ad uerborum ſenſa. Tertia, qua attenditur ad finem orationis, ſcilicet ad Deum & ad rem, pro qua oratur, quæ quidem eſt maxime neceſſaria. Et hanc etiam poſſunt habere idiotæ, immo uero & docti ſic per hanc Deo poſſunt mente affigi, ut alium obliuiſcantur. Hæc D. Thom. quæ generalia ſunt omni uocali attentioni, tam ſpontaneæ populi, quam clericorum canonicæ. Quæ autem antequam ad eā quæ horis canonicis neceſſaria eſt deſcendamus, iſta explicatius euoluantur, notādum quod attentionis quæſtio in uocali oratione locum habet, nam in mentali, cum ipſa eadem attentio ſit ip ſiſſi-

Margin notes: S. Tho. — Bifariā aliquid eſt neceſſarium. — Prima conclu. — Secūda conclu. — Tertia conclu. — Quarta conclu. — Rō concluſiōis. — Paulus. — Quinta conclu.

ipſiſſima oratio, vanum eſt quærere vtrū illic requiratur attentio. Eſt enim repugnantia, mente orare & nō attendere: nā cum primum diuagari mens incipit, orare deſinit. Immo ob id mentalis oratio ſępenumero opratior eſt, quod cum mens ad verba non effunditur, diuinis haurien dis myſterijs liberius uacat. Quare ſola vocalis oratio eſt, quæ attentione carere pōt: nimirum dum aliorſum cogitatione diffluente, lingua dat ſine mēte ſonum.

Secūdū. Secundo notandum, ꝙ attentio & deuotio, præſertim ut uulgus nomen deuotionis vſurpat, res ſunt diuerſæ. Vulgus namq. deuotionem eam eſſe putat, quā in 4. concluſione diximus mentis eſſe refectionē, & recreationem, cū tamen Latinè aliud aurib. inſonet. Deuouere nāque eſt aliquid ſanctè promittere. Vnde deuotio (vt 2.2.q.82 ait S Th.) eſt quędam animi in alterius obſequiū propenſio, & applicatio: nempe dū quis paratiſſimus eſt & promptiſſimus, Deo vel diuo obſequi ſic n. dicitur quiſpiā ſacroſanctæ virgini deuotus. Immo cum morte ſe qſque pro re aliqua deſtinauit, dr̄ animam deuouiſſe. Attendere uero, nihil aliud ſonat, quàm mentem habere pręſentem ad id quod dr̄: nempe ut quod lingua foris perſonat mens ſimul intus concipiēdo loquatur. Et quod ait Auguſt. hoc uerſetur in corde, quod profertur in ore. Vnde illic Paul mentem appellat uerborum animam. Quæ ſine anima, inquit, ſunt uocem dantia, ſiue tibia, ſiue cithara &c. Etenim ceu uox tubæ, ille qui ſine attentione orat. Et ideo ſubdit inferius: Orabo ſpiritu, orabo & mēte. Diſtinctæ ergo res ſunt deuotio & attētio. Stat enim aliquē deſtinatū habere animū ad Dei ſeruitiū, qui tamen mente dum orat non ſit attentus, & fortè uice uerſa. tametſi deuotio ſuapte natura cauſſa ſit attentionis. Nam qui animum procurat diuinis obſequijs habere præſentem, ille & in oratione attentum eum habebit. At uero quoniam ex illa mentis pręſentia & attentione diſtillat, ut diximus, ſpiritualis quędam dulcedo, qua anima reficitur & recreatur, hāc uulgus appellat deuotionem cum tamen potius ſit deuotionis attentionisque effectus & fructus. Ex quo ſit, illarum trium attentionis ſpecierum poſtremam eſſe fructuoſiſſimā. Prima namque, puta attentio ad verborum prolationem infirmus eſt attentionis gradus, quem habere nō poteſt niſi qui linguam norit, ob idque clerici omnes ſaltem debent eſſe Latini, alias recte & congrue efferre verba nequibunt. Secundum autem gradus, puta ad ſenſa attendere, non omnibus Latinis congrui, niſi Theologiæ peritis. Tertius uero ſpiritualibus eſt familiaris, etiam ſi ſint idiotæ. Iſti namque qui alia myſteria non callent, attendunt dum orant, tum ad diuinā maieſtatem, cum qua loquuntur, tum ad ſuam exiguitatem, qui loquuntur, & præterea ad eorum neceſſitatem quæ poſtulant. Supremus autem ſcopus orandi eſſe debet, cor & mentem quam maxime fieri queat deificare. Quocirca ſi poſſibile eſſet, in deitatem ipſam, ſatius ſemper foret attendere. Quod ſi uel in alios ſanctos vel in ſacram Virginem attendatur, non ſic debet illic mens gradum figere, ac ſi ultimus eſſet ſcopus, de quo indocta plebs ſæpiſſime errat, ſed debet id tanquā medium accipi, per quod ad diuinitatem, quantum Deus dederit, aſcendatur. Quapropter oratio à ſanctis ſic deſcribitur ut ſit aſcenſus mentis non in diuos neque in alias ſupremas ſubſtātias, ſed in Deum ipſum. Quin uerò meditatio paſſionis Chriſti cęterorumq. eiuſdem humanitatis myſteriorum dum oratur, etſi ſanctum ſit cōcilium, haud tamē illic ſiſtenda eſt mēs tāquam in fine, ſed tāquam medio utendū, quod omnium ſupremum eſt ad diuinorum amorem. Cuius quidem nos meditatiſſime eccleſia admonet. in præfatione Natiuitatis. Per incarnati n. inquit, uerbi myſterium, noua mentis noſtræ oculis lux tuę claritatis infulſit, ut dum uiſibiliter Deum cognoſcimus, per hunc in inuiſibilium amorē rapiamur. Ex quo fit rurſus, ꝙ attendere ad id quod petis, ſi temporale eſt, quamuis quadam tenus, liceat, periculo tn̄ nō caret, ne diuinā maieſtatē illuc referas. Et ideo non eſt illic diutius immorādū. Imò uero cū inter ea quę a Deo nobis efflagitanda ſunt, ſempiterna gloria, ac ſubinde gr̄a & uirtutes, quibus illuc promouemur, apicē & culmen teneant, tn̄ neq. in iſtis eſt finis orationis conſtituendus.

Deuotio & attentio res diſtinctæ.

Corollarium.

Supremus orādi ſcop⁹.

Orationis definitio.

Secūdū documētum

d.us'. Etenim, etſi propterea quòd Deus ipſe eorum obiectum eſt, ſaluberrimum ſit poſtulare, tñ intentionis uertex in Deum ipſum, eiuſq. gloriam, qua ipſe beatus exiſtit, referendus eſt: uidelicet, ut id ipſum quod eius conſpectu frui expetimus, non tam ad noſtrum bonum, quod ad amorem attinet concupiſcentiæ, quàm ad ſuum ipſius, quod amor eſt beneuolentiæ, referamus: nempè non tam ad id quòd noſtra uoluntas, quàm ad id quòd ſua expleatur: qua uoluit ſuam propriam fœlicitatem in nos effundere. Quamobrem in horis ſingulis dum inchoantur, poſt petitionem diuini adiutorij ſtatim initio canitur, Gloria Patri &c. tanquam ſcopus quò tota referatur oratio. Hæc autem alius eſt loci fuſius diſſerere. Hinc ergo ad propoſitum reuertentes,

Sexta conclu.

ſtatuimus 6. concluſionem. Attentio eſt in præcepto, non ſolum clericis canonicè canentibus & orãtibus, ſub reatu mortali obligante: verum & ſuo modo ſecularibus, dũ ſpõtaneas fundunt preces.

Rõ concluſionis.

Vtriuſq. partis ratio ex ipſa rei natura proficiſcitur: nam cum orare ſit actus uirtutis, neque vero cuiuslibet, ſed religionis, neceſſe eſt vt fiat, quãdo, & vbi, ac potiſſimũ quo modo oportet: quibus circunſtantiarum ornamentis vnaquæque virtus ſecundum Philoſo. veſtitur: modus autem nullus eſt naturæ orationis germanior, quam attentio. Quatenus autem ad horas canonicas res attinet, concluſio peculiariter probatur

Innocẽ.

ex verbis Innocen in concilio generali, c. dolentes. de celeb. Miſſ. ubi ait, Diſtrictè præcipimus in uirtute obedientiæ, ut diuinum officium nocturnum pariter & diurnum, quantum eis (nempe clericis) Deus dederit, ſtudioſe celebrent, pariter & deuote. Verba namque illa, diſtrictè in virtute obedientiæ, planiſſimè oſtendunt præcepti vim, obligantis ſub reatu mortali. Neque vllius eſt apparentiæ eiuſmodi cauillatio, ꝙ præceptum illic non fertur ſuper modum attentè deuoteq; orandi, ſed ſuper ſubſtantiam, vt diuinum officiũ integrè perſoluatur. Nullius inquam, eſt apparentiæ, nam cum præceptum illud iã pridem, ut dictũ eſt, in eccleſia extitiſſet, nulla erat in Concilio oborta de illo qõ: ſed quia modus dicendi ſenſim in præceps ibat, curatum eſt ſub præcepto illum inſtaurare. Adiectio autem illa quantum eis Deus dederit, anſam prima fronte offerre poteſt dicendi quod attentionis modus relictus fuerit orantis arbitrio. Attamen non ſic ſe res habet, ſed ſenſus eius eſt, quod nemo teneatur ſummam adhibere attentionem ac deuotionem: ſed tamen apparare ſeſe, modo ſtatim explicando, vt per ſe non ſtet quo minus Deus deuotionem atque animi refectionem influat.

Obiectio.

Quod ſi aduerſus huiuſmodi ſententiam inde arguas, quod eccleſia de actibus animi internis, utpote quos minime nouit, iudicare non debet.

Solutio

Reſpondetur, quod quamuis per ſe, ſi illos ſeorſum ſpectes, ſub eccleſiæ iudicium non cadant, nihilominus tanquam exteriorum radicem aut circunſtantiam, mandare de illis poteſt. Dum enim annualem confeſſionem indixit, ſubſequenter iuſſit ut mente de peccatis cogites, illaque memoriam reuoces. Immo in Clemen multorum de hæreticis, eos qui odio uel amore hæreticos inquirunt, aut inquirere prætermittunt, excommunicatione ferit: quam non incurrent, niſi ex huiuſmodi affectionibus delinquant. Pariter ergo præcipere potuit attentionem, quæ orationis ingenio & conditioni natiua eſt. At ne quis nimium mandati rigore perterrefiat, adhibetur

Septima concluſio.

concluſio 7 Præceptum attentionis in officio diuino canonicè perſoluendo, duo includit: uidelicet vt orandi initio quiſque attendat quid agere aggreditur. Præterea, vt talem attentionem inter orandum conſulto & ex profeſſo non interrumpat, hoc eſt nihil conſultò & meditato agat per quod animum a priori attentione diſtrahi deprehendat'. Quin, vero ad prius membrum ſatis eſt, ut uirtute alicuius præcedentis intentionis & cõſuetudinis fiat. Vt ſi quis, dum ſignum ad horas datur, ad chorum de more uadit, aut ſecum priuatim, faciẽdo id quod ſolet, recitare inchoent, per illud ſatisfãcit præcepto. Secundum autem membrum declarat

D. Th.

D. Thom. art. citato in ſolutione tertij. Si qs enim, inquit, ex propoſito in oratione mẽte vagetur, hoc peccatum eſt, & impedit orationis fructum.

Pecca-

Peccatum inquit eſt: vbi præceptum denotat. Et fructum orationis amittit, puta nō ſolum animi refectionem, quam ſupra diximus non durare niſi quamdiu attentio durat, uerū & meritum & impetrationē: quia ſtudio dimouetur ad attentione. Et

Augu.

in hoc, inquit, ſenſu accipiēdum eſt illud Aug. in regula: Pſalmis & hymnis cū oratis Deū, hoc uerſetur in corde, quod profertur in ore. Euagatio uero mentis quæ fit præter propoſitum, orationis fructum non tollit. Intellige meritum, & impetrationem, ut ſupra expoſuimus, nam animi

Baſilius

refectio non prouenit niſi dum ad rem attēdis. Vnde Baſil. loco citato de uita perfecta. Si debilitatus inquit, a peccato fixe nequis orarē, quantumcunq. potes, teipſum cohibeas, & Deus ignoſcet: eo ꝙ nō ex negligentia, ſed ex fragilitate non potes, ut oportet, aſſiſtere corā Deo. Hæc ille. Vbi nota, quod ex negligentia craſſa mentem diuagari permittere, eodem relabitur, ac

Quid mentis diuagatio.

ſi conſulto id faceres. Eſt. n. nauigatio mētis, cū cogitatio a propoſito auerſa abſq. ullo ſcopo oberrādo diſcurrit, Cuius quidem cauſſa multiplex eſt. Prima quidē, quam Baſilius ſignificat, ſ. mentis debilitatio & languor, quem ex peccato originali contraximus per quod frenum originalis iuſtitiæ amiſimus. Vt. n. q nō eſt poplite firmus, non poteſt fixè incidere: ita neq; mēs noſtra firmiter propoſitæ meditationi adhæreſcere. Et ſicut ſol dum fluctuantem aquam irridiat, non poteſt radios ſolide illic infigere, ſed uidentur titubare, ſic ſe habent diuini radij in mentibus noſtris. Præterea & praui habitus noſtrorum ſcelerum & inſolita conſuetudo mundana cogitādi. Nam ſicut corruptus humor corporeus quo ſemel fluere incipit, illuc

Quoties quis dedita opera mētē ab attētione non dimouet, orādi p̄ceptum nō omittit.

ſemper ac pertinaciter decurrit, ſic & lubrica noſtra cogitatio. Accedit & ſupra hæc omnia, dæmonum infeſtatio, qui nobis in oratione quà cum Deo tā familiariter conuerſamur, infeſtiſſimi ſunt. Quapropter nec nobis demirandum eſt, quod mentē in oratione retinere nō poſſumus, neque tamen deſperandum, ſed tanquam in re ut pretioſiſſima, ita & difficillima, omni potius diligentia enitendum, ut orātes, præſentes animo, ſimus, primum diuinum fauorē cōtra dęmones imprecādo. Hac enim rōne nos inſtruxit eccleſia, quę canendi exordium inde auſpicatur; Domine labia mea aperies. Et, Deus in adiutorium meum intende. Deinde & cogitatricem mentem aliunde, quantū in nobis eſt, dimouentes, ad diuina aſſueſaciendo. Quò aūt ad rē redeamus, quoties quis dedita opera mentem ab attentione non dimouet, præceptum orandi nō omittit. Vt aūt rei perſpicuitate timoratis cōſcientiis conſulamus, nemo cēſendus eſt attentione ex profeſſo diſtrahi, niſi hæc cōcurrāt, videlicet vt dum horas pendit, alio negotio occupetur, qđ ſuapte natura orationis attentioni aduerſetur. Vt ſi quis, uerbi gratia, tunc legat, aut ſcribat, aut pingat, aut id genus aliquid faciat, quod attentionē requirit. Quare ſi dum quis orat, manus lauat, aut ſe induit, aut aliud quidpiam facit, quod nō tantam aīaduertentiam expoſtulet, etſi contra orationi dignitatem male faciat, & forſan uenialiter peccet, haud tamen contra præceptum mortaliter. Dixerim forſan uenialiter, quoniam non ſemper eſt peccatum, immo in ordine noſtro præceptum nobis eſt vt ſurgentes officium Virginis dicamus, & ut antiqua indicat Dormitorij diſpoſitio, inter induendum ſe fratres illud inchoabant, uidelicet ut iniqua phantaſmata quæ in ipſa expergefactione occurrere aſſolēt, abigerentur. Rurſus requiritur, quod qui aliquid facit aut cogitat, quod ab orationis attentione extraneum eſt, aduertat per illud ab eadem attentione dilabi. Quare etſi vltrò & voluntarie alia cogitet (ut bene ait in ſua ſumma Caiet.) quouſque inſpiciat ſe diſtrahi, ſemper reputatur inaduertenter diuagari, atque adeo excuſatur ab omiſſione præcepti de attentione impletque adeo ſubinde orandi mandatum: tametſi diffitendum non ſit, propter dignitatem orandi & propter periculum, crebrò venialem culpam irrepere Supra hæc autem adde, quod non quoties per attentionis omiſſionem mortaliter delinquitur, neceſſitas incurritur reſtituendi, artic. proximo dicturi ſumus. Emergit autem obligatio iterum eandem horam repetēdi. Quod ſi contra hoc poſtremum uerbum ſic arguas: Qui eccleſiam ad audiēdum ſacrum die feſto intrat, cū animo

Caieta.

tamen mortaliter corrupto, ſi factum audiat, præceptum implet, ergo qui pſalmorum ſubſtātiam profert, etſi ſciens & prudens vaga mente id faciat, pari ratione ſatisfacit debito. Negatur conſequentia quia præceptum audiendi Miſſam nō obligat niſi tali ut audire ut ſit actus humanus, qualis eſſe poteſt, etiam ſi aliud ſimul adſit ſiniſtrum propoſitum. Soluere autem officium diuinum obligat ut fiat attente. Quare ſublata attentione, præceptum nō impletur. Conuincit autem præfata argumentatio quod ſi quis attente oret, quāuis id faciat adiunctā habens uanam gloriā, immo quamuis ſimul habeat propoſitum aliud mortale, ſatisfaciet præcepto quantum ad ſubſtantiam, ita ut nō teneatur officium iterare. Hæc ad pacandas conſcientias dicta ſint, nihilominus non eſſe debent contentus ſic orare: immo, vt nuperrimè dicebamus, adhibenda eſt cura & diligentia vt attentio per totam orationē perſeueret, & magis ac magis mens reficiatur.

Seculares orantes etiā ſuo modo ad attentionē tenentur.

At vero quoniam concluſionis tenores ſeculares etiam libere orantes complexi ſumus, adnotandum eſt & illos ſuo modo ad attentionem teneri. Primum, quia aliquando occurrit eis quoque orādi præceptum: vt capit. 6. & 7. ſuper Matthæ in illo Chriſti verbo, Petite & dabitur uobis adnotauimus, tametſi cum ſit affirmatiuū, non obliget pro ſemper, ſed pro tempore & loco, quod non eſt præſentis loci diſcutere. Vnde quando quis in tempus incidit eiuſmodi explendi præcepti, perinde ad attentionem tenetur atque clericus. Quare Diuus Thomas, loco proxime citato generaliter, ait, ex propoſito in oratione mente vagari, peccatum eſſe.

Dubitatio.

At vero dubium eſt, vtrum dum quis libere & ſuapte ſponte orat, teneatur etiam mente attendere. Apparet namque minime teneri, nam ſi hoc ego tempore nullatenus orare obligor, nulla apparet culpa ſi orare ad meum libitum velim, etiam conſulto mentem aliorſum vertendo. Exempli gratia: Cum opifex & mercenarius dum manibus operatur profana canit, cur nō etiam tunc orare poterit, tametſi dedita opera totam attētionem manuali opera habeat defixam? Reſpondetur collectionem nullam eſſe. Non teneor orare, ergo quamuis orem, nō teneor attendere.

Solutio

Nā quanquam licitum mihi ſit ab opere religionis nōnunquā uacare, tamē dū facio ex ipſa natura uirtutis obligor debite facere. Sicut, in operib. otioſis contingit. Nā, licet nō tenear operari, tamē dū operor, teneor ſiue aliquo honeſto id facere: alias nōnulla eſt culpa. Pariter ergo dum oro teneor pro rei dignitate orare, ne contemptor & irriſor apud Deum habear. Dixerim, dū oro, nam, ſi quis quicquid negotij faciat, vult Pſalmos recitare ut alias caueat cogitationes, non eſt cur uitio detur, quia illud non per modū orationis eligitur, ſed tanquam mentis retinaculum.

Hæſitatio.

Sed rogas nunquid perinde erit peccatum mortale, attentionem orationis aut negligere aut dimouere dū quis citra præceptorū orat, ac ſi clericus in oris canonicis id faceret? Apparet enim ſic res habere: eo quod, ut modo dicebamus, dignitas orationis attētionē exigit. Reſpondetur nihilominus non perinde peccare, nam ubi præceptum interuenit orandi, eodem præcipitur attentio. Vbi autē libere & citra obligationē oratur, ſola eſt culpa uenialis indecenter orare: quare diſtractio, et meditata, niſi contemptio adſit, nunquam erit mortalis.

Ad primum argum.

Argumēta ergo quæ in capite quæſtionis proponebantur, non neceſſitate præcepti procedunt, alias efficacia eſſent, vt cōcluſione ſexta aſſertum eſt, & in ſeptima declaratum. Sed dirigebantur ad probandum attentionem neceſſariam eſſe per cā orationem, quod re uera non probant. Et ideo ad primum reſpōdetur, illum in ſpiritu & ueritate orare, qui inſtinctu Spiritus ſancti ſecundum diuinam, & eccleſiaſticam ſanctionem ad orādum ſe accommodat: etiam ſi ex animi languore mens poſtea aliorſum deffluant. Et eidē ſufficit ut oratio ſit aſcenſus mētis in Deū.

Ad ſecūdum argum.

Ad ſecūdū ſatis inter explicādum ſeptimā cōcluſionem reſpōſum eſt, nempe quo nō quicumque mente dum orat diuagatur, Deum irritat, ſed ille dontaxat qui id uel conſulto uel negligentia craſſa facit. Auctoritati autem capituli, Dolenter, ſua eſt concluſio conceſſa, nempe, præceptū eſſe attentionis, non tamen quæ neceſſario totam orationem debeat comitari.

ARTI-

ARTICVLVS VI.

Vtrum epiſcopus & clericus id facere prætermittens quod facere tenetur, ad reſtitutionem aut præbendæ aut fructuum obligetur.

CVm decimas clerici, ut ſupra oſtenſum eſt ſtipendij loco propter officium ſuſcipiant, ordo præſentis diſputationis ut exploremus expoſcit, utrũ eccleſiaſtici ſeu epiſcopi ſint, ſeu inferiores ſacerdotes & clerici, ad reſtitutionem toties teneantur, quoties id quod debent non faciunt. Et arguitur à parte affirmatiua. In primis cap. licet. de electione, lib 6. ſancitum legimus in concilio Lugdunen. ſub Greg. X. ut ille cui eccleſia parœcialis demandata eſt, niſi intra annum ſacerdos fiat, ut reſidere in eccleſia ualeat, nulla pmiſſa monitione ſit pbenda priuatus. Cui Bonifa. c. commiſſa. eodem tit. adiecit, ut ſi mentem non habuerit ad ſacerdotium promouendi, teneatur ad reſtitutionem fructuum. Secundo. In concilio Lateranen. ſub Leo. X. ſeſſione 9. decretũ eſt, ut qui diuinum officium canonice non perſoluerit, pro rata teneatur perceptos fructus reſtituere, quod ſi ſupra dimidiatum annum in eadem negligentia perſtiterit, beneficio priuetur, quippe quod propter officium datum erat. Tertio. Non ſolum qui horas canonicas nõ pendit, immo qui corruptis moribus eſt, uidetur ad reſtitutionem obligari. Sane cum fructus eccleſiaſticos populus clericis tanquam pretiũ ſuorum peccatorum & uota apud Deum offerat, ut habetur 12. q. 1. cano. uidentes, quare ut Oſeæ 4. legitur & refertur 1. q. 1. can. ipſi ſacerdotes peccata populi comedere dicuntur. Qui autem aliorum interceſſores ſunt apud Deum tenentur pura mente integram uitam uiuere. Quare ſi aliter uiuunt, ad reſtitutionem tenentur ſecundum tenorem tituli, de condit. cau. data & non ſequuta. ff. in contrarium facit, quod neque ſtipendia, neque uero decimæ conferuntur ſub ea conditione ut quocunque actu ſtipendiatus famulus defecerit, ad reſtitutionem teneatur. Nemo enim, quæ fragilitas humana eſt, tam inculpate famulari poteſt. Præterea, quod ut lib. 3. diſputabamus, qui pœnam incurrit, non tenetur ante condemnationem illam luere.

Primum argum. — Concilium Lugdunen. — Bonifa. — Secũdũ — Tertiũ.

Quatuor capita ſunt de quibus in præſentiarum controuerti poteſt, utrum clerici ad reſtitutionem, ſeu præbendæ, ſeu fructuum teneantur, quę argumentorum uerſiæ ordine deſignata ſunt. Primum, cum qui ſacerdotium poſſidet, in animo non fert ſacerdos aut clericus fieri. Secũdum, cum prædictos ordines in tempore non recepit. Tertium, cum officium canonicarum horarum non pendit. Quartum, cum honeſtam uitam, ut clericum decet, non uiuit. Haud enim hic de ſimonia, aut de homicidio, aut de aliis ſceleribus, ob quæ uel irregularitas contrahitur ad obtinendum beneficium, uel priuationis mulcta incurritur. Illorum enim diſputationes ad alia loca ſpectant diuerſa. Sed ea hic duntaxat diſputamus, quæ ad promerẽdos decimarum fructus atque alia ſtipendia ſunt clericis neceſſaria. Ad quæſtionem ergo licet ſupra prędictum numerum, ſex concluſionibus reſpondetur.

Quatuor capita cõtrouerſiæ pſentis.

Prima concl. — Prima eſt expreſſe aſſertio prædicti c. commiſſa. de elect. lib. 6. Qui parœcialem habet eccleſiam, non intendens ad ſacerdotiũ promoueri, ad perceptorum fructuum reſtitutionem tenetur. Parœcialem inquam quæ curam habet animarum annexã, ſecus de collegiata, ut habet illic gl. Et ratio eſt, quoniam, ut cauetur in citato c. licet. eod. tit. tenetur eiuſmodi clericus in eccleſia ſua reſidere, perſeque eccleſię famulari, quod antequam fit ſacerdos, non ualet. Quocirca eadem lege comprehenditur epiſcopus. Et quãuis text. loquat̃ de receptione, pari ratione intelligitur de retentione. Quemadmodum inquã ſi dum parœciam ſuſcipis, promoueri ad ſacerdotiũ non cogitas, fructus reſtituere cogeris, ꝙ diu mentẽ nõ mutaueris, ita licet dum illã ſuſcepiſti ſanum habueris propoſitũ, ſi tamẽ id poſtea mutes decernens non fore ſacerdos, ab illo temporis articulo teneris fructus reſtituere. Itaq quocunque tempore non intenderis ſacerdotium ſuſcipere, fructus illius temporis non facis tuos, nam par eſt de acceptione & retentione ratio, ut illic ſcite in glo. notatum eſt. Et nota, Non intendens, quo uerbo comprehenditur etiã ille qui dubio eſt animo, nam qui hęſitat,

non intendit. Quocirca ſi qui parœciam ſuſcipit nondum de uita deliberauit, ſed pendens eſt animi, ut ſi res alia uia feliciùs ſucceſſerit, habitu clericali ſit renunciaturus, profectò non tuta conſcientia fructus recipit. Si autem intentionem quidem habuerit ſacerdotij ſuſcipiendi, ſub conditione tñ, niſi per mortem primogeniti fratris hęreditas paterna ſibi obtigerit, aut aliud quidpiam ſeculare proſpere ſucceſſerit, fortaſſe erit, qui dicat eum poſſe eoſdem fructus eccleſiaſticos percipere, eo q conditionalis intentio. quodammodo eſt intentio. At neque huiuſcemodi profectò cõſcientiam ſanam eſſe arbitraret, qm̃ cum textus ait, Non intendens abſolutã intentionem expoſcit. Et ratio etiam ſuffragaĩ, nã qui abſolute percipit fructus, abſolutam habere debet intentionem. Alioqui fraudulenter, ut ait text. eos recipit. Parentheſis uero illa textus (niſi uoluntate mutata promptus fuerit) non ſic aſtute intelligenda eſt, quod cum uoluntate mutata ad ſacerdotium promptus fuerit, poſſit fructus illius temporis recuperare, quo propoſitum ſacerdotij non habebat, ſed quod cum propoſuerit promoueri, iam inde ſuos illos faciat.

Quæſt. Percontaris autem utrum in eiuſmodi reſtitutione facienda expectanda ſit iudicis condemnatio, an uero nulla expectata ſententia ſit exequenda. Apparet namque ſententiam eſſe præſtolandam, eo quod

Solutio lex illa uidetur pœnalis. Reſpondetur nihilominus nulla opus eſſe iudicis cognitione, ſed eo ipſo quod quis non habeat propoſitum ſuſcipiendi ſacerdotium, fructus nõ facit ſuos, quoniam lex illa nõ eſt pœnalis. Immo collatio parœcialis ſacerdotij licet abſolute fiat, confertur tamen cum illa obligatione, ut cui confertur, ſacerdos fiat, alias fructuum dominium nõ acquirat. Quo ergo caſu locum habet Digeſtorum titulus ſupra citatus, de condit. cau. da. & non ſequu. Sed eſt prætera ad notandum quod etiam ſi ille non intenderit promouerit, immo licet propoſitum habuerit ſe uxoriæ implicandi, titulum præbendæ ſecũ rigorẽ textus non perdit. Immo quotieſcunque ſacerdos eſſe uoluerit, abſque noua prouiſione eandem ualet retinere præbendam. Porro uero ſaltem ille qui firmato animo nunquam ſacerdotalem ordinem ſuſcipiẽ di parœcialem eccleſiam poſſidet præterquam quod fructus, ut ait text. non facit ſuos, non eſt immunis à delicto iudicandus, immo crediderim mortali, niſi illam reliquerit, quandoquidem eccleſiam occupat cui ſeruire non cogitat, quod profectò abſque exitiali animarum detrimento, quarũ cura eidẽ præbendæ annexa eſt, fieri non poteſt. De aliis autem beneficiis quæ extra animarũ curam ſunt, etiam ſi ſeruitium habeãt annexum, nihil ſancitum eſt. Quare neque temere aſſerendum quod etſi abſq. clericali intentione poſſideantur, obligatio reſtõnis fructuũ inde emergat, nam odioſa iura, ut hẽt regula iuris, reſtringenda potius ſunt, q̃ amplianda. At uero neq. arbitror à culpa mortali eſſe mundum qui beneficium habet cui annexum eſt clericale obſequium, niſi propoſitum hẽat, ſi nõ ſacerdotalem, ſaltem illum ordinem ſuſcipiendi qui ad tale ſeruitiũ neceſſarius eſt. Aut ſi nullus requiratur ordo, ſaltem intẽtio neceſſaria eſt, clericorum more uiuendi. Abſurdiſſimum. n eſſet qui canonicatum, aut aliud eiuſmodi beneficium, obſequio eccleſiaſtico deputatũ retineret cũ animo ad matrimonium conuolandi, aut ſeculariter uiuendi. Quin uero neq. præſtimonia, quæ uocãt abſque culpa cũ eiuſmodi ſeculari animo & habitu poſſidẽtur qũquidem, ut ſæpe antea diximus, iſtiuſmodi titulus clericalis eſt. De penſionibus autem alia eſt ratio quippe quæ ſint eccleſiaſtico titulo conferuntur. Quamuis ipſi propter aliquem famulatum eccleſię concedantur, abſurditate non caret. Sunt. n. q cum ſacerdotiorum potiã ur. mutato animo eadem retentis penſionibus reſignãt, quas quidem coniugati retinent, quibus uxorem, & proles, & ſecularem faſtum ſuſtentent. Quod quidem adeo eſt inſtituto eccleſiaſtico abſonum, ut cur eccleſia ferat, non uiderim. Secundum caput reſtitutionis quod poſuimus erat, dum parœcialis clericus intra annum ſacerdotiũ non ſuſcipit. De quo in d. c. licet. de elect. lib. 6. extat concluſio, quæ hic ſit nobis ſecunda. Qui titulum habens parœcialis eccleſiæ intra annum ad ſacerdotium non promouet, nulla ẽt præmiſſa monitione, eadẽ eſt

Quid de præſtimonijs.

Quid de pẽſionibus.

Secũda concluſiõ.

eſt præbẽda priuatus. Et eſt ſimiliter intelligẽda ac præcedẽs nec ꝑ ꝙ non opus eſt alia priuatoria ſententia eo quod lex illa non eſt pœnalis, ſed conuentionalis. Enim uero cum nulli eſſet animarũ cura demandanda, niſi ſacerdos eſſet qui illico ſuã ꝓuinciam adminiſtrare poſſet, ſanctum eccleſia duxit nemini eiuſmodi præbendas indulgere, niſi cum illa conuentione, qua non ſeruata, eo ipſo ſit ꝓuatus. Quod ſi arguas. Ille facta ꝓuiſione uere & abſolute eſt præbẽdæ dominus, ergo niſi audiat, nõ eſt expoliandus. Negatur cõſequentia, quia eiuſmodi collatio ſemper, quodam modo eſt a futuro pendens. Sicuti ſi tuam tu pecuniam alicui ſub aliqua obligatione & pacto conferres, eo ipſo, quod ille pacto non ſtet, tenetur eandem tibi reddere. Illum autem canonem poſtmodũ Bonifa. c. cum ex eodem titulo. ſic moderatus eſt, ut duntaxat ratione ſtudij, quo poſſet poſtmodum ſacerdos eſſe eccleſiæ fructuoſior, ualeat epiſcopus cum hmõi clericis per ſeptennium diſpenſare. Nunc uero temporis quocunq. de cauſſa diſpenſator.

Ratio concluſionis.

Obiectio.

Solutio.

Bonifa. ad præcitã conclu.

Dubiũ.

Circa hanc ergo concluſionem nulla extat immorandi cauſſa. Tertium ergo caput reſtitutionis eccleſiaſticorum fructuũ ex omiſſione oritur ducit perſoluendi diuinum horarum officium, in quo plura cõplicantur dubia. Et primum eſt, An qui officium diuinum non ſoluit, ad reſtitutionem teneatur, & quo iure. Et incipiendo à naturali & diuino apparet in primis non teneri, quia in cap. presbyter. de celebratione miſſarum. & alijs ſupra citatis uſque ad Concil. Lateranenſ. ſub Leone X. nulla extat reſtitutionis mentio, ſed tantum præcipitur, ut ſoluatur officium diuinum. Si autem reſtitutio diuini eſſet iuris, non fuiſſet ab eccleſia tam longo ſilentio diſſimulata, ſed expreſſis uerbis explicata, nam per hoc quod orare pręuiſum eſt, non ſatis exprimitur quod aliter facientes ad reſtitutionem teneantur.

Primum argum.

Argu. 2. Item beneficia nõ ꝑ ꝓ horarum officiũ ſolum, uerum & pro alijs impenduntur clericis, qui autem alia prætermiſerit, ut ſi plebanus in ſua cura fuerit negligens. nõ ideo iure diuino ad reſtitutionem tenetur. His tamen non obſtantibus ſtatuitur tertia concluſio. Qui ſub titulo clericali ſtipendium habet eccleſiaſticum, ſiue ex decimis aut ſimilibus oblationibus, niſi diuinum officium ſoluerit, ad aliquam reſtitũnem tenetur. Hoc patet, quia huiuſmodi ſtipendia licet non quantum ad quorum tamẽ iure diuino, quin etiã naturali, inſtituta ſunt tanquam ſtipendia eccleſiaſticarum functionum. Munus autem maxime proprium clerici eſt, ut ſupra diximus officium diuinum certis horis pendere. Quare in Concilio Lateranenſ. ad hoc propoſitum allegatur quod beneficiũ datur ꝓpter officium, ergo qui nõ penderit, iure reſtitũtionis eodem iure ſubijcitur, eo ꝙ non utcũque, ſed contra iuſtitiam deliquerit. Non diximus, ſi hoc aut illo modo officium, nõ ſoluerit, neque ꝙ ad talem aut talem reſtitutionẽ teneatur, nam hæc omnia ſunt de iure poſitiuo, ſed ꝙ ſub pœna alicuius reſtitutionis teneatur clericorum quiſq orandi munus. Atqui in huius concluſionis confirmationem facit, non eſſe aliud credibile, quã ꝙ ante nuperrimũ Lateranen concil. mos fuerit eccleſiæ, ut qui officium diuinum non diceret, ad aliquam reſtõnem teneretur, alias præfatum Concilium non ſic repente tam inſigne præceptum protuliſſet, & tamen ut dicebamus, expreſſa reſtõnis mentio non hr antea in iure, ergo præceptũ ipſum orandi, ſcd'm naturale ius & diuinum ſub alicuius rõnis pęna interpretabatur.

Tertia conclu.

Probatio.

Confirmatio.

Subtexitur, nihilominus, quarta concluſio. Non quicunq. defectus in perſoluendo diuino officio immo neque omnis qui culpam inducit mortalem ad reſtitutionem obligat. Vt, ſi incogitãter proferas, aut uerſus aliquos etiam ex ſupina negligentia, & oſcitantia interpoles. Probatur, quia hoc nimirum ureret conſcientias, cum uix caduca, labiliſque hominum uita ſine huiuſmodi negligentijs tranſigi queat. Immo uero ſi matutinale officium, aut aliam horam ſeu ex culpabili obliuione ſeu dedita opera prætermiſeris, quod forte ſemper eſt mortale, aut ſi totum diem orare prætermittas, quod certe eſt lethale, non ideo ad reſtitutionem rigore iuris teneris. In primis enim qui non ratione beneficij, quia nullum habet ſed ratione ordinis orandi lege tenetur, non eſt quod reſtituat. Qui uero ratione beneficij fuerit obligatus, quã uis col-

Quarta conclu.

Probatio.

latum ei fuerit propter officium, non tamen adeo minutatim reſpondere debent ſtipẽdii portiunculę ſingulis canonicis horis, ut cuiuſque prætermiſſio ad reſtitutionem illius portionis obliget. Quoniam neque in ciuilibus familijs tam exacte requiritur ſeruitium, neq. Spiritus ſanctus cuius nutu eccleſia regitur, tales uoluit ſuis miniſtris ſcrupulos inijcere. Ex quo fit quod & ſi dum oras attẽtionẽ ſtudio, & meditato inde dimoueas, licet mortale crimen ſit, ut ſupra diximus, ad reſtitutionem tamen non obligeris, quoniam neque ſi officium prætermitteres, obligatus eſſes.

Dubitatio. Rõ dubitandi. Conc'l Latera,

At uero dubium de illis reſtat qui longiori tempore orare canonice prætermittunt, maxime ſi præbendas habeant eccleſiaſticas. Et dubitandi rationem nobis offert ſeſſio 9. citata Lateranenſ. Concilii. Cuius uerba ſunt. Statuimus & ordinamus, ꝙ quilibet habens beneficium cum cura uel ſine cura, ſi poſt ſex menſes ab obtento beneficio diuinum officium non dixerit, legitimo impedimento ceſſante beneficiorum ſuorum fructus non faciat, pro rata omiſſionis officij & tẽporis, ſed eos tanquam iniuſte perceptos in fabricas eccleſiarum huiuſmodi beneficiorum, uel pauperum eleemoſinas erogare teneatur. Si uero ultra dictum tempus in ſimili negligẽtia contumaciter permanſerit, legitima monitione præcedẽte, beneficio ipſo priuetur, cum propter officium detur beneficium. Intelligatur autẽ officium omittere, quo ad hoc quod eſt beneficio priuari poſſe, qui per quindecim dies illud bis ſaltem non dixerit. Hæc in Concilio.

Expẽdũtur uerba Concil. Lateranenſ.

In hac uero ut iacet, uerborum ſerie partim nimia uideri cuipiã poteſt relaxatio, partim uero nimia perſtrictio. Nam quod uſque poſt menſes ab obtento beneficio non cogatur clericus ſub aliqua pœna officium dicere, nimia relaxatio eſt. Rurſus, quod qui poſtea uno aut duobus diebus orare ceſſauerit, teneatur pro rata ſoluere, nimium apparet rigidum. Præterea, qđ urgentius eſt, nec uerba concilii, ut iacent ſatis ſunt intelligibilia. Habetur enim prius, ꝙ qui poſt ſex menſes ab obtento beneficio non orauerit, pro rata reſtituat, poſtea uero ſubditur. Si uero ultra dictũ tempus in ſimili negligentia contumaciter permanſerit, &c. Quæ quidem uerba prioribus non grate cohærent, nam hæc poſtrema, in ſimili negligentia, aperte denotant negligentiam priorum ſex menſium ad reſtituendum pro rata obligaſſe, quandoquidem poſt illos, rigor cogendi per comminationem priuationis beneficij adhibetur.

Explanatur Concil. iã modo citatum.

Conjcio ergo, immo certo crediderim, illud uerbum Concilij nõ eſſe, poſt, ſed, per, uidelicet ut ſenſus ſit, quod qui per ſex menſes ab obtẽto beneficio uel quamlibet eorum partem officiũ non dixerit, ſolum teneatur ad reſtitutionem pro rata. Elapſo uero ſemeſtri, ſi poſt admonitionem in quindecim diebus non bis orauerit, beneficio priuetur. Itaque primum ſemeſtre non datur tanquam induciæ, ut clericus non orans nulli ſubiaceat pœnæ, eſſet enim omni rationi diſſonum, ſed, ut non priuetur. Et hoc pacto uerba ſunt intelligibilia, alioqui minime. Colligitur ergo ex hoc Concilio, quod quæcunque horarum miſſio cum primum quis habet beneficium, eum ad reſtitutionem obliget, immo ſi rigorem uerborum ſpectes, quamuis unam dũtaxat horam prætermittat, reſtituere compellatur. Porro autem hic cenſendi rigor, nimium ius apparet, eo uel maxime quod etſi præcipuum clerici officium ſit horarum penſum, nihilominus beneficiũ pro alijs etiam officijs tribuitur, & ideo ratio non exigit ut uſque ad huiuſmodi minutias fiat reſtitutio. Neque ius diuinum ad id cogit, neque ſynodus credenda eſt tam diſtrictio rigore ſua protuliſſe uerba.

Concil. Lateranẽſe more & uſu receptũ non eſt quo ad reſtõnẽ, fructuũ benefi cij pro rata omiſſiõis officij diuini.

Igitur quo rem ſummatim comprehendamus, concilium, ſaltem hoc capitulum nondum penes, quod ſciam, uſu & more receptum eſt. Fuit enim Synodus illa nimium prolixa, & aliqua continens, quæ non erant tanti momenti. Quapropter ſalua illa auctoritate, quæ concilijs ſumma debetur, neſcio an ſit omnino neceſſarium ad rigorem ceſſionis huius omittentes unum aut duos dies, ad reſtitutionem obligare. Enimuero neque altera pars, nempe quod qui ultra ſemeſtre officium diuinum non ſoluerit, priuatione beneficii mulctetur in uſu (quod audierim)

rim) uſpiam eſt, Neq. admonitio illa, quæ illic fieri iubetur, fieri conſueuit. Haud. n. eſt ipſo facto priuatus, ut de illo ſupra diximus, qui in animo non gerit ad ſacerdotium promoueri, aut non intra annũ promouetur, ſed, ſi cõcilium ſeruaretur, eſſet priuandus. Quod ergo conſilium egomet mihi ex his colligerem, eſt pro uno aut duobus diebus nemini reſtitutionis ſcrupulum inicere, quamuis peccatum ſit mortale, ſaltem eos, qui relaxationibus cruciatæ Bullæ gaudent. quibus ad horis male penſis abſolutio continetur, ſatis crediderim eſſe tutos, quamuis eiuſmodi paruas negligentias commiſerint. Quando uero orandi omiſſio ulterius procedit, tũc compoſitio cũ ſummo Pontifice, aut eius legato locum haberet. Id quod propter auctoritatem Concilij dixerim. Nam ſtando iuri diuino, cum epiſcopo fieri poſſet.

Cõſiliũ auctoris cõtra proximam dubitationem.

Enim uero huiuſmodi reſtitutiones, ſi idẽ diuinum naturaleque ius, immo ſi pontificium priſcum conſulas, eccleſiarum fabricis adiudicandæ eſſent, aut impios uſus in ſumendæ. Etenim cum decimarum ſtipendia res ſint propriæ ipſarum eccleſiarum, miniſtri qui non ſeruirent, eiſdem ipſis deberent reſtitutionem. Quin uero idem Lateran. concilium eiſdem eccleſiis aut pauperibus fieri iubet. Attamen, iam nunc tẽporis, ut alias diximus, ſummi Pontifices ſuis uſibus neceſſarias eſſe ducunt, & ideo cum illis de reſtitutione paciſcitur.

Poſtremũ dubium.

Poſtremum denique dubium huc pertinens, ſupereſt de illis, qui eccleſiis famulari tenẽtur, non tamen pro dignitate ſatis inſeruiunt, nempe de canonicis qui in intrando chorum, indeque exeundo, conſtitutum ſignum punctim obſeruant, uidelicet, ut neque ante ingrediantur neque poſt permaneant, utrum ad reſtitutionem pariter teneantur;

Petrus Palud.

Petrus namque de Palud. in 4 diſtinct. 15. q 5 iſtorum conſcientias flagellat, dicens, quod ſi reſiduum temporis negotiis eccleſiæ impendunt, bene quidem, qui autem otioſe & ſine bona cauſſa ſponte abeſt, non eſt tutus, etſi eccleſiæ ſtatutum aut conſuetudo eum excuſet. Quoniam tale ſtatutum irrationabile erit, quod ideo conſcientias ſedare nõ ſufficit maxime in anniuerſariis eo quod qui ſua bona ſub tali uinculo eccleſiis legarunt, non ea cenſentur canonicorum ſtatutis, niſi rationabilibus, ſubdidiſſe. Nihilominus contra eiuſmodi ſcrupulum ſubiicitur quinta concluſio.

Quinta concluſ.

Vbi nõ eſt manifeſta ſtatuti peruerſitas quicunque choro iuxta tenorem inſtitutionum ſuæ eccleſiæ inſeruiens bona fide & conſcientia fructus facit, neque ad illam tenentur reſtitutionem. Concluſio eſt per ſe liquida, nam poſtquam totum collegium more, & uſu legem condidit niſi manifeſtarie prauitatem & corruptelam præſeferat, nemo eiuſdem ſocietatis, tenetur amplius de legis ratione diſcutere, ſed eam ſeruando ſatisfaciet.

Quartũ caput reſtitutionis bonorũ eccleſiaſticorum. Adrian.

Quartum denique ac poſtremum caput reſtitutionis bonorum eccleſiaſticorum ab aliquibus, ut ſupra diximus, conſtituitur, ſi clericus moribus & uita non ſit ille, quem eſſe decet. Quam quidem opinionem Adrian. Amplexari uidetur in illa ſupra citata quæſtione de reſtitutione, ubi ait, quod clericus perdite uiuẽs, & Deum continuo prauis moribus ſtimulans, aut officium debitum prætermittens, tenetur reſtituere quidquid de fructibus eccleſiaſticis expenderit: Cuius argumentũ ſupra in fronte quæſtio. 3. ſed collocauimus. Opinio tamen hæc eſſe non poteſt, niſi quorumpiam fortaſſe iuriſconſultor. qui ex ſancto potius zelo quam conſulta ratione philoſophantur,

Alexan. Halẽſis.

Nam Alexandr. Halenſis 3. part. quæſt. 36. cui Adria. illam inſcribit, non loquitur niſi de eo qui eccleſiæ non ſeruit, de quo ait, quod ſicut conductus agricola nõ laborans non eſt mercede dignus, ita neque clerici non ſeruientes. Contra illam ergo opinionem ſubnectitur 6. concluſio,

Sexta concluſio contra recitatã opinionẽ.

quamuis clerici ratione ſui ſtatus moribus inter ſeculares effulgere debeant, atque adeo tanto præſtantius, quanto quiſque altiori inſignitur dignitate, tamen ſola uitæ corruptio eos ad reſtitutionem non obligat, nam eius ſtipendia minime ei ſub tali conditione, conferuntur, ſed ut eccleſiæ ſeruiat. Tenetur enim etiam & reges & quicunque publici magiſtratus morum integritate præpollere, tamen quis dicat ſub tali pacto eos ſtipendia ſuſcipere? Adde, quod ſi ulla eſſet in tali opinione probabilitas, laqueum hominum conſcientijs inijcere, nam in tanta multitu-

dine clericorũ immuneri ſunt qui in dies lethaliter delinquunt. Et quod res manifeſte demonſtrat: eccleſia prætéribens crimina, nempe ſimoniæ, homicidii, aliaque id genus, de quibus clericis ſuis præbendis expoliantur, manifeſte animum ſuum patefacit, non eſſe ab reliquorum quopiam ſuo ſacerdotio priuare. Ex dictis ergo colligitur reſponſio q quæ neque omnino eſt affirmatiua, neque omnino negatiua, ſed media. Primo ergo argumento ex ca. licet, & quoniam li. 6. compoſito, ſuas cõceſſimus concluſiones, quę fuerunt nobis. 1. & 2. Tertio uero id quod probare contendebat, in ſexta negauimus, atque adeo eiſdem argum. ſatiſfactum eſt.

Rõ pro concluſione.

ARTICVLVS VII.

Vtrum religioſi creati epiſcopi ad obſeruantias regulares teneantur.

S.Tho.2.2.quæſt.185.art.8

QVoniam in ſuperioribus quæſtionem D. Tho. 185. de epiſcoporũ ſtatu tractare aggreſſi ſumus, ſed tamen meditatio canonicarum horarum, quam altera de clericorum bonis nobis obtulit, paulisper nos diuertere, licet non abs re, compulit, operæpretium duximus ad poſtremum eiuſdem quæſtionis articulum, quem miſſum feceramus, reuerti, ut decimum huc lib. qui præ ... de epiſcopis inſtitutus eſt, conſideratio monachorum, qui epiſcopali dignitate fulgent, concludat. Arguitur ergo quod eiuſmodi religioſi in epiſcopos promoti ad obſeruantias regulares non teneantur. Habetur enim cano. ſtatutum 18. q. 1. quod monachum electio canonica a iugo regulæ monaſticę profeſſionis abſoluit, & ſacra ordinatio de monacho epiſcopum facit, obſeruantię autem regulares ſub iugo monaſticæ inſtitutionis continentur, ergo illi qui epiſcopi creantur, ab illis eximuntur. Secundo. ille, qui ab inferiori ad altiorem gradum aſſumitur, uidetur à uinculis ſuperioris abſolui. eo quod homo non poteſt tot farcinis eſſe onuſtus. Quemadmodum, qui monaſticam profitentur uitam, ab omnibus uotis religantur, quibus erãt in ſeculo obligati. ſtatus autem epiſcopalis ſublimior eſt monachali, ergo religioſus illuc ꝓmotus, ab omnibus canonicis inſtitutis liberatur. Tertio, indiſſolubiliores monachorum nexus ſunt obedientiæ & paupertatis, epiſcopus autem ab obedientia ſuorum prælatorum fit exemptus. & ꝙ ab altero etiã paupertatis funiculo enodetur, apparet ſẽtire præfactus can. ubi aſſerit, huiuſmodi monachum creatum epiſcopum legitime poſſe paternam hæreditatem adire. Adde quod etiam illis conceditur teſtamenta conficere, ergo & ab alijs etiam obſeruantiis liberantur. In contrarium uidetur facere ca. Inno. de monach. 16. q. 1. quo ait. De monachis, qui diu immorantes in monaſteriis poſtea ad clericatus ordines peruenerint, ſtatuimus non debere eius à priori propoſito diſcedere.

Primũ argum. — Argu. 2. — Argu. 3.

Sententia D. Tho. de hac q. tribus concluſio continetur. Prima. Ad eas religionis obſeruantias quę pontificæ functioni nullo eſſe poſſunt impedimẽto, immo eſſe poſſunt adiutorio, perinde tenetur monachus ſedẽs epiſcopalem adeptus, atque dum erat in clauſtro. Huius generis ſunt continẽtia, paupertas, atque adeo religionis ueſtitus, qui eſt eiuſdem obligationis unum. Secũda concluſio. Si quæ uero inter regulares obſeruantias exiſtunt, quæ pontificis adminiſtratione obſtaculo eſſe poſſunt, ab illorum iugo eximitur, per epiſcopatum religioſus. Cuiuſmodi ſunt ſolitudo, ſilentium, grauesq. abſtinentiæ atq. uigilię, quæ corpus debilitãdo, poſſent epiſcopum ſuo muneri ineptũ reddere. Ambas has ſimul concluſiones hac rõne cõmonſtrat. Cum uterq. locus, tam religionis, quã epiſcoporum, ſit ſtatus perfectionis, hoc tamen differunt, quod ſtatus religionis uiam ad perfectionẽ ſternit tanquã eius diſcipulatus, ſtatus autem epiſcoporum eſt ceu perfectionis magiſterium. diſpoſitio autem ad aliquam formam per illius perfectionem non ceſſat, niſi quatenus eius fuerit impedimentum, ut lectio ac meditatio diſcipuli ceſſare non debet, dum fit magiſter, imo hoc impenſius facere debet. Non tamen amplius debet audire, ſed docere, quia illud huius impedimẽtum. Pari ergo modo illæ obſeruantiæ religionis quæ functioni epiſco. non obſtant, in monacho

Prima conclu. — Secũda conclu. — Rõ utriuſq concluſionis.

monacho

monacho epiſcopo non ceſſant, ſed illæ prorſus quæ obſtant. Tertia cõcluſio. Alia rum obſeruantiarum à quibus non abſol uitur, poteſt eiuſmodi epiſco. diſpenſatio ne nonnunquam per ſuam auctoritatem uti, ſicut in religione id poterat auctorita te prælati. Hæc D. Tho. quę quidẽ aliquã do indigent maiori amplificatione. Et pri mum omnium iuxta numerum concluſio. tria denotat in religioſo operum genera, quæ in eius aſſumptione ad epiſcoporum ordinem ſunt meditanda quædam. ſ. quæ non ſolum non obſtant, ſed & conferunt, ut caſtitas & paupertas atque obediẽtia, quam non relinquit, ſed mutat, ut qui pręfecto religionis obediebat, deinde obtem peret Papę. Quædam uero ſunt manifeſte repugnantia, ut ſolitudo, & ſilentium, & immodicæ abſtinentiæ. Alię uero medij generis, quę ſ. non ſemper obſtant ſed ali quando, ut ſi dicas reliqua moderata ieiu nia & lanis ad cutem indui, in ipſiſq. dor mire. Ad illa ergo primi generis ait tene ri epiſcopum monachum, ad alia uero ſe cundi, ipſo iure abſolui, ſed in reliquis, licet non prorſus ab illis abſoluatur, poſſe tamẽ ſecundum quod expedierit, diſpen ſare. De ſingulis ergo nonnihil ſeſe offert dubietatis. Primum enim membrum trinum includit uotum. ſ. caſtitatis, obedien tiæ, & paupertatis. De primo nullatenus dubitatur quin monachus illi maneat ad ſtrictus, non ſolum ſacerdotũ lege, uerũ & religionis. Quare licet cũ alijs epiſcopis, ut lib. 8. explicuimus, diſpenſare eccleſia poſſet ſuper continentia, nõ tamẽ cũ epiſcopis monachis. Neq. de ſecũdo ulla eſt ambiguitas. Nam ſicut dum religioſus in generalem magiſtrũ aut miniſtrũ ordinis aſſumitur, non obſtante obedientiæ uoto, ſoli Papę manet ſubiectus, ſic monacho ac cidit dum fit epiſcopus. Nõ inquam deſe rit, ſed mutat obedientiam. De uoto autẽ paupertatis reſtat ſane dubium nec ſolutu facile. Primum enim ſanctus Tho. in hac 2.2. tum quæſt. 88. ad quartum argumen tum, tum hic clariſſime defendit monachum factum epiſcopum nullatenus à uo to paupertatis abſolui. Nam & in prima concluſione exemplum ponit continentiæ & paupertatis. Et in ſolutione tertii ait religioſum epiſcopum non poſſe habe re proprium. Et ratio apparet plana, nam ut lib. 8. dictum eſt, uotum religionis eſt indiſpenſabile, quod tria includit uota. In contrarium autem eſt argumentum quod illic inſinuauimus & hic apertius uim ſuã demonſtrabit. In epiſcopo, ut ſupra dictũ eſt, duo conſiderantur bonorum genera nempe ſecularium & eccleſiaſticorũ. Omiſſis ergo modo ſecularibus, & eccleſiaſticis arguitur, Reliqui epiſcopi ex ſeculari clero aſſumpti poſt factam portionum diuiſionem dominium habent ſuæ, ut quęſtio ne 4. multis modis cõfirmabamus, epiſco pis autem ex religionibus euocatis eadem prorſus ratione & modo adiudicatur ſua portio ſicuti & aliis qui ex reliquo clero eliguntur, ergo perinde eiuſdem portionis dominium habent atque reliqui. Fateor equidem ad hoc argumentum me reſpondere neſcire, quoniam neutram præmiſſarum uideo quomodo negare ualeã. Nam quod eodem modo omnes fiãt epi ſcopi dubitari non poteſt. Neque uero D. Tho. quantum ad hæc bona eccleſiaſti ca aliam paupertatẽ tribuit religioſis epi ſcopis, quam reliquis. Immo art. 6. præſen tis q. ubi conſtituit epiſcopum non teneri ad paupertatem cum ſecundo loco argu mentatus eſſet, ꝙ Apoſtoli fuerunt paupe res reſpondet ad illam paupertatem non teneri epiſcopum. Idq. confirmat exẽplo Athanaſij, Ambro. Augu. qui fuerunt una & monachi & epiſcopi vbi palam oſtẽdit monachos epiſcopos perinde poſſidere ec cleſiaſtica bona ac reliquos ſeculares. Cũ ergo idem Doctor ſanctus art. ſtatim 7. di xerit ꝙ de his quæ uſui epiſcopi deputata ſunt, eadem eſſe uidetur ratio quæ de pro priis bonis, profecto id monachis epiſcopis non denegat. At quoniam ſemper habuit oculum ad illud tempus quo clerici in communi uiuebant, propterea ſimpliciter ait monachum factum epiſcopũ, non abſolui à paupertatis uoto. Dicendum ergo ſub peritiorum cenſura, quod ſicut obedientia monachi dum ſit epiſco pus, ſi mutatur ut ſoli ſit Papæ ſubditus ita & eius mutatur paupertas, ut decimarum portio reliquaq. epiſcopalia bona illi ſicuti & reliquis epiſcopis adiudicentur nimirum ut & ipſe ſuſtentetur, & ſingula ri miſericordiæ præcepto, quod præ aliis

Margin notes: Tertia conclu. — Tria operum genera in religioſo. — Dubitatio. — Argum. — Solutio

epiſco-

epiſcopū religioſos ligat, ſubſidio ſit pauperibus. Quantum ad aliud uero bonorū genus, ſ. ſecularium, dubitari non poteſt, quin etiam paupertatis uotum quadamtenus ei mutetur, ut patet ex cano. ſtatutū. 18 q. 1. ubi monachus qui in monachatus hæres paternus eſſe non poterat, idoneus declaratus eidē adeundæ hæreditati, qua utiq. poteſt ſuperſtite uita perfrui. Etiā cauſā adducitur, quod ipſum electio canonica à iugo regulæ monaſticæ religionis abſoluit, & ſacra ordinatio de monacho epiſcopū fecit, quin uero, ſi uſum qui iam receptiſſimus eſt, conſulas, Papa cum epiſcopis monachis nonnunquam diſpenſat, ut ſecularia bona emant, quæ poſtea quibus uolunt, relinquant. Qui quidem mos ſi legitimus eſt, profecto oſtendit nō eſſe tā indiſpenſabile paupertatis uotum, q̄ continentię aut obedientiæ. Circa. 2. autem obſeruantiarum genus, ſ. illorū à quibus monachus eo ipſo quo fit epiſcopus abſoluitur, adnotauit hic Caie. nō ſolum illas comprehendi, quæ manifeſte epiſcopali functioni aduerſantur, ut ſilentium & ſolitudo, uerum & quæ eiuſmodi dignitati, diſſonant, aut congruentia non ſunt, q̄d quidem conceſſu facile eſt, ſed tñ exēpla, quæ ſubdit, neſcio an ſint adeo congruentis. Ait. n. ꝙ abſoluitur à ceremoniis habēdi ſocium ordinis, bibendi ſedendo, cum duabus manibus, & benedictione & ſimilibus. Attamē licet forſan ita ſit, propterea ꝙ res ſunt parui momenti non tamen propter cauſā, quā ipſe affert, uidelicet quia epiſcopum illa nō decent. Immo uero cū talis epiſcopus habitū religionis exuere nō debeat, niſi ſummus fiat Pōtifex, adeo huiuſmodi monachales ceremonię ipſum non dedecent, ut eius habitū decorent. In Italia, quidem, vbi monachi ad quemcunque pauperem epiſcopatum aſſumantur, habitum uel prorſum abiiciunt, uel alia figura incruſtant, omnes monaſticas ceremonias cum illo deponunt, quia Itali non dignatur epiſcopos in habitu monachali uidere, quæ quidem peſtis ad alias iam nationes inſerpſit. Et inde Caie. iudicium ſumpſit, tametſi non pro ſe, qui etiam Cardinales cum habitu monachali ſemper religioſiſſime uixit. Igitur quod epiſcopus religioſius ſocium ſui ordinis, qui auctoritate uigeat, ſibi adiūgat, & ceremoniis quibuſcunq. religionis, a e religioſorum idiomate utatur, adeo non eſt indecens, ut qui contra faciunt oculos prudentium ſecularium offendant. De tertio uero ceremoniarum ordine à quibus S. Thom. ait religioſum non abſolui, licet ſuper ipſis ſecū poſſit diſpenſare, qualia sūt lineis nō uti, regularia ordinis ieiunia ſeruare, etſi ſit ordinis noſtri uel Carthuſienſium, eſu carnium abſtinere, dubium eſt, idemque impręſentiarum pręcipuum, quo uinculo religioſi epiſcopi ad horum obſeruantias teneantur, utrū ſcilicet legali debito, an ſolum morali. Legale. n. debitum eſt, quando quis lege per uim coactiuam tenetur, ita ut qui contra fecerit, legis pænis obligetur. Vinculum autem morale eſt, quando quis ſola ui directiua legis obligatur, nō aūt pęnis ſubditur. Exēplū eſt in principe qui non tenetur ui coactiua, ſed directiua. Et ꝙ monachus teneatur utraque vi legis, uī hic D. Tho. ſentire, dicēs quod in iſtis poteſt tātum ſecū diſpenſare. vbi inſinuare uidetur, ꝙ perinde obligatur atque quando erat in clauſtro. Nihilominus placet mihi Caietani ſententia, quam impræſentiarum protulit, ſed expreſſius in ſingulari Opuſculo, quod de hac re intitulauit, nempe in libello uiginti unius quęſtionum q. 19. Sententia uero eſt, quod non tenetur ex debito legis, ſed ex morum honeſtate, tum quia id ſignificatur can. citato ſtatutam illis uerbis eſt. A iugo regulæ monaſticæ & religionis abſoluitur, & de monacho fit epiſcopus iugum enim vim coactiuam deſignat. Item poſtquam eximitur à ſubiectione prælatorum ordinis, quia nullatenus niſi per Papam puniri poteſt, indicium eſt, quod neq. pænis regularium ſtatutorū ſubiacet. Quod aūt ex debito morali & de honeſtate teneantur, patet, nam poſtquam monachatum ꝓfeſſus eſt, qui perfectionis eſt diſciplina condecens eſt, ut magiſter perfectionis factus eādem ſeruet diſciplinam, nam licet non per vim coactiuam, libere tamen, quemadmodum diſcipulus licet factus doctor ferulæ metu aliiſque coactionibus quibus ad ſtudium compellebatur, liberetur debet nihilominus ſua ſponte eiſdem ſtudiis incumbere. Neque eſt ineptum exemplum, quod

Caieta.

Nō probatur iō Caieta.

Dubiū.

Solutio

quod à naturalibus ſumitur. Quandiu .n. calor in ligno ad formam ignis diſponit, vi quadam coactiua agentis retinetur, ad ueniẽte, autem ſubſtantiali forma, fit naturalis, atque adeo ſuapte ſponte, in igne permanet. Ex quo fit, vt debitum morale religioſo epiſcopo propterea quod de religione aſſumptus eſt, maius ſit, quam in epiſcopo ſeculari. Sequitur nihilominus ſecũdo, quod religioſus factus epiſcopus quamuis ferijs ſexus peculiari inſtituto religionis: etiam ſi ſub reatu mortali obliget, vt in ordine diui Frãciſci obligari fertur, factus epiſcopus põt in die Natalis Domini, ſi illa feria occurrerit, carnibus veſci & ieiunium frangere. Oppoſitum dicit in præſentiarum Caiet. ſed in Opuſculo cordatius mutauit ſententiam. Nam c. explicari. extra de obſerua ieiuni. vbi cũctis Chriſtianis illud priuilegium indultum eſt, non excipiuntur, niſi qui ex voto aut ex regulari obſeruantia, ieiunare adſtricti ſunt. Et intelligitur ex regularis obſeruantiæ legali debito, quod non manet in epiſcopo niſi morale. Neque votũ abſtinentiæ fecit ſingulare, niſi vouendo religionem. Igitur S. Tho. hoc pacto intelligendus eſt ſenſiſſe monachũ epiſcopum non abſolui à dictis obſeruantijs, ſcilicet quantum ad morale debitum Sed cõtra: ergo neque ad caſtitatem tenetur ſub reatu mortalis criminis: quia debitum morale non videtur ſub tali reatu obligare. Negatur conſequẽtia, quoniam votum caſtitatis expreſſe fecit: virtute cuius, etiam ſi ceſſet uis coactiua obſeruantiæ regularis, obligat. Cætera uero non uouit formaliter niſi uouẽdo religionem, cuius uis ceſſat in illo, quo ad legale debitum. Verum eſt tamen, quod pænis quæ in religione decretæ ſunt tranſgreſſoribus trium uotorum eſſentialium non manet ſubiectus. Sed utrum illud morale debitum, plus obliget epiſcopum religionis D. Franciſci, quam noſtri ordinis, eo quod ipſe ad aliquas obſeruantias tenetur ſub culpa mortali, nos uero ad nullas. Et princeps quãuis non teneatur de coactiua, tenetur tamen forte aliquibus ſuis legibus ſub reatu mortali. Reſpondetur, quod ſi vera eſt hæc opinio, epiſcopi D. Franciſci nõ magis quam noſtri obligantur, quia æqualiter abſoluuntur à legali debito. Quare de hoc nonnulla eſt in principe differentia, quia licet non cogatur, lege tamẽ illa durante, ſi ad ſe pertinet, tenetur illa. Debent autem religioſi ut in adeundis epiſcopatibus multo eſſe cunctatiores, quàm ſeculares, ita & in adminiſtrandis longiſſime uigilantiores. Qui enim ſeſe in clauſtra, mũdo uale dicentes, abdiderunt, nõ debent ſicuti uxor Loth retro, hoc eſt, ad ſeculares ſplendores reſpicere. Nam præter Dei offenſam ſeculari populo ſcandalo ſunt ac ſubinde uilipendio & ludibrio, niſi palam conſtet tum renitentes ui fuiſſe a ſuis clauſtris extractus, tum excleſijs cum omni timore Dei famulari, alijſque abſtinere pompis quæ non fuerint ad ornamentum ſuę dignitatis neceſſariç.

Primũ corrolarium.

Secundum.

Argu. 1.

Primum igitur argumentum in capite quæſtionis eſt canon. ſtatutum. obiectum, iam ſua declaratione ſolutum eſt.

Ad primum argum.

Ad ſecundum reſpondet D. Thom. quod uota in ſeculo facta nõ ex eo præciſè per profeſſionem religionis diſſoluũtur, quod ſit aſcẽſus ab inferiori ad ſuperius, ſed quod illa habent ſe ad religionem ſicut particulare ad vniuerſale, puta ſicut ille qui partem ſui Deo obtulit, ad illum qui ſe offert totum. Pars autem includit, ut in toto, & ideo adueniente toto ſuperfluit. Aſcenſus autem a religione ad epiſcopatum, eſt ſicut a diſpoſitione ad perfectionem, diſpoſitio autem non ceſſat adueniente perfectione. Intellige, ut diximus, quantum ad debitum morale ſicuti calor diſponens ad ignem permanet in illo.

Ad ſecũdum argum.

Ad tertium aũt quantum ad id de obedientia iam reſponſum eſt, quod non delinquitur, ſed mutatur, & pariter quantum ad pauperatem. Reſtat nihilominus dubium quod D. Thomas illic inſinuat circa illud ca. ſtatutum, de hæreditate paterna quam monachus epiſcopus acquirit cuinam poſt eius mortem obueniat, monaſterio ne, an epiſcopali eccleſię? Verba quippe capituli obſcura ſunt, nihil .n. aliud explicãt, niſi quod quæ monachus acquiſierat, miniſterio reliquat, quæ uero factus epiſcopus acquiſierit, ad altare ad quod ſanctificatus eſt reſtituat. Senſus

Ad tertium argum

Dubiũ.

Solutio

Digitized by Google

ſus ergo iſtorum uerborum eſt quem uſus declarat, nempe quod quæ acquiſierat in ſeculo, relinquat monaſterio, quod autẽ epiſcopus factus adiecit, relinquat epiſcopali eccleſiæ. Bona uero religioſorum, qui titulares epiſcopi fiunt, quia ſedem non habent licet acquiſita eis ſint in epiſcopatu, monaſteriis obueniunt. Teſtamenta autem condere manifeſtum eſt nõ poſſe ſine Papæ diſpenſatione. Et tunc ait D. Thom. ſic epiſcopus religioſus eſt, non ſibi concedi ut tanquam de proprio teſtamentum faciat, ſed quia Papa eius ampliat facultatem diſpenſandi ſua bona, ut eadem facultas duret poſt mortem. Ait uero poſtquam ita libere diſpenſatur cũ illo atque cum aliis epiſcopis parum refert quomodo fiat.

Epiſcopus religioſus teſtamẽtum cõdere nõ põt abſque facultate Papæ.

Epilogus.

Ecce Opus decem Librorum, quod de iuſtitia & iure polliciti ſumus: & in Quæſtiones ſeptuaginta ſex, Articulos uero ducentos octuaginta & octo partiti ſumus, per uaria ac lubrica, perque ardua ac difficilia rerum genera aſpirante diuino flamine, ad optatum portum perductum eſt Anno Chriſtianæ ſalutis Milleſimo quingenteſimo quinquageſimo quarto. In quo ſi quid per inſcitiam noſtram & ignorantiam, aut certe per negligentiam & oſcitantiam a nobis peccatum eſt (nam ſtudio per Dei miſericordiam certus ſum neutiquam deliquiſſe) Deus ipſe miſericordiarum ignoſcat. Si quid uero præſtitimus quod in rem Chriſtianæ familiæ eſſe poſſit, eidem ſoli Deo acceptum referendum eſt. Cui laus ſit & perennis gloria per infinita ſeculorum ſecula. Amen.

Decem Librorum de Iuſtitia & iure, Finis.

Digitized by Google

Digitized by Google